NYELVÉBEN ÉL A NEMZET

MAGYAR KÖZMONDÁSOK

ÉS

KÖZMONDÁSSZERÜ SZÓLÁSOK

GYÜJTÖTTE ÉS RENDEZTE

DR MARGALITS EDE

EGYETEMI TANÁR.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA ÉS A KISFALUDY TÁRSASÁG TÁMOGATÁSÁVAL JELENT MEG.

BUDAPEST

KIADJA KÓKAI LAJOS

A MILLÉNIUM ÉVÉBEN.

Budapest, 1897. Buschmann F. könyvnyomdája.

 magyar hazának

élete ezredéves évfordulója alkalmából

mély tisztelettel ajánlja

a gyüjtő.

agy örömömre szolgál, hogy a »Magyar közmondások és közmondásszerü szólások« cimü gyüjteményem a millennium évében láthatott napvilágot, mert ez mint szerény fotográfia sorakozik a nagyszerü alkotások mellé, melyek annak megörökitésére készültek. A magyar közmondásokban a magyar nemzet szelleme, jelleme, bölcsesége, élettapasztalása, humora nyilatkozik meg; ezeket könnyen kezelhető alakban kodifikáltam munkámban, hogy vele a magam módja szerint a magyar nemzeti geniuszt megünnepeljem. Ezt a talán nem egészen érték nélküli fotográfiát a magyar hazának dedikálom élete első évezredének alkonyán és a másodiknak hajnalán, — a hazának, kit teljes életemben nem hangos szóval, hanem csendes munkával szerettem.

A jelen alkalommal nem szándékom értekezést irni a magyar közmondásokról, noha ez igen érdekes fejtegetés volna, mert azoknak ugy alakja, mint tartalma erre bőséges anyagot nyujt, — hanem csak egy kis tájékoztatót akarok művemhez irni.

1864 óta gyüjtök tizenegy nyelven közmondásokat az ugynevezett cédula-rendszer szerint; minden közmondást kis papirszeletre irtam. 1894-ben a rendezéshez fogtam és 1895-ben megjelent első gyüjteményem, a latin »Florilegium«, elsőnek azért, hogy ez utját egyengesse és mutatóul szolgáljon a külföldön megjelenendő gyüjteményeimnek. A magyar gyüjtemény a millennium évére volt szánva. Ez a legbőségesebb gyüjteményünk, noha még távolról sem teljes. Erdélyinek 9000 szólása van, gyüjteményemben 25.336. Az elrendezésben az Erdélyi-féle alapszó-rendszert tökéletesebbé tettem. Nála egy közmondás csak egyszer, egy alapszónál fordul elő, — azonban egy közmondásban gyakran két-három jellemző szó van és e tekintetben a gyüjtő és olvasó eltérő nézetben lehetnek és ez gyakran másutt keresheti és hiába, mint a hová a gyüjtő iktatta; ezen gyüjteményben egy közmondás annyi alapszó keretében fordul elő, a hány jellemző szó van benne és igy az olvasó, bármelyiknél keresi, meg is találja. Ezen alapszó-rendszernek igen nagy előnye az is, hogy együtt találjuk mindazon közmondásokat, melyek egy-egy alap-

szóra vonatkoznak és igy a mozaikszerü képben megismerhetjük azon egész eszmekört, melyben egy-egy fogalom közmondásilag érvényesült, miáltal az egyes alapszavak egész kisebb-nagyobb monográfiakká bővülnek, a mi sok esetben igen érdekes és tanulságos. A Dugonics-féle tárgycsoportos rendszer kezdetleges; a Sirisaka-féle ábéczés rend teljesen czélszerütlen. Az egyes közmondások mellé, a hol szükségesnek véltem, egy pár szóban magyarázó észrevételeket csatoltam, azonban azokat a képtelen cigányadomákat, meséket stb., melyekkel némely gyüjtő a közmondások közlését kiséri, mint tudományos szempontból teljesen értékteleneket, mellőztem. Gyüjteményembe felvettem a közmondásszerü szólásokat is, mert ezek részben közmondások in nuce, részben itt-ott előfordulható közmondások töredékei — és ezüst edénynek cserepe is értékes!

Gyüjteményemben megvan a régibb gyüjtők összes anyaga és azt saját gyüjtésemmel kiegészitettem. Minden közmondásnak megneveztem gazdáját, ki használta irásban először. A közmondásoknak ilyetén történelmi alapon való csoportositása uj dolog, nincs mása a közmondások egyetemes irodalmában; ez a munka sok nehézséggel járt és kétségkivül sok hibával is, de mindenesetre érdekes. Minden szólás annak jegyével van ellátva, ki használta irásban először; igy például ezt: »falra borsót hány«, Decsi János (1583) és utána minden gyüjtő használta, — a gyüjteményben az Decsi nevével fordul elő, a többi valamennyi nevének mellőzésével. Innen van az is, hogy a hires Szirmay nevével csak kevés van jelölve, mert ő jórészben Kis-Vicay mondásait használta, azért a kettőben közöseket Kis-Vicay jegyével (KV.) kellett jelölnöm, mert ennek gyüjteménye 1713-ból való, Szirmayé pedig 1805-ből. A közmondások minden jellemző változatát, variációját is felvettem, a mi hol nyelvészeti, hol tartalmi szempontból érdekes. Például Szenci Molnár Albert (1604) ezt mondja: »némának anyja sem érti szavát«, Kis-Vicay (1713): »néma gyermeknek anyja sem érti szavát«. A későbbiek mind Kis-Vicaynak erőtlenebb mondását használták Szenci Molnár Albert tömörebb szólása helyett.

Talán nem lesz érdektelen a gyüjteményben levő közmondások statisztikája sem. Decsi Jánostól (1583) van 62, Szenci Molnár Alberttől (1604) van 343, Pázmán Pétertől (1613) van 160, Kis-Vicaytól (1713) van 1697, Mikes Kelementől (1735) van 66, Faludi Ferenctől (1787) van 36, Kovács Páltól (1794) van 282, Baróti Szabó Dávidtól (1804) van 117, Szirmay Antaltól

(1805) van 340, Dugonics Andrástól (1820) van 10.182, Ballagi Mórtól (1850) van 2018, Erdélyi Jánostól (1851) van 4966, Czuczor Gergelytől (1870) van 120, a Nyelvőrből (1872—1895) van 2484, Sirisakától (1891) van 1350, népdalokból van 128, különböző iróktól van 35, a függelékben van 370, én közöltem először 580-at. Ezen statisztikából kiderül művem hiányossága, például csak az is, hogy Pázmán és a népdalok még nincsenek kellően kiaknázva. Még egy pár évig munkám kiegészitésén fogok dolgozni és a második kiadás teljesebb lesz.

Végül köszönetet mondok azoknak, kik munkám kiegészitéséhez a függelékben szivesek voltak hozzájárulni, valamint Gyulay Pálnak is, a ki kegyes volt munkámnak az akadémia és a Kisfaludy-társaság erkölcsi és anyagi támogatását kieszközölni. Hálás köszönet neki és a nevezett intézeteknek!

Budapesten, 1896. a millennium évében.

Isten velünk! Áldása hazánkra!

A gyüjtő.

A történelmi szempontból eszközölt rendezés röviditéseinek magyarázata: DJ. = Decsi János (1583); M. = Szenci Molnár Albert (1604); P. = Pázmán Péter (1613); KV. = Kis-Vicay (1713); ML. = Mikes Kelemen levelei (1735); F. = Faludi Ferenc (1787); K. = Kovács Pál (1794); BSz. = Baróti Szabó Dávid (1804); Sz. = Szirmay Antal (1805); D. = Dugonics András (1820); B. = Ballagi Mór (1850); E. = Erdélyi János (1851); Cz. = Czuczor Gergely (1870); Ny. = Nyelvőr (1872—95), az Ny. mellé tett szám az évfolyamot jelenti; S. = Sirisaka Andor (1891); Np. = Népdal; ME. = melyeknek eddig régibb eredete ki nem mutatható.

A. A ki a-t mond, b-t is kell mondania. E. — Az öreg A-t sem ismeri. E. — Még a nagy A-t sem tudja. E. — Nem akart tovább menni az a-nál. D.

Aba. Aba nem posztó. D. (Daróc nem posztó; paraszt nem úr.) — Aba posztó. D. (Durva úr.) — Nem aba nadrágja. D.

Aba. Lesz még Abán bucsu. E. (Lesz még nekem is jó dolgom.)

Abau. Abauba küldeni. E. (Kikosarazni. A leánykérö ifju kijelentette, ha nem kapja meg a leány kezét, elköltözik Abaujba.)

Abbahagyni. A lusta ló meginditja ugyan a kocsit, de ismét abbahagyja. D. — Ha a medve megszagolta a mézet, abban nem hagyja. D. — Ha friss vize volna, abbahagyná a legjobb sört és csupán bort innék. D. (Iszákos.)

Abc. A szamarat abc-ére tanitja. D. — Annyit tud hozzá, mint tyuk az abc-éhez. D. — Az abc-ét se tudja, mégis papolni akar. D. — Az abc-ét sem tudja, mégis katedrába áll. E. — Ez csak az abc-éje. E. (Könnyü része a dolognak.) — Ért hozzá, mint bagoly az abc-éhez. Ny. 14. — Még az abc-én sem ment keresztül. B. — Nem mehetett tovább az abc-énél. D. — Szamárt tanit abc-ére. KV. — Tud hozzá, mint tyúk az abc-éhez. D. — Mi is tudjuk az abc-ét. ML.

Ablak. Ablakján a pénzt ki nem szórja. D. — Ablakon hányják be neki. E. (Szerencsés.) — Ablakot ugrik. D. (Rosszban járt, baj érte.) — Ha a szükség beköszön az ajtón, a szeretet akkor az ablakon ugrik ki. D. — Ha ablakkal beéred, ne nyiss kaput sziveden. D. — Ha feje befér is az ablakon, de nyelve be nem férhetne. D. — Ha isten akarja, az ablakon is beveti. D. — Házadnak ablakán senkit se hagyj benézni. D. — Kár hogy a szíven ablak nincs. D. — Késő akkor betenni a kalitka ablakát, mikoron a madár kiröpült belőle. Bethlen Gábor levél. — Kiment a ház az ablakon. E. (Megtudták mi történt a házban.) — Kinek isten akarja, az ablakon is beveti. D. — Kivered az ajtón, bejön az ablakon. E. — Mindent az ablakon vetnek be neki. D. (Szerencsés.) — Nem teszi az ablakába. E. (Nem fog vele dicsekedni.) — Talán az ablakon hányják be neki azt, a mitől meggazdagodik? D. — Téli ablak. E. (Pápaszem.) — Vak ablak. D. — Világos mint a vak ablak. Ny. 1.

Ablakfa. Se kin se ben, mint az ablakfa. E. — Ugy áll mint az ablakfa, se kinn, se benn. Ny. 8. — Ugy van mint az ablakfa, se kivül, se belül. Ny. 5.

Abrak. A likacsos abraktól nem fickándozik a pej. D. (Szalmától.) — Abrak pucolja a lovat. Ny. 6. — Az abrak piszkálja az alfelét. Sz. — Az abrakját hordozó lónak nem törik fel a háta. B. — Biztatja, mint cigány a lovát abrakkal. ME. — Éhes csikó abrakkal álmodik. E. — Ha rugdos a ló, végy el abrakából. D. — Ha a lónak pénze volna, abrakot forditana rajta. D. — Hazajár, mint Buki lova az abrakra. D. (Visszatér oda, hol jobb dolga volt.) — Könnyü Szentmihálylovát abraknélkül tartani. D. (Szentmihálylova a min a holtat kiviszik.) — Legjobb ostor az abrak. E. — Ló elli a csikót, de abrak az anyja. E. — Lusta lónak korbács az abrakja. D. — Ménló mellett a kanca falja fel az abrakot. D. — Röhög mint ló az ab-

rakra. ME. — Szabódónak bot az abrakja. D — Ugy örül mint éh ló az abraknak. D. — Vén ló is megröhögi az abrakot. K.

Abrakmérő. Felvitte isten a dolgát, mint az abrakmérő katonának. Ny. 2.

Abrakol. A harcolás előtt abrakold a lovat. D. — Akkor abrakolja lovát, mikor harcra indul. D. — Késő hegy alatt abrakolni a lovat. Ny. 4. — Megröstül a ló is, ha nem abrakolják. D. — Ne akkor abrakolj, mikor indulni kell. E.

Abrakos. Abrakos csikó könnyen fickándozik. E. — Nyakában az abrakos tarisznya. ME. (Jól el van látva.)

Abrakvivő. Abrakvivő lónak nem törik fel háta. E.

Abroncs. Mind lepattant hordajáról az abroncs. D. (Nagy kár érte.)

Abroncsol. Abroncsold be fejét, mert tanulásban megreped. D. (Gúny; nem tanul.)

Abrosz. A mely abroszt sokan viselnek, szöszszé válik. B. — A sáhos abrosznak szebb a szine mint a visszája. B. — Az abrosz végre szöszszé válik. D. — Felrázta az abroszt. Ny. 2. (Nem kap enni.) — Hosszú az asztal, keskeny az abrosz, rövid a vacsora. Ny. 3. Np. (Rossz gazda.) — Ismerem az abroszt, szöszből fonták. D. (Alacsony származásu kevély ember.) — Keskeny az abrosz. E. (Külső pompa, szegény konyha.) — Más abroszához törli kését. D. (Más házánál élősködik.) — Oly nagy a hája, mint az abrosz. D. (Étkes.) — Széles az asztal, keskeny az abrosz, vékony a vacsora. E. (Rossz gazda.) — Sokat viselt abrosz szöszszé válik. D. — Vastag abrosz, vékony ebéd. Ny. 6. (Szegénység.) — Viselt abrosz szöszszé vált. D.

Acél. Acél anyának tüzkő a leánya. D. — Acél a feje, vasalt a nyaka. D. (Konok.) — Acél is, koha is. D. (Könnyen haragra lobban.) — Acél pennának is elkopik a foga. D. — Acéla jó, de kohája rossz. D. — Asszonynak minden fazékoldal acél. E. (Minden csekélységért tud megharagudni.) — Azt se mondta, cseréljünk acélt. E. (Szó nélkül távozott.) — Csupa acél, csupa vas. D. (Erős.) — Jó az acéla, de tűzkőve rossz. B. — Könnyebb az acélt eltörni, mint meghajtani. D. — Mellökön acél, hátukon vas, de belül a nyúl, nem pedig a sas. D. — Minél jobban hevítik a vasat, annál jobb acél. D. — Nehéz az acélt meghajtani. D. — Nyakas, mint az acél. D. — Ruhája is acél. D. — Tűzköves acélas asszony. ME. (Haragos.) — Vargát kéri az acél edzésre. D.

Ad-ád. A ki a mát megadta, holnapot nem igért. D. — A ki keveset el nem veszen, sokat nem adnak annak. M. — A ki kérdi: kell-e? — nem örömest ad. K. — A ki nem akar adni, azt mondja, hogy nincs. B. — A ki sokat igér, keveset ad. KV. — A kinek Isten mit ád, ember el nem veheti. M. — A koncot a kutya fiának se adja. E. — A mely tehén sokat bőg, kevés tejet ad. D. — A mint vettem, ugy adom. B. — A mint vettem, ugy adom ; a mint hallottam, ugy mondom. ME. — A mit adsz ne borsold meg. Ny. 1. (Ne panaszold fel.) — A mit isten kinek ád, ember el nem veheti. KV. — A mit ott adnak, kés nélkül is megeheted. D. — A nagy urak keveset adni szégyenlenek, sokat adni pedig nem akarnak. D. — Ad az isten, kinek nincsen. E. — Add ki, a mit bevettél. E. — Adhat a szegénynek bőven. D. — Adj pénzedbe, de ne eszedbe. D. (Pénzt kérek, nem tanácsot.) — Adj szállást a tótnak, határt mutat. D. — Adj a tótnak szállást, még kiver a házból. ME. — Adj uram isten, de hamar. E. — Adj uram isten, de mindjár. ME. — Adjon isten, a mi nincsen. E. — Adjon isten egészséget, magyarok közt egyességet. Sz. — Adjon isten minden jót, diófábul koporsót. ME. (Diófa koporsó csak gazdagnak jutott, mert drága volt.) —

Adjon isten minden jót, szolgáljon a magyarnak oláh, német, tót! Sz. — Adjon isten minden jót, bort, pecsenyét olcsó sót, a lengyelnek sok borsót, ellenségnek koporsót. Sz. — Adjon isten sok irigyet, kevés szánakodót. Sz. — Adnak kalácsot, de nem adnak tanácsot. E. (Szivesen látnak, de nem gondolnak sorsoddal.) — Adnak tanácsot, de nem adnak kalácsot. D. — Adnak szakálomra. E. (Hitelbe.) — Adott isten! van. D. — Adtál isten fogat, adj kenyeret hozzá. D. — Adtál uram esőt, nincs köszönet benne. D. (Jégesőt.) — Akármit adnak a szegénynek, köszönje meg. E. — Alig ad egy zápfogra valót. D. (Fösvény.) — Annak adja az isten a sarkantyús csizmát, a ki nem tud benne táncolni. Ny. 22. (Vagyont a ki nem tudja megbecsülni.) — Annak adják, a kinek nem kell Ny. 6. — Aranyat ad a koldusnak alamizsnául. D. — Aranyat adott, rezet nyert. E. — Azt mondja, nem adja, inkább a sárba tapodja. Ny. 12. — Az ördög is ugy tartotta öregebbik leányát: heringet adott ennie, egy csöp vizet se reája. D. (Evésre inni kell; rossz ebéd bor nélkül.) — Az ur adta, az ur elvette. KV. — Bolondnak ad enni. E. (Bolond ő maga.) — Borjuval adják a kötelet is. E. — Böven adja a kanta. D. — Czo fel, sárga! nem adják a leányt. E. (Menjünk lovam máshová hol befogadnak.) — Csak az parancsol, a ki enni ad. Ny. 2. — Eb kéri, eb adja. E. — Egy »adok« többet ér három igérdmegnél. Ny. 13. — Egy férges diót sem adnék érte. Decsi János. — Egy kezével ád, két kezével ragadja vissza. D. — Egyiket megfosztja s a másiknak adja. KV. — Egymás kezére adni. M. (Összejátszani.) — Elvenni emberség, adni meg istenség. E. — Ezért egy jó szót sem adok. D. — Én is voltam két pénzzel a vásáron, de nem adtak érte három pénzt. E. (Furfangom nem sikerült.) — Fontra ád mindent, mint katona a szénát. D. — Füst árán szelet ad. D. (Csal, hazudik.) — Ha a tótnak szállást adsz, még ö mutat utat. D. — Ha adhatsz, maradhatsz. D. — Ha adnak, vedd el, ha ütnek, szaladj el. Ny. 1. — Ha adsz, adj jó szivvel. E. — Ha adsz, adj jó szivvel, ha kérsz, vedd jó kedvvel. KV. — Ha papucsot adsz neki, csizmádat is kéri. D — Ha ujjat adsz, karod kéri a telhetetlen. D. — Haton adják, ötön veszi. E. (Ötön veszi = lopja, és pénzen árulja) — Haton kéred, ötön adja. D. (Ostobául kereskedik, olcsóbban adja, mint kérik.) — Hi szürke, hi fakó! itt semmit sem adnak. F. (Menjünk másfelé.) — Hü bele Balázs, lovat ád az isten. Decsi János. — Igyál mig élsz, ki tudja adnak-e a más világon. D. (Epicur.) — Ingyen ád a szóban. D. (Szóból.) — Ingyen a zsidó sem ád. Ny. 10. — Ingyen veszi, pénzen adja. D. (Lop.) — Inkább a sárba vetem, mint neked adom. D. — Jó az isten, jót ád. KV. — Jó az isten, jót ád, kopasznak is hajat ád. D. — Jó hogy két nyelvet nem adott isten az asszonynak. D. — Jó szót sem ad. E. — Jobb egy adok, mint száz kérek. Ny. 2. — Kezére adni. E. (Könnyiteni rajta.) — Keveset adnak munka nélkül. E. — Kér a beteg, de nem ád az egészséges. Ny. 10. — Kést ád a gyermek kezébe. Sz. — Ki a hideget adja, mentét is ád mellé. ML. — Ki hideget ad, subát is ad hozzá. D. — Ki adott mára, ismét ad holnapra. E. — Ki adni, ki venni megyen a vásárba. D. — Ki keveset el nem veszen, sokat sem adnak annak. M. — Ki könnyen igér, nehezen ád. D. — Ki nem akar adni, azt mondja: nincs. E. — Kinek isten adja, pap is annak adja. E. — Kinek isten nem ád, a kovács nem kohol. D. — Kinek isten nem adja, kovács Istók meg nem koholja. KV. — Kinek isten nem adja, kovács Istók meg nem kovácsolja. Sz. — Kinek isten nem adja, János kovács sem koholja. Bsz. — Kinek isten nem adott,

attul ember se várhat. D. — Kinek isten nyulat ád, füvet is ád hozzá. D. — Kinek mit ád isten, azt más el ne falja. D. — Kinek isten mit ád, ember el ne vallja. E. (El ne tulajdonitsa.) — Konc nélkül adja a levet. D. (Fösvény.) — Könnyen ád, a kinek van. D. — Könnyen igér, nehezen ád. E. — Könnyü abbul adni, a mi nem kell. D. — Könnyü adni, a mi nem kell. E. — Legkedvesebb, a mit önként adnak. E. — Liptai sajtot ád, hogy lovat nyerhessen, E. (Kis ajándék nagyért.) — Lovat ad alá. E. (Segiti.) — Lovat is ád isten a jobbiknak. D. — Magam szájától elvonom, azt is neki adom. E. — Megfejné az ágast is, ha tejet adna. D. (Kutágast a kapzsi.) — Mindenkinek ád, mégis marad neki. D. — A milyen az adjon isten, olyan a fogadj isten. ME. — Minemü az adjon isten, olyan a fogadj isten. E. — Mit ád isten, azt ád. E. (Lesz, a mi lesz.) — Nagy urak keveset adni szégyenlenek, sokat nem akarnak. K. — Ne adj annyit az ebnek, a mennyit farkával hizelkedik. D. — Ne adj eszedben, csak adj pénzedben. E. (Tanácsot nem kérek.) — Ne vedd el, a mit nem adhatsz. E. — Nehéz a kevésből sokat adni. D. — Nem ád isten egynek mindent. KV. — Nem adja a dajka a gyermeknek a legjobb falatot. KV. — Nem adják azt ingyen. E. (Munkáért.) — Nem adnám a világért. E. — Nem adnám egy csikóért. E. — Nem adnám egy kút garasért. Ny. 14. — Nem adnám egy putton poltráért. Ny. 14. — Nem adnám egy zsák malacért. Sz. — Nem könnyen adják a mi drága. E. — Nem sokat adnak egy pénzen. D. — Nem ugy adja, a mint árulja. D. (Hazudik.) — Nincsenen veszi a semmin adottat. D. (A mit ingyen kapott abból sem ád, azt mondja nincsen.) — Olcsón vették, olcsón adták. D. — Olyan az ördög: sokat igér, keveset ád. D. — Olyan ez a világ, sokat igér, keveset ád. ME. — Ott ad isten esöt, a hol akarja. E. — Ördög módon tartja az embert: ennie ad, de innia semmit se. D. — Senki se adja azt, a mije nincs. D. — Sokat igér, keveset ád. KV. — Sokat igér a világ, de keveset ád. D. — Sokat kér a beteg, de az egészséges nem adja. M. — Sokat kiván a beteg, de az egészséges nem ad neki. D. — Sokért nem adom, hogy semmim nincs. Ny. 8. (Szegény mondása, ha gazdagot kár éri.) — Szép ott adni, hol senki nem kér. KV. — Szóért szót adni nem sokba kerül. E. — Tót adta, tót elvette, ebnek adománya. E. (A mit adott, visszavette.) — Tót adta, tót elvette, tót eb adománya. D. (U. a.) — Ugy add, a mint vetted. D. — Ugy adom, a mint vettem. E. — Van miböl adjon. D. — Voltért a zsidó sem ad semmit. Ny. 2. — Voltért a zsidó nem ad semmit; de még a leszért se sokat. Ny. 10. — Voltra zsidó nem ád. E.

Adás. Adás-vevés, nem mind nyerés. ME. — Szép az adás, de szebb a titokban maradás. Ny. 2.

Adat. Maga eszi meg a tojást, levét szolgájának adatja. D. (Javát maga eszi meg.)

Adakozik. Könnyü a máséból adakozni. KV.

Addig. Addig hajlik a vesszö, mig gyönge. B. — Addig hajtsd a fát, mig vessző. E. — Addig hajtsd a fát, mig hajlik. B. — Addig hamis az ember, mig eleven. B. — Addig hántsd a hársfát, mig hámlik. KV. — Addig hányja a róka a cselt, mig csávába kerül. B. — Addig jár a korsó a kútra, hogy egyszer odaszakad. KV. (A füle.) — Addig jár a korsó a kútra, mig el nem törik. ME. — Addig megy a korsó a vizre, mig eltörik. B. — Addig viszik a korsót a kútra, mig bele nem vész. B. — Addig jár a tök a lékre, hogy végre odaszakad. E. (Lopótök korsó.) — Addig jár lopni a tolvaj, mig felakasztják. B. — Addig játszik a macska az egérrel, mig megeszi. Sz. — Addig játszik az eb, mig kutyó a

neve. D. (Kicsiny.) — Addig kapar a tyúk, mig szemre talál. D. — Addig kell a fát egyenesiteni, mig fiatal. B. — Addig kell a vasat verni, a mig tüzes. E. — Addig kell nyujtózkodni, a meddig a takaró ér. B. — Addig keressz lágy párnát, hogy aszu padon is elhálnál. KV. (Válogató megjár.) — Addig papé a fára, mig benne a pára. B. (A plébánia, a mig él.) — Addig szopta, nyalta, mig elcsábitotta. B. — Addig tekerd a gúzst, mig hajlik a vessző. D. — Addig tündöklik a hold, mig a nap helyre nem ér. D. — Addig verd a vasat, mig meleg. D. — Addig üsd a vasat, mig tüzes. B. — Addig uszik a tök, mig el nem merül. B. — Addig uszik a tök a vizen, mig egyszer elmerül. Ny. 10. — Addig zárd be istállódat, mig el nem lopták lovadat. B. — Az okos addig óvja magát a szilaj marhátul, mig meg nem ökleli. D. — Deszkát árul addig Földváron. D. (Meghal, koporsója földben.) — Meg is öszül addig az ember. B. — Mindaddig uszkál az alma, mig elmerül. B. — Nem addig van a! E. — Sok bakot nyuznak addig. B. — Sok bárányt elhord addig a farkas. D. — Sok csep leesik addig az eszterhéjről. D. — Sok disznótor esik meg addig. D. — Sok elpatkol addig. D. (Meghal.) — Sok halat fognak ki addig a Tiszábul. D. — Sok pénzt vernek addig Körmöczön. D. — Sok pipát adnak el addig Debrecenben. D. — Sok tüt törnek el addig a szabók. D. — Sokszor megjárják addig Budát. B.

Adogat. Eb adogasson, hogy fogyogasson. Ny. 23. (Nem adok, nem fogy.)

Adomány. Bor, buza, szalonna, égnek fő adománya. BSz. — Igéret adományt vár. D. — Szépség a jósággal istennek nagy adománya. D. (Ritka együtt.) — Tót adta, tót elvette, ebnek adománya. E. — Tót adta, tót elvette, tót eb adománya. D.

Adomás. Adomás sziv is viaszként megolvad. D. (Adakozó, lágy szivü.)

Adonyi. Adonyi asszony, megcsalja az urát. Ny. 15. (Adonyból való, könynyen ád másnak.) — Nem adonyi ember. ME. (Nem ad senkinek semmit).

Adorján. Három Burány, hat Adorján, kilenc huncut. Ny. 23. (Családnév; olyan családokról, hol mind rossz.)

Adó. A holtaktul is adót kér. D. (Kapzsi.) — A holtakon is adót szedne. ME. (Kapzsi.) — Az adó, rossz szó. ME.

Adószedő. Rosszabb az adószedőnél. ME.

Adós. A rossz adós rosszabb a farkasnál, mert a böre se jó. D. — A isten soha sem marad adósunk. Ny. 6z — Adós a Balázsnak. D. (Féleszü.) — Adós embernek sokszor kell hazudni. K. — Adós fizess. E. — Adós fizess, beteg nyögj. E. — Adós fizess, ne nevess, ez a fekete leves. Ny. 5. — Adósa vagyok. E. (Még számolok vele.) — Boldog, ki másnak nem adós. KV. — Az adós, az adós, kinek a gatyája gyolcs. Np. (Úr.) — Igéret adóssá tesz. KV. — Elég gazdag, ki senkinek nem adós. D. — Fülig adós. B. — Ha jó akaratot veszek, másnak adós leszek. B. — Ha jó akaratot veszek, még azért is adós leszek. E. — Ha valaki egy krajcárral adós, azt meg kell kérni, ha egy kis pénzzel adós, arra mindég görbén kell nézni. Sz (Mig nem fizet.) — Lelkével is adós. E. — Lelkével is adós, az is az ördögé. E. — Ki vagyonánál többel adós, semmie sincs. B. — Nem gavallér, ha nem adós. D. — Ne mutasd a rovást, nem vagy nekem adós. Ny. 3. (Ne nevess ki; ne mutasd fogaidat.) — Sarkalással szokott adós jól fizetni. KV. — Senki nincs, a ki valamivel adós nem volna. D. — Teste, lelke adós. D. — Torkig adós. D.

Adósság. A régi adósság annyira felmegy, hogy végre el sem éred. B. — Bizonytalan adósságnak szalma a kamatja. K. — Bizonytalan adósságnak szalma az interese. KV. — Búsulással nem fizetsz adósságot. E. — Csak

part meg adósság ne volna. Ny. 6. — Egy szálig kifizették az adósságot. D. (Verés.) — Ha eszed van, adósságot ne csinálj, elveszted a hitelt. D. — Három üzi ki az álmot az ember szeméből: a szükség, az adósság és a pör. Ny. 20. — Minden adóssága a korcsmákban. D. (Részeges.) — Pénzzel, nem búsulással fizetik az adósságot. B. — Sok esztendei bú-gond sem fizethet ki egy pénzárnyi adósságot. D. — Szalma adósságnak polyva interese. E. (Rossz adósság.) — Szalma adósságnak pörnye az interese. D.(Rossz adósság.) — Szomorú mint a ki adósságba jár kapálni. Ny. 2.

Adózni. Szegénynek nincs miről adózni. D.

Adta. Erősen fújja az adtát. (Káromkodik.) — Neki szokott katona az adtának. D. — Neki szokott mint katona az adtának. E. — Ritka magyar adta nélkül. D. — Szórja, mint katona az adtát. E. — Tatár étel, török tánc, magyar adta, ördög lánc. E. (Tatár étel, korbács; török tánc, talpverés; magyar adta, káromkodás; ördög lánc, rabbilincs. Átkok.)

Adtáz. Cifrán adtáz, aki megszokta. D. (Káromkodik.) — Tömlöczben is adtáz. D. (Bajban.)

Agár. A tekenősbéka agár hozzá képest. D. (Lassú.) — Agarat előzhet sebes futásával. D. — Alázatos mint a tejen rajtakapott agár. D. — Bátor, mint nyul az agarak előtt. D. — Eb is, kopó is, agár is. E. (Ki a gazdád? episcopus agrienses: eb is stb. rossznál rosszabb.) — Fut. mint az agár. D. — Hátrább az agarakkal. Sz. — Huzódik, mint a pap agara. Ny. 17. — Kan agár a vendég, komondor a gazda. E. (Rossz, rosszabb.) — Kicsiny a nyúl, mégis megfuttatja az agarat. E. — Kövér, mint a Bónis agara. Ny. — Megbecsülték, mint sasiak az agarat. Ny. 1. (Sasiak a határban talált agarat a táltos ló csikajának nézték, jászolhoz kötözték, szénával vendégelték. Félreismerés.) — Mint az agár a pozdorján. E. (Dologtalan, hever.) — Nagy becsülete van, mint Sason az agárnak. Ny. (L. fent.) — Nagy böcsülete, mint a téli agárnak. D. (Értéke.) — Nagyot lökött rajta, mint a bárándi emberen az agár. Ny. 11. (Adóját nem fizethette; agarát urnak nagy pénzen eladta: igy segitett rajta az agár.) — Nem örülnek a nyulak, mikor az agarak fiadzanak. D. — Nyul agarat, szunyog madarat nem örömest lát. E. — Nyul után bottal hajtja az agarat. D. — Nyul után bottal veri az agarat. E. — Paripáról agárra ugrott. Ny. 7. (Rossz sorsra jutott.) — Szaglál a finánc, mint az agár. Ny. 5. — Sem nyul az agarat, sem légy a madarat nem szenvedi mellette. D. — Sovány, mint az agár. D.

Agg. Görbült aggnőnek agg a regéje is. D. (Régiekről beszél.) — A nyulat agg lovon verik néha agyon. KV. — Az agg fát árnyékáért becsüljük. B. — Agg eb utól. M. (A futók közt az utolsó csufneve.) — Agg ebnek a szekér melletti gyalogolás is nehéz. D. — Agg ebnek, vén szolgának egy a fizetése. B. — Agg mint a belső vár. E. — A ki nyárban nem gyüjt, télben agg ebül bánkódik. M. — Ember fogad fogadást, agg eb ki megállja. KV. — Gyakorta agg lovon verik farkast agyon. KV. — Jámbor fogad fogadást, agg eb ki megállja. KV. — Késő az agg ebet szeliditeni. KV. — Késő az agg ebet táncra tanitani. D. — Kétfelé tekints, mikor az agg komondor ugat. KV. — Lé tart szolgát, hús agg gazdát. Ny. 4. (Szolgát nem kell tulságosan jól tartani; agg gazdát igen.) — Nehéz agg fábul guzst tekerni. E. — Nehéz agg lóból poroszkát csinálni. KV. (Ügetőt.) — Nehéz az agg ebet szeliditeni. KV. — Nehéz az agg fát gyökerestől kirántani. D. — Nehéz az agg rókát tőrbe ejteni. M. — Nem illet agg ebet hintószekér. Ny. 2. — Nem illik hintóba az agg eb. D. — Nem minden agg róka kerüli el a csávát. D. —

Nincs oly agg róka, a kinek böre a csávába nem kerül. KV.

Aggaszt. Nem aggasztja méhecskét a tél. E. (Szorgalmast.)

Aggatózik. Aggatózik mint a csipkebokor. E. (Tövis.)

Aggnő. A görbült aggnőnek agg a regéje is. D. — Aggnő beszéd. P. (Mese.) — Csak szófia beszéd és aggnő rege. P. (Pletyka.)

Aggott. Nincs oly megaggott róka, mely tőrbe ne kerüljön. D. (Vén.) — Már a biróságbul is kiaggott. D. (Kivénült.)

Aggottan. Mit ember ifjánta tanul, azt aggottan is nehezen felejti. KV.

Aggódik. Aggódik mint a tőrbeesett madár. D. — Aggódik mint a tőrbeszorult madár. B. — Kinek nincsen lova, nem aggódik rajta. KV. — Másnak javán aggódik. D. (Szomorú, irigy.)

Aggszó. Aggszó, de igaz. M. és P. (Régi szólás.)

Agy. Igen fen kezdesz héázni, elszédül agyad. P. — Tök az agya, gané a veleje. D.

Agyba. Agybá-főbe. E. — Agybafőbe a szökevény katonát. D. — Agyba nyakázzák a lopót. D. (Ütik.)

Agyafurt. Agyafurt. E. (Ravasz.)

Agyag. Nehéz az agyagot ásni. D.

Agyar. A kutyának is van néha agyara mint a disznónak. D. (Rossz embernek.) — Bus vadkan a tölgyfa gyökerének is neki vágja agyarát. D. — Kihasadt az agyara Ny. 2. (Jókedve kerekedett.) — Se foga, se agyara. D. — Végtére a vadkannak agyarai is elkopnak. D.

Agyaras. Agyaras vadkan. D.

Agyarkodik. Agyarkodik mint a legdühösebb vadkan. D.

Agyonlő. A ki szerencsétlen, bottal is agyonlövi magát. D. — Agyonlötte, mint Paska a szamarat. Ny. 1. (P. neszt hallott istállójában; add meg magad tolvaj, mert lelölek, a szamár nem felelt, P. lelötte.) — Puska nélkül löhették agyon. D. (Szerencsétlent.)

Agyonrúg. Rúgó ló sokszor tulajdon mesterét agyonrúgja. KV.

Agyonszúr. Jobb vastagon megdöfni, mint vékonyan agyonszúrni.

Agyonütni. Vén embert venyigével is agyonüthetni. D. — A jó ebet nem ütik agyon egy turóért. K. — Fejszével kell agyonütni, hogy meghaljon. E. — Egy csapással kettöt akar agyonütni. D. — Csak azért kiván egy fertályig mennykö lenni, hogy minden élöt agyonüthessen. D. — Egy kézzel a bika szarvát tartja, a másikkal agyonüti azt. D. (Erős.) — Nagypénteken kereplövel fogják a nyelvét agyonütni. ME. (Nyelves.) — Ő reá bizzák, kit a mennykö agyon nem üthet. D. — Egy turóért nem ütnek agyon egy macskát. Ny. 6. — Nád ütötte agyon az urát. K. (Csekélység okozta halálát.)

Agyonvág. Mesterét a szablya olykor agyonvágja. E. — A kard önnön mesterét is agyonvágja. D.

Agyonver. A nyulat agg lovon verik néha agyon. KV. — Egy hegyes turóért agyon nem verik az ebet. D. — Gyakorta agg lovon verik farkast agyon. KV.

Agyvelő. Az ő agyveleje sem uborka. P. — Kótyagos az agyveleje. D.

Ajak. Ajakába harapott. E. — Ajakon termett, nem szivben fogant szó. E. — Felbigyeszti ajakát. D. — Két fog, két ajak zárja be a nyelvet, mégis kiszökhetik rajtok. D. — Kopasz mint a német ajak. D. (Német nem hord bajuszt.) — Megcsuszamodott ajka. P. (Eljárt szája.) — Lepittyedt az ajka. (Szégyen érte.) — Mérgében ajakát rágja. D. — Nem szivből ered az ajakon nőtt szó. D. — Nem egyéb az ajakon termett szónál. D. (Üres beszéd.) — Rágja-marja ajakát. E. — Rózsa ajak, tövis nyelv. D.

Ajándék. A régi kölcsönzés sem ajándék. D. — A szegénynek ajándéka drága. D. — A szerencsének ajándéka

álomkincs. D. (Csalóka.) — A szép megköszönés, több ajándékra való gerjesztés. KV. — Az ajándék kedves, csak ne legyen redves. KV. — Az ajándék megvakitja a birót. B. — Az ajándékot is felirja. D. — Ajándék ajándékot kiván. S. — Ajándék a jóbaráttal is nótát fordittat. D. — Ajándék a szemest is megvakitja. D. — Ajándék elfogadás, szabadság eladás. Sz. — Ajándék elvétel, szabadság letétel. BSz. — Ajándék lónak fogát ne nézd. D. — Ajándék lónak nem kell a csikófogát nézni. ME. — Ajándék marhának nem kell fogát nézni. KV. — Ajándék marhának nincs odva fogának. D. — Ajándék marhának nem kell a borju fogát nézni. B. — Ajándék marhának ne nézd a szarvát. Ny. 8. — Ajándék marhának ne vizsgáld a szőrét. Ny. 9. — Ajándék megvakitja a birót S. — Ajándék vevés szolgálatba esés. KV. — Ajándékkal mindent meg lehet forditani. Cz. — Ajándékkal mindent meg lehet hajtani. KV. — Embernél szándék, istennél ajándék. E. — Gazdagnak ad ajándékot. KV. — Hosszu halasztás megveszti izét nagy ajándéknak is. K. — Kevély és fösvény ajándéka nem igen gazdagit. K. — Kérés nélkül adott ajándék legkedvesebb. KV. — Nem fog halálon ajándék. E. — Nem lehet a halált ajándékkal megkerülni. E. — Nem lehet a halált ajándékkal eligazitani. KV. — Nem minden embernek van egy ajándéka. KV. (Tehetsége.) — Paraszt ajándék. KV. (Alávaló.) — Pályán vár ajándék, nyerd el édes lovam. E. — Régi kölcsön sem ajándék. E. — Rossz biró, ki ajándékra néz. Cz. — Semmi ajándékot nem kell megvetni. KV. — Száraz kéztől szakadt ajándék. Ny. 5. (Fösvény.) — Szegény ajándéka drágába kerül. E.

Ajándékoz. Liptóvármegyei sajtot ajándékoz, hogy érte lovat nyerjen Sz. — Örömest oda ajándékozná mindenét, ha el nem vennék. D. (Fösvény.) — Sipot ajándékoz, hogy lovat nyerjen. K. — Sipot ajándékoz, hogy érte lovat kapjon. KV.

Ajál. Ajálja uraknak irását, hogy koncukat nyalhassa. D. (Dedicatio.)

Ajánlólevél. Orcáján hordozza az ajánlólevelet. D. (Szép.)

Ajtó. A ki utolsó megy ki a világból. tegye be az ajtót. D. — A ki végül maradt, tegye be az ajtót. E. — A kutya meg az ur nem csukja be az ajtót. Ny. 3. — Az okos nem tartja két ajtó között az ujját. D. — Az okos nem nyit annak kaput, a mi ajtón beférhet. D. — Addig állja meg az igazat, mig az ajtón kilép. D. — Ajtó közé nem teszem a kezemet. B. — Ajtó közé nem teszem ujjamat. P. — Ajtón a kanál. Ny. 2. (Elkéstél az evéstől.) — Ajtóstul dül a tanyába be. D. — Ajtóstul rohant be a házba. ME. (Szobába.) — Ajtót mutat. E. — Ajtót sem nyitottak rá. E. (Beteg volt, feléje se néztek.) — Bebukott az ajtón, mintha égből pottyant volna le. E. — Behuzták utána az ajtót. Ny. 4. (Nem szivesen látják.) — Ha a szükség beköszön az ajtón, a szeretet akkor az ablakon ugrik ki. D. — Ha egy ajtón kiverik, a másikon bemegy. B. — Harmadnapi vendégnek ajtó megett helye. KV. — Hátulsó ajtó. E. (Kibuvó.) — Hivatlan vendégnek ajtó megett helye. KV. — Hivatlan vendégnek czoki legyen neve, ajtó megett helye. E. — Kend is fel van Csurinál az ajtóra pingálva. Ny. 1. (Dicsekedik, pedig hitelbe iszik.) — Késö akkor zárnod, ajtót lakatolnod, mikor oda a fakó. (Szöke.) KV. (Fakó, lónév; szöke, tehénnév.) — Késön jöttél, hanem mosdjál és kendjél ki az ajtón. K. (Kendjél, kendövel törülközzél ki az ajtón: siess el innét.) — Kivered az ajtón, bejön az ablakon. E. — Kutya se teszi be maga után az ajtót. — Magad után az ajtót ne csukd, megbánhatod. D — Nagy ur és kutya után teszik be az ajtót E. — Ne nyiss annak kaput, mi az ajtón befér. E. —

Nem minden kulcs nyit meg minden ajtót. D. — Nem sokat vásitom ajtaját. E. (Koptatom.) — Nyitva az ajtó, akár fel akár alá. Decsi János és M. — Öregnek az ajtóban, ifjunak lesben a halál. Sz. — Rátörték az ajtót. D. — Reszket mint kutya az ajtó előtt. D. — Ritka ház ajtó nélkül. D. — Sokszor megmutatták merre van az ajtó. D. — Szegénynek ajtaját nem őrizi a manó. D. — Tartja. mint siket az ajtót. Ny. 2. — Tátva-nyitva az ajtó. D.

Ajtófél. Ajtófélre van akasztva a kanál. (Vége az ebédnek.) Ny. 11.

Ajtónálló. A mely pap jó hallgató, végre ajtónállóvá teszik. E.

Akad. A fogasra akadt. (Felakasztották.) D. — A pénteki kolbász megakadt a torkán. E. — Futja a farkast, oroszlánba akadt. D. — Hohér pallosán akadott. D. — Horogra akadt. D. — Hurokra akadt a torka. D. — Lepényt keresett, tehénganéra akadt. D. — Nem hal a vizbe, kinek fel kell akadni. D. — Nyomába akadtak a szalmahordónak. (Tolvajnak.) D. — Reá akadt kasza a kövecsére. D. — Torkán akadt. D. — Torkán akadt a szálka. Ny. 1. (Rajtakapták a hazugságon.)

Akadály. Elég szerencsésen iparkodik, kinek a szerencse semmi akadályt nem tesz. E. — Midőn a bort nyeli, semmi akadály a torkán. D. — Nagy akadály a szegénység. E.

Akar. A ki akar, lel okot. D. — A ki nem akarja, annak böjtöt szab. D. — A ki verekedni akar, könnyen talál botra. E. — A nagy urak keveset adni szégyenlenek, sokat adni pedig nem akarnak. KV. — A sokból a mennyit akarsz, a kevésből a mennyi lehet. D. D. — Akar is valamit, nem is. D. — Akarom is, nem is. E. — Felnyisd a szemed, ha mit akarsz. KV. — Ha akarja, jó; ha nem, hát lássa. M. — Ha akarom vemhes, ha akarom nem vemhes. E. — Ha Mária akarja az aludtej is elsül. D. — Ha isten akarja, pókháló is kövér. D. — Ha isten akarja, kapanyél is elsül. ME. — Ha isten akarja villanyél is elsül. D. — Ha Péter nem akarja, akarja Pál. B. — Hadd érezze, ha hallani nem akarja. (Verés.) D. — Kés nélkül akarja szelni a kenyeret. D. — Két pénzzel ment a vásárra, hármon akart venni. (Csalni.) D. — Ki nem akar adni, azt mondja, hogy nincs. B. — Kovács akar kitenni a lakatoson. D. — Mézet akarsz enni, méhet kell megölni. D. — Nem a mint akarnók, hanem a mint lehet. KV. — Nem akaromnak nyögés a vége. Ny. 8. Tornyos Péter. — Ott ad isten esőt, a hol akarja. E. — Óla sincs, mégis disznót akar hizlalni. D. — Régen kitaláltam, a mit főzni akarsz. D. — Soha se akarj egyebet, mint a mit tenned kell. B. — Sokat akar a szarka, de nem birja a farka. D.

Akarat. A nagy dologban az akarat is elég. KV. — Az akarathoz erő is kivántatik. KV. — Az ur akaratján kell ügetni. (Szerint.) M. L. — Akarat ellen is kitetszik a szomoruság. D. — Ki nem veheti hasznodat, értse jó akaratodat. B. — Nagy benne az akarat. (Készség). ME. — Nagy benne az akarat, mint a vén leányban. D. — Nagy benne az akarat, mint a vén lóban. E. — Nagyobb benne az akarat, mint az erő. ME. — Nincsenek egy akaraton, mint Fodor Márton lova Kabán. (Egyik jobbra, másik balra huz.) Ny. 11.

Akaratos. Akaratos kanca. (Szeszélyes asszony.) D. — Akaratos Kelemen. (Fejes.) E. — Akaratos menyasszonynak ebrud a farára. (Bot.) D. — Akaratos mint a Bende vágója. (Nem arra vág a merre kellene.) Ny. 8. — Vasfejü, kemény akaratu. E.

Akarás. A nem akarásnak sok oka lehet. D. — Nem akarás, fejvakarás. Cz. — Nem akarásnak nyögés a vége. M.

Akaró. A könnyü is nehéz a nem akarónak. E. — Könnyü az akarót rá-

beszélni. KV. (A kinek mihez kedve van azt szivesen megteszi.)

Akaszt. Akasztani való. D. — Egyetlen egy gyermek akasztani való. (Nem jó az egyetlen.) E. — Gyilkos akasztja a lopót. D. — Hamar előkerül, mint akasztandónak a nap. D. — Mindenkivel tengelyt akaszt. (Öszszevesz.) D. — Nyakas a cigány is, mikor akasztani viszik. E. — Orgazdát egy szeggel feljebb akasztják. E. — Szél kerekedik, aligha nem akasztották. D. — Ugy retteg, mintha akasztani vinnék D. — L: felakaszt.

Akasztat. Azóta szaporodnak a tolvajok, mióta nem akasztatnak. D.

Akasztott. Lóg, mint az akasztott ember. D. — Nem fél holló akasztott embertől. D. — Örül, mint a varju az akasztott embernek. D.

Akasztás Akasztás se esik ingyen. D. — Akasztással is elhiresedik az ember. D. — Halogatja, mint cigány az akasztást. Ny. 18. — Huzza, halasztja, mint cigány az akasztást. Ny.5.

Akasztófa. A kit isten akasztófára rendelt, nem hal a vizbe. B. — Az akasztófa senkit sem hív, mindenkit magához fogad. D.— Az akasztófán is addig nehéz lógni, míg hozzá nem szokik a tolvaj. D. — Az első akasztófa neki készült. (Nagy gazember.) D. — Akasztófa czímere, hóhér pallos levele. D. — Akasztófa senkit nem hi, mindenkit elfogad. E — Akasztófa nem sodrófa. D. — Akasztófa virága. D. — Akasztófa virága, hóhér pallos cifrája. Ny. — Akasztófa virágból is lesz néha gyümölcs. D. — Akasztófán rótták le a rovást. (Büntetést.) D. — Akasztófát is megszokhatni. E. — Akasztófára sem jó. D. — Akasztófára termett. D. — Burokban született, akasztófán hal meg. (Ki mindenben szerencsés, végre elbizza magát.) ME. — Ha a tolvajnak százszor megengednek, mégis százegyedikszer az akasztófára kerül. D. — Ha távol esik is tőle, magához szivja az akasztófa. D. — Ha templomot keres is, akasztófára talál. (Gazember.) D. — Helyben, akasztófában nem kell válogatni. (Minden hely rossz a rossz cselédnek.) Ny. 5. — Homlokán az akasztófa anyajegy. B. — Hosszu tömlöcnek akasztófa vége. D. — Két lába is az akasztófa formájára mered. B. — Ki nyakában bizik, akasztófán hizik. D. — Kinek akasztófa helye, nem hal a Dunába. D. — Kinek apja akasztófán száradott, azt a fia sem kerüli el könnyen. D. — Könnyü az akasztófát megszokni. (A ki már rajta van.) D. — Lehet az akasztófához is szokni. (Minden rosszhoz.) D. — Mintha az akasztófáról lopták volna le. E. — Mintha csak most szabadult volna le az akasztófáról. E. — Mintha csak most szökött volna le az akasztófáról. E. — Mintha csak most esett volna le az akasztófáról. D. — Musztafa, Karafa és az akasztófa, mind a három rossz fa. Np — Nehezen ereszti el az akasztófa prédáját. D. — Paszománt nem illik ugy nadrágra, mint tolvaj az akasztófára. D. — Remeg, mint zsidó az akasztófa alatt. Ny. 23. — Ugy megérdemli az akasztófát, mint a szüzlány a koszorút. D.

Akác. Kétszer nyilik az akácfa levele. (Hosszú ősz, másodszori szerelem.) Np. — Megfizetnek, mikor az akácnak levelei lehullanak. (Száraz levele is soká fán marad.) D.

Akár. Akár alá, akár fel. (Elmehetsz.) ME. — Akár ég, akár pokol, neki mintegy. B. — Akár ide, akár oda. E. — Akár turják, akár gyurják, neki mindegy. B. — Akár zuhog, akár puhog, egy dolog. E.

Akárki. A gazdagnak akárki is rokona. D. — Mindegy neki akárki mit tartson felőle. D. — Szemébe mer nézni akárkinek. D. — Szemébe mer nézni akárki fiának. E. — Van mit leróni akárkinek. (Mindenki bünös.) D.

Akárhonnét. Akárhonnét legyen, csak legyen. KV.

Akkor. Az akkor volt, mikor a tehén megellett. B. — Akkor a nap is melegebben sütött. B. — Akkor abrakolja lovát, mikor harcra indul. D. — Akkor jó a berkenye és a naspolya, mikor megfő a haja alatt. (Töppedt.) B. — Akkor felelj, mikor kérdeznek. D. — Akkor lássam, mikor a hátam közepét. ME. — Akkor keresi a puskát, mikor a varju elszállott. D. — Akkor kiméli a kolbászt, mikor elfogyott. D. — Akkor leszen az, mikor a Duna visszafoly. Decsi János. — Akkor még a Tisza vize is másfelé folyt. E. — Akkor táncolnak az egerek, mikor a macska nincs otthon. D. — Akkor vet lakatot az istállóra, mikor már lovát kilopták. D. — Akkor vet, mikor aratni kell. D. — Akkor volt az, ez meg most van. E. — Akkor zárja istállóját, mikor ellopták a lovát. D. — Ki csak akkor gondolja meg magát, mikor merül, későn bánja meg, hogy a vizre ment. D. — Még akkor a birónak sem volt bajusza. E. — Még akkor a falu temploma is kápolna volt. B. (Régen volt.) — Még akkor a Maros sem folyt a Tiszába. D. — Még akkor a világon se voltál. D. — Még akkor Bata Erzsók is pártát hordozott B. — Még akkor Debrecen is falu volt. B. — Még akkor emberek sem voltak Magyarországon. B. — Még akkor emberek sem voltak a világon. ME. — Még akkor Éva is menyasszony volt. Sz. — Mikor azt gondolom, hogy ott vagy, akkor itt légy. (Gyorsan.) D. — Talán még akkor a fecske sem fecsegett annyit. B.

Akkora. Akkora mint a kakasugrás. D. — Akkora mint a veréblépés. D.

Akol. Éhes, mintha csősz-akolban hált volna. (Szegény, üres.) Ny. 2. — Egy akol, egy pásztor. ME. — Farkast aklodba ne zárj. D. — Farkasnak mutatsz aklot. E. — Reászokott, mint farkas a juh-akolra. D. — Türelmes birka, sok fér egy akolba. ME.

Alabastrom. Fehér mint az alabastrom. D.

Alacsony. Alacsony asztalon bátorságosabb enni. B. — Alacsony házban bátorságosabb élni. ME. — Alacsony kunyhóbul is támad nagy ember. E. — Alacsony lélek. D.

Alakos. Erszénytfejő alakos. (Kicsalja a pénzt.) D. — Szemfényvesztő hitvány alakos. D.

Alamizsna. A vak koldusnak is alamizsnán szeme. D. — Alamizsnán szeme. D. — Aranyat ad a koldusnak alamizsnául. D. — Beszél a barát, alamizsna vége. D. — Beszél a barát, beszél, alamizsna a vége. B. — Énekel előbb a deák, aztán kap alamizsnát. D. — Énekel a koldus, ugy kap alamizsnát. E. — Ki idős lánynyal hál, alamizsnát ád. ML. — Lopott pénzből alamizsna. E. — Nincs savanyubb az alamizsna kenyérnél. Cz. — Okosnak a játék, vaknak az alamizsna. E — Szemesnek a játék, vaknak alamizsna. D. — Szemesé a világ, vaké az alamizsna. D. — Szolgálója alamizsnát ád. (Gazdag ház.) D. — Ugy kellett, mint koldusnak az alamizsna. Ny. 6.

Alamuszi. Alamuszi macska hamarább megfogja az egeret. E. — Alamuszi macska nagyot ugrik. E. — Alamuszi macska egeret fog. E. — Alamusta teremtés. D.

Alamustaság. Alamustaságnak nem kell hinni. Cz.

Alant. Jobb alant kezdeni és fönt végezni. E. — Mely tyúk fent kotkodál, alant keresd tojását. E. — Nagyon alant jár a fogással. (Átlátok a szitán.) D.

Alap. Nagy viaszgyertyákat csöpögtettek alapjába. (Far.) D.

Alatt. Asztal alatt keveri a kártyát. (Csal.) E. — El lehet majd lába alatt járni (Akasztófára kerül.) D. — Szür alatt hánya a fittyet. (Gyáva.) D. — Verebek vannak a süvege alatt. (Nem köszön.) D.

Alattomban. Az örökös sirása alattomban való nevetés. KV. — Alat-

tomban maró kutya. D. — Ki nyilván sokat dicsér, alattomban gyaláz. D. — Korán-későn orcájára kerül az embernek a nem jó, ha alattomban cselekedte is. D.

Alattvaló. Süketnek és némának kell lenni, ki alattvalókkal békességben akar élni. E.

Alá. A felfujt hólyagot tolja a viz alá. D. — A világ lépcsőin ki fel, ki alá jár. D. — Bak alá teszi a fejös dézsát. D. — Hol fel a talpával a kerék, hol alá. E. — Két szék között a pad alá. E. — Ki fel, ki alá. M. — Kinek pósta a szája, meszet gyujtnak alája. (Pletyka megjár.) D. — Lábbal fel, fővel alá. KV. — Maga alá hozta a kis széket. (Saját kényelmét keresi.) D. — Magas polcról pad alá. D. — Másnak orra alá tormát reszel. D. — Mennyit fordul a kerék fel, annyit alá. D. — Vitézségök miatt a pad alá bujtak. D.

Aláirni. Pénzért az ördögnek is aláirná magát. (Eladná.) D. — Vékonyan fog a pennája, tán már soknak irt alája. Np. (Sokat szerelmeskedett férfi.)

Alányelni. Nem lehet a szót alányelni. D.

Alánéző. Alánéző macska. (Alattomos.) Sz. — Alánéző macskának nem kell hinni. E. — Alánéző macska szárazon mosdik. (Ravasz.) Sz.

Alánő. Alánő, mint az ökör farka. M. — Alánő a szegény, mint az ökör farka. (Összehuzza magát, meghuzódik.) D.

Alábbhagyni. Alábbhagyott benne. (Olcsóbban adja.) B. — Bezzeg alábbhagyta mostan. M. — Hagyd alább jó szász. (Hátrább az agarakkal.) P. — Hagyd alább jó szász, mert nem babodban találtál. (Nem vagyok szemét.) KV.

Alávaló. Alávaló csigért isznak barátságért. (Barátságból rossz bort is.) KV. — Alábbvaló a faszúnál. D. — Alábbvaló a pondrós kutyánál. (Kukacos, koszos.) D. — Alábbvaló a sajtkukacnál. D. — Alábbvaló az élő husba esett nyünél. D.

Alázni. Alázni és felezni. (A feles legyen alázatos a gazdával szemben.) B.

Alázatos. Alázatos, mint a tejen rajtakapott agár. D. — Alázatos, mint a páva. D. (Kevély.) — Alázatos, mint itélet előtt a bünös. D. — Alázatos, mint a lyukba szorult farkas. ME. — Alázatos mint az ügyevesztett. D. — Alázatos mint az ügyefogyott. ME. — Alázatos mint a koldus. D. — Alázatos mint a kin kifogtak. D. — Alázatos mint a barát. D. — Alázatos mint a macska. D. — Alázatos mint az őszi légy. D. — Alázatos mint az elcsapott szolga. D. — Alázatos mint a leforrázott kutya. D. — Alázatos mint a verembe esett farkas. E. — Alázatos mint a pap macskája. B. — Alázatos mint az anyámasszony macskája. Ny. 1. — Alázatos macska hamar elkapja az egeret. D. — Alázatos macska nagyot ugrik. D. — Nagyon alázatos, nagyon gyalázatos. ME. — Ritka a kicsiny, ki alázatos. (Kis termetü.) KV. — Idővel a kevély alázatos is lehet. D.

Alázatosság. Alázatosság nem gyalázatosság. B.

Aldi. (Alfel.) Jól hozzá láttak az aldihoz. (Jól elverték.) D.

Alfel. Az abrak piszkálja az alfelét. Sz. — Alfelére ütötték a nemes levelet. Cz. — Ebhájjal kenték az alfelét. KV. — Kegyelmes tolvajnak hegyes nyárs az alfelébe. M. — Kigyóhájjal van megkenve az alfele. (Verés nem fáj.) Ny. 2. — Kiporolták az alfelét. E. — Nyüvek termettek az alfelében. (Rossz.) D. — Ravasz hájjal kenték alfelét. D. — Sir-rí, mint kinek sással metszik az alfelét. D. — Sok küszöböt nyalt az ő alfele is. (Sok helyről kidobták.) M. — Zab szurja az alfelét. (Nagyon jó dolga van.) D.

Alföld. Alföldön zarándoskodik esze. (Bolond.) D. — Sokat ér egy alföldi csendes eső. E. — Lám meg-

mondtam Angyal Bandi, ne menj az alföldre. Np.

Alja. A legszebb buzának is van alja. D. — Ha leszedted fölit, edd meg az alját is. E. — Sok beszédnek sok az alja. E. — Sok szónak sok az alja. E. — Viz alja. D.

Alkalmas. Alkalmas tavalyiban. (Divatból kiment.) M.

Alkalmatlan. Alkalmatlan vendég az éhség. KV. — Alkalmatlan vendég a vénség. ME. — Szeretetben egy harmadik mindig alkalmatlan. (Szerelemben.) ML.

Alkalmatosság. Alkalmatosságnak kopasz a hátulja. (Meg kell ragadni.) D. — Élni kell az alkalmatossággal. B. — Maga alkalmatosságán. (Gyalog.) B. — Idö, alkalmatosság mutatja ki a jó szolgát. D.

Alkalom. Élj az alkalommal. ME. — Üstökén kell ragadni az alkalmat. E.

Alkonyodik. Alkonyodik a napja. (Vén.) D. — Az alkonyodó nap fáradtak pártfogója. D. — Az alkonyodó napot kevesebben imádják. E. — A részegnek késön virrad, hamar alkonyodik. D. — Ha a nap lehanyatlik, a virág is alkonyodik. D. — Télen a nap is hamarább alkonyodik. D.

Alku. Az istennek szavát megvetni nem alku. (Nem nyereség.) D. — A szerencsének hizelkedni nem alku. (Elöny.) D. — Ezen nincs alku; ugy van mint a péknél a zsömlye. Ny. 4. — Hosszu alku a házasság. E. — Itt nincs alku; szabott ár. ME. — Jobb az ösztövér alku, hogysem a birónak kövér végzése. B. — Késön a papsajtjára jönni nem alku. D. — Könnyü a rossz lóért az alku. (Szivesen túladnak rajta.) D. — Nehéz a jó marháért az alku. D.

Alkuszik. Alkuszik mint cigány a lóra. E. — Alkuszik mint zsidó a gyapjura. E. — Alkusznak immár a róka bőrére. D. — Likon kivül jó alkudni. (Nem szorultságban, bajban.) KV. — Nehéz sok sasfinak fészkökben alkudni. (Megférni.) D. — Nem jó elöre alkudni a róka bőrére. ME. — Pénze nincs mégis alkuszik. D.

Alma. A komámasszony azt gondolta, császárkörtét tart, pedig csak vad alma. (Azt hitte jó a gyermeke, pedig rossz.) Ny. 5. — A legszebb alma is férges. D. — A nyári szép almák őszkor, télen szépek. (Igazi szépség tartós.) D. — A tiltott almára sokkal többen vágynak. D. — A piros alma is gyakorta férges. A. — A piros alma is gyakran savanyu. B. — A szép alma is gyakorta savanyu. KV. — A szép alma is gyakran férges. B. — A szép piros alma is gyakorta férges. D. — A tilalmas alma mindenkor jobbizü. B. — Az almának is a szépe férgesül meg. B. — Az almának is a szépét szokták felkötni. B. — Az ifjuság arany alma, méltó megőrizni. (Megbecsülni.) D. — Akárkinek vadalma, nekem édes alma. B. — Almának is a szépét kötik fel. D. — Almát szed a száraz fáról is. (Szerencsés.) D. — Ádám evett almát, a mi fogunk vásik. ME. — Apánk evett almát, a mi fogunk zsibbad. D. — Atyánk után haraptunk az almába. D. — Beleharapott a savanyu almába. E. — Csak hatot az almának öregébül egy pénzen. (A szépnek ára van.) D. — Cserfaerdöben almát keres. Np. — Elnyerte az arany almát. (Legszebb.) D. — Édesebb az alma, ha nincs ott a pásztor. D. — Fa mellé esik az alma. D. — Férges mint az alma. D. — Füzfába oltott alma. D. — Hat almát két pénzen. Ny. 2. — Jól elhengeredett alma a fájától. (Jó apának rossz fia.) D. — Kerek mint a pogácsa alma. (Lapos.) D. — Késön érö alma tovább tart. D. — Késön érö alma szokott soká tartani. KV. — Kiki jól beleharapott az almába. (Gyarló.) D. — Mindaddig uszkál az alma, mig elmerül. B. — Nem messze esik alma fájától. KV. — Nem esik messze fájától az alma. E. — Őtet is megcsalta a kigyó al-

mája. B. — Piros mint az alma. D. — Ritka alma, kiben féreg nincsen. B. — Szelid almának nagy becse, vadnak kevés. KV. — Szelid almának van becsülete. B. — Szereti más almáját enni. D. — Sok ugyan az alma, de férges. D. — Tiltott alma jobb izü. E.

Alóla. Alóla a gyékényt el nem rántották. (Nem halt meg.) D.

Alom. Eb a kutyával egy alomba, nem egy járomba illenek. D. — Lustább a disznónál, mert ez megveti alomját. (Piszkosabb a disznónál.) D. — Még a disznó almot is el akarja adni. KV. — Nem döglik meg a disznó a maga alomjától. K.

Alpári. Alpári ember. (Együgyü.) D. — Megjárta az alpári táncot. (Megverték.) D. — Okos az alpári ember. (Együgyü). D. — Sorba mén, mint az alpári biróság. (Mind egyformák.) Ny. 5.

Alsó. Gyors, mint az alsó malomkő. (Mozdulatlan.) Ny. 1.

Alszél. Büdösen fuj az alszél. E.

Aludttej. Az aludttejet is megfujja. E. — Aludttejnél fehérebb. D. — Bajos már az aludttejből tejfölt csinálni. Ny. 15. — Ha Mária akarja, aludttej is elsül. D. — Ha isten akarja, aludttej is elsül. E. — Kinek egyszer megégette száját a kása, az aludttejet is megfujja. E. — Megtetézték, mint Bozsván az aludttejet. (Nem lehet.) Ny. 4. — Nekiesett mint tót az aludttejnek. Ny. 3. — Nem aludttej, hanem meleg vér folyik a magyar ember erében. D. — Olyan mint a légy az aludttejben. E. — Összement mint az aludttej. E. — Szereti mint a tót az aludttejet. E. — Szép mint a légy az aludttejben. D. — Tetejével méri, mint Bodván az aludttejet. (Szivesen adja, ha el is szóródik.) Ny. 2. — Ugy méri mint Bodván az aludttejet. Ny. 6.

Alul. Alul derül, bocskor merül. (Lesz eső.) E. — Térden felül, púpon alul. (Köldökön alul.) E.

Aluszékony. Aluszékony állat. D.

Aluszik. A fülén alszik. E. — A kinek lehet és nem aluszik, azt a restség bántja. E. — A kitöl telik és nem alszik, azt a restség bántja. B. — A sással födött házban bátorságos aludni. (Szegény.) KV. — A szegény ember étele helyett is aluszik. M. — A szegény néha étel helyett aluszik. D. — Addig alszik, mig a hasára nem süt a nap. E. — Akárki is jámbor addig, mig aluszik. KV. — Akkor sem hisznek a hazugnak, mikor aluszik. (Hátha csak teszi magát.) D. — Alszik mint a bunda. S. — Alszik mint a gözü. E. — Alszik mint a holt. D. — Alszik mint a hörcsök. B. — Alszik mint a nyul. KV. — Alszik mint a tej. (Csendesen.) E. — Állva alszik mint a ló. B. — Álom azt jelenti, hogy aludtál. (Semmi mást.) D. — Amint veted ágyadat, ugy aluszol. D. — Attul ugyan ehetik ke, ihatik ke, alhatik ke. (Kend. Vége.) Ny. 1. — Az aluszik legjobban, a ki nem érzi mely keményen fekszik. KV. — Az isten hatalmas, az ördög nem alszik. E. — Az ördög mikor hortyog sem alszik. Ny. 2. — Csak aludni jár belé a lélek. F. — Csak annyit aludj, a mennyi elég. D. — Csak azt bánja, hogy aludtában nem szólhat. D. — Csuda ha fél szemére eleget aludt. (Sok gond.) P. — Egyet alszom rá. (Ezt meg kell gondolni.) E. — El nem alszol, ha vele vagy. D. — Eleget alhatunk, ha meghalunk. E. — Ette haszna, aludta bére. (Csak ételért dolgozott.) KV. — Ébren alszik mint a nyul. E. — Ép és egészséges testtel jó aludni. KV. — Félszemére alszik, mint a nyul. E. — Ha álmában nem beszélhetett, azt mondja nem aludt. D. — Jámbor mig alszik. Bsz. — Ki minél kevesebbet aluszik, annál többet él. D. — Kiki jámbor, midön alszik. D. — Kinyilt szemmel aludd minden álmodat. D. — Kinyilt szemmel alszik mint az oroszlán. D. — Mind a két fülére aluszik. D. — Nappal alszik, éjjel álmodozik. (Mindig.) D. — Nappal sem

nyitja ki szemét, hogy hamarabb aludjék. D. — Nem alszik az ördög. E. — Ne aludjál, nem álmadsz; ne gyalogolj, nem fáradsz. Ny. 22. — Nem alhatik, hacsak valakinek derekát le nem üti. D. — Nem álmodna, ha nem aludna. D. — Olyat aludtam mint a hat. (Mint hatan.) E. — Olyat aludtam mint a juhászbunda. E. — Rossz szalmán alszik. E. — Ugy alszik mintha fejét elvesztette volna. D. — Ugy alszik mintha ökörbört huznának a fagyon. (Hortyog.) KV.

Alvás. A békés alvás jobb a békétlen táncnál. D. — Akkor jó elhagyni az alvást, mikor legjobban esik. E. — Az alvás evés helyett esik szegény embernek. KV. — Éhes embernek étel gyanánt esik az alvás. E. — Hetes eső, hármas ünnep, jó gyomor: gazda morgás, béres alvás, komondor (Rossz dolgok.) D.

Alvinczy. Kend az az Alvinczy. (1809-ben tábornok, rossz fegyvert adott.) E.

Alvó. Délig alvó. (Rest.) E. — Ez is a hét alvók közül való. E. — Felkölti az alvó macskát. (Mérges.) D. — Ha az alvó ebet felköltöd és megmar, azt nyerted vele a mit kerestél. D. — Ne higyj az alvó ebnek. E. — Őrizkedjél az alvó kutyától. E.

Amaz. Ez volna amaz? KV. (Ez az a hires?)

Anda. Anda Pál hadába való. (Papucshős. Az 1598-ik 31 tc. azt rendeli, hogy a tábort követő asszonyt zsákba kell varrni és vizbe fojtani. Anda Pál minden héten engedélyt kért, hogy feleségéhez mehessen.) Sz. — Anda Pál hadából való. B.

Andalog. Ugy andalog, mintha feje sem volna. D.

András. András bácsi mondja: röndnek muszáj lenni. (Rendőrök ügyetlen rendcsinálók.) ME. — Vége Vig Andrásnak. E.

Angyal. A béke angyala kövesse az utast. D. — A békességet az angyalok is hirdették. D. — A vig angyalok is örömöt hirdettek. D. — Akkor még az angyalok a földön jártak. (Régen volt.) Ny. 6. — Angyal a szava, de ördög a szive. E. — Angyalbörbe öltözött. (Ártatlan). Ny. 2. — Angyal képében is ördög. D. — Angyal mulék felettünk. KV. — Angyal szól belöled. (Jó hir.) E. — Angyal szól belöled, ha bort emlegetsz. D. — Angyal ül a szemöldökén, ördög szeme alatt. D. — Az angyalok közt is voltak pártosok. D. — Az angyaloknak is a kevélység ártott. D. — Az ezüst angyalokat szállni tanitja. (Ellopja.) D. — Kövér mint a trombitás angyal. E. — Nem megy többé oda, a hova az angyalok sem járnak. (Szükségére; meghalt.) D. — Sátán szolgájának nem használ az angyal bőr. (Fehér ruha.) Ny. 2. — Se ördöge, se angyala. (Hirtelen.) D. — Sok ördög sem ér egy angyalt. D. — Utcán angyal, otthon ördög. D.

Angyali. Békével élnek az angyali karok. D.

Anna. Feltette szent Anna kontyát. (Boros asszony; Anna napi nagy mulatságok.) D.

Antal. Antal a fejed. (Féleszü.) M. — Antal harasztjára bocsátotta. (Bolondozik.) Cz. — Megjött Antal Budáról. (Próbáltam, káromon tanultam.) M. — Megjött Antal Budáról, zöld ágat hozott orrában. (Féleszüt küldtem, soká maradt, bolondul végzett.) Decsi János. — Ki hinné, hogy Antal is böjtöljön. KV. — Kiverte orcáját szent Antal tüze. (Borvirág.) D. — Kiverte a szent Antal tüze. (Orbánc.) E. — Legjobb prokátor a tokai Antal. (Bor antalag; bor beszédessé tesz.) B. — Van módja benne mint Antalnak az ebütésben. (Üt mint a bolond óra.) KV.

Anya. A béna rajkó is kedves az anyjának. Cz. — A cigány rajkó is kedves az anyjának. D. — A cigány rajkó is tetszik az anyjának. E. — A föld anya, a viz mostoha. (Földön járni

biztos, vizen veszélyes.) D. — A hol nyájas az anya, kényes lesz a lánya. KV. — A jó anya megszokja gyermekének szeretetét. (Mindig szereti.) D. — A jó kocsis inkább az anyját, mint a lovát veri. Ny. 5. — A kis medve anyja után ragad. (Tanul ragadozni.) D. — A mely gyermek megijed, anyja ölébe siet. B. — A milyen az anya, olyan a leánya. D. — A sörnek is csak bor az anyja. D. — A szamár az anyja hasában is ösz. D. — Az anyja hasában sem volt jobb dolga. D. — Az anyja hasában sem volt jobb helye. Ny. 5. — Az anyjának szép a gyermeke, ha taknyos is. B. — Az anyjával vele táncolt a gyerek. (Hasas menyasszony.) Ny. 8. — Az idö néha anya, néha mostoha. D. — Az ostoba fiu anyja méhében is késöbbre érik. D. — Az ördög leány az ördög anyátul tanul. D. — Acél anyának tüzkö a leánya. D. — Alig veri még az anyja tolla. (Fiatal, nem pelyhes.) — Anyja csalogatja a kecske gedöt a kertbe. D. — Anyja hasában sem volt esze. (Már akkor bolond volt.) D. — Anyja kinja. D. — Anyja lánya. B. — Anyja méhében is rázta magát, haragos volt. D. — Anyja nyelvén beszél a gyermek. D. — Anyja sem segithet a szerecsétlenen. D. — Anyja után csiripel a veréb. D. — Anyja után járja a templomot a leány. D. — Anyja után szalad a borju. D. — Anyja után uszik a kácsa. D. — Anyjának példája pallos alá veti a leányt is. (Rossz.) D. — Anyjától tanulja az egerészést a kis macska. D. — Anyjuk után kaparnak a csirkék. D. — Anyjuk után pipelnek a pulykák. D. — Apja fia, anyja lánya. E. — Apád, anyád, ide jöjjön. (Első pénznek mondják a vásárban.) E. — Apja tűz, anyja puskapor, fia csupa láng. D. — Apád sirása, anyád átkozása kötelet fon a nyakadra. Sz. — Apát, anyát lehet venni, ha fog elég pénzed lenni. (Sok jóbarátot szerez a pénz.) Sz. — Bogár anyátul származott. (A bogár.) D. — Csikó is anyja mellett szokik. D. — Csirke se okosabb az anyjánál. D. — Eb anyja! (Kis káromlás.) E. — Eb anyja kölyke. ME. — Eb anyja terhe. B. — Eb anyának kutya a leánya. D. — Eb anyának is kutyó a leánya. (Kis kutya.) D. — Egy anya terhe. (Egyforma.) D. — Elöbb apád anyádnál. D. — Eszébe jutott édes anyja teje. (Büntetéskor.) D. — Félékeny katonának nem sir az anyja. E. — Gaz anyának váltott a gyermeke. D. — Gonosz anya fattyakat vet. Ny. 2. — Ha az anya jajgat, sikolt a leány is. D. — Ha elveszed leányát, nézd meg elsőbb az anyját. D — Ha a mennyiszer hazudott, annyiszor egy hajszála veszett volna el, még anyja hasában megkopaszodott volna és e világra parókásan jött volna. D. — Hallgatás, fontolás anyja az okosságnak. D. — Hattyu apától, galamb anyától született. (Ősz.) D. — Hol gyáva az atya, ott a fiut anyja nevén hivják. D. — Jó a sör, de mégis a bor annak az anyja. D. — Kegyetlen anyának kegyetlen leánya. D. — Keserves anyának potrohos gyermeke. E. — Kevés ideig volt anyja hasában. (Éretlen.) E. — Késő a bort akkor kimélni, mikor már anyjára szállott. (Söprejére : végét járja.) K. — Ki az apja-anyja oktatását megveti, hóhérra talál. B. — Kiállaná már az anyja kinját. (Érett leány.) Ny. 2. — Kikéri az anyjából a borjut. Ny. 1. — Kis hija, hogy anyja méhében fel nem akadott a köldökzsinórra. (Akasztófára való.) D. — Könnyen ugrálhat, ki az anyját megfogta. (Gazdag anya gyermeke.) D. — Kurva az anyja rossz embernek, egy szó ugy mint száz, aki engem hátam megett, nem szembe gyaláz. D. — Küzködik mint a luteranus gyermek az anyjában. (Ott is akadékos.) Ny. 4. — Ló elli a csikót, de abrak az anyja. E. — Lökdösi, mint bolond borju az anyját. (Mikor szopik, táplálóját.) Ny. 9. — Lusta Kati rest anyának lánya. D. — Maga szopta az anyját. Ny. 2.

— Magyar anya szülte. (Derék ember.) D. — Malacnak disznó az anyja. D. — Megfogta az anyját. (Gazdagon házasodott.) Ny. 10. — Még a rossz anya is jámbor magzatot szeret. B. — Még a rossz anya is szereti jó lányát. D. — Még két hónapig kellett volna anyjában maradnia, talán jobban megérett volna esze. D. — Méltán kevély az anya, ha szép a leánya. D. — Milyen az anya, olyan a lánya. E. — Minden anyának szép a maga gyermeke. KV. — Ne busitsd anyádat. D. — Neki esik, mint bolond borju az anyjának. E. — Nem édes, hanem mostoha anya a szerencse. D. — Nem gyüjthet annyit a fösvény anya, a mennyit tékozló fia el nem pazarolhat. B. — Nem hagyta az anyjában a nyelvét. Ny. 4. — Néma gyermeken az anyja sem segithet. KV. — Némának anyja sem érti szavát. M. — Néma gyermeknek anyja sem érti szavát. KV. — Néma gyermek baját anyja sem értheti. E. — Nyájas anyának kevély a leánya. D. — Örül az anya, ha megszült. D. — Régen volt az, mikor az anyja emlőjét szopta. D. — Rossz anyának ritka jó leánya. D. — Rossz anyának rosszabb terhe. (Gyermeke.) D. — Rossz leány édes anya fejét leveszi. E. — Szép a gyermek anyjának. E. — Szép a gyermek az anyának, ha taknyos is. D. — Szép anyának szép a lánya D. — Nézd meg az anyját, vedd el a lányát. Ny. 3. — Szép volt annak az anyja is. D. — Sirhat az az édes anya, kinek katona a fia. Np. — Soha még az anyja hasában sem volt jó. D. — Szomoru, mint a kinek apját-anyját megölték. Ny. 6. — Szomoru mint az anyát vesztett magzat. D — Taknyos gyermeke is szép az anyának. E. — Talán az anyja is megfeledkezett róla. D. — Táncos anyának táncos a leánya. D. — Te vagy az anyádnak a legszebbik fia, a kivel a többit is ijesztik. (Rút.) Ny. 7. — Tojás parancsol anyjának. E. — Tojás parancsolgat az anyjának. D. — Tót anyának tót leánya. D. — Ugy bánja mint az ördög az anyját. (Nem törödik vele.) D. — Ugy krákog a varju mint az anyja. D. — Ugy mondta, amint anyjától hallotta. D. — Ugy néz rám, mintha apját-anyját megöltem volna. Sz. — Vagyon anyja, de ki tudja ki az apja. KV. (K.) — Veszett volna az anyjába! D.

Anyajegy. Homlokán az akasztófa anyajegy. D.

Anyatej. Az anyatej legédesebb. B. — Legjobb étek az anyatej. E. — Olyan édes mint az anyámteje. Ny. 2. — Részegnek a bor édes anyateje. — Megemlegette édes anyja tejét. (Jól megverték.) — Ugy beszél mint anyjatejével beszopta. E.

Anyaszült. Anyaszült meztelen. (Nagyon szegény.) D.

Anyámasszony. Alázatos mint az anyámasszony macskája. Ny. 1. — Anyámasszony katonája. (Gyáva.) Ny. — Fohászkodik, mint anyámasszony szüretkor. Ny. 23.

Anyás. Anyás gyermek. KV.

Anyányi. Anyányi liba. (Ügyetlen nagy lány.) E.

Anyó. Hol gyáva az apó, anyó nevén hivják a fiukat. E.

Anyós. Egy anyós volt jó, azt is elvitte a Manó. ME. — Vőnek, ha mézből való is, nem kedves anyósa. S. — Zöld lovat, okos oláhot, kedves anyóst nem lehet találni. ME.

Annyi. Annyi a földje, hogy keresztül ugorhatja. D. — Annyi a pénze mint a fövénye. D. — Annyi a pénze mint a hangya. D. — Annyi az áldás rajta, mint az égi harmat. D. — Annyi mint az: legyen. E. — Annyi mint a dohánymag. D. — Annyi mint a hangya. B. — Annyi mint a kurta kutya. (Farkavágott.) D. — Annyi mint a tarka kutya. ME. — Annyi mint a mákszem. D. — Annyi mint a Mátra szele. D. — Annyi mint a német. D. — Annyi mint a polyva. D. — Annyi mint a sajtkukac. D. — Annyi mint a

sáska. D. — Annyi mint a seregély. D. — Annyi mint a sváb gyerek. D. — Annyi mint a szegedi kofa. D. — Annyi mint a szunyog a nádasban öszkor. D. — Annyi mint a tenger. D. — Annyi mint az öreg tenger fövénye. D. — Annyi mint az öreg tenger vize. D. — Annyi mint az öszi ökörnyál. D. — Annyi benne a hazugság, mint koldus köpönyegén a folt. D. — Annyi haszna, mint döglött lovon a patkó. D. — Annyi mint inas nadrágon a sujtás. (Sok.) D. — Annyi mint öszkor a fecske. D. — Annyi mint öszkor a hulló levél. D. — Annyi mint nyárban a napfény. D. — Annyi mint semmi. E. — Annyi mint télen a hidegvette légy. D. - Annyi szalonnája, hogy reá avasodik. (Gazdag.) D. — Annyian vannak, mint szitában a korpa. Ny. 3. — Annyit a szájnak, a mennyit erszényed engedi. D. — Annyit él az ember, a mennyi időt örömmel tölt. B. — Annyit ér, mint döglött lovon a patkó. Ny. 8. — Annyit hazudik mint a megbomlott óra. D. — Annyit iszik mint a tehén. D. — Annyit locsog, hogy más becsületes ember nem is fecseghet mellette. D — Azért van annyi bolond, mert kiki okosnak hiszi magát. E. — Csak annyi neki, mint a hajdu seggén a kobak. B. — Csak annyira lát, a mennyire tapint. B. — Ha a mennyit vétünk annyit mennykövezne, a tágas égben egy mennykő se lenne. D. — Kinek mennyi pénze, annyi hitele. D. — Mennyi szó, annyi hazugság. D. — Nekem is van annyim, mint Vajda Lacinak levele. (Megtébolyodott marhakereskedő, minden papirost marhapaszszusnak nézett.) Ny. 2. — Nem kaparhat annyit a fősvény, mit korhely fia el nem tékozolhatna. D. — Nem kereshet annyit a jó gazda, a mit a rossz gazdasszony el nem tékozolhat. D. — Nincs annyi hólyag, hogy pénzzel meg nem tölthetné. (Gazdag.) D. — Nincs annyi puskapor, hogy helyéből kivesse. D. — Páriz Pápaiban sincs annyi szó. D. — Van annyi pénze, hogy kifizethesse. D.

Annyira. Annyira van töle, mint az ég a földtől. B.

Apa. A koldusnak még maga az apja sem barátja. D. — A milyen az apja, olyan a fia. KV. — Annyira hajit apád, mint a sütőlapát. (Ha rossz vagy.) Ny. 2. — Apád, anyád ide jöjjön. E. — Apád se látott olyat. E. — Apád sem volt jó. D. — Apádat ne tanitsd. D. — Apádnak is fekete a koponyája. (Rossz ember.) D. — Apám akárhol járt, a vizben nem tett kárt, evett, ivott, sok kinálást nem várt. (Élte világát vigan.) D. — Apánk evett almát, a mi fogunk zsibbad. D. — Apánk evett almát, a mi fogunk vásik. E. — Apák ettek egrest, fiak foga vásik. ME. — Apát, anyát lehet venni, ha fog elég pénzed lenni. Sz. — Apja fia. Sz. — Apja fia, anyja lánya. E. — Apja is ember volt, vasvillával ette a szerdéket. D. — Apja sem mondott igazat. D. — Apja sem töltötte bocskorába a bort. (Megitta.) D. — Apja sem volt harangöntö. (Okos. Harangöntés nehéz mesterség.) E. — Apja szabta csizmában. jár. (Mezitláb.) E. — Apja tűz, anyja puskapor, fia csupa láng. D. — Apjáról is maradt, maga is szerzett. D. — Apjáról semmi sem maradt, maga sem keresett semmit, mégis dúsgazdag. (Tolvaj.) E. — Csak innia adj, apját is eltagadja. D. — Eb apának kutya a fia. B. — Egyetek tótok, meghalt apátok. (Csak torban lakik jól.) E. — Elöbb apád anyádnál. D. — Ennek az apja is ember volt. (Bátor.) D. — Fejes apának nyakas a fia. D. — Fiát az apja kezénfogva viszi akármerre is. D. — Fiu tanitja az apját. D. — Gazdag ember gyermeke ritkán sir igazán apja halálán. E. — Ha nincs, teremjen; apja is ezzel kereste, a mi nincs. (Mindenét elette-itta.) BSz. — Harcsaszáju apának locska a fia. (Nagyszáju, fecsegö.) D. — Hattyu apától, galamb anyától

származott. D. — Ki apja fia vagy? E. — Ki az apja-anyja oktatását megveti, hóhérra talál. B. — Kikapta az apait anyait. (Just; megérdemelt büntetést.) E. — Kinek apja akasztófán száradott, azt a fia sem kerüli el egykönnyen. D. — Könnyü annak dudolni, kinek apja énekelt. (Szerzett.) D. — Könnyü annak táncolni, kinek apja hegedült. (Szerzett.) D. — Könnyü annak osztani, kinek apja keresett. (U. a.) D. — Kut, kut, de nem apád csinálta. (Kutat ásató német, dicsérte a munkát: gut, gut.) E. — Kutya apának eb a fia. D. — Különb ember légy apádnál. E. — Légy különb apádnál. ME. — Maga sem keresett, apjáról sem maradt semmi. (Szegény.) D. — Magyar apának fia. (Erős.) D. — Megfogta az apját. (Gazdag apát, ipát választott.) Ny. 10. — Mintha pénzt ásott volna az apja. (Gazdag.) D. — Mit használ a vaknak, hogy az apja látott. D. — Nagyapja varga volt, mégis azt mondja, hogy Árpádtól származik. B. — Ne légy jobb apádnál. (Te is házasodj meg.) E. — Ne tanitsd apádat gyermeket csinálni. D. — Nyakas apának fejes a fia. D. — Nyakas volt az apja, hogy ne volna fia? D. — Nyul volt az apja. D. — Öregapánk is élne, ha meg nem halt volna. (Ha a ha nem volna.) Ny. 2. — Pálinkás apának boros a fia. D. — Rossz apának még rosszabb a fia. D. — Rossz fiu apja koporsó-szege. E. — Rut apának ritkán szép a fia. D. — Sárkányt ölt az apja. (Régi nemes.) Sz. — Szerencsés gyermek kinek az apja elkárhozott. (Gonosz szerez gazdagságot.) Sz. — Szomoru, mint kinek apját-anyját megölték. Ny. 6. — Tátos volt az apja. E. — Tölts kocsmáros, nem apádról maradt. D. — Ugy félek én apátul, mint a sütő lapáttul. (Veri a rosszat.) Ny. 3. — Ugy néz rám, mintha apját-anyját megöltem volna. Sz. — Vak apád. (Nem igaz.) E. — Van anyja, de ki tudja ki az apja? KV. — Vén apádat ne szomoritsd. D. — Vig apjára ütött. D. — Volt az apjának, de nincs a fiának. (Elverte.) KV. — Zab gyereknek az egész világ apja. (Törvénytelen, bitang.) Ny. 9. —

Apad. A kis bögre hamar forr, de hamar is apad. D. — Hol árad, hol apad. ME.

Apányi. Apányi a böndője, de nincs hozzá tehetsége. (Nagy evő, nem szerez annyit.) Ny. 2.

Apó. Hol gyáva az apó, anyó néven hivják a fiukat. E.

Apagy. Apagyra készül a szeme. (Aprót pislant.) E.

Apáca. Apácát anyácaságra szabadit. M.

Apáti. Hallotta hirét, mint az apátiak a miatyánknak. (A törökvilágban ezt is elfelejtették.) Ny. 1. — Jönmegy, mint Apátiban a szatyor. (Szatyor nevü kutya.) D.

Apáturság. Hal barát, hal szamár változik az apáturság. Sz. — Meghal a barát, él a szent, változik az apáturság. K.

Apolgat. (Csókolgat.) Ki bárányt apolgat, a kost sem gyülöli. E.

Apostol. Apostolok közt is volt egy Judás. D. — Apostolok lován jár. E. — Apostolok oszlása. ME. — Tizenharmadik apostol. Sz. — Tizenkét apostol közt is volt egy Judás. E. — Tizenkét apostol között is volt egy rossz. D.

Aprit. A mit apritottál, magadnak kell megenned. B. — Az urak apritják, nyomorultak lakják. (Urak vétenek, szegények bünhödnek.) KV. — Egy tálba apritnak. D. — Ha apritottad, egyed is meg. KV. — Holdba aprítottak, mint a zöleiek. (Az asztalon fénylő holdvilágot tejfelnek nézték.) Ny. 3. — Könnyebb a tálba apritani, mint bele keresni. D. — Megeszi a mit a tálba apritott. D. — Van mit apritani a tálba. D. — Van mit apritani a tejbe. (Gazdag.) D. — Van ott mit apritani a tejbe. Ny. 7. és 10.

Apró. A nagy disznók mellett apraja is elkel. D. — Apró a tücsök, de hangos a szava. D. — Apró barom a kecske. M. — Apró homokporból válik a nagy domb. D. — Apró mint a dohánymag. D. — Apró mint a mákszem. D. — Apró mint a muslinca. D. — Apró mint a mustármag. E. — Apró mint a pozdorja. D. — Apró pénzzel kifizettem. (Sértem a sértegetőt.) E. és Ny. 15. — Apró szeleteket szel. D. — Apró szent. ME. — Apró szemü szüz. (Hunyorgató.) D. — Hamis apró lélek. (Kis.) D. — Huszas, márjas, nem apró pénz. (Meg kell becsülni.) E. — Minden nagynak apró a kezdete. K. — Nagynak is apró a kezdete. D. — Hányan vannak az apró szentek? ME. — Nagyja után az apraja is elkel. E. — Néha apraja után a nagyja is elhull. D. — Nyelv apró tag, de nagyot mozdithat. D. — Terebes rózsák is apró bimbókból erednek. E. (Minden szépnek, nagynak apró a kezdete.)

Apróra. Apróra rágták szivét. D. — Megette a fene apróra. ME. — Ne mindent apróra, néha hasábra is.

Apróstul. Apróstul, cseprőstül, iastul, fiastul. (Mindenestül.) BSz.

Apródonként. A tömött tárház is apródonkint elfogy. D. — Ki apródonként költ, tovább beéri vagyonával. K. —

Aprólék. Lúd aprólék. (Kis értékü.) D. — Minden aprólékra ne csiripelj. (Kicsinységért ne pörölj.) D. — Nem jó minden aprólékot arany tollal irni. (Fontoskodni.) D.

Apróz. Aprózza a lépést. ME. — Aprózza immár a szavakat. (Részeg.) D. —

Arad. Marad, mint Arad. Ny. 2. — Olyan vén mint az aradi országut. ME.

Arany. A fillért becsüld, igy gyüjthetsz aranyat. KV. — A legszebb rózsák arany bimbók voltak. (Szép asszony, szebb leány volt.) D. — A mesterembernek arany padimentoma vagyon. KV. — A méreg csak méreg arany pohárból is. E. — A polyva megég a tüzben, az arany pedig ott megtisztul. D. — A rezet is arany gyanánt adja. (Csaló.) D. — A rozsda sem fog az aranyon. D. — A szamár az arany lant mellett is szamár nótát ordit. D. — A szamár nagyobbra becsüli a szalmát, mint az aranyat. D. — Adj a birónak aranyat, tied az igazság. Ny. 2. — Az arany elveszti divatját, ha kezedbe fogod. (Rossz mindent rosszra fordit.) D. — Az arany fegyver néha többet győz a vasnál. D. — Az arany ganéjban is csak arany marad. D. — Az arany a sárban is csak arany marad. K. — Az arany szép és jó, de mégsem békesség. (Ez többet érő annál.) D. — Az aranyból is elcseppen. D. — Az aranyból sem lesz gyürű, ha meg nem verik. D. — Az arany láncot el ne szakaszd. (Becsüld meg szerencsédet.) D. — Az ebnek, ha aranya volna is, háját váltana rajta. KV. — Az ebnek, ha aranya volna is, háját venne rajta. Sz. — Az ifjuság arany alma, méltó megőrizni. D. — Az jó garas lehet, ki aranyat nyerhet. KV. (Sz: mely.) — Azt hiszi aranyat szarik. (Elbizakodott.) Ny. 2. — Árva az árva, ha arany is kapufája. B. — Arany bárány, arany kos, mindjárt összemennek most. (Párzás.) D. — Arany elmének gyöngy a gondolatja. B. — Arany és gazdagság rosszra izgat. KV. — Arany hegyet igér. E. — Arany horoggal halász. (Veszteget.) Sz. — Arany horoggal horgász. M. — Arány írt ken a biró kezére. (Veszteget.) Sz. — Arany kereken forog a törvény. (Vesztegetésen.) Ny. 2. — Arany koporsóban is féreg táplálkozik. (Gazdagnak is ez a sorsa.) Ny. 2. — Arany tömlőből is csak szél a mi kijő. D. — Aranyat ad koldusnak alamizsnául. D. — Aranyat adott, rezet nyert. E. — Aranyat hord a szamár, bogáncskórót eszik. D. — Aranyat is sárból szoktak kikaparni.

(Nehéz munkával szerzik.) KV. — Aranyat nem gyüjt, ki a fillért meg nem becsüli. E. — Aranyat vet a koldusnak is (Dusgazdag.) E. — Aranynyal nem lakik jól az ember. (Sohasem elég.) B. — Bátrabb fa-kannából inja mint aranyból. Sz. — Bátrabb fa-kannából inni, mint arany pohárból KV. — Disznó orra arany perec. D. — Elnyerte az arany almát. D. — Elnyerte az arany perecet. (Szerencsés.) D. — Ennek annyi vagyon, hogy akár aranyon járjon. KV. — Élire rakja az aranyat. (Őrzi.) ME. — Élire veri az aranyat. (U. a.) E. — Én fogom az arany halat. (Enyém a szerencse.) E. — Fa-pénzt vesz arany gyanánt. (Bolond.) E. — Farkasfog is végre aranyat simit. (Aranynyal megszelidithető a kegyetlen is.) D. — Farkasfogas arany. (Jó arany; a Báthoryak aranyain három farkasfog volt.) E. — Fára arany hártyát. (Haszontalan fáradság.) D. — Félti az arany gyürüt. (Rátartós; válogat a dologban.) D. — Fillérrel szokták az aranyat kimélni. KV. — Feltermeszti az aranyat is. (Szaporitja.) D. —. Futó ellenségnek arany hid. Hunyadi János. — Fürészporból aranyat szed. (Mindenböl pénzt csinál.) E. — Ha aranyat hordasz tenyereden, vigyázz rá. ME. — Ha biróvá lettél, ne hagyj arany írt kenni kezedre. E. — Halál nem változik ezüstön, aranyon. E. — Illik mint arany rojt szobránci gubához. E. — Haramiják előtt nem tanácsos aranyba öltözni. D. — Jó garas, melyen aranyat nyerhetni. E. — Kellemetes az olyan arany, melyet várból hoznak ki. (Győzelem.) D. — Képet nem arany, hanem imádás teszen bálványnyá. E. — Ki azt igéri, hogy aranyat csinál, ezüstöt akar csalni. K. — Ki korán kell, aranyat lel. E. — Kinek esze nincs, aranyon sem fordithat valamit. (Nem veszi hasznát.) D. — Koldustáska vállán, arany gyürü ujján. (Nem összeillők.) D. — Könnyü száz dusnak egy arany. D. — Latornak aranylánc, jámbornak nehéz tánc. (Rossznak, jónak.) KV. — Más erszényében arany, másban ezüst. (Gazdag). D. — Mig a földben vagyon, nem használ az arany. D. — Minden mesterségnek arany a feneke. D. — Minden mesterségnek arany a vége. E. — Ne kivánd az aranyat, ha éhezést szerez. (Ha bajba keverhet.) D. — Nem esik le az arany gyűrü a kezedről. (Rátartós, ne válogass a dologban.) Ny. 9. — Nem esik le ujjáról az arany gyürü. E. — Nem fog aranyon rozsda. M. és KV. — Nem használ az arany, mig a föld gyomrában hever. K. — Nem illik disznó orrára az arany perec. KV. — Nem jó minden aprólékot arany tollal irni. D. — Nem kell az arany edényt a pad alá tenni. Cz. — Nem kell az arany edényt a pad alatt hevertetni. KV. — Nem lesz az aranyból egyszeriben hártya. (Soká kell verni.) D. — Nem mind arany a mi fénylik. KV. — Nem mind arany a mi sárga. D. — Nem mindenütt hever az arany. KV. — Nem orrodra való az arany perec. D. — Nincs félpénzen száz arany kár. E. — Nincs még fogytán aranya. D. — Nincs szebb szó az arany pengésnél. KV. — Oda van immár az arany idő. D. — Okos többet fordit egy pénzen, mint más egy aranyon. D. — Ő találta fel az arany bányát. D. — Örömidők, arany idők. D. — Ravasz a szerelem, arany békóval jár. R. — Reggeli időnek arany a szájában. E. — Reggeli órának arany a szájában. E. — Ritka mint az arany pénz. D. — Rozsda nem fog aranyat. P. — Salak nem arany. D. — Se arany, se bárány, de szolgálat. KV. — Szabadság aranynál is drágább. E. — Szalma férfi is arany asszonyt érdemel. D. — Szamár arany lant mellett is szamár nótát ordit. E. — Szamár többre nézi aranynál a szalmát. E. — Szitán látott sok aranynak, délutáni kézfogásnak rovás a dija. (Nem jó mutogatni az aranyat, nem jó a délutáni kézfogó,

hanem a józan, reggeli kézfogás.) E. — Szép szó az aranypengés, ha nem is hangos. D. — Szölöben is terem arany. D. — Tiszta mint az arany. D. — Tiszta mint a mosott arany. D. — Ura aranyban, szolgája ezüstben jár. D. — Vak, ha sok is aranya, mégis nyomorult. K. — Vékával méri az aranyat. E. — Zsidó is szereti Máriát körmöci aranyon. K.

Aranyos. A fösvény kivánsága aranyos szegénység. D. — Aranyos hüvelyben füzfa kard. B. — Aranyos kantár szamár fejéhez: bot a tegezhez. P. — Az özvegynek ha aranyos is a kapufája, özvegy csak. Ny. 21. — Második asszonynak aranyos a segge is. (Feleségnek.) ME. — Mesterembernek, ha piszkos is keze, mégis aranyos. D. — Mészáros, keze-lába mind szaros, az erszénye aranyos. E.

Aranyozás. Képet nem aranyozás, festés, hanem imádás tesz bálványnyá. D.

Aranygyapjas. Aranygyapjas vitéz. (Gazdag nagy úr.) D.

Arasz. Ha elhuztad az ölet, huzd el az araszt is. Ny. 4. — Huncut a paraszt, ha csak egy araszt. ME. — Huncut a paraszt, mihelyt három araszt. Ny. 5.

Arat. A ki álnokságot vet, bút arat. D. — A ki nem szánt, gazt arat. D. — A ki nem vet, nem arat. D. — A mely földet nem szántanak, azon gazt aratnak. KV. — Akkor vet, mikor aratni kell. D. — Búzát vetett, konkolyt aratott. D. — Egy búzát aratnak. (Összeillők.) D. — Fázik mikor búzát arat. (Lusta.) D. — Ki könyeket vet, siralmat arat. D. — Ki mint vet, úgy arat. KV. — Ki szüken vet, szüken arat. ME. — Kopáron aratja az őszi buzát. (A szegény tarlón szedeget kalászt.) D. — Nekem itt sem nem vetnek, sem nem aratnak. E. — Nem mindenkor az arat, a ki vetett. B. — Néha sokat vetnek, de keveset aratnak. D. — Ott is arat, a hol nem vetett. B. — Szántatlan földön gazt aratnak. Ny. 19. — Vetés elött aratsz. E. — Vetés elött nem arat az okos. D.

Aratás. Aki jó magot vet, jó aratást vár. D. — Aratás idején megfagy a munkában. (Lusta.) D. — Délibábon aratást keres. Ny. 1. — Legtöbb hó van aratáskor. (Hű-hó, munka.) E. — Annyi mint aratáskor a lyuk. (Sok, egérlyuk.) E. — Nagyot hall, mint a tyúk aratáskor. (Jó dolga van, nem törődik hessegetéssel.) Ny. 6. — Nincs aratás. (Kereset.) E. — Nincs aratás munka nélkül. Ny. 20. — Ritka vetésnek vékony aratása. E. — Rossz aratása van. (Keresete.) B. — Sok aratás volt azóta. (Régen volt.) D. — Szük szüret, szük aratás, egész házbomlás. D. — Ugy megijesztették, hogy aratásig se jő eszére. D.

Arányzani. Nem árt feljebb arányzani a lövésben. D.

Arc. A gyönyörüségek nem arccal, hanem háttal ismerszenek. (Nem elejével, hanem végével ismerhetők meg.) D. — Arca bőre bocskorták. (Szemtelen.) B. — Bélyeges arcnak ne higyj. B. — Bocskorbőr az arca. (Szemtelen.) B. — Ha egyik arcát ütöd, a másikat is oda tartja. E. — Leszedi az idő az arcról is a rózsát. D. — Nehéz a bánatos arcnak vig kedvet mutatni. D. — Nincs arca, hanem csak pofája. E. — Nincs arca mint a kicsapott ringyónak. E. — Oly vastag az arca bőre, mint a bocskorták. B. — Rózsa arc. D. — Szomorunak nehéz vig arcot mutatni. E.

Aszag. (Tüzharisáló rud.) Büdös mint az aszag. D. — Aszagra való a vén szatyor. Ny. 10.

Aszal. Elmehetsz Iprityomba jeget aszalni. Ny. 3. — Elmehetsz Kukutyinba zabot hegyezni, jeget aszalni. Ny. 12. — Érik neki az aszalt szilva. Ny. 3.

Asszony. A hol három-asszonyember vagyon, sokadalom lészen ott. Decsi János. — A ki pacalt akar enni,

avagy özvegy asszonyt elvenni, ne tudakozza mi volt benne. Sz. — A ki szóbeli asszonynyal társalkodik, hamar kurafi név ragad rá. K. (Rosszhirü.) — A lusta asszony kárt vall mindenben. D. — A malmon és ifju asszonyon gyakor az igazitás. D. — A mely asszony hányaveti jámborságát, fekszik ott valami. B. — A milyen az asszony, olyan a szolgálója. KV. — A milyen a szolgáló, olyan az asszony. Ny. — A mit az ördög végbe nem vihet, vén asszonyra bizza. B. — A rossz asszony kálvinista kereszt. Ny. 2. — A rossz asszony nagy gyötrelem a háznál. D. — A szép asszony a szemnek paradicsom, az erszénynek purgatorium, a léleknek pokol. D. — A szép asszony és rongyos köntös mindenütt megakad. B. — A vén asszony dér dur. E. — A vén asszonynak is van ugy, hogy szeszenik. E. — A vén leány ha férjhez megy, egyben vén asszony lesz belőle. D. — A zsidó asszonyon mindig fityeg valami. (Akármily szépen öltözött.) D. — Az asszony a lányát nem magának tartja. E. Np. — Az asszony gyarló, hamisságra hajló. KV. — Az asszony egy hiten van a lóval; mind a kettő kifog az emberen, még kifoghat. Ny. 5. — Az asszonyembernek hosszu a haja, de rövid az elméje. M. — Az asszony fegyvere a nyelv, soha meg nem rozsdásodik. ME. — Az asszony is szokásból fekszik le beteg ágyába. D. — Az asszony két oszlopot tart a háznál. E. — Azt gondolja a fiskalis, hogy az ember is asszony, hogy hét böre van. Ny. 5. — Az asszony csak gyarló, boszuállásra hajló. KV. — Az asszony csak gyarló, hamisságra hajló. B. — Az asszony csak oldalborda. E. Ny. — Az asszony vagy szeret vagy gyülöl. D. — Az asszonynak alább egygyel. (Első a férfi.) E. — Az asszonynak fegyvere a nyelv. D. — Az asszonynak hét böre van. (Ha szemtelen, nagyon szemtelen.) E. — Az asszonynak hosszú a haja, rövid az esze. KV. — Az asszonynak meg a lónak sohasem lehet hinni. Ny. 22. — Az asszonynak tulajdon fegyvere a fenyegetés. D. — Az asszonyoknak könyárjuk hamar felszárad. B. — Addig tart mint a kurva asszony jámborsága. Ny. 2. — Adonyi asszony megcsalja az urát. Ny. 15. — Ártalmas a háznál: haragos asszony, sűrü füst, lyukas tál. K. — Akkor higyj az asszonynak, mikor már nem birja átugorni az árkot. ME. — Akkor higyj az asszonynak, mikor már nem birja átlépni a kerékvágást. Ny. 15. — Akkor jó az asszony mikor nyilván rossz. (Nem csal, tudod kicsoda-micsoda.) D. — Akkor lesz nyár, mikor a tök virágzik és a vén asszony bogározik. Ny. 1. — Anyám asszony bécéje. (Elkényeztetett gyermeke.) E. — Asszony gazda, gyerek szolga. (Nem sokat ér.) Ny. 10. — Asszonyköny hamar szárad. D. — Asszony nem ember. (Nem férfi.) D. — Asszonyszemély ne ártsa magát a férfi dolgába. B. — Asszony sirásnak, eb szomoruságának soha sem kell hinni. KV. — Asszonysirásnak, lenéző macskának nem kell hinni. Sz. — Asszonysirásnak, ebszomoruságnak ritkán lehet hinni. B. — Asszony vagyon. (Hozomány). Ny. 2. — Asszonyverésből ember nem sok becsületet nyer. E. — Asszony veszi fel a nadrágot. (Ur a háznál.) D. — Asszonyból, rosszbul, iborkábul mindig jobb a kisebb. E. — Asszonynak és lónak soha sem kell hinni. E. — Asszonynak könye gonoszságnak fűszerszáma. D. — Asszonynak minden fazékoldal acél. E. (Minden csekélységért képes haragudni.) — Asszonyok könyárja hamar kiszárad. E. — Asszonyok fegyvere fenyegetés. D. — Asszonyok zsidaja. (Férje háta megett tesz-vesz vele.) E. — Asszonyra bizni a házat. (Nem jó.) KV. — Asszonyt vásznat ne végy gyertyafénynél. ME. — Asszonyt, vásznat ne végy gyertyavilágnál. B. — Bár szemérmes is az

asszony, ne bizd más kezére. KV. — Benne vagyunk, mint miskolci asszony a pincében. (Fogva.) E. — Butyor a világ, szatyor a vén asszony. (Nem ér semmit.) D. — Cifra mint a komédiás asszony. D. — Dicsértessék a szép asszony. (Szereti ha dicsérik.) E. — Diófának, szamárnak, asszonyembernek verve veszik hasznát. KV. — Az asszony verve jó. ME. — Egy asszony sem szemérmes a sötétben. KV. — Egy vén asszony sok a háznál. D. — Egy lud, két asszony, egész vásár. D. — Elfucscsolódott, mint a pataki asszony perece. (Oda lett.) Ny. 6. — Eljár a szája asszonyembernek. E. — Elment egyszer egy vén asszony, soha sem jött vissza. (Nem siratta senki.) E. — Előbb szól a ludas asszony. (Hibás.) D. — Első pendelyben kell megverni az asszonyt. (Mindjárt elejével.) Ny. 2. — Első pendelyben kell az asszonyt kézhez tanitani. (Elejével.) Ny. 2. — Ennek az asszonynak pempőjét sem enném meg. (Ronda.) Ny. 5. — Erős az igazság, a szép asszony és a jó bor. KV. — Érti, mint véneki asszony a spárgafőzést. (Nem érti.) E. — Én is voltam valaha szép asszonynak kocsisa. ME. — Én is voltam valaha vén asszonynak kocsisa. (Nekem is volt jó dolgom.) E. — Ha a hörcsökös asszonyt meg akarod szeliditeni, járd meg vele a tánczot a mogyorósban. (Verd meg.) K. — Ha asszonyok sírnak, megnyirnak. D. — Ha asszony volnék eddig megcsudáltalak volna. (Terhes asszonynak káros csunyát megcsudálni. Csunya vagy.) D. — Ha becsületes asszony nincsen, kurvával is eltánczol az ember. Ny. 10. — Ha szemérmes is az asszony, ne bizd idegen kézre. B. — Ha tálban a konc, ne nézz az asszonyra. D. — Hallgatással szép az asszonyember. KV. — Hét tél, hét nyár választja el, milyen lesz az asszony. (Hét év mulva látszik meg.) Ny. 6. — Három asszony egész sokadalom. KV. — Három asszony egy sokadalom. Ny. 4. — Három asszony kész vásár. Ny. 13. — Három asszony egy vásár. E. — Házban az asszony helye. E. — Háznál egy oszlopot tart a férfi, de az asszony kettőt. E. — Hol sok asszonynép van, sok a példabeszéd. E. — Hosszú mint az asszonynak haja. D. — Hova az ördög nem mehet, vén asszonyt küld maga helyett. E. — Igaza van, mint a részeg asszonynak az árokban. Ny. 23. — Igaza van, mint a nyelves asszonynak a kutban. (Férje bele vetette: ott is erősitette, hogy neki mégis igaza van.) ME. — Igen ficérezed magadat, mint az asszonyember. (Cifrázod.) KV. — Ifju asszonyon és malmon gyakori az igazitás. E. — Inkább végy hét bünnel asszonyt hazulról, mint egygyel máshonnan. Ny. 6. — Jaj oly szegény sorsa, ki gazdag asszonyt vesz el. E. — Jó asszony a háznak koronája. E. — Jó bor, pénz, szép asszony embert kiván őrzésre. Sz. — Jó bor, pénz, szép asszony, bibor, jámbort kiván őrzésre. (Becsületest.) KV. — Jó hogy két nyelvet nem adott isten az asszonynak. D. — Keresztül esett, mint az egyszeri asszony a lakodalmon. (Azon járt mindig esze, csak már átesett volna rajta s azon gondolkozva átesett a dézsán.) Ny. 6. — Két asszony heti vásár, három országos vásár. Ny. 9. — Két asszony, három lud egész vásár. E. — Két-három asszony egész sokadalom. D. — Két asszony közt legjobb a tojást eltenni. (Auguszt 15 — szept. 8. Kisasszony, Nagyasszonynap.) E. — Kompodi nemes asszony. M. KV. (Rátartós.) — Könnyebb az asszonyt táncba vinni, mint ráncba szedni. D. — Könnyebb egy zsák bolhát megőrizni, mint egy rossz asszonyt. S. — Könnyebben felejti kigyó farka vágását, mint asszony legkisebb boszuságát. E. — Könyv, pénz, olvasva, rossz asszony verve jó. D. — Köszönjetek ludak, én is asszony vagyok. B. — Kövérebbnek tetszik a szomszéd asszony ludja. D. — Kutyá-

nak, gazdának kint a helye, asszonynak, macskának bent. ME. — Lakodalom, sokadalom, nincsen akkor beteg asszony. Ny. 4. — Leánya is vén asszony. D. — Legjobb olyan asszonyt elvenni, kinek urát felakasztották. (Nem mondhatja, hogy első férje jobb volt.) D. — Ludas asszony. (Bünös.) D. — Ma menyasszony, holnap asszony, holnapután komámasszony. (Vénülünk.) Cz. — Magára vesz mindent mint a ludas asszony. (Bűnös.) E. — Margit asszony, deres ló, ritkán válik benned jó. Sz. — Már megenném a szép asszony főztét. (Éhes vagyok.) Ny. 11. — Második asszonynak aranyos a segge is. ME. — Megkivánta mint a terhes asszony. D. — Megóvd magad a szakálos asszonytól. (Férfias.) M. — Megszeleli, mint a vajkai asszony a lisztet. (Elvitte a szél.) E. — Megszokta, mint asszony a cifrát. D. — Megszokta, mint cigányasszony a szikrát. D. (Cigányok közt sok a kovács.) — Meg nem állja szerdék a nyársat, asszony a titkot. BSz. — Megütközik mint a hencidai asszony. (Verekedik.) Ny. 6. — Mérges asszonynak haragos a lánya. Cz. — Mie vagyon a herélt embernek, azt adhatja szomszéd asszonynak. (Se árt se használ.) E. — Milyen az asszony, olyan az ecet. D. — Mindaddig nem hisznek az asszonynak, mig a kerékvágást átlépheti. D. — Minden gonosznak oka az asszonyi állat. Decsi János. — Mindent magára vesz a ludas asszony. D. — Minél jobban sir az asszony, annál jobban akarja a férfit megcsalni. D. — Mosolygós asszonynak, görhes lónak, világos felhőnek nem kell hinni. E. — Nagy szomoruság a rossz asszony. B. — Nagy titkodat asszony ne tudja. KV. — Nagy titkodat, titkos tanácsodat asszony orrára ne kösd. Sz. — Ne higyj az asszonynak, mig egy pénz ára borsot elbir. (Orrod alá töri.) B. — Nehezen egyeznek meg a szép asszonyok. D. — Nehéz a vén asszonyt szépen lefesteni. (Csunya.) D. — Nehéz vén asszonynak koncba harapni. D. — Nem a vén asszonyt, hanem a pénzét veszik el. D. — Nem jól foly a ház dolga, hol asszony visel gatyát. (Ur a házban.) E. — Nem kell mindent az asszony orrára kötni. KV. — Nem kereshet annyit a jó gazda, mennyit a rossz asszony el nem tékozolhatna. E. — Nem sok becsületet nyer az ember az asszony megverésével Sz. — Nem sok becsületet vall az ember az asszonyverésből. KV. — Nem titok a mit két asszony tud. Cz. — Néha az asszony is ember. (Bátor.) D. — Néha a vén asszonynak is piszenik. (Kedve kerekedik szerelemre.) D. — Néha az asszonyok csupa szokásból vakarják fejöket. D. — Nincs oly bölcs, kit bor és szép asszony meg nem tántorithat. B. — Nincs asszonyi törvény. (Nem lehet nekik parancsolni.) Ny. 5. — Nincs hamisabb viz asszonyok könyhullatásánál. E. — Nincs harag asszonyok haragja felett. D. — Nyelvvel harcolni asszonyemberhez illendő. Bethlen Gábor levél. — Nyelvével vitézkedik mint az asszony. D. — Nyelve veri meg az asszonyt. E. — Olyan mint az estig sütő asszony. (Nem tud elkészülni; kenyeret hajnalban sütnek.) Ny. 6. — Okos asszony nem marad gyermek nélkül. K. — Óvakodjál a szakálas asszonytól. KV. — Öreg asszony rossz vén karó, szegény legényt szomoritó. (Özvegyet vett el a legény.) Ny. 8. — Öreg asszony tánca nem tart sokáig. Ny. 3. — Összeáll mint a szajli asszony haluskája. (Tereferélt, rossz az ebéd.) Ny. 5. — Őszszel minden lusta asszonynak hideg az itala. (Friss marad.) D. — Pemete, piszkafa, asszony fegyvere. E. — Pénz olvasva, asszony verve jó. Sz. — Pipás ember, gyerekes asszony soká tud elő-készülni. Ny. 6. — Részeg asszony sirása sem nem árt, sem nem használ. Ny. 18. — Részegre, asszonyra, gyermekre titkot ne bizz. D. — Ritka

asszony fenyegetés nélkül. D. — Ritka madár a jó asszony. B. — Rosszabb a vén asszonyt, mint a vén kutyát ingerelni. D. — Semmi gazdagság nem ér fel a jámbor asszonynyal. E. — Siet mint a szanyi asszony husért. (Mindenkivel megállt beszélgetni, dél lett mire a mészárszékbe ért; csukva találta.) Ny. 1. — Sírás asszonyi fogás. D. — Sírás-rivás asszonyi fogás. ME. — Soha sem lehetne eltűrni az asszonyt, ha a világ fátul is szaporodhatnék. B. és E. — Sok só a lében, sok szó az asszonyban tűrhetetlen. D. — Sok só lében, kevés só asszonyban, tűrhetetlen. (Okosság.) E. — Süveges asszony ebszokás. (Rossz szokás, hogy asszony ur a házban.) D. — Szalma férfi is arany asszonyt érdemel. D. — Szája veri meg az asszonyt. ME. — Szél lesz, asszony hajtja a lovat. (Babona. Nem jó ha asszony férfi dolgát végzi.) Ny. 3. — Szép asszony a háznak szemefénye. E. — Szép asszony főzte. (Jobb izü.) KV. — Szép asszony is, ha megvénül csunya időt ér. B. — Szép asszonynak akkor szép a fia, ha ráüt. D. — Szép asszonynak, jónak, a jó hátas lónak, kár megöregedni. ME. Np. — Szép asszonynak szép a lánya. E. — Szép lehetett valaha a vén asszony is D. — Szomszéd asszony tyukjának nagyobb a tojása. E. — Tarts a szakálas asszonytól. (Férfi lélek szorult belé.) D. — Tálban a konc, ne nézz az asszonyra. M. és KV. — Az asszony vagy angyal vagy ördög. E. — Táncol mint a borsodi asszony (Részeg.) Ny. 3. — Teli van kiváncsisággal mint a terhes asszony. (Mindenfélét megkiván.) E. — Terhes asszony addig menjen, mig háza tetejét birja. (Nehogy a házon kivül baj érje; szüljön). Ny. 1. — Titkos tanácsodat asszony ne tudja. (Terv, szándék.) KV. — Tót asszonynak tót a lánya. E. — Több egy asszonyt őrizni mint száz bolhát D. — Tűz a vén asszony. E. — Tüzön, vizen, asszonyon nehéz kifogni. ME. — Tüznél, tengernél, asszonyi állatnál gonoszabb nem lehet. Decsi János. — Ugy járt mint a kabai asszony. (Hízni akart, sokat evett, beteg s még soványabb lett; jóból is megárt a mi sok.) Ny. 11. — Urahagyott asszony. (Rossz.) Ny. 3. — Vén asszony: puskapor. (Hamar haragra lobban.) ME. — Vén asszony lakat a háznál. E. — Vén asszonyok nyara. (Szép ösz.) E. — Vén asszonyt pénzéért, ócska kocsit vasáért venni semmi nyereség. Sz. — Vén leány ha férjhez megy, egybe öreg asszony. E. — Vén asszonyon cifra ruha, vén lóra cifra szerszám. Ny. 10. — Világgá ment, mint a tót asszony pulykája. Ny. 19. — Világos felhőnek, fehér rokolyás asszonynak nem kell hinni. (Cifra.) Ny. 6. — Viselve válik meg az asszony.(Idővel látszik milyen.) Ny. 6. — Zala hala, Zala rákja, Zala menyecskéje. (Hires.) ME. — Zala hala, Zala rákja, Zala szép asszonya. (Hires.) E. — Zsidó asszonyon mindig fityeg valami. E. — Zsidónak is szent asszony Mária. (A márjás talléron.) E. — Tüzköves, acélas asszony. ME. — Tűzköves asszony, tüzről patant. Ny. 20.

Asszonyfa. Asszonyfán is elkel a bor. (Kis lócán is jól esik.) D.

Aszott. Elfujja mint aszott szénát a szél. D. — Lélekre aszott vétket nehéz levakarni. D.

Asztag. A nagy asztag alatt meg nem tikkad az egér. D. — Asztag mellett kalászt szed. (Könnyü dolog.) Sz. — Asztagban tűt keres. (Hiába való munka). F. — Asztagban keresi az elveszett tűt. D. — Könnyü asztag mellett kalászt szedni. E. — Könnyü asztag alatt buzakalászt bengézni. D. — Kereszt nem asztag. (Buzakereszt.) D. — Mikor ölt meg asztag egeret? E. — Nem lehet a szamárra asztagot rakni. KV. — Szamár sem birja az asztagot. D. — Szamár sem bir el asztagot. E. — Tavalyi asztag nem szerez szükséget. B.

Asztal. A kutya, ha asztalra huzod

is fejét, asztal alá buvik. (Kiki a hova való.) D. — A leghaszontalanabb eb asztalról él. (Öleb.) D. — A legjobb ételt soha asztalra nem teszik. (Az édes anyatej.) E. — A pad alá szokott kutyának, ha fejét asztalra huzod is, a pad alá vonja. D. — Alacsony asztalról bátorságosabb enni. (A szegény biztosabb; földmivesek alacsony asztalról esznek.) K. — Asztal alatt keveri a kártyát. (Ravasz, csal). D. — Asztal bolondja. D. — Asztal hazugja. (Tányérnyaló; hazudik ételért.) KV. — Ebnek vonzzák asztalra fejét, ő pad alá vonsza. (Vonszolja.) M. és KV. — Első és utolsó az asztalnál. (Telhetetlen.) D. — Éhen marad, ki asztalnál szemérmeskedik. KV. — Hosszu az asztal, keskeny az abrosz, rövid a vacsora. Ny. 3. Np. — Kettőt utál a ház: haragot az asztalnál, csevegést a konyhában. Ny. 20. — Későre jött az asztalhoz. D. — Magas az asztala. (Nem éri el: rosszul van sora.) E — Más asztalához törüli kését. (Kegyelem-kenyéren él.) B. — Mihez kályha mellett szokol, asztal fején pirulsz érte. K. — Mikor ülsz a gazdagnak asztalánál, jól foglald eszedbe mit raknak elődbe. E. — Neki dől az asztalnak, mint ökör a járomnak. D. — Nem asztalhoz való a veszekedés. KV. — Nem törülöd asztalomhoz késedet. (Nem kapsz nálam enni.) Ny. 5. — Széles az asztal, keskeny az abrosz, vékony a vacsora. E. — Tyukmony is megáll az asztalon, ha betöröd csucsát. (Tojás.) E. — Urak asztala. (Sokba kerülő, drága vendégség.) KV. — Ugy rátartja magát, mint fekete lé az asztal közepén. D. — Zálogban van az asztaluk. (Nincs mit enniök.) Ny. 2.

Aszu. (Száraz.) Aszu fa mellett a nyers is megég. E. — Addig keressz lágy párnát, hogy aszu padon is elhálnál. KV.

Attila. Attila fajta. D. — Egész Attila. E.

Atya. A milyen az atya, olyan a fia. KV. — Amint atyák fujják, fiak ugy ropják. (Táncolnak.) B. — A rossz fiu atyja koporsójának egyik szege. D. — A jó atyát szeretni kell, a rosszat türni. D. — Az ördögfi is ördög atyátul származik. D. — Atyáink sem voltak bolondok. B. — Atyánk után haraptunk az almába. D. — Bár komoran néz is fiára az atya, más van szivében. B. — Hol gyáva az atya, ott a fiut anyja nevén hivják. D. — Kevély az atya, ha jó a fia. D. — Mint atyák dudolnak, fiak ugy táncolnak. KV. — Nem gyüjthet annyit a fösvény atya, mennyit tékozló fia elpazarolhat. B. — Pénz a pénznek atya. (Gazdag gazdagabb lesz.) D. — Rossz atyának ritka jó fia. D. — (L. apa.)

Atyafi. A királyt is atyafiának mondja. (Gőgös.) D. — Atyafia a kutyának. (Nem nekem.) E. — Atyafiak Ádámról. Éváról. Ny. 13. — Egy jó barát, száz atyafi. E. — Egy jó szomszéd jobb egy atyafinál. E. — Jobb a jó szomszéd a rossz atyafinál. D. — Jobb egy jó barát száz atyafinál. ME. — Jobb ma az idegen, mint az atyafi. D. — Jobb néha egy jó barát, mint száz atyafi. D. — Kevélység és esztelenség testvér atyafiak. D. — Olyan atyafia, mint ökör a lónak. K.

Atyafiság. Cicának macája, kutyának eb atyafisága. Ny. 6. — Ez az atyafiság köztetek: egyik a dombra, másik a völgybe rakodott, eljött a záporesö, összehordotta őket. D. — Olyan az atyafiság köztök: egyik a dombra rakodott, a másik a völgybe s a viz összemosta. B. — Sógorság, komaság, nem nagy atyafiság. D. — Távolról jó szeretni az atyafit. Ny. 10.

Atyaisten. Öregebb az atyaisten kertészénél. Ny. 6.

Atyus. Nyer atyus, könyökig nyulkál (vájkál) a zsebbe. (Veszt.) E.

Augusztus. Hánya fejét, mint a ló augusztusban. (Van már uj zab.) E.

Avas. Avas bor, avas szalonna. (Összeillők.) Sz. — Avas szalonnát

nem lehet megenni, sem vénasszonynak hasznát venni. D.

Avasodik. Annyi szalonnája, hogy reá avasodik. D. — Szerencsés ház, melyben megavasodik a szalonna. (Sok van; gazdag.) D.

Avit. Avit ruhája van, azért bujik el. Ny. 3. — Egy avit zsákból két uj tarisznya. E. — Keféld bár az avit ruhát, nem lesz uj belőle. D.

Avul. A jó avul is, de javul is. D. — Uj cserépbe avult szag tartós szokott lenni. Bsz.

Az. Az volt ám, a mi volt. E. — Nem ma lesz az. E.

Azért. Csak azért is. ME. — Csak azért se. E.

Azután. Előbb tojik a tyuk, azután kodácsol. D.

Ábrázat. A majom-ábrázatból későre válik orca. D. — Ábrázatnak rossz, pofának megjárja. E. — Elég szép, csak az ábrázatja goromba. K. — Kutya ábrázatból nem válik orca. D. — Kutya ábrázatból soha sem lesz orca. D. — Nincs emberi ábrázatja. ME.

Ács. (Falu Győr megyében.) A kezetek a kulacson, a szemetek a kalácson: kár Ácson a karácson. (Karácsoni prédikáció.) Sz.

Ács. Isten mentse meg az embert kőmivestől, ácstól, részeges takácstól. (Lassu munkások.) Ny. 18. — Megmutatták neki, hol csinálta az ács az ajtót. S. — Megmutatom hol hagyott rést az ács. E.

Ácsorog. Ácsorog mint a boltos legény. D. — Ácsorog, mint Jászok ebe a dombon. D. — Hidon ácsorgó kamasz. (Bámész.) D. — Ott ácsorog a faképnél. D.

Ábrahám. Elment Ábrahám kebelébe. ME. — Megszokta mint Ábrahám zsidó a csalást. D.

Ábránd. Ábránd az élet megrontója. Vörösmarty.

Ádám. Atyafiak Ádámról Éváról. Ny. 13. — Atyafi Ádámról Eváról, a görbe füzfáról. S. — Ádám látott ilyet kis inas korában. Ny. 2. — Ádám látott ilyet nőtelen korában. D. — Ádám látott ilyet siheder korában. E. — Ádám Évánál kezdi. ME. — Ádám sem halt meg ettül. D. — Ádám evett almát, a mi fogunk vásik. ME. — Akkor még Ádám is gatyaszárban járt. (Régen volt.) E. — Akkor még Ádám is kis inas volt. E. — Még akkor Ádám is fiatal volt. D. — Kiki köztünk Ádám fia. D. — Ritka Éva Ádám nélkül. D.

Ág. Ágon mutat madarat. M. — Ágról szakadt ember. (Ügyefogyott.) E. — Árva vagyok mint a madár, mely az ágon párjára vár. ME. Np. — Árva, mint az ágon ülő madár. B. — Busul mint gerlice a száraz ágon. D. — Erdő nincsen zöld ág nélkül. Ny. — Egy fának ágai. E. — Egyébkor is láttam ágon tar varjat. (Tar, kopasz. Nem csoda dolog.) M. — Ha a szél nem fujna, az ág nem mozogna. Ny. 8. — Hamis és csalárd egy fának ágai. D. — Hazug és csalárd egy fának ágai. S. — Jó fának ága idején virágzik. D. — Kecskének ágon a szeme. E. Ny. 4. — Kezébe törött az ág. D. — Kezébe szakadt az ág. ML. — Kiverte szemét az ág. E. Np. — Könnyebb gyökérről nevelni a fát, mint ágról. Ny. 4. — Megjött Antal Budáról, zöld ágat is hozott. Decsi János. (Féleszüt küldtem, soká maradt, bolondul végzett.) — Mint madár az ágon, hol itt hol amott. D. — Nagy dicséret és hazugság egy fának ágai. D. — Neki szokott mint gilice a száraz ágnak. D. — Nem tud zöld ágra vergődni. S. — Száraz ágon ül. (Busul.) D. — Szegényt az ág is huzza. D. — Több a tolvaj mint az ág. D. — Zöld ágra jut. E.

Ágas. Ágasra való (Akasztófára való.) D. — Áll mint az ágas, mig egy bolond német hozzá nem köti lovát. E. — Megfejné az ágast is, ha tejet adna. D.

Ágaskodik. Ne ágaskodj a gerenda alatt. Ny. 4.

Ágcsap. Ágcsap, uram, ágcsap.

(Ágcsap ez nem borcsap; ágcsapás, baj.) Cz.

Ágy. A mint veted ágyadat, ugy aluszol. D. — A mint veted ágyadat, ugy aluszod álmodat. E. — A mint veted ágyadat, ugy nyugszol benne. B. — A vadon állatokkal egy ágyban hever. D. — Arra is rest, hogy ágyát megvesse. D. — Ágy alá temette minden szerencséjét. D. — Ágy terhe. (Röst.) D. — Ágyáról is restül esik le. D. — Eb ágyában telelt. D. — Eb ágyábul esett. D. — Ebnek ágyán eb hál. D. — Egy hitvány lasnakért el ne hagyd ágyadat. (Lasnak, losnak, szláv szó, kemény fekvö hely.) D. — Elheverne a sündisznókkal egy ágyban. (Téli álmot aludna, rest.) D. — Farral kelt fel az ágyból. (Mérges.) D. — Felnö a leány az ágy alatt is. ME. — Fél maga hálni az ágyban. D. — Ha jól veted ágyadat, jól nyugszol benne. D. — Hamar veti meg az ágyát. (Ravasz.) D. — Isten könnyebitse meg az ágya szalmáját. (Haljon meg.) Ny. 2. — Jó ágyat vetett magának. Sz. — Jól megvetette magának az ágyat. (Részeg.) D. — Jobb magának szalmaágyat, mint másnak derekaljas ágyat vetni. D. — Kenyérrel hál az ágyban. (Telhetetlen.) D. — Két beteget nem szeret az ágy: részeg beteget és haragjában beteget. Cz. — Ki mint veti ágyát, ugy nyugszik. Ny. 8. — Ki pad alatt hever is, vetett ágyra áhitozik. K. — Ki rózsából veti ágyát, alkudjék meg a tövissel. E. — Könnyen áltathágja jó urának ágyát. (Csalja férjét.) D. — Könnyen nö a leány, ha ágy alá vetik is. D. — Könnyü végbevinni, minek más veté meg ágyát. K. — Majd megkönnyebbedik ágya szalmája. (Meghal.) D. — Már a hatodik falut járta a koldus, mikor te ágyadból felkeltél. D. — Megnö a növő, ha az ágy alá teszik is. Ny. 2. — Megvetették az ágyát. (Büntették.) D. — Megvetették vánkos nélkül az ágyát. (U. u.) S. — Nagy az ágy, kicsiny a lepedő. D. — Nagyobb az ágy a lepelnél. KV. — Nincs a tudománynak röst ágyban fekvése. E. — Ne tanitsd ángyodat ágyba szállni. KV. — Nyomja az ágyat. (Beteg.) E. — Nyomja az ágyat, mintha leszegezték volna. D. — Otthagyta az ágyban a kezest. (Szart.) Ny. 4. — Puha kenyér, öreg ágy. (Öregnek való.) Ny. 3. — Rövidebb a pokróc, mint az ágy. E. — Szabad a gazda maga házánál, ha az ágy alá fekszik is. D. — Tavaszi idejét az ágyban elhenyélte, őszit ispitályban örömest töltötte. (Rest.) D. — Vetett ágyba fekszik. (Szerencsés.) D. — Vessünk ágyat az italnak. (Együnk előbb.) S. — Vitéz az ágy alatt. E.

Ágyaz. A jó gazda hajnal elött ágyaz. (Készül a nyomtatáshoz.) D.

Ágyu. Ágyu tölteléknek való. (Haszontalan.) ME. — Ágyu torkába való. S. — Ártalmasabb a mennydörgő ágyunál. D. — Bakfing nem ágyu. D. — Ágyulövést hallott, leesett a lóról. D. — Minél tovább az ágyu, annál később a vasgömb. (Golyó.) D.

Áhit. Ki mi felől nem tud, azt nem is áhitja. E.

Áhitozik. Csak a farkasmarta után áhitozik. (Kész préda.) D. — Ki pad alatt hever is, vetett ágyra áhitozik. K. — Máséra nem áhitozik. D.

Ájtatos. Ájtatos mint a koldus zsidó. S.

Ákom-bákom. Ákom-bákom. B. — Ákom-bákom szentirás. E.

Ákovita. Tiszta mint az ákovita. D. (Ákovita = aqua vitae.)

Álarc. Lerántották az álarcot. E. — Szép lehet az álarc, de nincs veleje. D. — Üres mint az álarc. D.

Áleluja. Dagad mint a barátban áleluja. Ny. 1. — Tele van mint a barát alelujával. Ny. 22.

Áll. Felkopik az álla. D. — Fölkoptatták az állát. D. — Foly reá a nyála, de nem kopik álla. D. — Koppanik az álla. D.

Áll. A ki áll vigyázzon, hogy el ne

essék. D. — A ló állva álmodozik. D. — Azt sem tudja, melyik lábára álljon. D. — Áll mint a bálvány. Sz. — Áll mintha odaszurták volna. D. — Áll mint Dóczban szent Ferenc. (Mozdulatlanul.) Ny. 9. — Áll mint a faszent. ME. — Áll mint a kálomista hit. S. — Állva alszik, mint a ló. D. — Állva sétál mint a cigány. (Képtelen mentség.) E. — Épen ugy áll, mint macska a garádon. Ny. 5. — Gyenge lábon áll. E. — Hazudj egyet, állj előbb. D. — Mást fenyeget, maga reszkedtében alig áll. D. — Mit állsz itt? nem kell nekem két fülü fazék. E. — Ne állj ott, mert valami bolond német hozzád köti a lovát. (Ácsorog.) Ny. 14. — Nem akar jobb lábára állani. E. — Ki fejlesütve áll, méltó a pofra. (Bűnös.) D. — Könnyen áll. D. — Törpe csak törpe marad, ha hegytetőn áll is. S. — Ugy áll mint a pecek. Ny. 7. — Ugy áll mint a Sion hegye. Ny. 7. — Ugy áll ott, mintha leszegezték volna. D.

Állandó. Az erőszakos szeretet nem állandó. KV. — Állandó mint a bástya. D. — Állandó mint az égforgás. D. — Állandó mint az igaz hit. D. — Állandó mint a kőfal. D. — Állandó mint a kőszál. D. — Állandó mint a kővár. D. — Állandó mint a pokol. D. — Állandó mint a pityerének szaga. D. — Állandó mint a rossz hir. D. — Állandó mint a szikla. D. — Állandó mint a szerencsétlenség. D. — Állandóbb a Mátra hegyénél. D. — Csak az égben van állandó békesség. D. — Forgó a szerencse, nincs állandó kincse. Sz. — Olyan a szerencse, nincs állandó kincse. E. — Nem állandó a hazugság. KV. — Nem állandó az erőszakos uraság. E. — Szépség mulandó, csak a jóság állandó. S. — Urak szolgálata nem állandó. KV.

Állapot. Egy állapotban van mint a Samu nadrágja. (Mindig rossz.) B. — Ritkán jut embernek elébbeni állapota eszébe. B. — Senki maga állapotát könnyen meg ne változtassa. KV. — Ugyan derék állapot, beittam a kalapot. B.

Állat. A kevély kappan türhetetlen állat. D. — A vadon állatokkal egy ágyban hever. D. — Aggszó szerint: egyféle állatnak sem jó az első kölyke. P. — Aluszékony állat. D. — Minden állat visszatér a természetre. E. — Sokszor az állatok is háladatosak. D.

Állás. A macskát ne állásáról, hanem ugrásáról itéld. D. — Ha felkel, menten leül, sajnálja az állást. D.

Áld. Áldja meg az isten mind a két kezével. ME. Np. — Áldja meg az isten, mint a munkácsi szénát. (Érje kár.) S. — Áldja meg az isten, mint a szuhai malmot. (Csapjon bele a mennykő.) D. — Hogy minket az isten meg ne áldjon, arról szó sincs. S. — Isten áldja nem mindig oly jó, mint isten hozta. (Sokszor jobb a kezdet, mint a vég; a reggel mint az este.) Ny. 2. — Megáldotta az isten, mint Törzsöknét a kenyérsütéssel. (Négyet betett, szétesett, 16 lett.) Ny. 11. — Ugy áldja meg az isten, mint a tördemiczi malmot. (Érje kár.) B.

Áldás. Annyi az áldás rajta, mint az égi harmat. D. — Beütött az isten áldása. (Kár.) S. — Békesség és feleség istennek áldása. (Mert ritkán jár együtt.) D. — Első a szerencse, második az áldás. E. — Embernél a munka, istennél az áldás. E. — Igyuk meg még szent János áldását. (Bucsu pohár. Sz. János evangelistának a mérgezett ital sem ártott.) D. — Ki a szőlőt kapálja pénz mellett áldást is nyer. (Ha jó a bor, áldják.) D. — Lencse, borsó, kása, istennek áldása. D. — Lencse, borsó, kása, mind isten áldása, diák táplálása. E. — Nincs rajta isten áldás. E. — Ráfér az áldás. E. — Se ne ártson, se ne használjon, mint a barát áldás. S. — Sokrétü pogácsa, istennek áldása. D.

Áldott. Áldott a sok kéz, átkozott a sok bél. (Munka-evés.) Ny. 6. — Áldott a sok kéz, átkozott a sok száj.

E. — Áldott mint a darab kenyér. (Jó.) E. — Áldott mint a falat kenyér. ME.

Áldomás. A halállal senki sem ivott áldomást. D. — Áldomás áldomással jár. E. — Áldomás áldomással jó. (Visszaadva.) B. — Annak már megittuk az áldomását. D. — Egy pénz ára szatyorért két kupa áldomás. D. — Ha még egyszer találkozunk, áldomást fizetsz. S. — Ha nem lesz is vásár, csak áldomás legyen. S. — Igyuk meg a szent János áldomását. (L. fent.) ME. — Jobb lesz, ha megisszuk az áldomást. D. — Szánás-bánás, isteni áldomás. (Bünbánat istennek tetsző dolog.) D. — Talán a halállal is áldomást ivott. (Bátor.) D.

Áldozni. Dicséri az áldozókat, ha neki is jut valami. D. — Egy oltárnál három áldozó. D. — Ha tömjén nem telik, liszttel is áldoznak. D. — Ki utassal eszik-iszik, áldozik. D. — Lopott bárányt áldoz. KV.

Állhatatlan. Állhatatlan mint Ádámfi. D. — Állhatatlan mint a földvár. D. — Állhatatlan mint a förgeteg. D. — Állhatatlan mint a gyermek. D. — Állhatatlan mint a gyermekjáték. D. — Állhatatlan mint a nádfal. D. — Állhatatlan mint a sátoros cigány. D. — Állhatatlan mint az őszi idő. D. — Állhatatlan mint a zápor. D.

Állhatatos. Mind a jóban, mind a rosszban állhatatos. D. — Nincs szebb dolog az állhatatos barátságnál. ML.

Álmodik. Arról ne is álmodjál. S. — Busul, mint a ki szomorut álmodott. D. — Disznó makkal álmodik. KV. — Éhes csikó abrakkal álmodik. E. — Éhes disznó makkal álmodik. E. — Éhes disznó makkal álmodik, de ha felébred tökkel is megelégszik. Ny. 4.

Álmodozik. A kocsis szekérrel, a biró törvénynyel álmodozik. KV. — Az igazi magyar nemcsak magyarul beszél, hanem magyarul álmodozik is. D. — Az ösztövér disznó makkal álmodozik. D. — Eb is konccal álmodozik. D. — Ki sokat álmodozik, keveset nyugszik. D. — Macska is egérrel álmodozik. KV. — Nappal alszik, éjjel álmodozik. D. — Szegény szénán szalmán is álmadozhatik. D. — A ló állva álmodozik. D.

Álnok. Az álnoknak szive nem ott jár, hol nyelve. KV.

Álnokság. Ki álnokságot vet, bút arat. F. — Tót álnokság. (Alázkodás.) Sz.

Álló. Álló tóban lakik a béka. E. — Állott tóban lakik a béka. Ny. 6. — Álló vizben terem a béka. S. — Veszteg álló viznek nem kell hinni. E. — Veszteg álló viznek, hallgató embernek nem kell hinni. S.

Állóhely. Egy állóhelyben jól megüstökölték. D. — Egy állóhelyben tizszer is megcsal. D. — Megmarad egész nap egy állóhelyében. (Rest.)

Álom. Álom azt jelenti, hogy aludtál. (Semmi mást.) D. — Álom, esős idő magától elmulnak. D. — Álom és esős idő. (Nem kell nekik hinni.) Sz. — Álom, esős idő. (Együtt jár.) E. — Álom után jó a nyugodalom. D. — Álmában is beszél. D. — Álmában is bográcshoz ül. (Telhetetlen.) D. — Álmában is ellenséggel harcol. D. — Álmában is elmondja. (Jól tudja.) E. — Álmában sem szereti, ha nem beszél. (Fecsegő.) D. — Álomban, szerelemben nincs lehetetlenség. D. — Álomból még senki sem gazdagodott meg. Ny. 6. — Álmot hüvelyez. M. és KV. (Hiába valót beszél.) — Álomhüvelyező hazug. Pázmán. — Álmot fejt. D. — Álmot fejteget, nem tud pedig hozzá. D. — Alvónak álom, kelőnek kalács. S. — Az nekem csak álom. E. Np. — A macskát sem költi fel álmából. (Senkinek sem vét.) D. — Amint veted ágyadat, ugy aluszod álmodat. E. — Egy jó álom minden fáradságot helyrehoz. Cz. — Elég az álomra. D. — Elfelejtette mint a tegnapi álmot. D. — Étel, ital, álom, szükséges e három. KV. — Étel, ital

álom, nem puszta szokás. D. — Fáradt embernek édes méz az álma. B. — Fel nem verhetni álmából. D. — Ha álmában nem beszélhetett, azt mondja nem aludt. D. — Három űzi ki az álmot az ember szeméből: a szükség, az adósság és a per. Ny. 20. — Ki a kockának szokott, azt álmában is veti. D. — Kinek mihez kedve, azért álmát felejtse. KV. — Kinyilt szemmel aludd minden álmaidat. D. — Még álmában is hazudik. D. — Még álmában is keriti a marhát. (Lop.) D. — Még álmában is nevet. D. — Minden álmot kialudni sem hasznos. (Mindenből kiábrándulni.) D. — Mit az elme ébren forgat, avval játszik álom idétt is. BSz. — Nem álmodna, ha nem aludna. B. — Nem álmot hüvelyezek. Sz. — Nem álmot hüvelyezek én, hanem igazat mondok. Decsi János. — Nem egészséges étel után az álom. KV. — Nem jó a macskát álmábul felkelteni. F. — Örvend, ha álmában beszélhetett. D. — Pénzt gyüjt álmában. D. — Udvari kegyelem, álom, esős idő. (Megbizhatlan.) D. — Ülj le nálunk, ne vidd el álmunk. Ny. 13. — Vak is lát néha álmában. K.

Álomkincs. A szerencsének ajándéka álomkincs. D.

Álomszakasztás. Álomszakasztással jár a tisztviselés. KV. — Sok álomszakasztást kiván a méltóság. KV.

Álom összetételei. Álomszij. B. — Álomszuszék. E. — Álomtarisznya. D. — Álomtáska. D.

Álmosd. Megjöttek az atyafiak Álmosdról. (Rájött az álom.) E.

Álmos. Álmos mint a beteg pulyka. D. — Álmos mint a hörcsög. D. — Álmos mint a kutya. D. — Álmos mint a macska. D. — Álmos mint a rest szolga. D. — Henyélő gazdának álmos a bérese. D.

Általvető. Általvetőre szorult. (Koldustáskára.) B. — Az általvetőnek csak az elejét látjuk. D. (Csak a más hibáját látjuk, a magunkét nem. (A koldustáska fele elül, fele hátul.)

Ámen. Ámen neki. (Vége.) E. — Azt sem mondja: Ámen. E. — Hátul jár mint az ámen. Ny. 4.

Ámika. (Barátságos egyesség.) Jobb egy szép ámika, mint a legszebb processus. D.

Ámit. Játékkal ámitják a gyereket. E. — Könnyü a bolondot elámitani. D. — Lámpással ámitják a verebeket. D.

Ámitás. Ámitás az élete. D.

Ánglius. Hegyesebb az ánglius tünél. Ny. 5. — Vörös mint az ángliai posztó. D.

Ángó-bángó. B.

Ángy. Ángyod térde. (Gunyos tagadás.) D. — Ángyomnak szólok, hogy menyem is megértse. S. — Bohó ángy, megölte a legjobb tojó gunárt. D. — Cifra mint a Ripcsó ángya pruszlikja. Ny. 1. — Letörött az ángya szekere. (Szült.) Ny. 2. — Ne tanitsd ángyodat ágybaszállni. KV. — Ne játszál ángyoddal. Decsi János és M.

Április. Áprilist járatni. S. — Egész április. S. — Változó mint az áprilisi idő. S. — Megjárta az áprilist. E.

Ár. Árt a vargának. (Varga tü.) D. — Elevenjére találtak az árral. D. — Tűt a szabónak, árt a vargának. D.

Ár. (Viz-ár.) Árral uszik. S. — Ár ellen uszik. S.

Ár. A rossznak kevés az ára, becse. D. — A hetes vászonnak nem nagy az ára. D. — Az édes italnak keserü az ára. KV. — A fej vét, a láb adja meg az árát. D. — Borsos az ára. S. — Egy pénz ára sincs benne. D. — Elillantott a lőcs árával. D. — Első kufár után megy fel a tojásnak ára. D. — Füst árán szelet akar venni. D. — Ha csikorog a kerék, kocsis itta meg a háj árát. D. — Ha megadja árát, nem gondol vele. (Ha megjár.) D. — Ha megittad, add meg az árát. D. — Igaz vagy hazug egy áron kel nála. D. — Itt nincs alku: szabott ár.

ME. — Jól tudja mi a rőfnek az ára. (Szemtelen.) D. — Késöre bánod, a minek árát megadtad. (Ha megjártál.) D. — Két pénzes szatyornak egy pint bor az ára. D. — Kicsinynek kevés az ára. D. — Lassabban a lőcs árával. D. — Mást beszél Bodóné, mikor a bor árát kérik. D. — Megadja az árát. (Lakol érte.) E. — Megadták a kos árát. (U. a.) D. — Megadták a lovak árát. (U. a.) D. — Megadták neki a fütyülés árát. D. — Megitta a háj árát. (Csikorog a kocsi.) Ny. 5. — Megitta kocsis a háj árát. (U. a.) E. — Megvették rajta a lőcs árát. (Megverték.) D. — Minden jóllakásnak meg kell adni árát. E. és Ny. 4. — Most adjuk meg az árát a többinek. KV. — Nem iszik bort, csak az árát. (Bizony iszik az.) E. — Odább állott a lőcs árával. S. — Ó bornak, ó leánynak nem egy az ára. E. — Ó bornak, ó leánynak nem egy áron az itcéje. D. Ő tette, ő fizesse meg az árát. S. — Szabott ára van, mint a zsemlyének. Ny. 2. 8.

Árad. Főtől árad a viz. M. — Hol árad, hol apad. ME.

Áraszt. Tavaszi szél utat száraszt, őszi eső vizet áraszt. Ny. 1.

Árboc. Repedt az árboc, megállott a gálya. D.

Árenda. Árendába adta az eszét. D. — Árendába adta fogait. (Kihullottak.) D. — Beszedte, mint Berecki az árendát. (Beszedte, megitta.) Ny. 11.

Árendás. Hid árendás. (Naplopó.) D.

Árok. Árok is van, gödőr is van: szép lány is van, csunya is van. Np. — Akkor mondj hoppot, ha átugrottad az árkot. E. — Akkor mondd hogy: hopp! ha átugortad az árkot. Ny. 9. — Árkon-bokron tul vannak. E. — Árkon kivül hegybiró. (Naplopó.) Ny. 7. — Árkon kivül hegymester. (Máséban gazdálkodik.) KV. — Árkon tul hegymester. (U. a.) Ny. 2. — Árkot ás. (Cselt vet.) Sz. — Ez ám az az árok, melyet nehéz átugrani. D. — Igaza van, mint a részeg asszonynak az árokban. Ny. 23. — Magadnak árkot ne áss. D. — Mindenkinek át kell ugornia egyszer a bolondok árkán. Ny. 6. — Nagy árkot ástál, nagy a szökellője. (Nagyot mondtál, nehéz bebizonyitani.) Pázmán. — Nagy árkot ásott maga eléjébe. D. — Ne pislogj, mint Hatvani az árokban. Ny. 5. — Ne ugrándozz árkon, nem esel beléje. Bsz. — Ne ugorj ott, a hol árok nincsen. E. — Ördög árka. (Veszélyes hely.) E. — Spekulál mint Hatvani az árokban. Ny. 8. — Viz is megszokja árkát. D.

Árkol. Árkold be a rést. D.

Áros. A mesterség addig áros, még titkos. D. — Mindig áros a mesterség, mig titkos. E.

Árus. Könnyü jó árunak árosát találni. KV. — Könnyü jó marhának árusát találni. KV.

Árnyék. A fehér liliomnak is fekete az árnyéka. D. — A hajszálnak is van árnyéka. KV. — A ki árnyék után kapkod, a koncot elejti. ME. — A maga árnyékának is köszön. D. — A maga árnyékától is megijed. B. — A megijedt ember árnyékátul is fél. D. — A mely fának árnyékában nyugszol, ne nyesegesd. E. — A szép teremtésnek még árnyéka is kellemetes. D. — A vékony gyapjunak is vagyon árnyéka. D. — A vén fa sokkal nagyobb árnyékot vet. D. — Az agg fát árnyékáért becsüljük. B. — Az árnyékbul is alig ehet valamit. D. — Az árnyéknak sem árt. D. — Az árnyéknak sem vét. D. — Az árnyéktól is megijed. D. — Az oroszlánt árnyékával ijeszti. KV. — Az öreg fának árnyékában nyugszik az okos. D. — Akkor ez a fa sem vetett ekkora árnyékot. (Régen volt.) D. — Attól is fél, hogy árnyékában megbotlik. (Vén.) D. — Árnyék. (Semmi.) E. — Árnyék az a mitől tartasz. D. — Árnyék után fut. S. — Árnyék után kapdos. F. — Árnyék után kapkod. B. — Árnyéka sem lehet. E. — Árnyékáért becsüljük a vén fát. E.

— Árnyékának sem vétettem. E. — Árnyékkal vi. F. — Árnyékodra is vigyázz. D. — Árnyékon veszekedik. KV. — Árnyékot ölel. D. — Árnyékot se vet. (Sovány.) D. — Embert a nyomoruság és árnyék soha el nem hagyják. D. — Ez nem árnyék, hogy vele kiköss. D. — Én sem ijedek meg a magam árnyékától. S. — Fekete tyúknak árnyéka. E. — Fordul mint az árnyék. E. — Ha a kutya árnyékhoz kap, elejti a koncot. D. — Jó a vén fa árnyékában pihenni. E. — Jobb a vén árnyéka, mint az ifju kardja. KV. — Kié a szamár, azé az árnyéka. S. — Kis ember is vethet nagy árnyékot. S. — Ma is csak akkora árnyéka mint tegnap. D. — Maga árnyékának is köszön. (Vén ember, feje mozog.) E. — Maga árnyéka ellen sem vitéz. D. — Magas fának hosszu az árnyéka. S. — Merre forog a nap, arra az árnyék is. D. — Mig az ember árnyékot vet, mindig lesz nyomorusága. E. — Minél magasb a nap, annál kisebb árnyékot vet. K. — Nagy fának nagy árnyéka. E. — Olyan mint az árnyék. S. — Oly sovány, hogy árnyékot sem vet. S. — Öreg fa árnyékában jobban nyugodhatni. B. — Oroszlánt ijesztgetsz árnyékkal. M. — Ritka mint a száraz fának árnyéka. D. — Ritka mint a téli fa árnyéka. E. — Rosszat beszélnek a jóról is: fehér liliomnak is fekete árnyéka. D. — Sötét mint az árnyék. D. — Sovány, hogy árnyékot sem vet. D. — Szamár árnyék. D. — Szeplősnek jó az árnyék. E. — Szép a szép kép is, ha kis árnyékot festenek melléje. D. — Vékony a hajszál, mégis van árnyéka. B. — Vén fa árnyékában jó megpihenni. Ny. 12.

Árnyékszék. A nap az árnyékszékbe is beszolgál. D. — Nap is beszolgál az árnyékszékbe, de azért meg nem mocskolódik. K. — Pilátus konyhája az árnyékszék. Sz.

Árpa. Hetvenkedik mint az árpacipó a kemencében. (Megreped.) E. — Porba buzát, sárba árpát. (Kell vetni.) S. — Rossz időben vetette árpáját. D. — Sokszor rozszsal és árpával kivesz a buza, a konkoly pedig megmarad. D. — Mosolyog mint az árpacipó a lapáton. (Keservesen.) Ny. 19. — Mosolyog, mint a miskolci árpacipó. (U. a.) Ny. 9. — Mosolyog mint Mózes malaca az árpától. Ny. 5. — Nevet mint az árpacipó a kemencében. Ny. 23. — Nevet mint az árpacipó a polcon. Ny. 5.

Árpád. Nagyapja varga volt, mégis Árpádtól származtatja magát. D.

Árt. A bélesnek nem árt a vaj. D. — A jónak árt, ki a gonosznak kedvez. ME. — A kevés nem árt, a sok nem használ. D. — A ki aztán veszni indul, a szél is árt annak. KV. — A légynek sem tudna ártani. D. — A méreg sem árt neki. D. — A szellő is megárt neki. E. — A szem is árthat. E. — Az angyaloknak is a kevélység ártott. D. — Az árnyéknak sem árt. D. — Árt a gazdának, ki a tolvajt szánja. D. — Árt a vargának. (Szójáték.) E. — Árts a pogánynak, a mint árthatsz. E. — Bort megissza magyar ember, jól teszi: okkal-móddal meg nem árthat a szeszi. Vörösm. — Cirókolással is lehet ártani. D. — Cirogatással is lehet ártani. E. — Fejszével lát hozzá, ha késsel nem árthat. D. — Gyakran megárt a szent János pohara. (Gyakori bucsupohár.) E. — Hirtelenség megárt, sietség hozhat kárt. KV. — Jó ugyan, de a mi sok, megárt. E. — Ki ártani akar, nem fenyegetődzik. F. — Ki egynek árt, sokat fenyeget. D. — Ki veszni indult, annak a légyviz is árt. D. — Ki veszni indul, annak a szél is megárt. D. — Kicsi nem árt, sok nem használ. Ny. 2. — Kicsinyes mennykő sem árt neki. Ny. 3. — Kicsit lopni, kicsit imádkozni nem árt. Ny. 22. — Kinek veszett neve indult, a szél is árt annak. K. — Légynek sem árt. E. — Minél többet ugat az eb, annál kevesebbet árt. D. — Mikor legédesebb, akkor árt meg. S. — Mint

moly a ruhának és féreg a fának, ugy árt a bánat a szivnek. KV. — Mit árt a vaj a bélesnek. E. — Nagyfalusi egér gát, ha nem használ nem is árt. (Próbálni kell.) Np. — Nem árt az ebugatás a holdnak. Ny. 2. — Nem árt a kutyának. S. — Nem árt két ruha télben. KV. — Nem árt a kinek sok tiszte van. KV. — Nem árt a várakozás. D. — Nem árt feljebb arányzani a lövésben. D. — Nem igaz barát, ki csak annyiból az, hogy nem árt. K. — Nem mindenkor árt a gyengén való bánás. K. — Oly tiszta a tükör, hogy a lehelet is árt neki. E. — Részeg asszony rivása sem nem árt, sem nem használ. Ny. 18. — Se ne ártson, se nehasználjon, mint a barát áldása. S. — Se árt, se használ, mint a kőrösi szenteltviz. Ny. 1. — Se nem árt, se nem használ, mint a drégelyi vendégség. Ny. 22. — Se nem árt, se nem használ, mint a födémesi tejfel. Ny. 22. — Se árt, se használ, mint a szegedi szentelt viz. Ny. 5. — Se árt, se használ, mint a Tassi áldása. Ny. 13. — Se nem árt, se nem használ, mint a szenteltviz. E. — Sietős dologban árt a késedelem. KV. — Sok a jóból is megárt. ME. — Sok nem használ, kevés nem árt. E. — Sok a mézből is megárt. Ny. 2. — Szépnek nem árt a sirás, rútnak nem használ. D. — Többet árt királynak a hizelkedő, mint az ellenség. K. — Tüz használ fázónak, de árt izzadónak. KV. — Verés a verésre árt, de étel az ételre nem árt. Ny. 1.

Ártalmas. Ártalmas a háznál: haragos asszony, sürü füst, lyukas tál. K. — Ártalmas a sok. — Mosolygó ellenségnél nincs ártalmasabb. E. — Nincs ártalmasabb méreg, mint melyet orvosság gyanánt adnak be. D. — Tudatlan hatalmas, mindennek ártalmas. E.

Ártalom. A pénz hol ártalmára, hol javára válhat a gazdagnak. D.

Ártatlan. A ki ártatlan, vessen a rosszra követ. D. — Ártatlan bakgedő. D. — Ártatlan bárány. D. — Ártatlan libatermészet. D. — Ártatlan mint a ma lett gyermek. D. — Ártatlan mint a ma született gyermek. D. — Ártatlan mint kemencétől a kerék. D. — Ártatlan mint pemete a kemencétől. D. — Ártatlan mint a szüz. D. — Ha puszta vádlás elég, sok ártatlan kerül hohérkézre. E. — Ki tiz esztendős koráig nem ártatlan, huszig nem szép, harmincig nem erős, negyvenig nem okos, ötvenig nem gazdag, hatvanig nem szent: azután sem lesz. D.

Ártatlanság. Ártatlanságnak csak egy a szava. D.

Ártány. A koszos malacból válik néha ártány. D.

Áru. Könnyü jó árunak árusát találni. KV. — Nem sokat hajtanak a hitvány árura. B. — Vásár nélkül is elkel a jó áru. KV.

Árul. Árulja a petrezselymet, süti a makkot. (Senki sem gondol vele.) Ny. 15. — Árulja az öreg ganéjt is. D. — Cigány sátorban árul. (Hazug.) D. — Drágán árulja a disznó-bőrt. D. — Deszkát árul már. (Meghalt.) Ny. — Egy gyékényen árulnak M. — Én lovat árulok és te belé szursz. M. — Észt nem árulnak a vásárban. F. — Ha a patikában árulnának, ott is venne észt. D. — Kár hogy észt nem árulnak a vásárban. D. — Kofásan árulja a hazug vakarcsot. — Korpája sincs, mégis lisztet árul. (Lop.) D. — Nehezékkel árulják a sáfránt. E. — Nem árulok veled egy ponyván. (Nem közös a dolgunk.) Ny. — Nem ugy adja, a mint árulja. D. — Petrezselymet árul. (Nem táncolnak vele.) S. — Tudja, melyik kocsmában árulják a jó bort. — Virágos cégért köt, ki mérget árul. B. — Zsákban macskát nem árulok. M.

Árulgat. Semmin vették, mert nincs-en árulgatták D.

Árulás. Az igaz szeretet fél az árulástól. E.

Árulkodás. Hitvány kereset az

árulkodás. M. — Kapsz vörös nadrágot, árulkodó. Ny. 13.

Árva. A szegény árvát az ág is huzza. B. — Áldja meg az isten, ki az árvát szánja. E. — Árva az árva, ha arany is a kapufája. B. — Árva mint a gerlice. E. — Árva mint a gólya. Np. — Árva mint az ágon ülő madár. B. — Árva mint az útszéli bogáncs. S. — Árvaleány haja. (Szegény.) D. — Árva mint a lehullott levél. D. — Árva tehén borja. Ny. 1. — Árva vagyok mint a madár, mely az ágon párjára vár. ME. Np. — Árva voltál, árva maradsz, Árvában is halsz meg. (Mátyás király Árva Péternek.) E. — Késön való gyermek, korán való árva. E. — Kora vetés, késő gyerek hamar árván marad. Ny. 21. — Nehéz kenyér az árváé. E. — Nem leszek én árva mindég: boru után derült az ég. Np. — Olyan hasa van mint az árva malacnak. Ny. 1. — Verje meg az isten, ki az árvát bántja. Np.

Árviz. Árviz hozta ember. E. — Árviz hajtotta ember. B. — Elcsapta, mint isten az árvizet. Ny. 6. — Elmosta az árviz. D. — Szereti mint a tiszahátiak az árvizet. S. — Várják, mint a bodrogköziek az árvizet. Ny. 11.

Ás. A ki másnak vermet ás, maga esik bele. D. — Aranyat is földből ássák. S. — Árkot ás. Sz. — Ásáte, kápáte. (Dolgozz.) E. — Ember a fogával ás magának vermet. (Torkos.) D. — Hó hátán is kincset ás és talál. (Szerencsés.) D. — Maga fogával ássa sirját. (Torkos.) D. — Magadnak árkot ne áss. D. — Másnak vermet ás. Sz. — Mintha pénzt ásott volna az apja. D. — Nagy árkot ásott maga elé. D. Nagy árkot ásál, nagy a szőkellője. P. — Ne áss mélyen, beletörik az ásód. S. — Nehéz az agyagot ásni. D. — Ott is ás, a hova semmit sem tett. (Lop.) D.

Ásás. Több kell a verem ásáshoz. D.

Ásit. Ásit mint Kun István agara. S. — Ásitoz mint kuvasz kutya. Ny. 9. — Ásitozik mint a falusi kuvasz. S. — Ásitozik mint kutya a pozdorján. S. — Egész nap ásitozik mint Pruszkai gyereke. D. — Egyik után ásitozik a másik. D. — Mikor ásitozik, sajnálja száját kitátani. D. — Nagyot ne ásitozz. D. — Ne ásits mint csizmadia a sörért. Ny. 5.

Ásitozás. Ragadós mint az ásitozás. S.

Ásó. Addig kereste őseinek nemességét, mig ásóra és kapára talált. D. — Ásó, kapa cimere. D. — Ásóra kapára nem soká fog várni. (Halál.) D. — Csak ásó és kapa választja el egymástól. D. — Hosszu betegségnek ásó, kapa vége. E. — Ne áss mélyen, mert beletörik az ásód. S.

Átány. Delibaratum Átányon, hogy a diák gyalog járjon. (Átány hevesmegyei falu. Mindenki ugy megy, a hogy lehet.) E.

Áspis. Olyan mint az áspis kigyó. S.

Átaludni. Átaludnék három éjszakát, csak ennie ne kellene. D.

Átellenben. Átellenben lakik Senki Pállal. E.

Átesik. A ki a zsidónak nem köszön, átesik a küszöbön. Ny. — Átesett az ebek harmincadján. D. — Átesett a bajon, mint az egyszeri szüz a gyermekszülésen. Ny. 17. — Átesett az eszén. D. — Átesett a küszöbön. S. — Átesett mint a Kardos kutyája a keritésen. (Vége. Döglötten átdobták.) Ny. 2. — Átesett rajta, mint mester a borjuján. Ny. 1. — Átesett rajta, mint kutya a kerten. Ny. 5. — Átesett mint Bakó a házán. D.

Átfut. Átfut rajta, mint tyúk a szenen. D.

Átgázol. Nehéz a tengert átgázolni. D.

Áthág. Könnyen áthágja jó urának ágyát. D.

Átkozás. Atyád sirása, anyád átkozása kötelet fon nyakadra. Sz.

Átok. Átok fogta meg a magyart, mert az soha együtt nem tart. Np. — Fejére telt a török átka. (Rossz szom-

széd.) E. — Gazembernek sürü átka. D. — Lé tartja a gazdát, átok szitok a szolgát. D. — Lé tartja a szolgát, átok, szitok a gazdát. Ny. 14. — Ónodi katonának az átka van rajtok. (Nem végeznek semmit.) Sz. — Rossz szomszédság török átka. Sz. — Szüleidnek átka ostort fonhat nyakadra. E. — Török átka ember. E. — Verje meg a török átka. E.

Átkozódik. Átkozódik mint a kereketört kocsis. E.

Átkozott. Áldott a sok kéz, átkozott a sok bél. Ny. 6. — Áldott a sok kéz, átkozott a sok száj. E. — Átkozott a hal a harmadik vizben. (Latin.) S.— Átkozott a száz esztendős gyermek. E. — Átkozott fáradság, kinek nincs jutalma. Ny. 6. — Átkozott lélek. D. — Átkozott krimi tatár. D.

Átlát. Átlátja a gondolatot is. D. — Átlát a szitán. E. — Átlát ő nemcsak a rostán, hanem a szitán is. B. — Átlát a sövényen. S. — Átlátok az orrán. E. — Igen vak az, a ki a rostán által nem lát. Decsi János. és M. — Könnyü a rostán általlátni. D. — Vak, ki a rostán át nem lát. F.

Átlép. Átlépi a szelet. E. (Ugrik.) Akkor higyj az asszonynak, mikor már nem birja átlépni a kerékvágást. Ny. 15. — Mindaddig nem hisznek az asszonynak, mig a kerékvágást általlépheti. D.

Átmegy. A liszt is elfogy, ha sok markon megy által. D.

Átölt. Átöltött a tü fokan. (Tul van a nehezén.) D.

Átugorni. Akkor higyj az asszonynak, mikor már nem birja átugorni az árkot. ME. — Akkor mondj hoppot, ha átugrottad az árkot. E. — Akkor mondd, hogy: hopp! — ha átugortad az árkot. Ny. 9. — Átugrotta az L-et. (Túl van az ötven éven. L római szám.) E. — Átugorja még száz tű hosszát. E. — Átugrottad, Peti bátya, a szélt. (Szélét; nagyobbat kelleténél.) E. — Ez ám az az árok, melyet nehéz általugrani. D. — Hoppot mond, mielött az árkot átugrotta volna. D. — Könnyü a szalmaszálat általugorni. D. — Mindenkinek át kell ugornia egyszer a bolondok árkát. Ny. 6. — Nem csuda, ha a bolha átugorja a tetüt. D.

Átuszik. A koszos birka is átuszik a többivel együtt. Ny. 5. — A kutya csak kutya, ha tizszer átuszsza is a Dunát. E. — A mely kutya egyszer átuszsza a Dunát, többször is átuszsza az. Ny. 6. — A mely eb egyszer a Dunát általuszsza, másszor a tengerre készül. KV. — Átuszsza mint kutya a Dunát s megrázkódik. E. — Átuszta mint Pap Miska a holdat. (Holdvilágos helyet viznek vélte boros fővel.) Ny. 5. — Átuszták, mint a mádiak a hajdinát. (Vetést.) — Az eb, ha általuszsza a Dunát is, eb marad. Decsi János. — Mely eb egyszer a Dunát általuszsza, neki megy a tengernek is. E. — Mely eb egyszer a Dunát általuszsza, Balatont is megpróbálja. D. — A mely kuvasz egyszer általuszsza a Dunát, nem fél többé a viztől. Pázmán.

Általút. Ugy keresd az általutat, hogy kerülőbe ne akadj. F.

Átültet. A vén fát át ne ültesd. D.

Ave Mária. Tud hozzá, mint bagoly az Ave Máriához. KV.

Áztató. Lustos mint a kender-áztató. D.

Ázik. Eljön az idö, ha megázik a tüdő. E. — Hadd ázzék a tüdő. E. — Kalapját hóna alá teszi, hogy meg ne ázzék. D.

B. A ki a-t mond, b-t is kell mondania. E. — Adjon isten három b-ét. (Bor, buza, békesség.) F.

Bab. Babot is főznek valahol, nemcsak lencsét. (Lesz máskép]) is.) Ny. 3. — Babot sem ér. E. — Babot sem levéért főzik. M. — Egy babot nem adnék érte. M. — Hadd alább jó szász, mert nem babodban találtál. (Én sem vagyok hitvány.) Decsi János és KV. — Keserü babot is édessé tesz az éh-

ség. D. — Mindég kásán, babon az esze. (Evésen.) D. — Sós babot eszik, vizet iszik reá. (Szegény kelletlen böjtöl.) D. — Turós lepény, tejes bab, de jó volna minden nap. Ny. 22.

Bablé. Nem a tavalyi bablé. (Az idei sem sokat érne.) Ny. 1.

Babona. Ritka kocsis babona nélkül. D. — Tót babona, magyar hazugság. Ny. 6.

Babszem. Babszem Jankó. (Törpe.) E.

Babkáros. Tesz-vesz mint a babkáros. (Fontoskodik mint a házaló.) ME.

Babér. Babérjain nyugszik. S. — Babérjain pihen. ME.

Babilon. Egész babiloni torony. (Zür-zavar.) ME. — Ha repülni tudna, Babilon tornyára rakná fészkét. (Nagyralátó.) D.

Babuka. Keserves fia a babukának. B. — Tarka-barka mint a babuka. (Büdös banka.) D. — A büdős babuk berzenkedik a hattyuval. (Tudóssal tudatlan.) KV. — A büdős babuk berzenkedik a hattyura. B.

Bacsó. Ismeri személyesen, mint Bacsó az ördögöt. Ny. 9.

Bagaria. Bagaria az orcája. (Bocskorbör.) E. — Megvonja a bagariát. (Erőtetett okoskodás, hazudik.) Pázmán. — Összehuzta a bagariát. (Szükebben kezd költeni.) E.

Bagázsiás. Bagázsiás kocsival megy. S.

Bagi. Köszöntött a bagi barát. (Kontráz, ha te erős vagy, én is az vagyok, szembeszállok.) E.

Baglya. Baglya nem kazal. D. — Sok petrencébül válik a jó baglya. D. — Vontató nem baglya. D.

Bagó. Keserü mint a bagó. E. — Meginná a bagó levet is. E. — Nem adják bagóért. S. — Itt a disznó, hol a bagó. (A ki bagózik, disznó.) Ny. 5.

Bagoly. A bagoly is biró maga barlangjában. D. — A bagoly is fényre néz. F. — A bagoly is megszokja a fényt. D. — A bagoly nem szereti a napfényt. B. — A baglyot nagyobbra becsüli a sólyomnál. (Tudatlant tudósnál.) KV. — A bagolyt a sólyomhoz hasonlitja. (U. o.) KV. — Bagoly a képe, sólyom a szeme. E. — Bagó hiten él vele. (Vadházasság.) Ny. 7. — Bagó hiten vannak. (U. a.) S. — Bagoly is azt véli, hogy sólyom a fia. E. — Bagoly is biró barlangjában. M. — Bagoly is vagdalkozik a maga odujában. B. — Bagoly mondja a verébnek: nagyfejü. S. — Bagoly-szemmel néz. E. — Bagolyfiu. E. — Bagolyt akart fogni s elszalasztotta a sólymot. B. — Baglyokkal huhogass, verebekkel csiripelj. E. — Bagolynak is szép a maga fia. E. — Bagolynak is szép az ö magzatja. S. — Bagolyhoz kapott, sólymot elszalasztott. ME. — Egész éjjel virraszt, mint a bagoly. E. — Egy bagoly sem szereti a napfényt. (Tolvaj.) D. — Esti bagoly. D. — Éjjel jár, mint a bagoly. M. — Éjjeli bagoly. E. — Ért hozzá mint bagoly az abcéhez. Ny. 14. — Ért hozzá, mint bagoly az Ave Máriához. S. — Füles bagoly. E. — Néha többre becsülik a baglyot, mint a sólymot. E. — Nem lesz a bagolynak soha sem sólyom fia. KV. — Nincs a bagolynak sólyom fia. D. — Puszta pajtábul is repül olykor bagoly. E. — Te érted is leesett a bagoly a fáról. (Te is érdemelsz valamit.) E. — Többet ér a vén sas az ifju bagolynál. D. — Tud hozzá, mint bagoly az Ave Máriához. KV. — Ugy néz mint a bagoly. E.

Bagzik. A tüz böjtön bagzik. (Keveset föznek.) E. — Bagzik mint a kecskebak. D. — Bagzó ebnek sok lyuka van. KV. — Oda ütök, hol a tetü bagzik. E.

Baj. A legjobb fának is benn a baja. D. — A szegénynek, ha nincs is baja, mégis van. D. — A szerelem nagy bajt okoz. Ny. 2. — Az is baj, ha sok van, az is baj, ha nincs. S. — Aj, baj! mi a baj? E. — Aj baj, kilenc

tehén, még sincs vaj. Ny. 1. — Átesett a bajon, mint az egyszeri szüz a gyermekszülésen. Ny. 17. — Baj se legyen, ha sok nincs. Ny. 5. — Baj van a káptalanban. (Fejben.) E. — Bajjal jár a baj. E. — Baját a bú éri. D. — Dicsőség bajjal jár. S. — Egy kis gyönyörüség sereges bajjal jár. D. — Egymást éri a baj. E. — Ezer a bajom, meg kettő. E. — Ha az irigy szomoru, vagy őt érte baj, vagy mást szerencse. E. — Ha bajod nincs, verj papot. K. — Ha te nem volnál, baj se volna. Ny. 2. — Halál szekere minden bajt, bubánatot elvisz. S. — Jaj, baj. E. — Jó az öreg a háznál, ha baj nincs is, bajt csinál. Ny. 2. — Kicsi hiba nem nagy baj. S. — Kiki legjobban tudja maga baját. E. — Kinek kinek legjobban fáj a maga baja. S. — Kinél nincs baj, annál nincs jaj. D. — Kis bajok, nagy gondok. S. — Kis bajt kerül, nagyba esik. E. — Kutya baja. E. — Kutya baja van, mint a kiséri halottnak. (Már semmi baja.) S. — Kutya baja, mint a szentesi halottnak. (U. a.) S. — Kutya baja mint a szentesi halnak. Ny. 22. — Mindenkinek megvan a maga baja. E. — Nagy baj az a: nincs. S. — Néma gyermeknek baját anyja sem értheti. E. — Nincs hivatal baj nélkül. Ny. 20. — Nincs egyéb baja, csak a torka véres. Ny. 9. — Nincs más baja, csakhogy nyaka, torka véres. D. — Nincs nagyobb baj a nincsenségnél. Ny. 2. — Nincsen semmi baja, csak a nyaka véres. Ny. 3. — Oda se néz a bajnak. S. — Olyan sok baja van, mint a kölykes macskának. Ny. 14. — Ördög baja sincs. D. — Parányi gyönyörüség, sereges baj. E. — Párosával jár a baj. S. — Pénz a bolondot is kisegiti a bajból. D. — Ritka hivatal baj nélkül. D. — Sok baj közül a legkisebbet kell választani. (Latin.) S. — Semmi más baja, csak a torka véres. D. — Sürü csóknak baj a vége. Ny. 5. — Több a baj, mint a vaj. Ny. 15. — Uraság is bajjal jár. E. (Hivatal, méltóság is bajjal jár.)

Baja. (Város.) Bajának sok a baja. ME. — Ki egyszer a Sugovica vizéből ivott, visszajön Bajára. ME. — Kit Baján meg nem szólnak, Szabadkán le nem itatnak, Zomborban meg nem vernek, Ujvidéken rosszra nem visznek: az elmehet az egész világon, sehol ilyes rajta meg nem esik. ME.

Bajlódik. Nem is él, hanem a szegénységgel bajlódik. D.

Bajnok. A bor lator bajnok, legelőször is lábáról ejti le az embert. KV.

Bajcs. Tud hozzá, mint bajcsi asszony a kávéfőzéshez. (Egészben főzte mint a babot.) E.

Bajos. Bajos minden ember kedve szerint tenni. S. — Bajos ott lopni, hol a gazda maga is tolvaj. S. — Bölcs embernek bajos tudatlanok közt szólani. E. — Cigánytól szenet, macskától hájat bajos venni. Ny. 5.

Bajor. Megokosodik negyven esztendőre, mint a bajorok. K.

Bajusz. A nagy bajuszu kétszer iszik. D. — Azt gondolod, hogy csak szőr a bajusz. K. — Akkor még a papok is bajuszt hordtak. (Régen.) D. — Bajusz és szakál férfi embert illet. KV. — Bajusz kell a magyarnak. E. — Bajuszáról másodszor iszik a magyar. D. — Bajuszod nő. (Leány ne csókolj férfit.) E. — Bajuszomra mondom. ML. — Bajuszt érdemelt. B. — Félre bajusz, csókot kapsz. S. — Félre bajusz, csók ér. Ny. 5. — Félre bajusz, mert csók ér. Ny. 5. — Félre bajusz, jön a szakál. D. — Félre pehely, jön a bajusz. D. — Gangosan pödörgeti kajla bajuszát. D. — Ha bajuszát felpödriti, ember a ki bántsa. (Legyen.) D. – Hogy vág a bajusz? Kétfelé. (Hogy vagy?) Ny. 1. — Kajla mint a bajusz. D. — Későbbre őszül a bajusz, mint a haj. D. — Még akkor a birónak sem volt ám bajusza. (Régen volt.) D. — Mindenkinek bajuszát ő akarja pödöriteni. D. (Kevély.) — Ritka magyar

bajusz nélkül. D. — Se bajusza, sem pénze. (Hitele.) Sz. — Szokásból nyirják még a bajuszt is. D. -- Szőr az, nem bajusz. D. — Szőrös, mint a magyar bajusz. D. — Vörös hajuban, vörös bajuszuban ritkán szokott jó válni. Sz.

Bajuszos. Bajszos emberen is megesik. (Gyermek mentség.) Ny. 5. — Bajuszos kétszer iszik. D.

Bajsa. (Bácsmegyei falu.) Ó-Moravicza, jaj Pacsér, átkozott Csantavér, kenyeretlen Bajsa. ME.

Bak. A bakot is megfejegetné. (Fösvény.) D. — A bakot is megfejné. E. — A bakot teszi kertészszé. KV. — A baktól őrizkedjél, mert seggre taszit. B. — A kecskék közt bak a bika. D. — Addig őrizkedjél a baktól, mig seggre nem taszit. D. — Ártatlan bak nem gedö. D. — Bak alá teszi a fejős dézsát. D. — Bak nemzetségből származott. (Szemtelen.) D. — Bak-fing nem ágyu. D. — Bakot fej. S. — Bakot lő. E. — Bakot nyuz. S. — Bakot nyuztál, büdös vagy. D. — Bizik, mint a bak a szarvához. D. — Büdös mint a bak. B. — Csak azon bakot nyuzza. M. — Egy bakot nyuznak. D. — Egy bakot hajtanak. D. — Egyik bakot fej, a másik rostát tart alája. (Hiábavaló.) E. — Kerüli, mint a bak a pocsétát. D. — Megadták a bak árát. D. — Megitták a bak árát. E. — Nehéz a baktól tejet fejni. E. — Sok bakot megnyuznak addig. D. — Ugrál, mint Noe bakja. D. — Ugrál örömében mint Noe bakja. D.

Baka. Kurta mint a bakaköpenyeg. D. — Megszokta mint a baka a talpalást. (Gyaloglást.) D.

Bakancs Bakancs nem csizma. D. — Felhuzta a bakancsot. (Kevély.) D. — Felhuzta a bakancsot, isten hozzád bocskor. E. — Ugy varrja a bakancsot, a mint látta.

Bakancsos. Akkor csinos a bakancsos, mikor a nadrágja rongyos. E. Np. — Nem rúg patkot a bakancsos lova. D. — Szereti mint bakancsos a pocsétát. S. — Talán csak sárral él mint a bakancsos lova. E.

Bakcsó. Szava árulja el a bakcsót. D. — Ugy néz mint a bakcsó.

Bakkecske. Büdös mint a bakkecske. S. — Megfejné a bakkecskét is. (Fösvény.) S. — Megugratták alatta a bakkecskét. D. — Ugrál mint a bakkecske. Ny. 7.

Bakonyi. Bakonyi röfögés, farkasnak rettegés. E. — Összeröfennek mint a bakonyi disznók. D.

Bakó. Általesett mint Bakó a házán. (Legégett: no ezen is általestem.) D.

Bakszekér. Nehezen lesz abbul bakszekér. (Nem fog sokat érni.) D.

Bakta. Nem tarthat mindig, mint a baktai kemence. (Amint elkészült, összedőlt.) Ny. 4.

Bakter. Föl sem veszi, mint a bakter a kalapdarabot. Ny. 21. — Furfangos mint a peleskei bakter. S.

Bal. Balra tekints, jobbra nézz. (Légy szemes.) E. — Csüng a feje bal felé. (Vén.) D. — Jobbra balra egy iránt. D. (Kétszinü.) — Ott ott a szivet, a baloldalon. E. — Se jobbra, se balra. (Egyenes jellem.) E. — Nem ismeri jobb kezét, ki a boldogságot bal felül keresi. K. — Egyik fülem bal, a másik nem hall. (Tudni sem akarok róla.) S. — Bal kezemmel várlak. Ny. 6. — Bal kezére fogta a szerencse. D. — Jobb kéz a balnak segitője. E. — Két balkeze van. (Ügyetlen.) ME. — Mit jobb kezed tesz, ne tudja meg a bal. S. — Mit jobb kezed müvel, ne tudja meg a bal. E. — Balkörmü kisasszony félrecsap. (Ringyó.) D. — Hol jámbor személy nincs, balkörmü a táncos. M. — Ballábbal kelt fel az ágyból. (Rosszkedvü.) Ny. 13. — Bal szemmel nézi. (Rossz.) E. — Viszket a balszemem. (Öröm ér.) E. — Bal szelek fujtak, szerencsétlenül járt. D.

Balla. Bodor mint Balla, barna mint Vata. (Nem egyformák.) Ny. 2.

Ballag. Ballag mint a baranyai koldus. Ny. 5. — Ballagnak a kapá-

sok, mennykő utánok. (Lassan dolgoznak, gazda káromkodik.) Ny. 13. — Billeg-ballag, meg-megáll. (Rest.) E. — Könnyen ballag el a juh, de nehezen tér vissza. D.

Ballagi. Haj te no, azt sem tudja, merre van a ballagi tó. (Ügyetlen.) Ny. 1.

Balaton. Még akkor a balatoni cserfa is makk volt. D. — Mely eb egyszer a Dunát átaluszsza, Balatont is megpróbálja. D.

Balázs. (Szeles, bolond.) Adós a Balázsnak. (Bolond.) D. — Amugy Balázs modjára. E. — Balázs vitéze. E. — Beszélj vele, Balázs neve. (Hiába.) Ny. 4. — Elég az, hogy Balázs a neve. Sz. — Eltalálta mint Balázs pap a vecsernyét. B. — Ért hozzá, mint Balázs Máté a tánchoz. D. — Föltalálta, mint Balázs a vecsernyét. D. — Hánya-veti magát, mint Magyar Balázs lova. D. — Hetedfél Balázsnak csak egy az esze. D. — Hü bele Balázs módjára. — Hü bele Balázs, lovad ád az isten. Decsi János. — Igen találád, mint Balázs pap a vecsernyét. (B. leleszi prépost 1335-ben részeg fővel vecsernye helyett misét kezdett énekelni. Sz.) KV. — Jókor jön, mint Balázs pap a vecsernyére. BSz. — Megbecsüli mint Balázs a hurkát. (Töltelékét ebnek adta, ő bőrén rágódott.) D. — Örül mint Balázs a hurkának. (U. a.) D. — Szállj le Balázs a hintórul, mert nem pénzed ára. E.

Balogi. Közös mint a balogi duda. Ny. 22. — Megnyertük mint balogiak a gözt. Ny. 5.

Bamba. Bamba mint a juh. (Ostoba.) E.

Bandi. Bandi legyek. S. — Lám megmondtam Angyal Bandi, ne menj az alföldre. (Megjársz.) Np.

Bankrót. Busul mint a bankrót az üres boltban. D.

Bankó. Nem adnám egy templom bankóért. E. — Rajta veszett, mint Visnyicin a bankó. Ny. 1. — Se apró, se bankó, elvitte a Patkó. (Nincs pénz; rabló elvitte.) Np. — Több a bankó mint a rongy. E.

Banó. Általesett rajta, mint Banó a szentesi parohián. E.

Banya. Tapogatja mint banya a hajnalt. S. — Vén banya ördögök hadnagya. ME. — Vén banyák nyara. S.

Banyavirág. Akár fodor, akár menta, elég, hogy banyavirág. (Fodormenta banyák orvossága.) D. — Jó már neki a banyavirág is. (Vén.) D.

Barack. Ez barack mag, nem körte D. — Kell-e barack? (Gyermek fenyegetés.) E. — Rég hogy ezen barackfa alá jár. (Hogy ezt a mesterséget üzi.) E.

Baranya Ballag, mint a baranyai koldus. Ny. 5. — Baranyai embert csinált belőle. (Bolondot.) D. — Egész baranyai ember lett belőle. (U. a.) E. — Baranyai tarisznyás, somogyi bicskás, bácskai bugris. S. — Él-hal érte, mint a baranyai gyerek a tarisznyáért. Ny. 5. — Hadaritja, mint a baranyai bika a füvet. S. — Nem egész világ Baranya, laknak Somogyban is. D. — Oldalán kamarája, mint a baranyi emberé. (Tarisznya.) D. — Összejárta Tolnát, Baranyát. D.

Baranyi. Kesereg, mint a Baranyi dudája. Ny. 4.

Barát. (Szerzetes.) A barát barátot meg nem dézsmálja. KV. — A barátok zsákjába jutott. (Vége.) D. — A barátságért egykor egy barát is megházasodott. D. — A kétségbeesett vagy katona vagy barát leszen. KV. — A ki máskép nem tud megélni, vagy barát vagy katona legyen. B. — A szükség vagy katonát vagy barátot tesz a deákbul. D. — Az leszen baráttá, a ki egyéb módon el nem élhet. Decsi János. — Alázatos mint a barát. D. — Barát baráthoz nem idegen. D. — Barát beszél böjtről, de hasa teli van. E. — Barát garas. (Szóval való megköszönés: gratias!) D. — Barátirás. (Érthetetlen.) Sz. — Barát tánc. (Türelem.) KV. —

Barát zsák. (Telhetetlen.) D. — Barátzsák, kántortorok nehezen telik. D. — Barátzsák, kocsis torok nehezen telik. F. — Barátban vérré válik a lencse. D. — (Vere valet.) — Barátot látott. (Nem lesz szerencséje.) E. — Barátot látott, semmi vadat nem hoz. D. — Barátságért a barát is megházasodott. E. — Beszél a barát, beszél, alamizsna a vége. B. — Beszél a barát, alamizsna vége. D. — Beszél a barát, de alamizsnát vár. S. — Beteg volt az ördög, barát akart lenni. E. — Beteg volt az ördög, barát akart lenni, de hogy fellábadott, vissza tudott menni. D. — Dagad mint barátban az aleluja. Ny. 1. — Dobd le barát a hegedüt. (Lopott.) M. — Dobd le barát a vakarót. (U. a.) KV. — Egy barát nem szerzet. D. — Egy barátot sem látott mikor vadászni ment. (Szerencse.) D. — Egy német, egy barát, csak egy magyar. (Gatyát csak magyar hord). D. — Ez az élet diákoké, a másik a barátoké. (Tulvilág.) E. — Ha a paraszt nem dolgozik, a jó barát meg nem hizik. D. — Hal barát, él a szent. E. — Hal barát, ha szamár is. (Tudós és tudatlan.) M. — Hal barát, hal szamár, változik az apáturság. Sz. — Hála a papnak, megellett a barát. Ny. 22. — Kevély, mint barátoknál az orgonahuzó. D. — Ki tehet róla, ha a barát pápista. Ny. 17. — Ki tehet róla, hogy a barát pápista. Ny. 1. — Ki van a barát a csuklyából. D. — Kifizette, mint Madali a barátot. (Madali predikator a barát kérdésére, mit keres a kath. papok közt mint Saul a proféták közt, azt felelte, azt, a mit Saul, szamarat, és örül, hogy egyet talált is.) B. — Kin a barát a csuklyából. E. — Kocsistorok, barátzsák nehezen telik. Sz. — Kocsistorok, barátzsák ritkán telik meg. Sz. — Kopog, mint a fatalpu barát. S. — Köszöntet a bagi barát. E. — Körülgondolta, mint a Préda a barátok szénáját. (Préda, ostoba szolga.) D. — Kurta, mint a barátgatya. D. — Lassan barát a körösztteI. E. — Meghal a barát, él a szent, változik az apáturság. K. — Megszokta, mint barát a lencsét. D. — Megszokta, mint barátkukta a szennyet. D. — Minden tánc között legunalmasabb a baráttánc. (Patientia.) D. — Nem illik, nem szabad barátnak táncolni. E. — Nem vagy barát, hogy a pénzt el ne vedd. D. — Nincs rosszabb tánc a baráttáncnál. (Patientia.) ML. — Patiencia baráttánc. ML. és Sz. — Ritka barát fatalp nélkül. D. — Se ne ártson, se ne használjon, mint a barát áldása. S. — Se papja, se barátja. D. — Sem a barát, sem a pap minket el nem választhat. Ny. 6. — Szállj le barát a hintárul, nem a pénzed ára. Ny. 2. — Szállj le barát a hintóról, nem a pénzed ára. S. — Tartós mint a barátok olvasója. Ny. 9. — Tekeri magát, mint a fagyos barát. (Kényes.) Ny. 10. — Tele van, mint a barát alelujával. S. — Teli van hálálkodással, mint a barát alelujával. Ny. 14. — Telhetetlen mint a barátzsák. D. — Vérré vált, mint barátban a lencse. (Izlik-e : vere valet.) D.

Barát. (Jó barát.) A jó barátok igen ritkán vannak vetve. KV. — A koldusnak még az apja sem barátja. D. — A legjobb barátod legjobb idődet vesztegeti. D. — A meddig tart szerencséd, addig barátid is. Sz. — A megbékült barát soha sem volt barát. D. — A nyomoruság mutatja meg a jó barátot. KV. — A szegénynek senki nem barátja. KV. — A szerencse hozza, de a szükség próbálja meg a jó barátokat. KV. — A szerencsétlennek a halál sem barátja. D. — A szomszéd nem mindenkor jó barát. D. — A szükség próbálja meg az igaz barátokat. B. — A szükség mutatja meg a jó barátot. KV. — Az okos néha az oktalannak is barátja. D. — Ajándék a jó baráttal is nótát fordittat. D. — Barátja volt, ellensége lett. D. — Barátodért se tagadd az igazat. E. — Barátom az erszény, rokonom a kas. E. — Bará-

tom az erszény. E. — Barátot bor közt. (Ismerni meg.) Fáy. — Barátot bor közt, bort sajt után, lovat istállóban, leányt bálban ne válassz. Fáy. — Barátot szerencse hoz, szükség próbál. S. — Barátot szerencsétlenségben lehet megismerni. S. — Bátor katona az, kinek vitéz barátja az Isten. D. — Becsüld jó barátodat, de jobban istenedet. B. — Csendesnek csendes a barátja. D. — Eb a ki nem barát. (Igyunk.) Csokonai. — Eb ebnek barátja. KV. — Ebnek eb a barátja. Sz. — Ebet szőréről, madarat tolláról, embert barátjáról ismerni. S. — Ebnek eb, papnak pap a barátja. S. — Ebnek sem barátja. D. — Egy istened, de barátod több legyen. K. — Egy jó barát a szomoruságban felér százzal a vigasságban. D. — Egy jó barát, száz atyafi. E. — Egy-két pohár borban sok jó barát lakik. E. — Elmult a szomjuság, nem barát a kut. D. — Ember barátaival könnyen időt veszthet. KV. — Erszény pénznél drágább a jó barát. E. — Élő élőnek, holt holtnak barátja. D. — Fazék mellé szitó barát. KV. — Fehér holló, fekete hattyu az igaz barát. B. — Ha barátodat titkon fedded is, de mások előtt dicsérd. E. — Ha barátodtól meg akarsz menekülni, adj neki pénzt kölcsön. S. — Ha barátom nem uram, ha uram nem barátom. E. — Ha jó pogácsa van tarsolyodban, közöld barátiddal. Sz. — Ha nincsen pénzed, nincsenek barátaid. E. — Halál halálnak, élet életnek barátja. D. — Hogyha elkelt borod, elkeltek barátid is. KV. — Hogyha nincsen pénzed, nincsenek barátaid. Sz. — Idő próbálja meg a barátot. S. — Ismert társadat, jó barátodat holtig szeresd. S. — Jó barát drágább az aranynál. S. — Jó barát vize édesebb az ellenség mézénél. S. — Jó barátból lesz az ellenség. S. — Jó barátot szóval sem kell megbántani. S. — Jobb egy erszény mint két barát. D. — Jobb egy jó barát száz atyafinál. ME. — Jobb néha egy jó barát mint száz atyafi. E. — Ki kevésnek barátja, kevésnek bolondja. D. — Ki mindenkinek barátja, mindenkinek bolondja. KV. — Kinek isten a barátja, az az emberektől ne rettegjen. KV. — Kinek isten a barátja, nincsen ellensége. D. — Kinek isten a barátja, könnyü annak üdvözölni. D. — Kinek Krisztus a barátja, könnyü annak üdvözölni. Sz. — Kinek Krisztus a barátja, nem kárhozik az el. E. — Kinek pápa a barátja, könnyen lesz püspök. D. — Legjobb barátod legjobb idődet veszi el. E. — Legjobb testőrök a meghitt barátok. D. — Meddig tart szerencséd, addig barátid is. KV. — Megbékült barátoddal óvatosan bánj. B. — Meghitt barátodat testvéredért se hagyjad el. B. — Meg ne vesd barátodat kis fogyatkozásért. KV. — Ments meg uram jó barátaimtól, ellenségeimmel majd csak elbánok magam is. (Ügyetlen jóbarátok.) S. — Minden ember barátja, minden ember bolondja. D. — Nem egészen, hanem felebarát. D. — Nem igaz barát, ki csak annyiból az, hogy nem árt. K. — Nem mind barátod, a mi hizelkedik. D. — Nem mind barátod, a ki rád mosolyog. M. — Nem minden bokorban fekszik a jó barát. KV. — Néha isten sem barátunk. D. — Néha többet használ a jó barát az erszény pénznél. B. — Oly barátja, mint eb a macskának. D. — Oly barátja, mint macska az egérnek. D. — Régi barátodtól, megsértett társadtól, mindenkor őrizkedjél. KV. — Ritka madár a jó barát. E. — Ritka madár az igazi barát. D. — Ritkán vannak vetve a jó barátok. D. — Rokonom a kas, barátom az erszény. BSz. — Senki sem barátja a szegénynek. E. — Senkinek se rokona, se barátja. D. — Senkinek sem barátja az éjszaka. KV. — Soha barátodért ne tagadd az igazat. Sz. — Sok a barát, de kevés a jóltevő. D. — Sok jó barát elfér egy parányi helyen.

D. — Sok jó barát fér meg egy csekély kis helyen. D. — Sok okot lel, ki el akar szakadni barátjátul. E. — Szegénynek szegény, ebnek kutya a barátja. E. — Szerencsétlennek a halál sem barátja. E. — Szépnek szép a barátja. D. — Szükség próbálja meg a barátot. E. — Szükségben látod, ki igaz barátod. ME. — Testi-lelki barátok. S. — Ugy légy másnak barátja, hogy magadnak ellenségévé ne válj. D. — Uj barátért el ne hagyd a régit. E. — Ügyetlen jó barát rosszabb az ellenségnél. ME. — Varga vargának, ha barátja, csuda. D.

Barátkozik. Eb kutyával hamar összebarátkozik. D. — Hasonló hasonlóval hamar összebarátkozik. D. — Kapás kapással, ur urral barátkozik. E. — Róka rókával hamar összebarátkozik. D.

Barátság. A barátság lóháton jár a bolonddal. D. — A barátság sem jó, ha felettebb való. KV. — A barátság vagy egyenlőket vesz, vagy egyenlőkké tesz. B. — A barátságért egykor egy barát is megházasodott. D. — Barátságért a barát is megházasodott. E. — A hol megegyezés nincsen, elkelt ott a barátság. (Vége.) Cz. — A rut hizelkedés s hazug incselkedés mérge a barátságnak. KV. — A szükség próbája az igaz barátságnak. KV. — Az erkölcs hamar barátságot szerez. B. — Az igaz barátság nem áll a sok boritalban. KV. — Az igaz barátságot nem fazékban főzik. E. — Az igaz barátságnak csak halál vet véget. ME. — Addig a barátság, mig zsiros a konyha. D. — Alávaló csigért isznak barátságért. KV. — Barátságban egy kis veszekedés olyan jó, mint étekben a bors. ML. — Csak az oltárig vagyon a barátság. KV. — Erkölcs szerzi a barátságot. E. — Ez a pohár bujdosik, éljen a barátság. ME. Np. — Fele se barátság. D. — Haddal nyughatatlanságot, tengerrel veszedelmet, barátsággal szidalmat, nehezen keresik, mégis meglelik. D. — Hizelkedés mérge a barátságnak. K. — Igaz barátságot bográcsban nem főzik. Cz. — Jó utitársaság és nyájas barátság jobb hat lovas hintónál. KV. — Jobb a tisztességes háboruság, mint a szines barátság. Cz. — Kapás kapással, ur urral élhet jó barátságban. KV. — Kutyamacska barátság. ME. — Kutya barátság, marha szaporaság hamar oda van. E. — Nehezebb a barátságot fentartani, mint megkötni. B. — Ne szegd meg a barátságot. KV. — Ne vess mindennel barátságot. E. — Nem igaz barátság, mely könnyen elmulik. E. — Nem jámbor barátság, melyért megbántod istened. K. — Nem jó a felettébb való nagy barátság. K. — Nincs szebb dolog az állhatatos barátságnál. ML. — Ökör iszik kellve, ember barátságért. (Ha kell.) Sz. — Pap barátság szalmatüz. S. — Papot barátságért, kántort imádságért bérben nem tart az ember. D. — Ritka madár az igaz barátság. B. — Soha barátodért ne tagadd az igazat. KV. — Uton igazság, háznál barátság. E.

Barázda. Barázda billegető. (Nyughatatlan.) ME. — Tolvaj barázdát szánt. (Álnok.) Ny. 15.

Bari. Tűz az esze, mint a bari cigánynak. Cz. — Tűz az esze, mint a bari cigány lovának. B.

Barlang. A bagoly is biró maga barlangjában. D. — Bagoly is biró barlangjában. M. — Sötét mint a barlang. D. — Üres mint a barlang. D.

Barna. Bodor mint Balla, barna mint Vata. Ny. 2. — Hamis teste, lelke szőkének, barnának. Np. — Ki verőfényen jár, barnán megyen haza. E. — Nem mind cigány a mi barna. D.

Barom. A ki barom, nyakán járom. E. — A tolvaj a lopott barmokat elfelejti, de a szabadokat nem felejti el. D. — Apró barom a kecske. M. — Barom ember. (Ostoba.) D. — Él mint fa, nevelkedik mint a barom. D. — Fáradt mint az igavonó barom. E. —

Helyébe várja, mint Kóti a barmot. Ny. 2. — Halat szálka nélkül, telet fagy nélkül, barmot mocsok nélkül, jeget hideg nélkül, embert hiba nélkül nehéz találni. S. — Könnyebb a barom emberrel megalkudni, mint a nem emberrel. (Ostobával mint embertelennel.) D. — Magát nyaló barom. D. — Olyan szája van, megesne benne a csengeri barom vásár. Ny. 14. — Szőrmentében simogasd a barmot. E. — Ugy nőtt fel mint a barom. S.

Barta. Akkor még Barta Erzsók is pártát hordozott. (Réges régen volt.) D.

Basa. A kinek a basa adja, az isten is adja. Ny. 2. — Kojtol mint valami török baja. Ny. 5. — Pöfékel mint valami török basa. (Dohány füst.) Ny. 12. — Szomoru mint várát vesztette basa. D. — Török basa nagy a hasa, ki nem hiszi tapogassa. Np.

Batka. Batkát sem ér. (Kis pénz II. Lajos korában.) E. — Batkát sem adnék életéért. E.

Batyu. Fölvette batyuját, aztán itt hagyta faluját. Ny. 5.

Bazsarózsa. Bazsarózsa, de csak rózsa. (Ha nem is szép, mégis leány.) E.

Bá. Se bü-t, se bá-t nem mondott. S.

Báb. Cifra mint a báb. D. — Örül neki, mint gyermek a bábnak. D.

Bába. A sok bába között a gyermek is elvész. Sz. — A vén bába ördög hadnagya. KV. — A vén bába ördögök hadnagya. KV. — A vén bába Manó ördögnek hadnagya. D. — Akkor látott vizet, mikor a bába megmosdatta. (Piszkos vagy iszákosra.) E. — Bár a nyelvét vágta volna el a bába, mikor nyelvét felmetszette. D. — Egész vasorrú bába. (Kegyetlen vénasszony.) E. — Felvágta a bába a nyelvét. (Szájas.) Ny. 3. — Jó hogy a gégéjét el nem vágta a bába, mikor köldökét elmetszette. D. — Jól felvágta nyelvét a bába. (Szájas.) D.— Kifingotta fogát a bába. (Gyermekfog hullás.) E. — Kurva legyen a bábád. E. — Kurva volt a bábája. E. — Mikor pap nincs, bába is kereszteI. E. — Ravasz bábája volt. D. — Ritka szülés bába nélkül. D. — Rosszabb a bábánál. (Hirhordó.) ME. — Semmi bába nem ér a nyelvével. E. — Sok bába közt elvész a gyermek. KV. — Vizet sem látott, mióta a bába megmosdatta. (Piszkos.) E.

Bácsi. Bácsi, kend nem mohácsi. S.

Bácskai. Baranyai tarisznyás, somogyi bicskás, bácskai bugris. S.

Bál. A sok játék, a sok bál, bezzeg nekem sokban áll. Sz. — A sok játék, a sok bál, nekem bizony sokban áll. D. — A sok játék, a sok bál, nekem ugyan sokban áll. E. — Megtörődött, mint Szabó Tecza a bálban. (Nem táncolt.) Ny. 7. — Leányt bálban ne válassz. Fáy.

Bálám. Ordit mint Bálám szamara. Ny. 6.

Bálint. Cifra mint Bálint nadrágja. (Sok sujtás; dagályos beszéd.) D. — Félti mint beteg Bálint a haját. (Forró láz után, hogy haja ki ne menjen, ajtót-ablakot bezárt.) D. — Örült Bálint, hogy a haja megjött. D.

Bálvány. Képet nem az aranyozás, festés, hanem imádás tesz bálványnyá. D. — Képet nem arany, hanem imádás teszen bálványnyá. E. — Mindenkinek van egy bálványa. B. — Mint a bálvány ugy áll. M. — Mit állsz mint a bálvány? Sz. — Utoljára kutya se fél a botos bálványtól. D.

Bámészkodik. Bámészkodik mint a borju az uj kapura. B. — Elbámészkodott mint a fancsali feszület. Ny. 5.

Bámul. A ki másra bámul, magáról feledkezik meg. D. — A ki másra bámul, magáról elfeledkezik. B. — A ki másra bámul, magát felejti el. E. — Bámul mint borju az uj kapura. E. — Bámul mint a jánosi mester. Ny. 16. — Bámul mint malac az ugaron. S. — Bámulj kapu, ordits város. S. — Másra bámul, magáról megfeledkezik. D. — Ugy bámul, mint a sült hal. Ny. 8.

Bánni. (Valamivel.) A széppel szé-

pen kell bánni. D. — A ki szót nem fogad, könnyü azzal bánni. D. — Az éles borotva frissen bánik a szakállal. D. — Gyengén bánik vele, mint a tojással. D. — Gyöngén bánik vele, mint himes tojással. E. — Ha az élő fával igy bánnak, mit tesznek a levágottal? D. — Könnyebb a tengerrel, mint a nyakassal bánni. D. — Könnyü a jóval szépen bánni. D. — Nehéz a borjukkal bánni. (Ostoba.) D. — Ritkán bánik a szerencse halkkal az emberrel. D. — Törött fazékkal óva bánunk. B. — Ugy bánja, mint ördög az anyját. (Törődik vele.) D. — Ugy bánik vele mint a himes tojással. (Gyengén.) E. — Ugy bánik vele, mint török a rabjával. (Kegyetlenül.) Ny. 3. — Ugy bánt vele, mint eb a ganéjával. D.

Bánni. (Valamit.) A ki bánja, tegyen róla. E. — A ki bánja, vegye el róla. D. — Azt sem bánja ha életével fizeti. D. — Bánja a fene. S. — Bánja az ördög. S. — Bánja a kis szék, ha a lába kitörik. Ny. 2. — Bánja béka a deret. D. — Bánja, hogy a szomszéd tehénnek nagyobb a tölgye. D. — Bánja, hogy kivüle más is lehel. D. — Bánja, hogy nem ördög, pokolba vinne mindent. D. — Bánja, hogy torka nem szélesebb. D. — Csak azt bánja, hogy aludtában nem szólhat. D. — Csak azt bánja, hogy mint az ökörnek két gyomra nincs. D. — Csak azt bánja, hogy két gyomra nincs. E. — Eb a ki bánja. D. — Eb a ki bánja, kutya a ki szánja. D. — Ej dinom-dánom, tölts bizony nem bánom. D. — Ha az ég vállaira szakad, azt sem igen bánja. D. — Ha kése beletörik sem bánja. D. — Ha korán házasodol, korán bánod meg. D. — Ha megbánja sem bánja. D. — Hamar szól, hamar bán. E. — Három napi dinom-dánom, holtig való szánom-bánom. (Házasság.) Sz. — Hogy dolgod meg ne bánd, a nyomorultat szánd. E. — Isten hozta, nem is vártuk, ha visszamegy, azt se bánjuk. Ny. 2. — Jaj dinom-dánom, ha meghalok sem bánom. B. — Jaj dinom-dánom, mig élek is bánom. B. — Későre bánja a kutya, hogy kilencet fiadzott. D. — Későre bánja azt a leány, a mitől lebetegedett. D. — Későre bánod, a minek árát megadtad. D. — Ki csak akkor gondolja meg magát, mikor merül, késön bánja meg, hogy vizre ment. E. — Ki későre házasodik, későre bánja meg. D. — Ki sokat vigad, azt is megbánhatja. D. — Maga lenyelt falatját is bánja. D. — Megbánta, mint mely kutya kilencet fiadzott. E. — Megbánta négy ökre. (Ráment a pörre.) Ny. 2. — Minden nembánomnak bánom lesz a vége. S. — Mindent utoljára bán meg az ember. D. — Ne bánd, ha jól ejtetted. D. — Nehéz a mézet megbánni. (Édeset.) D. — Nem bánja ha belesül is. D. — Nem bánja, ha hátat forditasz is neki. D. — Nem bánja, ha megbánja is. E. — Nem bánom, kiállom. S. — Nembánomból lesz a bánom. Ny. 4. — Nincs a hadban semmi Péter bánja. (Vagy: bátya.) Decsi János. — Olyat mondok, hogy magam is megbánom. KV. — Rövid dinom-dánom, hosszu szánom-bánom. Ny. 4. — Szánom is, bánom is. S. — Szánom-bánom, de megállom. E. — Szánom-bánom, de meg nem állom. D. — Szánom, de nem bánom. D. — Tanácscsal tégy mindent, soha nem bánod meg. E.

Bánat. Halál szekere minden bút, bánatot elvisz. E. — Halál után késő a bánat. D. — Késő bánat, ebgondolat. D. — Késö bánat, sánta ló, mindég hátul járnak. ME. — Mint moly a ruhának és féreg a fának, ugy árt a bánat a szivnek. KV. — Moly a ruhát, bánat a szivet. E. — Nagy bánatban nehéz vig arcot mutatni. B. — Nehéz a bánatot és szomoruságot eltitkolni. KV. — Nincsen rózsa tövis nélkül, nincsen öröm bánat nélkül. S.

Bánatos. A bánatos szivet akármi

szó szele is megkeseritheti. KV. — Nehéz a bánatos arcnak vig kedvet mutatni. D. — Részeg kocsmáros mindig bánatos. (Kárt vall.) S.

Bánás. Hamar tanács, hamar bánás. KV. — A hamar tanácsnak, hamar bánás a vége. Ny. 8.

Bánkódás. Kár után késő a bánkódás. E.

Bánkódik. A ki nyárban nem gyüjt, télen aggebül bánkódik. M. — Káros bánkódjék. D.

Bánt. A ki sokat fenyeget, ritkán bánt. ME. — A legyet sem bántja. D. — A leborultakat nem bántja az oroszlán. D. — A másét ne bántsdnak hivják. E. — Az eb is haragszik, ha az orrát bántják. Sz. — Békével lehetne a tolvaj is, ha nem bántanák. D. — Egy dögöt bántanak. B. — El ne felejtsd azt a napot, mikor bántottad a papot. Ny. 10. — Jól megjegyezd azt a napot, mikor bántottad a papot. Ny. 10. — Ha a villámlás agyon nem üt, annak mennydörgése se bánt. D. — Kicsi bántja a nagyot. S. — Kis ujjal sem bántottam. D. — Magad kádjáról dézsmálj, ne bántsd a másét. Ny. 1. — Másét ne bántsd, magadét ne engedd. E. — Ne bánts senkit, nem bánt senki. S. — Ne bántsd a jót, mégis jó, üsd a rosszat, mégis rossz. Ny. 16. — Ne bántsd a magyart. Zrinyi Miklós. — Ne bántsd az alvó oroszlánt. S. — Ne bántsd szegényt, szurd ki szemét. Ny. 4. — Nem bántok én senkit, engem se bántson más. E. — Szomoru dolog senkit sem bántani, mégis bántatni. E. — Te is jó katona, én is jó katona, ne bántsuk egymást. K. — Te se bánts, én se bánts. D. — Verje meg az isten, ki az árvát bántja. Np.

Bányaváros. Bányavárosi. (Gazdag.) D. — Bányavárosi születés. (U. a.) E.

Bányai. Felöltözött, mint a bányai ember. (Tarisznya, bicska.) Ny. 14. — Okos mint a bányai kos. Ny. 5.

Bánya. Mikor a bányában pénzt vernek, sok kevélyt is támasztanak. D. — Az találta fel az aranybányát. D. — Halászból lett bányász. D.

Bárány. A kevés bárányból ha elvész, nehezebben esik. D. — A vén farkast a bárány is messziről neveti. D. — Azt a bárányt se szeresd, mely akkor is hallgat, midőn megnyirják. D. — Azt akarja, hogy jóllakjék, báránya is megmaradjon. D. — Azt akarja, hogy jóllakjék, bárány is egészen maradjon. KV. — Arany bárány, arany kos, mindjárt összemennek most. D. — Ártatlan bárány. D. — Báránybőrben farkas. (Álszent.) E. — Báránygyapjuba öltözött farkas. Pázmán. — Báránybőrbe öltözött farkas. S. — Bárány és farkas együtt. E. — Bárány hagyja vérét csapoltatni. E. — Báránynyal a farkas soha meg nem békélhet. D. — Bélyeges bárányt is elviszi a farkas. S. — Csak a pásztor vétke, ha tudta nélkül eszi is meg farkas a bárányt. K. — Csak akkor nem eszi meg farkas a bárányt, ha el nem éri. D. — El nem éri a husvéti bárányt. D. — Erőtlen mint a bárány. D. — Farkas is a bárányok kövérét szereti. D. — Farkas kaszára jutott bárány. (Bajba.) D. — Farkas megeszi a bárányt, ha béget is. E. — Farkasból bárány sohasem lesz. Ny. 6. — Farkasnak mondják: Pater noster; ő azt mondja bárányláb. M. — Farkasnak mondják: miatyánk; ő azt mondja: bárányláb. KV. — Farkasnak soha sem lesz bárány fia. E. — Farkasra bizod a bárányt. E. — Farkasra hagyod a bárányt. D. — Fél mint farkastól a bárány. D. — Ha a farkast miatyánkra tanitod, báránylábat kiált. D. — Hosszu mint a báránybél. D. — Hol kevés a bárány, nehezebben vész. E. — Jobb a juh bárányostul. D. — Ki bárányt ápolgat, a kost nem gyülöli. E. — Kin a bárány, ben a farkas. (A rossz szerencsésebb.) E. — Kis bárányból lesz a nagy kos.

ME. — Kis bárányból válik a nagy kos. D. — Könnyü a báránynak vérét venni. D. — Könnyü a báránynak vérét ontani. S. — Könnyü bárányt szeliditeni. D. — Lopott bárány nem kedves áldozat isten előtt. E. — Lopott bárányt áldoz. KV. — Mely juh a bárányt szereti, a kost nem gyülöli. D. — Még a bárányban is ben a méreg. D. — Mészáros nem könyörül a bárányon. D. — Miatyánk! báránýláb. D. — Mosolyog, mint a dézsmabárány. (Keservesen.) S. — Nehéz a bárányt a farkas szájából kivonni. KV. — Nehéz a bárányt a farkas szájából kivenni. S. — Nehéz a bárányt a farkassal összebékéltetni. M. — Nehéz a farkast a báránynyal összebékéltetni. KV. — Nem bizzák farkasra a bárányt. E. — Nem gondol a farkas bárányok számával. (Ha megolvasottak is.) D. — Nyakametszett báránynak sóhajtás a vége. D. — Nyalja, mint a bárány a kést. (Kiméli ellenségét.) E. — Oly barátja mint farkas a báránynak. D. — Olykor bárány, olykor róka. D. — Papucsért a bárányt el ne veszitsd. (A bárányt hajtó mészáros az uton egy papucsot talált, mig párját kereste, elhajtották bárányát.) D. — Ritka bárány kullancs nélkül. D. — Se arany, se bárány, de szolgálat. KV. — Soha farkasból bárány, cigányból paraszt. (Nem lesz.) D. — Soha báránynyal a farkas meg nem békülhet. D. — Sok bárányt elhord addig a farkas. D. — Sok bárányt elvisz addig a farkas, mig verembe kerül. D. — Sok husvéti bárányt megevett. (Öreg.) B. — Sokszor megette már a husvéti bárányt. D. — Szelid mint a bárány. D. — Szelid mint a husvéti bárány. ME. — Szegény háztólösztövér bárány. (Sovány.) D. — Szereti mint farkas a bárányt. S. — Szomoruan néz, mint a dézsma bárány. Ny. 5. — Tür, szenved, mint a bárány. E. — Ugy szereti a farkas a bárányt, hogy szeretetből meg is eszi. D. — Van a bárányok között is rühes. D. — Vén farkast a bárány is neveti. E. — Vén mészáros-kutya nyalja a bárányt, ha már meg nem foghatja. D.

Bárány felhő. Tarka mint a bárány felhő. D. — Ha bárányos az ég, harmadnapra eső lesz. Cz.

Báró. Bort iszik az uton járó, akár bolond, akár báró. Ny. 1. — Már ha szabó, mindjárt báró. (Kényes.) Ny. 9.

Bárándi. Nagyot lökött rajta, mint a bárándi emberen az agár. Ny. 11. (Szép kutyáját eladta s ezen pénzzel fizette ki adóját.)

Bárdol. Ha vastag a fa, meg kell bárdolni. D.

Bárka. Eb a bárka hal nélkül. D.

Bársony. A bársony sulya nem enyhiti a köszvényt. Pázmán. Ny. 16. — A bársonyra is rá cseppenhet egy kis zsir. D. — Bársony mellény, üres has. S. — Bársony nyereg szamárra. E. — Bársonyt megveszti a zsir, embert a gonosz hir. S. — Bibor, bársony, vendégség, jobb egy napi egészség. Bsz. — Egész teste-böre merő bársony. (Szép.) D. — Feltette a bársony süveget. (Szerencsés.) D. — Illik rá, mint szamárra a bársony nyereg. S. — Juhász bundára bársony folt. E — Kanászra bársony nadrág. D. — Nem illet szamárt bársony nyereg. E. — Nem illik szamárra a bársony nyereg. KV. — Nem szamárra való a bársony nyereg. Sz. — Néha a bársonyra is rácseppen. D. — Puha, mint a bársony. E. — Sima mint a bársony. D. — Szamárra bársony nyereg. D.

Bástya. Állandó mint a bástya. D. — Erős mint a bástya. E. — Vastag mint a bástya. D.

Bászli. Bászli ember. (Ügyefogyott.) D.

Bátor. A bátor szivvel társalkodik a szerencse. KV. — A bátor vitéznek kalauz az orra. (Megy hova akar.) D. — Bátor, a hol puskát nem hall. D. — Bátor hol üstökét nem félti. D. — Bátor a hol senki sincs. D. — Bátor

a katonák háta megett. D. — Bátor a kemence megett. Sz. — Bátor a kemence mellett. D. — Bátor a kenderben. (Magas, nem látszik ki belőle.) D. — Bátor a kenderben, de nem a lenben. (A mely alacsony.) ME. — Bátor a kocsmában. D. — Bátor a kőhid alatt. E. — Bátor katona, ha a kőhid alá juthat. D. — Bátor katona a kávéházban. D. — Bátor katona a kemence mellett. KV. — Bátor katona az, kinek vitéz barátja az Isten. D. — Bátor mint a nyul az agarak elött. D. — Bátor kevés van, de félénk elég van. D. — Bátor volt, maga ment a halálra. (Zsivány.) D. — Isten is a bátor katona mellett hadakozik. D. — Kiki bátrabb a maga szemetén. KV. — Legbátrabb ember volt, ki a rákot legelöször megette. E. — Maga házánál kiki bátor. KV. — Nem kell a bátornak biztatás. Cz. — Terem a bátor valamint a félénk. D. — Többször győz az okos, mint a bátor. E.

Bátor. Nem Bátorban, hanem Futtakon lakik. D.

Bátori. Bátori nemzetségből való. (Bátor.) D.

Bátorodik. Szükség idején a gyáva is megbátorodik. Cz.

Bátorság. Csizmaszárába szállott a bátorsága. S. — Inába szállott a bátorsága. E. — Nem találta fel a bátorságot. E.— Nincs veszedelemben, ki bátorságban is fél. (Veszedelmen kivül is.) BSz. — Szárába szállott bátorsága. KV. — Lábszárába szállott a bátorsága. S.

Bátorságos. (Biztos.) A középút a legbátorságosabb. D. — A sással födött házban bátorságos aludni. (Szegény.) KV. — Alacsony asztalon bátorságos enni. (U. a.) B. — Alacsony asztalról bátorságosb enni. (U. a.) K. — Alacsony házban bátorságosb élni. ME. — Bátrab fakannából innia mint aranybul. Sz. — Bátrabb fakannából inni, mint arany pohárból. KV. — Bátorságosb egy szerencsétlenség kettőnél. KV. — Ember embertől, nyul az ebtöl nem lehet bátorságos. B. — Falu nevében kardot kötni nem mindenkor bátorságos. Cz. — Mindenütt bátorságos a szegény. KV. — Nincs halál ellen bátorságos sánc. D.

Bátran. Éles kasza bátrabban vágja a füvet. D. — Hogy bátrabban lopjon, szomszéd-házat gyujt fel. D. — Ki bátran akar hazudni, messze országi bizonyitványokkal bizonyitson. K. — Kigyók-békák között is bátran jár az okos. D.

Bátya. Bátyám itthon marad, mert ő nem udvaros. (Nem szeret tisztelegni.) ML. — Bécsben borotva a bátyja. (Éles kés dicsérete.) E. — Éles, mert Bécsben borotva a bátyja. (U. a.) B. — János bátya is Jankó volt még akkor. D. — Légy magadnak, bátya. (Maradj magadnak.) KV. — Nincs a hadban semmi : Péter bátya. (Tréfa.)

Be. Se ki, se be, mint a pitvarajtó. (Nem javul helyzete.) Ny. 1. — Se ki, se be, mint tót Janó a lakodalomba. D.

Bead. Beadott neki, mint Habi a lónak. (Megdöglött.) Ny. 1. — Beadott neki, mint Habi kovácsnak a szamár. (Gyógyitotta; döglődő szamár hasba rugta.) Ny. 1. — Beadott neki, mint Balog a birkának. (Megdöglött.) Ny. 19. — Beadott neki, mint János deák az isteni tiszteletnek. (Elrontotta.) Ny. — Beadott neki, mint Paska kis Molnárnak. Ny. 5. — Beadta derekát. S. — Beadta a kulcsot. S. — Nincs ártalmasabb méreg, mint melyet orvosság gyanánt adnak be. D.

Beavat. Ki magát sokba avatja, sok bugondot talál. D.

Beállit. Beállitott, mint Pap Andi a malomba. (Egy szót sem szólt.) Ny. 9.

Beboronál. Nem vethet husz ember annyit, a mennyit ő egyedül beboronál. (Beszédes.) D.

Beborul. Beborult neki. D. — Hol kiderül, hol beborul. ME. (Hol jól megy dolga, hol rosszul.)

Bebukik. Bebukott azt ajtón, mintha égből pottyant volna le. E.

Becs. A hamis könynek nincsen becse. D. — A rossznak kevés becse. D. — A szelid almának nagy a becse, a vackornak kevés. KV. — Agg ebnek, vén szolgának semmi becse. D. — Annyi a becse mint a kitoló kásának. D. — Nincs becse a hazafinak. E. — Ott a pénznek legkevesebb becse, a hol verik. D.— Sehol sincs kevesebb becse a pénznek, mint a hol verik. KV.

Becse. (Bácsmegyei község.) Vénebb, mint a becsei Krisztus. Ny. 22.

Becsenget. Becsengettek neki, mint Derecskének a tatár. (Derecske biharmegyei község a tatárok közeledtére félre verte a harangot; a tatárok egészen elpusztitották, nem használt a harangszó.) D.

Becsukni. A kutya, meg az ur, nem csukja be az ajtót. Ny. 3.

Becsusz. Becsusz, mint tü után a czérna. D. — Becsusz-mász, mint tü után a czérna. Pázmán. — Nincs oly tilalmas, a hova be nem csuszna a nyelv. D.

Becstelenül. Jobb a hazáért élni, mint becstelenül meghalni. D.

Becsül. A bagolyt nagyobbra becsüli a sólyomnál. KV. — A fillért becsüld, igy gyüjthetsz aranyat. KV. — A jó özvegyet méltó megbecsülni. D. — A ki a békét nem becsüli, nem tud hadakozni. D. — A ki mást becsül, magát becsüli meg. B. — A mi sokra becsültetik, sokba is telik. D. — Az okos ember nagyra becsüli a hazát. D. — A szamár nagyobbra becsüli a szalmát, mint az aranyat. D. — A szerencsét nem tudja becsülni, ki soha szerencsétlen nem volt. ME. — A vadkörtét többre becsüli a szelidnél. KV. — Az agg fát árnyékáért becsüljük. B. — Az becsüli a pénzt, kinek körme kopik utána. D. — Az ebet a gazdájáért becsülik. KV. — Az ebet is megbecsülik uráért. E. — Az ebet uráért meg kell becsülni. B. — Az orgazdát nagyobbra becsülik egy singgel. D. — Azt becsüld, a mi van. E. — Akkor becsüli ember az egészséget, mikor a betegséget érzi. E.— Akkor becsüli az ember az egészséget, mikor beteg. S. — Aranyat nem gyüjt, ki a fillért meg nem becsüli. E. — Árnyékáért becsüljük a vén fát. É. — Bagolyt a sólyomnál nagyobbra ne becsüld. D. — Becsüld ellenségedet, ő mondja ki hibádat. D. — Becsüld jó barátodat, de jobban istenedet. B. — Becsüld meg nemes leveledet. (Ha nemes vagy ne légy nemtelen.) É. — Becsüld meg az ösz szakált. D. — Becsüld meg magadat. É. — Becsüld meg magadat, ember lesz belőled. E. — Csak az becsüli, a ki nem látja. D. — Eleinknek szokásait meg kell becsülni. D. — Gadájáért a kutyát is megbecsülik. Ny. 22. — Ha magyar kenyeret eszel, becsüld meg a magyart. K. — Inkább becsüljenek, mint féljenek. S. — Ki a krajcárt nem becsüli, a forintot nem érdemli. S. — Ki a garast nem becsüli, a forintot nem érdemli. ME.— Ki a pénzt nem keresi, nem is becsüli. D. — Ki a pénzt nem becsüli, meg sem érdemli. D. — Ki a szomszéd lepedőjét nem őrzi, maga lasnakját sem becsüli. (Lasnak, szláv szó: fekvőhely.) D. — Lovat nem szőréért, de serénységeért becsülik. KV.— Lovat nem szőréért, de serénységeért szokták nagyra becsülni. Sz. — Megbecsülte mint Préda a nadrágot. D. — Megbecsülte szakálát. E. — Mihez könnyen férünk, nem becsüljük nagyra. E. — Néha többre becsülik a baglyot, mint a sólymot. E. — Nehéz megbecsülni a foltot. D. — Nem akar öreg lenni, ki az öreget meg nem becsüli. D. — Nem tudja becsülni a szerencsét, ki soha nem volt szerencsétlen. É. — Serénységeért, nem szőréért becsülik a lovat. E. — Sokba telik, a mit nagyra becsülnek. D. — Süvegben is megbecsülik a cukrot. D.

Becsület. A becsület a keresőt kerüli, a kerülőt keresi. K. — A becsü-

letet minden ember szereti. B. — A hol a félelem, ott a becsület. Ny. 2. — A hol a szemérem, ottan a becsület. KV. — A rossz gyomornak becsülete a kevés eledel. D. — Az igazság elvette a becsület leányát, de magtalanok voltak és kihaltak, csak a hirök maradt. Ny. 4. — Asszonyverésből ember nem sok becsületet nyer. E. — Becsületed sérted, ha méltatlant kéred. K. — Becsülettel megőszült. D. — Bocskorban keresni, csizmában költeni válik becsületedre. B. — Cigány becsület, szalmatűz. Ny. 8. — Egy garas ára becsületet sem hagytak rajta. S. — Egy pénz ára becsületet sem hagytak rajta. D. — Egy szál becsület sincs rajta. D. — Előbbvaló a becsület a szalonnás káposztánál. E. — Elrezelte becsületét. D. — Elterjedt becsülete mint szalonnabőr a parázson. D. — Elveszett becsületet nem találni fel a bokornál. D. — Fáradsággal adják a becsületet. B. — Ha nem tartóztat a veszedelem, tartóztasson a becsület. B. — Inkább vesszen életed, hogysem becsületed. KV. — Jó ott lakni, a hol becsülete vagyon a jámbornak. M. — Jobb becsülettel szegényen élni, mint rossz uton meggazdagodni. S. — Jobb ott élni, a hol inkább becsülete mint pénze van a jámbornak. D. — Kettőnek nagy a becsülete: uj ruhának, uj pénznek. S. — Kikopott a becsületből. S. — Kiment a becsülete. (Kiderült gazsága.) É. — Kivágta a becsületet, hogy egy csepp sem maradt. (Megszegte szavát.) Ny. 1. — Másnak becsületében gázol. (Nyelvével.) D. — Mind jó ott lakni, a hol becsülete van az embernek. B. — Mind jó ott lakni, hol becsülete vagyon a jámbornak. M. — Mindenki szereti a becsületet. Cz. — Nagy becsülete vagyon, mint Sason az agárnak. (A tátos ló csikójának nézték; szénával tartották.) Ny. 6. — Nagy becsülete mint a téli agárnak. D. — Nagyobb a becsület a velős koncnál. D. — Nagyobb a becsület, mint a forditott kása. D. — Nagyobb a becsület a sok gazdagságnál. KV. — Nehéz a szegény legénynek becsületet kapni. KV. — Nem hagytak rajta egy szál becsületet. É. — Nem minden sövény alatt leli meg ember egyszer elvesztett becsületét. KV. — Nem sok becsületet nyer, ki asszonyt ver. ME. — Nem sok becsületet nyer az ember az asszony megverésével. Sz. — Nem sok becsületet vall az ember az asszony-verésből. KV. — Rossz ember dicsérete nem nagy becsületedre válik. Cz. — Rossz ember, ki becsületével nem gondol. D. — Sok szenvedéssel adják a becsületet. (Dicsőséget.) KV. — Sok szenvedéssel nyerik a becsületet. B. — Sokakat irigység emelt becsületre. E. — Szelid almának van becsülete. B. — Terjed a becsület, mint a disznóbőr a tüzön. (Kitudódott a gaztett.) Ny. 5. — Terjed a becsület, mint a szalonnabőr a tüzön. (U. a.) Ny. 5. — Tisztelet, becsület, de igazság is. E. — Tisztesség, becsület jobb mint arany feszület. (Kereszt.) S. — Többet ér a becsület a szalonnás káposztánál. Ny. 9. — Tudósok becsülete ifjak ébresztése. E. — Vad almának kevés a becsülete. B. — Vén szolga a ház becsülete. S.

Becsületes. Annyit locsog, hogy más becsületes ember nem is fecseghet mellette. D. — Becsületes ember, csak a valaga disznó. Ny. 5. — Becsületes ember, ha zsidó nem volna. Ny. 4. — Becsületes ember megtartja szavát. S. — Becsületes ember megőszül, huncut megkopaszodik. S. — Becsületes emberek sorába lépett. E. (Megházasodott.) — Becsületes hazugság nem szégyen. S. — Ha becsületes asszony nincsen, kurvával is eltáncol az ember. Ny. 10. — Könnyü neki, de nehéz a becsületes embernek. ME. — Legtovább tart, ami becsületes. D. — Pénzes: szép, eszes, becsületes. ME. — Sokkal becsületesebb embert felakasztottak már. S. — Tetőtől talpig

becsületes. E. — Alkudj cigányosan, fizess becsületesen. S. — Minden lehetsz, ha becsületesen sokáig élsz. D.

Becsületesség. Jó utitárs a becsületesség. S.

Becze. Anyámasszony becéje. (Elkényeztetett gyermeke.) E.

Beczkó. Tokai bort gyalázza beczkói lőre. D. — Tokai bort korholja beczkói lőre. S.

Bedő. Kivágták Bedőn az erdőt. (Bedő biharmegyei falu oláhjai kivágták az erdőt, hogy varjak ne szálljanak rá.) D.

Bedug. A mely lyukat bedughatsz kis ujjaddal, ne dugd azt az öklöddel. Ny. 2. — Be nem dughatni nagy száját. D. — Bedugni egy lyukat. (Sok adósságból egyet kifizetni.) E. — Bedugták a száját egy darab subával. (Ajándék.) KV. — Könnyü kis lyukat bedugni. D. — Mit egy ujjal bedughatsz, ne várj többet oda. E. — Nehéz mindenkinek száját bedugni. M. — Nem lehet mindenkinek száját bedugni. KV. — Nem lehet mindennek bedugni száját. E. — Nem lehet minden embernek a száját bedugni. S.

Beereszt. Egyik fülén beereszti, a másikon kieresztí. ME.

Beesik. Beesett, mint a kis keztyü. D.

Beér. Alig érte be maga bőrével. (Verés.) D. — Beéri egy uborkával. D. — Érd be magaddal. D. — Ha ablakkal beéred, ne nyiss kaput sziveden. D. — Ha jóllakik, kevéssel beéri. E. — Kevéssel beéri. D. — Ki aprónkint költ, tovább beéri vagyonával. K. — Ki keveset kiván, kevéssel beéri. ML. — Ki kevéssel be nem éri, sokra nem érdemes. D. — Ki sokat kiván, kevéssel is beéri. D. — Ki sokat kiván, kevesebbel is beéri. D. — Könnyen él, ki kevéssel beéri. E. — Magadéval beérd, máséra ne szorulj. D. — Nem keres annyit, mennyivel beérhet. (Mennyit megeszik.) D.

Befal. Be ne fald azt egy nap, a mit esztendőnap meg nem emészthet gyomrod. D. — Be nem falhatja a sipot. (Nem tud hallgatni.) D. — Befalatták vele a szót. (El kellett hallgatnia.) E. — Nincs a befalni való harapása. (Nincs mit ennie.) E.

Befagy. Bárcsak télen befagyna a szája. D. — Befagyott a szája. E. — A ki tüztől távol fütözik, befagy a segge. Ny. 4. — Télen sem fagyhat be a szája. D.

Befellegzik. Azt se mondta: befellegzett. E. — Azt se mondja: befellegzett, majd eső lesz. Ny. 2.

Befedez. Fa-sindelylyel födözték be farát. (Verés.) D.

Befér. Az okos nem nyit annak kaput, a mi az ajtón is beférhet. D. — Ne nyiss annak kaput, mi az ajtón befér. E. — Ha feje befér is az ablakon, de nyelve be nem férhetne. D. — Nincs oly tele zsák, melyikbe még egy szem ne férne. ME.

Befizet. Befizettek neki. (Verés.) B.

Befog. Befogta a kenyeres zsák száját. Ny. 3. — Befogta a lepénylesöt. (Száj.) Ny. 1. — Befogta mind a hatot. (Nyakas: atyja tilalma dacára hat lovat fogott be.) D. — Egyik a lovat befogta, a másik kifogta. KV. — Fogd be szádat. ME. — Ha csikót hamar befogod, hamar elrontod. D. — Ismeretes cselédet hét hibával jobb megtartani, mint ismeretlent egygyel befogadni. ME. — Rókát fogja a járomba. D.

Befogad. A bokor a tolvajt is befogadja. D. — Befogadta a hóhér oszlopos palotájába. D. — Fogadd be a tótot, kiver a házból. E.

Beforr. Ebcsont beforr. E.

Befüt. Befütöttek neki. (Verés.) D. — Befütötték a kemence száját. D.

Begy. A ravasznak ravaszság a begyében. D. — Begyiben van. (Nem felejtette el.) E. — Begyibe vette. (Haragszik érte.) E. — Megrakta már a begyét. B. — Megtelt már a begye. B. — Mindent más begyébe ne dugj. D. — Ördög van a begyében. (Tel-

hetetlen.) D. — Hegyke-bögyke. D. — Van valami a begyibe. Ny. 2.

Begyógyul. Begyógyul a seb, de megmarad a sebhely. D. — Ha begyógyul is a seb, megmarad a helye. K.

Behajt. Olykor a bujtár a tilalmasba is behajt. D.

Beharangoz. Mindennap beharangoznak neki. D. — Nála mindég beharangoznak. (Eszik.) D.

Behány. Ablakon hányják be neki. E.— Talán az ablakon hányják be neki, a mitöl meggazdagodik. D.

Beházasodik. Beházasodott vö olcsóbb a korpánál. ME.

Beheged. Ebcsont beheged. E. — Ebcsont hamar beheged. D.

Behorpaszt. Behorpasztották a fejét. D.

Behuny. Legravaszabb a róka, mikor szemeit behunyja. S.

Behuz. Behuzta a farkát. ME. — Behuzta a farkát, mint az idegen kutya. Ny. 8. — Behuzta a ludhur. (Tyukhur, fü, el van takarva.) D. — Behuzta magát, mint macska a tüzhelyen. D. — Behuzták utána az ajtót. Ny. 4. — Behuzza magát, mint a téli csiga. D.

Beillik. Beillene a tanácsba. D. — Beillene vajdának a cigányok közt. (Hazug.) D.

Beinni. Beinná a Krisztus köntösét is. B. — Beitta eszét. E. — Krisztus palástját is beinná. D. — Nemeslevelét is beitta. D. — Ugyan derék állapot, beittam a kalapot. S.

Beir. Beirták a bolondok könyvébe. D. — Beirták a fekete könyvbe. (Rossz.) D.

Beismer. Ne szégyeld beismerni, ha hibáztál. S.

Bejár. Bejárta Tolnát, Baranyát. S. — Messze országot járt be, mint a tehénfark, egyik farpofátul a másikhoz. D.

Bejö. Be se jött, mégis itt termett. D. — Ha hoztál bejöhetsz, ha nem hoztál, maradhatsz. E. — Kivered az ajtón, bejön az ablakon. E. — Bejutott mint Pilátus a kredóba. ME. (Azt sem tudja, hogy keveredett a bajba.)

Bekap. Bekapta, mint kutya a legyet. (Mohón.) E. — Jól bekapott. (Részeg.) B.

Bekeg. Bekeg mint a kecske. D. — Mely juh sokat bekeg, kevés gyapjat ád. D.

Beköp. Beköpte a légy. (Büdös hús.) ME. — Szegény légy, kevély légy, hogy be ne köpjön a légy. Ny. 4.

Beköszön. Ha a szükség beköszön az ajtón, a szeretet akkor az ablakon ugrik ki. D. — Idején reggel beköszön a csapszékbe. D.

Beköt. A nyomtató ökörnek száját be ne kösd. D. — Bekötötte a szeme világát. (Férjhez ment.) Ny. 21. Bekötötte koszoruját. S. — Bekötötték a zsák száját. D. — Nem zsák a világ szája, hogy bekössük. S.— Nem tudom, mi lakik a bekötött zsákban. E. — A nyomtató lónak nem kötik be a száját. Sz. — Örökre bekötötték szemét. D. — Szemedet bekötötték. (Rászedtek.) Ny. 2.

Bekukkant. Bekukkantott, mint bolond Istók Debrecenbe. (Lévai Istók nevü ember elment Debrecenig, de csak a kapujáig.) ME. — Bekukkant, mint bolond Mihók Debrecenbe. (U. a.) E.

Beleakad. Hamar beleakad, mint tüz a puskaporba. D. — Tökre hányja a bojtorjánt, hogy bele akadjon. D. — Tört csinált, maga akadt bele. D.

Beleárt. Ne ártsd magad mindenbe. (Avatkozni.) Ny. 5.

Belebujni. Belebuj a szalmába, ki sem jö délig. D. — Belebujt, mint a barát a kámzsába. S. — Belebuvik, mint ijedt egér a lyukba. D. — Belédesbelebujt, mint kullancs a bőrbe. D. — Ördög bujt belé. E.

Belebukik. Hasztalan vádolja a vizet, ki ismét belebukott. D.

Belecsap. Néha a kasza a tilalmasba is belecsap. D. (A más feleségét is néha elszeretik.)

Beledi. Olyan nagy a feje mint a beledi (vagy: belendi) ebnek. KV.

Beleesik. A ki másnak vermet ás, maga esik bele. KV. — A szilva, ha megérik, a ganéba is beleesik. (Vén lány akárkihez is férjhez megy.) Ny. — Búsul, mint a tökbe esett cinege. D. — Ki a viznek szokott, ha beleesik sem fél. D. — Okos mint a tordai kos; seggel megyen a vályura, mégis fejjel esik bele. Ny. 3. – Ne ugrándozz árkon, nem esel beléje. Bsz.

Belefárad. Belefáradt a munkába. B. — Fiatal is belefárad a munkába. D.

Belefektet. Verd ki fogát, belefektetheted a bölcsőbe (Gyermekes.) D.

Belefér. Zabszem sem fért volna a seggibe. (Megijedt.) E.

Belefog. Ki sokba fog, keveset végez. E.

Beleful. Ne menj a vizbe, nem fulsz bele. S.

Belehal. A jégre megy, ha mindjárt belehal is. (Veszedelembe megy.) D. — A kanál vizbe is belehalhat a légy. D. — Nagy viznek eredett, belehalt. D. — Ne menj a vizbe, nem halsz bele. E. — Sokszor a jó úszó is belehal a vizbe. S.

Beleharap. Beleharapott a savanyu almába. E. — Beleharapna, de nincs foga. ME. — Kiki jól beleharapott az almába. D. (Gyarló.)

Belejő. Belegyün, mint Gubodi a táncba. Ny. 19. — Belegyün, mint kutya az ugatásba. Ny. 9. — Belejön mint kis kutya az ugatásba. Ny. 6. — Belejött, mint Pilátus a krédóba. B. — Lassan belegyün, mint Katiba a gyerek. (Vesztére.) Ny. 7.

Belekap. Belekap, mint kis lány a szöszbe. Ny. 2. — Ki mindenbe kap, mindenben himpellér. E. — Ki sokba belekap, keveset végez. D.

Belekapcáskodik. Mindenbe belekapcáskodik. D. — Mindenkibe belekapcáskodik. S.

Belekerget. Egérlyukba be lehetne kergetni. D.

Belekeveredik. Belekeverődzött a kenderbe. (Felakasztották.) D. — Belekeveredett a hinárba. D.

Belekezd. Ki mibe belekezdett, folytassa. ME.

Belekotyog. Mindenbe belekotyog. S.

Belekörmöl. Belekörmölt, mint vadóc a kapcába. (Szemtelen.) D.

Belekötelőzik. Mindenbe beleköteIőzik. D.

Belakatol. Belakatolták a száját. ME. (Ajándék.)

Belát. Belátok a kártyádba. ME. — Fenékig belát az emberbe. B. — Mély belátásu a kancsóba. E.

Belesfai. Kinlódik, mint a belesfai ember a csap alatt. S.

Belep. Belepte azt immár a hó is. D.

Belelép. Belelépett az ördögök bocskorába. (Rossz fát tett a tüzre.) Ny. 1.

Belemászik. Belemászott, mint a huntyiak (hontiak) a sárba. Ny. 21.

Belemegy. Megy belé, mint bögöbe a huszas. ME. — Megy belé, mint Szigyiribe a lágy kenyér. E. — Megy belé, mint Ladányba a mennykö. Ny. 3. — Nem szükség a tetüt a ködmönbe venni: maga jószántából bele tud ö menni. D.

Belemelegedik. Belemelegedett mint Aranyi Sándor a hóhányásba. Ny. 11.

Belemerül. Belemerült, mint Pipás Jutka az imádságba. Ny. 19.

Belén. Belén magot evett. (Megbolondult.) E.

Beleragaszkodik. Beleragaszkodik mint téli zöld a falba. (Szemtelen.) D.

Belesül. Belesült. D. — Belesült a beszédbe. B. — A végén sült bele. Decsi János. — Már a dolognak elején belesült. D. — Nem bánja, ha belesül is. D.

Belesüpped. Belesüppedt, mint a koldus az üres zsákba. S.

Beleszakad. Beleszakadt a jégbe,

de keze felül maradt. (Szerencsétlenségben is szerencsés.) D.

Beleszorul. Örül, mint kinek pajtája ég, maga beleszorult. D.

Beleszur. Beleszurdi szeleburdi. (Vak légy.) ME. — Én lovat árulok, s te beleszursz. M.

Beletörik. Beletörik a kése. D. — Beletörik a bicskája. Ny. 12. — Beletörött a foga. D. — Ha kése beletörik se bánja. D. — Megrágja, ha foga beletörik is. D. — Hogyha mélyen szántasz, beletörik ekéd. ME.

Beleüt. Beleütött a száraz mennykő. S. — Beleütött az isten nyila. S. — Beleütött erszényébe a lapos guta. S. — Mindenbe beleüti az orrát. S.

Beleütközik. A ki mellett gyakran elmén a szerencsétlenség, egyszer beleütközik. D. — Mindenbe beleütközik, mint a vak légy. D.

Belevág. Csincsák belevág. (Merész.) ME. — Belevág, mintha tudna hozzá. B.

Belevásik. Belevásott a foga. D.

Belever. Ez a verem olyan verem, ha nem hiszed gyere velem, orrodat is beleverem. D.

Belevész. A ki másnak gonoszát keresi, ő maga vesz bele. Decsi János. — Beleveszett a vizbe. D. — Neki megy a tengernek, habár belevész is. D.

Beleveszt. Akármihez kap, beleveszt. D. — Beleveszt, ki reménységbe öli a pénzét. S.

Belgrád. Messze Belgrád koldulni. (Valamikor hazánk határa.) E. — Messze Belgrádba koldulni. D. — Oh Belgrád. (Nem nagy dolog.) E. — Puf Belegrád. M. — Tudja mikor veszett Belgrád. (Vén.) D.

Belga. Belga fráter. (Sebes beszédü.) E.

Belial. Mi köze Krisztusnak Beliállal? KV.

Belül. Belül a haja, mint az oláh kecskének. D. — Belül öröm, kivül szomoruság. KV. — Szép kivül, ördög belül. KV. — Kivül belül egyforma, mint a Samu nadrágja. (Lyukas.) Ny. 6. — Kivül-fehér, belül fekete. S. — Kivül szép, belül rút. KV. — Kivül tágasabb, belül nyájasabb. (Tréfás vendégfogadás.) Ny. 3. — Mi haszna a mellverésnek, ha belül nem érzesz. D. — Sok ház ég belül, de nem látszik kivül. (Czivódás.) Ny. 8. — Ugy van mint az ablakfa, se kivül se belül. Ny. 5.

Bemegy. Ha egy ajtón kiverik, a másikon bemegy. B. — Ha egyfelül kivernek, másfelül bemegyek. M. és KV. — Egyfelül kiverik, másfelül bemegy. E. — Nem vétek a mi bemegy, hanem a mi kimegy. E.

Bemeszel. Az ördögöt nehéz bemeszelni. (Ravasz.) D. — Nehéz az ördögöt bemeszelni. E.

Bemocskol. Ki mást sárral dobál, bemocskolja magát. S. — Ki szurokkal bánik, bemocskolja kezét. S. — Könnyü a tiszta fehéret bemocskolni. D.

Benedek. Benedek, zsákban hozza meleget. S.— Benedek, zsákkal hordja meleget. Cz.

Benéz. Házának ablakán senkit sem hagy benézni. D.

Bende. Akaratos, mint Bende vágója. Ny. 5. — Egyhangu mint Bendák nótája. E.

Bendő. Könnyü annak, kinek tele van a bendője. ME. — Megfeszült a bendö. D. (Sokat evett.)

Benneveszt. Belekezd, ha benneveszt is. ME.

Benő. Benött már a feje lágya. B.

Benyel. Nehéz egy kortytyal az egész Tiszát benyelni. D.

Benn. A ma született gyermekben is benn a vétek. D. — Benne vagyunk, mint Fütyülös a kutban. (Bajban. Kutásók F-t bennehagyták a kutban.) Ny. 3. — Benne van, mint a zsidó a lóban. S.— Kutyának, gazdának kinn a helye, asszonynak, macskának benn. ME. — Ki a templomhoz közel lakik, legutolsó benne. D. — Kinn tágasabb, benn szorosabb. S.— Se kinn, se benn, mint

az ablakfa. E. — Se kinn, se benn, mint tót Jankó a lakodalomban. E. — Se kinn, se benn, mint zsidó a lóban. Cz. — Sem künn, sem benn. M. — Ugy áll mint az ablakfa, se künnt, se benn. Ny. 8.

Bereg. Összejárta Ungot, Bereget. E. — Tul van Ungon, Beregen. (Kuruc menekülök.) ME. — Ungvári bor, beregi buza, nyiri mak, nem szerez bőséget. D.

Beretva. (Borotva.) A vén asszony nyelve élesebb a borotvánál. Ny. 13. — Beretvája sincs, mégis borbély. D. — Botból nem lesz beretva. KV. — Éles mint a borotva. D. — Éles mint a beretvafok. D. — Fából faragja a borotvát. D. — Ki látott botból beretvát.? Pázmán. — Nem minden botból leszen beretva. M. — Ritka mint a jó borotva. D. — Vén borotva. D. — Széles beretva frissen bánik a szakállal. D. — Éles, mert Bécsben beretva a bátyja. B.

Beretvál. Csinján beretválj, mert megakadsz. M. — Csinján beretválj, mert megszaladsz. E. — Csinján beretválj, mert megszakadsz. ME. — Kopaszt beretvál. KV. — Könnyü kopaszt beretválni. KV. — Neki borotválkozott az idő. (Kitisztult.) Ny.

Beretválás. Jó szappanozás, fél beretválás. D.

Berek. Az éhség kihajtja a farkast a berekből. B. — Berekben a farkast. E. — Farkasnak berket ne mutass. D. Farkasnak berket mutat. E. — Illa berek, nád a kert. D. — Illa berek, nádak, erek. E. — Sürü mint a berek. D.

Berényi. Iszik, mint a berényi török. (Noha tilos neki.) D.

Berhe. Nem volt még nekem ily foltos berhém. KV.

Berkenye. Akkor jó a berkenye és naspolya, mikor megfő a fája alatt. B.

Bernát. Kapkod, mint Bernát a mennyköhöz. (B. világcsaló igérte, hogy a mennykőt utánozni fogja; a beszedett pénzzel el akart osonni, de megfogták, megbotozták, a deresen kapkodott.) E. — Kapdos, mint Bernát a mennykőhöz. D. — Ugy-e Bernát, most kapkodsz a mennykőhöz? ME.

Bernákol. Bernákol mint a macska. D. — Bernákoló, nyifogó macska. D.

Berta. Vitézek, mint Berta kutyái. (Farkas az akolban, a kutyák az akol tetőről ugatták.) D.

Bertók. Nyertünk Bécsben, mint Bertók a csíkban. (B. csíkot vitt Bécsbe; a szállodában jól kiszolgálták, dicsérte a német vendégszeretetet: de a számlára ráment a csík, kocsi, ló.) Sz. — Belevesztett, mint Bertók a csíkba. E. — Nyert benne, mint Bertók a csíkba. KV. — Nyertünk benne, mint Bertók a csíkban. ML. — Belenyert, mint Bertók a csíkba. B. — Neki gyürközik, mint Bertók a ködnek. Ny. 22.

Berug. A ki berug, kirug. (Részeg, garázda.) Ny. 12.

Berzenkedik. Büdösbabuk berzenkedik a hattyuval. KV. — Büdösbabuk berzenkedik a hattyura. B. — Maga szemetén berzenkedik. KV.

Berzsen. Kis berzsenbe is elég. D.

Besindelez. Méltó volna, hogy besindelezzék a fejét. B.

Beste. Beste lélek, karafia. E. — Beste kurafi. ML.

Beszéd. A beszéd nem enni, hanem hallani való. K. — A beszédnek egyenese jó, a mankónak horgasa. Pázmán. — A beszédnek nagy feneket keritett, nehezen bontakozik belőle. D. — A sok beszéd el nem készül hazugság nélkül. D. — Aggnő beszéd. Pázmán. — Annyit tanultam beszédéből mint, az égdörgésből. K. — Belesült a beszédbe. B. — Beszédnek egyenese, munkának szorgosa jó. S. — Beszédének se hossza, se vége. S. — Beszédének nincs se füle, se farka. S. — Bolondot beszédéről. (Ismerni.) E. — Bölcset beszédéről. E. — Cifra beszéd, hegedüszó. (Üres.) E. — Csak szófia beszéd és aggnő rege. Pázmán. — Csépelt szalma beszéde. (Üres.) E. — Hol volt, hol nem volt féle beszéd. (Mese.) E. — Hosszu beszédje

mint sz. Iván éneke. D. — Hosszu beszéd, rövid kolbász. (Nem jó.) S. — Kikopott a beszédből. S. — Kikopott a beszédből, mint mogyoró a tokjából. B. – Künn van a farka a beszédének. (Kitetszik mire céloz.) S. — Királyfia Kis Miklós beszédje. (Mese. Szirmay szerint; D. szerint hires prédikátor Szegeden Kis Miklós, kit gyönyörü beszédeiért kis királynak neveztek.) M. Sz. KV. — Körmönfont beszéd. S. — Megismerni embert beszédjéről. B. — Mesebeszéd. E. — Mese-mese beszédje. D. — Mézes-mázos beszédje. S. — Mézes-mázos beszédje, ugyan hol lesz az ebédje. (Hizelkedik, hogy ebédre hivják.) Ny. 5. — Milyen az ember, olyan a beszédje. B. — Nem fizetnek vámot a beszédről. ME. — Oly egyenes a beszédje mint a kasza. (Görbe.) B. — Se füle se farka beszéd. Sz. — Sok beszédnek sok az alja. E. — Sok beszédü, sík nyelvü. (Sima, hizelgö.) ML. — Sok eresztéke van beszédjének. (Túloz.) S. — Születlen beszéd. D. — Szamár a füléröl, bolond beszédjéről ismerszik. D. — Szóbeszéd, pipafüst, pénz a fundamentum. Ny. 8. — Szófia beszéd. (Mese.) M. — Szófi beszéd. D. — A milyen az élete, olyan a beszéde. KV.

Beszeg. Ki csinált, hogy be nem szegett? (Ruhán végsö munka a beszegés. Nem kész munka.) E.

Beszegődik. Beszegödött, már is kiszolgált. D. — Még be sem szegödött, már is kiszolgált. ME.

Beszél. A ki sokat beszél, sokat is hazudik az. KV. — A ki sokat beszél, vagy sokat tud, vagy sokat hazudik. B. — A rossz lelkiismeretü ember azt gondolja, hogy mindenki ö róla beszél. KV. — Az igazi magyar nemcsak magyarul beszél, hanem magyarul álmodozik is. D. — Akár a falnak beszélj. E. — Akár a lóval imádkozz, akár evvel beszélj. (Hiába.) Ny. 19. — Akár a részeg németnek beszélj. D. — Akár a részeg németnek beszélj, akár ennek. B. — Álmában is beszél. D. — Álmában sem szereti, ha nem beszél. D. — Anyja nyelvén beszél a gyermek. D. — Barát beszél böjtről, de hasa teli van. E. — Beszél a barát, de alamizsnát vár. S. — Beszél a barát, alamizsna a vége. D. — Beszél a barát, beszél, alamizsna a vége. B. — Beszélj, de ne hebegj. D. — Beszélj vele, Bákán lakik. (Együgyü; B. Szabolcsban.) — Beszélj vele, Balázs a neve. Ny. 4. — Beszélj vele, ha tudsz németül. E. — Beszélhetsz német. (Nem értlek.) S. — Beszélni ezüst, hallgatni arany. (Német.) S. — Bolond beszél, okos hallgat. Ny. 16. — Bor beszél belöle. E. — Csak annyit beszélj, a mennyi elég. D. — Csak imigy-amugy beszél, mint kocsis a lovával. D. — Elbeszél órákig a kutya farkáról. E. — Elfagyott a beszélö sípja. E. — Éppen ugy beszél, mint mikor hazudik. E. — Éppen ugy beszél, mint Samu mikor hazudik. D. — Étel mellett keveset, bor mellett sokat szoktak beszélni. KV. — Fazekas korongról, varga kaptájáról beszél. D. — Félvállról beszél az emberrel. E. — Foghegyről beszél. E. — Forintja sincs, ezerekről beszél. D. — Görbén beszél. D. — Ha a rút rútul beszél, olyan mint az ördög. D. — Ha a szép rútul beszél, minden szépségét elveszti. D. — Ha bolonddal beszélsz, bot legyen a kezedben. Ny. 6. — Ha nem tudsz hallgatni, miért beszélsz? Ny. 2. — Ha száját bevarrnák, fülén beszélne. S. — Ha álmában nem beszélhetett, azt mondja, nem aludt. D. — Hadd beszéljek a fejeddel. S. — Hasból beszél. E. — Hitelbe beszél. (Hallgat.) S. — Hogy nem restel beszélni. E. — Inkább beszélek a fejével, mintsem a lábával. (Úrral mintsem szolgájával.) Cz. — Kecske beszél belőle. (Érdek.) Ny. 1. — Ki messze földről jön, sokat tud beszélni. S. — Ki sokat beszél, van ideje. E.

— Ki sokat beszél vagy sokat tud, vagy sokat hazudik. E. — Kinek oka vagyon, okosan beszélhet. D. — Legjobb asszony, kiről legkevesebbet beszélnek. (Német.) S. — Lóhátról beszél az emberrel. E. — Lyukat beszél a hasába. S. — Könnyen beszél a kinek fog van a szájában. (Fiatal.) Ny. 6. — Könnyen beszél, tele van a szája foggal. (Fiatal.) Ny. 1. — Könnyen beszél az egészséges a betegnek. B. — Könnyen beszél, ki már megörlött. (Dolga készen.) E. — Másról beszél Bodóné, mikor a bor árát kérik. D. — Még akkor a magyarnak is volt ideje, hogy magyarul beszéljen. (Jó világ volt.) D. — Minden tagjával beszél. D. — Mikor az ember rág, akkor nem beszélhet. E. — Ne beszélj oly vadakat. E. — Ne beszélj oly zöldeket. E. — Ne beszélj, zsindely van a házon. Ny. 15. — Nem értem törökül beszél-e vagy tatárul. D. — Nem is beszél, hanem hebeg. D. — Nem is beszél gyalog emberrel. (Szegénynyel.) S. — Nem is beszél gyalog az emberrel. E. — Nem lehet vele gyalog beszélni. D. — Nem mind német a ki németül beszél. D. — Némával beszél. D. — Nyelvén tud beszélni. S. — Oldal Pállal beszélt. (Szótlanul eloldalgott, elment.) Ny. 1. — Olyat beszélsz, hogy még az eb sem venné fogára. KV. — Örvend, ha álmában beszélhetett. D. — Pénz beszél, kutya ugat. Ny. 13. — Róka beszél belőle. D. — Senki felül jót beszélni nem szokott. D. — Sokat beszél az ember a bortól. B. — Sokat hallj, keveset beszélj. S. — Szája ize szerint beszél. S. — Számok beszélnek. S. — Szélnek beszél. E. — Szökött szolga nem beszél jót uráról. D. — Taréjosan beszél. (Kevély.) D. — Tele beszéli a fejét. S. — Tele szájjal beszél. S. — Tettek beszélnek. (Latin.) S. — Tiszta papirosból beszél. (Hazudik.) Ny. 1. — Tóttal tótul beszélj. KV. — Többet beszélnek bor mint étel mellett. K. — Ugy beszél, mintanyja tejével beszopta. E. — Ugy beszél vele, mint kocsis a lovával. S. — Ugy beszélsz, mint a jól őrlött. KV. — Ugy beszél mint a szélkelep. E. — Világba beszél. E. — Viszszára beszél. (Bolond.) D. — Vize sincs, mégis borokról beszél. ME. — Zabszalma nélkül nem beszélhetni vele. E.

Beszélgetés. Házasságról való beszélgetésnek nincsen vége. E. — Mocskos beszélgetés, erkölcs vesztegetés. E. — Ocsmány beszélgetés, erkölcs vesztegetés. KV.

Betakar. Kitakar, betakar, fene tudja mit akar. Np.

Betapaszt. Könnyü a kis szájat betapasztani. D.

Beteg. A beteg embernek egész napi böjtje. (Haszontalan.) D. — A beteg imádságra sem jó, hát másra hogy volna. D. — A beteg, mig piheg, mindig remél. K. — A száraz kortyot is alig nyeli a beteg. D. — A szükség a betegágyból is kiugraszt. D. — A ki betegen él, sokáig vonaglik. B. — A betegnek kevés is sok lehet. D. — Akkor van legrosszabbul a beteg, mikor nem érzi hol fáj. E. — Akkor beteg az orvos, ha mások egészségesek. D. — Az asszony is szokásbul fekszik le beteg ágyába. D. — Az egészséges könynyen ád tanácsot a betegnek. B. — Az engedetlen beteg kegyetlenné teszi az orvost. D. — Adós fizess, beteg nyögj. E. — Álmos mint a beteg pulyka. D. — Beteg ember böjtje. (Haszontalan.) KV. — Beteg ember böjtje, részeg ember imádsága. (Nem sokat ér.) Sz. — Beteg ember imádsága. E. — Beteg embernek imádsága sem egészséges. D. — Beteg embernek a borjuszar is izetlen. B. — Beteg sem volt, mégis megholt. E. — Beteg vigasztalja az orvost. B. — Beteg volt valaha a deák is. (Azt mondta betegsége óta mindig jó étvágya van; — beteg pedig tiz év előtt volt.) D. — Beteg volt az ördög, barát akart lenni. E. — Beteg volt az ördög, barát akart lenni, de hogy fellábadott, vissza tudott menni.

D. — Betegnek gyógyviznél és orvos kezénél jobb a szép vigasztaló szó. KV. — Betegnek orvos a barátja. S. — Betegnél betegebb. E.— Bor betegség. KV.— Elég beteg az is, ki beteget emel. E. — Egészséges a betegnek könnyen adhat tanácsot. KV.— Egészséges s a beteg, nem egy ételt szeretnek. B. —- Erőtlen, mint a beteg. D. — Félti, mint beteg Bálint a haját. D.— Gyomra fáj a betegnek s fogát huzza. B. — Ha az orvos fél, kétségbe kell esni a betegnek. K. — Ha az orvos fél, rettegni kell a betegnek. D. — Kedvetlen, mint a beteg ember. D. — Kér a beteg, de nem ád az egészséges. Ny. 10..— Két beteget nem szeret az ágy: részeg beteget és haragjában beteget. Cz. — A ki vesz, annak lesz, a ki nem vesz, beteg lesz. ME. — Kopasz, mint hagymáz után a beteg. D. — Könnyen beszél az egészséges a beteggel. B.— Könnyen ráragad a nyavalya, ki beteg körül forgolódik. E. — Kutya is füvet eszik, mikor beteg. E. — Lakodalom, sokadalom, nincsen akkor beteg asszony. Ny. 4. — Lassan kocsis, beteg a ló. E. — Mást orvosol, maga beteg. Pázmán. — Mig egy beteg sinylődik, száz egészséges is meghalhat. D. — Nem minden beteg hal meg. ME. — Nem mindig orvos az oka, ha meghal a beteg. K. — Nem mondja a gyermek, ha nem beteg. E. — Ráolvasott, mint Csányi Kata a malaczra. (Lefogták, megdöglött.) Ny. 1. — Sápadt mint a beteg. D. — Sokat kér a beteg, de az egészséges nem adja. M. és KV. — Sokat kiván a beteg, de az egészséges nem ad neki. D. — Szép vigasztaló szó betegnek orvosság. E. — Szép vigasztaló szó orvosszer a betegnek. B. — Szivével beteg, ki sokat nevet. E. — Tetves, mint a beteg szegény. D. —Vigasztaló szó beteghez félorvosság. S.

Beteges. Jaj szegény beteges, nem kell neki a leves. (Szerelmes.) Ny.

Betegség. A betegség sem tart mindenkoron holtig. D. — A mértékletlen ital minden betegségnek anyja. KV. — A mértékletlen ital minden betegségnek oka. KV. — Az egészség izét a betegség adja. E. — Addig gondolkodjál a betegségről, a mig egészséges vagy. KV. — Aggszó, de igaz, hogy betegséget, sántaságot, szegénységet senki el nem tagadhat. Pázmán.— Akkor becsüli ember az egészséget, mikor a betegséget érzi. E. — Akkor drága az egészség, mikor meglep a betegség. S. — Betegsége után esze, haja elment. D. — Betegséget nem lehet titkolni. E.— Halálos betegség. E. — Hosszu betegségnek ásó kapa vége. B. — Hosszu betegségnek halál a vége. D. — Maga a vénség elég betegség. D. — Minden betegséget egy írral gyógyit. KV. — Minden betegséget egy kenőcscsel gyógyit. KV. — Nehéz betegségnek isten az orvosa. S. — Nem lehet minden betegséget egy szerrel orvosolni. B. — Öregség, mindennapi betegség. Ny. 4. — Ritka egészség betegség nélkül. D. — Rövid torkosság, hosszu betegség. E. — Szegénységet, betegséget, fogfájást nehéz eltitkolni. S. — Utolsó betegségnek isten az orvosa. D. — Vénség, kész betegség. ME. — Vénség szüntelen betegség. Pázmán.

Betelik. Soha nagy torka be nem telhet. D. — Soha nem telik be a koldus táskája. KV.

Betekint. Betekint, mint Bakó Gyulára. — Betekintett mint bolond Istók Debreczenbe. (Évenkint a vámsorompóig ment, de nem ment be a városba.) D. — Jól betekintett a korsóba. D. — Néha az okos a maga kebelébe is betekint. D.

Betesz. A ki utolsó megy ki a világból, tegye be az ajtót. D. — A ki végül maradt, tegye be az ajtót. E.— Késő akkor betenni a kalitka ablakát, mikoron a madár kirőpült belőle. Bethlen Gábor lev. — Ki utolsó maradt, tegye be az ajtót. ME. — Kutya

sem teszi be maga után az ajtót. D.— Nagy ur és kutya után teszik be az ajtót. E.

Betevő. Betevő falatja sincs. S.

Betöm. Betömték a száját. (Ajándék.) S. — Nehéz minden embernek száját betömni. D.

Betör. A főt be nem töri a szó. D. — A szó be nem töri embernek fejét. E. — Hallgatás senkinek be nem töri fejét. E. — Mondj igazat, betörik a fejed. (Mezőkövesdi Krisztus.) KV. — Szól igazat, betörik a fejed. E. — Törd be fejét, még sem haragszik. D.— Törd be fejét, még ő haragszik. Ny. 5.

Betü. Az az ő megölő betüje. E.— A betü megöl. E. — A betü öl. (Latin.) ME. — Biblia is csak hat betüből áll. B. — Egy betünél is kisebb. D. — Egy egész betüvé változott. (Felakasztották.) D. — Hosszu betüt csináltak belőle. (Nagy »I«. Felakasztották.) D.— Öröm, ürön, csak egy betüben különböznek. E. — Varga betüt vet. (Tántorog.) E.

Betyár. Bizik, mint betyár az öklében. D. — Két pofára eszik, mint a dolgos betyár. D.

Beüt. Beütött az isten áldás. (Ikrek.) S. — Mennydörögj, de be ne üss. D. — Nem mindenkor üt be, mikor mennydörög. D.

Bevarr. Ha száját bevarrnák, talán a fülén szólana. D.— Könnyü kis feslést bevarrni. D.

Bevág. Bevágták az útját. D.

Bezár. Addig zárd be istállódat, mig el nem lopták lovadat. D.

Bevesz. Add ki, a mit bevettél. E.

Bevet. Ha az isten akarja, az ablakon is beveti. D. — Jól bevett a szentelt vizből. (Bor.) D.— Kinek isten akarja, az ablakon is beveti. D. — Mindent az ablakon vetnek be neki. D. — Ne szánts többet, semmint bevetheted. D.

Bezdán. (Bácsmegyei község.) Bezdánba megy bugyogót csókolni. S.

Bezzeg. Ez ám a bezzegje. (A dolog nehéz része.) E. — Rut mint a bezzeg. (Rutul megjárt.) D.

Bécs. A bécsi kapun sem tudna bemenni. (Részeg, szük neki.) D. — A mig otthon ülhetsz, ne menj Bécsbe. Ny. 2. — A szamár csak szamár, ha Bécsbe viszik is. E. — Az ökör ugyan ökör, ha Bécsbe hajtják is. M. — Az ökör csak ökör, ha Bécsbe hajtják is. Sz. — Az ökröt, ha Bécsbe hajtják is csak ökör marad. KV. — Annak Bécsben van az eladója. Ny. 6. — Annak jó volna, hogy Bécsbe a vásárra tetüt hajtson. D. — Annyira jársz tőle, mint Buda Bécstől. E. — Bécsben borotva a bátyja. E. — Bátyja Bécsben köszörüs volt. (Családjával, származásával dicsekvőre.) ME. — Egy pénzért Bécsbe hajtaná a tetüt. (Fösvény.) D. — Csak egyszer esik Bécsben ebvásár. (Egy magyar fuvaros látta, hogy mily ára van az ölebeknek, sok komondort hajtott fel eladásra; éjjel a fogadóban vonitottak, a vendéglős kiverte, szétszaladtak. A dolog pörre került, a vendéglőst kártéritésre itélték. A fuvaros ujból felhajtott egy falkát, de sehol be nem fogadták.) D. — Csak egyszer volt Bécsben kutyavásár. ME. — Egyszer volt Bécsben ebvásár. E. — Éles, mert Bécsben beretva a bátyja. B. — Iszik mint a bécsi német. D. — Jár a szája, mint a bécsi kofának. S. — Kinek lova nincs, Bécsbe is gyalog jár. D. — Kinek lova nincs, Bécsben is gyalog jár. Cz. — Kurjongat mint a bécsi tyukász az utcákon. Cz. — Kurvanyád Bécsbe. D. — Kurvanyád Bécsben. E. — Magyarnak Pécs, németnek Bécs. M. — Nagy a szája, mint a bécsi kapu. D. — Németnek Bécs, magyarnak Pécs. (Pécsi egyetem. 1364. Nagy Lajos.) Sz. — Olyan az orra, mint a bécsi torony. D. — Olyat hazudott, mint a bécsi torony. D. — Ökör marad ökör, ha Bécsbe viszik is. E. — Rakja a szépet, mint a bécsi kutya. Ny. 7. (Henceg.) —

Sokat végeznek Bécsben, de elrontják az égben. D. — Sokat végeznek Bécsben, de nem ugy rendelik az égben. B. — Teli van, mint a bécsi bolt. E. — Nyertünk Bécsben, mint Bertók a csikban. L. Bertók.

Béget. A jó juh nem sokat béget, sok gyapjat ad. KV. — Farkas megeszi a bárányt, ha béget is. E.

Béka. A földböl sem mer eleget enni a béka. D. — A varas béka még kis korában sem volt szép. D. — Álló tóban lakik a béka. E. — Állott tóban lakik a béka. Ny. 6. — Álló vizben terem a béka. S. — Annyi a pénze, mint békán a ször. Ny. 21. — Bánja béka a deret. D. — Békára is lesz dér. S. — Járjon békával kegyelmed. (Tréfás bucsuzás, e helyett: békével.) E. — Befagyott, mint fehérvári béka a kocsonyába. E. — Behuzza fejét mint a teknyős béka. E. — Csendes, mint a béka a lyukában. D. — Béka egérharc. ME. — Erőlködik mint a béka. E. — Fél, mint a béka a dértől. D. — Felfujja magát mint a béka. E. — Felfujta magát mint a pölyhös béka. D. — Fölfuvalkodott béka. S. — Földet eszik, mint a béka. E. — Ha a tó kiszárad, magától is kiugrik a béka. D. — Ha ebül megy az ember halászni, békát fog. Ny. 5. — Halak mellett a béka is elkel. D. — Ki sok vizet iszik, béka nő a hasában. S. — Kicsiny a béka, de nagy a szája. D. — Kigyót, békát kiált. E. — Kigyót, békát okád rá. D. — Ez a világ kigyót békát rám kiált. Np. — Kigyók, békák között is bátran jár az okos. D. — Kiolvassa fogaid a béka. (Ne tátsd a szádat; kihullanak fogaid.) E. — Könnyü békát tóba ugratni. ME. — Könnyü a békát vizbe ugratni, mert ugyis oda akar. Ny. 17. — Lesz még a békára dér. E. — Megkergette a varas béka. (Rest.) D. — Megolvasta fogát a béka. (Száját tátja, fogai ki fognak hullani.) D. — Mint a béka, a földbe sem mer eleget enni. D. — Nehéz a dér a békának. Pázmán. — Nekifujja magát, mint a pockos béka. E. — Németnek, olasznak kecskebéka, csibe. E. — Pislog, mint a miskolci kocsonyában a béka. ME. — Pöffeszkedik, mint a béka. E. — Pöffeszkedik, mint a fölfuvalkodott béka. S. — Sápadt mint a béka. D. — Siet mint a béka a veres posztóra. (Hivatalra vadász.) — Vizbe ölte a békát, tóba a halat. S.

Békacsiga. Olyba tartják, mint a békacsigát. (Értéktelen.) D.

Békalencse. Békalencse. (Haszontalan.) D. — A szép patakról békalencsére ne menj. D.

Békasó. Örül mint tót gyerek a békasónak.

Békavér. Hideg mint a békavér. D.

Békavirág. A békavirág nem rózsa, a vad egres nem malozsa. (Mazsola.) Np.

Béke. A békeangyal kövesse az utast. D. — A békének üres helyét az ördög foglalja el. D. — A ki a békét nem becsüli, hadakozni sem tud. D. — A ki mihez nem ért, annak hagyjon békét. KV. — A mi tenger, az soha nem béke. D. — A teljes béke ritka madár a világon. D. — Béke a hadat, a had szüli a békét. D. — Békét az isten, civódást az ördög szereti. D. — Békét kiván még az ellenség is. D. — Béke orvosság, civódás méreg. D. — Csak az égben állandó béke. D. — Ha a békét szereted, ellene ne mondj senkinek. D. — Hagyj békét másnak, magadra viselj gondot. KV. — Jobb egy béke száz hadnál. E. — Ki a békét nem szereti, hadakozni sem tud. E. — Könnyü a láncolt kutyával békét tartani. D. — Soha sem hágy békét a jó káplár. D. — Söpörd magad háza elejét, hagyj békét másénak. KV. — Szeresd a békét, ha sokáig élni kivánsz. D.

Békesség. A békesség szerető, istenét kedvelő. D. — A békességet az angyali karok is hirdették. D. —

A jó egészségért, csendes békességért, sokat el kell hallgatni. Sz. — A kutyák között is szép volna a békesség. D. — Az isten is a békesség istene. D. — Az arany szép és jó, de még se békesség. D. — Addig a békesség, mig a szomszéd akarja. S. — Békesség és feleség istennek áldása. D. — Békességben kell a hadról gondoskodni. KV. — Bor, buza, békesség és feleség ékes: széna, szalma, szalonna és a ruha kékes. (Boldogság.) D. — Bor, buza, békesség, szép asszony feleség. ME. — Dicsőség istennek, békesség embernek. D. — Ha békesség támad, romol a háboru. D. — Háboru pokolban, békesség az égben. D. — Jobb egy békesség száz hadnál. D. — Jobb egy száraz falat békességgel, mint hizott borju perlekedéssel. ME. — Kardot köszörül és békességet kér. K. — Sokszor a biró sem tehet békességet. D. — Süketnek és némának kell lenni, ki alattvalókkal békességben akar élni. E. — Szent a békesség. D.

Békés. A békés alvás jobb a békétlen táncnál. D. — A békés legelést a juhok is szeretik. D. — Békés gazda, fele nyereség a háznál. D. — Békés városban a rossz is jóra fordul. D. — Legjobb Békés-vármegyében lakni. (Békével élni.) D.

Békességes. Soha nem értem békességes szélvészt. D.

Békéllés. Könnyebb a békéltetés mint a békéllés. D.

Békével. A mit megjobbitani nem lehet, békével türd. D. — A templomban sem hagyja békével az embert. D. — Békével élhet tőle a szunyog is. D. — Békével élnek az angyali karok. D. — Békével járnak a csillagzatok is. D. — Békével jár a ki nem ólálkodik. D. — Békével lehetne a tolvaj is, ha nem bántanák. D. — Békével mind szárazon, mind vizen. D. — Békével mind a vizig szárazon. D. — Békével szenvedi a farbarugást is. D. — Békével szenvedi, ha hátáról szijat szelnek is. D. — Ha békével akarsz élni, sokat ne szólj. D. — Ha békével élhetsz, ne add a világ veszekedéseiért. D. — Ha rab lettél, türd békével. E. — Isten békével jár mindenütt. D. — Jobb a háboru a fegyveres békénél. S. — Ki békével fekszik, maga békével kel. D. — Nem mulik el bucsu békével. (Verekednek.) Ny. 4. — Néha a békével minden elvész. D. — Senki sincs békével mellette. D. — Szerencsések a holtak, mert békével nyugszanak. D. — Vannak kik békével nem lehetnek. D. — Zabkenyérrel is békével ellakik. D.

Békó. A tengert békóval fenyegeti. (Kevély.) D. — Békót vethetsz lábára. D. — Ravasz a szerelem, aranybékóval jár. K.

Bél. Áldott a sok kéz, átkozott a sok bél. (Munka, evés.) Ny. 6. — Egye meg a farkas belestül. D. — Egye meg a rozsda belestül. D. — Ha egyszer a kutya a marha-belet megkóstólta, a hust sem hagyja abban. D. — Hosszu, mint a bárány-bél. D. — Hurt kamoltak bélébül. D. — Káka bélü. E. — Mely fák virágzanak, gyümölcsöt nem hoznak, nincs bélök. (Értékök.) E. — Pokol a béle. E. — Pokol a béle, annyit eszik. E. — Törd meg a diót, ha belét meg akarod enni. Bsz. — Veleje, bele a dolognak. Pázmán.

Bélel. Ördöggel bélelt. M. — Rókával bélelt, rókamállal prémzett. (Ravasz.) D. — Rókával bélelt, farkassal prémzett. K. — Széllel bélelt. D. — Széllel bélelt a feje. B. — Széllel bélelt a mentéje. S.

Béles. A béles szagára felébredt. KV. — A bélesnek nem árt a vaj. D. — Béles sütéshez, uri névhez sok kivántatik. E. — Ha elaludtál fel ne ébredj a béles szagára. D. — Mit árt a vaj a bélesnek? E. — Jó volna ugy a katona béles. D. (Összesodrott katonaköpönyeg, ha enni lehetne.)

Bélés. Megadták bélését a posztó-

nak. (Verés.) D. — Nadrágjára se zsinort se bélést nem tétet. (Fösvény.) D. — Nem oly szép a suba ujja belül, mint a derék bélése. E. — Rókamálat szeret mente bélésnek. (Ravasz.) D.

Bélyeg. A kendőzés ördög zászlója és bélyege. Ny. 16. — Farkas nem nézi a bélyeget. E. — Homlokán viseli a gazság bélyegét. Cz.

Bélyeges. A cigány a bélyeges lóra is felül. (Lopja.) D. — Bélyeges bárányt is elviszi a farkas. S. — Bélyeges arcnak ne higyj. B. — Könnyü a bélyeges lovat megismerni, de nehéz megtalálni. D. — Ne higyj a bélyeges embernek. E.

Béna. A béna rajkó is kedves az anyának. Cz. — Ki a bénát neveti, maga ne sántikáljon. B. — Még a csonka béna sem ül mindig otthon. D. — Ne nevesd a bénát, ha te sánta vagy. D.

Bér. Elfelejtésnek, nemértésnek egy a bére. D. — Bérbe szegődött a rókához. (Ravasz.) D. — Előre kéri a bért. D. — Ette haszna, aludta bére. (Más fizetést nem kap.) KV. — Farával fizette a bért. (Verés.) D. — Fáradtság bér elött jár. E. — Ha bérbe adtad a farod, hát tartsad. Ny. 8. — Hátára fizették a bért. D. — Heti bére hat nap, a hetedik ráadás. E. — Méltó a munkás az ő bérére. E. — Milyen a dolgos, olyan a bére is. D. — Nehéz a bér, ha a szolga lusta. D. — Papot barátságért, kántort imádságért bérben nem tart az ember. D. — Rest szolgának bot a bére. E. — Röst szolgának pácza a bére. D. — Szegődött bér, osztott konc. (Clara pacta.) D. — Szökött katonának nincsen bére. Cz. — Szökött szolgának nincsen bére. E. — Szökött szolgának kevés a bére. Ny. 5. — Tolvaj bére vagy bot vagy fa. D. (Akasztófa.)

Bérc. Bércet kerülget a mennykő. ME. — A törpe csak törpe, ha a bércen áll is. D. — Felkapaszkodott a bércre. D. — Késöre érni fel a bércre. D. — Némely hegy akkor is ég belül, mikor bércét a hó ellepte. (Vén szerelmes.) D.

Béres. A meddig jóllakik, sokat fal a béres. D. — A rest béres gyakran nézi a napot. D. — Azt kapod a mit a révész bérese. Ny. 14. — Annyira higyj a béresnek, a mennyire látod. D. — Béres hazug. D. — Béresei is urak. ME. — Drága mint a jó béres. D. — Egy ráklábbal akarja jóllakatni bérését. D. — Első béresnek szegődött a hazughoz. D. — Eszik mint a béres. E. — Henyélö gazdának álmos a bérese. D. — Hetes esö, hármas ünnep, jó gyomor: gazda morgás, béres alvás, komondor. D. — Jármas tinónak béres ostor. Ny. 6. — Könnyebb hat béresnek hasát megtölteni. D. — Lomha béres. D. — Megszokta, mint lusta béres a henyélést. D. — Ördöghöz szegődött utálatos béres. D. — Rászokott, mint ökör a béres szavára. D. — Röst béresnek henyélés az ebédje. D. — Sokszor tekinti béres a napot. — Tud hozzá, mint béres a harangöntéshez. D.

Bibasz. Bibasz ember. (Nagy ügyetlen.) D.

Bibe. Egy bibét fájlalnak. D. — Eltaláltad a bibéjét. B. — Ez a bibéje. E. — Ha bibéje van, azt sem fájlalja. D. — Kiki érzi a maga bibijét. B. — Kiki maga bibéjét fájlalja. D. — Kinek-kinek az ö bibéje fáj. M. KV. — Minden napnak meg van a maga bibije. KV. — Minden napnak tulajdon bibéje vagyon. KV. — Mindég valami bibéje van a szegény embernek. KV. — Nem találtad el a bibéjét. (Fájósát.) E. — Nyavalyád nincs bibét keressz. KV.

Bibic. A bibic szavára szállnak a madarak. D.

Biblia. Beszéljünk a bibliából. (Másról, komolyról.) E. — Biblia is csak hat betüből áll. E. — Elolvasta az egész bibliát. (Kevély.) D. — Forgatja a 32 levelü bibliát. (Kártya.) S. — Paraszt ember bibliája : hiszek egy isten. E.

Bibor. Akár a bibor. (Olyan mint.) E. — Bibor, bársony, vendégség: jobb egy napi egészség. BSz. — Biborban is megterem a tetü. S. — Biborban született. E. — Eb a bibor közt is hust keres vagy koncot. D. — Eb a bibor közt is koncot keres. E. — Fehér mint a bibor. (Vörös.) D. — Jó bor, pénz, szép asszony, bibor, jámbort kiván őrzésre. KV. — Olykor a bibor is megmocskosodik. D. — Tetü a biborban is megnevekedik. D. — Tiszta mint a bibor. D. — Vékony mint a bibor. D.

Bicceg. Bicceg bujában, mint a szárnyaszegett liba. D.

Bicsak. (Bicska.) A bicska is kinyilik töle. (Rossz bor.) E. — Az uri bicsak sem illik mindig a ládába. D. — Balis bicsak fanyelü, ha elvesz is megkerül. (Kis értékü.) E. — Beletörik a bicskája. Ny. 12. — Bicsak nem kés. D. — El van keseredve mint a fanyelü bicsak. (Kevésre becsülik.) Ny. 18. — Fabicsakkal is ölhetni. D. — Félre bicsak, hadd taszitsak. E. — Igen feni a bicsakját. Cz. — Jól megköszörülte a bicskáját. (Nyelv.) D. — Olyan savanyu, hogy kinyilik a bicska töle. (Bor.) Ny. 7. — Ritka tolvaj bicsak nélkül D. — Uri bicsak, fa nyele. (Össze nem illök.) D. — Uri bicsak nem heverhet mindig a ládában. Ny. 8.

Bicsaklik. Bicsaklik már, öreg a legény. E.

Bicskás. Baranyai tarisznyás, somogyi bicskás, bácskai bugris. S. — Nagykörmü bicskás. (Nagy tolvaj.) D. — Ritka vásár bicskás nélkül. D.

Bihar. Bihar vármegyébe Debrecenbe pipáért, Szegedre dohányért. B.

Bika. A bika alatt is borjut keres. Sz. — A bika a port a maga fejére vakarja. Ny. 2. — A fösvény ember bika alatt is borjat keres. D. — A gonosz nyelv bika alá is borjat tehet. D. — A kecskék közt bak a bika. D. — A leesett bikát a gyermek is rugdossa. D. — A ravasz nyelv bika alá is borjat tehet. D. — A szunyogból is bikát csinál. D. — Akkor szólj, mikor a bika fingik, akkor is azt mondd: iszom, iszom, uram. E. — Bika alá borjut tesznek. (Törvénytelen gyermeket apjának elviszik.) E. — Bika fing. (A fecsegöé.) D. — Bika pénz. E. — Bika vér. (Erös vörös bor.) E. — Benn van már a bika a buzában, csak a farka áll ki. B. — Birónak, falu bikájának minden szabad. Ny. 2. — Boszantja mint vörös posztó a bikát. S. — Bőg mint a bika. E. — Bömböl, mint a bika. Sz. — Busul mint a kivert bika. E. — Busul, mint a magán maradt bika. E. — Cséppel a bikát. (A szénától elverni.) E. — Csitt vásár! bikafingás! a ki egyet szól, mind megissza. E. — Eb a bika tehén nélkül. D. — Egri bikavér. B. — Egy kézzel a bika szarvát tartja, a másikkal agyonüti azt. D. — Erős mint a bika. D. — Erős a nyaka, mint a vad bikának. D. — Falu bikája. D. — Gyakran megveszik rajta a bikapénzt. (A kit nön rajtakaptak 12 botot kapott vagy 12 frintot fizetett.) D. — Hányja a földet, mint a bika. D. — Hol nincs üzekedö tehén, nem megy oda a bika. E. — Jaj annak a háznak, hol tehén bikának jármot vethet a nyakába. KV. — Kakas alatt keresi a tojást, bika alatt a borjut. D. — Kerüld a bikát, mikor hányja a földet. B. — Komor mint bika a járomban. D. — Komor mint a herélt bika. D. — Könnyen terem a jó bor, ha kapa a bikája. (Jól megmunkálják.) D. — Kölesben a bika. (Turaikat igy gunyolják. Szabolcsmegye.) E. — Körülnézte magát, mint bika a vágóhidon. D. — Kurta már a város bikája. (Szemtelen.) D. — Letette már a bikapénzt. (Birságot fizetett megesett leánynak.) E. — Leütötték inárul, mint vágón a bikát. D. — Megutálta mint Csurgai a bikát. (Megöklelte, megtaposta.) S. — Nehéz bikát levágni. D. — Nehéz bikán szán-

tani. D. — Nemcsak egy vörös bika van a világon. Ny. 1. — Nyakas mint a bika. D. — Nyakas mint a vad bika. D. — Nyakasok a bikák, mikor öklelnek. D. — Ő a bika a csordában. ME. — Öklelős bikának széna van a szarván. K. — Ritka csorda bika nélkül. D. — Rest mint a herélt bika. D. — Segit rajta, mint Lénártnén a bika. Ny. 6. — Szabados, mint a falu bikája. Ny. 2. — Szabad neki, mint a falu bikájának. E. — Szénára szokott bika eljö holnap is. D.— Szép volt a komor is, mig bika volt. (Komor, ökörnév.) D. — Szőlőnek kapa a bikája. (Termékenyitője.) D. — Szunyogot a bikához ne hasonlitsd. D. — Több a kevély bika, mint a kevély tehén. ME. — Ugy búsul, mint a magán maradt bika. D. — Vadon fajzott bika. D.

Bikacsik. Volt kelete a bikacsiknak. (Verés.) D.

Billeg. Billeg, ballag, megmegáll. E.

Billeget. Róka farkát billegeti, násznagy akar lenni. (Hizeleg.) E.

Billegtet. Könnyü a dudát felfujni, de nehéz billegtetni. D.

Bimbó. A bimbóbul virág lesz. E. — A legszebb rózsák arany bimbók voltak. D. — A meleg nap hamar meginditja a bimbót. (Szerelem.) D. — Kisded bimbóból lesz a fontos körte. E. — Olyan mint a bimbó. E. — Parányi bimbó, nagy gyümölcs. E. — Parányi bimbóból nagy gyümölcs nevelkedik. KV. — Szép mint pünkösdkor bimbójából kinyiló rózsa. D. — Terebes rózsák is apró bimbókból erednek. E. — A bimbó zörgeti a jászolt. (Az ökör enni akar.) Ny. 4.

Bir. (Valamit.) A ki birja, az marja. D. — Mindenhez látó, semmivel biró. KV. — Nem birja már a farát. D. — Rossz ló, mely a maga gyapját nem birja. D. — Sokat a ló se bir. S. — Sokat a szekér sem bir. S. — Sokat akar a szarka, de nem birja a farka. D.— Szamár sem birja az asztagot. D.

Bir. (Valakivel, mivel.) A nyakassal az ördög sem bir. D. — Kivel senki sem bir, azt az ördög sem próbálgatja. D. — Megsokasodott a német, senki sem bir vele. (Német, nem - ett, szójáték : az éhessel senki sem bir.) D. — Nagy fát mozgat, nem bir vele. D. — Magával sem bir. D. — Sokkal parancsoló, kevéssel biró.

Birka. A koszos birka is átuszik a többivel együtt. Ny. 5. — Beadott neki, mint Balog a birkának. Ny. 19. — Birka képü. (Ostoba kinézésü.) E. — Egy rühes birkától koszos lesz az egész nyáj. S. — Egy sem jó birka, a mely nem birja a szőrét. Ny. 6. — Kérődzik mint a mustra birka. Ny. 6. — Lábáról fejik a lovat, hátáról a birkát. (Veszik hasznát.) Ny. 4. — Kitünik, mint birkák közül a szamár. S. — Kondor mint a birka. D. — Motoz van a fejében, mint a bolond birkának. Ny. 1. — Néz, mint a birka az uj kapura. Ny. 3. — Türelmes birka sok fér egy akolba. ME. — Ugy áll a szeme, mint a döglött birkának. D. — Vén birka eléli a téli takarmányt s kikeletkor hal meg. D.

Birkás. Farkast birkásnak állit. (Pásztornak.) B.

Birodalom. Ez a birodalom csak a kertaljáig terjed. D.

Biró. A bagoly is biró maga barlangjában. D. — A biró kocsisa nem kevélyebb nála. D. — A birónak két füle legyen. (Mind a két félt hallgassa meg.) ME. — A bornak a szent Márton a birája. (Akkor látszik milyen.) D. — A görbe kezüt szeretik a birák. (A ki ajándékot hoz.) Sz. — A hol nincs vádló, nincs biró. KV. — A hol semmi sincs, ott a biró sem vehet el semmit. D. — A jó birónak mind a két részt meg kell hallgatnia. KV. — A jó lelkiismeretnek nem kell biró. E. — A kocsis szekérrel, a biró törvénynyel álmodozik. KV. — A rossz birája lehet a rossznak. D. — A templomhoz közelebb a sekrestye, mint a biró háza. (A törvénytelen gyermek dolgát jobb a pap-

pal eligazitani, mint a biróval.) D. — Az ajándék megvakitja a birót. B. — Az együgyü ember ritkán megy biró elé. K. — Az isten igaz biró. KV. — Az okos biró a részeg embert józan korában bünteti. D. — Az okos biró elfelejti a komaságot. D. — Azt is tudja hányat tojt a biró tyukja. E. — Azt sem tudja, ki most a biró. D. — Adj a birónak aranyat, tied az igazság. Ny. 2. — Arany írt kenj a biró kezére. Sz. — Bagoly is biró barlangjában. M. — Bagoly is biró házánál. Decsi János. — Biró szó. (Komoly.) B. — Biró hátán. (Nagyjábul.) E. — Biró hátán tört só. (U. a.) B. — Biró hátán vágott dohány. (U. a.) B. — Biró lánya. (Kevély.) E. — Birónak két fülének kell lennie. (L: fent.) E. — Birónak, falu bikájának minden szabad. Ny. 2. — Budára is beillenék birónak. (Okos.) D. — Eb a biró kaloda nélkül. D. — Eb lesz Budán biró. S. (Ha meg nem választják) — Egy itce lencse kárért a biróhoz megy. D. — Elvesztette szája izét, mint a pápai biró. (A beteg birónak tokai bort rendelt az orvos, felgyógyulása után is itta, hogy visszanyerje szájaizét.) D. — Elveszti sirását, ki biró előtt jelenti siralmát. (Hiába való.) E. — Ezt a sót is a biró hátán törik meg. (Nagyjábul végzik.) Ny. 5. — Ha bíróvá lettél, félre a komasággal. E. — Ha biróvá lettél, tedd félre a komaságot. B. — Ha biróvá lettél, ne hagyj arany írt kenni kezedre. E. — Ha egyszer igazat mondatnak a birák, csakhamar kipótolják száz hazuggal. D. — Ha nincs panasz, nem kell biró. S. — Hosszu pörőn biró a nyertes. E. — Inkább szamara, mint birája a városnak. (Szamár marad, biró változik.) D. — Jó lelkiismeretnek nem kell biró. S. — Jó biró felejti a komaságot. S. — Jobb az ösztővér alku, hogysem a birónak kövér végzése. B. — Keni a biró markát. S. — Kevély, mint a biró lánya. S. — Ki uton épit, sok biróra talál. D. — Kiki kegyes biró magának. E. — Kiki kegyes birája magának. D. — Kimult már, mint a falusi biró a bíróságbul. Ny. 10. — Kit a biró gyülöl, nehezen tesz annak igazságot. E. — Más biró járása. (Más ott az ur.) E. — Megfekszik a kocsiban, mint a paksi biró. Cz. — Megforog vele, mint a sápi biró a menyivel. Ny. 11. — Meggyógyul, mire a biró lesz ő. Ny. 8. — Még akkor a birónak sem volt ám bajusza. D. — Mind a két pöröst meghallgatja az okos biró. D. — Molnárból lett biró. (Tolvaj.) E. — Előtte a biró is csak fity. (Semmi.) D. — Neki a biró is csak fity. E. — Nem mind biró, kinek pálca van a kezében. Ny. 4. — Nem parancsol a kanász a birónak. Ny. 18. — Nem parancsol nékem a biró, a biró. Np. — Oldalba nyomta a birót. (Megvesztegette.) Ny. 1. — Rászorultak, mint a jó biróra. E. — Rossz biró, ki ajándékra néz. Cz. — Senki nem lehet magának birája. KV. — Senki sem lehet maga dolgában biró. KV. — Senki sem lehet biró a maga ügyében. E. — Simon biró hajtja a lovat. (Asszony az ur.) M. — Simon biró kontyot feltette. (Felesége dolgát végzi.) Sz. — Sok ügyet hamar végezhet el egy okos biró. D. — Sokszor a biró sem tehet békességet. D. — Soká késik mint a biró-szó. E. — Sokszor kényszeritették a biró elébe. (Rossz.) D. — Sokszor tapodja a biró küszöbét. D. — Szerelem és harag nem igaz birák. E. — Ugyan fejére mondották a birák. D. — Ugy ül a székben, mint a tömördi biró. (Kevély.) D. — Város határán kivül ő a biró. (Koldus.) D.

Biróság. Kimult már, mint a falusi biró a biróságból. Ny. 10. — Már a biróságból is kiaggott. D. — Sorba megy, mint a falusi biróság. E. — Sorba megy, mint az alpári biróság. Ny. 5. — Sorba megy, mint a tábáni biróság. D. — Sorba megy, mint a tápé biróság. Ny. 1.

Birság. Csak orvos ölheti meg az

embert birság nélkül. Bsz. — Igazság a birság. D. — Ritkán válik tudóssá, kire birsággal vetik a leckét. K.

Bitang. Leányágra szállott jószág egy a bitanggal. D.

Bivaly. A bivaly, ha sóhajt is, messze fú. E. — Bivaly-borju hozzá képest. (Kicsiny.) ME. — Bivaly-borju hozzá képest. (Össze sem hasonlitható vele szépség dolgában.) E. — Erős mint a bivaly. E. — Haragszik mint a bivaly a vörösre. E. — Isten őrizzen házas szolgától (lop), jármas bivalytól (lusta), ut melletti földtől (tapossák), paplány feleségtől (dologtalan). Ny. 4. — Letapod mint a bivaly. D. — Lusta bivalynak vasvilla a korbácsa. D. — Nyakas mint a bivaly. D. — Örül, mint a bivaly, ha vizet lát. D. — Szép, mint a bivalyborju. E. — Vakon fú, mint a bivaly. Pázmán. — Vas szöget vár, mint a bivaly. (Rest.) D. — Vastag mint a bivaly-bör. D.

Bizgat. Ne bizgasd, nem büdös. E. — Ne bizgasd, nem lesz büdös. B.

Bizik. (Benne.) Az inába bizik. (Tud futni.) D. — Baj a várban bizni, nem katonáiban. E. — Bizhatni benne, mint a nádkeritésben, mely kétszer van megkorcolva. E. — Bizik benne mint kutyában a nyul. Ny. 4. — Bizik, mint betyár az öklében. D. — Bizik, mint bak a szarvához. D. — Bizik, mint hóhér a pallosában. D. — Bizik, mint kis tolvaj a farában. (Nem fél veréstől.) D. — Bizik, mint rossz katona a lábában. D. — Bizik, mint katona a lovában. D. — Bizzál istenben, elögyámolit. E. — Bizzál istenben, megsegit. ME. — Csak a várban bizik. nem katonáiban. D. — Erőtlen, ki csak maga erejében bizik. D. — Én is biztam egy nádszálhoz, ki felnővén, hajlott máshoz. D. — Gazdag hizik, szegény bizik. E. — Ki emberben bizik, könnyen csalatkozik. E. — Ki emberben bizik, könnyen lerogyik. D. — Ki emberben bizik, nádra támaszkodik. D. — Ki istenben bizik, meg nem csalatkozik. E. — Ki istenben bizik, nem csalatkozik. KV. — Ki hol bizik, ott hizik M. KV. — Ki nyakában bizik, akasztófán hizik. (Merész gonoszban.) D. — Ki szegényben bizik, nádra támaszkodik. D. — Ki szegényben bizik, szalmán hizik. E. — Mi csak bizzunk a jó istenben, majd ő megadja, a mit akar. Ny. 6. — Nyakában bizik a tolvaj. D. — Zsidóban bizik. ME.

Biz. (Rá.) A félénkre nagy dolgot ne bizz. D. — A mit az ördög véghez nem vihet, vén asszonyra bizza. B. — Asszonyra bizni a házat. EV. — Bár szemérmes is az asszony, ne bizd más kezére. KV. — Borodat, kincsedet, feleségedet, pipádat, puskádat ne bizd senkire. S. — Ebre bizni a hájat. KV. — Éppen bizony, kendre bizták az ország dolgát. (Ha szolga avatkozik az ur dolgába.) D. — Farkasra bizod a bárányt. E. — Farkasra bizni a juhot. KV. — Ha ebre biznák a böjtöt. (Sohasem volna a hus miatt.) E. — Ha ebre biznák a nagy bőjtöt. (U. a.) D. — Jó borod, szép kincsed, meghitt emberre bizd. D. — Kecskére bizza a kertet. D. — Ki lovát másra bizza, hamar gyalog marad. S. — Kire többet biznak, többről számol. E. — Lábára bizza életét, nem karjára. (Gyáva, fut.) D. — Mit magad tehetsz, másra ne bizd. E. — Nem a kend orrára bizták. D. — Nem bizzák farkasra a bárányt. E. — Nem ebre bizzák a hájat. D. — Nem ebre bizták a lóhalált. KV. — Nem ebre bizták a marhamirigyet. D. — Orvosra bizza pénzét. D. — Papra lelkedet ne bizd. (Ne csak imádságban bizzál.) Sz. — Szived kulcsát másra ne bizd. D. — Szükségére se menne, ha másra bizhatná. D.

Bizodalom. Nem lehet erőltetni a bizodalmat. E.

Bizony. Zsidónak »bizony« mondása. D. — Két »bizony« felér egy istenugysegélylyel. S. — Minden bizonynyal — talán. S.

Bizonyos. Bizonyost bizonytalan-

ért el ne hagyj. E. — Bizonyos mint a halál. E. — Jobb a bizonyos. E. — Jobb kevés bizonyos, mint sok bizonytalan. KV.

Bizonytalan. A hadakozásnak bizonytalan a vége. KV. — Bizonytalan adósságnak szalma az interese. KV.— El ne hadd a mit birsz bizonytalanokért. B. — Jobb a biztos ma, mint a bizonytalan holnap. Ny. 13.

Bizonyit. Ki bátran akar hazudni, messze országi bizonyitványokkal bizonyitson. K.

Bizonyság. Bizonyság teszi a törvényt. Ny. 1. — Bizonyságul némát hiv. D. — Fogas bizonyság. (Erős.) E. — Nem kell ott bizonyság, hol maga szól a dolog. Cz. — Nem kell ott bizonyság, hol maga szól az igazság. KV. — Nem vonta ki fogát ennek a bizonyságnak. K. — Szemes bizonyság. (Szemtanu bizonysága.) D.

Biztat. Biztatja, mint cigány a lovát. E. — Biztatja, mint cigány a lovát abrakkal. ME. — Biztatja, mint oláh az ökrét. Ny. 9. — Csak biztatja, mint katona a szolgáját. KV.

Biztatás. Nem kell a bátornak biztatás. Cz.

Biztos. Jobb a biztos ma, mint a bizonytalan holnap. Ny. 13.

Bocskor. A mint kötötte bocskorát, ugy járt. D. — Alul derül, bocskor merül. E. — Apja se töltötte bocskorába a bort. D. — Belelépett az ördögök bocskorába. Ny. 1. — Bocskora a sárban maradt. D. — Bocskorának szija eloldózott. D. — Bocskorban kell keresni a hat ökröt. S. — Bocskorban keresni, csizmában költeni. (Kell.) KV. — Bocskorban gyüjthetel, csizmában költhetel. D. — Bocskorban kereste, csizmában gyüjtötte. D. — Bocskorhoz fapálca illik. Sz. — Csiz el, csosz el bocskor. (Vén.) E. — Csizmában kereste, bocskorban végezte. (Uraskodás vége szegénység.) D. — Csizmában kezdte, bocskorban végezte. (U. a.) E. — Délrül derül, bocskor merül. (Eső lesz.) Ny. 22. — Eloldzott a bocskorszij (Beszéde hazugság.) E. — Ember bőréből füzné bocskorát. (Embertelen.) D. — Felkötötte a nyulak bocskorát. S. — Felhuzta a bakancsot, isten hozzád bocskor. (Katona nem paraszt.) E. — Felhuzta a csizmát, isten hozzád bocskor. ME. — Felkötötte a telekes bocskort. (Kevély.) D. — Felkötötte a duri bocskort. (Boszankodik.) Ny. 2. — Fel sem füzhette bocskorát. (Elszaladt.) D. — Felszijazta bocskorát. D. — Ha csizmád nincs, köss bocskort. ME. — Ha csizmád nincs, bocskort hordhatsz. KV. — Hegyes mint a hármathasitó tótbocskor. D.— Hegyes mint a tót-bocskor. E. — Istenhozzád bocskor! (Kevély.) D. — Jól feltüzte bocskorát. D. — Kiáll bocskorából a lába. D. — Kiki legjobban tudja hol szoritja bocskora. D. — Kinek csizmája nincs, bocskort kössön. D. — Lábhoz szokott bocskor jobb a legujabbnál. D. — Lyukas bocskor télben. D. — Megint füzik már a bocskorát. (Kóborol.) Ny. 6. — Nem illik bocskorra a sarkantyu. S. — Nyütt bocskor. D. — Ritka bocskor ták nélkül. D. — Szájas mint a telekes bocskor. (Gazdag paraszt nagy hangon beszél.) D. — Szoritja lábát a bocskor. (Oláh énekel.) Ny. 7. — Szuszog mint a tót-bocskor. Ny. 2. — Tüszög mint a bocskor, mikor nagy a por. E. — Utcu bocskor! ne tüszögj. (Paraszt hallgass.) Cz. — Utcu bocskor! meg ne mocskolj. E. — Utcu bocskor, majd megpocskol. Ny. 2. — Utnak vált, mint a göllei ember bocskora. (Somogy: elszökött.) S. — Vén bocskor. (Vén asszony.) D.

Bocskorbőr. Bocskorbőr az orcája. KV. M.

Bocskoros. Bocskoros nemes. (Vagyontalan.) E. — Hozz uram isten, csak ne bocskorost. (Vendégül.) E.

Bocskorták. A legjobb kutyának alig jut valami a bocskortákból. (Nem enni való.) D. — Bocskorának tákja

nem leszek. (Nálam alábbvalónak nem szolgálok.) E.

Bocsánandó. Bocsánandó vétek. D.

Bocsánat. Első vétek bocsánatot érdemel. E. — A ki ritkábban vétkezik, könnyebben bocsánatot nyer. KV.

Bodor. Bodor mint Balla, barna mint Vata. Ny. 2.

Bodosi. Olyan mint a bodosi lakodalom. (Kimért, elég, de nem marad semmi.) Ny. 9.

Bodó. Mást beszél Bodóné, mikor a bor árát kérik. D. — Szent, mint a Bodóné pulykája, mert kan nélkül tojik. Ny. 1. — Üldögél, mint Bodóék ökrük a kut mellett. (Sárból nem tud kikapaszkodni.) Ny. 1.

Bodon. Kikapta Bodonból a részét. (Vizenyős lapály; megjárt.) Ny. 1.

Bodri. A szomszédok kertje alatt, Bodri kutya szörnyen ugat. Np.

Bodrogközi. Várják, mint a bodrogköziek az árvizet. Ny. 11.

Bodza. A büröktől a bodzáig. (Kevés tér, tapasztalás.) E. — A kinek a gyomra fáj, keressen rá bodzát. Ny. 1. (Segitsen magán.) — Fakad a bodza, büdös a rokka. (Tavaszszal szobai munka nem.) Ny. 2. — Föléledt mint a bodza cibere. (Pajkos.) S.

Bodzafa. A bodzafának is köszön. (Vén, nem lát.) E. — Az én kardom sem bodzafa. KV. — Az én kardom sem füzfa, az én puskám sem bodzafa. KV. — Még a bodzafának is jónapot mond. D.

Bogáncs. A bogáncskóró is elbizta magát, mikor a tölgyfa leányát megkérte. D. — Aranyat hord a szamár, bogáncskórót eszik. D. — Árva mint az utszéli bogáncs. S.

Bogár. Akár a bogár. (Fekete.) E. Bogár anyától származott. D. — Bogár után nem indul az okos. D. — Bogár után indul. E. — Bogár után szarba. E. — Bogár bujt a seggébe. E. — Bogara van. (Szeszélyes.) E. — Bogara sincs. (Semmie.) E. — Bogárból féreg. (Ártalmatlanból ártalmas.) E. — Bor a bogara. (Szereti.) D. — Borbogár. (U. a.) E. — Dong mint a bogár. E. — Én sem származtam bogaraktól. E. — Fekete mint a bogár. E. — Igyál, ez öli meg a bogarat. Ny. 6. — Ki bogár után indul, szarba viszi. B. — Ki bogár után jár, gyakran követi kár. KV. — Ki bogár után indul, sárba jut. S. — Ki bogár után indul, ganéjba jut. D. — Ki bogár után indul, keringőbe készül. D. — Ki bogár után indul, keringőre készüljön. E. — Lépes mézre mindig akad bogár. Ny. 13. — Összebeszél tücsköt-bogarat S. — Összeeszik tücsköt-bogarat. D. — Sok bogár gyül ott össze, hol sok a tej. Cz. — Van kosara, de nincs bogara. (Semmie.) Ny. 1.

Bogaras. Ugy megy, mint a bogaras tehén a sürübe. (Összevissza.) Ny. 21.

Bogározik. Akkor lesz nyár, mikor a tök virágzik s a vén asszony bogározik. Ny. 1.

Boglyas. Boglyas mint a sarju petrence. (Borzas.) S. — Ritka rend, sürü baglya. E. — Sok petrencéből válik a jó boglya. E. — Ugy áll a haja, mint a szénaboglya. S.

Bogrács. Álmában is a bográcshoz ül. D. — Egy bográcsba hánynak. (Dobálnak; összetartanak.) D. — Egy bogrács alá tüzelnek. D. — Fényes mint a bogrács. D. — Igaz barátságot bográcsban nem főzik. D. — Kiki maga bográcsa alá taszit. E.

Bogyiszló. Csodultig van, mint a bogyiszlói bucsu. S. (Bőven van.)

Bohó. Bohó ángy, megölte a legjobb tojó gunárt. D. — Bohó Misi. Ny. 4. — Bohó Misi, de hájas. (Bolond, de vagyonos.) E. — Csecse bohónak, szép esztelennek. Ny. 2. — Mohó, bohó. E.

Bojtár. Fejére tanitotta, mint bojtárját Guba. (Guba zsiványtól bojtárja marhát lopott.) D. — Kenyerez, mint a gulyás bojtár. Ny. 2. — Két bolond egy pár, harmadik a bojtár. Ny. 5. — Két pofára eszik, mint a juhász bojtár. D.

Bojtorján. A bojtorján megegyez a lapuval. D. — Bojtorjánról fügét nem szedhenti. Pázmán. — Hamar nő, ragadós is a bojtorján. Pázmán. — Hozzáragad mint bojtorján a lósörényhez. (Tolakodó.) D. — Körmös bojtorján. (Böregér.) D. — Ragad mint a bojtorján. E. — Ragad a rossz, mint a bojtorján. D. — Ragadós mint a bojtorján. D — Tökre hány bojtorjánt. (Hiába fárad.) MV. — Tökre hányja a bojtorjánt, hogy bele akadjon. D.

Bojtorjános. Bojtorjános csikóból válik a jó paripa. D. — Csikó is János, mikor bojtorjános. (Alig hihető, de mégis meglehet.) D. — Néha a ló is János, mikor bojtorjános. D. (U. a.)

Boka. Bokájában is tüz van. (Haragos.) D. — Csont a boka. (Érzékeny ütés, mely csontot ér.) E. — Csonttal üti bokáját. (U. a.) Pázmán. — Isten éltesse sokáig, mig a Tisza ki nem szárad bokáig. Ny. 20. — Megüti bokáját. (Lakol érte.) E. — Összeüti bokáját. (Örül.) E. — Összeveri bokáját. (Örül.) D. — Siet, mintha tüz volna bokájában. D. — Szél verje össze bokáját. (Akasszák fel.) E.

Bokor. A bokor a tolvajt is befogadja. D. — A nyul-ezredesnek bokor a mezeje. D. — Az éhség kihajtja a farkast a bokorból. KV. — Alacsony bokor alatt lappang a nyul. S. — Árkon-bokron tul vannak. E. — Bokorból ugrott ember. (Ismeretlen.) M. — Bokorból kiugrott, nem tudom ki. (U. a.) Pázmán. — Bokorral együtt lövik a nyulat. E. — Este van a faluban, farkas a bokorban. E. — Este van a faluban, farkas lakik a bokorban. B. — Elterül mint a lasponya bokor. Ny. 1. — Fél minden bokor zörgéstől. E. — Félre bokor, jön az erdő. (Kisebb, jön a nagyobb.) D. — Félre bokor, itt a fa. D. (U. a.) — Félre bokor. jön a fa. (U. a.) E. — Fülel, mint nyul a bokorban. S. — Ha az isten nyulat teremtett, bokrot is teremtett neki. Ny. 10. — Ilyet nem minden bokorban lehet találni. D. — Jobb a nagy bokor mellett. (Hatalmasra támaszkodni.) D. — Kiugratni a nyulat a bokorból. (Vallomásra birni.) E. — Mikor isten nyulat teremtett, bokorról is gondoskodott. D. — Minden bokor szállást ád. (Könnyü nyáron megélni.). E. — Mindig jobb a nagyobb bokorban. (Városban.) Ny. 2. — Mint a bokrot, minden veri. E. — Nem azé a nyul, a ki a bokorból felugrasztja. Ny. 8. — Nem azé a nyul, a ki azt a bokorból kiugratja, hanem a ki elfogja. D.— Nem minden bokorban fekszik a jó barát. KV. — Nem minden bokorban lelni párját. E. — Nem minden bokorban találsz nyulat. Sz. — Nem minden bokorban fekszik a nyul. D. — Nem minden bokorból ugrik fel ilyen nyul. (Bátor ember.) D. — Nyáron minden bokor szállást ad. B. —Nyulvitéznek bokor a vára. D. — Örül a nyul, ha bokrot lát. D. — Szidják mint a bokrot.. E. — Tavaszkor minden bokor szállást ad. D. — Te bokorból ugrott uj lepény. D. -- Tüskén-bokron keresztül. E. — Ujság hasamba, hideglelés bokorba (vagy: pokolba). D. — Ujság hasamba, betegség bokorba. S. — Véletlen bokorban gyakran nyul fekszik. KV. — Véletlen bokorban fekszik néha a nyul. D. — Véletlen bokorban fekszik a nyul. S.

Bokros. Bokros baj. E. — Bokros kérdésre bokros felelet. (Nehéz.) Ny. 2. — Minden nyavalyának bokros az örvénye. (Sok jár együtt.) KV. — Szeles kocsisnak bokros a lova. S. (Makrancos.) — Szerencsétlenségnek bokros az ösvénye. (Sok jár együtt.) D.

Bokrával. (Bokrosan.) A nyomoruság bokrával jár. (Többed magával.) Ny. 2.

Boldog. Akkor volt boldog a haza, mikor egy ujjnyi volt a Corpus juris, de most szekéren kell hordani. Sz. — Azért boldog a bolond, mert esze nincs. E. — Boldog az, kinek kezében a kácsa. (Kacska.) M. — Boldog em-

ber, a ki magánosan élhet. KV. — Boldog ember, ki nyelvével nem hibáz. D. — Boldog ember, kinek semmie sincs. Ny. 5. — Boldog, ki a hajót a partról nézheti. D. (Veszélyen kivül van.) — Boldog, ki felejteni tud. S. — Boldog, ki más kárán tanul. B. — Boldog, ki másnak nem adós. KV. — Boldog, ki másra nem szorul. S. — Boldog, ki nem tudja mi a szomoruság. D. — Boldogok, kiknek kezében kacsók. Pázmán. (Erdélyi szerint: boldog. kinek van kit szerethet. Ugy vélem helyesebb a fentebbi értelmezés.) — Boldogok, a kik hisznek. ME. — Lassan foly a Tisza, boldog a ki issza. Np. — Minden bunak vége, boldog halál szekere. E. — Szegény ember szándékát boldog isten birja. Sz. — Szerencse szárnyon jár, boldog ember kire száll. S. — Tudja boldog, boldogtalan. (Mindenki.) E.

Boldogasszony. Boldogasszony katonája. (Gyáva.) KV.

Boldogit. A hit boldogit. E.

Boldogság. A boldogság kevély. KV. — A boldogság ott kezdődik, hol a többrevágyás szünik. E. — Boldogságot nem lehet pénzen venni. S. — Cigány cselédség, galamb majorság, nem nagy boldogság. Ny. 7. — Első boldogság a jó ész. KV. — Megverte a rác boldogság. Ny. 7. — Nem ismeri jobb kezét, ki a boldogságot bal felül keresi. K.

Boldogul. Az erös erdöt szánt, a gyenge a mezőn sem boldogulhat. Ny. 9. — Boldogul, mint a ki egy lovon szánt, s lova, maga vak. Ny. 5. — Boldogul, mint a szuhai malom. (Egy nyárban hétszer beleütött a mennykő.) Ny. 1. — Istennel, észszel, szorgalommal boldogulsz. S. — Sok háztól él, kevéstől boldogul. (Koldus.) Ny. 8. — Ugy boldogul, mint a ki egy lovon szánt. S.

Boldogulás. Igyunk egyet országunk boldogulásáért. (Titulus bibendi.) D.

Bolha. Azt is tudja, hány bolha megy egy fontra. (Semmit sem tud. Mind szétugranak.) E. — Bolhacsipés. D. — Bolhapohár. (Álomital.) BSz. — Bolhából lett tetü, nagy gőgösen sétál. D. — Bolhából tetü lett, azért büszke. B. — Csuda féreg az a bolha, addig szökdécsel, hogy vagy a vizbe esik, vagy a tűzbe. Pázmán. — Eddig a bolha is megfehéredett volna. D. — Elég fehér bolhája van a nyakadi pusztán. (Tetü; szegény.) B. — Éhes bolha jobban csip. B. — Fickándozik, mint gatyakorcban a bolha. (Szorult helyzetben van.) Ny. 1. — Izeg-mozog mint a gyík, mint a kit a bolha csíp. Ny. 6.— Jár a fara, mint a csík, mint a kit a bolha csip. Ny. 19. — Meg nem öli még a bolhát sem. D. — Megszokta bolha a kutyát. D. — Még a bolhacsipést sem szenvedheti. (Kényes.) D. — Nem csuda, ha a bolha átugorja a tetüt. (Rest.) D. — Nem szeretnék bolhája lenni. (Verik.) D.— Ritka kutya bolha nélkül. D. — Ritka pöndöl bolha nélkül. D. — Ritkán köhög a bolha. Ny.6.— Tele van huncutsággal, mint a kutya bolhával. S. — Több egy asszonyt őrizni, mint száz bolhát. E.

Bolhás. Bolhás mint a cselédszoba. D. — Bolhás mint az eb. D.— Bolhás mint a kutya. D. — Bolhás mint a pöndöl. D. — Bolhás mint a ránc. D. — Bolhás mint az elhagyott kunyhó. D. — Mozog mint a bolhás kutya. Ny. 1.

Bolhásan. A ki ebbel fekszik, bolhásan kel fel. D. — Ki kutyával hál, bolhásan kel fel. D.

Bolház. Eb ebet bolház. D. — Ki bolházta ki egyszerre a ráncokat ? D.

Bolond. A barátság lóháton jár a bolonddal. (Hamar csalódik.) D. — A bolond azzal is kérkedik, mit szégyelnie kellene. KV. — A bolond is okosan szól néha. B. — A bolond is tudja. E. — A bolond maga árulja el magát. KV. — A bolond mély vizbe veti a kerítő hálót. D. — A bolond veréssel oko-

sodik. B. — A bolonddal nem jó tréfálni. B. — A bolondnak bú a járása, kár a társa. D. — Bolondnak fapénz is jó, ha elveszti sem kár. M. — A bolondnak fegyvere a nyelv. B. — A bolondok bolond dolgokban főzik fejöket. KV. — A bolondok és gyermekek leghamarább kimondják az igazat. D. — A bolondtól ritkán várhatsz okos szót. B. — A gazdag, ha bolond is, szerencsés. KV. — A hány süket, annyi bolond. Ny. 6. — A kárvallás a bolondnak is felnyitja szemét. D. — A kevély félbolond. E. — A ki mindenkinek barátja, mindenkinek bolondja. Sz. — A ki süket, bolond is az. E. — A ki süket, bolond is, a ki részeg, kurva is. Ny. 4. — A sok nevetés az okosból is bolondot tehet. D. — A szamár füléről, oroszlán körméről, róka a farkáról, az eb a szőréről, madár a tolláról; bolond beszédjéről ismerszik. B. — A szeles ember félbolond. D. — A tánc bolondnak való. M. — A nyavalya a bolondot is eszére hozza. KV. — Az idö a bolondot is eszére hozza. KV. — Azt a bolondot nem teszem. S. — Állsz mint ágas, mig egy bolond német hozzád nem köti lovát. E. — Asztal bolondja. D. — Atyáink sem voltak bolondok. B. — Azért boldog a bolond, mert esze nincs. E. — Azért bolond a bolond, mert esze nincs. D. — Azért van annyi bolond, mert kiki okosnak hiszi magát. E. — Azért van annyi bolond, hogy kiki okosnak véli magát. B. — Azért van sok bolond, mert kiki okosnak tartja magát. ME. — Beirták a bolondok könyvébe. D. — Bekukkant mint Bolond Mihók Debrecenbe. E. — Bekukkantott, mint Bolond Istók Debrecenbe. ME. — Betekintett, mint Bolond Istók Debrecenbe. D. — Bolond a bolondot neveti. D. — Bolond a ki magát nem ismeri. D. — Bolond a kutba könnyen vethet követ. D. — Bolond beszél, okos hallgat. Ny. 16. — Bolond ember az, a ki jobban táncol, mint a hogy tud. Ny. 8. — Bolond gombát evett. D. — Bolond is, ha hallgat, okosnak látszik. ME. — Bolond is mond néha okosat. E. — Bolond a ki a maga nyakára vágja a fát. D. — Bolond a ki kinál, szamár a ki el nem fogadja. ME. — Bolond a kit a kötött eb megharap. B. — Bolond Istók Debrecenbe. Sz. — Bolond Istók módjára. S. — Bolond, ki a fának gyümölcsére néz, magasságát pedig nem tekinti. D. — Bolond, ki eb után a lovát elveszti. D. — Bolond, ki egy kőbe kétszer ütközik meg. D. — Bolond, ki egy zabszemért lóba bujik. BSz. — Bolond, ki egy zabszemért a ló seggébe buvik. B. — Bolond, ki elhagy erdőt szálfáért. E. — Bolond, ki hajótörést másodszor szenved. D. — Bolond, ki orvosát teszi örökössé. D. — Bolond lyukból bolond szél fú. E. — Bolond mesternek eszelős tanitványa. D. — Bolond hamar elneveti magát. E. — Bolond pap az, a ki nem akar püspökké lenni. Ny. 13. — Bolond teszi mindenét egy kockára. E. — Bolond tölti völgyből a hegyet. Ny. 14. — Bolond ül szamárra, ha lovon járhat. Ny. 22. — Bolond ütközik kétszer egy köbe. E. — Bolond, vagy kell vagy nem kell, mindig nevet. Ny. 2. — Bolond volt Diogenes, hogy üres hordóban lakott. (Bor.) D. — Bolondabb ki neveti a bolondot. E. — Bolonddal ki ne köss soha. B. — Bolondját járja. Np. — Bolondnak fapénz is jó. Sz. — Bolondnak a szava is bolond. KV. — Bolondnak a szerencse. KV. — Bolondnak a szerencséje is bolond. S. — Bolondnak ad enni. E. (Maga az.) — Bolondnak bot jó és fapénz. Ny. 2. — Bolondnak bot kell s fapénz a markába, ha elveszti ugy sem kár. Ny. 14. — Bolondnak guba, nem szép suba. E. — Bolondnak is tetszik az ő faszablyája. D. — Bolondnak lábán a szeme. (Csak azt látja, miben felbotlik.) E. — Bolondnak mondja, ki a böjtöt szerzette. D. — Bolondnak szeme lábán van, mert talpán látja, hogy gyalog

lovagolt. (Botlott.) D. — Bolondok házába való. E. — Bolondok házában született. D. — Bolondot beszédéről, szamarat füléről szokták megismerni. B. — Bolondot bottal. KV. — Bolondot guba illet, nem suba. KV. — Bolondot etet mikor maga eszik. E. — Bolondot, ha mozsárban törnék is, bolond. E. — Bolondra száll a füst. (Mert nem szala d el.) Ny. 6. — Bolondtól kér tanácsot. D. — Bolondtól ritkán várhatsz okos szót. S. — Bort iszik az uton járó, akár bolond, akár báró. Ny. 1. — Cifra mint a bolond. D. — Csiri-biri kanveréb, a bolondot küldd odébb. (Április járatás.) S. — Egy bolond annyit kérdezhet, hogy száz bölcsnek is gond leszen rá megfelelni. E. — Egy bolond néha olyan követ vet a kútba, hogy tiz okos sem vonja ki. Sz. — Egy bolond oly követ dob a kutba, hogy száz okos sem veszi ki. E. — Egy bolond tizet is csinál. D. — Egy bolond százat csinál. E. — Egyik bolond a másiknak tetszik. KV. — Elfutotta a bolondja. D. — Elül kopasz, okos kopasz; hátul kopasz, bolond kopasz; felül kopasz, koros kopasz. E. — Eszeveszett vármegyének bolond az ispánja. (A vizipuskát mindenkor három nappal a tüzeset előtt meg kell vizsgálni!) KV. — Fél bolond. S. — Futó bolond. D. — Gazdag, ha bolond is, okosnak tartják. S. — Gyermek, részeg, bolond mondja az igazat. D. — Gyömbért viszek, félre bolondok, nem nektek va'ó. D. — Ha bolond megy a vásárra, gazdagodnak a kalmárok. Ny. 17. — Ha bolonddal beszélsz, bot légyen kezedben. Ny. 6. — Ha eszed van ne tedd magad bolonddá. ME. — Ha okosra megy is a füst, bolond a ki állja. D. — Hat bolond sem ér fel eszével. D. — Itt a bolond, hol a zsák. Ny. 12. — Jár a bolond Budapesten, azt sem tudja hány az isten. E. — Jobb ha az okos hamar meghal, mintha sokáig él a bolond. D. — Kár a bolondra szép szót vesztegetni. E. — Kár nyitja bolondnak szemét. KV. — Kárán tanul a bolond. M. — Kárán tanul a bolond, még se eszes. D. — Keress magadnak bolondot, kit orránál fogva hurcolj. BSz. — Keress magadnak más bolondot. ME. — Későn veszi észre magát a bolond. D. — Két bolond egy pár. ME. — Két bolond egy pár, a harmadik a bojtár. Ny. 5. — Ki bolondhoz teszi magát, maga nagyobb bolond. E. — Ki kevésnek barátja, kevésnek bolondja. D. — Ki magának bolond, másnak sem okos. D. — Ki mindenkinek barátja, mindenkinek bolondja. KV. — Kinek a pincéje tele borral, bolond ha szomjuzik. B. — Kivették a bolondját. D. — Könnyü a bolondot elámitani. D. — Könnyü a bolondot megcsalni. D. — Könnyü a szegényből bolondot csinálni. S. — Kötni való bolond. ME. — Lökdösi, mint bolond borju az anyját. Ny. 9. — Maga-magát árulja el a bolond. D. — Megállott szeme-szája, mint a bolond juhnak. Ny. 6. — Minden bolondnak a maga faszablyája tetszik. KV. — Minden bolondra ráveszi, mint Kulin a fiát. (K. rávette fiát, hogy papoljon: már az úrimádságában elakadt.) E. — Minden ember barátja, minden ember bolondja. D. — Minden papnak van egy bolond Samu fia. E. (Bogara.) — Mindenkinek át kell ugornia egyszer a bolondok árkát. Ny. 6. — Mindenütt vannak bolondok. KV. — Minél nagyobb a bolond, annál szerencsésebb. KV. — Motoz van a fejében, mint a bolond birkának. Ny. 1. — Nagy bolond. D. — Nagy bolond vagy te, csakhogy nem tudod. S. — Nagy urral, bolonddal nem jó tréfálódni. E. — Ne állj ott, mert valami bolond német hozzád köti a lovát. (Ácsorog.) Ny. 14. — Neki esik, mint bolond borju az anyjának. E. — Neki ment, mint bolond tehén a fiának. (Hebehurgya.) Ny. 6. — Nem bolond a vármegye. E. — Nem ettem bolondgombát. (Nem ment el az eszem.) E.

— Nem illik bolondhoz ékesszólás. E. — Nem jó a bolonddal tréfálni. S. — Nem lát bolondjába mindenhez. D. — Néha a bolond is igazat mond. ME. — Néha a bolond is szól igazat. D. — Néma a bolond, nem szól. D. — Okos a bolond is, ha meg nem szólitják. D. — Okos bolond. E. — Okos azt is elhallgatja, a mije van, a bolond azzal is dicsekszik, a mije nincs. S. — Okos is megyen a vásárra, meg bolond is. (Van ki drágán elád, van ki drágán vesz.) Ny. 10. — Okosra megy a füst, bolond a ki állja. E. — Olyan bolond több is akad. S. Olyan követ vethet egy bolond a kútba, hogy gond lesz tiz eszesnek is kivenni. Pázmán. — Összeveszett vármegyének bolond az ispánja. Sz. — Pénz a bolondot is kisegiti a bajból. D. — Pénzen bolondot ne végy, ne is tarts. D. — Rájött a bolond óra. E. — Se hall, se lát, csak megy neki, mint bolond tehén a fiának. Ny. 6. — Sok bolondja van az uristennek. E. — Sok kevélyt, bolondot csinál a gazdagság. E. — Sok nevetés okosból is bolondot csinál. E. — Sült bolond. D. — Szamár füléről, bolond beszédjéről ismerszik. D. — Száz esztendős gyermek is félbolond. D. — Szegény vagyok, bolond vagyok. S. — Szereti a kalmár, ha bolond megy a vásárra. Ny. 20. — Tarts mást bolonddá. S. — Terem a bolond, ha nem vetik is. E. — Télben kenyért, nyárban ruhát bolond a ki elhágy. E. — Udvari bolond. D. — Urtól, bolondtól mindent fel kell venni. Ny. 1. — Üres kamarának bolond a gazdája. E. — Üres kamarának bolond a gazdasszonya. D. — Üt mint a bolond óra. Ny. 13. — Világ bolondja. E.

Bolondozik. A ki ebbel bolondozik, bot legyen kezében. Cz. — Könnyü annak bolondozni, kinek egy csepp esze sincs. S.

Bolondság. A ki hamar elneveti magát, nem messze a bolondságtól. D. — A vakmerőség a bolondságnak szele. D. — Az isten is elszenvedi bolondságainkat. D. — Bolondság a papság, ha (vagy: ki) deákul nem tud. D. — Bolondság a szántás-vetés, élet csak a szatyor-kötés. E. — Bolondság attól félned, a mit el nem kerülhetsz. E. — Bolondság eb után lovat veszteni. D. — Bolondság ebért lovat veszteni. E. — Bolondság fért az eszéhez. D. — Bolondság hatalmasabbra haragudnod. KV. — Bolondság orvosod örökössé tenned. KV. — Bolondságból tanulni bölcseség. E. — Fele sem bolondság. E. — Ifjuság bolondság. E. — Ifjuság bolondság, öregség gyengeség. S. — Kétségbeesni bolondság. E. — Ló mellett gyalogolni bolondság. D. — Magad bölcsnek vélni igen nagy bolondság. KV. — Mindenkinek tetszeni lehetetlen, akarni, bolondság. E. — Nem bolondság az uraság. Cz. — Sógorság nem bolondság. Ny. 5. — Szomorkodni gyarlóság, kétségbeesni bolondság. D.

Bolt. Busul, mint a pankrot az üres boltban. (Bankrót.) D. — Czukrom a boltban, tied a bugyogóban. (Szaros.) Ny. 5. — Hátán boltja, mint a csipkés tótnak. (Szegény.) D. — Hátán kamarája, mint a tótnak boltja. D. — Jösz te még az én boltomba. (Rám szorulsz.) S. — Kinéz a boltból, mint a Móri zsidó. D. — Nagy konyha megeszi a kis boltot. Ny. 5. — Pap az oltárról, ördög a boltból. (Él. Boltos csal.) S. — Sétál, mint kárvallott görög az üres boltban. E. — Spekulál, mint a görög az üres boltban. Ny. 4. — Teli van, mint a bécsi bolt. D. — Ugy sétál, mint a görög az üres boltban. (Rátartós.) Sz. — Üres, mint a pankrot boltja. D. — Van minden, mint a jó boltban. Ny. 13.

Boltos. Ácsorog, mint a boltos legény. D. — Boltos legény vevő nélkül. D.

Bolygat. Hangyafészket bolygat. D. — Ne bolygasd a darázsfészket, megszur. D. — Ne bolygasd a régi gye-

püt, kigyó jön belőle. E. — Nem bolygatja a régi határt. D. — Nehéz a fenékkövet bolygatni. (Alapkö.) D.

Bolyong. Bolyong, mint a kárvallott lélek. Ny. 2. — Bolyong, mint az elátkozott lélek. S. — Bolyongnak, mint a vad ludak. B. — Nincs nyugta, mint a bolygó zsidónak. ME.

Bomlik. Bomlik a sütnivalója. (Esze.) D. — Bomlik a lányok után. ME. — Hazudik, mint a bomlott óra. E. — Megbomlott a kereke. (Esze járása.) Sz.

Bóna óra. Rájött a bóna óra. (Bolondját járja.) E.

Bont. Jobb törvényt bontani, mint szokást elhagyni. E. — Szükség törvényt bont. Sz.

Bontakozik. Nehezen bontakozik. (Nem tudja magát kifejezni.) E.

Bor. A bor a némát is megtanitja szólani. B. — A bor az öreg ember teje. D.—A bor kimondatja az emberrel az igazat. B. — A bor lator bajnok, legelőször is lábáról ejti le az embert. KV — A bor meghajtja a dallost. D. — A bor meghajtja a dallót. E. — A bor mutatja, kiben mi lakik. B. — A bor süriti a vért. Ny. 7. — A bor szól belőle. D. — A bor tudóssá teszi az ostobát is. B. — A bornak szent Márton (t. i. napja) a birája. D. — A borban lakik az igazság. D. — A bort nem szinéért, de izéért veszik. KV. — A budai piros bor nyelízü. D. — A felső várat megvette a bor. (Fejébe szállt.) D. — A gazdagnak borban veszik vérét. E. — A jó bor cégér nélkül is elkél. Decsi János. — A jó bor hosszu meséje az iszákosnak. D. — A jó borba rossz is vagyon meritve. (Bajt okozhat.) D. — A hol bor nincs, ott sörrel is meg kell elégedni. KV. — A legjobb bornak is van söpröje. (Alja.) D. — A mely bort a cigányok szeretnek, jó bôr az. KV. — A mi borital közben leszen, borban kell azt irnia. (Elfelejteni.) Decsi János. — A milyen a tőke, olyan a bora. KV. — A minemü a tőke, olyan a bora is. Sz. — A molnár akkor iszik legtöbb bort, mikor vize legtöbb. D. — A molnár akkor iszik legtöbb bort, mikor sok vize van. ME. — A penészes bort is drágálja. D. — A sajtó alól is néha jó a bor. D. — A solti bor, mint a kőrösi lány, csak otthon jó. Ny. 22. — A sörnek is csak bor az anyja. D. — A szegényt akárhol is megnyomoritják, de a gazdagnak borban veszik vérét. (Jó bort várnak tőle ajándékul.) KV. — Az igaz barátság nem áll a sok boritalban. KV. — Az okos embert is megtántoritja a bor. KV. — Adjon isten minden jót, bort, pecsenyét, olcsó sót, a lengyelnek sok borsót, ellenségnek koporsót. Sz. — Adjon isten minden jót, nekem csak egy korsó bort. D. — Akármiért sem adna egy kupa bort. D. — Angyal szól belőled, ha bort emlegetsz. D. — Apja sem töltötte bocskorába a bort. D. — Asszonyfán is elkel a bor. D. — Bárcsak mindenkor bennem maradhatna a bor. D. — Bár gatyámat is borban mosnák. D. — Barátot bor közt. E. — Barátot bor közt, bort sajt után, lovat istállóban, leányt bálban ne válassz. Fáy. — Bor a bogara. D. — Bor a vén kost is táncra viszi. S. — Bor be, ész ki. Ny. 6. — Bor beszél belőle. E. — Borbetegség. KV. — Borbéski uraság (Be- és kiadja a bort.) E. — Borbogár. E. — Bor bujaság oka. KV. — Bor, buza, békesség. E. — Bor, buza, békesség, szép asszony feleség. ME. — Bor buza, békesség és feleség ékes, széna, szalma, szalonna és a ruha kékes. D. — Bort, buzát, szalonnát! (A franciskanus a debreceni birónak e három szóban mondta el kérését.) Sz. — Bor, buza, szalonna, égnek fő adománya. BSz. — Borcsiszár. D. — Borcsutora. D. — Bor erőt ad. S. — Bor ez! megöli a halálos vétket is. (Erős.) E. — Bor és kenyér nélkül meghül a szerelem. B. — Bor és kenyér nélkül a test nem fincározik. E.

— Bor és kenyér nélkül fázik a bujaság. B. — Bor és pénz tartva tart, költve fogy. D. — Borgazda fért az széhez. (Részeg.) D. — Bor hajtja a lovat, zab viszi a szekeret. (Boros kocsis jól hajt, zabos ló jól húz.) Ny. 4. — Boriszák. D. — Borkirály. E. — Borkorcsolya. (Étel, melyre csúszik a bor.) E. — Borkő van a gyomrában. (Sok bort ivott.) E. — Bor közt történt. Sz. — Borkulacs. D. — Bor mellett hamar kiugrik az igaz. D. — Bor mutatja meg az embert. KV. — Bor nélkül való vendégség. KV. — Bor nélkül szegény a vendégség. E. — Bor és pecsenye nélkül meghül a szerelem. ME. — Bor sajt után. (Mindegyik csúszik.) E. — Bor-sóval tele torka. D. — Bor van, a mennyit én akarok, buza a mennyit az isten ád. (Bort vizezhetem.) Ny. 6. — Borban lakik az igazság. Sz. — Borban van az igazság. S. — Bornak nincsen rakoncája. KV. — Bornak is a régie jó. S. — Bornál borabb. E. — Borodat, kincsedet, feleségedet, pipádat, puskádat ne bizd senkire. S. — Borral mosdik, kolbászszal törülközik. (Gazdag.) D. — Bort hord a ló is, mégis vizet iszik. D. — Bort megissza magyar ember, jól teszi; okkalmóddal meg nem árthat a szeszi. Vörösm. — Bort sem ivott s már is részeg. KV. — Bort sem látott s már is részeg. E. — Bort sem látott, mégis részeg. S. — Bortömlő. (Nagy ivó.) E. — Borvirágos az orra. S. — Büdös bornak nagy cégért szoktak emelni. Pázmán. — Büdös bornak szép cégért szoktak kötni. B. — Cégér nélkül is elkel a jó bor. KV. — Cifra kulacs, veres bor, mi ránk is kerül a sor. Ny. 5. — Csuszik, mint a jó bor. B. — Csutora nélkül is elkel a jó bor. E. — Duna pontya, Tisza kecsegéje, Ipoly csukája a legjobb böjt, ha szerémi borban főtt. Cz. — Eb a varga bor nélkül. Decsi János. — Ebszölő sem terem kertedben, mégis borban válogatsz. KV. — Egy gyujtót kétszerre, egy itce bort egyszerre. (Rossz takarékosság.) Ny. 5. — Egy-két pohár borban sok jó barát lakik. E. — Egy órai tojás, egy napi kenyér, tiz esztendős hal, hat esztendős bor, 15 esztendős leány, harminc esztendős jóakaró, kellemetes. F. — Elég mind kenyere, mind bora. D. — Bölcset is megbolondít a sok bor. KV. — Bort iszik az uton járó, akár bolond, akár báró. Ny. 1. — Elérte a bor. D. — Elhagyja, mint cséppai gyerek a sirást, ha borral kinálják. (Nem nagy szomoruság.) Ny. 5. — Elkel a jó bor cégér nélkül is. D. — Első fürdőjét is borból készitették. D. — Erős az igazság, a szép asszony és a jó bor. KV. — Égett bor után a félénk is vitéz. D. — Étel mellett keveset, bor mellett sokat szoktak beszélni. KV. — Fejébe ment a bor. D. — Fejébe ment a borszesz. D. — Felfordult pincéjében a bor. (Elment esze.) D. — Fogytán van az esze, mint az ecetes bor. D. — Franciának hajpor, magyarnak jó bor. D. — Fürt szölőért megzálogol, borral agyon kinál. E. — Gyermekre madarat, vén emberre ifju menyecskét, németre bort ne bizz. E. — Ha a magyar bor nem is volna olyan, mint a micsodás, minden bornál még is jobb volna. D. — Ha borba fürösztenék, bőre is elinná a bort. D. — Ha bort nem találsz, sört vagy vizet igyál. D. — Ha ebszölőd sincs, ne válogass a borban. D. — Ha éjjel jön is, ki nem tér a bor elül. D. — Ha friss vize volna, abbahagyná a legjobb sört és csupán bort innék. D. — Ha hogy három a tánc, három a kupa bor is. D. — Ha vize van, bort iszik, ha vize nincs, vizet iszik. (Molnár.) E. — Három emberes bor. (Rossz. Egy adja, kettő tartja az ivót, hogy el ne szaladjon.) E. — Hogyha elkelt borod, elkeltek barátaid is. KV. — Ide a bort, hadd lássam. D. — Igyál bort, de ne sokfélét. D. — Igyál, ne hörpölgesd a bort. D — Iszom a bort,

rugom a port. E. — Jó a bor, de mértékkel. D. — Jó a bor, meg a foltos nadrág. E. — Jó a bor, meleg a foltos nadrág. Cz. — Jó a bor mindenkor, hajnalkor, éjfélkor. Np. — Jó a sör, de mégis bor az anyja. M. — Jó bor legyen római katholikus hitében (erős), legyen reformatus (tiszta), legyen zsidó (kereszteletlen) és legyen lutheranus (sem nem hideg, sem nem meleg). S. — Jó bor, pénz, szép asszony, embert kiván őrzésre. Sz. — Jó bor, pénz, szép asszony, bibor, jámbort kiván őrzésre. KV. — Jó bor, szép feleség, csendes lelkiismeret drága dolgok. E. — Jó bor mellett lehet jó verset csinálni. KV. — Jó bornak, jó embernek eredetét ne keresd. D. — Jó bornak nem kell cégér. Sz. — Jó bornak cégért ne köss. D. — Jó bornak seprüje is jó. (Alja.) S. — Jó borból jó ecet lesz. B. — Jó borod, szép kincsed, meghitt emberre bizd. D. — Jó bort és kincset meghitt emberre kell bizni. B. — Jó káposzta, rossz bor. (Sok eső.) S. — Jó legény a bor. (Bátorit.) BSz. — Jobb a szinbor, mint a lőre. E. — Jól megtanulta bor az utját. D. — Jól tudja bor utját. E. — Kántortorok, jó borok, nem szárad meg a torok. E. — Kardot köt a bor. (Éles, ecetesedik.) E. — Kenyér és bor nélkül meghül a szerelem. KV. — Keresztelt bor. (Vizezett.) E. — Késö a bort akkor kimélni, mikor már anyjára szállt. K. — Két hig tojásnak közepe egy pohár bor. (Bort kell rá inni.) D. — Két pénzes szatyornak egy pint bor az ára. D. — Két pint bor alig áztatja meg a torkát. D. — Ki a bort megissza, ura legyen. E. — Ki a bortól leázik, vagy hosszut köp vagy rokázik. Np. — Ki levesre bort iszik, nem kérnek attól tanácsot. E. — Kifolyt nagy lármával a bor, üres maradt a hordó. D. — Kimondatja bor az emberrel. (Az igazat, titkot.) Decsi János. — Kinek a pincéje tele borral, bolond ha szomjuzik. B. — Kinek bora nincs, igyék vizet. B. — Kinek szükös bora, elesége, annak jó az egészsége. ME. — Kiverte a borhimlö. S. — Kocsis itta meg a bort, a ló részegült meg. E. — Koldust kell a jó borért küldeni. D. — Konty alá való bor. (Édes.) ML. — Könnyen terem a jó bor, ha kapa a bikája. D. — Könnyü a jó borból ecetet csinálni. Pázmán. — Könnyü borból ecetet csinálni, de az ecet borrá nem változik. Pázmán. — Könnyü a rossz bort meg nem szokni. D. — Könnyü a borból ecetet csinálni, de nehéz ecetből bort. D. — Leginkább a koldusok tudják hol van a jó bor. D. — Legjobb a bor a tövén. (Pincében.) E. — Lökd meg, bor bugyan belöle. E. — Lőrén bort cserél. E. — Lyukas hordóba tölti a bort. D. — Lyukas hordóba tölt tokaji bort. KV. — Mádi borom hidegen a kotyogóban legyen. S. — Mást beszél Bodóné, mikor a bor árát kérik. D. — Meghasznált neki a bor. (Ártott.) E. — Megiszom a jó bort csutora nélkül is; ölelem a rózsám nyoszolya nélkül is. Np. — Megittuk a borát, igyuk meg a söprejét is. Ny. 16. — Meg lehet fejni egy kupa bor mellett. D. — Megmutatja a bor, kiben mi lakik. K. — Még a verejtéke is bor. D. — Még a vén embert is táncba viszi a bor. E. — Még kantája sincs, s immár furja a bort. Decsi János. — Midőn a bort nyeli, semmi akadály a torkán. D. — Minö a gazda, olyan a bor. D. — Milyen a gazda, olyan a bora. ME. — Minö a tőke, olyan a bor. Sz. — Minden jó bornak ki kell forrni magát. E. — Minél tovább szopta a bor az anyját, annál jobb. (Pihent seprüjén.) Ny. 3. — Molnár, ha vize van, bort iszik, ha vize nincs, vizet iszik. E. — Mulassunk, ha kifogy a bor, hozassunk. Ny. 5. — Nagy mester a bor. D. — Nálunk is vizezik a bort. D. — Ne adj bort az ostobának, hallgatni fog. K. — Nehéz a részegesnek vizzel pótolni a bort. D. — Nekem

csak bort. D. — Nem gyermeknek való â bor, nem tudja megrágni. Bsz. — Nem győzni borral. S. — Győzi a bort. (Sokat bir.) ME. — Nem is ital, ha nem bor. D. — Nem is bor, ha nem tokaji. E. — Nem iszik bort, csak az árát. E. — Nem itcével, hanem gyűszüvel méri a bort. E. — Nem jó a bort visszájáról tölteni. S. — Nem jó ó-bort uj hordóba tölteni, mert két kár lesz benne. KV. — Nem jó ó hordóba uj bort tölteni. (Ha a hordónak szaga van.) KV. — Nem kell a jó bornak cégér. D. — Nem nyeli, hanem csusztatja a bort. D. — Nem szenvedheti szájában a bort. (Lenyeli.) E. — Nem tölti csizmaszárába a bort. D. — Nem tölti galléra mellé a bort. E. — Néha rossz hordóba is bort töltenek. E. — Nincs a bornak titka. E. — Nincs kormánya a bornak. Bsz. — Nincs oly bölcs, kit a bor meg nem bolondit. E. — Nincs oly bölcs, kit a bor és asszony meg nem tántorit. ME. — Nyiri kocsi, nyiri ló, nyiri bor: egy se jó. S. — Oly erős bort kedvel, mely benne a halálos vétket is megöli. D. — Olyan jó a bora, mint a legjobb ecet. D. — Olyan savanyu a bora, hogy kinyilik a bicska tőle. S. — Otthon vizzel él, de másutt borral. D. — Otthon vizzel, másutt borral. E. — Ó-bornak, ó leánynak nem egy az ára. E. — Ó-bornak, ó leánynak nem egy áron itcéje. D. — Ó-bor jó és uj szalonna. KV. — Ó-hordóban uj bor, két kár lesz belőle. E. — Öreg embernek bor az itala, kása a pecsenyéje. S. — Pogány bor. (Nincs viz benne; erős.) E. — Pogány lesz egy kupa borért. D. — Rám szoktál, mint az ur borára. E. — Rászokott az ur borára. (Jóra.) D. — Rászokott a penészes borra. D.—Reggel izzadsága bor szagu. D. — Részegesnek a bor édes anyja teje. D. — Ritka hegedüs a ki bornemissza. D. — Ritkán vagyon a hegedüsben bornemissza. Decsi János. — Sajton korcsolyáz a bor. (Sajtra csuszik a bor.) E. — Sok jó borocskát elmorzsolt életében. D. — Sokat beszél az ember a bortól. B. — Sokat tud a bor. D. — Sokat vesz ki emberből a bor. D. — Sör-bor étele, itala. D.—Sör-bor, mint a tenger. E. — Sör-bor, mint a tenger, ihatik az ember. D. — Szaga után borra, mint jó vizsla nyulra. D. — Száz malmot hajtana el az a bor, melyet életében leeresztett torkán. D. — Szegény bor. (Rossz.) M. — Szegény ebéd, a hol bor nincs. Decsi János. — Szeméből bor szikrát hány. D. — Szeméből is kitetszik a bor. D. — Szerelem, bor, kocka, mindenből kifoszta. KV. — Szerelem, bor, kocka, üritik az erszényt. E. — Szerelem, éj és bor, sok gonoszsággal forr. KV. — Szüret, ha egy csepp bor sincs. S. — Talán több bort ivott, mint te vizet láttál. D. — Tele borral, mint a spongya vizzel. D. — Tele immár a bor-róvás. D. — Teleszitta magát borral, mint jó pióca vérrel. D. — Tokaji bort gyalázza a beczkói lőre. D. — Tokaji bort korholja a beczkói lőre. S. — Tótnak kökény a bora, vadalma fügéje. Sz. — Többen halnak borban, hogysem a tengerben. KV. — Többet beszélnek bor mint étel mellett. K. — Tudja melyik kocsmában árulják a jó bort. D. — Ungári bor, beregi buza, nyiri makk, nem szerez bőséget. D. — Utólérte a bor. E. — Ugy issza a bort, mint a vizet. D. — Uj szalonna, ó-bor. (Jó.) E. — Újért az ó-bort el ne hagyd. B. — Vagy bor vagy viz. (Vagy jobbra, vagy balra.) E. — Valamely bort a cigányok szeretnek, jó bor az. KV. — Vallató, mint a beczkói bor. S. — Van a bornak titka. (Ismerni kell.) E. — Vén embernek bor levese, kása pecsenyéje. D. — Vén embernek bor a patikája. E. — Vén embernek kása pecsenyéje, bor a patikája. D — Vén embernek bor az orvossága. S. — Vize sincs, mégis borokról beszél. ME. — Vizet sem látsz, hol én bort. E. — Vizet prédikál s maga bort iszik. D.—

Vörös mint a budai bor. D. — Vörös mint a szegszárdi bor. D. — Zavaros mint a megfordult bor. D.

Borbély. Beretvája sincs, mégis borbély. D. — Borotvája sincs, mégis borbélylyá teszi magát. E. — Borbély inas. D. (Szemtelen.) — Borbély legény. (Kevély.) D. — Borbély műhelyben faragott ujság. (Hazugság.) D. — Borbélyból lett orvos. D. — Büszke mint a borbély legény. D. — Ha nincs íród és szelencéd, mért teszed magad borbélylyá? KV. — Hazudik mint a borbély. E. — Kevély mint a borbélylegény. E. — Nyaknak hóhér a borbélya. E. — Okos borbély nem gyógyit minden sebet egy írral. D. — Sem írek, sem szelencéjek, mégis borbélylyá tették magukat. Pázmán. — Szeles mint a borbély-legény. E. — Siet mint a borbély, hogy későn ne járjon. D. — Uton van mint a borbély pénze. Ny. 21.

Borbélykodik. Ha se szelencéd hozzá, se írod, ne borbélykodj. D.

Borcégér. Minden borcégérnek köszön. D.

Bordély. Sippal, dobbal, trombitával jön a bordélyból. (Szemtelen.) D.

Borda. Azon bordában szöttek. (Egyformák, mint az egy bordában szött vászon.) M. — Egy bordában szöttek. KV. — Három nem jó ha sokat hever: kereskedőnek a ponyvája, fonónak a rokkája, takácsnak a bordája. Ny. 20. — Ne hagyjuk bordában a vásznat. (Mit elkezdettünk, folytassuk.) Ny. 6.

Bormérő. Hitetlen mint a bormérő. D.

Boris. Boris a kedvese. (Bor és Boris szójáték. Szereti a bort is, a lányt is.) Ny. 2.

Borivó. Ritka kocsma borivó nélkül. D.

Borju. A bika alatt is borjut keres. Sz. — A borjunak, mig szopik, nincs neve. (Nem tudni mi lesz a szopós gyermekből.) D. — A fösvény ember bika alatt is borjat keres. D. — A gonosz nyelv bika alá is borjat tehet. D. — A kié a tehén, azé a borju is. ME. — A ravasz nyelv bika alá is borjat tehet. D. — Az otthon kedvére nevelt gyermek végre borjuból ökörré válik. KV. — Ajándék-marhának nem kell borju fogát nézni. B. — Anyja után szalad a borju. D. — Adj neki, hogy el ne vesse borját. Cz. — Azt gondolom borju repül. (Nagyot hazudik.) K. — Árva tehén borja. Ny 1. — Átesett rajta, mint mester a borjuján. Ny. 1. — Bámészkodik, mint borju az uj kapura. B. — Bámul, mint borju az uj kapura. E. — Bika alá borjut tesznek E. — Borjat keres, ökröt veszit. E. — Borjastul tehenet. K. — Borjukötelen tartják. (A férj nem fér feleségéhez, ha terhes.) E. — Borju vezeti a tehenet. D. — Borjuval adják a kötelet. E. — Borju nyiró pénteken. (Soha.) B. — Borju vágó pénteken. (Soha.) ME. — Derzsen csinálják a tarka borjut. (Csufolás.) Ny. 7. — Elég ebédjére egy madárka és egy borjucska (Telhetetlen nagy evő.) D. — Ez is a szőke tehén borja. (Szép.) D. — Farkához rug mint a borju. E. — Feltartja orrát mint a zámolyi borju. (Zámolyban Győr-megyében egy gazda széna kazaljára csapdát tett: borjut fogott.) D. — Feltekerte eszét, mint döglött borju a farkát. E. — Ha borját megeszed, keveset szántasz a szőkén. D. — Holnapután kis kedden, borjunyuzó pénteken. (Soha.) E. — Holnapután kis kedden, borjuvágó pénteken. (Soha.) S. — Jobb a tehén borjastul. D. — Jobb a száraz falat békességgel, mint a hizott borju perlekedéssel. ME. — Jobb a száraz kenyér békességgel, mint hizlalt borju pörlekedéssel. K. — Kakas alatt keresi a tojást, bika alatt borjat. D, — Kemény, mint a borjubőr csizma. D. — Kényén szökott gyermek borju neven ébred. E. — Kicsalná tehénből a borjut. (Igen tud kérni.) E. — Kifagy borju a tehénből.

(Nagy hideg.) E. — Kihuzná a tehénből a borjut. (Igen tud kérni.) Ny. 2 — Kikéri anyjából a borjut. Ny. 1. — Kinek borja nyalja. D. — Kinek nem borja, nem, nyalja. B. — Lökdösi, mint bolond borju az anyját. Ny. 9. — Megbődül a borju benne. (Ostoba.) E. — Megfordult a borju benne. (Elmult haragja.) E. — Megjáratták vele a borjutáncot. (Megverték.) D. — Megjárta, mint német a borjuval. (A német azt hitte, hogy az ugrándozó borjuból jó paripa lesz, — pedig csak lusta tehén lett belőle.) E. — Megjárta, mint Csuri Ferkó a tinóborjuval. (Részegkorában a bikát tinónak nézte.) Ny. 1. — Meglesz az borjunyuzó pénteken. D. — Megszokta a tehén, hogy borját elül-hátul nyalja. D. — Milyen a tehén, olyan a borja. S. — Minden tehén maga borját nyalja. D. — Mosolyog, mint Máté tehénborja. Cz. — Ne nyaljad, ha nem borjad. D. — Nehéz a borjakkal bánni. (Ostobákkal.) D. — Nem bornya, ha nem nyalja. Ny. 10. — Nem nyalja, a kinek nem borja. M. — Nem sokat ugrándozik az éh borju. KV. — Nem sokat ugrik a szalmán hizott borju. KV. — Nem sokat fincál a szalmán hizott borju. K. — Nyalja, borja. E. — Ostoba mint a borju. D. — Ökör alatt borjut keres. KV. — Ökör alatt borjut ne keress. M. — Ökröt vesztett, borjat keresett. D. — Ő is a szőke borja. (Szép, szerencsés.) D. — Örül, mint az istállóból kiszabadult borju. D. — Ritka borju ugrás nélkül. D. — Rugott borju. (Elhagyott gyermek.) E. — Szélrül van, mint a mester borjuja. (Jobban vigyáznak rá.) Ny. 4. — Szép a borju, nyilván kövér tehén alatt szopott. B. — Szinte annyi borjubört visznek a vásárra, mint ökörbört. (Halnak fiatalok, öregek egyaránt.) K. — Tehén a borját elülhátul nyalja. D. — Tehenes emberé a borju. (Apaság: kié az asszony, azé a gyermek.) Ny. 18. — Tehenét vesztette, mikor borját kereste. D. — Teleri az eszét, mint döglött borju a farkát. Ny. 1. — Ugy keresi okos a borjut, hogy mellette a tehenet el ne veszitse. D. — Ugy néz ki, mint a nyalott borju. ME. — Ugy reszket, mint a fagyos borju. KV. — Ugy reszket, mint a részeg borju. KV.

Borka. Megmetszik a torkát, ha elveszik a Borkát. (Borka és borocska nélkül nem élhet.) D. — Szereti a borkát. (U. a.) E.

Boronál. Nem vethet husz ember annyit, a mennyit ő egyedül beboronál. D. — Ugy szánts, hogy boronálni lehessen. S.

Boros. Boros hordó. (Részeges.) D. — Ha titkot akarsz kitanulni, jártasd a boros korsót. Cz. — Pálinkás apának boros a fia. D. — Rossz boros kulcsár az, ki szomjan meghal. KV.

Borostyán. A borostyán koszorut tökre ne tedd. D.

Boroz. Erősen borozik a legény. D. — Együtt boroznak. D.

Bors. Barátságban egy kis veszekedés olyan jó, mint étekben a bors. ML. — Borsot tör az orra alá. Pázmán. — Kecsketúró, borstörés. (Segberugás, verés.) D. — Kicsiny a bors, de erős. M. — Kicsiny a bors, de erős és gyors. KV. — Lapáttal méri a borst. (Fösvény: sok legurul.) D. — Megadja savát, borsát. E. — Mész, bors és csuklya, sok rosszat elfedez. K. — Mész, bors és csuklya sok rosszat eltakar. KV. — Nem mind bors, a mi gömbölyü. D. — Nem mind bors, a mit a kalmár ebe hullat. BSz. — Veszik, mint a borst. E.

Borslé. Maradék-pecsenye borslében más étek. E.

Borsos. Borsos az ára. E. — Udvari élet nemcsak borsos levet, de kenyérhajat is ád. KV. — Udvari élet nemcsak fehér kalácsot, hanem borsos levet is tálal. D.

Borsol. A mit adsz, ne borsold meg. Ny. 1. — Koty bele szilvalé, majd megborsolnak. (Ki más beszédébe bele-

kotyog, megjár.) Cz. — Kotyide szilvalé, majd megborsollak. Ny. 1.

Borsodi. Táncol mint a borsodi asszony. (Részeg.) Ny. 3.

Borsó. Adjon isten minden jót: bort, pecsenyét, olcsó sót, a lengyelnek sok borsót, ellenségnek koporsót. Sz. — Akármint hányd a borsót a falra, de nem ragad rá. M. — Borsón tolták a tornyot, mint a rátótiak. S. — Borsóval teli a torka. (Bor - só; szójáték.) E. — Borsót törtek az orcáján. (Ragyás.) E. — Falra borsót hány. Decsi János. — Falra hányja a borsót, nem ragad rá. B. — Hiába hányod falra a borsót, nem ragad rá. E. — Hiába hintesz borsót a falra, mert nem ragad rá. B. — Lapát hátával méri a borsót. (Fösvény; legurul.) E. — Lapát háttal szórja a borsót. (Sikeretlen munkát végez.) D. — Lencse, borsó, kása, istennek áldása. D. — Lencse, borsó, kása, diák táplálása. Ny. 20. — Lencse, borsó, kása, istennek áldása, diák táplálása. E. — Mácsikot kanállal, borsót villával. (Eszik: ügyetlen.) S. — Magyarnak korsó, németnek borsó, tótnak koporsó. D. — Mit hánysz falra borsót? KV. — Talán borsón tolták el. (A görgeiek Tornamegyében templomukat böviteni akarták s a belső fal tövében borsót szortak s kezdék kifelé tolni a falat, midőn hátra csusztak, azt hitték a fal ment kijebb, távolabb tölök.) E. — Tótnak borsó, németnek koporsó. E. — Borsózik a háta. (Fél.) E.

Boru. Borura derü. E. — Boru után felderül még. E. — Derüre borura. S. — Derüre-borura iszik. S. — Nem leszek én árva mindég, — boru után derült az ég. Np.

Borul. Hol tisztul, hol borul az idő. D. — Homályba borult hajnali csillaga. (Szerencsétlen.) D. — Ne borulj lábához, ha fejével szólhatsz. (Szolga, ur.) D.

Borz. Összeakadt hörcsög a borzzal. (Két dühös.) D. — Nyul nem borz. D.

Borza. Kinek hasa fáj, keressen rá borzát. (Ne jajgasson, keressen írt.) Ny. 5.

Borzas. A ki borzas, azt kell simitani. Ny. 1. — Borzas haju böjti boszorkány. D. — Hogy a fésü ne kopjék, borzasan jár. D. — Mást simit, maga borzas. D.

Bosnyák. Rá-rákezdi, mint Bosnyák a táncot. (Öreg volt, nem akart annak látszani.) D.

Bosszankodik. Bosszankodik, ha csak a macska ránéz is. B. — Magamagára is bosszankodik. D.

Bosszant. Bosszantja, mint a vörös posztó a bikát. S. — Kinek szárnya alatt nyugszol, azt ne bosszantsd. D. — Nem jó a szerencsét megbosszantani. D.

Bosszantás. Bosszantás minden embertöl kitellik. Cz. — Bosszantás minden kis embertöl kitellik. B.

Boszorkány. Borzas haju böjti boszorkány. D. — Büdi boszorkány. (Büd Abaujban. Veszedelmes asszony.) E. — Géczi boszorkány. (Gécz Szatmárban.) Arany. — Olyan mint a büdi boszorkány. Ny. 6. — Ugy néz ki mint a böjti boszorkány E. — Üget mint a büdi boszorkány. E. — Vén boszorkány. S.

Boszorkányság. Nem boszorkányság. S. — Gyorsaság nem boszorkányság. S.

Boszu. A boszu sokra viszi az embert. D. — A boszu nem sokat fontolgat. S. — Az asszony csak gyarló, boszuállásra hajló. KV. — Boszut állani nem vitézség. (Pekri Lőrinc mondá, midőn biztatták hogy a hálátlan szászokra törjön.) D. — Erőltetni kell a boszura. D. — Kis boszu nagyra viszi az embert. D. — Ne siess a boszuállásra. KV. — Nehezen felejti el a magyar a boszut. D. — Számba sem veszi a boszutevőket. D.

Boszuság. A boszuság nagyra viszi az embert. KV. — Ki a régi boszuságot elszenvedi, magát ujra

késziti. D. — Könnyebben felejti kigyó farka vágását, mint asszony legkisebb boszuságát. ME. — Pappal álmodni, boszuság. S.

Bot. Bot, ha megaranyozzák is, sulyosat üt. D. — A bot vastagabb vége még hátra van. B. — A botnak két vége van. (Ki engem ver, én is verem.) E. — A farát bottal mérték végig. D. — A ki bottal köszön, annak doronggal felelnek. Ny. 4. — A ki ebbel játszik, bot legyen kezében. KV. — A ki ebbel játszik, botot tartson kezében. D. — A ki ebbel bolondozik, bot legyen kezében. Cz. — A ki szerencsétlen, bottal is agyonlövi magát. D. — A ki verekedni akar, könnyen talál botra. E. — A mely ebet bottal hajtanak a nyul után, nem fogja az meg. M. — A mely ebet bottal üznek a nyul után, nehezen fogja meg. KV. — A mely ebet bottal hajtanak a nyul után, eb eszik annak fogtából. E. — A mely ebet a nyul után bottal kell hajtani, a fene eszik annak a fogtából. Ny. 3. — A mely ebet bottal kell hajtani, nem fog az nyulat. B. — A mit kézzel ér az okos, nem hajitja bottal. (Gyümölcsöt.) D. — A szökött szolgának bot a fizetése. D. — Az isten nem ver bottal. Ny. 6. — Az isten nem bottal ver. Ny. 4. — Aranyos kantár szamár fejéhez: bot a tegezhez. Pázmán. — Bolondnak bot jó és fapénz. Ny. 2. — Bolondnak bot kell és fapénz a markába, ha elveszti ugy sem kár. Ny. 14. — Bolondot bottal. KV. — Bot a sarokban. (Esö lesz; képtelen babona.) E. — Bot a tegezhez. (Össze nem illők.) Pázmán. — Bot alá fogni. M. — Bot fejtől görcs a gondolat. D. — Bot nem fegyver. D. — Botba futsz. E. — Botba ugrik. B. — Botból beretva, kutyából szalonna, nyulból jáger, krinolinból hozentráger soha sem lesz. S. — Botból nem lesz beretva. KV. — Botból csinálja a kést. D. — Botból csinált nyelvvel nyalogatták hátát. D. — Botból kötötték fara koszoruját. (Verés.) D. — Botnak is végén a bunkója. Ny. 2. — Bottal ütheti nyomát. (Elillant.) D. — Buta mint a bot. S. — Egyik kezében bot, másik kezében kalács. Ny. 3. — Ember pénz nélkül, vak bot nélkül. D. — Fél mint eb a bottól. D. — Füle botját sem mozgatja. (Nem gondol vele, nem hederit rá. A szamár fülén bojt van.) — Gyalogosan, bot mellett. E. — Ha bolonddal beszélsz, bot legyen kezedben. Ny. 6. — Ha bottal ütik, nem fogja a fegyver. (Mert bot nem fegyver.) E. — Ha isten akarja, a bot is elsül. S. — Ha kutyával játszol, bot legyen kezedben. D. — Ha nincs bot a szamár hátán, nem üget. Ny. 2. — Hátul hordja az eszét, mint kondás a botját. Ny. 14. (Késön okul.) — Hátul hordja az eszét, mint juhász a botját. (u. a.) Ny. 1. — Hegyes mint a bot butykója. (Tompa elméjü.) BSz. — Hol szóval, hol bottal. D. — Idején kitetszik, mely fából válik bot. D. — Igen illik mint a bot a tegzibe. KV. — Keserü a botsajt. D. — Kása nem étel, bot nem fegyver, tót nem ember. S. — Késő botnak nagyobb a sulya. D. — Ki látott botból beretvát? Pázmán. — A ki verni akar, könnyen talál botra. D. — Kin nem fog a szó, bottal neki. S. — Kicsin a koldus, de elég nagy a botja. D. — Kicsin ember nagy bottal jár. Ny. 10. — Kis ember nagy bottal jár. E. — Kis koldus, nagy bot. Ny. 22. — Koldustól a botot kéri. (A mi nélkül el nem lehet.) E. — Kutya is fél a bottól. D. — Maga után huzza az eszét, mint juhász a botját. (Késön okul.) Ny. 2. — Meglegyintette, mint Bódi a gólyát, hogy botra tekerődzött a nyaka. (Agyonütötte.) Ny. 1. — Megszokhatni a botot is. D. — Megverte a botnak sebes esője. D. — Minden botnak két vége van. ME. — Minden botnak kettő a vége. D. — Minden botnak van fogása. D. — Minden botnak végén a feje. M. (Vége választja meg.) — Minden botnak végén a furkója. B. — Minden koldus a maga botját di-

cséri. KV. — Minden koldus maga botját őrzi. D. — Mit kézzel ér, nem hajitja bottal. E. — Ne szólj mindenkivel bot nélkül. D. — Nem mind juhász, kinek botja van. D. — Nem minden botból leszen beretva. M. — Nyul után bottal hajtja az agarat. D. — Nyul után bottal veri az agarat. E. — Olyan a bot, minő a tőke. D. — Olyan mint a bot. (Buta.) E. — Rest szolgának bot a bére. E. — Ritka koldus bot nélkül. D. — Rossz kopó az, melyet bottal kell hajtani a nyul után. S. — Szabódónak bot az abrakja. D. — Taliga nem szekér, bot nem fegyver. Ny. 8. — Tót nem ember, bot nem fegyver, kása nem étel. Sz. — Ugy megverte az isten, hogy a botot is rajta felejtette. (Betegség után nyomorodott maradt.) D. — Utoljára a kutya sem fél a botos bálványtól. D. — Ütheted már bottal a nyomát. (Tolvaj elillantott, lábnyoma a hóban.) Ny. 1. — Üti a kutyát bot nélkül. (Teszi magát, hogy nem tud a dologról.) Ny. 14. — Válogat, mint Mudri a botokban. Ny. 14.

Botlás Botlásban legjobb a tanácsváltoztatás. R. — Minden lépésében egy botlás. D. — Megbotlásra elesés következik. E.

Botlik. A ki hamarkodik, hamar botlik. D. — A ki igazán jár, nem botlik. KV. — A ló négy lábon jár, mégis megbotlik. Ny. 14. — A lónak négy lába van, mégis botlik. Ny. 3. — A megbotlott nyelv is gyakran igazat mond. KV. — Alig botlik, mindjárt esik. E. — Botlik a neve. (Sok hibát követ el.) E. — Botlik a nyelve. (Hazudik.) D. — Botlik az esze. B. — Bölcs is hétszer botlik napjában. ME. — Csetlik-botlik. (Vén.) D. — Csetlik-botlik, mint a vak ló. S. — Csetlik-botlik, mint a vén ló. ME. — Jobb lábbal megesni, mint nyelvvel botlani. KV. Jobb lábbal megbotlani, mint nyelvvel. D. — Ki a haláltól fél, fiatal korában sokat botlott. D. — A ki soha nem botlik, soha egyenest nem jár. E. — Lónak négy a lába, mégis botlik. D. — Nagy ember nagyot botlik. Cz. — Mihelyt botlik, mindjárt esik. (Vén.) D. — Nem csuda, ha megbotlik a vak ló. Sz. — Négy lába a lónak, mégis megbotlik. Sz. — Négylábu is botlik. Decsi János. — Okos, ha botlik, igen nagyot botlik. E. — Száz forintos paripa is botlik. E.

Botlékony. Botlékony száju. (Hazug.) D.

Botránkozás. A félénk katona a rendnek botránkozása. D.

Bő. (Bőven.) A mi bőben büdös, szükben jóillatu. D. — A mi bővében redves, szükében kedves. D. — Adhat a szegénynek bőven. D. — Bő hideg, bő termést hoz. S. — Bőben büdös, szükben édes. KV. — Bőben büdös, éhben édes. E. — Bőven adja a kanta. D. — Bőven beéri a magáéval. D. — Kinek bő az idő, még kifogy belőle. E. — Nem mind fő, a mi bő. D. — Nossza neki (rajta) bő gatyás. (Paraszt.) E. — Van bőven, mint szabó szemetén a posztószél. Ny. 2. — Zsellért fogadhatna bő nadrágjába. (Sovány.) D.

Bögre. A kis bögre hamar forr, de hamar is apad. D. — Csurig van a bögre vizzel. (Most már elég!) Ny. 8. — Kis bögre, nagy kanál. E.

Bőg. A mely tehén sokat bőg, keveset tejel. KV. — A mely tehén sokat bőg, kevés tejet ad. D. — Az ökörnek nagyobb a gégéje, mégsem bőg annyit. D. — Bőg mint a bika. D — Bőg mint a marha. B. — Idegen ökör is hazafelé bőg. D. — Kolompos után bőg a csorda. S. — Mely ökör sokat bőg, keveset huz. S.

Bőgés. Ha az ökröt megszólitod, bőgését veszed. D. — Szamárbőgés, ebugatás nem hallik menyországba. E.

Bőgő. Az eget is bőgőnek nézi. E. — Hegedü nem bőgő. D. — Megy beléje mint bőgőbe a huszas. Ny. 2. — Részeg ember az eget is bőgőnek nézi. Cz.

Böjt. A beteg embernek egész napi

böjtje. D. — A ki nem akarja, annak böjtöt szab. D. — A ki sok zabáló csütörtököt tart, bosszu böjtre szorul. Cz. — Kinek sok a zabáló csütörtökje, annak sok hamvazó szerdája és böjtje. D. — A tüz böjtön bakzik. E. — Barát beszél böjtről, de hasa teli van. E. — Beteg ember böjtje. KV. — Beteg ember böjtje, részeg ember imádsága. Sz. — Bolondnak mondja, ki a böjtöt szerzette. D. — Böjt van, jól élnek a papok. Ny. 4. — Csendes mint böjtben a csapszék. D. — Csendes, mint böjtben a mészárszék. D. — Duna pontya, Tisza kecsegéje, Ipoly csukája legjobb böjt, ha szerémi borban fött. Cz. — Gazdag lánynak böjtben is esik farsangja. D. — Ha a böjt első napján esik, akkor kicsirázik a kéve. S. — Ha ebre biznák a böjtöt. E. — Ha ebre biznák a nagyböjtöt! D. — Hosszu mint a nagyböjt. D. — Hozzászokott, mint szamár a böjthöz. D. — Kinek nem kell, annak böjtöt szab. (Hogy a hernyócsapástól meneküljenek egy faluban, a lakosokra böjtöt szabtak, — jobb lenne, ha a hernyókra lehetett volna.) E. — Könnyü teli hassal böjtöt dicsérni. KV. — Könnyü tele hassal böjtről papolni. D. — Kurta farsang után negyvennapi böjtre fogták. D. — Lesz még annak böjtje. Ny. 2. — Minden farsangnak van egy böjtje. E. — Minden jóllakásnak van egy böjtje. Ny. 9. — Nem szereti eb a böjtöt. D. — Nincs farsang böjt nélkül. S. — Részeg ember imádsága, beteg ember böjtje nem sokat ér. Cz. — Se böjti, se téli. E. — Sóhajt mint a böjti szél. E. — Sovány mint a böjti szél. E. — Szomoru mint böjtben a cigány. E. — Szomoru mint böjtben a muzsikus cigány. S. — Szomoru, mint böjtben a kocsma. D. — Borzas haju böjti boszorkány. D.

Böjtöl. Böjtöl, mint a pap macskája. S. — Ki hinné, hogy Antal is böjtöljön. KV.

Bökkenő. Ez a bökkenője. Sz. — Itt ám a bökkenő. D. — Ne kerengesd annyit, mondd ki a bökkenőjét. Cz. — Ne nyögj, mert hátra még a bökkenője. Ny. 2.

Bölcs. A bölcs ember mindenütt otthon van. KV. — A bölcseket is megbolondítja a sok bor. KV. — A szerelem a bölcset is vakká teszi. KV. — A tudatlanok közt könnyü bölcs nevet szerezni. B. — Bölcs embernek nehéz a tudatlanok közt szólani. B. — Bölcs embernek bajos tudatlanok közt szólani. E. — Bölcs is hétszer botlik napjában. ME. — Bölcs mint a Sibilla. B. — Bölcs orvos méregből is orvosságot csinál. E. — Bölcsebb a reggelre halasztott tanács. D. — Bölcset beszédéről. E. — Bölcset is megvakit a szerelem. E. — Bölcsre hallgass. KV. — Bölcsre hallgat az okos. S. — Bujaságot üző soha bölcs nem lehet. KV. — Egy bolond annyit kérdezhet, hogy száz bölcsnek is gond leszen rá megfelelni. E. — Ha hallgattál volna, bölcs maradtál volna. (Latin.) S. — Hosszu ember ritkán bölcs. Decsi János. — Ki bölcset küld, kevés szóval küldi. E. — Ki életét megvetheti, soha bölcsen nem élt. D. — Kövér emberben ritkán láthatsz bölcset. Decsi János. — Lám oly bölcs, mint az én macskám. M. — Magát bölcsnek vélni igen nagy bolondság. KV. — Nekem is volt egy bölcs macskám, a csávába halt vala. KV. — Nem kell a bölcset tanácscsal terhelni. B. — Nincs oly bölcs, kit a bor meg nem bolondit. E. — Nincs oly bölcs, kit bor és asszony meg nem tántorithat. ME. — Oly bölcs mint az én macskám. E. — Pajkos ifjunak bölcs tanácsadás. (Hiábavaló.) D. — Róka most a világ, bölcs a praktikában. D.

Bölcseség. Az urnak félelme a bölcseség kezdete. KV. — A bölcseség legjobb utiköltség. D. — Bolondságból tanulni bölcseség. E. — Kanállal ette a bölcseséget. E. — Nagyobb a bölcseség a káposztás husnál. Sz. — Paraszt furfangját, Isten bölcseségét

nincs ki kitanulja. S. — Tudomány és bölcseség legjobb utiköltség. KV.

Bölcső. Bölcsőből sirba. D. — Bölcsőjét is az ördögfiak ringatták. (Gonosz.) D. — Fabölcsőben ringatták. (Ő is hazug.) D. — Ne ringasd a bölcsőt, ha üres. Ny. 3. — Törd ki fogad, feküdj a bölcsőbe. (Rosszabb a kis gyermeknél.) E. — Verd ki fogát, belefektetheted a bölcsőbe. (U. a.) D. — Torkig van benne, mint szaros gyermek a szalmabölcsőben. (Bajban.) D.

Bömböl. Bömböl mint a bika. Sz.

Bömmög. Bömmög mint a medve. D.

Böndő. (L. bendő.) Apányi a böndője, de nincs hozzá tehetsége. (Többet tud enni, mint megkeresni.) Ny. 2.

Bőr. A farkasok közt is egyiknek szebb a bőre, mint a másiknak. D. — A jó macskát bőréért megszokták nyuzni. E. — A követ is megnyuzná, ha bőre volna. D. — A macskát is bőréért megölik. D. — A medvebőrre előre iszik. Sz. — A róka szőrét változtatja, de nem bőrét. D. — A rossz adós rosszabb a farkasnál, mert a bőre sem jó. D. — A rossz pásztor bőrrel kereskedik. D. — Az okos vadász nem iszik előre a medvebőrre. D. — Az asszonynak hét bőre van. (Ha szemtelen, nagyon az.) E. — Azt gondolja a fiskális, hogy az ember is asszony, hogy hét bőre van. (Hétszer lehet mégnyúzni.) Ny. 5. — Alig érte be maga bőrével. D. — Alkusznak már a róka bőrére. D. — Angyalbőrbe öltözött. Ny. 2. — Arca bőre bocskorták. E. — Bárány bőrben farkas. E. — Belédesbele bujt, mint kullancs a bőrbe. D. — Bocskorbőr az arca. B. — Bőrébe is alig fér. D. — Bőrére megy. E. — Bőrét is lehuzná. (Hitelező.) E. — Bőrét is lehuzták a szegénynek. E. — Bőrével fizet. E. — Bőrében áll. (Érdekében.) E. — Bőrére jár a dolog. D. — Bőréből is kivetköztetné az embert. D. — Börén kivül mindene rossz. ME. — Bőrével fizet, kinek pénze nincs. D. — Csak a csontja bőre. M. — Csontja bőre. D. — Csontjára száradt a bőr. S. — Dobra vonták a bőrét. (Szigoruan vallatták.) E. — Drága mint vargának a bőr. D. — Drágán árulják a disznóbőrt. D. — Eb a varga bőr nélkül. F. — Egész teste bőre merő bársony. D. — Egy rókáról két bőr. D. — Egy rókáról két bőrt nyúzni. S. — Egész nap a háti börön. (Rest.) D. — Elkopott ujja bőre a pénzolvasásban. (Gazdag.) D. — Előre iszik a medve bőrére. D. — Előre inni a rókabőrre. E. — Ember lappang a kis bőrben is. D. — Ember bőréből füzné bocskorát. D. — Emberből kamolja a hurokat. (Kegyetlen.) D. — Emberen a bőr, jó lovon a szőr nem sokat számit. Ny. 4. — Erőtlen mint a bőrehagyott kigyó. E. — Feszül a hasbőr. (Hizott.) D. — Félti a bőrét. D. — Férj meg bőrödben. S. — Fiatal bőr annyi van a vásáron mint öreg. (Halott.) D. Ny. 5. — Fordits a bőrt, csizma lesz belőle. D. — Gyenge a bőre, azt félti. D. — Ha a kutya bőrére eleve innának, elkevélyednék. E. — Ha borba fürösztenék, bőre is elinná a bort. D. — Ha bőrét dobra vonnák, kétszer jobban szólna. (Nyelves.) D. — Ha lepálik a szőre, fenének sem kell a bőre. Ny. 8. — Ha nincs szőre. vagyon bőre. E. — Ha valaki megszakad az uraság dolgán, olyat bőrharanggal fizetnek ki Budán. (Fing.) D. — Helybenhagyták a háti bőrt. (Verés.) D. — Hét bőre, mint a cigánynak. S. — Hitvány disznónak bőre sem jó. D. — Hogy a varga cserezze ki bőrét. D. — Holt embernek bőrét is lehuzná. D. — Holta előtt bőrét is eladta. D. — Jaj a bőrének! S. — Játszanak vele, mint a bőrlapdával. D. — Jordán bőrt viszen a hátán. (Zsidó.) Ny. 19. — Kemény a feje bőre. D. — Kemény, mint a borjubőr-csizma. D. — Kicsipett, mint szalonna bőrke a tüzön. S. — Kiki maga bőrét viszi a vásárra. D. — Kiporozták nadrágját, mint szücs a bőröket. D. — Kiugrott a bőréből. D. — Könnyü más bőréből

széles szíjat vágni. D. — Könnyü más bőréből szijat hasitani. E. — Könnyü más bőréből hársat hasitani. E. — Lehányja szőrét a farkas, de bőréhez igen hozzászokott. D. — Lehuzná a tetünek is bőrét, ha valaki megvenné. D. — Lót-fut, mint a bőrszedő zsidó. Ny. 19. — Lődd meg a medvét, aztán igyál bőrére. D. — Majd kibujt a bőréből. (Örömében.) E. — Majd kiugrott a bőréből. (U. a.) E. — Más bőrére játszik. (Költségére.) S. — Más bőrébe öltözne, ha lehetne. D. — Más bőréből szijat ne mess. D. — Más bőréből széles szijat hasitani. KV. — Medve bőrére inni. S. — Meg nem férhet a maga bőrében. D. — Megszegték bőrkéssel a kenyeret. (Büntetés.) D. — Megvagyok a régi börömben. E. — Minden ember a maga bőrét viszi a vásárra. (Számol tetteiről.) Ny. 5. — Nehéz a disznóbőrből szattyánt késziteni. D. — Nehéz a molyos bőrt kicsávālni. Cz. — Nem fér a böribe. ML. — Nem győzi bőrrel a hasa. (Nagy evő.) D. — Nem győzi bőrrel a hasát. (Hízik.) E. — Nem jó előre alkudni a róka bőrére. ME. — Nem lehet egy rókáról két bőrt huzni. E. — Nem szeretnék a bőrében lenni. D. — Nincs oly agg róka, a kinek bőre a csávába nem kerül. KV. — Nincsen semmi bőre, nem tud pirulni. ME. — Oly vastag az arca bőre, mint a bocskorták. E. — Örömében bőrébe is alig fér. D. — Padra viszik bőrét. (Meghalt.) E. — Kiteritették a bőrét. (U. a.) ME. — Ráhült a bör. (U. a.) E. — Ritkán vesz el maga bőrében a róka. E. — Róka bőrével fizet. (Ravasz lakol.) Ny. 6. — Rossz bőrben van. (Beteg.) E. — Sátán szolgáinak nem használ az angyalbőr. Ny. 2. — Se szőre, se bőre. D. — Somfahájjal kenegették a háti bőrt. D. — Szépen döglik a marha, olcsó lesz a bőr. D. — Szijat szelhetsz háta bőréből. D. — Szijat szabtak a háti bőrből. (Verés.) D. — Szijat vágna más bőréből. E. — Szinte annyi borjubőrt adnak el, mint ökörbőrt. (Ifju, öreg egyaránt hal.) D. — Szinte annyi borjubőrt visznek a piacra, mint ökörbőrt. (U. a.) K. — Szőröstül-böröstül. (Mindenestül.) E. — Szőrét is, bőrét is. S. — Terem mint a hátibőr. (Még a mult században is kikészitetlen birkabőrt viselték a hátukon.) Ny. 14. — Ugy dicséri, majd lemegy a körméről a bőr. (Verik.) Ny. 3. — Ugy kért, ugy kért, majd lement könyökéről a bőr. E. — Ugyan megizzasztották a háti bőrt. (Verés.) D. — Uj bőrbe bujt. (Ruha.) E. — Vadak bőrébe öltözött ijesztő. D. — Vastag mint a bivalybőr. D.

Bőregér. Este jár, mint a bőregér. S.

Bördön. Torok nem bördön. D.

Bőség. Ungvári bor, beregi buza, nyiri makk nem szerez bőséget. D.

Böske. Mihez Böske szokott, Örzse el nem felejti. D.

Bregyó. Vén bregyó. S.

Briliant. Fényes, mint a briliant. D.

Brugós. A vén brugós mindennap egy nótát felejt. E.

Bú. A bolondnak bú a járása, kár a társa. D. — A bú sem tart örökké. D. — A búnak fenekébe esett. (Mély.) D. — A búnak is van ideje. E. — A bút búval el nem verhetni. D. — A felényi bú is sok. D. — A kinek hat lánya van, búkérni ne menjen máshoz. Ny. 1. — A király sincs bú nélkül. D. — Az egyes élet búval jár. ME. — Az embert emészti a bú, mint a fát a szu. D. — Baját a bú éri. D. — Biceg bújában, mint a szárnyaszegett liba. D. — Bú között született, gond között vénhedett. D. — Búnak eresztette fejét. D. — Búját látod, ha másba kapcáskodol. D. — Egy pénz ára haszon sincs a legnagyobb búban. E. — Egyik bu a másikat éri. D. — Elemésztette magát bújában. D. — Elhagyta magát, el is fogyott bújában. D. — Életében mindig uczu-bú! (Mulatott.) D. — Ha bút látni nem kivánsz, senkinek se mondj ellent. D. — Ha feleséget veszesz, bútól ment nem leszesz. B. — Ha szomoru

megrészegszik bújában, még búsabb lesz, ha feljózanodik. E. — Ha tudná a disznó mire hizlalják, megdöglenék bújában. K. — Hadd istenre dolgodat, búból vigasztalást hoz. D. — Halál szekere minden bút, bánatot elvisz. E. — Ki álnokságot vet, bút arat. F. — Ki feleséget vesz, bútól üres nem lesz. KV. — Kicsiny a kocka, de sok bút okozhat. D. — Magányos élet nem lehet bú nélkül. KV. — Megette a bú. D. — Mitevő legyen bú feje. E. — Minden búnak vége, boldog halál szekere. E. — Nehéz a bút eltagadni. D. — Nem tud hova lenni bújában. E. — Ritka gazda bú nélkül. D. — Se eszik, se iszik bújában. D. — Sok ösz hajat szerez a bú. E. — Szerelem búra visz. E. — Utcu bu! (Ki a búval; vigadjunk.) Sz. — Van a búnak is vége. B. — Párta, párta, búra termett párta. Sz.

Búbánat. A halál szekere minden búbánatot elvisz. D. — Az öröm ösvényén búbánat is jár. D. — Megöli a búbánat. S. — Verje meg a búbánat. E.

Búfelejtő. Felkötötték a búfelejtőre. (Akasztófa.) D. — Igyunk egyet búelfelejtésre. D.

Búgond. A búgonddal határos az öröm. D. — Búgond országában nevelkedett. D. — Ha nincs búgondod, hát házasodj meg. E. — Ki a búgondot keresi, fel is találja. D. — Ki magát sokba avatja, sok búgondot talál. D. — Minél nagyobb az ember, annál nagyobb a búgond. D. — Nem tudja mi a búgond. D. — Nincsen öröm búgond nélkül. ME. — Sok esztendei búgond sem fizethet ki egy pénz árnyi adósságot. D.— Sok ösz hajat szerez a búgond. D.

Búvallás. Három a rossz vallás: kárvallás, szégyenvallás, búvallás. E.

Buborék. Eloszlik mint a buborék. Vörösm. — Fenjárkál mint a vizi buborék. D. — Olyan az élet, mint vizen a bugyborék. Ny. 22. (Rövid az élet, hamar vége van.)

Bubos. Pipes bubos. (Cifra kevély.) D.

Búcsu. A búcsu és vásár pénzzel jár. D. — Búcsu pénzzel jár. B. — Csordultig van, mint a bogyiszlói búcsu. S. — Együtt járják a búcsut. D. — Elindult mint istenes Jancsi a búcsura. (Kerülő uton jár. Makótól Szegedre mindig a Maros partján ment.) Ny. 1. — Elmehetsz Kurdra búcsura. (Tolna-megye.) S. — Hiába Kámba búcsura. (Kámban se pap, se templom.) B. — Jajgat, mint koldus a búcsuban. Ny. 17. — Lesz még Abán búcsu. E. — Lesz még Abán búcsu, magam is ott leszek. S. — Lesz még Csicsón búcsu, magam is ott leszek. S. — Nem minden nap van Csicsón búcsu. Ny. 3. — Nem mulik el búcsu békével. Ny. 4. — Pénzzel járják a búcsut. KV. — Ritkán járják már a búcsut. D. — Vigyen az ördög szent búcsura Izsákra. Ny. 5.

Búcsujárás. Búcsujárás, pénzpazarlás. S. — Könnyen veszik, mint a búcsujárást. D.

Búcsutvesz. A kapufától vett búcsut. M. — Búcsut vett a kapufélfától. S. — Búcsut vett eszétől. D. — Faképtől vesz búcsut. E.

Buda. Annyira jársz tőle mint Bécs Budától. KV. — Annyira jársz tőle, mint Buda Bécstől. E. — Annyit ér mintha Budán muzsikálnak, ozt' ide nem hallik. Ny. 6. — Áll Buda még! Kisf. K. — Budára is beillenék birónak. D. — Budát-Pestől csak a Duna választja el, mégis hatvanhat mérföld. (Tréfás: Hatvan hat mérföldre van.) ME. — Csak egyszer volt Budán kutyavásár. (L. Bécs.) B. — Eb lesz Budán biró. (Ha nem választják meg.) S. — Eb lesz Budán király. (U. a.) E. — Él magyar, áll Buda még. Kisf. K. — Ha Budáról jött volna sem hinném. KV. — Ha valaki megszakad az uraság dolgán, olyat börharanggal fizetnek ki Budán. D. — Hajh Buda, hajh! E. — Itt van Buda, itt hegedülj! (Mulassunk.)

D. — Jár a bolond Budapesten, azt sem tudja, hány az isten. E. — Jó hely Buda. E. — Későre érhetni Budára. D. — Megjött Antal Budáról. M. — Megjött Antal Budáról, zöld ágat hozott orrában. (L. Antal) Decsi János. — Megláttam Budapestet. (Az asszony nagyon felfogja ruháját.) E. — Messze Buda sánta embernek. M. — Messze Buda sántának. Sz. — Messze Buda sánta ebnek. KV. — Mi hir Budán? KV. — Mi hir Budában? Német van a várában. D. — Mi hir Budában? Török a várában. E. — Nem arra Buda. (Tévedsz.) D. — Nem egy nap épült Buda. B. — Nem egy nap épült Buda vára. D. — Nem oda Buda. (Nem ugy van. Toldi Miklós mondása, mikor ruddal mutatta az utat.) ML. — Nincs Budának mérője. (Gazdag, ki magát szegénynek mondja. A magyarnak van pesti és pozsonyi mérője — két vékás, három vékás.) D. — Sokára ér a sánta kutya Budára. S. — Sokszor vítták Budát. D. — Sokszor vítták Buda várát. E. — Sokszor megjárják addig Budát. D. — Több veszett Buda alatt. Sz. — Több is veszett Buda alatt. E. — Tökkel harangoztak minapában Budán. (Álhir.) Cz. — Vérét vette Budán a vörös korsónak. (Bor mellett vitézkedett.) D.

Budai. A budai piros bor nyelizü. B. — Budai mértékkel fizet. (Ilyen nincs. Hazudik.) K. — Budai vékával fizet (U. a.) D.— Budai vékával mér. (U. a.) E. — Megjárta fejét a budai törökvér. (Bor.) D. — Vörös mint a budai bor. D.

Buga. Buga mágnás. (Fertály mágnás.) E.

Bugris. Baranyai tarisznyás, somogyi bicskás, bácskai bugris. S.

Bugyeláris. Testvér az erszény, atyafi a bugyelaris. S.

Bugyli. Bugyli bicska fanyelü, ha elvész is megkerül. (Kis értékü.) S.

Bugyogó. Bugyogó foltozója sem lehet. Ny. 2. — Cukrom a boltban, tied a bugyogóban. Ny. 5. — Erősen veszększik a tele bugyogóval. (Részeg.) D. — Bezdánba megy bugyogót csókolni. S.

Bugygyant. Te is azon forrásból bugygyantál. D.

Bugyor. Bugyor a világ, szatyor a vénasszony. D.

Buja. Buja mint a veréb. E.

Bujaság. Bor bujaság oka. KV. — Bor s kenyér nélkül fázik a bujaság. B. — Bujaságot üző soha bölcs nem lehet. KV. — Szorgalmas munka felejteti a bujaságot. E.

Bujálkodni. Három dolog egészséges; eleget nem enni, munkától nem futni és nem bujálkodni. M.

Bujdosik. Bujdosik az esze. D. — Bujdosik ide s tova, mint az égett lábu eb. KV. — Ez a pohár bujdosik, éljen a barátság. Np.

Bujdosás. Bujdosás embernek élete. M.

Bujik. A kutya, ha asztalra huzod is fejét, asztal alá buvik. D. — Bolond, ki egy zabszemért lóba buvik. BSz. — Bolond, ki egy zabszemért a ló seggébe bujik. B.— Bujj a lóba, hallgass. E. — Bujj a lóba, jársz hintóba. D. — Egy kuckóba bujnak. D. — Egy lyukon bujnak keresztül. D. — Egy pokolba bujnak. D. — Erövel nem bujhatom a földbe. E. — Ijedtében egyik a másikba bujt. D. — Majd egymásba bujtak. E.

Bujkál. Bujkál, mint a fiadzó koca. Ny. 6. — Bujkál mint ökörszem a sövényben. E.

Bujtár. (L. bojtár.) A bujtár tett ki a juhász bundán. D. — A juhász fejére tanitotta bujtárját. (L. bojtár.) — A kanász-bujtár is késöre ér a disznópásztorságra. D. — Okos a farkast bujtárrá nem teszi. D. — Olykor a bujtár a tilalmasba is behajt. D.

Bukik. A ki ugrik, bukik. ME. — Bukik mint a ló. E. — Hamar orrára bukik, ki gondtalanul lép. D. — Ki orrára bukik, nagyot esik. D. — Nincs

az az okos ember, ki hogy ne bukjon. (Valahogy.) Ny. 5.

Buksi. Buksi fejü. S. — A ki buksi, töksi. ME.

Bunda. A bujtár tett ki a juhászbundán. D. — A bunda csak bunda, a szür meg szür. (Ezen a hideg átszürődik.) Ny. 17. — A hátibőr is megszokja a bundát. (Szegény a jólétet.) D. — Alszik mint a bunda. S.— Bunda a bunda.S.—Bunda, köpönyeg, mind a kettő jó meleg. (Megél gazdag is, szegény is.) Ny. 8. — Csíp, mint a mi régen a bundában élődik. D. — Eb a juhász bunda nélkül. B. — Guba gubához, bunda bundához. (Szegény szegénynek, gazdag gazdagnak barátja.) Ny. 10. — Igyekszik benne, mint a sápi ember bundába. (Próbálta a vásáron és fizetés nélkül akart távozni.) Ny. 2. — Juhász-bundára bársony folt. E. — Kiforditom, beforditom, mégis bunda a bunda. (Télen jó, nyáron jó.) Np. — Kopott bunda. D. — Könnyü bunda alatt könnyü megfázni. D. — Meleg mint a farkasbunda. D. — Mégis bunda a bunda. S.— Minö a juhász, olyan a bundája. D. — Nem oda bunda. (Cifra ruha nem illeti.) D. — Nyáron két bunda, télen kankó se. (Szür se.) E. — Nyárban szaggatja a téli bundát. D. — Per sundam bundam. M. — Ritka juhász bunda nélkül. D. — Se télen szalonnát, se nyáron bundáját el nem hagyja az okos. D. — Suba nem bunda. D. — Szakadj bunda, majd vesz a gazda. E. — Szarvas-bunda. (Haszontalan, hideg.) D. — Szür huzz fát, palást rakja a tüzet, bunda nyugodjál. (Cselédgazda.) Bsz. — Szür vágja a fát, ködmön hozza haza, palást rakja a tüzet, bunda nyugszik mellette. D. — Tetves bunda. D. — Tetves mint a bunda. D. — Vén bunda. D. — Zsiros mint a juhász-bunda. D.

Bunkó. Botnak is végén a bunkója. Ny. 2. — Esze bunkójára adni. (Értésére adni.) Ny. — Ez a bunkója. (Főrésze.) E. — Ritka kanász bunkó nélkül. D.

Burján. Ritka kert burján nélkül. D. — Szapora mint a burján. D.

Burok. Burokban született. (Szerencsés.) E. — Burokban született, akasztófán hal meg. ME.

Bus. Bus mint a dérsütötte dohány. D. — Bus mint a fogóba esett egér. D. — Bus mint a gerlice. E. — Bus mint a jégverte buza. D. — Bus mint a kárvallott cigány. D. — Bus mint a kereketörött kocsis. D. — Bus mint a koledátlan kántor. E. — Bus mint a kotlós tyuk. E. — Bus mint a szárnyaszegett lud. D. — Bus mint a szomoru füz. S. — Bus mint szüret után a szőlő. D. — Bus mint a megszedett szőlő. ME. — Bus mint télen a szegény. D. — Bus mint a vert had. D. — Bus mint az erővel szedett katona. D. — Bus mint a kötéllel fogott katona. ME. — Bus mint ki hat ökrét vesztette. B. — Bus vadkan a tölgyfa gyökerének is neki vágja agyarát. D. — Busnak bus a nótája, vignak vig. D. — Egy szomoru, két bus, három halálkép. D. — Felháborodott mint a bus tenger. D. — Ha bus bujában megrészegszik, azt el lehet türni. D. — Ha a bus bujában megrészegszik, busabb lesz ha kijózanodik. D. — Ha bus a gazda, néha annak a gazdasszony is az oka. D. — Ha szomoru megrészegszik bujában, még busabb lesz, ha feljózanodik. E. — Nincs busabb élet, mint jóakarók nélkül élni. D. — Szomorubb a bus tengernél. D.

Busan. Busan énekel, mint a szárnyapörkölt szunyog. D.

Busit. Ne busitsd anyádat. E.

Buslakodik. Buslakodik, mint a kereketörött paraszt. Cz.

Busul. Busul mint a csonka vitéz. D. — Busul mint a cigány szent Mihály napján. (Beáll a hideg idő.) D. — Busul mint a feltekert ménló. (Fejét felkötik, hogy első lábai ne érjék a földet s igy vakarják.) D. — Busul mint a gilice a

száraz ágon. D. — Busul, mint a kárvallott cigány. E. — Busul mint a kereketörött kocsis. D. — Busul mint a kivert bika. E. — Busul, mint a magánmaradt bika. E. — Busul mint a koledátlan kántor. D. — Busul, mint a ki szomorut álmodott. D. — Busul, mint a lengyel. S. — Busul mint a bankrot az üres boltban. D. — Busul mint a rab a siralomházban. D. — Busul mint a teherbe esett leány. D.— Busul mint a tökbe esett cinege. D. — Busul mint a verembe esett farkas. D. — Busul, mint a tót kurvanya után. D. — Busul mint a varga rossz vásár után. D. — Busul, mint ki török rabságba esett. D. — Busul, mint kinek buzáját elverte a jég. D. — Busul, mint kinek hat ökrét szekeréből ellopták. D. — Busul, mint kinek szőlőjét megcsipte a dér. D. — Busul, mint kinek szőlőjét elverte a jég. D. — Busul, mint országavesztett király. D. — Busul, mintha elkapta volna kenyerét a kutya. E. — Busul, mintha elkapta volna kenyerét a macska. E. — Busulhat, mint a komádi ember. (Hitelező azon busult, hogy adósa nem tud aludni az adósság miatt.) Ny. 11. — Busuljak vagy örvendjek: egy a fizetés. E. — Busuljon, a ki tud hozzá. E. — Busuljon a ki magára akarja venni. D. — Busuljon a ló, elég nagy a feje. E. — Csak akkor busul az eb, ha éhes. E. — Csak akkor busul az eb, ha nincs mit ennie. D. — Ej korsó, kis korsó, torkomat ujító, kocsmárosnét busitó, ruhám rongyositó. (Bor.) D. — Elbusul napestig teli korsó mellett, E. — Hadd busuljon a ló, elég nagy a feje. D. — Késő kár után busulni. E. — Kétségbeestekkel, megbusult elmékkel nem jó játszani. KV. — Ki a győzelem előtt tapsol, aligha utána nem busul. D. — Már nem busul, mint a Tiszába halt ember. D. — Még lovad sincsen s már kantáron busulsz. KV. —Min busulsz, mikor semmid sincsen. D. — Mit busulsz, mikor semmid sincsen. E. — Minek busulnék, egy a fizetés. S. — Rajtad áll, hogy ne busulj. D. — Soha busulni nem tud. D. — Sohse busulj, van az isten menésében vigasz. Ny. 6. — Sohse busulj, ugy is késő, a mi elmult, vissza nem jö. Np. — Sok esik a min örvendhetni, de több a min busulhatni. E. — Ugy busul, mintha a macska ette volna meg kenyerét. D. — Ugy busul, mint a kinek dinnyeföld nem jutott. Ny. 3. — Ugy busul, mint a magánmaradt bika. D.

Busulás. A busulás fáraszt, a gond bágyaszt. KV. — A busulás még a nagy elméket is földhöz veri. B. — Busulással nem fizetsz adóságot. E. — Kár után késő a busulás. E. — Késő kár után a busulás. KV. — Pénzzel, nem busulással, fizetik az adóságot. B.

Butor. A vén szolga ócska butor. S.

Butul. Butulj paraszt. Ny. 23. — Vakulj magyar, butulj tót. E.

Butykó. Dolognak végén a butykója. D. — Hegyes mint a bot butykója. BSz.

Butykos. A rosszvan benne, mint a zöld butykosban, mikor üres. Ny. 3. — Felszentelte mint Muter a butykost. Ny. 3.

Butyor. Butyor a világ, szatyor a vénasszony. D.

Buza. A buza nehéz veretü, könnyed nyeletü. (Nehéz munkálása, könnyü fogyasztása.) Ny. 17. — A legszebb buza között is látni pipacsot. D. — A legszebb buzának is van alja. D. — Benn van már a bika a buzában, csak a farka áll ki. B. — Bor van a mennyit én akarok, buza a mennyit az isten ád. (Vizesbor.) Ny. 6. — Bor, buza, szalonna, égnek fő adománya. BSz. — Bort. buzát, szalonnát! Sz. — Bor, buza, békesség, és feleség ékes; széna, szalma, szalonna és a ruha kékes. D. — Bor, buza, békesség, szép asszony feleség. ME. — Bor, buza, békesség! E. — Buzába konkolyt hint. E. — Buzában már a nyul,

— farka sem látszik ki. (Elmenekült.) D. — Buzát vetett, konkolyt aratott. D. — Buzában a bika, csak a farka áll ki. E. — Csupa szalmát csépel, semmi buzát nem ád. (Üres beszéd.) D. — Dajkálta, mint a tiszta buzát a ponyván. (Őrizte.) Ny. 21. — Bus mint a jégverte buza. D. — Busul, mint kinek buzáját elverte a jég. D. — Együtt cséplik a buzát. D. — Eladta buzáját. (Rátartós.) D. — Elég sok a konkoly, de az még sem buza. D. — Egy buzát aratnak. D. — Eltalálta, mint cigány a buzavetést. Ny. 6. — Ért hozzá, mint cigány a buzavetéshez. B. — Fázik mikor buzát arat. D. — Fekete földben terem a jó buza. KV. — Fekete földben terem a szép buza. D. — Fülel, mint siket disznó a buzában. E. — Hallgat, mint süket disznó a buzában. Ny. 5. — Ha a buza megdül, a gazda feláll. (Bő termés.) Ny. 6. — Ha a konkolyt nem nyüvöd, a buzát elnyomja. KV. — Ha a buzát korán veted, hamar virit. D. — Hantos földben a jó buza. K. — Hányják - vetik, mint a dézsma buzát. D. — Jobb földben jobb buza terem. D. — Kevés jó válik az üszögös buzából. E. — Késön vetett buza késöre csirázik. S. — Késön vetett buza, késöbbre csirázik. D. — Konkolyt a buzából, vétket a világból nem lehet kiirtani. KV. — Kopáron aratja az öszi buzát. D. — Könnyü a buzát elhányni, de nehéz felszedni. D. — Könnyü asztag alatt buzakalászt bengézni. D. — Könnyü a kepe mellett buzára találni. D. — Könnyü a kepe mellett buzafejet szedni. Cz. — Lecsépelték mint a tót buzát. (Megverték.) D. — Legjobb buzának is van alja. S. — Lesz fiam buza, ha terem. D. — Leverte, mint jég a buzát. D. — Más buzájába veti sarlóját. E. — Más buzáját is csépli. D. — Másutt is esznek buzakenyeret. D. — Mikor a buza feje fölfelé áll, akkor a pógár ember orra lefelé áll. (Üres kalász.) Ny. 6. — Nagyszemü buza, mint a mák. D. — Ne arra, kurta, a buzába! E. — Nem arra, kurta a buzába! D. — Nem arra kanca a buzába. D. — Nem földje ö a tiszta buzának. E. — Nem jó ó-zsákba uj buzát tölteni. KV. — Nem mind tiszta buza, mi az ö földjén terem. E. — Nem oda kanca, a buzába! E. — Nincs szerencséje hozzá, mint cigánynak a buzavetéshez. Cz. — Nyugodt föld jobban termi a buzát. (Pihent. ugarolt föld.) D. — Ó-zsákba uj buzát ne tölts. D. — Őrzi, mint teritön a buzát. Ny. 19. — Örül, mint ki buzáját eladta. D. — Polyva között válik ki a buza. S. — Polyvába takarta isten a buzaszemet. E. — Porba buzát, sárba árpát. S. — Régi buzából is válik jó kenyér. D. — Ritka buza konkoly nélkül. F. — Ritka buza, kiben konkoly nincsen. E. — Ritka az a buza, kiben konkoly nincsen, ritka a szerelem, kiben hiba nincsen. Np. — Ritka mint a szegény ember buzája. E. — Rossz buzából is válik jó kenyér. E. — Sok a zsák, kevés a buza. D. — Sok buzát lophat addig a molnár, mig rajta érik. D. — Sok polyvában kevés a buza. D. — Sok veréb sok köböl buzát elhord. D. — Sokszor kivesz a buza, megmarad a konkoly. K. — Sokszor rozszsal és árpával kivesz a buza, a konkoly pedig megmarad. D. — Sürün kél, mint a sürün vetett buza. D. — Szereti, mint galamb a tiszta buzát. S. — Szereti mint galamb a mézes buzát. E. — Sziszeg, mint sündisznó a buzában. D. — Szuszog, mint oláh disznó a buzában. D. — Tiszta buza között látni a buzavirágot. D. — Tiszta buza, tiszta rozs, menten összemennek most. (Szerelmesek.) D. — Tiszta, mint a galambszedte buza. S. — Tiszta mint a szemenszedett buza. D. — Ungvári bor, bereji buza, nyiri makk, nem szerez böséget. . . . Ut mellett vetett buza. D. — Vak tyuk is talál néha buzaszemet. E. — Válla köböl buzát elbir. D.

Buzaféreg. Buzaféreg. (Henye ember.) E. — Nagy buzaféreg a henye ember. B.

Buzakenyér. Buzakenyér csomogás, kölcsönkérés megadás. Np. — Buzakenyér, uj sajt. B.

Buzaliszt. Disznó is gyakorta buzalisztet eszik. KV. — Disznó is néha buzalisztet eszik. B.

Buzatörek. Árva törek, buzatörek, megházasodik az öreg. Ny. 22. Np.

Buzaverem. Gyomra buzaverem. (Sok fér belé.) D. — Mély mint a buzaverem. D.

Buzaviasz. Buzaviasz a markodba. (Szar.) E.

Buzavirág. Tiszta buza között látni a buzavirágot. D.

Buzgóság. Elnyomta a buzgóság. (Templomban alszik, időn kivül.) E.

Buzogány. Legyet buzogánynyal. E.

Bü-bá. Azt sem tudja bü-e vagy bá. — Se büt, se bát nem mondott. S. — Hüh, büh, báh! (Alávaló.) Pázmán.

Büdi. Büdi boszorkány. E. — Olyan mint a büdi boszorkány. Ny. 6.

Büdös. A ganéjt is megenné, ha büdös nem volna. D. — A kukacos szalonna és büdös vaj egybeillenek. KV. — A mi böben büdös, szükben jóillatu. D. — Bakot nyuztál, büdös vagy. D. — Böben büdös, éhben édes. E. — Bőben büdös, szükben édes. KV. — Büdös a guzsaly, ha kibuvik a csalán. (Fonás tavasszal unalmas.) Ny. 22. — Büdös babuk berzenkedik a hattyuval. KV. — Büdös bornak nagy cégért szoktak emelni. Pázmán. — Büdös bornak szép cégért szoktak kötni. B. — Büdös mint a bak. B. — Büdös mint a bakkecske. S. — Büdös mint a banka. D. — Büdös mint a dög. D. — Büdös mint az egérhugy. D. — Büdös mint a görény. D. — Büdös mint a kecskebak. D. — Büdös mint az ördög. D. — Büdös mint a halas viz. D. — Büdös mint a tó. D. — Büdös mint a vesztés. Ny. 4. — Büdös mint az aszag. D. — Büdös hust jó lével adnak fel. S. — Büdös záptojás. D. — Büdösben maradt. (Kudarcot vallott.) E. — Cigánynak büdös a kender. (Kötél, akasztófa.) S. — Ebnek sem büdös maga ganéja. D. — Fakad a bodza, büdös a rokka. Ny. 2. — Ha büdös a ganéj, vedd el az orrod. E. — Harmadnapra mind a hal, mind a vendég büdös. D. — Maga fingja nem oly büdös. B. — Másnak ganéja sokkal büdösebb. D. — Ne piszkáld, ha nem büdös. KV. — Ne piszkáld a ganéjt, ha nem büdös. D. — Ne bizgasd, nem büdös. E. — Ne bizgasd, nem lesz büdös. B. — Örülnek neki, mint a büdös féregnek. Ny. 13. — Rest arra is, hogy büdös lábát megmossa. D. — Te büdös vaj, amaz kukacos szalonna: egybeilletek. D.

Büdöskő. Büdöskövet rak a tüzre. E. — Büdöskövet vetett a tüzbe. D. — Büdös követ tűzbe ne hints, mert megfulladsz. D.

Büdösen. Büdösen fuj az alszél. E.

Büdösödik. A halnak elsőben a feje büdösödik meg. D. — Fejénél kezd a hal büdösödni. B. — Fejétől büdösödik a hal. ME. — A ki más büdösségét keveri, maga büdösödik. B.

Bükkfa. Csendes mint a bükkfaláng. D. — Gyököstül vonja ki a bükkfát. D. — Könnyü fát vágni, ha egyszer a bükk leesett. D.

Bűn. A bünt nyomban éri a büntetés. D. — A kicsiny bün is csak bün. B. — Annyi mint a bün. E. — Bün, ha sokan követik is el, nem lesz kisebb. S. — Cégéres bün. S. — Ez még nagypénteken sem bün. Cz. — Ha isten ugy ismeri, mint én, soha sem veszi kérdőre büneiért. E. — Hol sok a törvény, szaporodik a bün. E. — Inkább végy hét bünnel asszonyt hazulról, mint egygyel máshonnan. Ny. 6. — Jobb egy ismerős hét bünnel, mint egy ismeretlen egy bünnel. Ny. 5. — Kicsi korban kezdik a bünt. E. — Kicsiny korban szokják a bünt. D. —

Meguntam, mint bünömet E. — Ragad mint a bün. ME. — Sok bün oka a szegénység. S. — Több a büne, mint a hajaszála. S. — Utálom mint a bünömet. E. — Viz csak a bünt nem mossa le. S.

Bűnbak. Bünbaknak is kell lenni. D.

Bünhödik. Bünhödik, ki ebül cselekszik. E. — Büntelen bünhödik, a bünöst nem büntetik. KV.

Bünös. A ki káros bünös is. Ny. 22. — Alázatos, mint itélet előtt a bünös. D. — Bünös ember a falevél rezgéstől is megijed. S. — Büntelen bünhödik, a bünöst nem büntetik. KV. — Görbe mint a bünös útja. S. — Jönmegy, mint a bünös lélek. (Nincs nyugta.) Ny. 17. — Ki nem bünös, ne vegye magára. E. — Megtérő bünösnek nincs pokolra utja. Ny. 1. — Nem mind bünös, a ki rab. E. — Nincs egyebe bünös lelkénél. D. — Pap fik lovat, ördög bünös. KV.

Büntelen. Senkitől nem fél a büntelen. KV.

Büntet. A ki egyet büntet, százat megtérithet. KV. — A kit isten meg akar büntetni, először is eszét veszi el. KV. — Az okos biró a részeg embert józan korában bünteti. D. — Büntelen bünhödik, a bünöst nem büntetik. KV. — Isten hosszu türő, de végre büntető és fizető. KV. — Megbüntette a rákot, vizbe vetette. K. — Örömest büntet, a ki hamar büntet. D.— Uram, büntesd meg a hagymát. E.

Büntetés. A bünt nyomban éri a büntetés. D. — Hol nincsen büntetés, szarvat vesznek a gonoszra. K. — Hol nincs büntetés, szarvat vesz a feslettség. D. — Az isten nem siet a büntetéssel. KV. — Az orgazda és tolvaj egy büntetést érdemelnek. KV. — Büntetés tartoztat a vétektől. B. — Egynek büntetése soknak rettentése. KV. — Kinek-kinek halál a büntetése. D. — Példátlan gonoszságnak példás büntetése. D. — Véteknek büntetés a zsoldja. S. — Vétkesnek büntetést csendesen kell türni. KV. — Vétket bizonyos büntetés követi. KV.

Bürök. Bürük is nagyobbra nő mint a lóhér. E. — A büröktől a bodzáig. E. — A csalán és bürök jó pajtások. D.

Büszke. Bolhából tetü lett, azért oly büszke. B.— Büszke mint a borbélylegény. D. — Büszke, mint a gazdag leány. D. — Büszke mint a kanpáva. D. — Büszke mint a Kompolti kisasszony. D. — Büszke mint a pajkos deák. D. — Büszke mint a paripa. D. — Büszke mint a pénzes szatyor. D. — Büszke mint az előhasu menyecske. D. — Büszke az ujonc katona. D.

Büz. Bűzbe keverni. (Rossz hirbe.) Pázmán. — Büzén keresd, feltalálod. E. — Büzre talált. (Szeretőre.) E. — Büzre talált orra. D. — Büzi. (Bize, pl. hus a káposztán.) E. — Büzivel jó a káposzta. (Hussal.) E. — Érzik a büze. E. — Feltalálod büzén a ganéjt. D. — Gatya is megszokja a bűzt. D. — Istenadta vize, se ize se büze. E. — Két ebszarnak egy a büze. D. — Régen érzik a büze. B. — Rossz lyukból rossz a büz. D. — Rut büzzel vagyon a jámbor. M. — Sem ize sem büze. Decsi János. — Se ize se büze mint a petőházi szarnak. Ny. 17. — Se ize se büze mint a rabszarnak. Ny. 14. — Senki sem érzi a maga büzét. E.

Büzöl. Büzöl valamit. (Sejt jó alkalmat kéjre.) E.

Büzsörög. Ha a trágya büzsörög, hát a szalma hogy ne égne. (Ha a hitvány dicsekszik, hogyne más.) Ny. 22.

Candra. Szajha, ringyó, sandra, candra. D.

Cégér. A jó bor cégér nélkül is elkel. Decsi János. — Büdös bornak nagy cégért szoktak emelni. Pázmán. — Büdös bornak szép cégért szoktak kötni. B. — Cégér nélkül is elkel a jó bor. KV. — Elkel a jó bor cégér nélkül is. D. — Hamarább köszön a cégérnek, mint az embernek. D.— Hol

cégért lát, oda siet. E. Ny. — Jó bornak cégért ne köss. D. — Jó bornak nem kell cégér. Sz. — Jobban ismeri a cégéreket mint a kereszteket. (Kocsma, templom.) D. — Minden borcégérnek köszön. E. — Minden cégérhez köszön csulaj. (Részeges.) D. — Nagy cégért emelt. (Rossz a portékája, szép, nagy a cégére.) E. — Nem irtózik más pokoltól, hanem a hol ki nem kötik a cégért. D. — Nem jó cégért kötni titkos szándékunknak. E.— Nem kell a jó bornak cégér. D. — Virágos cégért köt, ki mérget árul. B.

Cégéres bün. S. — Cégéres gazember. S. — Cégéres gonosz. S. — Cégéres tolvaj.

Céhmester. Ördögök céhmestere. E.

Cékla. Izetlen céklát is megszokhatni. Cz. — Az izetlen céklához is hozzászokhatni. D.

Cell. Ugy ütlek mellbe, hogy lelked repül Cellbe. (Hogy meghalsz. Cell, Mária-Cell hires bucsujáró hely.) Ny. 23.

Cél. Cél nélkül lövöldöz. B. — Cél szentesiti az eszközt. (Latinból.) S. — El nem találja a célt. D. — Ha el akarod találni a célt, feljebb arányozz. (Irányozz.) K. — Messze ment a céltól. D. — Néha a cél mellett is ellövünk. D. — Túllőtt a célon. ME.

Céloz. Lövés után célozza a madarat. D. — Más galambját célozta, magáét lötte. D.

Cerko éneklés. (Kezdetleges. Cerkva, templom: A rusnyákok templomi éneke kezdetleges.) E.

Cérna. A cérna is ott szakad a hol legvékonyabb. Ny. 8. — A cérna végén rösteli a csomót. D. — A cérnához tü is kell, ha gatyát akarsz varrni. B. — A cérnához tű is kell, ha valamit varrnak. D.— Becsusz, mász, mint tü után a cérna. P. — Becsusz, mint tü után a cérna. D. — Ha cérnára kötnéd, azt sem szakasztaná el. D.—Nem győzi cérnával. (Nincs elég pénze a vállalathoz.) Ny. A. — Nem győzi cérnával. (Nincs elég türelme.) BSz. — Van lenje, van cérnája. D. — Vékony mint a krakai cérna. E.

Cérnaszál nem hajókötél. D. — Csak egy cérnaszálon függ. M. — Vékony mint a cérnaszál. D.

Cibak. Kap rajta mint Cibak a kulacson. (Részeges ember.) D. — Kap rajta mint Cibak bátya a kulacson. (U. a.) E.

Cibere. De legény a cibere, csak kanál kéne bele. (Cibere leves, nagyon savanyu.) Ny. 2. — Feléledt mint a bozacibere. (Jókedvében csintalankodik.) Cz.

Cibil. (Civil.) A cibil-törvényre nem hallgatnak a katonaságnál. Ny. 18.

Cica. Fonj cica, fonj, mindjárt haza visznek. Ny. 2. — Cicka, macska! fogd meg az egeret! (Biztatás.) E. — Cicukának macuka a fia. (Hitványnak hitvány.) Ny. 2. — Cicus! mutass neki tükröt. (A ki mindég tükörbe néz.) E.

Cifra. A hol a szolgálók cifrák, dologtalan a gazdasszony. D. — A malomban vonja legcifrább nótáit. (Malomban hegedül, hiába fárad.) D. — A mi cifra még nem szép. E. — A mi igen szép, közel van a cifrához. D.— A rutból lehet cifrát csinálni, de nem szépet. D. — Akasztófa virága, hóhérpallos cifrája. Ny. — Cifra beszéd, hegedü-szó. E. — Cifra kulacs, veres bor, mi ránk is kerül a sor. Ny. 5. — Cifra lakodalom, kevés jutalom. (Nincs sok köszönet benne.) D. — Cifra nyomoruság. E. — Cifra nyomoruság a katona élet. E. — Cifra ruhába öltözött, mintha Csicsóba készülne. (Csicsó vára hires volt fényes vendégségeiről.) Sz. — Cifra semmit sem ér. (Cifrának hivták a latinban a zerust.) E. — Cifra szolgáló, dologtalan asszony. S. — Cifra mint a báb. D. — Cifra mint a Bálint nadrágja. (Nagyon sujtásos, cifra beszéd.) D. — Cifra mint a bolond. D. — Cifra mint a

jegyruha. D. — Cifra mint az eladó lány. D. — Cifra mint a komédiás asszony. D. — Cifra mint a nyakszij. D. — Cifra mint a pántlika. D.— Cifra mint a rác oltár. D. Ny. 12. — Cifra mint a remek ökör. (Ha mészáros legény mesterré lett, remekül felcifrázott ökrön mutatta be ügyességét. Remeklés.) D. — Cifra mint a Ripcsó ángya pruszlikja. Ny. 1. — Egyike se rezel cifrábbat. D. — Katonaság, cifra nyomoruság. ME. — Más a cifra, más a szép. E. — Megeszi a cifra ruhát, mint tehén a poklát. (A tehén, ha nem vigyáznak rá, mohón felfalja a burkot melyben borját ellette.) K. — Megszokta, mint asszony a cifrát. D. — Ne tartsd szépnek a cifrát. D. — Nem igen cifrát rezel. (Szegény.) D. — Nem mind szép az, a mi cifra. B. — Olyan cifra, majd elrepül. Ny. 5. — Pénzen vett dicséret, cifra hazugság. D. — Rutból lehet cifra, de nem szép. E. — Uti cifra, házi ronda. (Házon kivül cifra, otthon ronda.) E. — Uti cifra, házi rossz. (U. a.) Ny. 8. — Te se rezelsz cifrábbat. (Te is csak oly szegény vagy.) D. — Vén lóra cifra szerszám, ·vén asszonyon cifra ruha. Ny. 10.

Cifrán adtáz, a ki megszokta. D. — Egyszer evett cifrán, megbánta egy hétig. B. — Felöltözött nagy cifrán, mezitláb mint a cigány. Ny. 6. 11.

Cifráz. Cifrázza már. (Ide-oda kapkod.) E. — Cifrázza mint a macska az ugrást. S. — Hiába költ, ki egy napra cifráz vendégszobát. E.

Cigány. A cigány a bélyegzett lóra is felül. (Azt is ellopja.) D. — A cigány sem mond mindenkor igazat. D. — A cigány sem rágja a döghust hiába. (Hanem azért mert mása nincs.) B. — A cigány is megszokja a fát, ha felakasztják. D. — A cigányt szapulja. (Hiábavaló dolog.) D. — A hány cigány, annyi lopó. D. — A mely bort a cigányok szeretnek, jó bor az. KV. — A cigány nem hal a vizbe. (Hal: szójátéka.) E. Ny. 9. — A vén cigány mindennap egy nótát felejt. D. — Alkuszik mint cigány a lóra. E. — Állhatatlan mint a sátoros cigány. D. — Állva sétál mint a cigány.(Hazug mentsége a rossz tetten értnek.) E. — Azért tart harapófogót a cigány, hogy kezét meg ne süsse. E. — Be is rántják, ki is rántják, mint cigányt a csapszékből. E. — Beillene vajdának a cigányoknál. (Nagy hazug.) D. — Biztatja, mint cigány a lovát. E. — Biztatja, mint cigány a lovát abrakkal. ME. — Bús mint a kárvallott cigány. D. — Búsul mint a kárvallott cigány. ME. — Búsul mint a cigány szent Mihály napján. (Beáll a hideg idő.) D. — Cigány cselédség, galamb majorság, nem nagy boldogság. Ny. 7. — Cigány is addig szoktatta lovát a koplaláshoz, mig bele döglött. E. — Cigány is a maga lovát dicséri. D. — Cigány is dicséri a maga lovát. E. — Cigány is hozott tanukat. (Tizenkét tanu látta, hogy lopott, mire ő igérte, hogy hoz ezret a ki nem látta, hogy lopott.) E. — Cigány is szántana, ha megszokhatná. D. — Cigány jobbágy, galamb majorság nem nagy gazdagság. ME. — Cigány lakodalom. (Nincs sem enni sem inni.) Ny. 4. — Cigány módra esküszik. (Furfangosan, hamisan.) KV. Sz. — Cigány, zsidó, meg a pap, hogy megcsaljon, azon kap. Ny. 16. — Cigánynak büdös a kender. (Kötél, akasztás.) S. Cigánynak tiltja a lopást. D. — Cigányt szapul, szerecsent mos. E. — Cigánytól ne végy szenet. Ny. 4. — Cigánytól szenet, macskától hájat bajos venni. Ny. 5.— Cigánytól szenet, örménytöl selymet nehéz venni. ME. — Cigánytól vesz furót. S. — Csapszékbe a cigányt be is rántják, de ki is taszigálják. D. — Eb a cigány csere nélkül. D. — Egészségére válik, mint cigánynak rakonca. E. — Elfogyott a puskapora, mint a nagyidai cigányoknak. (1554-ben.) Sz. — Ellődözték a puskaport, mint a

nagyidai cigányok. E. — Elmehet olvasva a cigányok közt. (Barna, fekete.) Ny. 3. — Előttem áll mint cigánynak a kötél. (Biztos sorsom.) Ny. 6. — Eltalálta, mint cigány a buzavetést. (Elszórta szántás nélkül.) Ny. 6. — Esküszik mint a cigány. S. — Ez mindig felhorkanik, mint a cigányok istene. (Mindig kész káromkodni.) Ny. 3.—Élhal érte, mint cigány a veres nadrágért. E. — Ért hozzá, mint cigány a buzavetéshez. (L. fentebb.) A. — Fekete mint a cigány. D. — Felöltözött nagy cifrán, mezitláb, mint a cigány. Ny. 6. 11. — Fél mint a cigány szent Mihálytól. (L. fentebb.) D. — Fél cigány szent Mihálytól. (L. fent.) E. — Fohászkodik mint a kárvallot cigány. D. — Fütyül mint az éhes cigány. (Kinjában.) Ny. 2. — Ha a »ha« nem volna, a cigány is ur volna. ME. — »Ha« cigány praepositio. E. — Haladja, mint cigány a mennyországot. Ny. 3. — Haladja, mint cigány lelke a mennyországot. (Nem gondol vele.) Ny. 4. — Hallotta hirét, mint cigány a mennyországnak. (Hallotta hirét a hiszekegynek.) Ny. 3.—Halogatja, mint cigány az akasztást. Ny. 18. — Hat cigány is megesküdnék rá. (Tréfásan: nem igaz.) E. — Hét böre van, mint a cigánynak. (Vastag böre: szemtelen.) S. — Hozzáfog mint a galopi cigány a harangöntéshez. (Hozzáfog ahhoz, mihez nem ért.) E. — Huzd rá cigány! (Mulassunk.) S. — Huzza-halasztja, mint cigány az akasztást. Ny. 5. — Isten a cigányt hegedüre teremtette. S. — Jól tudja a cigány, mitől döglik a légy. (Mi a jó, mi az édes.) E. — Kár, hogy a puskapora elfogyott, mint a nagyidai cigányoknak. (1554-ben.) D.— Kék szem, uri szem; sárga szem, macska szem; fekete szem, cigány szem. E. — Kénytelen vele, mint a cigány az ügetéssel. (Hajtják, menekül.) S. — Kikimutatja foga fehérét a cigány. (Kimutatja kicsoda-micsoda.) D. — Kondor mint a cigány. D. — Könnyü a cigányok közt lopni tanulni. D. — Lepedős cigány. (Hazudik.) D. —Marakodnak a cigányok. E. — Megszokta mint cigány a füstöt. E.—Megszokta mint cigány a korbácsot. D.— Megszokta mint cigány a lopást. D.— Megkivánja a verést, mint a nyalkai cigány teste a csigázást. (Nem lehet el nélküle.) E. — Mennyi cigány, annyi lopó. E. — Minden cigány a maga lovát dicséri. Sz. — Mint a cigány mondaná. (Szégyenlem kimondani a csunya szót.) E. — Mitől fehér a cigány foga? (Természettől.) E. — Muzsikálnak a hasában a cigányok. (Éhes, korog a hasa.) Ny. 1. — Mennyi cigány, annyi tolvaj. S. — Nem is cigány, ha nem csere-csaló. D. — Nem kell cigányt lopásra tanitani. KV. — Nem mind cigány, a mi barna. D. — Nem mind cigány, a mi cigánykodik. D. — Nem mind nagyságos ur, kit annak mond a cigány. E. — Nem nagy hir a cigányokkal való harc. E. — Nem nagy hirt nyer az ember a cigányokkal való harccal. KV.—Nem szokta cigány az ekeszarvát. D.—Nem szokta cigány a szántást. E. — Nem ugy verik nálunk a cigányt, hanem két kézzel. (A beregszászi vásáron a cigány lovat lopott s hátára ugorván menekült, a gazda megfogta, egyik kezével a kantárba kapott, a másikkal verte a tolvajt; mikor a kantárszárát eleresztve, két kézzel kezdte ütni, a cigány a lóval elmenekült.) D. — Nem ugy verik a cigányt. (U. a.) E. — Nincs a cigánynak pondrós szalonnája. (Mert megeszi.) E. — Nincs mindenütt a cigánynak csontja. (Alfelét üthetni.) D. — Nincs ott a cigánynak csontja. (U. a.) E. — Nincs szerencséje hozzá, mint cigánynak a buzavetéshez. Cz. — Nyakas a cigány is, mikor akasztani viszik. E. — Oly igaz, hogy hat cigány is letehetné hitét mellette. (Eskü.) D. — Olyan igaz, hogy tizenkét cigány is megesküdhetnék rá. E. — Olyan mint a ragló ci-

gány. E. — Rátartós mint az éhes cigány. E. — Riktáj cigány! jön a király. (A cigány jobban fél a szolgabirótól. Hála isten, csakhogy nem ez jön!) E. — Ritka cigány csere nélkül. D. — Ritka cigány hazugság nélkül. S. — Ritka cigány hegedü nélkül. D. — Ritkán mond igazat a cigány. KV. — Rosszabb a cigánynál. S. — Rosszabb az oláh cigánynál. S. — Semmi kedve a cigánynak, ha ur dolgára hajtják. (Robot.) D. — Soha farkasból bárány, cigányból paraszt nem lesz. D. — Sóhajt mint a kárvallott cigány. S. — Sok cigány beszéddel él. (Hazudik.) Ny. 6. — Sokat megcsal a cigány, mig utóléri'k. D. — Sompolyog, mint a cigány a vásárban. S. — Szénégető cigánynak tőkén a szeme. Ny. 8. — Szokta a dolgot, mint cigány a szántást. D. — Szomoru mint bőjtben a cigány. (Nincs muzsika.) E. — Szomoru mint bőjtben a muzsikus cigány. S. — Szuperálta mint cigány lelke a mennyországot. (Nem gondol vele.) E. — Tüz az esze, mint a bari cigánynak. Cz. — Tüz az esze, mint a bari cigány lovának. B. — Ugy élnek mint a sátoros cigányok. Ny. 18. — Ugy üti, mint a cigány a vasat. S. — Valamely bort a cigányok szeretnek, jó bor az. KV. — Van a garasok között is cigány. (Hamis.) D. — Válogat mint cigány a vadkörtében. ME. — Verbuválónak, cigánynak, kalmárnak nem kell hinni. F.

Cigányasszony dér-dúr, a seggibe szél fúj. ME.—Megszokta mint cigányasszony a szikrát. (Kovács.) D.

Cigánybecsület, szalmatüz. Ny. 8.

Cigánycimbora. (Hazug). D.

Cigánydisznó. Kénytelen vele, mint cigánydisznó az ügetéssel. (Lopott.) D.

Cigányhal. Olcsó mint a cigányhal. (Mert nagyon szálkás.) D.

Cigánygyerek. — Hozzászoktak mint cigánygyerekek a szikrához. KV. — Meztelen mint a cigánygyerek. E.

Cigánykanállal eszik. (Ravasz.) D.

Cigánykereket hány. E.

Cigánykereset. (Lopás.) D.

Cigánykéz. Cigánykéz, zsidókéz, utolsó kéz. (Nem szereti a nehéz munkát.) Ny. 6. — Cigánykéz, zsidókéz utolsó kész. (U. a.) Ny. 6.—Cigánykézre került. (Elaljasodott, elromlott.) E. — Ki a serény lovat sarkantyúzza, cigánykézre szánja. K. — Néha a jó ló is cigánykézre kerül. E. — Néha a jó ló is cigánykézre szorul. D.

Cigányló. Cigánylovon szánt. (Hazudik). D. — Egészségére válik, mint cigánylónak a rakonca. D. — Hozzászokott mint cigánylova a koplaláshoz. S.— Hozzászokott cigány lovon nyargalni. (Hazudozik.) E. — Jól esik mint a cigánylónak a rakonca. Ny. 6. — Jól tud a cigánylovon szántani. (Hazudni.) D. — Jól tud szántani a cigányok lován. Bsz. — Koplal mint a cigány lova. S. — Megkóstolta mint a cigány lovát a farkas. (Megette csak a körme maradt.) Ny. 4. — Mestere lehetne a cigányló. D.

Cigánymalac. Kénytelen vele, mint a cigánymalac az ügetéssel. (Lopott.) E.

Cigánynyelv. A szépnek szájába cigánynyelv is illik. D. — Cigánynyelven beszél. (Hazudik). Mk.

Cigányrajkó is kedves az anyjának. D. — A cigányrajkó is tetszik az anyjának. B.

Cigánypurdé. Megszokta mint cigánypurdé a pőrölyt. (Cigányok közt sok a kovács.) D. — Meztelen mint a cigánypurdé. D. — Többet tud ehhez a cigánypurdé is. (Cigány gyerek.) D.

Cigánysátor alatt született. D. — Cigánysátor lett a menhelye. D. — Cigány sátorban árul. (Hazudik.) D. — Ritka mint a cigánysátor. D.

Cigányutca. Cigányutcába talált. D. — Cigányutcába ment. (Rosszul nyelt.) ME.

Cigányüllőn kalapál. (Hazudik) B.

Cigányvásár fattyustól, minden

pereputyostól. (Szedett - vetett nép.) Ny. 2.

Cigányvesztés. Első nyerés, cigányvesztés. Ny. 2. 14.

Cigánykodik. Cigánykodó levente. (Csaló.) C. — Nem mind cigány, a mi cigánykodik. D.

Cigányné. Lustos mint a cigányné. D.

Cigányosan alkuszik. ME. — Alkudj cigányosan, fizess becsületesen. S. — Cigányosan vesz. (Lop.) E. — Cigányosan veszi a lovat. (Lopja.) D.

Cigányság. Egy kis cigányság, egy kis ravaszság sokszor használhat. KV. — Markában kapták a cigányságát. (Rajtaérték a lopáson.) Pázmán.

Cigányul van ez mondva. (Hazugság.) Ny. 13.

Cimbalmos. Néha a cimbalmosnak is elszakad az öreg húrja. D. — Nehéz a cimbalomba keresni. D.

Cimbora. Cigány cimbora. D. — Kutya cimbora. D. — Ördögök cimborája. S.

Cimborál. Ki ellenséggel cimborál, forrót öntenek alája, ha eszén nem jár. Cz.

Cimer. Akasztófa cimere, hóhér pallos levele. D. — Ásó, kapa cimere. (Közel van a sirhoz.) D. — Hóhér pallos cimere. D.

Cincog. Bátran cincog az egér, ha macskát nem érez. S. — Cincog mint az egér. D. — Nincs otthon a macska, cincognak az egerek. E.

Cinege. A cinege is örül a tökmagnak. D. — A cinegének kóró a nyársa. D. — Búsul mint a tökbe esett cinege. D. — Könnyü a cinegét megfogni. D. — Nála a pulykasült cinege. (Nagyevő.) D. — Örül mint cinege a tökmagnak. E.

Cini-fini Péter bátya, neked hegedülnek. (Kényes, nyafogó gyermek.) D.

Cinke. Cinkét fog a feje. (Tökfejü.) E. — Cinkét fogott az orra. (Vörösкék a hidegtől.) D.

Cinkjáték. (Kockajáték.) Cinkjátékban legnagyobb mesterség a vetés. Cz.

Cinkos. Illő, fillő, cinkos. (Erkölcstelen.) D. — Ördög cinkosa. D.

Cinkotai. Meg van mérve mint a cinkotai itce. E.

Cinterem. (Cemeterium, temető.) Cinteremvirág a fején. (Ősz.) D. — Cinteremvirág veri a fejét. (U. a.) K. — Cinterem felé fordult már a rudja. D.

Cipó nem kenyér. D. — Cipó nött a hátán. (Púpos.) Ny. 2. — Cipó van a hátán. (U. a.) E. — Cipópénzre kelt a háza. (Elette.) E. — Cipószáju paripa. (Ökör.) E. — Csunya a ganéj, de szép cipó terem utána. K. — Elég egy sütésben egy cipó. D. — Én is voltam katona, mig a cipó kisült. (Rövid ideig.) Ny. 6. — Fehér cipó, sós turó, éhség ellen igen jó. E. — Fehér cipó sós turóval használ az éhes gyomornak. Sz. — Hetvenkedik, mint az árpa-cipó kemencében. E. — Kenyérrel eszi a cipót. (Mint az együgyü palóc fekete kenyérhez fehér cipót evett. Együgyü.) E. — Lefogta, mint Bosnyák a cipót. Ny. 5. — Madárlátta cipó. (Útról hozott.) E. — Maga kebelében találja a cipót. (Vigaszt.) D. — Másutt is esznek fehér cipót. E. — Minél rosszabb a sütő, annál szaporábbak a cipók. (Rosszul sült cipó tovább tart, lassabban fogy.) D. — Minél rosszabb a sütő, annál több cipót igér. E. — Mosolyog, mint az árpacipó a lapáton. (Reped. Keservesen.) Ny. 19. — Mosolyog, mint a miskolci árpacipó. (U. a.) Ny. 19. — Nem elég a szó, ha nem elég a cipó. (Szóval nem lehet jóllakni.) D. — Nem elég a sok szó, ha nem elég a cipó. (U. a.) E. — Nevet mint az árpacipó a kemencében. (L. fent.) Ny. 23. — Nevet mint az árpacipó a polcon. (L. fent.) Ny. 5. — Rút a trágya, de szép cipót ád. D. — Sok a gyermek, kevés a cipó. D. — Üres hasnak nem kell szép szó, hanem cipó. KV.

Cipő. Hétköznap mezitláb, vasár-

nap cipöben. E. — Meginná a Szüz Mária czipőcsattját. Ny. 2.

Cirák. Elszaladt, mint a györöi gombóc Cirákra. (Kemény.) E.

Cirógat. Ne cirógasd. (Kiméld.) E. — Cirógatással is lehet ártani. E. — Cirókálással is lehet ártani. D.

Citrom. Ha a citromból a levet kifacsarták, elvetik. D. — Kifacsart citrom. E. — Kifacsart citromnak keserü a leve. S.

Civódás. A béke orvosság, a civódás méreg. D. — Békét az Isten, civódást az ördög szereti. D.

Civódik. Mindenkivel civakodik. D. — Ugy is elég a civódók száma. D.

Czó! Jézus! (Segitség, kátyuba jutott szekerem!) E. — Czó fel, lószar, légy tóttá. E.

Czoki. Czoki kása. (Kitoló kása.) E. — Czoki kása nem szoki kása. (Kitoló kása nem szoktató, marasztaló kása.) E. — Czokipohár. (Búcsupohár.) E. — Harmadnapos vendégnek czoki a neve. KV. — Harmadnapi vendégnek »czoki« legyen neve. E. — Hivatlan kutyának »czoki« a neve. Ny. 13. — Hivatlan vendégnek ajtó megett helye, czoki legyen neve. E. — Kása nem étel, tót nem ember, czoki paszuly. Ny. 3. — Megadták neki a czoki poharat. B. — Megfözték a czoki kását. E.

Comb annak karja is. D. — Jajvörös a combja. (Verés.) D. — Hupikék a háta, vörös a combja. E.

Compó. Néz mint a sült compó. (Hal.) E.

Cölönk (Kölönc, kolonc.) Elég egy ebre egy cölönk. (Elég egy embernek egy hivatal.) E.

Cövek. Áll mint a cövek. ME. — Nem tartós cövek a kutyafark. D.

Credo. Belejött mint Pilátus a credóba. E.

Cudar. Cudar a nemzetsége is. D. — Cudar nemzetségböl való. E. — Ebtöl tanult cudar. D. — Kutyaparancsolta hitvány cudarja. D. — Tudja-e a cudar kivel vagyon dolga. D.

Cukor. A süveg-cukor senkit se süvegel. D. — Akár a cukor, akár a méz. (Édes.) Ny. 2. — Édes mint a cukor. E. — Fel lehet a mérget cukorban is adni. D. — Mintha cukorból fujták volna. D. — Süvegben is megbecsülik a cukrot. D. — Több cukora mint sava. D. — Cukros száju. E. — Cukorrágás gyermekszokás. D.

Csacsi. A hol ló nincs, ott csacsi is jó. Ny. 8. — Félharagba jö, mint a kis csacsi. E. — Ha nagy füle volna, épen csacsi lenne. D. — Hozzá nö, mint kis csacsi a füléhez. (Minél nagyobb és öregebb, annál nagyobb a füle is.) Ny. 4. — Ő is isten teremtése, mint a kis csacsi. Ny. 2. — Szamár csacsit fiadzik. Ny. 2. — Tüzbe jö, mint a fia csacsi. S.

Csacsog. A ki sokat csacsog, sokat hazudik. D. — A ki sokat csacsog, sokat is hazudik az. KV. — Csacsog mint a szajkó. D. — Csacsogó mint a szajkó. M. — Nem talál partot nyelve csacsogása. B.

Csahol. Józan a mit gondol, részeg arról csahol. D. — Kis kutya többet csahol. S.

Csal. A ki csal, csalódik. D. — A ki csal, azt megcsalják. ME. — A ki senkit meg nem csal, könnyen másra bizza dolgát. B. — A szerfölött hizelkedö vagy megcsalt, vagy meg akar csalni. K. — Cigány, zsidó, meg a pap, hogy megcsaljon azon kap. Ny. 16. — Csal mint a zsidó. D. — Csald meg a pápistát, lopd el olvasóját. D. — Csald meg, ha lehet. D. — Csaljuk meg a zsidót. (Kiméljük a gyufát: csak evvel lehet a boltos zsidót megcsalni.) Ny. 3. — Csere csal. B. — Egy állóhelyben tizszer is megcsal. D. — Jégre csalták. (Bajba keverték.) D. — Hivatal nem csal. (Latin. Ajándékkal, haszonnal jár.) ME. — Hivatal sohasem csal. (U. a.) E. — Hogy madarat csalják, lépet zöldre hagyják. E. — Korai vetés sokszor csal, a késöi mindig rossz. (Latin.) S. — Könnyü

vakot megcsalni. D. — Látszat csal. (Latin.) ME. — Madarász sipszóval, a halász horoggal csal halat és madarat. D. — Mézes kalácscsal csalják oda. ME. — Nehéz a szemet megcsalni. E. — Nehéz a szivet megcsalni. E. — Nehéz a majmot tőrbe csalni. KV. — Okos embert csak egyszer lehet megcsalni. E. — Soha igazán nem csal. (Hanem csak hamisan.) D. — Sokat tudjon, ki az istent meg akarja csalni. KV. — Vén rókát, vén verebet, vén parasztot nehéz megcsalni. D.

Csala. Csere csalával jár. D. — Ritka csere csala nélkül. D.

Csalatkozik. A ki hamar hiszen, hamar csalatkozik. D. — A ki könnyen hisz, könnyen csalódik. KV. — A ki könnyen hisz, könnyen megcsalódik. D. — A ki csal, csalódik. D. — Csalatkozik, mint a vén leány. Ny. 1. — Ki emberben bizik, könnyen csalatkozik. E. — Ki istenben bizik, nem csalatkozik. KV.

Csalán. A csalán és bürök jó pajtások. D. — Büdös a guzsaly, ha kibuvik a csalán. (Tavaszszal unalmas a fonás.) Ny. 23. — Csalán, nem liliom a kezébe. (Nem szüz.) D. — Csalánba nem üt a mennykő. Ny. 1. — Csalánra hugyozott. (Rosszkedvü.) D. — Csalánra vizellett. (U. a.) E. — Ki félve nyul a csalánhoz, megégeti kezét. S. — Nyilván csalánra vizellett, hogy oly komor. B. — Talán csalánra vizellett? D. — Üröm helyett is csalánra talál a szerencsétlen. D.

Csalárd. A hamis és csalárd egy fának ágai. E. D. — Csalárdi, rókát szopott. D. — Hazug és csalárd egy fának ágai. S. — Nem messze megy ember a csalárdsággal. B.

Csalás. A kocsmáros csalásból él, haszonból ruházkodik. Ny. 13. — Csalással a disznó sem hizik. (Ha kevesebbet adnak ennie a kellőnél.) D. — Csere csalással jár. E. — Megszokta mint Ábrahám zsidó a csalást. D. — Ritka paraszt csalás nélkül. D. (Álnokság nélkül.) Ritka zsidó csalás nélkül. D.

Csalfa ember, rókával forgott. D.

Csalogat. Anyja csalogatja a kecske-gedőt a kertbe. D.

Csaló. Egy se cigány, a ki nem csere-csaló. D. — Nem is cigány, ha nem csere-csaló. D.

Csalóka Péter. (Csaló.) E. — Csalóka Péternek igaz ivadéka. (U. a.) D.

Csalóközi szerencse. (A révben mindjárt kompra talál.) Cz.

Csap. Nem oda csap, a hova néz. D. (Sanda mészáros.)

Csap. Csapon veszi a lisztet. (Eladja borért a lisztet.) E. — Iszik mint a csap. E. — Eszik néha egész nap, iszik reá mint a csap. Np. — Kinlódik mint a belesfai ember a csap alatt. S. — Olyan mint a csap. (Részeg.) E. — Részeg mint a csap. S.

Csapás. A fát sem lehet egy csapással levágni. Sz. — A kis egér kis csapással is oda van. D. — A szerencse ritkán elégszik meg egy csapással. E. — Egy csapásra két legyet. E. — Egy csapással kettőt üt. M. — Egy csapással kettőt akar agyonütni. D. — Minél később csapás, annál nagyobb romlás. KV.

Csapda. A görény is csapdába kerül előbb-utóbb. Ny. 2.

Csapdos. Ég ellen csapdos. D.

Csapkod mint palóc az ostorával. S.

Csapláros. Hallod-e te csapláros, fujd fel az itcédet. D. — Nem szánja felkelteni a csaplárost. (Iszákos.) D. — Szócsaplár. D.

Csapodár. Szócsapodár. D.

Csapott. Tetézve adja vissza a csapott vékát. D.

Csapózsinór. Eljár a csapózsinór mellett. (Rendszerető, vagy gúnyosan: rendetlenkedő.) D. — Néha a csapózsinór is kijebb üt. D.

Csapszék. Be is rántják, ki is rántják, mint cigányt a csapszékből. E. — Csapszékbe a cigányt be is rántják, de

ki is taszigálják. D. — Csendes mint böjtben a csapszék. D. — Idején reggel beköszön a csapszékbe. D. — Későbbre jár a templomba, mint a csapszékbe. D. (A templomban mindig a mise végére ér; a kocsmában mindig ő az első.)

Csata után okos a magyar. Cz.

Csatorna. Esik mintha csatornán öntenék. D.

Csatt. A nadrágszijat ne tovább a csattlyuknál. D. — Csak a csattig vonjad. (Ne erőltesd az okoskodást.) Pázmán. — Meginná a Krisztus palástjáról a csattot. Ny. 5.

Csattan. Végén csattan az ostor. E.

Csauz. Vén csauz. (Vén hirhordó.) D.

Csavar. Hiába csüröd-csavarod. E.

Csavarodott. Őszbe csavarodott. D.

Csavarog. Csavarog mint a falusi kutya a nagy városban. E. — Csavarog mint a savó az eb seggében. D.— Csavarog mint a tudatlan kocsis. D.— Ott csavarog, a hol valamit érez. D.

Csákány. Mindegy, ha csákány hull is. E. (El kell mennem.) — Mindegy, ha csákány-förgeteg hull is. (U. a.) Ny. 2.

Csáki. Csáki szalmája. (Bitang jószág, melylyel senki sem gondol. Lévát a Csákiak birták, kik nem gondoltak vele ha lopják is; később Léva az Eszterháziak kezére jutott, s midőn a jobbágyok ezeket is lopni akarták, a gazdatisztek azzal utasitották rendre: »nem Csáki szalmája ez.«) KV. — Hallod-e ez nem Csáki szalmája. (U. a.) D. — Nem Csáki szalmája. (U. a.) E.

Csákó. Félrecsapta csákóját. (Becsipett.) ME. — Félretette csákóját. (Meghalt.) D. — Lityeg-fityeg, mint vén csákó a süvegen. (Kopott forgó a süvegen.) D. — Ritka mint a csákó. D. — Süveg nem csákó. D.

Csánk. Lityeg-fityeg mint vén csánk a süvegen. (L.: csákó. Ezen alak helyesebb mint Dugonicsé.) E.

Csákó. (Ökörnév.) Aligha baja nincs Csákónak, hozik a bürit. (Hozzák a bőrét. Már döglött s mégis csak azt hiszi kis baja van.) E. — Őkleld Csákó, kuraasszony lovát, ha isten fia vagy. (Biztatás. Igy biztatta a paraszt ökreit, melyeket a szekérbe a lovak után fogott.) K.

Csánkó. Ugy van mint Csánkó Teleken. (Eltévedt.) E.

Csára. Egyik csára, másik hajszra. (Egyik jobbra, másik balra. Csá, hajsz, ökrök irányitása a szekérben.) E. — Ne vidd csára. (Ne rontsd a rendet, a sort.) E.

Csárda. Két dudás nem fér meg egy csárdában. E. — Két dudás egy csárdában, két asszony egy konyhában meg nem fér. ME. — Ki a csárdából. (Itt én parancsolok.) E. — Ki a legény a csárdában? (Ki a legderekabb, az álljon elő!) E. — Malom vidék nélkül, csárda országut nélkül semmit sem ér. Ny. 22.

Császár. A császár kenyerét eszi. (Katona.) ME. — A császár konyháján főznek neki. Ny. 1. — A hova a császár is gyalog jár. (Árnyékszék.) D.— A komámasszony azt gondolta császár körtét tart, pedig csak vadalma. (Azt bitte, hogy az ö gyermeke jó, pedig az is csak rossz.) Ny. 5. — Add meg a császárnak, a mi a császáré és az istennek, a mi az istené. KV. — Császár-madár. (Cifra, tarka.) ML.—Hiába eszi a császár kenyerét. (Katona és nem tudja mi a regula.) KV. — Meghalt azóta hét török császár. (Régen volt.) D. — Nem gondol a török császár fiával. (Nem törödik senkivel.) D. — Nincs nehezebb a császár kenyérénél. (Katona életnél.) E.

Csáti fa. (Erős, kemény bot.) E.— Pattog mint a csáti paraszt. E.

Csáva. Addig hány cselt a róka, hogy csávába kerül. E. — Addig hányja a róka a cselt, mig a csávába esik. D. — Belekeverték a csávába. (Bajba.) D. — Csávába, cserbe való ember. (Büntetést érdemel.) D. — Csá-

vába dőlt. (Részeg, bajba került.) Ny. 2. — Csávába esik. Pázmán. — Csávába való ember. E. — Egy csávát fordítanak. (Egy húron pendülnek, egyforma gonoszak.) D. — Együvé akadtak, mint rókabőr a csávában. (Egyforma gonoszokat egyforma büntetés ér.) E. — Fülig van a csávában. (Bajban.) D. — Kevés róka kerüli el a csávát. D. — Ki csóválja rókafarkát, nem kerüli el a csávát. (A hamisat előbb-utóbb baj éri.) E. — Nekem is volt egy bölcs macskám, a csávába halt vala. KV. — Nem minden agg róka kerüli el a csávát. D. — Nincs oly agg róka, a kinek bőre a csávába nem kerül. (Nincs oly ravasz stb.) KV. — Összekerülünk a csávában. D. — Összekerültek, mint a rókabőr a csávában. Ny. 6. — Ritka róka csáva nélkül. D.

Csecs még a te szádba. E. — Sicz macska! molnáré a csecs. E.

Csecse bohónak, szép esztelennek. (Bolondé a szerencse.) Ny. 2.

Csecsemős korában hat rágó dajkája volt. (Telhetetlen.) D.

Csehül vagyunk. (Rosszul. Zsigmond korából való szólás.) E.

Csehkő. Ha a csehkőre legszebb pecsétet metszenek is, még sem válik gyémánt belőle. D.

Csekély dolog gombház, ha leszakad, lesz más. Cz. — Csekély dolog, mely a gyermeket megnevetteti. E.— Gyakran csekély vége a nagy készületnek. E. — Könnyü a csekély vizben elesni. D. — Könnyü a csekély vizet meglábolni. D. — Nagy a szarva, csekély az értelme. KV. — Nem csekély vizben tapogat. Pázmán. — Sok jó barát fér meg egy csekély kis helyen. D.

Csekélység. Minden csekélységet más orrára köt. ME.

Csel. Addig hányja a róka a cselt, mig csávába kerül. B. — Addig hányja a róka a cselt, mig csávába esik. D.— Addig hány cselt a róka, hogy csávába kerül. E. — Cselt vetett a forgó szerencse. D. — Hamar cselt vet az öreg nyúl. — Legnagyobb erőn is kifog a csel. ME. — Régi róka hamis cselt vet. E.

Cselefinta. (Ravasz.) KV.— Cselefinta ember. KV. — Cselefinta eb lábon jár. (Hamis, rosszban sántikál. Tréfás mondás.) Sz.

Cselekszik. A mihez szokott a Jancsi, azt cselekszi a János is. D.— A mire mást nógatsz, azt magad cselekedd. KV. — Bünhődik, ki ebül cselekedik. E. — Fele sem emberség, a mit cselekszik. D. — Ha annyi roszszat nem látnánk, nem cselekednénk. D. — Ki mint cselekszik, ugy veszi hasznát. E. — Korán-későn orcájára kerül az embernek a nem jó, ha alattomban cselekedte is. D. — Mit mással cselekszel, azt várjad fejedre. KV. — Ne mind cselekedd, a mi szabad. KV. — Örömest cselekszi az ember, a mi örvendetes. D. — Visszavárd, a mit mással cselekszel. D.

Cselekedet. Egy jó szokás többet ér három jó cselekedetnél. D.

Cseléd. A jó cseléd mindig talál magának dolgot. E. — A rossz cselédnek kettő a mestere: a szó és a korbács. D. — Ha a szelet lenyelhetnék, azzal tartaná a cselédet. (Fösvény.) D. — Ismeretes cselédet hét hibával jobb megtartani, mint ismeretlent egygyel befogadni. ME. — Ismert cselédet hét vétekkel inkább, mint ismeretlent egygyel. E. — Jaj a cselédnek, a ki egy gazda nélkül nem tud megélni. Ny. 8. — Kettő káros a háznál: rossz pénz és gaz-cseléd. Ny. 20. — Kettő káros a háznál: rossz pénz, rossz cseléd. S. — Megolvassa hány falatot nyel a cseléd. (Fösvény.) D. — Milyen a gazda, olyan a cselédje. S. — Nála a cseléd is koldusokat etet. (Jómodú.) D. — Ritka mint a jó cseléd. D. — Rossz cseléd az, a ki sokat szeret változni. Ny. 3. — Rossz cseléd, mely a sajtot meghántja. (Válogatós.) D. — Szok-

tatni kell a cselédet, ha hasznát akarod venni. D. — Vigyázó gazdának örömest kegyetlen nevét költi a cseléd. D. — Zabál a cselédje. D.

Cselédes. A jó cselédes gazda korán felkeljen, késön feküdjék le. Sz.

Cselédkenyér. Olyanokat sóhajtozik, mint egy cselédkenyér. Ny. 14. — Olyanokat pillant, mint egy cselédkenyér. (Repedt. Nagyot, álmosat pillant.) E.

Cselédség. Cigány-cselédség, galamb-majorság, nem nagy boldogság. Ny. 7.

Cselédszoba. Bolhás mint a cselédszoba. D.

Csemcseg mint a malac. S.

Csemege. Étel után való a csemege. KV. — Nyalakodónak macskagumi a csemegéje. E.

Csemete. A fattyu csemete mély gyökeret nem ver. D.

Csempe száju. ME. — Csunyább a csempe pipánál. E.

Csendes mint a béka a lyukában. D. — Csendes mint böjtben a csapszék. D. — Csendes mint böjtben a mészárszék. D. — Csendes mint a bükkfa láng. D. — Csendes mint a csillagos ég. D. — Csendes mint a hernyó a levél alatt. D. — Csendes mint a holdvilág. D. — Csendes mint a holt. D. — Csendes mint a holttest. D. — Csendes mint az olaj. D. — Csendes mint a puszta malom. D. — Csendes mint a sík mező D. — Csendes mint a sír. E. — Csendes mint a temető. E. — Csendes mint tetü a var alatt. D. — Csendes mint télen a mező. D. — Csendes mint télen a selyembogár. D. — Csendes mint a tó. D. — Csendes mint tyúk a gyomban. D. — Csendes mint az késznek munkája. D. — Csendes mint az üres kocsma. D. — Csendes napnak csendes az éjszakája. ME. — Csendesnek csendes a barátja. D. — A csendes vizet fel nem zavarja. D. — A jó egyességért, csendes békességért sokat el kell hallgatni. Sz. — Akármi viznek legjobb a csendese. D. — Csendes mint a csillapodott idő. D. — Jámbor fiatalból válik a csendes öreg. D. — Jó bor, szép feleség, csendes lelkiismeret drága dolgok. E. — Könnyü csendes időn kormányt tartani. M. — Csendes időben könnyü a kormány. D. — Könnyü csendes időn kormányozni. E. — Lábnyomon is házat épit a csendes. D. — Ritka mint a csendes gyerek. D. — Sokat ér egy alföldi csendes esö. E.

Csendesen. Eljár a pap a kereszttel csendesen. D. — Hárman csendesen, ketten szerelmesen. D. — Nagyon fent köp, ha csendesen evez. (Kevély.) D. — Vétkesnek a büntetést csendesen kell türni. KV.

Csendesség. A nagy folyó vizek csendességgel folynak. D. — Csendesség, csúf vendég. Ny. 7. — Háborgó tengernek, tolvaj embernek nincs csendessége. KV. — Jobb egy száraz falat, bár ne egyél halat, csak lehess csendességben. KV. — Nagy a csendesség, mint nagypénteken a mészárszékben. Cz.

Csendült a fülem, hirt hallok. ME.

Cseng mint a prücsök. D.

Csengeri. Olyan szája van, megesne benne a csengeri baromvásár. Ny. 14.

Csengős macska nem fog egeret. S.

Csep. A tenger-csep se végtelen sok. D. — Csepből lesz a folyó. S. — Egy csep. D. — Egy csep esze sincs. S. — Egy csep magyar vér nem foly erében. D. — Egy csep mézhez csöbör epét kever. S. — Gyakor eséssel a kicsiny csep is lyukat ver. E. — Idővel az esőcsep is lyukat váj a kőbe. D. — Jó az öreg a háznál, ha egy csep esze sincs is. S. — Kicsiny a csep, de ha mindig hull, a kőben is lyukat váj. B. — Kivágta a becsületet, hogy egy csep sem maradt rajta. (Megszegte szavát.) Ny. 1. — Könnyü annak bolondozni, kinek egy csep esze sincs. S. — Sok csep leesik addig az eszter-

héjrül. D. — Sok csepből ered az eső. D. — Sok csepből nagy eső válik. E. — Sok csep követ váj. E. — Sok csep lyukat ver a kövön. Pázmán. — Szüret, ha egy csep bor sincs. S. — Tudja a tengernek csepjeit. D.

Csepeg-csöpög. E. — Csepeg az orra. D. — Csepegve, lopogva. E. — Ha nem csurog, csepeg. D. — Örül, mint a kinek orra vére csepeg. D.

Csepegő. Esőből a csepegő alá. E.

Csepegtet. Nagy viaszgyertyákat csepegtettek alapjába. (Far.) D.

Cseppen. A bársonyra is rácseppenhet egy kis zsir. D. — Ha nem csordul is, cseppen. M. — Ha nem csordul, cseppen. E. — Ha nem csurran, cseppen. S. — Néha a bársonyra is rácseppen. D. — Mint a cseppentett vér. E. — Tüzre olajat cseppent. E.

Cseppenkint a hordó is megtelik. Ny. 19. — Cseppenkint, cseppenkint betelik a hordó. KV.

Cseprőstül. Apróstul, cseprőstül, iastul, fiastul. BSz.

Csepü. A csepün csomót, tojásban szőrt ne keress. B. — Csepün csomót, tojásban szőrt keres. D. — Csepü fonalon áll az ő hite. E. — Haja mint a csepü. E. — Kender gyeplő, csepü hám, mind a kettő rossz szerszám. ME. — Megvan mint a csepü fonatlan. Ny. 5. — Csepürágó. ME. — Rábaközi fejnek sem csepü a veleje. S.

Cserdit. Ültess engem oda, majd közé cserdítek én. E.

Csere csal. B. — Csere csalával jár. D. — Eb a cigány csere nélkül. D. — Egy se cigány, ki nem cserecsaló. D. — Egyszer megcserélt könnyen megy cserébe. E. — Egyszer megcseréltló könnyen cserébe megyen. D. — Nem is cigány, ha nem cserecsaló. D. — Ritka cigány csere nélkül. D. — Ritka csere csala nélkül. D.

Cserebogár. (Losonci diákok gúnyneve.) E. — Cserebogár rossz csősze a cserjének. D. — Olyan mint őszszel a cserebogár. (Ütött-kopott.) Ny. 22. — Több esze van egy cserebogárnak. D.

Cseresnye. Cseresnyét az urnak, magvát a tányérnak. K. — Cseresnyét az urnak, magvát a parasztnak. S. — Cseresnyét egy tálból nem eszik urakkal. (Óvatos.) D. — Elég cseresnyéje van, de férges. D. — Megért akkor a cseresnye, ki is kelt a magva. D. — Nem jó nagy urral egy tálból cseresnyét enni. D. — Nem jó nagy urral cseresnyét enni, mert meglövöldöz magjával. KV. — Nem jó urral egy tálból cseresnyét enni, mert meglövöldöz a magjával. KV. — Nagy urral egy tálból cseresnyét ne egyél. D.

Cseresnyés. Vigyáz a szóra, mint disznó a cseresnyés ganéjra. D.

Cserben hagyni. M.(Bajban hagyni, örökre elhagyni. Ha a timár a bőrt sokáig hagyja a cserlében, egészen megromlik.) — Cserben hagyta mátkáját. E. — Cserben maradt. D.

Cserzeni. Egy talpat cserzenek. E. — Hogy a varga cserezze ki bőrét! D. — Nehéz a kérget cserezni. D. — Nehéz más fonalát cserezni. (Kedvére tenni.) D.

Cserél. Azt sem mondta: cseréljünk acélt. (Kevély, egy szóra sem méltat.) E. — Azt sem mondta: cseréljünk pipát. (U. a.) D. — Bár koplal a farkas, még sem cserélne kalmárnak ebével. Sz. — Eb cserélne vele. Ny. 2. — Eben gubát cserélt. D. — Eben kutyát cserél. ME. — Eszem, iszom, jól élek, senkivel nem cserélek. (Könnyelmü.) Ny. 10. — Hitét a vén ember ritkán cseréli meg. D. — Lőrén bort cserél. E. — Sapkát cserél süvegen. Pázmán. — Süvegen sapkát ne cserélj. D. — Tarkán kurtát cserélt. (Mind a kettő ebnév. Eben kutyát cserélt.) D.

Cserélés Férjhez menés nem sapka cserélés. (Nem csekély dolog.) S.

Cserép. Cserepén ismerem minemü fazék volt. KV. — Disznóólat cseréppel ne fedj. D. — Eltörött a cserép.

(A gyermek sirva fakadt.) D. — Eltörött a mécses cserép. (U. a.) Ny. 2. — Az ezüst korsónak cserepe is jó. D. — Megemészti a cserepet is. D. — Mécs cserép. (Értéktelen, haszontalan.) D. — Olyan a cserép mint a fazék. D. — Rátartja magát, mint a mécses cserép. E. — Uj cserépbe avult szag tartós szokott lenni. BSz.

Cserépedény. Könnyen törik a cserépedény. D.

Cserépfedél. Disznó-ólra cserépfedél. (Nem illik.) D. — Disznó-ólon cserépfedél. (U. a.) D.

Cseréptál. Cseréptálhoz fakanál. D. — Cseréptálhoz fakanál illik. Sz.

Cseréptányér, fakanál. (Összeillő szegény pár.) Ny. 7.

Cserfa. Cserfa-erdőben almát keres. Np. — Erős mint a cserfa-tüz. E. — Hurcolja a manó a cserfák tetején. (Vesztét keresi.) D. — Későre lesz a fiatalból vén cser. D. — Magról kel a cserfa is. E. — Már a cserfa is megvénhedett azóta. D. — Még akkor a balatoni cserfa is makk volt. D. — Szél hányogatja a cserfán. (Akasztott.) D. — Van oka mért mozdul cserfán a levél. D.

Cserje. Cserebogár rossz csősze a cserjének. D. — Éhség a farkast is kihajtja a cserjéből. E. — Ki nem vehetni, mint fias farkast a cserjéből D.

Csepregi. Izetlen mint a csepregi ital. K.

Cseszkó. (Csizmadia.) E.

Csetneki csizma. (Rabbilincs. A csetneki vasgyár hires.) E. — Csetneki csizma a lábára. (U. a.) E.

Csetlik-botlik. (Vén.) D. — Csetlikbotlik mint a vak ló. S.

Csettet vetett a szája. (Hazudott.) E.

Csevegés. Kettőt utál a ház: haragot az asztalnál, csevegést a konyhában. Ny. 20. — Csevegő embert a szakács sem szereti. D.

Csép. A csép és a kapa szörnyü nyavalya; szegény a kenyeret alig falhatja. D. — Csép, kapa, nyavalya, ki nem hiszi próbálja. KV. — Cséppel a bikát. (Verd.) E. — Csépre, kapára termett ember. M. — Felköti a csépet. (Előre hireszteli mihez fog.) B. — Hányaveti kezét, mint a csépet. D. — Jár a nyelve, mint a cséphadaró. E.

Csépel. Csépelt szalma beszéde. (Üres.) E. — Csupa szalmát csépel, semmi buzát nem ád. (Üres beszédü.) D. — Együtt cséplik a buzát. D. — Elcsépelték mint a tót buzát. (Verés.) D. — Más buzáját is csépli. D. — Ne szemeld a másét, csépeld a magadét. BSz. — Szalmát csépel. KV. — Szemeld a magadét, a másét ne csépeld. D. — Üres kévét csépel. D. — Üres szalmát csépel. E.

Cséplés. Kezdjük ujra, mint Pál ur a cséplést. (Ha rosszul megy az ének, ujra kell rákezdeni.) Ny. 1.

Cséplő. Eszik mint a cséplő. (Nagyevő.) E.

Cséppai. Elhagyja, mint a cséppai gyerek a sirást, ha borral kinálják. (Nem nagy szomoruság, melyet kevéssel lehet elháritani.) Ny. 5.

Csibafa. (Szeged határában óriási fákkal.) Szedje ki a csibafai borbély a szemedet. (Holló szedje ki szemedet: juss akasztófára.) Ny. 1.

Csibe. Az éhes németnek kecskebéka: csibe. D. — Németnek, olasznak kecskebéka: csibe. E. — Csibékkel kel fel és fekszik le. (Német.) S.

Csicsó. Cifra ruhába öltözött, mintha Csicsóba készülne. (Csicsó vára fényüzéséről, fényes mulatságairól volt hires.) Sz. — Csicsóba megy. (Cifrán öltözött.) E. — Csicsóéknál ég a világ. (Fényes mulatság.) Ny. 13. — Lesz még Csicsón bucsu, magam is ott leszek. (Nekem is megvirrad még; nekem is lesz még jobb sorom.) S. — Léva, Tátika lejtőt jár, de Csicsó is vendéget vár. Sz. — Nem mindennap van Csicsón bucsu. Ny. 3. — Oly cifrán öltözik, mintha Csicsóba menne. Sz.

Csiga-biga. Pázmán. — Csiga-

biga az ő dolga. M. — Csiga-biga nyujtsd ki szarvad. (Gyermekjáték.) E. — Csiga-biga told ki szarvad, én is tolom talicskádat. E. — Csiga-biga told ki szarvad, én is tolom taligádat. B.

Csiga. Behuzza magát, mint a téli csiga. D. — Hátán háza, kebelén kenyere, mint a csigának. (Igen szegény, semmie sincs.) D. — Lassan mászik, mint a csiga. E. — Lassu mint a csiga. D. — Magával hordja a házát mint a csiga. (Szegény.) E. — Megvonja magát, mint a téli csiga hajlékában. E.— Meztelen mint a csiga. S. — Csiga paripán jár. (Lassu.) D. — Csiga postán jár. (U. a.) B. — Csigavér. (Hidegvérü.) E.

Csiga. (Kinzó eszköz.) Csigán sem mondhatnék egyebet. Cz.

Csigás. (Cifra.) Nem illik vén lónak csigás kantár. (Vén embernek fiatal feleség.) Ny. 2. — Szép mint a csigás kantár. D.

Csigázás. Megkivánja a verést, mint a nyalkai cigány teste a csigázást. E.

Csigér. Alávaló csigért isznak barátságért. KV.

Csihéssé teszi. (Félénkké.) Ny. 2.

Csík. A csík is akkor legjobb, mikor megnyakazzák. (Mikor már meg van fogva.) B. — Belenyert mint Bertók a csíkban. (L. Bertók.) Ny. 6.—Beleveszett mint Bertók a csíkban. (L. Bertók.) E.—Csapja a csíkot a lencsével.(Össze nem illőket összekever. Csík káposztával jó, de nem lencsével.) Pázmán. — Csíkot nyakán, hazugot szaván. (Fogják.) D. — Eleven mint a csík. E. — Forog mint a csík. E. — Friss mint a csík. D. — Jár a fara mint a csík, mint a kit a bolha csíp. Ny. 19. — Ki csíkot akar fogni, rakja ki a varsát. E. — Legjobb a csík, ha megnyakazzák. (L. fent.) E. — Megnyakazták mint a csíkot. D. — Nyert benne mint Bertók a csíkban. (L. Bertók.) M. Sz. KV. — Nyertünk benne mint Bertók a csíkban. ML. — Nyertünk Bécsben, mint Bertók a csíkban. Sz. — Válogat, mint Bertók a csíkban. Ny. 3.

Csiklandik. Jót érzek, igen csiklandik a jobb szemem. Decsi János.

Csiklandós a nyaka. E.— Csiklandós a nyaka, nem szenvedheti a kötelet. D. — Csiklandós nyakat is megköthetik. (Felakaszthatják.) D.

Csikló. Eltaláltad a csiklóját. (Ügyes vagy. A disznófark csiklóját eltalálni nehéz.) E. — Könnyü eltalálni a kolbász csiklóját. E.

Csikorgatja fogait. (Dühös.) D.

Csikorog a kerék, megitta a kocsis a háj árát. M. KV. — Csikorog a szekér, megitta a kocsis a háj árát. S.— Csikorog a malomkerék, esőt kiált. Cz. — Csikorog mint Kun László szekere. (Taliga. Szegény.) S. — Csikorog mint a talyiga-kerék. S. — Csikorog mint a temesvári sáncon a taliga. D.— Mindig csikorog mint a temesvári sáncon a taliga. B. — Csikorog mint a temesvári várban a talicska. D. — Ha csikorog a kerék, kocsis itta meg a háj árát. D. — Nem csikorog a szekér, ha megkenjük. (Vesztegetés pörben.) ME. — Ugy csikorog mint a deszkás szekér. S. — Ugy csikorog mint az oláhfalvi kerék. S. — Az utban törött el csikorgó kereke. D.

Csikorgós hideg. ME. — Minél nagyobb a dér, annál csikorgósabb az út. D.

Csikó. A kis csikó nagy derestül hámot vonni tanul restül. D. — Abrakos csikó könnyen fickándozik. E. — Adjuk meg a módját, mint páliak a csikóherélésnek. (A páliak csikója herélés közben megdöglött — de a bélyeget mégis rásütötték: megadták a módját.) K. — Ajándék csikónak nem nézik a fogát. S. — Asszonygazda, gyerekszolga, szalmatűz, csikó paripa, malac szalonna, tót emberség, nem sokat ér. S. — Bojtorjános csikóból válik a jó paripa. D. — Csikó is anyja mellett szokik. C. — Csikó is János

mikor bojtorjános. (Nem hiszem, de mégis meglehet.) D. — Délceg csikóból válik a jó paripa. B. — Elég egy ménesből egy csikó. Ny. 6. — Éhes csikó abrakkal álmodik. E. — Élődik mint Toldi Miklós csikója. B. — Ha a csikót hamar fogod be, hamar elrontod. D. — Hamarább lesz a tehénnek csikaja. KV. — Jó paripa mellett szépen jár a csikó. D. — Jobb a kanca csikóstul. D. — Kanca után nyerít a csikó D. — Kerek orcáju mint a csikó. (Lófő.) D. — Kicsiny csikó nagy derestül hámot huzni tanul restül. Sz.— Kicsiny csikó nagy derestül vonni tanul restül. KV. — Kicsiny ugyan a csikó, de jól huz. (A borból.) D. — Kigördül belőle, mint görgei tökbül a nyul csikó. E. — Kócos csikóból lesz a jó paripa. Ny. 6. — Könnyü jó csikóból jó lovat nevelni. D. — Ló elli a csikót, de abrak az anyja. E. — Már mi nálunk csoda esett, a csikónak lófoga lett. E. (Korán akar okosnak látszani. Gúnyos.) — Megadják a módját, mint páliak a csikóherélésnek. (L. fent.) Ny. 17. — Mindenfelé rugdos, mint a szilaj csikó. D. — Nála mindennap csikókat billegeznek. (Gazdag.) D. — Nem adnám egy csikóért. E.— Olyan a fiatal ember, mint a csikó, ha lejárják is, csak egyszer lakjon jól, mindjár helyén van. Ny. 22. — Örül a farkas, ha csikóra akad. D. — Rossz csikóból is válhatik jó paripa. B. — Rossz csikóból is válhat még jó ló. D. — Serény kancának serény csikója van. D. — Szegény ember csikója hamar ló, gazdag ember lánya hamar eladó. Ny. 10. — Tehén-csikót ellett. S. — Ugrik a szive, ha csikót lát. (Lókötö.) D.

Csikófog. Elhányta már a csikófogát. (Nem gyermek többé, már több esze lehetne.) E. — Elhullatta már a csikófogát. (U. a.) S. — Meg van még a csikófoga. (Fiatal.) Ny. 5.

Csikós. Eb a csikós suba nélkül. D. — Káromkodik mint a csikós. E. — Ritka csikós suba nélkül. D. — Zsiros mint a csikós haj. D. — Zsiros mint a csikós suba. ME.

Csikózik. Aligha kancája meg nem csikózott. (Örül.) D.

Csillag. A csillagok is egymás után járnak. D. — A csillagokat számlálja. D. — Annyi mint a csillag az égen. E. — Azóta a csillagszám is megfogyott. D. — Csillaga van. E. — Csillagnak is van tisztulása. (Tiszta léleknek is van hibája.) E. — Csillagokba néz. (Kevély.) E. — Csillagot néz vacsorára. (Koplal.) E. — Csillagot néz vacsorára, napnál ebédel. (U. a.) E. — Csillagot rug. E. — Egyik csillag meg nem előzi a másikat. D. — Eléri talán a csillagot is. (Kevély.) D. — Feljött a csillaga. E. — Fényes mint a csillag. E. — Homályba borult hajnali csillaga. (Szerencsétlen.) D. — Könnyebb megolvasni a csillagokat. B. — Könnyebb megolvasni a sok csillagot. D. — Leszállt a csillaga. (Vége szerencséjének.) E. — Ment, mint a csillag. (Biztosan, gyorsan.) E. — Nehéz a csillagokat számba szoritani. D. — Nem több a csillag. (Sok.) D. — Rossz csillag alatt lett. B. — Rossz csillag alatt született. ME. — Sok a csillag, de fel nem ér egy nappal. D — Sürü mint a csillag. D. — Számba sem veheti pénzét, mint a csillagot. D. — Szerencsés csillag alatt született. E. — Szép mint a ragyogó csillag. D. — Tiszta mint a csillag. D.

Csillagos. Csendes mint a csillagos ég. D.

Csillagvár. Szerencsésebb a csillagvári ökröknél. (Komárom ostromakor a bomba a csillagvár udvarában csak egy ökröt talált el, a többit nem.) E.

Csillagzat. Békével járnak a csillagzatok is. D. — Szerencsés csillagzatban született. D.

Csillog a szeme mint a macskáé. S. — Csillog a szeme mint a kan macskáé. E.

Csimbók. Csimbókot kötök rá. (Zsebkendőre emlékeztetőül.) E. — Csimbókot köthetne rá.(Hosszu beszédének végét vethetné.) E.

Csimogat. Nem illik férfinak magát csimogatni. (Cifrázni.) KV.

Csinál. Csinálom a csinálóját. (Tréfás káromkodás.) E. — Csinált út a torka. (Bő.) D. — Hétszer nézzünk, egyszer csináljuk. Ny. 15. — Ki csinált, hogy be nem szegett. (Nem vagy tökéletes. Ruhán végső munka a beszegés.) E. — Kőből is pénzt csinál a magyar. D. — Máskép csinálta mint Pörs a fiát. (Süket fia volt.) Ny. 2. — Nehéz a kutyatejből sajtot csinálni. D. — Ó köpönyegéből uj dolmányt csináltat. D.

Csincsák belevági.(Mindennek bátran neki megy.) ME.

Csinja - binja. Jól tudom csinjátbinját. Zrinyi Miklós.

Csin. Minden csinját a karó hegyére kiteszi. D.

Csinján beretválj, mert megszaladsz. M. — Csinján beretválj, mert megszakadsz. ME. — Csinján beretválj, mert megakadsz. M.

Csinogat. A törzsök csak törzsök, bármint csinogassák. E.

Csinos. Akkor csinos a bakancsos, mikor a nadrágja rongyos. E. Np. — Te szobád sem csinosabb a másénál. D. — Tisztaság és csinos viselet másodegészség. E.

Csintalan. Eblábán járó csintalan gyerek. (Álnok.) D.

Csintalan. (Nem csinos.) Ha csintalan a szoba, lusta a gazdasszony. D.

Csíp. A szürben termett tetü jobban csíp, mint a melyik rókatorkos mentében nevelkedett. D. — Az éh-szunyog jobban csíp. E. — Az éh-szunyog nehezet csíp. E. — Csíp a hol lehet. (Leányt.) D. — Csíp, mint a mi régen a bundában élődik. D. — Csíp, mint az éh-szunyog. D. — Csípd fel, ha megleled. D. — Csípi a kenyeret, mert a szelést resteli. D. — Darázs csípje meg. S. — Éhes bolha jobban csíp. B. — Izeg- mozog mint a gyík, mint a kit a bolha csíp. Ny. 6. — Inkább szidj, mint csípj. D. — Jár a fara mint csík, mint a kit a bolha csíp. Ny. 19. — Megadja magát, majd ha csípi a lug a nyakát. (Alázatos lesz, ha elfogy a vagyona.) Ny. 10. — Megtanul, mikor a lug csípni kezdi a nyakát. (Majd megtanul dolgozni, ha szegénységre jut.) Ny. 1. — Mikor legjobban csíp az ivóka (pióca) akkor legjobban használ. D. — Minél hitványabb a tetü, annál jobban csíp. KV. — Serkéből lett tetü jobban csíp. ME. — Serkéből lett tetü annál jobban csíp. E. — Szabó is csupa szokásból csíp. (Lop.) D. — Szegényt a légy is jobban csípi. E.

Csipa. Csipagyüjtő. (Here ember.) E. — Töröld ki szemedből a csipát. (Hogy jobban láss.) Pázmán. — A csipás szem is idővel kinyilik. D.

Csípés. Bolha csípés. D. — Még a bolha csípést sem szenvedheti. (Kényes.) D. — Ritka szabó csípés nélkül. (Lopás.) D. — Szunyog-csípésben is meghalhat az ember. D.

Csipkebokor. Aggatózik, mint a csipkebokor. E. — Fészkelődik mint a veréb a csipkebokorban. S.

Csipkefa. Hol csipkefán terem az óra. (Boldog ország; obsitos meséje.) E.

Csipkés. Hátán boltja, mint a csipkés tótnak. (Szegény.) D. — Járja az országot, mint a csipkés tót. D.

Csipog. Csipogj neki, hadd keljen ki. (Segitsd, hogy kimondhassa, a mit gondol.) E. — Csirke csipog a nád alatt. (Elárult titok a szerelemben, mikor gyümölcse már látszik.) E.

Csípő. Csípőjén keze, szemetén szeme. (Kevély.) D.

Csípős. Legédesebb tejből is lehet csípős sajt. S.

Csira. Csirájában fojtsd meg a rosszat. S. — Lesült a csirája. (Megalázódott.) E. — Megnőtt a csirája. (Kevély lett.) E.

Csirázik. Későn vetett buza későre

csirázik. S. — Későn vetett buza későbbre csirázik. D.

Csiri-biri kan veréb, a bolondot küld odébb. S. — Csiri-biri rossz emberek. (Bél M. szerint Mátyás király mondta a mádiakról Csallóközben.) E.

Csirikol. Elült madár nem csirikol. (Csiripel.) Ny. 1.

Csiripel. Anyja után csiripel a veréb. D. — Csiripel mint a nádiveréb. S. — Baglyokkal huhogass, verebekkel csiripelj. E. — Csiripel mint a szentkuti veréb a nagyböjtben. S. — Csiripel mint a veréb. D. — Már a verebek is csiripelik. ME. — Minden aprólékra ne csiripelj. D. — Verebek is róla csiripelnek. E. — Verebekkel csiripelj. E.

Csirke. A csirke okosabb akar lenni a tyúknál. B. — A hol vigyázatlan a leány, csirkét ellik a kánya. D. — A kutya is rászokik a csirkére. D. — A milyen az öreg tyúk, olyan a csirkéje. Ny. 7. — A rossz tyúk csirkéit is agyonvágja. D. — A rossz tyúk csirkéivel sem gondol. D. — A tyúk is szóra szoktatja csirkéit. D. — A tyúkot tojni ne tanitsd, ha csirke vagy. D. — Az isteni gondviselés tovább terjed a csirkének a tojásból való kipattanásánál. D. — Azt akarja, hogy már a csirke is kodácsoljon. D. — Alvó róka nem fog csirkét. S. — Anyjuk után kaparnak a csirkék. D. — Csirke akar tyúknál okosabb lenni. E. — Csirke csipog a nád alatt. (Elárult szerelem, mikor már látszik gyümölcse.) E. — Csirkehusra fáj a foga. (Fiatal leánykára.) S. — Csirke oktatja a tyúkot. D. — Csirke se okosabb az anyjánál. D. — Erőtlen mint a csirke. D. — Éhes mint a molnár csirkéje. (Nagyon is jóllakott.) Ny. 2. — Én sem vagyok mái csirke. E. — Főtt tojásból nem sok csirke kel. E. — Hamarább forr vize, mint a csirkét megfogta. D. — Jobb a tyúk csirkéstül. D. — Lapul mint kánya előtt a csirke. D. — Milyen az öreg tyúk, olyan a csirkéje. S. — Ne legyen csirke okosabb a tyúknál. E. — Nehéz a kányát a csirkéről leszoktatni. D. — Nem főtt tojásból kel ki a csirke. D. — Nem mostani csirke. (Öreg.) Ny. 2. — Örül a héja, ha csirkét lát. D. — Több fia mint csirkéje. D. — Tyúk is szóra szoktatja csirkéit. E. — Csirkefogó. E.

Csiriz a markodba. (Ügyetlen; nem tudja megfogni, pl. a lapdát.) E. — Csiriz rágó. (Csizmadia.) S. — Csizmadia-legénynek, jól van dolga szegénynek, hat krajcár jár egy hétre, az is kevés csirizre. Ny. 2. — Csupa csiriz a fejében. (Ostoba.) D. — Csirizes marku. (Tolvaj.) E.

Csiszár. Borcsiszár. D. — Lócsiszár. ME.

Csisz-el csosz el bocskor. (Vén.) E.

Csitt. A te neved: csitt. (Hallgass.) E. — Csitt! gyerek van a háznál. (Ne szólj illetlent.) Ny. 6. — Csitt vásár! bikafingás, a ki egyet szól, mind megissza. E.

Csizike. Örül mint kalitkában a csizike. D.

Csizio. Érti a csiziót. (Hamisságban jártas.) Ny. 1. — Nem érti a csiziót. S. — Tele van kincsesel, mint a csizio jövendöléssel. D.

Csizma. A mái sár illik, de a tegnapi nem illik a csizmára. D. — Annak adja az isten a sarkantyus csizmát, a ki nem tud benne táncolni. (Vagyont, a ki nem tudja megbecsülni.) Ny. 22. — Apja szabta csizmában jár. (Mezitláb.) E. — Bakancs nem csizma. D. — Bocskorban keresni, csizmában költeni. KV. — Bocskorban keresni, csizmában költeni válik becsületedre. B. — Bocskorban kereste, csizmában gyüjtötte. D. — Bocskorban gyüjthetel, csizmában költhetel. D. — Csetneki csizma. (Rabbilincs. A csetneki vasgyár hires.) E. — Csetneki csizma a lábára. (U. a.) E. — Csizmában kereste, bocskorban végezte. D. — Csizmában kezdte, bocskorban

végezte. E. — Csizmában kereste, mezitláb költötte. (Szegénységre jutott.) D. — Csizmájában a kövecset is elszenvedi. (Türelmes.) D. — Csizmájában a követ is elszenvedi. (U. a.) E. — Csizmájában sem szereti a vizet. (Iszákos.) D. — Csizmám se törülném hozzá. E. — Csizmáját üresen hagyta. (Meghalt.) B. — Felhuzta a csizmát, isten hozzád bocskor. (Katona lett.) ME. — Felhuzta a más csizmáját. (Elszerette más feleségét.) Ny. 23. — Felhuzta a piros csizmát. (Kevély.) D. — Felhuzzuk akkor a nagy csizmát. (Egész erővel hozzáfogunk.) Ny. 5. — Forditsd a bört, csizma lesz belőle. D. — Galuskát ehetnék a csizmád. (Lyukas.) Ny. 2. — Ha csizmád nincs, köss bocskort. ME. — Ha csizmád nincs, bocskort hordhatsz. KV. — Ha csizmám talpát nyalja, sem. E. — Ha papucsot adsz neki, csizmádat is kéri. D. — Ifju ur, uj csizma kedvesebb az ónál. KV. — Illik neki mint Králinak a csizma. (Klárinak.) Ny. 22. — Kapta nem csizma. (Kaptafa.) D. — Kemény mint a borjubőr csizma. D. — Kenifeni magát, mint timárlegény a csizmáját. Ny. 4. — Kerüli a sarat mint kinek uj sárga csizmája vagyon. D. — Kicsi csizma nagy a láb. Ny. 22. — Kiki maga tudja hol szoritja csizmája. S. -- Kiki legjobban tudja, hol szorit csizmája. E. — Kinek csizmája nincs bocskort kössön. D. — Lábat mér a csizmához. E. — Lencseszem a csizmában hegynél is nagyobb. D. — Megbődül a csizmája. (Csizmája borjubőr, ő is borju, ostoba.) E. — Mezitláb jár, hogy csizmáját ne szaggassa. D. — Mikor sár van, kezén hordozza a csizmát. D. — Minő a kapta, olyan a csizma. D. — Minden csizmát egy kaptára ver. KV. — Mindenki tudja hol szoritja a csizma. Ny. 8. — Morogjon varga Pál,csak jó csizmát varrjon. D. — Nagyobb a csizma mint a láb. D. — Ne fészkelődjél, ha szorit a csizmád. Ny. 13. — Nem tölti csizmájába. (A bort.) E. — Nincs annál jobb ganéj, melyet a gazda csizmáján visz a szántóföldre. E. — Okosan van a csizma fejelve. S. — Piros mint a csizma. D. — Piros csizma táncba való, sárga csizma sárba való. (A szines csizma közdivat volt nálunk.) D. — Ráncos mint a szász csizma. D. — Ritka csizmadiának jó csizmája. E. — Ritkán van jó csizmája a csizmadiának. B. — Sáros csizmámat sem törlöm hozzá. S. — Sok csizma szakad egy esztendőben. D. — Szegre akasztották a csizmáját. (Meghalt.) ME. — Szorit az uj csizma. E. — Szüz, mint a csizmám talpa a földtől. Ny. 6. — Tegnapi sár a csizmáján. (Rest.) D. — Uj csizma feltartja sarkát, majd félre törik. E. — Ut mellett jár a csizmám. (Ferde a sarka.) Ny. 2. — Üresen hagyta csizmáját. (Meghalt.) E. — Vargát rántott a csizmája. E. — Vörös csizmát kapott. ME. — Vörös mint a csizma. D.

Csizmadia. Akkor örül a csizmadia, mikor fáradt muzsikust lát. (Táncban kopik a csizma.) Cz. — Csizmadia, isten fia. E. — Csizmadia istenfia üsse meg az istennyila. Ny. 9. — Csizmadiát fogott. (Megjárta.) E. — Csizmadia-legénynek, jól van dolga szegénynek, hat krajcár jár egy hétre, az is kevés csirizre. Ny. 2. — Ember vagy-e vagy csizmadia ? (Tréfás kérdés : hogy vagy ?) E. — Jól van dolga, mint a csizmadia-legénynek. (L. fent.) S. — Könnyü a csizmadiának a feslés. S. — Ne ásits, mint a csizmadia a sörért. Ny. 5. — Politikus csizmadia. E. — Ritka csizmadiának jó csizmája. E. — Ritkán van jó csizmája a csizmadiának. B. — Ugy siet mint a csizmadia a vásárra. Ny. 7.

Csizmakapca. Csizmakapcámat sem törölném hozzá. S.

Csizmaszár a torka. (Bő.) B. — Csizmaszárba szállott a batorsága. S. — Csizmaszárba szorult az esze. S. — Nem tölti csizmaszárába a bort.

(Megissza; iszákos. Torkába tölti az italt.) D.

Csizmatalp. Kemény mint a csizmatalp. E.

Csizmás. Vékony szőrü kutyának, kis csizmás embernek, sokat kell szenvedni. Ny. 22.

Csobaj. Kój a világ közepe, Csobaj a végezete. Ny. 3.

Csobádi. Előre, előre, mint a Csobádi lőre. Ny. 6.

Csoda. A gyémánt is elolvad, nem csoda ha a jég. D. — Csoda, egy kis szájból, hogy oly nagy hazugság kiférhet. D. — Csudaféreg az a bolha, addig szökdécsel, hogy vagy a vizbe esik, vagy a tüzbe. Pázmán. — Csuda ha lehel. D. — Csuda, hogy eddig el nem kopott a nyelve. D. — Csuda, hogy nyelvéből csak annyi is maradt. D. — Ha a pásztor rühes, nem csuda ha megkoszosodik a nyáj. D. — Ha nem kevély a tudóska, világ nyolcadik csodája. D. — Már minálunk csuda esett, a csikónak lófoga lett. (Korán akar okosnak látszani. Gúnyos.) E. — Nagy csuda házhéján a gunár. D. — Nagyobb csuda, ha egyszer eszterhára száll a lud, hogysem napestig ott sétál a kakas. Pázmán. — Nem csuda ha a bolha átugorja a tetüt. D. — Nem csuda, ha az éretlen nád meghajlik. D. — Nem csuda, ha megbotlik a vak ló. Sz. — Ritka mint a csuda. D. — Szép és jó, nem kis csuda. (Ritkán jár együtt szépség a jósággal.) D. — Varga vargának, ha barátja, csuda. D.

Csodál. A házhéjára hágott ludat többen csodálják, hogysem az odahágott tyukot. M. — A kevély szegényt a manó is csodálva nézi. D.

Csodálatos mint a harapófogó. S.

Csodálkozás. A sok csodálkozás tudatlanság jele. K.

Csodáló. Nincs oly hazugság, melynek nem akadna csodálója. S.

Csomogás. Buzakenyér csomogás, kölcsönkérés megadás. Ny. Np.

Csomó. A csepün csomót, tojásban szőrt ne keress. D. — A cérna végén röstel csomót kötni. D. — Csomó van a fültövénél. (Akaratos.) Ny. 1. — Csomót kötött az orrán. Ny. 2. (Haragszik.) — Csomót köt az orrára. S. — Csomót köthetne nyelvén. D. — Egy csomóba köt vele. Pázmán. — Ember hiba nélkül, fa csomó nélkül nincsen. Ny. 18. — Ez ám a csomó! ME. — Ha fel nem oldhatni a csómot, elvághatni. D. — Kákán csomót keres. Pázmán. — Kákán is csomót keres. M. — Köss csomót a nyelvedre. S. — Megköti csomóját. (Derekasan bevégzi a munkát.) Pázmán. — Nem káka, hogy valami csomót ne találj benne. D. — Nem köt csomót gégéjén. D.

Csomótlan. Nem mind káka, a mi csomótlan. D.

Csonka. Busul mint a csonka vitéz. D. — Csunyább a csonka pipánál. E. — Még a csonka-béna sem ül mindig otthon D. — Csonka toronyba zárták. (Halálra itélték. A budai vár egy részét csonka toronynak nevezték.) E.

Csonopla. (Bácsmegyei község.) Iszik mint a csonoplai tamburás. (Egymagában.) ME. — Hárman vannak mint a csonoplai tamburások. S.

Csont. A késön járónak csont a fölöstököme. (Reggelije maradék.) KV. — A kutya néha jókedvéből is rágódik a csonton. D. — A mészárszékben haszontalan csont is találtatik. D. — Akad csontra kutya. S. — Akkor már diót dobálnak csontjaimmal. E. — Czoki kormos, mig csontot vetek. (Civakodó hallgass!) Ny. 2. — Csak a csontja, bőre. M. — Csont a boka. (Bokán fáj az ütés.) E. — Csont az, nem pohánka. (Nehezebb munka mint gondolnád.) E. — Csont mellől jó a hus. E. — Csont, rágd. E. — Csont van a hasában. B. — Csontig hatott. E. — Csontja-böre. D. — Csontjához forrott a gonoszság. D. — Csontjára száradt a bör. S. — Csonton terem a hus. Ny. 7. — Csonton van a jó hus. E. — Csontra! (Rajta.) D. — Csontra

hizik. D. — Csonttal üti bokáját. P. — Ebcsont beforrad. Ny. 7. — Eben mult pásztorság, falu végén csontot rág. (A ki a hivatalból kiesik, nem sokat válogat.) D. — Eb sem rágódik a csonton, ha husra talál. D. — Egészséges mint a csont. D. — Egy csontot rágnak. E. — Egy csonton rágódnak. S. — Erős mint a csont. D. — Édes csontom. E. — Gonosz csont. E. — Ha azt megemészti, lesz más csontja, kin rágódjon. B. — Hamis csont. B. — Jó csont. S. — Kemény mint a csont. D. — Későn jöttnek csont az ebédje. S. — Későn jött vendégnek csont a vacsorája. S. — Két eb nem alkhatik meg egy csonton. E. — Két eb nehezen alkuszik meg egy csonton. S. — Kutyagyomor a csontot is megemészti. D. — Másutt is le szokták csontról enni a hust. E. — Megeszi a koncát, másnak hagyja csontját. KV. — Megrágják a koncot, ebnek vetik a csontot. F. — Megrágd a koncot, aztán vesd el a csontot. D. — Meztelen csonton veszekednek. B. — Minél puhább a hus, annál keményebb csontja. D. — Mivel husra nem talált csonton rágódik. D. — Nehéz a hamisságot ugy szépegetni, hogy csontja ki ne tessék. E. — Nehezen alkuszik meg két eb egy csonton. KV. — Nem töri csontod a szó. E. — Nyelvnek nincs csontja, mégis sok embernek betörte a fejét. S. — Nincs ott a cigánynak csontja. (Alfelén.) E. — Nincs mindenütt a cigánynak csontja. D. — Öreg csont is szeret fiatalhoz dörgölőzni. S. — Ritkán alkuszik meg két eb egy csonton. Sz. — Sok csont a jövedelem. (Hitvány nyereség a vendéglátás.) D. — Talán csont van a hasában? (Nem akar lehajolni.) E. — Tök annak koponyája, nem csont. D. — Ugy megfagyott mint a csont. D. — Vessző nem töri csontját a gyermeknek. E.

Csontrágás. Fogas ebnek való a csontrágás. KV. — Fogasnak, ebnek való a csontrágás. (Ezen utóbbi többet mond.) M.

Csoportos. Ha utnak indultál, törd, a hol csoportos. Cz. — Se vége, se hossza csoportos szavának. D.

Csorba. A legélesebb késben is van egy kis csorba. D. — Most egy emberhalál nem nagy csorba a világon. D. — Vigyáz az okos, hogy hirébennevében csorba ne essék. D.

Csorbul. Mi nagyon éles, hamar csorbul. S.

Csorda. Derék dolog, három tehén egy csorda. B. — Egész csordában ő az első parancsoló. (Bika.) D. — Egy csordában vannak. D. — Egy-két tehén nem egy csorda. E. — Egy tehén nem csorda. D. — Két-három tehén nem csorda. D. — Kolompos után bög a csorda. S. — Ő a bika a csordában. ME. — Ritka csorda bika nélkül. D.

Csordul. Ha nem csordul is, csepen. M. — Ha nem csordul, cseppen. E. — Ha csordul Vince, megtelik a pince. (Ha Vince napkor az eresz csepeg, sok bor lesz.) Ny. 3.

Csordultig van. (Nem lehet tovább türni; betellett a mérték.) E. — Csordultig tele van. (U. a.) D. — Csordultig van mint a bogyiszlói bucsu. S.

Csorgó. Mikor az ember a csorgóból inni akar, meghajol előtte, de azután hátat fordit neki. ML.

Csoroszlya. Idővel a csoroszlya is elkopik. D. — Vargához viszi a csoroszlyát élesiteni. E. — Vén csoroszlya. S. — Vén csoroszlya, kopott ösztök. D.

Csók. Csókra áll a szája. ME. — Csókra termett a szája. S. — Félre bajusz, csók ér. Ny. 5. — Félre bajusz, mert csók ér. Ny. 5. — Félre bajusz, csókot kapsz. S. — Hamis leánynak hamis a csókja. S. — Hideg ruha a csók. D. — Illik szájára a csók, mint szegletbe a pók. Ny. 1. — Jobb a szeretőnek sebe, mint a gyülölőnek csókja. KV. — Judás csók. E. — Karcsu ruha a csók. B. — Ki csókot

vet, szerelmet arat. S. — Könnyü ruha a csók. D. — Nem esik a csók hiába. Ny. 22. — Sürü csóknak baj a vége. Ny. 5. — Sürü csóknak b . . . . . a vége. ME. — Sürü csóknak gyerek a vége. S. — Szabad a csók. E. — Szapora csóknak mi a vége? E.

Csóka csókának nem vájja ki szemét. E. — Csókának is sok volna. (Hihetlent hazudott.) E. — Fekete mint a csóka. E. — Ha fürdik is a csóka, nem lesz fehér galambbá. D. — Hiába fürdik a csóka, nem lesz fehér galambocska. Np. — Hiába fürdik a csóka, nem lesz hattyu belőle. B. — Varjú varjúnak, csóka csókának, holló hollónak nem vájja ki szemét. S.

Csókol. Szegény embertől ne kérj kölcsön, csunya leányt meg ne csókolj. Ny. 5.

Csóri csukának nincs mája. (A csóri szakácsné nagyon szerette a csuka máját, azt soha sem adta fel a vendégnek, Mátyás királynak is azt mondotta, hogy a csóri csukának nincsen mája. Mátyás megfenyegette, ha fel nem tálalja, akkor a palotai pálcának sem lesz száma.) D.

Csóva. A hol a csóva, ott a tilalmas. D.

Csóvál. A kis róka is csóválja a farkát. D. — Csóválja farkát. (Hizelkedik.) E. — Farkát csóválja, mint a róka. D. — Ki csóválja rókafarkát, nem kerüli el a csávát. E. — Tudja a rókafarkát csóválni. (Tud a hizelgéshez.) D. — Vess az ebnek, csórja farkát. B.

Cső. A hol a tő, ott a cső. (Kukorica.) Ny. 2. — Rozsdás puskacső. D. — Teszi magát, mint két cső kukorica egy zsákban. (Rátartós szegény.) Ny. 3.

Csöbör. Csöbörből vödörbe. D. — Csöbörből vödörbe hág. M. — Csöbörrel szunyognak vérét nem vehetni. E. — Egy csep mézhez csöbör epét kever. D. — Éhes disznó moslékos csöbörbe is beleváj. Ny. 4. — Érett szőlő érettlennel egy csöbörbe megy. D. — Ki vödörrel, ki csöbörrel. D. — Magad csöbörjéből vedd a dézsmát. D. — Nehéz csöbörből vödörbe szállni. D. — Nem lehet a szunyognak vérét csöbörrel venni. D. — Szunyog vérét nem mérhetni csöbörrel. E. — Vederből csöbörbe. KV. — Vederből csöbörbe hágott. Sz.

Csődör. A jó csődör vagy megsántul vagy megvakul. E. — A jó csődör utoljára megvakul. D. — Hág mint a csődör. D. — Tudja két kézre ugratni a csődört. Cz.

Csőgle. Pokolra kelt mint a csőglei könyörgés. B.

Csökönös. Hörcsögös mint a csökönös ló. (Mérges.) Ny. 6.

Csömör ember. (Undok, rossz.) D. — Csömör főző. (Rossz szakács.) Sz. — Kiverték a csömört a hátából. E. — A mely malac sok váluból eszik, azt sem tudja melyiktől csömörlik meg. Ny. 4.

Csörge. Összemegy mint a csörge. Cz.

Csörög a szarka. E. — Csörög mint a szarka. D. — Csörög a szarka, vendég jön. S. — Nem hiába csörgött a haraszt. Ny. 8. — Felvette a csörgő sapkát. (Bolondozik.) S.

Csősz. Cserebogár rossz csősze a cserjének. D. — Éhes, mintha csőszakolban hált volna. Ny. 2. — Köszönje meg, ha csőszkéve jut neki. (Hitvány.) K. — Már ha csősz, hant alatt a lelke. (Minden csősz lop, elkárhozik.) Ny. 2. — Megnyomta a lábát a csöszökör. (Nyomoruság érte.) K. — Néha a csősz is lop. E. — Szabadon jár, mint a csősz lova. (Ennek nincs tilos vetés.) E. — Studérozik, mint Gyurka csősz kutyája, hogy harapja meg az embert. (Bemenet vagy kijövet.) Ny. 1.

Csúcs. Tyukmony is megáll az asztalon, ha betöröd csúcsát. (Tojás.) E. — Ugy van mint hat macska a zsákban, maga a csucsában. D. — Ugy van mint kilenc macska a zsákban, maga a csucsában. Ny. 7.

Csuf. Csendesség, csuf vendég. Ny. 7. — Csuf dolog, ha vénnek esze késön érik. D. — Csufot üz mindenből. D. — Könnyü a szegényből csufot üzni. D. — Nemzetiségének csufja. D. — Szép a páva, csuf a lába. E. — Ugyan belém verték a csufot. B. — Világ csufja. D. — Világ csufjává tették. S.

Csufol. Jó törzsök nem csufolhatja a tőkét. D. — Könnyü a szegényt megcsufolni. KV. — Könnyü a szegényt kicsufolni, de nehéz felruházni. Ny. 22. — Könnyebb a szegényt kicsufolni, mint megruházni. E. — Ne csufolódjék a koldus, ha szegény. D. — Szegény a szegényt hamar kicsufolja. D.

Csufos a hire mint a tatárjárásnak. D.

Csufolódás. A csufolódást hevenyében legjobb félbeszakitani. Cz. — Tréfás csufolódás nyájasságnak tartatik. K.

Csuha. Közelebb az ing a csuhánál. M. KV.

Csuk. Késő akkor csukni az istállót, mikor a tehenet már elvitték. S. — Késő akkor csuknod ólad, mikor már a tehén oda. E. — Pénzes ládát, pincét jó csukva tartani. E.

Csuka. A halaknak csuka a farkasa. D. — Csóri csukának nincs mája. (L. Csóri.) D. — Csuka csukával él. D. — Csukafog tanitotta füreszelni az embert. D. — Duna pontya, Tisza kecsegéje, Ipoly csukája legjobb bőjt, ha szerémi borban főtt. Cz. — Fánszáradt csuka. (Akasztott.) D. — Háló előtt halász nem fogja csukáját. K. — Kövér mint a csuka. (Sovány.) D. — Ne fogd háló előtt a csukát. D. — Nem is hal, ha nem csuka. D. — Nincs mája mint a csóri csukának. (L. Csóri.) D. — Sovány mint a csuka. D. — Száraz mint a csuka. D. — Ugyan megtalálta egyik csuka a másikat. (Sovány házaspár.) Sz.

Csuklik, emlegetik. B. — Csuklik, emlegetik a verebek. E. — Csuklik, mint a kit emlegetnek. D.

Csuklya. Kin van a barát a csuklyából. D. — Mész, bors, csuklya, sok rosszat elfedez. K. — Mész, bors, csuklya, sok rosszat eltakar. KV.

Cukor. Cukrom a boltban, tied a bugyogóban. (Szaros.) Ny. 5. — Édes mint a cukor. S.

Csulaj minden czégérhez köszön. D.

Csunya. Árok is van, gödör is van, szép leány is van, csunya is van. Np. — Csunya a ganéj, de szép cipó terem utána. K. — Csunya a vén parázna. Sz. — Csunya dolog a háboru. Cz. — Csunya leánynak is szép a pénze. E. — Csunya ludmérgü. D. — Csunya madár az, mely saját fészkébe rondit. S. — Csunya mikor a szunyog köhög. S. — Csunya mikor a tetü köhög. S. — Csunya mint a régi Markalf. (Salamon király udvari bolondja.) Bsz. — Csunya nagyon: részeges asszony, rongyos pap, görhes disznó, vén szerelmes és gazdag fösvény. S. — Csunya néz legtöbbet a tükörbe. Ny. 20. — Csunyább a csempe pipánál. E. — Csunyább a csonka pipánál. E. — Minél csunyább a majom, annál szebb. E. — Nehéz a csunyát szépen kimondani. D. — Nem mindig tükör oka, ha csunyát mutat. E. — Szebb a csunya fót, mint a szép lyuk. Ny. 8. — Szegény embertől ne kérj kölcsön, csunya leányt meg ne csókolj. (Mert nincs benne köszönet.) Ny. 5. — Szép asszony is ha megvénül csunya időt ér. B.

Csunyán. Jobb szekéren csunyán ülni, mint gyalog szépen menni. Ny. 17.

Csunyit. Maga fészkébe csunyit. E. — Rossz madár az, mely maga fészkébe csunyit. E.

Csupa. Nem sokat ér a csupa hallom, mondom. Cz.

Csupor. Az első ételnek izét megtartja a csupor. B. — Csuporból iszik. (Sokat iszik, ne lássák mennyit.) E. — Egy csuporban kotornak. Ny. 1. — Föld-csupor, fakanál. (Összeillők.) Bsz. — Föld-csuporhoz fa-kanál. (U.

a.) B. — Kicsiny csupor hamar felforr. KV. — Kis csupor hamar felforr. Sz. — Kis csupor hamar forr. D. — Kis csupor hamar fut. Ny. 2. — Picziny csupor hamar felforr. Bsz. — Kicsiny csupor nagy kanál. D. — Szegénynek még a csuprából is kiforr. E.

Csurgóra áll kalapja. (Be van csipve.) E.

Csurig van a bögre vizzel. (Már most elég.) Ny. 8.

Csurom viz vagyok. S.

Csurog. Ha nem csurog, csepeg. D. — Ha nem csurran, cseppen. S.

Csusza. Neki esett, mint tót gyerek a csuszának. S.

Csuszik mint a hordó a korcsolyán. D. — Csuszik, mint a jó bor. D. — Csuszik mint jó uton a szán. D. — Egy szánon csusznak. D. — Farsangfarkán csuszik a szán. B. —Farsangfarkán csusz a faszán. D. — Hájazza a kereket, hogy jobban csuszon a szekér. (Veszteget.) Sz. — Hol poharak csusznak, sikamlanak a titkok. D. — Jól megragadd a szerencsét, igen csuszós. D. — Már a mász, ha nem csusz. (Már az más, ha nem megy a dolog simán.) D.

Csuszt. Skarlát, gránát, nyuszt: Léva, Tata, Csuszt. (Csáki László országbiró diszruhájáról mondották 1649-ben, jelentve, hogy uradalmakat ér diszruhája.) Cz.

Csusztat. Nem nyeli hanem csusztatja a bort. D.

Csuszog nem jár. (Csoszog.) D.

Csutora. Bor-csutora. (Részeges.) D. — Csutora nélkül is elkel a jó bor. E. — Megiszom a jó bort csutora nélkül is, ölelem a rózsám nyoszolya nélkül is. Np.

Csügg rajta, mint lábon az ivóka. (Pióca.) D.

Csüri-csavarja a dolgot. S. — Hiába csüröd-csavarod. E.

Csűr. A madarász sem hint többet a csürbe, hanem a mennyivel oda csalhatja a madarat. D. — Az egerek nem sok fészket raknak az ő csürjében. (Üres.) B. — Csürében az egér nagy fészket alig ver. (U. a.) E.—Csütörtök csüribe. E. — Hétfő hetibe, kedd kedvibe, szerda szerelmibe, csütörtök csüribe, péntek pitvarában, szombat szobájában, vasárnap kétszer az isten házába. E.— Jobb a teli ól, mint az üres csür. D.— Többrül több gyül a csürbe. D. —Van csürjében mind őszi, mind tavaszi. (Gazdag.) D.

Csürhe. Egy malac nem csürhe. D.

Csütörtök. A ki sok zabáló csütörtököt tart, hosszú böjtre szorul. Cz. — Csütörtök csüribe. (L. csür.) E. — Csütörtököt mondott. (Nem sült el a puska; nem sikerült a terv.) E. — Csütörtököt mondott a puskája. ME. — Csütörtököt vetett a puskája. D.— Csütörtököt vetett a szája. (Hazudott, felsült vele.) D. — Kinek sok zabáló csütörtöke, sok hamvazó szerdája. E. — Kinek sok zabáló csütörtökje, annak sok hamvazó szerdája és böjtje. D. — Nincs mindennap zabáló csütörtök. (Böjt első csütörtökén fogyasztják a farsangi husmaradékot.) Ny. 22. — Nincsen ám mindennap zabáló csütörtök. D.

D. Olyan mint a nagy D. (Potrohos.) Széchenyi.

Dada. Vén dada. (Asszony.) D.

Dagad mint barátban az aleluja. Ny. 1.

Daganat. Egy kis daganatért nem kell vágni kezet. E. — Kis daganatért kezét el nem vágatja az okos. D.

Dagaszt. A jól felkelt tésztát könnyü dagasztani. D. — Egy tésztát dagasztanak. D. — A kenyérnek legjobb dagasztója az isten. D.

Dajka. Csecsemős korában hat rágó dajkája volt. (Telhetetlen.) D.— Dajka módjára jóllakik a gyermek mellett. (Javát megeszi.) Decsi János. — Dajkarege. — Dajkamese. ME. — Ki vén korában házasodik, dajkát keres magának. E. — Nem adja dajka

gyermeknek a legjobb falatot. (Maga megeszi a javát.) KV.

Dajkál. Dajkálta, mint a tiszta buzát a ponyván. (Őrizte.) Ny. 21.

Dal. Majd elfujja az ebek dalát. (Megjár.) E. — Szomoru dalosnak szomoru a dala. D.

Dallás. Ritka francia dallás nélkül. D.

Dalol. Dalolnak mintha a házat fel akarnák venni. D.— Egy regét dallanak. D. — Torban dalolni, lakziban sírni. (Nem illik.) D.— Torban dalolni, vendégségben sírni nem illik. S.

Dalos. A bor meghajtja a dalost. D. — A bor meghajtja a dallót. E.— Világos felhőnek, dalos menyecskének ne örülj. Ny. 16. — Szomoru dalosnak szomoru a dala. D.

Damaki. Hárman sem tesznek egy damaki emberszámot. (Borsodmegyei Damak falu lakosai gyávák.) E.

Dancsházi. Használ neki mint a dancsházi rektornak a pálinka. S.

Dara. Szapora mint a dara. D

Darab. Egy mérföld, még egy darab. (Messze van.) D. — Sok darab fa kivántatik egy szekércsináláshoz. E. — Sok darab málé kel egy esztendő alatt. D. — Szomszéd falat jobb darab. D.

Darabos. Akárhogy simitják a darabost, mégis kitetszik. D. — Megegyengették a darabos hátát. D. — Ne járj a daraboson, ha nyomott uton járhatsz. D.

Darálni. Elment Karabukára ecetet darálni, homokot kötözni. (Karabukova bácsmegyei falu.) Ny. 2. — Sokat darál. (Fecseg.) S. — Szapora malom sokat darál. (Sok beszédü.) E.

Darázs. A pókhálón felakad a légy, de azon a darázs keresztül veri magát. D. — A törvény oly háló, mely a gyenge szunyogot megfogja, a darázs pedig keresztül töri magát rajta. D. — Darázs csipje meg. S. —Darázs derekű. (Karcsu.) S. — Darázs-fészekbe nyul. E. — Darazsakat piszkál. KV. — Darázst ne szurkálj. M. — Dong mint a darázs a tücskök között. E. — Jól megérett gyümölcs, melyet a darazsak megdonganak. D. — Kit a darázs megcsipett, a szunyogtól is fél. S. —Meglepték mint darazsak a dögöt. E. — Mérges mint a darázs. D. — Sok darázs a legfutóbb paripát is megöli. D. — Vén darázs is megdongja a gyümölcsöt. D. — Vén darázs legalább megdongja, ha meg nem eszi is a gyümölcsöt. (Vén szerelmesről.) E. — Zúg mint a darázs. D. — Darázs fészket piszkál. B.— Ne bolygasd a darázsfészket, megszúr. D. — Ritka mint a darázsméz. D.

Darnai. Okos mint a darnai kos. Ny. 14.

Daróc. Goromba mint a daróc. E.

Daru. Egy után mennek a darvak. D. — Görbén hordja nyakát, mint a daru. E. — Láss darvat. (Ritkaságot.) M. — Ő is látott darvat. (U. a.) E. — Levendula ágastul, a hug daru párostól. (Igen fiatal leány és már van szeretője.) Np. — Tekereg mint összel a daru. D.

Dárda. Hozdsza gazdasszony a gyermeket, ne neked a dárda. (Felcserélt szerep: férfi végzi asszony dolgát, asszony végzi férfi dolgát. Helytelen.) M. — Kard ki kard, dárda ki dárda. D. — Kezében törött a dárda. D. — Ördög üllön koholt vasdárda. D. — Sok sógor, sok dárda. KV.

Dárius kincse. (Sok kincs.) D. — Dárius kincse van. B. — Elköltené Dárius kincsét is. E.

Dátum hasra. (Esett.) D. — Ha dátom látom, hanem dátom nem látom. (Ha ügyvédet fizetsz, birót vesztegetsz, tied a per.) Ny. 10.

Dávid. Énekelt arról szent Dávid, el is magyarázta. E. — Hegedült arról szent Dávid. E. — Hegedült arról szent Dávid, el is magyarázta. D. — Régen elhegedülte azt szent Dávid, el is énekelte. E. — Hogy is szóljak szent Dáviddal. (Restellem, hogy káromkodtam.) E. — Szent Dávid tánca. (A nótával megegyező igazi tánc.) E.

Debrecen. Arra, arra, Debrecen felé. (Rossz uton jársz, tévedsz ; ellenkező irányba indulj.) E. — Akkor még Debrecen is falu volt még. (Régen volt.) E.— Bekukkantott mint Bolond Istók Debrecenbe. (L. Bolond Istók.) ME. — Bekukkantott mint Bolond Mihók Debrecenbe. (U. a.) E. — Betekintett mint bolond IstókDebrecenbe. (L. Bolond Istók.) D. — Bolond Istók Debrecenbe. Sz. — Debreceni hideglelésben szenved. (Hízik.) E.— Debreceni szokás, ha elkérnek tőled valamit, te menj érte. Ny. 21. — Debreceni pipa, szegedi dohány, kassai tubák. ME. — Debreceni szabadság. S. — Debrecentől Kis-Várdáig. (Nem nagy utazás, kevés tapasztalás.) E. — Eljárja még a kállai kettőst és a debreceni kopogóst. S. — Felnőtt, mint a debreceni kútágas. S. — Megszokta, mint Debrecen az égést. Ny. 1. — Nagy mint a debreceni határ. E. — Nincs párja Debrecenig. (Nagyon szép pl. buza.) E. — Ő is járt Debrecentől Kis-Várdáig. (L. fent.) S. — Sok pipát adnak el addig Debrecenben. (Sokára lesz az.) D. — Vastag mint a debreceni kofa. D.

Deli. Meddig hordód teli, addig leszesz deli. E.

Denár. Egy denár, két denár, neked ebből kevés jár. Ny. 16. — Egy denár, két denár, neked ebből semmi sem jár. S.

Denc. Szekér alatt denc kutya. (Baj van ; kutya van a kertben. Dencz, kutya név.) E.

Denevér sem madár, sem egér. (Kétkulacsos.) E. — Denevér szárnyakon ide-tova röpdös. (Éjjel csatangol.) D. — Este jár mint a denevér. (Fél a világosságtól.) E.

Derecske. Becsöngetett neki, mint Derecskének a tatár. (L. becsönget.) D.

Dereglye. Rossz hajó az, melynek dereglyéje nincs. Cz. — Rossz gálya az, melynek dereglyéje nincs. D.

Derekaljas. Jobb magának szalmaágyat, mint másnak derekaljas ágyat vetni. D.

Derellye. A szalonnát, ha egyre füstölik is, sem válik belőle derellye. Cz. — Galuska, derelye, kapások ereje. Ny. 20.

Deres ló. (Vén.) D. — A kis csikó nagy derestül, hámot vonni tanul restül. KV. — Kicsiny csikó nagy derestül, hámot huzni tanul restül. Sz. — Margit asszony, deres ló, ritkán válik benned jó. Sz. — Oldalról köti a derest. S. — Oldalt kötötte a derest. D. — Szélröl köti a derest. D. — Vörös ember, deres ló, ritkán válik abból jó. Ny. 1.

Deres. Deresre huzták. (Verés.) ME. — Komor mint a deresre huzott. D. — Jól meghánytatta a derest. D. Lefektették a deres lóra. D. — Megingatják az embert deres nélkül is. (Megverik.) D. — Megjárta a deresen a lapockás tánczot. D.

Derék. A mi derék tüzzé vált, nehéz eloltani. D. — Derék ember a kéményseprő, azért nézik annyian. E. — Derék ember a kocsis, hogy előre ül. D. — Derék ember a vicispán. E. — Hogyne volna derék, mikor dereka van. S. — Nem derék ebéd, melynek vacsorája nincsen. D. — Olyan derék ember, hogy kilenc puszta faluban nincs párja. (Gúny.) S. — Rongyosban légy derék ember. (Szegénységben.) E.

Derék. Nem oly szép a suba ujja belül, mint a derék bélése. E.

Derék. Beadta a derekát. (Le van győzve, megadja magát. Birkozók kifejezéséről véve.) E.— Darász dereku. (Karcsu). S. — Dereka gyertya, keze gömbölyü. (Szép nő.) — Derekát, hátát lánynak nem szabad fájlalni. (A munkában, különben lustának mondják.) Ny. 6. — Derékon kell megragadni a dolgot. S. — Eleget raktak a derékra, csak birja. D. — Fejét szelték le, derekát épen hagyták. D. Hogy ne volna derék, mikor dereka van. S. — Kicsiny a mustár, de nagy

a dereka. D. — Letörték talán a derekát is. D. — Megegyengették a derekát. D. — Neki esik a folyó derekának. (Erős.) D. — Nem alhatik, hacsak valakinek derekát le nem üti. D. — Volt valaha annak egyenes dereka. (Vén.) D.

Derekas dologhoz derék ember kell. ME.

Derékszög. Kiesett a derékszög. (Ha a szekér derékszöge kiesik, nagy baj van.) D. — Kiesett a derékszög, asszony hajtja a kocsit. (Nagy baj, ha asszony ur a házban.) Ny. 13. — Kutyafarkból derékszöget ne csinálj. D.

Derce. Vadász kutyának derce is jó. D.

Derü. Borura derü. E. — Derüre boru. S. — Derüre-borura iszik. (Örömében-bánatában, mindig.) S. Nagypénteki derü jó termésnek jele. S.

Derül. Alul derül, bocskor merül. (Eső.) E. — Délről derül, bocskor merül. Ny. 22.

Derült meleg husvét napján, meglátszik őszszel a gazdán. S. — Nem leszek én árva mindég, boru után derült az ég. Np.

Derzsen csinálják a tarka borjut. (Csufolás.) Ny. 7.

Deszka kapu, nagy kutya, ott lakik a jó gazda. Ny. 3. — Deszkát árul Földváron. (Meghalt.) E. — Deszkát árul addig Földváron. (Mig az meglesz, akkor már ő nem lesz.) D. — Deszkát árul már. Ny. 5. — Kopasz mint a gyalult deszka. D. — Kövér mint a hizlalt deszka. D. — Lapos mint a deszka. E. — Minél jobban gyalulják a deszkát, annál simább lesz. B. — Négy deszka közé tették. (Koporsóba.) E. — Sovány mint a deszka. D. — Szánja koporsóra a deszkát. (Fösvény.) D. — Ugy csikorog mint a deszkás szekér. S.

Délceg csikóból válik a jó paripa. B. — Ha délceg a lovad, legyen jó a hámod. S. — Kifogták a délcegből. (Már olcsóbban adja, nem rátartós.) Pázmán. — Zabola, fék, ostor, délceg lovat megtör. S.

Délben. A retek reggel méreg, délben étek, este orvosság. Ny. 8. — Délben gyujtasz gyertyát. (Világos dologban is kételkedel.) M. KV. — Délben is vakoskodik. D. — Délben kimélt ebéd jó vacsora. D. — Délben kimélt ebéd jó vacsora lehet. KV. — Délben sem látsz. KV. — Fényes délben is vakoskodik. S. — Ki délig kurta, délután is az lesz. (Ki milyen fiatal korában, olyan lesz öreg korában is.) E. — Ki délig kurta, délután sincs farka. (U. a.) Ny. 7. — A ki délig eb, kutya az délután is. Ny. 16. — A ki délig kutya, délután is az. Ny. 8. — A reggeli vendég délig, a déli estélig, az esteli reggelig szokott maradni. D. — Belebujik a szalmába, ki sem jő délig. D. — Délig alvó. (Rest.) E. — Ha délig nem, délután sem. (Ha ifjukoromban nem tettem, öreg koromban sem teszem). E. — Orosznak csak délig van esze. (Délután részeg pálinkától). S. — Reggeli vendég nem marad délig. (Eső.) — Reggeli vendég ritkán marad délig. (U. a.) S. — Tótnak délig esze. (L. fent.) E.

Délelőtt. Csak azért halt meg délelőtt, hogy az ebédet ne fizesse. (Fösvény.) D. — Ki kutya délelőtt, délután is az marad. (Ifju-öreg.) S.

Délután. A ki délig kurta, délután is az. E. — A ki délig kurta, délután sincs farka. Ny. 7. — A ki délig eb, kutya az délután is. Ny. 16. — A ki délig kutya, délután is az. Ny. 8. — Délutáni kézfogónak rovás a dija. E. — Ha délig nem, délután sem. E. — Nála gyakorta délután van. (Leissza magát.) E. — Szitán látott sok aranynak, délutáni kézfogásnak rovás a dija. (L. arany.) E.

Délesti órákra általteszi magát. (Leissza magát.) E.

Délibábon aratást keres. Ny. 1.

Délrül derül, bocskor merül. (Eső.) Ny. 22.

Dér. Bánja béka a deret. D. — Békára is lesz dér. S. — Bus, mint a dérsütötte dohány. D. — Busul, mint kinek szőlőjét megcsipte a dér. D. — Csipi a dér az orrát. (Megjárt.) Ny. 2. — Dér után meghugyozza magát az idö. E. — Dér után nem messze a tél. B. — Fél, mint béka a dértül. D. — Idövel, dérrel a kökény is megérik. E. — Lesz még békára dér. E. — Lesz még a kutyára dér. Ny. 5. — Mely mag a dértül fél, későbbre kél. D. — Minél nagyobb a dér, annál csikorgósabb az ut. D. — Nehéz a dér a békának. Pázmán. — Szomoru, mint a dércsipte dohány. D.

Dézsa. Moslékos dézsa. D.

Dézsma. Dézsmát kell venni minden szavában. (Hazug; csak minden tizedik szavát lehet elhinni.) D. — Hányják-vetik, mint a dézsma a buzát. D. — Hányják-vetik, mint a dézsma gabonát. D. — Kiadta a dézsmát. E. — Magad csöbörjébül vedd a dézsmát. D. — Mosolyog, mint a dézsma bárány. (Keservesen. Dézsmába, tizedbe szemen szedett alját adták.) S. — Neki szokott, mint molnár a dézsmának. (Lopkodásnak.) D. — Szomoruan néz, mint a dézsma bárány. (L. fent.) Ny. 5.

Dézsmál. A barát a barátot meg nem dézsmálja. (Szerzetes a szerzetestől nem keres tizedet.) KV. — Dézsmálni kell szavait. (Hazug.) E. — Kiki magáéból dézsmál. (Fizeti a tizedet, adót.) D. — Kiki maga kádjáról dézsmál. (A maga borából ad tizedet.) ML. — Magad kádjáról dézsmálj, ne bántsd a másét. (A magadéból végy.) Ny. 1. — Pap a papot nem dézsmálja. (L.: fent.) D.

Diák. (Deák.) A pap is csak deák volt. KV. — A pápa is csak diák volt. Sz. — A pápa is valaha csak deák volt. KV. — A szegény »nescio« csak rossz deáknak való. KV. — A szükség vagy katonát, vagy barátot tesz a diákból. D. — Akkor szép a deák, mikor rongyos. (A cifrák nem tanulnak, lányokon az eszök.) D. — Beadott neki, mint János diák az isteni tiszteletnek. (Elrontotta, elhibázta.) Ny. — Beteg volt egyszer a diák is. E. — Beteg volt valaha a deák is. D. (Akkor nem volt étvágya.) — Büszke, mint a pajkos deák. D. — Deliberatum Átányon, hogy a diák gyalog járjon. E. — Deák konyha. (Patika.) B. — Deákot dolgáért, galambot szaráért tartani, nem nagy haszon. B. — Diákot hasznáért nem érdemes tartani. Cz. — Eb a deák könyv nélkül. D. — Ez az élet diákoké, a másik a barátoké. (Deáknak ezen a világon van jó dolga, szerzetesnek a túlvilágon.) E. — Énekel előbb a deák, aztán kap alamizsnát. D. — Felöltözött, mint urnapkor a diákgyerek. (Szép uj ruhába, de nem volt csizmája és mezitláb járta a processiót.) Ny. 8. 9. — Füzfa deák. (Semmire való.) D. — Ha a deákot kötve viszik az iskolába, nem lesz pap belőle. D. — Jár, mint a garabonciás diák. S. — Jobb a magyar konyha a diák konyhánál. (Patikánál.) E. — Ki papot, katonát, diákot szeret, az megjár. ME. — Kirukkolnak, mint urnapkor a diákgyerekek. (Sokan. Szegeden sok az iskolás gyermek, innét ezen szegedi szólás.) Ny. 1. — Lányos diákból nem lesz tudós. (Lányokkal szeretközőből.) KV. — Lencse, borsó, kása, diák táplálása. Ny. 20. — Lencse, borsó, kása, mind isten áldása, diák táplálása. E. — Ma diák, holnap katona. (A diákból minden lehet.) E. — Meghurcolta, mint ördög a diákot. E. — Nem mind diák, a kinek tintás az ujja. E. — Nem szokta, mint deák a kapát. D. — Néha a legjobb deák a legrosszabb mester. D. — Nyári kocsis, téli diák. (A falusi gyerek csak télen jár iskolába.) E. — Okos ügyész hasznáért tartja a diákot. E. — Örül, mint deák a vakációnak. D. — Ritka deák papiros nélkül. D. — Szemérmes diáknak hiu a táskája. (Üres.) M. — Szemérmes diáknak üres

a tarisznyája. ME. — Szent Lukács iródiákja. (Ökör.) S. — Szép szerető a diáké. E. — Szurkol, mint a rossz diák. (Fél, nem tudja a leckét.) S. — Tintás seggü diák. (Ügyetlen.) E. — Ugy szép a diák, ha rongyos. (L. fent.) K. — Vagy diák vagy disznó. (Toronyból nézte a paraszt az ünnepi diákot, s valami feketét látván, azt mondotta: az vagy diák vagy disznó.) E.

Diákos ember hamar gazdag is. (Tudós, képzett, tanult.) D.

Diákság. Leghangosabb diákságu a fecske. (Szapora beszédü.) D.

Diáktalan. Diáktalannak nem való a könyv. (Tanulatlannak.) KV.

Diákul. A többi diákul van. (Disznóság. Női társaságban a férfiak azt, mit nem akarnak, hogy az asszonyok értsék, diákul mondják.) Ny. 20. — A többi diákul van, nem értem. Ny. 3. — Bolondság a papság, ha diákul nem tud. D. — Ki diákul tud, a pappal is szólhat. D. — Nehéz a papság, ha diákul nem tud. D. — Nehéz a papság, ki diákul nem tud. BSz. — Semmit sem tud diákul, noha eleget járt az iskola mellett. D.

Dicsekszik. Ha eszed volna, nem dicsekednél vele. S. — Ezzel bizony nincs mit dicsekedni. ME. — Más tollával dicsekszik. E. — Okos azt is elhallgatja, a mije van, a bolond azzal is dicsekszik, a mije nincs. S.

Dicsér. A jót dicsérni, a rosszat feddeni szokás. D. — A napot nem költén, hanem estén dicsérik. D. — A napot lementében, nem feljöttében dicsérik. Sz. — Az irott virágot sokan dicsérik, de senki sem szagolja. E. — Cigány is dicséri a maga lovát. E. — Cigány is a maga lovát dicséri. D. — Dicsérem az eszét. S. — Dicséri a régi időt, de a mostani szerint él. D. — Dicséri az áldozókat, ha neki is jut valami. D. — Dicséri, mint szent Péter a szamarat. Ny. 19. — Dicséri, mint török a lovát. B. — Eldicséri, mint török a lova farkát. E. — Dicsérjük a Jézus nevét, igyuk meg a tőke levét. Ny. 6. — Dicsérjük a Jézus nevit, igyuk meg a szőlő levit. Ny. 1. — Dicsértessék a szép asszony. (Szereti, ha dicsérik.) E. — Festett virágot sokan dicsérik, de senki sem szagolja. S. — Ha barátodat titkon fedded is, de mások előtt dicsérd. E. — Jele, hogy nem szereti, mert szembe dicséri. B. — Késő a holtat dicsérni. KV. — Ki magát dicséri, jele, hogy rossz szomszédai vannak. D. — Ki nyilván sokat dicsér, alattomban gyaláz. D. — Kinek a savával élsz, főztét megdicsérjed. E. — Könnyü teli hassal a böjtöt dicsérni. KV. — Lementével dicsérd a napot. E. — Maga dicséri magát. (Mert senki más nem dicséri.) E. — Meggyülölteti magát, ki magát mindig dicséri. B. — Minden cigány a maga lovát dicséri. Sz. — Minden jó lélek dicséri az urat. (Ezt mondja, ki kisértetet vél látni.) S. — Minden koldus a maga botját dicséri. S. — Minden mester a maga munkáját, minden koldus a maga botját dicséri. KV. — Minden müvest müve dicséri. D. — Minden róka a maga farkát dicséri. KV. — Multával dicsérd a napot. E. — Munka dicséri mesterét. KV. — Napot nyugodva dicsérj. E. — Nem méltó méltatlant pénzeért dicsérni. D. — Nem szereti, mert szembe dicséri. D. — Nemes vért dicsérhetni nógatlan. KV. — Nyugtával dicsérjük a napot. KV. — Róka is dicséri maga farkát. D. — Rühet vakar, ki a gonoszt dicséri. E. — Szembe dicsér, hátul gyaláz. E. — Ugy dicséri, majd lemegy a körméről a bőr. (Veri.) Ny. 3. — Ugy dicsérik a szerencsét, a mint szolgál. D. — Végén szokták a dolgot megdicsérni. KV.

Dicséret. A felettébb való nagy dicséret és a hazugság azon egy fának ágai. B. — Jutalom dicsérettel jár. S. — Kiki örömest hallja a maga dicséretét. KV. — Nagy dicséret és hazugság egy fának ágai. E. — Nem

a ki jól kezdi, hanem a ki jól végzi, érdemel dicséretet. S. — Pénzen vett dicséret, cifra hazugság. D. — Pénzen vett dicséret uri hazugság. D. — Rossz ember dicsérete nem nagy becsületedre válik. Cz.

Dicséretes. Nagy dologban az iparkodás is dicséretes. B.

Dicsőség. A dicsőség a keresőt kerüli, a kerülőt keresi. D. — Dicsőség bajjal jár. S. — Dicsőség Istennek, békesség embernek. D. — Ki nem állom a dicsőséget. (Sok a jóból.) E. — Megunta a dicsőséget. (Nem győzte végét várni.) Ny. 15.

Dicsőséges. Néha a szegénység dicsőséges. D. — Szegénység is lehet dicsőséges. E.

Dinnye. Fordulj dinnye, lódulj zsák, jön a török, majd levág. (Itt a veszedelem, szaladj.) Ny. 8. — Lőrinc van a dinnyében. (Lőrinc napján kezd romlani a dinnye. Ez régen igy lehetett, de mai nap csak akkor kezd javában érni.) E. — Ugy búsul, mint a kinek dinnyeföld nem jutott. Ny. 3.

Dinom - dánom. Egy két napi dinom - dánom, holtig való szánombánom. (Lakodalom.) D. — Ej dinomdánom, tölts, bizony nem bánom. D. — Három napi dinom-dánom, holtig való szánom-bánom. (L fent.) Sz. — Jaj dinom - dánom, ha meghalok sem bánom. B. — Jaj dinom-dánom, mig élek is bánom. B. — Rövid dinomdánom, hosszu szánom-bánom. Ny. 4.

Diogenes bolond volt, hogy üres hordóban lakott. D. — Tele hordóban lakó Diogenes. (Részeges.) D.

Dió. A jó meg a dió. E. — Akkor már diót dobálnak csontjaimmal. E — Dió van alul. (A java.) S. — Dió törve, az asszony verve. (Jó.) S. — Diót törne homlokán, ugy szereti. BSz. — Egy férges diót sem adnék érte. E. — Ez jó, meg a dió. S. — Feje mint egy hordó, esze mint egy dió. E. — Feltörte nagy nehezen a diót. D. — Férges dió. D. — Férges mint a dió. D. — Kemény dióba harapott. E. — Kihullott mint tokjából a dió. D. — Nem ér egy férges diót. D. — Törd meg a diót, ha belét meg akarod enni. BSz. — Üres dió, üres pohár, ha eltörik sem nagy kár. E. — Üres mint a férges dió. D. — Zörgös dió, mogyoró, síró gyermeknek való. S.

Diófa. A diófának veréssel veszik hasznát. D. — A pénz és diófa verve jó. (A pénz élire verve, kimélve jó.) D. — Adjon isten minden jót, diófából koporsót. (L. ad.) E. — Adjon isten minden jót, feleséget szépet, jót, diófából koporsót. (L. ad.) D. — Azt gondolja övé mint a diófáig. B. — Diófa verve jó. S. — Diófának, szamárnak, asszonyembernek verve veszik hasznát. KV. — Ne verd a diófát, mely bő gyümölcsöt ád. KV. — Oly kevély mintha övé volna a diófáig. M. — Olyan kevély mintha övé volna mind a diófáig. KV. — Övé mind a diófáig. (Gazdag, kevély.) D. — Rátartja magát, mintha övé volna a diófáig. E.

Dióhéj. Dióhéjba szoritva. (Röviden.) E. — Mintha dióhéjban járna. E. — Nincs annyi esze, mennyi egy dióhéjba beleférne. E. — Zörög mint a macska a dióhéjban. E.

Diós. (Diósdi játék.) Nem játszik már dióst. (Már nem gyermek.) B. — Nem diósdi már a játék. (U. a.) D.

Diószeg. Kójon, Kágyán nincsen kenyér, Diószegre jár a szegény. (Kój és Kágya határa igen kicsiny, s a mi van az is földbirtokos uraké.) Ny. 3. — Megesett neki a diószegi vásár. (Károsodott.) Np. — Megesett ám nekünk a diószegi vásár. (Ökrét eladta, árát elitta: se pénz, se posztó!) Sz.

Disznó. A disznó is azért hízik, mert nem dolgozik. D. — A disznó is megeszi a makkot, de fel nem néz fára. B. — A disznó megeszi a makkot, de a fával nem gondol. D. — A disznó is örül, ha pocsétát lát. D. — A disznó mig él, semmire való. B. — A disznó sem mosdik. E. — A disznó

sem mosdik, mégis meghízik. D. — A disznónak is a rossza vágja ki a zsákot. Ny. 6. — A disznónak és fösvénynek holtuk után hasznuk. B. — A gazdagnak is kettő az orralika, mint a szegény ember disznajának. M. — A jó disznó kitúrja a gyökeret s a rossz felkapja. Ny. 9. — A ki korpa közé keveredik, megeszik a disznók. KV. — A kölcsön korpa nem hájasitja a disznót. D. — A kutyának is van néha agyara, mint a disznónak. D. — A mocsártól nehéz elszoktatni a disznót. D. — A nagy disznók mellett apraja is elkel. D. — A moslékot a disznónak hagyd. KV. — Az okos, disznó elé nem hányja a gyömbért. D. — Az ösztövér disznó makkal álmodik. — Akkor volt szép a disznó, mikor még malac volt. D. — Annyi a pénze, mint zsidónak a disznó. (Semmi.) Ny. 5. — Becsületes ember, csak a valaga disznó. Ny. 5. — Csalással a disznó sem hízik. (Ha kevesebbet kellőnél adnak neki ennie.) D. — Csunya nagyon: részeges asszony, rongyos pap, görhes disznó, vén szerelmes és gazdag fösvény. S. — Disznó a mocsárban. (Érzi jól magát.) D. — Disznó a pocsétába örömest visszatér. D. — Disznó is gyakorta buzalisztet eszik. (Ha gondatlan a gazda.) KV. — Disznó is néha buzalisztet eszik. (U. a.) B. — Disznó makkal álmodik. KV. — Disznó orra arany perec. (Nem illő.) D. — Disznó után mocsárba jutsz. S. — Disznóban van. (Bolond szerencsében.) S. — Disznón keres gyapjut. KV. — Disznónak kedves fürdő a mocsár. B. — Disznónak uri palota. D. — Disznóra gyömbért. D. — Disznóra gyömbért veszteget. Sz. — Disznóra ne veszteges gyömbért. M. — Disznóról nyirja a gyapjut. D. — Disznóról is gyapjut nyir. (Szerencsés.) E. — Disznót ebértnem adok. B. — Eb az oláh disznó nélkül. D. — Egy disznót hizlalnak. D. — Egy disznót pörzsölnek. D. — Először ólad legyen, aztán végy disznót. (Előbb házad legyen, aztán házasodjál.) Ny. 1. — Eszes disznó mély gyökeret ránt. KV. — Eszes disznó mély gyökeret ránta. M. — Esznek urak disznómódra, szegény ember ökörmódra. (Az urak evés közben többször isznak, a parasztok evés után egyet nagyot.) E. — Éhes disznó makkal álmodik. E. — Éhes disznó makkal álmodik, de ha felébred tökkel is megelégszik. Ny. 4. — Éhes disznó moslékos csöbörbe is beleváj. Ny. 4. — Fentartja orrát, mint az érsek disznaja. E. — Fentartja orrát mint a harangozó disznaja. D. — Fösvénynek, disznónak holtuk után van hasznuk. D. — Fülel mint a süket disznó a buzában. E. — Gyöngyöt nem szokás a disznó elé dobni. S. — Ha a disznónak szarva volna, egy kazal sem maradhatna. E. — Ha a disznónak szarva volna, kanászt sem lehetne mellé fogadni. D. — Ha a kutyából egyet megütnek, széjjel mennek, a disznók pedig összeröfögnek. D. — Ha kend disznó, más is ember. D. — Ha kend ember, más se disznó. D. — Ha malacot mutatsz, disznód is elkéri. D. — Ha repülni tudna, legjobb szárnyas állat volna a disznó. E. — Ha szárnya lenne, legjobb madár volna a disznó. D. — Ha tudná a disznó, hogy miért hizlalják megdöglene bujában. D. — Ha tudná a disznó mire hizlalják, megdöglenék bujában. K. — Ha városon malacot kaphatsz, disznóért ne menj falura. (Jobb a malac husa.) Ny. 4. — Hallgat mint a hugyó disznó. E. — Hallgat mint a süket disznó a buzában. Ny. 5. — Hallgat mint a süket disznó a rozsban. Ny. 4. — Harap mint a disznó. D. — Hever mint a disznó. D. — Hitvány disznónak bőre sem jó. D. — Itt a disznó, hol a bagó. (A bagózó disznó.) Ny. 5. — Jó hogy a disznónak szarva nincs. S. — Jó, hogy szarvat nem adott az Isten a disznónak. B. — Jobb a disznó malacostól. D. — Kerek mint a disznó-

nak az orra. D. — Kénytelen vele mint a cigány-disznó az ügetéssel. (Lopott.) D. — Későbbre kopik a disznó orr, mint a szántó vas. D. — Későbbre lesz a leányból vénasszony, mint a malacból disznó. D. — Ki disznó után indul mocsárba jut. B. — Ki disznó után indul pocsétába kerül. D. — Ki disznó után indul, sárba kivánkozik. D. — Ki korpa közé keveredik, megeszik a disznók. ME. — Ki korpa közé vegyül, megeszik a disznók. E. — Ki magát korpa közé keveri, megeszi a disznó. D. — Korpa közé keveredőt megeszik a disznók. Ny. 7.— Kicsi az ól, nagy a disznó. (Kicsi a csizma, nagy a láb.) Ny. 22.— Koszos malacból válik jó disznó. S. — Könnyü a heverő disznónak meghízni. D. — Könnyü volna a disznót megnyirni, ha malac korában rászoktatták volna. D. — Kövér mint a disznó. D. — Kövér disznó halálát sok éhes varju várja. (Gazdag ember halálát örökösei várják.)—Lé táplálja a disznót, kolbász a rossz szolgát. E. — Lé táplálja a disznót, korbács a rossz szolgát. D. — Lustább a disznónál, mert az megveti alomját. D. — Magyar ökör, német kutya, oláh disznó. (Két értelmü : vagy azt jelenti mely népnek milyen állata a legszebb, vagy melyik népet mihez lehet hasonlitani.) D. — Makkon hizott mongolica disznó. D. — Malacnak disznó az anyja. D. — Meglesz az disznónyiró szombaton. (Soha napján.) D. — Meg nem szokhatja, mint disznó a nyirást. D — Megszokta mint disznó a pocsétát. D. — Még a disznó él semmi hasznát nem vehetni. D. — Még is kevés lehet a szalonna, ha sok is a disznó. D. — Minden koszos malacból lesz disznó. Ny. 6. — Mindent orrára vesz mint a disznó. D. — Minél koszosabb a disznó, annál inkább vakaródzik. E. — Minél rühesebb a disznó, annál inkább vakaródzik. D. — Mint a disznó csak fertőben hever. (A bünös a bűnben.) Pázmán. Ny. 16. — Mohón esik neki, mint disznó a makknak. KV. — Nagy a disznó, kicsi az ól. (Láb-cipő.) Ny. 8. — Nagyobb a disznó, mint az ól. (U. a.) S. — Ne legyetek mint a kutyák, hanem mint a disznók. (Kutyák egymást elhagyják a bajban, disznók összeröffenek. Legyetek egyetértők.)E.—Ne turkálj mindenben, mint a sovány disznó. D. — Nehéz a disznót a mocsárról elszoktatni. B. — Nem disznó komám uram, hogy a rákot lábastól megegye. D. — Nem disznónak való a gyömbér. KV. — Nem döglik meg a disznó a maga alomjától. K. — Nem hajáért, hanem hájáért hizlalják a disznót. D. — Nem hintik a disznó elé a gyömbért. B. — Nem illik disznó orrára az arany perec. KV. — Nem lenne jobb madár a disznónál, ha szárnya volna. B. — Nem őriztünk együtt disznót. Petőfi és Ny. 8. — Nem szokás a disznót megnyirni. D. — Nem vagyok tán disznó? E. — Nincs oly rühes disznó, hogy ne akadna dörgölő fája. (Csunya nőnek is akad szeretője.) Ny. 2. — Nincs rosszabb a szegény zsidónál, száraz disznónál és részeg asszonynál. S. — Nőjjön szarva a disznónak. (Ha én meghalok, nem bánom történjék bármi.) E. — Okos disznó mély gyökeret ránt. E. — Oláh után szokik a disznó. D. — Óla sincs, mégis disznót akar hizlalni. D. — Orrával eszik mint a disznó. (Telhetetlen turkál.) D.—Ökrődik mint a disznó. D. — Ördög vigye a káposztát, ha a disznó eldöglött. E. — Összeröfögnek mint a bakonyi disznók. D. — Összeröffennek mint a disznók. E. — Összerohannak mint a Csanyi disznai. Ny. 2. — Ösztövér disznó makkal álmodik. Ny. 6. — Ritka disznó sörte nélkül. D. — Ronda mint a disznó. S. — Röstel megmosdani mint a disznó, mégis meghízik. D. — Semmirevaló a disznó, a mig él. KV. — Soha disznót nem őriztem veled. D. — Sok lud disznót győz. KV. — Sovány disznó makkal álmodik.

Ny. 6. — Südőből lesz a disznó. Ny. 5. — Szem kukoricán is levágják a disznót. (Ha fuldoklik; kis okból is vége lehet.) S. — Szereti mint disznó a pocsétát. E. — Szuszog mint süket disznó a buzában. S. — Szuszog mint az oláh disznó a buzában. D. — Tetves mint a disznó. D. — Tudja isten, miért nem adott szarvat a disznónak. D. — Turkál benne, mint jóllakott disznó a makkban. S. — Turkál mindenben, mint jóllakott disznó a makkban. D. —Ugrál mint a kötőnyi disznó. (Sovány.) Ny. 22. — Ugy él mint a molnár disznaja. (Nagy bőségben; a máséból bőven telik.) Ny. 2. — Vagy diák vagy disznó. (L. diák.) E. — Vakarózik mint a rühes disznó. D. — Válogat a pénzben, mint jóllakott disznó a makkban. D. — Vigyázz a szóra, mint disznó a cseresznyés ganéjra. (Ravasz, óvatos.) D. — Visszatér eb az okádására, disznó a mocsárra. (Szentirásból.) B. — Visszatér pocsétájába a disznó. D. — Zöld disznóról mesét mondok. (Olyanról, mit még soha senki sem hallott.) E.

Disznóalom. A disznóalmot is el akarná adni. (Fösvény.) E. — Eladja a disznóalmot is. D. — Még a disznóalmot is el akarja adni. KV.

Disznóbőr. Nehéz a disznóbőrből szattyánt késziteni. D. — Terjed a becsület, mint a disznóbőr a tüzön. (Kitudódott a gaztett.) Ny. 5.

Disznóhus. Mindenbe jó, mint a disznóhus. (Hizelgő.) Ny. 3. — Mindennel jó, mint a disznóhus. E. (U. a.)

Disznóláb. Itt a kezem, nem disznóláb. (Kezemet adom rá, szavamnak állok. Alku.) E. — Miatyánk isten, disznóláb. (Léleknek imádság kell, testnek étel.) E. — Néha a disznóláb is elsül. Ny. 3. — Sodrófa nem disznóláb. (Verés nem étel.) E.

Disznóól. Csak ne dolgozzék, ellakik a disznóólban is. D. — Disznóólon cserépfedél. E. — Disznóólat cseréppel ne fedj. D. — Disznóólra cserépfedél. D. (Pazarlás; nem is jó, télen hideg, nyáron meleg.)

Disznópásztorság. A kanász-bojtár is későre ér a disznópásztorságra. D. — Disznópásztor haragszik s a falu nem is tudja. (Senki sem törődik szegény haragjával.) S.

Disznóserte. Ugy áll a haja, mint a disznóserte. E.

Disznószíj. Disznószíjjal kötötte az erszényét. (Fösvény, irigy.) D.

Disznószív. Ha van disznószived. (Elszánt, szívtelen.) A disznó a maga kölykét is felfalja.) E.

Disznótor. Sok disznótor esik meg addig. (Még sokára lesz az.) D.

Divat. Az arany elveszti divatját, ha kezedbe fogod. (Rossz mindent rosszra fordit.) D. — Divatjában van a munka. (Munkaidő van.) B.

Diván. (Tanácskozás.) Mihez karddal férhetsz, nem kell ahhoz sok diván. KV.

Dob. Egy bolond oly követ dob a kútba, hogy száz okos sem veszi ki. E. — Egyszer dobi, másszor kopi. (Egyszer dobja, másszor kapja.) Ny. 4. — Égre követ ne dobj, mert fejedre fordul. KV. — Gyöngyöt nem szokás a disznók elé dobni. (Szentirás.) S. — Ki téged kővel dob, dobd vissza kenyérrel. (Szentirás.) S. — Nagy követ dob a kútba. S. — Ott marad a hová dobják. (Birkatürelmü.) E.

Dobál. Akkor már diót dobálnak csontjaimmal. E. — Ki mást sárral dobál, bemocskolja magát. S. — Kinek üvegből van a háza, ne dobálódzék kővel. (Német.) S.

Dob. Dobbal megy nyulászni. E.— Dobbal megy verebet fogni. S. — Dobbal nem fogsz verebet. Ny. 8.—Dobra került. ME. — Dobra ütni. D.— Dobra ütik mindenét. E. — Dobra vonták a bőrét. (Erősen vallatták.) E. — Egy dobot vernek. D. — Elkopott mint a dob. D. — Ellakott mint a dob. (Jóllakott.) D. — Elverték mint a kétfe-

nekü dobot. E. Ny. 4. — Ha bőrét dobra vonnák, kétszer jobban szólna. (Nyelves.) D. — Megfeszitette hasát, mint a dobos a dobot. D. — Megkente, mint a paládiak a dobot. (Hogy jobban szóljon.) Ny. 4. — Megütik a dobot. (Indulóra.) E. — Nehéz mint a kálvinista dob. Ny. 5. — Olyan a hasa mint a dob. D. — Pivoda regementje: se dobja, se zászlója. (Pivoda liptómegyei serege 1700-ban igen nyomorult volt, se dobja, se zászlója, se zsoldja, se prédája nem volt; Liptómegye szegény, ott nem volt még prédálni való sem.) Sz. — Síppal, dobbal, nánihegedüvel. (Náné cigányszó: semmi. Semmi hegedüvel, azaz: titkon.) E. — Síppal, dobbal, trombitával jön a bordélyból. (Szemtelen.) D.—Sokra verik a dobot. D. (A ki többet igér, azé.)— Ugy elverték, mint a kétfenekü dobot. S.

Dobi. Jóllakott mint a dobi kutya a löki piacon. (Kidobták, kilökték.) S.

Dobol. A mit sipolva nyert, elvesztette dobolva. (Apránkint szerezte, egyszerre elvesztette.) D.

Dobszó. Dobszóra megy ott. (Ott nagy a rend.) D.

Dobos. A dobosra is mérgelődik, hogy jobban nem veri. D. — Dobosnak termett. (Kicsi zömök.) E. — Megfeszitette hasát, mint dobos a dobot. (Sokat evett.) D.

Dobog. Ugy dobog a szive, mint a ricsi kutyáé. (Fél, szükül.) Ny. 7.

Dobos. Pislog, mint a Dobos harcsája.˙ (Rosszban töri fejét. Dobos, halász család neve.) Ny. 1.

Dobozi. Add meg magad Dobozi. (Véged van, nincs menekülés.) Kisfaludy S. — Izzad most Dobozi. (Dobozi nevü tiszttartót a jobbágy bevádolta a földes úrnál, ez levelet küldött általa a tiszttartóhoz. A jobbágy előre örült, hogy fog a tiszttartó megijedni, pedig a levélben az állott, hogy veressen az árulkodó jobbágyra huszonöt botot, s igy nem Dobozi, hanem az árulkodó izzadott.) A ki másnak vermet ás, maga csik bele.) D.

Dócz. Áll mint Dóczban sz. Ferenc. (Mozdulatlan mint a szobor.) Ny. 9.

Dóczi. Fizess Dóczi, ha van a láda fiából. Ny. 6.

Dócziné ládájában van. (Nincs helyén.) Ny. 2. — Jó helyén van, mint a Dócziné ládája. (Földön.) Ny. 6.

Dohány. Bihar-vármegyébe, Debrecenbe pipáért, Szegedre dohányért. (Itt van a legjava.) B. — Biró hátán vágott dohány. (Nagyjából végzett munka.) B. — Bús mint a dérsütötte dohány. D. — Debreceni pipa, szegedi dohány, kassai tubák. ME. — Debrecenbe pipáért, Szegedre dohányért. E. — Ilyen a világ, kimarkolja a dohányt. (Elszerették a szép feleséget.) Ny. 6. — Huncut a világ, kimarkolja a dohányt. (U. a.) Ny. 2. — Kevés a vágott dohánya. (Ész.) Ny. 7. — Kimarkolja a dohányt más zacskójából s a magáéba teszi. (Önző.) E. — Kitelik a, ha a dohányból nem, a kóróból. Ny. 5. — Kiparancsolja az isten, mint Vidának a dohányt. (Lesz-e dohány Vida? Lesz, ha isten ád. Adott is neki.) Ny. 11. — Nagy pipáju, kevés dohányu. E. — Ne pipálj, ha nincs dohányod. Ny. 7. — Nem ér egy pipa dohányt. E.— Nincs vágott dohánya. (Józan esze.) Ny. 2. — Szegedre dohányért. E. — Szomoru mint a dércsipte dohány. D.

Dohánymag. Annyi mint a dohánymag. E. — Apró mint a dohánymag. D. — Az elszórt dohánymagot nehéz felszedni. D.

Dohányoz mint a török. E. — Egy hólyagból dohányoznak. D.

Dohog mint a terhes felhő. Ny. 11.

Dohos lisztet nem szeleli az okos, mert a mi jó vagyon benne, azt is elveszti. D.

Doktor. A gyarmati sintér legyen a doktorod. (Kínoz.) Ny. 1. — Bizd papra lelkedet, doktorra testedet, prokátorra peredet: pokolba leled helyedet. (Legyen magadnak is gondja ma-

gadra, egyedül a pap imádsága nem üdvözit stb.) Ny. 1.

Dolmány. Egyik dolmányszür, a másik szürdolmány. (Egyik eb, a másik kutya.) B. — Fakó kocsi, kender hám, nemes ember, szürdolmány.(Szegénység.) D. — Hintós kocsi, kender hám, nemes ember, szürdolmány. (Uri pompa, koldus konyha: szegénység.) D. — Hintós kocsi, kender hám, herceg úrfi, szürdolmány. (Bukott földesúr.) D. — Kankó nem dolmány. (Rövid szür nem dolmány.) D. D. — Ó köpönyegjéből uj dolmányt csináltat. D.— Rongyos dolmány, okos legény. (Tudósok szegények.) E. — Rongyos dolmányban is van okos legény. E. — Szürdolmány vagy dolmányszür. E.— Szürdolmány vagy dolmányszür mindegy. D.

Dolgos. A hamar evő jó dolgos. D. — A jó mesés ritkán jó dolgos. D. — Jó táncos rossz dolgos. E. — Két pofára eszik, mint a dolgos betyár. (Szolgalegény neve az alföldön.) D. — Mely szolga sok mesét tud, ritkán dolgos. S. — Milyen a dolgos, olyan a bére is. D.

Dolgozik. A disznó is azért hízik, mert nem dolgozik. D. — A szükség megtanitja a restet dolgozni. KV. — Az okos parancsol, az oktalan dolgozik. D. — Csak ne dolgozzék, ellakik a disznóólban. D. — Dolgozni nem szégyen. ME. — Dolgozni tartják a szolgát. KV. — Egész nap az utcán járva dolgozik. (Naplopó.) D. — Egész nap dolgozik még sem mozdit semmit. D. — Egy tanyán dolgoznak. D. — Gyermek játszszék, leány dolgozzék. D. — Ha a paraszt nem dolgozik, a barát meg nem hízik. D. — Hol dolgoztál, ott egyél. S. — Izzad mikor fal és fázik mikor dolgozik. S. — Két pofára dolgozik. (Nagy evő.) Ny. 3. — Ki dolgozni nem szeret, nem érdemel kenyeret. S. — Ki hamar eszik, tüstént dolgozhatik. D. — Ki mint eszik, ugy dolgozik. D. — Ki nem dolgozik, ne is egyék. B. — Mondja a rest: eleget dolgoztam, — de nem mondja: eleget ettem. K. — Ott egyél, a hol dolgoztál. D. — Öreg ember erősebben dolgozik, mint a fiatal. (Komolyabban.) Ny. 6. — Ugy dolgozik mintha robotban volna. B. — Ugy dolgozik, mint a Lucza székin. Ny. 15. — Ugy szép a leány, ha otthon ül és dolgozik. D. — Urbáriomosan dolgozik. (Rösten.) Ny. 15. — Vacsora után az öregapám sem dolgozott. S.

Dolgozás. Gyermekhez játszás, legényhez dolgozás. E.

Dologkerülő. A dologkerülő hamar koldulásra jut. KV. — A dologkerülő nem sok kalácsot eszik. KV. — Dologkerülő mint a papok szolgája. Sz.

Dolog. A dolog nem szégyen. E. — A dolgot végrehajtani legnehezebb. D. — A jó cseléd mindig talál magának dolgot. E. — A ki nagyon siet, később végzi dolgát. E. — A ki senkit meg nem csal könnyen másra bizza dolgát. B. — A mint végzi dolgát, ugy veszi hasznát. D. — A nagy dologban az akarat is elég. KV. — A nagy dologban a jóakarat is elég. KV. — A szerelmeskedés henyélőknek dolga. D. — Az okosnak minden dolga szerencsés. D. — Annyi dolda van mint Kunnénak, sohse teszi, még sem fogy. Ny. 4. — Asszonyszemély ne ártsa magát a férfiak dolgába. B. — Csak egyszer volt dolga, mikor felakasztották. D. — Csigabiga az ö dolga. M. — Diákot dolgáért, galambot szaráért tartani, nem nagy haszon. B. — Dolog után édes a nyugalom. B. — Dolga felől mindenre ráér. (Semmi dolga.) E. — Dolga miatt mindenre ráér. (U. a.) D. — Dolgán találja. (Dolog közben éri.) Ny. 2. — Dolognak könnyebb végét keresi. S. — Dolognak végén a butykója. (Nehezebbje.) D. — Dologra szegődik a szolga. D. — Eb helye, mi nem én dolgom. M. — Ebem volna sánta, ha ugy folyna dolgom. M. —

Ebül van dolga. D. — Egy dologból kettőt csinál. D. — El kell menni az ur dolgára. (Meg kell halni.) D. — Elmult dolognak felejtés a vége. E. — Elöre lásd, kivel legyen dolgod. D.— Ember a dologra, madár a szólásra termett. D. — Emberül lát a dologhoz. D. — Ez bizony kutya dolog. E. — Ez főbenjáró dolog. D. — Ez nekem se munka, se dolog. D. — Ezer a dolgom, meg kettő. E. — Fejét lógatja, nincs egyéb dolga. D. — Fogait vájja, nincs egyéb dolga. D. — Fölvitte az isten a dolgát. S. — Fülét sem fogják a dolognak. Pázmán. — Gondolkozik mintha reá bizták volna az ország dolgát. D. — Ha valaki megakad az uraság dolgán, olyat bőrharanggal fizetnek ki Budán. (Ftng.) D. — Ha szombatot akarsz érni, láss hozzá a dologhoz. (Pihenőt akarsz érni.) E.— Jámbornak házája hol jó vagyon dolga. M. — Ki a dolgot érteni nem akarja visszamagyarázza. E. — Ki dolgát istennel kezdi, jól végzi. KV. — Kiki maga dolgához lásson. D. — Kiki legjobban tudja a maga dolgát. E. — Kinek nincsen dolga lógassa a lábát. D. — Kinek dolga nincs, bontsa el a házát. S. — Kinek semmi dolga, akassza fel magát. E. — Komája a dolog. (Kerüli.) Ny. 13. — Komája neki a dolog. (U. a.) Ny. 10. — Könnyebb végét fogja a dolognak. S. — Könnyü annak sétálni, kinek más dolga nincs. D. — Közepén van a dolognak mint Gazsi az imádságnak. Ny. 19.— Kutyafuttában végzett dolog. S. — Lógatod lábadat, mintha semmi dolgod nem volna. M. — Más dolgába ártja magát. S. — Megesett dolognak legjobb orvossága az elfeledés. E. — Megkivánják tőle mint az ur dolgát. D. — Mesélő szolgának ritkán helyén dolga. E. — Még a dolognak elején belesül. D. — Mért nem ültél veszteg, ha ott is jól volt dolgod. M. — Mi közöm hozzá, ő dolga, lássa. B. — Milyen az evése, olyan a dolga. E. — Minden dolga: ujjait görbiti. E. — Minden dolognak két oldala van. (Német.) S. — Minden dolognak meg van a maga oka-foka. S. — Minden dolognak meg van a maga nyitja. S. — Minden ember lásson a maga dolga után. E. — Molnár dolga az őrlés. Ny. 6. — Munkának jó eleje, a dolognak veleje. D. — Nagy dologban az iparkodás is dicséretes. B. — Neki Peti a mácsiknak, imigy-amugy a dolognak. Ny. 2. — Nem félő dolog. D. — Nem hosszu a nap, kinek sok a dolga. E. — Nem hosszu annak a nap, kinek dolga van. KV. — Nem kell ott bizonyság, hol maga szól a dolog. Cz. — Nem sok kalácsot eszik, ki a dolgot kerüli. E. — Nem szégyen a dolog. B. — Nem töri tollát a dolognak. (Nem erőteti meg magát.) K. — Nem veszi tréfára a dolgot. D. — Nincsen más dolga: ujjait görbiti. D. — Ő dolga: lássa! E. — Örömmel minden dolog könnyebben megy. D. — Rend a dolog veleje. (Latin.) S. — Rossz gazdaasszony az, ki a ház körül dolgot nem talál. ME. — Semmi kedve a cigánynak, ha ur dolgára hajtják. (Robotra.) D. — Sok a dolog, mind szorgos, sok a gyerek, mind rongyos. Ny. 3. — Sok a dolgom, mind szorgos, sok a gyerek, mind rongyos, nem érek rá, meszelek, tésztát gyurok, reszelek. Ny. 5. — Sok részben áll az ő dolga, mint a Tóbiás szakálla. E. — Szép dolog, ha istentől van. (Nem örömest hallott hirre.) E. — Szokta a dolgot, mint cigány a szántást. D. — Szőrszálat talált a dologban, megundorodott. (Rest.) D. — Tudják egymás dolgát. D. — Urak dolgára megy. Ny. 8. — Ülj veszteg, ha jól van dolgod. Sz. — Van jó dolgod! (Van eszed, hogy ne tedd.) E. — Végén szokták a dolgot megdicsérni. KV.

Dologtalan. A hol a szolgálók cifrák, dologtalan a gazdasszony. D. —Cifra szolgáló, dologtalan asszony. S.

Domb. Apró homokból válik a

nagy domb. D. — Dombról a síkra könnyü lehemperegni. D. — Ez az atyafiság köztetek: egyik a dombra, másik a völgybe rakodott, eljött a zápor eső, összehordotta őket. D. — Kit a dombon nem örömest látunk, olyat a völgybe taszigálunk. D. — Kutya is a dombra szarik. (Gazdagnak kedvez a szerencse.) E. — Legyalulták a háti dombot. (Megverték.) D. — Nehéz a dombra visszahemperegni. D. — Olyan az atyafiság köztök: egyik a dombra rakodott, másik a völgybe s a viz összemosta. B. — Ördög is a dombra tojik. (Gazdagnak kedvez a szezencse.) E. — A lapost lepi a ménes, a dombost nem szereti. Ny. 18.

Domika. A turóra vizet öntnek, domikának mondják. E. — A turóra vizet öntnek, domikának mondják; a parasztra kardot kötnek, katonának hivják. D.

Domoszlói francia. (Hitvány tot katona.) BSz.

Dong mint a bogár. D. — Dong mint darázs a tücskök között. E. — Üres hordó jobban kong, éhes dongó jobban dong. Ny. 1.

Donga. Nagy az öble, de vékony a dongája. D. — Nagyhirü, de vékony dongáju. D. — Vékony dongáju. (Gyenge testalkotásu.) E.

Dongás. Méhdongás nélkül mézet nem vehetni. D. — Ritka nagy légy dongás nélkül. D.

Dongó légy. ME. — Üres hordó jobban kong, éhes dongó jobban dong. Ny. 1.

Dorong. A ki bottal köszön, annak doronggal felelnek. Ny. 4. — Dorongot vetettek elibe. (Akadály.) E. — Előtte a hajszál is dorong. D. — Ha a pofoncsapást elszenveded, máskor dorongot hoz rád. Cz.

Dorgál. Ki mást dorgálni akar, maga feddhetlen legyen. E. — A pap is azt dorgálja, a mit szeme lát, füle hall. E.

Dorgálás és vessző, csak ne legyen késő, — jót nevel a gyermekből. KV.

Dorkó. Állj meg avval a köröszttel, hadd hugyozzék Dorkó néni. Sz.

Doromb. Házi doromb. (Pörlekedő feleség.) E.

Dorombol. Ne dorombolj mint a macska. (Hangosan beszélj.) Ny. 5.

Dorozsma. Hegyes mint a dorozsmai turó. D. — Helyén van, mint Dorozsma. ME. — Rug, vág, mint a dorozsmai tehén. S.

Dózsa. Anticipálta mint Dózsa a macskát. (Dózsa nevü ember látta, hogy a macska az ablaknak ugrik, hogy hát ez be ne verje, maga verte be előtte. Megelőzi a bajt, de nincs köszönet benne.) E. — Megelőzte mint Dózsa a macskát. (U. a.) S. — Mosolyog mint Dózsa a moslékra. Ny. 1.

Döf mint a szarvas. D. — Ember vagy kecske, megdöfted a juhot. (Gyöngén hatalmaskodni nem nagy dicsőség.) E. — Ujjával is keresztül döfi az embert. D.

Dög. A hol van a dög, oda gyülnek a sasok. KV. — A kutya, ha meg nem eszi is a dögöt, legalább körülheveri. D. — A kutyának legkedvesebb falatja a dög. D. — Annyi van mint a dög. (Sok.) Ny. 12. — Büdös mint a dög. D. — Döge van. (Bőség.) E. — Dögre jár. E. — Dögre száll a varju. S. — Eben mult pásztorság, falu végén dögöt rág (Ha a pásztoron kiadnak, kiadnak az ebén is és mind a kettőnek rossz dolga van.) D. — Egy dögöt bántanak. B. — Egy dögöt hántanak. D. — Éhes varju dög után lát. E. — Fizettem a sintérnek, hogy nem viszek dögöt. (Te lusta, ne támaszkodjál rám!) Ny. 12. — Ha Pál fordul köddel, ember meghal döggel. (A pálfordúlónapi köd ártalmas.) E. — Megfizettem a sintérnek, dögöt nem tartok. (L. fent.) ME. — Meglepték mint darazsak a dögöt. E. — Méhecske meg nem száll dögön. E. — Örül a sas, ha dögöt talál. D. —

Ritka pondró dög nélkül. D. — Ritkán vész el maga dögében a róka. D. — Sok sas, sok dög. D. — Várja mint varju a dögöt. S.

Döghalál. Éhséget döghalál szokta követni. KV.

Döghus. A cigány sem rágja a döghust hiába. (Hanem mert mása nincs.) B.

Döglés. Szamár-döglés, pap-halál ritkán esik. Ny. 2.

Dögróváson van. (A juhász a beteg birkát róváson megjegyzi.) Ny. 14. — Ha a juh szomorun legel, dögróváson van. Cz. — Régen van ő immár dögróvásra metszve. D.

Döglik. Akkor rugdalódzik legjobban a kecske, mikor meg akar dögleni. D. — Annak döglik, a kinek van. (Cigány vigasz.) Ny. 6. — Azt sem tudja, mitől döglik a légy. (Mi az édes, mi a jó.) D. — Ha marad, gazdának; ha döglik, kutyának. (Ha a malac megmarad, a gazda haszna, ha megdöglik, a kutyáé.) Ny. 3. — Döglik. (Lustán hever.) E. — Jól tudja a cigány, mitöl döglik a légy. (Mi a jó.) E. — Kecske is legtöbbet rugdalódzik, mikor döglöfélben van. E. — Ló döglik, hám ürül. Ny. 7. — Még addig ló döglik, hám ürül. (Messze tervezgetés.) Ny. 7. — Nem döglik meg a disznó a maga alomjától. K. — Ott döglik, a hol van. (Cigány vigasz.) S. — Szépen döglik a marha, olcsó lesz a bőr. D. — Tudja mitől döglik a légy. Ny. 15. — Tudjuk már, mitől döglik az eb. (A jólélésben a kutya is megvész.) D. — Vagy hever, vagy döglik. D.

Döglött. A döglött eb meg nem marja az embert. D. — A döglött oroszlánt a szamár is rugdossa. D. — Annyi haszna, mint döglött lovon a patkó. D. — Annyi haszna, mint döglött lovon a patkónak. E. — Annyit ér, mint döglött lovon a patkó. Ny. 5. 8. — Cigány is addig szoktatta lovát a koplaláshoz, mig beledöglött. E. — Döglött légy. E. — Döglött méh mézet nem hord. D. — Döglött méh nem ád mézet. E. — Erőtlen mint a döglött oroszlán. D. — Feltekerte eszét, mint döglött borju a farkát. E. — Luteránus cigány, kálvinista kőmives, okos orosz, döglött szamár, ritkaság. S. — Pondrós mint a döglött kutya. D. — Ördög vigye a káposztát, ha a disznó eldöglött. E. — Tekeri az eszét, mint döglött borju a farkát. Ny. 1. — Ugy áll a szeme mint a döglött birkának. D. — Zöld lovat, okos oroszt, kálvinista molnárt, döglött szamarat látni, ritkaság. E.

Dőlte. Előfának dőltét várja. (Örökséget vár.) E. — Előfának nehéz dőltét várni. Ny. 18. — Nehéz a vén fának dőltét várni. Ny. 6.

Dől. (Dül.) A dülő egek sem vehetnék ki szivét. (Rettenthetetlen.) D. — A dülö hegyet vállával megtámaszthatná. D. — A dülö falat is megtartaná vállával. D. — A dülő tornyot nehéz megtámasztani. D. — A fa ott marad, a hová dől. Ny. 4. — Csávába dölt. (Részeg.) Ny. 2. — Dől mint a zabkéve. Ny. 3. — Dülö fához ne támaszkodjál. E. — Dülő falhoz ne támaszkodjál. ME. — Dülve eszik mint a marha. (Rest.) D. — Hanyat dölt. (Részeg.) D. — Hosszu zsák könnyen döl, a kurta felfordul. K. — Nekidült a fának, talán ki akar dülni. (Rest.) D. — Nekidül az asztalnak, mint ökör a járomnak. D. — Néha a támasz is megdől. E. — Okos gazda, ha dölni kezd háza, elbontja.

Döledék. Eddig a döledékeit is elhordták. (Rom.) D.

Döleszkedik. Neki döleszkedik, mint egész telkes gazda. Cz.

Döme. Megtaknyosodott Döme. (Részeg.) D. — Összement mint Döme gatyája. Ny. 14.

Dömötör, a tél rátok tör. S. — Neki mindennap Dömötör napja van. (Bizonytalan a sorsa; juhászok esztendeje Dömötör napján telik ki.) D.

Dörgés. Éppen az nem hallja a dörgést, kire a mennykő lecsap. S. — Olyan mint a dörgés, mindég megy. Ny. 6. — Dörgő mennykő. D.

Dörgölőfa. Nincs oly rühes disznó, hogy ne akadna dörgölőfája. (Csunya nőnek is akad szeretője.) Ny. 2.

Dörgölőzni. Öreg csont is szeret fiatalhoz dörgölőzni. S.

Dörmög mint a fazekas kutyája. S.

Dörög. Hadd dörögjön, csak ne üssön. B.

Dragonyos. Garázda mint a részeg dragonyos. E.

Drága. A jó nevelés sohasem drága. D. — A jó nevelés, habár sok pénzbe kerül is, nem drága. D. — A mi drága, az kedves. KV. — A mire szükség nincs, egy garasért is drága. Ny. 7. — Akkor drága az egészség, mikor meglep a betegség. S. — Drága a hajvár, de meg is éri. (A gazda vendégének, ki a kaviárnak erősen nekilátott, azt mondta, hogy: »drága a hajvár«, mire a potyakedvelő vendég a fentebbi mondással felelt.) ME. — Drága a hegedüszó. D. — Drága mint a hegedüszó. D. — Drága a hegedüszó, mert az ember fizeti is, járja is. Ny. 6. — Drága étel urnak való. B. — Drága kincs a jó hir, ha valaki azzal bir. Sz. — Drága konyha a patika. D. — Drága ma a pénz. (Nehezen szerzik.) D. — Drága madár. (Guny.) E. — Drága mint a gyöngy. D. — Drága mint a jó béres. D. — Drága mint télen a napfény. D. — Drága mint vargának a bőr. D. — Drágább a folt a ruhánál. (Kevés becsüre sokat költ.) E. — Elég nehéz a só, ha drága. D. — Erszény pénznél drágább a jó barát. E. — Ha ily drága a szalma, hogy leszen a széna. D. — Ha kevés becsü dolgot jól használunk, sokkal többet ér a drágánál. E. — Jaj! be drága ez a só. E. — Jó barát drágább az aranynál. S. — Jó bor, szép feleség, csendes lelkiismeret, drága dolgok. E. — Kedves a drága. E. — Legdrágább kincs a szabadság. E. — Legdrágább mit könyörgéssel kell megnyerni. E. — Legkésőbbre érik, a mi legdrágább. D. — Méregdrága. (Nagyon drága.) S. — Nem könnyen adják a mi drága. E. — Nincs drágább a hegedüszónál. S. — Nincs drágább a hegedüszónál; el is fárad az ember, meg is fizet érte. E. — Nincs drágább az időnél. E. — Nincs drágább a szabadságnál. KV. — Pénzen vett fingnak drága az illatja. (Patika.) B. — Sem nem ritka, sem nem drága a mi közös. (Közönséges.) D. — Szabadság aranynál is drágább. E. — Szegénynek ajándéka drága. D. — Szegénynek ajándéka drágába kerül. E. — Vér és pénz legdrágább. (Élet és pénz legértékesebb.) D.

Drágál. A penészes bort is drágálja. (Fösvény.) D.

Drágán. A fösvény gazdasszony mindent drágábban vesz. D. — Drágán árulja a disznóbőrt. D. — Drágán szerzett öröm ürömmé válik. S. — Drágán szerzett öröm hamar ürömmé válik. D. — Drágán szerzett öröm hamar leszen üröm. BSz. — A mit ember drágán szerez, legkedvesebb. B. — Jó nevelés sohasem esik drágán. BSz.

Drágaság. A sok pénz is tehet drágaságot. D.

Drégelyi. Sem nem árt, sem nem használ mint a drégelyi vendégség. Ny. 22.

Drót. Isten éltesse a tótot, hogy ne hordja a magyar a drótot. Ny. 5. — Ugy mozog, mintha dróton rángatnák. S.

Drótos is az isten kenyerét eszi Ny. 5. — Járja az országot, mint a drótos tót. S.

Duda. Dudaszél. (Üres beszéd.) ME. — Az ősz haj dudazaj, de a ránc már nem tánc. (Fiatalon is lehet megőszülni, de a ráncos arc a vénség jele.) D. — Egy duda mellett sok jó táncolhat. D. — Egy dudára ugranak.

D. — Felfujták, mint az oláh dudát. B. — Fel van fujva a duda, egyszeriben megered. D. — Fujd fel dudának. S. — Hóna alá fogta, mint Karacs Márton a dudát. Ny. 3. — Kesereg mint a Baranyi dudája. Ny. 4. — Kicsi hibával a duda is szól. S. — Kicsi hibával a duda is jól szól. Ny. 3. — Könnyü a dudát felfujni, de nehéz billegtetni. D. — Közös mint a balogi duda. Ny. 22. — Minek olyan duda, a mi nem szól. E. — Nem a sok dudaszó, hanem a sok kapa termeszti a szőlőt. D. — Nem lesz abból duda. E. — Nyöszörög mint az oláh duda. S. — Olyan mint a duda. (Nagyon jóllakott.) E. — Tele van szóval, mint duda széllel. D. — Ugy be van rugva, mint a rác dudája negyvennyolcban. Ny. 23.

Dudál. A hogy dudálnak, ugy kell táncolni. KV. — Keztyüben ne dudálj. D. — Majd megtanitlak keztyüben dudálni. E.

Dudás. Két dudás egy kocsmában. KV. — Két dudás egy csárdában, két asszony egy konyhában. ME. — Két dudás nem fér meg egy csárdában. E. — Dudás lesz pokolban. (Kis férfi nagy nőt vett feleségül.) Ny. 2. — Nem illik két dudás egy kocsmára. Sz. — Nem jó egy kocsmán két dudás. KV. — Sipos, dudás, trombitás. (Bolond banda.) E. — Ugy örül, mintha lábának minden ujján egy oláh dudás ülne. D.

Dúdol. Azon regét dúdolnak. M. — Egy regét dúdolnak. D. — Éh a jóllakottal nem egyaránt dúdol. D. — Fingnak se füle, se farka, mégis dúdolva jön a világra. E. — Jó dúdoló, jó köppentő. (Ivó.) KV. — Jó dudoló, jó hörpentő. ME. — Kinek szekere farkán ülsz, annak nótáját dúdoljad. KV. — Könnyü annak dúdolni, kinek apja énekelt. (Szerzett.) D. — Mint atyák dúdolnak, fiak ugy táncolnak. (A mit az öregebbek tesznek, azt az ifjabbak utánozzák.) KV.

Dúdolás. A dúdolás szerint kell táncolni. B.

Dudva. Dudvát hány a tőkre. E.

Dugába dől. E. — Dugába dőlt, mint az iványi ember kutyája. B.

Dug. Keresztül dughatod a tű· fokán. D. — Mindent más bögyébe ne dugj. D.

Dugdos. Eleget dugdosta, de orrára találtak. (Kerülte a verést, de nem kerülte el.) D. — Kitetszik a róka farka, akármint dugdossa. D.

Dugó. (Dugasz.) Ecetes korsó megtalálta a dugóját. B. — Kalamász dugasz. D. — Kihuzta az ördög a dugót. (Egyszerre sok vendég jön.) Ny. 14. — Kihuzták a dugóját. (Sürün jön.) Ny. 2. — Megtalálta zsák a foltját, ecetes kanta dugóját. Ny. 2. — Zsák meglelte fótját, ecetes korsó dugóját. S. — Zsák meglelte foltját, olajos kanta dugóját. E.

Dúl. Veszett ország az, kit szamáron dúlnak. KV.

Dúl-fúl magában. D. — Dúl-fúl mérgében. D. — Egyik dúl, másik fúl. D. — Dúl-fúl magában, mint a vádkan. B.

Duna sem mossa le róla. E. — Duna vize sem mossa el gyalázatját. Sz. — A kutya csak kutya, ha tizszer átuszsza is a Dunát. E. — A mely eb egyszer a Dunát általussza, másszor a tengerre készül. KV. — A mely kutya egyszer átuszsza a Dunát, többször is átuszsza az. Ny. 6. — A mely kuvasz egyszer általuszsza a Dunát, nem fél többé viztől. Pázmán. — Akár a Dunába, akár a tengerbe halni. D. — Akkor leszen az, mikor a Duna visszafolv. Decsi János. — Az eb, ha általuszsza a Dunát is, eb marad. Decsi János. — Azt gondolja, hogy mind övé a Dunáig. S. — Átuszsza, mint a kutya a Dunát, s megrázkódik. E. — Duna pontya, Tisza kecsegéje, Ipoly csukája legjobb böjt, ha szerémi borban főtt. Cz. — Dunába hord vizet. KV. — Dunában keres vizet. B. —

Dunáig táncolva, Dunántul láncolva. S. — Dunántul glázlibul. (Isznak. Rossz magyarsága, sok német szóval tarka.) E. — Dunát lehetne vele rekeszteni. (Sok.) ME. — Helyén van mint Gerjen, mikor hétszer leégett, nyolcadszor meg a Duna elöntötte. Ny. 8. — Kétfelé kap, mint a Dunába haló ember. M. — Kipez-kapoz, mint a Dunába haló. K. — Kinek akasztófa helye, nem hal a Dunába. D. — Mely eb egyszer a Dunát általussza, Balatont is megpróbálja. D. — Mely eb egyszer a Dunát általuszsza, neki megy a tengernek is. E. — Mely kutya a Dunát átuszsza, tengerre vágyik. S. — Nagy dolog volna, ha a Dunában nem volna viz. B. — Nem egyszer uszta át a Dunát. (Próbált ember.) E. — Pénzét a Dunába veti. D. — Sok viz foly le még addig a Dunán. Sz. — Sok viz elfoly addig a Dunán. E. — Sok viz lefolyt azóta a Dunán. D. — Sok viz ment le immár a Dunán. D. — Ugy farára sült, hogy a Duna sem mossa le róla. (Verés.) D.

Duplán fog, mint a korcsmáros krétája. S. — Duplát fog a krétája. ME.

Duri. Felkötötte a duri bocskort. (Haragos.) Ny. 2.

Durva mint a hetes vászon. S.

Dús. A dúsok nem soká uralkodnak. Cz. — Dúsnak és szegénynek sorsát Isten választja. E. — Dúsnál is gazdagabb. D. — Könnyü száz dúsnak egy arany. D. — Soknál többje van a dúsnak. D. — Szegény ember halála sárga, dúsoké piros szokott lenni. (Szegény halálát inség, dúsét bőség okozza. Guta.) K. — A dúsgazdag ember kövér ökröt hizlal. D. — Apjáról semmi sem maradt, maga sem keresett semmit, mégis dúsgazdag. (Lop.) D. — Ha annyi pénze volna, mint szava, dúsgazdag volna. D.

Duskás ember. (Bőségben fördö.) D.

Duzzogó. Felült a duzzogóra. (Kis pad a kemence mellett, onnét parancsolgat.) Ny. 2.

Dühös. A mely ebet meg akarnak ölni, dühös nevét költik. KV. — Dühös mint a kiütött farkas. (Kivert.) Ny. 3.

Dülő. Egy dülö földnyi. D.

Dürgés. Jól tudja a dürgést. (A járás-kelést hivatalos helyen.) E.

E. Adjon Isten három e-t: eszet, erőt, egészséget. E.

Eb. A döglött eb meg nem marja az embert. D. — A farkas, ha koplal is, még sem cserélne a kalmár ebével. KV. — A félénk eb többet ugat. B. — A hamarkodó ebnek vakok a kölykei. D. — A hol az ebet leforrázzák, nehezen megy oda többet. B. — A jó eb sem kaphat mindig jó koncra. D. — A jó ebet nem ütik agyon egy turóért. K. — A ki ebbel bolondozik, bot legyen kezében. Cz. — A ki ebbel fekszik, bolhásan kel fel. D. — A ki ebbel jár, ugatni tanul. D. — A ki ebbel játszik, bot legyen kezében. KV. — A ki ebbel játszik, botot tartson kezében. D. — A ki délig eb, kutya az délután is. Ny. 16. — A ki ebet akar tartani, kenyere legyen. B. — A ki idegen ebnek kenyeret ád, nem veszi jutalmát. B. — A ki más ebét tartja, csak kötél marad nála. KV. — A kis liku rostán vak eb sem lát keresztül. D. — A kutyahazugságnak eb a hitele. D. — A leghaszontalanabb ebek asztalról élnek. (Öleb.) B. — A mely eb egyszer a Dunát általussza, másszor a tengerre készül. KV. — A mely eb megharapta, meggyógyul annak szőrével. B. — A mely eb megharap, annak szőre gyógyit. E. — A mely ebnek dühös nevét költik, el kell annak vesznie. B. — A mely ebet meg akarnak ölni, dühös nevét költik. KV. — A mely ebet el akarnak veszteni, dühös nevét költik. B. — A mely ebet nyul után bottal kell hajtani, a fene eszik annak fogtából. Ny. 3. — A mely ebet bottal hajtanak a nyul után, nem fogja az meg. M. — A mely ebet bottal hajtanak a nyul után, eb eszik an-

nak fogtából. E. — A mely ebet bottal kell hajtani, nem fog az nyulat. B. — A mely ebet bottal üznek a nyul után, nehezen fogja meg. KV. — A mi volt az elmult, talán ebre fordult. (Rosszra fordult.) B. — A mohó ebeknek vakok a kölykei. D. — A nagy ebet verik, hogy tanuljon a kölyök. Sz. — A réten keresi a pap ebét. (Hiába fáradt. A pap ebének jó dolga van otthon, nem kell a rétre mennie eleséget keresnie.) D. — A szamár füléről, oroszlán körméről, róka a farkáról, eb a szőréről, madár a tolláról, bolond a beszédjéről ismerszik. B. — A vén eb ugatására méltó kitekinteni. KV. — A vén ebnek ugatására jó néha kitekinteni. D. — A vén ebre korpa is vesztegetés. D. — Az eb a láncon ugathat, de meg nem haraphat. B. — Az eb ha általussza a Dunát is, eb marad. Decsi János. — Az eb is bánja, ha az orrát verik. KV. — Az eb is haragszik, ha az orrát bántják. Sz. — Az eb is farkával parancsol. B. — Az eb is hájat venne, ha pénze volna. KV. — Az eb sem hugyozza meg. B. — Az ebet a gazdájáért becsülik. Ny. 6. — Az ebet is megbecsülik uráért. E. — Az ebet uráért meg kell becsülni. B. — Az ebet azért ütik, hogy tanuljon a kölyök. B. — Az ebnek ha aranya volna is, hájat váltana rajta. M. — Az ebnek ha aranya volna is, hájat venne rajta. Sz. — Az ebre nem vetnek hámot, a gondolattól sem vesznek vámot. D. — Azt sem mondotta : eb-e vagy kutya. D. — Azt sem mondta: eb ura fakó. S. — Addig játszik az eb, mig kutyó a neve. (Fiatal.) D. — Agg eb utol. (Eb ki a futásban az utolsó : gyermekmondás.) M. — Agg ebet nem illeti a hintó. B. — Agg ebnek a szekér melletti gyalogolás is nehéz. D. — Agg ebnek, vén szolgának, semmi becse. D. — Agg ebnek, vén szolgának egy a fizetése. B. — Akkor busul az eb, mikor éhes. E. — Annyit használ, mint az ebnek a fakéreg. Np. — Asszonysirásnak, ebszomoruságnak ritkán lehet hinni. B. — Asszony sirásának, eb szomoruságának soha sem kell hinni. KV. — Ácsorog mint a jászok ebe a dombon. D. — Általment az ebek harmincadján. (Sokat okult saját kárán.) D. — Bagzó ebnek sok lyuka van. KV. — Bár csak azt kérdezte volna : eb-e vagy kutya ? D. — Bár koplal a farkas, még sem cserélne kalmárnak ebével. D. — Bolhás mint az eb. D. — Bolond, kit a kötött eb megharap. B. — Bolond, ki eb után a lovát elveszti. D. — Bolondság eb után lovat veszteni. D. — Bolondság ebért lovat veszteni. E. — Bujdosik ide s tova, mint az égett lábu eb. KV. — Csak addig hisznek az ebnek, mig látják. D. — Csak akkor busul az eb, ha nincs mit ennie. D. — Csak akkor szomoru az eb, mikor éhes. D. — Csak eb a kutya. D. — Csak eb a kutyával haragudhatik össze. D. — Csak korpád legyen, könnyü ebet kapni. D. — Csak korpa legyen, akárhol kapni rá ebet. D. — Csavarog mint savó az eb seggében. D. — Disznót ebért nem adok. B. — Eb a bárka hal nélkül. (Nem ér semmit.) D. — Eb a bika tehén nélkül. D. — Eb a biró kaloda nélkül. D. — Eb a cigány csere nélkül. D. — Eb a csikós suba nélkül. D. — Eb a deák könyv nélkül. D. — Eb a gatya ránc nélkül. D. — Eb a juhász bunda nélkül. D. — Eb a kalmár portéka nélkül. D. — Eb a király ország nélkül. D. — Eb a konyha edény nélkül. D. — Eb a mester tanítvány nélkül. D. — Eb a mészárszék hús nélkül. D. — Eb a német kutya nélkül. D. — Eb a pap tanulás nélkül. D. — Eb a szabó gyüszü nélkül. D. — Eb a tót vászon nélkül. D. — Eb a varga bőr nélkül. Decsi János. F. — Eb a varga talp nélkül. D. — Eb a vásár pénz nélkül. S. — Eb a vásár vevő nélkül. D. — Eb a vásznas rőf nélkül. D. — Eb a zacskó pénz nélkül. D. — Eb a zsidó kereskedés

nélkül. D. — Eb az élet egészség nélkül. D. — Eb az olasz famacska nélkül. D. -- Eb az olasz macska nélkül. E. — Eb az oláh disznó nélkül. (Disznókereskedő disznónélkül.) D. — Eb a bibor között is hust keres vagy koncot. D. — Eb a bibor között is koncot keres. E. — Eb a faszekere. (Tréfás káromkodás.) D. — Eb a faszekere, ugyan helyén van az esze. B. — Eb a ki bánja. D. — Eb a ki bánja, kutya a ki szánja. D. — Eb a ki nem barát. (Igyunk!) Csokonai. — Eb a ki haragszik. D. — Eb a ki legutóbb megy ki a világból. D. — Eb a kölykét éh korában sem szokta megenni. D. — Eb a kölykét meg nem eszi. D. — Eb a kutyának soha nem hizelkedik. D. — Eb a kutyát könnyen megismeri. D. — Eb a kutyával egy alomba, nem egy járomba illenek. D. — Eb a lelke. E. — Eb a lelke, faszekere, ugyan helyén van az esze. E. — Eb a macskával. (Rosszul élő társak, házastársak.) E. — Eb a macskával néha megalkhatik. D. — Eb a sebét nyalva gyógyitja. D. — Eb a sokadalomban is hustvenne. D. — Eb az inge. E. — Eb adogasson, hogy fogyogasson. (Nem adok, nem fogy.) Ny. 23. — Eb anyja. (Kis káromkodás.) E. — Eb anyja kölke. ME. — Eb anyja terhe. D. — Eb anyának kutya a leánya. D. — Eb anyának is kutyó a leánya. D. — Eb apának kutya a fia. B. — Eb ágyában telelt. D. — Eb ágyából esett. D. — Eb cserélne vele. Ny. 2. — Eb ebbel nyájaskodik. B. — Eb ebet bolház. D. — Eb ebnek barátja. KV. — Eb ebre fogja a kárt. D. — Eb ebtől tanulja az ugatást. D. — Eb fél, kutya fél, mig az ipam, napam él. Np. — Eb fél, kutya fél, mig az öreg ipam él. E. — Eb fiadzotta kölyök. D. — Eb fujja, kutya járja. D. — Eb fujja nótáját, kutya járja tánczát. D. — Eb hátán megfordult. E. — Eb helye, mi nem én dolgom. M. — Eb helyett eb jön. Ny. 6. — Eb helyett eb támad. Ny. 4. — Eb haragszik. E. — Eb higyen mindent. D. — Eb hiszi. E. — Eb is a követ marja, ha az embert meg nem marhatja. B. — Eb is bánja az orrát. KV. — Eb is ember volna, ha orczája volna. E. — Eb is a farkával parancsol. S. — Eb is felhág a ház tetejére, ha az udvarban nagyon megszalasztják. D. — Eb is felhág a ház tetejére, ha udvarban nagyon megszoritják. E. — Eb is félti az orrát. D. — Eb is haragszik orráért. (Gyenge oldal.) E. — Eb is kényes orrára. S. — Eb is konccal álmodozik. D. — Eb is, kopó is, agár is. (L. agár.) E. — Eb higyje. B. — Eb is megalkuszik egyszer a macskával. E. — Eb is megalkuszik néha a macskával. S. — Eb is parancsol a maga farkával. E. — Eb is szereti a készet. D. — Eb is venne hust fogára, ha pénze volna. B. — Eb kéri, eb adja. E. — Eb köszönje a jótartást. (Verést.) D. — Eb köszönje azt neki. D. — Eb is követ harapdál, mikor embert nem marhat. E. — Eb kutyával hamar összebarátkozik. D. — Eb lesz Budán biró. (Ha meg nem választják.) S. — Eb lesz Budán király. (U. a.) E. — Eb lesz Liptón vicispán. (U. a.) S. — Eb marad a kutya mindenkor. D. — Eb munkának kezdője a kutya. D. — Eb oda fa nélkül. (Eb menjen oda bot nélkül.) KV. — Eb se rágódik a csonton, ha husra talál. D. — Eb se rágódik a koncon, ha husra talál. D. — Eb se venné fogára, a mit mond. E. — Eb se szenvedi, ha megütik orrát D. — Eb sógor, kutya koma. D. — Eb szeme látta, eb keze vette, akasszák fel a ki keresi. (Olyat keres, mit maga tett el és nem leli.) E. — Eb szemébe nem megy a füst. (Elszalad.) D. — Eb szokás. D. — Eb teregette porontya. (Teringette.) D. — Eb tudja, eb is mondja. D. — Eb ura fakó. M. — Eb ura kurta. (Nekem ugyan nem parancsolsz.) D. Ny. 10. — Eb után áll a kutya. D. — Eb után kutyát állit. D. — Eb után ugat

a kutya. D. — Eb utóbb ki a világból. D. — Eb utól ki a világból. Bsz. — Eb vagy kutya. ME. — Eb vagy kutya mind egy tatár. D. — Ebek a kutyák D. — Ebek konyháján élődik. (Szegény.) D. — Ebem volna sánta, az is meggyógyulna. Bsz. — Ebem volna sánta, ha ugy folyna dolgom. K. — Eben esett. (Rossz megjárt.) Ny. 4. — Eben guba. ME. — Eben gubát cserélt. D. — Eben guba, mind egyforma, mind egy kutya. Ny. 1. — Eben hiába. E. — Eben kutyát cserélt. ME. — Eben mult pásztorság falu végén csontot rág. (L. csont.) D. — Eben mult pásztorság falu végén dögöt rág. (U. a.) D. — Ebet csak eblével kell főzni. Ny. 2. — Ebet fogott. (Megjárt.) D. — Ebet hallott felőle. E. — Ebet se festett, mégis királyt akar rajzolni. D. — Ebet se ér. D. — Ebet sem tud felőle. D. — Ebet szőréről, szamarat füléről megismerni. KV. — Ebet szőréről, madarat tolláról, embert barátjáról ismerni. S. — Ebet szőréről, madarat tolláról, embert társáról. D. — Ebet szőréről, rókát farkáról megismerheted. B. — Ebet tudsz felőle. D. — Ebet tud hozzá. D. — Ebet végy többet rá. (Engem máskor nem szedsz rá.) E. — Ebet volt ott. (Nem volt.) E. — Ebé az, a mi másé. D. — Eblével főzd az ebet. E. — Ebnek add, ha megnyálaztad. KV. — Ebnek ágyán eb hál. D. — Ebnek eb a barátja. Sz. — Ebnek eb a fia. KV. — Ebnek eb a munkája D. — Ebnek eb, papnak pap a barátja. S. — Ebnek fakéreg. D. — Ebnek mondják, eb meg a farkának. Ny. 6. — Ebnek mondják, eb mondja farkának, farka mondja: eb menjen. B. — Ebnek mondják, eb a farkának, farka azt feleli: eb menjen. D. — Ebnek papolj. KV. — Ebnek parancsolj. D. — Ebnek se barátja. D. — Ebnek se büdös maga ganéja. D. — Ebnek se jó az első fia. E. — Ebnek se jó az első kölyke. S. — Ebnek sem kell a tolvaj, ha a fán megszáritják. D. — Ebnek vonszák asztalra fejét, ő a pad alá vonsza. M. KV. — Ebre bizni a hájat. KV. — Ebrül ebre maradt. KV. — Ebrül ebre, papról papra. (Örv, breviarium.) D. — Ebtül ebet tanulhatni. D. — Ebtül tanult ember ebül veszi hasznát. D. — Egy hegyes turóért nem verik agyon az ebet. D. — Egyik eb, másik kutya. D. — Egyik kutya, másik eb. E. — Elég egy ebre egy koloncz. E. — Elég egy ebre egy cölönk B. — Elég egy ebre egy kölönc. D. — Elért az ebijesztő péntekre. (Husvét utáni első péntek, ebijesztő péntek; a kutyák megijednek, hogy ujra kezdődik az alig hogy elmult nagy böjt.) D. — Ember embertől, nyul az ebtől nem lehet bátorságos. B. — Ember fogad fogadást, agg eb ki megállja. KV. — Ember fogad fogadást, eb a ki megállja. D. — Ember teszen fogadást, eb a ki megállja. Sz. — Enged az ebnek is. D. — Engedni kell néha az ebnek is. D. — Ez a munka ebnek sem kell. D. — Én is voltam az ebek harmincadján. (Próbáltam a rosszat.) KV. — Fanos ebnek gubás a társa. E. — Fanos ebnek gubás eb a társa. B. — Farkával az eb is parancsol. D. — Farkas, ha koplal is, még sem cserélne a kalmárok ebével. Sz. — Fázik mint az eb. D. — Fehér kutya, nyakas eb. E. — Fejes kutya, nyakas eb. D. — Fekete kutya, tarka eb: mindegy ördög. D. — Fél mint eb a bottól. D. — Félénk mint az eb. B. — Fogas ebnek való a csontrágás. KV. — Fogas ebnek való a koncrágás. D. — Fogasnak, ebnek való a csontrágás. M. — Folyik a nyála mint a veszett ebnek. D. — Gyermekért, ebért nem egyszer támad villongás a szomszédban. E. — Ha az eben állana, sok lóhalál történnék. D. — Ha eben állana, sok lóhalál esnék. E. — Ha az alvó ebet felköltöd és megmar, azt nyerted vele, amit kerestél D. — Ha az ebnek pénze volna, háját vál-

tana rajta. D. — Ha ebbel lakol, ebbé kell lenned. KV. — Ha ebre biznák a böjtöt! (Soha sem volna böjt.) E. — Ha ebre biznák a nagyböjtöt. (U. a.) D. — Ha kenyered nincs, ne tarts ebet. S. — Hamarább mar az eb, a ki nem ugat. B. — Hamarább utólérik a hazug embert, mint a sánta ebet. KV. — Hamarább útonérik a hazugot, mint a sánta ebet. D. — Hamis embert hamarébb megfogják a hamisságban, mint sánta ebet a lopásban. Cz. — Harmadik utcáról is megugatják az ebek. (Ismert tolvaj.) D. — Helybenhagyta mint eb a ganéját. D. — Hizelkedik mint az eb. D. — Hizelkedő ebnek ne higyj. KV. — Húst venne az eb is, ha pénze volna. D. — Idegen ebnek kenyeret ne hányj. D. — Igen köti az ebet a karóhoz. B. — Jámbor fogad fogadást, agg eb ki megállja. KV. — Jó a vén eb ugatására kitekinteni. E. — Jó az eb, csak a kutyák rosszak, hogy elöbb meg nem ették. D. — Jó kölyökből válik a jó eb. D. — Jó szokás nem ebszokás. D. — Jól esik, mint ebnek a fü. KV. — Jól nyugszik, mint eb a pozdorján. D. — Katonának szép a neve, eb az élete. E. — Karóhoz köti az ebet. (Fogadkozik.) D. — Kedvére nyujtózkodik, mint eb a pozdorján. D. — Késő bánat eb gondolat. D. — Késő az agg ebet szeliditeni. KV. — Késő agg ebet táncra tanitani. D. — Két eb nem alkhatik meg egy csonton. E. — Két eb meg nem alkhatik egy koncon. D. — Két eb nehezen alkuszik meg egy csonton. S. — Két eb nehezen alkuszik meg egy koncon. D. — Két ebnek is lehet egy neve. D. Két ház ebe. (Kétszinü.) KV. — Ki ebbel jár, ugatni tanul. D. — Ki ebbel lakik, ugatni tanul. D. — Ki gyermekért, ebért veszekedik, pad alá bujjék. K. — Ki idegen ebnek hány kenyeret, nem veszi jutalmát. E. — Ki más ebét tartja, csak a kötél marad nála. K. — Ki más ebét kötve tartja, kötelét találja. D. — Kiadott rajta, mint eb a talyigán. E. — Kis embertől az eb se fél. D. — Konkolyos zsákot nem ugatja meg az eb. E. — Korpát a vén ebre vesztegetni nem kár. D. — Kosztban tartja, mint ebét a koldus. (Az ebnek hozott kenyeret a csirkék kapták.) D. — Könnyebb egy hazugot, hogysem egy sánta ebet elérni. Pázmán. — Köti az ebet a karóhoz. (Fogadkozik.) E. — Kutya apának eb a fia. D. — Kutya gazda, eb szolga. E. — Kutya hazugságnak eb a hitele. D. — Kutyatettnek eb a jutalma. D. — Leforrázott eb az esőtől is fél. B. — Lúdra szénát, ebre korpát veszteget. M. — Magadra vess, ha megharap az eb, mikor vele játszol. K. — Majd elfujja az ebek dalát. (Megjár.) E. — Megadja, ha az ebet eladja. Ny. 2. — Megadták neki az ebek vacsoráját. E. — Megbánta mint az eb, mely egyszerre kilencet fiadzott. D. — Megismerni ebet a szőréről. B. — Meglóditották az ebet. (Megverték.) D. — Megrágják a koncot, ebnek vetik a csontot. F. — Megszokta az eb az ugatást, el nem hagyhatja. D. — Megszorult, mint eb a gát között. D. — Megszorult, mint eb a két fal között. D. — Megugratták alatta az ebet. (Verés.) D. — Megugratták alatta a kan ebet. (U. a.) D. — Mely eb megharapta, kösd be annak szőrével. D. — Mely eb egyszer a Dunát általúszta, neki megy a tengernek is E. — Mely eb egyszer a Dunát általuszsza, Balatont is megpróbálja. D. — Mely ebnek veszett hirét költik, el kell annak vesznie. ME. — Messze Buda sánta ebnek. KV. — Még az ebnek sem jó az első fia. M. — Még az ebnek sem jó az első kölyke. KV. — Mikor két eb összemarakodik a tál felett, a harmadik könnyen jóllakik. E. — Mind egy eb. D. — Mind egy eb az. (Mind egyformán rossz.) KV. — Minél többet ugat az eb, annál kevesebbet árt. D. — Mindég mo-

rog mint a henye eb. D. — Mindég ugat mint a láncolt eb. D. — Morog mint az eb. D. — Ne adj annyit az ebnek, a mennyit a farkával hizelkedik. D. — Ne higyj annyit az ebnek, a mennyit farka hizelkedik. D. — Ne higyj az alvó ebnek. E. — Ne higyj az ebnek, ha szomorunak látod is. — Ne tarts ebet, ha kenyérhajad sincs. D. — Ne tarts ebet, ha konyhád sincs. D. — Ne tarts ebet, ha korpád sincs. D. — Nehezen alkuszik meg két eb egy csonton. KV. — Nehéz a koncot az eb szájából kivonni. KV. — Nehéz az agg ebet szeliditeni. KV. — Nehéz az ebet a hájas szijról elszoktatni. KV. — Nehéz ebeken szántani. D. — Nehéz az ebet a hájról elszoktatni. D. — Nehéz az ebet a macskával, a farkast a báránynyal összebékéltetni. KV. — Nemcsak egy ebnek neve fari. K. V. — Nem ebre bizzák a hájat. D. — Nem ebre bizzák a lóhalált. KV. — Nem ebre bizták a marhamirigyet. D. — Nem ebre való a guba. D. — Nem egy eb rugja a tökit. (Több oldalról segitik.) E. — Nem egy ebnek kurta a neve. B. — Nem eszi meg az eb a maga fiát. KV. — Nem eszi meg az eb a maga kölykét. Sz. — Nem hajt jó paripa az eb ugatására. KV. — Nem hallik eb ugatása a mennyországba. KV. — Nem illet agg ebet hintó-szekér. Ny. 2. — Nem illik hintóba az agg eb. D. — Nem lesz ebből szalonna. KV. — Nem megy füst eb szemébe. (Elszalad.) E. — Nem mind bors az, mit a kalmár ebe hullat. Bsz. — Nem mind gyömbér, mit a kalmár ebe hullat. Bsz. — Nem sokat jár ott az eb, hol leforrázták. Sz. — Nem szereti eb a böjtöt. D. — Néha az eb is megalkuszik a macskával. D. — Nincs orcája, mint az ebnek. KV. — Nosza eb után komondor. (Rossz után rosszabb.) KV. — Nosza eb után kurta. (U. a.) KV. — Nyalakodik, mint az eb. D. — Nyujtózkodik, mint az eb a pozdorján. D. — Oldalog, mint eb a gyolcsostóttul. E. — Oly barátja, mint eb a macskának. D. — Olyan nagy a feje, mint a beledi ebnek. KV. — Olyat beszélsz, hogy még az eb sem venné fogára. KV. — Ott az ebet a pap rétjén. (Nem igaz.) M. — Ott, ott az ebet a pap rétjén. D. — Ölben yitt eb, nyulat nem fog. Bsz. — Parázna jutalma és az ebnek ára nem istenházába való. (Paráznaságon szerzett pénz nem áldozatra való.) E. — Ragadozó mint a kapzsi eb. D. — Rajta érték az ebet a szalonnán. B. — Ráhuzták az ebek harmincadjára. Sz. (Büntetést kapott.) — Rákerül az eb harmincadjára. S. — Ritkán alkuszik meg két eb egy csonton. Sz. — Sem eb, sem kutya. KV. — Sétál, mint kunok ebe a homokon. E. — Soha ne higyjen ember az eb szájának. E. — Sok eb egy nyulat könnyen elfoghat. B. — Szegény embert az eb is marja. S. — Szegénynek szegény, ebnek kutya a barátja. E. — Szereti mint eb a macskát. M. — Szereti mint eb a gerebennyalást. D. — Szőréről ismerik meg az ebet. D. — Tarts ebet, ha veszned kell. KV. — Tátika és Rezivár dolgát ebre bizták, ebül vették hasznát. B. — Tetü ette, eb inge. D. — Tégy jót az ebbel, megugat érette. ME. — Tégy jót az ebbel, még rád mordul. E. — Tégy jót ebbel, végre rád mordul. B. — Tégy az ebbel jót, utóbb seggel fordul. Ny. 6. — Tiszteli mint eb a vermet. E. — Tót adta, tót elvette; ebnek adománya. E. — Tót adta, tót elvette, tót eb adománya. D. — Több ebnek neve fari. B. — Tudjuk már mitől döglik az eb. D. — Ugat a félénk eb, de meg nem mar. D. — Ugat az eb, de elviszi a szél. D. — Ugat mint az eb. D. — Ugy bánt vele, mint eb a ganéjával. D. — Ugy bánik vele, mint eb a szarával. Ny. 8. — Ugy esett, mint vén ebnek a vaj alja. B. — Ugy hallgatom, mint szemeten gubás ebnek uga-

tását. (A rágalmazót.) Sz. — Ugy sétál, mint a kúnok ebe a homokon. Decsi János. (Büszkén.) — Ütik az ebet, tanuljon a kölyök. E. — Ütik az ebet, hadd. tanuljon a kölyök. S. — Vagyon módja benne, mint Antalnak az ebütésben. KV. — Vak eb az, ki a rostán által nem lát. B. — Verik az ebet, hogy a kölyök tanuljon. KV. — Vess az ebnek, csórja a farkát. B. — Vess az ebnek, hogy ne ugasson. ME. — Vess az ebnek, nem harap meg. Ny. 2. — Vess kenyeret ebnek, megharap érette. D. — Vén ebre korpa is vesztegetés. E. — Visszatér eb az okádásra. E. — Visszatér eb az okádásra, disznó a mocsárra. B.

Ebadta. Adta ebadtával fér öszsze. E.

Ebanya terhe. D. — Ebanyában fogantatott. D.

Ebatyafiság. Cicának macája, kutyának ebatyafisága. Ny. 6.

Ebbőr. Ebbőrbe öltözött. KV.

Ebcsont beforr. E. — Ebcsont beforrad. Ny. 7. — Ebcsont beheged. E. — Ebcsont hamar beheged. D. — Ebcsont összeforr. D. — Ebcsont hamar összeforr. D.

Ebeladó. Ebeladóban hagyta feleségét. (Ugy elhagyta feleségét, hogy nem is gondol vele.) BSz.

Ebendes kutyándes. D.

Ebestül macskástul (Mindenestül.) E. — Ebestül, macskástul oda van. KV. — Ebestül, macskástul oda lett. D. — Ebestül, macskástul oda lett a gazda. D. — Ebestül, macskástul, minden pereputtyostul oda van. Sz. — Ebestül marhástul oda van. Sz.

Ebész. Kutyapecér. D.

Ebesfalvi. (Rossz ember.) D.

Ebfi, kutyafi, komondorfi. D. — Ebfiadzotta. D.

Ebfutás. Egy ebfutáson van. (Egy tévedésben, bünben van.) E.

Ebhalál. Ebhalállal vesszen el. B.

Ebháj. Ebbájjal kenték az alfelét. KV.

Ebhelye. D. — Ebhelye, mi nem az én dolgom. B.

Ebhendi. (Semmirevaló.) D.

Ebijesztő. Elért az ebijesztő péntekre. (L. eb.) D.

Ebkapor. Szapora mint az ebkapor. D.

Ebkendi, ebugatta. E.

Ebkérdi uram! (Lenézöleg; nem törődik vele senki.) D. — Ebkérdinek kutya a felelete. (U. a.) D.

Ebkölyök. Néha elhányt ebkölyökből válik a jó kutya. D.

Ebkonyha. Ebkonyhára szorult. B.

Ebláb. Cselefinta, eblábon jár. (Hamis.) Sz. — Eblábon jár. KV. — Eblábán járó csintalan. D. — Eblábon ne járj. (Rosszban ne sántikálj.) D. — Eblábon, kutyakézen jár. D.

Ebláne illene nyakravalójának. D. — Ebláncon vannak mind a ketten. D. — Ebláncot kötöttek egymás között. D.

Eblé. Ebet csak eblével kell főzni. Ny. 2. — Eblével főzd az ebet. E.

Ebmarás. Ebmarásnak kutyaszőr az orvossága. D. — Ebmarásra kutyaszőr. B.

Ebnyakú ember. (Konok.) D.

Ebrúd. Akaratos menyasszonynak ebrud a farára. D. — Ebrúdon kidobták. ME. — Ebrúdon vetni ki. (A torkos kutyát a konyhából ugy üzik ki, hogy az ajtóban két ember rudat tart, s mikor a megszorult kutya azon át akar ugrani, a levegőbe feldobják.) M. — Ebrúdon kivetették a tanácsból (Gyalázatosan kikergették.) D.

Ebsógor, kutyakoma. E.

Ebszar. Fogadatlan prókátornak ebszar a fizetése. ME. — Két ebszarnak egy a büze. D. — Kikopott, mint ebszar a hóból. D.

Ebszáj. Ne higyj ebszájnak. D.

Ebszij. Ebszijjal kötött erszénye van. (Fukar.) Sz.

Ebszivü. (Szivtelen.) D.

Ebszokás, kutyaszokás. E. — A

süveges asszony, ebszokás. (Ha asszony ur a házban, az rossz.) D.

Ebszolga, kutyagazda. B.

Ebszőlő sem terem kertjében. (Szegény.) D. — Ebszölö sem terem kertedben, mégis borban válogatsz. KV. — Ha ebszőlőd sincs, ne válogass a borban. D.

Ebszőr. Feltalálni szőrin az ebet. E. — Ebmarásnak kutyaszőr az orvossága. D. — Ebmarásra ebszőr. B.

Ebszülte. (Kutyafajzat.) D.

Ebugatás. A vén ebugatásra néha kitekints. D. — Ebugatás nem hallik a mennyországba. KV. — Ebugatásra ne hajts. D. — Ebugatásra nem hajt a paripa. D. — Nem árt az ebugatás a holdnak. Ny. 2. — Ritka kutya ebugatás nélkül. D. — Szamárbőgés, ebugatás nem hallik a mennyországba. E.

Ebtartotta zsiványa. D.

Ebugatta tót kölönce. (Kölyke.) D.

Ebvásár. Egyszer volt Bécsben ebvásár. (L. Bécs.) E. — Csak egyszer esett Bécsben ebvásár. D.

Ebül. A ki ebül kezdi, ebül végzi. KV. — Akkor nevet, mikor vagy maga jól járt, vagy más ebül járt. D. — Bünhődik, a ki ebül cselekedik. E. — Ebül állunk. E. — Ebül forog a malma. D. — Ebül gyült, ebül költ. B. — Ebül gyült marhának, ebül kell elveszni. M. KV. — Ebül gyült marhának farkas a gazdája. (Gonosz uton szerzett jószágot a farkas viszi el.) B. — Ebül gyült marhának komondor a sáfárja. (Nincs szerencse vele, eldöglik.) S. — Ebül gyüjtött szerdéknek ebül kell elveszni. M. — Ebül gyült szerdéknek ebül kell elmenni. D. — Ebül gyült szerdéknek komondor a sáfárja. D. — Ebül gyült szerzéknek ebül kell elveszni. E. — Ebül gyült szerzéknek komondor sáfára. E. — Ebül is, kutyául is, komondorul is. D. — Ebül járt. D. — Ebül jött, ebül el is ment. S. — Ebül jött, ebül ment. E. — Ebül kezdi, ebül végzi. E. — Ebül kezdi, komondorul végzi. (Rosszul, rosszabbul.) D. — Ebül kezdette, kutyául végezte. B. — Ebül mérik a lencsét. Bsz. — Ebül szerzett jószágnak ebül kell veszni. S. — Ebül vagyunk. ME. — Ebül van dolga. D. — Ebtül tanult ember, ebül veszi hasznát. D. — Elég ebül szoktad. D. — Fejtsd fel a mit ebül varrtál. D. — Ha ebül megy az ember halászni, békát fog. Ny. 5. — Rosszul hegedülnek, ebül táncolnak. ME. — Rosszul hegedülnek, ebül táncolnak ma. E. — Tátika és Rezivár dolgát ebre bizták, ebül vették hasznát. B. — Vén kutya ebül szokott megőszülni. D.

Ebedi. Lemondott, mint az ebediek az esőről. Ny. 23.

Ebéd. A mely szolga elfelejt ebédet enni, megérdemli a jó vacsorát. E. — A mely szolga elfelejt ebédet enni, megérdemli a vacsorát. K. — Azt tartják, egy ebéd felett négyszer inni elég. ML. — Ebéd előtt van. (Még józan.) E. — Ebéd után egyet fordul, ismét ehetnék. D. — Ebéd után forgatja a nyársat. D. — Ebédet nem eszik, vacsorát nem is lát. E. — Ebédre is hatszor hivják a röstet. D. — Csak azért halt meg délelőtt, hogy az ebédet ne fizesse. D. — Délben kimélt ebéd jó vacsora lehet. KV. — Délben kimélt ebéd jó vacsora. D. — Elég ebédjére egy madárka és egy borjucska. D. — Farkas vacsora, ördög ebéd. (Farkas vacsora, hol nincs mit enni, s éhes maradsz ; ördög ebéd, hol nincs mit inni.) D. — Ha ebéd előtt nem ment, minek menne ebéd után. (Későn.) S. — Hamar ebédnek hamar a vacsorája. (Ki korán kezd élvezni, hamar végzi.) D. — Hitvány ebéd a nyakleves. E. — Hol az ebéd, ott a vacsora. (Magyar vendégszeretet, vendégmarasztalás.) E. — Hosszabb legyen az ebéd, mint a vacsora. (Fontosabb dologra több időt fordíts). Ny. 22. — Jó ebédet ad a világ, de halálos vacsorája. Páz-

mán. — Későn evett ebéd késő vacsorát ád. D. — Későn jöttnek csont az ebédje. S. — Mézes-mázos a beszédje, ugyan hol lesz az ebédje. (L. beszéd.) Ny. 5. — Nem derék ebéd, melynek vacsorája nincsen. (Magyar vendégszeretet vendégmarasztaló.) D. — Rossz ebéd, melynek nincs vacsorája. S. — Röst béresnek henyélés az ebédje. D. — Senkit sem maraszt ebédre. (Fösvény.) D.— Szegény ebéd, a hol bor nincs. Decsi János. — Szegény ebéd, melynek vacsorája nincsen. B. — Vastag abrosz, vékony ebéd. (Szegénynek vastag az abrosza.) Ny. 6.

Ebédel. Csillagot néz vacsorára, napnál ebédel. (Koplal.) E. — Ebédelj és meglátod mi lesz a maradék. E. — Napnál ebédelt, holdnál vacsorált. (L. fent.) S. — Otthon is jóllakott, másutt is ebédelt. D.

Ecet. Ecetre maradt. E. — Ecetre való. (Savanyu bor.) E. — Ecettel nem fogunk legyet. Ny. 2. — Erős mint a sörecet, kilenc itce egy főzet. E. — Elment Karabukára ecetet darálni, homokot kötözni. (Karavukova Bácsmegyében.) Ny. 2. — Gyöngy olvad ecettől. KV. — Jó borból jó ecet lesz. B. — Kanál mézzel több legyet foghatni, mint egy hordó ecettel. S. — Könnyü a borból ecetet csinálni, de nehéz az ecetből bort. D. — Könnyü borból ecetet csinálni, de az ecet borrá nem változik. Pázmán. — Könnyü a jó borból ecetet csinálni. Pázmán. — Milyen az asszony, olyan az ecet. D. — Olyan jó a bora, mint a legjobb ecet. D. — Tokorcsra mentek ecetet őrölni. (Tokorcson vad gyümölcsből ecetet csináltak, s azt buzáért cserélték.) D. — Tokorcson ecetet őrlenek. B.

Ecetágy a gyomra. (Iszákos.) D. — Lesz belőle ecetágy. (Kölcsönvevés savanyu dolog; nem segít.) E.

Ecetes gyomrú. Bsz. — Ecetes korsó megtalálja dugóját. (Csunya lány is akad szeretőre) B. — Fogytán van az esze, mint az ecetes bor. D. — Megtalálta zsák a foltját, (fótját) ecetes kanta dugóját. (L. fent.) Ny. 2. — Tölts az ecetes korsóra, eljön a manó, elviszi korsóstól. D — Zsák meglelte foltját, ecetes korsó dugóját. ME.

Edény. Eb a konyha edény nélkül. D. — Nem kell arany edényt pad alá tenni. Cz. — Gonoszságnak jeles edénye. ME. — Ravaszságnak jeles edénye. D. — Rossz edény nehezen törik el. KV.

Edzés. Vargát kéri az acél-edzésre. D.

Egerszegi. Katakul, mint az egerszegi mennykö. Ny. 3. — Ötöl-hatol, habatol, mint az egerszegi mennykő katakol. Ny. 6.

Egerész. A macskafi egerész. D. — A macskafi örömest egerész. D. — A macskát egerészni tanitja. D. — A macskát egerészni ne tanitsd. D. — Fiát a macska egerészni tanítja. D. — A macskának fia is örömest egerész. E. — A macskának még a kölyke is örömest egerész. KV.

Egerészés. Anyjától tanulja az egerészést a kis macska. D.

Egér. A kis egér kis csapással is oda van. D. — A nagy asztag alatt meg nem tikkad a kis egér. D. — Az egerek is elszaporodnak, ha el nem vesztik. D. — Az egerek nem sok fészket raknak az ő csürében. (Üres.) B. — Az egér sem jár mindig egy lyukba. Ny. 6. — Az egér sem fut mindig egy lyukba. D. — Addig játszik a macska az egérrel, mig megeszi. Sz. — Addig játszik a macska az egérrel, mig meg nem eszi. D. — A ki engem nem szeret, egye meg az egeret. Ny. 12. — Akkor tánczolnak az egerek, mikor a macska nincs otthon. D. — Alamuszi macska egeret fog. E. — Alamuszi macska hamarább megfogja az egeret. E. — Alattomos macska hamarább fog egeret.

D. — Arra vigyázz, melyik lyukon jön ki az egér. D. — Bátran cincog az egér, ha macskát nem érez. S. — Belebuvik, mint ijedt egér a lyukba. D. — Béka egér harc. ME. — Bús mint a fogóba esett egér. D. — Büdös, mint az egérhúgy. D. — Cincog mint az egér. D. — Cicka, macska! fogd meg az egeret. (Serkentés.) E. — Csengős macska nem fog egeret. S. — Csürében az egér nagy fészket alig ver. (Üres; szegény.) E. — Egere nött. (Megártott neki a jólélés, mint a sok zab a lónak.) D. — Egér nem fér lyukába, tököt köt a farkára. Cz. — Egér nem fér lyukába és tököt köt a nyakába. B. — Egér ut. (Kibuvó.) E. — Egér sincs házánál, mert morzsára sem találna. D. — Egy egérlyukba be lehetne kergetni. (Megijedt.) D. — Érd el macska az egeret. D. — Fél mint egér a macskától. B. — Fogd el az egeret. D. — Gazdagnak egere is kövérebb. D. — Ha a macska szunyad, egerek táncolnak. KV. — Itatja az egereket. (Sír.) Ny. 4. — Könnyü macskát az egérre szoktatni. D. — Könnyü azt az egeret megfogni, melynek csak egy lyuka vagyon. ME. — Macska mikor szunnyad, egerek tánczolnak. Sz. — Macska az egeret nagyon megszokhatta. D. — Macska is egérrel álmodik. KV. — Másnak akarsz patkányt fogni, magadnak egeret sem foghatsz. KV. — Megindult az egere. (A zabtól megzabált ló nyakán daganat keletkezik, melyet dörzsöléssel mulasztanak el; mihelyt a daganat mulóban van, vigabb a ló.) E. — Megindult benne az egere. (Pajkos.) D. — Megitatja az egereket. (Sir.) Ny. 2. — Mezitelen mint az egér. M. — Mikor ölt meg asztag egeret? E. — Nagyfalusi egérgát, ha nem használ, nem is árt. (Meg kell próbálni.) Ny. — Nehéz a macskát arra szoktatni, hogy az egérlakozásban gyertyatartó legyen. D. — Nem örül a macska jobban az egérnek. D. — Nem tud hova lenni, mint a tökbe esett egér. Pázmán. — Nincs otthon a macska, cincognak az egerek. E. — Okos egérnek több lyuka van. S. — Oly barátja, mint macska az egérnek. D. — Oly szegény, mint a templomba szorult egér. D. — Örömében nem tud hova lenni, mint az egeret fogó fiatal macska. D. — Örül mint a fogóba esett egér. D. — Parancsára az egér is talpon áll. D. — Rövid mint az egérfarka. S. — Szegény egér az, melynek csak egy lyuka vagyon. KV. — Szegény egér az, ki csak egy lyukra bizza magát. B. — Szegény mint a templom egere. E. — Szeretnék a kolompot macska nyakán az egerek. D. — Szeretnék az egerek, ha kolompot kötnének a macska nyakára. B. — Törött hajót elhagyják az egerek. E. — Ugy fél mint egér a macskától. D. — Ugy játszik vele, mint macska az egérrel. ME. — Ugy vagyunk, mint a tökbe esett egér. Sz. — Vajudik a hegy, egeret szül. (Latin.) E. — Válik olyas, ki egeret sem hajt ki a szobából. (Félénk.) D. — Vesztére harapta el az egér fejét. (Hideglelés ellen babonából a paraszt egérfejet nyelt, melytől még rosszabbul lett.) D. — Zabált lónak egere nö. (L. fent.) E.

Egész. Azt akarja, hogy jóllakjék, bárány is egészen maradjon. KV. — Egész életében örömanya. D. — Egész teste nyelv. D. — Egy napot egész esztendőnek gondol. D. — Egy rühes birkától koszos lesz az egész nyáj. S. — Elolvasta az egész bibliát. (Kevély.) D. — Ha ujjat nyujtanak is ne fogj egész kezet. D. — Jobb az egész mint a fél. E. — Jobb egy marok szerencse, mint egész puttony ész. D. — Kis lyuk a torok, mégis egész falut elnyelhet. D. — Kis ujjod mutatod, egész kezed kéri. E. — Magda Magdának, Magda egész világnak. (Fecsegö.) D. — Nehéz egy kortytyal az egész Tiszát benyelni. D. — Néha

egy szó egész háboru. D. — Néha jobb a fél, mint az egész. (Jobb felényit enni, mint kétannyit.) D. — Nyelve legfrissebb az egész testében. D. — Öröm vigasság egész élete. D. — Több az egész, mint a rész. E. — Utána indul az egész vármegye. (Okos.) D.

Egész nap. Akár egész nap egy szót se szólj mellette. D. — Egész nap a háti börön. (Röst.) D. — Egész nap a köldökét vakarja. D. — Egész nap a kuckóban. D. — Egész nap a tökit vakarja. E. — Egész nap azon van, mit vessen a szájába. D. — Egész nap az utcán járva dolgozik. (Naplopó.) D. — Egész nap ásitozik, mint a Pruszkai gyereke. D. — Egész nap dolgozik, mégsem mozdit semmit. D. — Egész nap keresztben lába. (Rest.) D. — Egész nap olvassa a pénzt. D. — Egész nap prédikál, mint a pap. S. — Egy sült máléért elalszik egész nap. D. — Ha pap volna, egész nap prédikálna. D. — Megmarad egész nap egy álló helyében. D. — Van egész nap dolga tágas gégéjének. D.

Egészen. A kutat sem lehet egészen kimerni. D. — A szemetet sohasem söpörhetni ki egészen. D. — Idd meg egészen. D.

Egészség. Az egészség izét a betegség adja. E. — Adjon isten egészséget, magyarok közt egyességet. Sz. — Adjon isten három e-t: eszet, erőt, egészséget. E. — Akkor becsüli ember az egészséget, mikor a betegséget érzi. E. — Akkor becsüli az ember az egészséget, mikor beteg. S. — Akkor drága az egészség, mikor meglep a betegség. S. — Bibor, bársony, vendégség: jobb egy napi egészség. Bsz. — Eb az élet egészség nélkül. D. — Egészségére válik, mint cigánynak a rakonca. E. — Egészségére válik, mint cigánylónak a rakonca. D. — Egészséggel szajkó! ne légy szivszakajtó. E. Ny. — Elégség, egészség. E. — Igér az orvos egészséget, de nincs rá hatalma. E. — Jó egészséget hozzá. E. — Jó egészséget kivánok. E. — Jó mód, kivánt egészség. (Az egészség felér a gazdagsággal.) E. — Kelletlen ott a kincs, hol jó egészség nincs. KV. — Kelletlen a kincs, ha egészség nincs. ME. — Kinek szükön elésége, annak van jó egészsége. Ny. — Kinek szükös bora elesége, annak jó az egészsége. ME. — Legnagyobb kincs a jó egészség. S. — Nincs jobb mint a jó egészség. E. — Mértékletesség, kivánt egészség. KV. — Ritka egészség betegség nélkül. (Valami baj nélkül.) D. — Szükség termi az egészséget. E. — Tisztaság és csinos viselet másod-egészség. E. — Tisztaság fél egészség. Ny. 19. — Tisztaság második egészség. E. — Váljék egészségére! (Gúnyosan.) E.

Egészséges. A ki tökös, nem egészséges. E. — Addig gondolkodjál a betegségről, a mig egészséges vagy. KV. — Akkor beteg az orvos, ha mások egészségesek. D. — Az egészséges könnyen ád tanácsot a betegnek. B. — Az egészségesnek holtát nehéz várni. D. — Beteg embernek imádsága sem egészséges. D. — Egészséges s a beteg, nem egy ételt szeretnek. B. — Egészséges a betegnek könnyen adhat tanácsot. KV. — Egészséges korában harangoztak neki. E. — Egészséges mint a csont. D. — Egészséges mint a hal. M. — Egészséges mint a hal a vizben. D. — Egészséges mint a makk. D. — Egészséges mint a mételyes juh. D. — Egészséges mint a pisztráng. D. — Egészséges mint a vakandok. D. — Ép és egészséges testtel jó aludni. KV. — Három dolog egészséges: eleget nem enni, munkától nem futni és nem bujálkodni. M. — Egészséges testben egészséges a lélek. (Latin.) ME. — Kér a beteg, de nem ád az egészséges. Ny. 10. — Könnyen beszél az egészséges a beteggel. B. — Könnyen fogamzik az egészséges mag. D. — Mig egy beteg sínlödik, száz

egészséges is meghalhat. D. — Nem egészséges étel után az álom. KV. — Olyan egészséges, hogy nyolcvan esztendeig is vasat eszik. Ny. 5. — Olyan egészséges, mint a falhoz vert macska. Ny. 7. — Sebaj papéknál, egészséges a mester. S. — Sokat kér a beteg, de az egészséges nem adja. M. — Sokat kiván a beteg, de az egészséges nem ad neki. D. — Teve, ha rühes is, többet bir mint az egészséges szamár. K. — Varju is csak addig egyforma, mig egészséges. E.

Egészségtelen. A kövér többnyire egészségtelen. D.

Egres. A békavirág nem rózsa, a vad egres nem malozsa. (Mazsola.) Ny. — Egres nem szölő. D. — Fanyar mint az egres. E. — Kutyánál az egres. (Hetvenkedő visszáutasitása.) Ny. 2. — Savanyu mint az egres. E.

Egri bikavér. (Vörös bor.) B. — Elkapta az egri nevet. (Vitéz.) B. — Elnyerte az egri nevet. E. — Felkapta az egri nevet. E. — Felkötötte az egri nevet. B. — Felütötte az egri nevet. Sz. — Elülhetünk már mint az egri pulyka. Ny. 3. — Faszolsz mint az egri szent. Ny. 5. — Válogat mint az egriek a templomban. S.

Egy. A fák sokáig nőnek, de egy óra alatt gyökerestől ki lehet vágni. D. — A fát sem vágják le egy vágással. B. — A hólyagot sem fújják fel egy lélekzettel. D. — A jó ebet nem ütik agyon egy túróért. K. — A ki egyet büntet, százat megtérithet. KV. — A ki két nyulat hajt, egyet sem ver. D. — A mi egy emberen történhetik, rajtam is megeshetik. B. — A kutya egy koncért a prédikációt is elhagyja. D. — A sok hazugság sem tesz egy igazat. D. — A szerencse ritkán elégszik meg egy csapással. E. — A vargaságot sem lehet egy nap megtanulni. Sz. — Az egér sem jár mindig egy lyukba. Ny. 6. — Az egér sem fut mindig egy lyukba. D. — Az érett ész nem egy napi munka. D. — Annyi, mint pokolba egy zsidó. ME. — Annyit ér, mint kilenc gémnek egy keszeg. Ny. 6. — Ártatlanságnak csak egy a szava. D. — Bátorságosabb egy szerencsétlenség kettőnél. KV. — Be ne fald azt egy nap, a mit esztendőnap meg nem emészthet gyomrod. D. — Boldogul, mint a ki egy lovon szánt és lova, maga vak. Ny. 5. — Bolond, ki egy zabszemért a ló seggébe bujik. B. — Bolond, ki egy zabszemért lóba bujik. BSz. — Bolond teszi mindenét egy kockára. E. — Csak egy mostoha volt jó, azt is elvitte a manó. ME. — Csak egy mostoha volt jó, abba is beleszeretett a manó — és hamar elvitte. D. — Csak hatot az almának öregéből egy pénzen. D. — Derék dolog, három tehén egy csorda. B. — Egy adok többet ér három igérdmegnél. Ny. 13. — Egy az ut a mennyországba, de sok a pokolba. S. — Egy állóhelyben ezret hazudik. D. — Egy babot nem adnék érte. M. — Egy barát nem szerzet. D. — Egy bolond néha olyan követ vet a kutba, hogy tiz okos sem vonja ki. Sz. — Egy bolond százat csinál. E. — Egy csapásra két legyet. E. — Egy csapásra kettőt üt. M. — Egy csapással kettőt akar agyonütni. D. — Egy csepp. D. — Egy csepp esze sincs. S. — Egy csepp magyar vér nem foly erében. D. — Egy csepp mézhez csöbör epét kever. D. — Egy csonton rágódnak. S. — Egy dologból kettőt ne csinálj. D. — Egy dögöt bántanak. B. — Egy dögöt hántanak. (Nyuznak.) D. — Egy duda mellett sok jó táncolhat. D. — Egy ember csak egy szám. E. — Egy ember halála ki nem üti a világ fenekét. D. — Egy ember nem szám. D. — Egy embernek egy a párja. Ny. 8. — Egy esztendő mint egy nap. D. — Egy ékesszólásu utitárs jobb a hatlovas hintónál. D. — Egy életem, egy halálom. E. — Egy, érik a meggy. Np. — Egy fa nem erdő. M. — Egy fa nem erdő, egy ház nem falu. Decsi

János. — Egy falat. D. — Egy farral két nyerget ül. D. — Egy fára három tolvaj is felfér. D. — Egy fecske nem tavasz. D. — Egy fecske tavaszt nem szerez. N. — Egy fecske nem csinál nyarat. S. — Egy férges diót sem adnék érte. E. — Egy füst alatt. S. — Egy gügyü nem kéve. D. — Egy hamisan jött pénz száz igazat elhajt. BSz. — Egy hamisan jött pénz száz igazat elvisz. ME. — Egy harapásnyi. D. — Egy harc nem győzelem. E. — Egy ház nélkül a koldus is ellehet. D. — Egy házban két gazda. D. — Egy hegyes turóért agyon nem ütik az ebet. D. — Egy hegyes turóért fel nem akasztják az embert. D. — Egy hétig varr egy inget. D. — Egy hörpentés. D. — Egy istened, de barátod több legyen. K. — Egy jó barát a szomoruságban felér százzal a vigasságban. D. — Egy jó barát száz atyafi. E. — Egy jó lónak csak egy a lába. (Ha egy lába rossz, a ló is rossz.) D. — Egy jó szokás többet ér három jó cselekedetnél. D. — Egy jószágban két ur. D. — Egy juh nem nyáj. D. — Egy kakas az egész falu kakasát fellármázza. D. — Egy kanál viz tenger a muslincának. D. — Egy kanca nem ménes. D. — Egy katona nem sereg. D. — Egy kápolna nem templom. D. — Egy kaparja, kettő falja. (Több a fogyasztó, mint a kereső.) E. — Egy kárból két kár. E. — Egy kárból kettőt csinál. D. — Egy kártyára ne tégy fel mindent. ME. — Egy kenyérért nem fütik be a kemencét. Ny. 6. — Egy-két ember szaván nem lehet várat épiteni. D. — Egy-két tehén nem egy csorda. E. — Egy koldusból kettő. (Ha szegény szegényt vesz el.) S. — Egy konyhában két szakács. D. — Egy krumpliért nem oldják meg a zsákot. Ny. 6. — Egy kukkot sem szól. D. — Egy kutba elég egy ostorfa. Ny. 18. — Egy lábbal kétféle templomba ne járj. D. — Egy lud, két asszony egész vásár. D. — Egy ma felér két holnappal. S. — Egy malac nem csürhe. D. — Egy marok szerencse többet ér egy zsák észnél. ME. — Egy maroknyi. D. — Egy mákszemnyi. D. — Egy munkában kettőt vét. KV. — Egy nap el nem szállja földjét a kánya. (Gazdag.) D. — Egy nap nem a világ. D. — Egy nap nem egy esztendö. D. — Egy nap tizszer is vet számot. D. — Egy napot egész esztendőnek gondol. D. — Egy német, egy barát, csak egy magyar. (Csak magyarnak van bö gatyája, a sváb nem hord, a baráté rövid.) D. — Egy nyaláb. D. — Egy oltárnál három áldozó. D. — Egy oltáros ember. (Református.) Ny. 5. — Egy ökör nem gulya. D. — Egy parányi. D. — Egy pénz ára szatyorért két kupa áldomás. D. — Egy pénz ő nála forint. (Szegény.) D. — Egy pénzből, ha lehetne, kettőt csinálna. D. — Egy pénzért Bécsbe hajtaná a tetüt. (Fösvény.) D. — Egy rókáról két bőr. D. — Egy rókáról nem lehet két bőrt nyuzni. D. — Egy rühes juh az egész nyájat megvesztegeti. KV. — Egy sátor nem vásár. D. — Egy seregély után mozdul a többi. D. — Egy sütésben két lepény. D. — Egy szájból hideget és meleget fuj. (Ravasz.) D. — Egy fa nem erdő, talyiga nem szekér. ME. — Egy szántás egy kenyér, három szántás három kenyér. S. — Egy szegre ne akassz mindent. ME. — Egy szempillantásban ott terem. D. — Egy szikra a várat meggyujthatja. D. — Egy szikra a várost is megemésztheti. D. — Egy szivvel-lélekkel. D. — Egy szó annyi, mint száz. ME. — Egy szó mint száz. D. — Egy szó is lelket zavarhat. E. — Egy szó nem emberölés. D. — Egy szót ezerrel tromfol. D. — Egy szót sem szólhatott, ugy megijedt. D. — Egy szoba nem ház. D. — Egy tanyán két sáfár. D. — Egy tehén nem csorda. D. — Egy tehén nem gúlya. D. — Egy, titok; kettő, tanács; három, széles istenadta

világ. (A mit egy tud, titok; a mit kettő, tanácskozás; a mit három tud, azt az egész világ tudja.) — Egy tizedes nem ur. D. — Egy turóért nem ütnek agyon egy macskát. Ny. 6. — Egy tudja, titkos; kettő tudja, homályos; három tudja, világos. (L. fent.) Ny. 9. — Egy tüznél több fazék is felforr. D. — Egy ujjal nem illetne valamit. D. — Egy után mennek a darvak. D. — Egy úttal tartozott az ördögnek. (Hiába járt.) D. — Egy varga nélkül megeshetik a vásár. D. — Egy város nem ország. D. — Egy verembe két tömés. (Nem fér.) D. — Egy vén asszony sok is a háznál. D. — Egy virág nem tavasz. D. — Egy virág nem hozza meg a tavaszt. K. — Egy zsák alá valót egy hétig szánt. (Egy zsák mag elvetésére való földet. Röst.) D. — Egy zsebbel sem tellik. D. — Egy zsidó nélkül megeshetik a vásár. — Egyből néha kettőt is tesznek az emberek. D. — Egybül többet is tanulj. D. — Egyet előre, kettőt hátra. (Lép.) S. — Egyet harap, hármat nyel. E. — Egyet mondok, kettő lesz belőle. E. — Egyért kettőt huztak a fogban. D. — Egynek büntetése, soknak rettentése. KV. — Elég egy ebre egy kolonc. (Egy embernek egy hivatal.) E. — Elég egy ebre egy kölönc. (U. a.) D. — Elég egy ebre egy cölönk. (U. a.) B. — Elég egy falon egy rés. D. — Elég egy kerten egy rés. S. — Elég egy kertre egy rost. Ny. 3. — Elég egy malomban egy molnár. D. — Elég egy ménesből egy csikó. (Ha többször rájár a lótolvaj, rajtvész.) Ny. 6. — Elég egy öreg a háznál. D. — Elég egy pap egy templomban. E. — Elég egy sütésben egy cipó. D. — Elég egy sütésben egy lángos. (Lepény.) D. — Elég egy sütetből egy lepény. ME. — Elég egy szomoru egy házban. D. — Elég egy tehénre egy kolomp. S. — Elég egy templomban egy papoló. D. — El lehet koldus egy ház nélkül. E. — Elnyelte mint Borók az egy szem meggyet. Ny. 3. — Előbb találkozik husz rossz, mint egy jó. D. — Elvesztené egy kanál vizben, ha szerit tehetné. D. — Elvitte két szunyog egy rudon. D. — Ezer varju ellen elég egy kő. D. — Ezért egy hajam szála sem fog megőszülni. D. — Ha egy ökör nekiveti magát a Tiszának, a többi is utána úszik. D. — Ha egy pénz a jövedelmed, kettőt ne költs. E. — Ha egy uttal elvégezheted, ne hagyd kettőre. D. — Ha garas van szájában, nem ér egy pénzt. D. — Hat gyürüje egy ujján. D. — Hat kérdésre alig felel egyet. D. — Hatot kérdel, egyet felel. (Kevély.) D. — Három takács, egy ember. K. — Hét hurcolkodás, egy égés. (Német.) S. — Hátul két lámpás, elől egy se. D. — Helyéből egy szikrát sem mozdul. (Nyakas.) D. — Hitvány koldus, ki egy házat nem tud elkerülni. D. — Inkább végy hét bünnel asszonyt hazulról, mint egygyel máshonnan. Ny. 6. — Ismeretes cselédet hét hibával jobb megtartani, mint ismeretlent egygyel befogadni. ME. — Ismert cselédet hét vétekkel inkább, mint ismeretlent egygyel. E. — Jaj a cselédnek, a ki egy gazda nélkül nem tud megélni. Ny. 8. — Jobb az enyém egy, mint másé kettő. D. — Jobb egy erszény, mint két barát. D. — Jobb egy irigy száz szánakozónál. D. — Jobb egy ismerős hét bünnel, mint egy ismeretlen egy bünnel. Ny. 5. — Jobb egy isten száz papnál. D. — Jobb egy jó barát száz atyafinál. ME. — Jobb egy lámpás elül, mint kettő hátul. Sz. KV. — Jobb egy kérdés egy napi járóföldnél. E. — Jobb egy óra száznál. (Boldog óra.) BSz. — Jobb egy kérdés hat napi haszontalan járásnál. D. — Jobb néha egy barát, mint száz atyafi. D. — Jobb egy ludnyak, mint két tyuknak. D. — Jobb két tyuknyak egy ludnyaknál. Ny. 3. — Jobb egy rongyos szür két semminél. D. — Jobb egy száraz falat nyugalomban,

mint tizenkét pástétom veszekedésben. D. — Jobb ma egy veréb, mint holnap egy túzok. M. — Jobb ma nekem egy-kettő, mint holnap tizenkettő. Ny. 13. — Jól van dolga, mint a ki egy lovon szánt, az sem az övé. Ny. 10. — Kettőre se felel egyet. D. — Két bolond egy pár, harmadik a bojtár. Ny. 5. — Két eb nehezen alkhatik egy koncon. D. — Két eb nem alkhatik meg egy csonton. E. — Két eb nehezen alkuszik meg egy csonton. S. — Két eb nehezen alkuszik meg egy koncon. D. — Két éles pallos nem fér egy hüvelybe. D. — Ki két nyul után szalad, egyet sem fog. S. — Ki két nyulat hajt, egyet sem fog. E. — Ki két nyulat űz, egyiket sem éri. BSz. — Ki községnek szolgál, egynek sem szolgál. D. — Ki nem vehetsz egy szót belőle. D. — Ki sokba avatja magát, egynek sem felel meg. E. — Kinek egy nehéz, kettő nehezebb lesz. S. — Kit egyben rajtaérnek, másban is gyanitják. (Gyanusitják.) E. — Kipakkolt, mint az egy gombu zsidó. Ny. 19. — Kitetszik egyből több is. D. — Kivágta a becsületet, hogy egy csepp se maradt. (Megszegte szavát.) Ny. 1. — Könnyebb egygyel megalkudni, mint sokkal. KV. — Könnyebb egygyel megalkudni, mint többel. D. — Könnyü az egeret megfogni, melynek csak egy lyuka vagyon. ME. — Könnyü száz dúsnak egy arany. D. — Közévág, mint a zsidó az egy lovának. Ny. 6. — Medvének egy vackor. D. — Meg lehet fejni egy tál korpánál. (Fösvény.) D. — Megesik egy ember nélkül a vásár. D. — Mi neki egy medve? D. — Mindegy, kettő között mindig marad egy. Ny. 6. — Mindegyiken megeshetik, ami egyen megesett. D. — Minden lépésében egy botlás. D. — Mindennap egy nap mulik rajtunk. D. — Mindennap egy nap mulik, az öregen pedig kettő. S. — Minden nyárnak van egy tele. S. — Mindent egy kévébe akar kötni. D. — Mindent egy lében akar főzni. D. — Mindig el lehet egy koldus egy ház nélkül. Ny. 5. — Mire szükséged nincs, egy pénz is sok érte. S. — Mit egy ujjal bedughatsz, ne várj többet oda. E. — Most egy emberhalál nem nagy csorba a világon. D. — Nagyon nehéz egy farral két nyerget megülni. D. — Nehezen alkuszik meg két eb egy csonton. KV. — Nehéz egy kortytyal az egész Tiszát benyelni. D. — Nehéz egy lábbal táncolni. D. — Nehéz kettő ellen egynek. D. — Neki is három krajcár egy garas. E. — Nem ád isten egynek mindent. KV. — Nemcsak egy ebnek neve: fari. KV. — Nemcsak egy tarka kutya van a világon. E. — Nemcsak egy kutyát hivnak Sajónak. Ny. 1. — Nemcsak egy vörös bika van a világon. Ny. 1. — Nemcsak egy vörös kutya van a világon. D. — Nem egy ebnek kurta a neve. B. — Nem egy eb rugja a tökit. (Több pártfogója van.) E. — Nem egy nap épült Buda. B. — Nem egy nap épült Budavára. D. — Nem egy nap épült Róma városa. KV. — Nem egy vágással esik le a tölgyfa. KV. — Nem ér egy fapénzt. D. — Nem ér egy fakohát. ME. — Nem ér egy hajitófát. D. — Nem ér egy kopott rókatalpat. D. — Nem ér egy lyukas mogyorót. D. — Nem ér egy molyette kucsmát. D. — Nem ér egy pipadohányt. E. — Nem jár a vágásban egy kereke sem. (Hazudik.) D. — Nem lehet egy rókáról két bőrt huzni. E. — Nem sirat egy rigót egy nyár. E. — Nem tudhat egy ember minden mesterséget. S. — Nem tudhat egy mester minden mesterséget. KV. — Néha csak egy szó is lelket zavarhat. D. — Néha egy szó egész háboru. D. — Néha egy is sok. D. — Néha egy szomoruság fölér egy halállal. D. — Nincs oly rakott szénás szekér, kire még egy vella nem fér. KV. — Nincs oly rakott szénaszekér, kire egy vella

széna fel nem fér. M. — Nincs oly tele zsák, melybe még egy szem bele nem férne. ME. — Nyomorult koldus az, ki egy házat el nem tud kerülni. E. — Olyan követ vethet egy bolond a kutba, hogy gond lesz tiz eszesnek kivenni. Pázmán. — Paripa lónak csak egy a lába. (L. fent.) S. — Ritkán alkuszik meg két eb egy csonton. Sz. — Róma sem épült egy nap alatt. KV. — Rossz róka, melynek csak egy lyuka van. E. — Sok a csillag, de fel nem ér egy nappal. D. — Sok csizma szakad el egy esztendőben. D. — Sok darab fa kivántatik egy szekér csináláshoz. E. — Sok darab kenyeret kiván egy esztendő. D. — Sok eb egy nyulat könnyen elfoghat. D. — Sok egy házban két okos. D. — Sok egy tojás sárgástól. (Gúny.) D. — Sok is a pokolban egy rés. D. — Sok jó ehetik egy tálból. D. — Sok kell egy esztendőre. B. — Sok kis pénz egy rénes. (Forint.) D. — Sok mákszem egy fontra. D. — Sok mákszem nyom egy mázsát. D. — Sok neki egy rák lábastul. D. — Sok nap van egy esztendőben. B. — Sok nyustos fonál kell egy hosszu vég vászonra. D. — Sok ördög sem ér egy angyalt. D. — Sokan futnak, de csak egy éri el a pálmát. KV. — Sokan kérik a szépet, de csak egyé lesz. E. — Sokat fordul a kerék csak egy nap is. D. — Száz is alig tenne egy számot. D. — Száz szónak is csak egy a vége. D. — Száz temetés sem ér egy lagzit. D. — Százból egyet csinál. D. — Szegény egér az, ki csak egy lyukra bizza magát. B. — Szegény egér az, melynek csak egy lyuka vagyon. KV. — Szegénynek egy pénz is oly kár, mint gazdagnak száz. S. — Szines kendő egy szint sem mutat igazán. (Ravasz.) D. — Te egy éjjel nőtt gomba. D. — Teszi magát mint a két cső kukorica egy zsákban. Ny. 2. — Több egy asszonyt őrizni, mint száz bolhát. E. — Többet csinál két nap, mint egy nap. E. — Többet ér egy nap, mint száz holdvilág. E. — Többet ér egy kérdés száz keresésnél. Ny. 5. — Többet ront egy rossz példa, mint husz jó épithet. D. — Tömve van nemcsak egy zsákkal. D. — Ugy boldogul mint a ki egy lovon szánt. S. — Van esze nemcsak egyre, hanem mindenre. D. — Vargaságot sem lehet egy nap megtanulni. KV.

Egy. (Ugyanaz.) A hamis és csalárd egy fának ágai. E. — Békés malacai egy ólban kilencen is elférnek. D. — Bolond ki egy kőben kétszer ütközik meg. D. — Bolond ütközik kétszer egy kőbe. E. — Cseresznyét egy tálból nem eszik urakkal. (Óvatos.) E. — Eb a kutyával egy alomba, nem egy jármba illenek. D. — Egészséges s a beteg nem egy ételt szeretnek. B. — Egy a szoba a kemencével. (A jóbarátok, házastársak vagyona közös.) Sz. — Egy a velő a fővel. D. — Egy anya terhe. D. — Egy bakot hajtanak. D. — Egy bakot nyúznak. D. — Egy bibét fájlalnak. D. — Egy bogrács alá tüzelnek. D. — Egy buzát aratnak. D. — Egy csávát fordítanak. D. — Egy csomóba köt vele. Pázmán. — Egy csontot rágnak. E. — Egy csuporba kotornak. Ny. 1. — Egy disznót hizlalnak. D. — Egy dobot vernek. D. — Egy dudára ugranak. D. — Egy ebfutáson van. (L. ebfutás.) E. — Egy falatot esznek. D. — Egy faluban zsidóskodnak. D. — Egy farral nem lehet két nyerget ülni. Ny. 4. — Egy fazék mellé szítanak. (Tüzet.) S. — Egy fazék mellett szítanak. D. — Egy fazékban főznek. D. — Egy fába vágnak. D. — Egy fának ágai. E. — Egy fészekből valók. S. — Egy füllel hallanak. D. — Egy gunárt mellesztenek. D. — Egy guzst kötnek. D. — Egy gügyüt törnek. D. — Egy gyékényen árulnak. M. — Egy hajóban eveznek. D. — Egy hólyagba fujnak. D. — Egy horgot vetnek. D. — Egy húron pendülnek. Sz. — Egy

húrt penditenek. D. — Egy húrt pengetnek. B. — Egy hévvel, egy lével végez az okos. D. — Egy hólyagból dohányoznak. D. — Egy igát vonnak. D. — Egy iskolába járnak. D. — Egy istállói lovak. D. — Egy járomban járnak. D. — Egy járomi. D. — Egy kalap alá vonni. S. — Egy kanállal esznek. D. — Egy kaptafára huzni. ME. — Egy kaptára huzni. D. — Egy kádban füródnek. D. — Egy kápolnába járnak. D. — Egy kását fujnak. D. — Egy kemence mellett fütöznek. D. — Egy kemencébe hánynak. (Fát.) D. — Egy kemencében sütnek. D. — Egy kemencét pemetelnek. D. — Egy kenyéren élnek. D. — Egy kenyéren vannak. S. — Egy keztyübe fujnak. D. — Egy késsel szelnek. D. — Egy kézzel tapogatnak. D. — Egy kilincset rántanak. D. — Egy koncon rágódnak. D — Egy korpán hiznak. D. — Egy kovászszal élnek. D. — Egy kötelet gyártanak. D. — Egy követ fujnak. B. — Egy követ hengeritenek. D. — Egy kuckóba bujnak. D. — Egy kutya. (Mindegy.) S. — Egy kulcscsal élnek. D. — Egy lantot pengetnek. B. — Egy lantot vernek. D. — Egy lapáttal szelelnek. D. — Egy levet hörpölnek. D. — Egy lélekzés hevet s hideget nem vehet. F. — Egy lisztet szitálnak. D. — Egy lócán fekszenek. D. — Egy lovat nyergelnek. D. — Egy lyukba járnak. D. — Egy lyukra járnak. ME. — Egy lyukon bujnak keresztül. D. — Egy macskát simogatnak. D. — Egy malomban örölnek. D. — Egy, más kettővel is, egy lehet. D. — Egy mestertől tanulnak. D. — Egy nótát fujnak. D. — Egy nyeregben ülnek. D. — Egy nyomon járnak. B. — Egy ördögöt szolgálnak. D. — Egy ösvényen járnak. D. — Egy parét főznek. D. — Egy paripán nyargalnak. D. — Egy patkán ülnek. D. — Egy pányvára van kötve. D. — Egy párnán két vállas nehezen fér meg. Bsz. — Egy pénzen vesznek. D. — Egy pocsban locskálnak. D. — Egy pokolba bujnak. D. — Egy pórázra van füzve. D. — Egy pórázon futnak. Pázmán. — Egy rámán varrnak. D. — Egy rámára van vonva. D. — Egy regét dallanak. D. — Egy regét dudolnak. B. — Egy rendben van sátorjuk. D. — Egy réten kaszálnak. D. — Egy rónán járnak. D. — Egy rühet vakarnak. D. — Egy sátor alá valók. E. — Egy sátoraljiak. D. — Egy seggel két nyerget ülni. E. — Egy sót, egy kenyeret enni. — Egy süveg alatt két fej. E. — Egy süveg alatt nehezen egyezik két fej. D. — Egy szabásu. D. — Egy száj fú hideget is, meleget is. E. — Egy szánon csusznak. D. — Egy szegen függnek. D. — Egy szekér farkon ülnek. D. — Egy szélen szelelnek. D. — Egy szembekötösdit játszanak. D. — Egy szemeten kotoráznak. D. — Egy szemmel néznek. D. — Egy szín alatt hevernek. D. — Egy szőlőt kapálnak. D. — Egy szürön nyomtatnak. D. — Egy talpat cserzenek. D. — Egy tanyán dolgoznak. D. — Egy tálba aprítanak. D. — Egy tálba morzsolnak. D. — Egy táncot járnak. D. — Egy tányért nyalnak. D. — Egy tehenet fejnek. D. — Egy tekenőben gyúrnak. D. — Egy terhet vállalnak. D. — Egy tésztát dagasztanak. D. — Egy tóban halásznak. D. — Egy tombászon faragnak. D. — Egy tükörbe néznek. D. — Egy tüznél több fazék is felforr. E. — Egy urat szolgálnak. D. — Egy útra indulnak. D. — Egy valláson vagyon. (Egy természetü.) Ny. 14. — Egy vallást tartanak. (U. a.) D. — Egy vágásra találnak. D. — Egy villával szúrnak. D. — Egy zabot kaszálnak. D. — Érett szőlő érettlennel egy csöbörbe megyen. D. — Hazug és csalárd egy fának ágai. S. — Jót a rosszal egy lébe ne sózd. D. — El lehet vele egy kuckóban hálni. D. — Két ebszarnak egy a büze. D. — Két éles pallos nehezen fér egy

hüvelybe. D. — Két éles pallos nem fér egy hüvelybe. E. — Két éles pallost nem látni egy hüvelyben. D. — Két éles tör nem fér egy hüvelybe. M. — Két dudás egy kocsmában. KV. — Két dudás egy csárdában, két asszony egy konyhában. ME. — Két dudás nem fér meg egy csárdában. E. — Két fejre egy kalap. B. — Két nyerget ül egy seggel. M. — Kétszer egy vétekbe esni nagy gondatlanság. D. — Kétszer mond egy mesét. D. — Lehet egy kenyéren akárki fiával. D. — Megalkusznak egy gyékényen. D. — Meg nem férhetsz vele egy padon. D. — Mind egy ördög. E. — Minden betegséget egy kenöcscsel gyógyit. KV. — Minden csizmát egy kaptafára ver. KV. — Minden ösvény egy utra tart. D. — Mindent egy kévébe köt. K. — Mintha egy szájból köpték volna. (Hasonlók.) ME. — Mindig egy nótát fuj. E. — Nagy úrral egy tálból cseresznyét ne egyél. D. — Ne köss mindent egy kévébe. D. — Nem árulok veled egy ponyván. (Dolgunk nem közös.) Ny. 1. — Nem árulok meg veled egy gyékényen. ME. — Nem egy uton járunk. E. — Nem fér meg egy azon erdőben két tolvaj. (Német.) B. — Nem fér meg egy hüvelyben két hegyes tőr. B. — Nem fér meg egy szeméten két kakas. (Német.) B. — Nem illik két dudás egy kocsmára. Sz. — Nem jár egy vágásban kereke. (Következetlen.) S. — Nem jó egy kocsmán két dudás. KV. — Nem jó nagy urral egy tálból cseresznyét enni. E. — Nem jó urral egy tálból cseresznyét enni, mert meglövöldöz a magjával. KV. — Nem jó két molnár egy malomban. S. — Nem lehet minden betegséget egy szerrel orvosolni. B. — Nem vagyunk egy kenyéren. S. — Orgazda, tolvaj, mind egy zsákba valók. KV. — Pap se papol kétszer egy prédikációt. D. — Sok egy házban két okos. E. — Sok jó ehetik egy tálból. E. — Sok sasnak egy fészken nehéz megalkudni. B. — Türelmes birka sok fér egy akolba. ME.

Egyaránt. A királynak sincs mindig egyaránt. D. — Éh a jóllakottal nem egyaránt dudol. D. — Hegyenvölgyön egyaránt. D.

Egybeáll mint a föveny. B. — Ugy áll egybe mint a föveny. E.

Egybegyültek a jól sültek. Bsz.

Egybeillik. A kukacos szalonna és büdös vaj egybeillenek. KV. — Vigak és szomoruak nem illenek egybe. KV.

Egybeszür. Egybeszürték a levet. S. — Egybeszürték a lencsét. KV. — Egybeszürték a keszőcét. KV.

Egyedül. Jaj nekem egyedül, senki sem hegedül. (Agglegény panasza.) E. — Jobb egyedül, mint rossz társsal élni. S. — Ki egyedül iszik, az már utolsó. (Nem barátságból, jókedvből iszik, hanem elkeseredésből, hogy lerészegedjék.) E. — Nem vethet húsz ember annyit, a mennyit ő egyedül beboronál. (Bőbeszédü.) D.

Egyenes. A ki szerencsétlen, az egyenesen is eltöri lábát. KV. — A ki egyszer szerencsétlen, az az egyenesen is eltörheti lábát. D. — A rákot egyenes járásra tanitja. D. — A beszédnek egyenese jó, a mankónak horgasa. Pázmán. — A beszédnek egyenese, a munkának szorgosa jó. S. — Az egyenes uton soha sem jár. D. — Egyenes mint a mártott gyertya. S. — Egyenes mint a nád. E. — Egyenes mint a nyil. E. — Egyenes mint az ökörhúgy. E. — Egyenes mint az s-betü. Ny. 3. — A hol fényes, ott egyenes. (A részeg este a csillogó pocsétát egyenesnek nézi és belelép.) Ny. 2. — Igaz embernek minden út egyenes. S. — Kancsal nem egyenes szivü. Sz. — Ki egyenes úton jár, nem téved el. S. — Könnyü lelőni madarat, ha röptében egyenes utat tart. E. — Legjobb az egyenes út. E. — Munkának egyenese jó, a mankónak horgasa. S. — Nehéz a hor-

gasból egyenest csinálni. KV. — Néha az egyenes is meggörbül. D. — Oly egyenes a beszédje, mint a kasza. B. — Vaktól kérdezi a legegyenesebb utat. D. — Volt valaha annak is egyenes dereka. (Vén.) D. — Volt valaha annak is egyenes háta. D.

Egyenesen. (Egyenest.) A ki soha nem botlik, soha egyenesen nem jár. E. — Görbeszáju ritkán szól egyenest. D. — Legkisebb gondja az: horgasan esik-e vagy egyenesen. (Derüre-borura hazudozik.) D. — Soha egyenesen nem állanak szavai. (Álnok.) D.

Egyenetlen házasságnak ritka jó vége. E. — Egyenetlen házasságnak ritkán van jó kimenetele. ME. — Egyenetlen tulkok nem jól vonják a jármot. S.

Egyenesit. Addig kell a fát egyenesiteni, mig fiatal. B.

Egyenget. Hasra ültették s farát egyengették. (Verés.) D.— Utját egyengetni. ME.

Egyenkint szedeti ki a szemszört. (Kiméletlen.) D. — Egyenkint vereti ki a zápfogakat. (Kegyetlen.) D.

Egyenlő. A barátság vagy egyenlőket vesz, vagy egyenlőkké tesz. B. — Azon egyenlő ostobaság mindennek mindent, mint senkinek semmit sem engedni. B. — Egyenlő ostobaság mindent hinni és semmit nem hinni. ME. — Egyenlő osztály nem támaszt hadat. E. — Egyenlő teher senki nyakát nem szegi. KV. — Még ujjaink között sem látunk egyenlő nagyságot. D. — Öt ujjad között egyenlő-e kettő? D. — Sok ujja az embernek, még se egyenlő. D. — Ujjaink sem egyenlők. E.

Egyenlőség nem támaszt hadat. KV. — Sok jót szül az egyenlőség. K.

Egyes élet búval jár. ME. — Az egyes élet bú nélkül nem lehet. Cz.

Egyesült erővel. ME. — Csak abban nem egyesülhetnek: ha a szénát kaszával kaszálták-e, vagy ollóval óllozták. Pázmán.

Egyezik. Egy süveg alatt nehezen egyezik két fej. D. — Ritkán egyeznek meg a kontyok. (Asszonyok.) E. Szive nem egyezik szájával. Ny. 2.

Egyesség. A jó egyességért, csendes békességért sokat el kell hallgatni. Sz. — A polgárok egyessége legjobb kőfala a városnak. (Latin.) B. — Adjon isten egészséget, magyarok közt egyességet. Sz. — Egyesség kis dolgokat nagyra emel. KV. — Egyesség kicsit is nagyra visz. E. — Jobb a sovány egyesség, mint a biró kövér végzése. ME. — Jobb a sovány egyesség, mint a kövér pör. S. — Nagy udvarokban ritka szép egyesség. E. — Szép egyesség emeli a zászlót. E. — Szép egyesség emel zászlót mezőben. K. — Sovány egyesség többet ér a kövér pörnél. S.

Egyforma. Eben guba, mind egyforma, mind egy kutya. Ny. 2. — Egyformák vagyunk mint Lógóék Szekerésékkel. (Addig pörösködtek, mig mindenöket elvesztették.) Ny. 1. — Kivül-belül egyforma, mint a Samu nadrágja. (Lyukas.) Ny. 6. — Mind egyforma mint a Paksi gatyája. (Csak kettő volt, egy rajta, egy a mosásban.) Ny. 2. — Mindig egyforma mint a mocsai haraszt. Cz. — Széle-hossza egyforma. D. — Varju is csak addig egyforma, mig egészséges. E.

Egyformán. A harangok sem szólanak egyformán. D. — Egyformán jövünk a világra, ezer módon megyünk ki. E.

Egyetért. Szép dolog mikor a száj és sziv egyetértenek. K.

Egyetlenegy gyermek akasztani való. (Egyetlen gyermek nagy gond a szülőknek, igen féltik.) E.

Egyéb. Nincs egyebe, mint a testelelke. E.

Egyhamar. Nem egyhamar lehet fából guzst tekerni. D.

Egyhangu mint a Bendák nótája. E. — Egyhangu mint a koldusének. E.

Egyik-másik. A láncon egyik szem

a másikat tartja. D. — A mi egyen megtörténik, máson is megeshetik. B. — A mi egynek sok, másnak kevés lehet. D. — A mi egynek vétek, másnak sem erkölcs. D. — Egyik kéz a másikat mossa. D. — Egy nyavalya a másikat ott éri. KV. — Egyik bakot fej, a másik rostát tart alája. E. — Egyik büdös vaj, a másik kukacos szalonna, egybeillenek. D. — Egyik csillag meg nem elözi a másikat. D. — Egyik csinál erszényt, a másik lemetszi azt. KV. — Egyik dolmányszür, a másik szürdolmány. B. — Egyik dul, a másik ful. D. — Egyik egyben, másik másban különbözteti meg magát. B. — Egyik eb, másik kutya. D. — Egyik észszel, másik kézzel. (Dolgozik.) ME. — Egyik gubás; másik sudás. D. — Egyik hozzád, másik tőled. ME. — Egyik idő a másiknak ellensége. S. — Egyik kanász, másik kondász. (Kondás.) D. — Egyik kapzsi, a másik habzsi. D. — Egyik kézzel épit, a másikkal ront. D. — Egyik koldus a másikat gyűlöli. S. — Egyik kökény, a másik galagonya. BSz. — Egyik költő, másik préda. D. — Egyik kutya, másik eb. E. — Egyik lábam mezitelen, a másikon semmi sincsen. D. — Egyik mint a másik, ha lefekszik, elalszik Np. — Egyik munkálkodik és a másik veszi hasznát. B. — Egyik nap ugy világit mint a másik. D. — Egyik olyan mint a másik. D. — Egyik részeg, a másik tántorog. D. — Egyik sem hányja a másikat. (Nem akarok felelni. Pl. Hány óra van? — Egyik sem hányja a másikat.) ME. — Egyik sir, a másik nevet. (Német.) S. — Egyik sir, a másik rí. D. — Egyik tehén a másikat nyalja. D. — Egyik tizenkilenc, a másik egy hián husz. D. — Egyik ujjával hozzádra, a másikkal tőledre mutat. (Álnok.) D. — Egyik tüz, a másik viz. S. — Egyik után ásitozik a másik. D. — Egynek hatot, másnak vakot vet a világ kockája. D. — Egynek minden, másnak semmi. B. — Egynek nyaka, másnak nyaknyaka van. (Nyakas nyaka.) D. — Egynek nyeresége, másnak vesztesége. S. — Elfér egyik a másik mellett. B. — Ha egy kéz a másikat mossa, ugy leszen. (Sikerül.) D. — Mi egynek szabad, másnak nem szabad. S. — Olyan az atyafiság köztök: egyik a dombra rakodott, másik a völgybe, s a viz összemosta. B. — Sír az egyik szemem, a másik könnyezik. Np. — Ugyan megtalálta az egyik csuka a másikat. (Sovány házaspár.) Sz. — Üsd meg egy pofáját, a másikat adja. D.

Egymás. Elférhetünk egymás mellett. (Nélkülözhetjük egymást.) E. — Két szomoru is vigasztalhatja egymást. D. — Egymásnak kezet adhatnak. D. — Sok néha a két ünnep is egymás után. D.

Egyszemü. Vakok között az egyszemü. D. — Vakok között egyszemü az első. E. — Vakok között az egyszemü a király. (Latin.) S.

Egytermészetüek könnyen összebarátkoznak. B.

Egyszer. A mely kutya egyszer átúszsza a Dunát, többször is átúszsza az. Ny. 6. — A mely kuvasz egyszer általuszsza a Dunát, nem fél többé a viztől. Pázmán. — Mely eb egyszer a Dunát általuszta, neki megy a tengernek is. E. — Mely eb egyszer a Dunát általuszsza, Balatont is megprópálja. D. — A mely eb egyszer a Dunát általuszsza, másszor a tengerre készül. KV. — A tojás is csak egyszer törik el. (Becsületet, szüzességet csak egyszer lehet elveszteni.) E. — Csak egyszer esett Bécsben ebvásár. D. — Csak egyszer volt Budán kutyavásár. B. — Egyszer volt Bécsben ebvásár. E. — Csak egyszer esik esztendőben karácsony. (Szegénynek jó dolga.) Ny. 21. — Csak egyszer esik esztendőben úrnapja. (U. a.) Ny. 3. — Egyszer él az ember. E. — Egyszer megeshetik, a mi sohasem volt. D. — Egyszer hittem, akkor is megcsaltak. S. — Egyszer hopp, másszor kopp. S. — Egyszer megcserélt

könnyen megy cserébe. E. — Egyszer megcserélt ló könnyen megy cserébe. D. — Egyszer van, egyszer nincs. E. — Egyszer veszi fontra, a mit százszor nyelvre. (Egyszer fontolja meg.) D. — Hétszer nézzünk, egyszer csináljunk. Ny. 15. — Jobb kétszer kérdezni, mint egyszer hibázni. E. — Kétszer mérj, egyszer vágj. D. — Kétszer mondod, egyszer sem indul. D. — Ki egyszer lop, aztán tolvajkodik. D. — Korántsem egyszer ugy mint másszor. Ny. 11. — Könnyen vétkezik az ember egyszer, még könnyebben először. D. — Megesik egyszer a lud a jégen. M. — Nehezebb kétszer kapálni, mint egyszer megházasodni. D. — Nem egyszer úszta át a Dunát. (Tapasztalt.) E. — Mindenkinek átkell ugornia egyszer a bolondok árkát. Ny. 6. — Okos embert csak egyszer lehet megcsalni. E. — Pokolban is esik egyszer vásár. Sz. — Pokolban is esik egyszer ünnep. S.

Egyszeregy. Ugy megy mint az egyszeregy. ME. — Ugy tudja, mint az egyszeregyet. ME. — Világos, mint az egyszeregy. E.

Egyszeri. Kinálta, mint az egyszeri ember a papot. (Tessék tisztelendö ur! a többinek ugy is van esze, öket nem kinálom.) E. — Ugy járt mint az egyszeri ember. (Kereste a fehér lovat, melyen ült.) E.

Egyszeriben. A köröm sem nö meg egyszeriben. D. — A napfogyatkozás sem esik meg egyszeriben. D. — A napsugár sincs nálunk egyszeriben. D. — Egyszeriben oda lett. D. — Egyszeriben ott termett. D. — Mindent maga akar egyszeriben elnyelni. D.

Egyszerre. A fát sem vágják le egyszerre. D. — A meggy sem mind egyszerre pirul. Ny. 4. — Az ökör sem eszik többet egyszerre. D. — A rovásból sem rónak le mindent egyszerre. D. — Egy gyujtót kétszerre, egy itce bort egyszerre. (Rossz takarékosság.) Ny. 5. — Egyszerre a szegénységet és vénséget nehéz elszenvedni. D. — Ki bolházta ki egyszerre a ráncokat? D. — Ne kivánj mindent egyszerre megenni. D. — Nem egyszerre születtünk, nem is egyszerre halunk meg. Ny. 6. — Nem kell egyszerre egy ökröt elkölteni. KV. — Nem kell egyszerre mindent elkölteni. KV.

Együgyü. Az együgyü ember ritkán megy biró elibe. K. — Boldogok az együgyüek. ME. — Könnyü az együgyüt rászedni. D.

Együtt. A koszos birka is átúszik a többivel együtt. Ny. 5. — Bokorral együtt lövik a nyulat. E. — Együtt boroznak. D. — Együtt cséplik a buzát. D. — Együtt fürdenek. D. — Együtt föztéк, együtt egyék. E. — Együtt fujják a követ. S. — Együtt huzzák az igát. B. — Együtt járják a búcsút. D. — Együtt járják a táncot. D. — Együtt járnak-kelnek. D. — Együtt kártyáznak. (Összejátszanak.) D. — Együtt kenyereznek. D. — Együtt kereskednek. D. — Együtt lettek a világra. D. — Együtt sétálnak. D. — Együtt sütik a fánkot. D. — Együtt szántják a földet. D. — Együtt szelik leves alá a kenyeret. D. — Együtt tartanak. (Összetartanak.) D. — Együtt tették a tüzhöz, együtt egyék meg. D. — Együtt tették a tüzhöz, együtt emészszék. E. — Együtt utaznak. D. — Együtt vadásznak. D. — Együtt verik a hideg vasat. D. — Nem öriztünk együtt disznót. Ny. 8. — Sok együttlételnek házasság a vége. Ny. 6. — Sokat szólani és okosan, ritka együtt. E. — Sülve-föve együtt vannak. S.

Egyptomi sötétség. E.

Eke azt gazdagitja, ki szarvát kézzel szoritja. S. — Ha mélyen szántasz, betörik ekéd. ME. — Könnyü hat ökör után tolni az ekét. E. — Nem tud az én ekémen szántani. (Nem dolgozik kedvemre.) E. — Ö is szeret szántani a szegény ember ekéjén.

(Szeret más munkája után boldogulni.) E. — Se ekéje, se ökre. (Szegény.) D.

Ekeszarv. A vargához viszi az ekeszarvát élesiteni. Sz. — Ekeszarv inkább, mint toll a kezedbe. D. — Kajla mint az ekeszarv. D. — Megmarkolja az ekeszarvát. D. — Nehéz ekeszarvval gazdaggá lenni. D. — Nem pálcára, hanem ekeszarvára. (Nem termett birónak, hanem parasztnak.) D. — Nem szokta cigány az ekeszarvát. D. — Rest kéz meg nem izzasztja az ekeszarvát. D. — Sok érdemes legény, mert értéke szegény, fogja az ekeszarvát. Sz. — Sok jó fogja az ekeszarvát. D.

Ekevas. Vargához viszi az ekevasat. E. — Vargához viszi az ekevasat élesiteni. KV.

Ekklézsia számára maradt. (Vén lány a templomot járja s a perzselyt gazdagitja.) E. — Ekklézsiát követ. (Nyilvánosan vezekel.) B. — Szegény az ekklézsia. (Szegény vagyok, többet nem adhatok.) E. — Szegény az ekklézsia, maga harangoz a pap. E.

Elad. A disznóalmot is el akarná adni. (Fösvény.) KV. — Annyit ér a marha, mennyin eladhatni. KV. — Elád eszéből, de nem pénzéből. D. — Eladná a Krisztus koporsóját is. KV. — Eladná istenét is. S. — Eladta a szőlőt és sajtot vásárlott. (Bolondul tett.) D. — Eladta a szőlőt, sajtot vett árán. (U. a.) E. — Eladta szőlőjét, pincét vett árán. (U. a.) E. — Eladta buzáját. (Kevély.) D. — Fehér lovon eladni. (Uri módon.) E. — Fehér lovon eladta a tót az országát. Sz. — Holta előtt bőrét is eladta. D. — Magát is eladta a piacon. D. — Magával együtt eszét is eladta. D. — Megadja, ha az ebet eladja. (Soha sem fizeti meg adósságát.) Ny. 2. — Nem a lábáról adta el a lovat, hanem a hátáról. (Döglött lónak bőrét adta el.) Ny. 13. — Örül mint a ki buzáját eladta. D. — Sok pipát adnak el áddig Debrecenben. D. — Szava adja el az embert. (Árulja el.) D. — Szinte annyi borjubőrt adnak el, mint ökörbőrt. (Ifjak, öregek egyaránt halnak.) D.

Eladó. Annak Bécsben van az eladója. (Drága.) Ny. 6. — Cifra mint az eladó lány. D. — Mindég készül, mint az eladó leány. D. — Nehéz attól venni, kinek eladó szándéka nincsen. D. — Szegény ember csikója hamar ló, gazdag ember lánya hamar eladó. Ny. 10.

Elagg. (Feledésbe megy.) Semmi sem agg el oly könnyen, mint a jótétemény. K.

Elalszik. A szalmapörnye könnyen elaluszik. D. — Baloldalán alszik el. (Helyzete kellemetlen.) D. — Egy sült máléért elalszik egész nap. (Rest.) D. — Egyik mint a másik, ha lefekszik, elalszik. Np. — Elaludta minden szerencséjét. D. — El nem alszol, ha vele vagy. D. — Könnyebb elaludni, mint felkelni. D. — Könnyü a fáradtnak elaludni. D. — Magától is elalszik mint a mécs. D. — Minden vétek elalszik a vénben, csupán a fösvénység ébred fel. D. — Olykor a tüz is magától elalszik. D. — Ringatás nélkül is elalszik a fáradt. ME. — Szalmatüz hamar elalszik. ME. — Szegény a száraz földön is elalszik. D.

Elapad. Árad a viz meg elapad. E.

Elállott az esze. (Részeg.) D. — Elállott a szeme-szája. S. — Elállott az igaztól. D. — Nehéz attól elállanod, amihez hozzászoktál. D. — Elállották útját. D.

Elámit. Könnyü a bolondot elámitani. D.

Elárul. A bolond maga árulja el magát. KV. — Lesütött szeme is elárulja a tolvajt. D. — Szava árulja el a bakcsót. D. — Szóval árulták el Urunkat is. D.

Elásott kincsben kicsiny haszon. E. — Elásott kincsnek mi hasznát sem venni. D.

Elátkozott lélek. ME. — Bolyong mint az elátkozott lélek. S.

Elázott. (Részeg.) D. — Elázott a malomkerék kövestől. (U. a.) D.

Elballag. Könnyen ballag el a juh, de nehezen tér vissza. D.

Elbámult mint a pap tehene a jégen. Ny. 22.

Elbeszél egy óráig a kutyafarkáról. D.

Elbir. A fehércseléd elbirja a molnárt zsákostól. Ny. 5. — Elbirja a poharat, de a gyüszüt nem. (Inni tud, de dolgozni nem.) D. — Ne vágyakozzál oly szerencsére, melyet el nem birhatsz. D. — Szamár se bir el asztagot. E. — Válla köböl buzát elbir. D.

Elbizni. A bogáncskóró is elbizta magát, mikor a tölgyfa leányát megkérte. D. — Bizd el magadat, ha szégyent akarsz vallani. KV. — Bizd el magad, ha veszni akarsz. KV. — El ne bizd magadat, se kétségbe ne essél. KV. — Erőtlen, ki elbizza magát. E. — Ha szépnél szebb nem lenne, még elbizná magát. D. — A ki elbizza magát, megszégyenül. D. — Ki elbizza magát, könnyen megszégyenül. E. — Minél többet kéred a parasztot, annál inkább elbizza magát. KV. — Ne kérd a parasztot, mert elbizza magát. D.

Elbúcsúzik. Elbúcsúzott a kapufától. D. — Elbúcsúzott mint Kócsvai a Jézustól. Ny. 4. — Búcsúzzék el töle a Jézus Krisztus. (Ne legyen boldogulása.) E.

Elbujik. A félénk tyúknak csirkéje is elbujik. D. — Avit ruhája van, azért bujik el. Ny. 3. — Elbujt mint Vászon Pál. (Bujdosdi játékban a kútba rejtözött, de lába megcsúszott a falán s belehalt.) B.

Elbúsul napestig a tele korsó mellett. D.

Elcsap. A félsz a hasat is elcsapja. D. — Alázatos mint az elcsapott szolga. D. — Elcsapta hasát a pálca. D. — Elcsapta, mint Isten az árvizet. Ny. 6. — Könnyü a vékát elcsapni. D.

Elcsábitani. Addig szopta, nyalta, mig elcsábitotta. B.

Elcsipi a mire talál. (Ellopja.) D.

Elcsorgat. Táltól a szájig is elcsorgathatni az ételt. E.

Elcsöppen az aranyból is. D.

Elcsúsz. A kenyér mellett a túró is elcsúsz. D. — Elcsuszamodott a nyelve. D.

Eldicséri mint török a lova farkát. D.

Eldöglik. Nőjjön a kutyának fü, ha eldöglött a ló. E.

Eldől. A nagy fák soká nőnek, de hamar eldőlnek. B. — Hosszu zsák hamar eldől. D.

Eldönt. Eldöntötte a tele fazekat. D. — Eldöntötted a levest. (Megharagudtak rád.) KV. — Ha magad döntötted el a teli fazekat, ne kend másra annak zsírját. D.

Eleblábolt. Ny. 2. — Gyakran eleblábolt. D.

Eledel. A rossz gyomornak becsülete a kevés eledel. D. — A roszszaság nem tartós eledel. D. — Az oroszlán is a legkisebb madaraknak eledelévé válhat. D. — Hollók és varjak eledelévé lett. D. — Tüz, tudomány eledelt kiván. E. — Tüz és tudomány jó eledelt kiván. D.

Elefánt. Légyből is elefántot csinál. Bsz. — Szunyogból is elefántot csinál. S.

Elegyes mint a koldusszar. Ny. 8. 14. — Édes keserüvel elegyes. B.

Eleink. (Őseink.) Eleinknek szokásait meg kell becsülnünk. D. — Eszem-iszom törzsökéből származtak elei. D. — Nem használ a vaknak, hogy elei láttak. K.

Eleinte. Csak eleinte válogat az ember a szilvában. E.

Eleje. A késő táncnak háborgás az eleje. (Rendezetlen tánc.) D. — A tejnek elején tetszik meg a turó. D. — Az általvetőnek csak elejét látjuk. (Kettős koldustáska, fele elül, fele hátul lóg — mások hibáit az elöl levőbe rakjuk, a magunkét a hátulsóba: mások hibáit látjuk, a magunkét nem.)

D. — Az eleje mindennek édesebb mint az utólja. B. — Az okos gazda háza elejétől végig lát. D. — Ha a rossznak elejét nem veszed, erőt vesz rajtad. D. — Jól meg kell kötni elejét, végét a dolognak. E. — Még a dolognak elején belesül. D. — Munkának jó eleje, a dolognak veleje. (Jó kezdés fontos.) D. — Nő a ház eleje. (Terhes asszony.) Ny. 2. — Se eleje, se veleje. E. — Se eleje, se hátulja. S. — Se eleje, se utólja. M. — Se eleje, se vége, mint az örökkévalóságnak. E. — Söpörd a magad háza elejét, hagyj békét másénak. KV. — Szó éri a ház elejét Ny. 19.

Elejébe. (Elé.) A szalmát sem hajitja lábad elejébe. D. — Dorongot vetettek elébe. (Akadály.) K. — Lábtántoritó követ ne vess senki elé. D. — Nagy lábütőkövet gördít elejébe. D. — Szamár állott a ló elejébe. D.

Elejt. A ki árnyék után kapkod, a koncot elejti. ME. — A koncot el nem ejti nyálazatlan a kutya. D. — Elejtette a kanalat. (Meghalt.) E. — Elejtette a koncot. D. — Elejtette a pártát. (Megesett leány.) D. — Elejtette a kis kést. S. — Elejtette a kést. M. — Ha a kutya árnyékhoz kap, elejti a koncot. D. — Könnyü a pártát elejteni. (Lásd fent.) D.

Elemel. Akármit mozditson, könynyen elemeli. D. — Elemelte, mint gólya a fiát. D.

Elemészt. A vasat elemészti a rozsda. D. — Elemésztette magát bujában. (Öngyilkos.) D. — Hamisan gyüjtött pénz elemészti a maradékot. (A többit is.) D. — Száz igaz pénz között egy hamisan gyüjtött a többit is elemészti. Sz. — Többet emészt el a tolvaj, mint a mit megeszik. D. — Többet öl le a farkas, semmint egyszerre elemészthet. D.

Elenyész. Kerteletlen virág hamar elenyész. (Gondozatlan.) D. — Szólott valamit, de a levegőbe elenyészett. D.

Elereszt. Eleresztette, mint isten a legyet. (Éljen a hogy tud.) Ny. 3. — Fogtam törököt, de nem ereszt el. S. — A mit megfog, el nem ereszti. S. — Nehezen ereszti el az akasztófa prédáját. D.

Eleség. Kinek szükön elesége, annak van jó egészsége. Np. — Kinek szükös bora, elesége, annak jó az égészsége. ME. — Nincs nehezebb a könnyü úti eleségnél. (Üres tarisznya.) KV.

Elesés. Egynek elesése, másnak felkelése. KV. — Ki fél az eleséstől, ne menjen a jégre. E. — Megbotlásra elesés következik. E.

Elesik. A ki áll, vigyázzon, hogy el ne essék. D. — A ki el nem esett, nem kell felkelnie. KV. — Elesett az esze. D. — Elesett mint a sündisznó a réten. Ny. 5. — Elesik a harcon vagy egy vagy más. D. — Jobb az elesett, mint az elszaladt katona. D. — Jobb fejem essék el. M. — Könnyü a csekély vizben elesni. D. — Könnyü a síkon elesni. (Sikoson.) D. — Könnyü elesni, de nehéz felkelni. D. — Leghamarább elesik a félénk katona. E. — Néha a jól felkötött párta is elesik. D. — Részeg ember, ha elesik, szüz Mária ölébe esik. (Isten őrzi.) S. — Sokat kell addig a jégen elesni, még valaki jól szánkáz. D. — Szebb az elesett, mint a megszökött katona. D. — Többen estek el nyelv, mint fegyver által. S. — Nemcsak a síkoson esik el az ember. D.

Eleven. Addig hamis az ember, mig eleven. D. — Addig ravasz az ember, mig eleven. D. — Eleven mint a csík. D. — Eleven mint a kéneső. S. — Eleven mint a madár. E. — Eleven szenet gyüjt maga fejére. E. — Elevenjére hágtak. D. — Elevenjére tapintottak. E. — Elevenjére találtak az árral. D. — Hamis az ember, mig eleven. E. — Hogy ne ugrálna az eleven, mikor a holt is mozog. (Ha a vén asszony táncol, hogy ne táncolna a fiatal.) E. — Holt holttal, eleven

elevennel. Ny. 1. — Kinek szegény sorsa, eleven megholt az. KV. — Megyen az eleven, ha még a holt is mozog. KV. — Még a holt is mozog, hát az eleven hogy ne kapálódznék. (Lásd fent.) Ny. 2. — Mit tegyen az eleven, ha még a holt is mozog. (Lásd fent.) Decsi János. — Mit tehet az eleven. ha a holt is ugrál. (L. fent.) D. — Mit tesz az eleven, ha a holtak is vigadnak. (L. fent.) D. — Mozog az ember, mig eleven. D. — Neki menne az eleven ördögnek. D. — Nyalja-falja az eleven képeket. D. — Ritka nyü eleven hus nélkül. D. — Szebb az eleven, mint a festett kép. D. — Szeretjük a szépet, az eleven képet. E. — Szép, mint az eleven kép. D.

Elevenít. Lélek a mi elevenít. E.

Eleget tesz a kutya kötelességének, ha nem mar is, hanem ugat. D. — Az isten sem tehet mindennek eleget. D. — Ki tudna mindennek eleget tenni. D. — Királynak, jobbágynak eleget tenni terhes munka. B. — Nehéz eleget tenni királynak is, meg jobbágynak is. KV. — Nehéz soknak eleget tenni. D.

Elég. A holtnak mindig van elegendö földje, az élönek soha sincs. D. — A nagy dologban az akarat is elég. KV. — A nagy dologban a jóakarat is elég. KV. — A szép szó nem elég a hasnak. D. — Azt tartják, egy ebéd felett négyszer inni elég. ML. — Csak annyit aludj, a mennyi elég. D. — Csak annyit beszélj, a mennyi elég. D. — Egy fösvénynek sincs soha elege. D. — Egy kútba elég egy ostorfa. Ny. 18. — Eleget alhatunk, ha meghalunk. S. — Eleget élt a nyomorult, ha hamar meghalt is. D. — Eleget élt a szegény, ha hamar odalett is. D. — Eleget raktak a derekára, csak birja. D. — Elég a pénz, mert mindenütt verik. D. — Elég a szemét a házad elött is, csak győzd söpörni. D. — Elég az ember, de kevés a magyar. S. — Elég abból egy sütet. (Rosszul sikerült.) D. — Elég beteg az, ki beteget emel. E. — Elég cseresznyéje, de férges. D. — Elég ebédjére egy madárka és egy borjucska. (Telhetetlen.) D. — Elég egy ebre egy kolonc. (Egy embernek egy hivatal.) E. — Elég egy ebre egy kölönc. D. — Elég egy ebre egy cölönk. B. — Elég egy falon egy rés. D. — Elég egy kerten egy rés. S. — Elég egy kertre egy rost. Ny. 3. — Elég egy malomban egy molnár. D. — Elég egy ménesből egy csikó. Ny. 6. — Elég egy öreg a háznál. D. — Elég egy pap egy templomban. E. — Elég egy sütésben egy cipó. D. — Elég egy sütésben egy lángos. D. — Elég egy sütetből egy lepény. ME. — Elég egy szomoru egy házban. D. — Elég egy tehénre egy kolomp. S. — Elég egy templomban egy papoló. D. — Elég gazdag, ki a magáéval megelégedhetik. D. — Elég hamar eszik, a ki jóllakik. D. — Elég mind kenyeře, mind bora. D. — Elég nyavalya az öregség. S. — Elég ruhája is, de rongyos. D. — Elég sok az ember, de kevés a jámbor. D. — Elég volna, ha oly okos se volna. D. — Ezer varju ellen elég egy kö. D. — Félfogamra sem elég. S. — Fösvény maga sem mer eleget enni. E. — Fösvénynek soha sem elég. E. — Három dolog egészséges: eleget nem enni, munkától nem futni és nem bujálkodni. M. — Jobb az elég, mint a sok. D. — Kenyeret sem eszik eleget. S. — Kereskedö: már ez elég. D. — Ki a forrásból eleget ivott, háttal fordul hozzá. D. — Kis börzsönbe is elég fér. D. — Mint a béka a földben sem mer eleget enni. D. — Mondja a rest: eleget dolgoztam, de nem mondja: eleget ettem. K. — Neki is elég lesz egy kapa föld. S. — Nem elég az üdvösségre. S. — Nem elég a szó, ha nem elég a cipó. D. — Nem elég a sok szó, ha nem elég a cipó. E. — Nem kiván sokat, kinek elege van. D. — Nem sok a mi nem elég. D. — Néha a soknak fele

is elég. D. — Nyomorult, kinek nem elég a magáé. E. — Pénzen vesznek kenyeret, még sem esznek eleget. (A városiak.) D. — Puskapornak egy szikra is elég. S. — Soha nem elég a fösvénynek. KV. — Soha nem elég a koldusnak. KV. — Soha sem mondja hogy: elég. (Az evésből.) D. — Soha nem sok az, a mi nem elég. KV. — Soha nincs elege, mint a koldusgyomornak. D. — Sok kell néha, hogy elégnek mondjuk. D. — Szakálas szolgának a szó is elég. Ny. 4. — Szép szó nem elég a hasnak. E. — Torkig elég. KV. — Untig elég. B. — Untig elég a paréj, de annál kevesebb a zab. D.

Elébbjár. Fáradt ló is elébb jár farkánál. B.

Elébevágott mint Totya a sereglyének. (Parittyájával messzebbre célzott s a repülőket eltalálta.) Ny. 1.

Elég. A tüz mellett minden fa elég. B. — A vastag törzsök későbbre ég el. D. — Száraz fa mellett a nyers fa is elég. S. — Vékony vesszők hamarabb elégnek. D.

Elégség, egészség. (Megelégedés.) E.

Elél. Az életrevaló ember a kőszikla tetején is elél. B. — Az ördög se szánt, se vet, mégis elél. D. — Elél az ember holtáig. E. — Elél az ember legalább holtáig. D. — Elél az ember, ha nem tovább is, legalább holtáig. D. — Elélhetni, csak legyen mit enni. D. — Jég hátán is elél. E. — Könnyü elélni, csak kenyér legyen. D. — Köszikla tetején is elél. E. — Vén birka eléli a téli takarmányt, kikeletkor hal meg. D.

Elér. A mit kézzel elérsz, fával ne hajitsd. D. — A régi adósság annyira felmegy, hogy végre el sem éred. B. — Addig eszik-iszik, mig ujjával eléri. D. — Az van messzi, a mit el nem érni. Ny. 18. — Azé a világ, a ki élheti, a mennyország, a ki elérheti. E. — Csak akkor nem eszi meg a farkas a bárányt, ha el nem éri. D.— Eléri talán a csillagot is. (Kevély.) D. — Elért az ebijesztő péntekre. (Lásd ebijesztő.) S. — Elérte a boř. D. — Elérte a sok péntek. (Öreg.) M. — El nem éri a husvéti bárányt. D. — Érd el macska az egeret. (Fogósdi játékban: fiu kapd el a leányt, vagy viszont.) D. — Hamarább elérnek egy hazug embert, hogysem egy sántát. Sz. — Hamarább elérnek egy hazug embert, hogysem egy sánta ebet. D. — Ha eléri, szemeit is kikörmöli. D. — Ha szalad sem éri el a sétáló kullancsot. D. — Könnyebb egy hazugot, hogysem egy sánta ebet elérni. Pázmán. — Könnyü a forgószelet elérni. (Könnyü a szegény legényt, ki egy környéken betyárkodik elfogni.) K. — Könnyü a sántát elérni. D. — Legjobb futót is eléri az öregség. E. — Legjobb futót is eléri a halál. S. — Macskának kötél a kolbász, ha el nem éri. (Nem ér neki semmit.) K. — Nehezen éri el a kakukszót. (Tavaszt.) D. — Nehéz a futó szarvast elérni. D. — Nem éri el az uj kenyeret. (Aratást; uj buzát.) E. — Nem érted el hajasan, kopaszon is bajosan. S. — Oly magasra emelték, hogy el sem érhetni. (Felakasztották.) D. — Akármit is türve ér el az ember. D.

Elérkezik. Az isten sem nem siet, sem nem késik, de elérkezik. KV. — Lassan jár az isten, de mégis elérkezik. D. — Lassan jön az isten, de ugyan elérkezik azért. K.

Elfagy. Elfagyott a beszélő sipja. E. — Elfagy a ló szarva. (Tréfásan: hideg van.) E.

Elfajult gonosz nem szokik a jóhoz. E.

Elfárad. bele. D. — Ki gyorsan jár, hamar elfárad. S. — Örül az elfáradt ember a faárnyéknak. D. — Rest ember még a pihenésben is elfárad. S.

Elfáraszt. Kicsiny nyul, elfárasztja a nagy kutyát. S.

Elfedez. Mész, bors, csuklya sok rosszat elfedez. K.

Elfeledkezik. A ki másra bámul, magáról elfeledkezik. B.

Elfelejt. A mely szolga elfelejt ebédet enni, megérdemli a vacsorát. K. — A mely szolga elfelejt ebédet enni, megérdemli a jó vacsorát. E. — A mit Miska megtanul, Mihály sem felejti el. E. — A tolvaj a lopott barmokat elfelejti, de a szabadokat nem felejti el. D. — A mit vissza nem hozhatsz, helyre nem állithatsz, legjobb elfelejtened. B. — Az ember könnyen elfelejti a nyavalyát. KV. — Az okos biró elfelejti a komaságot. D. — Azt is elfelejtette, mi a neve. S. — Elfelejtette mint a megholt. E. — Elfelejtette mint a tegnapi álmot. D. — El ne felejtsd azt a napot, mikor bántottad a papot. Ny. 10. — Feladta levét és elfelejtette koncát. KV. — Ha káptalan lett volna a feje, eddig elfelejtette volna. D. — Ha tudtam volna is, eddig elfelejtettem volna. D. — Három gazember van a világon: ráérek, elfelejtettem, majd. S. — Idővel a legkedvesebbet is elfelejthetni. D. — Inkább olvasóját, mint korsóját felejti el. D. — Ki másra bámul, magát felejti el. E. — Kit nem tökkel ijesztenek, elfelejt az egyebet. E. — Maga nevét is elfelejtette. D. — Mihez Böske szokott, Örzse el nem felejti. D. — Nehezen felejti el a magyar a boszut. D. — Nehéz a kedvest elfelejteni. D. — Se a hal uszását, se a nap forgását soha el nem felejti. D. — Ugy elfelejtette mint a holt. D. — Ugy megijesztették, hogy nevét is elfelejtette. D. — Végtére maga nevét is elfelejti az ember. D.

Elfelejtés. Az elfelejtésnek és nem tudásnak egy a fizetése. K. — Az elfelejtésnek és nem értésnek egy a bére. D. — Igyunk egyet bú elfelejtésre. D. — A megesett dolognak legjobb orvossága az elfelejtés. D.

Elfenül. Könnyen gyógyul az uj seb, de a régi még könnyebben elfenül. D.

Elfér. Békés malacok egy ólban kilencen is elférnek. D. — Elég tág a világ, elférünk benne. E.— Elfér egyik a másik mellett. D. — Elférhetünk egymás mellett. (L. egymás.) E. — Elférne a zsebbe. D. — Könnyen elfér két vékony egymás mellett. D. — Sok jó elfér egy parányi helyen. D. — Sok jó ember elfér egy kis helyen. E.

Elfog. El se fogta, már melleszti. E. — El se fogta a madarat, már is melleszti. (Kopasztja.) D. — Fogd el az egeret. (L. egér.) D. — Sok eb egy nyulat könnyen elfoghat. B.

Elfogad. A köszöntést sem fogadja el. (Rátartós.) D. — Akasztófa senkit sem hiv, mindenkit elfogad. E. — Bolond a ki kinál, szamár a ki el nem fogadja. ME.

Elfogadás. Ajándék elfogadás, szabadság eladás. Sz.

Elfoglal. A békének üres helyét az ördög foglalja el. D.

Elfogy. A liszt is elfogy, ha sok markon megy által. D. — A liszt is elfogy, ha sok markon megy keresztül. E. — A mi hamar érik, hamar elfogy. D. — A tömött tárház is apródonkint elfogy. D. — Akármily nagy legyen a kincs, kicsinyenkint elfogyhat. S. — Akkor kiméli a kolbászt, mikor elfogyott. D. — Elfogy a vagyon, ha rá nem keresnek. D. — Elfogy mint a kaszafény. E. — Elfogyott a Krisztusa. (Pénze.) S. — Elfogyott a pénzmagja. (U. a.) S. — Elfogyott a pogácsája. (Utra menőnek pogácsát raknak tarisznyájába; a ki hamar tér vissza utjáról, arra tréfásan mondják: hazajött, mert elfogyott a pogácsája.) S. — Elfogyott a puskapor. E. — Elfogyott a puskapora, mint a nagyidai cigányoknak. (1554.) Sz. — Elfogyott az aprópénze. S. — Elhagyta magát, el is fogyott bujában. D. — Gyertyát sem gyujt, fél hogy elfogy. D. — Ha

elfogy is a hold, neve megmarad. D. — Kár hogy a puskaporuk elfogyott, mint a nagyidai cigányoknak. D. — Késő a kolbászt akkor kimélni, mikor elfogyott. Sz. KV. — Kupáját sem öbliti meg, fél hogy vize elfogy. D. — Sok is elfogy, ha nem keresnek hozzá. S.

Elfoly. Sok viz elfoly addig a Dunán. E.

Elfonyad. Későn nyilt rózsa, későn fonyad el. D.

Elfucscsolodott mint a pataki asszony perece. Ny. 6.

Elfuj. A szót elfujja a szél. E. — Egy régi fergeteg fujta már azt el. D. — Elfujja mint aszott szénát a szél. D. — Majd elfujja a szél, oly erötlen. E. — Nehezebb ez, mint a pöhölyt elfúnni. D.

Elfut. Ha az első huslé elfut, nem ér a második semmit. (Feleség.) Ny. 4. — Ki a farkastól elfut, oroszlánra talál. E. — Mig a kutya szarik, elfut addig a nyul. K.

Elfutja a bolondja. D. — Elfutotta a méreg. ME.

Elfürészel. Minél vastagabb a fa, annál későbbre fürészelik el. D.

Elgurul. Kerekes a pénz, hamar elgurul.

Elhagy. A jót is elhagyjuk a jobbért. D. — A ki először a mézet megizlelte, nehéz annak elhagyni. KV. — — A kutya egy koncért a prédikációt is elhagyja. D. — A nyakas csak akkor hagyja el a nyakasságot, mikor lenyakazzák. D. — Akkor jó elhagyni az alvást, mikor legjobban esik. E. — Bizonyost bizonytalanért el ne hagyj. E. — Egy hitvány lazsnakért el ne hagyd az ágyadat. (L. ágy.) D. — Elhagyja, mint a cséppai gyerek a sirást, ha borral kinálják. (Nem nagy szomoruság.) Ny. 5. — Elhagyta az országutját. (Hazug.) D. — El ne hadd a mit birsz, bizonytalanokért. B. — Embert a nyomoruság és árnyék soha el nem hagyja. D. — Ha a kutya megvész, elhagyja a házat. E. — Elhagyta magát el is fogyott bujában. D. — Ha keveset járt kelt az okos, országutját el nem hagyja. D. — Hadd el a jót jobbért. D. — Járt utat járatlanért el ne hagyj. E. — Jobb törvényt bontani, mint szokást elhagyni. E. — Ki mihez szokott, azt nehezen hagyja el. S. — Kutya nem hagyja el az ugatást. E. — Meghitt barátodat testvéredért se hagyd el. B. — Megszokta az eb az ugatást, el nem hagyhatja. D. — Nehéz a megrögzött szokást elhagyni. E. — Nehéz a régi megrögzött szokást elhagyni. D. — Nehéz a szokást elhagyni. D. — Nem jó elhagyni törött utat töretlenért. (Régi barátot ujért.) D. — Nyáron gunyádat, télen tarisznyádat el ne hagyd. S. — Az okosság az okos embert ritkán hagyja el. D. — Se télen szalonnáját, sem nyáron bundáját el nem hagyja az okos. E. — A sok papimádság elhajtja az esőt. (A mi sok még a jóból is megárt.) S. — Télen kenyeredet, nyáron ruhádat el ne hagyd. S. — Télen kenyeredet, nyáron gunyádat el ne hadd. Ny. 6. — Télben kenyért, nyárban ruhát bolond a ki elhagy. E. — Törött hajót elhagyják az egerek. E. — Uj barátért el ne hagyd a régit. E. — Ujért az óbort el ne hagyd. B. — Jót a jobbért el szokták hagyni. E. — Az eget soha el nem hagyhatjuk. E.

Elhagyott. Bolhás mint az elhagyott gunyhó. D. — Szomoru mint a megszedett szölőben az elhagyatott gunyhó. D.

Elhajt. Egy hamisan jött pénz száz igazat elhajt. BSz. — Egy kis szél is elhajtja. D. — Orráról a legyet sem hajtja el. D. — Rossz pásztor, a ki elül a marhát elhajtják. D.

Elhalt ijedtében. D. — Elhalt mérgében. D.

Elhallgat. A jó egészségért, csendes békességért sokat el kell hallgatni. Sz. — Ha magad kimondod titkodat, hogy kivánod, hogy más azt

elhallgassa. S. — Nem minden ember hallgatja el a titkot. KV. — Az okos azt is elhallgatja a mie van, a bolond azzal is dicsekszik a mie nincs. S.

Elharap. Bárcsak egyszer elharapná a nyelvét. D. — Fél, hogy elharapják az orrát. E. — Nehéz józanon visszaadni annak az embernek orrát, melyet részeg korában elharapott valaki. D. — Vesztére harapta el az egér fejét. (L. egér.) D.

Elhánya mindenét, ugy szalad. D. — Elhányta már a csikófogát. E. — Hányd el, vesd el módra. S. — Könnyü a buzát elhányni, de nehéz felszedni. D. — Nem szalmaszál, hogy elhányd. D. — Néha az elhányt macskafiak jobbak. D.

Elhál. Addig keressz lágy párnát, hogy aszu padon is elhálnál. KV. — Elhál a mezitelen földön is. D.

Elhegedülte azt szent Pál. Ny. 6. — Elhegedülte azt szent Dávid, el is énekelte. Ny. 8. — Régen elhegedülte azt szent Dávid, el is énekelte. E. — Elhegedülte azt már szent Dávid. S.

Elhervad. Akármilyen szép a virág, de idővel elhervad. D. — Csak azért szép a festett rózsa, mert el nem hervad. D. — Legszebb virág is elhervad. S. — Nincs oly szép virág, mely el ne hervadjon. D.

Elhever. A heverő ember szerencséjét is elheveri. D. — Elheverne a sündisznókkal egy ágyban. (Rest.) D.

Elhisz. Akkorát hazudik, hogy maga sem hiszi el. S. — Együgyünek kell lenni, ki minden hazugságot elhisz. E. — Inkább elhiszem, semhogy odamenjek. D. — Mindent elhinni és semmit sem hinni, mind a kettő gyarlóság. B.

Elhiszi magát. (Elbizza magát.) D. — Hidd el magadat, ha szégyent akarsz vallani. M. — Hidd el magad, ha veszni akarsz. KV. — El ne hidd magadat, se kétségbe ne essél. KV.

Elhibázta a szája. (Hazudott.) D. — Elhibázza, mint macska a fingást. Ny. 6. — Olykor a mester is elhibázza a vecsernyét D.

Elhimez. Tudja szóval elhimeznihámozni. D.

Elhiresedik. Akasztással is elhiresedik az ember. D.

Elhoppozta az esküvés előtt. (Megesett lánykorában.) D.

Elhord. A kutyaugatást elhordja a a szél. D. — A sok gödény a tavat is elhordja. D. — Eddig a düledékeit is elhordták. D. — Hord el magadat. S. — Hord el a sátorfádat. D. — Hord el az irhádat. S. — Nincs az a nagy hegy, melyet idővel el ne lehetne hordani. S. — Porrát is elhordották a szelek. D. — Sok bárányt elhord addig a farkas. D. — Sok veréb sok kőből buzát elhord. D. — Ugat a kutya, de a szél elhordja. D.

Elhull. Néha apraja után a nagyja is elhull. D.

Elhullat. Elhullatta már a csikófogát. S. — Ne hullasd el, mint a tót a miatyánkot. Ny. 14.

Elhuz. Ha elhuztad az ölet, huzd el az araszt is. Ny. 4. — Ilyen négy ló elhuzza a tamási templomot is helyéről. Ny. 5.

Elhül benne a vér. S. — Ne nevess, elhül a leves. E.

Elillan a lőcs árával. D.

Elindult mint Kis Jakab malma (Elvitte a szél.) Ny. 1.

Elissza. Elinná a Krisztus köntösét is. S. — Elinná a Krisztus palástját is. E. — Elinná Krisztus palástjáról a csattot. E. — Elitta az eszét. D. — Ha borba fürösztenék, bőre is elinná a bort. D. — Szürben szedett pénzét kamukában elitta. E.

Eljár a szája. S. — Holdvilág nélkül is szerencsésen eljár. D. — Eljár a tilalmasba és fel se veszi. D. — Eljárta menyasszonyi táncát. D. — Nehéz a némának szaván eljárni. D. — Nehéz az öregnek a frisset eljárni. D.

Eljön a hajnal, ha nem kukorékol is a kakas. D. — Eljön az idő, meg-

ázik a tüdö. D. — Eljön az idö, megfő a tüdő. ME. — Eljön talán szép szóra. D. — Ha öreg fejsze esik is, eljövök. E. — Szénára szokott bika eljő holnap is. D.

Elkanyarit mindent. KV.

Elkap. Alázatos macska elkapja az egeret. D. — Busul, mintha elkapta volna kenyerét a kutya. E. — Busul, mintha elkapta volna kenyerét a macska. E. — Elkapta a nyaklevest. D. — Kenyérét a kutya elkapta kezéből. D. — Kezéből a kenyeret nem kapja el a kutya. (Fogoly.) E. — Nem kapja el kenyerét a kutya. (U. a.) E. — Ne légy háj, mert elkap a kutya. S. — Oly helyre tették, a hol a komondor nem kapja el kenyerét. (Börtön.) D. — Szépen elkapta a süveget. (Ügyes. Süveges magyar táncról.) D.

Elkárhozik. Kinek Krisztus a barátja, nem kárhozik az el. E. — Szerencsés gyermek, kinek az apja elkárhozott. (Gazdag.) Sz.

Elkel. A hol ló nincs, szamár is elkel. D. — A jó bor cégér nélkül is elkel. Decsi János. — A jó gyümölcs mellett a rossz is elkel. D. — A jó leány farsang után is elkel. D. — A jó portéka vásár nélkül is elkel. D. — A nagy disznók mellett apraja is elkel. D. — Asszonyfán is elkel a bor. D. — Csak eleinte válogat az ember a szilvában, aztán a férgese is elkel. D. — Csutora nélkül is elkel a jó bor. E. — Elkelt a kún a Körösön. S. — Elkelt sava, sótalan a szava. D. — Ha jó lett volna, régen elkelt volna. D. — Hogy ha elkel borod, elkeltek barátaid is. KV. — Nagyja után apraja is elkel. E. — Néha a maradék is elkel. D. — Sok darab málé kel el egy esztendő alatt. D. — Vásár nélkül is elkel a jó áru. KV. — Vásár nélkül is elkel a jó leány és a jó ló. Sz. — Volt de elkölt. (Elfogyott.) D.

Elkerül. A ki egy kis nyavalyát el akar kerülni, nagyobba esik. KV. — Az okos, ha tőle kitellik, elkerüli a sarat. D. — Bolondság attól félned, mit el nem kerülhetsz. E. — Csak el nem kerülhette a szálfát. (Akasztófát.) D. — Elkerülte a szelet. (Szerencsés.) D. — Hitvány koldus, ki egy házat el nem tud kerülni. D. — Kevés róka kerüli el a csávát. D. — Ki csóválja a rókafarkát, nem kerüli el a csávát (Ravaszkodó bajba kerül.) E. — Kinek apja akasztófán száradott, azt a fia sem kerüli el egykönnyen. D. — Minden tőrt elkerül az okos madár. D. — Nem minden agg róka kerüli el a csávát. D. — Nyomorult koldus az, ki egy házat el nem tud kerülni. E. — Sorsát senki sem kerülheti el. S. —

Elkeseredik. El van keseredve mint a fanyelü bicsak. (L. bicsak.) Ny. 18.

Elkeverte a kalapácsnyelvet. (Bepiszkitotta.) Ny.

Elkevélyedik. Ha a kutyabőrére eleve innának, elkevélykednék. D. —

Elkezd. Ez nem gyermekjáték, hogy hamar elkezdjék és hamar végezzék. D. — A mit elkezd, soha sem tud belőle kigázolni. (Fecsegő.) KV. — Nem elég elkezdeni, véghez is kell vinni. KV.

Elkér. Debreceni szokás, ha elkérnek tőled valamit, te menj érte. Ny. 21. — Ha malacot mutatsz, disznód is elkéri. D.

Elkésik. Elkésett mint a rák az élesztővel. Ny. 3. — Elkésik még a mennyországból is. S. — Jobb mindenkor sietni, hogysem mindig elkésni. KV. — Jobb mindenkor sietni, mint egyszer elkésni. S.

Elkészül. A sok beszéd nem készül el hazugság nélkül. D. — Istráng tartson, mig a kötél elkészül. S. — Sok tűt ölt a szabó, mig a nadrág elkészül. D.

Elkocsmázta mindenét. D. —

Elkopik. A fog is végtére elkopik. D. — A hazugságban kopott el a nyelve. D. — A márványlépcsö is késöre elkopik. D. — A tengelyt sem

kenetné meg, ha el ne kopna. D. — Aczél pennának is elkopik a foga. D. — Csoda, hogy eddig el nem kopott nyelve. D. — Elkopott a foga. D. — Elkopott mint a dob. D. — Elkopott ujjabőre a pénz olvasásban. D. — Esze kerekei elkoptak. B. — Fogcsikorgatásban foga is elkopott. D. — Idővel a csoroszlya is elkopik. D. — Nyelvének felét elkoptatta immár. D. — Régen elkoptatta fiatal fogait. D. — Talán a világnak sarka is elkopik. D. — Végtére a szép hám is elkopik. D. — Végtére a vadkannak agyarai is elkopnak. D.

Elkótyavetélték minden jószágát. (Dobra verték, eladták.) D.

Elkölt. A ki keveset főz, hamar elkölti. E. — Elköltené a Krisztus palástyát is. Ny. 1. — Elköltené a Dárius kincsét is. E. — Elkölti, hogy kárba ne vesszen. (A bort.) D. — Könnyen jött pénz, könnyen elköltődik. D. — Nehéz a pénzt keresni, de könnyü elkölteni. KV. — Nehéz meleg tarhonyát fúvatlan elkölteni. D. — Nem kell egyszerre egy ökröt elkölteni. KV. — Nem kell egyszerre mindent elkölteni. KV.

Elkövet. Bűn, ha sokan is követik el, nem lesz kisebb. S.

Elküldte mint Pajzos a papot. (P. zemplénmegyei birtokos vendégét nem akarta elereszteni, azért nem fogatott be neki, hanem botot adott kezébe: »tessék, hogy ne menjen gyalog.«) E.

Ellakik vele egy fecskefészekben is. D. — Ellakott a forrásból. (Jóllakott.) D. — Ellakott mint a dob. (Jóllakott.) D. — Csak ne dolgozzék, ellakik a disznóólban is. D. — Elmehetsz, el is lakhatsz miatta. D.

Ellik. A hol vigyázatlan a leány, csirkét ellik a kánya. (Elviszi a csirkét.) D. — Ló elli a csikót, de abrak az anyja. E. — Tehén csikót ellett. S.

Ellenség. A félénk nem győz ellenséget. B. — A hadakozásban jobb lovadat az ellenség sövényéhez, mint a magadéhoz kötnöd. (Inkább légy támadó a harcban.) KV. — A hány szolgánk, annyi ellenségünk. KV. — A hizelkedő alattomos ellenség. D. — A katonának legnagyobb ellensége a félsz. D. — Az éhes mindennek ellensége. B. — Adj kölcsön, ha ellenséged nincsen. ME. — Adjon Isten mindenjót, bort, pecsenyét, olcsó sót, a lengyelnek sok borsót, ellenségnek koporsót. Sz. — Attól tarthat a jó vezér, hogy az ellenséget nem győzi nyakkal. D. — Álmában is ellenséggel harczol. D. — Barátja volt, ellensége lett. D. — Becsüld ellenségedet, ő mondja ki hibádat. D. — Békét kiván még az ellenség is. D. — Egyik idő a másiknak ellensége. KV. — Ellenségemnek sem kivánom. B. — Ellenségeddel társpoharat ne igyál. D. — Ellenségének is köszön. D. — Ellenség, nem ellenség, neki egy patvar. D. — Ember embernek ellensége. D. — Futó ellenségnek arany hid. Hunyadi János. — Házi ellenség a test, fris a rosszra, jóra rest. Cz. — Jó barát vize édesebb az ellenség mézénél. S. — Jó barátból lesz az ellenség. S. — Jónak jobb az ellensége. ME. — Jónak rossz az ellensége. S. — Jobb a lovat ellenség sövényéhez, mint maga karójához kötni. (L. fent.) D. — Ki ellenséggel cimborál forrót öntenek alája, ha eszén nem jár. Cz. — Kicsiny ellenséget sem jó megvetni. K. — Kinek isten a barátja, nincsen ellensége. D. — Kinek más fegyvere van a kezében, nem hány szemetet ellensége szemébe. K. — Kinek nincsen ellensége, kölcsönözzön valakinek valamit, tüstént arra talál, ha kéri. D. — Könnyü ott vitézkedni, hol nincs ellenség. E. — Könnyü kérkedni, hol távol az ellenség. KV. — Könnyü az ellenséget maga után hajtani. D. — Maga térengeti, hajtja is az ellenséget. D. — Maga után hajtja az ellenséget. B. —

Mennyi szolgád, annyi ellenséged. KV. — Ments meg uram jó barátaimtól, ellenségeimmel majd csak elbánok magam is. ME. — Mosolygó ellenségedet kerüld. KV.— Mosolygó ellenségnél nincs ártalmasabb. E. — Nem hajtja maga után az ellenséget, hanem maga előtt. D. — Nem okosság a titkot ellenségnek kijelenteni. E. — Nem tanácsos ellenséggel társpoharat inni. B. — Okos ember ellenségétől is tanul. S. — Ott keresed az ellenséget, a hol nincs. KV. — Rajta magyar, rajta, jön az ellenség, a kutya fajta. S. — Sarkával fenyegeti az ellenséget. (Fut.) M. — Számot nem tart ellenségeire. D. — Szép szó ellenséget is megbékéltet. D. — Tanulni szabad az ellenségtől is. S. — Többet árt a királynak a hizelkedő, mint az ellenség. K. — Ugy légy másnak barátja, hogy magadnak ellenségévé ne válj. D. — Ügyetlen jó barát rosszabb az ellenségnél. ME. — Viz a tüznek ellensége. S.

Ellép. Az utból is elléphet a ló. (Félre léphet.) D.

Ellen. Halál ellen nincs orvosság. E. — Halál ellen nincs fü kertben. ML. — Hideg ellen nincs vitéz. D. — Ha isten velünk, ki ellenünk. ML. — Nehéz a szél ellen hugyozni. D. — Nehéz ököllel a fal ellen. D. — Szél ellen hugyozik. E. — Szél ellen ne peselj. D. — Szél ellen vizel. D — Természet ellen nehéz rugódozni. ME. — Természete ellen van, mint rabnak a siralomház. D. — Viz ellen nehéz az uszás. D. — Viz ellen törekedik. D.

Ellenkezik. Tüz a vizzel ellenkezik. D. — Tüz, viz nem ellenkeznek ugy egymással. E. — Ellenkező dologban válik meg, ki mire való B.

Ellentáll. A hol senki ellent nem áll, ott győzelmeskedik. KV. — Ellent áll akárki ellen. D. — Könnyü a kis szélnek ellentállani. D. — Tüzes nyárssal állott ellent. D.

Ellentmond. Ha a békét szereted, ne mondj ellent senkinek. D. — Ha bút látni kivánsz, senkinek se mondj ellent. D.

Ellentvetni. Nincs mit ellentvetni. D.

Ellop. A ki egy tüt ellop, ökröt is próbál az. KV. — A mit a ház ellop, elő is adja azt. (A mi a házban elvész, előkerül.) E. — Addig zárd be istállódat, mig el nem lopják lovadat. D. — Akkor zárja istálóját, mikor ellopták a lovát. D. — Busul, mint kinek hat ökrét szekeréből ellopták. D. — Ellopná az isten palástját is. D. — Ellopta a czigány asszony fésüjét. (Borzas.) Ny. 1. — Ellopták a turbát, de nálam a kulcsa. (Táskát.) M. — Hogy el ne lopják, szekrénybe zárta eszét. D. — Ki a singet elvitte, a rőföt is ellopta. D. — Ki a singet ellopta, a rőföt is nála keresik. D. — Nem fél a német, hogy ellopják a gatyáját. (Mert nincs neki, csak plundrát hord.) D. — Rajta pénzen király képe, mégis ellopják. E. — Szemedet is ellopná. E. — Tudja isten, ki lopta el még a kis fejszét is. E.

Ellő. Ellődözték a puskaport, mint a nagyidai czigányok. E. — Nehéz az ellőtt nyilat visszahuzni. E. — Néha a czél mellett is ellövünk. D.

Elmarad. A mi halad, el nem marad. E. — Azért is elmarad a sütés, ha liszt nincs. Ny. 7. — Elmaradt mint a Noe hollója. (Oda veszett.) E. — Sokszor azon is elmarad a sütés, hogy nincs liszt. Ny. 8.

Elmar. Örül a gunár, ha másét elmarta. D.

Elmászott mint a kajdi ködmön. E.

Elme. A busulás még a nagy elméket is földhöz veri. D. — A rossz erkölcs megvesztegeti a jó elmét is. B. — A szerencsétlenségben legjobb a vig elme. KV. — A vidám elme gyakran elmegy sétálni, de az okos többnyire otthon marad. (Az okos ember soha sem felejti el magát.) D. — Az asszonyembernek hosszu a haja,

de rövid az elméje. M. — Az asszonynak hosszu a haja, rövid az elméje. KV. — Az érettebb elme későbben hisz. (Nehezebben hisz.) B. — Elméjében eszik, ki az evő embernek köszön. E. — Gyakorlást kiván az elme. KV. — Ha elméd nem vigyáz, hallásod is elvész. (Ha nem figyelsz oda, nem hallod meg.) E. — Heverő testben bujdosik az elme. Cz. — Mit az elme ébren forgat, avval játszik álom idétt is. Bsz. — Ne nézd a szép subát, de vizsgáld az elmét. E. — Vén elme, fiatal erő veri meg a hadat. B. — Vén ember elméje és az ifjak ereje verik meg a hadakat. Sz. — Vén ember elméje és az ifjak fegyvere verik meg a hadakat. KV. — Arany elmének gyöngy a gondolatja. B.

Elmegy. Ebül jött, ebül el is ment. S. — El kell menni az ur dolgára. (Meg kell halni.) D. — Elmegy őszszel a fecske, de öt a veréb nem követi. D. — Elmehetsz Bazinba, Bisztricára zabot hegyezni. S. — Elmehetsz, el is lakhatsz miatta. D. — Elmehetsz Igricibe paprikáért. Ny. 3. — Elmehetsz Iprityomba jeget aszalni. Ny. 3. — Elmehetsz Kukutyinba zabot hegyezni. Ny. 3. — Elmehetsz Kukutyinba zabot hegyezni, jeget aszalni. Ny. 12. — Elmehetsz Kurdra búcsura. S. — Elmehetsz oda, a hol a part szakad. Ny. 12. — Elmehetsz pokolba parét szedni. S. — Elment Ábrahám kebelébe. ME. — Elment az esze. D. — Elment egyszer egy vén asszony, soha sem jött vissza. (Senki sem sajnálta.) D. — Elment Karabukára ecetet darálni, homokot kötözni. (L. ecet.) Ny. 2. — Elment, mint a kinek orra vére foly. E. — Elment mint a tavali hó. D. — Elment világra, mint a Hurányi kutyája. Ny. 3. — Hamar elment mint a tavaszi hó. D. — Hoszszu orral elment. (Német.) E. — Jobb szépszerrel elmenni, mint kitaszigáltatni. D. — Jobb szépszerrel elmenni, mint kénytelenségből. E. — Mindnyájunknak el kell menni. (Halál.) ME. — Nincs mit tenni, el kell menni. (U. a.) S. — Rád sem néz, ha melletted elmegyen. D. — Sok ember elmén messzire, aztán jön eszire. Ny. 2. — Sóért elmegy, de szóért nem megy el a szomszédba. D. — Száján az ember messzire elmehet. E. — Szent igaz : elmegyünk. (L. fent.) D. — Székely a pokolba is elmegyen, csak megfizessenek. S. — Tapodásnyira sem lehet vele elmenni. (Nyakas.) D. — Ugy elmegy, ugy megmegy, jobban se kell. (Eleven öreg.) E.

Eloldja a kereket. (Fut.) S. — Eloldotta a hajókötelet. (U. a.) S. — Eloldzott a bocskorszij. (Hazudik.) E.

Elolt. A mi derék tüzzé vált, nehéz eloltani. D. — Ha lehetne vérével oltaná el a tüzet. D. — Ha mécsben a zsir sok, a mécset is eloltja. D. — Könnyü az uj és kis gyuladást eloltani. D. — Gyémánt is elolvad, nem csoda, ha a jég. D. — Majd elolvad a hó. (Lesz még jobb világ is.) D.

Elolvasta az egész bibliát. (Kevély.) D.

Eloszlik mint a buborék. Vör.

Előbb a tálba, aztán a szájba. E. — A kanált előbb viszik tálba, mint szájba. E. — Előbb apád anyádnál. D. — Elöbb jár a nyelve, mint az esze. S. — Előbb rágd meg, aztán köpd ki a szót. S. — Elöbb szalmán feküdj, aztán párnán. Ny. 9. — Előbb szól a ludas asszony. D. — Előbb találta meg, mint más elvesztette. (Lopott.) S. — Elöbb tojik a tyuk, azután kodácsol. (Munka után dicsekedjél.) D. — Elöbb tojik a tyuk, azután kotkodál. (U. a.) Ny. 22. — Előbb van gyerek mint ruha. (Mint gyermekruha, ilyes az elsö gyermeknél történhetik.) Ny. 5. — Elöbb volt a lábfogó, mint a kézfogó. (U. a.) E. — Énekel előbb a diák, aztán kap alamizsnát. D. — Jobb elöbb félni, mint aztán rettegni D. — Ki elöbb jön, előbb őröl. KV

— Ki elöbb, elsöbb. E. — Ki elöbb megy a malomba, elöbb öröl. E. — Korpád legyen elöbb, semmint kutyát tartasz. D. — Mindennek elöbb gondold el a végét. D.

Előbbi. A mocskot ugyan kivehetni a selyemruhából, de előbbi fényességét vissza nem adhatni. D. —

Előbbvaló az ing, aztán a lájbli. Ny. 5. — Előbbvaló a becsület a szalonnás káposztánál. E. — Elöbbvaló a süveg a kontynál. (Férfi az asszonynál.) E. — Hallgass kása! elébbvaló a káposzta. Ny. 1.

Előgyámolit. Bizzál az Istenben, elögyámolit. (Megsegit.) E.

Előhasu. Büszke, mint az elöhasu menyecske. (Más állapotban levö.) D. — Elöhasu gazda. (Szegény.) D. — Elöhasu gvardián. (Nagyhasu.) D. — Elöhasu menyecske. (Rátartós.) D.

Előkerül. Hamar elökerül mint a péntek D. — Hamar elökerül mint a péntek és szombat. D.

Elől. Elöl kopasz, okos kopasz; hátul kopasz, bolond kopasz; felül kopasz, koros kopasz. E. — Akkor jó utazni, mikor mind elöl, mind hátul elegen mennek. KV. — Elöl viz, hátul tüz. KV. — Futunk egymásután, de te leszesz elül. E. — Jobb egy lámpás elül, mint kettö hátul. KV. — Kezd elül, mint Nagyidai az utat. (Nem ugy ment hazafelé, mint a hogy jött, azért hát visszament és elöl kezdte.) Ny. 11. — Jobb elül egy seb, mint hátul egyse. (Jobb a vitézség, mint a futás.) D. — Elül-hátul semmi sincs. (Német.) E. — Elül-hátul vas. D. — Elül-hátul szemfüles. (Ravasz.) D. — Megszokta a tehén, hogy borját elülhátul nyalja. D. — Tehén a borját elül-hátul nyalja. D.

Elől. Erös mint az oláhecet, mely az oláhban a halálos vétket is elöli. D.

Elölt. Sok tüt elöltenek addig a szabók. S.

Elönt. Helyen van mint Gerjen, mikor hétszer leégett, nyolcadszor meg a Duna elöntötte. (Nagyon szerencsétlen, sok baj éri.) Ny. 8.

Előránt. Néha a kolompot is elörànditják. D. — Akármiben vétnek a nagyok, a szegény embereket rántják elö. D.

Előrelát mint a tanult ember. (Tapasztalt.) D.

Elővesz. Mit félre nem tettél, elö sem veheted. KV. — Mikor szükséges, elö tudja venni eszét. B.

Előbbre a löcscsel. D. — Ki szüntelen elöbbre nem törekszik, hátra marad. B.

Előre. A félénk juhoknak is elöre a java. D. — A medvebörre elöre iszik. Sz. — A mi elöre van, ahhoz leghamarabb férhetni. B. — A rosszban jobb hátra menni, mint elöre. D. — Az okos vadász nem iszik elöre a medvebörre. D. — Derék ember a kocsis, hogy elöre ül. D. — Elöre a zászlóval. D. — Egyet elöre, kettöt hátra. S. — Elöre egy lépéssel fiam. D. — Elöre, elöre, mint a csobádi löre. Ny. 6. — Elöre iszik a medve börére. E. — Elöre inni a rókabörre. E. — Elöre iszik, mint a ványaiak a gödényre. E. — Elöre kéri a bért. D. — Elörelát, hogy mit tegyen, de hátra nem, hogy valamit megboszuljon. D. — Elöre százados tizenkét porcióval. (A századosnak több a fizetése, járjon elöl jó példával.) D. — Forgott ember nemcsak hátra, hanem elöre is néz. E. — Gazdag pénzzel, szegény észszel megyen elöre. D. — Hátul keze, elöre lába. D. — Jó zsivány, ki elöre mondja, hogy lopni akar. Ny. 6. — Jobb elöre félni, mint utoljára rettegni. D. — Megnézd elöre hegyes-e vagy horgas. D. — Mind elöre, mind hátra erösen támaszkodik. (Részeg.) D. — Mindig hátra, elöre sohasem gondolkodik. D. — Nem elöre, hanem hátra tántorog. (Nagyon részeg.) D. — Nem jó elöre alkudni a róka börére. ME. – Szedd elöre a lábod. (Siess.) D. — Zsoltár

számát sem tudja, mégis előre énekel. D. — Előre-hátra tekint. D.

Először ólad legyen, aztán végy disznót. Ny. 1. — Könnyen vétkezik az ember egyszer, még könnyebben először. D. — Minden óság ujság volt először. S. — Zsidó is megverte fiát, mikor először nyert. E. — Zsidó is megveri fiát, ha először nyer. Ny. 3.

Előtt. A mi előtted van arra vigyázz. D. — Ki a győzelem előtt tapsol, aligha nem utána búsul. D. — Orrod előtt van, ráfenheted fogad. D.

Elmerül. Addig uszik a kobak, mig egyszer elmerül. S. — Addig uszik a tök, mig el nem merül. D. — Addig uszik a tök, mig egyszer elmerül. E. — Mindaddig uszkál az alma, mig elmerül. B. — Uszik, mig el nem merül. (Az adós.) E.

Elmetsz. Könnyü holtnak a fülét ugy elmetszeni, hogy meg ne érezze. D. — Ő is elmetszi, a hol meg nem sült.

Elmélkedik. Ki sokat nevet, keveset elmélkedik. D.

Elmocskolta a kalapácsnyelet. D. — Elmocskolta a korbács nyelét. D.

Elmond. Az elmondott szót nem lehet visszanyelni. D. — Álmában is elmondja. (Jól tudja.) E. — Elmondja mint a miatyánkot. ME. — Elmondja mint a szajkó. S.

Elmosta az árviz. D. — Elmosta a viz. D. — Elmosta annak a hirét is az eső. S.

Elmorzsol Sok jó bort elmorzsolt már életében. D.

Elmulik. A gondolat hamar elmul. D. — A kenyérsütés liszt hián is elmulik. E. — A kenyérsütés a liszten is elmul. D. — A mi elmult, arra minek vásik fogad. E. — A mi elmult, elmult. E. — A mi volt az elmult, talán ebre fordult. (Rosszra fordult.) B. — A szép tavasz is hamar elmulik. D. — Álom, esős idő, magától elmulnak. D. — Elmult a szomjuság, nem barát a kút. D. — Elmult a vásár. (Késő.) Sz. — Elmult dolognak felejtés a vége. B. — Elmult esőnek nem kell köpönyeg. E. — Elmult esztendők mindig jobbak. B. — Elmult időt ne sirass. E. — Elmult idő soha vissza nem jő. S. — Elmult mint a tavalyi hó. E. — Elmult mint a tavaszi hó. D. — Ha a pénz nem volna, sok kevély elmulna. D. — Ha a szeretet elmult, sohase volt igaz. D. — — Mindig jobbnak tartják az elmult esztendőket. D. — Nem igaz barátság, mely könnyen elmulik. E. — Nem mulik el búcsú békével. (Verekedés.) Ny. 4. — Régen elmult a pünkösdi királyság. D. — Sohse búsulj, ugy is késő, a mi elmult vissza nem jő. Np. — Sok idő elmulik, mig jó válik ő belőle. D.

Elmulaszt. Ha ma egy órát hiában elmulasztottál, holnap egész nap fel nem találod. E.

Elenyészik. Tündököltem mint az üst, elenyésztem mint a füst. D.

Elnadrágolták. (Elverték.) S.

Elneveti a javát. E. — A ki hamar elneveti magát, nem messze a bolondságtól. D.

Elnevez. Mindennek elnevezte, csak jónak nem. S.

Elnémult mint a harang nagypénteken. S.

Elnéz. Ha bús bújában megrészegszik, azt el lehet nézni. D.

Elnyal. A nyul elnyalta a jószágot. (Sok vendégség tönkre juttat.) Ny. 1.

Elnyel. Az embert el ne nyeld. D. — Elnyelte a horgot. (Vége.) D. — Elnyelte, mint Borók az egy szem meggyet. Ny. 3. — Kis lyuk a torok, de egész falut elnyelhet. D. — Mindent maga akar egyszeriben elnyelni. D. — Mindent maga akar elnyelni, mint a farkas. D. — Nem tudni az ég emelte-e fel vagy a föld nyelte el. D. — Nyeljen el a föld, ha nem igaz. S. — Sokan örömest kiadnák, a mit elnyeltek. D. — Szunyogot megszüri, a legyet elnyeli. KV.

Elnyer. Azé a világ, ki élvezheti, azé a mennyország, a ki elnyerheti. S. — Elnyerte az arany almát. (Legszebb.) D. — Elnyerte az arany perecet. (Szerencsés.) D. — Sokan futnak, de csak egy nyeri el a pálmát. KV.

Elnyom. Elnyomott a buzgóság. (L. buzgóság.) E. — Ha a konkolyt nem nyüvöd, a buzát elnyomja. KV. — Mit kis ujjaddal elnyomhatsz, ne nyomd azt nagygyal. E. — Nagy fa alá vetette vállát, elnyomja. D.

Elparancsol. Nehéz annak parancsolni, ki elparancsolhat valakit. D.

Elpatkol. Igen finom ember volt, jó hogy tőlünk elpatkolt. (Elment:) D. — Sok elpatkol addig. D. (Meghal.)

Elpattan mint a szappanbuborék. E.

Elpazarol. Nem gyüjthet annyit a fösvény atya, mennyit a tékozló fiu elpazarolhat. B.

Elpárolgott mint a kámfor. (Eltünt.) S.

Elpártolt az istentől is. D.

Elpirult mint a piros pipacs. B. — Elpirult mint a tüz. M.

Elpirulás a jó erkölcs jele. ME. — Legszebb szin az elpirulás. KV.

Elragadta a szent Mihály lova. (Meghalt.) D. — Elragadták a lovak. (Elbizta magát.) E.

Elránt. Elrántották alóla a gyékényt. (Meghalt.) Sz. — Ki sem tudja, mely nap elrántják a gyékényt alóla. M.

Elrejt. A föld is kiokádja gyomrából az elrejtett dolgokat. B. — Az elrejtett tudománynak semmi haszna sincs. KV. — Elrejtett kincs, rossz feleség, ki nem megy eszedből. E. — Elrejtett kincsnek, titkos hegedünek kevesen süvegelnek. K. — Elrejtette magát mint vászon Pál. (A bujosdi játékban a kutba mászott s belefult.) D. — Elrejtözött mint Kani Ruzsa. Ny. 1. — Néha a titok elrejtés többet ér a szólásnál. D.

Elrekedt a locsogásban. D.

Elrepül. Akkor keres puskát, mikor elrepült a varju. KV. — Nem jó fecskének a verébbel pörlekedni, a fecske elrepül, a veréb megmarad. (A gyengébb huzza a rövidebbet.) B. — Olyan cifra, majd elrepül. Ny. 5.

Elrezelte minden becsületét. D.

Elrítták azt a Bariak. Ny. 6. — A mely kutyát éri a kö, az rivakodik el. D.

Elront. Egy rothad alma százat is elront. S. — Ha a csikót hamar fogod be, hamar elrontod. D. — Sokat végeznek Bécsben, de elrontják az égben. D.

Elsikamodott a síkon. (Elcsúszott a sikoson.) D.

Elsóz. Sok szakács elsózza az étket. Sz. — Sok szakács elsózza a levest. D. — Szerelmes volt a szakácsné, elsózta az ételt. S.

Elsomfordál. (Odább állott.) B.

Elsoványodott a szerelemben. D.

Első. A hátulsó kerék el nem éri az elsöt. D. — A hátulsó kocsikerék könynyebben forog az első után. D. — A szentháromság után az első személy. (Kevély.) D. — Az első akasztófa neki készült. D. — Az első éteknek izét megtartja a csupor. B. — Az elsök utolsókká és az utolsók elsökké lesznek. Szentir. — Azt gondolja: ő az első személy a szentháromság után. (L. fent.) E. — Aggszó szerint: egyféle állatnak sem jó az első kölyke. Pázmán. — Ebnek sem jó az első fia. E. — Ebnek sem jó az első kölyke. S. — Egész csordában ő az első parancsoló. (Bika.) D. — Elsö a szerencse, második az áldás. E. — Első az igazság. E. — Első béresnek szegödött a hazughoz. D. — Első boldogság a jó ész. KV. — Első és utolsó az asztalnál. D. — Első kerék után forog a másik is. D. — Első kerék után forog a hátulsó. S. — Első kufár után megy fel a tojás ára. D. — Első nyerés cigány vesztés. Ny. 2. 14. — Első pendelben kell megverni az asszonyt. (Elejével.) Ny. 2. — Első, utolsó a tálban. (Telhetetlen.) E. — Első vétek bocsánatot érdemel. E. — Jók közt inkább

utolsó, mint rosszak közt elsö. E. — Jobb kicsinyek közt elsőnek lenni, mint nagyok közt utolsónak. S. — Kutyának se jó az elsö fia. E. — Kutyának se jó az elsö kölyke. (Rossz.) D. — Legjobb az elsö gondolat. (Német.) S. — Még az ebnek se jó az elsö fia. M. — Még az ebnek sem jó az elsö kölyke. KV. — Minden ütközetben elsö. D. — Nem csak az elsö kereket kell nézni, hanem a hátulsót is. E. — Ő az elsö minden kocsmában. D. — Rátalált, mint vak Miska az elsö székre. Ny. 3. — Ül, mint Kiss Anna az elsö urával. Ny. 4. — Vakok között egyszemü az elsö. E. — Vigyázz, mert egyszer egymásután futunk, de te leszö az elsö. D.

Elsül. Ha isten akarja, aludtej is elsül. E. — Ha isten akarja a bot is elsül. S. — Ha isten akarja a kapanyél is elsül. E. — Ha isten akarja a villanyél is elsül. D. — Ha Mária akarja az aludtej is elsül. D. — Ki szerencsés, annál kapanyél is elsül. D. — Magától is elsülhet a puska. D. — Nem sült el a puskája. S. — Néha a disznóláb is elsül. Ny. 3. — Néha még a kapanyél is elsül. E. — Rosszul sült el a puska. D.

Elsülyed. Ugy megijedt, majd elsülyedt. E.

Elszakad. A pókháló hamar elszakad. D. — Az ördög mérte azt a mérföldet, akkor is a kötele elszakadt. (Hosszú ut.) D. — Elszakad a húr. E. — Elszakadhat a kötél, ha vastag is. D. — Erösen felvont íj, nagy hamar elszakad. D. — Ha elszakad az a húr, megfizeti ez az ur. E. — Ne húzd a gyengét erösen, elszakad. D. — Néha cimbalmosnak is elszakad az öreg húrja. D. — Néha a pányva is elszakad. D. — Ördög mérte, elszakadt a lánca. (L. fent.) E. — Sok okot lel, ki el akar szakadni barátjától. E. — Száz fonalu kötél el nem szakad. D.

Elszakaszt. Elszakasztotta a kötelet, mint a szilaj marha. D. — Elszakasztotta a kötöféket. (Szilaj.) D. — Ha cérnára kötnéd, azt se szakasztaná el. D. — Könnyü a vékonyt elszakasztani. D.

Elszalad. Elszaladt a kutya a lánccal. S. — Elszaladt mint a Dürgő kutyája. (Soha se jött vissza.) Ny. 8. Elszaladt, mint Kóré a maléval. Ny. 1. — Ha adnak vedd el, ha ütnek szaladj el. Ny. 1. — Hamarább elszalad a teknyösbéka. D. — Jobb az elesett, mint az elszaladt katona. D.

Elszalaszt. Bagolyhoz kapott, sólymot elszalasztott. ME. — Bagolyt akart fogni, elszalasztotta a sólymot. B. — Elszalasztotta eszét. D. — Nem azé a madár, a ki elszalasztja. Arany. Ny. 1. — Nem azé a nyul, a ki elszalasztja, hanem a ki megfogja. Ny. 2.

Elszaporodik az egér, ha el nem vesztik. D.

Elszarta a kalapácsnyelet. (Oda van a becsülete, hitele.) E.

Elszáll. Akkor keresi a puskát, mikor a varju elszállott. D. — Ha a madarat farkon kapod és elszáll, elégedjél meg farka tollával. D. — Hálátlan kakuk elszállott. D. — Késöbbre száll el a gólya, mint a veréb. (A verebek nem költözködök s igy soha sem szállnak el; a gólya késöbb távozik. A nagy test lassubb.) D.

Elszedték orra elül az epret. D.

Elszeli örömest, a hol megsült. D.

Elszenved. Az isten is elszenvedi bolondságainkat. D. — Csizmájában a kövecset is elszenvedi. D. — Egyszerre a szegénységet és vénséget nehéz elszenvedni D. — Ha a pofoncsapást elszenveded, máskor dorongot hoz reád. Cz. — Elszenvedi szamár a verést, csak enni adjanak. E. — Elszenvedi mostoháját is. D. — Ki a régi bosszuságot elszenvedi, magát ujra késziti. D. — Néha a házban a szemetet is elszenvedik. D.

Elszédült mint a macska a fingásban. E. — Igen fen kezdesz héázni, elszédül agyad. Pázmán.

Elszéledtek, mint az ütést halló kutyák. D.

Elszoktat. A mocsártól nehéz elszoktatni a disznót. E. — Nehéz az ebet a hájas szijról elszoktatni. KV. — Nehéz az ebet a hájról elszoktatni D.

Elszórt dohánymagot nehéz felszedni. D. — Csak azért kap a hiren, hogy ismételszórhassa. D.—Könnyebb a mákot elszórni, mint összekaparni. D. — Szedje fel a ki elszórta. (Ezt a cigány mondotta, mikor aratni hivták.) E.

Eltagad. Aggszó, de igaz, hogy: betegséget, sántaságot, szegénységet senki el nem tagadhat. Pázmán. — Csak innia adj, apját is eltagadja. D. —Köhögést, sántaságot, szegénységet nem lehet eltagadni. ME. — Nehéz a bút eltagadni. D. — Valamit eltagadni annyit tesz mint lopni. D.

Eltakar. A hosszu ruha sok szégyent eltakar. D. — A jól eltakart rosszat ki ne ásd. D. — Mész, bors és csuklya sok rosszat eltakar. KV.

Eltakarit. A város költségén (eltemették) takaritották el. (Érdemes férfiu volt) D.

Eltalál. Eltaláltad a bibéjét. B. — Eltaláltad a csiklóját. E. — Eltalálta mint Balázs pap a vecsernyét. (L. Balázs.) B. — Eltalálta mint cigány a buzavetést. (Szántás nélkül elszórta.) Ny. 6. — Eltalálta szarva közt a tölgyét. Ny. 7. — El nem találja a célt. D. — Ha el akarod találni a célt, feljebb irányozz. K. — Könnyü eltalálni a kolbász csiklóját. E. — Nehéz minden embernek szája izét eltalálni. ME. — Nehéz minden embernek szája kérőjét eltalálni. D. — Nem találtad el a bibéjét. E. — Pokol utját szembekötve eltalálni. S.

Eltanul. A rossz kutya mellett a jó is eltanul. D. — Ha egy tyuk uszni tudna, a többi is eltanulná. E.

Eltart. Egy ideig csak eltart, mint a kisrákosi ember felesége. Ny. 6. — Eltart a világ egész végig. D. — Eltart addig, mig a szél eláll. (Kevés ideig.) (A szél általában az ingatagság, állhatatlanság jelképe.) Ny.

Eltáncol. Ha becsületes asszony nincsen, kurvával is eltáncol az ember. Ny. 10.

Eltemet. A vármegye temettette el. (Felakasztották.) D. — Eltemették a tele hordóba. (Részeg.) D. — Eltemették szemfödél nélkül. (Felakasztották.) D. — Meg sem halt, már is el van temetve. (Oda a becsülete.) S. — Pozdorjának haszna az eltemetés. (Semmire sem használható.) D.

Elterül mint a lasponya bokor. Ny. 1.

Eltékozol. Nem kereshet annyit a jó gazda, mennyit a rossz gazdasszony eltékozolhat. D.

Eltép. Könnyü a pókhálót eltépni. S.

Eltévesztette az országutját. D. — Jó kalauz után nehéz eltévedni. D. — Jobb az utnak feléről visszatérni, mint eltévedni. D. — Ki egyenes uton jár, nem téved el. S.

Eltilt. A pohánkától eltiltja a tótot. D. — Nehéz vén kecskét a sótól eltiltani. D.

Eltitkol. A sánta lábat nehéz eltitkolni. D. — Nehéz a bánatot és szomoruságot eltitkolni. KV. — Négyet nem lehet eltitkolni: tüzet, szeretetet, köhögést, szegénységet. Ny. 20. — Sántaságot nem lehet eltitkolni. E. — Szegénységet, betegséget, fogfájást nehéz eltitkolni. S. — Szegénységet meg a köhögést nem lehet eltitkolni. Ny. 10. — Szerelmet és hurutot nehéz eltitkolni. Sz. — Szerelmet, hurutot, szegénységet nehéz eltitkolni. D.

Eltol. Talán borsón tolták el. (Lásd borsó.) E.

Eltölt. Tiszát is el lehetne ezzel tölteni. D.

Eltör. A ki szerencsétlen az egyenesen is eltöri lábát. KV. — A ki egyszer szerencsétlen az az egyenesen is eltörheti lábát. D. — A tojás is csak egyszer törik el. (Becsületet, szüzességet csak egyszer lehet elveszteni.) E.

— Az ugrást el ne vétsd, eltörheted lábad. D. — Az utban törött el csikorgó kereke. D. — Addig jár a korsó a kútra, mig el nem törik. E. — Addig járnak a korsóval a vizre, mig el nem törik. D. — Addig megy a korsó a vizre, mig eltörik. B. — Eltörött a cserép. (Sir a gyermek.) D. — Eltört a mécses. (U. a.) E. — Eltörött a mécses cserép. Ny. 2. — Eltörött a sótartó, nincsen só. D. — Eltört alatta a jég. D. — Eltörte a macska szarvát. D. — Eltört, mint a petrahai vásár. E. — Isten neki fakereszt, ha eltörik másik lesz. S. — Könnyebb az acélt eltörni, mint meghajlitani. D. — Könnyü az üveget eltörni. D. — Nagy utról szerencsésen hazaért, kapujában törött el a lába. D. — Rossz edény nehezen törik el. KV. — Sok tüt eltörnek addig a szabók. D. — A szerencse nádszál, könnyen eltörik. D. — Üres dió, üres pohár, ha eltörik sem nagy kár. E.

Eltörődött mint Godó Sára a lagziban. (Nem táncolt s dicsekedett, hogy elfáradt a táncban.) Ny. 1. — Eltörödött mint a karádi menyasszony. S.

Eltöröl. Nehéz egy nemzetet eltörölni. D.

Eltünt mint a szivárvány. B. — Eltünt mint a tündér. B. — Hamar eltünt mint a szivárvány. D.

Eltür. A közönséges nyavalyát könnyebb eltürni. (Általános.) KV. — Eltüri a papiros akármit irnak rá. D. — Ha több szája lenne, el nem türhetnék. D. — Ki idején reászánja magát, csak eltüri a nyomoruságot. E. — Könnyü a keveset eltürni. D. — Nehéz a sokat eltürni. D. — Orrán a legyet sem türheti el. D. — Sohasem lehetne eltürni az asszonyt, ha a világ fátul is szaporodhatnék. E.

Elún. A kappant is elúnni, ha gyakran etetik. (Ha gyakran azzal etetnek.) D. — Elunta a frisset, csak a lassút járja. (Táncot. Öreg.) D. — Hamar elunja, a ki farkason akar szántani. K. — Járjad, járjad, majd elunod. (Járjad csak a bolondját.) E.

Elugrik. Elugrotta a száztü hosszát. (Kevély, noha nincs mire.) D. — Elugrotta, mint perki leány a férjhez menést. (Leánykorában megesett.) D. — Elugrotta mint a perki tótlány a férjhez menést. B.

Elült madár nem csirikol. (Csiripel.) Ny. 1. — Elülhetünk már, mint az egri pulyka. Ny.

Elüt. A tolvajnak hamar elütik a gombját. (Fejét veszik.) D. — Tromfot tromffal szoktak elütni. S.

Elűz. Az ó szokást elüzi az uj. D.

Elvágja a meddig megsült. E. (Mindent élvez, a mit lehet.) — Elvágta a macska farkát. D. — Elvágták az inát, mint a szilaj tehénnek. D. — Elvágták alatta a fát. D. — Jó hogy gégéjét nem vágta el a bába, midőn köldökét elmetszette. D. — Ha fel nem oldhatni a csomót, elvághatni. D. — Kis daganatért kezét el nem vágatja az okos. D. — Magad alatt a fát el ne vágd. D. — Mindketten elvágják a hol elsült. (Szerelmesek élnek az alkalommal.) D. — Nem felejti kigyó farka elvágását. D.

Elválaszt. Budát Pesttől csak a Duna választja el, mégis hatvan hat mérföld. (Hatvan Budapesttől hat mérföld. Szójáték.) ME. — Mit isten összekapcsolt, ember el ne válassza. Szent irás. — Sem a barát, sem a pap minket el nem választhat. Np.

Elválik kinek lova futósabb. D. — Elválik, mint a szar a májtól. B. — Elválik, mint a szürke a fakótól. S. — Elválik, hány zsákkal tellik. S. — Majd elválik, mint a héj a fájátul. (Majd kitudódik, mi igaz van ebben.) D. — Örömmel kerültünk össze, örömmel váljunk el. D.

Elvár. Várd el a végét. E.

Elver. A but buval el nem verhetni. D. — Busul, mint kinek szölöjét elverte a jég. D. — Busul, mint kinek buzáját elverte a jég. D. — Elveri a

pénzt. D. — Elverték mint a lisztes zsákot. D. — Elverték, mint a kétfenekü dobot. E. — Elverték rajta a port. S. — Ha a verebek a kazalra szoktak, a váz sem verheti el őket. (Madárijesztő váz.) D. — Le sem fektették, mégis jól elverték. D. — Ő verte el a gunárt, hangosan gágog. (Kevélykedik.) E. — Örül mint a másét elverte gunár. D.

Elvesz. A hol semmi sincs, ott a biró sem vehet el semmit. D. — A ki bánja, vegye el róla. (Vegye le róla.) D. — A kinek isten mit ád, ember el nem veheti. M. — A kit isten meg akar verni, eszét veszi el. B. — A kit isten meg akar büntetni, először is eszét veszi el. KV. — A mit isten kinek ád, ember el nem veheti. KV. — A mit félre nem tettél, azt ne is vegyed el. KV. — Az ur adta, az ur elvette. KV. — Elvenni emberség, adni istenség. E. — Elveszi szegény János azt is. (Koldus minden alamizsnát elfogad.) KV. — Ha adnak vedd el, ha ütnek szaladj el. Ny. 1. — Ha rugdos a ló, végy el abrakából. D. — Ha szivóka (pióca) sok vért huzott, tőle elveszik. (Eltávolitják.) D. — Hol nincs, ott az isten sem vehet el. S. — Koldustól elveszi a tarisznyát. (Mire szüksége van.) KV. — Megmetszik torkát, ha elveszik Borkát. (L. bor és leány nélkül nem élhet.) D. — Mi tied tedd el, a másét ne vedd el. S. — Mit egyik kézzel ad, a másikkal elveszi. S. — Ne vedd el, a mit nem adhatsz. E. — Nem vagy barát, hogy a pénzt el ne vedd. D. — Nem veszi el a kutya a kenyerét. (Tömlöcben van.) Ny. 14. — Örömest oda adná mindenét, ha el nem vennék. (Fösvény.) D. — Tót adta, tót elvette tót ebnek adománya. (A mit adott visszaveszi.) D. — Tót adta, tót elvette; ebnek adománya. (U. a.) E.

Elvesz. (Feleségül.) A ki pacalt akar enni, vagy özvegy asszonyt elvenni, ne tudakozza mi volt benne. Sz. — Az igazság elvette a becsület leányát, de magtalanok voltak és kihaltak, csak a hirök maradt. Ny. 4. — Csuhaj retek, be szeretlek, megőszülhetsz, mig elveszlek. Ny. 19. Np. — Ha elveszed leányát, nézd meg előbb az anyját. D. — Jaj az oly szegénynek, a ki gazdag asszonyt vesz el. KV. — Jaj az oly szegény sorsa, ki gazdag asszonyt vesz el. E. — Legjobb olyan asszonyt elvenni, kinek urát felakasztották. (Nem mondhatja, hogy első férje jobb volt.) D. — Mely lány soknak ad kosarat, végre is ahhoz megy, ki elveszi. D. — Nem a vén asszonyt, hanem a pénzét veszik el. D. — Nézd meg az anyát, vedd el a lányát. Ny. 3. — Pogácsámat megettétek, a lányomat elvegyétek. Np. — Végy el engem te szegény, ketten leszünk szegények. ML.

Elveszteget. Éltében sok jót elveszteget az ember. D.

Elveszt. A dohos lisztet nem szeleli az okos, mert a mi jó vagyon benne, azt is elveszti. D. — A ki a másét szomjuhozza, a magáét is elveszti. KV. — A mit a vámon nyert, a harmincadon elvesztette. Sz. — A mit a vámon nyer, elveszti a réven. E. — A mit a réven nyer, elveszti a vámon. E. — A mit sipolva nyert, elveszti dobolva. D. — Az arany elveszti divatját, ha kezedbe fogod. D. — Bolondnak fa pénz is jó, ha elveszti sem kár. M. — Bolondnak bot kell s fa pénz a markába, ha elveszti ugy sem kár. Ny. 14. — Előbb találta meg, mint más elvesztette. (Lopta.) S. — Elvesztette a fejét. S. — Elvesztette a fonalat. S. — Elvesztette a kengyelt. E. — Elvesztette a róvást. (Nem tudja hányadán van.) D. — Elvesztette erszényét. D. — Elvesztette, mint a tót a miatyánkot. Ny. 3. — Elveszti sirását, ki biró előtt jelenti siralmát. (Hiába való.) E. — Ég nyelte, föld nyelte: elveszett. E — Ha a szép rútul beszél, szépségét elveszti. D. — Ha elveszted szőkét, viselj gondot lóra.

(Ha oda van tehened stb.) KV. — Ha eszed van adósságot ne csinálj, elveszted a hitelt. D. — Ki másnak jótéteményéből él, elvesztette szabadságát. D. — Ki szinével mutatja kártyáját, a legjobb játékot is elveszti. E. — Kinek semmie nincs, az semmit el nem veszt. KV. — Könnyü a jó hirt elveszteni, de nehéz visszanyerni. D. — Más rétjébe ne vágd a kaszát, elveszted. (Elveszik töled, kár ér.) D. — Nem félti a német, hogy elveszitse gatyáját. (Mert nincs neki.) Sz. — Nem minden sövény alatt leli meg az ember az egyszer elvesztett becsületét. KV. — Orrát a sas késöre veszti el. D. — Ott is talál, a hol senki sem vesztett el semmit. (Lop.) D. — Ökrét kereste, lovát is elvesztette. D. — Ugy alszik, mintha fejét elvesztette volna. D. — Vesd meg eleve, a mit egyszer elveszthetsz. D.

Elveszt. (Vesztét okozni.) A mely ebet el akarnak veszteni, dühös nevét költik. B. — A veszendőt a légyviz is elveszti. D. — Az egerek is elszaporodnak, ha el nem vesztik. D. — Bolond ki eb után lovát elveszti. D. — Elvesztené egy kanál vizben. E. — Elvesztené egy kanál vizben, ha szerét tehetné. D.

Elvet. Adj neki, hogy el ne vesse borját. (Terhes asszonynak adj, a mit megkiván.) Cz. — Akármire fordul a kocka, de elveti. D. — Az elvetett gyerek könnyebb kortyot iszik. (A talált, szülötlen.) D. — Az elvetett macskakölyök gyakran legtovább él. K. — Elvetette a sulykot. (Nagyot mondott.) S. — Elvetette magát, mint a szentpáli szajha. Ny. 5. — Elveti magát, mint a juhász kutya a homokon. D. — Ha a citromot kifacsarták, elvetik. (Német.) D. — Megrágd a koncot, aztán vesd el a csontot D. — Szedd fel, ha elvetetted. (Cigány mondása, mikor aratni hivták.) D. — Utcu! vesd el magad. E.

Elvétel. Ajándék elvétel, szabadság letétel. BSz.

Elvégez. Elvégzett dolognak nem kell tanács. S. — Ha egy uttal elvégezheted, ne hagyd kettöre. D. — Mit ma elvégezhetsz, ne halaszd holnapra. E. — Sok ügyet hamar végezhet el egy okos biró. D.

Elvész. A hamar ért ész, hamar elvész. D. — A jámborság megmarad, a gyönyörüség elvész. KV.— A kártyamutatással a legjobb játék elvész. D. — A kevés bárányból nehezebben esik, ha elvész. B. — A ki keresi a veszedelmet, elvész benne. (Latin.) ME. — A mely ebnek dühös nevét költik, el kell annak vesznie. B. — A mely ebnek veszett hirét költik, el kell annak vesznie. ME. — A mely kutyának veszett nevét költik, el kell annak vesznie. E. — Asztagban keresi az elveszett tüt. D. — Balis bicsak fanyelü, ha elvész is megkerül. (Kis értékü.) E. — Bugyli bicska fanyelü, ha elvész is megkerül. (U. a.) S. — Ebhalállal vesszen el. B. — Ebül gyült szerzéknek, ebül kell elvesznie. E. — Ebül gyüjtött szerdéknek, ebül kell elveszni. M.* — Ebül gyült marhának, ebül kell elveszni. (Vagyon.) M. — Eddig sirhelye is elveszett. D. — El kell veszni a világnak. (Rossz.) E. — El se veszett, meg sincs, mint a nicki ember szüre. (Hazahozta, hombár mögé csúszott, nem találta.) Ny. 1. — Elveszett becsületet nem találni fel a bokornál. D. — Elveszett, mint a kö a vizben. E. — Ha elméd nem vigyáz, hallásod is elvész. (A ki nem figyel, nem hall, nem ért.) E. — Ha a toronyból lehajitanák sem veszne el. — Igaz jószág el nem vész. S. — Kanál vizben is elveszhet a szunyog. D. — Ki veszni indul, könnyü annak elveszni. D. — Leányágra szállott jószágnak el kell veszni. S. — Leghamarább elvész a félénk katona. D. — Megállja helyét, ha el is vész. D. — Miről tudjuk, hogy hol van, az nincs

elveszve. S. — Nehéz abba lelket önteni, kinek szive elveszett. D. — Néha a békével minden elvész. D. — Ritkán vész el maga bőrében a róka. E. — Ritkán vész el maga dögében a róka. D. — Rossz fejsze el nem vész a faragóról. BSz. — Rossz pénz el nem vész. E. — Rossz seprü el nem vész a háztól. BSz. — Sok bába közt elvész a gyermek. KV. — Sok bába között a gyermek is elvész. Sz. — Szőrin-szálán elveszett. E. — Szőrin, lábán elveszett. E. — Többen vesztek el nyelvek által, mint fegyver által. K. — Tudomány nem veszhet el. KV. — Tüz, asszony és tenger miatt vesz el sok ember. KV.

Elvét. Az ugrást el ne vétsd, eltörheted lábod. D. — Elvétette a nótáját. Sz. — Elvéti a lépést. Pázmán. — Elvéti az ugrást. (Hazudik.) Pázmán.

Elvisz. A megjegyzett juhból is elviszen a farkas. D. — A mit istentől szánsz, azt elviszi az ördög. KV. — A tolvaj olvasatlan is elviszi a pénzt. D. — Csak egy mostoha volt jó, azt is elvitte a manó. ME. — Csak egy mostoha volt jó, abba is beleszeretett a manó és hamar elvitte. D. — Egy hamisan jött pénz száz igazat elvisz. ME. — El nem viszi szárazon. (Meglakol érte.) D. — Elvitte a kutya a pecsenyét. S. — Elvigye a manó, azzal sem gondol. D. — Elvitte a szent Mihály lova. (Meghalt.) S. — Elvitte azt a két szárnyu veréb. (Vége a vigságnak.) E. — Elvitte jókedvét a gólya. S. — Elvitte két szunyog egy rúdon. D. — Elvitte mint a gólya a fiát. B. — Halál szekere minden but, bánatot elvisz. E. — Halál szekere minden bajt, bubánatot elvisz. S. — Jó ő, csak az ördögök rosszak, hogy előbb el nem vitték. S. — Késő akkor csukni az istálót, mikor a tehenet már elvitték. S. — Ki a singet elvitte, a rőföt is ellopta. D. — Majd elviszi az öszi szél. E. — Minden zekezukáját elvitte. Sz. — Nem azé a madár, a ki utána jár, hanem a ki elviheti. KV. — Nem mindent visz el mindenkor a tolvaj. D. — Se apró, se bankó, elvitte a Patkó. Np. — Sok bárányt elvisz addig a farkas, mig verembe kerül. D. — Tölts az ecetes korsóra, eljön a manó, elviszi korsostól. (Ecetes bor manónak való.) D. — Ugat az eb, de elviszi a szél. D. — Vigyen el a mándoki fene. Ny. 6. — Vissza nem adom fejében vitte el. E.

Elvonom magam szájától, azt is neki adom. E.

Ember. A fát gyümölcséről, az embert erkölcséről könnyen megismerheted. B. — A gazdagság nem teszi szerencséssé az embert. D. — A gyakorlás okossá teszi az embert. D. — A kinek isten mit ád, ember el nem veheti. M. — A király is csak ember. D. — A milyen az ember, olyan a tettje. Ny. 8. — A milyen az ember, olyan a munkája. E. — A mit isten kinek ád, ember el nem veheti. KV. — A pénzes ember értékes. D. — A rossz ember hamar megijed. B. — A szentséggel is visszaélhet az ember. D. — A szükség okossá teszi az embert. D. — A tüz is nyájasabban ég az ember előtt. D. — A várat országért vivják, a juhot gyapjáért nyirják, az embert pénzéért szivják. D. — A veszedelem mutatja ki légyen ember. D. — A vén embernek szünetlen morgása. D. — Az ember olyan, mint a vizben való buborék. Decsi János. — Az embert el ne nyeld. D. — Az embert emészti a bú, mint fát a szú. D. — Az embert hordozza a ló, eteti az ökör, ruházza a juh, védelmezi a kutya, követi a majom, megeszi a pondró. D. — Az okos ember háza előtt söpör. D. — Az okos ember előtt kerek számban van minden. (Tudja hányadán van vagyonával.) D. — Az okos embert egy szaváról is meg lehet ismerni. D. — Addig áll az ember, mig isten akarja. E. — Addig hamis az ember, mig eleven. D. — Addig ravasz az ember, mig eleven.

D. — Akármit is tanulva tud az ember. D. — Asszony nem ember (férfiu). D. — Becsüld meg magadat, ember lesz belőled. E. — Bokorból ugrott ember. (Ismeretlen, jött-ment.) M. — Bor mutatja meg az embert. KV. — Bujdosás embernek élete. M. — Csak ember marad az ember. D. — Csak térdig ember, azon alul láb. S. — Csakugyan megvékonyodik az ember, ha gyakran faragják. (Nevelés müvel.) D. — Cselefinta ember. KV. — Dicsőség istennek, békesség embernek. D. — Fátul szakadt ember. M. — Ágról szakadt ember. ME. — Gyarló az ember. E. — Gyarló az ember, mint az érett nádszál. E. — Gézenguz ember. D. — Eb is ember volna, ha orcája volna. E. — Eb is követ harapdál, mikor embert nem marhat. E. — Eb is a követ harapdálja, mikor az embert meg nem marhatja. B. — Ebet szőréről, madarat tolláról, embert társáról. D. — Ebet szőréről, madarat tolláról, embert barátjáról ismerni. S. — Egy ember csak egy szám. D. — Egy ember halála ki nem üti a világ fenekét. D. — Egy ember nem szám. D. — Egy embernek egy a párja. Ny. 8. — Egy hegyes turóért fel nem akasztják az embert. D. — Egy ingben, gatyában sem fázik meg az ember, csak idő legyen hozzá. D. — Egymásután vész az ember is. D. — Elég sok az ember, de kevés a jámbor. D. — Elég sok az ember, de kevés a magyar. D. — Ember a dologra, madár a szólásra termett. D. — Ember a fogával ás magának vermet. (Torkosság.) ML. — Ember a ki rajta kifog. D. — Ember a lenben, de nem a kenderben. (Kis dologban, de nagyban nem.) E. — Ember a munkára, madár a repülésre termett. S. — Ember a talpán. E. — Ember bőrébül füzné a bocskorát. D. — Ember bőréből kamolja a húrokat. (Kegyetlen.) D. — Ember embernek farkasa. KV. — Ember embernek ellensége. D. — Ember emberrel jó. KV. — Ember embertől, nyul az ebtől nem lehet bátorságos. B. — Ember fogad fogadást, eb a ki megállja. D. — Ember fogad fogadást, agg eb ki megállja. KV. — Ember hiba nélkül, fa csomó nélkül nincsen. Ny. 18. — Emberhussal hájasodik. (Uzsorás.) D. — Ember jót remél és rosszat ér. S. — Ember kell a gátra. S. — Ember lappang a kis bőrben is. D. — Ember lesz emberből holtáig. (Gyarló.) D. — Ember nemcsak a lenben, hanem a kenderben is. (L. fent.) D. — Ember a gáton. B. — Ember teszen fogadást, eb a ki megállja. (A hajduk a császárnak hűséget esküdtek, Bocskai Istvánfi szerint e mondással megnyerte.) Sz. — Ember tervez, isten végez. S. — Ember szava nem isten szava. B. — Ember szokott vétkezni. E. — Ember vagy kecske. (A bóbiskoló asszonyt a kecske megöklelte, mire a pap igy szólt: ember vagy kecske, azaz jól tetted, hogy felébresztetted.) D. — Ember vagy kecske, hogy megdöfted a juhot. (Gyengébb ellen könnyü vitézkedni.) E. — Ember vagy-e vagy csizmadia. (L. csizmadia.) E. — Ember volt, megholt. (Természetes dolog, nincs mit csodálkozni rajta.) D. — Embere szavának. E. — Emberen a bőr, jó lovon a szőr nem sokat számit. Ny. 4. — Emberen esik a hiba. S. — Emberen szokott ez megtörténni. E. — Emberé a munka, istené az áldás. ME. — Embernek embertől mindig kell tartani. K. — Embernek embertől mindenkor kell tartani. KV. — Embernél a munka, istennél az áldás. D. — Embernél szándék, istennél ajándék. E. — Emberre makkot. (Ne vesztegess.) D. — Emberre makkot, disznóra gyömbért. E. — Embert a nyomoruság és árnyék soha el nem hagyja. D. — Embert a társáról. KV. — Embert illet a szó. KV. — Embert szaván, ökröt szarván. (Fogják meg.) E. — Emberséges ember. S. — Ennek

az apja is ember volt. (Bátor.) D. — Esendő az ember, mint a fakutya. (Fakutya = bugó csiga, csigra.) E. — Esendő az ember, hajlandó a pendely. (Gyarló.) E. — Eszem-iszom ember. D. — Ez ám az ember! (Bátor.) D. — Éhes embernek étel gyanánt esik az alvás. E. — Én is ember vagyok. E. — Énes ember. (Önző.) D. — Ha kend disznó, más is ember. D. — Ha kend ember, más sem disznó. D. — Ha kend ember, más se kutya. E. — Ha Pál fordul köddel, ember meghal döggel. (Ha Pál fordulása napján köd van az egészségtelen.) E. — Ha sok az ember, sok a halott is. D. — Halat szálka nélkül, embert hiba nélkül nem lehet találni. E. — Halat szálka nélkül, telet fagy nélkül, barmot mocsok nélkül, jeget hideg nélkül, embert hiba nélkül nehéz találni. S. — Hamis az ember, mig eleven. E. — Hazug gyermekből tolvaj ember válik. S. — Három takács egy ember. K. — Helyre ember. D. — Hollóhozta semmiházi ember. B. — Holtig remél az ember. ME. — Huncut az ember, mig meleg. Ny. 5. — Izék ember. (Haszontalan.) D. — Jó bornak, jó embernek eredetét ne keresd. D. — Jó, ha embernek esze nincs, mert nem vesződik vele. (Gúny.) D. — Jobb az isten ölte, mint az ember vágta. (Igy nevezi a cigány a döglött birka hust.) D. — Jobb az isten ölte, mint az ember ölte. S. — Kása nem étel, tót nem ember, coki paszuly. Ny. 0. — Ki emberben bizik, könnyen csalatkozik. E. — Ki emberben bizik, könnyen lerogyik. D. — Ki emberben bizik, nádra támaszkodik. D. — Kicsiny ember nagy bottal jár. Ny. 10. — Kicsiny ember sem szalmaszál. KV. — Kinek isten a barátja, az az emberektől ne rettegjen. KV. — Kinek isten nem adott, attól ember se várhat. D. — Kis ember nagy bottal jár. E. — Kis ember sem szalmaszál. E. — Kótyonfity ember. D. — Lepotyog az ember, mint a vackor. D. — Madarat tolláról, embert szaváról. Sz. — Madár repülésre, ember munkára született. E. — Más idők, más emberek. E. — Másszorra is kell az ember. D. — Megesik egy ember nélkül a vásár. D. — Megismerni embert beszédjéről. B. — Mennyi az ember, annyi a tetszés. (Annyiféle.) D. — Mennyi az ember, annyi az értelem. (U. a.) D. — Még akkor emberek sem vol, tak a világon. ME. — Méregette ember- (Mérges.) D. — Mig meleg az ember., addig csak mozogjon. Ny. 2. — Milyen az ember, olyan a beszédje. B. — Mind ember, mind isten előtt kellő az okos. (Tetsző.) D. — Minden ember, ember. (Gyarló.) E. — Minden ember ember, de nem minden ember emberséges ember. D. — Minden ember hamis csak a pap nem igaz. S. — Minden ember lásson maga dolga után. E. — Minden ember söpörjön a maga háza előtt. S. — Minden embert megugat, mint az éhes kutya. D. — Mindenki szereti a jó embert. B. — Mindent csak tanulva tud az ember. S. — Mindnyájan emberek vagyunk. D. — Mint a madár repülésre, ugy születik az ember a munkára. KV. — Mit isten összekapcsolt, ember el ne válassza. Szentir. — Nehéz a vén embernek akárminő lejtősdi. (Tánc.) D. — Nehéz élő embernek orrát ugy elmetszeni, hogy meg ne érezze. D. — Nem a ruha teszi az embert. S. — Nem lakik jól az ember a pecsenyére való nézéssel. KV. — Nem látni megjobbult embert. D. — Nem lehet az ember fából, ki kell rugni a hámfából. Np. — Nem lehet az ember hirtelen gazember. D. — Nem minden ember ember. (Nem ember az ember, ha megfeledkezik magáról.) E. — Nem minden ember emberséges ember. D. — Nem minden embernek van egy ajándéka. (Egyforma tehetsége.) KV. — Nem minden szemeten találsz ily embert. D. — Nem mindjárt terem az ember. D. — Nem ördög az ember. (Jót is várhatni tőle.)

Ny. 3. — Nem singgel mérik az embert. Ny. 19. — Nem szánná az embernek szemét kivájni. D. — Nem tudja az ember mire jut. D. — Nem tudja az ember mire virrad. E. — Nem tudja az ember, mitől hízik. (Mi válik javára.) E. — Nem találni embert hiba nélkül. E. — Nem tudhat egy ember minden mesterséget. S. — Nem csak a sikoson esik el az ember. D. — Nem csak kenyérrel él az ember. E. — Néha az asszony is ember. (Bátor.) D. — Néha kurtán lát az ember. D. — Néha magával sem bir az ember. D. — Némely embert soha sem emlegettek volna, ha rossz nem lett volna. D. — Nincs ember hiba nélkül. E. — Nincsen oly szép ember, kiben valami gáncs nem volna. B. — Nyakas az ember, mig meg nem ijesztik. D. — Oda fut az ember, a hová a többi tódul. D. — Olvasva tanul az ember. D. — Olcsó ott az ember, a hol nem ismerik. D. — Olcsó ott az ember, a hol sokan vannak. D. — Olcsó ott az ember, a hol sok van. D. — Orrával szép az ember. Ny. 6. — Ott is emlegetik az embert, a hol szidják. B. — Ökröt szarván, embert szaván. E. — Öreg ember erősebben dolgozik, mint a fiatal. (Fiatalnak máson az esze.) Ny. 6. — Pap is csak ember, király sem isten. S. — Pap is csak olyan ember, mint más. S. — Pipás nemes ember. (Dologtalan.) D. — Részeg ember előtt Krisztus is kitért. D. — Ritka madár az okos ember. E. — Ritkán bánik emberrel halkan a szerencse. D. — Semmi ember. D. — Semminek se embere. D. — Senkinek se embere. D. — Sok ember elmén messzire, azután jön eszére. Ny. 2. — Sokat ér az ember mig él. D. — Sok idő eltellik, mig a gyermekből ember válik. D. — Sürün vetik magvát az emberséges embernek, de vékonyan kel. Cz. — Szamarat fülén, embert szaván. D. — Szava adja el az embert. D. — Szegény ember élete csupa komédia. S. — Szegény ember szándékát, boldog isten birja. E. — Szemét ember. D. — Szent ember is csak ember. S. — Szélhordta ember. D. — Szós embernek minden napi itélete. (Fecsegő, pletyka.) D. — Szőrös mint az erős ember. D. — A szükség választja meg az embert. S. — Talpig ember. D. — Tanitani akar minden embert. D. — Tanulj, ha azt akarod, hogy ember legyen belőled. Decsi János. — Tál, fazék összezördül, hogy ne az ember. E. — Tedd - ide, tedd-oda ember. (Ügyefogyott.) Ny. 7. — Terem az ember, mint a hátibőr. E. — Terem az ember, mint a subagallér. D. — Tetőtől talpig kiismerni az embert. D. — Tót nem ember. (Hanem tót.) D. — Ülve tanul az ember. D. — Veszedelem mutatja meg az embert. E. — Vérbe fagyba hagyná a szelid embert. D. — Zákányos ember. (Zákány, a meg nem üllepedett bor szemete. Zavaros elméjü ember.) E. — Zinár ember. (Zsinár, hinár. Aláváló ember.) KV.

Emberi. Nincs emberi ábrázata. ME. — Nincs rajta emberi forma, mint a szentpéteri tehénen. (Sovány. Őriszentpéter.) Ny. 2. — Nincs rajta emberi kép. E. — Nincs rajta emberi szin. (Halavány, fél.) D. — Tévedni emberi dolog. (Latin.) ME.

Emberség. Az emberséget sürün vetik, de alig kel. D. — Asszonygazda, gyerekszolga, szalma tüz, csikóparipa, malac szalonna, tót emberség, nem sokat ér. S. — Elvenni emberség, adni meg istenség. E. — Fele sem emberség, amit cselekszik. D. — Finggal mérik ott az emberséget. E. — Ha nincs pénz, van emberség. (Hitel.) S. — Igérni uraság, megadni emberség. D. — Kikopott az emberségből. S. — Kinél vékony az emberség, vastag az embertelenség. D. — Körösi embersége van. Ny. 5. — Kutyának az embersége is kutya. S. — Lakodalomban legyen tisztesség is, emberség is. (Szivesség és ennivaló.) Ny.

2 — Mindenéből kifosztották, mint a tótot az emberségből. E. — Nagyobb az emberség a káposztás husnál. KV. — Nagyobb az emberség a káposztás koncnál. KV. — Nálunk is a sógorok fingjára mérik az emberséget. E. — Nem az az emberség, hogy több pénzed vagyon. E. -- Pénz emberség, ruha tisztesség. M. KV. — Ruha tisztesség, pénz emberség. F. — Soponyára ment emberséget tanulni. (S. lakói garázdák.) Ny. 3. — Szalmatüz, szász emberség. Ny. 9. —. Szász emberség nem sokat ér. E. — Szász emberség, szalmatüz nem sokat ér. S. — Tót emberség. E. — Tót emberség, szalmatüz. Ny. 8. — Tótnak tót az embersége. S. — Több az emberség a szalonnás káposztánál. S. — Vékony emberség, vastag embertelenség. E.

Emberséges ember. S. — Nem minden ember emberséges ember. D. — Minden ember ember, de nem minden ember emberséges ember. D. — Sürün vetik magvát az emberséges embernek, de vékonyan kel. Cz.

Emberhalál. Most egy emberhalál nem nagy csorba a világon. D.

Emberhussal hájasodik. B.

Emberkoponya. Néha emberkoponya szamár velő takarója. D.

Emberölés. Egy szó nem emberölés. D.

Emberszám. Több vele az emberszám. E.

Emberszólás. Igazmondás nem emberszólás. D. — Szembemondás nem emberszólás. D. — Szokás mondás, nem emberszólás. Ny. 18.

Emberkedik mint szalonnabőr a parázson. E.

Embertelenség. Kinél vékony az emberség, vastag az embertelenség. D. — Vékony emberség, vastag embertelenség. E.

Emberül fog mindenhez. D. — Emberül lát a dologhoz. D. — Emberül megállja a sarat. ME.

Emel. Az egyesség a kicsit is nagyra emeli. B. — Egyesség kis dolgokat nagyra emel. (Latin.) KV. — Elég beteg az is, ki beteget emel. E. — Emelgeti a szemöldökét. (Fenhéjáz.) D. — Könnyü a nagy teher is, ha sokan emelik. D. — Kezét emeli, mikor lábát kellene. D. — Lábát is alig emeli, mégis hoppot mond. D. — Oly magasra emelték, hogy el sem érhetni. (Akasztófán.) D. — Szép egyesség emeli a zászlót. E. — Szép egyesség emel zászlót mezőben. (A harctéren.) KV.

Emelkedik. Nem emelkedik, mint a szárnyszegett lúd. D.

Emészt. A mécs is magamagát emészti, mint a rozsda. D. — Az embert emészti a bú, mint a fát a szú. D. — Csak az jár haza, a mit a farkas meg nem emészt. D. — Együtt tették a tüzhöz, együtt emésszék. E. — Emészti mint fát a szú. D. — Gyertya másnak szolgál, s magát megemészti. KV. — Méreg emésztette gyík. D. — Sok száj sokat emészt. D. — Szolgál a gyertya, de magát emészti. D.

Eminens, mint juhok között a szamár. D.

Emleget. Csuklik, emlegetik. B. — Csuklik, mint az a kit emlegetnek. D. — Csuklik, emlegetik a verebek. E. — Farkast emlegetnek, kert alatt jár. E. — Farkast emlegetnek, a kert mellett kullog. KV. — Faskast emlegetnek, a kert alatt kullog. Sz. — Farkast emlegetünk, kert alatt van. Ny. 7. — Ha adtál felejtsd, ha vettél emlitsd. (Jótétemény.) S. — Némely embert soha se emlegettek volna, ha rossz nem lett volna. D. — Ott is emlegetik az embert, a hol szidják. D. — Sokakat senki sem emlegetne, ha nem vétettek volna. K. — Emlegetnek a verebek. E.

Emlékezik kigyó farka vágásárul. (Nem felejti el a rossz ember a sértést.) Pázmán.

Emlit. Isten köztünk, ne említs vargát. Decsi János.

Emlő. Régen volt az, mikor az anyja emlőjét szopta. D.

Emse. Rossz emse fiait is megeszi. D.

Ene. Amint tartod enédet, ugy ihatod tejedet. D. (Ene, borjas tehén.)

Enged. Az okosabb enged. E. — Az okos engedni szokott. D. — A koncot a kutya fiának sem engedi. D. — Azon egyenlő ostobaság: mindenkinek mindent, mint senkinek semmit sem engedni. B. — Enged az ebnek is. D. — Engedni kell néha az ebnek is. D. — Ha kemény a fagy, nem enged. D. — Másnak sokat, magának keveset kell engedni. (Megengedni.) D. — Náladnál nagyobbnak engedj. KV. — Nem enged a negyvennyolcból. S.

Engedelem. Most még engedelem, máskor veszedelem. (Most az egyszer megbocsátom.) Ny. 7.

Engedelmeskedik. Eszes szolgának néha a gazda is engedelmeskedik. S. — Ki nem tud engedelmeskedni, az nem tud parancsolni. S. — Nem tud uralkodni, a ki engedelmeskedni nem tanult. D.

Engedetlen beteg kegyetlenné teszi az orvost. D.

Enyhit. A bársony sulya nem enyhiti a köszvény fájdalmát. Pázmán. Ny. 16. — Módjával ejtett szó enyhiti a fájdalmat. K.

Enyém. A mi enyém, enyém. E. — Enyém a tyuk, tehát a tojás is. (Apaság.) E. — Jobb az enyém egy, mint másé kettő. D. — Jobb egy enyém, mint két másé. E. — Keress bár magadnak fejet, nekem az enyém is jó. D.

Enyészik mint a füst. D. — Elenyészett mint a füst. D.

Enyv a talpán, tapodást sem teszen. D. — Ragad a vétek, mint az enyv. KV. — Ragadós mint az enyv. E. — Ugy ragad a vétek, mint az enyv. (Ross zpélda ragadós; egy rossz példa is sokat elronthat.) E.

Enyves kezü. (Tolvaj.) M. — Enyves kezü timár. (U. a.) D. — Zsiványnak enyves a keze, hosszu az ujja. Ny. 2.

Epe. Egy csep mézhez csöbör epét kever. D. — Elfutotta az epe, mint a juhot a tályog. (Rossz kedvü, komor.) D. — Epe sápasztotta. (Mérgében elsápadt.) D. — Epéje sincs. (Nem képes haragudni.) E. — Epéje sincs, mint a galambnak. E. — Édes embernek epéje se keserü. D. — Galambnak nincs epéje. S. — Keserü mint az epe. D. — Kitetszik szeméből az epe. D. — Megjárta az epe a tüdejét és máját. D. — Elöntötte az epe. ME. — Sok embernek még az epéje sem keserü. Ny. 5. — Szelid a galamb, mégis van epéje. E. — Talán epéje sincs. D. — Több epéje mint vére. D. — Van a szelid galambban is epe. D.

Eper. Elszedték orra előtt az epret. D. — Epret szed más keblébe. B. — Felszedte az epret. S. — Hires eperre ne járj kosárral. D. — Hires eperre nem kell kosárral menni. M. KV. — Holdvilágon epret szed. (Alkalmatlan időben dolgozik.) Ny. 14. — Kiki a maga keblébe szedi az epret. ME. — Kullog mint a ki epret szed. D. — Lassan kullog, mintha epret szedne. KV. — Maga keblébe szedi az epret. Btz. — Más kosarába epret ne szedj. D. — Nem ugy jár, mintha epret szedne. (Nem jár lassan.) D. — Szedi az epret. (A haszon az övé.) E. — Annyi mint egy eperszem. (Kevés.) Ny. 2. — Epreskertbe néz. (Kancsal.) ME.

Eperfa. Les, mint Büdi az eperfára. (Mikor érik.) Ny. 0.

Eperjes. Nem vonja nagyobb csigára eperjesi hóhér a tolvajokat. (Nem kegyetlenebb nála.) E.

Erdő. A fák miatt az erdőt sem látja. D. — Az erdőnek füle van, a mezőnek szeme. (Titkos dolgot leg-

jobb elhallgatni,rossz tettet eltakarni.) Ny. 2. — Az erdőnek nagy füle van, a mezőnek szeme van. (U. a.) Ny. 10. — Attól félhet az erdőben, hogy magától is felakad. (A rossz.) E. — Attól fél az erdőben, nehogy magától is felakadjon a fán. D. — Bolond ki elhagy erdőt szálfáért. E. — Cserfa erdőben almát keres. Np. — Egy fa nem erdő. M. — Egy fa nem erdő, egy ház nem falu. Decsi János. — Egy fa nem erdő, talyiga nem szekér. ME. — Erdő, erdő de magas vagy. Np. — Erdő nincsen zöld ág nélkül. (Nincs fiatal, ki ne volna szerelmes.) Np. — Erdőre fát visz. M. — Erdőre tökét, tengerbe vizet. E. — Erdőt mutat a farkasnak. D. — Erdőt szánt, gyepüt sem szánthatsz. (Alig él, mégis ebeket tart.) KV. — Farkasnak mutatsz erdőt. M. — Fát viszen erdőbe. D. — Fától nem látja az erdőt. S. — Félre bokor, jön az erdő. D. — Ha gyepet nem szánthatsz, erdőre ne vágyakozzál. (A mihez nincs erőd, tehetséged, arra ne vállalkozzál.) D. — Keresztben viszi a lajtorját az erdőben. E. — Kivágták Bedőn az erdőt. (Bedö biharmegyei falu oláhjai kivágták az erdőt, hogy varjak ne szálljanak rá, s igy a határról elpusztuljanak.) D. — Kopasz mint az irtott erdő. D. — Majd bizony! elhagyjak erdőt szálfáért. (Legényember mondása, ha házasitani akarják.) E. — Más erdejét szabadjába ne vágd. D. — Nagy erdőben sok a forgács. Ny. 2. — Ne indulj erdőre, ha sarud nincsen. KV. — Nehéz helyütt van szarvas az erdőben, levél a káptalanban. (Biztos helyen, nehéz hozzáférni.) E. — Neki szokott, mint farkas a nád erdőnek. D. — Nem fér meg azon egy erdőben két tolvaj. B. — Nem látja fátul az erdőt. E. — Sok fától nem látja az erdőt. S. — Sürü mint a nád erdő. D. — Szálfáért erdőt. (Mondja a fiatal ember, ki nem akar házasodni, mert sok szeretőre talál.) E. — Több a fa, mint az erdő. D. — Véletlen erdőben gyakorta nyul fekszik. Cz.

Eredet. A szent forrásnak égből az eredete. D. — Gonosz eredetnek gonosz a vége. F. — Jó bornak, jó embernek eredetét ne keresd. D. — Ha eredetét néznéd, sok forrást meg kellene utálnod. D. — Sok jó vizet kell megutálni, ha eredetét nézed. K. — Sok vizet kell megutálnod, ha eredetét nézed. B.

Ereszkedő. Jobb egy ereszkedő, száz kapaszkodónál. Ny. 2.

Eresztték. Sok eresztékje van a beszédjének. (Sokat hazudik.) S.

Ereszt. A napvilágot se eresztené ingyen másnak. D — Hosszu pórázra eresztette. S. — Ne ereszd lógóra a kantárszárat. D. — Nem sokat eresztget két oldala közé. (Szegény keveset eszik.) D. — Oly szüken ereszti mint a kotyogó. (A bort. Fösvény.) D. — Szabadon eresztette a lovat. (Sokat beszél.) D. — Szabadjába eresztette szabados nyelvét. D. — Szélnek ereszteni. S. — Vizre visz, szomjan ereszt. (Sokat igér, keveset ád.) D.

Eretnek. Szentirásból jönek az eretnekek. (Mert különféleképmagyarázható.) D.

Erény. Nagy erények u tán sántit az irigység. (Latin.) S. — Ninc sen virtus (erény) irigy nélkül. KV. — Szükségből erényt csinál. (Latin.) E

Ergó: vigyorgó. (A ki azt hiszi, hogy jól okoskodott, mosolyog. A következtetést ergó, tehát, szóval szokás bevezetni.) E. — Ergó, morgó, vigyorgó. (U. a.) ME.

Erkölcs. A fát gyümölcséről, embert erkölcséről. KV. — A jó erkölcs szenved, de soha el nem senyved. Sz. — A legjobb törvény a legrosszabb erkölcsökből származik. D. — A mi egynek vétek, másnak sem erkölcs. D. — A nagy erkölcs után sántit az irigység. D. — A róka csak a szőrét változtatja, de nem erkölcsét. KV. — A rossz erkölcs megvesztegeti a jó

elmét is. B. — A rossz szem az erkölcsöt is gáncsnak nézi. D. — A szép köntöst inkább mocskolja a rossz erkölcs, mint a sár. B. — Az erkölcs hamar barátságot szerez. B. — Elpirulás a jó erkölcsnek jele. ME. — Erkölcs szerzi a barátságot. E. — Más idők, más erkölcsök. E. — Megpirulás festéke a jó erkölcsnek. K. — Mocskos beszélgetés, erkölcs vesztegetés.(Rontó.) E. — Ocsmány beszélgetés, erkölcs vesztegetés. KV. — Régi szokás, régi erkölcs. D. — Sok jó ló megszakad, a mig erkölcsét kitanulják. E. — Sok jó ló megszakad addig a hámban, mig erkölcsét kitanulhatják. D. — Többet ér a jó erkölcs, mint a jó törvény. S.

Erkölcsös ember is tekint a parancsolatra. K.

Ernyő. Fenn az ernyő kas nélkül. (Feledékeny ember, bármint igyekszik semmit el nem felejteni, annál többet elfelejt. A feledékeny kocsis felrakta a kocsira az ernyőt, a gyékényt az eső ellen, de elfelejtette otthon a kocsi kasát: azt a mi mindig szükséges, elfelejtette, a mi néha, azt magával hozta.) D. — Fenn az ernyő, nincsen kas. Sziglig. (Rangjára rátartós, de nincs hozzá vagyona; van rang, de nincs mód.)

Erő. Az akarathoz erő is kivántatik. KV. — Az ész nagyobb az erőnél. B. — Adjon isten három e-t: eszet, erőt, egészséget. E. — Bor erőt ad. S. — Bus mint az erővel szedett katona. D. — Egyesült erővel. ME. — Erő és pribék ellen nincs pecsétes levél. BSz. — Erő, munka sokat győz. D. — Erő van a szóban. E. — Erőtlen, ki csak maga erejében bizik. D. — Erővel nem bujhatok a földbe. E. — Ész jobb erőnél. KV. — Észszel hozzá fiam, ha erőd nem birja. D. — Fontonkint fogy az erő, de lassankint jö vissza. B. — Fontonkint fogy az erő, latszámra jö vissza. (Betegségben.) E. — Ha erő nem használ, ravaszsággal hozzá. KV. — Ha erejét tudná a medve, magát nem táncoltatná. D. — Ha tudná erejét ökör, nem törnék fel nyaka. (A járomban.) K. — Haszontalan harag, kinek nincs ereje. E. — Hol nem elég az erő, mesterség álljon elö. B. — Ifjantan eröddel, vénségedben eszeddel. KV. — Ifjuságban erőnkkel, vénségünkre eszünkkel. D. — Kár hogy az ökör erejét nem tudja. D. — Legnagyobb erőn is kifog a csel. ME. — Nagyobb benne az akarat, mint az erö. ME. — Nem sokat ér az erő okosság nélkül. B. — Néha a katonán is erőt vesz a félsz. B. — Nincs erösebb erő, mint kit a szükség ad. KV. — Okos harag néha az erőnek éle. E. — Ökör se fogatná be magát, ha tudná erejét. E. — Pókháló szakasztásra nem nagy erő kell. E. — Se ereje, se veleje. E. — Semmirevaló az erő okosság nélkül. KV. — Semmirevaló az erő tanács nélkül. KV. — Sok erő szakad meg ezért. D. — Szemtelen harag, mely erejét nem láttatja. KV. — Tanácsban ész, harcban erő használ. E. — Több ész mint erö. E. — Többet észszel, mint erővel. B. — Többre észszel, mint erövel. D. — Vén elme, fiatal erő veri meg a hadat. B. — Vén ember elméje és az ifjak ereje verik meg a hadakat. Sz.

Erős. A ki erősebb, az a hatalmasabb. ML. — Az erős erdőt szánt, a gyenge a mezőn sem boldogul. Ny. 9. — Az erős fonalból tartós az üng. D. — Az erős kenderből válik erős kötél. D. — Az erős szél megtromfolja a tornyot is. D. — Erős a foga, az ám a koncrágó. D. — Erős a nyaka, mint a vadbikának. D. — Erős a nyaka mint a tevének. D. — Erős a szamár, ha rest is. E. — Erős az erőtlent hamar zsákba rakja. D. — Erős az erőtlent zsákba rázza. S. — Erős az igazság, a szép asszony és a jó bor. KV. — Erős az óriás. D. — Erős erdöt szánt, a gyenge ugart sem. Ny. 4. — Erős mint a bástya. E. — Erős mint a bika. D. — Erős mint a bival.

E. — Erős mint a cserfatüz. E. — Erős mint a csont. D. — Erős mint a gunár. D. — Erős mint a hit. D. — Erős mint a kócmadzag. (Gyenge.) S. — Erős mint a kőfal. D. — Erős mint a márványkő. D. — Erős mint a medve. D. — Erős mint a sörecet, kilenc itce egy főzet. B. Ny. 6. — Erős mint a szélvész. D. — Erős mint a szikla. D. — Erős mint a római vallás. Ny. 15. — Erős mint a vas. D. — Erős mint a viz. D. — Erős mint az égett bor. D. — Erős mint az oláh ecet. D. — Erős mint az oláh ecet, kilenc itce egy főzet. E. — Erős mint az oláhecet, mely az oláhban a halálos vétket is elöli. D. — Erős mint az oroszlán. D. — Erős mint az óriás. B. — Erős mint az ökör. D. — Erős mint az üllővas. D. — Erős mint Herkules. D. — Erős mint Toldy Miklós. D. — Erős és pribék ellen nincs pecsétes levél. Bsz. — Erősnek isten is pártját fogja. S. — Erőtlent az erős csak a zsákba rázza. KV. — Erőtlent az erős zsákba rázza KV. — Erőtlent az erős csak a zsákba rántja. B. — Ha erős a zár, nem sulyos a kár. D. — Hirrel erős a had. KV. — Kár az erős vitéznek meghalni. D. — Ki 30 éves koráig nem erős, 40 éves koráig nem okos, 50 éves koráig nem gazdag, — az többet soha se lesz. Ny. 4. — Ki 10 esztendős koráig nem ártatlan, huszig nem szép, harmincig nem erős, negyvenig nem okos, ötvenig nem gazdag, hatvanig nem szent, azután se lesz. D. — Kicsiny a bors, de erős. M. — Kicsiny a bors, de erős és gyors. KV. — Magadnál erősebbel követ ne vess. D. — Nehéz az erős szarvat letörni. D. — Nem mind erős, a mi vastag. D. — Nem vet az okos magánál erősebbel nyilat. D. — Nincs oly erős, kinek társa ne váljék. D. — Nincs oly erős, kinek társa ne volna. M. — Nincs oly erős, kinek társa nem akadna. M. — Nincs oly erős, ki veszedelmét ne várhassa az erőtlentől is. B. — Oly erős bor, hogy a halálos vétket is megöli. D. — Örvvel erős a kutya. D. — Örvvel erős a kuvasz. D. — Összetett vállal erős a sokaság. E. — Szőrös a medve, de erős is. D. — Szőrös mint az erős ember. D. — Vajmi erős katona az ördög D.

Erősen. A fáradt ökör erősebben rakogatja lábait. D. — A ki pöröl, erősen pöröljön. KV. — Erősen borozik a legény. D. — Erősen felvont íj hamar elpattan. D. — Erősen fújja az adtát. D. — Erősen vakarja koszos fejét. (Bajban van.) D. — Ki a tehenet erősen fejti, vörös tejet fej. D. — Ki erősen fujja orrát, vért fuj ki belöle. D. — Ne huzd a gyengét erősen, elszakad. D. — Öreg ember erősebben dolgozik, mint a fiatal. Ny. 6.

Erőködik mint a béka. E. — Még a maga kenyerére sem erőködik. B. — Maga kenyerére se erőködik. D.

Erőtet. Erőtetett gyümölcsben van valami vadság. D. — Erőtetni kell a boszura. D. — Erőteti, mint az oláh az ökrét. S. — Ki magát a szólásban erőteti, széllé válik szava. D. — Nem lehet erőtetni a bizodalmat. E. — Minden erőtetés, visszaélés. D.

Erősséggel nem fegyverrel. KV.

Erőszak az igazság nyakán. B. — Nagyobb a tekintet, mint az erőszak. (Tekintély.) KV.

Erőszakos szeretet nem állandó. KV. — Nem állandó az erőszakos uraság. KV.

Erőtlen. Erős az erőtlent hamar zsákba rakja. D. — Erős az erőtlent zsákba rázza. KV. — Erőtlent az erős csak a zsákba rázza. KV. — Erőtlen ki csak maga erejében bizik. D. — Erőtlen ki elbizza magát. E. — Erőtlen, mint a bárány. D. — Erőtlen mint a beteg. D. — Erőtlen mint a bőrehagyott kigyó. E. — Erőtlen mint a bőréből kivetközö kigyó. B. — Erőtlen mint a bőrét vetette kigyó. D. — Erőtlen mint a csirke. D. — Erőtlen

mint a döglött oroszlán. D. — Erőtlen mint a gyermek. D. — Erőtlen mint a holdvilág. D. — Erőtlen mint a káka. D. — Erőtlen mint a nádoszlop. D. — Erőtlen mint a tót kaszás. D. — Könnyü az erőtlennek orrára ütni. D. — Majd elfujja a szél, oly erőtlen. E. — Nincs oly erős, ki veszedelmét ne várhassa az erőtlentől. D.

Erre int, arra mutat. (Ravasz.) D. — Erre közelebb, arra hamarabb. (Erre közelebb, de arra jobb az út.) E.

Erszény. A nagy pompa, erszény koporsója. K. KV. — A szép asszony a szemnek paradicsoma, az erszénynek purgatoriuma, a léleknek pokla. D. — A tele erszény jobb az eszességnél. D. — Annyit a szájnak, a mennyire erszényed engedi. D. — Barátom az erszény. E. — Barátom az erszény, rokonom a kas. E. — Beleütött erszényébe a lapos guta. S. — Disznószíjjal kötötte az erszényt. (Irigy, fösvény.) D. — Ebszíjjal kötött erszénye van. Sz. — Egyik csinál erszényt, a másik lemetszi azt. (Egyik dolgozik, a másik veszi hasznát.) KV. — Elvesztette erszényét. D. — Erszénytfejő alakos. (Kicsalja a pénzt.) D. — Erszény pénznél drágább a jó barát. E. — Erszényemben vagyon. (Adósom.) B. — Duzzadt erszénye. D. — Ha üres az erszényed, kerüld a vendégséget. KV. — Jobb egy erszény, mint két barát. D. — Kettős a lelke erszényének. (Tele.) E. — Késő a takarékosság, mikor üres az erszény. E. — Kinek tele az erszénye, elég tudós az. KV. — Kinek üres az erszénye, üres a szekrénye. Cz. — Könnyebb tanácsot adni, mint erszény pénzt. E. — Könnyü az erszény, ha üres. D. — Kutyabőrből van az erszénye. (Fukar.) Ny. 2. — Kutyazsirral van megkenve az erszénye. Ny. 1. — Lapos az erszénye. (Üres.) E. — Lapos guta ütötte meg az erszényét. D. — Lapos mennykő ütötte meg az erszényét. B. — Legjobb utitárs a tele erszény. D. — Levonták orráról az erszényt. (Elvesztette a bizalmat.) Pázmán. — Lyukas az erszénye. (Üres.) D. — Maga erszénye mellett hazudik. (Saját hasznára.) B. — Más erszényében arany, másban ezüst. (Gazdag.) D. — Megfejték erszényét. (Elcsalták pénzét, elnyerték.) E. — Megnyisd az erszényt, meglesz a mit kivánsz. KV. — Mészáros, keze lába mind szaros, az erszénye aranyos. (Jó mesterség.) E. — Minden erszényének kettős a lelke. (Telt.) D. — Néha többet használ a jó barát az erszény pénznél. B. — Nem látszik az öltözeten, mily karcsu az erszény s ösztövér a konyha. E. — Négy pusztitja az erszényt: a rossz óra, a rossz malom, az ó kocsi, a vén szölö. (Sok a költség rája.) Ny. 20. — Nincs könnyebb a teli erszénynél. E. — Penészes garas, öreg erszény. (A ki a pénzt kiméli, nagy lesz erszénye.) E. — Pókhálós az erszénye. E. — Ráhágott a ló az erszényére. (Lapos, üres.) Ny. 14. — Rokonom a kas, barátom az erszény. BSz. — Soha nem vet számot, noha lapos az erszénye. D. — Szerelem, bor, kocka, üritik az erszényt. E. — Szőrös erszény, üres kéz. (Nem koptatják, mert üres.) D. — Szőrös mint az erszény. D. — Tartja mint Judás az erszényt. E. — Tele erszénye pókhálóval. D. — Testvér az erszény, atyafi a bugyeláris. S. — Üres erszény nehezen áll meg egyenesen. S. — Üres mind szekrénye, mind erszénye. D. — Üres mint a lapos erszény. D. — Zsiros mint a hólyag erszény. D.

Erzsók. Kisebb az Erzsók orránál. D.

Esendő (gyarló) az ember, hajlandó a pendely. E. — Esendö az ember mint a fakutya. (Csigra, gyermekjáték.) E. — Esendö az ember mint a famacska. Ny. 4.

Eset. Késő eset után okoskodni. E. — Nagy urak esete, jobbágyok intése. KV.

Esik. A gyöngy csak gyöngy, ha a

sárba esik is. D. — Ki nagyot hág, nagyot esik. M. — Ki nagyot esik, nehezen kel fel. D. — Alig botlik, mindjárt esik. E. — Csuda féreg az a bolha, addig szökdécsel, hogy vagy a vizbe esik, vagy a tüzbe. Pázmán. — Fa mellé esik az alma. D. — Feje lágyára esett. (Buta.) S. — Fejelágyára esett a tégla. D. — Fejére esett a sulyok. (Elérte a büntetés.) D. — Fészkelődik, mint a tormába esett féreg. D. — Gondolkodik, mint a verembe esett farkas. D. — Ha hamar estél, hamar kelj fel. D. — Ha vak vakot vezet, mindkettő a verembe esik. S. — Hanyattesett ember. (Szerencsétlen.) D. — Hasra esett. E. — Két szék között a földre esett. S. — Két szék között a pad alá esett. S. — Ki a földön ül, nem nagyot esik. (Szegény ember nem bukhat nagyot.) E. — Ki magasra hág, nagyot esik. KV. — Ki mindég égbe néz, kutba esik. S. — Ki nagyot ugrik, nagyot esik. S. — Ki orrára bukik, nagyot esik. D. — Ki sokfelé kap, két szék között a pad alá esik. E. — Magasan szállt, mélyen esett. D. — Magasról nagyobbat esik az ember. D. — Mihelyt botlik, mindjárt esik. (Vén.) D. — Minél nagyobbra mégy, annál nagyobbra eshetsz. D. — Nem esik a forgács vágás nélkül. D. — Nem esik porba pecsenyéje. E. — Nyakszirtedet ha megszurják, inadra esel. D. — Olyat esett, mint egy zsák. D. — Porba esett a konca. S. — Porba esett a sültje. D. — Talán orrára esett. D. — Tántorog még se esik. D. — Vigyázz, hogy nagyot ne essél. D.

Esik esö, nö a sár, a vén leány már mit vár. D. — Esik mintha csatornán öntenék. D. — Fuj, esik, havaz, ugy lesz tavasz. Ny. 6. — Ha a böjt első napján esik, akkor kicsirázik a kéve. S. — Ha öreg fejsze esik is, eljövök. E. — Hadd essék nekem is. (Az iszákos mindenben talál okot az ivásra.) D. — Mennünk kell, ha esik is, ha nehezünkre esik is. S. — Mindenkor van oka az ivásra: ha esö esik, essék ugymond nekem is; ha száraz idö van, ide, ugymond, a korsót, hadd essék. D. — Ott legtöbbet szokott esni, a hol amugy is nedves a gazdag föld. (Gazdag gazdagul.) D. — Örömest esik, a hol nedves. KV. — Örömestebb esik a hol nedves. (A hol sok van, oda több megy, mint a pénz a gazdag kezébe.) E.

Eskü. Esik hamis eskü az oltár előtt is. E. — Könnyebb a varrást kifejteni, mint az esküvést visszamondani. E.

Esküdt. Haramiák esküdtje. D.

Esküszik. A ki mesterségesen esküszik, mesterségesen hazudik. Cz. — A ki sokat esküszik, kevés igazat mond. ME. — A ki sokat esküszik, annálinkább nem hisznek neki. B. — Cigánymódra esküszik. (Furfangosan, hamisan.) KV. — Esküszik mint a cigány. S. — Esküszik mint a párhagyma. (Egy hagymáért is megesküszik.) E. — Esküszik mint a répa. D. — Esküszik mint a vöröshagyma. D. — Esküszik, szabódik mint a répa. B. — Ingére esküszik. (Melyet kimosnak.) KV. — Megesküdném az oltár előtt is. E. — Puska végén is meg merném rá esküdni. E. — Megesküszik egy vörös hagymáért is. Ny. 6.

Esküvés. A házassági esküvést nem oly könnyen lehet felbontani, mint a rossz varrást. D. — Elhoppozta az esküvés előtt. (Férj nélkül lett anya.) D. — Szerelmesek esküvése. (Nem sokat érö.) D.

Eső. A kora esö hamar felszárad. D. — A kurvát ha szembeköpik, azt mondja hogy: esö esik. Ny. 7. — Az esöt kerülö sokszor vizbe esik. KV. — Az esöt verőfény szokta követni. KV. — Azt sem mondja befellegzett, majd esö lesz. (Szó nélkül távozott.) Ny. 2. — Adtál uram esőt, nincs köszönet benne. (Jégesö.) D. — Csak ugy döl az eső, mintha sajtárból öntenék. E. — Csikorog a malomkerék, esőt kiált.

Cz. — Egy kis felleg is nagy esőt hozhat. D. — Elmosta már annak hirét is az eső. D. — Elmult esőnek nem kell köpönyeg. D. — Esik eső, nő a sár, a vén leány már mit vár. D. — Eső ellen köpönyeg. D. — Eső előtt kell a köpönyegről gondoskodni. B. — Eső lesz. (Szamárbőgés.) E. — Eső tavaszkor mindannyi arany csep. B. — Eső után köpönyeg. KV. — Eső után nőtt gomba, benne a féreg. D. (Kevély, felkapott az ugorkafára.) — Eső után szép idő szokott lenni. B. — Esőből csepegő alá. E. — Esőt kerülte, vizbe halt. D. — Ez az atyafiság köztetek: egyik a dombra, másik a völgybe rakodott, eljött a zápores̈ő, összehordta őket. D. — És és, fuj fuj. (Esik az eső, fuj a szél: csunya idő.) D. — Érzi mint a macska az esőt. Ny. 18. — Ha bárányos az ég, harmadnapra eső lesz. Cz. — Ha varrótü eső volna is. (Mindenesetre el kell menni.) ML. — Harmat nem eső. D. — Hetes eső, gazdamorgás. S. — Hetes eső, hármas ünnep, jó gyomor: gazdamorgás, béres alvás, komondor. D. — Homok is elissza az esőt, de azért nem terem. E. — Hosszu szárazságnak sok eső a vége. Ny. 6. — Idővel az esőcsep is lyukat váj a kőbe. D. — Kettős ünnep, hetes eső: szolganyugalom. E. — Késő esőnek nagyobb a sara. D. — Ki az esőt kerüli, sokszor vizbe esik. B. — Ki az esőt kerüli, sokszor vizbe tapod. E. — Kit házában eső ver, isten sem szánja. (Rossz gondatlan gazda, kinek házateteje rongyos.) E. — Kicsi eső, nagy felhő. Ny. 6. — Könnyen megy neki, mint a ki egy lovon nyomtat, azután huszonkétszerben veri az eső. (Keserves.) Ny. 21. — Leforrázott kutya az esőtől is fél. D. — Lemondott, mint az ebediek az esőről. Ny. 23. — Megverte a botnak sebes esője. D. — Ne parancsolj, mert talán meleg eső lesz. (Ne járjon a szád, mert verést kapsz.) D. — Nem lesz mindig eső. KV. — Nem minden felhőből leszen eső. E. — Nem mindenkor fog az eső esni. B. — Néha egy kis felleg nagy esőt hoz. D. — Néha kis felhőből nagy eső lehet. D. — Nyárban egy köböl esőnek egy véka sárja, télben, őszszel, tavasszal egy véka esőnek egy köböl sárja. Ny 1. — Ott ád isten esőt, ahol akarja. E. — Regélnek a békák, az esőt érzik. S. — Ritka vásár eső nélkül. S. — Ritkán végződik a vásár eső nélkül. D. — Rossz ház, melyben köpönyeg kell az eső ellen. (Rossz a teteje.) D. — Rosszabb a hetes esőnél. S. — Sejti, mint a macska az esőt. Ny. 2. — Sir mint az eső. E. — Sir mint a sebes eső. E. — Sok csepből ered az eső. D. — Sok csepből nagy eső válik. E. — Sok papimádság elhajtja az esőt. (A jóból is megárt a sok.) S. — Sokat ér egy alföldi csendes eső. E. — Sokszor egy kis felhő nagy esőt vet. BSz. — Szamarak orditoznak: eső lesz. S. — Szapora, mint eső után a gomba. E. — Tavaszi szél utat szárazt, őszi eső vizet áraszt. Ny. 1. — Ugy kerüld az esőt, hogy a vizbe ne halj. D. — Vásár esővel jár. S. — Véka eső, köböl sár. (Őszi.) E. — Virágvasárnapi eső elmossa a termést. (Gyümölcstermést, akkor virágzanak a fák.) S.

Esős. Álom és esős idő. (Nem kell nekik hinni.) Sz. — Álom, esős idő magától elmulik. D. — Udvari kegyelem, álom és esős idő. (Üres és változékony.) E.

Este. A napot nem költén, hanem estén dicsérik. D. — A reggeli vendég délig, a déli estélig, az estéli reggelig marad. D. — A retek reggel méreg, délben étek, este orvosság. Ny. 8. — Amit egésznap hall, este kifecsenti. D. — Este felé van. (Öreg.) D. — Este jár mint a bőregér. S. — Este jár mint a denevér. E. — Este leányt, harmaton füvet ne nézz. Ny. 4. — Este van a faluban. E. — Este van a faluban, farkas a bokorban. E. — Este van a faluban, farkas lakik a bokorban. B. — Esteli vendég éj-

szakára is megmarad. Ny. 6. — Esti bagoly. D. — Kinek reggel fáj a feje, jele hogy mult este nem tartott jó mértéket. E. — Korán főzött káposzta estére is hamar jó. D. — Néha reggel tánc, este pedig lánc. KV. — Nincs oly hosszu nap, hogy estéje ne volna. E. — Olyan mint az estig sütő asszony. (Nem tud dolgával elkészülni; kenyeret hajnalban sütnek.) Ny. 6.— Reggel kezdi, este nem végzi. D. — Sok történhetik estig. KV. — Te sem tudod estig mi ér. B. — Tizszer is kijózanodik estig. D. — A tök is este virágzik. (Későn.) Sz.

Eszelős. Bolond mesternek eszelős tanitványa. D.

Eszes. Néha az esztelen többre mehet az eszesnél. D. — Eszes disznó mély gyökeret ránt. KV. — Eszes disznó, mély gyökeret ránta. M. — Eszes szolgának néha a gazda is engedelmeskedik. S. — Eszesnek való a játék. M. — Ha nem szinte tisztesen, legalább eszesen. E. — Kárán tanul a bolond, még se eszes. D. — Olyan követ vethet egy bolond a kutba, hogy gond lesz tiz eszesnek is kivenni. Pázmán. — Pénzes: szép, eszes, becsületes. ME. — Tele erszény több az eszességnél. D.

Eszevesztett ember. D. — Eszeveszett vármegyének bolond az ispánja. (A vicispán azt rendelte, hogy minden faluban a tüzeset előtt három nappal meg kell vizsgálni a vizipuskát.) KV.

Eszköz. A cél szentesiti az eszközt. (Latin) S. — A cél nem szentesiti az eszközt. ME. — Nincs oly hitvány eszköz, hogy hasznát ne lehetne venni KV.

Eszik. A beszéd nem enni, hanem hallani való. K. — A dologkerülő nem sok kalácsot eszik. KV. — A drótos is az isten kenyerét eszi. Ny. 5. — A farkas ritkán eszik sült hust. B. — A földből sem mer eleget enni a béka. D. — A német is szokásból eszi a levest. D. — A hol enned adnak, egyél, a hol ütnek, fuss. E. — A ki a viztől fél, nem eszik halat. Ny. 4. — A ki főzte, egye meg. E. — A ki lángost akar enni, álljon a kemence körül. Ny. 6. — A ki nem jön, ne is egyék. KV. — A ki otthon jól nem lakik, máshová megy enni. Ny. 6. — A ki pacalt akar enni ne kérdje, mi volt benne. E. — A ki pacalt akar enni, avagy özvegy asszonyt elvenni, ne tudakozza mi volt benne. Sz. — A ki retket eszik, kétfelül hurutol. D. — A ki szart akar enni, kanalat tartson. Ny. 5. — A mely ebet a nyul után bottal kell hajtani, a fene eszik annak fogtából. Ny. 3. — A mely ebet bottal hajtanak a nyul után, eb eszik annak fogtából. E. — A mely malac sok váluból eszik, azt sem tudja, melyiktől csömörlik meg. Ny. 4. — A mely szolga elfelejt ebédet enni, megérdemli a vacsorát. E. — A mint főztél, ugy egyél. Sz. — A mint főzöd, ugy eszed. D. — A mint főztél, ugy laktál. B. — A mit eszik, arra iszik. (A milyen az ember, olyan a sorsa.) Ny. 3. — A mit eszik könnyen elvihetni egy szatyorban. (Sokat eszik.) D. — A mit egyszer eszik, kétszer is megenné. E. — Az árnyékból is alig ehet valamit. D. — Az idő folyton foly, meg nem eszi a moly. E. — Az ökör se eszik többet egyszerre. D. — Az ördög is igy tartotta volt fiát, enni adott volt s innia nem. KV. — Az ördög is ugy tartotta az öregebbik leányát: heringet adott ennie, egy csepp vizet sem reája. D. — Azt a mit eszik, meg nem érdemli. D. — Azt sem érdemli meg a mit megeszik. S. — Abba a tálba piskál, a kiből eszik. (Jóltevőjét bántja.) Ny. 5. — Addig eszik-iszik, mig ujjával eléri. D. — Addig eszik, mig ujjával el nem éri. E. — Akár mindennap főttet egyen. (Jómódu; a szegény nép ritkán eszik főttet.) D.— Akkor egyél, mikor megéhezel. KV. — Akkor lop a macska, mikor nincs mit ennie. D. — Alacsony asztalról

bátorságosabb enni. K. — Aligha meg nem eszi a méreg. D. — Annak parancsolj, akinek enni adsz. KV. — Annyit eszik, mint egy veréb. S. — Apám akárhol járt, a vizben nem tett kárt, evett-ivott, sok kinálást nem várt. D. — Apánk evett almát, a mi fogunk zsibbad. D. — Apánk evett almát, a mi fogunk vásik. E. — Apák ettek egrest, fiak foga vásik. ME. — Apja is ember volt, vasvillával ette a szérdéket. — Aranyat hord a szamár, bogáncskórót eszik. D. — Átaludnék három éjszakát, csak enni ne kellene. E. — Belénmagot evett. (Bolond.) E. — Bolondgombát evett. D. — Bolondot etet, mikor maga eszik. E. — Cigánykanállal eszik. D. — Csak a vajasát eszi. (Javát.) E. — Csak a vajasát eszi a kásának. KV. — Csak az parancsol, a ki enni ad. Ny. 2. — Csak akkor búsul az eb, ha nincs mit ennie. D. — Csak csupa szokásból eszik. D. — Császár kenyerét eszi. ME. — Cseresnyét eszik urakkal egy tálból. D. — Disznó is gyakorta buzalisztet eszik. KV. — A disznó is néba buzalisztet eszik. B. — Dülve eszik mint a marha. (Rest.) D. — Eb a kölykét meg nem eszi. D. — Ebéd után egyet fordul, ismét ehetnék. D. — Ebédet nem eszik, vacsorát nem is lát. E. — Edd meg a halat, a melyik a szekér után szalad. Ny. 3. — Egy falatot esznek. D. — Egy falu kerestét (keresetét) egy nap megehetné. D. — Egy kanállal esznek. D. — Egy sót, egy kenyeret esznek. E. — Egye meg a farkas bélestül. D. — Egye meg a lidérc. D. — Egye meg a naponsült málét. D. — Egye meg a napad vaját. ME. — Egye meg a penész. D. — Egye meg a pondró, az is a nagyobbik. D. — Egye meg a rozsda bélestül. D. — Egye meg a szurkot. E. — Egyetek tótok, meghalt apátok. (Csak torban lakik jól.) E. — Egyél csak, nem sajnálom, ugy is kutyának adnók. S. — Egyél, igyál, ne koplalj, mint otthon. S. — Egyél, igyál, ugyis meglep a halál. S. — Egyél, ne éhezz, mint otthon. (Tréfás kinálás: egyél, ugy mint otthon, ne szemérmeskedjél.) E. — Egyszer evett cifrán, megbánta egy hétig. D. — Együnk, azon legyünk. Ny. 23. — Együtt főzték, együtt egyék. E. — Együtt tették a tüzhöz, együtt egyék meg. D. — Ehetném mint a farkas. M. — Elég hamar eszik, ki jóllakik. D. — Elélhetni, csak legyen mit enni. D. — Elméjében eszik, ki az evő embernek köszön. E. — Elszenvedi szamár a verést, csak enni adjanak neki. KV. — Eltart a föld, csak legyen mit enni. K. — Erős télnek kell akkor lenni, mikor egyik farkas a másikat megeszi. KV. — Eszem a szádat. ME. — Eszem a szádat tormával. E. — Eszem a zuzáját. S. — Eszem-iszom ember. (Ez minden gondja.) D. — Eszem, iszom, jól élek, senkivel nem cserélek. (Könnyelmü beszédje.) Ny. 10. — Eszem, iszom, törzsökéből származtak elei. D. — Eszi, mint tót a savanyu uborkát. (Savanyun esik neki.) Ny. 4. — Eszik mint a béres. E. — Eszik mint cséplő. E. — Eszik mint a sáska. E. — Eszik néha egésznap, iszik reá mint a csap. Np. — Esznek urak disznómódra, szegény ember ökörmódra. (Urak evésközben többször isznak, parasztok ebéd végével egyet nagyot.) E. — Ette haszna, aludta bére. (Csak ételért dolgozott.) KV. — Ettél tegnap, egyél holnap. (Ma koplalhatsz.) E. — Farkas sohasem ette meg a telet. (Német.) S. — Feladta levét, maga ette meg koncát. (Javát megette, a maradékot másnak hagyta.) D. — Fösvény elégből sem mer enni. E. — Fösvény maga sem mer eleget enni. E. — Galuskát ehetnék a csizmád. (Lyukas.) Ny. 2. — Gazdag akkor eszik, mikor akarja, szegény mikor kaphatja. ML. — Ha a tejnek a fölét szereted, edd meg a szérdéket is. D. — Ha hoztok, esztek. E. — Ha

jöttök, itt lesztek, ha hoztok ehettek. (Hivatlan vendégek.) D. — Ha jösztök lesztek, ha hoztok esztek. E — Ha kenyered nincs, kalácsot egyél. E. — Ha koncát megetted, levét is hörpöljed. E. — Ha lehetne, másnak szájával enne. D. — Ha magyar kenyeret eszel, becsüld meg a magyart. ME. — Ha pecsenyéd lehet, ne egyél fokhagymát. KV. — Ha sokat akarsz enni, keveset egyél. (Ha sokáig akarsz élni, légy mértékletes.) B. — Ha sültet ehetsz, ne lakj jól fokhagymával. D. — Ha szegény vagy, légy kevély, ha nincs mit enni, válogass benne. Ny. 14. — Ha szolga vagy, két pofára egyél. D. — Ha vendég van, meg ne edd magad a javát. D. — Haragosnak kettő a része: meg is verik, enni sem adnak neki. M. — Harmadnap előtte gondolkodik mit egyék. D. — Három dolog egészséges: eleget nem enni, munkától nem futni és nem bujálkodni. M. — Hiába eszi a császár kenyerét. KV. — Hogy ujra ehessen, meg-meg kiokádja. D. — Hol dolgoztál, ott egyél. S. — Huncut embernek ád enni, mikor maga eszik. Ny. 2. — Igyál-egyél még eszeden vagy. D. — Ilyet még nem ettem. (Ilyet még nem láttam, hallottam.) E. — Ilyet nem evett még az öregapám sem. S. — Ilyet még se vellával, se késsel nem ettem soha. Ny. 5. — Jeget eszik, vizet iszik, lapuval takaródzik. (Szegény.) D. — Jó az eb, csak a kutyák rosszak, hogy előbb meg nem ették. D. — Jó ő, csak a kutyák rosszak, hogy előbb (vagy: régen) meg nem ették. D. — Jobb a fokhagymát sülttel enni, mint anélkül. D. — Jól ettünk, de rosszul laktunk jól. S. — Jól nem lakik, ki másnak szájával eszik. D. — Jól van dolga, mint a pap szolgájának, akkor izzad, mikor eszik. E. — Kanállal ette a bölcseséget. E. — Kanállal ette a tudományt. S. — Kemény télnek kell akkor lenni, mikor egyik farkas a másikat megeszi. KV. — Kenyeret sem eszik eleget. S. — Kenyerének javát megette. E. — Kenyérrel eszi a cipót. (Mint az együgyü palóc.) E. — Későn evett ebéd, késő vacsorát ád. D. — Két kanállal eszik. (Gazdag.) Ny. 2. — Két pofára eszik. (Mohón.) S. — Két pofára eszik, mint a juhász bojtár. D. — Két pofára eszik, mint a dolgos betyár. D. — Ki a tiszai asszony főztét nem ette, az nem is tudja, hogy mi a jó. S. — Ki hamar eszik, hamar dolgozik. ME. — Ki hamar eszik, hamar dolgozhatik. D. — Ki jól akar lakni, saját kanalával egyék. S. — Ki keveset gyúr, kevés kalácsot eszik. D. — Ki koncát megette, levét is hörpölje. D. — Ki levest akar enni, kanál legyen kezében. E. – Ki minö kovászt tesz, oly kenyeret eszik. E. — Ki mint eszik, ugy dolgozik. D. — Ki mit evett, igyon rá. Ny. 6. — Ki mit eszik, iszik rá. Ny. 3. — Ki nem dolgozik, ne is egyék. B. — Ki sok zsirost eszik, elcsapja a hasát. ME. — Ki sokáig levest eszik, sokáig él. S. — Ki sokáig eszi a levest, sokáig él. D. — Ki utassal eszik-iszik: áldozik. D. — Ki vasat eszik, láncot szarik. E. — Kigyó kigyót eszik, hogy sárkány lehessen. (A hatalmas csak mások kárával lehet még hatalmasabb.) E. — Kölcsönvett pénz egy tálból eszik az emberrel. (Német.) S. — Kutya is füvet eszik, mikor beteg. E. — Kutya nem eszi meg a maga fiát. Ny. 4. — Legjobb enni, ha éhes vagy. E. — Legjobb akkor enni, mikor éhezik az ember. B. — Legyen lud, ha fehér, együk meg ha kövér. (Ráhagyás versenygésnél: legyen ugy a hogy te mondod.) D. — Maga eszi meg a tojást, levét szolgájának adatja. (A vizet melyben főtt.) D. — Maga eszik mint a hóhér. (Mindenki kerüli.) E. — Magyar kenyeret eszel, becsüld meg a magyart. K. — Maszlagot evett. (Megbolondult.) E. — Már sok karácsonyi szilvát evett. (Vén.) D. — Más szájával akar

enni. KV. — Más szájával eszik. D.— Másnak kalácsot igér, maga kenyerébe se eszik eleget. D. — Másutt is esznek buzakenyeret. D. — Másutt is esznek fehér cipót. E. — Másutt is le szokták csontról enni a hust. E. — Maszlagos nadragulyát evett. (Megbolondult.) S. — Megennéd mikor a pokolban pulykapásztor leszö. Ny. 2. — Megeszi a juh a farkast. (Felfordult világ.) E. — Meg nem eszi farkas a telet. Sz. — Meg nem eszi a karácsonyi szilvát. (Addig meghal.) D. — Megeszik egymást, mint a rozsda a vasat. Ny. 5. — Megette a mivel meg kell halni. (Hal a horgot; szerelmes.) KV. M. — Megette a szappant. (Megjárt.) D. — Megette a szurkot. D. — Megeszi a tótot a maga fenéje. E. — Megette a tyuk a kenyerét. Ny. 7. — Megette Trájtler a mórest. (Tisztára kiette a tálat, hogy holnap szép idö legyen.) E. — Megevödött, megivódott. D. — Megtanitlak turós szaggatottat enni. (Ne válogasd a javát, hanem merj a tálból ahogy jön. A káplán a csomós turós csuszát a plébánosnak hagyta, a javát maga elé szedte.) D. — Mézet evén méreggel telik. D. — Mézet akarsz enni, méhet kell megölni. D. — Midön eszik resteli a száját mozgatni. D. — Mikor akar eszik a gazdag, a szegény mikor van mit. B. — Mindig eszik, mint a ló. D. — Minél többet eszik, annál inkább éhes. D. — Mint a béka, a földben sem mer eleget enni. D. — Mint az ökör, csak eszik-iszik. KV. — Mondja a rest: eleget dolgoztam, de nem mondja: eleget ettem. K. — Nagy kanállal eszik. (Vendég). Ny. 3. 5. — Nagy ehetö, iható. D. — Nagy urral egy tálból cseresznyét ne egyél. D. — Nagyobb ehetö mint iható. (Többet képes enni, mint inni). D. — Ne egyél abból, amitöl megfiadzol. D. — Ne egyél benne, megfiadzól töle. B. — Nehéz más szájával enni. E. — Nehéz más szájával enni, más szemével látni. E. — Nem azé a madár, a ki utána jár, hanem azé, a ki megeheti. Sz. — Nem azért él az ember, hogy csak egyék. B. — Nemcsak eszemiszomból áll a gazdagság. D. — Nem eszi meg az eb a maga fiát. KV. — Nem eszi meg az eb a maga kölykét. KV. — Nem eszi meg a farkas a maga fiát. KV. — Nem eszik panaszost. E. — Nem ettem bolondgombát. (Nem ment el az eszem.) E. — Nem evett egyest hasával. (Többet evett, mint a mennyit megbir.) B. — Nem jó a mézben sokat enni. KV. — Nem jó nagy urral egy tálból cseresnyét enni. E. — Nem jó urral egy tálból cseresnyét enni, mert meglödöz a magjával. KV. — Nem jó sokat enni a sajtban. D. — Nem kér enni. (Olyan vagyon; melyre nem kell költeni.) E. — Nem sok kalácsot eszik, ki a dolgot kerüli. E. — Nem sok kösót esznek meg együtt. (Egyenetlenkedö házastársak.) E. — Nem sok sót esznek meg együtt. (U. a.) S. — Nincs mit tenni, meg kell enni. S. — Nyerset evett, gyomra nem emésztheti. D. — Nyimmel-nyámmal eszik. KV.— Olyan egészséges, hogy nyolcvan esztendeig vasat eszik. Ny. 5. — Olyan, mint ki a szappant megette. Ny. 13. — Orrával eszik, mint a disznó. (Turkál, telhetetlen.) D. — Ott egyél, a hol dolgoztál. D. — Ökör szánt a zab alá, lovak eszik meg. Sz. — Ördög is ugy ölte meg a fiát: enni adott neki, inni nem. E. — Ördög módon tartja az embert, ennie ád, de innia semmit se. D. — Összeeszik tücsköt bogarat. ME. — Összeeszik tüsköt-bogarat. D. — Papnak van kése, mester eszik véle. Ny. 1. — Pénzen vesznek kenyeret, még se esznek eleget. D. (Városiak.) — Pokol a béle, annyit eszik. E. — Régen megetted, a mitöl meg kell halnod. (L. fent.) D. — Ritkán eszik fött hust a farkas. D. — Sajtban nem jó sokat enni. K. — Se eszik, se iszik bujában. D. — Senki sem nézi

mint eszem, iszom, hanem hogyan ruházkodom. E. — Soha sem eszik egyest hasával. (L. fent.) E. — Sok jó ehetik egy tálból. D. — Sok jóizü falatot evett, mig annyira meghizott. D. — Sok jóizüt ettem, hogy megkövéredtem. D. — Sok jót evett, mig meghájasodott. D. — Sok kösót ettek egymással. (Jól ismerik egymást.) D. — Sokat enni mézből se jó. D. — Sokat eszik a farkas. D. — Sokat eszik, még sem kövér. KV. — Sós levet sem ehetik. D. — Sütheted, főzheted, meg is eheted. E. — Szalonnát evett, megcsuszott a szája. (Hazudott.) Ny. 2. — Szalonnát evett, sikos a szája. (Káromkodik.) Ny. 5. — Szegény ember vizzel főz s jó izüt eszik; nagy urnak elsózzák az ételét. Ny. 6. — Szegény fog madarat, de gazdag eszi meg. ML. — Szereti a tejfölt, de nem akarja enni a szerdéket. KV. — Szereti más almáját enni. D. — Telhetetlen zsebrák (sobrák) ember, még azt is megsiratja, amit megeszik. KV. — Tessék, egyék, nem lesz egyéb. S. — Tetüette, ebinge. D. — Többet öl meg a rendetlen eszem-iszom, mint a kard. K. — Tökmagot sem ehetik kényére. D. — Törd meg a diót, ha belét meg akarod enni. BSz. — Ugy busul, mintha a macska ette volna meg kenyerét. D. — Ugy eszik, mint a ki soha sem evett. E. — Ugy eszik, mintha soha jól nem lakot volna. D. — Varjuhust sem evett, mégis krákog. D. — Vasvillával eszi a szérdéket. (Bolond.) D. — Vasárnap is kell a marhának enni adni. Ny. 6. — Vendéget hivsz valamire, magad eszed meg. K. — Vén darázs megdongja, ha meg nem eszi is a gyümölcsöt. (Vén szerelmes.) E. — Villával eszi a szerdéket. (Aludt tejet. Bolond.) E.

Esztelen. Az esztelennek könnyü szeget ütni a fejébe. D. — Az esztelen a maga kárán, a tolvaj más kárán tanul. D. — Csak egynek hijával van az esztelen. (Ész.) D. — Csecse bohónak, szép esztelennek. Ny. 2. — Gazda nélkül vet számot, mint az esztelen szolga. D. — Híg, mint az esztelen veleje. D. — Késön nyilik szeme az esztelennek. D. — Néha az esztelen többre mehet az eszesnél. D. — Türhetetlen, midőn az esztelen szós is. (Bőbeszédü.) D.

Esztelenség. A szerelem és esztelenség csak névvel különböznek egymástól. D. — Erötvett rajta az esztelenség. D. — Kevélység és esztelenség testvér atyafiak. D. — Szegényen élni és gazdagon halni esztelenség. D.

Esztendő. A gazdag özvegyasszony mindig harminc esztendős. D. — A sok ünnep sem jó az esztendőben. D. — Az elmult esztendők mindig jobbak. B. — Az ördög is szép volt hatezer esztendö előtt. D. — Be ne fald azt egynap, a mit esztendönap meg nem emészthet a gyomrod. D. — Csak egyszer esik esztendöben urnapja. Ny. 0. — Egy esztendö mint egy nap. D. — Egy nap nem egy esztendő. D. — Egy napot egész esztendőnek gondol. D. — Egyszer esik esztendőben karácsony. (Egyszer van jó dolga a szegénynek is.) Ny. 21. — Egy esztendővel idősebb, mint ma egy esztendeje. (Tréfás felelet e kérdésre: hány éves. Különben kitérő feleletet is jelent.) E. — El ne mondd, hány esztendős vagy. (Ne időzz, siess vissza.) E. — Esztendő, veszendő. E. — Esztendöben csak egyszer van aratás. S. — Haladnak a hetek, mulnak az esztendök. D. — Hosszu mint az esztendö. D. — Hosszu mint az esztendei tömlöc. D. — Ki husz esztendeig nem okos, negyvenig nem gazdag, soha sem is lesz. E. — Mindég jobbnak tartják az elmult esztendöket. D. — Mulnak az esztendök. E. — Nap-nap után mulnak az esztendök. E. — Olyan egészséges, hogy nyolcvan esztendeig is vasat eszik. Ny. 5. — Örül mint a rossz szolga az esztendő végének. D. — Rossz szol-

gának minden órában kitellik esztendeje. D. — Sok csizma szakad egy esztendőben. D. — Sok darab kenyeret kiván egy esztendő. KV. — Sok darab málé kel el egy esztendő alatt. D. — Sok kell egy esztendőre. D. — Sok költséget kiván egy esztendő. KV. — Sok nap van egy esztendőben. D. — Sovány mint a hét szük esztendő. S. — Szép a leány ideig, huszonnégy esztendeig. D. — Szép a legény ideig, harmincnégy esztendeig. D. — Szép volt ötven esztendő előtt. D. — Tiz esztendeig ostromolták Tróját. D. — Tovább élek száz esztendőnél. (Mulassunk, legyünk vigak.) E. — Van már annak tizen husz esztendeje. D. — Vénebb ő a két esztendős malacnál. D.

Esztenga. Tolongnak mint esztengára hajtott juhok. E.

Eszterág. Még az eszterág is megismeri az ő idejét. E.

Eszterha. Nagyobb csuda, ha egyszer eszterhára száll a lud, hogysem napestig ott sétál a kakas. Pázmán. — Nem szokta, mint lud az eszterhéját. D. — Őrizkedik, mint lud az eszterhéjtől. D. — Ritka mint a lud az eszterhéjon. D. — Sok csep leesik addig az eszterhéjről. D. — Sok viz lecsepeg addig az eszterhéjről. D.

Etet. A kappant is elunni, ha gyakran etetik. (Tálalják fel.) D. — A német mindig hájjal eteti a lovát, mégis sovány. (Veszprém vidéki szólás.) Ny. 4. — Az embert hordozza a ló, eteti az ökör, ruházza a juh, védelmezi a kutya, követi a majom, megeszi a pondró. D. — Bolondot etet, mikor maga eszik. E. — Farkast etet. (Telhetetlent.) KV. — Félpofára etet. (Fösvény.) D. — Nála a cseléd is koldusokat etet. (Gazdag.) D. — Nem etették ezt dióval, hanem korpával.

Evet. Fris mint az evet. E. — Nehéz az evetet háznál megtartani. D.

Evez. Egy hajóban eveznek. Pázmán. — Nagyon fentköp, ha csendesen evez. (Kevély, ha jól megy dolga.) D. — Örömnek tengerében evez. D.

Evező. Könnyü az evező lefelé. D. — Nyelve evezője nem találhat partra. (Nincs vége beszédjének.) D.

Evés. Az alvás evés helyett esik éhes embernek. KV. — Csak evéskor izzad, mint a pap szolgája. Cz. — Evés közt jön meg az étvágy. Ny. 7. — Izzad, mint a pap szolgája evésben. Ny. 10. 12. — Könnyü az evés, de nehéz a keresés. D. — Milyen a munkája, olyan az evése. S. — Milyen az evése, olyan a dolga. E. — Rákevésben sok a munka, kevés az étel. D. — Restelli, mint ravaszdi mester az evést. K. — Sora van, mint a rétes evésnek. (Nem könnyü, mert sokat kell a szegénynek dolgoznia, hogy rétest is ehessen.) Ny. 22.

Evő. A hamar evő jó dolgos D. — Elméjében eszik, aki evő embernek köszön. E. — Inni akar, ki az evő embert köszönti. E. — Kész kenyér evő. (A készet eszi.) KV.

Ez ám mi. B. — Ez ám a valami. E.

Ezelőtt jobb volt.

Ezer. Egy állóhelyben ezret hazudik. D. — Egy szót ezerrel tromfol. D. — Egyformán jövünk a világra, ezer módon megyünk ki. E. — Ezer a bajom, meg kettő. E. — Ezer a dolgom meg kettő. E. — Ezer a lelke. (Vakmerő.) E. — Ezermester. E. — Ezerért nem megy a szomszédba. (Neki is van; gazdag.) D. — Ezer varju ellen elég egy kő. D. — Forintja nincs, ezerekről beszél. D. — Mi neki két-három ezer? D.

Ezerjófű. Csak a tetejét szedi, mint az ördög az ezerjófünek. Ny. 6.

Ezredes. A nyul-ezredesnek bokor a mezeje. (Gyáva, elbujik a veszély elől.) D. — Nyul-ezredesnek bokor a vára. E. — Egy sem jó közlegény, ki ezredességre nem törekszik. E.

Ezüst. A szárnyatlan ezüst szenteket is elszárnyaltatja. (Ellopja.) D. — Az ezüstangyalokat szállni tanitja. (U. a.) D. — Az ezüst korsónak cse-

repe is jó. D. — Beszélni ezüst, hallgatni arany. (Német.) S. — Halál nem változik ezüstön, aranyon. E. — Ki igéri, hogy aranyat csinál, ezüstöt akar csalni. K. — Más erszényében arany, másban ezüst. (Gazdag.) D. — Nemcsak ezüsttálból szednek vajas pogácsát. KV. — Nemcsak ezüsttálból, de hitvány táskából is szednek vajas pogácsát. (Nemcsak gazdag, hanem szegény is lehet boldog, például a szerelemben, mely egyenlően boldogit gazdagot, szegényt.) D. — Ura aranyban, szolgája ezüstben jár. D.

Ébren alszik, mint a nyul. E. — Mit az elme ébren forgat, avval játszik álomidétt is. BSz.

Ébresztés. Tudósok becsülete, ifjak ébresztése. (Buzditás.) E.

Édes. A hol a méz legédesebb, ott a fulánk legélesebb. D. — A hol a méz legédesebb, ott a fulánk legmérgesebb. ME. — A szerelemben több a keserü, mint az édes. KV. — A mely ember sok édest nyal, keserüt is fal. Ny. 6. — A mi savanyu nem volt, nem lehet az édes. (Csak az édes, mit nehezen érünk el.) KV. — A tiszta édes csak a gyermeknek való. D. — A tormába esett féreg azt gondolja, hogy nincs annál édesebb gyökér. B. — Az anyatej legédesebb. E. — Az eleje mindennek édesebb, mint az utólja. B. — Az édes italnak keserü az ára. KV. — Az édesre örömest jár a légy. D. — Az a gyümölcs legédesebb, melyet a féreg megrág. Cz. — Akárkinek vadalma, nekem édes alma. B. — Böben büdös, éhben édes. E. — Böben büdös, szükben édes. KV. — Dolog után édes a nyugalom. B. — Édes ám, de mérges. D. — Édes csontom. E. — Édes embernek epéje sem keserü. D. — Édes, hazánk szerelme. KV. — Édes magam, ne hagyd magad. E. — Édes mint a cukor. E. — Édes mint a lépes méz. B. — Édes mint a márc. S. — Édes mint a méz. S. — Édes mint a salánki szőlő. S. — Édes másé. (Hütlen szerető mást szeret.) Ny. 2. — Édes kedves, krumpli leves. (Tréfás szerelmeskedés.) Ny. 5. — Édesebb az alma, ha nincs ott a pásztor. D. — Édes, keserüvel elegyes. B. — Édest keserüvel elegyit a világ. E. — Fanyar héjben édes gyümölcs rejtözik. S. — Fáradt embernek édes méz az álma. B. — Jó barát vize édesebb az ellenség mézénél. S. — Jobb a kicsiny édes mienk, mint a sok másé. E. — Jobb a kevés édesmienk, mint a sok másé. D. — Jobb savanyun keresni és édesen költeni, mint édesen keresni és savanyun költeni. Ny. 1. — Keserü a türés, de édes a gyümölcse. D. — Keserü babot is édessé tesz az éhség. D. — Ki keserüt nem kóstolt, nem érdemli az édest. E. — Ki keserüt nem izlelt, nem tudja, mi édes. E. — Könnyü az édest megszokni. D. — Legédesebb tejből is lehet csipős sajt. S. — Megemlegette édes anyja tejét. (Kegyetlenül megverték.) D. — Megszokta az édes málét. D. — Mikor legédesebb, akkor árt meg. S. — Minden édes keserüen esik. (Sok a jóból.) KV. — Minden kenyér édes parázna embernek. (Minden asszony.) E. — Munka után édes a nyugalom. ME. — Munka után édes a pihenés. ME. — Nem édes, hanem mostoha anya a szerencse. D. — Nem mindenben édes gyökér a szerelem. KV. — Nem mindenkor édes gyökér a szerelem. D. — Nincs édesebb mint a méz. E. — Oda van édes mindene. D. — Olyan édes, mint az anyám teje. Ny. 2. — Reménység ha rád néz, édesebb mint a nádméz. KV. — Soha szerelem sóhajtás nélkül édes nem lehet. Bessenyei. Ny. 8. — Szava édes, de fulánkos. D. — Tiltott gyümölcs édesebb. E. — Több keserü mint édes van a szerelemben. E. — Tudom torma, milyen jó édes gyökér vagy. (Gunyosan: tudom milyen jó vagy!) Ny. 5.

Ég. A dülő egek sem vehetnék ki szivét. (Nem ijeszteném meg.) D. — A

szent forrásnak égből az eredete. D. — A szép ég is a szépeket szenvedi. (Szereti.) D. — A teremtett ég alatt lasnaka sincsen. (Nincs mire lehajtsa fejét; szegény.) D. — Az egek ellen a hegyek is felemelkednek. D. — Az egek rovására is hazudik. D. — Az eget is bőgőnek nézi. (Részeg.) E. — Az eget méri. D. — Az eget soha el nem hagyhatjuk. E. — Akár ég, akár pokol, neki mindegy. D. — Akkor lesz az, mikor az egek megfordulnak. D. — Állandó mint az ég forgása. D. — Annyi mint csillag az égen. E. — Annyira van egymástól, mint az ég a földtől. B. — Annyit tanultam beszédéből, mint az égdörgésből. K. — Bor, buza, szalonna, égnek fő adománya. BSz. — Csak az égben van állandó békesség. D. — Csendes mint a csillagos ég. D. — Eget poklot összekever. B. — Eget, poklot össze ne keverj. D. — Eget, földet igér. S. — Ég a földhöz. (Össze sem hasonlithatók.) E. — Ég ellen csapkod. D. — Ég és föld között lakik. (Akasztófán van.) D. — Ég nyelte-e el, vagy a föld, nem tudni. D. — Égben két nap, hüvelyben két pallos. (Meg nem fér.) D. — Égnek rendelése kinek hova menése. D. — Égre követ ne dobj, mert fejedre fordul. KV. — Égre követ ne vess, mert fejedre fordul. D. — Ég - föld között van. (L. fent.) D. — Égszin a szeme. D. — Földön lába, égen feje. D. — Felmagasztalták az ég felé. (Felakasztották.) D. — Ha bárányos az ég, barmadnapra esö lesz. Cz. — Ha az ég vállaira szakad, azt se igen bánja. D. — Ha az égre nézel, rutnak tetszik a föld. D. — Ha mennyit vétünk annyit mennykövezne, a tágas égben egy mennykő se lenne. D. — Ha öröm nem volna, az ég is pokol volna. D. — Háboru pokolban, békesség az égben. D. — Hol voltál mikor az ég zengett? (Hol voltál, mikor szükség volt rád?) E. — Kerek mint az ég. D. — Ki mindig égbe néz, kutba esik. S. — Királyválasztás, hadvezérlés, feleségvevés: égi dolog. (Az isten rendeléséből történik.) D. — Letagadná a napot az égről. Ny. 1. — Lót-fut, mint kutya az égzöngésben. (Mennydörgéskor.) Ny. 5. — Megnyilt az ég felette. E. — Minden hajszála az ég felé meredt. S. — Mintha égből esett volna le. (Véletlenül megjelent, történt.) E. — Nem lehet két nap az égen. E. — Nem leszek én árva mindég, boru után derült az ég. Np. — Nem tudom az ég emelte-e fel, vagy a föld nyelte-e el? D. — Oly távol esik mint ég a földtől. (L. fent.) D. — Olyan igaz, mint hogy az isten az égben van. S. — Óriásként támadja meg az eget is. D. — Részeg ember az eget is bőgőnek nézi. Cz. — Sokat végeznek Bécsben, de nem ugy rendelik az égben. B. — Sokat végeznek Bécsben, de elrontják az égben. D. — Száraz égből mennykő. E. — Szent Pál harmadik égben tanult, még sem mehetett mindennek végére. E. — Tiszta égből mennykő. (Német.) S. — Tiszta mint az ég. D. — Tudja mit végeztek az égben. (Elbizakodott.) D. — Ugy él mint az égi madár. (Gond és munka nélkül él.) E. — Vállaira vehetné talán az eget is. D.

Ég. A tréfa meg nem ég. (Minden fa megég, csak a tréfa nem.) E. — A száraz fa mellett a nyers is megég. D. — A tüz is nyájasabban ég az ember előtt. D. — A tüz mellett minden fa megég, kivéve a tréfát. D. — Az embernek ég a háza, de senki sem látja füstjét. (Titkos szégyen.) B. — Az kiált először, a kinek a háza ég. S. — Csicsóéknál ég a világ. (Mulatnak. L. Csicsó.) Ny. 13. — Ég a ház a feje fölött. S. — Ég a ház, de nem látszik a füstje. (Bajban van, de nem mutatja.) E. — Ég a munka a kezében. (Gyorsan dolgozik.) S. — Ég az ing a hátadon. (Ijesztés.) E. — Ég Lagmacz. (Lagmacz falu Zemplénmegyében, hires mészégetők. Sok bort ivott tegnap, ma egyre vizet iszik, mert

égeti belől.) E. — Ég mint a fáklya. D. — Ég mint a homok Regölyben. S. — Ég mint Mesteriben a ludketrec. (Nem nagy szerencsétlenség.) Ny. 5. — Ég mint Noszlop. (Nagy tüzvész.) Ny. 5. — Égett a talpam alatt. E. — Égjen el a háza, a ki hazudni nem tud. (A hazugnak mondják, ha rajtaérik.) Ny. 6. — Ha a trágya büzsörög, hát a szalma hogy ne égne. (Ha a hitvány dicsekszik, mit tegyen a derék ember.) Ny. 22. — Igyunk, még a gyertya ég. D. — Könnyen megég a száraz forgács. D — Körmére ég. F. — Körmére égett a gyertya. Sz. — Körmére égett a tapló. (Megjárt.) D. — Körmére égett a tekercs. D. — Lassan ég mint a mécs. D. — Mikor legszebben ég a fáklya, legjobban fogy. B. — Ne örülj, ha a szomszédod háza ég. D. — Ne vedd hamvát, ha jól ég. (Régibb időben faggyu-gyergyát égettek, melynek időnként hamvát kellett venni a hamuvevővel.) D. — Nem kell azon örvendeni, ha a szomszédod háza ég. E. — Nem mindenkor ég, mikor a harangot félreverik. D. — Nem rak fészket madár oly házra, mely meg akar égni. E. — Némely hegy akkor is ég belül, mikor bércét a hó ellepte. (Őszhaju szerelmes.) D. — Ott olts, a hol ég. E. — Ott oltja az okos, a hol ég. D. — Örül mint kinek a háza ég. D. — Örül mint ki házába szorul, mikor teteje ég. D. — Örül mint kinek a háza ég, maga meg benne szorul. E. — Örül mint kinek pajtája ég, maga beleszorult. D. — Sok embernek ég a háza, ha nem látszik is a füstje. (Családi perpatvar.) Ny. 10. — Sok ház ég belül, de nem látszik kivül. Ny. 8. — Szél nem lenne, tüz nem égne. S. — Te is félj, mikor a szomszéd háza ég. S. — Ugy ég a tüz, ha tesznek rá. E. — Üres pipa a király szájában sem ég. S. — Vig, mint kinek a háza ég, maga meg benne szorult. E.

Éget. A hol éget, ott fujd. Ny. 18. — A mi nem éget, ne fujjad. B. — A mi nem égeti nyelved, ne fujjad. KV. — A mi nem égeti szádat, azt ne fujjad. Sz. — Éget mint a fulánk. E. — Ha égeti, se fujja. D. — Hol nem éget, ott ne fujd. S. — Kovács is azért tartja a fogót, hogy kezét meg ne égesse. D.

Égett. Bujdosik ide s tova, mint az égett lábu eb. KV. — Erős mint az égett bor. D. — Égett gyermek fél a tüztől. (Ha egyszer megégette ujját.) S. — Keze égett gyermek irtózik a tüztől. D. — Szomoru látvány az égett ház. D.

Égettlen. Meghamuzták farát égettlen hamuval. (Bottal verték.) D.

Égés. Hét hordózkodás, egy égés. E. — Hét hurcolkodás, egy égés. S. — Megszokta, mint Debrecen az égést. Ny. 1. — Sokszor kis szikrából nagy égés támad. Sz.

Égő tüzet gerjeszt. KV. — Szeretet, égő tüz. KV.

Éh. Az éh mindennek ellensége. B. — Az éh szunyog jobban csip. E. — Az éh szunyog nehezet csip. E. — Az éh szunyog nehezebbet szúr. D. — Böben büdös, éhben édes. E. — Csip mint az éh szunyog. D. — Eb a kölyket éh korában sem szokta megenni. D. — Éh a jóllakottal nem egyaránt dudol. D. — Éh kop kaporral. (Éhes étele: koplalás kaporral; nem kapott, hát koplal.) E. — Éhgyomorral fél a fecske fecsegéstől. (A ki szeret enni, mindenben talál rá okot.) D. — Keveset hall az éh has. KV. — Mint az éh farkas, ugy várja. E. — Mohón kapja, mint éh tyuk a taknyot. D. — Ne higyj a szádnak, mint az éh kutyának. D. — Nehéz az éh embernek a várakozás. KV. — Nehéz éhnek a várás. D. — Nem jó éhnek az ének. (Ételt akar, énekkel nem lakik jól. Éh gyomorral nem esik jó az éneklés.) E. — Nem sokat ugrándozik az éh borju. KV. — Mohón kapja, mint éh tyuk a nyálat. E. — Nyeli mint éh tyuk a nyálat. E. — Ugy örül mint éh ló az abraknak. D.

Éha. (Begye.) Szép a szava, de ördög az éha. KV. — Szép a szeme, de ördög az éha. KV.

Éhen. A szakács nehezen hal meg éhen. D. — Éhen marad, ki az asztalnál szemérmeskedik. KV. — Halász, vadász, éhenkórász. E. — Hol jóllaknak négyen, ötödik sem marad éhen. S. — Hol öt-hat ember jóllakik, hetedik sem marad éhen. E. — Jó szakács ritkán hal meg éhen. K. — Ki hat mesterséget tud, éhen hal az meg. E. — Mi haszna éhen halónak abban, hogy Kolozsvárott jó kenyeret sütnek. ML. — Rossz szakács ki éhen hal. S.

Éhenhalás. Nagy nyavalya az éhenhalás. KV.

Éhes. Az alvás evés helyett esik éhes embernek. KV. — Az éhes ember semmiben nem válogat. Decsi János. — Az éhes embernek étel gyanánt esik az alvás. B. — Az éhes németnek kecskebéka csibe. D. — Akkor búsul az eb, ha éhes. E. — Csak akkor szomoru az eb, mikor éhes. D. — Egyenlőkép meghal mind az éhező, mind a ki eleget eszik. E. — Éhes bolha jobban csip. B. — Éhes csikó abrakkal álmodik. E. — Éhes disznó makkal álmodik. E. — Éhes disznó makkal álmodik, de ha felébred tökkel is megelégszik. Ny..4. — Éhes disznó moslékos csöbörbe is beleváj. Ny. 4. — Éhes embernek nehéz várakozni. S. — Éhes farkasnak élesebb a körme. S. — Éhes gyomornak mézes falat a zabkenyér héja is. KV. — Éhes, hogy a mándruc követ is megenné. Ny. 1. — Éhes, hogy a patkószöget is megenné. Ny. 1. — Éhes mint a farkas. S. — Éhes mint a sáska. S. — Éhes mint a molnár csirkéje. (Máséból jóllakott.) S. — Éhes mintha csöszakolban hált volna. Ny. 2. — Éhes varju dög után lát. E. — Éhező embernek nehéz a várakozás. B. — Éhező gyomornak nincs jobb a kenyérnél. KV. — Fehér cipó sós turóval használ az éhes gyomornak. B. — Fütyül mint az éhes cigány. (Kinjában.) Ny. 2. — Ha éhes vagy, sokat ne papolj. D. — Ha éhes vagy ne válogass a lében. D. — Jóllakott ember nem hisz éhesnek. S. — Kenyérhaj is mézes falat gyanánt esik éhes embernek. K. — Ki éhes, kenyérre gondol. S. — Kövér disznó halálát sok éhes varju várja. (Gazdag örökséget.) S. — Legjobb enni, ha éhes vagy. E. — Minden embert megugat, mint az éhes kutya. D. — Minél többet eszik, annál inkább éhes. D. — Nem egyaránt énekel az éhező a jóllakottal. B. — Nem jó éhező embernek sokat papolni. KV. — Nem kérdi az éhes has, hányat ütött az óra. B. — Olyan éhes, mint a molnár csirkéje. (Jóllakott.) Ny. 2. — Rátartós mint az éhes cigány. E. — Sipitanak, mint az éhes fecskefiak. E. — Üres hordó jobban kong, éhes dongó jobban dong. Ny. 1.

Éhezik. Akkor egyél, mikor éhezel. KV. — Egyél, ne éhezz, mint otthon. (Ne szemérmeteskedjél, hanem bátran egyél, ugy mint otthon.) E. — Ha jóllakott is, a szeme éhezik. (Telhetetlen.) E. — Legjobb akkor enni, mikor megéhezik az ember. B. — Ne szánd, ki vagyona mellett éhezik. (Fösvényt.) Ny. 9. — Sok van, ki éhezik és megházasodik. E. — Ne kivánd az aranyat, ha éhezést szerez. D.

Éhetetlen kódorgó. D. — Élhetetlen ember, ki feleségének keresetéből él. D. — Két annyit fél, ki élhetetlenül él. D. — Kétannyit fél, ki éhetetlenül fél. D.

Éhomra nem fél a kakukszólástól. D.

Éhség. Az éhség ott veszi, a hol éri. B. — Az éhség jobb ízt ad az ételnek. B. — Az éhség kihajtja a farkast a berekből. B. — Az éhség kihajtja a farkast a bokorból. KV. — Alkalmatlan vendég az éhség. KV. — Dőlt gabona nem csinál éhséget. (Ha a gabona megdől, gazdag aratás lesz.) E. — Éhség a farkast kihajtja a cserjéből. E. — Éhséget döghalál szokta

követni. KV. — Fehér cipó, sós turó, éhség ellen igen jó. E. — Jó füszerszám az éhség. B. — Keserü babot is édessé tesz az éhség. D. — Legjobb füszer az éhség. E. — Legjobb szakács az éhség. KV. — Mindent kigondol az éhség. B.

Éj. Az éj mindennek ellensége. D. — Ha éj nem volna, a napot nem szeretnék annyira. D. — Szerelem, éj és bor, sok gonoszsággal forr. KV.

Éjfél. Fekete mint az éjfél. D. — Jó a bor mindenkor, hajnalkor, éjfélkor. Np. — Lusta gazdasszonynak éjféli munkája. (Nem sokat ér, a jó gazdasszony nappal is elkészül munkájával.) D. — Setét mint az éjfél. D.

Éjjel. A fehér tehén is éjjel fekete. D. — A rossz lelkek éjjel járnak. D. — Egész éjjel virraszt, mint a bagoly. E. — Éjjel a gyermektől fél. D. — Éjjel jár, mint a bagoly. M. — Éjjel jár, mint a gonosz lélek. S. — Éjjel minden tehén fekete. Sz. — Fél éjjel kimenni csak a pitvarba is. D. — Ha éjjel jön is, ki nem tér a bor elül. D. — Hosszu mint az éjjeli út. D. — Ki miről nappal gondolkodik, éjjel arról álmodik. S. — Ki nappal mit gondol, éjjel arról álmodik. KV. — Ki nappal mit kiván, éjjel arról álmodik. KV. — Kiált éjjel-nappal, mint a sovány haris. D. — Nappal alszik, éjjel álmodozik. D. — Nappalnak szeme, éjjelnek füle. S. — Nem jó ha éjjelen át a házban kenyér nincsen. S. — Nincs jobb az éjjeli tanácskozásnál. KV. — Te egy éjjel nőtt gomba. D.

Éjjeli bagoly. E. — Éjjeli madár. S. — Éjjeli-nappali nimfa. D. — Nappali rettegés, éjjeli rémülés. E.

Éjszaka. Adtál nekem jó éjszakát. (Bajt szereztél nekem.) E. — Átaludnék három éjszakát, csak enni ne kellene. E. — Csendes napnak csendes éjszakája. ME. — Esteli vendég éjszakára is megmarad. Ny. 6. — Éjszaka minden tehén fekete. B. — Éjszaka virrad neki. (Tolvajnak, korhelynek, szerelmesnek.) E. — Igyunk egyet jó éjszaka fejében. D. — Jó éjszakát a magyarnak. E. — Kevés vacsora, jó éjszaka. ME. — Minden szinü macska fekete éjszaka. KV. — Nem jó madár, mely éjszaka jár. ME. — Senkinek sem barátja az éjszaka. KV.

Éjszaki. Nem mindenkor fuj az éjszaki szél. (Lesz még jobb sorsod is.) D.

Ek. Éket verjünk bele, ha máskép nem lehet. BSz. — Kemény fát kemény ékkel hasitják. D. — Ugy verj éket a kemény fába, hogy szemedbe ne pattanjon. D.

Ékes. Bor, buza, békeség és feleség ékes, széna, szalma szalonna és a ruha kékes. (Magyar ember vágya.) D. — Embert csinál néha az ékes ruha is. D.

Ékesen. Varju is tud néha ékesen krákogni. K.

Ékesség. Gazdagnak ékesség, szegénynek segitség. (Tudomány.) KV. — Ruha ékesség, pénz tisztesség. D. — Szüzesség, ékesség. E.

Ékesszólás. Egy ékesszólásu utitárs jobb egy hat lovas hintónál. D. — Nem illik bolondhoz ékesszólás. E.

Ékesit. Jámborság tisztesit, szemérem ékesit. KV.

Él. Éllel áll akárki ellen. D. — Éllel állnak össze. E. — Élére rakják az aranyat. ME. — Élére veri az aranyat. E. — Élére rakja a sok pénzt. S. — Élére verve ládájában a pénz. D. — Élit lapjára forditja. BSz. — Három éle nyelvének, mint a sásnak. D. — Lapját élire forditja. BSz. — Nem élével a késnek, hanem fokával nyuzza az embert. D. — Okos harag néha az erőnek éle. D.

Éles. A hol a méz legédesebb, ott a fulánk legélesebb. D. — A legélesebb szemü tolvajnak is szemét kilopja utoljára a varju. (Akasztófára kerül.) D. — A vén asszony nyelve élesebb a borotvánál. Ny. 13. — A

legélesebb késben is van egy kis csorba. D. — Éhes farkasnak élesebb a körme. B. — Az éles borotva frissen bánik a szakállal. D. — Egy garas éles; két garas fényes. (Kevesebbet költ a hasznosra, többet a csillogóra.) E. — Elég éles a kasza. (Nyelv.) D. — Éles a nyelve mint a köszörült kard. S. — Éles, mint a beretvafok. D. — Éles mint a beretva. D. — Éles kasza bátrabban vágja a füvet. D. — Éles, mert Bécsben beretva a bátyja. B. — Éles mint a hóhér-pallos. D. — Éles mint a kasza. D. — Éles mint a nád. D. — Éles mint a nyelv. D. — Éles mint a sakter-kés. D. — Éles mint a szálka. D. — Éles mint a sás. D. — Éles mint a tatár-kard. D. — Éles mint a török kés. D. — Gyermek kezében éles kés. D. — Két éles kard egy hüvelyben meg nem fér. S. — Két éles pallos nehezen fér egy hüvelybe. D. — Két éles pallos nem fér egy hüvelybe. D. — Két éles pallost nem látni egy hüvelyben. D. — Két éles tőr nem fér egy hüvelybe. M. KV. — Mi nagyon éles, könnyen csorbul. S. — Ne fend az élest. (Ne haragitsd a haragost.) D. — Olyan éles mint a kés foka. B. — Öreg katonának élesebb a kardja. K. — Szája nagy, de éles foga nincs. D.

Élesit. Vargához viszi a csoroszlyát élesiteni. E. — Vargához viszi az ekeszarvat élesiteni. Sz. — Vargához viszi az ekevasat élesiteni. KV. — Vassal élesitik a vasat. D.

Éldegél mint Marci Hevesen. D. — Éldegél mint Mike malaca a piacon. (Otthon nem kapott enni, a piacon éldegélt, de sokszor el is verték, ha kárt tett.) D.

Él. A disznó, mig él, semmire való. B. — A farkas után a holló is akar élni. D. — A hol kedvére él a gazda, lusta a szolga. D. — A ki betegen él, sokáig vonaglik. B. — A ki élni tud, tud az valamit. E. — A ki farkassal él, vele együtt ordit. B. — A ki fél, az él. E. — A ki jól él, királyt sem fél. BSz. — A ki jól él, királytól sem fél. S. — A ki sokáig él, sok veszély éri. B. — A ki szeret, kétszer él. E. — A kocsmáros csalásból él, haszonból ruházkodik. Ny. 13. — A leghaszontalanabb eb asztalról él. D. (Öleb.) — A pénz éli világát. D. — A szép leány, ha megvénül, rossz időben él. D. — Az elvetett macskakölyök gyakran legtovább él. K. — Az él soká, a ki jól él. E. — Az leszen baráttá, a ki egyéb módon el nem élhet. Decsi János. — Azé a világ aki élheti, a mennyország, a ki elérheti. E. — Azé a világ, a ki élheti, azé a mennyország, a ki elnyerheti. D. — Addig élem világomat, mig szél fujja pántlikámat. (Mig fiatal vagyok.) Sz. — Addig élek, a meddig akarom. (A meddig a karom. Szójáték.) S. — Amint élsz, ugy halsz meg. D. — Amint szokunk, ugy élünk. D. — Alacsony házban bátorságosabb élni. ME. — Annyit él az ember, a mennyi időt örömmel tölt. D. — Békével élhet tőle a szunyog is. D. — Békével élnek az angyali karok. D. — Boldog ember, a ki magányosan élhet. KV. — Böjt van, jól élnek a papok. Ny. 4. — Eb fél, kutya fél, mig az öreg ipam él. E. — Eb fél, kutya fél, mig az ipam, napam él. Ny. 2. Np. — Egy kenyéren élnek. D. — Egyszer él az ember. E. — Együtt élnek, együtt halnak. KV. — Eleget él a szegény. E. — Eleget élt a szegény, ha korán meghalt is. E. — Eleget élt a szegény, ha hamar odalett is. D. — Eleget élt a nyomorult, ha hamar meghalt is. D. — Élélhetni, csak legyen mit enni. D. — Él-hal érte. S. — Él-hal érte, mint a cigány a veres nadrágért. (L. cigány.) E. — Él hal érte mint a baranyai gyerek a tarisznyáért. (L. baranyai.) Ny. 5. — Él-hal érte, mint a köteles a kócért. (Nem szereti, mert a kenderszál az értékes.) Ny. 2. — El nem él holtig. (Gyáva.) E. — Eszem- iszom, jól élek, senkivel nem cserélek. (Könnyelmü.)

Ny. 10. — Él magyar, áll Buda még. Kisf. K. — Él még az isten. KV. — Él még a régi isten. E. — Él még a magyarok istene. S. — Él mint az égi madár. E. — Él mint a fa, nevelkedik mint a barom. D. — Éli világát. S. — Élj az idővel. Berzsenyi. — Éljen ő! (Igy köszönti a szerelmes ifju kedvesét, a kit nem akar nevén nevezni.) E. — Éljenek azok, a kik igazok, a kik nem azok, azok gazok. Sz. — Éljünk mi ketten, kurvanya a harmadiknak. (Biró Márton veszprémi püspök szavajárása poharazás közben.) D. — Élni kell az alkalmatossággal. (Meg kell ragadni az alkalmat.) B. — Én sem élhetek levegővel. E. — Gondold meg, hogy ezután is élned kell. (Ne költs el mindent egyszerre.) B. — Élhetetlen, ki feleségének keresetéből él. D. — Ha az Ur akarja és élünk. (Ha isten engedi és élni fogunk, akkor meglesz.) E. — Ha békével akarsz élni, sokat ne szólj. D. — Ha békével élhetsz, ne add a világ veszekedéseért. D. — Ha él, az uránák; ha vész, a kutyának. (Ha a malac él, a gazdájáé, ha megdöglik, a kutyáé.) Ny. 3. — Ha félsz, meg nem élsz. S. — Hadd élje világát. E. — Hal barát, él a szent. E. — Hamar meghal, ki későre kezd élni. D. (Vén korára szerelmeskedő.) — Hamar meghal, ki későn kezd élni. E. — Hamar meghal, ki korán kezd élni. (Nagyon korán, érett ideje előtt kezd szeretközni.) E. — Hercehurca élet. (Kóbor élet.) E. — Honn lakjék az, ki kedvére akar élni. (Mindenütt jó, de otthon a legjobb.) M. — Hogy élünk el, ha meghalunk? (Nyomorult életnek nyomorultabb a halála.) E. — Igyál mig élsz, ki tudja, adnak-e a másvilágon? D. — Igyunk, a ki ráér; éljen a haza. (Titulus bibendi.) E. — Inkább meghalni, mint kutyául élni. S. — Jaj dinom-dánom, mig élek is bánom! (Drága mulatság.) B. — Jó a jámborság, de azzal magával el nem élhetni. D. — Jobb a hazáért élni, mint becstelenül meghalni. D. — Jobb a hazáért meghalni, mint henyélve élni. D. — Jobb becsülettel szegényen élni, mint rossz uton meggazdagodni. S. — Jobb egyedül, mint rossz társsal élni. S. — Jobb ha az okos hamar meghal, mintha sokáig él a bolond. D. — Kár hogy eddig is élt. D. — Keveset élt a szomoru, ha későn halt is meg. D. — Későre akarja megtanulni a halált az, a ki élni nem tudott. D. — Ki életét megvetheti, soha bölcsen nem élt. D. — Ki frissen eszik, frissen él. D. — Ki hazájáért meghalt, elég sokáig élt. D. — Ki másnak jótéteményéből él, elvesztette a maga szabadságát. D. — Ki minek szokik, azzal él. D. — Ki minél kevesebbet aluszik, annál többet él. D. — Ki nem akar élni, akassza fel magát. S. — Ki reménységgel él, ispotályban hal meg. E. — Ki sokat alszik, keveset él. S. — Ki sokáig levest eszik, sokáig él. S. — Ki sokáig eszi a levest, sokáig él. (Az előbbi tréfásan azt mondja: ki sok évig eszik levest, sokáig él; az utóbbinak értelme, a szórendje szerint: ki lassan eszi a levest, sokáig él.) D. — Ki tobzódva él, hamar él. D. — Kinél lakol, annak törvényével élj. D. — Kinek savával élsz, főztét megdicsérjed. D. — Könnyen él, ki kevéssel beéri. D. — Könnyen éli világát, kinek sok a pénze. D. — Könnyen él, kinek mindene van. D. — Könnyü a készből élni. S. — Megélünk már, csak az urak élhessenek. (Tréfás mondás, ha kis dolog sikerült.) E. — Meghal a barát, él a szent, változik az apáturság. K. — Mig a disznó él, semmi hasznát nem vehetni. D. — Mig éltél, kergettél, meghaltál, megfogtál, mi hasznod van benne? (A kegyetlen szigorral tartott s örökségében megröviditett fiu mondása apja halála után.) D. — Minden lehetsz, ha becsületesen sokáig élsz. D. — Mindnyájan egy rossz világban élünk. (Sorsunk közös.) D. — Minél tovább él az ember, annál többet tud. KV. — Mint egy tüdő, ugy él. KV. — Mint élsz, ugy

veszed hasznát. S. — Ne légy Tankó, ha eszeddel élhetsz. D. — Nehezen él, a ki szünetlen kiván. D. — Nem azért él az ember, hogy csak egyék. B. — Nemcsak kenyérrel él az ember. E. — Nem él az ember széllel. E. — Nem él vele, mint kajáriak a Jézus nevével. E. — Nem élek vele. (Nem szoktam, nem is szeretem.) E. — Nem élhetünk mindnyájan uri módon. D. — Nem is él, hanem a szegénységgel bajlódik. D. — Nem sokáig él, ki fiatal korában okos. D. — Nem tudott az élni, ki nem tud meghalni. E. — Nincs búsabb élet, mint jóakarók nélkül élni. D. — Nincs oly öreg, ki tovább ne kivánjon élni. D. — Nincs utálatosabb, mint élni kezdő vén. D. — Nyelvében él a nemzet. S. — Okos gyermek nem sokáig él. KV. — Ott jó élni, hol gombóccal hajigálják az embert. S. — Otthon lakjék, ki kedvére akar élni. (L. fent.) D. — Öreg apánk is élne, ha meg nem halt volna. Ny. 2. — Papnak élünk, papnak halunk. D. — Rut dolog nemesnek nemtelenül élni. BSz. — Semmire való a disznó, a mig él. KV. — Sok háztól él, kevéstől boldogul. (Koldus.) Ny. 8. — Sok szombatot élt. D. — Sokat élt, ki meghalt a hazáért. D. — Sokat él, ki igazán él. (Becsületesen.) E. — Sokat élt a nyomorult, ha hamar meghalt is. D. — Sokat megél az ember, mig él. D. — Sokáig él, kinek hálálhirét költik. ME. — Sokáig élni és meg nem vénhedni, mesterség. D. — Sokáig élni és meg nem vénhedni, nagy mesterség. K. — Sokáig élt, halni meg nem tanult. D. — Szeresd a békét, ha sokáig élni kivánsz. D. — Szegényen élni és gazdagon halni esztelenség. D. — Széllel él. (Szegény.) D. — Szép meghalni a hazáért, de még szebb a hazának élni. S. — Télen éli világát a paraszt. (Pihen.) S. — Tiz körme után él. (Keze munkája után.) S. — Tovább élek száz esztendővel. (Mulassunk, legyünk vigak.) E. — Tudj annak idejében élni. D. — Ugy él, mint a hal a vizben. D. — Ugy él mint a kis király. (Királyfia.) S. — Ugy él mint a korpás kutya. (Szegényesen.) Ny. 6. — Ugy él mint a molnár disznaja. (Böségben; máséból telik.) Ny. 4. — Ugy él mint Marci Hevesben. Ny. 22. — Ugy él mint az égi madár. (Munka nélkül megél.) E. — Ugy él mint Toldi Miklós lova. (Szükösen.) Ny. 19. — Ugy él mint Toldi Miklós lova a szeméten. Ny. 17. — Ugy él mint Toldi Miklós lova a szemétdombon. Ny. 9. — Ugy élnek egymással mint a kutya meg a macska. B. — Ugy élnek mint a sátoros cigányok. Ny. 18. — Vagy élek, vagy halok, szerencsét próbálok. E. — Van pénze, de nem tud vele élni. D. — Világon csak az élt sokáig, a ki jól élt. B.

Élelmes mint a zsidó. S.

Élesztő. Elkésett, mint a rák az élesztővel. Ny. 3.

Élet. A haldokló is szereti az életét. D. — A jó életet hamar megszokja az ember. D. — A milyen az élete, olyan a beszéde. KV. — A milyen az élet, olyan a halál. KV. — A papnak példás élete prédikáció. D. — Az egyes élet búval jár. ME. — Az egyes élet bú nélkül nem lehet. Cz. — Az élet, pénz, szalonna, fogyton fogy. BSz. — Az életet inkább szereti az öreg, mint a fiatal. D. — Azt sem bánja, ha életével fizeti. D. — Ábránd az élet megrontója. Vör. — Ámitás az élete. D. — Batkát sem adnék életeért. (Batka, kis pénz II. Lajos korában. Nem bizom a beteg életéhez.) E. — Bizonytalan kocka az ember élete. B. — Bolondság a szántás, vetés, élet csak a szatyorkötés. E. — Bujdosás az embernek élete. M. — Cérnaszálon függött élete. D. — Csupa élet, mint Bukiné macskája. Ny. 13. — Eb az élet egészség nélkül. D. — Egész életében egy nótát fuj. KV. — Egy életem, egy halálom. (Erős elhatározás: megteszem, ha életembe kerül is.) E. — Ez az élet diákoké, a másik a barátoké. (A túl-

világ.) E. — Ez az élet a mienk, a másik is az lesz még. E. — Ez az élet ugy sem sok, használják az okosok. E. — Ez az élet, gyöngyélet. S. — Ez az élet világélet, gyöngyélet. E. — Ez az élet a gyöngyélet: senkitől sem félni. E. — Elet és halál között lebeg. ME. — Élete csupadon libaszelidség. D. — Életében mindig: utcu bú! (Víg.) D. — Életében sok jót elveszteget az ember. D. — Gyöngyélete van. S. — Hajszálon függött élete. E. — Halál halálnak, élet életnek barátja. D. — Hosszu a mesterség, rövid az élet. (Latin.) D. — Hosszu a tanulás, de rövid az élet. KV. — Inkább vesszen életed, hogysem becsületed. KV. — Jobb a mértékletes élet, mint az orvos. D. — Jobb néha a hamar halál a hosszu életnél. D. — Lábára bizza, nem karjára életét. (Fut.) D. — Legjobb iskola az élet. S. — Legjobb mester az élet. ME. — Katonának szép a neve, eb az élete. E. — Ki életét megvetheti, soha bölcsen nem élt. D. — Kinek teljes élete tréfa, nem teljes ember. D. — Kora halál jobb néha hosszu életnél. E. — Kurta az élet, de a nyomoruság hosszuvá teszi. D. — Magányos élet nem lehet bú nélkül. KV. — Markában hordozza életét. B. — Más élet, más mód. KV. — Más élet más módot kiván. KV. — Nehezen hal meg az öreg, ugy hozzászokott az élethez. E. — Nincs búsabb élet, mint jóakarók nélkül élni. D. — Nincs esze, ki életével játszik. D. — Nincs jobb az özvegy életnél. KV. — Olyan az élet, mint a hold, néha telik, néha fogy. KV. — Olyan az élet, mint a vizen a bugyborék. Ny. 22. — Öröm érezteti meg az emberrel az életet. D — Öröm, vigasság egész élete. D. — Páros élet a legszebb a világon. ME. — Prókátorra pöröd, orvosra életedet egészen ne bizd. KV. — Prókátorra pöröd, uj orvosra élted ne bizd egészen. KV. — Részegség életet rövidit. KV. — Rövid az élet. KV. — Rövid az élet, örök a sír. ME. — Sanyaru az élet. Ny. 6. — Selyem az élet, kóc a jövedelem. Ny. 6. — Soha a kelő napot életében nem látta. (Korhely.) D. — Sok jó borocskát elmorzsolt életében. D. — Szegény ember élete csupa komédia. S. — Szentéletü vasfazék, csak a füle kormos. (Képmutató.) Ny. 5. — Szép volna a halál is, ha életben volna. D. — Szivós az élete, mint a macskának. Ny. 3. — Szomorúsággal telik az ember élet. D. — Többet hajtanak a papnak életére, mint tudományára. KV. — Többet hajtanak a papnak életére, mintsem a tudományára. Sz. — Vagy élet, vagy halál. E.

Életrevaló ember a jég hátán is megél. S. — Életrevaló ember a kőszikla tetején is elél. B. — Életrevaló ember nem fekszik a fülén. E.

Élő. A holtnak mindig van elegendő földje, az élőnek soha sincs. D. — Az élőt a holtak hagdossák. D. — Élő élőnek, holt holtnak barátja. (Jó, rossz.) D. — Élő fának döltét várni. (Örökséget.) E. — Élő fának nehéz döltét várni. (U. a.) Ny. 18. — Élők között keresi a holtat. D. — Élőnek nincsen, a holtnak van. (Elegendő földje.) E. — Ha élőfával igy bánnak, hogy tesznek a levágottal. (Jó-rossz.) D. — Holt hagyja, élő osztja. (Örökséget, vagyont.) E. — Holtan jött az élők közé. D. — Jobb az élő kutya a holt oroszlánnál. D. — Másnak vesztére, magának kárára élő. D. — Nehéz élő embernek orrát ugy elmetszeni, hogy meg ne érezze. D. — Nehezen hiresek ott a holtak, a hol élők nincsenek. D. — Nehéz az élőfának ledöltét várni. (Örökség.) D.

Élődik. Csíp, mint a mi régen a bundában élődik. D. — Ebek konyháján élődik. (Szegény hulladékból, alamizsnából él.) D. — Élődik mint Toldi Miklós csikaja. (Inségesen.) B. Élődik mint Toldi Miklós lova a szemeten. (U. a.) E. — Kún Miklós kertjéből élődik. (Nem volt kertje. Piacról

él.) D. — Más konyháján élődik. (Kegyelemkenyéren él.) D.

Éltet. Isten éltesse a tótot, hogy ne hordja a magyar drótot. Ny. 5. — Isten éltesse sokáig, mig a Tisza ki nem szárad bokáig. Ny. 20. — Isten éltesse sokáig, az emberi életkor legvégső határáig. Ráth Károly.

Élvez. Azé a világ, a ki élvezheti, azé a mennyország, a ki elnyerheti. S.

Én sem vagyok angyal. S. — Ha megeszed az én tyukomat, a magadét kötve tartsd. Ny. 9. — Ha te ütöd az én zsidómat, én is ütöm a tiedet. ME. — Inkább ő, mint én. E. — Ki vagyok, én vagyok. (Rátartós ember.) D. — Ott leszek én akkor. (Nem fog az nélkülem megtörténni; nem engedem, hogy megtörténjék.) E.

Ének. A kinek szekere farkán ülsz, annak az énekét hallgassad. M. — A milyen a madár, olyan az éneke. Ny. 8. — A rossz kántor a szép éneket is elrutitja. D. — Az uj éneket örömest éneklik. D. — Egyhangu, mint a koldus ének. E. — Ha a kántor jól kezdi az éneket, jól viszi a nép. D. — Hosszu beszédje, mint a szent Iván éneke. D. — Hosszu mint a szent Iván éneke. M. — Jól kezdett ének nem nehéz a kántornak. B. — Kár hitvány éneket ujra kezdeni. E. — Kifogy mindenéből, mint a koldus az énekből. E. — Minden éneknek van nótája. (Minden dolognak megvan a maga módja.) E. — Nem jó éhnek az ének. E. — Összement, mint Sin Mari éneke. Ny. 5. — Régi ének. KV. — Szent Iván éneke. (Hosszu beszéd.) KV. — Szép énekszóval. (Kevés szertartással. Az énekes temetés kisebb mint a prédikációs.) E. — Szirén ének. (Csábitás.) D. — Szomoru nótára válik még az ének. (Rossz vége lesz.) KV. — Ugy huzza a szót, mint a szentiványi koldus az éneket. Ny.

Énekel. Az uj éneket örömest éneklik. D. — Búsan énekel, mint a szárnyapörkölt szunyog. D. — Énekel a koldus, ugy kap alamizsnát. E. — Énekel a diák, aztán kap alamizsnát. D. — Énekel mint a szunyog. D. — Énekelt arról szent Dávid, el is magyarázta. E. — Könnyü annak dúdolni, kinek apja énekelt. D. — Nem egyaránt énekel az éhező a jóllakottal. B. — Szépen énekel, mint őszkor a prücsök. D. — Torban énekel, vendégségben sír. (Illetlen.) KV. — Zsoltár számát sem tudja, mégis előre énekel. D.

Énekes. A jó hegedüs nem szenvedi az énekest. D. — A kántor sem ér valamit énekes-könyve nélkül. D. — Ebből sem lesz énekes halott. (Énekes temetése sem lesz, nemhogy prédikációs lenne. Ebből sem lesz valami érdemes dolog.) S.

Énes ember. (Önző.) D.

Éneklés. Cerkó éneklés. (L. cerkó.) E. — Jól kezdett éneklés kántornak nem nehéz. (A mi jól van elkezdve, könnyü azt folytatni.) E. — Siralomra fordul az éneklés. KV. — Ritka szunyog éneklés nélkül. D.

Ép. Elég szép, a ki ép. E. — Ép és egészséges testtel jó aludni. KV. — Ép testben ép lélek. (Latin.) S. — Jégre metszett kép, nem sokáig ép. D. — Jégre metszett kép, nem lesz sokáig ép. KV.

Épit. A ki házat épit, meghal. (Házépités nagy gond, nagy költség.) E. — A legjobb fából soha nem épitenek. (Szőlőfa.) E. — Egy kézzel épit, a másikkal ront. D. — Elibe épitek én annak. (Megakadályozom.) E. — Fapénzzel várat nem épithetni. D. — Ha szóból lehetne, tornyot épitene. E. — Hol istennek házat épitenek, kápolnát guggaszt mellé az ördög. (Templomhoz közel a kocsma.) E. — Hol istennek templomot épitenek, ott mindjárt az ördögnek is kápolnát állitanak. D. — Homokra épit. E. — Ki uton épit, sok biróra talál. (Birálóra.) D. — Ki utfélen épit, sok mestere van. KV. — Könnyebb rontani, mint

épiteni. S. — Könnyü rontani, de nehéz épiteni. D. — Lábnyomon is házat épit a csöndes. D. — Levegöbe épit várat. E. — Malmon, ifju feleségen untalan kell épiteni. (Javitani.) Cz. — Nem egy nap épült Buda. B. — Nem egy nap épült Buda vára. D. — Nem egy nap épült fel Róma városa. KV. — Róma sem épült egy nap alatt. KV. — Tornyot épithetne, ha szóból lehetne. D. — Többet ront egy rossz példa, mint husz jó épithet. D.

Épség. Nincs semmi épség feneette testében. (Romlott.) D.

Épülés. Egynek veszedelme, másnak épülése. KV.

Ér. Erére tapint. (Megtudja, mi a baja. Orvos.) E. — Illa berek, nádak, erek. (Meneküljl.) E. — Jól megtapogatták az erét, vér is jött belöle. (Véresre verték.) D. — Megtalálták az erét. (A hol fáj.) D. — Ne vágj eret, ha nem fojt. D. — Nem aludttej, hanem meleg vér folyik a magyar ember erében. D. — Nem ver ereiben a vér. (Nincs élet benne.) D. — Nyakán vágták meg az eret. D. — Vér helyett méreg foly ereiben. D.

Ér. A teve, ha rühes is, többet ér a legjobb szamárnál. D. — Annyit ér a marha, a mennyiért eladhatni. KV. — Annyit ér, mint a régi két garasos. E. — Annyit ér, mint egy esküdt ember sapkája. Ny. 6. — Annyit ér, mint kilenc gémnek egy keszeg. (Apró hal.) Ny. 6. — Annyit ér, mint döglött lovon a patkó. Ny. 5. 8. — Annyit ér, mint pokolba egy zsidó. D. — Annyit ér, mintha Budán muzsikálnak, aztán ide nem hallik. Ny. 6. — A kántor sem ér valamit énekes könyve nélkül. D. — Babot sem ér. E. — Batkát sem ér. E. — Cifra semmit sem ér. (Cifra a latin zérus neve.) E. — Ebet sem ér. D. — Egy adok többet ér, három igérdmegnél. Ny. 13. — Egy jó szokás többet ér, három jó cselekedetnél. D. — Egy marék szerencse többet ér egy zsákésznél. ME. — Egy vén leány annyit ér, mint egy megirott, de el nem küldött levél. D. — Fél tehenet sem ér az esze. E — Ha az elsö húslé elfut, nem ér a második semmit. (Feleség.) Ny. 4. — Ha garas van szájában, nem ér egy pénzt. D. — Ha krajcár van is szájában, nem ér egy pénzt. D. — Ha kevés becsü dolgot jól használunk, sokkal többet ér a drágánál. E. — Malom vidék nélkül, csárda országut nélkül semmit sem ér. Ny. 22. — Mértékletesség többet ér az orvosságnál. S. — Nem ér a harag hatalom nélkül semmit. Ny. 6. — Nem ér egy árva szót. E. — Nem ér egy fabatkát. S. — Nem ér egy fakohát. ME. — Nem ér egy fapóturát. D. — Nem ér egy fapénzt. D. — Nem ér egy férges diót. D. — Nem ér egy fityinget. S. — Nem ér egy hajitófát. D. — Nem ér egy irgalmas kiáltást. E. — Nem ér egy kopott rókatalpat. D. — Nem ér egy férges mogyorót. Pázmán. — Nem ér egy lyukas mogyorót. D. — Nem ér egy molyette kucsmát. D. — Nem ér egy pipa dohányt. E. — Nem ér egy polturát. S. — Nem sokat ér a csupa hallom-mondom. Cz. — Nem sokat ér az erö okosság nélkül. B. — Néha a titok elrejtés többet ér a szólásnál. D. — Sok sok ördög sem ér egy angyalt. D. — Sovány egyesség többet ér a pörnél. S. — Száz temetés sem ér egy lakzit. D. — Szász emberség nem sokat ér. E. — Szász emberség, szalmatüz nem sokat ér. S. — Titulus vitulus nélkül nem sokat ér. (Cim vagyon nélkül.) S. — Többet ér a vén sas ifju bagolynál. D. — Többet ér egy kérdezem száz keresemnél. E. — Többet ér egy kérdezés száz keresésnél. Ny. 5. — Többet ér egy ma száz holnapnál. S. — Többet ér egy nap száz holdvilágnál. E. — Többet ér teste, mint lelke. (Szép, de nem jó asszony.) E.

Ér. (Elér.) A bünt nyomban éri a büntetés. D. — A könnyen futó sem érhet mindenhova. D. — A templomba

is későre érnek a lomhák. D. — Az okos ott veti a vasmacskát, hol a feneket éri. D. — Amint iparkodtál, ugy értél. B. — Addig nyujthatni a kezet, a mig ér. D. — Baját a bú éri. D. — Csak addig nyujtózzál, a mig a lepled ér. Sz. — Csak addig nyujtózzál, mig a lepel ér. M. — Egy nyavalya a másikat ott éri. KV. — Egymást éri a baj. E. — Fót a fótot éri. D. — Hamar indul, hamar ér. E. — Hamar jár, ki valakit utól akar érni. D. — Későn ér mindenre, mint a vén leány. D. — Későre érhetni Budára. D. — Későn indulsz, későre érsz. D. — Későn indulsz, későn érsz. S. — Ki hamarabb ér a malomba, hamarabb öröl. D. — Kik egy uton járnak, egy helyre érnek. D — Lassan járj, tovább érsz. D. — Lassan járj, tovább érsz ; lassan siess, tovább jutsz. KV. — Lassan lépj, tovább érsz. D. — Lassan megyünk messzire, ugy érünk a végére. S. — Lassan siess, tovább érsz. E. — Meddig takaród ér, addig nyujtózkodjál. E. — Messze ér a király keze. KV. — Minél messzebb a forrás, annál későbbre ér a tengerre. D. — Nem éri lába a földet. (Felakasztották) D. — Nem is éri talpa a földet, ugy siet. D. — Soha semmire sem érhet. (Juthat.) D. — Nyalod, falod, egyet érsz vele. E. — Az éhség ott veszi, a hol éri. B.

Érc a szive. D. — Érc a szive, kőszikla a nyaka. (Szivtelen, nyakas.) D.

Érett. Az érett ész nem egy napi munka. D. — Érett kelés magától is felpattan. D. — Érett ganéj, öreg lány, hamar hasznot hajt. Cz. — Érett szőlő éretlennel egy csöbörbe megy. D. — Érettebb elme későbben hisz. B. — Gyarló az ember, mint az érett nádszál. D. — Könnyen hull az érett gyümölcs. D.

Érettlen. Az érettlen is sokára megérik. D. — Érettlen gyümölcs hamar rothad. S. — Fojtós az érettlen gyümölcs. D. — Ingerült, mint az érettlen kelés. E. — Keserü mint az érettlen szőlő. D. — Nem csuda, ha az érettlen nád meghajlik. D. — Nehéz az érettlen kelést felpattantani. D.

Érez. Az alszik legjobban, a ki nem érzi, mily keményen fekszik. KV. — Akkor becsüli az ember az egészséget, mikor a betegséget érzi. B. — Akkor van legrosszabbul a beteg, mikor nem érzi hol fáj. E. — Érzi mint macska az esőt. Ny. 18. — Érzi mint a juhász a hajnalt. S. — Érzik a büze. E. — Ha nem látja magát, de érezi szagát. D. — Hadd érezze, ha hallani nem akarja. (Verés.) D. — Jót érzek, igen csiklandik a jobb szemem. Decsi János. — Kiki legjobban érzi a maga nyavalyáját. KV. — Kiki maga érzi bibéjét. B. — Könnyü holtnak fülét ugy elmetszeni, hogy meg ne érezze. D. — Mi haszna a mellverésnek, ha belül nem érzesz. D — Mi haszna ütöd szád, ha nem érzi. E. — Minden szamár maga terhét érzi. D. — Nehéz élő embernek orrát ugy elmetszeni, hogy meg ne érezze. D. — Nyerget ütik, hogy a ló érezze. E. — Ott csavarog, hol valamit érez. D. — Regélnek a békák, az esőt érzik. S. — Senki se érzi a maga büzit. E. — Régen érzik a büze. B. — Ugy érzi magát, mint a kutya a krédóban. (Kóterben.) Ny. 3. — Verik a kölyköt, hogy a medve érezze. D. — Vesztét érzi. S. — Viszket a háta, érez valamit. D.

Érik. A hamar érő fának férges a gyümölcse. D. — A mi hamar érik, hamar elfogy. D. — A tökmag hamar érik. D. -- Az ostoba fiu anyja méhében is későbbre érik. D. — Csuf dolog, ha a vénnek esze későn érik. D. — Egy, érik a meggy. (Férjhez menésre érlelődő leányka.) Np. — Érik neki, mint az aszalt szilva. Ny. 3. — Hamarabb érik a gomba, mint az otromba. D. — Holdvilágnál meg nem érik a szőlő. D. — Idővel érik a gyümölcs. KV. — Idővel szokott a gyü-

mölcs érni. KV. — Idővel, szalmával a naspolya is megérik. F. — Kár, hogy oly hamar ért meg a tök. D. — Későn érő alma szokott soká tartani. KV. — Későn érő alma tovább tart. D. — Későn virágzó fának ritkán érik meg a gyümölcse. D. — Későre érik a jó. D. — Legkésőbb érő gyümölcs a gyermek. D. — Legkésőbbre érik a mi legdrágább. D. — Lassan érik a jó. S. — Megérik, mint őszre a kökény. Ny. 6. — Nincs oly vad gyümölcs, a mi meg nem érik. Ny. 9. — Vadkörte is akkor jó, ha megérik. D. — Vad a szelid gyümölcs is, mig meg nem érik. D.

Érdemel. A mint érdemletted, ugy laktál. B. — Az orrgazda és tolvaj egy büntetést érdemelnek. KV. — Azt, a mit eszik, meg nem érdemli. D. — Bajuszt érdemelt. B. — Első vétek bocsánatot érdemel. E. — Ki a keveset meg nem köszöni, a sokat meg nem érdemli. D. — Ki a krajcárt nem becsüli, a forintot sem érdemli. S. — Ki a garast nem becsüli, a forintot sem érdemli. ME. — Ki a pénzt nem becsüli, meg sem érdemli. D. — Ki dolgozni nem szeret, nem érdemel kenyeret. S. — Ki káposztáját nem szereti, husát sem érdemli. D. — Ki keserüt nem kóstolt, nem érdemli az édeset. E. — Megérdemli, mint szüz lány a koszorut. E. — Nem a ki jól kezdi, hanem a ki jól végzi érdemel dicséretet. S. — Nem érdemli, hogy rásüssön a nap. S. — Szalma-férfi is arany asszonyt érdemel. E. — Többet költ fakóra, mint érdemli fara. B. — Vizet sem érdemli meg. S.

Érdemes. Diákot hasznáért nem érdemes tartani. Cz. — Ki kevéssel be nem éri, sokra nem érdemes. D. — Sok érdemes legény, mert értéke szegény, fogja az ekeszarvát. Sz.

Érdemlés után fizet az isten. B.

Erkezik. A mennyországba is későn fog érkezni. D. — A vén leány mindenre későn érkezik. D. — Bár siessen a hangya, mégis későn érkezik. D. — Érkezik, mint Bukó portékája. (Soha.) Ny. 5. — Jó volna halálnak, mivel későn érkezik. D. — Jókor érkezett a pénzosztogatásra. D. — Ki hamar jár, hamar érkezik. D. — Legutoljára érkezik a jó. D.

Érsek. Ez sem volt a Pál érsek udvarában. (Széchényi Pál kalocsai érsek.) E. — Fentartja orrát, mint az érsek disznaja. E.

Ért. A ki igazán és vigyázva szeret, hallgatását is érti kedvesének. K. — A ki mihez nem ért, annak hagyjon békét. KV. — Csak az nem szereti a jót, a ki nem érti. KV. — Egyik tudatlan hamarabb megérti a másikat. E. — Értem, uram, értem, hogy jó a lencse. E. — Érti a csiziót. (Hamisságban jártas.) Ny. 1. — Érti a madárszót. D. — Érti a tréfát. (Nem haragszik meg érte.) D. — Érti az, kinek feje nem koszos. (A ki már nem kis gyermek.) Pázmán. — Érti, mint a véneki asszony a spárgafőzést. (Nem ért hozzá.) E. — Ertik egymást. ME. — Fiának szólott, menye is érthet belőle. E. — Ha az okos nem érti a játékot, nézi. D. — Igen érti szamár a szép szót. KV. — Kevésből is sokat ért az okos. D. — Ki a dolgot érteni nem akarja, visszamagyarázza. D. — Ki mihez nem ért, gyilkosa az annak. E. — Kinek a feje nem kócsagos, érti. Pázmán. — Lányomat szidom, menyem is értse. ME. — Lányomnak szólok, de a menyem is értse. Sz. — Lányomnak szólok, vejem uram is értsen belőle. S. — Mondott szóból ért a magyar. E. — Ne tégy arról itéletet, a mihez nem értesz. E. — Nem érti a csiziót. S. — Nem érti a tréfát. D. — Nem értem, törökül beszél-e vagy tatárul. (Részeg.) D. — Néma gyermeknek baját anyja sem értheti. E. — Némának baját anyja sem értheti. M. — Selypes selypest jól és hamar érti. D. — Sokból is alig ért valamit. D. — Szép annak, a

ki nem érti. D. — Szóból ért a magyar. E. — Ért hozzá, mint bagoly az abcéhez. Ny. 14. — Ért hozzá, mint bagoly az Ave Máriához. S. — Ért hozzá, mint Balázs Máté a tánchoz. D. — Ért hozzá, mint cigány a buzavetéshez. B. — Ért hozzá, mint a hajdu a harangöntéshez. S. — Ért hozzá, mint a tyúk a regéhez. S. — Ért hozzá, mint a tyúk az abcéhez. S.

Értelem. A megrögzött szokás megköti a józan értelmet. K. — Mennyi az ember, annyi az értelem. D. — Nagy a szarva, csekély az értelme. KV. — Nem lát a szerelem, nincs nála értelem. KV. — Sok fej, sok értelem. E.

Értelmes beszéd. (Világos.) ME. — Jó annak a várnak, melynek értelmes a vezére. KV. — Ritkán jár a kövér has értelmes fejjel. KV.

Értékes. A pénzes értékes. D.

Értés. Elfelejtésnek, nem értésnek egy a bére. D.

Érték. Ész, fegyver, érték, mindent végbevisznek. KV.— Nagy értékü ember. (Gazdag.) D.

Érzékenység. Hol az érzékenység nyertes, vesztes a nyugodalom. D.

Ész. A kinek esze nincs, nagy marhája sincs. (Vagyona, kincse.) E. — A kinek esze nincs, a kovács se csinál annak. Ny. 5. — A hamar ért ész hamar elvész. D. — Az érett ész nem egy napi munka. D. — A kit isten meg akar büntetni, először is eszét veszi el. KV. — A kit isten meg akar verni, először is eszét veszi el. KV. — A luteranus eszét vette elő. (Ravasz.) Ny. 5. — A nyavalya a bolondot is eszére hozza. KV. — A rossz erkölcs megvesztegeti a jó észt is. D. — A sok huzásban kiállott az esze. (Ivás.) D. — A szárába szállott, a mi kis esze volt. D. — Az esküdt ember süvegjének is több az esze. Ny. 20. — Az ész nagyobb az erőnél. B. — Az ökör se fogatná be magát, ha esze volna. D. — Addig járt a maga esze után, hogy neki ment a falnak. E. — Adj pénzedben, de nem eszedben. D. — Adjon isten három jót: eszet, erőt, egészséget. E. — Akkor jön meg az esze, mikor Kemencén vásár lesz. B. — Alánőtt az esze, mint az ökör farka. B. — Alföldön zarándokoskodik esze. (Bolond.) D. — Általesett az eszén. D. — Anyja hasában sem volt esze. D. — Annyi esze sincs, mint egy tyúknak. Ny. 18. — Árendába adta eszét. D. — Azért bolond a bolond, mert esze nincs. D. — Azért boldog a bolond, mert esze nincs. E. — Begyepesült az esze. (Eltompult, mert nem müvelte; a gondozatlan udvar begyepesedik.) E. — Beitta eszét. E. — Betegsége után esze, haja elment. D. — Bolondság fért az eszéhez. D. — Bor be, ész ki. Ny. 6. — Borgazda fért az eszéhez. D. — Botlik az esze. B. — Bujdosik az esze. D. — Csak hálni jár belé az ész, egész nap kódorog. D. — Csak néha van eszén. D. — Csak próbálni akartam eszedet, jó volnál-e királynak. E. — Csendes mint az ész munkája. D. — Csúf dolog, ha vénnek esze késön érik. D. — Csizmaszárába szállott az esze. E. — Dicsérem az eszét. S. — Eb a faszekere, ugyan helyén az esze. B. — Eb a lelke, faszekere, ugyan helyén van az esze. E. — Egész nemzetségének sincs esze. D. — Egy csepp esze sincs. S. — Egy marék szerencse többet ér egy zsák észnél. ME. — Egy mákszemnyi esze sincs. D. — Egy morzsa esze sincs. D. — Egy szikra esze sem volt soha. D. — Egyik észszel, a másik kézzel. ME. — Egyik észszel, másik kézzel keresi kenyerét. B. — Elad eszéből, de nem pénzéből. D. — Elállott az esze. D. — Elesett az esze. D. — Elitta az eszét. D. — Elment az esze. D. — Előbb jár a nyelve, mint az esze. S. — Elöveszi a jobbik eszét. (Volna esze, ha akarná; megjavulhatna, ha akarna.) E. — Elrejtett kincs, rossz feleség ki nem

megy eszedből. E. — Első boldogság a jó ész. KV. — Elszalasztotta eszét. D. — Esze bunkójára adni. Np. — Esze hire nélkül csak pörög a nyelve. D. — Esze kerekei elkoptak. D. — Esze nélkül van, mint Mucák lova. (Kereng mint a kerge birka.) D. — Eszed előbb járjon nyelvednél. S. — Eszeden járj. S. — Eszeden légy. S. — Eszeden légy Ádám. ME. — Eszébe jutott édes anyja teje. (Szigoru büntetéskor.) D. -- Eszétől tanácsot nem kérhet. D. — Édes eszem el ne hagyj. (Nagy bajban vagyok.) S. — Éhes lónak zabon az esze. Ny. 7. — Ész, fegyver és érték, mindent végbevihetnek. KV. — Ész jobb erőnél. KV. — Észből, pénzből áll a kereskedés. D. — Észszel indulj, okkal járj. E. — Észszel hozzá fiam, ha erőd nem birja, D. — Észszel, ne szemmel fogj a házassághoz. E. — Észre se veszed, róka van előtted. D. — Észt nem árulnak a vásárban. E. — Fajra jár az ész is. B. — Fajtája válogatja az észt is. (Van ész a jóra, van a rosszra is.) E. — Farából fejébe verték az észt. (Verés észrehozta.) D. — Feje mint egy hordó, esze mint egy dió. E. — Fejébe nem fér az esze. (Gúny.) D. — Fel nem éri észszel. E. — Feledékeny gyüjtőt a tél hozza észre. D. — Feltekerje eszét, ki fel akar tenni ravaszszal. (Erőltesse meg eszét, ki a ravaszon ki akar fogni.) E. — Feltekerte eszét, mint döglött borju a farkát. (Céltalanul erölködik.) E. — Fél tehenet sem ér az esze. (Ostoba határozat. A falusi mészáros tehenet vágott le, de csak a felét adhatta el, a másik fele megbüdösödött s az ebeké lett: a falu elöljárósága azt határozta, hogy ezentul minden héten csak egy fél tehenet vágjon le.) D. — Fogytán van az esze, mint az ecetes bor. D. Futkos az esze. D. — Gazdag pénzzel, szegény észszel megyen előre. D. — Gazdagot pénze, szegényt esze viszi előre. E. — Gyermekész hajtja a hat ökröt. (A gazdag kevés észszel is boldogul.) D. — Ha a leánynak sok a pénze, ritkán van esze. D. — Ha a patikában árulnák, ott is venne észt. D. — Ha esze nincs is, de van nyelve. D. — Ha eszed van, adósságot ne csinálj, elveszted a hitelt. D. — Ha eszed volna, nem dicsekednél vele. S. — Ha eszed van, ne tedd magad bolonddá. ME. — Ha nem észszel, kézzel. Pázmán. — Ha zacskóba kötné eszét, megenné a kutya. (Zsiros eszü, hájfejü, ostoba.) D. — Hagymázban van az esze. D. — Hamar észreveszi magát az okos. D. — Hamarább jár nyelve az eszénél. E. — Hamarább megsül a málé, mint az ő esze. (Sületlen eszü.) D. — Hat bolond sem ér fel eszével. D. — Hat pénteken sem jöhet eszére. D. — Hátul hordja eszét, mint juhász a botját. (Későn okul.) Ny. 1. — Hátul hordja eszét, mint kondás a botját. (U. a.) Ny. 14. — — Hátul hordja eszét, mint szamár a kötényét. (Szamár a ki kötényét hátul hordja; elől van rá szükség.) Ny. 22. — Helyén esze. D. — Hetedfél Balázsnak csak egy az esze. (L. Balázs.) D. — Hitelbe adta eszét. (Nincs esze.) D. — Hogy el ne lopják, szekrénybe zárta eszét. D. — Hol a kéz, ott az ész; ki mit szeret, arra néz. S. — Hosszu haj, rövid ész. (Asszony.) E. — Hosszu a haja, rövid az esze. (U. a.) D. — Ifjantan erővel, vénségben eszeddel. KV. — Ifjuságban erőnkkel, vénségünkben eszünkkel. D. — Igyál, egyél, még eszeden vagy. D. — Igyuk le eszünket. D. — Inába száradt az esze. E. — Interesre adta eszét, tőkepénzével odalett. D. — Isten hozzád édes eszem. (Ma leiszom magam. D. Nem ismerem ki magamat a különböző és ellentétes hirek közt. E.) — Isten hozott édes eszem. (Most már értem a dolgot.) D. — Istennel, észszel, szorgalommal boldogulsz. S. — Jaj, kinek se esze, se pénze. D. — Jaj, mi nehéz azt észrehozni, a kinek

isten okosságot nem adott. Pázmán. — Jó az öreg a háznál, ha csepp esze sincs is. E. — Jó ha embernek esze nincs, mert nem vesződik vele. D. — Jobb a jó ész, mint a nagy ész. D. — Jobb egy marok szerencse, mint egész puttony ész. D. — Jobb egy marék szerencse, mint egy zsák ész. S. — Jobb észre vigyázni, mint lábra. B. — Jobb ha embernek esze van, mert tud vele élni. (Férfi higgadtabb mint az asszony. A nép nyelvében ember férfit jelent.) D. — Jobban kötözi meg az oroszlánt az ész, mint a kéz. B. — Kár, hogy észt nem árulnak a vásárban. D. — Kása az esze. (Hig velejü.) D. — Kendd meg a tenyerét, megnyered az eszét. (Vesztegess.) S. — Keveset adnak az észből egy pénzen. (Sokat kell érte fáradozni.) B. — Későn nyilt ész, későbbre vész. D. — Későn veszi észre magát a bolond. D. — Ki ellenséggel cimborál, forrót öntenek alája, ha eszén nem jár. Cz. — Ki sokat nevet, annak kevés esze van. S. — Kiben szapora a tréfa, terméketlen az ész. D. — Kificamodott az esze. D. — Kifutott esze velőstül. D. — Kipárállott az esze. D. — Kinek esze nincs, aranyon sem fordithat valamit. D. — Kinek esze van, hamar észreveszi magát. B. — Kinek isten hivatalt ád, észt is ád hozzá. S. — Kinek nincs esze, nem vesződik vele. S. — Kinek szeretője nincsen, annak egy csöpp esze sincsen. Np. — Kinek van esze, van pénze. (Kinek esze van, könnyen szerezhet pénzt. Kopácsy József érsek szólása.) E. — Kit isten meg akar verni, eszét veszi el. B. — Kócsagos eszü. D. — Kóválygog az esze. S. — Könnyü annak bolondozni, kinek egy csepp esze sincs. E. — Könyökébe szállott az esze. D. — Lábaszárába szállott az esze. E. — Lábaszárába száradt az esze. E. — Legelni küldötte eszét. D. — Maga után huzza az eszét, mint juhász a botját. Ny. 2. — Magával együtt eszét is eladta. D. — Más esze után jár. S. — Második esze jó a magyarnak. (Kár után okul.) Ny. 6. — Megállott az eszem, mint a Mihó lováé. Ny. 8. — Megbomlott az esze. D. — Megbomlott az esze kereke. D. — Megbotlott az esze. B. — Megjön az esze, ha majd szent Dávid két garasért hegedülni jár. S. — Megkócsagosodott az esze. B. — Megmentették az eszétől. D. — Megorvosolja az idő, a mit az ész meg nem gyógyithat. D. — Megrugaszkodott az esze, talán vissza sem tér. D. — Megtébolyodott esze, utjára nem talál. D. — Megturósodott az esze. (Megromlott.) D. — Mennyi fej, annyi ész. E. — Még két hónapig kellett volna anyjában maradnia, talán jobban megért volna esze. D. — Mérges, mint kinek esze nincs. D. — Mind esze, mind messze. E. — Minden kedve, esze, az ostorra vesze. E. — Mindennek hián van, ki esze hián van. D. — Mindent kölcsön adhat, eszén kivül. (Mert esze nincs.) D. — Mindig kásán, babon az esze. D. — Mit ész meg nem gyógyithat, meggyógyitja az idő. D. — Mikor szükséges, elő tudja venni eszét. B. — Moly ette meg a régi eszét. D. — Nap fogyatkozását paraszt is észreveheti. E. — Ne adj eszedben, csak adj pénzedben. (Nem kérek tanácsot.) E. — Ne légy tankó, ha eszeddel élhetsz. D. — Nehéz a tisztség ész nélkül. D. — Neked is több eszed van két nap, mint egy nap. (Hosszu idő alatt többet tapasztalhatni, tanulhatni.) E. — Neked is volt valaha eszed. D. — Nem a kár nyitja fel eszét. (Okos.) D. — Nem bir az eszével. D. — Nem hihet eszének, ha kérdezi is. D. — Nem hordozza tarisznyában az eszét. (Szemes.) B. — Nem jut annak a szerelem eszébe, kinek sok a dolga. KV. — Nem jöhet eszére. D. — Nem lopnak annyit fejszével, mint észszel. Ny. 3. — Nem mérik itt vékával az észt. D. — Nem minden föld termi az észt. D. — Nem talál utjára az esze. D. — Nem

tud eszével számot vetni. (Bolond.) D. — Nem tudja eszének hasznát venni. D. — Négy puszta vármegyében nincs nagyobb ész. (Esztelen.) D. — Németnek negyven éves korában érik meg az esze. ME. — Nincs annak esze, kit a láncos medve megkap. D. — Nincs annyi esze, mennyi egy dióhéjba beleférne. E. — Nincs egy latnyi esze. E. — Nincs ennek híme, hogy eszedbe ne foglalhasd. (Ez nem bonyolódott dolog.) E. — Nincs esze, ki életével játszik. D. — Nincs esze mint a lónak. D. — Nincs helyén az esze. S. — Nincs kocsisa eszének. (Szenvedélyes, meggondolatlan.) E. — Nyulfark az esze. (Rövid; feledékeny.) D. — Otthon felejtette eszét. D. — Okos embernél próbált dolog mind az ész, mind a mész. E. — Oldaltarisznyában hordozza eszét. (Vigyázatlan.) D. — Orosznak csak délig van esze. (Délután részeg pálinkától.) S. — Ördögöt forral eszében. D. — Papot kell kinálni, a többinek ugy is van esze. (Tessék tiszteletes ur, a többit nem kinálom, annak ugy is van magához való esze.) S. — Pénzen észt nem vehetni. D. — Pénzét, eszét a kocsmában hagyta. D. — Ritkán jut embernek elöbbeni állapota eszébe. B. — Rövid az esze. (Feledékeny.) S. — Se könyve, se esze. D. — Semmit sem látni se keze, se esze után. D. — Sok ágra áll az esze, mint a százrétü pacalnak. (Sokról beszél, de nincs értelme.) Ny. 1. — Sok ember elmén messzire, azután jön eszire. Ny. 2. — Sokkal hamarább jár lába mint esze. D. — Sokra mehetne az ifju, ha eszével mindenkor tudna élni. D. — Sületlen málé az esze. D. — Szuhai malom az esze. (Nem volt vize, megállott.) D. — Szárába szállott az esze. M. — Szárába száradt az esze. E. — Széllelbélelt eszü. D. — Szélmalommal vetekedik az esze. D. — Szép, a kinek az isten észt adott. E. — Szép, a kinek esze nincs, de még szebb a kinek van. Ny. 2. — Szép a kinek esze van, de még szebb a kinek nincs, nem veszödik vele. K. — Szép a legény, kár hogy esze nincs. D. — Szürujjában az esze. D. — Tanácsban ész, harcban erö használ. E. — Tekerd fel eszed velejét. Ny. 2. — Tekeri az eszét, mint döglött borju a farkát. (L. fent.) Ny. 1. — Tizenkét ökör fel nem ér eszével. D. — Tizenkét ökör sem bir eszével. D. — Tótágast áll az esze. E. — Tótnak délig esze. (Délután részeg.) E. — Tovább nyul esze, mint nyelve. D. — Több esze van egy cserebogárnak. D. — Több ész mint erö. E. — Több pénze mint esze. D. — Több a szerencséje mint az esze. S. — Többet ésszel, mint erővel. B. — Többre ésszel, mint erövel. D. — Törött fejéböl kiugrott az ész. D. — Tudós is talál min köszörülje eszét. E. — Tuljár az eszén. (Kifog rajta.) S. — Tul van immár az eszén. D. — Tüz az esze, mint a bari cigány lovának. B. — Tüz az esze, mint a bári cigánynak. Cz. — Tüz az esze, mint a viski borbély fiának. D. — Ugy játszik az eszével, mint kutya a farkával. Ny. 14. — Ugy megijedt, hogy nagypéntekig sem jö eszére. D. — Ugy megijesztették, hogy aratásig sem jö eszére. D. — Van annak esze elég, csakhogy a zsidó kereskedik vele. (Nem veszi hasznát eszének.) Ny. 10. — Van annyi esze, mint egy esküdt ember sapkájának. E. — Van ennek pénze is, esze is. D. — Van esze nem csak egyre, hanem mindenre. D. — Van magához való esze. S. — Vásár elött van esze, mint a zsidónak. Ny. 6. — Venne egy pénzen észt, de nem kaphat. D. — Venne észt, ha kapható volna. E. — Veszödik eszével, mint a nyavalyával. D. — Zsiros zacskóban van esze. (Elhájasodott az esze. L. fent.) D.

Étek. A retek reggel méreg, délben étek, este orvosság. Ny. 8. — A sok szakács között sótlan marad az étek. KV. — Az elsö éteknek izét megtartja a csupor. B. — Azt sem tudja tök-e

vagy túrós étek. KV. — Barátságban egy kis veszekedés olyan jó, mint étekben a bors. ML. — Igen tudja ő, ha tök-e vagy túrós étek. M. — Kása nem étek. D. — Koldus kutya, se étke, se lazsnakja. (Fekvőhelye.) D. — Koldus kutyája: se étke, se lazsnakja. E. — Legjobb étek az anyatej. E. — Maradék pecsenye borslében, más étek. E. — Mi éteknek a só, haragosnak a szép szó. KV. — Milyen a vendégje, olyan az étke. Decsi János. — Pép az étke. (Már öreg.) D. — Sok szakács elsózza az étket. Sz.

Étel. A legjobb ételt soha asztalra nem teszik. (Anyatej.) E. — A szegény néha étel helyett aluszik. D. — A szegény ember étele helyett is aluszik. M. — Az éhes embernek étel gyanánt esik az alvás. B. — Az éhség jobb izt ad az ételnek. B. — Az étel szagáért pénzhanggal fizetnek. K. — Az ételt is rösteli rágni, csak nyeli. D. — Azt sem tudja tök-e vagy túrós étel. Sz. — Csak azért nem hízik, mert ételét sajnálja. D. — Drága étel urnak való. E. — Egészséges s a beteg nem egy ételt szeretnek. B. — Étel, ital, álom, nem puszta szokás. D. — Étel, ital, álom, szükséges e három. KV. — Étel, ital korcsolyán leszaladhat sik torkán. D. — Étel mellett keveset, bor mellett sokat szoktak beszélni. KV. — Ételszag. D. — Étel után való a csemege. KV. — Helybenhagyták, mint viski szakács az ételt. (Nem készitette el; félreértés.) D. — Hosszu lére eresztette az ételt. (Bő de üres beszédü.) Ny. 2. — Inkább has hasadjon, mint étel maradjon. Ny. 1. — Jóllakott mint Lapu Róza az étel szagával. Ny. 1. — Kása nem étel. D. — Kása nem étel, bot nem fegyver, tót nem ember. S. — Kása nem étel, tót nem ember, coki paszuly. Ny. 3. — Kenyér és sajt, két tál étel. — Kész étel sohse verte meg a gazdasszonyt. (De a nem készért már sok kikapott.) Ny. 9. — Legjobb izü a panaszos étel. KV. — Munka után legjobb izü az étel. KV. — Nem egészséges étel után az álom. KV. — Nem fog rajta az étel. (Sovány.) E. — Nem hányja az ételt a háta mögé. S. — Nem illik étel előtt a tánc. KV. — Panaszos ételtől kövéredik a koca is. D. — Panaszos ételtől csak a koca hízik. D. — Rák evésben sok a munka, kevés az étel. D. — Rossz gyomornak becsülete a kevés étel. E. — Sajt és kenyér két tál étel a szegénynek. D. — Sem étele, sem itala. (Bús, levert.) E. — Sok szakács közt sótlan marad az étel. KV. — Sör, bor, étele, itala. D. — Szakácsné jóllakik az étel szagával. ME. — Szegény ember vizzel föz s jóizüt eszik; nagy urnak elsózzák ételét. Ny. 6. — Szerelmes volt a szakácsné, elsózta az ételt. S. — Szokásba vett szó olyan mint ételben a só. S. — Szolgának étele első fizetése. E. — Szolgának panaszos étele legjobb izü. D. — Tatár étel (korbács), török tánc (talpverés), magyar adta (káromkodás), ördög lánc (börtön). D. — Táltól a szájig is elcsorgathatni az ételt. E. — Tót nem ember, bot nem fegyver, kása nem étel. Sz. — Többet beszélnek a bor mint étel mellett. K. — Üres a kamarája, mégis tizenkét tál ételt parancsol. D. — Változtatja, mint Csauszné a vastag ételt. (Deákokat kosztban tartott s minden nap kását adott enniök, mert ez volt a legolcsóbb. A kása igen vékony étel, miért is azt mondják róla: kása nem étel.) Ny. 1. — Verés a verésre árt, de étel az ételre nem árt. Ny. 1.

Étvágy. Evés közt jön meg az étvágy. Ny. 7.

Éva. Atyafiak Ádámról Éváról. Ny. 13. — Atyafi Ádámról, Éváról, a görbe füzfáról. S. — Ádám Évánál kezdeni. (Nagy feneket keriteni a beszédnek.) ME. — Kiki Évátul származott. D. — Még akkor Éva is menyasszony volt. (Réges-régen volt.) Sz. — Ritka Éva Ádám nélkül. D.

Ézsau. Jákob szava, Ézsau keze. E.

Fa. A cigány is megszokja a fát, ha felakasztják. D. — A disznó is megeszi a makkot, de fel nem néz a fára. B. — A disznó is megeszi a makkot, de a fával nem gondol. D. — A fa ott marad, a hová dől. Ny. 4. — A fák miatt az erdőt sem látja. D. — A fák sokáig nőnek, de egy óra alatt gyökerestől kivághatók. D. — A fát gyümölcséről, embert erkölcséről. KV. — A fát gyümölcséről, az embert erkölcséről könnyen megismerheted. B. — A fát sem ejtik le egy vágásra. E. — A fát sem vágják le egyszerre. D. — A fát sem vágják le egy vágással. B. — A fát sem lehet egy csapással levágni. Sz. — A felettébbvaló dicséret és a hazugság azon egy fának ágai. B. — A hamar érő fának férges a gyümölcse. D. — A hamis és csalárd egy fának ágai. E. — A hátul ütő fától tarts. Ny. 4. — A jó fának ága idején virágzik. D. — A jó fának is van férges gyümölcse. — B. — A ledölt fát a gyermek is kopácsolja. K. — A ledölt fának fejét a gyermek is ráncigálja. D. — A legjobb fa legutolsó a gyümölcshozásban. D. — A legjobb fából soha sem épitenek. E. — A legjobb fának is benn a baja. D. — A legrosszabb fának legrosszabb a gyümölcse. D. — A levelek után végtére a fa is leesik. D. — A mely fából horog akar lenni, idején a föld felé nő az. E. — A mely fából horog akar lenni, idején meggörbül. B. — A mely fának árnyékában nyugszol, ne nyesegesd. E. — Amint vágod a fát, ugy hull a forgácsa. B. — Amit kézzel elérsz, fával ne hajitsd. D. — A nagy fák soká nőnek, de hamar ledőlnek. B. — A paszomány nem illik ugy a nadrágra, mint a tolvaj a fára. D. — A száraz fa mellett a nyers is megég. KV. — A szekércsináláshoz sok fa kell. D. — A terebély fának fejsze van a tövén. (A nagy urat hamar baj éri.) D. — A tót is megnyugszik, mikor a fáról leesik. D. — A tót is megpihent, mikor a fáról leesett. E. — A tüz mellett minden fa elég. B. — A tüz mellett minden fa megég, kivévén a tréfát. D. — A vessző sokára lesz fa. D. — A vén fa sokkal nagyobb árnyékot vet. D. — A vén fát által ne ültesd. D. — Az agg fát árnyékáért becsüljük. B. — Az embert emészti a bú, mint fát a szú. D. — Az ördög is megnyugodott, mikor leesett a fáról. Ny. 24. — Azóta a fák sokszor lehullatták levelöket. D. — Azt sem tudja milyen fán terem. S. — Addig hajlitsd a fát, mig hajlik. B. — Addig hajtsd a fát, mig vessző. D. — Addig hántsd a fát, mig vessző. Ny. 4. — Addig kell a fát egyenesiteni, mig fiatal. E. — Akkor még ez a fa sem vetett ekkora árnyékot. (Régen volt.) D. — Akkor fizet, mikor a bibic fára száll. S. — Akkor jó a berkenye és naspolya, mikor megfő a fája alatt. B. — Almát szed a száraz fáról is. (Szerencsés.) D. — Aszú fa mellett a nyers is megég. E. — Attól fél az erdőben, nehogy magától is felakadjon a fán. D. — Árnyékáért becsüljük a vén fát. E. — Bolond, ki a fának gyümölcsére néz, magasságát pedig nem tekinti. D. — Bolond, ki a maga nyakára vágja a fát. D. — Csáti fa. (Erős, kemény bot.) E. — Dülő fához ne támaszkodjál. ME. — Eb oda fa nélkül. (Bolond a ki oda bot nélkül megyen.) KV. — Ebnek sem kell a tolvaj, ha a fán megszáritják. D. — Egy fa nem erdő. M. — Egy fa nem erdő, egy ház nem falu. Decsi János. — Egy fa sem tetszik senkinek, hogy reá akadjon. (Tudjuk, hogy meg kell halni, de nem örvendünk rajta.) D. — Egy fába vágnak. D. — Egy fának ágai. E. — Egy fára három tolvaj is felfér. D. — Egy fával többet tett a tüzre. (Nagyobb ebédet készitett a szokottnál.) E. — Elvágták alatta a fát. D. — Ember hiba nélkül, fa csomó nélkül nincsen. Ny. 18. — Emészti a fát a szú. M. — Erdőre fát visz. M. —

Erős fába vágta fejszéjét. Decsi János. — Él mint a fa, nevekedik mint a barom. D. — Élő fának dőltét várja. (Halálát várja annak, kitől örökséget remél.) E. — Élő fának nehéz dőltét várni. (U. a.) Ny. 18. — Fa is nagyobbnak tetszik, ha ledőlt. (Holtával becsülik meg a jeles embert.) D. — Fa mellé esik az alma. D. — Farsang farkán csúszik a fa-szán. D. — Fában is megvan a szokás. D. — Fából csinált vaskarika. (Képtelenség.) E. — Fából, de nem igazából. (Beszél, de nem hiszem, hogy igaz, a mit mond.) Ny. 22. — Fából farag beretvát. D. — Fán akadt. (Megérdemli sorsát.) E. — Fán száradt csuka. (Felakasztották.) D. — Fának haszna gyümölcsében tetszik meg. Pázmán. — Fának is van szive. E. — Fára arany hártyát. (Haszontalan dolog.) D. — Fáról szakadt ember. B. — Fát vághatni hátán. D. — Fától fáig. (Biztosan.) E. — Fától szakadt ember. (Ismeretlen.) M. — Fejsze a fának bikája. Ny. 24. — Felhágott az uborka-fára. D. — Félre bokor, itt a fa. D. — Félre bokor, jön a fa. E. — Fel ne menj a fára, nem esel le. B. — Fübe-fába, adta isten az orvosságot. K. — Fühöz-fához kapaszkodik. E. — Fünek-fának panaszkodik. E. — Görbe fához héja legegyenesebben hozzááll. (Az esetlennek is van hozzáillője.) B. — Görbe volt a fája. (Rossz kenyeret sütött.) E. — Gyöngyös szekercével fát ne vágj. D. — Ha élő fával igy bánnak, hogy tesznek a levágottal? D. — Ha vastag a fa, meg kell bárdolni. D. — Ha vastag a fa, hasitsd meg. D. — Hallgat mint a fa. M. — A hazug és csalárd egy fának ágai. S. — Három fa virága. (Akasztófára való.) E. — Idején kitetszik, mely fából válik bot. D. — Jó fa jó gyümölcsöt terem. B. — Jó fának is van rossz gyümölcse. E. — Jó fának is van férges gyümölcse. S. — Jobb fa jobb gyümölcsöt hoz. D. — Jól elhengeredett alma a fájától. (Jó szülőknek elfajzott gyermeke.) D. — Kemény fát kemény ékkel hasitanak. D. — Kemény mint a fa. D. — Későn virágzó fának ritkán érhetik meg gyümölcse. D. — Későre sem válik venyegéből fa. D. — Kivitték, de a fán felejtették. (Felakasztották.) D. — Korán virágzó fának ritkán eszel gyümölcséből. E. — Könnyebb a fáról leesni, mint reámenni. D. — Könnyebb gyökérről nevelni a fát, mint ágról. Ny. 4. — Könnyü a fát vágni, ha egyszer a bükk leesett. D. — Körmetlen vagy, nagy fára ne hágj. B. — Körmetlen macskának nehéz fára hágni. Sz. — Körmetlen macska nehezen mászik fel a fára. Ny. 12. — Le nem esel, ha a fára nem mész. D. — Lemenne, mint a himódi ember a fáról. (De nem tud.) Ny. 21. — Maga alatt vágja a fát. B. — Magad alatt a fát el ne vágd. D. — Magas fán terem a pénz. (Nehezen szerzik.) Ny. 18. — Magas fának hosszu az árnyéka. S. — Majd bizony! elhagyjak erdőt egy szál fáért. (Házasságtól szabódó legényember mondása.) E. — Majd elválik, mint a héj a fájától. (Majd kiderül, mi igaz belőle.) D. — Megnyugszik a tót is, ha a fáról lehull. D. — Megterhelte a fát. (Felakasztották.) D. — Mely fából horog akar lenni, idején nő lefelé. D. — Mely fák virágzanak, gyümölcsöt nem hoznak, nincs bélök. (Értékök.) B. — Messze ellátszik, mint a kecskeméti gatyásfa. D. — Milyen a fa, olyan a gyümölcse. E. — Minél vastagabb a fa, annál későbbre fürészelik el. D. — Mint moly a ruhának és féreg a fának, ugy árt a bánat a szivnek. KV. — Mintha fának szólnék. KV. — Musztafa, Karaffa és akasztófa, mind a három rossz fa. Np. — Nagy dicséret és hazugság egy fának ágai. E. — Nagy fa alá vetette vállát, elnyomja. D. — Nagy fa, nagy gyökér. (Hatalmas ember, sokféle fegyvere van.) B. — Nagy fába

vágta fejszéjét. KV. — Nagy fának nagy árnyéka. (Nagy embernek messze terjed pártfogása.) E. — Nagy fán terem. (Nehezen elérhető.) S. — Nagy fára akar hágni. K. — Nagy fát mozgat. (Nagyot akar kivinni.) E. — Nagy fát mozgat, nehezen bir vele. (U. a.) B. — Nagy fát mozgat, nem bir vele. (U. a.) D. — Nagy fát ráz, nehezen kapja gyümölcsét. D. — Ne aludj, nem álmodsz, ne menj a fára, nem esel le. Ny. 5. — Ne menj a fára, nem esel le; ne menj a vizbe, nem halsz bele. E. — Ne rázd a fát, mely önként hullatja gyümölcsét. D. — Ne vágj több fát, semmint haza birod vinni. D. — Nehéz a földről a fára ugrani. D. — Nehéz a nyers fának száradtát várni. (Örökséget várni.) B. — Nehéz a vén fának döltét várni. (U. a.) Ny. 6. — Nehéz az agg fát gyökerestül kirántani. D. — Nehéz az élő fának döltét várni. D. — Nehéz agg fából guzst tekerni. (Nehéz öreget uj szokásra rávenni.) B. — Nehéz fába vágta fejszéjét. B. — Nehéz köröm nélkül a fára felmászni. D. — Neki dült a fának, talán ki akar dülni. (Rest.) D. — Nem egyhamar lehet fából guzst tekerni. (Vénet uj dologra szoktatni; guzst fiatal vesszőből tekernek.) D. — Nem esik messze a fájától az alma. E. — Nem fába vágta fejszéjét. (Nem nehéz dolga.) D. — Nem jó a fára hamar felhágni. D. — Nem kell a jó fát rázni. ME. — Nem kell azt a fát rázni, mely magától is hullat. B. — Nem látja fától az erdőt. E. — Nem lehet az ember fából, ki kell rugni a hámfából. (Mulatozók mentsége.) Np. — Nem messze esik alma fájától. KV. — Nem minden fából leszen gerenda. D. — Nem szól mint a fa. E. — Nem várhatni a vad fától szelid gyümölcsöt. D. — Nincs oly magas fa, melyre fel nem kapaszkodhatni. D. — Nyers fának nehéz száradtát várni. (L. fent.) E. — Nyers fát tett a tüzre. D. — Nyesés nélkül fa sem nő nagyra. (Szigoru nevelés.) D. — Nyesve nő a fa is. (U. a.) ME. — Olcsó fának hideg a lángja. Ny. 13. — Ordít, mint a fába szorult féreg. Ny. 8. — Öreg fának árnyékában nyugszik az okos. D. — Pihen, mint a ki leesett a fáról. Ny. 3. — Raktam a fát a tüzre. (Sürgettem a dolgot.) E. — Ritka fa szú nélkül. D. — Ritka szú fa nélkül. D. — Ritka mint a száraz fa árnyéka. D. — Ritka mint a téli fa árnyéka. E. — Rossz fának férges a gyümölcse. D. — Rossz fának rossz a tüze. D. — A rossz fának több levele mint gyümölcse. D. — Rossz fát tett a tüzre. (Hibát követett el.) D. — Sivít, mint a fába szorult féreg. S. — Sohasem lehetne eltürni az asszonyt, ha a világ fától szaporodnék. E. — Sok darab fa kivántatik egy szekércsináláshoz. E. — Sok fának férges a gyümölcse. Ny. 4. — Sok fától nem látja az erdőt. S. — Sok kemény fának lágy a gyümölcse. B. — Sokat egy fán ne nyess. D. — Sokféle fából farag. (Hazudozik.) D. — Szál fáért erdőt. (L. fent.) E. — Száraz fa. (Vén.) D. — Száraz fában terem a szú. E. — Szép fának szép a levele. D. — Szomorú mint őszkor a levelevesztette fa. D. — Szür vágja a fát, ködmön hozza haza, palást rakja a tüzet, bunda nyugszik mellette. D. — Szür húzz fát, palást rakj tüzet, bunda nyugodjál. (Szegény munkájának gazdag veszi hasznát.) BSz. — Te érted is leesett a bagoly a fáról. (L. bagoly.) E. — Terméketlen fára senki követ nem hajit. (A kit a világ bánt, nem rossz ember az.) E. — Tiszta fából ki látott sulykot? (Sima fából.) Ny. 6. — Tolvaj bére vagy bot vagy fa. (Akasztófa.) D. — Több a fa, mint az erdő. (Több fa van, mint erdő.) D. — Ugy verj éket a kemény fába, hogy szemedbe ne pattanjon. D. — Vad fának vad a gyümölcse. D. — Vad fától nem lehet jó gyümölcsöt várni. B. — Vastag mint a

fa. D. — Vessző nem fa. D. — Vén fa alatt jó nyugodni. E. — Vén fa magától is kidől. E. — Vén fa árnyékában jó megpihenni. (Ha szegény ifju legény öregebb asszonyt vesz feleségül.) Ny. 12. — Vén fának annyi, mint a fiatal fának. (Halál.) Ny. 6. — Vén fának gyümölcse selejtes. S. — De hisz olyan nincs, még a kertben fája sincs. Ny. 7.

Faárnyék. Örül az elfáradt ember a faárnyéknak. D.

Fabalta. Messze vetette a fabaltát. (Nagyot hazudott.) D.

Fabatka. Nem ér egy fabatkát. S.

Fabicsak. Fabicsakkal is ölhetni. D.

Fagaras. (Értéktelen.) D. — Kap rajta mint a vak koldus a fagarason D.

Faháj. Faháj jal kenték meg a feneket. (Megverték.) D.

Faház. (Szegény.) Nem bánom ha szegény is, faházból vagyok én is. Np. (Szegény leányt szegény legény szereti.) E.

Fajankó. Fajankó ez. (Érzéketlen, mozdulatlan tuskó.) D.

Fakanál. Cseréptányér, fakanál. (Szegény házaspár.) Ny. 7. Cseréptálhoz fakanál illik. (U. a.) Sz. — Földcsupor, fakanál. (Összeillő szegény pár.) BSz. — Föld csuporhoz fakanál. B. — Föld-fazékhoz fakanál. E. — Ne légy mindenben fakanál. (Ne avatkozzál mindenbe.) Ny. 5.

Fakanna. Bátrabb fakannából inni, mint arany pohárból. KV. – Bátrabb fakannából inni, mint aranyból. Sz.

Fakereszt. Istenneki fakereszt, ha eltörik, másik lesz. Ny. 8.

Fakép. Faképtől vesz búcsút. (Köszönés, búcsúzás nélkül távozik.) E. — Ott ácsorog a faképnél. D. — Ott hagyták a faképnél. (Szó nélkül ott hagyták.) KV.

Fakéreg. Annyit használ, mint ebnek a fakéreg. Np. — Ebnek fakéreg. D.

Fakoha. D. — Nem ér egy fakohát. D.

Fakupa. Nem isszák a mérget fakupából. D.

Fakutya. Esendő az ember, mint a fakutya. (Gyermekjáték, csigra.) E. — Mindig nevet, mint a fakutya az oltáron. (Fából faragott kutya.) D. — Vigyorog mint a fakutya. (U. a.) Ny. 8.

Falevél. Bűnös ember a falevél rezgésétől is megijed. S. — A falevél is annak idejében hull le. D. — Nem mozog a falevél, ha nem ingatja a szél. ME.

Faló. Más a fa ló és más a faló. S. — Megültették vele a falovat. (Derest.) D.

Famacska. Eb az olasz famacska nélkül. D. — Esendő az ember, mint a famacska. Ny. 4. — Megkezdték az uj szalonnát, majd rájárnak famacskák. Ny. 2.

Famennykő ütötte meg a hátát. (Bot.) D. — Megütötte a görcsös famennykő. D.

Fanyél. Balis bicsak fanyelü, ha elvész is megkerül. (Kis értékü tárgy.) E. — Bugyli bicska fanyelü, ha elvész is megkerül. (U. a.) S. — El van keseredve, mint a fanyelü bicsak. (A szegényt fel sem veszik.) Ny. 18. — Uri bicsak fanyele. (L. bicsak.) D.

Faolaj. Faolajjal gyógyitották a farát. (Bottal verték.) D.

Fapálca. Bocskorhoz fapálca illik. Sz.

Fapénz. Bolondnak a fapénz is jó. Sz. — Bolondnak bot jó és fapénz. Ny. 2. — Bolondnak bot kell és fapénzt a markába, ha elveszti, ugy sem kár. Ny. 14. — Bolondnak fapénz is jó, ha elveszti sem kár. M. — Fapénzt vesz arany gyanánt. E. — Fapénzzel várat nem épithetni. D. — Nem ér egy fapénzt. D.

Fapótura. Nem ér egy fapóturát. D.

Faszablya. Bolondnak is tetszik az ő faszablyája. D. — Minden bolondnak a maga faszablyája tetszik. KV.

Faszeg. Inog mint a faszeg. D. — Nehéz faszeggel vasszeget kiverni. D.

— Országunknak nem oszlopa, hanem törött faszege. D. — Rossz gazda, ki a maga házára egy faszeget faragni nem tud. D.

Faszekér. Eb a lelke, faszekere. (Tréfás káromkodás.) D.

Faszent. Áll mint a faszent. (Fából faragott szent.) ME.

Fa-szú. Alábbvaló a fa-szúnál. D.

Fatalp. Kopog mint a fatalpu barát. E. — Ritka barát fatalp nélkül. D.

Fatarisznya. Zörög mint a fatarisznya. (A tolvaj fatarisznyával ment lopni, a mit beledobott zörgött benne s rajtaveszett; a lopáshoz is ész kell.) D.

Fatál. Jóllakhatni fatálból is. D.

Fakad a bodza, büdös a rokka. (Tavasz beálltával kelletlen a szobai munka.) Ny. 2.

Facsar. Narancs is keserü, ha nagyon facsarják. D.

Fagy. Majd ha fagy, hó lesz nagy. E. Ny. 24. — Majd ha fagy, hó lesz nagy, répa terem vastag nagy. (Nem lesz abból soha semmi.) Ny. 2. — Majd ha fagy, hó lesz nagy, terem répa nagyon nagy. Ny. 7.

Fagy. Ha kemény a fagy, nem enged. D. — Halat szálka nélkül, telet fagy nélkül, barmot mocsok nélkül, jeget hideg nélkül, embert hiba nélkül nehéz találni. S. — Isten hirével a fagyon, mig fel nem enged nagyon. (Nem félek fenyegetésedtől.) Ny. 24. — Ugy aluszik, mintha ökörbört huznának a fagyon. (Hortyog.) KV.

Fagyos szent. S. — Fölséges, mint a rókusi kántornak a fagyos kereláb. (Vadászaton megéhezett; éhesnek minden étel izlik.) Ny. 1. — Itt vannak a fagyos szentek. (Pongrác, Szervác, Bonifác napja május hóban.) ME. — Minél nagyobb, annál fagyosabb. D. — Nem szánja fagyos lábát a kalmár, csak jó legyen a vásár. D. — Tekeri magát, mint a fagyos barát. (Kényeskedik.) Ny. 10. — Ugy reszket, mint a fagyos borju. KV.

Fagyosan. Tüzesen kezdette, fagyosan végezte. D.

Faggyu. Faggyus, mint a rák. (Sovány, szegény.) D. — Káposztáját gyertyafaggyuval zsirozza. D. — Mely uj fazékban faggyu volt, faggyuszagos marad. D. — Ökör ikra, rák faggyu. D. — Rákban faggyut nyomoz. D. — Van mind viasza, mind faggyuja. D.

Faj. A jó faj idején kimutatja magát. KV. — A jó faj nem hagyja el faját. KV. — Faj fajra huz. Ny. 2. — Faj fajra üt, mint a Bacsó hegedüje. Ny. 14. — Faj fajra üt, mint a Pacsó hegedüje. Ny. 1. — Faj fajra üt, mint a tassi disznó. Ny. 22. — Fajra jár az ész is. B. — Fajtája válogatja az észt is. (Van jó is, rossz is.) E.

Fajta. Káin fajzata. D. — Kirimi tatár fajta. (Krimi.) D. — Könnyen tenyész a jó fajta. D. — Tatár fajta. D. — Török fajta. D.

Fajzat. Káin fajzatja. D. — Ördöngös fajzat. D.

Fajzott. Kősziklától fajzott. D. — Vadon fajzott bika. D.

Fajtalan személy. (Erkölcstelen.) D.

Fakó. (Lónév.) Azt sem mondta, eb az ura fakó. S. — Akkor vet lakatot istállójára, mikor már kilopták a fakót. E. — Eb ura fakó. M. — Elválik, mint szürke a fakótól. (Ha a lovak széthuznak, egyik jobbra, másik balra tartja a fejét a rúdtól. Egyenetlenkedő házastársak.) S. — Fakóra jutott. (Lóra kapott, már nem jár gyalog; kedvezett neki a szerencse.) E. — Fakót is várják, de fakó is várja. (Hogy haza jusson.) M. — Fakót is vonják, de fakó is vonja. (Zsidót üt, visszaütik.) KV. — Hi szürke, hi fakó, itt semmit sem adnak. E. — Okos gazda nem költ többet a fakóra, mint fara megérdemli. D. — Többet költ a fakóra, mint érdemli fara. B.

Fakó kocsi, kender hám nemes ember szürdolmány. (Titulus sine vitulo.) D. — Fakó szekér, kender hám,

mindakettő rossz szerszám. (Szirmay szerint: fakó szekér, vasalatlan faszekér, Kun László szekere, nagy szegénység jele.) Sz. — Szegény ember, kender hám, fakó szekér, rossz szerszám. Ny. 3.

Fal. A dülő falat is megtartaná vállával. D. — A falnak is van füle. E. — A legvastagabb falban is látni repedést. D. — A polgár és paraszt között csak a fal van közben. (A város fala.) D. — Addig járt a maga esze után, hogy nekiment a falnak. E. — Akár a falnak mondd, akár nekem. B. — Akár a falnak beszélj. E. — Akármint hányd a borsót a falra, de nem ragad rá. M. — Avagy igyál, avagy vakarj falat. KV. — Azért nem veri falba a fejét. D. — Beleragaszkodik, mint télizöld a falba. (Tolakodó.) D. — Dülő falhoz ne támaszkodjál. D. — Elég egy falon egy rés. D. — Falba üti fejét. S. — Falnak megy. (Önmagának árt.) E. — Falnak megy, mint a vak légy. S. — Falnak se mondd. E. — Falnak vezették. (Rászedték.) Ny. 2. — Falra borsót hány. Decsi János. — Falra hányja a borsót, nem ragad rá. B. — Ha a fal tudja, én is tudom. (Valamint a fal nem fecsegi ki a titkot, ugy én sem.) S. — Ha a fal mellett ülne, ráfutna a feje. (Tök fejü; a tök kúszó növény.) E. — Hiába hányod falra a borsót, nem ragad rá. E. — Hiába hintesz borsót a falra, mert nem ragad rá. B. — Jó tetö tart jó falat. Ny. 2. — Krétával kell a falra irni. (Gúnyos: szót sem érdemel.) S. — Más falát meszeli, az övé koromfekete ME. — Más falát meszeli, magáé fekete. E. — Mit hánysz falra borsót? KV. — Megszorult, mint eb két fal között. D. — Megtámasztja a falat. E. — Nehéz ököllel a fal ellen. D. — Nem bánom, ha falra mászik is. (Nem gondolok vele, akármilyen bolondot tesz is.) E. — Nem hagyom faltól magamat. (Nem mondok le a magam hasznáról, nem hagyom magam.) E. — Nem jó az ördögöt falra festeni. S. — Nem mehetek fejjel a falnak. S. — Nem verem érte fejemet a falba. KV. — Négy fal között sok történik. E. — Négy fal, négy szem között sok történik. E. — Olyan egészséges, mint a falhoz vert macska. Ny. 7. — Ördögöt a falra fest. E. — Szeg is reszket a falban előtte. (Nagy tolvaj, semmit ott nem hagy, a mit meglát.) E. — Vakarj falat. (Add meg magad.) M. — Vastag mint a fal. D. — Zsindely van a házon, füle van a falnak. Ny. 7.

Fal. A csép és a kapa szörnyü nyavalya, szegény a kenyerét alig falhatja. (Napszámos alig kereshet anynyit, hogy megevő falatja legyen.) D. — A meddig jóllakik, sokat fal a béres. D. — A mely ember sok édest nyal, keserüt is fal. Ny. 6. — Addig nyalta-falta, mig elcsábitotta. E. — Egy kaparja, kettő falja. (Több a fogyasztó, mint a keresö.) E. — Izzad mikor fal, és fázik mikor dolgozik. S. — Ki sok mézet nyalt, sok mérget is falt. D. — Ki sok mézet nyal, keserüt is fal. S. — Kinek mit ád isten, azt más el ne falja. D. — Nyalja, falja. E. — Nyalod vagy falod. D. — Más a fa ló, más a faló. S.

Falat. Betevő falatja sincs. S. — Egy falat. (Kevés.) D. — Egy falatot esznek. D. — Falatját a szegény nyállal ereszti fel. E. — Ha szük a konyha, minden falat jóizü. D. — Hóhér falatja. D. — Jobb a száraz falat békességgel, mint hizott borju perlekedéssel. B. — Jobb egy száraz falat nyugodalomban, mint tizenkét pástétom veszekedésben. D. — Jobb egy száraz falat, bár ne egyél halat, csak lehess csendességben. KV. — Kivették a falatot szájából. S. — Kutyának legkedvesebb falatja a dög. D, — Maga lenyelt falatját is bánja. D. — Más szájából kinézi a falatot. S. — Megolvassa hány falatot nyel a cseléd. D. — Minden falat méreggé válik

benne. D. — Nagy száj nagy falatokkal telik. E. — Nem adja dajka gyermeknek a legjobb falatot. KV. — Nem rágja a falatot, csak nyeli. D. — Olyan áldott, olyan jó, mint a falat kenyér. ME. — Püspök falat. ME. — Rosszizü falatokat tálalgattak elébe. D. — Sok jóizü falatot evett, mig annyira meghizott. D. — Sok száj, sok falat. E. — Szomszéd falat jobb darab. D.

Falu. A falu kanját is megölik olykor, de csak válik más helyébe. (Senki sem pótolhatatlan.) K. — A falu kalodáját nem szabják a rossz lábához. D. — A falu kalodáját sem szabják egy ember lábához. E. — A faluhoz közelebb jobb a vetés, mert hallja a kakukszót. Ny. 1. — A hány falu, annyi szokás. S. — A restnek a közel faluban sincs ismerőse. D. — Az vagyok, a mi a falu. Ny. 6. — Akkor a faluk sem voltak oly közel egymáshoz. (Régen volt.) D. — Akkor még Debrecen is falu volt. (U. a.) D. — Birónak, falu bikájának minden szabad. Ny. 2. — Disznópásztor haragszik, s a falu nem is tudja. (Szegény haragjával nem törődnek.) S. — Eben mult pásztorság falu végén csontot rág. (L. eb.) D. — Eben mult pásztorság falu végén dögöt rág. (L. eb.) D. — Egy fa nem erdő, egy ház nem falu. Decsi János. — Egy falu keresetét egy nap megehetné. D. — Egy faluban zsidóskodnak. D. — Egy kakas az egész falunak minden kakasát fellármázza. D. — Este van a faluban. E. — Este van a faluban, farkas a bokorban. E. — Este van a faluban, farkas lakik a bokorban. B. — Ez a város is valaha falu volt. D. — Falu bikája. D. — Falu-farka. (Kóbor.) Ny. 1. — Falu fejében kardot fogni nem mindég tanácsos. B. — Falu nem város. D. — Falu nyele. (Falu tornya; alföldi szólás.) B. — Falu nyelve. (Hirhordó.) ME. — Falu harangja, falu dobja. (U. a.) ME. — Falu seprüje. (Kósza.) S. — Falu tudja s a férj nem tudja. (A férj az utolsó, ki felesége hütlenségét megtudja.) S. — Falu nevében kardot kötni nem mindenkor bátorságos. Cz. — Félre falu, itt a város. D. — Ha városon malacot kaphatsz, disznóért ne menj falura. Ny. 4. — Hat ház nem falu. (Szójáték; Hatház, Hadház hajdu város.) D. — Hat puszta falut is eltart tanácscsal. (Bolond.) D. — Hét (kilenc) puszta faluban nincs párja. (Gúny.) E. — Kis lyuk a torok, mégis egész falut elnyelhet. D. — Kis faluban ujság esett, két kis kakas összeveszett. (Kiváncsinak kérdésére elutasitó felelet.) Ny. 3. — Koslat mint a falu kutyája. Ny. 17. (Lányok után szaladgál.) — Már a hatodik falut járja a koldus, mikor te ágyadból felkelsz. D. — Már a koldus is a harmadik faluban jár. E. — Még akkor a falu temploma is kápolna volt. D. — Őgyeleg, mint a falu-farka Kata. Ny. 5. — Nem falu hogy feldulják. D. — Oda vagyunk falustól. B. — Ritka falu, kiben kurva nincsen. D. — Rossz kántort is megszokja a falu. E. — Szabad neki mint a falu bikájának. E. — Szabados mint a falu bikája. Ny. 2. — Több a falu mint a város. D. — Végtére a rossz kántorhoz is hozzászokik a falu. D.

Falusi. Ásitozik mint a falusi kuvasz. S. — Csavarog mint a falusi kutya a nagy városban. E. — Falubeli tudja, minden háznál meddig tejföl. (Ismerik egymás vagyoni állapotát.) Ny. 9. — Feszit mint a falusi kutya a flaszteron. Ny. 22. — Legénykedik mint a falusi kutya a városi kövezeten. Ny. 6. — Kimult már mint a falusi biró a biróságból. (Mindenből kiöregedett.) Ny. 10. — Sorba megy mint a falusi biróság. E. — Szemérmes mint a falusi liba. S. — Vén falusi mester végtére a tanitásból is kikotlik. B.

Familia. Hozó familia ez, nem kéri. (Gazdag.) BSz.

Fancsali. Áll mint a fancsali feszület. (Eléktelenült, szomorú arcu. Fancsal vidékét gyakran jégeső érte; a lelkész azt mondotta: ez az isten büntetése, sok vétkökért, melyeket a határban levő feszületen Krisztus szemeivel lát. A falusiak összeverték a feszületen levő Krisztus arcát, kiverték szemeit, hogy bűneiket ne lássa s igy határuk a gyakori jégveréstől mentes maradjon.) E. — Elbámészkodott mint a fancsali feszület. Ny. 5. — Fancsali feszület. Sz. — Szomorú mint a fancsali feszület D.

Fanos ebnek gubás eb a társa. B. — Fanos ebnek gubás a társa. E.

Fanyar mint az egres. E.

Far. Akaratos menyasszonynak ebrúd a farára. D. — Békével szenvedi a farbarúgást is. D. — Bizik mint kis tolvaj a farában. (Nem bánja, ha meg is verik.) D. — Botból kötötték fara koszorúját. (Megverték.) D. — Egy farral két nyerget ül. D. — Egy farral nem lehet két nyerget ülni. Ny. 4. — Faolajjal gyógyitották farát. (Verés.) D. — Fara fáj, fejét nem birja. B. — Farához kötötték a sarkát. D. — Farához száradt a gyékény. (Szegény.) D. — Farát bottal mérték végig. D. — Farával fizet. E. — Farával fizette a bért. D. — Farba rugta M. — Farba rugta mátkáját. (Gyalázatosan elhagyta.) KV. — Farba rugta, mint Kajblinger a legyet. (A dühös mézesbábos ugy megrugta a legyet, hogy edénye is felfordult.) Ny. 1. — Farbarugta mint Terjék a pulykát. (Szomszéd pulykája átjött kertjébe, akkorát rugott rajta, hogy beledöglött.) Ny. 1. — Farral kelt fel az ágyból. (Rosszkedvü.) D. — Fasindelylyel födözték be farát. (Verés.) D. — Ha bérbe adtad farodat, hát tartsad. Ny. 8. — Hasra ültették s farát egyengették. (Hasra fektették s ugy megverték.) D. — Hányja a farát. E. — Hányja a farát, mint a torbamenö kutya. Ny. 9. — Hupikék a fara. D. — Jár-kel a farával, mint a szitás malom. D. — Jól birja még a farát. (Még elég erös.) E. — Jót szeltek a farából. D. — Kegyes tolvajnak hegyes nyárs a farába. D. — Ki a farát emelinti, az a száját megvendégli. (A ki fárad, annak van mit ennie.) Ny. 5. — Ki meghiszi lovát, farbarugja urát, csak kantárt hagy kezében. (Ki lónak hisz, megjár.) Sz. — Kinek szekere farán ülsz, annak nótáját fujjad. Ny. 12. — Kitömték farában a ráncokat. (Ugy megverték, hogy megdagadt fara.) D. — Lusta szolgáló nem farán ül, hanem fülén. D. — Más szekere farán ül. (Más kegyelméből élősködik.) S. — Megadták farának az övét. (Megverték, amint megérdemelte.) D. Meghamuzták farát égettlen hamuval. (Bot.) D. — Megingatták farát. (Verés.) D. — Meglapitották farát. D. — Megpiritották farpofáit. D. — Megrakták farát. D. — Megtörték farán a mogyorót. D. — Mindent farára aggat. (Ruházkodik túlon-túl.) S. — Nagy tönk van a farán. (U. a.) S. — Nagyobb annál a vastag Panna fara. D. — Nagyon nehéz egy farral két nyerget megülni D. — Nehezebb feje mint fara. (Részeg.) D. — Nem birja már a farát. (Vén.) D. — Nem lehet egy farral két nyerget ülni. E. — Okos gazda nem költ többet a fakóra, mint fara megérdemli. D. — Otthon ül a farán. D. — Se ide, se oda, mint a riszált far. E. — Tarka-barka ruha illik a szajha farára. E. — Többet koptatta talpát mint farát. (Többet kóborolt, mint dolgozott.) D. — Többet költ a fakóra, mint érdemli fara. B. — Ugy farára sült, hogy a Duna sem mossa le róla. D. — Ugy farára száradt, hogy a melák kutya se nyalja le róla. (Verés.) D. — Ugy járt a fara, mint az istennyila. E. — Ugyan farára illik ám a rása. (Cifra szoknya.) D. — Uj nadrágot szabtak farára. (Verés.) B. — Farából fejébe verték az észt. (Verés hozta észre.) D.

Farol. Félre faroló. (Ringyó.) D. — Félre faroló rossz szerszám. (U. a.) D. — Farol mint a szán. D. — Farol mint a rossz uton a kocsi. D.

Farag. A ki sokat farag, sok forgácsot ejt. Sz. KV. — Csakugyan megvékonyodik az ember, ha gyakran faragják. D. — Egy tombászon faragnak. (Tuskón; egyformák.) D. — Fából farag beretvát. D. — Ki mennyit farag, annyi a forgácsa. D. — Ki okosan farag, forgácsol. (Nem vág, hanem apránkint farag.) D. — Könnyü a lágy követ faragni. (A jót nevelni.) D. — Rossz gazda, ki a maga házára egy faszeget faragni nem tud. D. — Sokféle fából farag. (Nem válogat az eszközökben; hazug.) Ny. 8. — Fúr, farag a faragó. (Kiki maga mesterségét folytatja.) E. — Késedelmes, mint a faragó. D. — Nem hull a forgács faragás nélkül. S. — Rossz fejsze el nem vész a faragóról. (A faragó padról. A jót szokták ellopni.) BSz.

Faragatlan ember, faragatlan tuskó. (Neveletlen.) ME.

Fari. Nemcsak egy ebnek neve Fari. KV. — Nemcsak egy kutyának neve Fari. D. — Több ebnek neve Fari. B.

Fark. A félénk kutyának hasa alatt farka. D. — A félénk oroszlánnak hasa alatt a farka. D. — A ki délig kurta, délután sincs farka. (A ki fiatal korában milyen, olyan vén korában is.) Ny. 7. — A leglustább ló is farka előtt jár. D. — A szamár füléről, az oroszlán körméről, a róka farkáról, az eb szőréről, a madár tolláról, a bolond beszédjéről ismerszik. B. — Az ám! a kutya farka! D. — Akármint palástolják, ugyan kitetszik azért a farka. Decsi János. — Alánőtt az esze, mint az ökör farka. B. — Behuzta a farkát. E. — Behuzta a farkát, mint az idegen kutya. Ny. 8. — Benn van már a bika a buzában, csak a farka áll ki. B. — Beszédének nincs se füle, se farka. S. — Buzában a bika, csak a farka áll ki. E. — Buzában már a nyul, farka sem látszik ki. (Szerencsésen megmenekült.) D. — Csóválja farkát. (Hizelkedik.) E. — Eb is parancsol maga farkával. E. — Ebet szőréről, rókát farkáról megismerheted. B. — Ebnek mondják, eb meg a farkának. Ny. 6. — Ebnek mondják, eb mondja farkának, farka mondja: eb menjen. B. — Egér nem fér lyukába, tököt köt a farkára. Cz. — Elbeszél órákig a kutya farkáról. E. — Eldicséri mint a török a lova farkát. E. — Elmérte a farkát. (Kevély.) Ny. 2. — Elvágta a macska farkát. D. — Emlékezik kigyó farka vágásáról. Pázmán. — Falu farka. (Kóbor.) Ny. 1. — Farkába üti a kést. KV. — Farkában töri a kést. (A munka végén belesül.) BSz. — Farkához rug. (Vig borju.) E. — Farkához rug mint a borju. (Jókedvü.) E. — Farkcsóváló. (Hizelgő.) E. — Farkára hágott. S. — Farkáról ismeretes a róka. D. — Farkát csóválja, mint a róka. D. — Farkával az eb is parancsol. D. — Farkát csóválja, mint a kutya. S. — Fáradt ló is farka előtt jár. E. — Fáradt lónak farka is nehéz. E. — Fáradt rókának a farka is nehéz. Sz. — Fázott lónak farka is nehéz. M. — Felkunkoritotta farkát, mint a kuvasz. (Haragszik.) Ny. 2. — Félénk kutyának hasa alatt farka. E. — Félti farkát a róka. E. — Fingnak se füle, se farka, mégis dudolva jön a világra. E. — Fülét-farkát ereszti. (Elcsügged.) E. — Ha fej vagy, ne kivánj fark lenni. KV. — Ha madarat farkon kapod és elszáll, elégedjél meg farka tollával. D. — Ha nem hiszed, ülj a hiszem farkára. Ny. 21. — Hosszu mint a nyul farka. E. — Idegen kutyának lába közt a farka. Ny. 10. — Igen evez róka farkával. (Nagyon hizelkedik.) Pázmán. — Játszik mint a macska a farkával. D. — Játszik mint a macska a maga farkával. Ny. 2. — Képes hogy kecske, mert kurta a farka. E.

— Kinn van a farka. (Látszik mi a rejtegetett célja.) Pázmán. — Kinek szekere farkán ülsz, annak nótáját hallgasd. D. — Kis róka is csóválja a farkát. D. -- Kitetszik a róka farka, akármint dugdossa. D. — Kitetszik a rókának farkán ravaszsága. Pázmán. — Kondor, mint a gácsér fark. D — Könnyebben felejti kigyó farka vágását, mint asszony legkisebb boszuságát. E. — Könnyen köpi markát, ha tolják szekere farkát. D. — Lustos mint a juhfark. D. — Lustos mint a tehénfark. D. — Macska az ő farkával könnyen kibékélik. Ny. 4. — Más ember szekere farkán ül. (Más kegyelméből él.) M. — Messze országot járt be, mint a tehénfark, egyik farpofától a másikhoz. D. — Minden róka a maga farkát dicséri. KV. — Mindig hátul van, mint a tehén farka. (Elmarad.) Ny. 15. — Nagy farka van annak. (Sulyos következményei.) E. — Nagyobb füle, mint farka. D. — Ne adj annyit az ebnek, a mennyit farkával hizelkedik. D. — Ne higyj annyit az ebnek, a mennyit farka hizelkedik. D. — Ne ögyelegj, mint falufarka Kata. Ny 5. — Nem felejti kigyó farka vágását. D. — Nincs oly rest ló, ki előbb ne járna farkánál. K. — Némelyek a farkában törik a kést, te pedig a fülében. (Némelyek a munka végén sülnek bele, te pedig már az elején.) Sz. — Oda mind a farka, mind a füle. D. — Örül mint bolond a farkának. ME. — Róka is dicséri maga farkát. D. — Róka farkát billegteti, násznagy akar lenni. (Hizelkedik, hogy célhoz érjen.) E. — Róka vágott farka. Pázmán. — Rövid mint az egér farka. S. — Se füle, se farka. M. — Se füle, se farka beszéd. Sz. — Se füle szamarának, se farka. D. — Sok annak a farka alja. (Sokba kerül.) E. — Sokat a kutya farkára se lehet kötni. D. — Sokat akar a szarka, de nem birja a farka. D. — Sokat raktak a kutya farkára. D. — Száz esztendős kanverébnek hátul van a farka. D. — Szép rókának szép a farka is. D. — Szőrös mint a juhászkutya farka. D. — Tarka-barka mint a szarka-farka. S. — Tudja a rókafarkát csóválni. (Hizelegni.) D. — Ugyanazon egy lónak a farkába kapaszkodnak. D. — Vess az ebnek, csórja farkát. B. — Feltekerte eszét, mint döglött borju a farkát. (Nevetséges erőlködés.) E. — Ugy játszik az eszével, mint kutya a farkával. Ny. 14.

Farkatlan kigyótól őrizkedjél. D.

Farkas. A farkas is kihullatta eddig. D. — A farkas minél vénebb, annál maróbb. D. — A farkas ritkán eszik sült húst. B. — A farkas szájából ritkán esik ki nyálazatlan a malac. B. — A farkas csak szőrét változtatja. B. — A farkasok közt is egyiknek szebb a bőre, mint a másiknak. D. — A farkasok meg nem eszik egymást. D. — A farkast aklodba ne zárd. B. — A halaknak csuka a farkasa. D. — A ki a farkassal él, vele együtt ordit. B. — A rossz adós rosszabb a farkasnál, mert a bőre sem jó. D. — Az olvasott juhot is megeszi a farkas. B. — Akkor még a farkas is a földön járt. (Tréfásan: régen volt. Talpán jár.) E. — Alázatos mint a lyukba szorult farkas. ME. — Alázatos mint a verembe esett farkas. E. — Bakonyi rőfögés, farkasnak rettegés. E. — Bár koplal a farkas, még sem cserélne kalmárnak ebével. (Szabadság.) D. — Bárány és farkas együtt. E. — Báránybőrben farkas. (Álszent.) E. — Báránybőrbe öltözött farkas S. — Báránygyapjuba öltözött farkas. Pázmán. — Báránynyal a farkas soha meg nem békülhet. B. — Berekben a farkas. E. — Bélyeges bárányt is elviszi a farkas. S. — Búsul mint a verembe esett farkas. D. — Csak a farkasmarta után áhitozik. D. — Csak a pásztor vétke, ha tudta nélkül eszi is meg farkas a bárányt. K. — Csak az jár haza, a

mit a farkas meg nem emészt. D. — Csak akkor nem eszi meg a farkas a bárányt, ha el nem éri. D. — Dühös mint a kiütött farkas. Ny. 3. — Ebül gyült marhának farkas a gazdája. D. — Egy telet sem evett még meg a farkas. D. — Egye meg a farkas. E. — Egye meg a farkas belestül. D. — Ehetném mint a farkas. M. — Ember embernek farkasa. KV. — Ennek csak farkasmarta kell. (Alávaló.) B. — Erdőt mutat farkasnak. D. — Erős télnek kell akkor lenni, mikor egyik farkas a másikat megeszi. (Gonosz gonoszra csak nagy bajban támad rá.) KV. — Este van a faluban, farkas a bokorban. E. — Este van a faluban, farkas lakik a bokorban. B. — Éhes farkasnak élesebb a körme. B. — Éhes mint a farkas. S. — Éhség kihajtja a farkast a berekből. B. — Éhség kihajtja a farkast a bokorból. KV. — Éhség a farkast is kihajtja a cserjéből. E. — Farkasfiat magnak ne tarts. D. — Farkasfog is végre aranyat simit. D. — Farkasfogas arany. (Jó minőségü: a Báthoriak arany pénzén három farkasfog volt.) Sz. — Farkasfogra kelt. (Örökre elveszett, vége.) K. — Farkasvégére ment. B. — Farkas gyomra legyen koporsója. D. — Farkas gyomor. (Telhetetlen.) D. — Farkasgúzsba kötötték. S. — Farkas, ha koplal is, nem cserélne kalmárok ebével. Sz. — Farkas, ha koplal is, még sem cserélne a kalmár ebével. KV. — Farkashályog van a szemén. (Este felé nem lát.) E. — Farkas is a bárányok kövérét szereti. D. — Farkaskaszára jutott bárány. D. — Farkaskaszára vetette. (Elpusztitotta.) B. — Farkaskaszával gyüjti a kincset. (Rablással gazdagodik.) B. — Farkas komaság. B. — Farkas lakik tágas gyomrában. (Telhetetlen.) D. — Farkas megeszi a bárányt, ha béget is. E. — Farkas nevetés. (Erőltetett, kelletlen.) K. — Farkas nem nézi a bélyeget. D. — Farkas nem eszi meg fiát. S. — Farkas nem válogat. E. — Farkasnyakat vonszanak egymással. (Huzalkodnak.) Pázmán. — Farkas soha sem ette meg a telet. (Gonosz a gonoszat.) S. — Farkasszemet néznek. E. — Farkasszemet néznek egymással. (Harag.) Ny. 5. — Farkas után a holló is akar élni. D. — Farkasból bárány sohasem lesz. Ny. 6. — Farkasnak farkas a fia. B. — Farkasnak magvát szakitani. KV. — Farkasnak mondják: Paternoster; ő azt mondja: bárányláb. KV. — Farkasnak mondják: miatyánk; ő azt mondja: báránylábi. KV. — Farkasnak aklot mutat. B. — Farkasnak mutatsz erdőt. M. — Farkasnak berket mutatsz. E. — Farkasnak sohasem lesz bárány-fia. E. — Farkasnak szájában keresi a libát. D. — Farkasnál is kegyetlenebb. KV. — Farkasra bizod a bárányt. E. — Farkasra bizni a juhot. KV. — Farkasra aklot ne bizzál. S. — Farkasra hagyod a bárányt. D. — Farkast aklodba ne zárj. D. — Farkast birkásnak állit. B. — Farkast fogtam. (Veszélybe kerültem.) KV. — Farkast emlegetnek, kert alatt jár. E. — Farkast emlegetnek, a kert alatt kullog. Sz. — Farkast emlegetnek, a kert mellett kullog. KV. — Farkast emlegetünk, kert alatt van. Ny. 7. — Farkast etet. (Telhetetlen.) KV. — Farkas vacsora, ördög ebéd. (L. ebéd.) D. — Fél mint farkastól a bárány. D. — Fut farkastól, oroszlánba akadt. D. — Gondolkodik, mint a verembe esett farkas. D. — Gyakorta agg lovon verik farkast agyon. KV. — Gyakorta farkas is juhbörbe öltözik. B. — Ha a farkast miatyánkra tanitod, báránylábat kiált. D. — Ha farkassal laksz, vele együtt ordits. KV. — Hamar elunja, ki farkason akar szántani. K. — Hatalmas hat farkas. (Erős ember.) D. — Hideg mint a farkasorditó. (Fütetlen szoba.) E. — Igen kerüli, mint farkas a kutat. KV. — Itt a

nyoma, farkas mégis tagadja. D. — Kemény télnek kell akkor lenni, mikor egyik farkas a másikat megeszi. (L. fent.) KV. — Késöre szelidül meg a farkas. D. — Ki farkassal tart, annak orditni kell. (Német.) S. — Ki farkastól elfut, oroszlánra talál. E. — Ki nem vehetni, mint fias farkast a cserjéből. D. — Kinn a bárány, benn a farkas. (L. bárány.) E. — Komor mint a verembe esett farkas. M. KV. — Könnyü a pásztorság farkas nélkül. D. — Kullog mint a farkas. (Leskelődik.) Ny. 10. — Kullog mint a farkas a kert mellett. (U. a.) D. — Kutya a farkassal össze nem szövetkezik. D. — Lágy pásztor alatt gyapjat rug a farkas. E. — Lágy pásztor előtt gyapjat rug a farkas. (Gyöngén hamar kifognak.) Ny. 2. — Lágy pásztor mellett gyapjat rug a farkas. D. — Lehányja szőrét a farkas, de bőréhez igen hozzászokott. D. — Megesz mint a farkas. D. — Megeszi a juh a farkast. (Felfordult világ.) E. — Megette a farkas, ki is adta immár. D. — Megfogtam a farkast. (L. f.) KV. — Meg nem eszi farkas a telet. (L. fent.) Sz. — Megjegyzett juhból is elviszen a farkas. D. — Megjobbitja magát, mint a farkaskölyök. E. — Megjobbult mint a farkaskölyök. D. — Megkóstolta mint cigánylovát a farkas. (L. cigány.) Ny. 4. — Meleg mint a farkas-bunda. D. — Megszokta mint farkas az orditást. D. — Mikor elvitte farkas a ludat, akkor tetszik meg ize. E. — Mindent farkaskaszára vet. (Elpusztit.) D. — Mindent maga akar elnyelni, mint a farkas. D. — Minél vénebb a farkas, annál jobban mar. S. — Mint az éh farkas, ugy várja. E. — Mit a farkas mivel, tetszik a nősténynek. E. — Nehéz a bárányt a farkassal összebékéltetni. M. — Nehéz a farkast a báránynyal összebékéltetni. D. — Nehéz a bárányt a farkas szájából kivonni. KV. — Nehéz a farkasnak magvát szakasztani. (Gonosznak.) D. — Nehéz a vén farkast szelidségre venni. D. — Nehéz az ebet a macskával, farkast a báránynyal összebékéltetni. KV. — Nekiszokott mint farkas a náderdőnek. D. — Nem bizzák farkasra a bárányt. E. — Nem eszi meg a farkas a maga fiát. KV. — Nem eszi meg farkas a telet. (L. fent.) E. — Nem él a farkas pénzzel. (Hanem báránynyal; azért ez idővel fogyhat, mig a pénz idővel kamataival szaporodik.) KV. — Nem gondol a farkas bárányok számával. D. — Nem jó a farkas fiát magnak tartani. KV. — Nem könnyen ejted meg a vén farkast. BSz. — Nem látni megszelidült farkast. D. — Néha a farkas is juhbőrbe öltözik. ME. — Okos a farkast bojtárrá nem teszi. D. — Oly barátja, mint farkas a báránynak. D. — Ördög ebédre, farkas vacsorára hiv. (L. ebéd.) D. — Ördöggel bélelt, farkassal prémzett. S. — Örül a farkas, ha csikóra akad. D. — Ragadozó farkas. D. — Rávirradt mint a kövesdi farkasra. (Megkésett, bajba került.) Ny. 10. — Rászokott mint farkas a juhakolra. D. — Ritkán eszik főtt hust a farkas. D. — Rókának róka a fia, farkasnak farkas. D. — Rókával bélelt, farkassal prémzett. (Ravasz is, kegyetlen is.) K. — Soha farkasból bárány, cigányból paraszt. D. — Soha báránynyal a farkas meg nem békülhet. D. — Sok bárányt elvisz addig a farkas, mig verembe kerül. D. — Sok bárányt elhord addig a farkas. D. — Sokat eszik a farkas. D. — Szereti mint farkas a bárányt. S. — Szomorú mint a verembe esett farkas. KV. — Többet öl le a farkas, mint egyszerre elemészthet. D. — Ugy javul mint a farkaskölyök. KV. — Ugy szereti farkas a bárányt, hogy szeretetből meg is eszi. D. — Üget mint a farkas. E. — Verekedő pásztorok közt jó dolga van a farkasnak. S. — Vén

farkast a bárány is neveti. E. — Véresszájú farkas. D. —

Farmatring. Megszokta mint farmatring a fingot. E. — Szenved mint a farmatring. K.

Farsang. A szeretet nincs a farsang hatalmában. (Farsangon kivül is szerelmeskednek.) E. — Farsang farkán csúszik a fa szán. D. — Farsang farkán csúszik a szán. (Farsang végén.) ME. — Farsang után is elkel a jó lány. D. —Farsangon kivül is esik leányvásár. B. — Gazdag leánynak böjtben is esik farsangja. D. — Ha a farsang hosszú, késő a husvét. D. — Hármat néznek a naptárban: farsangot, ünnepnapot, névnapot. Ny. 20. — Koros szegény lánynak mindig rövid a farsang. B. — Kurta farsang után negyvennapi böjtre fognak. D. — Minden farsangnak van egy böjtje. E. — Nincs farsang böjt nélkül. S. — Vén leánynak mindenkor kurta a farsang. D.

Faszekér. Eb a lelke, faszekere, ugyan helyén van az esze. B.

Faszolsz mint az egri szent. (Esőt kértek, nem jött, megverték a szent szobrát.) Ny. 5.

Fattyu. Cigányvásár fattyustól, minden pereputyostól. (Szedett-vedett nép.) Ny. 2. — Fattyu-ágak mély gyökeret nem vernek. Pázmán. — Fattyu csemete mély gyökeret nem ver. D. — Gonosz anya fattyakat vet. Ny. 2.

Favágás. Nyári favágástól, téli kaszálástól isten őrizzen. Ny. 16.

Fazék. Az igaz barátságot nem fazékban főzik. E. — Az ökröt vonásán, fazekat kongásán ismeri meg az okos. D. — Az uj fazék megtartja első szagát. D. — Asszonynak minden fazékoldal acél. (Minden csekélységben okot lel a perpatvarra.) E. — Cserepén ismerem minemü fazék volt. KV. — Csupor esett le a szegről, nem fazék. (Kis gyermek halt meg, nem öreg ember.) Ny. 24. — De nagy fazékkal van! (De rátarti.) Ny. 2. — Egy fazékban föznek. D. — Egy fazék mellé szítanak. S. — Egy fazék mellett szítanak. D. — Egy tűznél több fazék is felforr. D. — Eldöntötte a tele fazekat. D. — Fazekat kongásán, ökröt vonásán válogatják vásárban. KV. — Fazekat kongásán, madarat szólásán. E. — Fazekak is hamar összezördülnek, de hamar megbékélnek. D. — Fazék mellé szító jóbarát. KV. — Fazékba szorult a feje. (Nyalakodáson érték.) Ny. 2. — Fedő tudja, mi fő a fazékban. Ny. 4. — Feldölt a tele fazék. D. — Feltartja fejét, mint a szállási kutya, mikor a tejes fazékon megütötték az orrát. D. — Föld-fazékhoz fakanál. E. — Ha magad döntötted el a tele fazekat, ne kend másra annak zsirját. D. — Inkább megtetszik mocsok egy tiszta ruhán, hogysem a fazékon. Pázmán. — Itt van mind fazekastul. B. — Inkább megtetszik mocsok a tisztán, mint a fazékfülön. D. — Kazán a fazéknak nem hányhatja szemére a feketeséget D. — Kesereg mint fazékban a hurka. Ny. 7. — Kicsiny fazék hamar felforr. (Kis ember hamar megharagszik.) B. — Kiki maga fazeka mellé szít. (Saját javát, hasznát keresi.) Sz. — Kiki mind a maga fazeka mellé szít. KV. — Kiki maga fazeka mellé szítja a tüzet. B. — Kondér nem sokat hányhat szemére a fazéknak. E. — Kong mint a repedt fazék. D. — Könnyü a nagy fazékból soknak enni. D. — Maga fazeka mellé szít. KV. — Magam fazekában főtt. (Előttem, házamban történt, tudom.) E. — Mely uj fazékban faggyu volt, faggyuszagos marad. D. — Mindenki a maga fazeka mellé szít. M — Mindenütt találtatnak töredezett fazékak. KV. — Mindig rotyog, mint a kásás fazék. Ny. 13. — Mindig zörög, mint a törött fazék. S. — Mit állsz itt, mint a kétfülü fazék. E. — Nosza rajta, kis fazék, ugyan felfortyantál. (Kis ember megharagudtál, de nem fél

töled senki.) K. — Nöttön nö, mint tüdö a fazékban. Ny. 11. — Oda se neki, mint Kardos a fazéknak. Ny. 4. — Olyan a cserép, mint a fazék. D. — Repedt fazék. (Rossz énekes.) E. — Repedt fazék legrégibb a háznál. E. — Repedt fazék tovább tart. ME. — Rókát szörén, repedt fazekat kongásán. D. — Sár-fazékra sár-, vas-fazékra vas-fedö. D. — Szent életü vasfazék, csak a füle kormos. (Képmutató.) Ny. 5. — Szerencsétlen ember, ki szomszéd fazéknak csak a fenekét nézi. D. — Tál fazékkal hamar összezördül. E. — Tál fazékkal könnyen összezördül. D. — Tál fazékkal összezördül, hogyne az ember. E. — Tejes fazéknál hütlen szolga a macska. E. — Tempózik mint a hasadt fazék. Ny. 9. — Törött fazék. D. — Törött fazékkal óva bánunk. B. — Törött fazék tovább tart. B. — Tudja, kinek mi fö fazekában. E. — Tyúk fö a fazekában. (Vagyonos.) E. — Üst korholja a fazekat. E. — Zörög mint a törött fazék. ME.

Fazekas. Dörmög mint a fazekas kutyája. S. — Fazekas korongról, varga kaptájáról beszél. D. — Nemes volt, de elhordták a fazekasok a földjét. (Semmije sincs.) M. — Nemes ember volna, ha földjét el nem hordották volna a fazekasok. D. — Nemes ember volna, de a fazekasok elhordották a fundusát. Sz. — Nevet, mint a fazekas, ha feldül. S. — Nevet, mint a fazekas, ha korongja kiugrik. D. — Örül mint a fazekas a feldölésnek. E. — Ritkán tiszta a fazekas, noha mindig mossa kezét. D.

Fábián felel arra. (Nem lesz belöle semmi.) Ny. 1. — Ördögüzö Fábián. (Furfangos ember, tudja módját, hogy kell a hamiskodót megfogni. D. szerint Fábián nevü plébános egy némaságot színlelöt borral jól megitatván, megkérdezte töle hány éve már, hogy nem beszél, mire ez elfelejtvén magát, azt felelte: »három«.) D.

Fácán metéléssel sem lakik jól az ember. D. — Néha a fácánt is megunja az ember. D. — Néha a fácánt is megunja a vadász. D.

Fáj. Akár a köhöz, akár a kövel: egyformán fáj. S. — Akkor fájjon a hasam, mikor magam akarom. E. — Akkor van legrosszabbul a beteg, mikor nem érzi, hol fáj. E. — Csirkehusra fáj a foga. (Fiatal leánykára.) S. — Fara fáj, fejét nem birja. D. — Fáj rá a foga. (Megkivánta.) E. — Fáj rá a foga, mint a kávási kutyának az árpaganicára. Ny. 2. — Feje sem fájt soha. (Egészséges.) D. — Gyomra fáj a betegnek s fogát huzza. B. — Ha a kis ujjamat megharapom is fáj, ha a hüvelyujjamat harapom is fáj. Ny. 6. — Hallgass nyelvem, nem fáj fejem. D. — Hogy a kis ujjad ne fájjon. (Kényeskedö, megteszem kedvedet, hogy ne panaszkodjál.) ML. — Inkább haskó fájjon, mint leveske maradjon. E. — Ki a nyakát örzi, nyaka nem fáj. D. — Kinek foga fáj, tartsa rajta nyelvét. D. — Kinek a hasa fáj, keressen rá borzát. (Ha bajod van, ne jajgass, hanem keress rá orvosságot.) Ny. 5. — Kinek a hasa fáj, keressen rá bodzát. S. — Kinek hol fáj, ottan sajnálja. D. — Kinek hol fáj, ott tapogatja. M. — Kinekkinek az ö bibéje fáj. M. — Kinekkinek az ö péterkéje fáj. KV.— Kinekkinek legjobban fáj a maga baja. S. — Kinek-kinek legjobban fáj a maga sebe. D. — Kinek reggel fáj a feje, jele, hogy mult este nem tartott jó mértéket. K. — Nálunk is, kinek hol fáj, ott tapogatja, a hol viszket, ott vakarja. Pázmán. — Ne szólj nyelvem, nem fáj fejem. D. — Ne szólj szám, nem fáj fejem. E. — Nehéz ott a tapogatás, a hol nem annyira viszket, mint fáj. D. — Nem fáj a foga többé. (Meghalt.) E. — Nem fáj többé a feje. (U. a.) E. — Nem fáj már akkor a fogam. (Akkor én már nem élek.) D. — Nem tapogatja, a hol nem fáj. D.

Fájás. Jár mint zsidóban a fájás. (Szúrás, szegezés.) S. — Mászkál mint zsidóban a fájás. Ny. 22.

Fájdalom. A bársony sulya nem enyhiti a köszvény fájdalmát. Pázmán. Ny. 16. — Módjával ejtett szó enyhiti a fájdalmat. K.

Fájlal. Az orra szőrét fájlalja. (Csekélységet.) D. — Derekát, hátat lánynak nem szabad fájlalni. (Csak a lusta fájlalja, hogy a munkát kerülje.) Ny. 6. — Egy bibét fájlalnak. D. — Egy bibéje van, azt sem fájlalja. D. — Kiki maga bibéjét fájlalja. D. — Nem fájlalja már a fogát. (Meghalt.) D.

Fájós. Kancarúgás nem oly fájós. E. — Nincs fájóbb seb annál, kit rokon kéz ejt rajtad. KV. — Ráakadtak a fájósára. B.

Fáklya. Ég mint a fáklya. D. — Mikor legszebben ég a fáklya, akkor legjobban fogy. D.

Fánk. Együtt sütik a fánkot. D. — Más a kitoló fánk, más a kitoló kása. (A búcsú ebéden kedves vendégnek fánkot, nem szivesen látottnak kását tálalnak.) E.

Fántonfánt. (Hasonlót hasonlóval.) M. — Fántonfánttal fizetnek. (Szemet szemért; poena talionis.) Pázmán.

Fára. (Plébánia.) Addig papé a fára, mig benne van a pára. (Mig él.) Cz. — Sok fárán járt. (Sokon ment keresztül.) B.

Fárad. A fösvény többet költ, a röst többet fárad. Ny. 24. — A ki mint fárad, ugy nyugszik. D. — Ha igaz nyomon jársz, nem fáradsz. D. — Hamar járó, hamar fáradó. D. — Más ember fáradott volt azért. KV. — Ne aludjál, nem álmodsz, ne gyalogolj, nem fáradsz. Ny. 22. — Nincs drágább a hegedüszónál: el is fárad az ember, meg is fizet érte. (Táncban.) E. — Sokat fárad a vadász. D. — Sokat fárad a vadász, ritkán szárad a halász. KV. — Sokat fárad vadász, ritkán szárad halász, ugy keresi kenyerét. Sz. — Vadász sokat fárad, halász ritkán száraz. Ny. 6. — Szépért, jóért, messze kell fáradni. D.

Fáradt. Az alkonyodó nap fáradtak pártfogója. D. — Akkor örül a csizmadia, mikor fáradt muzsikust lát. (A sok táncban szakad a csizma.) Cz. — Fáradt embernek édes méz az álma. B. — Fáradt embert könnyü megharagitani. D. — Fáradt ló is farka előtt jár. D. — Fáradt lónak farka is nehéz. D. — Fáradt lónak patkója is nehéz. D. — Fáradt mint habok közt a hajó. D. — Fáradt mint az igavonó barom. E. — Fáradt ökör erősebben rakogatja lábát. D. — Fáradt rókának a farka is nehéz. KV. — Fáradt vagyok, mint a kutya. Np. — Könnyü a fáradtnak elaludni. D. — Könnyü fáradtat haragra ingerelni. KV. — Összesugnak mint a fáradt lovak. D. — Ringatás nélkül is elalszik a fáradt. ME.

Fáradság. Átkozott fáradság, kinek nincs jutalma. Ny. 6. — Egy jó álom minden fáradságot helyrehoz. Cz. — Fáradság bér előtt jár. E. — Fáradsággal adják a becsületet. B. — — Fáradsággal adják a tudományt. KV. — Hasznos fáradság után esik jó a heverés. D. — Hasznos munkának nincsen fáradsága. KV. — Hasznos munkában soha nem nagy a fáradság. D.

Fáraszt. A búsulás fáraszt, a gond bágyaszt. KV. — Hozzáfoghatsz a mi el nem fáraszt. D.

Fátyol. Fehér fátyol alatt gyakorta moly vagyon. E. — Fátyollal törlik a sebet. (A szív sebeit a felejtés orvosolja.) BSz. — Nincs jó fátyol. (Fátyol gyász jele.) E. — Szép dolog a fehér fátyol. (Ártatlanság.) E. — Vessünk fátyolt a multakra. S.

Fázik. Bor s kenyér nélkül fázik a bujaság. B. — Egy ingben, gatyában sem fázik meg az ember, csak idő legyen hozzá. D. — Fázik mikor buzát arat. (Rest, aratáskor nagy a meleg.)

D. — Fázik mint az eb. D. — Fázik mint a kutya. E. — Fázom tőle. (Nem merek belefogni.) E. — Fázott lónak farka is nehéz. M. — Gazdag hízik, szegény fázik. K. — Hideg a hüvös, fázik a szürös. (Szürön a hideg átszüródik, bundán nem; szürt szegények hordanak.) Ny. 13. — Izzad mikor fal, fázik mikor dolgozik. S. — Jobban tud reszketni, mint fázni. (Ravasz.) D. — Ki minden ruháját felveszi, nem fázik. D. — Nem fázik, noha reszket. (Teszi magát.) B. — Nem ugy fázik, a mint reszket. (U. a.) D. — Nem ugy reszket ő, a mint fázik. (Fél, de nem mutatja.) Ny. 4. — Tűz használ fázónak, de árt izzadónak. KV. — Ugy fázik, hogy a foga is vacog bele. D.

Fecseg. Annyit locsog, hogy más becsületes ember nem is fecseghet mellette. D. — Kinek nem jó ügye, azt ki ne fecsegje. KV. — Nem jó mindent kifecsegni. E. — Talán akkor még a fecske sem fecseget annyit D.

Fecsérel. Ne fecséreld mint Zseni a hurkát. Ny. 14.

Fecske. Annyi mint őszkor a fecske. D. — Csacsog mint a fecske. E. — Csacska fecske. ME. — Egy fecske nem tavasz. D. — Egy fecske tavaszt nem szerez. M. — Egy fecske nem mutat tavaszt. Pázmán. — Egy fecske nem hoz tavaszt. Cz. — Egy fecske tavaszt nem csinál. D. — Egy fecske nem tesz tavaszt. B. — Egy fecske nem szerez nyarat. B. — Elmegy a fecske, itt marad a túzok. D. — Elmegy őszszel a fecske, de őt a veréb nem követi. D. — Fecskének fecske a fia. D. — Fél éhgyomorral a fecske fecsegésétől. (Ki mit szeret, lel rá okot; enni akar.) D. — Ha mézet akarsz gyüjteni, a fecskefészket meg ne szenvedd házad körül. E. — Hirmondó fecske tavaszt énekel. BSz. — Idövel a fecske még házadra szállhat. (Te is még szerencsés lehetsz.) BSz. — Készülődik, de itthon marad, mint az idétlen fecske. Ny. 10. — Leghangosabb deákságu a fecske. (Fecsegésü, beszédü.) D. — Locska fecske. D. — Nekiszokott mint fecske a repdeséshez. D. — Nem jó fecskének a verébbel pörlekedni. (Veréb erősebb.) B. — Nem sirat egy fecskét egy nyár. E. — Nyári szállásért meg nem telel veled a fecske. (A háladatosságnak is van határa.) E. — Örül a fecske, ha fészkére talál D. — Ritka mint a fecske a kalickában. D. — Sipítanak mint az éhes fecskefiak. E. — Sok fecskeősznek jele. D. — Fecskefészek körül legtöbb a szó. (Ha gyermek születik, kutatjuk, ki volt apja.) D. — Egy fecskefészekben ellakhatni vele. D. — Talán még akkor a fecske sem fecsegett annyit. D.

Fed. Disznóólat cseréppel ne fedj. D. — Szomszéddal jó házat fedni. (Jó a kinek jó a szomszédja, megsegit munkádban.) KV

Feddeni. A jót dicsérni, a rosszat feddeni szokás. D. — A megesett szüzet csak feddeni lehet. (Segiteni rajta már nem lehet.) KV. — Ha barátodat titkon fedded is, de mások előtt dicsérd. B.

Feddhetetlen. Ki mást dorgálni akar, maga feddhetetlen legyen. E.

Fedez. Számos gonoszságát vétkével fedezi. D.

Fedél. Disznóólra cserépfedél. D. — Disznóólon cserépfedél. D. — Fedelem, kebelem, nem kigyónak való. BSz.

Fedő tudja, mi fő a fazékban. Ny. 4.

Fegyver. A ki fegyvert viselhet, feleséget is vehet. B. — A szó is fegyver. E. — Az arany fegyver néha többet győz a vasnál. D. — Az aszszony fegyvere: nyelve. D. — Az aszszony fegyvere a nyelv soha meg nem rozsdásodik. ME. — Asszonyoknak fegyverök a fenyegetés. D — Az asszonynak tulajdon fegyvere a fe-

nyegetés. D. — A bolondnak fegyvere a nyelv. B. — Bot nem fegyver. D. — Egyik fegyver tartóztatja a másikat hüvelyében. KV. — Erőséggel nem fegyverrel. (Meggyőződést erős okokkal, nem fegyverrel kell támogatni.) KV. — Ész, fegyver, érték, mindent végbe visznek. KV. — Gonosz fegyver a nyelv. KV. — Gyermek fegyvere a sirás. D. — Ha bottal ütik, nem fogja a fegyver. (Hanem a bot.) E. — Kinek más fegyvere vagyon, nem hány szemetet ellensége szemébe. K. — Nem fogja a fegyver. (Nem lehet hamar felingerelni, higgadt.) B. — Nem mindig tollal, gyakorta fegyverrel is irják a törvényt. K. — Néha tilos fegyverrel is él az ember. D. — Paripa, fegyver, feleség, nem közös jószág. E. — Pemete, piszkafa, asszonyfegyver. E. — Rossz katona az, kinek fegyvere is nehéz. KV. — Rossz katona, ki el nem birja fegyverét. E. — Semmi fegyver nem fogja. (L. fent.) D. — Taliga nem szekér, bot nem fegyver. Ny. 8. — Tilalmas fegyverrel örömest jár a rossz. D. — Többen estek el nyelv, mint fegyver által. S. — Többen vesztek el nyelvek által, mint fegyver által. K. — Van fegyver ellen valója. (Tud védekezni.) D. — Vén ember elméje és az ifjak fegyvere verik meg a hadakat. KV. — Tót nem ember, bot nem fegyver, kása nem étel. Sz.

Fegyveres nyelve van. (Éles.) Ny. 21. — Fegyveres béke. ME. — Jobb a háború a fegyveres békénél. S.

Fehér. A fehér liliomnak is fekete az árnyéka. B. — A fehér tehén is éjjel fekete. D. — A fényes felhőnek, mosolygó fehérnek, mennykövétől retteghetsz. D. — A sok locsogásban fehéret köp mint a prépost. D. — Az udvari élet nemcsak fehér kalácsot, hanem borsos levet is tálal. D. — Azt sem tudom ha fehér-e vagy fekete. KV. — Akár fehér, akár fekete, elég hogy kutya. D. — Aludttejnél fehérebb. D. — Egy fehér kenyérnél jobb kettő. D. — Elég fehér bolhája van a nyakadi pusztán. (Tetves, szegény.) B. — Én fehéret kérdek, te feketét mondasz. KV. — Fehér fátyol alatt gyakorta moly vagyon. E. — Fehér ház, fekete kenyér. (Külső pompa, üres konyha.) D. — Fehér cipó, sós turó, éhség ellen igen jó. E. — Fehér gyolcs. (Őszhajú vén aszszony.) D. — Fehér holló, fekete hattyú az igaz barát. B. — Fehér karácsony, zöld husvét. S. — Fehér konyha, ritka vendégség. D. — Fehér kutya, nyakas eb. E. — Fehér lónak, világos felhőnek nem kell hinni. Cz. — Fehér lovon eladni. (Uri módon.) E. — Fehér lovon eladta a tót az országát. (Potom áron, botorul.) Sz. — Fehér mint a bibor. (Nem fehér.) D. — Fehér mint a galamb. (Ősz.) D. — Fehér mint a gyolcs. D. — Fehér mint a hó. D. — Fehér mint a hófalat. Ny. 1. — Fehér mint a liliom. D. — Fehér mint a mész. D. — Fehér mint a patyolat. D. — Fehér mint az alabastrom. D. — Fehér mint Szvatopluk lova. D. — Fehéret is feketének mond. E. — Fehéret köp. (Sokat beszél.) E. — Fehéret köp mint a prépost. S. — Fehérnek nem mutat feketét a tükör. D. — Fehérről a kérdés, feketéről felel. D. — Fekete karácsony, fehér husvét. E. — Fekete kéz, fehér pénz. (Munkás kéz szerez pénzt.) Ny. 15. — Fekete kézzel is keresik a fehér pénzt. (U. a.) D. Fekete széna fehér kenyér. (Sok eső szénakaszálás idején szép buzát nevel, noha a széna meg is feketedik.) Ny. 2. — Fekete tehénnek is fehér a teje. D. — Fekete tyuk és fehér tojás. E. — Ha akarom fehér, ha akarom fekete. E. — Ha fürdik is a csóka, nem lesz azért galambbá. D. — Hiába fürdik a csóka, nem lesz fehér galambocska. Np. — Ha nem fehér, fekete. S. — Kiki akarna a fehér tyuknak fia lenni. (Szép, szerencsés.)

D. — Kikimutatja foga fehérét a cigány. (Elárulja milyen hamis.) D. — Kimutatta foga fehérét. D. — Kinek mesze nincs, fehér földdel meszel. D. Kivül fehér, belül fekete. S. — Könynyü a tiszta fehéret bemocskolni. D. — Leghamarabb piszkosodik a fehér. D. — Legyen lúd ha fehér, együk meg ha kövér. (Szóvitában tréfás ráhagyás. A kanonok asztalára nem böjti napon szalonnával tüzdelt halat tálaltak; mikor kérdezte, miért tálalnak halat, mikor nincs bőjt, a szakácsnő azzal védekezett, hisz ez a hal is oly kövér mint a hizott lúd.) D. — Legyen lúd, ha kövér, együk meg ha fehér. E. — Másutt is esznek fehér cipót. E. — Mitől fehér a cigány foga? E. — Nehéz a fehérből a mocskot kivenni. D. — Nem fehér hattyu az, kinek tarka tolla. (Nem ártatlan, ki kétes dolgokba is avatkozik.) E. — Nem mind patyolat, ami fehér. D. — Nem mondja a feketét fehérnek. B. — Néha a fehér és fekete megegyeznek. D. — Nincs fehérebb állat a napnál. E. — Olyan fehér, mint kit a meszesgödörből huztak ki. (Nincs köszönet benne.) Ny. 14. — Ritka dolog a fehér holló. Kisf. K. — Ritka mint a fehér holló. D. — Rosszat beszélnek a jóról is: fehér liliomnak is fekete árnyéka. D. — Sokféle a gusztus, fehér kenyér, lúdhus. Ny. 9. — Sötétben minden fehér feketét mutat. E. — Szarkának annyi fehér tolla, mint fekete. E. — Szép dolog a fehér fátyol. (Ártatlanság.) E. — Tudja mi fehér, mi fekete. E.

Fehérszemély nélkül az ördög sem lakodalmaz örömest. D. — A fehércseléd elbirja a molnárt zsákostól. (Mindenre képes.) Ny. 5.

Fehérvári. Belefagyott mint fehérvári béka a kocsonyába. E.

Fehérlik. Mikor fut a kecske, akkor fehérlik a segge. K.

Fehérnép. Minél magasabb a fehérnép topánkájának a sarka, annál hamarabb hanyatt esik. (Cifrálkodó nő hamar elbukik, vagy már el is bukott.) Ny. 18. —

Fehérség. Illik hozzá, mint szerecsenhez a fehérség. E.

Fej. A bika a port a maga fejére vakarja. Ny. 2. — A bolondok bolond dolgokban főzik fejöket. KV. — A fej szédül, a láb inog. E. — A fejek vétenek, a lábak adják meg az árát. D. — A fejeket tarisznyára rakja. (Szájhős.) D. — A halnak elsőbben a feje büzhödik meg. D. — A hány fej, annyi gondolat. E. — A kezéből a fejébe. (A bor fejébe szállt.) E. — A kinek a fejében nincs, annak a lábában kell lenni. (A ki valamit elfelejt, azért ujra el kell mennie.) Ny. 5. — A kutya ha asztalra huzod is fejét, asztal alá buvik. (Szokás hatalma.) D. — A ledőlt fának fejét a gyermek is ráncigálja. D. — A mi téged nem illet, ne törd azon fejedet. E. — A pad alá szokott kutyának ha fejét asztalra huzod is, a pad alá vonja. D. — A rossznak korán késön fejére kerül. D. — A szó be nem töri embernek fejét. E. — Az esztelennek könnyü szeget ütni fejébe. D. — Az én fejem sem káptalan. (Én sem tudhatok mindent.) Ny. 4. — Az istennek sem hajtja meg fejét. D. — Az ő fejéből főtt az ki. (Ő gondolta ki.) B. — Azért falba nem veri ám fejét. D. — Azt sem tudja, hol a feje. (Sok a dolga, nem tudja melyikhez kapjon.) E. — Abroncsold be fejét, mert a tanulásban megreped. (Gúny.) D. — Acél a feje, vasalt a nyaka. (Fejes, nyakas: konok.) D. — Akkora a feje, mint a sajtár. S. — Annyi a gondom, majd fejem füsti megy. (Füstje megy, füstölög.) E. — Antal a fejed. (Féleszü.) M. — Aranyos kantár szamár fejéhez: bot a tegezhez. Pázmán. — Arra jutott, hogy azt sem tudja, hova hajtsa fejét. (Tönkre ment, semmije sincs.) D. — Behuzza fejét, mint a teknősbéka. E. — Bekötötte a fejét.

(Férjhez ment.) E. — Benőtt a feje lágya. (Már nem gyermek.) K. — Bezsindelyeztem a fejét. E. — Botfejtől görcs a gondolat. D. — Buksi fejü. S. — Búnak eresztette fejét. D. — Búsuljon a ló, elég nagy a feje. E. — Cinkét fog a feje. (Tökfej.) E. — Cinterem virág a fején. (Őszhaj. Cemeterium, temető.) D. — Cinterem virág veri a fejét. (U. a.) K. Csupa csiriz a fejében. (Ostoba.) D. — Csügg a feje balfelé. (Vén.) D. — Ebnek vonszák asztalra fejét, ő pad alá vonsza. (Szokás.) M. — Egy fejjel kisebb lett. (Fejét vették.) D. — Egy fejjel rövidebbre szabták. (U. a.) B. — Egy süveg alatt két fej. E. — Egy süveg alatt nehezen egyezik két fej. D. — Eleven szenet gyüjt maga fejére. E. — Elvesztette fejét. (Nem tudja mihez kapjon.) S. — Erősen vakarja koszos fejét. (Bajban van, nem tudja mit tegyen.) D. — Ég a ház a feje felett. S. — Égre követ ne dobj, mert fejedre fordul. KV. — Égre követ ne vess, mert fejedre fordul. D. — Érti az, kinek feje nem koszos. (A ki nem gyermek már.) Pázmán. — Falba üti fejét. S. — Fara fáj, fejét nem birja. D. — Farából fejébe verték az észt. (Verés hozta észre.) D. — Fazékba szorult a feje. (Nyalakodáson érték.) Ny. 2. — Fej nélkül a tábor lelketlen sokaság. E. — Feje lágyára esett. (Gyenge elméjü.) E. — Feje lágyára esett a tégla. D. — Feje mint egy hordó, esze mint egy dió. E. — Feje mint egy véka. E. — Feje már nem szédül, meggyógyitotta a hóhér. D. — Feje nélkül jár. D. — Feje sem fájt soha. (Egészséges.) D. — Fejembe fogadok. E. — Fejemet teszem rá. E. — Fejevesztett ember. D. — Fejedre ne szólj. (Magad ellen ne beszélj.) D. — Fejébe ment a bor. D. — Fejébe ment a borszesz. D. — Fejébe nem fér esze. D. — Fejébe sült a párta. (Vén lány.) D. — Fejéhez szólnak. (Halállal fenyegetik.) B. — Fején rohad a hal. E. — Fején találta a szeget. (Német.) S. — Fején történt. (Maga tapasztalta.) E. — Fejénél kezd a hal büdösödni. B. — Fejére esett a sulyok. (Megbüntették.) D. — Fejére gözölgött a párlúg. (U. a.) D. — Fejére parancsoltak. (Szigorúan ráparancsoltak.) D. — Fejére tanitotta mint bojtárját Guba. (A zsiványtól bojtárja marhát lopott: kifogott gazdáján.) D. — Fejére telt a párlúg. (L. fent.) E. — Fejére üt a szegnek. E. — Fejére vakarta a port. (Magamagát keverte bajba.) D. — Fejéről nyáron sem akar elmenni a hó. (Őszhajú.) D. — Fejéről van szó. (Halálra keresik.) E. — Fejét már nem vakarja. D. — Fejét keresi a dolognak. (Okát, lényegét.) KV. — Fejét lógatja, nincs egyéb dolga. D. — Fejét rázza. (Nem tetszik neki, a mit hall, lát.) E. — Fejét szelték le, derekát épen hagyták. D. — Fejétől büdösödik a hal. ME. — Fejével játszik. (Életét kockáztatja.) E. — Fejjel jött a világra, de fejetlen ment ki. D. — Feltette fejét, nem hajol. (Nyakas.) D. — Fenhordja fejét. (Kevély.) E. — Feltartja fejét, mint a szállási kutya, mikor a tejes fazékon megütötték az orrát. D. — Féltanács a feje. (Okos ember.) E. — Forgószél a feje. D. — Forgószél a fejében. D. — Forgószéllel tele a feje. D. — Földön lába, égen feje. D. — Füsti megy fejének. E. — Füstöl belé a feje. E. — Gonosz tanács fejedre fordul. D. — Ha fej vagy, ne kivánj fark lenni. KV. — Ha feje befér is az ablakon, de nyelve be nem férhetne. D. — Ha feje nem volna, mégis fejes volna. D. — Ha fejére áll sem bánom. Np. — Ha fejét betöröd, sem leled kedvét. (Sehogy sem lehet kedvére tenni. (Tréfás.) E. — Ha fejét betöröd, megáll a tojás is. S. — Ha fal mellett ülne, ráfutna a feje. (Tökfejü; a tök kúszó növény.) E. — Ha láb vagy, ne kivánj fej lenni. S. — Hadd beszéljek a fejeddel. S. — Hadd

búsuljon a ló, elég nagy a feje. D. — Hallgass hugom, fejeden a fészke. (A ki miben maga is bünös, azt másnak ne vesse szemére.) Ny. 1. — Hallgass nyelvem, nem fáj fejem. E. — Hallgatás senkinek nem töri be fejét. KV. — Hánya fejét, mint a ló augusztusban. (Jó dolga van; van már uj zab.) E. — Hánya-veti fejét, mint a legyes ló. D. — Hánya-veti fejét, mint Magyar Balázs lova. D. — Hátát, fejét egyaránt. (Üsd, ne sajnáld.) D. — Hogy a varjak krákogjanak feje felett. (Akasszák fel.) D. — Inkább beszélek a fejével, hogysem a lábával. (Az urral, mintsem a szolgájával.) Cz. — Jó fejének kell lenni a hazugnak. (El ne felejtse mit hazudott, különben megfogják a hazugságon.) S. — Jó volna fejét megaranyozni. (Gúnyosan: rövid eszü.) E. — Jobb, fejem essék el. (Inkább fejemet veszitsem.) M. — Jobb lábbal játszani, mint fejjel. D. — Jókor fejéhez csapták a sajtárt. E. — Kardra került rossz feje. D. — Káptalan a feje. (Igen okos.) E. — Káptalan volna a feje, ha meg volna zsindelyezve. (Gúnyosan: nagyon okos.) D. — Kemény a feje bőre. (Fejes.) D. — Keress bár magadnak fejet, nekem az enyém is jó. D. — Kevés van a fejben. D. — Két fejre egy kalap. B. — Két öklére támasztja fejét. D. — Ki az igazat hangosan hegedüli, hamar vonóval a fejére ütnek. D. — Ki fejlesütve áll, méltó a pofra. (Bünös.) D. — Ki magasról néz le, hamar szédül feje. S. — Ki nem akarja, hogy feje megőszüljön, vágassa le. D. — Ki szolgáját gyengélteti (kényezteti), fejére neveli. BSz. — Kinek feje nem kócsagos, érti. Pázmán. — Kinek feje rossz, lába sem jó. D. — Kinek-kinek feje legjobban illik maga nyakára. D. — Kinek reggel fáj a feje, jele hogy mult este nem tartott jó mértéket. K. — Kint a feje a boltból, mint Móri zsidónak a lóból. S. — Kis ujjában több van, mint másnak a fejében. S. — Kocagyereknek koszos a feje. D. — Korpa van a fejében (Nem ész.) E. — Korpával tele a feje B. — Könyvek sokasága, fejháboritása. KV. — Kukoricaföldön nőtt a feje. (Tök. Kukorica közé tököt szoktak vetni.) Ny. 2. — Lába elejébe hullott a feje. (Lefejezték.) D. — Lába közé tették a fejét. D. — Lotyog a feje mint a záptojás. D. — Maga fejére hányja a földet. B. — Maga fejére vakar port. KV. — Maga fejére csinál sulykot. Pázmán. — Maga fejére gyüjt szenet. E. — Maga fejével tesz. E. — Mákos a feje. (Hóbortos.) B. — Más fejére gyékényt ne gyujts. D. — Mást fejedre ne tanits. D. — Megcserélte a pártát, kontyot tett a fejére. (Férjhez ment.) D. — Megérdemli, hogy posztóba varrják fejét. (Rövid eszü.) KV. — Megfordult fejében a velő. D. — Megjárta fejét a budai török vér. (Bor.) D. — Megkócsagosodott a feje. Pázmán. — Megmosom a fejét. E. — Megmosták a fejét szappan nélkül. (Megszidták.) B. — Megvakarod belé a fejed. (Megbánod.) E. — Mennyi fej, annyi ész. E. — A hány fej, annyi vélemény. (Latin.) ME. — Méltó volna, hogy százrétü pacalba varrják fejét. (L. fent.) KV. — Méltó volna, hogy bezsindelyezzék a fejét. (L. fent.) B. — Mi téged nem illet, ne törd azon fejed. (Német.) S. — Mikor a buza feje felfelé áll, akkor a polgár ember orra lefelé áll. (Üres kalász a paraszt szomorúsága.) Ny. 6. — Minden botnak végén a feje. M. — Minden ember egyidős a fejével. (Gyermek gyermekfejjel, öreg öreg fejjel gondolkodik.) Ny. 7. — Mintha feje sem volna, ugy andalog. D. — Mit mással cselekszel, azt várjad fejedre. KV. — Mondj igazat, betörik a fejed. KV. — Motoz van a fejében, mint a bolond birkának. (Kerge birka, hóbortos.) Ny. 1. — Nagy a feje, de kicsiny a veleje. D. — Nagy szöget vertek a fejébe,

nehéz kihuzni. (Nagyon gondolkozóba ejtették.) D. — Ne a lábához, hanem a fejéhez menj. (Ügyes-bajos dologban az urral szólj, ne a szolgájával.) Ny. 1. — Ne borulj lábához, ha fejével szólhatsz. (U. a.) D. — Ne szólj nyelvem, nem fáj fejem. D. — Ne szólj szám, nem fáj fejem. E. — Nehezebb feje, mint fara. (Részeg.) D. — Nehéz fejü, tompa elméjü. E. — Nem arra való, hogy posztóba varrják fejét. M. — Nem az ő fejében főtt az ki. (Nem ő eszelte ki.) E. — Nem az ő fejéből sült az ki. B. — Nemcsak tökkel, hanem ököllel is ütötték a fejét. (Nagyon buta.) D. — Nem fáj többé a feje. (Meghalt.) E. — Nem fér a fejébe. (Nem tudja felfogni.) E. — Nem fér a tökfejébe. D. — Nem jó az embernek fejével játszani. (Életét kockára tenni.) D. — Nem lehet minden fejet egy kalap alá vonni. (Nem lehet minden embert egy véleményre kényszeriteni.) E. — Nem mehetek fejjel a falnak. S. — Nem mind pap, kinek fején a korona. (Tonzura.) D. — Nem mind szüz, ki fejére pártát köt. D. — Nem posztóba, hanem zsákba illik feje. D. — Nem sül ki az ő fejéből. (Nincs annyi esze.) E. — Nem teszi feje alá. (Nem viszi pénzét a fösvény a másvilágra.) E. — Nem verem érte fejemet a falba. KV. — Nemakarás, fejvakarás. Cz. — Néha az asszonyok csupa szokásból vakarják fejöket. D. — Nincs feje jól összeiszkábálva. D. — Nincs hol fejét lehajtani. E. — No majd megmosom a fejedet. (Megszidlak.) Ny. 7. — Nyelvnek nincs csontja, mégis sok embernek betörte a fejét. (Nyelves előbb-utóbb megjár.) S. — Nyirpóznával fejét póználni. (Őszül mint a nyirfahéja, fehérlik a haja.) M. — Okos ember, jó volna a fejét bezsindelyezni. (Gúny.) E. — Okos mint a tordai kos, seggel megyen a vályura, mégis fejjel esik bele. Ny. 3. — Olyan nagy a feje mint a beledi ebnek. KV. — Olyan a feje, mint a véka. D — Ott egye a fene a lábát, csak a feje maradjon meg. Ny. 5. — Ősz fejnek süveget emelj. S. — Posztóba varrják fejét. (Bolondos beszédü.) Sz. — Rábaközi fejnek sem seprü a veleje. S. — Ritkán jár a kövér has értelmes fejjel. KV. — Rossz leány leveszi édes anyja fejét. (Megszomoritja, sírba viszi.) E. — Rosszban töri fejét. E. — Senki feje nem illik ugy az emher nyakához, mint a magáé. (Mátyás király Kinizsit a törökhöz akarta küldeni követségbe s azzal biztatta, ha megölik, harmincezer török fejét fogja levágni. Igen ám, felelé Kinizsi, de a harmincezer közül egy sem fog illeni az én nyakamra.) D. — Sok hajszálat kell addig a fejnek elveszteni, mig megkopaszodik. D. — Sulykot csinál fejére. (Saját vesztét okozza.) Pázmán. — Száraz vám a feje. D. — Szeget ütött a fejébe. (Gondolkozóba ejtette.) E. — Szédeleg a lába, tántorog a feje. (Ittas.) D. — Széllel bélelt a feje. B. — Szép szó nem tör fejet. Ny. 6. — Szólj igazat, betörik a fejed. E. — Tele a feje. D. — Tele beszélték a fejét. S. — Torkig tanult, de fejébe semmi sem ment. D. — Több gond vagyon a gazdag fejében, mint szőrszál nyusztos süvegében. K. — Többet költ hasára, mint fejére. D. — Tök a feje, ganéj a veleje. D. — Tökkel ütötték fejét. (Buta.) D. — Törd be fejét, még ő haragszik. D. — Törd be fejét, még sem haragszik. D. — Törött fejéből kiugrott az ész. D. — Tud a lóhoz: fejét üti. (Gúny: nem ért hozzá.) E. — Tudósabb nyelve, mint feje. D. — Tücsök bujt a fejébe. (Bogaras, hóbortos.) E. — Ugy lecsapták fejét, mint a káposztát. D. — Ugy alszik, mintha fejét elvesztette volna. D. — Ugyan fejére mondották a birák. (Szigoruan elitélték.) D. — Ugyan füstölög a feje belé. (Sok gondot okoz neki.) B. — Urad fejét ne kivánd fel-

kantározni. (Ne tedd uradat lóvá.) D. — Üres kalász fentartja fejét. S. — Vas a feje. E. — Vasfejü, kemény akaratu. (Hajthatatlan, konok.) E. — Vágták a nyirt fejeket, mint a nyers tököt. (Török fejeket.) D. — Vesztére harapta el az egér fejét. (L. egér.) D. — Viz van a fejében. (Együgyü, tompa elméjü.) E. — Zsellért fogadott a fejébe. D.

Fej. Az ökröt a talpáról fejik. (Hajtva veszik hasznát.) Ny. 6. — Bakot fej. S. — Egy tehenet fejnek. D. — Egyik bakot fej, a másik rostát tart alája. (Egyik bolond, a másik még nagyobb bolond.) E. — Erszényt fejő alakos. (Kicsalja a pénzt.) D. — Jó a juhot hajtani is, fejni is. Ny. 1. — Jó tehenet fej. (Gazdag szeretője van.) Ny. 3. — Ki a tehenet erősen feji, vörös tejet fej. (Vérešet.) D. — Ki keményen fej, vért ereszt. B. — Kinek tehene nincs, kecskét fejjen. E. — Könnyü a telit megfejni. (A tele tölgyet.) D. — Lábáról fejik a lovat, hátáról a birkát. (Veszik hasznát.) Ny. 4. — Megfejnek még téged egy tál korpán. KV. — Megfejné az ágast, ha tejet adna. (A kútágast.) D. — Meg lehet fejni egy tál korpánál. D. — Megfejné a kútágast is. E. — Nehéz a baktól tejet fejni. E. — Pörös tehén tőgyét a prókátor feji, tejfölét a biró nyeli, bőrét a zsidó lesi. S.

Fejealja. Jó helyre vetette a fejealját. (Gazdagon nősült.) Ny. 23.

Fejfájás. Rövid torkosság, hosszu fejfájás. D.

Fejhajtás. A nyakas a fejhajtást meg nem szokhatja. D.

Fejkötő alá jutott. (Férjhez ment.) ME. — Lévai fejkötö. (Kofa pofozkodás, pof.) E.

Fejősdézsa. Bak alá teszi a fejősdézsát. D.

Fejedelem. A fejedelem legyen vigyázó. KV. — A fejedelmet ne oktasd. D. — Milyen a fejedelem, olyan a jobbágy. KV. — Parasztok teszik a nagy fejedelmet. KV. (Sok és jómódu alattvaló.)

Fejel. Okosan van a csizma fejelve. S.

Fejes. A fejesnek hamar nyakát szegik. D. — A ki nyakas, fejes is. D. — Fejes apának nyakas a fia. D. — Fejes kutya, nyakas eb. D. — Fejesnek kell lenni annak is, kit felakasztanak. D. — Ha feje nem volna, mégis fejes volna. D. — Nem tudni, melyik rosszabb, a nyakas-e vagy a fejes. D. — Néha levetősdit is játszik a fejes szerencse. D. — Nyakon ütik a fejest. D. — Nyájas apa, fejes fia. S. — Nyakas apának fejes a fia. D.

Fejetlen mese is hírre kaphat. D. — Fejetlen mese vall legtöbb becsületet. E. — Fejjel jött a világra, fejetlen ment ki. D. — Ha kalapos volnék, az emberek fejetlen jönnének a világra. ME.

Fejt. Álmot fejt. D. — Álmot fejteget, nem tud pedig hozzá. D.

Fejsze. Erős fába vágta fejszéjét. Decsi János. — Fejsze a fának bikája. Ny. 24. — Fejszét a nyakára. D. — Fejszével lát hozzá, ha késsel nem árthat. D. — Fejszével kell agyonütni, hogy meghaljon. E. — Ha öreg fejsze esik is, eljövök. E. — Minden fejszének akad nyele. B. — Nagy fába vágta fejszéjét. KV. — Nehéz fába vágta fejszéjét. B. — Nem fába vágta a fejszét. D. — Rossz fejsze el nem vész a faragóról. (Csak a jót lopják el.) BSz. — Terebély fának fejsze van a tövén. D. — Tudja isten, ki lopta el még a kis fejszét is. D. — Uszik mint a fejsze. D. — Uszik mint a fejsze lefelé. D. — Uszik mint az öreg fejsze. S. — Van ott kis fejsze, nagy fejsze. (Vagyonos ház.) E. — Vesztett fejszének foka. KV. — Veszett fejszének nyele. Sz. — Veszett fejszének nyele fordult. (Nyele megkerült.) B. — Veszett fejszének nyele is jó. D. — Veszett fejszének még a nyelė is jó. B. — Nem lopnak annyit

fejszével, mint észszel. Ny. 3. (Többet csalnak, mint rabolnak.)

Fekete. A fehér liliomnak is fekete az árnyéka. B. — A szegény husvét napján is fekete vasárnapot ül. D. — Az ördög sem olyan fekete, mint a milyennek festik. S. — Azt sem tudom, ha fehér-e vagy fekete. KV. — Adós fizess, ne nevess, ez a fekete leves. Ny. 5. — Akár a bogár, olyan fekete. E. — Akár fehér, akár fekete, elég hogy kutya. D. — Annak is rálépett a fekete tehén a lábára. (Sok baj éri.) Ny. 5. — Annyi mint körmöm alatt a fekete. S. — Apádnak is fekete a koponyája. (Szegény.) D. — Beirták a fekete könyvbe. (Rossz.) D. — Eleget fürdik a malomkerék, mégis fekete. K. — Éjjel minden tehén fekete. Sz. — Én feheret kérdek, te feketét mondasz. KV. — Fehér a ház, fekete a kenyér. (Külső pompa, koldus konyha.) D. — Fehér holló, fekete hattyu az igaz barát. B. — Fehéret is feketének mond. E. — Fehér tehén is fekete éjjel. D. — Fehérnek nem mutat feketét a tükör. D. — Fehérröl a kérdés, feketéröl felel. D. — Fekete földben terem a jó buza. KV. — Fekete földben terem a szép buza. D. — Fekete hollónak fekete a tojása. D. — Fekete hollónak fekete a fia. E. — Fekete karácsony, fehér husvét. E. — Fekete képnek fekete a festéke. B. — Fekete kéz, fehér pénz. (Munkás kéz szerez pénzt.) Ny. 15. — Fekete kézzel is keresik a fehér pénzt. D. — Fekete könyv. E. — Fekete kutya, -tarka eb, mindegy ördög. D. — Fekete széna, fehér kenyér. (L. fehér.) Ny. 2. — Fekete tehénnek is fehér a teje. D. — Fekete tyúknak árnyéka. E. — Fekete tyúknak is fehér a tojása. E. — Fekete mint a cigány. D. — Fekete mint a csóka. E. — Fekete mint a holt szén. E. — Fekete mint a katlan. D. — Fekete mint a kazán. D. — Fekete mint a kémény. D. — Fekete mint a korom. D. — Fekete mint a kulimász. (Szláv szó: kocsikenőcs.) D. — Fekete mint a szerecsen. D. — Fekete mint a ténta. D. — Fekete mint az éjfél. D. — Fekete mint az ördög. D. — Feladták a fekete levest. D. — Felirom fekete krétával a kéménybe. S. — Gyi! sárga, szürke! fekete a lelketek is. Ny. 5. — Gyi! sárga, más világra, ugy is fekete a lelketek. (Ha rossz embert temetnek, csak vigyék.) S. — Ha akarom fehér, ha akarom fekete. (Ingatag ember.) E. — Ha nem fehér, fekete. S. — Ha fekete is, nem cigány. Np. — Hátra van még a fekete leves. (Tököli Imre 1685-ben a váradi basánál.) Sz. — Járt a fekete iskolában. (Tapasztalt jót, rosszat.) E. — Kék szem, úri szem; sárga szem, macska szem, fekete szem, cigány szem. E. — Kivül fehér, belül fekete. S. — Köröm feketényi. (Kevés.) D. — Köröm feketényit se gondol vele. D. — Más falát meszeli, az övé koromfekete. ME. — Más falát meszeli, magáé fekete. E. — Megitta a fekete levest. (Megbünhödött.) S. — Minden szinü macska, fekete éjszaka. KV. — Nem mondja a feketét fehérnek. B. — Néha a fehér és fekete megegyeznek. D. — Odavárnak a fekete lére. D. — Ördög, ha fekete. E. — Rátartja magát, mint a fekete lé az asztalon. E. — Ritka mint a fekete hattyu. E. — Rosszat beszélnek a jóról is: fehér liliomnak is fekete az árnyéka. D. — Sötétben minden fehér feketét mutat. D. — Sötétben minden tehén fekete. KV. — Szarkának annyi fehér tolla, mint fekete. E. — Szomoru nap, fekete vasárnap. D. — Több fekete kutya van a világon. S. — Tudja mi fehér, mi fekete. E. — Ugy rátartja magát, mint fekete lé az asztal közepén. D.

Feketeség. Kazán a fazéknak nem hányhatja szemére a feketeséget. D.

Feketit. Zöldre feketit. (Rosszul szánt.) Ny. 2.

Fekszik. A ki ebbel fekszik, bolhásan kel fel. D. — A nappal kelnek a madarak és a nappal mennek feküdni. D. — Az alszik legjobban, ki nem érzi mily keményen fekszik. KV. — Egy lócán fekszenek. D. — Előbb szalmán feküdj, aztán párnán. Ny. 9. — Életrevaló ember nem fekszik a fülin. E. — Fekszik mint a kuvasz a szénán. (Az irigy eb maga nem ehetik a szénából, de mást sem enged.) S. — Fekve vizel. (Rest.) D. — Fülére fekszik. Ny. 2. — Ha a padra akarsz nyugodni, tanulj először alatta feküdni. KV. — Jó gazda korán kel, későn fekszik. S. — Karikára fekszik mint a kutya. (Összehuzza magát.) Ny. 2. — Ki a lapon fekszik, le nem hengeredik. E. — Ki békével fekszik, maga békével kel. D. — Ki későn fekszik, későn kel. D. — Ki párnán akar feküdni, próbálja előbb a szalmát. E. — Mindig fekszik, mint a kigyó. (Jóllakott, rest.) B. — Nem minden bokorban fekszik a nyul. D. — Nincs könnyebb a szónál, fekve is ki lehet azt mondani. (Tett fáradsággal jár.) E. — Nyáron a nap is későre megy feküdni. D. — Olyan urasan fekszik, mint a kutya a szakajtóban. Ny. 6. — Rossz szalmán fekszik. D. — Törd ki fogad, feküdj a bölcsőbe. (Ha fogad nem mutatná hogy már nem vagy gyermek, másból azt nem lehetne észrevenni; ostobán beszélsz.) E. — Tudja, hol fekszik a nyul. S. — Tyúkokkal fekszik le, tyúkokkal kel. E. — Vetett ágyba fekszik. (Szerencsés.) D. — Véletlen bokorban gyakran nyul fekszik. KV. — Véletlen bokorban fekszik néha a nyul. D. — Véletlen bokorban fekszik a nyul. E. — Véletlen erdőben gyakorta nyul fekszik. Cz. — Zsákon fekszenek s a madzagával takaródznak. (Nagyon szegények.) Ny. 1.

Fekvés. Nincs a tudománynak röst ágyban fekvése. E.

Fekvő ökrön holdat nem szántanak. (Hold földet.) D. — Nem szántanak fekvő ökrön holdat. KV.

Fel. A világ lépcsőin ki fel, ki alá jár. D. — Akár alá, akár fel. ME. — Fel is út, alá is út. S. — Fel is veszi, le is teszi. (Szeszélyes, majd nagyon is gondol vele, majd semmit.) E. — Felnek hajts, le-nek tarts. (Hegynek, völgynek.) S. — Hol fel a talpával a kerék, hol alá. E. — Kerék annyit alá, mint fel. E. — Ki fel, ki alá. M. — Lábbal fel, fejjel alá. (Felfordult világ.) KV. — Mennyit fel, annyit le. E. — Mennyit a kerék fel, annyit alá. S. — Mennyit fordul a kerék fel, annyit alá. D.

Felad. Gyakran főzött parét uj lében fel ne add. D. — Rosszat a rossz is feladja. D.

Felakad. A hal se akad fel a horogra, ha nem lop. D. — A ki könnyen lop, könnyen felakad. D. — A nagy tolvaj leszakad, a kicsi felakad. E. — A pókhálón felakad a légy, de azon a darázs keresztül veri magát. D. — A szem is elsőbben a rúton akad fel. D. — Attól fél az erdőben, hogy magától is felakad a fán. (Rossz lelkiismeret mindentől fél.) D. — Attól félhet erdőben, hogy magától is felakad. E. — Ha Jancsi lop, bizonyosan János felakad. (Ki kiskorában lop, később hurokra kerül.) D. — Ki hamar kezdi a lopást, hamar felakad. D. — Ki minél többet lop, annál hamarább felakad. D. — Ki pénz nélkül vesz, hamar felakad. (Lop.) D. — Ki részegen lop, akadjon fel józanon. D. — Kis hijja, hogy anyja méhében fel nem akadott a köldökzsinórra. (Tolvaj.) D. — Nem hal vizbe, kinek fel kell akadni. D.

Felakaszt. A cigány is megszokja a fát, ha felakasztják. D. — A szokásért is felakasztják az embert. (Rossz szokásért; a ki a rosszat megszokta.) — Addig jár lopni a tolvaj, mig fel nem akasztják. B. — Annak is dolga van, a kit felakasztanak. B. — Akaszd fel

magadat, ha hirt akarsz szerezni. KV. — Akaszszanak fel neved napján. E. — Akaszszák fel a cserfa tetejére. D. — Akaszszon fel a pocsai hóhér. (A ki nem ért hozzá és jól megkínoz.) E. — Csak egyszer volt dolga, mikor felakasztották. (Naplopó akasztófára kerül.) D. — Eb keze látta, eb szeme vette, akaszszák fel a ki keresi. (L. eb.) D. — Eb szeme látta, eb keze vette, akaszszák fel a ki keresi. (L. eb.) E. — Egy hegyes túróért fel nem akasztják az embert. D. — Egy tanúvallásra is felakasztanak. E. — Fejesnek kell lenni annak, a kit felakasztanak. D. — Felakasztotta az igát a szegre. (Nincs már ökre.) Ny. 1. — Felakasztotta magát valaki. (Nagy szél van; babona.) — Ha meg nem akarsz vénülni, akaszd fel magadat. Ny. 5. — Ha minden molnárt, a ki lop, felakasztanának, kiveszne a mesterség. E. — Ha tizenkét tolvajt akasztanak fel egyszerre, a tizenharmadik még sem fél. (Nem okul.) D. — Ha valakit felakasztanak, csak a varju mondja feje felett, hogy: kár, kár! B. — Hangafára fel nem akaszthatná magát. (Szálas ember.) D. — Hirbe akarsz jönni, akaszd fel magadat. E. — Ki felül isten elvégezte, hogy felakaszszák, nem hal vizbe. E. — Ki nem akar élni, akaszsza fel magát. E. — Ki nem kiván öreg lenni, akaszsza fel magát. E. — Ki nem kiván megvénülni, akaszsza fel magát. D. — — Kinek semmi dolga, akaszsza fel magát. D. — A kis tolvajt felakasztják, a nagyokat futni hagyják. (Német.) S. — Kötelet sem vehet, hogy magát felakaszsza. (Szegény.) D. — Legjobb olyan asszonyt elvenni, kinek elsö urát felakasztották. (Nem mondhatja, hogy elsö férje jobb volt.) D. — Nagy szél fú, valaki felakasztotta magát. (Babona.) S. — Nem azért akasztják fel a tolvajt, mert lopott, hanem mert nem tudta jól elrejteni. D. — Ritkán akasztja fel magát valaki a maga vétkeért. E. — Sokkal becsületesebb embert is felakasztottak már. S. — Van annak is dolga, a kit felakasztanak. D.

Felakasztás. Semmi kedve, mint cigánynak a felakasztásra. D.

Feláll mint a kutyafark. E. — Feláll a taraja. D. — Ha a buza megdül, a gazda feláll. (Bö termés.) Ny. 6.

Felázott sátora. (Kár érte.) D.

Felbiggyeszti ajakát. (Duzzog.) D.

Felbont. A házassági esküvést nem oly könnyen lehet felbontani, mint a rossz varrást. D.

Felborzad mint a mérges komondor. D.

Felcsúfolta mint Csengei a szamarat. (Hogy jobban fincáljon, taplót tett fülébe.) Ny. 1.

Felderül. Boru után felderül még. E.

Feldől a tele fazék. D. — Nevet mint a feldölt gerencsér. (Fazekas.) Ny. 2. — Nevet mint a fazekas, ha feldöl. S. — Sótartó feldölt, pör lesz a háznál. S. — Örül mint fazekas a feldölésnek. E.

Fele. A felényi bú is sok. D. — Fele is sok volna, a mit tudni akar. D. — Fele magyar, fele tót. E. — Fele német, fele tót. (Haszontalan.) D. — Fele sem bolondság. E. — Fele sem barátság. D. — Fele sem emberség, a mit cselekszik. B. — Fele sem tréfa. E. — Fele sirás, fele nevetés. (Örökösök gyásza.) E. — Fele viz, fele voda. (Az egész nem ér semmit; voda szláv nyelven: viz.) D. — Felén túl a veszedelmen, ki azt megsajditja. (Elöre érzi.) D. — Felénél is kevesebb. D. — Feléböl, harmadából. D. — Ezt feléböl, amazt harmadából. D. — Felét feléböl, felét harmadából. D. — Feleség, fele segitség. B. — Jobb az útnak feléről visszatérni, mint eltévedni. D. — Jobb az útnak feléről visszatérni, mintsem rossz helyre menni. KV. — Minden tréfának fele igaz szokott lenni. D. — Ne fele, sza-

ladj vele. (Csak félig mondja el a dolgot s elszalad; nem lehet beszédén eligazodni.) Ny. 5. — Ne neked fele, szaladj el fele. (U. a.) E. — Túl már a Tiszának felén. (Bajon, munkán.) D.

Felebarát. Nem egészen, hanem fele barát. D. — Szereti felebarátját, mint kecske a kést. D. — Szeresd felebarátodat, mint önönmagadat. Szentir.

Feledékeny gyüjtőt a tél hozza észre. D.

Felemelkedik. Az egek ellen a hegyek is felemelkednek. D.

Felemel. Felemelték a polcra. (Akasztófa.) D. — Karját sem emeli fel. D.

Felejt. A kecskét kertedben ne felejtsd. D. — Boldog, ki felejteni tud. S. — Ember hamar felejt jót, nehezen rosszat. KV. — Fent felejtették. B. — Ha adtál, felejtsd el, ha vettél, emlitsd. (A jótéteményt.) S. — Isten sem nem siet, sem nem felejt. S. — Jégre vitték szegényt s ottfelejtették. D. — Jó biró felejti a komaságot. S. — Káposztából a szalonnát kifelejti. (A javát.) E. — Ki mit jól megtanult, nehezen felejti. KV. — Kinek mihez kedve, azért álmát felejtse. KV. — Kivitték, de fán elfelejtették. (Akasztófán.) D. — Könnyen felejti az ember a más nyavalyáját. KV. — Könnyü felejteni másnak nyavalyáját. D. — Könnyebben felejti kigyó farka vágását, mint asszony legkisebb boszusságát. E. — Mindent felejt, csak azt nem, a mit kellene. S. — Mit a szem nem lát, a sziv hamar felejti. KV. — Mit ember ifjanta tanul, azt aggodtan is nehezen felejti. KV. — Nem felejti kigyó farka vágását. E. — Ott felejtette a kis széket. (Annyit beszél, hogy elfelejt hazamenni.) E. — Otthon felejtette eszét. D. — Otthon felejtették a kemencénél. D. — Ugy megverte az isten, hogy a botot is rajta felejtette. (Betegség után nyomorodott maradt.) D. — Vess egy koncot neki, az ugatást elfelejti. S. — Vén brúgós mindennap egy nótát felejt. E. — Vén cigány mindennap egy nótát felejt. D. — Vén hegedűs mindennap egy nótát felejt. KV. — Vén hegedűs mindennap egy nótát felejt, amit húz is, azt is hibásan húzza. D.

Felejtet. Szorgalmas munka felejteti a bujaságot. E.

Felejtés. Elmult dolognak felejtés a vége. B. — Megesett dolognak felejtés az orvossága. ME. — Megesett dolognak felejtés a vége. B.

Felel. A ki bottal köszön, annak doronggal felelnek. Ny. 4. — Akkor felelj, mikor kérdeznek. D. — Ebnek mondják, eb a farkának, farka azt feleli: eb menjen. D. — Fábián felel arra. (Nem lesz belőle semmi.) Ny. 1. — Fehérről a kérdés, feketéről felel. D. — Felelek én arról. E. — Hat kérdésre alig felel egyet. (Kevély.) D. — Hatot kérdel, egyre felel. D. — Igen örvend a rigó, felel neki a szajkó. F. — Kettőre se felel egyet. (Kevély.) D. — Megfelel magáért. E. — Tacitusból felel. (Hallgat, nem felel; tacitus, hallgatag.) E.

Felelet. A ki sokat kérdez, sok feleletet nyer. E. — A szép köszöntésnek szép a felelete. KV. — Bokros kérdésre, bokros felelet. Ny. 2. — Ebkérdinek kutya a felelete. D. — Fogóval sem húznád ki belőle a feleletet B. — Kérdés feleletet vár. S. — Amilyen a kérdés, olyan a felelet. E. — A milyen a köszönet, olyan a felelet. KV. — Néha a kérdés is felelet. S. — Néha az okos nemfelelet is felelet. D. — Csak félvállról felelget. D. — Felült a felelgetőre. (Kispad a kályha mellett, könnyü parancsolgatni.) Ny. 2.

Feles. Felest feletlent játszik. (Gyermek.) B. — Nem játszik már többet felest és feletlent. (Nem gyermek többé.) D.

Feleség. Adjon isten három f-et: friss, fiatal feleséget. E. — Adjon isten

minden jót, feleséget szépet jót, diófából koporsót. (L. diófa.) D. — Azt is tudja, mit súgott Mátyás király feleségének fülébe. D. — Békeség és feleség, istennek áldása. D. — Bor, buza, békesség, szép asszony feleség. S. — Bor, buza, békeség és feleség ékes, széna, szalma, szalonna és a ruha kékes. D. — Borodat, kincsedet, feleségedet, pipádat, puskádat ne bizd senkire. S. — Ebeladóba hagyta feleségét. (Nem törődik vele semmit.) BSz. — Egy ideig eltart, mint a kisrákosi ember felesége. Ny. 6. — Elrejtett kincs, rossz feleség ki nem megy eszedből. E. — Első feleség istentől, második embertől, harmadik ördögtől való. S. — Ez mindig házasodik, mint a küllő, még sincs felesége. Ny. 3. — Élhetetlen, ki feleségének keresetéből él. D. — Feleség, fél ellenség. E. — Feleség, fél segitség. B. — Feleségétől is fél. D. — Fiatal embernek a feleség támasz, a pálca csak parádé; öregnek a pálca támasz, a feleség csak parádé. S. — Gazdag feleség, felette nagy inség. KV. — Gyermeknek legjobb feleség a nyirfakisasszony. K. — Ha feleséget veszesz, bútol ment nem leszesz. B — Ha feleséget veszesz, ravaszt veszesz a házhoz. D. — Ifju feleségen, malmon mindig van igazitani való. E. — Isten őrizzen út mellett levő földtől, papleány feleségtől. S. — Isten őrizzen házas szolgától, jármas bivalytól, út melletti földtől, paplány feleségtől. Ny. 4. — Jámbor feleséget csak az isten adhat. B. — Jó bor, szép feleség, csendes lelkiismeret, drága dolgok. E. — Jó férj mellett van jó feleség. Ny. 2. — Ki fegyvert viselhet, feleséget is vehet. B. — Ki feleséget vesz, bútol üres nem lesz. KV. — Ki feleségét nem félti, nem is igen szereti. KV. — Ki feleségét nem félti, nem igen szereti. B. — Királyválasztás, hadvezérlés, feleségvevés égi dolog. D. — Közös mint a szentkirályi nemes mentéje a feleségével. S. — Lehet feleséget is pénzen venni. D. — Magadhoz hasonló feleséget végy. KV. — Malmon és uj feleségen minduntalan kell igazitani. B. — Malmon, ifju feleségen untalan kell épiteni. Cz. — Malmon és uj feleségen szünetlen kell igazitani. D. — Megverte az isten, kinek rossz felesége van. S. — Mit ér a kevélység, hogy ha vén a feleség. S. — Nehezen lehet a vaknak felesége jámbor. D. — Nem mindenkor nyereség a feleség. Np. — Okos feleség nagy istenajándéka. B. — Ördög veri a feleségét. (Esik az eső és nap süt.) E. — Paripa, fegyver, feleség, nem közös jószág. E. — Pénz olvasva, feleség verve jó. Sz. — Rabja ne légy, ha ura lehetsz feleségednek. D. — Se felesége, se gyereke. D. — Se felesége, se fia. D. — Se fia, se felesége, maga se terhes. (Senkije, semmije sincs.) D. — Titkodat, tanácsodat, feleségednek is nehezen. (Mondd el.) D.

Feleséges. Két részt húz, mint a feleséges ember. (Két koldus.) Ny. 19.

Felettébbvaló. A barátság sem jó, ha felettébbvaló. E. — Nem jó a felettébbvaló nagy barátság. K. — Semmiben sem jó a felettébbvaló. ME. — Szerelem sem jó, ha felettébbvaló. ME.

Felezni. Alázni és felezni. (A feles legyen alázatos a gazdával szemben.) B.

Felébred. A béles szagára felébred. KV. — Éhes disznó makkal álmodik, de ha felébred, tökkel is megelégszik. Ny. 4. — Fölébred a kolbász szagára. E. — Ha elaludtál, fel ne ébredj a béles szagára. D. — Minden vétek elalszik a vénben, csupán a fösvénység ébred fel.

Feléledt mint a bozacibere. (Pajkos.) Cz. — Föléled, mint a légy a verőfényre. D.

Felér. Fel nem éri ököllel. (Oly dolog, melyet nem észszel, hanem

kézzel lehet felérni; könnyü dolgot sem ért.) E. — Későre érni fel a bércre. D. — Két bizony felér egy istenugysével. S. — Néha egy szomoruság fölér egy halállal. D. — Sok a csillag, de nem ér fel egy nappal. D.

Felépül. Nem egy nap alatt épült fel Róma városa. KV.

Felfal. Akkor szokja meg a hal a horgot, midőn legelsőbben felfalja. D. — Mén ló mellett a kanca falja fel az abrakot. D. — Mindent maga akar fölfalni. S. — Nagy halak felfalják a kisebbeket. (Német.) S.

Felfelé megy borban a gyöngy, jól teszi. Vörösm. — Felfelé nő, mint az ökörfark. D. — Lófarkat is lehet felfelé szoktatni. D. — Mikor a buza feje felfelé áll, akkor a pógár ember orra lefelé áll. (Üres buzakalász a gazda szomorúsága.) Ny 6.

Felfejt. Fejtsd fel, amit ebül varrtál. D.

Felfér. Nincs oly rakott szénaszekér, kire egy vella széna fel nem fér. M.

Felfogta a lovat. (Lopta). D.

Felfordit. Felforditott kártyával játszani sem mulatság, sem haszon. D. — Kész a poklót fenékkel felforditani. D.

Felfordul a világ, ha későre is D. — Felfordult világ. D. — Felfordult kocsija. D. — Felfordult pincéjében a bor. (Bolond.) D. — Hosszu zsák könnyen dől, a kurta felfordul. K. — Kurta zsák hamar felfordul. D.

Felforgat. Hegyivel felforgat mindent. D. — Mindent fenekestől felforgat. M. — Mindent tővel-hegygyel felforgat. D.

Felforr benne a méreg. D. — Egy tűznél több fazék is felforr. D. — Kicsiny csupor hamar felforr. KV. — Kicsiny fazék hamar felforr. B. — Piciny csupor hamar felforr. Bsz.

Felforral. Könnyü a meleg vizet felforralni. D.

Felfortyan. Hamar felfortyan, mint a forró kása. D. — Nosza rajta, kis fazék, ugyan felfortyantál. K.

Felfuj. A hólyagot sem fujják fel egy lélekzettel. D. — Felfujja magát, mint a béka. E. — Felfujta magát mint a pölyhös béka. D. — Felfujta hasát. (Kevély.) D. — Felfujta pofáját. (U. a.) D. — Fel ne fujd magadat, megrepedsz. D. — Felfujta mint a hólyagot. D. — Felfujták mint az oláh dudát. B. — Fel van fujva a duda, egyszeriben megered. D. — Fujd fel dudának. S. — Hallod-e te csapláros, fujd fel az itczédet. D. — Hamar felfujhatni a hólyagot. D. — Könnyü a dudát felfujni, de nehéz billegtetni. D. — Kövér mint a felfujt lapocka. D. — Nem hólyag, hogy felfujják. KV.

Felfuvalkodás, széldagadás. D.

Felfuvalkodott béka. S. — Felfuvalkodott koldus. D. — Pöffeszkedik, mint a felfuvalkodott béka. S.

Felfüstöl. Nincs még felfüstölve nyelve. D.

Felfűz. Fel sem fűzhette bocskorát. (Hirtelen elszaladt.) D. — Felfűzték mint a kopót. B.

Felgyujt. Hogy bátrabban lopjon, szomszéd házat gyujt fel. D.

Felháborodott mint a bús tenger. D.

Felhág. Eb is felhág a ház tetejére, ha az udvarban nagyon megszalasztják. D. — Eb is felhág a ház tetejére, ha az udvarban megszoritják. E. — Felhágott a lépcsőn, de le nem jöhetett. (Felakasztották.) D. — Felhágott az uborkafára. Sz. — Jól felhágott a város szemeláttára. (Felakasztották.) D. — Nehéz a meredekre felhágni. D. — Nem jó a fára hamar felhágni. D.

Felház. Üres a felház. (Fej.) D.

Felhólyagzott mint a sovány lángos. (Lepény.) D.

Felhő. A felhö magától is megered, ha terhes. D. — A felhőkön horgász. D. — A fényes felhőnek, mosolygó

fehérnek, mennykövétől retteghetsz. D. — Dohog mint a terhes felhö. Ny. 11. — Fehér lónak, világos felhőnek nem kell hinni. Cz. — Felhö nem pára. D. — Felhőből nem merhetsz vizet, mert messze van. Ny. 4. — Kicsi eső, nagy felhő. Ny. 6. — Mosolygós asszonynak, görhes lónak, világos felhőnek nem kell hinni. E. — Mozog mint a rossz felhő. Ny. 6. — Nem mind felhö, a mi pára. D. — Nem minden felhőből hull a mennykö. D. — Nem minden felhöből leszen esö. E. — Néha kis felhőből nagy eső lehet. D. — Sokszor egy kis felhö nagy esöt vet. Bsz. — Szánja a pénzt, felhövel takaródzik. D. — Tarka mint a bárányfelhö. D. — Ugy fenyegetődzik, mint a terhes felhö. D. — Világos felhőnek, dalos menyecskének ne örülj. Ny. 16. — Világos felhőnek, fehér rokolyás asszonynak nem kell hinni. Ny. 6.

Felhörpent. Jól felhörpentett urunk vérében. (A borból.) D. — Nem jó társ, ki mindent csak maga hörpent fel. KV.

Felhörpöl. A ki felhörpölte fölét, igya a savóját is. S.

Felhuzta a bakancsot. (Kevély.) D. — Felhuzta a csizmát, istenhozzád bocskor. ME. — Felhuzta a más csizmáját. (Elszerette más feleségét.) Ny. 23. — Felhuzta a piros csizmát. (Kevély.) D. — Felhuzzuk akkor a nagy csizmát. (Egész erövel hozzálátunk majd.) Ny. 5.

Felir. Az ajándékot is felirja. E. — Amint az urak felirták, ugy kell meglenni. D. — Felirom a kéménybe. E. — Felirom fekete krétával a kéménybe. S.

Feljebb. Még neki áll feljebb. E. — Nem árt feljebb arányzani a lövésben. D.

Feljebbvaló. Nem feljebbvaló a tanitvány a mesternél. KV.

Feljegyez. Ha mikor versz papot, feljegyezd a napot. KV. — Jegyezd fel a napot, melyen vertél papot. E

Feljő. A napot ott keresd, a hol feljö. Ny. 1. — Feljött a csillaga. (Szerencsés.) E. — Napot lementében, nem feljöttében dicsérik. Sz.

Felkantároz. Urad fejét ne kivánd felkantározni. (Ne tedd lóvá, ne csald meg uradat.) D.

Felkap. A jó disznó kiturja a gyökeret s a rossz felkapja. Ny. 9. — Felkapott a kerékre. (Kevély.) D. — Felkapott a kocsira. (U. a.) D. — Felkapott az uborkafára. ME.

Felkapaszkodott a bércre.(Szerencsés.) D. — Nincs oly magas fa, melyre fel nem kapaszkodhatni. D.

Felkel. A jó cselédes gazda korán felkeljen, késön feküdjék le. KV. — A ki ebbel fekszik, bolhásan kel fel. D. — A ki el nem esett, nem kell felkelnie. KV. — A ki jókor felkel, harmatot szed. E. — A ki nagyot esik, nehezen kel fel D. — A nap is szokásból kel fel. D. — Ballábbal kelt fel az ágyból. (Rosszkedvü, komor.) Ny. 13. — Csibékkel kel fel és fekszik le. S. — Farral kelt fel az ágyból. (Rosszkedvü.) D. — Fel nem kelne, ha nyü esne is husába. D. — Ha felkel, menten leül, sajnálja az állást. D. — Ha hamar estél, hamar kelj fel. D. — Kelj fel, már a kódis (koldus) is a harmadik faluban jár. Ny. 13. — Késön keltél fel. (Nincs elég eröd hozzá.) E. — Ki kutyával hál, bolhásan kel fel. D. — Könnyebb elaludni, mint felkelni. D. — Könynyü elesni, de nehéz felkelni. D. — Már a hatodik falut járja a koldus, mikor te ágyadból felkelsz. D. — Nem ugy kelt fel, amint lefeküdt. (Máskép történt, mint a mint remélte; csalódott.) E. — Öreg ember előtt kelj fel. E. — Rosszul kelt fel. E. — Seggel kelt fel. E. — Felkeltebb a kovásznál. (Kevély.) D.

Felkelés. Egynek elesése, másnak felkelése. KV. — Kora felkelés nem szerez hajnalt. KV.

Felkelt. A macskát sem kelti fel álmából. D. — Felkelti az alvó macskát. (Pajkos.) D. — Ha az alvó ebet felkelted és megmar, azt nyerted vele, amit kerestél. D. — Nem jó a macskát álmából felkelteni. F. — Nem szánja felkelteni a csaplárost. (Iszákos.) D.

Felköt. Az almának is a szépét kötik fel. D. — Az almának is szépét szokták felkötni. B. — Felköti a csépet. (Előre hireszteli tervét.) B. — Felkötötte a duri bocskort. (Bosszus.) Ny. 2. — Felkötötte a harangot, hát kongassa. (Ő kezdte, hát folytassa.) Ny. 6. — Felkötötte a kolompot. (U. a.) E. — Felkötötte macskára a harangot. (Bolondul cselekedett.) E. — Felkötötte a nyakravalót. (A mezitelen cigánypurdé, ha felköti a nyakravalót, azt hiszi fel van öltözve.) D. — Felkötöttem a kolompot, de nem tudom hogy harangozok vele. Ny. 24. — Felkötötték a bú felejtőre. (Akasztófa.) D. — Ha felkötnék sem állaná meg a hallgatást. D. — Ha felkötötted a harangot, hát harangozz. D. — Ha felkötötted a kardot, hát viseld. Ny. 7. — Ha felkötötted a kolompot, zörgesd. E. — Ha felkötötted, rázzad. E. — Ha felkötötted, zörgesd. S. — Jól felkötötte gatyáját. (Jól hozzá készült.) D. — Jól felkösse gatyáját, ki vele kiköt. E. — Más kötötte fel neki a nyakravalót. (Felakasztották.) S. — Néha a jól felkötött párta is elesik. (A jól őrzött leány is megesik.) D.

Fellármáz. Egy kakas az egész falu minden kakasát fellármázza. D.

Felleg. Egy kis felleg is nagy esőt hozhat. D. — Sötét mint a felleg. D.

Fellegvár. Felvitték a fellegvárba. (Felakasztották.) D. — Kiszöktek a fellegvárból. (Nincs helyén az esze.) E.

Fellobban. Könnyü a száraz szalmát fellobbantani. D. — Hamar fellobban, mint a puskapor. S. — Hamar fellobban, mint a száraz szalma. D. — Fellobban mint a szösz. D. (Hamar megharagszik.)

Felmagasztal. Felmagasztalták az ég felé. (Felakasztották.) D. — Ország-világ láttára felmagasztalták. (U. a.) D.

Felmászik mint a tök. B. — Felmászott a kerékre. (Kevély.) ML. — Körmetlen macska nehezen mászik fel a fára. Ny. 12. — Nehéz köröm nélkül a fára felmászni. D.

Felmegy. Fel ne menj a fára, nem esel le. B.

Felmondotta a leckét. (Tul van a bajon.) D.

Felnevel. Könnyebb a leányt felnevelni, mint férjhez adni. KV. — Sok zsidó gyermeket felnevelt már életében. (Sok kamatot fizetett.) Ny. 6.

Felnevelkedik. A hol a nyul felnevelkedik, ott szeret inkább lakni. Sz.

Felnéz. A disznó is megeszi a makkot, de fel nem néz a fára. (Hálàdatlan.)

Felnő. Én is biztam egy nádszálhoz, ki felnövén hajlott máshoz. D. — Felnö a leány az ágy alatt is. (A gyermekek észrevétlen és hamar megnönek.) ME. — Felnö mint a vad kender. S. — Felnött mint a debreceni kútágas. S. — Ugy nött fel, mint a barom. S.

Felnyal. A mit kiköptem, nem nyalom fel. (A mit kimondottam, nem vonom vissza.) Ny. 18.

Felnyit. Felnyisd a szemet, ha mit akarsz KV. — Felnyilt a szeme. E. — A kárvallás a bolondnak is felnyitja szemét. D. — Néma lakatoknak felnyithatja zárját. (Bor beszédessé tesz.) D.

Felold. Ha fel nem oldhatni a csomót, elvághatni. D.

Felolvasták neki a leckét. (Megbüntették.)

Felöltözik mint Lakatosné Jézus nevenapján. (Izléstelenül, minden ruháját magára aggatja.) Ny. 7. Felöltözött, mint a bányai ember. (Tarisznyá-

ját felvette, benne a bicskakés.) Ny. 4. — Felöltözött, mint urnapkor a diákgyerek. (Szép uj ruhába, de nem volt csizmája és mezitláb járta a processziót.) Ny. 8. — Felöltözött nagy cifrán, mezitláb mint a cigány. Ny. 11. 6. — Lesz még idő szépen járni, csak legyen ki felöltözni. E. — Szép lehet a törzsök is, ha felöltöztetik. D. — Törzsök is szép, ha felöltöztetik E.

Felöntött a garatra. (Sok bort ivott.) E. — Jól felöntött a garatra. (Részeg.) D.

Felpattan. Érett kelés magától is felpattan. D. — Felpattan mint a sajtkukac. B.

Felpingál. Kend is fel van Csurinál az ajtóra pingálva. (Dicsekvő, pedig hitelbe iszik.) Ny. 1.

Felpoharaz. Mindenét felpoharazta. (Elitta.) D.

Felpöckölték az orrát. D.

Felpödörit. Ha bajuszát felpödöriti, ember a ki bántsa. D.

Felpörös. Felpörösnek soha ne tégy törvényt. KV.

Felrak. A mit villával felrak, gereblyével lehuzza. E.

Felrázta az abroszt. (Nem kap enni.) Ny. 2.

Felró. Ha papot versz, ródd fel a napot. D.

Felrug. A rossz maglovat (mént) felrugdossa a kanca. D. — Minden ló felrugja a szerencsétlent. D.

Felruház. Felruházták hátát hupikékkel és jajvörössel. (Megverték.) D. — Könnyü a szegényt kicsúfolni, de nehéz felruházni. Ny. 21 — Könnyü a szegényt kinevetni, de nehéz felruházni. D. — Könnyü mást gyalázni, de nehéz felruházni. Ny. 10. — Tuskó is szép, ha szépen felruházzák. E. — Törzsök is szép, ha szépen felruházzák. D.

Felsővár. A felső várat megvette a bor. (Fejébe szállott a bor.) D. — Kimentek a felső várból. (Elment az esze.) D. — Kiszöktek a felső várból. (U. a.) KV. — Más birja a felső várat. (Más eszével gondolkodik.) D.

Felszabadult minden gonoszságra. D. — Talán pecsétes levéllel szabaditották fel a rosszra. D.

Felszárad. A kora eső hamar felszárad. D.

Felszed. Az elszórt dohánymagot felszedni. D. — Egyik szomszéd kiveti, a másik felszedi. D. — Felszedte a sátorfáját. (Elment.) S. — Felszedte az epret. (A hasznot.) S. — Jól felszedi a kapcát. (Elszalad.) D. — Könnyü a buzát elhányni, de nehéz felszedni. D. — Néha a rongyot is felszedik. D. — Szedd fel a vitorlát, ha isten nagy szelet ád. D. — Szedd fel, ha elvetetted. (Cigány mondása, mikor aratóba hivták.) D. — Szedje fel, a ki elszórta. (U. a.) E.

Felszentelte mint Mutter a butykost. (Egyszerre kiitta kóstoló cimén.) Ny. 3.

Felszék. Ugyan nagy felszékre hágott! (Nagy hangon beszél.) E.

Felszí. Fel lehetne szívni. (Apró.) D.

Felszíjazta bocskorát. (Elszaladt.) D.

Felszemöldök ember. (Fenhéjázó, kevély.) D.

Feltalál. Büzén keresd, feltalálod. E. — Elvesztett becsületet nem találni fel a bokornál. D. — Feltalálni szőrén az ebet. E. — Feltalálta magát, mint a megkeritett kuvasz. (Résre talált, elmenekült.) Ny. 1. — Feltalálta magát, mint a megkötött kuvasz. (Elrágta a kötelet.) Ny. 1. — Feltalálta, mint Balázs a vecsernyét. (Balázs lelesz prépost 1335-ben részeg fejjel vecsernye helyett misét kezdett énekelni. Sz.) — Ha tü lettél volna, eddig feltaláltalak volna. D. — Helyén keresd, feltalálod. S. — Ki a szőlőt feltalálta, az volt ám az ember. D. — Meleg nyomát üzte, fel is találta D. — Nem találta fel a bátorságot. E. — Nem találta fel a puska-

port. E. — Ő találta fel. E. — Ő találta fel az aranybányákat. D. — Pokolnak utját szembekötve is feltalálni. D. — Talán te táláltad fel a puskaport! D.

Feltartja magát a szatyor, ha pénzes. (Gazdag vénasszony rátartós.) D. — Fentartja magát, mint a pénzes szatyor. D. — Feltartja az orrát. (Gőgös.) D. — Feltartja orrát, mint a zámolyi borju. (U. a.) D. — Feltartja orrát, mint a harangozó disznaja. D. — Feltartja pipáját. E.

Feltámaszt. Nehéz a holtat feltámasztani. D.

Feltesz. A ki felteszen, játszani is kell annak. M. — A ki nyerni akar, annak fel kell tenni. (Annak valamit kockáztatni is kell.) D. — Feltette a bársony süveget. (Szerencsés.) D. — Feltette az Orbán süvegét. D. — Feltette fejét. (Kevély.) D. — Feltette szent Anna kontját. (Boros asszony. Anna napkor nagy mulatságok szoktak lenni.) D. — Ha feltettél, játszál is. M. — Könnyü a kontyot feltenni. D.

Feltöltött a garatra. (Erősen borozik.) Sz.

Feltör. Az abrakját hordó lónak nem törik fel a háta. B. — Abrakvivő lónak nem törik fel háta. E. — Feltörött a talpa. D. — Feltörte a diót. D. — Ha az ökör tudná maga erejét, fel nem törné nyakát az iga. D. — Ha tudná erejét az ökör, nem törnék fel nyaka. K.

Feltüz. Jól feltüzte bocskorát. D.

Felugraszt. Nem azé a nyul, a ki a bokorból felugrasztja. Ny. 8.

Felugrik. Nem minden bokorból ugrik fel ilyen nyul. D.

Felül. Elül kopasz, okos kopasz; hátul kopasz, bolond kopasz; felül kopasz, koros kopasz. E. — Térden felül, pupon alul. E.

Felült a duzzogóra. (Kis pad a kemence mellett. Parancsolgat.) Ny. 2. — Felült a paripára. (Kevély.) D. — Ne fuss a szekér után, melyre nem ülhetsz fel. Ny. 9.

Felülösdi. A szerencse mind felülösdit, mind levetösdit szokott játszani. D.

Felvágta a bába a nyelvét. (Szájas.) Ny. 3. — Felvágták az orrát, mint a tatár lónak. (Csúful megverték.) D. — Ha szajkó lett volna, nem kellett volna nyelvét felvágni. (Szájas.) D. — Jól felvágta nyelvét a bába. (L. fent.) D.

Felver. Fel nem verhetni álmából. D.

Felvesz. A hazug csakugyan hazug marad, ha az igazmondónak ruháját veszi is fel. D. — Egyben felveszi, ami láb alatt van. (Tolvaj.) D. — Fel sem veszi, mint a vadoszai ember a zsidót. Ny. 21. — Fel sem veszi, mint bakter a kalapdarabot. Ny. 21. — Felveszem a keztyüt. S. — Felvette a csörgősapkát. (Bolondozik.) S. — Felvette batyuját, aztán itt hagyta faluját. Ny. 5. — Ismeretlen embert ne végy fel szekeredre. S. — Minek futsz olyan szekér után, mely nem akar felvenni? E. — Nagy kutya fel sem veszi, ha kis kutya megugatja. Ny. 9. — Ne kapaszkodjál olyan kocsi után, mely fel nem vesz. S. — Olyan szekér után fut, mely öt sem megvárni, sem felvenni nem akarja. D. — Örömében majd felvette a házat. D. — Urtól, bolondtól mindent fel kell venni. Ny. 1.

Felveti a pénz. (Sok pénze van.) S.

Felvirrad. Hiszem az istent, nekem is felvirrad még! E.

Felvitte isten a dolgát. S. — Felvitték a fellegvárba. (Felakasztották.) D.

Felzajdultak, mint a méhek a köpüben. Ny. 12.

Felzavar. A forrást fel ne zavard. D. — Még a tiszta vizet is felzavarja. D. — Ő szegény, vizet sem tud felzavarni. D.

Fen. Feni rá a fogát. S. — Igen

feni a bicskáját. E. — Kaszáját sem feni, mert ismét eltompul. D. — Mérgesen feni a fogát. D. — Ne fendd az élest. (Ne haragitsd a haragosat.) D.

Fenakadt, mint a mindszenti gólya. (M. Csongrád m.) Ny. 2. — Ki pénz nélkül vesz, hamar fenakad. (Lop.) S.

Fene. A mely ebet a nyul után kell hajtani, a fene eszik annak fogtából. Ny. 3. — Az oláh csak sülve jó, akkor is a fene egye meg. Ny. 2. — Bánja a fene. S. — Bejött a fene a határba. (Rossz.) Ny. 2. — Benne van a fene, mint az öszi malacban. (A hideg beálltával nehéz felnevelni.) Ny. 6. — Egye meg a fene. ME. — Egye meg a tót fene. D. — Egye meg a fene, meddig kivan a csizmájából. E. — Fene is szereti a kis malacot. E. — Feszeleg, mint fene a kosárban. Ny. 5. — Fészkes fene. E. — Ha én fene volnék. E. — Ha lepálik a szőre, fenének sem kell a bőre. Ny. 8. — Jó a fene, a ki megeszi. E. — Kell a fenének. E. — Megeszi a tótot a maga fenéje. E. — Megette a fene apróra. D. — Mi a fene? S. — Mind egy fene. D. — Nincsen semmi épség feneette testében. D. — Ott egye a fene a lábát, csak a feje maradjon meg. Ny. 5. — Ragadós mint a tót fene. D. — Rácz fene. É. — Rátótiak agyonütötték a ketyegö fenét. (Órát; nem tudták micsoda.) S. — Sülve jó a paraszt, akkor is a fene egye meg. Ny. 13. — Szereti mint fene a malacot. (Hamar betegség éri.) Ny. 10. — Tudja a fene. S. — Ugrál mint a hét fene. Ny. 5. — Vigyen a fene. E. — Vigyen el a mándoki fene. Ny. 6.

Fenevad. Szembeszökik a fenevadakkal is. D.

Feneketlen kád. KV. — Feneketlen mint a papzsák. S. — Feneketlen torka, mint a szabó gyüszüje. D. — Furják száját, oldalát, mégis feneketlen hagyják. (Tökéletlen munka. Talány: kémény.) B. — Furták, faragták, mégis torkát feneketlen hagyták. (Iszákos.) D.

Fenék. A beszédnek nagy feneket keritett, nehezen bontakozik belőle. D. — A búnak fenekébe esett. D. — A tejnek sincs fenékig föle. D. — Az okos ott veti a vasmacskát, hol a feneket éri. D. — Azt gondolja: fenékig tejfel. E. — Azt tömi, melynek feneke kiesett. D. — Fahájjal kenték meg a feneket. (Bottal.) D. — Fenekében áll a dolog. (Ha elvéti, verést kap.) D. — Fenekére tekint a kancsónak. E. — Fenekére lát a pohárnak. B. — Fenekére vertek. B. — Fenékfészek. (Vakarcs; a legkisebb gyermek a családban.) E. — Fenékig belát az emberbe. B. — Garas van a tál fenekén. (Biztatás evésre.) Ny. 1. — Gyakran látja a korsó fenekét. D. — Hallja kend, nem egész fenékig tejfel. D. — Kancsó fenekére veti a keresztet. D. — Kész a poklot fenékkel felforditani. D. — Lustos a gatyafenék is. D. — Minden mesterségnek arany a feneke. D. — Mindent fenekestül felforgat. M. — Nagy feneket kerit a dolognak. E. — Nem esik ki a világ feneke. E. — Nem lyukad ki a rosta feneke. E. — Semmi feneke gyomrának, mint a kürtőnek. D. — Szerencsétlen ember, ki a szomszéd fazéknak csak a fenekét nézi. D. — Tisztább feneke, mint szája. (Iszákos, ronda száju.) D. — Tömi a zsákot, noha feneke lyukas. D. — Vigyázz gyerek, mert fenekedre verek. S.

Fenékkő. (Alapkö.) Nehéz a fenékkövet bolygatni. D.

Fenkő. Halkal jár, mint fenkő a kaszán. Cz. — Hamar jár, mint fenkő a kaszán. D. — Jó fenkövet vet a vásárban. (Nyelv.) D. — Lassan jár, mint fenkő a kaszán. D. — Van ám jó fenköve. (Nyelve.) D.

Féniksz. Ritka mint a féniksz madár. D.

Fentköp. (Kevély.) D — Nagyon fentköp, ha csendesen evez. D.

Fent. (Fenn.) Fennhéjázó. D. — Fenthordja fejét. (Kevély.) E. — Fent felejtették. (Felakasztották.) B. — Fenttartja orrát, mint az érsek disznaja. E. — Fentjárkál, mint a vizi buborék. D. — Fentszóval gondolkozik. (Magában beszél.) E. — Fentúszik mint a tök. D. — Igen fen kezdesz héjázni, elszédül agyad. Pázmán. — Jobb alant kezdeni és fent végezni. E. — Mely tyuk fent kotkodál, alant keresd tojását. E.

Fenyeget. A ki sokat fenyeget, soktól félhet. D. — A ki sokat fenyeget, ritkán bánt. ME. — A szelet fenyegeti. D. — A tengert békóval fenyegeti. (Kevély.) D. — Ki egynek árt, sokat fenyeget. D. — Mást fenyeget, maga reszkedtében alig áll. D. — Sarkával fenyegeti az ellenséget. (Fut.) M.

Fenyegetőzik. Ki ártani akar, nem fenyegetözik. F. — Ugy fenyegetözik, mint a terhes felhö. D.

Fenyegetés. Az asszonynak tulajdon fegyvere a fenyegetés. D. — Asszonyoknak fegyverök a fenyegetés. D. — Koldus fenyegetés. (Üres, haszontalan.) D. — Ritka asszony fenyegetés nélkül. D. — Szép szóért fenyegetést várhatsz a paraszttól. E.

Fenyiték. Nem tetszik az ifjaknak a fenyiték. KV.

Fenyő. Hosszu mint a fenyö. D. — Nem fenyőfa kardja. D. — Pattog a száraz fenyő. D. — Sugár mint a fenyőfa. (Termet.) ME.

Ferenc. Áll mint Dócban szent Ferenc. (Mozdulatlanul.) Ny. 9. — Lusta Kati röst Ferkóval sürög, forog egy korsóval. (Egy húron pendülnek.) D.

Fergeteg. Állhatatlan mint a fergeteg. D. — Egy régi fergeteg fujta már azt el. (Régen feledésbe ment.) D. — Mindegy, ha csákány-fergeteg hull is. (El kell menni, meg kell lenni.) Ny. 2.

Fertő. Mint a disznó, csak fertőben hever. Pázmán.

Feslés. Könnyü a csizmadiának a feslés. S. — Könnyü a vargának a feslés. Ny. 6. — Könnyü kis feslést bevarrni. D.

Feslettség. A hol nincs büntetés, szarvat vesz a feslettség. D. — Jámbor szülöknek is gyakran feslett a fiuk. S.

Feslik. Nem igen feslik nála. (Szegény.) Ny. 3.

Fest. Ebet sem festett, mégis királyt akar rajzolni. D. — Finggal nem festünk tojást. Ny. 8. — Nem jó az ördögöt falra festeni. S. — Nem oly rettenetes az ördög, amint festik. Sz. — Nem olyan az ördög, amint festik. E. — Nem olyan rút az ördög, amint festik. D. — Néha a szép példát is rútul festik. D. — Ördög sem olyan fekete, mint a milyennek festik. S. — Szép a szép kép is, ha kis árnyékot festenek melléje. D.

Festett. Csak azért szép a festett rózsa, mert el nem hervad. D. — A festett virágot nem szagolja az okos. D. — A festett virágot sokan dicsérik, de senki sem szagolja. S. — Ifju szépség, jégre festett kép. ME. — Szebb az eleven, mint a festett kép. D.

Festék. A fekete képnek fekete a festéke. B. — Hiába festik szép festékkel az ördögöt. D. — Megpirulás festéke az erkölcsnek. K.

Festés. Képet nem az aranyozás, festés, hanem imádás tesz bálványnyá. D.

Feszeleg mint fene a kosárban. Ny. 5. — Feszeleg mint fing a gatyában. ME. — Feszeleg mint a makkhetes. (Legkisebb értékü kártya.) Ny. 6.

Feszesen felhuzták a rámára. (Szigoruan megbüntették.) D.

Feszit, mint a két krumpli egy zsákban. (Hetyke.) Ny. 1. — Feszit, mint koszos Pista Jézus nevenapján. Ny. 23. — Feszit, mint a falusi kutya a flaszteron. Ny. 22. — Feszit, mint a pozsonyi kutya Nyitrában. Ny. 5. —

Feszit, mint a tatai kutya a jégen. Ny. 5. — A törvényt is maga rámájára feszíti. D.

Feszül a has bőr. (Sokat evett.) D.

Feszület. Áll mint a fancsali feszület. (L. fancsali.) E. — Elbámészkodott, mint a fancsali feszület. Ny. 5. — Fancsali feszület. Sz. — Szomoru, mint a fancsali feszület. D. — Tisztesség, becsület, jobb mint arany feszület. (Jobb mint a kitüntetés.) S. — Ugy kellett, mint az oltárra a feszület. Ny. 6.

Fék. Hol a féket megkapják, a lovat is ott szokták keresni. B. — Ki lovat veszen, a féket is vele veszi. Pázmán.— Közös féknek rongyos a szára. S. — Zabola, fék, ostor, délceg lovat megtör. S.

Fél. A hegy a legnagyobb szelektől sem fél. D. — A ki a kigyótól megijedt, az a gyíktól is fél. Ny. 6. — Ki a madártól fél, az ne vessen kölest. Ny. 4. — A ki a viztől fél, nem eszik halat. Ny. 4. — A ki az itélettől fél, kimutatja gonoszságát. D. — A ki fél, él. E. — A ki jól él, királyt sem fél. BSz. — A ki sokat fenyeget, soktól félhet. D. — A ki szeret, az mindig fél. (Hogy elveszti a mit szeret.) Ny. 2. — A kit a kigyó megcsip, a gyiktól is fél. Ny. 6. — A kit a kigyó megcsipett, fél a gilisztától is. Ny. 8. — A megijedt ember árnyéktól is fél. D. — A mely kuvasz egyszer altaluszsza a Dunát, nem fél többé a viztöl. Pázmán. — A rózsaágyban is félhetni a tövistől. D. — Az igaz szeretet fél az árulástól. E. — Attól fél az erdőben, nehogy magától is felakadjon a fán. D. — Attól félhet erdőben, hogy magától is felakad. (Rossz.) E. — Attól fél, hogy nyelve megpenészedik, ha gyakorta nem hányja. D. — Attól is fél, hogy árnyékban megbotlik. (Vén.) D. — Bolondság attól félned, mit el nem kerülhetsz. E. — Eb fél, kutya fél, mig az ipam, napam él. Np.—Eb fél, kutya fél, mig az öreg ipam él. E. —Egyébtől nem igen, csak a rajtakapták-tól fél. D. Ez az élet a gyöngyélet, senkitől sem félni. E. — Égett gyermek fél a tűztől. (Német.) S. — Éjjel a gyermektől is fél. D. — Épen nem illik, ha az oroszlán fél. D. — Feleségétől is fél. D. — Fél a cigány szent Mihálytól. (Beáll a hideg.) E. — Fél a kakukszólástól is. (Babonás.) D. — Fél a méregtől. (Nem iszik vizet.) D. — Fél a tolvaj a nyakravalótól. D.— Fél a varjutól, hogy kikrákogja az elásott pénzt. D. — Fél a vizikórságtól. (Azért bort iszik.) D. — Fél az igaztól, mint a tűztől. D. — Fél éhgyomorral a fecske fecsegésétől. (L. fecske.) D. — Fél éjjel kimenni csak a pitvarba is. D. — Fél, hogy elharapják az orrát. E. — Fél, hogy megfázik a nyelve. (Nem beszél.) Ny. 6. — Fél maga hálni az ágyban. D. — Fél minden bokorzörgéstől. E. — Fél mint a német gyermek a szent Miklóstól. (Ekkor ijesztgetni szokták a rossz gyermekeket.) B. — Fél mint a tűztől. D. — Fél mint béka a dértől. D. — Fél, mint cigány a korbácstól. D. — Fél, mint cigány a szent Mihálytól. (L. fent.) D. — Fél, mint eb a bottól. D. — Fél, mint egér a macskától. B. — Fél, mint farkastól a bárány. D. — Fél, mint kecske a késtől. B. — Fél, mint a kormányos a széltől. B. — Fél, mint nagypénteken a zsidó. (Ekkor verni szokták volt őket; ma is nagypénteken a jeremiás-féle énekek után a gyermekek a templom padjait verik, mondván: ütjük a zsidókat.) E. — Fél, mint ördög a tömjéntől. B. — Fél tőle, mint ördög a szentelt viztől. E. — Fél, mint Samu a nadrágjától. (Megijed a semmitől is. Samu uj bőrnadrágja mikor felakarta huzni, susogott, ő azt hitte valaki ijeszti s futásnak eredt.) D. — Fél, mint vakandok a naptól. D. — Fél, mint zsidó a kereszttől. B. — Fél, mint az ördög a tömjén füst-

től. S. — Fél tőle, mint a tüzes vastól. D. — Fél tőle, mint koldus a garastól. Ny. 6. — Fél tőle, mint mostohájától. D. — Fél tőle, mint a szekérkenőcstől. B. — Félhet a téltől, ki tavaszkor nem gyüjtött. D. — Félni jó, de megijedni nem. E. — Félni, rettegni nem tud a magyar. D. — Félő dolog. B. — Gonosz a törvényt, jámbor a szerencsét féli. BSz. — Gyertyát sem gyujt, fél, hogy elfogy. D. — Ha a hangya fél, annak is van oka. D. — Ha az orvos fél, kétségbe kell esni a betegnek. K. — Ha az orvos fél, rettegni kell a betegnek. D. — Ha félsz, meg nem élsz. S. — Ha tizenkét tolvajt akasztanak fel egyszerre, a tizenharmadik még sem fél. D. — Hiába attól félni, minek meg kell lenni.D. — Holt oroszlántól a nyulak sem félnek. D. — Igen fél király udvarbirótól. (Nem fél az úr alattvalójától.) M. — Inkább becsüljenek, mint féljenek. S. — Jó félni, de nem jó megijedni. Ny. 8. — Jó lelkiismeret nem fél száz prókátortól. KV. — Jobb előbb félni, mint aztán rettegni. D. — Jobb előre félni, mint utoljára rettegni. D. — Jobb félni, mint megijedni. S. — Kettőtől sem fél. D. — Kétannyit fél, ki élhetetlenül fél. D. — Ki a haláltól fél, ne legyen katona. D. — Ki a haláltól fél, fiatal korában sokat botlott. D. — Ki a viznek szokott, ha beleesik sem fél. D. — Ki az itélettől fél, kimutatja gonoszságát. E. — Ki fél az eleséstől, ne menjen a jégre. E. — Ki félve nyul a csalánhoz, megégeti kezét. S. — Ki rózsát akar tépni, tövistől ne féljen. S. — Kis embertől az eb sem fél. D. — Kis embertől a kutya se fél. D. — Kis kutyától a macska sem fél. D. — Kis kutyától sem félnek, mig nem harap. Ny. 5. — Kit a darázs megcsipett, a szunyogtól is fél. S. — Kit a kigyó megmar, még a gyíktól is fél. E. — Kupáját sem öblíti meg, fél, hogy vize elfogy. (Fösvény.) D. — Kutya is fél a bottól. D. — Leforrázott kutya az esőtől is fél. D. — Mely galambot megtépett a kánya, az ennek tollától is fél. D. — Mely mag a dértől fél, későbbre kél. D. — Ne félj a vakságtól, mig engem látsz. D. — Ne félj, mig engem látsz. S. — Ne félj, csak reszkess. S. — Ne félj tőle, nincs pentöle. (Pendelye.) E. — Ne féljetek szegények, jobban lesztek szegények. Kolonics. — Nem fél a király udvarbirójától. M. — Nem fél koldus a tolvajtól. E. — Nem fél a magyar, hogy elveszitse plundráját. (Mert nincs neki.) D. — Nem fél a német, hogy ellopják gatyáját. (Nem hord gatyát, hanem plundrát.) D. — Nem fél a német, hogy elvonják gatyáját. KV. — Nem fél a veréb kőből faragott botos embertől. E. — Nem fél a viziembertől. (Csak bort iszik.) D. — Nem fél holló akasztott embertől. D. — Nem félhet a nyertes a vert hadtól. D. — Nem félő dolog. (Csekélység.) D. — Nincs veszedelemben, ki bátorságban is fél. BSz. — Reszkess, de ne félj. (Gúny.) E. — Semmirevaló a harag, kitől senki sem fél. E. — Senkitől nem fél a büntelen. KV. — Senki sem fél haragjától. E. — Soktól fél, a kitől sokan félnek. B. — Sótalan harag, kitől senki sem fél. Ny. 2. — Szegény nem fél a tolvajtól. S. — Tanulj istent félni és jámborul élni. KV. — Tart tőle, de nem fél. D. — Te is félj, mikor a szomszéd háza ég. S. — Ugy fél, hogy kalapácscsal nem lehet egy zabszemet a seggébe verni. B. — Ugy fél, mint kit itélet elé visznek. D. — Ugy fél, mint egér a macskától. D. — Ugy fél, mint kecske a késtől. D. — Ugy fél, mint ördög a tömjéntől. D. — Ugy fél, mint zsidó a kereszttől. D. — Ugy fél, mintha tövisen ülne. D. — Ugy fél, mintha el akarnák nyelni. D. — Ugy félek én apától, mint a sütő lapáttól. (Megveri a rosszat.) Ny. 3. — Ugy tekereg félve,

mint nagy városban urahagyta komondor. D. — Utoljára kutya sem fél a botos bálványtól. (Megszokja látását.) D. — Varjutól is fél, hogy kikrákogja. E.

Fél. (Lásd : fele.) A kevély félbolond. D. — A szeles ember félbolond. D. — Félbolond. S. — Százesztendős gyermek is félbolond. D. — Csak félvállról felelget. (Kevély.) D. — Feleség, félellenség. E. — Feleség, félsegitség. B. — Jó kezdet, fél siker. S. — Jó szappanozás, fél beretválás. D. — Jobb az egész, mint a fél. E. — Fél tehenet sem ér esze. D. — Koporsóban fél lába. E. — Néha jobb a fél, mint az egész. (Mértékletesség: jobb felényit enni, mint kétannyit.) E. — Tisztaság fél egészség. Ny. 19. — Félfogamra sem elég. S. — Félfüllel hallotta. S. — Féllába a koporsóban vagyon. M. — Azt sem mondta: félkalap. (Szó nélkül elment.) B. — Nincs félpénzen száz arany kár. E. — Félpofára etet. (Fösvény.) D. — Csuda, ha félszemére eleget aludt. Pázmán. — Félszemére alszik, mint a nyúl. E. — Félszemét se veti másra. (Kevély.) D. — Félszemmel látta. (Csak ugy futtában.) S. — Módi ez is, mint Komáromban a félszem. (Oktalan szokás, csunya viselet.) Ny. 1. — Örül neki, mint vak Laci a félszemének. Ny. 5. — Örül neki, mint Oláh Géci a félszemének. D. — Vigasztaló szó a betegnek félorvosság. E. — Félvállról beszél az emberrel. E. — Féltanács a feje. (Okos, tanult.) E. — Féltökü tót. E. — Ki van félig a zsákból. (A bajnak felén túl van; örül.) D. — Kotyog, mint a félig telt kulacs. S. — Megvagyunk, mint a zsidó funtja: félig-meddig. Ny. 21. — Vétek titkolás, félig megbocsátás. (A ki más vétkét tudja s nem szól róla, félig-meddig megbocsátotta.) D.

Félbenhagy. A mikor legjobb a játék, akkor hagyjad félbe. KV. — A csufolódást hevenyében legjobb félbehagyni. (Félbeszakasztani, mert utóbb még rossz néven veszik.) Cz.

Félegyházi. Ugy áll a szája, mint a félegyházi mécs. S.

Félelem. A hol a félelem, ott a becsület. Ny. 2. — A legnagyobb szerencse a legnagyobb félelem. D. — Az urnak félelme a bölcseség kezdete. KV. — Az üres szív leghamarabb megtelik a félelemmel. D. — Hol a félelem, ott a szemérem. D. — Hol a félelem, ott a tisztesség. S. — Minél nagyobb a hágó, annál félelmesebb a lejtő. D.

Félénk. Bátor kevés van, de félénket eleget látni. D. — Égett bor után a félénk is vitéz. D. — Félénk eb csak ugat, de nem igen marhat. KV. — Félénk eb többet ugat. B. — Félénk juhoknak is elöre a java. D. — Félénk katona a rendnek botránkozása. D. — Félénk katonán a mellvas is reszket. — Félénk katonának hátul van a sebe. D. — Félénk katonának hátul van a szeme. (Fut az ellenségtől s vissza-vissza néz.) D. — Félénk katona jobb lábával keresi a kengyelt. D. — Félénk katonának nem sir az anyja. E. — Félénk kutya többet ugat, mint mar. D. — Félénk kutyának hasa alatt farka. D. — Félénk kuvaszok távolról ugatják az oroszlánt. Ny. 2. — Félénk nem győz ellenséget. B. — Félénkre nagy dolgot ne bizz. B. — Félénk tyuknak csirkéje is elbuvik. D. — Félénk sziv nem megy a tilalmasba. E. — Félénk vitéznek szaladj a vára. D. — Félénk mint az eb. B. — Félénk mint a nyul. S. — Félénk nyulnak nyaka leggyöngébb. D. — Félénk oroszlánnak is hasa alatt farka. D. — Félénkebb a a nyulnál. D. — Kevély koldus, tudatlan pap, félénk katona, ostoba vezér (nevetségesek). D. — Könnyü a félénket megijeszteni. D. — Leghamarabb elvész a félénk vitéz. D. — Merész katona mellett a félénk is vitéz. D. — Minél rosszabb, annál

félénkebb. D. — Olyan félénk, hogy még a nyul is taszigálja. D. — Szive a szamárnak nagy, de nagyon félénk. D. — Terem a bátor, valamint a félénk. D. — Ugat a félénk eb, de meg nem mar. D. — Van még a nyulnál is félénkebb. (A békák, melyek a nyulak elől a tóba ugráltak. Aesopusi mese.) D.

Félre. Balkörmü kisasszony félrecsap. (Szemtelen, erkölcstelen.) D. — Félreáll a kontya. (Becsipett asszony.) E. — Félreállott a lőcscsel. (Hazug.) D. — Félrebeszél. D. — Félrebillentö. (Ringyó.) D. — Félre bajusz, csók ér. Ny. 5. — Félre bajusz, mert csók ér. Ny. 5. — Félre bajusz, csókot kapsz. S. — Félre bajusz, jön a szakál. D. — Félre bicsak, hadd taszitsak. E. — Félre bokor, jön a fa. E. — Félre bokor, jön az erdö. D. — Félre bokor, itt a fa. D. — Félre elülem, kidül a lé belülem. (Gúnyosan: részeg, kerüld ki.) Ny. 5. — Félre falu, itt a város. D. — Félre kocsi, jön a hintó. D. — Félre gunyhó, jön a ház. D. — Félre német, jön a magyar. S. — Félre paraszt! E. — Félre paraszt, jön az ur. ME. — Félre pöhöly, jön a bajusz. D. — Félre putri, jön a gunyhó. D. — Félre szekér, jön a kocsi. E. — Félre szentség, nagy a szükség. Ny. 2. — Félre taliga, jön a kocsi. D. — Félre tüdő a májtul. E. — Félre van a szája. (Hazudik.) D. — Félre zsidó, paraszt jön. B. — Gyömbért viszek, félre bolondok, nem nektek való. D. — Félre csapta csákóját. (Becsipett.) ME. — Félre csapta kalapját. (U. a.) S. — Félrefaroló. (Ringyó.) D. — Félre néz, mint Domján Peti. (Mikor az adósságát kérik.) Ny. 2. — Félrerugó. (Ringyó.) D. — A mit félre nem tettél, azt ne is vigyed el. KV. — Mit félre nem tettél, elö sem veheted. KV. — Félre teszi a szégyent. Ny. 3. — Félretette csákóját. (Meghalt.) D. — Félretette kontyát. (Részeg asszony.) D. — Ha biróvá lettél, félre a komasággal. E. — Ha biróvá lettél, tedd félre a komaságot. B. — Ki félre nem tesz, végre koldussá lesz. S. — Félre veri a harangot. S. — Mindjárt félreveri a harangot. (Mindjárt megijed.) S.

Félsz. A félsz a hasat is elcsapja. D. — A katonának legnagyobb ellensége a félsz. D. — A nagy félsznek fele is sok. D. — Elcsapta hasát a félsz. E. — Félsz van a seggiben. B. — Nem tudja mi a félsz. S. — Néha a félszgyökér hasat is csap. D. — Néha a katonán is erőt vesz a félsz. D.

Féltében. A világból is kiszaladna féltében. D. — A ki féltében meghal, annak tudod mivel harangoznak. (Finggal.) M. KV.

Félt. A ki feleségét nem félti, nem is szereti. KV. — Bátor a hol üstökét nem félti. D. — Eb is félti orrát. D. — Félti a bőrét. D. — Félti az arany gyürüt. D. — Félti az irháját. E. — Félti farkát róka. E. — Félti mint beteg Bálint a haját. (L. Bálint.) D. — Félti nagy orrát. D. — Gyenge a bőre, azt félti. D. — Ki mit szeret, azt félti. D. — Ki nyakát nem félti, hamar megmetszeti. D. — Ki tövistől félti kezét, ne fogjon rózsaszedéshez. K. — Kutya is melegedne a tűznél, ha orrát nem féltené. D. — Ne féltsd az ördögöt a tóba halástól. Decsi János. — Ne féltsd az ördögöt, hogy a tóba vész. D. — Nem félti a német, hogy elveszítse a gatyáját. (Nincs neki.) Sz. — Nem félti kopasz a haját. E.

Féltő. Nincs a szegénynek féltő marhája. (Félteni való vagyona.) KV.

Fény. A bagoly is fényre néz. F. — A bagoly is megszokja a fényt. D. — Fogyunk, mint a kasza fénye. (Idővel elkopunk.) Ny. 22. — Szeme fénye. E. — Ugy szeretem, mint a szemem fényét. E. — Ugy vigyáz rá, mint a szeme fényére. S.

Fényes. A hol fényes, ott egyenes. (L. egyenes.) Ny. 2. — Az igen fényes

nap sem szép. D. — Arany is fényesebb, ha kézen forog. S. — Egy garas éles; két garas fényes. (L. éles.) E. — Fényes délben is vakoskodik. S. — Fényes igéretnek legkevesebbet higyj. D. — Fényes mint a bogrács. D. — Fényes mint a briliánt. D. — Fényes mint a csillag. E. — Fényes mint a gyémánt. B. — Fényes mint a holdvilág. D. — Fényes mint a lámpás. D. — Fényes mint a nap. D. — Fényes mint a tükör. D. — Fényes mint az üsttányér. D. — Fényes mint az üveg. D. — Fényes nappal lesi a tolvajt. D. — Fényes felhőnek, mosolygó fehérnek mennykövétől retteghetsz. D. — Szurtos kovács, fényes garas. Ny. 6.

Fényesség. A mocskot ugyan kivehetni a selyem ruhából, de előbbi fényességét vissza nem adhatni. D.

Fénylik. Fénylik a szeme mint a kőrisbogár. Ny. 14. — Fénylik mint a Salamon töke. E. — Ha fénylik Vince, megtelik a pince. (Ha Vince napkor felsüt a nap, sok bor terem.) E. — Nem mind arany, a mi fénylik. KV.

Fér. A mi előre van, ahhoz leghamarabb férhetni. (Orr.) D. — A szó zsebbe nem fér. D. — A teve zsebbe nem fér. D. — Bőrébe is alig fér. D. — Egér nem fér lyukába, tököt köt a farkára. Cz. — Fejébe nem fér az esze. D. — Két éles kard egy hüvelyben meg nem fér. S. — Két éles pallos nehezen fér egy hüvelybe. D. — Két éles pallos nem fér egy hüvelybe. D. — Két éles tőr nem fér egy hüvelybe. M. KV. — Kis bőrzsönybe is elég fér. D. — Meg nem férhet a maga bőrében. D. — Mihez karddal férhetsz, nem kell ahhoz sok diván. (Beszéd.) KV. — Nem fér a fejébe. E. — Nem fér a tökfejébe. D. — Nem fér bőribe. ML. — Nem fér meg egy párnán két vallás. B. — Nincs oly rakott szekér, melyre több nem fér. D. — Örömében bőribe is alig fér. D. — Semmi se fér fogára. D. — Sok jó barát fér meg egy csekély helyen. D.

Férc. Ruhájában hagyta a szabó a fércet. (Nem fizette ki.) Ny. 1.

Féreg. Féreg is meggyüri magát, ha tapossák. B. — Féreg is meggyüremlik, ha reáhágnak. E. — Féreg is megtekeri magát, ha reáhágnak. KV. — Féreg is védelmezi magát. B. — Arany koporsóban is féreg táplálkozik. Ny. 2. — Az a gyümölcs legédesebb, melyet a féreg megrág. Cz. — Bogárból féreg. (L. bogár.) E. — Buzaféreg. (Henye ember.) E. — Csodaféreg az a bolha, addig szökdécsel, hogy vagy a vizbe esik, vagy a tűzbe. Pázmán. — Egye meg a féreg. E. — Eső után nőtt gomba, benne a féreg. (Kevély.) D. — Fészkelődik mint a tormába esett féreg. D. — Könnyü a férget letiporni. D. — Mai gomba, benne a féreg. (L. fent.) D. — Méz alatt méreg, szép almában féreg. S.— Mindennek megvan a maga férge. Ny. 8. — Minden szépnek, jónak vagyon rágó férge. K. — Mint a tormába esett féreg. M. — Mint moly a ruhának és féreg a fának, ugy árt a bánat a szívnek. KV. — Olyan mint a tormába esett féreg. KV. — Ordit, mint a fába szorult féreg. Ny. 8. — Örülnek neki, mint a büdös féregnek. Ny. 18. — Örül mint a madár a féregnek. D. — Pogány féreg. (Gonosz.) D. — Ritka alma, kiben féreg nincsen. B.— Rossz gyümölcsnek féreg a szive. D. Sivit mint a fába szorult féreg. E. — Tormába esett féreg azt gondolja, hogy nincs annál édesebb gyökér. B. — Van férge az ő szerencséjének is. E.

Férges. A hamar érő fának férges a gyümölcse. D. — A ki férges, hulljon el. Ny. 10. — A legszebb alma is férges. D. — A piros alma gyakran férges. B. — A szép alma is gyakran férges. B. — A szép, piros alma is gyakorta férges. D. — Csak eleinte válogat az ember a szilvában, aztán a férgese is elkel. D. — Egy férges

diót sem adnék érte. Decsi János. — Elég cseresznyéje, de férges. D. — Férges dió. D. — Férges gyümölcs. S. — Férges mogyoró. D. — Férges sajt. S. — Férges alma. D. — Hadd hulljon a férgese. B. — Jó fának is van férges gyümölcse. B. — Ki sokat válogat a mogyoróban, utoljára férgesre talál. E. — Nem ér egy férges diót. D. — Nem ér egy férges mogyorót. Pázmán. — Nem hordja gözü férgesét a mogyorónak. E. — Rossz fának férges a gyümölcse. D. — Sok fának férges a gyümölcse. Ny. 4. — Sok ugyan az alma, de férges. D. — Sokat válogatott a mogyoróban, végtére férgest talált. D. — Utoljára a férgese is elkel. E. — Üres mint a férges dió. D. — Üres mint a férges mogyoró. D.

Férfi. A férfiak, ha rosszak is, de nem szünetlen. D. — Asszonyszemély ne ártsa magát férfiak dolgába. B. — Bajusz és szakál férfi embert illet. KV. — Elég szép a férfi, csak azért, hogy férfi. D. — Férfi, ha szebb az ördögnél, már elég szép. E. — Ha férfi vagy, légy férfi. S. — Jó férfi hóna alól ugrik ki a kövér menyecske. E. — Katuska férfi. S. — Kitör rajta a férfiszellet. B. — Légy férfi. E. — Minél jobban sír az asszony, annál jobban akarja a férfit megcsalni. D. — Nem illik férfinak magát csimogatni. KV. — Nincs rút férfi. E. — Szalmaférfi is arany asszonyt érdemel. D.

Férj. Falu tudja és a férj nem tudja. (Hogy felesége hütlen, azt legkésőbb a férj tudja meg.) S. — Jó férj hóna alól ugrik ki a kövér menyecske. Cz. — Szomoru, mint a jó hitvesét vesztette férj. D. — Jó férj mellett van jó feleség. Ny. 2.

Férjhezmenés. Elugrotta, mint a perki tót lány a férjhezmenést. (Megesett lánykorában.) B. — Elugrotta, mint a perki lány a férjhezmenést. D. — Férjhez menés nem sapka cserélés. S. — Férjhez menő leány ruhájának több szekrénye, mint száma. E. Örül mint a férjhez menő leány. D. — Sok leány ment azóta férjhez. D. — Vén leány ha férjhez mén, egybe öreg asszony. E. — Vén leány ha férjhez megy, egyben vén asszony lesz belőle. D.

Férjhezadni. Könnyü a leányt felnevelni, de nehéz férjhez adni. S. — Könnyebb a leányt felnevelni, mint férjhez adni. KV. — Vén leányt férjhez adják, menyecskének hivják. S.

Fésü. Ellopta a cigányasszony a fésüjét. (Borzas.) Ny. 1. — Hogy a fésü ne kopjék, borzasan jár. D. — Hogy állunk a görbe fésüvel? (Jobbra fordult-e a dolog.) Ny. 1. — Kenyér nélkül, mint a tót a bontó fésüt. Ny. 5. — Kopaszt fésül ritka fésüvel. D. — Kopasz is egyszer fésüt vett a vásárban. D. — Szépen vagyunk a görbe fésüvel. Ny. 7.

Fésül. Kopaszt fésül. D. — Könnyü a ritka hajat megfésülni. D. — Majd megfésüllek. ME.

Fészek. Az egerek nem sok fészket raknak az ő csűrjében. (Üres.) B. — Ha repülni tudna, Babilon tornyára rakná fészkét. (Kevély.) D. — Csunya madár az, mely saját fészkébe randit. S. — Csürében az egér nagy fészket alig ver. (L. fent.) E. — Darázsfészket piszkál. B. — Darázsfészekbe nyult. E. — Egy fecskefészekben ellakhatni vele. D. — Egy fészekből valók. (Testvérek.) E. — Fecskefészek körül legtöbb a szó. (L. fecske.) D. — Fészkeden kivül ne terjedj. D. — Fészkeden kivül ne tollasodj. D. — Fészkén kivül tollasodik. D. — Fészkén kivül tollaszkodik. B.—Fészkestül, tyúkmonyostul oda van. (Mindenestül.) D. — Ha kicsiny a madár, kicsiny az ő fészke is. D. — Ha mézet akarsz gyüjteni, a fecskefészket meg ne szenvedd házad körül. E. — Hallgass hugom, fejeden a fészke. (Meg ne szólj mást, ha magad is hibás vagy.) Ny. 1. — Hangya-fészket

bolygat. D. — Hitvány madár az, aki fészkét megrutitja. — Hitvány madár az, mely a maga fészkét megrutitja. Sz. — Holló fészkén hattyut keres. D. — Jobb a fészekkel anyját is megfogni. D. — Kicsiny madárnak, kicsiny a fészke is. KV. — Maga fészkébe csunyit. E. — Más fészkében költ, mint a kakuk. E. — Minden madár ismeri a maga fészkét. D. — Ne bolygasd a darázsfészket, megszúr. D. — Nehéz sok sasfinak fészkökben alkudni. (Megalkudni, békével megférni.) D.—Nem rak fészket madár oly házra, mely meg akar égni. E. — Nem tiszta madár az, ki fészkét rutitja. E. — Örül a fecske, ha fészekre talál. D. — Régen oda van mind fészkestül, mind kukostól. D. — Ritka madár fészek nélkül. D. — Rossz madár az, mely maga fészkébe csunyit. E. — Rossz madár, mely maga fészkét undokitja. D. — Rossz madár az, mely más fészkébe tojik. E. — Rossz madárnak fészke se jó. D. — Rút madár, mely fészkébe gazol. Ny. 1. — Sok sasnak egy fészken nehéz megalkudni. B. — Szarka fészek. (Rossz.) D. — Szép két madár egy fészekben. Ny. 7. — Fenékfészek. (Vakarcs, utolsó gyermek.) E. — Fészkes fene. E.

Fészkelődik mint a tojó galamb. S. — Fészkelődik, mint a tormába esett féreg. D. — Fészkelődik, mint a veréb a csipkebokorban. S. — Ne fészkelődjél, ha szorit a csizmád. Ny. 13. — Nem szokása a fészkelődés. D.

Fi. A ki a vesszőt kiméli, fiát nem szereti. KV. — A koncot a kutya fiának sem adja. E. — A koncot a kutya fiának sem engedi. D. — A macskafi egerész. D — A macskafi örömest egerész. D. — A majom is szereti a maga fiát. D. — A majomnak is szép a maga fia. D. — A milyen az apja, olyan a fia. KV. — A milyen az atya, olyan a fia. KV. — A mint atyák fujják, fiak ugy ropják. (Táncolnak.) B. — A rossz fiu atyja koporsójának a szege. D. — Az okosnak fia szeme világa. D. — Adj innia, megtudod ki fia. S. — Apja fia. Sz. — Apja fia, anyja lánya. E. — Apja tűz, anyja puskapor, fia csupa láng. D. — Bagolynak is szép a maga fia. E. — Bagolyfiu. E. — Bagoly is azt véli, hogy sólyom az ő fia. E. — Bár komoran néz is az apa fiára, más van szivében. B. — Cicukának macuka a fia. (Hitványnak hitvány a fia.) Ny. 2. — Csizmadia, isten fia. E. — Csizmadia isten fia, üsse meg az isten nyila. Ny. 9. — Eb apának kutya fia. B. — Ebnek eb a fia. KV. — Ebnek sem jó az első fia. E. — Elemelte, mint gólya a fiát. E. — Előre egy lépéssel fiam. D. — Elvitte, mint gólya a fiát. B. — Észszel hozzá fiam, ha erőd nem birja. D. — Farkas fiat magnak ne tarts. D. — Farkas nem eszi meg a maga fiáf. S. — Farkasnak farkas a fia. B. — Farkasnak soha sem lesz bárány fia. E. — Fecskének fecske a fia. D. — Fejes apának nyakas a fia. D. — Fekete hollónak fekete a fia. E. — Fia sem lehet. (Nem is hasonlitható hozzá.) E. — Fiának szólott, menye is érthet belőle. E. — Fiát a macska egerészni tanitja. D. — Fiát az apja kezénfogva viszi akármerre. D. — Fiu tanitja az apját. D. — Fösvénynek tékozló a fia. D. — Gólyának gólya a fia. S. — Harcsaszáju apának locska a fia. (Nyelves.) D. — Hazugabb a Kis Ilus fiánál. D. — Jobb az özvegy, ha fia nincs. D. — Keserves fia a babukának. B. — Kevély az atya, ha jó a fia. D. — Ki apja fia vagy? E. — Ki lova fia vagy? Sz. — Kiki akarna a fehér tyuknak fia lenni. (Szép, szerencsés.) D. — Kiki közülünk Ádám fia. D. — Kinek apja akasztófán száradott, azt a fia sem kerüli el könnyen. D. — Kutya apának eb a fia. D. — Kutya nem eszi meg a maga fiát. Ny. 4. — Kutyának sem jó az első fia. E. —

Kutyának kutyó a fia, kecskének gedő. D. — Lónak fia is csak ló. K. — Macskának fia is örömest egerész. E. — Majom módra ölelgeti a fiát. D. — Még az ebnek sem jó az első fia. M. — Másként csinálta, mint Pörs a fiát. (Jól csinálta ; Pörs fia süket volt.) Ny. 2. — Minden bolondra ráveszi, mint Kulin a fiát. (L. bolond.) E. — Minden papnak van egy bolond Samu fia. (Gyengéje, hibája.) E. — Mindenki lova fia. (Mindenkinek bolondja.) KV. — Mint atyák dudolnak, fiak ugy táncolnak. KV. — Molnárnak tolvaj a fia. D. — Nagyrament mint Kandónénak fia. (Katona volt; nem avanzsirozott; semmi sem lett belőle.) D. — Nekiment, mint bolond tehén a fiának. (Hebehurgya.) Ny. 1. — Nehéz sok sasfinak fészkökben alkudni. (Megférni.) D. — Nem eszi meg az eb a maga fiát. KV. — Nem eszi meg a farkas a maga fiát. KV. — Nem gondol a török császár fiával. (Nem törődik senkivel.) D. — Nem gyüjthet annyit a fösvény anya, a mennyit tékozló fia el nem pazarolhat. B. — Nem gyüjthet annyit a fösvény atya, mennyit a tékozló fiu elpazarolhat. B. — Nem gyüjthet annyit a fösvény, hogy korhely fia el ne tékozolja. D. — Nem jó a farkas fiat magnak tartani. KV. — Nem jó a kölykes medvének fiát faggatni. Cz. — Nem lesz a bagolynak soha sólyom fia. KV. — Nem sok kilenc medvefinak egy vadkörte. D. — Nincs a bagolynak sólyom fia. D. — Nincs okosabb fia apádnak? — Néma halnak néma a fia. D. — Nyakas apának fejes a fia. D. — Nyakas volt apja, hogyne lenne fia. D. — Nyájas apa, fejes fia. S. — Az ördög is ugy tartotta fiát: enni adott volt és innia nem. KV. — Ördög is ugy ölte meg a fiát: enni adott neki, inni nem. E. — Ördög is szomjusággal ölte meg fiát. S. — Pálinkás apának boros a fia. D. — Riska tehén fia. (Szerencsés.) E. — Rossz apának még rosszabb a fia. D. — Rosz emse fiait is megeszi. D. — Rossz fiu apja koporsó szege. E. — Rókának róka fia. E. — Rókának róka a fia, farkasnak farkas. D. — Rút apának ritkán szép a fia. D. — Saskeselyü holló fiat nemzett. Sz. — Sasnak sas a fia. E. — Se felesége, se fia. D. — Se felesége, se fia, maga se terhes. D. — Se hall, se lát, csak ugy megy neki, mint bolond tehén a fiának. (L. fent.) Ny. 6. — Segiti az ördög a fiát. ME. — Semmi se lett belőle, mint a tót fiából. D. — Semmi se lesz belőle, mint a tót fiából. Ny. 6. — Sirhat az az édes anya, kinek katona a fia. Np. — Sólyom madárnak nem lesz galamb fia. S. — Súg a szamár a fiának. (Társaságban illetlen a súgás.) Ny. 8. — Száma sincs, mint Kis Ilus fiának. (Kis Ilus fia huszárobsitos, a hazugságban mindenkin kifogott; hazugságának se szeri, se száma.) — Szemébe mer nézni akárki fiának. E. — Szereti a fiát mint a majom. Sz. — Szerencse fia. S. — Szép asszonynak akkor szép a fia, ha ráüt. D. — Szurkos kezü kolompárnak fia. (Tolvaj.) D. — Te vagy anyádnak a legszebbik fia, a kivel a többit ijesztik. Ny. 7. — Több fia mint csirkéje. D. — Tolvajnak fia lopó. D. — Vargának varga a fia. D. — Veszett kancának veszett a fia. Ny. 5. — Világ fia. E. — Viszi, mint kánya a fiát. Ny. 17. — Volt az apjának, de nincs a fiának. KV. — Vőm nem fiam, menyem nem lányom. Ny. 5. — Zsidó is megverte fiát, mikor először nyert. E. — Zsidó is megveri fiát, ha először nyer. Ny. 3. — Az ostoba fiu anyja méhében is későbbre érik. D. — Néha az elhányt macskafiak jobbak. D. — Sipitanak, mint az éhes fecskefiak. E.

Fiu. Azt sem tudja, fiu-e vagy leány. (Holtrészeg.) D. — Fiu magzat, hadi szerencse, jó házasság csak az isten dolga. D. — A hadi szerencsét,

fiu magzatot, jó házasságot isten választja. E. — Hol gyáva az apó, anyó nevén hivják a fiukat. E. — Ijedtében azt sem tudja, fiu-e vagy leány. D. — Ökölnyi fiu többet ér egy nagy leánynál. E.

Fiatal. A fiatal hamarabb vész a vénnél. D. — A rózsa is addig szép, mig fiatal. D. — A tövis is szép volt, még fiatal volt. D. — Az életet inkább szereti az öreg, mint a fiatal. D. — Addig kell a fát egyenesiteni, mig fiatal. E. — Adjon isten három f-et: friss, fiatal feleséget. E. — Agglegényből soha sem lesz fiatal vőlegény. S. — Fiatal bőr annyi van a vásáron, mint öreg. (Egyaránt halnak.) Ny. 5. Fiatal katonából válik a vén koldus. E. — Fiatal korában tanulja az orgazda. D. — Fiatal meghalhat, az öregnek meg kell halnia. S. — Fiatal papnak lator a mestere. E. — Fiatalnak a házasság hamar, az öregnek későre esik. — Fiatalnak hamar, öregnek késő. S. — Fiatalnak is meg kell halni, de az öregnek már muszáj. Ny. 2. — Jámbor fiatalból válik a csendes öreg. D. — Jámbor fiatalból válik a jó öreg. ME. — Kár a fiatalt levágni. D. — Későre lesz a fiatalból vén cser. D. — Ki a haláltól fél, fiatal korában sokat botlott. D. — Ki fiatal korában megszokta a táncot, vénségére is ugrál. D. — Még akkor Ádám is fiatal volt. D. — Nem sokáig él, ki fiatal korában okos. D. — Oda a fiatal piros. F. — Olyan a fiatal ember, mint a csikó, ha lejárják is, csak egyszer lakjon jól, mindjárt helyén van. Ny. 22. — Öreg csont is szeret fiatalhoz dörgölőzni. S. — Öreg ember erősebben dolgozik, mint a fiatal. Ny. 6. — Öregnek ajtóban, fiatalnak lesben a halál. E. — Örömében nem tud hová lenni, mint az egeret fogó fiatal macska. — Rég elkoptatta fiatal fogait. D. — Régen volt ő fiatal. D. — Rut mint a fiatal koldus D. — Soha sem szolgál fiatalabb korában. (Napról-napra öregszünk.) E. — Soká válik a fiatal tetüből lapos. D. — Uj malmon, fiatal asszonyon mindig van igazitani való. S. — Vén fának annyi, mint a fiatal fának. (A halál.) Ny. 6. — Vén legényből fiatal házas. E.

Fiadzik. A hamarkodó kutya vak kölykeket fiadzik. — Bujkál mint a fiadzó koca. Ny. 6. — Eb fiadzotta kölyök. D. — Későre bánja a kutya, hogy kilencet fiadzott. D. — Megbánta, mint mely kutya kilencet fiadzott. E. — Megbánta, mint az eb, mely egyszerre kilencet fiadzott. D. — Ne egyél benne, megfiadzol tőle. B. — Ne egyél abból, a mitől megfiadzol. — Nem fiadzik meg a hamis kereset. Bsz. — Nem örülnek a nyulak, mikor az agarak fiadzanak. — Szamár csacsit fiadzik. Ny. 2. — Ugy néz ki, mint a mely kutya kilencet fiadzott. Ny. 12. — Megzavarodott, mint a macska fiadzás után. Ny. 11.

Fias. Ki nem vehetni, mint fias farkast a cserjéből. D.

Fiastyuk. Kevély, mintha ő ültette volna a fiastyukot. E. — Ő ültette a fiastyukot. D.

Ficérez. Igen ficérezed magad, mint az asszonyember. (Cifrálkodol.) KV.

Fickándozik. Abrakos csikó könynyen fickándozik. E. — Fickándozik, mint a gatyakorcban a bolha. (Szorult helyzetben van.) Ny. 1. — A likacsos abraktól nem fickándozik a pej. (Szalmától.) D. — Pondrós, nem hiába fickándozik. D. — Fickándozik mint a polturás malac a garasos kötélen. B.

Figyelmes hallgató teszi a papot szorgalmatossá. Sz. KV.

Filigrám. Beh filigrám munka vagy. D.

Fillent regimentjébe való. Bsz. — Fillent regimentjében tisztet viselhet. (Igen hazudós.) B. — Nagyot fillentett. D. — Nem mind igaz, mit a nagy urak fillentenek. K.

Fillér. A fillér is pénz. KV. — A

fillért becsüld, igy gyüjthetsz aranyat. KV. — Aranyat nem gyüjt, ki a fillért meg nem becsüli. E. — Fillérrel kimélik az aranyat. B. — Fillérre, szokták az aranyat kimélni. KV. — Soha aranyakat nem gyüjt, ki a fillért meg nem becsüli. B.

Fináne. Szaglál a fináne mint az agár. Ny. 5. — Rosszabb a finánenál. ME.

Finca. Ha tudná a gyermek, mire nevekedik, finca helyett inkább sirna. K. — Bor és kenyér nélkül a test nem fincározik. — Nem sokat fincál a szalmán hizott borju. B.

Fing. Bakfing nem ágyu. D. — Bikafing. D. — Feszeleg mint fing a gatyában. ME. — Fingért nem adnak tyukot. Ny. 6. — Finggal mérik ott az emberséget. E. — Fingnak se füle, se farka, mégis dudolva jön a világra. E. — Fingnak, szarnak nincs ura. (Mindenki eltagadja.) E. — Kárnak, szarnak, fingnak nincs gazdája. ME. — Friss mint gatyában a fing. Ny. 6. Ki ijedtében meghal, annak fing-haranggal harangoznak. Sz. — Maga fingja nem oly büdös. B. — Megszokta mint farmatring a fingot. E. — Nálunk is a sógorok fingjára mérik az emberséget. E. — Nyugtalan, mint fing a fürdőben. E. — Pénzen vett fingnak drága az illatja. (Patika.) — Sürü fingnak szarás a vége. ME.

Fingás. Belé bolondult, mint macska a fingásban. E. — Elszédült, mint macska a fingásban. E. — Csitt vásár! bikafingás! a ki egyet szól, mind megissza. E. — Elhibázta, mint macska a fingást. Ny. 6.

Fingik. Akkor szólj, mikor a bika fingik, akkor is azt mondd: iszom, iszom uram. E. — Fingik mint a zabos ló. E. — Fingik mint a szakadt ló. (A huzásban erőlködő.) — Esik a hó, fingik a ló, iszik a bajai tiszttartó. ME.

Finom. Finum-fáin, mint a Spitkóné laskája. (Tésztája.) Ny. 5. — Igen finom ember volt, jó hogy tőlünk elpatkolt. D. — Finom Ruzsi. ME.

Fiskális. Azt gondolja a fiskális, hogy az ember is asszony, hogy hét bőre van. (Hogy hétszer lehet megnyuzni.) Ny. 5. — Vess bele fiskálist, majd kel az! (A mi rossz, az hamar kel, buján tenyészik.) Ny. 5.

Fitty. A nagymógul csak fitty előtte. D. — Előtte a biró is csak fitty. D. — Fittyet hány. (Fel sem veszi, nem gondol vele.) E. — Fittyet hány az orra alá. (Boszantja.) E. — Kölykét oltalmazó oroszlán hozzá képest fitty. D. — Mit nekem, fitty nekem, ha kapálok, lesz nekem. Ny. 2. — Neki a biró is csak fitty. E. — Szür alatt fittyet hány. (Fenyegetődzik, mikor senki sem hallja.) E. — Szür alatt hányja a fittyet. D.

Fityeg. Fityeg annak, akinek van. E. — Fityeg mint a palóc szent a pecsétnyomón. (A palóc a pecsétnyomón egy szentet életnagyságban akart metszeni, ugy, hogy a mi nem fér rá, az le is fityeghet róla.) E. — Fityeg mint a palóc pecsétnyomón a szent. (Helyesebb alaku.) ME. — Lityeg-fityeg, mint vén csákó a süvegen. E. — Hogy lityeg a fityeg? ME. — Ott fityeg, a hol van. ME. — Zsidó asszonyon mindig fityeg valami. D.

Fityinget sem ér. S. — Nem adnék érte egy fityinget. ME.

Fitymál. Fitymálják, mint a juhturót a piacon. Ny. 5.

Fizet. A jóért gonoszszal fizetnek. KV. — A ki táncol, az fizet. E. — A magyar hamar aláir, lassan fizet. E. — A rosszért is jóval fizet. D. — A székely pokolba is elmegyen, csak fizessenek neki. Decsi János. — Az étel szagáért pénzhanggal fizetnek. K. — Azt sem bánja, ha életével fizeti. D. — Adós fizess. E. — Adós fizess, beteg nyögj. E. — Adós fizess, ne nevess, ez a fekete leves. Ny. 5. — Akkor fizet, mikor a bibic fára száll. S. — Alkudj cigányosan, fizess becsületesen. S. —

Bőrével fizet. E. — Bőrével fizet, kinek pénze nincs. D. — Budai mértékkel fizet. (Van pesti mérő, pozsonyi mérő, budai nincs. Hazudik.) K. — Budai vékával fizet. (U. a.) D. — Busulással nem fizetsz adósságot. E. — Csak azért hal meg délelőtt, hogy az ebédet se fizesse. (Fukar.) D. — Drága a hegedüszó, mert az ember fizeti is, járja is. (A táncot.) Ny. 6. — Érdemlés után fizet az isten. B. — Faráyal fizet. E. — Farával fizette a bért. D. — Fánton-fánttal fizetnek. (Hasonlót hasonlóval.) Pázmán. — Fizess Dóczi, ha van, a láda fiából. Ny. 6. — Fizess mint a köles. (Böven.) Ny. 13. — Fizettem a sintérnek, hogy nem viszek dögöt. (Ne támaszkodjál rám.) Ny. 12. — Fogadatlan prókátornak tudod mivel fizetnek? Sz. — Fösvény duplán költ, rest duplán fárad. M. — Fuss vagy fizess. E. — Ha még egyszer találkozunk, áldomást fizetsz. S. — Ha valaki megszakad az uraság dolgán, olyat bőrharanggal fizetnek ki Budán. (Fing.) D. — Hasonlót hasonlóval fizetnek. (Német.) S. — Háladatlansággal fizet a világ. D. — Hátára fizették a bért. D. — Igy fizet a világ: sokat igér, keveset ád. S. — Igyál vizet s nem fizetsz. ME. — Igyunk szép szó; ha fizetünk, nem jó. S. — Isten fizessével fizet. S. — Isten is munkára fizet. M. KV. — Isten hosszutürö, de végre büntető és fizető. KV. — Kezes fizess. ME. — Kezes fizess vagy ügess. D. — Könnyen igérő, nehezen fizető. KV. — Megfizet a nagyharang. (Soha senki sem fizeti meg.) D. — Megfizet az öreg harang. E. — Megfizetem, ha lelek a lyukas hidon. (Soha.) E. — Munkára szoktak fizetni. KV. — Ne fizess, ha nem ittál. D. — Nem fizetnek vámot a beszédről. ME. — Nincs drágább a hegedüszónál! el is fárad az ember, meg is fizet érte. (L. fent.) E. — Pénzzel, nem busulással fizetik az adósságot. B. — Réven, vámon nem fizet. (Kiváltságos ember, nemes ember.) E. — Róka bőrével fizet. (A ravasz meglakol.) Ny. 6. — Sarkalással szokott adós jól fizetni. KV. — Sarkalással szokott a szegény fizetni. S. — Sok esztendei bú-gond sem fizethet ki egy pénzárnyi adósságot. D. — Szóért pácával fizet. D.

Fizetés. Agg ebnek, vén szolgának egy a fizetése. B. — Busuljak vagy örvendjek, egy a fizetés. D. — Elfelejtésnek, nem tudásnak egy a fizetése. K. — Fogadatlan prókátornak mi a fizetése? E. — Fogadatlan prókátornak ebszar a fizetése. ME. — Gyüttment embernek az a fizetése, mi a sárdi föstőé. Ny. 6. — Ki madarat tart, ganéj a fizetése. D. — Ki ördögnek szolgál, kín a fizetése. E. — Minek búsulni, egy a fizetés. S. — Szolgának étele első fizetése. E. — Szökött szolgának bot a fizetése. D. — Szökött szolgának nincsen bére, bot a fizetése. E. — Vén szolgának, vén kutyának egy a fizetése. D. — Vén kutyának, agg szolgának egy a fizetése. S.

Flaszter. Feszit, mint a falusi kutya a flaszteron. Ny. 22.

Flótás. Szerencsétlen flótás. E.

Fodor. Akár fodor, akár menta, elég, hogy banyavirág. (Fodormenta banyák orvossága.) E. — Fodor a haja, sík a szája. (Fodros haju hamis, hazug.) Cz.

Fodros. Utcán fodros, háznál rongyos. S. — Utcán fodros, otthon rongyos. E.

Fog. A harist az ő maga szaván fogják. M. — A mely ebet bottal hajtanak a nyul után, nem fogja az meg. M. — A mely ebet bottal kell hajtani, nem fog az nyulat. B. — A mely ebet bottal üznek a nyul után, nehezen fogja meg. KV. — A mint szokta, ugy fogta. D. — A mint veted a hálót, ugy fogsz. D. — A mint veted a pöndölhálót, ugy fogod a keszeget. D. — A mit tövén kellene fogni, hegyén

fogod. E. — A rókán rókát kell fogni. (A ravaszon ravaszsággal kell kifogni.) KV. — A röst lovon nem fog a szó. D. — A varjun varjut fogni. KV. — Alamuszi macska egeret fog. E. — Alvó róka nem fog csirkét. S. — Az okos nem fogja mindig a könnyebb végét. D. — Bagolyt akart fogni, elszalasztotta a sólymot. B. — Cinkét fog a feje. (Tökfejü.) D. — Csizmadiát fogott. (Megjárta.) E. — Csengős macska nem fog egeret. S. — Dobbal nem fogsz verebet. Ny. 8. — Ebet fogott. (Megjárt.) D. — Ecettel nem fogunk legyet. Ny. 2. — El sem fogtad, már melleztéd. (A madarat kopasztod, melyet még el sem fogtál.) E. — Én fogom az aranyhalat. E. — Farkast fogtam. (Veszélybe jutottam.) KV. — Fogd meg az orrod. D. — Fogtam törököt, de nem ereszt el. S. — Fülét sem fogják a dolognak. (A könnyü részét sem értik.) Pázmán. — Ha a gyerek lependéket fog, nem adná egy süveg ördögért. D. — Ha ebül megy az ember halászni, békát fog. Ny. 5. — Ha szakács vagy, kanalat fogj, oltárhoz ne nyulj. D. — Ha ujjat nyujtanak, ne fogj egész kezet. D. — Hajdut fogott. (A bünös kézre került. A cigány a vásárban lopott, a hajdu nyakán csipte és vitte. A cigány arra a kérdésre, mit csinál, azt felelte: hajdut fogtam.) E. — Háló előtt halász nem fogja csukáját. (Ha nincs hálója, nem fog csukát.) K. — Hogy nagy halat foghasson, nagy vizbe veti hálóját. Pázmán. — Kanál mézzel több legyet foghatni, mint egy hordó ecettel. S. — Kézzel hozzá, ha a kés nem fogja. S. — Ki csíkot akar fogni, rakja ki a varsát. E. — Ki két nyul után szalad, egyet sem fog. (Német.) S. — Ki mint szokja, ugy fogja. E. — Ki ölébe sokat fog, keveset szorit. D. — A ki sokat markol, keveset fog. ME. — Kin nem fog a szó, bottal neki. S. — Kis gilisztával nagy halat foghatni. S. — Kutyát fogott. (Megjárt.) Sz. — Lágyan fogja. E. — Másnak akarsz patkányt fogni, magadnak egeret sem foghatsz. KV. — Meg sem fogtad és már mellezed. (L. fent.) Sz. — Még meg sem fogta és már is mellyezi. Decsi János. — Mindennek a könnyebb végét fogja. S. — Mindig vadászó, semmit sem fogó. KV. — Nagy halat fogott. Pázmán. — Ne fogd háló előtt a csukát. (L. f.) D. — Nem azé a nyul, a ki a bokorból kiugratja, hanem aki elfogja. D. — Nem fogja az okos hahotával a madarat. D. — Nesze semmi, fogd meg jól. E. — Ott fogja, a hol kell. E. — Ölben vitt eb nyulat nem fog. Bsz. — Ördögöt fogott, azt is füleset. (Nagyon megjárt.) D. — Ördögöt fog, annak is két szarva leszen. Ny. 24. — Ördögöt fogott, azt is jó füleset. D. — Ördögöt fogott. (Megjárt.) E. — Rák nem fog nyulat. E. — Rókán rókát kell fogni. (L. fent.) E. — Sok jó fogja az eke szarvát. D. — Szamarat ló mellé ne fogj. D. — Szaván fogták. S. — Szaván fogják a harist. Sz. — Szegény fog madarat, de gazdag eszi meg. ML. — Törököt fogott. D. — Törököt fogtam, de visz. E. — Vargát fogott. (Megjárt.) E. — Varjun varjut fogni. KV. — Vékonyan fog pennája, tán már soknak irt alája. (Sokat szerelmeskedett.) Np. — Viznek öregében fogják a nagy halat. (A nagy vizben.) D.

Fog. A fog is végtére elkopik. D. — A hol sürü a pép, ritka a fog. (A hól sok pépet főznek.) D. — A ki zabál, maga fogával ás magának sírt. D. — Ami elmult, arra minek vásik fogad. E. — Acél pennának is elkopik a foga. D. — Ádál isten fogat, adj kenyeret hozzá. D. — Ajándék csikónak nem nézik a fogát. S. — Ajándék lónak fogát ne nézd. D. — Ajándék lónak nem kell csikó fogát nézni. ME. — Ajándék marhának nem kell fogát nézni. KV. — Ajándék marhának nincs odva fogának. D. — Azt sem

tudja, hány foga van. Pázmán. — Akkor higyj a parasztnak, mikor szőrt látsz a fogán. S. — Apánk evett almát, a mi fogunk vásik. E. — Apák ettek egrest, fiak foga vásik. ME. — Apánk evett almát, a mi fogunk zsibbad. D. — Ádám evett almát, a mi fogunk vásik. ME. — Árendába adta fogait. (Kihullottak.) D. — Bele harapna, de nincs foga. ME. — Beletörött a foga. D. — Belevásott foga. D. — Csak a fogát vájja. (Piszkálja; nem dolgozik, csak eszik.) E. — Csak kopasz fogát mutatja. (Üres fenyegetés.) D. — Csikorgatja fogait. D. — Csirke husra fáj a foga. (Fiatal leánykára.) S. — Eb is venne hust fogára, csak ha pénze volna. B. — Ebben ugyan nem kopik a fogad. S. — Egy luddal lyukas fogát sem tölti be. D. — Egyenkint vereti ki a zápfogakat. (Kegyetlen.) D. — Egyért kettőt huztak a fogban. D. — Elhányta már csikófogát. (Már nem fiatal.) E. — Elkopott a foga. (Vén.) D. — Ember a fogával ás magának vermet. (Torkossággal.) ML. — Erős a foga, ez ám a koncrágó. D. — Farkas fog is végre aranyat simit. — (Aranynyal a kegyetlen is megszeliditható.) D. — Farkas fogra kelt. (Vége, elpusztult.) K. — Fáj rá a foga. (Kivánja.) E. — Fáj rá a foga, mint a kávási kutyának az árpa gánicára. Ny. 2. — Feni rá a fogát. S. — Fél fogamra is kevés. E. — Fél fogamra sem elég. S. — Foga közt hozott. (Kevés vagy semmi a mit hozott.) E. — Foga van a napnak. (Erősen süt már.) S. — Fogam van rá. (Haragszom rá.) E. — Fogat fogért. E. — Szemet szemért, fogat fogért. ME. — Fogait vájja, nincs egyéb dolga. D. — Fogához veri a krajcárt. (Fösvény.) Ny. 7. — Fogához ver minden garast, mig kiadja. Ny. 3. — Fogához veri a pénzt, mig kiadja. S. — Fogcsikorgatásban foga is elkopott. D. — Fogra került, jól összemardosták. D. — Gyomra fáj a betegnek, s fogait huzza. B. — Harapna a szelindek, ha foga volna. D. — Hiába feni rá a fogát. E. — Kegyelemkenyérhez kevés fog is elég. S. — Két fog, két ajak zárta be a nyelvet, mégis kiszökhetik rajtok. D. — Kifingotta fogát a bába. (Ha a gyermek első fogai hullanak.) E. — Ki-kimutatja foga fehérét a cigány. (Elárulja hamisságát.) D. — Kimutatta foga fehérét. D. — Kinek foga fáj, tartsa rajta a nyelvét. D. — Kiolvassa fogaidat a béka. (Ne tátsd a szádat, kihullanak fogaid.) E. — Kiszelelték a fogát. D. — Könnyen beszél, kinek fog van a szájában. Ny. 6. — Könnyen beszél, tele van a szája foggal. Ny. 1. — Köszörüli a fogát. S. — Lajtorjának (létrának) nem egy-két foga van. S. — Lyukas fogba is kevés. D. — Maga fogával ássa magának a sirt. (Torkos.) D. — Már minálunk csuda esett, a csikónak lófoga lett. (Gúnyosan: korán akar okosnak látszani.) E. — Más fogával rág. D. — Megolvasta fogát a béka. (L. f.) D. — Megrágja, ha foga beletörik is. D. — Mérgesen feni a fogát. D. — Minden kis pénzt fogához kocogtat. (Fukar.) E. — Minden krajcárt fogához ver. (U. a.) S. — Mintha fogát huznák. S. — Mitől fehér a cigány foga. E. — Nehéz a vén fognak koncba harapni. D. — Nem fáj foga többé. (Meghalt.) E. — Nem fáj már akkor fogam. D. — Nem fájlalja már a fogát. D. — Nem fér a fogára. (Nem tudja felejteni) Pázmán. — Nem kopik benne a foga. D. — Nem való az a te fogadra. (Nem neked való.) E. — Nem vásik benne a foga. D. – Nem vonta ki fogát ennek a bizonyságnak. (Nem cáfolta meg.) K. — Olyat beszélsz, hogy még az eb sem venné fogára. KV. — Orrod előtt van, ráfenheted fogad. D. — Ott hagyta a fogát. (Ott veszett.) Sz. — Polcra tette fogát. (Kiesett; nem ehetik vele.) Ny. 5. — Redves mint a vén fog. D. — Régen elkoptatta fiatal

fogait. D. — Ritka fogu. (Hazug.) D. — Ritka fog ritkán mond igazat. D. — Ritka mint a vénasszony foga. D. — Róka is addig jár az ólba, mig ott hagyja fogát. S. — Se foga, se agyara. D. — Se ize, se foga. D. — Semmi se fér fogára. (Kevély.) D. — Sokat szürt a foga közt. D. (Részeg.) — Som mag az, nem fog alá való. (Kemény.) D. — Szája nagy, de éles foga nincs. D. — Szegénységet, betegséget, fogfájást nehéz eltitkolni. S. — Szivja tőle a fogát. (Fél tőle.) Ny. 2. — Tepszi turós lepény lyukas fogát tölti. (Kevés neki; telhetetlen.) D. — Torkába verték fogát. D. — Törd ki fogad, feküdj a bölcsőbe. (Rosszabb a kis gyermeknél.) E. — Ugy fázik, hogy a foga is vacog bele. D. — Vacog a foga. (Fázik.) E. — Vásik rá a foga. S. — Verd ki fogát, belefektetheted a bölcsőbe. (Rosszabb a kis gyermeknél.) D. — Vicsoritja fogát, mint a mérges kutya. D.

Fogad. A mit lovon fogad, gyalog meg nem állja. KV. M. Decsi János. — Fejembe fogadok. E. — Hinni vagy fogadni. E. — Tárt karokkal fogadják. ME. — Ugy fogadd, amint köszönnek. D.

Fogadás. Ember fogad fogadást, eb a ki megállja. D. — Ember fogad fogadást, agg eb ki megállja. KV. — Ember teszen fogadást, eb a ki megállja. (Bocskai István ezen mondással birta rá a hajdukat, hogy a császárnak tett hüségeskütt megszegjék. Istvánfi 33. K.) Sz. — Jámbor fogad fogadást, agg eb ki megállja. KV. — Megálmodta, hogy fogadását megtartja. (Nem szokta megtartani fogadását.) D. — Megforditja fogadását, valamint a zsákot. Bsz. — Pénzzel jár a fogadás. E. — Székely fogadás. (Megbizhatlan.) Sz.

Fogadj isten. A milyen az »adjon isten«, olyan a »fogadj isten«. ME. — Minemü az »adjon isten«, olyan a »fogadj isten«. E. — Milyen a »jó nap«, olyan a »fogadj isten«. E. — A szép »isten áldja meg«-nek szép a »fogadj isten«-e is. D.

Fogadatlan prókátor. D. — Fogadatlan prókátornak tudod mivel fizetnek? Sz. — Fogadatlan prókátornak mi a fizetése? E. — Fogadatlan prókátornak ebszar a fizetése. E.

Fogadott. A fogadott ló megröviditi a mértföldet. (Kiméletlenül hajtják.) KV. — Fogadott lónak rövidebb a mértföld. E.

Fogadkozik. A ki legjobban fogadkozik, az a leghamisabb. Ny. 4.

Fogadó. Templomban, fogadóban másoktól végy példát. E.

Fogamzik. Könnyen fogamzik az egészséges mag. D.

Foganatos könyörgés. (Az, melyet ajándékkal megtoldanak.) KV.

Fogant. Ebanyában fogantatott. D.— Fogantatására nézve poroszló. D.

Fogas. Farkasfogas arany. (Jó arany; a Báthoriak aranyain három farkasfog volt.) Sz. — Fogas bizonyság. (Erős.) E. — Fogas irás. (Rágalmazó.) KV. — Fogas verőfény. (Szurós napsugár.) K. — Fogas ebnek való a koncrágás. D. — Fogas ebnek való a csontrágás. KV. — Fogasnak, ebnek való a csontrágás. M. — Fogasra akadt. (Felakasztották.) D.

Fogat. Madarat is fogathatnál vele. Decsi János.

Fogatlan gereblye. (Vén asszony.) D. — Fogatlan harap a koncba. E. — Fogatlan, mégis marni akar. D.

Fogás. Minden botnak van fogása. D. — Nagyon alant jár a fogással. (Könnyen felismerhető ravaszkodó szándéka.) D. — Ritka puska fogás nélkül. D. — Rossz puska, kinek fogása nincs. E. — Rossz puska, melynek nincs fogása. D. — Sirás, asszonyi fogás. D. — Sirás-rivás, asszonyi fogás. ME.

Fogcsikorgatás. Fogcsikorgatásban foga is elkopott. D.

Fogvicsoritás. A kutyában a fogvicsoritás is nevetés. D.

Foghegy. Foghegyen vette. (Nem igen kedvesen.) E. — Foghegyről beszél. (Kelletlenül beszél az emberrel.) E.

Fogdos. Az ökröt szarván, a lovat nyakán fogdossák. D. — Sas legyet nem fogdos. D. — Soká fogdossák a kanalat. (Nagy vendégség.) Ny. 8.

Fogház. Gyilkos vezeti a tolvajt a fogházba. K.

Foghagyma. Ha pecsenyéd lehet, ne egyél foghagymát. KV. — Jobb a foghagymát sülttel enni, mint magát. D. — Különös, mint a foghagyma mártás. Ny. 2. — Orrod attól, — foghagymás. (Félre attól.) E.

Foglalatoskodik. Ki sokban foglalatoskodik, keveset hajt végre. D.

Fogó. Bús, mint a fogóba esett egér. D. — Örül, mint a fogóba esett egér. D. — Fogd a fogót, hogy a kezed meg ne égesd. ME. — Fogóval sem huznád ki belőle a feleletet. B. — Fogóval kell tőle kicsikarni a szót. S. — Kovács is azért tartja a fogót, hogy kezét meg ne égesse. D.

Fogta. (Fogása.) A mely ebet a nyul után bottal kell hajtani, a fene eszik annak fogtából. Ny. 3. — A mely ebet bottal hajtanak a nyul után, eb eszik annak fogtából. E.

Fogy. Fogyunk mint a kasza fénye. Ny. 22. — A hold hol nő, hol fogy, hol megszarvasodik, nehezen lehetne rá köntöst szabni. D. — Az élet, pénz, szalonna fogyton fogy. Bsz. — Azé fogy, kinek van. Ny. 5. — Bor és pénz, tartva tart, költve fogy. D. — Annyi dolga van, mint Kunnénak, sohse teszi, még se fogy. Ny. 4. — Eb adogasson, hogy fogyogasson. (Ha nem adok, nem fogy.) Ny. 23. — Elfogy a vagyon, ha hozzá nem keresnek. ME. — Fogy mint a gyertya. S. — Fogy mint a holdvilág. S. — Fogyva nézik a napot. E. — Fontonként fogy az erő, de lassanként jő vissza. B. — Fontonkint fogy az erő, latszámra jő vissza. (Német.) E. — Ha megfogy is a hold, megmarad neve. (Derék ember, ha népszerűségét veszti is, derék ember marad.) D. — Meggyujtott gyertyát nem kell csodálni, ha fogy. ML. — Mikor legszebben ég a fáklya, akkor legjobban fogy. D. — Nincs oly kút, mely ki ne fogyna, ha mindig huzzák. S. — Nincs oly sok, hogy el ne fogyjon, ha nem kimélik. S. — Olyan az élet, mint a hold, néha tellik, néha fogy. KV. — Olyan a lyuk, ha hozzáadsz fogy, ha elveszesz nő. E. — Ott fogy, a hol van. ME.

Fogyatkozás. Fogyatkozásában, nem teljes voltában, nézik a napot. D. — Hol sok a parancsolat, sok a fogyatkozás. D. — Meg ne vesd barátodat kis fogyatkozásért. KV. — Nap fogyatkozását paraszt is észreveheti. E. — Senki sincsen fogyatkozás nélkül. KV.

Fogyatkozik. A nap is, hold is fogyatkozik. D. — A napot akkor nézik legjobban, mikor fogyatkozik. E.

Fogytán van az esze, mint az ecetes bor. D. — Nincs még fogytán aranya. D.

Fohászkodik. A mint fohászkodol, ugy üdvözülsz. D. — Fohászkodik, mint anyámasszony szüretkor. Ny. 23. — Fohászkodik mint a kárvallott cigány. D. — Fohászkodik, mint a kereketört kocsis. D. — Neki fohászkodik. E.

Fojt. Magad nyakára a kötelet ne fojtsd. D. — Ne vágj eret, ha nem fojt. D. — Nem fojtja az okos maga torkára a kötelet. D. — Nyakára fojtották a kötelet. D. — Nyakára fojtották a pótrást. (Kötelet.) D.

Fojtós mint az éretlen gyümölcs. D. — Fojtós mint a nyakkötél. D. — Fojtós mint a pányva. D. — Fojtós mint a torokfájás. D. — Fojtós mint a vadalma. D.

Fok. Éles mint a beretvafok. D. — Olyan éles mint a kés foka. B. — Keresztül dughatod a tü fokán. D. — Minden dolognak megvan a maga

oka-foka. S. — Nem élével a késnek, hanem fokával nyuzza az embert. D. — Se oka, se foka. D. — Vesztett fejszének foka. KV.

Fokos. Nádszál akar a fokossal kikelni. D. — Okos mint a tavalyi fokos. (Ostoba.) Ny. 8.

Foly. A kedves napok leghamarabb folynak. D. — A nagy folyóvizek csendességgel folynak. D. — Akkor még a Tisza felfelé folyt. D. — Akkor még a Tisza is másfelé folyt. D. — Egy csepp magyar vér sem foly erében. D. — Foly az orra vére. S. — Foly mint a kerekes tóba a viz. (Mindenfelül gyarapszik.) Ny. 3. — Folyik nyála utána. D. — Könnyen folyik a viz lefelé. D. — Könnyü a viz folytában úszni. D. — Lassan foly a Tisza, boldog a ki issza. Np. — Még akkor a Maros se folyt a Tiszába. (Réges-régen volt.) D. — Mintha orra vére folyna. D. — Oly vékonyan foly, mint a cérnaszál. D. — Sok viz foly még addig le a Dunán. Sz. — Orrán-száján folyt a vér. D.

Folyat mint a tehén. (Párzani akar.) D.

Folyó. A hajó magától is lemegyen a folyón. D. — A legnagyobb folyónak is kicsiny a feje. D. — A legnagyobb folyónak is kicsiny a kutfeje. D. — A nagy folyóvizek csendességgel folynak D. — Cseppből lesz a folyó. S. — Folyóviz vezet a tengerre. E. — Folyóviz vezeti az embert a tengerre. D. — Kis folyókból erednek a nagy vizek. D. — Minden folyó végre a tengerbe ömlik. D. — Neki esik a folyó derekának. (Erős.) D. — Ritka folyó hal nélkül. D.

Folytat. Ki mibe belekezdett, folytassa. ME. — Kiki maga mesterségét folytassa. ME.

Folt. (Fót.) A napnak is van foltja. E. — A rossz ing sok fótot elemészt. D. — Annyi benne a hazugság, mint koldus köpönyegen a fót. D. — Becsüld meg a fótot, hasznát veheted. D. — Drágább a folt a ruhánál. (Kis értékü dologra sokat költ.) E. — Fót a fótot éri. D. — Fót hátán fót. D. — Fót nem ruha. D. — Fót tartja a ruhát. Ny. 6. — Fóttal állja a ruha. (Fótozva tartós a ruha.) E. — Fóttal tartós a ruha. D. — Foltjáról is megismerik a zsákot. D. — Jó a zsákon a folt. Ny. 8. — Jobb a folt mint a lyuk. E. — Juhász bundára bársony folt. E. — Kék nadrágra vörös folt. S. — Kitellik a maga foltjából. (Önmaga is segithet magán, nem szorul másra.) E. — Kutyagyomornak pacal a foltja. D. — Megszokta, mint rongyos köpönyeg a foltot. D. — Megtalálta zsák a foltját. KV. — Megtalálta zsák a foltját, ecetes kanta dugóját. Ny. 2. — Milyen a zsák, olyan a folt. S. — Minö a vászon, olyan foltja kerül. E. — Minden zsák megtalálja a maga foltját. ME. — Nehéz megbecsülni a foltot. D. — Nem minden folt illik minden ruhára. E. — Rátalált a zsák a foltjára. Sz. — Ritka zsák folt nélkül. D. — Sok folt kell a rossz zsákra. D. — Sok folttal tartós a ruha. D. — Szebb a csunya folt, mint a szép lyuk. Ny. 8. — Szent a szabó neve, kinél folt nem marad. E. — Tudja az, hová kell vetni a foltot. (Tudja hol a hiba.) Ny. 4. — Ugy illik rá, mint folt a zsákra. Ny. 8. — Vörös nadrágra kék foltot varrtak. D. — Zsák meglelte foltját. M. — Zsák meglelte foltját, ecetes korsó dugóját. ME. — Zsák meglelte foltját, olajos kanta dugóját. E.

Foltos száju. (Hazug.) D. — Jó a bor meg a foltos nadrág. E. — Jó a bor, meleg a foltos nadrág. Cz. — Jobb a foltos, mint a lyukas zsák. D. — Jobb a foltos, mint a rongyos. ME. — Jobb a foltos, mint a rongyos zsák. ME. — Jobb a foltos, mint a semmi ruha. D. — Lyukas kályhát mennél tovább sározzák, annál foltosabb. Cz. — Nem volt nekem még

ilyen foltos berhém. KV. (Még igy nem jártam meg.) — Nem volt még nekem ilyen foltos gatyám. (U. a.) M. — Rossz gazdának foltos a nadrágja. S. — Sokszor szalmaházban és foltos nadrágban tudós ember lappang. KV. — Sokszor szalmaházban és foltos nadrágban tudós legény lappang. Sz.

Foltosan. Nem mind szegény, a ki foltosan jár. D.

Foltoz. (Foldoz.) Arra jutott, hogy szitáját is süveggel foltozza. D. — Bugyogó foldozója se lehet. Ny. 2. — Foldozza a kukoricát. (Utána vet, a hol kimaradt.) Ny. 1. — Ki sokat foltoz, keveset költ. D. — Veszett dolog, mikor aztán foltozásra kerül a dolog. KV.

Fon. Elég szöszt szereztem neki, csak fonhassa. E. — Fonj cica, fonj, mindjárt haza visznek. Ny. 2. — Fonj szajha, inged lesz. E. — Lesz szösze, csak fonja. E.

Fonal. Az erős fonalból tartós az ing. D. — Csepü fonalon áll az ő hite. (Vékonyan áll, gyenge.) E. — Elejtette a fonalat. E. — Elvesztette a fonalat. E. — Nehéz a kócból szép fonalat fonni. E. — Nehéz más fonalát cserezni. (Másnak kedvére dolgozni.) D. — Pozdorjás kenderből nem lehet jó fonalat csinálni. S. -- Elmetszették fonalát. (Meghalt.) D. — Segg fonja a fonalat, segg szövi a vásznat. (Ki dolgát végezni akarja, otthon üljön.) Ny. 4. — Sok fonálból sodorják össze a vastag kötelet. D. — Sok nyustos fonál kell egy hosszu vég vászonra. D. — Száz fonalu kötél el nem szakad. D. — Vasárnap font fonal nem sokáig tart. S. — Vasárnap font fonal péntekig meg nem áll. Sz. — Vasárnap font fonál sokáig meg nem áll. KV.

Fonatlan. Megvan mint a csepü fonatlan. Ny. 5. — Mint a szösz fonatlan. (Rendetlen a dolga.) E. — Ugy van mint szösz fonatlan. S.

Fonás. Isten nevében, fonásért. (Ajándék, melyért sokat kelle dolgozni.) B. — Jaj de könnyü a fonás, nehéz a várakozás. Ny. 2. — Három nem jó, ha sokat hever: kereskedőnek a ponyvája, fonónak a rokkája, takácsnak a bordája. Ny. 20.

Fonákul forditotta az inget. (Hazudott.) D.

Fondorló. Minden szó szelének és fondorló hirnek nem jó végére menni. KV.

Font. Azt is tudja, hány bolha megy egy fontra. (Mind szétugranak. Semmit sem tud.) E. — Egyszer veszi fontra, amit százszor nyelvre. D. — Egyszer veti fontra, amit százszor nyelvre. D. — Fontolhatatlan szava mint a levegő. D. — Fontonkint fogy az erő, de lassankint jő vissza. B. — Fontonkint fogy az erő, latszámra jő vissza. (Német.) E. — Fontra ad mindent, mint katona a szénát. D. — Hamis mint a zsidó fontja. S. — Igaz vagy te is, akár a zsidó font. Ny. 5. — Megvagyok mint a zsidó fontja. E. — Megvagyunk mint a zsidó funtja: félig meddig. Ny. 21. — Sok mákszem egy fontra. D — Szelet fontol. (Mér; hiábavalóság.) D.

Fontos. Kemény mint a fontos talp. (Font sulyu.) D. — Kisded bimbóból lesz a fontos körte. E.

Fontolgat. A boszu nem sokat fontolgat. S. — Fontolva haladó. E. — Könnyebb a ló mellett gyalogolni, mint a szavakat fontolni. D.

Fontolás, hallgatás anyja az okosságnak. D.

Fordit. A merre fuj a szél, arra forditja a köpönyeget. D. — Az okos gazda néha a kárt is hasznára forditja. D. — Ajándékkal mindent meg lehet forditani. E. — Arra forditja a köpönyeget, honnan a szél fú. KV. — Arra forditja a palástot, honnét a szél fúj. KV. — Élit lapjára forditja. BSz. — Forditja hitét, mint a kását. D. — Forditsd a bőrt, csizma lesz belőle. D. — Forditsd kabai a zász-

lót. S. — Lapját élire forditja. BSz. — Nehéz a megaggott rosszat jóra forditani. D. — Nehéz a vágásban szekeret forditani. D. — Szél felé forditja a palástot. Sz.

Forditása van minden dolognak. (Rossz oldala.) Ny. 1.

Forditófa. Hozzáláttak a forditó fával. (Megverték, megbüntették.) D.

Fordul. A kár is haszonra fordul. D. — A sikos sarkon hamar fordulhatni. D. — Azóta a nap is más oldalára fordult. B. — Ebéd után egyet fordul, ismét ehetnék. D. — Fordul mint az árnyék. E. — Kicsi a koczka, de nagyot fordul. S. — Ökrök nélkül csak a gönczölszekere fordul. D. — Néha vaktában is szemre fordul a koczka. D. — Sokat fordul a kerék csak egy nap is. D — Talán jobbra fordul a világ. D.

Fordulás. Pál fordulása. E.

Forgat. Forgatja a 32 levelü bibliát. (Kártyát.) S. — Forgatja mint Ványi Benedek a házát. (Változtat rajta; a kamarája hol elül, hol hátul volt.) Ny. 2. — Kezén marad, a ki szurkot forgat. D. — Ki szurkot forgat, megszurkosodik. D. — Nem azé a sült, aki forgatja. D. — Ujjon forgathatni, mint a gyürüt. D.

Forgatás. Pecsenye forgatással nem lehet jóllakni. D.

Forgács. A ki sokat farag, sok forgácsot ejt. KV. — Amint vágod a fát, ugy hull a forgács. D. — Ki mennyit farag, annyi a forgácsa. D. — Ki okosan farag, forgácsol. (Nem vág nagy darabokat.) D. — Kiki lába alá vágja a forgácsot. K. — Kiki maga lába alá vágja a forgácsot. D. — Könnyen megég a száraz forgács. D. — Nagy erdőben sok a forgács. Ny. 2. — Nem esik a forgács vágás nélkül. KV. — Nem hull a forgács vágás nélkül. KV.

Forgás. Állandó mint az ég-forgás. D.

Forgolódik mint macska a forró kása körül. E. — Hol malaczot igérnek, zsákkal forgolódjál. D. — Ne forgolódj mint a varga a nyársban. Ny. 6.

Forgó. Cselt vetett a forgó szerencse. D. — Forgó a szerencse. M. — Szerencse forgandó. F. — Olyan a szerencse mint forgó Velence. KV. — Forgó a szerencse, nincs állandó kincse. Sz. — Olyan a szerencse, nincs állandó kincse. E.

Forgószél. Forog mint a forgószél. D. — Forgószél a fejében. D. — Forgószéllel tele a feje. D. — Könnyü a forgószelet elérni. K.

Forint. Egy pénz ő nála forint. (Szegény.) D. — Jobb a sürü garas a ritka forintnál. S. — Forintja sincs, ezerekről beszél. D. — Jöttünk-mentünk, száz forint; ettünk-ittunk, száz forint, summa 300 forint. (Gúnyos jellemzése a perköltségek felszámitásának.) E. — Ki a krajczárt nem becsüli, a forintot sem érdemli. S. — Ki a garast nem becsüli, a forintot sem érdemli. S. — Ki a krajczárt nem becsüli, a forintot sem érdemli. ME. — Krajczárból lesz a forint. ME. — Ne vedd azt forinton, mit garason vehetsz. D. — Nem adnám száz forintért, hogy semmim sincs. (Ha mást veszteség, égés stb. ér, ezzel vigasztalja magát a vagyontalan, kit, mert semmie sincs, semmi kár nem érhet.) E. — Száz forintos paripa is botlik. E.

Forma. Nincs rajta emberi forma, mint a szent-péteri tehénen. (Nagyon sovány. Őrszent-Péter.) Ny. 2.

Forog. A hátulsó kocsikerék könyyebben forog az első után. D. — Ebül forog malma. D. — Első kerék után forog a másik is. D. — Első kerék után forog a hátulsó is. S. — Forog mint a csík. E. — Forog mint a forgószél. D. — Forog mint a harangozó kutyája. Ny. 9. — Forog mint a karika. D. — Forog mint a kerék. D. — Forog mint macska a

kása körül. D. — Forog mint ürge a madzagon. S. — Ha a kerék jár, forog a malom is. D. — Ha jár a kerék, malom forog. E. — Jól forog malma. (Szerencsés.) D. — Jól megkenték a kereket, forog a kerék. (Nyelv.) D. — Lusta Kati röst Ferkóval, sürög-forog egy korsóval. D. — Merre forog a nap, arra az árnyék is. D. — Sürög-forog. D. — Ugy forog a kerék, ha kenik. E.

Forr. A kis bögre hamar forr, de hamar is apad. D. — Kis csupor hamar forr. D. — Hamarább forr vize, mint a csirkét megfogta. D. — Tettének zsirja torkára forrott. D. — Torkára forrott a huncutság. ME.

Forral. A mint rakod a tüzet, ugy forralod a vizet. D. — A mint rakod tüzed, ugy forralod vized. E. — Ördögöt forral eszében. D.

Forrás. A forrást fel ne zavard. D. — A szent forrásnak égből az eredete. D. — Eliakott a forrásból. (Jóllakott a jóból.) D. — Forrás jobbika száraz időben tetszik ki. E. — Forrásánál legjobb a viz. E. — Ha eredetét néznéd, sok forrást meg kellene utálnod. D. — Ha forrásod vagyon, ne igyál patakból. D. — Ki a forrásból eleget ivott, háttal fordul hozzá. D. — Ki a forrásból eleget ivott, háttal fordul felé. E. — Legjobb a viz forrásában. KV. — Legjobb a viz tulajdon forrásában. D. — Minél messzebb a forrás, annál későbbre ér a tengerre. D. — Örül mint a szomjas szarvas a forrásnak. D. — Sehol nem jobb a viz, mint tulajdon forrásánál. E. — Száraz időben tetszik ki a forrásnak jobbika. D. — Te is azon forrásból buggyantál. D. — Tiszta mint a forrás. E.

Forró. Alája öntötték a forrót. (Vesztét okozták.) BSz. — Forgolódik mint a macska a forró kása körül. E. — Hamar felfortyan, mint a forró kása. D. — Kerüli a forrót. S. — Kerülgeti, mint a macska a forró kását. ME. — Ki ellenséggel cimborál, forrót öntenek alája, ha eszén nem jár. Cz. — Megégette a forró kása a száját. D.

Forspont. Kutya forsponton jár. (Gyalog.) S.

Fortély üz minden mesterséget. D. — Hol karddal nem lehet, fortélylyal neki. E. — Székely fortély. Decsi János. — Fortélyos lónak jó kantár kell. Ny 1.

Foszt. A mezitelent nem lehet kifosztani. D.

Fóti. Csak ugy ne fütyüljenek rád, mint a fóti parasztra. Ny. 1. — Nevet mint a fóti paraszt. Ny. 5.

Fő. (L. fej.) A főt be nem töri a szó. D. — Agyba-főbe. E. — Agyba-főbe a szökevény katonát. D. — Behorpasztották a föt. D. — Egy a velő a fővel. D. — Ez főbenjáró dolog. D. — Főtől árad a viz. M. — Fővel jött a világra, fejetlenül ment ki. S. — Ha fő vagy, ne kivánj láb lenni. D. — Ha láb vagy, ne kivánj fő lenni. D. — Lábbal föl, fővel alá. KV. — Nem mind fő, ami bő. D. — Nyakra-főre. ME. — Nyakra-főre ne tekints. D. — Sok fő, sok értelem. E. — Sok fő sokat főz. D. — Szamár fő. D. — Szemre-főre. (Külsőre nézve.) E. — Szemre-főre nézz. (Tiszteld, kit tisztelet illet.) Ny. 2.

Fő. Az ő fejéből főtt az ki. D. — Akár mindennap főttet egyen. (Jó modú; a szegény nép ritkán eszik főttet.) D. — Duna pontya, Tisza kecsegéje, Ipoly csukája legjobb böjt, ha szerémi borban főtt. Cz. — Fedő tudja, mi fő a fazékban. Ny. 4. — Főtt tojásból nem sok csirke kel. E. — Későre fő a jó velős leves. D. — Későbbre fő a kemény mint a lágy tojás. D. — Magam fazekában főtt. (Tudom, saját házamban történt.) E. — Nem főtt tojásból kel ki a csirke. D. — Nincs széppel főtt, hanem jóval főtt káposzta. Ny. 6. — Ráakadtam a főttjére. (A javára; a mi már ehető.) E. — Sülve, főve együtt vannak. (Mindig.) S. — Tudja kinek mi fő fazekában. E. — Tyúk fő a fazékban. (Jómodú ház.) E. — Vörös mint a főtt rák. D.

Főbiró prédikált temetésén. (Halálra itélték; biró hirdeti az itéletet.) E.

Födél. (L. fedél.) Födelem, kebelem nem kigyónak való. B. — Se födele, se háza. D. — Tüz van a ház födelén. (Ég a ház.) D.

Fölséges mint a rókusi kántornak a fagyos keleráb. (L. fagyos.) Ny. 1.

Föld. A búsulás még a nagy elmét is földhöz veri. B. — A föld anya, a viz mostoha. D. — A föld is kiokádja gyomrából az elrejtett dolgokat. B. — A föld is öregszik. E. — A föld munka után is ha terem, ha nem. E. — A földet a gazda lábanyoma hizlalja. Ny. 2. — A földben se mer eleget enni a béka. D. — A holtnak mindig van elegendö földje, az élönek soha sincs. D. — A ki sokfelé kap, két szék között a földön marad. KV. — A mely földet nem szántanak, azon gazt aratnak. KV. — Akkor még az angyalok a földön jártak. (Régen volt.) Ny. 6. — Akkor még a farkas is a földön járt. (Tréfásan: talpán jár.) E. — Annyi a földje, hogy keresztül ugorhatja. D. — Annyira van egymástól, mint az ég a földtől. B. — Az aranyat is a földböl ássák. S. — Bátorságosabb földön mint vizen járni. KV. — Csak azért is a föld forog. ME. — Eget-földet igér. S. — Egy nap el nem szállja földjét a kánya. (Gazdag.) D. — Egye meg a föld. D. — Együtt szántják a földet. D. — Elhál a mezitelen földön is. D. — Eltart a föld, csak legyen a ki müvelje. D. — Eltart a föld, csak legyen mit enni. K. — Erövel nem bujhatom a földbe. E. — Ég a földhöz. (Össze sem hasonlíthatók.) E. — Ég-föld között van. (Felakasztották.) D. — Ég nyelte-e el vagy a föld, nem tudni. D. — Ég nyelte, föld nyelte: elveszett. E. — Élőnek nincsen, a holtnak van földje. (Elegendö földje.) E. — Fekete földben terem a jó buza. KV. — Fekete földben terem a szép buza. D. — Föld-csupor, fa-kanál. (Összeillö szegény házaspár.) BSz. — Földcsuporhoz fakalán. B. — Földfazékhoz fakalán. E. — Földterhe. D. — Föld is kiokádja a titkolt dolgokat. D. — Földbe ásta pénzét. D. — Földbe ütötte orrát. E. — Földet eszik, mint a béka. E. — Földhöz ragadt szegény. S. — Földjét a nyúl trágyázza. (Müveletlen.) Ny. 20. — Földnek se mondd. (Tartsd titokban.) E. — Földön lába, égen feje. (Gögös.) D. — Ha az égre nézesz, rútnak tetszik a föld. D. — Ha lehetne, földre se hágna. KV. — Halomra földet nem kell hordani. (Gazdagot nem kell gazdagitani.) Ny. 3. — Hányja a földet mint a bika. D. — Hideg mint a föld. E. — Inog alatta a föld. S. — Isten földjén lakik. (Szegény.) D. — Isten örizzen házas szolgától, jármas bivalytól, út melletti földtöl, paplány feleségtől. Ny. 4. — Jobb földben jobb buza terem. D. — Kerüld a bikát, mikor hányja a földet. B. — Két szék között földön maradt. Pázmán. — Két szék között a földön marad, a ki sokfelé kap. M. — Két szék között földre esett. S. — Ki a földön ül, nem nagyot esik. (Szegény ember nem bukhat nagyot.) E. — Kinek mesze nincs, fehér földdel meszel. D. — Könnyü a föld alatt a meleget türni. D. — Maga fejére hányja a földet. B. — Még a földben vagyon, nem használ az arany. D. — Minden mulandó a földön. S. — Mint a béka a földben sem mer eleget enni. D. — Nehéz a földröl a fára ugrani. D. — Neki is elég lesz egy kapa föld. (Ha majd eltemetik.) S. — Nem éri lába a földet. D. — Nem éri talpa a földet. D. — Nem földje ö a tiszta buzának. E. — Nem használ az arany, mig a föld gyomrában hever. K. — Nem méltó a tolvaj, hogy a földön járjon. (Hanem hogy felakasszák.) D. — Nem mind tiszta, ami a jámbor földjén terem. D. — Nem mind tiszta buza, mi az ö földjén terem. E. — Nem minden föld terem meg mindent. D. — Nem minden föld termi az észt. D.

— Nem tudni az ég emelte-e fel, vagy a föld nyelte el. D. — Nemes volt, de elhordták a fazekasok a földjét. M. — Nincs a papnak földön jussa. (Papnak a lelkiekkel kell gondolnia.) E. — Nyeljen el a föld, ha nem igaz. S. — Nyugodt föld jobban termi a buzát. D. — Nyugodt földnek szép termése. E. — Oly távol esik, mint ég a földtől. D. — Orrával turja a földet, mégis szegény marad. S. — Ő is megéri (beéri) három sing földdel. (Ha eltemetik.) E. — Örül a száraz föld, ha a terhes felhőt látja. D. — Parlag Péter meg Paré Pál dolgozza a földjét. (Müveletlen.) Ny. 3.— Se jobbágya, se földje, mégis szabados. D. — Sok láb nyomja addig a földet, mig útnak nevezik. D. — Sok trágyát kiván a sovány föld. D. — Sokszor az orrával turkálja a földet. (Részeg.) D. — Szántatlan földet pörje bir. E. — Szántatlan földön gazt aratnak. Ny. 19. — Szántatlan földön gaz terem. E. — Szegény száraz földön is elalszik. D. — Szótalan mint a föld. E. — Szüz mint csizmám talpa a földtől. (Nem szüz.) Ny. 6. — Talpalatnyi földje sincs. D. — Tapossa körülötte a földet. (Udvarol.) E. — Tört, mart, munkált föld jól terem. Ny. 3. — Uj szita szegen függ, az ó a földön hever. Sz. — Untig beéri három sing földdel. (L. fent.) D. — Vadóc és tarackos föld egy hasznu. D. — Vagy földön, vagy szögön. D. — Vizálló föld termi a sok buzát. (Nem a homokos.) Ny. 24.

Földes ur. Mindenhez látó, semmivel biró földes ur. (Szegény.) D.

Földönfutó. Ugy maradt mint a földönfutó. (Minden nélkül maradt.) Ny. 5.

Fölösleges. Igen sokszor üröm a fölösleges öröm. BSz.

Fölöstököm. (Früstük, reggeli.) A késön járónak csont a fölöstököme. KV. — Száraz fölöstök. E. — Egy fölöstök lesz neki. (Kevés.) E.

Fösvény. A disznónak és fösvénynek holtuk után hasznuk. D. — A fösvény anélkül is szükölködik a mie van, anélkül is a mie nincs. D. — A fösvény ember bika alatt is borjut keres. D. — A fösvény gazdasszony mindent drágábban vesz. D. — A fösvény kétannyit költ. D. — A fösvény kivánsága aranyos szegénység. D. — A fösvény maga sem mer jóllakni. S. — A fösvény magának sem jó, hogy lenne másnak. D. — A fösvény többet költ. E. — A fösvény többet költ, a rest többet fárad. Ny. 24. — A fösvény többet költ, a rest többet jár. Sz. — A fösvénynek a mie van, az sincs. S. — A fösvénynek semmie sincsen. KV.— A fösvény duplán fizet, a rest duplán fárad. ME. — Fösvénynek, disznónak holtuk után hasznuk. D. — Fösvénynek tékozló a fia. D. — Egy fösvénynek sincs soha elege. D. — Fösvény mint az ördög. S. — Fösvénynek a mie van sincs. E. — Fösvénynél nincs vétek. KV. — Fösvény elégből sem mer enni. E. — Fösvény maga sem mer eleget enni. E. — Fösvénynek fia tékozló. KV. — Fösvénynek sohasem elég. E. — A ki vén, az fösvény. KV. — Csak azért nem szól, mert a szóban is fösvény. D. — Csunya nagyon: részeges asszony, rongyos pap, görhes disznó, vén szerelmes és gazdag fösvény. S. — Gazdag fösvényt látni szomorú dolog. D. — Minél vénebb, annál fösvényebb. KV. — Nem gyüjthet annyit a fösvény, hogy korhely fia el ne tékozolja. D. — Nem gyüjthet annyit a fösvény atya, mennyit a tékozló fiu elpazarolhat. B. — Nem kaparhat annyit a fösvény, mit el nem tékozolhatna korhely fia. D. — Rest kétszer fárad, fösvény kétszer költ. S. — Rest kétszer jár, fösvény kétszer költ. Ny. 8. — Rest többet jár, fösvény többet költ. KV. — Soha nem elég a fösvénynek. KV.

Fösvénység. Átkozott fösvénység minden rosszra vezet. KV. — Fösvénységből nem házasodik. ME. — Minden vétek elalszik a vénben, csupán a fös-

vénység ébred fel. D. — Ritka vén fösvénység nélkül. D.

Föle. Csak a tejnek legjobb a föle. D. — Fölit szedi a köcsögnek. (Mézes hetek.) E. — Ha a tejnek fölit szereted, edd meg a szérdéket is. D. — Ha leszedted fölit, edd meg az alját is. E. — Szereti a tejnek fölit. (Szüzet.) D. — Tejnek is a föle jó. Ny. 18. — Tejnek sincs fenékig föle. D.

Földvár. Deszkát árul Földváron. (Meghalt.) E. — Deszkát árul addig Földváron. (Akkor már nem él.) D.

Főz. A császár konyháján főznek neki. (Rab.) Ny. 1. — A kávét főzik csak leviért. D. — A ki keveset főz, hamar elkölti. E. — A ki főzte, egye meg. E. — Amint főzöd, ugy eszed. D. — Amint főztél, ugy egyél. Sz. — Amint főztél, ugy laktál. D. — Az igaz barátságot nem fazékban főzik. E. — Akár sütöd, akár főzöd. E. — Babot sem levéért főzik. M. — Babot is főznek valahol, nemcsak lencsét. (Lesz máskép is.) Ny. 3. — Csömör főző. (Rossz szakács.) Sz. — Ebet csak eblével kell főzni. Ny. 2. — Eblével főzd az ebet. E. — Egy fazékban főznek. D. — Egy parét főznek. D. — Együtt főzték, együtt egyék. E. — Főzi a taplót. E. — Főzik a kapcát. D. — Gyakran főtt parét uj lében fel ne adj. D. — Haluskát főznénk, ha turó volna, de liszt nincs. Ny. 23. — Idegen szakács jobbizü levest főz. D. — Igaz barátságot bográcsban nem főzik. Cz. — Itt mézet, ott mérget főz. E. — Jobb a Krisztus főzte, mint a Kristof melegitette. (Jobb a bor a sörnél.) D. — Jobb a Krisztus főzte, mint a Kristóf főzte. (U. a. Kristóf egy ismert sörfőző neve.) BSz. — Késön főző, késön lakó. D. — Ki is tálaltam amit főzni akarsz. D. — Ki keveset főz, könnyen megeszi. D. — Kinek savával élsz, főztét megdicsérjed. D. — Korán főzött káposzta estére is hamar jó. D. — Könnyebb a nöszés, mint a kétszer főzés. D. — Könnyü a tojást keményre főzni. D. — Levest sem tud főzni, mégis udvari szakács. D. — Mindegy neki akár sütöd, akár főzöd. D. — Mindent egy lében akar főzni. D. — Mindent egy lében főz. D. — Nálunk is vizben főznek. E. — Nem a te számodra főzték. Ny. 2. — Nem levéért főzik a kukoricát. D. — Nincs oly szakács, ki mindennek szája izént főzzön. Sz. — Nincs oly szakács, ki mindenkinek szája ize szerint tudjon főzni. KV. — Régen kitálaltam, amit főzni akarsz. D. — Sok fő sokat főz. D. — Sokszor főzheted a parét, még sem lesz jóizü. D. — Somfánál főző. (Fösvény.) KV. — Sütheted, főzheted, meg is eheted. E. — Szájnak, nem szemnek szoktak főzni. E. — Szegény ember vizzel főz. D. — Szegény ember vizzel főz, sóval sóz, ugy él. Ny. 6. — Szegény ember vizzel főz, s jóizüt eszik; nagy urnak elsózzák az ételét. Ny. 6. — Szép asszony főzte. KV. — Tüz nélkül nem főznek. (Haragos asszony mentsége.) Ny. 1.

Főzet. Erős mint az oláh ecet, kilenc itce egy főzet. E. — Erös mint a sör ecet, kilenc itce egy főzet. Ny. 6. — Ki a tiszai asszony főztét-sültjét nem ette, az nem is tudja, hogy mi a jó. S. — Már megenném a szép asszony főztét. (Éhes vagyok.) Ny. 11.

Főzelék. A rossz főzeléknek szakácsa sem jó. D.

Fövény. Annyi a pénze, mint a fövénye. D. — Annyi mint az öreg tenger fövénye. D. — Egybeáll mint a fövény. B. — Nehéz a tenger fövényét megolvasni. D. — Ugy áll egybe, mint a fövény. E.

Francia. Bár megenné egyszer a francia. (Betegség.) D. — Domoszlói francia. (Hitvány tót katona.) BSz. — Franciának hajpor, magyarnak jó bor. D. — Kurta mint a francia haj. (Hajukat nyirták, parókát viseltek.) D. — Megette a francia. (Betegség.) D. — Ragadós mint a francia fene. D. — Ritka francia dallás nélkül. D. — Rút

mint a franciaette orr. D. — Sovány mint a francia. D. — Sötét mint a francia posztó. (Sötétkék.) D.

Fricska. Guba alatt fricskát hány. (Suttyomban fenyegetőzik, senki sem látja.) E.

Friss. Adjon isten három f-et: friss, fiatal feleséget. E. — Elunta a frisset, csak a lassut járja. (Táncot. Öreg.) D. — Friss légy, kelésés ne légy. (Aprószentek napján mondják.) S. — Friss mellette a szamár. D. — Friss mint a csík. D. — Friss mint a fürj. E. — Friss mint a gatyában a fing. Ny. 6. — Friss mint a hal. D. — Friss mint a karika. D. — Friss mint a korong. E. — Friss mint a nyelv. D. — Fris mint a pereszlen. D. — Friss mint a pörgőrokka. D. — Friss mint a tekenősbéka. D. — Friss mint a tolvajláb. D. — Friss mint az evet. E. — Friss mint az ólom madár. (Rest.) Ny. 4. — Friss vizre vitték és szomjan hagyták. D. — Ha friss vize volna abbahagyná a legjobb sört és csupán bort innék. D. — Házi ellenség a test, friss a rosszra, jóra rest. Cz. — Minél kisebb, annál frissebb. D. — Nyelve legfrissebb az egész testében. D. — Rossz szolgának nyelve a legfrissebb tagja. E. — Röst szolgának a legfrissebb tagja a nyelve. D. — Röst a jóra, friss a nem jóra. D. — Unja már a frisset, csak a lassút járja. (Öreg.) E.

Frissen. Az éles borotva frissen bánik a szakállal. D. — Frissen jár mint a rák. D. — Frissen jár mint az ur. M. — Frissen repül mint az ólommadár. D. — Ki frissen eszik, frissen él. D.

Frissebbit. Oldalösztön frissebbiti a lábakat. (Ösztöke.) D.

Fú. (Fuj.) A bivaly, ha sóhajt is, messze fú. E. — A hideg lyukba fuj. (Szegény tűzhelye hideg.) D. — A hol éget, ott fujd. Ny. 10. — A kit a tej megéget, az a tarhót is fujja. M. — A mi nem égeti szádat, azt ne fujjad. Sz. — A mi nem égeti nyelved, ne fujjad. KV. — A mi nem éget, ne fujjad. B. — A szél sem fujhat mindig kedvére. D. — A merre fuj a szél, arra forditja a köpönyeget. D. — Amint atyák fujják, fiak ugy ropják. (Táncolnak.) B. — Amint fujják a nótát, ugy táncolnak. D. — Arra forditja a köpönyeget, honnan a szél fú. KV. — Arra forditja a palástot, honnét a szél fuj. KV. — Bolond lyukból bolond szél fú. E. — Büdösen fuj az alszél. E. — Csak a régi nótát fujja. S. — Csupa hólyag, hamar fel lehet fujni. D. — Eb fujja, kutya járja. D. — Egy hólyagba fujnak. D. — Egy kását fujnak. D. — Egy keztyübe fujnak. D. — Egy követ fujnak. B. — Egy követ fuj a szomszédjával. Ny. 4. — Egy nótát fujnak. D. — Egy szájból hideget és meleget fuj. D. — Egy száj fú hideget is, meleget is. E. — Együtt fujják a követ. S. — Fuj, esik, havaz, ugy lesz tavasz. Ny. 6. — Fujd meg a kását. E. — Fujja immár a pofáját. (Felfujja magát, pöffeszkedik.) D. — Ha a szél nem fujna, az ág nem mozogna. Ny. 8. — Ha égeti se fujja. D. — A hol nem éget, ne fujd. S. — Kinek a kása megégette a száját, az még a tarhóját is fujja. S. — Kinek a meleg tej megégette a száját, a tarhót is fujja. D. — Kinek kenyerét eszed, annak nótáját fujjad. S. — Kinek szekere farán ülsz, annak a nótáját fujjad. Ny. 12. — Követ más ellen ne fuj, mert megárt. D. — Merre fuj a szél, por is arra terül. D. — Mindig egy nótát fuj. E. — Mint a János fujja, Jancsika ugy ropja. (Ugy táncol.) KV. — Most más nótát fujnak. S. — Nehéz orrt fujni, levest is hörpenteni. D. — Ne fujj a tüzbe, mert szemedbe ugrik a szikra. S. — Nem kása, ne fujjad. E. — Nem mindenkor fuj az éjszaki szél. D. — Nem mindig fú a vak Tamás. (Éjszaki szél. A falu végén az éjszaki oldalon Vak Tamás nevü ember lakott.) D. — Nem mozog a levél, ha nem fuj a szél. ME. — Nem zörög a haraszt, ha a szél

nem fujja. S. — Rossz szél fuj Komárom felől Temesig. D. — Rossz szél fuj onnan. S. — Szegény embernek a szél is mindig szemébe fuj. S. — Szél fujja a talpát. (Felakasztották.) D. — Tudd meg honnan fuj a szél. D. — Tudjuk honnan fú a szél. E. — Ugy kell járni, amint fujják. (Táncolni.) E. — Vakon fuj. (Dühös és nem tudja miért.) E. — Vakon fuj, mint a bivaly. Pázmán. — Vért fujtak orrából. (Megverték, orron ütötték.) D.

Fujó. Minek a fujó, ha a vasat hidegen verik. D.

Fucs. Fucsra ment, mint az ónodi vakarcs. E.

Fulánk. A hol a méz legédesebb, ott a fulánk legmérgesebb. ME. — A hol a méz legédesebb, ott a fulánk legélesebb. D. — A hol a méz legédesebb, a fulánk legkeserübb. D. — Éget mint a fulánk. E. — Fulánk minden szava. E. — Igen mézes falat alatt aligha fulánk nincs. D. — Ki fulánkját könnyen bocsátja, nyilakat várhat helyébe. E. — Méz mellett fulánkot is találni. D. — Szava édes, de fulánkos. D.

Ful. Vizbe fuló habhoz kap. S.

Fundamentum. Szóbeszéd pipafüst, pénz a fundamentum. Ny. 8.

Fundus. Nemes fundusát meglátogatták. (Üllepére vertek.) D.

Furdalja a kisbiró. (Lelkiismerete.) E.

Furcsa kis szék, csak lába kék. (Csak lába kellene. Különös beszéd.) Ny. 7. — Kurtán furcsán. Ny. — Mogyorófa olaj, furcsa olaj. (Verés.) D.

Furfang. Paraszt furfangját, isten bölcseséget nincs ki kitanulja. S. — Furfangos mint a peleskei bakter. S.

Furkó. Minden botnak végén a furkója. B. — Nyiri pajkos, nyiri furkó, nyalka pecek. E. — Tartja magát mint a nyeletlen furkó. Ny. 2. — Tudod szóval, mint Kokes a furkóval. Ny. 3.

Furulyás. Szerencsétlen furulyás. E.

Fúr. Fúr, farag a faragó. E. — Fúrják száját, oldalát, mégis feneketlen hagyják. (Kémény.) B. — Fúrták, faragták, mégis torkát feneketlen hagyták. (Részeges.) D. — Még kantája sincs s immár fúrja a bort. Decsi János.

Fúró. Cigánytól vesz fúrót. S. — Fúrót nyelt. E. — Ha nincs fúró, kalapács, nincs a purdénak kalács. E. — Köles fúró. D. — Lesz belőled vagy fúró vagy kalapács. D. — Zsidó az ördög fúrója. S.

Fut. A hol enned adnak egyél, a hol ütnek fuss. E. — A könnyen futó se érhet mindenhova. D. — Az egér se fut mindig egy lyukba. D. — Árnyék után fut. S. — Botba futsz. E. — Egy pórázon futnak. Pázmán. — Fuss török, nyakadon a János vajda. (Hunyadi János.) S. — Fuss vagy fizess. E. — Fut a farkastól, oroszlánba akad. D. — Fut a lova. (Jol foly dolga.) Ny. 1. — Fut mint a szemvert. (Szemverés, babona.) E. — Fut mint az agár. D. — Futunk egymásután, de te leszesz elül. (Fenyegetés: megszalasztlak.) E. — Hallottam szamárrivást, el nem futék. E. — Kis csupor hamar fut. Ny. 2. — Kis tolvajt felakasztanak, a nagyot futni engedik. (Német.) S. — Lóhalálában fut. S. — Lót-fut, mint a kutya az égzöngésben. Ny. 5. — Mikor fut a kecske, akkor fehérlik a segge. K. — Minek futsz oly szekér után, mely nem akar felvenni. E. — Ne fuss a szekér után, melyre nem ülhetsz fel. Ny. 9. — Oda fut az ember, hová a többi tódul. D. — Olyan szekér után fut, mely öt sem megvárni, sem felvenni nem akarja. D. — Sokan futnak, de csak egy nyeri el a pálmát. KV. — Szeretné a hasznot, de fut a munkától. M. — Ustor hegyet futott. (Megverték.) Ny. 2. — Vigyázz, mert egyszer egymás után futunk, de te leszesz az első. D.

Futak. Futakon lakik. (Gyáva, hamar fut.) E. — Nem Bátorban, hanem Futakon lakik. D.

Futás. A futás szemérem, de hasznos. Ny. 12. — Agarat előzhet sebes futásával. D. — Nem gyorsaké csak a futás. E. — Szégyen a futás, de hasznos. M. KV.

Futkos az esze. D.

Futó bolond. D. — Futó ellenségnek arany hid. Hunyadi János. — Futó embert üti agyon a villám. S. — Jó futót is utóléri a halál. S. — Könnyen futó sem érhet mindenhova. E. — Legjobb futót is eléri az öregség. D. — Legjobb futót is eléri a halál. S. — Villám a futó embert sujtja. S.

Futós. Elválik, kinek lova futósabb. D. — Sok darázs a legfutósabb paripát is megöli. D.

Fuvaros. Másnak lovát inkább meghajtja a fuvaros. D. — Mindig jár mint a fuvaros ló. Ny. 1.

Fuvatlan. Nehéz meleg tarhonyát fuvatlan elkölteni. D.

Fuvás. Nem indul meg a nádszál fuvás nélkül. KV.

Fű. A keserü füvet lúggal forrázzák le. KV. — Az okos szakács lúggal forrázza le a keserü füvet. D. — Este leányt, harmaton füvet ne nézz. Ny. 4. — Éles kasza bátrabban vágja le a füvet. D. — Fű az udvaron, szegénység a házban. S. — Fü nőhet küszöbén. E. — Fü nőhet udvarán. E. — A fü növését is hallja. E. — Fübefába adta isten az orvosságot. K. — Fübe harapott. E. — Fühöz-fához kapkod. S. — Fühöz-fához kapaszkodik. E. — Fűnek-fának panaszkodik. E. — Füvet keres a halál ellen. D. — Hadarintja mint a baranyai bika a füvet. S. — Halál ellen nincs fü a kertben. ML. — Halál ellen nincs semmi fü a kertben. KV. — Halál ellen nincs fü a patikában. D. — Harmattal nem kell nézni a füvet. E. — Hova lép, hét évig fü sem nö ott. S. — Járt uton nem terem fü. (Mátyás király mondotta arra, miért nincs a sok férfival szerelmeskedö nönek gyermeke.) E. — Jól esik mint ebnek a fü. KV. — Kinek isten nyulat ad, füvet is ád hozzá. D. — Kopott helyen kaszálja a füvet. D. — Kutya is füvet eszik, mikor beteg. E. — Lelegeltették a toronyról a füvet, mint a rátótiak. (Hogy a torony tetején nőtt füvet eltávolitsák, kötélen tehenet huztak fel: a tehén megdöglött, a fü megmaradt.) S. — Már tizenegyed fü. (Tizenegy éves.) D. — Még a fü növését is meghallja. D. — Még javában füvében van. (Még nem érett dolog.) Decsi János. — Nincs oly rossz kert, melyben ne teremne jó fü. D. — Rég benőtte azt már a fü. S. — Rossz fü legnagyobbra nő. D. — Rossz fü nagyra nő. E. — Rossz füre hágott. (Hibás lépést tett.) E. — Rossz füre taposott. (Rosszul járt.) D. — Szent Mihály után, ha harapófogóval huznák is a füvet, még sem nö. E. — Szerencse-füre talált. S. — Szép mint a füvön a harmatgyöngy. D. — Vizbe haló a füszálhoz is kapaszkodik. S.

Füvezni. Jól magához tudja füveni. (Füzni, füvel kötni.) Decsi János.

Függ. Csak egy cérnaszálon függ. M. — Cérnaszálon függött élete. D. — Egy szegen függnek. D. — Hajszálon függött élete. E. — Nehéz a magasan függő szalonnából szelni. D. — Uj szita szegen függ. D.

Füge. Eredj, találj fügefalevelet, ha nem akarsz pirulni. (Szégyeld magadat.) E. — Bojtorjánról fügét nem szedhetni. Pázmán. — Egyik várban haragszanak, másikban fügét mutatnak. K. — Fügét mutat. (A fenyegetőzést nevetni; a komáromi vár kőből faragott szüze fügét mutat.) E. — Hirét hallotta, mint tót a fügének. Ny. 8. — Kit isten meg akar gyógyitani, egy száraz fügével is meggyógyithatja. ML. — Köpönyeg alatt mutat fügét. S. — Nem terem tövisen füge. KV. — Tótnak kökény a bora, vadalma fügéje. Sz. — Tótnak vadalma, vadkörte fügéje. D. — Tövisen fügét ne nyomozz.

D. — Zsebben mutat fügét. (Suttyomban fenyegetözik, senki sem látja.) S.

Fül. A falnak is van füle. E. — A rossz szolgát nem fülén, hanem hátán tanitják. D. — A gyomornak is van füle. E. — A szamár füléről, oroszlán körméről, róka a farkáról, eb a szőréről, madár a tolláról, bolond beszédjéről ismerszik. B. — Az erdőnek füle van, a mezőnek szeme van. (Titkot legjobb elhallgatni; rossz tettet nehéz eltakarni.) Ny. 2. — Az erdőnek nagy füle van, a mezőnek nagy szeme van. Ny. 10. — Azt is tudja, mit sugott Mátyás király felesége fülébe. D. — Beszakad a fülem dobja. E. — Beszegni a fülét. (Erölködni, hogy valamit jól meghalljunk.) E. — Beszédének nincs se füle, se farka. S. — Birónak két fülének kell lenni. E. — Birónak két füle legyen. ME.— Bolondot beszédéről, szamarat füléről szokták megismerni. B. — Csendült a fülem. (Hirt fogok hallani.) ME. — Cseng a fülem. E.—Csupa fül vagyok. (Német. Figyelmesen hallgatlak.) S. — Ebet szőréről, szamarat füléről megismerni. KV. — Egy füllel hallanak. D. — Egyik fülem bal, a másik nem hall. S. — Egyik fülén beereszti, a másikon kiereszti. ME. — Egyik fülemen bemegy, a másikon kijö. (Nem akarom hallani.) Ny. 7. — Egyik fülén be, másikon ki. E. — Életrevaló ember nem fekszik a fülén. E. — Félfüllel hallotta. S. — Fingnak se füle, se farka, mégis dudolva jön a világra. E. — Fül próbálja meg a szót. E. — Füle botját sem mozgatja. (Rá sem hederit. Szamár füle bojtos.) S. — Füle dobját sem hajtja rá. E. — Fülemetszett tolvaj. (Jelölt gazember. Régi magyar törvények szerint a tolvaj fülét levágták.) D. — Füléhez méri a paszomántot. (Tolvaj.) D. — Fülén alszik. E. — Fülén ül. (Nagyot hall.) Ny. 2. — Fülét hegyezi. ME. — Fülét hegyesiti. S. — Fülére fekszik. Ny. 2. — Fülét-farkát elereszti. (Elhagyja magát.) E. — Fülét sem fogják a dolognak. (L. fog.) Pázmán. — Fülével számol. (Az elhullott jószágról fülével számol be a pásztor; levágott fülét bemutatja a gazdának.) E. — Fülep a fülét. (Fogj hozzá a dologhoz.) E. — Fülhegygyel hallottam. E. — Fülön fogtam. E. — Ha fülem nem volna, nem is hallanám. D. — Ha fülem nem volna, meg sem hallgatnám. E. — Ha nagy füle volna, épen csacsi lenne. D. — Ha száját bevarrnák, talán fülén szólana. D. — Ha száját bevarrnák, fülén beszélne. S. — Hamari hamvasnak kormos a két füle. E. — Hozzánő mint kis csacsi a füléhez. (Minél öregebb a csacsi, annál nagyobb a füle.) Ny. 4. — Jobban megtetszik a mocsok a tisztán, mint a fazék-fülön. D. — Kár hogy nagy füle nincs. (Bolondot beszél.) Ny. 5. — Kecskét szakáláról, szamarat füléről. D. — Kettőt nehéz megcsalni: a szemet és a fület. Ny. 20. — Kitetszik füle a rókának. Pázmán. — Korgó gyomornak nincs füle. (Éhes.) E. — Könnyü holtnak fülét ugy elmetszeni, hogy meg ne érezze. D. — Körmét füléhez vonni. (Kínozni.) E. — Leütök a füle mellett. (Pofon vágom.) E. — Lusta szolgáló nem farán ül, hanem fülén. D. — Majd kifúrom a füledet. (Majd kinyitom a füledet, ha nem akarsz meghallani.) E. — Meleg volt már a füle töve. (Sok bort ivott.) E. — Miért nem billegteted a füledet. (Mért nem szólsz, ha valamit akarsz.) Cz. — Mind a két fülére alszik. D. — Nem kell nekem kétfülü fazék. (Menj el elölem, ne állj itt.) E. — Mozgasd a füled. (Szólj, ha valamit akarsz.) E. —Mozgasd a füled, ha valamit akarsz. S. — Nagyobb füle mint farka. (A kezdet többet igér, mint a mennyi a végén van.) D. — Nappalnak szeme, éjjelnek füle. S. — Nem fülén, hanem hátán tanul a rossz szolga. E. — Nem mozgatja a fülét. S. — Némelyek a farkában törik a kést, te pedig a fülében. (Némelyek a munka végén sülnek

bele, te már az elején.) Sz. — Nincs a hasnak füle. KV. — Nyakon csipni, fülön fogni. E. — Nyüves a füle. (Hetykén félrecsapja kalapját.) Ny. 2. — Oda mind farka, mind füle. D. — Pap is azt dorgálja, mit szeme lát, füle hall. E. — Rágni a fülét. (Szüntelen nógatni.) KV. — Rámaradt, mint szamárra a füle. (Nem érdemelt örökség.) Ny. 1. — Résen a füle. (Erősen hallgat.) E. — Résen tartja fülét az okos. D. — Se füle, se farka beszéd. Sz. — Se füle, se farka. M. — Se füle szamarának, se farka. D. — Sok fül, hosszu kéz. E. — Sok szeme, sok füle vagyon a királynak. KV. — Szamár a füléről, bolond beszédjéről ismerszik. D. — Szamarat füléről. E. — Szamarat fülén, embert szaván. D. — Szent életü vasfazék, csak a füle kormos. (Képmutató.) Ny. 5. — Többet hisznek a szemnek, mint a fülnek D. — Ugy megijedt, hogy a füle is kétfelé áll. Ny. 5. — Uton szemed, résen füled. D. — Vakarhatja a füle tövét. (Kár érte.) Ny. 2. — Vakuljak meg a két fülemre, süketüljek meg a két szememre, ha nem igaz. S. — Viszket a füle. D. — Zsindely van a házon, füle van a falnak. Ny. 7. — Csomó van a fültövénél. (Akaratos.) Ny. 1.

Fülel mint a nyul. D. — Fülel mint a nyul a bokorban. S. — Fülel mint a malac a zsákban. S. — Fülel mint süket disznó a buzában. E.

Fülemile. Énekel mint a fülemile. E. — Ordit mint az erdei fülemile. (Tréfás neve a farkasnak.) E. — Örül a fülemile, ha hangyatojást lát. D.

Fülep a fülit. (Fogj hozzá a dologhoz.) E.

Füles bagoly. E. — Hóres móres, markó füles. (Honores mutant mores, latin közmondásnak magyaros elferditése.) Sz. — Ördögöt fogott, azt is füleset. (Megjárt.) D. — Ördögöt fogott azt is jó füleset. D. — Ugri füles. E — Ugy áll mint a füles korsó. S. — Ugy néz ki mint a fülesbagoly. E.

Fületlen gomb. (Hasznavehetetlen.) E.

Fülig a lében. D. — Fülig adós. B. — Fülig begombolódzott. (Német.) S. — Fülig van. E. — Fülig van a csávában. D.

Fürdik. Egy kádban fürdenek. D. — Együtt fürdenek. D. — Eleget fürdik a malomkerék, mégis fekete. K. — Ha fürdik is a csóka, nem lesz fehér galambbá. D. — Hiába fürdik a csóka, nem lesz hattyu belőle. B. — Hiába fürdik a csóka, nem lesz fehér galambocska. Np. — Tejben-vajban fürdik. E.

Fürdő. Disznónak kedves fürdő a mocsár. B. — Első fürdőjét is borból készitették. D. — Fürdőjével együtt a gyermeket ki ne öntsd. (Német.) D. — Fürdővizzel a gyereket is kiönti. (Tulságos igyekezet kárt okoz.) Ny. — Száraz fürdőben uszkál. E. — Nem kell a gyermeket fürdővel kiönteni. E. — Nyugtalan mint a fing a fürdőben. E.

Fűrészel. Csukafog tanitotta fűrészelni az embert. D.

Fűrészpor. Fűrészporból aranyat szed. E. — Tengődik mint Pap Jóska lova a fűrészporon. Ny. — Tüzbe jött, mint Pap Jóska lova a fűrészportól. Ny. 5. — Tüzbe jött, mint Pap szamara a fűrészportól. S.

Fürge. A lányasszony olyan fürge, mint az ürge. Ny. 13. — Fürge leány, mint a pereszlény. E. — Fürge mint a fürj. E. — Fürge mint a hal. E. — Fürge mint a sajtkukac. S. — Fürge mint az ürge. E.

Fürj. Friss mint a fürj. E. — Fürge mint a fürj. E. — Fürj is megszokja a tarlót. D. — Örül mint a karvaly a fürjnek. D.

Füröszt. Ha borba fürösztenék, bőre is elinná a bort. D. — Tejben, vajban fürösztik. D.

Fürt szőlőért megzálogol, borral agyon kinál. E.

Füst. A hol füst van, ott tüznek is kell lenni. D. — Az embernek ég a

háza, de senki sem látja füstjét. (Titkos szégyen.) B.—Ártalmas a háznál: haragos asszony, sürü füst, lyukas tál. K. — Bolondra száll a füst. (Az okos elszalad.) Ny. 6. — Eb szemébe nem megy füst. (Mert elszalad.) D. — Egy füst alatt. (Egyszerre; például egy konyhán egyszerre két lakodalomra főzni.) E. — Elenyészik mint a füst. D. — Enyészik mint a füst. D. — Ég a háza, de nem látszik füstje. (Bajban van, de nem mutatja.) E. — Fél mint az ördög a tömjén-füsttől. 8. — Füst árán szelet akar venni. D. — Füst árán szelet ád. (Hazug.) K. — Füst nem megy tüz nélkül. E. — Füstbe ment.(Kárba veszett fáradság, remény.) KV. — Füstből tüzbe. KV. — Füsti megy fejének. E. — Füstfaragó. D. — Füstfaragó, annak is a leggyávábbja. D. — Füstnyomon érték. (Tetten érték, rajta kapták: in flagranti.) E. — Füstöt farag. (Hiába fárad; kéményseprő tréfás elnevezése.) E. — Füstre harangoz. (Elhamarkodja a dolgot. Ha a ház ég, akkor verik félre a harangot.) Ny. 6. — Ha okosra megy is a füst, bolond a ki állja. D. — Ha tüzét szereted, füstjét is szenvedjed. D. — Hazának füstje is kedvesebb, mint idegen országnak tüze. K. — Hol tüz nincs, ott füst sincs. S. — Hol tüzet gyujtanak, füsti megy kivül is. Pázmán. — Ki a füstöt nem szenvedi, meg nem melegszik. D. — Ki a tüzet szereti, füstjét is szenvedi. KV. — Ki melegedni akar, füstit is szenvedje. E. — Ki tüznél akar melegedni, a füstöt is szenvedje. KV. — Közel van a füst a lánghoz. (Haragos természet nagyon hamar lángra lobban.) E. — Közel van füstje a lánghoz. D. — Közel a füst a tűzhöz. D. — Megszokta mint cigány a füstöt. E.— Nagyobb a füstje, mint lángja. D. — Nagyobb a füstje, mint a pecsenyéje. Sz. — Nagyobb füstje, mint sültje. D. — Nagyobb a füstje, mint a tüze. S. — Nem megy a füst eb szemébe. (L. f.) E. — Nem messze van a láng a füsttől. S. — Nincsen füst tüz nélkül. D. — Nincsen tüz füst nélkül. KV. — Okosra megy a füst, bolond a ki állja. E. — Ritka konyha füst nélkül. D. — Ritka tüz füst nélkül. D. — Sok embernek ég a háza, ha nem látszik is a füstje. Ny. 8. (Perpatvar.) — Sötét mint a füst. D. — Szépre megy a füst. (Megszólják.) E. — Tündököltem mint az üst, elenyésztem mint a füst. D.

Füstöl. A szalonnát ha egyre füstölik is, sem válik belőle derellye. Cz. — Soha kéményét füstölni nem látták. D. — Füstöl bele a feje. E. — Hol a kémény nem füstölög, nehezen lesz ott nagy ebéd. K. — Ugy megszidták, hogy ugyan füstölgött. D.

Füstös. Bár szalmás legyen is kunyhód és füstös is, jobb más palotájánál. Sz. — Szép a kémény füstös hússal. D.

Fűszer. Asszonynak könnye gonoszságnak füszerszáma. D. — Jó füszerszám az éhség. B. — Legjobb füszer az éhség. E. — Kolbászszal füszerszámozza a levest. (Étkes.) D.

Fűt. A ki nyárban nem gyüjt, télben keveset füt. Sz. KV. — A ki nyárban nem gyüjt, télben nem igen füt. D. — Egy kenyérért nem fütik be a kemencét. Ny. 6. — Háromszor fütötték be neki, mégis sületlen maradt. Ny. 24. — Itt a tél, jaj kinek nincs füteni valója. D. — Ki ifjanta jól gyüjt, vénségére jól füt. D. — Ki ifjanta gyüt, vénségében füt. KV. — Ki ifju korában jól gyüjt, vénségében jól füt. S.

Fűtő. Ki fütőben hál, mást is ott keres. BSz. — Én sem vagyok kemencefütő uram házában. D.

Fűtőzik. A ki tüztől távol fütőzik, befagy a segge. Ny. 4. — Egy kemence mellett fütőznek. D. — Jobb a vén tőkénél fütőzni. D.

Fütyül. Nekem is füttyentett valamikor a sárga rigó. (Nekem is volt jó napom.) Ny. 1. — Csak ugy ne fütyül-

jenek rád, mint a fóti parasztra. Ny. 5. — Fütyül mint a rigó. D. — Fütyül mint az éhes cigány. (Kínjában.) Ny. 2. — Könnyen fütyül. (Jól megy dolga.) S. — Megtanitlak keztyüben fütyülni. (Fenyegetés.) E. — Merni kéne a templomban fütyülni. Ny. 11. — Ugy táncol, ahogy mások fütyülnek. S.

Fütyülés. Megadták neki a fütyülés árát. D. — Szájhegyezés nem fütyülés. E.

Fűz. Megint füzik már a bocskorát. (Kóborol.) Ny. 6. — Üzik - füzik. (Pletyka.) E.

Fűzfa. A mi kardunk sem füzfa. D. — Az én kardom sem füzfa, az én puskám sem bodzafa. KV. — Aranyos hüvelyben füzfa kard. B. — Atyafi Ádámról, Éváról, a görbe füzfáról. S. — Bús mint a szomorú füz. S. — Füzfa hegedühöz nád vonó illik. Sz. — Füzfa-deák. D. — Füzfa-paripán nyargal, mégis gyalog jár. D. — Füzfa-poeta. E. — Füzfa-sulyok ez Mátyás! (Ez hazugság.) Ny. 2. — Füzfába oltott alma. D. — Letette a füzfa-széket. (Sokat fecsegő asszony.) Ny. — Megesküdtek a füzfa alatt. (Pap nélkül.) Ny. 1. — Megjön az, mint a füzfa-síp. (Idövel meglesz.) E. — Szomorú füzfának is van virága. S.

Fűző. A kórót nem szokták füző mellé tüzni. (Hanem a virágot.) ML.

Gabona. Hányják - vetik mint a dézsma gabonát. D. — Rohadt szölő, dült gabona nem szerez szükséget. E.

Galacsin. Parittya szájából hánya a galacsint. D.

Galagonya. Egyik kökény, másik galagonya. E. — Máskor galagonyán is kapna, most csak turkál benne. BSz.

Galamb. Az okos gazda nem tartja a galambot csupán ganéjáért. D. — Azt véli, hogy szájába száll a sült galamb. D. — Cigány cselédség, galamb majorság, nem nagy boldogság. Ny. 7. — Cigány jobbágyság, galamb majorság, nem nagy gazdagság. S. — Deákot dolgáért, galambot szaráért tartani nem nagy haszon. B. — Fehér mint a galamb. D. — Fészkelődik mint a tojó galamb. S. — Galamb természetü, szapora. D. — Gömbölyü mint a töltött galamb. E. — Ha fürdik is a csóka, nem lesz fehér galambbá. D. — Hattyu apától, galamb anyától származott. (Ősz.) D. — Hollót mos, hogy fehér galamb legyen belőle. D. — Kövér mint a galambfi. D. — Más galambját célozta, magáét lötte. D. — Mely galambot megtépett a kánya, az ennek tollától is fél. D. — Nincs epéje mint a galambnak. D. — Olyan szelidek, mint a mándoki galambok. Ny. 7. — Ősz mint a galamb. E. — Ritka galamb epe nélkül. D. — Senki szájába nem repül a sült galamb. Sz. — Senkinek nem repül a sült galamb szájába. KV. — Sólyom madárnak nem lesz galamb fia. K. — Szájába a sült galambot várja. D. — Szelid mint a galamb. KV. — Szelid mint a kezes galamb. S. — Szelid mint a galambfi. D. — Szereti mint a galamb a buzát. S. — Szereti mint a galamb a mézes buzát. E. — Szereti mint a galamb a tiszta buzát. Ny. 8. — Tappog mint a tojó galamb. Ny. 5. — Tipeg - topog mint a tojó galamb. D. — Tipeg-topog mint a tojós galamb. Ny. 7. — Tiszta mint a galambszedte buza. S. — Várja, hogy a sült galamb szájába repüljön. D. — Várja mig szájába repül a sült galamb. E. — Verébnek veréb a fia, galambnak galamb. D.

Galambház kész mészárszék. E. — Szegény urnak galambház a mészárszéke. D.

Galambkosár. Nem galambkosár a világ. (Tág a világ, másutt is elélhetni.) D.

Galiba ember. (Izgága.) D.

Gallér. Csak gallérja is alig maradt. M. — Gallér alá pök. (Megszégyenít.) Pázmán. — Galléromnak sem hiszek. E. — Galléron ragadta. E. — Ha más gallérjából kiveszed a tetüt, magad

ráncába ne tedd. D. — Megkötötték a kender-ingnek gallérját. (Felakasztották.) D. — Neki sincs gallérjához varrva a szerencse. E. — Nem tölti gallérja mellé a bort. (Kiissza.) E. — Nem varrták ingem gallérjához. S. — Nincs galléromhoz varrva. E. — Ránc nem gallér. D. — Ráncos mint a gallér. D. — Ráncos mint a gallér, kerekes mint a tallér. E. — Sem ingem, sem gallérom. (Sem ismerősöm, sem rokonom.) Ny. 19. — Senkinek sincs szerencséje gallérjához kötve. D. — Végy el engem kincsem, kilenc ingem készen, ujjahéja, gallérhéja egy csepp alja sincsen. (Szegény.) D. — Inged gallérának se higyj. E.

Galuska, derelye, kapások ereje. Ny. 20.

Gamón jár. (Fa lábakon; Steltzen. Nagy hű-hóval beszél, ír, álpáthos.) E.

Gané. (Ganéj, ganaj.) A ganét is megenné, ha büdös nem volna. D. — A ki bogár után indul, ganéba jut. D. — A megátalkodott rossz mag a ganéban sem kel ki. D. — A szilva ha megérik, a ganéba is beleesik. (Vén lány akárkihez is férjhez megy.) Ny. — Az arany ganéban is csak arany marad. D. — Az okos gazda nem tartja a galambot csupán ganéjáért. D. — Az ó ganéjt ne piszkáld. KV. — Árulja az ördög ganét. D. — Csunya a ganéj, de szép cipó terem utána. K. — Érett ganéj, öreg lány hamar hasznot hajt. Cz. — Feltalálod büzén a ganéjt. E. — Ganéjának is hasznát akarja venni. D. — Ha büdös a ganéj, vedd el az orrod. D. — Ki madarat tart, ganéj a fizetése. D. — Lágy mint a ganéj. D. — Ne piszkáld a ganéjt, ha mindjárt régi is. D. — Ne piszkáld a ganéjt, ha nem büdös. D. — Ne üsd minden ganéba orrod. D. — Nem gomba a vitéz, hogy minden ganéjban megteremjen. D. — Nem kell a lókukó, ha tehénganéj van. (A tehéntrágya jobb a lótrágyánál.) D. — Nem piszkálja a ganéjt. D. — Néha a kutyaganénak is hasznát vehetni. D. — Nincs annál jobb ganéj, melyet a gazda csizmáján visz a szántóföldre. E. — Nincs annál jobb ganéj, melyet a gazda maga lábán viszen ki a szántóföldekre. D. — Parasztnak ganéj a lelke. Ny. 22. — Tök az agya, ganéj a veleje. D. — Tök a feje, gané a veleje. D. — Vigyáz a szóra, mint disznó a cseresnyés ganéra. (Ravasz.) D.

Ganéjas. Ganéjas szekérnek, részeg embernek isten is kitért. E.

Gangosan pödörgeti kajla bajuszát. D.

Garabonca. Ritka hajdu garabonca nélkül. D.

Garaboncás. Jár mint a garaboncás diák. (Garolo, bontó: azaz zajongva járó és rontó-bontó. A garabonciás diák a magyar népmesék szerint sárkányon nyargal, köpönyege szélvészként repül, ő a zivatarok felidézője.) E. — Megy a garabonciás diák, kergeti a felhőket. S.

Garai. Örül mint gatyájának Garai. D.

Garas. A mire szükség nincs, egy garasért is drága. Ny. 7. — Az jó garas lehet, ki aranyat nyerhet. KV. — Barát-garas. (Gratias: csak szóval való megköszönés, hálálkodás, mely nem nyilvánul tettekben.) D. — Egy garas ára becsületet sem hagytak rajta. S. — Egy garas éles; két garas fényes. (Keveset költ a hasznosra, többet a csillogóra.) E. — Én tettem le a garast. (Rajtam van a szólás sora, joga.) E. — Fél mint koldus a garastól. F. — Fél tőle, mint koldus a garastól. Ny. 6. — Fogához ver minden garast, mig kiadja. (Fösvény.) Ny. 3. — Garas a markodba. (Jutalom igérés. Ha kitalálod, garas a markodba.) E. — Garas van a tál fenekén. (Biztatás evésre.) Ny. 1. — Garasa sincs, mégis kevély. E. — Hatszor is megnézi a garast, ha nem hatos-e? D. — Három garas nem egy tallér. Ny. 13. — Jó garas, melyen aranyat nyerhetni. E.

— Jobb a sürü garas a ritka forintnál. S. — Kap rajta mint koldus a garason. ME. — Ki a garast nem becsüli, a forintot sem érdemli. ME.— Legjobb garas az, melyen tallért válthatni. D. — Legjobb az a garas, a melyik megvan. S. — Megjön az esze, ha szent Dávid két garasért hegedülni jár. S. — Mihaszna adják az ökröt egy garasért, ha nincs meg a garas. S. — Mit garason vehetsz, ne adj érte tallért. E. — Nálunk is öt pénz egy garas. D. — Ne vedd azt forinton, a mit garason vehetsz. D. — Neki is három krajcár egy garas. E. — Nem adnám egy kút garasért. Ny. 14. — Örül neki mint vak koldus a fagarasnak. D. — Örül mint vak a garasnak. S. — Öt garasa sincs, mégis kevély. D. — Pénz nem garas. D. — Segits rajta jó garas, ne légy görbe se varas. K. — Sok kézen fordult meg, mint a kopasz garas. Cz. — Szurtos kovács, fényes garas. Ny. 6. — Ugy megijedt, hogy garas sem maradt zsebében. E. — Vak is talál garast. E. — Van a garasok között is cigány. D.

Garasos. A te szavad nem jár, mint a régi két garasos. (Nincs értéke.) Ny. 6. — Egy garasos emberbe száz forint ára kárt ne tegyünk. (Gyenge ember nagy terhet ne emeljen.) Ny. 6. — Fickándozik mint a polturás malac a garasos kötélen. B. — Hánykódik mint poltrás malac a garasos kötélen. E. — Hetvenkedik mint a polturás malac a garasos kötélen. S. — Kéreti magát mint a garasos tök. Ny. 5. — Poltrás malac, garasos kötél. E. — Ugy feltartja az orrát, mint a három garasos malac a négy garasos kötélen. Ny. 5.

Garat.(Garad.) Felöntött a garatra. (Sokat ivott.) KV. — Jó garad mindent lejár. E. — Jóllakott mint a molnár tyúkja a garadon. Ny. 8. — Ki előbb megy a malomba, előbb önt a garatra. S. — Minden lejárt a garadján. (Mindenét elette-itta.) E. — Igaz garatos, mint szent János. (Becsületes molnár, nem csal; a molnárok a lisztet duplán is megvámolják.) Ny. 16.

Garád. Kikönyökölt mint a kabai kutya a garádon. Ny. 4. — Oda könyököl, mint kutya a garádjára. E.

Garázda mint a részeg dragonyos. E. — Garázda mint a részeg ember. D. — Garázda Péter, garázda Pál. Np.

Garmada. Adj kevéshez több kicsinyt, garmadád is leszen. D.

Gatya. A cérnához tű is kell, ha gatyát akarsz varrni. B. — A milyen a legény, olyan a gatyája. KV. — Az adós, az adós, kinek a gatyája gyolcs. Np. — Annyit fordulj, mint a gatya ránca. Ny. 6. — Akkor még Ádám is gatyaszárban járt. E. — Bár gatyámat is borban mosnák. D. — Egy ingben, gatyában sem fázik meg az ember, csak idő legyen hozzá. D. — Feszeleg mint fing a gatyában. ME. — Fickándozik mint gatyakorcban a bolha: (Szorult helyzetben van.) Ny. 1. — Friss mint gatyában a fing. Ny. 6. — Gatya is megszokja a büzt. D. — Gatyájában szive. D. — Gatyára szoktatja a németet. D. — Gatyáját is maga mosogatja. D. — Hord el a gatyádat. Sz.— Illik neki mint tehénnek a gatya. Ny. 7. — Illik rá mint tehénre a gatya. Ny. 9. — Jó helyre tette gatyáját. (Gazdagon nősült.) D. — Jól felkötötte gatyáját. D. — Jól felkösse gatyáját, ki vele kiköt. E. — Keskeny gatya, nagy ülep, kelenyei viselet. Ny. 22. — Kibolházták a gatyát. (Megverték.) D. — Kurta mint a barát gatya. D. — Lábravaló nem gatya. D. — Lustos a gatyafenék is. (Rest.) D. — Megszalasztották a hiba gatyát. D. — Megtudja kötni a gatyáját. D. — Még akkor a manó is gatyában járt. D. — Nem adnám egy gatyaszár huszasért. E. — Nem fél a német, hogy ellopják a gatyáját. (Mert nincs neki.) E. — Nem fél a német, hogy elvonják gatyáját. KV. — Nem félti a német, hogy elveszitse a gatyáját. Sz. — Nem jól foly a ház dolga, hol

asszony visel gatyát. (Ur a háznál.) E. — Nem szeretnék tetüje lenni gatyaráncában. (Nagyon megverik.) D. — Nem tehénnek való a gatya. Ny. 1. — Nem volt még nekem ily foltos gatyám. (Nem jártam igy meg soha.) M. — Nincs, mint a németnek gatyája. E. — Nincs tiszta gatyája. (Nincs bátorsága.) Ny. 14. — Nyakon köti a gatyát. D. — Ócska zsákból uj gatya. Ny. 9. — Örül mint gatyájának Garai. D. — Ráncba szedte a gatyát. (Szigoruan fogni valakit.) E. — Ráncos mint a gatya. D. — Ráncos mint a gatyakorc. E. — Ritka gatya hiba nélkül. D. — Ritka mint a jó gatya. D. — Rösteli gatyaráncában a vizsgálást. (Bolhászkodni is lusta.) D. — Se ingem, se gatyám. E. — Sürü gazda, ritka gatya, sürü mühely, ritka gatya. E. — Szoros a gatya. K. — Tehénre gatya. E.

Gatyás. Eljött immár Simon Judás, jaj te neked pőre gatyás. (Simon Judás napján beáll a hideg.) D. — Itt vagyon már Simon Judás, jaj is neked ingesgatyás. (Csikós, gulyás viselet.) Sz. — Itt vagyon már Simon Judás, jaj már néked inges, gatyás. Sz. — Közeledik Simon Judás, jaj te neked pőre gatyás. S. — Messze ellátszik, mint a kecskeméti gatyásfa. D. — Nosza neki bő gatyás! E. — Rajta, bő gatyás. E.

Gavar. Nem is gavar, ki minden reggel két gombot nem varr. E.

Gavallér. Nem gavallér, ha nem adós. D. — Tyukültető gavallér. E.

Gaz. A ki nem szánt, gazt arat. D. — A mely földet nem szántanak, azon gazt aratnak. KV. — Elvitték a gazra. (A lopott jószágot elrejtik a gazban; ellopták.) E. — Gaz esett a szemébe. (Álmos a fonásnál.) Ny. 2. — Gazda a gazban. (Tönkrement.) Ny. 17. — Gazt vetek-rá. (Ellopom.) E. — Megterem a virág a gazban is. E. — Mindenütt felveszi magát a gaz. (Rossz fü, bozót.) KV. — Mindenütt megterem a gaz. S. — Mindenütt terem a gaz. KV. — Parlagon terem a gaz. D. — Szántatlan földön gaz terem. E. — Szántatlan földön gazt aratnak. Ny. 19.

Gaz. (Gonosz.) Gaz anyának váltott gyermeke. D. — Kettő káros a háznál: rossz pénz és gaz cseléd. Ny. 20.

Gazos. Maga gazos, mást rostál. E.

Gazság. Homlokán viseli a gazság bélyegét. Cz.

Gazol. Rut madár, mely fészkébe gazol. Ny. 1.

Gazda. A földet a gazda lábanyoma hizlalja. Ny. 2. — A jó gazda hajnal előtt agyáz. (Készül a nyomtatáshoz.) D. — A legjobb legény is csak a gazdájával jó a mühelyben. D.—A marhát a gazda szeme hizlalja. Ny. 1. — Asszony gazda, gyerek szolga. (Nem sokat érő.) Ny. 10. — Árt a gazdának, ki a tolvajt szánja. D. — Az okos gazda nem tartja a galambot csupán ganéjáért. D. — Bajos ott lopni, a hol a gazda maga is tolvaj. S. — Bajos ott lopni, hol a gazda zsivány. E. — Békés gazda fele nyereség a háznál. D. —Bor gazda fért az eszéhez. (Részeg.) D.—Derült meleg husvét napján, meglátszik őszszel a gazdán. S. — Deszka kapu, nagy kutya, ott lakik a jó gazda. Ny. 3. — Ebül gyült marhának farkas a gazdája. D. — Egy nyáron sokat vihet végbe egy gazda. D. — Fingnak, szarnak nincs gazdája. ME. — Gazda a gazban. (Tönkrement.) Ny. 17. — Gazda kapálja a szőlőt, kurvanya a vendégnek. D. — Gazda nélkül számot vet. M. — Gazda szeme hizlalja a jószágot. E. — Gazda szeme hizlalja a lovat. KV. — Gazda szeme neveli a vetést. S. — Gazdád nagyobb kutya, még sem ugat. Ny. 4. — Gazdájáért a kutyát is megbecsülik. Ny. 22. — Gazdája maradjon, ruhája szakadjon. (Mondják, ha valaki uj ruhát ölt.) Ny. 13. — Gazdának, kutyának kint a helye. Ny. 4. — Ha a buza megdől, a gazda feláll. (Bő termés.) Ny. 6. — Ha marad, gazdának, ha döglik, kutyának. (Ha a malac megmaradt, a gazda haszna; ha megdöglik, a kutyáé.) Ny. 3.

— Ha marad, gazdának; ha vész, kutyának. Ny. 6. — Ha szomorú a gazda, gazdasszony is oka. E. — Ha szomorú a gazda, van oka. D. — Harapós kutyának goromba gazdája. Ny. 2. — Henyélő gazdának álmos a bérese. D. — Hol kedvére él a gazda, ott lusta a szolga. ME. — Hús tart gazdát, lé a szolgát. Ny. 7. — Jó szokás gazda a háznál. D. — Jó vadász, rossz gazda. ME. — Jobb a gazda szeme, mint a szomszéd szeme. D. — Kan agár a vendég, komondor a gazda. E. — Kárnak, szarnak nem akad gazdája. Ny. 6. — Ki kutya, gazda. (Jó kutyának, jó gazdának nem a szobában, hanem kint a helye.) Ny. 23. — Kiszolgálta már a gazdáját. D. — Kutyának, gazdának kint a helye, asszonynak, macskának bent. ME. — Legjobb gazda az idő. E. — Legjobb trágya az, melyet a gazda saruján visz a földre. S. — Lé tartja a gazdát, átok, szitok a szolgát. D. — Lé tartja a szolgát, átok, szitok a gazdát. (Ha a szolgának rossz az étele, akkor rossz a munkája is és gazdájának élete csupa mérgelődés.) Ny. 14. — Lé tart szolgát, hús a gazdát. Ny. 6. — Lé tart szolgát, hús agg gazdát. Ny. 4. — Maga ugat a gazda, ha kutyája nincsen. Ny. 8. — Milyen a gazda, olyan a bor. D. — Minő a gazda, olyan a bora. ME. — Milyen a gazda, olyan a cselédje. S. — Milyen a gazda, olyan a lova. S. — Nehéz ott lopni, hol a gazda maga is tolvaj. KV. — Nehéz ott lopni, hol a gazda tolvaj. D. — Nehéz ott lopni, hol a gazda orrgazda. D. — Nem jó a ház gazda nélkül. M. — Nem jó gazda nélkül számot vetni. M. — Nem jó gazda nélkül számolni. KV. — Nem kereshet annyit a jó gazda, mennyit a rossz asszony el nem pazarolhatna. S. — Nem kereshet annyit a jó gazda, mennyit a rossz asszony el ne tékozlana. E. — Nem kereshet annyit a jó gazda, amit a rossz gazdasszony el nem tékozolhat. D. — Nézd meg az udvart, látod a gazdát. S. — Nincs annál jobb ganéj, melyet a gazda csizmáján visz a szántóföldre. E. — Nincs otthon a gazda. (Nincs esze.) D. — Nyomorult gazda az, a kit a szolga tanit. KV. — Okos gazda kárt is jóra fordit. E. — Okos gazda a szomszéd házát is védelmezi a tűztől. D — Okos gazda nem költ többet a fakóra, mint fara megérdemli. D. — Okos gazda néha a kárt is hasznára forditja. D. — Részeg a szolga, hol késedelmes a gazda. D. — Ritka gazda bú nélkül. D. — Rossz gazda, ki a maga házára egy szeget faragni nem tud. E. — Rossz gazdának foltos a nadrágja. S. — Ruha szakadjon, gazda maradjon. (L. fent.) S. — Sürü gazda, ritka gatya. (Ha a cseléd sürün változtatja gazdáit, rongyos marad.) D. — Sürü gazda, ritka guba. Ny. 6. — Sürü gazda, ritka köntös. D. — Szabad a gazda maga házánál, ha az ágy alá fekszik is. D. — Szakadj bunda, majd vesz a gazda. E. — Szarnak, kárnak nem akad gazdája Ny. 4. — Számot akar a gazda nélkül vetni. D. — Ugy él mint a hat ökrös gazda. (Jómodú.) E. — Ügyes gazda megszerzi, okos asszony megörzi. S. — Üres kamarának bolond a gazdája. E. — Vendégek serege, gazda nehézsége. KV. — Vigyázó gazdának örömest kegyetlen nevét költi a cseléd. D. — Vigyázó gazdának kegyetlen a hire. E.

Gazdasszony. A fösvény gazdasszony mindent drágábban vesz. D. — A szerencsés gazdasszony tyúkja nagyobbat tojik, mint a szerencsétlennek ludja. D. — A szerencsétlen gazdasszony tyúkja is kisebbet tojik, mint a szerencsésnek jércéje. D. — Ha bús a gazda, néha annak a gazdasszony is az oka. D. — Ha szomoru a gazda, gazdasszony is oka. E. — Ha csintalan a szoba, lusta a gazdasszony. (Ha nem csinos a szoba.) D. — Hoczi gazdasszony a gyermeket, ne neked a dárda. (Felcserélt szerep: férfi végzi

asszony dolgát, asszony végzi férfi dolgát. Helytelen.) KV. — Hozdsza gazdasszony a gyermeket, ne neked a dárda. M. — Hol a szolgálók cifrák, dologtalan a gazdasszony. D. — Hol macska van a háznál, ott a gazdasszonynak szemesnek kell lenni. Ny. 1. — Kész étel sohse verte meg a gazdasszonyt. (A nem készért már sok kikapott.) Ny. 9. — Közösnek tart mindent, mint a pap gazdasszony. S. — Lusta gazdasszonynak lusta szolgálója. D. — Nem kereshet annyit a jó gazda, a mit a rossz gazdasszony el nem tékozolhat. D. — Rossz gazdasszony, ki a ház körül dolgot nem talál. E. — Szerencsés gazdasszony: nagyobbat tojik tyúkja, mint másnak a lúdja. D. — Üres kamarának bolond a gazdasszonya. D.

Gazdaság szemet kiván. E. — Kis konyha, nagy gazdaság. S. — Nem jó a házból kifelé seperni a szemetet, mert kimegy a gazdaság. Ny. 3. — Szántóvető embernek a jövő esztendőben áll minden gazdasága. S.

Gazdálkodik. Ugy kell gazdálkodni, hogy jusson is, maradjon is. E. — Krajcáros gazdálkodás. S.

Gazdátlan. Jár mint a gazdátlan kutya. S. — Kóborol mint a gazdátlan kutya. S. — Ténfereg mint a gazdátlan kutya. S.

Gazdag. A deákos ember hamar gazdag is. D. — A dúsgazdag ember kövér ökröt hizlal. D. — A gazdagok elnyelik a szegényeket. KV. — A gazdagnak is kettő az orraluka, mint a szegénynek. Sz. — A gazdagnak is kettő az orralika, mint a szegény ember disznójának. M. — A gazdagnak is kettő az orralika, mint a szegény ember malacának. KV. — A gazdagnak könnyen akad rokona. E. — A gazdagnak mindenki rokona. E. — A gazdagnak sok a kiséröje. E. — A király és a gazdag leány soha nem tudhatja ki szereti igazán. Ny. 8. — A pénz hol ártalmára, hol javára válhat a gazdagnak. D. — A sok igéret nem teszi gazdaggá a szegényt. D. — A szegénynek csak egy pénz is oly kár, mint a gazdagnak száz forint. KV. — A szegénytakárhol is megnyomoritják, de a gazdagnak borban veszik vérét. (A szegénytől bármit is elfogadnak ajándék gyanánt; a gazdagtól jó bort várnak.) KV. — Apjáról semmi se maradt, maga se keresett semmit, mégis dúsgazdag. (Tolvaj.) D. — Büszke mint a gazdag leány. D. — Dúsnál is gazdagabb. D. — Elég gazdag, ki senkinek sem adósa. D. — Gazdag az uristen. E. — Gazdag ember gyermeke ritkán sir igazán apja halálán. E. — Gazdag feleség, felette nagy inség. KV. — Gazdag fösvényt látni szomorú dolog. D. — Gazdag ha bolond is, okosnak tartják. S. — Gazdag ha bolond is, szerencsés. KV. — Gazdag, ha sánta is, kevélyen járhat. D. — Gazdag, ha vak is kevély lehet. D. — Gazdag hizik, szegény bizik. E. — Gazdag hizik, szegény fázik. K. — Gazdag leánynak böjtben is esik farsangja. D. — Gazdag lehet, ha neve Lázár is. D. — Gazdag özvegyasszony mindig harminc esztendős. E. — Gazdag pénzzel, szegény észszel. E. — Gazdag pénzzel, szegény észszel megyen elöre. D. — Gazdag szóval és tetüvel, de nem egyébbel. E. — Gazdagnak ajándékot ad. KV. — Gazdagnak akárki is rokona. D. — Gazdagnak borban veszik vérét. (L. fent.) E. — Gazdagot keres a köszvény. ML. — Gazdagot pénze, szegényt esze viszi elöre. E. — Ha a »ha« nem volna, minden szegény gazdag volna. D. — Ha a sertés pénzt rezelne, a kanász is gazdag lenne. D. — Ha gazdag is, ugyancsak varga azért. Decsi János. — Hamarább ugatja meg a kutya a szegényt, mint a gazdagot. D. — Hirtelen gazdaggá semmi jámbor nem lett. E. — Hogyne volna gazdag, mikor két pusztája van, az egyik »ha volna«, a másik »jó volna«. Ny. 24.

— Jaj az olyan szegénynek, ki gazdag asszonyt vessz el. KV. — Ki a gazdagságot megutálhatja, az annál gazdagabb. D. — Ki ma szegény, holnap gazdag lehet; ki ma gazdag, holnap szegény lehet. S. — Krézusnál is gazdagabb. D. — Leggazdagabb, a ki semmit nem kiván. E. — Lehet gazdagból is szegény. D. — Lehet a szegényből is gazdag. D. — Magán áll a jó emberen, hogy gazdag legyen. (Megelégedés.) D. — Mikor ülsz a gazdagnak asztalánál, jól foglald eszedbe, mit raknak elődbe. E. — Nagyra van vele,mint a gazdag asszony leányával. S. — Nehéz a gazdagnak szegénységhez szokni. KV.— Nincs kevélyebb mint a szegényből lett gazdag. KV. — Nincs oly gazdag, ki másra ne szoruljon. E. — Nincs oly nagy gazdag, ki néha valakire ne szoruljon. D. — Ritka gazdag kevélység nélkül. D. — Ritkán van a kockásban gazdag. E. — Sok ifju többre menne, ha nem tudná hogy gazdag. E. — Sok irigye van a gazdagnak. KV. — Sok sógora van a gazdagnak. KV. — Szegény fog madarat, de gazdag eszi meg. ML. — Szegényből is lehet gazdag. KV. — Szegényből lett gazdagot az ördög sem türheti. D. — Szegény legény gazdag városban. (Tréfás felelet a kérdésre: hogy vagy?) E. — Szomszéd vetése mindig gazdagabb. S. — Több a gazdag mint a szegény kevély. D. — Több gond vagyon a gazdag fejében, mint szőrszál nyusztos süvegében. K. — Több szegényt látni mint gazdagot. S. — Több szegényt látni jót, mint gazdagot. D. — Ugy örül a gazdag ha sokat, mint a szegény ha keveset nyer. D. — Ugy van mint a szegény legény a gazdag városban. (L. fent.) D. — Van a gazdagnál is gazdagabb. D.

Gazdagság. A gazdagság jó szolgáló, de rossz uralkodó. D. — Cigány jobbágyság, galamb majorság nem nagy gazdagság. S. — Arany és gazdagság rosszra izgat. KV. — Igyekezeten áll a gazdagság. D. — Jobb a jó hir a nagy gazdagságnál. S. — Ki a gazdagságot megutálhatja, az annál gazdagabb. D. — Minden gazdagsága a szóvetés. D. — Nagy veszélylyel jár a nagy gazdagság. KV. — Nagyobb a becsület a sok gazdagságnál. KV. — Nagyobb a jó hirnév a sok gazdagságnál. KV. — Okosság szüli a gazdagságot. D. — Semmi gazdagság sem ér fel a jámbor asszonynyal. E. — Sok kevélyet, bolondot csinál a gazdagság. E. — Szabadság jobb a gazdagságnál. KV. — Szépség és gazdagság hamar muló jószág. KV. — Szorgalom gazdagság, henyélés szegénység. D. — Szüken költve, naponta keresve, szaporodik a gazdagság. S.

Gazdagodik. A ki sokat hordózkodik, nehezen gazdagodik. (A ki sokat költözködik, hurcolkodik stb.) D. — Álomból még senki sem gazdagodott meg. Ny. 6. — Ha bolond megy a vásárra, gazdagodnak a kalmárok Ny. 17. — Ha kezedet mindig kebeledben tartod, meg nem gazdagodol. Cz. — Kevély és fösvény ajándéka nem igen gazdagit. K. — Nehéz hirtelen meggazdagodni. (Becsületes úton.) D. — Nehéz jámborul hamar gazdagodni. KV. — Nem otthon gazdagodik a kalmár. D. — Nem szokott a kalmár otthon gazdagodni. E. — Ritkán gazdagul a játékos. D. — Sok igéret nem gazdagit. E.

Gazember. Cégéres gazember. S. — Gazembernek sürü átka. D. — Ott is terem a gazember, a hol nem vetik. Sz. — Terem a gazember, a hol nem is vetik. E.

Gazsi. Közepén van, mint Gazsi az imádságnak. (A dolognak.) Ny. 19.

Gácsér. Göndör mint a gácsérfark. E. — Ritka réce gácsér nélkül. D.

Gágog. A libát gágogni tanitja. D. — Gágog mint a lúd. E.

Gálya. Gályáját igen jó szellők fujdogálják. D. — Repedt az árboc, megállott a gálya. (Baj.) D. — Rossz

gálya, melynek dereglyéi nincsenek. (Erős is segitségre szorul.) D.

Gáncs. Gáncsot vet, letesz akárkit. D. — Ha birkózol, tanulj gáncsot vetni. E. — Könnyü gáncsot találni. S. — Mindenben gáncsot talál. M. — Nincs oly jó, kiben gáncsot ne leljenek. S. — Nincs oly szép, kiben gáncsot ne leljenek. D. — Nincs oly szép személy, kiben valami gáncs ne volna. E. — Vén ember tanácsa jobb mint ifju gáncsa. KV.

Gánica. Mosolyog mint a zsiros gánica. Ny. 23. — Fáj rá a foga, mint a kávási kutyának az árpa gánicára. Ny. 2.

Gányó. Megölte mint gányó a kutyát. (Gányó, bolgár kertész, milyen sok van az alföldön.) Ny. 3.

Gáspár van a sajtban. (Kukacos.) KV.

Gát. Ember kell a gátra. E. — Legény kell a gátra. E. — Legény a gáton. E. — Nehéz a sebes szélnek gátot vetni. D. — Puszta malmon, száraz gáton vámot nem vehetsz. Sz. — Túltenni a gáton. (Elveszteni.) E.

Gázol. Másnak becsületében gázol. D. — Mind a vizig szárazon, a hol viz van, gázoljon. (Elmehet.) Ny. 4.

Gebe. Gebéből lesz a tátos. E.

Gebei. Hozzá rugott mint a gebei pap a szamárhoz. (A gebei papot a vásárban megrugta a szamár, a pap visszarugta, de ez is csak neki fájt.) E. — Nem vagyok én gebei pap. E.

Gedő. Anyja csalogatja a kecske gedőt a kertbe. D. — Kutyának kutyó a fia, kecskének gedő. D.

Gellért. Eddig szent Gellért hegyét is elhordották volna. D. — Magas mint a szent Gellért hegy. S. — Szent Gellért hegyi táncos. (Boszorkány.) E.

Gencsi. Sovány mint a gencsi nyul. S.

Generális. Rossz káplár, ki nem akar generális lenni. D. — Rossz katona, ki nem vágyakozik generálisságra. D. — Vagy generális vagy káplár. (Ismerem, de nem tudom kicsoda, micsoda.) D.

Gereben. Gondolkodik mint a gereben-csináló. Ny. 1. — Mintha gerebenen ülnék. E. — Szereti mint kutya a gerebennyalást. D.

Gereblye. A mit villával felrak, gereblyével lehuzza. E. — Fogatlan gereblye. (Vén.) D. — Ha isten akarja, a gereblye is elsül. S.

Gerencsér. Nevet mint a feldölt gerencsér. (Fazekas.) Ny. 2.

Gerenda. A szört is gerendának látja. D. — Más szemében a gerendát se látná. D. — Más szemében meglátja a szálkát, magáéban nem a gerendát. E. — Más szemében szálkát, magáéban nem érzi a gerendát. E. — Maga szemében a gerendát nem, másébaa a szálkát meglátja. D. — Más szemében a szálkát ne keresd, ha magadéban a gerendát nem látod. D. — Meglátja más szemében a szálkát, magáéban nem a gerendát. E. — Ne ágaskodj a gerenda alatt. Ny. 4. — Nem kell minden szálkából gerendát csinálni. E. — Nem minden fából leszen gerenda. D. — Nincs a viznek gerendája. E. — Nincs jég alatt gerenda, sem a vizen rakonca. D. — Papot állit a letört gerenda alá. (Oszlopot.) Ny. 8.

Gerezd. Egy rothadt szölőszem egész gerezdet megveszt. D.

Gergely. Mátyás, Gergely, két rossz ember. (Hideg napok.) S. — Szent Gergely vitéze. (Gyenge vitéz. Gergely napján iskolába csalogatják a falusi gyermekeket, katonás menetben járják velök a falut.) D.

Gerinc. Gerincéhez száradott hasa. (Sovány.) D.

Gerlice. Árva mint a gerlice E. — Bús mint a gerlice. E. — Örül a gerlice, ha rátalál párjára. D. — Szelid mint a gerlice. D. — Turbékol mint a gerlice. E.

Gersei. Heten vannak mint a gersei ördögök. Cz.

Gesztenye. Más kezével kaparja ki a tüzes gesztenyét. E. — Otthon süti a gesztenyét. E. — Tüzről pattant gesztenye. (Haragos.) D.

Gesztenyeszinü hajam nekem is volt. D.

Géczi boszorkány. Arany J.

Gége. Az ökörnek nagyobb a gégéje még sem bőg annyit. D. — Farkas gégére ment. B. — Nem köt csomót gégéjén. D. — Kész másnak gégéjét tréfából is megmetszeni. D. — Sima gégéjü. (Minden könnyen lecsuszik rajta.) D. — Száraz mint a szomjas gége. ME.

Gém. Fosógém. ME. — Százhusz gémnek hatvan keszeg. (Apró hal. Kevés.) E.

Gérád (garád.) Épen ugy áll, mint macska a gérádon. Ny. 5.

Géresi. Veled járom kemence, mint a géresi ember mondaná. (Oly jó kedve volt, hogy kész lett volna a kemencével is eltáncolni, a mi lehetetlen. Szilaj jó kedv.) E.

Gézenguz az ura, kotyomfity a szolgája. Decsi János. — A kinek gézenguz az ura, kotyomfity a szolgája. M. KV. — Kinek gézenguz a gazdája, kotyomfity a szolgája. ME.

Gigeji. Ostoba mint a gigeji kántor. Ny. 5.

Gilice (gerlice.) Búsul mint gilice a száraz ágon. D. — Neki szokott mint gilice a száraz ágnak. D.

Giliszta. Kis gilisztával nagy halat foghatni. S. — Kit a kigyó megcsipett, fél a gilisztától is. Ny. 8. — Nincs veleje, mint a gilisztának. D.

Gofús ember. (Szemtelen.) D.

Golop. Sorba megy, mint Golopon a kutyaugatás. Ny. 14.

Gólya. Árva mint a gólya. Np. — Ciconia meg a gólya. (Idem per idem.) E. — Elemelte mint gólya a fiát. D. — Elvitte mint gólya a fiát. B. — Elvitte kedvét a gólya. (Teherbe esett leánynak.) Np. — Fenakadt mint a mindszenti gólya. Ny. 2. — Felakad mint a mindszenti gólya a torony tetején. Ny. 6. — Gólya hozta. (A kis gyermeket.) S. — Gólyának gólya a fia. S. — Gondolkodik mint féllábon a gólya. E. — Gondolkozóba esett mint a gólya. E. — Iszik mint a rékásiak a gólyára. Ny. 5. — Későbbre száll el a gólya mint a veréb. (Nagy, nehezebben repül fel.) E. — Meglegyintette mint Bódi a gólyát, hogy botra tekerődzött a nyaka. (Agyonütötte.) Ny. 1. — Őt sem a gólya költötte. E. — Sokszor megjön addig, el is megy a gólya. E.

Gomb. Csekély dolog, gombház, ha leszakad lesz más. Cz. — Elütötték a gombját. E. — Fületlen gomb. (Hasznavehetetlen.) E. — Gombház, ha leszakad lesz más. S. — Három gombig volt. (Oly sokat evett, hogy mellényének csak három felső gombja volt begombolható.) E. — Nem is gavar, ki minden reggel két gombot nem varr. E. — Nyakán ütik el a gombot. D. — Ő tette fel a toronyra a gombot. S.

Gomba. A gomba mag nélkül is terem. K. — Esö után nött gomba, benne a féreg. D. — Gombamódra nő. (Hirtelen.) E. — Gomba nem gombóc. E. — Hamar nö mint a gomba. D. — Hamarabb ér a gomba mint az otromba. D. — Könnyü a gombát letaposni. D. — Mai gomba, benne a féreg. D. — Mérges gomba. D. — Bolond gombát evett. ME. — Minden gomba jó gomba, csak az ember goromba. E. — Neki terül mint az urgomba. Ny. 6. — Nem gomba a vitéz, hogy minden ganéban teremjen. D. — Nem mind gomba a mi hamar nö. D. — Nem minden gomba jó gomba. D. — Nem minden sövény alatt terem a szarvas gomba. D. — Nem nagy munka, egy éjszakai gomba. D. — Nő mint a gomba. S.

Gombol. Gimbelem - gombolom. ME. — Mihelyt gondol, mindjárt gombol. Ny. 7.

Gombolyag. A legnagyobb gombolyagnak is van vége. D.

Gombostűn kezdi, lovon végzi. S

— Gombostüvel szurkál, inkább bottal ütne. ME.

Gombóc. Elszaladt mint a győrői gombóc Cirákra. Cz. — Gomba nem gombóc. E. — Gombócokkal tölti üres gyomrát. (Telhetetlen.) D. — Inkább a has fakadjon, mint a gombóc maradjon. S. — Ott élni jó, hol gombóccal hajigálják az embert. E. — Ott lenne jó katona, hol gombóccal lövöldöznek. D.

Gond. A búsulás fáraszt, a gond bágyaszt. KV. — A kölcsönzésnek és veszekedésnek társa gond és nyomorúság. KV. — Annyi a gondom, majd fejem füsti megy. E. — Bú között született, gond között vénhedett. D. — Egy bolond annyit kérdezhet, hogy száz bölcsnek is gond leszen rá megfelelni. E. — Elvetette gondját, mint Csomor Teca a férjhezmenésnek. (Mint vén leány ment férjhez, ura elhagyta.) Ny. — Ez a szó »nem« rövid ige, de nagy gondot ád. D. — Félre gondok! hoppot mondok. E. — Gond a maga képére szüli a gondot. D. — Gond idő előtt megvénheszti az embert. E. — Gond nem játék. S. — Gonddal jár a gond. E. — Gyermeknevelés sok gondot ád. E. — Ha szent Péternek annyi gondja van reád, mint nekem, sohse jutsz a mennyországba. Ny. 22. — Hagyj békét másnak, magadra viselj gondot. KV. — Kicsi gyermek, kicsi gond. D. — Kinek mi gondja rá. D. — Kinek rossz a szomszédja, annak sok a gondja. S. — Kinek sokja van, sok gondja is van. S. — Kis bajok, nagy gondok. S. — Kisebb gondom is nagyobb annál. D. — Legtöbb gondot ád az embernek a has. KV. — Lépj hivatalra, ha kevés a gondod. D. — Megöl a gond. S. — Neki a nemgond is gond. D. — Semmire sincs gondja. D. — Sok esztendei bú-gond sem fizethet ki egy pénzárnyi adósságot. D. — Szögre a gonddal. E. — Tedd fel a kontyot, vedd fel a gondot. (A leány ha férjhez ment, vége gondtalan életének.) S. — Tisztviselés gonddal jár. KV. — Több gond vagyon a gazdag fejében, mint szőrszál nyusztos süvegében. K. — Uraság gonddal jár. KV. — Uraság oly dolog, mely sok gondon forog. KV.

Gondol. A disznó megeszi a makkot, de a fával nem gondol. D. — A ki szemeten nevelkedett, mást is rühesnek gondol. D. — A komámasszony azt gondolta, császárkörtét tart, pedig csak vadalma. (Azt gondolta, hogy az ő gyermeke a jó, pedig az is rossz mint a többi.) Ny. 5. — A rossz lelkiismeretű ember azt gondolja, hogy mindenki ő róla beszél. KV. — A rossz tyúk csirkéivel se gondol. D. — A szegény emberrel morzsát se gondolnak. D. — Az okos nem jár gondolom szerint. D. — Azt gondolja a gyerek, hogy azért nincs kenyér, mert nem sütnek. Ny. 2. — Azt gondolja fenékig tejfel. E. — Azt gondolja övé mind a diófáig. B. — Azt gondolja övé mind a Dunáig. S. — Azt gondolja övé ország-világ. E. — Azt gondolja ő ölte meg a gunárt. (Rátartós.) S. — Azt gondolod, hogy csak szőr a bajusz. K. — Azt gondolom borju repül. (Nagyot hazudott.) K. — Annyit sem gondol vele, mint a mákszem. D. — Csak ugy gondolta, mint a macska az esőt. Ny. 6. — Ember gondol, isten végez. E. — Ez csak gondolom leves. D. — Ha megadja árát, nem gondol vele. D. — Józan a mit gondol, részeg arről csahol. D. — Józan a mit gondol, részeg arról papol. KV. — Körömfeketényit se gondol vele. D. — Mást gondolt, mint a kabai muzsikus. (Halálán volt, meggyógyult: »nem haltam meg, mást gondoltam.«) Ny. 11. — Mást szól, mást gondol. KV. — Mihelyt gondol, mindjárt gombol. Ny. 7. — Napad nem gondolja, hogy ő is csak meny volt. KV. — Nem gondol a farkas bárányok számával. D — Nem gondol a jobbágy úr dolgával. E. — Nem gon-

dol a török császár fiával. (Nem törődik senkivel.) D. — Rossz ember, ki becsületével nem gondol. D. — Tormába esett féreg azt gondolja, hogy nincs annál édesebb gyökér. B. — Várat gondol a levegőben. D.

Gondolat. A gondolattól vámot nem vesznek. D. — A hány fej, annyi gondolat. E. — Általlátja a gondolatot is. D. — Botfejtől görcs a gondolat. D. — Hamarább járt a gondolatnál. D. — Jól fogant gondolat okosan születik. D. — Sok haszontalan gondolat fordul meg egy harisnyakötésnél. D. — Tanácscsal erősödnek a mély gondolatok. KV. — Tarka lótól, gondolattól, nem fizetnek vámot. E. — Ugy jár mint a gondolat. D. — Ugy megy mint a gondolat. E.

Gondatlan. Hamar orrára bukik, ki gondatlanul lép. D.

Gondolkozik. A ki siet, nem sokat gondolkozik. KV. — Fenszóval gondolkozik. E. — Gondolkodik mint féllábon a gólya. E. — Gondolkodik mint a szalmás ló. Ny. 17. — Gondolkodik mint a gerebencsináló. Ny. 1. — Gondolkodik mint a verembe esett farkas. D. — Gondolkodik mintha rábizták volna az ország dolgát. D. — Gondolkozóba esett mint a gólya. E. — Köszvényes ember sokat gondolkozik. (Ifjukori bünök.) E.

Gondolkozás. Senki nem ád gondolkozásától vámot. KV.

Gondoskodik. Mikor isten nyulat teremtett, bokorról is gondoskodott. D.

Gondviselés. Az isteni gondviselés tovább terjed a csirkének a tojásból való kipattanásánál. D.

Gongyola. (Összehajtott kender.) Nagy gongyolát köt a guzsalyra. (Messzire megy férjhez.) Ny. 1.

Gonosz. A gonosz is késöre rögzik meg. D. — A gonosz lelket akarja megjobbitani. D. — A gonosz nyelv bika alá is borjat tehet. D.—A gonoszt jóra magyarázza. KV. — A jóért gonoszszal fizetnek. KV. — A jónak árt, ki a gonosznak kedvez. ME. — A jót is rosszra magyarázza a gonosz. D. — A ki másnak gonoszát keresi, ő maga vész belé. Decsi János. — A szele gonosz. E. — A tél hagyján, de a szele gonosz. E. — A tömlöcöt is megszokja a gonosz. D. — Bársonyt megveszti a zsir, embert a gonosz hir. S. — Cégéres gonosz. S. — Gonosz a párája. E. — Gonosz a zuzája. E. — Gonosz anya fattyakat vet. Ny. 2. — Gonosz csont. E. — Gonosz fegyver a nyelv. KV. — Gonosz hir szárnyon jár. KV. — Gonosz hirnek gyorsabb a szárnya. S. — Gonosz hirnek sebesebb a szárnya. E. — Gonosz király nyomát sok jobbágy követi. E. — Gonosz nyelv nagy tüzet gyujthat a házban. D. — Gonosz oldalborda. (Feleség.) E. — Gonosz oldalbordára talált. D. — Gonosz pára. D. — Gonosz tanács fejedre fordul. S. — Gonosz tetteivel kérkedik. D. — Hamar elhiszi ember a gonoszat. KV. — Heten vannak mint a gonoszok. S. — Hol nincsen büntetés, szarvat vesznek a gonoszra. K. — Isten a napot jókra, gonoszokra egyiránt költi. Pázmán. — Két gonosz közül kisebbet válaszd. KV. — Mig a gonosz kocsmárost rajtakapják, sok kárt tehet addig. D. — Minden gonosznak oka az asszonyi állat. Decsi János. — Nincsen gonoszabb a parasztból lett urnál. KV. — Nyakra-főre szalad a gonosz. D. — Ott van gonosz udvar, a hol nincs igazság. E. — Ördögök közt is sánta a leggonoszabb. S. — Örömest elhiszi ember a gonoszat. KV. — Ritkán alkuszik meg két gonosz. D. — Ritkán követi a gonoszt jó. KV. — Rühet vakar, ki a gonoszt dicséri. E. — Sok mentsége van a gonosznak. D. — Sok szemü lánc a gonosz. E. — Szelid intéssel, nem pálca veréssel teheted jóvá a gonoszt. Sz. — Szérdéken kapták a gonosz kanmacskát. D. — Tüznél, tengernél, asszonyi állatnál gonoszabb nem lehet. Decsi János.

Gonoszság. Asszonynak könye

gonoszságnak füszerszáma. D. — Azon gonoszság mindenkinek mindent megengedni, mint senkinek semmit. Cz. — Csontjához forrott a gonoszság. D. — Felszabadult minden gonoszságra. D. — Gonoszságban zabált. (Tele van gonoszsággal.) D. — Hadakozás és gonoszság együtt járó szomszédok. Cz. — Henyélés a gonoszság gyökere. S. — Issza a gonoszságot mint a vizet. D. — Ki az itélettől fél, kimutatja gonoszságát. D. — Példátlan gonoszságnak példás büntetése. D. — Pénznek szerelme, gonoszságnak gyökere. KV. — Számos gonoszságát vétkével fedezi. D. — Tudatlansággal egy szálláson lakik a gonoszság. E.

Gonosztevő gyülöli a napot. KV.

Górén. Vigyáz mint górén a pásztor. D.

Goromba. Elég szép, csak az ábrázatja goromba. K. — Goromba, fuss a toronyba, onnan még a malomba, onnan még a pokolba. Ny. 1. — Goromba mint a daróc. E. — Goromba mint a pokróc. E. — Goromba mint a vámos. E. — Goromba zsákra goromba folt való. (Német?) S. — Harapós kutyának goromba gazdája. Ny. 2. — Minden gomba jó gomba, csak az ember goromba. E. — Minden goromba otromba. D.

Gorombaság. Ritka révész gorombaság nélkül. D.

Göböly. Nincs száma göbölyös marhájának. (Gazdag.) D. — Se széle, se hossza kövér göbölyének. D. — Kövér mint a göböly. D.

Gödény a torka. D. — Iszik mint a gödény. E. — Talán a gödénynek torkát bérelte ki? D. — Gödénynek a torka soha meg nem telik. D. — Sok gödény a tavat is elhordja. D. — Kárákatonának gödény a pajtása. (Rossz a rossznak.) Ny. 4.

Gödör. Az óriás csak óriás, ha gödörben áll is. E. — Árok is van, gödör is van, szép leány is van, csunya is van. Np. — Nézegél mint vak Pista a gödörparton. Ny. 1. — Szereti mint vak a gödröt. E.

Gőgösen. Bolhából lett tetü nagy gögösen sétál. (Szegényből lett gazdag, parasztból ur.) D.

Göllei. Utnak vált, mint a göllei ember bocskora. S.

Gömb. A nagy karabinszáj nagy gömbökkel telik. (Étkes.) D. — Hegyes mint a gömb. D.

Gömböc. Tömött gömböc. D. — Vastag mint a gömböc. D.

Gömbölyü mint a nyárs. D. — Gömbölyü mint a töltött galamb. E. — Dereka gyertya, keze gömbölyü. (Szép lány.) D. — Nem mind bors, a mi gömbölyü. D.

Göncöl. Azt véli, ő hajtja a göncöl szekerét. E. — Kevély mintha ő hajtaná a göncöl szekerét. E. — Elhullatta a göncöl szekere a szalmát. (Látszik a tejút az égen.) Ny. 15. — Ő hajtja a göncöl szekerét. D. — Ökrök nélkül csak a göncöl szekere fordul. D.

Göndör mint a gácsér fark. E.

Görbe. A görbe kezüt szeretik a birák. (Vesztegetőt, ajándékot hozót.) Sz. — A görbe kezüt szeretik az udvariak. E. — A görbe kezüt szeretik az udvarnál. KV. — Atyafi Ádámról, Éváról és a görbe füzfáról. S. — A horog vessző korában szokja a görbét. D. — Görbe fához a héja legegyenesebben hozzá áll. (L. fa.) B. — Görbe mint a bünös útja. S. — Görbe mint a teve háta. E. — Görbe szemmel néz. E. — Görbe úton jár. E. — Görbe volt a fája. (Rossz kenyeret sütött.) E. — Görbe ország. (Igy nevezi az alföldi ember a hegyes vidéket.) E. — Ha görbe nem volna a lőcs, nyujtó lehetne. E. — Hogy állunk a görbe fésüvel? (Jobbra fordult-e a dolog?) Ny. 1. — Hogyne törne, mikor görbe. E. — Megegyenesitették a görbe hátat. (Megverték.) D. — Segits rajta, jó garas, ne légy görbe se varas. E. — Szépen vagyunk a görbe fésüvel. (Rosszra fordult dolgunk.) Ny. 7.

Görbeség. A gúzsnak természete a görbeség. D.

Görbén beszél. D. — Görbén hordja nyakát mint a daru. E. — Ha valaki egy krajczárral adós, meg kell kérni; ha egy kis pénzzel adós, arra mindig görbén kell nézni. Sz. — Nehéz a görbén nöttet sugárrá növeszteni. D. — Görbén néz.

Görbit. Minden dolga: ujjait görbiti. E. — Mit görbited a lábodat, mint a tót a hegyen? Sz. — Nincsen más dolga: ujjait görbiti. D. — Száját görbitgeti, herczeg akar lenni. (Kényes.) E.

Görbül. A görbült agg nőnek agg ö regéje is. D. — Korán görbül, ami jó kampó akar lenni. (Latin.) S.

Görcs. Botfejtől görcs a gondolat. D. — Hamarább a görcsökkel. (Görcs lábakkal. Siess.) D. — Kötekedö a kákán is görcsöt talál. Ny. 8. — Lefaragták a háti görcsöt. (Megverték.) D. — Minő a görcs, olyan legyen az ék is. D. — Megütötte a görcsös famenykö. (Görcsös, csomós bottal megverték.) D.

Görény is csapdába kerül előbb-utóbb. Ny. 2. — Büdös mint a görény. D. — Néha a görény is ordit, nemcsak a szamár. D.

Görgei ember. (Ostoba.) E. — Kigördül belőle mint görgei tökből a nyul csikó. E. — Okos mint a görgei malac. BSz.

Görhes. Csunya nagyon: részeges asszony, rongyos pap, görhes disznó, vén szerelmes és gazdag fösvény. S. — Görhes (sovány) lónak, világos felhőnek, mosolygós asszonynak nem kell hinni. ME.

Görög. A görög mindig görög, még sem malaczik. (Szójáték: görög, párosodik.) E. — Görög irás az nekem. (Nem értem.) E. — Három görög, három török, három zsidó, kilenc pogány. D. — Kinéz mint görög a boltból. S. — Ravasz mint a görög. E. — Ravasz mint a görög zsidó. D. — Ravaszabb a görög kalmárnál. D. — Sétál mint kárvallott görög az üres boltban. (Görög annyi mint boltos; Szeged, Kecskemét táján a kereskedök többnyire görögök voltak.) E. — Spekulál mint a görög az üres boltban. Ny. 4. — Ugy sétál mint a görög az üres boltban. (Rátartós szegény.) Sz.

Gőz. Pálinka gőz. D. — Megnyertük mint balogiak a gözt. Ny. 5. — Fejére gözölgött a párlug. D.

Gözü. (Güzü.) Alszik mint a gözü. E. — Gözühordta. (Tiszta, egészséges; a gözü csak jó ételt hordja össze.) E. — Gözühordta mogyoró. E. — Hurcolkodik mint a gözü. Ny. 2. — Nem hordja gözü férgesét a mogyorónak. E. — Tolvaj güzü. D. — Sok van mint a güzü. Ny. 8.

Guba. Bolondnak guba, nem szép suba. E. — Bolondot guba illet, nem suba. KV. — Egymás gubáját hurcolják. (Veszekednek.) Pázmán. — Guba alatt fricskát hány. (L. fricska.) E. — Guba nem suba. (Tagadod, a mit nem lehet tagadni, a mi nyílvánvaló.) D. — Guba-vármegye. (Ung-megye gúnyneve.) E. — Guba gubához, bunda bundához. Ny. 10. — Illik mint arany rojt szobránci gubához. E. — Közelebb az ing mint a guba. S. — Kutya kutyával, guba gubával. Ny. 2. — Sürü gazda, ritka guba. (A ki gyakran gazdát cserél, rongyos marad.) Ny. 6. — Tudja isten, kinek kell suba, kinek guba. Ny. 4. — Tudja isten kinek subát, kinek gubát. D. — Vonszolják egymáson a gubát. (Veszekesznek.) Pázmán.

Gubás. Egyik gubás, másik subás. E. — Fanos ebnek gubás a társa. E. — Fanos ebnek gubás eb a társa. B.

Guba. (Zsivány neve.) Fejére tanitotta, mint bojtárját Guba. (Guba nevü zsiványtól bojtárja marhát lopott.) D. — Ne hagyd magad Guba Jakab. (Gyávát igy biztatnak; Guba Jakabot felesége verte.) E.

Guggaszt. Templom mellé kápolnát guggaszt az ördög. S.

Gúlya. Kövér mint a gúlya. D. —

Nagy a gúlya ráncában. (Bolhája sok van, mása nincs: szegény.) D.

Gulyás. Kenyerez mint a gulyás bojtár. Ny. 2. — Zsiros mint a gulyás ing. D. — Zsiros mint a gulyás hús. D.

Gumi. Medvegumi pirítva.(Semmi.) D.

Gúnár. A gúnár hazajött, a jérce még oda van. (Az asszony rosszabb, kicsapongóbb szokott lenni a férfinál.) Ny. 9. — Azt gondolja, ő ölte meg a gúnárt. (Szájhős.) S. — Azt véli, hogy ő ölte meg a gúnárt. KV. — Bohó ángy, megölte a legjobb tojó gúnárt! D. — Gúnármérgü. E. — Nagy csuda házhéján a gúnár. D. — Ő verte el a gúnárt. E. — Örül mint a másét elverte gúnár. E. — Ritka lúdsereg gúnár nélkül. D.

Gúnya. Elég a gúnya, de rongyos. D. — Nyáron gúnya nélkül, télen kenyér nélkül el ne menj hazulról. Ny. 8. — Pénze is penészes, hogy ne gúnyája. D. — Pénzt vagy gúnyát! Ny. 5.

Gunyhó. (Kunyhó.) Félre gunyhó, jön a ház. D. — Félre putri, jön a gunyhó. D. — Jobb a gunyhó mint a galiba.(Koliba szláv szó,rozzant putri.) D. — Tulajdon gunyhó jobb a más palotájánál. E. — Vén gunyhó. (Vén ember.) D.

Gusztus. Sokféle a gusztus, fehér kenyér, lúdhus. Ny. 9. — Tisztelem a gusztusát. (Nem kérék belőle.) S.

Guta. Kerülgeti a lapos guta. S. — Mindegy guta. (Egyformán rossz.) D. — Simitsa meg a lapos guta. E. — Üsse meg a lapos guta. S.

Guta. (Híres zsivány Komorón Ungmegyében 1393-ban; parittyával teritette le az embereket. Szirmay.) Megátalkodott, mint falu végén a Guta. Ny. 5. — Meghuzódik mint kamara végébe a Guta. Ny. 20. — Összehuzta magát mint falu végén a Guta. Ny. 22. — Összehuzta magát mint Komoró végén Guta. Sz. — Ugy meghuzta magát, mint Komoró végén a Guta. Sz. — Ugy ül mint Komoró végén a Guta. (Mogorván.) Ny. 2. — Ugy ül mint Gömörő végén a Guta. Ny. 7.

Guta. (Falu Csallóközben.) Meghuzta, mint Guta mellett a mennykő. Cz.

Gúzs. A kétszeres gúzs nehezebben szakad. D. — Addig tekerd a gúzst, mig hajlik a vessző. D. — Farkasgúzsba kötötték. S. — Gúzs az, nem kolbász. E. — Gúzs nem kolbász. D. — Gúzsba tenni. (Mint a rugós tehenet, mikor fejik.) E. — Gúzsnak természete a görbeség. D. — Gúzszsal tormát ásni. (Lehetetlen dolog.) E. — Jobb a vaslánc mint a gúzs. D. — Könnyü vékony vesszőből gúzst tekerni. D. — Nehéz a fából gúzst tekerni. D. — Nehéz agg fából gúzst tekerni. B. — Nehéz gúzszsal tormát ásni. D. — Nem egyhamar lehet fából gúzst tekerni. D. — Sovány mint a gúzs. E. — Száraz mint a gúzs. E.

Guzsaly. Büdös a guzsaly, ha kibuvik a csalán. (Tavaszszal nem izlik a fonás; szobai munka.) Ny. 23. — Kard helyett guzsalyt vítat. F. — Nagy gongyolát (összehajtott kendercsomagot) köt a guzsalyra. (Messzire megy férjhez.) Ny. 1.

Gyakás. Az inában állt a dolog, mint Kosztolányinak a gyakás. Ny. 5.

Gyakor eséssel a kicsiny csep is lyukat ver. E.

Gyakorlás a legjobb mester. E. — Gyakorlás tesz mesterré. KV. — Gyakorlás mesterré teszen. Cz. — Ifju szokás, öreg gyakorlás. D.

Gyaláz. Ki nyilván sokat dicsér, alattomban gyaláz. D. — Könnyü mást gyalázni, de nehéz felruházni. Ny. 10. — Kurvazanyja rossz embernek, egy szó ugy mint száz, a ki engem hátam megett, nem szembe gyaláz. D. — Szembe dicsér, hátul gyaláz. E. — Szegénység gyaláz. KV. — Tokai bort gyalázza a beckói lőre. D.

Gyalázat. Duna vize sem mossa le gyalázatját. Sz. — Az ördög sem hazudik maga gyalázatjára. D. —

Nagy gyalázat embernek a tudatlanság. E. — Nem gyalázat a szegénység. E. — Nem mindenkor gyalázat a szegénység. D. — Öndicséret, gyalázat. E. — Sok gyalázaton kell a kevélynek átmenni, mig megalázódik. E. — Ura gyalázatja. (A rossz asszony férjére gyalázatot hoz.) D.

Gyalázatos. Minél alázatosabb, annál gyalázatosabb. S. — Nagyon alázatos, nagyon gyalázatos. ME. — Alázatosság nem gyalázatosság. B.

Gyalog. A hova a császár gyalog jár. D. — A hova a király is gyalog jár. E. — A ki gyalog jár, annak lovai mindig készek. D. — A mit lovon fogad, gyalog meg nem állja. Decsi János. KV. — A nyavalyák lóháton nyargalnak hozzánk, de tölünk gyalog is alig mennek el. D.— Bolondnak szeme lábán van, mert talpán látja, hogy gyalog lovaglott. D. — Deliberátum Átányon, hogy a diák gyalog járjon. E. — Fűzfaparipán nyargal, mégis gyalog jár. D. — Ha lovon mehetsz, gyalog ne járj. — Jobb szekéren csunyán ülni, mint gyalog szépen menni. Ny. 17. — Ki lovát másra bizza, hamar gyalog marad. S. — Kinek kocsija nincs, járjon gyalog. S. — Kinek lova nincs, Bécsbe is gyalog jár. D. — Kinek lova nincsen, Bécsben is gyalog jár. Cz. — Kinek lova nincsen, gyalog jár az Pestre, E. — Kutya szokott gyalog járni. S. — Lovon jött, gyalog ment. E. — Mióta gyalog járok, nem hallottam ilyet. D. — Nem lehet vele gyalog beszélni. D. — Nem is beszél gyalog az emberrel. E. — Oda megy a hová a császár is gyalog jár. S. — Okos volnál te, ha gyalog nem járnál. (Ha nem volnál szegény.) E. — Ritka gyalog talpaló nélkül. D. — Sokat talpal a gyalog katona, míg lóra kap. D. — Szekéren jött, gyalog ment. E. — Szekéren ment, gyalog jött. E.

Gyalogolni. Ló mellett jó gyalogolni. KV. — Könnyebb a ló mellett gyalogolni, mint a szavakat fontolni. D. — Ló mellett gyalogolni bolondság. D.— Ne aludjál, nem álmodsz, ne gyalogolj nem fáradsz. Ny. 22.

Gyalogút. Nincsen olyan mint a lúd, nem kell neki gyalogút. Np.

Gyalogosan bot mellett. E. — Könnyü szekér mellett gyalogosan. E.

Gyalult. Kopasz mint a gyalult deszka. D. — Minél jobban gyalulják a deszkát, annál simább lesz. B.

Gyapju. A jó juh mindig elbirja a maga gyapját. Ny. 24. — A jó juh nem sokat béget, sok gyapjat ad. KV. — A vékony gyapjunak is vagyon árnyéka. D. — Alkuszik mint a zsidó a gyapjura. E. — Báránygyapjuba öltözött farkas. Pázmán. — Disznón keres gyapjut. KV. — Disznóról nyírja a gyapjut. (Szerencsés.) D. — Disznóról is gyapjat nyir. E. — Gyapjáért szokták a juhot megnyirni. KV. — Gyapjáértnyirják a juhot. D. — Gyapjáért szokták a kost is megnyirni. D. — Ha okosnak gyapju kell, utána jár. D. — Kecskéröl gyapjut, szerecsenböl hattyut. BSz. — Kinek gyapju kell, utána jár. D. — Lágy pásztor alatt gyapjat rug a farkas. (Gyenge pásztoron kifog a farkas.) E. — Lágy pásztor elött gyapjat rug a farkas. Ny. 2. — Lágy pásztor mellett gyapjat rug a farkas. D. — Mely juh sokat bekeg, kevés gyapjat ád. D. — Rossz juh, mely maga gyapját nem birja. D. — Rossz juh, mely saját gyapját el nem birja. E. — Sok juh adja a sok mázsa gyapjut. D. — Sürü mint a juhgyapju. D. — Ször nem gyapju. D.

Gyanakszik mint a varju. E.

Gyapjas. Jó pásztornak gyapjas a juha. D.

Gyapjuzsák. Karcsu mint a gyapjuzsák. E.

Gyanu. Száz gyanu közt kilencvenkilenc helytelen. E.

Gyanuper. Élt a gyanuperrel. (Sejtette.) E.

Gyanus. Abban gyanus, ebben tudós. E. — Ki miben tudós, abban gya-

nus. Pázmán.. — Ki mindenben tudós, mindenben gyanus. D.

Gyanusit. Kit egyben rajtaérnek, azt másban is gyanusítják. S.

Gyarló. A jók között is egyik a másiknál gyarlóbb. D. — Az asszony csak gyarló, boszuállásra hajló. KV. — Az asszony gyarló, hamisságra hajló. KV. — Az asszony csak gyarló, hamisságra hajló, ritkán találsz igen jót. B. — Gyarlónak hetvenhétszer is megengedhetni. (Megbocsáthatni.) D. — Gyarló az ember mint az érett nádszál. D. — Ha gyarlók nem volnának, vétkesek sem volnának. D. — Ha gyarlók nem volnánk, vétkesek sem volnánk. E. — Részeg embernek gyarló imádsága. D.

Gyarlóság lehet a gyermekszeretetben is. D. — Mindent hinni vagy semmit sem hinni, azonegy gyarlóság. E. — Szomorkodni gyarlóság, kétségbeesni bolondság. D.

Gyarmati sintér legyen a doktorod. (Kegyetlen, ki megkínoz.) Ny. 1.

Gyámoltalanul. Hadd koptassák a nyelvöket haszontalanul; hiszen isten nem hagy el engem gyámoltalanul. D.

Gyáva. A jó tolvaj a gyáva tolvajt meglopja. D. — Füstfaragó, annak is leggyávábbja. (Kéményseprő.) D. — Hol gyáva az atya, ott a fiut az anyja nevén hivják. D. — Hol gyáva az apó, anyó nevén hivják a fiukat. E. — Szükség idején a gyáva is megbátorodik. Cz.

Gyenge. A törvény oly háló, mely a gyenge szunyogot megfogja, a darázs pedig keresztültöri magát rajta. D. — Gyenge a bőre, azt félti. D. — Gyenge lábon áll. E. — Gyenge mint a nyul nyaka. E. — Az erős a gyengét csak a zsákba rázza. D.

Gyengéltet. (Kényesztet.) Ki szolgáját gyengélteti, fejére neveli. BSz.

Gyengén bánik vele, mint a tojással. D. — Nem mindenkor árt a gyengén való bánás. K.

Gyep. Ki a gyepre. E. — Megtetszik, hogy az ő házát sem forogja sok ember, mert felfogta a gyep. K. — Gyepes a háza tája. (Nem fogad vendéget.) KV. — Begyepesült az esze. (Eltompult.) E.

Gyeplő. Kender gyeplő, csepü hám, mind a kettő rossz szerszám. ME. — Közé vetni a gyeplőt. (A kocsist elragadták a lovak, szabadjukra ereszti.) E. — Utána vetni a gyeplőt. (U. a.) E. — Madzaggyeplő, kenderhám, mind a kettő rossz szerszám. E. — Szedd beljebb a gyeplőt. (Fékezd nyelvedet.) E.

Gyepü. A gyepüre hordja a venyigét. (Elfagyott.) Ny. 6. — Ne bolygasd a régi gyepüt, kigyó jön belőle. E. — Tekereg mint a kigyó a gyepün. (Csüricsavarja.) Ny. 2.

Gyerek. Az anyjával vele táncolt a gyerek. (Hasas menyasszony.) Ny. 8. — Azt gondolja a gyerek, hogy azért nincs kenyér, mert nem sütnek. Ny. 2. — Annyi mint a sváb gyerek. (Sok.) D. Asszony-gazda, gyerek-szolga. (Nem sokat ér.) Ny. 10. — Csitt! gyerek van a háznál. Ny. 6. — Fürdővizzel a gyereket is kiönti. (Német.) Ny. 10. — Gyerek-szolga, malac szalonna, kicsi haszna. Ny. 7. — Gyerekben sem jó a kései. Ny. 3. — Gyerekekből lesznek az emberek. KV. — Ha egy gyerek lependéket (pillét) fog, nem adná egy süveg ördögért. D. — Hozzászoktak a cigány gyerekek a szikrához. KV. — Játékkal ámitják a gyereket. E. — Kis gyerek, nagy méreg. D. — Kis gyerek seggének, prókátor szájának nem lehet parancsolni. Ny. 6. — Kora vetés, késő gyerek hamar árván marad. Ny. 21. — Lassan belegyün, mint Katiba a gyerek. Ny. 7. — Megvan mint Katiban a gyerek. Ny. 6. — Nekiesett, mint tótgyerek a turós csuszának. S. — Nyugszik mint a somogyi gyerek. (Mikor leesett a fáról.) E. — Olyan mint a váltott gyerek. (Kicserélt gyerek, rosszul néz ki, rossz is.) E. — Ő se mái gyerek. D. — Örül mint a tótgyerek a békasónak. D. — Összement, mint a rozsnyai gyerek a

teritön. Ny. 6. — Pihen mint a maklári gyerek. Ny. 7. — Ritka mint a csendes gyerek. D. — Sok a dolgom, mind szorgos; sok a gyerek, mind rongyos; nem érek rá, meszelek, tésztát gyúrok, reszelek. Ny. 5. — Sok zsidó gyereket felnevelt már életében. (Sok kamatot fizetett.) Ny. 6. — Sürü csóknak gyerek a vége. S. — Szerencsétlen a madár a gyerek kezében. (Megkínozza.) D. — Vagyok is, nem is, mint a tót gyerek. Ny. 22. — Vigyázz gyerek, mert fenekedre verek. S. — Vizhozta gyerek. (Olyan, kinek szülői ismeretlenek, talált.) E. — Zabgyerek. (U. a.) E. — Kondor mint a gyerekfő. D.

Gyerekes asszony, pipás ember soká tud elökészülni. (Olyan asszony, kinek gyermeke van.) Ny. 6.

Gyerekeszü kiván végére menni a gyermek szavának. E.

Gyermek. A bolondok és gyermekek leghamarább kimondják az igazat. D. — A gyakor unszolás és a szép nógatás inditja a gyermeket. KV. — A gyermek hamar örül, hamar sir. D. — A gyermeknek is kitér. D. — A gyermeknek sem vét. D. — A játék hiányossága, gyermek szomorusága. D. — A jó anya megszokja gyermekének szeretetét. D. — A leesett bikát a gyermek is rugdossa. D. — A ledölt fának fejét a gyermek is ráncigálja. D. — A ledölt fát a gyermek is kopácsolja. K. — A ma született gyermekben is benn a vétek. D. — A mely gyermek megijed, anyja ölébe siet. B. — Az anyának szép a gyermeke, ha taknyos is. B. — Az otthon kedvére nevelt gyermek végre borjúból ökörré válik. KV. — Anyja nyelvén beszél a gyermek. D. — Állhatatlan mint a gyermek. D.—Állhatatlan mint a gyermek-játék. D. — Ártatlan mint a ma lett gyermek. D. — Ártatlan mint a ma született gyermek. D.— Átkozott a száz esztendős gyermek. E. — Anyás gyermek. KV. — Csekély dolog, mely a gyermeket megnevetteti. E. — Cukorrágás, gyermekszokás. D. — Dajka módjára jóllakik a gyermek mellett. (A javát megeszi.) Decsi János. — Dorgálás és vessző, csak ne legyen késő, jót nevel a gyermekből. KV. — Égett gyermek fél a tüztől. (Német.) S. — Éjjel a gyermektől is fél. D. — Fél mint a német gyermek szent Miklóstól. (Ezen napon a rossz gyermekeket ijesztgetni szokás.) B. — Fürdőjével a gyermeket ki ne öntsd. (Német.) D. — Gaz anyának váltott gyermeke. (Rossz.) D. — Gyerekeszü kiván végére menni a gyermek szavának. E. — Gyermek előtt a macska farkát el ne vágd. (Mert utánoz.) D. — Gyermek fegyvere a sirás. D. — Gyermek játszék, leány dolgozzék. D. — Gyermek kezébe nem való a kés. S. — Gyermek nem suttyó. D. — Gyermek, részeg, bolond mondják ki az igazat. D. — Gyermekszeretetben is lehet gyarlóság. D. — Gyermek vagy, tikmonyhoz gyónjál. K. — Gyermeket mumussal szokták ijeszteni. S. — Gyermekhez játszás, legényhez dolgozás illik. KV. — Gyermeket szokták kankussal ijeszteni. K. — Gyermeknek legjobb feleség a nyirfa-kisasszony. (Vessző.) K. — Gyermekész hajtja a hat ökröt. (Könnyü gazdagnak boldogulni.) D. — Gyermeknevelés sok gondot ad. E. — Gyermekre madarat, vén emberre ifju menyecskét, németre bort ne bizz. E. — Ha a gyermeket nyakon nem vágják, megnyakasodik. D. — Ha gyermek vagy, ne vetekedjél (vitatkozzál) emberrel. KV. — Ha tudná a gyermek mire nevelkedik, finca helyett inkább sirna. K. —Hetedik gyermek. (Szerencsés.) E. — Hozdsza gazdasszony a gyermeket, ne neked a dárda. (Felcserélt szerep, ha asszony végzi férfi dolgát, férfi meg az asszonyét, helytelen dolog.) M. — Hoczi gazdasszony a gyermeket, ne neked a dárda. KV. — Jaj istenem, mire jutánk, kilenc gyermekből tiz maradt. B. — Jó a gyermeket jóra szoktatni. D. — Jobb

a gyermek sirjon, mintsem (hogysem) a szülei. KV. — Kedves gyermeknek sok neve van. KV. — Kedves gyermeknek sok a neve. E. — Keserves anyának potrohos gyermeke. (Szegény szülök gyermeke sok kenyeret eszik, mert más nem jut, s ettől potrohos.) E. — Kezeégett gyermek irtózik a tüztől. D. — Kényén szokott gyermek borju neven ébred. E. — Késön való gyermek, korán való árva. E. — Kést ád a gyermek kezébe. Sz. — Kicsi gyermek, kicsi gond. E. — Kicsi gyermeknek késő haszna. D. — Koca gyermeknek koszos a feje. (Szülötlen árvának nem viselik gondját.) D. — Korán okosodó gyermek ritkán szokott megélni. E. — Könnyebb a házasság, mint a gyermektartás. D. — Küzködik mint a luteránus gyermek az anyjában. Ny. 4. — Legkésőbb érő gyümölcs a gyermek. D. — Madár szerencsétlen a gyermek kezében. E. — Másodszor gyermek. (Vén.) D. — Meghalt a gyermek, elkölt a komaság. M. — Meghalt a gyermek, oda a komaság. KV. — Meg kell nevezni a gyermeket. (Nyiltan kell beszélni.) E. — Megmondja a gyermek, hogy megverték, de nem mondja meg, hogy miért. E. — Megölt egy gyermeket, vitéz nevet kiván. D. — Meztelen mint a cigány gyermek. E. — Mi is voltunk gyermekek. KV. — Minden anyának szép a maga gyermeke. KV. — Minden gyermek sirással születik. KV. — Mondja a gyermek, hogy megverték, de okát nem adja. D. — Ne tanitsd apádat gyermeket csinálni. E. — Nehezen jó a gyermek, ha szülői rosszak. D. — Nekiszokott mint a rossz gyermek a vesszőnek. D. — Nem adja dajka a gyermeknek a legjobb falatot. KV. — Nem gyermek kezébe való a kés. E. — Nem gyermeknek való a kés. KV. — Nem gyermeknek való a bor, nem tudja megrágni. BSz. — Nem jó a gyermeknek a kés. E. — Nem kell a gyermeket fürdővel kiönteni. (Német.) E. — Nem mondja a gyermek, ha nem beteg. E. — Nevén szólitja a gyermeket. (Német.) S. — Néma gyermeken az anyja sem segithet. KV. — Néma gyermeknek anyja sem érti szavát. KV. — Néma gyermek baját anyja sem értheti. E. — Okos asszony nem marad gyermek nélkül. K. — Olyan mint a váltott gyermek. (L. fent.) S. — Nyugszik mint a somogyi gyermek. D. — Örül neki, mint gyermek a bábnak. D. — Örül mint gyermek a játéknak. D. — Örül mint gyermek a lépes madárnak. D. — Örül neki mint gyermek a vásárfiának. D. — Régen volt ő gyermek. D. — Részegre, asszonyra, gyermekre titkot ne bizz. D. — Ritkán szokott a nagy emberek gyermekéből jó válni. KV. — Sok a dolog, mind szorgos, sok a gyermek, mind rongyos. Ny. 3. — Sok a gyermek, kevés a kenyér. D. — Sok a gyermek, kevés a cipó. D. — Sok volna a gyermeknek rák lábastul. K. — Se felesége, se gyermeke. D. — Sír-rí mint a pogány-gyermek. D. — Száz esztendős gyermek is félbolond. D. — Szép a gyermek anyjának. E. — Szép a gyermek anyjának, ha taknyos is. D. — Szóra kell szoktatni a gyermeket. E. — Taknyos gyermeke is szép az anyjának. E. — Tetves mint a koca gyermek. (Talált gyermeknek nem viselik gondját.) D. — Torkig van benne, mint szaros gyermek a szalma-bölcsőben. (Bajban van.) D. — Uj gyermekek, uj keresztek. KV. — Váltott gyermek. (Rossz.) D. — Vessző teszi a gyermeket jámborrá. KV. — Vessző nem töri csontját a gyermeknek. E. — Visszajön mint a lakodalmas gyermek. (Oda, a hol jó volt dolga.) Ny. 5. — Zabgyermeknek az egész világ apja. (Találtnak.) Ny. 9. — Záratlan kapu a gyermek szája. BSz. — Zörgő dió, mogyoró, siró gyermeknek való. S. — Átesett a bajon, mint az egyszeri szüz a gyermekszülésen. Ny. 17. — Az elvetett gyermek könnyebb kortyot iszik.

D.—Egész nap ásitozik, mint a pruszkai gyereke. D. — Egyetlenegy gyermek akasztani való. (Sok aggodalom forrása.) E. — Erőtlen mint a gyermek. D. — Elhagyja mint cséppai gyerek a sírást, ha borral kinálják. (Nem nagy szomoruság.) Ny. 5. — Előbb van gyerek, mint a ruha. (Ez az első gyermeknél szokott megesni.) Ny. 5. — Ez nem gyermekjáték, hogy hamar elkezdjék és hamar végezzék. D. — Élhal érte, mint a baranyai gyerek a tarisznyáért. Ny. 5. — Gyermek kezében éles kés. D. — Gyermekért, ebért nem egyszer támad villongás a szomszédban. E. — Hazug gyermekből tolvaj-ember válik. S. — Kezeégett gyermek irtózik a tűztől. D. — Ki gyermekért, ebért veszekedik, pad alá bujjék. K. — Okos gyermek nem sokáig él. KV. — Öregnek a bor tej, gyermeknek a tej bor. S. — Sok bába közt elvész a gyermek. KV. — Sok bába közt a gyermek is elvész. Sz. — Sok idő eltelik, mig a gyermekből ember válik. D. — Szerencsés gyermek, kinek az apja elkárhozott. (Gazdag apának fia.) Sz. — Tiszta édes gyermeknek való. D.

Gyermekes háznál le kell ülni. (Különben elveszti álmát a gyermek. Babona.) S.

Gyergyói. Összesúgnak mint a gyergyói lovak. (Fáradt lovak egymás nyakára teszik fejöket. Egy bárgyu pór látván ezt két gyergyói lovon, azt mondotta: összesúgnak.) D.

Gyertya. A napnak gyertyával világit. D. — Az ördögnek is kell gyertyát gyujtani. Sz. — Az ördögnek is kell egyszer gyertyát gyujtani. Ny. 8. — Asszonyt, vásznat ne végy gyertya-fénynél. ME. — Asszonyt, vásznat ne végy gyertyavilágnál. B. — Dereka gyertya, keze gömbölyü. D. — Délben gyujtasz gyertyát. (Világos dologban kételkedel.) M. KV. — Fogy mint a gyertya. S. — Gyertyát sem gyujt, fél hogy elfogy. D. — Gyertyával kell keresni párját. E. — Gyertyatartó nem megyen mennyországba. (A ki a rosszat segiti a bün elkövetésekor.) E. — Káposztáját gyertyafaggyúval zsirozza. (Szegény.) D. — Kire fut a gyertya? (Kit fognak megverni. Azt tartják, hogy kinek oldalán lefut az égő faggyugyertya zsiradéka, az verést fog kapni.) E. — Meggyujtott gyertyát nem kell csudálni, ha fogy. ML. — Nagy viaszgyertyákat csöpögtettek aljába. (Farába; megverték.) D. — Nappal gyertyát ne gyujts. (Világos dologban ne kételkedjél.) D. — Nem kell gyertyát véka alá rejteni. E. — Néha az ördögnek is gyertyát kell gyujtani. D. — Rám viritott a gyertya. (Ha a faggyu-gyertya bele rózsát mutat a gazda felé, azt jelenti, hogy pénzt fog kapni; ha az ajtó fe'é virít, hogy pénzt fog kiadni.) E. — Szolgál a gyertya, magát megemészti. E. — Ugy kell vigyázni a leányra, mint a gyertyalángra. Ny. 22. — Egyenes mint a mártott gyertya. S. — Gyertya másnak szolgál s magát megemészti. KV. — Igyunk, mig a gyertya ég. D. — Körmére égett a gyertya. Sz.

Gyertyáz. Nem sokat gyertyázott a könyvek mellett. D.

Gyékény. Farához száradt a gyékény. (Szegény.) D. — Ki tudja, mikor rántják ki alólunk a gyékényt. (Mikor halunk meg.) E. — Kirántották alóla a gyékényt. (Meghalt.) D. — Más fejére gyékényt ne gyujts. D. — Száraz mint a gyékény. D. — Egy gyékényen árulnak. M. — Elrántották alóla a gyékényt. (Meghalt.) Sz. — Ki sem tudja, mely nap elrántják a gyékényt alóla. M. — Megalkusznak egy gyékényen. D. — Nem árulok meg veled egy gyékényen. ME.

Gyémánt. Fényes mint a gyémánt. B. — Gyémánt hasad vértől. KV. — Ha a csehköre legszebb pecsétet métszenek is, még sem válik gyémánt belőle. D. — Gyémánt is elolvad, nem csuda, ha a jég. D. — Kemény mint

a gyémánt. (Az ásványok keménységi foka szerint a gyémánt legkeményebb. D.

Grammatika. Közjóra világol, mint Márton grammatikája. (Márton német grammatikájából többen tanultak együtt.) E.

Gránát. Skarlát, gránát, nyuszt: Léva, Tata, csuszt. (Csáki László gróf 1649-ben oly nagy pompát fejtett ki, hogy díszruhája uradalmakat érő volt.) Cz. — Skarlát, gránát, nyust: Léva, Tata, sust. Sz.

Gritti Lajos halála. (Rossz ember kegyetlen, keserves halállal hal meg. Gr. Lajost Megyesen ugy végezték ki, hogy reggel két kezét, délben két lábát és este fejét vágták le.) M. KV.

Gróf is nemes, ha hazafi. E. — Gróf, kádencia: sróf. E. — Olyan módja van, mint egy grófnak. S. — Tojásból soha sem lesz gróf. E.

Gyík. A ki a kigyótól megijedt, az a gyíktól is fél. Ny. 6. — A kit a kigyó megcsip, a gyíktól is fél. Ny. 1. — Izeg-mozog mint a gyík, mint a kit a bolha csip. Ny. 6. — Kit a kigyó megmar, a gyíktól is fél. E. — Szemibe mondta, mint Ime Pista a gyíknak. (Nagy vitézség.) Ny. 5. — Méregemésztette gyík. D.

Gyíklesö. (Panganét.) D. — Kurta mint a gyíklesö. D.

Gyilkos. A ki minek nem mestere, az annak gyilkosa. (Elrontója.) Ny. 1. — A tömlöcbe gyilkos vezeti a tolvajt. D. — A tolvajnak gyilkos az örököse. D. — Gyilkos akasztja a lopót. D. — Gyilkos vezeti a tolvajt a fogházba. K. — Istentelen gyilkos. D. — Ki mihez nem ért, gyilkosa az annak. E. —

Gyilkosság. Hol sok a szolga, titkolt a gyilkosság. (Nem vallanak egymásra.) D.

Gyim-gyom ember. (Együgyü.) Ny. 5.

Gyolcs. Az adós, az adós, kinek a gatyája gyolcs. (Úr.) Np. — Fehér gyolcs. (Vénasszony.) D. — Fehér mint a gyolcs. D. — Vékony mint a gyolcs. D.

Gyolcsos tót. Járja az országot, mint a gyolcsos tót. D. — Oldalog, mint eb a gyolcsos tóttól. E.

Gyom. Csendes mint tyúk a gyomban. D. — Hallgat mint tyúk a gyomban. E. — Lelapult mint tyúk a gyomban. D. — Mindenütt terem a gyom. D. — Ritka út gyom nélkül. D.

Gyomlál. Nehéz a konkolyt mind kigyomlálni. D. — Parlag Péter kapálja, Muhar Maris gyomlálja. (Elhagyott szölö.) Ny. 6.

Gyomor. A föld is kiokádja gyomrából az elrejtett dolgokat. B. — A gyomornak is van füle. E. — A jó gyomor mindent megöröl, a babot is lejárja. Ny. 24. — A kinek a gyomra fáj, keressen rá borzát (bodzát). Ny. 1. — A struc-gyomor vasat is megemészt. D. — Akár a téglaégető, akár az ő gyomra. D. — Be ne fald azt egy nap, a mit esztendőnap meg nem emészthet gyomrod. D. — Borkő van a gyomrában. E. — Csak azt bánja, hogy két gyomra nincs. E. — Csak azt bánja, hogy mint az ökörnek két gyomra nincs. D. — Ecetes gyomru. BSz. — Ecetágy a gyomra. (Sokat iszik.) D. — Éhes gyomornak mézes falat a zabkenyér héja is. KV. — Éhező gyomornak nincs jobb a kenyérnél. KV. — Fehér cipó sós túróval használ az éhes gyomornak. B. — Egy itce gyomrában, kanál viz a tengerben. E. — Farkas gyomor. (Telhetetlen.) D. — Farkas gyomor legyen koporsója. D. — Farkas lakik tágas gyomrában. D. — Fél éhgyomorral a fecske fecsegésétől. (Szeret enni, lel rá okot mindenben.) D. — Gombóccal tölti üres gyomrát. D. — Gyomra a patkószöget is megemésztheti. D. — Gyomra buzaverem. D. — Gyomra fáj a betegnek, fogát huzzák. B. — Gyomrában van. E. — Gyomorban sem jó a restség. D. — Gyomorból szól. (Őszintén.) Pázmán. — Gyomromból utálom. E. — Jó gyomor kell hozzá. E. — Kákagyomor. D. — Ki a munkát kerüli,

gyomrát nehezen tölti. D. — Ki kerüli a munkát, nehezen tölti meg gyomrát. BSz. — Kilenc itcés a gyomrom, tizedikkel megtoldom. Np. — Korgó gyomornak nincs füle. E. — Kutya gyomor a csontot is megemészti. D. — Kutya gyomornak pacal a foltja. D. — Lyukas a gyomra. (Telhetetlen.) D. — Mészégető kemence a gyomra. D. — Minden tagja gyomor. E. — Mintha kaptafára verték volna gyomrát. (Tágas.) D. — Nagyobb a szeme, mint a gyomra. E. — Nem fér a gyomorba. S. — Nem kérdi a gyomor, bányat ütött az óra. D. — Nem szokhatik hozzá a gyomra. D. — Pokol a gyomra. D. — Nyerset evett gyomra, nem emésztheti. (Bajba került.) D. — Rossz gyomornak becsülete a kevés étel. E. — Semmi feneke gyomrának, mint a kürtő. D. — Soha sincs elege, mint a koldus gyomornak. D. — Több van neki két gyomránál. D. — Tüz gyomor. D. — Ujság gyomromba, hideglelés pokolba. (Tavaszszal ha ujságszámba menő ételt tálalnak.) Ny. 8.

Gyopár. A mint üszögölöd gyopárod, ugy ütsz belé. D.

Gyors A restnek még a szája se gyors. D. — Gonosz hirnek gyorsabb a szárnya. S. — Gyors mint a sors. E. — Gyors mint a szél. M. — Gyors mint az alsó malomkö. (Mozdulatlan.) Ny. 1. — Gyorsaké csak a futás. D. — Kicsiny a bors, de erös és gyors. KV. — Vén ember mindenben lassu, csak a koporsóhoz gyors. D.

Gyorsan. Kenett szekér gyorsabban jár. D. — Ki gyorsan jár, hamar elfárad. S. — Lassan kezdj, gyorsan végezz. Ny. 4.

Gyorsaság nem boszorkányság. S.

Gyógyit. A fájdalmat fájdalmas eszközzel gyógyítják. KV. — Amely eb megharap, annak szőre gyógyit. E. — A nyavalyát nyavalyával gyógyitja. KV. — Eb a sebét nyalva gyógyitja. D. — Faolajjal gyógyitották farát. D. — Gyógyitotta mint Maró Vera az öcscse lábát. (Törött lábát borogatással gyógyitotta, megüszökösödött s az orvos levágta.) Ny. 1. — Jó orvos magát gyógyitja legelőbb. (Latin.) S. — Kit isten meg akar gyógyitani, egy száraz fügével is meggyógyithatja. ML. — Könnyü sebet ejteni, de nehéz gyógyitani. KV. — Megorvosolja az idő, amit az ész meg nem gyógyithat. D. — Minden sebet egy írral gyógyit. KV. — Minden sebet egy kenőcscsel gyógyit. KV. — Minél inkább gyógyitják, annálinkább öregbedik (nagyobbodik) a nyavalya. KV. — Nem lehet minden sebet egy írral gyógyitani. E. — Okos borbély nem gyógyit minden sebet egy írral. D. — Orvos, gyógyitsd meg magadat. Szentir. — Se írja, se szelencéje, mégis gyógyit. D.

Gyógyul. Akkor lesz rosszul az orvos, mikor mások gyógyulnak D. — Könnyen gyógyul az uj seb, de a régi még könnyebben elfenül. D.

Gyógyviz. Betegnek gyógyviznél és orvos kezénél jobb a szép vigasztaló szó. KV.

Gyónás. Milyen a gyónás, olyan a föloldozás. S.

Gyónik. Akkor is hazudik, mikor gyónik. D. — Gyermek vagy, tikmonyhoz gyónjál. K. — Hóhérnak gyón. KV. — Mikor gyónik, akkor is veszekszik. D.

Gyónópénz. Egyik pap a másiktól nem vesz gyónópénzt. KV.

Gyóntató. Gyóntató elött káros a titkolás. E. — Orvos és gyóntató elött káros a titkolás. D.

Gyórói. Elszaladt mint a gyórói gombóc Czirákra. (Kemény.) Cz.

Gyökér. A jó disznó kitúrja a gyökeret, s a rossz felkapja. Ny. 9. — Áll mintha gyökeret vert volna. E. — Bús vadkan a tölgyfa gyökerének is neki vágja agyarát. D. — Eszes disznó mély gyökeret ránta. M. — Eszes disznó mély gyökeret ránt. KV. — Fattyuágak mély gyökeret nem vernek. Pázmán. — Fattyu csemete mély

gyökeret nem ver. D. — Henyélés a gonoszság gyökere. S. — Könnyebb gyökérről nevelni a fát, mint ágról. Ny. 4. — Mély gyökeret vert, nehéz kihuzni. D. — Nagy fa, nagy gyökér. B. — Nem mindenben édes gyökér a szerelem. KV. — Nem mindenkor édes gyökér a szerelem. D. — Okos disznó mély gyökeret ránt. E. — Pénznek szerelme, gonoszság gyökere. KV. — Tormába esett féreg azt gondolja, hogy nincs annál édesebb gyökér. B. — Tudom torma, milyen jó édes gyökér vagy! Ny. 5.

Gyökerestül. A fák sokáig nőnek, de egy óra alatt gyökerestül kivághatók. D. — Eddig gyökerestül kiveszett. D. — Gyökerestül-tövestül. D. — Gyököstül, gyökerestül kiveszett. D. — Gyököstől vonja ki a bükkfát. D. — Nehéz az agg fát gyökerestől kirántani. D.

Gyömbér. Az okos disznó elé nem hányja a gyömbért. D. — Disznóra gyömbért. D. — Disznóra gyömbért veszteget. Sz. — Disznóra ne vesztegess gyömbért. M. — Gyömbért viszek, nem neked való. E.— Gyömbért viszek, félre bolondok, nem nektek való. D. — Emberre makkot, disznóra gyömbért. E. — Nem mind gyömbér, mit a kalmár ebe hullat. BSz. — Nem disznónak való a gyömbér. KV. — Nem hintik a disznó elé a gyömbért. B.

Gyönge. A part is ott szakad, a hol leggyöngébb. (Szegényt éri a baj.) Ny. 20. — A félénk nyulnak nyaka leggyöngébb. D. — Addig hajlik a vessző, mig gyönge. B. — Gyenge a nád, de mégis a szél hajtogatja. (El nem töri.) E. — Az erős erdőt szánt, a gyenge a mezőn sem boldogulhat Ny. 9. — Erős erdőt szánt, gyenge ugart sem. Ny. 4. – Ne húzd a gyöngét erősen, elszakad. D. — Gyenge lábon áll. S. — Gyönge mint a harmat. E. — Gyönge tücsöknek is hangos a szava. E. — Mindenkinek megvan a maga gyöngéje. ME. (A maga gyarlósága, gyenge oldala.)

Gyöngeség. Ifjuság bolondság; öregség gyöngeség. S.

Gyöngén bánik vele mint a hímes tojással. E.

Gyöngy. Drága mint a gyöngy. D. — Ez az élet gyöngyélet: senkitől sem félni. E. — Gyöngyélet a legényélet. Np. — Gyöngyélete van. S. — Gyöngy olvad ecettől. KV. — Gyöngy gyöngy marad, ha sárba esik is. D. — Gyöngyház, ha leszakad lesz más. Ny. 10. — Gyöngyöt nem szokás a disznók elé dobni. Szentir. — Nem seméten szedik a gyöngyöt. D. — Szép mint füvön a harmatgyöngy. D. — Vak tyúk is lel gyöngyöt. E.

Gyöngyviz. Halálos Lázárra ne vesztegess gyöngyvizet. KV.

Gyöngyös szekercével fát ne vágj. D.

Gyöngyös. (Város.) Helyén van mint Gyöngyös. (Szép helyen van.) E. — Helyre zökkent mint Gyöngyös. (Helyén van.) Ny. 18.

Gyönyörködik mint majsai ember a süvegben. Ny. 5.

Gyönyörü testben szép lélek lakhatik. D.

Gyönyörüség nem homlokkal, hanem háttal fordulva ismerteti meg magát. (A kéj a végén ismerszik meg milyen.) F. — Egy kis gyönyörüség sereges bajjal jár. (Kéj.) E. — Egy kis gyönyörüség sereges jajjal jár. D. — Parányi gyönyörüség, sereges baj. E. — A jámborság megmarad, a gyönyörüség elvész. KV.

Gyönyörüséges. Mi lehet kedvesebb és gyönyörüségesebb a kivánt szabadságnál. KV.

Gyöp. (Gyep.) Hiába szarja a gyöpöt. (Rest.) Ny. 1. — Ha gyepet sem szánthatsz, erdőre ne vágyakozzál. D. — Erdőt szánt, gyepüt se szánthat. KV.

Gyötrelem. A rossz asszony nagy gyötrelem a háznál. D. — A nagyhét kutyagyötrelem. (Böjt.) E. — Szere-

lem, gyötrelem. E. — Szerelem, szivgyötrelem. ME.

Győz. A félénk nem győz ellenséget. B. — Az arany fegyver néha többet győz a vasnál. D. — Erö, munka sokat győz. D. — Hol senki ellent nem áll, ott győzedelmeskedik. KV. — Attól tarthat a jó vezér, hogy az ellenséget nem győzi nyakkal. D. — Győzi szóval. E. — Győzi pénzzel. ME. — Győzzön a jobb. ME. — Isten győzné pénzes máléval. D. — Isten győzné őt pénzen vett máléval. D. — Későbbre győzhetni a várást mint a várost. D. — Ki győzné a szegény házát tyúkkal, kalácscsal. D. — Győzi a bort. ME. — Nem győzi borral. ME. — Nem győzi börrel a hasa. (Nagyevő.) D. — Nem győzi börrel a hasát. E. — Nem győzi cérnával. (Nincs elég türelme. BSz. Nincs elég pénze vállalatához. Ny. 1.) — Nem győzi szuszszal. S. — Sok lud disznót győz. KV. — Sok pipe ludat győz. D. — Sokkal kell annak harcolnia, ki sokat akar meggyőzni. E. — Sokat az ördög se győz. D. — Többször győz az okos mint a bátor. E. — Törvényt is győz a pénz. K.

Győzedelmes. Az út közönséges, de csak győzedelmes járhat bátran rajta. K.

Győzelem előtt nem kell tapsolni. KV. — Egy harc nem győzelem. E. — Ki a győzelem előtt tapsol, aligha utána nem búsul. D.

Győzés. Megelözés, győzés. D.

Győzhetetlen. Tüz, viz és asszony épen győzhetetlen. S.

Gyujt. A gonosz nyelv nagy tüzet gyujthat a házban. D. — Az ördögnek is kell gyertyát gyujtani. Sz. — Az ördögnek is kell egyszer gyertyát gyujtani. Ny. 8. — Délben gyujtasz gyertyát. (Világos dologban kételkedel.) M. KV. — Gyertyát sem gyujt, fél hogy elfogy. D. — Hogy bátran lopjon, szomszéd-házat gyujt fel. D. — Hol tüzet gyujtanak, füsti megy kivül is. Pázmán. — Kinek pósta a szája, meszet gyujtnak alája. (Hirhordó megjár.) D. — Más fejére gyékényt ne gyujts. D. — Nappal gyertyát ne gyujts. (Világos dologban ne kételkedjél.) D. — Nem gyujthat az, kinek magának sincs tüze. S. — Néha az ördögnek is gyertyát kell gyujtani. D.

Gyujtás. Puskapor-gyujtásra elég egy szikra. D.

Gyujtó. Egy gyujtót kétszerre, egy itce bort egyszerre. (Rossz takarékosság.) Ny. 5.

Gyúl. Házról gyúl a ház. D. — Könnyü a kis gyuladást eloltani. D.

Gyula. Betekint mint Bakó Gyulára. Ny. 3.

Gyúr. Akár túrják, akár gyúrják. E. — Akár túrják, akár gyúrják, mindegy. D. — Egy tekenőben gyúrnak. D. — Ki keveset gyúr, kevés kalácsot eszik. D. — Könnyü a lágy sarat gyúrni. D. — Rossz kovászszal ritkán gyúrni jó tésztát. D. — Sok a dolgom mind szorgos; sok a gyerek mind rongyos; nem érek rá meszelek, tésztát gyúrok, reszelek. Ny. 5.

Gyúró. Nem jó a turó, ha nem jó a gyúró. D. — Vasgyuró. ME.

Gyüjt. A fillért becsüld, igy gyüjthetsz aranyat. KV. — Ebül gyüjtött szerdéknek ebül kell elveszni. M. — Hamisan gyüjtött pénz elemészti a maradékot. D. — Száz igaz pénz között egy hamisan gyüjtött a többit is elemészti. Sz. — Ki ifjanta gyüjt, vénségében füt. KV. — Ki ifjantan jól gyüjt, vénségére jól füt. D. — Ki nyárban nem gyüjt, télben keveset füt. KV. Sz. — Ki nyárban nem gyüjt, télben nem igen füt. D. — Ki nyárban nem gyüjt, télben aggebül bánkódik. M. — Amint gyüjtöd, ugy osztogatod. D. — Aranyat nem gyüjt, ki a fillért meg nem becsüli. E. — Bocskorban kereste, csizmában gyüjtötte. D. — Bocskorban gyüjthetel, csizmában költhetel. D. — Farkaskaszával gyüjti a kincset. (Sokat tönkre tesz, hogy kincset gyüjthessen.) B. — Félhet a téltől, ki tavaszkor

nem gyüjtött. D. — Ha mézet akarsz gyüjteni, a fecske-fészket meg ne szenvedd házad körül. E. — Maga fejére gyüjt szenet. E. — Nem gyüjthet annyit a fösvény, hogy korhely fia el ne tékozolja. D. — Nem gyüjthet annyit a fösvény atya, mennyit a tékozló fiu elpazarolhat. B. — Soha aranyat nem gyüjt, ki a fillért meg nem becsüli. B.

Gyüjtő. Csipa-gyüjtő. (Haszontalanságokat gyüjt.) E. — Feledékeny gyüjtőt a tél hozza észre. D. — Minden gyüjtőnek akad tékozlója. ME. — Minden gyüjtőnek esik tékozlója. D.

Gyül. A hol van a dög, oda gyülnek a sasok. KV. — Ebül gyült, ebül költ. B. — Ebül gyült szerzéknek ebül kell elveszni. E. — Ebül gyült szerzéknek komondor sáfára. E. — Ebül gyült szérdéknek komondor a sáfárja. D. — Ebül gyült szérdéknek ebül kell elmenni. D. — Ebül gyült marhának ebül kell elveszni. M. — Ebül gyült marhának farkas a gazdája. D. — Könnyen gyült, könnyen hült. D. — Sok, ha igazán gyült. (Nagy vagyon, ha becsületesen szerezték.) Ny. 2. — Többrül több gyül a csűrbe. D.

Gyülöl. A gonosztevő gyülöli a napot. KV. — Az asszony vagy szeret, vagy gyülöl. D. — Egyik koldus a másikat gyülöli. KV. — Gyülölik egymást, mint a kétvallásu házasfelek. Ny. 7. — Jobb a szeretőknek sebe, mint a gyülölőknek csókja. KV. — Jobb távol szeretni, mint közel gyülölni. BSz. — Ki bárányt apolgat (csókolgat), a kost sem gyülöli. E. — Kit a biró gyülöl, nehezen tesz annak igazságot. E. — Koszos a párlugot gyülöli. (Mert azzal mossák és a lug csípi.) D. — Mely juh a bárányt szereti, a kost sem gyülöli. D. — Minden napa gyülöli menyét. KV. — Rossz is gyülöli a rosszat. D. — Varga a vargát gyülöli. D.

Gyülölség. Halál után megszünik a gyülölség. KV.

Gyümölcs. A fát gyümölcséről, embert erkölcséről. KV. — A fát gyümölcséről, az embert erkölcséről könnyen megismerheted. B. — A gyümölcsnek is a szépe kellemetes. D. — A hamar érő fának férges a gyümölcse. D. — A jó gyümölcs mellett a rossz is elkel. D. — Az erőltetett gyümölcsben van valami vadság. D. — Fanyar héjban édes gyümölcs rejtőzik. S. — A legjobb fa legutolsó a gyümölcshozásban. D. — A legrosszab fának logrosszabb gyümölcse. D. — Az a gyümölcs legédesebb, melyet a féreg megrág. (A jó embert rágalmazzák.) Cz. — Akasztófa-virágból is lesz néha gyümölcs. D. — Bolond, ki a fának gyümölcsére néz, magasságát pedig nem tekinti. D. — Éretlen gyümölcs hamar rothad. S. — Fának haszna gyümölcsén tetszik meg. Pázmán. — Férges gyümölcs. S. — Fojtós az éretlen gyümölcs. D. — Idővel érik a gyümölcs. KV. — Idővel szokott a gyümölcs érni. KV. — Jó fa jó gyümölcsöt terem. B. — Jó fának is van rossz gyümölcse. (Jó szülőknek rossz gyermeke.) E. — Jobb fa jobb gyümölcsöt hoz. D. — Jól megérett gyümölcs, melyet a darazsak megdonganak. (Érdemes ember, kit megrágalmaznak.) D. — Keserü a türés, de édes a gyümölcse. D. — Későn virágzó fának ritkán érik meg gyümölcse. D. — Korán virágzó fának ritkán eszel gyümölcséből. E. — Könnyen hull az érett gyümölcs. (Könnyen meghal az öreg ember.) D. — Legkésőbb érő gyümölcs a gyermek. D. — Mely fa jó gyümölcsöt nem terem, kivágatik és tüzre vettetik. Szentir. — Mely fák virágzanak, gyümölcsöt nem hoznak, nincs belök. (Becsök, értékük.) Pázmán. — Minő a fa, olyan a gyümölcse. E. — Minő a mag, olyan a gyümölcs. D. — Minemü a mag, olyan a gyümölcse. KV. — Nagy fát ráz, nehezen kapja gyümölcsét. D. — Ne rázd a fát, mely önkényt hullatja gyümölcsét. D. — Ne

verd a diófát, mely bö gyümölcsöt ád. KV. — Nem kell a gyümölcsért a fát levágni. S. — Nem minden virágból lesz gyümölcs. D. — Nem várhatni a vad fától szelid gyümölcsöt. E. — Nincs olyan vad gyümölcs, a ki meg nem érik. Ny. 9. — Parányi bimbó, nagy gyümölcs. E. — Parányi bimbóból nagy gyümölcs nevelkedik. KV. — Rossz fának férges a gyümölcse. D. — Rossz fának több levele mint gyümölcse. D. — Rossz gyümölcsnek féreg a szive. D. — Sok fának férges a gyümölcse. Ny. 4. — Sok kemény fának lágy a gyümölcse. B. — Tiltott gyümölcs édesebb. E. — Vad a szelid gyümölcs is, mig meg nem érik. D. — Vad fának vad a gyümölcse. D. — Vad fától jó gyümölcsöt ne várj. B. — Vén darázs legalább megdongja, ha meg nem eszi is a gyümölcsöt. E. — Vén darázs is megdongja a gyümölcsöt. D. — Vén fának gyümölcse is selejtes. S.

Gyümölcsös. Szép mint Sági gyümölcsöse. (Csak egy-két silány fa volt benne.) Ny. 1.

Gyümölcsözőbb nincs a szegény tenyerénél. K.

Gyűrű. Az aranyból sem lesz gyűrü, ha meg nem verik. D. — Félti az arany gyűrüt. (Rátartós, kerüli a munkát.) D. — Gyűrüt váltott a szerencsével. (Hü hozzá.) D. — Kerek mint a gyűrü. D. — Koldustáska vállán, arany gyűrü ujján. (Nem illik össze.) E. — Nem esik le a gyűrü a kezéről. Ny. 7. — Nem esik le az arany gyűrü a kezedről. Ny. 9. — Nem esik le az arany gyűrü ujjadról. Ny. 9. — Ujjadra vonhatod mint a gyűrüt. D. — Ujjon forgathatni mint a gyűrüt. D. — Hat gyűrüje egy ujján. D.

Gyűszű. Elbirja a poharat, de nem a gyüszüt. (Inni tud, de dolgozni nem akar.) D. — Feneketlen torka mint a szabó gyüszüje. (A férfiszabó gyüszüje felül-alul lyukas.) D. — Gyüszünyit iszik. E. — Lyukas gyüszü. D. — Minél kisebb a gyüszü, annál hamarabb telik. D. — Nem itcével, hanem gyüszüvel méri a bort. D. — Se gyűszüje, se tüje. D. — Torka mint a szabógyüszü. E. — Eb a szabó gyűszü nélkül. D.

Gyütt-ment. (Jött-ment.) Gyüttment-embernek az a fizetése, mi a sárdi festőé. (Kilökik.) Ny. 7. — Gyüttment kerengö. D.

Ha. Csak az a »ha« ne volna. E. — Ha a »ha« nem volna, a cigány is ur volna. ME. — »Ha« cigány praepositio. E. — Jó volna, ha volna. S. — Könnyen volnék, ha volnék. D. — Lenne, ha volna. E.

Hab. Fáradt mint habok közt a hajó. D. — Hab ellen uszni. E. — Habbal menni. E. — Fehér mint a hab. ME. — Köszál a habok ellen. D. — Vizbe fuló habhoz kap. S. — Vizbe haló ember habokhoz is kapdos. Pázmán. — Vizbe haló habhoz is kap. K. — Túl már a habokon. (Bajon.) D.

Habzik a szája, mint a veszett kutyának. D. — Habzik bele a szája, ugy jár a nyelve. D. — Habzik mint a tenger. D.

Habzsi. Egyik kapzsi, másik habzsi. D. — Habzsolja a levest, mint a kutya. Ny. 12.

Had. A hadban legtöbb a vágott hús, legkevesebb a káposzta hozzá. D. — Anda Pál hadába való. (Papucshös. L. Anda.) Sz. — Béke a hadat, had szüli a békét. D. — Békességben kell a hadról gondoskodni. KV. — Bús mint a vert had. D. — Egyenlő osztály nem támaszt hadat. E. — Egyenlőség nem támaszt hadat. KV. — Haddal nyughatatlanságot, tengerrel veszedelmet, barátsággal szidalmat nehezen keresik, mégis meglelik. D. — Hirrel erős a had. KV. — Jobb egy békesség száz hadnál. D. — Nem félhet a nyertes a megvert hadtól, habár kevesebbel legyen is. D. — Nincs a hadban semmi »Péter bátya«. (Tréfa.) KV. — Nincs a hadban semmi »Péter bánja«. Decsi János. — Olyan mint a

vert had. S. — Öregek vezérlik a hadat. D. — Pénz vezeti a hadat. D. — Ritka mint a vert had. (Szétfut.) D. — Szomoru mint a vert had. ME. — Vert hadak, vakmerő remények. Vör. — Vén ember elméje és az ifjak ereje verik meg a hadakat. Sz. — Vén ember elméje és az ifjak fegyvere verik meg a hadakat. KV. — Vén elme, fiatal erő veri meg a hadat. B. — Szállingóznak mint a vert had. E.

Hadakozik. A holtakkal ne hadakozzál. (Ne szóld meg, hagyj nekik békét.) D. — Isten is a bátor katona mellett hadakozik. D. — Szomoru dolog a királylyal hadakozni. D. — Ki a békét nem becsüli, hadakozni sem tud. D. — Ki a békét nem szereti, hadakozni sem tud. D. — Holttal hadakozik, ki holtat rágalmaz. KV.

Hadakozás és gonoszság együtt járó szomszédok. Cz. — Hadakozás oly orvosság, mely nem lehet veszedelem nélkül. E. — A hadakozásban jobb lovadat az ellenség sövényéhez, mint a magadéhoz kötnöd. KV. — A hadakozásnak bizonytalan a vége. KV.

Hadi szerencsét, fiu magzatot, jó házasságot isten választja. E. — Fiu magzat, hadi szerencse, jó házasság csak az isten dolga. D.

Hadnagy. Ördögök céhmestere. E. — Ördögök hadnagya. D. — Vén bába a manó ördögnek hadnagya. KV. — Vén banya, ördögök hadnagya. ME.

Hadronc. Jár a szája mint a hadroncnak. D. — Tiz esztendős hadronc nem pajkosabb nála. D.

Hadsereg. Szép mint a rendes hadsereg. D.

Hadverés. Házasság, hadverés, királyválasztás, isten dolga. E.

Hadvezérlés. Királyválasztás, hadvezérlés, feleségvevés, isten dolga. D.

Hadaritja mint a baranyai bika a füvet. S.

Hadd el hadd. Az volt ám a hadd el hadd. E. — Itt ám a hadd el hadd. D. — Most jön csak a hadd el hadd. D.

Hahota. Nem fogja az okos hahotával a madarat. D. — Nem fogják hahotával a madarat. E.

Hahotáz mindegyre. D.

Hagy. A moslékot a disznónak hagyd. KV. — A szép remeket is utoljára hagyják. D. — Bárány hagyja vérét csapoltatni. E. — Cserbe hagyni. M. — Cserben hagyta mátkáját. E. — Édes magam, ne hagyd magad. E. — Ha egy úttal elvégezheted, ne hagyd kettőre. D. — Hagyj ma, holnap is lesz. Ny. 4. — Hagyj ma, holnap is találsz. Ny. 10. — Hagyj ma, lesz hónapra. Ny. 10. — Holt hagyja, élő osztja. E. — Hosszu pórázra hagyni. S. — Jónak ne hagyj, rossznak ne keress. K. — Jónak ne hagyj, rosszra ne keress. S. — Megeszi a koncát, másnak hagyja csontját. KV. — Meghagyja magát mind sütni, mind piritani. D. — Ne hagyd magad Guba Jakab. (Igy biztatták, mikor felesége verte.) — Ne hagyd magadon száradni. ME. — Ne hagyjuk bordában a vásznat. (A mit kezdettünk, azt végezzük is el.) Ny. 6. — Prókátorra hagyja lelkét. D. — Saroglyában hagyták. (Bajban.) D. — Orvosra lelkét nem hagyja az okos. D. — Szabad szakálára hagyni. KV. — Üresen hagyta csizmáját. (Meghalt.) E. — Rossznak ne hagyj, jónak ne keress. ME.

Hagyás. Jó kezdésnek jó hagyás a vége. E.

Hagymával élj. (Hagyj máról holnapra; takarékosan élj. Szójáték.) Ny 2. — Megesküszik egy vörös hagymáért. S. — Vékony mint a hagymahártya. D. — Hagyma lesz holnapra. (Szójáték: Hagyj ma, lesz holnapra.) Ny. 2. — Vöröshagyma, foghagyma, az is mindjárt egy nóta. (Élelmes ember mindig tud magán segiteni. A ki énekelni akar, bármely szóval nótázhat.) Ny. 14. — Uram, büntesd meg a hagymát. (Hamisan esküdött; megesküszik egy vörös hagymáért is.) E.

Hagymáz. Hagymázban van esze.

(Bolondos, — félrebeszél.) D. — Mindennapi hideglelés hagymázt szül. D. — Kopasz, mint hagymáz után a beteg. D.

Hagdos. Az élőt a holtak hagdossák. (A jót rágalmazzák a rosszak.) D.

Haj. Az ősz haj, dudazaj, de a ránc már nem tánc. (Fiatalon is meg lehet őszülni, de a ráncos arc már a vénség jele.) D. — Az asszonyembernek hosszu a haja, de rövid az elméje. M. — Az asszonynak hosszu a haja, rövid az elméje. KV. — Az urak vesznek össze, a jobbágyok haját tépik. D. — Árvalányhaj. (Szegény.) D. — Betegsége után esze, haja elment. D. — Belöl a haja, mint az oláh kecskének. D. — Borzas haju büti boszorkány. D. — Félti mint beteg Bálint a haját. (Forróláz után ajtót-ablakot bezárt, hogy haja ki ne menjen.) D. — Fodor a haja, sik a szája. (Hazug.) Cz.— Haja nöne, ha kopasz volna is. (Szerencsésnek minden sikerül.) D. — Hajánál fogva. (Erőszakolt okoskodás.) E. — Hajba kapni. (Hevesen veszekedni, vitatkozni.) E. — Hajpor a zsiros hajon. (Hiába való.) D. — Hosszu a haja, rövid az esze. (Asszony.) D. — Hosszu mint az asszonynak haja. D. — Jó az isten jót ád, kopasznak is hajat ád. D. —Későbbre őszül a bajusz, mint a haj. D. — Kinek nem haj, annak nem jaj. (Az jajgat, kinek haját huzzák.) D. — Könnyü ritka hajat megfésülni. S. — Kurta mint a francia haj. (Rövidre nyirták, parókát hordtak.) D. — Mindjárt hajba kapnak. (Összevesznek.) S. — Nekem is volt gesztenyeszinü hajam. (Én is fiatal voltam.) D. — Nem félti kopasz a haját. E. — Nem hajáért, hanem hájáért hizlalják a disznót. D. — Örült Bálint, hogy a haja megjött. D. — Ritka mint a kopasznak a haja. D. — Sok ősz hajat szerez a bú. E. — Sok ősz hajat szerez a búgond. D. — Szerencse haj. (Első őszhajszál.) E. — Szőke haja, kék szeme. D. — Ugy áll a haja, mint a disznóserte. E. — Ugy áll a haja, mint a szénaboglya. S. — Urak vesznek össze és a jobbágyok haját tépik. KV. — Vörös mint a Judás haja. D. — Vörös hajuban, vörös bajuszuban ritkán szokott jó válni. Sz. — Zsiros mint a csikós haj. D. — Vörös haju tót. (Álnok.) Sz.

Hajszál. A hajszálnak is van árnyéka. KV. — Egy jó hajszál sincs fején. D. — Egy paraszthajszál hija volt. ME. — Egy paraszthajszálnyi különbség. (Igen csekély.) E. — Előtte a hajszál is dorong. (Félénk.) D. — Feláll az ember hajaszála. (Borzasztó.) E. — Hajaszála sem görbül meg. (Semmi baja sem lesz.) ME. — Hajszálat hasogat. (Csekélységen fenakad.) D. — Hajszálhasogató. (Aprólékossággal bibelődő.) E. — Hajszálon függött élete. E. — Hajszálon mult élete. E. — Hasogatott hajszálnyi. (Parányi.) D. — Hasogatott hajszálnyira sem távozik. D. — Minden haja szála az ég felé meredt. (Megrémült.) S. — Nemcsak a hajszálat, de a szálfát sem hasogatja meg valaha. (Neki minden jó.) D. — Sok hajszálat kell addig a fejnek elveszteni, mig megkopaszodik. D. — Vékony a hajszál, mégis van árnyéka. B. — Vékony mint a hajszál. D. — Vékonyabb a hajszálnál. D. — Több a büne, mint a hajaszála. S.

Hajadon. Régen volt ő hajadon. D.

Hajas. Nem éred meg hajasan, kopaszan is bajosan. Ny. 1. — Körülhajas, kotnyeles. (Parókás, cifrálkodó, mindenben beleártja magát, férfiatlan.) D.

Hajatlan. Jobb a hajatlan, mint a velőtlen fej. D.

Hajpor. Franciának hajpor, magyarnak jó bor. D. — Hajpor a zsiros hajon. (Hiábavaló.) D. — Kopaszra hajport. D.

Hajdina. Átúszták, mint a mádiak a hajdinát. (A virágzó hajdinát boros fővel éjjel viznek nézték.) S.

Hajdu. Csak annyi neki, mint a hajdu seggén a kobak. B. — Ért hozzá

mint hajdu a harangöntéshez. (Ezt nehéz mesterségnek tartják.) KV. — Hajdut fogott. (L. fog.) E. — Igen tud hajdu harangot önteni. M. — Két hajdu nehezen őrzi a várat. D. — Kit az isten megver, nem hajdu veri meg. E. — Lóra katona, tehénre hajdu. D. — Megszokta, mint hajdu a kaszát. D. — Nehéz két hajdunak várat oltalmazni. KV. — Ritka hajdu garabonca nélkül. D. — Sokat talpal a hajdu, mig lóra kap. E. — Szereti mint hajdu a pocsétát. D. — Tehénre hajdu! E. — Tud hozzá, mint hajdu a harangöntéshez. KV.

Hajigál. Kolbászszal hajigál a szalonnára. (Kis ajándékkal kedveskedik, hogy nagyobbat kapjon.) D. — Ne hajigáljon az, kinek üvegből a háza. Ny. 13. — Szalonnára is kolbászszal hajigál. D. — Ott élni jó, hol gombóccal hajigálják az embert. E.

Hajit. Annyira hajit apád, mint a sütőlapát. Ny. 2. — Messze hajitotta a nyárfa-sulykot. (Nagyot hazudott.) D. — Messze hajitja a sulykot. E. — Amit kézzel elérsz, fával ne hajitsd. D. — Amit kézzel ér az okos, nem hajitja bottal. D. — Mit kézzel ér, nem hajitja bottal. E. — Terméketlen fára követ senki nem hajit. (A világ nyelve a jót szapulja.) E.

Hajitófa. Nem ér egy hajitófát D.

Hajlandó. Esendő az ember, hajlandó a pendely. (Gyarló a férfi, rosszra hajlandó az asszony.) E.

Hajlék. A tetünek legalább hajléka van, ennek semmie. D. — Meghuzza magát, mint téli csiga hajlékában. E. — Uram, nem vagyok méltó, hogy hajlékomba jöjj. Szentir.

Hajlik. Addig hajlik a vessző, mig gyenge. B. — Addig hajlitsd a fát, mig hajlik. B. — Addig hajlitsd a fát, mig vessző. D. — Addig tekerd a guzst, mig hajlik a vessző. D. — Én is biztam egy nádszálhoz, ki felnövén hajlott máshoz. D. — Hajlik mint a jég. D. — Hajlik mint a viasz. E. — Hajlik mint Putnok. (A templomban a németek énekelték: Heilig, heilig! mit a magyar ember arra értett, hogy: hajlik.) S. — Hajlik mint a német imádság. (Heilig!) Ny. 14. — Hajlik mint a német létánia. Ny. 23. — Minden embernek maga felé hajlik a keze. E. — Minden szentnek maga felé hajlik a keze. D. — Nem csuda, ha az éretlen nád meghajlik. D. — Szentnek is maga felé hajlik a keze. S. — Törik, de nem hajlik. S.

Hajlit. Addig kell a vesszőt hajlitani, mig gyenge. Ny. 6.

Hajnal. A jó gazda hajnal előtt ágyaz. (Készül a nyomtatáshoz, munkához.) D. — Eljön a hajnal, ha kakas nem kukorékol is. D. — Érzi, mint a juhász a hajnalt. S. — Jó a bor mindenkor, hajnalkor, éjfélkor. Np. — Korán kelés hajnalt nem szerez. K. — Kora felkelés nem szerez hajnalt. KV. — Piros mint a hajnal. D. — Ritka mint az éjszaki hajnal. (Északi fény.) D. — Szép mint a hajnal. D. — Szép mint a hajnal a kéményen. E. — Szuszog mint a tót hajnalban. S. — Tapogatja, mint banya a hajnalt. S. — Tapogatja, mint tót a hajnalt. Ny. 3. — Tapogatja mint vak a hajnalt. Ny. 8. — Tapogatózik, mint tót a hajnal után. Ny. 7. — Homályba borult hajnali csillaga. (Vége szerencséjének.) D.

Hajol. Feltette fejét, nem hajol. (Nyakas.) D. — Kővé keményedett nyak nem hajol. D. — Pózna a nyaka, nem hajol. D.

Hajó. A hajó magától is lemegyen a folyón. D. — A hajó nyomát keresi a tengeren. D. — Boldog, ki a hajót a partról nézheti. D. — Egy hajóban eveznek. Pázmán. — Fáradt mint a habok közt a hajó. D. — Hajó lesz, ha jó lesz. (Szójáték. Minden ha jól készül, az lesz aminek lennie kell.) Cz. — Hajó mellett jó uszni. KV. — Hajó mellett uszni hiuság. (Hiába való dolog.) D. — Inkább hajót húznék. (Inkább a legnehezebb dolgot végezném.) E.

— Jó kormányos igazithatja a hajót. D. — Könnyü hajó mellett uszni. E. — Könnyü szép időben hajót kormányozni. D. — Nem iszkábálta (szegezte) jól össze a hajót. (Ügyetlenül hazudott.) D. — Rossz hajó az, melynek dereglyéje nincs. Cz. — Szélvésznek hajódat soha meg ne hidd. (Ne bizd a szélvészre.) KV. — Törött hajót elhagyják az egerek. E.

Hajóhúzó. Se hite, se lelke, mint a hajóhuzó lónak. E.

Hajókötél. Cérnaszál nem hajókötél. D. — Eloldotta a hajókötelet. S. — Keresztül ölti a tü fokán, ha hajókötél lesz is. D.

Hajós. Örül mint a hajós, ki hajótörése után a partra ér. D.

Hajókáz a part mentében. (Hol veszély nincs.) S.

Hajóz. Tengeren, kis vizen másant (másképen) kell hajózni. E.

Hajótörés. Bolond, ki hajótörést másodszor szenved. D. — Hajótörés után okosabb a révész. D. — Jobb a kormányozó hajótörés után. (Okult kárán, okosabb.) D. — Könnyü hajótörést a partról szemlélni. D. — Könnyü szárazról nézni a hajótöröket. E. — Örül mint a hajós, ki hajótörése után partra ér. D.

Hajózás. Legszerencsésebb a hajózás a part mellett. (Latin.) D.

Hajsz. Egyik csára, másik hajszra. (Egyik jobbra, másik balra. Csá, hajsz szóval inditják jobbra, balra a jármas ökröket.) E.

Hajt. A ki két nyulat hajt, egyet sem ver. D. — A mely ebet bottal hajtanak a nyul után, eb eszik annak fogtából. E. — A mely ebet a nyul után bottal kell hajtani, a fene eszik annak fogtából. Ny. 3. — A mely ebet bottal kell hajtani, nem fog az nyulat. B. — A mely ebet bottal hajtanak a nyul után, nem fogja az meg. M. — Bor hajtja a lovat, zab viszi a szekeret. (Boros kocsis jobban hajt, zabos ló jobban huz.) Ny. 4. — Egy bakot hajtanak. D. — Fel-nek hajts, le-nek tarts. (Dombra, völgybe.) S. — Hegynek hajts, völgynek tarts. (Kocsis-szabály.) Ny. 18. — Jár a lába, mintha a korongot hajtaná. D. — Jó a juhot hajtani is, fejni is. Ny. 1. — Kecske sem menne a vásárra, ha nem hajtanák. KV. — Kecske sem menne vásárra, de hajtják. Sz. — Ki két nyulat hajt, egyet sem fog. E. — Kinek magának nincs, a más lovát hajtja. E. — Kis szél is hajtja a malmot. D. — Más malmára hajtja a vizet. S. — Nem hajt a tatár. (Ne siess annyira.) E. — Nem hajt a török. S. — Nyul után bottal hajtja az agarat. D. — Ő hajtja a göncöl szekerét. (Kevély.) D. — Rossz kopó az, melyet bottal kell hajtani a nyul után. S. — Se tücski, se hajts ki. (Semmie sincs.) E. — Semmi kedve a cigánynak, ha ur dolgára hajtják. (Robot.) D. — Szalad mintha a tatár hajtaná. E. — Száz vitézt is hajt maga után. (Fél, szalad.) D. — Zab hajtja a lovat, nem ostor. E. — Könnyü az ellenséget maga után hajtani. (Előle elfutni.) D. — Maga térengeti, hajtja is az ellenséget. (U. a.) D. — Maga után hajtja az ellenséget. B. — Ne hajtsd arra a lovat, mert arra lát. (A hol loptad a lovat, ne menj vele arra a helyre, mert megismerik.) Ny. 1. — Szél lesz, asszony hajtja a lovat. Ny. 3.

Hajt (valakire). Se Péterre, se Pálra nem hajt. (Senkire sem hederit.) D. — Semmire se hajt. D.

Hajtogat. A szegényt nem hajtogatja más, hanem a has. D. — Gyönge a nád, de mégis a szél hajtogatja. (Nem töri el.) E. — Hajtogassuk a kancsókat, feltaláljuk benn a jókat. Np.

Hajvár. (Káviár.) Drága a hajvár, de meg is éri. (L. drága.) ME.

Hal. A cigány nem hal a vizbe. (Szójáték.) Ny. 9. — A hal sem akad fel a horogra, ha nem lop. D. — A halaknak csuka a farkasa. D. — A halnak elsőbben feje büszödik meg. D. — A halat úszni tanitja. D. — Azt

a halat tartják legszebbnek, mely a hálóból kiugrik. (A mit elszalasztunk, elvesztünk, többre tartjuk, mint azt a mink van.) D. — A ki a viztől fél, nem eszik halat. Ny. 4. — A macska szereti a halat, de kerüli a vizet. D. — Akkor szokja meg a hal a horgot, midőn legelsőbben felfalja. D. — Akkor szokja meg a hal a horgot, mikor legelsőbben elnyeli. E. — Átkozott a hal a harmadik vizben. (Latin. Nem jó halra vizet inni.) S. — Edd meg a halat, a melyik a szekér után szalad. Ny. 3. — Egészséges mint a hal. M. — Egészséges mint a hal a vizben. D. — Egy órai tojás, egy napi kenyér, tiz esztendős hal, tizenöt esztendős lány, harminc esztendős jóakaró, kellemetes. F. — Én fogom az arany halat. E. — Fejénél kezd a hal büdösödni. B. — Fején rohad a hal. E. — Fejétől büdösödik a hal. ME. — Friss mint a hal. D. — Fürge mint a hal. E. — Hal hallal él, ember emberrel él. E. — A hal uszni szeret. Ny. 13. — Eb a bárka hal nélkül. D. — Halak mellett a béka is elkel. D. — Halat szálka nélkül, embert hiba nélkül ne keress. ME. — A hal uszni akar. (Bort kell inni rá.) S. — Halat szálka nélkül, embert hiba nélkül nem lehet találni. E. — Hallgat mint a hal a vizben. Ny. 7. — Harmadnapra mind a hal, mind a vendég büdös. D. — Hogy nagy halat foghasson, nagy vizbe veti hálóját. Pázmán. — Ivik mint a hal. D. — Jobb egy száraz falat, bár ne egyél halat, csak lehess csendességben. KV. — Kis gilisztával nagy halat foghatni. S. — Kutyabaja, mint a szentesi halnak. Ny. 22. — Macska is szereti a halat, de kerüli a vizet. KV. — Madarász sipszóval, a halász horoggal csal halat és madarat. D. — Megfő a maga levében, mint a hal. (Saját bűnei okozzák az ember vesztét.) E. — Megszokta mint hal a vizet. D. — Nagy halak felfalják a kisebbeket. (Német.) S. — Nagy halat fogott. Pázmán. — Nagy vizben fogják a nagy halat. S. — Nem is hal, ha nem csuka. D. — Nem mind hal, a mi úszik. D. — Nem szereti a hal a harmadik vizet. (Első viz, melyben él, második melyben megtisztitják, harmadik, melyet rá isznak. Halra bort kell inni, a viz megárthat.) Ny. 13. — Néha a szótalan hal is mondhat igazat. (Néma is lehet tanu.) D. — Néma mint a hal. S. — Néma halnak néma fia. D. — Olcsó mint a cigányhal. (Igen szálkás.) D. — Örül mint fiának a szomotori takács, mikor halat fogott. E. — Ritka folyó hal nélkül. D. — Ritka hitel parasztban, mint a hal a harasztban. (A parasztnak nem lehet hinni, de ő sem hisz az urnak.) D. — Se hal, se hús. S. — Se a hal úszását, se a nap forgását soha el nem felejti. D. — Sok halat fognak ki addig a Tiszából. D. — Sok ikrából lesz a sok hal. D. — Sóval jó még a hal is. (Okosság nélkül semmi se jó.) D. — Szereti mint hal a vizet. S. — Szótalan mint a hal. D. — Szótlan hal is mondhat igazat. (Bűzén lehet megismerni, hogy romlott.) D. — Ugy él mint hal a vizben. D. — Ugy hallgat mint a sült hal. S. — Ugy bámul mint a sült hal. Ny. 8. — Ugy néz mint a Krisztánné hala. (Bambán.) Ny. 5. — Vizbe ölte a békát, tóba a halat. S. — Büdös mint a halas viz. D. — Vergődünk mint hal a harasztban. Pázmán. — Veszedelmes a hal harmadik vizében. (L. fent.) E. — Viznek öregében fogják a nagy halat. D. — Zala hala, Zala rákja, Zala menyecskéje. (Hires.) ME. — Zala hala, Zala rákja, Zala szép asszonya. E.

Halpénz. (Hal héja, pikkelye: értéktelen tárgy.) S.

Halász. Zavaros vizben halász. KV. — Zavarosban halász. E. — Ha ebül megy az ember halászni, békát fog. Ny. 5. — Mezőn halász. D. — Arany horoggal halász. (Veszteget.) Sz. — Egy tóban halásznak. D.

Halász, vadász, éhenkórász. E. —

Halászból lett bányász. (Nem érti dolgát.) D. — Háló előtt halász nem fogja csukáját. K. — Madarász sipszóval, a halász horoggal csal halat és madarat. D. — Ritkán száraz a halász. D. — Sokat fárad a vadász, ritkán szárad a halász. KV. — Sokat fárad vadász, ritkán szárad halász, ugy keresi kenyerét. Sz. — Vadász sokat fárad, halász ritkán száraz. Ny. 6.— Halász, vadász, madarász. (Rossz deákok.) ME. — Vadásznak, halásznak nem jó szerencsét kivánni. S.

Halászat. Jobb halászat esik a zavaros vizben. D. — Jó halászat esik zavarosban. Ny. 4.

Hal. A ki született, meg is kell halnia. E. — Akár a Dunába, akár a tengerbe halni. D. — Amint élsz, ugy halsz meg. D. — Burokban született, akasztófán hal meg. (Ki mindenben szerencsés, elbizza magát és megjár.) ME. — Együtt élnek, együtt halnak. KV. — Egy szunyogcsipésben is meghal az ember. KV. — Esőt kerülte, vizbe halt. D. — Él-hal érte. S. — Él-hal érte, mint cigány a veres nadrágért. E. — Él-hal érte, mint köteles a kócért. (Nem szereti; jobb a kender.) Ny. 22. — Ha nagy vizbe nem akarsz halni, patakokat is kerüld. K. — Hal barát, hal szamár, változik az apátúrság. Sz. — Hal barát, él a szent. E. — Hal barát, hal szamár is. M. — Haljon meg a szemétdombon. D. — Ijedtében meghalónak tökkel harangoznak. E. — Jó uszó hal vizbe leghamarább. E. — Jobb ha okos hamar meghal, mintha sokág él a bolond. D. — Jobb meghalni, hogysem rútul élni. KV. — Kapkod mint a vizbe haló. E. — Keveset élt a szomoru, ha késön halt meg. D. — Kétfelé kap, mint a vizbe haló. Pázmán.— Kétfelé kapdos, mint a Dunába haló ember. D. — Kétfelé kap, mint a Dunába haló ember. M. — Ki egyszer született, kétszer meg nem halhat. E. — Ki felől isten elvégezte, hogy felakasszák, nem hal a vizbe. E. — Kinek akasztófa helye, nem hal a Dunába. D. — Kit isten akasztófára rendelt, nem hal a vizbe. B. — Már nem búsul, mint a Tiszába halt ember. D. — Kipez, kapoz, mint a Dunába haló. K — Könyvnélkül tudjuk, hogy meg kell halni. D. — Lelkére hal meg. E. — Más sövénye alatt halt meg. E. — Megetted a mivel meg kell halnod. KV. — Mindenhez, még a szalmaszálhoz is kapdos, mint a Tiszába haló ember. D. — Ne menj a fára, nem esel le, ne menj a vizbe, nem halsz bele. E. — Nekem is volt egy bölcs macskám, a csávába halt vala. KV. — Nem egyszerre születtünk, nem is egyszerre halunk meg. Ny. 6. — Nem hal vizbe, kinek fel kell akadni. D. — Nem tudott az élni, ki nem tud meghalni. E. — Öregek és ifjak egyaránt meghalnak. KV. — Papnak élünk, papnak halunk. D. — Régen megetted, a mitől meg kell halnod. D. — Rossz szakács, ki éhen hal. S. — Sokáig élt, halni meg nem tanult. D. — Soha se halunk meg! (Mulassunk.) S. — Szép a hazáért meghalni. KV. — Szép halni a hazáért. E. — Többen halnak borban, hogysem a tengerben. KV. — Ugy kerüld az esöt, hogy a vizbe ne halj. D. — Vagy élek, vagy halok, de szerencsét próbálok. E. — Vizbe haló habhoz is kap. K. — Vizbe haló ember habokhoz is kapdos. Pázmán.

Halál. A halál a jót elragadja és a rosszat itthagyja. KV. — A halállal senki sem ivott áldomást. D. — A katona halál fia. E. — A ki késön jár, jó volna halálnak. D. — A milyen az élet, olyan a halál. KV. — A pörsenést is halálnak véli. D. — A szerencsétlennek a halál sem barátja. D. — Az igazi barátságnak csak halál vet véget. ME. — Bátor volt, maga ment a halálra. (Tolvaj.) D. — Bizonyos mint a halál. E. — Egy ember halála ki nem üti a világ fenekét. D. — Egy szomorú, két bús, három halálkép. D.

— Éhhalállal vesszen el. B. — Egy életem, egy halálom. E. — Egyél, igyál, ugy is meglep a halál. S. — Élet és halál között lebeg. ME. — Füvet keres a halál ellen. D. — Gazdag ember gyermeke ritkán sír igazán apja halálán. E. — Gritti Lajos halála. (L. Gritti.) M. KV. — Ha a halál szokás, nem tudni ki szokhatta meg. D. — Ha későn jön is a halál, mégis korán jön. D. — Halál ellen nincs orvosság. E. — Halál ellen nincs fű a kertben. KV. — Halál ellen nincs fű a patikában. D. — Halál fia. E. — Halál halálnak, élet életnek barátja. (Rossz rossznak, jó jónak.) D. — Halál kutyái ugatnak belőle. (Köhög.) K. — Halál mindent lekaszál. S. — Halál nem változik ezüstön, aranyon. E. — Halál néha a jót elragadja, a gonoszat meghagyja. S. — Halál szekere minden bút, bánatot elvisz. E. — Halál szekere minden búbánatot elvisz. D. — Halál után késő a bánat. D. — Halál után megszünik a gyülölség. KV. — Halálra keres. ME. — Halálra kér. E. — Hosszu betegségnek halál a vége. D. — Hosszu út a halál útja. E. — Jó futót is utóléri a halál. S. — Jó volna halálnak. (Lassu.) KV. — Jó volna halálért küldeni. KV. — Jó volna halálnak, mivel későn érkezik. D. — Jobb halál előtt, mint soha meg nem jobbulni. D. — Jobb néha hamar halál a hosszu életnél. D. — Kezet adott immár a halál-verbungnak. D. — Késő akkor üdvözülni, mikor a halál közelget. E. — Későre akarja megtanulni a halált, a ki élni nem tudott. D. — Későre bántak azzal, ki csak halála előtt kapott uraságra. D. — Későre érkezett annak szerencséje, kit csak halála tett nagygyá. D. — Ki a haláltól fél, ne legyen katona. D. — Ki a haláltól fél, fiatal korában sokat botlott. D. — Kinek-kinek halál a büntetése. D. — Király haragját hamar halál követi. K. — Kora halál jobb néha hosszu életnél. E. — Kövér disznó halálát sok éhes varju várja. (Gazdag örökséget.) S. — Lassu méreg, lassu halál. S. — Legjobb futót is utoléri a halál. S. — Lóhalálába. (Gyorsan.) E. — Még a halálháza is kiütött rajta. M. — Minden búnak vége, boldog halál szekere. E. — Minél többet hagysz maradékidnak, annál kevésbé bánják halálodat. E. — Most egy emberhalál nem nagy csorba a világon. D. — Nehéz a halált meggyógyitani. D. — Nem akkor jön a halál, mikor mi akarnók. K. — Nem fog halálon ajándék. E. — Nem lehet a halált ajándékkal eligazitani. KV. — Nem lehet a halált ajándékkal megkerülni. E. — Nem minden halálnak orvos az oka. D. — Néha egy szomoruság felér egy halállal. D. — Nincs halál ellen bátor sánc. D. — Nyomában a halál kaszája. D. — Öregnek ajtóban, ifjunak lesben a halál. ME. — Pap volt halálán, de nem temetésén. (Kivégezték.) D. — Sápadt mint a halál. E. — Sárga mint a halál. E. — Senki sem boldog halála előtt. (Latin.) S. — Senkinek sincs homlokára irva halála órája. E. — Sok kutya nyulhalál. E. — Sok kutya nyul, halála. (Német is.) D. — Sokáig él kinek halálhirét költik. ME. — Szamárdöglés, pap-halál ritkán esik. Ny. 2. — Szegény ember halála sárga, dúsoké piros szokott lenni. (Szegény inségben hal meg, gazdag többnyire a jólléttől guta ütésben.) K. — Szemmel tartja a halál. D. — Szerencsétlennek a halál sem barátja. E. — Szép halála volt, mint Pöczikának. (Kulacsból kortyantott s e közben halt meg.) Ny. 1. — Szép volna a halál is, ha életben volna. D. — Vagy élet, vagy halál. E. — Veri a hálálverejték. D. — Ugat benne a halál kutyája. (Köhög.) Ny. 2.

Halálmadár. Megszokta mint halálmadár a huhogást. D. — Sivit mint a halálmadár. S.

Halás. Nagy nyavalya az éhenhalás. KV. — Ne féltsd az ördögöt a tóba halástól. Decsi J.

Halálos. Bor ez, megöli a halálos vétket is! (Igen erős.) E. — Erős mint az oláh ecet, mely az oláhban a halálos vétket is elöli. D. — Halálos betegség. E. — Halálos Lázárra ne vesztegess gyöngyvizet. KV. — Jó ebédet ad a világ, de halálos vacsorája. Pázmán. — Rút mint a halálos vétek. D.

Halasi. Pofon csapom (ütöm) Halasit. (Elejét veszem a rossznak.) E.

Haldokló is szereti az életet. D. — Sokáig haldoklik, mint a kőkeszüi pap. Ny. 22.

Halott. Ha sok az ember, sok a halott is. D. — Kutyabaja mint a szentesi halottnak. (L. baj.) E. — Kutyabaja van, mint a kiséri halottnak. S. — Maga szart a temetőbe, mégis halottakra fogja. D. — Mikor a széna rendben van, a halottat is a ház héjára kell tenni. (Sürgős munkában nem lehet megállapodni.) Ny. 6. — Nem lesz ebből énekes halott. (Nem sok lesz ebből.) ME. — Nem lesz ebből prédikációs halott. (Semmi nagyobb dolog nem lesz belőle.) E.

Halottas. A trombita némelynek örökös hirt, némelynek halottas nótát fuj. (A harcban.) D. — Illik mint halottas házhoz a hegedü. S. — Nem halottas házhoz való a muzsika. E.

Halad. A ki megyen halad, a ki szarik marad. E. — A mi halad, el nem marad. E. — A mint szaladsz, ugy haladsz. D. — Fontolva halad. E. — Halad mint a rák. D. — Halad mint a rák, visszafelé. D. — Halad mint terhével a szarbogár. D. — Haladja, mint cigány lelke a mennyországot. (Nem gondol vele.) Ny. 4. — Haladja mint cigány a mennyországot. Ny. 3. — Haladnak a hetek, múlnak az esztendők. D. — Hátrább halad, mint a rák. D. — A ki halad, el nem marad. S. — Rohanva halad. E. — Nem mult, a miben halad. Ny. 2. — Halad mint Komlós kutyája a homokban. (Keservesen.) Ny. 1.

Halaszt. Bölcsebb a reggelre halasztott tanács. D. — Holnapról hódára halaszt. Cz. — Húzza, halasztja, mint cigány az akasztást. Ny. 5. — Mit ma elvégezhetsz, ne halaszd holnapra. E. — Hosszu halasztás megveszti ízét nagy ajándéknak is. K.

Halkal. A szerencsétlenség nem bánik az emberrel halkal. D. — Halkal jár, mint a fenkő a kaszán. Cz. — Jobb halkal, mint hirtelen. KV. — Ritkán bánik a szerencse halkal az emberrel. D.

Hall. A beszéd nem enni, hanem hallani való. K. — A fű növését is hallja. E. — Amint vettem, ugy adom, amint hallottam, ugy mondom. ME. — Ágyulövést hallott, leesett a lóról. D. — Amit egész nap hall, este kifecsenti. D. — Azt hallottam felőle, semmi sem lesz belőle. (Ezen tervből semmi sem lesz, nekem sem tetszik.) D. — Bátor a hol puskát nem hall. D. — Ebet hallott felőle. (Semmit.) E. — Egy füllel hallanak. D. — Egyik fülem bal, a másik nem hall. S. — Elszéledtek mint az ütést halló kutyák. D. — Ezt még nagyapámtól hallottam. D. — Épen az nem hallja a dörgést, kire a mennykő lecsap. S. — Félfüllel hallotta. S. — Fülhegygyel hallottam. E. — Ha fülem nem volna, nem is hallanám. D. — Ha kimondod mindig amit akarsz, azt hallhatod, a mit nem akarsz. D. — Hadd érezze, ha hallani nem akarja. (Verés.) D. — Hallod-e mig szépen szólok? D. — Hallott valahol harangozni, de nem tudja hogy hol. ME. — Hallotta hirét, mint az apáthiak a miatyánknak. (A török világban a lakosság nagyon elvadult.) Ny. 1. — Hallotta hirét, mint Csurka a hiszekegynek. Ny. 10. — Hallotta hirét, mint cigány a hiszekegynek. Ny. 3. — Hallotta hirét, mint cigány a mennyországnak. Ny. 3. — Hallotta hirét, mint katona a kávénak. Ny. 14. — Hallotta hirét, mint Czirkos a rétesnek. (L. Czirkos.) E. — Hallotta hogy harangoznak, de nem

tudja hol. E. — Hallotta hogy lőttek, de nem tudja hol. D. — Hallottam szamár-rivást, de el nem futék tőle. (Nagy vitézség!) D. — Hét tetővel adja tovább a mit hall. (Hétszer megtetézve, nagyítva.) Ny. 14. — Hirét se hallotta, mint Ihász Istók a hétszentségnek. Ny. 17. — Hirét se hallotta, mint Kérdő János a reggeli könyörgésnek. Ny. 6. — Hirét se hallotta, mint Fóris a hiszekegyistennek. (Theologus volt, a papi vizsgálaton egy szót sem tudott felelni.) Ny. 5. — Hirét hallotta, mint tót a fügének. Ny. 8. — Hirét sem hallotta. Np. — Jó szolga sokat tudjon, halljon, de keveset szóljon. S. — Keveset hall az éh has. KV. — Ki ritkán szól, több jót hall. D. — Könnyebb a hallom, mint a látom. D. — Könnyü meghallani, a mi nem jó peneg. (Hamis pénz.) KV. — Mióta gyalog járok, nem hallottam ilyet. D. — Nagyot hall mint őszszel a molnár. (Sok dolga van, rátartós.) Ny. 2. — Nem láttam semmit, nem hallottam semmit. E. — Nem sokat ér a csupa hallommondom. Cz. — Pap is azt dorgálja, amit szeme lát, füle hall. E. — Se hall, se lát, csak megy neki, mint bolond tehén a fiának. Ny. 6. — Sokat hall az okos. D. — Sokat hallj, keveset beszélj. S. — Sokat hallj, de keveset szólj. KV. — Sokat láss, hallj, keveset szólj. M. — Szemhegygyel lát, fülhegygyel hall. (Öreg.) D. — Szolga sokat tudjon, halljon, keveset szóljon. KV. — Szolga sokat halljon, de keveset valljon. E. — Szolga sokat halljon, de keveset szóljon. E. — Tedd le süveged, ha nevem hallod. D. — Ugy mondta, amint anyjától hallotta. D.

Hallás. Ha elméd nem vigyáz, hallásod is elvész. E. — Nagyobb a látás a hallásnál. KV.

Hallgat. A kinek szekere farkán ülsz, annak az énekét hallgassad. M. — Arról hallgat a krónika. ME. — Arról hallgat az irás. E. — Az ujságot kiki örömest hallgatja. KV. — Azt a bárányt se szeresd, mely akkor is hallgat, mikor megnyirják. D. — Beszélni ezüst, hallgatni arany. (Német.) S. — Bolond beszél, okos hallgat. Ny. 16. — Bolond is okosnak látszik, ha hallgat. ME. — Bölcsre hallgass. KV. — Bölcsre hallgat az okos. S. — Bujj a lóba, hallgass. E. — Ha hallgattál volna, bölcs maradtál volna. Latin. S. — Ha nem tudsz hallgatni, miért beszélsz. Ny. 2. — Ha ő szól, hallgat a többi. (Okos.) D. — Hallgass a kisbiró szavára. (Lelkiismeret.) Ny. 5. — Hallgass kása, elébbvaló a káposzta. Ny. 1. — Hallgass nyelvem, nem fáj fejem. E. — Hallgat mint a fa. M. — Hallgat mint a prücsök a lyukban. Ny. 6. — Hallgass hugóm, fejeden a fészke. (Meg ne szólj mást, ha magad is hibás vagy benne.) Ny. 1. — Hallgat mint a hal. D. — Hallgat mint a hal a vizben. Ny. 7. — Hallgat mint a kassi malom Szoboszlón. Ny. 5. — Hallgat mint a kősi malma. E. — Hallgat mint a hugyó disznó. E. — Hallgat mint nagyhéten a harang. D. — Hallgat mint süket disznó a buzában. Ny. 5. — Hallgat mint süket disznó a rozsban. Ny. 4. — Hallgat mint tetü a varr alatt. D. — Hallgat mint a tojáson ülő tyuk. D. — Hallgat mint a tyuk a gyomban. E. — Hallgatva is többet mond, mint más szólva. D. — Kinek szekere farkán ülsz, annak nótáját hallgasd. D. — Kiki örömest hallgatja a maga dicséretét. KV. — Ne adj bort az ostobának, hallgatni fog. K. — Otthon parancsolj, másutt hallgass. D. — Szólj ha kell, hallgass ha nem kell. D. — Tanácsra hallgass, időtől várj. D. — Ugy hallgat mint a sült hal. S.

Hallgató. Figyelmes hallgató teszi a papot szorgalmatossá. KV. — Veszteg álló viznek, hallgató embernek nem kell hinni. D. — A mely pap jó hallgató, végre ajtónállóvá teszik. E.

Hallgatás. A ki igazán és vigyázva szeret, hallgatását is érti kedvesének. K. — Fontolás, hallgatás anyja az

okosságnak. D. — Ha felkötnék sem állaná meg a hallgatást. D. — Hallgatás, beleegyezés. S. — Hallgatással szép az asszonyember. KV. — Hallgatás senkinek nem töri be fejét. KV. — Inség tanit hallgatásra. KV. — Nem mindenkor hasznos a hallgatás. KV. — Nincs hasznosabb a hallgatásnál. KV. — Nincs jobb a hallgatásnál. KV. — Sokat a hallgatás veszt el. KV.

Hallik. Annyit ér, mintha Budán muzsikálnak, ozt ide nem hallik. Ny. 6. — Ebugatás nem hallik a mennyországba. KV. — Hallik a szele. E. — Kutyaugatás nem hallik a mennyországba. S. — Kutyaugatás, szamárorditás nem hallatszik mennyországba. Ny. 8. — Szamárbőgés, ebugatás nem hallik mennyországba. E. — Szamárrívás nem hallik mennyországba. Pázmán.

Halogatja mint cigány az akasztást. Ny. 18.

Halom. A jött-ment hamarkodó szeretet: hó-halom. D. — Halomra földet nem kell hordani. (Gazdagot gazdagitani.) Ny. 3. — Lehordta mint halmot a zápor. E. — Lehordta mint zápor a homok-halmot. D. — Sok kicsinyből halom nö. Cz. — Sok kicsinyből származik a nagy halom. D.

Haluskát főznék, ha túró volna, de liszt nincs. Ny. 23. — Összeáll, mint a Szajli asszony haluskája. (Sokat tereferélt.) Ny. 5.

Hamar. A gyermek hamar örül, hamar sir. D. — A hamar evö jó dolgos. D. — A hamar érő fának férges a gyümölcse. D. — A hamar munka ritkán jó. D. — A hamar tanácsnak hamar bánás a vége. D. — A hamar tolvajságnak hóhér a megállitója. D. — A hamarban egy betüje sincs a jónak. E. — A hazugon leghamarább kifognak. D. — A ki hamar elneveti magát, nem messze a bolondságtól. D. — A ki hamar hiszen, hamar csalatkozik. D. — A kora eső hamar felszárad. D. — A leghamarább nyakonkapják a tolvajt. D. — A legszebb virág leghamarabb oda van. D. — A majom hamar kimutatja menyasszonyságát. D. — A magyar hamar aláir, lassan fizet. E. — A mi hamar érik, hamar elfogy. D. — A szelid tyúk hamar meglapul. D. — A szép tavasz is hamar elmulik. D. — A szó és korbács hamar tanit. D. — A tökmag hamar érik. D. — A zápor hamar mulik. D. — Az okos ember hamar vérszemet kap. D. — Az üres sziv leghamarabb megtelik félelemmel. D. — Adj uram isten, de hamar. E. — Asszonyköny hamar szárad. D. — Alamuszi macska hamarább megfogja az egeret. E. — Alattomos macska hamarabb fog egeret. ME. — Drágán szerzett öröm hamar ürömmé válik. D. — Drágán szerzett öröm hamar leszen üröm. BSz. — Eb kutyával hamar összebarátkozik. D. — Ebcsont hamar beheged. D. — Ebcsont hamar összeforr. D. — Elég hamar, ha elég jól. KV. — Erre közelebb, amarra hamarább. (Erre közelebb, rövidebb, arra jobb az út.) D. — Fiatalnak hamar, öregnek késö. (A házasság.) E. — Gonosz a gonoszt hamar megismeri. D. — Ha a csikót hamar fogod be, hamar elrontod. D. — Ha hamar estél, hamar kelj fel. D. — Ha haragszol, hamar megbékülj. D. — Hamar beleakad, mint tüz a puskaporba. D. — Hamar ebédnek hamar a vacsorája. D. — Hamar elhiszi ember a gonoszt. KV. — Hamar előkerül, mint a péntek. D. — Hamar elökerül, mint a péntek és szombat. D. — Hamar előkerül, mint akasztandónak a nap. D. — Hamar veti meg az ágyat. (Ravasz, hamar helyen van.) D. — Hamar ért ész, hamar elvész. D. — Hamar észre veszi magát az okos. D. — Hamar fekszik, hamar kel. E. — Hamar fellobban, mint a száraz szalma. D. — Hamar fellobban, mint a puskapor. S. — Hamar hamvas, késö kedves. K. — Hamar indul, hamar ér. E. — Hamar

jár, ki valakit utól akar érni. D. — Hamar járó, hamar fáradó. D — Hamar kárt vall, ki tátva tartja kincsét. D. — Hamar kezdetnek hamar a vége. D. — Hamar kezdi, hamar unja. Cz. — Hamar kezdi, hamar megunja. KV. — Hamar kezdi, hamar végzi. KV. — Hamar legyen, ha meg kell lenni. KV. — Hamar lehet valaki úr, de későre jó. D. — Hamar lett, rosszul lett. D. — Hamar lobban, mint a puskapor. D. — Hamar megesni a lejtön. D. — Hamar megforditja a kaszát. (Ravasz.) D. — Hamar meghal, ki késön kezd élni. D. — Hamar mise, kurta predikáció, hosszu kolbász. D. — Hamar mulik, mint a pünkösdi királyság. D. — Hamar munka késő haszon. D. — Hamar munka ritkán jó. E. — Hamar munka hamar kész, hamar vész. ME.— Hamar mű hamvas szokott lenni. (Hibás.) E. — Hamar nő, ragadós is a bojtorján. Pázmán. — Hamar nyakát törik a nyakasnak. D. — Hamar poru. (Hirtelen haragu.) Bsz. — Hamar szól, hamar bán. E. — Hamar tanács, hamar bánás. KV. — Hamar vevés, hamar unás. D. — Hamarább a görcsökkel. (Siess görcsös lábaiddal.) D. — Hamarabb elszalad a teknyősbéka. D. — Hamarább jár hirénél. D. — Hamarább jár nyelve az eszénél. E. — Hamarább járt a gondolatnál. D. — Hamarább megérnek egy hazug embert, hogysem egy sánta embert. M. — Hamarább meglesz, mint a kakuk szól. D. — Hamarább lesz tehénnek csikaja. KV. — Hamarább utólérik a hazug embert, mint a sánta kutyát. D. — Isten e világot sem teremtette hamar. D. — Jobb ha az okos hamar meghal, mintha sokáig él a bolond. D. — Jobb néha a hamar halál a hosszu életnél. D. — Kár, hogy oly hamar ért meg a tök. D. — Kerekes a pénz, hamar elgurul. E. — Keveset szól, de hamar üt. E. — Két hamar nem jó: hamar inni és hamar itélni. E. — Ki hamar jár, hamar érkezik. D. — Ki hamar kezdi, hamar kifárad belőle. Decsi János. — Ki hamar kezdi a lopást, hamar felakad. D. — Ki hamar kel, hamar száll. D. — Ki hamar sír, hamar nevet. E. — Ki hamarabb mer, hamarabb nyer. D. — Ki hamarabb ér a malomba, hamarabb őröl. D. — Kicsiny csupor hamar felforr. KV. — Kicsiny fazék hamar felforr. B. — Kis csupor hamar forr. D. — Kis csupor hamar fut. Ny. 2. — Kis bögre hamar forr, de hamar is apad. D. — Kora vendég hamar megy. E. — Kora vetés, késő gyerek hamar árván marad. Ny. 21. — Leghamarább elesik a félénk katona. E. — Leghamarább elvész a félénk katona. D. — Leghamarább piszkosodik a fehér. D. — Magbánásra siet, ki hamar szól. D. — Mely mű hamar kész, hamar vész. D. — Mi hamar kel, hamar el is hervad. S. — Minél jobban tapodják a káposztát, annál hamarabb érik és jobb is. D. — Minél vékonyabb a húr, annál hamarább szakad. D. — Mit a szem nem lát, azt a sziv hamar felejti. KV. — Nem hivnak engem hamarnak. E. — Nem jó a fára hamar felhágni. D. — Nem mind gomba, a mi hamar nő. D. — Nem minden hamar tanács jó. D. — Örömest büntet, a ki hamar büntet. D. — Piciny csupor hamar felforr. Bsz. — Rossz ember hamar megijed. S. — Rossz a rosszat hamar megismeri. D. — Rossz hir hamar terjed. ME. — Sok kéz hamar kész. D. — Sokkal hamarább jár lába, mint esze. D. — Szegény a szegényt hamar kicsufolja. D.— Szegény ember hamar megolvashatja malacait. D. — Szeg a zsákból hamar kitetszik. D. — Több kéz hamar kész. D. — Vak légy, ha hamar akarsz járni. D.

Hamari hamvasnak kormos a két füle. (Hamaros munka hibás.) E.

Hamarkodik. A hamarkodó kutyának vakok a kölykei. D. — A ki hamarkodik, hamar botlik. D.

Hamarság. Semmi itéletben nem jó a hamarság. D. — Törvényben nem jó a hamarság. M.

Hamis. A hamis és csalárd egy fának ágai. E. — A hamis könynek nincs becse. D. — A hamis lelküt a sánta koldus is utóléri. D. — A hamis szín ritkán igazul. D.— A ki legjobban fogadkozik, az a leghamisabb. Ny. 4. — A ki sánta csak sántikál, de a hamist utóléri. E. — Az ördögök közt is a leghamisabb a sánta. D. — Addig hamis az ember, mig eleven. D. — Esik hamis eskü az oltár előtt is. E. — Hamis a lelke. E. — Hamis a lelke még a zuzája is. S. — Hamis a veséje. E. — Hamis Kaifas. D. — Hamis kereset ritkán száll más ízre. Bsz. — Hamis keresmény nem száll harmad-ízre. E. — Hamis keresmény kincse nem száll harmad-örökösre. S. — Hamis keresmény nem száll a harmadik ágra. ME. — Hamis az ember, mig eleven. E. — Hamis csont. B. — Hamis embert elébb megfogják a hamisságban, mint a sánta ebet a lopásban. Cz. — Hamis lánynak hamis a csókja is. S. — Hamis mint a macska. S. — Hamis mint a zsidó funtja. S. — Hamis pénzverö. (Hazug.) D. — Hamis próféta. E. — Hamis teste-lelke szökének, barnának. Np. — Jó lelkiismeret hamis pénzt nem szeret. S. — A ki Maris, az mind hamis. Np. — Minden ember hamis, csak a pap nem igaz. S. — Nem fiadzik meg a hamis keresmény. (Nem gyarapodik.) Bsz. — Nem sokat fiadzik a hamis kereset. KV. — Nem száll messze a hamis kereset. E. — Nincs hamisabb viz az asszonyok könyhullatásánál. E. — Régi róka hamis cselt vet. E. — Rossz tükör a hizelkedés, hamisat mutat. D. — Sánta csak sántit, de a hamisat utóléri. K. — Szép a szava, hamis a szíve. KV. — Szép is vagyok, jó is vagyok, csak egy kicsit hamis vagyok. Np.

Hamisan. Egy hamisan jött pénz száz igazat is elvisz. Bsz.

Hamisság. A hamisságot hamissággal egyébbel senki be nem boronálhatja. Pázmán. — Az asszony gyarló, hamisságra hajló. KV. — Az asszony csak gyarló, hamisságra hajló, ritkán találsz igen jót. B. — Hogy a hamisság talpon maradhasson, annak sok ravaszságra kell támaszkodnia. D. — Nehéz a hamisságot ugy szépegetni, hogy csontja ki ne tessék. E. — Törvényben nem jó a hamisság. E.

Hamu. A hamut is mamunak mondja. (Fogatlan vén.) E. — Hamu alatt lappang a tüz. ME. — Hamu alatt van parázs. S. —Jobb magának hamut, mint másnak lisztet takarni. K. — Meghamuzták farát égetlen hamuval. (Bot.) D. — Hamupipőke. D.

Hamv. Hamari hamvasnak kormos a két füle. E. — Hamvából sincs elég. D. — Ne vedd hamvát, ha jól ég. (A gyertya.) D. — Se helye, se hamva. D. — Se hire, se hamva. D. — Hamar mü hamvas szokott lenni. (Hibás.) E. — Hamari hamvas, késő kedves. (Mire várni kell kedvesebb.) K.

Hamvaz. Ne piszkáld a hamvazott tüzet. D.

Hamvazó. Kinek sok zabáló csütörtöke, sok hamvazó szerdája. E. — Kinek sok zabáló csütörtöke, annak sók hamvazó szerdája és böjtje. D.

Hang. A messze harangnak későre jő hangja. D. — Páva-hang. (Rút.) E. — Minő a réz, olyan a hangja. D. — Minden kürtnek más hangja van. Ny. 6.

Hanga. Hanga-fára nem akaszthatná fel magát. (Szálas ember.) D.

Hangos. Gyenge tücsöknek hangos a szava. E. — Hangos a szava, mint a nagy harangnak. D. — Leghangosabb deákságu a fecske. (Beszédü.) D. — Apró a tücsök, de hangos a szava. D. — Szép szó az aranypengés, ha nem is hangos. D.

Hangosan. Ki az igazat hangosan hegedüli, hamar vonóval a fejére ütnek. D.

Hangya. A kis hangyától is lehet

példát venni. (Szorgalmas.) D. — Annyi mint a hangya. E. — Bár siessen a hangya, mégis későn érkezik. D. — Elég sok a hangya, de kevés haszon benne. D. — Ha a hangya fél, annak is van oka. D. — Hangya-fészket bolygat. D.—Hangya-munka. E. — Hangyanyom idővel megtetszik a kövön. E. — Hangyában is van méreg. Ny. 8. — Hangyának is van haragja. Bsz. — Hangyanyom idővel kitetszik a sziklán. D. — Későn ér a hangya a toronytetőre. D. — Nem hangyákért vagyon a mennyország. D. — Örül a fülemüle, ha hangyatojást lát. D. — Sok hangya az oroszlánt is megemészti. D. — Sok hangyának sok a tojása. D. — Sok hangyának kell a kősziklán járni, mig út látszik rajta. D.

Hangzik az üres hordó. D. — Ugy hangzik a nyelve, mint az üres malom. D.

Hant. Már ha csősz, hant alatt a lelke. (Minden csősz lop, tehát elkárhozik.) Ny. 2. — Hantos hátú. (Púpos.) D. — Hantos földben jó buza. K.

Hanyatt dült. (Részeg.) D. — Hanyatt esett ember. (Szerencsétlen.) D. — Minél magasabb a fehérnép topánkájának a sarka, annál hamarabb hanyatt esik. (Cifrálkodó hamar elbukik.) Ny. 18.

Harag. A harag is szokás. D. — Bolondság hatalmasabbra haragudnod. KV. — Félharagba jő, mint a kis csacsi. E. — Harag és szerelem két rossz tanácsadó. KV. — Harag rossz tanácsadó. ME. — Hirtelenség, harag, semmi jót nem farag. KV. — Idővel mulik a harag. KV. — Idővel szünik a harag. KV. — Káromkodásnak harag a vége. Ny. 5. — Két beteget nem szeret az ágy: részeg beteget és haragjában beteget. E. — Haragban van, mint Varga Ferenc az inasával. D. — Haragette ember. D. — Haragnak megbánás a vége. KV. — Haragodat hagyd holnapra. S. — Haszontalan harag, kinek nincs ereje. E. — Hol a harag nyertes, vesztes a nyugalom. D. — Kettőt utál a ház: haragot az asztalnál, csevegést a konyhában. Ny. 20. — Kevélység a harag első oka. KV. — Ki nehezebben haragszik meg, tovább tart haragja. Cz. — Király haragját hamar halál követi. K. — Könnyü fáradtat haragra ingerelni. KV. — Le ne menjen a nap haragodon. E. — Még a bárányban is benn a harag. KV. — Nagyobb haragja, mint maga. D. — Nagyra viszi embert a harag. KV. — Nehezen haragvónak haragja soká tart. KV. — Nem ér a harag hatalom nélkül semmit. Ny. 6. — Nincs harag, asszonyok haragja felett. E. — Okos harag néha az erőnek éle. D. — Rossz tanácsadó a harag. D. — Rossz tanácsnok a harag. D. — Semmireváló harag, kitől senki sem fél. E. — Senki sem fél haragjától. D. — Sótalan (ostoba) harag, kitől senki sem fél. Ny. 2. — Szakácscsal nem jó haragot tartani. Sz. — Szakácscsal, kulcsárral nem jó haragot tartani. K. — Szemtelen harag, mely erejét nem láttatja. KV. — Szerelem és harag semmi jót nem farag. KV. — Szerelem és harag nem igaz birák. E. — Tüzes mint a harag. D. — Hangyának is van haragja. Bsz.

Haragos. A haragost kevés, a mérgest sok ideig kerüld. D. — Ártalmas a háznál: haragos asszony, sűrű füst, lyukas tál. K. — Haragos, ha magához tér, magára haragszik. D. — Haragos mennykő. D. — Haragos tenger. D. — Haragos mint Balázs Márton kutyája Szigeten. Ny. 18. — Haragost ingerel. KV. — Haragos tigris. D. — Haragosnak kettő a része, meg is verik, enni sem adnak neki. M. — Mérges asszonynak haragos a lánya. Cz. — Mi ételnek a só, haragosnak a szép szó. KV. — Nem jó haragos embernek kezébe kést adni. KV. — Rossz tanácsos a haragos. D.

Haragszik. A ki haragszik, annak nincs igaza. Tisza Kálmán. — Az eb

is haragszik, ha az orrát bántják. Sz. — Eb, a ki haragszik. (Én nem haragszom.) D. — Eb haragszik. E. — Eb is haragszik orráért. (Gyenge oldala.) E. — Disznópásztor haragszik s a falu nem tudja. (Szegény haragjával senki sem törődik.) S. — Egyik várban haragszanak, másikban fügét mutatnak. K. — Egyik várban haragszanak, a másikban nem tartanak. D. — Haragos, ha magához tér, magára haragszik. D. — Haragszik a fényes napra is. D. —Haragszik, mint a bivaly a veresre. E. — Ha haragszol, hamar megbékülj. D. — Haragszik, mint a kinek kenderföld nem jutott. S. — Ki haragszik, harapjon szart. E. — Ki nehezebben haragszik meg, tovább tart haragja. Cz. — Kutya is haragszik az orráért. E. — Magára is haragszik. D. — Megharagudott Hermán, kövér ludat kiván. (Nevetséges harag.) ML. — Törd be fejét, még ő haragszik. D. — Törd be fejét, még sem haragszik. D. — Nehezen haragvónak haragja tovább tart. KV.

Harang. A harangok sem szólnak egyformán. D. — Ki ijedtében meghal, annak fing-haranggal harangoznak. Sz. — A messze harangnak későre jön hangja. D. — A mint öntik a harangot, ugy szól. D. — Egy harangot ver. E. — Elnémult mint a harang nagypénteken. S. — Felkötötte a harangot, hát kongassa. (Elkezdte, hát folytassa.) Ny. 6. — Felkötötte macskára a harangot. E. — Félre veri a harangot. S. — Ha felkötötted a harangot, harangozz. D. — Ha valaki megszakad az uraság dolgán, olyat börharanggal (finggal) fizetnek ki Budán. D. — Hallgat mint nagyhéten a harang. D. — Hangos a szava, mint a nagy harangnak. D. — Igen tud hajdu harangot önteni. (Nehéz mesterség.) M. — Megfizeti a nagy harang. D. — Megfizet az öreg harang. E. — Meghuzzuk neki a hármas harangot. (Megbuktatjuk, vége.) E. — Megkongatták a harangot. (Veszély van.) D. — Megkonditották felette a harangot. (U. a.) E. — Megöntötték mint Tisza-Becsén a harangot. (Ostobául tettek.) S. — Mi nem tud lovász harangot önteni. KV. — Mindent nyelve harangjára köt. (Kevély, szájas.) D. — Mindjárt félreveri a harangot. (Megijed.) S. — Nem mind harang, a mi szól D. — Nem mindenkor ég, mikor a harangot félreverik. D. — Nem szól a harang sem, hogyha nyelve nincsen. D. — Néma mint a nagypénteki harang. S. — Ritka harang sziv nélkül. D. — Ritka torony harang nélkül. D. — Szól a harang, de templomba nem megy. (Sokan prédikálják a jót, de maguk nem cselekszik.) D. — Szól haranglábon a harang, de templomba nem megyen. S. — Ugy korog az orrod, mint a nagyváradi harang. KV. — Ugy szól, mint az udvarhelyi nagyharang. S.

Harangöntés. Ért hozzá, mint hajdu a harangöntéshez. KV. — Hozzáfog mindenhez, mint golopi cigány a harangöntéshez. (Ahhoz is hozzáfog, mihez nem ért.) E. — Hozzáfogna harangöntéshez. (U. a.) E. — Tud hozzá, mint hajdu a harangöntéshez. KV. — Tud hozzá, mint béres a harangöntéshez. D. — Tud hozzá, mint kocsis a harangöntéshez. D. — Apja sem volt harangöntő. (Nem volt valami ügyes ember.) E.

Harangszóval megy nyulászni. E. — Nem hallja a harangszót. S. — Nem ijed meg a harangszótól. D.

Harangozni. A ki ijedtében meghal, annak tudod mivel harangoznak. N. — A ki féltében meghal, annak fingharanggal harangoznak. Sz. — Beharangoznak neki. E. — Egészséges korában harangoztak neki. E. — Felkötöttem a kolompot, nem tudom, hogy harangozok vele. Ny. 24. — Füstre harangoz (Elhamarkodva cselekszik.) Ny. 6. — Ha felkötötted a harangot, harangozz. D. — Hallotta, hogy harangoznak, de nem tudja hogy

hol. E. — Hallott valahol harangozni, de nem tudja hol. ME. — Hol sok a harang, sokat harangoznak. S. — Ijedtében meghalónak tökkel harangoznak. E.—Harangoz a pap kutyájára. (Lógatja, lóbálja a lábát.) Ny. 22. — Szegény az eklézsia, maga harangoz a pap. E.— Tökkel harangoztak minapában Budán. Cz.

Harangozó. Feltartja az orrát, mint a harangozó disznaja. D. — Forog mint a harangozó kutyája. (Elszédült bele.) Ny. 9. — Harangozó néz ki a szeméből. (Nyomor.) D. — Mit a pap mond, le nem tagadhatja a harangozó. S. — Orrában hordozza a harangozó-pénzt. (Haldoklik.) E.

Haramiák esküdtje. D. —Haramia mellette kegyesnek mondható. D. — Jó tolvajból válik a jó haramia. D. — Karikát a haramia nyakára. D. — Haramiák előtt nem tanácsos aranyba öltözni. D.

Harap. Beleharapna, de nincs foga. D. — Bele mer harapni a koncba. D. — Eb a láncon ugathat, de nem haraphat. B.— Ajakába harap. E. — Atyánk után haraptunk az almába. D.— Egyet harap, hármat nyel. E. — Fogatlan harap a koncba. E. — Fübe harapott. E. — Ha kisujjamat harapom is fáj, ha a hüvelykujjamat harapom is fáj. Ny. 6. — Ha ő mar, én is harapom. KV. — Ha ő mar, te is harapj. KV. — Hadd morogjon a kutya, csak meg ne harapjon. E. — Hadd ugasson a kutya, csak meg ne harapjon. Ny. 8. — Harap mint a disznó. D. — Harapna a szelindek, ha foga volna. D. — Kemény dióba harapott. E. — Ki haragszik, harapjon szart. E. — Kis kutyától sem félnek, mig nem harap. Ny. 5. — Könnyü lágyba harapni. D. — Könnyü a málét keresztül harapni. D. — Maga orrát még senki sem harapta le. D. — Másnak kalácsot ne igérj, ha magad a kenyérből sem haraphatsz jót. D. — Mely kutya megharapta, meggyógyul annak szőrével. D. — Minél hitványabb a tetü, annál inkább harap. D. — Nehéz a kősziklába harapni. D. — Nehéz a vasat keresztül harapni. D. — Nehéz a vén asszonynak a koncba harapni. D. — Nehéz a vén fognak a koncba harapni. D. — Studérozik mint Gyurka csősz kutyája, hogy harapja meg az embert. (Bemenet vagy kijövet.) Ny. 1. — Vess az ebnek, nem harap meg. Ny. 2. — Vesztére harapta el az egér fejét. (L. egér.) D.

Harapás. Nincs befalni való harapása. (Falat kenyere sincs.) E. — Veszett kutya harapás, más világra talpalás. D. — Egy harapásnyi. (Kevés.) D.

Harapdál. Eb is a követ harapdálja, mikor az embert meg nem marhatja. B.

Harapófogó. Azért tart harapófogót a cigány, hogy kezét meg ne süsse. E. — Azért tart harapófogót a kovács, hogy meg ne süsse kezét. E. — Csudálatos, mint a harapófogó. S. — Harapófogóval sem huzhatnál belőle szót. E. — Jó harapófogó. (Ügyes tolvaj.) D. — Szent Mihály után, ha harapófogóval huznák is a füvet, még sem nő. E. — Különös mint a harapófogó. Ny. 7.

Harapós kutya nem ugat. Ny. 2. — Harapós kutyának goromba gazdája. Ny. 2.

Haraszt. Nem hiába csörgött a haraszt. Ny. 8.—Nem minden harasztban terem ily oroszlán. D. — Nem zörög a haraszt magától. E. — Nem zörög a haraszt, ha a szél nem fujja. E. — Nem zörög a haraszt szél nélkül. E. — Ritka hitel parasztban, mint a hal a harasztban. (Parasztnak nem lehet hinni.) D. — Zörög mint a haraszt. E. — Vergődünk, mint hal a harasztban. Pázmán. — Antal harasztjára bocsátotta. (Féleszü.) Cz. — Mindig egyforma mint a mocsai haraszt. Cz.

Harácsol. Nem kopott érte körme,

könnyen harácsolja. (Nem ő szerezte.) E.

Harc. Béka-egérharc. Csokon. — Harc és háború. E. — Nem nagy hir a cigányokkal való harc. E. — Nem nagy hirt nyer az ember a cigányokkal való harccal. KV. — Tanácsban ész, harcban erő használ. E. — Tüzes mint a harc. D. — Akkor abrakolja lovát, mikor harcra indul. D. — Elesik a harcon vagy egy vagy más. D. — Késő akkor a lovat hizlalni, mikor harcra kell menni. Bethlen Gábor.

Harcol. Sokkal kell annak harcolni, ki sokat akar meggyőzni. E. — Álmában is ellenséggel harcol. D. — Nyelvvel harcolni asszonyemberhez illendő. Bethlen Gábor. — A harcolás előtt abrakold a lovat. D.

Harcsa. Kövér mint a harcsa. D. — Oly nagy a szája, mint a harcsának. D. — Pislog mint a dobos harcsája. (Rosszban töri fejét.) Ny. 1. — Szájas mint a harcsa. D — Tátog mint a harcsa. E. — Tátogatja száját mint a harcsa. D. — Sikos a harcsa farka. (Nehéz megfogni, drága.) Ny.

Harcsaszáju apának locska a fia. D. — Harcsaszáju nagy inas. D.

Haris. A harist az ő maga szaván fogják. M. — A harist is szaván fogják. KV. — Harist nyelvén fogják meg. S. — Kiált éjjel nappal, mint a sovány haris. D. — Kiált mint a haris. D. — Madarász a harist szaván fogja meg. (Utánozza hangját.) Ny. 6. — Harist a szaváról megismerik. Sz. — Ökröt szarván, harist szaván fogják. KV. — Szaván fogják meg a harist. Sz. — Szaváról ismerik meg a harist. D. — Szájas mint a haris. D.

Harisnya. Sok haszontalan gondolat fordul meg egy harisnyakötésnél. D.

Harkály. Nyelves harkály. D.

Harmada. Ezt feléből, amazt harmadából. D. — Feléből-harmadából. D. — Felét feléből, felét harmadából. (Felületes munka.) D.

Harmadik feleség ördögtől való. S. — Harmadik utcáról is megugatják az ebek. (Ismert tolvaj.) D. — Éljünk mi ketten, kurvanya a harmadiknak. (L. él.) D. — Hamis keresmény kincse, nem száll harmadik örökösre. S. — Káprál (káplár) után harmadik tiszt. D. — Kelj fel, már a kódis (koldus) a harmadik faluban jár. Ny. 13. — Két bolond egy pár, a harmadik a bojtár. Ny. 5. — Mikor két eb összemarakodik a tál felett, a harmadik könnyen jóllakik. E. — Nem szereti a hal a harmadik vizet. (L. hal.) — Szent Pál harmadik égben tanult, még se mehetett mindennek végire. E. — Már a koldus a harmadik faluban jár. (Későn van.) E. — Szeretetben egy harmadik mindig alkalmatlan. ML.

Harmadnapos vendégnek czoki a neve. KV. — Harmadnapi vendégnek czoki legyen neve. F. — Rosszabb a harmadnapos hideglelésnél. S. — Harmadnapi vendégnek ajtó megett helye. KV.

Harmat. Este leányt, harmaton füvet ne nézz. Ny. 4. — Gyönge mint a harmat. E. — Harmat nem eső. D. — Harmattal nem kell nézni a füvet. E. — Ki jókor felkel, harmatot szed. E. — Ki idején kel, harmatot szed. E. — Örül mint a tücsök a harmatnak. D. — Piros mint a rózsa, gyenge mint a harmat. E. — Szép mint harmatgyöngy. S. — Szép mint a füvön a harmatgyöngy. D. — Annyi az áldás rajta, mint a harmat. D. — Elcsapta előtte a harmatot. (Leszedte a fölét.) Ny. 1.

Harmincad. A mit a vámon nyert, a harmincadon elvesztette. Sz. — Általment az ebek harmincadján. (Okult kárán.) D. — Én is voltam az ebek harmincadján. KV. — Ráhuzták az ebek harmincadjára. Sz. — Rákerült az ebek harmincadjára. S.

Has. A félénk kutyának hasa alatt farka. D. — A félénk oroszlánnak is hasa alatt farka. D. — A félsz a hasat is elcsapja. D. — A kövér has lomha.

D. — A teli has nem tanul örömest. (Latin.) E. — A szamár az anyja hasában is ősz. D. — Az anyja hasában sem volt jobb dolga. B. — Az anyja hasában sem volt jobb helye. Ny. 5. — Addig alszik, mig a hasára nem süt a nap. E. — Akkor fájjon a hasam, mikor magam akarom. E. — Anyja hasában sem volt esze. D. — Barát beszél böjtről, de hasa teli van. E. — Bársony-mellény, üres has. S. — Csak a hasát hizlalja. KV. — Csont van a hasában. B. — Dátum hasra. (Hasra esett.) D. — Elcsapta hasát a félsz. E. — Felfujta hasát. (Kevély.) D. — Felpuffasztotta hasát. (Sokat evett.) D. — Feszül a hasbör. (U. a.) D. — Gerincéhez száradott hasa. (Sovány.) D. — Hasa az istene. D. — Hasadra süt a nap. (Lusta, sokáig aludtál.) Ny. 2. — Hasára esik. (Megárt neki.) E. — Hasból beszél. (Előkészület nélkül.) E. — Hasra esett. (Nem sikerült, megjárt) E. — Hasra ültették s farát egyengették. (Verés.) D. — Hátalt volna, ha hasát verték volna. D. — Hetedszaka se lakik egyet a hasával. D. — Inkább has fakadjon, mint gombóc maradjon. S. — Inkább haskó fájjon, mint leveske maradjon. E. — Inkább has hasadjon, mint étel maradjon. (Telhetetlen.) Ny. 1. — Inkább hasacska fájjon, mint paszuly maradjon. Ny. 24. — Istenét is megtagadja hasáért. D. — Kedvetlen szánt üres hassal a szőke. KV. — Keveset hall az éh has. KV. — Kevés ideig volt anyja hasában. E. — Ki a munkát kerüli, hasát meg nem tölti. KV. — Ki más konyhájára tart, nem mindenkor lakik egyet hasával. D. — Ki sok vizet iszik, béka nő a hasában. S. — Könnyebb hat béresnek hasát megtölteni. D. — Ki sok vizet iszik, káka nő a hasában. S. — Ki sok zsirost eszik, elcsapja a hasát. ME. — Kinek a hasa fáj, keressen rá borzát. Ny. 5. — Kinek a hasa fáj, keressen rá bodzát. S. — Könnyü tele hassal a böjtöt dicsérni. KV. — Könnyü tele hassal a böjtről papolni. D. — Kövér has meg nem szokja a járást. D. — Legtöbb gondot ád az embernek a has. KV. — Lustának sokszor csikorog a hasa. S. — Lyukat beszél a hasába. (Sokat beszél.) S. — Megkivánta első hasával. D. — Megfeszitette a hasát mint dobos a dobot. (Sokat evett.) D. — Minden hátnak egy a hasa. D. — Minden hátnak van egy hasa. (Minden kérdésre akad felelet.) D. — Muzsikálnak a hasában a cigányok. (Éhes korog a hasa.) Ny. 1. — Nagyobb a szeme, mint a hasa. Ny. 2. — Nehéz a hasat megcsalni. S. — Nem evett egyest a hasával. (Nem evett eleget, nem lakott jól.) B. — Nem győzi bőrrel a hasa. (Nagy evő.) D. — Nem győzi bőrrel a hasát. (U. a.) E. — Nem kérdi a has hányat ütött az óra. KV. — Nem kérdi az éhes has, hányat ütött az óra. B. — Néha a félszgyökér hasat is csap. D. — Német has. (Hasmenés.) E. — Nincs a hasnak füle. KV. — Nincs a hasnak lelkiismerete. E. — Olyan a hasa, mint a dob. D. — Olyan hasa van, mint az árva malacnak. Ny. 1. — Ritkán jár a kövér has értelmes fejjel. KV. — Soha, még anyja hasában sem volt jó. D. — Soha sem eszik egyest a hasával. (Soha sem elégszik meg avval, a mit evett.) E. — Szegényt nem hajtogatja más, mint a has. D. — Szeme kivánja, nem a hasa. (Német.) Ny. 2. — Szép szó nem elég a hasnak. D. — Talán csont van a hasában. (Nem akar meghajolni, lusta, terhes.) E. — Tele has nem örömest tanul. D. — Teli hasnak nem sok kedve vagyon a tanuláshoz. KV. — Tizenkettőt ütött a hasamban. (Dél; éhes vagyok.) E. — Többet költ hasára, mint fejére. D. — Ujság hasamba, betegség bokorba. (Ha tavaszszal ujságszámba menő ételt esznek.) S. — Ujság hasamba, hideglelés bokorba. D. — Ujság hasamba, hideglelés pokolba. Ny. 8. — Üres hasnak

nem elég a szép szó. E. — Üres hasnak nem kell szép szó, hanem cipó. KV. — Üres has nem jó tanácsadó. S.

Hasáb. Ne mindent apróra, néha hasábra is. D.

Hasad. Gyémánt hasad vértől. KV. — Tempózik mint a hasadt fazék. Ny. 9. — Tempózik mint a hasadt teknyő. Ny. 6.

Hasadék. Tordai hasadék a szája. (Nagy száju.) S.

Hasít. Amint vágtad, ugy hasítottad. D. — Hasít, mint a vadkan. D. — Ha vastag a fa, hasítsd meg. D. — Kemény fát kemény ékkel hasítanak. D. — Könnyü a más bőréből szijat hasítani. E. — Könnyü más bőréből hársat hasítani. E. — Más bőréből széles szijat hasítani. KV. — Szijat hasítok a hátadból. S.

Hasogat. Fület hasogat. (Kellemetlen beszéd.) D. — Hajszálat hasogat. D. — Hasogatott hajszálnyi. D. — Hasogatott hajszálnyira sem távozik. D. — Nemcsak a hajszálat, de a szálfát sem hasogatta meg soha. (Nem akadékoskodott sem kis, sem nagy dologban.) D. — Szőrszálhasogató. Sz.

Hasonlit. A bagolyt a sólyomhoz hasonlitja. KV. — Szunyogot a bikához ne hasonlitsd. D.

Hasonló. Egy tyukmony hasonló a másikhoz. (Tojás a tojáshoz.) Pázmán. — Ha házasodni akarsz, végy magadhoz hasonlót. KV. — Hasonló hasonlót szeret. KV. — Hasonló hasonlóval hamar összebarátkozik. D. — Hasonlót hasonlóval fizetni. (Német.) S. — Korom a koromhoz nem hasonlóbb. E. — Magadhoz hasonló feleséget végy. KV. — Tojás tojáshoz nem hasonlóbb. E. — Tojás tojáshoz, viz vizhez nem hasonlóbb. S.

Használ. A kevés nem árt, a sok nem használ. D. — A sirás nem használ semmit. KV. — Annyit használ, mint ebnek a fakéreg. E. — Egy kis cigányság, egy kis ravaszság sokszor használhat. KV. — Ez az élet ugy sem sok, használják az okosok. E. — Ha erő nem használ, ravaszsággal hozzá. KV. — Ha kevés becsü dolgot jól használunk, sokkal többet ér a drágánál. E. — Ha lovadat jól tartod, magadnak használsz. D. — Használ neki, mint a dancsházi rektornak a pálinka. Ny. 2. — Inni is mást küldene, ha neki használna. D. — Kicsi nem árt, sok nem használ. Ny. 2. — Meghasznált neki a bor. (Megártott.) E. — Mig a földben vagyon, nem használ az arany. D — Mikor legjobban csip az ivóka (pióca), akkor legjobban használ. D. — Mit használ a vaknak, hogy az apja látott. D. — Nagyfalusi egérgát, ha nem használ, nem is árt. (Próbálni kell.) Np. — Nem használ a jó ló, ha a kocsis nem jó. D. — Nem használ a szó, ha a kéz nem jó. E. — Nem használ a tanács, ha nincs követője. S. — Nem használ a vaknak, hogy az apja látott. K. — Nem használ az arany, mig a föld gyomrában hever. K. — Nem mindenkor használ a sirás. E. — Néha az okosság sem használ. D. — Néha többet használ a jó barát az erszény pénznél. B. — Nincs oly kár, mely valakinek ne használna. Ny. 2. — Részeg asszony rivása se nem árt, se nem használ. Ny. 18. — Sátán szolgáinak nem használ az angyalbőr. Ny. 2. — Se nem árt, se nem használ, mint a körösi szenteltviz. Ny. 1. — Se nem árt, se nem használ, mint a szegedi szenteltviz. Ny. 5. — Se nem árt, se nem használ, mint a szenteltviz. E. — Se nem árt, se nem használ, mint a drégelyi vendégség. Ny. 22. — Se nem árt, se nem használ, mint a födémesi tejfel. Ny. 22. — Se árt, se használ, mint a Tassi áldása. Ny. 13. — Se ne ártson, se ne használjon, mint a barát áldása. S. — Semmit nem használ a sirás. M. — Sok nem használ, kevés nem árt. E. — Szépnek nem árt a sirás, rútnak nem használ. D. — Tanácsban ész, harcban erő használ. E. — Tűz használ fázónak,

de árt izzadónak. (Kinek-kinek az használ, mire szüksége van.) KV.

Hasznos. A futás szemérem (szégyen), de hasznos. Ny. 12. — A hasznos földnek haszontalan terhe. D. — A mi szép és hasznos, azt munkával adják. KV. — Hasznos fáradság után esik jól a heverés. D. — Hasznos munkában soha nem nagy a fáradság. D. — Hasznos munkának nincsen fáradsága. KV. — Kemény uralkodás nem mindenkor hasznos. KV. — Kinek káros, kinek hasznos a vásár. D. — Minden álmot kialudni sem hasznos. D. — Nem mindenkor hasznos a hallgatás. KV. — Nem mindenkor hasznos fölöttébb okosnak lenni. K. — Nincs hasznosabb a hallgatásnál. KV. — Szégyen a futás, de hasznos. M. — Szomoruság is hasznos, ha nem tartós. D.

Haszon. A disznónak és fösvénynek holtuk után hasznuk. B. — A kár is haszonra fordul. D. — A ki kárt tehet, az hasznodra is lehet. KV. — A kár haszonba jár. (Lehet belőle tanulni.) Ny.8.— A korcsmáros csalásból él, haszonból ruházkodik. Ny. 13. — Elrejtett tudománynak semmi haszna sincs. KV. — Annyi haszna, mint döglött lovon a patkó. D. — Annyi haszna, mint döglött lovon a patkónak. E. — Diákot hasznáért nem érdemes tartani. Cz. — Egy pénz ára haszon sincs a legnagyobb búban. E. — Deákot dolgáért, galambot szaráért tartani, nem nagy haszon. B. — Egy pénz ára haszon nincs a legnagyobb kárban. D. — Elásott kincsben kicsi a haszon. E. — Elásott kincsnek mi hasznát sem venni. D. — Elég sok a hangya, de kevés a haszon benne. D. — Ette haszna, aludta bére. Ételért dolgozott, más bért nem kapott.) KV. — Érett ganéj, öreg lány, hamar hasznot hajt. Cz. — Fának haszna gyümölcsén tetszik meg. Pázmán.— Felforditott kártyával játszani se mulatság, se haszon. D.— Fösvénynek, disznónak holtuk után hasznuk. D. — Gyerekszolga, malac-szalonna, kicsi haszna. Ny. 7. — Hamar munka, késő haszon. (Elhamarkodott munkának későn venni hasznát.) D. — Haszonba ment a kár. E. — Kár is haszonra fordul. E. — Kevés haszna, mint a kecskeméti malomnak. E. — Kevés haszna, mint a kecskeméti szélmalomnak. D. — Kevés kárban nem szokott nagy lenni a haszon. D. — Kevés kárban sem nagy a haszon. E. — Kiki szereti a maga hasznát. KV. — Kiki csak maga hasznát nézi. KV. Kicsi gyermeknek késő haszna. D. — Kora magzatnak kora haszna. D. — Legnagyobb haszna két oldala. (A lusta hol jobbra, hol balra dől.) D. — Maga hasznára kaszál. E. — Mi haszna a mellverésnek, ha belől nem érzesz? D. — Mi haszna éhenhalónak abban, hogy Kolozsvárott jó kenyeret sütnek? ML. — Mig éltél, kergettél, meghaltál, megfogtál, — mi hasznod van benne? (L. él.) D. — Minden szereti a hasznot, kevés a munkát. D. — Náne haszon, ritka vásár. (Náne cigány szó: nincs haszon, ritka a vásár, csak tolongásban lehet jól lopni.) E. — Nézi maga hasznát, nem bánja más vásznát. E. — Nincsen haszon fáradság nélkül. KV. — Okos gazda néha a kárt is hasznára forditja. D. — Okos ügyész hasznáért tartja a deákot. E. — Pozdorjának haszna az eltemetés. (A kivert kender fás részecskéinek épen semmi hasznát nem lehet venni.) D. — Puszta malom nem sok hasznot hajt. E. — Se károm, se hasznom benne. KV. — Semmi haszon munka nélkül. E. — Sok a költség, kevés a haszon. D. — Sok kárban kevés a haszon. D. — Sok leánykérőnek több száma, mint haszna. D. — Sok munkája, kevés haszna. KV. — Száját koptatja minden haszon nélkül. D. — Szereti a hasznot, de fut a munkától. KV. — Szeretné a hasznot, de fut a munká-

tól. M. — Szép, de mi haszna, ha rossz. D. — Szünik a haszon, támad a kár. (Latin.) S. — Tevének mind nyaka, mind szőre, haszon. D. — Vadóc és tarackos föld egy hasznu. D.

Hasznát veszi. A ki lator, latrul veszi hasznát. M. — Amint tanulsz, ugy veszed hasznát. D. — Amint végzi dolgát, ugy veszi hasznát. D. — Addig mosolyog rád, mig hasznodat veheti. KV. — Addig nevet rád, mig hasznod veheti. E. — Alul vájd, alul veszed hasznát. Ny. 4. — Becsüld meg a foltot, hasznát veheted. D. — Csak addig kedves a szolga, mig hasznát vehetik. S. — Diófának, szamárnak, aszszonyembernek verve veszik hasznát. KV. — Diófának veréssel veszik hasznát. D. — Ebtül tanult ember ebül veszi hasznát. D. — Egyik munkálkodik s a másik veszi hasznát. KV. — Ganéjának is hasznát akarja venni. D. — Ha veszed hasznát, ne szánd költségét. S. — Ki mint cselekszik, ugy veszi hasznát. E. — Ki mint keresi ugy veszi hasznát. KV. M. — Ki mint viseli magát, ugy veszi hasznát. KV. — Ki nem veheti hasznodat, értse jó akaratodat. B. — Ki sarkalja urát, inkább veszi hasznát. E. — Kinek hasznát veheted, annak kedvét keressed. KV. — Kinek kelleténél több van, hasznát nem veheti. E.— Mig a disznó él, semmi hasznát nem vehetni. D. — Mint élsz, ugy veszed hasznát. S. — Mint nevelik a kutyát, ugy veszik hasznát. D. — Nem tudja eszének hasznát venni. D. — Néha a kutyaganéjnak is hasznát vehetni. D. — Nincs oly hitvány eszköz, hogy hasznát ne lehetne venni. KV. — Szoktatni kell a cselédet, ha hasznát akarod venni. D. — Tátika és Rezivár dolgát ebre bizták, ebül vették hasznát. B. — Vak nem veszi hasznát a tükörnek. E.

Haszontalan terhe a hasznos földnek. D. — Haszontalan harag, kinek nincs ereje. E. — Jobb egy kérdezősködés hat napi haszontalan járásnál. D. — Leghaszontalanabb eb asztalról él. (Öleb). D. — A mészárszékben haszontalan csont is találtatik. D. — Sok haszontalan gondolat fordul meg egy harisnyakötésnél. D. — Hadd koptassák a nyelvöket haszontalanul, hiszem istent, nem hágy engem gyámoltalanul. D. — Haszontalan here ember. M.

Hasztalan vádolja a vizet, ki ismét belebukott. D. — Hasztalan ne szenvédj. D.

Hat. Akinek hat lánya van, búkérni ne menjen máshoz. Ny. 1. — Bocskorban kell keresni a hat ökröt. S.— Befogta mind a hatot. (Kevély.) D. — Csak hatot az almának öregéből egy pénzen. D. — Csecsemős korában hat rágó dajkája volt. (Telhetetlen.) D. — Egynek hatot, másnak vakot vet a világ kockája. (Egynek sokat, másnak semmit.) D. — Érti a hat vágást. (A dolgot). Ny. 5. — Hat almát két pénzen. Ny. 2. — Hat ház nem falu. (Hatház város; szójáték). E. — Hat hizója ólban, maga a hetedik. D. — Hat kérdésre alig felel egyet. D. — Hat ökör jár ki az udvarából. (Jómódu). E. — Hat ökör se mozditja ki helyéből. D. — Hat ökör után könnyü a szekeret tolni. D. — Hat pénteken se jöhet eszére. D. — Hat puszta falut eltart tanácscsal. (Esztelen). D. — Hat regimentnek hires pöndölöse. (Rossz nőszemély.) D. — Haton adják, ötön veszi. E. — Haton kéred, ötön adja. (Ostoba). D. — Hatot kérdel, egyre felel. (Kevély.) D.— Hatot vet a kocka. (Szerencsére fordult a dolog.) E. — Heti bére hat nap, a hetedik ráadás. E. (Rossz cseléd). — Kapsz egy hétre hat napot, a hetedikkel megtoldjuk. (U. a.) Ny. 2. — Kevés hat körte kilenc medvének. E. — Ki hat mesterséget tud, éhen hal az meg. E. — Könnyebb hat béresnek hasát megtölteni. D. — Könnyü hat ökör után tolni az ekét. E. — Megtette a hat vágást. (Derekasan megtette, a mit

kell.) E. — Huszár hatvágás. ME. — Nem tudom öt-e vagy hat, de több száznál. (Sok.) D. — Nem ugy keresik a hat ökröt. (Nem ez a vagyonosodás módja.) D. — Nem mindenkinek vet hatot a kocka. (Nem mindenki szerencsés.) S. — Olyan hosszu, mint ide hat hét. Ny. 5. — Olyat aludtam mint a hat. E. — Ugy jóllaktam mint a hat. E. — Segits uram, hat ökörig. D. — Ugy él mint a hat ökrös gazda. E. — Vagy hatra vagy vakra. (El vagyok szánva jóra, rosszra: ahogy lesz, ugy lesz.) K. — Már a hatodik falut járja a koldus. (Késön van.) D.

Hatszor is méri az itce lisztet. D. — Hatszor is megnézi a garast, ha nem hatos-e. D. — Hatszor is megolvassa a pénzt. D.

Hatalmas. A hatalmasnak hátat ne fordits. D. — A ki erösebb, az a hatalmasabb. ML. — Az isten hatalmas, az ördög nem alszik. E. — Bolondság hatalmasabbra haragudnod. KV. — Hatalmas hat farkas. (Erős ember.) D. — Kakas is hatalmas maga szemetén. D. — Minden kakas maga szemetjén hatalmas. Sz. — Nehéz a hatalmasnak parancsolni. D. — Tudatlan hatalmas, mindennek ártalmas. E.

Hatalom. Nem ér a harag hatalom nélkül semmit. Ny. 6. — Igér az orvos egészséget, de nincs rá hatalma. E.

Határ. A határon kivül ne lépj. D. — Adj szállást a tótnak, majd határt mutat. Sz. — Bejött a fene a határba. (A rossz, baj.) Ny. 2. — Kiki saját határában tartsa magát. Decsi János. — Szomszéd határba ér a nyelve. (A távol levőket rágalmazza.) Ny. 1. — Város határán kivül ö a biró. (Koldus.) D. — Mindennek van határa. (Német.) ME. — Nagy mint a debreceni határ. E. — Ne hányd fel a határt, melyen ösöd járt. E. — Nem bolygatja a régi határt. D. — Határjárás, tatárjárás. E. — Vén határkö. (Vén ember.) D.

Határos. Az ö jószága a koldusé-val határos. D. — Ördöggel határos. KV. — Tatárral határos. D.

Hattyu. A büdös babuk berzenkedik a hattyuval. (Tudós tudatlannal.) KV. — A büdös babuk berzenkedik a hattyura. B. — Fehér holló, fekete hattyu az igaz barátság. B. — Hattyu a ludak közt. E. — Hattyu apától, galamb anyától született. D. — Hiába fürdik a csóka, nem lesz hattyu belöle. B. — Hattyudal. ME. — Holló fészkén hattyut keres. D. — Holló volt, hattyu lett. E. — Holló volt azelött, már most hattyuvá vált. (Megöszült.) D. — Holló voltam, hattyuvá lettem. (U. a.) D. — Kecskéről gyapjut, szerecsenből hattyut. BSz. — Nem fehér hattyu az, kinek tarka tolla. (L. fehér.) E. — Ritka mint a fekete hattyu. E.

Hatvan. Budát Pesttöl csak a Duna választja el, mégis hatvanhat mérföld. (Szójáték: Hatvan városa hat mérföldre van.) ME. — Nem hatvanhét, hanem hatvannyolcz. (Nagyzókról. »Hány vadat löttetek?« »Hat vagy hetet«. A nagyzó inas azt ugy adta tovább: nem hatvanhetet, hanem hatvannyolcat.) E.

Hatvani. (Hires professzor.) Ne pislogj, mint Hatvani az árokban. Ny. 5. — Spekulál, mint Hatvani az árokban. Ny. 8.

Hava (hó). Feljött a hava. E. — Hetet-havat összehord. D. — Se hete, se hava, már is parancsol. KV. — Se hete, se hava, már is szemrehányó. D.

Havaz. Fuj, esik, havaz, ugy lesz tavasz. Ny. 6. — Szomoru mint a havazó ösz. D.

Haza. A jó mesterembernek egész világ hazája. D. — Az okos ember nagyra becsüli a hazát. D. — Azonegy ország egynek számkivetés, másnak édes hazája. E. — Édes hazánk szerelme. KV. — Egy próféta sem kedves a maga hazájában. Sz. — Haza, mostoha. E. — Hazája embernek, hol jól vagyon dolga. M. — Hazája embernek, hol jól folyik dolga. D. — Hazá-

nak füstje is kedvesebb, mint idegen országnak tüze. K. — Igyunk, a ki ráér; éljen a haza. (Titulus bibendi.) E. — Jámbornak házája, hol jól vagyon dolga. M. — Jobb a hazáért élni, mint becstelenül meghalni. D. — Jobb a hazáért meghalni, mint henyélve élni. D. — Kereskedőnek hazája. (Mindenütt, hol nyerhet.) D. — Ki hazájáért meghalt, elég sokáig élt. D. — Maga hazájában egy próféta sem kedves. KV. — Se istene, se hazája. E. — Se országa, se hazája. D. — Se országa, se hazája mint a tótnak. Ny. 17. — Senki sem próféta maga hazájában. E. — Sokat élt, ki meghalt a hazáért. D. — Szép a hazáért meghalni. KV. — Szép halni a hazáért. E. — Szép meghalni a hazáért, de még szebb a hazának élni. S.

Hazafi. Gróf is nemes, ha hazafi. E. — Hazafi Verrai János. (Fűzfapoeta.) ME. — Igaz hazafi. D. — Nincs becse a hazafinak. E. — Sok hazafi, szájhazafi, szóhazafi. E.

Haza. A gunár hazajött, a jérce még oda van. (Az asszony kicsapongóbb a férfinál.) Ny. 9. — Csak az jár haza, amit a farkas meg nem emészt. D. — Haza jár, mint Buki lova az abrakra. (Visszatér oda, hol jobb dolga volt.) D. — Ráijesztett, mint Halaburgyi a hazajáró lélekre. Ny. 1. — Haza jár. (Kisért a holt.) E. — Haza vitte. (Megnyerte.) E. — Idegen ökör is hazafelé bőg. D. — Jó kutya haza jár. (Elveszett tárgy megkerül.) S. — Ló is jobban üget hazafelé. E. — Nagy útról szerencsésen hazaért, kapujában törött el a lába. D. — Vissza se tekintett hazáig. D.

Hazudik. A hazug csak akkor mond igazat, mikor azt mondja: hazudok. E. — A hazuggal hazudni. KV. — A ki mesterségesen esküszik, mesterségesen hazudik. Cz. — A ki örömest hazudik, örömest is lop az. KV. — A ki sokat beszél vagy sokat tud, vagy sokat hazudik. B. — A ki sokat csacsol (csacsog), sokat hazudik. D. — A ki sokat beszél, sokat hazudik. KV. — A mennyiszer száját tátja, annyiszor hazudik. D. — A messziről jöttek szabadabban hazudnak. D. — A szentesi mester a szentirásból is hazudott. D. — Az egek rovására is hazudik. D. — Az ördög sem hazudik a maga gyalázatára. D. — Adós embernek sokat kell hazudni. S. — Adós embernek sokszor kell hazudni. K. — Akkorát hazudik, hogy maga sem hiszi el. S. — Annyit hazudik, mint a megbomlott óra. D. — Álmot hüvelyező hazug. Pázmán. — Akkor is hazudna, ha némán született volna. E. — Akkor is hazudik, mikor gyónik. D. — Egy álló helyében ezret hazudik. D. — Égjen el a háza, a ki hazudni nem tud. (Ezt mondják annak, kit hazugságon rajtaértek.) Ny. 6. — Épen ugy beszél, mint van, mikor hazudik. E. — Épen ugy beszél mint Samu, mikor hazudik. D. — Ha mennyiszer hazudott, annyiszor egy hajszála veszett volna el, még anyja hasában megkopaszodott volna és e világra parókásan jött volna. D. — Ha néma volna, akkor is hazudna. D. — Hazudik mint a bomlott óra. E. — Hazudik mint a borbély. E. — Hazudik mint a kalmár. D. — Hazudik mint Hári János. S. — Hazudik mint a rossz tükör. D. — Hazudik mint a vén lány tükre. S. — Hazudik mint az obsitos. S. — Hazudik mintha könyvből olvasná. S. — Hazudj egyet, állj elébb. (Bátran hazudik.) D. — Hazudik mint a tüz. E. — Hazudik mintha olvasná. E. — Jó fejünek kell lenni a hazugnak, hogy mindenütt egyformán hazudhasson. E. — A ki hazudik, az lop is. S. — Ki bátran akar hazudni, messze országi bizonyitványokkal bizonyitson. K. — Ki hazudni szokott, lopást sem szégyenli. E. — Ki nem hazudik, hamar hisz. E. — Ki örömest hazudik, örömest lop. D. — Külső szín is tud ugy hazudni, mint a száj. E. — Maga

erszénye mellett hazudik. (Haszonlesésből hazudik, azzal is dicsekszik, mie nincs.) B. — Már maga is hiszi amit hazudik. D. — Messzünnen jöttnek szabad hazudni. (Mert bajos megcáfolni.) M. — Messziről jöttnek könnyü hazudni. Ny. 5. — Messziről jöttnek szabad hazudni. KV. — Még álmában is hazudik. D. — Nem hazudik az irás, hanem a ki irta. E. — Nem mind igaz, amit hazudik. D. — Olyat hazudott, mint egy ház. (Nagyot.) E. — Olyat hazudott, maga is elhült belé. E. — Olyat hazudott, majd leesett alatta. E. — Olyat hazudott, mint a bécsi torony. D. — Örömest hazudik a kalmár. KV. — Ritkán hazudik, de ha igen: igen nagyot. E. — Ritkán hazudik, ha igazat mond. D. — Róvás nélkül hazudik. (Nem jegyzi meg magának mit hazudott s igy ellentmond magának.) D. — Szólj igazat, ne hazudj róvásra. (Ne hazudj következetesen, többet ér az öszinte beszéd.) E. — Távolról (jövet) jó hazudni. (L. fent.) KV.

Hazug. A hazug a hazugtól tanul. KV. — A hazug csak akkor mond igazat, mikor magát hazugnak mondja. D. — A hazug csakugyan hazug, ha igazmondó ruháját veszi is fel. D. — A hazuggal hazudni. KV. — A hazugnak szavát gyakran megrostálják. D. — A hazugnak szájából az igazság is hazugság. D. — A hazugnál hazugabb. D. — A hazugon leghamarabb kifognak. D. — Az ugar nem hazug. (Böven terem.) Ny. 21. — Akkor sem hisznek a hazugnak, mikor igazat mond. E. — A rut hizelkedés s hazug incselkedés mérge a barátságnak. KV. — Asztal hazugja. (Tányér nyaló.) KV. — Csikót nyakán, hazugot szaván. D. — Első béresnek szegődött a hazughoz. D. — Hamarább utólérik a hazug embert, mint a sánta kutyát. D. — Hamarább elérnek egy hazugot, hogysem egy sántát. Sz. — Hamarább utólérik a hazug embert, mint a sánta ebet. KV. — Könnyebb egy hazugot, hogysem egy sánta ebet elérni. Pázmán. — Hamarabb megérnek egy hazug embert, hogysem egy sánta embert. M. — A hazug embert hamar megfogják. S. — Hazug és csalárd egy fának ágai. S. — Hazug mint a vámos. E. — Hazug napok. (Nyári munkaidőben nem szereti a napszámos tartozását munkával leróni, mert nyárban a napok hosszabbak.) E. — Hazugabb a Kis Ilus fiánál. D. — Hazugnak beszélek-e én? (Én nem hazudok; csak a hazug tart minden mást hazugnak.) E. — Hazugnak igaz szavát sem hiszik. S. — Igaz vagy hazug egy áron kel nála. D. — Jó fejünek kell lenni a hazugnak, hogy mindenütt egyformán hazudhasson. E. — Kofásan árulja a hazug vakarcsot. D. — Nem jár hazug nyelve egy uton szájával. D. — Nyelvén fogják meg a hazugot. D. — Nyelvén akad fel a hazug. E. — Piac hazugja. E. — Sok hazug ember van innen és túl a Tiszán. E. — Szépen szól a hegedü, de hazug belül. KV. — Tolvaj és hazug egy húron pendülnek. S. — Város hazugja. D. — Közmondás nem hazugszólás. D.

Hazugság. A felettébb való nagy dicséret és hazugság egy fának ágai. B. — A hazugnak szájából az igazság is hazugság. D. — A sok beszéd el nem készül hazugság nélkül. D. — A szünetlen tréfa határos a hazugsággal. D. — Annyi benne a hazugság, mint koldus köpönyegen a fót. D. — Becsületes hazugság nem szégyen. S. — Csuda egy kis szájból, hogy oly nagy hazugság kiférhet. D. — Egyik hazugság a másikat utólérheti. D. — Egy hazugság a másikat ott éri. KV. — Együgyünek kell lenni, ki minden hazugságot elhisz. E. — Hazugságban kopott el nyelve. D. — Ha minden hazugság lángot vetne, nyelve régen megsült volna. E. — Huszat szól, tizenkilenc szava hazugság. ML. — Kenyere a hazugság. D. — Kutya hazugságnak

eb a hitele. D. — Mennyi szó, annyi hazugság. D. — Markába szakadt a hazugság. (Megfogták.) D. — Megrögzött hazugság idővel igazság. D. — Megszokta mint kalmár a hazugságot. D. — Nagy dicséret és hazugság egy fának ágai. E. — Nyakoncsapás illik a hazugságra. D. — Nem állandó a hazugság. KV. — Nem mehetni messze hazugsággal. (Német.) S. — Nem nő össze a hazugság. KV. — Nincs hazugság nélkül. E. — Nincs oly hazugság, melynek ne akadna csudálója. S. — Palást kell a nagy hazugságnak. (Hogy eltakarható legyen.) Ny. 2. — Pénzen vett dicséret, cifra hazugság. D. — Pénzen vett dicséret, uri hazugság. D. — Ritka cigány hazugság nélkül. S. — Ritka mese hazugság nélkül. D. — Sok hazugság sem tesz egy igazat. D. — Szinesnek kell a hazugságnak lenni. KV. — Tisztességes hazugság nem vétek. E. — Tót babona, magyar hazugság. Ny. 6.

Háboritás. Könyvek sokasága, fej háboritása. KV.

Háborgó tengernek, tolvaj embernek nincs csendessége. KV. — Késő táncnak háborgás az eleje. D.

Háboru. Csunya dolog a háboru. Cz. — Harc és háboru! E. — Háboru pokolban, békesség az égben. D. — Háboruban sok a vágott hus, kevés a káposzta. S. — Jobb a háboru a fegyveres békénél. S. — Néha egy szó egész háboru. D. — Türhetetlen szomoruság a kebeles (kebelbeli) háboru. D. — Ha békesség támad, romlik a háboru. D. — Rut dolog a háboru. Sz.

Háboruság. Jobb a tisztességes háboruság, mint a szines barátság. Cz.

Hág. Csöbörből vödörbe hág. M. — Farkára hágott. S. — Hág mint a csödör. D. — Ki magasra hág, nagyot esik. KV. — A ki nagyot hág, nagyot esik. M. — Elevenjére hágtak. D. — Kutyanyomba hágott. (Rossz útra tért.) Ny. 13. — Körmetlen vagy, nagy fára ne hágj. B. — Körmetlen macskának nehéz fára hágni. S. — Körmére hágtak. D. — Lesz még valaki, ki sarkára hág. (Ki a kevélyt megalázza.) D. — Nagy fára akar hágni. K. — Nyomába se hághatsz. D. — Rossz füre hágott. (Hibás lépést tett.) E. — Sarkára hágtak. D. — Tyukszemére hágtak. D. — Ugyan nagy felszékre hágott. (Nagy hangon beszél.) F. — Vederből csöbörbe hágott. Sz.

Hágdos. Vén ökör mélyebben hágdossa a sarat. D.

Hágó. Minden hágónak vagyon lejtője. Cz. — Minden hágónak lejtője vagyon. Pázmán. — Minden hágónak van lejtője. KV. — Nem bir a barna a hágóra. (Gyenge ló.) Ny. 2. — Minél nagyobb a hágó, annál félelmesebb a lejtő. D. — Nagy hágónak nagy a lejtője. E. — Nincs oly magas hágó, melynek lejtője nem volna. D.

Háj. A német mindig hájjal eteti a lovát, mégis rossz a lova. Ny. 4. — Az eb is hájat venne, ha pénze volna. Sz. KV. — Az ebnek ha aranya volna is, hájat váltana rajta. M. — Az ebnek ha aranya volna is, hájat venne rajta. Sz. — Cigánytól szenet, macskától hájat bajos venni. Ny. 5. — Csak a háját növeszti. (Lusta.) E. — Csikorog a kerék, megitta a kocsis a háj árát. M. KV. — Csikorog a szekér, megitta a kocsis a háj árát. S. — Ebhájjal kenték az alfelét. (Megverték.) KV. — Ebre bizni a hájat. KV. — Ne légy háj, mert elkap a kutya. S. — Nem ebre bizták a hájat. D. — Oly nagy a hája, mint az abrosz. D. — Ravasz hájjal kenték alfelét. D. — Fel van kötve orra előtt a háj. (Elvesztette a bizalmat.) Pázmán. — Ha csikorog a kerék, kocsis itta meg a háj árát. D. — Hadd kössön a hájunk. (Ebéd végével maradjunk még egy kissé az asztalnál ülve.) E. — Hamis hájjal kenték a segge táját. (L. fent.) E. — Jól esett, mintha hájjal kenték volna seggét. E. — Kivül a hája. (Cifrább mint gazdagabb.) BSz. — Kövér mint a háj. D.

— Kutya-hájjal van megkenve. S. — Megette a kutya a háját. (Csikorog a kerék.) E. — Megitta a háj árát. (U. a.) Ny. 5. — Megitta kocsis a háj árát. E. — Megkezdett hájra hamar rászoknak. D. — Megszegték a háját, rájárnak. D. — Nehéz az ebet a hájról elszoktatni. D. — Nem hajáért, hanem hájáért hizlalják a disznót. D. — Sok háj kell egy száraz tengelyre. D. — Sok szunyog sem ad egy lat háját. D. — Szunyogban is háját keres. (Fösvény.)

Hájas. Bohó Misi, de hájas. (Bolondos, de gazdag.) E. — Gyakran a zsiros táskából esik ki a hájas pogácsa. KV. — Gyakorta a hájas táskából esik ki a zsiros pogácsa. (Szegénynek is néha van jó dolga.) Sz. — Ha én király megvónám, hájas piritós megennám. (A szegény tót inas kivánsága.) E. — Hájas szekér, hosszu út. (Hosszu útra elő kell készülni.) E. — Magától is megyen a szekér, csak hájas legyen a kerék. D. — Nehéz az ebet a hájas szijról elszoktatni. KV.

Hájasit. Kölcsön korpa nem hájasitja a disznót D.

Hájasodik. Emberhússal hájasodik. (Kegyetlen.) D. — Sok jót evett, mig meghájasodott. D.

Hájaz. Hájazza a kereket, hogy jobban csusszon a szekér. (Veszteget.) Sz. — Magától is megy a szekér, csak hájazd. D.— Megy a kerék, ha hájazod. E. — Megy a szekér, ha hájazod. E.

Hál. A ki fütőben hál, mást is ott keres. BSz. — Csak hálni jár belé az ész, egész nap kódorog. D. — Ebnek ágyán eb hál. D. — El lehet vele egy kuckóban hálni. (Türelmes.) D. — Kenyérrel hál az ágyban. (Telhetetlen.) D. — Éhes, mintha csöszakolban hált volna. Ny. 2. — Fél maga hálni az ágyban. D. — Hálni jár belé a lélek. E. — Ki kutyával hál, bolhásan kel fel. D. — Ki rühessel hál, megrühesedik. D. — Reggel jött vendég nem szokott meghálni. E.

Hála a papnak, megellett a barát. Ny. 22.

Háladatos. Ritka mint a háladatos tanitvány. D. — Sokszor az állatok is háladatosak. D.

Háladatlan kakuk, elszállott. D. — Jótétemény semmit nem veszt, ha háladatlanra esik is. E. — Háladatlansággal fizet a világ. D.

Hálálkodás. Teli van hálálkodással, mint a barát allelujával. Ny. 14. — Hálálkodik, mint patika elött a koldus. (Más kell neki, nem gyógyszer, mivel kinálják.) Ny. 19. — Hálálkodik, mint a tehén a jégen. Ny. 8. — Ne hálálkodj, mint a pap tehene a jégen. Ny. 3.

Háló. A mint veted a hálót, ugy fogsz. D. — Amint veted a pöndölhálót, ugy fogod a keszeget. D. — A törvény oly háló, mely a gyenge szunyogot megfogja, a darázs pedig keresztül töri magát rajta. D. — Azt a halat tartják legszebbnek, mely a hálóból kiugrik. D. — Háló előtt halász nem fogja csukáját. K. — Hálóba esett. E. — Hálóba került. E. — Hálóba keritették. S. — Hálóját is szerencsésen veti. D. — Hálóval takarózik. (Szegény.) E. — Hogy nagy halat foghasson, nagy vizbe veti hálóját. Pázmán. — Jó helyen vetette meg a hálót. D. — Mély vizbe vetette hálóját. S. — Nagy vizbe veti hálóját. E. — Ne fogd háló előtt a csukát. D. — Nincsen háló lyuk nélkül. ME. — Ritka mint a szunyogháló. D. — Ritka mint az öreg háló. D. — Sok lyuk a hálón, ha uj is. D. — Uj hálón is sok a lyuk. S.

Hályog. Farkashályog van a szemén. (Szürkületkor nem lát.) E. — Hályog van a szemén. (Nem jól lát.) E.

Hám. Fakó kocsi, kender hám, nemes ember, szürdolmány. (L. fakó.) D. -- Fakó szekér, kender hám, mind a kettő rossz szerszám. (L. fakó.) Sz. — Ha délceg a lovad, legyen jó a hámod. S. — Hintós kocsi, kender hám, nemes ember szürdolmány. D.

— Hintós kocsi, kender hám, herceg urfi, szürdolmány. (Tönkrement ur, ki mégis uraskodni akarna.) D. — Illik a kender-hám a tolvaj nyakára. (Kötél.) D. — Kender-gyeplő, csepü hám, mind a kettő rossz szerszám. ME. — Kicsiny csikó nagy derestül, hámot vonni tanul restül. KV. — Kicsiny csikó nagy derestül, hámot huzni tanul restül. Sz. — Kirugott a hámból. Pázmán. — Ló döglik, hám ürül. (Messze tervezgetés.) Ny. 7. — Lőcsből hámfa. (Ha akarod, hát legyen úgy, ha nincs is úgy.) Ny. 2. — Még addig ló döglik, hám ürül. (U. a.) Ny. 7. — Madzag-gyeplő, kender-hám, mind a kettő rossz szerszám. E. — Sok hámot-jármot megárvitott. (Lovat, ökröt eladott, elpazarolt.) E. — Sok jó ló megszakad a hámban. Sz. — Sok jó ló megszakad addig a hámban, mig erkölcsét kitanulhatják. D. — Szegény ember, kender-hám, fakó szekér, rossz szerszám. Ny. 3. — Végtére a szép hám is elkopik. D.

Hámfa. Lőcsből hámfa. S. — Nem lehet az ember fából, ki kell rugni a hámfából. (Mulatozók mentsége.) S. — Kirugott a hámfából. E.

Hámlik. Ne bántsd, ha nem hámlik. D. — Addig hántsd a hársfát, mig hámlik. M.

Hámoz. A sajtot hámozza. (Válogatós.) D. — Tudja szóval elhimezni-hámozni. D.

Hány. Azt sem tudja, hány az ujja. D. — Hány hét a világ? S. — Majd elválik hány zsákkal telik. S. — Tudjuk már hányat ütött az óra. ME.

Hány. Egy bográcsba hánynak. D. — Egyik sem hánya a másikát. (Kitérő válasz. Hány óra van? Erre igy válaszolnak kitérően: egyik sem hányja a másikát.) E. — Falra borsót hány. Decsi János. — Falra hányja a borsót, nem ragad rá. B. — Hiába hányod falra a borsót, nem ragad rá. E. — Mit hánysz falra borsót? KV. — Tökre hány bojtorjánt. (Hiába fárad.) KV. — Tökre hányja a bojtorjánt, hogy beleakadjon. D. (Hiába fárad; ostobán cselekszik.)

Hányadán vagyunk mi ketten? D.

Hánya-veti ember. S. — Hánya-veti fejét, mint a legyes ló. D. — Hánya-veti kezét, mint a csépet. D. — Hánya-veti magát, mint a lépes madár. D. — Hánya-veti magát, mint a köleskenyér a tejben. Ny. 5. — Hánya-veti fejét, mint Magyar Balázs lova. D. — Hánya-veti magát, mint Magyar Balázs lova. D. — Hányák-vetik, mint a dézsma buzát. D. — Hányd-el, vesd-el módra. (Gondatlanul, rendetlenül végzett munka.) E. — Ide-tova hánya-veti rossz nyelvét. D.

Hánykódik mint poltrás malac a garasos kötelen. E. — Hánykódik mint ürge a pórázon. Np.

Hánt. Addig hántsd a hársfát, mig hámlik. D. — Addig hántsd a fát, míg mézgás. Ny. 4. — Egy dögöt hántanak. (Nyúznak.) D. — Hársat hántok hátából. E. — Ne hántsd, ha nem hámlik. D.

Hári. Hazudik mint Hári János. S.

Három. A hol három asszonyember vagyon, sokadalom lészen ott. Decsi János. — Három asszony kész vásár. Ny. 13. — Három asszony egy sokadalom. Ny. 4. — Három asszony egész sokadalom. KV. — Három asszony egy vásár. E. — Két-három asszony egész sokadalom. E. — Két asszony, három lud, egész vásár. E. — Egy oltárnál három áldozó. D. — Adjon isten három e-t (eszet, erőt, egészséget), három f-et (friss fiatal feleséget), három b-et (bort, buzát, békeséget.) E. — Átaludnék három éjszakát, csak enni ne kellene. E. — Derék dolog: három tehén egy csorda. B. — Egy fára három tolvaj is felfér. D. — Egy jó szokás többet ér három jó cselekedetnél. D. — Három szántás, három kenyér. (Jól munkált föld termőbb.) S. — Egy, titok; kettő, tanács; három, istenadta széles világ. (A mit hárman tudnak, nem titok többé.) E.

— Egy tudja, titkos; kettő tudja, homályos; három tudja, világos. Ny. 9. — Én is voltam két pénzzel a vásáron, de nem adtak érte hármat. E. — Hogyha három a tánc, három a kupa bor is. D. — Hárman csendesen, ketten szerelmesen. D. — Három a szent szám E. — Három a tánc. Np. — Három az igazság. S. — Három emberes bor. (Igen rossz: egy ember issza, kettő tartja az ivót.) E. — Három éle nyelvének, mint a sásnak. E. — Három fa virága. (Akasztófa virága; az akasztófa három darab fából készül.) E. — Három katona, kilenc puska. D. — Három lábon jár. (Bottal jár; öreg.) D. — Három lábra, egy pár szemre szorult. (Bot, pápaszem.) D. — Három napi dinom-dánom. holtig való szánom-bánom. (Lakodalom, házasság.) Sz. — Három takács egy ember. K. — Háromszor iszik a magyar. E. — Kettő helyett hármat lát. (Álmos, boros, koros.) E. — Két-három tehén nem csorda. D. — Két pénzzel ment a vásárra, hármon akart venni. (Lopni.) D. — Meghuzzuk neki a hármas harangot. (Megbuktatjuk, vége lesz.) E. — Három görög, három török, három zsidó: kilenc pogány. E. — Még a katona is három tyukmonyat szeret. E. — Mi neki két-három ezer? (Gazdag.) D. — Nem titok, a mit hárman tudnak. KV. — Ő is megéri három sing földdel. (A temetőben.) E. — Untig beéri három singnyi földdel. D.

Hárs. Addig hántsd a hársfát, mig hámlik. M. — Feslik immár a hárs. (Vége van.) D. — Feslik neki a hárs. (Könnyen megy dolga.) E. — Könnyü más bőréből hársat hasitani. E.

Hártya. Fára arany hártyát. (Hiába való.) D. — Nem lesz az aranyból egyszeriben hártya. D. — Vékony mint a hajma hártya. D.

Hát. A hatalmasnak hátat ne fordits. D. — A rossz szolgát nem fülén, hanem hátán tanitják. D. — Abrakvivő lónak nem törik fel háta. E. — Akár akkor lássalak, mikor a hátam közepét. D. — Akkor lássam, mikor a hátam közepét. Ny. 2. — Békével szenvedi, ha hátáról szíjat szelnek is. D. — Bátor a katonák háta megett. D. — Biró hátán vágott dohány. (Nagyjából végzett munka.) B. — Biró hátán tört só. B. — Bogár hátu kocsi. B. — Borsózik a háta. E. — Botból csinált nyelvvel nyalogatták hátát. D. — Cipó nőtt a hátán. (Pupos.) Ny. 2. — Cipó van a hátán. E. — Derekát, hátát lánynak nem szabad fájlalni. (A munkában, különben lustának mondják.) Ny. 6. — Eb hátán megfordult. E. — Ezt a sót is a biró hátán törik meg. (Nagyjából.) Ny. 5. — Hantos hátu. (Vén.) D. — Ég az ing a hátán. (Ijesztés.) E. — Égetlen somfa hamuval hintegette hátát. (Somfabot.) D. — Famennykő ütötte meg hátát. (Bottal verték.) D. — Fát vághatni hátán. D. — Felruházták hátát hupikékkel és jajvörössel. D. — Görbe mint a teve háta. E. — Ha nincs bot a szamár hátán, nem üget. Ny. 2. — Hantos hátu. (Görnyedt, öreg.) D. — Hársat hántok hátából E. — Hátamon is kivinném. (Kevés.) E. — Hát alatt völgy is van, kut is van, ihatsz is belőle. (Fing.) Ny. 2. — Hátat fordit. E. — Hátán boltja, mint a csipkés tótnak. (Szegény.) D. — Hátán háza. D. — Hátán háza, kebelén szobája. M. — Hátán háza, kebelén kenyere, mint a csigának. (Szegény.) D. — Hátán kamarája, mint tótnak a boltja. D. — Hátára fizették a bért. (Megverték.) D. — Hátát, fejét egyaránt. (Üsd.) D. — Hupikék a háta, jajvörös a combja. E. — Istennek háta megett lakik. D. — Jordán, bőrt viszen a hátán. Ny. 19. — Kiment a hátán. (Kidobták.) Ny. 2. — Kiverték a csömört a hátából. E. — Könnyebb a szamárhátra, mint a paripára felkapni. D. — Közös lónak túrós a háta. D. — Lábáról fejik a lovat, hátáról a birkát. (Veszik hasznát.) Ny. 4. — Megegyenesitették a görbe hátát. D. — Meg-

egyengették a darabos hátát. D. — Megnyergelték, mint a turós hátu lovat. D. — Megsimogatták szömörcsös hátát. D. — Mellökön acél, hátokon vas, de belül a nyul, nem pedig a sas. (Gyáva.) D. — Minden hátnak van egy hasa. (Minden kérdésre akad felelet.) D. — Mintha háta mögé hányná. (Kelletlen eszik.) E. — Nem fülén, hanem hátán tanul a rossz szolga. E. — Nem hányja az ételt a háta mögé. S. — Nem a lábáról adta el a lovat, hanem a hátáról. (Döglöttnek börét.) Ny. 13. — Nem látjuk hátunk megett az iszákot. (Nem látjuk saját hibáinkat; iszák, kettős táska.) M. — Nincs török a hátunkon. (Nem kell sietnünk.) E. — Párducbőr a háta. (Foltos az ütlegektöl.) E. — Sok küszöböt nyalt az ő háta vége. (Segge. Sok helyről kidobták már.) E. — Szíjat szelhetsz háta böréből. D. — Töri a hátad? Vesd le. (Ha kellemetlen a mit mond, ne hallgass rá.) Ny. 2. — Ugy kivánom látni, mint a hátam közepét. Ny. 13. — Volt valaha annak is egyenes háta. (Ő is fiatal volt valamikor régesrégen.) D. — Viszket a háta. (Verést érez.) E. — Viszket a háta, érez valamit. D.

Hátat fordit. Mikor az ember a csorgóból inni akar, meghajol előtte, de azután hátat fordit neki. ML. — Nem bánja, ha hátat forditasz is neki. D.

Háttal fordul. A gyönyörüség nem homlokkal, hanem háttal fordulva ismerteti meg magát. (Kéj vége keserü.) F. — Ki a forrásból eleget ivott, háttal fordul hozzá. D.

Háti. A háti bőr is megszokja a bundát. (Szegény a jólétet.) D. — Egész nap a háti bőrön. (Rest.) D. — Forditja a háti bőrt. (Arra fordul, honnét a szél fú. Háti bör, száradt báránybőr, a két első körömnél összekötve s nyakba vetve, alsó Borsodban szokott viselet a háti bőr.) E. — Helyben hagyták a háti bört. (Elverték.) D. — Lefaragták a háti görcsöt. (Verés.) D. — Legyalulták a háti dombot. D. — Somfa-hájjal kenegették a háti bőrt. (Bottal.) D. — Szíjat szabtak a háti bőrből. D. — Terem mint a háti bör. Ny. 4. — Ugyan megizzasztották a háti bört. D. — Volt baja a kicsávált háti pacalnak. D.

Hátra. A bot vastagabb vége még hátra van. B. — A rosszban jobb hátra menni, mint előre. D. — Egyet előre, kettőt hátra. S. — Előre-hátra tekint. D. — Előre lát, hogy mit tegyen, de hátra nem, hogy valamit megboszuljon. D. — Forgott ember nemcsak hátra, hanem elöre is néz. E. — Hátra kötöm a sarkadat. (Gyerek fenyegetés.) Ny. 2. — Hátra még a nóta ugordója. D. — Hátra van még a fekete leves. (Tökölyi Imrének mondotta ebéd végével a váradi basa 1685-ben.) Sz. — Hátra van még a medve. S. — Hátra még a vastagabb vége. E. — Hátrább az agarakkal. Sz. — Ki szüntelen előbbre nem törekszik, az hátra marad. B. — Keveset hagyott hátra. D. — Mind elöre, mind hátra erösen támaszkodik. (Részeg.) D. — Mint a rák, hátramegy. D. — Ne nyögj, mert hátra még a bekkenője. Ny. 2. — Nem előre, hanem hátra tántorog. (Nagyon részeg.) D. — Rosszabb a hátramenésnél. E.

Hátrább az agarakkal. ME. — Hátrább halad mint a rák. D.

Hátul. Akkor jó utazni, mikor mind elől, mind hátul elegen mennek. KV. — Elül-hátul semmi sincs. E. — Elül-hátul szemfüles. (Ravasz.) D. — Elül-hátul vas. D. — Elül viz, hátul tüz. KV. — Elől kopasz, okos kopasz; hátul kopasz, bolond kopasz; felül kopasz, koros kopasz. E. — Félénk katonának hátul van a szeme. D. — Félénk katonának hátul van a sebe. D. — Hátul a sebe. E. — Hátul hordja az eszét, mint a szamár a kötényét. (Csak utólagosan, kárán okul; lassan jár az esze. A szamár köténye bojtos farka.) Ny. 22. — Hátul hordja az

eszét, mint kondás a botját. Ny. 14. — Hátul hordja az eszét, mint a juhász a botját. (Későn okul.) Ny. 1. — Hátul jár mint az ammen. Ny. 4. — Hátul keze, előre lába. D. — Hátul két lámpás, elől egy se. (U. a.) D. — Hátul kopasz, azért ravasz. Sz. — Hátul köti a lovat. (Megszégyenit, megront.) E. — Hátul ütő fától tarts. (Alattomos embertől óvakodjál.) Ny. 4. — Hátul van a sebe, vitéz katona volt. (Gyáva.) E. — Hátul van a szeme. (Fél, visszanéz.) D. — Jobb egy lámpás elül, mint hátul kettő. KV. — Jobb elül egy seb, mint hátul egy se. (Bátorság mint gyáva futás.) D. — Megszokta a tehén, hogy borját elül-hátul nyalja. D. — Tehén a borját elül-hátul nyalja. D. — Késő bánat, sánta ló mindig hátul járnak. ME. — Mindig hátul van, mint a tehén farka. (Elmarad.) Ny. 15. — Száz esztendős kanverébnek hátul van a farka. D. — Szembe dicsér, hátul gyaláz. E.

Hátulja. Alkalmatosságnak kopasz a hátulja. D. — Se eleje, se hátulja. S. — Van benne módja, mint koldusnak a kordé hátuljában. E.

Hátulsó. A hátulsó kerék el nem éri az elsőt. D. — Első kerék után forog a hátulsó is. S. — Nemcsak első kereket kell nézni, hanem hátulsót is. E. — Hátulsó ajtó. (Kibuvó.) E.

Ház. A gonosz nyelv nagy tüzet gyujthat a házban. D. — A ház elébe hordták a szemetet. (Teherbe esett lány.) Ny. 5. — A mit a ház ellop, elő is adja. (A mi a házban elvész, elö is kerül.) E. — A házakat kerülgeti. (Kóborol.) D. — A házhéjára hágott ludat többen csodálják, hogysem az odahágott tyúkot. M. — A ki házat épit, meghal. (Nagy gond, költség.) E. — A mennyi ház, annyi szokás. Np. — A nagy visszavonás, lesz házadban romlás. KV. — A sással födött házban bátorságos aludni. (Szegény bátorságban él.) KV. — A seméttel mindent kihord a házból. (Hirhordó.) D. — Az asszony két oszlopot tart a háznál. E. — Az embernek ég a háza, de senkisem látja füstjét. (Titkos szégyen.) B. — Az kiált először, kinek a háza ég. ME. — Az okos ember háza előtt söpör. D. — Az okos maga háza előtt is talál söpörni valót. D. — Adj a tótnak szállást, kiver a házból. E. — Ajtóstól rohan a házba. ME. — Ajtóstól ront be a házba. S. — Asszonyra bizni a házat. KV. — Alacsony házban bátorságosabb élni. ME. — Általesett, mint Bakó a házán. D. — Ártalmas a háznál: haragos asszony, sürü füst, lyukas tál. K. — Bagoly is biró házánál. Decsi János. — Békés gazda fele nyereség a háznál. D. — Cipópénzre kelt a háza. (Elette-itta.) E. — Csitt! gyerek van a háznál. Ny. 6. — Danolnak, mintha a házat fel akarnák venni. D. — Eb is felhág a ház tetejére, ha az udvarban nagyon megszalasztják. D. — Eb is felhág a ház tetejére, ha udvarban megszoritják. E. — Egész házhelyes. (Kövér.) E. — Egy ház nélkül a koldus is el lehet. D. — Egy szoba nem ház. E. — Egy vén asszony is sok a háznál. D. — Egér sincs házánál, mert morzsára nem találna. D. — Egy fa nem erdő, egy ház nem falu. Decsi János. — Elég veszett, ha elesett a ház. (Elveszett.) E. — Elég a szemét a házad előtt, csak győzd söpörni. D. — Elég egy öreg a háznál. D. — Elég egy szomoru egy házban. D. — El lehet koldus egy ház nélkül. E. — Ég a ház a feje fölött. S. — Ég a háza, de nem látszik füstje. (Bajban van, de nem mutatja.) D. — Égjen el a háza, a ki hazudni nem tud. (Ezt mondják annak, kit hazugságon rajta értek.) Ny. 6. — Faház. (Szegény.) E. — Falubeli tudja, minden háznál meddig tejfel. Ny. 9. — Fehér ház, fekete a konyha. (Külső pompa, koldus konyha.) E. — Félre gunyhó, jön a ház. D. — Fogadd be a tótot, kiver a házból. E. — Forgatja, mint Ványi Benedek a házát. (Folyton

változtat rajta; kamarája hol elül, hol hátul.) Ny. 2. — Fű az udvaron, szegénység a házban. S. — Gyepes a háza tája. (Nem jönnek vendégei.) KV. — Gyermekes háznál le kell ülni. (Babona; különben nem tudnak a gyermekek aludni.) S. — Gyöngyház, ha leszakad lesz más. Ny. 10. — Gombház, ha leszakad lesz más. ME. — Ha a kutya megvész, elhagyja a házat. E. — Ha feleséget veszesz, ravaszt veszesz a házhoz. D. — Ha mézet akarsz gyüjteni, a fecskefészket meg ne szenvedd házad körül. E. — Hat ház nem falu. (Szójáték: Hatház mezőváros.) D. — Ház nem templom. (Házasok közt megesik néha a szóváltás.) E. — Házad a koporsó, helyed a temető. S. — Házának ablakán senkit sem hagy benézni. D. — Házában minden szeglet megbomlott. D. — Hátán háza. D. — Hátán háza, kebelén kenyere. KV. — Hátán háza, kebelén szobája. M. — Hátán háza, kebelén kenyere, mint a csigának. (Szegény.) D. — Házról gyúl a ház. D. — Házat, tüzet nézni. Ny. 18. — Háztüz látni. (Leánynézőbe menni.) E. — Háznál egy oszlopot tart a férfi, de az asszony kettőt. E. — Hol macska van a háznál, ott a gazdasszonynak szemesnek kell lenni. Ny. 1. — Hogy bátrabban lopjon, szomszédházat gyujt fel. D. — Hopp itt is, amott is, a mi házunk előtt is. (Siess.) D. — Idővel a fecske még házadra szállhat. (Még te is szerencsés lehetsz.) BSz. — Járja mint a tarka macska a házhéját. Ny. 2. — Jó asszony a háznak koronája. E. — Két ház ebe. KV. — Jó az okos a háznál. E. — Jó az öreg a háznál, ha csep esze sincs is. E. — Jó az öreg a háznál, ha baj nincs is, bajt csinál. Ny. 2. — Jó az öreg a háznál, ha kár nincs is, kárt csinál. Ny. 9. — Jó szokás gazda a háznál. D. — Kár a jó házban valami rossz példa. E. — Kettő káros a háznál: rossz pénz, rossz cseléd. S. — Kettő káros a háznál: rossz pénz, és gaz cseléd. Ny. 20. — Kiki maga háza előtt söpörjön. D. — Kiment a ház az ablakon. (Megtudták, mi történt a házban.) E. — Kinek dolga nincs, bontsa el a házát. S. — Kimérték neki a házhelyet. (A temetőben.) S. — Kinek házában lakol, annak tőrvényével élj. S. — Kinek üvegből van a háza, ne dobalódzék kővel. (Német.) S. — Kit házában eső ver, isten se szánja. E. — Kutyát is kár kiverni a házból. (Rossz idő.) E. — Lábnyomon is házat épit a csöndes. D. — Maga házánál kiki bátor. KV. — Magával hordja házát, mint a csiga. E. — Maga háza előtt söpör. D. — Más házában szemes, magáéban vaksi. D. — Más is télben csinál házat. (Tervez.) E. — Megtetszik, hogy az ő házát sem forogja sok ember, mert felfogta a gyep. KV. — Mindegy neki, akár a szélső háznak. (Mindent eltür.) Ny. 8. — Mindig el lehet egy koldus egy ház nélkül. Ny. 5. — Minden ember söpörjön a maga háza előtt. S. — Mint vasszeg a zsákból, ugy szegénység a házból. (Kibujik, kilátszik.) D. — Nagy csuda, házhéján a gúnár. D. — Nagy ház mellett kis ház. (Határozatlan utbaigazitás hol keressen valakit.) E. — Ne beszélj, zsindely van a házon. Ny. 15. — Ne gondoljunk az idővel, csak a házunk tetejével. Ny. 16. — Ne hajigáljon az, kinek üvegből a háza. Ny. 13. — Ne örülj, ha szomszédod háza ég. D. — Ne szabj rendet más ember házánál. KV. — Nehéz az evetet háznál megtartani. D. — Neked is rendben a házad. (Te is a temetőbe jutsz.) D. — Neki is sorban háza, mint más szegénynek. (U. a.) D. — Nem jó a ház gazda nélkül. M. — Nem jó a házból kifelé seperni a szemetet, mert kimegy a gazdaság. Ny. 3. — Nem jó, ha éjjelen át a házban kenyér nincsen. S. — Nem jól foly a ház dolga, hol asszony visel gatyát. (Hol asszony ur a háznál.) E. — Nem kell azon örvendeni, mikor

a szomszéd háza ég. E. — Nem rak fészket madár oly házra, mely meg akar égni. E. — Néha a házban a szemetet is elszenvedik. D. — Néha a házfalnak is van szeme. D. — Nő a ház eleje. (Terhes asszony.) Ny. 2. — Nyomorult koldus az, ki egy házàt nem tud elkerülni. E. — Olyan mint a szélső ház. (Sok veszedelem éri.) Ny. 21. — Okos gazda a szomszéd házát is védelmezi a tüztől. D. — Olyat hazudott, mint egy ház. (Nagyot.) E. — Ó szalonna jó a háznál. K. — Örömében majd felvette a házat. D. — Örül, mint kinek a háza ég. D. — Örül, mint kinek a háza ég, maga meg benne szorult. E. — Örül, mint ki házába szorul, midőn teteje ég. D. — Örvendj immár a faháznál. E. — Pattog a tüz, vendég jön a házhoz. S. — Ritka ház ajtó nélkül. D. — Rossz asszony nagy gyötrelem a háznál. D. — Rossz gazda, ki a maga házára egy faszeget faragni nem tud. D. — Rossz gazdasszony, ki a ház körül dolgot nem talál. E. — Rossz ház melyben köpönyeg kell az eső ellen. D. — Rossz seprü el nem vesz a háztol. BSz. — Se födele, se háza. D. — Se háza, se tüze. M. — Se háza, se tüze, mégis vendégeket hiv. D. — Sok embernek ég a háza, ha nem látszik is füstje. (Házi perpatvar.) Ny. 8. — Sok egy házban két okos. D. — Sok ház ég belül, de nem látszik kivül. (L. fent.) Ny. 8. — Sok háztól él, kevéstől boldogul. (Koldus.) Ny. 8. — Sokszor szalmaházban és foltos nadrágban tudós ember lappang. KV. — Sokszor szalmaházban és foltos nadrágban tudós legény lappang. Sz. — Sok mende-monda esik a háznál. D. — Söpörd magad háza elejét, hagyj békét másénak. KV. — Söpröttszeméttel nem jó a hirt is kihordani a házból. K. — Szabad a gazda a maga házánál, ha az ágy alá fekszik is. D. — Szegény háztól málé. D. — Szegény háztól ösztövér bárány. D. — Szegény háztól ösztövér szalonna. S. — Szerencsés ház, melyben megavasodik a szalonna. D. — Szép asszony a ház szeméfénye. E. — Szó éri a ház elejét. (Ha terhes az asszony, sok mendemonda keletkezik róla.) Ny. 19. — Szük szüret, szük aratás, egész házbomlás. D. — Tudja a járást, mint a tarka macska a házhéján. Ny. 5. — Ünnep van a háznál. (Idegen vendég van, hallgassunk.) Ny. 3. — Vén asszony lakat a háznál. E. — Zsörtös mint a csöpögő ház. Ny. 3. — Szomoru látvány az égett ház. D. — Szomszéddal jó házat fedni. KV. — Tanulj a szomszédnak háza üszögén. D. — Te is félj, mikor a szomszéd háza ég. S. — Tovább egy házzal. E. — Több ház mint templom. Ny. 2. — Tüz van a ház födelén. D. — Utcán fodros, háznál rongyos. S. — Uj házból kihal valaki. (Babona.) S. — Uton igazság, háznál barátság. E. — Van háza, tüze. D. — Van mit söpreni a ház előtt. D. — Vármegyének háza lakópalotája. (Börtön.) D. — Vén szolga a ház becsülete. S. — Vig, mint kinek a háza ég, maga meg benne szorult. E. — Zsindely van a házon. E. — Zsindely van a házon, füle van a falnak. Ny. 7. — A mit a ház ellop, elő is adja. E. — Kiment a ház az ablakon. (Megtudták, mi történt a házban.) E. — Ha a kutya megvész, elhagyja a házat. E. — Rossz házban is jó a jó példa. E. — Háznál egy oszlopot tart a férfi, de az asszony kettőt. E. — Jaj annak a háznak, hol tehén a bikának jármot vethet nyakába. (Hol az asszony az ur a házban.) E. — Két ház ebe. (Kétkulacsos.) E.

Házaló zsidó. ME. — Jó kutyát is házalóvá lehet tenni, ha mindig huritják. Ny. 2.

Házas. Gyülölik egymást, mint a két vallásu házasfelek. Ny. 7. — Isten őrizzen házas szolgától, jármas bivalytól, út melletti földtől, paplány feleségtől. Ny. 4. — Isten szerzi a háza-

sokat egybe. KV. — Nyalják-falják egymást, mint az uj házasok. E. — Összetöródtek, mint a rossz házasok. E. — Vén legényből fiatal házas. E.

Házasodik. Ez mindig házasodik, mint a küllő, még sincs felesége. Ny. 3. — Fösvénységből nem házasodik. ME. — Ha házasodni akarsz, végy magadhoz hasonlót. KV. — Ha korán házasodol, korán bánod meg. D. — Ha nincs búgondod, házasodjál meg. D. — Későn házasodott. (Bolondot tett.) D. — Ki későre házasodik, későre bánja meg. D. — Ki korán házasodik, korán bánja meg. D. — Ki vén korában házasodik, dajkát keres magának. E. — Megházasodott lapát, elvette a piszkafát. (Összeillő pár.) E. — Menyecskés legény nem házasodhatnék. D. — Menyecskés legény nem örömest házasodik. KV. — Nem jó messziről házasodni. S. — Sok van, ki éhezik és megházasodik. E. — Szokásból is lehet házasodni. D. — Utcu bizony lakodalom, magam is megházasodom. E.

Házasság. A hadi szerencsét, fiu magzatot, jó házasságot isten választja. E. — A házassági esküvést nem oly könnyen lehet felbontani, mint a rossz varrást. D. — Egyenetlen házasságnak ritka jó a vége. E. — Egyenetlen házasságnak ritkán van jó kimenetele ME. — Észszel, ne szemmel fogj a házassághoz. E. — Fiatalnak a házasság hamar, az öregnek későre esik. D. — Fiu magzat, hadi szerencse, jó házasság, csak az isten dolga. D. — Házasság, hadverés, királyválasztás isten dolga. E. — Házasság, rabság. E. — Házasság, rabság; özvegység, mentség; szüzesség nemesség. B. — Házasságról való beszélgetésnek nincs vége. E. — Hét tél, hét nyár választja meg a házasságot. D. — Hosszu alku a házasság. E. — Nem kölcsön kenyér a házasság. (Hamar vissza lehet adni.) S. — Könnyebb a házasság, mint a gyermektartás. D. — Nem jó a kényszeritett házasság. KV. — Nem tarka kendö a házasság. (Melyet meg lehet cserélni.) E. — Nincs nagyobb szerencse, mint a jó házasság. D. — Utnak, szónak, házasságról való tanácskozásnak nincs vége. E. — Sok együttlételnek házasság a vége. Ny. 6.

Házi doromb. (Pörlö feleség.) E. — Házi ellenség a test, friss a rosszra, jóra rest. Cz. — Házi és nádi. (Kétféle veréb van, igy mindenből van jó és rossz.) E. — Házi kereszt. (Feleség.) E. — Házi koldus. D. — Házi tolvajoktól nem lehet őrizkedni. E. — Uti cifra, házi ronda. E. — Uti cifra, házi rossz. Ny. 8.

Hebeg. Beszélj, ne hebegj. D. — Nem is beszél, hanem hebeg. (Részeg.) D. — Huncut a hebegő ördög. Ny. 4.

Hebehurgyaság semmiben nem jó. KV.

Hedergél az úton, mint a rossz szekér. Ny. 21.

Hegedű. Dobd le barát a hegedüt. (Loptad.) M. — Elrejtett kincsnek, titkos hegedünek kevesen süvegelnek. K. — Faj fajra üt, mint a Pacsó hegedüje. Ny. 1. —Fajra fajra üt, mint a Bacsó hegedüje. Ny. 14. — Füzfa-hegedühöz nádvonó illik. Sz. — Hegedü nem bögö. D. — Hegedüpengetés. D. — Hegedüben is későbbre válik a jó. D. — Illik mint a halottas házhoz a hegedü. S. — Könnyebb táncolni, mint a hegedübe keresni. D. — Nehéz a hegedübe keresni. D. — Ritka cigány hegedü nélkül. D. — Sippal, dobbal, náni-hegedüvel. (Náne cigány szó, jelentése: nincs. Semmi hegedüvel, azaz: titkon.) E. — Szépen szól a hegedü, de hazug belül. (Üres.) KV. — Szépen szól a hegedü, mert üres belülről. (Üres beszéd.) E.

Hegedűszó. Cifra beszéd, hegedűszó. (Üres.) E. — Drága a hegedűszó. D. — Drága a hegedűszó, mert az ember fizeti is, meg járja is. (A táncot.) Ny. 6. — Drága mint a hegedűszó. D. — Hegedűszóban szép mese. E. —

Hegedűszóval látod a vendéget. (Szép szóval mulattatod, de ennie nem adsz.) E. — Hegedűszóval tartja a vendéget. (U. a.) D. — Igen kell a szamárnak a hegedűszó. KV. — Nem hegedűszóval kormányozzák az országot. (Nem üres beszéddel.) K. — Nincs drágább a hegedűszónál. S. — Nincs drágább a hegedűszónál; el is fárad az ember, meg fizet is érte. E.

Hegedül. Cini-fini, Péter bátya, neked hegedülnek. (Kényes-nyafogó gyermek.) D. — Cinu-cinu, Péter bácsi, keednek hegedülnek. E. — Hegedült arról szent Dávid. (Már régen elmult.) E. — Hegedült arról szent Dávid, el is magyarázta. D. — Elhegedülte azt szent Dávid, el is énekelte. Ny. 8. — Itt van Buda, itt hegedülj. (Igyunk.) D. — Isten a cigányt hegedűre teremtette. S. — Jaj nekem egyedül, senki sem hegedül. (Agglegény.) D. — Keztyüben hegedül. E. — Ki az igazat hangosan hegedüli, hamar vonóval a fejére ütnek. D. — Könnyü annak táncolni, kinek apja hegedült. (Szerzett.) D. — Malomban hegedül. Pázmán. — Megjön az esze, majd ha szent Dávid két garasért hegedülni jár. S. — Rosszul hegedülnek, ebül táncolnak. B.

Hegedűs. A jó hegedűs nem szenvedi az énekest. D. — Jól táncol, kinek hegedűse a szerencse. D. — Ritka hegedűs, ki nem bormegissza. D. — Ritkán vagyon a hegedűsben bornemissza. Decsi János. — Sok hurt szakit el addig a vén hegedűs. D. — Vén hegedűs mindennap egy nótát felejt. KV. — Vén hegedűs mindennap egy nótát felejt, a mit húz is, azt is hibásan húzza. D. — Rejtett kincsnek, titkos hegedűsnek kevesen süvegelnek. KV.

Hegy. A dülő hegyet vállával megtámaszthatná. D. — A hegy a legnagyobb szelektől sem fél. D. — A hegyeket gyakrabban üti a mennykő, hogysem a tér földeket. Pázmán. — Az ördög is oda megy szarni, a hol legmagasabb a hegy. (Gazdagot ér a szerencse.) Ny. 14. — Arany hegyet igér. E. — Állandóbb a Mátra hegyénél. D. — A mit tövén kellene fogni, hegyén fogod. E. — A törpe csak törpe, ha hegytetőn áll is. E. — Az egek ellen a hegyek is felemelkednek. D. — Bolond tölti a völgyből a hegyet. Ny. 14. — Eddig szent Gellért hegyét is elhordották volna. D. — Előtte mákszem a hegy is. (Kevély.) D. — Ha magas is a hegy, csak rá lehet mászni. D. — Hegyen-völgyön egyiránt. (Nem nézve akadályra.) D. — Hegyen-völgyön egyaránt. D. — Hegyen-völgyön lakodalom. (Nem kiméli a pénzt, vigan él.) E. — Hegyet mozdit, ha máskép nem lehet. D. — Hegyet is mozdithat nyelvével. D. — Hegynek hajts, völgynek tarts. E. — Hegyre földet. (Hord.) E. — Idővel a hegyek is kisebbek. D. — Késő hegy alatt abrakolni lovat. Ny. 4. — Lencseszem a csizmában hegynél is nagyobb. D. — Magas mint a szent Gellért hegye. S. — Minden csinját a karó hegyére kiteszi. (Hirdeti.) D. — Mit görbited a lábodat, mint a tót a hegyen. Sz. — Nem jó a hegyről hamar lejöni. D. — Nem kell völgyből tölteni a hegyet. S. — Néha a hegy is mákszemnyinek tetszik. D. — Némely hegy akkor is ég belől, mikor bércét a hó ellepte. (Vén szerelmes.) D. — Nincs az a nagy hegy, melyet idővel el ne lehetne hordani. S. — Ő is lefelé jár immár a hegyen. D. — Nincs az a nagy hegy, melyet idővel el ne lehetne hordani. K. — Fővel-hegygyel áll össze. E. — Tövéről hegyire menni. E. — Vajudik a hegy, egeret szül. (Latin.) E. — Völgynek lassan, a hegy maga tanit. (Hogyan kell hajtani.) E.

Hegybiró. Árkon kivül hegybiró. (Dologtalan naplopó.) Ny. 7.

Hegymester. Árkon kivül hegymester. (U. a.) KV. — Árkon túl hegymester. (U. a.) Ny. 2.

Hegyes. A hegyes tükkel tompákat is vesznek. D. — Egy hegyes turóért agyon nem verik az ebet. D. — Hegyes a szarva, vigyázz, megöklel. D. — Hegyes mint a harmathasitó tót bocskor. D. — Hegyes mint a tót bocskor. E. — Hegyes mint a bot butykója. BSz. — Hegyes mint a dorozsmai turó. D. — Hegyes mint a gömb. (Épen nem hegyes.) D. — Hegyes mint a nyárs. D. — Hegyes mint a nyil. D. — Hegyes mint a torony. D. — Hegyes mint a tót süveg. D. — Hegyes mint a tör. D. — Hegyesebb az ánglius tünél. Ny. 5. — Hegyes mint az isten nyila. D. — Hegyes szarvu ökörnek letörik a szarvát. Cz. — Hegyeset hugyozik. (Kevély.) D. — Hess kakas, mely hegyes. (Büszke.) Decsi János. — Kegyelmes tolvajnak hegyes nyárs az alfelébe. M. — Kegyes tolvajnak hegyes nyárs a farába. D. — Megnézd elöre, hegyes-e vagy horgas. D. — Minél hegyesebb a karó, annál nagyobb törik el belöle. Ny. 2. — Nem fér meg egy hüvelyben két hegyes tör. B.

Hegyi. Szent Gellért hegyi táncos. (Boszorkány.) D.

Hegyezi fülét. ME. — Zabot hegyez. E. — Elmehetsz Kukutyinba zabot hegyezni, jeget aszalni. Ny. 12.

Hely. A ki meghal, egész helye lesz. Ny. 1. — Az anyja hasában sem volt jobb helye. Ny. 5. — A mit kis helyen megforrdithatsz, annak széles helyet nem kell keriteni. D. — Az uj köpönyegnek nincs ládában helye. D. — Bizd papra lelkedet, doktorra testedet, prókátorra peredet: pokolban leled a helyedet. (Ne bizd magadat egészen másra.) Ny. 1. — Csak hült helyét lelték. E. — Eb a faszekere, ugyan helyén az esze. B. — Eb a lelke, faszekere, ugyan helyén van az esze. E. — Eb helye, mi nem én dolgom. M. — Helyben, akasztófában nem kell válogatni. (Cselédnek mondják, ha nincs helyével megelégedve). Ny. 5. — Ha begyógyul is a seb, megmarad a helye. K. — Helyébe várja, mint Kóti a barmot. Ny. 2. — Helyéböl egy szikrát nem mozdul. D. — Helyén esze. D. — Helyén keresd, feltalálod. E. — Helyén kelt a szeme. (Szemes.) E. — Helyén szive. E. — Helyén van, mint Dorozsma. ME. — Helyén van, mint Gyöngyös. (Szép helyen.) E. — Helyén van, mint Makó. Ny. 2. — Helyén van mint Makó viz után. (Rosszul van.) Ny. 8. — Helyén van, mint Makó, mikor a viz elöntötte. Ny. 1. — Helyét is megtörölnéd még valaha: (Szeretnéd, ha még megvolna.) E.—Helyét sem leli. (Nagyon örül, kedvez neki.) E. — Helyre ember. D. — Helyre leány. S. — Helyre legény. S. — Helyre zökkent, mint Gyöngyös. Ny. 18. — Ilyen négy ló elhuzza a tamási templomot is helyéröl. Ny. 5. — Jó helyen kereskedik. D. — Jó helyen tapogat. D. — Jó helyen van nyelve D. — Jó helyre tette gatyáját. (Gazdagon házasodott.) D. — Jobb helyre jobb kell, ide ez is jó. D. — Ki magasabb széken ül, a fö helyet tartja. E. — Kik egy uton járnak, egy helyre érnek. D. — Kutyát vertek ezen a helyen. (Szerencsétlen hely, a ki oda ül veszt, pl. a kártyában.) E. — Megállja helyét, ha el is vész. D. — Mésélö szolgának ritkán helyén dolga. E. — Meg se melegedett helye. (Hamar elment.) D. — Még helye se hült meg. (Most távozott.) D. — Mintha azon egy helyre lepecsételték volna. E. — Nem is mozdul helyéböl. D. — Nem leli helyét, mint a tojós tyuk. Ny. 8. — Nem találja helyét, mint Farankné a lakziban. (Táncolók helyére ül, ülve marad.) Ny. 1.—Nem találja helyét, mint Csatakné a menyének. (Addig szoritja tovább a padon, mig végére ér.) Ny. 7. — Nincs hely a világon, honnan pokolba út ne volna. K. — Se helye, se hamva. D. — Se hire se helye. D. — Semmit helyén nem hágy. (Lop.) D. — Sok jó barát fér meg egy csekély kis helyen. D. —

Tréfa is maga helyén jó. E. — Tyuk sem tojik mindig egy helyre. S. — Nincs annyi puskapor, hogy helyéből kivesse. D. — Nincs helyén az esze. S. — Sok jó barát elfér egy parányi helyen. D. — Sok jó ember elfér egy kis helyen. E.

Helyrehoz. Egy jó álom minden fáradságot helyrehoz. E. — A mit nem hozhatsz helyre, legjobb elfelejtened. B.

Helytelen. Száz gyanu közt kilenczvenkilencz helytelen. E.

Hemperegni. Nehéz a dombra visszahemperegni. D.

Hencida. Hencidától Boncidáig. ME. — Megütközik mint a hencidai asszony. Ny. 6.

Hengerget. Gyakran hengergetett kő nehezen mohosodik meg. D. — Megmohosodott nagy követ hengerget. D. — Mély követ sokszor hengergetnek, meg nem mohosodik. KV. — Nagy követ hengerget. D. — Egy követ hengeritenek. D.

Henye. Mindig morog, mint a henye eb. D. — Nagy buzaféreg a henye ember. (Sok kenyeret elpusztit.) B.

Henyél. Jó pihenni olykor, de henyélni vétek. E. — Jobb a hazáért meghalni, mint henyélve élni. D. — Mind a két kezére henyél. D. — Ne henyélj, köszöntsd rám. (A bort.) D. — Szerencsétlenség mellett jó henyélni. (A ki szerencsétlen, jobb ha semmibe bele nem fog.) KV. — Tavaszi idejét ágyban elhenyélte, őszit ispitálban töltötte. D.

Henyélés a gonoszság gyökere. S. — Henyélés az ördög párnája. (Latin.) KV. — Jobb a lefekvés, mint a henyélés. D. — Rest béresnek henyélés az ebédje. D. — Nem javal jót a henyélés. (Latin.) S. — Szorgalom, gazdagság; henyélés, szegénység. D. — Többit mindent, csak a henyélést nem resteli. D. — Henyélés minden rossznak anyja. ME. — Henyélés a gonoszság gyökere. KV. — Megszokta, mint lusta béres a henyélést. (Lusta könynyen megszokja a henyélést.) D.

Henyélő prókátort nem szeret a pörös. D. — Henyélő gazdának álmos a bérese. D. — Henyélőnek sok az ünnepe. E. — Szerelmeskedés henyélőknek dolga. D.

Hentes. Zsiros mint a hentes-kötény. S.

Herceg. Hintós kocsi, kenderhám, herceg urfi, szűrdolmány. (Uraskodni akaró tönkre ment ur.) D. — Száját görbitgeti, herceg akar lenni. E.

Herce-hurca élet. E.

Here a kaptárban. D. — A legrosszabb ember, legrosszabb here. D. — Nem sok pálmája van a here embernek. (Lustának.) KV. — Haszontalan here ember. M.

Herélés. Adjuk meg módját, mint páliak a csikóherélésnek. (A herélés közben megdöglött csikóra is rásütötték a bélyeget.) K.

Herélt lónak csak egy a lába. (Ha egy lába kitörik, a többinek sem vehetni hasznát.) E. — Herélt lovat talpáról szokták fejni. (Lónak haszna lábában van.) E. — Komor mint a herélt bika. D. — Krumplit herél. (A fészek oldalán lopja ki, indáját bennhagyja.) Ny. 12. — Mie vagyon a herélt embernek, azt adhatja szomszéd aszszonynak. (Sem nem árt, sem nem használ.) E. — Röst mint a herélt bika. D.

Herko. Ha maga Herko páter mondaná, még se hinném. Sz.

Herkules hozzá képest semmi. D.

Hermán. Megharagudott Hermán, kövér ludat kiván. ML.

Hering. Az ördög is ugy tartotta öregebbik lányát: heringet adott ennie, egy csepp vizet se reája. D. — Sovány mint a hering. D. — Kapós mint a heringfej. Ny. 14.

Hernyó. Csendes mint hernyó a levél alatt. D. — Látod-e miből lesz a hernyó? (Látod-e miből mi lesz?) E. — Nem hernyóból lett pille. (Hanem erős ember.) D.

Herregetés nélkül is mar a jó kutya. Ny. 4.

Hervad. Csak azért szép a festett rózsa, mert el nem hervad. D. — Mi hamar kel, hamar el is hervad. S. — Minden szép virág meghervad. Ny. 22.

Hess el, másé. K. — Hess el másé az udvarról. D. — Hess kakas. Ny. 2. — Hess kakas, mely hegyes. (Büszke.) Decsi János. — Hess légy, ne szállj rá, tarka kutya szarj rá. (Kényes.) Ny. 7.

Hetedik. Az ötödik »ne ölj« szól az orvosoknak; a hetedik »ne lopj« a prókátoroknak D. — Hetedik gyermek. (Szerencsés; a rejtett kincset is látja.) E. — Isten is megpihent a hetedik napon. E.

Hetes. A kisasszonyok között is vagyon hetes vászon. (Rossz.) D. — Durva, mint a hetes vászon. S. — Feszeleg mint a makkhetes. (Legkisebb értékü kártya.) Ny. 6. — Hetes vászon. (Rossz.) D. — A hetes vászon nem válik tizenkettessé. (Rossz jóvá.) D. — A hetes vászonnak nem nagy az ára. D. — Kettös ünnep, hetes esö: szolga nyugodalom. E. — Megszappanozták, mint a hetes vásznat. D. — Neki szokott mint a hetes vászon a sulyokhoz. D. — Rosszabb a hetes esőnél. S. — Összemegy mint a hetesi vászon. Ny. 5.

Hetedfél Balázsnak csak egy az esze. D. — Hetedhét országban nincs párja. S. — Hetedhét országon túl. E. — Hetedhét országra szól. E.

Hetevény. A zab akkor fejzik, mikor a hetevényt meglátja. Ny. 2.

Hetre füles. S.

Hetvenkedik. (Hánya-veti magát.) E. — Hetvenkedik mint a polturás malac a garasos kötélen. S. — Hetvenkedik mint az árpa-cipó a kemencében. (Megreped.) E.

Hetyei. Tudja mikor van vasárnap, mint a hetyei pap. S.

Heveder. Vén heveder. (Vén ember.) D.

Hever. A szerszám heverve rozsdásodik meg. D. — Egy szin alatt hevernek. D. — Hever mint egy kopott ispán. Ny. 6. — Három nem jó ha sokat hever: kereskedőnek a ponyvája, fonónak a rokkája, takácsnak a bordája. Ny. 20. — Hever mint a disznó. D. — Hever mint a molnárlegény a zsákon. E. — Heverö ember szerencséjét is elheveri. D. — Heverő testben bujdosik az elme. Cz. — Ki pad alatt hever is vetett ágyra áhitozik. K. — Könnyü a heverö disznónak meghizni. D. — Mint a disznó, csak fertöben hever. Pázmán. — Nem kell az arany edényt a pad alatt hevertetni. KV. — Nem mindenütt hever az arany. KV. — Nem minden pecsét alatt hever az igazság. D. — Otthon is porban hevert. D. — Vagy hever, vagy döglik. D. — Uj szita szegen függ, az ó a földön hever. Sz. — Szent heverd-el napja. (Blau-Montag.) E. — Hasznos fáradság után esik jól a heverés. D.

Heves kutya vak kölykeit hányja. E.

Heves (megye.) Éldegél, mint Marci Hevesen. D. — Ugy él, mint Marci Hevesben. Ny. 22. — Heves-vármegyéből való. (Heves ember.) S.

Hevet havat összehord. (Melegethideget, összevissza beszél.) E.

Hevül mint a cigány az aludttejtől. Ny. 24. — Minél jobban hevitik a vasat, annál jobb acél. D.

Hét. A heti próbát sem állotta ki. (Rossz szolga.) Se hete se szava, mégis parancsol. (Talán helyesebb: se hete, se hava? ME.) D. — Csizmadialegénynek, jól van dolga szegénynek: hat krajcár jár egy hétre, az is kevés csirizre. Ny. 2. — Egy hétig varr egy inget. D. — Haladnak a hetek, mulnak az esztendők. D. — Hány hét a világ? Mával is kevesebb. E. — Hetet-havat összehord. D. — Kiállotta a próbahetet. D. — Se hete, se hava, már is parancsol. KV. — Se hete, se hava, már is szemrehányó. D. — Heti bére

hat nap, a hetedik ráadás. E. — Kapsz egy hétre hat napot, a hetedikkel megtoldjuk. (Rossz cseléd bére.) Ny. 2. — Két asszony heti vásár, három országos. Ny. 9. — No ez a hét jól kezdődik. (Mondotta a cigány, kit hétfőn vittek akasztani.) ME. — Olyan hosszu, mint ide hat hét. Ny. 5. — Ritka, mint a hétben a vasárnap. Ny. 22. — Se hete, se hava és immár parancsolsz. Sz. — Egy zsák alá valót egy hétig szánt. D.

Hébe-hóba. (Néha-néha.) D.

Héj. Görbe fához a héja legegyenesebben hozzá áll. B. — Fanyar héjban édes gyümölcs rejtőzik. S. — Majd elválik, mint a héj a fájától. (Majd kiderül, mi az igaz belőle.) D. — Kibujt a kenyér a héjából. Ny. 10.

Héja. Örül a héja, ha csirkét lát. D.

Hét. Az asszonynak hét bőre van. E. — Azt gondolja a fiskális, hogy az ember is asszony, hogy hét bőre van. Ny. 5. — Ha akarod, a hét számot is párosnak mondja. D. — Heten vannak, mint gonoszok. S. — Heten vannak, mint a gersei ördögök. Cz. — Heten vannak, mint a markotai ördögök. (D. szerint Markotán, Györmegyében valamikor hét hires rabló volt.) D. —Hét bőre van mint a cigánynak. (Szemtelen.) S. — Hét hordozkodás, egy égés. E. — Hét hurcolkodás, egy égés. S. — Hét országból kicsapott. D. — Hét országra szól, mint a lőcsei kalendárium. S. — Hét ördög. E. — Hét szilvafás nemes ember. E. — Hét tél, hét nyár választja meg a házasságot. D. — Hét vármegyének szolgálója. (Ringyó.) D. — Hova lép, hét évig ott fü sem nő. S. — Ismert cselédet hét vétekkel inkább, mint ismeretlent egygyel. E. — Náluk is több hét nyolcnál. BSz. — Sovány mint a hét szük esztendő. S. — Ugrál mint a hét fene. Ny. 5. — Ez is a hét alvók közül való. E. — Hét országra szól, mint a zsidó kalendárium. Ny. 1. — Hét országra szól, mint a Simon Mihály lakodalma. Ny. 19. — Hét tél, hét nyár választja el, milyen lesz az asszony. Ny. 6. — Hirét sem hallotta, mint Ihász Istók a hét szentségnek. Ny. 17. — Inkább végy hét bünnel asszonyt hazulról, mint egygyel máshonnan. Ny. 6. — Jobb egy ismerős hét bünnel, mint egy ismeretlen egy bünnel. Ny. 5.

Hétszer. Bölcs is hétszer botlik napjában. ME. — Hétszer nézzünk, egyszer csináljunk. Ny. 15. — Jámbor is napjában hétszer vétkezik. S.

Hétfő hetibe, kedd kedvibe, szerda szerelmibe, csütörtök csüribe, péntek pitvarába. szombat szobájába, vasárnap kétszer az isten házába. E.

Hékő (forró kő.) Elkelt, mintha hékőre vetették volna. (Elpárolgott, mint a vizcsep a forró kövön.) E.

Hétköznap mezitláb, vasárnap cipőben. E. — Van mind hétköznapi, mind ünnepi ruhája. D.

Hév. Egy hével, egy lével. E. — Egy hévvel, egy lével végez az okos. D. — Egy lélekzés hevet és hideget nem vehet. F.

Hia (Hija). Csak egy hijával van az esztelen. D. — Csupán szava hija. (Különben valóságos ökör volna.) D. — Mindennek hijával van, kinek pénze nincs. E. — Mindennek hián van, ki esze hián van. D. — Sok hijával van a szegény. D.

Hiába. A cigány sem rágja a dögöt hiába. (Hanem mert mása nincs.) B. — Ha ma egy órát hiába elmulasztottál, holnap egész nap fel nem talá-lod. E. — Hiába attól félni, a minek meg kell lenni. B. — Hiába eszi a császár kenyerét. (Gyáva katona.) KV. — Hiába feni rá a fogát. E. — Hiába festik szép festékkel az ördögöt. D. — Hiába fürdik a csóka, nem lesz fehér galambocska. Np. — Hiába fürdik a csóka, nem lesz hattyu belőle. B. — Hiába hányod falra a borsót, nem ragad rá. E. — Hiába hintesz borsót a falra, mert nem ragad rá. B.

— Hiába szarja a gyöpöt. (Rest.) Ny. 1. — Hiába szapulod a szerecsent. D. — Hiába szépitik, a mi rút. D. — Kis kutya, nagy kutya, nem ugat hiába. E. — Ne szánd a papolót, egy miatyánkot sem mond hiába. D. — Nem esik a csók hiába. Ny. 22. — Nem hiába csörgött a haraszt. Ny. 8. — Eben hiába. E. — Hiába Kámba bucsura. (Nincs.) B.

Hiábavalóság. Minden hiábavalóságért más országba ne menj. D.

Hiányosság. A játék hiányossága, a gyermek szomorusága. D.

Hiányzik egyik kereke. (Hebehurgya.) S.

Hiba. Egy-két hibáért nem kell megvetni a szomszéd lányát. E. — Ember hiba nélkül, fa csomó nélkül nincsen. Ny. 18. — Emberen esik a hiba. S. — Halat szálka nélkül, embert hiba nélkül nem lehet találni. E. — Halat szálka, embert hiba nélkül ne keress. ME. — Hiba van a kréta körül. Petőfi. — Hiba van a tavasziba. (Tavaszi vetésben.) E. — Irigység sem találna benne hibát. E. — Ismeretes cselédet hét hibával jobb megtartani, mint ismeretlent egygyel befogadni. ME. — Kevélység a tudatlanok hibája. D. — Kicsi hiba nem nagy baj. S. — Kicsi hibával a duda is szól. S. — Kicsi hibával a duda is jól szól. Ny. 3. — Könnyü hibát keresni. Np. — Könnyü hibát találni. ME. — Megszalasztották a hiba gatyát. (Verés.) D. — Nincs egyéb hibája, csak a szája nagy. D. — Nincs ember hiba nélkül. E. — Nincsen ember hiba nélkül. Np. — Nincs könnyebb, mint másban hibát találni. D. — Ritka az a buza, kiben konkoly nincsen, ritka a szerelem, kiben hiba nincsen. Np. — Ritka gatya hiba nélkül. D. — Ritka óra hiba nélkül. D. — Becsüld ellenségedet, ő mondja ki hibádat. D.

Hibásan. Vén hegedűs mindennap egy nótát felejt, a mit huz is, azt is hibásan huzza. (Vén ember feledékeny szokott lenni.) D.

Hibázni. A középső szöge hibázik. Ny. 24. — Boldog ember, ki nyelvével nem hibáz. D. — Egy hibázik a szegényben. D. — Ha a jövendőt tudnánk, kevesebbet hibáznánk. D. — Habár hibáztál, miért nem vigyáztál. Np. — Hibázni emberi dolog. S. — Jobb kétszer kérdezni, mint egyszer hibázni. E. — Ne szégyeld beismerni, ha hibáztál. S. — Nincsen puska, a ki nem hibázott. D. — Országútját is el lehet hibázni. D.

Hid. Egy kis jég is felszedheti a hidat. D. — Futó ellenségnek arany hid. Hunyadi János. — Hid árendás. (Naplopó.) D. — Megfizetem, ha lelek a lyukas hidon. (Soha.) E. — Hidon ácsorgó kamasz. (Naplopó.) D. — Szorul, mint Jézus Krisztus a hidon. Ny. 22.

Hideg. Annyi, mint télen a hidegvette légy. (Sok.) D. — Bő hideg bő termést hoz. S. — Csikorgós hideg. ME. — Egy száj fuj hideget is, meleget is. E. — Egy szájból hideget és meleget fuj. (Kétszinü.) D. — Hideg a hüvős, fázik a szürös. (A szürön a hideg átszürődik.) Ny. 3. — Hideg a szél télben a meleg kohóból is. D. — Hideg konyha. (Közönyös, érzéketlen ember.) D. — Hideg konyha, üres tál, sok vendéget nem talál. D. — Hideg kovács. (Közönyös.) D. — Hideg lakatos. (U. a.) D. — Hideg lyukba fuj. (Szegény tüzhelye hideg, nem sokat főz rajta.) D. — Hideg mint a fagyos szerető. D. — Hideg mint a farkas-orditó. (Fütetlen szoba.) D. — Hideg mint a föld. E. — Hideg mint a jég. M. — Hideg mint a kigyó. D. — Hideg mint a kocsonya. D. — Hideg mint a koldus leves. (Rántott leves.) E. — Hideg mint a márvány. D. — Hideg mint a mostoha szive. S. — Hideg mint a tél. D. — Hideg mint a vas. D. — Hideg ruha a csók. D. — Hideg vas neki! E. — Hideg vizzel leönteni. E. —

Kemény mint a karácsonyi hideg. D. — Kinek hideg a keze, meleg a szerelme. S. — Könnyü a hideg kásával kinálni. D. — Meleg karácsony, hideg husvét. ME. — Olcsó fának hideg a lángja. Ny. 13. — Se hideg, se meleg. KV. — Együtt verik a hideg vasat. D. — Hideg kéz, meleg szerelem. Ny. 6. — Hideg mint a békavér. D. Hideg ruha a szerelem. Ny. 20. — Ihat már arra hideg vizet. (Oda van.) Ny. 6. — Ki a hideget adja, mentét is ad mellé. ML. — Ki hideget ád, subát is ád hozzája. D. — Kit a meleg vas megégetett, a hidegtöl is fél. D. — Olyan hideg, mint a pápista pap. Ny. 5. — Őszszel minden lusta asszonynak hideg az itala. (Nem kell hüteni.) D. — Se hideg, se meleg, mint Kóbász Veron kásája. (Együgyü.) Ny. 1. — Egy lélekzés hevet s hideget nem vehet. F. — Télen mindig hideg van, nyáron mindig meleg van, soha sincsen jó idő, mindig veszekedni kö. (Kell.) Ny. 5.

Hidegen. Ha tüzesen kezded, hidegen ne végezd. D. — Hidegen veri a vasat. (Hazudik.) D. — Mádi borom hidegen a kotyogóban legyen. S. — Melegen kezdette, hidegen végezte. D. — Sajnálja a szenet, hidegen veri a vasat. D. — Minek a fujó, ha a vasat hidegen verik. D. — Tüzesen kezdi, hidegen végzi. KV.

Hideglelés. Debreceni hideglelésben szenved. (Hízik.) E. — Mindennapi hideglelés hagymázt szül. D. — Rosszabb a harmadnapos hideglelésnél. S. — Sápadt mint a hideglelte. D. — Ujság hasamba, hideglelés bokorba. (Ujságszámba menö étel evésekor mondják.) D. — Ujság gyomromba, hideglelés pokolba. Ny. 8. — Kedves mint a mindennapi hideglelés. Ny. 1.

Híg mint a halászlé. D. — Híg mint a kaszás lé. D. — Híg mint a koldus leves. (Rántott leves.) D. — Híg mint a savó. D. — Híg mint az esztelennek veleje. D. — Olcsó husnak híg a leve. (A mi olcsó, nem ér sokat.) KV.

Him. A madarakban is kevélyebb a him. D. — Ritka him nőstény nélkül. D.

Hím. (Czifra.) Nincs ennek híme, hogy eszedbe ne foglalhasd. (Nem bonyolódott dolog.) E. — Rossz példa után nem kell hímet varrni. E. — Tud hozzá, mint vak a hímvarráshoz. D. — Varrj hímet róla. (Utánozd.) E.

Himes. Gyöngén bánik vele, mint himes tojással. E. — Ugy bánik vele, mint a himes tojással. E.

Himez-hámoz. Ne himezd-hámozd a dolgot. D. — Ne himezd, ne hámozd, mondd ki igazán. E.

Himlő sem volt még akkor Magyarországban. (Régen volt.) D. — Ragadós mint a himlő. D. — Verje meg a himlő. E. — Verje meg a hólyagos himlő. D.

Himódi. Lemenne, mint a himódi ember a fáról. (De nem tud.) Ny. 21.

Himpellér. Ki mindenbe kap, mindenben himpellér. D.

Hinár. Bele keveredett a hinárba. (Bajba jutott.) D. — Benne van a hinárban. E. — Kint van a hinárból. (Bajból.) D.

Hincs. Egyszer hincs, másszor nincs. (Egyszer bőven van, másszor semmi sincs.) E.

Hint. Hiába hinted a borsót a falra, mert nem ragad rá. B. — Madarász sem hint többet a csürbe, hanem a mennyivel oda csalhatja a madarat. D. — Port hint a világ szemébe. (Német.) ME. — Szemet hintenek, hogy a madarat megfogják. D.

Hinta. Szállj le barát a hintáról, nem a pénzed ára. Ny. 2.

Hintó. Agg ebet nem illet a hintó. B. — Bujj a lóba, jársz hintóba. D. — Nem illet agg ebet hintó-szekér. Ny. 2. — Nem illik hintóba az agg eb. D. — Egy ékesszólásu utitárs jobb a hatlovas hintónál. D. — Félre

kocsi, jön a hintó. D. — Hintós kocsi, kender hám, nemes ember, szürdolmány. D. — Hintós kocsi, kender hám, herceg urfi, szürdolmány. (Urhatnám szegény nemes ember.) D. — Hintós kocsi, kenderhám, nevetséges egy szerszám. S. — Jó utitársaság és nyájas barátság, jobb hat lovas hintónál. KV. — Nem mind hintó, ami hintáz. D. — Szállj ki Balázs a hintóról, mert nem pénzed ára. E. — Szállj le barát a hintóról, nem a pénzed ára. E.

Hipp-hopp hirével jár. (Igen gyorsan.) D. — Hipp-hopp! ott legyek, a hol magam akarom. E.

Hir. A rossz hir szárnyon jár, a jó kullogva is alig járhat. D. — A rossz hirt a jó soha se éri utól. Ny. 16. — A trombitás némelynek örökös hirt, némelynek halottas nótát fuj. D. — Akaszd fel magadat, ha hirt akarsz szerezni. KV. — Állandó, mint a rossz hir. D. — Bársonyt megveszti a zsir, embert a gonosz hir. S. — Csak azért kap a hiren, hogy ismét elszórhassa. D. — Drága kincs a jó hir, ha valaki azzal bir. KV. — Elment a hire, mint Susujnak. (Kuruc vezér Rákóczy hadában.) Ny. 1. — Elmosta már annak hirét is az eső. D. — Fejetlen mese is hirre kaphat. D. — Gonosz hirnek gyorsabb a szárnya. S. — Gonosz hir szárnyon jár. KV. — Gonosz hirnek sebesebb a szárnya. E. — Hallotta hirét, mint katona a kávénak. E. — Hallotta hirét, mint Csurka a hiszekegynek. Ny. 10. — Hallotta hirét, mint apáthiak a miatyánknak. (Szomoru állapotok a török világ idejében.) Ny. 1. — Hallotta hirét, mint a cigány a hiszekegynek. Ny. 3. — Hallotta hirét, mint a cigány a mennyországnak. Ny. 3. — Hallotta hirét, mint Czirkos a rétesnek. (Szegény.) E. — Hamarább jár hirénél. D. — Hir, név, hit, szem, nem tud tréfát. KV. — Hirbe akarsz jönni, akaszd fel magadat. E. — Hire van az egész városban. D. — Hire van mint a tatárjárásnak. E. — Hire sincs, mint Hiripen a hiszekegyistennek. Ny. 14. — Hirét hallotta, mint a tót a fügének. Ny. 8. — Hirét hallotta, mint Czirbus a rétesevésnek. Ny. 6. — Hirét se hallotta, mint Kérdő János a reggeli könyörgésnek. Ny. 6. — Hirét se hallotta, mint Ihász Istók a hét szentségnek. Ny. 17. — Hirét se hallotta, mint Fóris a hiszekegyistennek. (L. hall.) Ny. 5. — Hirét sem hallotta. Np. — Hirrel erős a had. KV. — Holta után is rothadt (rossz) hire. Ny. 2. — Jó hirnek szeretik nyakát szegni. S. — Jó hirt, nevet nem gátolja sövény. E. — Kettő szalad lóháton: a rossz hir és a szerencsétlenség. Ny. 20. — Könnyü az embernek rossz hirbe keveredni, de nehéz belőle kigázolni. KV. — Könnyü a jó hirt elveszteni, de nehéz azt visszanyerni. D. — Loptam is, nem is, csak a hire nagy. D. — Mely ebnek veszett hirét költik, el kell annak vesznie. ME. — Menj Isten hirével. S. — Mi hir Budán? KV. — Mi hir Budában? Német van a várában. D. — Mi hir Budában? Török a várában. E. — Minden szó szelének és fondorló hirnek nem jó végére menni. KV. — Nagy a hire, mint a tatárjárásnak. E. — Nagy a hire, mint a török járásnak. KV. — Nagyobb hire volna annak. E. — Nagyobb a jó hirnév a sok gazdaságnál. KV. — Nagy hirü, de vékony dongáju. D. — Ne hajts minden hirre, minden szó szelére. KV. — Nem nagy hir a cigányokkal való harc. E. — Nem nagy hirt nyer az ember a cigányokkal való harccal. KV. — Nőszö legény pénzének nagyobb hire, mint summája. K. — Oly csufos a hire, mint a tatárjárásnak. D. — Olyan a hire, mint a tatárjárásnak. Sz. — Rossz hir jobban megy. E. — Rossz hir szárnyon jár, a jó alig kullog. E. — Rossz hir szárnyon repül, a jó kullogva is alig jár. D. — Rossz hir hamarább

terjed. ME. — Rossznak rossz a hire. KV. — Se hire, se hamva. D. — Semmi hire, mint a szökevénynek. E. — Soha sem lehet a hirnek helyesen végére járni. KV. — Soha sem lehet a hirnek teljesen végére járni. KV. — Söprött szeméttel nem jó a hirt is kihordani a házból. K. — Terjed, mint a rossz hir. S. — Vigyáz az okos, hogy hirében, nevében csorba ne essék. D. — Vigyázó gazdának kegyetlen a hire. E.

Hirharang a városban. D. — Hirharangot huztak neki. (Hirbe hozták.) D.

Hirhordó. Nem kell nála nagyobb hirhordó. D.

Hirmondó fecske tavaszt énekel. BSz. — Hirmondó sem maradt. (Mind elvesztek.) S.

Hirdet. A békeséget az angyalok is hirdették. D.

Hires. A tanult ember holta után hires. D. — Hires a szép. D. — Hires eperre nem kell kosárral menni. M. — Hires eperre ne járj kosárral. D. — — Nehezen hiresek ott a holtak, a hol élők nincsenek. D. — Toldi Miklósnál is hiresebb vitéz. Sz.

Hirtelen gazdaggá semmi jámbor nem lett. E. — Hirtelen mint a puskapor. E. — Hirtelen mint a zápor. D. — Hirtelen mint a záporeső. M. — Hirtelen munka sohse volt jó. Ny. 13. — Jobb halkal, mint hirtelen. KV. — — Hirtelen szerelem. (Nem állandó.) D. — Mely szélvész hirtelen támad, hirtelen elenyészik. S. — Minden hirtelen változás veszedelmes. KV. — Nehéz hirtelen meggazdagodni. (Becsületes uton.) D.

Hirtelenség, harag, semmi jót nem farag. KV. — Hirtelenség megárt, sietség hozhat kárt. KV.

Hisz. A ki sokat esküszik, annál inkább nem hisznek neki. B. — A szeretet könnyen hisz. KV. — Az asszonynak meg a lónak sohse lehet hinni. Ny. 22. — Az érettebbb elme későbben hisz. B. — Azt hiszi, aranyat szarik. Ny. 2. — Akkor higyj a parasztnak, mikor szört látsz a fogán. (Soha) S. — Akkor hiszem, ha látom. E. — Akkor hiszem, mikor látom. KV. — Akkor sem hisznek neki, mikor igazat mond. D. — Akkor sem hisznek a hazugnak, mikor igazat mond. E. — Akkor sem hisznek a hazugnak, mikor aluszik. D. — Akkorát hazudik, hogy maga sem hiszi el. S. — Akkor higyj az asszonynak, mikor már nem birja átugorni az árkot. ME. — Akkor higyj az asszonynak, mikor már nem birja átlépni a kerékvágást. Ny. 15. — Alamusztaságnak nem kell hinni. Cz. — Alánéző macskának nem kell hinni. E. — Annyira higyj a béresnek, amennyire látod. D. — Asszonysírásnak, lenéző macskának nem kell hinni. Sz. — Asszonysírásnak, ebszomorúságnak ritkán lehet hinni. B. — Asszonysírásnak, ebszomorúságnak soha sem kell hinni. KV. — Asszonynak, lónak soha sem kell hinin. E. — Bélyeges orcának ne higyj. B. — Csak azt hidd, amit szemeddel látsz. S. — Csak addig hisznek az ebnek, mig látják. D. — Csép, kapa, nyavalya, ki nem hiszi próbálja. KV. — Eb higyje. D. — Eb hiszi. E. — Eb higyjen mindent. D. — Egyenlő ostobaság: mindent hinni és semmit sem hinni. ME. — Együgyünek kell lenni, ki minden hazugságot elhisz. E. — Egyszer hittem, akkor is megcsaltak. S. — Er á rá, mond rá, ha nem hiszi, fogd rá. D. — Ez a verem olyan verem, ha nem hiszed gyere velem, orrodat is beleverem. D. — Fehér lónak, világos felhőnek nem kell hinni. Cz. — Fényes igéretnek legkevesebbet higyj. D. — Galléromnak sem hiszek. E. — Görhes lónak, világos felhőnek, mosolygós asszonynak nem kell hinni. ME. — Ha Budáról jött volna, sem hinném. KV. — Ha maga Herkó Páter mondaná, még sem hinném. Sz. — Ha nem hiszed, ülj a hiszem farkára. Ny. 21. — Ha száz lelke volna, se hinném. E. — Hamar elhiszi ember a gonoszt. KV. — Ha-

zugnak igaz szavát sem hiszik. S. — Hidd, amit szemed lát. E. — Higyje a ki akarja KV. — Higyje a kurta. (Kutya.) KV. — Hinni vagy fogadni. E. — Hiszek a szememnek. E. — Hiszem is, nem is. E. — Hiszem az Istent: nekem is felvirrad még. E. — Hiszem, uram Isten, hanem még se igaz. Ny. 6. — Hiszi a manó. S. — Hiszi biz a piszi. (Kutya). E. — Inged gallérának se higyj. E. — Ingednek se higyj. S. — Inkább hiszem, hogysem oda menjek. E. — Jól megnézd, kinek higyj. S. — Jóllakott ember nem hisz az éhesnek. S. — Kelletlen sirásnak nem hisz az okos. D. — Ki hamar hiszen, hamar csalatkozik. D. — Ki hinné, hogy Antal is böjtöljön. KV. — Boldogok, a kik hisznek. ME. — Ki könnyen hisz, könnyen megcsalódik. D. — Ki könnyen hisz, könnyen csalódik. KV. — Ki mit óhajt, örömest hiszi. ME. — Ki nem hazudik, hamar hisz. E. — Kötve higyj a komának. (Szerződésed legyen vele.) Decsi János. — Kötve higyj a komádnak. (Csak ha meg van kötve.) D. — Lator a torok, nem kell a szájnak hinni. E. — Lábod alá nézz, meglásd, kinek higyj. E. — Lónak, lánynak nem jó hinni. S. — Maga sem hiszi, amit mond. D. — Már maga is hiszi, amit hazudik. D. — Meglásd, kinek higyj. D. — Megnézd, kinek higyj. E. — Messziről jött embernek el kell a szavát hinni. Ny. 6. — Mindaddig nem hisznek az asszonynak, mig a kerékvágást általlépheti. D. — Mindent hinni, vagy semmit nem hinni, azonegy gyarlóság. E. — Minél nagyobb a szerencse, annál kevesebbet higyj neki. KV. — Mondás, levegő rontás, aki hiszi, annak szentirás. S. — Mosolygós asszonynak, görhes lónak, világos felhőnek nem kell hinni. E. — Ne higyj a bélyeges embernek. E. — Ne higyj a szájnak, mint a kutyának. D. — Ne higyj a szájnak, mint az éh kutyának. D. — Ne higyj a zsidónak, mig meleg. Ny. 17. — Ne higyj az asszonynak, mig egy pénz ára borsot elbir. B. — Ne higyj az ebnek, ha szomorunak látod is. D. — Ne higyj az alvó ebnek. E. — Ne higyj eb szádnak. D. — Ne higyj neki, a meddig meleg. S. — Ne higyj annyit az ebnek, a mennyit farka hizelkedik. D. — Nem hihet eszének, ha kérdezi is. D. — Nem hiszek a prófétának, ki oly darab kenyért megeszik, mint magam. E. — Nem kell a toroknak hinni. KV. — Pap se hiszi, amit prédikál. Ny. 6. — Soha ne higyjen ember az eb szájának. E. — Sokat hizelkedik a kutya, de nem hisznek neki. D. — Tizedik szavának se higyj. E. — Tolvaj a tolvajnak nem hiszen. D. — Többet hisznek a szemnek, mint a fülnek. D. — Ülj a hiszem farkára, addig hordjon, mig el nem hiszed. E. — Verbuválónak, cigánynak, kalmárnak nem kell hinni. F. — Veszteg álló viznek nem kell hinni. E. — Veszteg álló viznek, hallgató embernek nem kell hinni. D. — Világos felhőnek, fehér rokkolyás asszonynak nem kell hinni. Ny. 6.

Hiszekegy. Hallotta hirét, mint Csurka a hiszekegynek. Ny. 10. — Hallotta hirét, mint cigány a hiszekegynek. Ny. 3. — Hallotta hirét, mint Fóris a hiszekegyistennek. (Theologus a papi vizsgálaton egy szót sem tudott.) Ny. 5. — Hire sincs, mint Hiripen a hiszekegyistennek. Ny. 14. — Nincs kezeügyében, mint Partinak a hiszekegy. Ny. 6. — Paraszt ember bibliája a hiszekegy Isten. E.

Hit. A hit boldogit. E. — Az asszony egy hiten van a lóval; mind a kettő kifog az emberen, mig kifoghat. Ny. 5. — Áll, mint a kálomista hit. S. — Bagó-hiten vannak. S. — Bagóhiten él vele. (Összeálltak.) Ny. 7. — Csepü fonalon áll az ő hite. E. — Erős mint a hit. D. — Forditja hitét, mint a kását. D. — Hit nem szellő. E. — Hitem és vallásom. E. — Hitét a vén ember ritkán cseréli meg. D. — Jó bor legyen római katholikus hitében

(erős), legyen reformatus (tiszta), legyen zsidó (kereszteletlen) és legyen luteranus (sem nem hideg, sem nem meleg.) S. — Kimaradt, mint Misre a hitről. (Mátkája mással esküdött meg.) Ny. 5. — Kinek szél a hite, tömlöc az országa. D. — Nem veszi pénzen a hitet. (Könnyen esküszik.) E. — Nincs hite, mint a rácnak. KV. — Pénzért hitét is megtagadja. D. — Se hite, se istene. KV. — Se hite, se lelke. E. — Se hite se lelke, mint a hajóhuzó lónak. E. — Se hite, se oltára. D. — Se hite, se oltára, mint a pogánynak. D. — Se hite, se reménye, mint a pogánynak. D. — Semmi hite, mint a szökevénynek. D. — Szél a hite. E. — Tarka hitű. (Ingadozó meggyőződésü.) E. — Állandó, mint az igaz hit. D.

Hitel. Hitelbe adta eszét. D. — Hitelbe beszél. E. — Ha eszed van, adósságot ne csinálj, elveszted a hitelt. D. — Kinek mennyi pénze, annyi a hitele. Sz. KV. — Nem kap immár hitelbe. (Bort.) D. — Kutyahazugságnak eb a hitele. D. — Nem kell minden szó szelének hitelt adni. KV. — Nem sokat iszik hitelbe. (Nem hisznek neki.) — Ritka hitel a parasztban. E. — Ritka hitel parasztban, mint a hal a harasztban. D. — Senki sem vehet töle hitelbe. (Nem hisznek neki.) D. — Szegénynek se pénze, se hitele. D.

Hiteles hely. (Káptalan, hova régebb időben az okiratokat elhelyezték. Megbizható.) ME. — Maga ügyében senki sem hiteles tanu. D.

Hitetlen mint a bormérő. D. — Hitetlen mint a kalmár. D. — Hitetlen mint a pogány. D. — Hitetlen mint a szabó. (Lop a posztóból.) D. — Hitetlen mint a zsidó. D. — Hitetlen Tamás. E.

Hitvány disznónak bőre se jó. D. — Hitvány ebéd a nyakleves. E. — Hitvány kereset az árulkodás. M. — Hitvány koldus, ki egy házat el nem tud kerülni. D. — Hitvány lazsnakért el ne hagyd ágyadat. (L. ágy.) D. — Hitvány lovat leginkább szállja meg a légy. D. — Hitvány lovat száll meg a légy. E. — Hitvány madár, a ki fészkét megrutitja. M. — Hitvány madár az, mely a maga fészkét rutitja. KV. — Hitvány malac makk alá jár. E. — Hitvány szerencse, melynek irigye nincs. S. — Hitvány szomszédja van. E. — Hitvány tanácsnak is jó néha a vége. KV. — Kár hitvány éneket ujra kezdeni. E. — Minél hitványabb a tetű, annál jobban csíp. KV. — Minél hitványabb a tetű, annál inkább harap. D. — Nemcsak ezüst tálból, de hitvány táskából is szednek vajas pogácsát. (Szegény is lehet boldog.) D. — Nem sokat hajtanak a hitvány árúra. E. — Nincs oly hitvány eszköz, hogy hasznát ne lehetne venni. KV. — Nincs oly hitvány könyv, melyből ember nem tanulhatna. KV. — Szalmatűznek szene is hitvány. D. — Szemfényvesztö hitvány alakos. D.

Hitves. Szomoru, mint a jó hitvesét vesztette férj. D.

Hiv. A turóra vizet öntnek, domikának mondják; a parasztra kardot kötnek, katonának hivják. D. — Akasztófa senkit nem hí, mindenkit elfogad. E. — Ebédre is hatszor hivják a restet. D. — Lehet nagy úr, ha Lázárnak hivják is. D. — Nemcsak egy kutyát hivnak Sajónak. Ny. 1. — Szemök elé hivták. D. — Vendéget hivsz valamire, magad eszed meg. K.

Hiu. Szemérmes diáknak hiu (üres) a táskája. M.

Hivság. Hajó mellett úszni hivság. (Hiábavaló.) D.

Hivalkodik mint a pap szolgája. S.

Hivat. Upré pupos, úr hivat. (Upré, szláv szó: előre.) Ny. 3.

Hivatal nem csal. ME. — Hivatal sohasem csal. E. — Kikopott a hivatalból. S. — Kinek Isten hivatalt ád, észt is ád hozzá. S. — Lépj hivatalra, ha kevés a gondod. D. — Nincs hivatal baj nélkül. Ny. 20. — Ritka hivatal baj nélkül. D.

Hivatlan vendégnek ajtó megett helye. KV. — Hivatlan vendégnek czoki legyen neve. E. — Hivatlan kutyának czoki a neve. Ny. 13.

Hizelkedés. A rút hizelkedés s hazug incselkedés mérge a barátságnak. KV. — Hizelkedés mérge a barátságnak. K. — Rossz tükör a hizelkedés. E. — Rossz tükör a hizelkedés, hamisat mutat. D.

Hizelkedni. Eb a kutyának soha nem hizelkedik. D. — Hizelkedik mint az eb. D. — Hizelkedik mint a kutyafark. D. — A ki hizelkedik vagy megcsalt, vagy meg akar csalni. ME. — Kősziklának hizelkedik. D. — Ne adj annyit az ebnek, a mennyit farkával hizelkedik. D. — Ne higyj annyit az ebnek, a mennyit farka hizelkedik. D. —Nem alku a szerencsének hizelkedni. D. — Nem mind barátod, a ki hizelkedik. D. — Sokat hizelkedik a kutya, de nem hisznek neki. D. — Tarts a szerencsétől, ha nagyon hizelkedik. D.

Hizelkedő. A hizelkedö alattomos ellenség. D. — A szerfelett hizelkedő vagy megcsalt, vagy meg akar csalni. K. — Hizelkedö ebnek ne higyj. KV. — Hizelkedő nyelv nyalva ejti a sebet. D. — Nem mind tót, a ki hizelkedö. D. — Többet árt királynak a hizelkedő, mint az ellenség. K.

Hízik. A disznó is azért hízik, mert nem dolgozik. D. — A disznó se mosdik, mégis meghízik. D. — Csak azért nem hízik, mert ételét sajnálja. D. — Csalással a disznó sem hízik. (Ha kevesebbet a kellőnél kap enni.) D. — Csontra hízik. D. — Egy korpán híznak. D. — Egyszeri abrakolástól nem hízik meg a ló. S. — Gazdag hízik, szegény fázik. K. — Gazdag hízik, szegény bízik. E. — Ha a paraszt nem dolgozik, a barát meg nem hízik. D. — Hízik, mint a mangalica. S. — Ki hol bízik, ott hízik. M. — Ki nyakában bízik, akasztófán hízik. D. — Ki szegényben bízik, szalmán hízik. E. — Könnyü a heverő disznónak meghízni. D. — Más keresményén hízik. (Tolvaj.) D. — Más zsirján hízik. S. — Nehezen hízik a paripa, kinek ura vak. K. — Nem tudja az ember, mitől hízik. D. — Panaszos ételtől csak a koca hízik. D. — Restel megmosdani, mint a disznó, mégis meghízik. D. — Vak embernek lova nehezen hízik. D. — Vérrel hízik, mint a nadály. D. — Másnak vesztével hízó. D.

Hizlal. A dúsgazdag ember kövér ökröt hizlal. D. — A földet a gazda lába nyoma hizlalja. Ny. 2. — A marhát a gazda szeme hizlalja. Ny. 1. — Az urnak szeme hizlalja a lovat. KV. — Egy disznót hizlalnak. D. — Gazda szeme hizlalja a lovat. KV. — Gazda szeme hizlalja a jószágot. E. — Csak a hasát hizlalja. KV. — Ha tudná a disznó, mire hizlalják, megdöglenék bújában. K. — Jobb száraz kenyér békességgel, mint hizlalt borju pörlekedéssel. K. — Késö akkor a lovat hizlalni, mikor harcra kell menni. Bethlen Gábor. — Kövér mint a hizlalt deszka. D. — Nem hajáért, hanem hájáért hizlalják a disznót. D. — Nem mind kövér, a mit hizlalnak. D. — Óla sincs, mégis disznót akar hizlalni. D. — Szemét hizlalja. S.

Hizodalmas. Szentelt széna nem hizodalmas. E.

Hízó. Hat hízója ólban, maga a hetedik. D.

Hízott. Jobb a száraz kenyér békességgel, mint a hízott borju perlekedéssel. B. — Makkon hízott mangalica disznó. D. — Nem sokat fincál a szalmán hízott borju. K. — Nem sokat ugrik a szalmán hízott borju. KV. — Savón hízott. E. — Sárkánytejen hízott. (Kegyetlen.) D. — Sörön hízott. E.

Hó. A hamarkodó szeretet hóhalom. D. — A reménységet se hóra ne fektesd, se nádra ne támaszd. D. — Belemelegedett, mint Aranyi Sándor a hóhányásba. Ny. 11. — Belepte

azt immár a hó is. D. — Elment mint a tavalyi hó. D.—Elmult mint a tavalyi hó. E. — Elmult, mint a tavaszi hó. D. — Esik a hó, fingik a ló, iszik a bajai tiszttartó. ME. — Fehér mint a hó. D. — Fehér mint a hófalat. Ny. 1. — Fejéről nyáron sem akar elmenni a hó. (Ősz). D. — Hamar elment, mint a tavaszi hó. D. — Hegyen hó, völgyben tó, közül egy se jó, a komagyüjtő fa pedig lenek áll. (Megöregedett). Ny. 21. — Hó hátán is kincset ás és talál. (Szerencsés). D. — Kikopott, mint ebszar a hóból. D. — Kikopott mindenből, mint kutyaszar a hóból. Ny. 22. — Ki vagyon, mint a kutya ikra a hóból. (Rátartós). Sz. — Legtöbb hó van aratáskor. (Hü-hó, szorgos munka.) E. — Majd elolvad a hó. (Lesz még jobb dolgod is). D. — Majd ha fagy, hó lesz nagy. Ny. 24. — Majd ha fagy, hó lesz nagy, répa terem vastag nagy. Ny. 2. — Majd ha fagy, hó lesz nagy, terem répa nagyon nagy. Ny. 7. — Márciusi hóval mosakodott. (Szép, nincs szeplője). S. — Némely hegy akkor is ég belül, mikor bércét a hó ellepte. (Vén szerelmes.) D. — Pünkösdi hó, nem kell hordó. (Ha pünkösdkor havazik, vége a bortermésnek.) S. — Tavaszi hó térdig ér. D. — Törődik vele, mint a tavalyi hóval. S. — Reményedet se a hóra ne fektesd, se a nádra ne támaszd. D.

Hóhér. A hamar tolvajságnak hóhér a megállitója. (Ki korán kezdi a lopást, akasztófára kerül.) D. — Akaszszon fel a pocsaji hóhér. (Nem ért hozzá, jobban megkínoz.) E. — Akasztófa cimere, hóhér pallos levele. D. — Akasztófa virága, hóhér pallos cifrája. Ny. — Befogadta a hóhér oszlopos palotájába. D. — Bízik mint a hóhér a pallosában. D. — Éles mint a hóhér pallos. D. — Feje már nem szédül, meggyógyitotta a hóhér. D. — Ha puszta vádlás elég, sok ártatlan kerül hóhérkézre. E. — Hóhér is kifáradna rajta. D. — Hóhér falatja. D. — Hóhér pallosa alá való. D. — Hóhér pallos cimere. D. — Hóhér pallosára akadott. D. — Hóhérnak ad szép szót. D. — Hóhérnak gyón. KV. — Hőhérnál is kegyetlenebb. M. — Ki az apja, anyja oktatását megveti, hóhérra talál. B. — Ki megveti szüléi oktatását, hóhérkézre kerül. E. — Kutya zsirnak hasznát veszi a hóhér. D. — Maga eszik, mint a hóhér. E. — Megette a hóhér. (Felakasztották.) D. — Megfult a hóhér madzagán. D. — Nagy hóhér a rossz lelkiismeret. E. — Nem vonja nagyobb csigára eperjesi hóhér a tolvajokat. E. — Nyakborbély a hóhér. D. — Nyaknak hóhér a borbélya. E. — Nyakasnak csak hóhérpallos a kenöcse. D. — Orvos, ha embert ölt is, nem fél a hóhértól. E. — Szégyenlik nevöket varga, tót és hóhér. D. — A hóhérság szomoru mesterség. D.

Hol a köben voltál? E. — Hol volt, hol nem volt. S. — Hol volt, hol nem volt-féle beszéd. E. — Ott keres, a hol nincs. D. — Kiki ott vakarja, a hol viszket. D. — Miről tudjuk, hogy hol van, az nincs elveszve. S. — Onnan visznek, a hol van, addig visznek, a mig van. S. — Ott vakarja, a hol nem viszket. D. — Tudja a kő hol jár. E. — Tudja hol fekszik a nyul. E.

Hold. (Föld). Fekvő ökrön holdat nem szántanak. KV.

Hold. A hold hol nő, hol fogy, hol megszarvasodik, nehezen lehetne rá köntöst szabni. D. — A követ és holdat egyaránt ne ugasd. D. — A kutya, ha más nincs, a holdat ugatja. D. — A nap is, hold is fogyatkozik. D. — Addig tündöklik a hold, mig a nap helyre ér. D. — Átuszta, mint Pap Miska a holdat. Ny. 5. — Ha elfogy is a hold, neve megmarad. D. — Hadd homályosodjék a hold, csak a nap tartson igazat. D. — Holdat ugatja a kutya. S. — Holdba apritottak, mint a zölejiek. (L. aprit.) Ny. 3. — Holdra

ugat. (Olyan ellen áskálódik, kinek nem árthat.) E. — Már a nap a holddal egészen összement. (Egészen kopasz.) E. — Megtelt mint a hold. S. — Még a hold is nagyobb volt. D. — Napnál ebédelt, holdnál vacsorált. (Koplalt.) S. — Nem árt az ebugatás a holdnak. Ny. 2. — Olyan az élet mint a hold, néha tellik néha fogy. KV. — Sápadt mint a hold. E. — Sokszor megszarvasodik addig a hold. D. — Változó mint a hold. D.

Holdvilág. Csendes mint a holdvilág. D. — Erőtlen mint a holdvilág. D. — Feljön a hava a holdvilágnak. (Szeszélyes.) Ny. 8. — Feljött a holdvilág. (Kopasz.) E. — Feljött már nálad is a holdvilág. (Kopasz.) Ny. 1. — Fényes mint a holdvilág. D. — Fogy mint a holdvilág. S. — Holdvilág nélkül is szerencsésen eljár. D. — Holdvilágnál meg nem érik a szölö. D. — Holdvilágnál epret szed. (Alkalmatlan időben dolgozik.) Ny. 14. — Holdvilágra ugat. (Olyan ellen áskálódik, kinek nem árthat.) D. — Többetér egy nap száz holdvilágnál. E.

Holló. A madarak közt is van tolvaj holló. D. — A saskeselyü holló fiat nemzett. Sz. — Farkas után a holló is élni akar. D. — Elmaradt mint Noé hollója. E. — Fehér holló, fekete hattyu az igaz barát. B. — Fekete hollónak fekete a tojása. D. — Fekete hollónak fekete a fia. E. — Holló fészkén hattyut keres. D. — Holló hollónak nem vájja ki szemét. D. — Holló hozta semmiházi ember. B. — Holló természetü. (Lop.) D. — Holló volt, hattyu lett. (Megöszült.) D. — Hollók és varjak eledelévé lett. D. — Hollók vendégeskednek szemén, koponyáján. D. — Hollót mos, hogy fehér galamb legyen belőle. D. — Hollót nyelt. E. — Nem fél holló akasztott embertöl. D. — Odaveszett, mint a Noé hollója. Ny. 8. — Ritka mint a fehér holló. D. — Rossz hollónak rossz tojása. D. — Szemét a hollók vágták ki. D. — Holló hollónak, csóka csókának, varju varjunak nem vájja ki a szemét. S. — Várja mint Noé a hollót. Ny. 2.

Holmiben kiki megesik. BSz. — Holmiát a szegény könnyen számba veszi. D.

Holnap. A holnapi nap senkinek sincs homlokára irva. D. — Egy ma felér két holnappal. S. — Ettél tegnap, egyél holnap. E. — Ha ma egy órát elmulasztottál, holnap egész nap fel nem találod. E. — Hagyj ma, holnap is lesz. Ny. 4. — Hagyj ma, holnap is találsz. Ny. 10. — Hagyj ma, lesz hónapra. Ny. 10. — Hagyma, lesz holnapra. (Szójáték: hagyj ma.) Ny. 2. — Haragodat hagyd holnapra. S. — Hogy hónap jó idő legyen. (Együk ki tisztára a tálat.) E. — Holnapra is kell a ló. (Kiméljük.) K. — Holnap is nap lesz. E. — Holnap lesz a napja. E. — Holnapról hódára halaszt. Cz. — Holnapután kiskedden, bornyunyúzó pénteken. (Soha.) E. — Jobb a biztos ma, mint a bizonytalan holnap. Ny. 13. — Jobb ma egy veréb, mint holnap egy túzok. M. — Jobb ma itt, mint holnap ott. D. — Jobb ma nekem egy-kettő, mint holnap tizenkettő. Ny. 13. — Ki a mát megadta, holnapot nem igért. D. — Ki adott mára, ismét ad holnapra. E. — Ki ma szegény, holnap gazdag lehet; ki ma gazdag, holnap szegény lehet. S. — Ki tudja még a holnapot. E. — Ma diák, holnap katona. (Diákból minden lehet.) E. — Ma nekem, holnap nekem. D. — Ma nekem, holnap neked. E. — Ma pénzért, holnap ingyen. E. — Ma menyasszony, holnap asszony, holnapután komámasszony. Cz. — Mit ma megtehetsz, ne halaszd holnapra. S. — Mit ma elvégezhetsz, ne halaszd holnapra. E. — Nem holnap lesz az. D. — Szénára szokott bika eljön holnap is. D. — Szorgalmas ember nem mutat holnapra. E.

Holt. A disznónak és fösvénynek

holtuk után hasznuk. D. — A holt is mozog. (A vén is táncol.) E. — A holtakkal ne hadakozzál. (Ne szóld meg.) D. — A holtakkal társalkodik. D. — A holtakon is kegyetlenkedik. D. — A holtaktól is adót kér. D. — A holtakon is adót szedne. ME. — A holtnak mindig van elegendő földje, az élőnek soha sincs. D. — A tanult ember holta után hires. D. — Az egészségesnek holtát nehezen várni. D. — Az élőt a holtak hagdossák. (Rosszak a jókat.) D. — Az igazi nyakasnak holta után is merevedten áll a nyaka. D. — Alszik mint a holt. D. — Annyit ér, mint holt lóra a patkó. Ny. 4. — Bár holtom után is pincébe temetnének. (Iszákos.) D. — Csendes mint a holt. D. — Csendes mint a holttest. D. — Élő élőnek, holt holtnak barátja. (Jó jónak, rossz rossznak.) D. — Élőnek nincsen, a holtnak van földje. (Elegendő.) E. — Élők között keresi a holtat. D. — Fekete mint a holt szén. E. — Fösvénynek, disznónak holtok után hasznok. D. — Hadd nyugodni a holtakat. KV. — Hogyne ugrálna az eleven, mikor a holt is mozog. (Hogyne táncolna a fiatal, mikor az öreg táncol.) E. — Holt embernek bőrét is lehuzná. D. — Holt hagyja, élő osztja. E. — Holt holttal, eleven elevennel. (Jó jóval, rossz rosszal tart.) Ny. 1. — Holt oroszlántól a nyulak sem félnek. D. — lolt részeg. D. — Holta előtt bőrét is eadta. D. — Holta után is rohadt hire. Ny. 2. — Holta után teli hordóba temetteti magát. (Részeges.) D. — Holtnak szemfödelét elveszi. E. — Holttal hadakozik, ki holtat rágalmaz. KV. — Holtakkal hadakozik. M. — Holtra semmit, vagy igazat. E. — Jobb az élő kutya a holt oroszlánnál. D. — Kaprózik (Káprázik) a szeme, mint a holt részegnek. D. — Késő a holtat dicsérni. (Nem használ neki.) KV. — Késő a holtat orvosolni. KV. — Könnyü a holtat rágalmazni. D. — Könnyü a holtnak fülét ugy elmetszeni, hogy meg ne érezze. D. — Megfelejtkezik, mint a holt. E. — Megyen az eleven, ha még a holt is mozog. (L. fent.) KV. — Még a holt is mozog, hát az eleven hogy ne kapálóznék. Ny. 2. — Mint a holt, ugy megfeledkezett róla. D. — Mit tesz az eleven, ha holtak is vigadnak. D. — Mit tehet az eleven, ha a holt is ugrál. D. — Mit tegyen az eleven, ha még a holt is mozog. (Mit tegyen a fiatal, ha még a vénasszony is táncol.) Decsi János. — Nehezen hiresek ott a holtak, a hol élők nincsenek. D. — Nehéz a holtat feltámasztani. D. — Piros, mint holta után a rák. E. — Szerencsések a holtak, mert békével nyugszanak. D. — Szép volt, jó volt, mégis meghalt. E. — Távollevőt, holtat, nem kell rágalmazni. S. — Ugy elfelejtette, mint a holt. D. — Holtan jött az élők közé. D.

Holtig. A betegség sem tart mindenkoron holtig. D. — Egy-két napi dinom-dánom, holtig való szánom-bánom. (Házasság.) D. — Elél az ember, ha nem tovább is legalább holtáig. D. — Elél az ember holtig. E. — Elél az ember, legalább holtáig. D. — El nem él holtig. (Gyáva.) E. — Ember lesz emberből holtáig. (Gyarló.) D. — Három napig dinom-dánom, holtig való szánom-bánom. (L. fent.) Sz. — Holtig remél az ember. E. — Holtig tanul az ember. S. — Holtig való kenyér a tolvajság. D. — Holtomiglan-holtodiglan. D. — Jó a tréfa, de nem egész holtig. D. — Jó pap holtig tanul. KV. — Jobb egyszer meghalni, mint holtig kínlódni. D.

Hólyag. Csupa hólyag, hamar lehet felfujni. D. — Felfujt hólyagot tól a viz alá. D. — A hólyagot sem fujják fel egy lélekzettel. D. — Egy hólyaggal világból kiüzheted. (Félénk.) E. — Egy hólyagba fujnak. D. — Egy hólyagból dohányoznak. D. — Felfujta mint a hólyagot. D. — Hamar felfujhatni a hólyagot. D. — Keszeg

hólyag. (Haszontalan.) D. — Könnyü két hólyagon uszni. D. — Nem hólyag, hogy felfujják. KV. — Nincs annyi hólyag, hogy pénzzel meg nem tölthetné. D. — Tele örömmel, mint a hólyag széllel. D. — Üres mint a hólyag. D. — Zsiros mint a hólyagerszény. D. — Verje meg a hólyagos himlő. D. — Felhólyagzott mint a sovány lángos. (Lepény.) D.

Homály. A legnagyobb világosságban is van egy kis homály. D. — Homályba borult hajnali csillaga. D.

Homályos. Egy tudja, titkos; kettő tudja, homályos; három tudja, világos. Ny. 9.

Homlok. A holnapi nap senkinek sincs homlokára irva. D. — A gyönyörüség nem homlokkal, hanem háttal fordulva ismerteti meg magát. F. (Kéj.) — Diót törne homlokán, ugy szereti. BSz. — Homlokán az akasztófa anyajegy. B. — Homlokán viseli a gazság bélyegét. Cz. — Ird homlokodra. (El ne felejtsd.) E. — Liliom homlok. D. — Nagy a homloka, vagy ember vagy ökör. D. — Ráncos homloku, pislogó szemü. (Haragos.) D. — Senkinek sincs homlokára irva halála órája. E. — Senkinek sincs homlokára irva, mi lakik benne. E.

Homok. A homokföld terméséből nem igen telik meg a verem. ME. — Apró homokporból válik a nagy domb. D. — Elment Karabukára ecetet darálni, homokot kötözni. Ny. 2. — Elveti magát, mint juhászkutya a homokon. D. — Ég mint a homok Regölyben. S. — Hacsak homokföld terem, szüken telik meg a verem. B. — Halad mint Komlós kutyája a homokban. (Nehezen.) Ny. 1. — Homok is elissza az esőt, de azért nem terem. E. — Homok szemeket olvas. D. — Homokra épit. E. — Huz, mint köszörüs kutya a homokban. S. — Izzad mint a köszörüs kutyája a homokban. Ny. 12. — Könnyü a homokot szántani. D. — Kutyatej a homokon. D. — Lehordta, mint zápor a homok halmot. D. — Ugy sétál, mint a kunok ebe a homokon. (Büszkén.) Décsi János.

Homoró. Ugy ül, mint Homoród végén a mennykő. Ny. 8. — Ugy ül, mint Homoró végén a guta. (Mogorván; l. Guta.) Ny. 2.

Hóna alá fogta, mint Karacs Márton a dudát. Ny. 3. — Jó férfi hóna alól ugrik ki a kövér menyecske. E. — Jó férj hóna alól ugrik ki a kövér menyecske. Cz. — Ne kaparássz a hónom alatt. (Ne csiklandozz, ne boszants.) E.

Hónap. Lágy hónapban kemény a rák. (Melyek nevében r betü nincsen.) E.

Honn lakjék az, ki kedvére akar élni. M.

Hopp. Akkor mondd, hogy »hopp« ha átugortad az árkot. Ny. 9. — Egyszer hopp, másszor kop. (Egyszer bőven, másszor szüken.) E. — Félre gondok, hoppot mondok. (Vig vagyok.) E. — Hopp itt is, amott is, a mi házunk előtt is. (Csapodár.) D. — Hopp kénytelen, nem örömest. D. — Hopp rongyos! E. — Hoppon maradt. (Reményében csalatkozott.) E. — Hoppot mond, mielőtt az árkot átugrotta volna. D. — Lábát is alig emeli, mégis hoppot mond. D.

Hord. Aranyat hord a szamár, bogácskórót eszik. D. — Dunába hord vizet. KV. — Ha aranyat hordasz is tenyereden. E. — Ha csizmád nincs, bocskort hordhatsz. KV. — Halomra földet nem kell hordani. (Gazdágot gazdagitani.) Ny. 3. — Isten éltesse a tótot, hogy ne hordja a magyar a drótot. Ny. 5. — Kiki a maga zsákját hordja a malomba. D. — Tengerbe hordasz vizet. M.

Hordoz. Az okos az ünneplőt nem hordozza minden napra. D. — Magával hordozza a széket. (Lusta.) D. — Még a terhet is könnyen hordozza. D. — Szűrujjában hordozza lelkiismeretét. D.

Hordozkodik. A ki sokat hordozkodik, az nehezen gazdagodik. D. — Hét hordozkodás egy égés. E.

Hordó. Bolond volt Diogenes, hogy üres hordóban lakott. D. — Boros hordó. (Részeges.) D. — Cseppenként, cseppenkint betelik a hordó. KV. — Cseppenként a hordó is megtelik. Ny. 19. — Csuszik, mint a hordó a korcsolyán. D. — Eltemették a tele hordóba. (Holt részeg.) D. — Feje mint egy hordó, esze mint egy dió. E. — Ha hordód üres, megvet minden rühes. ME. — Hangzik az üres hordó. D. — Hordókra veri a pénzt. D. — Kanál mézzel több legyet foghatni, mint egy hordó ecettel. S. — Kifolyt nagy lármával a bor, üres maradt a hordó. D. — Lyukas hordót tölt. K. — Lyukas hordóba tölti a bort. D. — Lyukas hordóba tölt tokaji bort. KV. — Meddig hordód teli, addig leszesz deli. E. — Mind lepattant hordójáról az abroncs. D. — Minél üresebb a hordó, annál jobban kong. ME. — Nem jó ó hordóba uj bort tölteni. KV. — Nem jó ó bort uj hordóba tölteni, mert két kár lesz benne. KV. — Néha rossz hordóba is bort töltenek. (Néha rosszra is vesztegetik a jó intelmeket.) D. — Pünkösdi hó, nem kell hordó. S. — Soha meg nem telik, mint a lyukas hordó. E. — Sok az üres hordó. D. — Sok káposztafej kell egy tágas hordóba. D. — Sok kell a nagy hordóba. D. — Teli hordó. (Részeg.) D. — Tele hordóban lakó Diogenes. D. — Üres hordó jobban kong. E. — Üres hordó jobban kong, éhes dongó jobban dong. Ny. 1.

Horgas. A beszédnek egyenese jó és a mankónak horgasa. Pázmán. — Megnézd előre, hegyes-e vagy horgas. D. — Minden horgast-borgast isten fordit jóra. E. — Munkának egyenese jó, mankónak horgasa. S. — Nehéz a horgasból egyenest csinálni. KV. — Nem mind kasza, a mi horgas. D. — Legkisebb gondja az : horgasan esik-e avagy egyenesen. (Hazug.) D. — Kinek-kinek maga felé horgasul keze. D. — Maga felé horgult mind a két keze. D. — Hóri-horgas, nagy inas. M.

Horgász. Felhőkön horgász. D. — Arany horoggal horgász. (Veszteget.) M. — Levegőben horgász. D.— Szeleken horgász. E.

Horog. A hal sem akad fel a horogra, ha nem lop. D. — Akkor szokja meg a hal a horgot, midőn legelsőbben felfalja. D. — Akkor szokja meg a hal a horgot, mikor legelsőbben elnyeli. E. — Arany horoggal halász. (Veszteget.) Sz. — Arany horoggal horgász. M. — Egy horgot vetnek. D. — Elnyelte a horgot. (Vége.) D. — Horogra akadt. D. — Horogra került. S. — Madarász síp szóval, a halász horoggal csal madarat és halat. D. — Horog vesszőkorában szokja a görbét. D. — Mely fából horog akar lenni, idején nő lefelé. D. — Mely fából horog akar lenni, idején meggörbül. B. — Mely fából horog akar lenni, idején a föld felé nő az. E. — Nem nyer pálmát, ki utjában horgot vet. K.

Hortyog. Az ördög mikor hortyog sem alszik. Ny. 2. — Hortyog mint a zsigorás kutya. Ny. 1.

Hosszu. A hosszunak végét késöre érhetni. D. — Az asszonynak hosszu a haja, rövid az elméje. KV. — Az asszonyembernek hosszu a haja, de rövid az elméje. M. — Az okos ember semmit sem ereszt hosszu pórázra. D. —Elugrotta a száz tü hosszát. (Kevély.) D. — Ha a farsang hosszu, késő a husvét. D. — Hamar mise, kurta prédikáció, hosszu kolbász. D. — Hájas szekér, hosszu út. E.—Hosszabb a nap a kolbásznál. Ny. 5.— Hosszabb a péntek, mint a szombat. (Hosszabb az alsó szoknya a felsőnél.) D. — Hosszabb legyen az ebéd, mint a vacsora. Ny. 22. — Hosszabb lett, mint azelőtt volt. (Felakasztották.) D. — Hosszu a mesterség, rövid az élet. (Latin.) D. — Hosszu a nap. (Restnek.)

D. — Hosszu a tanulás, de rövid az élet. KV. — Hosszu az asztal, keskeny az abrosz, rövid a vacsora. (Rossz gazda.) Ny. 3. — Hosszu alku a házasság. E. — Hosszu beszéd, rövid kolbász. S. — Hosszu betegségnek ásókapa vége. B. — Hosszu betegségnek halál a vége. D. — Hosszu ember ritkán bölcs. Decsi János. — Hosszu haj, rövid ész. D. — Hosszu kezü. (Tolvaj.) E. — Hosszu mint a báránybél. D. — Hosszu mint a fenyő. D. — Hosszu mint az asszonyhaj. D. — Hosszu mint a hármas tánc. D. — Hosszu mint a kolbász. D. — Hosszu mint a nagyböjt. D. — Hosszu mint a német üng. D. — Hosszu mint a nyári nap. D. — Hosszu mint a nyul farka. E. — Hosszu mint a Rákóczy lakodalma. D. — Hosszu mint a római út. D. — Hosszu mint a suba. D. — Hosszu mint a szamárfül. D. — Hosszu mint a Szent Iván éneke. M. — Hosszu beszédje, mint szent Iván éneke. D. — Hosszu mint a téli nap karácsony felé. (Rövid.) D. — Hosszu mint a török szakál. D. — Hosszu mint az esztendö. D. — Hosszu mint az esztendei tömlöc. D. — Hosszu mint az éjjeli út. D. — Hosszu mint az ökörnyelv. D. — Hosszu mint az uri szoknya. D. — Hosszu mint az országút. E. — Hosszu nevetésnek sírás a vége. S. — Hosszu pórázra eresztette. S. — Hosszu pórázra hagyni. S. — Hosszu pőrön biró a nyertes. E. — Hosszu tömlőcnek akasztófa vége. D. — Hosszu orral ment el. (Német.) E. — Hosszu ruha sok szégyent eltakar. D. — Hosszu szárazságnak sok eső a vége. Ny. 6. — Hosszu ujju. (Tolvaj.) D. — Hosszu út a halál útja. E. — Hosszu zsák hamar eldől. D. — Hosszu zsák könnyen dől, a kuria felfordul. K. — Jó a hosszu kolbász és a kurta prédikáció. Sz. — Jó a hosszu kolbász és a rövid prédikáció. Sz. — Jobb néha a hamar halál a hosszu életnél. D. — Ki sok zabáló csütörtököt tart, hosszu böjtre szorul. Cz. — Kora halál jobb néha a hosszu életnél. E. — Kurta az idő a szerencsés embernek, de a szerencsétlennek hosszu. D. — Kurta az élet, de a nyomoruság hosszuvá teszi. D. — Lustos mint a hosszu köpönyeg. D. — Magas fának hosszu az árnyéka. S. — Minél hosszabb, annál rosszabb. D. — Nehéz a hosszu nyelüvel kapálni. D. — Nem hosszu annak a nap, kinek dolga van. KV. — Nem hosszu a nap, kinek sok a dolga. E. — Nem mind pap, ki hosszu ruhát hord. Sz. — Nincs oly hosszu, a minek vége nem volna. S. — Nincs oly hosszu nap, hogy estéje ne volna. E. — Olyan hosszu, mint ide hat hét. Ny. 5. — Olyan hosszu mint a Szentiványi nótája. (A Szentiványi remete a zsoltárokat éjjel - nappal énekelte.) Sz. — Rövid imádság, hosszu kolbász. Ny. 3. — Rövid imádság, hosszu kolbász tetszik a parasztnak. S. — Rövid dinom-dánom, hosszu szánom-bánom. Ny. 4. — Rövid torkosság, hosszu betegség. E. — Rövid torkosság, hosszu fejfájás. D. — Sok fül, hosszu kéz. E. — Zsiványnak hosszu a keze, enyves az ujja. Ny. 2.

Hossza. Átugorja még a száz tü hosszát. E. — Beszédének se hossza, se vége. S. — Se hossza, se vége. D. — Se vége, se hossza csoportos szavának. D. — Se széle, se hossza. D. — Széle-hossza egy. E. — Széle-hossza egyforma. D. — Nehéz a hosszas remény. D.

Hová. Nem tudja hova tegye a lábát. (Kevély.) D. — Régen megjöttem onnan, a hova indulsz. D. — Tudja a manó hová lett. D.

Hoz. A lidércet imádja, csak pénzt hozzon. D. — Árviz hozta ember. E. — Foga között hozott. (Kevés.) E. — Gólya hozta. S. — Ha hoztál, bejöhetsz; ha nem hoztál, maradhatsz. E. — Ha hoztok, esz'ek. E. — Ha jösztök, lesztek; ha hoztok, esztek.

E. — Ha jöttök, itt lesztek, ha hoztok, ehettek. D. — Hoz valamit a konyhára. S. — Hozomra játszik. (Nincs pénze.) S — Hozó familia ez, nem kéri. (Gazdag.) BSz. — Hozzák már az almát. (Elég volt az ivásból.) ME. — Hozz uram isten, csak ne bocskorost. (Szegény nemest.) E. — Nem hoz semmit a konyhára. S. — Egy fecske nem hoz tavaszt. Cz.

Hozat. Mulassunk, ha kifogy a bor, hozassunk. Ny. 5.

Hozzád. Egyik tőled, másik hozzád. D.

Hozzáfér. Mihez könnyen hozzáférünk, nem becsűljük nagyra. E. — Nem fér hozzá, mint a megyaszai ember a kévekötéshez. S.

Hozzáfog. Hozzáfoghatsz, a mi el nem fáraszt. D. — Kevés van nála hozzáfoghatóbb. (Okos.) D. — Ne fogj hozzá, ha nem mesterséged. D.

Hozzáköt. Álsz mint az ágas, mig egy bolond német hozzád nem köti lovát. E. — Maga sövényéhez köti a lovat. D. — Ne állj ott, mert valami bolond német hozzád köti a lovát. (Ne ácsorogj.) Ny. 14.

Hozzálát. Ha szombatot akarsz érni, láss hozzá a dologhoz. E. — Jobban mozdit, ha szőre mentében látsz hozzá. D. — Kiki maga dolgához hozzálásson. D. — Lássunk hozzá. D.

Hozzányul. Örömest hozzányul a nem találthoz. D.

Hozzáragad mint bojtorján a lósörényhez. (Szemtelen.) D.

Hozzászokik. Csak addig mig hozzá szokol. (Nehéz.) D. — Hozzászokott, mint szamár a böjthöz. D. — Hozzászokott, mint cigány lova a koplaláshoz. S. — Hozzászokott cigány lovon nyargalni. (Hazudozni.) E. — Hozzászoktak a cigánygyerekek a szikrához. KV. — Lehányja szőrét a farkas, de böréhez igen hozzászokott. D. — Nehezen hal meg az öreg, ugy hozzászokott az élethez. E. — Végtére a rossz kántorhoz is hozzászokik a falu. D. — Zabkenyér is jó annak, a ki hozzászokott. D.

Hozzátöröl. Csizmám sem törölném hozzá. E. — Csizmám kapcáját sem törölném hozzá. S.

Hő. Magyarországon legtöbb hő vagyon. (Hü-hő.) E.

Hők meg tompa. D. — Hők még villás! (Ökröket ezen szókkal szólitják a béresek a szekér visszatolatásához. Heves emberek csititása.) E.

Hörcsök. Alszik, mint a hörcsök. B. — Álmos, mint a hörcsök. D. — Hörcsök is megkergeti néha a lovas embert. E. — Mérges mint a hörcsök. S. — Összeakadt hörcsök a borzzal. (Két mérges.) D. — Szeme szöktibe, mint a hörcsök. E.

Hörcsökös asszonyt, ha meg akarsz szeliditeni, járd meg vele a táncot a mogyorósban. (Verés.) K. — Hörcsökös mint a csökönyös ló. Ny. 6.

Hörpent. Jó dudoló, jó hörpentő. (Jó énekes, jó ivó.) ME. — Nehéz orrt fujni, levest is hörpenteni. D. — Örvendek, mikor veled hörpentek. ME. — Egy hörpentés. (Kevés.) D.

Hörpöl. A tengert kanállal hörpölgeti. D. — Egy levet hörpölnek. D. — Ha koncát megetted, levét is hörpöljed. D. — Illik a konc után a levet is hörpölni. D. — Ki koncát megette, levét is hörpölje. D.

Hug. Levendúla ágastul, a hug daru párostúl. (Igen fiatal lányra, ha szeretközik.) Np.

Hugy. Büdös, mint az egérhugy. D. — Pis nem hugy. D.

Hugyozik. Az eb sem hugyozza meg. B. — Állj meg avval a köröszttel, hadd hugyozzék Dorkó néni. Sz. — Csalánra hugyozott. (Rossz kedvü.) D. — Hallgat mint a hugyó disznó. E. — Hegyeset hugyozik. (Rátartós.) D. — Járomszeg hugyozó nemes ember. (Elszegényedett nemes ember, ki maga hajtja szekerét.) E. — Kutya is meghugyozza, kinek pénz nincs a zsebében. E. — Nehéz a szél ellen

hugyozni. D. — Szél ellen hugyozik. E.

Huhogat. Baglyokkal huhogass, verebekkel csiripelj. E. — Megszokta, mint halálmadár a huhogást. D.

Hull. A falevél is annak idejében hull le. D. — A ki férges, hulljon el. Ny. 10, — A tiszta pofára is hull néha egy kis mocsok. D. — Amint vágod a fát, ugy hull a forgács. D. — Annyi mint őszkor a hulló levél. D. — Hadd hulljon a férgese. B. — Hull mint a mennykö. D. — Hull mint a zápor. D. — Kicsiny a csepp, de ha mindig hull, a köben is lyukat váj. B. — Könnyen hull az érett gyümölcs. D. — Mindegy, ha csákány hull is. (El kell menni.) E. — Mindegy, ha csákány förgeteg hull is. Ny. 2. — Nem hull a forgács vágás nélkül. KV. — Nem minden felhőből hull a mennykö. D.

Hullatja mint tót a miatyánkot. Ny. 6. — Ne rázd a fát, mely önként hullatja gyümölcsét. D. — Nem mind bors az, mit a kalmár ebe hullat. BSz. — Nem mind gyömbér, mit a kalmár ebe hullat. BSz.

Huncut. Akad huncut. (Ha egy hivatal, biróság megürül, szokták mondani.) E. — Becsületes ember megöszül, huncut megkopaszodik. S. — Három Burány, hat Adorján, kilenc huncfut. Ny. 23. — Huncut a hebegő ördög. Ny. 4. — Huncut a ki haragszik. S. — Huncut a paraszt, ha csak egy araszt. ME. — Huncut a paraszt, mihelyt három araszt. Ny. 5. — Huncut a világ, kimarkolja a dohányt. (Hütlen feleséget elszeretnek.) Ny. 2. — Huncut az ur. (Társpohár iváskor.) E. — Huncut az, a ki többet ád, mint a mennyie van. ME. — Huncut mig meleg. Ny. 5. — Huncut az ember, mig meleg. Ny. 5. — Huncut embernek ád enni, mikor maga eszik. Ny. 2. — Ki minek a mestere, annak a huncutja. E. — Mégis huncut a német. Np. — Mégis huncut a német, ha ángolius is. S. — Minden ember huncut, csak a pap nem igaz. Ny. 7. — Sok sógor, sok huncut. S.

Huncutság. Torkára forott a huncutság. ME. — Tele van huncutsággal, mint a kutya bolhával. S.

Hunyadi. Nem minden idö terem Hunyadit vagy Kinizsit. D.

Huntyi (honti.) Belemásztak, mint a huntyiak a sárba. Ny. 21.

Hupikék. Felruházták hátát hupikékkel és jajvörössel. D. — Hupikék a fara. (Veréstöl.) D. — Hupikék a háta, jajvörös a combja. E. — Sárgaveres, kopikék. (Hupikék.) E.

Húr. Az öreg húr későbbre szakad. D. — Egy húron pendülnek. ML. — Egy húrt pengetnek. B. — Egy húrt penditenek. D. — Elszakad a húr. E. — Hmber bőrből kamolja a hurokat. (Kegyetlen.) D. — Ha elszakad az a húr, megfizeti ez az úr. E. — Húrt kamoltak béléből. D. — Minél vékonyabb a húr, annál hamarabb szakad. D. — Néha a cimbalmosnak is elszakad az öreg húrja. D. — Sok húrt szakaszt a vén hegedüs. D. — Tolvaj és hazug egy húron pendülnek. S.

Hurcolja a Manó a cserfák tetején. (Vesztét keresi.) D. — Keress magadnak bolondot, kit orránál fogva hurcolj. BSz. — Nem hagyom magam orromnál fogva hurcoltatni. E. — Orron fogva hurcolják. D.

Hurcolkodás. Hét hurcolkodás, egy égés. S. — Hurcolkodik, mint a gözü. Ny. 2.

Hurít. Jó kutyát is házallóvá lehet tenni, ha mindig hurítják. Ny. 2.

Hurka. Kesereg, mint a fazékban a hurka. Ny. 7. — Két hurka egy pacal. Ny. 21. — Megbecsüli, mint Balázs a hurkát D. — Megfogta, mint német a hurkát. E. — Ne fecséreld, mint Zseni a hurkát. Ny. 14. — Neki sem sütnek külön hurkát. S. — Örül neki, mint Balázs a hurkának. D. — Összeesett mint az üres hurka. E. — Szép mint a kiforditott hurka. D. — Vastag mint

a hurka. D. — Zsiros mint a hurka. D.

Hurok. Hurkot vetettek neki. D. — Hurokra akadt. ME. — Hurokra kerül. E.

Hurukol mint a pulyka. D.

Hurut. Szerelmet és hurutot nehéz eltitkolni. Sz. — Szerelmet, hurutot, szegénységet nehéz eltitkolni. D.

Hurutol. A ki retket eszik, kétfelől hurutol. D.

Hús. A farkas ritkán eszik sült húst. B. — A hadban legtöbb a vágott hús, legkevesebb a káposzta hozzá. D. — Alábbvaló az élő húsba esett nyűnél. D. — Büdös húst jó lével adják fel. S. — Csirkehúsra fáj a foga. (Fiatal leánykára.) S. — Csont mellől jó a hús. E. — Csonton van a jó hús. E. — Csonton terem a hús. Ny. 7. — Eb a bibor között is húst keres, vagy koncot. D. — Eb a mészárszék hús nélkül. D. — Eb a sokadalomban is húst venne. D. — Eb is venne húst fogára, csak ha pénze volna. B. — Eb se rágódik a csonton, ha húsra talál. D. — Eb se rágódik a koncon, ha húsra talál. D. — Egyet-kettőt márts, mindjárt husát ránts. E. — Emberhússal hájasodik. (Uzsorás.) D. — Fel nem kelne, ha nyű esne is húsába. D. — Ha egyszer a kutya megkóstolta a marhabelet, a húst sem hagyja abba. D. — Ha megetted húsát, levét is megigyad. S. — Hús tart gazdát, lé a szolgát. Ny. 7. — Hússal él, mint a vércse. E. — Húst a katonának, szénát a lovának. E. — Húst venne az eb is, ha pénze volna. D. — Itt a húsa, itt a leve. E. — Káposztába hús is kell. Ny. 8. — Ki káposztáját nem szereti, húsát sem érdemli. D. — Ki paréjjal jól tud lakni, annak húst is lehet adni. S. — Kinlódik, mint a káposzta hús nélkül. Ny. 8. — Kövér mint a juh hús. D. — Lé tart szolgát, hús a gazdát. Ny. 6. — Lé tart szolgát, hús agg gazdát. Ny. 4. — Madárhúsú. (Sovány.) D. — Másutt is le szokták csontról enni a húst. E. — Mindenbe jó, mint a disznóhús. (Hízelkedö.) Ny. 3. — Mindennel jó, mint a disznóhús. E. — Minél puhább a hús, annál keményebb csontja. D. — Mivel húsra nem talált, csonton rágódik. D. — Nagyobb a bölcseség a káposztás húsnál. Sz. — Nagyobb az emberség a káposztás húsnál. KV. — Nehéz a pápista varjút húsra szoktatni. D. — Olcsó húsnak hig a leve. KV. — Olcsó mint a rossz hús. D. — Ösztövér húsnak vékony a leve. D. — Pap is húsból és vérből van. D. — Puha húsban terem meg a pondró. D. — Ritka nyű eleven hús nélkül. D. — Ritkán eszik fött húst a farkas. D. — Se hal, se hús. S. — Siet, mint a szanyi asszony húsért. (Utközben elbeszélget, mire a mészárszékhez ér, zárva találja.) Ny. 1. — Sorja van mindennek, mint a káposztás húsnak. (Munka árán szerzik a pénzt rája.) Ny. 6. — Szép a kémény füstölt hússal. D. — Szokás a húst megijeszteni (megverni), aztán a rostélyra tenni. D. — Varjuhúst sem evett, mégis krákog. D. — Zsiros mint a gulyás hús. D.

Húslé. Ha az első húslé elfut, nem ér a második semmit. (Ha az első feleség elszökik, nem sokat érőt kapsz második feleségül.) Ny. 4.

Húsos fazék. ME. — Húsos koncon veszekednek. ME.

Husvét. Derült meleg husvét napján, meglátszik őszszel a gazdán. (Jó termés lesz.) S. — El nem éri a husvéti bárányt. D. — Fehér karácson, zöld husvét. S. — Fekete karácson, fehér husvét. E. — Ha a farsang hosszu, késő a husvét. D. — Kellemes, mint husvét napján a keszőcze. (Keserves, ha más étel nincs.) S. — Meglesz a törökök husvétján. (Soha.) D. — Meleg karácson, hideg husvét. ME. — Sok husvéti bárányt megevett. B. — Sokszor megette már a husvéti bárányt. D. — Szegény husvét napján is fekete vasárnapot ül. D. — Szekeres

karácsony, szénás husvét. S. — Szelid, mint a husvéti bárány. ME.

Husz. Egyik tizenkilenc, másik egy hiján husz. D. — Előbb találkozik husz rossz, mint egy jó. D. — Huszat szól, tizenkilenc szava hazudság. MK. — Ki husz esztendeig nem okos, negyvenig nem gazdag, soha sem is lesz. E. — Nem vethet husz ember annyit, a mennyit ő egyedül beboronál. (Beszédes.) D. — Többet ront egy rossz példa, mint husz jó épithet. D. — Van már annak tizenhusz esztendeje. D.

Huszas márjás nem apró. E. — Megy beléje, mint bögőbe a huszas. Ny. 2. — Nem adnám egy gatyaszár huszasért. E.

Huszár hat vágás. ME. — Kurta mint a huszár mente. D. — Huszárosan káromkodik. ME.

Huz. A szegény árvát az ág is huzza. B. — A szegényt az ág is huzza. D. — Alig huzza a lábát. D. — Azt a lovat ütik, melyik legjobban huz. ME. — Egy kaptára huzni. D. — Egyik kézzel oda huzza, a másikkal eltaszitja. E. — Együtt huzzák az igát. B. — Harapófogóval sem huzhatnál belőle szót. E. — Huz, mint a köszörűs kutyája a homokban. S. — Huzza a lábát, restelí felvenni. D. — Inkább hajót huznék. E. — Jó ló kétszer huz. Ny. 4. — Két részt huz, mint a feleséges koldus. Ny. 19. — Kicsiny ugyan a csikó, de jól huz. (A borból.) D. — Kutya, ha asztalra huzod is fejét, asztal alá buvik. D. — Mely ökör sokat bőg, keveset huz. S. — Ne huzd a gyöngét erősen, elszakad. D. — Szent Mihály után ha harapófogóval huznák is a füvet, még sem nő. E. — Ugy alszik, mintha ökörbőrt huznának a fagyon. (Hortyog.) KV. — Ugy huzza a szót, mint a szentiványi koldus az éneket. Ny. 6. — Ugy járd a táncot, amint huzzák. D. — Huzavonó. D. — A prókátor nem vonóhuzó, hanem huzavonó. Ny. 23. — Hajóhuzásra is szokni kell a lónak. (Mindenhez hozzá lehet szokni.) D.

Huzódozik mint a pap agara. Ny. 17.

Hű mint a kutya. S. — Ritka mint a hü szolga. D.

Hű bele Balázs módjára. — Hü bele Balázs, lovat ád az Isten. — Sok hü-hó semmiért. S.

Hül. Kitette hülni. (Csúffá tette.) Ny. 2. — Könnyen gyült, könnyen hült. D. — Még helye se hült meg. D. — Csak hült helyét lelték. E.

Hűség csak a kutyához illik. (Gúny.) ML.

Hűtelen. Tejes fazéknál hütelen szolga a macska. E.

Hüvely. Az én kardom sem hül hüvelyébe. KV. — Az ólomszáj vaskardnak hüvelye. D. — Aranyos hüvelyben fűzfa-kard. B. — Egyik fegyver tartóztatja a másikat hüvelyében. KV. — Égben két nap, hüvelyben két pallos. D. — Hüvelyébe sült a kardja. (Nem tudja kihúzni.) D. — Két éles kard egy hüvelyben meg nem fér. S. — Két éles pallost nem látni egy hüvelyben. D. — Két éles pallos nehezen fér egy hüvelybe. D. — Két éles pallos nem fér egy hüvelybe. D. — Két éles tőr nem fér egy hüvelybe. KV. M. — Korpa hüvely. (Buta fej.) D. — Megfér hüvelyében a pallosa. D. —Ugy bocsásd hüvelybe kardod, hogy idején kiránthasd. D.

Hüvelyk. Egy hüvelyknyi. D. — Ha a kisujjamat megharapom is fáj, ha a hüvelykujjamat harapom, is fáj. Ny. 6.

Hüvelyez. Álmot hüvelyez. (Hiába való dolgot beszél.) M. — Nem álmot hüvelyezek. Sz.

Hűvös. Hideg a hüvös, fázik a szürös. (Szürön átszürödik a hideg.) Ny. 3. — Hüvösön van a párnája. (Tömlöcben van.) Ny. 1. — Hüvösre került. (U. a.) S. — Hüvösre tették. (U. a.) D. — Ott kurutyol a hüvösön. (U. a.) D.

Ide vele, ha van nyele. Ny. 7.

Ide-oda. Akár ide, akár oda. E. — Annyi neki onnét ide, mint nekem innét oda. S. — Ide igér, oda kinál. S. — Se ide, se oda. E. — Se ide, se oda, mint a riszált far. E. — Tedd ide, tedd oda ember. D.

Ide-tova néz mint az őr. D. — Ide-tova néz mint a tolvaj. D.

Idegen. Barát baráthoz nem idegen. D. — Behuzta a farkát, mint az idegen kutya. Ny. 8. — Ha szemérmes is az asszony, ne bizd idegen kézre. B. — Hazának füstje is kedvesebb, mind idegen országnak tüze. K. — Idegen ebnek kenyeret ne hányj. D. — Idegen kutyának lába közt a farka. (Fél.) Ny. 10. — Idegen ökör is haza felé bőg. D. – Idegen szakács jobbízü levest főz. D. — Jobb ma az idegen mint az atyafi. E. — Ki idegen ebnek kenyeret ád, nem veszi jutalmát. B.

Idén. Tavaly, tavaly az idén. (Soha.) E.

Idétlen a turója. D. — Készülődik, készülődik, de itthon marad mint az idétlen fecske. Ny. 10. — Az idétlen magamentés vádolás. B.

Idejében. Minden jó annak idejében. E. — Minden jó maga idejében. D. — Okos madarász idejében szedi fel a lépet. D.

Idején. A jó fának ága idején virágzik. B. — A mely fából horog akar lenni, idején a föld felé nő az. E. — Idején meglátszik, mely tejből leszen turó. S. — Ki idején kel, harmatot szed. E. — Ki idején kezdi, idején végzi. D. — Idején kitetszik, kiből mi lesz. KV. — Idején reggel beköszön a csapszékbe. D. — Nem mindenkor, de csak idején járhatsz a pap sajtjára. KV.

Idő. A búnak is van ideje. E. — Az eltöltött idő soha vissza nem jő. — Az idő a bolondot is eszére hozza. KV. — Az idő folyton foly, meg nem eszi a moly. F. — Az idő jár, senkit sem vár. E. — Az idő járton jár, semmi szóra nem vár. KV. — Az idő mindent kiderit. E. — Az idő mindent megorvosol. ME. — Az idő mindent napfényre hoz. KV. — Az idő néha anya, néha mostoha. D. — Az idővel és pénzzel takarékosan bánj. ME. — Addig tanulj, mig időd van. E. — Állhatatlan mint az őszi idő. D. — Csendes mint a csillapodott idő. D. — Dér után meghugyozza magát az idő. E. — Dicséri a régi időt, de a mostani szerint él. D. — Egy idő a másikat tanitja. KV. — Egy ingben, gatyában sem fázik meg az ember, csak idő legyen hozzá. D. — Egyik idő a másiknak mestere. D. — Egyik idő ellensége a másiknak. KV. — Eljön az idő, megázik a tüdő. D. — Eljön az idő, megfő a tüdő. ME. — Eljön az idő, ha megázik a tüdő. (Elmehetünk, ha eleget ittunk.) E. — Elmult idő soha vissza nem jő. S. — Elmult időt ne sirass. E. — Ember barátival könnyen időt veszthet. KV. — Hogy holnap jó idő legyen. (Ürítsük ki a tálat; kinálás.) E. — Hol tisztul, hol borul az idő. D. — Az idő mindent megemészt. S. — Idejét multa. S. — Idő próbálja meg a barátot. S. — Idő, alkalmatosság mutatja ki a jó szolgát. D. — Idő szolgál, senkit nem vár. E. — Időtől kell várni, tanácstól hallgatni. F. — Időtől várj. KV. — Ily időben a kutyát sem kell kiverni. S. — Ingre is ráhül az idő. (Mikor már nem lehet ingben járni.) E. — Jár az idő, senkire sem várakozik. D. — Jó munkának idő kell. (Német.) S. — Kemény legény lágy időben. S. — Későbbi idő a másiknak (az előbbinek) tanitványa. D. — Ki sokat beszél, van ideje. E. — Kinek bő az idő, még kifogy belőle. E. — Kurta az idő a szerencsés embernek, de a szerencsétlennek hosszu. D. — Kuruc idő. E. — Legjobb barátod legjobb idődet vesztegeti. D. — Legjobb barátod legjobb időd veszi el. E. — Legjobb orvos az idő. S. —

Legjobb gazda az idő. E. — Lesz még idő szépen járni, csak legyen ki felöltözni. E. — Leszedi az idő az arcról a rózsát. D. — Magyar volnék, ha idő volna hozzá. D. — Más idők, más emberek. E. — Más idők, más erkölcsök. E. — Megorvosolja az idő, a mit az ész meg nem gyógyithat. D. — Megtanit az idő. KV. — Még az eszterág is megismeri az ő idejét. E. — Mindennek megvan a maga ideje. KV. — Mindennek rendelt ideje vagyon. KV. — Mindennek van ideje. E. — Mit az ész meg nem gyógyithat, meggyógyitja az idő. D. — Mulik az idő. E. — Ne gondoljunk az idővel, csak a házunk tetejével. Ny. 16. — Neki borotválkozott az idő. (Kitisztult.) Ny. 2. — Nincs ideje, ki az időre várakozik. E. — Nincs annak ideje, ki mindenkor időre várakozik. D. — Nincs drágább az időnél. E. — Oda immár az arany idő. D. — Örömidők, aranyidők. D. — Reggeli időnek arany a szájában. (Német.) E. — Reggeli időnek sok pénz a szájában. D. — Sirásnak is van ideje. E. — Sok idő eltellik, mig a gyermekből ember válik. D. — Sok idő elmulik, mig belőle jó válik. D. — Szaporábban megy az időnél. D. — Szolgál az idő, de senkire sem várakozik. D. — Szomoru az idő is. D. — Tanácsra hallgass, időtől várj. D. — Tudja a juhász, ha idő változik. D.

Idővel. A csipás szem is idővel kinyilik. D. — A kankó idővel sem válik szűrré. D. — A rossznak is idővel kell válni. D. — Akármilyen szép a virág, de idővel elhervad. D. — Élj az idővel. Berzs. — Hangyanyom idővel megtetszik a kövön. E. — Idővel a csoroszlya is elkopik. D. — Idővel a fecske még házadra szállhat. (Szerencse is érhet.) BSz. — Idővel a hangyanyom is kitetszik a sziklán. D. — Idővel a hegyek is kisebbek. D. — Idővel a kevély alázatos is lehet. D. — Idővel a legkedvesebbet is elfelejthetni. D. — Idővel a nespolya is megérik. D. — Idővel a szikla is megreped. D. — Idővel a vas is megvásik. D. — Idővel az esőcsepp is lyukat váj a kőbe. D. — Idővel, dérrel a kökény is megérik. E. — Idővel enyhül a nyavalya. KV. — Idővel érik a gyümölcs. KV. — Idővel levele is lehull a rózsának. D. — Idővel mulik a harag. KV. — Idővel szünik a harag. KV. — Idővel mulik a legnagyobb nyavalya is. D. — Idővel, szalmával a naspolya is megérik. F. — Idővel szokott a gyümölcs érni. KV. — Idővel válik a jó katona is. D. — Idővel válik a lapostetü. D. — Idővel válik a szolga. D. — Idővel válik az okos is. D. — Megrögzött hazugság idővel igazság. D. — Minden idővel lesz. KV. — Nincs az a nagy hegy, melyet idővel el ne lehetne hordani. K. — Nincs oly titok, mely idővel ki ne nyilatkoznék. E. — Vas is megvásik idővel. E.

Idős. Egy esztendővel idősebb, mint ma esztendeje. (Kitérő felelet.) E. — Ki idős lánynyal hál, alamizsnát ad. ML. — Minden ember egyidős a fejével. Ny. 7.

Ifju. Az ifju meghalhat, az öregnek meg kell halni. K. — Gyermekre madarat, vén emberre ifju menyecskét, németre bort ne bizz. E. — Ifju embertől a vénnek adott oktatás. D. — Ifju feleségen, malmon mindig van igazitani való. E. — Ifju szokás, öreg gyakorlás. D. — Ifju ur, uj csizma kedvesebb az ónál. KV. — Jámbor ifjuból szokott jó vén ember válni. KV. — Későbbre lesz az ifjuból öreg ember, mint a lányból vénasszony. D. — Malmon, ifju feleségen untalan kell épiteni. Cz. — Malmon, ifju feleségen minduntalan kell igazitani. B. — Nem tetszik az ifjaknak a fenyiték. KV. — Öregek és ifjak egyaránt meghalnak. KV. — Öregek tanácsa, ifjak munkája. KV. — Öregnek az ajtóban, ifjunak lesben a halál. ME. — Öreg ember, ifju menyecske, ott terem Jancsika.

(Biztos gyermek.) K. — Pajkos ifjunak a bölcs tanácsadás. (Hiábavaló.) D. — Sok ifju többre menne, ha nem tudná hogy gazdag. E. — Sokra mehetne az ifju, ha eszével mindenkor tudna élni. D. — Tanulatlan ifju még ifjuságában a koldus tarisznyát viszi a nyakában. D. — Többet ér a vén sas az ifju bagolynál. D. — Tudósok becsülete, ifjak ébresztése. E. — Vén ember tanácsa jobb, mint ifju gáncsa. KV. — Vén ember elméje és az ifjak ereje verik meg a hadakat. Sz. — Vén ember elméje és az ifjak fegyvere verik meg a hadakat. KV. — Vén katona gyakran megveri az ifjat. KV.

Ifjantan erövel, vénségedben eszeddel. KV. — Ki ifjantan gyüjt, vénségében füt. KV. — Ki ifjanta jól gyüjt, vénségére jól füt. D. — Kit Isten szeret, ifjanta vesz el. E. — Mit ember ifjanta tanul, azt aggodtan is nehezen felejti. KV.

Ifiasszony. Tisztelem az ifiaszszonyt. (Nem tetszés nyilvánitása.) E.

Ifjukor. Kit az Isten szeret, ifjukorában veszi magához. S. — Vén korában is megtetszik, ki milyen volt ifjukorában. KV.

Ifjuság arany alma, méltó megőrizni. D. — Elfogy az ifjuság, mint ama szép virág. F. — Ifjuság, bolondság. E. — Ifjuság, bolondság; öregség, gyengeség. S. — Ifjuságban erőnkkel, vénségünkben eszünkkel. D. — Ki ifjuságában dolgozik, vénségében nyughatik. KV. — Szépség második ifjuság. E.

Iga. Egy igát vonnak. D. — Ha az ökör tudná maga erejét, fel nem törné nyakát az iga. D. — Egész nap igában. E. — Együtt huzzák az igát. B. — Én huzom az igát, más penderül. E. — Fáradt mint az igavonó barom. E. — Felakasztotta az igát a szegre. (Nincs már szarvasmarhája.) Ny. 1. — Igába fogták. E. — Ökör huzza az igát, ló lakik jól a zabban. D. — Ökörnek az iga, kemény nyakacsiga. E. — Kitöri az igaszeget. E. — Sulyos iga a nyakában. ME.

Igaz. A bolondok és gyermekek leghamarább kimondják az igazat. D — A bor kimondatja az emberrel az igazat. B. — A hazug csak akkor mond igazat, mikor azt mondja: hazudok. E. — A hazug csak akkor mond igazat, mikor magát hazugnak mondja. D. — A ritka fogu ritkán mond igazat. B. — A hazug csakugyan hazug, ha igazmondó ruháját veszi is fel. D. — A ki sokat esküszik, kevés igazat mond. ME. — A megbotlott nyelv is gyakran igazat mond. KV. — A szükség próbája az igaz barátságnak. KV. — Az igaz barátságnak csak halál vet véget. ME. — Az igaz barátságot nem fazékban főzik. E. — Az igaz barátság nem áll a sok boritalban. KV. — Az igaz szeretet fél az árulástól. E. — Az Isten igaz biró. KV. — Az okos, habár vendég is, kimondja az igazat. D. — Addig állja meg az igazat, mig az ajtón kilép. D. — Aggszó, de igaz. Pázmán. —. Akár soha se mondjon igazat. D. — Akkor se hisznek a hazugnak, mikor igazat mond. E. — Akkor se hisznek neki, mikor igazat mond. D. — Apja se mondott igazat. D. — Állandó mint az igaz hit. D. — Barátodért se tagadd az igazat. E. — Bor mellett hamar kiugrik az igaz. D. — Cigány sem mond mindenkor igazat. D. — Csapd pofon az ördögöt, mondj igazat. E. — Egy hamisan jött pénz száz igazat elhajt. BSz. — Egy hamisan jött pénz száz igazat elvisz. ME. — Egy szava se igaz. D. — Elállott az igaztól. D. — Er á rá, mondd rá, ha nem igaz, fogd rá. S. — Fából, de nem igazából. (Kételkedem szavában.) Ny. 22. — Fél az igaztól, mint a tűztől. D. — Gyermek, részeg, bolond mondják az igazat. D. — Ha a szeretet elmult, soha sem volt igaz. D. — Ha igaz nyomon jársz, nem fáradsz. D. — Ha most igazat mondasz, a légy is madár.

E. — Ha most igazat mondasz, a légy is szamár. D. — Ha vendég vagy is, mondd ki az igazat. K. — Hazugnak igaz szavát sem hiszik. S. — Hiszem uram Isten, hanem még se igaz. Ny. 6. — Holtra semmit, vagy igazat. E. — Igaz barátságot bográcsban nem főzik. Cz. — Igaz embernek minden út egyenes. S. — Igaz garatos (molnár) mint szent János. Ny. 16. — Igaz hazafi. D. — Igaz is, nem is. S. — Igaz jószág el nem vész. E. — Igaz jószág megkerül. S. — Igaz vagy hazug, egy áron kel nála. D. — Igaz vagy te is, akár a zsidó font. Ny. 5. — Igaza van, mint a nyelves asszonynak a kútban. (Férje bele vetette, ott is azt erősitette, hogy neki van igaza.) ME. — Igaza van, mint a részeg aszszonynak az árokban. Ny. 23. — Isten is az igaz ügy mellett áll. KV. — Ki az igazat hangosan hegedüli, hamar vonóval a fejére ütnek. D. — Ki haragszik, annak nincs igaza. Tisza K. — Ki nem állja az igazat. D. — Legnehezebb az igaz szó. E. — Legnehezebb az igazat türni. D. — Magyarán megmondja az igazat. S. — Már az igaz való, hogy nem lát a vak ló. S. — Megszakadna benne, ha igazat mondana. D. — Messze az igaztól, mint Makó Jeruzsálemtől. D. — Még Isten sem tehet mindenkinek igazat. KV. — Minden ember hamis, csak a pap nem igaz. S. — Minden ember huncut, csak a pap nem igaz. S. — Minden tréfának fele igaz szokott lenni. D. — Mondj igazat, betörik a fejed. KV. — Nem álmot hüvelyezek én, hanem igazat mondok. Decsi János. — Nem igaz barátság, mely könnyen elmulik. E. — Nem igaz barátság, ki csak annyiból az, hogy nem árt. K. — Nem igaz járatbeli ember. (Lop.) D. — Nem mind igaz, a mit hazudik. D. — Nem mind igaz, mit a nagy urak fillentenek. K. — Néha a bolond is igazat mond. ME. — Néha a bolond is igazat szól. D. — Néha a szótalan hal is mondhat igazat. D. — Nincs annyi ereje, hogy igazat mondjon. D. — Nyeljen el a föld, ha nem igaz. S. — Olyan igaz, mint az öklöm, bizonyitja a könyököm. Ny. 2. — Olyan igaz, hogy tizenkét cigány ismegesküdhetne rá. E. — Olyan igaz, mint a kétszer kettő négy. S. — Olyan igaz, minthogy az Isten az égben van. S. — Régen volt, talán nem is igaz volt. Ny. 11. — Régen volt az, talán nem is igaz. D. — Régen történt, talán nem is igaz. S. — Ritka madár az igaz barátság. B. — Ritkán hazudik, ha igazat mond. D. — Ritkán mond igazat a cigány. KV. — Soha barátodért ne tagadd az igazat. KV. — Sok hazugság sem tesz egy igazat. D. — Szája sem áll arra, hogy igazat mondjon. D. — Szeme se áll isten igazában. D. — Szólj igazat, ne hazudj rovásra. E. — Szólj igazat, betörik a fejed. E. — Szótlan hal is mondhat igazat. (Büzével elárulja, hogy régi, romlott.) D. — Szükségben látod, ki igaz barátod. ME. — Tréfából is lehet igazat mondani. D. — Vakuljak meg a két fülemre, süketüljek meg a két szememre, ha nem igaz. S. — Ritka fog ritkán mond igazat. D.

Igazmondás nem emberszólás. D. — Legtovább jut az ember igazmondással. KV. — Nem sok mentség kell az igazmondáshoz. S. — Nem sok mesterség kell az igazmondáshoz ME. — Nincs szerencséje az igazmondáshoz. Sz.

Igazán. A ki igazán jár, nem botlik. KV. — Ne himezd, ne hámozd, mondd ki igazán. E. — Sok, ha igazán gyült. Ny. 2. — Soha igazán nem csal. (Hanem hamisan.) D. — Sokat él, ki igazán él. E.

Igazit. Ifju feleségen, malmon mindig van igazitani való. E. — Ifju asszonyon és malmon gyakori az igazitás. E. — Malmon és uj feleségen szünetlen kell igazitani. D. — Mindég kell igazitani rajta, mint a régi

orgonán. (Csupa toldozás-foldozásból áll.) D.

Igazgat. Jó kormányos igazgathatja a hajót. D. — Pénz igazgathatja a világ dolgát. Ny. 2.

Igazság. A hazugnak szájából az igazság is hazugság. D. — A példabeszéd igazság. D. — Adj a birónak aranyat, tied az igazság. Ny. 2. — Borban lakik az igazság. Sz. — Borban van az igazság. S. — El kell veszni a világnak, vagy győzni az igazságnak. Np. — Első az igazság. E. — Erős az igazság, a szép asszony és a jó bor. KV. — Erőszak az igazság nyakán. B. — Ha nincs igazság, elveszhet a világ. S. — Ha nincs igazság, vesszen a világ. E. — Ha nincs igazság, szar a világ, tök a trompf. E. — Az igazság elvette a becsület leányát, de magtalanok voltak és kihaltak, csak a hirök maradt. Ny. 4. — Ha valamihez közöd nincs, igazságod sincs. D. — Három az igazság. S. — Igazság a birság. D. — Kit a biró gyülöl, nehezen tesz annak igazságot. E. — Legtovább érni az igazsággal. E. — Meghalt Mátyás király, oda az igazság. Sz. — Megrögzött hazugság, idővel igazság. D. — Messze ér az igazság keze. S. — Mihez közöd nincs, igazságod sincs. E. — Minden példabeszéd megannyi igazság. D. — Nem akarja az igazságot, mint a kis lány. Ny. 6. — Nem kell az igazság ellen szólni. KV. — Nem kell ott bizonyság, hol maga szól az igazság. KV. — Nem minden pecsét alatt hever az igazság. F. — Nem sok mentség kell az igazsághoz. E. — Nem sok tétovázást kiván az igazság. KV. — Nincs igazság. E. — Ott van gonosz udvar, a hol nincs igazság. F. — Sok irás, kevés igazság. E. — Szaladj farkas, inadban az igazság. Pázmán. — Szaladj róka, inadban az igazság. D. — Tisztelet, becsület, de igazság is. E. — Tolvajnak igazsága inában vagyon. (Futás.) D. — Több egy maroknyi pártfogás egy zsák igazságnál. S. — Uton igazság, háznál barátság. E.

Igazul. A hamis szín ritkán igazul. D.

Igér. Arany hegyet igér. E. — Azt igéri, a mi se nála sincs, sem otthon nem hagyott. D. — Eget-földet igér. S. — Egy adok többet ér három igérdmegnél. Ny. 13. — Ha malacot igérnek, zsákkal forgolódjál. Sz. — Hol malacot igérnek, zsákkal forgolódjál. KV. — Hol sokat igérnek, keveset nyujtanak. D. — Ide igér, oda kinál. E. — Igér az orvos egészséget, de nincs rá hatalma. E. — Igérd meg, ne add meg, nem szegényit az meg. Ny. 22. — Igéri, mit magával sem hozott, otthon sem hagyott. E. — Igérni uraság, megadni emberség. D. — Igérni uraság, megadni parasztság. D. — Igy fizet a világ, sokat igér keveset ád. S. — Ki a mát megadta, holnapot nem igért. D. — Ki azt igéri, hogy aranyat csinál, ezüstöt akar csalni. K. — Ki könnyen igér, nehezen ád. D. — Ki sokat igér, keveset ad. KV. — Könnyen igér, nehezen ad. E. — Könnyen igérő, nehezen fizető. KV. — Másnak kalácsot igér, maga kenyerébe se eszik eleget. D. — Másnak kalácsot ne igérj, ha magad a kenyérből sem haraphatsz jót. D. — Mikor a malacot igérik, tartsad a zsákot. Ny. 9. — Olyan ez a világ, sokat igér, keveset ád. ME. — Olyan az ördög, sokat igér, keveset ád. D. — Sokat igér a világ, de keveset ád. D. — Sokat igér, keveset ád. KV.

Igéret. Az igéret szép szó, ha megadják akkor jó. D. — Igéret szép szó, ha megtartják ugy jó. S. — A sok igéret nem teszi gazdaggá a szegényt. D. — Fényes igéretnek legkevesebbet higyj. D. — Igéret adományt vár. D. — Igéret adóssá tesz. KV. — Igéret senkit meg nem szegényit. ME. — Igéret senkit meg nem szégyenit. K. — Sok igéret nem gazdagit. D.

Igézet ne legyen. (Ne tetesse ma-

gát.) M. — Ugy néz rám, mint az igézet. E. — Ugy rám nézett, talán bizony megigézett. Np.

Igrici. Elmehetsz Igricibe paprikáért. Ny. 3.

Igyekszik. Ha igyekszik is a rest, kevésre megy napjában. D. — Igyekszik benne, mint a sápi ember a bundában. (Vásárban bundát próbált, nem fizette ki s ugy elsietett benne.) Ny. 2. — Igyekszik mint a rossz ló. E. — Ugy igyekszik, majd lefekszik. E. — Igyekezeten áll a gazdagság. D.

Ihot vesz. (Felülkerekedik, számba sem vesz.) B.

Ij. Erösen felvont ij hamar elpattan. D. — ga madárra tárgyalsz, ijadat ne pen esd. D. — Nem pengeti az iját, a ki madarat akar löni. M. — A ki varjat akar lönï, nem pengeti kéziját. M. — Erösen felvont ij nagy hamar elszakad. D.

Ijedt. Elhalt ijedtében. D. — Belebuvik, mint ijedt egér a lyukba. D. — Ijedtében azt sem tudja, fiu-e vagy leány. D. — Ijedtében egyik a másikba bujt. D. — Ijedtében megaludt benne a vér. D. — Ijedtében meghalónak tökkel harangoznak. E. — Ijedtében tehenét kantározta. D. — Lófarkánál kantároz az ijedt katona. E. — Ne köpdöss, mint az ijedt macska. D.

Ijeszt. Árnyékkal ijeszti az oroszlánt. KV. — Az oroszlánt ne ijeszd, mert megijeszt. D. — Az okos nem ijeszti azt, a mitől megijedhet. D. — Gyermeket szoktak kankussal ijeszteni. K. — Gyermeket szoktak bubussal ijeszteni. ME. — Gyermeket szoktak mumussal ijeszteni. S. — Kit nem tökkel ijesztenek, elfelejt az egyebet. E. — Könnyü a félénket ijeszteni. D. — Oroszlánt ijesztgetsz árnyékkal. M. — Oroszlánt árnyékával ijeszti. D. — Őt sem zsákkal ijesztették. E. — Te vagy anyádnak a legszebb fia, a kivel a többit ijesztik. Ny. 7.

Illa. (Fuss.) Illa berek, nádak erek. E. — Illa berek, nád a kert. (Az elöbbi helyesebb.) D. — Él a berek, nád a kert. F. (Értelmök: itt a veszély fuss, ott van a berek, a nádas, a vizerek, hol menedéket lelhetsz.)

Ijesztő. Elért az ebijesztő péntekre. (L. eb.) D. — Ijesztőnek sem volna jó. D. — Madárijesztő. ME. — Olyan mint az ijesztő váz. S. — Vadak bőrébe öltözött ijesztő. D.

Ikra boka, kettős határ, benne balha a betyár. Np. — Ikra nem tojás. D. — Kivagyon, mint a kutya ikra a hóból. B. — Ökör ikra, rák faggyu. (Bolondság.) D. — Ökörben is ikrát keres. D. — Sok ikrából lesz a sok hal. D. — Ikrás mint az ökör. D.

Ikrázik. Ha ikrázik a tej, rajta a köpüvel. E. — Mikor a tejföl ikrázik, rajta a köpüvel. D.

Illat. Megérezte a sáfrányillatot. (Megérezte, hogy kikap s elosont.) D. — Mi volna a rózsa illat nélkül. E. — Nincs jobb szag, mint a penészes pénz illatja. E. — Pénzen vett fingnak drága az illatja. (Patika, orvosság.) B. — Rózsáé az illat, szüzé a szemérem. K. — Rózsához az illat, szüzhöz a szemérem. D. — Szép a tulipán, de nincs illatja. D. — Szép a tulipán is, de ha nincs illatja. E.

Illet. Embert illet a szó. KV. — Nem illet szamarat bársony-nyereg. E. — Nem illet szamárt a vörös nyereg. KV. — Nem illet szamarat vörös nyereg. M. — Nem illet vargát vörös köröm. KV. — Ami téged nem illet, ne törd azon fejedet. E.

Illetlen két molnár egy malomban. D.

Illés. Tüzes, mint Illés szekere. D.

Illik. A mi szokás, illik is. ML. — Az uri bicsak se illik mindig a ládába. D. — Bocskorhoz fapálca illik. Sz. — Csak az szabad, a mi illik. D. — Cseréptálhoz fakanál illik. Sz. — Épen nem illik, ha az oroszlán fél. D. — Füzfa-hegedühöz nádvonó illik. Sz. — Gyermekhez játszás, legényhez

dolgozás illik. KV. — Igen illik, mint a bot a tegzibe. KV. — Illik a kenderhám a tolvaj nyakára. D. — Illik hozzá, mint a szerecsenhez a fehérség. E. — Illik mint a halottas házhoz a hegedű. S. — Illik mint karóra a varju. Ny. 6. — Illik neki, mint Králinak (Klárinak) a csizma. Ny. 22. — Illik neki, mint tehénnek a gatya. Ny. 7. — Illik rá, mint tehénre a gatya. Ny. 9. — Illik neki, mint zsidó kezébe a puska. S. — Illik neki rettenetes, hogy egy kissé himlőhelyes. Np. — Illik rá, mint szamárra a bársony-nyereg. S. — Illik szájára a csók, mint szögletbe a pók. Ny. 1. — Kinek-kinek feje legjobban illik maga nyakára. D. — Mai sár illik, de a tegnapi nem illik a csizmára. D. — Nagyra nagy, kicsinyre kicsi illik. D. — Nem illik bocskorra a sarkantyu. S. — Nem illik bolondhoz az ékesszólás. E. — Nem illik disznó orrára az arany perec. KV. — Nem illik étel előtt a tánc. KV. — Nem illik férfinak magát csimogatni. KV. — Nem illik hintóba az agg eb. D. — Nem illik minden mindenre. D. — Nem illik, nem szabad barátnak táncolni. E. — Nem illik szamárra a bársony nyereg. KV. — Nem illik szegényhez a nagy negédesség. KV. — Nem illik vén lónak csigás kantár. (Vén embernek fiatal feleség.) Ny. 2. — Nem mind illik, a mi szabad; minden szabad, a mi illik. E. — Nem minden folt illik minden ruhára. D. — Nem minden tarisznyába illik a kenyér. D. — Nem pennához illik a szablya. KV. — Paszomány nem illik ugy a nadrágra, mint tolvaj a fára. D. — Mindennek nyakára maga feje legjobban illik. B. — Nem illik össze az oroszlán a rókával. B. — Senki feje nem illik ugy az ember nyakához, mint a magáé. (L. fej.) D. — Szabad, de nem illik. E. — Szabad, a mi illik. S. — Szekérhez vesszőkas illik. Sz. — Szomjunak kezében illik a pintes korsó. D. — Tarka-barka ruha illik a szajha farára. E. — Torban dalolni, vendégségben sirni nem illik. S. — Ugy illik rá, mint folt a zsákra. Ny. 8. — Ugyan fárára illik ám a rása. (Cifra szoknya.) D. — Ugyan ráillik a nyakló. D. — Kukacos szalonna, büdös vaj egybeillenek. KV. — Koldustáska vállán, arany gyürü ujján, nem illenek össze. D.

Ilona. Szép volt tündér Ilona, de sok kárt is tett. D. — Van benne módja, mint a kódisnak a Ilonába. (Sokat énekel róla.) Ny. 3.

Ilosvai. Leültette, mint Ilosvai a szentháromságot. E.

Imád. Alkonyodó napot kevesen imádják. E. — Ha a szamárt virágvasárnap imádnák is, ugyancsak szamár ő. Ny. 2. — Hogy imádjam, ami nem Istenem? BSz. — Lidércet imádja, csakhogy pénzt hozzon. D. — Mi nem Istenem, hogy imádjam? M. KV. — Nem Istened, hogy imádd. D. — Sokan imádják a szépet. D.

Imádás. Képet nem az aranyozás, festés, hanem imádás tesz bálványnyá. D. — Képet nem arany, hanem imádás teszen bálványnyá. E.

Imádkozik. Akár a lóval imádkozz, akár evvel beszélj. (Hiábavaló.) Ny. 19. — Imádságos könyvből is imádkoznak más ellen. D. — Jól imádkozott. (Szerencsés.) D. — Ki nem tud imádkozni, menjen a tengerre. (Latin.) K. — Kicsit lopni, kicsit imádkozni nem árt. Ny. 22. — Lábán van az olvasó, ugy imádkozik. (Rab.) Ny. 1. — Megtanit a nyomoruság imádkozni. KV. — Mikor a szőlő virít, benne imádkozni se szabad. Ny. 4. — Ne sajnáld a papot, hisz pénzért imádkozik. Ny. 6.

Imádság. A beteg imádságra sem jó, hát másra hogy volna? D. — Belemerült, mint Pipás Jutka az imádságba. Ny. 19. — Beteg ember imádsága. E. — Beteg embernek imádsága se egészséges. D. — Beteg ember böjtje, részeg ember imádsága. Sz. —

Csak a mindennapi imádság tartja. Ny. 14. — Csak imádság tartja benne a lelket. E. — Csak a mindennapi imádság tartja. D. — Hajlik, mint a német imádság. (Heilich!) Ny. 14. — Imádság a munka. E. — Jobban illik pintes korsó kezébe, mint imádság a szájába. B. — Közepén van (a dolognak), mint Gazsi az imádságnak. Ny. 19. — Lehömpölyödött, mint a szentpéteriek imádsága. (Krumplisütés közben imát diktáltak, a krumpli lehömpölyödött s ezt is beleirták.) Ny. 2. — Papot barátságért, kántort imádságért bérben nem tart az ember. D. — Reggeli imádság. (Ha valaki már reggel káromkodik.) E. — Resteli az imádságot. D. — Részeg embernek gyarló imádsága. D. — Részeg ember imádsága, beteg ember böjtje nem sokat ér. Cz. — Rövid imádság, hosszu kolbász. Ny. 3. — Rövid imádság, hosszu kolbász tetszik a parasztnak. S. — Sok papimádság elhajtja az esőt. S. — Sokszor elmondotta Kristóf imádságát. (Sok pénze van. Kristóf imádsága néphit szerint pénzt szerez.)

Imádságos könyve az itce. Np. — Imádságos könyvből is imádkoznak más ellen. D.

Imigy-amugy. Jobb semmit nem tudni, mint imigy-amugy. E. — Neki Peti a mácsiknak, imigy-amugy a dolognak. Ny. 2.

Ina. Az inába állt a dolog, mint Kosztolányinak a gyakás. Ny. 5. — Az inában bizik. D. — Elhordta az inát. E. — Elvágták az inát, mint a szilaj tehénnek. D. — Inába szállott bátorsága. E. — Inába száradt az esze. E. — Inában vannak. (Nyomában.) E. — Inában van már a lotyogó nadrág. (Vén.) D. — Leütötték inári, mint vágón a bikát. D. — Megüti az inát. (Lakolni fog érte.) E. — Nyakszirtedet ha megszurják, inadra esel. D. — Szaladj róka, inadban az igazság. D. — Szaladj farkas, inadban az igazság. Pázmán. — Tolvajnak igazsága inában vagyon. D. — Szaladj török! inadban János vajda. (Hunyadi J.) D. — Tágul az ina. (Vén.) E. — Tenyeres-talpas nagy inas. D. — Inaszakadt ember. D. — Inaszakadt ember táncot akar járni. E.

In. Német, seggem az éned! (Inod, foghusod.) Ny. 5.

Inas. Annyi, mint inasnadrágon a sujtás. D. — Ádám látott ilyet kis inas korában. Ny. 2. — Borbély inas. (Szemtelen.) D. — Haragban van, mint Varga Ferenc az inasával. D. — Inasesztendőben remeket ne csinálj. D. — Inas-esztendőben remeket csinál. E. — Inas sem volt, legény akar lenni. D. — Inas sem volt, mégis remeket készit. D. — Inasa se lehet S. — Inasból lett legény. (Kevély.) D. — Nem kell rajta inas-esztendőt tölteni. (Könnyü megtanulni.) Ny. 3.

Incselkedés. A rút hizelkedés s hazug incselkedés mérge a barátságnak. KV.

Indul. A ki messzebb lakik, indulhat. Ny. 7. — Akkor abrakolja lovát, mikor harcra indul. D. — Bogár után indul. E. — Bogár után nem indul az okos. D. — Disznó után indulsz, mocsárba jutsz. B. — Egy utra indulnak. D. — Elindult, mint istenes Jancsi a búcsúra. (Kerülő uton. Makóról Szegedre ugy ment, hogy mindig a Maros folyása mentében járt.) Ny. 1. — Észszel indulj, okkal járj. E. — Ha utnak indultál, törd a holj csoportos. Cz. — Hamar indul, hamar ér. E. — Indulj pajtás, nagy a hajtás! (Messze kell menned.) E. — Későn indulsz, későre érsz. D. — Későn indulsz, későn érsz. S. — Kétszer mondod, egyszer se indul. D. — Ki bogár után indul, ganéjba jut. D. — Ki bogár után indul, kerengőbe készül. D. — Ki bogár után indul, keringőre készüljön. E. — Ki bogár után indul, sárba jut. S. — Ki bogár után indul, szarba viszi. B. — Ki disznó után indul, pocsba kerül. D. — Ki disznó után indul,

sárba kivánkozik. D. — Kiki jó széllel indul a tengerpartjáról. (Munkája elején telve van jó reménynyel.) D. — Megindult, mint Dörömbözi ökre. (Vaktában.) Ny. 2. — Ne akkor abrakolj, mikor indulni kell. E. — Ne indulj erdőre, ha sarud nincsen. KV. — Nem indul a nád szélfuvás nélkül. Sz. — Nem indul meg a nádszál fuvás nélkül. KV. — Régen megjöttem onnét, a hová indulsz. D. — Szemmel tartják, mint a rosszra indulót. D.

Indulatos, puskaporos. E.

Ing. A rabokat sem hagyná ingben. D. — Eb az inge. E. — Egy hétig varr egy inget. D. — Egy ingben maradt. (Mindenből kifosztották.) E. — Egy ingben hagyták. E. — Egy pénz ára sót sem köthetne ingébe. (Szegény.) D. — Erős fonalból tartós az ing. D. — Ég az ing a hátadon! (Ijesztés.) E. — Felgyürte az ingét. (Neki készült.) E. — Fonákul forditotta az inget. (Hazudott.) D. — Fonj szajha, inged lesz. E. — Inge mocskát kiszappanyozták. (Verés.) D. — Inged gallérának se higyj. E. — Ingednek se higyj. D. — Ingére esküszik. (Leveti, ha piszkos kimossák. Hamisan esküszik.) KV. — Ingét is odaadja. E. — Ingét is odaadja a magyar. E. — Ingre verik, nem az inget a katonán. D. — Kiforditotta az ingét. (Köpenyegforgató, hazug.) Ny. 2. — Egy ingben, gatyában sem fázik meg az ember, csak idő legyen hozzá. D. — Ingre is ráhül az idő. E. — Kinek nem inge, ne vegye magára. E. — Közelebb az ing a csuhánál. M. KV. — Közelebb az ing, mint a guba. S. — Közelebb az ing, mint a mente. S. — Közelebb az ing, mint a suba. D. — Megkötötték a kender-ingnek gallérját. (Felakasztották.) D. — Nem tudja kihez vigye ingét. (Mosni; nincs senkije, szegény.) D. — Nem varrták ingem gallérához. S. — Prókátorra pöröd ha bizod, egy ingben hagy. E. — Ráadták a vizes inget. (Vádolják.) Ny. 2. — Ritka ing sáfrány nélkül. (Mocsok nélkül.) D. — Rossz ing sok fótot eleműszt. D. — Se inge, se gallérja. (Sem ismerős, sem rokon.) Ny. 19. — Se ingem, se gatyám. E. — Természetes, mint a lányok inge. (Havi bajtól mocskos.) Ny. 6. — Tetű ette, eb inge. D. — Végy el engem kincsem, kilenc üngöm készen, ujjahéja gallérja, egy csöp alja sincsen. (Szegény.) D. — Zsiros mint a gulyás-ing. D.

Inges. Itt vagyon már Simon-Judás, jaj is neked (vagy: jaj már neked) inges, gatyás. (Csikós, gulyás ingben, gatyában jár; Simon - Judás napján beáll a hideg idő.) Sz.

Ingadoz mint a nádszál. D.

Ingerel. Haragost ingerel. KV. — Könnyü fáradtat haragra ingerelni. KV. — Rosszabb a vén asszonyt, mint a kutyát ingerelni. D.

Ingerült mint az éretlen kelés. E.

Ingó bingó, csára fingó. (Hütlen asszony.) E. — Olyan mint a teknőben ingó viz. B.

Ingyen. Az akasztás se esik ingyen. D. — Ingyen a zsák se ér össze. (Munkával, fáradsággal.) Ny. 7. — Ingyen a zsidó sem ád. Ny. 10. — Ingyen ad a szóban. D. — Ingyen fejében ritkán hajlik ember a másikhoz. B. — Ingyen, nincsen. E. — Ingyen veszi, pénzen adja. (Lopja.) D. — Isten koporsóját sem őrzik ingyen. D. — Jó az ingyen. D. — Kiki örül az ingyennek. D. — Krisztus koporsóját sem örizték ingyen. M. KV. — Legjobb az ingyen. E. — Ma pénzért, holnap ingyen. E. — Nem adják azt ingyen. E. — Semmin vették, ingyen adták. S. — Senki nem tartozik ingyen szolgálni. KV. — Szereti az ingyent. KV.

Inog. A fej szédül, a láb inog. E. — Inog alatta a föld. S. — Inog mint a faszeg. D.

Innen. Tul van már az innenen. (A közepén tul van.) E. — Szép, mint a tulsó sor az innensőhöz képest. (Messziről szép.) D.

Inség. Gazdag feleség, felette nagy inség. KV. — Inség tanit hallgatásra. KV.

Interes. Bizonytalan adósságnak szalma az interese. KV. — Interesre adta eszét, tökepénzével odalett. D. — Szalmaadósságnak polyva interese. E. — Szalmaadósságnak pörnye az interese. D.

Int. Azért intik a leányt, hogy a meny is tanuljon. D. — Erre int, arra mutat. (Ravasz.) D. — Könnyü mást inteni. D. — Megintette, mint Kabai a malacot. (Megrugta, beledöglött.) E. — Ne szólj neki, csak ints neki. E. — Serényt int szorgalmatosságra. KV. — Ugy megintik, mint Jancsi a macskát. (L. fent.) Ny. 5.

Intés. Inkább intéssel, mintsem veréssel. KV. — Nagy urak esete, jobbágyok intése. KV. — Szelid intéssel, nem pálca veréssel teheted jóvá a gonoszt. Sz.

Iny. Inyéhez ragadt a nyelve. (Nem szól.) E.— Nem nőtt inyéhez nyelve. D.

Ip. Eb fél, kutya fél, mig az ipam, napam él. Ny. 2. — Eb fél, kutya fél, mig az öreg ipam él. Np.

Iparkodik. Amint iparkodtál, ugy értél. D. — Elég szerencsésen iparkodik, kinek a szerencse semmi akadályt nem tesz. E. — Hogy középszerüt nyerj, nagyra iparkodjál. E. — Megjöttem én már onnét, a hová iparkodol. D. — Rest a mennyországba se iparkodik. D.

Iparkodás. Nagy dologban az iparkodás is dicséretes. B.

Ipoly. Duna pontja, Tisza kecsegéje, Ipoly csukája legjobb böjt, ha szerémi borban főtt. Cz.

Iprityom. Elmehetsz Iprityomba jeget aszalni. Ny. 3.

Ir. Arany írt ken a biró kezére. (Megvesztegeti.) Sz. — Ha biróvá lettél, ne hagyj aranyírt kenni kezedre. E. — Ha nincs íred és szelencéd, mért, teszed magad borbélylyá. KV. — Ha se szelencéd hozzá, se írod, ne borbélykodj. D. — Nem lehet minden sebet egy írral gyógyitani. E. — Okos borbély nem gyógyit minden sebet egy írral. D. — Se írja, se szelencéje, mégis gyógyit. D. — Sem írek, sem szelenczéjek, mégis borbélylyá tették magukat. Pázmán. — Se írja, se szelencéje. D. — Se írja szegénynek, se szelencéje. D.

Ir. Eltüri a papiros, akármit irnak rá. D. — Ird a homlokodra. E. — Irni a türésről könnyebb mint türni. D. — Jégre irták a kötelezvényt. Ny. 2. — Krétával kell a falra felirni. (Gúnyos.) S. — Kutyabörre irják, a mit megtartani akarnak. D. — Más pennával irtak még akkor. (Régen volt.) Ny. 2. — Nem hazudik az irás, hanem a ki irja. E. — Nem jó minden aprólékot aranytollal irni. D. — Nem mindig tollal, gyakorta fegyverrel is irják a törvényt. K. — Régen irták, lekopott. D. — Senkinek sincs homlokára irva, mi lakik benne. E. — Senkinek sincs homlokára irva halála órája. E. — Nem oly rút az ördög, amint irják. B.

Irás. Arról hallgat az irás. E. — Barátirás. (Érthetetlen.) Sz. — Fogas irás. (Rágalom.) KV. — Görög irás az nekem. (Nem értem.) E. — Kikopott a szentirásból. Ny. 2. — Nem hazudik az irás, hanem a ki irja. E. — Régi irás, elkopott. M. — Sok irás, kevés igazság. E.

Irányoz. Ha el akarod találni a célt, feljebb irányozz. K.

Ireg-forog, mint a fing a gatyában. B.

Irha. Félti az irhát. E. — Elvitte az irhát. E. — Hordd el az irhádat. E. — Irha talp. (Haszontalan.) D.

Irgalmas. Minél irgalmasabban bánnak a tolvajjal, annál kegyetlenebb. D. — Nem ér egy irgalmas kiáltást. E.

Irgalmatlan pogány lélek. D.

Irigy. Adjon Isten sok irigyet, kevés szánakodót. Sz. — Ha az irigy szomoru, vagy őt érte baj, vagy mást

szerencse. E. — Ha az irigy szomoru, vagy öt érte valami rossz, vagy mást valami jó. D. — Hitvány szerencse, melynek nincs irigye. E. — Irigy a szomszéd szeme. KV. — Irigy elött csak azért is vétkes vagy, mert nem vétettél. K. — Irigy mint a koldus. D. — Irigy mint a kutya. D. — Irigy mint a mirigy. E. — Irigy mint a mostoha. D. — Irigy mint az ördög. M. — Irigy nélkül szerencsés. D. — Irigyebb a kutyánál. E. — Jobb egy irigy száz szánakodónál. D. — Minden jónak van irigye. S. — Nem jó annak dolga, kinek nincs irigye. Sz. — Nincsen erény irigy nélkül. KV. — Nincsen jóság irigy nélkül. KV. — Nincsen virtus irigy nélkül. KV. — Oly irigy szemmel nézte, majd kicseppent szeméből a vér. E. — Ritka szépség irigy nélkül. D. — Sok irigye van a gazdagnak. KV. — Szegény sors az, melynek nincs irigye. ME. — Szerencsével ha van frigyed, sok az irigyed. KV. — Veszett szerencse az, melynek nincs irigye. E. — Senki sem irigye a szegénynek. E.

Irigyel. Másét ne irigyeld. D. — Ami nélkül el lehetsz, azt mástól ne irigyeljed. S. — Senki sem irigyli a nyomoruságot. KV. — Senki sem irigyli a pad alatt. KV. — Senki sem irigyli a pad alját. B. — Senki sem irigyli a szegénynek sorsát. D.

Irigykedik. Kovács kovácsra irigykedik. KV. — Nem tud irigykedni a tudós ember. M.

Irigység sem találna benne hibát. E. — Nagy erények után sántit az irigység. S. (Latin.) — Nagy erkölcs után sántit az irigység. D. — Sárga mint az irigység. S. — Sokakat irigység emelt becsületre. E.

Iródiák. Szent Lukács iródiákja. (Ökör.) S.

Irótoll nem tud szégyent. E. — Tiszta papiros, irótoll nem tudnak szégyent. E.

Irt. Irts ki, ha kitelhetik, a roszszat. D. — Kopasz mint az irtott erdö. D.

Irtózik a legfrissebb viznek szagától is. D. — Kezeégett gyermek irtózik a tüztöl. D. — Kinek száját megégette a kása, a viztől is irtózik. D. — Nem irtózik más pokoltól, hanem a hol ki nem kötik a cégért. D.

Iró. (Irósvaj.) Izzad, mint Dohonyi az irótól. Ny. 2. — Puha mint az irósvaj. E.

Irul-pirul, mint a főtt rák. S.

Iskola. Addig járt iskolába, mig a málé kisült. Ny. 1. — Azt tanuld az iskolában, a mi hasznos a világban. KV. — Egy iskolába járnak. D. — Eljárt az iskola mellett. E. — Ha a deákot kötve viszik az iskolába, nem lesz pap belöle. D. — Járt a fekete iskolában. (Kárán tanult.) E. — Kiráztam már az iskola porát. D. — Leráztam már az iskola porát. ME. — Legjobb iskola az élet. S. — Legjobb iskola a tapasztalás. E. — Semmit sem tud deákul, noha eleget járt az iskola mellett. D. — Tizenharmadik iskola. (Az élet. Az iskolázást tizenkét évfolyamunak tartja a nép.) E. — Többet járt az iskola mellett, mint az iskolába. D.

Ismer. A gyönyörüségek nem arccal, hanem háttal ismerszenek. D. — A ki egy medvét ismer, az mind ismeri. (Egyik haragos olyan mint a másik.) Ny. 8. — A ki egy prókátort ismer, az mind ismeri. Ny. 8. — A róka a rókát igen ismeri. D. — A szamár füléről, oroszlán körméről, róka farkáról, eb szöréről, madár tolláról, bolond beszédjéről ismerszik. B. — Az öreg A-t sem ismeri. E. — Bolond a ki magát nem ismeri. D. — Bolondot beszédjéről, szamarat füléről ismerik. B. — Cserepén ismerem minemü fazék volt. KV. — Ebet szöréről, szamarat füléről megismerni. KV. — Ebet szöréről, madarat tolláról, embert barátjáról ismerni. S. — Foltjáról is megismerik a zsákot. D. — Ha az Isten

ugy ismeri mint én, sohse ereszti be a mennyországba. Ny. 2. — Ha magadat nem ismered, mást ne vizsgálj. D. — Ismerd magadat. (Görög.) E. — Ismerd meg magadat. KV. — Ismeri személyesen, mint Bacsó az ördögöt. Ny. 9. — Ismerik mindenütt, mint a rossz ebet. Ny. 24. — Ismerik mint a rossz pénzt. D. — Ismerjük már a jó madarat. S. — Jobban ismeri a cégéreket, mint a kereszteket. D. — Megismerik szamárt rivásáról. KV. — Megismerni a tököt a magjáról. Ny. 5. — Minden madár ismeri a maga fészkét. D. — Nagy házat utál meg, ki magát meg akarná ismerni. E. — Nem ismeri jobb kezét, ki a boldogságot bal felül keresi. K. — Okos embert egy szaváról is megismerhetni. E. — Rivásáról ismerik meg a szamarat. D. — Szamár a füléről, bolond beszédjéről ismerszik. D. — Szaváról ismerik meg a harist. D. — Szebb a szép, ha magát nem ismeri. E. — Szőréről ismerik meg az ebet. D. — Te menj elől Vakaró, téged ismer a kopó. (Koldusok egymást biztatják.) Ny. 23. — Olcsó-ott az ember, a hol nem ismerik. D.

Ismeretes. Farkáról ismeretes a róka. D. — Ismeretes cselédet hét hibával jobb megtartani, mint ismeretlent egygyel befogadni. ME. — Ismert cselédet inkább hét vétekkel, mint ismeretlent egygyel. E. — Ismeretes tolvajtól legjobban lehet őrizkedni. KV.

Ismeretlen embert ne végy fel a szekeredre. S. — Jobb egy ismerős hét bünnel, mint egy ismeretlen egy bünnel. Ny. 5.

Ispán. Hever mint egy kopott ispán. Ny. 6. — Eszeveszett vármegyének bolond az ispánja. KV. — Összeveszett vármegyének bolond az ispánja. Sz.

Ispinda (Szemtelen.) D. — Rut mint az ispinda. D.

Ispotály (Kórház.) Ki reménységgel él, ispotályban hal meg. E. — Tavaszi idejét ágyban elhenyélte, őszit ispitályban töltötte. D.

Istálló. A jó lovat az istállóban megkeresik. D. — A jó tehenet az istállóban is megveszik. ME. — A lusta kutya istállót keres. D. — Addig zárd be istállódat, mig el nem lopták a lovadat. B. — Akkor vet lakatot az istállóra, mikor már lovát kilopták. D. — Akkor vet lakatot az istállójára, mikor már kilopták a fakót. E. — Akkor zárja istálóját, mikor ellopták a lovát. D. — Barátot bor közt, bort sajt után, lovat istállóban, leányt bálban ne válassz. Fáy. — Egy istállói lónak. D. — Fényes nappal lopja ki a lovat az istállóból. D. — Késő akkor csukni az istállót, mikor a tehenet már elvitték. S. — Nagy az istálló, de parányi a ló. (Magas ember, kicsi ész.) D. — Örül mint az istállóból kiszabadult borju. D. — Tágas az istálló, csak négy markos a ló. D.

Istáp. Két istáphoz jó támaszkodni. KV.

Isten. A békeség szerető, Istenét kedvelő. D. — A drótos is az Isten kenyerét eszi. Ny. 5. — A hadi szerencsét, fiu magzatot, jó házasságot Isten választja. E. — A hol isten őriz, pókháló is oltalom B. — A kenyérnek legjobb dagasztója az Isten. D. — A kinek a basa adja, az isten is adja. Ny. 2. — A kinek Isten mit ád, ember el nem veheti. M. — A kit Isten akasztófára rendelt, nem hal a vizbe. B. — A kit Isten meg akar büntetni, először is eszét veszi el. KV. — A kit Isten meg akar verni, először is eszét veszi el. KV. — A legnagyobb szükségben legközelebb az Isten. (Német.) D. — A magyarok istenének nem rövidült meg a keze. Sz. — A mit Isten kinek ád, ember el nem veheti. KV. — A mit Istentől szánsz, azt elviszi az ördög. KV. — A részeg embernek az Isten is kitér. Ny. 10. — A szép Istenáldjamegnek szép a fogadjistene is. D. — A szükség faragta az Isteneket is. D.

— Az isten a munkálkodókat segiti. KV. — Az isten a szorgalmasokat segiti. KV. — Az Isten hatalmas, az ördög nem alszik. E. — Az Isten holt lábbal se forditson arra. B. — Az isten igaz biró. KV. — Az Isten is békesség istene. D. — Az Isten is elszenvedi bolondságainkat. D. — Az Isten is kitért a részeg ember előtt. Sz. — Az Isten még a természetnek is fölötte vagyon. KV. — Az Isten nem bottal ver. Ny. 4. — Adjon Isten sok irigyet, kevés szánakodót. Sz. — Az Isten nem ver bottal. Ny. 6. — Az Isten nem siet a büntetéssel. KV. — Az isteni gondviselés tovább terjed a csirkének a tojásból való kipattanásánál. D. — Az Isten oltáráról is elvenné. B. — Az Isten sem nem siet, sem nem késik, de elérkezik. KV. — Az Isten se tehet mindennek eleget. D. — Az Isten sem vesz ott, a hol nincs. KV. — Az Isten sem veszen ott, a hol nincsen. Sz. — Az Isten soha se marad adósunk. Ny. 6. — Az Isten sokáig sajtolja. (Mondják, hogy ha nagy beteg nem tud meghalni.) Ny. 24. — Az Isten szánja még a pogányt is. B. — Az Isten tudja azt, meg a kajla tehén. (A tehén elszaladt, azt, hogy hol van: az Isten tudja, meg a kajla tehén; én nem tudom.) Ny. 6. — Az Istennek sem hajtja meg fejét. (Konok.) D. — Az Istennek szavát megvetni nem alku. (Nem hasznos, tanácsos.) D. — Azt sem tudja: hány az Isten? S. — Ad az Isten, kinek nincsen. E. — Adtál Isten fogat, adj kenyeret hozzá. D. — Add meg a császárnak, a mi a császáré, és az Istennek, a mi az Istené. KV. — Addig áll az ember, mig Isten akarja. E. — Adj uram ísten, de mindjárt. ME. — Adj uram Isten, de hamar. E. — Adjon Isten minden jót. D. — Adjon Isten minden jót, diófából koporsót. (L. diófa.) E. — Adjon Isten minden jót, feleséget szépet, jót, diófából koporsót. D. — Adjon Isten minden jót, nekem csak egy korsó bort. D. — Adjon Isten, a mi nincsen. E. — Adjon Isten egészséget, magyarok közt egyességet. Sz. — Adjon Isten három f-et: friss fiatal feleséget. E. — Adjon Isten három e-t (eszet, erőt, egészséget), három f-et (friss fiatal feleséget), három b-ét (bort, buzát, békességet.) E. — Adott Isten! van. D. — Annak adja az Isten a sarkantyus csizmát, a ki nem tud benne táncolni. (Vagyont, a ki nem tud vele élni.) Ny. 22. — Áldja meg az Isten, ki az árvát szánja. E. — Áldja meg az Isten mind a két kezével. ME. — Áldja meg az Isten, mint a szuhai malmot. (L. áld.) D. — Áldja meg az Isten, mint a munkácsi szénát. (L. áld.) S. — Bátor katona az, kinek vitéz barátja az Isten. D. — Beadott neki, mint János diák az isteni tiszteletnek. (Elrontotta.) Ny. — Becsüld jó barátodat, de jobban Istenedet. B. — Beütött az Isten áldása. (Ikrek.) S. — Békeség és feleség Istennek áldása. D. — Békét az Isten, civódást az ördög szereti. D. — Bizzál Istenben, elögyámolit (megsegit). E. — Bor van, a mennyit én akarok, buza a mennyit az Isten ád. (Bort vizezni is lehet) Ny. 6. — Csizmadia, Isten fia. E. — Csizmadia, Isten fia, üsse meg az istennyila. Ny. 9. — Dicsöség Istennek, békeség embernek. D. — Dúsnak és szegénynek sorsát Isten választja. E. — Egy Istened, de barátod több legyen. K. — Egyedül csak az Isten jó. D. — Eladná Istenét is. S. — Elcsapta, mint Isten az árvizet. Ny. 6. — Eleresztette, mint Isten a legyet. (Éljen, a hogy tud.) Ny. 3. — Ellopná az Isten palastját is. D. — Első feleség Istentől, a második embertől, harmadik ördögtől való. S. — Elvenni emberség, adni meg istenség. E. — Ember gondol, Isten végez. E. — Ember tervez, Isten végez. B. — Ember szava nem Isten szava. B. — Emberé a munka, Istené az áldás. ME. — Embernél munka, Istennél áldás. D. — Embernél szándék, Istennél ajandék.

E. — Erösnek Isten is pártját fogja. S. — Él még az Isten. KV. — Él még a magyarok Istene. S. — Él még a régi Isten. E. — Érdemlés után fizet az Isten. B. — Felhuzta a csizmát, Istenhozzád bocskor. ME. — Felvitte Isten a dolgát. Ny. 2. — Felvitte Isten a dolgát, mint az abrakmérő katonának. Ny. 2. — Fiu magzat, hadi szerencse, jó házasság, csak az Isten dolga. D. — Fübe, fába adta az Isten az orvosságot. K. — Ganajos szekérnek, részeg embernek Isten is kitért. E. — Gazdag az Uristen. E. — Ha az Isten nyulat teremtett, bokrot is teremtett neki. Ny. 10. — Ha az Isten is ugy ismeri mint én, akkor sohasem üdvözül. S. — Ha az Isten ugy ismeri mint én, sohse ereszti be a mennyországba. Ny. 2. — Ha Isten akarja, aludttej is elsül. E. — Ha Isten akarja, pókháló is kővár. D. — Ha Isten akarja, az ablakon is beveti. D. — Ha Isten akarja, a bot is elsül. S. — Ha Isten akarja a gereblye is elsül. S. — Ha Isten akarja, a kapanyél is elsül. E. — Ha Isten akarja, villanyél is elsül. D. — Ha Isten akarja, veled leszen karja. KV. — Ha Isten ugy ismeri mint én, soha sem veszi kérdöre büneiért. E. — Ha Isten velünk, kicsoda ellenünk. KV. — Hadd Istenre dolgodat, búból vigasztalást hoz. D. — Hadd koptassák a nyelvöket haszontalanul; hiszem Istent, nem hagy engem gyámoltalanul. D. — Hasa az Istene. D. — Házasság, hadverés, királyválasztás, Isten dolga. E. — Hiszem az Istent: nekem is felvirrad még. E. — Hiszem uram Isten, hanem még se igaz. Ny. 6. — Hogy imádjam, a mi nem Istenem. BSz. — Hogy minket az Isten meg ne áldjon, arról szó sincs. (Borozáskor mondják.) S. — Hol az Isten öriz, pókháló is kövár. E. — Hol Istennek házat épitenek, kápolnát guggaszt mellé az ördög. E. — Hol Istennek templomot épitenek, ott mindjárt az ördögnek is kápolnát állitanak. (Faluhelyen a nagykorcsma közel van a templomhoz.) D. — Hol nincs, Isten se vesz. E. — Hol nincs, ott az Isten sem vehet el. S. — Hozz uram Isten, csak ne bocskorost. (Rossz vendég a vagyontalan, nemes ember, mert nagyon is követelö.) E. — Hü bele Balázs, lovat is ád az Isten. Decsi János. — Isten a cigányt hegedüre teremtette. S. — Isten a megmondhatója. Ny. — Isten a napot jókra, gonoszokra egyaránt költi. Pázmán. — Isten a szivet tekinti. ML. — Isten akaratjáról az ördög se tehet. Ny. 2. — Istenáldja nem mindig oly jó, mint az istenhozta. (Este mint reggel; vége mint eleje.) Ny. 2. — Isten békével jár mindenütt. D. — Isten e világot sem teremtette hamar. D. — Isten éltesse a tótot, hogy ne hordja a magyar a drótot. Ny. 5. — Isten fia volt Krisztus, mégis szenvedett. D. — Isten földjén lakik. (Szegény.) D. — Isten győzné pénzes máléval. D. — Isten győzné őt pénzen vett máléval. (Telhetetlen.) D. — Isten háta megett lakik. (Félreesö helyen.) E. — Isten hirével a fagyon, mig fel nem enged nagyon. Ny. 6. 24. (Elmehetsz, nem félek fenyegetésedtől.) — Isten hosszu tűrő, de végre büntető és fizető. KV. — Istenhozta, nem is vártuk, ha visszamegy, azt se bánjuk. Ny. 2. — Isten hozzád bocskor. (Parasztból lett ur kevélyebb.) D. — Isten hozzád édes eszem. (Bor.) D. — Istenhozzádot mondott neki a szerencse. D. — Isten hozott édes eszem. D. — Isten is a bátor katona mellett hadakozik. D. — Isten is a vigat szomoruval váltja fel. D. — Isten is az igaz ügy mellett áll. KV. — Isten is munkára fizet. M. — Isten is megpihent a hetedik napon. E. — Isten is kitért volt a részeg ember előtt. M. KV. — Isten koporsóját sem őrzik ingyen. D. — Isten könnyebbitse az ágya szalmáját. (Ha a nagy beteg nem tud meghalni.) Ny. 2. — Isten köztünk, ne emlits vargát. Decsi János. — Isten neki fakereszt,

ha eltörik másik lesz. Ny. 8. — Isten nevében fonásért. (L. fonás.) B. — Isten ostora. D. — Isten őrizzen meg ur mellett levő földtől, papleány feleségtől. S. — Isten őrizzen házas szolgától, jármas bivalytól, út melletti földtől, papleány feleségtől. Ny. 4. — Isten rád téritse, a mit rám jövendölsz. B. — Isten se tudja a különbséget. D. — Isten sem nem siet, sem nem felejt. S. — Isten sem veszi le róla. S. — Isten szerzi a házasokat egybe. KV. — Isten tudná megmondani mikor volt. D. — Isten velünk, ki ellenünk. ML. — Isten veled szép világ. S. — Isten verte ember. D. — Istenem, mire jutánk! D. — Isteneknek kezei között is remek lehetne. D. — Istennek nevét soha hiába ne vedd. M. — Istennel, észszel, szorgalommal boldogulsz. S. — Istenét is megtagadja hasáért. D. — Istennél van, mint Szenyes Péternek az obsit. (Szenyes nevü nemzetőr átkelt a Tiszán, obsitos levele vizbe hullott.) Ny. 11. — Istentől elrugaszkodott. D. — Istentől is elpártolt. D. — Jaj mi nehéz azt észrehozni, kinek Isten okosságot nem adott. Pázmán. — Jámbor feleséget csak az Isten adhat. B. — Jár a bolond Budapesten, azt sem tudja hány az Isten. E. — Jó az Isten, jót ád. KV. — Jó az Isten, jót ád, kopasznak is hajat ád. D. — Jó, hogy két nyelvet nem adott Isten az asszonynak. D. — Jó, hogy szarvat nem adott a disznónak. B. — Jobb az istenölte, mint az emberölte. S. — Jobb az istenölte, mint az embervágta. D. — Jobb az Isten száz papnál. E. — Jobb egy Isten száz papnál. D. — Késön járt, mikor Isten a szépséget osztogatta. E. — Két bizony felér egy istenugysevel. S. — Ki az Istent szivéből kiveti, nehezen tér vissza. D. — Ki urával pöröl, Isten az orvosa. M. — Ki urával pöröl, prókátora Isten. D. — Ki dolgát Istennel kezdi, jól végzi. KV. — Ki felől Isten elvégezte, hogy felakaszszák, nem hal vizbe. E. — Ki Istenben bízik, nem csalatkozik. KV. — Ki Istennel kezdi, Istennel végzi. S. — Kiki elégedjék meg a sorssal, melyben Isten hagyta. E. — Kinek Isten adja, pap is annak adja. E. — Kinek Isten a barátja, az az emberektől ne rettegjen. KV. — Kinek Isten a barátja, könnyü annak üdvözölni. D. — Kinek Isten a barátja, nincsen ellensége. D. — Kinek Isten akarja, az ablakon is beveti. D. — Kinek Isten hivatalt ád, észt is ad hozzá. S. — Kinek Isten mit ád, ember el ne vallja. E. — Kinek Isten nem adja, Kovács Istók meg nem kovácsolja. Sz. — Kinek Isten nem adja, János kovács sem koholja. BSz. — Kinek Isten nem adja, Kovács Istók meg nem koholja. KV. — Kinek Isten nem ád, a kovács nem kohol. D. — Kinek Isten nyulat ád, füvet is ád hozzá. D. — Kinek Isten nem adott, attól ember se várhat. D. — Kinek mit ád Isten, azt más el ne falja. D. — Kit az Isten megver, nem hajdu veri meg. E. — Kit házában esö ver, Isten se szánja. E. — Kit Isten meg akar gyógyitani, egy száraz fügével is meggyógyithatja. ML. — Kit Isten meg akar verni, eszét veszi el. B. — Kit Isten szeret, ifjanta vesz el. E. — Kit az Isten szeret, ifjukorában veszi magához. S. — Kit az Isten valahova rendel, el is késziti. D. — Kitől Isten eláll, reménysége hibál. E. — Kinos fia leszesz az Istennek. B. — Kinött az Isten markából. (Nagy.) E. — Kiparancsolja az Isten, mint Vidának a dohányt. (L. dohány.) Ny. 11. — Kis Istennek hiszi magát. Ny. 13. — Lassan jár az Isten, de mégis elérkezik. D. — Lassan jö az Isten, de ugyan elérkezik azért. KV. — Legyen meg az Isten szent akaratja. S. — Lencse, borsó, kása, Istennek áldása. D. — Lencse, borsó, kása, mind Isten áldása, diák táplálása. E. — Lopott bárány nem kedves áldozat Isten előtt. E. — Lovat is ád Isten a jobbiknak. D. — Meg-

áldotta az Isten, mint Törzsöknét a kenyérsütéssel. (Négyet betett a kemencébe, szétestek, 16 lett.) Ny. 11. — Megemlegeted te még a magyarok Istenét. Sz. — Megemlegettetem veled a magyarok Istenét. D. — Meglehet, ha Isten akarja. M. — Meglopná az Isten koporsóját is. D. — Megtanitalak a magyarok Istenére. D. — Megverte az Isten, kinek rossz a felesége. S. — Megverte az Isten, az ostorát is rajta hagyta. (Betegség után nyomorodott maradt.) Ny. 20. — Megverte, mint Isten a vargát. Ny. 7. — Megverte őt a sok megáldjisten. (Iszákosság.) D. — Menj Isten hirével. ME. — Még Isten sem tehet mindenkinek igazat. KV. — Mi csak bizzunk a jó Istenben, majd ő megadja, a mit akar. Ny. 6. — Mi nem Istenem, hogy imádjam? M. — Miatyánk Isten, bárányláb. (Farkas imádsága.) D. — Miatyánk Isten, disznóláb. (Léleknek imádság, testnek étel kell.) E. — Miatyánk Isten, nagy korsó. D. — Mikor az Isten nyulat teremtett, bokorról is gondoskodott. D. — Milyen a jónap, olyan a fogadjisten. E. — Milyen az adjonisten, olyan a fogadjisten. — Mind ember, mind Isten előtt kellő az okos. D. — Minden horgast-borgast Isten fordit jóra. E. — Mit ád Isten, azt ád. (Lesz, a mi lesz.) E. — Mit az Isten összekapcsolt, ember el ne válassza. S. — Nehéz betegségnek Isten az orvosa. S. — Nehéz Istennel ujjat húzni. E. — Nehéz Istennel követ vetni. E. — Nem ád Isten egynek mindent. KV. — Nem Istened, hogy imádd. D. — Nem jámbor barátság, melyért megbántod Istened. K. — Nem rövidült meg az Isten keze. KV. — Néha Isten se barátunk. D. — Nép szava, Isten szava. (Latin.) E. — Nyári favágástól, téli kaszálástól Isten őrizzen. Ny. 16. — Okos feleség nagy Isten ajándéka. B. — Olyan igaz, mint hogy az Isten az égben van. S. — Ott ád Isten esőt, a hol akarja. E. — Ő is Isten teremtése, mint a kis csacsi. Ny. 2. — Pap is csak ember, a király se Isten. S. — Pap nem Isten. E. — Paraszt-ember bibliája a hiszekegy-Isten. E. — Paraszt furfangját, Isten bölcseségét nincs ki kitanulja. S. — Parázna jutalma és az ebnek ára nem Isten házába valók. (Áldozatul.) E. — Polyvába takarta Isten a buzaszemet. E. — Részeg embert az Isten is őrzi. B. — Rossz emberen az Isten se segit. Ny. 3. — Sem hite, sem Istene. KV. — Se Istene, se hazája. E. — Se Istene, se lelke, hanem csak párája. D. — Segits magadon, az Isten is megsegit. B. — Soha az Istennek nevét nem hallani szájából. D. — Soha nem látná többször az Istent, mintha pohár fenekén laknék. K. — Sohse busulj, van az Isten ménesében. (Vigasz, ha valakit felesége elhagy.) Ny. 6. — Sok bolondja van az Uristennek. E. — Sok jámbor szava Isten szava. M. — Sokat tudjon, ki az Istent meg akarja csalni. KV. — Sokrétü pogácsa, Istennek áldása. D. — Sorban, uram Isten. E. — Szája Isten, szive ördög. E. — Szedd fel a vitorlát, ha Isten nagy szelet ád. D. — Szegény ember szándékát boldog Isten birja. E. — Szeme se áll Isten igazában. (Ravasz.) D. — Szép, a kinek az Isten észt adott. E. — Szép dolog, ha Istentől van. E. — Szép, ha Istentől van. S. — Szép Isten előtt. D. — Szépség a jósággal Istennek nagy adománya. D. — Tanulj Istent félni és jámborul élni. KV. — Tartsa meg az Isten, mint vizet a rosta. E. — Tekints Istenre. (Javulj.) Ny. 2. — Tele szája Istennel, szive pedig ördöggel. D. — Tudja Isten, hogy kell lenni. KV. — Tudja Isten minek hogy kell lenni. M. — Tudja Isten, ki lopta el még a kis fejszét is. D. — Tudja Isten, kinek subát, kinek gubát. D. — Tudja Isten, kinek kell suba, kinek guba. Ny. 4. — Tudja Isten, miért nem adott szarvat a disznónak. D. — Ugy áldja meg az Isten, mint a tördemici malmot. (L. áld.) B. — Ugy megverte az

Isten, hogy a botot is rajta felejtette. (Betegség után megnyomorodott.) D. — Ugy legyen, ahogy az Isten akarja. KV. — Urad vagyok Isten után. D. — Utóléri még az Isten keze. B. — Utolsó betegségnek Isten az orvosa. D. — Van az Uristennek sok olyan kosztosa. E. — Van az Isten ménesén. (L fent.) Ny. 24. — Verje meg az Isten, ki az árvát bántja. Np.

Istennyila. Az istennyila is csak mellette csap le. D. — Beleütött az isten nyila. S. — Csizmadia, istenfia, üsse meg az istennyila. Ny. 9. — Fényes mint az istennyila. D. — Hegyes mint az istennyila. D. — Jegenyefába leghamarabb beüt az istennyila. (Magas.) Ny. 1. — Kushagyj more, megüt az istennyila. Ny. 3. — Sebes mint az istennyila. D. — Sebesen hull, mint Dejtárra az istennyila. Ny. 22. — Ugy jár a fara, mint az istennyila. E.

Istentelen gyilkos. D. — Igen rövid az istentelenek öröme. KV.

Istók. Bekukkantott, mint bolond Istók Debrecenbe. (L. bolond.) ME. — Betekintett, mint bolond Istók Debrecenbe. D. — Bolond Istók Debrecenbe. Sz. — Mindenütt Istók. (Bohó.) E. — Rajkó vét, Istókot verik. (Bünös helyett büntelen szenved.) E.

Istráng áldja meg. ME. — Istráng tartson, mig a kötél elkészül. S. — Kóczistráng, kenderhám, mindakettő rossz szerszám. S.

Istrázsa. Szájában két foga tartja az istrázsát. (Vén.) D.

Iszák. Kirágja róka az iszákot. E. — Kirágta az iszákot. D. — Nem látjuk hátunk megett az iszákot. (L. hát.) M. — Tömi az iszákot. D. — Zsiros mint az iszák. D.

Iszik. A halállal senki sem ivott áldomást. D. — A medvebőrre előre iszik. Sz. — Amit eszik, arra iszik. (L. eszik.) Ny. 3. — Amint tartod enédet (borjas tehenedet) ugy, ihatod tejedet. D. — A molnár akkor iszik legtöbb bort, mikor sok vize van. ME. — A molnár akkor iszik legtöbb bort, mikor vize legtöbb. E. — A nagy bajuszu kétszer iszik. D. — Az okos vadász nem iszik előre a medvebőrre. D. — Az ördög is igy tartotta volt fiát: enni adott volt és innia nem. KV. — Az ördög is ugy ölte meg a fiát: enni adott neki, inni nem. E. — Azt tartják, egy ebéd felett négyszer inni elég. ML. — Addig iszik, még valakit lát. D. — Addig eszik-iszki, mig ujjával eléri. D. — Adj innia, megtudod ki fia. S. — Akkor szólj, mikor a bika fingik, akkor is azt mondd: iszom, iszom uram. E. — Alávaló csigért isznak barátságért. KV. — Annyit iszik, mint egy veréb. E. — Annyit iszik, mint a tehén. D. — Annyit ivott, hogy elázott. ME. — Apám akárhol járt, a vizben nem tett kárt, evett-ivott, sok kinálást nem várt. D. — Attul ugyan ehetik ke (kend), ihatik ke, alhatik ke. (Vége annak.) Ny. 1. — Avagy igyál, avagy vakarj falt. (Falat.) KV. — Bajuszos kétszer iszik. D. — Bajuszáról másodszor iszik a magyar. D. — Bátrabb fakannábul inja, mint aranybul. Sz. — Bátrabb fakannából inni, mint arany pohárból. KV. — Beitta eszét. E. — Bort hord a ló is, mégis vizet iszik. D. — Bort iszik az uton járó, akár bolond, akár báró. Ny. 1. — Bort sem ivott s már is részeg. KV. — Csak azért issza meg, hogy más meg ne igya. D. — Csak innia adj, apját is eltagadja. D. — Csitt vásár! bikafingás! aki egyet szól, mind megissza. E. — Csuporból iszik. (Sokat iszik s nem akarja, hogy lássák, mennyit.) E. — Derüre-borura iszik. S. — Dicsérjük a Jézus nevit, igyuk meg a szölő levit. Ny. 2. — Dicsérjük a Jézus nevit, igyuk meg a töke levit. Ny. 6. — Egyél, igyál, ugy is meglep a halál. S. — Egyél, igyál, ne koplalj mint otthon. (Tréfás kinálás.) S. — Elitta eszét. D. — Ellenséggel társpoharat ne igyál. D. — Előre inni a rókabőrre.

E. — Előre iszik a medve bőrire. D. — Esik a hó, fingik a ló, iszik a bajai tiszttartó. ME. — Eszem-iszom ember. D. — Eszem, iszom, jól élek, senkivel nem cserélek. Ny. 10. — Eszem-iszom törzsökéből származtak elei. D. — Eszik néha egész nap, iszik reá mint a csap. Np. — Ez is többet ivott mint a veréb szokott. D. — Éhomra iszik. D. — Gyüszűnyit iszik. E. — Ha a kutya bőrére eleve innának, elkevélykednék. E. — Ha bort nem találsz, sört vagy vizet igyál. D. — Ha forrásod vagyon, ne igyál patakból. D. — Ha friss vize volna, abbahagyná a legjobb sört és csupán bort inna. D. — Ha nincs píz (pénz), igyál viz. E. — Ha nincs pénzed, igyál vizet. S. — Ha vize van, bort iszik, ha vize nincs, vizet iszik. (Molnár.) E. — Hát alatt völgy is van, kút is van, ihatsz is belőle. (Fing.) Ny. 2. — Háromszor iszik a magyar. E. — Idd meg egészen. D. — Igyál bort, de ne sokfélét. D. — Igyál, egyél mig eszeden vagy, D. — Igyál, ez öli meg a bogarat. (Bánatot.) Ny. 6. — Igyál mig élsz, adnak-e a másvilágon. D. — Igyál, ne hörpölgesd a bort. D. — Igyál ökör, tóviz. M. — Igyál, még három ujjadat látod. D. — Igyál torok, nincs pokol. D. — Igyál vizet s nem fizetsz. ME. — Igyunk, aki ráér; éljen a haza! (Titulus bibendi.) E. — Igyunk egyet országunk boldogulásáért. (U. a.) D. — Igyunk egyet búelfelejtésre. D. — Igyunk mig a gyertya ég. D. — Igyunk még egyet jó éjszaka fejében. D. — Igyunk, szép szó; ha ihatunk, ugy jó. S. — Igyunk, szép szó; ha fizetünk, nem jó. S. — Igyuk le eszünket. D. — Igyuk le magunkat. D. — Igyunk mig egymást látjuk. D. — Igyunk egyet. D. — Ihat már arra hideg vizet. (Oda van.) Ny. 6. — Ihatnék, mint a száraz kert. D. — Ihatnék, mint a szomju kert. D. — Inni akar, ki az evő embert köszönti. E. — Inni is mást küldene, ha neki használna. D. — Issza a gonoszságot, mint a vizet. D. — Iszik mint a berényi török. D. — Iszik mint a bécsi német. D. — Iszik mint a csap. D. — Iszik mint a csonoplai tamburás. (Egymagában. Csonopla bácsmegyei község.) ME. — Iszik mint a gödény. E. — Iszik mint a kefekötő. E. — Iszik mint a Perényi törökje. (Perényi Gábor 1557-ben törököket vendégelt, kik, noha tilos volt nekik, vallásuknál fogva, a borivás, annyit ittak, hogy az példabeszéddé vált. Dugonicsnál hibásan áll: berényi török.) E. — Iszik mint a rékásiak a gólyára. Ny. 5. — Iszik mint a szivárvány. (Néphit szerint a szivárvány felszivja a folyók, tavak vizét, hogy ki ne áradjanak.) E. — Iszik mint egy templarius. ML. — Iszom a bort, rugom a port. E. — Jeget eszik, vizet iszik, lapuval takaródzik. (Szegény.) D. — Keveset iszik, de sokszor. E. — Keveset iszik, mint a veréb. D. — Két hamar nem jó: hamar inni és hamar itélni. E. — Ki a forrásból eleget ivott, háttal fordul hozzá. D. — Ki a Tiszából nem ivott, nem tarthatja magát valóságos magyarnak. D. — Ki a Tisza vizét issza, oda vágyik szive vissza. S. — Ki egyedül iszik, az már utolsó. (Iszákos.) E. — Ki egyszer a Sugovica vizéből ivott, visszajő Bajára. ME. — Ki levesre bort iszik, nem kérnek attól tanácsot. E. — Ki mit eszik, iszik rá. (L. eszik.) Ny. 3. — Ki mit evett, igyon rá. Ny. 6. — Ki sok vizet iszik, béka nő a hasában. S. — Ki sok vizet iszik, káka nő a hasában. S. — Ki utassal eszik, iszik, áldozik. D. — Kinek bora nincs, igyék vizet. B. — Kik sorra isznak, egymást meg nem csalják. D. — Kocsis issza meg a bort, a ló részegszik meg tőle. (Ittas kocsis nagyon hajt.) B. — Költs fel, ha ihatnám. (Mindig kész inni.) D. — Körömre inni. (Egy cseppig kiinni.) E. — Köszönöm, de nem iszom. (Nem kérek belőle.) D. — Lassan foly a Tisza, boldog a ki issza. Np. —

Lődd meg a medvét, aztán igyál bőrire. D. — Más szakálára iszik. S. — Medve bőrére iszik. S. — Megteszem, ha vizet iszom is. (Ha rossz vége lesz is.) Ny. 15. — Még a polozsnokot is megissza. (Polozsnok, szláv szó, oly tojás, mely kotlós alatt volt, de ki nem kelt; záptojás. Részeges ember mindent meginna.) Ny. 2. — Mihelyt a palackot látja, tüstént ihatnék. D. — Mikor az ember a csorgóból inni akar, meghajol előtte, de azután hátat fordit neki. ML. — Mint az ökör, csak eszik, iszik. KV. — Mit isznak a kapások? (A mit kapnak, rossz bort, kapás bort.) E. — Molnár, ha vize van, bort iszik, ha vize nincs, vizet iszik. E. — Nagy ehető, iható. D. — Nagyobb ehető, mint iható. D. — Ne fizess, ha nem ittál. D. — Nem isszák a mérget fakupából. D. — Nem iszik bort, csak az árát. E. — Nem iszik keveset, hanem sokszor. D. —Nem sokat iszik hitelbe. (Nem hisznek neki.) D. — Nem tanácsos ellenséggel társpoharat inni. B. — Ökör iszik egyedül, ember párosával. Ny. 13. — Ökör iszik kellve (ha kell neki), ember barátságért. Sz. — Ördög módon tartja az embert: ennie ád, de innia semmit se. D — Ő itta meg a levét. (Ő lakolt érte.) S. — Régi nóta, itt hallottam: igyunk egyet ma. D. — Ritka hegedüs, ki nem bormegissza. D. — Ritkán vagyon a hegedüsben bornemissza. Decsi János. — Se eszik, se iszik bujában. D. — Senki nem nézi, mit eszem-iszom, hanem hogyan ruházkodom. E. — Sokat ivott a lova. (Részeg kocsis hajszolja, üti, veri a lovat.) Ny. 7. — Sós babot eszik, vizet iszik rá. (Szegény.) D. — Sör, bor mint a tenger, ihatik az ember. D. — Szépen iszik, mint a szabadkai ember. S. — Talán a halállal is áldomást ivott. (Bátor.) D. — Talán több bort ivott, mint te vizet láttál. D. — Tej gyanánt a meszet itta meg. D. — Torkánál feljebb ivott. D. — Többet öl meg a rendetlen eszem-iszom, mint a kard. K. — Ugy iszik mint a perényi törökök. (L. fent.) Sz. — Ugy issza a bort, mint a vizet. D. — Van annak, a ki meg nem issza. D. — Versenyt iszik, habár részeg is. D.

Iszákos. A jó bor hosszu meséje az iszákosnak. D.

Iszkábál. Nem iszkábálta jól össze a hajót. (Nem szegezte jól össze. Hazudott.) D. — Nincs feje jól összeiszkábálva. D.

Ital. A mértéktelen ital minden betegségnek anyja. KV. — A mértékletlen ital minden betegségnek oka. KV. — Ami borital közben leszen, borban kell azt irnia. (Elfelejteni.) Decsi János.— Az édes italnak keserü az ára. KV. – Étel, ital, álom, nem puszta szokás. D. — Étel, ital, álom, szükséges e három. KV. — Étel, ital, korcsolyán leszaladhat a száján. D. — Izetlen mint a csepregi ital. K. — Nem is ital, ha nem bor. D. — Öreg embernek bor az itala, kása pecsenyéje. S. — Őszszel minden lusta asszonynak hideg az itala. (Nem melegszik meg, nem kell gyakran frisset hozni.) D. — Sem étele, sem itala. E. — Sör, bor étele, itala. D. — Szomjuság ellen ital az orvosság. E. — Vessünk ágyat az italnak. (Elöbb együnk, aztán igyunk.) S. — Vizitaltól nád terem az orrodban. S.

Itat. Itatja az egereket. (Sir.) Ny. 4. — Ki lator paripát ül, zabolából itat. D. — Ki lopott lovon ül, zabolából itat. E. — Kit Baján meg nem szólnak, Szabadkán le nem itatnak, Zomborban meg nem vernek, Ujvidéken rosszra nem visznek (el nem csábitanak): az elmehet az egész világon, sehol ilyesmi rajta meg nem esik. (Bácsmegyei városok jellemzése.) ME. — Szilaj paripán zabolából itatnak. D.

Itce. Egy gyujtót kétszerre, egy itce bort egyszerre. (Rossz, fonáktakarékosság.) Ny. 5. — Egy itce gyomrában, kanál viz a tengerben. D. — Erős mint a sörecet, kilenc itce

egy főzet. Ny. 6. — Erős mint az oláh ecet, kilenc itce egy főzet. E. — Hallod-e csapláros, fujd fel az itcédet. D. — Hatszor is méri az itce lisztet. D. — Igen eljár ő is az oly itcével. (Buja.) KV. — Imádságos könyve az itce. Np. — Kilenc itcés a gyomrom, tizedikkel megtoldom. Np. — Meg van mérve, mint a cinkotai itce. E. — Nem itcével, hanem gyüszüvel méri a bort. E. — Ó-bornak, ó-leánynak nem egy áron itcéje. D.

Itél. A macskát ne állásáról, hanem ugrásáról itéld. D. — Két hamar nem jó: hamar inni és hamar itélni. E. — Ne itélj, hogy meg ne itéltessél. (Szentir.)

Itélet. Alázatos, mint itélet előtt a bünös. D. — Csupán csak az itélettételben hasznos a késedelmesség. D. — Itélet napja. (Rossz idő.) D. — Ki az itélettől fél, kimutatja gonoszságát. D. — Magadról kezd el az itéletet. Decsi János. — Ne tégy arról itéletet, a mihez nem értesz. E. — Semmi itéletben nem jó a hamarság. D. — Szós embernek mindennapi itélete. (Pletykaság.) D. — Ugy fél, mind kit itélet elé visznek. D.

Itélőbiró. A jó lelkiismeretnek nem kell itélő biró. E.

Itélőszék. János pap itélőszéke. (Eligazithatlan ügy; szerelmi szóváltások.) E.

Itt. Felvette batyuját, aztán itt hagyta faluját. Ny. 5. — Jönni se látszott, mégis itt termett. D. — Mikor azt gondolom, hogy ott vagy, akkor itt légy. (Siess.) D.

Itthon. Bátyám itthon marad, mert ő nem udvaros. (Az tisztelegjen, kinek kedve telik benne.) ML. — Jobb itthon, mint otthon. D.

Ivadék. Csalóka Péternek igaz ivadéka. (Csaló.) D.

Ivás. Mindenkor van oka az ivásra: ha; az eső esik, essék, ugymond, nekem is ha száraz idő van, ide, ugymond, a korsót, hadd essék. D.

Ivik mint a hal. D.

Iván. Hosszu beszédje, mint szent Iván éneke. (A szentiványi remete a zsoltárokat éjjel-nappal énekelte. Szirmay. A szólás teljesen igy volna: hosszu beszédje, mint a szentiványi remete éneke.) D. — Hosszu, mint a szent Iván éneke. D. — Szent Iván éneke. KV.

Iványi. Dugába dölt, mint az iványi ember kutyája. Cz.

Ivóka. (Pióca.) Csügg rajta, mint lábon az ivóka. D.

Iz. A bort nem színéért, de izéért veszik. KV. — Az egészség izét a betegség adja. E. — Az első éteknek izét megtartja a csupor. B. — Az éhség jobb izt ad az ételnek. B. — Hosszu halasztás megveszti izét nagy ajándéknak is. K. — Istenadta vize, se ize, se büze. E. — Magyar az izre, német a szinre. D. — Mikor elvitte farkas a ludat, akkor tetszik meg ize. (Elvesztett dolog becse nagyobb, mint meglevőé.) E. — Se ize, se böze. Decsi János. — Se ize, se büze, mint a rabszarnak. Ny. 14. — Se ize, se büze, mint a petőházi szarnak. Ny. 7. — Se ize, se foga. D. — Szája ize szerint beszél. S. — Szinnel, izzel különbözünk egymástól. D. — Szomjunak a viz is íz. D.

Iz. (Tagizület.) Hamis kereset ritkán száll más (második) izre. BSz. — Hamis keresmény nem száll harmadizre. E — Könnyü a kolbászt izre vágni. D.

Izetlen mint a csepregi ital. Cz. — Izetlen céklához is hozzászokhatni. D. — Izetlen céklát is megszokhatni. Cz. — Beteg embernek a borjuszar is izetlen. B. — Kelletlen vigasság a szomoruságban, közös izetlenség minden társaságban. D.

Izék ember. (Haszontalan.) D.

Izeg-mozog mint a gyík, mint a kit a bolha csíp. Ny. 6.

Izgat. Arany és gazdagság rosszra izgat. KV.

Iziben minden jó. D. — Iziben

minden jó az okosnak. D. — Ő neki is iziben esett. KV.

Izlel. Ki keserüt nem izlelt, nem tudja mi az édes. E.

Izlés. Az izlés különböző. ME. — Tisztelem az izlését. (Rossz izlés.) S.

Izrael. Járatlan Izraelben. E. — Kemény nyaku Izrael. E. — Kemény a nyaka, mint az izraelé. E.

Izzad. Csak evéskor izzad, mint a pap szolgája. Cz. — Izzad mikor fal, fázik mikor dolgozik. S. — Izzad mint a köszörüs lova. (Kutyája.) Ny. 3. — Izzad mint a köszörüs kutyája a homokban. Ny. 12. — Izzad mint a pap cselédje a táska evésben. Ny. 17. — Izzad mint a pap szolgája az evésben. Ny. 10. — Izzad most Dobozi. (L. Dobozi.) D. — Jól van dolga, mint a pap szolgájának, akkor izzad, mikor eszik. E. — Mikor izzad is, zsirt izzad. (Kövér.) D. — Tüz használ fázónak, de árt izzadónak. KV. — Izzad, mint Dohonyi az irótól. (Vajalja.) Ny. 2.

Izzadság. Reggeli izzadsága is bor szagu. D.

Izzaszt. Tetszik a tanács, de izzaszt a munka. E.

Izsák. Vigyen az ördög szent búcsúra Izsákra. (Nincs temploma s igy búcsúja sem.) Ny. 5.

Jaj a tyúknak, mely rókát hi komának. S. — Jaj a bőrödnek. S. — Jaj annak a háznak, hol tehén bikának jármot vethet nyakába. (Hol asszony az ur.) KV. — Jaj, baj. E. — Jaj kinek se esze, se pénze. D. — Jaj neked, mint Feri Palkónak. Ny. 5. — Jaj neki. E. — Kinek nem jaj, annak nem baj. (Csak annak fáj, kinek haját tépik.) D. — Kinél nincs baj, annál nincs jaj. D. — Felruházták hátát hupikékkel és jajvörössel. (Verés.) D. — Hupikék a háta, jajvörös a combja. E. — Jajveres a combja. D.

Jajdul. Üthetsz rajta még egyet jajdul. D.

Jajgat. Ha az anya jajgat, sikolt a leány is. D. — Jajgat mint a koldus a búcsúban. Ny. 17. — Jajgat mint a kódis a vásárban. Ny. 6.

Jakab, seggem a nyakad. ME. — Nem egy nap Jakabnap. Ny. 4. — Nem minden nap Jakabnap. E. — Nem minden nap Jakabnap, nem minden nap ragyog a nap. B. — Szoritja, mint Jakab a tehenét. Ny. 6. — Tódits Jakab. (Nagyit, hogy hasznát lássa.) E. — Jakobolni valakit. (Parancsolni vele.) M.

Jancsi. A mihez szokott a Jancsi, azt cselekszi a János is. D. — A mit meg nem tanult Jancsi, nem fogja azt tudni János. (Német.) Ny. 4. — Elindult, mint istenes Jancsi a búcsúra. (Kerülő úton jár, bolondjában. Makóról Szegedre indult, mindig a Maros partján járván.) Ny. 1. — Ha Jancsi lop, János bizonyosan felakad. D. — Mihez szokott Jancsi, János sem hagyja. B. — Remetévé lett Jancsi. D.

Jancsika. A mint János fujja, Jancsika ugy ropja. (Ugy táncol.) KV. — Öreg ember, ifju menyecske, ott terem Jancsika. (Biztos gyermek.) K.

Jani. Pipa Jani. (Dologtalan ifju, elpipázza a napot.) E. — Egész pipa Jani lesz belőled. E.

Jankó. Babszem Jankó. E. — János bátya is Jankó volt még akkor. D. — Fa-Jankó. ME.

Janó. Se ki, se be, mint tót Janó a lakodalomba. D.

Java. A félénk juhoknak is előre a java. D. — Ha vendéged van, meg ne edd magad a javát. D. — Hátra még a java. ME. — Másnak javán aggódik. (Szomorkodik.) D. — Megette kenyerének javát. (Öreg.) D.

Javal. Nem javal (javasol, tanácsol) jót a henyélés. B.

Javul. A jó avul is, de javul is. D. — Ugy javul, mint a farkaskölyök. KV.

Jákob párnáján is aludnék. (Kövön.) E.

Jámbor. A jámborok között mindenütt otthon van az ember. B. — A

jámbort járomba fogják. BSz. — A jó táncos lányból ritkán válik jámbor. D. —Akárki is jámbor, addig mig aluszik. KV. — Elég sok az ember, de kevés a jámbor. D. — Élete épen nem jámbor. D. — Gonosz a törvényt, jámbor a szerencsét féli. BSz. — Hirtelen gazdaggá semmi jámbor nem lett. E. — Igen parancsol a jámbor más ember házánál. B. — Hol jámbor személy nincs, balkörmü a táncos. M. — Jámbor feleséget csak az Isten adhat. B. — Jámbor fogad fogadást, agg eb, ki megállja. KV. — Jámbor fiatalból válik a csendes öreg. D. — Jámbor fiatalból válik a jó öreg. ME. — Jámbor ifjuból szokott jó vén ember válni. KV. — Jámbor is napjában hétszerte vétkezik. E. — Jámbor szülőknek is gyakran feslett a fiuk. B. — Jámbornak házája, hol jól vagyon dolga. M. — Jó ott lakni, a hol becsülete vagyon a jámbornak. M. — Jobb ott élni, a hol inkább becsülete, mint pénze van a jámbornak. D. — Kiki jámbor, midőn alszik. D. — Latornak arany lánc, jámbornak nehéz tánc. KV. — A mely leány sokat szeret, jámbor asszony ritkán lehet. S. — Még a rossz anya is jámbor magzatot szeret. B. — Mind jó ott lakni, hol becsülete vagyon a jámbornak. M. — Mindenütt otthon van az ember a jámborok között. E. — Nehezen lehet a vaknak felesége jámbor. D. — Nem a jámborokért rakták a várakat. D. — Nem jámbor barátság, melyért megbántod istened. K. — Nem mind tiszta, a mi a jámbor földjén terem. D. — Példás lator is szereti a jámbor nevet. K. — Régi jámborok féle. (Már nem ujság előttem.) E. — Rut büzzel vagyon a jámbor. M. — Semmi gazdagság sem ér fel a jámbor asszonynyal. E. — Sok jámbor szava, Isten szava. M. — Vessző teszi a gyermeket jámborrá. KV.

Jámborit. Latort jámborit. KV.

Jámborodás. Mindenkor van ideje a jámborodásnak. E.

Jámborság. A jámborság megmarad, a gyönyörüség elvész. KV. — A mely asszony hányaveti jámborságát, fekszik ott valami. B. — Addig tart, mint a kurva asszony jámborsága. Ny. 2. — Jámborság tisztesit, szemérem ékesit. KV. — Jó a jámborság, de el nem élhetni vele. E. — Jó a jámborság, de azzal magával el nem élhetni. D. — Megtanit a nyavalya a jámborságra. KV. — Szépség és jámborság ritkán járnak egy nyomban. K. — Szépség és jámborság ritkán jár egy-uton. KV.

Jámborul. Akárki mit szóljon, csak te jámborul élj. BSz. — Nehéz jámborul hamar gazdagodni. KV. — Nehéz jámborul meggazdagodni. B. — Tanulj Istent félni és jámborul élni. KV.

János. A mihez szokott a Jancsi, azt cselekszi a János is. D. — Amint János fujja, Jancsika ugy ropja. (Ugy táncol.) KV. — A mit meg nem tanult Jancsi, nem fogja azt tudni János. (Német.) Ny. 4. — Csikó is János, mikor bojtorjános. D. — Elveszi szegény János azt is. (A szegény koldus nem válogat az alamizsnában.) KV. — Én is János, kend is János, az Isten is János. Ny. 7. — Gyakran megárt a szent János pohara. (Sűrü búcsúpoharazás.) D. — Ha Jancsi lop, bizonyosan János felakad. D. — Igaz garatos (molnár), mint szent János. Ny. 16. — Igyuk meg még szent János áldását. (Búcsúpohár. Sz. János evangelistának a mérgezett ital sem ártott.) D. — Igyuk meg a szent János áldomását. ME. — Igyuk meg a szent János poharat. E. — János bátya is Jankó volt még akkor. D. — János pap itélőszéke. (Eligazithatlan ügy; szerelmi szóváltás.) E. — János pap országa. (Képzelt, mesebeli világ.) E. — Olcsó János. ME. — Mihez szokott Jancsi, János se hagyja. B. — Pedig hogy az Isten János napját érnünk megengedte. (Névnapod van, meg kell tartanod lakomá-

ját.) E. — Szaladj török, inadban János vajda. (Hunyadi János.) B.

Jánosi. Bámul, mint a jánosi mester. Ny. 16.

Jár. A csillagok is egymásután járnak. D. — A fösvény többet költ, a rest többet jár. Sz. — A gazdag, ha sánta is, kevélyen járhat. D. — A ki ebbel jár, ugatni tanul. D. — A ki gyalog jár, annak lovai mindig készek. D. — A ki igazán jár, nem botlik. KV. — A ki sántával jár, sántikálni tanul. Sz. — A ki soha nem botlik, soha egyenest nem jár. E. — A ló négy lábon jár, mégis megbotlik. Ny. 14. — Amint kötötte bocskorát, ugy járt. D. — A rest kétszer jár. D. — A rossz lelkek éjjel járnak. D. — A templomba azért nem jár, mert mennie kellene. D. — Az út közönséges, de csak a győzedelmes járhat bátran rajta. K. — Addig jár a korsó a kútra, mig el nem törik. E. — Addig járnak a korsóval a vizre, mig el nem törik. D. — Apostolok lován jár. (Gyalog.) E. — Bátorságosabb földön, mint vizen járni. KV. — Bolond ül szamárra, ha lovon járhat. Ny. 22. — Bőrére jár a dolog. D. — Bujj a lóba, jársz hintóba. D. — Csiga-paripán jár. D. — Csiga-póstán jár. B. — Csoszog, nem jár. (Vén.) D. — Eb fujja, kutya járja. D. — Eblábon jár. (Hamisságban.) KV. — Eblábon ne járj. D. — Eblábán járó csintalan gyerek. D. — Eblábon, kutyakézen jár. D. — Egy iskolába járnak. D. — Egy járomban járnak. D. — Egy nyomon járnak. B. — Egy ösvényen járnak. D. — Egy rónán járnak. D. — Együtt járják a búcsút. D. — Együtt járják a táncot. D. — Ennek annyi vagyon, hogy akár aranyon járjon. KV. — Este jár, mint a denevér. E. — Este jár, mint a bőregér. S. — Éjjel jár mint a bagoly. M. — Észszel indulj, okkal járj. E. — Feje nélkül jár. D. — Frissen jár mint az ur. M. — Görbe uton jár. E. — Ha igaz nyomon jársz, nem fáradsz. D. — Ha lovon mehetsz, gyalog ne járj. D. — Hamar jár, ki valakit utól akar érni. D. — Hamar járó, hamar fáradó. D. — Hamarább jár hirénél. D. — Hamarább jár a gondolatnál. D. — Három lábon jár. (Bottal; öreg.) D. — Hipp-hopp hirével jár. (Gyors.) D. — Jár a fara, mint a csík, mint a kit a bolha csíp. Ny. 19. — Jár a kereke. (Szája.) E. — Jár a kereke, mint a szélmalom. (Szája.) B. — Jár a lába, mintha a korongot hajtaná. D. — Jár a nyelve, mint a csép-hadaró. E. — Jár a nyelve, mint a pergő rokka. B. — Jár a szája, mint a nagypénteki kereplő. B. — Jár a szája, mint az üres malom. B. — Jár, mint a garaboncás diák. (L. garabonc.) E. — Jár mint a gazdátlan kutya. B. — Járja az országot, mint a csipkés tót. D. — Járja az országot, mint a drótos tót. B. — Járja az országot, mint a gyolcsos tót. E. — Járja, mint tarka macska a házhéját. S. — Járjad, járjad, majd elunod. E. — Járva is tanul az okos. D. — Jó paripa mellett szépen jár a csikó. D. — Jobb egy kérdés egy napi járóföldnél. E. — Jobb magán, mint rossz társsal járni. D. — Kenve jár a kerék. D. — Ki bogár után jár, gyakran követi kár. KV. — Ki egyenes uton jár, nem téved el. S. — Ki gyorsan jár, hamar elfárad. S. — Ki hamar jár, hamar érkezik. D. — Ki orra után jár, sokszor utat veszt. D. — Ki ülő munkát végez, járva pihen. B. — Ki verőfényen jár, barnán megyen haza. D. — Ki vizben jár, megnedvesedik. D. — Kik egy uton járnak, egy helyre érnek. D. — Kiki maga talpán jár. D. — Kinek kocsija nincs, járjon gyalog. S. — Kinek lova nincs, Budán is gyalog jár. B. — Kinek lova nincsen, gyalog jár az Pestre. E. — Kinek lova nincsen, Bécsben is gyalog jár. Cz. — Kinek lova nincs, Bécsbe is gyalog jár. D. — Kigyók, békák közt is bátran jár az okos. B. — Kutya-forsponton jár. (Gyalog.) S. — Kutya szokott

gyalog járni. S. — Lassan jár az Isten, de mégis elérkezik. D. — Lassan jár, mint fenkő a kaszán. D. — Lassan járj, tovább érsz. D. — Lassan járj, tovább jutsz. KV. — Lassan járj, tovább érsz; lassan siess, tovább jutsz. KV. — Magad lábán járj. E. — Máris csak a lassut járja. B. (Öreg.) — Más esze után jár. S. — Mindig jár, mint a fuvaros ló. Ny. 1. — Mintha dióhéjban járna. E. — Mióta gyalog járok, nem hallottam ilyet. D. — Ne járj a daraboson, ha nyomott úton járhatsz. D. — Nehezen jár a kenetlen szekér. D. — Nehéz láncban táncot járni. B. — Nem egy úton járnak. E. — Nem jó madár, mely éjszaka jár. ME. — Nem ugy jár, mintha epret szedne. (Nem jár lassan.) D. — Nem sokat jár ott az eb, hol leforrázták. Sz. — Nincs oly rest ló, ki előbb ne járna farkánál. K. — Oda megy, a hova a császár is gyalog jár. (Német.) S. — Orra után jár. D. — Ott járt, ahol nem kellett volna. S. — Ólomlábon jár. B. — Ő is járt Debrecentől Kis-Várdáig. (Dicsekszik, pedig még keveset látott.) S. — Pórul járt. D. — Rákháton jár. D. — Rákmódra jár. D. — Rákparipán jár. ME. — Rest kétszer jár, fösvény kétszer költ. Ny. 8. — Rest többet jár, fösvény többet költ. KV. — Ritkán járj, jobb szivvel látnak. (Ne unasd meg magadat gyakor látogatásaiddal.) D. — Sántával ne járj. D. — Sokkal hamarabb jár lába, mint esze. D. — Szag után jár. S. — Szelek szárnyán jár. D. — Szive másutt, nyelve másutt jár. D. — Tapogatva jár, mint Mátyás után róka a jégen. (Mátyás-nap után enged a hideg.) D. — Tapogatva járj. (Óvatosan.) D. — Tudja a kő, hol jár. D. — Ugy jár, mint a gondolat. D. — Ugy jár, mint a kinek az orra vére foly. Ny. 7. — Ugy kell járni, a mint fujják. (Táncot.) E. — Ugyanazon két lábbal kétfelé jár. (Hamis.) D. — Vak légy, ha har akarsz járni. D. — Vigyázz, ha síkon jársz. D. — Áprilist járattak vele. S.

Járás. A bolondnak bú a járása, kár a társa. D. — A járás is szokásból áll. D. — A rákot egyenes járásra tanitja. D. — Jobb egy kérdezéskedés hat napi haszontalan járásnál. D. — Kövér has meg nem szokja a járást. D. — Más biró járása. E. — Tudja a járást, mint a tarka macska a házhéján. Ny. 5.

Járdogál. Tapogatva járdogál, mint róka a jégen. (Óvatosan.) D.

Járkál. Ki a sárban járkál, sáros a papucsa. D.

Jár-kel. Együtt járnak-kelnek. D. — Jár-kel a farával, mint a szitás malom. D. — Jár-kel, mint az Orbán lelke. D. — Jár-kel, mint az Orbán lelke a pokolban. Ny. 14.

Járatlan Izraelben. E. — Járt utat járatlanért el ne hagyj. D.

Járt uton nem terem fü. (Mátyás király mondása: sokat szeretkező asszonynak nem születik gyermeke. E.)

Jártas-költes a világban. D.

Járom. A jámbort járomba fogják. BSz. — A ki barom, nyakán járom. E. — A sok járomhordozás megtöri a nyakat. D. — Eb a kutyával egy alomba, nem egy járomba illenek. D. — Egy járomban járnak. D. — Egy járomi. D. — Egyenetlen tulkok nem jók egy járomban. D. — Egyenetlen tulkok nem jól vonják a jármot. (Latin.) S. — Előbb legyen ökröd, aztán csinálj jármot. Ny. 1. — Kicsiny tinó, nagy a járom. E. — Jaj annak a háznak, hol tehén bikának jármot vethet nyakába. KV. — Komor, mint bika a járomban. D. — Nehéz bikát járomba fogni. D. — Nekidül az asztalnak, mint ökör a járomnak. D. — Nincs az a tinó, a melyiknek fel nem törné a járom a nyakát. Ny. 22. — Oly kedve van, mint komornak a járomban. (Komor, ökörnév.) D. — Rókát fogja a járomba. D. — Sok hámot, jármot

megárvított. (Lovat, ökröt eladott, vagyont elköltött.) E.

Járomszeg hugyozó nemes ember. (Szegény.) E. — Kitörte a járomszöget. (Szabados.) D.

Jármas. Isten őrizzen házas szolgától, jármas bivalytól, út mellettiföldtől, paplány feleségtől. Ny. 4. — Jármas tinónak béres-ostor. Ny. 6.

Jász. Ácsorog, mint Jászok ebe a dombon. D.

Jászol. A bimbó zörgeti a jászolt. (Az ökör még enni akar.) Ny. 4. — A jászol jár a tehén után. Ny. 4. — Nem a jászol megy az ökörhöz, hanem az ökör a jászolhoz. Ny. 5.

Játék. A játék hiányossága gyermek szomorusága. D. — A sok játék, a sok bál, bezzeg nekem sokban áll. Sz. — A sok játék, a sok bál, nekem bizony sokban áll. D. — A sok játék, a sok bál, nekem ugyan sokban áll. E. — Állhatatlan, mint a gyermekjáték. D. — Cinkjátékban (kocka) legnagyobb mesterség a vetés. Cz. — Eszesnek való a játék. M. — Ez nem gyermekjáték, hogy hamar elkezdjék és hamar végezzék. D. — Gond nem játék. D. — Gyermeknek játékért, leánynak sírásért ne süvegelj. KV. — Ha az okos nem érti a játékot, nézi. D. — Játékkal ámitják a gyereket. E. — Kártyamutatással a legjobb játék elvész. D. — Ki színével mutatja kártyáját, a legjobb játékot is elveszti. E. — Kutyásdi játék. (Huzogatnak egymás szájából combot.) ME. — Mikor legjobb a játék, akkor hagyjad félbe. KV. — Okosnak a játék, vaknak az alamizsna. E. — Nem diósdi már a játék. (Már nem vagyunk gyermekek.) D. — Örül, mint gyermek a játéknak. D. — Szemesé a játék. B. — Szemesnek való a játék. KV. — Szemesnek a játék, vaknak alamizsna. D.

Játékos. Ritkán gazdagul a játékos. D. — Sok a játékos, de csak egyé a nyereség. E.

Játszás. Gyermekhez játszás, igényhez dolgozás illik. (Minden kornak megvan a maga foglalatossága.) KV.

Játszik. Aki ebbel játszik, bot legyen kezében. KV. — Aki ebbel játszik, botot tartson kezében. D. — Aki felteszen, játszani is kell annak. M. — A szerencse is szokott játszani. D. — Addig játszik a macska az egérrel, mig megeszi. Sz. — Addig játszik az eb, mig kutyó a neve. (Fiatal.) D. — Csak játszik a világgal. D. — Egy szembekötösdit játszanak. D. — Felest-feletlent játszanak. (Paar, unpaar.) B. — Fejével játszik. E. — Felfordult kártyával játszani se haszon, se mulatság. K. — Felforditott kártyával játszani se mulatság, se haszon. D. — Gyermek játszék, leány dolgozzék. D. — Ha feltettél játszál, is. KV. — Ha kutyával játszol, bot legyen kezedben. D. — Hozomra játszik. (Nincs pénze, hitelre kártyázik.) S. — Játszanak vele, mint a bőrlapdával. D. — Játszik a világgal, épen mint lapdával. D. — Játszik, mint eb a farkával. B. — Játszik, mint macska a farkával. D. — Játszik, mint macska a maga farkával. Ny. 2. — Jobb lábbal játszani, mint fejjel. D.— Jól tudja a levetösdit játszani. D. — Kétségbeestekkel, megbúsult elmékkel nem jó játszani. KV. — Ki játszani akar, fel is kell tennie. E. — Ki nem játszik, sem nem nyer, sem nem veszt. B. — Ki nem játszik, nem veszt. KV. — Kiki maga kártyájából játszik. E. — Kiki maga kártyájával játszik. B. — Levetőt is játszik a szerencse. E. — Magadra vess, ha megharap az eb, mikor vele játszol. K. — Magáéval játszik. E. — Más bőrére játszik. S. — Mit az elme ébren forgat, avval játszik álomidétt is. BSz. — Ne játszál ángyoddal. Decsi János. — Ne játszál szolgáddal, mert társul fogad. KV. — Nem játszik már dióst. (L. f.) B. — Nem játszik király az udvarbiróval. KV. — Nem játszik már többet felest és feletlent. (Már nem

gyermek.) D. — Nem jó a szolgának urával játszani. KV. — Nem jó a tüzzel játszani. E. — Nem jó az embernek fejével játszani. D. — Néha levetősdit is játszik a fejes szerencse. D. — Nincs esze, ki életével játszik. D. — Nyitott kártyával játszik. S. — Sem nem nyer, sem nem veszt, a ki nem játszik. D. — Sok a játszó, egy a nyerő. E. — Sokan játszanak, de csak egyé a nyereség. KV. — Szembekötösdit játszik. E. — Szerencse mind felülősdit, mind levetősdit szokott játszani. D. — Tüzzel nem jó játszani, mert megéget. S. — Ugy játszik az eszével, mint kutya a farkával. Ny. 14. — Ugy játszik a lány a legénynyel, mint macska az egérrel. Arany. — Ugy játszik vele, mint macska az egérrel. ME.

Jegenye. Jegenyefába leghamarabb beüt az istennyila. (Magas.) Ny. 1.

Jegyez. A kéményben korommal jegyez. D.

Jegyruha. Cifra, mint a jegyruha. D.

Jehova. Verje meg a Jehova. D.

Jel. Csak jelre várakozik. D.

Jelen. Mindig nagyobbnak látszik a jövendö, mint a jelen való. Decsi János.

Jelenet. Üstökös csillag semmi jót nem jelent. S.

Jeruzsalem. Annyira van, mint Makó Jeruzsalemtől. B. — Messze az igaztól, mint Makó Jeruzsalemtől. D. — Oly messze vagy töle, mint Makó Jeruzsalemtől. (Szirmay szerint egy Makó nevü részeg keresztes vitéz Endre király seregéből megpillantván 1217-ben Spalatót, azt Jeruzsalemnek nézte.) KV.

Jezsuita. Voltak jezsuiták is. D.

Jég. A jégre mén (megy,) ha mindjárt belehal is. D. — A jég is ott szakad, a hol a legvékonyabb. Ny. 14. — Beleszakadt a jégbe, de keze felül maradt. (Szerencse a szerencsétlenségben.) D. — Bús, mint a jégverte buza. D. — Búsul, mint kinek buzáját elverte a jég. D. — Búsul, mint kinek szőlőjét elverte a jég. D. — Csak egyszer megyen kecske a jégre. D. — Egy kis jég is felszedheti a hidat. D. — Elbámult, mint a pap tehene a jégen. Ny. 22. — Elmehetsz Iprityomba jeget aszalni. Ny. 3. — Elmehetsz Kukutyinba zabot hegyezni, jeget aszalni. Ny. 12. — Eltört alatta a jég. D. — Életre való ember a jég hátán is megél. S. — Feszit, mint a tatai kutya a jégen. Ny. 5. — Gyémánt is elolvad, nem csoda ha a jég. D. — Hálálkodik mint tehén a jégen. Ny. 8. — Hajlik mint a jég. D. — Hideg mint a jég. M. — Itt a vége, tedd a jégre, csusszál vele Bátaszékre. (Vége a mesének.) S. — Jeget tör. (Uttörö.) E. — Jég hátán épitette házát. B. — Jég hátán is elél. E. — Jég hátán is megél. S. — Jégre csalták. (Bajba.) D. — Jégre irták a kötelezvényt. Ny. 2. — Jégre is más vezeti az embert. D. — Jégre metszi a képet. D. — Jégre metszett kép, nem sokáig ép. D. — A jégre metszett kép nem lesz sokáig ép. KV. — Jégre taszit s ott hagy. (Álnok.) D. — Jégre vitték. (Bajba.) E. — Jégre vitték szegényt és ott felejtették. D. — Kemény mint a jég. D. — Ki fél az eleséstől, ne menjen a jégre. E. — Leverte mint jég a buzát. D. — Megesik egyszer a lud a jégen. M. — Megtörte a jeget. D. — Ne hálálkodj, mint a pap tehene a jégen. Ny. 3. — Ne jegess. (Ne ijesztgess, ijegess!) M. — Nehéz a vastag jeget megtörni. D. — Neki megy, ha a jég letörik is alatta. D. — Nincs a jégnek gerendája. B. — Nincs a jég alatt gerenda, se a vizen rakonca. D. — Ott szakad le a jég, a hol legvékonyabb. D. — Ott törik el néha a jég, a hol legvastagabbnak tetszik. D. — Pörög a nyelve, mint a kecskebogyó a jégen. D. — Régen törtem én ott a jeget. D. — Sík mint a jég. D. — Sokat kell addig a jégen elesni, mig valaki jól

szánkáz. D. — Szamár is a jégre ment táncolni, mikor jó módja volt. B. — Tapogatva jár mint jégen a róka Mátyás (napja) után. D. — Tapogatva járdogál, mint róka a jegen. D. — Ugy néz ki, mint Martinka, mikor a jég elverte. Ny. 21. — Ugy vagyunk, mint a jégen álló. F. — Vékony mint a jég. D.

Jégeső. Káromkodik mint a jégeső. S. — Uton találja a jégesö. D.

Jérce. A gunár haza jött, a jérce még oda van. (Az asszony rosszabb a férfinél.) Ny. 9. — Nem kaparhat annyit a kakas, hogy a jérce ki ne vakarja. KV. — Nem takarhat annyit a kakas, hogy a jérce ki ne kaparhassa. D. — Szerencsétlen gazdasszonynak tyúkja is kisebbet tojik, mint a szerencsésnek jércéje. D.

Jézus. Búcsuzzék el tőle a Jézus Krisztus. (Ne legyen boldogulása.) E. — Czó! Jézus! (Segitség! kátyuba jutott szekerem.) E. — Dicsérjük a Jézus nevit, igyuk meg a szölő levit. Ny. 2. — Dicsérjük a Jézus nevit, igyuk meg a tőke levit. Ny. 6. — Elbucsúzott, mint Kócsvai a Jézustól. Ny. 4. — Én értem is meghalt a Jézus. E. — Felöltözik, mint Lakatosné Jézus nevenapján. (Izléstelenül, minden ruháját magára ölti.) Ny. 7. — Feszit, mint koszos Pista Jézus nevenapján. Ny. 23. — Megrázlak, mint Jézus a vargát. E. — Nem él vele, mint kajáriak a Jézus nevével. E. — Szorul, mint Jézus Krisztus a hidon. Ny. 22.

Jó. A barátság se jó, ha felettébb való. KV. — A beszédnek egyenese jó s a mankónak horgasa. Pázmán. — A dohos lisztet nem szeleli az okos, mert a mi jó vagyon benne, azt is elveszti. D. — A fösvény magának se jó, hogy lenne másnak. D. — A gazdagság jó szolgáló, de rossz uralkodó. D. — A gonoszt jóra magyarázza. KV. — A hadi szerencsét, fiu magzatot, jó házasságot Isten választja. E. — A hajó mellett jó uszni. KV. — A halál a jót elragadja és a rosszat itt hagyja. KV. — A hamar munka ritkán jó. D. — A hamar evő jó dolgos. D. — A hamarban egy betüje sincs a jónak. E. — A hol kalács nincs, ott a kenyér is jó. ME. — A hol ló nincs, ott a csacsi is jó. Ny. 8. — A jó anya megszokja gyermekének szeretetét. D. — A jó atyát szeretni kell, a rosszat tűrni. (Latin.) D. — A jó avul is, de javul is. D. — A jó birónak mind a két részt meg kell hallgatnia. KV. — A jó bor hosszu meséje az iszákosnak. D. — A jó bor cégér nélkül is elkel. Decsi János. — A jó borba rossz is vagyon meritve. (Rosszra is viszi az embert.) D. — A jó cseléd mindig talál magának dolgot. E. — A jó csödör utoljára megvakul. D. — A jó csödör vagy megsántul, vagy megvakul. E. — A jó disznó kiturja a gyökeret s a rossz felkapja. Ny. 9. — A jó eb se kaphat mindenkor jó koncra. D. — A jó ebet nem ütik agyon egy turóért. K. — A jó életet hamar megszokja az ember. D. — A jó faj idején kimutatja magát. KV. — A jó faj nem hagyja el faját. KV. — A jó gazda hajnal előtt ágyaz. D. — A jó gyomor mindent megőröl, a babot is lejárja. Ny. 24. — A jót is elhagyjuk a jobbért. D. — A jó jobbal társalkodik. D. — A jó juh mindig elbirja a maga gyapját. Ny. 24. — A jó juh nem sokat béget, sok gyapjat ád. KV. — A jó kocsis inkább az anyját, mint a lovát veri. Ny. 5. — A jó lelkiismeretnek nem kell itélő biró. E. — A jó lovat nem az ostor, hanem a zabola vezeti. D. — A jó lovat az istállóban is megkeresik. D. — A jó macska tisztán tartja a kamarát. D. — A jó malom mindent megőrlet. Ny. 6. — A jó ménló vagy megvakul vagy megbénul. E. — A jó meg a dió. E. — A jó mesterembernek egész világ házája. D. — A jó nevelés legjobb szokás. D. — A jó nevelés sohase drága. D. — A jó nevelés, habár sok pénzbe kerül is, nem drága. D. — A jó özve-

gyet méltó megbecsülni. D. — A jó pap holtig tanul. KV. — A jó pap holtig tanul, mégis ostobán hal meg. Ny. 4. — A jó paripa is megbotlik néha. B. — A jó tehenet az istállóban is megtalálják. (Megveszik.) ME. — A jóért gonoszszal fizetnek. KV. — A jók közt is egyik a másiknál gyarlóbb. D. — A jónak árt, ki a gonosznak kedvez. ME. — A jót is rosszra magyarázza a gonosz. D. — A kéz sem jó, a kés sem. E. — A ki jó kocsis volt nyárba, nem dül a lova a sárba. E. — A ki keveset tud, jó annak országut. (Elmehet.) E. — A legjobb legény is csak a gazdájával jó a műhelyben. D. — A méreg kóstolóba se jó. D. — A mi neked nem jó, másnak sem jó az. M. — A nemjót is jóra forditja az okos. D. — A nemjó rosszabb, mint a semmi. E. — A nyugalom későre is jó. D. — A pap sem jó mindig. E. — A pártában mind jó. (Csak ha férjhez megy a lány, akkor látszik meg, mi lappangott benne.) Sz. — A rossz magának se jó. D. — A rossz főzeléknek szakácsa se jó. D. — A rossz hir szárnyon repül, a jó kullogva is alig járhat. D. — A rossz hirt a jó soha se éri utól. Ny. 16. — A rosszért is jóval fizet. D. — A róka is csak addig jó, mig látják. D. — A szegény nescio, csak rossz deáknak jó. KV. — A tanitásnak szárnya a jó példa. B. — A vén ebnek ugatására jó néha kitekinteni. D. — A vén ember mindenre jó, mint a szalonna. Ny. 19. — Acéla jó, de kohája rossz. D. — Adjon Isten minden jót, diófából koporsót. E. — Adjon Isten minden jót. D. — Adjon Isten minden jót, feleséget szépet jót, diófából koporsót. D. — Adjon Isten minden jót, szolgáljon a magyarnak oláh, német, tót. Sz. — Adjon Isten minden jót, bort, pecsenyét, olcsó sót, a lengyelnek sok borsót, ellenségnek koporsót. Sz. — Adjon Isten minden jót, nékem csak egy korsó bort. D. — Akasztófára se jó. D — Akkor jó az asszony, mikor nyilván rossz. (Latin.) D. — Akkor jó utazni, mikor mind elől, mind hátul elegen mennek. KV. — Akkor legrosszabb a rossz, mikor magát jónak tetteti. E. — Apád se volt jó. D. — Az arany szép és jó, de mégse békesség. D. — Az asszony csak gyarló, hamisságra hajló, ritka a ki igen jó. B. — Az ezüst korsónak cserepe is jó. D. — Az igéret szép szó, ha megadják akkor jó. D. — Az igéret szép szó, ha megtartják ugy jó. (vagy: akkor jó.) ME. — Az jó garas lehet, ki aranyat nyerhet. KV. — Barátságban egy kis veszekedés olyan jó, mint étekben a bors. ML. — Be jó volna nyelve a szőlőbe. (Kereplőnek.) B. — Békés városban a rossz is jóra fordul. D. — Bojtorjános csikóból válik a jó paripa. D. — Bolondnak a fapénz is jó. Sz. — Bolonddal nem jó tréfálódni. B. — Bornak is a régije jó. S. — Büdös húst jó lévvel adják fel. S. — Büzivel jó a káposzta. (Füstölt hússal.) E. — Cégér nélkül is elkel a jó bor. KV. — Csak az nem szereti a jót, a ki nem érti. KV. — Csak egy mostoha volt jó, azt is elvitte a manó. ME. — Csak egy mostoha volt jó, abba is beleszeretett a manó és hamar elvitte. D. — Csak jó a jó szomszéd. KV. — Csak jó katona a Pálfi. (Pálfi-huszár.) D. — Csak otthon jó, mint a komáromi leány. D. — Csont mellől jó a hús. E. — Csonton van a jó hús. E. — Csuszik, mint a jó úton a szán. D. — Csuszik, mint a jó bor. D. — Csutora nélkül is elkel a jó bor. E. — Deszka kapu, nagy kutya, ott lakik a jó gazda. Ny. 3. — Délceg csikóból válik a jó paripa. B. — Dió törve, az asszony verve jó. — Diófa verve jó. S. — Disznó orrával jó a lencse. D. — Drága kincs a jó hir, ha valaki azzal bir. KV. — Drága, mint a jó béres. D. — Ebnek se jó az első fia. E. — Egy anyós volt jó, azt is elvitte a manó. ME. — Egy duda mellett sok jó táncolhat. D. — Egy jó

barát, száz atyafi. E. — Egy jó barát a szomoruságban felér százzal a vigasságban. D. — Egy jó hajszál sincs fején. D. — Egy jó lónak csak egy a lába. (Ha egy lába rossz, az egész ló semmit sem ér.) D. — Egy jó szokás többet ér három jó cselekedetnél. D. — Egy jó szomszéd jobb egy atyafinál. E. — Egy sem jó közlegény, ki kapitányságra (vagy: ezredességre) nem törekszik. E. — Egy se jó birka, a mely nem birja a szőrét. Ny. 6. — Egyedül csak az Isten jó. D. — Egyenetlen házasságnak ritkán van jó kimenetele. ME. — Egyenetlen házasságnak ritka jó vége. E. — Egyik a másikkal jó. (Ész, pénz.) KV. — Elég szép a lány, ha jó. D. — Elkel a jó bor cégér nélkül is. D. — Elneveti a javát. E. — Előbb fordul rosszra a dolog, mint jóra. D. — Előbb találkozik husz rossz, mint egy jó. D. — Elpirulás a jó erkölcs jele. ME. — Első boldogság a jó ész. KV. — Ember emberrel jó. KV. — Ember hamar felejt jót, nehezen rosszat. KV. — Ember jót remél és rosszat ér. S. — Emberen a bőr, jó lovon a szőr nem sokat számit. Ny. 4. — Eredj, ha jó szelek fujnak. D. — Erős az igazság, a szép asszony és a jó bor. KV. — Ez jó, meg a dió. S. — Éltében sok jót elveszteget az ember. D. — Értem uram, értem, hogy jó a lencse. E. — Farsang után is elkel a jó lány. D. — Fehér cipó, sós turó, éhség ellen igen jó. E. — Fekete földben terem a jó buza. KV. — Fiu magzat, hadi szerencse, jó házasság, csak az Isten dolga. D. — Ha a piac nem jó pénz nélkül, hogy volna a sokadalom. D. — Ha adsz, adj jó szivvel. E. — Ha adsz adj jó szivvel; ha kérsz vedd jó kedvvel. KV. — Ha akarja jó, ha nem, hát lássa. M. — Ha az irigy szomorú, vagy őt érte valami rossz, vagy mást valami jó. D. — Ha jó lett volna, régen elkelt volna. D. — Ha jó vagy, magadnak vagy jó. D. — Ha jó volna, a kutya is megenné. Ny. 7. — Ha kalács nincs, kenyér is jó. E. — Ha mindnyájunk jó volna, nem lenne tarka a világ. D. — Hadd morogjon Varga Pál, csak jó sarut varrjon. Sz. — Hadd morogjon a varga, csak Pál jó sarut varrjon. E. — Hajnali óra vezet a jóra. S. — Hajó lesz, ha jó lesz. Cz. — Hajtogassuk a kancsókat, feltaláljuk benn a jókat. Np. — Hamar lehet valaki ur, de későre jó. D. — Hamar munka ritkán jó. E. — Hamarább válik jóból rossz, mint rosszból jó. D. — Hantos földben jó buza. K. — Hegedűben is későbbre válik a jó. D. — Házi ellenség a test, friss a rosszra, jóra rest. Cz. — Hegyen hó, völgyben tó, közül egy se jó, a komagyüjtőfa pedig le-nek áll. (Elöregedett ember.) Ny. 21. — Hirtelen munka sohse volt jó. Ny. 13. — Hirtelenség, harag, semmi jót nem farag. KV. — Hitvány disznónak bőre se jó. D. — Hitvány tanácsnak is jó néha a vége. KV. — Idő, alkalmatosság mutatja ki a jó szolgát. D. — Idővel válik a jó katona is. D. — Igyunk, szép szó; ha fizetünk nem jó. S. — Igyunk, szép szó, ha ihatunk, ugy jó. S. — Ismerjük már a jó madarat. S. — Isten áldja nem mindig oly jó, mint istenhozta. Ny. 2. — Isten a napot jókra, gonoszokra egyaránt költi. Pázmán. — Iziben minden jó. D. — Iziben minden jó az okosnak. D. — Jámbor fiatalból válik a jó öreg. ME. — Jámbor ifjuból szokott jó vén ember válni. KV. — Jó a bor mértékkel. D. — Jó a bor meg a foltos nadrág. E. — Jó a bor, meleg a foltos nadrág. Cz. — Jó a bor mindenkor, hajnalkor, éjfélkor. Np. — Jó a fene, aki megeszi. E. — Jó a gyermeket jóra szoktatni. D. — Jó a hosszu kolbász és a rövid predikáció. Sz. — Jó a hosszu kolbász és a kurta prédikáció. Sz. — Jó a jámborság, de azzal magával el nem élhetni. D. — Jó a jámborság, de el nem élhetni vele. E. — Jó a jóakaró mindenütt.

ML. — Jó a jó példa, ha nem követik is. D. — Jó a rossz példa is; de csak a jónak. (Megtanulja belőle kerülni a rosszat.) D. — Jó a potya. S. — Jó a rosszra, semmirevaló a jóra. KV. — Jó a sör, de mégis bor az anyja. M. — Jó a szegény embernek a hus is. Ny. 5. — Jó a jó tanács, ha késöre is. D. — Jó a tréfa, de nem mindéltig. M. (Mindétig. BSz.) — Jó a tréfa, de nem egész holtig. D. — Jó a jónak kenyerese. D. — Jó a veréb, de jobb annál a túzok. D. — Jó a vén fa árnyékában pihenni. E. — Jó a zsákon a folt. Ny. 8. — Jó az acél, de tüzköve rossz. B. — Jó az ingyen. D. — Jó az isten, jót ád. KV. — Jó az isten, jót ád, kopasznak is hajat ád. D. — Jó az okos a háznál. E. — Jó az öreg a háznál, ha baj nincs is, bajt csinál. Ny. 2. — Jó az öreg a háznál, ha csepp esze sincs is. E. — Jó az öreg a háznál, ha kár nincs is, kárt csinál. Ny. 9. — Jó annak a várnak, melynek értelmes a vezére. KV. — Jó asszony a háznak koronája. E. — Jó ágyat vetett magának. Sz. — Jó Berecnek, ha lug is. (Berec észrevette, hogy felesége fazékból issza a bort; ö is a fazékra rájárt, noha felesége azt mondta, hogy lug van benne.) Ny. 1. — Jó biró felejti a komaságot S. — Jó bor, szép feleség, csendes lelkiismeret drága dolgok. E. — Jó borból jó ecet lesz. B. — Jó bornak, jó embernek eredetét ne keresd. D. — Jó bornak nem kell cégér. Sz. — Jó bornak cégért ne köss. D. — Jó bornak seprüje is jó. S. — Jó borod, szép kincsed, meghitt emberre bizd. D. — Jó csont. S. — Jó dudoló, jó köppentő. (Hörpentő.) KV. — Jó ebédet ad a világ, de halálos vacsorája. Pázmán. — Jó fa, jó gyümölcsöt terem. B. — Jó fának ága idején virágzik. D. — Jó fának is van férges gyümölcse. B. — Jó fának is van rossz gyümölcse. E. — Jó fenkövet vett a vásárban. (Nyelv.) D. — Jó férj mellett van jó feleség. Ny. 2. — Jó férj hona alul ugrik ki a kövér menyecske. E. — Jó férfi hóna alul ugrik ki a kövér menyecske. E. — Jó földbe esik a mag. E. — Jó futót is utoléri a halál. S. — Jó garad mindent lejár. E. — Jó gyümölcs mellett a rossz is elkel. D. — Jó halászat esik a zavarosban. Ny. 4. — Jó helye van, mint a kutyának a talicskában. Ny. 19. — Jó helyen kereskedik. D. — Jó helyen tapogat. D. — Jó helyen vetette meg a hálót. D. — Jó helyen van, mint Dóciné ládája. (Földön.) Ny. 6. — Jó helyre tette gatyáját. (Gazdag családba házasodott.) ME. — Jó helyre vetette a feje alját. Ny. 23. — Jó hirt, nevet nem gátolja sövény. E. — Jó, hogy két nyelvet nem adott Isten az asszonynak. D. — Jó, hogy mindennek szarva nincs. D. — Jó, hogy a disznónak szarva nincs. S. — Jó immár öneki a banyavirág is. (Fodormenta. Vén asszony.) D. — Jó kalauz után nehéz eltévedni. D. — Jó katona mellett szivet vesz az ujonc. D. — Jó káposzta, rossz bor. (Ha sok az eső.) S. — Jó kedve van, mint a kötözött malacnak. Ny. 19. — Jó kemence mellett könnyü a telelés. D. — Jó kerités, jó szomszéd. S. — Jó kezdésnek jó a vége. S. — Jó kezdésnek jó hagyás a vége. KV. — Jó kezdetnek jó a vége. S. — Jó kezdet, fél siker. S. — Jó kocsis hamar megforditja a rudat. D. — Jó kormányos igazithatja a hajót. D. — Jó kölyökből válik a jó eb. D. — Jó kutya haza jár. S. — Jó kutyát is házallóvá lehet tenni, ha mindig huritják. Ny. 2. — Jó legény a bor. BSz. — Jó lelkiismeretnek nem kell biró. S. — Jó lelkiismeret nem fél száz prókátortól. KV. — Jó lelkiismeret nem szokott szomorkodni. D. — Jó léc jó, tartja a sövényt. D. — Jó lésza tart jó sövényt. KV. — Jó ló kétszer huz. Ny. 4. — Jó ló télben is kapál magának. D. — Jó lónak nem kell ostor. S. — Jó

madár. E. — Jó mag porban is kikel. D. — Jó malom mindent megőröl. Ny. 19. — Jó marhának könnyü vevőt lelni. D. — Jó mesés ritkán jó dolgos. D. — Jó, mikor alszik. S. — Jó nevelés soha sem esik drágán. BSz.—Jó nevelés legjobb szokás. E. — Jó neki a tökmag is. D. — Jó orra van. S. — Jó ott lakni, a hol becsülete vagyon a jámbornak. M. — Jó ő, csak az ördögök rosszak, hogy előbb el nem vitték. S. — Jó papnak jó a papnéja is. D. — Jó paripa mellett szépen jár a csikó. D. — Jó paripa nem hajt az ebugatásra. B. — Jó pásztor a juhot megnyirja, de nem nyuzza meg. S. — Jó pihenni olykor, de henyélni vétek. E. — Jó portéka vásár nélkül is elkel. D. — Jó rosszá válik a rossz mellett. D. — Jó szakács ritkán hal meg éhen. K. — Jó szappanyozás fél beretválás. D. — Jó szarvastölgyes a tehene. D. — Jó szél fujja a vitorláját. D. — Jó szélnek eresztette a vitorlát. D. — Jó szokás gazda a háznál. D. — Jó szokás, nem ebszokás. D. — Jó szokás sokáig tart. D. — Jó szokás tartja az országot. D. — Jó szolga sokat tudjon, halljon, de keveset szóljon. S. — Jó szomszéd a rosszból is jót csinál. D. — Jó szomszéd vissza adja a kölcsönt. S. — Jó szomszédnak jó a szomszédja is. D. — Jó szót sem ád. E. — Jó tanács aranyat ér. S. — Jó tanács sohasem késő. S. — Jó tanácsnak sincs mindenkor jó kimenetele. KV. — Jó táncos, rossz dolgos. E. — Jó tanitvány sem mindjár mester. D. — Jó tehén alatt szopott. D. — Jó tehenet fej. (Gazdag szeretője van.) Ny. 3. — Jó tető tart jó falat. Ny. 2. — Jó tolvajból válik a jó haramia. D. — Jó ugyan, de a mi sok megárt. E. — Jó uszó hal vizbe leghamarább. E. — Jó utitársaság és nyájas barátság jobb a hat lovas hintónál. KV. — Jó vadász, rossz gazda. ME. — Jó vég köti a munka koszoruját. E. — Jó vér nem válik vizzé. S. — Jó viz a malmára. E. — Jó volna, ha volna. D. — Jó volt, szép volt, mégis megholt. S. — Jó zsivány, a ki előre mondja, hogy lopni akar. Ny. 6. — Jobb a jó ész, mint a nagy ész. D. — Jobb a jó hir a nagy gazdagságnál. S. — Jobb helyre jobb kell, ide ez is jó. E. — Jóból is megárt a sok. S. — Jóhoz is szó férhet. S. — Jók a lovai, de rossz a kocsisa. (Van esze, de rosszul használja.) ME. — Jók között inkább utolsó, mint rosszak között első. E. — Jónak ne hagyj, rossznak ne keress. K. — Jónak ne hagyj, rosszra ne keress. S. — Jónak ne keress, rosszra ne vesztegess. S. — Jónak rossz az ellensége. S. — Jónak tőszomszédja a jó. D. — Jónál van jobb. E. — Jót a jobbért el szokták hágyni. E. — Jót a rosszal egy lébe ne sózd. D. — Jótét helyébe jót várj. E. — Jótétemény helyébe jót ne várj. KV. — Jótettedért jót ne várj. D. — Jótól jót tanulni, rossztól rosszat. D. — Jó sövény a legjobb szomszéd. Ny. 22. — Kár a jó házban valami rossz példa. D. — Keress bár magadnak fejet, nekem az enyém is jó. D. — Kerüli a jót, mint ördög a tömjént. D. — Kevély az atya, ha jó a fia. D. — Kevés jó van a hamar munkában. KV. — Kevés jó válik az üszögős buzából. E. — Kevés vacsora, jó éjszaka. ME. — Keveset a jóból. S. — Későre érik a jó. D. — Későre válik az igazi jó. D. — Két istáphoz jó támaszkodni. KV. — Ki a tiszai asszony főztét-sültjét nem ette, az nem is tudja, hogy mi a jó. S. — Ki egyre, ki másra jó. S. — Ki jó magot vet, jó aratást vár. D. — Ki magának rossz, másnak se jó. D. — Ki pokolba indul, legalább üljön jó lóra. (Tiltott szerelem.) S. — Kiki jó széllel indul a tenger partjáról. (Munkája elején kiki jót remél.) D. — Kinek feje rossz, lába se jó. D. — Kialudt benne a jó. D. — Kiszurták a szemét, akármi jó neki. D. — Koldust kell a jó borért küldeni. (Az tudja hol árul-

ják a legjobb bort.) D. — Korán főzött káposzta estére is hamar jó. D. — Korán görbül, a mi jó kampó akar lenni. S. — Korán megtetszik, mely tejből lesz jő turó. E. — Koszos malacból válik a jó szalonna. E. — Könnyen tanulják a rosszat, nehezen a jót. KV. — Könnyen tenyész a jó fajta. D. — Könnyen terem a jó bor, ha kapa a bikája. D. — Könnyü a jó hirt elveszteni, de nehéz visszanyerni. D. — Könnyü a jó utmutatót követni. KV. — Könnyü a jót nevelni. D. — Könnyü a rosszat megtanulni, de nehéz a jót. KV. — Könnyü jó csikóból jó lovat nevelni. D. — Könnyü jó árunak árosát találni. KV. — Könnyü jó marhának árosát találni. KV. — Könnyü jóval szépen bánni. D. — Könyv, pénz, olvasva, rossz asszony verve jó. D. — Kutyának se jó az első fia. E. — Lassan érik a jó. S. — Latrok szerzették a jó törvényt. KV. — Leginkább a koldusok tudják, hol van a jó bor. D. — Legjobb szomszéd a jó sövény. E. — Legkönnyebben esik, a mi jó szivből történik. D. -- Legszebb a jó leány. E. — Legutoljára érkezik a jó. D. — Magán áll a jó emberen, hogy gazdag legyen. D. — Mar a jó kutya herregetés nélkül is. Ny. 4. — Margit asszony, deres ló, ritkán válik benned jó. Sz. — Megiszom a jó bort csutora nélkül is; ölelem a rózsám nyoszolya nélkül is. Np. — Meglapul, mint a jó tojó tyuk. Ny. 5. — Meglátszik, mely tejből leszen jó turó. KV. — Még jóhoz is fér szó. E. — Még a rossz anya is szereti jó leányát. D. — Még az ebnek sem jó az első fia. M. — Mért nem ültél veszteg, ha ott is jó volt dolgod. E. — Mézben (mézből) sem jó a sok. D. — Mi csak bizzunk a jó istenben, majd ő megadja, a mit akar. Ny. 6. — Mind a jóban, mind a rosszban állhatatos. D. — Mind jó ott lakni, hol becsülete vagyon a jámbornak. M. — Minden horgast-borgast isten fordit jóra. E. — Minden jó lélek dicséri az urat. B. — Minden jó annak idejében. E. — Minden jó maga idejében. D. — Minden jó bornak ki kell forrni magát. D. — Minden jónak van irigye. S. — Minden rossznak megvan a maga jó oldala. S. — Minden szépnek, jónak vagyon rágó férge. K. — Mindenbe jó, mint a disznóhus. (Hizelgőre.) Ny. 3. — Mindennel jó, mint a disznóhus. E. — Mindenből jó a sok, csak az ütlegből nem. Ny. 6. — Mindennek elnevezte, csak jónak nem. S. — Mindennek megvan a maga jó oldala. E. — Mindenki szereti a jó embert. B. — Mindennél jobb a jó név. E. — Mindenütt jó, de otthon (mégis) a legjobb. D. — Mit jó kedvvel tész, nem esik nehezen. E. — Módjával jó minden. E. — Morogjon Varga Pál, csak jó csizmát varrjon. D. — Munkának egyenes jó, a mankónak horgasa. S. — Nagy urakkal nem jó tréfálódni. E. — Nagyobb a jó hirnév a sok gazdagságnál. KV. — Ne bántsd a jót, mégis jó; üsd a rosszat, mégis rossz. Ny. 16. — Ne csak tudd a jót, hanem tedd is. D. — Nehéz a jó marháért az alku. D. — Nehéz a megaggott rosszat jóra fordítani. D. — Nehezen jó a gyermek, ha szülei rosszak. D. — Nem hajt jó paripa az eb ugatására. KV. — Nem használ a jó ló, ha a kocsis nem jó. D. — Nem használ a szó, ha a kéz nem jó. E. — Nem javal jót a henyélés. S. — Nem jó a farkas fiát magnak tartani. KV. — Nem jó a fára hamar felhágni. D. — Nem jó a gyermeknek a kés. E. — Nem jó a felettébb való barátság. K. — Nem jó a macskát álmából felkeltetni. F. — Nem jó a sok szó, sok pénz jó. M. — Nem jó a turó, ha nem jó a gyuró. D. — Nem jó cégért kötni titkos szándékunknak. E. — Nem jó ember, ki másnak szemébe nem mer nézni. E. — Nem jó mindent kifecsegni. S. — Nem jó mindent pápaszemmel nézni.

D. — Nem jó mindent tudni. E. — Nem jó mindenkor csak a pénzre nézni. D. — Nem jó rosszabb mint a semmi. E. — Nem jó se keze, se kése. D. — Nem jó sodarőr a kutya. D. — Nem jó szemmel nézi. S. — Nem jó társ, ki mindent csak maga hörpent fel. KV. — Nem jó tüzzel játszani. S. — Nem jókért van a törvény. E. — Nem jó vele ujjat huzni. S. — Nem jót is jóra fordit az okos. B. — Nem kell a jó bornak cégér. D. — Nem kell a jó fát rázni. ME. — Nem kereshet annyit a jó gazda, a mit a rossz gazdasszony el nem tékozolhat. D. — Nem mind jó, ami jónak tetszik. D. — Nem minden bokorban fekszik a jó barát. KV. — Nem minden gomba jó gomba. D. — Nem minden hamar tanács jó. D. — Nem minden jó, ami régi. D. — Nem minden tanács jó tanács. E. — Néha jó ló is cigánykézre kerül. E. — Néha a jó ló is cigánykézre szorul. D. — Néha elhányt ebkölyökből válik a jó kutya. D. — Néma mesterektől sok jót tanulhatni. (Könyv.) B. — Nincs jó fátyol. (Gyász.) E. — Nincs jobb, mint a jó egészség. E. — Nincs jobb a jónál. E. — Nincs oly rossz kert, melyben jó is ne teremne. S. — Nincs oly rossz kert, melyben ne teremne jó fü. D. — Nincs olyan jó, kiben gáncsot ne leljenek. S. — Nincs nagyobb szerencse, mint a jó házasság. D. — Nincs széppel főtt, hanem jóval főtt káposzta. Ny. 6. — Nyereségnek jó a szaga, akárhonnét jő is. (Latin.) D. — Nyiri kocsi, nyiri ló, nyiri bor egy se jó. — Oláh csak sülve jó. S. — Olyan áldott, olyan jó, mint a falat kenyér. ME. — Olyan jó a bora, mint a legjobb ecet. D. — Olykor a jó katona is megszalad. D. — Ott lenne jó katona, hol gombóccal lövöldöznek. D. — Otthon jó, mint a komáromi leány. E. — Ott se volt, a hol a jó. D. — Ó-bor jó és uj szalonna. KV. — Ó szalonna jó a háznál. K. — Ökrök közül azt tartják jónak, melyet levágnak. D. — Összegyültek a jó sültek. D. — Pajkos ritkán tesz jót. S. — Példákkal válik a jó. D. — Pénz és diófa verve jó. (Pénz élire verve.) D. — Pénz olvasva, asszony verve jó. E. — Pénzes ládát, pincét jó csukva tartani. B. — Pirulás festéke a jó erkölcsnek. B. — Pozdorjás kócból nem lehet jó fonalat csinálni. B. — Rászorultak, mint a jó biróra. E. — Rest a jóra, friss a nem jóra. D. — Rest az ördög a jóra. B. — Rest mint az ördög a jóra. D. — Rest ló sarkantyuval jó. D. — Régi buzából is válik jó kenyér. D. — Ritka a jó kerék a régi szekérben. D. — Ritka csizmadiának jó csizmája. E. — Ritka madár a jó asszony. B. — Ritka madár a jó barát. E. — Ritka madár a jó szerencse. D. — Ritka mint a jó anyós. S. — Ritka mint a jó borotva. D. — Ritka mint a jó ember a kalodában. D. — Ritka mint a jó gatya. D. — Ritka mint a jó kocsis. D. — Ritka mint a jó mostoha. D. — Ritka mint a jó subagallér. D. — Ritka mint a jó társ. D. — Ritka mint a jó vezér. D. — Ritka mint a jó zsák. D. — Ritka vargának jó saruja. E. — Ritkán követi a gonoszt jó. KV. — Ritkán szokott a nagy emberek gyermekéből jó válni. KV. — Ritkán vannak vetve a jó barátok. D. — Ritkán van jó csizmája a csizmadiának. B. — Ritkán vetik a jót, mégis alig kel. D. — Rossz anyának ritka jó leánya. D. — Rossz atyának ritka jó fia. D. — Rossz buzából is válik jó kenyér. E. — Rossz csikóból is válhat jó paripa. B. — Rossz csikóból is válhat még jó ló. D. — Rossz ember előtt csak azért is rossz a jó, mert nem vétett. D. — Rossz erkölcs megvesztegeti a jó észt is. D. — Rossz erkölcs megvesztegeti a jó elmét is. B. — Rossz házban is jó a jó példa. D. — Rossz hir szárnyon jár, a jó alig kullog. E. — Rossz hir szárnyon repül, a jó kullogva is alig jár. D. — Rossz kántor a jó orgona

mellett se jó. D. — Rossz kovászszal ritkán gyurni jó tésztát. D. — Rossz kutya mellett a jó is eltanul. D. — Rossz madárnak fészke se jó. D. — Rosszból ritkán válik jó. D. — Rossznak ne hagyj, jónak ne keress. D. — Sajtban se jó a sok. D. — Se jó, se rossz, mint a krumpli. Ny. 8. — Se jó, se rossz, mint a krumpli leves. Ny 6. — Se jó, se rossz, mint a sült krumpli. Ny. 6. — Semmiben sem jó a feletébb való. ME. — Senki felől jót beszélni nem szokott. D. — Soha, még az anyja hasában sem volt jó. D. — Soha se hágy békét a jó káplár. D. — Soha se látni rongyost jó ruhában. D. — Sok a jóból is megárt. ME. — Sok benne a szó, de kevés a jó. D.— Sok idö elmulik, mig belöle jó válik. D. — Sok jó barát fér meg egy csekély kis helyen. D. — Sok jó borocskát elmorzsolt életében. D. — Sok jó ehetik egy tálból. D. — Sok jó ember elfér egy kis helyen. E. — Sok jó fogja az ekeszarvát. D. — Sok jó ló megszakad a hámban. Sz. — Sok jó ló megszakad, mig erkölcsét kitanulják. E. — Sok jó ló megszakad addig a hámban, mig erkölcsét kitanulhatják. D. — Sok jó vizet kell megutálni, ha eredetét nézed. K. — Sok jót evett, mig meghájásodott. D. — Sok jót szül az egyenlöség. K. — Sok petrenczéből válik a jó boglya. E. — Sok próbával válik a jó kapa. D. — Sokan jók egy kevés idöre. D. — Sokat enni a mézből se jó. D. — Sokszor a jó uszó is belehal a vizbe. S. — Sóval jó még a hal is. (Ha okosan, óvatosan eszik.) D. — Sürün vetik a jót, de ritkán kel. D. — Szakácscsal nem jó haragot tartani. Sz. — Szamár is a jégre ment táncolni, mikor jó módja volt. B. — Szagával jó a káposzta. (Füstölt hus szagával.) E. — Szelid intéssel, nem pálca veréssel teheted jóvá a gonoszt. Sz. — Szeme sem áll jóra. (Ravasz.) D. — Szemérmes mint a jó lány. D. — Szerelem és harag semmi jót nem farag. KV, — Szerelem se jó, ha felettébb való. ME. — Szerencse próbálva jó. D. — Szép asszonynak, jónak, a jó hátas lónak, kár megöregedni. Np. — Szép és jó, nem kis csuda. (Együtt.) D. — Szép is, jó is, kegyes is. D. — Szép is vagyok, jó is vagyok, csak egy kicsit hamis vagyok. Np. — Szép is volt, jó is volt, mégis megholt. E. — Szépért, jóért messze kell fáradni. D. — Szokni kell a jóra. D. — Szomju ökörnek zavaros viz is jó. M. — Szomszéddal jó házat fedni. KV.— Szökött szolga nem mond jót uráról. Pázmán. — Távolról jó hazudni. KV. — Te is jó katona, én is jó katona, ne bántsuk egymást. K. — Tejnek is a föle jó. Ny. 18. — Test, jóra rest. E. — Tégy az ebbel jót, utóbb seggel fordul. Ny. 6. — Tégy jót ebbel, végre rád mordul. B. —Tégy jót az ebbel, megugat érette. ME. — Tólja a kereket, mint a jó szomszéd. D. — Több szegényt látni jót, mint gazdagot. D. — Többet ront egy rossz példa, mint husz jó épithet. D. — Törvényben nem jó a hamisság. E. — Törvényben tagadás jó. M. — Tréfa is maga helyén jó. E. — Tudja melyik kocsmában árulják a jó bort. D. — Turós lepény, tejes bab, de jó volna mindennap. Ny. 22. — Turóval jó a rossz káposzta is. (Turót megeszik, káposztát ott hagyják.) D. — Uj seprü jó seprü. D. — Vadászkutyának derce is jó. D. — Vadkörte is akkor jó, ha megérik. D. — Vajmi nehéz soká jónak lenni K. —Vak koldusnak fagaras is jó. D. — Valamely bort a cigányok szeretnek, jó bor az. KV. — Van ám jó fenköve. (Nyelve.) D. — Van jó dolgod. (Van eszed, hogy ne tedd.) E. — Van minden, mint a jó boltban. Ny. 13. — Válogatva se jók szavai. D. — Vásár nélkül is elkel a jó áru. KV. — Vásár nélkül is elkel a jó portéka. B. — Vásár nélkül is elkel a jó lány és a jó ló. Sz. — Veszett fejszének nyele is jó. D. — Vége jó, minden jó.

(Német.) S. — Végül marad a jó. E. — Vén fa alatt jó nyugodni. E. — Vén fa árnyékában jó megpihenni. (Fiatal férfi ha vén asszonyt vesz el vagyonáért.) Ny. 12. — Vörös ember, ha jó, igen jó. E. — Vörös ember ritkán jó, de ha jó, igen jó. S. — Vörös ember, deres ló, ritkán válik abból jó. Ny. 1. — Vörös hajuban, vörös bajuszuban ritkán szokott jó válni. Sz. — Vörös kutya, vörös ló, vörös ember, egy se jó. E. — Zabkenyér is jó annak, a ki hozzászokott. D. — Zabla nélkül a ló sohasem leszen jó. KV. — Zabos lónak jó kedv az ostora. E.

Jobb. A jó a jobbal társalkodik. D. — A kenyér is annál jobb, minél több a szeme. D. — Az anyja hasában sem volt jobb helye. Ny. 5. — Az elmult esztendők mindig jobbak. (Latin.) B. — Az ördög is jobb volna, ha nyakas nem volna. D. — Forrás jobbika száraz időben tetszik ki. E. — Győzzön a jobb. ME. — Ész jobb erőnél. KV. — Ha a magyar bor nem volna olyan, mint a minő, mégis jobb volna minden bornál. D. — Hadd el a jót a jobbért. D. — Jobb a bizonyos. E. — Jobb a bizonyos ma, mint a bizontalan holnap. Ny. 13. — Jobb a disznó malacostul. D. — Jobb a folt, mint a lyuk. E. — Jobb a foltos, mint a semmi ruha. D. — Jobb a jó ész, mint a nagy ész. D. — Jobb a jó hir, a nagy gazdagságnál. S. — Jobb a jó szomszéd rossz atyafinál. D. — Jobb a juh bárányostul. B. — Jobb a kanca csikóstól. D. — Jobb a kevés édes mienk, mint a sok másé. D. — Jobb a kicsiny édes mienk, mint a sok másé. E. — Jobb a látott mint a látatlan. Ny. 1. — Jobb a lovat ellenség sövényéhez, mint maga karójához kötni. D. — Jobb a magyar konyha a diák konyhánál. (Patika.) E. — Jobb a másé. E. — Jobb a nagy bokor mellett. D. — Jobb a sók só, mint a sok szó. D. — Jobb a sovány egyesség, mint a biró kövér végzése. D. — Jobb a szeretőknek sebe, mint a gyülölőknek csókja. KV. — Jobb a széna mint a szalma. D. — Jobb a szinbor, mint a lőre. E. — Jobb a tehén borjastul. D. — Jobb a teli ól, mint az üres csür. D. — Jobb a tyuk csirkéstül. D. — Jobb a vadkörte is ha megérik. D. — Jobb a várakozás, mint a kétségbeesés. D. — Jobb a vén árnyéka, mint az ifju kardja. KV. — Jobb az egész, mint a fél. E. — Jobb az elesett, mint az elszaladt katona. D. — Jobb az elég mint a sok. D. — Jobb az enyém egy, mint másé kettő. D. — Jobb az élő kutya a holt oroszlánnál. D. — Jobb az isten száz papnál. E. — Jobb az ösztövér alku, hogysem a birónak kövér végzése. B. — Jobb az utnak feléről visszatérni, mintsem rossz helyre menni. KV. — Jobb az útnak feléről visszatérni, mint eltévedni. D. — Jobb alant kezdeni és fent végezni. E. — Jobb egy adok, mint száz kérek. Ny. 2. — Jobb egy békesség száz hadnál. D. — Jobb egy enyém, mint két másé. E. — Jobb egy ereszkedő száz kapaszkodónál. Ny. 2. — Jobb egy erszény, mint két barát. D. — Jobb egy Isten száz papnál. D. — Jobb egy jó barát száz atyafinál. ME. — Jobb egy lámpás elöl, mint kettő hátul. Sz. KV. — Jobb egy ludnyak két tyúk nyaknál. Sz. — Jobb egy marok szerencse, mint egész puttony ész. D. — Jobb egy marék szerencse, mint egy véka pénz. Ny. 11. — Jobb egy óra száznál. (Boldog óra.) BSz. — Jobb egy rongyos szür, két semminél. D. — Jobb egy száraz falat nyugodalomban, mint tizenkét pástétom veszekedésben. D. — Jobb egy szép amika (barátságos kiegyezés), mint a legszebb processzus. D. — Jobb egy ujjnyi szalonna a káposztában, mint semmi. KV. — Jobb egyedül, mint rossz társsal élni. S. — Jobb előbb félni, mint aztán rettegni. D. — Jobb előbb, mint utóbb. ME. — Jobb fa jobb gyümölcsöt hoz. D. — Jobb földben jobb buza

terem. D. — Jobb halkal, mint hirtelen. KV. — Jobb helyre jobb kell, ide ez is jó. D. — Jobb itthon, mint otthon. D. — Jobb kevés bizonyos, mint sok bizonytalan. KV. — Jobb késön, mint soha. D. — Jobb két tyúknyak egy ludnyaknál. Ny. 2. — Jobb lábbal megbotlani, mint nyelvvel. D. — Jobb lábbal megesni, mint nyelvvel megbotlani. KV. — Jobb ma egy veréb, mint holnap egy túzok. M. — Jobb ma az idegen, mint az atyafi. E. — Jobb ma itt, mint holnap ott. D. — Jobb ma nekem egy - kettő, mint holnap tizenkettö. Ny. 13. — Jobb magad kunyhója más palotájánál. E. — Jobb magán lenni, mint rossz társsal mulatni. D. — Jobb más kútjából meriteni. D. — Jobb néha a hamar halál a hosszu életnél. D. — Jobb néha egy jó barát, mint száz atyafi. D. — Jobb távolról szeretni egymást. KV. — Jobb valami, mint semmi. KV. — Jobb volt ezelőtt. D. — Jobbak lennénk, ha annyit nem látnánk. D. — Jobbnak jobb is lehet, van is. D. — Jót is elhagyjuk a jobbért. D. — Jót a jobbért el szokják hagyni. E. — Kora halál jobb néha a hosszu életnél. E. — Lábhoz szokott bocskor jobb a legujabbnál. D. — Légy jobb, külömb apádnál. S. — Minél tovább szopta a bor az anyját, annál jobb. (Minél tovább állt seprőjén.) Ny. 3. — Minél jobban hevitik a vasat, annál jobb acél. D. — Minél jobb a keresztény, annál nagyobb a keresztje. KV. — Mindenből jobb a több mint a kevesebb, csak verésből nem. Ny. 6. — Mindig jobbnak tartják az elmult esztendőket. D. — Mindig jobb a nagyobb bokorban. (Városban.) Ny. 2. — Ne légy jobb apádnál. E. — Ő sem jobb a deákné vásznánál. (A falusi tanitóné, deákné, korhely urát verte, mikor kérdezték mit csinál: a hetes vásznat tót szappannal szapulom.) KV. — Néha a vásáron jobb a szép szó, mint a pénz. D. — Néha az elhányt macskafiak jobbak. D. — Nincs annál jobb ganéj, melyet a gazda csizmáján visz a szántóföldre. E. — Nincs jobb az éjjeli tanácskozásnál. KV. — Nincs jobb az özvegy életnél. KV. — Nincs jobb a hallgatásnál. KV. — Nincs jobb mint a jó egészség. E. — Nincs jobb a jónál. E. — Rossz kocsis mindig a jobb lovat üti. Ny. 6. — Sehol nem jobb a viz, mint tulajdon forrásánál. E. — Száraz időben tetszik ki a forrásnak jobbika. D. — Szomszéd falat jobb darab. D. — Te vagy az a jobbik? E. — Tulajdon kunyhó jobb a más palotájánál. D.

Legjobb. A bölcseség legjobb utiköltség. D. — A csík is akkor legjobb, mikor megnyakazzák. B. — A jó nevelés legjobb szokás. D. — A jó sövény a legjobb szomszéd. Ny. 22. — A közép út, legjobb út. KV. — A legjobb ételt soha asztalra nem teszik. (Anyatej.) E. — A legjobb étel az anyatej. E. — A legjobb fa legutolsó a gyümölcshozásban. D. — A legjobb fának is benn a baja. D. — A legjobb legény is csak a gazdával jó a műhelyben. D. — A legjobb madarat soha meg nem lövik. (A melyik elszállt, arról mondják, hogy a legjobb, legszebb volt.) E. — Akármi viznek legjobb a csendese. D. — Botlásban legjobb a tanácsváltoztatás. K. — Csak a tejnek legjobb a föle. D. — Forrásánál legjobb a viz. E. — Legjobb a bor a tövén. (Pincében.) E. — Legjobb a közepe. E. — Legjobb a középút. KV. — Legjobb a viz forrásában. KV. — Legjobb a viz tulajdon forrásában. D. — Legjobb az egyenes út. E. — Legjobb az embernek máson tanulnia. KV. — Legjobb asszony, a kiről legkevesebbet beszélnek. (Német.) S. — Legjobb barátod legjobb idődet vesztegeti. D. — Legjobb buzának is van alja. S. — Legjobb elsőben Magyarországban, azután mennyországban. D. — Legjobb futót is eléri a halál. S. — Legjobb gazda az idő. E. — Legjobb

iskola az élet. S. — Legjobb iskola a tapasztalás. E. — Legjobb kutya, melynek szeme utoljára nyilik. D. — Legjobb mester az élet. ME. — Legjobb orvos az idő. S. — Legjobb ostor az abrak. E. — Legjobb örökség az okos mértékletesség. D. — Legjobb prókátor a tokaji Antal. (Tokaji bor.) B. — Legjobb szomszéd a jó sövény. D. — Legjobb törvény a legrosszabb erkölcsökből származik. D. — Legjobb utitárs a tele erszény. D. — Mértékletesség legjobb örökség. S. — Mikor legjobb a játék, akkor hagyjad félbe. KV. — Minden nyavalyának legjobb orvosa a türolaj. D. — Mindenütt jó, de otthon a legjobb. D. — Nem adja dajka a gyermeknek a legjobb falatot. KV. — Néha a legjobb deák legrosszabb mester. D. — Ökröt is azt tartják legjobbnak, kit le akarnak vágni. E. — Tudomány és bölcseség legjobb utiköltség. KV. — Türömolaj a legjobb orvosság. S.

Jóakarat. A nagy dologban a jóakarat is elég. KV. — Ha jóakaratot veszek, másnak adós leszek. B. — Ha jóakaratot veszek, még azért is adós leszek. E. — Hová a szerencse esik, oda fordul az emberek jóakarata is. KV. — Ki nem veheti hasznodat, értse jóakaratodat. B.

Jóakaró. Egy órai tojás, egy napi kenyér, tiz esztendős hal, hat esztendős bor, tizenöt esztendős leány, harminc esztendős jóakaró kellemetes. F. — Jó a jóakaró mindenütt. ML. — Kölcsön hoz jóakarót, visszakérés karót. KV. — Nincs búsabb élet, mint jóakarók nélkül élni. KV. — Nincs oly kedvetlen magányosság, mint minden jóakaró nélkül élni. D.

Jobbra balra egyaránt. D. — Balra tekints, jobbra nézz. E. — Se jobbra, se balra. E.

Jobbkéz a balnak segitője. E. — Mit jobb kezed müvel, ne tudja meg a bal. E. — Mit jobbkezed tesz, ne tudja meg a bal. S. — Nem ismeri jobbkezét, ki a boldogságot balfelül keresi. K.

Jobbláb. Félénk katona jobblábával keresi a kengyelt. D. — Nem akar jobblábára állani. E.

Jobbszem. Jót érzek, igen csiklandik a jobb szemem. Decsi János. — Viszket a jobbszemem. E.

Jobbágy. Milyen a fejedelem, olyan a jobbágy. KV. — Milyen a király, olyanok a jobbágyai. KV. — Cigány jobbágy, galamb majorság nem nagy gazdaság. S. — Gonosz király nyomát sok jobbágy követi. B. — Nagy urak esete, jobbágyok intése. KV. — Nehéz eleget tenni a királynak is, meg a jobbágynak is. KV. — Nem gondol a jobbágy ur dolgával. E. — Se jobbágya, se földje, mégis szabados. D. — Urak vesznek össze és a jobbágyok haját tépik. KV. — Zsidó jobbágy, tár kincs; tót jobbágy, zsiros konyha; magyar jobbágy, pörlő társ. K.

Jobbit. A gonosz lelket akarja megjobbitani. D. — Ki a nyakast meg akarja jobbitani, nem tudja mi a nyakás. D. — Szerdékes macskát nehéz megjobbitani. (Torkos; aludttejre szokott.) D.

Jóillatu. A mi bőben büdös, szükben jóillatu. D.

Jóizü. A tilalmas alma mindenkor jobbízü. B. — Ha szük a konyha, minden falat jóizü. D. — Idegen szakács jobbízü levest főz. D. — Jobbízü a szomszédasszony főzte. D. — Jobbízüen esik, a mihez munkával jutsz. KV. — Legjobbízü a panaszos étel. KV. — Munka után legjobbízü az étel. KV. — Sok jóizü falatot evett, mig annyira meghízott. D. — Sokszor főzheted a parét, még se jóizü. D. — Szegény ember vizzel főz s jóizüt eszik; nagy urnak elsózzák az ételét. Ny. 6. — Szolgának panaszos étele legjobbízü. D. — Tiltott alma jobbízü. E.

Jókor. A ki jókor felkel, harmatot szed. E. — Jókor jösz, elkölt a szüret.

KV. — Jókor érkezett a pénzosztogatásra. D. — Már jókor kurvaságra áll a szeme. Decsi János.

Jól. Az él soká, a ki jól él. E. — Elég hamar, ha elég jól. KV. — Jól kentę a talpát. D. — Jól megeresztette a kantárt. D. — Jól megoldotta nyelvét. D. — Jól megrágd, aztán nyeld. D. — Jól van, jó, de a nagyapó se disznó. (Jól van igy is, de jobban is lehetne.) Ny. 24. — Ki jól akar ülni, ám maradjon veszteg. Ny. 5. — Ki jól kezdi, jól végzi. S. — Ki jól köt, jól old. E. — Miért nem ültél veszteg, ha ott jól volt dolgod. M. — Uj seprő jól seper. D. — Ülj veszteg, ha jól van dolgod. Sz. — Ülj veszteg seggeden, ha jól van dolgod. KV. — Bolond ember az, a ki jobban táncol, mint a hogy tud. Ny. 8.

Jólesik. Akkor jó elhagyni az alvást, mikor legjobban esik. E. — Hasznos fáradság után esik jól a heverés. D. — Jólesett, mintha hájjal kenték volna seggét. E. — Jólesik, mint a cigány lónak a rakonca. Ny. 6. — Jólesett neki, mint Cirbusznak az olajos pogácsa. Ny. 6. — Jólesik, mint ebnek a fü. (Eb akkor eszi, ha beteg.) KV. — Jólesett neki, mint öreg ebnek a vajalja. Ny. 5. — Jólesik az ülés, mint öregnek az ütés. Ny. 5. — Karácsonykor kalács, husvétkor ha lehet, pünkösdkor a kenyér is jólesik. (Aratás előtt fogyatékán van a paraszt buzája, lisztje.) Ny. 24.

Jólelkü. Ravaszt mindenkor, jólelküt ritkán találni. D.

Jólélés. Kutya is megvesz a jólélésben. E.

Jóllakás. A rákevésben több a munka, mint a jóllakás. D. — Jóllakásnak jóhagyás a vége. M. — Minden jóllakásnak meg kell adni árát. E. — Minden jóllakásnak van egy böjtje. Ny. 9. — Pecsenye-forgatás, nem jóllakás. E.

Jóllakik. Hol a sas jóllakik, ott a varjunak is jut valami. Ny. 6. — A ki otthon jól nem lakik, máshová megy enni. Ny. 6. — A meddig jóllakik, sokat fal a béres. D. — A mézzel is jól lehet lakni. KV. — Azt akarja: jóllakjék, báránya is megmaradjon. D. — Azt akarja, hogy jóllakjék, bárány is egészen maradjon. KV. — Azt akarja, hogy a kecske is jóllakjék, a káposzta is megmaradjon. E. — Aranynyal jól nem lakik az ember. B. — Dajka módjára jóllakik a gyermek mellett. (Javát eleszi.) Decsi János. — Ezzel jól nem lakom ám. D. — Fácánmetéléssel sem lakik jól az ember. D. — Egy ráklábbal akarja jóllakatni béresét. D. — Elég hamar eszik, ki jóllakik. D. — Elszenvedi szamár a verést, csak jóllakhassék. D. — Fösvény maga sem mer jóllakni. S. — Ha jóllakik, kevéssel beéri. E. — Ha jóllakott is, szeme éhezik. (Telhetetlen.) D. — Ha nyálával jóllakhatna, soha se köpné ki. D. — Ha sültjét eheted, ne lakj jól foghagymájával. D. — Hol jóllaknak négyen, ötödik sem marad éhen. S. — Hol öt-hat ember jóllakik, a hetedik sem marad éhen. E. — Jól ettünk, de rosszul laktunk jól. S. — Jóllakott a pénzzel. D. — Jól nem lakik, ki másnak szájával eszik. D. — Jóllakhatni a fatálból is. D. — Jóllakott a nagy semmivel. D. — Jóllakott, mint a dobi kutya a löki piacon. (Kidobták, kilökték.) Ny. 6. — Jóllakott, mint a molnár tyúkja a garaton. Ny. 8. — Jóllakott, mint a tót karácsonyestén. Ny. 9. — Jóllakott, mint Lapu Róza az étel szagával. Ny. 1. — Jóllakatták somfa-kolbászszal. D. — Jóllakatták tatár-korbácscsal. D. — Jóllaktam vele. (Teljesen meguntam.) E. — Ki jól akar lakni, saját kanalával egyék. S. — Ki paréjjal jól tud lakni, annak hust is lehet adni. S. — Lakodalom, ha jóllakom Ny. 7. — Más szájával lakik jól. E. — Még a mézzel is jóllakhatik az ember. D. — Mikor két eb összemarakodik a tál felett, a harmadik könnyen jóllakik.

E. — Nehéz a más szájával jóllakni. (Más kegyére szorulni.) Ny. 15. — Nem lakik jól az ember a pecsenyére való nézéssel. KV. — Nyálával is jóllakik. E. — Oly nagy a nyelve, hogy kétszer jóllakhatnál vele. D. — Olyan a fiatal ember mint a csikó, ha lejárják is, csak egyszer lakjon jól, mindjárt helyén van. Ny. 22. — Ugy jóllaktam mint hat. E. — Otthon is jóllakott, másutt is ebédelt. D.— Ökör huzza az igát, ló lakik jól a zabban. D. — Pecsenyeforgatással nem lehet jóllakni. D. — Soha a magáéból jól nem lakik. D. — Szakácsné jóllakik az étel szagával. ME. — Szépséggel jól nem lakhatni. E.— Tyúk természet, soha sem lakik jól. D. — Ugy eszik, mintha soha jól nem lakott volna. D.

Jóllakott. Éh a jóllakottal nem egyaránt dudol. D. — Jóllakott ember nem hisz az éhesnek. S. — Jóllakott méhnek nem kell virág. Ny. 2. — Kapál mint a jóllakott ló. D. — Nem egyaránt énekel az éhező a jóllakottal. B. — Turkál benne, mint jóllakott disznó a makkban. D. — Válogat a pénzben, mint jóllakott disznó a makkban. D. — Válogat a pénzben, mint jóllakott medve a vackorban. D. — Válogat, mint jóllakott medve a vackorban. E.

Jóltart. Könnyebb a szegényt megszánni, mint jóltartani. D.

Jónás. Szárad mint a Jónás töki. E.

Jónap. Még a bodzafának is jónapot mond. (Vén.) D. — Milyen a jónap, olyan a fogadj Isten. E.

Jóravaló. Ki kocsmában szolgál, ritkán jóravaló. S.

Jóreggel. Az lesz nekem jóreggel. E. — Annyi neki, mint süketnek a jóreggel. Ny. 22.— Pálinkás jóreggelt. E.

Jordán bört viszen a hátán. Ny. 19.

Jóság. Hol a szemérem, ott a jóság. KV. — Példát adni jóság, venni okosság. E. — Sok a jószág, kevés benne a jóság. S. — Szépség a jósággal Istennek nagy adománya. (Ritkán jár együtt.) D. — Szépség mulandó, csak a jóság állandó. S. — Nincsen jóság irigy nélkül. KV.

Jószág. A jószág ugy jár egyikről a másikra, mint a koldustetü egyik szürből a másikba. D. — A nyul elnyalta a jószágot. (Sok vendégeskedés tönkre juttat.) Ny. 1. — Az ő jószága a koldusével határos. D. — Egy jószágba két ur. D. — Egy jószágban két ur nem illik. B. — Gazda szeme hizlalja a jószágot. E. — Igaz jószág el nem vesz. E. — Igaz jószág megkerül. S. — Lányágra szállt jószág egy a bitanggal. D. — Lányágra szállott jószágnak nincsen maradása. E. — Minden jószágát elkótyavetélték. D. — Papjószág nem tartós. S. — Paripa, fegyver, feleség nem közös jószág. E. — Rossz uton nyert jószág elvész nemsokára. B. — Sok a jószág, kevés benne a jóság. S. — Talpalatnyi jószága sincs. D. — Zürzavar megszomoritja a kövér jószágot is. D.

Jót tesz. Ki mással jót teszen, az magának keres. D. — Tégy az ebbel jót, utóbb seggel fordul. Ny. 6. — Tégy jót az ebbel, megugat érette. ME. — Tégy jót ebbel, végre rád mordul. B.

Jóltevő. Sok a barát, de kevés a jóltevő. D.

Jótett helyébe jót ne várj. M. — Jótetted helyébe rosszat várj. D. — Jótett meghozza kamatját. S. — Jótettedért jót ne várj. D. — Soha jótett helyébe jót ne várj. KV.

Jótétemény. Jótét helyébe jót ne várj. M. — Jótétemény helyébe jót ne várj. KV. — Jótét helyébe jót várj. E. — Jótétemény semmit nem veszt, ha háládatlanra esik is. E. — Ki másnak jótéteményeiből él, elvesztette maga szabadságát. D. — Semmi sem agg el oly könnyen, mint a jótétemény. K.

Józan. Az okos biró a részeg embert józan korában bünteti. D. — Józan életü a részegest kerüli. S. — Józan amit gondol, részeg arról csahol. D. — Józan amit gondol, részeg

arról papol. KV. — Ki részegen lop, akadjon fel józanon. D. — Részeg korcsmárosnak a vendégei sem józanok. S. — Rögzött szokás megköti a józan értelmet. K. — Nehéz józanon visszaadni annak az embernek orrát, melyet részegkorában elharapott valaki. D.

Józanodik. Ha a bús bújában megrészegszik, búsabb lesz ha kijózanodik. D. — Ha szomoru megrészegszik bújában, még búsabb lesz ha feljózanodik. E. — Tizszer is kijózanodik estig. D.

Jő. A ki elöbb jön, elöbb öröl. KV. — A ki nem jön, ne is egyék. KV. — Amint jött, ugy ment. BSz. — Apád, anyád ide jöjjön. E. — Eb helyett eb jön. (Ha hivatal megüresedik.) Ny. 6. — Ebül jött, ebül ment. E. — Félre bokor, jön a fa. E. — Félre bokor, jön az erdő. D. — Ha gyün kendtek, lesz kendtek; ha hoz kendtek, esz kendtek. Ny. 3. — Ha jösztök lesztek, ha hoztok esztek. E. — Ha jöttök, itt lesztek, ha hoztok ehettek. D. — Ha nem jösz, viszlek. S. — Honnét jösz és hová mész? KV. — Jókor jösz, elkölt a szüret. (Későn jöttél.) KV. — Jöjjön minek jönnie kell. S. — Jön a mumus. S. — Jön-megy mint a bünös lélek. Ny. 17. — Jön-megy, mint Apátiban a szatyor. D. — Jösz te még az én boltomba. S. — Gyöszte kárász, nincs késem. D. — Jött-ment. E. — Későn jöttél, hanem mosdjál és kendjél ki az ajtón. (Kendjél, kendővel törülközzél ki az ajtón: siess el innét.) K. — Lassan jö az Isten, de ugyan elérkezik azért. KV. — Lovon jött, gyalog ment. E. — Megjöttem én már onnét. (Régen tudom már én azt.) E. — Mi könnyen jön, könnyen megy. S. — Nem akkor jön a halál, mikor mi akarnók. K. — Reggel jött vendég elmegy, este jött vendég megmarad hálásra. (Esö.) Ny. 22. — Szaladj kuruc, jön a labanc. D. — Szekéren jött, gyalog ment. E. — Szekéren ment, gyalog jött. E. — Te is akkor jösz, mikor már meglett a vásár. KV.

Jövedelem. Csak annyit költs, a mennyi a jövedelmed. KV. — Ha egy pénz a jövedelmed, kettöt ne költs. B. — Ha több a költség, mint a jövedelem, kész a veszedelem. S. — Jövedelme két pénz, mégis hármat költ. E. — Ki többet költ, mint jövedelme, hamar szegénységre jut. E. — Kinek két pénz a jövedelme s hármat költ, nehezen gazdagodik meg. B. — Selyem az élet, kóc a jövedelem. Ny. 6. — Sok csont a jövedelem. (Hitvány nyereség.) D.

Jövendő. Ha a jövendőt tudnánk, kevesebbet hibáznánk. D. — Mindig nagyobbnak látszik a jövendő, mint a jelenvaló. Decsi János. — Néha a kertész is jövendőt mondhat. D.

Jövendöl. Isten rád téritse azt, a mit reám jövendölsz. B. — Jövendölő szolgát mindenha kerüljed. KV.

Jövendölés. Tele van kincscsel, mint csizio jövendöléssel. D.

Jövő. Szántóvető embernek a jövő esztendőben áll minden gazdasága. S.

Judka. Milyen a Juda, olyan a Jutka. (Milyen az öreg, olyan a fiatal.) D. — Örül neki, mint Oláh Jutka a piros papucsának. B.

Judás. Apostolok közt is volt egy Judás. D. — Judás csók. E. — Judás Iskariotes. (Áruló.) D. — Judást fogott. (Felakasztotta magát.) E. — Tartja mint Judás az erszényt. E. — Tizenkét apostol közt is volt egy Judás. E. — Vörös mint a Judás haja. D.

Juh. A békés legelést a juhok is szeretik. D. — A félénk juhoknak is elöre a java. D. — A jó juh mindig elbirja a maga gyapját. Ny. 24. — A jó juh nem sokat béget, sok gyapjat ad. KV. — A juh nem sokat béget, de sok gyapjat ád. B. — A juhot nyirni, nem nyuzni kell. B. — A pásztor nyirni szokja, nem nyuzni a juhot. D. — Az embert hordozza a ló, eteti az ökör, ruházza a juh, védelmezi a kutya,

követi a majom, megeszi a pondró. D. — Az olvasott juhot is megeszi a farkas. B. — Az okos pásztor nyirja a juhot, nem nyuzza. D. — Egészséges mint a mételyes juh. D. — Egy juh nem nyáj. D. — Egy rühes juh az egész nyájat megvesztegeti. KV. — Elballag a juh maga, de ritkán tér maga vissza. B. — Elfutotta az epe, mint juhot a tályog. B. — Elébbállitották a juh árával. (A bunda árát követelték rajta.) D. — Ember vagy kecske, megdöfted a juhot. (Gyengén hatalmaskodni nem nagy dicsőség.) E. — Eminens, mint juhok közt a szamár. D. — Farkasra bizni a juhot. KV. — Gyapjáért nyirják a juhot. D. — Gyapjáért szokták a juhot megnyirni. KV. — Ha a juh szomoruan legel, dögrováson van. Cz. — Jó a juhot hajtani is, fejni is. Ny. 1. — Jó pásztornak gyapjas a juha. D. — Jobb a juh bárányostól. D. — Juhszélre épit. (Félre eső helyen.) E. — Kitetsző vagy, mint juhok közt a szamár. D. — Köhög, mint a vén juh. S. — Könnyen ballag el a juh, de nehezen tér vissza. D. — Könnyü a szegénynek juhait megolvasni. D. — Kövér mint a juhhus. D. — Lustos mint a juhfark. D. — Megállott szeme-szája, mint a bolond juh. Ny. 6. — Megeszi a juh a farkast. (Felfordult világ.) E. — Megjegyzett juhból is elviszen a farkas. D. — Mekeg mint a juh. D. — Megszokta mint juh a sót. D. — Mely juh a bárányt szereti, a kost sem gyülöli. D. — Mely juh sokat bekeg, kevés gyapjat ád. D. — Minő a pásztor, olyan a juh. D. — Néha a juh is kevély. D. — Nyög mint pokolban a juh. Ny. 4. — Nyög mint a rossz juh a pokolban. Ny. 6. — Ostoba, bamba, mint a juh. E. — Rászokott, mint farkas a juhakolra. D. — Rossz juh, mely maga gyapját nem birja. D. — Sok juh adja a sok mázsa gyapjut. D. — Sürü mint a juh gyapja. D. — Szamár a juhok közt. E. — Szokás a juhot megnyirni. D. — Tolongnak, mint esztengára hajtott juhok. E. — Ürü után mennek a juhok. D.

Juhozz te. (Félre te juhászkutya; goromba ember.) E.

Juhbőr. Gyakorta farkas is juhbőrbe öltözik. B. — Néha a farkas is juhbőrbe öltözik. ME.

Juhturó. Fitymálják, mint a juhturót a piacon. Ny. 5.

Juhász. A juhász fejére tanitotta bujtárját. D. — Eb a juhász bunda nélkül. D. — Érzi mint a juhász a hajnalt. S. — Hátul hordja az eszét, mint a juhász a botját. (Későn okul.) Ny. 1. — Két pofára eszik, mint a juhászbojtár. D. — Maga után húzza az eszét, mint juhász a botját. (Későn okul.) Ny. 2. — Megbecsüli, mint juhász a szamarát. S. — Minden rossz juhásznak van jó kifogása. Ny. 6. — Minő a juhász, olyan a bundája. D. — Nem mind juhász, kinek botja van. D. — Ritka juhász bunda nélkül. D. — Ritka juhász rovás nélkül. D. — Tudja juhász, ha idő változik. D.

Juhászbunda. A bojtár tett ki a juhászbundán. D. — Juhászbundára bársony folt. E. — Olyat aludtam, mint egy juhászbunda. E. — Szőrös mint a juhászbunda. S. — Zsiros mint a juhászbunda. D.

Juhászkutya. Elveti magát, mint juhászkutya a homokon. D. — Szőrös mint a juhászkutya farka. D.

Juss. Hasznos néha jussából engedni. B. — Hol semmi sincs, ott a biró is elvesztette jussát. (Német.) S. — Nincs a papnak földön jussa. E. — Nincs a zsidónak mennyben jussa. S.

Jut. A hol a sas jóllakik, ott a varjunak is jut valami. Ny. 6. — Dicséri az áldozókat, ha neki is jut valami. D. — Hadd jusson vagy egy szemecske a szegény verébnek is. Sz. — Haragszik, mint a kinek kenderföld nem jutott. S. — Jusson is, maradjon is. E. — Jut, ha marad. F. — Jut is, marad is. E. — Köszönje meg, ha csöszkéve jut neki. K. — Nem

tudja az ember, mire jut. D. — Ugy búsul, mint a kinek dinnyeföld nem jutott. Ny. 3. — Ugy kell gazdálkodni, hogy jusson is, maradjon is. E.

Jutalom. A ki idegen ebnek kenyeret ád, nem veszi jutalmát. B. — Átkozott fáradság, kinek nincs jutalma. Ny. 6. — Cifra lakodalom, kevés jutalom. D. — Jutalom dicsérettel jár. S. — Kutyatettnek eb a jutalma. D. — Lator latrul veszi jutalmát. S. — Méltó a munkás a jutalomra. KV. — Milyen a munka, olyan a jutalma. KV. — Ravaszságnak ravaszság jutalma. KV.

Kabai. Forditsd kabai a zászlót. S. — Kikönyökölt, mint a kabai kutya a garadra. Ny. 4. — Mást gondolt, mint a kabai muzsikus. (L. gondol.) Ny. 11. — Mit is mondott a kabai asszony? S. — Nincsenek egy akaraton, mint Fodor Márton lova Kabán. (Egyik jobbra, másik balra huz.) Ny. 11. — Ugy járt, mint a kabai asszony. (Hízni akart, sokat evett, beteg és még soványabb lett. Jóból is megárt a sok.) Ny. 11.

Kacsingat. Egy szemökkel sirnak, más szemökkel ők tudják, kire kacsingatnak. E.

Kacsó. Boldogok azok, kiknek kezében kacsók. Pázmán. (Erdélyi szerint: boldog, kinek van, kit szerethet. Szenci Molnár: boldog az, kinek kezében a kácsa, kacska. Ezt helyesebbnek tartom.) — Kacsód varga onnan. Ny. 2. — Kacsólábon kivezették. (Ebrudon kivetették; ugy kidobták, hogy lába sem érte a földet.) E.

Kadarka ne taszigálj. (Tántorgó részeg.) B.

Kadencia. Erre mondj kadenciát. ME. — Gróf, kadencia: sróf. E.

Kaifás. Hamis Kaifás. D.

Kain fajzatja. D.

Kajabál. (Kiált.) Nagy kaja, baja. KV. — Kajál-bajál. D. — A ki ludas, az kajabál. (A ki bünös.) Ny.

Kaján ember. D.

Kajár. Nem él vele, mint kajáriak a Jézus nevével. E.

Kajdi. Elmászott, mint a kajdi ködmön. E.

Kajla. Az Isten tudja azt, meg a kajla tehén. (L. Isten.) Ny. 6. — Gangosan pödörgeti kajla bajuszát. D. — Még a kapák közt is találhatni kajlát. D. — Kajla mint a bajusz. D. — Kajla mint az ekeszarv. D. — Kajla mint az ökörszarv. D. — Nagy a kajla szarva. (Kevély.) D. — Nagy a kajla szarva, le kell törni. (U. a.) E.

Kaka. Ha nem kaka, nem papa. (Ha a föld nem trágyás, nem terem.) E.

Kakas. A faluhoz közelebb jobb a vetés, mert hallja a kakukszót. Ny. 1. — Akkora mint a kakasugrás. D. — Csak magam kakas az udvarban. D. — Csak szemetén vitéz, mint a kakas. D. — Egy kakas az egész falunak minden kakasát fellármázza. D. — Eljön a hajnal, ha kakas nem kukorikol is. E. — Eljön a hajnal, ha nem kukorikol is a kakas. D. — Én a kakas, kend a tyúk. (Én vagyok a hatalmasabb, nekem van több jogom.) E. — Ha kevély a kakas, türhető. D. — Hess, kakas! Ny. 2. — Hess kakas, mely hegyes. (Büszke.) Decsi János. — Kakas alatt tojást keres. D. — Kakas alatt keres tojást, bika alatt borjat. D. — Kakas alatt tojást ne keress. D. — Kakas is hatalmas maga szemetén. D. — Kakas is kiveszi tojásból a vámot. (A tojás hegyén üres, ez a kakasvám.) E. — Kakas király. KV. — Kakas pulyka. D. — Kakastej. (Bőség.) E. — Kakas tyúk után kodácsol. D. — Kakast ülteti a pulyka tojásra. D. — Kis faluban ujság esett, két kis kakas összeveszett. (Kitérő felelet kiváncsi kérdésre.) Ny. 3. — Megsarkantyuzza, mint kakas a tyúkot. (Udvarol.) Ny. 13. — Még kakasszólás előtt. Decsi János. — Minden kakas a maga szemetén hatalmas. Sz. — Minden kakas ur a maga szemétdombján. Ny. 7. —

Nagyobb csuda, ha egyszer eszterhára száll a lud, hogysem napestig ott sétál a kakas. Pázmán. — Nem fér meg egy szeméten két kakas. B. — Nem kaparhat annyit a kakas, hogy a jérce ki ne vakarja. KV. — Nem takarhat annyit a kakas, hogy a jérce ki ne kaparhassa. D. — Nyakas a kakas. E. — Ritka, mint a kakas-zsir. D. — Ritka tyúk kakas nélkül. D. — Szemetén vitéz, mint a kakas. E. — Tarajos kakas. (Kurvás.) D. — Van ott minden, kakastej is. (Gazdag ház.) E. — Vörös kakas. (Tűz. Ha vörös kakassal álmodnak, tűzvész lesz.) E.

Kakuk. Az okos embert nem a kakuk tojja. Ny. 2. — Elverte a kakukot. (A palóc kakukszót hallván, ott hagyta szekerét, felmászott a fára és kakukolt, mig az igazi kakuk el nem szállott. Ezalatt a farkas lovát széttépte, mire ő a falutól kártéritést követelt, mert kakukolásával a falu becsületét megmentette.) E. — Hamarább meglesz, mint a kakuk szól. D. — Háladatlan kakuk elszállott. D. — Kakuk nyerte. KV. — Kakuknál is ravaszabb. KV. — Más fészkében költ, mint a kakuk. E. — Megnyerte a kakuk. B. — Ritka, mint kakuk a mezőn. KV. — Sokat szólott neki a kakuk. (Hosszu életü.) D. — Tarka mint a kakuktojás. S. — Fél a kakukszólástól is. D. — Nehezen ér az több kakukszót. B. — Nem éri meg a kakukszót. (Nem él tavaszig.) Ny. 6. — Nehéz a kakukszót várni. (Annak nem idejében.) D. — Sokszor hallott már kakukszót. (Vén leány.) E.

Kakukfű. Örvend a méh, ha kakukfüvet érez. D.

Kalap. A kit tartanak tudós papnak, köszönje a fején levő nagy kalapnak. Ny. 15. — Azt sem mondta: félkalap. (Szó nélkül távozott.) B. — Csurgóra áll kalapja. (Becsipett.) E. — Egy kalap alá vonni. S. — Föl se veszi, mint a bakter a kalapdarabot. Ny. 21. — Félrecsapta kalapját. (Vig.) E. — Hova megy az a kalap? (Kis ember, nagy kalap.) E. — Kalapja a padláson maradt. (L. padlás.) D. — Kalapját hóna alá teszi, hogy meg ne ázzék. D. — Kalapot tett a fejébe. (Urrá lett.) E. — Két fejre egy kalap. B. — Kidőlt kereszt előtt nem emelnek kalapot. (Német.) S. — Le a kalappal! (Tisztelet, becsület neki.) E. — Megnőtt a kalapja. E. — Milyen kalapod van, olyannal köszönj. Ny. 5. — Milyen a kalap, olyan a köszönet. D. — Minő a kalap, olyan a köszöntés. E. — Minő kalappal köszönnek, olyannal fogadják. E. — Nem lehet minden fejet egy kalap alá vonni. E. — Pap vagy kalap. E. — Restelli kalapját levenni, talán veréb van alatta. D. — Sima mint a selyem kalap. D. — Ugyan derék állapot, beittam a kalapot. B. — Verebek vannak a kalapja alatt. (Nem köszön.) Ny. 2.

Kalapos. Ha kalapos volnék, az emberek fejetlen jönnének a világra. ME. — Vaskalapos. E.

Kalapács. Elkeverte a kalapácsnyelet. Ny. — Elmocskolta a kalapácsnyelet. D. — Elszarta a kalapácsnyelet. (Elvesztette becsületét, hitelét.) E. — Ha nincs furó, kalapács, nincs a purdénak kalács. E. — Kovácsot illeti a kalapács. B. — Könnyebb könyv a kalapácsnál. E. — Lesz belőled vagy fúró vagy kalapács. D. — Nem lesz abból kovács, kinek nem kell a kalapács. ME. — Sok kalapács a legvastagabb vasat is meggyőzi. D. — Ugy fél, hogy kalapácscsal sem lehet egy zabszemet a seggébe verni. B.

Kalapál. Cigány üllőn kalapál. (Hazudik.) B.

Kalamáris. Meghuzta, mint Mihály bátyám a kalamárist. (A cigány a tintásüvegből egy nagyot húzott: tinta ez, nem kalamáris.) E. — Tinta ez, nem kalamáris. (Csalódás.) E.

Kalamász dugasz. (Kulimász, szláv szó: kocsikenőcs.) D.

Kalauz. A bátor vitéznek kalauz az orra. D. — Jó kalauz után nehéz eltévedni. D. — Kalauz után nem mesterség eltalálni az utat. B. — Kevélység a romlásnak kalauza. D. — Könnyü kalauz után járni. D. — Nem kénytelen a szemes, hogy a vakot kalauzul vegye. K. — Ravasz embernek ravasz a kalauza. D.

Kalács. A dologkerülő nem sok kalácsot eszik. KV. — A hol kalács nincs, a kenyér is jó. B. — A kezetek a kulacson, szemetek a kalácson: kár Ácson a karácsony. (Ács, Győrmegyében.) Sz. — Az udvari élet nemcsak borsos kalácsot, hanem kenyérhéjat is ad. F. — Adnak kalácsot, de nem adnak tanácsot. E. — Adnak tanácsot, de nem adnak kalácsot. E. — Alvónak álom, kelőnek kalács. S. — Egyik kezében bot, másik kezében kalács. Ny. 3. — Ha kalács nincs, kenyér is jó. E. — Ha kenyered nincs, kalácsot egyél. E. — Ha nincs fúró, kalapács, nincs a purdénak kalács. E. — Karácsonykor kalács, husvétkor ha lehet, pünkösdkor a kenyér is jól esik. (Fogyatékán a paraszt buzája aratás előtt.) Ny. 24. — Kenyere nem lévén, kalácsra vágyódik. D. — Ki gyözné a szegény házát tyúkkal, kalácscsal? D. — Ki keveset gyúr, kevés kalácsot eszik. D. — Magyarnak kalács, németnek korbács. S. — Másnak kalácsot igér, maga kenyerébe se eszik eleget. D. — Másnak kalácsot ne igérj, ha magad a kenyérből sem haraphatsz jót. D. — Mézes kalácscsal csalogatják. ME. — Nem sok kalácsot eszik, ki a dolgot kerüli. E. — Rajkó is szereti a kalácsot, de nincs benne módja. E. — Sok a tanácsadó, de nincs kalácsadó. Ny. 3. — Sokszor a zsiros táskából ugrik ki a szép kalács. B. — Tyúkkal, kalácscsal körülte. E. — Tyúkkal, kalácscsal bánj vele. S.

Kalász. Asztag mellett kalászt szed. (Könnyü.) Sz. — Könnyü asztag mellett kalászt szedni. E. — Könnyü asztag alatt buzakalászt bengézni. D. — Könnyü a kepe mellett kalászt szedni. ME. — Üres kalászt morzsol. D. — Üres kalász fentartja fejét. S.

Kalerábь. Fölséges, mint a rókusi kántornak a fagyos kaleráb. (Vadászaton megéhezett; éhesnek minden izlik.) Ny. 1.

Kalendárium. Hét országra szól, mint a lőcsei kalendárium. E. — Hét országra szól, mint a zsidó kalendárium. Ny. 1. — Ugy áll a szája, mint a tót kalendárium. (Ferde.) Ny. 2.

Kalitka. Az a madár igen ritka, melynek kedves a kalitka. Np. — Jobban szereti a madár a szabadságot, mint a kalitkában a vendégséget. B. — Késő akkor betenni a kalitka ablakát, mikoron a madár kirepült belőle. Bethlen Gábor. — Örül, mint kalitkában a csizike. D. — Ritka madárnak kedves a kalitka. E. — Ritka mint a fecske a kalitkában. D. — Szomoru a madár a kalitkában. B. — Vad madár is megszokta a kalitkát. D.

Kalmár. Bár koplal a farkas, még sem cserélne kalmárnak ebével. D. — Eb a kalmár portéka nélkül. D. — Egyik kalmár a másiktól tanul. E. — Farkas, ha koplal is, nem cserél kalmárok ebével. Sz. — Farkas, ha koplal is, még sem cserélne a kalmár ebével. KV. — Ha bolond megy a vásárra, gazdagodnak a kalmárok. Ny. 17. — Hazudik, mint a kalmár. D. — Hitetlen, mint a kalmár. D. — Megszokta, mint kalmár a hazugságot. D. — Nagy kalmár az. (Csaló.) Ny. 6. — Nem mind bors az, mit a kalmár ebe hullat. BSz. — Nem mind gyömbér, mit a kalmár ebe hullat. BSz. — Nem otthon gazdagodik a kalmár. D. — Nem szánja fagyos lábát a kalmár, csak jó legyen a vásár. D. — Örömest hazudik a kalmár. KV. — Ravaszabb a görög kalmárnál. D. — Ravaszabb a kalmárlegénynél. D. — Rossz kalmár, ki lelkiismeretével kereskedik. E. — Szegény kalmár az, ki tartani

sem tudja portékáját. (Nagyra tartani, dicsérni.) B. — Szereti a kalmár, ha bolond megy a vásárra. Ny. 20. — Verbuválónak, cigánynak, kalmárnak nem kell hinni. F.

Kalocsa. Locsa, locsa, Kalocsa. (Sáros. Kalocsa hajdani neve Kadzsacsa, szláv szó: mocsáros hely. A honfoglaláskor igen népes szláv város volt.) Ny. 8.

Kaloda. Eb a biró kaloda nélkül. D. — Falu kalodáját sem szabják egy ember lábához. D. — Keserü kalodában a lejtő. (Tánc, verés.) D. — Kínban van, mint az undi kutya a kalodában. D. — Nem esik vigan kalodában a lejtő. K. — Nyakat a kalodából nehéz kihuzni. D. — Ritka, mint a jó ember a kalodában. D.

Kalpag. Kucsma nem kalpag. D.

Kamara. Hátán kamarája, mint tótnak a boltja. D. — Jó macska tisztán tartja a kamarát. D. — Meghuzódik, mint kamara végibe a guta. (L. guta.) Ny. 20. — Oldalán kamarája, mint a baranyai embernek. D. — Üres a kamara, mégis tizenkét tál ételt parancsol. D. — Üres kamarának bolond a gazdája. E. — Üres kamarának bolond a gazdasszonya. D.

Kamasz. Hidon ácsorgó kamasz. (Naplopó.) D.

Kamat. Jótett meghozza kamatját. S. — Kamatos pénz veled egy tálból eszik. K.

Kamol. Emberbőrből kamolja a hurokat. (Kegyetlen.) D. — Hurt kamoltak beléből. D.

Kampó. Korán görbül, a mi jó kampó akar lenni. S.

Kamuka. Szürben szedett pénzét kamukában elitta. E.

Kan. Csillog a szeme, mint a kanmacskáé. E. — Csiri-biri kanveréb, a bolondot küldd odébb. S. — Elesik, mint kan a tökitől. E. — A falu kanját is megölik olykor, de csak válik más helyébe. (Senki sem pótolhatlan.) K. — Kan-agár a vendég, komondor a gazda. E. — Hátra van még a kanja. (Nagyja.) E. — Megugratták alatta a kan ebet. (Verés.) D. — Megszabadul töle, mint kan a tökitől. Ny. 15. — Mérges mint a kanpulyka. S. — Nem morog, mint a kankutya. D. — Száz esztendős kanverébnek hátul van a farka. D. — Szent, mint a Bodóné pulykája, mert kan nélkül tojik. Ny. 1. — Szérdéken kapták a gonosz kanmacskát. (Aludttejen, torkosságon.) D.

Kanál. (Kalán.) A kanált előbb viszik tálba, mint szájba. B. — A ki szart akar enni, kanalat tartson. Ny. 5. — A tengert kanállal hörpögeti. D. — Ajtófélre van akasztva a kanál. (Vége az ebédnek.) Ny. 11. — Ajtón a kanál. Ny. 2. — Cigánykanállal eszik. (Hazudik.) D. — Cseréptálhoz fakanál. D. — Cseréptálhoz fakanál illik. Sz. — Cseréptányér, fakanál. (Szegény házaspár.) Ny. 7. — De legény a cibere, csak kanál kéne bele. (Rátartós szegény.) Ny. 2. — Egy kanállal esznek. D. — Egy kalán viz, tenger a muslincának. D. — Egy itce gyomrában, kanál viz a tengerben. D. — Eldobta a kanalat. (Meghalt.) Ny. 2. — Elejtette a kanalat. (U. a.) E. — Elvesztene egy kanál vizben. E. — Elvesztené egy kanál vizben, ha szerit tehetné. D. — Fél-félkanálkával a purgyénak. (Módjával, mértékletesen.) E. — Földcsupor, fakanál. (Összeillők.) BSz. — Földfazékhoz fakalán. E. — Ha Örzsike nem volna, meg a kanál, levest se tudnánk enni. B. — Ha én nem volnék, meg a kanál, marékkal enne a világ. Ny. 24. — Ha szakács vagy, kanalat fogj, oltárhoz ne nyulj. D. — Kanál mézzel több legyet foghatni, mint egy hordó ecettel. S. — Kanál vaj el nem olvadna szájában. (Hideg száju, hülye.) E. — Kanál vizbe is belehalhat a légy. D. — Kanál vizben is elveszhet a szunyog. D. — Kanállal ette a bölcseséget. E. — Kanállal ette a tudományt. S. — Kanállal meriti a tengert. S. —

Két kalánynyal eszik. (Gazdag.) Ny. 2. — Ki jól akar lakni, saját kanalával egyék. S. — Ki levest akar enni, kanál legyen kezében. E. — Kicsiny csupor, nagy kanál. D. — Kis bögre, nagy kanál. E. — Kivitte a kutya a kanalát. (Nem szivesen látott vendég; kikosarazott kérő.) Ny. 14. — Mácsikot kanállal, borsót villával. (Eszik.) S. — Megfojtaná egy kanál vizben. S. — Minden lében kanál. KV. — Minden lében egy kanál. E. — Minden moslékban kanál. Ny. 2. — Minden moslékban kanál a nyelve. Ny. 1. — Minden szarban egy kalán. E. — Minden tálban kanál. D. — Mindenben kanál. Sz. — Nagy kanállal eszik. (Vendég.) E. — Ne légy mindenben kanál. D. — Ne légy mindenben fakanál. (Ne avatkozzál mindenbe, a mihez nem is értesz.) Ny. 5. — Nem lehet a tengert kanállal kimerni. E. — Nem mind szakács, kinek kezében a nagy kanál. D. — Oly sötét van, hogy a kanál is megállana benne. E. — Soká fogdossák a kanalat. (Nagy vendégség.) Ny. 8. — Tál, kanál zördülés nélkül meg nem esik. (A családban el nem kerülhető néha egy kis szóváltás.) Ny. 6.

Kanalas. Összetörte a kanalast. (Civódást keltett a családban.) Ny. 2.

Kanális. El a kanálissal. (A zomboriak tiltakoztak az ellen, hogy a Ferencz-csatorna közvetlen a város alá vezettessék, nehogy gyermekeik bele bukjanak. Oly határozat, melyet később megbántak.) ME.

Kanász. Egyik kanász, másik kondász. (Kondás.) D. — Ha a disznónak szarva volna, kanászt sem lehetne mellé fogadni. D. — Ha a sertés pénzt rezelne, a kanász is gazdag lenne. D. — Kanászra bársony nadrágot. D. — Nem parancsol a kanász a birónak. Ny. 18. — Ritka kanász bunkó nélkül. D. — Válogat, mint kanász a pergőben. E. — Nézgelődik, mint a vén kanászné. Ny. 3.

Kanca. A rossz maglovat (csödört) felrugdossa a kanca. D. — Akaratos kanca. D. — Aligha kancája meg nem csikózott. (Örül.) D. — Egész nap nyerit a sárga kancák után. (Rossz személyek után jár.) D. — Egy kanca nem ménes. D — Jobb a kanca csikóstul. D. — Kancarugás nem fáj. (A csődörnek.) ME. — Kancarugás nem oly fájós. E. — Kancatej. D. — Kanca után nyerit a csikó. D. — Kancarugást gyakran elnyögte már. D. — Lerohant a paripáról, mint tótok királya hajdan a kancáról. Sz. — Ménló mellett a kanca falja fel az abrakot. D. — Ménló ritkán rugja meg a kancát. D. — Nem arra kanca a buzába! D. — Nem oda kanca a buzába! E. — Paripa nem kanca. D. — Sárga kanca. (Fajtalan.) D. — Sárit, mint a kanca. D. — Serény kancának serény csikója van. D. — Soha kanca-rugást nem szenvedett. D. — Veszett kancának veszett a fia. Ny. 5.

Kancsal nem egyenes szivü. Sz. — Mint a kancsal mészáros másfelé néz és másfelé vág. E. — Vak vezet kancsalt. M.

Kancsó. Fenekére tekint a kancsónak. E. — Hajtogassuk a kancsókat, feltaláljuk benn a jókat. Np. — Kancsó fenekére veti a keresztet. D. — Mély belátásu a kancsóba. E. — Szomjuságnak orvossága a kancsó. D.

Kandalló. Pislog, mint a rimóci nyul a kandallóban. D

Kandi Pál. (Kiváncsi.) S.

Kandó. Nagyrament, mint Kandóné fia. (Azt mondta: fia már nagyra ment, valami ár-végzetü urrá lett, vagy káplár vagy generál.) B.

Kankó idővel se válik szűrré. D. — Kankó nem dolmány. D. — Nagy melegben is viseli a kankót. (Betegség.) D. — Nyáron két bunda, télen kankó se. E.

Kankus. Gyermeket szokták kankussal ijeszteni. K.

Kanta. Bőven adja a kanta. D. —

Megtalálta zsák a foltját, ecetes kanta dugóját. Ny. 2. — Még kantája sincs s immár furja a bort. Decsi János. — Zsák meglelte foltját, olajos kanta dugóját. E.

Kantár. Aranyos kantár szamár fejéhez: bot a tegezhez. Pázmán. — Fortélyos lónak jó kantár kell. Ny. 1. — Jól megeresztette a kantárt.(Kevély.) D. — Ki meghiszi lovát, kantár marad nála. KV. — Ki meghiszi lovát, farba rugja urát, csak kantárt hagy kezében. (Ki hisz lovának, megjár.) Sz. — Még lovad sincsen s már kantáron busulsz. KV. — Ne ereszd lógóra a kantárszárat. D. — Nem illik vén lónak csigás kantár. (Vén embernek szép fiatal feleség.) Ny. 2. — Nem szamárra való a kantár. D. — Rövidebbre fogjuk a kantárszárat. E. — Szép mint a csigás kantár. D.

Kantároz. Ijedtében lova helyett tehenét kantározta. B. — Ijedtében tehenét kantározta. D. — Lófarknál kantároz az ijedt katona. E. — Tehenet kantároz. KV.

Kap. A ki kapja, az marja. E. — A mit kap, rajta szárad. E. — Azt kapod, a mit a révész bérese. Ny. 14.— Azt kapod, a mit Bugyi a tapasztásért. (Rosszul végezte, megverték, az volt bére.) Ny. 1. — Csak korpa legyen, akárhol kapni rá ebet. D. — Csak korpád legyen, könnyü ebet kapni. D. — Énekel a koldus, ugy kap alamizsnát. E. — Énekel elöbb a deák, aztán kap alamizsnát. D. — Ha városon malacot kaphatsz, disznóért ne menj falura. Ny. 4. — Kapott, mint Kemény Mihály a vármegyén. (Megverték.) Ny. 14. — Kapsz egy hétre hat napot, a hetedikkel megtoldjuk. (Rossz cselédnek szegődéskor mondják.) Ny. 2. — Kétfelé kap, mint a Dunába haló ember. M. — Kétfelé kap, mint a vizbe haló. Pázmán. — Ki sokáig válogat, végre semmit sem kap. S. — Kikapta a magáét. S. — Koppan a szeme töle, mit sem kap belöle. Ny. 2. — Sipot ajándékoz, hogy érte lovat kapjon. KV. — Sokat kérj, hogy keveset kapj. S. — Van mihez kapni a szükségben. D. — Vizbe fuló habhoz kap. S. — Vizbe haló habhoz is kap. K.

Kapa. A kapát kapának, az ásót ásónak mondja. (Szókimondó.) B. — Addig kereste öseinek nemességét, mig ásóra és kapára talált. D. — Ásókapa cimere. D. — Ásóra, kapára nem soká fog várni. D. — Csak ásó, kapa választja el egymástól. D. — Csép, kapa, nyavalya, ki nem hiszi, próbálja. KV. — Csép és kapa szörnyü nyavalya, szegény a kenyerét alig falhatja. D. — Csépre, kapára termett ember. M. — Hosszu nyelü kapával nehéz kapálni. B. — Kasza-kapakerülö. Np. — Kasza, kapa, nyavalya. E. — Kasza, kapa, nyavalya, csak az tudja micsoda, ki ezeket próbálja. D. — Könnyebb a könyv a kapánál. S. — Könnyen terem a jó bor, ha kapa a bikája. D. — Megadta mind a három kapáját. (Kukoricát háromszor kapálják. Jól megmunkálta.) E. — Még a kapák közt is találhatni kajlát. D. — Neki is elég lesz egy kapa föld. S. — Nem a sok dudaszó, hanem a sok kapa termeszti a szölöt. D. — Nem szokta, mint deák a kapát. D. — Sok próbával válik a jó kapa. D. — Szölönek kapa a bikája. D.

Kapanyél. Ha Isten akarja, kapanyél is elsül. E. — Ki szerencsés, annál kapanyél is elsül. D. — Néha még a kapanyél is elsül. E. — Ugyan megragadta ám a kapa nyelét. D.

Kapar. A tyúk is szokásból kapar. D. — Addig kapar a tyúk, mig szemre talál. D. — Anyjuk után kaparnak a csirkék. D. — Egy kaparja, kettö falja. (Több a fogyasztó a keresönél.) E. — Kaparj kurta, neked is lesz. KV. — Kaparj kurta s leszen. KV. — Kaparj kurta, lesz poltura. B. — Más szemetén nem kapar. D. — Nem kaparhat annyit a fösvény, mit el nem tékozol-

hatna korhely fia. D. — Nem kaparhat annyit a kakas, hogy a jérce ki ne vakarja. KV. — Nem takarhat annyit a kakas, hogy a jérce ki ne kaparhassa. D. — Ott kapar, a hol szemre talál. D.

Kaparász. Ne kaparássz a hónom alatt. E. — Sós tengerben bajos kaparászni. E.

Kapaszkodik fűhöz-fához. E. — Kapaszkodik, mint a körmetlen macska. (Hiába erölködik.) Ny. 17. — Ne kapaszkodj, ha körmöd nincs. E. — Ne kapaszkodjál olyan kocsi után, mely fel nem vesz. S — Ugyanazon egy lónak a farkába kapaszkodtak. D. — Vizbeháló a füszálhoz is kapaszkodik. S.

Kapaszkodó. Jobb egy ereszkedő száz kapaszkodónál. Ny. 2.

Kapál. Ásáte, kapáte. (Dolgozzatok.) E. — Egy szőlőt kapálnak. D. — Gazda kapálja a szőlőt, kurvanya a vendégnek. (Megissza a kész bort.) D. — Jó ló télben is kapál magának. D. — Jól kapált kiskert, második mészárszék. KV. — Kapálj kurta s leszen. Sz. — Kapálj kurta, lesz poltura. B. — Kapál mint a jóllakott ló. D. — Ki a szőlőt kapálja, pénz mellett áldást is nyer. D. — Más szölöjét kapálja, magáét kapáltatja. D. — Mit nekem, fity nekem, ha kapálok, lesz nekem. Ny. 2. — Nehezebb kétszer kapálni, mint egyszer megházasodni. D. — Nehéz a hosszu nyelüvel kapálni. D. — Parlag Péter kapálja, Muhar Maris gyomlálja. (Elhagyatott szölö.) Ny. 6. — Szomoru, mint a ki adósságba jár kapálni. Ny. 2.

Kapálgat. Más kertjében kapálgat. (Más feleségét szereti.) D.

Kapálás. Megszokta, mint ménló a kapálást. D.

Kapálódzik mint az ürge a madzagon. Ny. 5. — Még a holt is mozog, hát az eleven hogyne kapálódznék. (Ha a vén is táncol, hogyne táncolna a fiatal.) Ny. 2.

Kapás. Ballagnak a kapások, mennykö megy utánok. (Lassan dolgoznak, szidják.) Ny. 13. — Galuska, derellye, kapások ereje. Ny. 20. — Kapás kapással, úr úrral. E. — Kapás kapással, úr úrral barátkozik. B. — Kapás kapással, úr úrral élhet jó barátságban. KV. — Mit isznak a kapások? (A mit kapnak.) E. — Nagy úr, kapás, mind egy rakás. KV.

Kapca. Belekörmölt, mint vadóc a kapcába. (Tolakodó, szemtelen.) D. — Bezzeg szoros most a kapca. KV. — Csizmakapcámat sem törülném hozzá. S. — Főzik a kapcáját. (Szoritják, bajban van.) D. — Jól felszedi a kapcát. (Szalad.) D. — Kapcája is rongyos. D. — Kapcája se lehetne. B. — Lába kapcája se lehet. E. — Minden embert lába kapcájának tart. D. — Ne légy senkinek lába kapcája. D. — Nem vagyok lába kapcája. E. — Szoros a kapca. D. — Szorul a kapca. E.

Kapcáskodik. Buját látod, ha másba kapcáskodol. D. — Mindenbe belekapcáskodik. B.

Kapdos. Árnyék után kapdos. F. — Kapdos hozzá, mint Bernát a mennykőhöz. (L. Bernát.) D. — Kétfelé kapdos, mint a Dunába haló ember. D. — Mindenhez, még a szalmaszálhoz is kapdos, mint a Tiszába haló ember. D. — Ne kapdoss, mint Migléczi a mennykőhöz. Ny. 5. — Szelet kapdos. D. — Vizbeháló ember habokhoz is kapdos. Pázmán.

Kapitány. Egy se jó közlegény, ki kapitányságra nem törekszik. E. — Rossz katona, ki kapitányságra nem vágyódik. B. — Vitéz kapitánynak vitéz a századja. D.

Kapkod. A ki árnyék után kapkod, a koncot elejti. ME. — Árnyék után kapkod. B. — Fűhöz-fához kapkod. S. — Kapkod hozzá, mint Bernát a mennyköhöz. (L. Bernát.) B. — Kapkod, mint a vizbeháló. E. — Kapkodik, mint Zsadányba a mennykö. (Ide-oda egy kicsit.) Ny. 12. — Kapkodja,

mint kutya a legyet. E. — Ki máját kapkodta, ki zuzáját. D. — Mindenfelé kapkod. S.

Kappan. A kevély kappan türhetetlen állat. D. — A kappant is elunni, ha gyakran etetik. D. — Kakasokból válnak a kappanok. D. — Lóvá tették, mint a kappant. (Este megrészegitették, idegen csirkékre ültették s az másnap vezette. Olyan férfira mondják, ki gyermekes özvegyasszonyt vesz el.) Ny. 13.

Kapor. Éh-kop kaporral. (Koplal.) E. — Kapor se terem kertjében. D.— Szapora mint az ebkapor. D.

Kapóra jött. E. — Kapóra üti. E.

Kapós mint a heringfej. (Senkinek nem kell.) Ny. 14. — Kapós, mint télen a szalmakalap. Ny. 5.

Kapta. Egy kaptára húzni. D. — Egy kaptára üt mindent. E. — Fazekas korongról, varga kaptájáról beszél. D. — Kapta nem csizma. D. — Két lábnak egy kaptája. B. — Minden csizmát egy kaptára ver. KV. — Minő a kapta, olyan a csizma. D. — Nem feljebb varga a kaptánál. KV.—Varga ne szóljon feljebb a kaptánál. Pázmán. — Varga a kaptánál ne tovább. D.

Kaptafa. Egy kaptafára üt mindent. E. — Egy kaptafára húzni. ME. — Mintha kaptafára verték volna gyomrát. (Tág.) D. — Két lábnak egy a kaptafája. D. — Örül a varga, ha kaptafáját kihuzta. (Kész a csizma.) D.

Kaptár. Here a kaptárban. D. — Más a népes kaptár, más a képes naptár. S.

Kaprozik (káprázik) a szeme, mint a holtrészegnek. D.

Kapu. A bécsi kapun se tudna bemenni. (Szük neki az út, részeg.) D. — Az okos nem nyit annak kaput, a mi az ajtón is beférhet. D. — Bámészkodik, mint a borju az uj kapura. B. — Bámul, mint a borju az uj kapura. E. — Bámulj kapu, ordits város. S. — Csak a város kapuján kimehess, azután könnyen utazol. D. — Deszkakapu, nagy kutya, ott lakik a jó gazda. Ny. 3. — Ha ablakkal beéred, ne nyiss kaput sziveden. D. — Kapuba kell a legügyesebb embert állitani. (Ostromkor.) Ny. 4. — Nagy a szája, mint a bécsi kapu. D. — Nagy útról szerencsésen haza ért, kapujában törött el a lába. D. — Nagyobb a kapu az egész háznál. B. — Nagyobb a kapu, mint a város. D. — Ne nyiss annak kaput, mi az ajtón befér. E.— Néz, mint birka az uj kapura. Ny. 3. — Szájas, mint a temesi kapu. D. — Záratlan kapu a gyermek szája. BSz.

Kapufa. Az özvegynek, ha aranyos is a kapufája, özvegy csak. Ny. 21. — Árva az árva, ha arany is kapufája. B. — Búcsút vett a kapufélfától. S.— Kapufától vesz búcsút. M.—Otthagyta a kapufélfánál. S.

Kapucinust nyelt. (Rekedt.) E.

Kapzsi. Egyik kapzsi, másik habzsi. D. — Ragadozó, mint a kapzsi eb. D.

Kar. Addig élek, a meddig a karom. (Akarom. Szójáték.) S. — Comb annak karja is. D. — Ha Isten akarja, veled leszen karja. KV. — Ha ujjat adsz, karod kéri a telhetetlen. D. — Karját se emeli fel. D. — Ki ujját kapja, annak karját is nyujtja. D. — Lábára bizza, nem karjára életét. D.

Karabin. A nagy karabinszáj nagy gömbökkel telik. (Étkes.) D.

Karabuka. (Bácsmegyében.) Elment Karabukára ecetet darálni, homokot kötözni. Ny. 2.

Karaffa. Beste lélek, karafia. E.— Musztafa, Karaffa és az akasztófa, mind a három rossz fa. Np.

Karatyol. Mindig karatyol, mint a kotlós tyúk. Ny. 12.

Karácsony. A kezetek a kulacson, a szemetek a kalácson, kár Ácson a karácsony. (Ács, Györmegyében.) Sz. — Egyszer esik esztendőben karácsony. (Szegénynek jó napja.) Ny. 21. — Fehér karácsony, zöld husvét. S.

— Fekete karácsony, fehér husvét. B. — Hosszu, mint a téli nap karácsony felé. D. — Jóllakott, mint a tót karácsonyestén. Ny. 9. — Karácsonykor kalács, husvétkor ha lehet, pünkösdkor a kenyér is jólesik. (Minél közelebb az uj buza, annál kevesebb van a régiből.) Ny. 24. — Kemény, mint a karácsonyi hideg. D. — Különös, mint karácsonykor a tökkáposzta. Ny. 2. — Lesz még nekem karácsonyom. (Jó dolgom.) E. — Már sok karácsonyi szilvát evett. (Öreg.) D. — Meg nem eszi a karácsonyi szilvát. (Nem éri életben a karácsonyt.) D. — Meleg karácsony, hideg husvét. B. — Nincs mindennap karácsony. Ny. 4. — Szekeres karácsony, szénás husvét. S.

Karádi. Eltörödött, mint a karádi menyasszony. S.

Karc tartja a nádfalat. (Fenyiték a kikapóst is ráncba szedi.) D.

Karcsu mint a gyapjuzsák. E. — Karcsu mint a zsupkéve. S. — Karcsu mint a retek. E. — Karcsu ruha a csók. B. — Nem látszik az öltözeten, mily karcsu az erszény s ösztövér a konyha. E.

Kard. A mi kardunk sem füzfa. D. — A parasztra kardot kötnek s katonának hivják. E. — A turóra vizet öntenek, domikának mondják; a parasztra kardot kötnek s katonának hivják. D. — Az én kardom sem bodzafa. KV. — Az én kardom sem füzfa, az én puskám sem bodzafa. KV. — Az én kardom sem hül hüvelyébe. KV. — Aranyos hüvelyben füzfa-kard. B. — Éles a nyelve, mint a köszörült kard. S. — Éles mint a tatárkard. D. — Falu fejében kardot fogni nem mindig tanácsos. B. — Falu nevében kardot kötni nem mindenkor bátorságos. Cz. — Ha nyelvvel tüzöd rá, karddal se fosztod le. K. — Ha felkötötted a kardot, viseld. Ny. 7. — Ha rövid a kardod, told meg egy lépéssel. B. — Hol karddal nem lehet, fortélylyal neki. E. — Hüvelyébe sült a kardja. (Nem tudja kihuzni.) D. — Jobb a vén árnyéka, mint az ifju kardja. KV. — Kard helyett guzsalyt vítat. (Forgat.) F. — Kard ki! kard. (Megkezdődött a harc.) D. — Kard ki, kard! dárda ki, dárda! D. — Karddal, nem irótollal vágják a törököt. B. — Kardot köszörül és békeséget kér. K. — Kardot kötött. D. — Kardot köt a bor. E. — Kardra került rossz feje. D. — Két éles kard egy hüvelyben meg nem fér. S. — Kétélü kard. E. — Kétélü kard a nyelv is. E. — Ki kardot köt oldalára, vasat várhat a lábára. BSz. — Kiütötték a kardot kezéből. D. — Könnyü a vizet kardéllel kettévágni. D. — Mihez karddal férhetsz, nem kell ahhoz sok diván. (Beszéd, alkudozás.) KV. — Nem fenyőfa kardja. D. — Nem mind katona, a ki kardot hordoz. D. — Önönmesterét is agyonvágja a kard. D. — Többet öl meg a rendetlen eszem-iszom, mint a kard. K. — Többre megy kardja, mint szava. D. — Ugy bocsásd hüvelybe kardod, hogy idején kiránthasd. D. — Vaskó nem kard. D.

Kardos menyecske. S. — Oda se neki, mint Kardos a fazéknak. Ny. 4. — Szegénység nem szerez kardoskodást. KV.

Karéjt metszhet. E.

Karika. Fából csinált vaskarika. (Abszurdum.) E. — Forog mint a karika. D. — Friss mint a karika. D. — Karika a végére. E. — Karikába fekszik, mint a kutya. Ny. 2. — Karikát a haramia nyakára. D. — Nem lesz abból karika. Ny. 5. — Zöld karikát hányt a szeme. — Ez csak egy karikahajtás. B. — Ez neki csak karikacsapás. B. — Megy mint a karikacsapás. E. — Ugy megy dolga, mint a karikacsapás. Ny. 13.

Karmazsin. Piros mint a karmazsin. D.

Karó. A mely karó igen magasra felnő, ritkán szokott erős lenni. B. — Én is láttam karón varjut. (Nem valami különös dolog.) Sz. — Érti a kutyát a

karóhoz kötni. Ny. 8. — Illik, mint karóra a varju. Ny. 6. — Jobb a lovat ellenség sövényéhez, mint maga karójához kötni. (Jobb a támadó harc, mint a védelmi.) D. — Jól van dolga, mint kutyának a karó közt. Ny. 8. — Karó közé szorult, mint a kutya. E. — Karó közt a potyka. (Nagy vizáradás, baj.) E. — Karón mutatja a tar-varjat. D. — Karón varjut mutat. (Üres igéret.) Sz. — Karót nyelt, mint Bagó káplár. (Egyenesen, mereven áll.) Ny. 1. — Kölcsön hoz jóakarót, visszakérés karót. KV. — Köti az ebet a karóhoz. D. — Megszorult, mint a kutya a karó közt. E. — Minden csinját a karó hegyére kiteszi. (Hirdeti.) D. — Minél hegyesebb a karó, annál nagyobb törik el belőle. Ny. 2. — Öreg asszony, rossz vén karó, szegény legény szomoritó. (Ha ifju legény idősb özvegyet elvesz.) Ny. 8.

Karvaly. Örül mint karvaly a fürjnek. D.

Kas. Adj kést, én is tudok kast kötni. E. — Barátom az erszény, rokonom a kas. E. — Fenn az ernyő, nincsen kas. Sziglig. — Fenn az ernyő kas nélkül. (L. ernyő.) D. — Rokonom a kas, barátom az erszény. BSz. — Sok kis mag kasokat tölt. E.— Szekérhez vessző-kas. D.— Tele van a kas. B.

Kast. Megszárad, mint Béziné szoknyáján a kast. (Magán száritotta, lepattogott.) Ny. 11.

Kassa. Debreceni pipa, szegedi dohány, kassai tubák. ME. — Majd megfizet, ha Krisztus Kassáról megjön. S. — Kit Rozsnyón meg nem szólnak, Szentpéteren meg nem lopnak, Kassán fel nem akasztanak, bátran mehet az országon keresztül. S.

Kassi. Hallgat, mint a kassi malom Szoboszlón. Ny. 5.

Kasza. Csak abban nem egyesülhetnek: ha a szénát kaszával kaszálták-e, vagy ollóval ollózták. (Noha tudja, hogy kaszával, mégis vitatkozik.) Pázmán. — Elég éles a kasza. (Nyelv.) D.— Elfogy, mint a kaszafény. E. — Éles kasza bátrabban vágja a füvet. D. — Éles mint a kasza. D. — Farkas-kaszára jutott bárány. D. — Farkas-kaszára vetette. (Elpusztitotta.) B. — Fogyunk, mint a kasza fénye. (Kopunk.) Ny. 22. — Halkal jár, mint fenkő a kaszán. Cz. — Hamar jár, mint fenkő a kaszán. D. — Hamar megforditja a kaszát. (Ravasz.) D. — Kasza is becsap a tilalmasba. E. — Kasza-kapa kerülő. Np. — Kasza, kapa, nyavalya. E. — Kasza, kapa, nyavalya, csak az tudja micsoda, ki ezeket próbálja. D.— Kaszáját se feni, mert ismét megtompul. D. — Kétfelé vág a kaszája. S. — Lassan jár, mint fenkő a kaszán. D. — Más ember rétjébe vágja a kaszát. Sz. — Más rétjébe ne vágd a kaszát, elveszted. D. — Megszokta, mint hajdu a kaszát. D. — Mindent farkas-kaszára vet. (Elpusztit.) D. — Mintha két kasza közé esett volna nyaka. D.— Nem kilencven esztendős ember kezébe való a kasza. B. — Nem mind kasza, a mi horgas. D. — Néha a kasza a tilalmasba is belecsap. D. — Nyomában a halál kaszája. D. — Oly egyenes a beszédje, mint a kasza. B. — Ráakadt kasza a kövecsére. D. — Ritka kasza próba nélkül. D. — Sokfelé jár a kaszája. (Köpenyegforgató.) Ny. 24. — Tilosba is bevág a kasza. E. — Vastag rendet vágott jól megfent kaszája. D. — Visszafogta a kaszát. (Ravaszkodik, máskép beszél.) M. — Visszaszegi kaszáját. Pázmán. — Visszára fogta a kaszát. D.

Kaszál. Egy réten kaszálnak. D. — Egy zabot kaszálnak. D. — Kopott helyen kaszálja a füvet. D. — Maga hasznára kaszál. E. — Nehéz a kopárt kaszálni. D. — Nem télen, hanem nyáron kaszáltat az okos. D. — Tudja Pál, hol kaszál. D. — Tudja Pál, mit kaszál. (Oka van annak, hogy igy tesz.) KV.

Kaszálás. Nyári favágástól, téli

kaszálástól, Isten őrizzen. (Télen meleg, nyáron hideg időtől.) Ny. 16.

Kaszás. Hig, mint a kaszás lé. D. — Erőtlen, mint a tót kaszás. D. — Megtalálták a mesgyét, mint az organista úr kaszásai. Ny. 4. — Minél több a kaszás, annál több a rend. D. — Ő vezeti a kaszást. (Kaszás csillagot. Kevély.) D.

Katakul, mint az egerszegi mennykő. Ny. 3. — Ötöl, hatol, habatol, mint az egerszegi mennykő katakol. Ny. 6.

Katedrába áll és az abcét sem tudja. E.

Kati is csak szokásból táncol. D. — Kis Kati is megteheti. E. — Kis Kati is tudja. E. — Könnyü Katit táncba vinni. D. — Könnyü Katót táncra vinni. E. — Könnyü Katót táncba vinni, ha neki is kedve van rá. B. — Lassan belejön, mint Katiba a gyerek. Ny. 7. — Lusta Kati, rest anyának leánya. D. — Lusta Kati rest Ferkóval sürög-forog egy korsóval. D. — Ne ögyelegj, mint falu-farka Kata. (Kóbor.) Ny. 5. — Katicáskodik a konyhán. Ny. 6.

Katlan. Fekete, mint a katlan. D. — Zörög, mint macska az üres katlanban. D.

Katolikus. A bor legyen római katolikus hitében (erős), legyen református (tiszta), legyen zsidó (kereszteletlen) és legyen luteránus (se hideg, se meleg). S.

Katona. A katona halál fia. E. — A katonának olcsó a vére. E. — A kétségbeesett vagy katona, vagy barát leszen. KV. — A ki máskép nem tud megélni, vagy barát, vagy katona legyen. B. — A parasztra kardot kötnek s katonának hivják. E. — A turóra vizet öntnek, domikának mondják; a parasztra kardot kötnek, katonának hivják. D. — A szükség vagy katonát, vagy barátot tesz a deákból. D. — A városházánál vasas katona. (Rab.) D. — A vén katona gyakran megveri az ifjat. KV. — Az öreg katona zsákba hányja az ujoncot. D. — Agyba-főbe a szökevény katonát. D. — Akkor szép a katona, mikor véres (Vitéz.) D. — Anyámasszony katonája. (Gyáva.) ME. — Baj a várban bizni, nem katonáiban. E. — Bátor a katonák háta megett. D. — Bátor katona a kávéházban. D. — Bátor katona a kemence mellett. KV. — Bátor katona az, kinek vitéz barátja az Isten. D. — Bízik, mint katona a lovában. D. — Bízik, mint rossz katona a lábában. D. — Boldogasszony katonája. KV. — Bús, mint az erővel szedett katona. D. — Büszke, mint az ujonc-katona. D. — Cifra nyomoruság a katonaélet. E. — Csak a várban bízik, nem katonáiban. D. — Csak biztatja, mint katona a szolgáját. KV. — Csak jó katona a Pálfi. D. — Egy katona nem sereg. D. — Én is voltam katona, mig a cipó kisült. Ny. 6. — Felvitte Isten a dolgát, mint az abrakmérő katonának. Ny. 2. — Félénk katona jobb lábával keresi a kengyelt. D. — Félénk katona a rendnek botránkozása. D. — Félénk katonának hátul van a sebe. D. — Félénk katonának hátul van a szeme. (Fut, visszanéz.) D. — Félénk katonán a mellvas is reszket. D. — Fiatal katonából válik a vén koldus. B. — Fontra ád mindent, mint katona a szénát. D. — Ha a királyok össze nem vesznének, a katonák sem kapnának üstökbe. D. — Három katona, kilenc puska. D. — Hátul van a sebe, vitéz katona volt. (Gyáva, megfutott.) E. — Hust a katonának, szénát a lovának. E. — Idövel válik a jó katona is. D. — Ingre verik, nem az inget a katonán. D. — Isten is a bátor katona mellett hadakozik. D. — Jó katona mellett szivet vesz az ujonc. D. — Jó volna ugy-e a katona-béles? D. — Jobb az elesett, mint az elszaladt katona. D. — Katonadolog. E. — Katona ne lábára, hanem kezére bizza életét. B. — Katona volt, legyet se

lött. D. — Katonának legnagyobb ellensége a félsz. D. — Katonának szép a neve, de eb az élete. B. — Kára katona. D. — Kevély koldus, tudatlan pap, félénk katona, ostoba vezér. D. — Ki a haláltól fél, ne legyen katona. D. — Ki papot, diákot, katonát szeret, az megjárja. ME. — Közkatonából lett tiszt. (Kevély.) D. — Leghamarabb elesik a félénk katona. E. — Leghamarabb elvész a félénk katona. D. — Lófarkánál kantároz a félénk katona. B. — Lófarkánál kantároz az ijedt katona. E. — Lóra katona, tehénre hajdu. D. — Ma diák, holnap katona. (Diákból minden lehet.) E. — Merész katona mellett a félénk is vitéz. D. — Még a katona is három tyukmonyat szeret. B. — Nehéz a katonakenyér. B. — Nehezen szabadul, mint katona a kisasszonytól. Ny. 3. — Nekiszokott katona az adtának. D. — Nem mind katona, ki kardot hordoz. D. — Nem sokat tehetni fel oly leány szüzésségére, ki mindig a katonákkal jár. K. — Néha a katonán is erőt vesz a félsz. D. — Nincs az okosnál semmi katonadolog. (Baj.) D. — Nincs nehezebb a katonakenyérnél. KV. — Olykor a jó katona is megszalad. D. — Ott lenne jó katona, hol gombóccal lövöldöznek. D. — Ónodi katonának átka van rajta. (Nem végez semmit.) Sz. — Öreg katonának élesebb a kardja. K. — Pápa katonája. (Gyáva.) D. — Porciószedő kegyetlen katona. D. — Rossz katona, ki el nem birja fegyverét. E. — Rossz katona az, kinek a fegyvere is nehéz. KV. — Rossz katona, ki generálisságra nem vágy. D. — Rossz katona, ki kapitánysàgra nem vágyódik. B. — Semmi az, katonadolog. B. — Sirhat az az édes anyja, kinek katona a fia. Np. — Sokat talpal a gyalog katona, mig lóra kap. D. — Szebb az elesett, mint a megszökött katona. D. — Szenvedni katona dolga. E. — Szenvedni katona dolga; sok az ura, fényes szolga. B. — Szórja, mint katona az adtát. E. — Szökött katonának nincsen bére. Cz. — Te is jó katona, én is jó katona, ne bántsuk egymást. K. — Vajmi erős katona az ördög. D. — Vasas katona se veri vissza. D. — Verbungos katona. (Szemtelen.) D.

Katonaság. A cibil törvényre nem hallgatnak a katonaságnál. Ny. 18. — Annak tetszik a katonaság, a ki nem próbálta. D. — Katonaság, cifra nyomoruság. ME.

Katuska ember. B. — Katuska férfi. E.

Kazal. Baglya nem kazal. D. — Ha a disznónak szarva volna, egy kazal sem maradhatna. E. — Ha a verebek a kazalra szoknak, a váz se verheti el őket. D. — Kazalban szénája. (Szerencsés.) D. — Kazalban tüt keres. E. — Ugy áll neki, mint ökör a kazal szalmának. E.

Kazán. Fekete mint a kazán. D. — Kazán a fazéknak nem hányhatja szemére a feketeséget. D. — Meleg mint a kazán. D.

Kába. A kába is többet tud nála. D. — Sok kába közt elvész az okos. E.

Kácsa. Anyja után úszik a kácsa. D. — Boldog az, kinek kezében a kácsa. M. — Jó példát ad a tyúk, de kácsái nem követik. E. — Kacsatalpon forog. (Ügyes.) E. — Szive hasadjon meg, mint a Mendi kacsájának. Ny. 3.

Kád. Egy kádban fürdenek. D. — Feneketlen kád. KV. — Ha egy kád méz egy pénz volna is, de a kinek nincs, meg nem veheti. B. — Kiki maga kádjáról dézsmál. ML. — Magad kádjáról dézsmálj, ne bántsd a másét. Ny. 21. — Őrzi, mint Veres Miska a kádat. Ny. 6.

Kádárta. Litér mit ér? Rátót még annyit se ér. Kádártába kár kenyér. (Veszprém melletti falvak.) Ny. 1.

Káka. Csomót keres a kákán. M. — Kákán csomót keres. Pázmán. —

Erőtlen mint a káka. D. — Káka bélü. (Finyás gyomru.) E. — Káka gyomor. D. — Kötekedő kákán is görcsöt talál. Ny. 8. — Ki sok vizet iszik, káka nő a hasában. S. — Nem káka, hogy valami csomót ne találj benne. D. — Nem mind káka, a mi csomótlan. D. — Sohase lesz a kákából oszlop. D. — Somfa ő, nem káka. D.

Kákom-bákom ember. D.

Kállai. Eljárja még a kállai kettőst és a debreceni kopogóst. S.

Kálvinista. A rossz asszony kálvinista kereszt. Ny. 2. — Áll, mint a kálomista hit. E. — Kálvinista mennyország. (Kaszáslé.) E. — Kálvinista olvasó. (Pénz.) Ny. 9. — Kálvinista varju. E. — Luteranus cigány, kálvinista kömüves, okos orosz, döglött szamár ritkaság. S. — Nehéz, mint a kálvinista dob. Ny. 5. — Nyakas, mint a kálomista. B. — Vastagnyaku kálomista. (Makacs.) E.

Kályhát őriz. B. — Lyukas kályha, minél tovább sározzák, annál foltosabb. Cz. — Mihez kályha mellett szokol, asztal fején pirulsz érte. K. — Nem tarthat örökké, mint a lévai kályha. (Amint elkészült, összedőlt.) B. — Nem tarthat örökké, mint az ivándi kályha. Ny. 1. — Vitéz a kályha mellett. E.

Kám. Hiába Kámba búcsúra. (Nincs búcsúja, mert se temploma, se papja.) B.

Kámfor. Elpárolgott, mint a kámfor. B.

Kámzsa. Elbujt, mint a barát a kámzsába. S.

Kánció. Az ökrök seggébe verte a kánciót. (Otthagyta az iskolát, ökröt hajt.) B.

Kántál. Késő ünnep után kántálni. E.

Kántor. Barátzsák, kántortorok nehezen telik. D. — Bús, mint a koledátlan kántor. E. — Búsul, mint a koledátlan kántor. D. — Ebadta kántorja, bár a péntek is utánad esne. Sz. — Felséges, mint a rókusi kántornak a fagyos kareláb. Ny. 1. — Ha a kántor jól kezdi az éneket, jól viszi a nép. D. — Hála legyen a papnak, megellett a kántor. Ny. 7. — Jól kezdett ének nem nehéz a kántornak. B. — Jól kezdett éneklés kántornak nem nehéz. E. — Kántor se ér valamit énekeskönyve nélkül. D. — Kántorok, jó borok, nem szárad meg a torok. E. — Köhögés jó mentsége rossz kántornak. E. — Köhögés igen jó mentsége a ravasz kántornak. D. — Ostoba, mint a gigéji kántor. Ny. 5. — Papot barátságért, kántort imádságért bérben nem tart az ember. D. — Rossz kántor a jó orgona mellett se jó. D. — Rossz kántor a szép éneket is elrútitja. D. — Rossz kántort is megszok a falu. E. — Végtére a rossz kántorhoz is hozzászokik a falu. D.

Kánya egy nap el nem szállja földjét. (Gazdag.) D. — Hol vigyázatlan a leány, csirkét ellik a kánya. D. — Lapul, mint kánya előtt a csirke. D. — Megvág, mint a kánya. D. — Mely galambot megtépett a kánya, az ennek tollától is fél. D. — Még a tyúkfi is meglapul, ha kányát lát. E. — Nyomkodja, mint kánya a malacot. Ny. 6. — Olyan, mint a kányától megkoppasztott tyúk. (Rongyos.) Ny. 6. — Sivit, mint a kánya. D. — Tyúk is lelapul, ha kányát lát. D. — Viszi, mint a kánya a fiát. Ny. 17.

Káplán. Korcsmárosné kápolnája, a korcsmáros káplánja. (Részeges.) D.

Káplár. Karót nyelt, mint Bagó káplár. (Egyenesen, mereven áll.) Ny. 1. — Káplár után harmadik tiszt. (Közember.) D. — Sohse hágy békét a jó káplár. D. — Vagy generál vagy káprál. D.

Kápolna. Egy kápolna nem templom. E. — Egy kápolnába járnak. D. — Hol Istennek templomot épitenek, ott mindjárt az ördögnek is kápolnát állitanak. (Faluhelyen a nagykorcsma a templom közelében van.) D. — Hol

Istennek házat épitenek, kápolnát guggaszt mellé az ördög. E. — Kerüli, mint Mesztegnyei a kápolnát. K. — Kerüli, mint ördög a kápolnát. D. — Kerülgeti, mint ördög a kápolnát. BSz. — Korcsmárosné kápolnája. (Részeges.) D. — Még akkor a falu temploma is kápolna volt. D. — Templom mellé guggaszt kápolnát az ördög. E.

Káposzta. A káposztából kifelejti a szalonnát. (A javát.) KV. — Azt akarja, hogy a kecske jóllakjék, a káposzta is megmaradjon. E. — Büzivel jó a káposzta. (Füstölt hussal.) E. — Előbbvaló a becsület a szalonnás káposztánál. E — Hadban legtöbb a vágott hus, legkevesebb a káposzta hozzá. D. — Hallgass kása! előbbvaló a káposzta. Ny. 1. — Jó káposzta, rossz bor. (Ha sok az eső.) S. — Jobb egy ujjnyi szalonna a káposztában, mint semmi. KV. — Káposztába hus is kell. Ny. 8. — Káposztáját gyertyafaggyuval zsirozza. D. — Ki káposztáját nem szereti, husát nem érdemli. D. — Kinlódik, mint a káposzta hus nélkül. Ny. 8. — Korán főzött káposzta estére is hamar jó. D.—Mind a kecskét, mind a káposztát megtartja. D. — Minél jobban tapodják a káposztát, annál hamarabb érik és jobb is. D. — Nincs széppel főtt, hanem jóval főtt káposzta. Ny. 6. — Nyugszik az urban, mint a szováti káposzta a rektorban. S. — Ördög vigye a káposztát, ha disznó eldöglött. E. —Sok káposztafej kell egy tágas hordóba. D. — Szagával jó a káposzta. (Hussal.) E. — Több az emberség a szalonnás káposztánál. S. — Többet ér a becsület a szalonnás káposztánál. Ny. 9. — Turóval jó a rossz káposzta is. (Disznóhussal.) D. — Ugy lecsapták a fejét, mint a káposztát. D. — Vén palánta, kész káposzta. D.

Káposztás kertbe néz. (Kancsal.) B. — Káposztás kertbe néz, tele van ravaszsággal. D. — Nagyobb a bölcseség a káposztás husnál. Sz. — Nagyobb az emberség a káposztás husnál. KV. — Nagyobb az emberség a káposztás koncnál. KV. — Sorja van mindennek, mint a káposztás husnak. (Meg kell szolgálni.) Ny. 6.

Káptalan. Az én fejem sem káptalan. Ny. 4. — Annyit tud, mint egy káptalan. E. — Baj van a káptalanban. (Fejben.) E. — Ha káptalan lett volna feje, eddig elfelejtette volna. D. — Káptalan volna a feje, ha meg volna zsindelyezve. D. — Nehéz helyütt van szarvas az erdőben, levél a káptalanban. (Nehezen hozzáférhető, biztos.) E.

Kár. A kár haszonba jár. (Tanulni belőle.) Ny. 8. — A kárnak nincs ura. Ny. 10. — A kárt semmiért is oda lehet adni. D. — Az esztelen a maga kárán, a tolvaj más kárán tanul. D.— Boldog, ki más kárán tanul. B. — Bolondnak bú a járása, kár a társa. D. — Bolondnak fapénz is jó, ha elveszti sem kár. M. — Bolondnak bot kell s fapénz a markába, ha elveszti, ugy sem kár. Ny. 14. — Eb ebre fogja a kárt. D. — Egy garasos emberbe száz forint ára kárt ne tegyünk. (Gyöngére nagy terhet ne rakjunk.) Ny. 6. — Egy kárból két kár. E. — Egy kárból kettőt csinált. D. — Egy itce lencse kárért a biróhoz megy. D. — Egy pénz ára haszon nincs a legnagyobb kárban. D. — Elkölti, hogy kárba ne vesszen. D. — Ha erős a zár, nem súlyos a kár. D. — Ha valakit felakasztanak, csak a varju mondja feje felett, hogy: kár. D. — Haszon nem lehet kár nélkül. B. — Haszonba ment a kár. (Okulás.) E. — Hirtelenség megárt, sietség hozhat kárt. KV. — Jó az öreg a háznál, ha kár nincs is, kárt csinál. Ny. 9. — Jobb kárt vallani, mint pörbe indulni. E. — Kár a bolondra szép szót vesztegetni. E. — Kár a fiatalt levágni. D. — Kár a jó házban valami rossz példa. D. — Kár a ludra szénát vesztegetni. (Asszonynak bort adni.) Ny. 1. — Kár a vitéz-

nek, serény paripának megvénhedni. KV. — Kár az erős vitéznek meghalni. D. — Kár haszonba ment. (Okultak rajta.) B. — Kár hitvány éneket ujra kezdeni. E. — Kár, hogy a sziven ablak nincs. D. — Kár, hogy az ökör erejét nem tudja. D. — Kár, hogy eddig is élt. D. — Kár, hogy nagy füle nincs. (Bolondokat beszél.) Ny. 5. — Kár, hogy nyele nincs. D. — Kár, hogy oly hamar ért meg a tök. D. — Kár is haszonra fordul. D. — Kár nyitja bolondnak szemét. KV. — Kár szokta okossá tenni az embert. KV.— Kár után késő a bánkódás. S. — Kár után késö a búsulás. E. — Kár után okosabb az ember. B. — Kárán tanul a bolond. M. — Kárán tanul a bolond, mégse eszes. D. — Káron szokott ember tanulni. B. — Kárán tanul a magyar. — Kárnak, szarnak nem akad gazdája. Ny. 6. — Kárt kárral tetéz. Ny. 2. — Kevés kár nem sok haszon. B. — Kevés kárban sem nagy a haszon. E. — Kevés kárban nem szokott nagy lenni a haszon. D. — Késö kár után búsulni. E. — Késő kár után a búsulás. KV. — Ki bogár után jár, gyakran követi kár. KV. — Ki kárt tehet, az hasznodra is lehet. KV. — Kicsiny a szú, de elég kárt tehet. D. — Korpát a vén ebre vesztegetni nem kár. D. — Lusta asszony kárt vall mindenben. D. — Lustának a kenyér is kár. D. — Maga kárán tanul a magyar. S. — Más kárán tanul az okos. D. — Más kárán tanul a tolvaj. D. — Más kárán tanulj. E. — Másnak kárán ne örülj. D. — Másnak vesztére, magának kárára él. D. — Mig a tolvajt rajtakapják, sok kárt tesz. D. — Mig a rossz korcsmárost rajtakapják, sok kárt tesz. K. — Nem a kár nyitja fel eszét. (Okos.) D. — Nem jó óbort uj hordóba tölteni, mert két kár lesz benne. KV. — Nem sok kárt tesz a vizben. E. — Nincs félpénzen száz arany kár. E. — Nincs oly kár, mely valakinek ne használna. D. — Okos gazda kárt is jóra fordit. E. — Okos gazda néha a kárt is hasznára forditja. D. — Óhordóba uj bor, két kár lesz belőle. E. — Öreg emberért nem kár. Ny. 8. — Ritka ember, ki más kárán szemét kisirja. D. — Ritka varju kár nélkül. D. — Rossz nyereség hasonló a kárhoz. (Latin.) Ny. 7. — Sem károm, sem hasznom benne. KV. — Sietség hozhat kárt. E. — Sok kárban kevés a haszon. D. — Sok kárt tesz a korcsmáros, mig rajtakapják. D. — Szarnak, kárnak nem akad gazdája. Ny. 4. — Szegénynek csak egy pénz is oly kár, mint a gazdagnak száz forint. KV. — Szerencsésen tanul, ki más kárán tanul. BSz. — Szép a legény, kár hogy esze nincs. D. — Szép asszonynak, jónak, a jó hátas, lónak kár megöregedni. Np. — Szép volt tündér Ilona, de sok kárt is tett. D. — Szünik a haszon, támad a kár. (Latin.) S. — Tarka mint a kár. (Sokféle.) D. — Többröl több a kár. D. — Török, torok sok kárt tett az országban. E. — Üres dió, üres pohár, ha eltörik sem nagy kár. E. — Vitéz férfinak, serény paripának kár megöregedni. KV.

Káros többet vétkezik, mint a kártevö. (Káromkodik.) Ny. 4. — A ki káros, bünös is. Ny. 22. — Gyóntató elött káros a titkolás. E. — Káros bánkódjék. D. — Kettö káros a háznál: rossz pénz és gaz cseléd. Ny. 20. — Kinek káros, kinek hasznos a vásár. D. — Orvos és gyóntató elött káros a titkolás. D.

Kártevő. Várják, mint konyhába a kártevö kutyát Ny. 6.

Kártvall. Hamar kártvall, ki tátva tartja a kincset. D. — Hamar kártvall, ki a kincses ládát nyitva tartja. E.

Kárvallás. Három a rossz vallás: kárvallás, szégyenvallás, búvallás. E. — Kárvallás a bolondnak is felnyitja szemét. D. — Kárvallása nem kár, ki maga kedvén jár. E. — Legnagyobb kárvallás a nyelvben. D. — Leg-

rosszabb vallás a kárvallás. B. — Minden vallás jó vallás, csak a kárvallás rossz. E. — Minden vallás jó vallás, kivéve a kárvallás. Ny. 4. — Minden vallások között legrosszabb a kárvallás. D.

Kárvallott. Bolyong mint a kárvallott lélek. Ny. 2. — Bús, mint a kárvallott cigány. D. — Búsul, sóhajt, fohászkodik mint, a kárvallott cigány. E. — Komor, mint a kárvallott. D. — Sétál, mint kárvallott görög az üres boltban. E.

Kárál. Mely tyúk sokat kárál, keveset tojik. E.

Kárász. Jöszte kárász, nincs késem. D.

Kármin. Piros mint a kármin. D.

Kárhoz. Örül, mint a vizbe kárhoztatott rák. D.

Károg. Addig jár az ember a varjuk közé, hogy végre megtanul károgni. Ny. 6.

Káromkodik. Fele kenyere a káromkodás. Ny. 5. — Káromkodásnak harag a vége. Ny. 5. — Ha a szegényt szidalmazod, istenedet káromlod. K. — Huszárosan káromkodik. ME. — Káromkodik mint a csikós. E. — Káromkodik mint a jégeső. S. — Káromkodik mint a kocsis. S.

Kártya. Asztal alatt keveri a kártyát. (Ravasz.) D. — Belátok a kártyájába. ME. — Egy kártyára ne tégy fel mindent. ME. — Felforditott kártyával játszani se mulatság, se haszon. D. — Felfordult kártyával játszani se haszon, se mulatság. K. — Jól tudja keverni a kártyát. S. — Kártyájába nézett. E. — Kártyamutatással a legjobb játék elvész. D. — Keveri a kártyát. E. — Ki szinével mutatja kártyáját, a legjobb játékot is elveszti. E. — Kiki a maga kártyájával játszik. B. — Nyitott kártyával játszik. S.

Kártyáz. Együtt kártyáznak. D.

Kása. Addig fujd a kását, mig szádat meg nem égette. D. — Coki kása. E. — Coki kása nem szoki kása. (Kitoló nem szoktató, marasztaló.) E. — Csak a vajasát eszi a kásának. KV. — Egy kását fujnak. D. — Ez még csak a szoktató kása. E. — Fedő alá a pattogó kásával. B. — Forditja hitét mint a kását. D. — Forog mint a macska a kása körül. D. — Forgolódik mint macska a forró kása körül. E. — Fujd meg a kását. E. — Hallgass kása, elébbvaló a káposzta. Ny. 1. — Hamar felfortyan, mint a forró kása. D. — Hig kása, kemény kása, kása leves, kása. (Mind egy manó.) Ny. 22. — Kása az esze. D. — Kása, Isten áldása. B. — Kása nem étel. D. — Kása nem étel, tót nem ember, coki paszuly. Ny. 3. — Kása van a szájában. (Érthetlenül beszél.) Ny. 2. — Kerülgeti mint a macska a forró kását. S. — Kinek száját megégette a kása, a viztől is irtózik. D. — Kinek egyszer megégette a száját a kása, az az aludttejet is megfujja. E. — Kinek a kása megégeti száját, még a tarhóját is megfujja. KV. — Kitoló kása. D. — Kozmásodik a kása. (Baj van.) Ny. 18. — Könnyü a kását megrágni. D. — Könnyü a hideg kásával kinálni. D. — Lassan kása, ne pötyögj. (Fiatal hallgass!) Ny. 5. — Lassan kása, ne rotyogj. (U. a.) Ny. 2. — Lassodj kása, nem téged tálalnak. (U. a.) BSz. — Lágy mint a kása. D. — Lencse, borsó, kása, diák táplálása. Ny. 20. — Lencse, borsó, kása, mind Isten áldása, diák táplálása. E. — Lencse, borsó, kása, Istennek áldása. D. — Más szájából a kását ne kivánd. D. — Más a kitoló fánk, más a kitoló kása. (Szivesen látott vendégnek más a búcsú ebédje.) E. — Megette a kitoló kását. B. — Megégette a forró kása a száját. D. — Megfőzték a coki kását. E. — Megőrlött pohánkára kása nevet fognak. D. — Meleg mint a kása. D. — Mindig kásán, babon az esze. D. — Nagyobb a becsület, mint a forditott kása. D. — Ne csak vajasát a kásának. D. — Nem kása, ne fujjad. E. —

Öreg embernek bor az itala, kása pecsenyéje. B. — Se hideg, se meleg, mint Kóbász Veron kásája. (Együgyü.) Ny. 1. — Szapora mint a kása. D. — Szoktató kása. E. — Tót nem ember, bot nem fegyver, kása nem étel. Sz. — Vén embernek bor levese, kása pecsenyéje. D. — Vén embernek kása a pecsenyéje, bor a patikája. D. — Mindig rotyog, mint a kásás fazék. (Jár a szája.) Ny. 13.

Kávási. Fáj rá a foga, mint a kávási kutyának az árpa-gánicára. Ny. 2.

Kávé. A kávét főzik csak a leviért. D. — Tud hozzá, mint bajcsi asszony a kávéfőzéshez. (Egészben főzte.) K.

Kávéház. Bátor katona a kávéházban.

Kebel. Elment Ábrahám kebelébe. ME. — Epret szed más keblébe. B. — Fedelem, kebelem nem kigyónak való. BSz. — Ha kezedet mindig kebledben tartod, meg nem gazdagodol. Cz. — Hátán háza, kebelén kenyere. KV. — Hátán háza, kebelén kenyere, mint a csigának. (Szegény.) D. — Hátán háza, kebelén szobája. M. — Kebelében keze, egymás mellett lába. (Dologtalan.) D. — Kebelében találja a jó meleget. (Jó szivü.) D. — Kigyót kebeledben ne nevelj. D. — Kigyót melenget kebelében. (Hálátlant pártol.) B. — Kigyót tart kebelében. M. — Ne tarts kigyót kebeledben. KV. — Kiki a maga kebelébe szedi az epret. ME. — Maga kebelébe szedi az epret. BSz. — Maga kebelében találja a cipót. D. — Néha az okos maga kebelébe is betekint. D. — Nyulj a magad kebelébe. E.

Kebeles. Türhetetlen szomoruság a kebeles (kebelbeli) háboru. D.

Kecsege. Duna pontja, Tisza kecsegéje, Ipoly csukája legjobb böjt, ha szerémi borban fött. Cz.

Kecske. Anyja csalogatja a kecskegedőt a kertbe. D. — Apró barom a kecske. M. — Azt akarja, hogy a kecske is jóllakjék, a káposzta is megmaradjon. E. — Bagzik mint a kecskebak. D. — Bekeg mint a kecske. D. — Belől a haja, mint az oláh kecskének. D. — Büdös mint a kecskebak. D. — Ember vagy kecske. D. — Ember vagy kecske, hogy megdöfted a juhot. (L. juh.) E. — Fél, mint kecske a késtől. B. — Fogantatásakor a bikajelben volt a nap; születésekor a büdös kecskebakban. (Erkölcstelen férfi.) D. — Ha kecske seggibe töltenék, elrivanna. (Savanyu bor.) E. — Kecske beszél belőle. (Érdek.) Ny. 1. — Kecske legtöbbet rugdalódzik, midőn megdöglik. D. — Kecske is legtöbbet rugdalódzik, mikor döglőfélben van. E. — Kecske akkor rugdalózik leg-jobban, mikor meg akar dögleni. D. — Kecske sem menne a vásárra, de ütik hátul. M. — Kecske sem menne a vásárra, ha nem hajtanák. KV. — Kecske se menne vásárra, de hajtják. Sz. — Kecske sem menne a vásárra, ha az oldalát nem ütnék. Ny. 8. — Kecske se menne a vásárra, ha nem vinnék. E. — Kecskék közt bak a bika. D. — Kecskének ágon a szeme. Ny. 4. — Kecskére bizza a kertet. D. — Kecskéről gyapjut, szerecsenből hattyut. BSz. — Kecskét is kitolná krajcárért a sárból. E. — Kecskét szakálláról, szamarat füléről. D. — Kertészkedik, mint kecske a káposztás kertben. Ny. 4. — Képes hogy kecske, mert kurta a farka. (Lehet hogy kecske stb.) E. — Kinek tehene nincs, kecskét fejjen. E. — Kutyának kutyó, kecskének gedó a fia. D. — Meghánytatták vele a kecskebakot. (Deres.) D. — Mikor fut a kecske, akkor fehérlik a segge. K. — Mind a kecskét, mind a káposztát megőrzi. E. — Mind a kecskét, mind a káposztát megtartja. D. — Nehéz vén kecskét a sóról leszoktatni. D. — Okos a kecskét nem teszi kertészszé. D. — Orra után megyen a kecske is. D. — Örül mint a kecske a zanótnak. D. — Ritka kecske szökés nélkül. D. — Siet, mint a kecske a

zanót után. D. — Szereti, mint kecske a kést. D. — Szomszédban nyal sót a kecske. E. — Ugrik mint a kecske. D. — Ugrik mint a kecskebak. E. — Ugy fél, mint kecske a késtől. D. — Ugy szereti, mint a kecske a kést. M. — Vén kecske is megnyalja a sót. KV.

Kecskepásztorságról királyságra ment. KV. — Királyságról kecskepásztorságra ment. KV.

Kecsketuró, borstörés. (Seggberugás.) D.

Kecskebéka. Az éhes németnek kecskebéka csibe. B. — Németnek, olasznak kecskebéka csibe. E.

Kecskebogyó. (Ganéj.) Pörög a nyelve, mint a kecskebogyó a jégen. D.

Kecskemét. Okos mint a kecskeméti szélmalom. (Ritkán forgott. Hallgató ember; kevés haszna.) B. — Kevés haszna, mint a kecskeméti szélmalomnak. D. — Messze ellátszik, mint a kecskeméti gatyásfa. D.

Kedden. Holnapután kiskedden, borjuvágó pénteken. ME. — Holnapután kiskedden, borjunyuzó pénteken. E.

Kedv. A kutya néha jó kedvből is ugat. B. — Bajos minden ember kedve szerint tenni. S. — Elvitte kedvét a gólya. (Megesett leány.) Np. — Ha fejét betöröd, sem leled kedvét. (Tréfásan: semmikép nem találni kedvét.) B. — Hol kedvére él a gazda, lusta a szolga. D. — Honn lakjék az, ki kedvére akar élni. M. — Jó kedve van, mint a kötözött malacnak. Ny. 19. — Kinek hasznát veheted, annak kedvét keressed. KV. — Kinek mi kedvére, nincsen az terhére. B. — Kinek mihez kedve, azért álmát felejtse. KV. — Kinek mihez kedve, nincs ott rövidsége. BSz. — Kinek mihez kedve, ott akad a szive. KV. — Lehetetlen minden embernek kedvére járni. B. — Még a pap is vétkezik, ha jó kedve érkezik. Np. — Minden kedve, esze, az ostorra vesze. E. — Mit jó kedvvel tesznek, nem esik nehezen. B. — Nagyurak kedve lóháton jár. S. — Nagyurak kedve nyulháton jár. K. — Ne kedvem, ne! E. — Nehéz a bánatos arcnak vig kedvet mutatni. E. — Nehéz mindenkinek kedvét találni. E. — Nem mindig telik kedved abban, amit kivánsz. B. — Oly kedve van, mint komornak a járomban. (Ökörnek.) D. — Olyan kedvem van, mint a lisztláng. E. — Otthon lakjék, ki kedvére akar élni. KV. — Pap is csak vétkezik, ha jó kedve érkezik. Ny. 6. — Semmi kedve, mint cigánynak a felakasztásra. D. — Semmi kedve a cigánynak, ha ur dolgára hajtják. D. — Sok ember kedvét megmásitja az ősz. (Öregség.) D. — Sokat tanult, kinek kedve a könyvekhez. KV. — Teljék kedve, mint Bibáknak. Ny. 2.

Kedves. A béna rajkó is kedves az anyjának. Cz. — A cigányrajkó is kedves az anyjának. D. — A kedves napok leghamarabb folynak. D. — A ki igazán és vigyázva szeret, hallgatását is érti kedvesének. K. — A kutyának legkedvesebb falatja a dög. D. — A mi bőben redves, szükiben kedves. D. — Ami drága, az kedves. KV. — Ami ritka, az kedves. D. — Ami ritkább, az kedvesebb. ML. — Amit ember drágán szerez, legkedvesebb. B. — Ami szabad redves, ami tiltott kedves. KV. — Az a madár igen ritka, melynek kedves a kalitka. Np. — Az ajándék kedves, csak ne legyen redves. KV. — Boris a kedvese. (Bor és Boris; bor és lány.) Ny. 2. — Csak addig kedves a szolga, mig hasznát vehetik. S. — Disznónak kedves fürdő a mocsár. B. — Egy próféta sem kedves a maga hazájában. Sz. — Édes kedves, krumpli leves. (Tréfás szerelmeskedés.) Ny. 5. — Hamari hamvas, késő kedves. (Mit nehezen elérni, az kedvesebb.) K. — Hazának füstje is kedvesebb, mint idegen országnak tüze. K. — Idővel a legkedvesebbet is elfelejthetni. D. — Ifju ur, uj csizma, kedvesebb az ónál. KV. — Kedves a

drága. E. — Kedves gyermeknek sok a neve. KV. — Kedvesnek sok a neve. D. — Kedves, mint a mindennapi hideglelés. Ny. 1. — Kedvesebb, a mihez munkával jutunk. KV. — Kérés nélkül adott ajándék legkedvesebb. KV. — Ki mit szeret, ha nem szép is, kedves annak. E. — Ki mit szeret, kedves az annak. Ny. 6. — Kinek mi tetszik, kedves az annak. S. — Legkedvesebb, amit önként adnak. E. — Maga hazájában egy próféta sem kedves. KV. — Menyecskének, ha mézből volna is a napája, nem kedves. Sz. — Mi lehet kedvesebb és gyönyörűségesebb a kivánt szabadságnál. KV. — Mi kicsi, az kedves. (Német.) S. — Minden ujság kedves. KV. — Nehéz a kedvest elfelejteni. D. — Nincs kedvesebb, se rövidebb a szépnél. D. — Nincs kedvesebb, se rövidebb a szépségnél. E. — Pulykát vágtunk, kedves vendég jött. B. — Régen várt vendég kedvesebb. K. — Ritka madárnak kedves a kalitka. E. — Ujság kedves, óság redves. KV. — Vőnek, ha mézből való is, nem kedves anyósa. S. — Zöld lovat, okos oláhot, kedves anyóst nem lehet találni. S.

Kedvesen. Ketten kedvesen, hárman redvesen. (Szerelemben kettőnél több nem jó.) S.

Kedvetlen az öreg, olyan mint a lánc: ha felveszik is jaj, ha leteszik is jaj. B. — Kedvetlen mint a beteg ember. D. — Kedvetlen mint a lucskos ösz. D. — Kedvetlenül szánt üres hassal a szőke. KV.

Kedvez. A jónak árt, ki a gonosznak kedvez. ME. — Kedvez, mint Csóti a kutyáinak. Ny. 8.

Kefekötő. Iszik mint a kefekötö. E.

Kefél. Keféld bár az avit ruhát, nem lesz uj belőle. D. — Mást kefél, maga legporosabb. D. — Minden pöhölből ritkán kefélhetni a ruhát. D. — Kutyát kefél. ME.

Kegyelemkenyérhez kevés fog is elég. (Német.) S. — Kegyelemkenyérhez nem sok fog kell. E. — Nincs keservesebb a kegyelemkenyérnél. B. — Keserü a kegyelemkenyér. B. — Megadta neki a kegyelemdöfést. S.

Kegyelmes tolvajnak hegyes nyárs az alfelébe. M.

Kegyes. Haramiát mellette kegyesnek mondhatni. D. — Kegyes tolvajnak hegyes nyárs a farába. D. — Kiki kegyes birája magának. D. — Szép is, jó is, kegyes is. D.

Kegyetlen. Az engedetlen beteg kegyetlenné teszi az orvost. D. — Farkasnál is kegyetlenebb. KV. — Hóhérnál is kegyetlenebb. M. — Kegyetlen mint a verembe esett farkas. B. — Ki a kegyetlennek kegyelmez, annál kegyetlenebb. D. — Minél irgalmasabban bánnak a tolvajjal, ő annál kegyetlenebb. D. — Porciószedő (adószedő) kegyetlen katona. D. — Szegényből lett ur mindig kegyetlenebb. E. — Vigyázó gazdának kegyetlen a hire. E. — Vigyázó gazdának örömest kegyetlen nevét költi a cseléd. D.

Kegyetlenkedik a holtakon is. (Rágalmazza.) D.

Kehes. Béna, sánta, kehes ló, szekeres lónak elég jó. B.

Kel. Az emberséget sürün vetik, de alig kel. D. — Főtt tojásból nem sok csirke kel. E. — Jól kelt a kölese. (Jó kedve van.) Ny. 1. — Magról kel a cserfa is. E. — Mely mag a dértől fél, későbbre kél. D. — Mi hamar kel, hamar el is hervad. S. — Nem főtt tojásból kel ki a csirke. D. — Piros tojásból kelt. (Szép piros.) B. — Ritkán vetik a jót, mégis alig kel. D. — Sürün kel, mint a sürün vetett buza. D. — Sürün vetik a jót, de ritkán kel. D. — Sürün vetik magvát az emberséges embernek, de vékonyan kel. Cz. — Vess bele fiskalist, majd kel az. (Rossz.) Ny. 5.

Kel. A szerencsétlennek a nap is késön kel. D. — Alvónak álom, kelőnek kalács. S. — Csibékkel kel fel és

fekszik. S. — Hamar fekszik, hamar kel. E. — Ki hamar kel, hamar száll. D. — Jó gazda korán kel, későn fekszik. S. — Ki békével fekszik, maga békével kel. D. — Ki idején kel, harmatot szed. E. — Ki jó reggel kel, aranyat lel. B. — Ki korán kel, aranyat lel. ME. — Ki utra kel, korán keljen. S.

Kelemen. Akaratos Kelemen. (Fejes.) E. — Kelemen kelletlen. E.

Keletlen. Kéz után keletlen, lapát után sületlen. (Rosszul sült kenyér; rosszul kezdett, rosszul végzett dolog.) E.

Kelete. Az okos embernek mindenhol van kelete. B. — Volt kelete a bikacsiknak. D.

Kelenye. Keskeny gatya, nagy ülep, kelenyei viselet. Ny. 22.

Kelepcébe került. ME. — Kelepcét raktak neki. ME.

Kelés. Érett kelés magától is felpattan. D. — Ingerült, mint az érettlen kelés. E. — Nehéz az érettlen kelést felpattantani. D. — Friss légy, keléses ne légy. S.

Kell. Aki kérdi: kell-e? nem örömest ad. K. — Annak adják, a kinek nem kell. Ny. 6. — Bolond, vagy kell, vagy nem kell, mindig nevet. Ny. 2. — Ha kell, menj magad, ha nem kell, küldj mást. B. — Ha kell, vemhes; ha nem kell, rühes. B. — Hamar legyen, ha meg kell lenni. KV. — Hiába attól félni, minek meg kell lenni. B. — Jöjjön, minek jönnie kell. S. — Kinek gyapju kell, utána jár. D. — Kinek nem kell, annak böjtöt szab. E. — Könnyü abból adni, ami nem kell. D. — Kutyának sem kell. B. — Meglesz minden, csak ne kelljen. Ny. 1. — Mennünk kell, ha esik is, ha nehezünkre esik is. S. — Máskor is kell az ember. B. — Másszorra is kell az ember. D. — Meg kell lenni, ha törik, ha szakad. B. — Mi van mit tenni, ha meg kell lenni. E. — Mindent feled, csak azt nem, amit kellene. B. — Nagy ur a kell, de nagyobb a nem lehet. Ny. 22. — Nem kell ott bizonyság, hol maga szól a dolog. Cz. — Nincs mit tenni, meg kell lenni. B. — Nincs mit tenni, el kell menni. E. — Ott fogja, a hol kell. E. — Ökör iszik kellve (ha kell neki), ember barátságért. Sz. — Se testemnek, se lelkemnek nem kell. D. — Soha ne akarj egyebet, mint amit tenned kell. B. — Sok kell a nagy hordóba. D. — Sok kell egy esztendőre. D. — Soknak sok kell. D. — Szokni kell mindenhez. S. — Szólj, ha kell; hallgass, ha nem kell. D. — Többhez mindig több kell. S. — Ugy kell, ha lesz. Ny. 6. — Ugy kellett, mint a koldusnak az alamizsna. Ny. 6. — Ugy kellett, mint az oltárra a feszület. Ny. 6. — Vagy törik, vagy szakad, de meg kell lenni. D. — Vasárnap is kell a marhának enni adni. Ny. 6.

Kellemes. A gyümölcsnek is a szépe kellemetes. D. — A napfény nem volna oly kellemes, ha a sötét éjszaka fel nem váltaná. B. — A szép teremtésnek még az árnyéka is kellemetes. D. — Egy órai tojás, egy napi kenyér, tiz esztendős hal, hat esztendős bor, tizenöt esztendős leány, harminc esztendős jóakaró kellemetes. F. — Kellemetes az olyan arany, melyet a várból hoznak ki. (Győzelem.) D. — Kellemes, mint husvét napján a keszöcze. S. — Legkellemesebb a sétálás a tengerparton. (Veszélyen kivül.) D.

Kelletlen a kincs, ha egészség nincs. ME. — Kelletlen ott a kincs, hol jó egészség nincs. KV. — Kelletlen sírásnak nem hisz az okos. D. — Kelletlen vendég a vénség. KV. — Kelletlen vigasság a szomoruságban közös izetlenség minden társaságban. D. — Kettőnek nem jó sokáig mulatni a háznál: kelletlen vendégnek, pénzkérőnek. B.

Kelleténél több. Kinek kelleténél több van, hasznát nem veheti. E.

Kemence. A ki lángost (lepény) akar enni, álljon a kemence szája körül. Ny. 6. — Akkor jön meg az esze, mikor kemencén vásár lesz. B. — Ártatlan, mint pemete a kemencétől. D. — Bátor katona a kemence mellett. KV. — Bátor katona a kemence mögött. Sz. — Bátor a kemence mellett. D. — Befütötték a kemence száját. D. — Egy a kuckó a kemencével. (Férj és feleség érdeke, vagyona közös.) Ny. 8. — Egy a szoba a kemencével. M. — Egy kemence mellett fütőznek. D. — Egy kemencébe hánynak. D. — Egy kemencében sütnek. D. — Egy kemencét pemetelnek. D. — Egy kenyérért nem fütik be a kemencét. Ny. 6. — Én sem vagyok kemencefütő uram házában. D. — Hetvenkedik, mint az árpacipó a kemencében. E. — Jó kemence mellett könnyü a telelés. D. — Kemence, Velence. (Nagy különbség. Kemence száraz helyen áll, Velence vizben.) K. — Kemence nem Velence. D. — Kemence van a házban. (Gyermek; vigyázni kell a szóra.) Ny. 6. — Kemencét őriz. B. — Megesküdt a sut a kemencével. B. — Megforditja, mint Bencsik a kemencét. Ny. 22. — Meleg mint a kemence. D. — Mészégető kemence a gyomra. D. — Nem nyer a kemence mellett ülő koronát. KV. — Nem tarthat mindig, mint a baktai kemence. (Amint elkészült, össze is dölt.) Ny. 4. — Nem tarthat örökké, mint a lévai kemence. D. — Nevet, mint az árpacipó a kemencében. (Keservesen; repedezik.) Ny. 23. — Otthon felejtették a kemencénél. D. — Ritka szoba kemence nélkül. (Férfi asszony nélkül.) D. — Veled járom kemence, mint a géresi ember mondaná. (Jókedvü eltáncol bárkivel is.) E.

Kemény. Ha kemény a fagy, nem enged. D. — Kemény a feje bőre. D. — Kemény a nyaka, mint az izraelé. E. — Kemény a nyaka, vagy ökör, vagy okos. E. — Kemény dióba harapott. E. — Kemény fát kemény ékkel hasitanak. D. — Kemény legény lágy időben. B. — Kemény mint a borjubőr csizma. D. — Kemény mint a csizmatalp. E. — Kemény mint a csont. D. — Kemény mint a fa. D. — Kemény mint a fontos (vastag) talp. D. — Kemény mint a gyémánt. D. — Kemény mint a jég. D. — Kemény mint a konc. D. — Kemény mint a kö. D. — Kemény mint a tehénganéj. (Lágy.) D. — Kemény nyaku izrael. E. — Kemény télnek kell akkor lenni, mikor egyik farkas a másikat megeszi. KV. — Kemény uralkodás nem mindenkor hasznos. KV. — Keményre nött a nyakszirt. D. — Könnyü a tojást keményre főzni. D. — Lágy hónapban kemény a rák. (A melyek nevében nincs r-betü.) E. — Minél puhább a hus, annál keményebb csontja. D. — Nincsen keményebb a parasztból lett urnál. KV. — Ökörnek az iga, kemény nyakacsiga. E. — Serény tanitónak kemény a neve. D. — Sok kemény fának lágy a gyümölcse. B. — Ugy verj éket a kemény fába, hogy szemedbe ne pattanjon. D. — Vas fejü, kemény akaratu. E.

Keményen. Ki keményen fej, vért ereszt. E. — Az alszik legjobban, a ki nem érzi, mily keményen fekszik. KV.

Ken. A tengelyt sem kenetné meg, ha el nem kopna. (Fukar.) D. — Aranyírt ken a biró kezére. (Veszteget.) Sz. — Ebhájjal kenték az alfelét. KV. — Fahájjal kenték meg a fenekét. (Megverték bottal.) D. — Ha biróvá lettél, ne hagyj arany írt kenni kezedre. E. — Ha szekered tengelyét megkened, jobban fordul. KV. — Hamis hájjal kenték a segge táját. E. — Jól esett, mintha hájjal kenték volna seggét. E. — Jól kente a talpát. D. — Jól megkenték két kerekét. (Siet a halál felé, sír felé.) D. — Kend meg a tenyerét, megnyered az eszét. B. — Kend meg a tenyerét s megnyered ügyedet. BSz. — Keni a biró markát. S. — Kenyi-

fenyi magát, mint timárlegény a csizmáját. Ny. 4. — Kenett szekér gyorsabban jár. D. — Kent kerék könnyen szokott menni. B. — Kent kerék könnyebben forog. ME. — Kent kerék jobban megy. B. — Kenve jár a kerék. D. — Kutyahájjal van megkenve. S. — Nem megy a szekér, ha nem kenik. B. — Ravasz hájjal kenték alfelét. D. — Somfahájjal kenegették alfelét. D. — Nem csikorog a szekér, ha megkenik. ME. — Torkát keni. S. — Tűrolajjal keni sebeit. D. — Ugy forog a kerék, ha kenik. E.

Kenet. Feladták neki az utolsó kenetet. E.

Kenetlen szekér nehezen jár. D.

Kend csak kend, én meg: hallja kend. E. — Kend csak kend, de én kegyelmed. B.

Kender. Bátor a kenderben. (Mert nem látják, nem látszik ki belőle.) D. — Bátor a kenderben de nem a lenben. (Ez kisebb.) ME. — Belekeverödzött a kenderbe. (Felakasztották.) D. — Cigánynak büdös a kender. (Fél a kötéltől.) S. — Ember a lenben, de nem a kenderben. (Kistermetü, a lenből kilátszik, a kenderből nem.) D. — Ember nemcsak a lenben, hanem a kenderben is. D. — Erős kenderből válik erös kötél. D. — Fakó kocsi, kenderhám, nemes ember, szürdolmány. (Elszegényedett nemes ember, ur.) D. — Fakó szekér (vasalatlan), kenderhám, mind a kettö rossz szerszám. Sz. — Felnö, mind a vad kender. B. — Haragszik, mint a kinek kenderföld nem jutott. S. — Hintós kocsi, kender hám, nemes ember szürdolmány. D. — Hintós kocsi, kenderhám, herceg urfi szürdolmány. D. — Hintós kocsi, kenderhám, nevetséges egy szerszám. S. — Illik a kenderhám a tolvaj nyakára. D. — Kendergyeplő, csepühám, mind a kettő rossz szerszám. B. — Kolbász terem a kenderben. (Igy gunyolják a rest fonót.) Ny. 1. — Kócistráng, kenderhám, mind a kettő rossz szerszám. S. — Lovagnak mondja magát, de a kenderből sem tetszenék ki. D. — Lustos mint a kenderáztató. D. — Madzaggyeplő, kenderhám, mind a kettő rossz szerszám. E. — Megkötötték a kender-ingnek gallérját. (Felakasztották.) D. — Olcsó mint a rossz kender. D. — Pozdorjás kenderből nem lehet jó fonalat csinálni. S. — Szegény ember, kenderhám, fakó szekér, rossz szerszám. Ny. 3. — Szomoru, mint a kinek nem jutott kenderföld. Ny. 7. — Ugy áll a szája, mint a kinek kenderföld nem jutott. B.

Kendő. A milyen mosdót ők tartottak nekem, én is olyan kendőt ő nekiek. KV. — Ha sáros a mosdó, olyan lesz kendöd is. E. — Kétszinü kendö. (Ravasz.) D. — Milyen a mosdó, olyan a kendö. D. — Nem tarka kendö a házasság. (Melyet meg lehet cserélni.) E. — Szines kendö egy szint sem mutat igazán. (Ravasz.) D. — Ugyan hosszan kihagyta kendőjét. (Begyes nö.) E. — Uj selyemkendő a nyakán. (Kényes.) D. — Vigyáz magára, mint a selyemkendő. Ny. 5. — Zsidószagu a kendöd hugom. (Hitelbe vetted.) Ny. 1.

Kendőzés ördög zászlója és bélyege. Ny. 16. — Nagy pipesség és kendözés Vénuszt vadász. E. — Olyan a kendőzéstől mint az olajos korsó. KV.

Kengyel. Egy kengyelt nyomnak. E. — Elvesztette a kengyelt. E. — Félénk katona jobblábával keresi a kengyelt. D. — Jobblábával keresi a kengyelt. E. — Más a kengyel, más a lengyel. B. — Kengyelfutó. D.

Kenőcs. Féltöle mint szekérkenöcstől. B. — Kenöcs mellett könnyü megpiszkosodni. D. — Ki kenöcse mellett jár, megpiszkosodik. D. — Minden betegséget egy kenöcscsel gyógyit. KV. — Nyakasnak csak hóhérpallos a kenöcse. D.

Kenyerez. Együtt kenyereznek. D. — Kenyerez, mint a gulyás-bojtár. Ny 2.

Kenyeres pajtások. ME. — Befogta a kenyeres zsák száját. Ny. 3.

Kenyér. A csép és a kapa szörnyü nyavalya; szegény a kenyerét alig falhatja. D. — A drótos is az Isten kenyerét eszi. Ny. 5. — Ahol kalács nincs, a kenyér is jó. B. — A kenyér is annál jobb, minél több a szeme. D. — Kenyér mellett a turó is elkel. D. — A kenyér sülve jó. B. — A kenyérnek legjobb dagasztója az Isten. D. — A kenyérsütés a liszten is elmul. D. — A kenyérsütés liszt nem létén is elmul. E. — A kés is, meg a kenyér is a kezedben van. Ny. 10. — A ki idegen ebnek kenyeret ád, nem veszi jutalmát. B. — A mely kenyéren összevesznek a testvérek, azon össze is békélnek. Ny. 6. — A pap is kenyérért prédikál. Ny. 13. — A vitéz kenyér bizony véres kenyér. KV. — Az én kenyerem mindig meggyőzi az ő kövét. (Rosszat jóval fizetek.) Ny. 4. — Az udvari élet nemcsak borsos kalácsot, hanem kenyérhajat is ad. F. — Az udvari élet nemcsak borsos levet, de kenyérhajat is ad. KV. — Adál Isten fogat, adj kenyeret hozzá. D. — Áldott mint a darab kenyér. E. — Aldott mint a falat kenyér. ME. — Azt gondolja a gyerek, hogy azért nincs kenyér, mert nem sütnek. Ny. 2. — Bor és kenyér nélkül fázik a bújaság. B. — Bor és kenyér nélkül a test nem fincározik. E. — Bor és kenyér nélkül meghül a szerelem. B. — Búsul, mintha elkapta volna kenyerét a kutya. E. — Búsul, mintha elkapta volna kenyerét a macska. E. — Buzakenyér, uj sajt. B. — Cipó nem kenyér. D. — Császár kenyerét eszi. ME. — Csípi a kenyeret, mert a szelést rösteli. D. — Egészséges embernek kenyér és sajt két tál étel. B. — Egy falat kenyérre nem virrad. B. — Egy fehér kenyérnél jobb kettö. D. — Egy kenyeren élnek. D. — Egy kenyéren vannak. E. — Egy sót, egy kenyeret esznek. E. — Egy szántás egy kenyér, két szántás két kenyér, három szántás három kenyér. Ny. 16. — Egyik észszel, a másik kézzel keresi kenyerét. B. — Együtt szelik leves alá a kenyeret. D. — Elég mind kenyere, mind bora. D. — El lehet egy kenyéren akárki fiával. B. — Éhes gyomornak mézes falat a zabkenyér héja is. KV. — Éhező gyomornak nincs jobb a kenyérnél. KV. — Fehér a ház, fekete a kenyér. D. — Fekete széna, fehér kenyér. Ny. 2. — Fele kenyere a káromkodás. Ny. 5. — Ha harminckettőnek kenyeret tudsz adni, nem vagy vén. (Ha megvan a 32 fogad.) Ny. 1. — Ha kalács nincs, kenyér is jó. E. — Ha kenyered nincs, kalácsot egyél. E. — Ha kenyered nincs, ebet ne tarts. B. — Ha magyar kenyeret eszel, becsüld meg a magyart. B. — Ha paraszt nem volna, kenyerünk se volna. E. — Ha te nem volnál, meg a kenyér! (Meg sem tudnék élni.) E. — Hányaveti magát, mint a köleskenyér a tejben. Ny. 5. — Hiába eszi a császár kenyerét. KV. — Egy kenyérért nem fütik be a kemencét. Ny. 6. — Hátán háza, kebelén kenyere. KV. — Hátán háza, kebelén kenyere mint a csigának. (Szegény.) D. — Hol sok a száj, sok a kenyér. D. — Holtig való kenyér a tolvajság. D. — Idegen ebnek kenyeret ne hányj. D. — Jaj, kinek szüléje van és kenyere nincs. E. — Jobb a száraz kenyér békeséggel, mint hizlalt borju pörlekedéssel. K. — Karácsonykor kalács, husvétkor ha lehet, pünkösdkor a kenyér is jólesik. (Aratás előtt fogyatékán van az élelem.) Ny. 24. — Kenyere ez neki. (E nélkül nem élhet.) E. — Kegyelemkenyérhez kevés fog is elég. (Német.) S. — Kegyelemkenyérhez nem sok fog kell. E. — Kenyere nem lévén, kalácsra vágyódik. D. — Kenyere a hazugság. D. — Kenyér és bor nélkül meghül a szerelem. KV. — Kenyér és sajt két tál étel. KV. — Kenyér mellé sajt is kell. B.

— Kenyér mellé sajtot is kell adni. E. — Kenyér mellé sajtot is tégy. KV. — Kenyér mellé turó is kell. E. — Kenyér nélkül, mint a tót a bontó fésüt. Ny. 5. — Kenyeret pirit. (A cigány hideg téli időben levelet hozott, fázott is, éhes is volt. Az ur kérdésére mit akar: enni vagy melegedni? a fenti élelmes mondattal felelt.) E. — Kenyeret sem eszik eleget. S. — Kenyerének javát megette. (Idős.) E. — Kenyerét a kutya elkapta kezéből. D. — Kenyérhaj is mézes falat gyanánt esik éhes embernek. K. — Kenyérrel hál az ágyban. (Telhetetlen.) D. — Kenyérrágó. D. — Kenyértörésre kerül. E. — Kenyérrel eszi a cipót. (Együgyü.) E. — Kenyérvesztegető. D. — Keserü a más kenyere. E. — Kettévágták a kenyeret. (Elváltak.) B. — Kezéből kenyerét nem kapja el a kutya. (Fogoly.) E. — Kés nélkül akarja szelni a kenyeret. D. — Kész kenyérevő. KV. — Kétfelé vágták a kenyeret. (Megosztozkodtak a vagyonon; elváltak.) Ny. 2. — Ki dolgozni nem szeret, nem érdemel kenyeret. S. — Ki ebet akar tartani, kenyere legyen. B. — Ki éhes, kenyérre gondol. S. — Ki lehet szájából a kenyeret lopni. D. — Ki minő kovászt tesz, oly kenyeret eszik. E. — Ki nem telel a maga kenyerén. (Szegény.) D. — Ki sem nyitotta szemét, már kenyeret kér. D. — Ki téged kővel dob, dobd vissza kenyérrel. Szentir. — Ki vizen jár, szélnek is vigyen kenyeret. (Előrelátó legyen.) Ny. 2. — Kinek kenyerét eszed, annak nótáját fujjad. Sz. — Kibékül a maga kenyerén. S. — Kibujt a kenyér a héjából. Ny. 10. — Kiesett a kenyér a kezéből. Sz. — Kijutott neki a pirítós kenyérből. (Megszégyenitették.) Ny. 1. — Kójon, Kágyán nincsen kenyér, Diószegre jár a szegény. (Kishatáru községek, a java egy pár birtokosé.) Ny. 3. — Kódiskenyér keserves. Ny. 2. — Kódiskenyeret könyek keseritenek. Ny. 2. – Kölcsönkenyér visszajár. Ny. 16. — Könnyebb a kenyerezés mint a szántás. D. — Könnyü elélni, csak kenyér legyen. D. — Kukucskál mint az Eperné kenyere a sutban. Ny. 3. — Kutyaólban keres kenyeret. S. — Külön-kenyérre ment. (Elváltak.) E. — Lágy kenyérrel várni. E. — Lágy kenyérrel várt vendég. S. — Lehet egy kenyéren akárki fiával. D. — Lesz még nekünk lágy kenyerünk. (Leszünk mi még becsben.) E. — Lesz még szőlő, lágy kenyér. Ny. 23. — Lesz még nekem szőlőm, lágy kenyerem. (Jobb sorsom.) Ny. 3. — Lustának a kenyér is kár. D. — Madárlátta kenyér. (Útról hozott fehér kenyér.) Ny. 5. — Maga kenyerén van. (Önálló.) E. — Maga kenyerére se erőlködik. (Saját hasznával sem törődik.) D. — Magyar kenyeret eszel, becsüld meg a magyart. K. — Majd megbékül a maga kenyerén. (A neheztelőt nem kell kérlelni, hanem magára hagyni.) Ny. 10. — Málé nem kenyér. E. — Másnak kalácsot igér, maga kenyerébe se eszik eleget. D. — Másnak kalácsot ne igérj, ha magad a kenyérből sem haraphatsz jót. D. — Másutt is kenyeret esznek. KV. — Másutt is esznek buzakenyeret. D. — Másutt is jó kenyeret enni. KV. — Megáldotta az Isten, mint Törzsöknét a kenyérsütéssel. (A kemencébe négyet tett s 16 lett.) Ny. 11. — Megbékül a maga kenyerén. B. — Megette kenyerének javát. (Idős.) D. — Megette a tyúk a kenyerét. Ny. 7. — Megszegték bőrkéssel a kenyeret. (Szíjjal elverték.) D. — Megy belé, mint Szigyiribe a lágy kenyér. E. — Mese, mese, mess kenyeret, egyél hozzá aludt tejet. S. — Mi haszna éhen halónak abban, hogy Kolozsvártt jó kenyeret sütnek? ML. — Miatyánk nélkül nincs kenyér. S. — Minden kenyér édes parázna embernek. E. — Náluk a kenyeret pitának nevezik. (Szegények.) D. — Ne tarts ebet, ha kenyérhajad sincs. D. — Nehéz kenyér az árváé. E. —

Nehéz a katona-kenyér. B. — Nem-csak kenyérrel él az ember. E. — Nem éri el az uj kenyeret. E. — Nem hiszek a prófétának, ki oly darab kenyeret megeszik, mint magam. E. — Nem jó, ha éjjelen át a házban kenyér nincsen. S. — Nem kapja el kenyerét a kutya. (Rab.) E. — Nem kér kenyeret. (Nem kerül költségbe.) S. — Nem kölcsön-kenyér a házasság. E. — Nem minden tarisznyába illik a kenyér. D. — Nem okosoké a kenyér. E. — Nem tud magának kenyeret keresni. D. — Nem vagyunk egy kenyéren. S. — Nem veszi el a kutya a kenyerét. (Börtönben van.) Ny. 14. — Nincs keservesebb a kegyelem-kenyérnél. B. — Keserü a kegyelem-kenyér. B. — Nincs keserübb a király kenyerénél. E. — Nincs nehezebb a császár kenyerénél. E. — Nincs nehezebb a katona-kenyérnél. KV. — Nyáron gúnya nélkül, télen kenyér nélkül el ne menj hazulról. Ny. 8. — Nyáron ruhát, télen kenyeret nem jó otthon hagyni. Ny. 3. — Odatették, a hol a kutya ki nem kapja kezéből a kenyeret. (Börtön.) D. — Oly helyre tették, a hol a komondor el nem kapja kenyerét. D. — Olyan áldott, olyan jó, mint a falat kenyér. ME. — Panaszos kenyér. KV. — Pap is kenyeret prédikál. (L. fent.) S. — Pénzen vesznek kenyeret, még sem esznek eleget. D. — Pita az idén a kenyér neve. (Rossz termés.) M. — Puha kenyér, öreg ágy. (Öregnek való.) Ny. 3. — Régi buzából is válik jó kenyér. D. — Rossz buzából is válik jó kenyér. E. — Sajt és kenyér két tál étel a szegénynek. D. — Sajt, kenyér mellett is megjárják a lejtőt. B. — Se kovásza kenyerének, se vize malmának. D. — Serény ló jobban megérdemli az abrakot, mint rest kocsis a kenyeret. S. — Sok a gyermek, kevés a kenyér. D. — Sok darab kenyeret kiván egy esztendő. KV. — Sok darab kenyér kell ott. (Nagy család.) E. — Sok darab kenyeret kell megenni, mig ember egymást megismeri. B. — Sokat fárad vadász, ritkán szárad halász, ugy keresi kenyerét. Sz. — Sokat koplal, hogy kenyerét meg ne bánja. D. — Sokféle a gusztus, fehér kenyér, lúdhus. Ny. 9. — Süt a napfény, de a kenyeret még sem sütheti meg. D. — Szomoru, mint a kinek a tyúk elkapta kenyerét. Ny. 1. — Télen kenyeredet, nyáron ruhádat el ne hagyd. S. — Télben kenyért, nyárban ruhát bolond a ki elhágy. E. — Télen kenyeredet, nyáron gúnyádat el ne hagyd. Ny. 6. — Tettél-e sajtot a kenyérhez? (Megadtad-e neki a kellő tiszteletet.) Ny. 15. — Többször jön szobájába a napfény, mint a kenyér. (Szegény.) D. — Tudja hol szokták megszelni a kenyeret. E. — Ugy búsul, mintha a macska ette volna meg kenyerét. D. — Utas embernek nem teher a kenyér. E. — Vakarcs akar kitenni a kenyéren. D. — Van kenyere mellett sajtja is. D. — Van itt sajt is a kenyérhez. E. — Vess kenyeret ebnek, megharap érette. D. — Vizen járó szélnek is visz kenyeret. (Előrelátásból többet.) Ny. 2. — Zab-kenyér is jó annak, aki hozzászokott. D.

Kepe. Könnyü kepe mellett buzára találni. D. — Könnyü a kepe mellett buzafejet szedni. Cz. — Könnyü a kepe mellett kalászt szedni. ME.

Kerek mint a disznónak orra. D. — Kerek mint a gyürü. D. — Kerek mint a kalap. D. — Kerek mint a köpönyeg. D. — Kerek mint a pogácsa alma. D. — Kerek mint a tallér. D. — Kerek mint a világ. D. — Kerek mint a zsemlye. S. — Kerek mint az ég. D. — Kerek orcáju mint a csikó. D.

Kerekszám. Okos ember előtt kerekszámban van minden. (Mindent számon tart.) D.

Kerekes a pénz, hamar elgurul. B. — Ráncos mint a gallér, kerekes mint a tallér. B.

Kereplő. Ha kereplő lenne szája, eddig a város megsüketült volna. D.

— Jár a szája, mint a kereplö. D. — Jár a szája, mint a nagypénteki kereplö. S. — Nagypénteken kereplövel fogják a nyelvét agyonütni. (Szájas.) ME.

Keres. A hajó nyomát keresi a tengeren. D. — A hol nincs, ott ne keress. D. — A hol semmi sincs, ott ne keress. D. — A hol üres, ott ne keress. ME. — A hol nincs, ott ne keress, azt mondja Pál szekeres. ME. — A ki fütöben hál, mást is ott keres. BSz. — A ki keres, az talál. Szentir. — A ki keresi a veszedelmet, elvész benne. ME. — A ki mit keres, azt leli meg. D. — A kriptának kulcsát keresi. (Vén.) D. — A mig puskát keressz, a varju el is száll. E. — A napot ott keresd, a hol feljö. Ny. 1. — A réten keresi a pap ebét. (Hiába fárad. A pap ebe otthon is jóllakik, mit keresne a réten.) D. — Addig keressz lágy párnát, hogy aszu padon is elhálnál. KV. — Akkor keres puskát, mikor elrepült a varju. KV. — Akkor keresi a puskát, mikor a varju elszállott. D. — Asztagban keresi az elveszett tüt. D. — Asztagban tüt keres. F. — Azért keresi az okos az utat, hogy kerülöbe ne jöjjön. D. — Bika alatt is borjut keres. Sz. — Borjat keres, ökröt veszit. E. — Büzén keresd, feltalálod. E. — Csepün csomót, tojásban szört keres. D. — Cserfaerdöben almát keres. Np. — Disznón keres gyapjut. KV. — Dolognak könnyebb végét keresi. S. — Dunában keres vizet. B. — Eb a bibor közt is koncot keres. D. — Eb a bibor között is hust keres vagy koncot. D. — Eb keze látta, eb szeme vette, akaszszák fel a ki keresi. (Tolvajmondás.) E. — Eb szeme látta, eb keze vette, akaszszák fel a ki keresi. (Az elöbbi helyesebb, mert furfangosabb.) E. — Farkasnak szájában keresi a libát. D. — Fejét keresi a dolognak. KV. — Fösvény ember bika alatt is borjat keres. D. — Füvet keres a halál ellen. D. — Gyertyával kell keresni párját. E. — Ha az alvó ebet felköltöd és megmar, azt nyerted vele, a mit kerestél. D. — Ha rajta ülsz, lovad ne keresd. D. — Ha templomot keres is, akasztófára talál. (Tolvaj.) D. — Ha utra kapsz, ösvényt ne keress. D. — Haddal nyughatatlanságot, tengerrel veszedelmet, barátsággal szidalmat nehezen keresik, mégis meglelik. D. — Halat szálka, embert hiba nélkül ne keress. ME. — Helyén keresd, feltalálod. E. — Hol a féket megkapják, a lovat is ott szokták keresni. B. — Hol a kolompot meglelik, mást is keresnek ott. K. — Hol a kolompot meglelik, ott keresik az ökröt is. E. — Hol a kolompot találják, ott keresik az ökröt is. D. — Hol a kötöféket megtalálják, ott keresik a lovat is. Ny. 6. — Hol nincs, ne keress. E. — Hollófészkén hattyut keres. D. — Jobblábával keresi a kengyelt. (Fél.) E. — Kakas alatt tojást ne keress. D. — Kakas alatt tojást keres. D. — Kakas alatt keres tojást, bika alatt borjat. D. — Kazalban tüt keres. E. — Keress magadnak más bolondot. ME. — Keress magadnak bolondot, kit orránál fogva hurcolj. BSz. — Ki a búgondot keresi, fel is találja. D. — Ki a singet ellopta, a röföt is nála keresik. D. — Ki mit keres, megleli. M. KV. — Kinél a singet meglelik, a röföt is rajta keresik. E. — Kinél papucsra akadnak, azon mást is keresnek. (Mely leánynál a paraszt legény papucsát megtalálják, ott a legényt is keresik.) D. — Kis kutya is pozdorját keres. D. — Könnyü hibát keresni. Np. — Kutyaólban keres kenyeret. S. — Lepényt keresett, tehénganéra talált. D. — Lovat keres, rajta ül. E. — Másét keresi, magáét veszti. D.— Megtalálta, amit keresett. KV. — Mely tyúk fent kotkodál, alant keresd tojását. E. — Még a napfényben is homályt keres. D. — Nem ismeri jobbkezét, ki a boldogságot bal felöl keresi. K. — Nem ott keres, a hol nincs, hanem a

hol van. (Tolvaj.) D. — Noha nem is kereste, rátalált a szerencsefüre. D. — Nyavalyád nincs, bibét keressz. KV. — Ott keres, a hol nincs. D. — Ott keresed az ellenséget, a hol nincs. KV. — Otthon találja, a mit mások kint keresnek. D. — Ökör alatt borjut keres. KV. — Ökör alatt borjut ne keress. M. — Ökörben is ikrát keres. D. — Ökrét kereste, lovát is elvesztette. D. — Ökröt vesztett, borjat keresett. D. — Pénzt keresett, lókukóra (ganéra) talált. D. — Rajta ül a lovon s mégis keresi. B. — Szarva között keresi a tőgyét. D. — Szunyogban is háját keres. D. — Talál az, a ki keres. E. — Tehenét vesztette, midőn borját kereste. D. — Többet ér egy kérdezem száz keresemnél. E. — Tövisen keresi a szölöt. KV. — Ubi non est, ott ne keresd. Pázmán. — Ugy keresd az általutat, hogy kerülőbe ne akadj. F. — Ugy keresi okos a borjut, hogy mellette a tehenet el ne veszitse. D. — Ugy kerestem mint a tüt. B. — Utad volna és ösvényt keressz. KV. — Veres nadrág a kutyának, maga kereste magának. (Árulkodó.) Ny. 19.

Keres (Szerez). A ki mint keresi, ugy veszi hasznát. KV. — A ki nem költ, annyi mintha keresne. S. — A ki nem költ olyan, mint a ki keres. D. — Apjáról semmi sem maradt, maga sem keresett semmit, mégis dúsgazdag. (Tolvaj.) D. — Bocskorban kell keresni a hat ökröt. S. — Bocskorban keresni, csizmában költeni. KV. — Bocskorban keresni, csizmában költeni, válik becsületedre. B. — Bocskorban kereste, csizmában gyüjtötte. D. — Csizmában kereste, bocskorban végezte. D. — Csizmában kereste, mezitláb költötte. (Szerencsétlen.) D. — Elfogy a vagyon, ha rá nem keresnek. D. — Ha nincs, teremjen, apja is ezzel kereste, a mi nincs. BSz. — Jónak ne hagyj, rossznak ne keress. K.— Jónak ne keress, rosszra ne vesztegess. S. — Jónak ne hagyj, rosszra ne keress. S. — Jobb savanyun keresni és édesen költeni, mint édesen keresni és savanyun költeni. Ny. 1. — Ki a pénzt nem keresi, nem is becsüli. D. — Ki mással jótteszen, magának keres. B. — Ki mint keresi, ugy veszi hasznát. M. — Könnyebb a tálba apritani, mint bele keresni. D. — Könnyebb táncolni, mint a hegedübe keresni. D. — Könnyen költ, kinek apja keresett. S. — Nehéz cimbalomba keresni. D. — Könnyü a vékát lecsapni, de nehéz bele keresni. D. — Könnyü annak osztani, kinek apja keresett. D. — Maga sem keresett, apjáról sem maradt semmi. (Szegény.) D. — Nehéz a hegedübe keresni. D. — Nem keres annyit, mennyivel beérhet. (Mennyit megeszik.) D. — Nem kereshet annyit a jó gazda, mennyit a rossz asszony (gazdasszony) el nem tékozolhatna. D. — Nem ugy keresik a hat ökröt. D. — Nehéz pénzt keresni, de könnyü elkölteni. KV. — Rossznak ne hagyj, jónak ne keress. D. — Sok is elfogy, ha nem keresnek hozzá. S. — Sok pénzen sokat lehet keresni. D. — Sokat fárad vadász, ritkán szárad halász, ugy keresi kenyerét. Sz. — Szüken költve, naponta keresve, szaporodik a gazdaság. S.

Keresgél. Kopár helyen keresgél. B. — Mikor az özvegyasszony egy szemével urát kesergi, más szemével mátkáját keresgeti. D.

Kereső. A becsület a keresőt kerüli, a kerülőt keresi. K. — A dicsőség a keresőt kerüli, a kerülőt keresi. D.

Kereset. Cigány kereset. (Lopás.) D. — Egy falu keresetét egy nap megehetné. D. — Hamis kereset ritkán száll más ízre. BSz. — Hitvány kereset az árulkodás. M. — Könnyü a más keresetében turkálni. KV. — Nem sokat fiadzik a hamis kereset. KV. — Nem száll messze a hamis kereset. E. — Nincs ott semmi keresete. B. —

Szegénynek szegény a keresete. KV. — Vékony a kereset. S.

Keresmény. Hamis keresmény nem száll a harmadik ágra. ME. — Hamis keresmény kincse, nem száll harmad örökösre. S. — Hamis keresmény nem száll harmad ízre. E. — Más keresményén hízik. D. — Nem fiadzik meg a hamis keresmény. BSz. — Élhetetlen, ki feleségének keresményéből él. D.

Keresés. Könnyü az evés, de nehéz a keresés. D. — Többet ér egy kérdezés száz keresésnél. Ny. 5.

Kereskedés. Eb a zsidó kereskedés nélkül. D. — Észből, pénzből áll a kereskedés. D.

Kereskedik. A hova semmit sem tettél, ott ne kereskedj. (Keress.) Ny. 2. — Kopár helyen kereskedik. (Keresgél.) M. — Rossz kalmár, ki lelkiismeretével kereskedik. E. — Rossz pásztor bőrrel kereskedik. D. — Együtt kereskednek. D. — Van annak esze elég, csakhogy a zsidó kereskedik vele. (Van esze, de nem veszi hasznát.) Ny. 10.

Kereskedő. Három nem jó, ha sokat hever: kereskedőnek a ponyvája, fonónak a rokkája, takácsnak a bordája. Ny. 20. — Kereskedő: már ez elég. (Csaló.) D. — Kereskedőnek hazája. (Hol jól megy dolga.) D.

Kereszt. A rossz asszony kálvinista kereszt. Ny. 2. — Állj meg avval a kereszttel, hadd hugyozzék Dorkó néni. (Búcsújárók előénekese.) Sz. — Csuszik a kereszthez. (Német.) E. — Eljár a pap a kereszttel. E. — Eljár a pap a kereszttel csendesen. D. — Fél, mint zsidó a kereszttől. B. — Házi kereszt. (Feleség.) E. — Isten neki fakereszt, ha eltörik, másik lesz. Ny. 8. — Jobban ismeri a cégéreket, mint a kereszteket. D. — Kancsó fenekére veti a keresztet. D. — Keresztet hány magára. (Megrémült.) E. — Keresztet vethetsz rá. B. — Kidőlt kereszt előtt nem emelnek kalapot. (Német.) S. — Kiki maga tudja a maga keresztjét. B. — Kiki legjobban tudja a maga keresztjét. S. — Krisztust is letagadná a keresztfáról. S. — Lassan barát a kereszttel. E. — Lassan páter a kereszttel. ME. — Minél jobb a keresztény, annál nagyobb a keresztje. KV. — Nem élhet senki kereszt nélkül. KV. — Nem mind kereszt, amit annak tartunk. K. — Szegénynek a kereszte is szegény. KV. — Szereti, mint zsidó a keresztet. D. — Ugy fél, mint zsidó a kereszttől. D. — Uj gyermekek, uj keresztek. KV.

Kereszt (buza) nem asztag. D.

Keresztel. Keresztelt bor. (Vizezett.) E. — Mikor pap nincs, bába is keresztel. E. — Pali pap kereszteltje. (Bolond.) D. — Leveszem róla a keresztvizet. E.

Keresztben a lába egész nap. D. — Keresztben áll a szeme. E. — Keresztben van a lába. (Rest.) E. — Keresztben viszi a lajtorját erdőben. E. — Keresztben viszi a lajtorját, mint a szüriek. B.

Keresztül esett, mint az egyszeri asszony a lakodalmon. (Lakodalmon járt az esze, általesett a dézsán.) Ny. 6. — A kis lyuku rostán vak eb se lát keresztül. D. — Liszt is elfogy, ha sok markon megy keresztül. E. — Sehol nem áll keresztül. D.

Kerék. A hátulsó kerék el nem éri az elsőt. D. — A hátulsó kocsikerék könnyebben forog az első után. D. — A kerék annyit fordul alá, a mennyit fel. B. — Az útban törött el csikorgó kereke. D. — Arany kereken forog a törvény. Ny. 2. — Ártatlan mint a kemencétől a kerék. D. — Csikorog a kerék, megitta a kocsis a háj árát. KV. M. — Csikorog a malomkerék, esőt kiált. Cz. — Csikorog mint a talyigá-kerék. S. — Csikorog mint az oláhfalvi kerék. S. — Egymáshoz váslanak, mint a kocsikerekek. Ny. 4. — Eloldani a kereket. (Menekülni.) B. — Elsö kerék után forog a másik

is. D. — Elsö kerék után forog a hátulsó is. S. — Felkapott a kerékre. (Kevély.) D. — Felmászott a kerékre. ML. — Forog mint a kerék. D. — Ha a kerék jár, forog a malom is. D. — Hájazza a kereket, hogy jobban csuszszon a szekér. (Veszteget.) Sz. — Hiányzik egyik kereke. (Hóbortos, féleszü.) S. — Hogy haladhass, kend a kereket. S. — Hol fel a talpával a kerék, hol alá. E. — Jár a kereke. (Nyelve.) E. — Jár a kereke, mint a szélmalom. S. — Jól megkenték két kerekét. (Siet meghalni.) D. — Jól megkenték, forog a kerék. (Nyelv.) D. — Kent kerék könnyen szokott menni. B. — Kent kerék könnyebben forog. ME. — Kent kerék jobban megy. B. — Kenve jár a kerék. D. — Kereket oldott. (Elfutott.) S. — Kerék annyit alá, mint fel. E. — Kereken fordul az ember szerencséje. KV. — Kivül a löcs a kereken. (Rászedés. Ha a kocsis után ezt kiáltják, körülnézi kocsiját.) E. — Letörött a kereke. S. — Magától is megyen a szekér, csak hájas legyen a kerék. D. — Más emelte kerekét. B. — Megbomlott a kereke. (Esze.) Sz. — Megbomlott esze kereke. D. — Mefordult a szerencsekerék. D. — Meg van kötve kereke. B. — Megy a kerék, ha hájazod. E. — Megházjazta a kereket, hogy jobban csúszszon a szekér. B. — Megindult, mint rossz kerék az agyban. S. — Megkente kerekét. B. — Megkötöm a kerekét. (Akadály.) S. — Mennyit a kerék fel. annyit alá. S. — Mennyit fordul a kerék fel, annyit alá. D. — Ne szánd a tolvajt, ha keréken látod is. D. — Nemcsak első kereket kell nézni, hanem a hátulsót is. E. — Nem jár egy vágásban kereke. (Mindig másféleképp beszél.) B. — Nem jár a vágásban egy kereke is. (Hazudik.) D. — Nem szól, ha a kerék kiesik is. D. — Oldotta a kereket. E. — Ötödik kerék. B. — Ötödik kerék a kocsiban. D. — Ritka a jó kerék a régi szekérben. D. — Simára köti a kereket. (Ravasz.) D. — Sokat fordul a kerék csak egy nap is. D. — Szerencse kereke. D. — Tolja a kereket, mint a jó szomszéd. D. — Tolvaj kerékre, szajha pellengérre. KV. — Ugy forog a kerék, ha kenik. E.

Kereketört. Átkozódik, mint a keretört kocsis. E. — Búsul, mint a keretört kocsis. D. — Búslakodik, mint a kereketört paraszt. Cz. — Fohászkodik, mint a kereketört kocsis. D.

Kerékvágás. Akkor higyj az asszonynak, mikor már nem birja átlépni a kerékvágást. Ny. 15. — Arra az út, a merre a kerékvágás. Ny. 7. — Ott az út, hol a kerékvágás. BSz. — Kijött a kerékvágásból. ME. — Mindaddig nem hisznek az asszonynak, mig a kerékvágást általlépheti. D. — Visszatért a régi kerékvágásba. S.

Keringél mint a Szélék kotlójuk. Ny. 6. — Ne kerengesd annyit, mondd ki a bökkenöjét. Cz. — Ne keringesd, ha elötted van. B.

Kerengő. Gyütt-ment kerengö. D — Ki bogár után indul, kerengöbe készül. D. — Ki bogár után indul, keringőre készüljön. E.

Kerget. A pópát se kergetné löcscsel. (Szerb papot látni, a nép babonája szerint, rosszat jelent.) D. — Mig éltél, kergettél, meghaltál megfogtál, mi hasznod van benne. (Örökségből kitagadott.) D. — Nem azé a nyul, a ki kergeti, hanem a ki megfogja. E. — Nyulat kerget és medvére talál. B. — Siet, mintha török kergetné. S.

Kerít. Még álmában is keríti a marhát. (Lop.) D. — Minden vizet magad malmára ne keríts. D. — Nagy feneket kerít a dolognak. E. — Kerítő. D. — Kerítőmente. (A kerítő jutalma.) B. — A bolond mély vizbe veti a kerítőhálót. D.

Kerités. Jó kerités, jó szomszéd. S. — Nincs kolbászból fonva a kerités. (Dolgozni kell.) Ny. 13. — Legjobb szomszéd a jó kerités. ME.

Kert. A kecskét kertedben ne fe-

lejtsd. D.—A szomszédék kertje alatt, bodri kutya szörnyen ugat. (Felesége hütlen.) Np. — Amint müveled a kertet, ugy termi a zöldet. D. — Anyja csalogatja a kecskegedőt a kertbe. D. — Átesett, mint Kardos kutyája a kerten. (Átdobták, vége.) Ny. 2. — Átesett rajta, mint kutya a kerten. (Elrontotta a dolgot.) Ny. 5. — De isz olyan nincs, még a kertben fája sincs. Ny. 7. — Ebszőlő sem terem kertjében. (Szegény.) D. — Ebszölő sem terem kertedben, mégis borban válogatsz. KV. — Elég egy kerten egy rés. B. — Elég egy kertre egy rost. Ny. 3. — Epres kertbe néz. (Kancsal.) ME. — Ez a birodalom csak a kertaljáig terjed. D. — Farkast emlegetnek, kert alatt jár. E. — Farkast emlegetnek, a kert alatt kullog. Sz. — Farkast emlegetnek, a kert alatt van. Ny. 7. — Farkast emlegetnek, a kert mellett kullog. KV. — Halál ellen nincsen semmi fü a kertben. KV. — Ihatnék, mint a száraz kert. D. — Illa berek, nád a kert. D. — Jól kapált kiskert, második mészárszék. KV. — Kapor sem terem kertjében. D. — Káposztás kertbe néz. B. — Káposztás kertbe néz, tele van ravaszsággal. (Sanda.) D — Kecskére bizza a kertet. D. — Kertészkedik, mint a kecske a káposztás kertben. Ny. 4. — Kincsre talált kertjében. (Gazdag.) D. — Kullog, mint a farkas a kert mellett. (Leskelődik.) D. — Kun Miklós kertéből élődik. (Nem volt kerte. Piacról él.) D. — Kutya van a kertben. (Baj.) E. — Más kertjében kapálgat. (Más feleségét szeretgeti.) D. — Nem a kert alatt van az. E. — Nem az ő kertében termett az. B. — Nem kertedben termett az a virág. B. — Nincs oly rossz kert, melyben ne teremne jó fű. D. — Nincs oly rossz kert, melyben jó is ne teremne. S. — Ritka kert burján nélkül. D. — Róka módra kert alatt kullog. (Leskelődik.) E. — Számba sem veszi, mint kerten a rést. D. — Szép, mint a virágos kert. (Tarka-barka, sokszinü.) D.

Kerteletlen virág hamar elenyész. (Gondozatlan.) D. — Kerteletlen virág tolvaj kézre kerül. D.

Kertész. A bakot teszi kertészszé. KV. — Néha a kertész is jövendőt mondhat. D. — Okos a kecskét nem teszi kertészszé. E. — Öregebb az atyaisten kertészénél. Ny. 6. — Virágok is a kertésznek példáját követik. D. — Kertészkedik, mint a kecske a káposztás kertben. Ny. 4.

Kerül. Ha pénzembe kerül is, legyen ugy. D. — Sokba került mint Sima Gerőnek a túros lepény. (Lepényre hivták, kártyáztak, pénzét, lovát, tehenét eljátszotta.) Ny. 1. — Szóért szót adni nem sokba kerül. E.

Kerül. A haragost kevés ideig, a mérgest sok ideig kerüld. D. — A becsület a keresőt kerüli, a kerülőt keresi. K. — A dicsőség a keresőt kerüli, a kerülőt keresi. D. — A szabad szakálra élő embert kerüld. KV. — Az esőt kerülő sokszor vizbe esik. KV. — A dologkerülő hamar koldulásra jut. KV. — A munkakerülő hamar koldulásra jut. K. — Dologkerülő, mint a papok szolgája. Sz. — Dobra került. ME. — Esőt kerülte, vizbe halt. D. — Ha nagy vizbe nem akarsz halni, patakokat is kerüld. K. — Ha üres az erszényed, kerüld a vendégséget. KV. — Igen kerüli, mint farkas a kutat. KV. — Józan életü a részegest kerüli. S. — Jövendölö szolgát mindenha kerüljed. KV. — Kaszakapa kerülő. Np. — Kerüld a bikát, mikor hányja a földet. (Dühös.) B. — Kerüli a forrót. S. — Kerüli a jót, mint ördög a tömjént. D. — Kerüli a sarat, mint kinek uj sárga csizmája vagyon. D. — Kerüli, mint baka a pocsétát. D. — Kerüli, mint Gálos Taksonyt. Ny. 22. — Kerüli mint meleg követ. E. — Kerüli, mint az ördög a keresztet. S. — Kerüli, mint ördög a kápolnát. D. — Kerüli, mint az ördög

a szentelt vizet. S. — Kerüli, mint az ördög a tömjént. Ny. 11. — Kerüli, mint Mesztegnyei a kápolnát. K. — Ki a munkát kerüli, hasát meg nem tölti. KV. — Ki az esőt kerüli, sokszor vizbe tapod. E. — Ki kerüli a munkát, nehezen tölti meg a gyomrát. BSz. — Macska is szereti a halat, de kerüli a vizet. KV. — Más a lábával is kerüli, te pedig a szádban forgatod. (Csunyát.) Ny. 21. — Mosolygó ellenségedet kerüld. KV. — Rossz tanitótól tanulhatod, mit kelljen kerülnöd. E. — Szegény embert kerülni szokták. S. — Ugy kerüld az esőt, hogy a vizbe ne halj. D.

Kerülgeti a házakat. D. — Bércet kerülget a mennykő. ME. — Kerülgeti, mint a macska a forró kását. S. — Kerülgeti, mint ördög a kápolnát. BSz. — Kerülgeti a lapos guta. S.

Kerület. Amit kicsiny helyen megfordithat az okos, annak nagy kerületet nem csinál. D.

Kerülő. Ugy keresd az általutat, hogy kerülőbe ne akadj. F. — Azért keresi az okos az utat, hogy kerülőbe ne jöjjön. D.

Kesely a seggi. E.

Keselyü. A saskeselyü holló fiat nemzett. Sz.

Kesereg, mint a Baranyi dudája. Ny. 4. — Kesereg, mint fazékban a hurka. Ny. 7.

Keserit. Kódiskenyeret könyek keseritenek. Ny. 2.

Keserü. A keserü füvet lúggal forrázzák le. KV. — Aki a keserüt nem kóstolja, nem érdemes az édesre. B. — Aki sok mézet nyal, sok keserüt is fal. E. — Keserü a más kenyere. E. — Keserü kalodában a lejtő. D. — A mely ember sok édest nyal, keserüt is fal. Ny. 6. — A narancsalmát, ha erősen facsarod, végre keserüt bocsát. B. — A szerelemben több a keserü, mint az édes. KV. — Az okos szakács lúggal forázza le a keserü füvet. D. — Édes embernek epéje se keserü. D. — Édes italnak keserü az ára. B. — Édest keserüvel egyelit a világ. E. — Hol a méz a legédesebb, a fulánk legkeserübb. D. — Keserü a botsajt. D. — Keserü a kegyelemkenyér. B. — Keserü a leve. (A vége, kimenetele.) E. — Keserü a türés, de édes a gyümölcse. D. — Keserü babot is édessé tesz az éhség. D. — Keserü mint a bagó. E. — Keserü mint az epe. D. — Keserü mint az érettlen szőlő. D. — Keserü mint az üröm. E. — Keserü neki a lejtő. (Verés.) D. — Ki keserüt nem izlelt, nem tudja mi az édes. B. — Ki keserüt nem kóstolt, nem érdemli az édeset. E. — Ki sok mézet nyal, keserüt is fal. S. — Kifacsart czitromnak keserü a leve. S. — Minden édes keserüen esik. (Ha sok.) KV. — Narancs is keserü, ha nagyon facsarják. D. — Nem minden méreg keserü. E. — Sok embernek még az epéje sem keserü. Ny. 5. — Nincs keserübb a király kenyerénél. E. — Több keserü mint édes van a szerelemben. E.

Keserüség. A menyecskének, ha mézből van is, ürömkeserüségü a napa. D. — Teli torokkal nyeli a keserüséget. B.

Keserves anyának potrohos gyermeke. E. — Keserves fia a babukának. B. — Keserves a véren vett kenyér. B. — Kódiskenyér keserves. Ny. 2. — Nincs keservesebb a kegyelemkenyérnél. B. — Megiszom a jó bort örömömbe, hej de keservesen nyulok a zsebembe. Ny. 24.

Keskeny. Hosszu az asztal, keskeny az abrosz, rövid a vacsora. (Rossz gazdálkodás.) Np. — Keskeny az abrosz. E. — Keskeny gatya, nagy ülep, kelenyei viselet. Ny. 22. — Keskeny neki az utca. (Ittas, tántorog.) E. — Széles utca is keskeny neki. D. — Széles az asztal, keskeny az abrosz, vékony a vacsora. E.

Keszeg. Amint veted a pöndölhálót, ugy fogod a keszeget. D. —

Annyit ér, mint kilenc gémnek egy keszeg. Ny. 6. — Keszeghólyag. (Haszontalan, értéktelen.) D. — Keszegoldalt megy. (Nem egyenes lelkü.) E. — Könnyü a keszeget megfogni. B. — Százhusz gémnek hatvan keszeg. (Kevés.) E.

Keszkenő. Kétszinü keszkenö. KV.

Keszőcze. Egybeszürték a keszöcét. KV. — Kellemes, mint husvét napján a keszöce. B. — Nem áll meg keszöce a nyárson. K.

Ketrec. Ég, mint Mesteriben a ludketrec. (Nem nagy kár.) Ny. 5.

Ketten. Éljünk mi ketten, kurvanya a harmadiknak. (Mással ne törődjünk.) D. — Hárman csendesen, ketten szerelmesen. D. — Ketten kedvesen, hárman redvesen. S. — Nem titok amit ketten tudnak. S.

Kettő. A gazdagnak is kettő az orralyuka, mint a szegénynek. Sz. — A gazdagnak is kettő az orralyuka, mint a szegény ember disznajának. M. — A gazdagnak is kettő az orralyuka, mint a szegény ember malacának. KV. — Egy csapással kettőt üt. M. — Egy csapással kettőt akar agyonütni. D. — Egy dologból kettőt csinál. D. — Egy fehér kenyérnél jobb kettö. D. — Egy kárból kettőt csinál. D. — Egy koldusból kettö. (Ha szegény legény szegény leányt vesz el.) S. — Egy, más kettővel is, egy lehet. D. — Egy munkában kettőt vét. KV. — Egy pénzből, ha lehetne, kettőt csinálna. D — Egy titok, kettő tanács, három széles istenadta világ. (A mit három tud, nem titok.) E. — Egy tudja, titkos; kettő tudja, homályos; három tudja, világos. Ny. 9. — Egyből néha kettőt is tesznek az emberek. D. — Egyet előre, kettőt hátra. S. — Egyet mondok: kettő lesz belöle. E. — Egyért kettőt huztak a fogban. D. — Ezer a bajom, meg kettő. E. — Ezer a dolgom, meg kettő. E. — Én is tudom mennyi a kétszer kettő. (Nem csalsz meg.) Ny. 4. — Ha egy pénz a jövedelmed, kettőt ne költs. B. — Ha egy úttal elvégezheted, ne hagyd kettőre. D. — Háznál egy oszlopot tart a férfi, de az asszony kettőt. E. — Jobb az enyém egy, mint másé kettö. D. — Jobb egy lámpás elől, mint kettö hátul. Sz. KV. — Kettő töri a patkószöget. (Egyesült erö többre megy.) D. — Kettön áll a vásár. E. — Kettőre se felel egyet. D. — Kettőtől se fél. D. — Kinek egy nehéz, kettő nehezebb lesz. S. — Mindegy, kettő közt mindig marad egy. Ny. 6. — Mindnyájunknak kettö az orrunk lika. D. — Minden botnak kettő a vége. D. — Mindennap egy nap múlik, az öregen pedig kettö. B. — Nehéz kettő ellen egynek. D. — Neked is kettö az orrod lyuka. D. — Neked is kettő az orrod lyuka, mint a szegény ember malacának. D. — No még ez is tudhat kettőt. E. — Öt ujjad közt egyenlő-e kettő? D. — Több kettőnél. E. — Több nála, mint kettö. (Részeg.) Ny. 5.

Kettős. Eljárja még a kállai kettőst és a debreceni kopogóst. S. — Kettős a lelke erszényének. (Lásd erszény.) E. — Minden erszényének kettős a lelke. D. — Kettős ünnep, hetes eső, szolga nyugodalom. B.

Kever. Aki más büdösségét keveri, maga büdösödik. B. — A sört is vizzel keverik. D. — Büzbe keverni. (Bajba.) Pázmán. — Egy csepp mézhez csöbör epét kever. D. — Nem keveri magát korpába az okos. D.

Keveredik. Aki korpa közé keveredik, megeszik a disznók. KV. — Korpa közé keveredőt megeszik a disznók. Ny. 7.

Kevély. A biró kocsisa nem kevélyebb nála. D. — A boldogság kevély. KV. — A gazdag, ha vak is, kevély lehet. D. — A kevély félbolond. D. — A kevély szegényt a manó is csodálva nézi. D. — A pap is kevély, ha szép temploma van. D. — A szegényt, ha kevély, az ördög is neveti. D. — Az ördög is neveti a szegény kevélyt. KV.

— Garasa sincs, mégis kevély. E. — Ha a pénz nem volna, sok kevély elmulna. D. — Ha nem kevély a tudóska, világ nyolcadik csudája. D. — Ha szegény vagy, kevély légy. E. — Ha szegény vagy, légy kevély, ha nincs mit enni, válogass benne. Ny. 14. — Idővel a kevély alázatos is lehet. D. — Igen szép a rózsa, még se kevély. D. — Kevély a kevélylyel meg nem alkhatik. D. — Kevély kappan türhetetlen állat. D. — Ha kevély a kakas, türhető. D. — Kevély koldus, tudatlan pap, félénk katona, ostoba vezér. (Nevetségesek.) D. — Kevély az atya, ha jó a fia. D. — Kevély embernek, sima szőrü kutyának szenvedni kell. (Hidegben hiuságból könnyen öltözködik.) Ny. 12. — Kevély és fösvény ajándéka nem igen gazdagit. K. — Kevély koldust látni szomoru dolog. D. — Kevély, mint a biró lánya. S. — Kevély, mint a borbélylegény. E. — Kevély mint a koldusbiró. S. — Kevély mint a páva. D. — Kevély mint az olajos korsó a szegen. Sz. — Kevély, mintha ő hajtaná a göncölszekerét. D. — Kevély, mintha ö ültette volna a fiastyúkot. B. — Kevély vitéz, hamar vész. E. — Kevély, mint barátoknál az orgonahuzó. D. — Kevélynek orvossága a lealázódás. D. — Két kevély nehezen alkuszik meg egymással. B. — Koldus is kevély lenne, ha pénze volna. D. — Madarakban is kevélyebb a him. D. — Mentéjének a prémje is kimutatja a kevélyt. D. — Méltán kevély az anya, ha szép a leánya. D. — Mikor a bányában pénzt vernek, sok kevélyt is támasztanak. D. — Mindaddig kevély a kos, mig szarvát le nem ütik. D. — Nagy urnak szolgája is kevély. E. — Nem kevély a tetü, mert se pénze, se ugró lába. D. — Nem kevély, ki a rosszat megszidja. D. — Nem mind kevély, ki parancsol. D. — Nem mind kevély, a ki rátartja magát. D. — Nem mind kevély, ki ünneplőben jár. D. — Nem mind kevély, a mi ünneplőt visel. D. — Néha a juh is kevély. (Ostoba.) D. Nincs kevélyebb, mint a szegényből lett gazdag. KV. — Nyájas anyának kevély a leánya. D. — Oly kevély, mintha övé volna a diófáig. M. — Oly kevély, mintha övé volna mind a diófáig. KV. — Öt garasa sincs, mégis kevély. D. — Ritka a szép és nem kevély. D. — Sok gyalázaton kell a kevélynek átmenni, mig megalázódik. D. — Sok kevélyt, bolondot csinál a gazdagság. E. — Szegény kevélyt ördög is neveti. E. — Szegény légy, kevély légy, hogy be ne köpjön a légy. (Ha szegény vagy, légy rátartós.) Ny. 4. — Több a gazdag, mint a szegény kevély. D. — Több a kevély bika, mint a kevély tehén. ME.

Kevélyen. A gazdag, ha sánta is, kevélyen járhat. D. — Kényesen, kevélyen, nem látszol szegénynek. Ny. 9.

Kevélykedik. Ha a kutya bőrére eleve innának, elkevélykednék. E. — Nem tudom ha a vak kevélykedhetik-e vakságában? D.

Kevélység. A kevélység lenyomja, a szerencse tengelyét. E. — A pénzt rút kevélység szokta követni. Sz. — Az angyaloknak is a kevélység ártott. D. — Büdös a kevélységtől. B. — Kevélység a harag első oka. KV. — Kevélység és esztelenség testvér-atyafiak. D. — Kevélység a tudatlanok hibája. D. — Kevélységet, részegséget, szegénységet nehéz titkolni. D. — Kevélység a romlásnak kalauza. D. — Kevélységgel jár a jó szerencse. KV. — Mit ér a kevélység, hogyha vén a feleség. B. — Ritka gazdag kevélység nélkül. D. — Ritka nagy szerencse kis kevélység nélkül. D. — Ritkán jár a szerencse kevélység nélkül. KV.

Kevés. A betegnek kevés is sok lehet. B. — A hol legtöbb a róka, legkevesebb a nyul. D. — A hol sok a róka, kevés a nyul. B. — A ki keveset el nem veszen, sokat nem adnak

annak. M. — A ki keveset el nem vesz, sokat nem érdemel. B. — A ki keveset meg nem köszön, sokat nem érdemel. B. — A ki keveset tud, jó annak országut. E. — A ki sokat esküszik, kevés igazat mond. ME. — A ki sokat igér, keveset ád. KV. — A ki sokat szól, keveset mond. D. — A mely tehén sokat bőg, keveset tejel. KV. — A mely tehén sokat bőg, kevés tejet ád az. KV. — A mely tyúk sokat kodácsol, keveset tojik az. KV. — A mely tyúk sokat kodácsol, keveset tojik. Sz. — A természet kevéssel megelégszik. KV. — Az okos ember ha keveset szól is, sokat mond. B. — Adj kevéshez több kicsinyt, garmadád is lesz. D. — Adjon Isten sok irigyet, kevés szánakodót. Sz. — Bátor kevés, de félénk elég van. D. — Cifra lakodalom, kevés jutalom. D. — Egy denár, két denár, neked ebből kevés jár. Ny. 16. — Elég hogy megmaradt, ha kevés is. D. — Elég sok a hangya, de kevés a haszon benne. D. — Elég sok az ember, de kevés a jámbor. D. — Elég sok az ember, de kevés a magyar. D. — Étel mellett keveset, bor mellett sokat szoktak beszélni. KV. — Felénél is kevesebb. D. — Fél fogamra is kevés. E. — Fényes igéretnek legkevesebbet higyj. D. — Ha a jövőt tudnók, kevesebbet hibáznánk. D, — Ha jóllakik, kevéssel beéri. E. — Ha sokat akarsz enni, keveset egyél. B. — Hol kevés a bárány, nehezebben vész. E. — Hol sok a szó, ott kevés a tett. S. — Hol sokat igérnek, keveset nyujtanak. D. — Igen kevés kell a szunyognak. D. — Igy fizet a világ: sokat igér, keveset ád. S. — Jobb kevés bizonyos, mint sok bizonytalan. KV. — Jobb a kevés édes mienk, mint a sok másé. D. — Jobb a kevés magamé, mint a sok másé. Ny. 6. — Kegyelemkenyérhez kevés fog is elég. S. — Kevesebb a semminél. D. — Keveset a jóból. S. — Keveset adnak az észből egy pénzen. B. — Keveset adnak munka nélkül. E. — Keveset iszik, de sokszor Keveset iszik, mint a veréb. D. — Keveset szól, de fontosan. B. — Keveset szól, de hamar üt. E. — Keveset szólj, de okosan. S. — Keveset szól, sokat mond. E. — Keveset van otthon, a ki sokat nevet. B. — Kevés a só a sótartóban. (Kevés az esze.) D. — Kevés a vágott dohánya. (U. a.) Ny. 7. — Kevés bárányból, ha elvész, nehezebben esik. B. — Kevés hat körte kilenc medvének. Z. — Kevés ideig volt anyja hasában. (Nincs érett esze.) E. — Kevés jó válik az üszögös buzából. E. — Kevés kár nem sok haszon. (Nem igen okulnak a kis káron.) B. — Kevés kárban sem nagy a haszon. E. — Kevés kárban nem szokott nagy lenni a haszon. D. — Kevés kell ahhoz, hogy valaki szegény legyen. S. — Kevés kell belőle, mint a nyilalásból. Ny. 1. — Kevés neki a magáé. D. — Kevés nem árt, sok nem használ. D. — Kevés róka kerüli el a csávát. D. — Kevés vacsora, jó éjszaka. ME. — Kevés van a fejben. D. — Kevés van a sótartóban. (U. a.) Kevés vizet látott ma. D. — Kevés zápfogára egy nagy tepszi rétes. D. — Kevésből is sokat ért az okos. D. — Kevésből sokat. E. — Kevéssel beéri. D. — Késő szüken költeni a kevésből. D. — Ki keveset gyur, kevés kalácsot eszik. D. — Ki kevéssel be nem éri, sokra nem érdemes. D. — Ki bölcset küld, kevés szóval küldi. E. — Ki keveset akar nyerni, sokat kérjen. B. — Ki keveset főz, hamar elkölti. E. — Ki keveset főz, könnyen megeszi. D. — Ki keveset kiván, kevéssel beéri. ML. — Ki kevésnek barátja, kevésnek bolondja. D. — Ki nyárban nem gyüjt, télben keveset füt. KV. — Ki minél kevesebbet aluszik, annál többet él. D. — Ki ölében sokat fog, keveset szorit. D. — Ki sokat markol, keveset fog. ME. — Ki sokat alszik, keveset él. S. — Ki sokat álmodozik,

keveset nyugszik. D. — Ki sokat kiván, kevesebbel is beéri. D. — Ki sokat nevet, keveset elmélkedik. D. — Ki sokat parancsolgat, keveset tesz. D. — Ki sok szép szót ád, keveset segit. D. — Ki sokat szól, keveset mond. S. — Ki sokba fog, keveset végez. E. — Ki sokba kap, keveset végez. D. — Ki sokban foglalatoskodik, keveset hajt végre. D. — Kicsiny tüzet kevés viz olt. E. — Könnyen él, ki kevéssel beéri. D. — Könnyü a keveset eltürni. D. — Könnyü a sokból keveset mérni. D. — Lehet a sokból keveset is venni. D. — Lyukas fogba is kevés. D. — Másnak sokat, magának legkevesebbet kell engedni. D. — Mely juh sokat bekeg, kevés gyapjat ád. D. — Mely tyúk sokat kárál, keveset tojik. E. — Még a tele tojás is kevés. D. — Még is kevés lehet a szalonna, ha sok is a disznó. D. — Mi egynek sok, másnak kevés lehet. D. — Minden szereti a hasznot, kevés a munkát. D. — Mindenből jobb a több, mint a kevesebb, csak a verésből nem. Ny. 6. — Minél többet ugat az eb, annál kevesebbet árt. D. — Nagy pipáju, kevés dohányu. E. — Nagy urak keveset adni szégyenlenek, sokat nem akarnak. K. — Nehéz a kevésből sokat adni. D. — Nem iszik keveset, hanem sokszor. D. — Nem lehet kevésből sokat adni. B. — Néha sokat vetnek, de keveset aratnak. D. — Némely a keveset is sokalja. D. — Okos kevésből is ért. B. — Okost ha küldenek, keveset szólanak neki. D. — Okost küldj, keveset szólj neki. D. — Olyan az ördög, sokat igér, keveset ád. D. — Olyan ez a világ: sokat igér, keveset ád. ME. — Ott a pénznek legkevesebb becse, a hol verik. D. — Rákevésben sok a munka, kevés az étel. D. — Rákevésben sok a munka, kevés a haszon. B. — Rejtett kincsnek, titkos hegedünek kevesen süvegelnek. KV. — Rossz gyomornak becsülete a kevés eledel. D, — Rossznak kevés ára-becse. D. — Sok a barát, de kevés a jóltevő. D. — Sok a gyermek, kevés a cipó. D. — Sok a gyermek, kevés a kenyér. D. — Sok a jószág, kevés benne a jóság. S. — Sok a kisasszony, de kevés az úrfi. E. — Sok a költség, kevés a haszon. D. — Sok a parancsoló, kevés a szófogadó. D. — Sok a száj, kevés az őrlött. D. — Sok a szó, de kevés benne a só. D. — Sok a zsák, kevés a buza. D. — Sok benne a szó, de kevés a jó. D. — Sok háztól él, kevéstől boldogul. (Koldus.) Ny. 8. — Sok irás, kevés igazság. B. — Sok kárban kevés a haszon. D. — Sok kevés sokra megy. B. — Sok miatyánk, kevés vakarcs. B. — Sok munkája, kevés haszna. KV. — Sok nem használ, kevés nem árt. E. — Sok polyvában kevés a buza. D. — Sok semmi, kevés valami. S. — Sok szava, kevés sava. S. — Sok szó, kevés só. S. — Sok szöszből kevés a vászon. D. — Sokat bőgő tehén keveset tejel. S. — Sokat hallj, keveset beszélj. S. — Sokat hallj, de keveset szólj. KV. — Sokat igér, keveset ád. KV. — Sokat igér a világ, de keveset ád. D. — Sokat kérj, hogy keveset kapj. B. — Sokat láss, keveset szólj. S. — Sokal szól, de keveset mond. D. — Sokból a mennyit akarsz, a kevésből a mennyi lehet. D. — Sokból sokat, kevésből keveset. D. — Sokkal parancsoló, kevéssel biró. D. — Szelid almának nagy becse, vadnak kevés. KV. — Szolga sokat halljon, de keveset szóljon. E. — Szolga sokat halljon, de keveset vallјon. E. — Szolga sokat halljon, tudjon, keveset szóljon. KV. — Szökött szolgának kevés a bére. Ny. 5. — Untig elég a paréj, de annál kevesebb a zab. D. — Urnak kevés, szegénynek sok. (Urat mutat, noha nem ur.) Ny. 1. — Vacsorára is kevés. E. — Vad almának kevés a becse. B. — Zápfogamra is kevés. D.

Kezd. Ádám és Évánál kezdeni. (Nagy feneket keriteni.) ME. — Bele-

kezd, ha beleveszt is. D. — Csizmában kezdte, becskorban végezte. (Elszegényedett.) E. — Ebül kezdi, ebül végzi. KV. — Ebül kezdi, komondorul végzi. E. — Ebül kezdette, kutyául végezte. B. — Ez nem gyermekjáték, hogy hamar elkezdjék és hamar végezzék. D. — Fejénél kezd a hal büdösödni. B. — Gombostün kezdi, lovon végzi. (A lopást.) S. — Ha a kántor jól kezdi az énekét, jól viszi a nép. D. — Ha papucsban kezded, mezitláb ne végezd. D. — Ha tüzesen kezded, hidegen ne végezd. D. — Hamar kezdi, hamar megunja. KV. — Hamar kezdi, hamar unja. Cz. — Hamar kezdi, hamar végzi. KV. — Hamar meghal, ki késöre kezd élni. D. — Jobb alant kezdeni és fönt végezni. B. — Jól kezdett éneklés kántornak nem nehéz. E. — Jól kezdett ének nem nehéz a kántornak. B. — Kezd elől, mint Nagyidai az utat. (Nem azon az uton ment hazafelé, melyen jött, azért hát visszament és elől kezdte.) Ny. 11. — Kezdjük ujra, mint Pál ur a cséplést. Ny. 1. — Késön kezdeni a jót nem tanácsos. D. — Ki ebül kezdi, komondorul végzi. D. — A ki egyszerre sokba kezd, jól semmit sem végez. KV. — A ki hamar kezdi, hamar kifárad belőle. Decsi János. — Ki hamar kezdi a lopást, hamar felakad. D. — Ki idején kezdi, idején végzi. D. — Ki Istennel kezdi, Istennel végzi. S. — Ki jól kezdi, jól végzi. S. — Ki mibe belekezdett, folytassa. ME. — Ki soha nem kezdi, soha nem végzi. D. — Kicsi korban kezdik a bünt. E. — Kicsi korában kezdi a tolvaj is. D. — Lassan kezdj, gyorsan végezz. Ny. 4. — Magadról kezd el az itéletet. Decsi János. — Megkezdték a szalonnát. E. — Melegen kezdette, hidegen végezte. D. — Mihez későbbre kezdenek, későbbre végzik. D. — Nagyot kezdett, kicsinyt végzett. KV. — Nem a ki jól kezdi, hanem a ki jól végzi, érdemel dicséretet. B. — Nyakán kezdették, torkán végezték. D. — Papucsban kezdeni, mezitláb végezni. KV. — Papucsban kezdeni, mezitláb végezni nem válik becsületedre. B. — Pörrel kezdi, patvarral végzi. D. — Rá-rákezdi, mint Bosnyák a táncot. (Öreg volt, nem akart annak látszani.) D. — Reggel kezdi, este nem végzi. D. — Tanuld meg előbb az aprót, ugy kezdj a nagyhoz. B. — Tün kezdi, ökrön végzi. E. — Tün kezdik a lopást. E — Tün kezdik, lovon végzik a lopást. S. — Tüzesen kezdette, fagyosan végzette. D. — Tüzesen kezdi, hidegen végzi. KV. — Vigan kezdett, szomoruan végzett. KV.

Kezdet. A mi lehetetlen, annak kezdete sincs. D. — Az urnak félelme a bölcseség kezdete. KV. — Hamar kezdetnek, hamar a vége. D. — Jó kezdet, fél siker. S. — Jó kezdetnek jó a vége. S. — Minden nagynak apró a kezdete. K. — Minden kezdet nehéz. (Német.) S. — Minden nagynak kicsiny a kezdete. E. — Nagynak is apró a kezdete. D. — Rossz kezdetnek roszszabb a vége. D. — Se kezdete, se vége. D.

Kezdés. Jó kezdésnek jó a vége. S. — Jó kezdésnek jó hagyás a vége KV.

Kezdő. Eb munkának kezdője kutya. D. — Nincs utálatosabb mint élni kezdő vén. D.

Kezdődik. A boldogság ott kezdődik, hol a többrevágyás szünik. E. — No ez a hét jól kezdődik. (Cigány mondta, kit hétfőn reggel vittek vesztőhelyre.) ME.

Kezes. Ha veszni akarsz, légy kezes másért. B. — Kezes, fizess. B. — Kezes fizess, vagy ügess. D. — Légy kezes másért és a kötél a nyakadban van. B. — Légy kezes másért, ha veszned kell. KV. — Ott hagyta az ágyban a kezest. (Belecsunyitott.) Ny. 4. — Szelid mint a kezes galamb. S. — Hogy fér ki a szádon ez a kezeslábas szó? K.

Kezesség. Ha veszni akarsz, vállalj kezességet. E. — Tényei kezesség. (Csalárd.) K.

Keztyü. Beesett, mint a kis keztyü. D. — Egy keztyübe fujnak. D. — Felvenni a keztyüt. E. — Kezén a keztyü, útra indul. D. — Keztyüben dudál. D. — Keztyüben hegedül. D. — Keztyüs kézzel nyul hozzá. S. — Keztyüt szabok neki. E. — Keztyüt dob, vet. E. — Kicsi mint a keztyü. E. — Majd megtanitlak keztyüben dudálni. E. — Megtanitlak keztyüben fütyülni. E.

Kezkenő. Gyere haza kezkenő.

Kék. Felruházták hátát hupikékkel és jajvörössel. D. — Hupikék a háta, jajvörös a combja. E. — Kékbeli ember. (Jó módu paraszt kék posztóban jár.) B. — Kék nadrágra vörös folt. B. — Kék szem uri szem, sárga szem macska-szem, fekete szem cigányszem. E. — Kékre verték ME. — Szöke haja, kék szeme. D. — Veres nadrágra kék foltot varrtak. D. — Veszek neked szép ruhát, dali vereset, hoppikéket, láttatlan szinüt, hallatlan hirüt. Ny. 14. — Bor, buza, békeség és feleség ékes; széna, szalma, szalonna és a ruha kékes. D.

Kémény. A kéményben korommal jegyez. D. — Engem dugnak ki a kéményen. (Én lakolok mások helyett.) E. — Fekete mint a kémény. D. — Felirom a kéménybe. B. — Felirom fekete krétával a kéménybe. S. — Hol a kémény nem füstölög, nehezen lesz ott nagy ebéd. K. — Ritka kémény korom nélkül. D. — Soha kéményét füstölni nem látták. D. — Szép a kémény füstös hússal. D. — Szép mint a hajnal a kéményen. E.

Kéményseprö. Derék ember a kéményseprő, azért nézik annyian. E.

Kéneső. Eleven mint a kéneső. E.

Kénköves mennykő.

Kényes. A hol nyájas az anya, kényes a lánya. KV. — A ki pénzes, kényes. D. — Eb is kényes az orrára. S. — Kényes, kelevényes. E. — Nyájas anyának kényes a leánya. B. — Kényesen, kevélyen, nem látszol szegénynek. Ny. 9.

Kényességtől azt sem tudja hova lépjen. Ny. 9. — Kényesség nem esik sanyaruság nélkül. E.

Kényén szokott gyermek borju neven ébred. E. — Kényén-kedvén nevelkedett pondró. D. — Tökmagot se ehetik kényére. D.

Kénytelen. Hopp kénytelen, nem örömest. (Esetlen, rest ugrálás.) D. — Kénytelen-kelletlen. S. — Kénytelen, mint cigánymalac az ügetéssel. (Lopták, hajtják.) E. — Kénytelen munka kettös teher. S. — Kénytelen teher nehezebbet nyom. D. — Kénytelen vele, mint cigány az ügetéssel. S. — Kénytelen vele, mint cigánydisznó az ügetéssel. D. — Kénytelen vele, mint cigányló az ügetéssel. B.

Kénytelenség. Jobb szépszerével elmenni, mint kénytelenségből. E. — Nagyra viszi az embert a kénytelenség. Pázmán.

Kényszerit. Nem jó a kényszeritett házasság. KV. — Sokszor kényszeritették a biró elébe. (Rossz.) D.

Kép. A fekete képnek fekete a festéke. B. — Bagoly a képe, sólyom a szeme. E. — Birkaképü. E. — Faképtöl vesz búcsút. E. — Jégre metszi a képet. D. — Jégre metszett kép, nem sokáig ép. D. — Jégre metszett kép, nem lesz sokáig ép. KV. — Kép alá való leány. (Szép.) D. — Képet nem arany, hanem imádás teszen bálványnyá. E. — Képet nem az aranyozás, festés, az imádás tesz bálványnyá. D. — Képéből kikelt. B. — Képire mászni. (Kiméletlenül szidni.) E. — Más lépe, más képe. (Más belül, más kivül.) E. — Más léte, mint képe. D. — Nincs rajta emberi kép. E. — Nyalja-falja az eleven képeket. D. — Ott ácsorog a faképnél. D. — Otthagyták a faképnél. KV. — Rajta pénzen király képe, mégis ellopják. E. — Szebb az eleven, mint a festett kép.

D. — Szeretjük a szépet, az eleven képet. E. — Szép a szép kép is, ha kis árnyékot festenek melléje. D. — Szép mint az eleven kép. D.

Képes. Más a népes kaptár, más a képes naptár. S. — Mindegy, mint a képesnek. Ny. 1.

Képiró sem irhat szebbet. B. — Ki képiróságot akar tanulni, nem megyen kovácshoz. KV.

Képmutató. Ki mostohát sirat, vagy nagy erkölcsü, vagy képmutató. E. — Nem illik az emberséges emberhez a képmutatás. B.

Képtelen. Ne szólj képtelent. Decsi János.

Képzel. Valóban okos nem képzel sokat magáról. E.

Képzelődés. Édesek néha a képzelődések. B.

Kér. Amint kérted, ugy vetted. D. — Becsületed sérted, ha méltatlant kéred. K. — Eb kéri, eb adja. E. — Előre kéri a bért. D. — Ha adsz, adj jó szivvel, ha kérsz, vedd jó kedvvel. KV. — Ha papucsot adsz neki, csizmádat is kéri. D. — Haton kéred, ötön adja. D. — Hozó familia ez, nem kéri. BSz. — Jobb egy adok, mint száz kérek. Ny. 2. — Kér a beteg, de nem ad az egészséges. Ny. 10. — Kérd tőle süvegét, subáját is odaadja. D. — Kérni szabad. S. — Ki keveset akar nyerni, sokat kérjen. B. — Kinek nincsen ellensége, kölcsönözzön valakinek valamit, tüstént arra talál, ha kéri. D. — Kis ujjad mutatod, egész kezed kéri. E. — Koldustól a botot kéri. E. — Meglásd kitől mit kérsz. B. — Megnézd, kitől mit kérsz és kinek mit adsz. S. — Minél jobban kérik, annál jobban megy, megy, megy. Np. — Minél többet kéred a parasztot, annál inkább elbizza magát. KV. — Nem mind koldus, a ki kér. D. — Nyakfalvára megyek, pofonszállást kérek. B. — Pap a paptól nem kér lélekpénzt. D. — Sokan kérik a szépet, de csak egyé lesz. D. — Sokat kér a beteg, de az egészséges nem adja. M. — Sokat kérj, hogy keveset kapj. B. — Szép ott adni, a hol senki nem kér. KV. — Szürke lótól soha nem kérnek vámot. (Hanem a gazdájától.) B. — Tanácsot ne adj, ha nem kérnek. D. — Ugy kér, mintha nem kellene. B. — Ugy kért, ugy kért, majd lement könyökéről a bőr. E. — Zabot ne kérj szamártól (mert magának sincs.) Ny. 24.

Kéreti magát, mint a garasos tök. Ny. 5.

Kéretlen ajándék legkedvesebb. S.

Kérés nélkül adott ajándék legkedvesebb. KV. — Urak kérése parancsolat. M.

Kéreg. Annyit használ, mint ebnek a fakéreg. Np. — Ebnek fakéreg. D. — Nehéz a kérget cserezni. D. — Kérges már a torok. (Iszákos.)

Kérd. Aki kérdi: kell-e, nem örömest ad. K. — Aki pacalt akar enni, ne kérdje mi volt benne. E. — Aki sokat kérdez, sok feleletet kap. B. — Aki sokat kérdez, sok feleletet nyer. E. — A hogy kérdezel, ugy felelnek. D. — Akkor felelj, mikor kérdeznek. D. — Bárcsak azt kérdezte volna: eb-e vagy kutya. D. — Ebkérdinek kutya a felelete. D. — Egy bolond annyit kérdezhet, hogy száz bölcsnek is gond leszen rá megfelelni. E. — Én fehéret kérdek, te feketét mondasz. KV. — Hatot kérdel, egyre felel. (Kevély.) D. — Inkább elhiszem, mintsem oda menjek kérdezni. B. — Jobb kétszer kérdezni, mint egyszer hibázni. B. — Kérdő utját nem veszti. Ny. 9. — Kérdő nem téveszti utját. S. — Ki sokat kérdez, keveset tud. S. — Nem hihet eszének, ha kérdezi is. D. — Nem kérdi az éhes has, hányat ütött az óra. B. — Nem kérdi a has, hányat ütött az óra. KV. — Nem kérdi a gyomor, hányat ütött az óra. D. — Többet ér egy kérdezem száz keresemnél. E. — Vaktól utat kérdez. S. — Vaktól kérdezi a legegyenesebb

utat. (Ahhoz fordul tanácsért, ki magán sem segithet.) D.

Kérdezés. Többet ér egy kérdezés száz keresésnél. Ny. 5.

Kérdezéskedés. Jobb egy kérdezéskedés, hat napi haszontalan járásnál. D. — Kérdezösködés a legjobb kalauz. B.

Kérdés. A milyen a kérdés, olyan a felelet. E. — Bokros kérdésre, bokros felelet. Ny. 2. — Fehérről a kérdés, feketéről felel. D. — Hat kérdésre alig felel egyet. D. — Jobb egy kérdés egy napi járóföldnél. B. — Kérdés feleletet vár. S. — Más a »hát«, más a kérdés. E. — Néha a kérdés is felelet. S. — Nehéz kérdésre nehéz a felelet. B.

Kérkedik. Azzal kérkedik, a mie nincs. KV. — Bolond kérkedik azzal, amit szégyenlenie kellene. KV. — Gonosz tetteivel kérkedik. D. — Ha nincs, kérkedjél; ha van, panaszkodjál. S. — Könnyü kérkedni, hol távol az ellenség. KV. — Kérkedő, mint a lengyel. D. — Kérkedő lány táncban tudod mint jár? M.

Kérő. Amely leány sok kérőn kiad, végtére is csak ahhoz megyen, aki elveszi. B. — Mindenkinek kérőjére (injére) nem kotyvaszthat a szakács. D.

Kérődzés. Ha ökör volna, röstelné a kérődzést. D. — Kérődzik mint a mustra birka. Ny. 6. — Kérődzik, mint az ökör. D.

Kés. A kés is, meg a kenyér is a kezében van. Ny. 10. — A kéz sem jó, a kés sem. E. — A legélesebb késben is van egy kis csorba. D. — Amit ott adnak, kés nélkül is megeheted. D. — Adj kést, én is tudok kast kötni. E. — Beletörött a kése. D. — Bicsak nem kés. D. — Botból csinálja a kést. D. — Egy késsel szelnek. D. — Elejtetted a kést. (Késön jöttél.) M. — Elejtette a kis kést. S. — Éles mint a sakter-kés. D. — Éles mint a török kés. D. — Farkába üti a kést. KV. — Farkában töri a kést. (A munka végén belesül.) BSz. — Fejszével lát hozzá, ha késsel nem árthat. D. — Fél mint kecske a késtől. B. — Gyermek kezébe nem való a kés. S. — Ha kése beletörik se bánja. D. — Ha vendégségbe akarsz járni, késed legyen. BSz. — Ilyet még se késsel, se vellával nem ettem soha. Ny. 5. — Jöszte kárász, nincs késem. D. — Kése, kötënye nincs, mégis szakács. D. — Kését más asztalához törli. B. — Kést ad a gyermek kezébe. Sz. — Kés nélkül akarja szelni a kenyeret. D. — Kést üt szivembe, azt is megforgatja. E. — Kézzel hozzá, ha a kés nem fogja. KV. — Ki a késlopást megtanulja, nagyobbat is meg mer az cselekedni. B. — Más abroszához törli a kését. D. — Más asztalához törli a kését. B. — Mintha kést ütött volna szivembe. M. — Megszegték börkéssel a kenyeret. (Megverték szijjal.) D. — Nem élével a késnek, hanem fokával nyúzza az embert. D. — Nem gyermek kezébe való a kés. B. — Nem gyermeknek való a kés. KV. — Nem jó a gyermeknek kés. E. — Nem jó haragos ember kezébe kést adni. KV. — Nem jó se keze, se kése. D. — Nem mind szakács, a ki nagy kést hordoz. KV. — Nem mind szakács, kinek nagy a kése. D. — Nem törülöd asztalomhoz késedet. (Nálam nem kapsz enni.) Ny. 5. — Némelyek a farkában törik a kést, te pedig a fülében. (Más a munka végén, te már az elején sülsz bele.) Sz. — Nincs hozzá kis kése. (Nincs hozzá elég esze.) Ny. 3. — Nyalja mint a bárány a kést. E. — Olyan éles, mint a kés foka. B. — Papnak van kése, mester eszik véle. Ny. 1. — Péter kése. (Rövid kard, kis kard. Ilyennel vágta le Péter apostol a szolga fülét. Gyíklesö.) E. — Szereti, mint kecske a kést. KV. — Ugy fél, mint a kecske a késtöl. D. — Ugy szereti mint a kecske a kést. M.

Késő. Akármint siessen a vitéz, késő

ha megütik. E. — Dorgálás és vessző, csak ne legyen késő, jót nevel a gyermekből. KV. — Fiatalnak hamar, az öregnek késő. (A házasság.) K. — Gyerekben sem jó a késői. Ny. 3. — Ha a farsang hosszu, késő a husvét. D. — Halál után késő a bánat. D. — Hamar munka, késő haszon. D. — Hamari hamvas, késő kedves. (Mit késön elérhetni, kedvesebb.) K. — Jó tanács soha nem késő. E. — Kár után késő a bánkódás. S. — Kár után késő a búsulás. E. — Késő a bort akkor kimélni, mikor már anyjára szállott. (Fogyatékán van, söprejére szállott.) K. — Késő a holtat dicsérni. KV. — Késő a takarékosság, mikor üres az erszény. E. — Késő a vén kutyát szeliditeni. S. — Késő az agg ebet szeliditeni. KV. — Késő az agg ebet táncra tanitani. D. — Késő akkor betenni a kalitka ablakát, mikoron a madár kirepült belőle. Bethlen Gábor. — Késő akkor csuknod ólad, mikor már a tehén oda. D. — Késő akkor kimélni, mikor már elfogyott. B. — Késő akkor zárnod, ajtót lakatolnod, mikor oda a fakó (vagy: szőke. Fakó lónév; szőke, tehéné). KV. — Késő akkor a lovat hizlalni, mikor harcra kell menni. Bethlen Gábor. — Késő bánat, ebgondolat. ME. — Késő bánat, sánta ló, mindig hátul járnak. ME. — Késő botnak nagyobb a súlya. D. — Késő eset után okosnak lenni. B. — Késő eset után okoskodni. E. — Késő esőnek nagyobb a sara. D. — Késő hegy alatt abrakolni a lovat. Ny. 4. — Késő holtat orvosolni KV. — Késő kár után a búsulás. KV. — Késő kár után búsulni. E. — Késő orvost hivni, mikor meghalt a beteg. B. — Késő szüken költeni a kevésből. D. — Késő táncnak háborgás az eleje. D. — Késő ünnep után kántálni. E. — Késő vizet hordani, mikor már elégett a ház. B. — Kicsi gyermeknek késő haszna. D. — Kora vetés, késő gyerek hamar árván marad. Ny. 21. — Kora vetés sokszor csal, késői mindig rossz. E — Már késő Rebeka! E. — Messze villámnak késő mennydörgése. E. — Soha nem késő, mint a megtérés. E. — Sohse busulj, ugy is késő, a mi elmult, vissza nem jő. Np. — Minél később csapás, annál nagyobb romlás. KV. — Minél tovább az ágyu, annál később a vasgömb. D.

Későn. A jó cselédes gazda korán felkeljen s későn feküdjék le. KV. — A hosszunak végét későre érhetni. D. — A ki későn jár, jó volna halálnak. D. — A ki későn jön, csont a fölöstököme. B. — A ki későn megy a templomba, mégis akkor jön ki, mikor a többi. B. — A mennyországba is későn fog érkezni. D. — A nyugalom későre is jó. D. — A rossznak korán-későn fejére kerül. D. — A szerencsétlennek a nap is későn kel. D. — Bár siessen a hangya, még is későn érkezik. D. — Csuf dolog, ha a vénnek esze későn érik. D. — Felfordul a világ, ha későre is. D. — Fiatalnak a házasság hamar, az öregnek későre esik. D. — Ha későn jön is a halál, mégis korán jön. D. — Hamar meghal, ki későre kezd élni. D. — Jó volna halálnak, mivel későn érkezik. D. — Jobb későn, mint soha. KV. — Kanászbojtár is későre ér a disznópásztorságra. D. — Keveset élt a szomoru, ha későn halt is meg. D. — Későn a papsajtjára jönni, nem alku. (Nem haszon.) D. — Későn evett ebéd késő vacsorát ád. D. — Későn ér a hangya is a toronytetőre. D. — Későn ér mindenre, mint a vén leány. D. — Későn érő alma szokott soká tartani. KV. — Későn érő alma tovább tart. D. — Későn főző, későn lakó. (Jóllakó.) D. — Későn házasodott. (Bolond.) D. — Későn indulsz, későre érsz. D. — Későn járónak csont a fölöstököme. KV. — Későn jött vendégnek csont a vacsorája. S. — Későn jöttnek csont az ebédje. S. — Későn keltél fel. (Nincs hozzá való erőd, eszed.) E. — Későn kezdeni

a jót nem tanácsos. D. — Későn készül mint a Luca széke. D. — Későn-korán (előbb-utóbb) orcájára kerül. (Pirul érte.) B. — Későn-korán orcádra kerül a titkolt szégyen. E. — Későn lesz abból valami. D. — Későn nyilik szeme az esztelennek. D. — Későn nyilt ész, későbbre vész. D. — Későn nyilt rózsa, későn fonyad el. D. — Későn való gyermek, korán való árva. E. — Későn veszi észre magát a bolond. D. — Későn vetett buza későbbre csirázik. D. — Későn virágzó fának ritkán érhetik meg gyümölcse. D. — Későre akarja megtanulni a halált, a ki élni nem tudott. D. — Későre bánja azt a leány, a mitől lebetegedett. D. — Későre bánod, a minek árát megadtad. D. — Későre bántak azzal, a ki csak halála előtt kapott az uraságra. D. — Későre esik meg a szokás is. D. — Későre érik a jó. D. — Későre érhetni Budára. D. — Későre érni fel a bércre. D. — Későre érkezett annak szerencséje, kit csak halála tett nagygyá. D. — Későre jött az asztalhoz. D. — Későre lesz a fiatalból vén cser. D. — Későre se válik a venyegéből fa. D. — Későre szelidül meg a farkas. D. — Későre válik az igazi jó. D. — Későre válik a tölgy, de annál tartósabb. D. — Későre vész a kikirics. D. — Későre virágzik az őszi kikirics. D. — Ki csak akkor gondolja meg magát, mikor merül, későn bánja meg, hogy vizre ment. E. — Ki későre házasodik, későre bánja meg. D. — Ki későn fekszik, későn kel. D. — Korán-későn orcájára kerül embernek a nem jó, ha alattomban cselekedte is. D. — Mely mag a dértől fél, későbbre kél. D. — Messze harangnak későre jön hangja. D. — A messze villámnak későre jön mennydörgése. D. — Mihez későbbre kezdenek, későbbre végzik. D. — Nyáron a nap is későre megy feküdni. D. — Részegnek későn virrad, hamar alkonyodik. B. — Siet mint a borbély, hogy későn ne járjon. D. — Templomba is későre érnek a lomhák. D. — Templomba is későn jár a lomha. E. — Vén leány mindenre későn érkezik. D. — A ki nagyon siet, később végzi dolgát. E. — Az öreg hur későbbre szakad. D. — Későbbre jár a templomba, mint a csapszékbe. D. — Későbbre kopik a disznóorr, mint a szántóvas. D. — Későbbre lesz a leányból vénasszony, mint malacból disznó. D. — Későbbre őszül a bajusz, mint a haj. D. — Későbbre száll el a gólya, mint a veréb. (Száll fel.) D. — Minél öblösebb a zsák, annál későbbre telik. D. — Legkésőbb érő gyümölcs a gyermek. E. — Legkésőbbre érik a mi legdrágább. D.

Kész. Csak a készet neveti. B. — Csak a készet szereti. S. — Cigány kéz, zsidó kéz, utolsó kész. (Nem szereti a nehéz munkát.) Ny. 6. — Eb is szereti a készet. D. — Hamar munka, hamar kész, hamar vész. ME. — Ha nincs szekered, készen tartsd talpadat. D. — Kész a lakodalom, de nincs menyasszony. B. — Kész étel sohse verte meg a gazdasszonyt. Ny. 9. — Készen leszek vele. E. — A ki gyalog jár, annak lovai mindig készek. D. — Könnyü a készből élni. S. — Könnyü a készet nevetni. E. — Legjobb kész pénzért vásárolni. KV. — Mi hamar kész, hamar vész. D. — Minden ember örül a késznek. B. — Neveti a készet. E. — Örül a késznek. E. — Szeret a készhez ülni. D. — Sok kéz hamar kész. D. — Több kéz hamar kész. D.

Készül. Az első akasztófa neki készült. D. — Készül a zivatar. E. — Későn készül, mint a Luca székje. D. — Mindig készül, mint az eladó leány. D. — Soká készül, mint a Luca széke. (Luca napján a babonás nép széket kezd faragni s mindennap, karácsonyestéig egy vágást tesz rajta, ki az éjféli misén e széken ül, meglátja mindazokat, kiket látni óhajt.) E.

Készület. Gyakran csekély vége a

nagy készületnek. (Sok hü-hó semmiért.) E.

Készülődik, készülődik, de itthon marad, mint az idétlen fecske. Ny. 10.

Két. A botnak két vége van. E. — A jó birónak mind a két részt meg kell hallgatni. KV. — Az asszony két oszlopot tart a háznál. E. — Birónak két füle legyen. ME. — Birónak két fülének kell lenni. E. — Csak azt bánja, hogy két gyomra nincs. E. — Csak azt bánja, hogy mint az ökörnek két gyomra nincs. D. — Egy csapásra két legyet. E. — Egy farral két nyerget ül. D. — Egy farral nem lehet két nyerget ülni. Ny. 4. — Egy hajlékban két gazdasszony. D. — Egy házban két gazda. D. — Egy jószágban két ur. D. — Egy kárból két kár. E. — Egy-két tehén nem egy csorda. E. — Egy konyhában két szakács. D. — Egy lud, két asszony, egész vásár. D. — Egy ma fölér két holnappal. S. — Egy párnán két vállas nehezen fér meg. BSz. — Egy pénz ára szatyorért két kupa áldomás. D. — Egy rókáról két bőr. D. — Egy rókáról nem lehet két bőrt nyuzni. D. — Egy seggel két nyerget ül. E. — Egy sütésben két lepény. D. — Egy süveg alatt két fej. E. — Egy süveg alatt nehezen egyezik két fej. D. — Egy tanyán két sáfár. D. — Egy verembe két tömés. D. — Elvitte két szunyog egy rúdon. (Kevés.) D. — Égben két nap, hüvelyben két pallos. D. — Feszit, mint a két krumpli egy zsákban. Ny. 1. — Gyülölik egymást, mint a két vallásu házasfelek. Ny. 7. — Ha szolga vagy, két pofára egyél. D. — Hat almát két pénzen. Ny. 2. — Hátul két lámpás, elől egy se. (Későn okul.) D. — Illetlen két molnár egy malomban. D. — Jobb egy enyém, mint két másé. E. — Jobb egy erszény, mint két barát. D. — Jobb egy ludnyak két tyúknyaknál. Sz. — Jobb két tyúknyak egy ludnyaknál. Ny. 2. — Jobb egy rongyos szür két semminél. D. — Jó, hogy két nyelvet nem adott Isten az asszonynak. D. — Jövedelme két pénz, mégis hármat költ. E. — Két balkeze van. (Ügyetlen.) ME. — Két bizony felér egy istenugysével. S. — Két bolond egy pár. ME. — Két bolond egy pár, a harmadik a bojtár. Ny. 5. — Két dudás egy kocsmában. KV. — Két dudás nem fér meg egy csárdában. E. — Két dudás egy csárdában, két asszony egy konyhában. ME. — Két eb nem alkhatik meg egy csonton. E. — Két eb meg nem alkhatik egy koncon. D. — Két eb nehezen alkuszik meg egy csonton. S. — Két eb nehezen alkuszik meg egy koncon. D. — Két ebnek is lehet egy neve. D. — Két ebszarnak egy a büze. D. — Két éles kard egy hüvelyben meg nem fér. S. — Két éles pallos nehezen fér egy hüvelybe. D. — Két éles pallos nem fér egy hüvelybe. D. — Két éles pallost nem látni egy hüvelyben. D. — Két éles tőr nem fér egy hüvelybe. M. KV. — Két fog, két ajak zárta be a nyelvet, mégis kiszökhetik rajtok. (Eljár a nyelve.) D. — Két fejre egy kalap. B. — Két gonosz közül kisebbet válaszd. KV. — Két hajdu nehezen örzi a várat. D. — Két ház ebe. KV. — Két istáphoz jó támaszkodni. KV. — Két kanállal eszik. (Gazdag.) Ny. 2. — Két kevély nehezen alkuszik meg egymással. B. — Két kö között jön ki a liszt. D. — Két kulacsos. E. — Két lábnak egy kaptája. B. — Két lábnak egy kaptafája. D. — Két lyuka van minden jó ürgének. B. — Két malomban örölnek. (Nem értik meg egymást.) B. — Két malomkö öröl. E. — Két nyerget ül egy seggel. M. — Két nyerget ülni egy seggel nehéz. B. — Két pap egy papolószékbe. D. — Két pofára dolgozik. (Nagy evő.) Ny. 3. — Két pofára eszik. S. — Két pofára eszik, mint a dolgos betyár. D. — Két pofára eszik, mint a juhászbojtár. D. — Két részt huz, mint a feleséges koldus. (Két koldus.) Ny. 19. — Két rosszból a kisebbiket válaszd.

D. — Két szalmaszálat se tesz keresztül. D. — Két szem mindenkor többet lát egynél. B. — Két szék között a földre esett. S. — Két szék között a pad alá. E. — Két szék között a pad alá esett. S. — Két szék között földön maradt. Pázmán. — Két szék között a földön marad, a ki sokfelé kap. M. — Két szomoru is vigasztalhatja egymást. D. — Két táskára szerződött. (Koldussá lett.) KV. — Két urnak szolgál. KV. — Ki két nyul után szalad, egyet sem fog. S. — Ki két nyulat hajt, egyet se fog. E. — Ki két nyulat üz, egyiket sem éri. B. Sz. — Ki két nyulat hajt, egyet se ver. D. — Ki sokfelé kap, két szék között a földön marad. KV. — Ki sokfelé kap, két szék között a pad alá esik. E. — Kinek két pénz a jövedelme s hármat költ, nehezen gazdagodik meg. B. — Könnyen elfér két vékony egymás mellett. D. — Könnyü két hólyagon uszni. D. — Könnyü két kobakon nagy vizet is meggyőzni. D. — Megszorult, mint eb két fal között. D. — Megverte Isten mind a két kezével. S. — Mikor két eb összemarakodik a tál felett, a harmadik könnyen jóllakik. E. — Mind a két kezére henyél. D. — Mind a két pöröst meghallgatja az okos biró. D. — Minden botnak két vége van. ME. — Mindennek két oldala van. (Német.) ME. — Mintha két kasza közé esett volna nyaka. D. — Nagyon nehéz egy farral két nyerget megülni. D. — Nehezen alkuszik meg két eb egy csonton. KV. — Nehéz két hajdúnak várat oltalmazni. KV. — Nehéz két urnak szolgálni. D. — Neked is több eszed van két nap, mint egy nap. E. — Nem árt a két ruha télben. KV. — Nem fér meg azon egy erdőben két tolvaj. B. — Nem fér meg egy párnán két vállas. B. — Nem fér meg egy szeméten két kakas. B. — Nem illik két dudás egy kocsmára. Sz. — Nem jó egy kocsmán két dudás. KV. — Nem jó két molnár egy malomban. S. — Nem lehet egy farral két nyerget ülni. E. — Nem lehet egy rókáról két bőrt huzni. E. — Nem lehet két nap az égen. E. — Nem titok, a mit két asszony tud. D. — Nem titkos az, mit két ember tud. KV. — Nem titok az, a mit két ember tud. M. — Rátartja magát, mint a kétfülü fazék. B. — Ritkán alkuszik meg két eb egy csonton. Sz. — Ritkán alkuszik meg két gonosz. D. — Senki sem szolgálhat két urnak egyformán. S. — Sok egy házban két okos. D. — Sok néha a két ünnep is egymásután. D. — Sokalja másnak két szemét. D. — Szép két madár egy fészekben. Ny. 7. — Teszi magát, mint a két cső kukorica egy zsákban. (Rátartós.) Ny. 2. — Több van neki két gyomránál. D. — Többet csinál két nap, mint egy nap. E. — Ugyanazon két lábbal kétfelé jár. (Hamis.) D. — Vénebb ő a két esztendős malacnál. D. — Volt két pénzen a vásáron. (Élelmes.) Sz. — — Volt két pénzzel a vásáron, de nem adtak hármat érte. B.

Kétélü kard. E. — Kétélü kard a nyelv is. E. — Kétélü pallos. D.

Kétfejü sast csinálnak. (Haragszanak egymásra, hátat forditanak.) Ny. 4.

Kétfenekü. Elverték, mint a kétfenekü dobot. E.

Kétfelé. Hogy vág a bajusz? Kétfelé. (Kitérö válasz erre: hogy vagy?) Ny. 1. — Kétfelé hordja a tökit. E. — Kétfelé kap, mint a Dunába haló ember. M. — Kétfelé kapdos, mint a Dunába haló ember. D. — Kétfelé kap, mint a Tiszába haló lengyel. Sz. — Kétfelé kap, mint a vizbe haló. Pázmán. — Kétfelé sántikál. KV. — Kétfelé tekints, mikor az agg komondor ugat. KV. — Kétfelé vág a kaszája. S. — Mind a kétfelé sántit. D. — Ugyanazon lábbal kétfelé jár. (Hamis.) D.

Kétféle. Egy lábbal kétféle templomba ne járj. D. — Kétféle szeretet nehezen fér össze. E.

Kétszer. A mit egyszer eszik, két-

szer is megenné. E. — A nagy bajuszu kétszer iszik. D. — Bajuszos kétszer iszik. D. — Bolond ki egy köbe kétszer ütközik meg. D. — Bolond ütközik kétszer egy kőbe. E. — Egy gyujtót kétszerre, egy itce bort egyszerre. (Rossz takarékosság.) Ny. 5. — Jobb kétszer kérdezni, mint egyszer hibázni. B. — Kétszer egy vétekbe esni nagy gondatlanság. D. — Kétszer mérj, egyszer vágj. S. — Kétszer mond egy mesét. D. — Kétszer mondod, egyszer indul. D. — Kétszer se mondom, hogy nem. D. — Ki egyszer született, kétszer meg nem halhat. E. — Ki magát kétszer adja veszedelemnek, a szerencsét ne vádolja. — Könnyebb a nőszés, mint a kétszer főzés. D. — Ne mondjam kétszer. E. — Nehezebb kétszer kapálni, mint egyszer meg-házasodni. D. — Nehéz a rókát kétszer tőrbe ejteni. KV. — Okos nem ütközik kétszer egy kőbe. Ny. 19. — Pap se mondja kétszer. E. — Pap se mondja kétszer, csak a miatyánkot. S. — Pap se papol kétszer. D. — Pap se papol kétszer egy prédikációt. D. — Pap se prédikál kétszer. S. — Rest kétszer fárad, fösvény kétszer költ. S. — Röst kétszer jár. D. — Röst kétszer jár, fösvény kétszer költ. Ny. 8.

Kétszeres gúzs nehezebben szakad. D.

Kétszinü. D. — Kétszinü kendő. (Ravasz.) D. — Kétszinü keszkenő. KV. — Kétszinü keszkenő egy szint sem mutat igazán. ME. — Kétszinüvé lett a világ. E. — Kétszinü, mint a morva posztó. S.

Kétségbeesik. A szomoruságban nem kell kétségbeesni. D. — El ne hidd (bizd) magadat, se kétségbe ne essél. KV. — Ha az orvos fél, kétségbe kell esni a betegnek. K. — Kétségbeesni bolondság. E. — Szerencsétlenségben ne essél kétségbe. KV. — Szomorkodni gyarlóság, kétségbeesni bolondság. D. — A kétségbeesett vagy katona, vagy barát leszen. KV. — Kétségbeestekkel, megbúsult elmékkel nem jó játszani. KV.

Kéve. Dől mint a zabkéve. Ny. 3. — Egy gügyü nem kéve. D. — Feltette a papkévét. Ny. 1. — Ha a bőjt első napján esik, akkor kicsirázik a kéve. S. — Karcsu mint a zsupkéve. S. — Kéve nem kereszt. D. — Mindent egy kévébe köt. K. — Ne köss mindent egy kévébe. D. — Nem férek hozzá, mint a megyaszai ember a kévekötéshez. (Hazavitte s otthon kötözte.) Ny. 6. — Üres kévét csépel. D. — Üres kévét forgat. (Hiába beszél.) E.

Kéz. A görbekezüt szeretik a birák. (Vesztegetőt.) Sz. — A görbekezüt szeretik az udvariak. (Ajándékot hozót.) E. — A görbekezüt szeretik az udvarnál. KV. — A kés is, meg a kenyér is kezében van. Ny. 10. — A kéz sem jó, a kés sem. E. — A ki ebbel bolondozik, bot legyen kezében. Cz. — A ki ebbel játszik, bot legyen kezében. KV. — A ki ebbel játszik, botot tartson kezében. D. — A ki szurkot forgat, megmocskolja kezét. Pázmán. — A magyarok Istenének nem rövidült meg a keze. Sz. — A mint mosod kezed, ugy veszed le a szennyet. D. — A mit kezeddel megfoghatsz, láboddal ne rugd. Ny. 6. — A mit kézzel elérsz, fával ne hajitsd. D. — A mit kézzel ér az okos, nem hajitja bottal. D. — A mit kézzel ér, nem hajitja bottal. E. — A mit kézzel érsz, nem kell azt fával hajigálni. B. — A mit két szeme lát, két keze ott nem hagyja. D. — Az arany elveszti divatját, ha kezedbe fogod. D. — Az okos ember szerencsére kezet nem fog. D. — Addig nyujthatni a kezet, a mig ér. D. — Adjunk kezet egymásnak. D. — Ajtó közé nem teszem a kezemet. B. — Arany is fényesebb, ha kézen forog. S. — Aranyírt kenj a biró kezére. Sz. — Azért tart harapófogót a cigány, hogy kezét meg ne süsse. E. — Azért tart harapófogót

a kovács, hogy meg ne süsse kezét. E. — Áldott a sok kéz, átkozott a sok bél. Ny. 6. — Áldott a sok kéz, átkozott a sok száj. B. — Beleszakadt a jégbe, de keze felülmaradt. (A szerencsétlenségben is szerencsés.) D. — Betegnek gyógyviznél és orvos kezénél jobb a szép vigasztaló szó. KV. — Boldog az, kinek kezében a kácsa. M. — Boldogok azok, a kiknek kezében a kacsók. Pázmán. — Cigánykéz, zsidókéz, utolsó kéz. (Vagy: utolsó kész. Nehéz munkákra nem valók.) Ny. 6. — Cigánykézre került. (Elaljasodott.) E. — Csalán, nem liliom kezébe. (Nem szüz.) D. — Csipőjén keze, szemetén szeme. (Kevély.) D. — Dereka gyertya, keze gömbölyü. D. — Eb keze látta, eb szeme vette, akaszszák fel a ki keresi. (Tolvajmondás.) D. — Eb szeme látta, eb keze vette, akaszszák fel a ki keresi. E. — Eblábon, kutyakezen jár. D. — Egy kéz a másikat mossa. D. — Egy kézre. (Egy értelemben dolgoznak.) E. — Egy kézzel hozzádra, más kézzel tüledre mutat. (Hazug.) D. — Egy kezével ad, két kezével ragadja vissza. D. — Egy kézzel tapogatnak. D. — Egy kézzel a bika szarvát tartja, a másikkal agyonüti. (Erős.) D. — Egy kis daganatért nem kell vágni kezet. E. — Egyik észszel, a másik kézzel. ME. — Egyik észszel, a másik kézzel keresi kenyerét. B. — Egyik kéz a másikat mossa. KV. — Egyik kezével odahúzza, a másikkal eltaszitja. B. — Egyik kezében bot, másik kezében kalács. Ny. 3. — Egyik kézzel épit, a másikkal ront. D. — Egymás kezére adni. (Segiteni egymást.) M. — Egymásnak kezet adhatnak. (Egyformák.) D. — Eke azt gazdagitja, ki szarvát kezével szoritja. S. — Ekeszarv inkább, mint toll kezedbe. D. — Előbb volt a lábfogó, mint a kézfogó. (Megesett leány.) E. — Elütötték a kezéről. B. — Enyves kezü. M. — Enyves keze van, kezéhez ragad minden. B. — Enyves kezü timár. (Tolvaj.) D. — Ég a munka a kezében. (Gyorsan dolgozik.) S. — Én sem dugom zsebembe kezemet. (Én is dolgozom.) B. — Észszel, kézzel. E. — Észszel hozzá, ha a kéz nem fogja. B. — Fekete kéz, fehér pénz. (Munkás szerez.) Ny. 15. — Fekete kézzel is keresik a fehér pénzt. D. — Fiát az apja kezénfogva viszi akármerre is. D. — Fogd a fogót, hogy a kezed meg ne égesd. ME. — Gyermek kezében éles kés. D. — Gyermek kezébe nem való kés. S. — Ha bolonddal beszélsz, bot legyen kezedben. Ny. 6. — Ha kezedet mindig kebeledben tartod, meg nem gazdagodol. Cz. — Ha megbékültek, kéz a kezet mossa. D. — Ha nem észszel, kézzel. Pázmán. — Ha ujjadat nyujtod, kezedet ragadja. KV. — Ha ujjat nyujtanak, ne fogj egész kezet. D. — Ha ujjadat mutatod, kezedet kéri. S. — Hol a kéz, ott az ész, ki mit szeret, arra néz. S. — Ha egy kéz a másikat mossa, ugy leszen. D. — Hányaveti kezét, mint a csépet. D. — Hátul keze, előre lába. (Dologtalan.) D. — Hideg kéz, meleg szerelem. Ny. 6. — Hosszu kezü. (Tolvaj.) E. — Itt a kezem, nem disznóláb. (Az alkut állom, megtartom.) E. — Jobbkéz a balnak segitője. E. — Jobban kötözi meg az oroszlánt az ész, mint a kéz. B. — Katona ne lábára, hanem kezére bizza életét. B. — Kebelében keze, egymás mellett lába. (Dologtalan.) D. — Kezelába. (Megbizható mindenese, ki mindent ugy elvégez, mint maga a gazda.) E. — Keze, lába csupa száj. (Étkes.) D. — Keze, lába köszvényes. D. — Kezem ügyébe esik. E. — Kezemben az üstöke. E. — Kezeégett gyermek irtózik a tüztől. D. — Kezet foghatnak. (Egyformák.) B. — Kezet ide! (Igérd meg.) E. — Kezébe szakadt az ág. ML. — Kezében törött az ág. D. — Kezében törött a dárda. D. — Kezében törött a kormány. D. — Kezében az olló is, a posztó is, vágja a

merre akarja. Ny. 6. — Kezéből kenyerét nem kapja el kutya. (Fogságban van.) E. — Kezéhez ragad. E. — Kezén marad, a ki szurkot forgat. D. — Kezére adni. E. — Kezét emeli, mikor lábát kellene. D.—Kezét mossa. E. — Két balkeze van. (Ügyetlen.) ME. — Két kézzel fog hozzá. B. — Kéz alatt. E. — Kéz kezet mos. KV. — Kéz után keletlen, lapát után sületlen. (L. keletlen.) E. — Kézen-közön elveszett. B. — Kézre szokik a szilaj is. D. — Kézzel hozzá, ha a kés nem fogja. KV. — Kézzel hintsd a magot, nem vékával. D. — Kézzel kell a magot hinteni, nem vékával. KV. — Kézzel-lábbal rajta van. B. — Kézről-kézre. E. — Kezeszenye. D. — Ki a szurkot fogja, kezét megmocskolja. KV. — Ki a szurkot forgatja, megmocskolja kezét. Pázmán. — Ki szurokkal bánik, megszurkolja kezét. D. — Ki szurokkal bánik, bemocskolja kezét. S. — Ki nem veszik kezéből a sódart. (Telhetetlen.) D. — Ki tövistől félti kezét, ne fogjon rózsaszedéshez. K. — Ki tudja, honnan van keze-lába? D. — Ki félve nyúl a csalánhoz, megégeti kezét. S. — Kinek-kinek maga felé horgasul keze. D. — Király keze messze ér. S. — Kirí a kezéből. E. — Kis daganatért kezét el nem vágatja az okos. D. — Kovács is azért tartja a fogót, hogy kezét meg ne égesse. D. — Kis ujjod mutatod, egész kezed kéri. E. — Könnyü a nyelvnek, de nehéz a kéznek a munkát véghez vinni. KV. — Körmös kézbe akadt. E. — Leütötték kezéről. E. — Madár szerencsétlen a gyermek kezében. E. — Majd megette kezét-lábát. B. — Magához huz a keze. B. — Magafelé horgult mindakét keze. (Saját hasznát keresi.) D. — Más kezével kaparja ki a tüzes gesztenyét. E. — Másnak kezelába. (Mindenese.) D. — Megaranyozta a keze fejét. (Veszteget.) Ny. 5. — Megérezte a kezem súlyát. B. — Megverte az Isten mindakét kezével. S.— Mesterembernek, ha piszkos is keze, mégis aranyos. D. — Messze ér a király keze. KV. — Messze ér az igazság keze. S. — Mészáros keze, lába mind szaros, az erszénye aranyos. E. — Mihez keze nyul, mind aranynyá válik. S. — Mikor sár van, kezén hordozza a csizmát. D. — Mindakét kezére henyél. D. — Minden embernek magafelé hajlik keze. E. — Minden embernek magafelé horgul a keze. B. — Minden szentnek magafelé hajlik a keze. D. — Mit a szeme meglát, keze ott nem hagyja. KV. — Mit egyik kézzel ad, a másikkal elveszi. S. — Mit jobbkezed művel, ne tudja meg a bal. E. — Mit jobbkezed tesz, ne tudja meg a bal. S. — Mosdatlan kézzel ne nyulj semmihez. D.—Mossa kezét, mint Pilátus. S. — Mutasd neki a kis ujjadat, egész kezed kéri. S. — Ne fogj kezet a szénégetővel. Ny. 13. — Ne mosd, ha nem kezed szennye. D. — Ne nyulj ahhoz kézzel, a mit póznával sem érhetsz el. B. — Ne szóval, hanem kézzel hozzá, ha mit akarsz. B. — Nem a te kezedben termett az a szép virág. D. — Nem esik le a gyürü a kezéről. Ny. 7. — Nem esik le az aranygyürü a kezedről. Ny. 9. — Nem gyermek kezébe való a kés. B. — Nem használ a szó, ha a kéz nem jó. E. — Nem jó haragos ember kezébe kést adni. KV. — Nem jó se keze, se kése. D. — Nem mind biró, kinek pálca van a kezében. Ny. 4. — Nem rövidült meg az Isten keze. KV. — Nem szeretnék kezébe kerülni. D. — Nem tolvaj, csak szurkos kezü. E. — Nincs fájóbb seb annál, kit rokon kéz ejt rajtad. KV. — Nincs kezeügyében, mint Partinak a hiszekegy. Ny. 6. — Nincs kezére, mint cigánynak a buzavetés. B. — Nincs nehezebb seb, mint a mit a rokon kéz ejt. S.— Nincs oly megaggott róka, mely utoljára kézre ne kerüljön. D. — Odatették, a hol a kutya ki nem kapja kezéből a kenyeret. (Börtön.) D. —

Összedugja kezeit. E. — Pénzszenynyel piszkos a keze. D. — Ragadós kezü. E. — Ragadós a keze, mint a lép. (Lop.) D. — Rajta hagyta keze szennyét. B. — Reátörli kèze szennyét. Pázmán. — Rest kéz meg nem izzasztja az ekeszarvát. E. — Retek is kikelne a kezén. E. — Répát vethetni kezének szennyébe. D. — Ritkán tiszta a fazekas, noha mindig mossa kezét. D. — Se keze, se lába. S. — Semmi meg nem maradhat szemétől, kezétől. D. — Semmit se látni se keze, se esze után. D. — Sír kezében a munka. (Lassu, lusta.) S. — Sok a száj, de több a kéz-láb. D. — Sok fül, hosszu kéz. E. — Sok kéz, hamar kész. D. — Sok kéz könnyebbiti a terhet. B. — Sok kézen fordult meg, mint a kopasz garas. Cz. — Sok kézen fordult meg, mint a kopott garas. B. — Száraz kéztől szakadt ajándék. (Fösvénytől.) Ny. 5. — Szemnek minden, kéznek semmi. E. — Szentnek is magafelé hajlik a keze. E. — Szerencsétlen madár a gyerek kezében. (Megkínozza.) D. — Szived hire nélkül kezet ne adj. D. — Szőrös erszény, üres kéz. D. — Szurkos a keze. S. — Szurkos-kezü kolompárnak fia. (Tolvaj.) D. — Több kéz hamar kész. D. — Többet szól keze, mint nyelve. D. — Utoléri még az Isten keze. S. — Üres kézzel maradt. S. — Vasvilla inkább kezedbe. D. — Zsebében keze, ölében lába. (Dologtalan.) D. — Zsidókézre került. S. — Zsiványnak hosszu a keze, enyves az ujja. Ny. 2.

Kézfogás. Délutáni kézfogásnak róvás a dija. E. — Szitán látott sok aranynak, délutáni kézfogásnak róvás a dija. E.

Ki. Nem ki, de mi. E. — Nem ki mondotta, de mikép mondotta. E.

Ki a csárdából! E. — Ki a sikra! E. — Ki, kutya a templomból. E. — Ki, kutya, gazda. (Kutyának, gazdának kint a helye.) Ny. 23. — Se ki, se be, mint a pitvarajtó. (Nem javul a helyzet.) Ny. 1. — Se ki, se be, mint tót Janó a lakodalomba. D.

Kiabál. Az kiabál, a kinek a háza ég. B. — Kiabál, mint a kotlóstyúk. B.

Kiad. Fogához ver minden garast, mig kiadja. (Fösvény). Ny. 3. — Kiadta a dézsmát. E — Kiadtak rajta. D. — Kiadtak rajta, mint a pataiak a szürön. (A patai parasztok szürt találtak az uton. Nem tudván rajta megegyezni, a faluházához vitték; még ők tanakodtak, a szür elmászott helyéről, annyira tetves volt. Az esküdtek ezt látván, kidobták az ablakon.) D. — Kiadtak rajta, mint sörfőzők az ürmön. D. — Kiadott rajta, mint az eb a talyigán. (Ott hagyta.) B. — Sokan örömest kiadnák, a mit lenyeltek. D.

Kiaggott a biróságból. D. — Kiaggott belőle. B.

Kialudt benne a jó. D. — Minden álmot kialudni sem hasznos. (Mindenből kiábrándulni.) D.

Kiáll bocskorából a lába. D. — Kiáll, mint tövis a tüskén. D. — Kiállaná már az anyja kínját. (Érett leány.) Ny. 2. — Kiállotta a próbahetet. D. — Kiállotta a sarat. D. — Kiállotta a tüzpróbát. E. — Ki nem állom a dicsőséget. (Sok a jóból.) E. — Nem bánom, kiállom. S.

Kiált. Az kiált először, kinek a háza ég. ME. — Kiált éjjel-nappal, mint a sovány haris. D. — Kiált, mint a haris. D. — Kiáltó szó a pusztában. E. — Maga kiált tolvajt. (Ő a bünös.) E. — Pusztába kiált. S. — Tolvajt kiáltottak rá. D.

Kiáltás. Nem ér egy irgalmas kiáltást. E.

Kiás. A jól eltakart rosszat ki ne ásd. D. — A kutat először kiássák, aztán megtéglázzák. Ny. 21. — A tót meg ne lássa, mert szemed kiássa. D.

Kibeszél. Ki kiskorában kibeszéli magát, vénségére hallgat. D.

Kibékül. Macska az ő farkával könnyen kibékéllik. Ny. 1.

Kibérel. Talán a gödénynek torkát

bérelte ki? (Annyit iszik mint a gödény.) D.

Kibicsaklik a nyelve. S.

Kibolházták a gatyát. (Megverték.) D.

Kibőjtölték. S.

Kibujt a kenyér a héjából. Ny. 10. — Kibujik a szeg a zsákból. ME. — Majd kibujt a böriből. (Örül.) E. — Kibuvó ajtó. E. — Kibuvót keres. S.

Kicsalná tehénből a borjut. (Igen tud kérni.) E.

Kicsapott ringyó. D. — Hét országból kicsapott. D. — Nincs arca, mint a kicsapott ringyónak. E.

Kicsávál. Nehéz a molyos bőrt kicsáválni. Cz. — Nem ravasz a róka, ha kicsáválják. D. — Róka sem ravasz, ha kicsáválják. E.

Kicsi. A pap se a kicsit nézi. Ny. 22. — A nagy tolvaj leszakad, de a kicsi felakad. E. — A szegénynek kicsi is sok. E. — Adj kevéshez több kicsinyt, garmadád is lesz. D. — Az egyezség a kicsit is nagyra emeli. B. — Egyezség kicsit is nagyra visz. E. — Elásott kincsben kicsiny a haszon. E. — Ennél a kicsiny is nagyobb. D. Gyakor eséssel a kicsiny csep is lyukat ver. E. — Ha kicsiny a madár, kicsiny az ő fészke is. D. — Ha nagy volt is a kukaca, de kicsiny a legye. D. — Jobb a kicsiny édes mienk, mint a sok másé. E. — Jobb kicsinyek közt elsőnek lenni, mint nagyok közt utolsónak. S. — Ki nagyot nem látott, a kicsit is megbámulja. S. — Kicsiny a béka, de nagy a szája. D. — Kicsiny a bors, de erős. M. — Kicsiny a bors, de erős és gyors. KV. — Kicsiny a csep, de ha mindig hull, a köben is lyukat váj. B. — Kicsi a kocka, de nagyot fordul. S. — Kicsiny a kocka, de sok bút okozhat. B. — Kicsiny a koldus, de elég nagy a botja. D. — Kicsiny a mustár, de nagy a dereka. (Nagyra nő.) D. — Kicsiny a nagy mellett még kisebb. D. — Kicsiny a nyul, de mégis megfuttatja az agarat. E. — Kicsiny a szu, de elég kárt teszen. D. — Kicsi az ól, nagy a disznó. (Kicsi csizma, nagy láb.) Ny. 22. — Kicsi bántja a nagyot. S. — Kicsiny bün is csak bün. B. — Kicsi csikó nagy derestül, hámot vonni tanul restül. KV. — Kicsiny csikó nagy derestül, hámot huzni tanul restül. Sz. — Kicsi csizma, nagy a láb. Ny. 22. — Kicsiny csupor, nagy kanál. D. — Kicsiny csupor hamar felforr. KV. — Kicsiny ellenséget sem jó megvetni. K. — Kicsiny ember nagy bottal jár. Ny. 10. — Kicsiny ember sem szalmaszál. KV. — Kicsiny eső, nagy felhő. Ny. 6. — Kicsiny fazék hamar felforr. B. — Kicsi gyermek, kicsi gond. E. — Kicsi gyermeknek késő haszna. D. — Kicsi hiba nem nagy baj. S. — Kicsi hibával a duda is jól szól. Ny. 3. — Kicsi hibával a duda is szól. S. — Kicsiny korban szokják a bünt. D. — Kicsiny legényt kicsi pallos illet. KV. — Kicsiny madárnak kicsiny a fészke is. KV. — Kicsi mint a keztyü. E. — Kicsi nem árt, sok nem használ. Ny. 2. — Kicsiny nyul is elfárasztja a nagy kutyát. ME. — Kicsiny szikrából gyakran nagy tüz támad. B. — Kicsiny tinó, nagy a járom. E. — Kicsiny tüzet kevés viz olt. E. — Kicsiny ugyan a csikó, de jól huz. (A borból.) D. — Kicsi zsemlye, kövér pék. S. — Kicsiből lesz a nagy. S. — Kicsinyen túltesz a nagyobb. E. — Kicsinynek kevés az ára. D. — Kicsinynél is kisebb. D. — Legnagyobb folyónak is kicsiny a feje. D. — Legnagyobb folyónak is kicsiny a kutfeje. D. — Mi kicsi, az kedves. (Német.) S. — Minden nagynak kicsiny a kezdete. B. — Mit kicsiny helyen megfordithat az okos, annak nagy kerületet nem csinál. D. — Mit ember kicsiny helyen megfordithat, ne keritsen annak széles feneket. E. — Nagy a disznó, kicsi az ól. (L. fent.) Ny. 8. — Nagy a feje, de kicsiny a veleje. D. — Nagy a kicsiny mellett jobban kitetszik. D.

— Nagy a kodácsolás, kicsiny vékony a tojás. D. — Nagy az ágy, kicsiny a lepedő. D. — Nagyot kezdett, kicsinyt végzett. KV. — Nagyra nagy, kicsinyre kicsiny illik. D. — Nem mind kicsiny a mi olcsó. D. — Ritka a kicsiny, ki alázatos. KV. — Se kicsi, se nagy. E. — Sok kicsi sokra megy. S. — Sok kicsiny viseli a nagy nevet. B. — Sok kicsinyből halom nő. Cz. — Sok kicsinyből származik a nagy halom. D.

Kicsinyenkint. Akármily nagy legyen a kincs, kicsinyenkint elfogyhat. S.

Kicsinyes mennykő sem árt neki. Ny. 3.

Kicsipett mint szalonnabőrke a tüzön. Ny. 7.

Kicsipte magát, mint a hat krajcáros Krisztus. Ny. 5.

Kicsoda. Meglátjuk kicsoda, micsoda. D. — Megmutatta kicsoda, micsoda. D.

Kicsordul. Pofáján is kicsordul a zsir. D.

Kicsúfol. Könnyebb a szegényt kicsúfolni, mint megruházni. E. — Könnyü a szegényt kicsúfolni, de nehéz felruházni. Ny. 22. — Szegény a szegényt hamar kicsúfolja. D.

Kiderit az idő mindent. E.

Kiderül. Hol kiderül, hol beborul. ME.

Kidob. Ebrúdon dobták ki. ME. — Kocsmából, templomból senkit ki nem szabad dobni. Ny. 3.

Kidugták a szemét. (Kevéssel kielégitették.) Ny. 1.

Kidül, mint Máté tehene az útból. (Fáradt.) Ny. 24. — Neki dült a fának, talán ki akar dülni. (Rest.) D. — Vén fa magától is kidül. E.

Kiegyenesiti a sír a nyomorékot is. S.

Kielégiti, mint Sebő Zsiga a koldust. (Telerakta tarisznyáját, hogy sohse jöjjön vissza.) Ny. 4.

Kiesik. Azt tömi, melynek feneke kiesett. D. — Kiesett a derékszeg. (Asszony hajtja a kocsit.) D. — Kiesett a sodrából. S. — Majd kiesett a száján. (Ásit.) E. — Nagy konc esett ki szájából. D. — Nem esik ki a világ feneke. E. — Nem szól, ha a kerék kiesik is. D.

Kifagy a borju a tehénből. (Nagy hideg.) E.

Kifakad az embernek oldalán is a szegénység. D. — Semmi ki nem fakad belőle. D.

Kifacsar. Ha a citrombol a levet kifacsarták, elvetik. D. — Kifacsart citrom. E. — Kifacsart citromnak keserü a leve. S.

Kifecseg. Kinek nem jó ügye, azt ki ne fecsegje. KV. — Nem jó mindent kifecsegni. E.

Kifejt. Könnyebb a varrást kifejteni, mint az esküvést visszamondani. (Házasságot felbontani.) E.

Kifelé áll a rúdja. S.

Kificamodott az esze. D.

Kifizet. Apró pénzzel kifizettem. (Sértőt sértettem.) Ny. 15. — Egy szálig kifizették az adósságot. (Jól elverték). D. — Kifizette, mint Madali a barátot. (Madali prédikátor a barát kérdésére, mit keres a katholikus papok közt, mint Saul a próféták közt, azt felelte: ugyanazt mit Saul, szamarat, és örül, hogy egyet talált is.) B. — Kifizette, mint Malinger Péter a koldusát. (Egész kenyeret adott neki, hogy többé ne jöjjön.) Ny. 17. — Sok esztendei búgond sem fizethet ki egy pénzárnyi adósságot. D. — Van annyi pénze, hogy kifizethesse. D.

Kifog. Egyik a lovat befogta, a másik kifogta. KV. — A hazugon leghamarabb kifognak. D. — Alázatos, mint a kin kifogtak. D. — Ember, a ki rajta kifog. D. — Gyakran kifogtak már ő kegyelmén is. (Rajtkapták a hazugságon.) D. — Ha szóra kerül a dolog, ki nem foghatni rajta. D. — Kifog a sánta ördögön is. D. — Kifogtak rajta. D. — Kifogták a délcegből. Pázmány. — Legnagyobb erőn

is kifog a csel. ME. — Tűzön, vizen, asszonyon nehéz kifogni. ME.

Kifogás. Minden rossz juhásznak van jó kifogása. Ny. 6. — Minden rossz puskának van egy kifogása. E. — Minden rossz puskásnak van valami kifogása. Ny. 9.

Kifogy mindenéből, mint koldus az énekből. B. — Ki nem fogy, mint a Rókus kobakja. (Zarándok kobakja mindig alamizsnával telve.) D. — Kifogyott a szuszból. S. — Kifogyott belőle, mint a nagyidai cigányok a puskaporból. B. — Mulassunk, ha kifogy a bor, hozassunk. Ny. 5.

Kifolyt a bor, üres maradt a hordó. D.

Kiforditom, beforditom, mégis bunda a bunda. (Télen jó, nyáron jó.) Np. — Kiforditotta az ingét. (Köpönyegforgató.) Ny. 2. — Szép, mint a kiforditott hurka. D.

Kiforgatta köpönyegét. S. — Kiforgatták a ráncból. D. — Mindenéből kiforgatták. D.

Kiforr. Minden jó bornak ki kell forrni magát. E. — Szegénynek még a csuprából is kiforr. E.

Kifoszt. A mezitelent nem lehet kifosztani. D. — Mindenéből kifosztották, mint a tótot az emberségből. B. — Szerelem, bor, kocka, mindenből kifoszta. KV.

Kifő. Az ő fejéből főtt az ki. B. — Nem az ő fejéből főtt az ki. E.

Kifuj. Hadd fujja ki magát. E. — Jól kifujták az orrát. D.

Kifurná az oldalát. E. — Kifurná az oldalát, ha meg nem mondaná. D. — Majd kifurja az oldalát. Ny. 5. — Majd kifurom a füledet. (Majd kinyitom a füledet, ha nem akarsz meghallani.) E.

Kifutott esze velöstül. D. — Ne nevess, kifut a leves. S.

Kigázol. A mit elkezd, soha se tud belőle kigázolni. (Fecsegő.) KV.

Kigondol. Mindene van, a mit kigondolhat. D. — Mindent kigondol a szegénység. KV. — Mindent kigondol az éhség. B. — Nagy mester, mindent kigondol. B.

Kigyó. A kigyó, ha kigyót nem eszik, sárkány nem lehet. (A ki a szegényt kiméli, nem gazdagszik meg. Uzsorás.) KV. — Emlékezik kigyó farka vágásáról. Pázmány. — Erőtlen, mint a bőrehagyott kigyó. E. — Erőtlen, mint bőrét vetette kigyó. D. — Ez a világ kigyót-békát rám kiált. Np. — Fedelem, kebelem, nem kigyónak való. Bsz. — Hideg mint a kigyó. D. — Kigyó kigyót eszik, hogy sárkány lehessen. (A hatalmas csak mások kárával lehet még hatalmasabb.) E. — Kigyókövet fujtak ellene. B. — Kigyóhájjal van megkenve az alfele. (Nem fáj neki a verés.) Ny. 2. — Kigyó nyomát vizsgálja a kősziklán. D. — Kigyók-békák között is bátran jár az okos. D. — Kigyót-békát kiált. E. — Kigyót-békát kiált ellene. B. — Kigyót-békát okád rá. D. — Kigyót kebeledben ne nevelj. D. — Kigyót melenget kebelében. (Hálátlant pártol.) B. — Kigyót tart kebelében. M. — Kigyóval nem jó játszani. B. — Ki a kigyótól megijedt, az a gyiktól is fél. Ny. 6. — Kit a kigyó megcsip, a gyiktól is fél. Ny. 6. — Kit a kigyó megcsipett, fél a gilisztától is. Ny. 8. — Kit a kigyó megmar, a gyiktól is fél. D. — Kit a kigyó megmar, még a gyiktól is fél. E. — Könnyebben felejti kigyó farka vágását, mint asszony legkisebb boszuságát. E. — Kurta mint a kigyó. D. — Mérges mint a kigyó. D. — Mérges mint a kurta kigyó. E. — Mézesmadzag helyett kigyót talált. M. — Mézesmadzag helyett kigyóra talált. D. — Mindig fekszik, mint a kigyó. B. — Ne bolygasd a régi gyepüt, kigyó jön ki belőle. E. — Ne tarts kigyót kebledben. KV. — Nehezen felejti kigyó farka vágását. B. — Nem felejti kigyó farka vágását. D. — Olyan mint az áspis kigyó. S. Őrizkedj a farkatlan kigyótól. D. —

Örül mint a vakkigyó a fiának. B. — Őt is megcsalta a kigyó almája. B. — Ritka kigyó méreg nélkül. D. — Sima mint a kigyó. E. — Sivit mint a kigyó. D. — Sziszeg mint a kigyó. E. — Tekereg mint a kigyó a gyepün. (Csüricsavarja a dolgot.) Ny. 2.

Kigyógyul. Megrugta a szent Mihály lova, soha ki nem gyógyul. (Meghalt.) D.

Kigyomlál. Nehéz a konkolyt egészen kigyomlálni. KV. — Nehéz a konkolyt mind kigyomlálni. D. — Nehéz a konkolyt tövistől kigyomlálni. E.

Kihajt. Az éhség kihajtja a farkast a berekből. B. — Az éhség kihajtja a farkast a bokorból. KV. — Éhség a farkast is kihajtja a cserjéből. E. — Az ördögöt is kihajtaná a lyukából. (Munkás, szorgalmas.) Ny. 6. — Válik olyas, ki egeret se hajt ki a szobából. D.

Kihalt az egész ház. ME. — Uj házból kihal valaki. (Babona.) S.

Kihasadt az agyara. (Jó kedve kerekedett.) Ny. 2.

Kihányták a szalavárgyit. (Megverték, elfutott.) D.

Kihord. Söprött szeméttel nem jó a hirt is kihordani a házból. K. — Szeméttel mindent kihord a házból. (Hirhordó.) D.

Kihozták a kerékvágásból. S.

Kihull. Azt is ujra tömi, a mi már a lyukon kihullott. D. — Kihullt, mint tokjából a dió. D.

Kihullat. A farkas is kihullatta eddig. D.

Kihuzná a tehénből a borjut. (Nagyon tud kérni.) Ny. 2. — Kihuzta a lutrit. (Megverték.) S. — Kihuzta a sárból. (Kimentette a bajból.) S. — Kihuzták a dugóját. (Sürün következik egymásután.) Ny. 2. — Kihuzta az ördög a dugót. (Egyszerre sok vendég érkezik.) Ny. 14. — Mély gyökeret vert, nehéz kihuzni. D. — Olyan, mint a kit a koporsóból kihuznak. (Rosszul néz ki.) D. — Olyan mintha a sirból huzták volna ki. (Oly sápadt, halovány mint a holt.) S.

Kiiktatták az öreg szürt. (Kitették.) D.

Kiirt. Irtsd ki, ha kitelhetik, a rosszat. D. — Konkolyt a buzából, vétket a világból nem lehet kiirtani. KV.

Kiismeri magát. ME. — Tetőtöltalpig kiismeri az embert. D.

Kijárta az utját, mint Szikra bácsi a vejének. (Rossz veje börtönbe jutott, ipja kijárta, hogy a piacon botozzák meg.) Ny. 1.

Kijózanodik. Csak vasárnap józanodik ki. D. — Gyermekségétől fogva ki nem józanodott. D. — Ha a bús bújában megrészegszik, búsabb lesz, ha kijózanodik. D. — Kijózanodott-e ő valaha? D. — Tizszer is kijózanodik estig. D.

Kijön. Arra vigyázz, melyik lyukon jön ki az egér. D. — Belebujik a szalmába, ki sem jön délig. D. — Egyik fülemen bemegy, a másikon kijön. (Nem akarom hallani; nem hederitek rá.) Ny. 7. — Kijött a kerékvágásból. S. — Kijött a sodrából. S. — Könyökén is kijön. (Nem tudja elhallgatni.) S. — Nem vétek a mi bemegy, hanem ami kijő. (A szájon.) E.

Kikapta az apait, anyait. (Megverték.) E. — Kikapta Bodonból a részét. (Megjárt. Osztozáskor a vizenyős lapályból kapott.) Ny. 1.

Kikapós menyecske. D.

Kikapar. Aranyat is sárból szoktak kikaparni. KV. — Eddig a tyúk is kikaparta volna. D. — Ha ki nem mondaná, a tyúk is kikaparná belőle. B. — Más kezével kaparja ki a tüzes gesztenyét. E. — Tyúk is kikaparja. (Nem marad titokban.) E.

Kikel. Csipogj neki, hadd keljen ki. (Segitsd, hogy kimondhassa a mit gondol.) E. — Jó mag porban is kikel. D. — A megátalkodott rossz mag a ganéjban sem kel ki. D. — Megért akkor a cseresnye, ki is kelt a

magja. D. — Nincsen mindig tél, a vetés is kikél. D. — Retek is kikelne kezén. (Piszkos.) E.

Kikelet. A vén birka eléli a téli takarmányt, kikeletkor hal meg. D.

Kikerget. Ha a régi rossz szokást vasvillával kergeted is ki udvarodból, mégis visszatér. D.

Kikezdték az uj szalonnát. (Verésre fogták a gyereket.) Ny. 14.

Kikéri anyjából a borjut. (Nagyon tud kérni.) Ny. 1.

Kikirics. Későre vész a kikirics. D. — Későre virágzik az őszi kikirics. D.

Kikopott a beszédből, mint mogyoró a tokjából. B. — Kikopott belőle. B. — Kikopott a sátoros ünnepekből. (Vége ifjukorának.) D. — Kikopott a szentirásból. (Elfelejtette, felsült idézésével.) Ny. 2. — Kikopott mindenből, mint kutyaszar a hóból. Ny. 22. — Kikopott, mint ebszar a hóból. D. — Kikopott, mint mogyoró a tokból. D. — Mindenből kikopott. D.

Kiköp. Amit kiköptem, nem nyalom fel. (A mit kimondtam, nem vonom vissza.) Ny. 18. — Előbb rágd meg, aztán köpd ki a szót. S. — Ha nyálával jóllakhatna, soha se köpné ki. D. — Megrágd a szót, ugy köpd ki. E.

Kikörmöl. Ha eléri, szemeit is kikörmöli. D.

Kikötött a partra. D. — Bolonddal ki ne köss soha. B. — Ez nem árnyék, hogy vele kiköss. D. — Jól felkösse gatyáját, ki vele kiköt. E. — Ki ne köss vele. (Nem jó vele összeveszni.) Ny. 3. — Mindenkivel kiköt. D. — Nem szeretnék kikötni vele. E. — Száz pappal is kiköt. (Tudós.) D.

Kikrákog. Fél a varjutól, hogy kikrákogja. D.

Kilátszik a lóláb. Ny. 13. — Kilátszik a ruca orra. (Észrevettem hová céloz.) E.

Kilenc. Aj baj, kilenc tehén, még sincs vaj. Ny. 1. — Annyit ér, mint kilenc gémnek egy keszeg. Ny. 6. — Békés malacok egy ólban kilencen is elférnek. D. — Kevés hat körtvély kilenc medvének. E. — Kilenc medvefinak egy vadkörte. B. — Kilenc vármegyében nincs párja. D. — Megbánta, mint az eb, mely egyszerre kilencet fiadzott. D. — Megbánta, mint mely kutya kilencet fiadzott. E. — — Nem sok kilenc medvefinak egy vadkörtvély. D. — Ugy néz ki, mint a mely kutya kilencet fiadzott. Ny. 12.

Kiliti Somorjánhoz egy hét. B.

Kilincs. Egy kilincset rántanak. D. — Egyik a másiknak adja a kilincset. S.

Kilop. A legélesebb szemü tolvajnak is szemét kilopja utoljára a varju. (Akasztófára kerül.) D. — Fényes nappal lopja ki a lovat az istállóból. D. — Ha szerét teheti, szemed is kilopja. D.

Kilyukad. Nem lyukad ki a rosta feneke. E.

Kimarják mint a más ludját. D. — Örül, mint a ludak, mikor az idegent kimarják. B.

Kimaradt a számból. (Nem számitottak rá.) D. — Kimaradt, mint Mike a hitről. (Mátkája mással esküdött meg.) Ny. 5.

Kimarkol. Ilyen a világ, kimarkolja a dohányt. (Feleségét elszerették.) Ny. 6. — Kimarkolja a dohányt más zacskójából s magáébe teszi. (Önző.) E.

Kimegy. Csak a város kapuján kimehess, azután könnyen utazol. D. — Eddig talán a világból is kiment. D. — Fejjel jött a világra, fejetlen ment ki. D. — Fél éjjel kimenni csak a pitvarba is. D. — Ki utolsó megy ki a világból, tegye be az ajtót. D. — Kiment a becsülete. E. — Kiment a hátán. (Kidobták.) Ny. 2. — Kiment a ház az ablakon. (Kitudódott, mi történt a házban.) E. — Kimentek a felső várból. (Elment az esze.) D. — Táncolva megy ki a világból. D. — Csak

egy módon jövünk a világra, ezer módunk a kimenetelben. D.

Kimer. A kútban mennyi a viz, mégis ki lehet merni. Ny. 6. — Kutat is ki lehet merni. S. — Kutat se lehet egészen kimerni. D. — Nem lehet a tengert kanállal kimerni. E.

Kimél. Akkor kiméli a kolbászt, mikor elfogyott. D. — Délben kimélt ebéd, jó vacsora. D. — Délben kimélt ebéd, jó vacsora lehet. KV. — Fillérrel kimélik az aranyat. B. — Fillérrel szokták az aranyat kimélni. KV. — Késő a bort akkor kimélni, mikor már anyjára szállott. (Mikor seprőjére szállott, végét járja.) K. — Késő a kolbászt akkor kimélni, mikor elfogyott. D. — Késő akkor kimélni, mikor már elfogyott. B. — Ki a másét lopja, a magáét kiméli. D. — Ki a vesszőt kiméli, fiát nem szereti. KV. — Nincs oly sok, mi el nem fogy, ha nem kimélik. B. — Nincs oly sok, ki el nem kél, ha nem kimélik. KV. — Nincs oly sok, hogy el ne keljen, ha nem kimélik. E. — Nöszö legény nem kiméli a költséget. M. — Nöszö legény nem kiméli a pénzt. D. — Szeget kimél, patkót veszit. E.

Kimérték neki a házhelyet. (A temetőben.) S. — Kimérték a lakóhelyét. (U. a.) B.

Kimond. A mi tilos, nem kimondani való. Ny. 9. — Addig szolgád a szó, mig ki nem mondottad. E. — Ha kimondod mindig amit akarsz, azt hallhatod, a mit nem akarsz. D. — Ha ki nem mondaná, a tyúk kikaparná belőle. B. — Kimondatja a bor az emberrel. Decsi János. — Kimondott szót nem lehet visszanyelni. E. — Ne csoráld-moráld, mondd ki igazán. (Ne csürjed-csavarjad.) B. — Ne himezd, ne hámozd, mondd ki igazán. E. — Ne kerengesd annyit, mondd ki a bökkenőjét. Cz. — Nehéz a csunyát szépen kimondani. D. — Rágd meg a szót, ugy mondd ki. B.

Kimosdott belőle, mint Pilátus. E.

Kimult már, mint a falusi biró a biróságból. Ny. 10.

Kimutatta foga fehérét. D. — Kikimutatja foga fehérét a cigány. D.

Kin. (Kint, künn.) Gazdának, kutyának kint a helye. Ny. 4. — Künn a bárány, benn a farkas. E. — Kin vagyon a farka. (Látszik, mi a rejtett szándéka.) Pázmány. — Kinn tágasabb, benn szorosabb. S. — Kin a barát a csuklyából. E. — Kin van a barátcsuklyából. (Szerencsés.) D. — Kint van a hinárból. D. — Kutyának, gazdának kint a helye, asszonynak, macskának bent. ME. — Otthon találja, amit mások kint keresnek. D. — Se kin, se ben, mint az ablakfa. E. — Se kint, se bent, mint Tót Jankó a lakodalomban. E. — Se kin, se ben, mint zsidó a lóban. Cz. — Se künn, se benn. M. — Sokan vannak odakint. (Télen akik fáznak, mert nincs meleg szobájuk.) E. — Tágasabb odakint. (Kopogtatáskor tréfásan e helyett: tessék, szabad!) E. — Ugy áll, mint az ablakfa, se kinn, se benn. Ny. 8.

Kinál. Bolond aki kinál, szamár, aki el nem fogadja. ME. — Elhagyja, mint a cséppai gyerek a sírást, ha borral kinálják. (Nem nagy szomoruság.) Ny. 5. — Fürt szőlőért megzálogol, borral agyonkinál. E — Ide igér, oda kinál. E. — Jól van Péter, kináld meg Ilonát. (Neked elég.) Ny. 2. — Kinálja, mint egyszeri ember a papot. (Tessék tisztelendő ur; a többit nem kinálom, azoknak ugy is van eszük.) E. — Könnyü a hideg kásával kinálni. D. — Papot kell kinálni, a többinek ugy is van esze. S.

Kinálgat. Látod-e, hogy kinálgatja. (Sánta nőre mondják, mert furcsa a járása.) E. — Kinálgatják egymást, mint a mikolaiak. S. (Tatárjáráskor a menekülő mikolaiak egy hidpadlóhoz értek, egyik sem akart átmenni elsőnek, mig ők kinálgatóztak, oda értek a tatárok is.) — Ne

mikoláskodjunk, ne kinálgatózzunk. Ny. 16.

Kinálás. Apám akárhol járt, a vizben nem tett kárt, evett-ivott, sok kinálást nem várt. D.

Kincs. Akármily nagy legyen a kincs, kicsinyenként elfogyhat. B. — Borodat, kincsedet, feleségedet, pipádat, puskádat ne bizd senkire. S. — Dárius kincse. D. — Drága kincs a jó hir, ha valaki azzal bir. KV. — Elásott kincsben kicsiny haszon. E. — Elásott kincsnek kevés a haszna. B. — Elásott kincsnek mi hasznát sem venni. D. — Elköltené Dárius kincsét is. E. — Elrejtett kincsnek, titkos hegedünek kevesen süvegelnek. K. — Elrejtett kincs, rossz feleség ki nem megy eszedből. E. — Farkas-kaszával gyüjti a kincset. (Mások végromlásával.) B. — Forgó a szerencse, nincs állandó kincse. Sz. — Ha a világ kincse övé volna, más világot remélne, melyben még volna mit nyernie. B. — Hamar kárt vall, ki tátva tartja kincsét. D. — Hamis keresmény kincse nem száll harmad örökösre. S. — Hó hátán is kincset ás és talál. (Szerencsés.) D. — Hol a kincsed, ott a szived. KV. — Jó borod, szép kincsed, meghitt emberre bizd. D. — Kelletlen ott a kincs, hol jó egészség nincs. KV. — Kelletlen a kincs, ha egészség nincs. ME. — Ki korán kel, kincset lel. B. — Kincsre talált kertjében. D. — Legnagyobb kincs a jó egészség. S. — Legdrágább kincs a szabadság. E. — Nem adná a világ kincseért. B. — Nem teszik feje alá kincsét. (Nem viszi a másvilágra.) B. — Nyugtalanit a kincs, akár van, akár nincs. S. — Olyan a szerencse, nincs állandó kincse. E. — Rejtett kincsnek kevés a haszna. ME. — Rejtett kincsnek, titkos hegedünek kevesen süvegelnek. KV. — Tele van kincscsel, mint a csizio jövendöléssel. D. — Tudomány olyan kincs, kinél semmi jobb nincs. KV. — Világ kincséért sem. E. — Végy el engem kincsem, kilenc üngöm készen, ujjahéja, gallérhéja, egy csöp alja sincsen. (Szegény vagyok.) D.

Kincses. Hamar kárt vall, ki a kincses ládát nyitva tartja. B. — Kincses Kolozsvár. ME.

Kinderbál. Hogy tetszik a kinderbál? (Cifra komédia; kellemetlen meglepetés.)

Kinevette a lelkét. (Nevetésközben halt meg.) D. — Könnyü a szegényt kinevetni, de nehéz felruházni. D.

Kinéz a boltból, mint a Móri zsidó. D. — Ugy néz ki, mint a böjti boszorkány. E. — Ugy néz ki, mint a fülesbagoly. E. — Ugy néz ki, mint a nyalott borju. ME. — Ugy néz ki, mint egy pócsi szüz. Ny. 11. — Ugy néz ki, mint Mózes a moslékban. Ny. 23.

Kinizsi. Imádkozzál, hogy Kinizsi Pál körme közé ne kerülj. (Nagy erejü hires vezér Mátyás korában.) B. — Megugrotta a Kinizsi Pál táncát. (Elverték.) Ny. 5. — Nem minden idö terem Kinizsit. D.

Kínos fia leszesz az Istennek! (Fenyegetés.) B.

Kinőtt az Isten markából. (Nagyra nött.) E.

Kinyalta magát. (Cifrán felöltözött.) B.

Kinyilik. A bicska is kinyilik töle. (Savanyu lőre.) E. — Kinyilt a szeme. (Csalódásából kiábrándult.) E. — Kinyilt szemmel alszik, mint az oroszlán. D. — Kinyilt szemmel aludd minden álmaidat. (Légy éber, mint a nyul.) D. — Olyan savanyu, hogy kinyilik a bicska töle. (Bor.) Ny. 7.

Kinyit. Nappal sem nyitja ki szemét, hogy hamarébb aludjék. D.

Kinyujt. Csiga-biga, nyujtsd ki szarvad. E.

Kín. Anyja kínja. D. — Jobb egyszer meghalni, mint holtig kínlódni. D. — Jobb egyszer meghalni, mint mindenkor kínlódni. B. — Ki ördög-

nek szolgál, kín a fizetése. E. — Ki az ördögnek szolgál, kínnal fizet neki. B. — Kínban van, mint az undi eb a kalodában. (Undon a biró házánál elkapta az eb és megette a zsiros erszényt, melyben pénz is volt; ütötték-verték, hogy adja ki.) D.

Kínlódik, mint a hetesfai ember a csap alatt. S. — Kínlódik, mint a káposzta hus nélkül. Ny. 8.

Kiokád. Egy se becsületes kutya, a ki a mit megeszik, kiokádja. (A ki nem titoktartó, nem becsületes.) Ny. 24. — A föld is kiokádja gyomrából az elrejtett dolgokat. B. — A föld is kiokádja a titkolt dolgokat. D.

Kiolvassa fogaid a béka. (Ne tátsd a szádat, kihullanak fogaid.) E.

Kiönt. Fürdővizzel a gyereket is kiönti. (Túlságos igyekezet káros. Németben is megvan.) Ny. 10. — Fürdőjével együtt a gyermeket ki ne öntsd. (Német.) D. — Nem kell a gyermeket fürdővel kiönteni. (Német.) E.

Kipakkolt, mint az egygombu zsidó. Ny. 19.

Kipattan, ha a tűzre teszed. D.

Kipárállott az esze. D.

Kipeceg. Kinek nem jó ügye, azt ki ne pecegje. (Ki ne fecsegje.) KV.

Kipez-kapoz, mint a Dunába haló. K.

Kiporzott nadrágban is megmarad egy kis por. D. — Kiporolták az alfelét. E. — Kiporolták a nadrágját. (Megverték.) S. — Kiporozták a nadrágot. D. — Kiporozták nadrágját, mint a lisztes zsákot. D. — Kiporozták nadrágját, mint szűcs a bőröket. D.

Kiköp. Mintha szájából kiköpte volna. (Hasonlók.) E.

Kipróbálta, mint Budai Laci a kutyát. Ny. 2.

Kirágja magát belőle. (Nem marad meg benne a titok.) E. — Kirágta az iszákot. D. — Kirágja róka az iszákot. E.

Király. A ki jól él, királyt sem fél. BSz. —A királyt is atyafiának mondja. D. — Azt is tudja, melyik oldalán fekszik a király. (Hirhordó.) Ny. 3. — Borkirály. E. — Búsul, mint országavesztett király. D. — Csak próbálni akartam eszedet, jó volnál-e királynak. E. — Eb a király ország nélkül. D. — Eb lesz Budán a király. (Ha meg nem választják; savanyu a szőlő.) E. — Ebet sem festett, mégis királyt akar rajzolni. D. — Gonosz király nyomát sok jobbágy követi. B. — Ha a királyok össze nem vesznének, a katonák sem kapnának üstökbe. D. — Ha én király megvónám, hájas piritos megennám. (A szegény tót inas kívánsága.) E. — Házasság, hadverés, királyválasztás Isten dolga. E. — Hol vette a király a várat? (Hogyan szereztem, ahhoz semmi közöd, elég, hogy az enyém. Kitérő felelet, tolakodó kérdésre.) E. — Hová a király is gyalog jár. E. — Igen fél király udvarbirótól. M. — Igen gondol (nem gondol) király udvarbiróval. B. — Kakas-király. KV. — Király haragját hamar halál követi. K. — Király is csak ember. D. — Király keze messze ér. B. — Mátyás király és Király Mátyás. (Nagy különbség.) D. — Király sincs bú nélkül. D. — Királynak is szemébe néz a macska. KV. — Király szemébe is mer nézni a macska. D. — Királynak sincs mindenkor egyiránt. D. — Királyválasztás, hadvezérlés, feleségvevés égi dolog. D. — Kiskirálylyá lett. (Szerencsés.) D. — Leesett az uborkafáról, mint a tótok királya a fehér kancáról. D. — Lengyel László kis királyunk. (Nagy terveket kovácsolsz, melyekből semmi se lesz. Lengyel László király nem végzett semmi nagyot.) E. — Lerohant a paripáról, mint tótok királya hajdan a kancáról. Sz. — Megeshetik négy királyok napján. (Soha.) D. — Meghalt Mátyás király, oda az igazság. Sz. — Messze ér a király keze KV. — Milyen a király, olyan a nép.

D. — Milyen a király, olyanok a jobbágyi. KV. — Mintha ő lenne a kiskirály. D. — Nagy különbség van Mátyás király és Király Mátyás közt. (Király Mátyás varga meg akarta látogatni Mátyás királyt mint atyafiát, az ajtónálló a fenti mondással utasitotta vissza.) B. — Nagy ur a király, ha Lázár is a neve. B. — Nehéz eleget tenni a királynak is, meg a jobbágynak is. KV. — Nem esik a király hirével. (Nem fontos dolog.) E. — Nem fél király udvarbirótól. M. — Nem fél a király udvarbirójától. D. — Nem játszik király az udvarbiróval. KV.— Nem lenne jó királynak. E. — Nincs keserübb a király kenyerénél. E. — Pénzen ott a király képe, mégis elviszi a tolvaj. E. — Pap is csak ember, a király se Isten. S. — Rajta pénzen királyképe, mégis ellopják. E. — Régen volt az, mikor pünkösdi király volt. D. — Riktáj cigány! jön a király. (A cigány jobban fél a szolgabirótól: hála Isten, csakhogy nem ez jön!) E. — Se ura, se királya. D. — Sok szeme, sok füle vagyon a királynak. KV. — Sokat kell türni még a királynak is. D. — Szakács is kiskirály maga konyhájában. D. — Szegény a koldus, ha Király is a neve. E. — Szegény ország, szegény király. S. — Szomoru dolog a királylyal hadakozni. D. — Talponálló kocsis nagyobb a letérdelt királynál. D. — Többet árt királynak a hizelkedő, mint az ellenség. K. — Ugy él, mint a kiskirály. S. — Uj király, uj törvény. (Latin.) B. — Üres pipa a király szájában sem ég. B. — Vajmi nehéz a királyt inteni. B. — Vakok közt sanda a király. D. — Vakok közt az egyszemü a király. (Latin.) B.

Királyfi Kis Miklós beszéde. (Szirmay szerint: mese. Dugonics szerint, Kis Miklós hires református prédikátor volt Szegeden, kit gyönyörü beszédeiért kiskirálynak, királyfinak neveztek.) M. Sz. KV. — Királyfia Kis Miklós beszéde. M.

Királyi korona száll néha nádhajlékba. E.

Királyság. Hamar mulik, mint a pünkösdi királyság. D. — Kecskepásztorságról királyságra ment. KV. — Királyságról kecskepásztorságra ment. KV. — Pünkösdi királyság. E. — Pünkösdi királyság nem nagy uraság. B. — Régen elmult a pünkösdi királyság. D. — Rövid, mint a pünkösdi királyság. B.

Kiránt. Be is rántják, ki is rántják, mint cigányt a csapszékből. E.— Kirántották a gyékényt alóla. (Meghalt.) D. — Nehéz az agg fát gyökerestől kirántani. D.

Kirepül. Késő akkor betenni a kalitka ablakát, mikoron a madár kiröpül belőle. Bethlen Gábor. — Kulcslikán is kirepül a szó. D.

Kirieleiszon. Övé az utolsó kirieleiszon. (Asszonyé az utolsó szó, azért nem szabad a misénél ministrálnia, mert soha sem volna vége a kirieleiszonnak. Tréfás.) D.

Kirúg. A ki berúg, kirúg. Ny. 12. — Kirúgott a hámból. Pázm. — Kirúgott a hámfából. E. — Nem lehet az ember fából, ki kell rúgni a hámfából. (Mulatozók mentsége.) S.

Kirukkolt, mint Urnapkor a diákgyerekek. (Sokan.)

Kis. Egy kis nyavalyát el akar kerülni, más nagyobba esik. KV. — A ki kisebb, frissebb, a ki hosszabb, rosszabb. B. — A kis egér kis csapással is odavan. D. — A kis hangyától is lehet példát venni. D. — A kis vétek otthon, tömérdek nagy ottkin. E. — A legkisebb pompa is elég nagy költség. D. — A nagy tolvajok viszik tömlöcbe a kisebb lopókat. D. — A varasbéka még kiskorában sem volt szép. D. — Anyjától tanulja az egerészést a kis macska. D. — Asszonyból, rosszból, iborkából mindig jobb a kisebb. E. — Bánja a kis szék, ha a lába kitörik. (Nem törődöm vele.) Ny. 2. — Belejön, mint a kis kutya

az ugatásba. Ny. 6. — Belekap, mint a kis lány a szöszbe. Ny. 2. — Boszantás minden kis embertől kitelik. B. — Bün, ha sokan követik is, nem lesz kisebb. S. — Csuda, egy kis szájból, hogy oly nagy hazugság kiférhet. D. — Egy betünél is kisebb. D. — Egy fejjel kisebb lett. D. — Egy kis daganatért nem kell vágni kezet. E. — Egy kis felleg is nagy esőt hozhat. D. — Egy kis gyönyörüség sereges bajjal jár. E. — Egy kis gyönyörüség sereges jajjal jár. D. — Egy kis szél is elhajtja. D. — Egyezség kis dolgokat nagyra emel. KV. — Ember lappang a kis bőrben is. D. — Fene is szereti a kis malacot. E. —Félbaragba jö, mint a kis csacsi. E. — Idővel a hegyek is kisebbek. D. — Két gonosz közül kisebbet válaszd. KV. — Két rosszból a kisebbiket válaszd. D. — Két rossz közül a kisebbet. E. — Kicsiny a nagy mellett még kisebb. D. — Kicsinynél is kisebb. D. — Ki kis korában kibeszéli magát, vénségére hallgat. D. — Kis bajok, nagy gondok. S. — Kis bajt kerül, nagyba esik. E. — Kis bárányból lesz a nagy kos. ME. — Kis bárányból válik a nagy kos. D. — Kis boszu, nagyra viszi az embert. D. — Kis bögre hamar forr, de hamar is apad. D. — Kis bögre, nagy kanál. E. — Kis börzsönbe is elég fér. D. — Kis csupor hamar forr. D. — Kis csupor hamar fut. Ny. 2.— Kis ember is vethet nagy árnyékot. S. — Kis ember nagy bottal jár. E. — Kis ember sem szalmaszál. D. — Kis embertől a kutya se fél. D. — Kis kutyától a macska se fél. D. — Kis faluban ujság esett, két kis kakas öszszeveszett. (Kiváncsinak kérdésére, mi az ujság, elutasitó felelet.) Ny. 3. — Kis folyókból erednek a nagy vizek. D. — Kis gilisztával nagy halat foghatni. S. — Kis gyerek, nagy méreg. D. — Kis istennek hiszi magát. Ny. 13. — Kis Kati is megteheti. E. — Kis Kati is tudja. E. — Kis koldus, nagy bot. Ny. 22. — Kis kutya is pozdorját keres. D. — Kis kutya, nagy konc. D. — Kis kutya, nagy kutya, nem ugat hiába. Np. — Kis kutya többet csahol. S. — Kis kutyától sem félnek, mig nem harap. Ny. 5. — Kis láztól (váztól, ijesztőtől) is megijed a madár. D. — Kis lyuk a torok, mégis egész falut elnyelhet. D. — Kis lyuku rostán vak eb se lát keresztül. D. — Kis medve anyja után ragad. D. — Kis mise, nagy mise, utoljára semmise. S. — Kis patak, nem árasztja meg a tengert. E. — Kis szél is hajtja a malmot. D. — Kis tolvajt felakasztják, a nagyot futni hagyják. (Német.) S. — Kisded bimbóból lesz a fontos körte. E. — Kisebb az Erzsók orránál. D.— Kisebb gondom is nagyobb annál. D. — Kisebb tölgygyel is megellik még. (Olcsóbban is fogja adni.) E. — Könynyü kis feslést bevarrni. D.—Könnyü a kis lyukat bedugni. D. — Könnyü a kis szájat betapasztani. D.—Könnyü a kis szélnek ellene állani. D. — Meg ne vesd barátodat kis fogyatkozásért. KV. — Minél kisebb a gyüszü, annál hamarább telik. D. — Minél kisebb, annál frissebb. D. — Minél magasabb a nap, annál kisebb árnyékot vet. K. — Mit kis helyen megfordithatsz, annak széles helyet nem kell keriteni. D. — Nagy halak felfalják a kisebbeket. (Német.) S. — Nagy ház mellett kis ház. (Kitérő válasz erre: hol van.) E. — Nagy konyha megeszi a kis boltot. Ny. 5. — Néha a nagy oroszlán kis madarak prédája. D. — Nosza rajta kis fazék, ugyan felfortyantál. K. — Ott felejtette a kis széket. (Anynyit beszél, hogy elfelejt haza menni.) E. — Reszket érte, mint a farkas a kis csikóért. B. — Sok baj közül a legkisebbet kell választani. B. — Sok kis mag kasokat tölt. E. — Sok kis pénz egy rénes. D. — Sok kis viseli a Nagy nevet. D. — Sok nagy viseli a Kis nevet. D. — Sokszor egy kis felhő nagy esőt vet. Bsz. — Sokszor

kis szikrából nagy tüz támad. Sz. — Sokszor kis szikrából nagy égés támad. KV. — Szapora, mint a kis láb. D. — Szárába szállott, a mi kis esze volt. D. — Száz kis pénz egy rénes. B. — Szelid, mint a kis nyul. D. — Tengeren, kis vizen másant (másképen) kell hajózni. E. — Tudja Isten, ki lopta el még a kis fejszét is. D. — Van itt minden, nagy szita, kis szita. D. — Van ott kis fejsze, nagy fejsze. (Gazdag, telt ház.) E. — Vékony szörü kutyának, kis csizmás embernek sokat kell szenvedni. Ny. 22.

Kisasszony. Balkörmü kisasszony félrecsap. D. — Büszke mint a kompodi kisasszony. D. — Gyermeknek legjobb feleség a nyirfa-kisasszony. K. — A kisasszonyok között is van hetes vászon. (Rossz.) D. — Nehezen szabadul, mint katona a kisasszonytól. Ny. 3. — Rátartja magát, mint a kompoldi kisasszony. D. — Sok a kisasszony, de kevés az urfi. B. — Vár, mint a kompolti kisasszony. (Rátartós lány hiába vár kérőre.) Ny. 4.

Kisbiró. Furdalja a kisbiró. (Lelkiismeret.) B. — Hallgass a kisbiró szavára. Ny. 5. — Kiki magával hordja a kisbirót. B. — Lator a kisbiró. D. — Vádolja a kisbiró. B.

Kisegit. Pénz a bolondot is kisegiti a bajból. D.

Kisérő. A gazdagnak sok a kisérője. E.

Kisért. Nemcsak egyfélekép kisért az ördög bennünket. KV.

Kisir. Senki sem sirja ki a szemét a más szerencsétlenségén. KV.

Kiskirálylyá lett. D. — Lengyel László kiskirályunk. (L. király.) D. — Mintha ő lenne a kiskirály. D. — Szakács is kiskirály maga konyhájában. D. — Ugy él, mint a kiskirály. S.

Kisrákosi. Egy ideig csak eltart, mint a kisrákosi ember felesége. Ny. 6.

Kisujj. Felbirja a kisujjával. D. — Ha a kisujjadat mutatod, mind a tizet kivánja. Ny. 7. — Hogy a kisujjad ne fájjon. (Legyen meg a kivánságod.) ML. — Kisujjammal se bántottam. D. — Kisujjában több van, mint másnak fejében. S. — Kisujjad mutatod, egész kezed kéri. E. — Mely lyukat bedughatsz kisujjaddal, ne dugd azt az öklöddel. Ny. 2. — Mit kisujjaddal elnyomhatsz, ne nyomd azt a nagygyal. E. — Meztelen mint a kisujjam. D. — Mutasd neki a kisujjadat, egész kezed kéri. S.

Kis-Várda. Debrecentől Kis-Várdáig. (Nem nagy utazás, kevés tapasztalás.) E. — Ki a legény Kis-Várdában? Np. — Ő is járt Debrecentől Kis-Várdáig. S.

Kisöpör. A szemetet soha ki nem söpörhetni egészen. D.

Kisült a turpissága. S. — Mi sült ki belőle? D. — Nem az ő fejéből sült az ki. B.

Kiszab. Könnyü a pálcát kiszabni, de nehéz tartani. D. — Nehéz a szabónak magát kiszabni. D. — Nem szabja ki magát a szabó. E.

Kiszabadul. Könnyebb a pokolba menni, mint onnan kiszabadulni. D. — Örül, mint az istállóból kiszabadult borju. D.

Kiszaladna féltében a világból is. D.

Kiszappanoz. Inge mocskát kiszappanozták. (Megverték.) D.

Kiszárad. Asszonyok könyárja hamar kiszárad. E. — Gyakran nedvesiti kiszáradott torkát. D. — Ha a tő kiszárad, magától is kiugrik a béka. D. — Isten éltesse sokáig, mig a Tisza ki nem szárad bokáig. Ny. 20.

Kiszed. Egyenkint szedték ki szeme szőrét. D. — Kiszedték szeme szőrit. (Baj van.) D. — Szedje ki a csibafai borbély a szemedet. (Halj meg akasztófán, holló szedje ki szemedet. Csibafa óriási fái Szegeden.) Ny. 1.

Kiszelelték a nadrágot. (Verés.) D.

Kiszolgál. Beszegődött, már is kiszolgált. D. — Kiszolgálta már gazdá-

ját. D. — Még el sem szegődött, már is kiszolgált. ME.

Kiszopta az ujjából. KV.

Kiszór. Ablakon a pénzt ki nem szórja. D.

Kiszöktek a fellegvárból. (Elment az esze.) E. — Kiszöktek a felsővárból. KV.

Kiszúrták a szemét. (Kevéssel kielégitették.) E. — Kiszúrták a szemét vele. Ny. 3. — Kiszúrták a szemét, akármi jó neki. D. — Majd kiszúrja a szemét. (Előtte van és még sem látja.) E.

Kitakar, betakar, fene tudja mit akar. Np.

Kitálaltam már, amit főzni akarsz. D.

Kitanul. Ha titkot akarsz kitanulni, jártasd a boros korsót. Cz.

Kitaszigál. Csapszékbe a cigányt be is rántják, de ki is taszigálják. D. — Jobb szépszerrel elmenni, mint kitaszigáltatni. D.

Kitát. Mikor ásitozik, sajnálja száját kitátani. D.

Kitekint. Jó a vén eb ugatására kitekinteni. E. — Vén eb ugatására méltó kitekinteni. KV.

Kitelik a, ha a dohányból nem, a kóróból. Ny. 5. — Rossz szolgának minden órában kitelik esztendeje. D.

Kitett magáért, mint a Táci kutya az uráért. (Megvédelmezte gazdáját.) D. — Kitették a rokkáját. K. — Kitették a szűrét. B. — Kovács akar kitenni a lakatoson. D.

Kitetszik a farka, akármint palástolják. Decsi János. — Idején kitetszik, kiből mi lesz. KV. — Kinek mi szivében, kitetszik színében. D. — Kitetszik a tövis a zsákon. D. — Kitetszik egyből több is. D. — Kitetszik füle a rókának. Pázm. — Kitetsző, mint juhok közt a szamár. D.

Kitér. A gyermeknek is kitér. D. — Az ország utjából ki ne térj. D. — Az üres szekérnek is kitér. D. — Ganajos szekérnek, részeg embernek Isten is kitért. E. — Ha éjjel jön is, ki nem tér a bor elől. D. — Az Isten is kitért a részeg ember előtt. Sz. — Isten is kitért volt a részeg ember előtt. M. — Krisztus is kitért a részeg előtt. E. — Kettő előtt hasznos kitérni: a terhes szekér előtt és a részeg ember előtt. B. — Messziről is kitér. D. — Még a zsidónak is kitér. D. — Részeg ember előtt a szénás szekér is kitér. B. — Részeg ember előtt terhes szekér kitér. D. — Terhes szekér előtt üreseddel kitérj. D.

Kitoló. Annyi a becse, mint a kitoló kásának. D. — Kitoló kása. D. — Más a kitoló fánk, más a kitoló kása. E. — Megette már a kitoló kását. (Ideje már, hogy elmenjen.) B.

Kitör belőle az oláh vér. B. — Kitöri az igaszeget. E. — Kitört a régi belőle. B. — Kitört szekere rúdja. Ny. 3. — Libából is kitör a lúdméreg. D. — Törd ki fogad, feküdj a bölcsőbe. (Ne gyerekeskedjél.) E.

Kitörölték a szemét. (Kevéssel kielégitették.) D.

Kitudták a vagyonból. S. — Minden kitudódik. Ny. 2.

Kitúr. A zsellér is kitúrja az urát. Ny. 4.

Kitünik, mint a birkák közül a szamár. S.

Kiugraszt a szükség a betegágyból is. D. — Kiugratni nyulat a bokorból. (Vallomásra birni.) E.

Kiugrik. Bokorból kiugrott nem tudom ki. (Ismeretlen ember.) Pázm. — Ha a tó kiszárad, magától is kiugrik a béka. D. — Kiugrott a Rigómezőre. (Dicsekszik a hősiességével.) D. — Kiugrott bőréből. D. — Majd kiugrott a bőréből. (Örül.) E. — Nevet mint a fazekas, ha korongja kiugrik. (Kelletlenül.) B. — Törött fejéből kiugrott az ész. D.

Kiúszni. Könnyü a vizbe, de nehéz kiúszni. D.

Kiütötték a nyeregből. ME. — Nem üti ki a vak ló szemét. (Nem bő-

kezü; zsugori s nem gondol vele, ha annak tartják is.) Ny. 14.

Kiűz. Egy hólyaggal kiűzheted a világból. (Gyáva, fél.) E.

Kivág. A fák sokáig nőnek, de egy óra alatt gyökerestől kivághatók. D. — Ha rajtakapják is, kivágja magát. D. — Kivágták Bedőn az erdőt. (L. Bedö.) D. — Kivágta a garast. ME.

Kiváj. Csóka csókának nem vájja ki szemét. E. — Varjú varjúnak nem vájja ki szemét. B.

Kivall. Inkább otthagyja orrát, mintsem kivallaná. B.

Kiván. Ajándék ajándékot kiván. S. — Csak a melle kivánja. (Tehetetlen vén szerelmes.) E. — Ellenségemnek se kivánnám. B. — Ha fej vagy, ne kivánj fark lenni. KV. — Ha fej vagy, ne kivánj láb lenni. D. — Ha láb vagy, ne kivánj fej lenni. D. — Jó egészséget kivánok. E. — Ki a másét kivánja, a magáét is elveszti. B. — Ki azt kivánja a mi nincs, annak elég soha sincs. B. — Ki keveset kiván, kevéssel beéri. ML. — Ki mit kiván, azzal álmodik. B. — Ki mit kiván, örömest hiszi. B. — Ki nappal mit kiván, éjjel arról álmodik. KV. — Ki nem kiván megvénülni, akassza fel magát. D. — Ki nem kiván öreg lenni, akassza fel magát. E. — Ki sokat kiván, kevesebbel is beéri. D. — Kinek minél több van, annál többet kiván. KV. — Leggazdagabb, a ki semmit nem kiván. E. — Másét ne kivánd, a magadét ne engedd. ME. — Megharagudott Hermán, kövér ludat kiván. ML. — Megnyisd az erszényt, meglesz a mit kivánsz. KV. — Megvan, a mit szája, szeme kiván. E. — Mit nem kivánsz magadnak, te se tedd embertársadnak. S. — Ne kivánd a másét, tartsd meg a magadét. E. — Ne kivánj mindent egyszerre megenni. D. — Nehezen él, a ki szünetlen kiván. D. — Nem kiván sokat, kinek elege van. D. — Nem lehet annak vig órája, ki vigabbat kiván. K. — Nem mindig telik kedved abban, a mit kivánsz. B. — Nincs oly öreg, ki tovább ne kivánjon élni. D. — Rest ökör is nyerget kiván. B. — Sok van annak, ki semmit sem kiván. B. — Sok van annak, ki többet nem kiván. D. — Sokat kiván a beteg, de az egészséges nem ad neki. D. — Sokat kiván, ki a tyúkot tojásostól kivánja. D. — Szeme kivánja, nem a hasa. Ny. 2. — Szeresd a békét, ha sokáig élni kivánsz. D. — Ugy kivánom látni, mint a hátam közepét. Ny. 13. — Urad fejét ne kivánd felkantározni. (Férjedet ne tedd lóvá.) D. — Jó mód, kivánt egészség. (A ki egészséges, az jómódu, gazdag.) E.

Kivánatos, mint a terhes asszony. (Mindent megkiván.) B.

Kivánság. Fösvény kivánsága, aranyos szegénység. D. — Szamárkivánság. D. — Tele van kivánsággal, mint a terhes asszony. E.

Kiver. Adj a tótnak szállást, még kiver a házból. ME. — Búsul, mint a kivert bika. E. — Egyfelül kiverik, másfelül bemegy. E. — Fogadd be a tótot, kiver a házból. E. — Ha egy ajtón kiverik, a másikon bemegy. B. — Ha egyfelül kivernek, másfelül bemegyek. M. — Kivered az ajtón, bejön az ablakon. E. — Kiverte a borhimlő. S. — Kiverte szemét az ág. E. — Kiverték a csömört a hátából. E. — Kutyát is kár kiverni a házból. (Csunya idő.) E. — Nehéz faszeggel vasszeget kiverni. D. — Rossz időben a kutyát sem kell kiverni. D. — Szeget szeggel kell kiverni. D.

Kivenni. A megnyálazott koncot nehéz a kutyának szájából kivenni. D. — Ha más gallérjából kiveszed a tetűt, magad ráncába ne tedd. D. — Kivette a számból. (Én is ezt akartam mondani.) E. — Kivették a bolondját. D. — Kivették a falatot a szájából. S. — Kivették a kerekét. S. — Kivették a szivét. (Fél.) D. — Sokat kivesz emberből a bor. D. — Szájából kivették a koncot. Sz. — Számból vette ki a

szót. S. (Én is épen ugyanezt akartam mondani.)

Kivet. Ebrúdon kivetették a tanácsból. D. — Ebrúdon vetették ki. M. — Egyik szomszéd kiveti, a másik felszedi. D. — Jobb vendéget nem fogadni, mint gyalázatosan kivetni. K. — Ki nem vetik sarkából. D.

Kivetkőzteti bőréből is az embert. D. — Erőtlen, mint a bőréből kivetkőző kigyó. B. — Kacsólábon kivetették. E.

Kivénült belőle. S.

Kivész. Gyökerestől kiveszett. D. — Nem vész ki a magja. S. — Sokszor kivész a buza, megmarad a konkoly. K. — Vesszen ki a magja. S.

Kivétel. Nincs szabály kivétel nélkül. (Latin.) S. — Tisztelet a kivételeknek. (Német.) S.

Kivilágos virradatig. D.

Kivirit. Majd ha a lőcs kivirit. S.

Kivisz. Hátamon is kivinném. (Kevés.) E. — Kivitték, de a fán felejtették. (Akasztófán.) D.

Kivonta lábát a sárból. D. — Nehéz a bárányt a farkas szájából kivonni. KV.

Kivül. Belül öröm, kivül szomoruság. KV. — Fészkeden kivül ne terjedj. D. — Fészkeden kivül ne tollasodj. D. — Kivül a hája. BSz. — Kivül-belül egyforma, mint Samu nadrágja. (Lyukas.) Ny. 6. — Kivül fehér, belül fekete. B. — Kivül tágasabb, belül nyájasabb. (Tréfás vendégfogadás). Ny. 3. — Kivül szép, belül rut. KV. — Sok ház ég belül, de nem látszik kivül. Ny. 8. — Szép kivül, ördög belül. KV. — Ugy van mint az ablakfa, se kivül se belül. Ny. 5.

Kobak. Addig úszik a kobak, mig egyszer elmerül. B. — Csak annyi neki, mint a hajdu seggén a kobak. B. — Ki nem fogy, mint a Rókus kobakja. (Zarándok kobak alamizsnával telik.) D. — Könnyü két kobakon nagy vizet is meggyőzni. D. — Rókus kobakja. (Ki nem fogy.) B.

Koca. Bujkál, mint a fiadzó koca. Ny. 6. — Koca gyermeknek koszos a feje. D. — Koca-koca tarka, se füle se farka. (Üres beszéd.) ME. — Panaszos ételből csak a koca hizik. D. — Panaszos ételtől kövéredik a koca. (Ha sokat eszik, megsokallják.) D. — Tetves, mint a koca gyerek. D.

Kocka. Akármire fordul a kocka, de elveti. D. — Bizonytalan kocka az ember élete. B. — Bolond, ki mindenét egy kockára felteszi. B. — Egynek hatot, másnak vakot vet a világ kockája. D. — El van vetve a kocka. E. — Hatot vet a kocka E. — Ki a kockának szokott, azt álmában is veti. D. — Kicsiny a kocka, de sok bút okozhat. D. — Kicsiny a kocka, de nagyot fordul. S. — Kocka, bor és szerelem üritik az erszényt. B. — Megfordult a kocka. S. — Nem mindenkinek vet hatot a kocka. B. — Néha vaktában is szemre fordul a kocka. D. — Sok kockán fordul meg a dolog. B. — Szerelem, bor, kocka, mindenből kifoszta. KV. — Vakot vetett kockája. D. — Ritkán van kockásban gazdag. B. — Könnyü a szegényen kockázni. D.

Kocsi. A lusta ló meginditja ugyan a kocsit, de ismét abbanhagyja. D. — Bagázsiás kocsival megy. S. — Bogárhátu kocsi. (Ernyős kocsi.) B. — Egymáshoz váslanak, mint a kocsi kerekek. Ny. 4. — Fakó kocsi, kenderhám, nemes ember, szürdolmány D. — Farol, mint rossz uton a kocsi. D. — Felfordult kocsija. D. — Felkapott a kocsira. (Kevély). D. — Félre kocsi, jön a hintó. D. — Félre szekér, jön a kocsi. E. — Félre taliga, jön a kocsi. D. — Hintós kocsi, kenderhám, nemes ember, szürdolmány. D. — Hintós kocsi, kenderhám, herceg urfi, szürdolmány. D. — Hintós kocsi, kenderhám, nevetséges egy szerszám. S. — Jobb a kocsin dübörgeni, mint az úton nyüszörgeni. Ny. 9. — Kettőt nem tanácsos elvenni: vénasszonyt pénzeért, ó kocsit vasáért. B. — Kész a kocsi!

ME. — Kinek kocsija nincs, járjon gyalog. S. — Koci por; kocsi por. (Kóc vagy Kócs falu Komárom-megyében. Állitólag itt készült az első kocsi.) D. — Kocsija is meg van aranyozva. D. — Megfekszik a kocsiban, mint a paksi biró. Cz. — Megszegődött nála a kocsikerék. (Megfeneklett, se előre, se hátra.) Ny. 2. — Ne kapaszkodjál olyan kocsi után, mely fel nem vesz. S. — Négy pusztitja az erszényt: a rossz óra, a rossz malom, az ó-kocsi, a vén szőlő. Ny. 20. — Nyiri kocsi, nyiri ló, nyiri bor: egy se jó. S. — Oda vagyunk kocsistól. S. — Ötödik kerék a kocsiban. D. — Rájár a kocsi rúdja. (Folyton pirongatják.) Ny. 1. — Ritka kocsi zörgés nélkül. D. — Vasáért vesz kocsit. D. — Vénasszonyt pénzéért, ócska kocsit vasáért venni, semmi nyereség. Sz.

Kocsis. A biró kocsisa nem kevélyebb nála. D. — A ki jó kocsis volt nyárba, nem dül a lova a sárba. E. — A kocsis a lovat oda hajtja, a hova az ur parancsolja. KV. — A kocsis szekérrel, a biró törvénynyel álmodozik. KV. — Átkozódik, mint a kereketört kocsis. E. — Barátzsák, kocsistorok nehezen telik. F. — Bús, mint a kereketörött kocsis. D. — Búsul, mint a kereketörött kocsis. D. — Csak imigy-amugy beszél, mint lovával a kocsis. D. — Csavarog, mint a tudatlan kocsis. D. — Csikorog a kerék, megitta a kocsis a háj árát. KV. — Csikorog a szekér stb. B. — Derék ember a kocsis, hogy előre ül. D. — Én is voltam valaha szép asszonynak kocsisa. Np. — Én is voltam valaha vén asszonynak kocsisa. (Nekem is volt jó dolgom.) E. — Fohászkodik, mint a kereketört kocsis. D. — Jó kocsis hamar megforditja a rudat. D. — Jó kocsis inkább az anyját, mint a lovát veri. Ny. 5. — Jók a lovai, de rossz a kocsisa. (Van esze, de rosszul használja.) B. — Kocsis itta meg a bort, a ló részegült meg. (Részeg kocsis hajszolja a lovat.) B. — Kocsistorok. (Telhetetlen). D. — Kocsistorok, barátzsák, nehezen telik. Sz. — Kocsistorok, barátzsák ritkán telik meg. Sz. — Lassan kocsis, beteg a ló. E. Megitta kocsis a háj árát. E. — Nincs kocsisa eszének. (Meggondolatlan.) E. — Nyári kocsis, téli diák. (Falusi gyerek csak télen jár iskolába.) E. — Örül, mint a kocsis, ki az utat elvesztette. D. — Ritka kocsis babona nélkül. D. — Ritka, mint a jó kocsis. D. — Rossz kocsis mindig a jobb lovat üti. Ny. 6. — Szeles kocsisnak bokros a lova. S. — Szemes kocsis, szemes ló, kerékszámra igen jó. B. — Serény ló jobban megérdemli az abrakot, mint rest kocsis a kenyeret. S. — Talponálló kocsis nagyobb a letérdelt királynál. D. — Tud hozzá, mint kocsis a harangöntéshez. D. — Tud hozzá, mint kocsis az orgonához. D. — Ugy beszél vele, mint kocsis a lovával. (Gorombán). B. — Van lova, de nincs kocsisa. (L. fent.) D.

Kocsma. Bátor a kocsmákon. D. — Csendes mint az üres kocsma. D. — Ez nem kocsma. (Becsüld meg magadat.) ME. — Ha ruhája rongyos, kocsmában vette a posztót. (Elitta.) D. — Inkább szereti a kocsmát, mint a vendégfogadót. D. — Két dudás egy kocsmában. KV. — Ki kocsmában szolgál, ritkán jóravaló. S. — Kocsmában lakik. D. — Kocsmából, templomból senkit ki nem szabad dobni. Ny. 3. — Kocsmának szokása, templom utálása. D. — Könnyü a kocsmán vitéznek lenni. D. — Minden adóssága a kocsmákban vagyon. (Iszákos.) D. — Nem illik két dudás egy kocsmára. Sz. — Nem jó egy kocsmán két dudás. KV. — Ő az első minden kocsmában. D. — Pénzét, eszét a kocsmában hagyta. D. — Pénzt kérnek a kocsmán. KV. — Ritka kocsma borivó nélkül. D. — Szomoru, mint böjtben a kocsma. D. — Többet jár a kocsmába, mint a templomba. D. — Tudja me-

lyik kocsmában árulják a jó bort. D.

Kocsmáros. A kocsmáros csalásból él, haszonból ruházkodik. Ny. 13. — A kocsmáros földadja a ruhádat, az ügyvéd meg lehuzza. Ny. 13. — Duplán fog, mint a kocsmáros krétája. S. — Jó kocsmáros lehet az, ki maradékkal él. E. — Kocsmáros nélkül csinálja a számadást. (Német is.) S. — Mig a rossz kocsmárost rajtakapják, sok kárt tesz. K. — Részeg kocsmáros, mindig bánatos. S. — Részeg kocsmárosnak a vendégei sem józanok. S. — Sok kárt tesz a kocsmáros, mig rajtakapják. D. — Tölts kocsmáros, nem apádról maradt. D.

Kocsmárosné. Ej korsó, kis korsó, torkomat ujitó, kocsmárosnét busitó, ruhám rongyositó. D. — Kocsmárosné kápolnája, a kocsmáros a káplánja. (Iszákos.) D. — Ritka mint a szent kocsmárosné. D.

Kócsagos. Kinek feje nem kócsagos, érti. Pázmán. — Kócsagos agyveleje. D. — Kócsagos eszü. D. — Megkócsagosodott a feje. Pázm.

Kocsonya. Belefagyott, mint fehérvári béka a kocsonyába. E. — Csak a szeme látszik, mint a miskolci kocsonyának. (Belefagyott a béka.) Ny. 19. — Hideg mint a kocsonya. D. — Pislog, mint a miskolci kocsonya. E. — Pislog, mint a miskolci kocsonyában a béka. ME. — Pislog, mint a szepsi kocsonya. S. — Reszket, mint a kocsonya. E.

Kodácsol. A kakas tyúk után kodácsol. D. — A mely tyúk sokat kodácsol, keveset tojik. KV. — Azt akarja, hogy már a csirke is kodácsoljon. D. — Előbb tojik a tyúk, azután kodácsol. D. — Nem mind tyúk, a mi kodácsol. D. — A tyúk sem tojik mindig, mikor kodácsol. S.

Kodácsolás. Ki a tojást szereti, a tyúk kodácsolását is tűrje. S. — Nagy a kodácsolás, kicsiny, vékony a tojás. D.

Kódorog. Csak hálni jár belé az ész, egész nap kódorog. D. — Éhetetlen kódorgó. D.

Kofa. Annyi, mint a szegedi kofa. D. — Jár a nyelve, mint a vén kofáé. D. — Jár a szája, mint a bécsi kofának. S. — Kofák is tudják. S. — Nyelves mint a piaci kofa. B. — Szemtelen mint a piaci kofa. S. — Vastag mint a debreceni kofa. D. — Vén kofa. D.

Kofásan árulja a hazug vakarcsot. D.

Kófic ember. D. — Lesz belőle kófic. E.

Koha. Acél is, koha is. (Hamar haragszik.) D. — Acéla jó, de kohája rossz. D. — Fakoha. D. — Nem ér egy fakohát. ME.

Kohol. Kinek Isten nem ád, kovács nem kohol. D. — Kinek Isten nem adja, kovács Istók meg nem koholja. KV. — Ördög üllőn koholt vasdárda. D.

Kój a világ közepe, Csobaj a végezete. Ny. 3.

Kojtol, mint valami török basa. Ny. 5. — Kojtol, mint valami hatökrös gazda. Ny. 5.

Kókai lencse. S.

Kolbász. A pénteki kolbász megakadt a torkán. (Kötél. Meglakolt.) D. — A sövényt kolbászból fonja, sódorral támogatja. (Szerencsés.) D. — Akkor kiméli a kolbászt, mikor elfogyott. D. — Borral mosdik, kolbászszal törülközik. D. — Csak az nem szereti a kolbászt, kinek nincsen. KV. — Felébredt a kolbász szagára. E. — Gúzs az, nem kolbász. E. — Gúzs nem kolbász. D. — Hamar mise, kurta prédikáció, hosszu kolbász. D. — Hoszszabb a nap a kolbásznál. Ny. 5. — Hosszu beszéd, rövid kolbász. S. — Hosszu mint a kolbász. D. — Jó a hosszu kolbász és a kurta prédikáció. Sz. — Jó a hosszu kolbász és a rövid prédikáció. Sz. — Késő a kolbászt akkor kimélni, mikor elfogyott. KV. — Kolbász terem a kenderben. (Igy csufolják a rest fonót.) Ny. 1. — Kolbász-

ból fonják a sövényt. (Eldorádo.) E. — Kolbászszal füszerszámozza a levest. (Étkes.) D. — Kolbászszal hajigál a szalonnára. (Kis ajándékot ad, hogy nagyot kapjon.) KV. — Kolbászszal szalonnázza az ökröt. (Telhetetlen.) D. — Könnyü a kolbászt ízre vágni. D. — Könnyü eltalálni a kolbász csiklóját. E. — Lé táplálja a disznót, kolbász a rossz szolgát. E. — Macskának kötél a kolbász, ha el nem éri. K. — Madzag nem kolbász. D. — Megérezte a kolbászbüzt. E. — Mesét kolbászért. KV. — Nincs kolbászból fonva a kerités. (Dolgozni kell, ha enni akarsz.) Ny. 13. — Ott sem fonják kolbászszal a sövényt. S. — Rövid imádság, hosszu kolbász. Ny. 3. — Rövid imádság és hosszu kolbász tetszik a parasztnak. S. — Rövid prédikáció és hosszu kolbász tetszik a parasztnak. KV. — Szalonnára is kolbászszal hajigál. (L. fent.) D. — Több a nap, mint a kolbász. (Holnapról is kell gondoskodni.) D.

Koldul. A koldus sohasem kerül, akárhol koldul. D. — Messze Belgrád koldulni. E. — Messze Belgrádba koldulni. D. — Ugy megütlek, hogy arról koldulsz. S.

Koldulás. A dologkerülő hamar koldulásra jut. KV. — A munkakerülő hamar koldulásra jut. KV.

Koldus. A hamis lelküt a sánta koldus is utóléri. D. — A jószág ugy jár egyikről a másikra, mint a koldustetü egyik szürböl a másikba. D. — A koldust mindenki kerüli. KV. — A poklot a vak koldus is láthatja. D. — Az ő jószága a koldusével határos. D. — Alázatos mint a koldus. D. — Annyi benne a hazugság, mint a koldusköpönyegen a fót. D. — Aranyt ád a koldusnak alamizsnául. D. — Aranyt vet a koldusnak is. E. — Ájtatos mint a koldus-zsidó. S. — Ballag mint a baranyai koldus. Ny. 5. — Belesüppedt, mint koldus az üres zsákba. Ny. 2. — Egy ház nélkül a koldus is el lehet. D. — Egy koldusból kettő. (Ha szegény legény szegény leányt vesz el.) Np. — Egyhangu mint a koldusének. E. — Egyik koldus a másikat gyülöli. KV. — Elegyes mint a koldusszar. Ny. 14. — El lehet koldus egy ház nélkül. E. — Énekel a koldus, ugy kap alamizsnát. E. — Felfuvalkodott koldus. D. — Fél, mint koldus a garastól. F. — Fél tőle, mint koldus a garastól. Ny. 6. — Fiatal katonából válik a vén koldus. B. — Hálálkodik, mint patika előtt a koldus. (Gyógyszer nem kell neki.) Ny. 19. — Házi koldus. D. — Hideg mint a koldusleves. E. — Híg mint a koldusleves. (Rántott leves.) D. — Hitvány koldus, ki egy házat el nem tud kerülni. D. — Irigy mint a koldus. D. — Jajgat mint a koldus a búcsúban. Ny. 17. — Jajgat mint kódis a vásárban. Ny. 6. — Kap rajta, mint koldus a garason. ME. — Kap rajta, mint koldus a fagarason. B. — Kap rajta, mint vak koldus a fagarason. D. — Kelj fel már, a kódis is a harmadik faluban jár. Ny. 13. — Kevély koldus, tudatlan pap, félénk katona, ostoba vezér. (Nevetségesek.) D. — Kevély koldust látni szomoru dolog. D. — Kevély, mint a koldusbiró. S. — Két részt huz, mint a feleséges koldus. (Két koldus.) Ny. 19. — Ki félre nem tesz, végtére koldus lesz. S. — Kicsiny a koldus, de elég nagy a botja. D. — Kielégiti, mint Sebő Zsiga a koldust. (Telerakta tarisznyáját, hogy soha többé vissza ne jöjjön.) Ny. 4. — Kifizette, mint Malinger Péter a koldusát. (U. a.) Ny. 17. — Kifogy mindenéből, mint koldus az énekből. B. — Kis koldus, nagy bot. Ny. 22. — Koldus embernek koldus a szerencséje. Ny. 5. — Koldus-fenyegetés. (Haszontalan, hiábavaló.) D. — Kódis kenyér keserves. Ny. 2. — Koldust kell a jó borért küldeni. D. — Kódis kenyeret könyek keseritenek. Ny. 2. — Koldus is kevély lenne, ha pénze volna. D. — Koldus kutya, se étke, se lazsnakja. (Fekvő-

helye.) D. — Koldusbotra jutott. E. — Koldustáska vállán, aranygyürü ujján. (Nem illik össze.) B. — Koldustáskára szorult. D. — Koldusnak még az apja sem barátja. D. — Koldusnak sem vesznek be többet. Ny. 23. — Koldustól a botot kéri. (Azt, mire legnagyobb szüksége van.) E. — Koldustól kérsz táskát. KV. — Koldustól elveszi a tarisznyát. KV. — Koldus tetü. D. — Kosztban tartja, mint ebét a koldus. (L. eb.) D. — Leginkább a koldusok tudják, hol van a jó bor. D. — Maga koldusa lett. Ny. 2. — Már a koldus is harmadik faluban jár. (Későn van.) E. — Már a koldus is a harmadik utcába jár. Ny. 8. — Már a hatodik falut járja a koldus, mikor te ágyadból felkelsz. D. — Meg nem telik, mint a koldustáska. D. — Megszokta, mint koldus a koplalást. S. — Minden koldus a maga botját dicséri. KV. — Minden koldus a maga botját őrzi. D. — Minden koldusnak Lázár a neve. E. — Mindig el lehet egy koldus egy ház nélkül. Ny. 5. — Nála a cseléd is koldusokat etet. D. — Ne csufolódjék a koldus, ha szegény. D. — Nem fél koldus a fosztástól. B. — Nem fél koldus a tolvajtól. E. — Nem mind koldus, a ki kér. D. — Nem nézheti a koldust. D. — Nyikorog mint a koldus taligája. S. — Nyomorult koldus az, ki egy házat el nem tud kerülni. E. — Ott a nap, a hol a koldus a vajat elöntötte. Ny. 7. — Örül neki, mint vak koldus a fagarasnak. D. — Ragadós, mint a koldustetü. D. — Ritka koldus bot nélkül. D. — Ritka koldus tetü nélkül. D. — Rosszabb a koldusnál. D. — Rút, mint a fiatal koldus. D. — Soha nem elég a koldusnak. KV. — Soha sincs elege, mint a koldusgyomornak. D. — Soha nem telik be a koldus táskája. KV. — Sohase telik meg, mint a koldus tarisznyája. S. — Sok koldus fordul meg a pénzes városban. D. — Sovány mint a koldusleves. (Rántott leves.) D. — Szabódik, mint a koldus a vaj elől. S. — Szegény a koldus, ha Király is neve. D. — Szemérmes koldusnak üres a tarisznyája. S. — Szemérmes koldusnak üres a táskája. KV. — Szemérmes mint az üres táskáju koldus. D. — Szemtelen koldusnak tele nagy táskája. D. — Szégyenlős koldusnak üres a táskája. B. — Tanulatlan ifju még ifjuságában a koldustarisznyát viszi a nyakában. D — Tetves koldus. D. — Tetves min. a koldus. D. — Tékozlónak ruhája végre koldus táskája. D. — Tud hozzá, mint vak koldus a tetüfogáshoz. D. — Ugy áll mint a koldus a pap udvarán. Ny. 15. — Ugy huzza a szót, mint a szentiványi koldus az éneket. Ny. 6. — Ugy kellett, mint koldusnak az alamizsna. Ny. 6. — Uri pompa, koldus konyha. B. — Vak koldus is örül, ha patkóra talál. D. — Vak koldusnak is alamizsnán a szeme. D. — Vak koldusnak fagaras is jó. D. — Van benne módja, mint koldusnak az Ilonába. (Vásárban tündér Ilonáról énekelnek.) Ny. 3. — Van benne módja, mint koldusnak a kordé hátuljában. E.

Koleda. Bús, mint a koledátlan kántor. E. — Búsul, mint a koledátlan kántor. D.

Kolera. Hogy a kolera csipje meg. Ny. 7.

Kolomp. Elég egy tehénre egy kolomp. S. — Felkötötte a kolompot. E. — Felkötöttem a kolompot, de nem tudom hogy harangozok vele. Ny. 24. — Ha felkötötted a kolompot, hát rázzad. Ny. 8. — Ha felkötötted a kolompot, zörgesd. E. — Hol a kolompot találják, mást is keresnek ott. B. — Hol a kolompot találják, ott keresik az ökröt is. D. — Hol a kolompot meglelik, mást is keresnek ott. K. — Sokszor megkongatták neki a kolompot. D. — Szeretnék az egerek, ha kolompot kötnének a macska nyakára. B. — Szeretnék a kolompot macska nyakán az egerek. D. — Tök-kolomp. D.

Kolompos után bőg a csorda. S.

— Kolompos után megy a nyáj E. — Kolompos vezeti a ménest. D. — Néha a kolompost is elörántják. D. — Röst mint a kolompos. D.

Kolompár. Szurtoskezü kolompárnak fia. (Tolvaj.) D. — Zörög mint a kolompár. D.

Kolonc. Elég egy ebre egy kolonc. (Egy embernek egy hivatal.) E.

Kolozsvár. Kincses Kolozsvár. ME. — Mi hasznà éhenhalónak abban, hogy Kolozsvártt jó kenyeret sütnek. ML.

Koma. Eb sógor, kutya koma. D. — Én is ugy, mint komám uram. (Mindent ráhagyó tedd-ide, tedd-oda ember.) Sz. — Jaj annak a tyúknak, mely rókát hí komának. S. — Komája a dolog. (Kerüli.) Ny. 13. — Komája neki a dolog. Ny. 10. — Kötve higyj a komának. (Decsi János: legyen vele szerződésed, csak ugy higyj neki. Dugonics: Csak ha meg van kötözve.) — Nem disznó komám uram, hogy a rákot lábastól megegye egyszerre. D. — Róka koma, kutya sógor. (Ravasz.) D. — Valaki nagy; vagy sógora, vagy komája. D.

Komaság. Farkas komaság. B. — Ha biróvá lettél, félre a komasággal. E. — Ha biróvá lettél, tedd félre a komaságot. B. — Jó biró felejti a komaságot. S. — Meghalt a gyermek, elkölt a komaság. M. — Meghalt a gyermek, oda a komaság. KV. — Okos biró elfelejti a komaságot. D. — Sógorság, komaság, nem nagy atyafiság. D.

Komagyüjtő. Hegyen hó (őszhaj), völgyben tó, harminckettő közül egy se jó (fog), a komagyűjtőfa pedig lenek áll. (Öreg férfi panasza.) Ny. 21.

Komámasszony azt gondolta, császárkörtét tart, pedig csak vadalma. (Gyermekét jónak tartotta, pedig az is csak rossz, mint a többié.) Ny. 5. — Ma menyasszony, holnap asszony, holnapután komámasszony. Cz.

Komázni. Nem lehet vele komázni. S.

Komádi. Búsulhat, mint a komádi ember. (Azon búsult, hogy szegény adósa az adósság miatt nem tud aludni.) Ny. 11.

Komárom. Csak otthon jó, mint a komáromi leány. D. — Komáromi szüz. D. — Módi ez is, mint Komáromban a félszem. (Oktalan szokás, viselet.) Ny. 1. — Miatyánkkal nem veszik be Komáromot. E. — Rossz szél fuj Komáromtól Temesig. D.

Komé. Tovább van még komé a nagy oltár. D.

Komédia. Szegény ember élete csupa komédia. S.

Komédiás. Cifra, mint a komédiás asszony. D.

Komló. Se üstöm, se komlóm. E. — Termetes, mint a komlókaró. E.

Komlós. Szétnézett, mint vak Pali Komlóson. S.

Komondor. Ebfi, kutyafi, komondorfi. D. — Ebül gyült szerzéknek komondor sáfára. E. — Ebül gyült szérdéknek komondor a sáfárja. D. — Ebül is, kutyául is, komondorul is. D. — Ebül kezdi, komondorul végzi. D. — Felborzad, mint a mérges komondor. D. — Hetes eső, hármas ünnep, jó gyomor: gazda morgás, béres alvás, komondor. D. — Kanagár a vendég, komondor a gazda. E. — Kétfelé tekints, mikor az agg komondor ugat. KV. — Komondor nem sokat törődik vele, ha megugatja is a pumi. (Kiskutya.) B. — Komondor után mozdul a kuvasz. D. — Mindent megtámad, mint a szilaj komondor. D. — Nosza eb után komondor. (Rossz után roszszabb.) KV. — Oly helyre tették, a hol a komondor el nem kapja kenyerét. (Börtön.) D. — Szünetlen mérgelődik, mint a láncolt komondor. D. — Félve tekereg, mint nagy városban urahagyta komondor. D.

Komor kedvü. D. — Komor mint a deresre huzott. D. — Komor mint a herélt bika. D. — Komor mint a verembe esett farkas. M. — Komor mint

bika a járomban. D. — Komor mint a kárvallott. D. — Komor mint a pénzetlen pazarló. D. — Nyilván csalánra vizellett, hogy oly komor. B.

Komor. (Ökörnév.) Oly kedve van, mint komornak a járomban. D. — Szép volt a komor is, mig bika volt. D.

Komoran. Bár komoran nézzen fiára az apa, más van szivében. B.

Komoró. Lelapult, mint Komoróban a guta. (L. Guta.) B. — Összehuzta magát, mint Komoró végén Guta. (L. Guta.) Sz. — Ugy meghuzta magát, mint Komoró végin a Guta. Sz.

Komotizál mint a mészáros kutyája a napon. (Lusta.) Ny. 1.

Kompléta. (Papok esti imádsága.) Vége volt már akkor a komplétának is. D.

Kompódi. Büszke mint a kompódi kisasszony. D. — Kompódi nemes asszony. (Rátartós.) M. — Rátartja magát, mint a kompoldi kisasszony. Sz. — Vár mint a kompolti kisasszony. (Rátartós lánynak nehezen akad kérője.) Ny. 4.

Konc. A jó eb sem kaphat mindig jó koncra. D. — A ki árnyék után kapkod, a koncot elejti. ME. — A koncot a kutya fiának se adja. E. — A koncot a kutya fiának se engedi. D. — A koncot el nem ejti, nyálazatlan a kutya. D. — A kutya egy koncért a prédikációt is elhagyja. D. — A megnyálazott koncot nehéz a kutyának szájából kivenni. D. — Eb a bibor közt is koncot keres. D. — Kemény konc. D. — A »szerezd meg« ne legyen nagyobb a koncnál. D. — Azért ajánlja uraknak irását, hogy koncukat nyalhassa. D. — Bele mer harapni a koncba. D. — Eb a bibor közt is hust keres vagy koncot. D. — Eb is konccal álmodozik. D. — Eb se rágódik a koncon, ha husra talál. D. — Egy koncon rágódnak. D. — Elejtette a koncot. D. — Erös a foga, ez ám a koncrágó. D. — Feladta levét, elfeledte koncát. KV. — Feladta levét, maga ette meg koncát. D. — Fogas ebnek való a koncrágás. D. — Fogasnak, ebnek való a koncrágás. KV. — Fogatlan harap a koncba. E. — Ha a kutya árnyékhoz kap, elejti a koncot. D. — Ha koncát megetted, levét is hörpöljed. D. — Hogy a kutyák veszekedjenek koncain. D. — Ha tálban a konc, ne nézz az asszonyra. D. — Húsos koncon veszekednek. D. — Illik a konc után a levet hörpölni. D. — Két eb meg nem alkhatik egy koncon. D. — Két eb nehezen alkuszik meg egy koncon. D. — Ki koncát megette, levét is hörpölje. D. — Kiesett szájából a konc. E. — Kis kutya, nagy konc. D. — Konc ám ez, rágd meg, ha tudsz hozzá. D. — Konclesö. S. — Konc nélkül adja a levet. (Fösvény.) D. — Koncon vesznek össze a kutyák. D. — Megadták levét a koncnak. D. — Megeszi a koncát, másnak hagyja csontját. KV. — Megrágják a koncot, ebnek vetik a csontot. F. — Megrágd a koncot, aztán vesd el a csontot. D. — Meztelen koncon ne veszekedj. D. — Meztelen koncot árul. B. — Nagy konc esett ki szájából. M. — Nagyobb a szerezd meg a koncnál. (Több a mellékes jövedelme, mint a fizetése.) E. — Nagyobb az emberség a káposztás koncnál. KV. — Nehéz a koncot az eb szájából kivonni. KV. — Nehéz a vén fognak a koncba harapni. D. — Nehéz vén asszonynak koncba harapni. D. — Nem hagyja a maga koncát. B. — Néz, mint varju az üres koncba. E. — Örül kutya a koncnak. D. — Összebarátkozik a konc mellett. D. — Összevesztek a koncon. S. — Porba esett a konca. Sz. — Szájából kivették a koncot. Sz. — Szabott bér osztott konc. Ny. 24. — Szegödött bér osztott konc. D. — Tálban a konc, ne nézz az asszonyra. KV. — Válogat a koncban. D. — Vess koncot neki, az ugatást elfelejti. S.

Kondás. Egyik kanász, másik kondás. D. — Hátul hordja az eszét,

mint kondás a botját. (Későn okul.) Ny. 14. — Válogat, mint kondás a pergőbe. (Őszszel tarlón szabadon legeltethet, de nincs sok köszönet benne.) Ny. 15.

Kondér nem sokat hányhat szemére fazéknak. B.

Kondor mint a bürke. (Birka.) D. — Kondor mint a cigány. D. — Kondor mint a gácsér fark. D. — Kondor mint a gyerekfej. D.

Kong az orra, mint a váradi harang. B. — Kong mint a repedt fazék. D. — Minél üresebb a hordó, annál jobban kong. ME. — Üres hordó jobban kong. E. — Üres hordó jobban kong, éhes dongó jobban dong. Ny. 1.

Kongat. Felkötötte a harangot, hát kongassa. (Elkezdte a dolgot, hát csak folytassa.) Ny. 6. — Megkongatták a harangot. D.

Kongás. Fazekat kongásán, madarat szólásán. E. — Fazekat kongásán, ökröt vonásán válogatják vásárban. KV. — Ökröt vonásán, fazekat kongásán ismeri meg az okos. D. — Rókát szőrin, repedt fazekat kongásán. D.

Konkoly. Buzába konkolyt hint. E. — Buzát vetett, konkolyt aratott. D. — Elég sok a konkoly, de ez még se buza. D. — Ha a konkolyt nem nyüvöd, a buzát elnyomja. KV. — Konkoly ott is terem, a hol nem vetik. D. — Konkolyt hint. (Viszályt támaszt.) E. — Konkolyt hintett közéjök. S. — Nehéz a konkolyt tövestől kigyomlálni. B. — Ritka buza, kiben konkoly nincsen. Np. — Ritka az a buza, kiben konkoly nincsen, ritka a szerelem, kibe hiba nincsen. Np. — Ritka buza konkoly nélkül. F. — Terem a konkoly, ha nem vetik is. E. — Konkolyt a buzából, vétket a világból nem lehet kiirtani. KV. — Sokszor kivesz a buza, megmarad a konkoly. K.

Konkolyos szemmel néz. E. — Konkolyos zsákot nem ugatja meg az eb. B. — Mást rostál, maga konkolyos. D.

Konty. Előbbvaló a süveg a kontynál. (Férfi az asszonynál.) E. — Feltette szent Anna kontyát. (Becsipett asszony.) D. — Feltették a kontyát. (Megesett leány.) E. — Félre áll a kontya. (Pityókos asszony.) B. — Félretette kontyát. D. — Konty alá való bor. (Édes.) ML. — Konty alá szeretne jutni. (Férjhez menni.) S. — Konty parancsol a süvegnek. (L. fent.) S. — Könnyü a kontyot feltenni. D. — Megcserélte a pártát, kontyot tett fejére. (Férjhez ment.) D. — Ritkán egyeznek meg a kontyok. (Asszonyok.) D. — Simon biró kontyot feltett. (Felesége dolgát végzi.) Sz. — Tedd fel a kontyot, vedd fel a gondot. S.

Konyha. Addig a barátság, mig zsiros a konyha. D. — A császár konyháján főznek neki. (Rab.) Ny. 1. — Deák konyha. (Patika.) B. — Drága konyha a patika. D. — Eb a konyha edény nélkül. D. — Ebek konyháján élődik. (Koldus.) D. — Eb konyhára szorult. B. — Egy konyhába két szakács. D. — Fehér konyha, ritka vendégség. D. — Ha szűk a konyha, minden falat jóizű. D. — Hideg konyha. D. — Hideg konyha, üres tál, sok vendéget nem talál. D. — Hoz valamit a konyhára. B. — Jobb a magyar konyha a diák konyhánál. (Patikánál.) E. — Katicáskodik a konyhán. Ny. 6. — Kettőt utál a ház: haragot az asztalnál, csevegést a konyhában. Ny. 23. — Két dudás egy csárdában, két asszony egy konyhában. ME. — Ki más konyhájára tart, nem mindenkor lakik egyet a hasával. D. — Kis konyha, nagy gazdaság. S. — Konyhavakarék. D. — Lacikonyha. (II. Ulászló nagy szegény lévén, a piaci sátorokból hordatott ételt magának.) D. — Más konyháján élődik. D. — Más konyháján ne nyalakodj. D. — Nagy konyha megeszi a kis boltot. Ny. 5. — Ne tarts ebet, ha konyhád sincs. D. — Nem hajt a konyhára. (Nem hoz hasznot.) E. — Nem látszik az öltözeten, mily karcsu

az erszény ésösztövér a konyha. E. — Nem sokat hoz a tánc a konyhára. E. — Pilátus konyhája az árnyékszék. Sz. — Ritka konyha füst nélkül. D. — Semmit nem hoz, nem hajt a konyhára. KV. — Szakács is kiskirály maga konyhájában. D. — Tüz sincs konyhájában. D. — Uri pompa, koldus konyha. B. — Várják, mint konyhába a kártevő kutyát. Ny. 6. — Zsidó jobbágy, tárkincs; tót jobbágy, zsiros konyha; magyar jobbágy, pörlö társ. K.

Konyit reá, mint rossz ló az országutra. E. — Nem konyit hozzá. S.

Kopasz. A szerencsének üstökébe kapott, nem kopasz hátuljához kapdozott. D. — Alkalmatosságnak kopasz a hátulja. D. — Bármint tapogasd, kopasz a mentség. BSz. — Csak kopasz fogát mutatja. D. — Elül kopasz, okos kopasz; hátul kopasz, bolond kopasz; felül kopasz, koros kopasz. E. — Haja nöne, ha kopasz volna is. D. — Hátul kopasz, azért ravasz. Sz. — Jó az Isten, jót ád, kopasznak is hajat ád. D. — Kopasz a mezö. (Vén ember.) D. — Kopasz is egyszer fésüt vett a vásárban. D. — Kopasz mentség. KV. — Kopasz mint a gyalult deszka. D. — Kopasz mint hagymáz után a beteg. D. — Kopasz mint a köröm. D. — Kopasz mint a német ajak. D. — Kopasz mint a sült mezö. D. — Kopasz mint a tenyér. D. — Kopasz mint a tök. D. — Kopasz mint a török. D. — Kopasz mint az irtott erdö. D. — Kopaszra hajport. D. — Kopaszt fésül. D. — Kopaszt fésül ritka fésüvel. D. — Kopaszt beretvál. KV. — Könnyü kopaszt beretválni. KV. — Makóra, ha rossz vagy; Túrra, ha kopasz vagy. Ny. 2. — Nehéz a kopasznak üstökébe kapni. D. — Nem éred meg hajasan, kopaszan is bajosan. Ny. 1. — Nem félti kopasz a haját. E. — Ritka mint a kopasznak a haja. D. — Sok kézen fordult meg, mint a kopasz garas. Cz. — Becsületes ember megöszül, huncut megkopaszodik. S. — Sok hajszálat kell addig a fejnek elveszteni, mig megkopaszodik. D.

Kopár helyen fogott ki. E. — Kopár helyen keresgél. B. — Kopár helyen kereskedik. M. — Kopáron aratja az öszi buzát. D. — Nehéz kopárt kaszálni. D.

Kopácsi. Sequere Kopácsi. (Egy Kopácsi 1530-ban református hitre tért és sárospataki tanár volt. Erröl szól a közmondás, melynek értelme: most te következel, jer utánam.) E.

Kopácsol. A ledölt fát a gyermek is kopácsolja. K.

Kopik. A hazugságban kopott el nyelve. D. — Felkopik az álla. D. — Csoda, hogy eddig el nem kopott nyelve. B. — A tengelyt sem kenetné meg, ha el nem kopna. (Fösvény.) D. — Ebben ugyan nem kopik a fogad. S. — Egyszer dobi, másszor kopi. Ny. 4. — Elkopott a foga. (Vén.) D. — Esze kerekei elkoptak. D. — Foly reá a nyála, de nem kopik álla. D. — Hogy a fésü ne kopjék, borzasan jár. D. — Késöbbre kopik a disznóorr, mint a szántóvas. D. — Nem körmöd kopott ezért. D. — Nem kopott érte körme, könnyen harácsolja. E. — Nem kopik benne foga. D. — Régen irták, elkopott. B. — Régen irták, lekopott, D. — Régi irás, elkopott. M. — Sok vésö kopik a sziklában. D. — Végtére a szép hám is elkopik. D.

Kopott. Hever mint egy kopott ispán. Ny. 6. — Kopott bunda. D. — Kopott helyen kaszálja a füvet. D. — Kopott köntös alatt néha bölcs rejtezik. B. — Kopott süveg pad alatt hever. E. — Nem ér egy kopott rókatalpat. D. — Sok kézen fordult már meg, mint a kopott garas. B. — Ütött-kopott. E. — Nem mind szegény, ki kopott köntösben jár. B.

Kopja. Csak szalma kopjával szurkál. B. — Kopját kopjával, pallost pallossal szokták visszaverni. KV. — Szalma kopja. Pázm. — Szalmából van kopjája. D.

Koplal. Bár koplal a farkas, még sem cserélne kalmárnak ebével. D. — Farkas, ha koplal is, még sem cserélne a kalmár ebével. KV. — Egyél, igyál, ne koplalj, mint otthon. (Tréfás kinálás.) S. — Koplal mint a cigány lova. S. — Koplal mint a molnár tyúkja. (Nagyon jó dolga van.) Ny. 4. — Másnak tehene a magáé mellett koplal. D. — Sokat koplal, hogy kenyerét meg ne bánja. D.

Koplalás. Cigány is addig szoktatta lovát a koplaláshoz, mig beledöglött. E. — Hozzászokott, mint cigány lova a koplaláshoz. S. — Legjobb orvosság a koplalás. S. — Megszokta, mint koldus a koplalást. S.

Kopog mint a fatalpu barát. E.

Kopogós. Eljárja még a kállai kettőst és a debreceni kopogóst. S.

Kopogtat, de nem nyitnak neki ajtót. S.

Koponya. Apádnak is fekete a koponyája. (Ő is szegény.) D. — Néha ember koponyája, szamárvelő takarója. D. — Tök annak koponyája, nem csont. D.

Koporsó. A nagy pompa, erszény koporsója. KV. — Arany koporsóban is féreg táplálkozik. Ny. 2. — Adjon Isten minden jót, diófából koporsót. (Gazdagságot, mert a drága diófa-koporsóban csak gazdagot temettek.) E. — Adjon Isten minden jót, feleséget szépet, jót, diófából koporsót. D. — Adjon Isten minden jót, bort, pecsenyét, olcsó sót, a lengyelnek sok borsót, ellenségnek koporsót. Sz. — Egyik lába a koporsóban van. D. — Eladná a Krisztus koporsóját is. KV.— Ennek már csak koporsó kell. B. — Farkas gyomra legyen koporsója. D. — Féllába a koporsóban vagyon. M. — Házad a koporsó, helyed a temető. E. — Isten koporsóját sem őrizték ingyen. D. — Krisztus koporsóját sem őrizték ingyen. M. — Magyarnak korsó, németnek borsó, tótnak koporsó. D. — Meglopná az Isten koporsóját is. D. — Megszokja az ember a koporsót is. D. — Olyan, mint a kit a koporsóból kihuznak. D. — Olyan, mintha koporsóból huzták volna ki. B. — Rossz fiu apja koporsó szege. D. — Szánja koporsóra a deszkát. D. — Tótnak borsó, németnek koporsó. E.

Kopó. Eb is, kopó is, agár is. (L. agár.) E. — Felfüzték, mint a kopót. B. — Rossz kopó az, melyet bottal kell hajtani a nyul után. B. — Te menj elől Vakaró, téged ismer a kopó. (Koldus egymást igy biztatta.) Ny. 23.

Koppan a szeme. E. — Koppan a szeme tőle. S. — Koppanik az álla. D. — Szegénynek koppan szeme, szája. E.

Koppaszt. Rühes kutyát koppaszt. D. — Megkoppasztották. (Elnyerték pénzét.) S. — Olyan mint a kányától megkoppasztott tyúk. Ny. 6. — Nehéz a koppasztás meleg viz nélkül. D.

Koppint. Körmére koppintottak. E.

Koptat. Ne koptasd a nyelved. E. — Nem sok küszöböt fog ezután koptatni. D. — Száját koptatja minden haszon nélkül. D. — Többet koptatta talpát, mint farát. (Többet járt-kelt, mint ült és dolgozott.) D.

Kora eső hamar felszárad. D. — Kora felkelés nem szerez hajnalt. KV. — Kora halál jobb néha hosszu életnél. E. — Kora magzatnak kora haszna. D. — Kora vendég hamar megy. E. — Kora vetés sokszor csal, kései mindig rossz. E. — Kora vetés, késő gyermek hamar árván marad. Ny. 21.

Korán. A jó cselédes gazda korán felkeljen s későn feküdjék le. KV. — Jó gazda korán kel, későn fekszik. S. — A rossznak korán - későn fejére kerül. D. — Eleget élt a szegény, ha korán meghalt is. E. — Ha a buzát korán veted, hamar virít. D. — Ha későn jön is a halál, mégis korán jön. D. — Ha korán házasodol, korán bánod meg. D. — Későn-korán orcájára kerül. B. — Későn való gyermek, korán

való árva. E. — Ki korán kel, aranyat lel. E. — Ki korán kel, kincset lel. B. — Ki utra kel, korán keljen. S. — Korán görbül a jó kampó. S. — Korán kelés nem szerez hajnalt. K. — Korán okosodó gyermek ritkán szokott megélni. E. — Korán virágzó fának ritkán eszel gyümölcséből. B.

Korbács. Elmocskolta a korbács nyelét. D. — Fél, mint cigány a korbácstól. D. — Jóllaktatták tatárkorbácscsal. D. — Két tanitómester szükséges a házhoz : a korbács és a vessző. Ny. 20. — Lé táplálja a disznót, korbács a rossz szolgát. D. — Lusta bivalynak vasvilla a korbácsa. D.—Lusta lónak korbács az abrakja. D. — Magyarnak kalács, németnek korbács. S. — Megszokta, mint cigány a korbácsot. D. — Rossz cselédnek kettő a mestere: a szó és a korbács. D. — Szalad, mintha tatárkorbácscsal kergetnék. D. — Szó és korbács hamar tanit. D.

Korc. Fickándozik, mint gatyakorcban a bolha. (Szorult helyzetben van.) Ny. 1. — Ráncos mint a gatyakorc. E.

Korcsolya. Borkorcsolya. (Étel, melyre csúszik a bor.) E. — Csúszik mint hordó a korcsolyán. D. — Étel-ital korcsolyán, leszaladhat sík száján. D.

Korcsolyáz. Sajton korcsolyáz a bor. (Sajtra csúszik.) E. — Torkán lekorcsolyázott. Np.

Kordé. Kordéra bánni. (Pusztulásra juttatni.) Sz. — Kordéra bocsátani. B. — Kordéra ment. B. — Kordéra mondani. (Alap nélkül, találomra állitani valamit.) Pázm. — Van benne módja, mint koldusnak a kordé hátuljában. E.

Korhely. Nem gyüjthet annyit a fösvény, hogy korhely fia el ne tékozolja. D. — Savanyu mint a korhelyleves. S.

Korhol. Tokai bort korhol a beckói lőre. B. — Üst korholja a fazekat. E.

Kormány. Azé a kormány, aki tanulta. D. — Csendes időben könnyü a kormány. D. — Kezében törött a kormány. D. — Könnyü csendes időn kormányt tartani. M. — Nincs kormánya a bornak. BSz. — Papucs kormány. S. — Papucs viszi a kormányt. E.

Kormányos. Fél, mint kormányos a széltől. B. — Jó kormányos igazithatja a hajót. D. — Jobb a kormányos hajótörés után. (Okult kárán.) D.

Kormányoz. Könnyü csendes időn kormányozni. E. — Könnyü szép időben hajót kormányozni. D. — Nem hegedűszóval kormányozzák az országot. K.

Korog a numerája. (Üres a hasa.) Ny. 2. — Korgó gyomornak nincs füle. E. — Korog az orrod, mint a nagyváradi harang. KV.

Korom. A kéményben korommal jegyez. D — Fekete mint a korom. D. — Korom a koromhoz nem hasonlóbb. E. — Korom mocsok. D. — Kürtőre kormos. (Tréfásan: félre innét.) Ny. 24. — Más falát meszeli, az övé koromfekete. ME. — Másra keni kormát. E. — Ritka kémény korom nélkül. D.

Kormos. Czoki kormos, mig csontot vetek. (Civakodók csititása.) Ny. 2. — Hamari hamvasnak kormos a két füle. E. — Jer elő kormos! (Hibás állj elő.) E. — Szennyes nem kormos. D. — Szent életü vasfazék, csak a füle kormos. (Képmutató.) Ny. 5.

Kormosodik. Nehéz a kovácsnak meg nem kormosodni. D.

Korona. Jó asszony aháznak koronája. E. — Nem mind pap, kinek fején a korona. (Tonzura.) D. — Királyi korona száll néha nádhajlékba. E. — Nem nyer a kemence mellett ülő koronát. KV.

Koronáz. Ugocsa nem koronáz. E.

Korong. Fazekas korongról, varga kaptájáról beszél. D. — Friss (gyors) mint a korong. D. — Jár a lába, mintha korongot hajtana. D. — Nevet mint a fazekas, ha korongja kiugrik. D. — Se korongja, se sara. D. — Ugy jár a nyelve, mint a malomkorong. D.

Koros. Elül kopasz, okos kopasz; hátul kopasz, bolond kopasz: felül kopasz, koros kopasz. E. — Koros szegény leánynak mindig rövid a farsang. K.

Korpa. A ki korpa közé keveredik, megeszik a disznók. KV. — Annyian vannak, mint szitában a korpa. Ny. 3. — Beházasodott vő olcsóbb a korpánál. ME. — Csak korpa legyen, akárhol kapni rá ebet. D. — Csak korpád legyen, könnyü ebet kapni. D. — Egy korpán hiznak. D. — Ki ebet akar tartani, korpája legyen. B. — Ki korpa közé vegyül, megeszik a disznók. E. Ki magát a korpa közé keveri, megeszi a disznó. D. — Korpa-hüvely. (Buta fej.) D. — Korpa közé keveredőt megeszik a disznók. Ny. 7. — Korpa van fejében. E. — Korpával tele a feje. B. — Korpád legyen előbb, semmint kutyát tartasz. D. — Korpája sincs, mégis lisztet árul. (Lop.) D. — Korpát vén ebre vesztegetni nem kár. D. — Kölcsön korpa nem hájasitja a disznót. D. — Kölcsön korpát is meg kell adni. E. — Kölcsön korpát is meg szokás adni. D. — Kutyát kapni, csak korpa legyen. (Mondják, ha rossz cseléd távozik.) Ny. 9. — Ludra szénát, ebre korpát veszteget. M — Megfejnek még tégedet egy tál korpán. KV. — Meg lehet fejni egy tál korpánál. D. — Megfejték egy kosár korpán. (Kevéssel megvesztegették.) Ny. 1. — Mig korpa van, akad kutya. (L. fent.) E. — Ne tarts ebet, ha korpád nincs. D. — Nem etették dióval, hanem korpával. D. — Nem kell a mészáros kutyának korpa. D. — Nem keveri magát korpába az okos. D. — Padláson korpa van benne. (Kitérő felelet.) Ny. 2. — Sokat őrlőnek sok korpája vagyon. BSz. — Ugy él, mint a korpás kutya. (Keservesen.) Ny. 6. — Ugy megverték, mint a korpába szart macskát. Ny. 7. — Vén ebre korpa is vesztegetés. D.

Korsó. Addig jár a korsó a kútra, hogy egyszer odaszakad. KV. — Addig jár a korsó a kútra, mig el nem törik. E. — Addig járnak a korsóval a vizre, mig el nem törik. D. — Az ezüst korsónak cserepe is jó. D. — Adjon Isten minden jót, nekem csak egy korsó bort. D. — Beletekintett a korsóba. B. — Ecetes korsó megtalálta dugóját. B. — Elbúsul napestig tele korsó mellett. D. — Gyakran látja a korsó fenekét. D. — Illik a szomju emberhez a boros korsó. B. — Inkább olvasóját, mint korsóját felejti el. D. — Ej korsó, kis korsó, torkomat ujitó, kocsmárosnét busitó, ruhám rongyositó. D. — Ha titkot akarsz kitanulni, jártasd a boros korsót. Cz. — Jobban illik a pintes korsó kezébe, mint imádság szájába. B. — Jól beletekintett a korsóba. D. — Kevély mint az olajos korsó a szegen. Sz. — Kis korsó, nagy korsó, szivemet viditó, ruhám rongyositó. S. — Kis korsó, nagy korsó, torkomat ujitó, ruhám rongyositó. E. — Korsó fenekére veti a keresztet. (Részeges.) D. — Lusta Kati, röst Ferkóval, sürög-forog egy korsóval. D. — Magyarnak korsó, németnek borsó, tótnak koporsó. D. — Miatyánk Isten! nagy korsó. (Részeges csak bort kér.) D. — Olyan a kendőzéstől, mint az olajos korsó. KV. — Pintes korsó. D. — Pintes korsó pohara. D. — Rátartja magát, mint az olajos korsó. B. — Száraz toroknak üres korsó. D. — Szomjasnak kevés vigasztalás az üres korsó. E. — Szomjasnak kezébe illik a pintes korsó. D. Tölts az ecetes korsóra, eljön a manó, elviszi korsóstól. D. — Ugy áll, mint a füles korsó. S. — Ugy rátartja magát, mint olajos korsó a szegen. D. — Vászonkorsó a torka, de lyukas. D. — Vérét vette Budán a vörös korsónak. D. — Zsák megleli foltját, ecetes korsó dugóját. ME.

Korty. A száraz kortyokra is vigyáz. (Irigy.) D. — A száraz kortyot is alig nyeli a beteg. D. — Az elvetett

gyerek könnyebb kortyot iszik. D. — Ez csak száraz korty. D. — Nagy kortyandi. D. — Nehéz egy kortytyal az egész Tiszát benyelni. D. — Nyeli a száraz kortyot. ML. — Számbaveszi a vizkortyokat is. D.

Kos. Arany bárány, arany kos, mindjárt összemennek most. (Párzás.) D. — Bor a vén kost is táncra viszi. B. — Gyapjáért szokták a kost is megnyirni. D. — Ki bárányt apolgat (csókolgat), a kost sem gyülöli. E. — Kis bárányból lesz a nagy kos. ME. — Kis bárányból válik a nagy kos. D. — Megadták a kos árát. (Megjárt.) D. — Megállja a kosszarvat. D. — Mely juh a bárányt szereti, a kost sem gyülöli. D. — Mindaddig kevély a kos, mig szarvát le nem ütik. D. — Okos mint a kos. E. — Okos mint a bányai kos. Ny. 5. — Okos mint a bécsi kos. B. — Okos mint a darnai kos. Ny. 14. — Okos mint a tavalyi kos. B. — Okos mint a tordai kos, seggel megyen a vályúra, mégis fejjel esik bele. Ny. 3. — Okos mint a vén kos. B.

Kosár. Feszeleg, mint fene a kosárban. Ny. 5. — Hires eperre nem kell kosárral menni. KV. — Hires eperre ne járj kosárral. D. — Kosarat kapott. Np. — Más kosarába epret ne szedj. D. — Megfejték egy kosár korpán. (Csekélységgel sikerült megvesztegetni.) Ny. 1. — Mely lány soknak ad kosarat, végre is ahhoz megy, a ki elveszi. D. — Nincs nehezebb az üres kosárnál. E. — Van kosara, de nincs bogara. (Semmie sincs.) Ny. 1.

Kóser. Nem kóser ember. Ny. 3.

Koslat mint a kutya. D. — Koslat mint a falu kutyája. Ny. 17.

Kosz. Koszette. D. — Megilleti Mátét a kosz. B. — Nem mind rossz, a mi kosz. D. — Ragadós mint a kosz. D.

Koszos. A koszos birka is átúszik a többivel együtt. Ny. 5. — Egy rühes birkától koszos lesz az egész nyáj. S. — Erősen vakarja koszos fejét. (Baj van.) D. — Érti az, kinek feje nem koszos. (A ki nem gyermek.) Pázm. — Feszit mint koszos Pista Jézus nevenapján. Ny. 23. — Koca gyermeknek koszos a feje. D. — Koszos a párlúgot gyülöli. D. — Koszos malac. D. — Koszos malacból válik a jó szalonna. E. — Koszos malacból válik néha ártány. D. — Megérti, kinek koszos a feje. (Gyermek is megérti.) B. — Minden koszos malacból lesz disznó. Ny. 6. — Minél koszosabb a disznó, annál inkább vakaródzik. E. — Tetves mint a koszos. D.

Koszorú. A borostyán-koszorút tökre ne tedd. D. — Bekötötte koszorúját. B. — Botból kötötték fara koszorúját. D. — Jó vég köti a munka koszorúját. E. — Megérdemli, mint szüz lány a koszorút. E. — Megkötöm koszorúdat. (Megmondom ki vagy.) KV.

Kosztban tartja, mint ebét a koldus. D.

Kosztos. Van az Uristennek sok olyan kosztosa. E.

Kotkodál. Elébb tojik a tyúk, azután kotkodál. (Munka után dicsekedjél.) Ny. 22. — Mely tyúk fent kotkodál, alant keresd tojását. E.

Kotlik mint a tyúk. D. — Kotlik Zirzabella. (Pipes vén leány.) ME.

Kotlós. Kiabál mint a kotlós tyúk. S. — Pokolban kotlották, világra költötték. D. — Bús mint a kotlós tyúk. E. — Keringél mint a Szélék kotlójuk. Ny. 6. — Mindig karatyol, mint a kotlós tyúk. Ny. 12. — Otthon ül mindig, mint a kotlós tyúk. B. — Széledezik mint a rossz kotló. Ny. 5. — Ugy ül a pénzes ládán, mint a kotlós tyúk. D

Kotnyeles. (Mindenbe avatkozó.) E. — Körülhajas, kotnyeles. D. — Mindenbe belekotnyeleskedik. S.

Kotor. Egy csuporban kotornak. Ny. 1. — Egy szemeten kotoráznak. D. — Más szekrényében ne kotorázz. D. — Más szemetén kotoráz. (Más feleségét szereti.) D. — Más zsebében kotoráz.

Kotródik. Lódulj, kotródj, vakaródj. D.

Kotty belé, szilvalé. (Mindenbe beleszól, beleavatkozik.) Ny. 6. — Kotty belé, szilvalé, téged borsollak. B. — Kotty belé, szilvalé, téged morzsolnak belé. ME. — Kotty ide szilvalé, majd megborsollak. Cz.

Kotyog mint a félig telt kulacs. S.

Kotyogó. Mádi borom hidegen, a kotyogóban legyen. S. — Oly szűken ereszti, mint a kotyogó. D.

Kotyomfity. Gézenguz az ura, kotyomfity a szolgája. Decsi János. — Kinek gézenguz az ura, kotyomfity a szolgája. M. — Kinek gézenguz a gazdája, kotyomfity a szolgája. ME. — Kotyomfity ember. (Haszontalan, semmirekellő.) D.

Kovács. Kinek esze nincs, a kovács se csinál annak. Ny. 5. — A kovács nem sokat ér fujtató nélkül. B. — Azért fogja kovács a fogót, hogy kezét meg ne égesse. B. — Azért tart harapófogót a kovács, hogy meg ne süsse kezét. E. — Beadott, mint Habi kovácsnak a szamár. (Hasba rugta.) Ny. 1. — Hideg kovács. D. — Ki képiróságot akar tanulni, nem megyen kovácshoz. KV. — Kiki maga szerencséjének kovácsa. E. — Kinek Isten nem adja, kovács Istók meg nem koholja. KV. — Kinek Isten nem adja, kovács Istók meg nem kovácsolja. Sz. — Kinek Isten nem adja, János kovács sem koholja. BSz. — Kinek Isten nem ád, a kovács nem kohol. D. — Kovács akar kitenni a lakatoson. D. — Kovács kovácsra irigykedik. KV. — Kovácsot illet a kalapács. B. — Kovácstól vesz szenet. KV. — Kovácstól a szenet nem veszi az okos. D. — Nem lesz abból kovács, kinek nem kell a kalapács. ME. — Nehéz a kovácsnak meg nem kormosodni. D. — Nem minden kovácsból telik lakatos. D. — Pöndöl kovács. (Szemtelen.) D. — Ritka kovács szeny nélkül. D. — Szurtos kovács, fényes garas. Ny. 6. — Törött tojást kovács sem forraszt össze. D. — Üllő nélkül verte kovács a vasat. D.

Kovász. Egy kovászszal élnek. D. — Felköltebb a kovásznál. (Kevély.) D. — Ki minő kovászt tesz, oly kenyeret eszik. E. — Rossz kovászból ritkán gyúrni jó tésztát. D. — Se kovásza kenyerének, se vize malmának. D.

Kozmás szaguak. (Jegyesek.) Ny. 2. — Kozmásodik a kása. (Baj van.) Ny. 18.

Korpusz jurisz. Akkor volt boldog a haza, mikor egy ujjnyi volt a Korpusz jurisz, de most szekéren kell hordani. Sz.

Kóborol mint a gazdátlan kutya. S.

Kóc istráng, kender hám, mindakettő rossz szerszám. S. — Erős mint a kócmadzag. S. — Él-hal érte, mint köteles a kócért. Ny. 2. — Kóc esett a szemébe. (Álmos a fonásnál.) Ny. 2. — Hogyne égne meg a kóc, mikor a lóganéj is büzsörög. B. — Nehéz a kócból szép fonalat fonni. B. — Pozdorjás kócból nem lehet jó fonalat csinálni. B. — Ritka szakál kóc nélkül. D. — Selyem az élet, kóc a jövedelem. Ny. 6. — Kócos csikóból lesz a szép paripa. Ny. 6.

Kójon, Kágyán nincsen kenyér, Diószegre jár a szegény. (Kis határu községek; földje egy pár földesuré.) Ny. 3.

Kóró. A kórót nem szokták fűző mellé tenni. ML. — Aranyat hord a szamár, bógáncskórót eszik. D. — Cinigének kóró a nyársa. D. — Kitelik a, ha a dohányból nem, a kóróból. Ny. 5. — Kórószentölő. (Haszontalan.) D. — Rózsa volt, kóró lett. E. — Vén kóró. M. — Virág helyett kórót szedett. D. — Virág mondja kórónak. S. — Virág voltam, kóró lettem. E.

Kóstol. Ki keserüt nem kóstolt, nem érdemli az édeset. E. — A méreg kóstolva sem jó. D. — A méreg kóstolással is megárt. E. — Meg nem veti a kóstolót. D. — Ha egyszer a

kutya megkóstolta a marhabelet, a húst sem hagyja abba. D.

Kóta. Nem érti a kótát. Ny. 7. —

Kóter. Ugy érzi magát, mint kutya a kóterben Ny. 3.

Kóvályog az esze. S.

Köböllel méri a szitkot. D. — Nyárban egy köböl esőnek egy véka sárja; télben, öszszel, tavaszszal, egy véka esőnek egy köböl sárja. Ny. 1. — Sok veréb sok köböl buzát elhord. D. — Válla köböl buzát elbir. D. — Véka eső, köböl sár. E.

Köcsög. Fölit szedi a köcsögnek.

Kőcscsei. Nem passzol, mint a kőcscsei pap szája. (Csempe szájjal mondta: non possum.) Ny. 12.

Köd. Ha Pál fordul köddel, ember meghal döggel. (Pál fordulása napján, ha köd van, az egészségtelen.) E. — Köd előttem, köd utánam. S. — Ködvágó. (Mérnök gúnyneve, kinek munkájában a paraszt meg nem bízik. Megbizhatlan.) E. — Neki dülünk, mint pititiek a ködnek. Ny. 6. — Neki dülnek, mint a zacsalagiak a ködnek. (A biró a falut kirendelte ködöt tolni, hogy ne legyen kár a vetésben.) Ny. 17. — Neki gyürközik, mint Bertók a ködnek. Ny. 22. — Nekimegy, mint tót ökör a ködnek. Ny. 7.

Ködmön. Elmászott mint a kajdi ködmön. E. — Földhöz vágta a ködmönt. (Azt is, a ki benne volt.) E. — Három ködmönnel melegebb van mint volt. E. — Ködmön nem mente. D. — Nem szükség a tetüt ködmönbe rakni. KV. — Nem szükség a tetvet ködmönbe rakni, magától is belemász. KV. — Nem tudom suba-e vagy ködmön. B. — Szür vágja a fát, ködmön hozza haza, palást rakja a tüzet, bunda nyugszik mellette. D. — Toldja a ködment. (Hazudik.) D.

Köhents egyet, talán torkodra jön. D. — Könnyen áll neki, mint a köhentés. B.

Köhög. Csunya, mikor a szunyog köhög. S. — Csunya, mikor a tetü köhög. S. — Köhög mint a vén juh. B. — Köhög a tetü. S. — Köhögő társakkal jár a vénség. E. — Látszik hogyan tudod, azért köhögsz. E. — Még a tetü is köhög. E. — Nehéz szenvedni, mikor a tetü is köhög. D. — Ritkán köhög a bolha. Ny. 6. — Sok köhögő társsal jár az öregség. E.

Köhögés igen jó mentsége a ravasz kántornak. D. — Köhögés jó mentsége rossz kántornak. E. — Köhögés vámlesit illet. Ny. 2. — Köhögést, sántaságot, szegénységet senki el nem tagadhat. ME. — Négyet nem lehet eltitkolni: tüzet, szeretetet, köhögést, szegénységet. Ny. 20. — Szegénységet meg a köhögést nem lehet eltitkolni. Ny. 13.

Kökeszüi. Sokáig haldoklik, mint a kökeszüi pap. Ny. 22.

Kökény. Egyik kökény, másik galagonya. BSz. — Idővel, dérrel a kökény is megérik. E. — Megérik, mint öszre a kökény. Ny. 6. — Tótnak kökény a bora, vadalma függéje. Sz.

Kölcsönt vissza szokták adni. B. — Az okos magánál nagyobbnak kölcsönt nem ád. D. — Adj kölcsön, ha ellenséged nincs. ME. — Buzakenyér csomogás, kölcsönkérés, megadás. Np. — Egy-két kölcsönért nem megy a szomszédba. E. — Ha barátodról meg akarsz menekülni, adj neki pénzt kölcsön. S. — Ha ellenséget akarsz szerezni, adj kölcsön. B. — Ha valakit el akarsz magadtól vaditani, adj neki pénzt kölcsön. B. — Jó szomszéd visszaadja a kölcsönt. S. — Kinek nincsen ellensége kölcsönözzön valakinek valamit, tüstént arra talál, ha kéri. D. — Kölcsön helyébe kölcsönt adnak. M. — Kölcsön helyébe kölcsönt várnak. D. — Kölcsön hoz jóakarót, visszakérés karót. KV. — Kölcsönkenyér visszajár. Ny. 16. — Kölcsönkérésnek megadás a vége. Ny. 2. — Kölcsönkért ruha nem melegit. S. — Kölcsönkorpát is meg szokás adni. D. — Köl-

csön-korpát is meg kell adni. E. — Kölcsönkorpa nem hájasítja a disznót. D. — Kölcsönt kölcsönnel. E. — Kölcsönt kölcsönért. E. — Kölcsönvett pénz egy tálból eszik az emberrel. (Német.) S. — Meg akarsz valakit ölni: adj neki kölcsön. Ny. 6. — Mindent kölcsön adhat eszén kivül. (Nincs neki.) D. — Ne kérd kölcsön, amit otthon találsz. D. — Nem kér kölcsön. E. — Nem kölcsön-kenyér a házasság. E. — Nincs rosszabb, mint a kölcsön. E. — Régi kölcsön sem ajándék. D. — Szegény embertől ne kérj kölcsön, csunya lányt meg ne csókolj. (Nincs benne köszönet.) Ny. 5. — Visszaadják a kölcsönt. Sz. — A kölcsönzésnek és veszekedésnek társa gond és nyomoruság. KV. — A régi kölcsönzés sem ajándék. D.

Köldök. A köldökét otthon vakargatja. D. — Egész nap a köldökét vakarja. D. — Jó, hogy gégéjét nem vágta el a bába, mikor köldökét elmetszette. D. — Kár, hogy anyja méhében fel nem akadott a köldökzsinórra. (Tolvaj.) D.

Köles. A ki a madártól fél, az ne vessen kölest. Ny. 4. — Fizess mint a köles. (Böven.) Ny. 13. — Fizet mint a köles. E. — Hányaveti magát, mint a köleskenyér a tejben. Ny. 5. — Jól kelt a kölese. (Jó kedvü.) Ny. 1. — Kölesfuró. D. — Kölesben a bika. E. — Más köleséről veri a verebet. B. — Tyúk is kölessel álmodik. S.

Kölönc. Ebugatta tót kölönce. D. — Elég egy ebre egy kölönc. (Egynek egy hivatal.) D. — Kölöncöt kötöttek a nyakára. D. — Tót kölönc a malac lába elött. D.

Költ. Őt sem a gólya költötte. E. — Más fészkén költ, mint a kakuk. E.

Költ. A mely ebet meg akarnak ölni, dühös nevét költik. KV. — Mely kutyát meg akarnak ölni, veszett nevét költik. D. — Sokáig él, kinek halála hirét költik. ME.

Költ. Bocskorban gyüjthetel, csizmában költhetel. D. — Bocskorban keresni, csizmában költeni. KV. — Bocskorban keresni, csizmában költeni, válik becsületedre. B. — Bor és pénz tartva tart, költve fogy. D. — Csak annyit költs, a mennyi a jövedelmed. KV. — Csizmában kereste, mezitláb költötte. D. — Egyik költő, másik préda. D. — A fösvény kétannyit költ. D. — Fösvény többet költ. E. — A fösvény többet költ, a rest többet fárad. Ny. 24. — Fösvény többet költ, rest többet jár. Sz. — Ha egy pénz a jövedelmed, kettőt nem szabad kiköltened. S. — Ha egy pénz a jövedelmed, kettőt ne költs. B. — Hiába költ, ki egy napra cifráz vendégszobát. E. — Jobb savanyun keresni és édesen költeni, mint édesen keresni és savanyun költeni. Ny. 1. — Jövedelme két pénz, mégis hármat költ. E. — Késő szüken költeni a kevésből. D. — Késő szüken költeni, mikor minden elfogyott. B. — Ki aprónként költ, tovább beéri vagyonával. K. — Ki nem költ, annyi, mintha keresne. S. — A ki nem költ, olyan, mint a ki keres. D. — A ki nem költ, mintha szerezne. E. — Ki sokat foltoz, keveset költ. D. — Ki többet költ mint jövedelme, hamar szegénységre jut. E. — Kinek két pénz a jövedelme és hármat költ, nehezen gazdagodik meg. B. — Könnyen költ, kinek apja keresett. S. — Könnyen költi, kinek körme nem szakadt érette. D. — Nehéz a pénzt keresni, de könnyü elkölteni. KV. — Okos gazda nem költ többet a fakóra, mint fara megérdemli. D. — Pénz költve vész, tartva tenyész. E. — Pénz tartva tenyész, költögetve vész. D. — Rest kétszer fárad, fösvény kétszer költ. S. — Rest kétszer jár, fösvény kétszer költ. Ny. 8. — Rest többet jár, fösvény többet költ. KV. — Szeretne költeni, de rövid a pokróc. E. — Szüken költve, naponta keresve, szaporodik a gazdagság. S. — Többet költ a fakóra, mint érdemli fara. B.

— Többet költ hasára, mint fejére. (Többet ételre mint könyvre.) D.

Költség. A milyen a jövedelem, olyan legyen a költség. B.— Ha veszed hasznát, ne szánd költségét. S. — Ha több a költség, mint a jövedelem, kész a veszedelem. S. — Legkisebb pompa is elég nagy költség. D. — Nőszö legény nem kiméli a költséget. KV. — Pompa költséggel jár. KV. — Sok a költség, kevés a haszon. D. — Sok költséget kiván egy esztendö. KV. — Vármegye költségen temették el. (Gaz.) Ny. 4. — Város költségén temették el. D.

Kölykes medvének nem jó fiát faggatni. Cz. — Olyan sok baja van, mint a kölykes macskának. Ny. 14.

Kölyök. A hamarkodó kutya vak kölykeket fiadzik. D. — A nagy ebet verik, hogy tanuljon a kölyök. Sz. — Az ebet azért ütik, hogy tanuljon a kölyök. B. — Az elvetett macska kölyök gyakran legtovább él. K. — Aggszó szerint: egyféle állatnak sem jó az első kölyke. Pázm. — Eb a kölykét éh korában sem szokta megenni. D. — Eb a kölykét meg nem eszi. D. — Eb anyja kölyke. (Tréfás káromkodás.) ME. — Eb fiadzotta kölyök. D. — Ebnek sem jó az első kölyke. B. — Ez is a mi ebünk kölyke. B. — Hamarkodó ebnek vakok a kölykei. D. — Heves kutya vak kölykeit hányja. E. — Jó kölyökből válik a jó eb. B. — Kölykét oltalmazó oroszlán. D. — Kurtának kurta kölyke. (Kutya.) Ny. 2. — Kutyának első kölyke. (Rossz.) D. — Kutyának se jó az első kölyke. D. — Macskának még a kölyke is örömest egerész. KV. — Megjobbitja magát, mint a farkaskölyök. E. — Megjobbult, mint a farkaskölyök. D. — Még az ebnek sem jó az első kölyke. KV. — Mohó ebnek vakok a kölykei. D. — Nem eszi meg az eb a maga kölykét. KV. — Örül a kutya, ha kölykeit látja. D. — Ugy javul, mint a farkaskölyök. KV. — Ütik az ebet, tanuljon a kölyök. E. — Verik az ebet, hogy a kölyök tanuljon. KV. — Verik a kölyköt, hogy a medve érezze. D.

Köny. Az asszonyok könyárjuk hamar felszárad. B. — Asszonyköny hamar szárad. D. — Asszonyok könye, gonoszságnak füszerszáma. D. — A hamis könynek nincs becse. D. — Ki könyeket vet, siralmakat arat. D. — Kódis kenyeret könyek keseritenek Ny. 2. — Krokodilus köny. E. — Krokodilus könyeket hullat. S. — Nincs hamisabb viz asszonyok könyhullatásánál. E. — Szépnek könyei is szépek. D. — Sir az egyik szemem, a másik könyezik. Np.

Könnyü is nehéz a nem akarónak. E. — A mi nehéz, nem könnyü. D. — Az oltár előtt adott parolát nem oly könnyü felbontani, mint a rossz varrást. B. — Dombról a sikra könnyü lehemperegni. D. — Hat ökör után könnyü a szekeret tolni. D. — Jaj de könnyü a fonás, nehéz a várakozás. Ny. 2. — Könnyü a bajuszt megpöndöriteni. D. — Könnyü a báránynak vérét ontani. B. — Könnyü a báránynak vérét venni. D. — Könnyü a békát tóba ugratni. ME. — Könnyü a békát a viznek ugratni, mert ugyis oda akar. Ny. 17. — Könnyü a billeges lovat megismerni, de nehéz megtalálni. D. — Könnyü a bolondot elámitani. D. — Könnyü a bolondot megcsalni. D. — Könnyü a borból ecetet csinálni. B. — Könnyü a buzát elhányni, de nehéz felszedni. D. — Könnyü a cigányok közt lopni tanulni. D. — Könnyü a dudát felfujni, de nehéz billegtetni. D. — Könnyü a félénket megijeszteni. B. — Könnyü a férget letiporni. D. — Könnyü a jó hirt elveszteni, de nehéz visszanyerni. D. — Könnyü a jót nevelni. D. — Könynyü a kását megrágni. D. — Könnyü a kepe mellett buza fejet szedni. Cz. — Könnyü a készből élni. S. — Könnyü a készet nevetni. E. — Könnyü a kis feslést bevarrni. D. —

Könnyü a kis lyukat bedugni. D. — Könnyü a kis szélnek ellene állani. D. — Könnyü a kutyának ugatni. Ny. 1. Könnyü a lágy sarat gyurni. D. — Könnyü a lágyba harapni. D. — Könnyü a macskát a szérdékre (aludttejre) szoktatni. D. — Könnyü a magas polcról lehullani. D. — Könnyü a más keresetében turkálni. KV. — Könnyü a máséból adakozni. KV. — Könnyü a másából költeni. B. — Könnyü a meleg vizet felforralni. D. — Könnyü a mesterség, a ki tudja. D. — Könnyü a nagy fazékból soknak enni. D. — Könnyü a nagy teher is, ha sokan emelik. D. — Könnyü a nagynak nagyobbra menni. D. — Könnyü a nőszés, de nehéz a kétszer főzés. (Könnyü házasodni, de nehéz kettőre keresni.) B. — Könnyü a nyelvnek, de nehéz a kéznek a munkát véghez vinni. KV. — Könnyü a pásztorság farkas nélkül. D. — Könnyü a pohár mellett vitézkedni. KV. — Könnyü a pókhálót eltépni. S. — Könnyü a ritka hajat megfésülni. D. — Könnyü a rostán átlátni. D. — Könnyü a rosszat megtanulni, de nehéz a jót. KV. — Könnyü a sántát elérni. D. — Könnnyü a só, ha olcsó. D. — Könnyü a szalmaszálat általugrani. D. — Könnyü a száraz szalmát fellobbantani. D. — Könnyü a szegényből bolondot csinálni. S. — Könnyü a szegényből csufot üzni. D. — Könnyü a szegényt megcsufolni. KV. — Könnyü a szót megforditani, mert nem terhes szekér. D. — Könnyü a telit megfejni. D. — Könnyü a vakot megcsalni. D. — Könnyü a vargának a feslés. B. — Könnyü a vékát elcsapni. D. — Könnyü a vékát lecsapni, de nehéz belekeresni. D. — Könnyü a viz folytában uszni. D. — Könnyü az akarót rábeszélni. KV. — Könnyü az együgyüt rászedni. D. — Könnyü az ellenséget maga után hajtani. B. — Könnyü az erszény, ha üres. D. — Könnyü az evés, de nehéz a keresés. D. — Könnyü az édest megszokni. D. — Könnyü az oly várat oltalmazni, melyet nem vínak. D. — Könnyü az őrlés, csak viz legyen hozzá. D. — Könnyü az üveget eltörni. D. — Könnyü annak bolondozni, kinek csepp esze sincs. E. — Könnyü annak dúdolni, kinek apja énekelt. (Vigan lehet, kinek apja szerzett.) D. — Könnyü annak, kinek tele van a bendője. ME. — Könnyü annak osztani, kinek apja keresett. D. — Könnyü annak sétálni, kinek más dolga nincs. D. — Könnyü annak táncolni, kinek apja hegedült. (Vigan élhet, kinek apja szerzett.) B. — Könnyü asztag mellett kalászt szedni. E. — Könnyü bárányt szeliditeni. D. — Könnyü elesni, de nehéz felkelni. D. — Könnyü elélni, csak kenyér legyen. B. — Könnyü fát vágni, ha egyszer a bükk leesett. D. — Könnyü hajó mellett uszni. E. — Könnyü hat ökör után tolni az ekét. B. — Könnyü jó csikóból jó lovat nevelni. D. — Könnyü jó marhának áruját találni. KV. — Könnyü jóval szépen bánni. D. — Könnyü a szépet szeretni. D. — Könnyü az evező lefelé. D. — Könnyü ló után szekeret tolni. B. — Könnyü Katót táncra vinni. E. — Könnyü Katót táncba vinni, ha neki is kedve van rá. B. — Könnyü két hólyagon uszni. D. — Könnyü kopaszt beretválni. KV. — Könnyü macskát egérre szoktatni. D. — Könnyü más bőréből széles szijat vágni. D. — Könnyü másnak tanácsot adni. D. — Könnyü másnak tanácsot adni, nehéz magának. KV. — Könnyü másokat megitélni, de maga vétkét nehéz megismerni. E. — Könnyü mást gyalázni, de nehéz felruházni. Ny. 10. — Könnyü mást inteni. D. — Könnyü mást megitélni. E. — Könnyü mást rostálni. E. — Könnyü megrühesedni. D. — Könnyü melegedni, ki a tüz mellett ül. E. — Könnyü mint a toll. S. — Könnyü mint az ólommadár. D. — Könnyü neki, de nehéz a becsületes embernek. ME. — Könnyü nénit

táncba vinni. D. — Könnyü oly várat oltalmazni, melyet nem vínak. E. — Könnyü onnan venni, a hol van. D. — Könnyü a pokolba menni, de nehéz mennyországba. KV. — Könnyü ott vitézkedni, hol nincs ellenség. B. — Könnyü rontani, de nehéz épiteni. D. — Könnyü ruha a csók. D. — Könynyü sebet ejteni, de nehéz gyógyitani. KV. — Könnyü teli hassal a böjtöt dicsérni. KV. — Könnyü vargának a feslés. Ny. 6. — Könnyü végbevinni, minek más veté meg ágyát. K. — Könnyü vékony vesszőből guzst tekerni. B. — Kinek Isten a barátja, könnyü annak üdvözülni. D. — Nagy teher is könnyü, ha sokan emelik. E. — Nincs nehezebb a könnyü uti eleségnél. KV. — Nincs nehezebb a könynyü utiköltségnél. S. — Tudatlanok közt könnyü bölcs nevet szerezni. B. — Könnyebb a békéltetés, mint a békülés. D. — Könnyebb a fáról leesni, mint rámenni. D. — Könnyebb a házasság, mint a gyermektartás. B. — Könnyebb a kenyerezés, mint a szántás. D. — Könnyebb a könyv a kalapácsnál. E. -- Könnyebb a könyv a pörölynél. D. — Könnyebb a mihez szoktunk. D. — Könnyeb a mondás, mint a visszavonás. D. — Könnyebb a mondás, mint a visszamondás. E. — Könnyebb a nőszés, mint a kétszer főzés. (L. fent.) D. — Könnyebb a szokott munka. KV. — Könnyebb a várat meggyőzni, mint magát. D. — Könnyebb a várat megvenni, mint megtartani. D. — Könnyebb az acélt eltörni, mint meghajtani. D. — Könynyebb az asszonyt táncba vinni, mint ráncbaszedni. D. — Könnyebb egygyel megalkudni, mint sokkal. KV. — Könynyebb egygyel megalkudni, mint többel. D. — Könnyebb elaludni, mint felkelni. D. — Könnyebb másnak tanácsot adni, mint magának. B. — Könnyebb megolvasni a csillagokat. D. — Könnyebb, rontani mint épiteni. B. — Könnyebb tanácsot adni, mint erszény pénzt. E. — Könnyebb tanácsot adni, mint követni. ME. — Könnyebb ünnepet szabni, mint megtartani. D. — Könnyebb végét fogja a dolognak. D. — Nincs könnyebb a teli erszénynél. E. — Nincs könnyebb a szónál. D. — Nincs könnyebb a szónál, fekve is ki lehet azt mondani. E. —Nincs könnyebb, mint másban hibát találni. D. — Okos nem fogja mindig a könnyebb végét. D.

Meg**könnyit.** A szokás megkönynyiti a nehéz munkát is. D. — Isten könnyebbitse az ágya szalmáját. (Nagy betegnek jobb ha meghal.) Ny. 2. — Sok kéz könnyebbiti a munkát. KV. — Sok kéz könnyebbiti a terhet. KV.

Könnyen. A házassági esküvést nem oly könnyen lehet felbontani, mint a rossz varrást. D. — A ki könynyen hisz, könnyen csalódik. KV. — Ki könnyen igér, nehezen ád. D. — Ki ritkán vétkezik, könnyebben bocsánatot nyer. KV. — Ki verekedni akar, könnyen talál botra. E. — A ki verni akar, könnyen talál botra. D. — A mihez könnyen férünk, nem szoktuk nagyra becsülni. B. — Ördög is könynyen ült egy ideig láncon. E. — Ki nagy urral pöröl, könnyen tarisznyát löl. (Koldusbotra jut.) D. — Könnyen ad, a kinek van. D. — Könnyen áll. D. — Könnyen beszél, ki már megőrlött. E. — Könnyen beszél az egészséges a beteggel. B. — Könnyen él, ki kevéssel beéri. B. — Könnyen él, kinek mindene van. B. — Könnyen éli világát, kinek sok a pénze. B. — Könnyen folyik a viz lefelé. D. — Könnyen gyült, könnyen hült. D. — Könnyen hull az érett gyümölcs. B. — Könnyen igér, nehezen ád. E. — Könnyen igérő, nehezen fizető. KV. — Könnyen jött pénz, könnyen elköltődik. D. — Könnyen köpi markát, ha tolják szekere farkát. B. — Könnyen tanulják a rosszat, nehezen a jót. KV. — Könnyen volnék, ha volnék. B. — Mi könnyen jön, könnyen megy. S. —

Nem könnyen adják, mi drága. E. — Örömmel minden dolog könnyebben megy. D.

Könyök. Könyökébe szállott az esze. D. — Könyökén is kijön. (Nem tud semmit elhallgatni.) S. — Könyökig nyul a zacskóba. (Szegény.) Ny. 1. — Nyer atyus, könyökig nyulkál a zsebbe. E. — Olyan igaz, mint az öklöm, bizonyitja a könyököm. Ny. 2. — Ugy kért, ugy kért, majd lement könyökéről a bőr. E. — Oda könyököl, mint kutya a garádjára. E.

Könyörgés. Foganatos könyörgés. KV. — Hirét sem hallotta, mint Kérdő János a reggeli könyörgésnek. Ny. 6. — Legdrágább, mit könyörgéssel kell megnyerni. B. — Pokolra kelt, mint a csöglei könyörgés. B.

Könyörül. Mészáros nem könyörül a bárányon. E. — Ugy könyörülj máson, hogy magad szükségre ne juss. KV.

Köntös. Hosszu köntös port ver fel. B. — Jó a köntös mind télben, mind nyárban. KV. — Szép asszony és rongyos köntös mindenütt megakad. B. — Szép köntöst inkább mocskolja a rossz erkölcs, mint a sár. B. — Beinná a Krisztus köntösét is. B. — Kopott köntösben néha bölcs rejtezik. B. — Köntöst a testhez kell szabni. B. — Nem a köntös teszi a papot. Decsi J. — Nem a köntös, nem a hosszu suba teszi a papot. Sz. — Nem szaggatom igen köntösödet. (Nem nagyon marasztallak.) M. — Nem mind szegény, ki kopott köntösben jár. B. — Sürü gazda, ritka köntös. (Ki gyakran gazdát cserél mezetlen marad.) D. — Sürü műhely, ritka köntös. (U. a.) D.

Könyv. Beirták a bolondok könyvébe. D. — Beirták a fekete könyvbe. (Rossz.) D. — Deáktalannak nem való a könyv. KV. — Eb a deák könyv nélkül. D. — Fekete könyv. E. — Hazudik, mintha könyvből olvasná. S. — Könnyebb a könyv a kapánál. S. — Könnyebb a könyv a kalapácsnál. E. — Könnyebb a könyv a pörölynél. D. — Könyv, pénz olvasva, rossz asszony verve jó. D. — Könyv nélkül tudja. B. — Könyve sincs, mégis tanultnak mondja magát. D. — Könyvek sokasága, fej háboritása. KV. — Könyves Kálmán. B. — Nem parasztnak való a könyv. KV. — Nem sokat gyertyázott a könyvek mellett. D. — Nincs oly hitvány könyv, melyből ember nem tanulhatna. KV. — Ritka könyv hiba nélkül. D. — Ritka pap könyv nélkül. D. — Se könyve, se esze. D. — Se könyve, se tudománya. ME. — Sokat tanult, kinek kedve a könyvekhez. KV. — Szünetlen a könyvekben lakik. D. — Bújja a könyveket. ME. — Tudatlannak nem való a könyv. KV.

Köp. A kurvát, ha szembeköpik, azt mondja, hogy eső esik. Ny. 8. — A sok locsogásban fehéret köp, mint a prépost. D. — Apja szájából köpött pofa. (Hasonlít rá.) S. — Egyet köp, másnak mondja, tapossa el. E. — Fehéret köp. (Sokat beszélt.) E. — Fehéret köp, mint a prépost. E. — Gallér alá köp. (Megszégyenít.) Pázm. — Ki bortól leázik, vagy hosszut köp, vagy rókázik. Np. — Könnyen köpi markát, ha tolják szekere farkát. D. — Köpi markát. B. — Köpj egyet, ülj rá. S. — Mintha egy szájból köpték volna. (Hasonlók.) ME. — Nagyon fentköp, ha csendesen evez. (Kevély, ha jól megy dolga.) D. — Köpedék. D. — Köpdös mint az ijedt macska. D. — Köpköd mint a zsidó. S. — Vasvellát köpköd. (Erősen káromkodik.) Ny. 5.

Köpönyeg. Az a vörös köpönyeg még a vörös papoké volt. (Régi.) D. — Arra fordítja a köpönyeget, honnan a szél fuj. KV. — A merre fuj a szél, arra fordítja köpönyegét. D. — Annyi benne a hazugság, mint koldusköpönyegen a fót. D. — Bunda, köpönyeg, mindakettő jó meleg. (Szegény is, gazdag is megél.) Ny. 8. — Elmult esőnek nem kell köpönyeg. D. — Eső ellen köpönyeg. D. — Eső előtt kell a

köpönyegről gondoskodni. B. — Eső után köpönyeg. KV. — Kiforgatta köpönyegét. S. — Köpönyeg alatt mutat fügét. S. — Köpönyegforgató. E. — Köpönyegét ládába zárta. D. — Uj köpönyegnek nincs ládában helye. D. — Kurta mint a bakaköpönyeg. D. — Lustos mint a hosszu köpönyeg. D. — Lyukas köpönyeg. D. — Megszokta, mint rongyos köpönyeg a fótot. D. — Ó köpönyegéből uj dolmányt csináltat. D. — Rongyos köpönyeg. D. — Rossz ház, melyben köpönyeg kell az eső ellen. D. — Verőfényen szaggatsz köpönyeget. E.

Köpü. Felzajdultak, mint a méhek a köpüben. Ny. 12. — Ha ikrázik a tej, rajta a köpüvel. E. — Köpülövel tömi magába. (Telhetetlen.) D. — Mikor a tejfel ikrázik, rajta a köpüvel. D. — Reátódul, mint köpüre a rajkó. D.

Körmöc. Sok pénzt vernek addig Körmöcön. D. — Zsidó is szereti Máriát körmöci aranyon. K.

Körmetlen. Kapaszkodik mint a körmetlen macska. (Hiába erőlködik.) Ny. 17. — Körmetlen macska nehezen mászik fel a fára. Ny. 12. — Körmetlen macskának nehéz fára hágni. Sz. — Nehéz körmetlennek fára hágni. B.

Körmöl mint a macska. D. — Az uj sebet ne körmöld. D.

Körmönfont. (Ravaszul kieszelt.) E. — Körmönfont beszéd. S.

Körmös bojtorján. (Tolakodó.) D. — Körmös kézbe akadt. E.

Köröm. A szamár füléről, az oroszlán körméről, a róka farkáról, a madár tolláról, a bolond beszédjéről ismerszik. B. — Az becsüli a pénzt, kinek körme kopik utána. D. — Éhes farkasnak élesebb a körme. B. — Imádkozzál, hogy Kinizsi Pál körme közé ne kerülj. B. — Jól megkoppintották körmét. D. — Kopasz mint a köröm. D. — Könnyen költi, kinek körme nem szakadt érette. D. — Körmére koppintottak. E. — Annyi mint a körmöm feketéje. (Kevés.) Körömfeketényi. D. — Annyi mint köröm alatt a fekete. ME. — Körme köze kapta. E. — Körme szakadtáig. E. — Körmére ég. F. — Körmére égett a gyertya. Sz. — Körmére égett a tapló. (Megjárt.) D. — Körmére égett a tekercs. D. — Körmére hágtak. D. — Körmére pörköltek. B. — Körmére ütöttek. S. — Körmére vertek. S. — Körmét füléhez vonták. (Kinozták.) E. — Körmét sem vágja, hanem rágja. (Rest.) D. — Körmét rágja. (Zavarban van.) E. — Körmét vetette rá. B. — Köröm szakad még ezért. (Nehéz dolog.) D. — Köröm sem nő meg egyszeriben. D. — Körömméreg bántja. B. — Köröm szálka. D. — Körömre inni. (Egy cseppig kiinni.) E. — Körömre került a dolog. Ny. 2. — Kutya köröm. (Haszontalan dolog.) D. — Lekapták a tiz (husz) körméről. E. — Lerántották a husz körméről. D. — Leszedlek a tiz körmödről. Ny. 2. — Megütötte a körmét. B. — Nagykörmü bicskás. D. — Ne kapaszkodj, ha körmöd nincs. E. — Nehéz köröm nélkül a fára felmászni. D. — Nem illet vargát vörös köröm. KV. — Nem kivánnék körme közé esni. D. — Nem a körmöd kopott ezért. D. — Nem kopott érte körme, könnyen harácsolja. E. — Rágja, marja körmét. (Dühös.) D. — Sas körme van. D. — Ugy dicséri, majd lemegy körméről a bőr. (Veri.) Ny. 3. — Tiz körme után él. B.

Kőrösbogár. (Kőrisbogár.) Fénylik a szeme, mint a kőrösbogár. Ny. 14.

Kőrös. Elkölt a kun a Kőrösön. (Nincs baj.) KV. — Kőrösi embersége van. Ny. 5. — A solti bor, mint a kőrösi lány, csak otthon jó. Ny. 22. — Se árt, se használ, mint a kőrösi szenteltviz. Ny. 1.

Körte. A komámasszony azt gondolta, hogy császárkörtét tart, pedig csak vadalma. (Az ő fia sem jó.) Ny. 5. — Ez barackmag, nem körte. D. — Kevés hat körte kilenc medvének. E. — Kilenc medvének hat körte. E. — Kisded bimbóból lesz a fontos

körte. E. — Nyakába vetette már Peti a körtét. (Lusta.) Ny. 3. — Rászorult a hugyas körtére. (Addig válogatott benne, mig a legrosszabb is elkelt.) Ny. 2. — Tótnak vadalma, vadkörte fügéje. D. — Vadkörte is akkor jó, ha megérik. D.

Körülnézte magát, mint bika a vágóhidon. D.

Köszön. A ki a zsidónak nem köszön, átesik a küszöbön. Np. — A ki bottal köszön, annak doronggal felelnek. Ny. 4. — A bodzafának is köszön. (Vén, bólingat fejével.) E. — A milyen kalapod van, olyannal köszönj. Ny. 5. — Minő kalappal köszönnek, olyannal fogadják. E. — Amint köszönnek, ugy fogadd. B. — Ellenségének is köszön. D. — Elméjében eszik, ki az evő embernek köszön. E. — Hamarább köszön a cégérnek, mint az embernek. — Köszönjetek ludak, én is asszony vagyok. B. — Maga árnyékának is köszön. (Vén.) D. — Minden borcégérnek köszön. E. — Nehezen köszönt ma neki a pap. (Haragos.) Ny. 2. — Ugy fogadd, amint köszönnek. D. — Ugy jár, ki a papnak nem köszön. S. — Ugy jár, ki a zsidónak nem köszön. ME. — Inni akar, ki az evő embert köszönti. E. — Köszöntet a bagi barát. (L. barát.) E.

Köszöntés. A köszöntést sem fogadja el D. — Szép köszöntésnek szép a felelete. KV. — Minő a kalap, olyan a köszöntés. E. — Minő a köszöntés, olyan a fogadás. E.

Köszönés senkinek sem szakasztja meg száját. B.

Köszön. Eb köszönje. D. — Eb köszönje a jóltartást. (Verést.) D. — Ki a keveset meg nem köszöni, a sokat meg nem érdemli. D. — Köszönje meg a viz, ha megmosdol benne. E. — Köszönöm, de nem iszom. (Nem kérek belőle.) D.

Köszönet. A milyen a köszönet, olyan a felelet. KV. — Milyen a kalap, olyan a köszönet. D. — Adtál uram esöt, nincs köszönet benne. D. — Nincs benne köszönet. E.

Köszörü. Helyre viszi a köszörü. E.

Köszörül. Éles a nyelve, mint a köszörült kard. S. — Kardot köszörül s békeséget kér. K. — Köszörüli a fogát. S. — Mindenki rajta köszörüli a nyelvét. E. — Torkát köszörüli. S. — Tudós is talál min köszörülje eszét. E.

Köszörűs. Bécsben volt a bátyja köszörüs. (Rátartós.) S. — Huz, mint a köszörüs kutyája a homokban. S. — Izzad mint a köszörüs kutyája a homokban. Ny. 12. — Izzad mint a köszörüs lova. (Kutya.) Ny. 3.

Köszvény. A bársony súlya nem enyhíti a köszvény fájdalmát. Pázm. — Gazdagot keres a köszvény. ML. — Keze-lába köszvényes. D. — Összehuzta markát a köszvény. (Fukar.) E.

Köt. A ki jól köt, jól old az. M. — Amint kötötte bocskorát, ugy járt. D. — Csomót kötött a nyelvén. B. — Egy csomóba köt vele. Pázm. — Egy gúzst kötnek. D. — Egy pányvára van kötve. D. — Farkasgúzsba kötötték. S. — Feltalálta magát, mint a megkötött kuvasz. (Elrágta a kötelet; kimenekült a bajból.) Ny. 1. — Ha a diákot kötve viszik az iskolába, nem lesz pap belöle. D. — Ha cérnára kötnéd, azt se szakasztaná el. D. — Ha megeszed az én tyúkomat, a magadét kötve tartsad. Ny. 9. — Kötni való bolond. ME. — Lábához ólmot kötött. D. — Lelkére köti. B. — Megkötötték torkát, mint a zsákot. D. — Megvan kötve kereke. B. — Mindent másnak orrára ne köss. D. — Mint a zsáknak, megkötötték torkát. D. — Nagyot kötök mellé. Pázm. — Nyakon köti a gatyát. D. — Oldalt kötötte a derest. D. — Senkinek sincs szerencséje gallérjához kötve. D. — Sokat a kutya farkára se lehet kötni. D. — Szárnyat kötött lábára. D. — Szélröl kötötte a derest. D. — Utilaput kötöttek a talpára. B.

Kötés. Kun kötés. (Gordiusi csomó. Decsi. Hamis. KV. Erős. D.) — Sok haszontalan gondolat fordul meg egy harisnya kötésnél. D.

Kötöz. Avval kötözgeti sebét, a mivel lehet. (Avval vigasztalja magát, a mivel lehet.) D. — Jó kedve van, mint a kötözött malacnak. Ny. 19. — Kötözi a sebet, a mint tudja. (Mentegetőzik.) Ny. 19. — Kötözni való. E. — Ki hogy köteledzett, ugy oldózkodjék. Ny. 6.

Kötekedő a kákán is görcsöt talál. Ny. 8.

Köteles, minden sarkon fingot les. ME. — Él-hal érte, mint köteles a a kócért. Ny. 2.

Kötelesség. Eleget tesz a kutya kötelességének, ha nem mar is, hanem ugat. D. — Kutya kötelessége. S.

Kötelezvény. Jégre irták a kötelezvényt. Ny. 2.

Kötél. Macskának kötél a kolbász, ha el nem éri. K. — A szamárt kötélnél fogva, a barátot nyelvénél fogva kötik meg. (Szaván fogják, cáfolják.) Ny. 2. — Az ördög mérte azt a mértföldet, akkor is kötele elszakadt. (Messze) D. — Atyád sirása, anyád átkozása kötelet fon nyakadra. Sz. — Borju kötelen tartják. E. — Borjuval adják a kötelet. E. — Bus, mint a kötéllel fogott katona. ME. — Cérnaszál nem hajókötél. D. — Csiklandós a nyaka, nem szenvedheti a kötelet. D. — Egy garasos malacnak poltrás kötele. D. — Egy kötelet gyártanak. D. — Eloldotta a hajókötelet. S. — Előttem áll, mint cigánynak a kötél. (Biztos sorsom.) Ny. 6. — Elszakadhat a kötél, ha vastag is. D. — Fickándozik, mint a polturás malac a garasos kötélen. B. — Hánykódik, mint poltrás malac a garasos kötelen. E. — Hetvenkedik, mint a polturás malac a garasos kötélen. S. — Istráng tartson, mig a kötél elkészül. S. — Körösztülölti a tü fokán, ha hajókötél lesz is. D. — Ki más ebét kötve tartja, kötelét találja. D. — Ki más ebé tartja, csak kötél marad nála. KV. — Kötelet neki. E. — Kötelet a nyakára. B. — Kötelet se vehet, hogy magát felakassza. D. — Kötél a kezébe, holnap a nyakába. (Harangozónak mondják, ha sokat harangoz.) E. — Kötél is ott szakad, ahol legvékonyabb. Ny. 2. — Légy kezes másért és a kötél nyakadban van. B. — Maga nyakára fojtotta a kötelet. B. — Madzag nem kötél. D. — Magad nyakára a kötelet ne fojtsd. D. — Megérdemli a kötelet. D. — Nem akar kötélnek állani. (Akaratos.) Ny. 20. — Nem fojtja az okos maga torkára a kötelet. D. — Nyakas lónak nyakába vetik a kötelet. B. — Nyakára fojtották a kötelet. D. — Poltrás malac, garasos kötél. E. — Rosszul sodrott kötél magától visszasodródik. D. — Sok fonálból sodorják a vastag kötelet. D. — Sokrétü kötél nehezen szakad. D. — Szakadhat a kötél, ha vastag is. E. — Száz fonalu kötél el nem szakad. D. — Ugy feltartja orrát, mint a három garasos malac a négy garasos kötélen. Ny. 5.

Kötény. Hátul hordja az eszét, mint a szamár a kötényét. (Szamár a farkát. Késön okul.) Ny. 22. — Kése, kötényе nincs, mégis szakács. D. — Szoknyája rása, kötényе tafota. D. — Zsiros mint a henteskötény. S.

Kötőfék. Elszakitotta a kötőféket. D. — Hol a kötőfék, ott a ló is. E. — A hol a kötőféket megtalálják, ott keresik a lovat is. Ny. 6. — A ló kötőfékkel jár. E.

Kötönyi. Ugrál, mint a kötönyi disznó. (Rosszul hízott, ha ugrani tud.) Ny. 22.

Kövesdi. Molnárrá lettél, kövesdi Krisztus vagy. (A molnár a passióénekben Krisztust személyesítette, minden bibliás szitkot békével tűrt, de midőn egy inas azt sugta neki: lisztlopó! — elhagyta türelme s a kottatartóval fejbevágta. Mondj igazat, betörik a fejed.) Sz. — Rávirradt, mint

a kövesdi farkasra. (Elkésett; ott érték.) Ny. 10.

Követ. Könnyü a jó utmutatót követni. KV. — A nyomoruságot és szomoruságot öröm szokta követni. KV. — Elmegy őszszel a fecske, de öt a veréb nem követi. D. — Éhséget döghalál szokta követni. KV. — Ritkán követi a gonoszt jó. KV.

Követ. Nem kell a nyavalyáért követet küldeni. D. — Nem kell a szerencsétlenségért követet küldeni, magától is eljön. KV. — Nem kell követ a szerencsétlenségért. E. — Nem küldenek követet a szerencsétlenségért. D.

Követő. Nem használ a tanács, ha nincs követője. B. — Semmirekellő a tanács, ha nincs követője. KV. — Semmirevaló a tanács, ha nincs követője. KV.

Következik. Jól érzem magam, mintha tudnám, mi következik. E. — Szép napok után következik a mennydörgés. D.

Kövezet. Legénykedik, mint a falusi kutya a városi kövezeten. Ny. 6.

Kövér. A dusgazdag ember kövér ökröt hizlal. D. — A gazdagnak egere is kövérebb. D. — A kövér has lomha. D.— A kövér többnyire egészségtelen. D. — A zürzavar megszomorítja a kövér jószágot is. D. — A farkas is a bárányok kövérét szereti. D. — Jó férj hóna alul ugrik ki a kövér menyecske. Cz. — Jobb a sovány egyezség, mint a kövér pör. S. — Jobb a sovány egyesség, mint a biró kövér végzése. ME. — Ha lúd, legyen kövér. S. — Kicsi zsemlye, kövér pék. S. — Kövér disznó halálát sok éhes varju várja. B. — Kövér emberben ritkán látsz bölcset. Decsi. — Kövér has meg nem szokja a járást. D. — Kövér mint a Bónis agara. Ny. 3. — Kövér mint a csuka. D. — Kövér mint a disznó. D. — Kövér mint a felfujt lapocka. D. — Kövér mint a galambfi. D. — Kövér mint a göböly. D. — Kövér mint gúlya. D. — Kövér mint a harcsa. D. — Kövér mint a háj. D. — Kövér mint a hizlalt deszka. D. — Kövér mint a juhhus. D. — Kövér mint a lakodalom. D. — Kövér mint a mangalica. D. — Kövér mint a szent Márton lúdja. D. — Kövér mint a szalonna. D. — Kövér mint a trombitás angyal. E. — Kövér mint az ürü. D. — Kövérebb a más ember szalonnája. E. — Mindenkor kövérebb a más ember szalonnája. KV. — Kövérebb a szomszédasszony lúdja. D. — Legyen kövér a szalonnája. (Jó kivánat.) E. — Legyen lúd, ha kövér. E. — Legyen lúd, ha fehér, együk meg ha kövér. (L. Fehér.) D. — Legyen lúd, ha kövér, együk meg ha fehér. E. — Megharagudott Hermán, kövér ludat kiván. ML. — Nehezen tojik a kövér. (Tyúk.) D. — Nem mind kövér, amit hizlalnak. D. — Rest ló kövérebb. E. — Rest ló kövérebb a serénynél. D. — Ritka kövér restség nélkül. D. — Ritkán jár a kövér has értelmes fejjel. KV. — Sokat eszik, még sem kövér. KV. — Szép a borju, nyilván kövér tehén alatt szopott. B.

Kövéredik. Nem hiába kövéredett meg. (Sok evés.) D. — Panaszos ételtől kövéredik a koca. (Ha sokat eszik, megpanaszolják.) D. — Sok jóizüt ettem, hogy megkövéredtem. D.

Köze. Ha valamihez közöd nincs, igazságod sincs. D. — Mi közöm hozzá? S. — Mi közöm hozzá; ő dolga, lássa. B. — Mihez közöd nincs, igazságod sincs. E.

Közel. A faluhoz közelebb jobb a vetés, mert hallja a kakukszót. (Közel fekvő földre gyakrabban kijárnak.) Ny. 1. — A ki közelebb van a tüzhöz, jobban melegszik. Ny. 16. — Ki a tüzhöz közel jár, megégeti magát. KV. — Legnagyobb szükségben legközelebb az Isten. D. — Templomhoz közelebb a sekrestye, mint a biró háza. (L. biró.) D. — Okos nem áll közel a tüzhöz. D. — Akárhány mértföld, csak közel legyen. B. — Akkor a faluk sem

voltak oly közel egymáshoz. D. — Erre közelebb, arra hamarabb. (Arra jobb az út.) D. — Hol legnagyobb a veszély, legközelebb az isteni segély. (Német.) S. — Jobb távol szeretni, mint közel gyülölni. BSz. — Ki a templomhoz közel lakik, legutolsó benne. D. — Ki a tüzhöz közel áll, könnyen megpirul. D. — Közel a füst a tüzhöz. D. — Közel van füstje a lánghoz. (Haragos.) D. — Közel utját találta, mint Istenes Jancsi Makónak. (Mindig a Maros partján járt. Nagy kerülő.) Ny. 1. — Közelebb az ember magához. E. — Közelebb az ing a csuhánál. M. — Közelebb az ing a gubánál. S. — Közelebb az ing, mint a mente. D. — Közelebb az ing, mint a suba. D. — Mindenki legközelebb van önmagához. S.

Közelít. Láncolt kutya csak azt marja, a ki hozzá közelít. E. — Zabos lóhoz ne közelíts. E.

Közé. Ajtó közé nem teszem ujjamat. Pázm. — Közévágott, mint Topoci a szunyogoknak. (Lapáttal, eltörött, szunyogot nem talált el.) Ny. 5.

Középút. A középút a legbátorságosabb. D. — A középút legjobb út. KV. — Boldogok, kik a középuton járnak. B. — Legjobb a középút. KV.

Közepe. Itt a világ közepe, ki nem hiszi jöjjön be. S. — Közepén van, mint Gazsi az imádságnak. Ny. 19. — Legjobb a középszerencse. (Középszerü.) B. — Legjobb a közepe. E. — Legjobb a középrend. B. — Ő sem a közepéből való a posztónak. (Ő sem a javából való.) Ny. 18. — Ördög ül a szivén, ott is a közepén. D.

Középszerü. Hogy középszerüt nyerj, nagyra iparkodjál. E.

Közkatonából lett tiszt rátartósabb. D.

Közlegény. Egy sem jó közlegény, ki ezredességre (kapitányságra) nem törekszik. E.

Közmondás nem hazugszólás. D.

Közönséges (általános) nyavalyát könnyebb eltürni. (Közös sorsot könynyebb elviselni.) KV.

Közös féknek rongyos a szára. S. — Közös lónak túros a háta. KV. — Közös mint a balogi duda. Ny. 22. — Közös mint a ribai mente. Ny. 22. — Közös mint a szentkirályi nemes mentéje a feleségével. (Felváltva hordták.) S. — Közös mint a szutyori nadrág. S. — Közösnek tart mindent, mint a pap gazdasszonya. S. — Paripa, fegyver, feleség, nem közös jószág. E. — Se nem ritka, se nem drága, a mi közös. D.

Község. Ki községnek szolgál, egynek sem szolgál. D. — Oszolj község, nincs vendégség. Ny. 8. — Pap elől a pokolba, utána a község. B.

Kő. A ki ártatlan, vessen a rosszra követ. D. — A ki követ vet égre, leesik fejére. B. — A követ és holdat egyaránt ne ugasd. D. — A követ is megnyuzná, ha böre volna. D. — A mely követ gyakran más helyre hengergetnek, meg nem mohosodik az. KV. — A mely kutyát éri a kő, az rivakodik el. D. — Az én kenyerem mindig meggyőzi az ő kövét. (Jóval viszonozom a rosszat.) Ny. 4. — Addig lépj a vizbe, mig kövét látod. E. — Akár a köhöz, akár a kővel, egyformán fáj. S. — Akár tojást a köhöz, akár a követ a tojáshoz. E. — Bolond ütközik kétszer egy köbe. E. — Bolond, ki egy köbe kétszer ütközik meg. D. — Csizmájában a kövecset is elszenvedi. D. — Csizmájában követ is elszenved. D. — Eb is a követ harapdálja, mikor az embert meg nem marhatja. B. — Egy bolond néha olyan követ vet a kútba, hogy tiz okos sem vonja ki. Sz. — Egy bolond oly követ vet a kútba, hogy száz okos sem veszi ki. E. — Egy követ fujnak. B. — Egy követ fuj a szomszédjával. Ny. 4. — Egy követ hengeritenek. D. — Együtt fujják a követ. Elázott a malomkerék kövestől. (Részeg ember.) D. — Elég egy kő száz varjunak. B. — El-

veszett, mint kő a vizben. E. — Erős mint a márványkő. D. — Ezer varju ellen elég egy kö. D. — Égre követ ne dobj, mert fejedre fordul. KV. — Hangyanyom idővel megtetszik a kövön. E. — Hol a köben voltál? E. — Idővel az esőcsepp is lyukat váj a kőbe. D. — Inkább követ vágnék. E. — Kerüli mint meleg követ. E. — Kemény mint a kö. D. — Két kö közül jön ki a liszt. D. — A ki téged kővel dob, dobd vissza kenyérrel. Szentir. — Kicsiny a csepp, de ha mindig hull, a köben is lyukat váj. B. — Kinek üvegből van a háza, ne dobálódzék kövel. (Német.) S. — Kötemplomot is látott. (Utazott.) Ny. 3. — Köágyi préposttá lett. (Pünkösdi királyság.) E. — Kőből is pénzt csinál. D. — Könnyü a lágy követ faragni. (Jót nevelni.) D. — Kőre követ tett. E. — Követ más ellen ne fujj, mert megárt. D. — Követ vet nálánál nagyobbal. M. — Követ vet nálánál nagyobbat. M. — Kövé keményedett nyak nem hajol. D. — Lábtántoritó követ ne vess senki elé. D. — Magadnál erösebbel követ ne vess. D. — Megmohosodott nagy követ hengerit. D. — Mely követ sokszor hengergetnek, meg nem mohosodik. D. — Minden követ megmozdit. E. — Nagy kö esett le szivemről. E. — Nagy kö nyomja szivemet. B. — Nagy követ dob a kútba. (Nehéz dolgot kezd.) B. — Nagy követ hengerget. (Nagy munkába kap.) D. — Nagy követ mozdit. B. — Nagy követ mozgat. E. — Nagy követ vetett a kútba. D. — Nagy lábütökövet (akadályt) görditett eléje. D. — Nehéz a fenékkövet bolygatni. D. — Nehéz Istennel követ vetni. E. — Nehezebb a kövágásnál. E. — Nem fél a veréb köből faragott botos embertől. E. — Okos nem ütközik kétszer egy kőbe. Ny. 19. — Olyan követ vethet egy bolond a kútba, hogy gond lesz tiz eszesnek azt kivenni. Pázm. — Ráakadt kasza a kövecsére. D. — Sok csepp követ váj. E. — Sok csepp likat ver a kövön. Pázm. — Terméketlen fára senki követ nem hajit. E. — Tudja kö. S. — Tudja a kö, hol jár. D. — Üsse kö. S. — Vizbe ne hágj, ha követ nem látsz. D.

Kőbástya, olyan erős. D.

Kőfalaknak papol. D. — A polgárok egyezsége legjobb köfala a városnak. B. — Állandó mint a kőfal. D. — Erős mint a kőfal. D.

Kőhid. Bátor a köhid alatt. E. — Bátor katona, ha a kőhid alá juthat. D.

Kőmives. Isten mentse meg az embert kömivestől, ácstól, részeges takácstól. Ny. 18. — Luteránus cigány, kálvinista kömives, okos orosz, döglött szamár — ritkaság. S.

Kősó. Nem sok kősót esznek meg együtt. (Össze nem illö házasok.) B. — Sok kősót ettek meg egymással. (Jól ismerik egymást.) D.

Kőszál. Állandó mint a köszál. D. — Kőszál a habok ellen. D. — Minden ostrom ellen kőszál. D.

Kőszikla. Életrevaló ember még a köszikla tetején is megél. B. — Erc a szive, kőszikla a nyaka. D. — Kigyó nyomát vizsgálja a köszikłán. D. — Köszikla a nyaka. D. — Köszikla tetején is elél. E. — Kösziklának hizelkedik. D. — Kösziklától fajzott. D. — Nehéz a kősziklába harapni. D. — Nyakas mint a kőszikla. D. — Sok hangyajárás kell a kősziklán, még út látszik rajta. D.

Kővár. Állandó mint a kövár. D. — Ha Isten akarja, pókháló is kővár. D. — Hol Isten öriz, pókháló is kövár. E. — Vitéz embernek pókháló is kővár. D.

Krajcár. Fogához veri a krajcárt. (Fösvény.) Ny. 7. — Ha krajcár van is szájában, nem ér egy pénzt. D. — Ha valaki egy krajcárral adós, meg kell kérni; ha egy kis pénzzel adós, arra mindig görbén kell nézni. Sz. — Kecskét is kitolna krajcárért a sárból. E. — Kicsipte magát, mint a hat krajcáros Krisztus. Ny. 5. — Krajcár-

ból lesz a forint. ME. — Krajcáros gazdálkodás. S, — Megforditva adja, mint a székely a krajcárt. Ny. 1. — Neki is három krajcár egy garas. E. — Ritka krajcár piszok nélkül D. — Ugy megijedt, hogy egy krajcár sem maradt a zsebében. S.

Krakai. Vékony mint a krakai cérna. E.

Krákog. A varju a tölgyfán ő neki krákogott. (Szerencsés.) D. — A varju is neki krákog. E. — Hogy a varjak krákogjanak feje felett. (Akasszák fel.) D. — Krákog mint a varju. D. — Néha a varju is elég szépen krákog. D. — Ugy krákog a varju, mint az anyja. D. — Varju-húst sem evett, mégis krákog. D. — Varju is tud néha ékesen krákogni. K.

Kredo. Bejutott, mint Pilátus a krédóba. ME. — Belejött, mint Pilátus a kredóba. B.

Kréta. Duplán fog a krétája. ME. — Duplán fog, mint a kocsmáros krétája. S. — Felirom fekete krétával a kéménybe. S. — Hiba van a kréta körül. Petőfi. — Krétával kell a falra irni. S. — Nem fog a krétája. S.

Krézusnál gazdagabb. D.

Krimi tatárnál átkozottabb. D. — Krimi tatár. ML. — Krimi tatár fajta. D. — Krimi zsidó. (Csaló.) E.

Kripta kulcsát keresi. (Vén.) D.

Kristály. Tiszta mint a kristály. D.

Kristóf. Jobb a Krisztus főzte, mint a Kristóf főzte. (Bor mint a sör.) BSz. — Jobb a Krisztus főzte, mint a Kristóf melegitette. D. — Sokszor elmondta Kristóf imádságát. (Sok pénze van.) D.

Krisztus. A szegényért is meghalt Krisztus. D. — Beinná a Krisztus köntösét is. B. — Búcsúzzék el tőle a Jézus Krisztus. E. — Ebadta papszolgája, még ő is pofonvágta a Krisztust. Sz. — Eladná a Krisztus koporsóját is. KV. — Elfogyott a Krisztusa. (Pénze.) S. — Elinná a Krisztus palástjáról a csattot. E. — Elköltené a Krisztus köntösét is. Ny. 1. — Isten fia volt Krisztus, mégis szenvedett. D. — Jobb a Krisztus főzte, mint a Kristóf főzte. (Bor, sör.) B. — Jól bevett a Krisztus véréből. (Borból.) E. — Kicsipte magát, mint a hat krajcáros Krisztus. Ny. 5. — Kinek Krisztus a barátja, könnyü annak üdvözölni. Sz. — Kinek Krisztus a barátja, nem kárhozik az el. E. — Krisztus koporsóját sem őrizték ingyen. M. — Krisztus is kitért a részeg előtt. E. — Krisztus palástját is beinná. D. — Krisztust is letagadná a keresztfáról. S. — Megrázta, mint Krisztus a vargát. B. — Megverte, mint Krisztus a vargát. ME. — Mi köze Krisztusnak Béliállal? KV. — Molnárrá lettél, kövesdi Krisztus vagy. (L. kövesdi.) Sz. — Velem nem tesz ő ugy, mint Krisztus urunkkal. (Nem türök el mindent.) Ny. 4. — Szorul, mint Jézus Krisztus a hidon. Ny. 22. — Ugy tartja, mint rác a Krisztust. (Ügyetlenül.) E. — Vénebb mint a becsei Krisztus. Ny. 22.

Krokodilus-köny. E. — Krokodilus-könyeket hullat. S.

Krónika. Erről hallgat a krónika. ME.

Krumpli. Egy krumpliért nem oldmeg a zsákot. Ny. 6. — Édes, kedves, krumpli leves. (Tréfás szerelmeskedés.) Ny. 5. — Feszit mint a két krumpli egy zsákban. Ny. 1. — Krumplit herél. (Oldalán szedi ki, lop.) Ny. 12. — Nekiszokott, mint sváb a főtt krumplinak. Ny. 4. — Se jó, se rossz, mint a krumpli. Ny. 8. — Se jó, se rossz, mint a krumpli-leves. Ny. 6. — Se jó, se rossz, mint a sült krumpli. Ny. 6. — Szapora mint a rakamázi krumpli. E. — Ugy szaporodik, mint a rakamázi krompér. Ny. 7

Kuckó. Egész nap a kuckóban. D. — Egy a kuckó a kemencével. (Férj a feleségével.) Ny. 8. — Egy kuckóba bujnak. D. — El lehet vele egy kuckóban élni. B. — El lehet vele egy kuckóban hálni. D. — Kuckója vára,

tetüje tábora. D. — Megnő a lány, ha kuckóban tartod is. Ny. 2. — Mindig kuckóban ül, még sincs otthon. (Esztelen.) D.

Kucorog, mint Komolló mellett a menykö. Ny. 9.

Kucsma. Kivetették a molyette kucsmáját. D. — Kucsma nem kalpag. D. — Molyette kucsma. D. — Nem ér egy molyette kucsmát. D.

Kudarcot vall. B.

Kuhit kap. (Rászedték.) E. — Mondj kuhit. (Add meg magadat.) M.

Kufár. Első kufár után megy fel a tojásnak az ára. D.

Kukac. Enné meg a kukac, nem is másra való. D. — Ha nagy volt is a kukaca, de kicsiny a legye. D.

Kukacos szalonna és büdös vaj egybeillenek. KV.

Kukkan. Meg se kukkan. E. — Nem is kukkan. E.

Kukkot sem mond. M. — Egy kukkot sem szól. D.

Kukoricát foldoz. (Utána vet, hol kimaradt.) Ny. 1. — Hozzak-e kukoricát? (Nem boldogul a számvetéssel.) E. — Nem leviért főzik a kukoricát. D. — Nem pattogósabb a tüzben a kukorica. D. — Nem tudtuk még akkor mi a kukorica. (Régen volt.) D. — Nyikorog mint a kukorica-malom. D. — Szem kukoricán is levágják a disznót. (Kis csalogatással is veszélybe dönthetni.) E. — Teszi magát, mint két csö kukorica egy zsákban. (Rátartós.) Ny. 2. — Kukoricaföldön nött a feje. (Tökfejü.) Ny. 2. — Ugy néz ki, mint a kinek kukoricaföld nem jutott. Ny. 14.

Kukoricázott vele. (Ingerelte.) Ny. 5.

Kukorikol. Eljön a hajnal, ha nem kukorikol is a kakas. D. — Kukorikol mint a kakas. D.

Kukó. Se kukó, se pirse nem lett belőle. D.

Kukta. Megszokta, mint barát kukta a szenyet. D.

Kukutyin. Elmehetsz Kukutyinba zabot hegyezni. Ny. 3. — Elmehetsz Kukutyinba zabot hegyezni, jeget aszalni. Ny. 12.

Kukucskál, mint az Eperné kenyere a sutban. Ny. 3.

Kulacs. A kezetek a kulacson, a szemetek a kalácson, kár Ácson, a karácson. (Prédikáció Ácson, Győr megyében.) Sz. — Borkulacs. (Részeges.) D. — Cifra kulacs, veres bor, mi ránk is kerül a sor. Ny. 5. — Föl sem veszi, mint Visontai az üres kulacsot. E. — Itt a kulacs, itt igyál. E. — Kap rajta, mint Cibak a kulacson. D. — Kap rajta, mint Cibak bátya a kulacson. B. — Kotyog mint a félig telt kulacs. S. — Szőrös mint a kulacs. S. — Vérit vették a kulacsnak. E. — Két kulacsos. E.

Kulcs. A kriptának kulcsát keresi. (Vén.) D. — Arany kulcs minden ajtóba beillik. S. — Beadta a kulcsot. (Megbukott.) E. — Egy kulcscsal élnek. D. — Ellopták a turbát (táskát), de nálam a kulcsa. M. — Kilenc kulcsa, pince kulcsa. S. — A kulcs lyukán is kirepül a szó. Ny. 2. — Nem minden kulcs nyit meg minden ajtót. D. — Nincsenek otthon, a kulcsot is elvitték. (Nem adnak kölcsön.) E. — Prókátorok szája arany kulcscsal nyilik. B. — Szived kulcsát másra ne bizd. D.

Kulcsár. Rossz boros kulcsár az, ki szomjan meghal. KV. — Szakácscsal, kulcsárral nem jó haragot tartani. K. — Télben két szakács egy kulcsár, nyárban két kulcsár egy szakács. E.

Kulimáz. (Kocsikenőcs.) Fekete mint a kulimáz. D.

Kullancs. Belédesbele bujt, mint kullancs a börbe. D. — Ragad mint a kullancs. B. — Ragadós mint a kullancs. D. — Ritka bárány kullancs nélkül. D.

Kullog. Farkast emlegetnek, a kert alatt kullog. Sz. — Farkast emlegetnek, a kert mellett kullog. KV. — Kullog mint a farkas. (Leskelődik.) Ny.

10. — Kullog mint a farkas a kert mellett. D. — Kullog, mint a ki epret szed. D. — Lassan kullog, mintha epret szedne. KV. — Rossz hir szárnyon jár, a jó alig kullog. E. — Róka módra kert alatt kullog. E.

Kun. Biztos mint a kunkötés. E. — Kunkötés. (Erős. D. — Hamis. KV. — Gordiusi. Decsi.) — Elkölt a kun a Kőrösön. (Nincs baj.) KV. — Kun Miklós kertjéből élődik. (Piacról; nincs kertje.) B. — Ugy sétál, mint a kunok ebe a homokon. (Büszkén.) Decsi. — Kun László szekere. (Nyomor.) Sz. — Kun László szekerére szorult. (Elszegényedett. Kun László idejében oly nagy volt a szegénység, hogy a paraszt ló helyett maga huzta taligáját.) Sz. — Csikorog mint a Kun László szekere. S.

Kunyhó. (Gunyhó.) Alacsony kunyhóból is támad nagy ember. E. — Bár szalmás legyen is kunyhód és füstös is, jobb más palotájánál. Sz. — Bolhás mint az elhagyott kunyhó. D. — Jobb magad kunyhója más palotájánál. E. — Szomoru mint a megszedett szőlőben az elhagyatott kunyhó. D. — Ugy néz ki, mint szüret után a kunyhó. Ny. 6. — Tulajdon kunyhó jobb a más palotájánál. D. — Ugy áll a szád, mint szüret után a kunyhó. (Szomoru.) Ny. 13.

Kupa. Akármiért sem adna egy kupa bort. D. — Egy pénz ára szatyorért két kupa áldomás. D. — Ez is ivott a kupai kutból. B. — Hahogy három a tánc, három a kupabor is. D. — Kupáját sem öbliti meg, fél, hogy vize elfogy. D. — Meg lehet fejni egy kupa bor mellett. D. — Nem isszák a mérget fakupából. D. — Pogány lesz egy kupa borért. D. — Tele kupa. (Részeg.) D.

Kupaktanács. E. — Vénkupak. D.

Kupi. Jár a nyelve, mint a kupi malom. E. — Jár a szája, mint a kupi malom. D.

Kurafi. Beste kurafi. ML. — Ki szóbeli asszonynyal társalkodik, hamar kurafi név ragad rá. K. — Olcsó mint a kurafi. D.

Kurd. Elmehetsz Kurdra búcsúra. (Nincs se temploma, se búcsúja.) S.

Kurjongat mint a bécsi csirkefogó az utcán. B.

Kurta. A ki délig kurta, délután is az lesz. E. — A ki délig kurta, délután sincs farka. (Ki milyen ifju korában, olyan vénségében.) Ny. 7. — Eb ura kurta. (Nekem nem parancsolsz.) D. — Hamar mise, kurta prédikáció, hosszu kolbász. D. — Higye a kurta. (Kutya.) KV. — Kaparj kurta s leszen. KV. — Kapálj kurta, neked is lesz. KV. — Kapálj kurta s leszen. Sz. — Kaparj kurta, lesz poltura. B. — Kaparj kurta, pénzed lesz. B. — Képes (lehet) hogy kecske, mert kurta a farka. E. — Kurta az élet, de a nyomoruság hosszuvá teszi. D. — Kurta farsang után negyvennapi böjtre fogták. D. — Kurta kocsma. B. — Kurta már a város bikája. D. — Kurta mint a barát-gatya. D. — Kurta mint a francia haj. (Régi időben rövidre nyirták, parókát hordtak.) D. — Kurta mint a gyikleső. D. — Kurta mint a huszár mente. D. — Kurta mint a kigyó. D. — Kurta mint a kutya. D. — Kurta mint a nyul farka. B. — Kurta mint a pöndöl. D. — Kurta mint a szegedi szoknya. D. — Kurta mint a szeremlei szoknya. (Szeremle Pest megyében.) Ny. 12. — Kurta nemes. (Hétszilvafás.) B. — Kurta zsák hamar felfordul. D. — Kurtának (kutyának) kurta a kölyke. Ny. 2. — Mérges mint a kurta kigyó. E. — Minél kurtább, annál kutyább. D. — Ne arra, kurta, a buzába. D. — Nem egy ebnek kurta a neve. B. — Nosza eb után kurta. KV. — Rajtaérjük kurtát. Ny. 2. — Tarkán kurtát cserélt. (Eben kutyát.) D. — Vén leánynak mindenkor kurta a farsang. D.

Kurtán-furcsán. Ny. — Néha kurtán lát az ember. D.

Kuruc idő. E. — Kurucvilág. E.

— Kurucvilág régen volt. B. — Szaladj kuruc, jön a labanc. D. — Szaladj kuruc, jön a német. E.

Kurutyol a hüvösön. (Tolvaj a börtönben.) D.

Kurva. A ki süket, bolond is, a ki részeg, kurva is. Ny. 4. — A kurvát ha szembeköpik, azt mondja, hogy eső esik. Ny. 8. — Addig tart, mint a kurvaasszony jámborsága. Ny. 2. — Búsul mint a tót kurvanya után. D. — Ha becsületes asszony nincsen, kurvával is eltáncol az ember. Ny. 10. — Ha én egyszer meghalok, kurvanya a világnak. K. — Ha sok a mogyoró, sok kurva lesz. E. — Kinek kurva a leánya, sok veje van annak. B. — Kurvabarátság, marha szaporaság hamar oda van. B. — Kurva volt a bábája. E. — Kurva és kurvások hamar megalkusznak egymással. KV. — Kurva szerencse. E. — Kurvanyád Bécsbe. D. — Kurvatartás tékozlással jár. B. — Kurvának, bábának szabad éjjel járni. B. — Maradt volna kurvanyában. D. — Már jókor kurvaságra áll a szeme. Decsi. — Nagy szomoruság kurvás vénet látni. E. — Nekiesett, mint tót a kurvanyának. Ny. 1. — Ökleld csákó, kurvaasszony lovát, ha Isten fia vagy. (L. csákó.) K. — Örül mint tót a kurvanyának. B. — Ritka falu, kiben kurva nincsen. D. — Részegség, kurvaság együtt járnak. K.

Kuszi pajtások. S.

Kutya. A hamarkodó kutya vak kölykeket fiadzik. D. — A ki délig eb, kutya az délután is. Ny. 16. — A ki délig kutya, délután is az. Ny. 8. — A koncot a kutya fiának se adja. E. — A koncot a kutya fiának se engedi. D. — A koncot el nem ejti nyálazatlan kutya. D. — A kutya csak kutya, ha tizszer átúszsza is a Dunát. E. — A kutya egy koncért a prédikációt is elhagyja. D. — A kutya, ha asztalra huzod is fejét, asztal alá buvik. D. — A kutya nem ette meg a telet. Ny. 24. — A kutya néha jókedvből is ugat. B. — A kutyák között is szép volna a békeség. D. — A kutyó (kis kutya) sem mindjárt kutya. D. — A legjobb kutyának alig jut valami a bocskortákból. D. — A megnyálazott koncot nehéz a kutya szájából kivenni. D. — A mely kutya egyszer átúszsza a Dunát, többször is átúszsza az. Ny. 6. — Mely kutyának veszett nevét költik, el kell annak vesznie. E. — A mely kutyát éri a kő, az rivanik el. K. — A nagyhét kutyagyötrelem. (Böjt.) D. — A szomszédék kertje alatt Bodri kutya szörnyen ugat. Np. — Az embert hordozza a ló, eteti az ökör, ruházza a juh, védelmezi a kutya, követi a majom, megeszi a pondró. D. — Az öreg a kutya. E. — Az se kutya. E. — Azt sem mondotta: eb-e vagy kutya? D. — Addig játszik az eb, mig kutyó a neve. (Fiatal.) D. — Addig vadászott, mig magát is megették kutyái. E. — Akad csontra kutya. S. — Akár fehér, akár fekete, elég hogy kutya. D. — Akkor a kutya is kutyó volt. (Fiatal.) D. — Akkor a mi kutyánk még kutyó volt. E. — Alattomban maró kutya. D. — Alábbvaló a pondrós kutyánál. D. — Annyi mint a kurta kutya. D. — Annyi mint a tarka kutya. D. — Atyafia a kutyának. E. — Azért verik a kutyát, hogy a kutyó tanuljon. D. — Álmos mint a kutya. D. — Ásitozik mint a kutya a pozdorján. S. — Átesett rajta (a dolgon), mint kutya a kerten. Ny. 5. — Átesett mint Kardos kutyája a kerten. (Vége.) Ny. 2. — Átússza mint kutya a Dunát és megrázkódik. E. — Bárcsak azt kérdezte volna: eb vagy-e vagy kutya. D. — Behuzta a farkát mint az idegen kutya. Ny. 8. — Bekapta mint kutya a legyet. (Mohón.) E. — Belejön mint kis kutya az ugatásba. Ny. 6. — Belegyün mint kutya az ugatásba. Ny. 9. — Benne van mint kis kutya az ugatásban. (Sokat beszél.) Ny. 13. — Bizik benne, mint kutyában a nyul. Ny. 4. — Bolhás mint a

kutya. D. — Botból beretva, kutyából szalonna. S. — Busul mintha elkapta volna kenyerét a kutya. E. — Cicának macája, kutyának ebatyafisága. Ny. 6. — Csak addig nem uszik a kutya, mig hasa nem éri a vizet. Ny. 8. — Csak eb a kutya. D. — Csak eb a kutyával haraghatik össze. D. — Csavarog mint a falusi kutya a nagy városban. E. — Deszka kapu, nagy kutya, ott lakik a jó gazda. Ny. 3. — Dörmög mint a fazekas kutyája. S. — Dugába dőlt, mint az iványi ember kutyája. Cz. — Eb a ki bánja, kutya a ki szánja. D. — Eb a kutyának soha nem hizelkedik. D. — Eb a kutyát könnyen megismeri. D. — Eb a kutyával egy alomba, nem egy járomba illenek. D. — Eb a német kutya nélkül. D. — Eb anyának kutya a leánya. D. — Eb anyának is kutyó a leánya. D. — Eb apának kutya fia. B. — Eb fél, kutya fél, mig az ipam, napam él. Np. — Eb fél, kutya fél, mig az öreg ipam él. Np. — Eb fujja, kutya járja. D. — Eb fujja nótáját, kutya járja táncát. D. — Eb marad a kutya mindenkor. D. — Eb sógor, kutya koma. D. — Eb után áll a kutya. (Rossz után rosszabb következik.) D. — Eb után kutyát állit. D. — Eb után ugat a kutya. D. — Eb vagy kutya. ME. — Eb vagy kutya, mindegy tatár. D. — Ebek a kutyák. D. — Ebenguba, mind egyforma, mind egy kutya. Ny. 1. — Eben kutyát cserélt. ME. — Ebendes kutyándes. D. — Ebkérdinek kutya a felelete. D. — Eblábon, kutyakezen jár. D. — Eb munkának kezdője a kutya. D. — Ebszolga, kutya gazda. B. — Ebül is, kutyául is, komondorul is. D. — Egy kutya. (Mindegy.) S. — Egy se becsületes kutya, a ki a mit megeszik, kiokádja. (Nem titoktartó, nem becsületes.) Ny. 24. — Egyél csak, nem sajnálom, ugyis a kutyának adjuk. S. — Egyik eb, másik kutya. D. — Egyik kutya, másik eb. E. — Eleget tesz a kutya kötelességének, ha nem mar is, hanem ugat. D. — Elment világra, mint a Hurányi kutyája. Ny. 3. — Elszaladt mint a Dürgő kutyája. (Sohse jött vissza.) Ny. 8. — Elszaladt a kutya a lánccal. S. — Elszéledtek mint az ütést halló kutyák. D. — Elveti magát, mint juhászkutya a homokon. D. — Elvitte a kutya a pecsenyét. S. — Esendö az ember, mint a fakutya. (Csigra, gyermekjáték.) E. — Ez bizony kutyadolog. D. — Ez se kutya. S. — Érti a kutyát a karóhoz kötni. Ny. 8. — Farkát csóválja mint a kutya. S. — Fáj rá a foga, mint a kávási kutyának az árpa ganicára. Ny. 2. — Fáradt vagyok mint a kutya. Np. — Fázik mint a kutya. E. — Fejes kutya, nyakas eb. D. — Fehér kutya, nyakas eb. E. — Fekete kutya, tarka eb, mind egy ördög. D. — Fentartja fejét, mint a szállási kutya, mikor a tejes fazékon megütötték az orrát. D. — Feszit mint a falusi kutya a flaszteron. Ny. 22. — Feszit mint a pozsonyi kutya Nyitrában. Ny. 5. — Feszit mint a tatai kutya a jégen. Ny. 5. — Félénk kutyának hasa alatt a farka. D. — Félénk kutya többet ugat mint mar. D. — Forog mint a harangozó kutyája. Ny. 9. — Gazdád nagyobb kutya, mégse ugat. Ny. 4. — Gazdájáért a kutyát is megbecsülik. Ny. 22. — Gazdának, kutyának kint a helye. Ny. 4. — Ha a kutya árnyékhoz kap, elejti a koncot. D. — Ha a kutya bőrére eleve innának, elkevélykednék. E. — Ha a kutya meg nem marhatja az embert, a követ rágja. D. — Ha a kutya megvész, elhagyja a házat. E. — Ha a kutyából egyet megütnek, széjjel mennek, a disznók pedig összerőfögnek. D. — Ha a kutyák szólanának, a kutyók sem ugatnának. D. — Ha a kutyának oly szarva volna, mint mérge, senki sem maradhatna meg tőle. D. — Ha a kutyára hagynák, egy legyecske sem lenne a világon. D. — Ha egyszer a kutya megkóstolta a marhabelet, a hust sem hagyja abba.

D. — Ha kutyával játszol, bot legyen kezedben. D. — Ha él, az urának, ha vész, a kutyának. (Malac.) Ny. 3. — Ha jó volna, a kutya is megenné. Ny. 7. — Ha kend ember, más se kutya. — Ha marad, gazdának, ha vész, kutyának. Ny. 6. — Ha marad, gazdának, ha döglik, kutyának. Ny. 3. — Ha nincs kutyád, ugass magad. S. — Ha zacskóba kötné eszét, megenné a kutya. (Hájfejü, ostoba.) E. — Habzik a szája, mint a veszett kutyának. D. — Habzsolja a levest, mint a kutya. Ny. 12. — Hadd morogjon kutya, csak meg ne harapjon. E. — Hadd ugasson a kutya, csak meg ne harapjon. Ny. 8. — Halad mint Komlós kutyája a homokban. (A köszörüs kutyája nehezen halad a homokban.) Ny 1. — Halál kutyái ugatnak ki belőle. (Köhög.) K. — Hamarább ugatja meg a kutya a szegényt, mint a gazdagot. D. — Hamarább utólérik a hazug embert, mint a sánta kutyát. D. — Haragos mint Balázs Márton kutyája Szigeten. Ny. 18. — Harangoz a pap kutyájára. (Lógatja, lóbálja lábát.) Ny. 22. — Harapós kutya nem ugat. Ny. 2. — Harapós kutyának goromba gazdája. Ny. 2. — Hányja a farát, mint a torbamenő kutya. Ny. 9. — Hányszor kellene megpirulni a kutyának, ha orcája volna. E. — Hess légy, ne szállj rá, tarka kutya szarja rá. (Kényes.) Ny. 7. — Heves kutya vak kölykeit hányja. E. — Hivatlan kutyának coki a neve. Ny. 13. — Hogy a kutyák veszekedjenek koncain. D. — Holdat ugatja a kutya. S. — Hortyog mint a zsigorás kutya. Ny. 1. — Húz mint a köszörüs kutyája a homokban. S. — Hű mint a kutya. S. — Hüség csak a kutyához illik. ML. — Idegen kutyának lába közt a farka. Ny. 10. — Ily időben kutyát sem kell kiverni. S. — Irigy mint a kutya. D. — Irigyebb a kutyánál. E. — Izzad mint a köszörüs kutyája a homokban. Ny. 12. — Jár mint a gazdátlan kutya. S. — Jó az eb, csak a kutyák rosszak, hogy meg nem ették. D. — Jó helye van, mint a kutyának a talicskában. Ny. 19. — Jó kutyát is házalóvá lehet tenni, ha mindig huritják. Ny. 2. — Jó kutya haza jár. S. — Jobb az élő kutya a holt oroszlánnál. D. — Jólesett neki, mint az öreg kutyának a vaj alja. Ny. 5. — Jól van dolga, mint kutyának a karó közt. Ny. 8. — Jóllakott mint dobi kutya a löki piacon. (Kidobták, meglökdösték.) Ny. 6. — Jót lökött rajta, mint a szentesi emberen a hosszu kutya. (Szép kutyáját eladta s ugy fizette adóját.) Ny. 5. — Kapkodja mint a kutya a legyet. E. — Karikába fekszik, mint a kutya. (Összehuzódva.) Ny. 2. — Karó közé szorult, mint a kutya. E. — Kedvez, mint Csóti a kutyáinak. Ny. 8. — Kenyerét a kutya elkapta kezéből. D. — Kevély embernek, sima szőrü kutyának szenvedni kell. (A hiu hidegben is könnyedén öltözik.) Ny. 12. — Kezéből kenyerét nem kapja el a kutya. (Fogoly.) E. — Késő a vén kutyát szeliditeni. S. — Későre bánja a kutya, hogy kilencet fiadzott. D. — Ki kutya a templomból! E. — Ki kutya, gazda. (Kint a helye.) Ny. 23. — Ki kutyával hál, bolhásan kel fel. D. — Kiadott rajta, mint Talabér a kutyáján. Ny. 6. — Kikönyökölt, mint a kabai kutya a garadra. Ny. 4. — Kiment a sodrából, mint a kutya a pitvarból. Ny. 5. — Kipróbálta mint Budai Laci a kutyát. Ny. 2. — Kis embertől a kutya se fél. D. — Kis kutya is pozdorját keres. D. — Kis kutya, nagy konc. D. — Kis kutya, nagy kutya, nem ugat hiába. Np. — Kis kutya többet csahol. S. — Kis kutyától a macska se fél. D. — Kis kutyától sem félnek, mig nem harap. Ny 5. — Kitesz akárminő marakodó kutyán. D. — Kitett magáért, mint Táci kutya az uráért. D. — Kitört belőle a kutya természet. S. — Kivagyon, mint kutya ikra a hóból. (Rátartós.) Sz. — Kivitte a kutya a kana-

át. (Ny. 14: kikosarázták. Ny. 7: nem szivesen látott vendég.) — Koldus kutya, se étke se lazsnakja. (Fekvőhelye.) D. — Komotizál mint a mészáros kutyája a napon. (Lusta.) Ny. 1. — Koncon vesznek össze a kutyák. D. — Korpád legyen előbb, semmint kutyát tartasz. D. — Koslat mint a falu kutyája. Ny. 17. — Koslat mint a kutya. D. — Kóborol mint a gazdátlan kutya. S. — Könnyü a kutyának ugatni. Ny. 1. — Könnyü a láncolt kutyával békét tartani. D. — Kurta mint a kutya. D. — Kutya a farkassal össze nem szövetkezik. D. — Kutya a maga visszhangját is megugatja. D. — Kutya apának eb a fia. D. — Kutya ábrázatból nem válik orca. D. — Kutyabarátság, marhaszaporaság hamar oda van. E. — Kutya cimbora. D. — Kutya el nem hagyja az ugatást. B. — Kutya gazda, eb szolga. E. — Kutya gyomor a csontot is megemészti. D. — Kutya gyomornak pacal a fótja. D. — Kutya ha másnincs, a holdat ugatja. D. — Kutya, ha meg nem eszi is a dögöt, legalább körülheveri. D. — Kutya-hazugságnak eb a hitele. D. — Kutya hitü. D. — Kutya is dombra szarik. (Gazdag gazdagodik.) E. — Kutya is a szegényt hamar megugatja. D. — Kutya is fél a bottól. D. — Kutya is füvet eszik, mikor beteg. E. — Kutya is haragszik az orráért. E. — Kutya is meghugyozza, kinek pénz nincs a zsebében. E. — Kutya is megugatja. E. — Kutya is megvesz a jólélésben. E. — Kutya is melegedne a tüznél, ha orrát nem féltené. D. — Kutya is rászokik a csirkére. D. — Kutya is szokásból ugat. D. — Kutya köröm. (Haszontalan dolog.) D. — Kutya kötelessége. S. — Kutya kutyával, guba gubával. Ny. 2. — Kutya lakodalom. D. — Kutya-macska barátság. ME. — Kutya martalék. D. — Kutya meg az anyja. (Tréfás káromkodás.) S. — Kutya meg az ur nem csukja be az ajtót Ny. 3. — Kutya nem eszi meg a maga fiát. Ny. 4. — Kutya nem hagyja el az ugatást. E. — Kutya néha jókedvéből is rágódik a csonton. D. — Kutya néha jókedvéből is ugat. D. — Kutyaparancsolta hitvány cudarja. D. — Kutya sem szereti, ha az orrát verik. D. — Kutya sem teszi be maga után az ajtót. D. — Kutya se ugatja. Np. — Kutya se venné fel az orrára. D. — Kutya után ugat a kutya, ha nincs is oka. D. — Kutya után ugat a kutyó. D. — Kutya után üget a kutyó. E. — Kutya sintér keze közül nem szabadul. Ny. 6. — Kutya szokott gyalog járni. S. — Kutya természetü. D. — Kutya van a kertben. (Baj.) B. — Kutyába se veszem. S. — Kutyában a fogvicsoritás is nevetés. D. — Kutyából nem lesz szalonna. KV. — Kutyának az embersége is kutya. S. — Kutyának csak eb a kölyke. B. — Kutyának első kölyke. D. — Kutyának sem jó az első kölyke. D. — Kutyának, gazdának kint, asszonynak, macskának bent a helye. ME. — Kutyának kutyó a fia, kecskének gedő. D. — Kutyának legkedvesebb falatja a dög. D. — Kutyának nőjjön a fü, ha kidöglenek a lovak. B. — Kutyának se jó az első fia. E. — Kutyának se kell. B. — Kutyánál az egres. (Hetvenkedő visszautasitása.) Ny. 2. — Kutyánál a nemesleveled. E. — Kutyát fogott. Sz. — Kutyát is kár kiverni a házból. E. — Kutyát kapni, csak korpa legyen. (Ha rossz cseléd távozik.) Ny. 9. — Kutyát vertek ezen a helyen. (Szerencsétlen hely.) E. — Kvittek vagyunk, mint az asztalos a kutyával. S. — Láncolt kutya csak azt marja, a ki hozzá közelit. D. — Leforrázott kutya az esőtől is fél. D. — Leforrázták mint a kutyát. D. — Legénykedik mint a falusi kutya a városi kövezeten. Ny. 6. — Legjobb kutya, melynek szeme legutoljára nyilik. D. — Lendit valamit, mint az udvari kutya. (A gazda megkente a hámot, a kutya megrágta.) Ny. 11. —

Lesz még a kutyára dér. Ny. 5. — Lót-fut mint a kutya égzöngésben. Ny. 5. — Lusta kutya istállót keres. D. — Macskával a kutya is összeszokhatik. D. — Maga ugat a gazda, ha kutyája nincsen. Ny. 8. — Magad uram, ha szolgád nincs; magad ugass, ha kutyád nincs. Ny. 24. — Magyar ökör, német kutya, oláh disznó. (Ki mit szeret.) D. — Magyarnak a kutyája se veretteti magát örömest. D. — Mar a jó kutya herregetés nélkül is. Ny. 4. Mar mint a kutya. D. — Marakodás, kutyaszokás. ME. — Marakodik mint a kutya. D. — Megbánta, mint a mely kutya kilencet fiadzott. E. — Megbánta, mint a mely kutya kilencet kölykezett. Ny. 8. — Megderekalták, mint a kan kutyát. E. — Megette a kutya a hájat. (L. háj.) E. — Megette a kutya a nemes levelét. S. — Meghasad a szive mint a ricsi kutyának. (El nem érhette a rácsra száradni kitett turót. Ricse bodrogközi falu.) E. — Meghuzza magát, mint a lucskos kutya. S. — Megölte mint Gányó a kutyát. Ny. 3. — Megszokta bolha a kutyát. D. — Megszokta mint kutya a tengelynyalást. D. — Megszorult mint a kutya a karó közt. E. — Megtámad mint a mérges kutya. D. — Megtisztelte, mint a kutya a verem tetejét. Ny. 14. — Mely kutya a Dunát átúszsza, tengerre vágyódik. S. — Mely kutya megharapta, meggyógyul annak szőrével. D. — Mely kutyát meg akarnak ölni, veszett nevét költik. D. — Mezitláb jár mint a kutya. S. — Mezitláb jár, mint a Botka kutyája. Ny. 22. — Mérges mint a kutya D. — Mig a kutya szarik, elfut addig a nyul. K. — Mig korpa van, akad kutya. E. — Minden embert megugat, mint a mérges kutya. D. — Mindig nevet, mint a fakutya az oltáron. D. — Minél kurtább, annál kutyább. D. — Mint nevelik a kutyát, ugy veszik hasznát. D. — Mozog mint a bolhás kutya. Ny. 1. — Mulat mint a kutya a kútban. Ny. 5. — Mulat mint a Bodorék kutyájuk a kútban. (Szorult helyzetben van.) Ny. 1. — Nagy kutya fel sem veszi, ha a kis kutya megugatja. Ny. 9. — Nagy ur és kutya után teszik be az ajtót. E. — Ne higyj a szádnak, mint az éh kutyának. D. — Ne legyetek mint a kutyák, hanem mint a disznók. (Bajban tartsatok össze. A kutyák szétszaladnak, ha valaki egyet megüt közülök, a disznók összeröffennek.) E. — Ne légy háj, mert elkap a kutya. (Ne légy engedékeny.) S. — Nem árt a kutyának. (Nem kell sajnálni.) S. — Nemcsak egy kutyának neve Fari. D. — Nemcsak egy kutyát hivnak Sajónak. Ny. 1. — Nemcsak egyszőrü kutya van a világon. Ny. 1. — Nem csak egy tarka kutya van a világon. E. — Nemcsak egy vörös kutya van a világon. D. — Nem jó sódar-őr a kutya. D. — Nem kapja el kenyerét a kutya. (Börtönben van.) E. — Nem kell a mészáros kutyának korpa. D. — Nem lesz kutyából soha szalonna, ha megpörzsölik is. D. — Nem mind kutya, a mi ugat. D. — Nem szokás a kutyát megpörzsölni. D. — Nem vagyok senkinek a kutyája, engem ne üssön-verjen senki. Ny. 5. — Nem veszi el a kutya a kenyerét. (Tömlöcben van.) Ny. 14. — Nevet mint a boltos kutyája. B. — Néha elhányt ebkölyökből válik a jó kutya. D. — Nincs a parasztnál kutyább. Ny. 11. — Nincsen kutya Szent-Pálon, mind megették a nyáron. S. — Nincsen oly vén kutya az egész városban. D. — Nyalakodik mindenütt mint a kutya. (Szemtelen.) D. — Nyughatatlan mint a kutya seggiben a savó. E. — Nyujtózik mint a kutya a pozdorján. S. — Odakönyököl mint kutya a garádjára. E. — Oda szarik a kutya, hol nagyobb a rakás. (Gazdagnak szolgál a szerencse.) Ny. 8. — Olyan urasan fekszik, mint a kutya a szakajtóban. Ny. 6. — Őrizkedjél az alvó kutyától. E. — Örül a kutya, ha kölykeit látja. D. — Örül kutya a konc-

nak. D. — Örvvel erős a kutya. D. — Pad alá szokott kutyának, ha fejét asztalra húzod is, a pad alá vonja. D. — Pénz beszél, kutya ugat. Ny. 13. — Pondrós mint a döglött kutya. D. — Rakja a szépet, mint a bécsi kutya. (Henceg.) Ny. 7. — Rátartja magát, mint az Adorján kutyája. (Előkelő család.) B. — Rávárják a kutya-porczióra. (Verés.) D. — Reszket mint a kutya. D. — Reszket mint a kutya az ajtó előtt. D. — Ritka kutya bolha nélkül. D. — Ritka kutya ebugatás nélkül. D. — Rossz kutya az, mely a maga vackát megugatja. Ny. 4. — Rossz kutya magamagát is ugatja. D. — Rossz kutya mellett a jó is eltanul. D. — Rossz időben a kutyát sem kell kiverni. D. — Rosszabb a vén aszszonyt, mint a vén kutyát ingerelni. D. — Róka koma, kutya sógor. (Ravasz.) D. — Rühes kutyát ne koppassz. D. — Sem eb, sem kutya. KV. — Se kutya, se peták. (Egy petákon kutyát vett s a kutya elszaladt.) B. — Se kutyája, se macskája. D. — Se kutyája, se macskája, mégis üres tarisznyája. (Kamarája.) ME. — Soha meg nem pirul a kutya. D. — Sok kutya, nyul-halál. (Német.) D. — Sokat a kutya farkára se lehet kötni. D. — Sokat hizelkedik a kutya, de nem hisznek neki. D. — Sokára ér a sánta kutya Budára. B. — Sompolyog mint a leforrázott kutya. S. — Studérozik mint Gyurka csősz kutyája, hogy harapja meg az embert. (Bemenet vagy kijövet.) Ny. 1.— Szegénynek szegény, ebnek kutya a barátja. E. — Szekér alatt Denc kutya. (Baj van : kutya van a kertben.) E. — Szereti mint kutya a gerebenyalást. D. — Szereti mint kutya a macskát. E. — Szép volna, ha a kutyák megbékülhetnének. D. — Széttekint, mint vak kutya az ugaron. Ny. 5. — Szokásból is ugat a kutya. D. — Szokásból nyalakodik a kutya. D. — Szomszéd kutyák marakodni szoktak. Ny. 1. — Szűköl mint a sarokba szoritott kutya. E. — Tele van huncutsággal, mint a kutya bolhával. B. — Téli kutya, nyári menyecske. Ny. 5. — Ténfereg mint a gazdátlan kutya. S. — Több fekete kutya van a világon. S. — Több tarka kutya van a világon. B. — Ugat a kutya, de a szél elhordja. D. — Ugat benne a halál kutyája. (Köhög.) Ny. 2. — Ugy áll az orra, mint a torba menő kutyának. (Jót érez, virgonc.) Ny. 6. — Ugy dobog a szive, mint a ricsi kutyáé. (L. fent.) Ny. 7. — Ugy él, mint a korpás kutya. (Keservesen.) Ny. 6. — Ugy élnek egymással, mint a kutya meg a macska. B. — Ugy érzi magát, mint kutya a krédóban. (Kóterben.) Ny. 3. — Ugy farára száradott, hogy a melák kutya se nyalja le róla. (Véres.) — Ugy jártak, mint a Topa kutyája a viz mellett. (Innia volt, de ennie nem: megdöglött éhen.) Ny. 11. — Ugy játszik az eszével, mint kutya a farkával. Ny. 14. — Ugy néz ki, mint a mely kutya kilencet fiadzott. Ny. 12. — Ugy rászáradt, hogy a kutya sem nyalja le róla. D. — Ugy vannak együtt, mint a kutya a macskával. E. — Uráért a kutyát is megbecsülik. D. — Utoljára a kutya sem fél a botos bálványtól. (Hozzászokik.) D. — Üti a kutyát bot nélkül. (Teszi magát, hogy nem tud semmit a dologról.) Ny. 14. — Vadászkutyának derce is jó. D. — Vadászni a kutyát a szokás tanitja. D. — Várják, mint konyhába a kártevő kutyát. Ny. 6. — Veszett kutyaharapás, másvilágra talpalás. D. — Vékonyszőrü kutyának, kis csizmás embernek sokat kell szenvedni. Ny. 22. — Vén kutya ebül szokott megőszülni. D. — Vén szolgának, vén kutyának egy a fizetése. D. — Vén mészáros kutya nyalja a bárányt, ha már meg nem foghatja. D. — Vigyorog mint a fakutya. Ny. 8. — Vigyoritja fogát, mint a mérges kutya. D. — Vitézek mint Berta kutyái. (A háztetőre menekültek.) D. — Volt része a kutya-porcióban. (Verés.) B.

— Vörös kutya, vörös ló, vörös ember egy se jó. E. — Vörös nadrág a kutyának, maga kereste magának. (Árulkodó.) Ny. 19.

Kutyaság. Nehéz a szamarat kutyaságra tanitani. D. — Tele van kutyasággal. ME. — Tele van kutyasággal, mint a duda satrafékkel. B.

Kutyabaja. E. — Kutyabaja, csak a torka véres. E. — Kutyabaja, mint a szentesi halnak. Ny. 22. — Kutyabaja, mint a szentesi halottnak. E. — Kutyabaja, mint a kiséri halottnak. S.

Kutyabőrből van az erszénye. (Fukar.) Ny. 2. — Kutyabörre irják, a mit megtartani akarnak. D. — Megfoldozták a kutyabört. D. — Nemességét csak a kutyabörön, nem szivében hordozza. D.

Kutyabűz. D.

Kutyafajta. Rajta magyar, rajta, jön az ellenség, a kutyafajta. B.

Kutyafarka. Az ám! a kutyafarka. D. — Elbeszél egy óráig a kutya farkáról. D. — Feláll mint a kutyafark. D. — Hizelkedik mint a kutyafark. D. — Kutyafark inkább a szájába. D. — Kutyafarkból derékszöget ne csinálj. D. — Nem tartós cövek a kutyafark. D. — Sokat raktak a kutyafarkára. D.

Kutyaforsponton jár.(Gyalog.) S.

Kutyafuttában. S. — Kutyafuttában végzett dolog. S. — Sebes kutyafuttában E.

Kutyaganė. Néha a kutyaganénak is hasznát vehetni. D.

Kutyahájjal van megkenve. S.

Kutyalakzi. Lesz kutyalakzi. E.

Kutyanyomba hágott. (Rossz útra tért.) Ny. 13.

Kutyaólban keres kenyeret. S.

Kutyapecér. D. — Kutyapecér nem nagy úr. D.

Kutyaperec orrára. D.

Kutyaszar. Kikopott mindenből, mint kutyaszar a hóból. Ny. 22.

Kutyaszokás a marakodás. D. — Ebszokás, kutyaszokás. E. — Kutyaszokást vesz fel a ló, ha rá nem ütnek. (Kocsisnak mindig lován legyen szeme, nehogy rossz szokást vegyen fel.) D.

Kutyaszoritó. E.

Kutyaszőr. Ebmarásnak kutyaször az orvossága. D. — Ebmarásra kutyaszőr. B.

Kutyatej a homokon. D. — Nehéz a kutyatejből sajtot csinálni. D.

Kutyaugatás nem hallik a mennyországba. ME. — Kutyaugatás, szamárorditás nem hallatszik mennyországba. Ny. 8. — Kutyaugatást elhord a szél. D. — Olybá veszem, mint a kutyaugatást. E. — Sorba megy, mint Golopon a kutyaugatás. Ny. 14.

Kutyául. Ebül kezdte, kutyául végezte. B. — Kutyául van. S. — Inkább meghalni, mint kutyául élni. B.

Kutyaütő. (Ha a gratulálók egymásnak a kilincset adják, az, a ki kint van: kutyaütő.) Ny. 2.

Kutyavásár. Csak egyszer volt Budán kutyavásár. B.

Kutyavér. Felélедt benne a kutyavér. E. — Kutyavér van benne, mint a palócban. (Lusta). Ny. 6. — Kutyavérü ember. D.

Kutyazsirnak hasznát veszi a hóhér. D. — Kutyazsirral van megkenve az erszénye. (Fösvény.) Ny. 1.

Kutyásdi játék. (A pulykacombot foggal egymás szájából vonszolják.) ME.

Kuvarcz. Könnyü kuvarczot nyerni. D.

Kuvasz. Ásitozik mint a falusi kuvasz. S. — Ásitozik mint a kuvasz kutya. Ny. 9. — A mely kuvasz egyszer általúszsza a Dunát, nem fél többé a viztől. Pázm. — Fekszik mint a kuvasz a szénán. (Irigy, nem eheti, de mást sem enged.) KV. — Felkunkoritotta a farkát, mint a kuvasz. (Haragszik.) Ny. 2. — Feltalálta magát, mint a megkötött kuvasz. (Elrágta a kötelet.) Ny. 1. — Feltalálta magát, mint a megkeritett kuvasz. (Rést talált.) Ny. 1. — Félénk kuvaszok távolról ugatják az oroszlánt. Ny. 2. — Kuvasz szénán fekszik. (L. fent.) KV. — Ko-

mondor után mozdul a kuvasz. D. — Nehéz a vén kuvaszt táncra tanitani. D. — Örvvel erös a kuvasz. D. — Perzseléssel szalonna nem leszen a kuvaszból. Pázm. — Szalonna nem leszen kuvaszból. Pázm. — Vén kuvasz. D.

Kút. A kutat először kiássák, aztán megtéglázzák. Ny. 21. — A kútban mennyi a viz, mégis ki lehet merni. Ny. 6. — Kutat is ki lehet merni. S. — Kutat se lehet egészen kimerni. D. — A pap kútjából meritette a vizet. Ny. 1. — Addig jár a korsó a kútra, hogy egyszer oda szakad. KV. — Addig jár a korsó a kútra, mig el nem törik. E. — Belehuhog mint szuszi a kútba. (Gazdája feleségét szeretközni látta, s elmondani nem merte, hát a kútba behuhogta.) Ny. 13. — Benne vagyunk, mint Fütyülös a kútban. (Bajban vagyunk. A kútásók Fütyülös nevü társukat a kútban hagyták.) Ny. 3. — Bolond a kútba könnyen vethet követ. D. — Egy kútba elég egy ostorfa. Ny. 18. — Elmult a szomjuság, nem barát a kút. E.— Egy bolond néha olyan követ vet a kútba, hogy tiz okos sem vonja ki. Sz. — Egy bolond oly követ vet a kútba, hogy száz okos sem veszi ki. E. — Előtted az út, utánad a kút. (Ugy menj el, hogy vissza ne jöjj.) Ny. 24. — Hát alatt völgy is van, kút is van, ihatsz is belöle. (Fing.) Ny. 2. — Igen kerüli, mint farkas a kutat. KV. — Jó dolga van, mint szútori asszonynak a kútban. Ny. 24. — Jobb más kútjából meriteni. D. — Ki mindig égbe néz, kútba esik. (Ném.) S. — Kút, kút, de nem apád ásta. (L. apa). E. — Kutba esett. (Szerelmes. Társas-játék: kútba estem.) E. — Kútba estem, ki huzzon ki? a ki szeret, az huzzon ki. Np. — Mély mint a kút. D. — Mély mint a világosi kút. D. — Mulat mint kutya a kútban. Ny. 5. — Mulat mint Bodorék kutyájuk a kútban. (Kelepcébe került.) Ny. 1. — Mulat mint a tényi kutya a kútban. Ny. 8. — Nagy követ dob a kútba. (Nagy dologba kezd.) B. — Nagy követ vetett a kútba. D. — Olyan követ vethet egy bolond a kútba, hogy gond lesz tiz eszesnek is kivenni. Pázm. — Mulat mint Kármáncsi a kútban. B. — Mulat mint Szivós a kútban. Ny. 5. — Nem adnám egy kút garasért. Ny. 14.— Nemcsak az szomjas, ki a kútba néz. Ny. 1. — Nincs oly kút, mely ki nem fogyna, ha mindig huzzák. B. — Rossz kút az, melybe vizet kell hordani. KV. — Üldögél, mint Bodóék ökrük a kút mellett. (Beleheveredett a sárba, nem tud kikapaszkodni.) Ny. 1.

Kútágas. Felnött mint a debreceni kútágas. S. — Megfejné a kútágast is. E. — Megfejjük a kútágast. (Ha a gyermek tejet kér és tehén nincs.) Ny. 17.

Kútfő. A legnagyobb folyónak is kicsiny a kútfeje. D.

Küld. Abaujba küldeni. (Kikosarazni a kéröt.) E. — Ha kell, menj magad, ha nem kell, küldj mást. B. — Hová az ördög nem mehet, vén asszonyt küld maga helyett. E. — Inni is mást küldene, ha neki használna. D. — Jó volna a halálért küldeni. (Lassu.) KV. — Ki bölcset küld, kevés szóval küldi. E. — Okost, ha küldenek, kevés szóval küldik. E. — Okost, ha küldenek, keveset szólanak neki. D. — Okost küldj, keveset szólj. D.

Küllő. Ez mindig házasodik, mint a küllő, még sincs felesége. Ny. 3. — Meztelen mint a küllö. D.

Külön kenyérre ment. (Elvált.) E. — Külön nótát fuj. Pázm. — Neki sem sütnek külön hurkát. S.

Különbség. Nagy különbség van Mátyás király és Király Mátyás között. B. — Egy paraszt hajszálnyi különbség. E. — Isten se tudja a különbséget. D.

Különb ember légy apádnál. E.

Különbözik. Öröm üröm: csak egy betüben különböznek. E. — Sze-

relem és esztelenség csak névvel különböznek egymástól. D. — Színnel izzel különbözünk egymástól. D.

Különböző az izlés. (Német.) ME.

Különös mint a foghagyma-mártás. Ny. 2. — Különös mint a harapófogó. Ny. 7. — Különös mint a Kúnné rásája. Ny. 6. — Különös mint karácsonykor a tökkáposzta. Ny. 2.

Külső szín is ugy tud hazudni, mint a száj. E. — Külszín csal. (Német.) ME.

Kürt. Minden kürtnek más hangja van. Ny. 6.

Kürtő söpredék. D. — Kürtőre kormos. (Tréfásan: félre innét!) Ny. 24. — Semmi feneke gyomrának, mint a kürtőnek. D.

Küszöb. A ki a zsidónak nem köszön, átesik a küszöbön. Np. — Általesik a küszöbön. (Megjár.) E. — Fü nőhet küszöbén. E. — Ne tovább a küszöbnél. D. — Nem sok küszöböt fog ezután koptatni. D. — Sok küszöböt nyalt az ő alfele is. (Sokszor kidobták.) M. — Sok küszöböt nyalt az ő háta vége. E. — Sokszor tapodja a biró küszöbét. (Rossz.) D.

Küzködik mint a luteránus gyermek az anyjában. Ny. 4.

Kvártélya a tömlöc. D. — Roszszabb a kvártélyosnál. D.

Kvitt a tapló. E. — Kvittek vagyunk. ME.

L. Átugrotta az L-et. (Túl van az ötven éven.) E.

Labanc. Sári vári labanc. (Gyáva katona, elbujtak a mocsarasba.) D. — Szaladj kuruc, jön a labanc. D.

Labda. Játszanak vele, mint a bőrlabdával. D. — Játszik a világgal, mint a labdával. D.

Laboda. Hej Laboda, Laboda! lábod ide, nem oda. (Tántorog, ittas.) E.

Laci-konyha. (Sátor alatt hentesek disznóhust sütnek benne. Dobzse László királyunk oly szegény volt, hogy ilyenből hozatta ebédjét.) D. — Felült Laci. (Fáradt.) Ny. 2. — Felült Lackó a béresek nyakára. Arany. — Olyan ronda, mint az Ovádi Laci. Ny. 5. — Öltözteti mint Laci a verebet. (Bamba tollat fosztott s kérdik mit csinál: öltöztetem a verebet.) Ny. 1. — Örül neki, mint vak Laczi a félszemének. Ny. 5.

Ladány. Annyit ér, mint Ladányba a mennykő. Ny. 5. — Megy belé, mint Ladányba a mennykő. E.

Lagmac ég. (Este sok bort ivott, reggel kivánja a vizet. Lagmac zemplénmegyei község mészégetéséről hires.) E.

Lajtorja. Keresztben viszi a lajtorját az erdőben. E. — Keresztben viszi a lajtorját, mint a szüriek. B. — Lajtorjának nem egy-két foga (foka) van. S. — Lajtorján ment a sirba. (Felakasztották.) D. — Vén lajtorja. D.

Lakat. Akkor vet lakatot az istállóra, mikor már lovát kilopták. D. — Akkor vet lakatot istállójára, mikor már kilopták a fakót. E. — Lakat van a száján. E. — Lakatot vetettek szájára. (Megvesztegették, elhallgattatták.) E. — Nehéz a részeg ember szájára lakatot vetni. KV. — Néma lakatoknak felnyitja a zárát a bor. D. – Vén asszony lakat a háznál. E. — Késő akkor zárnod, ajtót lakatolnod, mikor oda van a fakó. (A szöke.) KV.

Lakatos. Hideg lakatos. D. — Kovács akar kitenni a lakatoson. D. — Nem minden kovácsból telik lakatos. D. — Szene sincs, mégis lakatos. D. — Takaros, mint a túri lakatos. Ny. 6.

Lakás. A téli lakás nehéz a leveles színben. D.

Lakik. (Jóllakik.) Amint érdemletted, ugy laktál. B. — Amint főztél, ugy laktál. D.

Lakik. A nyul ott szeret lakni, a hol felnevelkedik. KV. — A ki meszszebb lakik, indulhat. Ny. 7. — Álló tóban lakik a béka. E. — Általellenben lakik Senki Pállal. E. — Egy fecskefészekben ellakhatni vele. D. — El nem lakhatni vele egy városban. D.

— Futtakon lakik. (Gyáva.) E. — Ha ebbel lakol, ebbé kell lenned. KV. — Ha farkassal laksz, vele együtt ordits. KV. — Ha ördöggel lakol, ördöggé kell lenned. KV. — Hol lakol? Jobb otthon. E. — Honn lakjék az, ki kedvére akar élni. M. — Isten háta megett lakik. (Félre eső helyen.) E. — Isten földjén lakik. (Szegény.) D. — Jó ott lakni, ahol becsülete vagyon a jámbornak. M. — Ki ebbel lakik, ugatni tanul. D. — Ki sántával lakik, sántulni tanul. M. — Ki sántával lakik, sántikálni tanul. KV. — Kinek házában lakol, annak törvényével élj. B. — Kinél lakol, annak törvényeivel élj. D. — Kocsmában lakik. D. — Legjobb Békés-vármegyében lakni. D. — Megmutatja a bor, kiben mi lakik. K. — Mind jó ott lakni, hol becsülete vagyon a jámbornak. M. — Mindenütt lakik, mint a nyul. Ny. 6. — Nem Bátorban, hanem Futtakon lakik. D. — Nem egész világ Baranya, laknak Somogyban is. D. — Nem tudja az ember, kiben mi lakik. Ny. 22. — Nem tudom mi lakik a bekötött zsákban. E. — Ott lakik, a hol a nyul. (Csavargó.) Ny. 1. — Otthon lakjék, ki kedvére akar élni. KV. — Pázsitos udvaron lakik a szegénység. Ny. 4. — Senkinek sincs homlokára irva, mi lakik benne. E. — Világ végén lakik. E.

Lakodalom. A mindennapi lakodalmat meg nem unná. D. — Cigány lakodalom. (Se enni, se inni való nincs.) Ny. 4. — Czifra lakodalom, kevés jutalom. D. — Hegyen-völgyön lakodalom E. — Hét országra szól, mint a Simon Mihály lakodalma. Ny. 19. — Hosszu mint a Rákócy lakodalma. D. — Keresztül esett, mint az egyszeri asszony a lakodalmon. (Ezen járt esze s elgondolkozván, átesett a dézsán.) Ny. 6. — Kész a lakodalom, de nincsen menyasszony. D. — Két asszony, lakodalom, három sokadalom. S. — Kövér mint a lakodalom. D. — Kutya lakodalom. D. — Lakodalom, ha jóllakom. Ny. 7. — Lakodalom, sokadalom, nincsen akkor beteg asszony. Ny. 4. — Lakodalomban legyen tisztesség is, emberség is. (Szivesség és enni való.) Ny. 2. — Nagy lakodalom, nagy tékozlás. KV. — Olyan mint a bodosi lakodalom. (Kimért, elég, de ne maradjon semmi.) Ny. 9. — Pokolban is volt egyszer lakodalom. S. — Se ki, se be, mint tót Janó a lakodalomba. D. — Sokáig tart ,mint Rákócy lakodalma. D. — Szürös voltál a lakodalomban. (Hivatlan.) Ny. 3. — Utcu bizony lakodalom, magam is megházasodom. E. — Visszajön mint a lakodalmas gyermek. Ny. 5. — Az ördög sem lakodalmaz örömest fehérszemély nélkül. D.

Lakoma. Rókamája lakomája. (Ravasz.) E.

Lakoznak mint tótok a pohánkával. D. — Lakozásnak örül a szabólegény. D.

Lakzi. Eltörődött, mint Godó Sára a lakziban. (Nem táncolt, mégis dicsekedett, hogy elfáradt a táncban.) Ny. 1. — Nem találja helyét, mint Farankné a lakziban. (Mindig a táncolók helyére ült, hogy öt is hivják.) Ny. 1. — Lesz kutyalakzi. E. — Száz temetés sem ér egy lakzit. D. — Torban dalol, lakziban sir. D.

Lant. Egy lantot pengetnek. B. — Egy lantot vernek. D. — Szamár arany lant mellett is szamár nótát ordit. E. — Tud hozzá, mint lantos a tizparancsolathoz. D.

Lap. Lapját élére forditja. BSz. — Ki a lapon fekszik, le nem hengeredik. D.

Lapát. Annyira hajít apád, mint a sütőlapát. Ny. 2. — Egy lapáttal szelelnek. D. — Kéz után keletlen, lapát után sületlen. E. — Lapát hátával mér. E. — Lapátháttal méri a borsót. (Legördül. Fösvény.) D. — Lapátháttal szórja a borsót. D. — Lapáttal szórják neki. E. — Lapáttal szórják neki a pénzt. KV. — Megházasodott lapát,

elvette a piszkafát. E. — Mosolyog mint az árpacipó a lapáton. (Keservesen.) Ny. 19. — Sok lapát sokat szór. D. — Szénvonó nem nevetheti a lapátot. E. — Ugy félek én apátul, mint a sütőlapáttul. Ny. 3. — Vállas mint a szórólapát. Ny. 1.

Lapos. A lapost lepi a ménes, a dombost nem szereti. Ny. 18. — Beleütött erszényébe a lapos guta. E. — — Kerülgeti a lapos guta. S. — Ki laposon fekszik, le nem hengeredik. E. — Lapos mint a deszka. E. — Lapos az erszénye. (Üres.) E. — Megütötte erszényét a lapos guta. E. — Megütötte erszényét a lapos mennykő. D. — Nem mind lencse, ami lapos. D. — Simitsa meg a lapos guta. E. — Üres mint a lapos erszény. D. — Üsse meg a lapos guta. S. — Megterem minden a szentháromság laposán. (Szegedi piac. Pénzért minden kapható.) Ny. 1.

Lapostetü. Idővel válik a lapostetü. D. — Idővel a tetüből is lapos lesz. D. — Soká válik a fiatal tetüből lapos. D.

Lapu. A bojtorján megegyez a lapuval. D. — Jeget eszik, vizet iszik, lapuval takarózik. (Szegény.) D. — Orvosság nála a lapu is. D. — Utilaput kötöttek talpára. B.

Lapit mint tetü a var alatt. Ny. 19.

Lapul mint kánya előtt a csirke. D. — Még a tyukfi is meglapul, ha kányát lát. E. — Sast látva, meglapul a tyúk. E. — Tyúk is lelapul, ha kányát lát. D.

Lappang. Alacsony bokor alatt lappang a nyul. B. — Ember lappang a kis börben is. D. — Hamu alatt lappang a tüz. ME. — Sokszor szalmaházban és foltos nadrágban tudós ember lappang. KV.

Laska. Finumfáin, mint a Spitkóné laskája. Ny. 5.

Lassan. A magyar hamar aláir, lassan fizet. E. — Egy szót sem szólt, azt is lassan mondta. Ny. 2. — Lassan a testtel. S. — Lassan barát a kereszttel. E. — Lassan belegyün, mint Katiba a gyerek. Ny. 7. — Lassan ég, mint a mécs. D. — Lassan érik a jó. S. — Lassan jár az Isten, de mégis elérkezik. D. — Lassan jár, mint fenkö a kaszán. D. — Lassan járj, tovább érsz. D. — Lassan járj, tovább jutsz. KV. — Lassan járj, tovább érsz, lassan siess, tovább jutsz. KV. — Lassan jön az Isten, de ugyan elérkezik azért. KV. — Lassan kása, ne rotyogj. (Fiatal hallgass.) Ny. 2. — Lassan kása, ne pötyögj. (U. a.) Ny. 5. — Lassan kezdj, gyorsan végezz. Ny. 4. — Lassan kocsis, beteg a ló. E. — Lassan kullog, mintha epret szedne. KV. — Lassan lépj, tovább érsz. D. — Lassan mász, mint a csiga. E. — Lassan mennek messzire. E. — Lassan páter a kereszttel. ME. — Lassan söpörj, ne porozz. Ny. 2. — Lassan siess. Ny. 4. — Lassan siess, tovább érsz. E. — Völgynek lassan, a hegy maga tanit. (Hogyan kell hajtani.) E.

Lassodj kása, nem téged tálalnak. BSz.

Lassu. Elunta a frisset, csak a lassut járja. (Öreg.) D. — Lassu méreg, lassu halál. S. — Lassu viz partot mos. KV. — Lassu mint a csiga. D. — Lassu mint az ólom-madár. S. — Lassubb a röstnögnél. (Lajhár.) D. — Unja már a frisset, csak a lassut járja. E. — Vén ember mindenben lassu, csak a koporsóhoz gyors. D.

Lasponya. Elterül mint a lasponya bokor. Ny. 1.

Lat. Fontonkint fogy az erő, latszámra jön vissza. E. — Nem sokat nyom a latban. E. — Nincs egy latnyi esze. E. — Latra vet, latolgat mindent. E.

Lator. A bor lator bajnok, legelöször is lábáról ejti le az embert. KV. — A ki lator, latrul veszi hasznát. M. — Az ördögnek is a sántája leglatrabb. KV. — Fiatal papnak lator a mestere. E. — Ki lator paripát ül,

zaboláből itat. D. — Könnyü a latornak a latrot megismerni. B. — Lator a kisbiró. (Lelkiismeret.) D. — Lator a torok. KV. — Lator a török. M. — Lator a torok, nem kell a szájnak hinni. E. — Latornak arany lánc, jámbornak nehéz tánc. KV. — Latrok szerzették a jó törvényt. KV. — Latrot jámborit. KV. — Néha a lator is szomorkodik. D. — Példás lator is szereti a jámbor nevet. K. — Országos lator. D. — Világ latra. D.

Latorság. Egyik latorságot a másikkal takarja. KV. — Jobb más latorsága miatt veszni. KV. — Jobb más latorsága, mint magad rosszasága miatt szenvedni. KV.

Lazsnak. A teremtett ég alatt lazsnaka sincsen. (Fekvő helye). D. — Hitvány lazsnakért el ne hagyd ágyadat. D. — Ki szomszéd lepedőjét nem őrzi, a maga lazsnakját sem becsüli. E. — Koldus kutyája, se étke se lazsnakja. D. — Lazsnakosnak pokrócos a társa. D.

Láb. A fej szédül, a láb inog. (Ittas.) E. — A földet a gazda lábanyoma hizlalja. Ny. 2. — A ki egyszer szerencsétlen, az az egyenesen is eltörheti lábát. D. — A ki szerencsétlen, az egyenesen is eltöri lábát. KV. — A kinek a fejében nincs, annak a lábában kell lenni. (Német is. A ki valamit elfelejt, kétszer kell járnia.) Ny. 5. — A ló négy lábon jár, mégis megbotlik. Ny. 14. — A mit kezeddel megfoghatsz, láboddal ne rugd. Ny. 6. — A sánta lábat nehéz eltitkolni. D. — Alig huzza a lábát. D. — Alig látni a lábát. (Siet.) D. — Annak is rálépett a fekete tehén a lábára. (Sok baj éri.) Ny 5. — Az ugrást el ne vétsd, eltörheted lábad. D. — Azt sem tudja melyik lábára álljon. D. — Ballábbal kelt fel az ágyból. (Rossz kedvü). Ny. 13. — Bánja a kis szék, ha a lába kitörik. Ny. 2. — Békót vethetsz lábára. D. — Bizik mint rossz katona a lábában. D. — Bolondnak lábán a szeme. (L. bolond). D. — Csak a lábát lógázza. E. — Csak térdig ember, azon alul láb. (Nagy lábu). S. — Cselefinta, eblábon jár. (Tréfásan: hamis.) Sz. — Csetneki csizma a lábára. (Lánc. Csetneki vasmüvek hiresek.) E. — Csüng rajta, mint lábon az ivóka. (Pióca). D. — Eblábon jár. (Hamis). KV. — Eblábon járó csintalan gyerek. D. — Egész nap keresztben lába (Rest). D. — Egy jó lónak csak egy a lába. (Ha egyik hibás, nem jó a ló.) D. — Egy lábbal kétféle templomba ne járj. D. — Egybe felveszi, a mi a láb alatt van. (Ellopja.) D. — Egyik lába a koporsóban van. (Öreg.) D. — Egyik lábod itt, a másik ott. (Gyorsan.) E. — Egyik lába mezitelen, a másikon semmi sincsen. D. — Falu kalodáját sem szabják egy ember lábához. D. — Fáradt ökör erősebben rakogatja lábát. D. — Fejek vétenek, lábak adják meg az árát. D. — Féllába a koporsóban vagyon. M. — Földön lába, égen fejen. (Fenthordja fejét). D. — Friss mint a tolvajláb. D. — Furcsa kis szék, csak lába kék. (Kellene. Különös beszéd). Ny. 7. — Gondolkodik mint féllábon a gólya. E. — Gyenge lábon áll. E. — Ha dátom, látom, ha nem dátom, nem látom. (Ha fizetsz, tied az igazság.) Ny. 10. — Ha fej vagy, ne kivánj láb lenni. D. — Ha törik a lábad, nem szakad. D. — Ha valaki nyomja lábod, vedd el onnét, ha bánod. E. — Három lábon jár. (Öreg, bottal jár.) D. — Hátul keze, előre lába. (Dologtalan.) D. — Hej Laboda, Laboda! lábod ide, nem oda. (Ittasnak keskeny az út). E. — Herélt lónak csak egy a lába. (L. fent.) E. — Huzza a lábát, resteli felvenni. D. — Inkább beszélek a fejével. mintsem a lábával. (Az urral, mintsem szolgájával.) Cz. — Inkább lábad, mint nyakad törjön. D. — Itt a kezem, nem disznóláb. (Igérem, megadom.) E. — Jobb lábbal játszani, mint fejjel. D. — Jobb lábbal megbotlani, mint nyelvvel. D. — Jobb lábbal megesni,

mint nyelvvel botlani. KV. — Katona ne lábára, hanem kezére bizza életét. B. — Kebelében keze, egymás mellett lába. (Dologtalan.) D. — Keresztben van a lába. (U. a.) E. — Keze, lába. (L. kéz.) E. — Kezét emeli, mikor lábát kellene. D. — Két lábbal kétfelé jár. (Kétkulacsos.) D. — Két lábnak egy a kaptafája. D. — Kézzel-lábbal. B. — Kiáll bocskorából a lába. D. — Ki kardot köt oldalára, vasat várhat a lábára. Bsz. — Ki tudja, honnan van keze, lába? D.—Kicsi csizma, nagy a láb. Ny. 22. — Kiki maga lába alá vágja a forgácsot. K. — Kinek feje rossz, lába sem jó. D. — Kinek nincsen dolga, lábát lógassa. D. — Kivonta lábát a sárból. D. — Lába elé hullott a feje. D. — Lába kel, ha otthagyod. (Ellopják.) Ny. 3. — Lába szárába szállott a bátorsága. B. — Lába szárába szállott (száradt) az esze. E. — Lába szárán csapja a legyet. (Naplopó). E. — Lábad alá nézz, meglásd kinek higyj. E. — Lábat ad neki. (Elviszi.) E. — Lábat mér a csizmához. E. — Lábat vet. (Akadályt gördit a futó elé.) E. — Lábához ólmot kötött. (Lassan jár.) D. — Lábán van az olvasó, ugy imádkozik. (Rablánc.) Ny. 1. — Lábára bizza, nem karjára életét. (Fut a veszélyből.) D. — Lábáról fejik a lovat, hátáról a birkát. (Veszik hasznát.) Ny. 4. — Lábát is alig emeli, mégis hoppot mond. D. — Lábát is vállára venné, ha ugy mehetne. (Röst.) D. — Lábát lógatja. D. — Lábbal fel, fejjel alá. KV. — Lábhoz szokott bocskor jobb a legujabbnál. D. — Leesett lábáról. E. — Leplén kivül a lába. (Nagyralátó.) D. — Leütötték a lábáról. D. — Levették lábáról. (Megingatták elhatározásában.) E. — Lógatod lábadat, mintha semmi dolgod nem volna. M. — Lónak négy a lába, mégis botlik. D. — Magad lábán járj. E. — Majd megette kezét-lábát. B. — Mankóval segiti lábát. D. — Más a lábával is kerüli, te pedig a szádba forgatod. (Csunyát, szart, nem restelled kimondani.) Ny. 21. — Másnak keze, lába. (Szegény másnak szolgája.) D. — Megnyomta a lábát a csősz-ökör. (Baj érte.) K. — Mészáros, keze-lába mind szaros, az erszénye aranyos. E. — Meggyógyitotta, mint Maró Vera az öcscse lábát. (Törött lábát borogatta; az orvosnak le kellett vágnia.) Ny. 1. — Nagy útról szerencsésen hazaért, kapujában törött el a lába. D. — Nagyobb a csizma, mint a láb. D. — Nagyot szed a lába közé. (Nagyokat lép.) E. — Nehéz egy lábbal táncolni. D. — Ne a lábához, hanem a fejéhez menj. (Ügyes-bajos dologban a főnökkel beszélj.) Ny. 1. — Ne borulj lábához, ha fejével szólhatsz. D. — Nem a lábáról adta el a lovat, hanem a hátáról. (Nem elevenen adta el, hanem a bőrét.) Ny. 13. — Nem akar jobb lábára állani. (Erélyesen fellépni.) E. — Nem birja a lába. (Tántorog, részeg.) D. — Nem éri lába a földet. (Kirepitették.) D. — Nem szánja fagyos lábát a kalmár, csak jó legyen a vásár. D. — Nem tudja hova tegye lábát. (Kevély.) D. — Négy lábu is botlik. Decsi. — Négy lába a lónak, mégis megbotlik. Sz. — Nyaka közé szedte lábát. E. — Oldalösztön frissebbiti a lábakat. D. — Ott egye a fene a lábát, csak a feje maradjon meg. Ny. 5. — Ólomlábon jár. B. — Pipaszár a lába. D. — Sáros lábom sem törülném hozzá. D. — Se keze, se lába. S. — Senkinek sem leszek lábmosléka. KV. — Sok a száj, de több a kéz-láb. (Evö, munkás.) D. — Sok láb nyomja addig a földet, mig útnak nevezik. D. — Sok neki egy rák lábastul. D. — Sokkal hamarabb jár lába, mint esze. D. — Sovány mint a sváb lábszár. D. — Szapora mint a kis láb. (Gyors.) D. — Szárazon mossa lábát is. (Ravasz.) D. — Szárnyat kötött lábára. D. — Szedd előre lábad. (Siess.) D. — Szegény mindenütt láb

alatt van. B. — Szédeleg a lába, tántorog a feje. D. — Szélhordotta lábu. D. — Szép a páva, csuf a lába. E. — Szorítja lábát a bocskor. (Oláh énekel.) Ny. 7. — Szőrin, lábán elveszett. (Szőrin-szálán.) E. — Van az ő szavának mind keze, mind lába. D. — Vigye lába. S. — Zsebében keze, ölében lába. (Dologtalan.) D.

Lábas. Hogy fér ki a szádon ez a kezes lábas szó? K.

Lábfogó. Előbb volt a lábfogó, mint a kézfogó. E.

Láda. A Dóciné ládájában van. (Nincs helyén.) Ny. 2. — Élére verve ládájában a pénz. D. — Fizess Dóci, ha van, a láda fiából. Ny. 6. — Hamar kárt vall, ki a kincses ládát nyitva tartja. B. — Jó helyen van, mint Dóciné ládája. (A földön van.) Ny. 6. — Az úri bicsak nem heverhet mindig ládában. Ny. 8. — Uri bicsak sem illik mindig ládába. D.

Lájbli. Előbb az üng, aztán a lájbli. Ny. 5. — Kifizetheti a lájbli zsebéből. ME.

Lágy. Addig keressz lágy párnát, hogy aszu padon is elhálnál. KV. — Benőtt a feje lágya. E. — Feje lágyára esett. E. — Feje lágyára esett a tégla. D. — Kemény legény lágy időben. B. — Könnyü a lágy követ faragni. (A jót nevelni.) D. — Könnyü a lágy sarat gyurni. D. — Könnyü a lágyba harapni. D. — Lágy hónapban kemény a rák. (Oly hónapban, melyben r-betü nincsen.) E. — Lágy kenyérrel várni. E. — Lágy kenyérrel várt vendég. S. — Lágy mint a ganéj. D. — Lágy mint a kása. D. — Lágy mint a rossz pásztor. D. — Lágy mint a sár. D. — Lágy mint a tészta. D. — Lágy pásztor alatt gyapjat rug a farkas. E. — Lágy pásztor előtt gyapjat rug a farkas. (Gyengén kifognak.) Ny. 2. — Lágy pásztor mellett stb. D. — Lesz még nekünk lágy kenyerünk. E. — Lesz még szőlő, lágy kenyér. Ny. 23. — Megy belé, mint Szigyiribe a lágy kenyér. E. — Sok kemény fának lágy a gyümölcse. B. — Lágyan fogja. M.

Lámpás. Fényes mint a lámpás. D. — Hátul két lámpás, elül egy se. (Utólagosan nagyon okos.) D. — Itt a lámpás. (Telt boros palack.) E. — Jobb egy lámpás elül, mint kettö hátul. KV. — Jobb ha az ember előtt viszik a lámpást, mint utána. Ny. 21. — Lámpással ámitják a verebet. D. — Vak előtt viszi a lámpást. D. — Zörög mint az ördög a lámpásban. D.

Lánc. A láncon egyik szem a másikat tartja. D. — Az aranyláncot el ne szakaszd. D. — Eb a láncon ugathat, de nem haraphat. B. — Ebláne illene nyakravalójának. D. — Ebláncon vannak mindaketten. D. — Ebláncot kötöttek egymás között. D. — Elszaladt a kutya a lánccal. S. — Kedvetlen az öreg, olyan mint a lánc: ha felveszik is jaj, ha leteszik is jaj. B. — Ki vasat eszik, láncot szarik. E. — Latornak arany lánc, jámbornak nehéz tánc. KV. — Lánc nem tánc. D. — Nehéz a láncban táncot járni. D. — Néha reggel tánc, este pedig lánc. KV. — Ördög is könnyen ült egy ideig láncon. D. — Ördög mérte, elszakadt a lánca. (Messze út.) E. — Pénteki vig táncot vasárnapi lánc követi. E. — Sok szemű lánc a gonosz. E. — Sok szemű lánc a rossz ember. D.

Láncol. Dunáig táncolva, Dunántul láncolva. S. — Könnyü a láncolt kutyával békét tartani. D. — Láncolt kutya csak azt marja, a ki hozzá közelit. D. — Mindig ugat, mint a láncolt eb. D. — Szünetlen mérgelődik, mint a láncolt komondor. D.

Láncos. Nincs annak esze, kit a láncos medve megharap. B. — Tüzes, láncos, lobogós mennykő. D.

Láng. Apja tüz, anyja puskapor, fia csupa láng. D. — Ha minden hazugság lángot vetne, nyelve régen megsült volna. E. — Csendes mint a bükkfa láng. D. — Könnyü a lángot keresztül

szelni. D. — Közel van füstje a lánghoz. (Könnyen haragra lobban.) D. — Magyar tűz, szalma láng. E. — Nagyobb a füstje, mint a lángja. D. — Nem messze jár a láng a füsttől. B. — Olcsó fának hideg a lángja. Ny. 13. — Ugy kell vigyázni a leányra, mint a gyertyalángra. Ny. 22. — Vörös mint a láng. D. — Lángol mint a tüz. D.

Lángos. Elég egy sütésben egy lángos. (Lepény.) D. — Felhólyagzott mint a sovány lángos. D. — A ki lángost akar enni, álljon a kemence szája körül. Ny. 6.

Lándzsája messzebbre terjed, mint szava. D.

Lári-fári. (Üres beszéd.) E.

Lárma. Kifolyt nagy lármával a bor, üres maradt a hordó. D. — Ugy lármáznak, mint a zsidó vecsernyén. Ny. 8.

László. Lengyel László kis királyunk. (L. király.) D.

Lát. A fák miatt az erdőt sem látja. D. — A kis liku rostán vak eb sem lát keresztül. D. — A mit két szeme lát, két keze ott nem hagyja. D. — A mit a szem nem lát, a sziv hamar felejti. B. — A róka is csak addig jó, a mig látják. D. — A szem mindent lát, csak magát nem. D. — A tót meg ne lássa, mert szemed kiássa. D. — Az általvetőnek csak elejét látjuk. D. — Addig iszik, mig valakit lát. D. — Akár akkor lássalak, mikor a hátam közepét. D. — Akár soha se lássalak. D. — Akármit ragyogjon a nap, de csak nem lát a vak. E. — Akkor hiszem, ha látom. KV. — Akkor látott vizet, mikor a bába megmosta. E. — Alig látni szemmel. D. — Alig látni benne (belőle) valamit. D. — Annak szép a rút, ki szépet nem látott. D. — Annyira higyj a béresnek, a mennyire látod. D. — Annyira lát, mennyit tapint. E. — Annyit sem lát, mint Gál a seggivel. (Gál kilenc kőfalon átlátott.) Ny. 22. — Apád se látott olyat. E. — Ádám látott ilyet kisinas korában. Ny. 2. — Ádám látott ilyet nőtelen korában. D. — Ádám látott ilyet süheder korában. E. — Barátot látott. (Nem lesz szerencséje.) D. — Bár ne látta volna a napfényt. D. — Bort sem látott, máris (vagy mégis) részeg. E. — Csak az becsüli, a ki nem látja. D. — Csak addig hisznek az ebnek, a mig látják. D. — Csak addig szép akármi, mig szebbet nem látni. D. — Délben sem látsz. KV. — Eb keze látta, eb szeme vette, akaszszák fel a ki keresi. (Tolvaj-mondás.) D. — Eb szeme látta, eb keze vette. E. — Ebédet nem eszik, vacsorát nem is lát. E. — Egyébkor is láttam ágon tar-varjat. (Nem valami különös dolog.) M. — Előre lásd, kivel legyen dolgod. D. — Félszemmel látta. S. — Ha akarja jó, ha nem, hát lássa. M. — Ha dátom, látom, ha nem dátom, nem látom. (Ha fizetsz, tied a per.) Ny. 10. — Ha látják, tréfa, ha nem látják, valóság. D. — Ha nem látja magát (t. i. a tárgyat), de érezi szagát. (Ravasz.) D. — Ha annyi roszszat nem látnánk, nem cselekednénk. D. — Hidd, amit szemed lát. E. — Hol cégért lát, oda siet. Np. — Ide a bort, hadd lássam. D. — Igyál, mig három ujjadat látod. D. — Igyunk, mig egymást látjuk. D. — Igen jól lát a macska, noha lábát nyalogatja. B. — Ilyet nem látott még a nagyapám se. S. — Jobb a látott, mint a látatlan. Ny. 1. — Jobb egy látó bizonyságnak hinni, mint száz hallónak. B. — Jobbak lennénk, ha annyit nem látnánk. D. — Jól lát a macska, noha talpát nyalogatja. K. — Kettő helyett hármat lát. (Aki álmos, boros, koros.) E. — Két szem többet lát egynél. B. — Ki nagyot nem látott, a kicsit is megbámulja. S. — Ki sárga üvegen néz, mindent sárgának lát. K. — Kit a dombon nem örömest látunk, olyat a völgybe letaszigálunk. D. — Kiki maga szemével lát. D. — Könnyebb a

hallom, mint a látom. D. — Kötemplomot is látott. (Utazott.) Ny. 3. — Ládd! ládd! nem is porzik utána. D. — Láss darvat. M. — Lássa meg a sehonnai ember. E. — Lássuk már a medvét. (Falun kocsiszinben szinészek játszottak; a sok beszéd nem elégitette ki a közönséget; medvét akarták látni.) ME. — Látnám, ha láthatnám. (Nagyon piciny.) D. — Látom már a ruca orrát. (Észrevettem hová céloz.) E. — Látom én, amit látok. E. — Látott már ólomvarjut. Ny. 3. — Láttam én már nagyobb törpét is. S. — Majd kiszurja a szemét, még sem látja. S. — Már az igaz való, hogy nem lát a vak ló. S. — Más is látott karón varjut. E. — Más szemében a gerendát se látná. D. — Messze lát.(Öreg szem gyakran messze látó.) D. — Mindenhez látó, semmivel biró. KV. — Mintha sürü szitán látnám. E. — Mit a szem nem lát, azt a sziv hamar felejti. KV. — Mit használ a vaknak, hogy az apja látott. D. — Nappal sem látsz. KV. — Ne félj, mig engem látsz. S. — Ne félj a vakságtól, mig engem látsz. D. — Ne hajtsd arra a lovat, mert arra lát. (Lopott lovat nem jó odahajtani, hol lopták, mert ott ismerik.) Ny. 1. — Nehéz más szájával enni, más szemével látni. E. — Nem használ a vaknak, hogy elei láttak. K. — Nem lát a szerelem. KV. — Nem lát a szerelem, nincs nála értelem. KV. — Nem lát a szemitöl. (Szemétöl.) E. — Nem lát tovább orránál. D. — Nem látja fától az erdöt. E. — Nem látjuk hátunk megett az iszákot. (A hova saját hibáinkat rakjuk.) M. — Nem látni senkinek a szivébe. S. — Nem láttam megjobbult tolvajt. D. — Nem láttam semmit, nem hallottam semmit. E. — Nem sokat lát, ki az ugorkafára hág. D. — Négy szeme van s még sem lát. (Pápaszeme.) S. — Néha a vak többet lát a szemesnél. D. — Nézd meg az udvart, látod a gazdát. S. — Nyul agarat, szunyog madarat nem örömest lát. E. — Okos ember tovább lát az orránál. D. — Ő dolga: lássa. E. — Ő is látott darut. (Ritkaságot.) E. — Ő is látott karón varjut. (Nem ritkaság.) KV. — Pap is azt dorgálja, mit szeme lát, füle hall. E. — Pápaszemem sem lát. D. — Pápaszemmel is alig láthatni. D. — Rómában volt és a pápát nem látta. D. — Se hall, se lát, csak megy neki, mint bolond tehén a fiának. Ny. 6. — Se tud, se lát, csak neki mén, mint a vak légy. Ny. 4. — Se ne tudj, se ne láss. (Tartsd titokban.) Ny. 1. — Semmit sem látni se keze, se esze után. D. — Sok szem sokat lát. D. — Sokat láss, keveset szólj. S. — Sokat hallj, láss, keveset szólj. M. — Szemhegygyel lát, fülhegygyel hall. (Öreg.) D. — Talán több bort ivott, mint te vizet láttál. D. — Több szem többet lát. KV. — Tüzet viszek, nem látjátok. E. — Ugy kivánom látni, mint a hátam közepét. Ny. 13. — Ugy varrja a bakancsot, amint látta. D. — Ugrik a lókötö szive, ha csikót lát. D. — Vak is lát néha álmában. K. — Vak is láthatja. E. — Vak, ki a rostán át nem lát. F. — Veséjébe látok. E. — Vakulj magyar, ne láss tót. Ny. 11. — Vizbe ne hágj, ha követ nem látsz. D. — Vizet sem látsz, hol én bort. (Amely munka nekem sikerül, abba te belesülsz.) E. — Vizet sem látott, mióta a bába megmosdatta. E. — Zöld lovat, okos oroszt, kálvinista molnárt, döglött szamarat látni ritkaság. E.

Látatlan. Jobb a látott, mint a látatlan. Ny. 1. — Látatlanban teszvesz. ME.

Látás után mosolygás. (Szerelmi fokozat.) E. — Látás után mosolygás, ezután a karolás, ezt követi a nem jó, nem jó után a sok óh! (Szerelem.) D. — Nagyobb a látás a hallásnál. KV.

Látszat csal. (Német.) ME

Látszik. Ég a háza, de nem látszik füstje. (Bajban van, de nem mutatja.) E. — Sok embernek ég a háza,

ha nem látszik is a füstje. Ny. 8. — Sok ház ég belül, de nem látszik kivül. Ny. 8. — Ritka az, a minek látszik. E.

Láz. (Ijesztő.) — A veréb is megszokja a lázt. (A madárijesztőt.) D.

Lázár. Gazdag lehet, ha Lázár is a neve. D. — Lehet nagy ur, ha Lázárnak hivják is. D. — Halálos Lázárra ne vesztegess gyöngyvizet. (Gyógyszert.) KV. — Minden koldusnak Lázár a neve. (Bibliabeli koldus: Lázár.) E. — Nagy Isten Lázárja. (Koldusa.) B. — Nagy ur a király, ha Lázár is a neve. B. — Rossz vásár ez Lázár! (Nincs haszon benne.) Ny. 10.

Le. Felnek hajts, le-nek tarts. S. — Le a kalappal! (Tisztelet, becsület!) E. — Mennyit fel, annyit le. E.

Lealázás. Kevélynek orvossága a lealázás. D.

Lealkonyodott a nap. (Vén, végét járja.) D. — Leáldozott a nap. (U. a.) D.

Leány. A bógácskóró is elbizta magát, mikor a tölgyfa leányát megkérte. D. — A jó táncos lányból ritkán válik jámbor. D. — A kinek hat lánya van, búkérni ne menjen máshoz. Ny. 1. — A király és gazdag leány soha nem tudhatja, ki szereti igazán. Ny. 8. Bessenyei Philos. — A kis lánynak pisz! móres. (Kötelessége a hallgatás.) E. — A leányasszony olyan fürge, mint az ürge. Ny. 13. — A mely leány sokat szeret, jámbor asszony ritkán lehet. S. — A rossz lány olyan mint az országút. (Sokan járják.) Ny. 6. — A solti bor, mint a kőrösi lány csak otthon jó. Ny. 22. — A szép leány ha megvénül, rossz időben él. D. — Az asszony a leányát nem magának tartja. Np. — Az ördögleány is ördög anyától tanul. D. — Azt sem tudja fiu-e vagy leány. (Holtrészeg vagy megrémült.) D. — Azért intik a leányt, hogy a meny is tanuljon. D. — Acél anyának tüzkő a leánya. D. — Anyja leánya. B. — Anyja után járja a templomot a leány. D. — Anyjának példája pallos alá veti a leányt is. D. — Apja fia, anyja lánya. E. — Árok is van, gödör is van, szép lány is van, csunya is van. Np. — Árva leány haja. (Szegény.) D. — Barátot bor közt, bort sajt után, lovat istállóban, leányt bálban ne válassz. Fáy. — Belekap, mint kis lány a szöszbe. Ny. 2. — Biró lánya. (Rátartós.) E. — Bomlik a leányok után. ME. — Búsul mint a teherbe esett leány. D. — Büszke mint a gazdag leány. D. — Cifra mint az eladó leány. D. — Có fel, sárga! nem adják a leányt. E. — Csak otthon jó, mint a komáromi leány. D. — Csalatkozik mint a vén leány. Ny. 1. — Csunya leánynak is szép a pénze. E. — Derekát, hátát lánynak nem szabad fájlalni. Ny. 6. — Eb anyának kutya a leánya. D. — Egy órai tojás, egy napi kenyér, tiz esztendős hal, tizenöt esztendős leány, harminc esztendős jóakaró kellemetes. F. — Egy vén leány annyit ér, mint egy megirott, de el nem küldött levél. D. — Egy-két hibáért nem kell megvetni a szomszéd lányát. E. — Elég szép a leány ha jó. D. — Elugrotta mint a perki tót lány a férjhez menést. (Teherbe esett.) B. — Esik eső, nöl a sár, a vén leány már mit vár. Np. — Este leányt, harmaton füvet ne nézz. Ny. 4. — Érett ganéj, öreg lány, hamar hasznot hajt. Cz. — Farsang után is elkel a jó lány. D. — Farsangon kivül is esik leányvásár. B. — Felnö a leány az ágy alatt is. ME. — Férjhezmenö leány ruhájának több szekrénye, mint száma. (Hühó.) E. — Fürge leány, mint a pereszlény. E. — Gazdag leánynak böjtben is esik farsangja. D. — Gyermek játszék, leány dolgozzék. D. — Gyermeknek játékért, leánynak sírásért ne süvegelj. KV. — Ha a lánynak sok a pénze, ritkán van esze. D. — Ha az anyja jajgat, sikolt a leány is. D. — Ha elveszed leányát, nézd meg elsőbb az anyját. D. — Hamis leánynak hamis a csókja. S. — Hazudik mint a vén

lány tükre. S. — Helyre legény, helyre leány. Ny. 2. — Hol nyájas az anya, kényes a leánya. KV. — Hol vigyázatlan a leány, csirkét ellik a kánya. D. — Isten őrizzen házas szolgától, jármas bivalytól, útmelletti földtől, paplány feleségtől. Ny. 4. — Kegyetlen anyának kegyetlen leánya. D. — Kevély mint a biró lánya. S. — Kép alá való leány. (Szép.) D. — Kérik mint a szép leányt. S. — Kérkedő leány, táncban tudod mint jár ? M. — Későre bánja azt a leány, amitől lebetegedett. D. — Későbbre lesz az ifjuból öreg, mint a leányból vén. D. — Későbbre lesz a leányból vénasszony, mint a malacból disznó. D. — Későn ér mindenre, mint a vén leány. D. — Ki idős leánynyal hál, alamizsnát ad. ML. — Kinek a pap, kinek a papné, de nekem a leánya. E. — Kinek kurva a leánya, sok a veje annak. B. — Koros szegény leánynak mindig rövid a farsang. B. — Könnyebb a leányt felnevelni, mint férjhez adni. KV. — Könynyen nő a leány, ha ágy alá vetik is. D. — Leánya is vénasszony. D. — Leányágra szállt jószág egy a bitanggal. D. — Leányágra szállott jószágnak nincsen maradása. E. — Leányágra szállt jószágnak el kell veszni. B. — Leányágra szorul. D. — Leányomat szidom, menyem is értse. ME. — Leányomnak szólok, vejem uram is értsen belőle. S. — Leányomnak szólok, de a menyem is értse. Sz. — Leányvásárnak tánc a vége. E. — Legszebb a jó leány. B. — Lónak, leánynak nem jó hinni. S. — Lusta Kati röst anyának leánya. D. — Megérdemli, mint szüzlány a koszorút. E. — Megnő a leány, ha kuckóban tartod is. Ny. 2. — Megnő a leány, ha pad alatt van is. E. — Megszokta, mint vén leány a pártát. D. — Mely leány soknak ad kosarat, végre is ahhoz megy, a ki elveszi. D. — Még a rossz anya is szereti jó leányát. D. — Méltán kevély az anya, ha szép a leánya. D. — Mérges asszonynak haragos leánya. Cz. — Mindig készül, mint az eladó leány. D. — Milyen az anya, olyan a leánya. D. — Minél munkásabb a leány, annál tisztább. D. — Minél jobban kérik a lányt, annál jobban megy, megy, megy. Np. — Nagy benne az akarat, mint a vén leányban. B. — Nagy leány testamentuma. (Vén lányé, szeszélyes.) Sz. — Nagyra van vele, mint a gazdag asszony leányával. S. — Negyven éves lánynyal ördög se táncol már. Sz. — Nem akarja az igazságot, mint a kislány. Ny. 6. — Nem mind leány, ki pártában jár. KV. — Nem sokat tehetni fel oly leány szüzességére, ki mindig a katonákkal jár. K. — Nézd meg az anyját, vedd el a lányát. Ny. 3. — Nyájas anyának kevély a leánya. D. — Nyájas anyának kényes a leánya. B. — Okos ember, leánya van. (Okos embernek előbb leánya van, ki a később születendő fiunak dajkája lesz.) E. — Ó-bornak, ó-leánynak nem egy az ára. E. — Ó-bornak, vén leánynak nem egy az ára. S. — Ó-bornak, ó-leánynak nem egy áron itcéje. D. — Ökölnyi fiu többet ér egy nagy leánynál. E. — Örömleány, ürömleány. D. — Örül mint a férjhez menő leány. D. — Pogácsámat megettétek, a lányomat elvegyétek. Np. — Rekesztés madárnak, oltalom leánynak. BSz. — Repedt sarku leány. Ny. 2. — Ritka leány szerelem nélkül. D. — Ritka mint a pénzes leány. D. — Rossz anyának ritka jó leánya. D. — Rossz leány leveszi édes anyja fejét. E. — Rut leánynak is szép a pénze. D. — Sok leány ment azóta férjhez. D. — Sok leánykérőnek több száma mint haszna. D. — Sok veje, kinek lánya szemtelen. D. — Szalma-legény széna-lányt kap. Ny. 9. — Szemérmes mint a jó leány. D. — Szegény embertől ne kérj kölcsön, csunya leányt meg ne csókolj. (Nincs köszönet benne.) Ny. 5. — Szegény ember csikója hamar ló, gazdag ember lánya hamar eladó. Ny. 10. —

Szép anyának szép a lánya. D. — Szép asszonynak szép a lánya. E. — Szép a leány ideig, 24 esztendeig. D. — Szidják a leányt, hogy a meny is tanuljon. D. — Táncos anyának táncos a leánya. D. — Természetes mint a lányok ünge. Ny. 6. — Tiszta mint a szüz leány. D. — Tót asszonynak tót a lánya. D. — Tót anyának tót leánya. D. — Ugy játszik a lány a legénynyel, mint macska az egérrel. Arany. — Ugy kell vigyázni a leányra, mint a gyertyalángra. Ny. 22. — Ugy szép a leány, ha otthon ül és dolgozik. D. — Üljön le minálunk, legyen a mi lányunk. Ny. 2. — Várt leány várat nyer. F. — Várt leány várat vesz. D. — Vásár nélkül is elkel a jó leány és a jó ló. Sz. — Vén leány ha férjhez megy, egyben vén asszony. D. — Vén leányt férjhez adják, menyecskének hivják. D. — Vén leány rózsán sem igen kap. (Kedvetlen.) E. — Vén leány mindenre későn érkezik. D. — Vén leánynak mindenkor kurta a farsang. D. — Vén leány, vén tető, hamar tüzet fog. S. — Vőm nem fiam, menyem nem lányom. Ny. 5. — Lányos diákból nem lesz tudós. KV.

Lecke. Felmondotta a leckét. (Szerencsés, elvégezte dolgát.) D. — Felolvasták neki a leckét. (Megszidták.) D. — Jó lecke ez neki. (Ebből okulhat.) S. — Jobb egy példa száz leckénél. E. — Ritkán válik tudóssá, kire birsággal vetik a leckét. K.

Lecsap. Az istennyila is csak mellette csap le. (Szerencsés.) D. — Lecsapta a reteszt. (Elhallgatott.) Ny. 1.

Ledobd barát hegedüt. (Mi nem a tied, tedd le.) M.

Ledől. Fa is nagyobbnak tetszik, ha ledőlt. (Holta után becsülik meg a jeles embert.) D. — Ledől az uton, mint a Máté tehene. (Gyenge; sovány.) D. — Ledőlt fának fejét a gyermek is ráncigálja. D. — Nehéz élőfának dőltét várni. (Örökség.) D.

Ledönt. Szél a tölgyet ledönti, de a náddal nem bir. (Mert az meghajlik előtte.) K.

Leesik. A leesett bikát a gyermek is rugdossa. D. — A levelek után végtére a fa is leesik. D. — A tót is megnyugszik, mikor a fáról leesik. D. — A tót is megpihent, mikor a fáról leesett. E. — Az ördög is megnyugodott, mikor leesett a fáról. Ny. 24. — Csupor esett le a szegről, nem fazék. (Kis gyermek halt meg, nem öreg ember.) Ny. 24. — Ne vágyj a polcra, le sem esel onnét. D. — Könnyebb a fáról leesni, mint rámenni. D. — Leesett az uborkafáról, mint tótok királya a fehér kancáról. D. — Le nem esel, ha a fára nem mész. D. — Leesett a kerékről. ML. — Leesett az uborkafáról. E. — Magától is leesik, a mi nehéz. D. — Mintha csak most esett volna le az akasztófáról. D. — Mintha égből esett volna. (Váratlan.) E. — Ne aludj, nem álmodsz, ne menj a fára, nem esel le. Ny. 5. — Ne menj a fára, nem esel le; ne menj a vizbe, nem halsz bele. E. — Nehéz a magas polcról leesni. (Keserves.) D. — Nem egy vágással esik le a tölgyfa. KV. — Nem esik le a gyürü a kezéről. (Nem szégyen a munka.) Ny. 7. — Nem esik le ujjáról az arany gyürü. D. — Pihen, mint a ki leesett a fáról. Ny. 3. — Te érted is leesett a bagoly a fáról. (L. bagoly.) E.

Lefekszik. A jó cselédes gazda korán felkeljen s későn feküdjék le. KV. — Egyik mint a másik, ha lefekszik, elalszik. Np. — Nem ugy kelt fel, amint lefeküdt. (L. felkel.) E. — Már most lefeküdhetünk. (Végünk van.) ME. — Tyukokkal fekszik le. (Korán.) E. — Ugy igyekszik, majd lefekszik. E.

Lefekvés. Jobb a lefekvés, mint a henyélés. D.

Lefelé. Könnyen folyik a viz lefelé. D. — Könnyü az evező lefelé. D. — Mikor a buza feje felfelé áll (üres), akkor a pógár (paraszt gazda) orra le-

felé áll. Ny. 6. — Ő is lefelé jár immár a hegyen. (Öregszik.) D. — Uszik mint a fejsze, lefelé. D.

Lefest. Könnyü a szépet szépen lefesteni. B. — Nehéz a vén asszonyt szépen lefesteni. D. — Várd el, majd lefestelek. E.

Lefoly. Sok viz lefolyt azóta a Dunán. (Régen volt.) D.

Leforráz. A hol az ebet leforrázzák, nehezen megy többet oda. B. — Alázatos mint a leforrázott kutya. D. — Leforrázott kutya az esőtől is fél. D. — Leforrázták mint a kutyát. D. — Sompolyog mint a leforrázott kutya. S.

Lefosta, lenyalta. (A kit előbb gyalázott, azt most dicséri.) E.

Lefőzte. (Megszégyenitette, rápiritott.) E.

Legel. A szamár ott nő, a hol legel. E. — Ha a juh szomoruan legel, dögróváson van. Cz. — Legelni küldötte eszét. D.

Legelés. A békés legelést a juhok is szeretik. D.

Legény. A legjobb legény is csak a gazdával jó a mühelyben. D. — Csizmadia legénynek, jól van dolga szegénynek: hat krajcár jár egy hétre, az is kevés csirizre. Ny. 2. — Erősen borozik a legény. D. — Gyermekhez játszás, legényhez dolgozás illik. KV. — Gyöngyélet a legényélet. Np. — Helyre legény. E. — Inas se volt, legény akar lenni. D. — Inasból lett legény. (Kevély.) D. — Jó legény a bor. BSz. — Jól van dolga szegénynek, mint a csizmadia legénynek. S. — Kemény legény lágy időben. B. — Ki a legény a csárdában? E. — Ki a legény Kis-Várdában? Np. — Kicsiny legényt kicsi pallos illet. KV. — Könnyü legény könnyen ugrik. D. — Legény a gáton. E. — Legény kell a gátra. E. — Legény a talpán. S. — Megesett mint a szatai legény. Ny. 3. — Menyecskés legény nem házasodhatnék. D. — Menyecskés legény nem örömest házasodik. S. — Milyen a legény, olyan a gatyája. KV. — Nőszö legény nem kiméli a költséget. KV. — Nőszö legény nem kiméli a pénzt. D. — Nőszö legény pénzének nagyobb hire mint summája. K. — Öreg asszony, rossz vén a karó, szegény legény szomoritó. (Ha szegény fiatal legény gazdag özvegyet vesz el.) Ny. 8. — Öregszik a legény. D. — Rongyos dolmány, okos legény. E. — Rongyos dolmányban is van okos legény. E. — Sok érdemes legény, mert értéke szegény fogja az eke szarvát. Sz. — Szegény legény. (Munkakerülő.) E. — Szegény legény nem nagy ur. D. — Szép a legény, kár hogy esze nincs. D. — Szép a legény ideig, 34 esztendeig. D. — Szalma legény széna leányt kap. Ny. 9. — Ugy játszik a leány a legénynyel, mint macska az egérrel. Arany. — Ugy van, mint szegény legény a gazdag városban. D. — Szegény legény gazdag városban. (L. gazdag.) E. — Vén legényből fiatal házas. E.

Legénykedik mint a falusi kutya a városi kövezeten. Ny. 6.

Legyen. Akárhonnét legyen, csak legyen. KV. — Annyi mint az: legyen. E.

Legyes. Hányaveti fejét, mint a legyes ló. D.

Lehajtani. Nincs hol fejét lehajtani. E.

Leharap. Maga orrát még senki sem harapta le. D. — Ne harapják le az orrodat. S.

Lehel. Bánja hogy kivüle más is lehel. D. — Csuda ha lehel. D.

Lehellet. Oly tiszta a tükör, hogy a lehellet is árt neki. E.

Lehet. Csald meg, ha lehet. D — Ha nem lehet, csak nem lehet. E. — Mi nem lehet, kezdete sincs. E. — Nagy ur a muszáj, de nagyobb a nem lehet. Ny. 22. — Nála a mi lehet, szabad is. D. — Nem amint akarnánk, hanem amint lehet. KV.

Lehetetlen. A mi lehetetlen, annak

kezdete sincs. D. — Lehetetlenre senki sem köteles. KV. — Álomban, szerelemben nincs lehetetlenség. D.

Lehull. Azóta a fák sokszor lehullatták levelöket. D. — Idővel levele is lehull a rózsának. D. — Könnyü a magas polcról lehullani. D. — A tót is megnyugszik, ha a fáról lehullik. D.

Lehuz. A mit villával felrak, gereblyével lehuzza. E. — Bőrét is lehuzná. E. — Bőrét is lehuznák a szegénynek. E. — Holt embernek bőrét is lehuzná. D. — Lehuzná a tetünek is bőrét, ha valaki megvenné. D.

Leitat. Kit Baján meg nem szólnak, Szabadkán le nem itatnak, Zomborban meg nem vernek, Ujvidéken rosszra nem visznek, elmehet az egész világon, sehol ilyesmi meg nem esik vele. ME.

Lejtő. A lejtőt járja. (Lefelé jár szerencséje.) E. — Hamar megesni a lejtőn. D. — Minél nagyobb a hágó, annál félelmesebb a lejtő. D. — Minden hágónak lejtője vagyon. Pázmán. — Nagy hágónak nagy a lejtője. E. — Nincs oly magas hágó, melynek lejtője nem volna. D.

Lejtő. (Tánc.) Keserü kalodában a lejtő. D. — Keserü neki a lejtő. (Verés.) D. — Léva, Tátika lejtőt jár, de Csicsó is vendéget vár. Sz. — Nehéz a vén embernek akárminő lejtősdi. D. — Nem esik vigan kalodában a lejtő. K. — Sajt, kenyér mellett is megjárják a lejtőt. B.

Lel. A ki akar, lel okot. E. — Ki korán kel, aranyat lel. B. — Csak hült helyét lelték. E. — Helyét sem leli. E. — Megfizetem, ha lelek a lyukas hidon. (Soha.) E. — Vak tyúk is lel gyöngyöt. E.

Lelketlen. Fej nélkül a tábor lelketlen sokaság. E.

Lelkiismeret. A jó lelkiismeretnek nem kell itélő biró. E. — A lelkiismeret ezer tanu. B. — A jó lelkiismeret ezer tanu. D. — Jó lelkiismeret nem fél száz prókátortól. KV. — Jó lelkiismeret hamis pénzt nem szeret S. — Jó lelkiismeret nem szokott szomorkodni. D. — Jó bor, szép feleség, csendes lelkiismeret, drága dolgok. E. — Lelkiismeret tudja legjobban, mit ember titkon cselekszik. E. — Nagy hóhér a rossz lelkiismeret. E. — Nincs a hasnak lelkiismerete. E. — Nyugodt lelkiismeret a legjobb vigasztaló. S. — Politikus lelkiismerete. (Lucus a non lucendo.) D. — Rossz kalmár, ki lelkiismeretével kereskedik. E. — Rossz lelkiismeret lidérccel álmodik. E. — Rossz lelkiismeretü ember azt gondolja, hogy mindenki ő róla beszél. KV. — Szür ujjában hordozza lelkiismeretét. D.

Lemegy. Könnyü a pokolba lemenni, de nehéz feljőni. B. — Lemenne, mint himodi ember a fáról. (Nem tud.) Ny. 21. — Lementével dicsérd a napot. E. — Napot lementében, nem feljöttében dicsérik. Sz.

Lemondani, lemondani, könnyü nektek ezt mondani. Tóth K. — Lemondott, mint az ebediek az esőről. Ny. 23.

Lemos. Duna sem mossa le róla. E. — Tenger se mossa le róla. E. — Ugy farára ült, hogy a Duna se mossa le róla. D. — Viz csak a bünt nem mossa le. B.

Len. Bátor a kenderben, de nem a lenben. (L. kender.) ME. — Ember a lenben, de nem a kenderben. (Kis termetü.) D. — Van lenje is, cérnája is. D.

Lencse. Babot is főznek valahol, nemcsak lencsét. (Lesz máskép is.) Ny. 3. — Csapja a lencsét. (Hizeleg.) KV. — Csapja a csíkót a lencsével. Pázm. — Disznó orrával jó a lencse. D. — Ebül mérik a lencsét. BSz. — Egy itce lencse kárért a biróhoz megy. D. — Egybeszürték a lencsét. KV. — Értem, uram, értem, hogy jó a lencse. E. — Kimérik ott neked is a lencsét. E. — Kókai lencse. S. — Lencse, borsó, kása, diák táplálása. Ny. 20. —

Lencse, borsó, kása, Istennek áldása. D. — Lencse se lencse mindenkor. D. — Lencse, szerencse. ME. — Lencseszem a csizmában hegynél is nagyobb. D. — Megszokta mint barát a lencsét. D. — Rá se néz a lencsére. D. — Rosszul fog ott főni lencséje. E. — Válogat mint rossz lencse a vizben. (Főzés előtt vizbe öntik; a zsizsikese fent úszik.) D. — Vérré válik, mint barátban a lencse. (Hogy izlik a lencse? Erre a barát ezt felelte: vere valet.) D. — Lencsés prókátor. (Zugprókátor.) E.

Lengyel. Adjon Isten minden jót, bort, pecsenyét, olcsó sót, a lengyelnek sok borsót, ellenségnek koporsót. Sz. — Búsul mint a lengyel. S. — Lengyel lopó. (Cégéres tolvaj.) Decsi János. — Kérkedő mint a lengyel. D. — Kétfelé kap, mint a Tiszába haló lengyel. Sz. — Lengyel László kis királyunk. (L. király) D. — Lengyel pósta. (Ügyetlen, ki azt is elfelejti, miért küldték.) K. — Más a kengyel, más a lengyel. B.

Lenne, ha volna. E.

Lenyel. Maga lenyelt falatját is bánja. D. — Sokan örömest kiadnák, a mit lenyeltek. D. — Szunyogot megszüri, a legyet lenyeli. KV.

Leokádia napja. (Szójáték.) E.

Leöntötték hideg vizzel. E.

Lepedő. Nagy az ágy, kicsiny a lepedö. D. — Ki a szomszéd lepedöjét nem őrzi, maga lazsnakját sem becsüli. D.—Nem nyujtózkodik tovább lepedőjénél. D. — Ráteriti a vizes lepedőt. (Rávall.) Ny. 14. — Tót vászon, tót lepedö. E.— Lepedős cigány. (Hazug.) D.

Lepel. Csak addig nyujtózzál, mig a lepel ér. M. — Leplén kivül a lába. D. — Nagyobb az ágy a lepelnél. KV. — Szedd el a leplet. (Hordd el a sátorfádat.) KV.

Lependék. (Lepke.) Ha gyermek lependéket fog, nem adná egy süveg ördögért. D.

Lepény. A túrós lepény jó kenyérmentség. Ny. 14. — Egy sütésben két lepény. D. — Elég egy sütetből egy lepény. ME.— Lepényt keresett, tehén ganéra akadt. D. — Lesi mint Bikáné a lepényt. Ny. 5. — Sokba került, mint Sima Gerönek a túrós lepény. (Lepényre hivták, kártyázott, elvesztette pénzét, lovát, tehenét.) Ny. 1. — Túrós lepény, tejes bab, de jó volna mindennap. Ny. 22.

Lepényleső. Befogta a lepénylesőt. (Száját.) Ny. 1.

Lepotyog az ember, mint a vackor. D.

Lerántották az álarcot. E.

Lerázta a nyakáról. E. — Mindent leráz válláról. D. — Sokat a szamár is leráz. D.

Leró. Van mit leróni akárkinek. D.

Les. Fényes nappal lesi a tolvajt. D. — Konc lesö. S. — Lesi mint Bikáné a lepényt. Ny. 5. — Les, mint Büdi az eperfára. Ny. 3. — Lesipuskás. (Orvvadász.) S. — Viz hátán nyulat les. D.

Les. Öregnek ajtóban, fiatalnak lesben a halál. E.

Lesült a csirája. E.

Leszakad. Csekély dolog, gombház, ha leszakad, lesz más. Cz. — Gyöngyház, ha leszakad, lesz más. Ny. 10.

Leszállt a csillaga. E. — Leszállott a nap. D. — Szállj le barát a hintáról (vagy hintóról), nem a pénzed ára E. — Szállj le szatyor a szekérről Ny. 7.

Lesz. Akkor leszen az, mikor a Duna visszafoly. Decsi. — Akkor lesz az, mikor az egek megfordulnak. D. — Lesz a mi lesz. ME. — Nem lesz ez többé. D. — Ugy kell, ha lesz. Ny. 6. — Voltam a mi voltam, de nem leszek, a mi lehetnék. D. — Voltért a zsidó nem ád semmit, de még a leszért se sokat. Ny. 10.

Leszed. Ha leszedted fölit, edd meg az alját is. E. — Leszedték már róla a tejfelt. (Javát.) S.

Leszegez. Nyomja az ágyat, mintha leszegezték volna. D. — Ugy áll ott, mintha leszegezték volna. D.

Leszoktat. Nehéz a kányát a csirkéről leszoktatni. D.

Letagad. Krisztust is letagadná a keresztfáról. S. — Letagadná a napot az égről. Ny. 1.

Letapodni. Könnyü a gombát letapodni. D.—Letapod mint a bivaly. D.

Letesz. Fel is veszi, le is teszi. (Szeszélyes.) E. — Letette a bikapénzt. E. — Letette a füzfa széket. (Sokat fecsegő asszony.) Ny.

Letért az országútról. (Igazról.) Ny. 4.

Letérdelt királynál nagyobb a talponálló kocsis. D.

Letipor. Könnyü a férget letiporni. D.

Letör. Hegyes szarva ökörnek, letörik a szarvát. Cz.—Letörni a szarvát. KV. — Letörött az ángya szekere. (Gyermeket szült.) Ny. 2. — Nagy a ajla szarva, le kell törni. E.

Leül. Gyermekes háznál le kell ülni. (L. ház.) S. — Ha felkel, menten leül, sajnálja az állást. D. — Leültette, mint Ilosvai a szentháromságot. E. — Ülj le nálunk, ne vidd el az álmunk. Ny. 13.

Leütök a füle mellett. E. — Leütötték a kezéről. E. — Leütötték a lábáról. D. — Leütötték szarvát. D. — Tromfot tromffal szoktak leütni. KV.

Levakar. Lélekre aszott vétket nehéz levakarni. D.

Levág. A fát sem lehet egy csapással levágni. Sz. — Fordulj dinnye, lódulj zsák, jön a török majd levág. (Szaladj !) Ny. 8. — Ha élő fával igy bánnak, hogy tesznek levágottal ? D. — Kár a fiatalt levágni. D. — Ökrök közül azt tartják jónak, melyet levágnak. D.

Levegő. Én sem élhetek levegővel. E. — Levegőbe beszél. ME. — Levegőben horgász. D. — Levegőégben várat épit. KV. — Mondás, levegőrontás, a ki hiszi, annak szentirás. S. — Ne rontsd a levegőt. (Ne beszélj ostobát.) E. — Nem tiszta a levegő. E. — Nyomta a levegőt. E. — Várat gondol a levegőn. D.

Levendula ágastul, a hug daru párostul. (L. daru.) Np.

Levente. Cigánykodó levente. (Csaló.) D.

Leves. A német is szokásból eszi a levest. D. — Adós fizess, ne nevess, ez a fekete leves. Ny. 5. — Együtt szelik leves alá a kenyeret. D. — Eldöntötted a levest. KV. — Ez csak gondolom leves. (Képzelt dolog.) D. — Édes kedves, krumpli leves. (L. krumpli.) Ny. 5. — Feladták a fekete levest. D. — Ha Örzsike nem volna, meg a kanál, levest se tudnánk enni. B. — Habzsolja a levest, mint a kutya. Ny. 12. — Hátra van még a fekete leves. (L. fekete.) Sz. — Hig kása, kemény kása, kása leves, kása. (L. kása.) Ny. 22. — Hideg mint a koldus leves. E. — Híg mint a koldus leves. (Rántott leves.) D. — Huzzák a leves nótát. (Dél van.) Ny. 5. — Idegen szakács jobb izü levest főz. D. — Illik rá, mint petrezselem a levesre. E. — Inkább haskó fájjon, mint leveske maradjon. E. — Jaj szegény beteges, nem kell neki a leves. Np. — Ki levesre bort iszik, nem kérnek attól tanácsot. E. — Ki levest akar enni, kanál legyen kezében. E. — Ki sokáig eszi a levest, sokáig él. (L. él.) D. — Ki sokáig levest eszik, sokáig él. S. — Kolbászszal füszerszámozza a levest. D. — Levesben is azt szereti, amit megrághat. D. — Levest sem tud főzni, mégis udvari szakács. D. — Megitta a fekete levest. S. — Ne nevess, elhül a leves. E. — Ne nevess, kifut a leves. (Elneveti a javát.) S. — Nehéz orrt fujni, levest is hörpenteni. D. — Nem kell annak többé a reggeli leves. D. — Nemes, ne nevess, nem a tied a leves. Ny. 19. — Nyakleves. E. — Pofleves. E. — Savanyu mint a korhelyleves. S. — Se jó, se rossz, mint a krumpli

leves. Ny. 6. — Sok szakács elsózza a levest. D. — Sok szakács között sós a leves. D. — Sok szakács közt sótalan a leves. B. — Sovány mint a koldus leves. D. — Sótalan leves. (Üres beszéd.) D. — Vékony mint a vajatlan leves. D. — Vén embernek bor levese, kása pecsenyéje. D. — Vén szakácsné is megfőzi a jó levest. B.

Levet. A szerencse mint felülősdit, mint levetősdit szokott játszani. D. — Jól tudja a levetősdit játszani. D. — Levetőt is játszik a szerencse. E. — Töri a hátad? Vesd le. Ny. 2.

Levél. A levelek után végtére a fa is leesik. D. — Annyi mint őszkor a hulló levél. D. — Azóta a fák sokszor lehullatták levelöket. D. — Árva mint a lehullott levél. D. — Csendes mint a hernyó a levél alatt. D. — Idővel levele is lehull a rózsának. D. — Kétszer nyilik az akácfa levele. Np. — Nem indul a levél fuvás nélkül. E. — Nem mozog a levél, ha nem fuj a szél. E.—Nem mozog a levél, ha nem ingatja a szél. ME. — Ritka pille levél nélkül. D. — Rossz fának több levele, mint gyümölcse. D. — Szép fának szép a levele. D. — Szomoru mint öszkor a levele vesztette fa. D. — Zörög mint a nyárfa levél. D. — Van oka, mért mozdul cserfán a levél. D.

Leveles színben nehéz volna telelni. E.

Levél. Egy kedv szerint irott levél jobb egy táncnál. ML. — Egy vén leány annyit ér, mint egy megirott, de el nem küldött levél. D. — Erő és pribék ellen nincs pecsétes levél. BSz. — Ez a levél nem nekem szól. (Ez a dolog nem engem illet.) E. — Mintha levelet vinne. (Siet.) E. — Nehéz (biztos) helyen van szarvas az erdőben, levél a káptalanban. E. — Nekem is van annyim, mint Vajda Lacinak levele. (L. annyi.) Ny. 2.

Lé. A kávét főzik csak leviért. D. — Babot sem levéért főzik. M. — Benne van a lében. E. — Büdös húst jó lével adnak fel. S. — Csapni a levet. (Hüteni a levet. Kedvét keresni.) Pázm. — Eblével főzd az ebet. E. — Egy hévvel, egy lével végez az okos. D. — Egy levet hörpölnek. D. — Egybeszürték a levet. Pázm. — Feladta levét, elfeledte koncát. KV. — Feladta levét, megette koncát. D. — Félre elülem, kidül a lé belülem. Ny. 5. — Fülig a lében. D. — Gyakran főzött parét uj lében fel ne adj. D. — Ha éhes vagy, ne válogass a lében. D. — Ha koncát megetted, levét is hörpöljed. D. — Hével, lével. E. — Híg mint a halászlé. D. — Híg mint a kaszás lé. D. — Hosszu lére eresztette az ételt. (Sok beszéd.) Ny. 2. — Hús tart gazdát, lé a szolgát. Ny. 7. — Illik a konc után a levet hörpölni. D. — Itt a husa, itt a leve. E. — Jól feladta a levet. B. — Jól megborsozták neki a levet. D. — Jutott neki a fekete lében. B. — Keserü a leve. (Kimenetele, vége.) E. — Ki koncát megette, levét is hörpölje. D. — Kifacsart citromnak keserü a leve. S. — Konc nélkül adja a levet. (Fösvény.) D. — Lé tart szolgát, hus a gazdát. Ny. 6. — Lé tart szolgát, hús agg gazdát. Ny. 4. — Lé tartja a gazdát, átok, szitok a szolgát. D. — Lé tartja a szolgát, átok, szitok a gazdát. Ny. 14. — Lé táplálja a disznót, korbács a rossz szolgát. D. — Lé táplálja a disznót, kolbász a rossz szolgát. E. — Maga eszi meg a tojást, levét szolgájának adja. D. — Megadták levét a koncnak. D. — Megfő a maga levében, mint a hal. (L. hal.) E. — Megitta a levét. ME. — Mind egy lében sóznak. Pázm. — Minden lében kanál. KV. — Minden lében egy kanál. E. — Minden lében locs. BSz. — Mindent egy lében akar főzni. D. — Nem leviért főzik a kukoricát. D. — Odavárnak a fekete lére. E. — Okos szakács nem sóz mindent egy lébe. D. — Olcsó husnak hig a leve. KV. — Összeszűrték a levet. S. — Össztövér husnak vékony a leve. D. — Ő itta meg a levét. E

— Rátartja magát, mint a fekete lé az asztalon. E. — Sok só a lében, sok szó az asszonyban türhetetlen. D. — Sós levet se ehetik. D. — Vén szakácsné is megfőzi a levet. D.

Léc. Jó léc jól tartja a sövényt. D.

Lédéciek. Hazafeküdtek, mint a lédéciek. E.

Légy. A legyet sem bántja. D. — Az édesre örömest jár a légy. D. — Alázatos mint az őszi légy. E. — Annyi, mint télen a hidegvette légy. D. – Bekapta, mint kutya a legyet. E. — Beköpte a légy. (Romlott hús.) ME. — Dongó légy. ME. — Döglött légy. E. — Ecettel nem fogunk legyet. Ny. 2. — Egy csapásra két legyet. E. — Eleresztette, mint Isten a legyet. (Éljen, a hogy tud.) Ny. 3. — Falnak megy, mint a vak légy. S. — Farba rugta, mint Kajblinger a legyet. (L. far.) Ny. 1. — Föléled, mint légy a verőfényre. D. — Ha a kutyára hagynák, egy legyecske se volna a világon. D. — Ha most igazat mondasz, a légy is madár. E. — Ha most igazat mondasz, a légy is szamár. D. — Ha ez szép, a légy is madár. KV. — Ha nagy volt is a kukaca, de kicsiny a legye. D. — Hess légy, ne szállj rá. Np. — Hess légy, ne szállj 'rá, tarka kutya szarja rá. (Kényes.) Ny. 7. — Hitvány lovat száll meg a légy. D. — Jól tudja a cigány, mitől döglik a légy. (Mi a jó.) E. — Kanál mézzel több legyet foghatni, mint egy hordó ecettel. S. — Kanál vizbe is belehalhat a légy. D. — Kapkodja, mint a kutya a legyet. E. — Katona volt, legyet se lött. D. — Lába szárán csapja a legyet. (Naplopó.) E. — Légy nem madár. D. — Legyeket csapkod. S. — Legyet buzogánynyal. E. — Legyet vadász. D. — Légyköpés. D. — Légy van a poharadban koma. (Ki kell inni.) Ny. 1. — Légyből is elefántot csinál. BSz. — Légynek sem árt. D. — Légynek se vét. E. — Légynek se mondd: kidongja. (Titok.) E. — Meglapult mint légy Szent-Mihály nap után. (Hideg.) S. — Mindenbe beleütközik, mint a vak légy. D. — Mindennek neki megy, mint a vak légy. B. — Nyalakodik mint a légy. E. — Olyan mint a légy az aludt tejben. E. — Orrán a legyet sem türheti el. D. — Orráról a legyet sem hajtja el. D.—Pókhálón felakad a légy, de azon a darázs keresztülveri magát. D. — Ritka nagy légy dongás nélkül. D. — Sas legyet nem fogdos. D. — Se nyul az agarat, se légy a madarat nem szenvedheti. D. — Szárnyán a légy is elviheti. (Kevés.) D. — Szegény légy, kevély légy, hogy be ne köpjön a légy. Ny. 4. — Szegényt a légy is jobban csípi. E. — Szelid mint őszszel a légy. S. — Szemtelen mint a légy. KV. — Szemtelen mint a piaci légy. E. — Szédeleg mint őszszel a légy. Ny. 19. — Szép mint a légy az aludttejben. D. — Szomoru mint az őszi légy. D. — Szunyogot megszüri s a legyet lenyeli. KV. — Tejbe ugrott légy. (Fekete lány fehérbe öltözött. Izléstelen.) E. — Tétova száll, mint a vak légy. D. — Tudja mitől döglik a légy. (Mi a jó.) D.

Légyviz is elveszti a veszendőt. D. — Ki veszni indult, annak a légyviz is árt. D.

Lék. Addig jár a tök a lékre, hogy végre odaszakad. KV. — Ne bolondozz Ráhel, jöjj ki a lék alul. (Izsák felesége beszakadt a jégbe, férje azt hitte, hogy tréfál.) Ny. 24.

Lélek. A gonosz lelket akarja megjobbitani. D. — A rossz lelkek éjjel járnak. D. — A szép asszony a szemnek paradicsoma, az erszénynek purgatoriuma, a léleknek pokla. D. — Addig remél az ember, mig benne a lélek. E. — Alacsony lélek. D. — Átkozott lélek. D. — Bizd papra lelkedet, doktorra testedet, prókátorra peredet: pokolban leled helyedet. (Ne bizd egészen.) Ny. 1. — Bolyong mint az elátkozott lélek. S. — Bolyong mint a kárvallott lélek. Ny. 2. — Csak aludni jár belé a lélek. F. — Csak

imádság tartja benne a lelket. E. — Eb a lelke. E. — Eb a lelke, faszekere, ugyan helyén van az esze. E. — Egészséges testben egészséges a lélek. (Latin.) ME. — Egy lélektől se tart. D. — Egy sziv, egy lélek. B. — Egy szivvel, lélekkel. E. — Egy szó is lelket zavarhat. E. — Elátkozott lélek. ME. — Ezer a lelke. (Vakmerö.) E. — Éjjel jár, mint a gonosz lélek. S. — Ép testben ép lélek. (Latin.) S. — Gyí sárga, szürke! fekete a lelketek is! (Ha rossz embert temetnek.) Ny. 5. — Ha száz lelke volna is, se hinném. E. — Haladja mint cigány lelke a mennyországot. (Nem gondol vele.) Ny. 4. — Hamis a lelke. E. — Hamis a lelke, még a zuzája is. S. — Hamis teste, lelke szökének, barnának. Np. — Hálni jár belé a lélek. E. — Hozzánőtt a lelke. (Soká betegeskedik, nem tud meghalni.) KV. — Jár-kel, mint az Orbán lelke. (Orbán falusi nótárius meghalt, a kántor, hogy az özvegyet ijessze, éjféltájban háza elött sétálgatott.) D. — Jár-kel, mint az Orbán lelke a pokolban. Ny. 14. — Jár-kel, mint a bünös lélek. (Nincs nyugta.) Ny. 17. — Kettős a lelke erszényének. (L. erszény.) D. — Két lelke van, mint a székelynek. (Hamis.) Ny. 13. — Kinevette a lelkét. (Nevettében meghalt.) D. — Lélek a mi elevenit. E. — Gyönyörü testben szép lélek lakhatik. D. — Lélekben járó dolog. B. — Lelke rajta. (Az ő büne legyen.) E. — Lelke sincs, hanem párája. D. — Lelkére hal meg. (Ő lesz oka.) E. — Lelkére jár a dolog. D. — Lelkére köti. B. — Lelkével is adós. E. — Lelkével is adós, az is az ördögé. E. — Markában hordozza lelkét. (Erős.) D. — Már ha csősz, hant alatt a lelke. (Lop, elkárhozik.) Ny. 2. — Minden jó lélek dicséri az urat. B. — Nehéz abba lelket önteni, kinek szive elveszett. (Félénket bátoritani.) D. — Nincs egyebe, mint teste-lelke. E. — Nincs egyebe bünös lelkénél. D. — Nincs több a lelke körül. (Utolsó fillérét is elköltötte.) E. — Nincsen lelke, hanem csak párája. E. — Orvosra a lelkét nem hagyja az okos. D. — Őgyeleg mint Orbán lelke a pokolban. S. — Papra lelkedet ne bizd. (Csupán pap imádságára.) Sz. — Parasztnak ganéj a lelke. Ny. 22. — Pogánylelkü, irgalmatlan. D. — Prókátorra hagyja a lelkét. D. — Ráijesztett, mint Halaburgyi a hazajáró lélekre. (Egy paraszt kisértetként fehér lepelben teknyővel fején járt-kelt; H. kazal mögé bujt és ráijesztett, mire a kisértet teknyőjét ledobva, elszaladt.) Ny. 1. — Se hite, se lelke. E. — Se hite, se lelke, mint a hajóhuzó lónak. E. — Se Istene, se lelke. B. — Se testemnek, se lelkemnek nem kell. D. — Se testének, se lelkének nincs hová lenni. B. — Sötét mint a rossz lélek. D. — Szarva nőtt a lelkének. E. — Száradjon a lelkén. S. — Szegény az ördög, mert nincs lelke. D. — Szem a lélek tükre. E. — Szuperálta, mint cigány lelke a mennyországot. (Nem törödik vele.) E. — Teste-lelke adós. D. — Teste-lelke. E. — Teste-lelke és a sodrófája. (Szegény.) D. — Teste-lelke zálogban van. (Adós.) Ny. 6. — Testem-lelkem megunta. D. — Testi-lelki barátok. S. — Többet ér teste, mint lelke. (Szép, de rossz asszony.) E. — Van lelke. (Nem teszem fel róla, hogy megtegye.) E. — Ugy ütlek mellbe, hogy lelked repül Cellbe. (Hogy meghalsz.) Ny. 23.

Lélekpénz. Pap a paptól nem vesz (vagy kér) lélekpénzt. D.

Lélekzet. A hólyagot sem fujják fel egy lélekzettel. D. — Egy lélekzés hideget és meleget nem vehet. F.

Lélekvesztő. (Kis csónak, veszedelmes.) D.

Lép. Más lépe, más képe. (Más belül, más kivül.) E. — Majd leszakadt a lépem. (Ugy futottam.) E. — Hogy madarat csalják, lépet zöldre hagyják. E. — Lépet hány. E. — Lépre került. E. — Okos madarász idejében szedi

fel a lépet. D. — Ragadós mint a lép. D. — Ragadós a keze, mint a lép. (Lop.) D. — Szedd el a lépet. M. — Hánya-veti magát, mint a lépes madár. D. — Alig hányta el a lépes vesszőt, már is megfogta a madarat. D.

Lép. A kényességtől azt sem tudja hová lépjen. Ny. 9. — Akkorát lép mint a veréb. D. — Hová lép, hét évig fű sem nő ott. S. — Lassan lépj, tovább érsz. D. — Nyomába se léphet. S. — Ugy lép mint a Toldi Miklós lova. D.

Lépés. Aprózza a lépést. ME. — Előre egy lépéssel fiam. D. — Elvéti a lépést. Pázm. — Ha rövid a kardod, told meg egy lépéssel. B. — Lépést tartani. E. — Minden lépésében egy botlás. D.

Lépcső. Felhágott a lépcsőn, de le nem jöhetett. (Felakasztották.) D. — A márvány-lépcső is elkopik. D. — A világ lépcsőin ki fel, ki alá jár. D.

Lésza. Jó lésza tart jó sövényt. KV.

Létánia. Hajlik mint a német létánia. (Heilig.) Ny. 23. — Hosszu mint a mindenszentek létániája. ME.

Létra. Szamár létra. (Német. Fokozatos előléptetés pl. katonaságnál, káptalanokban, érdem nélkül, csak sor szerint.) S.

Lévát, Tatát felvagdalta. (Ellakomázta. Csáki László gróf 1649.) Sz. — Léva, Tátika lejtőt jár, de Csicsó is vendéget vár. Sz. — Skárlát, gránát, nyuszt: Léva, Tata, Csuszt. (L. gránát.) Cz. — Skarlát, gránát, nyust: Léva, Tata, sust. Sz. — Lévai fejkötő. (Pof. L. fejkötő.) E. — Nem tarthat örökké, mint a lévai kemence. (L. kemence.) D.

Liba. A libát gágogni tanitja. D. — Anyányi liba. (Nagy leány.) E. — Ártatlan liba természet. D. — Bicceg bujában, mint a szárnyaszegett liba. D. — Farkasnak szájában keresi a libát. D. — Kiki magának, mint a kis liba. Ny. 8. — Liba volt, most lud. E. — Libából is kitör a ludméreg. D. — Libából lesz a lud. S. — Ludtól tanul a liba. D. — Orron verte, mint Gubi a libát. (Ütleggel térengette, mire haza értek, elhullottak.) Ny. 9. — Ostoba mint a liba. (Német.) S. — Szelid mint a liba. D. — Szemérmes mint a falusi liba. S. — Szép állat a liba, mikor magát megmossa. ME. — Libapásztor sem lesz belőled. E. — Libaszőr. D.

Lidérc. Egye meg a lidérc. D. — Lidérc is tudja, hová vigye a pénzt. D. — Lidérc üli pénzét. D. — Lidérce van. (Hirtelen meggazdagodott.) E. — Lidércet imádja, csakhogy pénzt hozzon. D. — Okádja a szikrát, mint a lidérc. D. — Tüzes mint a lidérc. D.

Lik. Bolond likbú, bolond szél fú. E. — Sok csepp likat ver a kövön. Pázm.

Likacsos abraktól nem fickándozik a pej. (Szalmától.) D.

Liliom. Csalán, nem liliom kezébe. (Nem szüz.) D. — Fehér liliomnak is fekete az árnyéka. B. — Fehér mint a liliom. D. — Liliom homlok. D. — Rosszat beszélnek a jóról is: fehér liliomnak is fekete árnyéka. D. — Ruházkodik mint a liliom. E. — Szép a liliom, habár szaga rút is. D. — Szép mint liliomok közt a piros rózsa. D.

Lipótmezőre való. (Bolond.) S.

Liptó. Eb lesz Liptón vicispán. (Ha meg nem választják.) S. — Liptai sajtot ad, hogy lovat nyerhessen. E.

Liszt. A dohos lisztet nem szeleli az okos, mert a mi jó vagyon benne, azt is elveszti. D. — A kenyérsütés a lisztén is elmul. D. — A kétszersütés a liszten is elmulik. E. — Azért is elmarad a sütés, ha liszt nincs. Ny. 7. — Csapon veszi a lisztet. (L. csap.) E. — Egy lisztet szitálnak. D. — Ha tömjén nem telik, liszttel is áldoznak. D. — Ha ugy volna zsirom, mint lisztem nincs, mindjárt sütnék pogácsát. Ny. 7. — Haluskát főznénk, ha turó volna, de liszt nincs. Ny. 23. — Hatszor is méri az itce lisztet. D. — Jobb magának hamut, mint másnak lisztet

takarni. K. — Két kö közül jön ki a liszt. D. — Korpája sincs, mégis lisztet árul. (Lop.) D. — Liszt is elfogy, ha sok markon megy által. D. — Lisztmalomban örölt. (Fehér, ösz.) D. — Lisztlopó. (Molnár.) E. — Megszeleli, mint vajkai asszony a lisztet.(Elhordja a szél.) E. — Se liszt, se só, se szalonna. (Nem lehet föni; nem lesz semmi belöle.) Ny. 2. — Se liszte, se tiszte. E. — Sokszor azon is elmarad a sütés, hogy nincs liszt. Ny. 8. — Szeleld meg, ha dohos, mint a vajkai asszony a lisztet. B. — Szunyog hordta a lisztet, szamár a vizet. (Kevés liszt, sok viz, rossz kenyér.) Ny. 1.

Lisztes. Elverték mint a lisztes zsákot. D. — Kiporozták nadrágját, mint a lisztes zsákot. D. — Lisztes. (Tolvaj, lisztlopó.) E. — Lisztes zsák. (Fehérnadrágos csúfneve.) E. — Nem mind molnár, a ki lisztes. S. — Piros mint a lisztes zsák. D. — Piros mint a lisztes zacskó. Ny. 1. — Olyan mint a lisztláng. E. — Olyan kedvem van, mint a lisztláng. E.

Litér mit ér? Rátót még annyit se ér. Kádártába kár kenyér. (Veszprémmegyei falvak.) Ny. 1.

Lityeg. Hogy lityeg a fityeg? ME. — Lityeg-fityeg mint a vén csánk a süvegen. E.

Lobban. Hamar lobban. E. — Hamar lobban, mint a puskapor. D. — Sebbel-lobbal. E.

Locska. Harcsaszáju apának locska a fia. D. — Locska fecske. D. — Szapora mint a locska száj. D.

Locskál. Akkor jár szaporán nyelve, mikor urának moslékában locskál. D. — Egy pocsban locskálnak. D. — Minden moslékban locskál. D.

Locsog. Annyit locsog, hogy más becsületes ember nem is fecseghet mellette. D. — Lakatot vetek locsogó szájára. D.

Locsogás. A sok locsogásban fehéret köp, mint a prépost. D. — Elrekedt a locsogásban. D.

Lomha. A kövér has lomha. D. — Lomha béres. D. — Templomba is késön jár a lomha. E.

Lop. A hal se akad fel a horogra, ha nem lop. D. — A ki örömest hazudik, örömest is lop az. KV. — Amit a ház ellop, elö is adja. (Ami a házban elvész, megkerül.) E. — Amit találtál és vissza nem adtál, olyan mintha loptad volna. KV. — A szabó is lop, nemcsak a molnár. D. — Az oltárról is lelopná. D. — Az ötödik, ne ölj, szól az orvosoknak, a hetedik, ne lopj, a prókátoroknak. D. — Addig jár lopni a tolvaj, mig felakasztják. B. — Addig zárd be istállódat, mig el nem lopták a lovadat. D. — Akár lopjon, akár a zsákot tartsa, egy tolvajság. D. — Akkor lop a macska, mikor nincs mit ennie. D. — Akkor zárja istállóját, mikor ellopták a lovát. D. — Bajos ott lopni, hol a gazda zsivány. E. — Bajos ott lopni, hol a gazda maga is tolvaj. S. — Ellopná az Isten palástját is. D. — Fényes nappal lopja ki a lovat az istállóból. D. — Ha lehetne, szemével is lopna. D. — Ha minden molnárt, a ki lop, felakasztanának, kiveszne a mesterség. E. — Hogy bátrabban lopjon, szomszéd házat gyujt fel. D. — Hogy el ne lopják, szekrénybe zárta eszét D. — Jó zsivány, a ki elöre mondja, ha lopni akar. Ny. 6. — A ki a másét lopja, a magáét kiméli. D. — Ki a singet ellopta, a röföt is nála keresik. B. — Ki egy tüt lop, ökröt is próbál az. D. — Ki egyszer lop, aztán tolvajkodik. D. — Ki hazudik, az lop is. S. — Ki könnyen lop, könnyen felakad. D. — Ki minél többet lop, annál hamarabb felakad. D. — Ki részegen lop, akadjon fel józanon. D. — Ki tüt lopott, ökröt is próbál. E. — Kicsit lopni, kicsit imádkozni nem árt. Ny. 22. — Könnyü a cigányok közt lopni tanulni. D. — Lop mint a madarasi ember. (Bácsmegyei falu; jómódu is boldog, ha a búcsúban pipát, kést lophat.) ME. —

Lop mint a molnár. D. — Lop mint a szabó. D. — Lop mint a szarka. S. — Loptam is, nem is, csak a hire nagy. B. — Nehéz ott lopni, hol a gazda orgazda. D. — Nehéz ott lopni, hol a gazda maga is tolvaj. KV. — Nem azért akasztják fel a tolvajt, mert lopott, hanem mert nem tudta jól elrejteni. D. — Nem jó volna vele lopni. E. — Nem lopnak annyit fejszével, mint észszel. Ny. 3. — Néha a csősz is lop. E. — Pillants uram, pillants, majd neked is lopok. (Sötét éjjel villámláskor mondta a tolvaj.) E. — Sokat lop addig a molnár, mig rajta érik. E. — Szemed előtt meglop. D. — Szeretnők a pockot is, ha nem lopna. D. — Tudja Isten, ki lopta el még a kis fejszét is. D. — Tyukot lopott. (Pölyhös a ruhája.) E. — Valamit eltagadni, annyi, mint lopni. D. — Vissza is lopják a tolvajtól. D. — Zsiványnál nem lehet lopni. Ny. 2.

Lopás. Cigánynak tiltja a lopást. D. — Hamis embert előbb megfogják a hamisságban, mint sánta ebet a lopásban. Cz. — Ki a késlopást megtanulja, nagyobbat is mer. B. — Ki hamar kezdi a lopást, hamar fölakad. D. — Ki hazudni szokott, lopást sem szégyenli. E. — Megszokta, mint cigány a lopást. D. — Nem kell cigányt lopásra tanitani. KV. — Ritka molnár lopás nélkül. D. — Tűn kezdik a lopást. E. — Tűn kezdik a lopást, lovon végzik. B.

Lopott. Ki lopott lovon ül, zabolából itat. (Fél, siet.) E. — Lopott lóról a tenger közepén is leszállitanak. D. — Lopott bárányt áldoz. KV. — Lopott bárány nem kedves áldozat Isten előtt. E. — Lopott lónak nincsen rossz út. (Hajtják.) E. — Lopott marhából ád az oltárra. KV. — Lopott pénzből alamizsna. E. — Tolvaj a lopott barmokat elfelejti, de a szabadokat nem felejti el. D.

Lopó. Ahány cigány, annyi lopó. D. — Agyba nyakazzák a lopót. (Verik, a hol érik.) D. — Gyilkos akasztja a lopót. D. — Lengyel lopó. (Cégéres tolvaj.) Decsi. — Nagy tolvajok viszik a tömlöcbe a kisebb lopókat. D. — Ritka vásár lopó nélkül. D. — Tolvajnak fia lopó. D. — Tolvajtól tanul a lopó. D.

Lotyó. Vén lotyó. (Kurva.) D.

Lotyog. Már lotyog a nadrágja. (Vén.) D. — Lotyog a feje mint a záptojás. (Üres.) D.

Lovagol. Mindig azon lovagol. E. — Jól lovagol, ki hasonlókkal lovagol. E.

Lovag és a kenderből sem tetszik ki. (Apró.) D.

Lovas, Hörcsög is néha megkergeti a lovas embert. E.

Lovász. Mi nem tud lovász harangot önteni. KV.

Ló. A hol ló nincs, ott csacsi is jó. Ny. 8. — A hol ló nincs, ott a szamárnak is van kelete. KV. — A hol ló nincs, szamár is elkel. E. — A jó kocsis inkább az anyját, mint a lovát veri. Ny. 5. — A jó lovat az istállóban is megkeresik. D. — A jó lovat nem az ostor, hanem a zabola vezeti. D. — Aki gyalog jár, annak lovai mindig készek. D. — Aki jó kocsis volt nyárba, nem dűl a lova a sárba. (Jól tartotta.) E. — Aki pokolba megy, legalább üljön jó lóra. Ny. 4. — A kocsis a lovat oda hajtja, a hova az úr parancsolja. KV. — A ló állva álmodozik. D. — A ló is a szépre nyerit. D. — A ló is szokásból rugdos. D. — A ló négy lábon jár, mégis megbotlik. Ny. 14. — A lóröhögés is öröm. D. — A lusta ló meginditja ugyan a kocsit, de ismét abbahagyja. B. — Amit lovon fogad, gyalog meg nem állja. Decsi. — A német mindig hájjal eteti a lovát, mégis rossz a lova. (Háj! háj! ezzel inditja.) Ny. 4. — A nyomtató lónak nem kötik be száját. Sz. — A nyulat agg lovon verik néha agyon. KV. — A rossz maglovat (mént) felrugdossa a kanca. D. — A serény lovat ne sar-

kantyuzd. D. — Az asszony egy hiten van a lóval: mind a kettő kifog az emberen, még kifoghat. Ny. 5. — Az asszonynak meg a lónak sohse lehet hinni. Ny. 22. — Az embert hordozza a ló, eteti az ökör, ruházza a juh, védelmezi a kutya, követi a majom, megeszi a pondró. D. — Az ökröt a szarván, a lovat nyakán fogdossák. D. — Az urnak szeme hizlalja a lovat. KV. — Az útból is elléphet a ló. D. — Azt a lovat ütik, melyik legjobban huz. ME. — Abrak pucolja a lovat. Ny. 6. — Abrakvivő lónak nem törik fel háta. E. — Addig zárd be istállódat, mig el nem lopták a lovadat. D. — Ajándéklónak fogát ne nézd. D. — Ajándéklónak nem kell csikófogát nézni. ME. — Akár a lóval imádkozz. E. — Akár a lóval imádkozz, akár evvel beszélj. (Hiábavaló.) Ny. 19. — Akkor abrakolja lovát, mikor harcra indul. D. — Akkor zárja istállóját, mikor ellopták a lovát. D. — Alkuszik mint cigány a lóra. E. — Annyi haszna, mint döglött lovon a patkónak. D. — Annyit ér, mint döglött lovon a patkó. Ny. 5., 8. — Annyit ér, mint holt lóra a patkó. Ny. 4. — Asszonynak, lónak sohasem kell hinni. E. — Ágyulövést hallott, leesett a lóról. D. — Állsz mint ágas, mig egy bolond német hozzád nem köti lovát. E. — Állva alszik mint a ló. D. — Barátot bor közt, bort sajt után, lovat istállóban, leányt bálban ne válassz. Fáy. — Beadott neki, mint Habi a lónak. (L. bead.) Ny. 1. — Benne van, mint zsidó a lóban. Ny. 8. — Béna, sánta, kehes ló, szekeresnek elég jó. B. — Bizik mint katona a lovában. D. — Biztatja mint cigány a lovát. E. — Biztatja mint cigány a lovát abrakkal. ME. — Boldogul mint aki egy lovon szánt, s lova, maga vak. Ny. 5. — Bolond ki eb után a lovát elveszti. D. — Bolond, ki egy zabszemért lóba bujik. BSz. — Bolond ki egy zabszemért a ló seggibe bujik. B. — Bolond ül szamárra, ha lovon járhat. Ny. 22. — Bolondság ebért lovat veszteni. E. — Bolondság eb után lovat veszteni. D. — Bor hajtja a lovat, zab viszi a szekeret. (L. hajt.) Ny. 4. — Bort hord a ló is, mégis vizet iszik. D. — Bukik mint a ló. E. — Bujj a lóba, hallgass. E. — Bujj a lóba, jársz hintóba. D. — Búsuljon a ló, elég nagy a feje. E. — Cigány a billeges lóra is felül. (Azt is ellopja.) D. — Cigány is addig szoktatta lovát a koplaláshoz, mig beledöglött. E. — Cigány is dicséri a maga lovát. D. — Cigánylovon szánt. (Hazudik.) D. — Cigányosan veszi a lovat. (Lopja.) D. — Csak imigy-amugy beszél vele, mint cigány a lovával. D. — Csetlik-botlik mint a vak ló. (Vén.) S. — Deres ló. (Ősz.) D. — Dicséri mint török a lovát. B. — Egészségére válik, mint cigánylónak a rakonca. D. — Egy istállói lovak. D. — Egy jó lónak csak egy a lába. (L. láb.) D. — Egy lovat nyergelnek. D. — Egy szeg miatt sántul meg a ló. E. — Egyik a lovat befogta, a másik kifogta. KV. — Egyszer megcserélt ló könnyen cserébe megyen. D. — Egyszeri abrakolással nem hízik meg a ló. S. — Eldicséri mint török a lova farkát. E. — Elébb jár a nyereg, mint a ló. Ny. 24. — Elfagy a ló szarva. (Tréfásan: nagyon hideg van.) E. — Elragadta a szent Mihály lova. (Meghalt.) D. — Elragadták a lovak. E. — Emberen a bőr, jó lovon a szőr. (Nem sokat szamit.) Ny. 4. — Esze nélkül van, mint Mucák lova. D. — Éhes lónak zabon az esze. Ny. 7. — Élődik mint Toldi Miklós lova a szemeten. E. — Én lovat árulok s te belé szurszsz. M. — Fáradt ló is farka előtt jár. D. — Fáradt lónak farka is nehéz. D. — Fáradt lónak patkója is nehéz. D. — Fázott lónak farka is nehéz. M. — Fehér lovon eladni. (Uri módon.) E. — Fehér lovon eladta a tót az országát. Sz. — Fehér lónak, világos felhőnek nem kell hinni. Cz. — Fehér mint a Szvatopluk lova. D. — Felfogta a lovat.

(Lopta.) D. — Felvágták az orrát, mint a tatár lónak. D. — Fényes nappal lopja ki a lovat az istállóból. D. — Fingik mint a zabos ló. E. — Fogadott ló megröviditi a mérföldet. (Jobban hajtják, nem kimélik.) KV. — Fogadott lónak rövidebb a mérföld. E. — Fortélyos lónak jó kantár kell. Ny. 1. — Fut a lova. (L. fut.) Ny. 1. — Gazda szeme hizlalja a lovat. KV. — Gombostűn kezdi, lovon végzi. (A lopást. Német.) S. — Gondolkodik mint a szalmás ló. (Nem izlik a szalma.) Ny. 17.— Görhes lónak, világos felhőnek, mosolygós asszonynak nem kell hinni. E. — Gyakorta agg lovon verik farkast agyon. KV. — Ha a lónak pénze volna, abrakot forditana rajta. D. — Ha eben állana, sok lóhalál esnék. D.— Ha elvesztéd szőkét (tehenedet), viselj gondot lóra. (Káron okulj.) KV. — Ha délceg a lovad, legyen jó a hámod. S. — Ha ló nincs, szamár is jó. Ny. 8. — Ha ló nincs, akkor szamárnak is van ára. Ny. 6. — Ha lovadat jól tartod, magadnak használsz. D. — Ha lovon mehetsz, gyalog ne járj. D. — Ha rajta ülsz, lovad ne keresd. D. — Ha rugdos a ló, végy el abrakából. D. — Hadd búsuljon a ló, elég nagy a feje. D. — Hadakozásban jobb lovadat az ellenség sövényéhez, mint a magadéhoz kötnöd. KV. — Hajóhuzásra is szokni kell a lónak. D. — Harcolás előtt abrakold a lovat. D. — Hazajár, mint Buki lova az abrakra. (L. abrak.) D. — Hányja fejét, mint a ló augusztusban. (Uj zab.) E. — Hányaveti fejét, mint a legyes ló. D. — Hányaveti fejét, mint Magyar Balázs lova. D. — Hátul köti a lovat. E — Herélt lónak csak egy a lába. (L. láb.) E. — Herélt lovat talpáról szoktak fejni. (Lábában haszna.) E. — Hitvány lovat száll meg a légy. D. — Hol a féket megkapják, a lovat is ott szokták keresni. B. — Hol a kötőfék, ott a ló is. E. — Hol a kötőféket megtalálják, ott keresik a lovat is. Ny. 6. — Hol ló nincs, szamár is elkel. D. —Holnapra is kell a ló. (Kimélni kell.) K. — Hozzákötötte Laci a lovát. (Nem akar dolgozni.) Ny. 2. — Hozzászokott cigánylovon nyargalni. (Hazudik.) E. — Hozzászokott mint a cigány lova a koplaláshoz. S. — Hust a katonának, szénát a lovának. E. — Hű bele Balázs, lovat ád az Isten. Decsi. — Igen tud varga lovat patkolni. KV. — Igyekszik mint a rossz ló. E. — Ijedtében lova helyett tehenét kantározta. B. — Ilyen négy ló elhuzza a tamási templomot is helyéről. Ny. 5. — Izzad mint a köszörüs lova. (Kutyája.) Ny. 3. — Jó ló kétszer húz. Ny. 4. — Jó ló télben is kapál magának. (Megérdemli az abrakot.) D. — Jó lónak zabla kell, nem ostor. B. — Jobb a lovat ellenség sövényéhez, mint maga karójához kötni. D. — Jobban csúszik ott a nyereg, mint a ló. (Rossz lovas.) B. — Jók a lovai, de rossz a kocsisa. (L. jó.) B. — Jól esik, mint a cigánylónak a rakonca. Ny. 6. — Jól tud szántani a cigány lován. (Hazudni.) BSz. — Jól van dolga, mint ki egy lovon szánt, az sem az övé. Ny. 10. — Kapál mint a jóllakott ló. D. — Késő akkor a lovat hizlalni, mikor harcra kell menni. Bethlen G. — Késő bánat, sánta ló, mindig hátul járnak. ME. — Késö hegy alatt abrakolni a lovat. Ny. 4. — Kénytelen vele, mint a cigányló az ügetéssel. (Lopott.) B. — Ki a feje a boltból, mint a móri zsidó a lóból. S. — Ki a serény lovat sarkantyuzza, cigánykézre szánja. K. — Ki lopott lovon ül, zabolából itat. (L. lopott.) E. — Ki lova fia vagy? (L. fia.) Sz. — Ki lovat veszen, a féket is vele veszi. Pázm. — Ki lovát másra bizza, hamar gyalog marad. S. — Ki meghiszi lovát, kantár marad nála. KV. — Ki meghiszi lovát, farba rugja urát, csak kantárt hagy kezében. Sz. — Kinek magának nincs, a más lovát hajtja. E. — Kinek nincsen lova, nem aggódik rajta. KV. — Kinek lova nincs, Budán

is gyalog jár. B. — Kinek lova nincsen, gyalog jár az Pestre. E. — Kinek lova nincsen, Bécsben is gyalog jár. Cz. — Kocsis itta meg a bort, a ló részegült meg. (L. bor.) B. — Konyit reá, mint rossz ló az országutra. E. — Koplal mint a cigány lova. S. — Könnyebb a ló mellett gyalogolni, mint a szavakat fontolni. D. — Könnyen megy neki, mint a ki egy lovon nyomtat, azután huszonkétszerben veri az eső. Ny. 21. — Könnyü a billeges lovat megismerni, de nehéz megtalálni. D. — Könnyü a rossz lóért az alku. D. — Könnyü jó csikóból jó lovat nevelni. D. — Könnyü ló után szekeret tolni. B. — Közévág, mint a zsidó az egy lónak. Ny. 6. — Közös lónak túrós a háta. KV. — Kutyaszokást vesz fel a ló, ha rá nem ütnek. D. — Lassan kocsis, beteg a ló. E. — Lábáról fejik a lovat, hátáról a birkát. (Haszna.) Ny. 4. — Liptai sajtot ád, hogy lovat nyerhessen. E. — Liptóvármegyei sajtot ajándékoz, hogy érte lovat nyerjen. Sz. — Lopott lóról a tenger közepén is leszállitanak. D. — Lopott lónak nincsen rossz ut. (L. lopott.) E. — Ló döglik, hám ürül. (L. hám.) Ny. 7. — Ló elli a csikót, de abrak az anyja. E. — Ló is jobban üget hazafelé. E. — Lóhaláláb a. (Gyorsan.) E. — Lóhalálában siet. D. — Lóhátról beszél az emberrel. E. — Ló kötőfékkel jár. E. — Ló mellett gyalogolni bolondság. D. — Ló mellett jó gyalogolni. KV. — Lónak fia is csak ló. K. — Lónak, lánynak nem jó hinni. B. — Lónak négy a lába, mégis botlik. D. — Lóra katona, tehénre hajdu. D. — Lóra termett a magyar. E. — Lóról szamárra. D. — Lovat ad alá. (Segiti.) E. — Lovat is azt ütik, ki legjobban huz. E. — Lovat keres, rajta ül. E. — Lovat nem szőriért, de serénységeért becsülik. KV. — Lóvá tették. (Rászedték.) E. — Lóvá tették mint a kappant. (L. kappan.) Ny. 13. — Lovon jött, gyalog ment. E. — Leglustább ló is farka előtt jár. D. — Lusta ló is farka előtt jár. B. — Maga sövényéhez köti a lovat. D. — Margit asszony, deres ló, ritkán válik benned jó. Sz. — Már az igaz való, hogy nem lát a vak ló. S. — Már minálunk csuda esett, a csikónak lófoga lett. (L. csikó.) E. — Másnak lovát inkább meghajtja a fuvaros. D. — Megadták a lovak árát. (Meglakolt a lókötö.) D. — Megállott az eszem, mint Mihók lováé. Ny. 8. — Megbotlott mint a ló. E. — Megcsalta mint a zsidó a lovát. S. — Megeszi ökröt a ló. (Kevesebbet költ a hasznosra, mint a cifrára.) E. — Meggondolta mint a tapolcai ember lova. Ny. 1. — Meghalsz mint Miksa lova. Ny. 5. — Megkóstolta mint cigány lovát a farkas. (L. cigány.) Ny. 4. — Megkötötte magát, mint a nyakas ló. E. — Megnyergelték mint a turós hátu lovat. D. — Megrugta szent Mihály lova, ki sem gyógyul soha. D. — Megröstül a ló is, ha nem abrakolják. D. — Megszokta mint ló a verést. S. — Megültették vele a falovat. (L. fa.) D. — Megválik (elválik), kinek lova futósabb. D. — Mestere lehetne a cigány ló. D. — Még addig ló döglik, hám ürül. (Messze tervezgetés.) Ny. 7. — Még lovad sincsen s már kantáron búsulsz. KV. — Milyen a gazda, olyan a lova. S. — Minden cigány a maga lovát dicséri. Sz. — Minden dolognak két oldala van, mint a rudas lónak. E. — Minden ló felrugja a szerencsétlent. D. — Mindenhez szerencse kell, még a lólopáshoz is. S. — Mindenki lova fia. (L. fia.) KV. — Mindennek nekimegy, mint a vak ló. D. — Mindig eszik. mint a ló. D. — Mindig jár, mint a fuvaros ló. Ny. 1. — Nagy benne az akarat, mint a rossz lóban. S. — Nagy az istálló, de parányi a ló. (Nagy az ember, de kevés az esze.) D. — Nagyobb a ló az istállónál. B. — Ne állj ott, mert valami bolond német hozzád köti a lovát. (Ne ácsorogj.) Ny. 14. — Ne hajtsd arra a lo-

vat, mert arra lát. (L. hajt.) Ny. 1. — Nehéz agg lóból poroszkát csinálni. KV. — Neki fekszik, mint a ló. (Rest.) D. — Nekünk is nevetett a vak ló. D. — Nem alám hoztad ezt a lovat. E. — Nem csoda, ha megbotlik a vak ló. Sz. — Nem ebre bizták a lóhalált. KV. — Nem használ a jó ló, ha kocsis nem jó. D. — Nem illik vén lónak csigás kantár. (Vén embernek fiatal feleség.) Ny. 2. — Nem kell a serény lónak sarkantyu. D. — Nem mindenkor nevet a vak ló. D. — Nem rúg patkót a bakancsos lova. D. — Nem üti ki a vak ló szemét. (Nem bőkezü.) Ny. 14. — Nem veszik a lovat csupán szőriért. D. — Négy a lába a lónak, mégis megbotlik. Sz. — Néha a jó ló is János, mikor bojtorjános. D. — Néha a jó ló is cigány kézre kerül. D. — Nincs esze, mint a lónak. D. — Nincs oly rest ló, ki előbb ne járna a farkánál. K. — Nincsenek egy akaraton, mint Fodor Márton lova Kabán. (L. akarat.) Ny. 11. — Nőjjön kutyának a fü, ha eldöglik a ló. B. — Nyakas lónak nyakába vetik a kötelet. B. — Nyerget ütik, hogy a ló érezze. E. — Nyerit mint a ló. D. — Nyügbe vetett ló nem messze nyargal. Pázm. — Odavagyunk lovastól. S. — Olyan atyafia, mint ökör a lónak. K. — Olyan mint az öszvér: nem tudja ló-e vagy szamár. Ny. 8. — Olykor a serény lovat is megütik. D. — Orcája van, mint az Ari lovának. Ny. 3. — Ostoba mint a ló. D. — Ökleld csákó, kuraasszony lovát, ha Isten fia vagy. (L. csákó.) E. — Ökör huzza az igát, ló lakik jól a zabban. D. — Ökör szánt a zab alá, lovak eszik meg. Sz. — Ökörről lópélda, lótanács. E. — Ökörtől lópélda. KV. — Ökörtől lótanács. Ny. 10. — Ökrét kereste, lovát elvesztette. D. — Összesugnak mint a fáradt lovak. D. — Összesugnak mint a gyergyói lovak. (L. gyergyó.) D. — Összesug mint a székely lova. (Ne huzzon.) Ny. 9. — Pap fék lovat s ördög bünös. KV. — Pályán vár ajándék, nyerd el édes lovam. E. — Pányvát vetettek a nyakára, mint a szilaj lónak. D. — Póráz nélkül tekergő ménló. D. — Rajta ül a lovon s mégis keresi. B. — Ráhágott a ló az erszényére. (Lapos.) Ny. 14. — Ráijeszt, mint Ferenci a lovára. (Nem inditott, fejbe ütötte, megdöglött.) Ny. 6. — Rossz csikóból is válhat még jó ló. D. — Rossz kocsis mindig a jobb lovat üti. Ny. 6. — Röhög mint a ló az abrakra. ME. — Rest ló kövérebb. E. — Rest ló kövérebb a serénynél. D. — Rest ló mellett romlik a serény. D. — Rest ló mindig jobban hizik. B. — Rest ló sarkantyuval jó. D. — Rest lovon nem fog a szó. D. — Rug mint a ló. D. — Rugó ló sokszor tulajdon mesterét agyonrugja. KV. — Sajtot lóért. E. — Se hite, se lelke, mint a hajóhuzó lónak. E. — Se kint, se bent, mint zsidó a lóban. Cz. — Sem ostor, sem ló nem a tied. E. — Serény ló jobban megérdemli az abrakot, mint rest kocsis a kenyeret. S. — Serény lovat nem kell sarkantyuzni. KV. — Serénységért, nem szőréért becsülik a lovat. E. — Simon biró hajtja a lovat. (Asszony úr a háznál.) M. — Sipot ajándékoz, hogy érte lovat kapjon. KV. — Soha meg nem telik mint a ló. D. — Sok jó ló megszakad a hámban. Sz. — Sok jó ló megszakad, a mig erkölcsét kitanulják. D. — Sokat a ló sem bir. S. — Sokat ivott a lova. (L. iszik.) Ny. 7. — Sokat talpal a gyalog katona, míg lóra kap. D. — Sokat talpal a hajdu, mig lóra kap. E. — Súg mint a szamár a lónak. (Ha asztalnál összesugnak.) Ny. 5. — Süket mint a ló tavaszszal. Ny. 2. — Szabadon eresztette a lovat. (Sokat beszél.) D. — Szabadon jár, mint a csősz lova. E. — Szamarat ló mellé ne fogj. D. — Szamár áll a ló elibe. D. — Szamár is kedves, a hol ló nincs. B. — Szamár mint a ló. (Ostoba.) E. — Szapora mint a poroszka ló. D. — Száján viszik a lovat. E. — Száj-

ra eresztett ló. (Szabadszáju.) D. — Szegény ember csikója hamar ló, gazdag ember lánya hamar eladó. Ny. 10. — Szeles kocsisnak bokros a lova. S. — Szemes kocsis, szemes ló, kerékszámra igen jó. B. — Szemmel tartja, mint cigány a lovát. (De nem zabszemmel.) Ny. 24. — Szél lesz, asszony hajtja a lovat. Ny. 3. — Szép asszonynak, jónak, a jó hátas lónak, kár megöregedni. Np. — Szokást vesz fel a ló, ha rá nem ütnek. E. — Talán csak sárral él, mint a bakancsos lova. E. — Tarka lótól, gondolattól, nem fizetnek vámot. E. — Tarka lótól, vemhes szamártól nem vesznek vámot. (Hanem a gazdájától.) D. — Tarka mint a Baki lova. Ny. 14. — Tágas az istálló, csak négy markos a ló. (Kicsiny.) D. — Tengődik mint Pap Jóska lova a fürészporon. (Beledöglött.) Ny. 1. — Tengődik mint Toldi Miklós lova az árokban. B. — Tengődik mint Toldi Miklós lova a szemeten. D. — Tud a lóhoz: fejét üti. E. — Tudja az okos, mikor kell lóra ülni. D. — Tün kezdik s lovon végzik a lopást. B. — Tüz az esze, mint a Bari cigány lovának. B. — Tüzbejött mint Pap Jóska lova a fürészportól. Ny. 3. — Ugy beszél vele, mint kocsis a lovával. B. — Ugy boldogul, mint a ki egy lovon szánt. S. — Ugy él, mint Toldi Miklós lova. (Rosszul.) Ny. 19. — Ugy él, mint Toldi Miklós lova a szemétdombon. Ny. 9. — Ugy lép mint Toldi Miklós lova. D. — Ugy örül, mint éh ló az abraknak. D. — Ugy ül a lovon, mint a macska a sövényen. (Gubbaszt.) S. — Ugyanazon egy lónak a farkába kapaszkodnak. D. — Üstökön vezetik, mint a lusta lovat. D. — Ütni kell, mint a rossz lovat. S. — Vak embernek lova nehezen hízik. D. — Van lova, de nincs kocsisa. (Van esze, de nem tudja hasznát venni.) D. — Vásár nélkül is elkel a jó lány és a jó ló. Sz. — Vén ló is megröhögi az abrakot. K. — Vén lóból nem válik poroszka. S. — Vén lóra cifra szerszám. (L. cifra.) Ny. 10. — Visszafogni a ló száját. E. — Vörös ember, deres ló, ritkán válik abból jó. Ny. 1. — Vörös kutya, vörös ló, vörös ember egy se jó. E. — Zab hajtja a lovat, nem ostor. E. — Zab hordozza a lovat. Ny. 6. — Zabba mennek a lovak. (Ne aludj el.) E. — Zabos lóhoz ne közelits. E. — Zabos lónak jókedv az ostora. E. — Zabált lónak egere nő. (L. egér.) E. — Zabla nélkül a ló sohasem leszen jó. KV. — Zabola, fék, ostor, délceg lovat megtör. S. — Zablátlan ló. D. — Zabolátlan lovat nehéz megtartóztatni. D. — Zegernyés idöben, zákonyos uton, lerifancolt lóval hej bajos utazni. S. — Zöld lovat, okos oláhot. (Nem látni.) Ny. 2. — Zöld lovat, okos oláhot, kedves anyóst. (Nem lehet találni.) S. — Zsidók közt is legöregebb hajtja a lovat. E.

Lóbőr a szekernye. (Csont a boka.) Pázm.

Lóca. Egy lócán fekszenek. D.

Lócsiszár. ME.

Lócsöcs a markodba. D.

Lódulj, kotródj, vakaródj el innét. D.

Lófarkat is lehet felfelé szoktatni. D. — Lófarkánál kantároz a félénk katona. B. — Lófarkánál kantároz az ijedt katona. D.

Lóganéj. Hogyne égne meg a kóc, mikor a lóganéj is büzsörög. (Hogyne volna szerelmes a fiatal, mikor még a vén kecske is megnyalja a sót.) B.

Lóg. Az akasztófán is addig nehéz lógni, mig hozzá nem szokik a tolvaj. D. — Lóg mint az akasztott ember. D. — Fejét lógatja. D. — Ne ereszd lógóra a kantárszárat. D.

Lógós. Hadd lássa a lógóst is. (A szabadkai paraszt II-ik Józsefet vivén, három lovat fogott be.) ME.

Lóháton meg nem állja, a mit gyalog igér. B. — Nagy urak kedve lóháton jár. (Gyorsan változik.) E. — Kettő szalad lóháton: a rossz hir és a szerencsétlenség. Ny. 20.

Lóher. Bürök is nagyobbra nő mint a lóher. E. — Négylevelü lóhert talált. (Szerencse.) ME.

Lókötő. Ugrik a lókötő szive, ha csikót lát. D.

Lókukó. Nem kell a lókukó, ha tehéngané van. D. — Pénzt keresett, ókukóra talált. D.

Lóláb. Kilátszik a lóláb. (Elárulja titkos tervét.) Ny. 13. — Künn lóg a ló lába. Ny. 7.

Lósörény. Hozzáragad mint bojtorján a lósörényhez. D.

Lószar. Czó fel, lószar, légy tóttá. E.

Lót-fut mint a börszedő zsidó. Ny. 19. — Lót-fut mint a kutya égzöngésben. Ny. 5.

Lökdösi mint a bolond borju az anyját. Ny. 9. — Nagyot lökött rajta, mint a bárándi emberen az agár. (L. agár.) Ny. 11.

Lövés után célozza a madarat. D. — Nem árt feljebb arányzani a lövésben. D. — Nem minden lövés talál. D. — Baklövés. ME.

Lövöldöz cél nélkül. B. — Nyilat tompit, ki serpenyőt lövöldöz. F. — Ott volna jó katona, hol gombóccal lövöldöznek. D. — Serpenyőre lövöldöz. (Bolond.) D.

Lő. A ki varjat akar lőni, nem pengeti kézijját. M. — Amint töltöttél, ugy lőttél. D. — Bakot lőtt. E. — Bokorral együtt lövik a nyulat. E. — Cél nélkül ne lőjj. D. — Hallotta, hogy lőttek, de nem tudja hol. D. — Más galambját célozta, magáét lőtte. D. — Meg van lőve. D. — Mintha puskából lőtték volna ki. E. — Nem lőnek avval varjut. Ny. 2. — Nem pengeti ijját, ki madarat akar lőni. M. — Puska nélkül lőtték agyon. (Szerencsétlen.) D. — Süsd ki, de ne lőjj. E. — Szóld el, szóld; túllőtték, ide áll az ajával. (Sokat beszél, de nem tartozik a dologra.) M.

Lőcs. A pópát (rác papot) se kergetné lőcscsel. (Rác papot látni, szerencsétlenség. Babona.) D. — Előbbáll a lőcscsel. D. — Előbbre a lőcscsel. D. — Elillantott a lőcs árával. D. — Félreállott a lőcscsel. (Hazudott.) D. — Ha görbe nem volna a lőcs, nyujtó lehetne. E. — Kivül a lőcs a kereken. (L. kerék.) E. — Lassabban a lőcs árával. (Bünös vagy, ne beszélj oly nagy hangon.) D. — Lőcsből hámfa. Ny. 2. — Lőcscsel a papot. E. — Lőcsre kapott, mint a pap. E. — Majd ha a lőcs kivirit. (Soha.) S. — Megvették rajta a lőcs árát. (Megverték.) D. — Odábbállott a lőcs árával. S. — Vén lőcs. D. — Lőcslábu. ME.

Lőcsei. Hét országra szól, mint a lőcsei kalendárium. E. — Megverték mint a lőcsei órát. (Részeg bakter hamisan kiáltotta az órát.) Ny. 5. — Régi hires lőcsei forma. (Divatból kiment.) E.

Lőre. Előre, előre, mint a csobádi lőre. Ny. 6. — Jobb a szinbor, mint a lőre. E. — Lőrén bort cserél. E. — Tokai bort gyalázza a beckói lőre. D.

Lőrinc van a dinnyében. (Kezd romlani.) E.

Luca. Készül mint a Luca széke. (L. készül.) D. — Soká készül, mint a Luca széke. E. — Ugy dolgozik mint a Luca székin. Ny. 15.

Lucskos. Kedvetlen mint a lucskos ősz. D. — Meghuzza magát, mint a lucskos kutya. S. — Szép a termete, de lucskos a hire. D.

Lucspocsos idő. D.

Lukács. Szent Lukács iródiákja. (Ökör.) S. — Márk vagyok, nem Lukács. (Más vagyok én, ez nem szokásom.) KV.

Lusta. Ha nem csinos a szoba, lusta a gazdasszony. D. — Hol kedvére él a gazda, lusta a szolga. D. — Leglustább ló is farka előtt jár. D. — Lusta asszony kárt vall mindenben. D. — Lusta bivalynak vasvilla a korbácsa. D. — Lusta gazdasszonynak éjféli munkája. (Nem sokat ér.) D. — Lusta gazdasszonynak lusta szolgálója. D. — Lusta Kati rest anyának lánya. D. — Lusta Kati rest Ferkóval sürög-fo-

rog a korsóval. D. — Lusta kutya istállót keres. D. — Lusta ló meginditja ugyan a kocsit, de ismét abbahagyja. D. — Lusta lónak korbács az abrakja. D. — Lusta szolgáló nem farán ül, hanem fülén. D. — Lustább a disznónál, mert ez megveti alomját. D. — Lustának sokszor csikorog a hasa. S. — Megszokta mint lusta béres a henyélést. D. — Nehéz a bér, ha a szolga lusta. D. — Őszszel minden lusta asszonynak hideg az itala. (L. ital.) D. — Üstökön vezetik, mint a lusta lovat. D.

Lustos a gatyafenék is. (Rest.) D. — Lustos mint a cigányasszony. D. — Lustos mint a juhfark. D. — Lustos mint a kenderáztató. D. — Lustos mint a tehénfark. D. — Lustos mint az usztató. D.

Luteránus. A jó bor legyen luteránus. (Se hideg, se meleg.) S. — Küzködik, mint luteránus gyerek az anyjában. Ny. 4. — Nagy luteránus. (Ravasz.) E. — Luteránus eszét vette elő. (Ravaszkodik.) Ny. 5. — Luteránus cigány, kálvinista kőmives, okos orosz, döglött szamár — ritkaság. S. — Megadta módját, mint a luteránus pap a szüretnek. (Nagy hűhóval készült hozzá — s alig volt valami.) Ny. 5. — Összetartanak mint a luteránusok. S.

Lutri. Kihuzta a lutrit. (Kikapott.) S.

Lúd. Bolyongnak mint a vadludak. B. — Bús mint a szárnyaszegett lúd. D. — Egy lúd, két asszony egész vásár. D. — Egy lúddal lyukas fogát se tölti be. D. — Gágog mint a lúd. D. — Ha lúd, legyen kövér. S. — Hattyu a ludak közt. E. — Két asszony három lúd, egész vásár. E. — Házhéjára hágott ludat többen csodálják, hogysem az odahágot tyúkot. M. — Jobb egy ludnyak két tyúknyaknál. Sz. — Kár a ludra szénát vesztegetni. (Asszonynak bort adni.) Ny. 1. — Kimarták, mint a más lúdját. D. — Köszönjetek ludak, én is asszony vagyok. B. — Kövér mint a szent Márton lúdja. D. — Kövérebb a szomszédasszony lúdja. D. — Liba volt, most lúd. E. — Libából lesz a lúd. S. — Legyen lud, ha kövér. E. — Legyen lúd, ha fehér, együk meg ha kövér. (L. fehér.) D. — Legyen lud, ha kövér, együk meg, ha fehér. E. — Lónak, lúdnak, lánynak nem jó hinni. B. — Lúd aprolék. D. — Ludak törvénye: kiki magának. E. — Luddá lett. E. — Luddá tették. E. — Ludra költesz szénát. KV. — Lúdra vesztegetsz szénát. M. — Lúdra szénát, ebre korpát veszteget. M. — Ludtul tanul a liba. D. — Megesik egyszer a lud a jégen. M. — Megharagudott Hermán, kövér lúdat kíván. ML. — Mikor elvitte a farkas a ludat, akkor tetszik meg íze. (L. íz.) E. — Mindig vedlik, mint a lúd. S. — Nagyobb csuda, ha egyszer eszterhára száll a lúd, hogysem napestig ott sétál a kakas. Pázm. — Nem emelkedik, mint a szárnyaszegett lúd. D. — Nem kell a lúdra szénát költeni, zabbal is meghízik. B. — Nem lúdnak való a széna. KV. — Nem szokta, mint lúd az eszterhéját. D. — Némely embernek nagyobbat tojik a tyúkja, mint másnak a lúdja. (Szeret nagyokat mondani.) Ny. 12. — Nincsen olyan mint a lúd, nem kell neki gyalogút. Np. — Olyan mint a szárnyaszegett lúd. M. — Őrizkedik mint lud az eszterhéjtől. D. — Ritka lúdsereg gunár nélkül. D. — Ritka mint a lúd az eszterhéjon. D. — Sok lúd disznót győz. KV. — Sok lúd, sok zsir. D. — Sok pipe ludat győz. D. — Sok szent Márton ludja kelt el már azóta. D. — Sokféle a gusztus, fehér kenyér lúd hus. Ny. 9. — Szerencsés gazdasszonynak tyúkja nagyobbat tojik, mint a szerencsétlennek ludja. D. — Szokás a ludat megmellyezteni. D. — Tengeren innen, tengeren tul, csak lúd a lúd. E.

Ludas. A ki ludas, az kajabál. (Bűnös.) Ny. — Előbb szól a ludas asz-

szony. D. — Ludas asszony. D. — Majd visszaveri azt Lúdas Matyi. E. — Mindent magára vesz, mint a ludas asszony. D. — Te is ludas vagy. E.

Lúdhúr. Behuzta a lúdhúr. D.

Ludketrec. Ég mint Mesteriben a ludketrec. (Nem nagy baj.) Ny. 5.

Ludméreg. Csunya ludmérgü. D. — Libából is kitör a ludméreg. D.

Ludvérc (lidérc) is tudja hová vigye a pénzt. E.

Lúg. A keserü füvet lúggal forrázzák le. KV. — Fejére telt a párlúg. E. — Jó Berecnek, ha lúg is. (L. jó.) Ny. 1. — Kivitte a lúgját. (Megadta az árát, lakolt érte.) E. — Koszos a párlúgot gyülöli. D. — Megadja magát, majd ha csípi a lúg a nyakát. (Ha elfogy vagyona.) Ny. 10. — Megtanul, mikor a lúg csípni kezdi a nyakát. Ny. 1. — Olyan ember az, ki megeszi a szappant, még lúgot iszik rá. (Becstelen, piszkos.) Ny. 4.

Lyuk. A mely lyukat bedughatsz kisujjaddal, ne dugd azt az öklöddel. Ny. 2. — Az egér se fut mindig egy lyukba. D. — Az egér sem jár mindig egy lyukba. Ny. 6. — Az ördögöt is kihajtaná a lyukából. (Munkás, doldos.) Ny. 6. — Azt is ujra tömi, a mi már a lyukon kihullott. D. — Arra vigyázz, melyik lyukon jön ki az egér. D. — Alázatos mint a lyukba szorult farkas. D. — Annyi mint aratáskor a lyuk. E. — Bagzó ebnek sok lyuka van. KV. — Bedugni egy lyukat. (Egy adósságot kifizetni, egy kis szükséget kielégiteni.) E. — Belebujik mint ijedt egér a lyukba. D. — Csendes mint a béka a lyukában. D. — Egér nem fér lyukába, tököt köt a farkára. Cz. — Egy lyukon bujnak keresztül. D.— Egy lyukba járnak. D. — Egy lyukra járnak. ME. — Gyakor eséssel kicsiny csepp is lyukat ver. E. — Hallgat mint a prücsök a lyukban. Ny. 6. — Hideg lyukba fuj. (Szegény tüzhelye.) D. — Idővel az esőcsepp is lukat váj a köbe. D. — Jobb a folt, mint a lyuk. E. — Két lyuka van minden jó ürgének. B. — Kicsiny a csepp, de ha mindig hull, a köben is lyukat váj. B. — Könnyü a kis lyukat bedugni. D. — Könnyü azt az egeret megfogni, melynek csak egy lyuka vagyon. ME. — Lyukat beszél a hasába. S. — Likon kivül jó alkudni. KV. — Lyukról lyukra. E. — Nincsen háló lyuk nélkül. D. — Olyan a lyuk, ha hozzáadsz, fogy, ha elveszesz, nö. E. — Bolond lyukból bolond szél fu. KV. — Rossz lyukból rossz a büz. D. — Okos egérnek több lyuka van. B. — Rossz róka, melynek csak egy lyuka van. E. — Szebb a csunya fót, mint a szép lyuk. Ny. 8. — Szegény egér az, melynek csak egy lyuka vagyon. KV. — Sok a lyuk a hálón, ha uj is. D — Só lyukamba. (Ide senkinek sem szabad jönni. Gyermekjáték müszava.) E. — Zugprókátor mindenütt lyukat keres. S.

Lyukas. Ártalmas a háznál: haragos asszony, sürü füst, lyukas tál. K. — Jobb a foltos, mint a lyukas zsák. D. — Lyukas a gyomra. (Telhetetlen.) D. — Lyukas a zsebe. S. — Lyukas az erszénye. E. — Lyukas bocskor télben. D. — Lyukas fogba is kevés. D. — Lyukas gyüszü. D. — Lyukas hordót tölt. K. — Lukas hordóba tölti a bort. D. — Lyukas hordóba tölt tokai bort. KV. — Lyukas kályha, minél tovább sározzák, annál foltosabb. Cz. — Lyukas köpönyeg. D. — Lyukas mogyoró. D. — Megfizetem, ha lelek a lyukas hidon. (Soha.) E. — Nem ér egy lukas mogyorót. D. — Soha meg nem telik, mint a lyukas hordó. D. — Tömi a lyukas zsákot. D. — Vászon korsó a torka, de lyukas. D.

Ma. Ártatlan mint a ma született gyermek. E. — Drága ma a pénz. D. — Egy ma fölér két holnappal. S. — Ha ma egy órát hiába elmulasztottál, holnap egész nap fel nem találod. E. — Hagyj ma, holnap is lesz. Ny. 4. — Hagyj ma, lesz holnapra. Ny. 10.

— Hagyj ma, holnap is találsz. Ny. 10. — Hagymával élj. (Hagyj ma. Szójáték.) Ny. 2. — Hány hét a világ? mával is kevesebb. E. — Jobb a biztos ma, mint a bizonytalan holnap. Ny. 13. — Jobb ma az idegen, mint az atyafi. E. — Jobb ma egy veréb, mint holnap egy túzok. M. — Jobb ma itt, mint holnap ott. D. — Jobb ma nekem egy-kettő, mint holnap tizenkettő. Ny. 13. — Ki a mát megadta, holnapot nem igért. D. — Ki adott mára, ismét ad holnapra. E. — Ki ma szegény, holnap gazdag lehet; ki ma gazdag, holnap szegény lehet. S. — Ma is csak akkora árnyéka, mint tegnap. (Ma is szegény.) D. — Ma diák, holnap katona. (Diákból minden lehet.) E. — Ma menyasszony, holnap asszony, holnapután komámasszony. Cz. — Ma nekem, holnap nekem. D. — Ma nekem, holnap neked. E. — Ma pénzért, holnap ingyen. E. — Ma sült. (Ujdonsült nemes ember, ki mégis kevély erre.) E. — Ma született gyermekben is ben a vétek. D. — Mit ma elvégezhetsz, ne halaszd holnapra. E. — Nem ma lesz az. D. — Régi nóta, itt hallottam, igyunk egyet ma. D.

Mai. Mi régi, nem mai. D. — Én sem vagyok mai csirke. E. — Mai gomba, benne a féreg. D. — Mai sár illik, de a tegnapi nem illik a csizmára. D. — Nem mai, mint Barnáné tyúkszara. Ny. 14. — Oly igaz, mint a mai nap. E. — Ő se mai gyerek. D.

Macska. A jó macskát bőreért meg szokták nyúzni. B. — A macskát is bőreért megölik. D. — A macskát álmából nem jó felkelteni. B. — A macskát sem költi fel álmából. D. — A macskát ne állásáról, hanem ugrásáról itéld. D. — A macskafi sem szereti az úszást. D. — Az elvetett macskakölyök gyakran legtovább él. K. — Addig játszik a macska az egérrel, mig megeszi. Sz. — Akkor lop a macska, mikor nincs mit ennie. D. — Akkor táncolnak az egerek, mikor a macska nincs otthon. D. — Alamuszi macska egeret fog. E. — Alamuszi macska nagyot ugrik. E. — Alattomos macska hamarabb fog egeret. ME. — Alattomos macska nagyot ugrik. ME. — Alánéző macska. (Ravasz.) Sz. — Alánéző macskának nem kell hinni. E. — Alánéző macska szárazon mosdik. (Ravasz.) Sz. — Alázatos macska hamar elkapja az egeret. D. — Alázatos macska nagyot ugrik. D. — Alázatos mint a macska. B. — Alázatos mint a pap macskája. B. — Alázatos mint az anyámasszony macskája. Ny. 1. — Anyjától tanulja az egerészést a kis macska. D. — Anticipálta (megelőzte) mint Dózsa a macskát. (L. Dózsa.) E. — Asszonysirásnak, lenéző macskának nem kell hinni. Sz. — Álmos mint a macska. D. — Barátja mint eb a macskának. D. — Barátja mint macska az egérnek. D. — Bátran cincog az egér, ha macskát nem érez. S. — Behuzta magát, mint macska a tüzhelyen. D. — Belébolondult mint macska a fingásban. E. — Bernyákol mint a macska. D. — Bernyákoló, nyifogó macska. D. — Boszankodik, ha csak a macska reá néz is. B. — Böjtöl mint a pap macskája. S. — Búsul, mintha a macska ette volna meg kenyerét. D. — Búsul mintha elkapta volna kenyerét a macska. E. — Cicka, macska! fogd meg az egeret. (Serkentés.) E. — Cicukának ma cuka a fia. (Hitványnak hitvány.) Ny. 2. — Cigánytól szenet, macskától hájat bajos venni. Ny. 5. — Cifrázza mint macska az ugrást. S. — Csak ugy gondolta, mint macska az esöt. Ny. 6. — Csillog a szeme, mint a kan macskáé. E. — Csengős macska nem fog egeret. S. — Csupa élet, mint Bukiné macskája. Ny. 13. — Eb a macskával. (Rosszul élő házastársak.) E. — Eb az olasz macska nélkül. E. — Ebestül, macskástul oda van. KV. — Egy macskát simogatnak. D. —

Egy turóért nem ütnek agyon egy macskát. Ny. 6. — Elhibázta mint macska a fingást. Ny. 6. — Elszédült mint macska a fingásban. E. — Elvágta a macska farkát. D. — Esendő az ember, mint a famacska. (Csigra, gyermekjáték.) Ny. 4. — Épen ugy áll, mint macska a gerádon. Ny. 5. — Érd el macska az egeret. (Fogósdi játék müszava.) D. — Érzi mint macska az esőt. Ny. 18. — Felkelti az alvó macskát. D. — Felkötötte macskára a harangot. E. — Fiát a macska egerészni tanitja. D. — Forgolódik mint a macska a forró kása körül. E. — Forog mint macska a kása körül. D. — Gyermek elött a macska farkát el ne vágd. (Utánoz.) D. — Ha a macska szunyad, egerek táncolnak. KV. — Ha a macska talpát nyalja, vendég jön a házhoz. S. — Hamis mint a macska. S. — Hol macska van a háznál, ott a gazdaszszonynak szemesnek kell lenni. Ny. 1. — Járja mint a tarka macska a házhéját. Ny. 2. — Játszik vele, mint macska az egérrel. ME. — Játszik mint macska a farkával. D. — Jó a macska, tisztán tartja a kamarát. D. — Jól lát a macska, noha talpát nyalogatja. K. — Kapaszkodik mint a körmetlen macska. (Hiába erölködik.) Ny. 17. — Kerülgeti mint macska a forró kását. ME. — Kék szem, uri szem; sárga szem, macska szem, fekete szem, cigány szem. E. — Királynak is szemébe néz a macska. KV. — Kis kutyától a macska se fél. D. — Könnyü macskát egérre szoktatni. D. — Könnyü macskát szérdékre szoktatni. (Aludtejre.) D. — Köpdös mint az ijedt macska. D. — Körmetlen macska nehezen mászik fel a fára. Ny. 12. — Körmetlen macskának nehéz fára hágni. Sz. — Körmöl mint a macska. D. — Kutya-macska barátság. ME. — Kutyának, gazdának kint a helye, asszonynak, macskának bent. ME. — Lám oly bölcs, mint az én macskám. M. — Letörte a macska szarvát. D. — Macška az egeret nagyon megszokhatta. D. — Macska az ő farkával könnyen kibékellik. Ny. 4. — Macska is egérrel álmodozik. KV. — Macska is szereti a halat, de kerüli a vizet. KV. — Macska jár a szalonnára. (Házi tolvaj.) Ny. 2. — Macska mikor szunyad, egerek táncolnak. Sz. — Macska morog a tüzhelyen. (Üres a tüzhely.) Ny. 13. — Macskának fia is örömest egerész. E. — Macskának kötél a kolbász, ha el nem éri. K. — Macskának még a kölyke is örömest egerész. KV. — Macskát egerészni tanitja. D. — Macskát zsákban ne végy. D. — Macskával a kutya is összeszokhatik. D. — Megkezdték az uj szalonnát, majd rájárnak a famacskák. Ny. 2. — Megzavarodott mint macska a fiadzás után. Ny. 11. — Mindenszinü macska, fekete éjszaka. KV. — Minyog, mint a macska. D. — Ne dorombolj mint a macska. (Ne beszélj halkan.) Ny. 5. — Nehéz az ebet a macskával, farkast a báránynyal összebékéltetni. KV. — Nehéz a macskát arra szoktatni, hogy az egérlakozásban gyertyatartó legyen. D. — Nehéz a macskát zsákba rekeszteni. D. — Nekem is volt egy bölcs macskám, a csávába halt vala. KV. — Nem jó az alvó macskát felkölteni. B. — Nem jó a macskát álmából felkelteni. F. — Nem örül a macska jobban az egérnek. D. — Néha az eb is megalkuszik a macskával. D. — Néha az elhányt macskafiak jobbak. D. — Nincs otthon a macska, cincognak az egerek. B. — Nyalakodónak macskagumi a csemegéje. E. — Oly bölcs, mint az én macskám. E. — Olyan egészséges, mint a falhoz vert macska. Ny. 7. — Olyan sok baja van, mint a kölykes macskának. Ny. 14. — Örömében nem tud hova lenni, mint az egeret fogó fiatal macska. D. — Örül a macska a tükörnek. Ny. 2. — Örül mint a macskakörömbe esett patkány.

D. — Őszi macska, tavaszi menyecske. (Nem ér sokat; télen szaporodik meg.) D. — Pilátus macskája. (Kancsal.) E. — Rászokott mint macska a szalonnára. D. — Ritka olasz macska nélkül. D. — Se kutyája, se macskája. D. — Se kutyája, se macskája, mégis üres tarisznyája. (Vagy: kamarája. S.) ME. — Sejti, mint macska az esőt. Ny. 2. — Szérdék próbálja meg a macskát. D. — Szérdéken kapták a gonosz kanmacskát. D. — Szérdékes macskát nehéz megjobbitani. D. — Szemes mint a macska. E. — Szemébe mondja, mint Csákán Pál a macskának. (Megkarmolta: ez nem becsület.) Ny. 9. — Szerelmes mint a macska. (Német.) S. — Szereti mint eb a macskát. M. — Szeretnék a kolompot macska nyakán az egerek. D. — Szivós az élete, mint a macskának. Ny. 3. — Talpát nyalja, mint a macska. S. — Talpra esik mint a macska. E. — Tejbe verik a macska orrát. (Ha torkosságon érik.) E. — Tejes-fazék mellé macska-őr. D. — Tejes-fazéknál hűtelen szolga a macska. D. — Törlészkedik mint a macska. (Hizeleg.) E. — Tudja a járást, mint a tarka macska a házhéján. Ny. 5. — Ugy fél tőle, mint egér a macskától. D. — Ugy játszik a leány a legénynyel, mint macska az egérrel. Arany. — Ugy megintlek, mint Jancsi a macskát. (Beledöglött.) Ny. 5. — Ugy megverték, mint a korpába szart macskát. Ny. 7. — Ugy néz mint a macska, mikor menydörög. Ny. 5. — Ugy néz, mint a Pilátus macskája. (Kancsal.) Ny. 7. — Ugy van, mint hat macska a zsákban, maga a csúcsában. D. — Ugy vannak együtt, mint a kutya a macskával. E. — Ül, mint sövényen a macska. E. — Verd el a macskát a tüzhelyről. (Kezdj főzni, dolgozni.) Ny. 1. — Zsákban macskát nem árulok. M. — Zörög mint macska a dióhéjban. E. — Zörög mint macska az üres katlanban. D.

Madaras. Lop mint a madarasi ember. (Bácsmegyei falu. L. lop.) ME.

Madár. A friss szabad madár semmi intést nem vár, repül a hova tetszik. B. — A legjobb madarat soha meg nem lövik. (Mindig az elszalasztottat dicsérik.) E. — A milyen a madár, olyan az éneke. Ny. 8. — A milyen a madár, olyan a szólása. Ny. 8. — A nappal kel a madár és a nappal megy feküdni. D. — A madarat tolláról. (Ismerik.) B. — Az a madár igen ritka, melynek kedves a kalitka. Np. — Aggódik mint a tőrbeesett madár. D. — Alig hányta el a lépes vesszőt, már is megfogta a madarat. D. — Ágon mutat madarat. M. — Árva mint az ágon ülő madár. B. — Árva vagyok mint a madár, mely az ágon párjára vár. Np. — Bár minden utas a madarak törvényét tartaná. (Nappamenne.) D. — A bibic szavára szállnak a madarak. D. — Császár-madár. ML. — Csunya madár az, mely saját fészkébe randit. S. — Drága (jó, szép, gyönyörü) madár. (Gúny.) E. — Ebet szőréről, madarat tolláról, embert társáról. D. — El sem fogta a madarat, már is mellyezti. (Kopasztja.) D. — Eleven mint a madár. E. — Elég ebédjére egy madárka és egy borjucska. D. — Elült madár nem csirikol. Ny. 1. — Ember a dologra, madár a szólásra termett. D. — Ember a munkára, madár a repülésre termett. S. — Éjjeli madár. S. — Érti a madárszót. D. — Fazekat kongásán, madarat szólásán. E. — Friss mint az ólommadár. (Rest.) Ny. 4. — Gyermekre madarat, vén emberre ifju menyecskét, németre bort ne bizz. E. — Ha ez szép, a légy is madár. KV. — Ha madárra tárgyalsz, íjadat ne pengesd. D. — Ha madarat farkon kapod s elszáll, elégedjél meg farka tollával. D. — Ha szárnya volna, legjobb madár volna a disznó. D. — Ha most igazat mondasz, a légy is madár. E. — Halász, vadász, madarász. (Mind rossz deák.)

ME. — Hánya-veti magát, mint a lépes madár. D. — Hitvány madár, aki fészkét megrutitja. M. — Hol a madár se jár. (Messze.) E. — Hogy madarat csalják, lépet zöldre hagyják. E. — Ismerjük már a jó madarat. S. — Jobban szereti madár a szabadságot, mint kalitkában a vendégséget. B. — Késő akkor betenni a kalitka ablakát, mikoron a madár kirepült belőle. Bethlen Gábor levele. — Ki a madártól fél, az ne vessen kölest. Ny. 4. — Ki madarat tart, ganéj a fizetése. D. — Kicsiny madárnak kicsiny a fészke is. KV. — Kis láztól (madárijesztő) is megijed a madár. D. — Könnyü ellőni madarat, ha röptében egyenes utat tart. B. — Könnyü mint a madár. E. — Légy nem madár. D. — Lövés után célozza a madarat. D. — Madarat is fogathatnál vele. Decsi. — Madarak közt is vagyon tolvaj holló. D. — Madarakban is kevélyebb a hím. D. — Madarat tolláról, embert szaváról. Sz. — Madarat tolláról, az ökröt szarváról. KV. — Madár repülésre, ember munkára született. E. — Madár se repülhet, mig szárnya nincs. E. — Madárhúsu. (Sovány.) D. — Madárlátta cipó. (Utról hozott.) E. — Madárlátta kenyér. Ny. 5. — Madárra törköly pálinkát. D. — Megszokta mint halálmadár a huhogást. D. — Milyen a madár, olyan a szólása. B. — Minden madár ismeri a maga fészkét. D. — Minden tört elkerül az okos madár. D. — Mindaddig röpdös a madár, mig szárnyasugárját ki nem rángatják. (Kevély, mig le nem főzik.) D. — Minden madár ugy szól, mint a csöre nőtt. (Német.) D. — Mint a madár repülésre, ugy születik az ember a munkára. KV. — Mint madár az ágon, hol itt, hol amott. D. — Mint az ólommadár. E. — Nem azé a madár, aki utána jár. Sz. — Nem azé a madár, aki utána jár, hanem aki megeheti. Sz. — Nem azé a madár, aki utána jár, hanem aki elviheti. KV. — Nem azé a madár, aki kiszedi, hanem aki megeszi. E. — Nem azé a madár, aki elszalasztja. Ny. 2. — Nem fogja az okos hahotával a madarat. D. — Nem fogják hahotával a madarat. E. — Nem jó madár, mely éjszaka jár. B. — Nem pengeti az íját, aki madarat akar lőni. M. — Nem rak fészket madár oly házra, mely meg akar égni. E. — Nem repül a madár, mig tolla nincs. D. — Nem tiszta madár az, ki fészkét rutitja. E. — Néha a nagy oroszlán kis madarak prédája. D. — Nyul agarat, szunyog madarat nem örömest lát. E. — Ólom-madár. S. — Örül mint a madár a féregnek. D. — Örül mint a gyermek a lépes madárnak. D. — Rekesztés madárnak, oltalom leánynak. BSz. — Ritka madár. E. — Ritka madár a jó barát. E. — Ritka madár a jó asszony. B. — Ritka madár a jó szerencse. D. — Ritka madár az okos ember. E. — Ritka madár fészek nélkül. D. — Ritka madár pár nélkül. D. — Ritka mint a fenix madár. D. — Ritka madárnak kedves a kalitka. E. — Rossz madár az, mely más fészkébe tojik. E. — Rossz madár, mely maga fészkét undokitja. D. — Rossz madár az, mely maga fészkébe csunyit. E. — Rossz madárnak fészke se jó. D. — Rút madár, mely fészkébe gazol. Ny. 1. — Sebes mint a ráró madár. D. — Sólyom-madárnak nem lesz galamb fia. K. — Szabad mint a madár. (Német.) E. — Száll mint a madár. D. — Szegény fog madarat, de gazdag eszi meg. ML. — Szeme ugy jár, mint a ráró madárnak. B. — Szemet hintenek, hogy a madarat megfogják. D. — Szerencsétlen madár a gyermek kezében. (Megkínozza.) D. — Szép két madár egy fészekben. Ny. 7. — Szomoru mint a párja vesztett madár. S. — Szomoru a madár a kalitkában. B. — Tarka-barka madárka. ME. — Tarka-barka, mint az Isten madara. S. — Tollatlan madárnak nehéz a repülése. S. — Tolláról isme-

rik a madarat. B. — Ugrándozik mint a tőrbe szorult madár. D. — Ugy él mint az égi madár. (Gond nélkül.) E. — Ugy szól madár, mint szája áll. (Német.) E. — Vad madár is megszokja a kalickát. D. — A madár akárhova repül, mindig otthon van. B. — Madara szökött a lónak. (Torka fáj.) B.

Madarász a harist szaván fogja meg. Ny. 6. — Madarász sem hint többet a csürbe, hanem mennyivel oda csalhatja a madarát. D. — Halász, vadász, madarász — mind rossz diák. ME. — Madarász sípszóval, halász horoggal csak halat és madarat. D. — Okos madarász idejében szedi fel a lépet. D.

Madártej. Az egy madártejen kivül mindene van. Sz. — Madártejet is adhat. E.

Madzag. Erős mint a kóc-madzag. S. — Forog mint ürge a madzagon. S. — Kapálódzik, mint az ürge a madzagon. Ny. 5. — Kijött a sodrából, mint a vásárhelyi madzag. B. — Madzag-gyeplő, kenderhám, mindakettő rossz szerszám. E. — Madzag nem kolbász. D. — Madzag nem kötél. D. — Madzagon sem lehetne megtartani. E. — Madzagra kötöm. E. — Mézes-madzag. KV. — Mézes-madzag helyett kigyót talált. M. — Mézes-madzaggal kötötték meg. (Igéret.) Ny. 7. — Mézes-madzagot huzott a száján. (Igérettel rászedte.) D. — Szakad a madzag. E. — Szakadjon a madzag, de kinek szakad szij. (Szerencsétlennek.) E. — Zsákon fekszenek s a madzagával takaródznak. (Szegény.) Ny. 1.

Mag. A gomba mag nélkül is terem. K. — A megátalkodott rossz mag a ganéjban sem kel ki. D. — Cseresznyét az urnak, magját a parasztnak. S. — Cseresznyét az urnak, magját a tányérnak. K. — Farkas fiát magnak ne tarts. D. — Farkasnak magvát szakaszd. KV. — Jó földbe esik a mag. (Tanitás.) E. — Jó lesz magnak. E. — Jó mag porban is kikel. D. — Kézzel kell a magot hinteni, nem vékával. KV. — Ki jó magot vet, jó aratást vár. D. — Könnyen fogamzik az egészséges mag. D. — Magról kel a cserfa is. E. — Megért akkor a cseresznye, ki is kelt a magva. D. — Megismeri a tököt a magjáról. Ny. 5. — Mely mag a dértől fél, későbbre kél. D. — Minemü a mag, olyan a gyümölcse. KV. — Nehéz a farkasnak magvát szakasztani. D. — Nem adja meg magját. E. — Nem bánom, ha magva vesz is. E. — Nem jó a farkas fiát magnak tartani. KV. — Nem jó urral egy tálból cseresznyét enni, mert meglövöldöz a magjával. KV. — Nem mindenkor adja meg magvát a szántóföld. KV. — Nem vesz ki a magja. S. — Néha a vak pulyka is megleli a magot. D. — Néha a vak tyúk is magot talál. ME. — Rossz mag mindenütt megterem. D. — Sok kis mag kasokat tölt. E. — Sürün vetik magját az emberséges embernek, de vékonyan kel. Cz. — Vesszen ki a magja. S. — Vak tyúk is örül, ha magra talál. D.

Maga. A rossz, magának legrosszabb. D. — Az az ember nincsen maga. (Hangosan gondolkozik, önmagával beszél.) E. — A felhő magától is megered, ha terhes. D. — Attól fél az erdőben, nehogy magától is fenakadjon a fán. D. — Búsuljon, a ki magára akarja venni. D. — Érd be magaddal. D. — Gatyáját is maga mosogatja. D. — Ha magad pondrós vagy, mást tetvesnek ne mondj. D. — Ha másnak szürsz, magad szomjan ne maradj. D. — Jobb magának szalmaágyat, mint másnak derekaljas ágyat vetni. D. — Ki magának bolond, másnak se okos. D. — Ki magának rossz, másnak sem lehet jó. KV. — Ki magát dicséri, jele, hogy rossz szomszédjai vannak. D. — Ki másra bámul, magáról feledkezik meg. D. — Ki mást sárral dobál, magát mocskolja be. S.

— Ki nem bűnös, ne vegye magára. E. — Kinek nem inge, ne vegye magára. E. — Légy magadnak, ha meghammasztál. (Csak addig nyujtózzál, mig lepled ér.) KV. — Maga alá hozta a kis széket. D. — Maga dicséri magát. E. — Maga rühes, mégis mást tisztit. D. — Maga szopta az anyját. Ny. 2. — Magad uram, ha szolgád nincs. E. — Magadtól ne szánd. D. — Magadtól ne kiméld, mástól ne szánd. E. — Magának az ökör nem szánt zab alá. D. — Magát nyaló barom. (Öndicséret.) D. — Magát tiszteli, ki mást tisztel. E. — Magától is sajnálja. E. — Másnak szür, maga szomjan marad. D. — Mást simit, maga borzas. D. — Megfelel magáért. D. — Milyen a szava, olyan ő maga. KV. — Mindent maga akar fölfalni. S. — Mindent maga akar elnyelni, mint a farkas. D. — Mire mást nógatsz, azt magad cselekedd. KV. — Mire mást nógatsz, magad tedd meg előbb. E. — Mit magad megtehetsz, azt ne bizd másra. ME. — Nem szégyen magadnak szolgálni. E. — Nem zörög a haraszt magától. E. — Összevész magamagával is. D. — Senki nem lehet magának birája. KV. — Térj magadba. D. — Tőrt csinált, maga akadt belé. D.

Magáé. A bika a port a maga fejére vakarja. Ny. 2. — A maga árnyékától is megijed. B. — Az okos a maga háza előtt is talál söpörni valót. D. — Bagó is vagdalkozik a maga odujában. B. — Bagoly is biró a maga odujában. D. — Bagolynak is szép a maga fia. E. — Bőven beéri a magáéval. D. — Cigány is dicséri a maga lovát. D. — Eb is parancsol maga farkával. E. — Ebnek se büdös maga ganéja. D. — Eleven szenet gyüjt maga fejére. E. — Ha más szereti a magáét, miért ne te a magadét. E. — Kakas is hatalmas maga szemetén. D. — Kevés neki a magáé. D. — Kiki a maga kártyájával játszik. B. — Kiki bátrabb a maga szemetén. KV. — Kiki csak maga hasznát nézi. KV. — Kiki legjobban tudja maga baját. E. — Kiki legjobban tudja maga dolgát. E. — Kiki legjobban érzi a maga nyavalyáját. KV. — Kiki maga bibéjét fájlalja. D. — Kiki maga bográcsa alá taszit. D. — Kiki a maga bőrét viszi a vásárra. D. — Kiki maga kádjáról dézsmál. ML. — Kiki maga fazéka mellé szít. Sz. — Kiki mind a maga fazeka mellé szít. KV. — Kiki maga fazéka mellé szítja a tüzet. B. — Kiki maga mesterségét folytassa. ME. — Kiki maga vásznát meriti. D. — Kiki maga talpán jár. D. — Kiki magáéból dézsmál. D. — Kiki elégedjék meg a maga sorsával. S. — Kiki maga háza előtt söpörjön. D. — Kiki okosabb más dolgában, mint a magáéban. E. — Kiki örömest hallgatja a maga dicséretét. KV. — Kiki szabad a magáéval. ML. — Kiki szereti a maga hasznát. KV. — Kinek-kinek legjobban fáj a maga sebe. D. — Kinek-kinek maga nótája. D. — Könnyü a maga pénzét olvasni. D. — Kutya nem eszi meg a maga fiát. Ny. 4. — Maga alkalmatosságán jár. (Gyalog.) B. — Maga fazéka mellé szít. KV. — Maga fejére hányja a földet. B. — Maga fejére vakar port. KV. — Maga fészkébe csunyit. E. — Maga fingja nem oly büdös. B. — Maga fogával ássa magának a sirt. (Torkos.) D. — Maga határán a tót is ur. E. — Maga házánál kiki bátor. KV. — Maga szemetén berzekedik. KV. — Maga szemében nem látja a gerendát. D. — Magad csöbörjéből vedd a dézsmát. D. — Magad kádjáról dézsmálj, ne bántsd a másét. Ny. 21. — Magadéval beérd, máséra ne szorulj. D. — Magam fazékában főtt. (L. fazék.) E. — Maga ura. E. — Maga ügyében senki sem hiteles tanu. D. — Magad nevét másra ne add. D. — Magáéval játszik. (Kitérő válasz, erre: mit csinál?) E. — Majom is szereti a maga fiát. D. — Majomnak is szép a maga fia. D. — Más házában szemes, ma-

gáéban vaksi. D. — Más lábából tövist magáéba. E. — Más szőlőjét kapálja, magáét kapáltatja. D. — Másét ne kivánd, a magadét ne engedd. ME. — Másnak tehene a magáé mellett koplal. D. — Meg nem férhet a maga bőrében. D. — Még a magáéval se szabad. D. — Minden anyának szép a maga gyermeke. KV. — Minden bolondnak a maga faszablyája tetszik. KV. — Minden cigány a maga lovát dicséri. Sz. — Mtnden ember a maga bőrét viszi a vásárra. (Számol, felelős tetteiért.) Ny. 5. — Minden kakas a maga szemetén hatalmas. Sz. — Minden kakas ur a maga szemétdombján. Ny. 7. — Minden koldus maga botját őrzi. D. — Minden róka a maga farkát dicséri. KV. — Minden szamár maga terhét érzi. D. — Minden tehén maga borját nyalja. D. — Minden vizet maga malmára hajt. D. — Mindenki a maga fazeka mellé szít. M. — Mindenkinek megvan a maga baja. Mindenkinek megvan a maga gyöngéje. ME. — Ne szemeld a másét, csépeld a magadét. BSz. — Nem döglik meg a disznó a maga álomjától. KV. — Nem eszi meg az eb a maga fiát. KV. — Nem eszi meg az eb a maga kölykét. KV. — Nem eszi meg a farkas a maga fiát. KV. — Nézi a maga hasznát, nem bánja más vásznát. E. — Nyomorult, kinek nem elég a magáé. E. — Rossz gazda, ki a maga házára egy faszeget faragni nem tud. D. — Rossz kutya az, mely a maga vackát megugatja. Ny. 4. — Róka is dicséri a maga farkát. D. — Segit az ördög a magáénak. S. — Senki sem érzi a maga büzét. E. — Senki sem lehet maga dolgában biró. KV. — Senki sem lehet biró a maga ügyében. E. — Senki sem lehet tanu maga ügyében. E. — Soha a magáéból jól nem lakik. D. — Söpörd magad háza elejét, hagyj békét másénak. KV. — Szabad a gazda maga házánál, ha az ágy alá fekszik is. D. — Szabad az ember a magáéval. D. — Szakács is kiskirály maga konyhájában. D. — Szemeld ki a magadét, a másét ne csépeld. D. — Tudja minden szamár a maga terhét. D. — Ur vagyok a magam szemetjén. (Magam házában.) Ny. 19.

Magányos. Boldog ember, aki magányosan élhet. KV. — Jobb magán lenni, mint rossz társsal mulatni. D. — Magányos élet nem lehet bú nélkül. KV. — Nem jár a szerencsétlenség magányosan. KV.

Magas. A mely karó igen magasra nő, ritkán erős. B. — Erdő, erdő, de magas vagy. Np. — Ha magas is a hegy, csak rá lehet mászni. D. — Ki magasb széken ül, a fő helyet tartja. E. — Ki magasra hág, nagyot esik. KV. — Ki magasról néz le, hamar szédül feje. E. — Könnyü a magas polcról lehullani. D. — Magas az asztala. (L. asztal.) E. — Magas fán terem a pénz. (Nehezen szerzik.) Ny. 18. — Magas fának hosszu az árnyéka. S. — Magas Miklós mennybe néz. E. — Magas mint a szent Gellért-hegy. S. — Magas polcról pad alá. D. — Magasról nagyobbat esik az ember. D. — Minél magasabb a fehérnép topánkájának a sarka, annál hamarabb hanyatt esik. Ny. 18. — Minél magasabb a nap, annál kisebb árnyékot vet. K. — Nehezen megy az ember magasra, de nehezebben nagyra. D. — Nehéz (fájdalmas) a magas polcról leesni. D. — Nincs oly magas fa, melyre fel nem kapaszkodhatni. D. — Nincs oly magas hágó, melynek lejtője nem volna. D. — Toronynál magasabb, nádnál vékonyabb. E.

Magasan repül a daru, szépen szól. Np. — Magasan szállt, mélyen esett. D. — Nehéz a magasan függő szalonnából enni. D.

Magasság. Bolond, ki a fának gyümölcsére néz, magasságát pedig nem tekinti. (Ki az akadályokkal nem vet számot.) D.

Magda Magdának, Magda az egész világnak. (Pletykaság.)

Magdolna. A Magdolnáját neki. (Kis káromkodás, tréfás.) ME. — Azt még szent Magdolna siratta. (Régen volt.) D.

Magyar. A ki a Tiszából nem ivott, nem is tarthatja magát igaz magyarnak. D. — A magyar hamar aláir, lassan fizet. E. — A magyarok istenének nem rövidült meg a keze. Sz. — Az igazi magyar nemcsak magyarul beszél, hanem magyarul álmodozik is. D. — Az oláhnak tenni, a magyarnak igérni. E. — Adjon Isten egészséget, magyarok közt egyességet. Sz. — Adjon Isten minden jót, szolgáljon a magyarnak oláh, német, tót. Sz. — Átok fogta meg a magyart, mert az soha együtt nem tart. Np. — Bajusz kell a magyarnak. E. — Bajuszáról másodszor iszik a magyar. D. — Bort megissza magyar ember, jól teszi; okkal móddal meg nem árthat a szeszi. Vör. — Csata után okos a magyar. Cz. — Egy csepp magyar vér nem foly erében. D. — Egy német, egy barát, csak egy magyar. (L. barát.) D. — Elég sok az ember, de kevés a magyar. D. — Él magyar, áll Buda még. Kisf. K. — Él még a magyarok Istene. S. — Fele magyar, fele tót. E. — Félni, rettegni nem tud a magyar. D. — Félre német, jön a magyar. S. — Franciának hajpor, magyarnak jó bor. D. — Háromszor iszik a magyar. E. — Ingét is odaadja a magyar. E. — Isten éltesse a tótot, hogy ne hordja a magyar drótot. Ny. 5. — Jó éjszakát a magyarnak. E. — Jobb a magyar konyha a deák konyhánál. (Patika.) E. — Kárán tanul a magyar. E. — Keresztbe nézik a magyart. (Alacsony termetű, széles vállu.) E. — Könnyü a magyart lóra ültetni, de nehéz leszállitani. D. — Magyar az ízre, német a szinre. D. — Magyar anya szülte. (Vitéz.) D. — Magyar volt az apja. (Erös.) — Magyar ember megtartja szavát. S. — Magyar kenyeret eszel, becsüld meg a magyart. K. — Magyar ökör, német kutya, oláh disznó. (L. kutya.) D. — Magyar szájból a német szó is magyarul esik. D. — Magyar tejet szopott. S. — Magyar tűz, szalmaláng. E. — Magyar volnék, ha idő lenne hozzá. D. — Magyarnak Pécs, németnek Bécs. M. — Magyarnak kalács, németnek korbács. S. — Magyarnak korsó, németnek borsó, tótnak koporsó. D. — Magyarnak a kutyája sem örömest veretteti magát. D. — Magyarnak nyelvén a szive. S. — Magyart sörre szoktat. D. — Második esze jó a magyarnak. (Kár után okos.) Ny. 6. — Megtanitalak a magyarok Istenére. D. — Megemlegeted te még a magyarok Istenét. Sz. — Még akkor a magyarnak is volt ideje, hogy magyarul beszéljen. D. — Mondott szóból ért a magyar. E. — Ne bántsd a magyart! Zrinyi M. — Nehezen felejti el a magyar a boszút. D. — Nem aludtej, hanem meleg vér folyik a magyar ember erében. D. — Nem fél a magyar, hogy elveszitse a plundráját. D. — Nem kell a magyarnak pardon. D. — Nem nagyon víg a magyar. D. — Rajta magyar, rajta, jön az ellenség, a kutyafajta. S. — Ritka magyar adta nélkül. D. — Ritka magyar bajusz nélkül. D. — Sirva vigad a magyar. B. — Szemérmes, mint a magyar menyasszony. D. — Székely szülte a magyart. S. — Szomoru a magyar nóta. E. — Szóból ért a magyar. E. — Szörös mint a magyar bajusz. D. — Talpra magyar. E. — Tatár étel, török tánc, magyar adta, ördög lánc. (L. étel.) D. — Tót babona, magyar hazugság. Ny. 6. — Tromfot tromffal üt a magyar. E. — Vakulj magyar, butulj tót. E. — Vakulj magyar, ne láss tót. Ny. 11. — Voltunk Mátyás idejében magyarok. D. — Zsidó jobbágy, tár kincs; tót jobbágy, zsiros konyha; magyar jobbágy, pörlő társ. K.

Magyar Miska módjára. E. — Magyar Miskásan. E. — Meggyömöszölték ugy magyar Miskásan. Ny. 5.

Magyarország. Legjobb elsőbben Magyarországban, azután mennyországban. D. — Magyarországban legtöbb hö vagyon. (Hü-hö; hü hó.) E.

Magyaránt megmondani. (Érthetően, egyenesen.) E. — Mondd ki magyarán, hadd tudjuk mi is. S.

Magyaráz. Énekelt arról szent Dávid, el is magyarázta. (L. Dávid.) E. — A gonoszt jóra magyarázza. KV.

Magzat. A hadi szerencsét, fiu magzatot, jó házasságot Isten választja. E. — Bagolynak is szép az ő magzatja. S. — Fiu magzat, hadi szerencse, jó házasság, csak az Isten dolga. D. — Kora magzatnak, kora haszna. D. — Még a rossz anya is jámbor magzatot szeret. B. — Szerencse magzatja. D. — Szomorú mint az anyát vesztett magzat. D.

Majd megteszem, ma még játszom, iszom, eszem. ME. — Három gazember van a világon: ráérek, elfelejtettem, majd. S.

Majom. A majom, ha legszebb is, mégis rút. D. — Kimutatja a majom menyasszonyságát. Sz. — Kimutatta, mint a majom menyaszonyságát. Pázm. — Majomábrázatból késöre válik orca. D. — Majom is szereti a maga fiát. D. — Majomnak is szép a maga fia. D. — Majommódra ölelgeti fiát. D. — Majomszeretet. D. — Minél csunyább a majom, annál szebb. E. — Nehéz a majmot törbe csalni. KV. — Nem illet majmot bársonyruha. B. — Olvasva elmegy a majmok közt. E. — Szereti a fiát, mint a majom. Sz. — Tudja a majmot vezetni. (Tud elbolonditani.) Ny. 2. — Szőrös mint a majom. S.

Majorság. Cigány cselédség, galamb majorság, nem nagy boldogság. Ny. 7. — Cigány jobbágy, galamb majorság, nem nagy gazdagság. S.

Majsai. Gyönyörködik mint a majsai ember a süvegben. (El akarta lopni, de rajta érték.) Ny. 5.

Makk. A disznó is megeszi a makkot, de a fával nem gondol. D. — Árulja a petrezselymet, süti a makkot. (L. árul.) Ny. 15. — Disznó makkal álmodik. KV. — Emberre makkot. D. — Emberre makkot, disznóra gyömbért. E. — Egészséges mint a makk. D. — Éhes disznó makkal álmodik. E. — Hitvány malac makk alá jár. B. — Makkból lesz a tölgy. E. — Makknyi makk ember. (Apró.) E. — Makkon hizott mangalica disznó. D. — Mák ez, nem makk. D. — Még akkor a balatoni cserfa is makk volt. D. — Mohón esik neki, mint disznó a makknak. KV. — Nem tudom hol és kivel süti a makkot. B. — Nyiri makk. (Nem sokat ér.) E. — Otthon süti a makkot. (Nem gondol senki vele.) D. — Örül mint malac a makknak. D. — Ösztövér disznó makkal álmodozik. D. — Sovány disznó makkal álmodik. Ny. 6. — Turkál mindenben, mint a jóllakott disznó a makkban. D. — Ungvári bor, beregi buza, nyiri makk, nem szerez böséget. D. — Válogat benne, mint jóllakott disznó a makkban. D. — Feszeleg mint a makkhetes. (Legkisebb értékü kártya.) Ny. 6.

Maklár. Pihen mint a maklári gyerek. (Leesett a fáról.) Ny. 7.

Makó. Annyira van mint Makó Jeruzsálemhez. B. — Helyén van mint Makó. Ny. 2. — Helyén van mint Makó, mikor a viz elöntötte. Ny. 1. — Közel utját találta, mint istenes Jancsi Makónak. (L. közel.) Ny 1. — Makó felé tekintett. (Sós az étel.) Ny. 2. — Makóra, ha rossz vagy; Túrra, ha kopasz vagy. Ny. 2. — Makóra készül (vagy: ment. A végét járja). B. — Messze az igaztól, mint Makó Jeruzsálemtől. D. — Oly messze vagy töle, mint Makó Jeruzsálemtől. (L. Jeruzsálem.) KV.

Makog mint a nyul a sövény alatt. Ny. 22.

Malac. A gazdagnak is kettő az orralika, mint a szegény ember malacának. KV. — A mely malac sok váluból eszik, azt se tudja, melyiktől csömörlik meg. Ny. 4. — Akkor volt szép a disznó, mikor még malac volt. D. — Asszonygazda, gyerekszolga, szalmatüz, csikó paripa, malac szalonna, tót emberség, nem sokat ér. S. — Bámul mint a malac az ugaron. S. — Békés malacok egy ólban kilencen is elférnek. D. — Benne van a fene, mint az őszi malacban. Ny. 6. — Csemcseg mint a malac. S. — Egy garasos malacnak poltrás kötele. D. — Egy malac nem csürhe. D. — Éldegél, mint Mike malaca a piacon. (L. éldegél.) D. — Farkas szájából ritkán esik ki nyálazatlan a malac. B. — Fene is szereti a kis malacot. E. — Fickándozik mint a polturás malac a garasos kötélen. B. — Fülel mint malac a zsákban. S. — Gyerek szolga, malac szalonna, kicsi haszna. Ny. 7. — Ha malacot igérnek, zsákkal forgolódjál. Sz. — Hitvány malac makk alá jár. B. — Hol malacot igérnek, ott zsákkal forgolódjál. KV. — Ha malacot mutatsz, disznód is elkéri. D. — Ha városon malacot kaphatsz, disznóért ne menj falura. Ny. 4. — Hánykódik (vagy: hetvenkedik. S.) mint poltrás malac a garasos kötélen. E. — Jó kedve van, mint a kötözött malacnak. Ny. 19. — Jobb a disznó malacostól. D. — Kénytelen vele, mint cigány malac az ügetéssel. E. — Későbbre lesz a lányból vénasszony, mint a malacból disznó. D. — Koszos malac. D. — Koszos malacból válik néha ártány. D. — Koszos malacból válik a jó szalonna. E. — Könnyü volna a disznót megnyirni, ha malackorában rászoktatták volna. D. — Malacnak disznó az anyja. D. — Megintette mint Kabai a malacot. (Megrugta, beledöglött.) E. — Megvonja magát, mint a szegény ember malaca. D. — Mikor a malacot igérik, tartsad a zsákot. Ny. 9. — Milyen a malac, olyan a mise. Ny. 8. — Minden koszos malacból lesz disznó. Ny. 6. — Minél koszosabb a malac, annál jobban vakaródzik. S. — Mosolyog mint Mózes malaca az árpától. Ny. 5. — Nem adnám egy zsák malacért. Sz. — Nyomkodja mint kánya a malacot. Ny. 6. — Okos mint a görgei malac. BSz. — Okos. mint a serki malac. Ny. 5. — Okos mint a tordai malac. D. — Okos mint a tordai malac, seggel megy a válúnak. E. — Olyan hasa van, mint az árva malacnak. Ny. 1. — Örül mint a malac a makknak. D. — Összebujnak mint a szegény ember malacai. D. — Összeszoktak, mint a Babics malacai. (Lopta, nem akarta visszaadni, mert összeszoktak.) Ny. 8. — Poltrás malac, garasos kötél. E. — Ráolvasott, mint Csányi Kata a beteg malacra. (L. beteg.) Ny. 1. — Szalad mint a miskei malac. Ny. 8. — Szegény ember hamar megolvashatja malacait. D. — Szereti mint a fene a malacot. (Betegség.) Ny. 10. — Ugy feltartja az orrát, mint a három garasos malac a négy garasos kötélen. Ny. 5. — Ugy rátartja magát, mint a pénzes malac. D. — Ügyes mint a vak malac. S. — Vénebb a két esztendős malacnál. D. — Világnak szaladt, mint a miskei malac. ME.

Malacozik. A görög mindig görög, még sem malacozik. (Szójáték: görög.) E.

Malom. Áldja meg az Isten, mint a szuhai malmot. (L. áld.) D. — Áldja meg az Isten, mint a tördémesi malmot. B. — Beállitott mint Pap Andi a malomba. (Egyet se szól.) Ny. 9. — Be nem áll a malom. (Szája.) D. — Boldogul mint a szuhai malom. Ny. 1. — Csendes mint a puszta malom. D. — Ebül forog malma. D. — Egy malomban őrölnek. D. — Elég egy malomban egy molnár. D. — Elindult mint Kis Jakab malma. (Elvitte a szél.) Ny. 1. — Forog a malma. (Kedvez

neki a szerencse; vagy: sokat beszél.) E. — Goromba, fuss a toronyba, onnan meg a malomba, onnan meg a pokolba. Ny. 1. — Ha a kerék jár, forog a malom is. D. — Hallgat mint a Kösi malma. E. — Hallgat mint a kassi malom Szoboszlón. Ny. 5. — Ifju asszonyon és malmon gyakori az igazitás. E. — Ifju feleségen, malmon mindig van igazitani való. E. — Illetlen két molnár egy malomban. D. — Jár a nyelve mint a kupi malom. E. — Jár a nyelve mint a kupai malom. Ny. 14. — Jár a nyelve, mint a malom-korong. D. — Jár a szája mint a kupi malom. Ny. 2. — Jár a szája mint az üres malom. B. — Jár-kel a farával, mint a szitás malom. D. — Jó malom mindent megőröl. Ny. 19. — Jó viz a malmára. E. — Jól forog malma. D. — Két malomban őrölnek. (Nem értik meg egymást.) B. — Ki hamarabb ér a malomba, hamarabb őröl. D. — Ki előbb megy a malomba, előbb önt a garatra. S. — Ki előbb megy a malomba, előbb őröl. E. — Kiki maga zsákját hordja a malomba. D. — Kis szél is hajtja a malmot. D. — Maga malmára hajtja a vizet. D. — Malmára jár a viz. E. — Malmon és ifju asszonyon gyakor az igazitás. D. — Malmon, ifju feleségen untalan kell épiteni. Cz. — Malom vidék nélkül, csárda országut nélkül semmit sem ér. Ny. 22. — Malomban hegedül. Pázmán. — Malomban huzza legcifrább nótáit. D. — Más malmára hajtja a vizet. S. — Más malomban őrölnek. (Nem értik meg egymást.) S. — Megálljon néha malmod is. D. — Minden vizet maga malmára kiván. D. — Minden vizet magad malmára ne kerits. D. — Mindig jár a szája, mint az üres malomnak. KV. — Mit a piacon és a malomban tudnak, az nem titok. S. — Nagy uraknál, malomban, révben várakozni kell. E. — Nem jó két molnár egy malomban. S. — Négy pusztitja az erszényt: a rossz óra, a rossz malom, az ó kocsi, a vén szőlő. Ny. 20. — Nyikorog mint a kukorica-malom. D. — Okos malom. (Hallgatag ember.) D. — Puszta malom nem sok hasznot hajt. E. — Puszta malmon, száraz gáton vámot nem vehetsz. Sz. — Se kovásza kenyerének, se vize malmának. D. — Se vize malmának, se sava szavának. BSz. — Szapora malom sokat darál. (L. darál.) E. — Száz malmot hajtana el ez a bor, melyet életében leeresztett torkán. D. — Szerencsés malomban őrlött. D. — Szuhai malom az esze. (L. ész.) D. — Ugy hangzik a nyelve, mint az üres malom. D. — Uj malmon, fiatal asszonyon mindig van igazitani való. B.

Malomkerék. Csikorog a malomkerék, esőt kiált. Cz. — Elázott a malomkerék kövestől. (Részeg.) D. — Eleget fürdik a malomkerék, mégis fekete. K.

Malomkő. Gyors mint az alsó malomkö. (Mozdulatlan.) Ny. 1. — Két malomkö öröl. E.

Mangalica. Hízik mint a mangalica. (Disznó.) S. — Kövér mint a mangalica. D. — Makkon hizott mangalica disznó. D.

Mankó. A beszédnek egyenese jó, a mankónak horgasa. Pázm. — Mankón jár az ügye. S. — Mankóval segiti a lábát. D. — Munkának egyenese jó, mankónak horgasa. S. — Szerencse a mankót utána hajitotta. (Koldussá lett.) D.

Manna. Tótnak pohánka, manna. D.

Manó. A kevély szegényt a manó is csodálva nézi. D. — Csak egy mostoha volt jó, azt is elvitte a manó. ME. — Csak egy mostoha volt jó, abba is beleszeretett a manó és hamar elvitte. D. — Egy anyós volt jó, azt is elvitte a manó. ME. — Hiszi a manó. E. — Hurcolja a manó a cserfák tetején. (Vesztét keresi.) D. — Még akkor a manó is gatyában járt. D. — Mi a Manó! S. — Szegénynek ajtaját nem őrzi a manó. D. — Tölts az ecetes

korsóra, eljön a manó, elviszi korsóstól. D. — Tudja a manó hová lett? D. — Vén bába, manó ördögnek hadnagya. D. — Vigye a manó. S.

Mar. A ki birja, az marja. D. — Alattomban maró kutya. D. — Amint szokta, ugy marta. D. — A ki kapja, az marja. E. — Csak a farkasmarta után áhitozik. (Préda.) D. — Eleget tesz a kutya kötelességének, ha nem mar is, hanem ugat. D. — Minél vénebb a farkas, annál maróbb. D. — Félénk eb csak ugat, de nem igen marhat. KV. — Félénk kutya többet ugat, mint mar. D. — Fogatlan, mégis marni akar. D. — Ha ő mar, te is harapj. KV. — Hamarabb mar az eb, ki nem ugat. B. — Láncolt kutya csak azt marja, ki hozzá közelit. D. — Mar a jó kutya herregetés nélkül is. Ny. 4. — Mar mint a kutya. D. — Marja nyelvét. (Haragszik.) D. — Szegény embert az eb is marja. S. — Ugat a félénk eb, de meg nem mar. D.

Marakodik mint a kutya. D. — Kitesz akárminő marakodó kutyán. D. — Marakodnak a cigányok. E. — Mikor két eb összemarakodik a tál felett, a harmadik könnyen jóllakik. E. — Minden marakodó utálatos. D. — Szomszéd kutyák marakodni szoktak. Ny. 1.

Marakodás, kutyaszokás. D.

Marad. A fa ott marad, a hová döl. Ny. 4. — A ki megyen halad, a ki szarik marad. E. — A ki halad, el nem marad. S. — A mi halad, el nem marad. E. — Az eb, ha általuszsza a Dunát is, eb marad. Decsi. — Büdösben maradt. (Rábizonyult.) E. — Csak gallérja is alig maradt. M. — Elég hogy maradt, ha kevés is. D. — Ha adhatsz, maradhatsz. D. — Hoppon maradt. (L. hopp.) E. — Jut, ha marad. F. — Jut is, marad is. E. — Jusson is, maradjon is. E. — Kivágta a becsületet, hogy egy csepp sem maradt. (Megszegte szavát) Ny. 1. — Marad mint Arad. Ny. 2. — Maradgaradjába megy. (Vissza kivánkozik előbbi állapotába.) KV. — Mindegy, kettő között mindig marad egy. Ny. 6. — Mindenkinek ád, mégis marad neki. D. — Ott marad, a hova dobják. (Birkatürelmü.) E. — Ökör marad ökör, ha Bécsbe viszik is. E. — Reggeli vendég nem maradós. Ny. 4. — Reggeli vendég nem maradandó. (Eső.) Ny. 19. — Reggeli vendég nem marad délig. (Eső.) E. — Róka róka marad. S. — Szakadjon a ruha, maradjon az ura. (Ha uj ruhát huznak fel.) D. — Ugy kell gazdálkodni, hogy jusson is, maradjon is. E.

Maradék. Ebédelj és meglátod mi lesz a maradék. E. — Jó kocsmáros lehet az, ki maradékkal él. E. — Maradék pecsenye borslében más étek. E. — Maradékjából is marad. D. — Néha a maradék is elkél. D. — Minél többet hagysz maradéknak, annál kevésbbé bánják halálodat. E.

Maraszt. Senkit sem maraszt ebédre. D.

Marci. Éldegél mint Marci Hevesen. E. — Fordits Marci. (Ravasz.) E.

Margit asszony, deres ló, ritkán válik benned jó. Sz. — Szapora Margit módjára. (Szeles, de kedves leány.) E. — Szeles Margit. E.

Marha. (Vagyon, kincs.) Nagy marhának nagy marha a helye. (Nagy ajándékért nagy ajándék jár.) E. — Kinek esze nincs, nagy marhája sincs. E. — Ebül gyült marhának ebül kell elveszni. M. — Lopott marhából ad az oltárra. KV. — Nincs a szegénynek féltő marhája. KV.

Marha. A marhát a gazda szeme hizlalja. Ny. 1. — Az okos addig óvja magát a szilaj marhától, mig meg nem ökleli. D. — Ajándék marhának nem kell fogát nézni KV. — Ajándék marhának ne vizsgáld a szőrét. Ny. 9. — Ajándék marhának ne nézd szarvát. Ny. 8. — Ajándék marhának nincs odva fogának. D. — Annyit ér a marha, mennyin eladhatni. KV. —

Bög mint a marha. B. — Düive eszik, mint a marha. (Rest.) D. — Ebestül, marhástul, minden pereputyostul oda van. Sz. — Ebül gyült marhának farkas a gazdája. D. — Elszakitotta a kötelet, mint a szilaj marha. D. — Ha röst a szolga, ösztövér a marha. D. — Jó marhának könnyü vevőt lelni. D. — Könnyü jó marhának árusát találni. KV. — Kutyabarátság, marha szaporaság hamar oda van. E. — Marha marhát nyal. E. — Marhában van. (Nagy szerencsében.) E. — Marhának is sok volna. E. — Még álmában is keriti a marhát. (Tolvaj.) D. — Ne hajtsd marhád a tilalmasba. D. — Nehéz a jó marháért az alku. (Drága.) D. — Nem ebre bizták a marha-mirigyet. D. — Rossz pásztor a ki elül a marhát elhajtják. D. — Siet mint megkötözött marha. Ny. 1. — Szépen döglik a marha, olcsó lesz a bör. D. — Ugy megugrándozik, mint a szilaj marha. D. — Vasárnap is kell a marhának enni adni. Ny. 6.

Maris. A ki Maris, az mind hamis. Np.

Markalf. Csunya mint a régi Markalf. (Salamon magy. kir. udvari bolondja.) BSz. — Még a régi Markalf históriáját sem tudja. K. — Szép volt, mint a régi Markalf. Sz.

Markol. A ki sokat markol, keveset fog. (Vagy: szorit.) ME. — Vizet markol. E.

Markolat. Nincs a szónak markolatja. E.

Markodba buzaviasz. (L. Buza.) E. — Csiriz a markodba. (L. csiriz.) E. — Csirizes marku. (Tolvaj.) E. — Garas a markodba. (L. garas.) E. — Igen szoros marku. (Fösvény.) E. — Keni a biró markát. (Veszteget.) S. — Könnyen pöki markát, ha tolják szekere farkát. D. — Köpi a markát. B. — Pöki a markát. Pázm. — A liszt is elfogy, ha sok markon megy által. D. — Markába nevet. S. — Markába szakadt a vége. D. — Markában volt a szerencse. D. — Markában hordozza életét. B. — Markában hordozza lelkét. (Erős.) D. — Markában kapták cigányságát. (L. cigányság.) Pázm. — Megkenték a markát. E. — Mindig viszket a marka. E. — Nagy a szája, szük a marka. (Sokat igér, keveset ad.) S. — Összehuzta markát a köszvény. (Fösvény.) E. — Szurok a markodba. E. — Szük marku. S. — Viszket a marka. D.

Marék (marok). Egy marék szerencse többet ér egy zsák észnél. ME. — Egy maroknyi. D. — Ha én nem volnék meg a kanál, marékkal enne a világ. (Sikerült munkám, más igy meg nem csinálná.) Ny. 24. — Jobb egy marék szerencse, mint egy véka pénz. Ny. 11. — Jobb egy marok szerencse, mint egész puttony ész. D. — Marok nem véka. D. — Marokkal a magot, ne vékával. E. — Több egy maroknyi pártfogás egy zsák igazságnál. S.

Markotai. Heten vannak, mint a markotai ördögök. (L. hét.) D.

Maros. Még akkor a Maros se folyt a Tiszába. (Régen volt.) D. — Zavaros mint a Maros. D.

Maszlagot nyelt. E. — Maszlagot evett. E.

Matuzalem. Vén mint Matuzalem. D.

Mazsola. A békavirág nem rózsa, a vad egres nem mazsola. Np.

Mácsikot kanállal, borsót villával. S. — Neki Peti a mácsiknak, imigyamugy a dolognak. Ny. 2.

Mádi. Ott leszek, hol a mádi zsidó. (Ott leszek a hol voltam. A mádi zsidó kora reggel Pest felé indult s örült, hogy virradatra ott lesz, de a taligában elaludt. Szembe jött egy terhes szekér kocsisa s mert a zsidó lova nem tért ki előle, visszaforditotta azt — s a mádi zsidó kocsija hajnalra saját kapuja előtt megállott Mádon.) E. — Mádi borom hidegen a kotyogóban legyen. S. — Megjárta mint

a mádi zsidó. Ny. 7. — Átuszták mint a mádiak a hajdinát. (L. hajdina.) S. — Ott van, a hol a mádi zsidó. ME.

Mágnás. Buga mágnás. (Fertály mágnás.) E.

Máj. Elválik, mint a szar a májtól. B. — Megjárta az epe a tüdejét és máját. D. — Félre tüdő a májtól. E. — Ki máját kapkodta, ki zuzáját. D. — Csóri csukának nincs mája. (L. csór.) D.

Mák ez nem makk. D. — Jó volna mákot vetni. (Mind elhallgattak az asztalnál; mákvetéshez igen csendes idő kell.) B. — Könnyebb a mákot elszórni, mint összekaparni. D. — Nagyszemü buza mint a mák. D. — Szapora mint a mák. D. — Mákos a feje. B.

Mákszem. Annyi mint a mákszem. D. — Apró mint a mákszem. D. — Egy mákszemnyi. D. — Előtte mákszem a hegy is. (Kevély.) D. — Néha a hegy is mákszemnek tetszik. D. — Sok mákszem egy fontra. D. — Sok mákszem mázsát nyom. D.

Málé. A málét se rághatja. (Vén.) D. — Addig járt iskolába, mig a málé kisült. Ny. 1. — Egye meg a napon sült málét. D. — Elszaladt mint Kóré a máléval. Ny. 1. — Hamarabb megsül a málé, mint az ő esze. D. — Isten győzné pénzes máléval. D. — Isten győzné őt pénzen vett máléval. D. — Könnyü a málét keresztül harapni. (Lágy.) D. — Málé nem kenyér. E. — Málé nem könnyen sül meg a napon. E. — Málészáju. E. — Málészáju szent. ME. — Megszokta az édes málét. D. — Olyan mint a napon sült málé. (Színtelen, halvány.) Ny. 7. — Sületlen málé az esze. D. — Sok darab málé kell egy esztendőre. D. — Szegény háztól málé. D.

Mándok. Olyan szelidek, mint a mándoki galambok. Ny. 7. — Vigyen el a mándoki fene. Ny. 6.

Mándruc. Éhes, hogy a mándruc követ is megenné. Ny. 1.

Mária. Ha Mária akarja, az aludttej is elsül. D. — Zsidó is szereti Máriát a márjáson. (Tallér.) ME. — Zsidó is szereti Máriát körmöci aranyon. K. — Zsidónak is szent asszony Mária. E.

Márc. Édes mint a márc. S.

Márciusi hóval mosdott. (Nincs szeplője.) S. — Márciusi por aranyat ér. (Vetésre jó.) S.

Márjás, huszas nem apró. (Pénz.) E.

Márk vagyok, nem Lukács. (Ez nem szokásom, én másféle ember vagyok.) KV.

Márton. Bornak szent Márton a birája. (L. bor.) D. — Közjóra világol, mint Márton grammatikája. (L. grammatika.) E. — Kövér mint szent Márton lúdja. D. — Sok szent Márton lúdja kelt el már azúta. D.

Márt. Egyet-kettőt márts, mindjárt husát ránts. E.

Mártás. Különös mint a fokhagyma mártás. Ny. 2.

Márvány. Erős mint a márvány. D. — Hideg mint a márvány. D. — Kemény mint a márvány. ME. — Márvány-lépcsö is elkopik. D. — Sima mint a márvány. D. — Sokat kell a márványt surolni, mig sima lesz. D.

Más. A fösvény magának se jó, hogy lenne másnak. D. — A ki másnak gonoszát keresi, ő maga vész belé. Decsi. — A ki másnak vermet ás, maga esik bele. KV. — A ki másra bámul, magáról elfeledkezik. B. — A ki mást becsül, magát becsüli meg. B. — A ki mást rágalmaz, magát jól megnézze. KV. — A ki mástól vár, az szomoruan jár. Ny. 1. — A másénak nebántsd a neve. ME. — A másét nebántsdnak hivják. D. — A mi egynek vétek, másnak sem erkölcs. D. — A mi másé, nem Tamásé. E. — A mi másé, nem a tied. D. — A mi neked nem jó, másnak sem jó az. M. — Az esztelen a maga kárán, a tolvaj más kárán tanul. D. — Az tanitson másokat, a ki maga tanult. KV. — Bár szalmás legyen kunyhód és füstös is, jobb más palotájánál. Sz. — Boldog, ki más kárán

tanul. B. — Boldog, ki másra nem szorul. S. — Ebé, a mi másé. D. — Egyet köp, másnak mondja, tapossa el. E. — Egynek elesése, másnak felkelése. KV. — Egynek veszedelme, másnak épülése. KV. — Epret szed más keblébe. B. — Én is biztam egy nádszálhoz, ki felnövén, hajlott máshoz. D. — Én ültettem az almafát, más szedi le az almáját. S. — Édes másé. (L. édes.) Ny. 2. — Felhuzta a más csizmáját. (L. csizma.) Ny. 23. — Gyertya másnak szolgál, magát megemészti. KV. — Ha magad pondrós vagy, mást tetvesnek ne mondj. D. — Ha magadat nem ismered, mást ne vizsgálj. D. — Ha másnak szürsz, magad szomjan ne maradj. D. — Ha másnak tanácsot adsz, beveheted te is a más tanácsát. E. — Hagyj békét másnak, magadra viselj gondot. KV. — Hess el másé. K. — Jobb a kevés édes mienk, mint a sok másé. D. — Jobb a kevés magamé, mint a sok másé. Ny. 6. — Jobb a kicsiny édes mienk, mint a sok másé. E. — Jobb a másé. E. — Jobb egy enyém, mint két másé. E. — Jobb magad kunyhója más palotájánál. E. — Jobb magának hamut, mint másnak lisztet takarni. K. — Jobb magának szalma ágyat mint másnak derekaljas ágyat vetni. D. — Jobb más kutjából meriteni. D. — Jól nem lakik, a ki másnak szájával eszik. D. — Keserü a más kenyere. E. — Ki a másét lopja, a magáét kiméli. D. — Ki a másét szomjuhozza, a magáét is elveszti. KV. — Ki magának bolond, másnak sem okos. D. — Ki magának rossz, másnak sem lehet jó. KV. — Ki más ebét kötve tartja, kötelét találja. D. — Ki más ebét tartja, csak kötél marad nála. KV. — Ki más szekere farán ül, nem oda megy, a hová akar, hanem a hová viszik. B. — Ki másnak jótéteményéből él, elvesztette szabadságát. D. — Ki másra bámul, magát felejti el. E. — Ki mással jótteszen, magának keres. D. — Ki mást dorgálni akar, maga feddhetlen legyen. E. — Ki mást szid, maga vétkezik. B. — Kiki okosabb más dolgában, mint a magáéban. B. — Kimarták mint a más ludját. D. — Könnyebb másnak tanácsot adni, mint magának. B. — Könnyen felejti az ember a más nyavalyáját. KV. — Könnyü más böréből hársat hasitani. E. — Könnyü más böréből szijat hasitani. E. — Könnyü más böréből széles szijat vágni. D. — Könnyü másnak tanácsot adni. D. — Könnyü másnak tanácsot adni, nehéz magának. KV. — Könnyü mást megitélni, de maga vétkét nehéz megismerni. E. — Könnyü mást gyalázni, de nehéz felruházni. Ny. 10. — Könnyü mást n-teni. D. — Könnyü mást rostálni. E. — Könnyü a más keresetében turkálni. KV. — Könnyü a máséból adakozni. KV. — Könnyü a máséból költeni. B. — Kövérebb a más ember szalonnája. E. — Legjobb az embernek máson tanulnia. KV. — Légy kezes másért, ha veszned kell. KV. — Maga is tanul, ki mást tanit. S. — Maga rühes, mégis mást tisztit. D. — Maga vétkét másra tolja. E. — Magad kádjáról dézsmálj, ne bántsd a másét. Ny. 21. — Magadéval beérd, máséra ne szorulj. D. — Magadtól ne kiméld, mástól ne szánd. E. — Magát tiszteli az, ki mást tisztel. M. — Más, a ki jobban tud. E. — Más a nyelve, más a szive. S. — Más abroszához törli kését. D. — Más asztalához törüli kését. B. — Más birja a felső várat. (Más eszével gondolkozik.) D. — Más biró járása. B. — Más böréből széles szijat hasitani. KV. — Más börére játszik. S. — Más buzájába veti sarlóját. E. — Más buzáját csépli. D. — Más dolgába ártja magát. S. — Más ember fáradott volt azért. KV. — Más ember rétjébe vágja a kaszát. Sz. — Más ember szekere farkán ül. M. — Más emelte kerekét. B. — Más esze után jár. S. — Más falát meszeli, ma-

gáé fekete. E. — Más fejére gyékényt ne gyujts. D. — Más fogával rág. D. — Más házánál szemes, magáénál vaksi. KV. — Más galambját célozta, magáét lőtte. D. — Más kárán tanul a tolvaj. D. — Más kárán tanul az okos. D. — Más kárán tanulj. E. — Más keresményén hízik. (Tolvaj.) D. — Más kezéhez békélett. — Más konyháján élődik. (Kegyelemkenyér.) D. — Más konyháján ne nyalakodj. D. — Más kosarába epret ne szedj. D. — Más rétjébe ne vágd a kaszát, elveszted. D. — Más szakálára iszik. (Hitelbe.) B. — Más szájából kinézi a falatot. S. — Más szájával eszik. D. — Más szájával akar enni. KV. — Más szájával lakik jól. E. — Más szekere farán ül. (Kegyelemkenyér.) KV. — Más szekrényére szokott. (Lop.) D. — Más szemetén kotoráz. (Más feleségét szereti.) D. — Más szemében meglátja a szálkát, magáéban nem a gerendát. E. — Más szénáját huzogatja. (Más feleségét szereti.) S. — Más tarlójából él. S. — Más tinóján szánt. KV. — Más tollával dicsekszik. E. — Más tyukszemén tipródik. E. — Más vállát terheli maga iszákjával. B. — Más zsebében kotoráz. D. — Más zsirján hízik. (Uzsorás.) S. — Másén tanul a tolvaj. D. — Másét keresi, magáét veszti. D. — Másét ne irigyeld. D. — Másét ne bántsd, magadét ne engedd. E. — Másét ne kivánd, a magadét ne engedd. ME. —Máséteebántsdnak hivják. E.— Másnak akarsz patkányt fogni, magadnak egeret sem foghatsz. KV. — Másnak akarsz tanácsot adni, magad oktondi vagy. KV. — Másnak ganéja sokkal büdösebb. D. — Másnak ján aggódik. D. — Másnak kárán örül. D. — Másnak lovát inkább meghajtja a fuvaros. D. — Másnak baját könnyű felejteni. D. — Másnak vermet. ás. Sz. — Másnak vesztével hízik. D. — Másnak világit, maga sötétben ül. D. — Mást fejedre ne tanits. D. — Mást fenyeget, maga reszkedtében alig áll. D. — Mást kefél, maga legporosabb. D. — Mást mond és mást gondol. KV. — Mást orvosol, maga beteg. Pázm. — Mást rostál, maga konkolyos. D. — Mást simit, maga borzas. D. — Mástszólsz meg, s magad torkig ülsz benne. KV. — Mást vakar, maga rühes. D. — Mástól várd, mit másnak teszel. D. — Mi tied, tedd el, másét ne vedd el. S. — Mindenkor kövérebb a más ember szalonnája. KV. — Mindent más bögyébe ne dugj. D. — Mindent másnak orrára ne köss. D. — Mire mást nógatsz, azt magad cselekedd. KV. — Mit magad tehetsz, másra ne bizd. E. — Mit mással cselekszel, azt várjad fejedre. KV. — Ne szabj rendet más ember házánál. KV. — Ne szemeld a máséi, csépeld a magadét. BSz. — Ne kivánd a máséi, tartsd meg a magadét. E. — Nehéz más szájával enni, más szemével látni. E. — Nehéz a más szájával jóllakni. (Nehéz annak, ki más kegyére szorul.) Ny. 15. — Nézi maga hasznát, nem bánja más vásznát. E. — Nincs könnyebb, mint másban hibát találni. D. — Pénzt, pipát, paripát ne bizz másra. B. — Ritka ember, ki más kárán szemét kisirja. D. — Rossz madár az, mely más fészkébe tojik. E. — Se másnak, se magának. E. — Senki sem sirja ki szemét a más szerencsétlenségén. KV. — Szegény, a ki másé. E. — Szemeld a magadét, a máséi ne csépeld. D. — Szerencsésen tanul, ki más kárán tanul. BSz. — Szereti más almáját enni. D. — Szereti huzni a más szénáját. (L. fent.) E. — Szép nyolc ökör, de a másé. Ny. 2. — Szijat vágna más bőréből. E. — Tamás, nem olyan mint más. ME. — Te szobád se csinosabb a másénál. D. — Tulajdon konyha jobb a más palotájánál. D. — Ugy légy másnak barátja, hogy magadnak ellenségévé ne válj. D. — Visszavárd, amit mással cselekszel. D.

Más a cifra, más a szép. E. — Más a faló, más a fa-ló. S. — Más a kengyel,

más a lengyel. B. — Más élet, más mód. KV. — Más élet más módot kiván. KV. — Más idők, más emberek. E. — Más idők, más erkölcsök. E. — Más lépe, más képe. (Más belül, más kivül.) D. — Mást beszél Bodóné, mikor a bor árát kérik. D. — Most más nótát fújnak. S.

Mása. Nincs mása (párja) széles e világon. D. — Világ hátán nincs mása. (Párja.) E.

Máskor is kell az ember. B. — Korántsem egyszer, ugy mint másszor. Ny. 11.

Másvilág. Igyál mig élsz; adnak-e másvilágon? D. — Nem viszi a másvilágra. ME.

Második. Első a szerencse, második az áldás. E. — Ha az első huslé elfut, nem ér a második semmit. (Ha az első feleség elhagyott stb.) Ny. 4. — Második asszonynak aranyos a segge is. ME. — Szokás második természet. D.

Másodszor. Bolond, ki hajótörést másodszor szenved. D. — Másodszor gyermek. (Vén.) D.

Másutt is esznek fehér cipót. E. — Másutt is le szokták csontról enni a hust. E. — Másutt is sóval sóznak a szakácsok. D. — Otthon is jóllakott, másutt is ebédelt. D. — Otthon parancsolj, másutt hallgas. D. — Otthon vizzel, másutt borral. D.

Mászik. Becsuszik, mászik, mint tű után a cérna. Pázm. — Képire másztak. (Megszidták.) E. — Lassan mászik, mint a csiga. E. — Már a mászik, ha nem csuszik. (L. csuszik.) D. — Mászik mint a patai szűr. (A pataiak szürt találtak, mig azon tanakodtak kié legyen, a sok tetü elmászott a szürrel.) D. — Mászik mint a tetü. E. — Nem bánom, ha falra mászik is. (Akármi bolondot tesz, nem törődöm vele.) E.

Mászkál mint a zsidóban a fájás. (Szegezés.) Ny. 22.

Máté. Ledől mint Máté tehene. (Megdöglött.) D. — Megilleti Mátét a kosz. B.

Mátka. Az sem volt ám mátka tál. D. — Cserben hagyta mátkáját. E. — Farbarugta mátkáját. KV. — Mikor az özvegy asszony egy szemével urát kesergi, más szemével mátkáját keresgeti. (Férje temetésén.) D.

Mátra. Állandóbb a Mátra hegyénél. D. — Annyi mint a Mátra szele. D.

Mátyás. Azt is tudja, mit sugott Mátyás király a felesége fülébe. D. — Füzfa sulyok ez Mátyás. (Hazugság.) Ny. 2. — Király Mátyás és Mátyás király. (Nagy különbség). D. — Lesz Mátyásugrás. (Szaladás.) Ny. 15. — Mátyás, Gergely két rossz ember. (Hideg napok.) S. — Mátyás ront, ha talál, ha nem talál csinál. (Jég Mátyás napján. Német.) E. — Meghalt Mátyás király, oda az igazság. Sz. — Tapogatva jár a jégen a róka Mátyás után. (Felenged az idő.) D. — Voltunk Mátyás idejében magyarok. D.

Máz. Tiszta arc nem szorul mázra. S. — Zsirodat, mázodat, ne vesztegesd rája. BSz.

Mázsa. Sok juh adja a sok mázsa gyapjut. D. — Sok mákszem mázsát nyom. D. — Nem olvassa, hanem mázsálja a pénzt. D.

Medence. Milyen a mosdó, olyan a medence. D. — Se vize, se medencéje. D.

Meddő tehén. (Gyermektelen asszony.) ME. — Szapora tréfa, meddő okosság. E.

Medve. A ki egy medvét ismer, az mind ismeri. Ny. 8. — A medve bőrre előre iszik. Sz. — Az okos vadász nem iszik a medve-bőrre D. — Bömmög mint a medve. D. — Erős mint a medve. D. — Ha egyszer a mézet megszagolta a medve, abba sem hagyja. D. — Ha erejét tudná a medve, magát nem táncoltatná. D. — Hátra van még a medve. S. — Kevés hat körtvély kilenc medvének. E. — Kis medve anyja után ragad. D. — Lássuk

már a medvét. (Színészek a falun játszottak; a hallgatóságot a beszéd nem elégitette ki, medvét akartak látni.) ME. — Lődd meg a medvét, aztán igyál bőrére. D. — Medve-gummi pirítva. D. — Medvefi szokva megy a mézre. D. — Medvének egy vackor. D. — Medvét fogott. (Kár érte, mint a gazdát, hol nyomtatásközben eső éri.) E. — Medvéje van. (U. a.) E. — Megjáratom vele a medvetáncot. S. — Megszokta mint medve a vackort. D. — Mi neki a medve? D. — Morog mint a medve. D. — Nem jó a kölykes medvének fiát faggatni. Cz. — Nincs annak esze, kit a láncos medve megharap. B. — Nyulat kerget és medvére talál. B. — Olvassa a medvezsoltárt. (Dörmög.) Ny. 2. — Szereti mint a medve a mézet. D. — Szőrös a medve, de erős is. D. — Szőrös mint a medve. D. — Talpát nyalja mint a medve. E. — Valóságos, nem patikai medveszar. D. — Válogat mint jóllakott medve a vackorban. E. — Verik a kölyket, hogy a medve érezze. D.

Megad. Az igéret szép szó, ha megadják, igen jó. E. — Az igéret szép szó, ha megadják, ugy jó. ME. — Add meg a császárnak, a mi a császáré és az Istennek, a mi az Istené. KV. — Igérd meg, ne add meg, nem szegényit az meg. Ny. 22. — Könnyü megigérni, de nehéz megadni. E. — Megadja, ha az ebet eladja. Ny. 2. — Megadták a bak árát. D. — Soha megadom fejében. E. — Kölcsönkérésnek megadás a vége. Ny. 2.

Megadja magát. — Add meg magad, Oláh Geci. — A franczia gárda meghal, de magát meg nem adja. ME.

Megagyabugyálták. (Agyba-főbe verték.) D.

Megakad. A szép asszony és rongyos köntös mindenütt megakad. B. — Megakadt a sárban. D. — Megakadt a tengelye. KV.

Megaláz. Sok gyalázaton kell a kevélynek átmenni, mig megalázódik. D.

Megalkuszik. Kevély a kevélylyel meg nem alkhatik. D. — Könnyebb egygyel megalkudni, mint sokkal. KV. — Könnyebb egygyel megalkudni, mint többel. D. — Nehéz sokkal megalkudni. D. — Róka a rókával könnyen megalkuszik. D.

Megaranyoz. A bot, ha megaranyozzák is, sulyosat üt. D. — Jó volna a fejét megaranyozni. (L. fej.) E. — Kár az orvosságot megaranyozni. E. — Megaranyozta a kezefejét. (Megvesztegette.) Ny. 5. — Meg kellene száját aranyozni. (Ékes beszédü.) S. — Pálca, ha megaranyozzák is, sulyosat üt. D.

Megáld. Áldja meg az Isten, ki az árvát szánja. E. — Áldja meg az Isten mind a két kezével. ME. — Megáldotta az Isten, mint Törzsöknét a kenyérsütéssel. (L. kenyér.) Ny. 11. — Megverte őket a sok »megáldj Isten.« (Ivás.) E.

Megáll. Billeg-ballag, meg-megáll. E. — Ha fejét betöröd, megáll a tojás is. D. — Megállja a sarat. D. — Nem áll meg a keszőce a nyárson. K. — Tyúkmony (tojás) is megáll az asztalon, ha betöröd csucsát. E.

Megárt. Gyakran megárt a szent János pohara. (L. János.) D. — Jó ugyan, de ami sok, megárt. E. — Mikor legédesebb, akkor árt meg. S. — Sok a jóból is megárt. ME. — Sok a mézből is megárt. S. — Szellő is megárt neki. S.

Megátalkodott, mint falu végén a guta. (L. guta.) Ny. 5.

Megázik. Kalapját hóna alá teszi, hogy meg ne ázzék. D.

Megbarnul ki a verőfényben jár. D.

Megbán. Egyszer evett cifrán, megbánta egy hétig. D. — Ki későre házasodik, későre bánja meg. D. — Ha korán házasodol, korán bánod meg. D. — Ha megbánja se bánja. D.

— Ki csak akkor gondolja meg, mikor merül, későn bánja meg, hogy vizre ment. E. — Ki sokat vigad, azt is megbánhatja. D. — Megbánta mint a mely kutya kilencet kölykedzett. Ny. 8. — Mindent utoljára bán meg az ember. D. — Nem bánja, ha megbánja is. E. — Olyat mondok, hogy magam is megbánom. KV.

Megbánás. A hamarkodás társa a hiba és a megbánás. D. — A hamarkodásnak kora megbánása. D. — Haragnak megbánás a vége. KV. — Megbánásra siet, ki hamar szól. D. — Néha a későnek kora megbánása. D.

Megbánt. Jó barátot szóval sem kell megbántani. S.

Megbecsül. Az ebet is megbecsülik uráért. E. — Aranyat nem gyüjthet, ki a fillért meg nem becsüli. E. — Becsüld meg a fótot, hasznát veheted. D. — Becsüld meg az ősz hajakat. ME. — Becsüld meg az ősz szakált. D. — Becsüld meg magadat, ember lesz belőled. S. — Gazdájáért a kutyát is megbecsülik. Ny. 22. — Jó özvegyet méltó megbecsülni. D. — Megbecsüld az öreget. D. — Megbecsüli mint Balázs a hurkát. (L. Balázs.) D. — — Megbecsüli mint juhász a szamarát. S. — Megbecsülte, mint Préda a nadrágot. (L. becsül.) D. — Megbecsülték mint sasiak az agarat. (L. agár.) Ny. 1. — Nehéz megbecsülni a foltot. D. — Süvegben is megbecsülik a cukrot. D.

Megbetegszik. Abból ugyan nem eszel, ha csak meg nem betegszel. Ny. 3.

Megbékül. Báránynyal a farkas soha meg nem békülhet. D. — Fazekak is hamar összezördülnek, de hamar megbékülnek. D. — Ha haragszol, hamar megbékülj. D. — Megbékül a maga kenyerén. D. — Megbékült barát, sohase volt barát. D. — Megbékült barátoddal óvatosan bánj. B. — Néha-néha magaddal is megbékülj. D. — Szép volna, ha a kutyák megbékülhetnének. D. — Szép szó ellenséget is megbékéltet. D.

Megbénul. A jó ménló vagy megvakul, vagy megbénul. E.

Megbocsátás. Vétek titkolás, félig megbocsátás. (Ha az, ki ellen vétünk, nem szól.) D.

Megbolondul. Mikor ujhold van, megbolondul. Ny. 11.

Megbolondít. Nincs oly bölcs, kit a bor meg nem bolondít. KV.

Megborsozták neki a levet. E.

Megboszul. Előre lát, hogy mit tegyen, de hátra nem, hogy valamit megboszuljon. D.

Megbotlik. A jó paripa is megbotlik néha. B. — A lónak négy a lába; mégis megbotlik. D. — Attól is fél, hogy árnyékában megbotlik. D. — Jobb lábbal megbotlani, mint nyelvvel. D. — Megbotlott nyelv is igazat mond. (Latin.) B. — Nem csoda, ha megbotlik a vak ló. Sz. — Négy lába a lónak, mégis megbotlik. Sz.

Megbődül. Majd megbődül. (Ostoba mint a borju.) E.

Megbüntet. A kit Isten meg akar büntetni, először is eszét veszi el. KV. — Uram büntesd meg a hagymát. (L. hagyma.) E.

Megcsal. A ki csal, azt megcsalják. ME. — A ki senkit meg nem csal, könnyen másra bizza dolgát. B. — A szerfölött hizelkedő vagy megcsalt, vagy meg akar csalni. K. — Adonyi asszony megcsalja az urát. (Mást is szeret. Ad, adonyi szójáték.) Ny. 15. — Csaljuk meg a zsidót. (L. csal.) Ny. 3. — Egyszer hittem, akkor is megcsaltak. S. — Kettőt nehéz megcsalni: a szemet és a fület. Ny. 20. — Ki hizeleg, vagy megcsalt, vagy meg akar csalni. S. — Könnyü a bolondot megcsalni. D. — Könnyü a vakot megcsalni. D. — Őt is megcsalta a kigyó almája. B. — Megcsalta mint zsidó a lovát. S. — Minél jobban sír az asszony, annál jobban akarja a férfit megcsalni. D. — Nehéz a hasat meg-

csalni. S. — Nehéz a szemet megcsalni. E. — Nehéz a szivet megcsalni. E. — Okos embert csak egyszer lehet megcsalni. E. — Róka a rókát meg nem csalhatja. D. — Sokat megcsal a cigány, mig utólérik. D. — Vén rókát, vén verebet nehéz megcsalni. B.

Megcsalatkozik. Ki hamar hiszen, hamar megcsalatkozik. D.

Megcsikózik. Herélt ló is megcsikózik néha, mikor leveti Málé Petit. E.

Megcsíp. Kit a darázs megcsípett. a szunyogtól is fél. S. — Kit a kigyó megcsípett, fél a gilisztától is. Ny. 8. — Kit a kigyó megcsíp, a gyiktól is fél. Ny. 6.

Megcsuszamodott ajka. (Elszólta magát.) Pázm.

Megdicsér. Kinek savával élsz, főztét megdicsérjed. D.

Megdöf. Jobb vastagon megdöfni, mint vékonyan agyonszurni. D.

Megdöglik. A kecske legtöbbet rugdalódzik, mikor megdöglik. D. — Ha tudná a disznó mire hizlalják, megdöglenék bújában. K.

Megegyez. A bojtorján megegyez a lapuval. D. — Nehezen egyeznek meg a kontyok. D. — Nehezen egyeznek meg a szép asszonyok. D.

Megegyezés. A hol nincs megegyezés, eskél ott a barátság. Cz.

Megelégszik. A hol bor nincs, ott sörrel is meg kell elégedni. KV. — A természet kevéssel megelégszik. KV. (Latin.) — Elég gazdag ki a magáéval megelégszik. D. — Elégedj meg sorsoddal. E. — Éhes disznó makkal álmodik, de ha felébred, tökkel is megelégszik. Ny. 4. — Kiki elégedjék meg a sorssal, melyben Isten hagyta. E. — Megelégszik magával. D. — Senki sem elégszik meg a maga sorsával. KV.

Megellett. Hála a papnak, megellett a barát. Ny. 22. — Ez akkor volt, mikor a tehén megellett. D. — Kisebb tölgygyel is megellik még. (L. Kis.) E.

Megelőzés, győzés. D.

Megengedni. Azon gonoszság mindenkinek mindent megengedni, mint senkinek semmit. Cz.

Megeresztette a pányvát (nyelvét). D.

Megesik. A megesett szüzet csak feddeni lehet. KV. — Ami egyen megtörténik, máson is megeshetik. B. — Bajszos emberen is megesik. Ny. 5. — Egyszer eshetik meg, a mi soha nem volt. E. — Könnyen megesik a szerencsétlenség az emberen. Ny. 5. — Meglehet, nagy a világ megeshet. Ny. 5. — Meglett, megesett. D. — Mindegyiken megeshetik, a mi egyen megesett. D. — Nagy a világ, minden megeshetik. Ny. 21. — Okos emberen is megesik az. E.

Megesküszik. Hat cigány is megesküdhetnék rá. E. — Megesküdt a sut a kemencével. E. — Megesküszik egy vörös hagymáért is. Ny. 6. — Megesküdtek a füzfa alatt. (Vadházasok.) Ny. 1. — Olyan igaz, hogy tizenkét cigány is megesküdhetnék rá. E.

Megeszik. A disznó is megeszi a makkot, de a fával nem gondol. D. — A farkasok meg nem eszik egymást. D. — A ganét is megenné, ha büdös nem volna. D. — A ki főzte, egye meg. E. — A ki korpa közé keveredik, megeszik a disznók. KV. — A mit ott adnak, kés nélkül is megeheted. D. — Az a mienk, a mit megeszünk. Ny. 22. — Addig játszik a macska az egérrel, mig megeszi. Sz. — Aligha meg nem eszi a méreg. D. — Búsul mintha a macska ette volna meg kenyerét. D. — Eb a kölykét meg nem eszi. D. — Edd meg a halat, a melyik a szekér után szalad. Ny. 3. — Egy se becsületes kutya, a ki a mit megeszik, kiokádja. (A titkot kifecsegi.) Ny. 24. — Egy telet se evett meg még a farkas. D. — Egye meg a penész. D. — Egye meg a pondró, az is a nagyobbik. D. — Egye meg a rozsda belestül. D. — Egye meg a szurkot. E. — Együtt tették a tüzhöz,

együtt egyék meg. D. — Erős télnek kell akkor lenni, mikor egyik farkas a másikat megeszi. (L. farkas.) KV. — Éhes, hogy a mándruckövet is megenné. Ny. 1. — Éhes, hogy a patkószeget is megenné. Ny. 1. — Farkas megeszi a bárányt, ha béget is. E. — Ha a tejnek fölit szereted, edd meg a szérdéket is. D. — Ha aprítottad, egyed meg. KV. — Ha borját megeszed, keveset szántasz a szökén. D. — Ha jó volna, a kutya is megenné. Ny. 7. — Ha koncát megetted, levét is hörpöljed. D. — Ha leszedted fölit, edd meg az alját is. E. — Ha megesz, majd kitesz. E. — Ha megeszed az én tyúkomat, a magadét kötve tartsd. Ny. 9. — Ha vendéged van, meg ne edd magad a javát. D. — Hadd ázzék, majd megeszi az öreg. (Nem sürgős munka.) Ny. 24. — Jó a fene, a ki megeszi. E. — Kemény télnek kell akkor lenni, mikor egyik farkas a másikat megeszi. KV. — Ki keveset föz, könnyen megeszi. D. — Ki koncát megette, levét is hörpölje. D. — Kutya nem eszi meg a maga fiát. Ny. 4. — Maga eszi meg a tojást, levét szolgájának adja. (A vizet, melyben főtt.) D. — Már megenném a szép asszony főztét. Ny. 11. — Meg nem eszi farkas a telet. Sz. — Megeheti a szappant. D. — Megeheti a szurkot. D. — Megehetné szép szájával. E. — Megenné a vasszeget is. S. — Megennéd, mikor pokolban pulykapásztor leszö. Ny. 2. — Megeszi a mit tálba apritott. D. — Megeszi a cifra ruhát, mint a tehén a poklát. (L. cifra.) K. — Megeszi a juh a farkast. (Forditott világ.) E. — Megeszi a koncát, másnak hagyja csontját. KV. — Megeszik egymást, mint a rozsda a vasat. Ny. 5. — Megette a bú. D. — Megette a farkas, ki is adta immár. D. — Megette a kutya a hájat. (L. háj.) E. — Megette a méreg. D. — Megette a tyúk a kenyerét. Ny. 7. — Megette kenyerének javát. (Vén.) D. — Megette Trajtler a morest. E. — Megetted a mivel meg kell halnod. M. — Moly ette meg a régi eszét. D. — Nagy konyha megeszi a kis boltot. Ny. 5. — Nem azé a madár, a ki utána jár, hanem azé, a ki megeheti. Sz. — Nem azé a ki megleli, hanem a ki megeszi. E. — Nem eszi meg az eb a maga fiát. KV. — Nem eszi meg a farkas a maga fiát. KV. — Nem eszi meg farkas a telet. E. — Nincs kutya Szent-Pálon, mind megették a nyáron. S. — Olyan ember az, ki megeszi a szappant, még lugot iszik rá. (Becstelen, piszkos.) Ny. 4. — Olvasott juhot is megeszi a farkas. B. — Ökör szánt a zab alá, lovak eszik meg. Sz. — Pogácsámat megettétek, a lányomat elvegyétek. Np. — Rossz emse fiait is megeszi. D. — Sütheted, főzheted, meg is eheted. E. — Szegény fog madarat, de gazdag eszi meg. ML. — Telhetetlen zsebrák (sobrák) ember még azt is megsiratja, a mit megeszik. KV. — Ugy szereti farkas a bárányt, hogy szeretetből meg is eszi. D. — Ugy szereti, majd megeszi. E. — Vendéget hisz valamire, magad eszed meg. K. — Megetette az urával a vak tyúkot. (Hütlen feleség hizelkedéssel elámitja férjét.) Ny. 1.

Megég. Aszu fa mellett a nyers is megég. E. — Polyva megég a tüzben, arany pedig ott tisztul. D. — Száraz fa mellett a nyers is megég. KV. — Könnyen megég a száraz forgács. D. — Megégett vele. (Megjárt.) E. — Tűz nélkül megégett. (Baj.) D.

Megéget. Addig fujd a kását, mig szádat meg nem égette. D. — Fogd a fogót, hogy a kezed meg ne égesse. D. — Kinek a kása megégeti száját, még a tarhóját is fujja. KV. — A kit a tej megéget, az a tarhót is fujja. M. — Kinek száját megégette a kása, a viztől is irtózik. D. — Kinek egyszer megégette száját a kása, az az aludttejet is megfujja. E. — Kinek a kása megégeti száját, még a tarhóját is meg-

fujja. KV. — Kit a meleg vas megégetett, a hidegtől is fél. D. — Megégette a száját. E. — Megégette a forró kása a száját. D. — Megégette körmét. D. — Tűzzel nem jó játszani, mert megéget. S.

Megéhül. Majd kijön, ha megéhül. E.

Megél. A vanból nem tudott megélni, most a nincsből is muszáj. Ny. 4. — Életre való ember a jég hátán is megél. S. — Jaj a cselédnek, aki egy gazda nélkül nem tud megélni. Ny. 8. — Megélünk már, csak az urak élhessenek. (Ezt mondja a paraszt, ha kis dolog sikerült neki.) E.

Megérezte a sáfrány - illatot. (L. illat.) D.

Megérdemel. A mely szolga elfelejt ebédet enni, megérdemli a vacsorát. K. — Azt sem érdemli meg, a mit megeszik. D. — Megérdemli, hogy posztóba varrják a fejét. (Rövid eszü.) KV.

Megérik. A szilva, ha megérik, a ganéba is beleesik. (L. beleesik.) Ny. — Idővel a nespolya (lasponya) is megérik. D. — Idővel, dérrel a kökény is megérik. E. — Jobb a vadkörte is, ha megérik. D. — Jól megérett gyümölcs, melyet a darazsak megdonganak. (L. gyümölcs.) D. — Későn virágzó fának ritkán érhetik meg gyümölcse. D. — Megérik mint őszre a kökény. Ny. 6. — Megérett mind turója, mind sajtja. D. — Nincs olyan vad gyümölcs, aki meg nem érik. Ny. 9. — Sokára az éretlen is megérik. D. — Vad a szelid gyümölcs is, mig meg nem érik. D. — Vadkörte is akkor jó, ha megérik. D.

Megérti, kinek nem koszos a feje. (Aki nem gyermek.) Pázm.

Megfagyott mint a csont. D.

Megfaggyuz. Tessék megfaggyuzni. S.

Megfázik. Fél, hogy megfázik a nyelve. Ny. 6. (Nem szól.)

Megfej. A bakot is megfejné. E. — Könnyü a telit megfejni. D. — Megfejné a kútágast is. E. — Megfejjük a kútágast. (L. kútágas.) Ny. 17. — Megfejték erszényét. E. — Megfejték egy kosár korpán. (Csekélységgel megvesztegették.) Ny. 1. — Megfejnek még tégedet egy tál korpán. KV. — Meg lehet fejni egy kupa bor mellett. D.

Megfelejtkezik mint a holt. E. — Talán az anyja is megfeledkezett róla. D.

Megfelel magáért. D.

Megfér. Egy párnán két vállas nehezen fér meg. BSz. — Két dudás nem fér meg egy csárdában. E. — Két éles kard egy hüvelyben meg nem fér. S. — Nem fér meg egy szemeten két kakas. B. — Nem fér meg egyazon erdőben két tolvaj. B.

Megfiadzik. Ne egyél abból, a mitől megfiadzol. D. — Nem fiadzik meg a hamis kereset. D.

Megfizet. Ha elszakad az a hur, megfizeti ez az úr. E. — Majd megfizet, ha Krisztus Kassáról megjön. S. — Megfizetem, ha lelek a lyukas hidon. E. — Megfizeti a nagy harang. D. — Megfizet az öreg harang. E.

Megfog. A mit kezeddel megfoghatsz, láboddal ne rugd. Ny. 6. — Cicka, macska! fogd meg az egeret. (Serkentő.) E. — Hamarább forr vize, mint a csirkét megfogta. D. — Harist nyelvén fogják meg. S. — Hazug embert hamar megfogják. S. — Könnyü a keszeget megfogni. D. — Könnyü azt az egeret megfogni, melynek csak egy lyuka van. ME. — Madarász a harist szaván fogja meg. Ny. 6. — Megfogta az orrát. D. — Megfogtam a farkast. (L. farkas.) KV. — Még meg sem fogta és már is mellezi. Decsi. — Mit megfog, el nem ereszti. S. — Ne mellezd, a mit meg nem fogtál. (Ne koppaszd a meg nem fogott madarat.) E. — Nem azé a madár, aki meglátja, hanem aki megfogja. Ny. 10. — Nem azé a nyul, aki elszalasztja, hanem aki megfoghatja. Ny. 2. — Nem azé a nyul, aki

kergeti, hanem aki megfogja. E. — Nesze semmi, fogd meg jól. E. — Nyelvén fogják meg a hazugot. D. — Szaván fogják meg a harist. Sz. — Szemet hintenek, hogy a madarat megfogják. D.

Megfontolva tégy mindent. S. — Nem fontolja meg a szót. D.

Megfordit. A vágásban forditja meg a szekeret. D. — Hamar megforditja a kaszát. (Ravasz.) D. — Könnyü a szót megforditani, mert nem terhes szekér. D. — Megforditja mint Bencsik a kemencét. Ny. 22. — Mit ember kicsiny helyen megfordithat, ne keritsen annak széles feneket. E.

Megfordult a borju benne. S. — Megfordult a szerencsekerék. D. — Síromban is megfordulnék. E.

Megforgat. Nem párnahaj, hogy megforgasd, mint akarod. BSz.

Megfoszt. Egyiket megfosztja s a másiknak adja. KV. — Egyiket megfosztja, a másiknak osztja. ME.

Megfő. Hamarabb megfő a lágy, mint a kemény tojás. D. — Majd megfő a maga zsirjában. (Haragost legjobb magára hagyni.) Ny. 10.

Meggazdagodik. Álomból még senki sem gazdagodott meg. Ny. 6. — Ha kezedet mindig kebeledben tartod, meg nem gazdagodol. Cz. — Jobb becsülettel szegényen élni, mint rossz úton meggazdagodni. S. — Kinek két pénz a jövedelme és hármat költ, nehezen gazdagodik meg. B. — Nehéz hirtelen meggazdagodni. (Becsületes úton.) D.— Nehéz jámborul meggazdagodni. S. — Talán az ablakon hányják be neki, a mitől meggazdagodik. D.

Meggondolta mint a tapolcai ember lova. Ny. 1. — Meggondolta mint Krecsó lova. Ny.

Meggörbül. Nála az egyenes is meggörbül. D.

Meggyógyul. A mely eb megharapta, meggyógyul annak szőrével. B. — Ebem volna sánta, az is meggyógyulna. BSz. — Meggyógyul mig megházasodol. D. — Meggyógyul mire biró leszö. Ny. 8.

Meggyógyit. Kit Isten meg akar gyógyitani, egy száraz fügével is meggyógyithatja. ML. — Könnyü sebet ejteni, de nehéz meggyógyitani. B. — Mit az ész meg nem gyógyit, meggyógyitja az idő. D. — Nehéz meggyógyitani a szent Mihály lovának rúgását. (Holtat.) D.

Meggyujt. Egy szikra a várat meggyujthatja. D.

Meghajt. Könnyebb az acélt megtörni, mint meghajtani. D. — Nehéz a vastagot meghajtani. D. — Nehéz az acélt meghajtani. D.

Meghal. Aki féltében meghal, annak tudod mivel harangoznak. M. — Aki ijedtében meghal, annak fingharanggal harangoznak. Sz. — A jó pap holtig tanul, mégis ostobán hal meg. Ny. 4. — Aki házat épit, meghal. (L. ház.)S.— Aki meghal, egész helye lesz. (Temetőben.) Ny. 1. — Aki született, meg is kell halnia. E. — Amint élsz, úgy halsz meg. D. — Az ifju meghalhat, az öregnek meg kell halni. K. — Az irigyek meghalnak, az irigység soha. (Német.) B. — Ádám sem halt meg ettől. D. — Beteg sem volt, mégis meghalt. E. — Burokban született, akasztófán hal meg. (Szerencsés mindenben, végre rajtveszt.) ME. — Eddig talán meg is halt. D. — Egyenlőkép meghal mind az éhező, mind aki eleget eszik. E. — Egyetek tótok, meghalt apátok. (Csak torban lakik jól.) E. — Egyszer lettem a világra, egyszer kell meghalni. E. — Eleget alhatunk, ha meghalunk. E. — Eleget élt a nyomorult, ha hamar meghalt is. D. — Eleget élt a szegény, ha korán meghalt is. E. — Elfelejtette mint a megholt. E. — Ember volt, megholt. D. — Én értem is meghalt a Jézus. E. — Fejszével kell agyonütni, hogy meghaljon. E. — Fiatalnak is meg kell halni, de az öregnek már muszáj.

Ny. 2. — Ha én egyszer meghalok, kurvanya a világnak. K. — Ha meghalunk, nem kell takaróző. Ny. 2. — Ha Pál fordul köddel, ember meghal döggel. (L. dög.) E. — Hamar meghal, ki későre kezd élni. D. — Hogy élünk el, ha meghalunk. (L. él.) E. — Ijedtében meghalónak tökkel harangoznak. E. — Inkább meghalni, mint kutyául élni. B. — Jaj dinom-dánom, ha meghalok se bánom! B. — Jobb a hazáért élni, mint becstelenül meghalni. D. — Jobb a hazáért meghalni, mint henyélve élni. D. — Jobb egyszer meghalni, mint holtig kínlódni. D. — Jobb ha az okos hamar meghal, mintha sokáig él a bolond. D. — Jobb meghalni, hogysem rútul élni. KV. — Kár az erős vitéznek meghalni. D. — Keveset élt a szomoru, ha későn halt is meg. D. — Késő orvost hivni, mikor meghalt a beteg. B. — Két helyen halt meg, mint Turi István. (Szójáték : Kéthely, Somogyban.) S. — Ki egyszer született, kétszer meg nem halhat. E. — Ki hazájáért meghalt, elég sokáig élt. D. — Ki reménységgel él, ispotályban hal meg. E. — Kinek szegény sorsa, eleven meghalt az. KV. — Könyvnélkül tudjuk, hogy meg kell halni. D. — Más sövénye alatt halt meg. E. — Megetted, a mivel meg kell halnod. (Horogra kerültél.) M. — Meghal a barát, él a szent, változik az apáturság. K. — Meghalt a gyermek, elkölt a komaság. M. — Meghalt a gyermek, oda a komaság. KV. — Meghalt a szomszédja, nincs aki dicsérje. (Önmagát dicséri.) Ny. 24. — Meghalt azóta hét török császár. D. — Meghalt Mátyás király, oda az igazság. Sz. — Meg sem halt s már is el van temetve. S. — Mig egy beteg sinlődik, száz egészséges meghalhat. D. — Nehezen hal meg az öreg, úgy hozzászokott az élethez. E. — Nem egyszerre születtünk, nem is egyszerre halunk meg. Ny. 6. — Nem minden beteg hal meg. B. — Nem mindig orvos az oka, ha meghal a beteg. K. — Nem tudott az élni, ki nem tud meghalni. E. — Öregapánk is élne, ha meg nem halt volna. Ny. 2. — Öregek és ifjak egyaránt meghalnak. KV. — Soha se halunk meg. (Mulatozó mondja.) S. — Sokat élt, ki meghalt a hazáért. D. — Szép a hazáért meghalni. KV. — Szép meghalni a hazáért, de még szebb a hazának élni. S. — Szép volt, jó volt, mégis megholt. E. — Szúnyogcsipésben is meghal az ember. KV. — Vén birka eléli a téli takarmányt, kikeletkor hal meg. D. — Meg kell lenni, mint a meghalásnak. E.

Meghall. Könnyü meghallani, a mi nem jó peneg. (Hamisat megismerni.) KV.

Meghallgat. A jó birónak mind a két részt meg kell hallgatni. KV. — Mind a két pöröst meghallgatja az okos biró. D. — Mind a két részt (félt) meghallgasd. KV.

Megharap. Bolond, kit a kötött eb megharap. B. — Ha a kisujjamat megharapom is fáj, ha a hüvelykujjamat harapom is fáj. Ny. 6. — Hadd morogjon kutya, csak meg ne harapjon. E. — Hadd ugasson a kutya, csak meg ne harapjon. Ny. 8. — Magadra vess, ha megharap az eb, mikor vele játszol. K. — Mely eb megharap, annak szőre gyógyit. E. — Mely eb megharapta, kösd be annak szőrivel. D. — Mely kutya megharapta, meggyógyul annak szőrével. D. — Vess az ebnek, nem harap meg. Ny. 2. — Vess kenyeret ebnek, meg harap érette. D.

Meghasad a szivem. E.

Meghál. Reggel jött vendég nem szokott meghálni. (Eső.) E.

Megházasodik. Árva törek, buzatörek, megházasodik az öreg. Ny. 22. — Barátságért a barát is megházasodott. E. — Meggyógyul mig megházasodol. D. — Megházasodott lapát, elvette a piszkafát. E. — Menyecskés legény nem örömest házasodik meg.

KV. — Nehezebb kétszer kapálni, mint egyszer megházasodni. D. — Sok van, a ki éhezik és megházasodik. E. — Utcu bizony lakodalom, magam is megházasodom. E.

Meghízik. A disznó sem mosdik, mégis meghízik. D. — Könnyü a heverő disznónak meghízni. D. — Röstel megmosdani, mint a disznó, mégis meghízik. D.

Meghurcolta mint ördög a diákot. E.

Meghuzza magát, mint az ördög az oduban. S.

Megifjul mint a sas. (Néphit.)

Megigérni. Könnyü megigérni, de nehéz megadni. E.

Megijed. A maga árnyékától is megijed. D. — A mely gyermek megijed, anyja ölébe siet. B. — Az okos nem ijeszti azt, a mitől megijedhet. D. — Bünös ember a falevél rezgésétől is megijed. B. — Egy szót sem szólhatott, ugy megijedt. D. — Jó félni, de nem jó megijedni. Ny. 8. — Ki a kigyótól megijedt, a gyíktól is fél. Ny. 6. — Megijedt ember árnyékától is fél. D. — Megijedt mint Papék lova a fürészportól. Ny. 7. — Rossz ember hamar megijed. K. — Ugy megijedt, hogy a füle is kétfelé áll. Ny. 5. — Ugy megijedt, hogy nagypéntekig sem jő eszére. D. — Ugy megijedt, hogy garas sem maradt a zsebében. E. — Ugy megijedt, hogy egy krajcár sem maradt a zsebében. B. — Ugy megijedt, hogy majd elkeverte a takácsmunkát. (Gatyát.) Ny. 16. — Ugy megijedt, majd elsülyedt. E.

Megijeszt. Az oroszlánt ne ijeszd, mert megijeszt. D. — Könnyü a félénket megijeszteni. D. — Ugy megijesztették, hogy aratásig sem jő eszére. D. — Ugy megijesztették, hogy nevét is elfelejtette. D.

Megindult az egere. (L. egér.) D. — Megindult mint Dörömbözi ökre. S. — Megindult mint rossz kerék az agyban. S.

Megintelek mint Jancsi a macskát. (Megrugta, beledöglött.) Ny. 5.

Megismer. A fát gyümölcséről, az embert erkölcséről könnyen megismerheted. B. — Barátot szerencsétlenségben lehet megismerni. B. — Bolondot beszédéről, szamarat füléről szokták megismerni. B. — Eb a kutyát könnyen megismeri. D. — Ebet szőréről, rókát farkáról könnyen megismerheted. B. — Ebet szőréről, szamarat füléről megismerni. KV. — Fótjáról megismerik a zsákot. D. — Gonosz a gonoszt hamar megismeri. D. — Harist a szaváról megismerik. Sz. — Ismerd meg magadat KV. — Könnyü a billeges lovat megismerni, de nehéz megtalálni. D. — Könnyü a latornak a latrot megismerni. B. — Megismerni a tököt a magjáról. Ny. 5. — Megismeri a vályogot a téglától. (Rosszat — jót.) Ny. 12. — Megismerik a szamarat rívásáról. KV. — Megismerni embert beszédjéről. B. — Okos embert egy szaváról is meg lehet ismerni. D. — Ökröt vonásán, fazekat kongásán megismerni. D. — Rossz a rosszat hamar megismeri. D. — Sok darab kenyeret kell együtt megenni, mig ember az embert megismeri. B. — Szőréről ismerik meg az ebet. D.

Megiszik. Csak azért issza meg, hogy más ne igya. D. — Csikorog a kerék, megitta a kocsis a háj árát. KV. — Dicsérjük a Jézus nevit, igyuk meg a szölö levit. Ny. 2. (Töke levit. Ny. 6.) — Ha megittad a tejet, idd meg a savóját is. S. — Ha megittad, add meg az árát. D. — Igyuk meg még szent János áldását. (L. János.) D. — Igyuk meg a szent János poharat. (Búcsúzás.) E. — Jobb lesz, ha megisszuk az áldomását. D. — Ki a bort megissza, ura legyen. E. — Meg is itták az áldomását. D. — Meginná a bagólevet is. E. — Meginná a szüz Mária cipőcsattját is. Ny. 2. — Megiszom a jó bort csutora nélkül is, ölelem a ró-

zsám nyoszolya nélkül is. Np. — Megiszom a jó bort örömbe; hej, de keservesen nyulok a zsebembe. Ny. 24. — Megitta a háj árát. (Csikorog a kerék.) Ny. 5. — Megitták a bak árát. (Verés.) E. — Megittuk a borát, igyuk meg a söprejét is. Ny. 16. — Még a polozsnokot (záptojást) is megissza. Ny. 2. — Tej gyanánt a meszet itta meg. D. — Van annak, a ki meg nem issza. D.

Megitatja az egereket. (Sír.) Ny. 2.

Megitél. A ki világosan szeret, megitélik az emberek. E. — Az órajárásból is megitélheted a várost. KV. — Könnyü mást megitélni, de nehéz magát megismerni. B. — Könnyü másokat megitélni, de maga vétkét nehéz megismerni. E.

Megjavul a rossz is, ha rosszat többé nem tehet. D.

Megjámborodott róka ritka. D.

Megjárta mint a mádi zsidó. (L. mádi.) Ny. 7. — Megjárta, mint a német a borjuval. (L. borjú.) E. — Megjárta mint Csuri Ferkó a tinóborjúval. (L. borju.) Ny. 1. — Megjártam az áprilist. E.

Megjobbul. Jobb halál előtt, mint soha meg nem jobbulni. D. — Megjobbult mint a farkaskölyök. D. — Ritkán látni megjobbult embert. D.

Megjön az, mint a fűzfasíp. (L. fűzfa.) E. — Megjött Antal Budáról. (L. Antal.) M. — Megjöttem én már onnét, a hova iparkodol. D.

Megkerül. Balis bicsak, fanyelű, ha elvész is megkerül. (L. bicsak.) E.

Megken. Ha szekered tengelyét megkened, jobban fordul. KV.— Kend meg jól a tenyerét, megnyered az eszét. B. — Megkente kerekét. B. — Megkente, mint paládiak a dobot. (L. dob.) Ny. 4. — Megkenték a markát. (Megvesztegették.) E.

Megkergette a varasbéka. (Rest.) D.

Megkezd. Ha megkezdik a szalonnát, rájárnak. (Büntetést.) Ny. 1. — Megkezdett hájra hamar rászoknak. D. — Megkezdték a szalonnát. E. — Megkezdték az uj szalonnát, majd rájárnak a famacskák. Ny. 2.

Megkérdik kit szolgáltunk a nyáron. D.

Megkivánja a verést, mint a nyalkai cigány teste a csigázást. E. — Megkivánta első hasával. D. — Megkivánta, mint a terhes asszony. D. — Megvan a mit szeme-szája megkiván. D.

Megkottyan. Meg sem kottyan. S.

Megkötötte a koszorut. (Ravasz.) D. — Megkötötte magát. (Makacs.) S. — Tele tölti zsákját, meg nem köti száját. Pázm.

Megköszön. Akármit adnak a szegénynek, köszönje meg. E. — A szép megköszönés több ajándékra való gerjesztés. KV.

Meglakolt. (Bünhődött érte.) D.

Meglapul mint a jó tojó tyúk. (Alázatos.) Ny. 5. — Meglapult mint a szapult tetű. Ny. 6. — Szelid tyúk hamar meglapul. D.

Meglazsnakolták. (Megverték.) D.

Meglágyit. Vas nyakat is meglágyit a tüz. D.

Meglásd, kinek higyj. D. — Mit a szeme meglát, keze ott nem hagyja. KV.

Meglátszik. Idején meglátszik, mely tejből lesz turó. B. — Meglátszik, a mely tejben turó leszen. M. — Meglátszik, mely tejből leszen jó turó. KV.

Meglátogatta a szent Péter szakálát. (Részeg cégért.) D.

Meglel. Csipd fel, ha megleled. D. — Ki mit keres, megleli. M. — Kinél a singet meglelik, a rőföt is rajta keresik. E. — Néha a vak pulyka is megleli a magot. D. — Zsák meglelte foltját. (Párjára talált.) M.

Megleszen egy tikmony (tyúktojás) sültig. M. — Mit van mit tenni, ha meg kell lenni. D.

Meglop. A jó tolvaj a gyáva tolvajt

meglopja. D. — Ha Rozsnyón meg nem lopnak, Kassán fel nem akasztanak, bátran mehetsz az országon keresztül. S.

Meglök. Lökd meg, bor bugygyan belőle. E.

Megmar. A döglött eb meg nem marja az embert. D. — Ha az alvó ebet felköltöd és megmar, azt nyerted vele, a mit kerestél. D. — Kit a kigyó megmar, még a gyíktól is fél. E.

Megmarad. Azt akarja, hogy a kecske is jóllakjék, a káposzta is megmaradjon. E. — Estéli vendég éjszakára is megmarad. (Eső.) Ny. 6.

Megmelegszik. Meg sem melegedett helye. D. — Meg sem melegedett nála. (Pénz.) E.

Megmér. Meg van mérve, mint a cinkotai itce. (Bőségesen.) E.

Megmond. Isten a megmondhatója. Np. — Magyaránt megmondani. (Világosan.) E. — Megmondta neki amugy Istenigazában. ME. — Nevetve is megmondhatni az igazat. (Latin.) B.

Megmosom a fejét. E. — Megmosták a fejét szappan nélkül. B. — Megmosták tót szappannal. E. — Megmosták súlyokkal, ama tót szappannal. E.

Megmosdani röstel, mint a disznó, mégis meghízik. D.

Megmutatom hol hagyott rést az ács. E. — Megmutatták neki, hol csinálta az ács az ajtót. B. — Megmutatták neki, merre van az ajtó. D.

Megnevezi a gyermeket. (Nyiltan szól.) E.

Megnézi hatszor is a garast, ha nem hatos-e? D. — Megnézd előre, hegyes-e vagy horgas. E. — Jól megnézd, kinek higyj. E. — Megnézd kitől mit kérsz és kinek mit adsz. S.

Megnő a növő, ha az ágy alá teszik is. Ny. 2. — Megnőtt a kalapja. E. — Ugyan megnőtt a taréja. E.

Megnyalod a szádat utána. E. — Megnyalta a száját. (Jól esett neki.) Ny. 1.

Megnyer. A kit meg akarunk nyerni, ne verjük meg. Ny. 2. — Kend meg a tenyerét, megnyered az eszét. B. — Kend meg a tenyerét, megnyered ügyedet. BSz. — Megnyerte a kakuk. B. — Megnyertük mint balogiak a gözt. Ny. 5. — Szolga nyerte meg urát. (Szolgának volt igaza.) D.

Megnyir. Ha asszonyok sírnak, megnyírnak. D. — Megnyírták a szárnyát. E.

Megnyuzza mielőtt megöli. (Kegyetlen.) D.

Megoldotta nyelvét. S.

Megolvassa. Hatszor is megolvassa a pénzt. D. — Könnyebb megolvasni a csillagokat. B. — Könnyü a szegénynek juhait megolvasni. D. — Megolvassa, hány falatot nyel a cseléd. D. — Megolvasta fogát a béka. (L. béka.) D. — Nehéz a tenger fövényét megolvasni. D.

Megorvosol az idő mindent. ME.

Megóvd magad a szakálas asszonytól. (L. asszony.) M.

Megöl. A betű megöl. (Latin.) E. — A mely ebet meg akarnak ölni, dühös nevét költik. KV. — Az az ő megölő betüje. E. — Azt véli hogy ő ölte meg a gunárt. (Szájhös.) KV. — Bohó ángy, megölte a legjobb tojó gunárt. D. — Csak orvos ölheti meg az embert birság nélkül. BSz. — Megöl a búbánat. Np. — Megöl a gond. S. — Megölt egy gyermeket, vitéz nevet kiván. D. — Megnyuzza mielőtt megöli. D. — Megölte mint somogyi embert a nadrágja. (Uj bőrnadrágja suhogásától megrémült, futott mig össze nem esett.) E. — Mikor ölt meg asztag egeret. E. — Nagy öröm is megölheti az embert. D. — Mézet akarsz enni, méhet kell megölni. D. — Sok darázs a legfutóbb paripát is megöli. D. — Többet öl meg a rendetlen eszemiszom, mint a kard. K.

Megöregszik. Ki mindent akar tudni, hamar megöregszik. (Német.) S. — Szép asszonynak, jónak, a jó

hátas lónak, kár megöregedni. Np. — Vitéz férfinak, serény paripának kár megöregedni. KV.

Megőgyeledett mint a ványai tanács. Ny. 1.

Megőriz. A kit minden szeret, nehéz megőrizni. D. — A mi soknak tetszik, nehéz megőrizni. D. — Könnyebb egy zsák bolhát megőrizni, mint egy rossz asszonyt. B.

Megőröl. A jó gyomor mindent megőröl, a babot is lejárja. Ny. 24.

Megőrül. Örömében majd megőrül. D.

Megőszül. Becsületes ember megőszül, huncut megkopaszodik. ME. — Becsülettel megőszült. D. — Ki nem akarja, hogy feje megőszüljön, vágassa le. D. — Meg is őszül addig az ember. D. — Vén kutya ebül szokott megőszülni. D.

Megpihen. Isten is megpihent a hetedik napon. E. — Vén fa árnyékában jó megpihenni. (L. jó.) Ny. 12.

Megrág. Az a gyümölcs legédesebb, melyet a féreg megrág. (Jót rágalmaznak.) Cz. — Jól megrágd, aztán nyeld. S. — Konc ám ez, rágd meg, ha tudsz hozzá. D. — Megrágd a szót, ugy köpd ki. E. — Megrágja, ha a foga beletörik is. D.

Megrázlak mint Jézus a vargát. E. — Megrázlak mint Krisztus a vargát. Ny. 9.

Megreped a szivem. E. — Föl ne fujd magad, megrepedsz. D. — Mérgében megrepedt. D.

Megrészegszik. Ha a bús bújában megrészegszik, azt el lehet nézni. D. — Ha a bús bújában megrészegszik, búsabb lesz ha kijózanodik. D. — Kocsis itta meg a bort, a ló részegült meg. (L. bor.) B.

Megront. Ábránd az élet megrontója. Vörösm.

Megsajdit. (Megsejt.) Felén tul a veszedelmen, ki azt megsajditja. D.

Megsántul. A jó csődör vagy megsántul, vagy megvakul. E.

Megsegit. Segits magadon, az Isten is megsegit. B.

Megsért. Régi barátodtól, megsértett társadtól mindenkor őrizkedjél. KV.

Megsült. Elvágja a meddig megsült. (Élelmes.) E.

Megszabadult tőle, mint kan a tökitől. Ny. 15.

Megszakad a dologban. ME. — Megszakad a véknyad. E. — Nagy terhet vállalt, megszakad. D. — Rest a tollfosztásban is megszakad. D. — Sok jó ló megszakad, mig erkölcsét kitanulják. D.

Megszalasztja a nyul. (Gyáva.) D.

Megszán. Könnyebb a szegényt megszánni, mint jóltartani. E.

Megszárad mint Béziné szoknyáján a kast. (L. kast.) Ny. 11.

Megszegték a szalonnát. D.

Megszelidit. Nehéz a vadat megszeliditeni. D.

Megszelidült farkast nem látni. D. — Ritka mint a megszelidült mókus. D.

Megszentelték mint potyondiak a sapkát. (Husvétkor a megszentelendő étkek közé egy sapka is keverödött.) Ny. 1.

Megszeret. Ki téged megszeret, az téged rágalmaz. (Túlon-túl dicsér.) E.

Megszégyenül. Ki elbizza magát, könnyen megszégyenül. D.

Megszid. Nem kevély, ki a rosszat megszidja. D.

Megszok. A bagoly is megszokja a fényt. D. — A jó életet hamar megszokja az ember. D. — Cifrán ádtáz, a ki megszokta. D. — Cigány is szántana, ha megszokhatná. D. — Fürj is megszokja a tarlót. D. — Gatya is megszokja a büzt. D. — Izetlen céklát is megszokhatni. Cz. — Könnyen végzi, a ki megszokta. D. — Könnyü az édest megszokni. D. — Megszokta az eb az ugatást, el nem hagyhatja. D. — Megszokta mint asszony a cifrát. D. — Megszokta mint Ábrahám zsidó a csalást. D. — Megszokta mint

cigány a füstöt. E. — Megszokta mint cigány a lopást. D. — Megszokta mint Debrecen az égést. Ny. 1. — Megszokta mint disznó a pocsétát. D. — Megszokta mint farkas az orditást. D. — Megszokta mint farmatring a fingot. E. — Megszokta mint hajdu a kaszát. D. — Megszokta mint hal a vizet. D. — Megszokta mint juh a sót. D. — Megszokta mint koldus a koplalást. S. — Megszokta mint lusta béres a henyélést. D. — Megszokta mint kalmár a hazugságot. D. — Megszokta mint ménló a kapálást. D. — Megszokta mint régi saru a sarat. D. — Megszokta mint rossz szolga a szidást. D. —Megszokta mint rühes a vakarást. D. — Megszokta mint vén leány a pártát. D. — Rossz kántort is megszokja a falu. E. — Vagy meszokik, vagy megszökik. E. — Vad madár is megszokja a kalitkát. D.

Megszorult mint a kutya a karó közt. E. — Megszorult mint eb a gát között. D. — Megszorult mint eb a két fal között. D. — Nincs oly nagy ur, ki meg nem szorul. KV.

Megszól. A kit Baján meg nem szólnak, Szabadkán le nem itatnak, Zomborban meg nem vernek, Ujvidéken rosszra nem visznek, elmehet az egész világon sehol ilyes rajta meg nem esik. ME. — Ha Rozsnyón meg nem szólnak, Szent-Péteren meg nem lopnak, Kassán fel nem akasztanak stb. S. — Mást szólasz meg s te magad torkig ülsz benne. KV.

Megszül. Örül az anya, ha megszült. D.

Megszűr. A tiszta vizet is megszűri, hogy zsirt találjon benne. E.

Megtalál. Előbb találta meg, mint más elvesztette. (Lopta.) S. — Könnyü a billeges lovat megismerni, de nehéz megtalálni. D. — Megtalálta a mit keresett. KV. — Megtalálta szarva közt a tölgyét. D. — Megtalálta zsák a foltját. KV. — Ugyan megtalálta egyik csuka a másikat.(Sovány pár.) Sz.

Megtanitja a szükség a restet dolgozni. KV. — Majd megtanitlak keztyüben dudálni (fütyülni, hegedülni.) E. — Megtanit az idő. KV. — Megtanit a nyavalya. M. — Megtanit a nyavalya jámborságra. KV. — Megtanit a nyomoruság imádkozni. KV. — Megtanit a piac, tudjad vásárlani. KV. — Megtanit a szükség. KV. — Megtanitlak a zsidó miatyánkra. E. — Megtanitlak móresre, ha még senki meg nem tanitott. Ny. 18.

Megtanul. A mit meg nem tanult Jancsi, nem fogja azt tudni János. (Német.) Ny. 4. — A mit Miska megtanul, Mihály sem felejti el. E. — Addig jár az ember a varjuk közé, hogy végre megtanul krákogni. Ny. 6. — Ki mit jól megtanult, nehezen felejti. KV. — Könnyü a rosszat megtanulni, de nehéz a jót. KV. — Magától is megtanulja ember a rosszat. KV. — Mester nélkül is megtanulják a rosszat. B. — Vargaságot sem lehet egy nap megtanulni. KV.

Megtámasztja a falat. (Rest.) E.

Megtelik. Cseppenkint a hordó is megtelik. Ny. 19. — Gödénynek a torka soha meg nem telik. D. — Megtelt mint a hold. S.

Megterem. Biborban is megterem a tetü. S. — Megterem a virág gazban is. E. — Mindenütt megterem a gaz. S. — Ringy - rongyban terem meg a tetü. D. — Rossz mag mindenütt megterem. D.

Megtesz. Ez teszi meg. E. — Megteszem, ha vizet iszom is. (Ha rossz vége lesz is.) Ny. 15.

Megtér. A ki megtér, üdvözül. E. — Megtérő bünösnek nincs pokolra útja. Ny. 1. — Soha nem késő, mint a megtérés. E. — A ki egyet büntet, százat megtérithet KV.

Megtörte a jeget. (Téli halászatban ez a legnehezebb.) D. — Nehéz a vastag jeget megtörni. D.

Megtörli száját. E.

Megtud. Csak meg ne tudják. E.

— Megvolt, csak meg ne tudják. D. — Ugy kell vacsorálnunk, hogy megtudja más is. E.

Megugat. Konkolyos zsákot nem ugatja meg az eb. B. — Minden embert megugat, mint az éhes kutya. D. — Kutya se ugatja meg. ME. — Rossz kutya az, mely a maga vackát megugatja. Ny. 4. — Tégy jót az ebbel, megugat érette. ME.

Megutálta mint Csurgai a bikát. (L. bika.) S. — Sok jó vizet kell megutálni, ha eredetét nézed. K.

Megundorodott a dologtól, szőrszálat talált benne. (Rest.) D.

Megun. A mindennapi lakodalmat sem unná meg. D. — Az ördög is megunja örökké egy honcsokon ülni. Ny. 1. — Hamar kezdi, hamar megunja. KV. — Megunta a dicsőséget. (Nem győzte végét várni.) Ny. 15. — Meguntam mint a bünömet. E. — Néha a fácánt is megunja az ember. D. — Testem-lelkem megunta. D.

Megüt. Feltartja a fejét, mint a szállási kutya, mikor a tejes fazékon megütötték az orrát. D. — Ha a kutyából egyet megütnek, széjjel mennek, a disznók pedig összeröfögnek. D. — Megüti az inát. (Lakol érte.) E. — Megütötte a görcsös famennykő. (Bot.) D. — Megütötték az orrát. D. — Ugy megütlek, hogy arról koldulsz. S. — Üsd meg egy pofáját, a másikat adja. D. — Üsse meg a lapos guta. S.

Megvakar. A hol viszket, megvakarjuk. E.

Megvakit. Ajándék a szemest is megvakítja. D. — Ajándék megvakitja a birót. B. — Bölcset is megvakít a szerelem. E.

Megvakul. A jó csődör vagy megsántul, vagy megvakul. E.

Megvan mint Katiban a gyerek. Ny. 6. — Megvan mint öreg a polyván. Ny. 5.

Megváltoztat. Senki maga állapotját könnyen meg ne változtassa. KV.

Megvendégel. Ki a farát emelinti, az a száját megvendégli. (A ki fárad.) Ny. 5.

Megver. A kit meg akarunk nyerni, ne verjük meg. Ny. 2. — Az aranyból sem lesz gyürü, ha meg nem verik. D. — Első pendelben kell megverni az asszonyt. Ny. 2. — Haragosnak kettő a része: meg is verik, enni sem adnak neki. M. — Kit Isten meg akar verni, először is eszét veszi el. KV. — Kit az Isten megver, nem hajdu veri meg. E. — Meg van verve, mint a zsup. E. — Megverte az Isten mind a két kezével. S. — Megverte az Isten, kinek rossz a felesége. S. — Megverte az Isten, az ostorát is rajta hagyta. (L. Isten.) Ny. 20. — Megverte őket a sok »megáldj Isten«. (Ivás.) E. — Megverte mint Isten a vargát. Ny. 7. — Megverte mint Krisztus a vargát. KV. — Megverték mint a löcsei órát. (L. Löcse.) Ny. 5. — Mondja gyermek, hogy megverték, de okát nem adja. D. — Nyelve (szája) veri meg az asszonyt. ME. — Ugy megverte Isten, hogy a botot is rajta felejtette. (L. bot.) D. — Ugy megverték, mint a korpába szart macskát. Ny. 7. — Verje meg a Jehova. D. — Verje meg a százkilencedik zsoltár. E. — Vén katona gyakran megveri az ifjat. KV. — Zsidó is megveri a fiát, ha először nyer. Ny. 3. — Zsidó is megverte fiát, mikor először nyert. E. — Nem sok becsületet nyer az ember az asszony megverésével. Sz.

Megvesz. A jó tehenet az istállóban is megveszik. ME. — Ha egy kád méz egy pénz volna is, de a kinek nincs, meg nem veheti. K. — Ki sokat jár a vásárra, annak mindenét megveszik. (Ki sokat csavarog, gazdasága elpusztul.) Ny. 14.

Megvet. Ha hordód üres, megvet minden rühes. ME. — Kicsiny ellenséget sem jó megvetni. KV. — Semmi ajándékot nem kell megvetni. KV. — Téged látni és megvetni, mindegy. D.

Megvész. Kutya is megvész a jólélésben. E. — Megveszett, babot evett.

(Ok nélkül haragszik; zsörtölődik és tudni miért.) Ny. 24.

Megvénül. Ha nem akarsz megvénülni, akaszd fel magadat. Ny. 5. — Szép asszony is, ha megvénül, csunya időt ér. B. — Szép lány ha megvénül, rossz időben él. D.

Megy. Amint jött, ugy ment. BSz. — A kin a sor, menjen. E. — Ebnek mondják, eb mondja farkának, farka mondja: eb menjen. B. — Ebül jött, ebül ment. E. — Egy után mennek a darvak. D. — Egyik tehén a másik után megy a vizre. D. — Honnét jösz és hová mész? KV. — Inkább hiszem, hogysem oda menjek. E. — Ki más szekere farkán ül, nem oda megy a hová akar, hanem a hova viszik. E. — Kecske sem menne a vásárra, ha nem vinnék. E. (Ha az oldalát nem ütnék. Ny. 8. — De hajtják. Sz. — Ha nem hajtanák. KV. — De ütik hátul. M.) — Lassan megyünk messzire, ugy érünk a végire. S. — Ment mint a szélvész. E. — Megy a kerék, ha hájazod. E. — Megy mint a gondolat. E. — Megy mint a parancsolat. D. — Megy mint Buza Kata a mindszenti uton. Ny. 6. — Megyen az eleven, ha még a holt is mozog. (L. holt.) KV. — Ment mint a csillag. (Gyorsan.) E. — Nincs mit tenni, el kell menni. E. — Orra után megyen a kecske is. D. — Ponciustól Pilátusig ment. D. — Semmire se mehet. D. — Szekéren jött, gyalog ment. E. — Ugy megy mint a bogaras tehén a sürübe. (Összevissza.) Ny. 21. — Ugy megy mint az egyszeregy. ME. — Mentől jobban kérik a lányt, annál jobban megy, megy, megy. Np.

Meggy. A meggy se mind egyszerre pirul. Ny. 4. — Egy, megérett a meggy. Np. — Elnyelte mint Borók az egy szem meggyet. Ny. 3.

Megyaszai. Nem férek hozzá, mint a megyaszai ember a kévekötéshez. (L. kéve.) Ny. 6.

Meleg. A meleg nap hamar megинditja a bimbót. D. — Addig verd a vasat, mig meleg. D. — Benedek, zsákkal hordja meleget. Cz. — Bunda, köpönyeg, mindakettő jó meleg. (L. bunda.) Ny. 8. — Derült meleg husvét napján, meglátszik őszszel a gazdán. (L. gazda.) S. — Egy szájból hideget és meleget fuj. (Ravasz.) D. — Három ködmönnel melegebb van, mint volt. E. — Hideg kéz, meleg szerelem. Ny. 6. — Huncut az ember, mig meleg. Ny. 5. — Jó a bor, meleg a foltos nadrág. Cz. — Kebelében találja a jó meleget. (Jószivü.) D. — Kerüli mint a meleg követ. E. — Könnyü a meleg vizet felforralni. D. — Meleg karácson, hideg husvét. B. — Meleg mint a farkas-bunda. D. — Meleg mint a kazán. D. — Meleg mint a kemence. D. — Meleg mint a pokol. D. — Meleg mint a tüz. D. — Meleg mint a tüzes vas. D. — Meleg nyomát üzik. D. — Meleg napja lesz. S. — Meleg volt már a füle töve. (L. fül.) E. — Melege van. E. — Mig meleg az ember, addig mozogjon. Ny. 2. — Minél nehezebb a ruha, annál melegebb. D. — Nehéz meleg tarhonyát fuvatlan elkölteni. D. — Ne higyj neki, a meddig meleg. S. — Ne higyj a zsidónak, mig meleg. Ny. 17. — Sem hideg, sem meleg. KV. — Se hideg, se meleg, mint a Kóbász Veron kására. (Együgyü.) Ny. 1. — Télen mindig hideg van, nyáron mindig meleg van, soha sincsen jó idő, mindig veszekedni kö. Ny. 5. — Melegen kezdette, hidegen végzette. D.

Melegszik. A ki közelebb van a tüzhöz, jobban melegszik. Ny. 16. — Ki a füstöt nem szenvedi, meg nem melegszik. D. — Ki melegedni akar, füstit is szenvedje. E. — Ki tüznél akar melegedni, a füstöt is szenvedje. KV. — Könnyü melegedni, ki a tűz mellett ül. E. — Kutya is melegedne a tüznél, ha orrát nem féltené. D.

Melenget. Kigyót melenget kebelén. (L. kebel.) B.

Mell. Csak a melle kivánja. (L. kiván.) E. — Mi haszna a mellverésnek, ha belül nem érzesz? D. — Ugy ütlek mellbe, hogy lelked röpül Cellbe. Ny. 23.

Melleszt. El se fogta, már melleszti. E.

Mellény. Bársony mellény, üres has. S.

Mencse. Inkább Mencsére mennék. (Isten ments.) Ny. 6..

Mende-monda sok esik a háznál. D.

Ment. Még senki sem vádol, már mented magad. KV.

Mente. Ki a hideget adja, mentét is ad mellé. ML. — Ködmen nem mente. D. — Közelebb az ing a menténél. D. — Kurta mint a huszár-mente. D. — Közös mint a ribai mente. Ny. 22. — Közös mint a szentkirályi nemes mentéje a feleségével. S. — Mentéjének prémje is kimutatja a kevélyt. D. — Nem verik ki a mente ujjából. (Nem könnyü dolog.) Pázm. — Sokat ráncigálják a mente ujját. (Hazudik.) D. — Széllel bélelt a mentéje. B.

Mentség. Bármint tapogasd, kopasz a mentség. BSz. — Házasság, rabság; özvegység, mentség; szüzesség, nemesség. B. — Kopasz mentség. KV. — Köhögés jó mentsége rossz kántornak. E. — Minden vétek talál magának mentséget. E. — Nem sok mentség kell az igazmondáshoz. E. — Rossznak sok a mentsége. E. — Sok mentsége van a gonosznak. D.

Menny. Ha öröm nem volna, menny is pokol lenne. E. — Nincs zsidónak mennyben jussa. S.

Mennyország. A mennyországba is késön fog érkezni. D. — A rest a mennyországba sem iparkodik. D. — Azé a világ, a ki élheti, a mennyország, a ki elérheti. E. — Ebugatás nem hallik a mennyországba. KV. — Egy az ut a mennyországba, de sok a pokolba. S. — Gyertyatartó nem megyen a mennyországba. (Ki gonoszat segit.) E. — Ha szent Péternek annyi gondja van rád, mint nekem, sohse jutsz a mennyországba. Ny. 22. — Ha az Isten ugy ismeri mint én, sohse ereszti a mennyországba. Ny. 2. — Haladja mint a cigány a mennyországot. (L. cigány.) Ny. 3. — Hallotta hirét, mint a cigány a mennyországnak. Ny. 3. — Kálvinista mennyország. (Kaszás lé.) E. — Könnyü a pokolba menni, de nehéz a mennyországba. KV. — Kutyaugatás, szamárorditás nem hallatszik a mennyországba. Ny. 8. — Legjobb elsöben Magyarországban, azután mennyországban. D. — Minden szentnek van mennyországban helye. E. — Nagy udvarokból is mentek mennyországba. E. — Nem a hangyákért vagyon a mennyország. D. — Pénzen mennyországot is vehetni. D. — Öröm tartja a mennyországot is. D. — Se pokol, se mennyország nem veszi be. (Megvetett.) Ny. 6. — Se pokla, se mennyországa. D. — Szamárbögés, ebugatás nem hallik a mennyországba. E. — Szamárrívás nem hallik mennyországba. Pázm. — Szuperálta, mint cigány lelke a mennyországot. (Nem gondol vele.) E.

Mennydörög. Ugy néz mint a macska, mikor mennydörög. Ny. 5.

Meny. Ángyomnak szólok, hogy menyem is megértse. S. — Azért intik a leányt, hogy a meny is tanuljon. D. — Fiának szólott, menye is érthet belőle. E. — Lányomnak szólok, de a menyem is értse. Sz. — Lányomat szidom, menyem is értse. ME. — Megforog vele, mint a sápi biró a menyével. Ny. 11. — Minden napa gyülöli menyét. KV. — Napa ritkán alkuszik meg menyével. S. — Napad nem gondolja, hogy ö is csak meny volt. KV. — Nem találja helyét, mint Csatakné a menyének. (L. hely.) Ny. 7. — Vöm nem fiam, menyem nem lányom. Ny. 5.

Menyasszony. Akaratos menyasszonynak ebrúd a farára. D. — Eljárta menyasszonyi táncát. D. — Eltalálta mint vőlegény a menyasszo-

nyát. Ny. 6. — Eltörödött mint a karádi menyasszony. S. — Ha szép a menyasszony, arról is panaszkodhatni. D. — Kéreti magát mint a menyasszony. Ny. 20. — Kész lakodalom, de nincsen menyasszony. D. — Kimutatja a majom a menyasszonyságát. Sz. — Ma menyasszony, holnap asszony, holnapután komámasszony. Cz. — Még akkor Éva is menyasszony volt. Sz. — Szemérmes mint a menyasszony. KV. — Ugy ül mint a kompolti mennyasszony. (Rátartós.) Ny. 10.

Menyecske. Büszke mint az előhasi menyecske. D. — Előhasu menyecske. D. — Jó férj hóna alul ugrik ki a kövér menyecske. Cz. — Gyermekre madarat, vén emberre ifju menyecskét, németre bort ne bizz. E. — Kardos menyecske. S. — Kikapós menyecske. D. — Menyecskének ha mézből volna is a napája, nem kedves. Sz. — Öreg ember, ifju menyecske, ott terem Jancsika. (Biztos gyermek.) K. — Őszi macska, tavaszi menyecske. (Nem jó.) D. — Szemérmes mint az uj menyecske. S. — Szégyenlős mint az uj menyecske. S. — Téli kutya, nyári menyecske. Ny. 5. — Tüzről pattant menyecske. E. — Uratlan menyecske. (Ringyó.) D. — Urától tanul a menyecske. D. — Vén lányt férjhez adják, menyecskének hivják. B. — Világos felhőnek, dalos menyecskének ne örülj. Ny. 16. — Zala hala, Zala rákja, Zala menyecskéje. ME.

Menyecskés legény nem házasodhatnék. D. — Menyecskés legény nem örömest házasodik meg. KV.

Mennydörgés. Ha a villámlás agyon nem üt, annak mennydörgése se bánt. D. — Messze villámnak késő mennydörgése. E. — Szép napok után következik a mennydörgés. D. — Mennydörögj, de be ne üss. D. — Nem mindig üt be, mikor mennydörög. E.

Mennykő. A hegyeket gyakrabban üti a mennykő, hogysem a térföldeket. Pázm. — Annyit ér, mint Ladányba a mennykö. Ny. 5. — Ballagnak a kapások, mennykő megy utánok. (L. ballag.) Ny. 13. — Beütött a száraz mennykő. S. — Bércet kerülget a mennykő. ME. — Csalányba nem üt a mennykő. Ny. 1. — Dörgő mennykő. D. — Épen az nem hallja a dörgést, kire a mennykő lecsap. S. — Fényes felhőnek, mosolygó fehérnek mennykövétől retteghetsz. D. — Ha mennyit vétünk annyit mennykövezne, a tágas égben egy mennykő se lenne. D. — Haragos mennykő. D. — Hozzá képest szelid a mennykő. D. — Hull, mint a mennykő. D. — Kapdos hozzá, mint Bernát a mennykőhöz. (L. Bernát.) D. — Kapkodik (ide-oda), mint Zsadányba a mennykő. Ny. 12. — Katakul mint az egerszegi mennykő. Ny. 3. — Kénköves mennykő. D. — Kicsinyes mennykő sem árt neki. Ny. 3. — Kucorog, mint Komolló mellett a mennykő. Ny. 9. — Meghuzta magát, mint Guta mellett a mennykő. (L. Guta) Cz. — Megütötte erszényét a lapos mennykő. (Üres.) D. — Megy belé, mint Ladányba a mennykő. E. — Mi a mennykő! S. — Ne kapdoss, mint Migléci a mennykőhöz. Ny. 5. — Nem minden felhőből hull a mennykő. D. — Ötöl-hatol, habatol, mint az egerszegi mennykő katakol. Ny. 6. — Ő faragja a mennykövet. D. — Sebes mint a mennykő. D. — Száraz égből mennykő. E. — Tiszta égből mennykő. S. — Tüzes, láncos, lobogós, mennydörgős mennykő. D. — Ugy ül, mint Homoród végén a mennykő. Ny. 8. — Üsse meg a mennykő. S. — Ütheti már a nyomát a mennykő. D.

Mer. A ki mer, az nyer. E. — A ki meri, az nyeri. E. — Ki hamarabb mer, hamarabb nyer. D. — Merni kéne a templomban fütyülni. Ny. 11. — Nem mer a puskával egy szobában hálni. E. — Nincs merje. E. — Nincs mersze. D. — Próba szerencse: a ki mer, az nyer. S.

Mer. (Merit.) Felhőből nem mer-

hetsz vizet, mert messze van. Ny. 4. — Rostával merít vizet. D.

Meredekre nehéz felhágni. D.

Merész katona mellett a félénk is vitéz. D.

Merül. Délről derül, bocskor merül. (Eső.) Ny. 22. — Ki csak akkor gondolja meg magát, mikor merül, későn bánja meg, hogy vizre ment. D.

Mese. Dajka mese. ME. — Fejetlen mese vall legtöbb becsületet. E. — Fejetlen mese is hirre kaphat. D. — Hegedűszóban szép mese. E. — Kétszer mond egy mesét. D. — Mely szolga sok mesét tud, ritkán dolgos. B. — Mese, mese beszédje. D. — Mese, mese, mesd ketté. (Üres beszéd, nem ér semmit, edd meg.) E. — Mese, mese, mess kenyeret, egyél hozzá aludttejet. S. — Mese beszéd. E. — Mesét kolbászért. KV. — Olyan nincs, még a mesében sincs. Ny. 5. — Ritka mese hazugság nélkül. D. — Siketnek mond mesét. KV. — Zöld disznóról mesét mondok. (L. disznó.) E. — Mesélő szolgának ritkán helyén dolga. E. — Jó mesés ritkán jó dolgos. D.

Mesgye. Megtalálták a mesgyét, mint az orgonista ur kaszásai. Ny. 4.

Messiást vár. (Hiába.) Ny. 4. — Várják mint Messiást. E.

Mester. A szentesi mester a szentirásból is hazudott. (L. hazudik.) D. — Átesett rajta, mint a mester a borjuján. Ny. 1. — Bámul mint a jánosi mester. Ny. 16. — Bolond mesternek eszelős a tanitványa. D. — Eb a mester tanitvány nélkül. D. — Egy mestertől tanultak. D. — Egyik idő a másiknak mestere. D. — Egyik nap a másiknak mestere. E. — Fiatal papnak lator a mestere. E. — Gyakorlás tesz mesterré. KV. — Jó tanitvány se mindjárt mester. D. — Ki minek mestere, az annak gyilkosa. (Elrontója.) Ny. 1. — Ki minek mestere, annak huncutja. E. — Ki minek mestere, annak a tolvaja. Ny. 8. — Ki útfélén épit, sok mestere van. KV. — Legjobb mester az élet. ME. — Mester nélkül is megtanulják a rosszat. B. — Mestere lehetne a cigány ló. D. — Mesteredet tanitod. KV. — Mesterére akadt ME. — Mesterét a szablya olykor agyonvágja. E. — Mesterségnek szerencse a mestere. E. — Milyen a mester, olyan a munkája. B. — Milyen a mester, olyan a tanitvány. D. — Minden mester a maga munkáját dicséri. KV. — Munka dicséri mesterét. KV. — Nagy mester. E. — Nagy mester a bor. D. — Nagy mester a nyomoruság. D. — Nagy mester a példa. ME. — Nagy mester mindent kigondol. S. — Nem feljebb való a tanitvány a mesternél. KV. — Nem lehet az ember mindjárást mesterré. KV. — Nem tudhat egy mester minden mesterséget. KV. — Néha a legjobb deák legrosszabb mester. D. — Néma mesterektől sok jót tanulhatni. (Könyv.) B. — Nincs oly tökéletes mester, kinél tökéletesebb nem volna. D. — Nyomorult mester, ki tanitvány nem volt. D. — Okos embernek mester a neve. E. — Olykor a mester is elhibázza a vecsernyét. D. — Önönmesterét is agyonsujtja a kard. D. — Papnak van kése, mester eszik véle. Ny. 1. — Papot tanit a mester vecsernyét mondani. D. — Restelli mint ravaszdi mester az evést. K. — Rosszra nem kell mester. E. — Rugó ló sokszor tulajdon mesterét agyonrugja. KV. — Sebaj papéknál, egészséges a mester. S. — Ügyes embernek mester a neve. S. — Üzi pap a mestert. (Forrót hirtelen nyelt.) Ny. 3. — Vén falusi mester végtére a tanitásból is kikotlik. B.

Mesterember pénzre fekszik, pénzre kel. Ny. 2. — A mesterembernek arany pádimentuma vagyon. KV. — Egyik mesterember gyülöli a másikat. KV. — Inkább suszter, mint mesterember. Ny. 4. — Jó mesterembernek egész világ hazája. (Mindenütt megél.) D. — Mesterembernek, ha piszkos is a keze, mégis aranyos. D. — Mester-

ember pénzt lát. E. — Prókátor mesterember. (Hazug.) D.

Mesterség. A jó mesterséghez szerencse is kell. ME. — A mesterség addig áros (értékes), mig titkos. D. — Cinkjátékban (kocka) legnagyobb mesterség a vetés. Cz. — Fortély üz minden mesterséget. D. — Hol nem elég az erő, mesterség álljon elő. B. — Hosszu a mesterség, rövid az élet. (Latin.) D. — A hóhérság szomoru mesterség. D. — Ki hat mesterséget tud, éhen hal az meg. E. — Kiki maga mesterségét folytassa. ME. — Kiki maga mesterségét legjobban tudja. D. — Könnyü a mesterség, a ki tudja. D. — Mesterségnek szerencse a mestere. E. — Minden mesterségnek arany a feneke. D. — Minden mesterségnek arany a vége. D. — Minden mesterségre megtanit a nyomoruság. D. — Mindenki tolvaj a maga mesterségében. KV. — Ne fogj hozzá, ha nem mesterséged. D. — Nem mesterség. S. — Nem sok mesterség kell az igazmondáshoz. E. — Nem tudhat egy mester minden mesterséget. KV. — Sokáig élni és meg nem vénhedni, nagy mesterség. K. — Szegre akasztotta mesterségét. S. — Tudja mesterségét, mint a paszomántos. D.

Mesterségesen a ki esküszik, mesterségesen hazudik. Cz.

Messze. A ki messzebb lakik, indulhat. Ny. 7. — A messze harangnak későre jön hangja. D. — Az van messze, a mit el nem lehet érni. Ny. 18. — Felhőből nem merhetsz vizet, mert messze van. Ny. 4. — Ki bátran akar hazudni, messze országi bizonyitványokkal bizonyitson. K. — Ki messze földről jön, az sokat tud beszélni. S. — Lassan mennek messzire. E. — Lassan megyünk messzire, ugy érünk a végire. S. — Messze Belgrád koldulni. E. — Messze Buda sánta ebnek. KV. — Messze Buda sánta embernek. M. — Messze Buda sántának. Sz. — Messze ér az igazság keze. S. — Messze ér a király keze. KV. — Messze oda sántának. E. — Messze országot járt be, mint a tehénfark, egyik farpofától a másikhoz. D. — Messze veti a nyárfa sulykot. (Nagyot hazudott.) Sz. — Messze villámnak késő mennydörgése. E. — Messziről is kitér. D. — Messziről jöttek, szabadabban hazudnak. D. — Messziről jött ember azt mondja mit akar. Ny. 5. — Messziről jött embernek el kell szavát hinni. Ny. 6. — Messziről jöttnek könnyü hazudni. Ny. 5. — Messziről jöttnek szabad hazudni. KV. — Nem jó messziről házasodni. S. — Nem messze esik alma fájától. KV. — Oly messze vagy tőle, mint Makó Jeruzsálemtől. (L. Jeruzs.) KV. — Sok ember elmén messzire, azután jön eszire. Ny. 2. — Száján ember messzi elmehet. E.

Mezitláb. Csizmában kereste, mezitláb költötte. D. — Felöltözött nagy cifrán, mezitláb mint a cigány. Ny. 11. — Ha papucsban kezded, mezitláb ne végezd. D. — Hétköznap mezitláb, vasárnap cipőben. E. — Mezitláb jár, hogy csizmáját kimélje. D. — Mezitláb jár, mint a kutya. S. — Mezitláb jár, mint a Botka kutyája. Ny. 22. — Ne rugdalózzál, ha mezitláb vagy. Ny. 13. — Nyakig mezitláb. S. — Papucsban kezdeni, mezitláb végezni. KV. — Mezitlábos szüz. (Repedt sarku rima.) D.

Meztelen. Anyaszült meztelen. (Szegény.) D. — Egyik lába mezitelen, a másikon semmi sincsen. D. — Mezitelent nem lehet kifosztani. D. — Meztelen csonton veszekednek. B. — Meztelen mint a cigány gyerek. E. — Meztelen mint a cigány purdé. D. — Meztelen mint a csiga. S. — Meztelen mint a kisujjam. D. — Meztelen mint a küllő. D. — Meztelen mint az egér. M. — Meztelen tetü. D.

Mező. Az erdőnek füle van, a mezőnek szeme van. (L. fül.) Ny. 2. — Az erős erdőt szánt, a gyenge a me-

zőn sem boldogulhat. Ny. 9. — Azé a vár, kié a mező. KV. — Csendes mint a sik mező. D. — Csendes mint télen a mező. D. — Kopasz a mező. (Fej.) D. — Kopasz mint a sült mező. D. — Mezőn halász. D. — Ritka mint kakuk a mezőn. KV.

Mécs. Eltört a mécses. (Sír.) E. — Eltört a mécses cserép. Ny. 2. — Ha mécsben a zsir sok, a mécset is eloltja. D. — Lassan ég, mint a mécs. D. — Magától is elalszik mint a mécs. D. — Mécs cserép. (Értéktelen.) D. — Mécs is magát emészti. D. — Rátartja magát, mint a mécses cserép. E. — Törött mécs. D. — Ugy áll a szád, mint a félegyházi mécs. S.

Méh. Döglött méh nem hord mézet. D. — Felzajdultak, mint méhek a köpüben. Ny. 12. — Jóllakott méhnek nem kell virág. Ny. 2. — Méhecske meg nem száll dögön. E. — Méhdongás nélkül mézet nem vehetni. D. — Nem aggasztja méhecskét a tél. E. — Örvend a méh, ha kakukfüvet érez. D. — Mézet akarsz enni, méhet kell megölni. D. — Szorgalmas mint a méh. E. — Van méze és méhe. D. — Van méhe, van pénze. D. — Zeng mint a méh. D.

Mély. A bolond mély vizbe veti a keritőhálót. D. — Eszes disznó mély gyökeret ránta. M. — Fattyu ágak mély gyökeret nem vernek. Pázm. — Fattyu csemete mély gyökeret nem ver. D. — Mély gyökeret vert, nehéz kihuzni. D. — Mély mint a buzaverem. D. — Mély mint a kút. D. — Mély mint a Tisza. D. — Mély mint a tenger. D. — Mély mint a világosi kút. D. — Mély vizbe vetette hálóját. B. — Okos disznó mély gyökeret ránt. E.

Mélyen. Hogyha mélyen szántasz, beletörik eké d. ME. — Ne áss mélyen, mert beletörik ásód. S. — Vén ökör mélyebben hágdossa a sarat. D.

Méltatlan. Becsületed sérted, ha méltatlant kéred. K. — Nem méltó méltatlant pénzeért dicsérni. D.

Méltó a munkás az ő bérére. E. — Méltó volna, hogy bezsindelyezzék fejét. (Rövid eszü.) B. — Méltó volna, hogy százrétü pacalba varrják a fejét. KV. — Nem méltó sarujának szíját megoldani. E. — Uram, nem vagyok méltó, hogy hajlékomba belépj. Szentir.

Méltóság. Sok álomszakasztást kíván a méltóság. KV. — Szerelem, méltóság egy székbe nem férnek. F. — Téren (síkon) is tántorog gyakran a méltóság. KV.

Ménes. A lapost lepi a ménes, a dombost nem szereti. Ny. 18. — Egy kanca nem ménes. D. — Elég egy ménesből egy csikó. Ny. 6. — Kolompos vezeti a ménest. D. — Sohse búsulj, van az Isten ménesében. (L. búsul.) Ny. 6. — Van az Isten ménesén. (Vigasz, ha a feleség elhagy.) Ny. 24.

Ménló. A jó ménló vagy megvakul, vagy megbénul. E. — Búsul mint a feltekert ménló. (L. búsul.) D. — Megszokta, mint a ménló a kapálást. D. — Ménló mellett a kanca falja fel az abrakot. D. — Ménló ritkán rugja meg a kancát. D. — Nyeritő ménló. (Kurvás.) D. — Póráz nélkül tekergő ménló. D.

Mér. A milyen mértékkel te mérsz, oly mértékkel kapod vissza. E. — Az eget méri. D. — Budai vékával mér. (L. Budá. Hazudik.) E. — Finggal mérik ott az emberséget. E. — Kétszer mérj, egyszer vágj. S. — Könnyü a vizet mérni. D. — Lábat mér a csizmához. E. — Nálunk is a sógorok fingjára mérik az emberséget. E. — Gyüszüvel méri a bort. D. — Nem mérik itt vékával az észt. D. — Nem singgel mérik az embert. Ny. 19. — Ördög mérte, elszakadt a lánca. (Messze út.) E. — Rostával méri a vizet. K. — Rossz röffel mér. B. — Tetejével méri, mint Bódván az aludttejet. (Szivesen adja.) Ny. 2. — Ugy méri mint a sáfránt. S. — Vékával méri a pénzt. D

Mérő. Nincs Budának mérője. (L. Buda.) D.

Méreg. A retek reggel méreg, délben étek, este orvosság. Ny. 8. — A méreg csak méreg arany pohárból is. E. — A méreg se árt neki. D. — A rút hizelkedés s hazug incselkedés mérge a barátságnak. KV. — Béke orvosság, civódás méreg. D. — Bölcs orvos méregből is orvosságot csinál. E. — Csunya ludmérgü. D. — Dúlfúl mérgében. D. — Elfutotta a méreg. ME. — Elhal mérgében. D. — Felforrt benne a méreg. D. — Fel lehet a mérget cukorban is adni. D. — Fél a méregtől. (Viztől ; bort iszik.) D. — Gunár mérgü. E. — Ha a kutyának oly szarva volna mint mérge, senki se maradhatna tőle. D. — Hangyában is van méreg. Ny. 8. — Hizelkedés mérge a barátságnak. K. — Itt mézet, ott mérget főz. S. — Ki méreggel jár, megmérgesedik. D. — Ki sok mézet nyalt, sok mérget is falt. D. — Kis gyerek, nagy méreg. D. — Lassu méreg, lassu halál. S. — Libából is kitör a ludméreg. D. — Még a báránvban is benn a méreg. D. — Méreg drága. S. — Méregemésztette gyík. D. — Megette a méreg. D. — Mérgében megrepedt. D. — Méreg kóstolva se jó. D. — Méreg kóstolással is megárt. E. — Mérget vehetsz rá. S. — Mérgében ajakát rágja. D. — Méregette ember. D. — Méz alatt méreg, szép almában féreg. S. — Méz helyett a virágból is mérget szí, mint a pók. D. — Mézből is mérget szí. E. — Mézet eszik, méreggel telik. D. — Mézíz alatt méreg. E. — Minden falat méreggé válik benne. D. — Módjával méreg is orvosság. E. — Nem isszák a mérget fakupából. D. — Nem méreg szüli a szeretetet. F. — Nem minden méreg keserü. E. — Nem tud mit tenni mérgében. D. — Nincs ártalmasabb méreg, mint melyet orvosság gyanánt adnak be. D. — Ritka kigyó méreg nélkül. D. — Semmi rakoncája mérgének. D. — Sok mérget nyel. E — Vér helyett méreg foly erében. D — Virágból is mérget szí a pók. E — Virágos cégért köt, ki mérget árul B. — Viz is méreggé válik benne. D.

Mérges. A haragost kevés, de a mérgest sok ideig kerüld. D. — Édes, de mérges. D. — Felborzad mint a mérges komondor. D. — Megtámad mint a mérges kutya. D. — Mérges asszonynak haragos leánya. Cz. — Mérges gomba. D. — Mérges mint a darázs. D. — Mérges mint a hörcsög. S. — Mérges mint a kanpulyka. S. — Mérges mint a kigyó. D. — Mérges mint a kurta kigyó. E. — Mérges mint a kutya. D. — Mérges mint a kinek esze nincs. D. — Vigyoritja fogát mint a mérges kutya. D. — Mérgesen feni fogát. D.

Mérföld. Az ördög mérte azt a mérföldet, akkor is kötele elszakadt. (Hosszu út.) D. — Akárhány mérföld, csak közel legyen. B. — Egy mérföld meg egy darab. (Messze.) D. — Fogadott ló megröviditi a mérföldet. (Jobban hajtják.) KV. — Fogadott lónak rövidebb a mérföld. E. — Ördög mérte mérföld. E.

Mérték. A milyen mértékkel te mersz, olyannal kapod vissza. E. — Betelt a mérték. E. — Budai mértékkel fizet. (Hazudik. L. Buda.) E. — Jól tud a mérték mellett szabni. (Csal.) D. — Megüti a mértéket. E. — Mérték nélkül is megszabják a nadrágot. E. — Jó a bor, de mértékkel. D. — Jó mértéket tartani. E. — Kinek reggel fáj a feje, jele hogy mult este nem tartott jó mértéket. K.

Mértékletesség legjobb örökség. KV. — Mértékletesség, kivánt egészség. KV. — Mértékletesség többet ér az orvosságnál. B. — Többet ér orvosnál a mértékletesség. E.

Mértékletlen ital minden betegségnek oka. (Vagy: anyja.) KV.

Mész. Fehér mint a mész. D. — Kinek mesze nincs, fehér földdel

meszel. D. — Kinek mesze nincs, sárral tapaszt. D. — Kinek posta a szája, meszet gyujtnak alája. (Hirhordó.) D. — Mész, bors, csuklya, sok roszat elfedez. K. (Eltakar. KV.) — Mind esze, mind mesze. E. — Más falát meszeli, magáé fekete. E. — Okos embernél próbált dolog mind az ész, mind a mész. E. — Sok a dolgom, mind szorgos, sok a gyermek mind rongyos; nem érek rá meszelek, tésztát gyurok, reszelek. Ny. 5. — Olyan fehér, mint a kit a meszesgödörből huztak ki. (Nincs köszönet benne.) Ny. 14. — Tej gyanánt a meszet itta meg. D. — Mészégető kemence a gyomra. D.

Mészáros. Komotizál mint a mészáros kutyája a napon. Ny. 1. — Mészáros, keze-lába mind szaros, az erszénye aranyos. E. — Mészáros nem könyörül a bárányon. E. — Mint a kancsal mészáros. (Másfelé néz és másfelé vág.) E. — Nem kell a mészáros kutyának korpa. D. — Timár, sörfőző, mészáros, szappanyos, ezek keze aranyos. D. — Vén mészáros-kutya nyalja a bárányt, ha már meg nem foghatja. D. — Zsiros mint a mészáros nadrág. D.

Mészárszék. Csendes mint böjtben a mészárszék. D. — Eb a mészárszék hús nélkül. D. — Galambház kész mészárszék. E. — Jól kapált kis kert, második mészárszék. KV. — Mészárszékban van haszontalan csont is. D.— Nagy a csendesség, mint nagypénteken a mészárszékben. Cz. — Szegény urnak galambház a mészárszéke. D.

Métely. Egészséges mint a mételyes juh. D.

Méz. A hol a méz legédesebb, ott a fulánk legélesebb. D. — (Vagy: legmérgesebb. ME.) — Akár a cukor, akár a méz. Ny. 2. — A ki először a mézet megizlelte, nehéz annak elhagyni. KV. — A ki sok mézet nyal, keserüt is fal. E. — A jó méz nyalatja magát. Ny. 21. — A mézzel is jól lehet lakni. KV. — Döglött méh nem hord mézet. D. — Egy csepp mézhez csöbör epét kever. D. — Édes mint a méz. B. (Vagy: lépes méz. B.) — Fáradt embernek édes méz az álma. B. — Ha egy kád méz egy pénz volna is, de a kinek nincs, meg nem veheti. K. — Ha egyszer a mézet megszagolta a medve, abba sem hagyja. D. — Ha mézet akarsz gyüjteni, a fecskefészket meg ne szenvedd házad körül. E. — Hol a méz legédesebb, a fulánk legkeserübb. D. — Itt mézet, ott mérget főz. B. — Jó barát vize édesebb az ellenség mézénél. B. — Kanál mézzel több legyet foghatni, mint egy hordó ecettel. S. — Ki mézet metsz, ujjait nyalogatja. E. — Ki sok mézet nyal, keserüt is fal. B. — Ki sok mézet nyalt, sok mérget is falt. D. — Lépes mézre mindig akad bogár. Ny. 13. — Medvefi szokva megy a mézre. D. — Menyecskének ha mézből volna is napája, nem kedves. Sz. (Üröm keserüségű. D.) — Még a mézzel is jóllakhatik az ember. D. — Méz alatt méreg, szép almában féreg. S. — Méhdongás nélkül mézet nem vehetni. D. — Méz is maga nyalatja magát. KV. — Méz mellett fulánkot is találni. D. — Mézben sem jó a sok. D. — Mézből sem jó a sok. E. — Mészből is mérget szi. E. — Mézet akarsz enni, méhet kell megölni. D. — Mézet eszik, méreggel telik. D. — Méz íz alatt méreg. E. — Nehéz a mézet megbánni. D. — Nem jó a mézben sokat enni. KV. — Nincs édesebb a méznél. E. — Ritka mint a darázsméz. D. — Sok a mézből is megárt. Ny. 2. — Sokat enni a mézből se jó. D. — Szereti mint a medve a mézet. D. — Több a méze mint salakja. D. — Üvegen által nyalat mézet. BSz. — Vőnek, ha mézből való is, nem kedves anyósa. S.

Mézes. A mi szabad redves, a mi tiltott mézes. KV. — Igen mézes beszéd alatt aligha fulánk nincsen. D. — Éhes

gyomornak mézes falat a zabkenyér héja is. KV. — Kenyérhaj is mézes falat gyanánt esik éhes embernek. K. — Mézes hetek. ME. — Mézes kalácscsal csalogatják. ME. — Mézes madzag. (L. madzag.) KV. — Mézes madzag helyett kigyót talált. M. — Mézes madzaggal kötötték meg. (Igéret.) Ny. 7. — Mézes madzagot huzott a száján. (Igérettel rászedte.) D. — Mézes-mázos a beszédje, ugyan hol lesz az ebédje. (L. beszéd.) Ny. 5. — Mosolyog mint a mézes kalács. Ny. 9. — Száján végighuzták a mézes madzagot. KV. — Szereti mint galamb a mézes buzát. E.

Mézgás. Addig hántsd a fát, mig mézgás. Ny. 4.

Mi. Ez ám, a mi. D.

Miatyánk. Csak a miatyánk tartja. Ny. 2. — Csak nagyjából tudja, mint Magics a miatyánkot. E. — Elmondja mint a miatyánkot. ME. — Elvesztette mint tót a miatyánkot. Ny. 3. — Farkasnak mondják, miatyánk; ő azt mondja: báránycomb. KV. — Hallotta hirét, mint az apáthiak a miatyánknak. Ny. 1. — Hullatja mint tót a miatyánkot. Ny. 6. — Miatyánk! báránycomb. E. — Miatyánk Isten! nagy korsó. D. — Miatyánk nélkül nincs kenyér. S. — Miatyánkkal nem veszik be Komáromot. E. — Ne hullasd, mint tót a miatyánkot. Ny. 14. — Ne szánd a papolót; egy miatyánkot sem mond hiába. D. — Nem tudod még a miatyánkot sem. Decsi. — Pap sem mondja kétszer, csak a miatyánkot. B. — Piszkálja, mint tót a miatyánkot. Ny. 6. — Sok miatyánk, kevés vakarcs. B. — Told meg egy miatyánkkal. (Még egy kis ideig dolgozzál rajta, javitsd.) Ny. 2. — Tudja mint a miatyánkot. ML.

Mihaszna ember. D. — Nagy mihaszna. ME.

Mihály. Amit Miska megtanul, Mihály sem felejti el. E. — Búsul mint a cigány szent Mihály napján. (Beáll a hideg.) D. — Elvisz a szent Mihály lova. (Halál.) Csokonay. — Fél mint cigány a szent Mihálytól. D. — Meglapul mint a légy szent Mihály napja után. S. — Megrugta szent Mihály lova, ki sem gyógyul soha. D. — Szent Mihály után, ha harapófogóval húznák is a füvet, még se nő. E.

Mihók. Bekukkant, mint bolond Mihók Debrecenbe. (L. Debrecen.) E.

Mikolai. Kinálgatják egymást, mint a mikolaiak. S. — Ne mikoláskodjunk, ne kinálgatózzunk. (L. kinálgat.) Ny. 16.

Miksa. Meghalsz mint Miksa lova. Ny. 5.

Mindegy. Akár ég, akár pokol, neki mindegy. D. — Akár túrják, akár gyúrják, mindegy. D. — Akárki mit tartson felőle, neki mindegy. D. — Mindegy fene. D. — Mindegy mint a képesnek. Ny. 1. — Mindegy neki, akár sütöd, akár főzöd. D. — Mindegy ördög. E. — Mindegy patvar. S. — Mindegy tatár. S. — Szürdolmány vagy dolmányszür, mindegy. D. — Vagy Örzsike vagy nem Örzsike, már most mindegy. E.

Mindent. Az idö mindent kiderit. E. — Az egy madártejen kivül mindene van. Sz. — Az Isten se tehet mindennek eleget. D. — Bolond teszi mindenét egy kockára. E. — Dobra ütik mindenét. E. — Eb higyen mindent. D. — Egy kaptára üt mindent. E. — Egy kártyára ne tégy fel mindent. ME. — Egy szegre ne akassz fel mindent. ME. — Egyenlő ostobaság: mindent hinni és semmit sem hinni. ME. — Egynek minden, másnak semmi. S. — Eltart mindent a föld, csak ennie legyen. D. — Éjjel minden tehén fekete. Sz. — Ész, fegyver, érték, mindent végbe visznek. KV. — Ilyet nem minden bokorban találni. D. — Ki minden ruháját felveszi, nem fázik. D. — Ki tudna mindennek eleget tenni. D. — Kinek pénze van, mindene van. D. — Kiről minden szól, kell abban valaminek lenni. KV. —

Könnyen él, kinek mindene van. D. — Minden betegséget egy írral gyógyit. KV. — Minden bokor szállást ad. (Nyár.) E. — Minden csizmát egy kaptára ver. KV. — Minden idővel lesz. KV. — Minden jónak van irigye. — B. Minden lehetsz, ha becsületes vagy és sokáig élsz. D. — Mindenben kanál. Sz. — Mindenhez látó, semmivel biró. KV. — Mindennek megvan a maga ideje. KV. — Mindennek rendelt ideje vagyon. KV. — Mindent egy kévébe köt. K. — Mindent elkanyarit. KV. — Mindent maga akar felfalni. S. — Mindent maga akar elnyelni, mint a farkas. D. — Ne kivánj mindent egyszerre megenni. D. — Ne mindent apróra, hanem hasábra is. D. — Nehéz minden embernek szája kérőjét eltalálni. D. (Szája ízét. ME.) — Nehéz minden embernek száját betömni. E. — Nem ád Isten egynek mindent. KV. — Nem illik minden mindenre. D. — Nem jó mindent tudni. E. — Nem jó társ, ki mindent csak maga hörpent fel. KV. — Nem kell egyszerre mindent elkölteni. KV. — Nem lehet minden fejet egy kalap alá vonni. E. — Nem minden bokorban találsz nyulat. Sz. (Fekszik a nyúl. D.) — Nem minden bokorból ugrik fel ilyen nyul. D. — Nem minden felhőből leszen eső. E. — Nem minden embernek van egy ajándéka. (Egyenlő tehetsége.) KV. — Nem minden föld terem meg mindent. D. — Nem minden sövény alatt terem a szarvasgomba. D. — Sötétben minden tehén fekete. KV. — Szemnek minden, kéznek semmi. E. — Szent Pál harmadik égben tanult, még sem mehet mindennek végére. E. — Urtól, bolondtól mindent fel kell venni. Ny. 1. — Van minden, mint a jó boltban. Ny. 13.

Mindenki. A kit mindenki szeret, nehéz megőrizni. E. — Egy óra sincsen, mely mindenkinek egyaránt szolgálna. KV. — Ki mindenkinek barátja, mindenkinek bolondja. KV. — Ki mindenkit szorit, senkit sem szorit. D. — Ki mindenkire vigyorog, senkit sem szeret. D. — Még Isten sem tehet mindenkinek igazat. KV. — Mindenkinek át kell ugornia egyszer a bolondok árkát. Ny. 6. — Mindenkinek tetszeni lehetetlen, akarni bolondság. E. — Mindenkire a gyarkodik. S. — Mindenkivel ujjat huz. ME. — Nehéz mindenkinek száját bedugni. M. — Nincs oly szakács, ki mindenkinek szája izént (ize szerint) főzzön. Sz.

Mindennap. A restnek mindennap ünnepe van. D. — Akár mindennap főttet egyen. (L. eszik). D. — Mindennap egy nap mulik rajtunk. D. — Nem mindennap ragyog a nap. D. — Neki mindennap Dömötör napja van. (L. Dömötör). D. — Nem mindennap van Csicsón búcsu. Ny. 3. — Nem mindennap van Miskén vásár. (Pestmegye). Ny. 3. — Nincs mindennap zabáló csütörtök. (L. csütört.) Ny. 22. — Nincs mindennap vasárnap. S. — Túrós lepény, tejes bab, de jó volna mindennap. Ny. 22.

Mindenes tarisznyát tettek a nyakába. (Koldussá tették.) Ny. 4.

Mindig. A pap se jó mindig. E. — Jó a tréfa, de nem mindéltig. M. — M. — Mindig vadászó, semmit sem fogó. KV. — Nem lesz mindig eső. KV. — Nem mindig fuj a vak Tamás. (L. fuj.) D. — Nem mindig van Pakson vásár. Ny. 7. — Nem tarthat mindig, mint Gombornak háza. (Tömésközben összedőlt.) Ny. 5.

Mindszenti. Fenakadt mint a mindszenti gólya. (L. gólya.) Ny. 2. (A torony tetején. Ny. 6.) — Megy mint Buza Kata a mindszenti úton. Ny. 6. — Mindszenteket csinálok veled. (Cseléd elbocsátás.) Ny. 1.

Mirigy. Irigy mint a mirigy. E. — Ragadós mint a mirigy. D.

Mise. Hamar mise, kurta prédikáczió, hosszu kolbász. D. — Kis mise, nagy mise, utoljára semmise.

(Minden pártnak szolgált, semmi haszna sem volt belőle.) E. — Milyen a malac, olyan a mise. Ny. 8. — Néha misét sem hallgat a sekrestyés. D. — Süketnek nem mondanak két misét. M.

Misi. Bohó Misi. Ny. 4. — Bohó Misi, de hájas. (L. hájas.) E. — Bohó Misi módjára. ME.

Miska. Ez csak kis Miska hozzá képest. ME. — Ez csak sipka-miska. Ny. 6. — A mit Miska megtanul, Mihály sem felejti el. E. — Magyar Miska módjára. E. — Magyar Miskásan. (Derekasan.) E. — Meggyömöszölték ugy magyar Miskásan. Ny. 5. — Rátalált mint vak Miska az első székre. Ny. 3.

Miske. Nem mindennap van Miskén vásár. Ny. 3. — Szalad mint a miskei malac. Ny. 8. — Világnak szaladt, mint a miskei malac. (Miske, Pestmegye.) ME.

Miskolc. Benne vagyunk, mint a miskolci asszony a pincében. E. — Csak a szeme látszik, mint a miskolci kocsonyának. Ny. 19. — Pislog mint a miskolci kocsonya. E. (Kocsonyában a béka.) ME. — Mosolyog mint a miskolci árpacipó. (Repedt. Keservesen.) Ny. 9.

Mocsai. Menjünk neki a mocsai tónak. S. — Mindig egyforma, mint a mocsai haraszt. Cz.

Mocsár. Disznó a mocsárban. (Jól érzi magát.) D. — Disznónak kedves fürdő a mocsár. B. — Ki disznó után indul, mocsárba jut. B. — Nehéz a disznót a mocsárról elszoktatni. B. — Visszatér eb az okádásra, disznó a mocsárra. B.

Mocskol. A szép köntöst inkább mocskolja a rossz erkölcs, mint a sár. B. — Utcu bocskor! meg ne mocskolj. E.

Mocskos beszélgetés, erkölcsvesztegetés. E. — Mocskos száju. S. — Szurok mellett kiki mocskos. D.

Mocsok. A mocskot ugyan kivehetni a selyem ruhából, de előbbi fényességét vissza nem adhatni. D. — Nincsen barom mocsok nélkül. ME. — Inkább megtetszik mocsok a tiszta ruhán, hogysem a fazékon. Pázm. — Nehéz a fehérből a mocskot kivenni. D. — Tiszta pofára is hull néha egy kis mocsok. D. — Tiszta ruhán legjobban kitetszik a mocsok. D.

Mogyoró. Férges mogyoró. D. — Ha sok a mogyoró, sok kurva lesz. E. — Gözühordta mogyoró. (Ép.) E. — Kifogyott mint mogyoró a tokjából. E. — Kikopott a beszédből, mint mogyoró a tokjából. B. — Ki sokat válogat a mogyoróban, utoljára férgesre talál. E. — Lyukas mogyoró. D. — Nem ér egy férges mogyorót. Pázm. (Lyukas.) D. — Nem hordja gözü férgesét a mogyorónak. E. — Üres mint a férges mogyoró. D. — Zörgö dió, mogyoró, siró gyermeknek való. B. — Ha a hörcsökös asszonyt meg akarod szeliditeni, járd meg vele a táncot a mogyorósban. (Verd meg.) K. — Mogyorófa-olaj furcsa olaj. (Bot.) D. — Sok a somfa pálca, de a mogyoró még több. D.

Mohács. Bácsi, kend nem mohácsi. S. — Több is veszett Mohácsnál. Sz.

Mohón kapja, mint éh tyúk a taknyot. D. — Mohó ebnek vakok a kölykei. D. — Mohó, bohó. E.

Mohosodik. Gyakran hengergetett kő nehezen mohosodik meg. D.

Molnár. A fehércseléd elbirja a molnárt zsákostól. Ny. 5. — A hány molnár, annyi tolvaj. D. — A molnár akkor iszik legtöbb bort, mikor sok vize van. ME. — Ha minden molnárt, a ki lop, felakasztanának, kiveszne a mesterség. E. — Hever mint a molnárlegény a zsákon. E. — Jóllakott mint a molnár tyúkja a garadon. Ny. 8. — Koplal mint a molnár tyúkja. Ny. 4. — Látod molnár, hogy visz a viz. Ny. 5. — Lop mint a molnár. D. — Molnár dolga az őrlés. (Nem az én dolgom.) Ny. 6. — Molnár ha vize van bort

iszik, ha vize nincs, vizet iszik. (L. bor.) E. — Molnár sem vesz két vámot. E. — Molnárból lett biró (L. biró.) E. — Molnárnak tolvaj a fia. D. — Elég egy malomban egy molnár. D. — Illetlen két molnár egy malomban. D. — Molnárrá lettél, kövesdi Krisztus vagy. (L. Kövesd.) Sz. — Nagyot hall, mint öszkor a molnár. (Rátartós, sok a munkája.) Ny. 1. — Nekiszokott mint molnár a dézsmának. D. — Nem mind molnár, a ki lisztes. S. — Nem jó két molnár egy malomban. S. — Olyan éhes, mint a molnár csirkéje. (Jóllakott.) Ny. 2. — Ritka molnár lopás nélkül. D. — Ritka molnár, ritka vásár tolvaj nélkül. F. — Sokat lop addig a molnár, mig rajtaérik. E. — Sicz macska! molnáré a csöcs. E. — Süket mint őszszel a molnár. (Rátartós.) Ny. 8. — Szabó is lop, nemcsak a molnár. D. — Telhetetlen mint a molnár tyúkja. Ny. 1. — Ugy él mint a molnár disznaja. (L. disznó.) Ny. 4. — Zöld lovat, okos oroszt, kálvinista molnárt, döglött szamarat látni ritkaság. E.

Moly. Az óra folyton foly, nem eszi meg a moly. KV. — Fehér fátyol alatt gyakorta moly vagyon. E. — Kivetették a molyette kucsmáját. D. — Mint moly a ruhának és féreg a fának, ugy árt a bánat a szivnek. KV. — Moly a ruhát, bánat a szivet. E. — Nehéz a molyos bőrt kicsáválni. Cz. —

Mond. A ki á-t mond, b-t is kell mondania. E. — A ki sokat szól, keveset mond. D. — Amint szokta, ugy mondta. D. — Amint tanulta, ugy mondta. KV. — Amint vettem, ugy adom, amint hallottam, ugy mondom. ME. — Amit mond, meg van az mondva. D. — A mit mondtam, megmondtam, amit irtam, megirtam. KV. — Amit sok ember mond, vagy megvan vagy meglesz. E. — Azt sem mondta: ámen. E. — Azt sem mondta: befellegzett. E. — Azt sem mondta: eb ura fakó. S. — Azt se mondta: papot. D. — Azt sem mondja hogy: templom. D. — Akár falnak mondd, akár nekem. B. — Akkor mondd hogy hopp, ha átugortad az árkot. Ny. 9. — Bajuszomra mondom. ML. — Bolond is mond néha okosat. E. — Eb tudja, eb is mondja. D. — Eb se venné fogára, amit mond. E. — Ez cigányul van mondva. (Hazugság.) Ny. 13. — Falnak se mondd. E. — Fehéret is feketének mond. E. — Földnek se mondd. E. — Ha maga Herkó páter mondaná, se hinném. Sz. — Keveset szól, sokat mond. E. — Kétszer mondod, egyszer sem indul. D. — Kétszer sem mondom, hogy nem. D. — Maga sem hiszi, a mit mond. D. — Mint a cigány mondaná. (L. cigány.) E. — Mit is mondott a kabai asszony? (Borozás közben ezzel biztatják egymást. Igyunk egyet komámasszony.) S. — Mond valamit. (Van valami a dologban). E. — Mondá Sári. (Pletyka.) Ny. 1. — Mondani és tenni kettő. KV. — Mondd meg, ne szuszogj, hadd tudjuk mi is. E. — Mondj igazat, betörik a fejed. (L. fej.) KV. — Mondva csinált. E. — Ne mondjam kétszer. E. — Nem álmot hüvelyezek én, hanem igazat mondok. Decsi. — Nem ki mondotta, de mikép mondotta. E. — Nem mondja a gyermek, ha nem beteg. E. — Nem sokat ér a csupa hallom-mondom. Cz. — Okos ember, ha keveset szól is, sokat mond. B. — Olyat mondok, hogy magam is megbánom. KV. — Pap se mondja kétszer. E. — Se büt, se bát nem mondott. S. — Sok pap, sokat mond. D. — Sokat szól, de keveset mond. D. — Szólott valamit, de semmit sem mondott. E. — Szökött szolga nem mond jót uráról. Pázm. — Találomra mondom. E. — Tisztelettel legyen mondva. S. — Ugy mondta, amint anyjától hallotta. D. — Mást mond és mást gondol. KV.

Mondás. Könnyebb a mondás, mint a visszamondás. E. — Könnyebb a mondás, mint a visszavonás. D. — Mondás, levegőrontás, aki hiszi, annak

szentirás. (Az üres beszéd nem üres annak, aki elhiszi.) S.

Mondóka. Megmondja a mondókáját. D.

Mony. Szomoru mint a monyametszett. E. — Tarka mint a szárcsamony. K.

More. Kushagyj more, megüt az istennyila. Ny. 3.

Morgás. Hetes eső, gazda morgás. D. — Ritka öreg morgás nélkül. D. — Vén embernek morgás a szokása. D.

Morgó. Ergo, morgó, vigyorgó. ME. — Fald beljebb morgó sipodat. (Hallgass.) Ny. 2.

Morog. Hadd morogjon Varga Pál, csak jó sarút varrjon. KV. — Hadd morogjon kutya, csak ne harapjon. E. — Macska morog a tüzhelyen. (Üres.) Ny. 13. — Mindig morog, mint a henye eb. D. — Morog mint a kankutya. D. — Morog mint a medve. D.

Morzsa esze sincs. D. — Egér sincs házánál, mert morzsát sem találna. D. — Szegény emberrel morzsát sem gondolnak. D.

Morzsol. Egy tálba morzsolnak. D. — Könnyü a tej alá morzsolni. D — Van mit morzsolni a tej alá. D.

Mos. Amint mosod kezed, veszed le a szenyet. D. — Cigányt szapul, szerecsent mos. E. — Egyik kéz a másikat mossa. KV. — Ha egy kéz a másikat mossa, ugy leszen. (Sikerül.) D. — Hollót mos, hogy fehér galamb legyen belőle. D.— Kezét mossa. (Nem akar tudni róla.) E. — Mossa kezét, mint Pilátus. S. — Kéz kezet mos. KV. — Ne mosd, ha nem kezed szenye. D. — Lassu viz partot mos. KV. — Ritkán tiszta a fazekas, noha mindig kezét mossa. D. — Sarat sárral ne moss, nem tisztul. D. — Szárazon mossa lábát is. (Ravasz mint a macska.) D. — Szerecsent mos. D. — Tiszta mint a mosott arany. E.

Mosdatlan kézzel ne nyulj semmihez. D. — Mosdatlan száju. E.

Mosdik. A disznó sem mosdik. E. (Mégis meghízik. D.) — Alánéző macska szárazon mosdik. (Ravasz.) Sz. — Borral mosdik, kolbással törülközik. D. — Későn jöttél, hanem mosdjál és kendjél ki az ajtón. (L. ajtó.) K. — Márcziusi hóval mosdott. (Tiszta arcu.) S.

Mosdó. A milyen mosdót ők tartottak nekem, én is olyan kendőt ő nekiek. KV. — Ha sáros a mosdó, olyan lesz a kendőd is. E. — Milyen a mosdó, olyan a kendö. D. — Milyen a mosdó, olyan a medence. D. — Milyen a mosdó, olyan a törülköző. S.

Moslék. A moslékot a disznónak hagyd. KV. — Még a moslékot is másnapra tartja. D. — Minden moslékban kanál. Ny. 2. — Minden moslékban kanál a nyelve. Ny. 1. — Minden moslékban locskál. D. — Mosolyog mint Dózsa a moslékra. Ny. 1. — Mosolyog mint Mózes a moslékra. Ny. 5. — Ugy néz ki, mint Mózes a moslékban. Ny. 23. — Zavaros mint a moslék. D.

Moslékos dézsa. D. — Éhes disznó moslékos csöbörbe is beleváj. Ny. 4.

Mosolyog. Addig mosolyog rád, mig hasznodat veheti. KV.— Mosolyog mint a dézsma bárány. (Keservesen.) B. — Mosolyog mint a nyul a vadalmára. Ny. 3. — Mosolyog mint az árpacipó a lapáton. (Keservesen. Megrepedt.) Ny. 19. — Mosolyog mint Máté tehén borja. Cz. — Mosolyog mint a mézes kalács. (Édesen.) Ny. 9. — Mosolyog mint a miskolci árpacipó. Ny. 9. — Mosolyog mint Mózes malaca az árpától. Ny. 5. — Mosolyog mint Précsó varga az oltáron. Ny. 9. — Mosolyog mint a rimóci nyul. Ny. 10. — Mosolyog mint a vadalma. E. — Mosolyog mint a zsiros gánica. Ny. 23. — Nem mind barátod, a ki rád mosolyog. M.

Mosolygó ellenségedet kerüld. KV. — Mosolygó ellenségnél nincs ártalmasabb. E. — Mosolygós asszonynak, görhes lónak, világos felhőnek nem

kell hinni. E. — A fényes felhőnek, mosolygó fehérnek mennykövétől retteghetsz. D.

Mosolygás. Látás után mosolygás, ezután a karolás, ezt követi a nem jó, nem jó után a sok ó! (Szerelem.) D.

Mosó. Van annak a mosóban szenynyese. D.

Mostan. Bezzeg alábbhagyta mostan. M. — Nem ugy van most, mint volt régen, nem az a nap süt az égen. Np. — Dicséri a régi időt, de a mostani szerint él. D. — Nem mostani csirke. Ny. 2.

Mostoha. A föld anya, a viz mostoha. D. — Az idő néha anya, néha mostoha. D. — Egy mostoha volt jó, azt is elvitte a manó. ME. — Egy mostoha volt jó, abba is beleszeretett a manó és hamar elvitte. D. — Fél tőle, mint mostohájától. D. — Haza, mostoha. E.— Hasztalan panaszkodol mostohádnál. E. — Hideg mint a mostoha szive. S. — Irigy mint a mostoha. D. — Ki mostohát sirat vagy nagy erkölcsü, vagy képmutató. E. — Mostoha kéztől szakadt. Ny. 1. — Mostohasiratásra vöröshagyma kell. K. — Mostohánál panaszkodik. KV. — Mostohára szép szót. (Veszteget.) D. — Nem édes, hanem mostoha anya a szerencse. D. — Ritka mint a jó mostoha. D.

Motoz van a fejében, mint a bolond birkának. (Hóbortos.) Ny. 1.

Motyó. Csime-csomó, meg egy zsák motyó. Ny. 5.

Mozdit. Akármit mozditson, könynyen elemeli. D. — Egész nap dolgozik, még sem mozdit semmit. D. — Füle botját sem mozditja. (L. bot, bojt.) D. — Hat ökör sem mozdija ki a helyéből. D. — Hegyet mozdit, ha máskép nem lehet. D. — Hegyet is mozdithat — nyelvével. (Szájhős.) D. — Jobban mozdit, ha szőre mentében látsz hozzá. (Simán többre mégy.) D. — Sok ökör terhet mozdit. D. — Tátja száját, semmit sem mozdit. D.

Mozdul. Nem mozdul helyéből. D.

Mozgasd a füled. E. (Ha valamit akarsz. S.) — Nagy fát mozgat. E. (Nem bir vele. D.)

Mozog a holt is. (A vén is táncol.) E. — Ha a szél nem fujna, az ág nem mozogna. Ny. 8. — Hogyne ugrálna az eleven, mikor a holt is mozog. (L. eleven.) E. — Megyen az eleven, ha még a holt is mozog. KV. — Mig meleg az ember, addig csak mozogjon. Ny. 2. — Mit tegyen az eleven, ha még a holt is mozog. (Vén asszony táncol, hát a fiatal hogyne.) Decsi. — Mozog az ember, mig eleven. D. — Mozog mint a bolhás kutya. Ny. 1. — Mozog mint a rossz felhő. Ny. 6. — Mozog mint a sajtkukac. Ny. 2. — Nem mozog a falevél, ha nem ingatja a szél. ME. — Ugy mozog, mintha dróton rángatnák. S.— Elfeslett mint a mozgó sereg. E.

Mozsár. Bolondot ha mozsárba törnék is, bolond. E. — Mozsárban töröd, szót nem veszesz belőle. E.

Mód. Más élet, más mód KV. — Más élet más módot kiván. KV. — Megadják módját, mint a páliak a csikóherélésnek. (L. csikó.) Ny. 17. — Megadta módját mint Dobra Panna a táncnak. Ny. 4. — Mindennek módja van, mint a perectáncnak. Ny. 14. — Módjával jó minden. E. — Nagy a mód. S. — Okkal-móddal. E. — Vagyon módja benne, mint Antalnak az ebütésben. (L. Antal.) KV.

Mókus. Ritka mint a szelid mókus. D.

Móres. Kis lánynak pisz! móres. (L. lány.) E. — Hóres móres, markó füles. (L. füles.) Sz. — Megette Trajtler a mórest. E. — Megtanitlak móresre, ha még senki meg nem tanitott. Ny. 18.

Muhart vetett. (Hazudott. Egy paraszt buzát vetett és midőn kérdezték mit vet? fontoskodva azt felelte, hogy muhart. Minthogy ezt csak hirből ismerték, kiváncsiak voltak a vetésre —

kiderülvén a hazugság, a hazugnak többé soha sem hittek.) D.

Mulandó minden a földön. S. — Szépség mulandó, csak a jóság állandó. B.

Mulat. Jobb magán lenni, mint rossz társsal mulatni. D. — Mulassunk, ha kifogy a bor, hozassunk. Ny. 5. — Mulat mint a tényi kutya a kútban. Ny. 8.— Mulat mint Bodorék kutyájuk a kútban. Ny. 1. — Mulat mint kutya a kútban. Ny. 5. — Mulat mint Kármáncsi a kútban. (L. Kármáncsi.) B. — Mulat mint Szivós a kútban. Ny. 5.

Mulatság. Felfordult kártyával játszani se haszon, se mulatság. K.

Mult. Multával dicsérd a napot. E. — Nem mult, a miben halad. Ny. 2. — Zsidó nem ád a multra. KV. — Vessünk fátyolt a multakra. ME.

Mulik. Angyal mulék felettünk. (Mind elhallgattak az asztalnál). KV. — Haladnak a hetek, mulnak az esztendők. D. — Idejét multa. S. — Idővel mulik a harag. KV. — Idővel mulik a legnagyobb nyavalya is. D. — Mindennap egy nap mulik, az öregen pedig kettő. Ny. 2. — Mulik az idö. E. — Mulnak az esztendök. E. — Nap-nap után mulnak az esztendök. E. — Szépség és gazdagság hamar muló jószág. KV. — Zápor hamar mulik. D.

Mumus. Gyermeket mumussal szokták ijeszteni. S. — Jön a mumus. S.

Munka. A föld munka után is ha terem, ha nem. E. — A mi szép és hasznos, azt munkával adják. KV. — A milyen az ember, olyan a munkája. E. — A szokás megkönnyiti a nehéz munkát is. D. — Aratás idején megfagy a munkában. D. — Belefáradt a munkába. B. — Beszédnek egyenese, munkának szorgosa jó. B. — Divatjában van a munka. (L. divat). B. — Ebnek eb a munkája. D. — Egy munkában kettőt vét. KV. — Előbb próbára, aztán munkára. BSz. — Emberé a munka, Istené az áldás. ME. — Embernél a munka, Istennél az áldás. D. — Erő, munka sokat győz. D. — Ez nekem se munka, se dolog. D. — Ég a munka a kezében. S. — Fiatal és belefárad a munkába. D. — Hamar munka hamar kész, hamar vész. ME.— Hamar munka, késő haszon. (L. haszon.) D. — Hamar munka ritkán jó. D. — Hangya munka. E. — Hasznos munkában soha sem nagy a fáradság. D. — Hasznos munkának nincsen fáradsága. KV. — Három dolog egészséges: eleget nem enni, munkától nem futni és nem bujálkodni. M. — Hirtelen munka sohse volt jó. Ny. 13. — Igaz szeretet nem érzi a munkát. K. — Imádság a munka. E. — Isten is a munkára fizet. M. — Jó munkának idő kell. (Német.) S. — Jó vég köti a munka koszoruját. E. — Jobbizüen esik a mihez munkával jutsz. KV. — Kedvesebb a mihez munkával jutunk. KV. — Keveset adnak munka nélkül. E. — Kevés jó van a hamar munkában. KV. — Kénytelen munka kettős teher. S. — Ki a munkát kerüli, hasát meg nem tölti. KV.— Ki kerüli a munkát, nehezen tölti meg gyomrát. BSz. — Ki ülö munkát végez, járva pihen. B. — Könnyebb a szokott munka. KV. — Könnyü a nyelvnek, de nehéz a kéznek a munkát véghez vinni. KV. — Lusta gazdasszonynak éjféli munkája. D. — Madár repülésre, ember munkára született. E. — Milyen a mester, olyan a munkája. B. — Milyen a munka, olyan a jutalma. KV. — Milyen a munkára, olyan az evésre. S. — Minden mester a maga munkáját dicséri. KV. — Minden szereti a hasznot, kevés a munkát. D. — Mint a madár repülésre, ugy születik ember a munkára. KV. — Munka dicséri mesterét. KV. — Munka mindent meggyőz. KV. — Munka után esik jól a nyugovás. KV. — Munka után édes a nyugalom. ME. — Munka után édes a pihenés. ME. — Munka után legjobb

izü az étel. KV. — Munka után méz a nyugodalom. E. — Munkának egyenese jó, a mankónak horgasa. S. — Munkának jó eleje, a dolognak veleje. (Jó kezdet.) D. — Munkára szoktak fizetni. KV. — Munkára termett ember. D. — Nincs aratás munka nélkül. Ny. 20. — Öregek tanácsa, ifjak munkája. KV. — Rákevésben sok a munka, kevés az étel. D. — Remek munka. D. — Rí a kezében a munka. (Lomha.) Ny. 2. — Semmi haszon munka nélkül. E. — Semmit nem adnak munka nélkül. KV. — Sok kéz könnyebbiti a munkát. KV. — Sok munkája, kevés haszna. KV. — Szereti a hasznot, de fut a munkától. KV. — Szorgalmas ember mindig talál munkát. KV. — Szorgalmas munka felejteti a bujaságot. E. — Tetszik a tanács, de izzaszt a munka. E.

Munkakerülő hamar koldulásra jut. KV.

Munkál. Tört-mart munkált föld jól terem. Ny. 3.

Munkálkodik. Az Isten a munkálkodókat segiti. KV. — Egyik munkálkodik, a másik veszi hasznát. KV.

Munkás. Méltó a munkás a jutalomra. KV. — Sok munkás nagy munkát visz végbe. D. — Méltó a munkás az ő bérére. E. — Rest munkás inkább szereti a napot nyugtán, mint költén. D.

Munkácsi. Áldja meg az Isten, mint a munkácsi szénát. S.

Mustár. Apró mint a mustármag. E. — Kicsiny a mustár, de nagy a dereka. (Fája.) D. — Kikapta a mustármagot. E. (Apró szentek napján vesszővel verik a gyermeket: keléses ne legyen. Mustrálni kell a gyermeket; vessző nélkül nem lehet nevelni.) E.

Muslinca. Apró mint a muslinca. D. — Egy kanál viz tenger a muslincának. D.

Mustra. Kérődzik mint a mustrabirka. Ny. 6.

Muszáj. Nagy ur a muszáj. Ny. 6. — Nagy ur a muszáj, de nagyobb a nem lehet. Ny. 22.

Musztafa, Karaffa és az akasztófa, mind a három rossz fa. Np.

Mutat. Ajtót mutat. E. — Egy ujjával hozzádra, a másikkal túledre mutat. (Ravasz.) D. — Erdőt mutat a farkasnak. D. — Erre int, arra mutat. D. — Farkasnak berket mutat. E. — Farkasnak mutatsz erdőt. M. — Fügét mutat. E. — Ha kis ujjadat mutatod, mind a tizet kivánja. Ny. 7. — Karón mutatja a tar varjut. (L. karó). D. — Mutasd meg, ha mit tudsz. KV. — Ne mutasd a róvást, nem vagy nekem adós. (L. adós.) Ny. 3. — Vak mutat a szemesnek utat. D. — Vaknak mutat tükröt. S. — Zsebben mutat fügét. S.

Muzsika. Nem halottas házhoz való a muzsika. E.

Muzsikus. Akkor örül a csizmadia, mikor fáradt muzsikust lát. (Tánc koptatja a csizmát.) Cz. — Mást gondolt, mint a kabai muzsikus. (L. gondol.) Ny. 11. — Szomoru mint böjtben a muzsikus cigány. S.

Muzsikál. Annyit ér, mintha Budán muzsikálnak, azt ide nem hallik. Ny. 6. — Muzsikálnak a hasában a cigányok. (Korog.) Ny. 1.

Mű. Hamar mü hamvas szokott lenni. (Hibás.) E. — Müve dicséri a müvészt. D.

Műhely. A legjobb legény is csak a gazdájával jó a mühelyben. D. — Sürü mühely, ritka gatya. (L. gatya.) E. — Sürü mühely, ritka köntös. (L. köntös.) D.

Művel. Amint müveled a kertet, ugy termi a zöldet. D. — Eltart a föld, csak legyen a ki müvelje. D.

Nadrág. Akkor csinos a bakancsos, mikor a nadrága rongyos. E. — Annyi mint inasnadrágon a sujtás. D. (Sok.) — Asszony veszi fel a nadrágot. (Ur a háznál.) D. — Csak olyan biz az, hogy Samunak is van nadrágja. Ny. 6.

— Cifra mint a Bálint nadrágja. (L. Bálint.) D. — Egy állapotban van mint a Samu nadrágja. (Kivül-belül rongyos.) B. — Él-hal érte mint cigány a veres nadrágért. (L. Cigány.) E. — Felhuzta a Héja Pál nadrágját. (Részeg.) Ny. 2. — Fél mint Samu a nadrágjától. (L. fél.) D. — Jó a bor meg a foltos nadrág. E. — Jó a bor, meleg a foltos nadrág. Cz. — Jó posztóból szabták a nadrágját. B. — Kanászra bársony nadrágot. D. — Kapsz vörös nadrágot. (Árulkodó.) Ny. 13. — Kék nadrágra vörös folt. B. — Kiporozták a nadrágot. D. — Kiporzott nadrágban is megmarad egy kis por. D. — Kiszelelték a nadrágot. (Verés.) D. — Kivül-belül egyforma mint a Samu nadrágja. (Rongyos.) Ny. 6. — Közös mint a szutori nadrág. S.— Már lotyog a nadrág. (Vén.) D. — Megáll mint a Samu nadrágja. (Bőr nadrágja megázott, megkeményedett. Nincs köszönet benne.) E. — Megfenekelték a nadrágot. (Verés.) — Megbecsülte mint Préda a nadrágot. D. — Megölte mint somogyi embert a nadrága. (L. megöl.) E. — Megszabták a nadrágot. (Verés.) D. — Mérték nélkül is megszabják a nadrágot. (U. a.) D. — Nadrágában szive. (Megrémült.) E. — Nadrágjára sem zsinórt, sem bélést nem tétet. (Fösvény.) D. — Nem aba nadrágja. (Nem daróc; uri ember.) D. — Nem volt több a nadrágba, mint a tarisznyába. (Nem volt mersze.) Ny. 6. — Olyan mint a tót ember nadrágja. (Ki más; fele ilyen, fele olyan.) Ny. 3. —Paszomán nem illik ugy a nadrágra, mint tolvaj a fára. D. — Rossz gazdának foltos a nadrágja. B. — Se pénze, se posztója, se nadrágja. D. — Sok tüt ölt a szabó, mig a nadrág elkészül. D. — Sokáig tart, mint Samu nadrágja. (Busi Samu mezőturi tanitó uj nadrágját térdén, üllepén erősen megfoltozta, hogy 24 évig tartson, a meddig tanitóskodni akart.) ME. — Uj nadrágot szabtak farára. B. — Vörös nadrág a kutyának, maga kereste magának. (Árulkodó.) Ny. 19.

Nadály. Vérrel hízik mint a nadály. (Pióca.) D.

Nadragulyát evett. (Bolond.) Sz. — Maszlagos nadragulyát evett. S.

Nagy. A ki egy kis nyavalyát el akar kerülni, más nagyobba esik. KV. — A ki nagyot hág, nagyot esik. M. — A legnagyobb folyónak is kicsiny a kútfeje. D. — A legnagyobb gombolyagnak is van vége. D. — A nagy disznók mellett apraja is elkel. D. — A nagy dologban az akarat is elég. KV. — A nagy fák soká nőnek, de hamar eldőlnek. B.— A nagy karabinszáj nagy gömbökkel telik. D. — A nagy lakodalom nagy tékozlás. KV. — A nagy tolvaj leszakad, de a kicsi felakad. E. — A vén fa nagyobb árnyékot vet. D. — Az okos magánál nagyobbnak kölcsönt nem ad. D. — Akármiben vétnek a nagyok, a szegény embereket rántják elő. D. — Alacsony kunyhóból is támad nagy ember. E. — Apró homokporból válik a nagy domb. D. — Búsuljon a ló, elég nagy a feje. E. — Büdös bornak nagy cégért szoktak emelni. Pázm. — De nagy fazékkal van! (Rátarti.) Ny. 2. — Egy kis felleg is nagy esöt hozhat. D. — Egyesség kis dolgokat nagyra emel. KV. — Fa is nagyobbnak letszik, ha ledőlt. (L. fa.) D. — Felhuzzuk akkor a nagy csizmát. (L. csizma.) Ny. 5. — Ha nagy volt is a kukaca, de kicsiny a legye. D. — Hogy középszerüt nyerj, nagyra iparkodjál. E. — Hogy nagy halat foghasson, nagy vizbe veti hálóját. Pázm. — Hórihorgas nagy inas. M. — Jobb a jó ész, mint a nagy ész. D. — Jobb a nagy bokor mellett. D. — Jobb a kicsinyek közt elsőnek, mint a nagyok közt utolsónak. S. — Keskeny gatya, nagy ülep, kelenyei viselet. Ny. 22. — Késő botnak nagyobb a súlya. D. — Ki nagyot nem látott, a kicsit is megbámulja. S. — Ki nagyot ugrik, nagyot esik. S. —

Kicsiny a béka, de nagy a szája. D. — Kicsiny a koldus, de elég nagy a botja. D. — Kicsi az ól, nagy a disznó. (L. disznó.) Ny. 22. — Kicsi bántja a nagyot. S. — Kicsi csizma, nagy a láb. Ny. 22. — Kicsi csikó nagy derestül, hámot huzni tanul restül. (Vonni. KV.) Sz. — Kicsiny csupor, nagy kanál. D. — Kicsiny ember nagy bottal jár. Ny. 10. — Kicsiny a nagy mellett még kisebb. D. — Kicsiny eső, nagy felhő. Ny. 6. — Kicsiny nyul is kifárasztja a nagy kutyát. ME. — Kicsiny szikrából gyakran nagy tüz támad. B. — Kicsiny tinó, nagy a járom. E. — Kicsinyből lesz a nagy. S. — Kicsinyen tultesz a nagyobb. E. — Kis koldus nagy bot. Ny. 22. — Kis konyha, nagy gazdaság. S. — Kis bajok, nagy gondok. S. — Kis bajt kerül, nagyba esik. E. — Kis bárányból lesz a nagy kos. ME. — Kis bögre, nagy kanál. E. — Kis ember is vethet nagy árnyékot. S. — Kis folyókból erednek a nagy vizek. D. — Kis gilisztával nagy halat foghatni. S. — Kis kutya, nagy konc. D. — Kis kutya, nagy kutya, nem ugat hiába. Np. — Kisebb gondom is nagyobb annál. D. — Könnyü a nagynak nagyobbra menni. D. — Könnyü a nagy fazékból soknak enni. D. — Követ vet nálánál nagyobbat. M. (Nálánál nagyobbal. E.) — Láttam én már nagyobb törpét is. S. — Legnagyobb folyónak is kicsiny a feje. D. — Majd ha fagy, hó lesz nagy, terem répa nagyon nagy. Ny. 7. — Minden nagynak apró a kezdete. K. — Minden nagynak kicsiny a kezdete. B. — Mindig jobb a nagyobb bokorban. (Városban.) Ny. 2. — Minél később csapás, annál nagyobb romlás. KV. — Minél nagyobb, annál fagyosabb. D. — Minél nagyobb az ember, annál nagyobb a búgond. D. — Minél nagyobb a szerencse, annál kevesebbet higyj neki. KV. — Mindig nagyobbnak látszik a jövendő, mint a jelen való. Decsi. — Minél nagyobb személy, annál nagyobb veszély. KV. — Mit kisujjaddal elnyomhatsz, ne nyomd azt a nagygyal. E. — Most jön még a nagyja. E. — Nagy a disznó, kicsi az ól. (L. disznó.) Ny. 8. — Nagy a feje, de kicsiny a veleje. D. — Nagy a kicsiny mellett jobban kitetszik. D. — Nagy a kodácsolás, kicsiny vékony a tojás. D. — Nagy a szája, mint a bécsi kapu. D. — Nagy a világ, de van vége. E. — Nagy az öble, de vékony a dongája. D. — Nagy árkot ástál, nagy a szökellője. Pázm. — Nagy dologban az iparkodás is dicséretes. B. — Nagy ember nagyot botlik. Cz. — Nagy erdőben sok a forgács. Ny. 2. — Nagy fa, nagy gyökér. B. — Nagy farka van annak. (L. fark.) E. — Nagy fába vágta fejszéjét. KV. — Nagy fán terem. (Nehéz elérni.) S. — Nagy fának nagy az árnyéka. (L. fa.) E. — Nagy fára akar hágni. K — Nagy fát mozgat. (L. fa.) E. — Nagy fát mozgat, nem bir vele. D. — Nagy fát ráz, nehezen kapja gyümölcsét. D. — Nagy folyóvizek nagy csendességgel folynak. D. — Nagy halak felfalják a kisebbeket. (Német.) S. — Nagy halat fogott. Pázm. — Nagy hágónak nagy a lejtője. E. — Nagy ház mellett kis ház. (L. ház.) E. — Nagy kanállal eszik. (Vendég.) E. — Nagy konyha megeszi a kis boltot. Ny. 5. — Nagy kő esett le szivemről. E. — Nagy kő nyomja szivemet. B. — Nagy követ dob a kútba. (L. kút.) B. — Nagy követ hengerget. (L. kő.) D. — Nagy követ mozdit. B. (Mozgat. E.) — Nagy kutya fel se veszi, ha kis kutya megugatja. Ny. 9. — Nagy mester. (Kópé.) E. — Nagy mint a debreceni határ. E. — Nagy pipáju, kevés dohányu. E. — Nagy száj nagy falatokkal telik. B. — Nagy tolvajok viszik a tömlöcbe a kisebb lopókat. D. — Nagy tönk van a farán. (Gazdag leány.) E. — Nagy ur a szükség. E. — Nagy úr, kapás, mind egy rakás. KV. — Nagy urak kedve nyúlháton jár. (Hamar változik.) KV. —

Nagy úrnak is van ura. E. — Nagy úrnak is találkozik ura. K. — Nagy urakkal nem jó tréfálódni. E. — Nagy úrnak szolgája is kevély. E. — Nagy udvarokban ritka szép egyesség. E. — Nagy veszélylyel jár a nagy gazdagság. KV. — Nagy vizbe veti hálóját. E. — Nagy vizben fogják a nagy halat. B. — Nagy volna, ha volna. D. — Nagyja után apraja is elkel. E. — Nagynak is apró a kezdete. D. — Nagyobb a becsület, mint a forditott kása. D. — Nagyobb a csizma, mint a láb. D. — Nagyobb a füstje, mint a pecsenyéje. Sz. — Nagyobb füstje, mint sültje. D. — Nagyobb a füstje, mint a tüze. S. — Nagyobb füle, mint farka. (L. fark.) D. — Nagyobb a kapu az egész háznál. B. — Nagyobb a kapu mint a város. D. — Nagyobb a ló az istállónál. B.— Nagyobb a szeme mint a hasa. Ny. 2. — Nagyobb az ágy a lepelnél. KV. — Nagyobb annál a vastag Panna fara is. D. — Nagyobb hire volna annak. E. — Nagyot kezdett, kicsit végzett. KV.— Nagyrament mint Kandónénak fia. (L. fia.) D. — Nagyra nagy, kicsinyre kicsiny illik. D. — Nagyról nagyobbra megy. D. — Náladnál nagyobbnak engedj. KV. — Néha apraja után nagyja is elhull. D. — Némely embernek nagyobbat tojik a tyúkja, mint másnak a lúdja. (L. lúd.) Ny. 12. — Nincs az a nagy hegy, melyet idővel el nem lehetne hordani. K. — Nincs oly nagy ur, ki meg nem szorul. D. — Nyesés nélkül fa sem nö nagyra. (Szigoru nevelés.) D. — Oda szarik a kutya, hol nagyobb a rakás. (L. kutya.) Ny. 8. — Olyan nagy a feje mint a beledi ebnek. KV. — Palást kell a nagy hazugságnak. (Rejteni kell.) Ny. 2. — Parasztok teszik a nagy fejedelmet. (Nagygyá.) KV. — Parányi bimbó, nagy gyümölcs. E. — Ritka nagy légy dongás nélkül. D. — Ritkán szokott a nagy emberek gyermekéből jó válni. KV. — Rossz fő, nagyra nö. E. — Se kicsi, se nagy. E. — Sok kis viseli a nagy nevet. D. — Sok nagy viseli a kis nevet. D. — Sok kicsinyből származik a nagy halom. D. — Sokba telik, a mit nagyra becsülnek. B. — Sokszor egy kis felhő nagy esöt vet. BSz. — Sokszor kis szikrából nagy tüz támad. KV. — Szegény legény nem nagy ur. D. — Szomszéd asszony tyúkjának nagyobb a tojása. E. — Szomszéd tehenének nagyobb a tőgye. E. — Talponálló kocsis nagyobb a letérdelt királynál. D. — Tanuld meg elöbb az aprót, ugy kezdj a nagyhoz. B. — Urak a papok, de csak a nagyok. ME. — Valaki nagy, vagy sógora, vagy komája. D. — Van ott kis fejsze, nagy fejsze. (Telt ház.) E. — Viznek öregében fogják a nagy halat. D.

Nagyapámtól hallottam. D. — Jó van jó, de a nagyapó se disznó. (L. disznó.) Ny. 24. — Nagyapja is ördög volt. (Kópé.) D. — Nagyapja varga volt, mégis Árpádtól származtatja magát. D.

Nagyböjt. Csiripil mint a szentkuti veréb a nagyböjtben. S. — Ha ebre biznák a nagyböjtöt.(Sohse volna.) D. — Hosszu mint a nagyböjt. D. — Sokszor huzta nagyböjtben a törzsököt. (Vén leány. A ki nem ment férjhez a farsangban, azt azzal ijesztették, hogy a nagyböjtben törzsököt kötnek utána.) D.

Nagyfalusi egérgát, ha nem használ, nem is árt. (Próbálni kell.) Np.

Nagyfejü. Bagoly mondja a verébnek : nagyfejü. B.

Nagyhét, kutya gyötrelem. (Böjt.) D. — Hallgat mint nagyhéten a harang. D.

Nagyidai. Elfogyott a puskapora, mint a nagyidai cigányoknak. Sz. — Szomoru mint a nagyidai nóta. (Zápolya idejében 1554-ben a cigányok oltalmazták Abaujban Nagyidát, az ostromlók kudarccal visszavonultak. A cigányok ezt kiáltották utánuk: »Csak el ne fogyott volna a puska-

porunk, akkor lett volna még hadd-el hadd.« Erre az ostromlók visszatértek s elfoglalták Nagyidát.) E.

Nagypéntek. Elnémult mint a harang nagypénteken. S. — Ez még nagypénteken sem bün. Cz. — Fél mint nagypénteken a zsidó. (Pilátusverés.) E. — Jár a szája, mint a nagypénteki kereplő. B. — Nagy a csendesség mint nagypénteken a mészárszékben. Cz. — Nagypénteki derü, jó termésnek jele. S. — Ugy megijedt, hogy nagypéntekig se jő eszére. D.

Nagyságos. Nem mind nagyságos úr, kit annak mond a cigány. E.

Nagyvárad. Ugy korog az orrod, mint a nagyváradi harang. KV.

Nap. A kedves napok leghamarabb folynak. D.— Csendes napnak csendes éjszakája. ME. — Egy nap nem a világ. D. — Egy napot egész esztendőnek gondol. D. — Egyik nap a másiknak mestere. E. — Egyik nap a másiknak tanitványa. KV. — Fényes nappal lesi a tolvajt. D. — Ha éj nem volna, a napot nem szeretnék annyira. D. — Ha mikor versz papot, feljegyezd a napot. KV. — Hazug napok. (L. hazug.) E. — Heti bére hat nap, a hetedik ráadás. (Rest cseléd.) E. — Holnap is nap lesz. E. — Holnap lesz a napja. E. — Hosszabb a nap a kolbásznál. (Revanche). Ny. 5. — Hosszu a nap. (Restnek.) D. — Hosszu mint a nyári nap. D. — Hosszu mint a téli nap karácsony felé. (Legrövidebb). D. — Kapsz egy hétre hat napot, a hetedikkel megtoldjuk. (L. hét.) Ny. 2. — Ki miről nappal gondolkodik, éjjel arról álmodik. S. — Ki nappal mit gondol (kiván), éjjel arról álmodik. KV. — Kinek sok a dolga, nem hosszu annak a nap. B. — Meleg napja lesz. S. — Mindennap egy nap mulik. E. (Rajtunk. D.) — Mindennap egy nap mulik, az öregen pedig kettő. Ny. 2. — Minden napnak megvan a maga bibije. KV. — Nap a napot üzi. D. — Nap nap után mulnak az esztendők. E. — Napot nyugodva dicsérj. E. — Nappal alszik, éjjel álmodozik. D. — Nappal gyertyát ne gyujts. D. — Nappal sem lát. KV. — Nappali rettegés, éjjeli rémülés. E. — Nappalnak szeme, éjjelnek füle. S. — Nem mindennap Jakab nap. Ny. 4. (Nem mindennap ragyog a nap. B.) — Nem hosszu annak a nap, kinek dolga van. KV. — Néha napján. S. — Nincs oly hosszu nap, hogy estéje ne volna. E. — Oly igaz, mint a mai nap. E. — Soha napján. E. — Sok nap van egy esztendőben. D. — Sokat fordul a kerék csak egy nap is. D. — Szent heverdel nap. (Blaumontag.) E. — Szomoru nap, fekete vasárnap. D. — Téli nap. D. — Több a nap mint kolbász. (L. kolbász.) D. — Többet csinál két nap, mint egy nap. E.

Nap (az égen). A gonosztevő gyülöli a napot. KV. — A meleg nap hamar meginditja a bimbót. (Szerelem.) D. — A nap az árnyékszékbe is beszolgál. D. — A nap is, a hold is fogyatkozik. D. — A nap is szokásból kel fel. D. — A napnak gyertyával világit. D. — A napot akkor nézik legjobban, mikor fogyatkozik. E. — A napot ott keresd, a hol feljő. Ny. 1. — A napot nem költén, hanem estén dicsérik. D. — A nappal kelnek a madarak és a nappal mennek feküdni. D. — A szerencsétlennek a nap is későn kel. D. — Az alkonyodó nap fáradtak pártfogója. D. — Az alkonyodó napot kevesebben imádják. E. — Az igen fényes nap sem szép. D. — Azóta a nap is más oldalára feküdt. D. (Fordult. B.) — Addig tündöklik a hold, mig a nap helyre ér. D. — Akármint ragyogjon a nap, de csak nem lát a vak. E. — Akkor a nap is melegebben sütött. D. — Csillagot néz vacsorára, napnál ebédel. (Koplal.) E. — Egyik nap ugy világit mint a másik. D. — Égben két nap, hüvelyben két pallos. (Meg nem fér.) D. — Feljő még az én napom. E. — Fél mint vakundok

a naptól. D. — Fényes mint a nap. D. — Foga van a napnak. (Melegen süt.) S. — Fogyva nézik a napot. E. — Ha a nap lehanyatlik, a virág is alkonyodik. D. — Hadd homályosodjék a hold, csak a nap tartson igazat. D. — Hasára süt a nap. (Lusta.) Ny. 2. — Isten a napot jókra, gonoszokra egyaránt költi. Pázm. — Leáldozott a nap. (Vén.) D. — Lementével dicsérd a napot. E. — Leszállott a nap. D. — Le ne menjen a nap haragodon. E. — Lement az ő napja. E. — Letagadná a napot az égről. Ny. 1. — Málé nem könnyen sül meg a napon. E. — Már a hold a nappal egészen összement. (Kopasz.) E. — Megfogta a napot. (Napsütött, barna.) E. — Merre forog a nap, arra az árnyék is. D. — Minél magasabb a nap, annál kisebb árnyékot vet. K. — Multával dicsérd a napot. E. — Nap is beszolgál az árnyékszékbe, de azért meg nem mocskolódik. K. — Nap fényét nem rejthetni véka alá. E. — Napnak is van foltja. E. — Napnál is világosabb. S. — Napnál ebédelt, holdnál vacsorált. (Koplalt.) S. — Napot lementében, nem feljöttében dicsérik. Sz. — Nem érdemli, hogy rásüssön a nap. (Német.) S. — Nem lehet két nap az égen. E. — Nem mindennap ragyog a nap. D. — Nem ugy van már, mint volt régen, nem az a nap süt az égen. Np. — Nincs fehérebb állat a napnál. E. — Nyáron a nap is későre megy feküdni. D. — Obsit, a merre a nap süt. (Elmehetsz.) Ny. 5. — Ott a nap, a hol a koldus a vajat elöntötte. Ny. 7. — Se a hal úszását, se a nap forgását soha el nem felejti. D. — Sok a csillag, de nem ér fel egy nappal. D. — Sokszor tekinti béres a napot. KV. — Télen a nap is hamarébb alkonyodik. D. — Többet ér egy nap száz holdvilágnál. E.

Napfény. A bagoly nem szereti a napfényt. B. — A napfény sem volna oly kellemes, ha a sötét éjszaka fel nem váltaná. B. — Az idő mindent napfényre hoz. KV. — Annyi mint nyárban a napfény. D. — Drága mint télen a napfény. D. — Egy bagoly sem szereti a napfényt. (Tolvaj.) D. — Még a napfényben is homályt keres. B. — Mire nézi a napfényt? D. — Ritka mint a téli napfény. D. — Süt a napfény, de a kenyeret még sem sütheti meg. D. — Tiszta mint a napfény. D.

Napfogyatkozás sem esik meg egyszeribe. D. — Nap fogyatkozását paraszt is észreveheti. E.

Napsugár sincs nálunk egyszeribe. D.

Napraforgó. E. — Napra forog a tányérvirág is. D.

Naptár. Hármat néznek a naptárban: farsangot, ünnepnapot, névnapot. Ny. 20. — Más a népes kaptár, más a képes naptár. S.

Napszám. A ki polyvát rostál, nem szolgálja meg a napszámot. D. (Nem keresi meg. E.) — Ezek is azok napszámosai. D. — Nemzet napszámosa. (Tanító.) ME.

Napa. Eb fél, kutya fél, mig az ipam, napam él. Ny. 2. — Egye meg a napad vaját. D. — Megadta neki, mint kápolnai ember a napának. (Részeg volt; feleségének nézte.) Ny. 2. — Menyecskének, ha mézből volna is a napája, nem kedves. Sz. — Minden napa gyülöli menyét. KV. — Napa ritkán alkuszik meg menyével. S. — Napad nem gondolja, hogy ő is csak meny volt. KV.

Narancs is keserü, ha nagyon facsarják. D.

Naspolya. Idővel, szalmával a naspolya is megérik. F. — Akkor jó a berkenye és naspolya, mikor megfő a fája alatt. B.

Nád. Állhatatlan mint a nádfal. D. — A nád sem indul szél nélkül. E. — A reménységet se hóra ne fektesd, se nádra ne támaszd. D. — A szerencse nádszál, könnyen eltörik. B. — Bizhatni benne, mint a nádkeritésben, mely kétszer van megkorcolva. E. —

Csirke csipog a nád alatt. (L. csipog.) E. — Egyenes mint a nád. E. — Erőtlen mint a nádoszlop. B. — Én is biztam egy nádszálhoz, ki felnövén hajlott máshoz. D. — Füzfahegedűhöz nádvonó illik. Sz. — Gyarló az ember, mint az érett nádszál. D. — Gyenge a nád, de mégis a szél hajtogatja. (Nem töri el.) E. — Ill a berek, nád a kert. (L. berek.) D. — Ill a berek, nádak erek. (L. berek.) E. — Ingadozik mint a nádszál. D. — Ki emberben bízik, nádra támaszkodik. D. — Ki nád között ül, szinte oly sípot csinál, minemüt akar. KV. (Nádasban ül. KV.) — Ki szegényben bizik, nádra támaszkodik. D. — Kinek reménye nádszálra támaszkodik, könnyen lehajlik. D. — Kinek reménye van, nádszálra támaszkodik. B. — Királyi korona száll néha nádhajlékba. E. — Korc tartja a nádfalat. (L. korc, karc.) B. — Nád terem az orrodban. (Vizitaltól.) Ny. 3. — Nád ütötte agyon az urát. K. — Náddal védelmezi magát. D. — Nádszálra támaszkodik. D. — Nádszál akar fokossal kikelni. D. — Nem csoda, ha az éretlen nád meghajlik. D. — Nem indul meg a nádszál fuvás nélkül. KV. — Reménység ha rád néz, édesebb mint nádméz. KV. — Sürü mint a náderdő. D. — Szálfa nem nádszál. D. — Szél a tölgyet ledönti, a náddal nem bir. K. — Toronynál magasabb, nádnál vékonyabb E. — Vizitaltól nád terem orrodban. M.

Nádi veréb. Csiripel mint a nádi veréb. S. — Házi és nádi. (Veréb. L. házi.) E. — Okos mint a nádi veréb. (Éjjel csunyit, nappal megeszi. Ny. 9.) D.

Náne haszon, ritka vásár. (L. haszon.) E. — Síppal, dobbal, náni hegedüvel. (L. hegedü.) E.

Násznagy. Róka farkát billegeti, násznagy akar lenni. (Hizeleg.) E.

Nebánts virág. S. — A másénak nebánts a neve. ME.

Nedves. Ott legtöbbet szokott esni, a hol amugy is nedves a gazdag föld. (Gazdag gazdagodik.) D. — Örömest esik, a hol nedves. KV. (Örömestebb. E.)

Negédes. Nem illik szegényhez a nagy negédesség. KV.

Negyvennyolc. Nem enged a negyvennyolcból. S.

Nehezékkel árulják a sáfrányt. E.

Nehéz. A könnyü is nehéz a nem akarónak. B. — A mit mindenki szeret, nehéz azt megőrizni. KV. — Az elszórt dohánymagot nehéz felszedni. D. — Agg ebnek a szekér melletti gyalogolás is nehéz. D. — Egyszerre a szegénységet és vénséget nehéz elszenvedni. D. — Élő fának nehéz dőltét várni. (Örökség.) Ny. 18. — Fáradt lónak farka is nehéz. D. — Fázott lónak farka is nehéz. M. — Fáradt lónak patkója is nehéz. D. — Jaj de könnyü a fonás, nehéz a várakozás. Ny. 2. — Jaj mi nehéz azt észre hozni, a kinek Isten okosságot nem adott. Pázm. — Jól kezdett éneklés kántornak nem nehéz. E. — Kinek egy nehéz, kettő nehezebb lesz. S. — Könnyü a buzát elhányni, de nehéz felszedni. D. — Könnyü a dudát felfujni, de nehéz billegtetni. D. — Könnyü a jó hirt elveszteni, de nehéz visszaszerezni. D. — Könnyü a vékát lecsapni, de nehéz belekeresni. D. — Könnyü az evés, de nehéz a keresés. D. — Könnyü elesni, de nehéz felkelni. D. — Könnyü neki, de nehéz a becsületes embernek. ME. — Könnyü rontani, de nehéz épiteni. D. — Könnyü sebet ejteni, de nehéz gyógyitani. KV. — Körmetlen macskának nehéz fára hágni. Sz. — Legnehezebb az igaz szó. E. — Magától is leesik, a mi nehéz. D. — Mély gyökeret vert, nehéz kihuzni. D. — Minden kezdet nehéz. (Német, latin.) S. — Minden nehéz utat meggyőz az akarat. S. — Minél szebb, annál nehezebb. KV. — Nehezebb a kővágásnál. E. — Nehezebb feje, mint fara. (Részeg.) D. — Nehéz

a bárányt a farkas szájából kivonni. KV. — Nehéz a bárányt a farkassal összebékéltetni. M. — Nehéz a bánatot és szomoruságot eltitkolni. KV. — Nehéz a csillagokat megolvasni. D. — Nehéz a fenékkövet bolygatni. D. — Nehéz a földről a fára ugrani. D. — Nehéz a horgasból egyenest csinálni. KV. — Nehéz a konkolyt egészen kigyomlálni. KV. — Nehéz a nyelve. S. — Nehéz a papság, ki diákul nem tud. BSz. — Nehéz a rókát kétszer tőrbe ejteni. KV. — Nehéz a semmiből teremteni. D. — Nehéz a sokat eltürni. D. — Nehéz a szegénynek tisztre hágni. E. — Nehéz a szokást elhagyni. D. — Nehéz a természet ellen. ME. — Nehéz a tisztség ész nélkül. D. — Nehéz a várakozás. E. — Nehéz a vén farkast szelidségre venni. D. — Nehéz a vén fának dőltét várni. (Örökség.) Ny. 6. — Nehéz a vén rókát tőrbe keriteni. D. — Nehéz az agg ebet szeliditeni. KV. — Nehéz az agg rókát tőrbe ejteni. M. — Nehéz az ebet a macskával, farkast a báránynyal összebékéltetni. KV. — Nehéz az ellött nyilat visszahuzni. E. — Nehéz az éhes embernek a várakozás. KV. — Nehéz az öregnek a frisset eljárni. D. — Nehéz attól elállanod, a mihez hozzászoktál. D. — Nehéz attól venni, kinek eladó szándéka nincs. D. — Nehéz az agg fát gyökerestől kirántani. D. — Nehéz az ördögöt bemeszelni. E. — Nehéz agg fából gúzst tekerni. B. — Nehéz eleget tenni a királynak is, meg a jobbágynak is. KV. — Nehéz fejü. E. — Nehéz más fonalát cserezni. (L. fonal.) D. — Nehéz mindennek tetszeni. K. — Nehéz mint a sár. E. — Nehéz ököllel a fal ellen. D. — Nehéz ösztön ellen rugodozni. Pázm. — Nehéz ebeken szántani. D. — Nehéz Istennel ujjat huzni. E. — Nehéz jámborul hamar gazdagodni. KV. — Nehéz kenyér az árváé. E. — Nehéz kettő ellen egynek. D. — Nehéz kérdésre nehéz a felelet. B. — Nehéz két hajdunak várat oltalmazni. KV. — Nehéz két urnak szolgálni. D. — Nehéz soknak eleget tenni. D. — Nehéz táncot zsákban járni. E. — Nincs nehezebb a császár kenyerénél. E. — Nincs nehezebb a katona-kenyérnél. KV. — Nincs nehezebb a könnyü utieleségnél. KV. (Utiköltségnél. K. — Könnyü utitarisznyánál. K.) — Nincs nehezebb a várakozásnál. E. — Nincs nehezebb az üres kosárnál. E. — Nyers fának nehéz száradtát várni. B. — Rossz katona az, kinek a fegyvere is nehéz. KV. — Szokás megkönnyiti a nehéz munkát is. D. — Tollatlan madárnak nehéz a repülése. Ny. 1. — Utnak, szónak nehéz végét várni. D. — Üres tarisznya nehezebb mint a teli. Ny. 6. — Vajmi nehéz soká jónak lenni. K. — Van nehezebb a szénaszekérnél. D. — Vén rókát, vén verebet, vén parasztot nehéz megcsalni. D. — Viz ellen nehéz az uszás. D.

Nehezen. Ki nehezebben haragszik meg, tovább tart haragja. Cz. — Nehezen haragvónak haragja soká tart. KV. — Nehezen megy az ember magasra, de nehezebben nagyra. D. — Nehezen tanul a vén ökör. D.

Nekiesik mint bolond borju az anyjának. E. — Nekiesett mint tót az aludttejnek. Ny. 3. — Nekiesett mint tót gyerek a pohánkának. E.

Nekimegy. Addig járt a maga esze után, hogy nekiment a falnak. E. — Mindennek nekimegy, mint a vak légy. B. (Vak ló. D.) — Nekimegy a tengernek, habár belevesz is. D. — Nekimegy mindennek vagy nyer benne, vagy veszt. D. — Nekimenne az eleven ördögnek. D. — Nekiment mint bolond tehén a fiának. (Hebehurgya.) Ny. 1. — Nekiment mint Takács Kati a szörkötélnek. Ny. 3. — Se tud, se lát, csak nekimegy, mint a vak légy. Ny. 4.

Nem. Az »ugy« és »nem« rövid igék, de nagy gondot adnak. K. — A

»nem akarom« bántja. (Azért nem teszi, mert nem akarja.) E.

Nemes. Alfelére ütötték a nemes pecsétet. Cz. — Fakó kocsi, kender hám, nemes ember, szürdolmány. (L. fakó.) D. — Gróf is nemes, ha hazafi. E. — Hét szilvafás nemes ember. E. — Hintós kocsi, kender hám, nemes ember, szürdolmány. D. — Járomszeghugyozó nemes ember. E. — Kompodi nemes asszony. (Rátartós.) M. — Közös mint a szentkirályi nemes mentéje a feleségével. S. — Kurta nemes. B. — Legyen nemes, a ki nemes. S. — Meglátogatták nemes fundusát. (Verés.) D. — Nemes a neve, de nem a szive. D. — Nemes ember volna, de a fazekasok elhordották a fundusát. Sz. — Nemes ne nevess, nem a tied a leves. Ny. 19. — Nemes vért dicsérhetni nógatlan. KV. — Nemes volt, de elhordták a fazekasok a földjét. M. — Pipás nemes. (Dologtalan.) D. — Rút dolog nemesnek nemtelenül élni. KV. — Szalmaházi nemes ember. M. — Szegény örökség a puszta nemesség. BSz.

Nemeslevél. Becsüld meg a nemeslevelet. (L. becsül.) E. — Kutyánál a nemesleveled. E. — Nemeslevelét is beitta. D.

Nemesség. Addig kereste őseinek nemességét, mig ásóra és kapára talált. D. — Nemessége csak a kutyabőrön, nem a szivében. D. — Pendely nem nemesit. (Ki csak anyai ágon az, nem az.) E.

Nemzet. Nehéz egy nemzetet eltörölni. D. — Nyelvében él a nemzet. E. — Sujtásos nemzet vagyunk. Kölcs.

Nemzetség. Bátori nemzetségből való. D. — Cudar a nemzetsége is. D. — Cudar nemzetségből való. (L. Cudar.) E. — Kiütött az egész nemzetségből. D.

Nemulass. Lesz majd nemulass! E.

Nesz. Az alatt a nesz alatt. E. — Nagy neszszel vannak. ME.

Nevel. Az otthon kényére nevelt gyermek végre borjuból ökörré válik. KV. — Dorgálás és vessző, csak ne legyen késő, jót nevel a gyermekből. KV. — Kigyót kebledben ne nevelj. D. — Ki szolgáját gyengélteti (kényezteti), fejére neveli. BSz. — Könnyebb gyökérről nevelni a fát, mint ágról. Ny. 4 — Könnyü a jót nevelni. D. — Könnyü jó csikóból jó lovat nevelni. D. — Mint nevelik a kutyát, ugy veszik hasznát. D.

Nevelés. Gyermeknevelés sok gondot ad. E. — Jó nevelés, legjobb szokás. D. — Jó nevelés sohase drága. D.

Nevelkedik mint a barom. D. — Ha tudná a gyermek, mire nevelkedik, finca helyett inkább sirna. K. — Ki szemeten nevelkedett, mást is rühesnek gondol. D.

Nevet. A ki hamar elneveti magát, nem messze a bolondságtól. D. — A szegényt, ha kevély, az ördög is neveti. D. — Adós fizess, ne nevess, ez a fekete leves. Ny. 5. — Az nevet legjobban, ki utóljára nevet. (Német.) S. — Addig nevet rád, mig hasznod veheti. E. — Bolond a bolondot neveti. D. — Bolond neveti magát. E. — Bolondabb, ki neveti a bolondot. E. — Bolond, vagy kell vagy nem kell, mindig nevet. Ny. 2. — Csak a készet neveti. B. — Csekély dolog, mely a gyermeket megnevetteti. E. — Egyik sir, a másik nevet. S. — Elneveti a javát. E. — Hamar nevetik, a ki mást nevet. KV. — Keveset van otthon, ki sokat nevet. BSz. — Ki hamar nevet, hamar sir. ME. — Ki pénteken nevet, vasárnap sir. S. — Ki sokat nevet, annak kevés esze van S. — Ki sokat nevet, keveset elmélkedik. D. — Könnyü a készet nevetni. E. — Markába nevet. S. — Megtanitlak oláhul nevetni. (Sirni.) Ny. 4. — Még álmában is nevet. D. — Mindig nevet, mint a fakutya az oltáron. D. — Ne nevess, elhül a leves. E. — Ne nevess, kifut a leves. S. — Ne nevesd a bénát, ha te sánta vagy. D. — Nekünk is neve-

tett a vak ló. (L. ló.) D. — Nem mindenkor nevet a vak ló. D. — Nemes, ne nevess, nem a tied a leves. Ny. 19. — Nevess, de ne mindig. D. — Nevet az ördög. (Hasztalan erőlködés.) Ny. 3. — Nevet mint a fazekas, ha feldöl. B. (Ha korongja kiugrik.) D. — Nevet mint a feldölt gerencsér. Ny. 3. — Nevet mint az árpacipó a kemencében. (L. cipó.) Ny. 23. — Sokat nevet. E. — Szereti, mert neveti. E. — Szénvonó nem nevetheti a lapátot. E. (A pemetet. D.) — Szivével beteg, ki sokat nevet. E. — Tótul nevet. (Sir.) Ny. 14. — Vak nevet kancsalt. M. — Végig nevet egy vármegyét. D. — Vén farkast a bárány is neveti. E.

Nevetés. Kutyában fogvicsoritás is nevetés. D. — A sok nevetés az okosból is bolondot tehet. D. — Az örökös sirása, alattomban való nevetés. KV. — Farkas nevetés. (Kelletlen.) K. — Fele sirás, fele nevetés. (Örökösök gyásza.) E. — Hosszu nevetésnek sirás a vége. S. — Majd megfakad nevettében. D.

Négy. A lónak négy lába van, mégis botlik. Ny. 3. — Letette a négy pénzt. (Megfizette a birságot. Ha jószágot kárban, vetésben értek: négy pénzt, negyven krajcárt kelle fizetni.) E. — Megeshetik négykirályok napján. (Soha.) D. — Négy deszka közé tették. (Meghalt.) E. — Négy fal, négy szem között sok történik. E. — Négy lábu is botlik. Decsi.

Néha. Nem ugy néha, mint néha. E. — Néha a ravaszság is okosság. D. — Néha a rongyot is felszedik. D. — Néha a vak is patkóra talál. D. — Néha az ördögnek is gyertyát kell gyujtani. D. — Néhanapján, seidőn. E.

Néhai nevet vett fel. (Meghalt.) S.

Néma. A bor a némát is megtanitja szólani. B. — Bizonyságul némát hiv. D. — Ha néma volna, akkor is hazudna. D. — Nehéz a némának szaván eljárni. D. — Némának anyja sem érti szavát. M. (Néma gyermeknek. KV.) — Néma gyermeken az anya sem segithet. KV. — Néma halnak néma a fia. D. — Néma mint a hal. S. — Néma mint a sír. S. — Némával beszél. D. — Süketnek és némának kell lenni, ki alattvalókkal békeségben akar élni. E.

Német. A német is szokásból eszi a levest. D. — A német mindig hájjal eteti lovát, mégis rossz a lova. (Heu, széna.) Ny. 4. — Az éhes németnek kecskebéka csibe. D. — Adjon Isten minden jót, szolgáljon a magyarnak oláh, német, tót. Sz. — Akár a részeg németnek beszélj. E. — Annyi mint a német. (Szójáték: nemett.) D. — Állsz mint ágas, mig egy bolond német hozzád nem köti lovát. E. — Beszélhetsz német. (Nem értlek.) S. — Beszélj vele, ha tudsz németül. E. — Eb a német kutya nélkül. D. — Fele német, fele tót. (Hitvány.) D. — Félre német, jön a magyar. S. — Gatyára szoktatja a németet. D. — Németre bort ne bizz. E. — Hajlik mint a német imádság. (Heilich.) Ny. 14. — Hajlik mint a német létánia. Ny. 23. — Iszik mint a bécsi német. D. — Kopasz mint a német ajak. D. — Magyar az ízre, német a színre. D. — Magyar ökör, német kutya, oláh disznó. (Szép.) D. — Magyar szájból német szó is magyarul esik. D. — Magyarnak Pécs, németnek Bécs. M. — Magyarnak kalács, németnek korbács. S. — Magyarnak korsó, németnek borsó, tótnak koporsó. D. — Megfogta, mint német a hurkát. E. — Megjárta mint német a borjuval. (L. borju.) E. — Megsokasodott a német, senki sem bir vele. D. — Mégis huncut a német, hogy a fene enné meg. Np. — Mi hir Budába? Német van várába. D. — Nem fél a német, hogy ellopják (elvonják. KV.) a gatyáját. (Nincs neki.) D. — Nem fél a német, hogy elveszitse gatyáját. Sz. — Nem mind német, a ki németül beszél. D.

— Német has. (Hasmenés.) E. — Német rák. (Béka.) E. — Német, seggem az éned. (Inod.) Ny. 5. — Németnek negyven éves korában érik meg az esze. ME. — Nincs, mint a németnek gatyája. E. — Szaladj kuruc! jön a német. E. — Tótnak borsó, németnek koporsó. E.

Nép. Ha a kántor jól kezdi az éneket, jól viszi a nép. D. — Milyen a király, olyan a nép. D. — Nép szava, Isten szava. (Latin.) E.

Név. A borjunak, mig szopik, nincs neve. D. — Azt se tudja, mi a neve. E. — Botlik a neve. E. — Gazdag lehet, ha neve Lázár is. D. — Elég az, hogy Balázs a neve. (Féleszü.) Sz. — Kedves gyermeknek sok a neve. KV. — Két ebnek is lehet egy neve. D. — Kinek veszett neve indult, a szél is árt annak. K. — Magad nevét másra ne add. D. — Mindennél jobb a jó név. E. — Nagy dolog, hogy a varga és a tót szégyenli a nevét. Sz. — Nemcsak egy ebnek neve: fari. KV. — Nevén szólitja a gyermeket. (Német.) S. — Tót szégyenli nevét. E. — Végtére maga nevét is elfelejti az ember. D.

Névnap. Akaszszanak fel neved napján. E. — Hármat néznek a naptárban: farsangot, ünnepnapot, névnapot. Ny. 20.

Néz. A pap se a kicsit nézi. Ny. 22. — Az eget is bőgőnek nézi. (L. bőgő.) E. — Ajándék lónak fogát ne nézd. (Nem kell csikófogát nézni. ME.) D. — Ajándék marhának ne nézd a szarvát. Ny. 8. — A bagoly is fényre néz. F. — Bagószemmel néz. E. — Bal szemmel néz. E. — Balra tekints, jobbra nézz. E. — Csillagokba néz. E. — Egy szemmel néznek. D. — Epres kertbe néz. (Kancsal.) ME. — Farkas nem nézi a bélyeget. D. — Farkasszemet nézni. E. — Félrenéz, mint Donyán Peti. (Adósságát kérik.) Ny. 2. — Fogyatkozásában nézik a napot. D. — Forgott ember nemcsak hátra, hanem elöre is néz. E. — Görbén néz. ME. — Ha az égre nézel, rútnak tetszik a föld. D. — Ha az okos nem érti a játékot, nézi. D. — Hétszer nézzünk, egyszer csináljuk. Ny. 15. — Ide-tova néz, mint az ör. D. (Mint a tolvaj. D.) — Káposztás kertbe néz, tele van ravaszsággal. (Sanda.) D. — Ki mit szeret, arra néz. E. — Ki sárga üvegen néz, mindent sárgának lát. K. — Konkolyos szemmel néz. E. — Könnyü szárazról nézni a hajótörőket. E. — Lábod alá nézz, meglásd kinek higyj. E. — Ne nézd a szép subát, de vizsgáld az elmét. E. — Nemcsak elsö kereket kell nézni, hanem hátulsót is. E. — Nem jó szemmel nézte. S. — Nem nézi a ki szalad. Ny. 8. — Nem oda csap, a hová néz. D. (Nem oda üt. ME.) — Néz mint a birka az uj kapura. Ny. 3. — Néz mint a sült compó. E. — Néz mint varju az üres koncba. E. — Rossz ember, ki mással nem mer szembe nézni. KV. — Szemre - főre nézz. (Tisztelj, a kit illik.) Ny. 2. — Tálban konc, ne nézz az asszonyra. KV. — Ugy néz mint a bakcsó. E. — Ugy néz mint a Krisztánné hala. (Bambán.) Ny. 5. — Ugy néz mint a macska, mikor mennydörög. Ny. 5. — Ugy néz rám, mintha apját, anyját megöltem volna. Sz. — Ugy néz mint a Pilátus macskája. (Kancsal.) Ny. 7. — Ugy nézte, majd megette szemével. E. — Ugy nézz a szemembe. D. — Ujjain át nézte. E.

Nézegél mint vak Pista a gödörparton. Ny. 1. — Nézgelődik mint a vén kanászné. Ny. 3.

Nézés. Nem lakik jól ember a pecsenyére való nézéssel. KV.

Nicki. El se veszett, meg sincs, mint a nicki ember szüre. (L. elvesz.) Ny. 1.

Nimfa. Éjjeli, nappali nimfa. (Rossz személy.) D.

Nincs. A hol nincs, ott ne keress. D. — A van-ból nem tudott megélni, most a nincsen-ből is muszáj. Ny. 4. — Az is baj, ha sok van, az is baj, ha nincs. S. — Ad az Isten, kinek nincsen.

E. — Adjon Isten, a mi nincsen. E. — Az Isten sem vesz ott, a hol nincs. KV. — Egyszer hints, másszor nincs. E. — Egyszer van, egyszer nincs. E. — Ha nincs, teremjen; apja is azzal kereste, a mi nincs. (L. apa.) BSz. — Ingyen, nincsen. E. — Ki nem akar adni, azt mondja: nincs. E. — Nagy baj az a: nincs. S. — Nem ott keres, a hol nincs, hanem a hol van. (Tolvaj.) D. — Nincs annak se egy csepp tüze, se egy szikra vize. (Nagyon szegény.) Ny. 1. — Nincs nagyobb baj a nincsenségnél. Ny. 2. — Nincsen veszi a semmin adottat. D. — Ott keres, a hol nincs. D. — Semmin vették, mert nincsen árulgatták. D. — Senki sem adja azt, a mie nincs. D. — Sok »nincs« őrzi a vagyont. (Nem ad kölcsön.) E. — Volt az apjának, de nincs a fiának. KV. — Van is, nincs is. E. — Volt, de nincs. D.

Noé. Elmaradt mint a Noé hollója. E. (Odaveszett. Ny. 8.) — Ugrál örömébed, mint a Noé bakja. D. — Várja mint Noé a hollót. Ny. 2.

Noszlop. Ég mint Noszlop. (Nagy tüz.) Ny. 5.

Nógat. Serényt nógat. KV. — A mire mást nógatsz, azt magad cselekedd. KV. — Sánta sántát nógat. E. — A gyakor unszolás és szép nógatás inditja a gyermeket. KV.

Nóta. Amint fujják a nótát, ugy táncol. D. — Búsnak bús a nótája, vígnak víg. D. — Csak a régi nótát fujja. E. — Eb fujja nótáját, kutya járja táncát. D. — Egész életében egy nótát fuj. KV. — Egy nótát fujnak. D. — Egyhangu mint a Bendák nótája. (Koldus ének.) E. — Elvétette a nótáját. Sz. — Hátra még a nóta ugordója. D. — Huzzák a leves nótát. (Dél.) Ny. 5. — Kinek kenyerét eszed, annak nótáját fujjad. S. — Kinek-kinek maga nótája. D. — Kinek szekere farkán ülsz, annak a nótáját dudoljad. KV. — Külön nótát fuj. Pázm. — Malomban huzza legcifrább nótáit. D. — Minden éneknek van nótája. (Minden dolognak maga módja.) E. — Mindig egy nótát fuj. E. — Most más nótát fujnak. S. — Oly hosszu mint a szentiványi nótája. (L. ének.) Sz. — Régi nóta. E. — Szamár az arany lant mellett szamár nótát ordit. D. — Szomoru a magyar nóta. E. — Szomoru, mint a nagyidai nóta. (L. Nagyida.) E. — Szomoru nótára válik még az ének. (Rossz vége lesz.) KV. — Szomorunak szomoru nótája. E. — Te is nótát dudolsz, de táncra mást unszolsz. KV. — Vén brugós mindennap egy nótát felejt. E. (Vén cigány. D. — Vén hegedüs. KV.) — Vörös hajma, foghajma — az is mindjárt egy nóta. (L. hajma.)

Nő. A fák sokáig nőnek, de hamar kivághatók. D. — A szamár ott nő, a hol legel. E. — Eső után nött gomba, benne a féreg. (Kevély.) D. — Felfelé nő, mint az ökörfark. D. — Gombamódra nő. E. — Hamar nő, ragadós is a bojtorján. Pázm. — Jobb a nött, mint a szött. (Jobb a bunda, mint a szövött ruha.) E. — Nem mind gomba, a mi hamar nő. D. — Nő a ház eleje. (Terhes asszony.) Ny. 2. — Nő mint a vad kender. B. — Nőjjön szarva a disznónak. (L. disznó.) E. — Nöttönnő, mint tüdő a fazékban. Ny. 11. — Rossz fű nagyra nő. E. — Hamar növekszik az uzsora. KV.

Nőstény. Mit a farkas mivel, tetszik a nősténynek. E. — Ritka him nőstény nélkül. D.

Nőszik. Ám nőszszék meg vele. E. — Nősző legény nem kiméli a költséget. KV. — (Pénzt. D.) — Nősző legény pénzének nagyobb hire mint summája. K. — Könnyebb a nőszés, mint a kétszer főzés. (Kettőre való főzés.) D.

Nőtelen. Ádám látott ilyet nőtelen korában. D.

Nyak. A ki barom, nyakán járom. E. — A sok járomhordozás megtöri a nyakat. D. — Acél a feje, vasalt a

nyaka. (Fejes, nyakas.) D. — Bolond a ki maga nyakára vágja a fát. D. — Csak a nyaka véres. (Nagy baj.) E. — Csiklandós a nyaka. E. — (Nem szenvedheti a kötelet.) D. — Csíkot nyakán, hazugot szaván. (Fogják.) D. — Egy nyakkal rövidebbre szabták. (Lefejezték.) D. — Egyenlö teher senki nyakát nem szegi. KV. — Egynek nyaka, másnak nyaknyaka van. (Kemény nyaka, nyakas.) D. — Erös a nyaka mint a tevének, vad bikának. D. — Farkasnyakat vonszanak egymással. (Huzalkodnak.) Pázm. — A fejesnek hamar nyakát szegik. D. — Fejszét a nyakára. D. — Görbén hordja nyakát, mint a daru. E. — Gyenge mint a nyul nyaka. E. — Ha tudná erejét ökör, nem törnék fel nyaka. K. — Inkább lábad mint nyakad törjön. D. — Jakab, seggem a nyakad. ME. — Jobb egy ludnyak két tyúknyaknál. Sz. — Kemény nyaku Izrael. E. — Kemény a nyaka, vagy ökör vagy okos. E. — Keményre nött a nyakszirt. D. — Ki a nyakát örzi, nyaka nem fáj. D. — Ki nyakában bízik, akasztófán hízik. D. — Ki nyakát nem félti, hamar megmetszeti. D. — Kinek-kinek feje legjobban illik maga nyakára. D. — Kölöncöt kötöttek nyakára. D. — Kötelet a nyakára. B. — Lerázni a nyakáról. E. — Nehéz a vastag nyakat megtörni. D. — Nyakast nyakonkapják. B. — Nincs az a tinó, a melyiknek fel nem törné a járom a nyakát. Ny. 22. — Nyaka közé verni. E. — Nyakamon van. E. — Nyakat a kalodából nehéz kihuzni. D. — Nyakába varrta magát. E. — Nyakába veszi a világot. E. — Nyakába vetette már Peti a körtét. (Lusta.) Ny. 3. — Nyakán kezdették, torkán végezték. D. — Nyakán ütik el a gombot. D. — Nyakán vágták meg az eret. D. — Nyakára nött. E. — Nyakára venni. E. — Nyakát szakitja. Pázm. — Nyakfalvára megyek, pofonszállást kérek. B. — Nyaknak is van szirtje. E. — Nyakon csipni, fülön fogni. E. — Nyakon ütik a fejest. D. — Nyakra-före. E. — (Szalad a gonosz D.) — Nyakra, före ne tekints. D. — Nyakamon ül. E. — Ökörnek az iga, kemény nyakacsiga. E. — Pózna a nyaka, nem hajol. D. — Szüleidnek átka ostort fonhat nyakadra. E. — Vas nyakat is meglágyit a tüz. D. — Vastag nyaku kálomista. E.

Nyakleves. (Pof.) E. — A nyakasokat nyaklevessel kell tartani. B. — Elkapta a nyaklevest. D. — Hitvány ebéd a nyakleves. E.

Nyakoncsapásból üstökvonás történik. KV. — Hazugságra nyakoncsapás illik. D.

Nyakonvág. Ha a gyermeket nyakon nem vágják, megnyakasodik. D. — Nyakonvágod még se szól. D.

Nyakravaló. Eblánc illene nyakravalójának. D. — Egy poltrán vették nyakravalóját. (Madzag.) D. — Felkötötte a nyakravalót. D. — Felnyakravalózták. (Akasztás.) D.

Nyakas. A ki nyakas, fejes is. D. — A nyakasnak nyaka törik. E. — A nyakassal az ördög se bir. D. — Az ördög is jobb volna, ha nyakas nem volna. D. — Fehér kutya, nyakas eb. E. — Fejes kutya, nyakas eb. D. — Fejes apának nyakas a fia. D. — Hamar nyakát törik a nyakasnak. D. — Ki a nyakast meg akarja jobbitani, nem tudja mi a nyakas. D. — Megkötötte magát mint a nyakas ló. D. — Nem tudni melyik rosszabb, a nyakas-e vagy a fejes? D. — Nyakas a cigány is, mikor akasztani viszik. E. — Nyakas a fejhajtást meg nem szokhatja. D. — Nyakas a kakas. (Kálomista.) E. — Nyakas az ember, mig meg nem ijesztik. D. — Nyakas apának fejes a fia. D. — Nyakas lónak nyakába vetik a kötelet B. — Nyakas mint a bika. D. (Mint a vadbika. D. — Mint a bivaly. D. — Mint a kálomista. B.) Nyakas volt apja, hogyne lenne fia? D. — Nyakas csak akkor hagyja el

a nyakasságát, mikor lenyakazzák. D. — Nyakasnak csak a hóhérpallos a kenőcse. D. — Nyakasnak nyaklevest. ME. — Nyers nyakas. D.

Nyal. A ki nem szokja, nem nyalja. D. — Addig nyalta-falta, mig elcsábitotta. E. — Csak a talpát nyalja. E. — Eb a sebét nyalva gyógyitja. D. — Egy tányért nyalnak. D. — Egyik tehén a másikat nyalja. D. — Ha csizmám talpát nyalja, sem. E. — Hizelkedő nyelv nyalva ejti a sebet. D. — Kinek borja, nyalja. D. — Kinek nem borja, nem nyalja B. — Ne nyald, ha nem borjad. D. — Nem borja, ha nem nyalja. Ny 10. — Nem nyalja, a kinek nem borja. M. — Megszokta a tehén, hogy borját elül-hátul nyalja. D. — Minden tehén maga borját nyalja. D. — Marha marhát nyal. E. — Nyalja, borja. E. — Nyalja, falja. E — Nyalják, falják egymást, mint az uj házasok. E. — Nyalod vagy falod, egyet érsz vele. D. — Nyalja mint a bárány a kést. E. — Nyalom a lelkedet, szivedet. E. — Szomszédban nyal sót a kecske. (L. kecske.) E. — Talpát nyalja, mint a macska. B. (Mint a medve. E.) — Tehén a borjat elül-hátul nyalja. D. — Üvegen által nyalat mézet. BSz. — Vén kecske is megnyalja a sót. KV.

Nyalakodik. Más konyháján ne nyalakodj. D. — Nyalakodik mint az eb. D. (Mint a légy. E.) — Nyalakodónak macskagumi a csemegéje. E. — Szokásból nyalakodik a kutya. D.

Nyalogat. Jól lát a macska, noha talpát nyalogatja. K. — Ki mézet metsz, ujját nyalogatja. E. — Ki a mézet nyeli, ujját nyalogatja. D.

Nyalka legény. ME. — Nyalka szarka (Kevély, kinyalott.) D. — Nyiri pajkos, nyiri furkó, nyalka pecek. E.

Nyaral. Ha jól telelsz, majd jól nyaralsz. Ny. 11. — Hol nyaralt, ott teleljen. S.

Nyargal. Egy paripán nyargalnak. D. — Füzfaparipán nyargal, mégis gyalog jár. D. — Vessző-paripán nyargal. S.

Nyavalya. A ki egy kis nyavalyát el akar kerülni, más nagyobba esik. KV. — A közönséges (általános) nyavalyát könnyebb eltürni. KV. — A nyavalya párosan jár. E. — A nyavalya lóháton jön, gyalog megy el. B. — A nyavalya a bolondot is eszére hozza. KV. — Az ember könnyen elfelejti a nyavalyát. KV. — Csép, kapa, nyavalya, ki nem hiszi próbálja. KV. — Csép és kapa szörnyü nyavalya, szegény a kenyerét alig falhatja. D. — Egy nyavalya a másikat ott éri. KV. — Elég nyavalya az öregség. S. — Elég nyavalya a vénség. M. — Idővel mulik a legnagyobb nyavalya is. D. — Jaj az én nyavalyám. KV. — Kasza, kapa, nyavalya. E. — Kasza, kapa, nyavalya, csak az tudja micsoda, ki ezeket próbálja. D. — Kiki legjobban érzi a maga nyavalyáját. KV.— Könnyen felejti ember a más nyavalyáját. KV. — Könnyen reáragad a nyavalya, ki a beteg körül forgolódik. B. — Megtanit a nyavalya. M. — Megtanit a nyavalya jámborságra. KV. — Minden nyavalyának bokros az örvénye. KV. — Minden nyavalyának legjobb orvosa a türolaj. D. — Mindég valami nyavalyája van a szegény embernek. KV. — Minél inkább gyógyitják, annál inkább öregbedik a nyavalya. KV. — Nagy nyavalya a szerelem. E. — Nagy nyavalya az éhenhalás. KV. — Nem kell nyavalyáért követet küldeni. D. — Nyavalya belé. E. — Nyavalyád nincs, bibét keressz. KV. — Nyavalyát nyavalyával gyógyit. KV. — Törje ki a nyavalya. (Betegség.) E.

Nyavalyás. Jobb tőled várjon más, mint te mástól, nyavalyás. KV. — Nyavalyás ember az, kire az Isten haragszik. B.

Nyáj. Egy juh nem nyáj. D. — Egy rühes juh az egész nyájat megveszteget. KV. — Egy rühes birká-

tól koszos lesz az egész nyáj. S. — Ha a pásztor rühes, nem csuda, ha megkoszosodik a nyáj. D. — Kolompos után megy a nyáj. E. — Milyen a pásztor, olyan a nyáj. S. — Ritka nyáj rüh nélkül. D.

Nyájas. A hol nyájas az anya, kényes lesz leánya. KV. — Kivül tágasabb, belül nyájasabb. (Tréfás vendégfogadás.) Ny. 3. — Nyájas anyának kevély a lánya. D. — Nyájas anyának kényes a leánya. B. — Nyájas apa, fejes fia. S. — Tréfás csufolódás nyájasságnak tartatik. K. — Eb ebbel nyájaskodik. B. — Nyájas a tűz. M.

Nyál. Foly reá a nyála, de nem kopik álla. D. — Folyik nyála utána. D. — Folyik nyála mint a veszett ebnek. D. — Mohón kapja (nyeli) mint éh tyúk a nyálat. E. — Nyálával is jóllakik. E. — Ugy nyeli mint az éh tyúk a nyálat. Ny. 6. — Nyálas száju. S.

Nyámog, mint az ökör a sásos szénán. (Nem izlik neki a munka, lusta.) Ny. 20.

Nyár. A ki nyárban nem gyüjt, télben agg ebül bánkódik. M. (Télben nem igen füjt. D. — Keveset füjt. KV.) — A te teled legyen tél, a te nyarad legyen nyár. Sz. — Akkor lesz nyár, mikor a tök virágzik és a vénasszony bogározik. Ny. 1. — Egy fecske nem csinál nyarat. (Német.) S. — Fejéről nyáron sem akar elmenni a hó. (Őszhaj.) D. — Hét tél, hét nyár választja meg a házasságot. D. (Választja meg, milyen lesz az asszony. Ny. 6.) — Jó a köntös mind télben, mind nyárban. KV. — Megkérdik: kit szolgáltunk a nyáron. D. — Minden nyárnak van egy tele. S. — Nem sirat egy fecskét egy nyár. E. — Nem sirat egy rigót egy nyár. E. — Nem télen, hanem nyáron kaszáltat az okos. D. — Nyárban szaggatja a téli bundát. D. (Subát. KV.) — Nyári favágástól, téli kaszálástól Isten örizzen. Ny. 16. — Nyári kocsis, téli diák. (L. diák.) E. — Nyári szállásért meg nem telel veled a fecske. E. — Nyáron gunyádat, télen tarisznyádat el ne hagyd. B. — Nyáron gunya nélkül, télen kenyér nélkül el ne menj hazulról. Ny. 8. — Nyáron ruhát, télen kenyeret nem jó otthon hagyni. Ny. 3. — Nyáron két bunda, télre kankó se. (Szűrkankó.) E. — Nyáron minden bokor szállást ád. B. — Se télen szalonnáját, se nyáron bundáját el nem hagyja az okos. D. — Télen kenyeredet, nyáron gúnyádat el ne hadd. Ny. 6. — Télben kenyért, nyárban ruhát bolond a ki elhágy. E. — Téli kutya, nyári menyecske. Ny. 5. — Vén asszonyok nyara. E.

Nyárfa. Messze veti a nyárfa-sulykot. (Hazudott.) Sz. — Reszket mint a nyárfalevél. E. — Zörög mint a nyárfalevél. D. — A nyiresből a nyárasba jár. (Céltalanul fárad.) Ny. 1.

Nyárs. Cinigének kóró a nyársa. D. — Ebéd után forgatja a nyársat. D. — Hegyes mint a nyárs. D. — Kegyelmes tolvajnak hegyes nyárs az alfelébe. M. — Kegyes tolvajnak hegyes nyárs a farába. D. — Ne forgolódj mint a varga a nyársban. Ny. 6. — Meg nem állja szérdék (aludttej) a nyársat. D. — Nyársat nyelt. (Egyenesen, mereven, peckesen tartja magát.) E. — Nyársan süti a tejfölt. (Bolond.) D. — Nyárson süti az ökröt. (Telhetetlen.) D. — Oda ül a nyárshegyibe. E. — Pislog mint az undvári nyul a nyárson. (Babonából elevenen huzták nyársra.) D. — Sürög-forog mint a varga a nyárson. Ny. 3. — Tüzes nyárssal állott ellene. D.

Nyel. A buza nehéz veretü, könnyed nyeletü. (L. buza.) Ny. 17. — Az ételt is rösteli rágni, csak nyeli. D. — Egyet harap, hármat nyel. E. — Furót nyelt. E. — Jól megrágd, aztán nyeld. D. — Kapucinust nyelt. (Rekedt.) E. — Nehezen nyeli a véknyas szalonnát. Ny. 2. — Nem nyeli, hanem csusztatja a bort. D. — Nem rágja a falatot, hanem csak nyeli. D. — Nyeli a szá-

raz kortyot. ML. — Sok keserüséget nyel. B.

Nyeletlen. Tartja magát mint a nyeletlen furkó. Ny. 2.

Nyelv. A mi nem égeti nyelved, ne fujjad. KV. — A szamarat kötélnél fogva, a barátot nyelvénél fogva kötik meg. (Cáfolják meg.) Ny. 2. — Az asszonynak fegyvere a nyelve. D.—Az asszonynak fegyvere, a nyelve, soha meg nem rozsdásodik. ME. — Az álnoknak szive nem ott jár, hol nyelve. KV. — Anyja nyelvén beszél a gyermek. D. — Attól fél, hogy nyelve megpenészedik, ha gyakran nem forgatja. D. — Bár a nyelvét vágta volna el a bába, mikor a köldökét elmetszette. D. — Bárcsak elharapná egyszer a nyelvét. D. — Be jó volna nyelve a szölöbe! (Kereplőnek.) D. — Boldog ember, ki nyelvével nem hibáz. D. — Bolondnak fegyvere a nyelv. B. — Botlik a nyelve. (Hazudott.) D. — Cigány-nyelven beszél. (U. a.) ME. — Csuda, hogy eddig el nem kopott nyelve. D. — Csomót köthetne nyelvén. D. — Egész teste nyelv. D. — Egyik vége nyelvének jól oda van nőve. D. — Egyszer veti fontra, a mit százszor nyelvre. D. — Elcsuszamodott a nyelve. (Hazudott.) D. — Előbb jár a nyelve, mint az esze. S. — Esze hire nélkül csak pörög a nyelve. D. — Éles a nyelve mint a köszörült kard. S. — Falu nyelve. B. — Fegyveres nyelve van. Ny. 21. — Felvágta a bába a nyelvét. (Szájas.) Ny. 3. — Fél, hogy megfázik a nyelve. (Nem beszél.) Ny. 6. — Fogd meg a nyelved, tedd a segged alá. E. — Friss mint a nyelv. D. — Gonosz fegyver a nyelv. KV. — Gonosz nyelv bika alá is borjat tehet. D. — Gonosz nyelv nagy tüzet gyujthat a házban. D. — Ha esze nincs is, de van nyelve. D. — Ha feje befér is az ablakon, de nyelve be nem férhetne. D. — Ha kire nyelvvel tüzöl valamit, nehéz lefosztanod. D. — Ha nyelvvel tüzöd rá, karddal se fosztod le. K. — Ha minden hazugság lángot vetne, nyelve régen megsült volna. E. — Ha szajkó lett volna, nem kellett volna nyelvét felvágni. D. — Hadd koptassák a nyelvöket haszontalanul, hiszem Istent, nem hágy engem gyámoltalanul. D. — Hallgas nyelvem, nem fáj fejem. E. — Hamarább jár nyelve az eszénél. E. — Harist nyelvén fogják meg. S. — Hazugságban kopott el nyelve. D. — Hegyet is mozdithat nyelvével. (L. mozdit.) D. — Hizelkedő nyelv nyalva ejti a sebet. D. — Hosszu mint az ökörnyelv. D. — Ide-tova hányaveti rossz nyelvét. D. — Inyéhez ragadt a nyelve. (Nem szól.) E. — Jár a nyelve mint a cséphadaró. E. — Jár a nyelve mint a kupi (kupai. Ny. 14.) malom. E. — Jár a nyelve mint a malomkorong. D. — Jár a nyelve mint a pörgő rokka. D. — Jár a nyelve mint a vén kofáé. D. — Jobb lábbal megesni, mint nyelvvel botlani. KV. — Jobb lábbal megbotlani, mint nyelvvel. D. — Jó helyen van nyelve. D. — Helyén van a nyelve. ME. — Jó hogy két nyelvet nem adott Isten az asszonynak. D. — Jól felvágta nyelvét a bába. D. — Jól megoldotta nyelvét. D. — Kétélü kard a nyelv is. E. — Két fog, két ajak zárta be a nyelvet, mégis kiszökhetik rajtok. D. — Kiki belé vágja nyelvét. KV. — Kinek foga fáj, tartsa rajta nyelvét. D. — Kinek szive telve, megnyilik a nyelve. E. — Legnagyobb kárvallás a nyelvben. D. — Leragadt a nyelve. E. — Magyarnak nyelvén a szive. S. — Marja nyelvét. (Dühös.) D. — Más a nyelvén, más a szivén. ME. — Megbotlott nyelv is gyakran igazat mond. KV. — Meg nem eheti rozsda a nyelvét. (Mindig jár.) D. — Megbicsaklott a nyelve. S. — Mi a szivén, az a nyelvén. E. — Minden moslékban kanál a nyelve. Ny. 1. — Mindenki rajta köszörüli a nyelvét. E. — Mindent a nyelve harangjára köt. D. — Mint a sásnak három éle nyelvének. D. — Nagypénteken kereplő-

vel fogják a nyelvét agyonütni. ME. — Ne koptasd a nyelved. E. — Ne szólj nyelvem, nem fáj fejem. D. — Nehéz a nyelve. S. — Nehéz rakoncában tartani a nyelvet. B. — Nem akarnék nyelve lenni. D. — Nem hagyta az anyjában a nyelvét. Ny. 4. — Nem jár egy nyomban szive nyelvével. B. — Nem nőtt inyéhez a nyelve. D. — Nem ráncos a nyelve. (Noha vén.) D. — Nem sajnálja nyelvét. D. — Nem szeretnék a nyelve alá kerülni. S. — Nem szól a harang sem, hogyha nyelve nincsen. D. — Nincs még felfüstölve nyelve. D. — Nyelv apró tag, de nagyot mozdithat. D. — Nyelve evezője nem találhat partra. D. — Nyelve veri meg az asszonyt. E. — Nyelvemen volt. S. — Nyelve legfrissebb egész testében. D. — Nyelvében él a nemzet. E. — Nyelvén akad fel a hazug. E. — Nyelvén fogják meg a hazugot. D. — Nyelvén tud beszélni. B. — Nyelvén van a szive. S. — Nyelvének felét elkoptatta immár. D. — Nyelvére veszi. E. — Nyelvével vitézkedik mint az asszony. D. — Nyelvnek nincs csontja, mégis sok embernek betörte a fejét. B. — Nyelvvel harcolni asszonyemberhez illendő. Bethlen Gábor. — Nyelvét is kihányta. E. — Nyelvét rágja. (Dühös.) E. — Oly nagy a nyelve, hogy kétszer jóllakhatnál vele. D. — Pereg a nyelve, mint a pergö (forgó) rokka. E. — Pörög a nyelve, mint a kecskebogyó a jégen. D. — Pörög a nyelve, mint az orsó. S. — Póstán jár a nyelve. D. — Rakoncátlan a nyelve. D. — Ravasz nyelv bika alá is borjut tehet. D. — Rest szolgának legfrissebb tagja a nyelv. KV. — Rózsa ajak, tövis nyelv. KV. — Semmi bába nem ér a nyelvével. E. — Semmi rakoncája szabados nyelvének. D. — Semmi saraglyája nyelvének. D. — Soha nyugta nyelvének. D. — Sok beszédű, sík nyelvü. ML. — Szapora nyelvü. D. — Szive másutt, nyelve másutt jár. D. — Szomszéd határba ér a nyelve. (L. határ.) Ny. 1. — Tovább nyul esze, mint nyelve. D. — Többen estek el nyelvek, mint fegyver által. K. — Többet szól keze mint nyelve. (Tesz mint beszél.) D. — Tudósabb nyelve mint feje. D. — Ugy hangzik a nyelve, mint az üres malom. D. — Veszedelmes falat a nyelv. E. — Vénasszony nyelve élesebb a borotvánál. Ny. 13.

Nyelves. Nem mind ügyész, a mi nyelves. D. — Nyelves harkály. D. — Nyelves mint a piaci kofa. B.

Nyer. A ki akar nyerni, annak fel kell tenni. (Kockáztatni.) D. — A ki nyerni akar, föl is kell tennie. KV. — A ki akar nyerni, kell először türni. KV. — A ki nem próbál, nem nyer. KV. — A mit a vámon nyert, a harmincadon elvesztette. Sz. (Elveszti a réven. E.) — A mit réven nyer, elveszti a vámon. E. — A mit sipolva nyert, elvesztette dobolva. D. — A ki mer, az nyer. E. — A ki meri, a nyeri. E. — Az jó garas lehet, ki aranyat nyerhet. KV. — Azt nyerte vele, a mit Buczi a tapasztással. Ny. 6. — Aranyat adott, rezet nyert. E. — Kakuk nyerte. KV. — Ki hamarabb mer, hamarabb nyer. D. — Ki nem játszik, sem nem nyer, sem nem veszt. (Német.) B. — Nyertünk benne mint Bertók a csíkban. (L. Bertók.) M. — Nyertünk Bécsben, mint Bertók a csíkban. (L. Bertók.) Sz. — Nyertünk visszafelé. E. — Nem nyer pálmát, ki útjában horgot vet. K. — Próba szerencse: a ki mer, az nyer. S. — Sem nem nyer, sem nem veszt, a ki nem játszik. D. — Sok a játszó, egy a nyerö. E. — Vagy nyerünk, vagy vesztünk. KV. — Zsidó is megverte fiát, mikor először nyert. E. — Nekimegy mindennek, vagy nyer benne, vagy veszt. D.

Nyereség. Egynek nyeresége, másnak vesztesége. KV. — Nem mindenkor nyereség a feleség. Np. — Nyereségnek jó a szaga, akárhonnan jön. (Latin.) D. — Reménység, nyereség

nincsenek mindig egy vágásban. D. — Rossz nyereség hasonló a kárhoz. Ny. 7. — Sietség, nyereség. D. — Sokan játszanak, de csak egyé a nyereség. KV. — Sok a játékos, de csak egyé a nyereség. E.

Nyerés. Adás-vevés nem mindig nyerés. ME. — Első nyerés, cigány vesztés. Ny. 2.

Nyertes. Hosszu pörön biró a nyertes. E. — Két pörös fél közt a harmadik a nyertes. (Latin.) S. — Nem félhet a nyertes a megvert hadtól. D.

Nyereg. Bársony-nyereg szamárra. E. — Egy farral két nyerget ül. D. — Egy seggel két nyerget ül. E. — Egy farral nem lehet két nyerget ülni. Ny. 4. — Egy nyeregben ülnek. D. — Előbb jár a nyereg, mint a ló. Ny. 24. — Illik rá, mint szamárra a bársony-nyereg. B. — Jobban csuszik ott a nyereg, mint a ló. B. — Két nyerget ül egy seggel. M. — Kiütötték a nyeregből. E. — Minden nyeregbe odafér. KV. — Nem illet szamarat vörös nyereg. M. — Nem illik szamárra a bársony-nyereg. KV. — Nagyon nehéz egy farral két nyerget megülni. D. — Nem szamárra való a bársony nyereg. Sz. — Nyerget ütik, hogy a ló érezze. E. — Rest ökör is nyerget kiván. (Latin.) B. — Rest ökör nyeregre vágyódik. D. — Szamár hátán selyem-nyereg. E. — Tehénre sallangós nyereg. D.

Nyergel. Egy lovat nyergelnek. D. — Megnyergelték, mint a túrós hátu lovat. D. — Tehenet nyergel. KV.

Nyerit. Egész nap nyerit a sárga kancák után. (L. kanca.) D. — Kanca után nyerit a csikó. D. — Ló is a szépre nyerit. D. — Nyerit mint a ló. D. — Nyeritő ménló. (Kurvás.) D.

Nyers. Aszu fa mellett a nyers is megég. E. (Száraz fa mellett stb. KV.) — Nyers fának nehéz száradtát várni. B. — Nyers fát tett tüzre. D. — Nyerset evett, gyomra nem emésztheti. (L. gyomor.) D.

Nyes. A mely fának árnyékában nyugszol, ne nyesegesd. E. — Nyesve nö a fa is. ME. — Sokat egy fán ne nyess. D. — Nyesés nélkül fa sem nő nagyra. (Szigoru nevelés.) D.

Nyél. Elkeverte a kalapács nyelét. Ny. 1. — Elmocskolta a kalapács nyelet. D. — Elszarta a kalapács nyelet. (Elvesztette becsületét, hitelét.) E. — Elmocskolta a korbács nyelét. D. — Ide vele, ha van nyele. Ny. 7. — Kár hogy nyele nincs. D. — Ki vele, ha van nyele. (Ha van bátorság.) Ny. 8. — Majd nyélbe ütöm én ezt. (Rendbe hozom.) E. — Minden fejszének akad nyele. B. — Nyele van a szónak. (Nem csak kimondani, hanem meg is kell tenni.) E. — Nyelet csinálok én ebbe. BSz. — Uri bicsak, fa nyele. (L. bicsak.) D. — Veszett fejszének nyele. Sz. — Veszett fejszének nyele fordult. B. — Veszett fejszének nyele is jó. D.

Nyikorog mint a koldus taligája. B. — Nyikorog mint a kukorica malom. D. — Nyikorog mint az oláh szekér. Ny. 3.

Nyilallás. Kevés kell belőle, mint a nyilallásból. Ny. 1.

Nyil. Egyenes mint a nyil. D. — Hegyes mint a nyil. D. — Ki fulánkját könnyen bocsátja, nyilakat várhat helyébe. E. — Nem vet az okos magánál nagyobbal nyilat. D. — Nyilat huzni. E. — Nyilat tompit, ki serpenyőt lövöldöz. F. — Nyilba fut. E. — Repül mint a nyil. ME. — Sebes mint a nyil. D. — Nehéz az ellött nyilat visszahuzni. E.

Nyilik. Késön nyilik szeme az esztelennek. D.

Nyimmel, nyámmal eszik. KV.

Nyir. Az okos pásztor nyirja a juhot, nem nyúzza. D. — Azt a bárányt se szeresd, mely akkor is hallgat, mikor nyirják. D. — Disznóról is gyapjat nyir. E. — Gyapjáért szokták a juhot megnyirni. KV. — Nem szokás a disznót megnyirni. D.

Nyiri. A nyiresből a nyárasba jár.

(Céltalan fárad.) Ny. 1. — Nyiri pajkos, nyiri furkó, nyalka pecek. E. — Ungvári bor, beregi buza, nyiri makk nem szerez bőséget. D.

Nyirfa. Gyermeknek legjobb feleség a nyirfa kisasszony. K. — Nyirpóznával fejet póználni. M.

Nyit. Ha ablakkal beéred, ne nyiss kaput sziveden. D. — Hamar kárt vall, ki a kincses ládát nyitva tartja. B. — Ne nyiss annak kaput, mi az ajtón befér. E. — Nyitva az ajtó, akár fel, akár alá. Decsi. — Tátva-nyitva az ajtó. D. — Megtalálja a dolog nyitját. S. — Minden dolognak megvan a maga nyitja. S.

Nyitra. Feszit mint a pozsonyi kutya Nyitrában. Ny. 5.

Nyolc. Nálok is több hét nyolcnál. BSz.

Nyom. Ha valaki nyomja lábod, vedd el onnét, ha bánod. E. — Nyomkodja mint kánya a malacot. Ny. 6.

Nyom. Bottal ütheti nyomát. D. — Egy nyomon járnak. B. — Ha igaz nyomon jársz, nem fáradsz. D. — Hajó nyomát keresi a tengeren. D. — Itt a nyoma, farkas mégis tagadja. D. — Meleg nyomát üzik. D. — Meleg nyomát üzte, fel is találta. D. — Nyomába akadtak. D. — Nyomába sem hághat. D. — Ütheted már bottal a nyomát. (L. bot.) Ny. 1.

Nyomorékot is kiegyenesiti a halál. ME.

Nyomorult. Az urak apritják, nyomorultak lakják. KV. — Eleget élt a nyomorult, ha hamar meghalt is. D. — Hogy dolgodat meg ne bánd, a nyomorultat szánd. E. — Nincs nyomorultabb a vak embernél. KV. — Nyomorult, kinek nem elég a magáé. E. (A mie van. B.) — Nyomorult gazda az, a kit a szolga tanit. KV. — Nyomorult koldus az, ki egy házat el nem tud kerülni. E. — Sokat élt a nyomorult, ha hamar meghalt is. D. — Vak, ha sok is aranya, mégis nyomorult. K.

Nyomoruság. Cifra nyomoruság. E. — Cifra nyomoruság a katona-élet. E. — Egyik nyomoruság ottéri a másikat. K. — Előrelátott nyomoruságot könnyebb elszenvedni. B. — Embert a nyomoruság és árnyék soha el nem hagyja. D. — Katonaság, cifra nyomoruság. ME. — Ki idején reászánja magát, csak eltüri a nyomoruságot. E. — Kölcsönzésnek és veszekedésnek társa gond és nyomoruság. KV. — Kurta az élet, de a nyomoruság hosszuvá teszi. D. — Megtanit a nyomoruság imádkozni. KV. — Mig az ember árnyékot vet, mindig lesz nyomorusága. E. — Minden mesterségre megtanit a nyomoruság. D. — Nagy mester a nyomoruság. D. — Nyomoruság a rabság. E. — Nyomoruság bokrával jár. (Többed magával.) Ny. 2. — Nyomoruságot és szomoruságot öröm szokta követni. KV. — Nyomoruság mutatja meg a jó barátot. KV. — Nyomoruságot nyomorság szokta követni. KV. — Öröm nyomán jár a nyomoruság. S. — Senki nem irigyli a nyomoruságot. KV.

Nyomtató lónak nem kötik be száját. Sz. — Nyomtató ökörnek nem kötik be száját. D. — Egy szürün nyomtatnak. D. — Könnyen megy neki, mint a ki egy lovon nyomtat, azután huszonkétszerben veri az eső. Ny. 21.

Nyoszolya. Megiszom a jó bort csutora nélkül is; ölelem a rózsám nyoszolya nélkül is. Np.

Nyög. Adós fizess, beteg nyögj. E. — Ne nyögj, mert hátra még a bekkenője. Ny. 2. — Nyög mint pokolban a juh. Ny. 4. — Nyög mint a rossz juh a pokolban. Ny. 6.

Nyögés. Nem akarásnak nyögés a vége. M.

Nyöszörög mint az oláh duda. S.

Nyugszik. A ki ifjuságában dolgozik, az vénségében nyughatik. KV. — A ki mint fárad, ugy nyugszik. D. — Amint veted ágyadat, ugy nyugszol benne. B. — A mely fának árnyéká-

ban nyugszol, ne nyesegesd. E. — Hadd nyugodni a holtakat. KV. — Jól nyugszik, mint eb a pozdorján. D. — Ki mint veti ágyát, ugy nyugszik. Ny. 8. — Ki sokat álmodozik, keveset nyugszik. D. — Kinek szárnya alatt nyugszol, azt tiszteljed. KV. — Nyugszik az urban, mint a szováti káposzta a rektorban. S. — Nyugszik az urban, mint Máté tehene az útban. Ny. 23. — Nyugszik mint a somogyi gyermek. (Leesett a fáról.) D. — Napot nyugodva dicsérj. E. — Öreg fának árnyékában nyugszik az okos. D. — Szerencsések a holtak, mert békével nyugszanak. D. — Szür huzz fát, palást rakj tüzet, bunda nyugodjál. BSz. — Tudja szél, hol nyugszik a szunyog. B. — Vén fa alatt jó nyugodni. E.

Nyugodt föld jobban termi a buzát. D. — Nyugodt földnek szép termése. E.

Nyugalom késöre is jó. D. — Álom után jó a nyugodalom. D. — Dolog után édes a nyugodalom. B. — Jobb egy száraz falat nyugodalomban, mint tizenkét pástétom veszekedésben. D. — Kettös ünnep, hetes esö: szolga nyugodalom. B. — Munka után esik jól a nyugovás. KV. — Munka után édes a nyugalom. ME. — Munka után méz a nyugodalom. E.

Nyugta nincs, mint a bolygó zsidónak. ME. — Nyugtával dicsérjük a napot. KV.

Nyugtalan mint a fing a fürdöben. E. — Nyughatatlan mint kutya seggiben a savó. E.

Nyugtalanit a kincs, akár van, akár nincs. S.

Nyujtózik. Csak addig nyujtózzál, mig a lepel ér. M. (Mig a pokróc ér. E. — Mig a takaró ér. B.) — Nyujtózkodik mint eb a pozdorján. D. — Nyujtózkodhatnék, mint a rimaszombati papné. (Erkölcstelen.) D. — Tovább nyujtózik, mint a pokróc ér. E.

Nyul. A hol a nyul felnevelkedik, ott szeret inkább lakni. Sz. — A hol legtöbb a róka, legkevesebb a nyul. D. — A mely ebet bottal üznek a nyul után, nehezen fogja meg. KV. — A nyul elnyalta a jószágot. (Sok vendégeskedés.) Ny. 1. — A ki két nyulat hajt, egyet se ver. D. — A nyulat agg lovon verik néha agyon. KV. — Alacsony bokor alatt lappang a nyul. B. — Alszik mint a nyul. (Éber.) KV. — Bátor mint a nyul az agarak elött. D. — Bizik benne, mint kutyába a nyul. Ny. 4. — Bokorral együtt lövik a nyulat. E. — Buzában már a nyul, farka se látszik ki. (Megmenekült.) D. — Ember embertöl, nyul az ebtöl nem lehet bátorságos. B. — Ébren alszik mint a nyul. E. — Felkötötte a nyulak bocskorát. (Gyáván megszalad.) S. — Félénk mint a nyul. E. — Félénk nyulnak nyaka leggyöngébb. D. — Félénkebb a nyulnál. D. — Félszemre alszik mint a nyul. E. — Földjét a nyul trágyázza. (Müveletlen.) Ny. 20. — Fülel mint a nyul. E. — Fülel mint a nyul a bokorban. B. — Ha az Isten nyulat teremtett, bokrot is teremtett neki. Ny. 10. — Ha nyulat látsz, üsd meg a térded. (Rossz jel.) E. — Hamar cselt vet az öreg nyul. D. — Holt oroszlántól a nyulak sem félnek. D. — Hosszu mint a nyulfarka. E. — Ki két nyul után szalad, egyet sem fog. BSz. — Kicsiny nyul is elfárasztja a nagy kutyát. ME. — Kicsiny a nyul, mégis meg futtatja az agarat. E. — Kigördül belöle, mint a görgei tökböl a nyulcsikó. E. — Kinek Isten nyulat ád, füvet is ád hozzá. D. — Kiugratni nyulat a bokorból. (L. bokor.) E. — Kurta mint a nyulfark. D. — Megszalasztja a nyul. D. — Mellökön acél, hátukon vas, de belül a nyul, nem pedig a sas. D. — Mig a kutya szarik, elfut addig a nyul. K. — Mikor Isten nyulat teremtett, bokorról is gondoskodott. D. — Mindenütt lakik, mint a nyul. (Csavargó.) Ny. 5. — Mosolyog mint a nyul a vadalmára. Ny. 3. — Mosolyog mint

a rimóci nyul. Ny. 10. — Nem azé a nyul, aki elszalasztja, hanem aki megfoghatja. Ny. 2. — Nem azé a nyul, a ki a bokorból felugrasztja. Ny. 8. — Nem minden bokorban fekszik a nyul. D. (Találsz nyulat. Sz.) — Nem örülnek a nyulak, mikor az agarak fiadzanak. D. — Nyomorultabb a nyulnál. (Gyávább.) D. — Nyul agarat, szunyog madarat nem örömest lát. E. — Nyulszivü. S. — Nyul után bottal hajtja az agarat. D. — Nyulvitéznek bokor a vára. D. — Nyulat foghatsz vele. (Jókedvü.) E. — Nyulat kerget és medvére talál. B. — Nyulat látánk. (Rossz jel.) F. — Nyulat látánk, nem leszen jó szerencsénk. M. — Nyulfark az esze. D. — Nyulfej. (Használhatlan.) D. — Ott lakik, a hol a nyul. (Csavarog.) Ny. 1. — Ölben vitt eb nyulat nem fog. BSz. — Pislog mint az undvári nyul a nyárson. (L. nyárs.) D. — Pislog mint a rimóci nyul a kandallóban. D. — Rák fog nyulat. E. — Sok kutya, nyul halála. (Német.) D. — Sovány mint a téli nyul. Ny. 22. — Szaga után borra, mint jó vizsla nyulra. D. — Szelid mint a kis nyul. D. — Szerencsés sörét, melyet a sült nyulban találni. D. — Tudja hol fekszik a nyul. E. (Hol temették el a nyulat. K.) — Van még a nyulnál is félénkebb. (Békák; aesopusi mesében.) D. — Válogat mint Szvecskó a nyulban. Ny. 6. — Véletlen bokorban gyakran nyul fekszik. KV. — Viz hátán nyulat les. D.

Nyulász. Dobbal megy nyulászni. E. — Harangszóval megy nyulászni. E.

Nyuszt. Több gond vagyon a gazdag fejében, mint szörszál nyusztos süvegében. K.

Nyúz. Az okos pásztor nyirja a juhot, nem nyúzza. D. — Bakot nyúz. S. — Csak azon bakot nyuzza. M. — Egy bakot nyúznak. D. — Egy rókáról nem lehet két bőrt nyúzni. D. — Nyúzza az embert. D.

Nyű. Alábbvaló az élő husba esett nyűnél. D. — Fel nem kelne, ha nyű esne is husába. D. — Nyüvek termettek az alfelében. D. — Nyüves a füle. (Hetyke, félre csapta kalapját.) Ny. 2.

Nyüg ez rajtam. ME. — Nyügbe vetett ló nem messze nyargal. Pázm.

Obsit. Istennél van, mint Szenyes Péternek az obsit. (L. Isten.) Ny. 11. — Obsit, a merre a nap süt. (Elmehetsz.) Ny. 5.

Obsitos katona. (Hazug.) ME. — Hazudik mint az obsitos. S.

Ocsmány beszélgetés, erkölcs vesztegetés. KV.

Odaadja az ingét is. E. — Semmiért is odaadhatja. D.

Oda van. A legszebb virág leghamarabb oda van. D. — Ebestül, macskástul oda van. KV. — Ebestül, marhástul, minden pereputyostul oda van. Sz. — Egész odáig van. E. — Fészkestül, tyúkmonyostul (tojásostul) oda van. D. — Ha oda van, oda van. E. — Kutyabarátság, marha szaporaság, hamar oda van. E. — Oda a vese, de itt a szaga. E.

Oda fut az ember, a hová a többi tódul. D. — Oda, oda pokolba. D. — Oda mind farka, mind füle. D. — Odamondani. E. — Oda se néz a bajnak. B. — Oda vagyunk falustól. (Mindenestül.) B. — Oda vagyunk kocsistól. S. — Oda vagyunk lovastól. S. — Oda vagyunk a tyúkoknak. (Végünk van, jön az ellenség.) ML. — Régen oda van mind fészkestől, mind kukostól. D

Odu. Meghuzza magát, mint az ördög az oduban. S.

Odvas törzsök. (Vén ember.) D. — Odvas fogamra is kevés. ME.

Ok. A ki akar, lel okot. E. — A nem akarásnak sok oka lehet. D. — Annak is van oka, miért nem megy a rák a vetésre. E. — Észszel indulj, okkal járj. E. — Ha a hangya fél, annak is van oka. D. — Ha bús a gazda, néha annak a gazdasszony is az oka. D. — Harminckét ok. (Leg-

főbb ok. A faluba bevonuló püspök megkérdezte az egyházfit, miért nem harangoztak eléje. »Annak harminckét oka van; első hogy nincs harangunk«.) E. — Kinek oka vagyon, okosan beszélhet. D. — Minden gonosznak oka az asszonyi állat. Decsi. — Mindennek megvan a maga oka, foka. E. — Mondja a gyermek, hogy megverték, de okát nem adja. D. (Nem mondja. E.) — Okkal, móddal. E. — Se oka, se foka. D. — Sok okot lel, ki el akar szakadni barátjától. E. — Van oka, miért mozdul cserfán a levél. D.

Okád. Kigyót, békát okád rá. D. — Tüzet okád, mint a táltos. S. — Visszatér eb az okádásra. E.

Okos. A bolondtól ritkán várhatsz okos szót. B. — A csirke okosabb akar lenni a tyúknál. B. (A tikmony. KV. — A tojás. E.) — A nem jót is jóra forditja az okos. D. — A vidám elme gyakran elmegy sétálni, de az okos többnyire otthon marad. D. — Az okos biró a részeg embert józan korában bünteti. D. — Az okos embert nem a kakuk tojja. Ny. 2. — Az okos nem avatja magát mindenbe. D. — Az okos nem ijeszti azt, a mitől megijedhet. D. — Az okos nem jár gondolom szerint. D. — Az okos ott veti a vasmacskát, hol a feneket éri. D. — Az okos parancsol, az oktalan dolgozik. D. — Az okosakat és nagy vitézeket örökké üldözik. Ny. 8. és Bessenyei Philos. — Az okosnak minden dolga szerencsés. D. — Azért keresi az okos az utat, hogy kerülőbe ne jőjjön. D. — Azért van annyi bolond, mert kiki okosnak véli magát. B. (Hiszi magát. E. — Tartja magát. ME.) — Bolond adja, okos veszi. Ny. 24. — Bolond beszél, okos hallgat. Ny. 16. — Bolond is mond néha okosat. E. — Bolond is, ha hallgat, okosnak látszik. ME. — Bölcsre hallgat az okos. S. — Csata után okos a magyar. Cz. — Csirke sem okosabb az anyjánál. D. — Egy bolond néha olyan követ vet a kútba, hogy tiz okos sem vonja ki. Sz. (Száz okos sem veszi ki. E) — Egy hévvel, egy lével végez az okos. D. — Elöl kopasz, okos kopasz; hátul kopasz, bolond kopasz; felül kopasz, koros kopasz. E. — Ez az élet ugy sem sok, használják az okosok. Np. — Gazdag, ha bolond is, okosnak tartják S. — Gyakorlás okossá teszi az embert. D. — Ha az okos nem érti a játékot, nézi. D. — Ha nem szólott volna, okos maradt volna. (Latin.) D. — Ha okosra megy is a füst, bolond a ki állja. D. — Hajótörés után okosabb a révész. E. — Hamar észreveszi magát az okos. D. — Idővel válik az okos is. D. — Járva is tanul az okos. D. — Jó az okos a háznál. E. (Ha egy csep esze sincs is. ME.) — Jobb ha az okos hamar meghal, mintha sokáig él a bolond. D. — Kár szokta okossá tenni az embert. KV. — Kevésből is sokat ért az okos. D. — Késő eset után okosnak lenni. (Latin.) B. — Ki husz esztendeig nem okos, negyvenig nem gazdag, soha se is lesz. E. — Ki harmincéves koráig nem erős, negyvenig nem okos, ötvenig nem gazdag, az többet sohase lesz. Ny. 4. — Ki tiz esztendős koráig nem ártatlan, huszig nem szép, harmincig nem erős, negyvenig nem okos, ötvenig nem gazdag, hatvanig nem szent, — azután sem lesz. D. — Ki magának bolond, másnak sem okos. D. — Kigyó-békák közt is bátran jár az okos. D. — Kiki okosabb más dolgában, mint magáéban. B. — Okos orosz ritkaság. S. — Magábaszáll, ki okos névre vágyódik. D. — Más kárán tanul az okos. D. — Mikor az urak a tanácsból felkelnek, mindenkor okosabbak. KV. — Mind ember, mind Isten előtt kellő az okos. D. — Minden tört elkerül az okos madár. D. — Mindig okosabb a világ. E. — Ne legyen csirke okosabb a tyúknál. E. — Nehéz az okost megtántoritani. D. — Nem mind okos, a ki tanult. D. — Nem mind okos a tokos.

D. — Nem mindenkor hasznos felettébb okosnak lenni. K. — Nem okosoké a kenyér. E. — Nem sokáig él, ki fiatal korában okos. D. — Nem szól az okos, ha bizonyosan nem tudja. D. — Nem vet az okos magánál nagyobbal nyilat. D. — Néha az okos maga kebelébe is betekint. D. — Nincs az az okos ember, ki hogy ne bukjon. Ny. 5. — Nincs okosabb fia apádnak? S. — Okos a farkast bojtárrá nem teszi. D. — Okos a bolond is, ha meg nem szólitják. D. — Okos az alpári ember. (Ostoba. Alpári ember: Zalán.) D. — Okos az orrát nem üti mindenbe. D. — Okos azt is elhallgatja a mie van, a bolond azzal is dicsekszik a mie nincs. B. — Okos asszony nem marad gyermek nélkül. (Német.) K. — Okos biró elfelejti a komaságot. D. — Okos bolond. E. — Okos a kecskét nem teszi kertészszé. D. — Okos disznó mély gyökeret ránt. E. — Okos egérnek több lyuka van. B. — Okos embernek mindenhol van kelete. B. — Okos ember ellenségétől is tanul. B. — Okos ember; jó volna a fejét bezsindelyezni. E. — Okos ember mindenkor otthon van. (Kiismeri magát.) D. — Okos ember tovább lát az orránál. D. — Okos embernek mester a neve. E. — Okos ember, ha keveset szól is, sokat mond. B. — Okos emberen is megesik az. E. — Okos embernél próbált dolog mind a só, mind a szó. D. (Mind az ész, mind a mész. E.) — Okos embert csak egyszer lehet megcsalni. E. — Okos embert egy szaváról is lehet megismerni. D. — Okos feleség nagy Isten áldása. B — Okos gazda nem költ többet a fakóra, mint fara megérdemli. D. — Okos gazda, ha dölni kezd háza, elbontja. D. — Okos gazda kárt is jóra fordit. F. (Néha a kárt is. D.) — Okos gazda a szomszéd házát is védelmezi a tűztől. D. — Okos gyermek nem sokáig él. KV. — Okos, ha botlik, igen nagyot botlik. E. — Okos harag néha az erőnek éle. D. — Okos is megyen a vásárra, meg bolond is. (L. bolond.) Ny. 10. — Okos malom. (L. malom.) D. — Okos mint a bányai kos. Ny. 5. — (Bécsi kos. B. — Darnai kos. Ny. 14. — Mint a kos. E. — Tavalyi kos. B. — Vén kos. B.) — Okos mint a tordai kos, seggel megyen a vályura, mégis fejjel esik bele. Ny. 3. — Okos mint a görgei malac. BSz. (Serki malac. Ny. 5.) — Okos mint a tordai malac. (L. malac.) D. — Okos mint a tordai malac, seggel megy a vályunak. E. — Okos mint a nádiveréb. (L. nádi.) Ny. 9. — Okos mint a tavalyi fokos. (Ostoba.) Ny. 8. — Okos mint a kecskeméti szélmalom. (L. Kecskemét.) B. — Okos nem fogja mindig a könnyebb végét. D. — Okos nem vár a szerencsétől. D. — Okos nem ütközik kétszer egy kőbe. Ny. 19. — Okos többet fordit egy pénzen, mint más aranyon. D. — Okos ügyész hasznáért tartja a diákot. D. — Okos volnál te, ha gyalog nem járnál. (Ha nem volnál szegény.) E. — Okosabb enged. E. — Okosnak a játék, vaknak az alamizsna. E. — Okosnak áll a világ. E. — Okos próbálhatja meg az okosat. D. — Okos varga. (Egy nagy ur varga komáját is meghivta ebédre s az asztal végére ültette. Hogy iránta való szivességét mutassa, erősen kinálta. »Ne engem kináljon, nekem van eszem és ugyis eszem, hanem az urakat.«) D. — Okosé a világ. E. — Okosnak nem sokat kell a szájába rágni. D. — Okosnak való a pénz is. D. — Okost ha küldenek, kevés szóval küldik. E. — Okost ha küldenek, keveset szólanak neki. D. — Ott oltja az okos, a hol ég. D. — Résen tartja fülét az okos. D. — Ritka madár az okos ember. E. — Rongyos dolmányban is van okos legény. E. — Sok egy házban két okos. D. — Sok kába közt elvész az okos. E. — Sok nevetés okosból is bolondot csinál. D. — Szükség tesz okossá. E. — Többször győz az okos, mint a bátor. E. —

Tudja az okos, mikor kell lóra ülni. D. — Ugy keresi okos a borjut, hogy mellette a tehenet el ne veszitse. D. — Ügyes gazda megszerzi, okos asszony megőrzi. S. — Valóban okos nem képzel sokat magáról. E. — Várd végére az okos szót. E. — Zöld lovat, okos oláhot. Ny. 2. — Zöld lovat, okos oroszt, kálvinista molnárt, döglött szamarat látni ritkaság. E.

Okosan. A bolond is okosan szól néha. B. — Jól fogant gondolat okosan születik. D. — Keveset szólj, de okosan. S. — Ki okosan farag, forgácsol. D. — Kinek oka vagyon, okosan beszélhet. D. — Nem lehet vele okosan szólni. D. — Okosan van a csizma fejelve. S. — Ritkán szólj, de okosan. B. — Sokat szólani és okosan, ritka együtt. E.

Okoskodik. Késő eset után okoskodni. E. — Tréfás embernek okoskodása. (Nem sokat érő.) D.

Okosodik. A bolond veréssel okosodik. B. — Korán okosodó gyermek ritkán szokott megélni. E. — Megokosodik negyven esztendőre, mint a pajorok. (Bajorok, svábok.) K. — Mindig okosodik a világ. D.

Okosság sötétben is világit. D. — Abban termékeny az okosság, kiben szaporátlan a tréfa. D. — Fontolás, hallgatás, anyja az okosságnak. B. — Helyén kelt ravaszság, csak módos okosság. E. — Idővel gyarapodik az okosság. B. — Jaj mi nehéz azt észre hozni, a kinek Isten okosságot nem adott. Pázm. — Nem okosság a titkot ellenségnek kijelenteni. E. — Nem sokat ér az erő okosság nélkül. B. — Néha a ravaszság is okosság. D. — Néha az okosság sem használ. D. — Okosság szüli a gazdagságot. D. — Okosság vezérli a világot. D. — Példát adni jóság, venni okosság. E. — Semmirevaló az erő okosság nélkül. KV. — Szapora tréfa, meddő okosság. E.

Oktalan nem szenvedheti az okost. D. — Okos parancsol, oktalan dolgozik. D. — Oktalannak semmi szégyene. D.

Oktat. A fejedelmet ne oktasd. D. — Csirke oktatja a tyúkot. D. — A szavak oktatnak, a példák vonzanak. (Latin.) E.

Oktatás. Ifju embertől vénnek adott oktatás. D. — Ki megveti szülei oktatását, hóhérkézre kerül. E. — Ki apja-anyja oktatását megveti, hóhérra talál. B.

Oktondi. D. — Másnak akarsz tanácsot adni, magad oktondi vagy. KV.

Okuláré. (Pápaszem.) Telle, tulla! tedd fel az okulárt. Pázm.

Olaj. Csendes mint az olaj. D. — Ki olajjal bánik, hamar piszkosodik. S. — Mogyorófa-olaj, furcsa olaj. D. — Nem jó a tűzre olajat önteni. KV. — Olajat önt a tüzre. E. — Olaj és viz. E. — Sok a türöm olaja. Ny. 7. — Tür-olajjal keni sebét. D.

Olajos. Jól esett neki, mint Czirbusznak az olajos pogácsa. Ny. 6. — Kevély mint az olajos korsó a szegen. Sz. — Olajos volt a szája. (Sikos, elszólta magát.) Ny. 2. — Olyan a kendőzéstől, mint az olajos korsó. KV. — Rátartja magát mint az olajos korsó. B. (A szegen. Sz.) — Zsák meglelte foltját, olajos kanta dugóját. E.

Olasz, ravasz. E. — Ritka olasz macska nélkül. D.

Oláh csak sülve jó. S. (Akkor is a fene egye meg. Ny. 2.) — Az oláh nép római salak. Sz. — Adjon Isten minden jót: szolgáljon a magyarnak oláh, német, tót. Sz. — Belől a haja, mint az oláh kecskének. (Az oláh szőrekopott kecskét vitt a vásárra. »Belül a szőre nyáron, mint a bundának«.) D. — Biztatja mint oláh az ökrit. Ny. 9. — Eb az oláh disznó nélkül. D. — Erőlteti mint az oláh az ökrét. S. — Erős mint az oláh ecet. D. (Kilenc itce egy főzet. E. — Mely az oláhban halálos vétket is elöli. D.) — Felfujták mint az oláh dudát. B. — Kitör

belőle az oláh vér. B. — Megtanitlak oláhul nevetni. (Sirni.) Ny. 4. — Nem mind oláh, a mi oláhkodik. (Ólálkodik.) D. — Nyikorog mint az oláh szekér. Ny. 3. — Nyöszörög mint az oláh duda. S. — Oláh után szokik a disznó. D. — Ott hagyta mint szent Pál az oláhokat. ML. — Rosszabb az oláh cigánynál. S. — Szuszog mint az oláh disznó a buzában. D. — Válogat mint oláh a vadkörtében. B. — Zöld lovat, okos oláhot. (Látni ritkaság.) Ny. 2.

Olcsó a katonának vére. E. — Könnyü a só, ha olcsó. D. — Könnyü olcsó városban megszokni. D. — Nem mind kicsiny, a mi olcsó. D. — Olcsó fának hideg a lángja. Ny. 13. — Olcsó húsnak híg a leve. KV. — Olcsó János. ME. — Olcsó mint a cigányhal. (Szálkás.) D. — Olcsó mint a kurafi. D. — Olcsó mint a polyva. D. — Olcsó mint Tuba Boris körtéje. (Ötével vette, hatával adta egy garasért.) Ny. 5. — Olcsó mint a vasszar. (Kiégetett szén a kovácsnál; értéktelen.) Ny. 3. — Olcsó ott az ember, a hol nem ismerik. D. — Olcsó ott az ember, a hol sok van. E. (Sokan vannak. D.) — Olcsón vették, olcsón adták. D. — Szépen döglik a marha, olcsó lesz a bör. D.

Oldja a kereket. E.

Oldal. Azt is tudja, melyik oldalon fekszik a király. (Hirhordó.) Ny. 3. — Furják száját, oldalát, mégis feneketlen hagyják. (Kémény.) B. — Kifurná az oldalát. E. (Ha meg nem mondaná. D.) — Legnagyobb haszna két oldala. (Rest.) D. — Majd kifurja az oldalát. Ny. 5. — Mindennek két oldala van. (Jó és rossz. Német.) ME. — Mindennek megvan a maga jó oldala. (Német.) E. — Oldal Pállal beszélt. (L. beszél.) Ny. 1. — Oldalán kamarája, mint a baranyai embernek. (Tarisznya.) D. — Oldalba nyomta a birót. (Megvesztegette.) Ny. 1.

Oldalas. Adj neki egy oldalost, majd csinálja a szaladóst. (Üsd oldalba.) Ny. 1. — Szó nélkül eloldalgott. (Elment.) ME.

Oldalborda. Az asszony csak oldalborda. E. — Gonosz oldalborda. E. — Oldalbordáját is meg lehet olvasni. (Sovány.) D.

Oldalog mint eb a gyolcsos tóttul. E.

Oldalt kötötte a derest. (Hadd lássák.) D.

Oldozkodik. Ki hogy köteledzett, ugy oldozkodjék. Ny. 6.

Olló. Csak abban nem egyesülhetnek: ha a szénát kaszával kaszálták-e vagy ollóval ollólták. (Vitatkozók.) Pázm. — Kezében az olló is, a posztó is, vágja a merre akarja. Ny. 6.

Olt. Kicsiny tüzet kevés viz olt. E. — Ott olts, a hol ég. E. — Tüzet nem jó tűzzel oltani. M.

Oltalmaz. Könnyü oly várat oltalmazni, melyet nem vívnak. D. — Nehéz két hajdunak várat oltalmazni. KV.

Oltár. Az Isten oltáráról is elvenné. B. — Az oltárról is lelopná. D. — Az oltár előtt adott parolát nem oly könnyü felbontani, mint a rossz varrást. B. — Cifra mint a rác oltár. Ny. 12. — Csak az oltárig vagyon a barátság. KV. — Esik hamis eskü az oltár előtt is. E. — Ki oltári szolga, oltárról veszen részt. E. — Lopott marhából add az oltárra. KV. — Megesküdném az oltár előtt is. D. — Mintha oltárra tenné. E. — Mintha oltárról venné el. E. — Pap is az oltárról él. Ny. 18. — Pap az oltárról, ördög a boltból. S. — Se hite, se oltára. D. — Tovább van még kómé a nagy oltár. D. — Ugy kellett, mint az oltárra a feszület. Ny. 6. — Egy oltáros ember. (Reform.) Ny. 5. — Ne oltározz neki. (Ne imádd, ne hizelegj neki.) E.

Olyan a milyen. E. — Olyan mint a többi. D.

Olvad. Gyémánt is olvad, nem csoda ha a jég. D. — Gyöngy is olvad ecettől. KV. — Majd elolvad a hó. D. — Olvad mint a vaj. S.

Olvas. Hazudik mintha olvasná. E. — Homok szemeket olvas. D. — Könyv, pénz olvasva, rossz asszony verve jó. D. — Olvasni nem tud és iskolamester akar lenni. B. — Olvasva tanul az ember. D. — Olvasva jó a pénz. KV. — Pénz olvasva, asszony verve jó. E.

Olvasatlan is elviszi a pénzt a tolvaj. D.

Olvasó. Csald meg a pápistát, lopd el olvasóját. D. — Inkább olvasóját, mint korsóját felejti el. D. — Kálvinista olvasó. (Pénz.) Ny. 9. — Lábán van az olvasó, ugy imádkozik. (Rab.) Ny. 1. — Tartós mint a barátok olvasója. Ny. 9.

Omode vára. (Elpusztult jószág.) D.

Orbán. Egész Orbán lelke. (Kóbor.) E. — Feltette az Orbán süvegét. (Részeg. Dóczy Orbán egri püspök süvegét 1490-ben II-ik Ulászló koronázásakor részeg szolgája a saját fejére tette fel, a püspöké helyett.) M. KV. Sz. — Jár-kel mint Orbán lelke. D. (A pokolban. E. L. lélek.) — Orbán megrázta szakálát. (Havaz Orbán napján.) S. — Ögyeleg, mint Orbán lelke a pokolban. S.

Orca. (Arc.) Bagaria az orcája. D. — Bélyeges orcának ne higyj. D. — Bocskorbör az orcája. M. — Borsót törtek az orcáján. (Ragyás.) E. — Eb is ember volna, ha orcája volna. E. — Fényes mint Mózes orcája. D. — Hányszor kellene megpirulni a kutyának, ha orcája volna. D. — Kerek orcáju, mint a csikó. D. — Későn-korán orcádra kerül a titkolt szégyen. E. — Kiverte borhimlő pillangós orcáját. D. — Kiverte orcáját szent Antal tüze. (Borvirág.) D. — Korán-későn de orcájára kerül. D. — Kutya ábrázatból nem válik orca. D. — Kutyának pofa az orcája. E. — Lángot vetett orcája. D. — Majom ábrázatból késöre válik orca. D. — Néha mihez kályha mellett szokik az ember, az piritja meg orcáját. (Pletyka.) D. — Nincs orcája, mint a kicsapott ringyónak. D. — Nincs orcája mint az ebnek. KV. — Orcája van mint az Ari lovának. Ny. 3. — Orcáján hordozza az ajánló levelet. (Szép.) D. — Orcáján hordozza a lépet. (Csábitó szépség.) D. — Sem orcája, sem szégyene. KV. — Szebb festéke, mint orcája. D. — Szivnek tolmácsa az orca. E. — Töpörtö az orcája. (Vén.) D. — Ünneplö orcáját otthon felejtette. D. — Választóviz sem fogja orcáját, hogyan fogná szégyen. E. — Vörös folt az orcája. D. — Zsiros mint a cigány orca. D.

Orcátlan sehol sem vall szégyent. Ny. 2.

Ordit. A ki farkassal él, vele együtt ordit. B. — Bámulj kapu, ordits város. S. — Ha farkassal laksz, vele együtt ordits. KV. — Nem mind oroszlán, a ki ordit. D. — Néha a görény is ordit, nemcsak a szamár. D. — Ordit mint a Bálám szamara. Ny. 6. — Ordit mint a fába szorult féreg. Ny. 8. — Ordit mint a Mellári szamara. Ny. 7. — Ordit mint a szamár. D. — Ordit mint az erdei fülemile. (Farkas.) E. — Ordit mint az oroszlán. D. — Ordit mint az orosz az ólban. Ny. 22. — Szamarak orditoznak, esö lesz. S.

Orditás. Megszokta mint a farkas az orditást. D. — Szamárorditás nem hallik mennyországba. D.

Orgazda. D. — Fiatal korában tanulja az orgazda. D. — Ha nincs orgazda, tolvaj sem volna. (Német.) S. — Nehéz ott lopni, hol a gazda orgazda. D. — Orgazda és tolvaj egy büntetést érdemelnek. KV. — Orgazda, tolvaj mind egy zsákba valók. KV — Orgazdát egy szeggel feljebb akasztják. E. — Orgazdát nagyobbra becsülik egy singgel. D.

Orgona. Kevély mint a barátoknál az orgonahuzó. D. — Mindig kell igazitani rajta, mint a régi orgonán. D. — Összement, mint a tót orgona. Ny. 8. — Rossz kántor a jó orgona mellett sem jó. D. — Szuszog mint

tót orgona. S. — Tud hozzá mint kocsis az orgonához. D. — Üres mint az orgonasíp. D. — Megtalálták a mesgyét, mint az orgonista ur kaszásai. Ny. 4.

Orosz. Okos orosz ritkaság. S. — Ordit mint az orosz az ólban. Ny. 22. — Orosznak csak délig van esze. (Délután részeg.) S. — Zöld lovat, okos oroszt, kálvinista molnárt, döglött szamarat látni ritkaság. E.

Oroszlán. A leborultakat nem bántja az oroszlán. D. — Alvó oroszlánnak jajgat a költője. B. — Árnyékkal ijeszti az oroszlánt. KV. — Döglött oroszlánt a szamár is rugdossa. D. — Erős mint az oroszlán. D. — Erötlen mint a döglött oroszlán. D. — Félénk kuvaszok távolról ugatják az oroszlánt. Ny. 2. — Félénk oroszlánnak is hasa alatt a farka. D. — Farkastól fut, oroszlánba akadt. D. — Holt oroszlántól a nyulak sem félnek. D. — Jobb az élő kutya a holt oroszlánál. D. — Jobban kötözi meg az oroszlánt az ész, mint a kéz. B. — Ki farkastul elfut, oroszlánra talál. E. — Kinyilt szemmel alszik, mint az oroszlán. D. — Kölykét oltalmazó oroszlán. D. — Ne bántsd az alvó oroszlánt. B. — Neki megy a sebzett oroszlánnak is. D. — Nem mind oroszlán, a ki ordit. D. — Nem minden harasztban terem ily oroszlán. D. — Nem illik össze oroszlán a rókával. B. — Nem illik, ha az oroszlán fél. D. — Néha a nagy oroszlán kis madarak prédája. D. — Oroszlánbőrbe bujt szamár. D. — Oroszlánt körméről. (Latin.) B. — Oroszlánt ijesztgetsz árnyékkal. M. — Oroszlánt ne ijessz, mert megijeszt. D. — Ordit mint az oroszlán. D. — Sok hangya az oroszlánt is megeszi. D. — Sokszor végbeviszi a róka, miben az oroszlán hiába munkálkodott. K. — Ugy néz mint az oroszlán. E. — Vad oroszlán alatt szopott. D.

Orr. A gazdagnak is kettő az orralika, mint a szegénynek. Sz. (Mint a szegény ember disznajának. M.) — Eb is bánja orrát. KV. — Eb is bánja, ha az orrát verik. KV. — Az eb is haragszik, ha az orrát bántják. Sz. — Eb is haragszik orráért. (Gyenge oldal.) E. — Eb is kényes az orrára. S. — Eb sem szenvedi, ha megütik az orrát. D. — Annak is orra alatt a szája. E. — Átlátok az orrán. E. — Bátor vitéznek kalauza orra. D. — Belé üti az orrát. E. — Borsót tör orra alá. Pázm. — Borvirágos az orra. S. — Bűzre talált orra. D. — Cinkét fogott az orra. E. — Csepeg az orra. D. — Csipi a dér az orrát. (Megjárt.) Ny. 2. — Csomót kötött az orrán. (Haragszik.) Ny. 2. — Disznó orra arany perec. D. — Eb is félti az orrát. D. — Elkapták az orra elöl. E. — Eleget dugdosta, de orrára találták. D. — Elment mint akinek orra vére foly. E. — Elszedték orra előtt az epret. D. — Ez a verem olyan verem, ha nem hiszed gyere velem, orrodat is bele verem. D. — Felhuzta az orrát. E. — Feltartja az orrát, mint a harangozó disznaja. D. — Feltartja orrát, mint a zámolyi borju. D. — Fel van kötve orra elött a háj. Pázm. — Felpöckölték az orrát. D. — Fenhordja az orrát. E. — Fél, hogy elharapják az orrát. E. — Félti az orrát. D. — Fittyet hány az orra alá. (Boszantja.) E. — Fogd meg az orrod. D. — Foly az orra vére. E. — Földbe ütötte orrát. E. — Ha büdös a gané, vedd el az orrod. D. — Hamar orrára bukik, ki gondatlanul lép. D. — Hányd orrod alá. (Edd meg.) E. — Hosszu orral ment el. (Német.) E. — Inkább otthagyja orrát, mintsem kivallaná. B. — Jó orra van. S. — Jól kifujták az orrát. D. — Keress magadnak bolondot, kit orránál fogva hurcolj. BSz. — Későbbre kopik a disznóorr, mint a szántóvas. D. — Ki erösen fujja orrát, vért fuj ki belőle. D. — Ki orra után jár, sokszor utat veszt. D. — Ki orrára bukik, nagyot esik. D. — Kilátszik a ruca orra. (Titkos szán-

déka.) E. — Kisebb az Erzsók orránál. D. — Kiütötték orrából a piszkot. (Verés.) D. — Kong az orra, mint a váradi harang. B. (Korog mint a nagyváradi harang. KV.) — Könnyü az erőtlennek orrára ütni. D. — Kutya is haragszik az orráért. E. — Kutya is melegedne a tüznél, ha orrát nem féltené. D. — Kutya se szereti, ha az orrát verik. D. — Kutya se venné fel orrára. D. — Kutyaperec orrára. D. — Látom már a ruca orrát. (L. fent.) E. — Levonták orráról az erszényt. (Elvesztette a bizalmat.) Pázm. — Maga orrát még senki sem harapta le. D. — Megfogta az orrát. D. — Megjött Antal Budáról, zöld ágat hozott orrában. Decsi. (L. Antal.) — Meglapitották az orrát. D. — Megnyult az orra. E. — Meglátogatták Orrmándi uramat. (Orrára vertek.) D. — Megütötték az orrát. D. — Menj az orrod után. E. — Mikor a buza feje felfelé áll (üres), akkor a pógár ember orra lefelé áll. Ny. 6. — Mindenbe beleüti az orrát. E. — Mindent másnak orrára ne köss. D. — Mindent orrára vesz, mint a disznó. D. — Mindnyájunknak kettő az orrunk lika. D. — Nagy titkodat, titkos tanácsodat asszony orrára ne kösd. Sz. — Nagyra tartja orrát. D. — Ne üsd minden szarba orrodat. D. — Nehéz élő embernek orrát ugy elmetszeni, hogy meg ne érezze. D. — Nehéz józanon visszaadni a részeg korodban elharapott orrot. E. — Nehéz orrt fujni, levest is hörpenteni. D. — Nem a kend orrára bizták. D. — Nem a te orrodra való. E. — Nem hagyom magam orromnál fogva hurcoltatni. E. — Nem harapják le az orrodat. S. — Nem kell mindent az asszony orrára kötni. KV. — Nem orrodra való az arany perec. D. — Oda üti az orrát. E. — Okos az orrát nem üti mindenbe. D. — Olyan az orra, mint a bécsi torony. D. — Orra szőrét fájlalja. (Csekélységet.) D. — Orra után jár. D — Orrába vette. E. — Orrában hordja. E. — Orrában hordja a harangozó pénzt. (L. harangozó.) E. — Orrán a legyet sem türheti el. D. — Orránszáján folyt a vér. D. — Orrára esett. D. — Orrával eszik mint a disznó. (Turkál.) D. — Orrával szép az ember. (Becsülettel.) Ny. 6. — Orrával turja a földet, mégis szegény marad. S. — Orrod attól fokhagymás. E. — Orrod előtt van. D. — Orrom előtt indult el. E. — Orron fogva hurcolják. D. (Vezetik. Viszik. D.) — Orron verte, mint Gubi a libát. (L. liba.) Ny. 9. — Orrot kapott. E. — Otthon tartsd az orrod. D. — Örül, mint a kinek orra vére foly. D. — Rút mint a pisze orr. D. — Sokszor az orrával turkálja a földet. (Részeg.) D. — Tejbe verik a macska orrát. (Nyalakodónak.) E. — Tormát reszel az orra alá. Pázm. (Tör az orra alá. Sz.) — Ugy feltartja az orrát, mint a három garasos malac a négy garasos kötélen. Ny. 5. — Vörös orr borvirágos. D. — Megorrolta. (Neheztel érte.) E.

Orsó. Pörög a nyelve mint az orsó. S.

Ország. Azonegy ország egynek számkivetés, másnak édes hazája. E. — Búsul mint az országavesztett király. D. — Cudar országi. D. — Eb a király ország nélkül. D. — Egy város nem ország. D. — Épen bizony, kendre bizták az ország dolgát. (Bajmóc várának ura vacsoránál ülvén, felfohászkodott: »Istenem! mire jutánk«, mire az inas háta megül igy szólt: »Bizony nagyságos uram! elég ebül vagyunk.«) D. — Fehér lovon eladta a tót az országát. Sz. — Görbe ország. (Halmos.) E. — Hetedhét országra szól. E. — Hetedhét országban nincs párja. S. — Hét országból csapott. D. — Hét országra szól mint a lőcsei kalendárium. E. (Mint a zsidó kalendárium. Ny. 1.) — János pap országa. (L. János.) E. — Járja az országot mint a csipkés tót. D. (Drótos tót. S. — Gyolcsos tót. E.) — Jó szokás

tartja az országot. D. — Nem hegedűszóval kormányozzák az országot. K. — Ország oszlopa. D. — Ország-világ az övé. D. — Országé-világé. (Ringyó.) D. — Se országa, se hazája. D. — Szegény ország, szegény király. S. — Veszett ország az, kit szamáron dulnak. KV. — Országos lator. D.

Országut. A ki keveset tud, jó annak országut. E. — Az ország utját is el lehet hibázni. D. — Elhagyta az országutját. (Hazudott.) D. — Eltévesztette az országutját. D. — Ha keveset járt-kelt az okos, az országutját el nem hagyja. D. — Hosszu mint az országut. E. (Széles. B. — Tágas. E.) — Konyit reá mint rossz ló az országutra. E. — Letért az országutról. (Igazról.) Ny. 4. — Malom vidék nélkül, csárda országut nélkül semmit sem ér. Ny. 22. — Olyan mint az országut. E. — Olyan vén mint az ország utja. D. — Rossz lány olyan mint az országut. (Sokan járják.) Ny. 6.

Orvos. Az ötödik (parancs) ne ölj, szól az orvosoknak, a hetedik, ne lopj, a prókátoroknak. D. — Akkor beteg az orvos, ha mások egészségesek. D. — Beteg vigasztalja az orvost. B. — Betegnek gyógyviznél és orvos kezénél jobb a szép vigasztaló szó. KV. — Betegnek orvos a barátja. S. — Bolond, ki orvosát teszi örökössé. D. — Bolondság, orvosod örökössé tenned. KV. — Borbélyból lett orvos. D. — Bölcs orvos méregből is orvosságot csinál. E. — Csak orvos ölheti meg az embert birság nélkül. BSz. — Engedetlen beteg kegyetlenné teszi az orvost. D. — Ha az orvos fél, kétségbe kell esni a betegnek. K. — Igér az orvos egészséget, de nincs rá hatalma. E. — Jobb a mértékletes élet, mint az orvos. D. — Jó orvos magát gyógyitja legelőbb. S. — Késő orvost hivni, mikor meghalt a beteg. B. — Ki urával pöröl, Isten az orvosa. M. — Legjobb orvos az idö. (Latin.) S. — Minden nyavalyának legjobb orvosa a tűrolaj. D. — Nehéz betegségnek Isten az orvosa. S. — Nem minden halálnak orvos az oka. D. — Nem mindig orvos az oka, ha meghal a beteg. K. — Orvos és gyóntató elött káros a titkolás. D. — Orvos, ha embert ölt is, nem fél a hóhértól. E. — Orvos! gyógyitsd meg magadat. E. — Orvosnak szabad embert ölni. KV. — Orvosra a lelkét nem hagyja az okos. D. — Orvosra bizza pénzét. D. — Orvost emberölésért ritkán idézik törvénybe. B. — Prókátorra pöröd, uj orvosra élted ne bizd egészen. KV. — Sok temetés nem nagy becsületére válik az orvosnak. E. — Többet ér orvosnál a mértékletesség. E. — Utolsó betegségnek Isten az orvosa. D.

Orvosol. Késő holtat orvosolni. KV. — Mást orvosol, maga beteg. Pázm. — Megorvosolja az idő, a mit az ész meg nem gyógyithat. D. — Nem lehet minden betegséget egy szerrel orvosolni. B.

Orvosság. Béke orvosság, civódás méreg. D. — Ebmarásnak kutyaszőr az orvossága. D. — Fübe - fába adta Isten az orvosságot. K. — Halál ellen nincs orvosság. E. — Kár az orvosságot megaranyozni. E. — Legjobb orvosság a koplalás. S. — Mértékletesség többet ér az orvosságnál. B. — Módjával méreg is orvosság. E. — Nincs ártalmasabb méreg, mint melyet orvosság gyanánt adnak be. D. — Orvosságot nem kell megköszönni. S. — Retek reggel méreg, délben étek, este orvosság. Ny. 8. — Szép vigasztaló szó orvosszer a betegnek. B. — Szomjuság ellen ital az orvosság. E. (Kancsó. D.) — Türöm olaj a legjobb orvosság. B. — Vén embernek bor az orvossága. B.

Ostoba. Kevély koldus, tudatlan pap, félénk katona, ostoba vezér. D. — Ne adj bort az ostobának, hallgatni fog. K. — Ostoba fiu anyja méhében is későbbre érik. D. — Ostoba mint a borju. D. (Juh. E. — Liba. S. — Ló.

D. — Szamár. D. — Székely. KV. — Tulok. D. — Ökör. D.) — Ostoba mint gigeji kántor. Ny. 5. — A jó pap holtig tanul, mégis ostobán hal meg. Ny. 4.

Ostor. Apád átkozása, anyád sirása ostort fonhat nyakadra. B. — Csapkod mint palóc az ostorával. S. — Isten ostora. D. — Jármas tinónak béres ostor. Ny. 6. — Jó lovat nem az ostor, hanem a zabola vezeti. D. — Jó lónak zabla kell, nem ostor. B. — Legjobb ostor az abrak. E.— Megverte az Isten, ostorát is rajta hagyta. (L. Isten.) Ny. 20. — Minden kedve, esze, az ostorra vesze. E.— Ostorhegyet futott. (Verés.) Ny. 2. — Sem ostor, sem ló nem a tied. E. — Szüleidnek átka ostort fonhat nyakadra. E. — Zab hajtja a lovat, nem ostor. E. — Zabos lónak jó kedv az ostora. E. — Zabola, fék, ostor, délceg lovat megtör. S. — Végén csattan az ostor. E.

Ostorfa. Egy kútba elég egy ostorfa. Ny. 18.

Oszlop. Az asszony két oszlopot tart a háznál. E. — Háznál egy oszlopot tart a férfi, de az asszony kettőt. E. — Ország oszlopa. E. — Oszlopos ember. ME. — Sohase lesz kákából oszlop. D.

Oszt. Amint gyüjtöd, ugy osztod. D. — Holt hagyja, élő osztja. E. — Szabott bér, osztott konc. Ny. 24. — Szegődött bér, osztott konc. D.

Osztály. Egyenlő osztály (osztozás) nem támaszt hadat. E.

Otromba. Hamarabb érik a gomba, mint az otromba. D. — Minden goromba, otromba. D.

Otthagyta mint Szent Pál az oláhokat. ML. — Mit szeme meglát, keze ott nem hagyja. KV.

Ott is ás, a hova semmit sem tett. (Lop.) D. — Ott fogja, a hol kell. E. — Ott tellik, a hol van. D. — Ott, a hol te nem tudod. KV.

Otthon. A ki otthon jól nem lakik, máshová megy enni. Ny. 6. — A kis vétek otthon, tömérdek nagy ottkin. E. — A mig otthon ülhetsz, ne menj Bécsbe. Ny. 2. — A solti bor, mint a kőrösi leány, csak otthon jó. Ny. 22. — Csak otthon jó, mint a komáromi leány. D. — Egyél, ne éhezz mint otthon. (Tréfás kinálás.) E. — Hol lakol? Jobb otthon. E. — Jobb itthon, mint otthon. (Fiatal menyecske szüleit ment látogatni, de már egy nap mulva hazajött férjéhez.) D. — Ki jól akar ülni, ám maradjon otthon. Ny. 5. — Még a csonka - béna sem ül mindig otthon. D. — Mindenütt jó, de otthon a legjobb. D. — Mindenütt otthon van az ember a jámborok közt. E. — Mindig kuckóban ül, még sincs otthon. (Esztelen.) D. — Nem otthon gazdagodik a kalmár. D. — Nincs otthon a gazda. (Ész.) D. — Nincs otthon a macska, cincognak az egerek. B. — Nincsenek otthon nála. (Esztelen.) E. — Otthon lakjék, ki kedvére akar élni. KV. — Otthon parancsolj. M. (Másutt hallgass. D.) — Otthon süti a gesztenyét. E. (Makkot. D.) — Otthon vagyok már. (Értem a dolgot.) E. — Otthon vaksi, más házánál szemes. KV. — Otthon vizzel, de másutt borral. (Él.) D. — Utcán angyal, otthon ördög. D. — Utcán fodros, otthon rongyos. E.

Ó. Ifju úr, uj csizma kedvesebb az ónál. KV. — Nem jó ó hordóba uj bort tölteni. KV. — Nem jó ó bort uj hordóba tölteni, mert két kár lesz benne. KV. — Ó bor jó és uj szalonna. KV. — Ó bornak, ó leánynak nem egy az ára. E. (Nem egy áron itcéje. D.) — Ó hordóban uj bor, két kár lesz belőle. E. — Ó szalonna jó a háznál. K. — Nem jó ó zsákba uj buzát tölteni. KV. — Uj szita szegen függ, az ó a földön hever. Sz. — Uj szita függ szögön, az ó hever a földön. KV.

Ócska zsákból uj gatya. Ny. 9. — Vén asszonyt pénzeért, ócska kocsit vasáért venni semmi nyereség. Sz. — Vén szolga, ócska butor. S.

Óhajt. Ki mit óhajt, örömest hiszi.

ME. — Sokat ohajt, sóhajt, kinek semmie sincs. ME.

Ól. Disznó-ólra cserép-fedél. D. — Először ólad legyen, aztán végy disznót. Ny. 1. — Ez csak olyan úr, mint a ki az ólban túr. Ny. 6. — Hat hizója ólban, maga a hetedik. D. — Jobb a teli ól, mint az üres csür. D. — Késő akkor csukni ólad, mikor már a tehén oda. E. — Nagyobb a disznó mint az ól. (Láb, csizma.) B. — Óla sincs, mégis disznót akar hizlalni. D. — Ólban szőke. (Rendben van a dolog.) E. — Ordit mint az orosz az ólban. Ny. 22.

Ólálkodik. Békkel jár, a ki nem oláhkodik. (Ólálkodik.) D. — Oláhkodó (ólálkodó) ravasz. D. — Nem mind oláh, a ki ólálkodik. D.

Ólom. Friss mint az ólom-madár. Ny. 4. — Könnyü mint az ólom-madár. D. (Lassu. S.) — Látott már ólom varjut. Ny. 3. — Ólomlábon jár. B.

Ónodi. Fucsra ment mint az ónodi vakarcs. E. — Ónodi katonának az átka van rajtuk. (L. átok.) Sz.

Óra. Az óra folyton foly, meg nem eszi a moly. KV. — Az órajárásból is megitélheted a várost. M. — Egy óra sincsen, mely mindenkinek egyiránt szolgálna. KV. — Ha ma egy órát hiába elmulasztottál, holnap egész nap fel nem találod. E. — Hajnali óra, vezet jóra. S. — Hazudik mint a bomlott óra. E. — Hol csipkefán terem az óra. (L. csipkefa.) E. — Jobb egy óra száznál. (Boldog óra.) BSz. — Megverték mint a lőcsei órát. (L. Lőcse.) Ny. 5. — Nem kérdi a has, hányat ütött az óra. KV. — Négy pusztitja az erszényt: a rossz óra, rossz malom, ó kocsi, vén szőlő. Ny. 20. — Rájött a bóna óra. E. — Rájött a bolond óra. E. — Reggeli órának sok pénz (arany) a szájában. (Német.) E. — Ritka óra hiba nélkül. D. — Romlott óra. D. — Rossz óra máskép mutat, máskép üt. ME. — Tudjuk hányat ütött az óra. D. — Üt mint a bolond óra. Ny. 13. — Ütött az órája. E.

Óriás csak óriás, ha völgyben áll is. D. (Gödörben. E.) — Mellette az ökörszem óriás. D.

Óság. Minden óság ujság volt először. D. — Ujság kedves, óság redves. KV.

Óva. Megbékült barátoddal óva bánj. B. — Óvakodjál a szakálas aszszonytól. KV. — Törött fazékkal óva bánunk. B.

Öklel mint az ökör. D. — Öklelős bikának széna a szarván. K.

Ököl. A mely lyukat bedughatsz kisujjaddal, ne dugd azt az öklöddel. Ny. 2. — Akkora mint az öklöm. ME. — Bizik mint betyár az öklében. D. — Föl nem éri ököllel. E. — Nehéz ököllel a fal ellen. D. — Nemcsak tökkel, hanem ököllel is ütötték a fejét. (Buta.) D. — Olyan igaz mint az öklöm, bizonyitja a könyököm. Ny. 2.

Ökör. A dúsgazdag ember kövér ökröt hizlal. D. — Az embert eteti az ökör. D. — Az otthon kedvére nevelt gyermek végre borjuból ökörré válik. KV. — Az ökör csak ökör, ha Bécsbe hajtják is. Sz. — Az ökör sem eszik többet egyszerre. D. — Az ökrök seggibe verte a kánciót. (L. kanció.) B. — Az ökröt a talpáról fejik. (Veszik hasznát hajtva.) Ny. 6. — Alánő mint az ökör farka. M. — Alánőtt az esze mint az ökörfarka. B. — Alánő a szegény, mint az ökörfarka. D. — Annak még az ökre is borjuzik. (Szerencsés.) Ny. 2. — Biztatja mint oláh az ökrit. Ny. 9. — Bocskorban kell keresni a hat ökröt. B. — Borjat keres, ökröt veszit. E. — Bús, ki hat ökrét vesztette. B. — Cifra mint a remek ökör. D. — Csak azt bánja, hogy mint az ökörnek, két gyomra nincs. D. — Egy ökör nem gúlya. D. — Egyenes mint az ökörhúgy. E — Embert szaván, ökröt szarván. E. — Előbb legyen ököd, aztán csinálj jármot. Ny. 1. — Erős mint az ökör. D. — Esznek urak disznómódra, szegény ember ökör módra. (L. disznó.) E. — Fazekat kon-

gásán, ökröt vonásán válogatjuk vásáron. KV. — Fáradt ökör erősebben rakogatja lábát. D. — Gyermekész hajta a hat ökröt. (Gazdag könnyen megél.) D. — Ha egy ökör nekiveti magát a Tiszának, a többi is utána úszik. D. — Ha az ökör tudná maga erejét, fel nem törné nyakát az iga. D. — Ha ökör volna, restelné a kérődzést. D. — Ha az ökröt megszólitod, bögését veszed. D. — Ha tudná erejét ökör, nem törnék fel nyaka. K. — Hat ökör sem mozdítja ki helyéből. D. — Hat ökör jár ki az udvarából. (Gazdag.) E. — Hat ökör után könnyü a szekeret tolni. D. — Hegyes szarvu ökörnek letörik a szarvát. Cz. — Hol a kolompot találják, ott keresik az ökröt is. D. — Idegen ökör is hazafelé bőg. D. — Igyál ökör, tóviz. M. — Kajla mint az ökörszarv. D. — Kár, hogy az ökör erejét nem tudja. D. — Kemény a nyaka, vagy ökör vagy okos. E. — Kérődzik mint az ökör. D. — Ki egy tüt lop, ökröt is próbál az. D. — Ki ökör után jár, tóhoz jut. D. — Kojtol mint valami hat ökrös gazda. Ny. 5. — Kolbászszal szalonázza az ökröt. (Telhetetlen.) D. — Könnyü hat ökör után tolni az ekét. B. — Madarat tolláról, ökröt szarváról. KV. — Magának az ökör nem szánt zab alá. D. — Magyar ökör, német kutya, oláh disznó. D. — Megbánta négy ökre. (Ráment a pörre.) Ny. 2. — Megeszi ökröt a ló. (L. ló.) E. — Megindult mint Dörömbözi ökre. (Vaktában.) Ny. 2. — Megnyomta a lábát a csősz-ökör. (L. csősz.) K. — Mely ökör sokat bőg, keveset húz. S. — Mihaszna adják az ökröt egy garasért, ha nincs meg a garas. S. — Mint az ökör csak eszik, iszik. KV. — Nagy az ökör nyelve, de még sem szólhat. D. — Nehezen tanul a vén ökör. D. — Neki dül az asztalnak, mint ökör a járomnak. D. — Neki megy, mint tót ökör a ködnek. Ny. 7. — Nem a jászol megy az ökörhöz, hanem az ökör a jászolhoz. Ny. 5. — Nem kell egyszerre egy ökröt elkölteni. KV. — Nem szántanak fekvő ökrön holdat. KV. — Nem ugy keresik a hat ökröt. D. — Nyámog mint az ökör a sáson szénán. (Nem izlik neki a munka.) Ny. 20. — Nyárson süti az ökröt. (Telhetetlen.) D. — Nyomtató ökörnek nem kötik be száját. D. — Olyan atyafia, mint ökör a lónak. K. — Ostoba mint az ökör. D. — Öklel mint az ökör. D. — Ökör a földet nem magának szántja. E. — Ökör alatt borjut keres. KV. (Ne keress. M.) — Ökör huzza az igát, ló lakik jól a zabban. D. — Ökör ikra, rák faggyu. D. — Ökör iszik egyedül, ember párosával. Ny. 13. — Ökör iszik kellve (ha kell neki), ember barátságért. Sz. — Ökör marad ökör, ha Bécsbe viszik is. E. — Ökör szánt a zab alá, lovak eszik meg. Sz. — Ökör se fogatná be magát, ha esze volna. D. (Ha tudná erejét. E.) — Ökörben is ikrát keres. D. — Ökörből lett szamár. D. — Ökörből szamarat csinálsz. KV. — Ökörnek az iga, kemény nyakacsiga. E. — Ökörtől lópélda. KV. — Ökörtől lótanács. Ny. 10. — Ökörtől szamártanács. D. (Ökörrül lópélda, lótanács. E.) — Ökörtől tanul a tinó. D. — Ökrön dederunt, szamáron tulerunt. D. — Ökrét kereste, lovát is elvesztette. D. — Ökrök nélkül csak a göncöl szekere fordul. D. — Ökröt szarván, lovat nyakán fogdossák. D. — Ökröt szarván, embert szaván. E. — Ökröt szarván, harist szaván fogják. KV. — Ökröt vesztett, borjat keresett. D. — Ökröt vonásán, fazekat kongásán. D. — Rászokott mint ökör a béres szavára. D. — Rest ökör is nyerget kiván. (Latin.) B. — Rest ökör nyeregre vágyódik. D. — Ritka mint az ökörikra. D. — Rövid mint az ökörrúgás. E. — Se ekéje, se ökre. D. — Se ökre, se szamara. D. — Segits uram hat ökörig. D. — Sok ökör terhet mozdit. D. — Szerencsésebb a csillagvári ökröknél.

(L. csillagvári.) E. — Szép nyolc ökör, de a másé. Ny. 2. — Szinte annyi juhbört adnak el, mint ökörbört. KV. (Öregek, ifjak halnak.) D. (Visznek a piacra.) — Szomju ökörnek zavaros viz is jó. M. — Szürcsöl mint az ökör. S. — Tanulj tinó, ökör lesz belőled. KV. — Tizenkét ökör fel nem ér eszével. D. — Tün kezdi, ökrön végzi. (A lopást.) E. — Ugy aluszik, mintha ökörbört huznának a fagyon. (Hortyog.) KV. — Ugy áll neki, mint ökör a kazal szalmának. E. — Ugy él, mint a hat ökrös gazda. E. — Üldögél mint Bödőék ökrük a kút mellett (L. kút.) Ny. 1. — Vén ökör mélyebben hágdossa a sarat. D.

Ökörnyál. Annyi mint az öszi ökörnyál. D. — Ökörnyállal takarózik. D.

Ökörszem. (Kis madár.) Bujkál mint ökörszem a sövényben. E. — Mellette az ökörszem óriás. D. — Nagyra viszed az ökörszemet. (Nagyitsz.) E.

Ökrödik mint a disznó. D.

Öl. Ha elhuztad az ölet, huzd el az araszt is. Ny. 4.

Öl. Az ötödik (parancs), ne ölj, szól az orvosoknak, a hetedik, ne lopj, a prókátoroknak. D. — Csak orvos ölheti meg az embert birság nélkül BSz. — Fabicsakkal is ölhetni. D. — Meg akarsz valakit ölni: adj neki kölcsön. Ny. 6. — Orvos, ha embert ölt is, nem fél a hóhértól. E. — Orvosnak szabad embert ölni. KV. — Sárkányt ölt az apja. (L. apa.) Sz. — Vizbe ölték a rákot. Ny. 4. — Egy szó nem emberölés. D.

Öl. A mely gyermek megijed, anyja ölébe siet. B. — Ölben vitt eb nyulat nem fog. BSz.

Ölel. Árnyékot ölel. E. — Megiszom a jó bort csutora nélkül is, ölelem a rózsám nyoszolya nélkül is. Np.

Öltözik. Angyal bőrbe öltöztet. (Ártatlannak mond.) Ny. 2. — Báránygyapjuba öltözött farkas. Pázm. — Ebbőrbe öltözni. KV. — Gyakorta farkas is juhbőrbe öltözik. B. — Mindennap más ruhába öltözik. D. — Oly cifrán öltözik, mintha Csicsóba menne. (L. Csicsó.) Sz. — Öltözteti mint Laci a verebet. (L. Laci.) Ny. 1.

Öltözet. Nem látszik az öltözeten, mily karcsu az erszény ésösztövér a konyha. E.

Öndicséret, gyalázat. E.

Önként. Legkedvesebb a mit önként adnak. E. — Ne rázd a fát, mely önként hullatja gyümölcsét. D.

Önt. Esik mintha csatornán öntenék. D. — Csak ugy döl az eső, mintha sajtárból öntenék. E.

Öntöz. Akárminemü vizzel öntözöd a tövist, szőlőt nem szedhetsz róla. Pázm.

Ördög. A békének üres helyét az ördög foglalja el. D. — A hol több van, az ördög is oda siet. Ny. 6. — A kendőzés ördög zászlója és bélyege. Ny. 6. — Amit Istentől szánsz, azt elviszi az ördög. KV. — A mit az ördög maga végbe nem vihet, vén asszonyra bizza. B. — A nyakassal az ördög se bir. D. — A szegényt ha kevély, az ördög is neveti. D. — Az asszony vagy ördög, vagy angyal. E. — Az Isten hatalmas, az ördög nem alszik. E. — Az ördög is megnyugodott, mikor leesett a fáról. Ny. 24. — Az ördög is megunja örökké egy honcsokon ülni. Ny. 1. — Az ördög is igy tartotta volt fiát: enni adott volt s innia nem. KV. (Heringet adott ennie, egy csep vizet sem reája. D.) — Az ördög is neveti a szegény kevélyt. KV. — Az ördög is oda megy szarni, a hol legmagasabb a hegy. (L. magas.) Ny. 14. — Az ördög is szép volt hatezer esztendő előtt. D. — Az ördög mérte azt a mértföldet, akkor is kötele elszakadt. (Messze út.) D. — Az ördög mikor hortyog sem alszik. Ny. 2. — Az ördög révin jött ez a tinó is. (Lopott.) Ny. 2. — Az ördög sem hazudik maga gyalázatára. D. — Az ördög sem lakodalmaz örömest fehérsze-

mély nélkül. D. — Az ördög se szánt, se vet, mégis elél. D. — Az ördögnek is kell gyertyát gyujtani. Sz. (Egyszer. Ny. 8. — Néha. B.) — Az ördögnek is a sántája leglatrabb. KV. — Az ördögnek tartozott evvel az útjával. (Valamit elfelejtett, ujra kell mennie.) Ny. 7. — Az ördögöt is be tudja meszelni. (Ravasz.) D. — Az ördögöt is kihajtaná a lyukából. (Munkás.) Ny. 6. — Add elö ördög, nem a te portékád. (Elveszett tárgy.) Ny. 24. — Angyal a szava, de ördög a szive. E. — Angyal képében is ördög. D. — Angyal ül a szemöldökén, ördög szeme alatt. D. — Árulja az ördögszart is. D. — Bánja az ördög. S. — Bánja hogy nem ördög, pokolba vinne mindent. D. — Belelépett az ördögök bocskorába. (L. bocskor.) Ny. 1. — Benne van, mint zsidóban az ördög. Ny. 5. — Beteg volt az ördög, barát akart lenni. E. (De hogy fellábadott, vissza tudott menni. D.) — Békét az Isten, civódást az ördög szereti. D. — Büdös mint az ördög. D. — Csak a tetejét szedi, mint az ördög az ezerjófűnek. Ny. 6. — Csapd pofon az ördögöt. (Mondj igazat.) D. — Egy ördögöt szolgálnak. E. — Első feleség Istentől, második embertől, harmadik ördögtől való. S. — Farkas-vacsora, ördög ebéd. (L. ebéd.) D. — Fekete kutya, tarka eb, mind egy ördög. D. — Fekete mint az ördög. D. — Fél mint az ördög a tömjéntől. D. (Szentelt viztől. E.) — Férfi, ha szebb az ördögnél, már elég szép. E. — Fösvény mint az ördög. S. — Ha rút rútul beszél, olyan mint az ördög. D. — Ha gyermek lependéket fog, nem adná egy süveg ördögért. D. — Ha ördöggel lakol, ördöggé kell lenned. KV. — Henyélés az ördög párnája. (Latin.) S. — Heten vannak, mint a gersei ördögök. Cz. (Markotai ördögök. D. — L. hét.) — Hét ördög. E. — Hiába festik szép festékkel az ördögöt. D. — Hol Istennek házat épitenek, kápolnát guggaszt mellé az ördög. E. — Hol Istennek templomot épitenek, ott mindjárt az ördögnek is kápolnát állitanak. (L. Isten.) D.— Hová az ördög nem mehet, vén asszonyt küld maga helyett. E. — Huncut a hebegő ördög. Ny. 4. — Irigy mint az ördög. M. — Ismeri személyesen, mint Bacsó az ördögöt. Ny. 9. — Isten akaratjáról az ördög se tehet. Ny. 2. — Jó ő, csak az ördögök rosszak, hogy előbb el nem vitték. S. — Kerülgeti mint ördög a kápolnát. BSz. — Kerüli mint ördög a szentelt vizet. B. (Keresztet. B. — Tömjént. D.) — Ki ördögnek szolgál, kín a fizetése. E. — Kifog a sánta ördögön is. D. — Kihuzta az ördög a dugót. (L. dugó.) Ny 14. — Kivel senki nem bir, ördög sem próbálgatja. D. — Könnyebb száz ördögöt a pokolba leverni, mint egyet kiverni. Ny. 6. — Lelkével is adós, az is az ördögé. E. — Megfogta az ördögöt. S. — Meghurcolta mint ördög a diákot. E.— Meghuzza magát, mint ördög az oduban. S. —Mi az ördög?! S. — Mindegy ördög. D. — Mivel az ördög maga a pokolban lakik, mást is oda kiván. D. — Nagyapja is ördög volt. D. — Ne féltsd az ördögöt a tóba halástól. Decsi. — Negyven éves lánynyal ördög se táncol már. Sz. — Nehéz az ördögöt bemeszelni. E. —. Neki menne az eleven ördögnek is. D. — Nem alszik az ördög. E. — Nem adnám egy süveg ördögért. D. — Nemcsak egyféleképen kisért az ördög bennünket. KV. — Nem jó az ördögöt falra festeni. B. — Nem oly rettenetes az ördög, amint irják. KV. — Nem oly rút az ördög, amint festik. D. — Nem olyan az ördög, amint festik. E. — Nem ördög az ember. (L. ember.) Ny. 3. — Nevet az ördög. (L. nevet.) Ny. 3. — Olyan az ördög: sokat igér, keveset ád. D. — Rossz az ördögnek sem kell S. — Olyan mint az ördög kötötte rokka. (Mérges.) Ny. 1. — Ördög árka. (L. árok.) E. — Ördögbaja sincs. E.

— Ördög bujt beléje. E. — Ördög cinkosa. D. — Ördög ebédre, farkas vacsorára hiv. (L. ebéd.) D. — Ördög, ha fekete. E. — Ördög is a dombra szarik. (L. domb.) E. — Ördög is jobb volna, ha nyakas nem volna. D. — Ördög is könnyen ült egy ideig láncon. D. — Ördög is szomjusággal ölte meg fiát. S. — Ördög mérte, elszakadt a lánca. (L. fent.) E. — Ördög sógora. D. — Ördög ül a nyakán. B. — Ördög ül a szivén, ott is a közepén. B. — Ördög-üllőn koholt vasdárda. D. — Ördög van bögyében. D. — Ördög van vele. E. — Ördög veri a feleségét. (L. feleség.) E. — Ördög vigye a káposztát, ha disznó eldöglött. E. — Ördögben is legrosszabb a sánta. E. — Ördöge van. S. — Ördöggel álmodik. (L. álmodik.) E. — Ördöggel bélelt. M. (Farkassal prémzett. S.) — Ördöggel határos. M. — Ördöghöz szegődött. D. — Ördög módra tartja vendégét. (Enni ád, inni nem.) E. — Ördögnek maradt az út. (Ha a két szemközt jövő kocsi kitér s az út közepe üresen marad.) E. — Ördögök céhmestere. E. (Cimborája. S. — Hadnagya. D.) — Ördögöt a falra. E. — Ördögöt fogott. (L. fog. Azt is jó füleset. D.) E. — Ördögöt fog, annak is két szarva leszen. Ny. 24. — Ördögöt forral eszében. D. — Ördögüző Fábián. (L. Fábián.) D. — Pap az oltárról, ördög a boltból. S. — Pap fék lovat s ördög bünös. KV. — Pénzzel az ördögöt is meg lehet venni. S. — Rest mint az ördög a jóra. D. — Ritka ördög pokol nélkül. D. — Rút mint az ördög. D. — Se ördöge, se angyala. D. (Se pokla. D.) — Segit az ördög a magáénak. B. — Segiti az ördög a fiát. ME. — Sok ördög sem ér egy angyalt. D. — Sokat az ördög se győz. D. — Szalad mint az ördög a tömjéntől. Ny. 8. — Szája Isten, szive ördög. E. — Szegény az ördög, mert nincs lelke. D. — Szegény ördög. B. — Szegényből lett gazdagot az ördög sem türheti. D. — Szemébe nézett mint Bacsó az ördögnek. (Szomszédja ördögnek öltözött; Bacsó vasvillát fogott rá — s az ördög elszaladt.) Ny. 1. — Szép a szava, de ördög az éha. KV. — Szép a szeme, de ördög a szive. Sz. — Szép kivül, ördög belül. KV. — Talán az ördöggel is el tudna lakni. D. — Talpon áll benne az ördög. (Tetötöl-talpig rossz.) Ny. 3. — Tatár étel, török tánc, magyar adta, ördög lánc. (L. adta.) D. — Tele szája Istennel, szive pedig ördöggel. D. — Templom mellé guggaszt kápolnát az ördög. E. — Tudja az ördög. S. — Ugy bánja, mint ördög az anyját. D. — Utcán angyal, otthon ördög. E. — Vajmi erős katona az ördög. D. — Vén banya, ördögök hadnagya. ME. (Vén bába. KV.) — Vidd ördög, ha a tied. Ny. 5. — Vigye el az ördög Bécset, nekem ugyan becsengetett. S. — Vigyen az ördög szent búcsúra Izsákra. (L. Izsák.) Ny. 5. — Vigyen ördög, tartson pokol. D. — Zörög mint ördög a lámpásban. D. — Zsidó, ördög furója. S. — Ördöngös fajzat. D.

Öreg. (Nagy.) Az öreg hur későbbre szakad. D. — Ha öreg fejsze esik is, eljövök. E. — Néha a cimbalmosnak is elszakad az öreg húrja. D. — Megfizeti az öreg harang. ME. — Uszik mint az öreg fejsze. B. — Viznek öregében fogják a nagy halat. D. — Öreg hiba. ME.

Öreg. (Koros.) A bor az öreg ember teje. ME. — A milyen az öreg tyúk, olyan a csirkéje. Ny. 7. — Az életet inkább szereti az öreg, mint a fiatal. D. — Az ifju meghalhat, az öregnek meg kell halni. K. — Az öreg a kutya. (L. kutya.) E. — Árva törek, buza törek, megházasodik az öreg. Ny. 22. — Bicsaklik már, öreg a legény. E. — Elég egy öreg aháznál. D. — Érett gané, öreg lány, hamar hasznot hajt. Cz. — Fiatal bőr annyi van a vásáron, mint öreg. (L. bőr.) Ny. 5. — Fiatal embernek a feleség támasz, a pálca parádé; öregnek a pálca

támasz, a feleség csak parádé. S. — Fiatalnak a házasság hamar, az öregnek későre esik. D. — Fiatalnak is meg kell halni, de az öregnek már muszáj. Ny. 2. — Hadd ázzék, majd megeszi az öreg. (Nem sürgös munka.) Ny. 24. —Hamar cselt vet az öreg nyul. D. — Ifju szokás, öreg gyakorlás. D. — Ifjuság bolondság; öregség gyöngeség. S. — Jámbor fiatalból válik a csendes öreg. D. — Jó az öreg a háznál, ha baj nincs is, bajt csinál. Ny. 2. — Jó az öreg a háznál, ha kár nincs is, kárt csinál. Ny. 9. — Jó az öreg a háznál, ha csepp esze sincs is. E. — Jól esett neki, mint öreg kutyának a vaj alja. Ny. 5. — Jól esik az ülés, mint öregnek az ütés. Ny. 5. — Kedvetlen az öreg, olyan mint a lánc, melyet ha felvesznek is jaj, ha letesznek is jaj. B. — Későbbre lesz az ifjuból öreg, mint a lányból vén. D. — Ki nem kiván öreg lenni, akassza fel magát. E. — Kiiktatták az öreg szürt. (Kidobták.) D. — Megbecsüld az öreget. D. — Megszokta mint öreg tyúk az ülöt. D. — Megvan, mint öreg ló a polyván. Ny. 5. — Mindennap egy nap mulik, az öregen pedig kettö. Ny. 2. — Nehezen hal meg az öreg, ugy hozzászokott az élethez. E. — Nehéz az öregnek a frisset eljárni. D. — Nem akar öreg lenni, ki az öreget meg nem becsüli. D. — Nincs oly öreg, ki tovább ne kivánjon élni. D. — Öreg asszony, rossz vén karó, szegény legény szomoritó. (L. asszony.) Ny. 8. — Öreg asszony tánca nem tart sokáig. Ny. 3. — Öreg csont is szeret fiatalhoz dörgölözni. B. — Öregember előtt kelj fel. E. — Öreg ember erösebben dolgozik, mint a fiatal. (L. dolgozik.) Ny. 6. — Öreg ember, ifju menyecske,ott terem Jancsika. (L. ifju.) K. — Öreg embernek bor az itala, kása pecsenyéje. B. — Öreg emberért nem kár. Ny. 8. — Öreg katona zsákba hányja az ujoncot. D — Öreg katonának élesebb a kardja. K. — Öreg vagyok, gögyölök; az ördögnek se köllök. Ny. 22. — Öregek és ifjak egyaránt meghalnak. KV. — Öregek vezérlik a hadat. D. — Öregebb az atya Isten kertészénél. Ny. 6. — Öregek tanácsa, ifjak munkájá. KV. — Öregnek ajtóban, fiatalnak lesben a halál. E. — Öregnek a bor, tej; gyermeknek a tej, bor. S. — Puha kenyér, öreg ágy. (Öregnek való.) Ny. 3. — Ritka öreg morgás nélkül. D. — Vén lány, ha férjhez mén, egyben öreg asszony. D. — Zörög az öreg. E. — Zsidók közt is a legöregebb hajtja a lovat. E.

Öregapám sem evett még ilyet. S. — Öregapánk is élne, ha meg nem halt volna. Ny. 2. — Vacsora után öregapám sem dolgozott. S.

Öregség. Elég nyavalya az öregség. B. — Legjobb futót is eléri az öregség. E. — Öregség, mindennapi betegség. Ny. 4. — Sok köhögő társsal jár az öregség. E. — Szegénység és öregség, két nagy teher. S.

Öregszik a föld is. E. — Öregszik a legény. D.

Örménytől selymet, cigánytól szenet. (Ne végy.) ME.

Örökké amen. ME. — A bú sem tart örökké. D. — Nem tarthat örökké, mint az ivánci kályha. Ny. 1. (A lévai kemence. D. (L. kemence.) — Rövid az élet, örök a sír. Np. — Semmi sem tart örökké. B. — Sok nem tarthat örökké. D. — Szépség sem tart örökké. D.

Örökkévalóság. Se eleje, se vége, mint az örökkévalóságnak. E.

Örökös. Az örökös sírása alattomban való nevetés. (Latin.) KV. — Hamis keresmény kincse nem száll harmadörökösre. S. — Tolvajnak gyilkos az örököse. D. — Bolond, ki orvosát teszi örökössé. D. — Nem jó az orvost örökössé tenni. E.

Örökség. Pappénz nem állandó örökség. ME. — Semmi a pénz örökség nélkül. (Földbirtok nélkül.) Sz. —

Sovány örökség a puszta nemesség. ME. (Szegény örökség stb. BSz.)

Öröm. A búgonddal határos az öröm. D. — Annyit él az ember, a mennyi időt örömmel tölt. D. — Belül öröm, kivül szomoruság. KV. — Drágán szerzett öröm hamar ürömmé válik. D. (Hamar leszen üröm. BSz.) — Egész életében örömanya. (Kinek rossz a lánya.) D. — Ha öröm nem volna, az ég is pokol lenne. D. (A menny is. E.) — Igen rövid az istentelenek öröme. KV. — Igen sokszor üröm a fölösleges öröm. BSz. — Lóröhögés is öröm. D. — Megiszom a jó bort örömömbe, hej de keservesen nyulok a zsebembe. Ny. 24. — Minden örömhőz vegyül egy kis üröm. B. — Nagy öröm is megölheti az embert. D. — Nem tud hová lenni örömében. S. — Nincsen öröm búgond nélkül. ME. — Nincsen öröm üröm nélkül. KV. — Nincsen rózsa tövis nélkül, de öröm sincs bánat nélkül. Np. — Nyomoruságot és szomoruságot öröm szokta követni. KV. — Örömidők, aranyidők. D. — Öröm nyomán jár a szomoruság. B. — Örömországban nevelkedett. D. — Öröm ösvényén búbánat jár. D. — Öröm tartja a mennyországot is. D. — Öröm, üröm. E. — Öröm, üröm, csak egy betüben különböznek. E. — Öröm ürömmel jár. KV. — Örömében bőrébe is alig fér. D. — Örömében majd felvette a házat. D. — Örömmel kerültünk össze, örömmel váljunk el. D. — Örömmel minden könnyebben megy. D. — Örömnek szomoruság a vége. E. — Örömnek tengerében evez. D. — Pénteki öröm, vasárnapi üröm. D. — Szomorusággal jár az öröm. KV. — Tele örömmel, mint a hólyag széllel. D. — Ugrál örömében, mint a Noe bakja. D.

Örömest. A ki kérdi kell-e, nem örömest ad. K. — A macskának még a kölyke is örömest egerész. KV. — — Az ujságot kiki örömest hallgatja. KV. — Kiki örömest hallgatja a maga dicséretét. KV. — Mit örömest teszünk, nem esik nehezünkre. S. — Örömest teszi az ember, a mi örvendetes. D. — Örömest elhiszi ember a gonoszt. KV. — Örömest oda ajándékozná mindenét — ha el nem vennék. (Fösvény.) D. — Uj éneket örömest énekelnek. D.

Örül. A cinege is örül a tökmagnak. D. — A disznó is örül, ha pocsétát lát. D. — A ki örül, van oka. D. — A vak is lelt egy patkót, örült neki hogy vas volt. Ny. 3. — Akkor örül a csizmadia, mikor fáradt muzsikust lát. (L. csizmadia.) Cz. — Gyermek hamar örül, hamar sír. D. — Kiki örül az ingyennek. D. — Másnak kárán örül. D. — Ne örülj, ha szomszédod háza ég. D. — Nem örül a macska jobban az egérnek. D. — Nem örülnek a nyulak, mikor az agarak fiadzanak. D. — Örül a bivaly, ha vizet lát. D. — Örül a farkas, ha csikóra akad. D. — Örül a fecske, ha fészkére talál. D. — Örül a fülemile, ha hangyatojást lát. D. — Örül a gerlice, ha párjára talál. D. — Örül a gunár, ha másét elmarta. D. — Örül a késznek. E. — Örül a kutya, ha kölykét látja. D. — Örül a macska a tükörnek. Ny. 2. — Örül a nyul, ha bokrot lát. D. — Örül a sas, ha dögre talál. D. — Örül a száraz föld, ha terhes felhöt lát. D. — Örül a varga, ha kaptafáját kihuzta. (Kész a csizma.) D. — Örül az anya, ha megszült. D. — Örül a kutya a koncnak. D. — Örül mint a férjhezmenö lány. D. — Örül a héja, ha csirkét lát. D. — Örül mint a kecske a zanótnak. D. — Örül mint a kocsis, ki az utat elvesztette. D. — Örül mint a rossz szolga az esztendő végének. D. — Örül mint a szomju szarvas a forrásnak. D. — Örül mint a tücsök a harmatnak. D. — Örül mint a vizbe esett hal. D. — Örül mint a bolond a farkának. ME. — Örül mint a fazekas a feldőlésnek. E. — Örül mint fiának a szomotori takács, mikor halat

fogott. E. — Örül mint a fogóba esett egér. D. — Örül mint gatyájának Garai. D. — Örül mint gyermek a játéknak. D. — Örül mint kalitkában a csizike. D. — Örül mint ki buzáját eladta. D. — Örül mint kinek a háza ég. D. (Maga meg benne szorult. E.) — Örül mint kinek pénze nincs. D. — Örül mint malac a makknak. D. — Örül mint vak a garasnak. B. (Vak koldus a fagarasnak. D.) — Örül neki mint Balázs a hurkának. D. — Örül neki mint gyermek a bábnak. D. — Örül neki mint oláh Géci a félszemének. D. — Örül neki mint gyermek a lépes madárnak. D. (A vásárfiának. D.) — Örül neki mint tót a pogácsának. KV. — Örül neki mint a büdös féregnek. Ny. 13. — Örül mint éh ló az abraknak. D. — Ugy örül mintha lábának minden ujján egy oláh dudás ülne. D. — Vak koldús is örül, ha patkóra talál. D. — Vak tyúk is örül, ha magra talál. D.

Örvvel erős a kuvasz. D.

Örvendjek vagy búsuljak, egy a fizetés. D. — Igen örvend a rigó, felel neki a szajkó. F. — Nem kell azon örvendeni, mikor a szomszéd háza ég. E. — Örvend a méh, ha kakukfüvet érez. D. — Örvendek, mikor veled hörpentek. ME. — Örvendj immár a faháznál. E. — Sok esik a min örvendhetni, de több a min búsulhatni. E.

Örvény. Minden nyavalyának bokros az örvénye. KV. — Sok törvény, sok örvény. E.

Örzsike ha nem volna, meg a kalán, levest sem tudnánk enni. B. — Mihez Böske szokott, Örzse el nem felejti. D. — Vagy Örzsike vagy nem Örzsike, már most mindegy. E.

Ösvény. Egy ösvényen járnak. D. — Minden ösvény egy útra tart. D. — Utad volna és ösvényt keressz. KV.

Összefér. Kétféle szeretet nehezen fér össze. E. — Nincs tü köztünk, hogy össze ne férjünk. BSz.

Összeszokik. Macskával a kutya is összeszokhatik. D. — Összeszoktak mint a Babics malacai. (L. malac.) Ny. 8.

Összevesz. A mely kenyéren összevesztek a testvérek, azon össze is békülnek. Ny. 6. — Ha a királyok össze nem vesznének, a katonák sem kapnának üstökbe. D. — Kis faluban ujság esett, két kis kakas összeveszett. (L. kis.) Ny. 3. — Koncon vesznek össze a kutyák. D. — Összeveszett vármegyének bolond az ispánja. Sz. — Urak vesznek össze és a jobbágyok haját tépik. KV.

Ösztöke ellen rugódozni veszedelmes. E. — Vén csoroszlya, kopott ösztök. D.

Ösztön ellen rugódozni nehéz. Pázm. — Ösztön ellen rugdalózik. D.

Ösztövér. Ha rest a szolga, ösztövér a marha. D. — Jobb az ösztövér alku, mint a birónak kövér végzése. B. — Nem látszik az öltözeten, mily karcsu az erszény s ösztövér a konyha. E. — Ösztövér disznó makkal álmodozik. D. — Ösztövér húsnak vékony a leve. D. — Szegény háztól ösztövér bárány. D.

Öszvér. Olyan mint az öszvér: nem tudja ló-e vagy szamár. Ny. 8.

Öt. Haton adják, ötön veszi. (L. ad.) E. — Haton kéred, ötön adja. D. — Öt ujjad között egyenlő-e kettő? D. — Öten voltak, tizfelé szaladtak S. — Ötödik kerék a kocsiban. D. — Ötöl, hatol. (Zavarban van.) E. — Ötön vesz. (Lop; öt ujjon vesz.) E. — Tudja, mint az öt ujját. (Jól ismeri.) D.

Öv. Ritka oláh öv nélkül. D. — Gyüszü nem öv. D.

Övé. Azt gondolja, hogy mind övé a Dunáig. S. (Ové mind a diófáig. B. — Övé ország, világ. E.) — Övé a világ. S. — Övé az utolsó szó. S. — Rátartja magát, mintha övé volna a diófáig. E.

Özvegy. A ki pacalt akar enni, avagy özvegy asszonyt elvenni, ne tudakozza mi volt benne. Sz. — Az

özvegynek, ha aranyos is a kapufája, özvegy csak. Ny. 21. — Gazdag özvegy asszony mindig harminc esztendős. D. — Jó özvegyet méltó megbecsülni. D. — Jobb az özvegy, ha fia nincs. D. — Magának van, mint az özvegy ürge. Pázm. — Mikor az özvegy asszony egy szemével urát kesergi, más szemével mátkáját keresgeti. D. — Nincs jobb az özvegy életnél. KV.

Ő. Inkább ő, mint én. E.

Ögyeleg mint falu farka Kata. (Kóbor.) Ny. 5. — Ögyeleg mint Urbán lelke a pokolban. Ny. 5.

Őr. Ide-oda néz, mint az őr. D. — Nem jó sódar-őr a kutya. D. — Tejes fazék mellé macska őr. D.

Őriz. Fuvó széltől is őrizi. E. — Hol Isten őriz, pókháló is oltalom. B. (Kővár.) E. — Isten koporsóját sem őrizték ingyen. D. (Krisztus koporsóját. M.) — Kályhát őrzi. B. — Kemencét őrzi. B. — Két hajdu nehezen őrzi a várat. D. — Minden koldus maga botját őrzi. D. — Nem őriztünk együtt disznót. Ny. 8. Petőfi. — Őrzi mint teritőn a buzát. Ny. 19. — Őrzi mint Veres Miska a kádat. Ny. 6. — Részeg embert az Isten is őrzi. B. — Soha disznókat nem őriztem veled. D. — Szegénynek ajtaját nem őrzi a manó. D. — Több egy asszonyt őrizni, mint száz bolhát. E.

Őrizkedik. A baktól őrizkedjél, mert seggre taszit. B. — Addig őrizkedjél a baktól, mig seggre nem taszit. D. — Házi tolvajtól nem lehet őrizkedni. E. — Ismeretes tolvajtól legjobban lehet őrizkedni. KV. — Őrizkedjél a farkatlan kigyótól. D. — Őrizkedjél az alvó kutyától. E. — Régi barátodtól, megsértett társadtól mindenkor őrizkedjél. KV.

Őrzés. Jó bor, pénz, szép asszony, embert kiván őrzésre. Sz.

Őrlés. Könnyü az őrlés, csak viz legyen hozzá. D. — Molnár dolga az őrlés. (Nem az én dolgom.) Ny. 6.

Őröl. Egy malomban őrölnek. D. — Két malomban őrölnek. (Nem értik egymást.) B. — Két malomkő őröl. E. — Ki előbb jön, előbb őröl. KV. — Ki mint őröl, ugy süt. M. — Könnyen beszél, ki már megőrlött. E. — Sokat őrlőnek sok korpája vagyon. BSz. — Szerencsés malomban őrlött. D. — Tokorcsra őrölni. (L. ecet.) K. — Tokorcsra mentek ecetet őrölni. D. — Ugy beszélsz mint a jól őrlött. KV. M.

Ős. Addig kereste őseinek nemességét, mig ásóra és kapára talált. D. — Ne hányd fel a határt, a melyen ősöd járt. E.

Ősz. Becsüld meg az ősz hajat. ME. (Szakált. D.) — Ősz fejnek süveget emelj. S. — Ősz mint a galamb. E. — Őszbe csavarodott. D. — Sok ősz hajat szerez a búgond. D. — Szamár az anyja hasában is ősz. D.

Őszül. Későbbre őszül a bajusz mint a haj. D. — Becsületben megőszült. ME.

Ősz. Kedvetlen mint a lucskos ősz. D. — Sok ember kedvét megmásolja az ősz. (Öregség.) D. — Sok fecske ősznek jele. D. — Szomoru mint a havazó ősz. D.

Őszi. Annyi mint az őszi ökörnyál. D. — Annyi mint őszkor a fecske. D. — Annyi mint őszkor a hulló levél. D. — Olyan mint őszszel a cserebogár. (Ütött-kopott.) Ny. 22. — Süket mint őszszel a molnár. (L. molnár.) Ny. 8. — Szelid mint őszszel a légy. S. — Szédeleg mint őszszel a légy. Ny. 15. — Szépen énekel mint őszszel a tücsök. D. — Szomoru mint őszszel a levele vesztette fa. D. — Tekereg mint őszszel a daru. D. — Alázatos mint az őszi légy. E. — Állhatatlan mint az őszi idő. D. — Benne van a fene, mint az őszi malacban. Ny. 6. — Későre virágzik az őszi kikirics. D. — Majd elviszi az őszi szél. E. — Őszi macska, tavaszi menyecske. (Nem sokat ér.) D. — Szomoru mint az őszi légy. D. — Tavaszi szél utat száraszt, őszi eső

vizet áraszt. Ny. 1. — Van csürében mind őszi, mind tavaszi. D.

Pacal. A ki pacalt akar enni (avagy özvegy asszonyt elvenni. Sz.) ne kérdje mi volt benne. E. — Két hurka egy pacal. Ny. 21. — Kutya gyomornak pacal a foltja. D. — Méltó volna, hogy százrétü pacalba varrják a fejét. KV. — Nem mindenkor lesz ám pacó, pacó. (Végre a kemény szóra is kerül a sor.) K. — Olyan mint a százrétü pacal. S. — Pacalra szokott s pástétomra vágyik. E. — Sok ágra áll az esze, mint a százrétű pacalnak. (Sokról beszél, de nincs értelme beszédének.) Ny. 1.

Pad. Addig keressz lágy párnát, hogy aszu padon is elhálnál. KV. — Ebnek vonszák asztalra fejét, ő pad alá vonsza. KV. — Ha a padra akarsz nyugodni, tanulj először alatta feküdni. KV. — Két szék között a pad alá. E. — Ki gyermekért, ebért veszekedik, pad alá bujjék. K. — Ki pad alatt hever is, vetett ágyra áhitozik. K. — Ki sokfelé kap, két szék között a pad alá esik. E. — Megnő a leány, ha pad alatt is. E. — Nem kell arany edényt pad alá tenni. Cz. — Pad alatt a remény. D. — Padra viszik bőrét. (Meghalt.) E. — Senki sem irigyli a pad alatt. KV. — Uj szita szegen függ, azután a pad alatt is hever. B. — Vitézségők miatt a pad alá bujtak. D.

Padlás. Kalapja a padláson maradt. (Beszakadt a jégbe, kalapja fent maradt.) D. — Nincs semmi a padláson. (Üres a feje.) D. — Padláson, korpa van benne. (L. korpa.) Ny. 2.

Paizs. Törrel, paizszsal vítat. Pázm.

Pajkos deák. ME. — Büszke mint a pajkos deák. D. — Nyiri pajkos, nyiri furkó, nyiri pecek. E. — Pajkos ifjúnak a bölcs tanácsadás. (Hiábavaló.) D. — Pajkos ritkán tesz jót. S. — Tiz esztendős hadronc nem pajkosabb nála. D.

Pajta. Örül mint kinek pajtája ég, maga beleszorult. D. — Puszta pajtából is repül olykor bagoly. E.

Pajtás. Csalán és bürök jó pajtások. D. — Indulj pajtás, nagy a hajtás! E. — Kárakatonának gödény a pajtása. (L. gödény.) Ny. 3. — Kenyeres pajtások. ME. — Kuszi pajtások. ME. — Rossznak rossz a pajtása. B.

Pajzos. Elküldte mint Pajzos a papot. (L. elküld.) E.

Paks. Lesz még Pakson vásár. (Még megboszulom magamat!) Ny. 2. — Megfekszik a kocsiban, mint a paksi biró. Cz.

Palack. Mihelyt a palackot látja, tüstént ihatnék. D. — Szabad a patak, de nem a palack. (Viz ingyen, bor pénzért.) M. — Jól meg tudja fejni a palackot. D.

Paládi. Megkenték mint a paládiak a dobot. (L. dob.) Ny. 4. — Nekem szólt a paládi rigó. S.

Palánta. Vén palánta, kész káposzta. D.

Palást. Arra forditja a palástot, honnét a szél fuj. KV. — Elinná a Krisztus palástjáról a csattot. E. — Ellopná az Isten palástját is. D. — Ki szereti papját, ki pedig palástját. KV. — Ki papját, ki papnéját, ki pedig palástját. D. — Krisztus palástját is beinná. D. — Palást kell a nagy hazugságnak. Ny. 2. — Szél felé forditja a palástot. Sz. — Szür nem palást. D.

Palástol. Akármint palástolják, ugyan kitetszik azért a farka. (Rejtett szándék.) Decsi.

Pallos. Akasztófa címere, hóhérpallos levele. D. — Akasztófa virága, hóhér-pallos cifrája. Ny. — Bízik mint hóhér a pallosában. D. — Égben két nap, hüvelyben két pallos. D. — Éles mint a hóhér-pallos. D. — Két élü pallos. D. — Két éles pallos nem fér egy hüvelybe. D. — Kicsi legényt kicsi pallos illet. KV. — Kopját kopjával, pallost pallossal szokták visszaverni. KV.

Palota. Bár szalmás legyen is

kunyhód és füstös is, jobb más palotájánál. Sz. — Jobb magad kunyhója más palotájánál. E. — Disznónak uri palota. D. — Tudomány szegénynek is palotát rak. E.

Palóc. Csapkod mint palóc az ostorával. S. — Fityeg mint a palóc pecsétnyomón a szent. (L. fityeg.) B. — Kutyavér van benne, mint a palócban. (Lusta.) Ny. 6.

Panasz. Ha nem tetszik, menj a pékhez panaszra. Ny. 6. — Ha nincs panasz, nem kell biró. S. — Siet mint ki panaszra megyen. D. — Sirással toldja panaszát. D.

Panaszkodik fűnek-fának. E — Ha nincs, kérkedjél; ha van, panaszkodjál. S. — Mostohánál panaszkodik. KV.

Panaszos. Legjobb izű a panaszos étel. KV. — Nem eszik panaszost. E. — Panaszos ételből csak a koca hízik. D. — Panaszos kenyér. KV. — Siet mint a panaszos. E.

Pap. A figyelmes hallgató teszi a papot szorgalmatossá. KV. — A jó pap holtig tanul. KV. — A jó pap holtig tanul, mégis ostobán hal meg. Ny. 4. — Aki diákul tud, a pappal is szólhat. E. — Akit tartanak tudós papnak, köszönje a fején levő nagy kalapnak. Ny. 15. — A mely pap jó hallgató, végre ajtónállóvá teszik. B. — A pap is csak deák volt. KV. — A pap is kenyérért prédikál. Ny. 13. — A pap is vétkezik. Np. — A pap kútjából merítette a vizet. Ny. 1. — A pap se a kicsit nézi. Ny. 22. — A pap sem jó mindig. E. — A papnak példás élete prédikáció. D. — A réten keresi a pap ebét. (L. eb.) D. — Addig papé a fára, mig benne van a pára. Cz. — Akkor még a papok is bajuszt hordtak. (Régen volt.) D. — Annak idején jött a papnak sajtjára. (Jókor.) D. — Azt sem mondta: papot. D. — Alázatos mint a pap macskája. Ny. 1. — Bizd papra lelkedet, doktorra testedet, prókátorra peredet: pokolban leled helyedet. (Bizd egészen.) Ny. 1. — Böjt van, jól élnek a papok. Ny. 4. — Böjtöl mint a pap macskája. S. — Cigány, zsidó, meg a pap, hogy megcsaljon azon kap. Ny. 16. — Csak evéskor izzad, mint a pap szolgája. Cz. — Csunya nagyon: részeg asszony, rongyos pap, görhes disznó, vén szerelmes, gazdag fösvény. S. — Dologkerülő mint a papok szolgája. Sz. — Eb a pap tanulás nélkül. D. — Ebadta pap szolgája, még ő is pofonvágta a Krisztust. (Sz. Ján. ev. 18. 22.) Sz. — Ebnek eb, papnak pap a barátja. S. — Ebről ebre, papról papra. (L. eb.) D. — Egész nap prédikál mint a pap. S. — Egyik pap a másiktól nem vesz gyónópénzt. KV. — Elbámult mint a pap tehene a jégen. (Se előre, se hátra.) Ny. 22. — Elég egy pap egy templomba. (Ne vágj szavamba.) E. — El ne felejtsd azt a napot, mikor bántottad a papot. Ny. 10. — Eljár a pap a kereszttel. (Csendesen.) E. — Elküldte mint Pajzos a papot. (L. elküld.) E. — Eltalálta mint Balázs pap a vecsernyét. (L. Balázs.) B. — Elütötte a pap tyúkját. E. — Ez a dolog a vörös papok idejében történt. (Réges-régen.) D. — Feltette papját. (Papkéve a buzakereszt legfelső kévéje. Befejezte a munkát.) E. — Feltette a papkévét. Ny. 1. — Feneketlen mint a papzsák. S. — Fiatal papnak lator a mestere. E. — Ha a deákot kötve viszik az iskolába, nem lesz pap belőle. D. — Ha a pap mondja sem. (Hiszem.) E.— Ha bajod nincs, verj papot. KV. — Ha mikor versz papot, feljegyezd a napot. KV. — Ha pap volna, egész nap prédikálna. D. — Ha papot versz, ród fel a napot. D. — Harangoz a pap kutyájára. (Lógázza a lábát.) Ny. 22. — Hála legyen a papnak, megellett a kántor. Ny. 7. — Hála a papnak, megellett a barát. Ny. 22. — Hivalkodik mint a pap szolgája. S. — Hosszu suba senkit pappá nem teszen. KV. — Hozzá-

rugott, mint gebei pap a szamárhoz. (L. gebei.) E. — Nem vagyok én gebei pap. E. — Huzódozik mint a pap agara. Ny. 17. — Igen találád, mint Balázs pap a vecsernyét. (L. Balázs.) KV. — Isten őrizzen paplány feleségtől. Ny. 4. — Izzad mint a pap cselédje a táskaevésben. Ny. 17. — Izzad mint a pap szolgája az evésben. Ny. 10. — János pap itélőszéke. (L. János.) E. — János pap országa. (L. János.) E. — Jegyezd fel a napot, melyen vertél papot. E. — Jó papnak jó a papnéja is. D. — Jobb a papné, mint a pap. E. — Jobb egy Isten száz papnál. D. — Jókor jön, mint Balázs pap a vecsernyére. BSz. — Jól van dolga mint a pap szolgájának, akkor izzad, mikor eszik. E. — Kevély koldus, tudatlan pap, félénk katona. (Nevetséges.) D. — Késön a pap sajtjára jönni nem alku. D. — Két pap egy papolószékbe. D. — Ki papot, ki papnéját, ki pedig palástját. (Szereti.) KV. — Ki papot, diákot, katonát szeret: megjár. ME. — Ki tehet róla, ha a pap papista. Ny. 5. — Kinek a pap, kinek a papné. E. (De nekem a leánya. E.) — Kinek Isten adja, pap is annak adja. E. — Kinálta, mint egyszeri ember a papot. (L. kinál.) E. — Közösnek tart mindent, mint a pap gazdasszonya. S. — Lőccsel a papot. E. — Lőcsre kapott, mint a pap. E. — Meghalt a papné. (Kint fityeg a gatyamadzag.) E. — Miért nem lett pappá. (Akkor nem kellene igy fáradnia.) E. — Mikor pap nincs, barát is keresztel. E. — Minden ember hamis, csak a pap nem igaz. S. — Minden ember huncut, csak a pap nem igaz. Ny. 7. — Minden papnak van egy bolond Samu fia. (Gyengéje, hibája.) E. — Mit a pap mond, le nem tagadhatja a harangozó. S. — Ne hálálkodj, mint a pap tehene a jégen. Ny. 3. — Ne sajnáld a papot, hisz pénzért imádkozik. Ny. 6. — Nehezen köszönt ma neki a pap. (Haragos.) Ny. 2. — Nem a köntös teszi a papot. Decsi. — Nem a köntös, nem a hosszu suba teszi a papot. Sz. — Nem mind pap, ki a seggibe kap. (Ki hátulsó zsebből huzza ki zsebkendőjét.) Ny. 3. — Nem mind pap, ki hosszu ruhát hord. Sz. — Nem mind pap, kinek fején a korona. (Tonzúra.) D. — Nem mind pap az, kinek pilise van. (U. a.) E. — Nem mindennap pap sajtja. ML. — Nem mindenkor pap sajtja. M. — Nem mindenkinek pap sajtja. D. — Nem mindenkor, de csak idején járhatsz a pap sajtjára. KV. — Nem passzó, mint a köccsei pap szája. (L. köccsei.) Ny. 12. — Nem is pap, mégis papol. D. — Néha a papné okosabb a papnál. D. — Nincs a papnak földön jussa. (L. föld.) E. — Olyan hideg mint a pápista pap. Ny. 5. — Ott, ott az ebet a pap rétjén. M. — Pali pap körösztölménye. (Bolond.) D. — Pap a papot nem dézsmálja. D. — Pap a paptól nem vesz (nem kér) lélekpénzt. D. — Pap az oltárról, ördög a boltból. S. — Pap elől a pokolba, utána a község. B. — Pap hagyja az ünnepet, maga meg nem tartja. K. — Pap is az oltárról él. Ny. 18. — Pap is azt dorgálja, mit szeme lát, füle hall. E. — Pap is csak olyan ember mint más. S. — Pap is csak ember, a király se Isten. S. — Pap is húsból és vérből van. D. — Pap is kenyeret prédikál. S. — Még a pap is vétkezik, ha jó kedve érkezik. Np. — Pap is kevély, ha szép temploma van. D. — Pap se hiszi, a mit prédikál. Ny. 6. — Pap sem mondja kétszer, csak a miatyánkot. B. — Pap se prédikál kétszer. B. — Pap se papol kétszer. D. (Egy prédikációt. D.) — Pap barátság, szalmatűz. S. — Papcsörgét evett. E. — Pap leszek én akkor. E. — Pap nem Isten. E. — Pap se mondja kétszer. E. — Pap vagy kalap. E. — Pap volt halálán, de nem temetésén. (Akasztották.) D. — Paphalál lesz. E. — Pap hátán végzett dolog. (Felületes.) E. — Pap-

jószág nem tartós. D.— Papnak élünk, papnak halunk. D. — Papnak van kése, mester eszik véle. Ny. 1. — Papot állit a letört gerenda alá. (Oszlopot.) Ny. 8. — Papot barátságért, kántort imádságért bérben nem tart az ember. D. — Papot kell kinálni, a többinek ugyis van esze. S. — Papot ha versz, gondot ád. E. — Papot illet a szentirás. E. — Papot tanit a mester vecsernyét mondani. D. — Pappal álmodni, boszuság. S. — Pappénz nem állandó örökség. ME. — Papra lelkedet ne bizd. (Csupán pap imádságára.) Sz. — Pislog mint a péderi pap a varsában. Ny. 4. — Rest mint a papok szolgája. D. — Ritka pap könyv nélkül. D. — Se papja, se barátja. D. — Sebaj papéknál, egészséges a mester. S. — Sem a barát, sem a pap, minket el nem választhat. Np. — Sok papimádság elhajtja az esőt. S. — Sok pap sokat mond. D. — Sokáig haldoklik mint a kőkeszüi pap. Ny. 22. — Szamárdöglés, paphalál ritkán esik. Ny. 2. — Száz pap se parancsol neki. Sz. — Száz pappal is kiköt. D. — Szegény az ekklézsia, maga harangoz a pap. E. — Telhetetlen mint a pap tyúkja. Ny. 1. — Telhetetlen papzsák. (Koldusbarát zsákja.) KV. — Többet hajtanak a pap életére, mint tudományára. KV. — Tudja mikor van vasárnap, mint a hetyei pap. Ny. 5. — Ugy áll mint a koldus pap udvarán. Ny. 15. — Ugy jár, ki a papnak nem köszön. S. — Ugy vagyok, mint a pap a zsákban. (Szorult helyzetben.) Ny. 5. — Urak a papok. D. (De csak a nagyok. ME.) — Üzi a pap a mestert. (Hirtelen forrót nyelt.)Ny. 3. — Voltak a vörös papok is. D.

Papol. Az abc-ét sem tudja, mégis papolni akar. D. — Ebnek papolj. KV. — Elég egy templomban egy papoló. D. — Ha éhes vagy, sokat ne papolj. D. — Józan a mit gondol, részeg arról papol. KV. — Kőfalaknak papol. D. — Könnyü tele hassal a böjtről papolni. D. — Ne szánd a papolót, egy miatyánkot sem mond hiába. D. — Nem is pap, mégis papol. D. — Nem jó éhező embernek sokat papolni. KV. — Pap se papol kétszer. D.

Papság. Bolondság a papság, ha deákul nem tud. D. — Nehéz a papság, ha diákul nem tud. BSz.

Papiros. Eltüri a papiros, akármit irnak rá. D. — Irott papiros. Np. — Nem minden rongyból lesz papiros. S. — Tiszta papiros, irótoll nem tudnak szégyent. E. — Tiszta papirosból beszél. (Hazudik.) Ny. 1. — Türelmes a papiros. S.

Paplanos a vetés. (Itt-ott kiveszett.) Ny. 1.

Paprika. Elmehetsz Igricibe paprikáért. Ny. 3. — Vörös mint a paprika. D.

Papucs. Azt sem mondta : papucs. S. — Ha papucsot adsz neki, csizmádat is kéri. D. — Kinél a papucsra akadnak, azon mást is keresnek. (L. keres.) D. — Ki a sárban járkál, sáros a papucsa. D. — Nem láttál vak zsidót papucsba szaladni ? S. — Örül neki, mint Oláh Jutka a piros papucsának. B. — Papucs viszi a kormányt. E. — Papucsban kezdeni, mezitláb végezni. KV. — Papucsért a bárányt el ne veszitsd. (L. bárány.) D.

Parancs. Egy szava száz parancs. D. — Parancsára az egér is talpon áll. D. — Se vége, se széle parancsának. D. — Kocsis a lovat oda hajtja, a hova az ur parancsolja. KV. — Az okos parancsol, az oktalan dolgozik. D. — Annak parancsolj, a kinek enni adsz. KV. — Csak az parancsol, a ki enni ád. Ny. 2. — Ebnek parancsolj. D. — Farkával az eb is parancsol. D. — Fejére parancsoltak. D. — Ha parancsolni akarsz, tarts szolgát. E. — Igen parancsol a jámbor más ember házánál. B. — Ki nem tud engedelmeskedni, az nem tud parancsolni. (Latin.) S. — Ki sokat parancsolgat, keveset tesz. D. — Kis gyermek seggé-

nek, prókátor szájának nem lehet parancsolni. Ny. 6. — Ne parancsolj, mert talán meleg eső lesz. D. — Nehéz a hatalmasnak parancsolni. D. — Nehéz annak parancsolni, ki elparancsolhat. D. — Nem mind kevély, a ki parancsol. D. — Nem parancsol a kanász a birónak. Ny. 18. — Nem parancsol nekem a biró, a biró. Np. — Ott parancsol, a hol nem fogadják szavát. D. — Otthon parancsolj. M. (Másutt hallgass. D.) — Se hete, se hava, már is parancsol. KV.— Se hete, se szava, még is parancsol. D. — Sok a parancsoló, kevés a szófogadó. E. — Sokat parancsol. D. — Sokkal parancsoló, kevéssel biró. D. — Száz pap sem parancsol neki. Sz. — Szolga is talál, kinek parancsoljon. K. — Tarts szolgát magadnak, ha parancsolni akarsz. KV. — Tojás parancsol anyjának. E.

Parancsolat. Erkölcsös ember is tekint a parancsolatra. K. — Hol sok a parancsolat, sok a fogyatkozás. D. — Megy mint a parancsolat. D. — Tiz parancsolat. ME. — Urak kérése parancsolat. M.

Paraszt. A paraszt csak paraszt marad. KV. — A túróra vizet öntnek, domikának mondják, a parasztra kardot kötnek, katonának hivják. D. — Akkor higyj a parasztnak, mikor szört látsz a fogán. S. — Búslakodik mint a kereketört paraszt. Cz. — Butulj paraszt. Ny. 23.— Csak ugy ne fütyüljenek rád, mint a fóti parasztra. Ny. 5. — Cseresznyét az urnak, magját a parasztnak. S. — Egy paraszthajszálnyi különbség. E.— Félre paraszt. E. (Jön az ur. ME.) — Félre zsidó, paraszt jön. B. — Ha a paraszt nem dolgozik, a jó barát meg nem hízik. D. — Ha paraszt nem volna, kenyerünk sem volna. E. — Hajh paraszt, az más! S. — Huncut a paraszt, mihelyt három araszt. Ny. 5. — Minél szebben kéred a parasztot, annál inkább elbizza magát. KV. — Neki döleszkedik, mint egész telkes paraszt. Cz. — Nem parasztnak való a könyv. KV. — Néha a paraszt is vitéz. D. — Nincs a parasztnál kutyább. Ny. 11. — Nincsen gonoszabb (keményebb) a parasztból lett urnál. KV. — Paraszt ajándék. (Aláváló.) KV. — Paraszt ember bibliája a hiszekegyisten. S. — Paraszt furfangját, Isten bölcseségét nincs ki kitanulja. ME. — Paraszt nem nemes. D. — Parasztból lett tanácsnok. D. — Parasztnak gané a lelke. Ny. 22. — Parasztok teszik a nagy fejedelmet. KV. — Pattog mint a csáti paraszt. E. — Pénz megszéditi a parasztot. E. — Polgár és paraszt között csak a fal van közben. D. — Ritka hitel a parasztban. E. (Mint a hal a harasztban. D.) — Ritka paraszt csalás nélkül. D. — Rövid prédikáció és hosszu kolbász tetszik a parasztnak. KV. — Soha farkasból bárány, cigányból paraszt. D. — Sülve jó a paraszt, akkor is a fene egye meg. Ny. 12. — Szép szóért fenyegetést várhatsz a paraszttól. E. — Szép szóért botot, keményért kalácsot várhatsz a paraszttól. B. — Télben éli világát a paraszt. KV. — Vén rókát, vén verebet, vén parasztot nehéz megcsalni. D.

Parasztság. Igérni uraság, megadni parasztság. D.

Patak. Szabad a patak, de nem a palack. (Viz ingyen, bor pénzért.) KV. — A patak vitte el a mi pénzünket. E. — A szép patakról békalencsére ne menj. D. — Ha forrásod vagyon, ne igyál patakból. D. — Ha nagy vizbe nem akarsz halni, patakokat is kerüld. K. — Kis patak nem árasztja meg a tengert. E.

Parányi bimbóból nagy gyümölcs nevelkedik. KV. — Parányi gyönyörüség, sereges baj. E. — Sok jó barát elfér egy parányi helyen. B.

Parázna. Csunya a vén parázna. Sz. — Minden kenyér édes parázna embernek. E. — Parázna jutalma és az ebnek ára nem Isten házába valók. E.

Parázs. Elterjedt becsülete, mint szalonnabőr a parázson. D. — Emberkedik mint szalonnabőr a parázson. E. — Hamu alatt van a parázs. S. — Parázsban sült pogácsa. (Kevély.) D.

Paré. Elmehetsz pokolba parét szedni. S. — Gyakran főzött parét uj lébe fel ne adj. D. — Ki paréjjal jól tud lakni, annak húst is lehet adni. S. — Parlag Péter meg Paré Pál dolgozza a földjét. (Müveletlen.) Ny. 3. — Sokszor főzheted a parét, még se jóizü. D. — Untig elég a paré, de annál kevesebb a zab. D.

Paripa. Bojtorjános csikóból válik a jó paripa. D. — Büszke mint a paripa. D. — Cipószáju paripa. (Ökör.) E. — Csiga-paripán jár. D. — Délceg csikóból válik a jó paripa. B. — Egy paripán nyargalnak. D. — Felült a paripára. (Kevély.) D. — Jó paripa is megbotlik néha. B. — Jó paripa mellett szépen jár a csikó. D. — Kár a vitéznek, serény paripának megvénhedni. KV. — Ki lator paripát ül, zabolából itat. D. — Kócos csikóból lesz a szép paripa. Ny. 6. — Könnyebb a szamárhátra, mint a paripára felkapni. D. — Lerohant a paripáról, mint tótok királya hajdan a kancáról. Sz. — Nehezen húzik a paripa, kinek ura vak. K. — Nem hajt jó paripa az eb ugatására. KV. — Nem paripa, ha nem szürke. E. — Paripa, fegyver, feleség nem közös jószág. E. — Paripáról agárra ugrott. Ny. 7. — Pénzedet, pipádat, paripádat soha ne bizd másra. B. — Rák-paripán jár. ME. — Sok darázs a legfutóbb paripát is megöli. D. — Száz forintos paripa is botlik. E. — Szilaj paripán zabolából itatnak. D. — Vessző-paripán nyargal. S. — Vitéz férfinak, serény paripának kár megöregedni. KV.

Parlag Péter kapálja, Muhar Maris gyomlálja. (Elhagyott szölő.) Ny. 6. — Parlagi ember. E. — Parlagon terem a gaz. D. — Parlagi Jancsi. ME.

Parohia. Általesett rajta, mint Bánó a szentesi parohián. (Nem választották meg papnak.) E.

Parolát adni. ME. — Az oltár előtt adott parolát nem oly könnyü felbontani, mint a rossz varrást. B. — Nem igen parolázok vele. ME.

Paróka. Róka, paróka. ME. — Vén paróka. D.

Part. A part is ott szakad, a hol leggyöngébb. (Szegényt éri a baj.) Ny. 20. — Boldog ki a hajót a partról nézheti. D. — Csak a part malját turbokolja. Pázm. (Mély vizben tapogat. Pázm.) — Csak a part mentében hajókáz. (L. hajókáz.) S. — Csak a partról nézi. (Biztos helyről.) E. — Csak part meg adósság ne volna. Ny. 6. — Elmehetsz oda, a hol a part szakad. Ny. 12. — Kiki jó széllel indul a tenger partjáról. (L. indul.) D. — Kikötött a partra. D. — Könnyü a hajótörést a partról nézni. D. — Lassu viz partot mos. KV. — Legkellemesebb a sétálás a tengerparton. (Veszélyen kivül.) D. — Legszerencsésebb a hajózás a part mellett. D. — Partra úszott. D.

Paszománt. Fejéhez méri a paszomántot. (Tolvaj.) D. — Tudja mesterségét, mint a paszomántos. D. — Paszománt nem illik ugy nadrágra, mint tolvaj az akasztófára. D.

Paszuly. Inkább hasacska fájjon, mint paszuly maradjon. Ny. 24. — Kása nem étel, tót nem ember, coki paszuly. Ny. 3. — Nem is paszúr, ha nem szúr. Ny. 2. — Paszuly se lesz belőle. (Nem sokat hoz a konyhára.) D.

Passzus nélkül járja. (Vadházasság.) Ny. 2.

Patai. Elfucscsolódott mint a patai asszony perece. Ny. 6. — Kiadtak rajta, mint pataiak a szürön. (L. kiad.) D. — Mászik mint a patai szür. (L. mász.) D.

Patika. Drága konyha a patika. D. — Ha a patikában árulnának, ott is venne észt. D. — Halál ellen nincs fü a patikában. D. — Itt már a patika

se segit. ME. — Hálálkodik mint patika előtt a koldus. (Nem orvosság kell neki.) Ny. 19. — Nincs olyan még a patikában sem. Ny. 8. — Olyan nincs, még a patikában sincs. Ny. 8. — Vén embernek kása a pecsenyéje, bor a patikája. D.

Patka. Egy patkán ülnek. D.

Patkány. Másnak akarsz patkányt fogni, magadnak egeret sem foghatsz. KV. — Örül mint a macskakörömbe esett patkány. D.

Patkó. (Rabló neve.) Se apró, se bankó, elvitte a Patkó. Np. — Ha Patkó tette volna, nem is venném rossz néven. Ny. 4.

Patkó. A vak is lelt egy patkót, örült neki hogy vas volt. Ny. 3. — Annyi haszna, mint döglött lovon a patkónak. D. — Annyit ér, mint holt lóra a patkó. Ny. 4. — Annyit ér, mint döglött lovon a patkó. Ny. 5. — Fáradt lónak patkója is nehéz. D. — Nem rúg patkót a bakancsos lova. D. — Néha a vak is patkóra talál. D. — Összerugták a patkót. (Összemérték erejöket.) E. — Szeget kimél, patkót veszit. E. — Vak is talál patkót. KV. (Patkóra. Sz.) — Vak koldus is örül, ha patkóra talál. D.

Patkószeg. Éhes, hogy a patkószeget is megenné. Ny. 1. — Gyomra a patkószeget is megemészti. D. — Ketté töri a patkószeget. D. — Patkószeg is pénz. D.

Patkol. Igen tud varga lovat patkolni. KV. — Majd tyúkpatkoláskor. (Soha.) Ny. 4.

Pattantyuja csak retezt vet. (Csütörtököt mond.) Pázm. — Nem mindjárt buggyan, mihelyt párállik a pattantyu. Pázm.

Pattog. Fedő alá a pattogó kásával. B. — Pattog mint a száraz fenyő. D. — Pattog a tüz, vendég jön a házhoz. S. — Tüzben a kukorica nem pattogósabb. D.

Patvar. Mi a patvar? S. — Mindegy patvar. D. — Patvar vigye. D. — Pörrel kezdi, patvarral végzi. D. — Tudja patvar. S. — Üsse patvar. S.

Patyolat. Fehér, tiszta, vékony mint a patyolat. D. — Nem mind patyolat, ami fehér. D.

Pazarló. Komor mint a pénzetlen pazarló. D.

Pákosztos. (Szláv szó: gonosz, pajzán.) D.

Pál. Elhegedülte azt szent Pál. Ny. 6. — Ez sem volt a Pál érsek udvarában. (L. érsek.) E. — Garázda Péter, Garázda Pál. Np. — Ha Pál fordul köddel, ember meghal döggel. (L. dög.) E. — Ha Péter nem akarja, akarja Pál. B. — Mindent tud, mint Szántai Pál. E. — Pál fordulása. E — Senki Pál. E. — Szent Pál harmadik égben tanult, még sem mehetett mindennek végére. E. — Tudja Pál, mit kaszál. (L. kaszál.) KV. — Tudja Pál, hol kaszál. D. — Otthagyta, mint szent Pál az oláhokat. ML.

Pálca. Bocskorhoz fapálca illik. Sz. — Fiatal embernek a feleség támasz, a pálca csak parádé; öregnek a pálca támasz, a feleség parádé. S. — Ha szablya szakadja, pálzza megvágja. (Szegény oláh paraszt mondása, ha a szablya eltörik, pálcával kapok ki.) Pázm. — Könnyü a pálcát kiszabni, de nehéz tartani. (A birói pálcát.) D. — Nem mind biró, kinek pálca van a kezében. Ny. 4. — Nem pálcára, hanem eke szarvára. (Nem birónak való.) D. — Pálca, ha megaranyozzák is, súlyosat üt. D. — Rest szolgának pálca a bére. D. — Sok a somfapálca, a mogyoró még több. D. — Szelid intéssel, nem pálcaveréssel teheted jóvá a gonoszt. Sz. — Szóért pálcával fizet. D.

Pálfi. Csak jó katona a Pálfi. (Hires huszárok.) D.

Páli. Adjuk meg a módját, mint a páliak a csikóherélésnek. (L. csikó.) K.

Pálinka. Használ mint a dancsházi rektornak a pálinka. (Csak ez gyógyitotta meg.) Ny. 2. — Madárra

törköly-pálinkát. D. — Pálinka-göz. D. — Pálinkás apának boros a fia. D. — Pálinkás jó reggelt! E.

Pálma. Nem nyer pálmát, ki útjában horgot vet. K. — Nem sok pálmája van here embernek. KV. — Sokan futnak, de csak egy nyeri el a pálmát. KV.

Pályán vár ajándék, nyerd el édes lovam. E.

Pántlika. Addig éltem világomat, mig szél fujta pántlikámat. (Hajadon, nőtlen koromban.) Sz. — Pántlikás kalapomat fujdogálja a szél. Np.

Pányva. Egy pányvára van kötve. D. — Fojtós mint a pányva. D. — Megeresztette a pányvát. (Nyelvet.) D. — Nem tűri a pányvát. S. — Néha a pányva is elszakad. D. — Pányvát vetettek a nyakára, mint a szilaj lónak. D.

Pápa. A pápa is csak deák volt. Sz. — Kinek pápa a barátja, könnyen lesz az püspök. D. — Pápa katonája. D. — Rómába menni, pápát nem látni. ML. — Rómában volt és a pápát nem látta. D. — Tákozzák a vén embert, mint a római pápát. Ny. 5.

Pápai. Elvesztette szája ízét, mint a pápai biró. (L. biró.) D.

Pápaszem. Nem jó mindent pápaszemmel nézni. D. — Nem mind tudós, kinek pápaszem van az orrán. D. — Pápaszemen se lát. D. — Pápaszemmel is alig láthatni. D. — Vak ember orrára pápaszem. D.

Pápista. Csald meg a pápistát, lopd el olvasóját. D. — Ki tehet róla, ha a pap pápista. Ny. 5. — Ki tehet róla, hogy a barát pápista. Ny. 1. — Ne higyj neki, mert pápista. E. — Nehéz a pápista varjut húsra szoktatni. (Fekete varju pápista varju; a hamvas szinü a kálvinista varju kártékonyabb.) D. — Olyan hideg, mint a pápista pap. Ny. 5. — Pápista szín. (Halovány.) E.

Pár. Egy embernek egy a párja. Ny. 8. — Gyertyával kell keresni párját. E. — Hetedhét országban sincs párja. S. — Hét (vagy kilenc) puszta faluban sincs párja. E. — Két bolond egy pár, a harmadik a bojtár. Ny. 5 — Levendula ágastul, a hug daru párostul. (L. daru.) Np.) — Nem minden bokorban lelni párját. E. — Nincs a rossznak párja. E. — Nincs párja Debrecenig. (Nagyon szép.) E. — Örül a gerlice, ha rátalál párjára. D. — Párját kell keresni. E. — Ritka madár pár nélkül. D. — Szomoru mint a párjavesztett madár. S.

Páros élet a legszebb a világon. Np. — A páros világban megunta a páratlan életet. D. — Ha akarod, a hét számot is párosnak mondja. D. — Ökör iszik egyedül, ember párosával. Ny. 13. — Párosával jár a baj. S.

Pára. Gonosz pára. D. — Lelke sincs, hanem csak párája. D. — Szegény pára. D.

Párducbőr a háta. (L. hát.) E.

Párna. Addig keressz lágy párnát, hogy aszu padon is elhálnál. KV. — Egy párnán két vállas nehezen fér meg. BSz. — Elöbb szalmán feküdj, azután párnán. Ny. 9. — Hüvösön van a párnája. (Tömlöc.) Ny. 1. — Jákob párnáján is aludnék. (Kövön.) E. — Ki párnán akar feküdni, próbálja elöbb a szalmát. E. — Nem párnahaj, hogy megforgasd, mint akarod. BSz.

Párta. A pártában mind jó. (L. jó.) Sz. — Elejtette a pártát. (Megesett leány.) D. — Fejébe sült a párta. (Vén.) D. — Könnyü a pártát elejteni. (Megesni.) D. — Megcserélte a pártát, kontyot tett fejére. (Férjhez ment.) D. — Megszokta mint vén leány a pártát. D. — Akkor még Barta Erzsók is pártát hordozott. D. — Nem mind leány, aki pártában jár. KV. — Nem mind szüz, aki pártát tüz. E. (Ki fejére pártát köt.) D. — Néha a jól felkötött párta is elesik. (Jól örzött leány is megesik.) D. — Párta, párta, búra termett párta. Sz. — Pártában ma-

radt. E. — Pártáját siratja. (Sajnálja, hogy nem maradt leány.) D.

Pártfogó. Erősnek Isten is pártját fogja. B. — Szegény embernek kevés a pártfogója. D. — Több egy maroknyi pártfogás egy zsák igazságnál. S.

Pástétom. Jobb egy száraz falat nyugalomban, mint tizenkét pástétom veszekedésben. D. — Pacalra szokott és pástétomra vágyik. E.

Pásztor. Csak a pásztor vétke, ha tudta nélkül eszi meg a farkas a bárányt. K. — Édesebb az alma, ha nincs ott a pásztor. D. — Ha a pásztor rühes, nem csoda ha megkoszosodik a nyáj. D. — Jó pásztornak gyapjas a juha. D. — Jó lenne tetüpásztornak. (Rest.) D. — Lágy mint a rossz pásztor. D. — Lágy pásztor alatt (vagy: mellett) gyapjat rúg a farkas. E. — Libapásztor sem lesz belőled. E. — Milyen a pásztor, olyan a nyáj. E. (A juh. D.) — Okos pásztor nyirja a juhot, nem nyúzza. D. — Rossz pásztor, aki elől a marhát elhajtják. D. — Rossz pásztor bőrrel kereskedik. D. — Vigyáz, mint górén a pásztor. D.

Pásztorság. Eben mult pásztorság falu végin csontot rág. (L. csont.) D. — Kanászbojtár is késöre ér a disznópásztorságra. D. — Kecskepásztorságról királyságra ment. KV. — Királyságról kecskepásztorságra ment. KV. — Könnyü a pásztorság farkas nélkül. D.

Páter. Ha maga Herkó Páter mondaná, még sem hinném. Sz. — Lassan páter a kereszttel. ME. — Páter noszter, apád suszter. ME.

Páciencia baráttánc. E.

Páva. Alázatos mint a páva. D. — Büszke mint a kanpáva. D. — Kevély mint a páva. D. — Pávahang. E. — Sétál mint a páva. E. — Szebb a páva mint a pulyka. S. — Szép a páva, csúf a lába. E. — Idegen tollakkal páváskodik. (Más munkájával dicsekszik.) ME.

Pázsitos udvaron lakik a szegénység. E.

Pecek. Nyalka pecek. E. — Ugy áll mint a pecek. Ny. 7.

Pecsenye. Adjon Isten minden jót, bort, pecsenyét, olcsó sót, a lengyelnek sok borsót, ellenségnek koporsót. Sz. — Bor és pecsenye nélkül meghül a szerelem. ME. — Elvitte a kutya a pecsenyét. S. — Ha pecsenyéd lehet, ne egyél fokhagymát. KV. — Maradék pecsenye bors lében más étek. E. — Nagyobb a füstje, mint a pecsenyéje. Sz. — Nem esik porba pecsenyéje. E. — Nem lakik jól ember a pecsenyére való nézéssel. KV. — Öreg embernek bor az itala, kása pecsenyéje. B. — Pecsenyeforgatás nem jóllakás. E. — Porba hullott pecsenyéje. D. — Pulyka volt a pecsenyéje. (Leánynézőben pulykapecsenye igent, malac nemet jelentett.) E. — Vén embernek bor levese, kása pecsenyéje. D. (Kása a pecsenyéje, bor a patikája.) D.

Pecsét. Ha a csehkőre a legszebb pecsétet metszenék is, még sem válik gyémánt belőle. D. — Nem minden pecsét alatt hever az igazság. E. — Pecsétet küldtek ra. (Törvénybe idézték.) Sz. — Erő és pribék ellen nincs pecsétes levél. BSz. — Talán pecsétes levéllel szabaditották fel a rosszra. D.

Pehely. Félre pehely, jön a bajusz. D. — Könnyü mint a pehely. ME. — Minden pehelyből ritkán kefélhetni ki a ruhát. D. — Nehezebb ez mint a pelyhet elfúni. D. — Ragadós mint a pehely. D. — Pelyhes az álla. ME.

Peleskei nótárius. ME. — Furfangos mint a peleskei bakter. ME.

Pellengér. Hogy nem szégyenled a pellengért!? D. — Tolvaj kerékre, szajha pellengérre. KV.

Pemete. Ártatlan mint pemete a kemencétől. D. — Egy kemencét pemetelnek. D. — Pemete, piszkafa, asszony-

fegyver. E. — Pemétrongy. D. — Szénvonó nem nevetheti a pemetet. D.

Pempő. Ennek az asszonynak a pempőjét sem enném meg. (Ronda.) Ny. 5.

Pendely nem nemesit. (L. Nemesit.) E. — Bolhás mint a pöndöly. D. — Első pendelyben kell megverni az asszonyt. (Elejével.) Ny. 2. — Első pendelyben kell az asszonyt kézhez tanitani. Ny. 2. — Esendő az ember, hajlandó a pendely. (Gyarló.) E. — Kurta mint a pendely. D. — Ne félj tőle, nincs pentöle. (Pendelye.) E. — Nekiszokott mint pöndöl a sáfránnak. D. — Pöndöl kovács. (Kurafi.) D. — Pendelyházi regimentjébe való E. — Ráncos mint a somogyi pöndöly. D. — Ritka pöndöly bolha nélkül. D. — Hat regimentnek hires pöndölöse. D. — Mindenkinek pöndölöse. D.

Penész egye meg. D. — Könnyü a pénzről a penészt letörleni. D. — Nincs jobb szag, mint a penészes pénz illatja. E. — Penész-virág. ME.

Penészes garas, öreg erszény. (Nagy erszény.) E. — Rászokott a penészes borra. D.

Penna. Acél pennának is elkopik a foga. D. — Más pennával irtak még akkor. (Régen volt.) Ny. 2. — Nem pennához illik a szablya. KV. — Ténta és a penna, a szégyent nem tudja. KV. — Vékonyan fog a falu pennája. Np.

Pereg. Esze hire nélkül csak pörög a nyelve. D. — Jár a nyelve mint a pörgő rokka. D. — Jár a nyelve mint a pergő rokka. E. — Pereg a nyelve mint az orsó. S.

Pergő. Válogat mint a kondás a pergőbe. (L. kondás.) Ny. 15.

Pereputyostól. E. — Minden pereputyostól. ML. — Cigány vásár fattyustól, minden pereputtyostól. Ny. 2.

Pereszleny. Friss mint a perezleny. D. — Fürge leány mint a pereszleny. E.

Perényi. Iszik mint a Perényi törökje. (L. iszik.) Sz.

Pernahajder. (Régi magyarok medve kacagányát a németek Bernhäuter-nek nevezték; a magyarok ezt csúfnévnek vélték, »gyalázatos« a szó értelme.) D.

Peták. Nem ér egy petákot. ME. — Se kutya, se peták. (L. kutya.) B.

Petike. Elveti a petikéjét. (Beteg lesz, ha nem kap belőle.) Ny. 1.

Petrence. Boglyas mint a sarju petrence. S. — Petrence nem vontató. D. — Sok petrencéből válik a jó boglya. D. — Villa, széna nem petrence. D.

Petrezselyem. Illik rá, mint petrezselyem a levesre. E. — Petrezselymet árul. (Ha a lányt nem viszik táncra.) E.

Petrehai. Eltört mint a petrehai vásár. E.

Pécs. Magyarnak Pécs, németnek Bécs. Sz.

Pék. Ezen nincs alku; ugy van mint péknél a zsemlye. Ny. 4. — Ha nem tetszik, menj a pékhez panaszra. Ny. 6. — Kicsi zsemlye, kövér pék. S. — Olyat még a pék sem süt. Ny. 3.

Példa. A kis hangyától is lehet példát venni. D. — A szavak oktatnak, a példák vonzanak. (Latin.) E. — Anyjának példája pallos alá veti a leányt is. D. — Ha példák nem volnának, rosszak se lennének. D. — Jobb a példa a tanitásnál. S. — Jobb egy példa száz leckénél. E. — Jó a jó példa, ha nem követik is. D. — Jó a rossz példa, de csak a jónak. (Kerüli a rosszat.) D. — Jó példát ad a tyúk, de kácsái nem követik. E. — Kár a jó házban valami rossz példa. D. — Nagy mester a példa. ME. — Néha a szép példát is rútul festik. D. — Ökörtől lópélda. KV. — Példákkal válik a jó. D. — Példát adni jóság, venni okosság. D. — Példát szeret a világ. D. — Rossz házban is jó a jó példa. D. — Rossz példa után nem kell hímet varrni. E. — Szerencsés, ki más példáján tanul. D. — Tanitásnak szárnya a jó példa. B. — Többet ront egy rossz példa, mint husz jó épithet. D.

— Tükör a példa. E. — Templomban, fogadóban másoktól végy példát. E.

Példabeszéd, igazság. D. — Hol sok asszonynép van, sok a példabeszéd. E. — Mennyi példabeszéd, annyi igazság. D.

Példás. A papnak példás élete prédikáció. D. — Példátlan gonoszságnak példás büntetése. D.

Péntek. A pénteki kolbász megakadt a torkán. (L. kolbász.) D. — Borjuvágó (vagy borjunyúzó. B.) pénteken. (Soha.) ME. — Csak a péntek is szomorúbb, mint a vasárnap. D. — Ebadta kántorja (kántorbőjtje) bár a péntek is utánad esne. Sz. — Elért az ebijesztő péntekre. (L. eb.) D. — Elérte a sok péntek. (Öregség. M. — Baj. KV.) M. — Gyakorta fordul, mint a péntek, szombat. E. — Hamar előkerül, mint a péntek. D. — Hat pénteken sem jöhet eszére. D. — Holnapután, kiskedden, borjunyúzó pénteken. (Soha.) E. — Hosszabb a péntek mint a szombat. (L. hosszu.) D. — Ki pénteken nevet, vasárnap sír. S. — Pénteki öröm, vasárnapi üröm. D. — Pénteki szapulás, vasárnapi szitálás. (Hanyag gazdasszony: ha pénteken szapul, vasárnapra nem lesz kész a ruhája; ha vasárnap szitál, ünnepet ront. A hét elején kell mosni; szombaton szitálni a lisztet.) E. — Pénteki vig táncot vasárnapi lánc követ. E. — Rút mint a péntek. (Bőjt.) D. — Sok pénteket ért már. (Bajt.) Ny. 5. — Sovány mint a péntek. E. — Vasárnap font fonál péntekig meg nem áll. Sz.

Pénz. A kamatos pénz veled egy tálból eszik. K. — A pénz éli világát. D. — A pénz hol ártalmára, hol javára válhat az embernek. D. — A pénzt rút kevélység szokta követni. Sz. — A sok pénz is tehet drágaságot. D. — A szegénynek csak egy pénz is oly kár, mint a gazdagnak száz forint. KV. — A patak vitte el a mi pénzünket. E. — A szót pénzen nem veszik. KV. — A várat országért vívják, a juhot gyapjáért nyirják, az embert pénzeért szivják. D. — Az becsüli a pénzt, kinek körme kopik utána. D. — Az eb is háját venne, ha pénze volna. KV. — Az ember pénz nélkül mindennek hijával van. KV. — Az élet, pénz, szalonna fogyton fogy. BSz. — Az étel szagáért pénzhanggal fizetnek. K. — Ablakján a pénzt ki nem szórja. D. — Adj pénzedbe, de ne eszedbe. (Pénzedből.) D. — Annyi a pénze, majd felveti. E. Annyi a pénze, mint békán a szőr. Ny. 21. — Annyi a pénze, mint a tenger fövénye. D. — Annyi a pénze, mint zsidónak a disznó. Ny. 5. — Apát, anyát lehet venni, ha fog elég pénzed lenni. Sz. — Apró pénzzel kifizettem. (Sértőt sértettem.) Ny. 15. — Beleveszt, ki reménységbe öli pénzét. E. — Bikapénz. (L. bika.) E. — Boldogságot nem lehet pénzen venni. S. — Bolondnak fapénz is jó, ha elveszti sem kár. M. — Bor és pénz tartva tart, költve fogy. D. — Búcsú pénzzel jár. B. — Búcsújárás, pénzpazarlás. S. — Búcsú és vásár pénzzel jár. D. — Csunya lánynak is szép a pénze. E. — Drága ma a pénz. D. — Eb a vásár pénz nélkül. D. — Eb a zacskó pénz nélkül. D. — Eb is venne húst fogára, csak ha pénze volna. B. — Egy hamisan jött pénz száz igazat elhajt. BSz. — Egy pénz ára haszon sincs a legnagyobb búban. E. (Kárban. D.) — Egy pénzen megvehetni szivét. D. — Egy pénzből ha lehetne, kettőt csinálna. D. — Egy pénz ő nála forint. (Szegény.) D. — Egy pénzért Bécsbe hajtaná a tetüt. D. — Egy pénznek ura nem vagyok. KV. — Elád eszéből, de nem pénzéből. D. — Elég a pénz, mert mindenütt verik. (Elverik.) D. — Elfogyott a pénz magja. D. — Elfogyott az apró pénze. S. — Elveri a pénzt. D. — Ember pénz nélkül, vak bot nélkül. D. — Erszény pénznél drágább a jó barát. S. — Éléri rakja a pénzt. B. — Élére veri a pénzt. D. — Én is voltam két pénzzel a vásárban, de nem

adtak érte hármat. B. — Értéktelen mint a halpénz. S. — Észből, pénzből áll a kereskedés. D. — Fapénzt vesz arany gyanánt. E. — Fapénzzel várat nem építhetni. D. — Fekete kéz, fehér pénz. (Munka.) Ny. 15. — Fekete kézzel is keresik a fehér pénzt. D. — Fél a varjutól, hogy kikrákogja az elásott pénzt. D. — Fillér is pénz. KV. — Fogához veri a pénzt, mielőtt kiadja. B. — Forog mint a rossz pénz az országban. BSz. — Földbe ásta pénzét. D. — Fölveti a pénz. S. — Gazdag pénzzel, szegény észszel. (Megyen előre. D.) — Győzi pénzzel. ME. — Ha a leánynak sok a pénze, ritkán van esze. D. — Ha a lónak pénze volna, abrakot forditana rajta. D. — Ha a pénz nem volna, sok kevély elmulna. D. — Ha a piac nem jó pénz nélkül, hogy volna a sokadalom. D. — Ha a sertés pénzt rezelne, a kanász is gazdag lenne. D. — Ha az ebnek pénze volna, háját váltana rajta. D. — Ha annyi pénze volna, mint szava! D. — Ha barátodtól meg akarsz szabadulni, adj neki pénzt kölcsön. B. — Ha nincs píz, igyál víz. E. — Ha nincs pénz, van emberség. S. — Ha pénzed nincs, vargatorba mehetsz. E. — Ha pénzembe kerül is. D. — Hamis pénzverő. (Hazug.) D. — Hamisan gyüjtött pénz elemészti a maradékot. D. — Hatszor is megolvassa a pénzt. D. — Hogyha nincsen pénzed, nincsenek barátid. Sz. — Idővel, pénzzel légy takarékos. E. — Ingyen veszi, pénzen adja. (Lop.) D. — Ismerik mint a rossz pénzt. D. — Isten győzné őt pénzes máléval. D. — Jaj kinek se esze, se pénze. D. — Jobb egy marék szerencse, mint egy véka pénz. Ny. 11. — Jobb ott élni, a hol inkább becsülete, mint pénze van a jámbornak. D. — Jó bor, pénz, szép asszony, bibor, jámbort kíván őrzésre. KV. — Jó lelkiismeret hamis pénzt nem szeret. S. — Jókor érkezett a pénz osztogatásra. D. — Jóllakott a pénzzel. D. — Jövedelme két pénz, mégis hármat költ. E. — Kaparj (kapálj) kurta, lesz pénzed. B. — Kerekes a pénz, hamar elgurul. B. — Kettő káros a háznál: rossz pénz és gaz cseléd. Ny. 20. — Kettőnek nem jó soká mulatni a háznál: kelletlen vendégnek, pénzkérőnek. B. — Kettőnek van nagy becsülete: uj ruhának, uj pénznek. B. — Kettőt nem tanácsos elvenni: vén asszonyt pénzeért, ócska kocsit vasáért. B. — Keveset adnak az észből egy pénzen. B. — Két pénzzel ment a vásárra, hármat akart venni. D. — Ki a pénzt nem keresi, nem is becsüli. D. — Ki pénz nélkül vesz, hamar felakad. D. — Ki a pénzt nem becsüli, meg sem érdemli. D. — Kinek mennyi pénze, csak annyi hitele. KV. — Kinek nincsen pénze, ne menjen piacra. E. — Kinek pénze van, mindene van. D. — Kinek pénze van, mindent végbe vihet. KV. — Kinek van esze, van pénze. (Szerezhet pénzt.) E. — Kiveszi embert a pénz természetéből. B. — Koldus is kevély volna, ha pénze volna. D. — Könnyebb tanácsot adni, mint erszény pénzt. E. — Könnyen éli világát, kinek sok a pénze. D. — Könnyen jött pénz könnyen elköltődik. D. — Könnyü a maga pénzét olvasni. D. — Könnyü a pénzről a penészt letörleni. D. — Könnyü teher nem sok pénz. D. — Könyv, pénz olvasva, rossz asszony verve jó. D. — Kutya is meghugyozza, kinek pénz nincs a zsebében. E. — Köből is pénzt csinál. D. — Lapáttal szórják neki a pénzt. KV. — Legjobb készpénzért vásárolni. KV. — Lehet feleséget is pénzen venni. D. — Lidérc üli pénzét. D. — Lidérc is tudja, hová vigye a pénzt. (L. lidérc.) D. — Lidércet imádja, csakhogy pénzt hozzon. D. — Lopott pénzből alamizsna. E. — Ma pénzért, holnap ingyen. E. — Magas fán terem a pénz. (Nehezen szerzik.) Ny. 18. — Más pénzét nehéz olvasni. D. — Megnézi, hová teszi a pénzt. E. — Meg sem melegedett nála

a pénz. S. — Mesterember pénzt lát. E. — Mesterember pénzre fekszik, pénzre kel. Ny. 2. — Még a pörnyéből is pénzt teremt. D. — Mikor a bányában pénzt vernek, sok kevélyt is támasztanak. D. — Minden ember pénzre kiált. B. — Minden kis pénzt fogához kocogtat. E. — Mindennek hijával van, kinek pénze nincs. E. — Mindent meggyőz a pénz. KV. — Mire szükséged nincs, egy pénz is sok érte. E. — Nálunk is öt pénz egy garas. D. — N e adj eszedben, csak adj pénzedben. E. — Nehéz a pénzt megkeresni, még nehezebb megőrizni. KV. — Nehéz a pénzt keresni, de könnyü elkölteni. KV. (Elverni. S.)— Nem a vén asszonyt, hanem a pénzét veszik el. D. — Nem az az emberség, hogy több pénzed vagyon. KV. — Nem él a farkas pénzzel. (L. farkas.) KV. — Nem ér egy fapénzt. D. — Nem jó a sok szó, sok pénz jó. M. — Nem jó mindenkor csak a pénzre nézni. D. — Nem kevély a tetü, mert se pénze, se ugró lába. D. — Nem méltó méltatlant pénzeért dicsérni. D. — Nem sokat adnak egy pénzen. D. — Nem szóval, de pénzzel jó a segitség. KV. — Nem vagy barát, hogy a pénzt el ne vedd. D. — Nem veszi pénzen a hitet. (L. hit.) E. — Néha a vásáron jobb a szép szó, mint a pénz. D. — Néha többet használ a jó barát az erszény pénznél. B. — Nincs félpénzen száz arany kár. E. — Nősző legény nem kiméli a pénzt. D. — Nősző legény pénzének nagyobb hire mint summája. K. — Okos többet fordit egy pénzen, mint más aranyon. D. — Okosnak való a pénz is. D. — Olvasva jó a pénz. KV. — Olyan mint a rossz pénz. S. — Orvosra bizza pénzét. D. — Ott a pénznek legkeveseb becse, a hol verik. D. — Örömest venne mindent, csak pénzbe ne kerüljön. D. — Örül mint kinek pénze nincs. D. — Patkószeg is pénz. D. — Pénz a bolondot is kisegiti a bajból. D. — Pénz a pénznek apja. D. — Pénz által szoktak embert megismerni. KV. — Pénz beszél, kutya ugat. Ny. 13. — Pénz emberség, ruha tisztesség. M. — Pénz ez, nem tapló. Np. — Pénz és diófa verve jó. (Pénz élire verve.) D. — Pénz igazgatja a világ dolgát. Ny. 2. — Pénz költve vész, tartva tenyész. D. — Pénz megszéditi a parasztot. E. — Pénz nélkül vásárol. D. — Pénz nélkül vesz a vásárban. (Lop.) E. — Pénz nem polyva. S. — Pénz olvasva, asszony verve jó. E. — Pénz olvasva, feleség verve jó. Sz. — Pénzpengetés. D. — Pénz szüli a pénzt. D. — Pénz vezérli a hadat. D. — Pénze sincs, mégis alkuszik. D. — Pénzedet, pipádat, paripádat ne bizd másra. B. — Pénzen észt nem vehetni. D. — Pénzen mennyországot is vehetni. D. — Pénzen ott a király képe, mégis elviszi a tolvaj. E. — Pénzen pénzt forditanak. D. — Pénzen vesznek kenyeret, még sem esznek eleget. (Városiak.) D. — Pénzen vett dicséret cifra (vagy: uri) hazugság. D. — Pénzen vett fingnak drága az illata. B. — Pénzbe van, mint tótnak a szappan. Ny. 22. — Pénzének rabja. D. — Pénzért az ördögnek is aláirná magát. D. — Pénzért adják a reszelőt, ugy reszelnek vele. Ny. 2. — Pénzért hitét is megtagadja. D. — Pénzét a Dunába veti. D. — Pénzét a vakundok őrzi. (Vakand. Elássa.) D. — Pénzét, eszét a kocsmában hagyta. D. — Pénzmagra talált. ME. — Pénznek szerelme, gonoszság gyökere. KV. — Pénzszenynyel piszkos a keze. D. — Pénzre talált. D. — Pénzt keresett, lókukóra talált. D. — Pénzt kérnek a kocsmán. KV. — Pénzt teremt a polyvából is. D. — Pénzt vagy gúnyát! Ny. 5. — Pénzzel az ördögöt is meg lehet venni. S. — Pénzzel jár a fogadás. E. — Pénzzel járják a búcsút. (Vásárt.) KV. — Pénzzel megkerülték. (Megvesztegették.) KV. — Pénzzel, nem búsulással fizetik az adósságot. B. — Pénz-

zel várakat is vesznek. D. — Pompás temetés, sok pénzvesztegetés. KV. — Prókátorra pénzét nem bizza az okos. D. — Rajta pénzen király képe, mégis ellopják. E. — Reggeli időnek sok pénz a szájában. D. — Ritka mint az arany pénz. D. — Ruha ékesség, pénz tisztesség. D. — Rossz pénz el nem vész. E. — Rút leánynak is szép a pénze. D. — Sárba dobott pénz. E. — Se bajusza, se pénze. Sz. — Se pénz, se posztó. E. — Sehol sincs kevesebb becse a pénznek, mint a hol verik. KV. — Semmi a pénz örökség (földbirtok) nélkül. Sz. — Sok kis pénz egy rénes. D. — Sok pénzen sokat lehet keresni. D. — Sok szó nem jó, sok pénz jó. B. — Sokadalomban sok a pénz. D. — Sokat tud a pénz. D. — Szavából is kitetszik, hogy pénze van. D. — Szállj le barát a hintáról, nem a pénzed ára. Ny. 2. — Szállj le Balázs a hintóról stb. E. — Szánja a pénzt, felhővel takarózik. D. — Száz kis pénz egy rénes. B. — Száz igaz pénz között egy hamisan gyüjtött a többit is elemészti. Sz. — Szegénynek se pénze, se hitele. D. — Szeretné, de veretlen pénzért. (Ingyen.) Ny. 9. — Szép szó pénzbe nem kerül. D. — Szóbeszéd pipafüst, pénz a fundamentum. Ny. 8. — Szürben szedett pénzét kamukában elitta. E. — Szürujjából is pénzt ráz. E. — Tartva tenyészik a pénz. M. — Tolvaj olvasatlan is elviszi a pénzt. D. — Torkig úszik a pénzben. D. — Több a pénze mint esze. D. — Több pénze mint polyvája. D. — Több tetve mint pénze. D. — Törvényt is győz a pénz. K. — Ura pénz annak, ki nem tud vele élni. K. — Van annyi pénze, hogy kifizethesse. D. — Van pénze is, esze is. D. — Van mind méhe, mind pénze. D. — Van pénze, de nem tud vele élni. D. — Van pénz, mint pelyva. Ny. 3. — Válogat a pénzben, mint jóllakott disznó a makkban. (Medve a vackorban.) D. — Venne egy pénzen észt, de nem kaphat. D. — Vékával méri a pénzt. D. — Vékony pénzü. (Sovány.) E. — Vén asszonyt pénzeért, ócska kocsit vasáért venni semmi nyereség. Sz. — Véres pénz. ME. — Vér és pénz legdrágább. D. — Volt az már félpénzzel a vásáron. (Lopott.) Ny. 6. — Volt két pénzen a vásáron. (Élelmes.) Sz. — Zacskó tetejéről veszi a pénzt. (Gazdag.) Ny. 1.

Pénzes. A ki pénzes, kényes. D. — A pénzes, értékes. D. — Büszke mint a pénzes szatyor. D. — Két pénzes szatyornak egy pint bor az ára. (Két gazdag vén asszony nem ér többet egy pint bornál.) D. — Nincs vétke a pénzes embernek. KV. — Pénzes ládát, pincét jó csukva tartani. E. — Pénzes: szép, eszes, becsületes. ME. — Rátartja magát mint a pénzes malac. (Szatyor.) D. — Ritka mint a pénzes leány. D. — Sok koldus fordul meg a pénzes városban. D. — Ül a pénzes ládán, csak lábát lógázza. E. — Ül a pénzes ládán, mint a kotlós. D.

Pénzetlen. Komor mint a pénzetlen pazarló. D. — Pénzetlen utas nem tud messze menni. Ny. 6.

Pép. Hol sürü a pép, ritka a fog. D. — Jaj neki, ha pépre szorul. (Megvénül.) D. — Pép az étke. D. — Pép való még a te szádba. (Gyermek vagy.) E.

Péter. Csalóka Péter. E. — Dicséri mint szent Péter a szamarat. Ny. 19. — Ha a szent Péternek annyi gondja van rá, mint nekem, sohse jut a mennyországba. Ny. 22. — Ha Péter nem, hát Pál. ME. — Hadd rám, Péter. E. — Meglátogatta szent Péter szakálát. (Berugott. Sz. Péter szakála a forgácsból való borcégér.) D. — Nincs a hadban semmi: Péter bánja. Decsi. (Péter bátya. KV.) — Péter kése. (L. kés.) E. — Se Péterre, se Pálra nem hajt. D. — Szent Pétert is megvesztegetné. E. — Cinu, cinu Péter bácsi, keednek hegedülnek. (L. hegedül.) E.

Péterke. Ha Péterkéjét (kiváncsát)

elveszti is. (Nem kap belőle.) D. — Kinek-kinek az ö péterkéje fáj. KV.

Piac. Éldegél mint Mike malaca a piacon. (L. éldegél.) D. — Fitymálják mint a juhturót a piacon. Ny. 5. — Ha a piac nem jó pénz nélkül, hogy volna a sokadalom? D. — Ki megszólástól fél, ne álljon ki a piacra. S. — Kinek nincsen pénze, ne menjen piacra. E. — Magát is eladta a piacon. D. — Megtanit a piac, tudjad vásárlani. KV. — Mit a piacon és a malomban tudnak, az nem titok. S. — Nyelves mint a piaci kofa. S. — Piac hazugja. E. — Piacra áll vele. (Nyiltan hireszteli.) E. — Szemtelen mint a piaci légy. E. — Szinte annyi borjubört visznek a piacra, mint ökörbört. (Fiatal, öreg egyaránt hal.) K. — Veri a viz, mint Vajda Lacit a soproni piacon. (A vásárt elmosta az esö, a vesztes mégis izzadott.) Ny. 2.

Pihen. Jó a vén fa árnyékában pihenni. (L. fa.) E. — Jó pihenni olykor, de henyélni vétek. E. — Ki ülő munkát végez, járva pihen. B. — Pihen, mint ki leesett a fáról. Ny. 3. — Pihen mint a maklári gyerek. (L. maklári.) Ny. 7.

Pihenés. Munka után édes a pihenés. ME.— Rest ember még a pihenésben is elfárad. B.

Pilátus. Belejött mint Pilátus a krédóba. B. — Kimosdott belöle mint Pilátus. E. — Mossa kezét mint Pilátus. S. — Pilátus konyhája. (Árnyékszék.) Sz.— Pilátus macskája. (Sanda.) E. — Pontiustól Pilátusig ment. D. — Ugy néz mint Pilátus macskája. (Sandán.) Ny. 7. — Vacsorán éri mint Pilátust. (Meghal.) E. — Verik a Pilátust. (Nagycsütörtökön a jeremiási énekek után a templom padjait ütik: ez a Pilátus verése.) Ny. 12.

Pilis. Nem mind pap az, kinek pilise (tonzurája) van. B.

Pillant. Olyanokat pillant mint egy cseléd-kenyér. (Nagyot.) E. — Uram pillants nekem is. ME.

Pince. Bár holtom után is pincébe temetnének. D. — Eladta szölöjét, pincét vett az árán. E. — Felfordult pincéjében a bor. (Elment esze.) D. — Ha csordul Vince, megtelik a pince. Ny. 3. — Ha fénylik Vince, megtelik a pince. (L. fénylik.) E. — Kilenc kulcsa, pince kulcsa; kilenc puszta, pince kulcsa. (Boros pincét jól kell bezárni s kulcsát jól elrejteni.) S. — Kinek a pincéje telve borral, bolond ha szomjuzik. B. — Pénzes ládát, pincét jó csukva tartani. E. — Sötét mint a pince. D.

Pintes korsó. D. — Jobban illik pintes korsó kezébe, mint imádság szájába. B.

Pióca. Más ember vérit szivja, mint a pióca. D. — Mint a pióka (pióca) mindenkor rajta csüng. M. — Teleszitta magát borral, mint a pióca vérrel. B.

Pipa. Azt sem mondta: cseréljünk pipát. (Kevély.) D. — Borodat, feleségedet, pipádat, puskádat ne bizd senkire. S. — Csunyább a csonka (csömpe) pipánál. D. — Debrecenbe pipáért, Szegedre dohányért. E. — Felhordja a pipáját. (Kevély.) E. — Jól égjen a pipa. (Köszöntés; jókivánat.) E. — Megszokta mint török a pipát. D. — Nagy pipáju, kevés dohányu. E. — Nem ér egy pipa dohányt. E. — Nem jöttem csak pipára gyujtani. (Más dolgom is van itt, nagyobb.) K. — Pénzedet, pipádat, puskádat, paripádat ne bizd másra. ME. — Pipa Jani. (Dologtalan.) E. — Pipaszó mellett vigad. (Csendesen elbeszélgetni.) E. — Sok pipát adnak el addig Debrecenben. D. — Szóbeszéd, pipafüst, pénz a fundámentum. Ny. 8. — Törött pipa. D. — Üres pipa a király szájában sem ég. S.

Pipaszár a lába. D. — Törött pipaszár. D.

Pipáz. Életét elpipázta. Petőfi. — Ilyet még nem pipáltam. E. — Ne pipálj, ha nincs dohányod. Ny. 7.

Pipás nemes ember. (Dologtalan.) D. — Pipás ember, gyerekes asszony soká tud előkészülni. Ny. 6.

Pipacs. Elpirult mint a piros pipacs. B. — Legszebb buza között is látni pipacsot. D. — Vörös mint a pipacs. D.

Pipe. (Csibe.) Sok pipe ludat győz. D.

Pipes, búbos. (Kevély.) D. — Nagy pipesség és kendőzés Venuszt vadász. E.

Pipitye. Megnőtt a pipityéje. (Szeretne már férjhez menni. Csirkének nő pipityéje szomjuság miatt.) E.

Pir. Mikor lesz Pirben vásár? (Vásárra járókat evvel csufolják. Pirben nincs vásár.) E. — Nincs mindig Pirben vásár. (Nem minden sikerül.) Ny. 7.

Pirít. Kenyeret pirít. (L. kenyér.) E.

Piritus. Ha én király megvonám, hájas piritus megennám. (L. hájas.) E. — Kijutott neki a piritus kenyérből. (Megpirongatták, megszégyenítették.) Ny. 1.

Piros mint a csizma. E. (Hajnal. D. — Karmazsin. D. — Kármin. D. — Pipacs. B. — Rózsa. D. — Vér. D. — Alma. D.) — A piros alma is gyakran férges. B. — (Savanyu. B.) — Felhuzta a piros csizmát. (Kevély.) D. — Oda a fiatal piros. (Szín, a fiatalság színe.) D. — Piros csizma táncba való, sárga csizma sárba való. D. — Piros mint a cseppentett vér. Ny. 3. — Piros mint holta után a rák. E. — Piros mint a lisztes zsák. D. — Piros mint a rózsa, gyenge mint a harmat. E. — Piros tojásból kelt. B. — Szegény ember halála sárga, dúsoké piros szokott lenni. (L. dús.) K. — Szép mint liliomok között a piros rózsa. D.

Pirositó. Nem kell nekem a kend lánya, bécsi pirositós a pofája. Np. — Szépre pirositót. D.

Pirul. A meggy se mind egyszerre pirul. Ny. 4. — Az pirul, aki vétett. KV. — Akármiként szidják, soha meg nem pirul. D. — Eredj találj fügefalevelet, ha nem akarsz pirulni. (Keress mentséget.) E. — Hányszor kellene megpirulni a kutyának, ha orcája volna. D. — Irul-pirul mint a főtt rák. S. — Mihez kályba mellett szokol, asztal fején pirulsz érte. (Pletykaság.) K. — Nincsen semmi bőre, nem tud elpirulni. D. — Soha meg nem pirul a kutya. D.

Pirulás. Legszebb szín az elpirulás. B. — Megpirulás festéke a jó erkölcsnek. K.

Pirse. Se kukó, se pirse nem lett belőle. D.

Pisál. A rókának is kell néha pisálni. (Megállni.) Ny. 6. — Abba a tálba pisál, a kiből eszik. (Jóltevőjét megbántja.) Ny. 5. — Nehéz szél ellen pisálni. ME.

Pislog. Ne pislogj, mint Hatvani az árokban. Ny. 5. — Pislog mint a béka az aludttejben. S. — Pislog mint a Dobos harcsája. (Rosszban töri fejét.) Ny. 1. — Pislog mint a miskolci kocsonya. E. (Kocsonyában a béka. ME.) — Pislog mint a péderi pap a varsában. Ny. 4. — Pislog mint rimóci nyul a kandalóban. D. — Pislog mint az undvári nyul a nyárson. (L. nyárs.) D.

Pisze. Rút mint a pisze orr. D. — Vak az, de még pisze is. Ny. 5.

Piszkafa. Megházasodott lapát, elvette a piszkafát. E. — Pemete, piszkafa asszony-fegyver. E.

Piszkál. Az abrak piszkálja az alfelét. Sz. — Az ó ganét ne piszkáld. KV. — Darazsakat piszkál. KV. — Darázs-fészket piszkál. B. — Ne piszkáld, ha nem büdös KV. — Ne piszkáld a ganét, ha nem büdös. D. — Piszkálja mint tót a miatyánkot. Ny. 6. — Tüzet piszkál. E.

Piszkos. Mesterembernek ha piszkos is keze, mégis aranyos. D. — Kenőcs mellett könnyü megpiszkosodni. D. — Ki kenöcse mellett jár, megpiszkosodik. D. — Ki olajjal bánik, hamar piszkosodik. S. — Leghamarabb piszkosodik be a fehér. D.

Piszok. Kiütötték orrából a pisz-

kot. (Verés.) D. — Piszkot váj. D. — Ritka krajcár piszok nélkül. D. — Ritka plundra piszok nélkül. D.

Pisztráng. Egészséges mint a pisztráng. D.

Pita az idén a kenyérnek neve. (Rossz termés.) M.

Pitvar. Egy a pitvar a szobával. (Házastársak vagyona közös.) Ny. 2. — Fél éjjel kimenni csak a pitvarba is. D. — Kiment a sodrából, mint a kutya a pitvarból. Ny. 5. — Se ki, se be, mint a pitvarajtó. (L. be.) Ny. 1.

Pityere. Állandó mint a pityerének szaga. D. — Nincs pityere bűz nélkül. D.

Pivoda regimentje, se dobja, se zászlója. (L. dob.) Sz.

Plundra. Nem fél a magyar, hogy elveszitse plundráját. D. — Ritka plundra piszok nélkül. D.

Pockos. Felfujja magát mint a pockos béka. E.

Pocok. Szeretnők a pockot is, ha nem lopna. D.

Pocsaji. Akasszon fel a pocsaji hóhér. (L. hóhér.) E.

Pocs. Egy pocsban locskálnak. D. — Ki disznó után indul, pocsba kerül. D.

Pocséta. A disznó is örül, ha pocsétát lát. D. — Kerüli mint baka a pocsétát. D. — Megszokta mint disznó a pocsétát. D. — Pocséta kerülő. (Baka.) ME. — Szereti mint disznó a pocsétát. E. — Visszatér pocsétájába a disznó. D. — Pocsolyakerülő. (Baka.) E.

Poéta. Fűzfa-poéta. E.

Pofa. Apja szájából köpött pofa. (Hasonló.) S. — Ábrázatnak rossz, pofának megjárja. E. — Elszenvedi a pofája. E. — Felfujta pofáját. D. — Félpofára etet. (Fukar.) D. — Fujja már pofáját. D. — Ha szolga vagy, két pofára egyél. D. — Két pofára dolgozik. (Nagyevő.) Ny. 3. — Két pofára eszik, mint a dolgos betyár. D. (Mint a juhász - bojtár. D.) — Kutyának pofa az orcája. (Szemtelen.) E. — Nem szenvedhetem a pofáját. E. — Nincs arca, hanem csak pofája. E. — Pofa kell ahhoz. (Szemtelenség.) E. — Pofaviselő. (Képviselő.) E. — Ráncos pofa. (Vén.) D. — Ráncos mint a vén pofa. D. — Savanyu pofát vág. S. — Sok fér a pofájára. ME. — Üsd meg egy pofáját, a másikat adja. D.

Pofon. Csapd pofon az ördögöt, mondj igazat. E. — Ha a pofoncsapást elszenveded, máskor dorongot hoz rád. Cz. — Jobb egy pofoncsapásnál. E. — Ki fejlesütve áll, méltó a pofra. (Bűnös.) D. — Pofleves. E. — Pofon csapom Halasit. (L. Halasi.) E.

Pogácsa. Addig marad távol a háztól, mig a pogácsában tart. ME. — Elfogyott a pogácsája. (Hazajött.) B. — Gyakran a zsiros táskából esik ki a hájas pogácsa. KV. — Ha jó pogácsa van tarsolyodban, közölt barátiddal. Sz. — Ha ugy volna zsirom, mint lisztem nincs, mindjárt sütnék pogácsát. Ny. 7. — Jólesett neki, mint Czirbusznak az olajos pogácsa. Ny. 6. — Kerek mint a pogácsa-alma. D. — Nemcsak ezüst tálból szednek vajas pogácsát. KV. — Örül neki mint tót a pogácsának. KV. — Pogácsámat megettétek, a lányomat elvegyétek. Np. — Pogácsával kinál. (Szivesen fogad.) E. — Rongyos táskából esik néha vajas pogácsa. E. — Sokrétü pogácsa, Istennek áldása. (Jólét.) D. — Parázsban sült pogácsa. (Kevély.) D. — Ujság mint a székely pogácsa. S.

Pogány. Az Isten szánja még a pogányt is. B. — Árts a pogánynak, amint árthatsz. E. — Három görög, három török, három zsidó, kilenc pogány. D. — Hitetlen mint a pogány. D. — Pogány bor. (Erős, keresztelet-len.) E. — Pogány is megszánná. E. — Pogány lelkü irgalmatlan. D. — Pogány lesz egy kupa borért. D. — Pogány természetü. D. — Se hite, se reménye, mint a pogánynak. D. —

Sír-rí mint a pogány gyermek. D. — Se hite, se oltára, mint a pogánynak. D.

Pohánka. A megőrlött pohánkára kása nevet fognak. D. — Lakoznak mint tótok a pohánkával. D. — Nekiesett, mint tót gyerek a pohánkának. E. — Pohánkától tiltja el a tótot. E. — Tótnak manna a pohánka. D.

Pohár. A tele pohárnak tanácsán indul. B. — Bátrabb fakannából inni, mint arany pohárból. KV. — Bolhapohár. (L. bolha.) BSz. — Czoki pohár. (Búcsú.) E. — Egy-két pohár borban sok jó barát lakik. B. — Elbirja a poharat, de nem a gyüszüt. (L. gyüszü.) D. — Ez a pohár bujdosik, éljen a barátság. Np. — Fenekére lát a pohárnak. B. — Gyakran megárt a szent János pohara. (L. János.) D. — Hol poharak csúsznak, titkok sikamlanak. D. — Igyuk meg a szent János poharat. E. — Két híg tojásnak közepe egy pohár bor. D. — Könnyü pohár mellett vitézkedni. KV. — Légy van a poharadban koma. (L. légy.) Ny. 1. — Muljék el tölem e pohár. E. — Poharak közt történt. Sz. — Soha nem látná többször az Istent, mintha pohár fenekén lakna. K. — Teli pohár a tanács szaggatója. E. — Teli pohár, üres tanács. E. — Üres dió, üres pohár, ha eltörik sem nagy kár. E. — Vitéz a pohár mellett. KV.

Pokol. Aki pokolba megy, legalább üljön szép lóra. (Tartson szép szeretöt.) Ny. 4. — A poklot a vak koldus is láthatja. D. — A szegény pokolban is szegény. E. — Akár ég, akar pokol, neki mindegy. D. — Annyit ér mint pokolba egy zsidó. (Kevés.) Ny. 2. — Állandó mint a pokol. D. — Bánja, hogy nem ördög, pokolba vinne mindent. D. — Dudás lesz pokolban. (L. dudás.) Ny. 2. — Egy az út a mennyországba, de sok a pokolba. S. — Elmehetsz pokolba parét szedni. S. — Goromba, fuss a toronyba, onnan még a malomba, onnan még a pokolba. Ny. 1. — Ha öröm nem volna, menny is (ég is. D.) pokol volna. E. — Háború pokolban, békeség az égben. D. — Igyál torok, nincs pokol. D. — Kész a poklot fenékkel felforditani. D. — Könnyebb a pokolba menni, mint onnan kiszabadulni. D. — Könnyebb száz ördögöt a pokolba leverni, mint egyet kiverni. Ny. 6. — Könnyü pokolba menni, de nehéz mennyországba. KV. — Könnyü pokolba lemenni, de nehéz onnét feljönni. KV. — Megennéd, mikor pokolban pujkapásztor leszö. Ny. 2. — Megeszi a cifra ruhát, mint a tehén a poklát. (L. cifra.) K. — Megtérő bűnösnek nincs pokolra útja. Ny. 1. — Meleg mint a pokol. D. — Mindegy pokol. D. — Mindenünnen visz út a pokolba. E. — Mivel az ördög maga pokolban lakik, mást is oda kiván. D. — Nem irtózik más pokoltól, hanem a hol ki nem kötik a cégért. D. — Nem veszi be se pokol, se mennyország. (Nem kell senkinek.) Ny. 10. — Nincs hely a világon, honnan pokolba út ne volna. K. — Nyög mint a rossz juh a pokolban. Ny. 6. — Oda, oda, pokolba. D. — Őgyeleg mint Urbán lelke a pokolban. Ny. 5. — Pokol a béle. E. (Annyit eszik. E.) — Pokol a gyomra. D. — Pokol töltelékje. D. — Pokol útját szembekötve is eltalálni. E. — Pokolba sem veszik be. E. — Pokolba is esik egyszer egy ünnep. M. (Vásár. Sz.) — Pokolban is volt egyszer lakodalom. S. — Pokolban kotlották, világra költötték. D. — Pokolból nincs szabadulás. KV. — Pokolnak tágas az útja. Pázm. — Pokolba kelt, mint a csöglei könyörgés. B. — Ritka ördög pokol nélkül. D. — Nincs mennyország, se pokol. Np. — Se pokol, se mennyország nem veszi be. Ny. 6. — Se pokla se mennyországa a szabad életünek. D. — Sok is a pokolban egy rés. D. — Sötét mint a pokol. D. — Székely pokolba is elmegyen, csak fizessenek neki. Decsi. — Tágas út a pokol útja.

E. — Telhetetlen mint a pokol. D. — Ujság hasamba, hideglelés pokolba. (L. has.) Ny. 8. — Ur az ur a pokolban is. S. — Vigyen ördög, tartson pokol. D.

Pokróc. Addig nyujtózzál, meddig a pokróc ér. E. — Aláteritették a vizes pokrócot. (Eszére téritették. Az alvajáró ágya elé vizes pokrócot tesznek.) E. — Goromba mint a pokróc. E. — Lazsnakosnak pokrócos a társa. D. — Ráteritették a vizes pokrócot. B. — Rövidebb a pokróc mint az ágy. E. — Szeretne költeni, de rövid a pokróc. (Nem tellik.) E. — Tovább nyujtózik mint a pokróc ér. E.

Polc. Felült a polcra. (Nagy hangon beszél.) E. — Ki nem vágy a polcra, le sem esik onnét. D. — Könnyü a magas polcról lehullani. D. — Magas polcról pad alá. D. — Nevet mint az árpacipó a polcon. (L. árpa.) Ny. 5. — Polcra tette a fogát. (L. fog.) Ny. 5. — Mindenki nagyobb polcra óhajtozik. B. — Senkinek sem tetszik az alsó polc. B.

Polgár. A polgárok egyezsége legjobb kőfala a városnak. (Latin.) B. — Polgár és paraszt között csak a fal van közben. (Város fala.) D.

Politikus csizmadia. E. — Politikusnak lelkiismerete. (Nincs.) D.

Poltura. Egy garasos malacnak poltrás kötele. D. — Hánykódik mint a poltrás malac a garasos kötélen. E. — Nem adnám egy puttony poltráért. Ny. 14. — Nem ér egy fapolturát. D. — Poltrás malac, garasos kötél. E. — Kapálj (kaparj) kurta, lesz poltura. B.

Polyva. A polyva megég a tüzben, az arany pedig ott tisztul. D. — Annyi mint a polyva. D. — Ki polyvát rostál, nem szolgálja meg a napszámot. D. (Nem keresi meg a napszámot. E.) — Megvan mint öreg ló a polyván. (Nyomorúságosan.) Ny. 5. — Olcsó mint a polyva. D. — Polyva közül válik ki a buza. S. — Pénz nem polyva. S. — Pénzt teremt a polyvából is. D. — Polyvába takarta Isten a buzaszemet. E. — Szalma adósságnak polyva interese. E. — Szuszog mintha polyvát evett volna. E. — Több pénze mint polyvája. D. — Van pénz mint polyva. Ny. 3.

Pompa. A nagy pompa erszény koporsója. KV. — Legkisebb pompa is elég nagy költség. D. — Pompa költséggel jár. KV. — Úri pompa, koldus konyha. B. — Pompás temetés sok pénzvesztegetés. KV.

Ponciustól Pilátusig ment. D.

Pondró. Az embert megeszi a pondró. D. — Egye meg a pondró, az is a nagyobbik. D. — Kényén-kedvén nevelkedett pondró. D. — Puha húsban terem meg a pondró. D — Ritka pondró dög nélkül. D. — Alábbvaló a pondrós húsnál. D. — Ha magad pondrós vagy, mást tetvesnek ne mondj. D. — Pondrós mint a döglött kutya. D. — Pondrós, nem hiába fickándozik. D.

Ponty. Duna pontya, Tisza kecsegéje, Ipoly csukája legjobb bőjt, ha szerémi borban főtt. Cz. — Karó között a pontyka. (Árviz.) E.

Ponyva-irodalom. ME. — Dajkálta (őrizte) mint a tiszta buzát a ponyván. Ny. 21. — Három nem jó ha sokat hever: kereskedőnek a ponyvája, fonónak a rokkája, takácsnak a bordája. Ny. 20. — Nem árulok veled egy ponyván. (Dolgunk nem közös.) Ny. 1. — Ponyva-had. (Cigányok.) B.

Por. A bika a port a maga fejére vakarja. (Dühös.) Ny. 2. — Elütötték rajta a port. E. (Elverték. S.) — Fejére vakarta a port. D. — Hamar poru. (L. hamar.) BSz. — Hosszu köntös port ver. B. — Iszom a bort, rugom a port. E. — Jó mag porban is kikel. D. — Kirázta már az iskola porát. D. (Lerázta. ME.) — Maga fejére vakar port. KV. — Márciusi por aranyat ér. S. — Merre fuj a szél, por is arra terül. D. — Nagy port vert fel. S. — Otthon is porban hevert. D. — Por seggibe, más helyibe. (Meghalt, más lesz he-

lyébe.) E. — Porában sem kapták. (Nem érik utól.) E. — Porát is elhordották a szelek. D. — Porba buzát, sárba árpát. (Jó vetni.) S. — Porba esett konca. Sz. — Porba hullott pecsenyéje. D. — Port hint a világ szemébe. (Német.) ME. — Rossz pora van, nem sül ki. (Puskapora.) E. — Számtalan mint a por. M. — Tüsszög mint bocskor, mikor nagy a por. E.

Poros. Mást kefél, maga legporosabb. D. — Száraz mint a poros út. D.

Poroz. Lassan seperj, ne porozz! Ny. 2.

Porzik. Ládd! ládd, nem is porzik utána. D. — Ugyan porzik utána. (Kevély.) D.

Porcika. Ravasz annak minden porcikája. D.

Porcogós. Rászokott a porcogósra. D. — Szereti a porcogóst. D.

Porció. Előre százados tizenkét porcióval. (L. előre.) D. — Porciószedő (adószedő) kegyetlen katona. D. — Rávárják a kutya porcióra. D. — Volt része a kutya porcióban. (Verés.) B.

Poronty. (Kölyök.) Eb teregette porontya. D.

Poroszka. Nehéz agg lóból poroszkát csinálni. KV. — Szapora mint a poroszka ló. D.

Portéka. Add elő ördög, nem a te portékád! (Elveszett tárgy.) Ny. 24. — Eb a kalmár portéka nélkül. D. — Érkezik mint Bukó portékája. (Soha.) Ny. 5. — Szegény kalmár az, ki tartani (nagyra tartani, dicsérni) sem tudja portékáját. B. — Vásár nélkül is elkel a jó portéka. B.

Posztó. Aba nem posztó. (L. Aba.) D. — Boszantja mint a vörös posztó a bikát. S. — Kezében az olló is, a posztó is, vágja a merre akarja. Ny. 6. — Kétszínű mint a morva posztó. S. — Megérdemli, hogy posztóba varrják fejét. KV. (Rövid eszü.) — Nem arra való, hogy posztóba varrják fejét. M. — Nem posztóba, hanem zsákba illik feje. D. — Ő sem a közepéből (javából) való a posztónak Ny. 18. — Posztóba varrják fejét. (Bolondos beszédü.) Sz. — Se pénz, se posztó. E. — Siet mint béka a veres posztóra. (Hivatalt vadász.) E. — Összement mint pukovai posztó. E. — Rosszul hasad a posztó. E. — Vörös mint az ángliusi posztó. D.

Posztószél szüken van a Vargautcán. D. — Van bőven mint szabó szemetén a posztószél. Ny. 2.

Potrohos. Keserves anyának potrohos gyermeke. (L. gyermek.) E.

Potya fráter. ME. — Jó a potya. S. — Szereti a potyát. S.

Potyondi. Megszentelték mint a potyondiak a sapkát. (L. megszentel.) Ny. 1.

Pozdorja. Apró mint a pozdorja. D. — Ásitozik mint kutya a pozdorján. S. — Kis kutya is pozdorját keres. D. — Mint az agár a pozdorján. (Hever.) E. — Nyujtózkodik mint eb a pozdorján. D. — Pozdorja esett a szemébe. (Fonásnál álmos.) Ny. 2. — Pozdorjának haszna az eltemetés. (Semmi.) D. — Száraz mint a pozdorja. D. — Pozdorjás kócból nem lehet jó fonalat csinálni. B.

Pozsonyi. Feszit mint a pozsonyi kutya Nyitrában. Ny. 5.

Pócs. Ugy néz ki mint egy pócsi szüz. (Terhes.) Ny. 11.

Pók. Illik mint szögletbe a pók. E. — Illik szájára a csók, mint szegletbe a pók. Ny. 1. — Virágból is mérget szí a pók. E.

Pókháló. Ha Isten akarja, pókháló is kővár. D. — Hol Isten őriz, pókháló is kővár. E. (Oltalom. B.) — Könnyü a pókhálót eltépni. S. (Leszakasztani. D.) — Pókháló szakasztáshoz nem nagy erő kell. B. — Pókháló hamar elszakad. D. — Pókhálón felakad a légy, de azon a darázs keresztül veri magát. D. — Pókhálós az erszénye. E. — Ritka mint a pókháló. D. — Tele erszénye pókhálóval.

D. — Vitéz embernek pókháló kővár. D.

Pókos a lába. (Hibás.) ME.

Pópa. A pópát sem kergetné meg. (L. pópa.) D.

Póráz. Egy pórázon futnak. Pázm. — Egy pórázra van füzve. D. — Hánykódik mint ürge a pórázon. Np. — Nem hagyom hosszu pórázra. E — Póráz nélkül tekergő ménló. D. — Rövid pórázra fogták. Ny. 3. — Rövidebb pórázra fogták. E.

Pórul járt. (Megjárt.) D.

Pósta. Csigapóstán jár. B. — Kinek pósta a szája, meszet gyujtnak alája. (Hirhordó megjár.) D. — Lengyel pósta. (L. Lengyel.) K. — Póstán jár a nyelve. D. — Vén mint a pósta-út. Ny. 13.

Pózna a nyaka, nem hajol. D. — Nyirpóznával fejét póználni. (L. fej.) M.

Pödör. Gangosan pödörgeti kajla bajuszát. D. — Ha bajuszát felpödriti, ember a ki bántsa. D.

Pöffeszkedik mint a béka. E. (Mint a fölfuvalkodott béka. S.)

Pöfékel mint valami török basa. (Füstöl.) Ny. 12.

Pökdös (köpköd) mint a zsidó. ME. — Pökdösi a szavakat. D. — Vért pöksz töle. E.

Pör. Ha nem aranyozod prókátorod markát, késön jutsz pörödhöz. B. — Három üzi ki az álmot az ember szeméből: a szükség, az adósság és a per. Ny. 20. — Hosszu pörön a biró nyertes. E. — Jobb kárt vallani, hogysem pörbe indulni. B. — Pörrel kezdi, patvarral végzi. D. — Prókátorra pörödet ha bizod, egy ingben hagy. Sz. — Prókátorra pöröd, uj orvosra élted ne bizd egészen. KV. — Sovány egyezség többet ér a kövér pörnél. B. — Sótartó feldöl, pör lesz a háznál. S.

Pörös. Henyélő prókátort nem szeret a pörös. D. — Két pörös fél közt harmadik a nyertes. (Latin.) S. — Mindakét pöröst meghallgatja az okos biró. D. — Pörös atyafiak. ME. — Pörös tehén tölgyét a prókátor feji, tejfölét biró nyeli, bőrét a zsidó lesi. S.

Pörlekedni. Nem jó fecskének a verébbel pörlekedni. B. — Jobb száraz kenyér békeséggel, mint hizlalt borju pörlekedéssel. K.

Pöröl. A ki pöröl, erösen pöröljen. KV. — Ki nagy urral pöröl, könnyen tarisznyát löl. (Koldusbotra jut.) D. — Ki urával pöröl, Isten az orvosa. M. — Ki urával pöröl, prókátora Isten. D. — Zsidó jobbágy, tár kincs; tót jobbágy, zsiros konyha; magyar jobbágy, pörlö társ. K.

Pörje. Szántatlan földet pörje birja. B.

Pörnye. Még a pörnyéből is pénzt teremt. D. — Szalma-adósságnak pörnye az interese. D. — Szalmapörnye. D. — Szalma-pörnye könnyen elalszik. D. — Száraz mint a pörnye. D.

Pörköl. Búsan énekel, mint a szárnyapörkölt szunyog. D. — Egy disznót pörkölnek. D.

Pösz. A szöszt is pösznek mondja. (Vén.) D.

Pötyög. Lassan kása, ne pötyögj. (Fiatal hallgass.) Ny. 5.

Pőre. Eljött immár Simon Judás, jaj te neked pöre gatyás. (Hideg.) D.

Pőrölj. Könnyebb a könyv a pörölynél. D. — Megszokta mint cigánypurdé a pörölyt. D.

Praktika. Róka most a világ, bölcs a praktikában. D.

Préda. Egyik költő, másik préda. D. — Körülgondolta mint Préda. (A papok Préda nevü szolgája a prédikációban azt hallotta, hogy a bünt elgondolni és tenni egyforma vétek. Mikor kiküldötték, hogy a szénakazalt árkolja körül, az árkot nem ásta meg, hanem körülgondolta.) E. — Nehezen ereszti el az akasztófa prédáját. D.

Prédikáció. A kutya egy koncért a prédikációt is elhagyja. D. — Jó a hosszu kolbász és a rövid prédikáció. Sz. — Nem él vele, mint Bite a prédi-

kációval. (Kocsmás; felesége templomba küldötte, hogy javuljon.) Ny. 1. — Papnak példás élete prédikáció. D. — Rövid prédikáció és hosszu kolbász tetszik a parasztoknak. KV. — Nem lesz belőle prédikációs halott. (Énekes temetésnél nagyobb a prédikációs, ilyennel gazdagot vagy hires embert temetnek.) E.

Prédikál. A pap is kenyérért prédikál. Ny. 13. — Egész nap prédikál mint a pap. S. — Főbiró prédikált temetésén. (L. főbiró.) E. — Ha pap volna, egész nap prédikálna. D. — Pap is kenyeret prédikál. Ny. 1. — Pap se hiszi, a mit prédikál. Ny. 6. — Pap se prédikál kétszer. B. — Vizet prédikál s maga bort iszik. B.

Prém. Ördöggel bélelt, farkassal prémzett. S. — Rókával bélelt, farkassal prémzett. K.

Prépost. A sok locsogásban fehéret köp mint a prépost. D. — Fehéret köp mint a prépost. E. — Kőágyi prépost lett. (L. kőágyi.) E. — Ujság, mint préposton a zsámiska. Ny. 4.

Pribék. Erő és pribék ellen nincs pecsétes levél. BSz. — Pribékké lőn. Pázm.

Próba. A heti próbát sem állhatta meg. (Rossz cseléd.) D. — A szükség próbája az igaz barátságnak. KV. — Elöbb próbára, aztán munkára. BSz. — Kiállotta a tűzpróbát. E. — Kiállotta a próbahetet. D. — Próba szerencse: a ki mer, az nyer. S. — Próbával jó a szerencse. KV. — Ritka kasza próba nélkül. D. — Ritka szent próba nélkül. D. — Sok próbával válik a jó kapa. D. — Tizenhárom próbás. (Jó ezüstben tizenkilenc rész közt tizenhárom tiszta ezüst.) E

Próbál. A ki egy tűt lop, ökröt is próbál az. KV. — A ki nem próbál, nem nyer. KV. — Szerencse próbálva jó. D. — Annak tetszik a katonaság, a ki nem próbálta. D. — Barátot szerencse hoz, szükség próbál. S. — Csak próbálni akartam eszedet, jó volnál-e királynak. E. — Eleget próbálja a tűfokot, még sem találja. (Vén.) D. — Idő próbálja meg a barátot. S. Mit tudna az, a ki semmit nem próbált. KV. — Szerencsét próbál. E. — Tűz próbálja meg a vasat. D. — Üllő próbálja meg a vasat. D. — Vagy élek, vagy halok, szerencsét próbálok. B. — Nem szó, hanem próbálás kell ahhoz. Ny. 2.

Processzus. Jobb egy szép amica (kiegyezés), mint a legszebb processzus. D.

Próféta. Egy próféta sem kedves a maga hazájában. Sz. — Hamis próféta. E. — Nem hiszek prófétának, ki oly darab kenyeret megeszik, mint magam. E. — Saul a próféták között. KV. — Senki sem próféta maga hazájában. E.

Prókátor. Ki egy prókátort ismer, az mind ismeri. Ny. 8. — A prókátor nem vonóhuzó, hanem huzavonó. Ny. 23. — Az ötödik (parancs), ne ölj, szól az orvosoknak, a hetedik, ne lopj, a prókátoroknak. D. — Bizd papra lelkedet (egészen), doktorra testedet, prókátorra peredet, pokolba leled helyedet. Ny. 1. — Fogadatlan prókátor. E. — Fogadatlan prókátornak mi a fizetése? E. — Fogadatlan prókátornak tudod mivel fizetnek? Sz. — Fogadatlan prókátornak ebszar a fizetése. E. — Ha nem aranyozod prókátorod markát, későn jutsz pöródhöz. B. — Henyélő prókátort nem szeret a pörös. D. — Jó lelkiismeret nem fél száz prókátortól. KV. — Ki urával pöröl, prókátora Isten. D. — Kis gyerek segginek, prókátor szájának nem lehet parancsolni. Ny. 6. — Legjobb prókátor a tokai Antal. B. — Lencsés prókátor. (Zúgprókátor.) E. — Nagyszáju prókátor. D. — Pörös tehén tölgyét a prókátor feji. S. — Prókátor mesterember. (Hazug.) D. — Prókátor, seggen ülő tolvaj. Ny. 22. — Prókátorok szája arany kulcscsal nyilik. B. — Prókátorra hagyja lelkét. D. —

Prókátorra pörödet ha bizod, egy ingben hagy. Sz. — Prókátorra pénzét nem bizza az okos. D. — Prókátorra pöröd, uj orvosra élted, ne bizd egészen. KV. — Zúgprókátor mindenütt lyukat keres. S.

Prónai. Összement mint a prónai szür. (Uj, esőtől összement.) Ny. 12.

Pruszkai. Egész nap ásitozik mint a Pruszkai gyereke. D.

Pruszlik. Cifra mint Ripcó ángya pruszlikja. Ny. 1.

Puf Belegrád. M.

Puha. Minél puhább a hús, annál keményebb csontja. D.— Puha kenyér, öreg ágy. (Öregnek való.) Ny. 3. — Puha mint a bársony. E. — Puha mint az irós vaj. E. — Puhára esett. ME.

Puhog. Akár zuhog, akár puhog, egy dolog. D.

Pujka.(Pulyka.) Anyjuk után pipelnek a pujkák. D. — Álmos mint a beteg pujka. D. — Elülhetünk már mint az egri pulyka. Ny. 3. — Farbarugta mint Terjék a pulykát. (L. far.) Ny. 1. — Hurukkol mint a pujka. D. — Kakas pulyka. D. — Kakast ültet pulyka-tojásra. D. — Megennéd, mikor pokolban pujkapásztor lesző. Ny. 2. — Nála a pujkasült, cinege. D. — Néha a vak pujka is megleli a magot. D. — Olyan mint a pujkakakas. E. — Pujka volt a pecsenyéje. (L. pecsenye.) E. — Pujkafej. (Hasznavehetlen.) D. — Pujkamérgü. E. — Pujkát vágtunk, kedves vendég jött. B. — Szebb a páva, mint a pujka. S. — Szent mint Bodóné pujkája, mert kan nélkül tojik. Ny. 1. — Tarka mint a pujkatojás. (Szeplős.) D. — Világgá ment mint a tót asszony pujkája. Ny. 19.

Purdé. Fél-fél kanálkával a purgyénak. (Mértékkel.) E. — Ha nincs furó, kalapács, nincs a purdénak kalács. E. — Megszokta mint cigánypurdé a pőrölyt. D. — Többet tud ehhez a cigánypurdé is. D.

Purgáció. Általment rajta, mint a purgáció. ML.

Puska. A mig puskát keressz, a varju el is száll. E. — Akkor keres puskát, mikor elrepült a varju. KV. — Az én kardom sem füzfa, az én puskám sem bodzafa. KV. — Bátor a hol puskát nem hall. D. — Borodat, feleségedet, pipádat, puskádat ne bizd másra. S. — Csütörtököt mondott a puskája. ME. (Vetett a puskája. D.) — Három katona, kilenc puska. D. — Illik neki, mint zsidónak a puska. S. — Magától is elsülhet a puska. D. — Minden rossz puskának van egy kifogása. E. (Van egy fogó vége. Ny. 14.) — Mintha puskából lötték volna ki. E. — Nem mer a puskával egy szobában hálni. E. — Nem sült el a puskája. E. — Pénzedet, pipádat, puskádat, paripádat. (Ne bizd másra.) ME. — Puska nélkül lötték agyon. (Szerencsétlen.) D. — Puska végén is meg merném rá esküdni. E. — Ritka puska fogás nélkül. D. — Rossz puska, kinek fogása nincs. E. — Rosszul sült el a puska. D. — Rozsdás puskacső. D.

Puskás. Minden rossz puskásnak van valami kifogása. Ny. 9. — Nincsen puskás, a ki nem hibázott. D.

Puskapor. Apja tüz, anyja puskapor, fia csupa láng. D. — Elfogyott a puskapor. E. — Elfogyott a puskapora, mint a nagyidai cigányoknak. (L. Nagyida.) Sz. — Ellődözték a puskaport, mint a nagyidai cigányok. E. — Feszit mint a puskapor. E. — Hamar beleakad, mint a tűz a puskaporba. D. — Hamar fellobban, mint a puskapor. S. — Nem találta fel a puskaport. E. — Nincs annyi puskapor, hogy helyéből kivesse. D. — Puskapor gyujtásra elég egy szikra. D. — Száraz mint a puskapor. D. — Talán te találtad fel a puskaport? D. — Tüzes mint a puskapor. D.— Vén asszony: puskapor. S. — Indulatos, puskaporos. E

Puszta. Csendes mint a puszta malom. D. — Hat puszta falut is eltart tanácscsal. (Bolond.) D. — Hét (kilenc. D.) puszta faluban nincs párja.

E. — Hogyne volna gazdag, mikor két pusztája van: az egyik »ha volna«, a másik »jó volna«. Ny. 24. — Kiáltó szó a pusztában. E. — Négy puszta vármegyében nincs nagyobb ész. (Esztelen.) E. — Puszta malmon, száraz gáton vámot nem vehetsz. Sz. — Puszta malom nem sok hasznot hajt. E. — Puszta pajtából is repül olykor bagoly. E. — Pusztába kiált. S. — Pusztába mondott szó. E. — Szava elhangzik a pusztában. S.

Putnok. Hajlik mint Putnok. (L. hajlik.) S.

Putri. Félre putri, jön a kunyhó. D.

Puttony. Jobb egy marok szerencse, mint egész puttony ész. D. — Nem adnám egy puttony poltráért. Ny. 14.

Púp. Térden felül, púpon alul D.

Púpos. Upré (elöre) púpos, ur hivat. Ny. 3.

Pünkösd. Hamar mulik, mint a pünkösdi királyság. D. — Karácsonykor kalács, husvétkor ha lehet, pünkösdkor a kenyér is jól esik. (L. karácsony.) Ny. 24. — Pünkösdi hó, nem kell hordó. (L. hordó.) S. — Pünkösdi királyság. E. — Pünkösdi királyság, nem nagy uraság. B. — Régen elmult a pünkösdi királyság. D. — Régen volt az, mikor pünkösdi király volt. D. — Rövid mint a pünkösdi királyság. (Egy napig tart.) B. — Szép mint a pünkösdi rózsa. S.

Püspök. Bolond pap az, a ki nem akar püspökké lenni. Ny. 13. — Kinek pápa a barátja, könnyen lesz az püspök. D. — Legjobb a püspök falatja. E. — Miért nem lettél püspök. (Akkor nem kellene nehéz munkát végezned.) E. — Püspök leszek én akkor. E. — Püspöködnek se. E.

Rab. Búsul mint a rab a siralomházban. D. — Egy rab se vall magára. Ny. 22. — Ha rab lettél, türd békével. (Szerelem.) E. — Nem mind bünös, a ki rab. E. — Pénzének rabja. D. — Rabja ne légy, ha ura lehetsz feleségednek. D. — Rabszijra füzték. D. — Se íze, se büze, mint a rabszarnak. Ny. 14. — Szennyes mint a rab. E. — Természete ellen van, mint a rabnak a siralomház. D. — Ugy bánik vele, mint török a rabjával. Ny. 3.

Rabság. Búsul mint a ki török rabságba esett. D. — Házasság, rabság; özvegység, mentség; szüzesség, nemesség. B. — Nyomoruság a rabság. E.

Ragad. A mi rám ragadt. (A mit hallásból tanultam.) E. — Kezéhez ragad. E. — Ott ragad. E. — Ragad a vétek mint az enyv. KV. — Ragad mint a bojtorján. E. — Ragad mint a bün. ME. — Ragad mint a kullancs. B. — Minél jobban tagadja, annál jobban ragadja. Ny. 6.

Ragadós. Hamar nő, ragadós is a bojtorján. Pázm. — Ragadós a keze mint a lép. D. — Ragadós mint a bojtorján. D. — Ragadós mint a francia fene. D. (Mint a tót fene.) — Ragadós mint a himlö. D. — Ragadós mint a koldus tetü. D. — Ragadós mint a kosz. D. (Mint a kullancs. D. — Mint a lép. D. — Mint a rüh. D. — Mint a szurok. D. — Mint a vadóc. D.) — Ragadós mint az ásitozás. B. — Ragadós mint az enyv. E.

Ragadozó farkas. D. — Ragadozó mint a kapzsi eb. D.

Ragya. Verje meg a ragya. E. — Üsse meg a ragya. S.

Ragyogás. A ki ragyogása! (Van.) E. — A ragyogóját! ME. — Szép mint a ragyogó csillag. D,

Raj. Zúg mint a raj. E. — Jönnek mint a raj. ME.

Rajkó. A béna rajkó is kedves az anyjának. Cz. (A cigányrajkó is stb. D.) — Rajkó is szereti a kalácsot, de nincs benne módja. E. — Rajkó vét, Istókot verik. E.

Rajtaér. Kit egyben rajtaérnek, másban is gyanitják. E. — Mig a rossz kocsmárost rajtakapják, sok kárt tesz.

K. — Rajtaérték az ebet a szalonnán. (In flagranti.) B.

Rajzol. Ebet se festett, mégis királyt akar rajzolni. D.

Rak. Nem lehet a szamárra asztagot rakni. KV. — Nincs oly rakott szekér, melyre több nem fér. D. — Nincs oly rakott szénás szekér, kire még egy villa nem fér. KV.

Rakás. Oda szarik a kutya, hol nagyobb a rakás. (L. kutya.) Ny. 8.

Rakamáz. Szapora mint a rakamázi krumpli. E.

Rakonca. Egészségére válik, mint cigánynak (cigány lónak. D.) a rakonca. E. — Jól esik mint cigány lónak a rakonca. Ny. 6. — Nehéz rakoncában tartani a nyelvet. B. — Nincs a bornak rakoncája. KV. — Nincs a viznek rakoncája. M. — Nincs jég alatt gerenda, sem a vizen rakonca. D. — Nincs rakoncája a tengernek. D. — Nincs rakoncája mérgének. D. — Nincs rakoncája szabados nyelvének. D. — Rakoncátlan nyelvü. D.

Ravasz. Addig ravasz az ember, mig eleven. D. — Feltekerje eszét, ki fel akar tenni ravasszal. E. — Ha feleséget vesző, ravaszt vesző a házhoz. D. — Hátul kopasz, azért ravasz. Sz. — Kakuknál is ravaszabb. KV. — Nem fog vénen ravasz tanács. E. — Nem ravasz a róka, ha kicsáválják. D. — Olasz, ravasz. E. — Oláhkodó (ólálkodó) ravasz. D. — Ravasz a szerelem, arany békóval jár. K. — Ravasz bábája volt. D. — Ravasz embernek ravasz a kalauza. D. — Ravasz hájjal kenték alfelét. D. — Ravasz mint a görög. E. — Ravasz mint a görög zsidó. D. — Ravasz nyelv bika alá is borjat tehet. D. — Ravasz ravaszszal könnyebben (könnyen. B.) megalkuszik. KV. — Ravasz róka. D. — Ravaszabb a görög kalmárnál. D. — Ravaszinak is jut ám a bot végéből. Ny. 24. — Ravasznál in ravaszabb. D. — Ravasznak ravaszság a bögyében. D. — Ravasszal ravaszul. E. (Kell bánni. B.) — Ravaszt mindenkor, jólelküt ritkán találni. D. — Resteli, mint ravaszdi mester az evést. K. — Sánta csak sántit, mig utóléri a ravaszt. — Vajh ki ravasz vagy azért te. KV. — Vén róka ravaszabb. B.

Ravaszság. Egy kis cigányság, egy kis ravaszság sokszor használhat. KV. — Ha erő nem használ, ravaszsággal hozzá. KV. — Helyén kelt ravaszság csak módos okosság. E. — Hogy a hamisság talpon maradhasson, annak sok ravaszságra kell támaszkodnia. D. — Káposztás kertbe néz, tele van ravaszsággal. (Kancsal.) D. — Kitetszik a rókának farkán ravaszsága. Pázm. — Néha a ravaszság is okosság. D. — Ravasznak ravaszság a bögyében. D. — Ravaszságnak jeles edénye. D. — Ravaszságnak ravaszság a jutalma. KV.

Ráakadtak a fájósára. B. — Ráakadtam a főttjére. (L. fő.) E.

Rábaközi fejnek sem csepü a veleje. S.

Rábeszél. Könnyü az akarót rábeszélni. KV.

Rác. Cifra mint a rác oltár. Ny. 12. — Megverte a rác boldogság. Ny. 7. — Nincs hite mint a rácnak. (Nem hihetni neki.) KV. — Rác fene. E. — Szemérmes mint a rác menyasszony. Ny. 12. — Ugy be van rugva, mint a rác dudája negyvennyolcban. Ny. 23. — Ugy tartja mint rác a Krisztust. (Ügyetlenül.) E. — Vastag mint a rác. Decsi. — Nagy a szája, mint Rácország. E.

Ráér. Dolga miatt mindenre ráér. D. (Dolga felől. E.) — Három gazember van a világon: ráérek, elfelejtettem, majd. S.

Ráfog. Er-á-rá, mond rá, ha nem igaz fogd rá. S. (Ha nem hiszi, fogd rá. D.) Maga szart a temetőbe, s a halottakra fogja. D.

Rág. Csiriz rágó. S. — Csont, rágd. E. — Egy csontot rágnak. E. — Fogas ebnek való a csont (konc. D.) rágás.

KV. — Fogasnak, ebnek való a csontrágás. M. — Kenyér rágó. (Naplopó.) D. — Körmét rágja. E. — Mikor az ember rág, akkor nem beszélhet. E. — Minden szépnek, jónak vagyon rágó férge. K. — Nem rágja a falatot, hanem csak nyeli. D. — Rágja a tollat. E. — Rágni a fülét. (L. fül.) KV. — Szájába rágni. E.

Rágódik. Eb sem rágódik a csonton, ha húsra talál. D. (Koncon. D.) — Egy csonton rágódnak. S. (Koncon. D.) — Ha azt megemészti, lesz más csontja, kin rágódjon. B. — Mivel husra nem talált, csonton rágódik. D. — Szíj az, hadd rágódjék rajta. D.

Rágalmaz. A ki mást rágalmaz, magát jól megnézze. KV. — Holtat rágalmaz. KV. — Ki téged megszeret, az téged rágalmaz. (Tulságosan dicsér.) E. — Könnyü a holtat rágalmazni. D. — Ritka tisztség rágalmazó nélkül. D. — Távollevőt, holtat, nem kell rágalmazni. B.

Ráhág. Féreg is megtekeri magát, ha reáhágnak. KV. (Meggyüremlik. E.)

Ráijeszt mint Ferenci a lovára. (L. ló.) Ny. 6. — Ráijesztett mint Halaburgyi a hazajáró lélekre. (L. lélek.) Ny. 1.

Rájár a rúd. Ny. 7.

Rák. A rákot egyenes járásra tanitja. D. — Annak is van oka, mért nem megy a rák a vetésre. E. — Egy ráklábbal akarja jóllakatni béresét. D. — Elkésett mint rák az élesztővel. Ny. 3. — Faggyas mint a rák. D. — Frissen jár mint a rák. D. — Halad mint a rák. D. (Visszafelé. D.) — Hogy a rák a vetésre ne menjen. (Tréfás ok.) E. — Irul-pirul mint a főtt rák. S. — Lágy hónapban kemény a rák. (Melynek nevében R-betü nincs.) E. — Legbátrabb ember volt, ki a rákot legelőször megette. E. — Megbüntette a rákot: vizbe vetette. K. — Nem disznó komám uram, hogy a rákot lábastól megegye egyszerre. D. — Német rák. (Béka.) E. — Ökör ikra, rák faggyu. (Bolondság.) D. — Örül mint a vizbe kárhoztatott rák. D. — Piros mint holta után a rák. E. — Rákláb ebédre. (Kevés.) D. — Rákevésben sok a munka, kevés az étel. D. (Több a munka, mint a jóllakás. D.) — Rák fog nyulat. E. — Rák is szokásból jár vissza. D. — Rák faggyut nyomoz. D. — Rákháton jár. D. — Ráklábon jár. B. — Rákmódra jár. D. — Rákparipán jár. ME. — Sok neki egy rák lábastól. D. — Sok volna gyermeknek rák lábastól. K. — Vizbe ölték a rákot. Ny. 4. — Vörös mint a főtt rák. D. — Zala hala, Zala rákja, Zala szép asszonya. E. (Menyecskéje. ME.)

Rákóci. Hej Bercsényi! Rákóci! ME. — Hosszu, mint Rákóci lakodalma. D.

Ráma. Egy rámán varrnak. D. — Egy rámára van vonva. D. — Feszesen felhuzták a rámára. (Szigoru büntetés.) D. — Rámára vonták. E. — A törvényt is maga rámájára feszíti. D.

Ránc. Az ősz haj dudazaj, de a ránc már nem tánc. (L. haj.) D. — Annyit fordulj mint a gatya ránca. Ny. 6. — Bolhás mint a ránc. D. — Eb a gatya ránc nélkül. D. — Ki bolházta ki egyszerre a ráncokat? D. — Kiforgatták a ráncból. D. — Kitömték farában a ráncokat. (Verés.) D. — Kivették a ráncból. (Verés.) D. — Megnézegették minden ráncát. (U. a.) D. — Nagy a gulya ráncában. (L. gulya.) D. — Nem szeretnék tetüje lenni gatyaráncában. (Erősen megverik.) D. — Ránc nem gallér. D. — Tetü is szokásból lakik a ráncban. D. — Tetves mint a ránc. D.

Ráncba szedték. D. — Könnyebb az asszonyt táncba vinni, mint ráncba szedni. D. — Ráncba szedte a gatyát. (L. gatya.) E.

Ráncos. Nem ráncos a nyelve. (Noha vén.) D. — Ráncos mint a gatya. D. — Ráncos mint a gatyakorc. E. — Ráncos mint a gallér, kerekes mint a tallér. B. — Ráncos mint a somogyi

pöndöl. D. — Ráncos mint a szász csizma. D. — Ráncos pofa. D. — Ráncos mint a vén pofa. D.

Rángat. Sokat rángatják a mente ujját. (Sokat hazudik.) E. — Ugy mozog, mintha dróton rángatnák. S. — Rántsd meg. E.

Ránéz. Rá sem néz, ha mellette elmegyen. D.

Rápörköltek. (Megszidták.) D.

Rántás. Elégett a rántás. ME. — Kozmás a rántás. ME. — Sürü mint a rántás. D.

Ráragad. Akármint hányd a borsót a falra, de nem ragad rá. M.

Ráró. Sebes mint a ráró madár. D. — Szeme ugy jár, mint a ráró madárnak. B.

Rása. Különös mint a Kunné rásája. Ny. 6. — Szoknyája rása, kötënye tafota. D. — Ugyan farára illik ám a rása. (Cifra szoknya.) D.

Rászed. Könnyü az együgyüt rászedni. D.

Rászokott az úr borára. D. — Rászokott mint farkas a juhakolra. D. (Mint macska a szalonnára. D. — Mint ökör a béres szavára. D.)

Rászorul. Nincs oly gazdag, ki másra ne szoruljon. E. — Rászorultak mint a jó biróra. E.

Rátartja magát mint a kétfülü szatyor. B. (Mint az Adorján kutyája. B. — Mint olajos korsó a szegen. Sz. — Mint a pénzes malac. D. — Mint a pénzes szatyor. D.) — Rátartja magát mintha övé volna a diófáig. E. — Rátartja magát, mint a fekete lé az asztal közepén. D. — Rátartja magát mint a Kompolti kisasszony. (Hires család volt.) Sz.

Rátartós mint az éhes cigány. E.

Rátót. A rátótiak agyonütötték a ketyegő fenét. (Órát találtak, ketyegésétől megijedtek s földhöz vágták.) B. — Borson tolták a tornyot, mint a rátótiak. (L. bors.) S. — Lelegeltették a toronyról a füvet, mint a rátótiak. (L. fü.) S. — Litér, mit ér? Rátót még annyit sem ér. Kádártába kár kenyér. (Veszprém-megyei falvak.) Ny. 1. — Mint a rátóti ember. (Együgyü.) E.

Rávesz. Mindenre rávehetni. ME. — Semmire rá nem vehetni. D.

Ráz. Fejét rázza. E. — Ha felkötötted, rázzad. (Kolomp.) E. — Ne rázd a fát, mely önkényt hullatja gyümölcsét. D. — Nem kell a jó fát rázni. ME.

Rebeka. Már késő, Rebeka! E.

Redves. A mi bőben redves, szükében kedves. D. — A mi szabad, redves; a mi tiltott, kedves. KV. (Mézes. KV.) — Az ajándék kedves, csak ne legyen redves. KV. — Ketten kedvesen, hárman redvesen. S. — Redves mint a vén fog. D. — Ujság kedves, óság redves. KV.

Rege. A görbült agg nőnek, agg ő regéje is. D. — Azon regét dudolnak. M. — Csak szófia beszéd és aggnő rege. Pázm. — Dajka rege. E. — Egy regét dallanak. D. (Dúdolnak. B.) — Ert hozzá, mint tyúk a regéhez. B. (Tud hozzá mint stb. M.) — Azon regét dúdolják. M.

Reggel. Bölcsebb a reggelre halasztott tanács. D. — Idején reggel beköszön a csapszékbe. D. — Reggel jött vendég elmegy, este jött megmarad hálásra. (Esö.) Ny. 22. — Reggel jött vendég nem szokott meghálni. E. — Reggel kezdi, este nem végzi. D. — Szép mint a tavaszi reggel. D. — Pálinkás jó reggelt! E.

Reggeli imádság. (Káromkodik.) E. — Reggeli időnek sok pénz a szájában. D. — Reggeli vendég nem maradós. (Esö.) Ny. 4. — A ki jó reggel kel, aranyat lel. B. — Reggeli órának arany vagyon szájában. (Német.) B.

Regement. Fillent regementjébe való. BSz. — Hat regementnek hires pendelese. D. — Pivoda regementje, se dobja, se zászlója. (L. dob.) Sz.

Rejt. A föld is kiokádja gyomrából a rejtett dolgokat. B. — Napfényét nem rejthetni véka alá. E. —

Nem kell a gyertyát véka alá rejteni. E. — Rejtett kincsnek kevés a haszna. ME. — Zsebbe akarsz tevét rejteni. D.

Rejtőzik. Fanyar héjban édes gyümölcs rejtőzik. B.

Rektor. Használ mint a dancsházi rektornak a pálinka. (L. használ.) Ny. 2. — Nyugszik az úrban, mint a szováti káposzta a rektorban. S.

Remeg mint a zsidó az akasztófa alatt. Ny. 23.

Remek. A szép remeket is utóljára hagyják. D. — Cifra mint a remek ökör. D. — Inas-esztendőben remeket csinál. E. — Inas sem volt, mégis remeket készit. D. — Remek munka. D. — Szebb a remeknél. D.

Remetévé lett Jancsi. (Reggel beállt, este kiállt.) D. — Nagy udvarban nehéz remetének lenni. E.

Remél. A beteg mig él (mig piheg. K.) mindig remél. ME. — Addig remél az ember, mig benne a lélek. E. — A mig élek, remélek. ME. — Ember jót remél és rosszat ér. S. — Holtig remél az ember. E. — Nem remélhet sokat a vén. D.

Remény. A remény-levest kiki feladhatja a szegénynek. D. — Kinek reménye van, nádszálra támaszkodik. B. — Kinek reménye nádszálra támaszkodik, könnyen lehajlik. D. — Könnyü a szegényt reménynyel tartani. D. (Táplálni. D.) — Nehéz a hoszszas remény. D. — Pad alatt a remény. D. — Se hite, se reménye, mint a pogánynak. D. — Vert hadak, vakmerő remények. Vör.

Reménység. A reménység oly íz, mely elfogy mint a víz. KV. — A reménységet se hóra ne fektesd, se nádra ne támaszd. D. — A vastag reménységü embert is megejti a szerencse. B. — Beléveszt, ki reménységbe öli pénzét. E. — Ki reménységgel él, ispotályban hal meg. E. — Kitől Isten eláll, reménysége hibál. E. — Reménység ha rád néz, édesebb mint nádméz. KV. — Reménység, nyereség, nincsenek mindig egy vágásban. D. — Reménység, szegénység. E. — Reménység tartja az embert. KV. — Reménységgel könnyebbedik a szenvedés. B. — Szegénység, reménység. E. — Vastag reménységet is megejt a szerencse. E. — Veszett szerencse az, hol megszünik a reménység. K. — Vékony reménység. S.

Rend. Félénk katona a rendnek botránkozása. D. — Egy rendben van sátoruk. D. — Igaz törvényt ne ronts, jó rendtartást ne bonts. KV. — Jó rendben vagyon szénája. M. — Minél több a kaszás, annál több a rend. D. — Ne szabj rendet más ember házánál. KV. — Neked is rendben a házad. (L. ház.) D. — Rend a dolgok veleje. (Latin.) B. — Rendén van szénája. E. — Röndnek muszáj lenni. ME. — Ritka rend, sürü boglya. E. — Vastag rendet vágott jól megfent kaszája. D.

Rendel. Kit Isten valahová rendel, el is késziti. D. — A kit Isten akasztófára rendelt, nem hal a vizbe. B. — Égnek rendelése, kinek hova menése. D.

Rendes dolog. ME. — Szép mint a rendes hadsereg. D.

Rendetlen. Többet öl meg a rendetlen eszem-iszom, mint a kard. K.

Repedt. Kong mint a repedt fazék. D. — Repedt fazék. (Rossz énekes.) E. — Repedt fazék tovább tart. ME. (Legrégibb a háznál. E.) — Rókát szőrin, repedt fazekat kongásán. D.

Repedés. A legvastagabb falban is látni a repedést. D.

Repül. Azt gondolom borju repül. (L. borju.) K. — Frissen repül, mint az ólommadár. D. — Ha nincs szárnyad, ne repülj. D. — Ha repülni tudna, legjobb szárnyasállat volna a disznó. (L. disznó.) E. — Madár sem repülhet, mig szárnya nincs. E. — Nem repül a madár, mig szárnya nincs. E. — Nem repül a madár, mig tolla nincs. D. — Sast tanit repülni. KV. — Senki szájába nem repül a sült galamb. Sz. — Várja, hogy a sült galamb szájába

repüljön. D. — Repülj fecském. (Vigy üzenetet tőlem.) Np.

Repülés. Madár repülésre, ember munkára született. E. — Neki szokott, mint fecske a repdeséshez. D. — Tollatlan madárnak nehéz a repülése. Ny. 1.

Rest. A restnek a közel faluban sincsen ismerőse. D. — A restnek még szája se gyors. D. — Arra is rest, hogy ágyát megvesse. D. — Álmos mint a rest szolga. D. — Ebédre is hatszor hivják a restet. D. — Egész nap jár a rest, lába után még sem lát az ember semmit. D. — Erős a szamár, ha rest is. E. — Fösvény duplán fizet, rest duplán fárad. ME. — Fösvény többet költ, rest többet jár. Sz. (Fárad. Ny. 24.) — Ha igyekszik is a rest, kevésre megy napjában. D. — Ha rest a szolga, ösztövér a marha. D. — Házi ellenség a test, friss a rosszra, jóra rest. Cz. — Lusta Kati rest anyának lánya. D. — Lusta Kati rest Ferkóval, sürög-forog egy korsóval. D. —. Megjöttek az atyafiak Restéről. (Reste, abauji falu. Szójáték: megjöttek a restek.) E. — Megrestül a ló is, ha nem abrakolják. D. — Mindenkor ünnepe vagyon a rest embernek. KV. — Mondja a rest: eleget dolgoztam, de nem mondja: eleget ettem. K. — Napra panaszkodik a rest, hogy restül jár. D. — Nincs a tudománynak rest ágyban fekvése. E. — Nincs oly rest ló, ki előbb ne járna farkánál. K. — Rest a jóra, friss a nem jóra. D. — Rest a mennyországba sem iparkodik. D. — Rest a tollfosztásban is megszakad. D. — Rest béres gyakran nézi a napot. D. — Rest béresnek henyélés az ebédje. D. — Rest ember még a pihenésben is elfárad. B. — Rest embernek sok ünnepe van. Sz. — Rest jobban szereti a napot nyugtán mint felköltében. E. — Rest kétszer fárad. E. — Rest kétszer jár. D. — Rest kéz meg nem izzasztja az eke szarvát. D. — Rest ló kövérebb. D. (A serénynél. D.) — Rest ló jobban hízik. B. — Rest ló mellett romlik a serény. D. — Rest ló sarkantyuval jó. D. — Röst lovon nem fog a szó. D. — Rest kétszer jár, fösvény kétszer költ. Ny. 8. — Rest mint a herélt bika. D. — Rest mint a kolompos. D. — Rest mint a papok szolgája. D. — Rest mint a Röt szamara. (Sót vitt s vizen átkeltében lefeküdt, a só elolvadt. Haragos gazdája máskor taplóval és szivacscsal rakta meg, s midőn ezzel is lehasalt a vizben, belefuladt.) D. — Rest mint az ördög a jóra. D. — Rest ökör is nyerget kiván. B. — Rest szolgának bot a bére. E. — Rest szolgának legfrissebb tagja a nyelv. D. — Restebb a lajhárnál. D. — Restnek későn kel kovásza. D. — Restnek mindennap ünnepe van. D. — Restnek sok az ünnepe. E. — Serény ló jobban megérdemli az abrakot, mint a rest kocsis a kenyeret. S. — Szükség megtanitja a restet dolgozni KV. — Test, jóra rest. E. — Rest nem szereti az iskolázást. B.

Restel. A cérna végén restel csomót kötni. D. — Csipi a kenyeret, mert a szelést resteli. D. — Ha ökör volna, restelné a kérődzést. D. — Hogyha viszket, a vakarást is rösteli. D. — Mikor eszik, rösteli a száját mozgatni. D. — Restel beszélni. D. — Resteli az imádságot. D. — Resteli gatya ráncában a vizsgálást. D. — Resteli mint ravaszdi mester az evést. K. (Ember. B.) — Restelni is restel. E. — Többit mindent csak a henyélést nem resteli. D.

Restség. A kinek lehet és nem aluszik, azt a restség bántja. E. (A kitől telik és stb. B.) — Gyomorban sem jó a restség. D. — Ritka kövér restség nélkül. D.

Reszelő. Pénzért adják a reszelőt s ugy reszelnek vele. Ny. 2.

Reszket. A félénk katonán a mellvas is reszket. D. — Jobban tud reszketni, mint fázni. (Ravasz.) D. — Mást

fenyeget, maga reszkedtében alig áll. D. — Még rá sem költél, már reszketsz. KV. — Ne félj, csak reszkess. S. — Nem ugy fázik, a mint reszket. (Tettető.) D. — Nem ugy reszket, a mint fázik. Ny. 4. — Reszkess Bizáncium! ME. — Reszkess, de ne félj. (Gúny.) E. — Reszket mint a kocsonya. E. — Reszket mint a kutya. D. (Az ajtó előtt. D.) — Reszket mint a nyárfalevél. E. — Szeg is reszket a falban előtte. (L. fal.) E. — Ugy reszket mint a fagyos borju. KV. (Mint a részeg borju. KV.) — Reszket érte mint a farkas a kis csikóért. B.

Retek. A ki retket eszik, kétfelől hurutol. D. — A retek reggel méreg, délben étek, este orvosság. Ny. 8. — Karcsu mint a retek. (Vastag.) E. — Retek is kikelne kezén. (Piszkos.) E. — Veszett volna retek a fekete földben. (Rossz, pusztuljon.) E.

Retesz. Elcsapta a reteszt. (Elhallgatott.) Ny. 1.

Retteg. Ha az orvos fél, rettegni kell a betegnek. D. — Jobb előre félni, mint utoljára rettegni. D. — Kinek Isten a barátja, az az emberektől ne rettegjen. KV. — Ugy retteg, mintha akasztani vinnék. D.

Rettegés. Bakonyi rőfögés, farkasnak rettegés. E. — Nappali rettegés, éjjeli rémülés. E.

Rettentés. Egynek büntetése, soknak rettentése. KV.

Rettenetes. Nem oly rettenetes az ördög, amint festik. Sz. (Amint irják. KV.) — Rettenetes dolog a városi visszavonás. D.

Rezel. Egyike se rezel cifrábbat. D. — Elrezelte minden becsületét. D. — Ha a sertés pénzt rezelne, a kanász is gazdag lenne. D. — Nem igen cifrát rezel. (Szegény.) D.

Rezivár. Tátika és Rezivár dolgát ebre bizták, ebül vették hasznát. BSz.

Réce. Ne tanitsd a récét úszni. Ny. 2. — Ritka réce gácsér nélkül. D.

Régen. Legyen ugy mint régen volt. E. — Nem ugy van már, mint volt régen, nem az a nap süt az égen. Np. — Régen elhegedülte azt szent Dávid, el is énekelte. E. — Régen elkoptatta fiatal fogait. D. — Régen irták, elkopott. B. (Lekopott. D.) — Régen volt ő fiatal. D. — Régen volt az, mikor az anyja emlőjét szopta. D. — Régen volt az, talán nem is igaz D. — Régen volt, talán nem is igaz volt. Ny. 11. — Régen volt, soká lesz, vagy talán sohasem. E.

Régi. Ami régi, nem mái. D. — A régi adósság annyira felmegy, hogy végre el sem éred. B. — A te szavad nem jár, mint a régi kétgarasos. Ny. 6. — Bornak, aranynak, hitnek a régie jó. B. — Él még a régi Isten. E. — Megszokta mint régi saru a sarat. D. — Mindig kell igazitani rajta, mint a régi orgonán. D. — Ne bolygasd a régi gyepüt, kigyó jön belőle. E. — Ne bolygasd a régi határt. D. — Nem minden jó, a mi régi. D. — Régi buzából is válik jó kenyér. D. — Régi ének. KV. — Régi irás elkopott. M. — Régi jámborokféle. E. — Régi jó, oh régi jó! B. — Régi nóta. E. — Régi róka, hamis cselt vet. E. — Repedt fazék legrégibb a háznál. E. — Régi szokás mindig megtér. E. — Régi szokás, régi erkölcs. D. — Régi kisasszony. ME. — Régi szokás törvénynyé válik. B. — Régi szolgának a szó is vereség. D. — Uj barátért el ne hagyd a régit. E. — Dicséri a régi időt, de a mostani szerint él. E. — Régi rege. B. — Régibb az országútnál. B.

Rékási. Iszik mint a rékásiak a gólyára. Ny. 5.

Rémülés. Nappali rettegés, éjjeli rémülés. E.

Rénes. Sok kis pénz egy rénes. D. — Száz kis pénz egy rénes. B.

Répa. Esküszik mint a répa. D. — Majd ha fagy, hó lesz nagy, répa terem vastag, nagy. Ny. 2. — Répát vethetni, kezének szenyébe. D. — Tréfa nem répa. E.

Rés. Árkold be a rést. D. — Elég egy falon egy rés. D. (Egy kerten. B.) — Megmutatom, hol hagyott rést az ács. (Ajtó.) E. — Résen a füle. E. — Résen lenni. E. — Sok is a pokolban egy rés. D. — Számba sem veszi, mint kerten a rést. D. — Talál a róka rést magának. D. — Uton szemed, résen füled. D.

Rész. Kikapta Bodonból a részét. (L. Bodon.) Ny. 1. — Sok részben áll az ö dolga, mint a Tóbiás szakála. E. — Több az egész, mint a rész. E.

Részeg. A ki süket, bolond is, a ki részeg, kurva is. Ny. 4. — Az Isten is kitért a részeg ember előtt. Sz. — Akár a részeg németnek beszélj. E. — Beteg ember böjtje, részeg ember imádsága. Sz. — Bort sem ivott s már részeg. KV. (Sem látott, mégis. E.) — Egyik részeg, a másik tántorog. D. — Ganajos szekérnek, részeg embernek Isten is kitért. E. — Garázda mint a részeg ember. D. (Részeg dragonyos. E.) — Gyermek, részeg, bolond mondják az igazat. D. — Igaza van, mint a részeg asszonynak az árokban. Ny. 23. — Holt részeg. D. — Józan a mit gondol, részeg arról csahol. D. (Papol. KV.) — Kaprozik a szeme mint a holt részegnek. D. — Kettő előtt hasznos kitérni: a terhes szekér előtt és a részeg ember előtt. B. — Két beteget nem szeret az ágy: részeg beteget és haragjában beteget. Cz. — Ki a részeggel veszekszik, nem az otthonvalóval veszekszik. D. — Ki részeg korában vét, józan korában bünhődjék. B. — Krisztus is kitért a részeg előtt. E. — Megnyúzta mint részeg ember a rókát. D. — Nehéz a részeg ember szájára lakatot vetni. KV. — Nehéz józanon visszaadni a részeg korodban elharapott orrott. E. — Okos biró a részeg embert józan korában bünteti. D. — Részeg ember az eget is bőgőnek nézi. Cz. — Részeg ember előtt mi urunk is kitért. D. — Részeg ember elöl a szénás szekér is kitér. B. — Részeg ha elesik, szüz Mária ölébe esik. S. — Részeg ember imádsága, beteg ember böjtje nem sokat ér. E. — Részeg embernek gyarló imádsága. D. — Részegnek későn virrad, hamar alkonyodik. D. — Részeg kocsmáros mindig bánatos. S. — Részeg kocsmárosnak a vendégei sem józanok. S. — Részeg mint a csap. S. (Mint a tök. S.) — Részegre, asszonyra, gyermekre titkot ne bizz. D. — Ugy reszket, mint a részeg borju. KV. — Versenyt iszik, habár részeg is. D.

Részegen. Ki részegen lop, akadjon fel józanon. D.

Részeges. Isten mentse meg az embert kőmivestől, ácstól, részeges takácstól. Ny. 18. — Józan életü a részegest kerüli. S. — Nehéz a részegesnek vizet inni. D. — Részegesnek a bor édes anya teje. D.

Részegséget, kevélységet, szegénységet nehéz titkolni. D. — Legjaván van, mint az ösz Miska részegsége. Ny. 2. — Részegség életet rövidit. KV.— Részegség, kurvaság együtt járnak. K.

Rét. A réten keresi a pap ebét. (L. eb.) D. — Egy réten kaszálnak. D. — Elesett mint sündisznó a réten. Ny. 5. — Más ember rétjébe vágja a kaszát. Sz. — Ott, ott az ebet a pap rétjén. M.

Rétes. Hirét hallotta, mint Czirbusz a rétesnek. Ny. 6. — Kevés zápfogára egy nagy tepszi rétes. D. — Sora van, mint a rétesevésnek. (L. evés.) Ny. 22.

Rév. A mit a réven nyer, elveszti a vámon. E. — A mit a vámon nyer, elveszti a réven. E. — Az ő révén költ el. (Ment el. S.) — Nagy uraknál, malomban, révben várakozni kell. E. — Réven, vámon nem fizet. E.

Révész. Azt kapod, a mit a révész bérese. Ny. 14. — Hajótörés után okosabb a révész. B. — Ritka révész gorombaság nélkül. D.

Réz. A réz is pénz nála. (Szegény.) D. — Azt a réz angyalát! ME. — Aranyat adott, rezet nyert. E. — Milyen a réz, olyan a hangja. D. — Rezet is arany gyanánt ad. (Csal.) D. — Nincs olyan a Rézig. (Biharmegyei hegyek.) E. — Rezes az orra. ME.

Ricsi. Meghasad a szive, mint a ricsi kutyának. (L. kutya.) E.

Rigó. Fütyül mint a rigó. D. — Igen örvend a rigó, felel neki a szajkó. D. — Nekem szólt a paládi rigó. S. — Nekem fütyült a rigó. Arany. — Nekem is füttyentett valamikor a sárga rigó. (Nekem is volt jó napom.) Ny. 1. — Nem sirat egy rigót egy nyár. E. — Szép mint a sárga rigó. D.

Rigómező. Kiugrott a Rigómezőre. (Szájhős, hetyke.) D.

Rimóci. Mosolyog mint a rimóci nyul. Ny. 10. — Pislog mint a rimóci nyul a kandallóban. D.

Ringat. Bölcsőjét is ördögfiak ringatták. D. — Fabölcsőben ringatták. (Hazug.) D. — Ne ringasd a bölcsőt, ha üres. Ny. 3. — Ringatás nélkül is elalszik a fáradt. ME.

Ringy-rongy ember. D. — Ringy-rongyban terem meg a tetü. D.

Ringyó. Nincs arca, mint a kicsapott ringyónak. E.

Ripsz-rapsz, csak legyen az én táskámban. KV. — Ripsz-rapsz, csak az én zsákom teljék. D.

Riska tehén fia. (L. fia.) E.

Ritka. A mi ritka, kedves. D. — A mi ritkább, kedvesebb. ML. — Jobb a sürü garas a ritka forintnál. S. — Könnyü a ritka hajat megfésülni. D. — Ritka az a buza, kiben konkoly nincsen, ritka a szerelem, kiben hiba nincsen. Np. — Ritka alma kiben féreg nincsen. B. — Ritka csizmadiának jó csizmája. E. — Ritka csorda bika nélkül. D. — Ritka Éva Ádám nélkül. D. — Ritka fog ritkán mond igazat. D. — Ritka fogu. (Hazug.) D. — Ritka gazda bú nélkül. D. — Ritka madár a jó asszony. B. — Ritka madár az igazi barát. D. — Ritka madár az okos ember. E. — Ritka mint a fehér holló. D. — Ritka mint a hétben a vasárnap. Ny. 22. — Ritka mint a hü szolga. D. — Ritka mint a jó anyós. S. — Ritka mint a jó társ. D. — Ritka mint a jó zsák. D. — Ritka mint a rosta. D. — Ritka mint a téli fa árnyéka. E. — Ritka mint a tiszta seprő. D. — Ritka mint a vénasszony foga. D. — Ritka mint az üstökös csillag. D. — Ritka rend, sürü boglya. E. — Ritka rózsa tövis nélkül. D. — Ritka szabó csipés nélkül. D. — Ritka szoba szemét nélkül. D. — Ritka tanuló vessző nélkül. D. — Ritka vargának jó saruja. E. — Ritka vásár eső nélkül. S. — Ritka vásár tolvaj nélkül. D. — Ritka vásár zsidó nélkül. S. — Ritka vén fösvénység nélkül. D. — Ritka zsák folt nélkül. D. — Ritka zsidó csalás nélkül. D. — Sürü gazda ritka gatya. (L. gazda.) D.

Ritkán. A ki ritkábban vétkezik, könnyebben bocsánatot nyer. KV. — Ritkán járj, jobb szivvel látnak. D.

Robotban dolgozik. ME. — Robotban táncol. E. — Ugy dolgozik, mintha robotban volnál. B.

Rohan. Ajtóstul rohan a házba. ME. — Rohanva haladó. E.

Rothad. Egy rothadt alma százat is elront. S. — Egy rothadt szőlőszem egész gerezdet megveszt. D. — Éretlen gyümölcs hamar rohad. S. — Fején rohad a hal. E. — Holta után is rothadt a hire. Ny. 2. — Rothadt szőlő, dült gabona nem szerez szükséget. E. — Rothadt torzsa. D.

Rojt. Illik mint arany rojt szobránci gubához. E.

Rokon. Gazdagnak akárki is rokona. D. — Gazdagnak könnyen akad (mindenki) rokona. E. — Barátom az erszény, rokonom a kas. E. — Nincsen fájóbb seb annál, kit rokon kéz ejt rajtad. KV. — Rokonom a kas, barátom az erszény. BSz. — Senkinek se rokona, se barátja. D.

Rokka. A rokkának is kell néha pisálni. (Megállni.) Ny. 6. — Fakad a bodza, büdös a rokka. (L. bodza.) Ny. 2. — Friss mint a pergő rokka. D. — Három nem jó ha sokat hever: kereskedőnek a ponyvája, fonónak a rokkája, takácsnak a bordája. Ny. 20. — Jár a nyelve, mint a pergő rokka. D. — Kitették a rokkáját. (L. kitesz.) B. — Olyan mint az ördög kötötte rokka. (Mérges.) Ny. 1. — Pörög a nyelve, mint a pörgő rokka. E.

Rokolya. Világos felhőnek, fehér rokolyás (alsó szoknyás) asszonynak nem kell hinni. Ny. 6.

Romlás. A nagy visszavonás lesz házadban romlás. KV. — Minél később csapás, annál nagyobb romlás. KV. — Romlásnak indult hajdan erős magyar. Berzsenyi. — Romlott óra. D.

Ronda. Olyan ronda mint az Ovádi Laci. Ny. 5. — Ronda mint a disznó. S. — Ronda száju. ME. — Uti cifra, házi ronda. E.

Rongy. Nem minden rongyból lesz papiros. S. — Néha a rongyot is felszedik. D. — Ringy-rongyban terem meg a tetü. D. — Jobb a bankó mint a rongy. E. — Szépen még a rongy is szépen áll. D.

Rongyos. Elég a gúnya, de rongyos. D. — Elég ruhája is, de rongyos. D. — Ha ruhája rongyos, kocsmában vette a posztót. (Elitta pénzét.) D. — Hopp! rongyos. E. — Jobb a foltos mint a rongyos. ME. — Jobb egy rongyos szür két semminél. D. — Kapcája is rongyos. D. — Kis korsó, nagy korsó, torkomat ujitó, ruhám rongyositó. E. — Közös féknek rongyos a szára. S. — Megszokta mint rongyos köpönyeg a foltot. D. — Rongyos dolmány, okos legény. E. —. Rongyos dolmányban is van okos legény. E. — Rongyos köpönyeg. D. (Szür.) — Rongyos táskából esik néha vajas pogácsa. E. — Rongyosban légy derék ember. E. — Sok a dolog mind szorgos, sok a gyermek mind rongyos. Ny. 3. — Szép asszony, rongyos köntös mindenütt megakad. B. — Ugy szép a diák, ha rongyos. (L. diák.) K. — Utcán fodros, háznál rongyos. S. (Otthon rongyos. E.)

Ront. Egyik kézzel épit, a másikkal ront. D. — Könnyebb rontani, mint épiteni. B. — Könyü rontani, de nehéz épiteni. D. — Ne rontsd a levegőt. (L. levegő.) E.

Rop. Amint János fujja, Jancsika ugy ropja. (Ugy táncol.) KV. — Amint atyák fujják, a fiak ugy ropják. B. — Ki mint szokta, akkép ropja. KV.

Rost. Elég egy kertre egy rost. Ny. 3.

Rosta. A kis liku rostán vak eb sem lát keresztül. D. — Általlát ö nemcsak rostán, hanem a szitán is. B. — Egyik bakot fej, a másik rostát tart alája. E. — Igen vak az, ki a rostán által nem lát. Decsi. — Ki szitával, ki rostával. S. — Könnyü a rostán általlátni. D. — Nem lyukad ki a rosta feneke. E. — Rostával méri a vizet. K. — Sürü rosta, ritka szita. (Takarékos.) Ny. 3. — Ritka mint a rosta. D. — Tartsa meg az Isten, mint vizet a rosta. E. — Vak, ki a rostán át nem lát. F. — Vak eb az, ki a rostán által nem lát. B.

Rostál. A ki polyvát rostál, nem szolgálja meg a napszámot. D. (Nem keresi meg. E.) — Könnyü mást rostálni. E. — Maga rossz, mégis mást rostál. D. — Mást rostál, maga gazos. E. (Konkolyos. D.)

Rostély. Szokás a hust megijeszteni (megverni), aztán a rostélyra tenni. D.

Rossz. A disznónak is a rossza rágja ki a zsákot. Ny. 6. — A halál a jót elragadja és a rosszat itt hagyja. KV. — A henyélés minden rossznak anya. ME. — A jó borba is rossz vagyon meritve. (L. jó.) D. — A jó disznó kitúrja a gyökeret s a rossz felkapja. Ny. 9. — A jók között a rossz legrosszabb. D.— A jót dicsérni, a rosszat feddeni szokás. D. — A jól eltakart

rosszat ki ne ásd. D. — A jót is rosszra magyarázza a gonosz. D. — A ki ártatlan, vessen a rosszra követ. D. — A ki kisebb frissebb, a ki hosszabb rosszabb. B. — A ki magának rossz, másnak sem lehet jó. KV.. — A ki rosszra szokott, azt nehezen hagyja. KV. — A megátalkodott rossz mag a ganéjban sem kel ki. D. — A nem jó rosszabb mint a semmi. E. — A rossz asszony kálvinista kereszt. Ny. 2. — A rossz birája lehet a rossznak. D. — A rossz az ördögnek sem kell. ME. — A rossz hir hamar terjed. ME. — A rossz hirt a jó sohasem éri utól. Ny. 16. — A rossz is megjavul, ha rosszat többé nem tehet. D. — A rossz lelkek éjjel járnak. D. — A rossz magának sem jó. D. — A rossz magának legrosszabb. D. — A rossz szolgának legrosszabb tagja a nyelve. KV. — A rossz szolgát nem fülén, hanem hátán tanitják. D. — A rossz van benne, mi a zöld butykosban, mikor üres. Ny. 3. — A rosszért is jóval fizet. D. — A rossznak is idővel kell válni. D. — Akkor legrosszabb a rossz, mikor magát jónak teszi. D. — Arany és gazdagság rosszra izgat. KV. — Asszonyból, rosszból, uborkából mindig jobb a kisebb. E. — Állandó mint a rossz hir. D. — Átkozott fösvénység minden rosszra vezet. KV. — Bizik mint rossz katona a lábában. D. — Búsul mint a varga rossz vásár után. D. — Csirájában fojtsd meg a rosszat. S. — Csiribiri rossz emberek. (L. csiri.) E. — Előbb találkozik husz rossz, mint egy jó. D. — Előbb fordul rosszra mint jóra a dolog. B. — Elrejtett kincs, rossz feleség ki nem megy eszedből. E. — Ember hamar felejt jót, nehezen rosszat. KV. — Fére farló rossz szerszám. D. — Forog mint a rossz pénz a országban. BSz. — Ha a rossznak elejét nem veszed, erőt vesz rajtad. D. — Ha példák nem volnának, rosszak sem lennének. D. — Hamarább válik a jóból rossz, mint a rosszból jó. D. — Harag rossz tanácsadó. ME. — Hazudik mint a rossz tükör. D. — Három a rossz vallás: kárvallás, szégyenvallás, búvallás. E. — Hedergél az úton, mint a rossz szekér. Ny. 21. — Igyekszik mint a rossz ló. E. — Ismerik mindenütt, mint a rossz ebet. Ny. 24. — Ismerik mint a rossz pénzt. D. — Jó a rossz példa, de csak a jónak. (L. jó.) D. — Jó a rosszra, semmirevaló a jóra. KV. — Jó fának is van rossz gyümölcse. E. — Jó káposzta, rossz bor. (Sok eső.) S. — Jó gyümölcs mellett a rossz is elkel. D. — Jó rosszá válik a rossz mellett. D. — Jó ő, csak a kutyák rosszak, hogy régen meg nem ették. D. — Jó szomszéd a rosszból is jót csinál. D. — Jó táncos, rossz dolgos. E. — Jó vadász, rossz gazda. ME. — Jobb a jó szomszéd a rossz atyafinál. D. — Jobb az útnak feléről visszatérni, mintsem rossz helyre menni. KV. — Jobb magán, mint rossz társsal járni. D. — Jó tetted helyébe rosszat várj. D. — Jók közt inkább utolsó, mint a rosszak közt az első. E. — Jók a lovai, de rossz a kocsisa. (L. jó.) B. — Jónak ne hagyj, rossznak ne keress. K. — Jónak rossz az ellensége. S. — Jót a rosszal egy lébe ne sózd. D. — Jótól jót tanulni, rossztól rosszat. D. — Kender gyeplő, csepü hám, mindakettő rossz szerszám. B. — Kettő káros a háznál: rossz pénz és gaz cseléd. Ny. 20. — Kettő szalad lóháton: a rossz hir és a szerencsétlenség. Ny. 20. — Két rossz közül a kisebbet. E. — Kinek rossz a szomszédja, annak sok a gondja. S. — Kinek feje rossz, lába se jó. D. — Könnyebb egy zsák bolhát megőrizni, mint egy rossz asszonyt. B. — Könnyen tanulják a rosszat, nehezen a jót. KV. — Könnyü a rossz bort meg nem szokni. D. — Könnyü a rossz lóért az alku. (Szivesen eladják.) D. — Könnyü az embernek rossz hirbe keveredni, de nehéz belőle kigázolni. KV. — Könnyü a

rosszat rosszabbnak tenni. D. — Könynyü a rosszat megtanulni, de nehéz a jót. KV. — Könyv, pénz olvasva, rossz asszony verve jó. D. — Lé táplálja a disznót, kolbász a rossz szolgát. E. — Lé táplálja a disznót, korbács a rossz szolgát. D. — Lopott lónak nincsen rossz út. (L. lop.) E. — Maga rossz, mégis mást rostál. D. — Magától is megtanulja ember a rosszat. KV. — Makóra, ha rossz vagy, Túrra, ha kopasz vagy. Ny. 2. — Megszokta mint rossz szolga a szidást. D. — Megverte az Isten, kinek rossz a felesége. S. — Mester nélkül is megtanulják a rosszat. D. — Még a rossz anya is szereti jó leányát. D. — Mész, bors és csukla sok rosszat eltakar. KV. — Minden rossz juhásznak van jó kifogása. Ny. 6. — Minden rossz puskának (puskásnak. Ny. 9.) van egy kifogása. Ny. 6. — Minden rossznak megvan a maga jó oldala. (Német.) S. — Minél hosszabb, annál rosszabb. D. — Nagy benne az akarat, mint a rossz lóban. S. — Ne bántsd a jót, mégis jó; üsd a rosszat, mégis rossz. Ny. 16. — Nehéz a megaggott rosszat jóra forditani. D. — Nekem az rossz tánc volna. ME. — Nem fülén, hanem hátán tanul a rossz szolga. E. — Nem jó rosszabb mint a semmi. E. — Nem kell a rosszért szomszédba menni. D. — Nem minden rossz, a mi szokatlan. D. — Néha rossz hordóba is bort töltenek. (L. hordó.) D. — Nincs a rossznak párja. E. — Nincs oly rossz kert, melyben ne teremne jó fü. D. — Nincs rosszabb mint a kölcsön. E. — Nincs rosszabb a szegény zsidónál, száraz disznónál, részeg asszonynál. S. — Olcsó mint a rossz hús. D. — Ott is terem a rossz, a hol nem vetik. D. — Ördögben is legrosszabb a sánta. E. — Összetörődtek mint a rossz házasok. E. — Ragad a rossz, mint a bojtorján. D. — Rossz a rosszat hamar megismeri. D. — Rossz a rőfe. E. — Rossz a rosszal, de rosszabb a rossz nélkül. (Rossz a rossz legénynyel dolgozni, de rosszabb egymagában.) D. — Rossz anyának ritkán jó leánya. — Rossz anyának rosszabb terhe. D. — Rossz apának ritka jó fia. D. — Rossz apának még rosszabb a fia. D. — Rossz asszony nagy gyötrelem a háznál. D. — Rossz biró, ki ajándékra néz. Cz. — Rossz bőrben van. E. — Rossz buzából is válik jó kenyér. E. — Rossz cseléd az, a ki sokat szeret változni. Ny. 3. — Rossz cselédnek kettő a mestere: a szó és a korbács. D. — Rossz csikóból is válhat még jó ló. D. — Rossz dolog a rossz szomszéd. KV. — Rossz ebéd az, melynek nincsen vacsorája. B. — Rossz edény nehezen törik. KV. — Rossz embernek dicsérete nem nagy becsületedre válik. Cz. — Rossz ember előtt csak azért is rossz a jó, mert nem vétett. D. — Rossz ember hamar megijed. K. — Rossz ember, ki becsületével nem gondol. D. — Rossz ember, ki mással szembe nem mer nézni. KV. — Rossz emberen az Isten sem segit. Ny. 3. — Rossz erkölcs megvesztegeti a jó észt. D. — Rossz fának férges a gyümölcse. D. — Rossz fának több levele mint gyümölcse. D. — Rossz fának rossz a tüze. D. — Rossz fát tett a tüzre. D. — Rossz fejsze el nem vész a faragóról. BSz. — Rossz fiu apja koporsó szege. D. — Rossz fü nagyra nö. E. — Rossz füre hágott. (L. fü.) E. — Rossz gazdasszony, ki a ház körül dolgot nem talál. E. — Rossz hajó az, melynek dereglyéje nincs. Cz. — Rossz ház, melyben köpönyeg kell az eső ellen. D. — Rossz hir jobban megy. E. — Rossz hir szárnyon jár, a jó alig kullog. E. — Rossz hollónak rossz tojása. D. — Rossz ing sok fótot emészt. D. — Rossz is gyülöli a rosszat. D. — Rossz juh, mely maga gyapját nem birja. D. — Rossz katona az, kinek a fegyvere is nehéz. KV. — Rossz katona, ki kapitányságra (generális-

ságra. D.) nem vágyódik. B. — Rossz kezdetnek rosszabb a vége. D. — Rossz kocsis mindig a jobb lovat üti. Ny. 5. — Rossz kovászszal ritkán gyurni jó tésztát. D. — Rossz kutya az, mely a maga vackát megugatja. Ny. 4. — Rossz kutya mellett a jó is eltanul. D. — Rossz kút az, melybe vizet kell hordani. KV. — Rossz leány leveszi édes anya fejét. E. — Rossz lány olyan mint az országút. (Sokan járják.) Ny. 6. — Rossz lelkiismeret lidérccel álmodik. E. — Rossz lelkiismeretü ember azt gondolja, hogy mindenki ő róla beszél. KV. — Rossz likból rossz a büz. D. — Rossz madár az, mely maga fészkébe csunyit. E. — Rossz madár az, mely más fészkébe tojik. E. — Rossz madárnak fészke sem jó. D. — Rossz mag mindenütt megterem. D. — Rossz pásztor bőrrel kereskedik. D. — Rossz példa után nem kell himet varrni. E. — Rossz pénz el nem vész. E. — Rossz róka, melynek csak egy lyuka van. E. — Rossz seprü el nem vész a háztól. BSz. — Rossz szakács, ki éhen hal. B. — Rossz szalmán alszik. E. — Rossz szem az erkölcsöt is gáncsnak nézi. D. — Rossz szél fuj felőle. E — Rossz szél fuj Komárom felől Temesig. D. — Rossz szél az, mely szombaton sem áll meg. E. — Rossz szolgának minden órában kitelik esztendeje. D. — Rossz szomszédság, török átka. Sz. — Rossz tanács fejedre fordul. E. — Rossz tanitótól tanulhatod, mit kelljen kerülnöd. E. — Rossz társaság rosszra vezet. S. — Rosszabb a bábánál. ME. — Rosszabb a cigánynál. S. (Sátoros cigánynál. ME.) — Rosszabb a finánenál. ME. — Rosszabb a harmadnapos hideglelésnél. S. — Rosszabb a hátramenésnél. E. — Rosszabb a hetes esőnél. S. — Rosszabb a kutya kefélésnél. S. — Rosszabb az oláh cigánynál. S. — Rosszabb a tollfosztásnál. S. — Rosszabb a zsidónál. Ny. 4. — Rosszabb az adószedőnél. ME. — Rosszak a templomban is összeülnek. E. — Rosszat rosszal. E. — Rosszban jobb hátramenni, mint előre. D. — Rosszban töri fejét. E. — Rossznak kevés ára, becse. D. — Rossznak ne hagyj, jónak ne keress. D. — Rossznak rossz a hire. KV. — Rossznak rossz a pajtása. B. — Rossznak rossz a szava is. KV. — Rossznak rosszul foly a dolga. KV. — Rossznak sok a mentsége. D. — Rossznál rosszabb. E. — Rosszra nem kell mester. E. — Se jó, se rossz, mint a krumpli. Ny. 8. — Sürü mint a rossz. D. — Szemmel tartják mint a rosszra indulót. D. — Terjed mint a rossz hir. S. — Tizenkét apostol között is volt egy rossz. D. — Többet ront egy rossz példa, mint husz jó épithet. D. — Uti cifra, házi rossz. Ny. 8. — Üsd a rosszat, annál rosszabb. Ny. 2. — Ütik mint a rossz lovat. ME.

Rosszaság nem tartós eledel. D. — Jobb más latorsága, mint magad rosszasága miatt szenvedned. KV.

Rosszul. Ha rosszul üt ki a dolog, kiki azt mondja, nem ugy kellett volna. B. — Hamar lett, rosszul lett. D. — Rosszul kelt fel. E. — Rosszul ver a szél felőle. E.

Rotyog. Mindig rotyog, mint a kásás fazék. Ny. 13.

Rozs. Hallgat mint süket disznó a rozsban. Ny. 4. — Tiszta buza, tiszta rozs, menten összemennek most. D.

Rozsda. A rossz maga magát emészti, mint a rozsda. D. — A vasat elemészti a rozsda. D. — Egye meg a rozsda belestöl. D. — Megeszik egymást, mint rozsda a vasat. Ny. 5. — Nem fog aranyon rozsda. M. — Rozsda nem fog aranyat. Pázm. — Szerszám heverve, rozsdásodik. D. — Az asszonynak fegyvere a nyelv, soha meg nem rozsdásodik. ME.

Rozsnyón meg szólnak, Szent-Péteren meglopnak, Kassán felakasztanak. S.

Róka. Hol legtöbb a róka, legkevesebb a nyul. D. — A róka is csak addig jó, mig látják. D. — A róka szőrét változtatja, de nem bőrét. D. — A rókát rókán kell fogni. (L. fog.) KV. — Addig hány cselt a róka, hogy csávába kerül. E. — Alkusznak már a róka bőrére. D. — Alvó róka nem fog csirkét. S. — Bérbe szegődött a rókához. (Ravasz.) D. — Csak a szőrét változtatja a róka, de nem erkölcsét. KV. — Csalárdi, rókát szopott. D. — Csalfa ember rókával forgott. D. — Ebet szőréről, rókát farkáról. B. — Egy rókáról két bőr. D. — Együvé akadtak, mint rókabőr a csávában. E. — Előre inni a rókabőrre. E. — Ez is csak rókalyuk. (Ravaszság.) D. — Észre sem veszed, róka van elötted. D. — Farkáról ismeretes a róka. D. — Farkát csóválja mint a róka. D. — Fáradt rókának a farka is nehéz. KV. — Félti farkát. róka. E. — Hol láttad, hogy róka szántson? KV. — Igen evez róka farkával. (Hizeleg.) Pázm. — Jaj a tyúknak, mely rókát hív komának. S. — Kevés róka kerüli el a csávát. D. — Ki bortól leázik, vagy hosszut köp vagy rókázik. Np. — Ki csóválja róka farkát, nem kerüli el a csávát. B. — Ki rókát tart, ravasz tyukászt tart. D. — Kirágja róka az iszákot. E. — Kis róka is csóválja farkát. D. — Kitetszik a róka farka, akármint dugdossa. — Kitetszik a róka füle. Pázm. — Kitetszik a rókának farkán ravaszsága. Pázm. — Legravaszabb a róka, mikor szemét behunyja.. S. — Megnyuzta, mint részeg ember a rókát. D. — Minden róka a maga farkát dicséri. KV. — Mindennap rókát nyuz. (Részeg.) D. — Nehéz a rókát kétszer tőrbe ejteni. KV. — Nehéz az agg rókát tőrbe ejteni. M. — Nem illik össze az oroszlán a rókával. B. — Nem jó előre alkudni a róka bőrére. ME. — Nem lehet egy rókáról két bőrt huzni. E. — Nem minden agg róka kerüli el a csávát. D. — Nem ravasz a róka, ha kicsáválják. D. — Nincs oly agg róka, a kinek bőre a csávába nem kerül. KV. — Olykor bárány, olykor róka. D. — Összekerültek, mint a rókabőr a csávában. Ny. 6. — Ravasz róka. D. — Régi róka hamis cselt vet. E. — Ritka mint a megjámborodott róka. D. — Ritka róka csáva nélkül. D. — Ritkán vész el maga bőrében (dögében. D.) a róka. E. — Rossz róka, melynek csak egy lyuka van. E. — Róka a rókát igen ismeri. D. — Róka a rókát meg nem csalhatja. D. — Róka rókával hamar összebarátkozik. D. (Könnyen megalkuszik. D.) — Róka beszél belőle. D. — Róka bőrével fizet. (Lakol.) Ny. 6. — Róka farkát billegeti, násznagy akar lenni. E. — Róka is addig jár az ólba, mig otthagyja foga fehérét. B. — Rókamáj a lakomája. E. — Rókamálat szeret bélésnek. (Ravasz.) D. — Róka most a világ, bölcs a praktikában. D. — Rókamódra kert alatt kullog. E. — Róka róka marad. S. — Rókatorok mentéjének kertelete. D. — Róka vágott farka. (L. fark.) Pázm. — Rókább a rókánál. D. — Rókán rókát fog. KV. — Rókának róka fia. E. (Farkasnak, farkas. D.) Rókát fog. (Megpörkölődött.) E. — Rókát fogja járomba. D. — Rókát szőrén, repedt fazekat kongásán. D. — Rókával béllelt, farkassal prémzett. K. — Rókázik. (Hány.) E. — Sok róka lyuka van. E. — Sokszor végbeviszi a róka, miben az oroszlán hiába munkálkodik. K.—Szaladj róka, inadban az igazság. D. — Szép rókának szép a farka is. D. — Talál a róka rést magának. D. — Tapogatva járdogál, mint róka a jégen. D. (Mint róka Mátyás után. D.)— Tudja a róka farkát csóválni. D. — Vén róka. E (Ravaszabb. B.) — Vén rókát, vén verebet, vén parasztot nehéz megcsalni. D. — Vörös róka. D.

Rókus. Ki nem fogy, mint a Rókus kobakja. (L. kobak.) D.

Róma. Ki Rómába nem szándékozik, keveset tudakozódik útjáról. B.

— Minden út Rómába vezet. (Német.) S. — Róma sem épült egy nap alatt. KV. — Rómába ment. (Terhes asszony.) E. — Rómában volt, pápát nem látott. ML. — Több út vezet Rómába. S.

Római. Erős mint a római vallás, Ny. 15. — Hosszu mint a római út. D. — Tákozzák a vén embert, mint a római pápát. Ny. 5.

Róna. Egy rónán járnak. D.

Róvás. A róvásból sem rónak le mindent egyszerre. D. — Akasztófán rótták le a róvást. D. — Délutáni kézfogásnak róvás a dija. E. — Elég van a róváson. D. — Elvesztette a róvást. D. — Kinek-kinek van valami a róváson. D. — Lerótták a róvást. (Lakolt.) D. — Ne mutasd a róvást, nem vagy nekem adós. (L. adós.) Ny. 3. — Ritka juhász róvás nélkül. D. — Róvás nélkül hazudik. (L. hazudik.) D. — Róvásod van. E. — Sok van a róváson. E. (Leróják. D) — Szitán látott sok aranynak, délutáni kézfogásnak róvás a dija. E. — Szólj igazat, ne hazudj róvásra. (L. hazud.) E. — Tele már a róvás. D.

Rózsa. A békavirág nem rózsa, a vad egres nem malozsa. Np. — A ki rózsaágyat vet magának, félhet a tüskétől. B. — A legszebb rózsák aranybimbók voltak. D. — A mikor nyilik a rózsa, akkor kell szakasztani. B. — A rózsa is addig szép, mig fiatal. D. — A rózsa is szép és jóillatu, de bökős a tüskéje. B. — A rózsa pünkösd tájban legszebb. D. — A rózsaágyban is félhetni a tövistől. D. — A rózsát akkor kell szedni, mikor virágzik. D. — Bazsarózsa, de csak rózsa. E. — Csak azért szép a festett rózsa, mert el nem hervad. D. — Idővel levele is lehull a rózsának. D. — Igen szép a rózsa, de szebb is lehetne. (Kevély szép leány.) E. — Igen szép a rózsa, még sem kevély. D. — Későn nyilt rózsa későn fonyad el. D. — Ki rózsából veti ágyát, alkudjék meg a tövissel. E. — Ki rózsát akar tépni, tövistől ne féljen. S. — Ki tövistől félti kezét, ne fogjon rózsaszedéshez. K. — Leszedi az idő az arcról is a rózsát. D. — Megiszom a jó bort csutora nélkül is; ölelem a rózsám nyoszolya nélkül is. Np. — Mi volna a rózsa illat nélkül? E. — Nem nyilik a rózsa télen. E. — Nem szúr meg a rózsa, hanem a tövise. E. — Nincsen rózsa tövis nélkül, de öröm sincs bánat nélkül. Np. — Piros mint a rózsa, gyenge mint a harmat. E. — Ritka rózsa tövis nélkül. D. — Rózsa ajak, tövis nyelv. D. — Rózsa arc. D. — Rózsa is tövis közt virágzik. B. — Rózsa nincs tövis nélkül. E. — Rózsaszedés tövissel jár. K. — Rózsa volt, koró lett. E. — Rózsáé az illat, szüzé a szemérem. K. — Rózsának is van tövise. B. — Sértő tövisek közt szedik a szép rózsát. D. — Szembe, rózsám, ha szeretsz! E. — Szép mint a pünkösdi rózsa. B. — Szép mint liliomok között a piros rózsa. D. — Terebes rózsák is apró bimbókból erednek. B. — Tövis közül szedik a rózsát. KV. — Türelem rózsát terem. B. — Vén lány rózsán sem igen kap. D.

Röfögés. Bakonyi röfögés, farkasnak rettegés. E.

Röhög. Röhög mint abrakjának a ló. ME. — Lóröhögés is öröm. D.

Rövid. Az asszonynak hosszu a haja, rövid az elméje. KV. — Ha rövid a kardod, told meg egy lépéssel. B. — Hosszu a mesterség, rövid az élet. (Latin.) D. — Hosszu a tanulás, de rövid az élet. KV. — Hosszu az asztal, keskeny az abrosz, rövid a vacsora. (L. abrosz.) Np. — Hosszu haj, rövid ész. D. — Jó a hosszu kolbász és a rövid prédikáció. Sz. — Rövid dinomdánom, hosszu szánom-bánom. Ny. 4. — Rövid az esze. S. — Rövid az élet. KV. — Rövid imádság, hosszu kolbász. Ny. 3. — Rövid mint az egér farka. B. (Nyulfark. B.) — Rövid mint a pünkösdi királyság. B. — Rövid mint az ökörrúgás. E. — Rövid pré-

dikáció és hosszu kolbász tetszik a parasztnak. KV. — Rövid torkosság, hosszu betegség. E. (Fejfájás. D.) — Rövidebb a pokróc, mint az ágy. E. — Rövidebb pórázra fogni. E. — Rövidebb szakadt neki. E. — Rövidebbet huz. E. — Rövidebbre fogjuk a kantárszárat. E. — Szeretne költeni, de rövid a pokróc. E.

Rövidség. Kinek mihez kedve, nincs ott rövidsége. BSz.

Rőf. Eb a vásznos rőf nélkül. D. — Jól tudja mi a rőfnek az ára. (Kikap vele.) D. — Ki a singet ellopta, a rőföt is nála keresik. D. — Kinél a singet meglelik, a rőföt is rajta keresik. E. — Rossz a rőfe. E. — Rossz rőffel mér. B.

Rőzse. Száraz mint a rözse. D.

Ruca. Kilátszik a ruca orra. (L. kilátszik.) E. — Látom már a ruca orrát. (L. lát.) E.

Rúd. A cinterem (temető) felé fordult már rúdja. (Öreg.) D. — Ebrúdon dobták ki. ME. — Elvitte két szunyog egy rúdon. (Kevés.) D. — Jó kocsis hamar megforditja a rudat. D. — Kifelé áll a rúdja. E. — Kifelé forditották a szekér rúdját. BSz. — Kitört szekere rúdja. Ny. 3. — Másfelé fordítom a rudat. E. — Rájár a rúd. Ny. 7.

Rug. A mit kezeddel megfoghatsz, azt ne rugd. Ny. 6. — Csillagot rug. (L. csillag.) E. — Farkához rug mint a borju. E. — Ménló ritkán rugja meg a kancát. D. — Farba rugta. M. — Nagyot rugott rajta, mint Dajka Imrén az agár. (L. agár.) B. — Nem egy eb rugja a tökit. (L. eb.) E. — Rug mint a ló. D. — Rugd fel, hagyd ott. E. — Rug-vág, mint a dorozsmai tehén. Ny. 7. — Rugott borju. (L. borju.) E. — Rugó ló sokszor tulajdon mesterét agyon rugja. KV.

Rugás. Békével szenvedi a farba rugást is. D. — Kancsa rugást gyakran elnyögte már. D. — Kanca rugás nem fáj. ME. (Nem oly fájós. E.)

Rugdalózik. Kecske is legtöbbet rugdalózik, mikor döglőfélben van. E. — Ne rugdalózzál, ha mezitláb vagy. Ny. 13. — Ösztön ellen rugdalózik. D.

Rugdos. A leesett bikát a gyermek is rugdossa. D. — Döglött oroszlánt a szamár is rugdossa. D. — Ha rugdos a ló, végy el abrakából. D. — Ló is szokásból rugdos. B. — Rugdos mint a szilaj csikó. D.

Rugódoz. Nehéz ösztön ellen rugódozni. Pázm. — Ösztön ellen rugódozik. KV. — Természet ellen nehéz rugódozni. ME. — Veszedelmes ösztöke ellen rugódozni. E.

Ruha. A kocsmáros feladja a ruhádat, az ügyvéd meg lehúzza. Ny. 13. — Akármilyen ruha újig eltart. B. — Avit ruhája van, azért bujik el. Ny. 3. — Bor, buza, békeség és feleség ékes; széna, szalma, szalonna és a ruha kékes. D. — Cifra mint a jegyruha. D. — Cifra ruhába öltözött, mintha Csicsóba menne. (L. Csicsó.) Sz. — Drágább a folt a ruhánál. (L. folt.) E. — Elég ruhája, de rongyos. D. — Előbb van gyerek, mint a ruha. (L. gyermek.) Ny. 5. — Embert csinál néha az ékes ruha is. D. — Férjhez menő leány ruhájának több szekrénye, mint száma. E. — Fót nem ruha. D. — Fót nem tartja a ruhát. Ny. 6. — Fóttal állja a ruha. E. — Fóttal tartós a ruha. D. — Gazdája maradjon, ruhája szakadjon. (Uj ruha.) Ny. 13. — Ha ruhája rongyos, kocsmában vette a posztót. (Elitta pénzét.) D. — Hideg ruha a csók. D. — Hideg ruha a szerelem. Ny. 20. — Hosszu ruha sok szégyent eltakar. D. — Inkább megtetszik mocsok egy tiszta ruhán, hogysem a fazékon. Pázm. — Jobb a foltos, mint a semmi ruha. D. — Karcsu ruha a csók. B. — Keféld bár az avít ruhát, nem lesz uj belőle. D. — Kettőnek van nagy becsülete: új ruhának, uj pénznek. B. — Ki minden ruháját felveszi, nem fázik. B. — Kis korsó, nagy korsó, torkomat ujitó, ruhám ron-

gyositó. E. — Kölcsön ruha nem melegit. ME. — Könnyü ruha a csók. D. — Lyukas ruhának tű az orvosa. S. — Mindennap más ruhába öltözik. D. — Minden pöhölyből ritkán kefélhetni a ruhát. D. — Minél nehezebb a ruha, annál melegebb. D. — Mint moly a ruhának és féreg a fának, ugy árt a bánat a szivnek. KV. — Moly a ruhát, bánat a szivet. E. — Nem a ruha teszi az embert. B. — Nem árt két ruha télben. KV. — Nem mind pap, ki hosszu ruhát hord. Sz. — Nem minden fót illik minden ruhára. D. — Nyáron ruhát, télen kenyeret nem jó otthon hagyni. Ny. 3. — Pénz emberség, ruha tisztesség. M. — Ruha ékesség, pénz tisztesség. D. — Ruhának is szokni kell az emberhez. D. — Ruha is szokva jó. E. — Ruhájában hagyta szabó a fércet. (Nem fizette ki.) Ny. 1. — Sok folttal tartós a ruha. D. — Szajha farára tarka-barka ruha. KV. — Szakadjon a ruha, maradjon az ura. (Uj ruha.) D. — Szokás a ruha, nem szükség. D. — Télben kenyért, nyárban ruhát bolond a ki elhagy. E. — Ugy áll rajta a ruha, mintha vasvillával hányták volna rá. D. — Van mind hétköznapi, mind ünnepi ruhája. D. — Veszek neked szép ruhát, dali vereset, hoppi kéket, látatlan szinüt, hallatlan hirüt. Ny. 14. — Zsellért fogadhatna ruhájába. (Bő.) E.

Ruház. A kocsmáros csalásból él, haszonból ruházkodik. Ny. 13. — Könnyebb a szegényt kicsúfolni (kinevetni. D.) mint megruházni. E. — Könnyü mást gyalázni, de nehéz felruházni. Ny. 10. — Ruházkodik mint a liliom. E. — Senki sem nézi mint eszem-iszom, hanem hogyan ruházkodom. E. — Tuskó is szép, ha szépen felruházzák. E. — Törzsököt ruház. D.

Rusnyák. Nem mind rusnyák, a ki rusnya. D.

Rut. A ki magát szépen viseli, ha rút is, szépnek tartják. D. — A majom, ha legszebb is, mégis rút. D. — A mi rút, csak rút az. D. — A rút is szereti a szépet. E. — A rútból lehet cifrát csinálni, de nem szépet. D. — A szép is utoljára rút. D. — Akármely rút is szépet szeret. M. — Annak szép a rút, ki szépet nem látott. D. — Ha a rút rútul beszél, olyan mint az ördög. D. — Ha a szép rútul beszél, szépségét elveszti. D. — Hiába szépitik, a mi rút. D. — Kivül szép, belül rút. KV. — Minden szem a rúton akad meg, de a szépen marad. E. — Nem olyan rút az ördög, a mint festik. D. — Nincs oly rút, ki magát szépnek ne tartsa. D. — Nincs rút férfi. E. — Ritka rút megutálás nélkül. D. — Rút a trágya, de szép cipót ád. D. — Rút apának ritkán szép a fia. D. — Rút dolog a háború. Sz. — Rút leánynak is szép a pénze. D. — Rút madár, mely fészkébe gazol. Ny. 1. — Rút mint a bezzeg. (Ijesztő.) D. — Rút mint a fiatal koldus. D. — Rút mint a halálos vétek. D. — Rút mint a vén szerető. D. — Rút mint az ispinda. D. — Rút mint az ördög. D. — Szem is elsőbben a rúton akad fel. D. — Szép a rút is, ha tetszik. D. — Szép a rútak közt. D. — Szépnek nem árt a sírás, rútnak nem használ. D.

Rüh. Egy rühet vakarnak. D. — Ritka nyáj rüh nélkül. D. — Rühet vakar, ki a gonoszt dicséri. E.

Rühes. Egy rühes juh az egész nyájat megvesztegeti. KV. — Ha hordód üres, megvet minden rühes. ME. — Ha kell vemhes, ha nem kell rühes. B. — Ki rühessel hál, megrühesedik. D. — Ki szemeten nevelkedett, mást is rühesnek gondol. D. — Mást vakar, maga rühes. D. — Megszokta mint rühes a vakarást. D. — Minél rühesebb, annál vakarósabb. Ny. 7. — Minél rühesebb a disznó, annál inkább vakarózik. D. — Nincs oly rühes disznó, hogy ne akadna dörgölőfája. (L. disznó.) Ny. 2. — Teve, ha rühes is, többet ér a legjobb szamárnál. D. — Vaka-

rózik mint a rühes disznó. D. — Van a bárányok között is rühes. D. — Könnyü megrühesedni. D.

Saját. Ki jól akar lakni, saját kanalával egyék. S. — Kiki saját határában tartsa magát. Decsi.

Sajnál. Kinek hol fáj, ott sajnálja. D. — Nem sajnálja a szót. D. — Sajnálja a szenet, hidegen veri a vasat. D.

Sajó. Nemcsak egy kutyát hivnak Sajónak. Ny. 1.

Sajt. Annak idején jött a papnak sajtjára. D.— Bort sajt után ne válassz. (Minden bor csuszik sajtra.) E. — Bezzeg sajt, nem túró. (Nehéz ez, nem könnyü.) D. — Buza kenyér, uj sajt. B. — Egészséges embernek kenyér és sajt két tál étel. B. — Férges sajt. S.— Gáspár van a sajtban. (Kukacos.) KV. — Kenyér és sajt két tál étel. KV. — Kenyér mellé sajtot is tégy. KV. — Keserü a botsajt. D. — Legédesebb tejből is lehet csipős sajt. S. — Liptóvármegyei sajtot ajándékoz, hogy érte lovat nyerjen. Sz. — Megérett mind túrója, mind sajtja. E. — Nem ért meg sem sajtja, sem túrója. D.— Nem mindenkor pap sajtja. M.— Sajt és kenyér két tál étel a szegénynek. D. — Sajt, kenyér mellett is megjárják a lejtőt. B. — Sajt nem túró. (Mi nehéz, az nem könnyü.) E. — Sajtban nem jó sokat enni. K. — Sajton korcsolyáz a bor. (Sajtra csuszik a bor.) E. — Sajtot lóért. E. — Sajtó alatt válik a sajt. D. — Tettél-e sajtot a kenyérhez ? (L. kenyér.) Ny. 15. — Tudja, mi sajt, mi túró. E. — Van itt sajt is a kenyérhez. E. — Semmi, rosszabb a sajtnál. D.

Sajtkukac. Alábbvaló a sajtkukacnál. D. — Annyi mint a sajtkukac. D — Fürge mint a sajtkukac. S. — Mozog mint a sajtkukac. Ny. 2.

Sajtár a feje. ME. — Jókor a fejéhez csapták a sajtárt. (L. fej.) E.

Sajtó. Eladta a szőlőt, sajtót vett árán. (Minek akkor a borsajtó ?) E. — Sajtó alatt válik a sajt. D. — Sajtó alól is jó néha a bor. D. — Az Isten sokáig sajtolja. (L. Isten.) Ny. 24.

Sakter. Éles mint a sakterkés. D.

Salak. Az oláh nép római salak. Sz. — Salak nem arany. D. — Több a méze, mint salakja. D.

Salamon. Fénylik mint a Salamon töki. (Mikor Salamon király Visegrádon fogva volt, folyosóján éjszaka sárga tök formáju hólyagból készült lámpás égett, mely messze ellátszott a dunai vidéken.) E.

Sallangos beszéd. ME. — Tehénre sallangos nyereg. D.

Samu. Épen ugy beszél, mint Samu mikor hazudik. D. — Minden papnak van egy bolond Samu fia. (Bogara, gyengéje.) E. — Samu nadrágja (L. ezt).

Sanda mészáros; másfelé néz és másfelé vág. ME. — Vakok közt sanda a király. D.

Sanyaru az élet. Ny. 6. — Sanyaru Vendel. ME. — Kényelmesség nem esik sanyaruság nélkül. E.

Sapka. Annyit ér, mint egy esküdt ember sapkája. Ny. 6. — Férjhezmenés nem sapkacserélés. S. — Föltette a csörgő sapkát. S. — Megszentelték (L. ezt) mint potyondiak a sapkát. Ny. 1. — Sapkát cserél süvegen. Pázm. — Van annyi esze, mint egy esküdt ember sapkájának. E.

Sarju. Jobb előbb a szénát takaritani, mint a sarjut. (Előbb az idősb lány menjen férjhez.) Ny. 20.

Sarkal. Ki sarkalja urát, inkább veszi hasznát. E. — Sarkalással szokott adós jól fizetni. KV.

Sarkantyu. Annak adja az Isten a sarkantyus csizmát, a ki nem tud benne táncolni. Ny. 22. — Aranyos sarkantyu bocskorhoz. B. — Nem kell a serény lónak sarkantyu. D. — Rest ló sarkantyuval jó. D. — Szalmasarkantyúja van. Sz.

Sarkantyuz. Ki a serény lovat sarkantyuzza, cigány kézre szánja. K. — Megsarkantyuzza mint kakas a

tyúkot. (Udvarol.) Ny. 13. — Serény lovat nem kell sarkantyuzni. KV.

Sarló. Más buzájába veti sarlóját. E.

Sarok. Bot a sarokban. (Eső lesz; babona.) E. — Egy sarokban forog. E. — Hátra kötöm a sarkad. Ny. 2. — Hátul kötöm a sarkad. E. — Könnyü öt sarkából kivetni. B. — Lesz még valaki, a ki sarkára hág. (Kevélynek.) D. — Majd a sarkára hágok. D. — Mindig a sarkában kell lenni. S. — Minél magasabb a fehérnép topánkájának a sarka, annál hamarabb hanyat esik. (L. fehérnép.) Ny. 18. — Repedt sarku. (Paraszt leány.) E — Sarkában a veszély. D. — Sarkában van. E. — Sarkára áll. E. — Sarkával fenyegeti az ellenséget. M. — Uj csizma feltartja sarkát, majd félre törik. E.

Saraglyában hagyták. (Bajban.) D.

Saru. Kiki tudja, hol nyomja saruja. D. — Megszokta mint régi saru a sarat. D. — Nem méltó sarujának sziját megoldani. E. — Ne indulj erdőre, ha sarud nincs. KV. — Ritka vargának jó saruja. E. — Saruja se lehet. E.

Sas. A hol a sas jóllakik, ott a varjunak is jut valami. Ny. 6. — A hol van a dög, oda gyülnek a sasok. KV. — A saskeselyü holló fiat nemzett. Sz. — A sasnak útját nézi a levegőn. D. — Ha a sast látja, lelapul a tyúk. D. — Ha sas vagy, szunyogot ne vadássz. D. — Hogy a sas rugja szét! E. — Kétfejü sast csinálnak. (Egymásnak hátat forditanak; haragszanak.) Ny. 4. — Megifjul mint a sas. E. — Mellökön acél, hátokon vas, belül a nyul, nem pedig a sas. D. — Orrát a sas későre veszti el. D. — Örül a sas, ha dögre talál. D. — Saskörme van. D. — Sas legyet nem fogdos. (Latin.) D. — Sas-szem. D. — Sasnak sas a fia. E. — Sast tanit repülni. KV. — Sok sas, sok dög. D. — Sok sasnak egy fészken nehéz megalkudni. B. — Vén sas. D. — Vén sas többet ér ifjú bagolynál. D.

Sasi. Megbecsülték mint sasiak az agarat. (L. agár.) Ny. 1.

Satrafa. Vén satrafa. S. — Tele van kutyasággal, mint a duda satrafékkel. B.

Savanyu. A piros alma is gyakran savanyu. B. — A szép alma is gyakorta savanyu. KV. — Beleharapott a savanyu almába. E. — Eszi, mint tót a savanyu uborkát. Ny. 4. — Jobb savanyun keresni és édesen költeni, mint édesen keresni és savanyun költeni. Ny. 1. — Nincs savanyubb az alamizsna-kenyérnél. Cz. — Olyan savanyu a bora, hogy kinyilik a bicska tőle. Ny. 7. — Savanyu a szőlő. (El nem érhető.) Sz. — Savanyu mint a korhely leves. S. — Savanyu mint az egres. E. — Savanyu pofát vág. S.

Savó. Csavarog mint savó az eb seggében. D. — Fel és alá jár mint zsidóban a savó. Ny. 22. — Ha megittad a tejet, idd meg a savóját is. B. — Hig mint a savó. D. — Leszedte a tejfelt, nekem csak a savó maradt. E. — Savón hízott. E.

Saul a próféták közt. KV.

Sáfár. Ebül gyült szérdéknek komondor a sáfárja. (Szerzéknek. E.) D. — Egy tanyán két sáfár. D.

Sáfrány. Megérezte a sáfrány-illatot. (L. illat.) D. (Bünös. Ny. 2. — Közeli veszély. Ny. 15.) — Mint a sáfrányból. (Kevés.) E. — Nehezékkel árulják a sáfrányt. (Drága.) E. — Nekiszokott mint pöndöl a sáfránynak. D. — Ritka üng sáfrány nélkül. D. — Ugy mérik mint a sáfrányt. S.

Sámuel. Fiam, Sámuel, arról szó se legyen. E.

Sánc. Csikorog mint a temesvári sáncon a taliga. D. — Nincs halál ellen bátor sánc. D.

Sánta. A gazdag, ha sánta is, kevélyen járhat. D. — A hamis lelküt a sánta koldus is utóléri. D. — A sánta is könnyen megelőzi. D. — A sánta lábat nehéz eltitkolni. D. — Az ördögnek is a sántája leglatrabb. KV. —

Béna, sánta, kehes ló, szekeresnek elég jó. B. — Ebem volna sánta, az is meggyógyulna. BSz. — Ebem volna sánta, ha ugy folyna dolgom. K. — Hamarabb megérnek egy hazug embert, hogysem egy sánta embert. M. (Sánta ebet. KV. — Sántát. Sz.) — Késö bánat, sánta ló, mindig hátul járnak. ME. — A ki sántával jár, sántikálni tanul. KV. — Ki sántával lakik stb. KV. (Sántulni tanul. M.) — Kifog a sánta ördögön is. D. — Könnyü a sántát elérni. D. — Könnyebb egy hazugot, hogysem egy sánta ebet elérni. Pázm. — Messze Buda sántának. Sz. (Sánta ebnek. KV. — Sánta embernek. M.) — Messze oda sántának. E. — Ne nevesd a bénát, ha te sánta vagy. D. — Sánta csak sántit, de a hamisat utóléri. K. — Ördögben is legrosszabb a sánta. E. — Sánta sántát nógat. E. — Sántával ne járj. D. — Sokára ér a sánta kutya Budára. B.

Sántaság. Aggszó, de igaz, hogy betegséget, sántaságot, szegénységet senki el nem tagadhat. Pázm. — Sántaságot nem lehet eltitkolni. E.

Sántit. Nagy erkölcs után sántit az irigység. D. — Mind a kétfelé sántit. (Szegény.) D. — Nem mindenkor igaz, hogy sántit a sereghajtó. K. — Kétfelé sántikál. (Rosszban.) KV.

Sántul. Oda vertek neki, ahol meg nem sántul. (Farára.) Ny. 2. — Egy szeg miatt sántul meg a ló. E.

Sápi. Igyekszik benne, mint a sápi ember a bundába. (L. bunda.) Ny. 2. — Megforog vele, mint a sápi biró a menyivel. Ny. 11.

Sár. A ki jó kocsis volt nyárba, nem dül lova a sárba. E. — A szép köntöst inkább mocskolja rossz erkölcs, mint a sár. B. — Az okos, ha töle kitellik, elkerüli a sarat. D. — Azt mondja nem adja, inkább sárba tapodja. Ny. 12. — Arany sárban is csak arany. K. — Aranyat is sárból szoktak kikaparni. KV. — Belemásztak mint a huntyiak a sárba. Ny. 21. — Bocskora a sárban maradt. D. — Emberül megállja a sarat. ME. — Gyöngy csak gyöngy, ha sárba esik is. D. — Gyurjon más sárcsomót. Ny. 2. — Inkább vetném a sárba. M. — Kecskét is kitolna krajcárért a sárból E. — Kerüli a sarat, mint kinek uj sárga csizmája vagyon. D. — Késö esönek nagyobb a sara. D. — Ki a sárban járkál, sáros a papucsa. D. — Ki bogár után indul, sárba jut. S. — Ki disznó után indul, sárba kivánkozik. D. — Ki mást sárral dobál, bemocskolja magát. S. — Kiállotta a sarat. D. — Kihuzta a sárból. S. — Kinek mesze nincs, sárral tapaszt. D. — Kivonta lábát a sárból. D. — Könnyü a lágy sarat gyurni. D. — Lágy mint a sár. D. — Mai sár illik, de a tegnapi nem illik a csizmára. D. — Megakadt a sárban. D. — Megállja a sarat. D. — Megszokta mint régi saru a sarat. D. — Mikor sár van, kezén hordozza a csizmát. D. — Nehéz mint a sár. E. — Nyárban egy köböl esönek egy véka sárja, télben, öszszel, tavaszszal egy véka esönek egy köböl sárja. Ny. 1. — Piros csizma táncba való, sárga csizma sárba való. D. — Porba buzát, sárba árpát. (Jó vetni.) S. — Sárfazékra sár, vasfazékra vas fedö. D. — Sarat sárral ne moss, nem tisztul. D. — Sárba dobott pénz. E. — Sárba veszett. D. — Sárba vetette. E. — Sárban maradt. E. — Sárt sárral csapják vissza. E. — Se korongja, se sara. D. — Talán csak sárral él, mint a bakancsos lova. (Gyalog jár.) E. — Tegnapi sár a csizmáján. (Rest.) D.

Sáros. Ha sáros a mosdó, olyan lesz a kendöd is. E. — Ki a sárban járkál, sáros a papucsa. D. — Sáros lábom se törülném hozzá. D. — Sáros csizmámat sem törlöm hozzá. B.

Sári. Mondá Sári. (Köztudomásu pletyka.) Ny. 1.

Sárga. Kerüli a sarat, mint kinek uj sárga csizmája vagyon. D. — Ki sárga üvegen néz, mindent sárgának

lát. K. — Nem mind arany ami sárga. D. — Olyan sárga mint a lengyen. (Oláhvirág.) Ny. 2. — Sárga kanca. (Fajtalan.) D. — Sárga mint a halál. E. — Sárga irigység. ME. — Sárgaveres, kopikék. (Hupikék.) E.

Sárkány. A kigyó, ha kigyót nem eszik, sárkány nem lehet. (L. kigyó.) KV. — Sárkányfog. (Sok rossz oka. Ha sárkányfogat vetnének, sok sárkány kelne ki belőle.) E. — Sárkány tejet szopott. E. — Sárkányt ölt az apja. (Régi nemes.) Sz.

Sás. Éles mint a sás. D. — A sással födött házban bátorságos aludni. KV. — Nyámog mint az ökör a sásos szénán. (Nem izlik.) Ny. 20. — Sir-rí, mint a kinek sással metszik az alfelét. D. (Seggit. E.)

Sáska. Annyi mint a sáska. D. — Annyit eszik mint a sáska. E. — Éhes mint a sáska. S. — Szapora mint a sáska. S. — Tönkre tesz mindent mint a sáska. D.

Sátán szolgájának nem használ az angyalbör. Ny. 2.

Sátor. Cigánysátor alatt született. D. — Cigánysátorban árul. (Hazudik.) D. — Egy rendben van sátorjuk. D. — Egy sátor alá valók. E. — Egy sátor nem vásár. D. — Felszedte a sátorfáját. S. — Hord el a sátorfádat. Sz. — Szedte, vette a sátorfát. E.

Sátoros. Állhatatlan mint a sátoros cigány. D. — Kikopott a sátoros ünnepekből. (Öreg.) D. — Ugy élnek mint a sátoros cigányok. Ny. 18.

Sebaj papéknál, egészséges a kántor. Ny.—Sebaja, csak a torka véres. E.

Seb. Az uj sebet ne körmöld. D. — Avval kötözgeti sebét, a mivel lebet. (Vigasztalódik.) D. — Eb a sebét nyalva gyógyitja. D. — Fátyollal törlik a sebet. (L. fátyol.) BSz. — Félénk katonának hátul van a sebe. D. — Ha begyógyul is a seb, megmarad a helye. K. — Hátul a sebe. E. — Hátul van a sebe, vitéz katona volt. B. — Jobb a szeretőknek sebe, mint a gyülölőknek csókja. KV. — Jobb elül egy seb, mint hátul egy se. D. — Kinek-kinek legjobban fáj maga sebe. D. — Könynyen gyógyul az uj seb, de a régi még könnyebben elfenül. D. — Könnyü sebet ejteni, de nehéz meggyógyitani. KV. — Kötözi a sebet, amint tudja. (Mentegetőzik.) Ny. 19. — Minden sebet egy irral gyógyit. B. — Nehéz seb az üres zseb. S. — Nincs nehezebb seb, mint a mit rokon kéz ejt. B. — Türolajjal keni sebét. D.

Sebes (sebzett). Nekimegy a sebes oroszlánnak. D. — Sebes ujját nem igen mutogatja az okos. D.

Sebes. (Gyors.) Gonosz hirnek sebesebb a szárnya. E. — Nehéz a sebes szélnek gátot vetni. D. — Sebesebb a szélnél. E. — Sebes mint az istennyila, (D) — mint a mennykő. D. — Sir mint a sebes eső. E. — Sebes mint a ráró madár. D.

Segg. A ki tűztől távol fűtőzik, befagy a segge. Ny. 4. — Az ökrök seggébe verte a kánciót. (L. kánció.) B. — Bogár bujt a seggébe. E. — Bolond ki egy zabszemért a ló seggébe bujik. B. — Csak annyi neki, mint hajdu seggén a kobak. B. — Félsz van a seggiben. B. — Fogd meg a nyelved, tedd a segged alá. E. — Hamis hájjal kenték a segge táját. E. — Jakab, seggem a nyakad. ME. — Jól esett, mintha hájjal kenték volna a seggét. E. — Kesely a seggi. E. — Két nyerget ül egy seggel. M. — Kis gyerek seggének, prókátor szájának nem lehet parancsolni. Ny. 6. — Második asszonynak aranyos a segge is. ME. — Mikor fut a kecske, akkor fehérlik a segge. K. — Nyughatatlan mint kutya seggében a savó. E. — Okos mint a tordai kos, seggel megyen a vályura, mégis fejjel esik bele. Ny. 3. — Olyan a szád, mint a segg szüretkor. Ny. 12. — Por seggibe, más helyibe. (L. por.) E. — Segg fonja a fonalat, segg szövi a vásznat. (L. fonál.) Ny. 4. — Seggel kelt fel. E. — Segget csinált

szájából. E. — Segge végzi. E. — Seggét emeliti, száját izeliti. (Serény, dolgos.) Ny. 6. — Seggre esett benne a szentlélek. (Megijedt.) Ny. 7. — (Seggre ült. E.) — Tégy az ebbel jót, utóbb seggel fordul. Ny. 6. — Csavarog mint savó az eb seggében. D. — Tintas seggü diák. E. — Ugy fél, hogy kalapácscsal sem lehetne egy zabszemet a seggébe verni. B. — Ülj veszteg seggeden, ha jól van dolgod. KV. — Zabszem sem fért volna a seggibe. E.

Segit. A ki sok szép szót ád, keveset segit. D. — Anyja sem segithet a szerencsétlenen. D. — Magával tehetetlen s mást akar segiteni. B. — Néma gyermeken az anyja sem segithet. KV. — Rossz emberen az Isten sem segithet. Ny. 3. — Segit az ördög a magáénak. B. — Segit rajta, mint Lénártnén a bika. Ny. 6. — Segiti az ördög a fiát. ME. — Segits magadon, az Isten is megsegit. ME. — Segits rajta, jó garas, ne légy görbe se varas. E.

Segitség. Feleség, félsegitség. B. — Gazdagnak ékesség, szegénynek segitség. KV. — Jobb kéz a balnak segitője. E. — Mindenben jó a segitség, csak a tálban nem. Ny. 8. — Nem szóval, de pénzzel jó a segitség. KV. — Segitséggel jár a tanács. KV. — Vékony segitség. KV.

Sejti mint macska az esőt. Ny. 2.

Sekrestye. Közelebb a templomhoz, mint a biró háza. (L. biró.) D. — Néha misét sem hallgat a sekrestyés. D.

Selejtes. Vén fának gyümölcse is selejtes. S.

Selyem. Cigánytól szenet, örménytől selymet ne végy. ME. — Nem egy a szőr a selyemmel. E. — Selyem az élet, kóc a jövedelem. Ny. 6. — Sima mint a selyem. D. — Szamár hátán selyem nyereg. E. — Uj selyem kendő a nyakán. (Kényes.) D. — Vigyáz magára, mint a selyem kendö. Ny. 5.

Selyembogár. Csendes mint télen a selyembogár. D.

Selypes a selypest jól és hamar érti. D.

Semmi. A fösvénynek semmie sincsen. KV. — A tetünek hajléka van, ennek semmie. D. — Annyi mint a semmi. D. — Azt hallottam felőle, semmi sem lesz belőle. (L. hall.) D. — Boldog ember, kinek semmie sincs. Ny. 5. — Egy denár, két denár, neked semmi sem jár. S. — Egynek minden, másnak semmi. S. — Hol semmi sincs, ott a biró is elvesztette jusát. (Német.) S. — Hol semmi sincs, ott a biró sem vehet el semmit. D. — Hol semmi sincs, ott ne keress. D. — Jobb a foltos, mint a semmi ruha. KV. — Jobb egy rongyos szür két semminél. D. — Jobb valami, mint semmi. KV. — Jólakott a nagy semmivel. B. — Kevesebb a semminél. D. — Ki vagyonánál többel adós, semmie sincs. B. — Kinek semmie sincs, az semmit el nem veszt. KV. (Veszthet. KV.) — Kinek semmie sincs, nem sokat tékozol. E. — (Tékozolhat. B.) — Kinek semmie sincs, attól vette, kinek nem volt. D. — Kiszurták a szemét nagy semmivel. (Elhallgattatták csekélységgel vagy igérettel.) E. — Körülbelül semmie sincs. D — Min búsulsz, mikor semmid sincs. D. — Nehéz a semmiből teremteni. D. — Nem adnám száz forintért, hogy semmim sincs. (L. forint.) E. — Nesze semmi, fogd meg jól. B. — Olyba veszem mint a semmit. E. — Semmi ember. D. — Semmi, rosszabb a sajtnál. (Ha más nincs, sajt is jó.) E. — Semmi se lesz belőle. E. — Semmi se lett belőle, mint a tót fiából. D. — Semmiből semmi. E. — Semminek se embere. D. — Semmin vették, mert nincsenen árulgatták. B. — Sok hű-hó semmiért. S. — Sok semmi, kevés valami. S. — Sokért nem adom, hogy semmim sincs. (L. ad.) Ny. 8. — Sokhoz látó, semmivel biró. B.

Semmiházi. Hollóhozta semmiházi ember. B.

Semmirevaló a disznó, a mig él. KV. — Semmirevaló a tanács, ha nincs követője. KV. — Semmirevaló harag, kitől senki sem fél. E.

Senki. Bátor a hol senki sincs. D. — Sehol senki. E. — Senki Pál. E. — Senki sincsen fogyatkozás nélkül. KV. — Senki nincs vétek nélkül. KV. — Senki sem fél haragjától. E. — Senkinek sem barátja az éjszaka. KV. — Senkinek sem embere. (Mindenkire haragszik.) D. — Senkitől nem fél a büntelen. KV. — Sótalan harag, kitől senki sem fél. Ny. 2.

Sereg. Egy katona nem sereg. D. — Sokból áll a sereg. D.

Sereges Egy kis gyönyörűség sereges bajjal (jajjal. D.) jár. E.

Seregély. Annyi mint a seregély. D. — Egy seregély után mozdul a többi. D. — Elébe vágott, mint Totya a sereglyéknek. Ny. 1. (L. elébevág.) Ny. 1. — Minden seregély három szemet visz el a szőlőből. (A maga két szemét és a szőlőszemet.) B.

Sereghajtó. Nem mindenkor igaz hogy sántit a sereghajtó. K.

Serény. A serényt nógatod. KV. — Kár a vitéznek, serény paripának megvénhedni. KV. — Ki a serény lovat sarkantyuzza, cigánykézre szánja. K. — Nem kell a serény lónak sarkantyu. D. — Olykor a serény lovat is megütik. D — Serény kancának serény csikója van. D. — Serény lovat nem kell sarkantyuzni. KV. — Serény ló jobban megérdemli az abrakot, mint rest kocsis a kenyeret. S. — Rest ló mellett romlik a serény. D. — Rest ló kövérebb a serénynél. D. — Serény tanitónak kemény a neve. D. — Serényt int szorgalmatosságra. KV. — Vitéz férfinak, serény paripának kár megöregedni. KV.

Serénység. Lovat nem szöriért, de serénységeért becsülik. KV.

Serkéből lett tetű jobban csip. E.

Serpenyő. Nyilat tompit, ki serpenyőt lövöldöz. F. — Serpenyőre lövöldöz. (Bolond.) D.

Sétál. Állva sétál, mint a cigány. (L. áll.) E. — Bolhából lett tetü nagy gögösen sétál. D. — Együtt sétálnak. D. — Könnyü annak sétálni, kinek más dolga nincs. D. — Sétál mint kárvallott görög az üres boltban. E. — Sétál mint a páva. E. — Ugy sétál, mint a görög az üres boltban. (Rátartós.) Sz. — Ugy sétál, mint a kunok ebe a homokon. Decsi. — Legkellemesebb a sétálás a tengerparton. (Biztos helyen.) D.

Sért. Régi barátodtól, megsértett társadtól mindenkor őrizkedjél. KV.

Siet A ki nagyon siet, később végzi dolgát. B. — A ki siet, nem sokat gondolkozik. KV. — Az Isten nem siet a büntetéssel. KV. — Akármint siessen a vitéz, késő ha megütik. E. — Bár siessen a hangya, mégis későn érkezik. D. — Isten sem nem siet, sem nem felejt. B. — Jobb mindenkor sietni, hogysem mindenkor elkésni. KV. — (Hogysem egyszer elkésni. B.) — Lassan járj, tovább érsz; lassan siess, tovább jutsz. KV. — Lassan siess. Ny. 4. — Lóhalálában siet. D. — Ne siess a boszuállással. KV. — Siet mint a borbély, hogy későn ne járjon. D. — Siet mint a szanyi asz szony husért. (L. hus.) Ny. 1. — Siet mint Hopula a zászlóval. Ny. 5. — Siet mint Kan Sári. Ny. 2. — Siet mint megkötözött marha. Ny. 1. — Siet mint a panaszos. E. (Mint ki panaszra megyen. D.) — Siet mint a kecske a zanót után. D. — Siet mint a talpaégett eb. B. — Siet mintha a török kergetné. B. (Török volna a hátán. B) — Siet mintha tűz volna bokájában. D. — Siet mint a varga (csizmadia. Ny. 7) vásárra. D.

Sietség. Hirtelenség megárt, sietség hozhat kárt. KV. — Sietség, nyereség. D. — Sietségnek társa a hiba. B.

Sibilla. Bölcs Sibilla. B.

Sik. Dombról a sikra könnyü lehemperegni. D. — Ki a sikra. E. — Van mire támaszkodni a sikon. a (Vagyonos.) D.

Sik (sikos). Fodor a haja, sik a szája. (Hazug.) Cz. — Nemcsak a sikoson esik el az ember. D. — Sikos a harcsa farka. (L. harcsa.) Ny. — Sikos mint a jég. D. — Sikos sarka van a szerencsének. B. — Vigyázz, ha a sikon jársz. D.

Siklik mint a csik. E.

Siker. Jó kezdet, fél siker. S.

Sikátor. Ki a sikátorokon kódorog, hirhallgató. B.

Sillom. Ez csak sillom. Sillom az nekem. (Csekélység ez, könnyen megtehetem. Ung-megyei szó.) E.

Sima. Minél jobban gyalulják a deszkát, annál simább. B. — Sima farki a szerencse. B. — Sima gégéjü. D. — Sima mint a bársony (D.), mint a kigyó (E.), mint a márvány (D.), mint a nyúlszőr (D.), mint a selyem. D. — Simára köti a kereket. (Ravasz.) D. — Sokat kell a márványt surolni, mig sima lesz. D. — Sima szájú. D.

Simit. A ki borzas, azt kell simitani. Ny. 1. — Akárhogy simitják a darabost, mégis kitetszik. D. — Farkasfog is végre aranyat simit. (L. arany.) D. — Mást simit, maga borzas. D.

Simogat. Egy macskát simogatnak. D. — Szörmentében simogasd a barmot. E.

Simon. Itt vagyon már Simon Judás (napja), jaj már neked inges (pöre. B.) gatyás. Sz. — Simon biró hajtja a lovat. (Asszony úr a háznál.) M.

Sing. Ki a singet ellopta, a rőföt is nála keresik. D. — Kinél a singet meglelik, a rőföt is rajta keresik. E. — Nem singgel mérik az embert. Ny. 19. — Ő is megéri (beéri. D.) három sing földdel. (A temetőben.) E.

Sion. Ugy áll mint a Sion hegye. Ny. 7.

Sintér. A gyarmati sintér legyen a doktorod. (L. gyarmati.) Ny. 1. — Fizettem a sintérnek, hogy nem viszek dögöt. (L. dög.) Ny. 12. — Kutya sintér keze közül nem szabadul. Ny. 6.

Sip. Elfagyott a beszélő sipja. (Hallgat.) E. — Fald beljebb a sipot. (Nyelvet; hallgass.) B. — Füzfából könnyü sipot csinálni. D. — Ki nád között (vagy: nádasban. KV.) ül szinte oly sipot csinál, a milyent akar. E. — Madarász sipszóval, a halász horoggal csal halat és madarat. D. — Sippal, dobbal, náni hegedüvel. (L. hegedü.) E. — Sippal, dobbal, trombitával. D. — Sipot ajándékoz, hogy érte lovat kapjon. KV. — Szép sipszó. D. — Sipitanak mint az éhes fecskefiak. E.

Sipol. Amint sipolnak, ugy táncol. M.

Sipos, dudás, trombitás. (Egyformák, haszontalanok.) E.

Sir. A ki zabál, maga fogával ás magának sirt. D. — Bölcsőből sirba. D. — Csendes mint a sir. E. — Eddig sirhelye is elveszett. D. — Lajtorján ment (vagy: vitték) a sirba. D. (Felakasztották.) — Mintha sirból huzták volna ki. E. — Néma mint a sir. S. — Rövid az élet, örök a sir. Np. — Siromban is megfordulnék. E. — Torkos maga fogával ássa magának a sirt. D. — Vezetni kellett a sirba. (Felakasztották.) D.

Sír. Egy szemökkel sírnak, más szemökkel ők tudják kire kacsingatnak. E. — Egyik sír, a másik nevet. S. — Egyik sír, a másik rí. D. — Gazdag ember gyermeke ritkán sír igazán apja halálán. E. — Gyermek hamar örül, hamar sír. D. — Ha asszonyok sírnak, megnyírnak. D. — Ha tudná gyermek mire nevekedik, finca helyett inkább sírna. K. — Jobb a gyermek sírjon, mintsem a szülei. KV. — Ki hamar sír, hamar nevet. E. — Ki hamar nevet, hamar sír. ME. — Ki pénteken nevet, vasárnap sír. S. — Minél jobban sír az asszony, annál

obban akarja a férfit megcsalni. D. — Olyan sírhatnám van. E. — Ritka ember, ki más kárán szemét kisírja. D. — Senki sem sírja ki a szemét a más szerencsétlenségén. KV. — Sír az egyik szemem, a másik könyezik. Np. — Sír kezében a munka. S. — Sír mint a sebes eső. E. — Sír mint a zálogos tehén. E. — Sírhat az az édes anya, kinek katona a fia. Np. — Sírhatsz, mert van okod rá. S. — Sír-rí, mint a pogány gyermek. D. — Sír-rí, mint kinek sással metszik az alfelét. D. (Mintha seggét stb. E.) — Sírva jöttünk a világra, siratva távozunk. S. — Sírva néz utána. S. — Sírva vigad a magyar. Np. — Torban dalol, lakziban sír. D. — Torban énekel, vendégségben sír. KV. — Zörgő dió, mogyoró, síró gyermeknek való. B.

Siralom. Ki könyeket vet, siralmakat arat. D. — Siralomra fordul az éneklés. KV.

Siralomház. Búsul mint a rab a siralomházban. D.

Sirat. A zsebrák ember még azt is siratja, a mit megeszik. B. — Elmult időt ne sirass. E. — Ki mostohát sirat, vagy nagy erkölcsü, vagy képmutató. E. — Mostoha siratásra vörös hagyma kell. K. — Mostoha siratásra torma kell. S. — Nem sirat egy rigót egy nyár. E.

Sirás. Az örökös sirása alattomban való nevetés. KV. — Asszonysirásnak, lenéző macskának nem kell hinni. Sz. — Asszonysírásnak, ebszomoruságnak soha sem kell hinni. KV. — Atyád sirása, anyád átkozása, kötelet fon nyakadra. Sz. — Elhagyja, mint cséppai gyerek a sirást, ha borral kinálják. (L. bor.) Ny. 5. — Elveszti sirását, ki biró előtt jelenti siralmát. E. — Fele sirás, fele nevetés. (Örökös gyásza.) E. — Gyermek fegyvere a sirás. D. — Gyermeknek játékért, leánynak sirásért ne süvegelj. KV. — Hosszu nevetésnek sirás a vége. S. — Kelletlen sirásnak nem hisz az okos. D. — Ki szép, sirtában is szép. E. — Minden gyermek sirással születik. KV. — Nem mindenkor használ a sirás. E. — Semmit sem használ a sirás. M. — Részeg asszony rivása sem nem árt, sem nem használ. Ny. 18. — Sirás (Sirás-rivás. ME.), asszonyi fogás. D. — Sirás lesz belőle. D. — Sirásnak is van ideje. E. — Sirással jövünk a világra, sirással megyünk ki. E. — Sirással toldja panaszát. D. — Szépnek nem árt a sirás, rútnak nem használ. D. — Szomorunak sirása, szive könnyülése. D.

Sivit mint a fába szorult féreg. E. — Sivit mint a halálmadár. S. — Sivit mint a kánya. D. — Sivit mint a kigyó. D.

Skarlát, gránát, nyuszt: Léva, Tata, Csuszt. (L. gránát.) Cz.

Sodra. Kiesett a sodrából. E. — Kijött a sodrából, mint a vásárhelyi madzag. B. — Kiment a sodrából, mint a kutya a pitvarból. Ny. 5.

Sodrófa. Akasztófa nem sodrófa. D. — Sodrófa nem disznóláb. E. — Teste-lelke és a sodrófája. D.

Soha. Azt is tudja, ami sohase történt. D. — Jobb halál előtt, mint soha meg nem jobbulni. D. — Jobb későn, mint soha. KV. — Ki soha nem kezdi, soha nem végzi. D. — Mintha soha sem lett volna. D. — Most vagy soha! ME. — Soha napján. KV.

Sok. A betegnek kevés is sok lehet. D. — A kevés nem árt, a sok nem használ. D. — A ki egyszerre sokba kezd, jól semmit sem végez. KV. — A ki sok zabáló csütörtököt tart, hosszu böjtre szorul. Cz. — A ki sokat beszél, vagy sokat tud, vagy sokat hazudik. B. — A ki sokat csacsog, sokat is hazudik az. KV. — A ki sokat farag, sok forgácsot ejt. Sz. — A ki sokat igér, keveset ád. KV. — A ki keveset el nem veszen, sokat nem adnak annak. M. — A mely ember sok édeset nyal, keserüt is fal. Ny. 6. — A mi sok, csak sok. E. — A

szegénynek kicsiny is sok. E. — Áldott a sok kéz, átkozott a sok száj. B. (Bél. Ny. 6.) — Az is baj, ha sok van, az is baj, ha nincs. S. — Ártalmas a sok. D. — A mi sok, az megárt. ME. — Baj se legyen, ha sok nincs. Ny. 5. — Egy duda mellett sok jó táncolhat. D. — Elég sok a hangya, de kevés a haszon benne. D. — Elég sok az ember, de kevés a jámbor. D. — Hol sok a parancsolat, sok a fogyatkozás. D. — Hol sok a száj, sok a kenyér. D. — Hol sok a szó, ott kevés a tett. S. — Hol sok a torony, sokat harangoznak. S. — Hol sokat igérnek, keveset nyujtanak. D. — Igy fizet a világ: sokat igér, keveset ád. S. — Jobb az elég, mint a sok. D. — Jobb a kevés magamé, mint a sok másé. Ny. 6. (Jobb a kevés édes mienk stb. D.) — Jobb kevés bizonyos, mint sok bizonytalan. KV. — Jó ugyan, de a mi sok megárt. E. — Kevésből sokat. K. — Keveset szól, sokat mond. E. — Ki a keveset meg nem köszöni, a sokat meg nem érdemli. D. — Ki kevéssel be nem éri, sokra nem érdemes. D. — Ki ölébe sokat fog, keveset szorit. D. — Ki sokat ölel, keveset szorit. B. — Ki sokat markol, keveset fog. ME. (Szorit. E.) — Ki sokat alszik, keveset él. S. — Ki sokat beszél, van ideje. E. — Ki sokat kérdez, keveset végez. E. — Ki sokba kap, keveset végez. D. — Ki sokban foglalatoskodik, keveset hajt végre. D. — Kinek sokja van, sok gondja is van. S. — Kicsi nem árt, sok nem használ. Ny. 2. — Könnyebb egygyel megalkudni, mint sokkal. KV. — Könnyü a nagy terh is, ha sokan emelik. D. — Könnyü a sokból keveset mérni. D. — Könnyü a sokból sokat lelőni. D. — Lehet a sokból keveset is venni. D. — Lehet a sokból választani. D. — Liszt is elfogy, ha sok markon megy keresztül. D. — Marhának is sok volna. E. — Mely juh sokat bekeg, kevés gyapjat ád. D. — Mely tehén sokat bőg, keveset tejel. KV. — Mely tyúk sokat kárál, keveset tojik. E. (Kodácsol. KV.) — Mégis kevés lehet a szalonna, ha sok is a disznó. D. — Mézben sem jó a sok. D. (Mézből. E.) — Mi egynek sok, másnak kevés lehet. D. — Mindenből jó a sok, csak az ütlegből nem. Ny. 6. — Nehéz a sokat eltürni. D. — Nehéz soknak eleget tenni. D. — Nagy teher is könnyü, ha sokan emelik. E. — Nagy urak keveset adni szégyenlenek, sokat nem akarnak. K. — Nehéz a kevésből sokat adni. D. — Nehéz sokkal megalkudni. B. — Nem árt, a kinek sok tiszte van. KV. — Nem elég a sok szó, ha nem elég a cipó. E. — Nem jó a mézben sokat enni. KV. — Nem sok, ami nem elég. D. — Néha a soknak fele is elég. D. — Néha egy is sok. D. — Néha sokat vetnek, de keveset aratnak. D. — Nincs oly sok, hogy el ne keljen, ha nem kimélik. E. — Olyan az ördög: sokat igér, keveset ád. D. — Olyan ez a világ, sokat igér, keveset ád. ME. — Soha nem sok az, ami nem elég. KV. — Sok a barát, de kevés a jóltevő. D. — Sok a gyermek, kevés a kenyér. D. — Sok a jóból is megárt. ME. — Sok a jószág, kevés benne a jóság. S. — Sok a kisasszony, de kevés az urfi. B. — Sok a mézből is megárt. Ny. 2. — Sok a mi sok. ME. — Sok a száj, kevés az őrlött. D. — Sok a szó, de kevés benne a só. D. — Sok a tanácsadó, de nincs kalácsadó. Ny. 3. — Sok a zsák, kevés a buza. D. — Sok bába közt elvész a gyermek. KV. — Sok benne a szó, de kevés a jó. D. — Sok beszédnek sok az alja. E. — Sok csep követ váj. E. — Sok csep likat ver a kövön. Pázm. — Sok csepből ered az eső. D. — Sok darab kenyeret kiván egy esztendő. KV. — Sok darázs a legfutóbb paripát megöli. D. — Sok egy házban két okos. D. — Sok fej, sok értelem. E. — Sok fő, sokat főz. D. — Sok fonálból sodorják a vastag kötelet. D. — Sok gödény a

tavat is elhordja. D. — Sok hangya az oroszlánt is megemészti. D. — Sok hangyának sok a tojása. D. — Sok hangyajárás kell a kősziklán, mig út látszik rajta. D. — Sok hazugság sem tesz egy igazat. D. — Sok háztól él, kevéstől boldogul. (Koldus.) Ny. 8. — Sok igéret nem gazdagit. E. — Sok irás, kevés igazság. B.— Sok is elfogy, ha nem keresnek hozzá. B. — Sok jó ehetik egy tálból. D. — Sok jó ember elfér egy kis helyen. E. — Sok kárban kevés a haszon D. — Sok kell a nagy hordóba. D. — Sok kell egy esztendőre. D. — Sok kell néha, hogy elégnek mondjuk. D. — Sok kevés sokra megy. B. — Sok kéz könnyebbiti a munkát. (Terhet.) KV. — Sok kicsi sokra megy B. — Sok kicsinyből halom nő. Cz. — Sok kis mag kasokat tölt. E. — Sok költséget kiván egy esztendő. KV. — Sok kutya nyul halála. (Német.) D. —Sok lapát sokat szór. D. — Sok lud disznót győz. KV. — Sok lud, sok zsir. D — Sok nap van egy esztendőben. D. — Sok nem használ, kevés nem árt. E. — Sok nevetés okosból is bolondot csinál. D. — Sok fonál kell egy vég vászonra. D. — Sok ökör terhet mozdit. D. — Sok papimádság elhajtja az esőt. S. — Sok pipe ludat győz. D. — Sok sem tarthat örökké. D. — Sok só a lében, sok szó az asszonyban türhetetlen. D. — Sok szakács elsózza az étket. Sz. (Levest. E.) — Sok szakács közt sótalan a leves. B. — Sok száj, sok falat. E. — Sok száj sokat emészt. D. — Sok szem sokat lát. D. — Sok szó esik a vásárban. D. — Sok szöszből kevés a vászon. D. — Sok törvény, sok örvény. E. — Sok van annak, ki semmit sem kiván. B. (Ki többet nem kiván. D.) — Sok veréb sok köböl buzát elhord. D. — Sokat a kutya farkára sem lehet kötni. D. — Sokat a ló sem bir. S. — Sokat a szamár is leráz. D. — Sokat a szekér sem bir. B. — Sokat a teve sem bir. D. — Sokat az ördög sem győz. D. — Sokat akar a szarka, de nem birja a farka. D. — Sokat hallj, keveset beszélj. S. (De keveset szólj. KV.) — Sokat héjáz magának. (Képzel.) KV. — Sokat igér, keveset ád. KV. (A világ. D.) — Sokat kérj, hogy keveset kapj. B. — Sokat kiván a beteg, de az egészséges nem ád neki. D. — Sokat kiván, ki a tyúkot tojásostól kivánja. D. — Sokat örlőnek sok korpája vagyon. BSz. — Sokat szól, de keveset mond. D. — Sokat szólani és okosan. ritka együtt. E. — Sokból a mennyit akarsz, kevésből a mennyit lehet. D. — Sokból sokat, kevésből keveset. D. — Sokkal biró, semmihez látó. B. — Soknak sok kell. D. — Soknál is több. D. — Soknál van több. S. — Türelmes birka sok fér egy akolba. ME. — Van soknál is több. D. — Sok bárányt elvisz a farkas, mig verembe kerül. D. — Sok kis pénz egy rénes. D. — Sok néha a két ünnep is egymásután. D. — Sokból áll a sereg. D.

Sokadalom. A hol három asszonyember vagyon, sokadalom leszen ott. Decsi. D. — Eb a sokadalomban is húst venne. D. — Három asszony egész sokadalom. KV. — Két asszony, lakodalom, három sokadalom. S. — Sokadalomban sok a pénz. D. — Lakodalom, sokadalom, nincsen akkor beteg asszony. Ny. 4.

Sokalja a keveset is. D.

Sokaság. Fej nélkül a tábor lelketlen sokaság. E. — Összevetett vállal erős a sokaság. E. — Tenger sokaságu. D.

Soponyára ment emberséget tanulni. (Garázda.) Ny. 3.

Sopron. Veri a viz, mint Vajda Lacit a soproni piacon. (L. piac.) Ny. 2.

Solti. A solti bor, mint a körösi lány, csak otthon jó. Ny. 22.

Somfa. Égetlen somfa-hamuval hintegette a hátát. (Bottal.) D. — Jóllakott somfa-kolbásszal. (Verés.) D. —Somfa-hájjal kenegették a háti bőrt.

D. — Somfakenet. B. — Somfánál főz. (Fukar.) KV.

Som-mag ez, nem fog alá való. (Kemény.) D.

Somogy. Baranyai tarisznyás, somogyi bicskás, bácskai bugris. S. — Nem egész világ Baranya, laknak Somogyban is. D. — Nyugszik mint a somogyi gyerek. (Mikor leesett a fáról.) D. — Ráncos mint a somogyi pöndöl. D. — Somogyi ember. (Mondják, ha lakodalomban férj a felesége mellett ül.) E. — Megölte mint a somogyi embert a nadrágja. (L. nadrág.) D.

Somorja. Kiliti Somorjához egy hét. B. — Ugy tesz mint a somorjai legény. (A kővel dobálót kenyérrel dobta vissza.) Ny. 17.

Sompolyog mint a cigány a vásárban. S.

Sor. A kin a sor, menjen. E. — Kik sorra isznak, egymást meg nem csalják. D. — Kiki tudja a maga sorát. (Sorsát.) E. — Nagy annak a sora. E. — Nagy sora van annak. E. — Neki is sorban háza, mint más szegénynek. (A temetőben.) D. — Sorba megy, mint a falusi biróság. E. — Sorba megy, mint Golopon a kutyaugatás. Ny. 14. — Szép mint a tulsó sor. E. — Sorban, uram Isten. E.

Sors. Dúsnak és szegénynek sorsát Isten választja. E. — Elégedj meg sorsoddal. E. — Gyors mint a sors. E. — Kiki elégedjék meg a sorssal, melyben Isten hagyta. E. — Senki sem elégszik meg a maga sorsával. KV. — Sorsát senki sem kerüli el. B. — Szegény sors az, melynek nincs irigye. Sz. — Ugy volt az a sors könyvében megirva. S. — Kinek szegény sorsa, eleven megholt az. KV.

Sovány. Sok trágyát kiván a sovány föld. D. — Sovány disznó makkal álmodik. Ny. 6. — Sovány egyezség többet ér a kövér pörnél. B. — Sovány, hogy árnyékot sem vet. D. — Sovány mint a gencsi nyul. B. — Sovány mint a téli nyul Ny. 22. — Sovány mint az agár. D. — Sovány mint a csuka. D., hering. D., deszka. D., mint a péntek. E., mint a sváb lábszár. D. — Sovány mint a hét szűk esztendő. S.

Só. Adjon Isten minden jót: bort, pecsenyét, olcsó sót, ellenségnek koporsót. Sz. — Biró hátán tört só. (Nagyjából.) B. — Egy sót, egy kenyeret esznek. E. — Elég nehéz a só, ha drága. D. — Elkölt sava, sótalan a szava. D. — Ezt a sót is a biró hátán törték meg. (Öregszemü.) Ny. 5. — Jaj! be drága ez a só. E. — Jobb a sok só, mint a sok szó. D. — Kevés a só a sótartóban. (Ész.) D. — Kinek savával élsz, főztét megdicsérjed. D. — Könnyü a só, ha olcsó. D. — Másutt is sóval sóznak. D. — Megadja savát, borsát. B. — Megszokta mint juh a sót. D. — Mi éteknek a só, haragosnak a szép szó. KV. — Nálunk is sóval sóznak. Pázm. — Nem sok sót esznek meg együtt. S. — Okos embernél próbált dolog mint a só, mint a szó. D. — Sok szava, kevés sava. E. — Sok só ételben, sok szó asszonyban nem jó. B. — Sok szó, kevés só. B. — Sóért elmegy a szomszédba, de szóért nem. D. — Sóval jó a káposzta. (Besózott, füstölt hússal.) B. — Sóval jó még a hal is. (L. hal.) D. — Szegény ember vizzel főz, sóval sóz, ugy él. Ny. 6. — Szokásba vett szó olyan mint ételben a só. B. — Szomszédban nyal sót a kecske. (L. nyal.) E. — Több sava, mint szava. E. — Vén kecske is megnyalja a sót. KV. — Zsirban zsir a só. E.

Sós. Sok szakács között sós a leves. D. — Sós babot eszik, vizet iszik rá. (Szegény.) D. — Sós tengerben bajos kaparászni. E.

Sótlan. Elkölt sava, sótalan a szava. D. — Sok szakács közt sótlan marad az étel. KV. — Sótalan leves. (L. leves.) D. — Sótalan harag, kitől senki sem fél. Ny. 2.

Sótartó. Kevés van a sótartóban

(Ész.) D. — Sótartó feldölt, pör lesz a háznál. S.

Sóz. Másutt is sóval sóznak. D. — Nálunk is sóval sóznak. Pázm. — Mind egy lében sóznak. Pázm. — Oda sóztak neki. E.

Sódar. A sövényt kolbászból fonja, sódarral támogatja. (Szerencsés.) D. — Ki nem veszik kezéből a sódart. (Telhetetlen.) D. — Nem jó sódarőr a kutya. D.

Sógor. Eb sógor, kutya koma. D. — Nálunk is a sógorok fingjára mérik az emberséget. E. — Ördög sógora. D. — Róka koma, kutyasógor. D. — Sok sógor, sok dárda. KV. — Sok sógor, sok huncut. S. — Sok sógora van a gazdagnak. KV. — Valaki nagy, vagy sógora vagy komája. D. — Német sógor. ME.

Sógorság, komaság nem nagy atyafiság. D. — Sógorság nem bolondság. Ny. 5. — Magyar sógorság. ME.

Sóhajt mint a böjti szél. E. — A bivaly, ha sóhajt is, messze fuj. E — Olyanokat sóhajtozik, mint a cselédkenyér. Ny. 14.

Sóhajtás. Nyakametszett báránynak sóhajtás a vége. D. — Soha szerelem sóhajtás nélkül édes nem lehet. Bessenyei Philos.

Sólyom. A bagolyt a sólyomhoz hasonlitani. KV. — A bagolyt nagyobbra becsüli a sólyomnál. KV. — Bagoly a képe, sólyom a szeme. E — Bagoly is azt véli, hogy sólyom az ő fia. E. — Bagolyhoz kapott, sólymot elszalasztott. E. — Nem lesz bagolynak soha sólyom fia. KV. — Sólyommadárnak nem lesz galamb fia. K.

Söpör. Az okos maga háza előtt is talál söpörni valót. D. — Lassan söpörj, ne porozz! Ny. 2. — Maga háza előtt söpör. D. — Söpörd magad háza elejét, hagyj békét másénak. KV. — Söprött szeméttel nem jó a hirt is kihordani a házból. K.

Söprü. Falu seprüje. (Kósza.) S. — Rossz seprü el nem vész a háztól. B. — Uj söprü jól söpör. KV. — Vendégségben volt, de csak a söprü helyén. (Hivatlan.) Ny. 8.

Söprü. Jó bornak söprüje (alja) is jó. S. — Megittuk a borát, igyuk meg a söprejét is. Ny. 16.

Söpredék nép. ME. — Kürtő söpredék. D. — Világ söpredéke. D.

Sör. A hol bor nincs, ott a sörrel is meg kell elégedni. KV. — A sört is vizzel keverik. D. — Erős mint a sörecet, kilenc itce egy főzet. Ny. 6. — Ha bort nem találsz, sört vagy vizet igyál. D. — Ha friss vize volna, abba hagyná a legjobb sört és csupán bort innék. D. — Jó a sör, de mégis bor az anyja. M. — Magyart sörre szoktat. (Hiába. Régen talán igaz volt; de ma már nem igen.) D. — Ne ásits, mint a csizmadia a sörért. Ny. 5. — Sör, bor, mint a tenger, ihatik az ember. D. — Sörön hízott. E. — Sörsöprü. D. — Zavaros mint a rossz sör. D.

Sörfőző. Kiadtak rajta, mint sörfőzők az ürmön. D. — Timár, sörfőző, mészáros, szappanos: ezek keze aranyos. D.

Sörét. Szerencsés sörét, melyet a sült nyulban találni. D.

Sörte. Nincsen disznó sörte nélkül. D. — Ugy áll a haja, mint a disznósörte. E.

Sötét. Az okosság sötétben is világit. D. — Egy asszony sem szemérmes a sötétben. KV. — Másnak világit, maga sötétben ül. D. — Oly sötét van, hogy a kanál is megállana benne. E. — Sötét mint a pince (D), pokol (D), tömlöc (D), árnyék (D), éjfél (D). — Sötétben minden fehér feketét mutat. D. — Sötétben minden tehén fekete. KV. — Sötétben tapogatózik. E. — Tapogat mint a tót a sötétben. B. — Egyptomi sötétség. E.

Sövény. A sövényt kolbászból fonja, sódarral támogatja. D. — Átlát a sövényen. S. — Bujkál mint ökörszem a sövényben. E. — Jó hirt, nevet nem

gátol a sövény. E. — Jó léc jól tartja a sövényt. E. — Jó lésza tart jó sövényt. KV. — Kolbászból fonják a sövényt. (Eldorádo.) E. — Legjobb szomszéd a jó sövény. D. — Makog mint nyul a sövény alatt. Ny. 22. — Más sövénye alatt halt meg. E. — Nem minden sövény alatt terem a szarvasgomba. D. — Nem minden sövény alatt leli meg ember egyszer elvesztett becsületét. KV. — Tüz ellen sövény. E. — Ül mint sövényen a macska. E.

Spongya. Tele borral, mint a spongya vizzel. D.

Struc gyomor vasat is megemészt. D.

Suba. Bolondnak guba, nem szép suba. E. — Bolondot guba illet, nem suba. KV. — Eb a csikós suba nélkül. D. — Guba nem suba. (L. guba.) D. — Kérd tőle süvegét, subáját is odaadja. D. — Ki hideget ád, subát is ad hozzá. D. — Közelebb az ing, mint a suba. D. — Ne nézd a szép subát, de vizsgáld az elmét. E. — Ne szaggasd nyárban a téli subát. D. — Nem a köntös, nem a hosszu suba teszi a papot. Sz. — Nem oly szép a suba, ujja belül, mint a derék bélése. E. — Nem tudom suba-e vagy ködmön. B. — Nyárban szaggatja a téli subát. KV. — Ritka csikós suba nélkül. D. — Suba nem bunda. D. — Tudja Isten, kinek subát, kinek gubát. D. — Vén suba. D. — Zsiros mint a csikós suba. ME.

Subagallér, gavallér. ME. — Ritka mint a subagallér. E. (Mint a jó subagallér. D.) — Csak a subagallérja maradt. (Szegény.) D. — Terem az ember, mint a subagallér. D.

Subás. Egyik gubás, másik subás. D.

Sugár mint a fenyőfa. ME.

Suhogó. Majd én is kieresztem a suhogót. (Ostor.) E.

Sujtásos nemzet vagyunk. Kölcsey.

Sulyok. Elvetette a sulykot. E. — Fejére esett a sulyok. (Bünhődött.) D. — Füzfasulyok ez, Mátyás! (Hazugság.) Ny. 2. — Maga fejére csinál sulykot. Pázm. — Megmosták sulyokkal, ama tót szapannal. E. — Messze veti (hajitja. E.) a sulykot. B. — Messze veti a nyárfasulykot. (Nagyot hazudik.) Sz. — Nekiszokott, mint hetes (durva) vászon a sulyokhoz. D. — Sulykot csinál fejére. Pázm. — Tiszta (sima) fából ki látott sulykot? Ny. 6.

Sulyom. E. — Sulymot. E.

Suskás. Igen suskás. B.

Susuj. Elment hire mint Susujnak. (Kuruc vezér Rákócy táborában.) Ny. 1.

Sut. Elmehetsz a sutra. (Gyáva.) E. — Kukucskál mint az Eperné kenyere a sutban. Ny. 3. — Megesküdt a sut a kemencével. B.

Suttyó. Gyermek nem suttyó. D.

Sug a szamár a fiának. (Asztalnál ha összesugnak.) Ny. 8. — Sug a szamár a lónak. Ny. 5.

Südőből lesz a disznó. Ny. 5. — Südő leány. ME.

Süket. A ki süket, bolond is. E. (A ki részeg, kurva is. Ny. 4.) — Annyi neki, mint a süketnek a jó reggel. Ny. 22. — Fülel mint süket disznó a buzában. E. — Hallgat mint süket disznó a rozsban. Ny. 4. — Süket mint a ló tavaszszal. Ny. 2. — Süket mint öszszel a molnár. (Sok a dolga, rátartós.) Ny. 8. — Süketnek és némának kell lenni, ki alattvalókkal békeségben akar élni. E. — Süketnek mond mesét. KV. — Süketnek nem mondanak két misét. M. — Süketnek való. E. — Tartja mint a süket az ajtót. Ny. 2.

Sületlen. Háromszor fütött be neki, mégis sületlen vette ki. Ny. 24. — Kéz után keletlen, lapát után sületlen. (L. keletlen.) E. — Sületlen beszéd. S. — Sületlen málé az esze. D.

Sülve jó a kenyér. B. — Az oláh csak sülve jó, akkor is a fene egye meg. Ny. 2. — Nem sül ki az ő fejéből. E. — Sülve-föve együtt vannak. S. — Sülve jó a paraszt, akkor is a fene egye meg. Ny. 13.

Sült. Egybegyültek a jól sültek. BSz. — Ha sültjét eheted, ne lakj jól fokhagymájával. D. — Ma sült. E. — Nagyobb füstje, mint sültje. D. — Nem azé a sült, a ki forgatja. D. — Porba esett sültje. D. — Senki szájába nem repül a sült galamb. Sz. — Sült bolond. D. — Szájába sült galambot vár. D. — Szerencsés sörét, melyet a sült nyulban találni. D. — Ugy bámul, mint a sült hal. Ny. 8. — Várja mig (vagy: hogy. D.) szájába repül a sült galamb. E.

Sündisznó. Elesett mint sündisznó a réten. Ny. 5. — Elheverne a sündisznókkal egy ágyban. D. — Sziszeg mint a sündisznó a buzában. D.

Sürög-forog mint a fing a gatyában. ME.

Sűrű csóknak baj a vége. Ny. 5. — (B....s. ME. — Gyerek. S.) — Sűrű fingnak szarás a vége. ME. — Sűrű gazda, ritka guba. Ny. 6. (Ritka gatya. D. — L. gazda.) — Sűrű mint a náderdő. D. — Az emberséget sürün veték, de alig kel. D. — Sürün kel mint a sürün vetett buza. D. — Sürün vetik a jót, de ritkán kel. D.

Süt. Azt gondolja a gyerek, hogy azért nincs kenyér, mert nem sütnek. Ny. 2. — Egy kemencében sütnek. D. — Együtt sütik a fánkot. D. — Ki mint öröl, ugy süt. M. — Mindegy neki, akár sütöd, akár főzöd. D. — Minél rosszabb a sütő, annál szaporábbak a cipók. (Rosszul sült cipó lassan fogy.) D. — Neki sem sütnek külön hurkát. S.) — Olyan mint az estig sütő asszony. (Nem tud dolgával elkészülni.) Ny. 6. — Olyat még a pék se süt. Ny. 3. — Otthon süti a gesztenyét. E. (Makkot. D.) — Süsd meg! E. — Sütheted, főzheted, meg is eheted. E.

Sütnivaló. (Ész.) Bomlik a sütnivalója. D. — Elkelt a sütnivalója. E. — Elment a sütnivalója. E. — Sohasem volt sütnivalója, nem is lesz. D. — Kevés a sütnivalója. ME.

Sütet. Elég abból egy sütet. (Roszszul sikerült.) Ny. 2. — Elég egy sütetből egy lepény. ME.

Sütés. Béles sütéshez, úri névhez sok kivántatik. E. — Egy sütésben két lepény. D. — Elég egy sütésben egy cipó. D. — (Lángas. D.) — Sokszor azon is elmarad a sütés, hogy nincs liszt. Ny. 8.

Sütőlapát. Annyira hajit apád, mint a sütőlapát. Ny. 2. — Ugy félek én apától, mint a sütőlapáttól. Ny. 3.

Süveg. Az esküdt ember süvegének is több az esze. Ny. 20. — Egy süveg alatt két fej. E. — Elkapta a süveget. E. — Előbbvaló a süveg a kontynál. (Férfi asszonynál.) E. — Feltette az Orbán süvegét. (L. Orbán.) M. KV. Sz. — Gyönyörködik mint majsai ember a süvegben. Ny. 5. — Hegyes mint a tót süveg. D. — Kérd tőle süvegét, subáját is oda adja. D. — Kopott süveg pad alatt hever. E. — Lityeg-fityeg, mint vén csánk a süvegen. E. — Ősz fejnek süveget emelj. S. — Sapkát cserél süvegen. Pázm. Süveg nem csákó. D. — Szépen elkapta a süveget. D. — Több gond vagyon a gazdag fejében, mint szőrszál nyusztos süvegében. K. — Veréb van a süvege alatt. (Nem köszön.) D.

Süvegel. Rejtett kincsnek, titkos hegedűnek kevesen süvegelnek. KV.

Sváb. Annyi mint a sváb gyerek. D. — Svábnak negyven éves korában jön meg az esze. ME. — Sovány mint a sváb lábszár. D.

Szabad. A mi egynek szabad, másnak nem szabad. B. — A mi szabad redves, a mi tiltott kedves. KV. (Mézes. KV.) — Birónak, falu bikájának minden szabad. Ny. 2. — Csak az szabad, ami illik. D. — Még magammal sem vagyok szabad. B. — Mi szabad törvénynek, nem szabad szegénynek. KV. — Nála a mi lehet szabad is. D. — Ne mind cselekedd, a mi szabad. KV. — Nem mind illik, a mi szabad; minden szabad, a mi illik. E. — Szabad a csók. E. — Szabad a vásár. E. —

Szabad a mi illik. E. — Szabad a gazda maga házánál, ha az ágy alá fekszik is. D. — Szabad, de nem illik. E. — Szabad az ember a magáéval. D. — Szabad mint a madár. E. — Szabad neki, mert az a mestersége. B. — Szabad neki, mint a falu bikájának. E. — Szabadnyelvü. D. — Szabadszáju. D. — Szabad szakálra bocsátani. Sz. (Hagyni. KV.)

Szabadság. Ajándék elfogadás, szabadság eladás. Sz. — Ajándék elvétel, szabadság letétel. BSz. — Debreceni szabadság. (Sokadalom.) S. — Jobb a szabadság az aranynál. B. — Jobban szereti a madár a szabadságot, mint a kalitkában a vendégséget. B. — Ki másnak jótéteményéből él, elvesztette szabadságát. D. — Legdrágább kincs a szabadság. E. — Mi lehet kedvesebb és gyönyörüségesebb a kivánt szabadságnál. KV. — Nincs drágább a szabadságnál. KV. — Szabadság aranynál is drágább. E. — Szabadság jobb a gazdagságnál. KV. — Arany szabadság. ME.

Szabados, pedig sem jobbágya, sem földje. D. — Szabados mint a falu bikája. Ny. 2. — Szabados nyelvü. D.

Szabadul. Nehezen szabadul, mint katona a kisasszonytól. Ny. 3.

Szabadulás. Pokolból nincs szabadulás. KV.

Szabadka. A kit Baján meg nem szólnak, Szabadkán le nem itatnak, Zomborban meg nem vernek, Ujvidéken rosszra nem visznek, az elmehet az egész világon, sehol ilyesmi rajta meg nem esik. ME.

Szabály. Nincs szabály kivétel nélkül. (Latin.) S.

Szabás. Egyszabásu. D.

Szablya. Bolondnak is tetszik az ő faszablyája. D. — Mesterét a szablya olykor agyonvágja. E. — Nem pennához illik a szablya. KV.

Szabott ár. ME. — Itt nincs alku; szabott ár. ME. — Szabott ára van, mint a zsemlyének. (Ez másképp nem lehet.) Ny. 8.

Szabó. A szabó is lop, nemcsak a molnár. D. — Eb a szabó gyüszü nélkül. D. — Én tudom azt, meg Szabó Mihály. (Mindent tud.) E. — Hitetlen mint a szabó. D. — Lop mint a szabó. D. — Már ha szabó, mindjárt báró. (Cifrán öltözködik.) Ny. 9. — Nem szabja ki magát a szabó. E. — Ritka szabó csipés nélkül. D. — Ruhájában hagyta szabó a fércet. (Nem fizette ki.) Ny. 1. — Sok tüt elöltenek addig a szabók. D. — Szabó is csupa szokásból csíp. (Lop.) D. — Szent a szabó neve, kinél folt nem marad. E. — Tüt a szabónak, árt a vargának. D. — Torka mint a szabógyüszü. (Feneketlen.) E. — Van bőven, mint szabó szeméten a posztószél. Ny. 2.

Szabódik mint a koldus a vaj elől. S. — Szabódónak bot az abrakja. D.

Szag. Az uj fazék megtartja első szagát. D. — A béles szagára felébredt. KV. — Felébredt a kolbász szagára. E. — Ha nem látja magát, de érezi szagát. (Ravasz.) D. — Jóllakott mint Lapu Róza az étel szagával. Ny. 1. — Nincs jobb szag, mint a penészes pénz illatja. E. — Oda a vese, de itt a szaga. (Ez a tolvaj.) D. — Szag után jár. (Potyalesö.) Ny. 2. — Szaga után borra, mint jó vizsla nyulra. D. — Szagával jó a káposzta. (Füstölt hússal.) E. — Szakácsné jóllakik az étel szagával. ME. — Szép a liliom, habár szaga rút is. D. — Zsidószágu a kendöd hugom. (Hitelbe vetted.) Ny. 1. — Az étel szagáért pénzhanggal fizetnek. B.

Szaglál a fináncz, mint az agár. Ny. 5. — Szaglál mint a vizsla. D.

Szagol. Festett virágot nem szagolnak. D. — Az irott (festett. S.) virágot sokan dicsérik, de senki sem szagolja. B.

Szajha. Elvetette magát, mint a szentpáli szajha. Ny. 5. — Fonj szajha,

inged lesz. E. — Tarka-barka ruha illik a szajha farára. E. — Tolvaj kerékre, szajha pellengére. KV.

Szajkó. Csacsogó mint a szajkó. M. — Egészséggel szajkó! ne légy szivszakajtó. Np. — Elmondja mint a szajkó. E. — Jár a szája, mint a szajkónak. ME. — Igen örvend a rigó, felel neki a szajkó. F.

Szakad. A cérna is ott szakad, a hol legvékonyabb. Ny. 8. — A jég is ott szakad, a hol a legvékonyabb. Ny. 14. — Az öreg hur későbbre szakad. D. — Ha törik a lábad, nem szakad. D. — Ha törik-szakad. S. — Kötél is ott szakad, a hol legvékonyabb. Ny. 2. — Mentiben szakad, mint a Pozsár szattyánja. (A hol fogta, elszakadt.) Ny. 5. — Minél vékonyabb a hur, annál hamarább szakad. D. — Ott szakad, a hol vékony. (Szegényt éri kár.) Ny. 22. — Ott szakad, a hol legvékonyabb. E. — Szakad a madzag. E. — Szakadhat a kötél, ha vastag is. E. — Szakadj bunda, majd vesz a gazda. E. — Szakadjon a madzag, de kinek szakad szíj. — Törik, szakad. E. — Törik vagy szakad. D. — Vagy törik, vagy szakad, de meg kell lenni. D — Gazdája maradjon, ruhája szakadjon. (Ha uj ruhát öltenek.) Ny. 13.

Szakajtó. Olyan urasan fekszik, mint kutya a szakajtóban. Ny. 6.

Szakács. A csevegő embert a szakács sem szereti. D. — Egy konyhába két szakács. D. — Ha szakács vagy, kanalat fogj, oltárhoz ne nyulj. D. — Helyben hagyta, mint viski szakács az ételt. (Félreértés.) D. — Idegen szakács jobbizü levest főz. D. — Jó szakács ritkán hal meg éhen. K. — Kése, kötényе nincs, mégis szakács. D. — Legjobb szakács az éhség. KV. — Levest sem tud főzni, mégis udvari szakács. D. — Mindennek kérőjére (szája ize szerint) nem kotyvaszthat a szakács. D. — Nem mind szakács, a ki nagy kést hordoz. KV. — Nem mind szakács, kinek kezében a nagy kanál. D. — Nincs oly szakács, ki mindenkinek szája íze szerint tudjon főzni. KV. — Okos szakács lúggal forrázza le a keserü füvet. D. — Okos szakács nem sóz mindent egy lébe. D. — Sok szakács elsózza az étket. Sz. — Sok szakács közt sós a leves. D. — Sok szakács közt sótalan a leves. B. (Sótlan marad az étek. KV.) — Rossz szakács, ki éhen hal. B. — Szakács is kiskirály maga konyhájában. D. — Szakácscsal nem jó haragot tartani. Sz. (Szakácscsal, kulcsárral stb. K.) — Szakácstól sütőre talá!kozik. (Csöbörből vederbe.) E. — Télben két szakács egy kulcsár, nyárban két kulcsár egy szakács. (Télben többet esznek, nyárban többet isznak.) E.

Szakácsné. Szakácsné jóllakik az étel szagával. ME. — Szerelmes a szakácsné. E. (Elsószta az ételt. B.) — Vén szakácsné is megfőzi a levest. D.

Szakál. A szabad szakálra élő embert kerüld. KV. — Adnak szakálomra. (Hitelbe.) B. — Bajusz és szakál férfiembert illet. KV. — Becsüld meg az ősz szakált. D. — Csak szakálára nézve tisztelendő. KV. — Az éles borotva frissen bánik a szakállal. D. — Félre bajusz, jön a szakál. D. — Hoszszu mint a török szakál. D. — Kecskét szakáláról, szamarat füléről. D. — Leberetvált szakál. D. — Megbecsülte szakálát. B. — Nagy szakál senkit tudóssá nem teszen. KV. — Orbán megrázta a szakálát. (Havazott Orbán napján.) S. — Ritka szakál kóc nélkül. D. — Szakálomba kapott. B. — Szakálomra veszem. B. — Szent-Péter szakála. (Forgácsból való borcégér.) B. — Szabad szakálra él. B. — Szakálra él. B. — Szabad szakálra hagyni. KV. (Bocsátani. Sz.) — Van szakál. (Hitel, becsület.) E. — Más szakálára iszik. (Másnak hitelére.) B.

Szakálas. Óvakodjál a szakálas asszonytól. KV. — Szakálas szolgának a szó is elég. Ny. 4. (A szó is vereség. E.)

Szalad. Amint szaladsz ugy haladsz. D. — Adj neki oldalost (üsd oldalba), majd csinálja a szaladóst. Ny. 1. — Elhányja mindenét, úgy szalad. D. — Félénk vitéznek szaladj a vára. D. — Ne fele, szaladj el vele. (L. fele.) Ny. 5. — Nem nézi, a ki szalad. Ny. 8. — Öten voltak, tizfelé szaladtak. S. — Szalad mint a szél. D. — Szalad mint az ördög a tömjéntől. Ny. 8. — Szalad, mintha a tatár hajtaná. E.— Szaladj farkas (róka. D.), inadban az igazság. Pázm. — Szaladj kuruc, jön a labanc. D. (Jön a német. E.) — Szaladj török, inadba János vajda. (Hunyady.) D. — Szaladj vármegyéből való. D. — Világnak szaladt, mint a miskei malac. ME.

Szalma. Asszony gazda, gyerek szolga, szalmatűz nem sokat ér. B. — Bár szalmás legyen is kunyhód és füstös is, jobb más palotájánál. Sz. — Bizonytalan adósságnak szalma az interese. KV. — Bor, buza, békeség és feleség ékes, széna, szalma, szalonna és a ruha kékes. D. — Cigánybecsület, szalmatűz. Ny. 8. — Csáki szalmája. (L. Csáki.) KV. — Csépelt szalma beszéde. (Üres.) E. — Elhullatta a Göncöl szekere a szalmát. (Tejut.) Ny. 15. — Előbb szalmán feküdj, azután párnán. Ny. 9. — Ez a szalmaszálat sem teszi keresztül. D. — Gondolkodik mint a szalmás ló. (Nem izlik neki.) Ny. 17. — Ha a trágya büzsörög, hát a szalma hogyne égne. (L. ég.) Ny. 22. — Ha ily drága a szalma, hogy leszen a széna. D. — Hamar fellobban, mint a száraz szalma. D. — Isten könnyebbitse az ágya szalmáját. (L. ágy.) Ny. 2. — Jobb a széna, mint a szalma. D. — Jobb magának szalma, mint másnak derekaljas ágyat vetni D. — Kapós mint télen a szalmakalap. Ny. 5. — Ki párnán akar feküdni, próbálja előbb a szalmát. E. — Ki szegényben bízik, szalmán hízik. E.— Kicsiny ember sem szalmaszál. KV. — Könnyü a szalmaszálat átugorni. D. — Könnyü a száraz szalmát fellobbantani. D. — Magyar tüz, szalmaláng. E. — Mindenhez, még a szalmaszálhoz is kapdos, mint a Tiszába haló ember. D. — Nem Csáki szalmája. (L. Csáki.) E. — Nem sokat ugrik a szalmán hízott borju. KV. — Nem szalmaszál, hogy elhányd. D.— Pap barátság, szalmatűz. S. — Rossz a szalmája. E. — Rossz szalmán alszik. E. (Fekszik. D.) — Szalma-adósságnak pörnye az interese. D. — Szalma férfi is arany asszonyt érdemel. D. — Szalmaszén. D. — Szalmaházi nemes ember. M. — Szalma kopja. Pázm. (Gyenge argumentum.) — Szalma legény széna leányt kap. Ny. 9. — Szalma pörnye. D. — (Könnyen elalszik. D.) — Szalma sarkantyúja van. Sz. — Szalma török. D. — Szalmatüz hamar elalszik. ME. — Szalmatüz, szász emberség. Ny. 9. — Szalmatűznek szene is hitvány. D. — Szalmán hízott borjú nem sokat fincál. K. — Szalmatűz hamar fellobban, de azon hamar oda van. B. — Szalmát csépel. KV. — Szamár többre nézi aranynál a szalmát. E. — Szász emberség, szalmatüz nem sokat ér. B. — Széna- evagy szalma? KV. — Szénát, szalmát ennénk. (Vakon engedelmeskednénk.) E. — Tót emberség, szalmatüz. Ny. 8. — Üres szalmát csépel. E.

Szalonna. A káposztából kifelejtette a szalonnát. KV. — A kukacos szalonna és büdös vaj egybeillenek. KV. — A szalonnát, ha egyre füstölik is, sem válik belőle derellye. Cz. — A vén ember mindenre jó, mint a szalonna. Ny. 19. — Az élet, pénz, szalonna fogyton fogy. BSz. — Annyi szalonnája, hogy ráavasodik. D. — Avas bor, avas szalonna. (Összeillő rosszak.) Sz. — Avas szalonna. (Vén.) D. — Bor, buza, békeség és feleség ékes, széna, szalma, szalonna és a ruha kékes. D. — Bor, buza, szalonna, égnek fő adománya. BSz. — Bort, buzát, szalonnát. (L. bor). Sz. — Bot-

ból beretva, kutyából szalonna. S. — Előbbvaló a becsület a szalonnás káposztánál. E. — Ha megkezdik a szalonnát, rájárnak. Ny. 1. — Hiába fáj fogad az úri szalonnára. B. — Jobb egy ujjnyi szalonna a káposztában, mint semmi. KV. — Kicsipett, mint szalonnabőrke a tüzön. Ny. 7. — Kikezdték (l.) az uj szalonnát. Ny. 14. — Kolbászszal (l.) hajigál a szalonnára. KV. — Kolbászszal szalonázza az ökröt. (Telhetetlen.) D. — Koszos malacból válik a jó szalonna. E. — Kövér mint a szalonna. D.— Kövérebb a más ember szalonnája. E. — Kutyából nem lesz szalonna. KV. — Legyen kövér a szalonnája. E. — Macska jár a szalonnára. (Házi tolvaj.) Ny. 2. — Megkezdték az uj szalonnát, majd rájárnak a famacskák. Ny. 2. — Megkezdték a szalonnát, rá is járnak. (Verés.) D. — Megszegték a szalonnát. D. — Mindenkor kövérebb a más ember szalonnája. KV. — Mégis kevés lehet a szalonna, ha sok is a disznó. D. — Nehezen nyeli a véknyás szalonnát. Ny. 2. — Nehéz a magasan függő szalonnából szelni. D. — Nem lesz az ebből szalonna. KV. — Nincs a cigánynak pondrós szalonnája. E. — Ó-bor jó és uj szalonna. KV. — Összemegy, mint a szalonnabőr a tüzön. E. — Perzseléssel szalonna nem lesz a kuvaszból. Pázm. — Pörzsölheted, nem lesz abból szalonna. E. — Rajtaérték az ebet a szalonnán. B. — Rájár a szalonnára. E. — Rávárják a szalonnára. E. (Rálesnek, hogy tőrbe ejthessék.) — Se télen szalonnáját, se nyáron bundáját el nem hagyja az okos. D. — Szalonna nem leszen kuvaszból. Pázm. — Szalonnája hasadna. (Vastag.) E. — Szalonnát evett, megcsúszott a szája. (Hazudott.) Ny. 2. (Sikos a szája. Ny. 5. — Káromkodott.) — Terjed a becsület, mint a szalonnabőr a tüzön. Ny. 5. — Több az emberség a szalonnás káposztánál. B. — Többet ér a becsület a szalonnás káposztánál. Ny. 9. — Van, mint a zsidónak szalonnája. E. (Szegett szalonnája. Ny. 5.) — Zsiros mint a szalonna. D. — Ó szalonna jó a háznál. E. — Emberkedik mint szalonnabőr a parázson. E.

Szamár. A hol nincs ló, ott a szamár is jó. ME. — A hol nincs ló, ott a szamárnak is van kelete. KV. — A hol ló nincs, szamár is elkel. D. — A szamár csak szamár, ha Bécsbe viszik is. E. — A szamár füléről ismerszik. B. — A szamár ott nő, a hol legel. E. — Agyonlötte (l.) mint Páska a szamarat. Ny. 1. — Aranyat hord a szamár, bogáncs-kórót eszik. D. — Aranyos kantár szamár fejéhez, bot a tegezhez. Pázm. — Bársony-nyereg szamárra. E. — Beadott (L.) mint Habi kovácsnak a szamár. Ny. 1. — Bolond a ki kinál, szamár a ki el nem fogadja. ME. — Bolond ül szamárra, ha lovon járhat. Ny. 22. — Bolondot beszédéről, szamarat füléről megismerni. B. — Dicséri mint szent Péter a szamarat. Ny. 19. — Diófának, szamárnak, asszonyembernek verve veszik hasznát. KV. — Döglött oroszlánt a szamár is rugdossa. D. — Ebet szőréről, szamarat füléről megismerni. KV. — Elszenvedi szamár a verést, csak enni adjanak neki. KV. (Csak jóllakhassék. D.) — Eminens, mint juhok között a szamár. D. — Erős a szamár, ha rest is. E. — Friss mellette a szamár. D. — Felcsufolta (L. ezt) mint Csengei a szamarat. Ny. 1. — Ha a szamárt virágvasárnap imádnák is, mégis csak szamár ő. Ny. 2. — Ha ló nincsen, szamár is jó. Ny. 8. — Ha ló nincs, akkor szamárnak is van ára. Ny. 6. — Ha most igazat mondasz, a légy is szamár. D. — Ha nincs bot a szamár hátán, nem üget. Ny. 2. — Hal barát, hal szamár is. M. (Változik az apátság. Sz.) — Hallottam szamárrívást, el nem futék. E. (Tőle. D.) — Hátul (L. ezt) hordja eszét, mint szamár a

kötényét. Ny. 22. — Hosszu mint a szamárfül. D. — Hozzárugott mint gebei (L. ezt) pap a szamárhoz. E. — Hozzászokott mint szamár a bőjthöz. D. — Igen érti szamár a szép szót. KV. — Igen kell szamárnak a hegedűszó. KV. — Illik rá, mint szamárra a bársony-nyereg. B. — Inkább szamara, mint birája. (Nem érti a dolgot.) D. — Kecskét szakáláról, szamarat füléről. D. — Kié a szamár, azé az árnyéka is. S. — Kitünik mint birkák közül a szamár. S. — Kitetsző vagy mint juhok között a szamár. D. — Könnyebb szamár-hátra, mint paripára felkapni. D. — Kutyaugatás, szamárorditás nem hallatszik mennyországba. Ny. 8. — Lóról szamárra. D. — Már többször is hallottam én szamárrívást. B. — Megbecsüli mint juhász a szamarát. S. — Megismerik szamárt rívásáról. KV. — Minden szamár maga terhét érzi. D. — Nem érti a szamár a szép szót. B. — Nem illet szamárt bársony-nyereg. E. (Vörös nyereg. M.) — Nem illik szamárra a bársony-nyereg. KV. — Nem lehet a szamárra asztagot rakni. KV. — Nem szamárra való a bársony-nyereg. Sz. — Nem szamárra való a kantár. D. — Néha a görény is ordit, nemcsak a szamár. D. — Néha emberkoponya szamárvelő takarója. D. — Olyan mint az öszvér: nem tudja ló-e vagy szamár. Ny. 8. — Ordit mint a Bálám szamara. Ny. 6. — Ordit mint a Mellári szamara. Ny. 7. — Ordit mint a szamár. D. — Oroszlánbőrbe bujt szamár. D. — Ostoba mint a szamár. D. — Ökörből lett szamár. D. — Ökörből szamárt csinálsz. KV. — Ökörtül szamártanács. D. — Ökrön dederunt, szamáron tulerunt. D. — Örvendene a szamár is, ha szamárra szántanának a zab alá. D. — Orrol mint a Hodi Pál szamara. Ny. 5. — Rámaradt mint szamárra a füle. (L. ezt.) Ny. 1. — Rivásáról ismerik meg a szamarat. D. — Rest (L. ezt.) mint a Röt szamara. B. — Se füle szamarának, se farka. D. — Se ökre, se szamara. D. — Sok szamár visel bársonynyerget. B. — Sokat a szamár is leráz. D. — Súg a szamár a fiának. (L. ezt.) Ny. 8. — Súg a szamár a lónak. (L. ezt.) Ny. 5. — Szamár az anya hasában is ősz. D. — Szamár az arany lant mellett is szamár nótát ordit. D. — Szamár a füléről, bolond beszédjéről ismerszik. D. — Szamár a juhok közt. E. — Szamár áll a ló elébe. D. — Szamárárnyék. D. — Szamárbőgés, ebugatás nem hallik mennyországba. E. — Szamár csacsit fiadzik. Ny. 2 — Szamárfej. D. — Szamárfejet nem szoktak megszappanozni. B. — Szamár hátán selyemnyereg. E. — Szamár is jégre ment táncolni, mikor jó módja volt. B. — Szamárkivánság. D. — Szamár létra. (L. ezt. Német.) S. — Szamár nagyobbra becsüli (többre nézi. E.) a szalmát, mint az aranyat. D. — Szamárdöglés, paphalál ritkán esik. Ny. 2. — Szamárrivás nem hallik a mennyországba. Pázm. — Szamár mint a ló. E. — Szamár sem bir el asztagot. E. — Szamarak orditoznak, eső lesz. ME. — Szamarat fülén, embert szaván. D. — Szamarat füléről. E. — Szamárnak szamár a rívása is. Ny. 2. — Szamárt kötélnél fogva, a barátot nyelvénél fogva kötik meg. (Beszéde nyomán cáfolják meg.) Ny. 2. — Szamarat ló mellé ne fogj. D. — Szamárra bársonynyereg. D. — Szamárt tanit abcére. KV. — Szamártól tanácsot ne kérj. D. — Szunyog hordta a lisztet, szamár a vizet. (Kevés liszt, sok viz: rossz kenyér.) Ny. 1. — Tarka lótól (L. ezt), vemhes szamártól nem vesznek vámot. D. — Teve, ha rühes is, többet bir, mint az egészséges szamár. K. (Többet ér a legjobb szamárnál. D.) — Tudja minden szamár a maga terhét. D. — Tudatlan mint a szamár. M. — Tűzbe jön, mint a pap szamara a fűrészportól. S. — Veszett

ország az, kit szamáron dulnak. KV. — Zabot ne kérj (L. ezt) szamártól. Ny. 24. — Zöld lovat, okos oroszt, kálvinista molnárt, döglött szamarat látni ritkaság. E. — Nehéz a szamarat kutyaságra tanitani. B.

Szanaszéjjel a szénája. (Rendetlen.) Ny. 5. — Szanaszét áll, mint a Krisztus tüzrevalója. (Rendetlenség a házában.) Ny. 1.

Szapora csóknak mi a vége? E. — Szapora mint a burján (D.); mint a dara (D.); mint a kása (D.); mint a mák (D.); mint a rakamazi krumpli (E.); mint a sáska (B.); mint az ebkapor (D.); mint eső után a gomba. E. — Szapora nyelvü. D.

Szaporodik. A világ tagadva szaporodik. K. — Azóta szaporodnak a tolvajok, a mióta nem akasztatnak. D. — Sohasem lehetne eltürni az asszonyt, ha a világ fától is szaporodhatnék. E.

Szappan. Elpattan mint a szappanbuborék. E. — Megette a szappant. (Megjárt.) D. — Megmosták (fejét. B.) szappan nélkül. D. — Megmosták sulyokkal, ama tót szappannal. E. — Olyan ember az, a ki megeszi a szappant, még lúgot iszik rá. (Piszkos, becstelen.) Ny. 4. — Olyan mint ki a szappant megette. Ny. 13. — Nem eszi a szappant. E. — Pénzibe van, mint tótnak a szappan. Ny. 22. — Vágja, mint Sallag a szappant. Ny. 7.

Szappanyos. Timár, sörfőző, mészáros, szappanyos: ezek keze aranyos. (Jó mesterség.) D.

Szappanyoz. Megszappanyozták, mint a hetes vásznat. D. — Szerecsent szappanyoz. B. — Szabad péntek, szabad szombat, szabad szappanyozni. Np. — Jó szappanyozás, fél borotválás. D.

Szapul. Cigányt szapul, szerecsent mos. E. — Hiába szapulod a szerecsent. D. — Szólják-szapulják. E. — Téglát szapul. D. — Pénteki (L. ezt.) szapulás, vasárnapi szitálás. E.

Szar. A ki szart akar enni, tartson kanalat. B. — Árulja az ördögszart. D. — Beteg embernek a borjuszar is ízetlen. B. — Bogár után szarba. E. — Deákot dolgáért, galambot szaráért tartani nem nagy haszon. B. — Elegyes mint a koldus szar. Ny. 14. — Elválik mint a szar a májtól. B. — Fingnak, szarnak nincs gazdája. ME. (Nincs ura. E.) — Ha nincs igazság, szar a világ, tök a tromf. E. — Halad mint terhével a szarbogár. D. — Kárnak, szarnak nem akad gazdája. Ny. 6. — Két ebszarnak egy a büze. D. — Ki bogár után indul, szarba viszi. B. — Ki haragszik, harapjon szart. E. — Kikopott mint ebszar a hóból. D. — Minden szarban egy kanál. E. Minden szarba beleüti orrát. D. — Se íze, se büze, mint a petőházi szarnak. Ny. 17. (Mint a rabszarnak. Ny. 14.) — Senkinek maga szara nem oly büdös, mint a másé. B. — Szarból várat. E. — Ugy bánik, mint eb a szarával. Ny. 8.

Szarás. Sürü fingnak szarás a vége. ME.

Szarik. A ki megyen halad, a ki szarik, marad. E. — Az ördög is odamegy szarni, a hol legmagasabb a hegy. (L. ezt.) Ny. 14. — Azt hiszi aranyat szarik. Ny. 2. — Hess légy, ne szállj rá, tarka kutya szarjá rá. (Kényes.) Ny. 7. — Hiába szarja a gyöpöt. (Rest.) Ny. 1. — Ki vasat eszik, láncot szarik. E. — Kutya is a dombra (L. ezt) szarik. E. — Mig a kutya szarik, elfut addig a nyul. K. — Oda szarik a kutya (L. ezt.), hol nagyobb a rakás. Ny. 8. — Ördög is a dombra (L. ezt) szarik. E. — Ugy megverték, mint a korpába szart macskát. Ny. 7.

Szaros. Mészáros, keze lába mind szaros, az erszénye aranyos. E. — Torkig van benne, mint szaros gyermek a szalma bölcsőben D.

Szarka. Csörög a szarka. E. (Vendég jön. B.) — Csörög mint a szarka.

D. — Lop mint a szarka. S. — Nyalka szarka. D. — Pilisben nincs szarka. (Ki akarták irtani, nem sikerült, azért csufolják.) S. — Sokat akar a szarka, de nem birja a farka. D. — Sokat csörgő szarka vendéget mond. Honnan? A merre áll a farka. B. — Szarka fészek. (Rossz.) D. — Szarkának annyi fehér tolla, mint fekete. E. — Szokva tanul szólani a szarka is. D. — Tarkabarka mint a szarka. Sz. (Farka. B.) — Ugrál mint a szarka. D. (Mint a szőri szarka. Ny. 22.)

Szarv. A hol nincs büntetés, szarvat vesz a feslettség. D. (Szarvat vesznek a gonoszra. K.) — A madarat tolláról, az ökröt szarváról. KV. — Ajándék marhának ne nézd a szarvát. Ny. 8. — Bízik mint bak a szarvához. D. — Csigabiga (L. ezt) nyujtsd ki szarvad. E. — Csigabiga told szarvadat, én is tolom talicskádat. E. — Eltalálta szarva közt a tölgyét. Ny. 7. — Embert szaván, ökröt szarván. (Fogják.) E. — Ha a disznónak szarva volna, kanászt sem lehetne mellé fogadni. D. — Ha a disznónak szarva volna, egy kazal sem maradhatna. E. — Ha a kutyának oly szarva volna, mint mérge, senki sem maradhatna meg tőle. D. — Ha szarva volna, szánthatnál rajta. (Buta mint az ökör.) D. —Hegyes a szarva, vigyázz, megöklel. D. — Hegyes szarvu ökörnek letörik a szarvát. Cz. — Hegyes szarv megtompul. B. — Igen találta szarva közt a tölgyit. M. — Jó hogy szarvat nem adott az Isten a disznónak. B. — Jó szarvas tölgyes a tehene. D. — Jól megszarvasodott. D. — Kajla mint az ökörszarv. D. — Letörni a szarvát. KV. — Letörte a macska szarvát. D. — Leütötték szarvát. D. — Megtalálta szarva közt a tölgyét. D. — Mindaddig kevély a kos, mig szarvát le nem ütik. D. — Nagy a kajla szarva. (Kevély.) D. (Le kell tőrni. E.) — Nagy a szarva, csekély az értelme. KV. — Nehéz az erős szarvat letörni. D. — Öklelős bikának széna a szarván. (Intőül.) K. — Ördögöt fog, annak is két szarva leszen. Ny. 24. — Ökröt szarván, harist szaván fogják. KV. — Ökröt szarván, lovat nyakán. (Fogdossák.) D. — Szarva között keresi a tölgyet. D. — Szarva nött. (Felesége megcsalta) D. — Szarva nőtt a lelkének. E. — Szarvat emel. E. — Szarvat visel. (L. fent.) E. — Széna van a szarván. (Döfös.) D. — Tudja Isten, miért nem adott szarvat a disznónak. D.

Szarvas. Döf mint a szarvas. D. — Nehéz a futó szarvast elérni. D. — Nehéz (biztos) helyütt van szarvas az erdőben, levél a káptalanban. E. — Olyan mint a szarvas. E. — Örül mint a szomju szarvas a forrásnak. D. — Szarvas bunda. (Nem tart meleget.) D.

Szatyor. Aszagra (tűzharisáló rúdra) való a vén szatyor. Ny. 10. — Butyor a világ, szatyor a vén asszony. D. — Büszke mint a pénzes szatyor. D. — Egy pénz ára szatyorért, két kupa áldomás. D. — Feltartja magát, mint a pénzes szatyor. D. — Jön-megy mint Apátiban a szatyor. D. — Két pénzes szatyornak egy pint bor az ára. D. — Rátartja magát mint a kétfülü szatyor. (Kosár.) B. — Rátartja magát, mint a pénzes szatyor. (Vén asszony.) D. — Szállj le szatyor a szekérről. Ny. 7. — Vén szatyor. D. — Bolondság a szántás-vetés, élet csak a szatyorkötés. E.

Szattyán. Nehéz a disznóbőrből szattyánt késziteni. D. — Mentiben szakad, mint a Pozsár szattyánja. (A hol fogta, elszakadt.) Ny. 5.

Szavattyus. Jó szavattyus. M.

Száj. A hányszor száját tátja, annyiszor hazudik. D. — A kalánt elöbb viszik a tálba, mint a szájba. B. — A mi nem égeti szádat, azt ne fujjad. Sz. — Annyit a szájnak, a mennyire erszényed engedi. D. — Áldott a sok kéz, átkozott a sok száj. B. — Be nem dughatni nagy száját. D. — Bedugták a száját egy darab subával.

KV. (Ajándék.) — Befagyott a szája. E. — Betömték a száját. B. — Botlékony száju. D. — Cukros száju. E. — Csak a szája nagy. D. — Csak a száját tátja. E. — Csecs még a te szádba. E. — Csempe száju. ME. — Csettet vetett a szája. (Hazudott.) E. — Csókra áll a szája. ME. — Csütörtököt vetett szája. (Hazudott.) D. — Egész szótár a szája. D. — Egész nap azon van, mit vessen szájába. D. — Egy szájból hideget és meleget fuj. (Kétszínű.) D. — Egy száj fuj hideget is, meleget is. E. — Elállt a szeme-szája. E. — Elhibázta a szája. (Hazug.) D. — Eljár a szája. S. — Eljár a szája asszonyembernek. E. — Előbb a tálba, aztán a szájba. E. — Eszem a szádat. ME. — Eszem a szádat tormával. E. — Félre van a szája. (Hazug.) D. — Fodor a haja, sik a szája. (Hazug.) Cz. — Fogd be szádat. S. — Fótos száju. (Hazug.) D. — Görbeszáju ritkán szól egyenest. D. — Ha kereplő volna szája, eddig a város megsüketült volna. D. — Ha száját bevarrnák, talán a fülén szólana. D. — Habzik bele a szája, ugy jár a nyelve. D. — Harcsa száju. D. — Édes száju. ME. — Hazugnak szájából az igazság is hazugság. D. — Hol sok a száj, sok a kenyér. D. — Jár a szája, mint a bécsi kofának (S.); mint a hadronenak (D.); mint a kereplő (D.); mint a nagypénteki kereplő (B.); mint a kupi malom (Ny. 2.); mint az üres malom. B. — Jól nem lakik, ki másnak szájával eszik. D. — Kanál vaj el nem olvadna szájában. (Hülye.) E. — Kása (L. ezt) van a szájában. Ny. 2. — Ki a farát (L. ezt) emelinti, az a száját megvendégli. Ny. 5. — Kiesett szájából a konc. E. — Kinek a kása megégeti száját, még a tarlóját (tarhóját. ME.) is fujja. KV. (Még az aludttejet is megfujja. E.) — Kinek pósta (hirhordó) a szája, meszet gyujtanak alája. D. — Kis gyermek seggének, prókátor szájának nem lehet parancsolni. Ny. 6. — Kivette (L. ezt) a számból. S. — Kivették a falatot a szájából. S. — Könnyen beszél, kinek fog van a szájában. Ny. 6. — Könnyü a kis szájat betapasztani. D. — Külső szín is tud ugy hazudni mint a száj. E. — Lakat van a száján. E. — Lakatot (L. ezt) vetettek szájára. E. — Lator a torok, nem kell a szájnak hinni. E. — Magam szájától elvonom, azt is neki adom. E. — Majd kiesett a száján. (Nagyot ásított.) E. — Málészáju. E. — Más a lábával is kerüli (L. ezt), te pedig a szádba forgatod. Ny. 21. — Más szájával eszik. D. — Más szájával lakik jól. E. — Megállott szemeszája, mint a bolond juhnak. Ny. 6. — Megehetné szép szájával. E. — Megégette a száját. E. — Megégette a forró kása a száját. D. — Meg kellene száját aranyozni. S. — Megnyalod a szádat utána. E. — Megtörli a száját. E. — Megvan a mit szeme-szája kíván. E. — Még tejes a szája. E. — Mi haszna ütöd szád, ha nem érzi. B. — Mindig jár a szája, mint az üres malomnak. KV. — Mintha egy szájból köpték volna. (Hasonlók.) ME. — Mintha szájából pökte volna ki. E. — Mocskos száju. S. — Mosdatlan száju. E. — Nagy a szája, mint a bécsi kapu. B. — Nagy a szája, szük a marka. B. — Nagy konc esett ki szájából M. — Nagy száj nagy falatokkal telik. B. — Nagy száju prókátor. D. — Nagyobb a szája, mint a vitézsége. D. — Nagyobb a szeme, mint a szája. E. — Ne higyj a szádnak, mint az éh kutyának. D. — Ne szólj szám, nem fáj fejem. E. — Nehéz a más (L. ezt) szájával jóllakni. Ny. 15. — Nehéz más szájával enni, más szemével látni. E. — Nehéz a koncot az eb szájából kivonni. KV. — Nehéz a részeg ember szájára lakatot vetni. KV. — Nehéz mindenkinek száját bedugni. M. — Nehéz minden ember szája kérőjét (ízét. ME.) eltalálni. D. — Nem passzó, mint a köcsei (L. ezt) pap szája. Ny. 12. — Nem csinálok a számból segget.

(Nem hazudok.) Ny. 14. — Nem szól, mintha szája sem volna. D. — Nincs egyéb hibája, csak a szája nagy. D. — Nyálas száju. S. — Nyomtató lónak nem kötik be száját. Sz. — Olajos (L. ezt) volt a szája. Ny. 2. — Oly nagy a szája, mint a harcsának. D. — Olyan a szád, mint a segg szüretkor. Ny. 12. — Olyan szája van, megesne benne a csengeri baromvásár. Ny. 14. — Restnek még a szája se gyors. D. — Segget csinált szájából. (Hazudott.) E. — Seggit emeliti, száját izeliti. (Serény.) Ny. 6. — Senki szájába nem repül a sült galamb. Sz. — Senkinek a szép szó nem szakasztja száját. KV. — Sima száju. (Hizelgő.) D. — Soha ne higyjen ember az eb szájának. E. — Soha szája be nem áll. D. — Sok a száj, de több a kéz, láb. D. — Sok a száj, kevés az őrlött. D. — Sok száj, sok falat. E. — Sok száj sokat emészt. D. — Sokat hüti száját. (Sokat beszél.) D. — Szabad száju. D. — Szalonnát evett (L. ezt), megcsuszott (vagy: sikos. Ny. 5.) a szája. Ny. 2. — Szája Isten, szive ördög. E. — Szája íze szerint beszél. B. — Szája nagy, de éles foga nincs. D. — Szája se áll arra, hogy igazat mondjon. D. (Hogy okosat mondjon. E.) — Szája veri meg az asszonyt. ME. — Szájába rágni. E. — Szájából kivették a koncot. Sz. — Száján ember messze elmehet. E. — Száján végig huzták a mézes madzagot. KV. — Száján viszik a lovat. E. — Szájára teszi ujját. (Hallgatásra int.) E. — Száját görbiti, herceg akar lenni. (Kényeskedik.) E. — Száját koptatja minden haszon nélkül. D. — Szájhazafi. E. — Szájhegyezés nem fütyülés. E. — Szájnak, nem szemnek szoktak főzni. B. — Számból vetted ki a szót. (Én is ezt akartam mondani.) E. — Szájra eresztett ló. (Szabadjára.) D. — Szeme-szája vérzik. (Haragos.) D. — Szép dolog, mikor a száj és a sziv egyetértenek. KV. — Szive nem egyezik szájával. Ny. 2. — Táltól a szájig is elcsorgathatni az ételt. E. — Tátogatja száját mint a harcsa. D. — Tátja száját, semmit sem mozdit. D. — Tátott száju. D. — Tele szája Istennel, szive pedig ördöggel. D. — Tele szájjal beszél. S. — Tele vele szeme-szája. D. — Télen sem fagyhat be szája. D. — Torda hasadéka a szája. B. — Ugy áll a szája, mint a félegyházi mécs (S.); mint szüret után a kunyhó (Ny. 13.); mint a kinek kenderföld nem jutott (B.); mint a tót kalendárium. (Ferde.) Ny. 2. — Ugy szól a madár, mint szája áll. (Német.) E. — Várja, mig szájába repül a sült galamb. E. — Véres száju farkas. D. — Világ szájára került. S. — Záratlan kapu a gyermek szája (BSz.); a cseléd szája. B.

Szájas mint a harcsa (D.); mint a haris (D.); mint a telekes bocskor (D.); mint a temesi kapu. D.

Szálfa. Bolond ki elhagy erdőt (L. ezt) szálfáért. E. — Szálfa nem erdő. D. — Szálfáért erdőt. (L. ezt.) E.

Szálka. A szálkát más ember szemében meglátod, a gerendát pedig a magadéban nem látod. B. — Éles mint a szálka. D. — Halat szálka, embert hiba nélkül ne keress. ME. — (Nem lehet találni E.) — Köröm szálka. D. — Nem kell minden szálkából gerendát csinálni. B. — Torkán akadt (L. ezt) a szálka. Ny. 1.

Szál. Csak egy czérnaszálon függ. M. — Szálankint szedeti ki szeme szőrét. D.

Száll. Bolondra száll a füst. Ny. 6. — Későbbre száll el (fel) a gólya mint a veréb. E. — Magasan szállt, mélyen esett. D. — Száll mint a madár. D. — Száll a madár ágról-ágra, száll az ének szájról-szájra. Np. — Szárnyon száll, nem megyen. D. — Szállingóznak, mint a vert had. E.

Szállás. Adj a tótnak szállást (még. ME.) kiver a házból. E. — Adj szállást a tótnak, majd határt mutat. Sz. — Minden bokor szállást ad. (Nyár-

ban. Könnyü a szegény embernek nyáron megélni.) E.

Szám. Csak késön ne vessünk számot. D. — Egy ember csak egy szám. D. — Egy ember nem szám. D. — Három a szent szám. E. — Kimaradt a számból. (Nem gondoltak rá.) D. — Nem gondol a farkas bárányok számával. D. — Száma sincs. (Sok.) D. — Száma sincs, mint Kis Ilus fiának. D. — Számok beszélnek. (Német.) S. — Számot is alig tesz. D. — Száz is alig tenne egy számot. D.

Számol. Fülével (L. ezt) számol. E. — Gazda nélkül vet számot. M. — — Kire többet biznak, többről számol. E. — Kocsmáros nélkül csinálja a számadást. (Német.) S. — Nem jó gazda nélkül számolni. KV.

Szán. Csúszik mint a jó úton a szán. D. — Farol mint a szán. D. — Farsang farkán csúsz a fa-szán. D. — Síkos mint a szán. D.

Szánkáz. Sokat kell addig a jégen elesni, mig valaki jól szánkáz. D.

Szán. A ki szánja, tegyen róla. D. — Árt a gazdának, ki a tolvajt szánja. D. — Egy-két napi dinom-dánom, holtig való szánom-bánom. (Házasság.) D. — Ha ki szánja, vegye le róla. (Verést.) D. — Három napi dinom-dánom, holtig való szánom-bánom. (L. fent.) Sz. — Jobb ha irigyelnek, mintha szánnak. B. — Kit házában eső ver, Isten sem szánja. E. — Ne szánd a tolvajt, ha keréken látod is. D. — Ne szánd, ki vagyona mellett éhezik. (Fösvényt.) Ny. 9. — Nem szánja felkelteni a csaplárost. D. — Rövid dinom-dánom, hosszu szánom-bánom. Ny. 4. — Szánom-bánom, de megállom. E. — Szánom, bánom, de meg nem állom. D. — Szánom, de nem bánom. D. — Szánom is, bánom is. S. — Szánás, bánás, Isteni áldomás. D.

Szánakodó. Adjon isten sok irigyet, kevés szánakodót. Sz. — Jobb egy irigy száz szánakodónál. D.

Szándék. Embernél szándék, Istennél ajándék. E. — Nem kell cégért kötni titkos szándékunknak. B. — Szegény ember szándékát boldog Isten birja. E.

Szánt. A ki nem szánt, gazt arat. D. — A mely földet nem szántanak, azon gazt aratnak. KV. — Az erős erdőt szánt, a gyenge a mezőn sem boldogulhat. Ny. 9. — Az ördög se szánt, se vet, mégis elél. B. — Boldogul, mint a ki egy lovon szánt, s lova, maga vak. Ny. 5. — Cigány is szántana, ha megszokhatná. D. — Cigány-lovon szánt. (Hazudik.) D. — Egy zsák alá valót egy hétig (L. ezt) szánt. D. — Együtt szántják a földet. D. — Erdőt szánt, gyepüt sem szánthat. KV. — Erős erdőt szánt, a gyenge ugart se. Ny. 4. — Fekvő ökrön holdat nem szántanak. D. — Ha borját megeszed, keveset szántasz a szökén. D. — Ha gyepet sem szánthatsz, erdőre ne vágy. D. — Ha szarva volna, szánthatnál rajta. (Buta.) D. — Hamar elunja, ki farkason akar szántani. K. — Hogyha mélyen szántasz, beletörik ekéd. ME. — Hol láttad, hogy róka szántson? KV. — Jól tud szántani a cigányok lován. (L. fent.) BSz. — Jól van dolga, mint a ki egy lovon szánt, az sem az övé. Ny. 10. — Kedvetlenül szánt üres hassal a szöke. KV. — Könnyü a homokot szántani. D. — Magának az ökör nem szánt zab alá. D. — Más tinóján szánt. KV. — Ne szánts többet, semmint bevetheted. D. — Ne vess többet, semmint szántottál. D. — Nehéz bikákon szántani. D. — Nehéz ebeken szántani. D. — Nem szántanak fekvő ökrön holdat. (Földet.) KV. — Nem tud az én ekémen (L. ezt) szántani. B. — Ő is szeret szántani a szegény ember ekéjén. (L. ezt.) E. — Ökör szánt a zab alá, lovak eszik meg. Sz. — Szántani lehet rajta. B. — Tolvajbarázdát szánt. Ny. 15. — Ugy szánts, hogy boronálni lehessen. S.

Szántás. Annyit tud hozzá, mint tetű a szántáshoz. Ny. 2. — Bolondság

a szántás-vetés, élet csak a szatyorkötés. E. — Egy szántás, egy kenyér, három szántás, három kenyér. (L. ezt.) Ny. 16. — Könnyebb a kenyerezés, mint a szántás. D. — Minden szántás nélkül maradt. D. — Nem szokta cigány a szántást. E. — Szokta a dolgot, mint cigány a szántást. D.

Szántatlan földet pörje birja. B. — Szántatlan földön gaz terem. E. — Szántatlan földön gazt aratnak. Ny. 19.

Szántó. Későbbre kopik a disznó orr, mint a szántó vas. D. — Nem mindenkor adja meg magvát a szántóföld. KV. — Nincs annál jobb ganéj, melyet a gazda a maga lábán viszen ki a szántóföldre. D. — (Csizmáján E.) — Szántóvető embernek a jövő esztendőben áll minden gazdasága. B.

Szárába szállott szive. D. — Szárába szállott esze. M. — Szárába szállott bátorsága. KV.

Szárad. A mit kap, rajta szárad. E. — Ne hagyd magadon száradni. M. — Sokat fárad a vadász, ritkán szárad a halász. KV. — Szárad mint a Jónás töki. E. — Törül szárad a tök. E.

Száraz. Almát szed a száraz fáról. (Szerencsés.) D. — Búsul mint a gerlice a száraz ágon. D. — Ez csak száraz korty. D. — Ihatnék mint a száraz kert. D. — Jobb egy száraz falat, bár ne egyél halat, csak lehess csendességben. KV. — Könnyen megég a száraz forgács. D. — Könnyü a száraz szalmát fellobbantani. D. — Örül a száraz föld, ha terhes felhőt lát. D. — Pattog mint a száraz fenyő. D. — Száraz ágon ül. (Bús.) D. — Ritkán száraz a halász. D. — Sok háj kell egy száraz tengelyre. D. — Száraz égből mennykő. E. — Száraz fa. (Vén.) D. — Száraz fa mellett a nyers is megég. KV. — Száraz fában terem a szú. E. — Száraz fölöstök. E. — Száraz fürdőben úszkál. E. — Száraz időben tetszik ki a forrásnak jobbika. D. — Száraz kéztől (fösvénytől) szakadt ajándék. Ny. 5. — Száraz mint a puskapor. D. — Száraz toroknak üres korsó. D. — Száraz vám a feje. D.

Szárazság. Hosszu szárazságnak sok eső a vége. Ny. 6.

Szárazon. Alánéző macska szárazon mosdik. (Ravasz.) Sz. — Békével mind a vizig szárazon. ME. — Békével mind szárazon, mind vizen. D. — El nem viszi szárazon. D. — Mind a vizig szárazon. B. — Mind a vizig szárazon, a hol viz van gázoljon. (Elmehet.) Ny. 4. — Szárazon járja a táncot. (Egymagában.) D. — Szárazon mosdik. (Ravasz.) D. — Szárazon mossa lábát is. D.

Szárcsa. Oly tarka mint a szárcsamony. (Tojás.) M.

Szárny. Bús mint a szárnyaszegett lúd. D. — Elvitte azt (a vigságot) a kétszárnyu veréb. E. — Gonosz hir szárnyon jár. KV. — Gonosz hirnek sebesb (gyorsabb. S.) a szárnya. E. — Ha nincs szárnyad, ne repülj. D. — Ha repülni tudna, legjobb szárnyas állat volna a disznó. E. — Kinek szárnya alatt nyugszol, azt ne boszantsd. D. (Azt tiszteljed. M.) — Madár sem repülhet, mig szárnya nincs. E. — Maga szárnyára kelt. E. — Megnyirták a szárnyát. B. — Mindaddig repdes a madár, mig szárnysugarát ki nem rángatják. (Kevélyről.) D. — Nem emelkedik, mint a szárnyaszegett lúd. D. — Olyan mint a szárnyaszegett lúd. M. — Rossz hir szárnyon jár, a jó alig kullog. E. — Szárnyat kötött lábára. D. — Szelek szárnyán jár. D. — Szerencse szárnyon jár, boldog ember, kire száll. B.

Származik. Én sem származtam bogaraktól. BSz.

Szász. Hagyd alább jó szász. Pázm. (Mert nem babodban találtál. KV.) — Ráncos mint a szász csizma. D. — Szász emberség, szalmatűz, nem sokat ér. B.

Száz. Átkozott a száz esztendős gyermek. E. — Átugorja még a száz tű hosszát. E. — Egy bolond annyit

kérdezhet, hogy száz bölcsnek is gond leszen rá megfelelni. E. — Egy bolond százat csinál. E. — Egy jó barát a szomorúságban, felér százzal a vigasságban. D. — Egy szó mint száz. D. — Elugorta a száz tü hosszát. (Kevély.) D. — Ha száz lelke volna se hinném. E. — Jobb egy adok, mint száz kérek. Ny. 2. — Jobb egy békeség száz hadnál. D. — Jobb egy példa száz leckénél. E. — Jobb egy jó barát száz atyafinál. ME. — Jöttünk, mentünk, száz forint; ettünk, ittunk, száz forint; kerékkopás szász forint; summa négyszáz forint. (Prókátori számla.) E. — Száz esztendős gyermek is félbolond. D. — Száz esztendős kanverébnek hátul van a farka. D. — Száz pap sem parancsol neki. Sz. — Száz szónak is egy a vége. D. — Százból egyet csinál. D. — Tovább élek száz esztendőnél! (Mulassunk!) E.

Század. Vitéz kapitánynak vitéz a századja. D.

Százados. Előre (L. ezt) százados tizenkét porcióval. D.

Szed. Asztag mellett kalászt szed. (Könnyü.) Sz. — Bojtorjánról fügét nem szedhetni. Pázm. — Inkább szedj, mint csipj. D. — Maga kebelébe szedi az epret. BSz. — Szedi az epret. (L. ezt.) E.

Szeg. A középső szöge hibázik. (L. ezt.) Ny. 24. — Az esztelennek könnyü szeget ütni fejébe. D. — Csak kiáll a szeg a zsákból. B. — Egy szegen függnek. D. — Fején találta a szeget. (Német.) S. — Fejére üt a szegnek. E. — Felakasztotta az igát a szegre. (L. iga.) Ny. 1. — Inog mint a faszeg. D. — Kevély mint az olajos korsó a szegen. Sz. — Kibujik a szeg a zsákból. ME. — Kitetszik a szeg a zsákból. Sz. — Kitetszik a vas-szeg a zsákból. KV. — Kiméli a szeget, elveszti a patkót. B. — Megemészti a patkószeget is. D. — Mint vas-szeg a zsákból, ugy szegénység a házból. D. — Nagy szeget vertek fejébe, nehéz kihuzni. D. — Nehéz a faszeggel vas-szeget kiverni. D. — Szeg a zsákból hamar kitetszik. D. — Szeg is reszket a falban (L. ezt) előtte. E. — Szeget szeggel. KV. (Kell kiverni. D.) — Szegre a gonddal. E. — Szegre akasztották a csizmáját. (Meghalt.) ME. — Egy szeg miatt sántul meg a ló. E. — Szögről, végre. E. — Uj szita szegen függ. M. (De végre pad alatt leszen helye. Pázm.) — Uj szita függ szögön, az ó hever a földön. KV. — Vagy földön, vagy szögön. D.

Szeged. Annyi mint a szegedi kofa. D. — Debrecenbe pipáért, Szegedre dohányért. E. — Kurta mint a szegedi szoknya. D. — Se árt, se használ, mint a szegedi szentelt viz. Ny. 5.

Szeglet. Házában minden szeglet megbomlott. D.

Szegődik. Dologra szegődik a szolga. D. — Első béresnek szegődött a hazughoz. D. — Ördöghöz szegődött. D. — Szegődi, de nem tölti. (Beszegődik, de nem tölti ki idejét.) Ny. 1. — Szegődött bér, osztott konc.

Szegény. A csép és a kapa szörnyü nyavalya, szegény a kenyerét alig falhatja. D. — A gazdagnak is kettő az orra lika, mint a szegénynek (Sz.), mint a szegény ember malacának (KV.), mint a szegény ember disznójának (M.) — A gazdagok elnyelik a szegényeket. KV. — A kevély szegényt a manó is csudálva nézi. D. — A remény levest kiki feladhatja a szegénynek. D. — A sok igéret nem teszi gazdaggá a szegényt. D. — A szegény árvát az ág is húzza. B. — A szegénynek kicsiny is sok. E. — A szegényt, ha kevély, az ördög is neveti. D. — A szegény husvét napján is fekete vasárnapot ül. D. — A szegény pokolban is szegény. E. — A szegénynek csak egy pénz is oly kár, mint a gazdagnak száz forint. KV. — A szegényért is meghalt Krisztus. D. — A szegényt akárhol is megnyomoritják, de a gazdagnak (L. ezt) borban veszik vérét.

KV. — A szegényt mindenki kerüli. KV. — A szegényt nem hajtogatja más, hanem a has. D. — Az ördög is neveti a szegény kevélyt. KV. — Adhat a szegényeknek bőven. D. — Akármit adnak a szegénynek, köszönje meg. E. — Alánö a szegény, mint az ökörfarka. D. — Bor nélkül szegény a vendégség. E. — Bőrét is lehuznák a szegénynek. E. — Bús mint télen a szegény. D. — Csak addig legyek én szegény ember. S.— Csizmadia legénynek, jól van dolga szegénynek: hat krajcár jár egy hétre, az is kevés csirizre. Ny. 2. — Dúsnak és szegénynek sorsát Isten választja. E. — Egy hibázik a szegényben. (Pénz.) D. — Eleget élt a szegény, ha korán meghalt is (E.), ha hamar oda lett is. D. — Elveszi szegény János (L. ezt) azt is. KV. — Esznek (L. ezt) urak disznó módra, szegény ember ökör módra. E. — Falatját a szegény nyállal ereszti fel. E. — Födlhöz ragadt szegény. S. — Gazdag akkor eszik, mikor akarja, szegény mikor kaphatja. ML. — Gazdag hízik, szegény bízik. KV. — Gazdag hízik, szegény fázik. K. — Gazdag pénzzel, szegény észszel (E.) megyen előre. D. — Gazdagnak ékesség, szegénynek segitség. (A tudomány.) KV. — Gyujts rá, nem látszol oly szegénynek. E. — Ha a ha nem volna, minden szegény gazdag volna. D. — Ha a szegényt szidalmazod, Istened káromlod. K. — Ha szegény vagy, ne táncolj. E. — Ha szegény vagy, kevély légy. E. (Ha nincs mit enni, válogass benne. Ny. 14.) — Hadd jusson vagy egy szemecske a szegény verébnek is. Sz. — Hamarabb ugatja meg a kutya a szegényt, mint a gazdagot. D. — Hol a szegény úr akar lenni, ott vész. B. — Holmiát a szegény könnyen számbaveszi. D. — Jaj az oly szegénynek, ki gazdag asszonyt vesz el. KV. — Jó a szegény embernek a hús is. Ny. 5. — Kevés kell arra, hogy valaki szegény legyen. E. — Kényesen, kevélyen, nem látszol szegénynek. Ny. 9. — Ki győzné a szegény házat tyúkkal, kalácscsal. D. — Ki ma szegény, holnap gazdag lehet; ki ma gazdag, holnap szegény lehet. S. — Ki szegénybe bízik, nádra támaszkodik. D. — Ki szegényben bízik, szalmán hízik. E. — Kinek szegény sorsa, eleven megholt az. KV. — Koros szegény leánynak mindig rövid a farsang. B. — Könnyebb a szegényt kicsúfolni, mint megruházni. E. — Könnyebb a szegényt megszánni, mint jól tartani. D. — Könnyü a szegényből bolondot csinálni. S. — Könnyü a szegényből csúfot üzni. D. — Könnyü a szegényen kockázni. D. — Könnyü a szegényt megcsúfolni. KV. — Könnyü a szegényt kinevetni, de nehéz felruházni. D. — Könnyü a szegényt reménynyel tartani. D. — Könnyü a szegénynek juhait megolvasni. D. — Kutya is a szegényt hamar megugatja. D. — Lehet a gazdagból is szegény. D. — Megvonja magát, mint a szegény ember malaca. D. — Mindenütt bátorságos a szegény. KV. — Mindenütt szegény a szegény. KV. — Mindig valami bibéje van a szegény embernek. KV. — Ne bántsd a szegényt, szurd ki a szemét. Ny. 4. — Ne csufolódjék a koldus, ha szegény. D. — Ne féljetek szegények, jobban lesztek szegények. Kolonics. — Nehéz a szegény legénynek becsületet kapni. KV. — Nehéz a szegénynek tisztre hágni. B. — Neki is sorban a háza, mint más szegénynek. (Temetőben.) D. — Nem illik a szegényhez a nagy negédesség. KV. — Nem mind szegény, ki fótosan jár. D. (Ki kopott köntösben jár. B.) — Nincs a szegénynek féltő marhája. KV. — Nincs gyümölcsözőbb a szegény tenyerénél. KV. — Nincs kevélyebb, mint a szegényből lett gazdag. KV. — Nincs nagyobb bolond, mint a szegény. B. — Nincs rosszabb a szegény zsidónál. S. — Oly szegény, mint a templomba szorult egér. D. —

Orrával túrja a földet, mégis szegény marad. S. — Ott vesz a szegény, ahol úrrá akart lenni. D. — Ő is szeret szántani a szegény ember ekéjén. (L. ezt.) E. — Összebujtak mint szegény ember malacai. D. — Ritka mint a szegény ember buzája. E. — Sajt és kenyér két tál étel a szegénynek. D. — Senki sem barátja a szegénynek. B. — Senki sem irigyli a szegénynek sorsát. D. — Sok érdemes legény, mert értéke szegény, fogja az ekeszarvát. Sz. — Sok hijjával van a szegény. D. — Szegény, a ki másé. (Függ.) E. — Szegény a koldus, ha Király is neve. D. — Szegény a szárazföldön is elalszik. D. — Szegény a szegényt hamar kicsúfolja. D. — Szegény az ekklézsia. E. (Maga harangoz a pap. E.) — Szegény az ördög, mert nincs lelke. D. — Szegény ajándéka drágába kerül. E. — Szegény bor. (L. ezt.) M. — Szegény ebéd, a hol bor nincs. Decsi. — Szegény ebéd, melynek vacsorája nincsen. B. — Szegény egér az, melynek csak egy lyuka vagyon. KV. — Szegény ember az, kinek nincs miről adózni. B. — Szegény ember csikója hamar ló, gazdag ember lánya hamar eladó. Ny. 10. — Szegény ember élete csupa komédia. S. — Szegény ember étele helyett is aluszik. M. — Szegény ember hamar megolvashatja malacait. D. — Szegény ember, kender hám, fakó szekér, rossz szerszám. Ny. 3. — Szegény ember marhája (vagyona) hizlalja a gazdagot. B. — Szegény ember szándékát boldog Isten birja. E. — Szegény ember vizzel főz. D. (Sóval sóz, ugy él. Ny. 6.) — Szegény ember vizzel főz s jóizűt eszik, nagy úrnak elsózzák az ételét. Ny. 6. — Szegény embernek nincs kenyere, mégis ebet tart. B. — Szegény embernek szerencséje is szegény. D. — Szegény embernek a szél is mindig szembe fuj. Ny. 6. — Szegény embernek kevés a pártfogója. D. — Szegény emberrel morzsát sem gondolnak. D. — Szegény embert az eb is marja. B. — Szegény embert kerülni szokták. B. — Szegény embertől ne kérj kölcsön, csunya lányt meg ne csókolj. (Nincs köszönet benne.) Ny. 5. — Szegény fog madarat, de gazdag eszi meg. ML. — Szegény háztól málé. D. — Szegény háztól ösztövér bárány. D. — Szegény legény. E. — Szegény legény nem nagy úr. D. — Szegény legény gazdag (L. ezt) városban. — Szegény légy, kevély légy, hogy be ne köpjön a légy. Ny. 4. — Szegény mindenütt láb alatt van. B. — Szegény mint a böjti dudás. (B.); mint a templom egere. (E.); mint a tetű. (B.) — Szegény nem fél a tolvajtól. B. — Szegény ország, szegény király. S. — Szegény ördög. B. — Szegény örökség a puszta nemesség. BSz. — Szegény pára. D. — Szegény sors az, melynek nincs irigye. B. — Szegény tatár. Kisf. — Szegény tücsök, ugyan megszorították. D. — Szegény úrnak galambház a mészárszéke. D. — Szegény vagyok, bolond vagyok. Np. — Szegényből is lehet gazdag. KV. — Szegényből lett gazdagot az ördög sem türheti. D. — Szegényből lett úrrá. KV. — Szegényből lett úr mindig kegyetlenebb E. — Szegénynek szerencséje is szegény. ML. — Szegény ajándéka drága. D. — Szegénynek ajtaját nem őrzi a manó. D. — Szegénynek ha nincs is baja, mégis van. D. — Szegénynek koppan szeme, szája. E. — Szegénynek még a csuprából is kiforr. E. — Szegénynek nincs miből adózni. D. — Szegénynek se pénze, se hitele. D. — Szegénynek senki nem barátja. KV. — Szegénynek szegény a barátja. B. — Szegénynek szegény a keresete. KV. — Szegénynek szegény, ebnek kutya a barátja. E. — Szegényt a légy is jobban csipi. E. — Szegényt az ág is huzza. D. — Több a szegény mint a gazdag. ME. — Több a gazdag mint a szegény kevély. D. — Több szegényt

látni jót, mint gazdagot. D. — Tudomány szegénynek is palotát rak. E. — Ugyörül a gazdag, ha sokat, mint a szegény ha keveset nyer. D. — Urnak kevés, (L. ezt) szegénynek sok. Ny. 1. — Utvesztett szegény. D. — Végy el engem te szegény, ketten leszünk szegények. ML. — Szegényen élni és gazdagon halni esztelenség. D.

Szegénység. Aggszó, de igaz, hogy betegséget, sántaságot, szegénységet senki el nem tagadhat. Pázm. — Embernek oldalán is kifakad a szegénység. D. — Egyszerre szegénységet és betegséget (vénséget) nehéz elszenvedni. B. — Fösvény kivánsága aranyos szegénység. D. — Fü az udvaron, szegénység a házban. B. — Kevélységet, részegséget nehéz titkolni. D. — Ki többet költ mint jövedelme, hamar szegénységre jut. E. — Köhögést, sántaságot, szegénységet senki el nem tagadhat. ME. — Mindent kigondol a szegénység. KV. — Mint vas-szeg a zsákból, szegénység a házból. D. — Nagy akadály a szegénység. B. — Nagy arcpirulás a szegénység. B. — Nehéz a gazdagnak szegénységhez szokni. KV. — Nem is él, hanem a szegénységgel bajlódik. D. — Nem gyalázat a szegénység. E. (Nem mindenkor stb. D.) — Négyet nem lehet eltitkolni: tüzet, szeretetet, köhögést, szegénységet. Ny. 20. — Néha a szegénység dicsőséges. D. — Pázsitos udvaron lakik a szegénység. E. — Reménység, szegénység. E. — Sok bün oka a szegénység. S — Sokra visz a szegénység. E. — Szegénység és öregség két nagy teher. B. — Szegénység is lehet dicsőséges. E. — Szegénység gyaláz. KV. — Szegénység nem szerez kardoskodást. KV. — Szegénység nem szégyen. B. — Szegénység, reménység. E. — Szegénységet, betegséget nem lehet titkolni. B. — Szegénységet meg a köhögést nem lehet eltitkolni. Ny. 13. — Szerelmet, hurutot, szegénységet nehéz eltitkolni. D. — Szegénységet el nem titkolhatni. D. — Szorgalom gazdagság, henyélés szegénység. D.

Szekerce. Gyöngyös szekercével fát ne vágj. D.

Szekér. A ki más szekere farkán ül, nem oda megy a hová akar, hanem a hová viszik. B. — A kinek a szekere farkán ülsz, annak az énekét hallgassad. M. — A kocsis szekérrel, a biró törvénynyel álmodozik. KV. — A mely szekér meg nem vár, azután nem kell futni. B. — A szekércsináláshoz sok fa kell. D. — Azt véli, ő hajtja a göncöl szekerét. (Kevély.) E. — Bor hajtja (L. ezt) a lovat, zab viszi a szekeret. Ny. 4. — Csikorog a szekér, megitta a kocsis a háj árát. B. — Csikorog mint Kun László szekere. S. — Eb (L. ezt) a faszekere. D. — Edd meg a halat, a melyik a szekér után szalad. Ny. 3. — Egy szekérfarkon ülnek. D. — Fakó (L. ezt) szekér, kenderhám, mind a kettő rossz szerszám. Sz. — Fél tőle mint a szekérkenőcstől. B. — Félre szekér, jön a kocsi. E. — Ganajos szekérnek, részeg embernek Isten is kitért. E. — Ha szekered nincsen, talpad készen legyen. KV. — Ha szekered tengelyét megkened, jobban fordul. KV. — Hat ökör után könnyü a szekeret tolni. D. — Hájas szekér, hosszu út. E. — Hájazza a kereket, hogy jobban csuszszon a szekér. (Veszteget.) Sz. — Hedergél az úton, mint a rossz szekér. Ny. 21. — Ismeretlen embert ne végy fel a szekeredre. S. — Jobb szekéren csunyán ülni, mint gyalog szépen menni. Ny. 17. — Kenett szekér gyorsabban jár. D. — Kettő előtt hasznos kitérni: a terhes szekér és a részeg ember előtt. B. — Kinek szekere farkán ülsz, annak a nótáját fujjad. KV. — Kifelé forditották a szekér rúdját. BSz. — Kitört szekere rúdja. Ny. 3. — Könnyü a szót megforditani, mert nem terhes szekér. D. — Könnyen köpi markát, ha tolják szekere farkát.

D. — Könnyü ló után szekeret tolni. B. — Könnyü szekér mellett gyalogosan. E. — Kun László szekere. (Nyomor.) Sz. — Letörött az ángya szekere. (Szült.) Ny. 2. — Más szekere farán (L. ezt) ül. KV. — Megy a szekér, ha hájazod. B. — Minek futsz oly szekér után, mely nem akar felvenni. E. — Ne fuss a szekér után, melyre nem ülhetsz fel. Ny. 7. — Nehezen jár a kenetlen szekér. D. — Nehezen lesz abból bak (L. ezt) szekér. D. — Nehéz a vágásban szekeret fordítani. D. — Nem illet agg ebet hintószekér. Ny. 2. — Nem megy a szekér, ha nem kenik. B. — Nincs oly rakott szekér, melyre több nem fér. D. (Kire villa széna nem fér. Sz.) — Nyikorog mint az oláh szekér. Ny. 3. — Olyan szekér után fut, mely őt se megvárni, se felvenni nem akarja. D. — Ökrök nélkül csak a göncöl szekere fordul. D. — Ő hajtja a göncöl szekerét. (Kevély.) D. — Részeg ember elött a szénás szekér is kitér. B. (Terhes szekér is kitér. D.) — Sokat a szekér sem bir. D. — Szekér alatt denc (L. ezt) kutya. E. — Szekeren jött gyalog ment. E. — Ritka a jó kerék a régi szekérben. D. — Szekeres karácsony (sáros), szénás husvét. S. — Szekérhez vessző-kas illik. Sz. — Taliga nem szekér. D. (Bot nem fegyver. Ny. 8.) — Terhes szekér előtt üreseddel kitérj. D. — Tüzes mint Illés szekere. D. — Csikorog mint a deszkás szekér. S. — Üres szekérnek is kitér. D. — Van nehezebb a széna-szekérnél. D. — Vágásban forditja meg a szekeret. D. — Béna, sánta, kehes ló, szekeresnek elég jó. B.

Szekrény. Férjhezmenő lány ruhájának több szekrénye, mint száma. E. — Késő a takarékosság, mikor üres a szekrény. D. — Kinek üres az erszénye. üres a szekrénye. Cz. — Más szekrényében ne kotorázz. D. — Szemét szekrény. D. — Üres szekrény. (Fej.) D. — Üres mind szekrénye, mind erszénye. D. — Üveg szekrénybe való. S.

Szel. Jót szeltek a farából. D. — Kés nélkül akarja szelni a kenyeret. D.

Szeleburdi, beleszurdi. ME. — Szeleverdi, szeleburdi. D.

Szelence. Ha se szelencéd hozzá, se írod, ne borbélykodjál. D. — Ha nincs íred és szelencéd, miért teszed magad borbéllyá. KV. — Se írja, se szelencéje szegénynek. D. — Sem írek, sem szelencéjek, mégis borbéllyá tették magukat. Pázm. — Sem írja, sem szelencéje, mégis gyógyít. D.

Szeles ember, félbolond. D. — Szeles kocsisnak bokros a lova. S.

Szelet. Apró szeleteket szel. D.

Szelid. A vadkörtét többre becsüli a szelidnél. KV. — Hozzáképest szelid a mennykő. D. — Nem várhatni a vad fától szelid gyümölcsöt. D. — Oly szelid, hogy még az epéje sem keserü. B. — Olyan szelidek mint a mándoki galambok. Ny. 7. — Szelid a galamb, mégis van epéje. E. — Szelid almának nagy becse, vadnak kevés. KV. — Szelid intéssel, nem pálca veréssel teheted jóvá a gonoszt. Sz. — Szelid mint a bárány (D.), mint a galamb (KV.), mint a gerlice (D.), mint a husvéti bárány (ME.), mint a kis nyul (D.), mint a liba (D.), mint őszszel a légy (S.) — Szelid tyúk hamar meglapul. D. — Szelidebb nálánál a vad ember is. D. — Vad a szelid gyümölcs is, mig meg nem érik. D.

Szelidit. Ha a hörcsökös asszonyt meg akarod szeliditeni, járd meg vele a táncot a mogyorósban. K. — Késő az agg ebet szeliditeni. KV. — Későre szelidül meg a farkas. D. — Könnyü bárányt szeliditeni. D. — Nehéz az agg ebet szeliditeni. KV. — Nehéz a vén farkast szelidségre venni. D.

Szelindek. Harapna a szelindek, ha foga volna. D.

Szellő. Gályáját jó szellők fujdogálják. D. — Ha már fujdogál a szellő,

nemsokára beáll a tellö. B. — Hit nem szellö. (L. hit.) E. — Szellö is megárt neki. E.

Szellőztetik. (Felakasztották.) D. — Feltették szellőzni. B.

Szem. A csipás szem is idővel kinyilik. D. — A kárvallás a bolondnak is felnyitja szemét. D. — A kenyér is annál jobb, minél több a szeme. D. — A legélesebb szemü tolvajnak is szemét kilopja utoljára a varju. (Akasztófán.) D. — A marhát a gazda szeme hizlalja. Ny. 1. — A szálkát a más szemében meglátod, a gerendát pedig a magadéban nem látod. B. — A szem mindent lát, csak magát nem. D. — Az erdőnek füle (L. ezt) van, a mezőnek szeme van. Ny. 2. — Az úrnak szeme hizlalja a lovat. KV. — Alamizsnán szeme. D. — Angyal ül a szemöldökén, ördög szeme alatt. D. — Apagyra (L. ezt) készül a szeme. E. — Apró szemü szüz. (Hunyorgat.) D. — Bagoly a képe, sólyom a szeme. E. — Bal szemmel nézi. E. — Bekötötte (L. ezt) a szemevilágát. Ny. 21. — Csillog a szeme, mint a kan macskáé. E. — Csipőjén keze, szemetén szeme. (Kevély.) D. — Csóka csókának nem vájja ki szemét. E. — Csuda ha félszemére eleget aludt. Pázm. — Eb (L. ezt) szeme látta, eb keze vette, akaszszák fel a ki keresi. E. — Eb (L. ezt) keze látta, eb szeme vette stb. D. — Eb szemébe nem megy a füst. D. — Egy szemmel néznek. D. — Egy szemökkel sirnak, más szemökkel ők tudják, kire kacsintanak. (Özvegyek.) E. — Egyenkint szedeti ki a szemszőrt. (Kegyetlen.) D. — Eláll a szemeszája. E. — Ezen is sok szem kap ám. KV. — Észszel, ne szemmel fogj a házassághoz. E. — Farkashályog (L. ezt) van a szemén. E. — Felakadt a szeme (elbámult), mint a dézsmabáránynak. B. — Felnyilt már a szeme. B. — Felnyisd a szemed, ha mit akarsz. B. — Félénk katonának hátul van a szeme. D. — Félszemmel látta. S. — Félszemét se veti másra. (Kevély.) D. — Fénylik a szeme mint a kőrösbogár. Ny. 14. — Fogat fogért, szemet szemért. ME. — Fut (L. ezt.) mint a szemvert. E. — Gazda szeme hizlalja a jószágot. E. — Gazda szeme hizlalja a lovat. KV. — Gazdaság szemet kiván. E. — Görbe szemmel nézi. E. — Ha eléri, szemét is kikörmöli. D. — Ha jóllakott is, a szeme éhezik. D. — Ha szerit teheti, szemed is kilopja. D. — Hályog van a szemén. E. — Hátul van a szeme. D. — Helyén kelt a szeme. B. — Hidd a mit szemed lát. E. — Hiszek a szememnek. E. — Holló hollónak nem vágja ki a szemét. D. — Irigy a szomszéd szeme. KV. — Irigy szem az erkölcsöt is gáncsnak nézi. B. — Jele, nem szereti, mert szembe dicséri. B. — Jobb a gazda szeme, mint a szomszéd szeme. D. — Jót érzek, igen csiklandik a jobb szemem. Decsi. — Kár nyitja bolondnak szemét. KV. — Kecskének ágon a szeme. E. — Keresztben áll a szeme. E. — Kettőt nehéz megcsalni: a szemet és a fület. Ny. 20. — Kék szem, úri szem; sárga szem, macskaszem, fekete szem, cigány szem. E. — Későn nyilik szeme az esztelennek. D. — Két szem többet lát egynél. B. — Ki valakit szeret, arra sok szemet vet. KV. — Kidugták (L. ezt) a szemét. Ny. 1. — Kiki maga szemével lát. D. — Kinek mi szivében, kitetszik szemében. KV. — Kinek mi szivében, megtetszik szemében. E. — Kinyilt (L. ezt) a szeme. E. — Királynak is szemébe néz a macska. KV. — Kiszedték a szeme szőrit. (Megkinozták.) D. — Kitetszik szeméből az epe. D. — Kiszurták (L. ezt) a szemét. E. — Kiszurták (L. ezt) a szemét vele. Ny. 3. — Kitetszik a szeméből, mit forgat a szive. E. — Kitolták vele a szemét. B. — Kitörölték vele a szemét. D. — Kiverte szemét az ág. (L. ezt.) E. — Konkolyos szemmel néz. E. — Koppan a szeme. E. (Mint a kálvinista varju-

nak. B.) — Koppan a szeme töle, mit sem kap belöle. Ny. 2. — Kurv az anya rossz embernek, egy szó ugy mint száz, a ki engem hátam mögött, nem szembe gyaláz. D. — Legravaszabb a róka, mikor szemét behunyja. S. — Legjobb kutya, melynek szeme legutoljára nyilik. D.—Lesütött szeme is elárulja a tolvajt. D. — Majd kiszurja (L. ezt) a szemét. E. — Már jókor kurvaságra áll a szeme. Decsi. — Más szemében meglátja a szálkát, magáéban nem a gerendát. E. — Megszedte a szemeszörét. B. — Megáll a szem rajta. E. — Megvan a mit szemeszája kiván. E. — Mindennel szembeszáll. D. — Mit a szem nem lát, azt a sziv hamar felejti. KV. — Mit szeme meglát, keze ott nem hagyja. KV. — Nagyobb a szeme, mint a hasa (Ny. 2.); mint a gyomra (E.); mint a szája. E. — Nappalnak szeme van, éjjelnek füle van. B. — Ne fujj a tüzbe, mert szemedbe ugrik a szikra. S. — Nehéz a szemet megcsalni. D. — Nehéz más szájával enni, más szemével látni. E. — Nem jó ember, ki másnak szemébe nem mer nézni. E. — Nem jó szemmel nézik. S. — Nem lát a szemitől. E. — Nem megy a füst eb szemébe. E. — Nem kap rajta sem szive, sem szeme. B.—Nem szereti, mert szembe dicséri. D. — Nem üti ki a vak ló (L. ezt) szemét. Ny. 14. — Nem vájja (vágja E.) ki egyik varju másikának a szemét. Sz. — Négy szeme van s még sem lát. S. — Néha a házfalnak is van szeme. D. — Nincs szeme. E. — Nyelve helyett szeme szól. D. — Oly irigy szemmel nézte, majd kicseppent szeméböl a vér. E. — Örökre bekötötték szemét. D. — Örül neki mint vak Laci a félszemének. Ny. 5. — Ritkán jó ember az, ki másnak nem mer szemébe nézni. B. — Rossz ember, ki mással nem mer szembe nézni. KV. — Rossz szem az erkölcsöt is gáncsnak nézi. D. — Sas szemü. D. — Senkivel sem mer szembeszállni. D. — Sír az egyik szemem, a másik könnyezik. Np. — Sok szem sokat lát. D. — Sok szeme, sok füle vagyon a királynak. KV. — Szájnak, nem szemnek szoktak fözni. B. — Szálka a szemében. B. — Szedje ki (L. ezt) a csibafai borbély a szemedet. Ny. 1. — Szem a lélek tükre. E. — Szem is árthat. E. — Szem is elsöbben a rúton akad fel. D. — Szembe dicsér, hátul gyaláz. E. — Szembemondás nem emberszólás. D.—Szeme kivánja, nem a hasa. Ny. 2. — Szeme sem áll Isten igazában. (Ravasz.) D. — Szeme sem áll jóra. D. — Szeme ugy jár, mint a ráró madárnak. B. — Szemeszöktibe, mint a hörcsök. E. — Szemedet bekötötték. (Rászedtek.) Ny. 2. — Szemedet is ellopná. E. — Szemet huny. E. — Szemet szemért. E. — Szemet szúr. E. — Szeme is vasvilla. D. — Szemébe mer nézni akárki fiának. E. — Szembemondta, mint Imre Pista a gyíknak. Ny. 5. — Szembe mondja, mint Csákán Pál a macskának. (L. ezt.) Ny. 9. — Szemébe nézett, mint Bacsó az ördögnek. (L. ezt.) Ny. 1. — Szembeszökik a fenevaddal is. D. — Szeméböl bor szikrát hány. D. — Szeméböl is kitetszik a vörös bor. D. — Szemét a hollók vágták ki. (Felakasztották.) D.—Szemét hizlalja. S. — Szemhéj alatt is vigyáz. E. — Szemmel tartja a halál. D. — Szemnek minden, kéznek semmi. E. — Szemök elé hivták. D. — Szemre-főre. (L. ezt.) E. — Szemre-főre tekintenek. B. — Szemre sem vehetni, oly kicsiny. D. — Szemre való. S. — Szemröl esett neki. E. — Szemtöl szembe. E. — Szénégetönek tökén a szeme. (Ott szive, hol haszna.) Sz. — Szénégetö cigánynak stb. Ny. 8. — Szép a szeme, de ördög a szive. KV. — Szikrát hány a szeme. D. — Szöke haja, kék a szeme. D. — Több szem többet lát. KV. — Többet hisznek a szemnek, minta fülnek. D. — Töröld ki szemedböl a csipát. Pázm. (L. Csipa.) — Tüz-

szikra két szeme. D. — Ugy áll a szeme, mint a döglött birkának. D (Mint a vasvilla. E.) — Ugy örül, mint kinek a szemét kiütik. D. — Ugy nézz a szemembe. D. — Ugy nézte, majd megette szemével. E. — Ugy verj éket a kemény fába, hogy szemedbe ne pattanjon. D. — Uton szemed, résen füled. D. — Vakok között egyszemü az elsö. E. — Vakuljak meg a két fülemre, süketüljek meg a két szememre, ha nem igaz. S. — Varju varjunak, csóka csókának, holló hollónak nem vájja ki a szemét. S. — Véres a szeme. D. — Vérszemet kapott. S. — Viszket a szemem, valamit érzek. E. — Zöld karikát hány a szeme. E.

Szem. Addig kapar a tyúk, mig szemre talál. D. — Ott kapar, ahol szemre talál. D. — Vak tyúk is talál néha szemet. B. — Vak tyúk addig piszkál, mig szemre nem talál. E.

Szembekötve is eltalálni pokol útját. E. — Szembekötve ne vivj. D. — Szembekötösdit játszik. D.

Szemenszedett. S. — Tiszta mint a szemenszedett buza. D.

Szemefénye. E. — Szép asszony a ház szemefénye. E. — Ugy vigyáz rá, mint a szemefényére. S. — Ugy szereti, mint a szemefényét. E.

Szemfényvesztő alakos. D. — Volt szüléjök is: tátos volt és szemfényvesztö. Pázm.

Szemfödél. Eltemették szemfödél nélkül. (Felakasztották.) D. — Holtnak szemfödelét elveszi. E. — Szemfödélre valója sincs. S.

Szemfüles. Elül-hátul szemfüles. D.

Szemöldök. Emelgeti szemöldökét. (Kevély.) D. — Fölszömöldök. (Kevély.) D. — Felvonja szemöldökét. E.

Szemrehányó. Se hete, se hava, már is szemrehányó. D.

Szemes. Ajándék a szemest is megvakitja. D. — Hol macska van a háznál, ott a gazdasszonynak szemesnek kell lenni. Ny. 1. — Legszemesebbnek kell lenni a tolvajnak. D. — Nem kénytelen a szemes, hogy a vakot kalauzul vegye. K. — Más házánál szemes, magáénak vaksi. KV. — Néha a vak is többet lát a szemesnél. D. — Otthon vaksi, más házánál szemes. KV. — Szemes bizonyság. D. — Szemes kocsis, szemes ló kerekszámra igen jó. B. — Szemes mint a macska. E. — Szemesé a világ, vaké az alamizsna. D. — Szemesnek a játék, vaknak alamizsna. D. — Szemesnek való a játék. KV. — Szemesnek áll a világ. E. — Vak mutat a szemesnek utat. D. — Vakandok mutat utat a szemesnek. BSz.

Szemérem. A futás szemérem, de hasznos. Ny. 2. — Hol a félelem, ott a szemérem. D. — Hol a szemérem, ott a becsület. KV. — Hol a szemérem, ott a jóság. KV. — Jámborság tisztesit, szemérem ékesit. KV. — Rózsáé az illat, szüzé a szemérem. K.

Szemérmes. Bár szemérmes is az asszony, ne bizd más kezére. KV. — Egy asszony sem szemérmes a sötétben. KV. — Szemérmes diáknak hiu (üres. ME.) a táskája. M. — Szemérmes koldusnak üres a tarisznyája. B. (Táskája. KV.) — Szemérmes mint a falusi liba (S.); mint a jó leány (D.); mint a menyasszony (KV.); mint a rác menyasszony (Ny. 12.); mint a szüz (D.); mint az uj menyecske (S.); mint az üres táskáju koldus. D. — Voltnak és meglettnek szemérmes orcája. KV. — Éhen marad, ki az asztalnál szemérmeskedik. KV. — Szemérmesség nem szokott titokhoz. KV.

Szemét. A ház (L. ezt) elibe hordták a szemetet. Ny. 5. — A kisöprött seméttel nem jó a hirt is kihordani a házból. B. — A szemetet soha ki nem söpörhetni egészen. D. — Annyi van mint a szemét. Ny. 12. — Csípöjén keze, szemetén szeme. (Rátartós.) D. — Egy szemeten kotoráznak. D.

— Élődik mint Toldi Miklós lova a szeméten. E. — Haljon meg a szemétdombon. D. — Kakas is hatalmas maga szeméten. D. — Ki szemeten nevelkedett, mást is rühesnek gondol. D. — Ki szemetén nevelkedtél, hogy igy rugdalózol? D. — Kiki bátrabb a maga szemetén. KV. — Kinek más fegyvere van, nem hány szemetet ellensége szemébe. K. — Maga szemetén berzenkedik. KV. — Más szemetén kotoráz. (L. ezt.) D. — Más szemetén él, mint Toldi Miklós lova. B. — Minden kakas a maga szemetén hatalmas. Sz. — Minden kakas úr a maga szemétdombján. Ny. 7. — Nem minden szemeten találsz ilyen embert. D. — Nem jó a házból kifelé seperni a szemetet, mert kimegy a gazdaság. Ny. 3. — Nem szemeten szedik a gyöngyöt. D. — Néha a házban a szemetet is elszenvedik. D. — Ritka szoba szemét nélkül. D. — Szemetén vitéz, mint a kakas. E — Szemétszekrény. D. — Szemétből mindig marad valami. E. — Szemétdomb. D. — Szemét ember. D. — Szemétnek is kell egy kis helyt engedni. K. — Széméttel mindent kihord a házból. (Hirt.) D. — Tengődik, mint Toldy Miklós lova a szeméten. D. — Ugy hallgatom, mint szemeten gubás ebnek ugatását. (Rágalmat.) Sz. — Ur az ur a szemétdombon is. B. — Ur vagyok a magam szemetjén. (Házamban.) Ny. 19. — Van böven, mint szabó szeméten a posztószél. Ny. 2.

Szemtelen. Minél tovább tart a világ, annál szemtelenebb. D. — Sok veje, kinek leánya szemtelen. D. — Szemtelen harag, mely erejét nem láttatja. KV. — Szemtelen koldusnak tele a táskája. D. — Szemtelen mint a légy. KV. (Piaci légy. E. — Piaci kofa. S.) — Szemtelennél is szemtelenebb lehet. D.

Szeny. Amint mosod kezed, veszed le a szenyet. D. — Kézszeny. D. — Megszokta mint barátkukta a szenyet. D. — Ne mosd, ha nem kezed szenye. D. — Rajta hagyta keze szenyét. E. — Reátörli keze (L. ezt) szenyét. Pázm. — Ritka kovács szeny nélkül. D.

Szenyes mint a rab. E. — Szenyes nem kormos. D. — Van ám annak a mosóban szenyese. D.

Szent. A szent forrásnak égből az eredete. D. — Apró szent. D. — Áll mint a faszent. ME. — Fagyos szent. S. — Itt vannak a fagyos szentek. ME. — Faszolsz (L. ezt) mint az egri szent. Ny. 5. — Hal barát, él a szent. E. — Hányan vannak az apró szentek? (Gyermekek.) ME. — Három a szent szám. E. — Ki tiz esztendős koráig nem ártatlan, huszig nem szép, harmincig nem erős, negyvenig nem okos, ötvenig nem gazdag, hatvanig nem szent, azután se lesz. D. — Legyen meg az Isten szent akaratja. S. — Meghal a barát, él a szent, változik az apáturság. K. — Minden szentnek maga felé hajlik a keze. D. — Minden szentnek van mennyországban helye. E. — Nem mind szent, a ki a templomba jár. E. — Nem mind szentek, kik templomba mentek. KV. — Ritka mint a szent kocsmárosné. D. — Ritka szent próba nélkül. D. — Szent a békeség. D. — Szent a szabó neve, kinél folt nem marad. E. — Szent ember is csak ember. S. — Szent életü vasfazék, csak a füle kormos. (Képmutató.) Ny. 5. — Szent mint a Bodóné pulykája, mert kan nélkül tojik. Ny. 1. — Szentnek is maga felé hajlik keze. E.

Szentel. Kóró szentölő. (Haszontalan.) D.

Szentesit. Cél szentesiti az eszközt. (Latin.) ME. — Cél nem szentesiti az eszközt. ME.

Szentes. Átesett rajta, mint Bánó a szentesi parókián. E. — Jót lökött rajta, mint szentesi emberen a hosszu kutya. (L. ezt.) Ny. 5. — Kutyabaja, mint a szentesi halottnak. E. — Szen-

tesi mester. (Hazug; a szentirásból is hazudott.) D.

Szentelt. Fél töle, mind ördög a szentelt viztől. E. — Jól bevett a szentelt vizből. (Bor.) D. — Kerüli mint ördög a szentelt vizet. B. — Lehet a szentelt vizzel is rosszra élni. D. — Se nem árt, se nem használ, mint a szentelt viz. E. (Szegedi szentelt viz. Ny. 5. — Körösi szentelt viz. Ny. 1.) — Szentelt széna nem hizodalmas. E.

Szentirás. A szentesi mester a szentirásból is hazudott. D. — Ákombákom (L. ezt) szentirás. E. — Kikopott (L. ezt) a szentirásból. Ny. 2. — Mondás, levegőrontás, a ki hiszi, annak szentirás. S. — Papot illet a szentirás. E. — Szentirásból jönnek az eretnekek. (Félreértik.) D.

Szentháromság után az elsö személy. (Kevély.) D. — Leültette mint Ilosvai a szentháromságot. E.

Szentlélek. Seggre esett benne a szentlélek. (Megijedt.) Ny. 7. — Tótágast áll benne a szentlélek. (Jó kedve van.) Ny. 4.

Szentiványi. Hosszu mint a szentiványi éneke. (L. ezt.) D. — Ugy huzza a szót, mint a szentiványi koldus az éneket. Ny. 6.

Szentpéteri. Lehömpölyödött mint a szentpéteriek imádsága. (L. ezt.) Ny. 2.

Szentség. A szentséggel is visszaélhet az ember. D. — Félre szentség, sok a szükség. Ny. 2. — Hirét sem hallotta, mint Ihász Istók a hét szentségnek. Ny. 17.

Szenved. A jó erkölcs szenved, de soha el nem senyved. Sz. — Ha tüzét szereted, füstjét is szenvedjed. D. — Hasztalanul ne szenvedj. D. — Isten fia volt Krisztus, mégis szenvedett. D. — Jobb más latorsága, mint magad rosszasága miatt szenvedned. KV. — Kevély (L. ezt) embernek, sima szőrü kutyának szenvedni kell. Ny. 12. — Ki a tüzet szereti, füstjét is szenvedi. KV. — Sokat kell türni, szenvedni. E. — Szenved mint a farmatring. K. — Szenvedni katona dolog. E. — Szenvedni katona dolga, sok az ura, fényes szolga. B. — Tür, szenved, mint a bárány. E. — Van-e valaki, a ki nem szenvedett? D. — Vékony szőrü kutyának, kis csizmás embernek sokat kell szenvedni. Ny. 22.

Szenvedés. Reménységgel könynyebbedik a szenvedés. B. — Sok szenvedéssel adják a becsületet. (Dicsőséget.) KV.

Szeplős mint a pulykatojás. ME. — Szeplősnek jó az árnyék. E.

Szepsi. Pislog mint a szepsi kocsonya. (Belefagyott a béka.) S.

Szer. Se szeri, se száma. E. — Szert tenni valamire. ME. — Szerit ejtette. ME. — Szép szerivel. E.

Szerda. Kinek sok zabáló csütörtöke, annak sok hamvazó szerdája és böjtje. D.

Szerecsen. Cigányt szapul, szerecsent mos. E. — Fekete mint a szerecsen. D. — Hiába szapulod a szerecsent. D. — Illik hozzá, mint szerecsenhez a fehérség. E. — Kecskérül gyapjut, szerecsenből hattyut. BSz. — Szerecsent mos. D. — Szerecsent szappanoz. Pázm.

Szerelem. A szerelem a bölcset is vakká teszi. KV. — A szerelem és esztelenség csak névvel különböznek egymástól. D. — A szerelem nagy bajt okoz. Ny. 2. — A szerelem vak. B. — A szerelem sötét verem. Np. — A szerelem veszedelem. E. — A szerelemben több a keserü, mint az édes. KV. — Álomban, szerelemben nincs lehetetlenség. D. — Bor, pecsenye nélkül meghül a szerelem. ME. — Bölcset is megvakit a szerelem. B. — Elsoványodott a szerelembe. D. — Harag és szerelem két rossz tanácsadó. KV. — Fölöttébb való szerelem nemsokban különbözik a bolondságtól. B. — Hideg kéz, meleg szerelem. Ny. 6. — Hideg ruha a szerelem. Ny. 20.

— Hirtelen szerelem nem állandó. D. — Kenyér és bor nélkül meghül a szerelem. KV. — Ki csókot vet, szerelmet arat. S. — Kocka, bor és szerelem üritik az erszényt. B. — Legjobb strázsa (virrasztó) a szerelem. KV. — Nagy nyavalya a szerelem. E. — Nem igen jut annak a szerelem eszébe, kinek sok a dolga. KV. — Nem jó a felettébb való szerelem. KV. — Nem lát a szerelem, nincs nála értelem. KV. — Nem mindenben édes gyökér a szerelem. KV. (Nem mindenkor stb. D.) — Ravasz a szerelem, arany békóval jár. K. — Ritka az a buza, kiben konkoly nincsen, ritka a szerelem, kiben hiba nincsen. Np. — Ritka leány szerelem nélkül. D. — Soha szerelem sóhajtás nélkül édes nem lehet. Bessenyei. Philos. — Szerelem, bor, kocka, mindenből kifoszta. KV. — Szerelem búra visz. E. — Szerelem és harag semmi jót nem farag. KV. (Nem igaz birák. E.) — Szerelem és uraság nem szenvednek társat. KV. — Szerelem, éj és bor, sok gonoszsággal forr. KV. — Szerelem gyötrelem. E. — Szerelem, méltóság egy székbe nem férnek. F. — Szerelem sem jó, ha felettébb való. ME. — Szerelmet és hurutot nehéz eltitkolni. Sz. — Szerelmet, hurutot, szegénységet nehéz eltitkolni. D.

Szerelmes. Csunya a vén szerelmes. S. — Szerelmes mint a macska. (Német.) S. — Szerelmes a szakácsné. E. (Elsózta az ételt. B.) — Szerelmesek esküvése. (Haszontalan.) D. — Hárman csendesen, ketten szerelmesen. D. — Szerelmeskedés henyélőknek dolga. D.

Szeremle. (Pest-megyében.) Kurta mint a szeremlei szoknya. Ny. 12.

Szerencse. A bátor szivekkel (jár. B.) társalkodik a szerencse. KV. — A hadi szerencsét, fiu magzatot, jó házasságot Isten választja. E. — A jó mesterséghez szerencse is kell. ME. — A jó szerencse anyja a kevélységnek. B. — A kit igen gyöngéltet a szerencse, végre elbolondítja. B. — A legnagyobb szerencse a legnagyobb félelem. D. — A meddig tart szerencséd, addig barátid is. Sz. — A szerencse hozza, de a szükség megpróbálja a jó barátokat. KV. — A szerencse ritkán elégszik meg egy csapással. E. — A szerencse soha sincs ravaszság nélkül. KV. — A szerencse soknak nagy vesztére szolgál. B. — A szerencse szárnyon jár, a kire száll az jól jár. Np. — A szerencse változó. KV. — A szerencsének ajándéka álomkincs. D. — A szerencsének üstökébe kapott, nem kopasz hátuljához kapdozott. D. — A szerencsét üstökön kell ragadni. B. — Az a szerencsét nem tudja megbecsülni, ki soha szerencsétlen nem volt. B. — Az okos nem vár a szerencsétől. D. — Az okos ember szerencsére kezet nem fog. D. — Balkezére fogta a szerencse. D. — Barátot szerencse hoz, szükség próbál. S. — Bolondnak a szerencse. KV. — Bolondnak a szerencséje is bolond. S. — Csallóközi (L. ezt) szerencse. Cz. — Cselt vetett a forgó szerencse. D. — Csupa szerencsére támaszkodni vakmerőség. D. — Derék állapot a szerencsén feküdni. ML. — Egy marok szerencse többet ér egy zsák észnél. ME. — Elég szerencsésen iparkodik, kinek a szerencse semmi akadályt nem tesz. B. — Első a szerencse, második az áldás. E. — Együtt jár a két szerencse. E. — Elaludta minden szerencséjét. D. — Forgó a szerencse. M. (Nincs állandó kincse. Sz.) — Gyürüt váltott a szerencsével. D. — Ha az irigy szomoru, vagy őt érte baj, vagy mást szerencse. E. — Ha az irigységet el akarod kerülni, titkold szerencsédet. B. — Heverő ember szerencséjét is elheveri. D. — Hitvány szerencse, melynek nincs irigye. E. — Hová a szerencse esik, oda fordul az embernek jóakarata is. KV. — Istenhozzá-

dot mondott neki a szerencse. D. — Jobb egy marék szerencse, mint egy véka pénz. Ny. 11. (Köböl ész. B. — Puttony ész. D.) — Jól megragadd a szerencsét, igen csuszó. D. — Jól táncol, kinek hegedüse a szerencse. D. — Jött-ment vendég a szerencse. B. — Kereken fordul az ember szerencséje. KV. — Kevélység lenyomja a szerencse tengelyét. E. — Kevélységgel jár a jó szerencse. KV. — Későre érkezett annak szerencséje, kit csak halála előtt tett nagygyá. D. — Ki magát kétszer adja veszedelemnek, a szerencsét ne vádolja. E. — Kiki maga szerencséjének kovácsa. E. — Kinek-kinek pillant néha a szerencse. B. — Koldus embernek koldus a szerencséje. Ny. 5. — Könnyebb megtalálni, mintsem megtartani a szerencsét. B. — Kurva (L. ezt) szerencse. E. — Legjobb a közép szerencse. B. — Levetőt is játszik a szerencse. E. — Markában volt a szerencse. D. — Megbukott szerencséjével együtt. D. — Megfordult a szerencsekerék. D. — Mesterségnek szerencse a mestere. E. — Mindenhez szerencse kell, még a lólopáshoz is. S. — Mindenütt elkerüli a szerencse. D. — Minél nagyobb a bolond, annál szerencsésebb. KV. — Minél nagyobb a szerencse, annál kevesebbet higyj neki. B. — Mit a természet nem adott, megkinál vele a szerencse. K. — Nagyobb szerencséje, mint maga. D. — Ne vágyj olyan szerencsére, melyet el nem birsz. D. — Nem alku a szerencsének hizelkedni. D. — Nem édes, hanem mostoha anya a szerencse. D. — Nem jó a szerencsét megboszantani. D. — Nem jó szerencse az melyet el nem birhatsz. E. — Nem tudja becsülni a szerencsét, ki soha nem volt szerencsétlen. B. — Néha levetősdit is játszik a fejes szerencse. D. — Nincs gallérunkhoz varrva a szerencse. E. — Nincs nagyobb szerencse, mint a jó házasság. D. — Nincs oly lángoló szerencsétlenség, melyben egy szikra jó szerencse nem volna. D. — Nincs szerencséje hozzá, mint cigánynak a buzavetéshez. B. — Olyan a szerencse, mint forgó Velence. KV. — Nyulat látánk, nem leszen jó szerencsénk. M. — Próba szerencse: a ki mer, az nyer. S. — Próbával jó a szerencse. KV. — Puszta szerencsére támaszkodni vakmerőség. E. — Ritka madár a jó szerencse. KV. — Ritka nagy szerencse kis kevélység nélkül. D. — Ritkán bánik a szerencse halkal az emberrel. D. — Ritkán jár a szerencse kevélység nélkül. KV. — Senki nem tudja, szerencse kinek adja. KV. — Senkinek sincs szerencséje gallérjához kötve. D. — Sikos sarka van a szerencsének. B. — Sima farki a szerencse, hol futja, hol kergeti az embert. B. — Szegénynek a szerencséje is szegény. ML. — Szegénynek még a szerencséje is szegény. KV. — Szerencsefia. E. — Szerencse magzatja. D. — Szerencse forgandó. F. — Szerencsehaj. (Első ősz hajszál.) E. — Szerencse ha szolgál, még ne tartsd szolgádnak. KV. — Szerencse is szokott játszani. D. — Szerencse kereke. D. — Szerencse mind felülősdit, mind levetősdit szokott játszani. D. — Szerencse nádszál, könnyen eltörik. D. — Szerencse szárnyon jár, boldog ember kire száll. B. — Szerencse, Velence. (Állhatatlan.) D. — Szerencséje akadt. (Kérője.) E. — Szerencsét próbál. E. — Szerencsét üstökön kell ragadni. E. — Szerencsével, ha van frigyed, sok az irigyed. KV. — Tarts a szerencsétől, ha nagyon hizelkedik. D. — Tenyerén hordozza a szerencse. E. — Titkold szerencsédet. KV. — Több a szerencséje, mint az esze. S. — Tud a szerencséről. E. — Tud valamit a szerencséről szólani. D. — Ugy dicsérik a szerencsét, amint szolgál. D. — Urat szolgájától szerencse választja. E. — Üzöbe vette a szerencse. (Szerencsétlen.) D. — Vadásznak, halász-

nak nem jó szerencsét kivánni. S. — Vagy élek, vagy halok, szerencsét próbálok. B. — Van férge az ő szerencséjének is. B. — Vastag reménységet is megejt a szerencse. E. — Várjuk el, mit hoz a szerencse. E. — Veszett szerencse az, hol megszünik a reménység. K. (Melynek nincs irigye. E.) — Világi szerencse, változó Velence. B. — Vitézre nem szállhat váratlan szerencse. KV. — Zabolázd föl szerencsédet is, könnyebben megtarthatod. D. — Zsidóval találkozni szerencsét jelent. S.

Szerencsefű. Noha nem is kereste, rátalált a szerencsefűre. D. — Szerencsefűre talált. D.

Szerencsés. A gazdag ha bolond is, szerencsés. KV. — A gazdagság nem teszi szerencséssé az embert. D. — Szerencsés gazdasszonynak tyúkja nagyobbat tojik, mint a szerencsétlennek ludja. D. — Az okosnak minden dolga szerencsés. D. — Irigy nélkül szerencsés. D. — Ki szerencsés, annál kapanyél is elsül. D. — Kurta az idö a szerencsés embernek, de a szerencsétlennek hosszu. D. — Sok irigye van a szerencsés embernek. B. — Szerencsés csillagzatban született. D. (Csillag alatt stb. E.) — Szerencsés gyermek, (L. ezt) kinek az apja elkárhozott. Sz. — Szerencsés ház, melyben megavasodik a szalonna. (Bőség.) D. — Szerencsés, ki más példáján tanul. D. — Szerencsés malomban őrlött. D. — Szerencsés órában született. D. — Szerencsés sörét, melyet sült nyúlban találni. D. — Szerencsés utat. (Elmehetsz.) S. — Szerencsésebb a csillagvári (L. ezt) ökröknél. E. — Szerencsésnek kiki társa akar lenni. E. — Hálóját is szerencsésen veti. D. — Holdvilág nélkül is szerencsésen eljár. D. — Nagy útról szerencsésen haza ért, kapujában törött el a lába. D.

Szerencsétlen. A ki egyszer szerencsétlen, az az egyenesen is eltörheti lábát. D. — A ki szerencsétlen, bottal is agyonlövi magát. D. — A szerencsétlennek a halál se barátja. D. — Anyja sem segithet a szerencsétlenen. D. — Eleget élt a szerencsétlen, ha hamar meghalt is. B. — Kurta az idő a szerencsésnek, de a szerencsétlennek hosszu. D. — Minden ló felrugja a szerencsétlent. D. — Szerencsétlen ember, ki a szomszéd fazéknak csak a fenekét nézi. D. — Szerencsétlen flótás. — (Furulyás. E.) — Szerencsétlen a madár a gyerek kezében. D. — Szerencsétlen órában született. B. — Szerencsétlennek a nap is késön kel. D. — Szerencsétlennek a szeretete is szerencsétlen. ML. — Szerencsétlennek nincs barátja. ME.

Szerencsétlenség. A ki mellett gyakran elmén a szerencsétlenség, egyszer beleütközik. D. — A sok szerencsétlenség idö elött megvénheszti az embert. KV. — A szerencsét nem tudja becsülni, ki soha szerencsétlen nem volt. D. — A szerencsétlenség nem bánik az emberrel halkal. D. — Állandó mint a szerencsétlenség. D. — Barátot szerencsétlenségben lehet megismerni. B. -- Bátorságosabb egy szerencsétlenség kettőnél. KV. — Csak az szerencsétlen, ki a szerencsétlenséget el nem türheti. B. — Kettő szalad a lóháton: a rossz hir és a szerencsétlenség. Ny. 20. — Könnyen megesik a szerencsétlenség az emberen. Ny. 5. — Megnyergelte a szerencsétlenség. D. — Nem jár a szerencsétlenség magányosan. KV. — Nem jár társ nélkül a szerencsétlenség. D. — Nem kell a szerencsétlenségért követet küldeni, magától is eljön. KV. — Nincs oly lángoló szerencsétlenség, melyben egy szikra jó szerencse ne volna. D. — Senki sem sirja ki szemét a más szerencsétlenségén. KV. — Seregesen jön a szerencsétlenség. B. — Sok szerencsétlenség eshetik meg egy szempillantás alatt is. B. — Szerencsétlenség mellett jó henyélni. (L.

ezt.) KV. — Szerencsétlenségben legjobb a vig elme. KV. — Szerencsétlenségben ne essél kétségbe. KV. — Szerencsétlenségnek bokros az ösvénye. D. — Temetéssel találkozni szerencsétlenséget jelent. S. — Üstökbe mer kapni a szerencsétlenséggel. D — Üzöbe vette a szerencsétlenség. D.

Szeret. A becsületest mindenki szereti. B. — A békeség szerető, Istenét kedvelő. D. — A görbe (L. ezt) kezüt szeretik a birák. Sz. — (Szeretik az udvarnál. KV.) — A haldokló is szereti az életet. D. — A ki engem nem szeret, egye meg az egeret. Ny. 12. — A ki feleségét nem félti, nem is szereti. KV. — A ki igazán és vigyázva szeret, hallgatását is érti kedvesének. K. — A ki szeret, az mindig fél. Ny. 2. — A ki szeret, kétszer él. E. — A ki világosan szeret, megitélik az emberek. E. — A kit minden szeret, nehéz megőrizni. D. — A király és gazdag leány sohasem tudhatja, ki szereti igazán. Besseny. — A mely leány sokat szeret, jámbor asszony ritkán lehet. S. — A mit mindenki szeret, nehéz azt megőrizni. KV. — A rút is szereti a szépet. D. — Az asszony vagy szeret, vagy gyülöl. D. — Akárki is szereti a szépet. KV. — Akármely rút is a szépet szereti. M. — Csak a készet szereti. S. — Csak az nem szereti a jót, a ki nem érti. KV. — Csuhaj retek! be szeretlek! megöszülhetsz mig elveszlek. Ny. 19. — Diót törne homlokán, ugy szereti. BSz. — Eb is szereti a készet. D. — Egészséges s a beteg nem egy ételt szeretnek. B. — Fene is szereti a kis malacot. E. — Ha a békét szereted, ellene ne mondj senkinek. D. — Ha más szereti a magáét, miért ne te a magadét. E. — Hasonló hasonlót szeret. KV. — Hol a kéz, ott az ész, ki mit szeret arra néz. S. — Ismeretes társadat, régi barátodat holtig szeresd. B. — Jobb távol (távolról. KV.) szeretni egymást. M. — Jobb távol szeretni, mint közel gyülölni. BSz. — Jó szeretni, de titkosan. E. — Ki mindenkire vigyorog, senkit sem szeret. D. — Ki a tojást szereti, a tyúk kodácsolását is türje. S. — Ki a tüzet szereti, füstjét is szenvedi. KV. — Ki a vesszőt kiméli, fiát nem szereti. KV. — Ki mit szeret, arra néz. E. — Ki mit szeret, azt félti. D. — Ki mit szeret, kedves az annak. B. (Ha nem is szép. E.) — Ki mit szeret, szép az annak. B. — Ki valakit szeret, arra sok szemet vet. KV. — Ki szereti papját, ki pedig palástját. KV. — Kit Isten szeret, ifjanta vesz el. E. — Kiki szereti a maga hasznát. KV. — Kútba estem, ki huzzon ki? A ki szeret, az huzzon ki. Np. — Macska is szereti a halat, de kerüli a vizet. KV. — Majom is szereti a maga fiát. D. — Mely juh a bárányt szereti, a kost se gyülöli. D. — Mindenkor szereti a becsületet. Cz. — Nem szereti eb a bőjtöt. D. — Nem szereti, mert szembe dicséri. D. — Nem szeretnék vele ujjat vonni. D. — Nem szeretnék vele tengelyt üttetni. D. — Nem szeretnék vele üstökbe kapni. D. — Sokan szeretik a szépet. D. — Szembe rózsám, ha szeretsz. E. — Szeresd a békét, ha sokáig élni kivánsz. D. — Szeresd felebarátodat, mint önönmagadat. Szentir. — Szereti a borkát. (L. ezt.) E. — Szereti a fiát, mint a majom. Sz. — Szereti a szépet. E. — Szereti a tejnek fölit. (Szüzet.) D. — Szereti a tejfölt, de nem akarja enni a szérdékét. KV. — Szereti a zuzát. E. — Szereti az ingyent. KV. — Szereti, mert neveti. E. — Szereti mint disznó a pocsétát. E. — Szereti mint eb a gerebennyalást. D. — Szereti mint eb a macskát. M. — Szereti mint a galamb a tiszta buzát. B. — Szereti mint farkas a bárányt. B. — Szereti mint fene (L. ezt) a malacot. Ny. 10. — Szereti mint hal a vizet. B. — Szereti mint kecske a kést. M. — Szereti mint medve a mézet. D. — Szereti mint

galamb a mézes buzát. E. — Szereti mint a tiszahátiak az árvizet. S. — Szereti mint ördög a tömjént. D. — Szereti mint a szemefényét. B. — Szereti mint tót az aludttejet. E. — Szereti mint vak a gödröt. E. — Szereti mint zsidó a keresztet. D. — Szeretjük a szépet, az eleven képet. E. — Szeretné a hasznot, de fut a munkától. M. — Szeretni nem vétek. E. — Szép szépet szeret. KV. — Távolról jó szeretni a jó atyafit. Ny. 10. — Ugy szereti farkas a bárányt, hogy szeretetből meg is eszi. D. — Ugy szereti, majd megeszi. E.

Szeretet. Hamarkodó szeretet hóhalom. D. — A szeretet nincs a farsang hatalmában. E. — Az erőszakos szeretet nem állandó. KV. — Az igaz szeretet fél az árulástól. E. — Csak addig tart a szeretet, mig nem üres az erszény. B. — Ha a szeretet elmult, sohasem volt igaz. D. — Ha a szükség beköszön az ajtón, a szeretet akkor az ablakon ugrik ki. D. — Ha beköszön a szükség, vége a szeretetnek. E. — Igaz szeretet nem érzi a munkát. K. — Kétféle szeretet nehezen fér össze. B. — Majomszeretet. D. — Nem méreg szüli a szeretetet. F. — Négyet nem lehet eltitkolni: tüzet, szeretetet, köhögést, szegénységet. Ny. 20. — Szerencsétlennek a szeretete is szerencsétlen. ML. — Szeretet égő tüz. KV. — Szép szó nyeri meg a szeretetet. E. — Szép szóval szerzik a szeretetet. KV. — Szeretetben egy harmadik mindig alkalmatlan. ML. — Hideg mint a fagyos szerető. D. — Jobb a szeretőknek sebe, mint a gyülölőknek csókja. KV. — Kinek szeretője nincsen, annak egy csep esze sincsen. Np. — Szeretőknek sebe nem idéz törvénybe. KV. — Szép szerető a diáké. E.

Szerez. Apjától is maradt, maga is szerzett. D. — Ki nem költ, mintha szerezne. E.

Szerém. Duna pontya, Tisza kecsegéje, Ipoly csukája legjobb böjt, ha szerémi borban főtt. Cz.

Szerszám. Madzag gyeplő, kenderhám, mind a kettő rossz szerszám. E. — Szerszám heverve rozsdásodik. D. — Vén lóra cifra szerszám. (L. cifra) Ny. 10. — Vén szerszám. D.

Szerzet. Egy barát nem szerzet. D. — Micsoda uj szerzet ez? B.

Szerződik. Két táskára szerződött. (Koldus.) M.

Szerzék. Ebül gyült szerzéknek, ebül kell elveszni. E.

Szesz. Fejébe ment a borszesz. D.

Szesszenik. A vén asszonynak is van ugy, hogy szesszenik. E.

Szédül. A fej szédül, a láb inog. (Részeg.) E. — Igen fen kezdesz héjázni, elszédül fejed. Pázm. — Ki magasról néz le, hamar szédül feje. E.

Szédeleg mint őszszel a légy. Ny. 15.

Szégyen. A dolog nem szégyen. E. — Az oktalannak semmi szégyene. E. — Becsületes hazugság nem szégyen. S. — Bizd el magadat, ha szégyent akarsz vallani. KV. (Hidd el magadat stb. M.) — Dolgozni nem szégyen. ME. — Félre teszi a szégyent. Ny. 3. — Három a rossz vallás: kárvallás, szégyenvallás, búvallás. E. — Hosszu ruha sok szégyent eltakar. D. — Irótoll nem tud szégyent. E. — Későn-korán orcádra kerül a titkolt szégyen. E. — Megette három szégyen nélkül a tojást. (Jól megfőzte, jól megsózta, elég kenyeret szelt hozzá. Kellően végezte dolgát.) D. — Nem szégyen magadnak szolgálni. E — Nem szégyen nem tudni, de tanulást futni. KV. — Nincs szégyene. D. — Orcátlan sehol sem vall szégyent. Ny. 2. — Sem orcája, sem szégyene. KV. — Szegénység nem szégyen. B. — Szégyen a futás, de hasznos. M. — Szégyenkőre állitották. E. — Ténta és penna a szégyent nem tudja. KV. — Tiszta papiros, irótoll nem tudnak szégyent. E. — Választóviz sem fogja orcáját, hogyan fogná a szégyen. E.

Szégyel. Bolond kérkedik azzal, a mit szégyenlenie kellene. KV. — Hogy ne szégyenled a pellengért? D. — Nagy dolog, hogy a varga és a tót szégyenli nevét. Sz. — Ne szégyeld beismerni, ha hibáztál. E. — Szégyenlik nevöket varga, tót és hóhér. D. — Tót szégyenli nevét. E.

Szégyenit. Igéret senkit meg nem szégyenit. K.

Szégyenlős koldusnak üres a táskája. B. — Szégyenlős mint az uj menyecske. S.

Szék. Bánja a kis szék, ha a lába kitörik. Ny. 2. — Furcsa (L. ezt) kis szék, csak lába kék. Ny. 7. — Két szék között a földre esett. S. — Két szék között a pad alá. E. — Két szék között földön maradt. Pázm. (A ki sokfelé kap. M.) — Ki magasb széken ül, a fő helyet tartja. E. — A ki sokfelé kap, két szék között a földön marad. KV. — Kösd be a széklábat. (Ha gyermek kissé megüti magát és sir, azzal csititják: no majd bekötjük a szék lábát.) E. — Letette a füzfa (L. ezt) széket Ny. — Maga alá hozta a kis széket. (Sokat fecseg.) D. — Magával hordja a kis széket. (U. a.) D. — Ne vigyj magad után széket. (U. a.) D. — Ott felejtette (L. ezt) a kis széket. E. — Soká készül (L. ezt), mint a Luca széke. E. — Ugy ül a székben, mint a tömördi biró. D.

Székely. A székely pokolba is elmegyen, csak fizessenek neki. Decsi. (Csak megfizessék. KV.) — Két lelke van mint a székelynek. (Hamis.) Ny. 13. — Megforditva adja, mint székely a krajcárt. Ny. 1. — Ostoba mint a székely. KV. — Lofő székely. ME. — Összesug mint a székely lova. (L. ezt.) Ny. 9. — Székely fogadás. (L. ezt.) Sz. — Székely fortély. Sz. — Székely szülte a magyart. S. — Ujság mint a székely pogácsa. S.

Szél. Egy szélbe fogni. (Erősebben, szorosabban fogni.) E. — Se széle, se hossza. D. — Széle, hossza egyforma. D.

Szél. A hegy a legnagyobb szelektől sem fél. D. — A ki aztán veszni indul, a szél is árt annak. KV. — A nád sem indul szél nélkül. E. — A szele gonosz. (Hire.) E. — A szél fuvatlan nem indul. B. — A szél nem indul zugatlan. Ny. 4. — A szél sem fujhat mindig kedvére. D. — A szót elfuja a szél. E. — A tél hagyján, de a szele gonosz. E. — Annyi mint a Mátra szele. D. — Arany tömlőből is csak szél a mi kijő. D. — Arra forditja a köpönyeget (palástot), honnét a szél fuj. KV. — Átlépi a szelet. E. — Általugrottad Peti bátya a szélt. E. — Belészoritották a szelet. E. — Bolond likbú, bolond szél fú. E. — Büdösen fuj az alszél. E. — Dudaszél. ME. — Egy kis szél is elhajtja. D. — Elfúja mint aszott szénát a szél. D. — Elkerülte a szelet. (Szerencsés.) D. — Eltart addig, mig a szél eláll. (Rövid ideig.) Ny. 2. — Eredj, ha jó szelek fujnak. D. — Erős szél megtromfolja a tornyot is. B. — Felfuvalkodás, széldagadás. D. — Fél mint kormányos a széltől. B. — Forgószél a fejében. D. — Forog mint a forgószél. D. — Fuvó széltől is óvja. ME. (Őrizi. E.) — Füst árán szelet ad. K. — Füst árán szelet akar venni. D. — Gyors mint a szél. M. — Gyönge a nád (L. ezt), de mégis a szél hajtogatja. E. — Ha a szél nem fujna, az ág nem mozogna. Ny. 8. — Hallik a szele. E. — Hideg a szél télben a meleg kohból is. D. — Itt fú a szél, oda megy. E. — Jó szél fujja vitorláját. D. — Jó szél szombaton megáll. B. — Jó szélnek eresztette vitorláját. D. — Juhszél. (L. juh.) E. — Ki a tengeren jár, tartson a szelekkel. KV. — Ki magát a szólásban megerőlteti, széllé válik szava. D. — Ki szelet vet, vihart arat. S. — Ki vizen jár, szélnek is vigyen kenyeret. (L. ezt) Ny. 2. — Kiki jó széllel (reménynyel) indul a tenger partjáról. D. — Kinek veszett neve indult, a szél is árt annak. K. —

Kis szél is hajtja a malmot. D. — Könnyü a forgó szelet elérni. K. — Könnyü a kis szélnek ellene állani. K. — Majd elfujja a szél, oly erőtlen. E. — Majd elviszi az őszi szél. E. — Merre fuj a szél, por is arra terül. D. — Minden szél az övé. (Utána fordul.) E. — Nagy szél fú, valaki felakasztotta magát. S. — Nehéz a nagy szélnek megfelelni. D. — Nehéz a sebes szélnek gátot vetni. D. — Nehéz a szél ellen hugyozni. D. — Nem él az ember széllel. E. — Nem indul a nád szélfuvás nélkül. Sz. — Nem mozog a levél, ha nem fuj a szél. E. (Ha nem ingatja a szél. ME.) — Nem jó szél fuj felőle. B. — Nem kell minden szó szelének hitelt adni. KV. — Nem mindenkor fuj az éjszaki szél. D. — Nem zörög a haraszt, ha szél nem fujja. E. — Porát is elhordották a szelek. D. — Rossz szél az, mely szombaton sem áll meg. E. — Rossz szél fuj belőle. E. — Rosszul ver a szél felőle. E. — Sebes mint a szél. D. — Sebesebb a szélnél. D. — Szalad mint a szél. D. — Szegény embernek a szél is mindig szembe fuj. Ny. 6. — Szedd fel a vitorlát, ha Isten nagy szelet ád. D. — Szelek szárnyán jár. D. — Szeleken horgász. B. — Szelet csap. E. — Szelet fontol. D. — Szelet kapdos. D. — Szelét vettem. E. — Szél a hite. E. — Szél a tél. S. — Szél a tölgyet ledönti, de náddal nem bir. K. — Szél ellen hugyozik. E. (Vizel. D.) — Szél ellen ne peselj. D. — Szél felé forditja a palástot. Sz. — Szél fujja a talpát. (Felakasztották.) D. — Szél kerekedik, aligha nem akasztottak. D. — Szél lesz, asszony hajtja a lovat. Ny. 3. — Szél nem lenne, tűz nem égne. B. — Szél verje össze bokáját. (L. ezt.) E. — Szélhordta ember. D. — Széllel bélelt eszü. D. — Széllel él. (Szegény.) D. — Széllel veszekszik. D. — Szélnek beszél. E. — Szélnek ereszti. S. — Szörnyü szél, ha meg nem áll. (Civakodás.) Ny. 13. — Tavaszi szél utat száraszt, őszi eső vizet áraszt. Ny. 1. — Tele örömmel, mint a hólyag széllel. D. — Tele van szóval, mint a duda széllel. D. — Tudd meg, honnan fuj a szél. D. — Tudja szél, hol nyugszik a szunyog. B. — Tudjuk, honnan fuj a szél. E. — Ugat a kutya, de a szél elhordja. D. — Vakmerőség a bolondságnak szele. D. — Vizen járó a szélnek is visz kenyeret. (Előrelátó.) Ny. 2.

Szélmalom. Jár kereke (nyelve), mint a szélmalom. B. — Kevés haszna, (L. ezt), mint a kecskeméti szélmalomnak. D. — Okos mint a kecskeméti (L. ezt) szélmalom. B. — Szélmalommal vetekedik az esze. D.

Szélvész. Erős mint a szélvész. D. — Mely szélvész hirtelen támad, hirtelen elenyészik. B. — Ment mint a szélvész. E. — Soha nem értem békeséges szélvészt. D. — Szélvésznek hajódat soha meg ne higyed. KV.

Széles. A mit kis helyen megfordithatsz, annak széles helyet nem kell keriteni. D. — A széles utca is keskeny neki. (Részeg.) D. — Nehéz keresztül ugrani a szélest. D. — Széles az asztal, keskeny az abrosz, vékony a vacsora. E. — Széles mellü. D — Széles mint az ország útja. B.

Szélrül van, mint a mester borjuja. Ny. 4.

Szélső. Mindegy neki, akár a szélső háznak. (Mindent eltür.) Ny. 8. — Olyan mint a szélső ház. (Sok veszedelem éri.) Ny. 21.

Szén. Általfut rajta, mint a tyúk a szenen. E. — Cigánytól ne végy szenet. Ny. 4. — Cigánytól szenet, macskától háját bajos venni. Ny. 5. — Cigánytól szenet, örménytől selymet ne végy. ME. — Eleven szenet gyüjt maga fejére. E. — Fekete mint a holt szén. E. — Kovácstól vesz szenet. KV. — Maga fejére kaparja a szenet. B. — Sajnálja a szenet, hidegen veri a vasat. D. — Szalmaszén. D. — Szalmatüznek szene is hitvány.

D.— Szenégetőnek (szénégető cigánynak. Ny. 18.) tökén van a szeme. Sz. (L. cigány.) — Tüzes mint a szén. D. — Ne fogj kezet a szénégetővel. Ny. 13. — Szénvonó nem nevetheti a lapátot. E. (A pemetet. D.)

Széna. Áldja meg az Isten, mint a munkácsi szénát. S. — Csak abban nem egyesülhetnek: ha a szénát kaszával kaszálták-e, vagy ollóval ollólták. (L. kasza.) Pázm. — Elfujja mint aszott szénát a szél. D. — Fekete széna, fehér (L. ezt) kenyér. Ny. 2. — Fekszik mint kuvasz a szénán. (Irigy.) KV. — Fontra ád mindent, mint katona a szénát. D. — Ha ily drága a szalma, hogy leszen a széna? D. — Húst a katonának, szénát a lovának. E. — Jó rendben vagyon szénája. M. — Jobb a széna, mint a szalma. D. — Jobb előbb szénát takaritani, mint a sarjut. (L. ezt.) Ny. 20. — Kazalban szénája. (Szerencsés.) D. — Kár a lúdra szénát vesztegetni. (Asszonyra bort.) Ny. 1. — Körülgondolta, mint Préda a barátok (L. ezt) szénáját. D. — Kuvasz szénán fekszik. (Irigy.) KV. — Lúdra költesz szénát. (L. fent.) KV. — Lúdra szénát, ebre korpát veszteget. M. — Más (L. ezt) szénáját huzogatja. S. — Mikor a széna rendben van, a halottat (L. ezt) is a házhéjára kell tenni. Ny. 6. — Nem ludnak való a széna. KV.— Nincs oly rakott szekér, kire villa széna nem fér. Sz. (Kire még egy villa nem fér. KV.) — Nyámog (L. ezt) mint az ökör a sásos szénán. Ny. 20.— Rendén van szénája. E. — Részeg ember előtt a szénás szekér is kitér. B. — Szalma legény, széna leányt kap. Ny. 9. — Szanaszéjjel a szénája. (Rendetlen.) Ny. 5. — Szentelt széna nem hizodalmas. B. — Szereti huzni a más szénáját. (Más feleségét szeretgeti.) E. — Széna-e vagy szalma? KV. — Széna van a szarván. (Döfős.) D. — Szénára szokott bika eljön holnap is. D. — Szénáról szalmára. B. — Szénát, szalmát (L. ezt) ennénk. E. — Ugy áll a haja mint a szénaboglya. B. — Van nehezebb a szénaszekérnél. D. — Villa széna nem petrence. D.

Szép. A farkasok közt is egyiknek szebb a bőre, mint a másiknak. D. — A gyümölcsnek is a szépe kellemes. D. — A legszebb alma is férges. D. — A legszebb buzának is van alja. D. — A legszebb virág leghamarabb oda van. D. — A majom, ha a legszebb is, mégis rút. D. — A mi cifra, még nem szép. E. — A mi igen szép, közel van a cifrához. D. — A mi szép és hasznos, azt munkával adják. KV. — A mi szép, nem tartós. KV. — A nyári szép almák (L. ezt) őszkor, télen szépek. D. — A pap is kevély, ha szép temploma van. D. — A rózsa is addig szép, mig fiatal. D. — A rózsa pünkösdtájban legszebb. D. — A rút is szereti a szépet. D. — A rútból lehet cifrát csinálni, de nem szépet. D. — A szép alma is gyakran férges. B. — A szép alma is gyakorta savanyu. KV. — A szép asszony a szemnek paradicsoma, az erszénynek purgatoriuma, a léleknek pokla. D. — A szép is utoljára rút. D. — A szép istenáldjamegnek szép a fogadjistene is. D. — A szép nem mindvégig szép. D. — A szép tavasz is hamar elmulik. D.— A szép teremtésnek még árnyéka is kellemetes. D. — A szép és jó nem szerez unalmat. B. — A széppel szépen kell bánni. D. — A szépről szépen szoktak szólni. D. — A tövis is szép volt, mig fiatal volt. D. — A varasbéka még kiskorában sem volt szép. D. — Az almának is a szépe férgesül meg. B. — Az almának is a szépét kötik fel. D. — Az anyának szép a gyermeke, ha taknyos is. B. — Az arany szép és jó, de mégse békeség. D. — Az igéret szép szó, ha megadják, akkor jó. D. (Ha megadják igen jó. E.) — Az ördög is szép volt hatezer esztendő előtt. D. — Addig szép akármi, mig szebbet nem látni. E. —

Adjon Isten minden jót: feleséget szépet jót, diófából (L. ezt) koporsót. D. — Akárki is szereti a szépet. KV. — Akármilyen szép a virág, de idővel elhervad. D. — Akármely rút is, szépet szeret. M. — A ki sok szép szót ád, keveset segit. D. — Akkor szép a katona, mikor véres. D. — Akkor volt szép a disznó, mikor még malac volt. D. — Annak szép a rút, ki szépet nem látott D. — Azt a halat (L. ezt) tartják a legszebbnek, mely a hálóból kiugrik. D. — Árok is van, gödör is van, szép lány is van, csunya is van. Np. — Bagolynak is szép a maga fia. E. — Bor, buza, békeség, szép asszony feleség. ME. — Büdös bornak szép cégért szoktak kötni. B. — Csak addig szép akármi, mig szebbet nem látni. D. — Csak azért szép a festett rózsa, mert el nem hervad. D. — Csecse bohónak, szép esztelennek. Ny. 2. — Csunya a ganéj, de szép cipó terem utána. K.— Csunya lánynak is szép a pénze. E. — Dicsértessék a szép asszony. (L. ezt.) E. — Elég szép a férfi, csak azért hogy férfi. D. — Elég szép, a ki ép. E. — Elég szép a leány, ha jó. D. — Elég szép, csak az ábrázatja goromba. E. — Elég szép, ha szép szót ád. D. — Elfogy az ifjúság, mint ama szép virág. F. — Eljön talán a szép szóra. D, — Erös az igazság, a szép asszony és a jó bor. KV. — Eső után szép idő szokott lenni. B. — Én is voltam valaha szép asszonynak kocsisa. Np. — Fekete földben terem a szép buza. D. — Férfi ha (csak egy kicsit. S.) szebb az ördögnél, már elég szép. E. — Gyönyörü testben szép lélek lakhatik. D. — Ha szép a menyasszony, arról is panaszkodhatni. D. — Ha a szép rútul bészél, szépségét elveszti. D. — Ha a szép szépen szól, még egyszer olyan szép. D. — Ha a szépnél szebb nem lenne, még elbizná magát. D. — Ha olyan nem volna, mégis szép volna. D. — Hallgatással szép az asszonyember. KV. — Hiába festik szép festékkel az ördögöt. D. — Hires a szép. D. — Hóhérnak ad szép szót. D. — Igen szép a rózsa (L. ezt), de szebb is lehetne. E. — Isten veled szép világ! S. — Jó bor, pénz, szép asszony, bibor, jámbort kiván őrzésre. KV.— Jó borod, szép kincsed meghitt emberre bizd. D. — Jobb szép szerrel elmenni, mintsem kénytelenséggel. E. — Katonának szép a neve, eb az élete. B. — Kár a bolondra szép szót vesztegetni. E. — A képiró sem irhat szebbet. B. — Kérik mint a szép leányt. S. — Ki mit szeret, ha nem szép is, kedves az annak. E. — Ki mit szeret, szép az annak. B. — Ki szép, sírtában is szép. E. — Ki szépen viseli magát, ha rút is, szépnek tartják. E. — Ki husz esztendős koráig nem szép, azután sem lesz. D. — Kilépett a szépek sorából. B. — Kivül szép, belül rút. KV. — Kócos csikóból lesz a szép paripa. Ny. 6. — Könnyü a szépet szépen lefesteni. D. — Könnyü a szépet szeretni. D. — Könnyü a szépről sokat szólani. D. — Legszebb a jó leány. B. — Legszebb szín az elpirulás. KV. — Legszebb virág is elhervad. B. — Ló is a szépre nyerit. D. — Majomnak is szép a maga fia. D. — Már megenném a szép asszony föztét. (Éhes vagyok.) Ny. 11. — Más a cifra, más a szép. E. — Minden anyának szép a maga gyermeke. KV. — Minden szép virág meghervad. Ny. 21. — Minden szépnek, jónak, vagyon rágó férge. K. — Minél csunyább a majom, annál szebb. E. — Minél szebb, annál nehezebb. KV. — Ne tartsd szépnek a cifrát. D. — Nehezen egyeznek meg a szép asszonyok. D. — Nem a te kertedben termett ez a szép virág. D. — Nem mind szép az, ami cifra. B. — Nem mind végig szép, a szép. D. — Nem minden szép, a mi tündöklik. D. — Nincs az a szépség, mely szebb nem lehetne. D. — Nincs kedvesebb, se

rövidebb a szépnél. D. — Nincs oly rút, ki magát szépnek ne tartsa. D. — Nincs oly szép, kiben gáncsot ne leljenek. D. — Nincs oly szép személy, kiben valami gáncs ne volna. E. — Nincs oly szép virág, mely el ne hervadjon. D. — Nincs szebb dolog az állhatatos barátságnál. ML. — Nincs széppel főtt, hanem jóval főtt káposzta. Ny. 6. — Orrával (becsületével) szép az ember. Ny. 6. — Pénzes: szép, eszes, becsületes. ME. — Ritka a szép és nem kevély. D. — Rút apának ritkán szép a fia. D. — Rút leánynak is szép a pénze. D. — Senkinek a szép szó nem szakasztja száját. KV. — Sértő tövisek közt szedik a szép rózsát. D. — Sokan imádják a szépet. D. — Sokan kérik a szépet, de csak egyé lesz. D. — Sokan szeretik a szépet. D. — Sokszor a zsiros táskából ugrik ki a szép kalács. B. — Szebb a csunya főt, mint a szép lyuk. Ny. 8. — Szebb a ki magát szépnek nem ismeri. E. — Szebb a páva, mint a pulyka. S. — Szebb a remeknél. D. — Szebb a szép, ha magát nem ismeri. E. — Szebb az eleven, mint a festett kép. D. — Szebbnél szebb. D. — Szereti a szépet. (Arra mondják, ki elveszi hamvévővel a gyertya hamvát.) E. — Szeretjük a szépet, az eleven képet. E. — Szép a gyermek anyjának. E. (Ha taknyos is. D.) — Szép a hazáért meghalni. KV. — Szép a kinek az Isten észt adott. E. — Szép a kinek esze van, de még szebb a kinek nincs: nem vesződik vele. K. — Szép a kinek esze nincs, de még szebb a kinek van. Ny. 2. — Szép a leány ideig, 24 esztendeig; szép a legény ideig, 34 esztendeig. D. — Szép a legény, kár hogy esze nincs. D. — Szép a liliom, habár a szaga rút is. D. — Szép a páva, csúf a lába. E. — Szép a rút is, ha tetszik. D. — Szép a rútak közt. D. — Szép a szava, de ördög az éha. KV. — Szép a szeme, de ördög a szive. KV. — Szép a szép kép is, ha kis árnyékot festenek melléje. D. — Szép a szépet hamar ráveheti. D. — Szép a színe, de szebb a szíve. D. — Szép a tulipán is, de ha nincs illatja. E. — Szép az adás, de szebb a titokban maradás. Ny. 2. — Szép az ember az orrával. (Becsületével.) Ny. 10. — Szép annak, ki nem érti. D. — Szép anyának szép a leánya. D. — Szép asszony a ház szemefénye. E. — Szépasszony főzte. KV. — Szép asszony is ha megvénül, csunya időt ér. B. — Szép asszonynak akkor szép a fia, ha ráüt. D. — Szép asszonynak, jónak, a jó hátas lónak, kár megöregedni. Np. — Szép asszonynak szép a leánya. D. — Szép, de mi haszna, ha rossz. D. — Szép dolog a fehér fátyol. (Ártatlanság.) E. — Szép dolog, ha Istentől (L. ezt) van. E. — Szép egyesség emeli a zászlót. (Emel zászlót mezőben. KV.) — Szép énekszóval. (L. ezt.) E. — Szép és jó nem kis csoda. (Ritkaság.) B. — Szép fának szép a levele. D. — Szép halála (L. ezt) volt, mint Pocikának. Ny. 1. — Szép is, jó is, kegyes is. D. — Szép is vagyok, jó is vagyok, csak egy kicsit hamis vagyok. Np. — Szép Isten elött. D. — Szép két madár egy fészekben. Ny. 7. — Szép, ki a szép szót soha nem sajnálja. D. — Szép kivül, ördög belül. KV. — Szép köszöntésnek szép a felelete. KV. — Szép leány, ha megvénül, rossz időben él. D. — Szép lehet a törzsök (tuskó), ha felöltöztetik. D. — Szép lehet az álarc, de nincs veleje. D. — Szép lehetett valaha a vén asszony is. D. — Szép madár. E. — Szép mint a bivalyborju (E.); mint a csigás kantár (D.); mint a hajnal (D.); mint a hajnal a kéményen (E.); mint a harmatgyöngy (B.); mint a kiforditott hurka (D.); mint a légy az aludttejben (D.); mint a pünkösdi rózsa (B.); mint a ragyogó csillag (D.); mint a rendes hadsereg (D.); mint a tavasz (D.); mint a tavaszi reggel (D.); mint a

túlsó sor (távolról) (E.); mint a virágos kert (D.); mint a túlsó sor az innensőhöz képest (D.); mint az eleven kép (D.) mint füvön a harmatgyöngy (D.); mint liliomok közt a piros rózsa (D.); mint a Sági gyümölcsöse. (L. ezt) Ny. 1. — Szép nyolc ökör, de a másé. Ny. 2. — Szép ott adni, a hol senki nem kér. KV. — Szép szó ellenséget is megbékéltet. D. — Szép szerető a diáké. E. — Szép szépet szeret. KV. — Szép szó nem elég a hasnak. D. — Szép szó nem tör fejet. Ny. 6. — Szép szóért fenyegetést várhatsz a paraszttól. E. — Szép szónak szárnya nem szegik. Pázm. — Szép szót nem veszik pénzen. B. — Szép vagy, ha mondom. (Szemrehányó dorgálás, ha valaki igéretét meg nem tartja.) E. — Szép vagy, mint a régi Markalf. (L. ezt.) Sz. — Szép valamit szoktak oda hinteni, hová a tőrt rakják. E. — Szép volna a halál is, ha életben volna. D. — Szép volt a komor (ökör) is, mig bika volt. D. — Szép volt annak anyja is. D. — Szép volt, jó volt, mégis meghólt. E. — Szép volt ötven esztendő előtt. D. — Szép volt Tündér Ilona, de sok kárt is tett. D. — Szép voltam én is valaha. D. — Szépet tenni. E. — Szépért, jóért messze kell fáradni. D. — Szépnek szájába cigánynyelv is illik. D. — Szépnek szép a barátja. D. — Szépnek könnyei is szépek. D. — Szépnek nem árt a sírás, rútnak nem használ. D. — Szépnek szép a neve, ha Rútnak hivják is. D. — Szépre megy a füst. E. — Szépre pirositót. D. — Szépről szépen szoktak szólni. D. — Szépnél szebb is találkozik. B. — Szépnél van szebb. E. — Taknyos gyermeke is szép az anyjának. E. — Te vagy anyádnak a legszebbik fia, a kivel a többit ijesztik. Ny. 7. — Törzsök is szép, ha felöltöztetik. E. — Tuskó is szép, ha szépen felruházzák. E. — Ugy szép a leány, ha otthon ül és dolgozik. D. — Üres hasnak nem elég a szép szó. E. — Üres hasnak nem kell szép szó, hanem cipó. KV. — Végtére a szép hám is elkopik. D. — Zala hala, Zala rákja, Zala szép asszonya. E. — Minden szem a rúton akad meg, de a szépen marad. E. — Szépen még a rongy is szépen áll. D.

Szépen. Hallod-e? még szépen szólok. D. — Nehéz a csunyát szépen kimondani. D. — Szépen szól a hegedü, de hazug belül. KV. — Szépen szól a hegedü, mert üres belül. (L. hegedü.) E. — Szépen vagyunk a görbe fésüvel. Ny. 7.

Szépit. Hiába szépitik, a mi rút. D. — Nehéz a hamisságot ugy szépegetni, hogy csontja ki ne tessék. E. — Vétket vétekkel szépit. KV.

Szépség. Az elhenyélt időt, elvesztett koszorút, kimondott szót, mult szépséget vissza nem térithetni. B. — Ha a szép rútul beszél, szépségét elveszti. D. — Késön járt, mikor Isten a szépséget osztogatta. E. — Nincs kedvesebb, se rövidebb a szépségnél. B. — Nincs az a szépség, mely szebb nem lehetne. D. — Ifju szépség jégre metszett kép. ME. — Nincs oly szépség, melyhez több nem férne. E. — Ritka szépség irigy nélkül. D. — Szépség a jósággal Istennek nagy adománya. D. — Szépség és gazdagság hamar muló jószág. KV. — Szépség és jámborság ritkán járnak egy nyomban. K. (Egy úton. KV.) — Szépség második ifjúság. E. — Szépség mulandó, csak a jóság állandó. B. — Szépség sem tart örökké. D. — Szépséggel jól nem lakhatni. E.

Szépül. Mártva szépül a vászon. D.

Szérdék. (Aludttej.) Apja is ember volt, vasvillával ette a szérdéket. D. — Ebül gyült szérdéknek ebül kell elveszni. M. — Ebül gyült szérdéknek komondor a sáfárja. D. — Ha a tejnek fölit szereted, edd meg a szérdéket is. D. — Könnyü a macskát a szérdékre szoktatni. D. — Meg nem állja szérdék a nyársat. D. — Szereti a tejfölt, de nem akarja enni a szérdé-

ket. KV. — Szérdék próbálja meg a macskát. D. — Szérdéken kapták a gonosz kan-macskát. D. — Szérdékes macskát nehéz megjobbitani. D. — Vasvillával ette a szérdéket. (Bolondos.) D. — Villával eszi a szérdéket. E.

Szét. Szétnézett mint vak Pali Komlóson. S. — Szétszedték. E. — Széttekint mint vak kutya az ugaron. Ny. 5.

Szid. A ki mást szid, maga vétkezik. B. — Akármiként szidják, soha meg nem pirul. D. — Lányomat szidom, menyem is értse. ME. — Ott is emlegetik az embert, a hol szidják. D. — Szidja mint a bokrot. B. — Szidják a leányt, hogy a meny is tanuljon. D. — Ugy megszidták, hogy ugyan füstölgött. Ny. 4. — Ha a szegényt szidalmazod, Istened káromlod. KV.

Szidás. Megszokta, mint rossz szolga a szidást. D.

Szíj. Disznószíjjal kötötte az erszényét. (Fösvény.) D. — Ebszíjjal kötött erszénye van. (U. a.) Sz. — Eloldzott a bocskorszíj. (L. bocskor.) E. — Nehéz az ebet hájas szíjról elszoktatni. KV. — Könnyü más bőréből szíjat hasitani. E. (Széles szíjat. KV.) — Nem méltó sarujának szíját megoldani. E. — Szakadjon a madzag, de kinek szakad a szíj. E. — Szíj az, hadd rágódjék rajta. D. — Szíjat szabtak a háti bőrből. D. — Szíjas mint a telkes bocskor. B. — Szíjat szelhetsz háta bőréből. D. — Szíjat vágna más bőréből. E.

Szikla. Állandó mint a szikla. D. — Erős mint a szikla. D. — Idővel a hangyanyom is kitetszik a sziklán. D. — Idővel a szikla is megreped. D. — Sok véső kopik a sziklában. D.

Szikra. Egy szikra a várat meggyujthatja. D. — Egy szikra esze sem volt soha. D. — Hozzászoktak a cigány gyerekek a szikrához. KV. — Megszokta mint cigány-asszony a szikrát B. — Ne fujj a tüzbe, mert szemedbe ugrik a szikra. S. — Puskapor gyujtásra elég egy szikra. D. — Sokszor kis szikrából nagy tüz támad. KV. — Szeméből bor szikrát hány. D. — Szikrából is nagy tüz lehet. B. — Szikrát hány a szeme. D. — Szikrát tapod, hogy tüze ne támadjon. D. — Tüz szikra a két szeme. D. — Tüzes mint a szikra. D. — Szikrázik a patkó. (Siet.) Np.

Szilaj. Az okos addig óvja magát a szilaj marhától, mig meg nem ökleli. D. — Elszakasztotta a kötelet, mint a szilaj marha. D. — Elvágták az inát, mint a szilaj tehénnek. D. — Kézre szokik a szilaj is. D. — Mindent megtámad, mint a szilaj komondor. D. — Pányvát vetettek a nyakába, mint a szilaj lónak. D. — Rugdos mint a szilaj csikó. D. — Ugy megugrándozik, mint a szilaj marha. (Ugrál örömében.) D.

Szilágyi. (Kemény nyaku, szilárd jellemü. Szilágyi Mihályról, Mátyás király nagybátyjáról maradt szólás.) KV.

Szilva. A szilva, ha megérik, a ganéba (L. ezt) is beleesik. Ny. 1. — Csak eleinte válogat az ember a szilvában, aztán a férgese is elkel. D. — — Érik neki az aszalt szilva. Ny. 3. — Hét szilvafás nemes ember. E. — Csosz elé, szilvalé, téged is megborzsolnak. (Ha valaki más beszédébe belekotyog.) B. — Koty ide szilvalé, majd megborzsollak. (U. a.) Cz. — Koty belé, szilvalé, téged morzsolnak belé. (U. a.) ME. — Már sok karácsonyi szilvát evett. (Öreg.) D. — Ő benne sincs szilvalé. E.

Szín. A bort nem színéért de ízéért veszik. KV. — A hamis szín ritkán igazul. D. — Bizonytalan színü. E. — Jó színben van, mint Macsa Pál a teritőn. Ny. 1. — Kinek mi szívében, kitetszik színében. D. — Legszebb szín az elpirulás. B. — Pápista szín. (Halavány.) E. — Szép a színe, de szebb a szíve. D. — Urunk színe változása. ME. — Vak a színekről. E.

Szín. Leveles színben nehéz volna telelni. E.

Színes. Ha nem szinte tisztesen, legalább színesen. E. — Nem szives, a mi színes. D. — Színes kendő egy szint sem mutat igazán. D. — Színes szives. E. — Színesnek kell a hazugságnak lenni. KV.

Sziren ének. (Csábitó.) D.

Szita. Annyian vannak, mint szitában a korpa. Ny. 3. — Átlát a szitán. E. — Átlát ő nemcsak a rostán, hanem a szitán is. B. — Ki szitával, ki rostával. S. — Mintha sürü szitán látnám. E. — Sürü rosta, ritka szita. (Takarékos.) Ny. 3. — Szitán látott sok aranynak, délutáni kézfogásnak róvás a dija. E. — Uj szita szegen függ. M. (De végre a pad alatt leszen helye. Pázm.) — Uj szita függ szögön, az ó hever a földön. KV. — Van itt minden: nagy szita, kis szita. D.

Szitálás. Pénteki (L. ezt.) szapulás, vasárnapi szitálás. E.

Szitok. Köböllel méri a szitkot. D. — Lé tartja a gazdát, átok, szitok a szolgát. D. — Lé tartja a szolgát, átok, szitok a gazdát. (L. ezt) Ny. 14. — Szekér szitok nyakadba. D.

Szít. Egy fazék mellett (mellé. S.) szítanak. D. — Fazék mellé szító barát. KV.

Szivárvány. Hamar eltünt, mint a szivárvány. D. — Iszik (L. ezt) mint a szivárvány. E. — Változik mint a szivárvány. D. — Tarka mint a szivárvány. ME.

Sziv. A bánatos szivet akármi szó szele is megkeseritheti. KV. — A dülő egek se vehetnék ki szivét. D. — A ki mihez szokott, ott akad meg szive. D. — Adomás (adakozó) sziv viaszként megolvad. D. — Ajakon termett, nem szivben fogant szó. E. — Angyal a szava, de ördög a szive. E. — Bár komoran nézzen fiára az apa, más van szivében. B. —. Csak szive ne volna az embernek. E. — Egészséggel szajkó! ne légy szivszakajtó. Np. — Egy sziv, egy lélek. B. — Egy szivvel, lélekkel. E. — Érc a szive. D. — Fának is van szive. E. — Félénk sziv nem megy a tilalmasba. E. — Gatyájában szive. D. — Ha ablakkal beéred, ne nyiss kaput sziveden. B. — Ha adsz, adj jó szivvel. E. — Ha van disznó (L. ezt) szived. E. — Hálaadó sziv sok jótéteményt várhat. B. — Helyén szive. E. — Hideg mint a mostoha szive. S. — Hol a kincsed, ott a szived. KV. — Isten a szivet tekinti. ML. — Jó katona mellett szivet vesz az ujonc. D. — Kancsal nem egyenes szivü. Sz. — Kár hogy a sziven ablak nincs. D. — Kést üt szivembe, azt is megforgatja. E. — Ki a Tisza vizét issza, oda vágyik szive vissza. Np. — Ki mihez szokott, rajt akad szive. E. — Kinekkinek szive tanácsadó. KV. — Kinek mi szivében, az a tekintetében. KV. — Kinek mi szivében, kitetszik szemében. KV. (Színében. D.) — Kinek mi szivében, megtetszik szemében. E. — Kinek mihez kedve, ott akad a szive. KV. — Kinek szive telve, megnyilik a nyelve. E. — Kitetszik szeméből, mit forgat a szive. E. — Kivették a szivét. (Fél.) D. — Legkönnyebben esik, a mi jó szivből történik. D. — Magyarnak nyelvén a szive. S. — Más a nyelvén, más a szivén. ME. — Megreped (meghasad) a szivem. E. — Mint a moly a ruhának és féreg a fának, ugy árt a bánat a szivnek. KV. — Mintha kést ütött volna szivembe. M. — Mit a szem nem lát, azt a sziv hamar felejti. KV. — Moly a ruhát, bánat a szivet. E. — Nagy kő esett le szivemről. E. — Nagy kő nyomja a szivemet. B. — Nehéz a szivet megcsalni. E. — Nehéz abba lelket önteni, kinek szive elveszett. D. — Nem jár egy nyomban szive nyelvével. B. — Nem kap rajta sem szive sem szeme. B. — Nem látni a szivbe. ME. — Nem szivből ered az ajakon nőtt szó. D. — Nemes a neve, de nem a szive. E. — Nincs szive, hanem csak

zuzája. D. — Nyelvén van a szive. S. — Nyelvére csalhatni szivének járását. B. — Nyulszivü. S. — Ott, ott a szivet, a bal oldalon. E. — Ördög ül a szivén, ott is a közepén. D. — Ritka harang sziv nélkül. D. — Se szivem, se szemem rajta. D. — Szája Isten, szive ördög. E. — Szárába szállott szive. D. — Szép a szeme, de ördög a szive. KV. — Szép a színe, de szebb a szive. D. — Szép dolog, mikor a száj és a sziv egyetértenek. KV· Szive hasadjon meg, mint a Men kacsájának. Ny. 3. — Szive másutt, nyelve másutt jár. D. — Szive nem egyezik szájával. Ny. 2. — Szived hire nélkül kezet ne fogj. D. — Szived kulcsát másra ne bizd. D. — Szivével beteg, ki sokat nevet. E. — Szivnek tolmácsa az orca. E. — Szivről esik neki. E. — Szomorunak sirása, szive könnyülése. D. — Tele szája Istennel, szive pedig ördöggel. D. — Ugy dobog a szive, mint a ricsi kutyáé. Ny. 7.

Szives. Nem szives, ami színes. D. — Színes szives. E.

Szív. Szivják a zsirját. E. — Szívja tőle a fogát. (Fél tőle.) Ny. 2.

Szoba. Egy a pitvar (L. ezt) a szobával. Ny. 2. — Egy a szoba a kemencével. M. — Egy szoba nem ház. D. — Hátán háza, kebelen szobája. M. — Ritka szoba kemence (L. ezt) nélkül. D. — Ritka szoba szemét nélkül. D. — Te szobád sem csinosabb a másénál. D. — Válik olyas, ki egeret sem hajt ki a szobából. D.

Szoboszló. Hallgat mint a kassi malom Szoboszlón. Ny. 5.

Szobránc. Illik mint aranyrojt a szobránci gubához. E.

Szokatlan. Nem minden rossz, ami szokatlan. D.

Szokás. A harag is szokás. D. — A hány falu, annyi szokás. S. — A hány ház, annyi szokás. ME. — A járás is szokásból áll. D. — A ló is szokásból rugdos. D. — A mennyi ház, annyi szokás. Np. — Ami szokás, illendő is. ML. — A süveges asszony (L. ezt) ebszokás. D. — A szokás második természet. D. — A szokás uj természet. D. — A szokás természetté válik. B. — A tyúk is szokásból kapar. D. — Az asszony is szokásból fekszik le beteg ágyába. B. — Az ó szokást elűzi az uj. D. — Ebszokás. D. — Egy jó szokás többet ér három jó cselekedetnél. D. — Eleinknek szokásait meg kell becsülnünk. D. — Étel, ital, álom, nem puszta szokás. D. — Fában is megvan a szokás. D. — Ha a halál szokás, nem tudni ki szokhatta meg. B. — Ha a régi szokást vasvillával kergeted is ki udvarodból, mégis visszatér. D. — Ifju szokás, öreg gyakorlás. D. — Jó nevelés, legjobb szokás. D. — Jó szokás gazda a háznál. D. — Jó szokás nem ebszokás. D. — Jó szokás sokáig tart. D. — Jó szokás tartja az országot. D. — Jobb törvényt bontani, mint szokást elhagyni. D. — Kati is csak szokásból táncol. D. — Későre esik meg a szokás is. D. — Kutya is szokásból ugat. D. — Minden teher szokással megkönnyebbül. D. — Milyen a tartomány, olyan a szokása. KV. — Nehéz a szokást elhagyni. D. — Nehéz a megrögzött szokást elhagyni. E. — Néha az asszonyok csupa szokásból vakarják fejöket. D. — Rák is szokásból jár visszafelé. D. — Régi szokás mindig megtér. E. — Régi szokás, régi erkölcs. D. — Régi szokás törvénynyé válik. K. — Rögzött szokás megköti a józan értelmet. K. — Szabó is csupa szokásból csíp. (Lop.) D. — Szokás megkönnyebbiti a nehéz munkát is. D. — Szokás-mondás, nem emberszólás. Ny. 18. — Szokás természetté válik. M. — Szokásba vett szó, olyan mint ételben a só. B. — Szokásból is lehet házasodni. D. — Szokásból nyalakodik a kutya. D. — Szokást vesz fel a ló, ha rá nem ütnek. E. — Természet nagyobb a szokásnál. E. — Természetté válik a szokás. KV. — Tetü is szokásból van a var

alatt. D. — Vadászni a kutyát a szokás tanitja. D.

Szokik. A ki mihez szokott, azt nehezen hagyja. LV. — A ki mihez szokott, ott akad szive. D. — A mihez Böske szokott, Örzse el nem felejti. D. — Amihez szokott Jancsi, azt cselekszi János is. (Német.) D. — Amint szokta, ugy marta. D. — Amint szokta, ugy mondta. D.—Amint szokta, ugy ropta. D. — Amint szokunk, ugy élünk. D. — Csak addig, mig hozzászokunk. D. — Csikó is anyja mellett szokik. D. — Elég ebül szoktad. D. — Hajóhuzásra is szokni kell a lónak. D. — Hiába, szokni kell mindenhez. ME. — Hiába szoknya (két értelmü: szokni és szoknya, azaz asszony) kell mindenhez. Ny. 6. — Horog vessző korában szokja a görbét. D. — Izetlen céklához is hozzászokhatni. D. — Kézre szokik a szilaj. D. — Ki a kockának szokott, azt álmában is veti. D. — Ki a viznek szokott, ha beleesik sem fél. D. — Ki minek szokik, azzal él. E. — Ki mint szokja, ugy fogja. E. — Ki mint szokta, ugy ropja. KV. — Kicsiny korban szokják a bünt. D. — Könnyebb a mihez szoktunk. D. — Könnyeb a szokott munka. KV. — Könnyü a rossz bort meg nem szokni. Meg kell szokni, ha meg nem szoktad. D. — Nehéz attól elállanod, a mihez hozzászoktál. D. — Nekiszokott katona az adtának. D. — Nem szokhatik hozzá a gyomra. D. — Nem szokta cigány az eke szarvát. D. — Pad alá szokott kutyának, ha fejét asztalra huzod is, a pad alá vonja. D. — Ruha is szokva jó. E. — Ruhának is szokni kell az emberhez. D. — Szokni kell a jóra. D. — Viz is örömestebb jár a szokott úton. D. — Ki mihez szokott, rajt akad szive. E.

Szoktat. Cigány is addig szoktatta lovát a koplaláshoz, mig beledöglött. E. — Ez még csak a szoktató kása. E. — Jó a gyermeket jóra szoktatni. D. — Könnyü a macskát a szérdékre szoktatni. D. — Könnyü a macskát egérre szoktatni. D. — Lófarkat is lehet felfelé szoktatni. D. — Szoktatni kell a cselédet, ha hasznát akarod venni. D. — Szoktató kása. (L. ezt.) E. — Szóra kell szoktatni a gyermeket. E. — Tyúk is szóra szoktatja csirkéit. D.

Szoknya. Hosszu mint az uri szoknya. D. — Hiába, szoknya (asszony) kell mindenhez. Ny. 6. — Kurta mint a szegedi szoknya. D. — Megszárad mint a Béziné szoknyáján a kast. (L. ezt.) Ny. 11. — Szoknyája rása, kötënye tafota. D. — Szoknyahős. ME.

Szolga. Ahány szolgánk, annyi ellenségünk. KV. — A ki szolga, nem úr az. KV. — A mely szolga elfelejt ebédet enni, megérdemli a vacsorát. K. — A milyen az úr, olyan a szolgája. KV. — Addig szolgád a szó, mig ki nem mondottad. E. — Agg ebnek, vén szolgának egy a fizetése. D. (Semmi becse. D.) — Alázatos mint az elcsapott szolga. D. — Álmos mint a rest szolga. D. — Asszony gazda, gyerek szolga nem sokat ér. Ny. 10. — Csak addig kedves a szolga, mig hasznát vehetik. B. — Csak biztatja, mint katona a szolgáját. KV. — Csak evéskor izzad, mint a pap szolgája. Cz. — Dolgozni tartják a szolgát. KV. — Dologkerülő, mint a papok szolgája. Sz. — Dologra szegődik a szolga. D. — Eszes szolgának néha a gazda engedelmeskedik. S. — Gazda nélkül vet számot, mint az esztelen szolga. D. — Gézengúz az ura, kotyomfity a szolgája. Decsi. — Gyermek szolga, malac szalonna, kicsi haszna. Ny. 7. — Ha parancsolni akarsz, tarts szolgát. E. — Ha rest a szolga, ösztövér a marha. D. — Hol kedvére él a gazda, lusta a szolga. D. — Ha sok a szolga, titkolt a gyilkosság. (L. ezt.) D. — Hús tart gazdát, lé a szolgát. Ny. 7. — Idő, alkalmatosság mutatja ki a jó szolgát. D. — Idővel válik a szolga.

D. — Isten őrizzen házas szolgától, jármas bivalytól, út melletti földtől, paplány feleségtől. Ny. 4. — Izzad mint a pap szolgája az evésben. Ny. 10. — Jó szolga sokat tudjon, halljon, de keveset szóljon. B. — Jövendölő szolgát mindenha kerüljed. KV. — Kettős ünnep, hetes eső: szolganyugodalom. B. — Ki szolgáját gyengélteti (kényezteti), fejére neveli. BSz. — Kinek gézengúz az ura (gazdája. ME.), kotyomfity a szolgája. M. — Kutyagazda, ebszolga. E. — Lé tart szolgát, hús agg gazdát. Ny. 4. — Lé tartja a szolgát, átok, szitok a gazdát. (L. ezt.) Ny. 14. — Lé táplálja a disznót, korbács (kolbász. E.) a rossz szolgát. D. — Maga eszi meg a tojást, levét szolgájának adja. D. — Magad, uram, ha szolgád nincs. E. (Magad ugass, ha kutyád nincs. Ny. 24.) — Megszokta mint rossz szolga a szidást. D. — Mely szolga sok mesét tud, ritkán dolgos. B. — Mesélő szolgának ritkán helyén dolga. E. — Nagy urnak szolgája is kevély. E. — Ne játszál szolgáddal, mert társul fogad. KV. — Nehéz a bér, ha a szolga lusta. D. — Nem fülén, hanem hátán tanul a rossz szolga. E. — Nem jó a szolgának urával játszani. (Tréfálni.) KV. — Nyomorult gazda az, a kit a szolga tanit. KV. — Rest mint a papok szolgája. D. — Rest szolgának bot a bére. E. — Rest szolgának legfrissebb tagja a nyelv. D. — Régi szolgának szó is vereség. D. — Ritka mint a hü szolga. D. — Rossz szolgának legrosszabb tagja a nyelve. KV. — Rossz szolgának minden órában kitelik esztendeje. D. — Rest szolgát nem fülén, hanem hátán tanitják. D. — Senki sem nagy úr szolgája előtt. E. — Szakálas szolgának a szó is elég. Ny. 4. (A szó is vereség. E.) — Szenvedni katona dolga, sok az ura, fényes szolga. B. — Szerencse ha szolgál, még ne tartsd szolgádnak. KV. — Szolga is talál, kinek parancsoljon. K. — Szolgalelkü. S. — Szolga nyerte meg urát. (Szolgának volt igaza.) D. — Szolga sokat halljon, de keveset szóljon. E. — Szolga sokat halljon, tudjon, de keveset szóljon. KV. (De keveset valljon. E.) — Szolgának étele első fizetése. E. — Szökött szolga nem mond jót uráról. Pázm. — Szökött szolgának bot a bére. D. (Kevés a bére. Ny. 5. — Nincsen bére. E.) — Tarts szolgát magadnak, ha parancsolni akarsz. KV. — Ura aranyban, szolgája ezüstben jár. D. — Urat szolgájától szerencse választja. E. — Vén szolga a ház becsülete. B. — Vén szolga, ócska butor. E. — Vén szolgának a szó is vereség. D. — Vén szolgának, vén kutyának egy a fizetése. D.

Szolgál. Egy ördögöt szolgálnak D. — Egy urat szolgálnak D. — Két úrnak szolgál. KV. — Ki kocsmában szolgál, ritkán jóravaló. S. — Ki községnek szolgál, egynek se szolgál. D. — Ki ördögnek szolgál, kín a fizetése. E. — Nehéz két úrnak szolgálni. D. — Senki nem tartozik ingyen szolgálni. KV. — Senki sem szolgálhat két úrnak egyformán. Szentir. — Szolgál a gyertya, de magát emészti. D.

Szolgálat. Ajándékvevés, szolgálatba esés. KV. — Se arany, se bárány, de szolgálat. KV. — Urak szolgálata nem állandó. KV.

Szolgáló. A milyen az asszony, olyan a szolgálója. KV. — A milyen a szolgáló, olyan az asszony. Ny. 2. — Hol a szolgálók cifrák, dologtalan a gazdasszony. D. — Lusta gazdasszonynak lusta szolgálója. D. — Lusta szolgáló nem farán ül, hanem fülén. D.

Szombat. Gyakorta fordul, mint a péntek, szombat. E. — Ha szombatot akarsz érni, láss hozzá a dologhoz. E. — Hamar előkerül, mint a péntek, szombat. D. — Hosszabb (L. ezt) a péntek, mint a szombat. D. — Jó szél szombaton megáll. B. — Meglesz az disznónyiró szombaton. D. — Sok szombatot élt. D. — Szabad péntek,

szabad szombat, szabad szappanyozni. Np.

Szomjan. Másnak szűr, maga szomjan marad. D. — Rossz boros kulcsár az, ki szomjan meghal. KV. — Tele pincéből szomjan jön. D. — Vizre visz, szomjan hagy. D.

Szomjas. Ihatnék mint a szomjas kert. D. — Mindig szomjas, mint a szivacs. S. — Nemcsak az szomjas, ki a kútba néz. Ny. 1. — Örül mint a szomjas szarvas a forrásnak. D. — Szomju ökörnek zavaros viz is jó. M. — Szomjunak a viz is íz. D. — Szomjunak kezébe illik a pintes korsó. D. — Szomjasnak kevés vigasztalás az üres korsó. E.

Szomjuság. Elmult a szomjuság, nem barátja a kút. D. — Ördög is szomjusággal ölte meg fiát. B. — Szomjuság ellen ital az orvosság. E. — Szomjuság orvossága a kancsó. D.

Szomorit. Ne szomorits. E. — Vén apádat meg ne szomoritsd. D.

Szomorkodik. A jó lelkiismeret nem szokott szomorkodni. D. — Ne szomorkodj, légy vig, nem lesz ez mindég igy. Np. — Néha a lator is szomorkodik. D. — Szomorkodni gyarlóság, kétségbeesni bolondság. D.

Szomoru. Bús mint a szomorufűz. S. — Csak a péntek is szomorubb mint a vasárnap. D. — Csak akkor szomoru az eb, mikor éhes. D. — Egy szomoru, két bús, három halálkép. D. — Elég egy szomoru egy házban. D. — Gazdag fösvényt látni szomoru dolog. D. — Ha az irigy szomoru, vagy őt érte baj, vagy mást szerencse. E. — Ha szomoru a gazda, van oka. D. — Isten is a vigat szomoruval váltja fel. D. — Keveset élt a szomoru, ha későn halt is meg. D. — Két szomoru is vigasztalhatja egymást. D. — Ne adj a szomorunak több ürmöt. D. — Ne higyj az ebnek, ha szomorunak látod is. — Nehéz a szomorunak vig kedvet mutatni. KV. — Soha senki őt szomorunak nem látta. D. — Sok szomoru társa van a vénnek. D. — Sok szomoru társsal szokott a vénség járni. KV. — Szomoru a madár a kalitkában. B. — Szomoru a magyar nóta. E. — Szomoru az idő is. D. — Szomoru dalosnak szomoru a dala. D. — Szomoru dolog senkit nem bántani, mégis bántatni. E. — Szomoru fűzfának is van virága. Np. — Szomoru látvány az égett ház. D. — Szomoru mint a dércsipte dohány (D.); mint a fancsali (L. ezt) feszület (D.); mint a jó hitvesét vesztett férj (D.); mint a ki adósságba jár kapálni (Ny. 2.); mint a kinek a tyúk elkapta kenyerét (Ny. 1.); mint a kinek nem jutott kenderföld (Ny. 7.); mint a megszedett szőlő (D.); mint a monyametszett (E.); mint a nagyidai nóta (E.); mint a párjavesztett madár (S.); mint a tél (D.); mint a verembe esett farkas (KV.); mint a vert had (ME.); mint az anyátlan magzat (D.); mint az őszi légy (D.); mint böjtben a cigány (E.); mint böjtben a kocsma (D.); mint a kinek apját, anyját megölték (Ny. 6.); mint őszkor a levelevesztett fa. D. — Szomoru nap, fekete vasárnap. D. — Szomoru nótára válik meg az ének. KV. — Szomorubb a bús tengernél. D. — Szomorunak nehéz vig arcot mutatni. E. — Szomorunak sírása, szive könnyülése. D. — Szomorunak szomoru nótája. E. — Szomorut nézni szomoruság. D. — Vigak és szomoruk nem illenek egybe. KV.

Szomoruan. A ki mástól vár, az szomoruan jár. Ny. 1. — Ha a juh szomoruan legel, dögrováson van. Cz. — Szomoruan néz, mint a dézsmabárány. Ny. 5. — Vigan kezdett, szomoruan végzett. KV.

Szomoruság. A játék hiányossága, gyermek szomorusága. D. — A szomoruságban nem kell kétségbeesni. D. — Akarat ellen is kitetszik a szomoruság. D. — Asszonysírásnak, ebszomoruságnak sohasem kell hinni. KV. Belül öröm, kivül szomoruság. KV. —

Boldog, ki nem tudja, mi a szomoruság. D. — Egy jó barát a szomoruságban, felér százzal a vigasságban. D. — Kelletlen vigasság a szomoruságban, közös izetlenség minden társaságban. D. — Nagy szomoruság a rossz asszony. B. — Nagy szomoruság kurvás vénet látni. D. — Nehéz a bánatot és szomoruságot eltitkolni. KV. — Néha egy szomoruság felér egy halállal. D. — Nyomoruságot és szomoruságot öröm szokta követni. KV. — Öröm nyomán jár a szomoruság. B. — Örömnek szomoruság a vége. E. — Szomoruság is hasznos, ha nem tartós. D. — Szomorusággal jár az öröm. KV. — Szomorusággal telik az emberi élet. D. — Több okunk van szomoruságra, mint vigasságra. D. — Tűrhetetlen szomoruság a kebeles háború. D.

Szomszéd. A jónak tőszomszédja a jó. D.— A szomszéd nem mindenkor jóbarát. D. — Addig a békeség, a mig a szomszéd akarja. B. — Bánja, hogy a szomszéd tehénnek nagyobb a tőlgye. D. — Csak jó a jó szomszéd. KV. — Egy jó szomszéd jobb egy atyafinál. E. — Egy-két hibáért nem kell megvetni a szomszéd leányát. E. — Egy-két kölcsönért nem megy a szomszédba. E. — Egy követ fuj a szomszédjával. Ny. 4. — Egyik szomszéd kiveti, a másik felszedi. D. — Gyermekért, ebért, nem egyszer támad villongás a szomszédban. E. — Hadakozás és gonoszság együtt járó szomszédok. Cz. — Hitvány szomszédja van. (Maga dicséri magát.) E. — Hogy bátrabban lopjon, szomszéd házat gyujt fel. D. — Irigy a szomszéd szeme. KV. — Jaj, kinek török, zsidó a szomszédja. E. — Jó kerités, jó szomszéd. S. — Jó szomszéd a rosszból is jót csinál. D. — Jó szomszéd visszaadja a kölcsönt. S. — Jó szomszédnak jó a szomszédja is. D. — Jobb a gazda szeme, mint a szomszéd szeme. D. — Jobb a jó szomszéd a rossz atyafinál. D. — Jobb a szomszéd leányát egy-két hibával elvenni, mint az idegent egygyel sem. B. — Jobbizű a szomszéd kappanya. D. — Ki a szomszéd lepedőjét nem őrzi, maga lasnakját sem becsüli. D. — Ki magát dicséri, jele, hogy rossz szomszédai vannak. D. — Kinek rossz a szomszédja, annak sok a gondja. B. — Kövérebb a szomszédasszony lúdja. D. — Legjobb szomszéd a jó sövény. D. — Meghalt (L. ezt) a szomszédja, nincs a ki dicsérje. Ny. 24. — Megfogja, ha lehet, szomszédja tehenét. D. — Mie vagyon a herélt embernek azt adhatja szomszédasszonynak. E — Ne örülj, ha szomszédod háza ég. D. — Nem kell a rosszért szomszédba menni. D. — Okos gazda szomszéd házát is védelmezi a tűztől. D. — Rossz dolog a rossz szomszéd. KV. — Szomszédasszony tyúkjának nagyobb a tojása. E. — Szomszéd falat, jobb darab. D. — Szomszéd határba (L. ezt) ér a nyelve. Ny. 1. — Szomszéd kutyák marakodni szoktak. Ny. 1. — Szomszéd tehenének nagyobb a tőlgye. B. — Szomszéd vetése mindig gazdagabb. S. — Szomszédban nyal sót a kecske. (L ezt.) E. — Szomszéddal jó házat fedni. KV. — Tanulj a szomszédnak háza üszögén. D. — Te is félj, mikor a szomszéd háza ég. B. — Tolja a kereket, mint a jó szomszéd. D.

Szomszédság. Rossz szomszédság, török átka. Sz.

Szopik. Az ujjából szopta. Sz. — Csalárdi rókát szopott. (Ravasz.) D. — Jó tehén alatt szopott. (Gazdag családból való.) D. — Ki tehene alatt szoptál? (Ki vagy, mi vagy?) E. — Maga szopta az anyját. Ny. 2. — Magyar tejet szopott. S. — Nem szoptam az ujjamból. E. — Régen volt az, mikor az anyja emlőjét szopta. (Vén.) D. — Sárkánytejet szopott. E. — Szép a borju, nyilván kövér tehén alatt szopott. B. — Szopni a vérit. E. — Tudjuk, micsoda tehén alatt szopott. Sz. —

Ugy beszél, mint anyja tejével beszopta. E. — Teleszopta magát. (Részeg.) ME. — Vad oroszlánok alatt szopott. D.

Szoptatóra ne tekints, hogyha annak teje nincs. D.

Szorgalmas. A figyelmes hallgató teszi a papot szorgalmatossá. KV. — Az Isten a szorgalmasokat segiti. KV. — Szorgalmas ember mindig talál munkát. KV. — Szorgalmas ember nem mutat holnapra. E. — Szorgalmas mint a méh. E. — Szorgalmas munka felejteti a bujaságot. E.

Szorgalom. Istennel, észszel, szorgalommal boldogulsz. S. — Serényt int szorgalomra. KV. — Szorgalom gazdagság, henyélés szegénység. D.

Szorgos. Sok a dolog, mind szorgos, sok a gyerek, mind rongyos. Ny. 3.

Szorit. Dióhéjba szorítva. (Röviden) E. — Ki mindent szorit, semmit sem szorit. D. — Kiki legjobban tudja, hol szorit csizmája. E. (Hol szoritja bocskora. D.) — Ne fészkelődj, ha szorit a csizmád. Ny. 13. — Szorit az uj csizma. (L. ezt.) E. — Szoritja, mint Jakab a tehenet. Ny. 6. — Szoritják a tökit. E.

Szoros. Bezzeg szoros most a kapca. KV. — Kint tágasabb, bent (L. ezt.) szorosabb. S. — Szoros a gatya. K. — Szoros a kapca. D.

Szorul. Fazékba (L. ezt.) szorult a feje. Ny. 2. — Senkire sem szorult. D. — Szorul a kapca. (L. ezt.) E. — Szorul mint Jézus Krisztus a hidon. (L. ezt.) Ny. 22. — Taligára szorult. (Elszegényedett.) D.

Szováti. Nyugszik az urban, mint a szováti káposzta a rektorban. S.

Szó. A bánatos szivet akármi szó szele is megkeseritheti. KV. — A fejet be nem töri a szó. D. — A harist is szaván fogják. KV. (Az ő maga szaván. M.) — A ki sok szép szót ád, keveset segit. D. — A szavak oktatnak, a példák vonzanak. (Latin.) E. — A szó is fegyver. E. — A szó zsebbe nem fér. D. (Villámlás meg nem tér. KV.) — A szót elfujja a szél. B. — A szót pénzen nem veszik. KV. — Az egyszer kimondott szót nem lehet zsebbe rejteni. B. — A te szavad nem jár (nincs értéke), mint a régi két garasos. Ny. 6. — Addig szolgád a szó, mig ki nem mondottad. E. — Agg szó, de igaz. B. — Ajakon termett, nem szívben fogant szó. E. — Apró a tücsök, de hangos a szava. D. — Aprózza a szót. (Becsipett.) D. — Ártatlanságnak csak egy a szava. D. — Becsületes ember megtartja szavát. S. (Meg nem szegi szavát. B.) — Befalatták (L. ezt.) vele a szót. E. — Biró-szó. (L. ezt.) B. — Bolondnak a szava is bolond. KV. — Csak azért nem szól, mert a szóban is fösvény. D. — Csak szófia beszéd és aggnő rege. Pázm. — Dézsmálni kell szavát. (Minden tizediket elhinni.) B. — Egy-két ember szaván nem lehet várat épiteni. D. — Egy szava se igaz. D. — Egy szava száz parancs. D. — Egy szó is lelket zavarhat. E. — Egy szó mint száz. D. — Egy szó nem emberölés. D. — Egy szót ezerrel tromfol. D. — Elég szép, ki szép szót ád. D. — Eljön talán szóra. D. — Elkelt sava, sótalan a szava. D. — Elmondott szót nem lehet visszanyelni. D. — Előbb rágd meg, aztán köpd ki a szót. B. — Ember szava nem Isten szava. B. — Embere szavának. E. — Embert illet a szó. KV. — Erő van a szóban. E. — Ezért egy jó szót sem adok. D. — Fecskefészek körül legtöbb a szó. D. — Fejéről (L. ezt.) van a szó. E. — Fiam Sámuel, arról szó se legyen. E. — Fogóval kell belőle kihuzni a szót. ME. — Fontra veti a szót. B. — Fulánk minden szava. E. — Fül próbálja meg a szavat. E. — Gazdag szóval és tetüvel, de nem egyébbel. E. — Gyerekeszü kiván végére menni a gyermek szavának. E. — Gyönge tücsöknek is hangos a szava. E. — Győzi szóval. E. — Ha szóból lehetne, tornyot épitene. E. — Ha szóra kerül a dolog,

ki nem foghatni rajta. D. — Harapófogóval sem huzhatnál belőle szót. E. — Harist a szaváról megismerik. Sz. — Hogy fér ki a szádon ez a kezeslábas szó? KV. — Hol sok a szó, ott kevés a tett. S. — Hol szóval, hol bottal. D. — Igen érti szamár a szép szót. KV. — Ingyen ád a szóban. D. — Jákob szava, Ezsau keze. E. — Jó szót sem ád. E. — Jobb a sok só, mint a sok szó. D. — Jóhoz is szó férhet. B. — Kár a bolondra szép szót vesztegetni. E. — Keveset használ a szó, hol a kéz nem jó. B. — Kezes-lábas szó. B. — Ki bölcset küld, kevés szóval küldi. E. — Ki magát a szólásban erölteti, széllé válik szava. D. — Ki megszegi szavát, ne tarts neki szavat. E. — Ki nem vehetsz egy szót belőle. D. — Kiáltó szó a pusztában. E. — Kin a szó nem fog, bottal neki. B. — Kiejtett szót nem lehet többé visszahuzni. S. — Kimondott szót nem lehet visszanyelni. E. — Kitetszik szavából, kinek fajzatja. B. — Könnyen kiesik ember szájából a szó. B. — Könnyü a szavakat összehordani. D. — Könnyü a szót megforditani, mert nem terhes szekér. D. — Kulcs likán is kirepül a szó. Ny. 2. — Legnehezebb az igaz szó. E. — Legtöbb szó esik a vásárban. D. — Madarat tolláról, embert szaváról. Sz. — Madarász a harist szaván fogja meg. Ny. 6. — Magyar ember megtartja a szavát. S. — Meg nem érdemli a szót. D. — Meghajtja a jó szó. B. — Megrágd a szót, ugy köpd ki. E. — Megrágja a szót. B. — Mennyi szó, annyi hazugság. D. — Még a jóhoz is szó fér. B. — Mi étekre a só, haragosnak szép szó. KV. — Milyen a szava, olyan ő maga. KV. — Minden gazdagsága a szóvetés. D. — Minden szava talpra esik. S. — Minden szó szelének és fondorló hirnek nem jó végére menni. KV. — Minden szónak társa van. B. — Módjával ejtett szó enyhiti a fájdalmat. K. — Mozsárban töröd, szót nem veszesz belőle. E. — Ne hajts minden hirre, minden szó szelére. KV. — Ne szóval, hanem kézzel hozzá, ha mit akarsz. B. — Nem egyéb az ajakon termett szónál. D. — Nem elég a szó (a sok szó E.), ha nem elég a cipó. D. — Nem ér egy árva szót. E. — Nem érti a szamár a szép szót. B. — Nem fontolja meg a szót. D. — Nem használ a szó, ha a kéz nem jó. E. — Nem lehet a szaván elmenni. ME. — Nem lehet a szót lenyelni. D. — Nem sajnálja a szót. D. — Nem szivből ered az ajakon nött szó. D. — Nem szó, hanem próbálás kell ahhoz. Ny. 2. — Nem szóval, de pénzzel jó a segitség. KV. — Nem tanácsos minden szép szónak hinni. B. — Nem töri csontod a szó. E. — Néha a vásáron jobb a szép szó, mint a pénz. D. — Néha csak egy szó is lelket zavarhat. D. — Néma gyermeknek anyja sem érti szavát. KV. — Némának anyja sem érti szavát. M. — Nincs a szónak markolatja. E. (Meg nem foghatni. D.) — Nincs könnyebb a szónál. D. (Fekve is ki lehet azt mondani. E.) — Nincsen nyele a szónak, hogy megmarkolhassuk. B. — Okos embernél próbált dolog mind a só, mind a szó. E. — Okos embert egy szaváról is megismerhetni. E. — Okost ha küldenek, kevés szóval küldik. E. — Övé az utolsó szó. S. — Páriz Pápaiban sincs annyi szó. D — Pusztába mondott szó. E. — Rágd meg a szót, ugy mondd ki. B. — Rászokott, mint ökör a béres szavára. D. — Rest lovon nem fog a szó. D. — Régi szolgának a szó is vereség. D. — Rossz cselédnek kettő a mestere: a szó és a korbács. D. — Rossznak rossz a szava is. KV. — Se vége, se hossza csoportos szavának. D. — Se vize malmának, se szava szavának. BSz. — Se szó, se tartomány. B. — Semmit sem nyom szava a latban. D. — Senkinek a szép szó nem szakasztja száját. KV. — Soha egyenesen nem állanak szavai. D. — Soha meg nem rágja a

szót. D. — Sok a szó, de kevés benne a só. D. — Sok benne a szó, de kevés a jó. D. — Sok jámbor szava, Isten szava. M. — Sok só a lében, sok szó az asszonyban tűrhetetlen. D. — Sok szava, kevés sava. E. — Sok szó esik a vásárban. D. — Sok szó nem jó, sok pénz jó. B. — Sok szónak sok az alja. E. — Sóért elmegy, de szóért nem megy a szomszédba. D. — Szamarat fülén, embert szaván. D. — Szaporán ejti a szót. D. — Szava adja el az embert. D. — Szava árulja el a bakcsót. D. — Szava édes, de fulánkos. D. — Szaván fogták. S. — Szaván fogják meg a harist. Sz. — Számból vette ki a szót. S. — Száz szónak is csak egy a vége. D. — Szép a szava, de ördög az éha. KV. — Szép a szava, hamis a szive. KV. — Szép szó pénzbe nem kerül. D. — Szép, ki a szép szót soha nem sajnálja. D. — Szép szó ellenséget is megbékéltet. D. — Szép szó nem elég a hasnak. D. — Szép szó nem tör fejet. Ny. 6. — Szép szó nyeri meg a szeretetet. E. — Szép szóért fenyegetést várhatsz a paraszttól. E. — Szép szónak szárnya nem szegik. Pázm — Szép szót nem veszik pénzen. B. — Szép szóval szereznek szeretetet. KV. — Szokásba vett szó, olyan mint az ételben a só. B. — Szó, a mi szó. E. — Szó, a mi szó, de azért még nem való. B. — Szó a szó, de a való is való. D. — Szóbeszéd, pipafüst; pénz a fundamentum. Ny. 8. — Szóból ért az ember. B. — Szóból ért a magyar. E. — Szóból szó jön. B. — Szóból várat. E. — Szócsaplár. D. — Szó csapodár. D. — Szó éri a ház (L. ezt) elejét. Ny. 19. — Szó és korbács hamar tanit. D. — Szóhazafi. E. — Szó szót huz. E. — Szóért pálcával fizet. D. — Szóért szót adni, nem sokba kerül. E. — Szófi beszéd. D. — Szófia beszédet mond. (Pletykaság.) M. — Szókimondó. S. — Szószaporitó. D. — Szóra kell szoktatni a gyermeket. E. — Szót sem érdemel. E. — Szóval árulták el urunkat is. D. — Szóvesztegetö. D. — Tele van szóval, mint a duda széllel. D. — Tizedeld szavait. (Hazug.) D. — Tizedik szavának se higyj. D. — Tornyot épithetne, ha szóból lehetne. D. — Több sava, mint szava. (Okos, keveset beszél.) D. — Többre mégy szóval, mint karddal. D. — Tudja szóval elhimezni, elhámozni. D. — Szóval tartják. ME. — Tudod szóval, mint Kókes a furkóval. Ny. 3. — Tyúk is szóra szoktatja csirkéit. D. — Ura légy szavadnak. B. — Útnak, szónak, nehéz végét várni. D. — Útnak, szónak, nincs vége. D. — Üres hasnak nem elég a szép szó. E. — Üres hasnak nem kell szép szó, hanem cipó. KV. — Válogatva se jók szavai. D. — Várd végére az okos szót. E. — Vén szolgának szó is vereség. D. — Vigyáz a szóra, mint disznó a cseresznyés ganéra. (Ravasz, óvatos.) D.

Szótfogad. A ki szót nem fogad, könnyü azzal bánni. D. — Sok a parancsoló, kevés a szófogadó. D.

Szós. (Sokbeszédü.) Nem szóstól kérik a tanácsot. D. — Tűrhetetlen, midőn az esztelen szós is. D.

Szól. A bor szól belőle. D. — A harangok sem szólanak egyformán. D. — Akár egész nap egy szót se szólj mellette. D. — Akárki mit szóljon, csak te jámborul élj. BSz. — Akkor szólj, mikor szólitanak. E. — Akkor szólj, mikor a bika fingik, akkor is azt mondd: iszom, iszom, uram. E. — Amint öntik a harangot, ugy szól. D. — Angyal szól belőle. E. — Ángyomnak szólok, hogy menyem is megértse. S. — Bölcs embernek bajos tudatlanok közt szólani. E. — Csak azért nem szól, mert a szóban is fösvény. D. — Csak azt bánja, hogy aludtában nem szólhat. D. — Csitt vásár! bikafingás! a ki egyet szól, mind megissza. E. — Egy kukkot sem szól. E. — Egy szót sem szólt, azt is lassan mondta. Ny. 2. — Egy szót

sem szólhatott, ugy megijedt. D. — Fejedre ne szólj. D. — Fejéhez szólnak. (Oda mondogatják neki.) B. — Fiának szólott, menye is érthet belőle. E. — Ha a kutyák szólanának, a kutyók se ugatnának. D. — Ha a szép szépen szól, még egyszer olyan szép. D. — Ha békével akarsz élni, sokat ne szólj. D. — Ha bőrét dobra vonnák, két zer jobban szólna. (Nyelves.) D. — Ha letagolod (taglóval leütöd) sem szól. D. — Ha nem szólott volna, okos maradt volna. (Latin.) D. — Ha ő szól, hallgat a többi. D. — Hallgatva is többet mond, mint más szólva. D. — Hamar szólsz, hamar bánod. E. — Hogy is szóljak szent Dáviddal? (L. ezt.) E. — Huszat szól, tizenkilenc szava hazugság. ML. — Gyomorból szól. (Őszintén.) Pázmán. — Jó szolga sokat tudjon, halljon, de keveset szóljon. B. — Keveset szól, de fontosan. B. — Keveset szólj, de okosan. S. — Keveset szól, de hamar üt. E. — Keveset szól, sokat mond. E. — Ki ritkán szól, több jót hall. D. — Kicsi hibával a duda is szól. S. (A duda is jól szól. Ny. 3.) — Lányomnak szólok, de a menyem is értse. Sz. — Lányomnak szólok, vejem uram is értsen belőle. S. — Mást szól, mást gondol. KV. — Megbánásra siet, ki hamar szól. D. — Minden madár ugy szól, mint a szája nőtt. (Német.) D. — Minek olyan duda, a mi nem szól. E. — Mintha fának szólnék. KV. — Ne szólj képtelent. Decsi. — Ne szólj mindenkivel bot nélkül. D. — Ne szólj neki, csak ints neki. E. — Ne szólj nyelvem (szám. E.), nem fáj fejem. D. — Nem kell az igazság ellen szólani. KV. — Nem kell ott bizonyság, hol maga szól az igazság. KV. — Nem szól az okos, ha bizonyosan nem tudja. D. — Nem szól, ha a kerék kiesik is. D. — Nem szól mint a fa. E. — Nem szól, mintha szája nem volna. D. — Nem szólhatni vele. D. — Néha a bolond is szól igazat. D. — Okost küldj, keveset szólj neki. D. — Nyelve helyett szeme szól. D. — Ritkán szólj, de okosan. B. — Sokat hallj, de keveset szólj. KV. — Sokat hallj, láss, keveset szólj. M. — Sokat szól, de keveset mond. D. — Szépen szól a hegedü, de hazug belül. KV. — Szépről szépen szoktak szólani. D. — Szolga sokat halljon, tudjon, keveset szóljon. KV. — Szól a harang (L. ezt), de templomba nem megy. D. — Szólj ha kell, hallgass, ha nem kell. D. — Szólj már te is, bibasz. (A földesúr dologra hivott két czigányt. »Itt van egy sonkadarab, ki eszi meg« kérdezte tölük »Én« felelt az egyik. »Itt van egy kis bor is, ki issza meg?« Én, felelt ugyanaz a cigány. »Itt van egy tőke, ki hasogatja szét?« Ekkor az eddig felelgető cigány meglöki a másikat: »szólj már te is, bibasz!«) E. — Szólott valamit, de a levegőben elenyészett. D. — Tóttal tótul kell szólani. E. — Ugy szól, mint a jól őrlött. M. — Ugy szól madár, mint a szája áll. (Német.) E. — Ugy szól mint az udvarhelyi nagy harang. S. — Ujjával is szól. (Egy szabóra rávallott a felesége, hogy a paszomántból lopott. Az ura szidta, de hiába, — ekkor hajánál fogva a kútba mártotta, de az asszony ott is felemelte kezét és ujjaival ollózott, jelezve, hogy de bizony lopott.) D. — Varga ne szóljon feljebb a kaptánál. Pázm. (Latin.)

Szólás. Fazekat kongásán, madarat szólásán. E. — Ki magát a szólásban erőlteti, széllé válik a szava. D. — Titoktartás néha többet ér a szólásnál. E.

Szótalan. Néha a szótalan hal (L. ezt) is mondhat igazat. D. — Szótlan mint a hal. D. — Szótlan mint a föld. E. — Szótlan mint a néma. D.

Sző. Azon bordában (L. ezt) szöttek. M. — Egy bordában szöttek. KV. — Jobb a nőtt (L. ezt) mint a szött. E.

Szöglet. (L. szeglet.) Illik (szájára a csók. Ny. 1.) mint szögletbe a pók. E.

Szökdécsel. Csuda féreg az a bolha, addig szökdécsel, hogy vagy a vizbe esik, vagy a tüzbe. Pázm.

Szőke. Ez is a szöke tehén borja. (L. ezt.) D. — Ő is a szöke borja. (Szerencsés.) D.

Szökevény. Agyba-főbe a szökevény katonát. D. — Semmi hire, mint a szökevénynek. E. — (Semmi hite.) D.

Szökés. Ritka kecske szökés nélkül. D.

Szökött katona. D. — Szökött katonának nincsen bére. Cz. — Szökött szolgának bot a fizetése. D. — (Kevés a bére. Ny. 5. — Nincsen bére. E.)

Szőlő. Akárminemü vizzel öntözzed, a tövist, szölőt nem szedhetsz róla. Pázm. — Be jó volna nyelve a szőlőbe. (Kereplőnek.) D. — Búsul mint a kinek szőlőjét elverte a jég. D. — Bús mint a megszedett szőlő. B. — Búsul mint kinek szőlőjét megcsipte a dér. D. — Dicsérjük a Jézus nevét, igyuk meg a szőlő levét. Ny. 2. — Egres nem szőlő. D. — Egy rothadt szőlőszem egész gerezdet megveszt. D. — Egy szőlőt kapálnak. D. — Eladta szőlőjét, pincét (sajtót) vett az árán. E. — Édes mint a salánki szőlő. S. — Fürt szőlőért megzálogol, borral agyon kinál. E. — Ha ebszőlőd sincs, ne válogass a borban. D. — Gazda (L. ezt) kapálja a szőlőt, kurvanya a vendégnek. D. — Holdvilágnál meg nem érik a szőlő. D. — Keserü mint az éretlen szőlő. D. — Ki a szőlőt feltalálta, az volt ám az ember! D. — Ki a szőlőt kapálja, pénz mellett áldást is nyer. D. — Lesz még szőlő, lágy kenyér. Ny. 23. — Más szőlőjét kapálja, magáét kapáltatja. D. — Mikor a szőlő virit, benne imádkozni (L. ezt) sem szabad. Ny. 4. — Minden seregély (L. ezt) három szemet visz el a szőlőből. B. — Nem a sok dudaszó, hanem a sok kapa termeszti a szőlőt. D. — Négy pusztitja az erszényt: a rossz óra, a rossz malom, az ó kocsi, a vén szőlő. Ny. 20. — Rohadt szőlő, dült gabona (L. ezt) nem szerez szükséget. E. — Savanyú a szőlő. Sz. — Szomoru mint a megszedett szőlő. D. — Szőlőben is terem arany. D. — Szőlőnek kapa a bikája. D. — Tövisen keresi a szőlőt. KV. — Ugy maradt mint a megszedett szőlő. Ny. 5.

Szőr. A farkas csak szőrét változtatja. B. — A mely eb megharap, annak szőre gyógyit. E. — A mely eb megharapta, kösd be annak szőrével. D. — A róka szőrét változtatja, de nem bőrét. D. (De nem erkölcsét. KV.) — A szőrt is gerendának látja. D. — Annyi a pénze, mint békán a szőr. Ny. 21. — Azt gondolod, hogy csak szőr a bajusz. K. — Ajándékmarhának ne vizsgáld a szőrét. Ny. 9. — Csepün csomót, tojásban szőrt keres. D. — Ebet szőréről, rókát farkáról megismerni. B. — Ebet szőréről, madarat tolláról, embert társáról. D. — Egy se jó birka, a mely nem birja a szőrét. Ny. 6. — Emberen a bőr, jó lovon a szőr nem sokat számit. Ny. 4. — Egyforma szőrü. E. — Feltalálni szőrin az ebet. E. — Ha lepálik a szőre, fenének se kell a bőre. Ny. 8. — Ha nincs szőre, vagyon bőre. E. — Jobban mozdit, ha szőre mentében látsz hozzá. D. — Kár a kutya szőrét megaranyfüstözni. E. — Lehányja szőrét a farkas, de bőréhez igen hozzászokott. D. — Lovat nem szőréért, de serénységeért (szokták nagyra becsülni. Sz.) becsülik nagyra. KV. — Nemcsak egyszőrű kutya van a világon. Ny. 1. — Milyen szőrü? E. — Magam szőrű. (Magamféle.) E. — Nem egy a szőr a selyemmel. E. — Nem lehet a szőrtől. (Akadály van.) E. — Nem veszik a lovat csupán szőréért. D. — Orra szőrét fájlalja. (Csekélységet.) D. — Rókát szőrén, repedt fazekat kongásán. D. — Se szőre, se bőre. D. — Sima mint a nyulszőr. D. — Szőr az, nem bajusz. D. — Szőrmentiben. (Kiméletesen.) E. — Szőrmentiben simogasd a bar-

mot. E. — Ször nem gyapju. D. — Szőrét is, bőrét is. B. — Szőrszálhasogató. Sz. — Szőrszálat talált a dologban, megundorodott tőle. (Rest.) D. — Szöröstöl, böröstöl. E. — Szört szőrért. S. — Vékony mint a szőrszál. D. — Vékony szőrü kutyának, kis csizmás embernek (hiúnak) sokat kell szenvedni. Ny. 22.

Szőrös a medve, de erős is. D. — Szőrös erszény, üres kéz. D. — Szőrös mellü, nagyerejü. D — Szőrös mint a magyar bajusz (D.); mint a majom (S.); mint az erös ember (D.); mint juhászkutyának a farka (D.); mint a juhászbunda (S.); mint a kulacs (S.); mint a medve (D.).

Szörnyü szél, ha meg nem áll. (Civakodás.) Ny. 13.

Szösz. A szöszt is pösznek mondja. (Vén.) D. — Az abrosz is végre szöszszé válik. D. — Belekap mint kis leány a szöszbe. Ny. 2. — Elég szöszt szereztem neki, csak fonhassa. E. — Fellobban mint a szösz. D. — Ismerem az abroszt, szöszből fonták. D. — Lesz szösze, csak fonja. E. — Sok szöszből kevés a vászon. D. — Ugy van, mint a szösz fonatlan. E. — Vagy mi a szösz. E. — Viselt abrosz szöszszé vált. D.

Szuhai. Áldja (L. ezt) meg az Isten, mint a szuhai malmot. D. — Boldogul (L. ezt) mint a szuhai malom. Ny. 1. — Szuhai malom az esze. (L. ezt.) D.

Szunyad. Ha a macska szunyad, egerek táncolnak. KV. — Macska mikor szunyad stb. Sz.

Szunyog. Az éh szunyog jobban csíp. E. (Nehezebbet csíp. D.) — A szunyogot csak azért nem szereti, mert zsirját nem veheti. D. — Annyi mint szunyog a nádasban öszkor. D. — Békével élhet töle a szunyog is. D. — Búsan énekel, mint a szárnyapörkölt szunyog. D. — Csip mint az éh szunyog. D. — Csöbörrel szunyognak vérit nem vehetni. E. — Csunya mikor a szunyog köhög. S. — Elvitte két szunyog egy rudon. D. — Énekel mint a szunyog. D. — Ha sas vagy szunyogot ne vadássz. D. — Igen kevés kell a szunyognak. D. — Kalán vizben is elveszhet a szunyog. D. — Kit darázs megcsipett, szunyogtól is fél. B. — Közévágott (L. ezt), mint Topoci a szunyogoknak. Ny. 5. — Nyul agarat, szunyog madarat nem örömest lát. E. — Ritka mint a szunyogháj (D.); mint a szunyogháló (D.); szunyog tej. (D.) — Sok szunyog sem ad egy lat hájat. D. — Szunyogcsipésben is meghalhat az ember. KV. — Szunyogdal. D. — Szunyog hordta a lisztet (L. ezt), szamár a vizet. Ny. 1. — Szunyog vérit nem mérhetni csöbörrel. E. — Szunyogban is hájat keres. D. — Szunyogból is bikát csinál. D. (Elefántot. S. — Tevét. E.) — Szunyogot a bikához ne hasonlitsd. D. — Szunyogot is tevének lát. E. — Szunyogot megszüri s a legyet lenyeli. KV. (Tevét lenyeli. KV.) — Tejes mint a szunyog. D. — Tudja szél, hol nyugszik a szunyog. B.

Szurok. A ki szurkot forgat, megmocskolja kezét. Pázm. — Egye meg a szurkot. E. — Kezén marad, a ki szurkot forgat. D. — Ki a szurkot fogja, kezét megmocskolja. KV. — Ki szurkot forgat, megszurkosodik. D. — Megeheti a szurkot. E. — Ragadós mint a szurok. D. — Szurok a markodba. E.

Szurkos. Nem tolvaj, csak szurkos kezü. E. — Szurkos a keze. S. — Szurkos kezü kolompárnak fia. (Tolvaj.) D.

Szurtos kovács, fényes garas. Ny. 6.

Szusz. Kifogyott a szuszból. S. — Mig benne van a szusz. E. — Ne higyj neki, mig benne van a szusz. E. — Nem birja (gyözi) szuszszal. E.

Szuszog. Mit szuszogsz, mint a tót. E — Mit szuszogsz, mintha polyvát ettél volna. E. — Mit szuszogsz vele? E. — Mondd meg, ne szuszogj, hadd tudjuk mi is. E. — Szuszog

mint a tót a hajnalban (S.); mint a tótbocskor (Ny. 2.); mint tót a p . . . . (Sz.); mint a tót orgona (S.); mint az oláh disznó a buzában (D.); mintha polyvát evett volna. E.

Szú. Az embert emészti a bú, mint fát a szú. D. — Alábbvaló a fa szúnál. D. — Emészti mint fát a szú. D. — Kicsiny a szú, de elég kárt teszen. D. — Száraz fában terem a szú. E.

Szúr. Egy villával szúrnak. D. — Nem mind úr, a ki oldalba szúr. D. — Nem szúr meg a rózsa, hanem a tövise. E. — Zab szúrja az alfelét. D.

Szurkál. Darázst ne szurkálj. M. — Gombostűvel szurkál, inkább bottal ütne. ME.

Szűk. A mi böben büdös, szükben jóillatu. D. — Böben büdös, szükben édes. KV. — Ha szük a konyha, minden falat jóizü. D. — Sovány mint a hét szük esztendő. S. — Szük szüret, szük aratás, egész házbomlás. D.

Szűköl mint a sarokba szoritott kutya. E.

Szűkölködik. A fösvény a nélkül is szükölködik, a mije van, a nélkül is, a mije nincs. D.

Szűkös. Kinek szükös elesége, annak van jó egészsége. Np. — Kinek szükös bora, elesége, annak jó az egészsége. ME.

Szükség. A szükség beteg ágyból is kiugraszt. D. — A szükség megtanitja a restet dolgozni. KV. — A szükség mutatja meg a jó barátot. KV. — A szükség próbálja meg az igaz barátot. B. — A szükség vagy katonát, vagy barátot tesz a deákból. D. — Barátot szerencse hoz, szükség próbál. S. — Félre szentség, sok a szükség. Ny. 2. — Ha a szükség beköszön az ajtón, a szeretet kiugrik az ablakon. D. — Ha beköszön a szükség, vége a szeretetnek. E. — Három üzi ki az álmot az ember szeméből: a szükség, az adósság és a per. Ny. 20. — Legnagyobb szükségben legközelebb az Isten. (Német.) D. — Megtanit a szükség. KV. — Mire szükséged nincs, egy pénz is sok érte. E. (Egy garasért is drága. Ny. 7.) — Nagy dolog a szükség. E. — Nagy úr a szükség. E. — Nincs a szükségnek szabott törvénye. E. — Nincs erősebb erő, mint kit a szükség ad. KV. — Rohadt szölő, dült gabona (L. ezt), nem szerez szükséget. E. — Szerencse hozza, szükség próbálja a jó barátot. KV. — Szükség idején a gyáva is megbátorodik. Cz. — Szükség, megvesztett szüzesség. KV. — Szükség okossá teszi az embert. D. — Szükség próbája az igaz barátságnak. KV. — Szükség törvényt csinál (E.); bont (ME.); ront (E.); szeg (KV.); vasat tör (D.). — Szükség termi az egészséget. E. — Szükség választja meg az embert. KV. — Szükségben látod, ki igaz barátod. S. — Szükségből erényt csinál. (Latin.) E. — Szükségére se menne, ha másra bizhatná. D. — Tavalyi asztag nem szerez szükséget. B. — Ugy könyörülj máson, hogy magad szükségre ne juss. KV. — Van mihez kapni a szükségben. D.

Szükséges. Az asszony szükséges rossz a házban. ME. — Étel, ital, álom, szükséges e három. KV. — Mikor szükséges, elő tudja venni eszét. B.

Születik. A ki született, meg is kell halnia. E. — Ártatlan mint a ma született gyermek. E. — Biborban született. E. — Burokban született (E.), akasztófán hal meg. (Ki mindenben nagyon szerencsés.) ME. — Bú között született, gond között vénhedett. D. — Jobb lett volna neki vakon születni. E. — Jól fogant gondolat okosan születik. D. — Ki egyszer született, kétszer meg nem halhat. E. — Madár repülésre, ember munkára született. E. — Minden gyermek sirással születik. KV. — Nem egyszerre születtünk, nem is egyszerre halunk meg. Ny. 6. — Szerencsés órában született. D. — Szerencsétlen órában született. B. — Vajudik a hegy, egeret

szül. (Latin.) E. — Aki urnak születetett, csak ur az. ME.

Szülő. Jaj, kinek szülője van és kenyere nincsen. E. — Jámbor szülőknek is gyakran feslett a fiúk. B. — Jobb a gyermek sirjon, mintsem a szülői. KV. — Ki megveti szülői oktatását, hóhérkézre kerül. E. — Nehezen jó a gyermek, ha szülöi rosszak. D. — Szüleidnek átka ostort fonhat nyakadra. E. — Tiszteld a szüléket. E. — Volt szüléjök is: tátos volt és szemfényvesztő. Pázm.

Szülés. Ritka szülés bába nélkül. D.

Szűr. Másnak szür, maga szomjan marad. D. — Sokat szűrt a foga közt. (Iszákos.) D.

Szür. A bunda (L. ezt) csak bunda, a szür meg szür. Ny. 17. — A jószág úgy jár egyikről a másikra, mint a koldus tetű az egyik szürből a másikba. D. — A kankó (szürkankó) idővel se válik szürré. D. — Egyik dolmányszür, a másik szürdolmány. B. — El se veszett (L. ezt), meg sincs, mint a nicki ember szüre. Ny. 1. — Fakó kocsi, kenderhám, nemes ember, szürdolmány. D. — Jobb egy rongyos szür két semminél. D. — Kiadtak (L. ezt) rajta, mint pataiak a szürön. D. — Kiiktatták az öreg szürt. D. — Kinek nem szüri, ne viselje. E. — Kitették a szürit. E. — Mászik (L. ezt), mint a patai szür. D. — Összement (L. ezt) mint a prónai szür. Ny. 12. — Összeugrik mint a tatai szürposztó. S. — Rongyos szür. D. — Szür alatt fityet hány. E. — Szür nem palást. D. — Szür vágja a fát, bunda nyugszik mellette. D. — Szürben termett tetü jobban csip. D. — Szürujjában az esze. D. — Szűrujjából is pénzt ráz. E. — Tetves mint a szür. D. — Van annak szürujjában. D. — Hideg a hüvös, fázik a szürös. Ny. 3. — Szürös (hivatlan) voltál a lakodalomban. Ny. 3.

Szüret. Bús mint szüret után a szőlő. D. — Elkölt a szüret. E. — Fohászkodik mint anyámasszony szüretkor. Ny. 23. — Jókor jösz, elkelt a szüret. KV. — Megadja módját, mint a luteránus (L. ezt.) pap a szüretnek. Ny. 5. — Olyan a szád, mint a segg szüretkor. Ny. 12. — Sok szüret volt azóta. D. — Szük szüret, szük aratás, egész házbomlás. D. — Szüret, ha egy csep bor sincs! S. — Ugy áll a szád, mint szüret után a kunyhó. Ny. 13.

Szürke. Elválik, mint a szürke a fakótól. S. — Hi szürke! Hi fakó! itt semmit sem adnak. E. — Nem paripa, ha nem szürke. E.

Szűz. A megesett szüzet csak feddeni lehet. (Segitni rajta nem.) KV. — Ártatlan mint a szüz. D. — Átesett a bajon, mint az egyszeri szüz a gyermekszülésen. Ny. 17. — Komáromi szüz. D — Megérdemli, mint szüzlány a koszorút. E. — Mezitlábos (L. ezt) szüz. D. — Nem mind szüz, a ki pártát tüz. D. — Rózsáé az illat, szűzé a szemérem. K. — Szemérmes mint a szüz. D. — Szűz, mint a csizmám talpa a földtől. Ny. 6. — Ugy néz ki, mint egy pócsi (L. ezt) szüz. Ny. 11. — Tiszta mint a szüzlány. D. — Vén szüz. D. — Agg szüz. ME.

Szűzesség. Házasság, rabság; özvegység, mentség; szüzesség, nemesség. B. — Nem sokat tehetni fel oly lány szüzességére, ki mindig katonákkal jár. K. — Szükség, megvesztett szüzesség. KV. — Szüzesség, ékesség. E. — Szüzességnek csak egy a prédája. E.

Szűzmária. Meginná a Szüzmária cipócsattját is. Ny. 2. — Részeg ember, ha elesik, Szüzmária ölébe esik. S.

Szvatopluk. Fehér mint a Szvatopluk lova. D.

Sváb. Annyi van mint a svábgyerek. ME. — Nekiszokott, mint sváb a főtt krumplinak. Ny. 4. — Sváb, kalaráb. ME. — Svábnak negyvenéves korában érik meg az esze. ME.

Tacitusból felel. (Hallgat, nem tud felelni.) E.

Tacskó. Mint a tacskók, ugyan felfütyészik. M.

Tafota. Szoknyája rása, kötényе tafota. D.

Tagad. Soha barátodért ne tagadd az igazat. KV. — Mi türés, tagadás. E.

Takar. Egyik latorságot a másikkal takarja. KV. — Egy vétket a másikkal takargat. KV.

Takarékos. Idővel, pénzzel légy takarékos. E. — Késö a takarékosság, mikor üres az erszény. E. (Mikor üres a szekrény. D.)

Takarodik. Előtted az út, takarodj. D.

Takaros, mint a turi lakatos. Ny. 6.

Takaró. Addig kell nyujtózkodni, a meddig a takaró ér. B. — Ha meghalunk, nem kell takaródzó. Ny. 2. — Hálóval takarózik. (Szegény.) E. — Jeget eszik, vizet iszik, lapuval takarózik. (U. a.) D. — Ökörnyállal takarózik. D. — Szánja a pénzt, felhővel takarózik. D. — Zsákon fekszenek s a madzagával takaróznak. Ny. 1.

Takács. Három nem jó, ha sokat hever: kereskedőnek a ponyvája, fonónak a rokkája, takácsnak a bordája. Ny. 20. — Három takács egy ember. K. — Isten mentse meg az embert kömüvestől, ácstól, részeges takácstól. Ny. 18. — Örül mint fiának a szomotori takács, mikor halat fogott. E.

Takony. Mohón kapja, mint éh tyúk a taknyot. D. — Szép a gyermek anyjának, ha taknyos is. E. — Takonypóc. D.

Taksony. Kerüli mint Gálos Taksonyt. Ny. 22.

Talál. A ki keres, az talál. Szentir. — Amit találtál, de vissza nem adtál, olyan mintha loptad volna. KV. — Büzén keresd, feltalálod. E. — Dolgán találja. (Dologközben.) Ny. 2. — Elcsipi a mire talál. D. — Ha találtam, konditom. B. — Helyén keresd, feltalálod. E. — Hó hátán kincset talál. D. — Igen találta szarva közt a tölgyét. KV. — Könnyü a kepe mellett buzára találni. D. — Ott is talál, a hol senki sem vesztett el semmit. D. — Talál az, a ki keres. E. — Vak is talál garast. — (Patkóra. Sz. — Patkót. KV.) — Vak is talált olykor patkóra. E.

Talán. Minden bizonynyal, talán. S.

Talicska. Átesett rajta, mint Nagy István a talicskán. Ny. 22. — Csikorog mint a temesvári sáncon (várban) a talicska. D. — Jó helye van, mint a kutyának a talicskában. Ny. 19.

Taliga. Csikorog mint a taliga-kerék. S. — Félre taliga, jön a kocsi. D. — Kiadott (L. ezt) rajta, mint az eb a taligán. B. — Csikorog mint a koldus taligája. B. — Taligára szorult. D.

Tallér. Három garas nem egy tallér. Ny. 13. — Kerek mint a tallér. D. — Legjobb garas az, melyen tallért válthatni. E. — Mit garason vehetsz, ne adj érte tallért. E. — Ráncos mint a gallér, kerekes mint a tallér. B.

Talp. Az ökröt a talpáról fejik. (L. ezt.) Ny. 6. — Eb a varga talp nélkül. D. — Egy talpat cserzenek. D. — Ember a talpán. E. — Enyv a talpán, tapodást sem teszen. D. — Égett a talpam alatt. E. — Ha szekered nincsen, talpad készen legyen. KV. — Jól lát a macska, noha talpát nyalogatja. K. — Kemény mint a csizmatalp. E. — Kiki maga talpán jár. D. — Legény a talpán. S. — Mihelyt a talpát megütik. (Alvó szolgán egyet rugnak, hogy felébredjen. Nehezen ébred.) E. — Minden szava talpra esik. S. — Nem is éri talpa a földet. (Ugy siet.) D. — Szüz mint a csizmám talpa a földtől. Ny. 6. — Talpig ember. D. — Talpra esik mint a macska. E. — Tetőtől-talpig becsületes. E. — Többet koptatta (L. ezt) talpát, mint farát. D. — Vastag mint a talp. D. — Viszket a talpa. (Szeretne táncolni.) E.

Talpal. Sokat talpal a gyalog katona (hajdu. E.), mig lóra kap. D. — Uti laput a talpára. B. — Talpalatnyi

földje sincs. D. — Ha elfelejtetted, talpalhatsz érte. (Mehetsz érte.) ME.

Talpas. Tenyeres talpas. E.

Tamás. A mi másé, nem Tamásé. E. — Én abban Tamás vagyok. (Nem hiszem.) ML. — Hitetlen Tamás. E. — Nem mindig fú (L. ezt) a vak Tamás. D. — Tamás, nem olyan mint más. S. — Tamás vagyok benne. D.

Tamási. Ilyen négy ló elhuzza a tamási templomot is helyéről. Ny. 5.

Tamburás. Hárman vannak, mint a csonoplyai tamburások. S. — Iszik mint a csonoplyai tamburás. (Egy magában.) ME.

Tanács. Beillene a tanácsba. (Okos). D. — Ebrúdon kivetették a tanácsból. D. — Kupak tanács. E. — Megőgyeledett mint a ványai tanács. Ny. 1. — Mikor az urak a tanácsból felkelnek, mindenkor okosabbak. KV. — Parasztból lett tanácsnok. D.

Tanács. A jó tanácsnak sincs mindenkor jó kimenetele. KV. — A tele pohárnak tanácsán indul. B. — Adnak tanácsot, de nem adnak kalácsot. E. — Bolondtól kér tanácsot. D. — Botlásban legjobb a tanácsváltoztatás. K. — Bölcsebb a reggelre halasztott tanács. D. — Egészséges a betegnek könnyen adhat tanácsot. KV. — Elvégzett dolognak nem kell tanács. S. — Eszétől tanácsot nem kérhet. D. — Féltanács a feje. (Okos.) E. — Gonosz tanács fejedre fordul. B. — Ha másnak tanácsot adsz, beveheted mégis a más tanácsát. E. — Hamar tanács, hamar bánás. KV. — Harag és szerelem két rossz tanácsadó. KV. — Hat puszta falut is eltart tanácscsal. (Bolondos.) D. — Hitvány tanácsnak is jó néha vége. KV. — Jó a tanács, ha későre is. D. — Jó tanács aranyat ér. B. — Jó tanács soha nem késő. E. — Ki levesre bort iszik, nem kérnek attól tanácsot. E. — Kinek-kinek szive tanácsadó. KV. — Könnyü másnak tanácsot adni, nehéz magának. KV. — Magadnak köszönd a jó tanácsot. — (Legtöbbet ér a magad iparkodása.) E. — Másnak akarsz tanácsot adni, magad oktondi vagy. KV. — Ne kérj attól tanácsot, ki magának sem tud adni. S. — Nem fog vénen ravasz tanács. E. — Nem kell a bölcset tanácscsal terhelni. B. — Nem minden tanács jó tanács. E. — Nem szóstól (fecsegőtől) kérik a tanácsot. D. — Nincs jobb az éjjeli tanácskozásnál. KV. — Ökörtől lótanács. Ny. 10. — Ökörtől szamártanács. D. — Öregek tanácsa, ifjak munkája. KV. — Pajkos ifjúnak a bölcs tanácsadás. D. — Rossz tanács a tanácsadónak legrosszabb. D. — Rossz tanács fejedre fordul. E. — Rossz tanácsadó a harag. E. — Rossz tanácsos a haragos. D. — Se hiremmel, se tanácsommal nem történt. D. — Segitséggel jár a tanács. KV. — Semmirevaló az erő tanács nélkül. KV. — Semmirevaló a tanács, ha nincs követője. KV. — Sok a tanácsadó, de nincs kalácsadó. Ny. 3. — Sok tanácskozó tanácsot se nem ad, se nem vesz. E. — Szamártól tanácsot kér. D. — Tanácsban ész, harcban erő használ. E. — Tanácscsal erősödnek a mély gondolatok. KV. — Tanácscsal nem telik a tűszü. E. — Tanácscsal tégy mindent, soha nem bánod meg. E. — Tanácsot ne adj, ha nem kérnek. D. — Tanácsra hallgass, időtől várj. D. — Tetszik a tanács, de izzaszt a munka. E. — Titkos tanácsodat asszony ne tudja. KV. — Üres has nem rossz tanácsadó. S. — Vén ember tanácsa jobb, mint ifjak gáncsa. KV.

Tanit. A ki tanit, tanul. E. — A macskát egerészni tanitja. D. — A rákot egyenes járásra tanitja. D. — A tyúkot tojni ne tanitsd, ha csirke vagy. D. — Az tanitson másokat, a ki maga is tanult. KV. — Apádat ne tanitsd. D. — Fejére tanitotta, mint bojtárját (L. ezt) Guba. D. — Fiu tanitja az apját. D. — Halat úszni tanit. — Késő az agg ebet táncra tanitani. D. —

Maga is tanul, ki mást tanit. B. — Mást fejedre ne tanits. D. — Mesteredet tanitod. KV. — Ne tanitsd a récét úszni. Ny. 2. — Ne tanitsd apádat gyereket csinálni. E. — Ne tanitsd ángyodat ágyba szállni. KV. — Nehéz a szamarat kutyaságra tanitani. D. — Nem kell cigányt lopásra tanitani. KV. — Nyomorult gazda az, a kit a szolga tanit. KV. — Papot tanit a mester vecsernyét mondani. D. — Sast tanit repülni. KV. — Szó és korbács hamar tanit. D.

Tanitás. Jobb a példa a tanitásnál. S. — Tanitásnak szárnya a jó példa. B.

Tanitó. Két tanitómester szükséges a házhoz: a korbács és a vessző. Ny. 20. — Rossz tanitótól tanulhatod, mit kelljen kerülnöd. E. — Semmirevaló tanitód volt. Ny. 4. — Serény tanitónak kemény a neve. D.

Tanitvány. A jó tanitvány se mindjárt mester. D. — Bolond mesternek eszelős tanitványa. D. — Eb a mester tanitvány nélkül. D. — Egyik nap a másiknak tanitványa. KV. — Milyen a mester, olyan a tanitvány. D. — Nem feljebb való a tanitvány a mesternél. KV. — Nyomorult mester, ki tanitvány nem volt. D. — Ritka mint a háladatos tanitvány. D. — Tanitvány sem volt, mégis tanit. D.

Tankó. Ne légy Tankó (buta,) ha eszeddel élhetsz. D.

Tanu. Cigány (L. ezt) is hozott tanukat. E. — Egy tanuvallásra fel is akasztanak. E. — A jó lelkiismeret ezer tanu. (Latin.) B. — Senki sem lehet tanu maga ügyében. E

Tanul. A hazug a hazugtól tanul. KV. — A jó pap holtig tanul. KV. (Mégis ostobán hal meg. Ny. 4.) — A ki ebbel jár, ugatni tanul. D. — A ki sántával jár, sántulni (sántikálni) tanul. M. — A ki tanit, tanul. E. — A mint tanulta, ugy mondja. KV. — A mint tanultad, ugy tudod. D. — A nagy ebet verik, hogy tanuljon a kölyök. Sz. — Az tanitson másokat, a ki maga is tanult. KV. — Akármit is tanulva tud az ember. D. — A mint tanulsz, ugy veszed hasznát. D. — Az ember tanulva tud. KV. — Azé a kormány, a ki tanulta. D. — Azért intik a leányt, hogy a meny is tanuljon. D. — Azért verik a kutyát, hogy a kutyó tanuljon. D. — Azt tanuld az iskolában, a mi hasznos a világban. KV. — Addig tanulj, míg időd van. E. — Boldog, ki más kárán tanul. B. — Eb ebtől tanulja az ugatást. D. — Ebtől ebet tanulhatni. D. — Ebtől tanult cudar. D. — Ebtől tanult ember ebül veszi hasznát. D. — Egy mestertől tanulnak. D. — Egyből többet is tanulj. D. — Egyik kalmár a másiktól tanul. D. — Holtig tanul az ember. B. — Jótól jót tanulni, rossztól rosszat. D. — Kárán tanul a bolond. M. — (Még se eszes. D.) — Kárán tanul a magyar. E. — Ki képiróságot akar tanulni, nem megyen kovácshoz. KV. — Kiki a mint tanulta a táncot, ugy járja. D. — Könnyen tanulják a rosszat, nehezen a jót. KV. — Könnyü a cigányok közt lopni tanulni. D. — Legjobb az embernek máson tanulnia. KV. — Lúdtól tanul a liba. D. — Más kárán tanulj. E. — Mester nélkül is megtanulják a rosszat B. — Mit ember ifjanta tanul, azt aggódtan is nehezen felejti. KV. — Nehezen tanul a vén ökör. D. — Nem fülén, hanem hátán tanul a rossz szolga. E. — Nincs oly hitvány könyv, melyből ember nem tanulhatna. KV. — Nincs oly vén ember, ki nem tanulhatna. KV. — Rossz tanitótól tanulhatod, mit kelljen kerülnöd. E. — Szent Pál harmadik égben tanult, még sem mehetett mindennek végére. E. — Szerencsés, ki más példáján tanul. D. — Szerencsésen tanul, ki más kárán tanul. BSz. — Szidják a leányt, hogy a meny is tanuljon. D. — Szokva tanul szólni a szarka. D. — Tanulj a szomszéd háza üszögén. D. — Tanulj, ha azt akarod, hogy ember legyen belőled. Decsi. — Tanulj tinó, ökör lesz

belöled. KV. — Tanulni szabad az ellenségtől is. S. — Tele has nem örömest tanul. D. — Tolvajtól tanul a lopó. D. — Urától tanul a menyecske. D. — Ülve tanul az ember. D. — Verik az ebet, hogy a kölyök tanuljon. KV.

Tanya. Egy tanyán dolgoznak. D. — Egy tanyán két sáfár. D.

Tanult. Elörelát mint a tanult ember. D. — Könyve sincs, mégis tanultnak mondja magát. D. — Nem mind okos, a ki tanult. D. — Tanult ember holta után hires. D.

Tanulatlan ifju még ifjuságában koldustarisznyát viszi nyakában. D.

Tanulás. Abroncsold be fejét, mert a tanulásban megreped. D. — Eb a pap tanulás nélkül. E. — Hosszu a tanulás, de rövid az élet. KV. — Nem szégyen nem tudni, de tanulást futni. KV. — Tele hasnak nem sok kedve vagyon a tanuláshoz. KV.

Tanuló. Ritka tanuló vesszö nélkül. D.

Tapaszt. Azt kapod (L. ezt), mit Bugyi a tapasztásért. Ny. 1. — Kinek mesze nincs, sárral tapaszt. D.

Tapasztalás. Legjobb iskola a tapasztalás. E.

Tapint. Csak annyira lát, a menynyire tapint. D. — Elevenére tapint. E. — Erére tapint. E.

Tapló. Főzi a taplót. E. — Körmére égett a tapló. D. — Kvitt (L. ezt) a tapló. E. — Pénz ez, nem tapló. Np. — Tüzmentes, mint Manódli taplója. (Háza égett, a tapló a padláson nem égett meg.) Ny. 1.

Tapod. Féreg is meggyüri magát, ha tapodják. B. — Tapodásnyira sem lehet vele elmenni. (Nyakas.) D.

Tapolcai. Meggondolta mint a tapolcai ember lova. Ny. 1.

Tapogat. A kinek hol fáj, ott tapogatja. M. — Egy kézzel tapogatnak. D. — Jó helyen tapogat. D. — Jól tapogat. E. — Nálunk is, kinek hol fáj, ott tapogatja, a hol viszket, ott vakarja. Pázm. — Nem csekély vizben tapogat. Pázm. — Ott is tapogatja, a hol nem fáj. (Ravasz.) D. — Tapogatva jár. (Óvatos.) D. — Tapogatja mint banya a hajnalt (B); mint tót a hajnalt (Ny. 3.); mint vak a hajnalt (Ny. 8.) — Sötétben tapogatózni. E.

Tapossa körülte a földet. (Udvarol.) E.

Tappog mint a tojó galamb. Ny. 5.

Tapsol. Nem kell a győzelem előtt tapsolni. KV.

Tar (Kopasz). Karón (L. ezt) mutatja a tar-varjat. D. — Tar-fej. ME.

Tarackos és vadóc föld egy hasznu. D.

Taraj. Fölâll a taraja. D. — Tarajos kakas. (Kurvás.) D. — Tarajosan beszél. (Kevély.) — Taréjt emel. E. — Ugyan megnött a taréja. E.

Tarhonya. Nehéz a meleg tarhonyát fuvatlan enni. D.

Tarhó. A kit a tej megéget, az a tarhót is fujja. M. — Épen bizony Orondinak tarhót. (Ki mindenbe beleüti orrát, arra semmit sem biznak.) D.

Tarisznya. Baranyai tarisznyás, somogyi bicskás, bácskai bugris. S. — Egy avit zsákból két uj tarisznya. E. — Él-hal érte, mint a baranyai gyerek a tarisznyáért. Ny. 5. — Ki nagy urral pöröl, könnyen (L. ezt) tarisznyát löl. D. — Koldustól elveszi a tarisznyát. KV. — Nem hordozza tarisznyában eszét. B. — Nincs nehezebb a könnyü úti tarisznyánál. K. — Nyakába tették a mindenes (koldus) tarisznyát. Ny. 4. — Nyakában az abrakos tarisznya. ME. — Nyáron gunyádat, télen tarisznyádat el ne hagyd. B. — Se kutyája, se macskája, mégis üres tarisznyája. ME. — Soha sem telik meg, mint a koldus tarisznyája. S. — Szemérmes diáknak (koldusnak. B.) üres a tarisznyája. ME. — Üres tarisznya nehezebb mint a teli. Ny. 6. — Zörög mint a fa- (L. ezt) tarisznya. D.

Tarka. Annyi mint a tarka kutya. D. — Derzsen (L. ezt) csinálják a

tarka borjut. Ny. 7. — Fekete kutya, tarka eb, mind egy kutya. D. — Ha mindnyájunk jó volna, nem lenne tarka a világ. D. — Járja mint a tarka macska a ház héjját. Ny. 2. — Koca (L. ezt) koca tarka, se füle, se farka. ME. — Nemcsak egy tarka kutya van a világon. E. — Nem fehér (L. ezt) hattyu az, kinek tarka tolla. E. — Nem tarka kendő a házasság. (L. ezt.) E. — Szajha farára tarka-barka ruha. KV. — Tarka hitü. (L. ezt.) E. — Tarka lótól (L. ezt), vemhes szamártól nem vesznek vámot. D. — Tarka mint a babuka (D.), mint a Baki lova (Ny. 14.), mint a bárányfelhő (D.), mint a kakuktojás. (S.), mint a pulykatojás (D.), mint a szarka. (D.), mint a szárcsamony. (M.), mint a szárcsatojás. (D.), mint a vércsetojás (D.), mint a világ (D.).

Tarka-barka mint a szarka. Sz. — Tarka-barka mint a szarka farka. B. — Tarka-barka ruha illik a szajha farára. E.

Tarló. Fürj is megszokja a tarlót. D. — Más tarlójáról él. S.

Tarsoly. Ha jó pogácsa van tarsolyodban, közöld barátiddal. Sz.

Tartomány. Milyen a tartomány, olyan a szokása. KV.

Tartós. A mi szép, nem tartós. KV. — Erős fonálból tartós az ing. D. — Fóttal tartós a ruha. D. — Későre válik a tölgy, de annál tartósabb. D. — Nem tartós cövek a kutyafark. D. — Tartós mint a barátok olvasója. Ny. 9. — Tartós mint az őszi virág. D. — Uj cserépbe avult szag tartós szokott lenni. BSz.

Tartozunk mi egymásnak valamivel. E.

Tassi. Faj fajra üt, mint a Tassi disznó. Ny. 22.

Taszit. Félre bicsak, hadd taszitsak. E. — Ha taszitják, tovább áll. D. — Jégre taszit s ott hágy. D. — Kit a dombon nem örömest látunk, olyat a völgybe taszigálunk. D.

Tata. Feszit mint a tatai kutya a jégen. Ny. 5. — Lévát (L. ezt), Tatát felvagdalta. Sz. — Összeugrik mint a tatai szűrposztó. S. — Skarlát, gránát (L. ezt) nyuszt: Léva, Tata csuszt. Cz.

Tatár. Becsöngetett (L. ezt) neki, mint Derecskének a tatár. D. — Eb vagy kutya, mindegy tatár. D. — Éles mint a tatárkard. D. — Hajtson el a tatár. E. — Krimi (L. ezt) tatár. ML. — Mi a tatár! E. — Mind egy tatár. D. — Nagy a hire, mint a tatárjárásnak. E.— Nem értem, törökül beszél-e vagy tatárul. D. — Nem hajt a tatár. E. — Olyan a hire, mint a tatárjárásnak. Sz. — Szalad, mintha a tatár hajtaná. E. — Szegény tatár! E. — Tatárral határos. D.

Tavaly. Alkalmas (L. ezt) tavalyiban. M. — Elmult mint a tavalyi hó. E. — Majd tavaly. E. — Nem tavalyi bablé. Ny. 2. — Tavaly, tavaly, az idén. (Soha.) Np. — Tavalyi asztag nem szerez szükséget. B.

Tavasz. A szép tavasz is hamar elmulik. D. — Egy fecske tavaszt nem szerez. M. — Egy virág nem tavasz. D. — Egy virág nem hozza meg a tavaszt. K. — Félhet a téltől, ki tavaszkor nem gyüjtött. D. — Fuj, esik, havaz, ugy lesz tavasz. Ny. 6. — Hirmondó fecske tavaszt énekel. BSz. — Szép mint a tavasz. D. — Tavaszkor minden bokor szállást ád. D. — Tél után tavasz lesz. ME.

Tavaszi. Elmult mint a tavaszi hó. D. — Hiba van a tavasziba. E. — Őszi macska (L. ezt), tavaszi menyecske. D. — Szép mint a tavaszi reggel. D. — Tavaszi eső aranyat ér. ME. — Tavaszi hó térdig ér. D. — Tavaszi szél utat szárazt, őszi eső vizet áraszt. Ny. 1. — Van itt mind őszi, mind tavaszi. E.

Tábla. Nincs a táblára irva. Ny. 3.

Tábor. Fej nélkül a tábor lelketlen sokaság. E. — Kuckója vára, tetűje tábora. D.

Tág. Elég tág a világ, elférünk

benne. E. — Kivül tágasabb, belül (L. ezt) nyájasabb. Ny. 3. — Tágas mint az országút. (D.) — Tágas út a pokol útja. E. — Tágasabb odakint. (L. ezt.) E.

Tál. A kalánt előbb viszik tálba, mint szájba. B. — A kamatos pénz veled egy tálból eszik. K. — Abba a tálba piskál, a melyből eszik. (L. ezt.) Ny. 5. — Ártalmas a háznál: haragos asszony, sürü füst, lyukas tál. K. — Cseréptálhoz fakanál illik. Sz. — Egy tálba apritanak. D. — Előbb a tálba, aztán a szájba., E. — Első, utolsó a tálban. E. — Garas (L. ezt) van a tál fenekén. Ny. 1. — Hideg konyha, üres tál, sok vendéget nem talál. D. — Jóllakhatni a fatálból is. D. — Könnyebb a tálba apritani, mint belekeresni D. — Mikor két eb összemarakodik a tál felett, a harmadik könnyen jóllakik. E. — Minden tálban kanál. D. — Mindenben jó a segitség, csak a tálban nem. Ny. 8. — Nagy úrral egy tálból cseresznyét ne egyél. D. — Nemcsak ezüst (L. ezt) tálból szednek vajas pogácsát. KV. — Nem jó úrral egy tálból cseresznyét enni, mert meglövöldöz a magjával. KV. — Sok jó ehetik egy tálból. D. — Tál, fazék összezördül, hogyne az ember. E. — Tál, kanál zördülés nélkül meg nem esik. (L. kanál.) Ny. 6. — Tálban a konc, ne nézz az asszonyra. KV. — Táltól a szájig is elcsorgathatni az ételt. E. — Van mit apritani a tálba. D.

Tályog. Elfutotta az epe (L. ezt), mint juhot a tályog. D.

Támasz. Néha a támasz is megdől. D.

Támaszkodik. Dülő falhoz ne támaszkodjál. D. — Két istáphoz jó támaszkodni. KV. — Ki emberben bízik, nádra támaszkodik. K. — Ki szegényben bízik, nádra támaszkodik. D.

Tánc. A tánc bolondnak való. M. — Az ősz haj (L. ezt) dudazaj, de a ránc már nem tánc. D. — Barát-tánc. (Paciencia.) KV. — Belegyün, mint Gubodi a táncba. Ny. 19. — Békés alvás jobb a békétlen táncnál. D. — Bor a vén kost is táncra viszi. B. — Eb fujja nótáját, kutya járja táncát. D. — Egy kedv szerint irott levél jobb egy táncnál. ME. — Egy táncot járnak. D. — Együtt járják a táncot. D. — Ej hajh! táncra tánc! E. — Eljárta menyasszonyi táncát. D. — Ért hozzá, mint Balázs Máté a tánchoz. D. — Ha a hörcsökös asszonyt meg akarod szeliditeni, járd meg vele a táncot a mogyorósban. K. — Ha hogy három a tánc, három a kupa bor is. D. — Három a tánc. Np. — Hosszu mint a hármas tánc. D. — Inaszakadt ember táncot akar járni. E. — Kérkedő lány táncban tudod mint jár. M. — Késő az agg ebet táncra tanitani. D. — Késő (L. ezt) táncnak háborgás az eleje. D. — Ki fiatal korában megszokta a táncot, vénségére is ugrál. D. — Kiki a mint tanulta a táncot, ugy járja. D. — Könnyebb az asszonyt táncba vinni, mint ráncba szedni. D. — Könnyü Katit táncba vinni. D. (Katót táncra. E.) — Könnyü Katót táncba vinni, ha neki is kedve van rá. B. — Könnyü nénit táncba vinni. D. — Latornak aranylánc, jámbornak nehéz tánc. KV. — Lánc nem tánc. D. — Leányvásárnak tánc a vége. E. — Megadta módját, mint patai asszony a táncnak. S. (Mint Dobra Panna a táncnak. Ny. 4.) — Megjárta a deresen a lapockás táncot. D. — Megjáratom vele a medvetáncot. S. — Megjárta az alpári (L. ezt) táncot. D. — Megjáratták vele a borju táncot. (Vérés.) D. — Megugrotta a Kinizsi Pál táncát. (U. a.) Ny. 5. — Még a vén embert is táncba viszi a bor. E. — Minden tánc között legunalmasabb a barát-tánc. (L. fent.) D. — Mindennek módja van, mint a perectáncnak. Ny. 14. — Nehéz a láncban táncot járni. D. — Nehéz táncot zsákban járni. E. — Nekem az rossz tánc volna. ML.

— Nem illik étel előtt a tánc. KV. — Nem sokat hoz a tánc a konyhára. E. — Néha reggel tánc, este pedig lánc. KV. — Öreg asszony tánca nem tart sokáig. Ny. 3. — Nincs rosszabb tánc a barát-táncnál. ML. — Paciencia, barát-tánc. E. — Pénteki vig táncot vasárnapi lánc követ. E. — Piros csizma táncba való, sárga csizma sárba való. D. — Rá-rákezdi, mint Bosnyák (L. ezt) a táncot. D. — Szárazon járja a táncot. (Egymagában.) D. — Szent Dávid (L. ezt) tánca. E. — Tatár étel (L. ezt), török tánc, magyar adta, ördög lánc. D. — Táncingerlö. (Táncot kezdő.) E. — Te is nótát dudolsz, de táncra mást unszolsz. KV. — Ugy járd a táncot, amint huzzák. D.

Táncol. A hogy dudálnak, ugy kell táncolni. KV. — A ki táncol, az fizet. E. — Amint fujják a nótát, ugy táncol. D. — Az anyjával (L. ezt) vele táncolt a gyerek. Ny. 8. — Amint sipolnak, ugy táncol. M. — Annak adja az Isten a srkantyus csizmát, a ki nem tud benne táncolni. (L. csizma.) Ny. 22. — Amint vonják, ugy kell tánczolnunk. ML. — Bolond ember az, a ki jobban táncol, amint tud. Ny. 8. — Dunáig táncolva, Dunántúl láncolva. S. — Egy duda mellett sok jó táncolhat. D. — Ha a macska szunyad, egerek táncolnak. KV. — Ha becsületes asszony nincs, kurvával is eltáncol az ember. Ny. 10. — Ha erejét tudná a medve, magát nem táncoltatná. D. — Ha szegény vagy, ne táncolj. E. — Hol jámbor személy nincs, balkörmü a táncos. M. — Jobban táncol, mint a hogy tud. Ny. 1. — Jól táncol, kinek hegedüse a szerencse. D. — Kati is csak szokásból táncol. D. — Könnyebb táncolni, mint a hegedübe keresni. D. — Könnyü annak táncolni, kinek apja hegedült. (Keresett, szerzett.) D. — Mint atyák dudolnak, fiak ugy táncolnak. KV. — Negyven éves lánynyal ördög sem táncol már. Sz. — Nehéz egy lábbal táncolni. D. — Robotban táncol. E. — Rosszul hegedülnek, ebül táncolnak. B. — Szamár is jégre ment táncolni, mikor jó dolga volt. B. — Táncol mint a borsodi asszony. (Részeg.) Ny. 3. — Táncolva megy ki a világból. D. — Ugy táncol, a hogy mások fütyülnek. S.

Táncos. A jó táncos lányból ritkán válik jámbor. D. — Jó táncos, rossz dolgos. E. — Szent-Gellérthegyi táncos. (Boszorkány.) D. — Táncos anyának táncos a leánya. D.

Tántorog. Egyik részeg, a másik tántorog. D. — Nem előre, hanem hátra (L. ezt) tántorog. D. — Szédeleg a lába, tántorog a feje. D. — Tántorog, még sem esik. D. — Téren is tántorog gyakran a méltóság. KV. — Ugyan tántorog ám Mohoray uram. D.

Tányér. Egy tányért nyalnak. D. — Cseresznyét az úrnak, magvát a tányérnak. K. — Cseréptányér, fakanál. (Szegény pár.) Ny. 7.

Társ. Ebet szőréről, madarat tolláról, embert társáról. KV. — Embert társáról. KV. — Fanos ebnek gubás a társa. E. — Jobb magában, mint rossz társsal lenni. D. — Kinek társa van, ura is van. D. — Lasnakosnak pokrócos a társa. D. — Ne játszál szolgáddal, mert társul fogad. KV. — Nem jó társ, ki mindent maga hörpent fel. KV. — Nincs oly erős, kinek társa nem akadna. M. — Szerelem és uraság nem szenvednek társat. KV. — Ritka mint a jó társ. D.

Társaság. Rossz társaság rosszra vezet. S.

Táska. Álom táska. D. — Két táskára szerződött. (Koldus.) M. — Koldustól kérsz táskát. KV. — Ripsz-rapsz, csak legyen az én táskámban. KV. — Rongyos táskából esik néha vajas pogácsa. E. — Soha nem telik be a koldus táskája. KV. — Szemérmes diáknak hiu (üres) a táskája. M. — Szemérmes koldusnak üres a táskája. KV.

Tátika. Léva, Tátika lejtőt jár, de

Cicsó (L. ezt) is vendéget vár. Sz. — Tátika és Rezivár dolgát ebre bizták, ebül vették hasznát. B.

Tátogat mint a harcsa. D.

Tátos. Gebéböl (L. ezt) lesz a tátos. E. — Megvivtak a tátosok. (Nagy szél van.) Ny. 3. — Tátos volt az apja. E. — Tüzet okád, mint a tátos. E. — Volt szüléjök is: tátos volt és szemfényvesztő. Pázm.

Távol. A ki tüztől távol fütözik, befagy a segge. Ny. 4. — Jobb távol (távolról. KV.) szeretni egymást. M. — Könnyü kérkedni, hol távol az ellenség. KV. — Oly távol esik, mint ég a földtől. D. — Távollevőt, holtat nem kell rágalmazni. B. — Távolról jó hazudni. KV.

Tedd-ide, tedd oda ember. D.

Tegez. Bot (L. ezt) a tegezhez. Pázm. — Igen illik, mint bot a tegzibe. KV.

Tegnap. Ettél tegnap, egyél holnap. E. — Tegnapi sár a csizmáján. (Rest.) D.

Teher. Ágyterhe. D. — Eb anya terhe. D. — Egy anya terhe. D. — Egy terhet vállalnak. D. — Föld terhe. D. — Halad mint terhével a szarbogár. D. — Kénytelen teher nehezebbet nyom. D. — Kinek mi kedvére, nincsen az terhére. B. — Minden szamár maga terhét érzi. D. — Nagy teher is könnyü, ha sokan emelik. E. — Nagy terhet is megkönnyit a türelem. S. — Nagy terhet vállalt, megszakad. D. — Sok kéz könnyebbiti a terhet. KV. — Sok ökör terhet mozdit. D. — Szegénység és öregség két nagy teher. B. — Utas embernek nem teher a kenyér. E.

Tehetetlen. Magával tehetetlen, mást akar segiteni. B.

Tehetség. Apányi a böndöje, (L. ezt), de nincs hozzá tehetsége. Ny. 2. — Kinek Isten ad tisztséget, menten ad hozzá tehetséget. E.

Tehén. A fehér tehén is éjjel fekete. D. — A fekete tehénnek is fehér a teje. D. — A jászol jár a tehén után. Ny. 4. — A jó tehenet az istállóban is megveszik. ME. — A kié a tehén, azé a borju is. (Apaság.) ME. — A mely tehén sokat bőg, kevés tejet ád az. KV. — Aj baj, kilenc tehén, még sincs vaj. Ny. 1. — Annak is rálépett a fekete (L. ezt) tehén lábára. Ny. 5. — Annyit iszik, mint a tehén. D. — Az Isten (L. ezt) tudja azt, meg a kajla tehén. Ny. 6. — Árva (l. ezt) tehén borja. Ny. 1. — Bánja, hogy a szomszéd tehénnek nagyobb a tölgye. D. — Borjastól tehenet. K. — Borju vezeti a tehenet. D. — Eb a bika tehén nélkül. D. — Egy tehenet fejnek. D. — Egy tehén nem csorda. D. — Egy tehén nem gulya. D. — Egyik tehén a másikat nyalja. D. — Egyik tehén a másik után megy a vizre. D. — Elbámult mint a pap tehene a jégen. Ny. 22. — Elég egy tehénre egy kolomp. B. — Ez akkor volt, mikor a tehén megellett. D. — Ez is a szöke tehén borja. (L. ezt.) D. — Éjjel minden tehén fekete. Sz. — Folyat mint a tehén. D. — Hamarabb lesz tehénnek csikaja. KV. — Hálálkodik mint tehén a jégen. Ny. 8. — Hol nincs üzekedő tehén, nem megy oda a bika. K. — Ijedtében tehenét kantározta. D. — Illik neki, mint tehénnek (tehénre. Ny. 9.) a gatya. Ny. 7. — Jó szarvas-tölgyes a tehene. D. — Jó tehenet fej. (L. ezt.) Ny. 3. — Jó tehén alatt szopott. D. — Jó tehén könnyen leereszt. (Tejel.) Ny. 22. — Jobb a tehén borjastól. D. — Késő akkor csuknod ólad, mikor már a tehén oda. E. — Ki a tehenet erősen feji, véres tejet fej. D. — Ki tehene alatt szoptál? (L. ezt.) E. — Kicsalná tehénből a borjut. (L. ezt.) E. — Kidül (L. ezt) mint Máté tehene az útból. Ny. 24. — Kifagy a borjú a tehénből. (Hideg.) E. — Kihuzná a tehénből a borjut. (L. ezt.) Ny. 2. — Kinek tehene nincs, kecskét fejjen. E. — Ledől az úton, mint a Máté tehene. (Megdöglött.) D. — Lepényt keresett, tehénganéra

talált. D. — Lóra katona, tehénre hajdu. D. — Lustos mint a tehénfark. D. — Másnak tehene a magáé mellett koplal. D. — Megszokta a tehén, hogy borját elül-hátul nyalja. D. — Messze országot járt be, mint a tehénfark, egyik farpofától a másikhoz. D. — Milyen a tehén, olyan a borja. B. — Minden tehén maga borját nyalja. D. — Mindég hátul van, mint a tehén farka. (Elmarad.) Ny. 15. — Nekiment mint bolond tehén a fiának. Ny. 1. — Neki tehenkedett. (Dölt.) Ny. 5. — Nem tehénnek való a gatya. Ny. 1. — Pörös tehén tölgyét a prókátor feji, tejfölét a biró nyeli és bőrét a zsidó lesi. S. — Riska tehén fia. (L. ezt.) E. — Rúg-vág, mint a dorozsmai tehén. Ny. 7. — Se hall, se lát, csak megy neki, mint bolond tehén a fiának. Ny. 6. — Sir mint a zálogos tehén. E. — Sötétben minden tehén fekete. KV. — Szép a borju nyilván kövér tehén alatt szopott. B. — Szomszéd tehénnek nagyobb a tölgye. E. — Szoritja mint Jakab a tehenet. Ny. 6. — Tehenes emberé a borju. (Apaság.) Ny. 18. — Tehenet kantároz. E. (Nyergel. KV.) — Tehenét vesztette, mikor borját kereste. D. — Tehén csikót ellett. S. — Teszi magát, mint Szalay tehene. Ny. 13. — Több a kevély bika, mint a kevély tehén. ME. — Ugy megy mint a bogaras (L. ezt) tehén a sürűbe. Ny. 21. — Tudjuk micsoda tehén alatt szopott. Sz.

Tej. A bor az öreg ember teje. M. — A tejnek elején tetszik meg a turó. E. — A tejnek sincs fenékig föle. D. — Alázatos mint a tejen kapott agár. D. — Alszik mint a tej. E. — Amint tartod enédet (borjas tehenedet), ugy ihatod tejedet. D. — Az anyatej legédesebb. B. — Csak legjobb a tejnek föle. D. — Kit a tej megéget, az a tarhót is fujja. M. — Mely tehén sokat bőg, kevés tejet ad az. KV. — Fekete tehénnek is fehér a teje. D. — Ha ikrázik a tej, rajta a köpűvel E. — Ha megittad a tejet, idd meg a savóját is. B. — Hányaveti magát, mint a köles kenyér a tejben. Ny. 5. — Kakastej. (Bőség minden képzelhető dologban.) E. — Ki a tehenet erösen feji, véres tejet fej. D. — Könnyü tej alá morzsolni. D. — Magyar tejet szopott. S. — Megismerni idején, mely tejből lesz turó. Ny. 8. — Meglátszik, a mely tejben turó leszen. M. — Meglátszik, mely tejből leszen jó turó. KV. — Nehéz a baktól tejet fejni. E. — Olyan édes, mint az anyám teje. Ny. 2. — Sárkány-tejet szopott. E. — Sok bogár gyül ott össze, hol sok a tej. Cz. — Szoptatóra ne tekints, hogyha annak teje nincs. D. — Tej gyanánt a meszet itta meg. D. — Tejbe ugrott légy. (L. ezt.) E. — Tejbe verik a macska orrát. (L. macska.) E. — Tejben, vajban fürösztik. D. — Tejnek is a föle jó. Ny. 18. — Ugy beszél, mint anyja tejével beszopta. E. — Van mit apritani a tejbe. E. — Van mit morzsolni a tej alá. D. — Van ott kakastej is. (L. fent.) E.

Tejes. Még tejes a szája. E. — Tejes fazék mellé macska-őr. D. — Tejes fazéknál hütelen szolga a macska. D. — Tejes mint a szunyog. (Sovány.) D.

Tejfel. Azt gondolja, fenékig tejfel. E. — Bajos már az aludttejből tejfölt csinálni. Ny. 15. — Falubeli tudja minden háznál meddig tejföl. Ny. 9. — Ha a tejnek fölit szereted, edd meg a szérdéket is. D. — Hallja kend, nem egész fenékig tejfel. D. — Leszedte a tejfelt, nekem csak a savó maradt. E. — Mikor a tejfel ikrázik, rajta a köpüvel. D. — Nyárson süti a tejfölt. D. — Se nem árt, se nem használ, mint a födémesi tejfel. Ny. 22. — Szereti a tejnek fölit. (Szüzet.) D. — Tejfeles száju. S.

Tekintet. Kinek mi szivében, az a tekintetében. KV.

Teknő. Egy teknőben gyúrnak. D. — Olyan mint a teknőben ingó viz.

B. — (Zugó viz. E.) Tempózik mint a hasadt teknyö. Ny. 6.

Teknősbéka agár hozzá képest. D. — Behúzza fejét, mint a teknősbéka. E. — Friss mint a teknős béka. D. — Hamarabb elszalad a teknősbéka. D.

Tele. Barát beszél böjtről, de hasa teli van. E. — Csordultig tele van. D. — Eldöntötte a tele fazekat. D. — Kinek szive telve, megnyílik a nyelve. E. — Kinek tele erszénye, az elég tudós. KV. — Könnyü a telit megfejni. D. — Könnyü annak, kinek tele van a bendője. ME. — Könnyü tele hassal a böjtöt dicsérni. KV. — Meddig hordód teli, addig leszesz deli. E. — Nincs könnyebb a teli erszénynél. E. — Tele a feje. D. — Tele beszélték a fejét. S. — Tele erszény több az eszességnél. D. — Tele hasnak nem sok kedve vagyon a tanuláshoz. KV. — Teli hordó. (Részeg.) D. — Teleszopta magát. (U. a.) S. — Tele van a kas. B. — Teli van hálálkodással, mint a barát allelujával. Ny. 14. — Tele van szóval, mint a duda széllel. D. — Teli van üressel. E. — Üres tarisznya nehezebb mint a teli Ny. 6.

Telel. Eb ágyában telelt. D. — Ha jól telelsz, majd jól nyaralsz. Ny. 11. — Hol nyaralt, ott teleljen. S. — Jó kemence mellett könnyü a telelés. D. — Ki nem telel a maga kenyerén. (Szegény.) D. — Leveles színben nehéz volna telelni. E.

Telhetetlen. Ha ujjat adsz, karod kéri a telhetetlen. D. — Telhetetlen mint a barát-zsák. D. — Telhetetlen mint a pokol. D. — Telhetetlen papzsák. (L. pap.) KV. — Telhetetlen zsák. KV.

Telik. Elválik, hány zsákkal tellik. D. — Minél öblösebb a zsák, annál későbben tellik. D. — Nem tudni, hány zsákkal tellik. D. — Olyan az élet, mint a hold: néha telik, néha fogy. KV. — Ott tellik, a hol van. E.

Temonda. Sok temonda (pletykaság van a háznál.) E.

Telkes. Felkötötte a telekes bocskort. (Kevély.) D. — Neki döleszkedik, mint egész telkes paraszt. Cz. — Szíjas, mint a telkes bocskor. B. — Telkes gazda. ME.

Temes. Szájas mint a temesi kapu. D. — Rossz szél fuj Komárom felől Temesig. D.

Templárius. Iszik mint egy templárius. ML.

Templom. A rosszak a templomban is összeülnek. D. — Anyja után járja a templomot a leány. D. — Azt sem mondta: templom! E. (hogy templom. D. Szó nélkül távozott.) — Egy kápolna nem templom. D. — Egy lábbal kétféle templomba ne járj. D. — Elég egy pap (egy papoló. D.) egy templomba. (Ne vágj szavába.) E. — Ház (L. ezt) nem templom. E. — Hol Istennek templomot épitenek, ott mindjárt ördögnek is kápolnát állitanak. D. — Ilyen négy ló elhúzza a tamási templomot is helyéről. Ny. 5. — Későbbre jár a templomba, mint a csapszékbe. D. — Ki a templomhoz közel lakik, legutolsó benne. D. — Ki a templom mellett lakik, jobbára utolsó a szentegyházban. E. — Ki későn megy a templomba, mégis akkor jön ki, mikor a többi. B. — Ki kutya a templomból! E. — Kocsmából, templomból senkit ki nem szabad dobni. Ny. 3. — Kocsmának szokása, templom utálása. D. — Kőtemplomot is látott. (Utazott.) Ny. 3. — Lehet a templomban is rosszat tenni. D. — Merni kéne a templomban fütyülni. Ny. 11. — Még akkor a falu temploma is kápolna volt. D. — Nem adnám egy templom bankóért. E. — Nem mindenki szent, ki templomba ment. D. Olyan szegény, mint a templomba szorult egér. D. — Pap is kevély, ha szép temploma van. D. — Szegény mint a templom egere. E. — Szól a harang (L. ezt), de templomba nem megy. D. — Szervusz templom! ME. — Templom mellé guggaszt kápolnát az ördög.

E. — Templom volt ám ez valaha. D. — Templomba is késön jár a lomha. E. — Templomban, fogadóban, másoktól végy példát. E. — Templomhoz közelebb a sekrestye, mint a biró (L. ezt) háza. D. — Több ház, mint templom. Ny. 2. — Többet jár a kocsmába, mint a templomba. D. — Válogat mint az egriek a templomban. S.

Temet. Bár holtom után is pinczébe temetnének. D. — Vármegye költségén temetik. (Akasztófa.) Sz.

Temetés. Föbiró prédikált a temetésén. E. — Pap volt halálán, de nem temetésén. (Kivégezték.) D. — Pompás temetés, sok pénzvesztegetés. KV. — Sok temetés nem nagy becsületére válik az orvosnak. E. — Száz temetés sem ér egy lagzit. D.

Temető. Csendes mint a temető. E. — Házad a koporsó, helyed a temető. E. — Maga szart a temetőbe, mégis halottakra fogja. D.

Teng. Csak épen hogy teng, leng. E.

Tengődik mint Pap Jóska lova a fűrészporon. Ny. 1. — Tengődik mint Toldi Miklós lova a szeméten. D. — (Az árokban. B.)

Tengely. Megakadt a tengelye. KV. — Mindenkivel tengelyt akaszt. (Összetüz.) D. — Nem szeretnék vele tengelyt üttetni. (U. a.) D. — Sok háj kell egy száraz tengelyre. D. — Tengelyt akasztottak. (Üttettek. Összevesztek.) E.

Tenger. A bajó nyomát keresi a tengeren. D. — A mely eb egyszer a Dunát általussza, másszor a tengerre készül. KV. — A mi tenger, az sohasem béke. D. — A tengert kanállal hörpölgeti. D. — Akár a Dunába, akár a tengerbe halni. D. — Annyi mint a tenger. D. — Annyi mint az öreg tenger fövénye. D. — (Vize. D.) — Czo ki, tenger! E. — Eddig a tengeren túl is lehet. D. — Egy itce gyomrában, kanál viz a tengerben. D. — Egy kanál viz tenger a muslincának. D. — Erdőre tőkét, tengerbe vizet. E. — Felháborodott mint a bús tenger. D. — Folyóviz vezet a tengerre. E. — Haboz mint a tenger. D. — Habzó tenger az udvar. E. — Haddal nyughatatlanságot, tengerrel veszedelmet, barátsággal szidalmat, nehezen keresik, mégis meglelik. D. — Haragos tenger. D. — Háborgó tengernek, tolvaj embernek nincs csendessége. KV. — Kanállal meríti a tengert. B. — Ki nem tud imádkozni, menjen a tengerre. K. (Latin.) — Ki a tengeren jár, tartson a szelekkel. KV. — Kiki jó széllel indul (L. ezt) a tenger partjáról. D. — Kis patak nem árasztja meg a tengert. E. — Legkellemesebb a sétálás a tengerparton. (Veszélyen kivül.) D. — Mély mint a tenger. D. — Minden folyó végre a tengerbe ömlik. D. — Minél messzebb a forrás, annál késöbbre ér a tengerre. D. — Nehéz a tenger fövényét megolvasni. D. — Nehéz a tengert átgázolni. D. — Nekimegy a tengernek is, habár belé vész is. D. — Nem lehet a tengert kanállal kimerni. E. — Nincs rakoncája a tengernek. D. — Operenciás tengeren túl van. (Messze. Ober der Ens..) ME. — Örömnek tengerében evez. D. — Sokára nött annyira a tenger is. D. — Sós tengerben bajos kaparászni. E. — Sör, bor mint a tenger, ihatik az ember. D. — Szomorubb a bús tengernél. D. — Tenger sokaságu. D. — Tengerbe hordasz vizet. M. — Tengeren innen, tengeren túl, csak lúd a lúd. E. — Tengeren, kis vizen, másant kell hajózni. E. — Tó nem tenger. D. — Többen halnak borban, hogysem a tengerben. KV. — Tudja a tengernek csapját. D. — Tűz, asszony és tenger miatt vesz el sok ember. KV. — Tűznél, tengernél, asszonyi állatnál gonoszabb nem lehet. Decsi.

Tenyeres, talpas. E.

Tenyér. Feltörik a tenyere. E. — Ha aranyat hordasz is tenyereden. (Akkor sem teszem.) E. — Kend meg a tenyerét, megnyered az eszét. B. —

(Megnyered ügyedet. BSz.) — Kopasz mint a tenyér. D. — Nincs gyümölcsözőbb a szegény tengerénél. K. — Tenyerén hordja. E. — Tenyerén hordozza a szerencse. E. — Viszket a tenyere. (Ha a bal, pénzt kap; ha a jobb, kiad.) E.

Tenyész. Könnyen tenyész a jó fajta. D.

Tepszi, fazék, rézvasaló, a te szemed elbájoló. (Gúny.) D. — Kevés zápfogára egy tepszi rétes. D. — Nevet, mintha tepsziért küldték volna. (Örül, lesz rétes!) Ny. 3.

Terebély fának fejsze van a tövén. (Nagyot ér a veszély.) D.

Terem. A föld munka után is, ha terem ha nem. E. — A gomba mag nélkül is terem. K. — Amint müveled a kertet, ugy termi a zöldet. D. — Azt sem tudja, mi fán terem. S. — Fekete földben terem a jó buza. KV. — Ha csak a homokföld terem, szüken telik meg a verem. B. — Homok is elissza az esöt, de azért nem terem. E. — Jó fa jó gyümölcsöt terem. B. — Jobb földben jobb buza terem. D. — Lesz fiam buza, ha terem. D. — Mindenütt terem a gaz. KV. (Gyom.) D.) — Nem terem tövisen füge. KV. — Ott is terem a gazember, a hol nem vetik. Sz. — Ott is terem, a hol nem vetik. E. — Ott is terem a rossz, a hol nem vetik. D. — Terem a bolond, ha nem vetik is. E. — Terem a konkoly, ha nem vetik is. E. — Terem mint a háti bör. (L. ezt.) Ny. 14. — Tört, mart, munkált föld jól terem. Ny. 3. — Vizálló föld termi a sok buzát. Ny. 24.

Teremt. Honnan teremtsen elö? ME. — Egy nap Isten sem teremtette a világot. D. — Nehéz a semmiböl teremteni. D.

Teremtés. Ő is Isten teremtése, mint a kis csacsi. Ny. 2. — Furcsa teremtése az Istennek. ME.

Terhel. Más vállát terheli maga iszákjával. B.

Terhes. A felhő magától is megered ha terhes. D. — Dohog mint a terhes felhő. Ny. 11. — Fenyegetőzik mint a terhes felhő. D. — Kivánatos (mindent megkiván), mint a terhes asszony. B. — Könnyü a szót megforditani, mert nem terhes szekér. D. — Megkivánta mint a terhes asszony. D. — Se fia, se felesége, maga se terhes. D. — Teli van kivánsággal, mint a terhes asszony. E. — Terhes asszony (L. ezt) addig menjen, mig háza tetejét birja. Ny. 1. — Terhes szekérnek üressel kitérj. D.

Teritő. Jó színben van, mint Macsa Pál a teritön. Ny. 1.

Terjed mint a rossz hir (ME.); mint a tüzvész. S.

Termetes mint a komlókaró E.

Terméketlen fára követ senkisem hajt. (L. fa.) E.

Termés. A homokföld terméséből nem igen telik meg a verem. ME. — Bö hideg, bö termést hoz. S. — Nagypénteki derü jó termésnek jele. S. — Nyugodt földnek szép termése. E. — Virágvasárnapi esö elmossa a termést. (L. esö.) S.

Természet. A szokás természetté válik. M. — A természet kevéssel megelégszik. KV. — Az Isten még a természetnek is fölötte vagyon. KV. — Kitör belöle a természet. E. — Minden állat visszatér a természetre. E. — Mit a természet nem adott, megkinál vele a szerencse. K. — Nincs ugrás a természetben. E. — Természet ellen nehéz rugodozni. M. — Természet nagyobb a szokásnál. E.

Tervez. Ember tervez, Isten végez. B.

Tessék, egyék, nem lesz egyéb. S.

Test. Bor és kenyér nélkül a test nem fincározik. E. — Egészséges testben egészséges a lélek. ME. — Ép testben ép lélek. S. — Ép és egészséges testtel jó aludni. KV. — Hamis teste, lelke, szökének barnának. Np. — Házi ellenség a test, friss a rosszra, jóra rest. Cz. — Heverő testben bujdo-

sik az elme. Cz. — Lassan a testtel. S. — Nincs egyebe mint a teste, lelke. E. — Sem testemnek, sem lelkemnek nem kell. D. (Nincs hová lenni. B.) — Test, jóra rest. E. — Teste, lelke. E. (Adós. D. — Zálogban van. Ny. 6.) — Többet ér teste mint lelke. E.

Testamentumot csinált. (Vége.) ME. — Minek már a testamentum is. (Ha semmi sincs.) D. — Vén leány testamentuma. (Szeszélyes.) Sz.

Testvér. A mely kenyéren összevesznek a testvérek, azon össze is békülnek. Ny. 6. — Meghitt barátodat, testvéredért se hagyd el. B. — Testvér az erszény, atyafi a bugyelláris. S. — Testvérháború. ME. — Testvérek közt is megéri. S.

Tesz. Mondani és tenni, kettő. KV. — Se teszi, se veszi. (Nem törődik vele.) S. — Teheti és teszi. E. — Teheti, mert vasutyi. ME. — Tedd ide, tedd oda ember. E. — Egész nap tesz-vesz, még sem látni semmit a keze után. ME. — Mi van mit tenni, mikor meg kell lenni. B.

Tetéz. Kárt kárral tetéz. Ny. 2. — Tetézve adja vissza a csapott vékát. D.

Tető. Csak a tetejét szedi, mint az ördög az ezerjófűnek. Ny. 6. — Eb is felhág a ház tetejére, ha az udvarban nagyon megszalasztják. D. (Megszoritják. E.) — Jó tető tart jó falat. Ny. 2. — Ne gondoljunk az idővel, csak a házunk tetejével. Ny. 16. — Tetőtől talpig becsületes. E. — Tetőtől talpig ember. S.

Tetszik. A mi soknak tetszik, nehéz megőrizni. D. — Annak tetszik a katonaság, a ki nem próbálta. D. — Bolondnak is tetszik az ő faszablyája. D. — Egy fa sem tetszik senkinek, hogy reá akadjon. (L. fa.) D. — Egyik bolond a másiknak tetszik. KV. — Hogy tetszik a kinderbál? S. — Kinek mi tetszik, kedves az annak. B. — Minden bolondnak a maga faszablyája tetszik. KV. — Mindenkinek tetszeni lehetetlen, akarni bolondság. E. — Nehéz mindenkinek tetszeni. K. — Nem tetszik az ifjaknak a fenyiték. KV. — Szép, a kinek tetszik. ME. — Szép a rút is, ha tetszik. D. — Tetszik ha volna, de ugyan nincs. KV.

Tett. A milyen az ember, olyan a tettje. Ny. 8. — Tettek beszélnek. (Latin.) S. — Tettének zsirja torkára forrott. D.

Tetü. A jószág úgy jár az egyikről a másikra, mint a koldus-tetü egyik szürből a másikba. D. — A tetünek legalább hajléka, ennek semmije. D. — Annak jó volna, hogy Bécsbe a vásárra tetüt hajtson. D. — Annyit tud hozzá, mint tetü a szántáshoz. Ny. 2. — Biborban is megterem a tetü. B. — Bolhából tetü lett, azért oly büszke. B. — Bolhából lett tetü nagy gögösen sétál. D. — Csendes (hallgat) mint tetü a var alatt. D. — Egy pénzért Bécsbe hajtaná a tetüt. (Fukar.) D. — Gazdag szóval és tetüvel, de nem egyébbel. E. — Ha az ember a tetüt a lábára engedi, nyakába mászik. S. — Ha más gallérjából kiveszed a tetüt, magad ráncába ne tedd. D. — Idővel a tetüből is lapos lesz. D. — Jó lenne tetüpásztornak. (Rest.) D. — Koldus tetü. D. — Köhög a tetü. (Hitvány feszeleg.) B. — Kuckója vára, tetüje tábora. D. — Lapit mint tetü a var alatt. Ny. 19. — Lehuzná a tetünek is a börét, ha valaki megfizetné. D. — Mászik mint a tetü. E. — Meglapult mint a szapult tetü. Ny. 6. — Mesztelen tetü. D. — Még a tetü is köhög. (L. fent.) E. — Minél hitványabb a tetü, annál jobban csip. KV. — Nehéz szenvedni, mikor a tetü köhög. D. — Nem csuda, ha a bolha átugorja a tetüt. D. — Nem kevély a tetü, mert sem pénze, sem ugró lába. D. — Nem szeretnék tetüje lenni gatya ráncában. (Verik.) D. — Nem szükség a tetvet a ködmönbe rakni, magától is belemász. KV. — Oda ütök, hol a tetü bagzik. E. — Ragadós mint a koldus tetü D. — Ringy-rongyban

terem meg a tetü. D. — Ritka koldus tetü nélkül. D. — Serkéből lett tetü annál jobban csip. E. — Szegény mint a tetü. B. — Szürben termett tetü jobban csip. D. — Tetü is szokásból van a var alatt. D. — Tetü is szokásból lakik a ráncban. D. — Tetü-vár. D. — Több tetve, mint pénze. D. — Tud hozzá, mint vak koldus a tetűfogáshoz. D

Tetves. Ha magad pondrós vagy, mást tetvesnek nem mondj. D. — Tetves mint a beteg szegény (D.); mint a bunda (D.); mint a koca gyerek (D.); mint a koldus (D.); mint a ránc (D.); mint a szür. D.

Teve. A szunyogból tevét csinál. E. — A teve zsebbe nem fér. D. — A tevének mind nyaka, mint szőre hasznos. D. — Erős a nyaka, mint a tevének. D. — Görbe mint a teve háta. E. — Sokat a teve sem bir. D. — Szunyogot is tevének lát. E. — Szunyogot megszüri, a tevét lenyeli. KV. — Teve ha rühes is, többet ér a legjobb szamárnál. D. (Többet bir, mint az egészséges szamár. K.) — Zsebbe akar tevét rakni. D.

Tégla. Akár a téglaégető, akár az ö gyomra. D. — Fejelágyára esett a tégla. D. — Megismeri a vályogot a téglától. Ny. 12. — Rosszabb a téglavetésnél. ME. — Téglát szapul. D.

Tékozló. Egy, kettö hián, volt a tékozlónál. KV. — Fösvénynek tékozló a fia. D. — Nem kereshet annyit a jó gazda, mennyit a rossz asszony el nem tékozlana. E. — Minden gyüjtönek akad tékozlója. ME. — Tékozlónak ruhája végre koldus táskája. D. — Kurvatartás tékozlással jár. B.

Tél. A ki nyárban nem gyüjt, télben keveset füjt. Sz. — A kutya nem ette meg a telet. Ny. 24. — A te teled legyen tél, a te nyarad legyen nyár. Sz. — A téli lakás nehéz a leveles színben. D. — Annyi mint télen a hidegvette légy. D. — Bús mint télen a szegény. D. — Csendes mint télen a mező. D. — Csendes mint télen a selyembogár. D. — Dér után itt a tél. B. — Dömötör, a tél rátok tör. S. — Drága mint télen a napfény. D. — Egy telet sem evett még meg a farkas. D. — Feledékeny gyüjtöt a tél hozza észre. D. — Félhet a téltől, ki tavaszkor nem gyüjtött. D. — Hét tél, hét nyár választja meg a házasságot. D. (Milyen lesz az asszony. Ny. 6.) — Hideg a szél télben a meleg kohból is. D. — Hideg mint a tél. D. — Hosszu mint a téli nap karácsony felé. D. — Itt a tél, jaj kinek nincs fütője. D. — Jó a köntös mint télben, mind nyárban KV. — Jó ló (L. ezt) télen is kapál magának. D. — Kapós mint télen a szalmakalap. Ny. 5. — Kemény télnek kell akkor lenni, mikor egyik farkas a másikat megeszi. KV. — Lyukas bocskor télben. D. — Más is télben csinál házat. (L. ezt.) E. — Meg nem eszi farkas a telet. Sz. — Minden nyárnak van egy tele. B. — Nagy becsülete, mint a téli agárnak. (L. ezt.) E. — Ne szaggasd nyárban a téli subát. D. — Nem aggasztja méhecskét a tél. E. — Nem nyilik a rózsa télen. E. — Nincsen mindig tél, a vetés is kikél. D. — Nyárban szaggatja a téli subát. KV. — Nyári favágástól, téli kaszálástól Isten őrizzen. Ny. 16. — Nyáron két bunda, télen kankó se. (Szür.) E. — Nyáron ruhát, télen kenyeret nem jó otthon hagyni. Ny. 3. — Ritka mint a téli napfény. D. — Se böjti, se téli. E. — Se télen szalonnáját, se nyáron bundáját el nem hagyja az okos. D. — Szél a tél. S. — Szomoru mint a tél. D. — Tél után tavasz lesz. ME. — Télben éli világát a paraszt. KV. — Télben két szakács egy kulcsár, nyárban két kulcsár egy szakács. (Télben többet esznek, nyárban többet isznak.) E. — Télen a nap is hamarabb alkonyodik. D. — Téli ablak. (Pápaszem.) E. — Tél, viz idején. E. — Vén birka eléli a téli takarmányt, kikeletkor hal meg. D.

Ténfereg mint a gazdátlan kutya. S. (Jár-kel.)

Tényei kezesség. (Csalárd.) K.

Térd. Ángyod térde. D. — Néned térde. E.

Térenget. Maga térengeti, hajtja is az ellenséget. (Fut előtte.) D.

Tészta. Egy tésztát dagasztanak. D. — Jól felkelt tésztát könnyü dagasztani. D. — Lágy mint a tészta. D. — Rossz kovászszal ritkán gyurni jó tésztát. D.

Tétova. Se té, se tova. E. — Vak veréb tétova úszik vizben. D. — Nem sok tétovázást kiván az igazság. KV.

Téved. Jó kalauz után nehéz eltévedni. D. — Ki egyenes úton jár, nem téved el. S. — Kérdő nem téveszti útját. S. — Tévedni emberi dolog ME.

Tigris. Haragos, kegyetlen tigris. D. — Tigrisek közt nevelkedett. D.

Tikmony. (Tyúktojás.) Egy tikmonysültig megleszen. (Hamar meglesz.) M. — Gyermek vagy, tikmonyhoz gyónjál. K.

Tilalmas. A hol a csóva, ott a tilalmas. D. — Eljár a tilalmasba. D. — Félénk szív nem megy a tilalmasba. E. — Kasza is becsap a tilalmasba. E. — Ne hajtsd marhád a tilalmasba. D. — Nincs oly tilalmas, a hová be nem csuszna a nyelv. D. — Olykor a bojtár a tilalmasba is behajt. D. — Tilalmas alma jobbizü. B. — Tilalmas fegyverrel jár a rossz. D.

Tilos. A mi tilos, nem kimondani való. Ny. 9. — Néha tilos fegyverrel is él az ember. D. — Tilosba is bevág a kasza. E. — Tilosban jár. E. — Tilosban vadász. S.

Tiltott. A mi szabad, redves; a mi tiltott, kedves. KV. (Mézes. KV.) — Tiltott alma jobbizü. E. — Tiltott gyümölcs édesebb. E. — Tiltott almára többen vágynak. D.

Timár. Enyves kezü timár. (Tolvaj.) D. — Keni-feni magát, mint timárlegény a csizmáját. Ny. 4. — Timár, sörfőző, mészáros, szappanyos: ezek keze aranyos. (Bőven jövedelmező mesterségek.) D.

Tinó. Az ördög révén jött ez a tinó is. (Lopott.) Ny. 3. — Jármas tinónak béres ostor. Ny. 6. — Más tinóján szánt. KV. — Megjárta mint Csuri Ferkó a tinóborjuval. (L. borju.) Ny. 1. — Nincs az a tinó, a melynek fel nem törné a járom a nyakát. Ny. 22.

Tinta. Fekete mint a tinta. D. — Se tintája, se tolla. D. — Tinta ez, nem kalamáris. (L. ezt.) E. — Ténta és penna a szégyent nem tudja. KV. — Tintanyaló. S. — Tintafosó. ME.

Tintás. Nem mind diák, a kinek tintás az ujja. E. — Tintás seggü diák. (L. ezt.) E.

Tipeg-topog mint a tojógalamb. D.

Tisza. A ki a Tiszából nem ivott, nem is tarthatja magát igaz magyarnak. D. — Akkor még a Tisza felfelé folyt. D. — Akkor még a Tisza vize is másfelé folyt. E. — Duna pontya, Tisza kecsegéje, Ipoly csukája. Cz. — Ha egy ökör nekiveti magát a Tiszának, a többi is utána uszik. D. — Isten éltesse sokáig, mig a Tisza ki nem szárad bokáig. Ny. 20. — Kétfelé kap, mint a Tiszába haló lengyel. Sz. — Ki a Tisza vizét issza, oda vágyik szíve vissza. Np. — Ki a tiszai asszony főztét nem ette, az nem is tudja, hogy mi a jó. S. — Lassan foly a Tisza, boldog a ki issza. Np. — Már nem búsul, mint a Tiszába halt ember. D. — Még akkor a Maros sem folyt a Tiszába. D. — Mély mint a Tisza. D. — Mindenhez, még a szalmaszálhoz is kapdos, mint a Tiszába haló ember. D. — Nehéz egy korttyal az egész Tiszát benyelni. D. — Sok halat fognak ki addig a Tiszából. D. — Sok hazug ember van innen is túl a Tiszán. E. — Szereti mint a tiszahátiak az árvizet. S. — Tiszát lehetne vele rekeszteni. ME. — Túl már a Tiszának felén. (Bajon.) D. — Zavaros mint a Tisza. D.

Tiszt. Káprál után harmadik tiszt. (Közlegény.) D. — Közkatonából lett tiszt. (Kevély.) D.

Tiszt. Ha felvetted a tisztet, el is járj benne. KV. — Kinek nincsen tiszte, nincsen veszedelme. KV. — Nem árt, a kinek sok tiszte van. KV.

Tiszta. A tiszta vizet is megszüri, hogy zsirt találjon benne. D. — A tisztát meg ne mocskold. D. — Inkább megtetszik mocsok a tiszta ruhán, hogysem a fazékon. Pázm. — Jó macska tisztán tartja a kamarát. D. — Könnyü a tisztafehéret bemocskolni. D. — Nem mind tiszta buza, a mi az ö földjén terem. E. — Nem tiszta a levegö. E. — Nem tiszta madár az, ki fészkét rutitja. E. — Nincs tiszta gatyája. (Bátorsága.) Ny. 14. — Oly tiszta a tükör, hogy a lehelet is árt neki. E. — Ritka mint a tiszta seprő. D. — Ritkán tiszta a fazekas, noha mindig mossa kezét. D. — Tiszta arc nem szorul mázra. S. — Tiszta égből mennykö. S. — Tiszta mint a csillag (D.), mint a forrás (D.), mint a kristály (D.), mint a napfény (D.), mint a tükör (D.), mint az arany (E.), mint az ég (D.), mint az üveg. D. — Tiszta pofára is hull néha egy kis mocsok. D. — Tiszta ruhán legjobban kitetszik a mocsok. D. — Tisztában van vele. E.

Tisztaság második egészség. E.

Tisztel. Kinek szárnya alatt nyugszol, azt tiszteljed. KV. — Magát tiszteli az, a ki mást tisztel. M. — Tisztelem az ifiasszonyt. (L. ezt.) E. — Tisztelem a gusztusát. (Rossz.) ME. — Tiszteld a szüléket. E. — Tiszteli mint eb a vermet. (Lehugyozza.) E.

Tisztelendő, de csak a szakálára nézve. KV.

Tisztelet a kivételeknek. (Német.) S. — Tisztelet, becsület, de igazság is. E. — Tisztelettel legyen mondva. S.

Tisztesen. Ha nem szinte tisztesen, legalább szinesen E. (Eszesen. E.)

Tisztesség. Hol a félelem, ott a tisztesség. S. — Lakodalomban legyen tisztesség is, emberség is. (L. emberség.) Ny. 2. — Pénz emberség, ruha tisztesség. KV. — Ruha ékesség, pénz tisztesség. D. — Tisztesség, becsület, jobb mint arany feszület. S.

Tisztességes. Jobb a tisztességes háboruság, mint a színes barátság. Cz. — Tisztességes hazudság (L. ezt) nem vétek. E.

Tisztség. Kinek Isten ad tisztséget, menten ad hozzá tehetséget. E. — Nehéz a tisztség ész nélkül. D. — Ritka tisztség rágalmazó nélkül. D.

Tisztul. A polyva megég a tűzben, az arany pedig ott tisztul. D. — Csillagnak (L. ezt) is van tisztulása. E. — Hol tisztul, hol borul. D. — Sarat sárral mos, nem tisztul. D. — Tüzben tisztul az arany. E.

Tisztviselés álomszakasztással jár. KV. — Tisztviselés gonddal jár. KV. — Tisztviselö: szóló törvény. E.

Titkol. Betegséget nem lehet titkolni. E. — Föld is kiokádja a titkolt dolgokat. D. — Kevélységet, részegséget, szegénységet nem lehet titkolni. D. — Késön korán orcádra kerül a titkolt szégyen. E. — Nehéz a bánatot és szomorúságot eltitkolni. KV. — Sántaságot nem lehet eltitkolni. E. — Szegénységet el nem titkolhatni. D. — Szerelmet, hurutot, szegénységet nehéz eltitkolni. D. — Titkold szerencsédet. KV.

Titkolás. Orvos és gyóntató elött káros a titkolás. D. — Vétek-titkolás félig megbocsátás. D.

Titkon. Lelkiismeret tudja, mit titkon cselekszünk. E. — Jó szeretni, de titkosan. E.

Titkos. A mesterség addig áros, mig titkos. D. — Egy tudja, titkos, kettő tudja, homályos, három tudja, világos. Ny. 9. — Titkos tanácsodat asszony ne tudja. KV. — Titkos hegedüsnek kevesen süvegelnek. KV.

Titok. Egy, titok; kettő, tanács; három, széles Istenadta világ. E.

— Ha magad kimondod titkodat, hogy kivánod, hogy más azt elhallgassa. S. — Ha titkot akarsz kitanulni, jártasd a boros korsót. Cz. — Hol poharak csusznak, titkok sikamlanak. D. — Hol sok a tudomány, legtöbb a titok. D. — Meg nem állja szérdék a nyársat (aludttej), asszony a titkot. BSz. — Mit a piacon és a malomban tudnak, az nem titok. S. — Nagy titkodat asszony ne tudja. KV. — Nem jó a titkot mindjárt befujni. KV. — Nem minden ember hallgatja el a titkot. KV. — Nem okosság a titkot ellenségnek kijelenteni. E. — Nem titok a mit hárman tudnak. KV. — Nem titok a mit két asszony tud. D. -- Nem titok az, amit két ember tud. M. — Nincs a bornak titka. (L. bor.) E. — Nincs oly titok, mely idővel ki nem nyilatkozik. E. — Részegre, asszonyra, gyermekre titkot ne bizz. D. — Szép az adás, de szebb a titokban maradás. Ny. 2. — Szemérmesség nem szokott titokhoz. KV. — Van a bornak (L. ezt) titka. E.

Titulus vitulus nélkül nem sokat ér. S.

Tiz. Egy bolond tizet is csinál. D. — Tizedik szavának se higyj. E. — Tizedelni kell szavát. (Hazug.) D.

Tizparancs. Tud hozzá, mint lantos a tizparancsolathoz. D. — Vénebb a tizparancsolatnál. S.

Tizedes. Egy tizedes nem úr. D.

Tizenharmadik iskola. (Az élet. L. iskola.) E. — Tizenhárom próbás. (L. ezt.) E. — Tizenharmadik apostol. Sz. — Tizenhárman voltak. (Szerencsétlenség.) ME.

Tizenkilenc. Egyik tizenkilenc, másik egy hián husz. D.

Tobzódik. Ki tobzódva él, hamar él. D.

Tódul. Oda fut az ember, hová a többi tódul. D.

Tojás. A tojás is csak egyszer törik el. E. — Az isteni gondviselés tovább terjed a csirkének a tojásból való kipattanásánál. D. — Akár a tojást a kőhöz, akár a követ a tojáshoz. E. — Első kufár után megy fel a tojásnak ára. D. — Enyém a tyúk, tehát a tojás is. E. — Fekete hollónak fekete a tojása. D. — Fekete tyúknak is fehér a tojása. E. — Finggal nem festünk tojást. Ny. 8. — Főtt tojásból nem sok csirke kel. E. — Gyengén bánik vele mint a tojással. D. (Mint a himes tojással. E.) — Ha fejét betöröd, megáll a tojás is. D. — Hallgat mint a tojáson ülő tyúk. D. — Hamarabb megfő a lágy, mint a kemény tojás. D. — Kakas alatt keres tojást, bika alatt borjat. D. — Kakas (L. ezt) is kiveszi tojásból a vámot. E. — Kakast ültet pulyka-tojásra. D. — Két asszony (L. ezt) közt legjobb a tojást eltenni. E. — Két hig tojásnak közepe egy pohár bor. (L. ezt.) D. — Ki a tojást szereti, a tyúk kodácsolását is türje. S. — Kié a tyúk, azé a tojás is. KV. — Könnyü a tojást keményre főzni. D. — Maga eszi meg a tojást, levét szolgájának adja. D. — Mely tyúk fent kotkodál, alant keresd tojását. E. — Még a tele tojás is kevés. D. — Mig egy tojás megsül. (Hamar meglesz.) D. — Nem főtt tojásból kel ki a csirke. D. — Piros tojásból kelt. B. — Rossz hollónak rossz tojása. D. — Sok egy tojás sárgástól. D. — Sok hangyának sok a tojása. D. — Sokat kíván, ki tyúkot tojásostól kiván. D. — Szomszéd asszony tyúkjának nagyobb a tojása. E. — Tojás akar okosb lenni tyúknál. E. — Tojás parancsol anyjának. E. — Tojás tojáshoz nem hasonlóbb. E. — Tojásból soha sem lesz gróf. E. — Tojást visz. (Óvatosan megy.) Ny. 3. — Tojás-táncot jár. ME. — Üli a záptojást. D.

Tojik. Azt is tudja, hányat tojt a biró tyúkja. E. — Előbb tojik a tyúk, azután kotkodál. Ny. 22. — Nehezen tojik a kövér. D. — Görbét tojott. ME. — Némely embernek nagyobbat tojik a tyúkja, mint másnak a lúdja. (L. ezt.)

Ny. 12. — Rossz madár az, mely más fészkébe tojik. E. — Szent mint a Bodóné pulykája, mert kan nélkül tojik. Ny. 1. — Tyúk sem tojik mindig egy helyre B. — Tipeg-topog, mint a tojó galamb. D. — Tyúk sem tojik mindig, mikor kodácsol. B. — Tyúkot tojni ne tanitsd, ha csirke vagy. D.

Tojó. Fészkelődik (tappog. Ny. 5.) mint a tojó galamb. S. — Tojásban szőrt keres. D. — Meglapul (alázatos) mint a jó tojó tyúk. Ny. 5. — Nem leli helyét, mint a tojós tyúk. Ny. 8.

Tok. Kifogyott (kikopott D.) mint mogyoró a tokjából. E. — Varga-késnek nincs, nem is lesz tokja. D.

Tokai. Legjobb prókátor a tokai Antal. (L. ezt.) B. — Nem is bor, ha nem tokai. E. — Tokai bort gyalázza (korholja. E.) a beckói lőre. D.

Tokorcsra mentek ecetet őrölni. (L. ezt.) D.

Toldi. Egész Toldi Miklós. E. — Erős mint Toldi Miklós. D. — Élődik mint Toldi Miklós csikója. (Nyomorog, eszik hol mit kap.) B. — Élődik mint Toldi Miklós lova a szeméten. E. — Más szemetén él, mint a Toldi Miklós lova. B. — Toldi Miklós unokája. (Erős.) D. — Toldi Miklósnál is hiresebb vitéz. Sz. — Ugy él mint Toldi Miklós lova. Ny. 19. — Tengődik mint Toldi Miklós lova az árokban. B. — Ugy lép mint Toldi Miklós lova. D.

Toll. A madarat tolláról, az ökröt szarváról. KV. — Alig veri még az anyja (L. ezt) tolla. E. — Ebet szőréről, madarat tolláról, embert társáról. D. — Ekeszarv inkább, mint toll a kezedbe. D. — Karddal, nem irótollal vágják a törököt. B. — Könnyü mint a toll. S. — Más tollával dicsekszik. E. — Mely galambot megtépett a kánya, az ennek tollától is fél. D. — Nem jó minden aprólékot arany tollal irni. D. — Nem mindig tollal, gyakorta fegyverrel is irják a törvényt. K. — Nem repül a madár, mig tolla nincs. D. — Nem töri tollát a dolognak. (Nem erőlteti meg magát.) K. — Rágja a tollat. E. — Se tintája, se tolla. D. — Szarkának annyi fehér tolla, mint fekete. E. — Tollat emel. E.

Tollasodik. Fészkeden kivül ne tollasodj. D.

Tollatlan madárnak nehéz a repülése. Ny. — Két lábu tollatlan madár. ME.

Tollfosztás. Rosszabb a tollfosztásnál. S. — Tollfosztásban meg nem szakad az ember. D.

Tolmács. Szivnek tolmácsa az orca. E.

Tolna. Bejárta (összejárta. D.) Tolnát, Baranyát. B.

Tolongnak mint esztengára hajtott juhok. E.

Tolvaj. A bokor a tolvajt is befogadja. D. — Ahány molnár, annyi tolvaj. D. — A jó tolvaj a gyáva tolvajt meglopja. D. — A legélesebb szemü tolvajnak is szemét kilopja utoljára a varju. (Akasztófára kerül.) D. — A leghamarább nyakon kapják a tolvajt. D. — A legnagyobb tolvajnak legtöbb a neve. D. — A madarak közt is van tolvaj-holló. D. — A prókátor seggen ülő tolvaj. Ny. 22. — Addig lesznek tolvajok, mig marhák. D. — Alkalom tesz tolvajjá. (Német.) ME. — Azóta szaporodnak a tolvajok, mióta nem akasztatnak. D. — Azóta szaporodik a tolvaj, mióta sok a törvény. E. — Árt a gazdának, ki a tolvajt szánja. D. — Bajos ott lopni, hol a gazda maga is tolvaj. S. — Békével lehetne a tolvaj is, ha nem bántanák. D. — Bízik, mint kis tolvaj a farában. (Nem fél a derestől.) D. — Cégéres tolvaj. S. — Ebnek sem kell a tolvaj, ha a fán megszáritják. D. — Egy fára három tolvaj is felfér. D. — Fél a tolvaj a nyakravalótól. D. — Fényes nappal lesi a tolvajt. D. — Friss mint a tolvajláb. D. — Fülemetszett tolvaj. (Bélyeges.) D. — Háborgó tengernek, tolvaj embernek nincs csendessége. KV. — Gyilkos vezeti a tolvajt fog-

házba. K. — Ha a tolvajnak százszor megengednek, mégis százegyedikszer az akasztófára kerül. D. — Ha máskép nem is, nyakon kapják a tolvajt. D. — Ha nincs orgazda, tolvaj sincs. ME. — Ha tizenkét tolvajt akasztanak fel egyszerre, a tizenharmadik még sem fél. D. — Hazug gyermekből tolvaj-ember válik. S. — Házi tolvajoktól nem lehet őrizkedni. E. — Ide-tova néz, mint a tolvaj. D. — Illik a kenderhám a tolvaj nyakára. D. — Ismeretes tolvajtól legjobban lehet őrizkedni. KV. — Kegyelmes tolvajnak hegyes nyárs az alfelébe. M. — Kerteletlen (gondozatlan) virág tolvajkézre kerül. (Leányról mondják.) D. — Ki a tolvajt védi, maga nagyobb tolvaj. D. — Ki egyszer lop, aztán tolvajkodik. D. — Ki minek a mestere, annak a tolvaja. Ny. 8. — Kicsiny korában kezd a tolvaj is. D. — Legszemesebbnek kell lenni a tolvajnak. D. — Lesütött szeme is elárulja a tolvajt. D. — Maga kiált (L. ezt) tolvajt. E. — Más kárán tanul a tolvaj. D. — Másén tanul a tolvaj. D. — Mennyi cigány, annyi tolvaj. S. — Még a tolvajt rajtakapják, sok kárt tesz. D. — Minden emberre ráfogja, hogy tolvaj. D. — Mindenki tolvaj a maga mesterségében. KV. — Minél irgalmasabban bánnak a tolvajjal, annál kegyetlenebb. D. — Molnárnak tolvaj a fia. D. — Nagy tolvajok viszik tömlöcbe a kisebb lopókat. D. — Ne szánd a tolvajt, ha keréken látod is. D. — Nehéz ott lopni, hol a gazda maga is tolvaj. KV. — Nem azért akasztják fel a tolvajt, mert lopott, hanem mert nem tudta jól elrejteni. D. — Nem fél koldus a tolvajtól. E. — Nem fér meg azonegy erdőben két tolvaj. B. — Nem láttam megjobbult tolvajt. D. — Nem méltó a tolvaj, hogy a földön járjon. (Azért akasztják.) D. — Nem mindent visz el mindenkor a tolvaj. D. — Nem tolvaj, csak szurkos kezü. E. — Nem vonja nagyobb csigára eperjesi hóhér a tolvajokat. (Nem kegyetlenebb.) E. — Nyakában bízik a tolvaj. D. — Pénzen ott a király képe, mégis elviszi a tolvaj. E. — Orgazda és tolvaj egy zsákba valók. KV. — Ritka tolvaj bicsak nélkül. D. — Ritka vásár tolvaj nélkül. D. — Szegény nem fél a tolvajtól. B. — Tolvaj a lopott barmokat elfelejti, de a szabadokat nem felejti el. D. — Tolvaj a tolvajnak nem hiszen. D. — Tolvaj bére vagy bot, vagy fa. D. — Tolvaj és hazug egy huron pendülnek. B. — Tolvaj güzü. D. — Tolvaj barázdát (L. ezt.) szánt. Ny. 15. — Tolvaj kerékre, szajha pellengérre. KV. — Tolvaj olvasatlan is elviszi a pénzt. D. — Tolvajnak fia lopó. D. — Tolvajnak gyilkos az örököse. D. — Tolvajnak hamar elütik a gombját. (Fejét.) D. — Tolvajnak igazsága inában vagyon. (Futás.) D. — Tolvajt kiáltottak rá. D. — Tolvajtól tanul a lopó. D. — Több a tolvaj, mint az ág. D. — Többet emészt el a tolvaj, mint a mit megeszik. D. — Tömlöcbe gyilkos vezeti a tolvajokat. D. — Vannak vak tolvajok is. (Tolvaj szereti, ha az orgazdája vak, azaz tagadja, hogy valaha is látta volna.) D. — Vissza is lopják a tolvajtól. D.

Tolvajság. A hamar tolvajságnak hóhér a megállitója. D. — Akár lopjon, akár a zsákot tartsa: egy tolvajság. D. — Holtig való kenyér a tolvajság. D.

Tompa. A hegyes tükkel tompákat is vesznek. D. — Hök (L. ezt) meg tompa. D. — Tompa eszü. E.

Tombász. Egy tombászon faragnak. D.

Tompit Nyilat tompit, ki serpenyőt lövöldöz. F.

Tor. Hányja a farát, mint a torba menő kutya. Ny. 9. — Megfőzték a torkásáját. (Meghalt.) Ny. 3. — Torban énekel, vendégségben sír. KV. — Ugy áll az orra, mint a torba menő kutyának. (Jót érez.) Ny. 6.

Torda. Okos mint a tordai malac. D. — Okos mint a tordai kos, seggel

megyen a vályura, mégis fejjel esik bele. Ny. 3. — Torda hasadéka a szája. (Nagyszáju.) B.

Torkos maga fogával ás sírt magának. D. — Rövid torkosság, hosszu betegség. E. (Fejfájás. D.)

Torma. Eszem a szádat tormával. E. — Fészkelődik mint a tormába esett féreg. D. — Gúzszsal (L. ezt) ás tormát. E. — Másnak orra alá tormát reszel. D. — Mostoha siratásra torma kell. S. — Olyan mint a tormába esett féreg. KV. — Tormába esett féreg azt gondolja, hogy nincs annál édesebb gyökér. B. — Tormát tört az orra alá. Sz. — Tudom torma, milyen jó édes gyökér vagy. Ny. 5. — Túró tormával. (Disznó-orr tormával.) E.

Torok. A pénteki kolbász (L. ezt) megakadt a torkán. D. — Borsóval (borral) teli a torka. E. — Csak a torka véres. E. — Csinált út a torka. D. — Csizmaszár a torka. (Bö.) D. — Furták-faragták, mégis torkát feneketlen hagyták. (Részeges.) D. — Gödény a torka. D. — Igyál torok, nincs pokol. D. — Kántorok, jó borok, nem szárad meg a torok. E. — Kis korsó, nagy korsó, torkomat ujitó, ruhám rongyositó. E. — Kis lyuk a torok, mégis egész falut elnyelhet. D. — Kocsis torok, barát zsák nehezen telik. Sz. — Kutyabaja, csak a torka véres. E. — Lator a torok KV. (Nem kell a szájnak hinni. E.) — Megmetszik a torkát, ha elveszik Borkát. (Bor és leány nélkül nem élhet.) D. — Nem kell a toroknak hinni. KV. — Nincsen semmi baja, csak a torka véres. Ny. 3. — Országút a torka. D. — Száraz toroknak üres korsó. D. — Torka mint a szabó gyüszü. (Feneketlen.) E. — Torkába verték fogát. D. — Torkán akadt a szálka. (Hazugságon érték.) Ny. 1. — Torkán lekorcsolyázott. Np. — Torkára forrott a huncutság. ME. — Torkára forrasztották. E. — Torkát feni rá. ME. — Torkát feni. S. — Torkát köszörüli. S. — Török, torok, sok kárt tett az országban. E.

Torkig. Mást szólasz meg, s te magad torkig ülsz benne. KV. — Torkig adós. D. — Torkig elég. E. — Torkig telt. D. — Torkig úszik benne. D. — Torkig vagyok vele. ME. — Torkig van benne, mint szaros gyermek a szalma-bölcsőben. D.

Torony. Borsón (L. ezt) tolták a tornyot, mint a rátótiak. S. — Csonka (L. ezt) toronyba zárták. E. — Dülő tornyot nehéz megtámasztani. D. — Erős szél megtromfolja a tornyot is. D. — Felakadt mint a mindszenti gólya (L. ezt) a torony tetején. Ny. 6. — Goromba, fuss a toronyba, onnan meg a malomba, onnan meg a pokolba. Ny. 1. — Ha szóból lehetne, tornyot épitene. E. — Hol sok a torony, sokat harangoznak. S. — Későn ér a hangya a toronytetőre. D. — Könnyü toronyból a nagy égést nézni. B. — Legeltették a füvet (L. ezt) a toronyról, mint a rátótiak. S. — Olyat hazudott, mint a bécsi torony. D. — Ő tette fel a torony gombját. (Rátartós.) E. — Ritka torony harang nélkül. D. — Torony irányában. E. — Toronynál magasabb, nádnál vékonyabb. E.

Torzsa. Rothadt torzsa. (Hitványság.) D.

Tova. Légy tova! (Pusztulj innét.) Ny. 2. — Lassan járj, tovább érsz. D. — Lassan lépj, tovább érsz. D. — Ne tovább! E. — Nem ment tovább az abcénél. D. — Tovább egy házzal! E.

Tó. Álló tóban lakik a béka. E. — Csendes mint a tó. D. — Egy tóban halásznak. D. — Foly mint a kerekes tóba a viz. Ny. 3. — Ha a tó kiszárad, magától is kiugrik a béka. D. — Ki ökör után jár, tóhoz jut. D. — Könnyü a békát tóba ugratni. ME. — Ne féltsd az ördögöt tóba halástól. Decsi. — Sok gödény a tavat is elhordja. D. — Tó nem tenger. D. — Vizbe ölte a békát, tóba a halat. B.

Tóditsd Jakab. (L. ezt.) E.

Tót. A tót is megnyugszik, mikor a fáról leesik. D. — A tót meg ne lássa, mert a szemed kiássa. D. — Adj a tótnak szállást, kiver a házból. E. — Adjon Isten minden jót: szolgáljon a magyarnak oláh, német, tót. Sz. — Búsul mint a tót kurvanya után. D. — Czo fel lószar, légy tóttá. E. — Eb a tót vászon nélkül. D. — Egye meg a tót fene. D. — Egyetek tótok, meghalt (L. ezt) apátok. E. — Elcsépelték (megverték) mint a tót buzát. D. — Elvesztette mint tót a miatyánkot. Ny. 3. — Erőtlen mint a tót kaszás. D. — Eszi mint tót a savanyu uborkát. Ny. 4. — Fehér lovon eladta a tót az országát. Sz. — Fele magyar, fele tót. E. — Fele német, fele tót. (Hitvány.) D. — Féltökü tót. E. — Fogadd be a tótot, kiver a házból. E. — Hátán boltja, mint a csipkés tótnak. D. — Hátán kamarája, mint tótnak a boltja. D. — Hegyes mint a harmathasitó tót bocskor. D.— Hegyes mint a tót süveg. D. — Hirét hallotta, mint tót a fügének. Ny. 8. — Hullatja mint tót a miatyánkot. Ny. 6. — Isten éltesse a tótot, hogy ne hordja magyar a drótot. Ny. 5. — Járja az országot, mint a csipkés tót (D.); mint a drótos tót (ME.); mint a gyolcsos tót. E. — Jóllakott mint a tót karácsony estén. Ny. 9. — Kása nem étel, tót nem ember, coki paszulj. Ny. 3. — Kenyér nélkül, mint tót a bontó fésüt. Ny. 5. — Lakozik, mint tót a pohánkával. E. — Leesett az uborkafáról, mint tótok királya a fehér kancáról. D. — Lerohant a paripáról, mint tótok királya hajdan a kancáról. Sz. — Maga határán a tót is úr. E. — Magyarnak korsó, németnek borsó, tótnak koporsó. D. — Megeszi a tótot a maga fenéje. E. — Megmosták súlyokkal, ama tót szappannal. E. — Mindenéből kifosztották, mint tótot az emberségből. B. — Mit görbited a lábodat, mint tót a hegyen. Sz. — Mit szuszogsz, mint tót a p . . . Sz. — Nagy dolog, hogy a varga és a tót szégyenli a nevét. Sz. — Neki esett, mint tót az aludttejnek (Ny. 3.); mint tót a kurvanyának (Ny. 1.); mint tót gyerek a pohánkának (E.); mint tót gyerek a túrós csuszának. S. — Neki megy, mint tót ökör a ködnek. Ny. 7. — Nem mind tót, ami hizelkedik. D. — Oldalog, mint eb a gyolcsos tóttal. E. — Örül mint tót gyerek a békasónak. D. — Örül neki, mint tót a pogácsának. KV. — Összement mint a tót orgona. (Duda megázott.) Ny. 8. — Pénzibe van, mint tótnak a szappan. (Nem mosdik.) Ny. 22. — Piszkálja mint tót a miatyánkot. Ny. 6. — Pohánka manna a tótnak. D. — Pohánkától tiltja el a tótot. D. — Ragadós mint a tót fene. D. — Rászorult a tót vendégségre. (Krumpli.) D. — Ritka tót sztrela nélkül.(Nyil, istennyila, káromkodás nélkül.) D. — Se ki, se be, mint tót Janó a lakodalomba. D. — Semmi se lett belőle, mint a tót fiából. D. — Szegény tót legény, mindig krumplit zabálni. Np. — Szereti mint tót az aludttejet. E. — Szuszog mint a tót bocskor (Ny. 2.); mint a tót orgona. S. — Tapogat mint tót a sötétben. Ny. 3. — Tapogatja mint tót a hajnalt. Ny. 3. — Tapogatózik, mint tót a hajnal után. Ny. 7. — Tót adta, tót el vette, tót eb adománya. (Ha valaki az ajándékot visszaveszi.) D. — Tót asszonynak tót a leánya. D. — Tót álnokság. (Alázkodás.) Sz. — Tót babona, magyar hazugság. Ny. 6. — Tót emberség szalmatüz. Ny. 8. — Tót kölönc a malac lába előtt. D. — Tót nem ember, bot nem fegyver, kása nem étel. Sz. — Tót szégyenli nevét. E. — Tót vászon, tót lepedö. (Goromba.) E. — Tót zefir. (Fing.) E. — Tótnak borsó, németnek koporsó. E. Tótnak délig esze. (Délután részeg.) E. — Tótnak kökény a bora, vadalma fügéje. Sz. — Tótnak tót az embersége. B. — Tóttal tótul beszélj. (Gorombán.) KV. — Tótul nevet. (Sír.)

Ny. 14. — Ugy áll a szája, mint a tót kalendárium. (Ferdén.) Ny. 2. — Vagyok is, nem is, mint a tót gyerek. Ny. 22. — Vakulj magyar, butulj tót. E. — Vakulj magyar, ne láss tót. Ny. 11. — Válogat mint tót a vadkörtében. Ny. 8. — Világgá ment, mint a tót asszony pulykája. Ny. 19. — Vörös haju tót. (Álnok.) Sz.— Zsidó jobbágy, tár kincs; tót jobbágy, zsiros konyha (sok ajándékot hoz); magyar jobbágy pörlö társ. K.

Tótágas. Nem bánom, ha tótágast áll is. S. — Tótágast áll. E. — Tótágast áll az esze. E. — Tótágast áll benne a szentlélek. (Nagyon jókedvü.) Ny. 4.

Több. Egy fával többet tett a tüzre. (Nagyobb ebéd.) E. — Kelleténél is több. D. — Több a soknál. ME. — Többhöz mindig több kell. Ny. 6.

Többség. Mit a többség akar, annak kell megállni. E.— Többség győz. ME.

Tök. A tök is este virágzik. (Késön.) Sz. — Addig jár a tök a lékre, mig egyszer odaszakad. KV. — Addig úszik a tök. mig elmerül. E. — Akkor lesz nyár, mikor a tök virágzik s a vén asszony bogározik. Ny. 1. — Akkora mint a tökmag. S. — Azt sem tudja tök-e vagy turós étel. Sz. — Borostyán koszorút tökre ne tégy. D. — Búsul mint a tökbe esett cinege. D. — Cinege is örül a tökmagnak. D. — Dudvát hány a tökre. E. — Egér nem fér lyukába, tököt köt a farkára. Cz. — Éhes disznó makkal álmodik, de ha felébred, tökkel is megelégszik. Ny. 4. — Fenúszik mint a tök. D. — Fénylik (L. ezt) mint a Salamon töki. E. — Ha nincs igazság, szar a világ, tök a tromf. E. — Igen tudja ő, ha tök-e vagy túrós étek. M. — Ijedtében meghalónak tökkel harangoznak. E. — Jó neki a tökmag is. D. — Kár, hogy olyan hamar ért meg a tök. D. — Kéreti magát, mint a garasos tök. Ny. 5. — Kigördül belöle, mint a görgei tökböl a nyúlcsikó. E. — Kit nem tökkel ijesztenek, elfelejt az egyebet. E. — Kopasz mint a tök. D. — Különös mint karácsonykor a tökkáposzta. Ny. 2. — Megismerni a tököt a magjáról. Ny. 5. — Nem fér a tökfejébe. D. — Nem tud hova lenni, mint a tökbe esett egér. Pázm. — Olyan sápadt, mint akár egy cseppentett tökmag. Ny. 5. — Részeg mint a tök. S. — Szárad mint a Jónás töki. (Jónás próféta.) E. — Tök a feje, gané a veleje. D. — Tökfej. E. — Tökkolomp. D. — Tökkel harangoztak minapában Budán. Cz. — Tökkel ütött fejü. D. — Tökmag. D. (Apró.) — Tökmag hamarabb érik. D. — Tökmaggal él. S. — Tökmagnak is sok. E. — Tökmagot sem ehetik kényére. D. — Tökre hány bojtorjánt. (Hogy rá akadjon.) KV. — Töviröl szárad a tök. E. — Ugy vagyok, mint virágjában a tök. Ny. 5. — Ugy vagyunk, mint a tökbe esett egér. Sz. — Uszik mint a tök a vizen. D. — Üres mint a tökfej. D. — Vágták mint a nyers tököt. D.

Tök. Egész nap a tökit vakarja. E. — Féltökü tót. (Nem tökéletes.) E. — Elesik mint kan a tökitől. E. — Kétfelé hordja a tökit. E. — Megszabadult töle, mint kan a tökitől. Ny. 15. — Nem egy eb (L. ezt) rugja a tökit. E. — Szoritják a tökit. E. — A ki tökös, nem egészséges. E.

Tökéletes. Semmi sem tökéletes a nap alatt. (Latin.) S.

Tölgy. A bogáncskóró is elbizta magát, mikor a tölgyfa lányát megkérte. D. — Bús vadkan a tölgyfa gyökerének is neki vágja agyarát. D. — Késöre válik a tölgy, de annál tartósabb. D. — Makból lesz a tölgy. E. — Nehéz a nagy tölgynek szaradtát bevárni. (Örökség.) D. — Nem egy vágással esik le a tölgyfa. KV. — Szél a tölgyet ledönti, de a náddal nem bir. K. — Vastag mint a tölgy. D.

Tölgy. Bánja, hogy a szomszédtehénnek nagyobb a tölgye. D. — Igen találta szarva közt a tölgyit. M. — Jó

szarvas-tölgyes a tehene. D. — Kisebb (L. ezt) tölgygyel is megellik még. E. — Leadta a tölgyét. E. — Megtalálta szarva közt a tölgyét. D. — Szarva között keresi a tölgyét. D. — Szomszéd tehénnek nagyobb a tölgye. E.

Tömjén. Ha tömjén nem tellik, liszttel is áldoznak. D. — Fél mint ördög a tömjéntől. D. — (Szalad stb. Ny. 8.) — Nagyon tömjéneznek neki. (Dicsérik.) ME.

Tömlöc. A tömlöcöt is megszokja a gonosz. D. — Hosszu tömlöcnek akasztófa a vége. D. — Nagy tolvajok viszik a tömlöczbe a kisebb lopókat. D. — Tömlöczbe gyilkos vezeti a tolvajt. D. — Tömlöcben is adtáz. (Káromkodik.) D. — Sötét mint a tömlöc. D. — Szokott kvártélya a tömlöc. D.

Tömlő. Bortömlő. (Iszákos.) E.

Tönk. Nagy (L. ezt) tönk van a farán. E.

Töpörtő orcáju. (Vén.) D.

Törik. Addig járnak a korsóval a vizre, mig el nem törik. D. — Dió törve, asszony verve. (Jó.) B. — Farkában (L. ezt) töri a kést, BSz. — Ha törik a lábad, nem szakad. D. — Hogy ne törne, mikor görbe. E. — Inkább törik, mint szakad. D. — Jeget (L. ezt) tör. E. — Könnyen törik a cserépedény. D. — Rossz edény nehezen törik el. KV. — Törik, de nem hajlik. B. — Törik mint az üveg. D. — Vagy törik, vagy szakad, de meg kell lenni. D. — Vessző nem töri csontját a gyermeknek. E.

Törött. Mindenütt találni törött fazekat. KV. — Törött fazék tovább tart. B. — Törött hajót elhagyják az egerek. (Latin.) E.— Törött mécs (D.); pipaszár (D.) — Törött tojást a kovács sem forrasztja össze. D. — Zörög mint a törött fazék. ME.

Török. Búsul mint ki török rabságba esett. D. — Dohányoz mint a török. E. — Eldicséri mint török a lova farkát. E. — Éles mint a török kés. D. — Fejére telt a török átka. (Rossz szomszédja van.) E. — Fogtam törököt, de nem ereszt. S. — (De visz. ME.) — Fordulj dinnye, lódulj zsák, jön a török, majd levág. (Szaladj.) Ny. 8. — Három görög, három török, három zsidó, kilenc pogány. D. — Hoszszu mint a török szakál. D. — Iszik (L. ezt) mint a Perényi törökje. E. — Jaj, kinek török, zsidó, a szomszédja. E. — Karddal, nem irótollal vágják a törököt. B. — Kopasz mint a török. D. — Lator a török. M. — Meghalt azóta hét török császár. D. — Meglesz a törökök husvétján. (Soha.) D. — Megszokta mint török a pipát. D. — Mi hir Budában? Török a várában. E. — Nagy a hire, mint a törökjárásnak. KV. — Nem értem, törökül beszél-e vagy tatárul. (Részeg.) D. — Nem gondol a török császár fiával. D. — Nem hajt a török. B. — Nincs török a hátunkon. E. — (Nyakunkon. B.) — Nyaktul talpig veret a török. D. — Pöfékel mint valami török basa. Ny. 12. — Rossz szomszédság, török átka. Sz. — Szaladj török, inadban János vajda. (Hunyadi.) D. — Szalma török. (Ijesztö.) D. — Török átka ember. (Rossz szomszéd.) E. — Török fajta. D. — Török, torok, sok kárt tett az országban. E. — Török vér, hadd folyjon. E. — Törököt szalasztott. D. — Törököt fogtam, de visz. E. — Ugy bánik vele, mint török a rabjával. Ny. 3. — Verjen meg a török átka. E.

Törpe. A törpe csak törpe, ha hegytetőn áll is. E. — A törpe mindenütt csak törpe, KV. — Láttam én már nagyob törpét is. D. — Néha az óriás is törpe. D. — Törpét völgybe állit. E.

Törtelre ment. (Eltört.) E.

Törülközik. Borral mosdik, kolbászszal törülközik. D. — Milyen a mosdó, olyan a törülköző. S.

Törvény. A cibil törvényre nem hállgatnak a katonaságnál. Ny. 18. — A kocsis szekérrel, a biró törvénynyel álmodozik. KV. — A legjobb törvény a legrosszabb erkölcsökből szárma-

zik. D. — A tisztviselő szóló törvény. E. — A törvény oly háló, mely a gyenge szunyogot megfogja, a darázs pedig keresztül töri magát rajta. D. — A törvényt is a maga rámájára feszíti. D. — Arany kereken forog a törvény. Ny. 2. — Azóta szaporodik a tolvaj, mióta sok a törvény. E. — Bizonyság teszi a törvényt. Ny 1. — Felpörösnek soha ne tégy törvényt. KV. — Gonosz a törvényt, jámbor a szerencsét féli. BSz. — Hol sok a törvény, szaporodik a bün. E. — Igaz törvényt ne ronts, jó rendtartást ne bonts. KV. — Jobb törvényt bontani, mint szokást elhagyni. D. — Kinél lakol, annak törvényével élj. D. — Latrok szerzették a jó törvényt. KV. — Mi szabad törvénynek, nem szabad szegénynek. KV. — Nem jókért van a törvény. E. — Nem mindig tollal, gyakorta fegyverrel is irják a törvényt. K. — Nincs a szükségnek szabott törvénye. E. — Nincs asszonyi törvény. (Nem lehet neki parancsolni.) Ny. 5. — Régi szokás törvénynyé válik. K. — Sok a vétek, hol sok a törvény. K. — Sok törvény, sok örvény. E. — Szeretőknek sebe nem idéz törvénybe. LV. — Többet ér a jó erkölcs, mint a jó törvény. S. — Törvényben nem jó a hamarság. M. — Törvényben nem jó a hamisság. E. — Törvényben tagadás jó. M. — Törvénynek viasz az orra. E. — Törvényt is győz a pénz. K. — Törvényt tenni a tyúkokra. (Leölni.) ML. — Uj király, uj törvény. (Latin.) B. — Szükség törvényt bont. D.

Törzsök. Odvas törzsök. (Vén.) D. — Sokszor huzta nagyböjtben (L. ezt) a törzsököt. D. — Törzsök csak törzsök, bármint csinogassák. E. — Törzsök is szép, ha felöltöztetik. E. — Törzsököt huz. (L. fent.) E. — Törzsököt ruház. D. — Vastag törzsök későbbre ég el. D.

Tövis. A tövis is szép volt, mig fiatal volt. D. — Akárminemü vizzel öntözzed a tövist, szőlőt nem szedhetsz róla. Pázm. — Ki rózsából veti ágyát, alkudjék meg a tövissel. E. — Ki rózsát akar szedni, tövistől ne féljen. B. — Ki tövistől félti kezét, ne fogjon rózsaszedéshez. K. — Kiáll mint tövis a tüskén. D. — Kitetszik a tövis a zsákon. D. — Más lábából tövist magáéba. E. — Nem terem tövisen füge. KV. — Nem szúr meg a rózsa, hanem a tövise. E. — Nincsen rózsa tövis nélkül, de öröm sincs bánat nélkül. Np. — Rítka rózsa tövis nélkül. D. — Rózsa ajak, tövis nyelv. D. — Rózsa is tövis közt virágzik. B. — Rózsaszedés tövissel jár. K. — Rózsának is van tövise. B. — Tövis közül szedik a rózsát. KV. — Tövisen fügét nyomozz. D. — Tövisen keresi a szőlőt. KV. — Ugy fél, mintha tövisen ülne. D.

Tő. A hol a tő, ott a cső. (Kukorica.) Ny. 2. — Amit tövén kellene fogni, hegyén fogod. E. — Gyerünk a tövire. E. — Gyökerestől-tövestől. S. — Legjobb a bor (L. ezt) a tövin. E. — Mindent tövel hegygyel felforgat. D. — Töről szakadt (vágott. D.) — ember. (Szép.) E. — Tövel-hegygyel áll össze. E. — Töviről-hegyire menni. E.

Tőke. Erdőre tökét, tengerre vizet. E. — Dicsérjük a Jézus nevit, igyuk meg a tőke levit. Ny. 6. — Jobb a vén tőkénél fütőzni. D. — Minemü a tőke, olyan a bora is. Sz. — Szénégetőnek tőkén a szeme. (L. ezt.) Sz. — Tőkét huzni. (L. törzsök.) E.

Tőr. Addig vadászott, mig maga került a tőrbe. D. — Aggódik mint a tőrbeesett madár. D. — Hegyes mint a tőr. D. — Két éles tőr nem fér, egy hüvelybe. M. — Minden tőrt elkerül az okos madár. D. — Nehéz majmot tőrbe csalni. KV. — Nehéz a rókát kétszer tőrbe ejteni. KV. — Nehéz az agg rókát tőrbe ejteni. M. — Szép valamit szoktak oda hinteni, hová a tőrt rakják. E. — Tőrrel-paizszsal vitat. Pázm. — Tőrt csinált, maga akadt belé. D. —

Tőrbe ejt. D. — Tört hány. E. — Ugrándozik mint a törbe szorult madár. D.

Trágya. Földjét a nyul trágyázza. Ny. 20. — Ha a trágya büzsörög (L. ezt), hát a szalma hogy ne égne. Ny. 22. — Legjobb trágya az, melyet a gazda saruján visz a földre. B. — Rut a trágya, de szép cipót ád. D. — Sok trágyát kiván a sovány föld. D.

Tréfa. A szünetlen tréfa határos a hazugsággal. D. (Bolondsággal. ME.) — Abban termékeny az okosság, kiben szaporátlan a tréfa. D. — Érti a tréfát. D. — Fele sem tréfa. E. — Ha látják, tréfa; ha nem látják, valóság. D. — Hirnév, hit, szem nem tud tréfát. KV. — Jó a tréfa, de nem mind éltig. Sz. (Mindétig. BSz.) — Jó a tréfa, de nem egész holtig. D. — Kiben szapora a tréfa, terméketlen az ész. D. — Kinek élete teljes tréfa, nem teljes ember. D. — Minden fa megég a tűz mellett, kivévén a tréfa. D. — Minden tréfának fele igaz szokott lenni. D. — Mindent tréfára ne végy. D. — Nem érti a tréfát. D. — Nem vette tréfára. E. — Szapora tréfa meddő okosság. E. — Tréfa is maga helyén jó. E. — Tréfa nem répa. E. — Tréfából is lehet igazat mondani. D. — Valósággal, nem tréfából. KV. — Vitéz embernek a tréfa se tréfa. D.

Tréfálni. Nagy urral, bolonddal nem jó tréfálódni. E. — Nem jó a szolgának urával tréfálni. KV. — Nem jó nagy urakkal tréfálni. KV.

Tréfás csufolódás nyájasságnak tartatik. K. — Tréfás ember okoskodása. (Nem sokat ér.) D.

Tromf. Ha nincs igazság, szar a világ, tök a tromf. E. — Minden ütésre van egy tromfja. S. — Tromfot tromffal. D. (Üt a magyar. E.) — Tromfot tromffal szokták leütni. KV. — Egy szót ezerrel tromfol. D.

Trombita. A trombita némelyiknek örökös hirt, némelyiknek halottas nótát fuj. D.

Trombitás. Sipos (L. ezt), dudás, trombitás. E. — Trombitás angyal. (Kövér lány.) ME. — Ugy kell vacsorálnunk, hogy megtudja más is, legyen vendég, legyen egy pár trombitás is. Sz.

Tud. A kába is többet tud nála. D. — A ki élni tud, tud az valamit. E. — A mit meg nem tanult Jancsi, nem fogja azt tudni János. Ny. 4. (Német.) — Az abcét sem tudja, mégis papolni akar. D. — Az ember tanulva tud. KV. — Amint tanultad, ugy tudod. D. — Azt is tudja, a mi sohsem történt. D. — Azt is tudja, hány bolha (L. ezt) megy egy fontra. E. — Azt is tudja, melyik oldalán fekszik a király. (Hirhordó.) Ny. 3. — Azt is tudja, mit súgott Mátyás király felesége fülébe. D. — Azt sem tudja bü-e vagy bá. S. — Azt sem tudja hány az Isten. S. — Azt sem tudja hány az ujja. D. — Azt sem tudja hány foga van. Pázm. — Azt sem tudja hol a feje. E. — Azt sem tudja ki most a biró. D. — Azt sem tudja mi a neve. S. — Azt sem tudom ha fehér-e vagy fekete. KV. — Annyit tud mint egy káptalan. E. — Annyit tud hozzá, mint tyúk az abcéhez. D. — Belevág mintha tudna hozzá. B. — Csak annyit tud ember, mennyit előmondhat. E. — Csak nagyjából tudja, mint Magics a miatyánkot. E. — Ebet tud felőle. D. — Ebet tud hozzá. D. — Egy tudja, titkos; kettő tudja, homályos; három tudja, világos. Ny. 9. — Én is tudom mennyi a kétszer kettő. (Nem csalsz meg.) Ny. 4. — Én tudom azt, meg Szabó (L. ezt) Mihály. E. — Falu tudja, férj nem tudja. S. — Fedő tudja mi fő a fazékban. Ny. 4. — Ha tudná a disznó mire hizlalják, megdöglenék bujában. K. — Hallotta hogy harangoznak, de nem tudja hol. E. — Jobb semmit nem tudni, mint imigy-amugy. E. — Jól tudom minden csinját-binját. Zrinyi. — Ki mi felől nem tud, azt nem is áhitja. E. — Ki mindent akar tudni, hamar megöregszik. S. — Ki

sokat kérdez, keveset tud. B. — Ki várni tud, igen sokat tud. S. — Az Isten (L. ezt) tudja azt, meg a kajla tehén. Ny. 6. — Jobban táncol, mint a hogy tud. Ny. 1. — Kiki jól tudja, hol nyomja saruja. D. — Kiki legjobban tudja maga dolgát. E. — Kiki maga mesterségét legjobban tudja. D. — Kis Kati is tudja. E. — Kofák is tudják. S. — Könyvnélkül tudjuk, hogy meg kell halnunk. D. — Könnyü a mesterség, a ki tudja. D. — Maga sem tudja mie van. D. — Meg tudja kötni a gatyáját. S. — Mi is tudjuk az abcét. ML. — Mindent tud, a mi soha sem volt is. D. — Minél tovább él az ember, annál többet tud. KV. — Mutasd meg, ha mit tudsz. KV. — Ne csak tudd a jót, hanem tedd is. D. — Nem jó mindent tudni. E. — Nem titok. amit két asszony tud. D. — Nem tudhat egy ember minden mesterséget. KV. — Nem tudja ember mire virrad. E. — Nem tudod még a miatyánkot sem. Decsi. — No! még ez is tudhat kettöt. E. — Se ne tudj, se ne láss! Ny. 1. — Sokat tud a pénz. D. — Sokat tud a bor. D. — Sokat tudjon, ki az Istent meg akarja csalni. KV. — Többet tud ehhez a cigánypurdé is. D. — Tud hozzá, mint bagoly az Ave Máriához. KV. — Tudja a fene. S. — Tudja a kö hol jár. E. — Tudja az, hová kell vetni a fótot. (L. folt.) Ny. 4. — Tudja az okos, mikor kell lóra ülni. D. — Tudja az ördög. S. — Tudja boldog, boldogtalan. E. — Tudja hol fekszik a nyul. E. — Tudja hol temették el a nyulat. K. — Tudja Isten, ki lopta el még a kis fejszét is. D. — Tudja Isten minek hogy kell lenni. M. — Tudja kinek mi fö fazékában. E. — Tudja mi fehér, mi fekete. E. — Tudja mikor veszett Belgrád. (Vén.) — Tudja mint a miatyánkot. ML. — Tudja mint az egyszeregyet. ME. — Tudja mit végeztek az égben. D. — Tudja mitöl döglik a légy. (Mi jó, édes.) D. — Tudja Pál, mit kaszál. (L. ezt.) KV. — Tudom, a mit tudok. S. — Tudom mint az öt ujjamat. S.

Tudatlan. Bölcs embernek bajos tudatlanok közt szólni. E. — Csavarog mint a tudatlan kocsis. D. — Egyik tudatlan hamarabb megérti a másikat. E. — Kevélység a tudatlanok hibája. D. — Tudatlan hatalmas, mindennek ártalmas. E. — Tudatlan mint a szamár. M. — Tudatlannak nem való a könyv. KV. — Tudatlanok közt akárki is mutogathatja magát. E. — Tudatlanok közt könnyü bölcs nevet szerezni. B.

Tudatlanság. Nagy gyalázat embernek a tudatlanság. E. — Sok csodálkozás tudatlanság jele. K. — Tudatlansággal egy szálláson lakik a gonoszság. E.

Tudás. Elfelejtésnek, nem tudásnak egy a fizetése. K. — Tudás fája. ME.

Tudomány. Az elrejtett tudománynak semmi haszna sincs. KV. — Embert tudománya mindenütt eltartja. KV. — Fáradsággal adják a tudományt. KV. — Hol sok a tudomány, sok a titok. E. — Jó utitárs a tudomány. K. — Kanállal ette a tudományt. S. — Nincs a tudománynak röst ágyban fekvése E. — Többet hajtanak a papnak életére, mint tudományára. KV. — Tudomány eltart mindenütt. E. — Tudomány és bölcseség legjobb utiköltség. KV. — Tudomány nem veszhet el. KV. — Tudomány olyan kincs, kinél semmi jobb nincs. KV. — Tudomány szegénynek is palotát rak. E. — Tüz, tudomány eledelt kiván. E.

Tudós. A tudós ember mindenütt otthon van. KV. — A kit tartanak tudós papnak, köszönje a fején levő nagy kalapnak. Ny. 15. — Abban gyanús, ebben tudós. E. — Ha nem kevély a tudóska, világ nyolcadik csodája. D. — Ki miben tudós, abban gyanus. Pázm. — Kinek teli erszénye, az elég tudós. KV. — Leányos deák-

ból nem lesz tudós. KV. — Nagy szakál senkit tudóssá nem teszen. KV. — Nem mind tudós, kinek pápaszem van az orrán. D. — Nem tud irigykedni a tudós ember. M. — Ritkán válik tudóssá, kire birsággal vetik a leckét. K. — Sokszor szalma házban és foltos nadrágban tudós ember lappang. KV. — Tudós is talál, min köszörülje eszét. E. — Tudósabb nyelve mint feje. D. — Tudósok becsülete, ifjak ébresztése. E.

Túl van árkon-bokron. E. — Túl van már az innenen. (A közepén.) E. — Túl van Ungon, Beregen. ME.

Tulipán. Szép a tulipán is, de ha nincs illatja. D.

Tulok. Egyenetlen tulkok nem jók egy járomban. D. — Ostoba mint a tulok. D.

Tulsó. Szép mint a tulsó sor az innensőhöz képest. (Szép messziről.) D.

Túr. Makóra, ha rossz vagy, Túrra, ha kopasz vagy. Ny. 2. — Takaros, mint a túri lakatos. Ny. 6.

Túr. Akár túrják, akár fúrják. E. — Túróval (disznóhússal) jó a rossz káposzta is. D.

Turbékol mint a gerlice. E.

Turkál. Könnyü a más keresetében turkálni. KV. — Máskor galagonyán is kapna, most csak turkál benne. BSz. — Ne turkálj mindenben, mint a sovány disznó. D. — Turkál mindenben, mint jóllakott disznó a makkban. D.

Túró. A jó ebet nem ütik agyon egy túróért. K. — A túróra vizet öntnek, domikának mondják, a parasztra kardot kötnek, katonának hivják. D. — Bezzeg sajt (L. ezt), nem túró. D. — Egy hegyes túróért nem ütik agyon az ebet. D. (Fel nem akasztják az embert. D.) — Egy túróért nem ütnek agyon egy macskát. Ny. 6. — Fehér cipó, sós túró, éhség ellen igen jó. E. — Haluskát főznék, ha túró volna, de liszt nincs. Ny. 23. — Hegyes mint a dorozsmai túró. D. — Idétlen a túrója. D. — Kenyér mellé túró is kell. E. — Megérett mind túrója, mind sajtja. E. — Megtúrósodott az esze. D. — Nem jó a túró, ha nem jó a gyúró. D. — Sajt (L. ezt), nem túró. E.

Túrós lepény jó kenyérmentség. Ny. 14. — Azt sem tudja tök-e vagy túrós étel. Sz. — Nekiesett, mint tót gyerek a túrós csuszának. S. — Sokba került (L. ezt) mint Sima Gerőnek a túrós lepény. Ny. 1. — Túrós lepény, tejes bab, de jó volna mindennap. Ny. 22.

Túrós. Közös lónak túrós a háta. ME. — Megnyergelték mint a túrós hátu lovat. D.

Turpisság. Elkölt immár az ő turpissága. M. — Kisült a turpisság. S.

Tus. Beh nagy tus. E. — Nem nagy tus. E.

Tuskó is szép, ha szépen felruházzák. E. — Igazi tuskó. ME.

Túzok. Elmegy a fecske, itt marad a túzok. D. — Jó a veréb jó, de jobb annál a túzok. D. — Jobb ma egy veréb, mint holnap egy túzok. M.

Tücsök. Apró a tücsök, de hangos a szava. D. — Cseng mint a tücsök. D. — Dong mint a darázs a tücskök között. E. — Gyönge tücsöknek is hangos a szava. E. — Hallgat mint a tücsök a lyukban. Ny. 6. — Örül mint a tücsök a harmatnak. D. — Összebeszél tücsköt-bogarat. S. — Összeeszik tücsköt-bogarat. D. — Szegény tücsök ugyan megszoritanak. D. — Szépen énekel, mint őszkor a tücsök D. — Tücsök bujt a fejébe. E.

Tüdő. Eljő az idő (L. ezt) ha megázik a tüdő. E. — Félre tüdő a májtól. E. — Hadd ázzék a tüdő. E. — Majd kifuvom a tüdőmet. E. — Mint egy tüdő, ugy él. KV. — Nöttön-nő, mint tüdő a fazékban. Ny. 11.

Tükör. A tükröt ne okozd. D. — Cicus! mutass neki tükröt. E. — Csunya néz legtöbbet a tükörbe. Ny. 20. — Egy tükörbe néznek. D. —

Fehérnek nem mutat feketét a tükör. D. — Fényes mint a tükör. D. — Hazudik mint a rossz tükör. D. — (Mint a vén lány tükre. S.) — Nem mindig tükör oka, ha csunyát mutat. E. — Nem vaknak való a tükör. KV. — Oly tiszta a tükör, hogy a lehelet is árt neki. E — Örül a macska a tükörnek. Ny. 2. — Rossz tükör a hizelkedés, hamisat mutat. D. — Szem a lélek tükre. E. — Tiszta mint a tükör. D. — Tükör a példa. E. — Tükör azt mutatja, mi előtte van. E. — Vak nem veszi hasznát a tükörnek. E. Vaknak mutatsz tükröt. E.

Tüled. Egy kézzel hozzádra, másikkal tüledre mutat. (Ravasz, hazug.) D. — Egyik tüled, másik hozzád. ME. — Se tüled, se hozzád. E.

Tündér. Eltünt mint a tündér. B. — Szép volt mint a tündér Ilona, de sok kárt is tett. D.

Tündöklik. Nem minden szép, ami tündöklik. D. — Tündöklik mint az üst. D. — Tündököltem mint az üst, elenyésztem mint a füst. D.

Tűr. A ki akar nyerni, kell először türni. KV. — A ki nem tud türni, nem tud uralkodni. Sz. — A ki nem tür, nem uralkodik. M. — A mit megjobbitani nem lehet, békével türd. D. — Akármit is tűrve ér el az ember. D. — Ha kevély a kakas, türhetö. D. — Ha rab lettél, türd békével. E. — Irni a türésről könnyebb, mint türni. D. — Isten hosszu türö, de végre büntető és fizető. KV. — Könnyü a keveset eltürni. D. — Kösd be türömfüvel, türömolajjal. E. — Legnehezebb az igazat türni. D. — Minden nyavalyának legjobb orvosa a türömolaj. D. — Nagy türő, nagy szenvedö. D. — Nehéz a sokat eltürni. D. — Sok a türömolaja. Ny. 7. — Sokat kell türni még a királynak is. D. — Sokat kell türni, szenvedni. E. — Tür, szenved, mint a bárány. E. — Vétkesnek büntetését csendesen kell türni. KV.

Türelem. Nagy terhet is megkönnyit a türelem. B. — Türelem, rózsát terem. (Német.) S.

Türelmes a papiros. B. — Türelmes birka sok fér egy akolba. ME.

Tűrés. Keserü a türés, de édes a gyümölcse. D. — Mi türés, tagadás. E.

Tűrhetetlen. A kevély kappan türhetetlen állat. D. — Sok só a lében, sok szó az asszonyban tűrhetetlen. D. — Tűrhetetlen szomorúság a kebeles háború D.

Tüske. A ki rózsaágyat vet magának, félhet a tüskétől. B. — Kiáll mint tövis a tüskén. D. — Mintha tüskén ülne. S. — Szép a rózsa, de szúrós a tüskéje. B. — Tüske van a talpában. ME. — Tüskén, bokron keresztül. E.

Tüszkölni fog tőle. E.

Tüsszög mint a bocskor, mikor nagy a por. E. — Utcu bocskor, ne tüsszögj. Cz.

Tű. A cérnához tű is kell. D. — A hegyes tükkel tompákat is vesznek. D. — Asztagban tűt keres. F. — Átöltött a tü fokán. D. — Becsúszik, mászik, mint tü után a cérna. Pázm. — Eleget próbálja a tüfokot, még sem találja. (Vén.) D. — Elugrotta a száz tü hosszát. (Kevély.) D. — Gombostüvel szurkál, inkább bottal ütne. ME. — Gyakran elüt már a tüfoka mellett. (Vén.) D. — Ha tü lettél volna, eddig feltaláltalak volna. D. — Hegyesebb az ánglius tünél. Ny. 5. — Kazalban tüt keres. E. — Kerestem mint a tüt. B. — Keresztül dughatod a tü fokán. D. — Keresztül ölti a tü fokán, ha hajókötél lesz is. D. — Ki tűt lopott, ökröt is próbál. E. — Likas ruhának tü az orvosa. S. — Nincs tü köztünk, hogy össze ne férjünk. BSz. — Patkóra a vak is talál, de tűre nem. D. — Se gyüszüje, se tüje. D. — Tühegyre állitani. E. — Tükön áll. S. (Német.) — Tükön ül. (Német.) S. — Tün kezdi, ökrön végzi. E. — Tün kezdik a lopást. E. — Tüt a szabónak, árt a vargának. D. — Tüvé tette a

házat. B. — Tüvé tettem mindent érte. E.

Tűszű. Tanácscsal nem telik a tüszü. E.

Tűz. A hol füst van, tűznek is kell lenni. D. — A ki közelebb van a tűzhöz, jobban melegszik. Ny. 16. — A ki tüztől távol fütözik, befagy a segge. Ny. 4. — A mi derék tüzzé vált, nehéz eloltani. D. — Amint rakod a tűzet, ugy forralod a vizet. D. — A polyva megég a tűzben, az arany pedig ott tisztul. D. — A tüz böjtön bagzik. E. — A tüz is nyájasabban ég az ember előtt. D. — Apja tüz, anyja puskapor, fia csupa láng. D. — Arany tüzben tisztul. E. — Bokájában is tüz van. D. — Büdöskövet rak a tüzre. E. — Egy tüznél több fazék is felforr. D. — Elöl viz, hátul tüz. KV. — Egyik tüz, a másik viz. S. — Együtt tették a tüzhöz, együtt egyék meg. D. — Elpirult mint a tüz. M. — Égett gyermek fél a tüztöl. (Német.) S. — Égő tüzet gerjeszt. KV. — Fél mint a tüztöl. D. — Fél az igaztól, mint a tüztöl. D. — Füst nem megy tüz nélkül. E. – Füstből tüzbe. KV. — Ha más tüzbe szalad, bemennél-e te is? KV. — Hamar beleakad, mint tüz a puskaporba. D. — Hamu alatt lappang a tüz. ME. — Hazának füstje is kedvesebb, mint idegen országnak tüze. K. — Házattüzet nézni. Ny. 18. — Hol tüz nincs, ott füst sincs. S. — Hol tüzet gyujtanak, füst megy kivül is. Pázm. — Kezeégett gyermek irtózik a tüztöl. D. — Ki a tűzhöz közel áll, könnyen megpirul. D. — Ki a tüzhöz közel jár, megégeti magát. KV. — Ki tüznél akar melegedni, a füstöt is szenvedje. KV. — Kiállani a tüzpróbát. E. — Kicsiny tüzet kevés viz olt. E. — Kicsipett mint szalmabőrke a tűzön. Ny. 7. — Kiki maga fazeka mellé szítja a tüzet. B. — Kiverte a szent Antal tüze. (L. Antal.) E. — Könnyü melegedni, ki a tüz mellett ül. E. — Közel a füst a tűzhöz. D. — Kutya is melegedne a tüznél, ha orrát nem féltené. D. — Magyar tüz, szalmaláng. E. — Nagyobb a füstje, mint a tüze. B. — Ne fujj a tűzbe, mert szemedbe ugrik a szikra. B. — Nem gyujthat az, kinek magának sincs tüze. S. — Nem jó a tüzre olajat önteni. KV. — Nem jó a tüzzel játszani. E. — Négyet nem lehet eltitkolni: tüzet, szeretetet, köhögést, szegénységet. Ny. 20. — Nincs annak se egy csep tűze, se egy szikra vize. Ny. 1. — Nincsen füst tüz nélkül. D. — Nincsen tüz füst nélkül. KV. — Nyájas a tüz. M. — Nyers fát tett a tüzre. D. — Okos gazda a szomszéd házát is védelmezi a tüztől. D. — Okos nem áll közel a tüzhöz. D. — Olykor a tüz is magától elalszik. D. — Összemegy, mint szalonnabör a tüzön. E. — Pattog a tüz, vendég jön a házhoz. S. — Raktam a fát a tüzre. (Sürgettem a dolgot.) E. — Rossz fának rossz a tüze. D. — Rossz fát (L. ezt) tett a tüzre. D. — Se háza, se tüze. M. — Sokszor kis szikrából nagy tüz támad. KV. — Szalmatüznek szene is hitvány. D. — Szász emberség, szalmatüz, nem sokat ér. B. — Szeretet égö tüz. KV. — Szél nem lenne, tüz nem égne. B. — Szikrát tapod, hogy tüze ne támadjon. D. — Terjed a becsület, mint a disznóbör a tüzön. (Kitudódott a gaztett.) Ny. 5. — Terjed mint a tüzvész. S. — Tót emberség, szalmatüz. Ny. 8. — Tüz a vén asszony. E. — Tüz a vizzel ellenkezik. D. — Tűz az esze, mint a bari cigánynak. Cz. — Tüz, asszony és tenger miatt vesz el sok ember. KV. — Tüz ellen sövény. E. — Tüz használ fázónak, de árt izzadónak. KV. — Tüz mellett minden fa megég, kivéve a tréfát. D. — Tüz nélkül megégett. D. — Tüz nélkül nem föznek. (L. ezt.) Ny. 1. — Tüz próbálja meg a vasat. D. — Tüz sincs konyhájában. D. — Tüz, tudomány, eledelt kiván. E. — Tüz, viz és asszony épen gyözhetetlen. B. — Tüz, viz, vigyázz! D. — Tüz van a

házfödélen. D. — Tüz, viz nem ellenkeznek ugy egymással. E. — Tüzbe is elmegy. E. — Tüzbe jő, mint a kis csacsi. S. — Tüzbe jött, mint Marcsek a gombódától. E. — Tüzet nem jó tüzzel oltani. M. — Tüzet piszkál. E. — Tüzet okád mint a tátos. E. — Tüzet viszek, nem látjátok. E. — Tüznél, tengernél, asszonyi állatnál gonoszabb nem lehet. Decsi. — Tüzön, vizen, asszonyon nehéz kifogni. ME. — Tüzre olajat önt. KV. — Tüzzel nem jó játszani, mert megéget. S. — Tüzzel-vassal. E. — Tüzről pattant gesztenye. D. — Ugy ég a tüz, ha tesznek rá. E. — Van háza, tüze. D. — Vas nyakat is meglágyit a tüz. D. — Végtére a tüzet is megszokja az ember. D. — Vén leány, vén tető hamar tüzet fog. S. — Viz a tüznek ellensége. B.

Tüzel. Egy bogrács alá tüzelnek. D. — Ne tüzelj. ME.

Tüzes. Addig kell a vasat verni, mig tüzes. E. — Más kezével kaparja ki a tüzes gesztenyét. E. — Meddig tüzes a vas, addig kopácsold. KV.

Tüzesen kezdi, fagyosan (hidegen. KV.) végzi D.

Tűzhely. Behuzta magát, mint macska a tüzhelyen. D. — Macska morog a tüzhelyen. (Üres.) Ny. 13. Verd el a macskát (L. ezt) a tüzhelyről. Ny. 1.

Tűzkő. Acél anyának tüzkö a leánya. D. — Jó az acél, de tüzköve rossz. B. — Tüzköves acélas asszony. ME. — Tüzköves asszony, tüzről pattant. Ny. 20.

Tyuk. A házhéjára hágott ludat többen csodálják, hogysem az odahágot tyukot. M. — A milyen az öreg tyuk, olyan a csirkéje. Ny. 7. — A tyuk is lelapul, ha kányát lát. D. — Addig kapar a tyuk, mig szemre talál. D. — Annyi esze sincs, mint egy tyuknak. Ny. 18. — Azt is tudja, hányat tojt a biró tyukja. E. — Általfut rajta, mint tyuk a szenen. E. — Bús mint a kotlós tyuk E. — Csirke oktatja a tyukot. D. — Előbb tojik a tyuk, azután kodácsol. D. — Elütötte a pap tyukját. E. — Enyém a tyuk, tehát a tojás is. E. — Én a kakas, kend a tyuk. E. — Ért hozzá, mint tyuk az abécéhez. E. — Fekete tyuknak árnyéka. E. — Fekete tyuknak is fehér a tojása. E. — Félénk tyuknak csirkéje is elbujik. D. — Ha egy tyuk úszni tudna, a többi is eltanulná. E. — Ha megeszed az én tyukomat, a magadét kötve tartsd. Ny. 9. — Hallgat mint a tojáson ülő tyuk. D. — Hallgat mint tyuk a gyomban. E. — Jaj annak a tyuknak, mely rókát hí komának. B. — Jó példát ád a tyuk, de kácsái nem követik. E. — Jobb a tyuk csirkéstől. D. — Jóllakott, mint molnár tyukja a garadon. Ny. 8. — Kakas tyuk után kodácsol. D. — Ki a tojást szereti, a tyuk kodácsolását is türje. S. — Kiabál mint a kotlós tyuk. S. — Kié a tyuk, azé a tojás is. KV. — Kiki akarna a fehér (L. ezt) tyuknak fia lenni. D. — Koplal mint a molnár tyukja. Ny. 4. — Kotlik mint a tyuk. D. — Majd tyukpatkoláskor. (Soha.) Ny. 4. — Lelapult mint gyomban a tyuk. D. — Megetette (L. ezt) az urával a vak tyukot. Ny. 1. — Megette a tyuk a kenyerét. Ny. 7. — Meglapul mint a jó tojó tyuk. Ny. 5. — Megsarkantyuzza mint kakas a tyukot. (Udvarol.) Ny. 13. — Megszokta mint öreg tyuk az ülőt. D. — Mely tyuk fent kotkodál, alant keresd tojását. E. — Mely tyuk sokat kárál (kodácsol. KV.) keveset tojik. E. — Mindig karatyol, mint a kotlós tyuk. Ny. 2. — Mohón kapja, mint éh tyuk a taknyot. D. — Nagyott hall, mint a tyuk aratáskor. (L. ezt.) Ny. 6. — Ne legyen csirke okosabb a tyuknál. E. — Nem leli helyét, mint a tojó tyuk. Ny. 8. — Némely embernek nagyobbat tojik a tyukja, mint másnak a lúdja. (L. ezt.) Ny. 12. — Olyan mint a kányától megtépett tyuk. Ny. 6. — Ritka tyuk ka-

kas nélkül. D. — Rossz tyuk csirkéivel sem gondol. D. — Sast látva, meglapul a tyuk. E. — Sokat kiván, ki a tyukot tojásostól kivánja. D. — Szelid tyuk hamar meglapul. D. — Szomoru mint a kinek a tyuk elkapta a kenyerét. Ny. 1. — Szomszédasszony tyukjának nagyobb a tojása. E. — Telhetetlen mint a pap tyukja. Ny. 1. — Tetves mint a tyuk. D. — Tojás akar okosabb lenni tyuknál. E. — Törvényt tenni a tyukokra. (Leölni.) ML. — Tud hozzá, mint tyuk a regéhez. M. — Tyuk fő a fazékban. E. — Tyuk is kikaparja. E. — Tyuk is kölessel álmodik. S. — Tyuk is szokásból kapar. D. — Tyuk is szóra szoktatja csirkéit. D. — Tyuk sem tojik mindig egy helyre. B. — Tyuk sem tojik mindig, mikor kodácsol. B. — Tyuk-természet, soha sem lakik jól. D. — Tyukkal, kalácscsal körülte. E. — Tyukokkal fekszik le. E. — Tyukot lopott. (L. ezt.) E. — Tyukot tojni ne tanitsd, ha csirke vagy. D. — Tyukültető gavallér. E. — Vak tyuk addig piszkál, mig szemre talál. E — Vak tyuk is lel gyöngyöt. E. — Vak tyuk is örül, ha magra talál. D. — Vak tyuk is talál néha buzaszemet. E.

Tyukász. Ki rókát tart, ravasz tyukászt tart. D.

Tyukmony. (L. tikmony, tojás.) A tyukmony okosabb akar lenni a tyuknál. KV. — Egy tyukmony hasonló a másikhoz. Pázm. — Fészkestől, tyukmonyostul oda van. D. — Tyukmony is megáll az asztalon, ha betöröd csucsát. E.

Tyukszar. Nem mai, mint Barnáné tyukszara. Ny. 14.

Tyukszem. Más tyukszemén tipródik. E. — Tyukszemére hágtak. ME.

Uborka. Az ő agyveleje sem uborka. Pázm. — Beéri egy uborkával. D. — Eszi mint tót a savanyu uborkát. Ny. 4. — Felhágott (felkapott. E. — felmászott. ME.) az uborkafára. Sz. — Leesett az uborkafáról, mint tótok királya a fehér kancáról. D. — Nem sokat lát, ki az uborkafára hág. D. — Uborka-orr. ME.

Udvar. A görbe kezüt szeretik az udvarnál. (Ajándék.) KV. — Habzó tenger az udvar. D. — Nagy udvarban nehéz remetének lenni. E. — Nagy udvarokban ritka szép egyesség. E. — Ott van gonosz udvar, hol nincs igazság. E. — Udvarban nevelkedett lány. (Szemtelen.) D.

Udvarbiró. Igen gondol király udvarbiróval. B. — Nem fél király udvarbirótól. M. — Nem játszik király az udvarbiróval. KV.

Udvari. Az udvari élet nemcsak borsos kalácsot (borsos levet. KV.) hanem kenyérhajat is ád. F. — Az udvari élet nemcsak fehér kalácsot, hanem borsos levet is tálal. D. — Levest sem tud főzni, mégis udvari szakács. D. — Udvari bolond. D.

Udvar. Csak magam kakas az udvarban. D. — Fü nőhet udvarán. E. — Más udvarába sem néz. D. — Nézd meg az udvart, látod a gazdát. S. — Pázsitos udvaron lakik a szegénység. E. — Ugy áll mint koldus a pap udvarán. Ny. 15.

Udvarhelyi. Ugy szól mint az udvarhelyi nagy harang. S.

Udvarii. Lendit valamit, mint az udvarii kutya. (L. ezt.) Ny. 11.

Udvaros. Bátyám itthon (L. ezt) marad, mert ő nem udvaros. ML.

Ugar. Az ugar nem hazug. (L. ezt.) Ny. 21. — Bámul mint malac az ugaron. S. — Erős erdőt szánt, a gyenge ugart se. Ny. 4. — Széttekint mint vak kutya az ugaron. Ny. 5. — Ugarolja eszét. (Pihenteti.) ME.

Ugat. A ki ebbel jár, ugatni tanul. D. — A kutya néha jókedvéből is ugat. D. — A rossz kutya magamagát is ugatja. D. — Eb a láncon ugathat, de nem haraphat. B. — Eb után ugat a kutya. D. — Eleget tesz a kutya kötelességének, ha nem mar is, hanem

ugat. D. — Félénk eb csak ugat, de nem igen marhat. KV. — Félénk eb többet ugat. B. — Félénk kuvaszok távolról ugatják az oroszlánt. Ny. 2. — Gazdád nagyobb kutya, még sem ugat. Ny. 4. — Ha a kutyák szólanának, a kutyók sem ugatnának. D. — Ha nincs kutyád, ugass magad. S. — Hadd ugasson a kutya, csak meg ne harapjon. Ny. 8. — Halál kutyái ugatnak belőle. (Köhög.) K. — Hamarabb mar az eb, ki nem ugat. B. — Harapós kutya nem ugat. Ny. 2. — Harmadik utcáról is megugatják az ebek. (Ismert tolvaj.) D. — Holdra ugat. E. — Kétfelé tekints, mikor az agg komondor ugat. KV. — Ki ebbel lakik, ugatni tanul. D. — Kis kutya, nagy kutya, nem ugat hiába. Np. — Könnyü a kutyának ugatni. Ny. 1. — Kutya is a szegényt hamar megugatja. D. — Kutya is megugatja. E. — Kutya is szokásból ugat. D. — Kutya se ugatja. Np. — Kutya után ugat a kutyó. D. — Kutya után ugat a kutya, ha nincs is semmi oka. D. — Maga ugat a gazda, ha kutyája nincsen. Ny. 8. — Magad uram, ha szolgád nincs, magad ugass, ha kutyád nincs. Ny. 24. — Minden embert megugat, mint az éhes kutya. D. — Mindig ugat, mint a láncos eb. D. — Minél többet ugat az eb, annál kevesebbet árt. D. — Nagy kutya fel sem veszi, ha kis kutya megugatja. Ny. 9. — Nem mind kutya, a ki ugat D. — Pénz beszél, kutya ugat. Ny. 13. — Rossz kutya az, mely a maga vackát megugatja. Ny. 4. — Ugat a félénk eb, de meg nem mar. D. — Ugat a kutya, de a szél elhordja. D. — Ugat mint az eb. D. — Vess az ebnek, hogy ne ugasson. ME.

Ugatás. A kutyaugatást elhordja a szél. D. — Belejön mint kutya az ugatásba. Ny. 6. — Eb ebtől tanulja az ugatást. D. — Ebugatásra ne hajts. D. — Jó a vén eb ugatására kitekinteni. E. — Kutya nem hagyja el az ugatást. E. — Kutyaugatás, szamárordítás nem hallik a mennyországba. Ny. 8. — Megszokta az eb az ugatást, el nem hagyhatja. D. — Nem árt az ebugatás a holdnak. Ny. 2. — Nem hajt jó paripa az eb ugatására. KV. — Olybá veszem mint a kutyaugatást. E. — Sorba megy, mint Golopon a kutyaugatás. Ny. 14. — Ugy hallgatom, mint szemeten gubás ebnek ugatását. (Rágalmat.) Sz. — Vess egy koncot neki, az ugatást elfelejti. S. — Vén eb ugatására méltó kitekinteni. KV.

Ugocsa nem koronáz. E.

Ugrál. Könnyen ugrálhat, ki az anyját (L. ezt) megfogta. D. — Mit tehet az eleven (L. ezt), ha a holt is ugrálhat. D. — Ugrál mint a bakkecske. (Ny. 7.); mint a hét fene (Ny. 5.); mint a szőri szarka. (Ny. 22.); mint a veréb. (D.); mint a kötönyi (L. ezt) disznó. Ny. 22.

Ugrándoz. Ne ugrándozz árkon, nem esel beléje. BSz.

Ugrás. A macskát ne állásáról, hanem ugrásáról ítéld. D. — Akkora mint a kakasugrás. D. — Cifrázza mint a macska az ugrást. S. — Elvéti az ugrást. (Hazudik.) Pázm. — Nincs ugrás a természetben. (Latin.) E.

Ugrik. A ki ugrik, az elbukik. ME. — Ablakot ugrik. D. — Alamuszi macska nagyot ugrik. E. — Botba ugrik. B. — Könnyü legény, könnyen ugrik. D. — Ne ugorj ott, ahol árok nincsen. E. — Nem sokat ugrik a szalmán hizott borju. KV. — Ugri füles. E. — Ugrik mint a kecskebak. E.

Uj. Akármilyen ruha ujig eltart. B. — Bámul mint a borju az uj kapura. E. — Egy avit zsákból két uj tarisznya. E. — Ifju ur, uj czizma, kedvesebb az ónál. KV. — Keféld bár az avit ruhát, nem lesz uj belőle. D. — Kettőnek van nagy becsülete: uj ruhának, uj pénznek. B. — Lábhoz szokott bocskor jobb a legujabbnál. D. — Nem éri el az uj kenyeret. E. — Nem jó ó hordóba uj bort tölteni. KV. — Nem jó ó zsákba uj buzát tölteni. KV. —

Nincs uj a nap alatt. (Latin.) KV. — Ó bor jó és uj szalonna. KV. — Ó hordóban uj bor, két kár lesz belőle. E. — Ó köpönyegből uj dolmány. D. — Ó szokást elüzi az uj. D. — Szorit az uj czizma. E. — Uj barátért el ne hagyd a régit. E. — Uj bőrbe bujt. E. — Uj cserépbe avult szag tartós szokott lenni. BSz. — Uj czizma fentarja sarkát, majd félretörik. E. — Uj éneket örömest énekelnek. D. — Uj fazék megtartja első szagát. D. — Uj gyermekek, uj keresztek. KV. — Uj hálón is sok a lik. D. — Uj malmon, fiatal asszonyon mindig akad igazitani való. B. — Uj seprő jól seper. KV. — Uj szita függ szögön, az ó hever földön. KV. — Ujért az ó bort el ne hagyd. B.

Ujhold. Mikor ujhold van, megbolondul. Ny. 11.

Ujonc. Az öreg katona zsákba hányja az ujoncot. D. — Büszke mint az ujonc katona. D. — Jó katona mellett szivet vesz az ujonc. D.

Ujság. Az ujságot kiki örömest hallgatja. KV. — Borbély-műhelyben faragott ujság. D. — Kis faluban ujság esett, két kis (L. ezt) kakas összeveszett. Ny. 3. — Minden óság ujság volt először. D. — Minden ujság kedves. KV. — Ujság hasamba (L. ezt), hideglelés pokolba. Ny. 8. — Ujság kedves, óság redves. KV. — Ujság, mint préposton a zsámiska. Ny. 4.

Ujj. Az ujjából szopta. Sz. — Addig eszik, mig ujjával eléri. D. — Ajtó közé nem teszem ujjamat. Pázm. — Azt sem tudja hány az ujja. D. — Egy ujjal nem nyulna hozzá. D. — Fel birja a kis ujjára D. — Ha a kis ujjamat megharapom is fáj, ha a hüvelykujjamat harapom is fáj. Ny. 6. — Ha a kis ujjadat mutatod, mind a tizet kivánja. Ny. 7. — Ha ujjadat nyujtod, kezedet ragadja. KV. — Ha ujjat adsz, karod kéri a telhetetlen. D. — Hogy a kis ujjod ne fájjon. ML. — Hosszu ujjú. (Tolvaj.) D. — Ki ujját kapja, annak karját is nyujtja. D. — Kis ujjammal sem bántottam. D. — Kis ujjában több van, mint másnak fejében. S. — Meztelen mint a kisujjam. D. — Mindenkivel ujjat huz. ME. (Von. D.) — Mit egy ujjal bedughatsz, ne várj többet oda. E. — Nem esik le arany (L. ezt) gyürü az ujjadról. Ny. 9. — Öt ujjad közül egyenlő-e kettö? D. — Sok ujja az embernek, még sem egyenlö. D. — Tudja mint az öt ujját. D. — Ugy maradt mint az ujjam. E. — Ujjodra tekerheted. E. — Ujjain át nézte. (Elnézte.) E. — Ujjaink sem egyenlők. E. — Ujjon forgathatni, mint a gyürüt. D. — Zsiványnak hosszu a keze, enyves az ujja. Ny. 2.

Un. Hamar kezdi hamar unja. Cz. — Járjad, járjad, majd elunod. E. — Unalmas a barát tánc. (Páciencia.) D. — Hamar vevés, hamar unás. D. — Untig elég. B.

Ung. Összejárta Ungot Berket. E. — Tul jár Ungon Beregen. ME. — Ungvári bor, beregi buza, nyiri makk nem szerez böséget. D.

Unszolás. A gyakor unszolás és a szép nógatás inditja a gyermeket. KV.

Ur. (Isten.) Az ur adta, az ur elvette. KV. — Az ur akaratján kell ügetni. ML. — Az ur félelme a bölcseség kezdete. Szentir. — Ha az ur akarja és élünk. E.

Ur. A ki szolga, nem ur az. KV. — A kutya meg az ur nem csukja be az ajtót. Ny. 3. — Az urak apritják, nyomorultak lakják. KV. — Cseresznyét az urnak, magvát a tányérnak. K. — Drága étel urnak való. E. — Eb ura fakó. M. — Eb (L. ezt) ura kurta. D. — El kell menni az ur dolgára. D. — Esznek urak disznó módra, szegény ember ökör módra. (L. eszik.) E. — Ez csak olyan ur, mint aki az ólban túr. Ny. 6. — Félre paraszt, jön az ur. ME. — Frissen jár mint az ur. M. — Ha a ha nem volna, a cigány is ur volna. ME. — Hamar lehet valaki

ur, de késöre jó. D. — Huncut (L. ezt) az ur. E. — Kapás kapással, ur urral. E. — Ki nagy urral pöröl, könnyen tarisznyát lől. D. — Ki sarkalja urát, inkább veszi hasznát. E. — Ki urával pöröl, Isten az orvosa. M. — Kinek társa van, ura is van. D. — Maga határán a tót is ur. E. — Megélünk (L. ezt) már, csak az urak élhessenek. E. — Megkivánják töle, mint az ur dolgát. D. — Mikor az urak a tanácsból felkelnek, mindenkor okosabbak. KV. — Minden kakas ur a maga szemétdombján. Ny. 7. — Nagy ur a muszáj, de nagyobb a nem lehet. Ny. 22. — Nagy ur a szükség. E. — Nagy ur, kapás, mind egy rakás. KV. — Nagy urak esete, jobbágyak intése. KV. — Nagy urak kedve nyulháton (lóháton. E.) jár. (Gyorsan változik.) K. — Nagy urak keveset adni szégyenlenek, sokat nem akarnak. K. — Nagy urnak is találkozik ura. K. — Nagy urnak orrát ne piszkáld. D. — Nagy urnak szolgája is kevély. E. — Nagy urral, bolonddal nem jó tréfálódni. E. — Nagy urral egy tálból cseresznyét ne egyél. D. — Nehéz két urnak szolgálni. D. — Neki terül mint az urgomba. Ny. 6. — Nem gondol a jobbágy ur dolgával. E. — Nem jó a szolgának urával játszani, tréfálni. KV. — Nem jó urral egy tálból cseresznyét enni, mert meglövöldöz a magjával. KV. — Nem mind igaz, mit a nagy urak fillentenek. K. — Nem mind ur, a ki oldalba szur. D. — Nem mind nagyságos ur, kit annak mond a cigány. E. — Nem ur az, ki senkit urrá nem tehet. E. — Nincsen keményebb (gonoszabb) a parasztból lett urnál. KV. — Nincs oly nagy ur, ki meg nem szorul. KV. — Ott vesz a szegény, a hol urrá akart lenni. D. — Rászokott az ur borára. (Jóra.) D. — Senki sem nagy ur szolgája előtt. E. — Szegény ember vizzel föz s jó ízüt eszik; nagy urnak elsózzák az ételét. Ny. 6. — Szegény legény nem nagy ur. D. — Szegényből lett ur mindig kegyetlenebb. E. — Upré (előre) púpos; ur hivat. Ny. 3. — Ur az ur a pokolban is. S. (A szemétdombon is. B.) — Urszíne változása volt. E. — Ur vagyok a magam szemetjén. Ny. 19. — Urad vagyok Isten után. D. — Urak a papok (D.), de csak a nagyok. ME. — Urak asztala. (L. ezt.) KV. — Urak dolgára megy. Ny. 8. — Urak kérése parancsolat. M. — Urak szolgálata nem állandó. KV. — Urak vesznek össze s a jobbágyak haját tépik. KV. — Urat fogtunk. (Ha végre urat is baj ér.) E. — Urnak kevés (L. ezt), szegénynek sok. Ny. 1. — Urtól, bolondtól mindent fel kell venni. Ny. 1. — Vajmi keveset orrukba vesznek az urak. KV.

Ur. (Gazda.) A kárnak nincs ura. Ny. 10. — A kocsis a lovat oda hajtja, a hová az ur parancsolja. KV. — A milyen az ur, olyan a szolgája. KV. — A zsellér is kiturja az urát. Ny. 4. — Egy jószágban két ur. D. — Egy urat szolgálnak. D. — Gézengúz az ura, kotyomfity a szolgája. Decsi. — Ha barátom nem uram, ha uram nem barátom. E. — Ha él (L. ezt), az urának, ha vész, a kutyának. Ny. 3. — Maga ura. E. — Magad, uram, ha szolgád nincs. E. — Nehezen hízik a paripa, kinek ura vak. K. — Szolga (L. ezt) nyerte meg urát. D. — Szökött szolga nem mond jót uráról. Pázm. — Ura pénz annak, ki nem tud vele élni. K. — Ura légy szavadnak. B. — Urat szolgájától szerencse választja. E. — Uráért a kutyát is megbecsülik. D.

Ur. (Férj.) Adonyi (L. ezt) asszony, megcsalja az urát. Ny. 15. — Legjobb olyan asszonyt (L. ezt) elvenni, kinek urát felakasztották. D. — Mikor az özvegyasszony egy szemével urát kesergi, más szemével mátkáját keresgeti. D. — Rabja ne légy, ha ura lehetsz feleségednek. D. — Urad fejét ne kivánd (L. ezt) felkantározni. D. — Urahagyott asszony. Ny. 3. — Urát

lóvá teszi. ME. — Urától tanul a menyecske. D. — Ül mint Kis Anna az első urával. Ny. 4.

Uralkodik. A dúsok nem soká uralkodnak. Cz. — Nem tud uralkodni, a ki engedelmeskedni nem tanult. D. — Kemény uralkodás nem mindenkor hasznos. KV. — A ki nem tud türni, nem tud uralkodni. Sz.

Urasan fekszik, mint a kutya a szakajtóban. Ny. 6.

Uraság. Ha valaki megszakad az uraság dolgán, olyat bőrharanggal fizetnek ki Budán. (Fing.) D. — Igérni uraság, megadni emberség. D. — Igérni uraság, megadni parasztság. D. — Későre bántak azzal, ki csak halála előtt kapott uraságra. D. — Nem állandó az erőszakos uraság. E. — Nem bolondság az uraság. Cz — Pünkösdi királyság, nem nagy uraság. B. — Szerelem és uraság nem szenvednek társat. KV. — Uraság gonddal jár. KV. — Uraság is bajjal jár. E.

Urbáriomosan dolgozik. (Rest.) Ny. 15.

Uri. Az uri bicsak nem heverhet mindig ládában. Ny. 8. — Kék szem, uri szem. E. — Nem élhetünk mindnyájan uri módon. D. — Uri pompa, koldus konyha. B.

Urnap. Csak egyszer esik esztendőben urnapja. Ny. 3. — Felöltözött, mint urnapkor a deákgyerek. (L. ezt.) Ny. 8. — Kirukkoltak, mint urnapkor a diákgyerekek. (L. ezt.) Ny. 1.

Uszás. Se a hal uszását, se a nap forgását soha el nem felejti. B. — Viz ellen nehéz az uszás. D.

Uszik. A halat uszni tanitja. D. — Addig uszik a tök, mig egyszer elmerül. E. — Anyja után uszik a kácsa. D. — Árral uszik. B. — Ár ellen uszik. B. — Csak addig nem uszik a kutya, mig a hasa nem éri a vizet. Ny. 8. — Ha egy tyúk uszni tudna, a másik is megtanulná töle. D. — Hab ellen uszik. E. — Hajó mellett jó uszni. KV. — Hal uszni szeret. Ny. 13. (L. hal.) — Jó uszó hal vizbe leghamarább. E. — Könnyü a viz folytában uszni. D. — Könnyü hajó mellett uszni. D. — Könnyü két hólyagon uszni. D. — Ne tanitsd a récét uszni. Ny. 2. — Nem egyszer uszta át a Dunát. (L. ezt.) E. — Nem mind hal, a mi uszik. D. — Partra uszott. D. — Uszik, mig el nem merül. (Adósságban.) E. — Uszik mint a fejsze. D. — Száraz fürdőben uszkál. E. — Usztatják. E. — Lustos mint az usztató. D.

Uszubu. Életében mindig uszubu. (Víg. Utcu ki a búval.) E.

Ut. A bölcseség legjobb utiköltség. D. — Az ördögnek (L. ezt) tartozott evvel az utjával. Ny. 7. — Az ut közönséges, de csak a győzedelmes járhat bátran rajta. K. — Az utban törött el csikorgó szekere. D. — Azért keresi az okos az utat, hogy kerülőbe ne jöjjön. D. — Arra az ut, a merre a kérékvágás. Ny. 7. — Árva mint az utszéli bogáncs. S. — Bevágni utját. ML. — Bort iszik az uton járó, akár bolond akár báró. Ny. 1. — Egérut. (Kibuvó.) E. — Egy ékesszólásu utitárs jobb egy hat lovas hintónál. D. — Egy utra indulnak. D. — Elállották utját. D. — Előtted az ut, takarodjál. D. — Előtted az ut, utánad a kut. (L. ezt.) Ny. 24. — Farol mint rossz uton a kocsi. D. — Föl is ut, alá is ut. S. — Görbe mint a bünös utja. S. — Görbe uton jár. E. — Ha egy uttal elvégezheted, ne hadd kettőre. D. — Ha utnak indultál, törd a hol csoportos. Cz. — Hájas szekér, hosszu ut. E. — Hosszu mint az éjjeli ut. D. — Hosszu ut a halál utja. E. — Igaz embernek minden ut egyenes. S. — Isten őrizzen utmelletti földtől. Ny. 4. — Jó utitársaság és nyájas barátság jobb hatlovas hintónál. KV. — Jobb a kocsin dübörgeni, mint az uton nyüszörgeni. Ny. 9. — Jobb az utnak feléről visszatérni, mint eltévedni. D. — Kalauz után nem mesterség eltalálni az utat. B. — Kezd elöl (L.

ezt), mint nagyidai az utat. Ny. 11. — Kezén a keztyü, utra indul. (Vén; halál.) D. — Kérdő utját nem veszti. Ny. 9. — Ki orra után jár, sokszor utat veszt. D. — Ki Rómába nem szándékozik, keveset tudakozódik utjáról. B. — Ki utfélen épit, sok mestere van. KV. — Ki uton épit, sok biróra talál. D. — Jó utitárs a tudomány. K. — Ki utra kel, korán keljen. S. — Kik egy uton járnak, egy helyre érnek. D. — Könnyü a jó utmutatót követni. KV. — Legjobb a középut. KV. — Legjobb az egyenes ut. E. — Legjobb utitárs a tele erszény. D. — Lopott lónak nincsen rossz ut. E. — Minden ösvény egy utra tart. D. — Nagy utról szerencsésen haza ért, kapujában törött el a lába. D. — Ne járj daraboson, ha nyomott uton járhatsz. D. — Nem egy uton járnak. E. — Nem jó elhagyni törött utat töretlenért. (L. elhagy.) D. — Néha ut mellett is eljár az ember. E. — Nincs nehezebb a könnyü utitarisznyánál. K. — Ördögnek (L. ezt) maradt az ut. E. — Örül mint a kocsis, ki az utat elvesztette. D. — Pokolnak tágas az utja. Pázm. - Ritka ut gyom nélkül. D. — Sok hangyának kell a kősziklán járni, mig ut látszik rajta. D. — Szerencsés utat! S. — Tágos ut a pokol utja. E. — Több ut vezet Rómába. S. — Ut mellett jár a csizmám. (Ferde.) Ny. 2. — Ut mellett vetett buza. D. — Utad volna és ösvényt keressz. KV. — Uti cifra, házi ronda. E. — Utilaput kötöttek talpára. B. — Utját egyengetni ME. — Utnak, szónak nehéz végét várni. D. — Utnak, szónak nincs vége. D. — Utnak vált, mint a göllei ember bocskora. S. — Uton igazság, háznál barátság. E. — Uton szemed, résen füled. D. — Uton találja a jégeső. D. — Utvesztett szegény. D. — Utvesztőbe került. ME. — Vak mutat a szemesnek utat. D. — Vaktól utat kérdez. KV. — Vén mint a póstaut. Ny. 13. — Vénebb az aradi utnál. S.

Utas. Bár minden utas a madarak törvényét tartaná. (Nappal járna.) D. — Ki utassal eszik-iszik, áldozik. D. — Pénzetlen utas nem tud messze menni. Ny. 6. — Utas embernek nem teher a kenyér. E.

Utazni. Akkor jó utazni, mikor mind elől, mind hátul elegen mennek. KV. — Csak a város kapuján kimehess, azután könnyen utazol. D. — Együtt utaznak. D. — Zegernyés időben, zákányos uton, lerifancolt lóval, hej bajos utazni. S.

Utál. Gyomromból utálom. E. — Nagy házat utál meg, ki magát meg akarná ismerni. E. — Utálom mint a bűnömet. E.

Utálatos. Minden marakodó utálatos. D. — Nincs utálatosabb, mint élni kezdő vén. D.

Utca. Cigány (L. ezt) utcába ment. ME. — Cigány utcára talált. (Hazudott.) D. — Keskeny neki az utca. (Tántorog.) E. — Utcán angyal, otthon ördög. E. — Utcán fodros, otthon rongyos. E.

Utcu bú! (Ki vele a búval, legyünk vígak.) Sz.

Utól. Agg eb utól. M. — Eb a ki legutóbb ki a világból. D. — Eb utól a világból. BSz. — Inkább előbb mint utóbb. ME. — Az eleje mindennek édesebb, mint az utólja. B. — Sem eleje sem utólja. M. — Legutóljára érkezik a jó. D. — Utóljára a férgese is elkel. E.

Utólér. A hamis lelküt a sánta koldus is utóléri. D. — Hamar jár, ki valakit utól akar érni. D. — Jó futót is utóléri a halál. B. — Sánta csak sántit, de a hamisat utóléri. K. — Utóléri még az Isten keze. S. — Utólérte a bor. E. — Utólérték. D.

Utolsó. A ki utolsó megy ki a világból, tegye be az ajtót. D. — Első és utolsó az asztalnál. D. — Feladták neki az utolsó kenetet. E. — Jók közt inkább utolsó, mint rosszak közt első. E. — Ki utolsó marad, tegye be az

ajtót. ME. — Övé az utolsó kirieleiszon. (L. ezt.) D.

Uzsora. Hamar növekszik az uzsora. KV.

Üdvösség. Nem elég az üdvöségre. S. — Üdvösséges dolog közé ne elegyits fazéktörést. E.

Üdvözül. A ki megtér, üdvözül. E. — Amint fohászkodol, ugy üdvözülsz. D. — Ha Isten is ugy ismeri mint én, akkor sohasem üdvözül. S. — Késő akkor üdvözülni, mikor a halál közelget. E. — Kinek Krisztus a barátja, könnyü annak üdvözülni. Sz.

Üget. Ha nincs bot a szamár hátán, nem üget. Ny. 2. — Üget mint a farkas. E. — Üget mint a büdi boszorkány. E.

Ügetés. Kénytelen vele, mint cigány malac az ügetéssel. (Lopott.) E.

Ügy. Isten is az igaz ügy mellett áll. KV. — Kinek nem jó ügye, azt ki ne fecsegje. KV.

Ügyefogyott. Alázatos mint az ügyefogyott. D. — Ügyefogyott ember. S.

Ügyes. Kapuba kell a legügyesebb embert állitani. (Ostromkor.) Ny. 4. — Ügyes embernek mester a neve. B. — Ügyes gazda megszerzi, okos asszony megőrzi. S.

Ügyész. Nem mind ügyész, a ki nyelves. D. — Okos ügyész hasznáért tartja a diákot. D.

Ügyvéd. A kocsmáros feladja a ruhádat, az ügyvéd meg lehuzza. Ny. 13.

Ül. Fülén ül. (Nagyot hall.) Ny. 2. — Két nyerget ül egy seggel. M. — Ki ülő munkát végez, járva pihen. B. — Miért nem ültél veszteg, ha ott is jól volt dolgod. M. — Mintha gerebenen ülnénk. E. — Ugy ül mint Homoró végin a guta. (L. ezt.) Ny. 2. — Ülj veszteg seggeden, ha jól van dolgod. KV. — Ül mint sövényen a macska. E. — Ülve tanul az ember. D.

Ülés. Jól esik az ülés, mint öregnek az ütés. Ny. 5.

Üldöz. Az okosakat és nagy vitézeket örökön üldözik. Ny. 8.

Üllő. Cigány üllőn kalapál. (Hazudik.) B. — Erős mint az üllővas. D. — Ördög-üllőn koholt vas dárda. D. — Üllő nélkül vette a vasat. D. — Üllő próbálja meg a vasat. D.

Ünnep. A sok ünnep sem jó az esztendőben. D. — Henyélőnek sok az ünnepe. E. — Hetes eső, hármas ünnep, jó gyomor: gazda morgás, béres alvás, komondor. D. — Kettős ünnep, hetes eső: szolga nyugodalom. B. — Késő ünnep után kántálni. E. — Kikopott a sátoros ünnepekből. (Ifjuság.) D. — Könnyebb ünnepet szabni, mint megtartani. D. — Mindennap ünnepe van. D. — Pap hagyja az ünnepet, maga meg nem tartja. K. — Pokolba is esik egyszer egy ünnep. M. — Rest embernek sok ünnepe van. Sz. — Sok néha a két ünnep is egymásután. D. — Ünnep van a háznál. (L. ezt.) Ny. 3.

Ünneplő. Nem mind kevély, ki ünneplőben jár. D. — Ünneplő orcáját otthon felejtette. D.

Üres. A hol üres, ott ne keress. ME. — A rossz van benne, mi a zöld butykosban, mikor üres. Ny. 3. — Bársony mellény, üres has. S. — Belesüppedt mint koldus az üres zsákba. Ny. 2. — Búsul mint bankrót az üres boltban. D. — Csendes mint az üres kocsma. D. — Föl sem veszi, mint Visontai az üres kulacsot. E. — Ha hordód üres, megvet minden rühes. ME. — Ha üres erszényed, kerülj vendégséget. KV. — Hangzik az üres hordó. D. — Hideg konyha, üres tál, sok vendéget nem talál. D. — Jobb a téli ól, mint az üres csűr. D. — Kedvetlen szánt üres hassal a szöke. KV. — Késő a takarékosság, mikor üres az erszény. E. — Kifolyt nagy lármával a bor, üres maradt a hordó. D. — Kinek üres az erszénye, üres a szekrénye. Cz. — Mindig jár a szája, mint az üres malomnak. KV. — Minél

üresebb a hordó, annál jobban kong. ME. — Ne ringasd a bölcsöt, ha üres. Ny. 3. — Nehéz seb az üres zseb. S. — Néz mint varju az üres koncba. E. — Nincs nehezebb az üres kosárnál. E. — Összeesett mint az üres hurka. E. — Se kutyája, se macskája, mégis üres kamarája. B. (Tarisznyája. ME.) — Sétál mint kárvallott görög az üres boltban. E. — Száraz toroknak üres korsó. D. — Szemérmes diáknak (koldusnak. B.) üres a tarisznyája. E. — Szomjasnak kevés vigasztalás az üres korsó. E. — Tartja magát, mint az üres zsák. E. — Teli pohár, üres tanács. E. — Teli van üressel. E. — Üres a felház. (Fej.) D. — Üres dió, üres pohár, ha eltörik sem nagy kár. E. — Üres erszény nehezen áll meg egyenesen. B. — Üres ember. ME. — Üres hasnak nem elég a szép szó. E. — Üres hasnak nem kell szép szó, hanem cipó. KV. — Üres hordó jobban kong, éhes dongó jobban dong. Ny. 1. — Üres kalász fentartja fejét. S. — Üres kamarának bolond a gazdája. E. (Gazdasszonya. D.) — Üres kévét csépel. D.— Üres kézzel maradt. S. — Üres mint a lapos erszény (D.), mint a pankrót boltja. D. — Üres szalmát csépel. E. — Üres szekérnek is kitér. D.—Üres tarisznya nehezebb mint a teli. Ny. 6. — Zörög mint macska az üres katlanban. D. — Akár ide, akár oda néz, ürességet lát. D.

Ürge. Olyan fürge, mint az ürge. Ny. 13. — Hánykódik mint ürge a pórázon. Np. — Kapálózik mint az ürge a madzagon. Ny. 5. — Két lika van minden jó ürgének. B. — Magának van, mint az özvegy ürge. Pázm.

Üröm. Drágán szerzett öröm, hamar leszen üröm. BSz. — Igen sokszor üröm a fölösleges öröm. BSz. — Keserü mint az üröm. E. — Ne adj a szomorunak több ürmöt. D. — Nincsen öröm üröm nélkül. KV. — Öröm, üröm: csak egy betüben különböznek. E. — Öröm ürömmel jár. KV. — Pénteki öröm, vasárnapi üröm. (Pénteki vígság, vasárnapi szomoruság.) D.

Ürü. Kövér mint az ürü. D. — Ürü után mennek a juhok. D. — Vezérürü. ME.

Üst korholja a fazekat. E. — Se üstöm, se komlóm. E.

Üstök. Bátor a hol üstökét nem félti. D.— Egy nyakoncsapásból üstökvonás történik. KV. — Kezemben az üstöke. E. — Nehéz a kopasznak üstökébe kapni. D. — Rángasd meg az üstökét. E. — Szerencsét üstökön kell ragadni. E. — Üstökén fogni. E. — Üstökén kell ragadni az alkalmat. E. — Üstökön vezetik mint a lusta lovat. D. — Üstökbe kapnak. Pázm. — Üstököt vonnak. Pázm. — Vigyázz magadra, mert üstökbe kapunk. D.

Üstökös csillag semmi jót nem jelent. S. — Ritka mint az üstökös csillag. D.

Üszög. Tanulj a szomszédnak háza üszögén. D.

Üszögös. Kevés jó válik az üszögös buzából. E.

Üt. Azt a lovat ütik, melyik legjobban huz. ME. — Dobra ütni. D. — Egy csapással kettőt üt. M. — Ha adnak vedd el, ha ütnek szaladj el. Ny. 1. — Ha te ütöd az én zsidómat, én is ütöm a tiedet. ME. — Hadd dörögjön, csak ne üssön. B. — Hátul ütő fától tarts. Ny. 4. — Kapóra üti. E. — Ne bántsd a jót, mégis jó; üsd a rosszat, mégis rossz. Ny. 16. — Nem vagyok senkinek a kutyája, engem ne üssön, ne verjen senki. Ny. 5. — Nyerget ütik, hogy a ló érezze. E. — Rossz kocsis mindig a jobb lovat üti. Ny. 6. — Üsd a rosszat, annál rosszabb. Ny. 2. — Üsd, nem apád, sem anyád. S. — Üssenek, ha nem vagyok ott. S. — Ütik mint a rossz lovat. ME. — Ugy ütlek mellbe, hogy lelked röpül Cellbe. (Meghalsz.) Ny. 23. — Üt mint a bolond óra. Ny. 13.— Üti a kutyát bot (L. ezt) nélkül. Ny. 14. — Ütni kell mint a rossz lovat. S. —

Ütött-kopott. E. — Vakot ütni valakin. (Megszégyeniteni.) E.

Ütleg. Két részt huzott, mint Nógrádi az ütlegből. (Félkegyelmü nem ért meg, azért ütik, rosszul végez, ezért is ütik.) Ny. 1. — Mindenből jó a sok, csak az ütlegből nem. Ny. 6.

Üveg. Fényes mint az üveg. D. — Ki sárga üvegen néz, mindent sárgának lát. K. — Könnyü az üveget eltörni. D. — Ne hajigáljon az, kinek üvegből a háza. Ny. 13. — Nem vagyok üvegből. E. — Tiszta mint az üveg. D. — Törik mint az üveg. D. — Üveg-szekrénybe való. S. — Üvegen által nyalat mézet. BSz. — Vékony mint az üveg. D.

Űz. Űzik-füzik (a pletykát). E. — Űzőbe vették. D.

Üzekedő. Hol nincs üzekedö tehén, nem megy oda bika. K.

Vackor. Lepotyog az ember mint a vackor. D. — Medvének egy vackor. D. — Megszokta mint medve a vackort. D. — Válogat mint jóllakott medve a vackorban. E.

Vacog. Ugy fázik, hogy a foga is vacog belé. D.

Vacok. Rossz kutya az, mely a maga vackát megugatja. Ny. 4.

Vacsora. A mely szolga elfelejt ebédet enni, megérdemli a vacsorát. K. — Csillagot néz vacsorára, napnál ebédel. E. — Délben kimélt ebéd, jó vacsora lehet. KV. — Ebédet nem eszik, vacsorát nem is lát. E. — Hamar ebédnek, hamar a vacsorája. D. — Hol az ebéd, ott a vacsora. E. — Hosszabb legyen az ebéd (L. ezt), mint a vacsora. Ny. 22. — Hosszu az asztal, keskeny az abrosz (L. ezt), rövid a vacsora. Ny. 3. — Jó ebédet ad a világ, de halálos vacsorája. Pázm. — Kevés vacsora, jó éjszaka. ME. — Későn evett ebéd, késő vacsorát ád. D. — Későn jött vendégnek csont a vacsorája. S. — Megadták neki az ebek vacsoráját. E. — Nem derék ebéd, melynek vacsorája nincsen. D. — Ördög ebédre (L. ezt), farkas vacsorára hiv. D. — Vacsorán éri Pilátust. (L. ezt.) E. — Vacsorára is kevés. E. — Vacsorát nem is lát. E. — Ugy kell vacsorálnunk, hogy megtudja más is, legyen vendég, legyen egy pár trombitás is. Sz.

Vad. Felnő mint a vad kender. B. — Ne beszélj oly vadakat. E. — Nehéz a vadat megszeliditeni. D. — Nincs oly vad gyümölcs, a ki meg nem érik. Ny. 9. — Vad huszár. (Kiszolgált katona, ezermester.) E. — Vad fának vad a gyümölcse. D. — Vad madár is megszokja a kalickát. D.

Vadalma. Akárkinek vadalma, nekem édes alma. B. — Beleharapott a vadalmába. ME. — Fojtós mint a vadalma. D. — Mosolyog mint a vadalma. E. — Szelid almának nagy becse, vadnak kevés. KV. — Tótnak kökény a bora, vadalma fügéje. Sz. — Válogatónak vadalma, annak is a legrossza. ME.

Vadkan. Agyaras vadkan. D. — Bús vadkan a tölgyfa gyökerének is neki vágja agyarát. D. — Dúl-ful magában mint a vadkan. B. — Végtére a vadkan agyara is elkopik. D.

Vadkörte. A vadkörtét többre becsüli a szelidnél. KV. — Jobb a vadkörte is, ha megérik. D. — Válogat mint tót a vadkörtében. Ny. 8.

Vadlud. Bolyongnak mint a vadludak. B.

Vadóc. Belekörmölt mint vadóc a kapcába. (Tolakodik.) D. — Ragadós mint a vadóc. D. — Vadóc és tarackos föld egy hasznu. D.

Vadász. Az okos vadász nem iszik előre a medvebőrre. D. — Fel se veszi, mint a vadászó ember a zsidót. Ny. 21. — Halász, vadász, éhenkórász. E. — Halász, vadász, madarász. (Rossz diák.) ME. — Jó vadász, rossz gazda. ME. — Vadászkutyának derce is jó. D. — Sokat fárad vadász, ritkán szárad halász, ugy keresi kenyerét.

Sz. — Vadásznak, halásznak nem jó szerencsét kivánni. S.

Vadász. Addig vadászott, mig maga került a tőrbe. D. — Legyet vadász. D. — Mindig vadászó, semmit sem fogó. KV. — Tilosban vadász. S. — Vadászni a kutyát a szokás tanitja. D.

Vagy én, vagy ő. E. — Vagy, vagy. E.

Vagyok. A mi vagyok, az leszek. D. — Vagyok a ki voltam, leszek a ki vagyok. ME.

Vagyon. Asszony-vagyon. (Hozomány.) Ny. 2. — Elfogy a vagyon, ha rá (ha hozzá. ME.) nem keresnek. D. — Ki aprónkint költ, tovább beéri vagyonával. K. — Kitudták a vagyonból. S — Sok nincs (L. ezt) őrzi a vagyont. E.

Vaj. A bélesnek nem árt a vaj. D. — A kukacos szalonna és büdös vaj egybeillenek. KV. — Jól esett neki, mint öreg kutyának a vaj alja. Ny. 5. — Kanál vaj el nem olvadna szájában. (Hülye.) E. — Olvad mint a vaj. S. — Ott a nap, a hol a koldus a vajat elöntötte. Ny. 7. — Szabódik, mint a koldus a vaj elöl. B. — Tejben, vajban fürösztik. D. — Több a baj, mint a vaj. Ny. 15. — Van mind vaja, mind zsirja. D.

Vajas. Csak a vajasát eszi a kásának. KV. — Ne csak a vajasát a kásának. D. — Rongyos táskából esik néha vajas pogácsa. E.

Vajatlan. Vékony mint a vajatlan leves. D.

Vajda. Beillene cigányvajdának. (Hazug.) D.

Vajkai. Megszeleli mint vajkai asszony a lisztet. E.

Vak. A gazdag, ha vak is, kevély lehet. D. — A hamarkodó ebnek vakok a kölykei. D. — A poklot a vak koldus is láthatja. D. — A szerelem vak. (Latin. Német.) S. — A vak is lelt egy patkót, örült neki, hogy vas volt. Ny. 3. — Akármint ragyogjon a nap, de csak nem lát a vak. E. — Boldogult, mint a ki egy lovon szánt s lova, maga vak. Ny. 5. — Csetlik-botlik mint a vakló. S. — Egynek hatot, másnak vakot vet a világ kockája. D. — Ember pénz nélkül, vak bot nélkül. D. — Falnak megy mint a vak légy. S. — Ha vak vakot vezet, mindkettő a verembe esik. (Latin.) E. — Igen vak az, a ki a rostán által nem lát. Decsi. — Kap rajta, mint a vak koldus a fogarason. D. — Kis liku rostán vak eb se lát keresztül. D. — Könnyü a vakot megcsalni. D. — Már az igaz való, hogy nem lát a vak ló. S. — Megetette (L. ezt) urával a vak tyukot. Ny. 1. — Mindennek nekimegy, mint a vak légy. B. (Mint a vak ló. D.) — Mit használ a vaknak, hogy az apja látott. D. — Nehezen hízik a paripa, kinek ura vak. K. — Nehezen lehet a vaknak felesége jámbor. D. — Nekünk is nevetett a vak ló. (L. ezt.) D. — Nem csuda ha megbotlik a vak ló. Sz. — Nem használ a vaknak, hogy az elei láttak. K. — Nem kénytelen a szemes, hogy a vakot kalauzul vegye. K. — Nem láttál vak zsidót papucsban szaladni? S. — Nem mindenkor nevet a vak ló. D. — Nem üti ki a vak ló szemét. (Nem bőkezü.) Ny. 14. — Nem vaknak való a tükör. KV. — Néha a vak is patkóra talál. D. — Néha a vak pulyka is megleli a magot. E. — Néha a vak többet lát a szemesnél. D. — Nézegél mint vak Pista a gödörparton. Ny. 1. — Nincs nyomorultabb a vak embernél. KV. — Okosnak a játék, vaknak az alamizsna. E. — Örül mint vak a garasnak. B. — Örül neki, mint vak koldus a fagarasnak. D. — Patkóra a vak is talál, de türe nem. D. — Rátalált mint vak Miska az első székre. Ny. 3. — Se tud, se lát, csak neki mén, mint a vak légy. Ny. 4. — Szemesé a világ, vaké az alamizsna. D. — Szemesnek a játék, vaknak alamizsna. D. — Szerelem a bölcset is vakká teszi. KV. — Széjjelnéz, mint vak Szenti Orosházán. Ny.

3. — Szereti mint vak a gödröt. E. — Szétnézett mint vak Pali Komlóson. B. — Széttekint mint vak kutya az ugaron. Ny. 5. — Tapogatja, mint vak a hajnalt. Ny. 8. — Tétova száll, mint a vak légy. D. — Tud hozzá, mint vak a hímvarráshoz. D. — Tud hozzá, mint vak koldus a tetűfogáshoz. D. — Vagy hatra (L. ezt) vagy vakra. (Essék a kocka.) K. — Vak a színekről. E. — Vak az, de még pisze is. Ny. 5 — Vak ablak. D. — Vak apád! E. — Vak előtt viszi a lámpást. D. — Vak ember orrára pápaszem. D. — Vak embernek lova nehezen hízik. D. — Vak, ha sok is aranya, mégis nyomorult. K. — Vak is lát néha álmában. K. — Vak is láthatja. E. — Vak is talál garast. E. — Vak is talál patkót. KV. — Vak, ki a rostán át nem lát. F. — Vak koldus is örül, ha patkóra talál. D. — Vak koldusnak is alamizsnán a szeme. D. — Vak koldusnak fagaras is jó. D. — Vak légy, ha hamar akarsz járni. D. — Vak nem veszi hasznát a tükörnek. E. — Vak nevet kancsalt. M. — Vak tyuk addig piszkál, mig szemre talál. E. — Vak tyuk is talál néha buzaszemet. E. — Vak tyuk is örül, ha magra talál. D. — Vak tyuk is lel gyöngyöt. E. — Vak vakot vezet. M. — Vak veréb tétova uszik a vizen. D. — Vak vezeti a vakot. KV. — Vak vezet világtalant. ML. — Vak veti szemére világtalannak. E. — Vak vezér verembe vezet. Ny. 2. — Vakabb a vaknál. D. — Vakabb a vakandnál. D. — Vaknak mutatja hogy megvirradott. D. — Vaknak mutatsz tükröt. E. — Vakok közt egyszemü a király. (Latin.) B. — Vakot vetett kockája. D. — Világos, mint a vakablak. Ny. 1. — Vak mutat szemesnek utat. D. — Vaktól utat. KV.

Vakon. Jobb lett volna neki vakon születni. E. — Vakon fuj, mint a bivaly. Pázm.

Vakság. Ne félj a vakságtól, mig engem látsz. D. — Vakságban nincs mit kevélykedni. D. — Nagy nyomoruság a vakság. ME.

Vaksi. Otthon vaksi, más házánál szemes. KV.

Vakoskodik délben. D.

Vakulj magyar, butulj tót. E. — Vakulj magyar, ne láss tót. Ny. 11.

Vakand. Egészséges mint a vakundok. D. — Fél mint a vakundok a naptól. D. — Pénzét vakundok őrzi. (Elásta.) D. — Vakabb a vakundoknál. D. — Vakand turás. ME. — Vakandok mutat utat a szemesnek. BSz. — Vakundok állja az ört. D.

Vakar. A hol nem viszket, ott ne vakard. D. — Avagy igyál, avagy vakarj falt. KV. — Erősen vakarja koszos fejét. (Bajban van.) D. — Fejét már nem vakarja. D. — Kiki ott vakarja, a hol viszket. D. — Mást vakar, maga rühes. D. — Megvakarod belé a fejed. (L. ezt.) E. — Nálunk is, kinek hol fáj, ott tapogatja, a hol viszket, ott vakarja. Pázm. — Néha az asszonyok csupa szokásból vakarják fejöket. D. — Ott is vakarja, a hol nem viszket. D. — Vakarhatja a füle tövét. (Kár érte.) Ny. 2. — Vakarj falat. (Add meg magad.) M.

Vakarózik. Inkább vakarózik, mint tetvét ölje. D. — Minél koszosabb a disznó, annál jobban vakarózik. E. (Minél rühesebb stb. D.) — Ne vakard a rühest, hadd vakarózzék. D. — Vakarózik mint a rühes disznó. D.

Vakarás. Hogyha viszket, a vakarást is rösteli. D. — Könnyü a vakarás, ha viszket. D. — Megszokta, mint rühes a vakarást. D. — Nemakarás, fejvakarás. Cz.

Vakarcs. Fucsra ment, mint az ónodi vakarcs. E. — Kofásan árulja a hazug vakarcsot. D.— Sok miatyánk, kevés vakarcs. B. — Vakarcs akar kitenni a kenyéren. D.

Vakáció. Örül mint diák a vakációnak. D.

Vakmerő. Csupa szerencsére támaszkodni vakmerőség. D. — Vakmerőség a bolondságnak szele. D. — Vert hadak, vakmerő remények. Vör.

Valahogy csak megleszünk. ME. — Valamint, valahogy, de kitölté azért. M.

Valag. Becsületes ember, csak a valaga disznó. Ny. 5.

Valaha. Én is voltam valaha szép asszonynak kocsisa. Np. — Mi is voltunk valaha valami. D.

Valami. Ez ám valami! E. — Mi is voltunk valami. D.

Vall. Egy rab sem vall magára. Ny. 22.

Vallatni lehetne vele. (Rossz bor.) E. — Vallató, mint a beckói bor. B.

Vallás. Egy valláson vagyunk. Ny. 14. — Gyülölik egymást, mint a két vallásu házasfelek. Ny. 7. — Három a rossz vallás: kárvallás, szégyenvallás, búvallás. E. — Hitem és vallásom. E. — Minden vallás jó vallás, kivéve a kárvallás. Ny. 4. — Vallásából is kiveszi az embert. (Csal.) D.

Való. Szó a mi szó, de a való is való. D. — Szó a mi szó, de azért még nem való. B.

Van. Adott Isten — van! D. — Annak döglik, a kinek van. Ny. 6. — Azé fogy, kinek van. Ny. 6. — Fityeg annak, a kinek van. E. — Hogyne volna, mikor van. S. — Könnyen ad, a kinek van. D. — Könnyü onnan venni, a hol van. D. — Nem volt, de van. D. — Ott fogy, a hol van. ME. — Vanni van, hogyne volna, mikor van. E.

Var. Hallgat, mint tetü a var alatt. D. — Tetű is szokásból van a var alatt. D.

Varasbéka még kis korában sem szép. D. — Megkergette a varasbéka. (Rest.) D.

Varga. Árt a vargának. (Szójáték.) E. — Búsul mint a varga rossz vásár után. D. — Drága mint vargának a bor. D. — Eb a varga bor nélkül. Decsi. — Eb a varga talp nélkül. D. — Egy varga nélkül megeshetik a vásár. D. — Fazekas korongról, varga kaptájáról beszél. D. — Ha gazdag is, ugyancsak varga azért. Decsi. — Hadd morogjon Varga Pál, csak jó sarut varrjon. KV. — Hogy varga cserezze bőrét. D. — Igen tud varga lovat patkolni. KV. — Isten köztünk, ne emlits vargát. Decsi. — Jó dolga van mint az egyszeri vargának a vásáron. Ny. 10. — Kacsód varga onnan. Ny. 2. — Könnyü vargának a feslés. Ny. 6. — Megrázlak, mint Krisztus a vargát. Ny. 9. — Megverte mint Isten a vargát. Ny. 7. — Nagyapja varga volt, mégis Árpádtól származtatja magát. D. — Nagy dolog, hogy a varga és a tót szégyenli a nevét. Sz. — Nem feljebb varga a kaptánál. KV. — Nem illet vargát vörös köröm. KV. — Okos (L. ezt) varga. D. — Örül a varga, ha kaptáját kihuzta. (Kész.) D. — Posztószél szüken van a varga-utcán. D. — Ritka vargának jó saruja. E. — Siet mint varga a vásárra. D. — Sürög-forog, mint varga a nyárson. Ny. 3. — Tüt a szabónak, árt a vargának. D. — Varga a vargát gyülöli. D. — Vargabetüt vet. (Tántorog.) E. — Vargakésnek nincs, nem is lesz tokja. D. — Varga ne szóljon feljebb a kaptánál. Pázm. — Varga vargának ha barátja, csuda. D. — Vargához viszi az ekevasat élesiteni. KV. — Vargának varga a fia. D. — Vargát fogott. E. — Vargát rántott a csizmája. E. — Vargaságot sem lehet egy nap megtanulni. KV.

Varju. A hol a sas jóllakik, ott a varjunak is jut valami. Ny. 6. — A ki varjat akar lőni, nem pengeti kézijját. M. — A varju is neki krákog. E. — Addig jár az ember a varjuk közé, hogy végre megtanul károgni. Ny. 6. — Akkor keres puskát, mikor elrepült a varju. KV. — Dögre száll a varju. S. — Egyébkor is láttam ágon tarvarjat. (Nem különös dolog.) M. —

Ezer varju ellen elég egy kő. D. — Éhes varju dög után lát. E. — Gyanakszik mint a varju. E. — Ha valakit felakasztanak, csak a varju mondja feje felett hogy: kár. E. — Hollók-varjak prédája. (Akasztott.) D. — Illik, mint karóra a varju. Ny. 6. — Karón varjut mutat. (Üres igéret.) Sz. — Kálvinista varju. E. — Koppan a szeme mint a kálomista varjunak. B. — Kövér disznó halálát sok éhes varju várja. B. — Krákog mint a varju. D. — Látott már ólomvarjut. Ny. 3. — Más is látott karón varjut. E. — Nehéz a pápista (L. ezt) varjut húsra szoktatni. D. — Nem lőnek (L. ezt) avval varjut. Ny. 2. — Nem vájja (vágja. Sz.) ki egyik varju a másiknak szemét. KV. — Néha a varju is elég szépen krákog. D. — Néz mint varju az üres koncba. E. — Örül mint varju az akasztott embernek. D. — Ritka varju »kár« nélkül. D. — Te érted is leesett fáról a varju. E. — Ugy krákog a varju, mint az anyja. D. — Varjuhúst sem evett, mégis krákog. D. — Varju is csak addig egyforma, mig egészséges. E. — Varju is tud néha ékesen krákogni. K. — Varju varjunak, csóka csókának, holló hollónak nem vájja ki a szemét. S. — Varjun varjut fog. KV. — Varjutól is fél, hogy kikrákogja. E. — Várja mint varju a dögöt. S.

Varr. Egy rámán varrnak. D. — Fejtsd fel, amit ebül varrtál. D. — Nincs galléromhoz varrva. E. — Nyakába varrta magát. E. — Ugy varrja a bakancsot, amint látta. D.

Varrás. Az oltár előtt adott parolát nem oly könnyü felbontani, mint a rossz varrást. B. — Könnyebb a varrást kifejteni, mint az esküt visszamondani. E.

Varrótü. Ha varrótü eső volna is. ML.

Varsa. Ki csíkot akar fogni, rakja ki a varsát. E. — Pislog mint a péteri pap a varsában. Ny. 4.

Vas. Addig verd a vasat, mig meleg. D. — Arany fegyver néha többet győz a vasnál. D. — Csupa acél, csupa vas. D. — Egész vasorru bába. (L. bába.) E. — Együtt verik a hideg vasat. D. — Elül-hátul vas. D. — Erős mint a vas. D. — Fából vaskarika. E. — Hideg mint a vas. D. — Hideg vas neki! E. — Hidegen veri a vasat. (Hazudik.) D. — Idővel a vas is megvásik. D. — Jobb a vaslánc, mint a gúzs. D. — Kettőt nem tanácsos elvenni: vén asszonyt pénzéért, ó-kocsit vasáért. B. — Ki kardot köt oldalára, vasat várhat a lábára. BSz. — Ki vasat eszik, láncot szarik. E. — Meddig tüzes a vas, addig kopácsold. KV. — Megenné a vasszeget is. B. — Megeszik egymást, mint rozsda a vasat. Ny. 5. — Mellükön acél, hátukon vas, de belül a nyul, nem pedig a sas. D. — Minek a fujó, ha a vasat hidegen verik. D. — Minél jobban hevitik a vasat, annál jobb acél. D. — Nehéz a vasat keresztül harapni. D. — Nehéz a faszeggel vasszeget kiverni. D. — Olyan egészséges, hogy 80 esztendeig is vasat eszik. Ny. 5. — Sajnálja a szenet, hidegen veri a vasat. D. — Sárfazékra sár, vasfazékra vasfedő. D. — Sok kalapács a legvastagabb vasat is meggyőzi. D. — Struc gyomor vasat is megemészt. D. — Szükség vasat tör. (Német.) D. — Tüz próbálja meg a vasat. D. — Tüzzel-vassal. E. — Vasfejü. E. — Vasáért vesz kocsit. D. — Vasgyuró. ME. — Vaskalapos. (Ósdi.) ME. — Vaskó nem kard. D. — Vassal élesitik a vasat. D. — Zörgetik a vaskalánt. (Székely közmondás, értelme: siess, várnak rád.) Ny. 9. — Olcsó mint a vas-szar. (L. olcsó.) Ny. 3.

Vasmacska. Az okos ott veti a vasmacskát, a hol a feneket éri. D.

Vasvilla. Apja is ember volt, vasvillával ette a szérdéket. (Ostoba.) D. — Lusta bivalynak vasvilla a korbácsa. D. — Ugy áll a szeme, mint a vasvilla. E. — Ugy áll rajta a ruha, mintha

vasvillával hányták volna rá. D. — Vasvilla inkább a kezedbe. D. — Vasvillával eszi a szérdéket. (Aludttejet.) D. — Vasvillát köpköd. (Erősen káromkodik.) Ny. 5.

Vasas. A városházánál vasas katona. (Rab.) D. — Vasas katona sem veri vissza. D.

Vasárnap. A szegény husvétnapján is fekete vasárnapot ül. D. — Csak a péntek is szomorubb mint a vasárnap. D. — Hétköznap mezitláb, vasárnap cipőben. E. — Ki pénteken nevet, vasárnap sír. S. — Nincs mindennap vasárnap. S. — Pénteki (L. ezt) szapulás, vasárnapi szitálás. E. — Pénteki víg táncot vasárnapi lánc követ. E. — Ritka mint a hétben a vasárnap. Ny. 22. — Szomoru nap, fekete vasárnap. D. — Vasárnap font fonál péntekig meg nem áll. Sz. (Sokáig meg nem áll. KV.) — Vasárnap is kell a marhának enni adni. Ny. 6.

Vastag. A bot vastagabb vége még hátra van. B. — A legvastagabb falban is van repedés. D. — Elszakadhat a kötél, ha vastag is. D. — Ha vastag a fa, hasitsd meg. D. — Ha vastag a fa, meg kell bárdolni. D. — Hátra még a vastagabb vége. E. — Minél vastagabb a fa, annál későbbre fűrészelik el. D. — Nehéz a vastagot meghajtani. D. — Nem mind erős, ami vastag. D. — Ott törik el néha a jég, ahol legvastagabbnak tetszik. D. — Sok fonálból sodorják a vastag kötelet. D. — Szakadhat a kötél, ha vastag is. E. — Vastag abrosz, vékony ebéd. Ny. 6. — Vastag mint a debreceni kofa (D.); mint a rác (Decsi); mint a tölgy. (D.) — Vastag törzsök későbbre ég el. D. — Változtatja, mint Csauszné a vastag ételt. (L. ezt.) Ny. 1.

Vádol. A hol nincs vádló, nincs biró. KV. — Az idétlen magamentés, vádolás. B. — Ha puszta vádlás elég, sok ártatlan kerül hóhérkézre. E. — Még senki sem vádol, már mented magadat. KV.

Vág. Amint vágtad, ugy hasitottad. D. — Éles kasza bátrabban vágja a füvet. D. — Maga alatt vágja a fát. B.

Vágás. A fát sem ejtik le egy vágásra. E. — Emlékezik kigyó farka vágásáról. Pázm. — Érti a hatvágást. Ny. 5. — Huszár hatvágás. ME. — Megtette a hatvágást. E. — Nem hull a forgács vágás nélkül. KV. — Vágásban forditja meg a szekeret. D.

Vágyódik. A mely kutya a Dunát átuszsza, tengerre vágyódik. S. — Anynyira ne vágyj, a mennyire nem lehet. D — Kenyere sincs és kalácsra vágyódik. D.

Váj. Alul vájd, alul veszed hasznát. Ny. 4.

Választ. Két gonosz közül kisebbet válaszd. KV. — Lehet a sokból választani. D. — Sok baj közül a legkisebbet kell választani. B.

Választóviz sem fogja orcáját, hogyan fogná szégyen? E.

Váll. Csak vállát vonogatja. D. — Összevetett vállal erős a sokaság. E. — Nagy fa alá vetette vállát, elnyomja. D. — Válla köböl buzát elbir. D. — Vállat vonit. E.

Vállal. Van kinek-kinek mit vállalni. D.

Vállas. Egy párnán két vállas nehezen fér meg. BSz. — Vállas mint a szórólapát. Ny. 1.

Válogat. Az éhes ember semmiben nem válogat. Decsi. — Csak eleinte válogatnak a szilvában, aztán a férgese is elkel. D. — Fajtája válogatja az észt is. E. — Ha éhes vagy, ne válogass a lében. D. — Helyben, akasztófában nem kell válogatnod. (Cselédnek mondják.) Ny. 5. — Ki sokáig válogat, végre semmit sem kap. S. — Ki sokat válogat a mogyoróban, utoljára férgesre talál. E. — Válogat a koncban. D. — Válogat, mint az egriek a templomban. S. — Válogat, mint a kondás (L. ezt) a pergőben. Ny. 15. — Válogat, mint Bertók a csikban. Ny. 3. — Válogat, mint jóllakott disznó a makk-

ban. D. — Válogat, mint Szvecskó a nyulban. Ny. 6. — Válogat, mint Mudri a botokban. Ny. 14. — Válogat, mint tót a vadkörtében. D. — Válogatónak vadalma, annak is az alja. ME.

Változás. Minden hirtelen változás veszedelmes. KV.

Változó. A szerencse változó. KV. — Változó mint az áprilisi idő. S.

Váltott gyerek. (L. ezt.) E.

Vályu. Okos mint a tordai kos, seggel megyen a vályura, mégis fejjel esik bele. Ny. 3.

Vám. A mit a vámon nyer, elveszti a réven. E. — Az ebre nem vetnek hámot, a gondolattól sem vesznek vámot. D. — Molnár sem vesz két vámot. E. — Nem fizetnek vámot a beszédről. B. — Puszta malmon, száraz gáton vámot nem vehetsz. Sz. — Réven, vámon nem fizet. E. — Senki nem ad gondolkozásától vámot. KV. — Száraz vám a feje. D. — Tarka lótól, gondolattól nem fizetnek vámot. E.

Vámos. Goromba hazug mint a vámos. E. — Nehezen telik a vámosszekrény. (Has.) D. — Vámosi ember. (Tolvaj.) Ny. 4.

Vánkos. Megvetették vánkos nélkül az ágyát. E.

Ványai. Előre iszik, mint ványaiak a gödényre. E. — Megőgyeledett mint a ványai tanács. Ny. 1.

Vár. Azé a vár, kié a mező. KV. — Agg, mint a belső vár. E. — Baj a várban bizni, nem katonáiban. E. — Egy-két ember szaván nem lehet várat épiteni. D. — Egy szikra várat gyujthat. D. — Egyik várban haragszanak, a másikban nem tartanak. D. — Egyik várban haragszanak, a másikban fügét mutatnak. K. — Félénk vitéznek szaladj a vára. D. — Hol vette király (L. ezt) a várat? E. — Jó annak a várnak, melynek értelmes a vezére. KV. — Kellemes az olyan arany, melyet a várból hoznak ki. (Győzelem.) D. — Két hajdu nehezen őrzi a várat. D. — Kimentek a felső várból. (Nincs esze.) D. — Könnyebb a várat meggyőzni, mint magát. D. — Könnyebb a várat megvenni, mint megtartani. D. — Könnyü oly várat oltalmazni, melyet nem vivnak. D. — Kuckója vára, tetűje tábora. D. — Lehet nagy várással várakat is venni. D. — Levegőbe épit várat. E. — Más (L. ezt) birja a felső várat. D. — Mi hir Budában? török a várában. E. — Nehéz két hajdunak a várat oltalmazni. KV. — Nem a jámborokért rakták a várakat. D. — Nyul-vitéznek bokor a vára. D. — Pénzzel várakat is vesznek. D. — Sokszor vítták Buda várát. E. — Szarból várat. E. — Szóból várat. E. — Tetű-vár. D. — Várat gondol a levegőn. D. — Várt leány várat nyer. F. — Vénebb a visegrádi várnál. S. — Vitéz embernek pókháló is vár. E.

Vár. A ki mástól vár, szomoruan jár. Ny. 1. — Az idő jár, senkit nem vár. E. — Az idő járton jár, semmi szóra nem vár. KV. — Élő (L. ezt) fának dőltét várja. E. — Fakót is várják, de fakó is várja. (Hogy haza érjen.) M. — Időtől várj. KV. — Igéret adományt vár. D. — Isten hozta, nem is vártuk, ha visszamegy, azt se bánjuk. Ny. 2. — Jótét helyébe jót ne várj. M. — Ki várni tud, igen sokat tud. S. — Kövér disznó halálát sok éhes varju várja. B. — Messiást vár. Ny. 4. — Mint az éh farkas ugy várja. E. — Nehéz a vén fának dőltét várni. Ny. 6. — Régen várt vendég kedvesebb. K. — Várd végére az okos szót. E. — Várja mig szájába repül a sült galamb. E. — Várja mint varju a dögöt. B. — Várják mint bodrogköziek az árvizet. Ny. 11. — Várják, mint konyhába a kártevő kutyát. Ny. 6. — Várja mint Noe a hollót. Ny. 2. — Várják mint a Messiást. E. — Várt leány várat nyer. F. — Nehéz a magyarnak várni, soká jön a Galabárdi (Garibaldi). Np. — No de ti csak várja, várja, várjatok. Np.

Várás. Későbbre győzhetni a vá-

rást, mint a várost. D. — Lehet nagy várással várakat is venni. D. — Nehéz éhnek a várás. D. — Nagy uraknál, malomban, révben várakozni kell. E. — Nincs ideje, ki időre várakozik. D. — Ha nem mással, légy várakozással. E. — Jaj de könnyü a fonás, nehéz a várakozás. Ny. 2. — Nehéz a várakozás. E. — Nehéz az éh embernek a várakozás. KV. — Nem árt a várakozás. D. — Nincs nehezebb a várakozásnál. KV.

Vármegye. Eszeveszett (vagy: összeveszett. Sz.) vármegyének bolond az ispánja. KV. — Guba vármegye. (Ung csúfneve.) E. — Heves vármegyéből való. (Heves.) S. — Kapott, mint Kemény Mihály a vármegyén. (Verést.) Ny. 14. — Nem bolond a vármegye. E. — Szaladj vármegyéből való. D. — Utána indul az egész vármegye. (Okos.) D. — Vármegyének háza lakó palotája. (Tolvaj.) D.

Város. Az órajárásból is megitélheted a várost. M. — Bámulj kapu, ordits város. S. — Csavarog, mint a falusi kutya nagy városban. E. — Egy város nem ország. D. — Falu nem város. D. — Félre falu, itt a város. D. — Ha városon malacot kaphatsz, disznóért ne menj falura. Ny. 4. — Legénykedik, mint a falusi kutya a városi kövezeten. Ny. 6. — Nagyobb a kapu, mint a város. D. — Szép a város egy hijján. (Magasak a háztetők, nem látni át rajtok. Mindenben hibát kereső.) E. — Több a falu mint a város. D. — Város határán kivül ő a biró. (Koldus.) D.

Vásár. A búcsu és vásár pénzzel jár. D. — A kopasz is egyszer fésüt vett a vásárban. D. — A vásárt a maga napján kell felkeresni. Ny. 6. — Akkor jön meg az esze, mikor kemencén vásár lesz. B. — Búsul, mint varga rossz vásár után. D. — Cigányvásár fattyustól, minden pereputyostól. Ny. 2. — Csak egyszer volt Budán kutyavásár. B. — (Vagy: Bécsben ebvásár. D.) — Eb a vásár pénz nélkül. B. — Eb a vásár vevö nélkül. D. — Egy lud, két asszony, egész vásár. D. — Egy sátor nem vásár. D. — Egy varga nélkül (vagy: zsidó nélkül. S.) megeshetik a vásár. D. — El kell várni a napot a vásárig. Ny. 6. — Elmult a vásár. (Késő.) Sz. — Eltört mint a petrahai vásár. E. — Én is voltam két pénzzel a vásáron, de nem adtak érte hármat. E. — Észt nem árulnak a vásárban. E. — Fazekat kongásán, ökröt vonásán válogatják vásáron. KV. — Fiatal bőr annyi van a vásáron, mint öreg. (Egyaránt halnak.) Ny. 5. — Ha bolond megy a vásárra, gazdagodnak a kalmárok. Ny. 17. — Ha nem is lesz vásár, csak áldomás legyen. S. — Három asszony kész vásár. Ny. 13. — Jajgat mint kódis a vásárban. Ny. 6. — Jó dolga van, mint az egyszeri vargának a vásáron. (Egyedül volt.) Ny. 10. — Jó fenkövet vett a vásárban. (Nyelv.) D. — Jó portéka vásár nélkül is elkel. E. — Kecske sem menne a vásárra, ha nem hajtanák. KV. — Kettőn áll a vásár. E. — Két asszony heti vásár, három országos. Ny. 9. — Ki adni, ki venni megyen a vásárba. D. — Ki sokat jár vásárra, annak mindenét megveszik. (L. ezt.) Ny. 14. — Kinek káros, kinek hasznos a vásár. D. — Legtöbb szó esik a vásárban. D. — Lesz még Pakson (L. ezt) vásár. Ny. 2. — Megesett ám nekünk a diószegi (L. ezt) vásár. Sz. — Megesik egy ember nélkül a vásár. D. — Mikor lesz Pirben (L. ezt) vásár? E. — Minden ember maga bőrét (L. ezt) viszi a vásárra. Ny. 5. — Minden vásár eljön a maga napjára. Ny. 6. — Náné haszon (L. ezt) ritka vásár. E. — Nem minden nap van Miskén vásár. Ny. 3. — Nem mindig van Pakson vásár. Ny. 7. — Nem szánja fagyos lábát a kalmár, csak jó legyen a vásár. D. — Néha a vásáron jobb a szép szó, mint a pénz. D. — Nincs mindig Pirben vásár. (Nem minden sikerül.) Ny. 7. — Okos is megyen a

vásárra, meg bolond is. (L. ezt.) Ny. 10. — Ötön vesz a vásárban. (Lop.) D. — Pénz nélkül kerüli meg a vásárt. D. — Pénz nélkül vesz a vásárban. (Lop.) E. — Pénzzel járják a vásárt. KV. — Pokolban is esik egyszer vásár. Sz. — Ritka vásár bicskás nélkül. D. — Ritka vásár tolvaj nélkül. D. — Ritka vásár eső nélkül. S. — Rossz vásár ez Lázár! (L. ezt.) Ny. 10. — Sok szó esik a vásárban. D. — Sompolyog, mint a cigány a vásárban. S. — Szabad a vásár. E. — Siet mint varga a vásárra. D. — Szereti a kalmár, ha bolond megy a vásárra. Ny. 20. — Te is akkor jösz, mikor már meglett a vásár. KV. — Vásár előtt van esze, mint a zsidónak. Ny. 6. — Vásár esővel jár. B. — Vásár nélkül is elkel a jó árú. KV. — (A jó lány és jó ló. Sz. — A jó portéka. B.) — Vásár után vesz. D. — Vásárt, napján kell megtartani. S. — Volt az már félpénzzel a vásáron. (Lopott.) Ny. 6. — Volt két pénzzel a vásáron. (Élelmes.) Sz.

Vásárol. Legjobb készpénzért vásárolni. KV. — Megtanit a piac, tudjad vásárlani. KV. — Pénz nélkül vásárol. (Lop.) D.

Vásárfia. Megvették neki a vásárfiát. (Megverték.) D. — Örül neki, mint gyermek a vásárfiának. D.

Vásik. Ami elmult, arra minek vásik fogad. E. — Apánk evett almát, a mi fogunk vásik. E. — Ádám evett almát, a mi fogunk vásik. ME. — Belevásott foga. D. — Nem vásik benne a foga. (L. ezt.) D. — Vásik rá a foga. S.

Vászon. Asszonyt, vásznat ne végy gyertyavilágnál. B. — Durva mint a hetes vászon. S. — Eb a tót vászon nélkül. D. — Hetes vászon. (Rossz.) D. — Hetes vászon nem válik tizenkettessé. D. — Megszappanozták, mint a hetes vásznat. (Verés.) D. — Minő a vászon, olyan foltja kerül. E. — Kiki magának vásznát meriti. D. — Mártva szépül a vászon. D. — Ne hagyjuk bordában (L. ezt) a vásznat. Ny. 6. — Nézi maga hasznát, nem bánja más vásznát. E. — Összemegy mint a hetes vászon. Ny. 5. — Ő sem jobb (L. ezt) a Deákné vásznával. KV. — Segg fonja a fonalat (L. ezt), segg szövi a vásznat. Ny. 4. — Sok fonál kell egy vég vászonra. D. — Sok szöszből kevés a vászon. D. — Tót vászon. (Durva.) E. — Ugy járt mint a tót a vászon-tarisznyával. (Ellopták, azzal vigasztalódott, hogy kulcsa zsebében van.) Ny. 19. — Vászoncseléd. E. — Eb a vásznos rőf nélkül. D.

Váz. Olyan mint a váz. E. (Ijesztő váz. B.)

Vecsernye. Igen találád, mint Balázs (L. ezt) pap a vecsernyét. KV. — Olykor a mester is elhibázza a vecsernyét. D. — Papot tanit a mester vecsernyét mondani. D. — Zsidó vecsernye. D.

Vedlik. Mindig vedlik mint a lud. S.

Velő. Ez a veleje, bele. Pázm. — Hig mint az esztelennek veleje. D. — Néha ember koponyája szamárvelő takarója. D. — Se eleje, se veleje. E. — Tekerd fel eszed velejét. Ny. 2. — Tök a feje, gané a veleje. D.

Velence. Kemence (L. ezt), Velence. K. — Kemence nem Velence. D. — Olyan a szerencse, mint forgó Velence. KV. — Szerencse, Velence. D.

Vemhes. Ha akarom vemhes, ha akarom nem vemhes. E. — Ha kell vemhes, ha nem kell, rühes. B.

Vendég. A reggeli vendég délig, a déli estélig, az estéli reggelig (marad). D. — Csendesség, csúf vendég. Ny. 7. — Csörög a szarka, vendég jön. B. — Estéli vendég éjszakára is megmarad. Ny. 6. — Gazda kapálja a szőlőt, kurvanya a vendégnek. (L. gazda.) D. — Ha a macska talpát nyalja, vendég jön a házhoz. S. — Ha vendég vagy is, mondd ki az igazat. K. — Ha vendéged van, meg ne edd magad a javát.

D. — Harmadnapos vendégnek coki a neve. KV. — Harmadnapi vendégnek ajtó megett a helye. KV. — Hideg konyha, üres tál, sok vendéget nem talál. D. — Hivatlan vendégnek ajtó megett helye. KV. — Hegedü (L. ezt) szóval tartja a vendéget. D. — Jobb vendéget nem fogadni, mint gyalázatosan kivetni. K. — Kan-agár a vendég, komondor a gazda. E. — Késön jött vendégnek csont a vacsorája. S. — Kora vendég hamar megy. E. — Lágy kenyérrel várt vendég. S. — Léva, Tátika lejtöt jár, de Csicsó is vendéget vár. Sz.— Milyen a vendégje, olyan az étke. Decsi.— Minö a vendég, olyan a vendégség. D. — Ördögmódra (L. ezt) tartja vendégét. E. — Pattog a tüz, vendég jön a házhoz. S. — Pulykát vágtak, kedves vendég jött. B. — Reggeli vendég nem maradós. (Esö.) Ny. 1. — Reggel jött vendég nem szokott meghálni. E. — Régen várt vendég kedvesebb. K. — Se háza, se tüze, mégis vendégeket hiv. D. — Részeg kocsmárosnak vendégei sem józanok. S. — Ugy kell vacsorálnunk, hogy megtudja más is: legyen vendég, legyen egy pár trombitás is. Sz. — Vendégek serege, gazda nehézsége. KV.

Vendégség. A vendégség csak három napig tart. KV. — Bibor, bársony, vendégség, jobb egy napi egészség. BSz. — Bor nélkül való vendégség. KV. — Bor nélkül szegény a vendégség. E. — Fehér konyha, ritka vendégség. D. — Ha vendégségbe akarsz járni, késed legyen. BSz. — Milyen a vendég, olyan a vendégség. D. — Oszolj község, nincs vendégség. Ny. 8. — Rászorult a tót vendégségre. (Krumpli.) D. — Torban énekel, vendégségben sír. KV. — Vendégségben volt, de csak a söprü (L. ezt) helyén. Ny. 8. — Vendégséghez nem való a veszekedés. KV.

Venyege. A gyepüre hordja a venyegét. (Elfagyott.) Ny. 6. — Késöre sem válik a venyegéböl fa. D. — Vén embert venyegével is agyonüthetni. D.

Verbung. Kezet adott immár a halál verbungnak. D. — Tart mint Sörös a verbungtól. Ny. 2. — Verbungos katona. (Szemtelen.) D. — Verbuválónak, cigánynak, kalmárnak nem kell hinni. F.

Ver. Az Isten nem bottal ver. Ny. 4. — Diófa verve jó. B. — Egy dobot vernek. D. — Fenekére vertek. B. — Ha te vered az én zsidómat, én is verem a tiedet. E. — Ha te verem, én is verem. E. — Ingre verik, nem az inget a katonán. D. — Istenverte ember. D. — Jegyezd fel a napot, melyen vertél papot. E. — Ki verni akar, könnyen talál botra. D. — Kutyát vertek ezen a helyen. (L. ezt.) E. — Megvan verve, mint a zsup. D. — Mint a bokrot, minden veri. E. — Ne verd a diófát, mely bö gyümölcsöt ád. KV. — Nem sok becsületet nyer, ki asszonyt ver. ME. — Nem ugy verik a cigányt. (L. ezt.) E. — Oda vertek neki, a hol meg nem sántul. (Farára.) Ny. 2. — Ördög veri a feleségét. (L. ezt.) E. — Pénz olvasva, asszony verve jó. Sz. — Rajkó vét, Istókot (L. ezt) verik. E. — Verik a kölyköt, hogy a medve érezze. D.— Verik a Pilátust. (L. ezt.) Ny. 12. — Verik az ebet, hogy a kölyök tanuljon. KV. — Vigyázz gyerek, mert fenekedre verek. S. — Nem vagyok senkinek kutyája, engem ne üssön, verjen senki. Ny. 5.

Vert. Bús mint a vert had. D. — Vert viszen veretlent (M.), agya feje töretlent. E.

Verejték. Más verejtékén hízik. (Uzsorás.) D. — Még a verejtéke is bor. D. — Veri a halálverejték. D.

Verekedni. A ki verekedni akar, könnyen talál botra. E.

Verem. A ki másnak vermet ás, maga esik bele. KV. — Egy verembe két tömés. D. — Ember a fogával ás magának vermet. (Torkosság.) ML. — Ez a verem olyan verem, ha nem

hiszed gyere velem, orrodat is beleverem. D. — Búsul mint a verembe esett farkas. D. — Gondolkodik mint a verembe esett farkas. D. — Kegyetlen mint a verembe esett farkas. B. — Komor mint a verembe esett farkas. M. — Szomoru mint a verembe esett farkas. KV. — Mély mint a buza-verem. D. — Sok bárányt elvisz addig a farkas, mig verembe kerül. D. — Tiszteli, (L. ezt) mint eb a vermet. E. — Több kell a veremásáshoz. D. — Verembe hull. E. — Verembe szürik. (Sok termett, nincs hordó.) E. — Ha vak vakot vezet, mindkettő a verembe esik. (Lat.) S. — Vak vezér verembe vezet. Ny. 2.

Vereség. Régi (D.), szakálas (E.), vén (D.), szolgának a szó is vereség.

Veréb. Akkor már elülnek a verebek. E. — Akkora mint a veréblépés. D. — Anyja után csiripel a veréb. D. — Annyit iszik, mint a veréb. E. — Bagoly mondja a verébnek: nagyfejü. B. — Baglyokkal huhogass, verebekkel csiripelj. E. — Buja mint a veréb. E. — Csiri-biri kan veréb, a bolondot küld odébb. S. — Csiripel, mint a nádi veréb. S. — Csuklik, emlegetik a verebek. E. — Dobbal nem fogsz verebet. Ny. 8. — Elvitte a vígságot a két szárnyu veréb. E. — Hadd jusson vagy egy szemecske a szegény verébnek is. Sz. — Házi (L. ezt) és nádi veréb. E. — Jobb ma egy veréb, mint holnap egy túzok. M. — Lámpással ámítják a verebet. D. — Már a verebek is csiripelik. ME. — Más kölesé-ről veri a verebet. B. — Nem fél a veréb köböl faragott botos embertől. E. — Okos mint a nádi (L. ezt) veréb. Ny. 9. — Sok veréb sok köböl buzát elhord. D. — Száz esztendős kanverébnek hátul van a farka. D. — Többet ugrik mint a veréb. E. — Vak veréb tétova uszik a vizben. D. — Verebek is róla csiripolnak. E. — Verebekkel csiripolj. E. — Veréb is megszokja az ijesztő vázt. D. — Veréb van a süvege alatt. (Nem köszön.) D — Verébnek veréb a fia, galambnak galamb. D. — Vén rókát, vén verebet, vén parasztot nehéz megcsalni. D.

Verés. A bolond veréssel okosodik. B. — A diófának veréssel veszik hasznát. D. — Elszenvedi szamár a verést, csak enni adjanak neki. KV. — Inkább intéssel, mintsem veréssel. KV. — Megkivánja a verést, mint a nyalkai cigány teste a csigázást. E. — Megszokta mint a rossz ló a verést. ME. — Mindenből jobb a több, mint a kevesebb, csak a verésből nem. Ny. 6. — Szelid intéssel, nem pálcaveréssel teheted jóvá a gonoszt. Sz. — Verés a verésre árt, de étel az ételre nem árt. Ny. 1.

Vergődünk, mint hal a haraszt-ban. Pázm.

Verőfény. Az esőt verőfény szokta követni. KV. — Feléled mint légy a verőfényre. D. — Fogas verőfény. K. — Ki verőfényen jár, barnán megyen haza. E. — Verőfényen szaggatsz köpönyeget. E.

Vers. Jó bor mellett lehet jó verset csinálni. KV.

Versenyt iszik akárki fiával. KV.

Vese. Hamis a veséje. E. — Oda a vese, de itt a szaga. (Ez lopta; a tolvaj megvan.) D. — Olyan mint a vese. (A vese háj között van, mégis sovány.) E. — Veséjébe látok. E.

Vesz. A ki vesz, annak lesz (E.); a ki nem vesz, beteg lesz. ME. — Amint vettem, ugy adom. B. — A szót pénzen nem veszszük. KV. — Az ebnek, ha aranya volna is, háját venne rajta. Sz. — Cigányosan veszi a lovat. (Lopja.) D. — Cigánytól vesz fúrót. S. — Fösvény gazdasszony mindent drágábban vesz. D. — Haton adják, ötön veszi. (L. hat.) D. — Ki lovat veszen, a féket is vele veszi. Pázm. — Ki pénz nélkül vesz, hamar felakad. D. — Kovácstól vesz szenet. KV. — Macskát zsákban ne végy. D. — Ne vedd azt forinton, amit garason

vehetsz. D. — Nehéz attól venni, kinek eladó szándéka nincs. D. — Olcsón vették, olcsón adták. D. — Örömest venne mindent, csak pénzbe ne kerüljön. D. — Ötön vesz. (Lop.) E. — Pénz nélkül vesz a vásárban. (Lop.) E. — Semmin vették, mert nincsenen árulgatták. B. — Szakadj bunda, majd vesz a gazda. E. — Ugy nem eszünk cseresznyét, ha nem veszünk. Ny. 24. — Vásár után vesz. D. — Venne észt, ha kapható volna. E.

Veszni. A hamar ért ész, hamar vész. D — A ki veszni indul, nehéz megtartani. D. — Annak vész, kinek van. E. — Bizd el magad, ha veszni akarsz. (Hidd el magad stb.) KV. — El kell veszni a világnak, vagy győzni az igazságnak. Np. — Elég veszett, ha a ház elesett. E. — Ha marad, gazdának (L. ezt), ha vész, kutyának. Ny. 6. — Ha veszni akarsz, vállalj kezességet. E. — Inkább vesszen életed, hogysem becsületed. KV. — Kevély vitéz, hamar vész. E. — Késön jött ész, későbbre vész. D. — Későre vész a kikirics. D. — Ki veszni indul, könnyü annak elveszni. D. — Ki veszni indul, annak légyviz is árt. D. — Mi hamar kész, hamar vész. D. — Tarts ebet, ha veszned kell. KV. — Több is veszett Mohácsnál. D. — Több veszett Buda alatt. Sz.

Veszett. A mely kutyának veszett nevét költik, el kell annak veszni. E. — A mely kutyát meg akarják ölni, veszett nevét költik. B. — Folyik a nyála, mint a veszett ebnek. D. — Habzik a szája, mint a veszett kutyának. D. — Kinek veszett neve indult, a szél is árt annak. K. — Veszett fejszének nyele is jó. D. — Veszett kancának veszett a fia. Ny. 5. — Veszett kutya harapás, másvilágra talpalás. D.

Veszedelem. A ki keresi a veszedelmet, elvesz benne. ME. — A szerelem, veszedelem. D. — Egynek veszedelme, másnak épülése. KV. — Felén túl a veszedelmen, ki azt megsajditja. D. — Ha nem tartóztat a veszedelem, tartóztasson a becsület. B. — Hadakozás oly orvosság, mely nem lehet veszedelem nélkül. E. — Haddal nyughatatlanságot, tengerrel veszedelmet, barátsággal szidalmat nehezen keresik, még is meglelik. D. — Ki magát kétszer adja a veszedelemnek, a szerencsét ne vádolja. E. — Ki szereti a veszedelmet, nyaka szakad belé. E. — Kinek nincsen tiszte, nincsen veszedelme. KV. — Most még engedelem, máskor veszedelem. Ny. 7. — Nincs veszedelemben, ki bátorságban is fél. BSz. — Veszedelem mutatja meg az embert. D. — Vén asszony: veszedelem. S.

Veszedelmes a hal (L. ezt) harmadik vizében. E. — Minden hirtelen változás veszedelmes. KV. — Veszedelmes falat a nyelv. E. — Veszedelmes ösztöke ellen rugódozni. E.

Veszendő. Esztendő, veszendő. E. — Veszendőt légyviz is elveszt. D.

Veszekedés. Barátságban egy kis veszekedés olyan jó, mint étekben a só. ML. — Jobb egy száraz falat nyugodalomban, mint tizenkét pástétom veszekedésben. D. — Kölcsönzésnek és veszekedésnek társa gond és nyomorúság. KV. — Nem asztalhoz való a veszekedés. KV. — Vetekedésnek veszekedés a vége. KV. — Vendégséghez nem való a veszekedés. KV.

Veszekedik. Árnyékon veszekednek. KV. — Ki a részeggel veszekszik, nem az otthonvalóval veszekszik. D. — Ki gyermekért, ebért veszekedik, pad alá bujjék. K. — Meztelen csonton veszekednek. B. — Mikor gyónik, akkor is veszekszik. D. — Széllel veszekszik. D. — Télen mindig hideg van, nyáron nagyon meleg van, soha sincsen jó idő, mindig veszekedni kő. Np.

Veszély. A ki sokáig él, sok veszély éri. B. — Hol legnagyobb a veszély, legközelebb az isteni segély. (Ném.)

S. — Nagy veszélylyel jár a nagy gazdagság. KV. — Sarkában a veszély. D.

Vessző. A ki a vesszőt kiméli, fiát nem szereti. KV. — Addig hajtsd a fát, mig vessző. D. — Addig kell a vesszőt hajlitani, mig gyenge. Ny. 6. — Addig tekerd a gúzst, mig hajlik a vessző. D. — Dorgálás és vessző, csak ne legyen késő, jót nevel a gyermekből. KV. — Két tanitómester szükséges a házhoz: korbács és a vessző. Ny. 20. — Könnyü vékony vesszőből gúzst tekerni. D. — Nekiszokott, mint rossz gyermek a vesszőnek. D. — Ritka tanuló vessző nélkül. D. — Vessző teszi a gyermeket jámborrá. KV. — Vessző nem fa. D. — Vessző sokára lesz fa. D. — Vesszőparipán nyargal. S.

Veszteg álló viznek, hallgató embernek nem kell hinni. D.

Veszteget. Disznóra ne vesztegess gyömbért. M. — Kár a bolondra szép szót vesztegetni. E. — Fényes temetés sok pénzvesztegetés. KV.

Veszt. Bolondság ebért lovat veszteni. E. — Borjat keres, ökröt veszit. E. — Bus mint ki hat ökrét vesztette. B. — Ki nem játszik, sem nem nyer, sem nem veszt. B. — Másét keresi, magáét vesziti. D. — Ökröt vesztett, borjat keresett. D. — Szeget kimél, patkót veszit. E. — Tehenét vesztette, midőn borját kereste. D. — Vesztett fejszének foka. KV. (Nyele. D.) — Vesztét érzi. S. — Vagy nyerünk, vagy vesztünk. KV.

Veszteség. Egynek nyeresége, másnak vesztesége. KV. — Kinek-kinek vesztesége, nálam nyeresége. (Megtaláltam az elvesztett dolgot, ki a gazdája?) ME.

Vesztés. Büdös mint a vesztés. Ny. 4. — Elsö nyerés, cigányvesztés. Ny. 2.

Vet. A ki jó magot vet, jó aratást vár. D. — A ki mint vet, ugy arat. KV. — A ki nem vet, nem arat. D. — Az ördög se szánt, se vet, mégis elél. D. — Akkor vet, mikor aratni kell. D. — Buzát vetett, konkolyt aratott. D. — Ha a buzát korán veted, korán virit. D. — Jó volna mákot (L. ezt) vetni. B. — Későn vetett buza későbbre csirázik. D. — Ki álnokságot vet, bút arat. F. — Ki csókot vet, szerelmet arat. S. — Ki könyet vet, siralmat arat. D. — Ki szelet vet, vihart arat. ME. — Ki szüken vet, szüken arat. ME. — Ne vess többet, semmint szántottál. D. — Nekem itt sem nem vetnek, sem nem aratnak. E. — Nem mindenkor az arat, a ki vetett. B. — Néha sokat vetnek, de keveset aratnak. D. — Ott is arat, a hol nem vetett. D. — Ott is terem a gazember, a hol nem vetik. D. — Ritkán vetik a jót, mégis alig kel. D. — Sürün vetik a jót, de ritkán kel. D. — Sürün vetik magját az emberséges embernek, de vékonyan kel. Cz. — Terem a bolond, ha nem vetik is. E. — Terem a konkoly, ha nem vetik is. E. — Vess belé fiskálist, majd kel az! (Rossz.) Ny. 5. — Ut mellett vetett buza. D.

Vetekedés. Vetekedésnek veszekedés a vége. KV. — A jó vetekedö hamar üstökbe ne kapjon. (Vitatkozó.) KV.

Vetés. A faluhoz közelebb jobb a vetés, mert hallja a kakukszót. (Gazda szeme rajta.) Ny. 1. — Eltalálta mint cigány a buzavetést. (Elszórta szántás nélkül.) Ny. 6. — Gazda szeme növeli a vetést. B. — Kora vetés, késő gyermek, hamar árván marad. Ny. 21. — Kora vetés sokszor csal, kései mindig rossz. E. — Nincsen mindig tél, a vetés kikél. D. — Paplanos vetés. (Itt-ott kiveszett.) Ny. 1. — Ritka vetésnek vékony aratása. E. — Szomszédvetés gazdagabb. ME. — Vetés előtt arat. E.

Vevő. Jó marhának könnyü vevőt lelni. D.

Vezet. Folyóviz vezet a tengerre. D. — Borju vezeti a tehenet. D. — Ha vak vakot vezet, mindkettő a verembe esik. (Lat.) S. — Kolompos

vezeti a ménest. D. — Ő vezeti a kaszás csillagot. (Kevély.) D. — Üstökön vezetik mint a lusta lovat. D. — Vak vakot vezet. M. — Vak vezet világtalant. ML. — Vak vezér verembe vezet. Ny. 2.

Vezér. Attól tarthat a jó vezér, hogy az ellenséget nem győzi nyakkal. D. — Kevély koldus, tudatlan pap, félénk katona, ostoba vezér. D. — Ritka mint a jó vezér. D. — Öregek vezérlik a hadat. D. — Vak vezér verembe vezet. Ny. 2. — Jó annak a várnak, melynek értelmes a vezére. KV.

Véd. A féreg is védi magát. B. — Ki a tolvajt védi, maga nagyobb tolvaj. D.

Vég. A hadakozásnak bizonytalan a vége. KV. — Botnak is végén a bunkója. Ny. 2. — Dolognak végén a butykója. D. — Gonosz eredetnek gonosz a vége. F. — Hamar kezdetnek hamar a vége. D. — Itt a vége, tedd a jégre, csusszál vele Báttaszékre. ME. — Jó kezdésnek jó hagyás a vége. KV. — Jó vég köti a munka koszoruját. E. — Jól meg kell kötni elejét, végét a dolognak. E. — Lassan megyünk messzire, ugy érünk a végire. S. — Markába szakadt a vége. D. — Minden botnak kettő a vége. D. — Minden botnak végin a feje. M. — Minden hosszunak van vége. S. — Mindennek előbb gondold el a végit. D. — Mindennek ott a vége, a hol elhagyják. Ny. 2. — Rossz kezdetnek rosszabb a vége. D. — Se eleje, se vége, mint az örökkévalóságnak. E. — Várd el a végét. E. — Vége jó, minden jó. (Német.) S. — Vége választja meg. E. — Vége vig Andrásnak. ME. — Végén csattan az ostor. E. — Végén sült bele. Decsi. — Végén szokták a dolgot megdicsérni. KV. — Végét járja. S.

Végez. A mihez későbbre kezdenek, későbbre végzik. D. — Csizmában kezdette, bocskorban végezte. E. — Ebül kezdi, ebül (kutyául. B. — Komondorul. D.) végzi. KV. — Ember gondol, Isten végez. E. — Hamar kezdi, hamar végzi. KV. — Jobb alant kezdeni és fönt végezni. B. — Ki dolgát Istennel kezdi, jól végzi. KV. — Ki idején kezdi, idején végzi. D. — Ki Istennel kezdi, Istennel végzi. S. — Ki jól kezdi, jól végzi. B. — Ki soha nem kezdi, soha nem végzi. D. — Ki sokba kap, keveset végez. D. — Lassan kezdj, gyorsan végezz. Ny. 4. — Melegen kezdette, hidegen végezte. D. — Nagyot kezdett, kicsinyt végzett. KV. — Nem a ki jól kezdi, hanem a ki jól végzi érdemel dicséretet. B. — Nem elég elkezdeni, véghez is kell vinni. KV. — Papucsban kezdeni, mezitláb végezni. KV. — Pörrel kezdi, patvarral végzi. D. — Reggel kezdi, este nem végzi. D. — Sokat végeznek Bécsben, de elrontják az égben. D. — Vigan kezdett, szomoruan végzett. KV.

Végig. Mind végig, mind vérig. D. — Mind világ végeig. KV.

Végül. A ki végül maradt, tegye be az ajtót. E. — Végül marad a jó. E.

Véka. Budai (L. ezt) vékával fizet. D. — Kézzel kell a magot hinteni, nem vékával. KV. — Könnyü a vékát lecsapni, de nehéz bele keresni. D. — Marok nem véka. D. — Marokkal a magot, nem vékával. E. — A nap fényét nem rejthetni véka alá. E. — Nem kell a gyertyát véka alá rejteni. E. — Olyan a feje mint a véka. D. — Tetézve adja vissza a csapott vékát. D. — Véka eső, köböl sár. E. — Vékával méri a pénzt. D.

Vékony. A cérna is ott szakad, a hol legvékonyabb. Ny. 8. — A jég is ott szakad; a hol legvékonyabb. Ny. 14. — Kötél is ott szakad, a hol legvékonyabb. Ny. 2. — Könnyü a vékonyt elszakasztani. D. — Minél vékonyabb a hur, annál hamarább szakad. D. — Könnyü vékony vesszőből

guzst tekerni. D. — Ott szakad, a hol vékony. (Szegényt éri a kár.) Ny. 22. — Vékony a hajszál, mégis van árnyéka. E. — Vékony a kereset. S. — Vékony dongáju. E — Vékony mint a krakai cérna. E. — Vékony reménység. S. — Vékony segitség. KV. — Megszakad a véknyad. E.

Vélemény. Annyi vélemény, ahány fej. ME. (Lat.)

Véletlen bokorban gyakran nyul fekszik. KV.

Vén. A fiatal hamarabb vész a vénnél. D. — A ki vén, az fösvény. KV. — A sok szerencsétlenség idö előtt megvénheszti az embert. KV. — A vén asszony dérdur. E. — A vén asszony füle hegyesebb a nyulénál. Ny. 13. — A vén asszony nyelve élesebb a borotvánál. Ny. 13. — A vén aszszonynak is van ugy, hogy szesszenik. E. — A vén ember mindenre jó, mint a szalonna. Ny. 19. — A vén lány mindenre későn érkezik. D. — Akkor lesz nyár, mikor a tök virágzik s a vén asszony bogárzik. Ny. 1. — Agg ebnek, vén szolgának egy a fizetése. D. — Aszagra (L. ezt) való a vén szatyor. Ny. 10. — Árnyékáért becsüljük a vén fát. E. — Bor a vén kost is táncra viszi. B. — Butyor a világ, szatyor a vén asszony. D. — Csalatkozik mint a vén lány. Ny. 1. — Csuf dolog, ha a vénnek esze későn érik. D. — Csunya a vén parázna. Sz. — Elment egyszer egy vén aszszony (L. ezt), soha se jött vissza. D. — Esik eső, nő a sár, a vén leány már mit vár. Np. — Én is voltam valaha vén asszonynak kocsisa. Np. — Fiatal katonából válik a vén koldus. B. — Gond idő előtt megvénheszti az embert. E. — Gyermekre madarat, vén emberre ifju menyecskét, németre bort ne bizz. E. — Ha harminckettőnek (fog) kenyeret tudsz adni, nem vagy vén. Ny. 1. — Hazudik mint a vén lány tükre. S. — Hitét a vén ember ritkán cseréli meg. D. — Hova az ördög nem mehet, vén asszonyt küld maga helyett. E. — Jámbor ifjuból szokott jó vén ember válni. KV. — Jár a nyelve, mint a vén kofáé. D. — Jobb a vén árnyéka, mint az ifju kardja. KV. — Jobb a vén tőkénél fütözni. D. — Jó a vén fa árnyékában pihenni. E. — Későn ér mindenre, mint a vén leány. D. — Ki vén korában házasodik, dajkát keres magának. E. — Kettőt nem tanácsos elvenni: vén asszonyt pénzéért, ócska kocsit vasáért. B. — Köhög mint a vén juh. B. — Megszokta mint vén leány a pártát. D. — Minél vénebb, annál fösvényebb. KV. — Minden vétek elalszik a vénben, csupán a fösvénység ébred fel. D. — Mit ér a kevélység, hogyha vén a feleség? B. — Nagy benne az akarat, mint a vén leányban. B. — Nagy szomoruság kurvás vénet látni. D. — Nehezen tanul a vén ökör. D. — Nehéz a vén farkast szelidségre venni. D. — Nehéz vén asszonynak a koncba harapni. D. — Nehéz a vén fognak a koncba harapni. D. — Nehéz a vén asszonyt szépen lefesteni. D. — Nehéz a vén embernek a lejtősdi. D. — Nem fog vénen a ravasz tanács. E. — Nem illik vén lónak csigás (L. ezt) kantár. Ny. 2. — Nem könnyen ejted meg a vén farkast. BSz. — Nem remélhet sokat a vén. D. — Négy pusztitja az erszényt: a rossz óra, a rossz malom, az ó kocsi, a vén szőlő. Ny. 20. — Néha a vén asszonynak is pisszenik. D. — Nézgelődik mint a vén kanászné. Ny. 3. — Nincs oly vén ember, ki nem tanulhatna. KV. — Nincs utálatosabb, mint élni kezdő vén. D. — Okos mint a vén kos. B. — Öreg asszony, rossz vén karó, szegény legény szomoritó. (L. asszony.) Ny. 8. — Ráncos mint a vén pofa. D. — Ritka mint a vén asszony foga. D. — Ritka vén fösvénység nélkül. D. — Rokonok az istenadták, mert öreganyjuk két vén asszony volt. Ny. 4. — Rosszabb a vén asszonyt, mint a vén kutyát

ingerelni. D. — Rut mint a vén szerető. D. — Sok hurt szakaszt el a vén hegedüs. D. — Sok szomoru társa van a vénnek. D. — Sokáig élni és meg nem vénhedni, nagy mesterség. K. — Szép asszony is, ha megvénül, csunya időt ér. B. — Tákozzák a vén embert, mint a római pápát. Ny. 5. — Többet ér a vén sas az ifju bagolynál. D. — Tüz a vén assszony. E. — Vén asszony : veszedelem. S. — Vén bocskor (D.); borotva (D.); boszorkány (B.); bregyó (S.); bunda (D.); csauz (D.); csoroszlya (S.); dada (D.); gunyhó (D.); határkő (D.); heveder (D.); kofa (D.); kóró (D.); kupak (D.); lajtorja (D.); lotyó (D.); paróka (D.); róka (B.); sas (E.); satrafa (S.); suba (D.); szerszám (D.); szüz. D. — Vén asszony lakat a háznál. E. — Vén asszony : puskapor. S. — Vén asszonyok nyara. E. — Vén asszonyt pénzéért, ócska kocsit vasáért venni semmi nyereség. Sz. — Vén bába, ördögök hadnagya. KV. — Vén birka eléli a téli takarmányt, kikeletkor hal meg. D. — Vén cigány mindennap egy nótát felejt. D. — Vén darázs is megdongja a gyümölcsöt. D. — Vén ebre korpa is vesztegetés. D. — Vén ember elméje és az ifjak ereje verik meg a hadakat. Sz. — Vén ember mindenben lassu, csak a koporsóhoz gyors. D. — Vén ember tanácsa jobb, mint ifju gáncsa. KV. — Vén embernek bor levese, kása pecsenyéje. D. — Vén embernek morgás a szokása. D. — Vén embert venyigével is agyonüthetni. D. — Vén fa alatt jó nyugodni. E. — Vén fa magától is kidől. E. — Vén falusi mester végtére a tanitásból is kikotlik. B. — Vén farkast a bárány is neveti. E. — Vén fának annyi mint a fiatal fának. (Meghalni.) Ny. 6. — Vén fának gyümölcse is selejtes. S. — Vén fát által ne ültesd. D. — Vén korában is megtetszik, ki milyen volt ifju korában. KV. — Vén kutya ebül szokott megöszülni. D. — Vén leány, ha férjhez megy, egyben öreg asszony. D. — Vén leány, vén tető hamar tüzet fog. S. — Vén lány testámentoma. (Szeszélyes.) Sz. — Vén lánynak mindig kurta a farsang. D. — Vén lányt férjhez adják, menyecskének bivják. B. — Vén legényből fiatal házas. E. — Vén ló is megröhögi az abrakot. K. — Vén mészáros-kutya nyalja a bárányt, ha már meg nem foghatja. D. — Vén mint a pósta-út. Ny. 13. — Vén mint az országut. E. — Vén ökör mélyebben hágdossa a sarat. D. — Vén palánta, kész kápuszta. D. — Vén róka ravaszabb. B. — Vén rókát, vén verebet, vén parasztot nehéz megcsalni. D. — Vén szakácsné is megfőzi a levet. D. — Vén szolga a ház becsülete. B. — Vén szolga, ócska butor. E. — Vén szolgának a szó is vereség. D. — Vén szolgának, vén kutyának egy a fizetése. D. — Vénebb a tizparancsolatnál (S.); a visegrádi várnál (S.); az aradi utnál (S.); a becsei Krisztusnál. (Ny. 22.); a két esztendős malacnál. D.

Vénség. A ki ifjantan gyüt, vénségében füt. KV. — A ki ifjuságában dolgozik, az vénségében nyughatik. KV. — Alkalmatlan vendég a vénség. ME. — Elég nyavalya a vénség. M. — Ifjantan erővel, vénségedben eszeddel. KV. — Kelletlen vendég a vénség. KV. — Ki fiatal korában megszokta a táncot, vénségére is ugrál. D. — Ki kis korában kibeszéli magát, vénségére hallgat. D. — Köhögő társakkal jár a vénség. KV. — Vénség, kész betegség. ME. — Vénség, szüntelen betegség. Pázm. — Vénség, tisztesség. S.

Vér. A bor süriti a vért. Ny. 7. — A katonának olcsó a vére. E. — Bikavér. (L. bika.) E. — Csigavér. E. — Csöbörrel szunyognak vérét nem vehetni. E. — Elhült benne a vér. S. — Feléledt benne a kutyavér. E. — Gazdagnak borban (L. ezt) veszik a vérét. E. — Gyémánt hasad vértől. KV. —

Jó vér nem válik vizzé. B. — Keserves a véren vett kenyér. S. — Ki erősen fujja orrát, vért fuj ki belőle. D. — Ki keményen fej, vért ereszt. B. — Könnyü a báránynak vérét venni. D. — Más ember vérét szívja, mint a pióca. (Uzsorás.) D. — Meghült benne a vér. S. — Nem aludttej, hanem meleg vér foly a magyar ember erében. D. — Pap is husból és vérből van. D. — Piros mint a cseppentett vér. Ny. 3. — Szopják a vérét. E. — Több epéje mint vére. D. — Török vér, hadd folyjon. E. — Vér és pénz legdrágább. E. — Vér helyett méreg foly erében. D. — Vér vizzé nem válik. D. — Vérét vették a kulacsnak. E. — Vérszemet kap. E.

Véres. A vitéz kenyér bizony véres kenyér. KV. — Akkor szép a katona, mikor véres. D. — Nincsen semmi baja, csak a torka véres. Ny. 3. — Véres a szeme. (Dühös.) D.

Vércse. Hússal él, mint a vércse. E. — Tarka mint a vércse-tojás. D. — Vércse szemü. D.

Véső. Sok véső kopik a sziklában. D.

Vét. A gyermeknek sem vét. D. — A ki részeg korában vét, józan korában bünhődik. B. — A rossz ember előtt csak azért is rossz a jó, mert nem vétett. D. — Az pirul, a ki vétett. KV. — Egy munkában kettőt vét. KV. — Ha mennyit vétünk, annyit mennykövezne, a tágas égben egy mennykő se lenne. D. — Irigy előtt csak azért is vétkes vagy, mert nem vétettél. K. — Nem vét a légynek sem. Ny. 4. — Nem vét kevesebbet, ki sokkal vét. E. — Nincs a ki ne vétsen. D. — Rajkó vét, Istókot (L. ezt) verik. E. — Sokakat senki sem emlegetne, ha nem vétettek volna. K.

Vétek. A kis vétek otthon, tömérdek nagy ottkin. E. — A ma született gyermekben is benn a vétek. D. — Bocsánandó vétek. D. — Bor ez'! megöli a halálos vétket is. E. — Büntetés tartóztat a vétektől. B. — Egy vétket másikkal takargat. KV. — Első vétek bocsánatot érdemel. E. — Fösvénynél nincs vétek. KV. — Ismert cselédet hét vétekkel inkább, mint ismeretlent egygyel. E. — Jó pihenni olykor, de henyélni vétek. E. — Kétszer egy vétekbe esni nagy gondatlanság. D. — Konkolyt a buzából, vétket a világból nem lehet kiirtani. KV. — Könnyü másokat megitélni, de maga vétkét nehéz megismerni. E. — Lélekre aszott vétket nehéz levakarni. D. — Maga vétkét másra tolja. E. — Mi egynek vétek, másnak sem erkölcs. D. — Minden vétek talál magának mentséget. E. — Nem vétek a mi bemegy, hanem a mi kijő. E. — Nincs vétke a pénzes embernek. KV. — Ragad a vétek, mint az enyv. KV. — Ritkán akasztja fel magát valaki a maga vétkeért. E. — Rút mint a halálos vétek. D. — Senki sincs vétek nélkül. KV. — Sok a vétek, hol sok a törvény. K. — Sok törvény, sok vétek. S. — Számos gonoszságát vétkével fedezi. D. — Szeretni nem vétek. E. — Tisztességes hazugság (L. ezt) nem vétek. E. — Vétektitkolás, félig megbocsátás. (L. ezt.) D. — Vétek-nek büntetés a zsoldja. B.

Vétkes. Ha gyarlók nem volnának, vétkesek sem volnának. D. — Vétkesnek büntetését csendesen kell türni. KV.

Vétkezik. A káros (L. ezt) többet vétkezik, mint a kárttevő. Ny. 4. — A ki ritkábban vétkezik, könnyebben bocsánatot nyer. KV. — A ki mást szid, maga vétkezik. B. — Ember szokott vétkezni. E. — Jámbor is napjában hétszerte vétkezik. E. — Még a pap is vétkezik, ha jó kedve érkezik. Np.

Viasz. Adomás (adakozó) sziv viaszként megolvad. D. — Hajlik mint a viasz. E. — Törvénynek viasz az orra. E.

Vicispán. Derék ember a vicispán.

E. — Eb (L. ezt) lesz Liptón vicispán. S.

Vidám. A vidám elme gyakran elmegy sétálni, de az okos többnyire otthon marad. D.

Vig. Búsnak bús a nótája, vignak vig. D. — Isten is a vigat szomorúval váltja fel. D. — Ne szomorkodj, légy vig, nem lesz ez mindég igy. Np. — Nehéz a bánatos arcnak vig kedvet mutatni. D. — Nem lehet annak vig órája, ki vigabbat kiván. K. — Nem nagyon vig a magyar. D. — Szerencsétlenségben legjobb a vig elme. KV. — Szomorúnak nehéz vig arcot (vig kedvet. KV.) mutatni. E. — Vége vig Andrásnak. E. — Vig apára ütött. D. — Vig mint a kinek háza ég, maga meg benne szorult. E. — Vigak és szomorúak nem illenek egybe. KV.

Vigan kezdett, szomoruan végzett. KV. — Nem esik vigan kalodában a lejtő. K.

Vigad. Mit tesz az eleven (L. ezt), ha holtak is vigadnak. (Vén táncol.) D. — Sírva vigad a magyar. Np.

Vigasság. Egy jó barát a szomorúságban, felér százzal a vigasságban. D. — Kelletlen vigasság a szomoruságban, közös izetlenség minden társaságban. D. — Több okunk a szomoruságra, mint a vigasságra. D.

Vigasztal. Beteg vigasztalja az orvost. B. — Két szomorú is vigasztalhatja egymást. D. — Nyugodt lelkiismeret a legjobb vigasztaló. S. — Szép vigasztaló szó orvosszer a betegnek. B.

Vigasztalás. Asszonyi vigasztalás. D. (Egy asszonynak férje meghalt, midőn barátnői vigasztalták, azt mondta: őt csak férfi vigasztalhatja meg. mert az jobban ért hozzá.) — Hadd Istenre dolgodat, búból vigasztalást hoz. D.

Vigyáz. A fejedelem legyen vigyázó. KV. — A ki áll, vigyázzon, hogy el ne essék. D. — Árnyékodra is vigyázz. D. — Ha elméd nem vigyáz, hallásod is elvész. E — Habár hibáztál, miért nem vigyáztál. Np. — Kinek-kinek maga dolgára kell vigyázni. KV. — Szemhéj alatt is vigyáz. E. — Vigyáz rá, mint a szeme fényére. S. — Vigyázz, ha sikoson jársz. D. — Vigyáz magára, mint a selyem-kendő. Ny. 5. — Ugy kell vigyázni a leányra, mint a gyertyalángra. Ny. 22. — Vigyázó gazdának kegyetlen a hire. E.

Vigyázatlan. A hol vigyázatlan a leány, csirkét ellik a kánya. D.

Vigyorog. Ergo (L. ezt) morgó, vigyorgó. ME. — Igyorog, vigyorog. D. — Ki mindenikre vigyorog, senkit sem szeret. D. — Vigyorog mint a fakutya. Ny. 8.

Vihar. A ki szelet vet, vihart arat. ME.

Világ. Azé a világ, a ki élheti, azé a mennyország, a ki elérheti. D. — Azt tanuld az iskolában, a mi hasznos a világban. KV. — Butyor a világ szatyor a vénasszony. D. — Egy ember halála ki nem üti a világ fenekét. D. — Egy nap nem a világ. D. — Egynek hatot, másnak vakot vet a világ kockája. D. — El kell veszni a világnak,vagy győzni az igazságnak. Np. — Elég tág a világ, elférünk benne. E. — Eltart a világ egész végig. D. — Ez a világ sora. S. — Édest keserűvel egyelit a világ. E. — Felfordul a világ, ha késöre is. D. — Felfordult világ. D. — Ha én egyszer meghalok, kurvanya a világnak. K. — Ha mindnyájunk jó volna, nem lenne tarka a világ. D. — Ha nincs igazság, veszszen a világ. E. — Hadd élje világát. E. — Hálátlansággal fizet a világ. D. — Hány hét a világ? Mával is kevesebb. E. — Huncut a világ, kimarkolja a dohányt. (L. ezt.) Ny. 2. — Igy fizet a világ: sokat igér, keveset ád. B. — Isten e világot sem teremtette hamar. D. — Isten veled szép világ. (Német.) S. — Itt a világ közepe, ki nem hiszi jöjjön be. S. — Jártas-keltes a világ-

ban. D. — Játszik a világgal. D. — Kerek mint a világ. D. — Kétszínüvé lett a világ. E. — Kój a világ közepe, Csobaj a végezete. Ny. 3. — Kuruc világ. E. — Meglehet, nagy a világ, megeshet. Ny. 5. — Mi lesz a világból? E. — Mind világ végéig. KV. — Mindig okosabb a világ. E. — Nem a világ. E. — Nem adnám a világért. E. — Nem egész világ Baranya, laknak Somogyban is. D. — Nem esik ki a világ feneke. E. — Nem galambkosár a világ. D. — Nem zsák a világ szája, hogy bekössük. S. — Nyakába veszi a világot. E. — Okosnak áll a világ. E. — Okosság vezérli a világot. D. — Ország-világ az övé. D. — Országé-világé. (Ringyó.) D. — Övé a világ. D. — Pénz igazgatja a világ dolgát. Ny. 2. — Sokat igér a világ, de keveset ád. D. — Szemesnek áll a világ. E. — Szar a világ, tök a tromf. ME. — Talán jobbra fordul a világ. D. — Tarka mint a világ. D. — Világfia. D. — Világ kincséért sem. E. — Világ végén lakik. E. — Világba beszél. E. — Világ rossza. E. — Világra való. S. — Zab-gyereknek az egész világ apja. (L. ezt.) Ny. 9.

Világ. Csicsóéknál ég a világ. (Mulatnak.) Ny. 13. — Világtalan világig. E.

Világit. Az okosság sötétben is világit. D. — Másnak világit, maga sötétben ül. D.

Világos. Egy tudja, titkos; kettő tudja, homályos; három tudja, világos. Ny. 9. — Fehér lónak, világos felhőnek nem kell hinni. Cz. — Napnál is világosabb. S. — Világos felhőnek, fehér rokkolyás asszonynak nem kell hinni. Ny. 6. — Világos mint a vak ablak. Ny. 1. — Világos mint az egyszeregy. E.

Világtalan. Vak vezet világtalant. Sz. — Vak veti szemére világtalannak. E.

Villa. A mit villával felrak, gereblyével lehuzza. E. — Ilyet még se késsel, se villával nem ettem soha. Ny. 5. — Mácsikot kanállal, borsót villával. S. — Nincs oly rakott szénás szekér, kire még egy villa nem fér. KV. — Villa széna nem petrence. D — Villával eszi a szérdéket. E.

Villám. A szó zsebbe nem fér, villámlás meg nem tér. KV. — Futó embert üti a villám agyon. S. — Ha a villámlás agyon nem üt, annak mennydörgése sem bánt. D. — Messze villámnak késő mennydörgése. E. — Villám vissza nem tér. E. — Nem mindenkor üt be, mikor villámlik. S. — Villámlik a zsendice. (Nevetséges erőlködés.) E.

Villongás. Gyermekért, ebért nem egyszer támad villongás a szomszédban. E.

Vince Ha csordul Vince, megtelik a pince. Ny. 3. — Ha fénylik (L. ezt) Vince stb. E.

Virrad. Éjszaka (L. ezt) virrad neki. E. — Kivilágos virradatig. D. — Részegnek későn virrad, hamar alkonyodik. B.

Virág. A bimbóból virág lesz. E. — A legszebb virág leghamarabb oda van. D. — Az irott virágot sokan dicsérik, de senki sem szagolja B. — Akár fodor, akár menta, elég hogy banyavirág. D. — Akasztófa virága, hóhér pallos cifrája. Ny. — Akármilyen szép a virág, de idövel elhervad. D. — Egy virág nem tavasz. D. — Elfogy az ifjúság, mint ama szép virág. F. — Festett virágot nem szagolnak. D. — Ha a nap lehanyatlik, a virág is alkonyodik. D. — Három fa virága. (Akasztófa.) E. — Jó neki már a banyavirág is. (Fodormenta. Vén.) D. — Jóllakott méhnek nem kell virág. Ny. 2. — Kerteletlen (gondozatlan) virág hamar elvész. D. — Megterem a virág gazban is. E. — Minden szép virág meghervad. Ny. 22. — Nebántsvirág a neve. S. — Nem minden virágból lesz gyümölcs. D. — Nincs oly szép virág, mely el ne her-

vadjon. D. — Szomorú fűzfának is van virága. Np. — Tartós mint az őszi virág. D. — Virág helyett kórót szedett. D. — Virág mondja kórónak. S. — Virág voltam, kóró lettem. E. — Virágból is mérget szí a pók. E.

Virágos cégért köt, ki mérget árul. B. — Szép mint a virágos kert. D. — Virágos kedve van. ME.

Virágzik. A tök is este virágzik. (Későn.) Sz. — Jó fának ága idején virágzik. D. — Későn virágzó fának ritkán érhetik meg gyümölcse. D. — Korán virágzó fának, ritkán eszel gyümölcséből. B. — Mely fąk virágzanak, gyümölcsöt nem hoznak, nincs belök. (Becsök.) Pázm. — Rózsát akkor kell szedni, mikor virágzik. D.

Virtus. Nem nagy virtus. ME. — Nincsen virtus irigy nélkül. KV.

Visegrád. Vénebb a visegrádi várnál. S.

Visz. Ha nem jösz, viszlek. S. — Onnan vesznek, a hol van, addig visznek, a mig van. S. — Viszi mint kánya a fiát. Ny. 7.

Viszket. A hol viszket, megvakarjuk. E. — A hol nem viszket, ott ne vakard. D. — Kiki ott vakarja, ahol viszket. D. — Könnyü a vakarás, ha viszket. D. — Nálunk is kinek hol fáj, ott tapogatja, a hol viszket, ott vakarja. Pázm. — Nehéz a tapogatás, a hol nem annyira viszket, mint fáj. D. — Ott is vakarja, a hol nem viszket. D — Viszket a füle. D. — Viszket a háta. (Verést érez.) E. — Viszket a marka. (Pénzt érez.) D. — Viszket a tenyere. (L. ezt.) E.

Visszaad. Tetézve adja vissza a csapott vékát. D. — Vissza nem adom fejében vitte el. E. — Visszaadják a kölcsönt. Sz. — Visszaadom csücstől (D.); kamatostól. ME.

Visszaver. Kopjátkopjával, pallost pallossal szokták visszaverni. KV. — Majd visszaveri azt Ludas Matyi. E.

Vitéz. A vitéz kenyér bizony véres kenyér. KV. — Az okosakat és nagy vitézeket örökké üldözik. Ny. 8. — Akármint siessen a vitéz, késö ha megütik. E. — Balázs (L. ezt) vitéze. E. — Bátor katona az, kinek vitéz barátja az Isten. D. — Busul mint a csonka vitéz. D. — Hátul van a sebe, vitéz katona volt. (Megfutott.) B. — Hideg ellen nincs vitéz. D. — Kevély vitéz hamar vész. E. — Merész katona mellett a félénk is vitéz. D. — Nem gomba a vitéz, hogy minden ganéban teremjen. D. — Néha a paraszt is vitéz. D. — Nyul-vitéznek bokor a vára. D. — Szent Gergely (L. ezt) vitéze. D. — Toldi Miklósnál is hiresebb vitéz. Sz. — Vitéz a pohár mellett. KV. — Vitéz az ágy alatt; a kályha mellett. E. — Vitéz embernek pókháló is kővár. D. — Vitéz férfinak, serény paripának kár megőregedni. KV. — Vitéz kapitánynak vitéz a századja. D. — Vitézek mint Berta kutyái. (L. ezt.) D. — Vitézre nem szállhat véletlen szerencse. KV.

Vitézkedni. Könnyü kocsmán vitézkedni. D. — Könnyü ott vitézkedni, hol nincs ellenség. B. — Szemetén vitézkedik mint a kakas. E. — Nyelvével vitézkedik, mint az asszony. D.

Vitézség. Boszut állni nem vitézség. D.

Vitorla. Jó szél fujja vitorláját. D. — Jó szélnek eresztette a vitorlát. D.

Viz. A cigány nem hal a vizbe. (Szójáték.) Ny. 9. — A Duna vize sem mossa le gyalázatát. Sz. — A föld anya, a viz mostoha. D. — A ki a víztől fél, nem eszik halat. Ny. 4. — A kútban mennyi a viz, mégis ki lehet merni. Ny. 6. — A mely kuvasz egyszer általúszsza a Dunát nem fél többé a viztől. Pázm. — Amint rakod a tüzet, ugy forralod a vizet. D. — A pap kútjából meritette a vizet. Ny. 1. — A reménység oly iz, mely elfogy mint a viz. KV. — A tiszta vizet is megszüri, hogy zsirt találjon benne. D. — A viz is örömestebb jár a szokott úton. D. — Addig lépj a vizbe,

mig kövét látod. E. — Akármi viznek legjobb a csendese. D. — Akkor látott vizet, mikor a bába megmosdatta. E. — Árad a viz, meg elapad. E. — Átkozott a hal (L. ezt) a harmadik vizben. (Latin.) S. — Bátorságosabb földön, mint vizen járni. KV. — Bort hord a ló, mégis vizet iszik. D. — Csizmájában sem szereti a vizet. D. — Csurig van a bögre vizzel. (Most már elég!) Ny. 8. — Csurom viz vagyok. S. — Dunába hord vizet. KV. — Dunában keres vizet. B. — Egészséges mint a hal a vizben. D. — Egyik tüz, a másik viz. S. — Elől viz, hátul tüz. KV. — Elvesztené egy kanál vizben. E. — Elveszett mint kő a vizben. E. — Elmosta a viz. D. — Erdőre tőkét, tengerbe vizet. E. — Esőt kerülte, vizbe halt. D. — Él mint hal a vizben. D. — Fejtől árad a viz. M. — Fele viz, fele voda. D. — Felhőből nem merithetsz vizet, mert messze van. Ny. 4. — Feljebb járt a viznél. D. — Ha nagy vizbe nem akarsz halni, patakokat is kerüld. K. — Hallgat mint hal a vizben. Ny. 7. — Hideg vizzel leöntötték. E. — Igyál vizet s nem fizetsz. ME. — Ihat már arra hideg vizet. (Vége.) Ny. 6. — Istenadta vize, se ize, se büze. E. — Jó viz a malmára. E. — Jobb halászat esik zavaros vizben. D. — Kanál vizbe is belehalhat a légy. D. — Kapkod mint a vizbe haló. E. — Kétfelé kap, mint a vizbe haló. Pázm. — Ki a viznek szokott, ha beleesik sem fél. D. — Ki felől Isten elvégezte, hogy felakaszszák, nem hal a vizbe. E. — Ki a vizben jár, megnedvesedik. D. — Ki vizen jár, szélnek is vigyen kenyeret. (Előrelátás.) Ny. 2. — Kicsiny tüzet kevés viz olt. E. — Kinek bora nincs, igyék vizet. B. — Könnyen folyik a viz lefelé. D. — Könnyü a békát a viznek ugratni, mert ugyis oda akar. Ny. 17. — Könnyü az őrlés, csak viz legyen hozzá. D — Köszönje meg a viz, ha megmosdol benne. E. — Lassu viz partot mos. KV. — Látod molnár hogy visz a viz. Ny. 5. — Legjobb a viz forrásában. KV. — Macska is szereti a halat, de kerüli a vizet. KV. — Maga malmára hajtja a vizet. D. — Megbüntette a rákot, vizbe vetette. K. — Megteszem, ha vizet iszom (L. ezt) is. Ny. 15. — Mind a vizig szárazon, a hol viz van, gázoljon. (Elmehet.) Ny. 4. — Molnár ha vize van, bort iszik, ha vize nincs, vizet iszik. E. — Nagy dolog volna, ha Dunában nem volna viz. B. — Nagy vizbe veti hálóját. E. — Nagy vizben fogják a nagy halat. B. — Nagy viznek eredett, belehalt. D. — Nálunk is vizben főznek. E. — Ne menj a fára, nem esel le; ne menj a vizbe, nem halsz bele. E. — Nem csekély vizben tapogat Pázm. — Nem hal vizbe, kinek fel kell akadni. D. — Nem sok kárt tesz a vizben. E. — Nem sok vizet zavar. E. — Nem szereti a hal (L. ezt) a harmadik vizet. Ny. 13 — Nincs a viznek rakoncája. (Gerendája. ME.) M. — Nincs hamisabb viz asszonyok könyhullatásánál. E. — Nincs jég alatt gerenda, se a vizen rakonca. D. — Olaj és viz. D. — Olyan az élet, mint a vizen a bugyborék. Ny. 22. — Otthon vizzel, másutt borral. D. — Örül, mint a vizbeesett hal. D. — Rostával meri a vizet. K. — Rossz kut az, melybe vizet kell hordani. KV. — Se vize malmának, se sava szavának. BSz. — Sok jó vizet kell megutálni, ha eredetét nézed. K. — Sok viz lefolyt azóta a Dunán. D. — Szegény ember vizzel főz, sóval sóz, ugy él. Ny. 6. — Szegény ember vizzel főz és jóizüt eszik, nagy urnak elsózzák az ételét. Ny. — Szomju ökörnek zavaros viz is jó. M. — Szomjunak a viz is iz. D. — Tartsa meg az Isten, — mint a vizet a rosta. E. — Tüz, viz és asszony épen győzhetetlen. B. — Tüz, viz, vigyázz. D. — Tüzön, asszonyon nehéz kifogni. ME. — Ugy issza a bort, mint a vizet. D. — Vesz-

teg álló viznek, hallgató embernek nem kell hinni. D. — Vér vizzé nem válik. D. — Viz a tüznek ellensége. B. — Viz ellen nehéz az uszás. D. — Viz hátán nyulat les. D. — Viz van a fejében. E. — Vizbehaló habhoz is kap. K. — Vizbe ne hágj, ha követ nem látsz. D. — Vizbe ölte a békát, tóba a halat. B. — Vizet markol. E. — Vizet prédikál s maga bort iszik. B. — Vizet sem érdemli meg. S. — Vizet sem látsz (L. ezt), hol én bort. E. — Vizet sem tud zavarni. E. — Vizitaltól nád terem orrodban. M. — Viznek öregében fogják a nagy halat. D. — Vizre visz (M.), szomjan hagy. D.

Vizell. Csalánra vizellett. (Mérges.) E. — Fekve vizel. (Rest.) D.

Vizes. Ráadták a vizes inget. (Vádolják.) Ny. 2. — Ráteriti a vizes lepedőt. (Ny. 14.); vizes pokrócot. B.

Vizsla orra van. ME. — Szaga után borra, mint jó vizsla nyulra. D. — Szaglódik mint a vizsla. D.

Volna. Egyik: ha volna; másik jó volna. Ny. 3.

Volt. Ami volt, az elmult, talán ebre (rosszra ME.) fordult. B. — A volt ám, ami volt. D. — Nem volt, de van! D. — Vagyok, aki voltam, leleszek, ami vagyok. S. — Volt, de elfolyt. Ny. 24. — Volt, de elkölt. D. — Voltért a zsidó nem ád semmit, de még a leszért se sokat. Ny 10. — Voltnak és meglettnek szemérmes orcája. KV.

Von. Csak a csattig vonjad. Pázm. — Fakót is vonják, de fakó is vonja. KV. — Sok a huza-vona. ME.

Vő. Beházasodott vő olcsóbb a korpánál. ME. — Kijárta (L. ezt) az utját, mint Szikra bácsi a vejének. Ny. 1. — Kinek kurva a leánya, sok a veje annak. B. — Lányomnak szólok, vejem uram is értsen belőle. S. — Vőm nem fiam, menyem nem lányom. Ny. 5. — Vőnek, ha mézből való is, nem kedves anyósa. S.

Vödör. Csöbörből vödörbe hág. M. — Ki vödörrel, ki csöbörrel. D. — Vödörből csöbörbe hágott. Sz.

Vőlegény. Agglegényből soha sem lesz fiatal vőlegény. S. — Eltalálta mint vőlegény a menyasszonyát. Ny. 6.

Völgy. Az óriás csak óriás, ha völgyben áll is. D. — Bolond tölti völgyből a hegyet. Ny. 14. — Hegyen-völgyön egyaránt. D. — Hegyen (L. ezt) völgyön lakodalom. E. — Hegynek hajts, völgynek tarts. E. — Kit a dombon nem örömest látunk, olyat a völgybe taszigáljuk. D. — Törpét völgybe állit. E. – Völgynek lassan, a hegy maga tanit. E.

Vörös. Haragszik, mint a bival a vörösre. E. — Ki a tehenet erősen feji, vörös tejet fej. D. — Kitették a vörös zászlót. E. — Nem csak egy vörös bika (vörös kutya D.) van a világon. Ny. 1. — Vörös ember, deres ló, ritkán válik abból jó. Ny. 1. — Vörös ember, ha jó, igen jó. E. — Vörös haju tót. (Álnok.) Sz. — Vörös hajuban, vörös bajszuban ritkán szokott jó válni. Sz. — Vörös kakas. (L. ezt.) E. — Vörös kutya, vörös ló, vörös ember egy se jó. E. — Vörös mint a Judás haja (E); mint a főtt rák (D); mint a paprika (D); mint a pipacs (D); mint a róka. (D.)

Vöröshagyma. Esküszik mint a vöröshagyma. D. — Mostoha siratásra vöröshagyma kell. K. — Vöröshagyma (L. ezt) fokhajma, az is mindjárt egy nóta. Ny. 14.

Zab. A zab akkor fejzik, mikor a hetevényt meglátja. Ny. 2. — A zabnak nincsen zablája. D. — Bolond, ki egy zabszemért lóba bujik. BSz. — Bor hajtja (L. ezt) a lovat, zab viszi a szekeret. Ny. 4. — Dől mint a zabkéve. Ny. 3. — Egy zabot kaszálnak. D. — Elmehetsz Kukutyinba zabot hegyezni, jeget aszalni. Ny. 12. — Éhes gyomornak mézes falat a zabkenyér héja is. KV. — Éhes lónak zabon az esze. Ny. 7. — Ökör húzza az

igát, ló lakik jól a zabban. D. — Ökör szánt a zab alá, lovak eszik meg. Sz. — Untig elég a paréj, de annál kevesebb a zab. D. — Zab hajtja a lovat, nem ostor. E. — Zab hordozza a lovat. Ny. 6. — Zabgyerek. (L. ezt) E. — Zab szúrja az alfelét. D. — Zabkenyér is jó annak, aki hozzászokott. D. — Zabba mennek a lovak. (L. ezt) E. — Zabot ne kérj (L. ezt) szamártól. Ny. 24. — Zabszem se fért volna a seggibe. (Fél.) E.

Zabos. Fingik, mint a zabos ló. E. — Zabos lóhoz ne közelits. E. — Zabos lónak jókedv az ostora. E.

Zabál. Aki sok zabáló csütörtököt tart, hosszu böjtre szorul. Cz. — Aki zabál maga fogával ás magának sírt. D. — Nincs mindennap zabáló csütörtök. (L. ezt) Ny. 22. — Zablált lónak egere (L. ezt) nő. E.

Zabla. A jó lónak zabla kell nem ostor. B. — A jó lovat nem ostor, hanem a zabola vezeti. D. — A zabnak nincsen zablája. D. — Ki lator paripát ül, zabolából itat. D. — Ki lopott lovon ül, zabolából itat. E — Neki eresztette a zabolát. E. — Szilaj paripán zabolából itatnak. D. — Zabola, fék, ostor, délceg lovat megtör. S. — Zabla nélkül a ló sohasem leszen jó. KV.

Zabolátlan lovat nehéz megtartóztatni. D.

Zabolázd fel szerencsédet, könnyebben megtarthatod. D.

Zacskó. Könyökig nyúl a zacskóba. (Szegény.) Ny. 1. — Zacskó tetejéről veszi a pénzt. (Gazdag.) Ny. 1.

Zaj. Sok zaj semmiért. E.

Zanót. Örül mint a kecske a zanótnak. D. — Siet mint a kecske a zanót után. D.

Zala hala, Zala rákja, Zala menyecskéje. ME. (Szép asszonya E.)

Zavar. Nagy patvar a zavar. D. — Egy szó is lelket zavarhat. E. — Nem sok vizet zavar. E. — Vizet sem tud zavarni. E

Zavaros. Jó halászat esik a zavarosban. Ny. 4. — Szomju ökörnek zavaros viz is jó. M. — Zavaros mint a Maros (D); mint a megfordult bor (D); mint a moslék (D); mint a Tisza. (D.) Zavarosban halász. E.

Zákányos ember. (Civakodó részeg.) D. — Zákányos ut. (Göröngyös.) S.

Zálog. Sir, mint a zálogos tehén. E. — Teste-lelke zálogban van. (Adós.) Ny. 6. — Zálogban van az asztaluk. (Nincs mit enniök.) Ny. 2.

Zápfogra is kevés. D.

Zápor. A zápor hamar mulik. D. — A zápor lármával rohan. D. — Állhatatlan, mint a zápor. D. — Gátrontó zápor. (Harag.) D. — Hull mint a zápor. D. — Hirtelen mint a záporeső. M. — Lehordta, mint zápor a homok halmot. D. — Nehéz a záport meggátolni. D.

Záptojás. Büdös záptojás. D. — Lotyog a feje, mint a záptojás. D. — Üli a záptojást. D.

Zászló. Előre a zászlóval. D. — Forditsd Kabai a zászlót. S. — Pivoda regimentje se dobja (L. ezt) se zászlója. Sz. — Kitették a vörös zászlót. E. — Siet mint Hopula a zászlóval. Ny. 5. — Szép egyesség emel zászlót mezőben. KV.

Zár. Ha erős a zár, nem súlyos a kár. D.

Zátonyra került. E.

Zefir. Tót zefir. (Fing.) E.

Zekezuka. Minden zekezukáját elvitte. Sz.

Zinár ember. (Hitvány.) E.

Zivatar készül. E.

Zokon esett. E.

Zökken. Helyre zökkent (helyén van) mint Gyöngyös. Ny. 18.

Zöld. Erdő nincsen zöldség nélkül. Np. — Fehér karácsony zöld husvét. S. — Ne beszélj oly zöldeket. E. — Nem tud zöld ágra vergődni. E. — Megjött Antal (L. ezt) Budáról, zöld ágat hozott orrában. Decsi. — Zöldágra jut. E. — Zöld disznóról (L. ezt) me-

sét mondok. E. — Zöld karikát (L. ezt) hányt a szeme. E. — Zöld lovat, okos oláhot (nem látni). Ny. 2. — Zöldre feketit. (Rosszul szánt.) Ny. 2.

Zördül. Tál, kanál zördülés nélkül meg nem esik. (Szóváltás házasok közt.) Ny. 6.

Zörget. A bimbó zörgeti a jászolt. (Ökör enni akar.) Ny. 4. — Ha felkötötted, zörgesd. (Kolomp.) S. — Zörgessetek és megnyittatik. Szentir.

Zörgés. Ritka kocsi zörgés nélkül. D.

Zörög. Nem zörög a haraszt magától. E. — Nem zörög a haraszt, ha a szél nem fujja. E. — Zörög mint a haraszt. E. — Zörög mint a törött fazék. ME. — Zörög mint macska a dióhéjban (E.); mint macska az üres katlanban. (D.); mint ördög a lámpásban. D.

Zúza. Eszem a zúzáját. S. — Gonosz zúzája. E. — Hamis a lelke, de még a zúzája is. S. — Nincs szive, hanem csak zúzája. D. — Szereti a zúzát. E.

Zürzavar megszomorítja a kövér jószágot is. D.

Zsadány. Helyén van mint Zsadány. (Nincs jó helyen.) Ny. 20.

Zsák. A disznónak is a rossza rágja ki a zsákot. Ny. 6. — A fehércseléd elbirja a molnárt zsákostol. (Mindenre képes.) Ny. 5. — Akár lopjon, akár a zsákot tartsa, egy tolvajság. D. — Akkor kell a zsák száját szüken tartani, mikor teli van. Ny. 5. — Barátzsák. (Telhetetlen.) D. — Belesüppedt, mint koldus az üres zsákba. Ny. 2. — Benedek (L. ezt), zsákkal hordja a meleget. Cz. — Egy krumpliért nem oldják meg a zsákot. Ny. 6. — Egy marék szerencse többet ér egy zsák észnél. ME. — Elválik, hány zsákkal tellik. Sz. — Elverték mint a lisztes zsákot. D. — Erőtlent az erős csak a zsákba rázza. KV. — Feszit mint két krumpli egy zsákban. Ny. 1. — Fótjáról is megismerik a zsákot. D. — Fordulj dinnye, lódulj zsák. D. — Fordulj dinnye, lódulj zsák, jön a török, majd levág. (Szaladj.) Ny. 8. — Fülel mint malac a zsákban. S. — Ha (vagy: hol. KV.) malacot igérnek, zsákkal forgolódjál. Sz. — Hosszu zsák könnyen döl, a kurta felfordul. K. — Ingyen (munka nélkül) a zsák se ér össze. Ny. 7. — Itt a bolond, hol a zsák. Ny. 12. — Jó a zsákon a folt. Ny 8. — Jobb a foltos mint a likas zsák. D. — Karcsu mint a gyapju zsák. E. — Ki van félig a zsáktól. (Bajból.) D. — Kibuvik a szeg a zsákból. ME. — Kiki maga zsákját hordja a malomba. D. — Kitetszik a szeg a zsákból. Sz. — Kitetszik a tövis a zsákon. D. — Kocsis torok, barát zsák nehezen telik. Sz. — Konkolyos zsákot nem ugatja meg az eb. (Nem lopják el.) B. — Könnyebb egy zsák balhát megőrizni, mint egy rossz asszonyt. B. — Kurta zsák hamar felfordul. D. — Lisztes (L. ezt) zsák. E. — Macskát zsákban ne végy. D. — Megtalálta zsák a foltját, ecetes kanta dugóját. Ny. 2. — Megzsákolták. (Megverték.) D. — Mikor a malacot igérik, tartsad a zsákot. Ny. 9. — Milyen a zsák, olyan a folt. S. — Mint vasszeg a zsákbul, ugy szegénység a házból. D. — Nehéz a macskát zsákba rekeszteni. D. — Nem adnám egy zsák malacért. Sz. — Nem jó ó zsákba uj buzát tölteni. KV. — Nem tudom mi lakik a bekötött zsákban. E. — Nem zsák a világ szája, hogy bekössük. S. — Olyat esett, mint egy zsák. D. — Orgazda és tolvaj egy zsákba valók. KV. — Ócska zsákból uj gatya. Ny. 9. — Őt sem zsákkal ijesztették. E. — Ripsz-rapsz, csak az én zsákom teljék. D. — Ritka mint a jó zsák. D. — Ritka zsák fót nélkül. D. — Sok fót kell a rossz zsákra. D. — Tartja magát, mint az üres zsák. E. — Tele tölti zsákját, meg nem köti száját. Pázm. — Telhetetlen papzsák. KV. — Teszi magát, mint a két csö kuko-

rica egy zsákban. Ny. 2. — Több egy maroknyi pártfogás egy zsák igazságnál. S. — Tömi a likas zsákot. D. — Ugy illik rá, mint folt a zsákra. Ny. 8. — Ugy vagyok, mint a pap a zsákban. (Szorult helyzetben.) Ny. 5. — Ugy van, mint hat macska a zsákban, maga a csucsában. D. — Zsák meglelte foltját (M.), ecetes korsó dugóját. ME. (Olajos kanta dugóját. E.) — Zsákban macskát nem árulok. M. — Zsákon fekszenek, s a madzagával takaróznak. (Szegény.) Ny. 1. — Zsákot tart. E. — Zsákkal forgolódik. E.

Zseb. A szó zsebbe nem fér, villámlás meg nem tér. KV. — Az én zsebem bánja meg. E. — Elférne a zsebbe. D. — Én sem dugom zsebembe a kezemet. (Nem vagyok tétlen.) B. — Kutya is meghugyozza, kinek pénz nincs zsebében. E. — Lyukas a zsebe. S. — Más zsebében kotoráz. D. — Megiszom a jó bort örömömbe, hej, de keservesen nyulok a zsebembe. Ny. 24. — Nehéz seb az üres zseb. S. — Nyer atyus, könyökig nyulkál a zsebbe. (Veszt.) E. — Ő is az én zsebemben van. (Adósom.) ME. — Ugy megijedt, hogy garas sem maradt zsebében. E. — Zsebbe akarsz tevét rejteni. D. — Zsebben mutat fügét. — B. — Zsebre teszi. (Sértést.) E.

Zsebrák. Telhetetlen zsebrák ember, még azt is megsiratja, a mit megeszik. KV.

Zsellér. A zsellér is kiturja az urát. Ny. 4. — Zsellért fogadhatna ruhájába. E. — Zsellért fogadott fejébe. D.

Zsemle. Ezen nincs alku; ugy van, mint péknél a zsemle. Ny. 4. — Kerek mint a zsemle. S. — Kicsi zsemle, kövér pék. S. — Szabott ára van, mint a zsemlének. Ny. 8.

Zsidó. A ki a zsidónak nem köszön, átesik a küszöbön. Np. — A zsidó is megveri a fiát, ha először nyer. Ny. 3. — Alkuszik mint zsidó a gyapjúra. E. — Annyi a pénze, mint zsidónak a disznó. Ny. 5 — Annyit ér, mint pokolba egy zsidó. Ny. 2. — Asszonyok (L. ezt) zsidaja. E. — Ájtatos mint a koldus zsidó. S. — Becsületes ember, ha zsidó nem volna. Ny. 4. — Benne van, mint zsidó a lóba. Ny. 8. — Benne van, mint zsidóban az ördög. Ny. 5. — Cigány kéz, zsidó kéz, utolsó kéz. (Vagy kész. Nehéz munkára nem valók.) Ny. 6. — Cigány, zsidó, meg a pap, hogy megcsaljon azon kap. Ny. 16. — Csal mint a zsidó. D. — Eb a zsidó kereskedés nélkül. D. — Egy zsidó nélkül megeshetik a vásár. S. — Élelmes mint a zsidó. S. — Fel és alá jár, mint zsidóban a savó. Ny. 22. — Fel sem veszi, mint a vadászó ember a zsidót. Ny. 21. — Fél mint nagypénteken a zsidó. E. — Fél mint zsidó a kereszttől. D. — Félre zsidó, paraszt jön. — B. Ha te vered az én zsidómat, én is verem a te zsidódat. E. — Hamis mint a zsidó fontja. S. — Három görög, három török, három zsidó, kilenc pogány. D. — Házaló zsidó. ME. — Hét országra szól, mint a zsidó kalendárium. Ny. 1. — Igaz vagy te is, akár a zsidó font. Ny. 5. — Ingyen a zsidó sem ád. Ny. 10. — Illik neki, mint a zsidónak a puska. S. — Jaj, kinek török, zsidó a szomszédja. E. — Ki a feje bótbol, mint a móri zsidónak a lóbol. S. — Kipakkolt, mint az egy gombu zsidó. Ny. 19. — Kinéz a boltból, mint a móri zsidó. D. — Köpköd mint a zsidó. S. — Közévág, mint a zsidó az egy lónak. Ny. 6. — Krimi zsidó. (Kegyetlen.) D. — Lót-fut, mint a bőrszedő zsidó. Ny. 19. — Mászkál, mint zsidóban a fájás. (Szegezés.) Ny. 22. — Megjárta, mint a mádi (L. ezt) zsidó. Ny. 7. — Megszokta, mint Ábrahám zsidó a csalást. D. — Megtanitlak zsidó miatyánkra. E. — Megvagyunk, mint a zsidó fontja: félig meddig. Ny. 21. — Még a zsidónak is kitér. D. —

Ne higy a zsidónak, mig meleg. Ny. 17. — Nem láttál vak zsidót papucsban szaladni? S. — Nincs nyugta, mint a bolygó zsidónak. ME. — Nincs rosszabb a szegény zsidónál. S. — Nincs zsidónak mennyben jussa. S. — Ott leszek, hol a mádi (L. ezt.) zsidó. E. — Pörös tehén tölgyét a prókátor feji, tejfölét a biró nyeli, bőrét a zsidó lesi. S. — Ravasz mint a görög zsidó. D. — Remeg mint zsidó az akasztófa alatt. Ny. 23. — Ritka vásár zsidó nélkül. B. — Ritka zsidó csalás nélkül. D. — Se kint, se bent, mint zsidó a lóban. Cz. — Sok zsidó gyereket felnevelt már. (Kamatot fizetett.) Ny. 6. — Szereti, mint zsidó a keresztet. D. — Ugy jár, ki a zsidónak nem köszön. S. — Ugy lármáznak, mint a zsidó vecsernyén. Ny. 8. — Van annak esze (L. ezt) elég, csak hogy a zsidó kereskedik vele. Ny. 10. — Van, mint a zsidónak szalonnája. E. — Vásár előtt van esze, mint a zsidónak. (Nem kárán okul.) Ny. 6. — Voltért a zsidó nem ád semmit, de még a leszért se sokat. Ny. 10. — Zsidó, ördög fúrója. S. — Zsidó asszonyon mindig fityeg valami. D. — Zsidó is megverte fiát, mikor először nyert. E. — Zsidó is szereti Máriát, körmöci aranyon. K. — Zsidó jobbágy, tár kincs; tót jobbágy, zsiros konyha; magyar jobbágy, pörlő társ. K. — Zsidó kézre került. E. — Zsidó nem ád a multra, voltra. KV. — Zsidó szagu a kendőd hugom. (Hitelbe vetted.) Ny. 1. — Zsidó van a házban. E. — Zsidó vecsernye. D. — Zsidóban bizik. ME. — Zsidók közt is legöregebb hajtja a lovat. E. — Zsidónak bizony mondása. D. — Zsidóval találkozott. (Szerencse.) ME. — Egy faluban zsidóskodnak. D.

Zsindely. Ne beszélj, zsindely van a házon. Ny. 15. — Utánuk hordom a zsindelyt. (Megboszulom magam rajtuk.) Ny. 8. — Zsindely van a házon, füle van a falnak. Ny. 7.

Zsinor. Elugrott a zsinor mellől. E.

Zsir. A tiszta vizet is megszüri, hogy zsirt találjon benne. D. — Bársonyt megveszti a zsir, embert a gonosz hir. S. — Ha mécsben sok a zsir, a mécset is eloltja. D. — Ha ugy volna zsirom, mint lisztem nincs, mindjárt sütnék pogácsát. Ny. 7. — Majd meg fő a maga zsirjában, megbékül a maga kenyerén. Ny. 10. — Más zsirján hizik. (Uzsorás.) S. — Minden zsirját kiszították. D. — Ritka mint a kakas zsir. D. — Sok lúd, sok zsir. D. — Van mind vaja, mind zsirja. D. — Zsirba sir a só. E. — Zsirodat, mázodat ne vesztegesd rája. BSz.

Zsiros. Addig a barátság, mig a zsiros konyha. D. — Gyakran a hájas táskából esik ki a zsiros pogácsa. KV. — Hajpor a zsiros hajon. (Hiábavaló.) D. — Ki sok zsirost eszik, elcsapja a hasát. ME. — Mosolyog mint a zsiros gánica. Ny. 23. — Zsiros mint a csikós haj (D.); mint a csikós suba (ME); mint a gulyás üng (D.); mint a hentes kötény (S.); mint a juhász bunda (D.); mint a szalonna. D. — Tót jobbágy: zsiros konyha. K.

Zsivány. Bajos ott lopni, hol a gazda zsivány. E. — Jó zsivány, a ki előre mondja, hogy lopni akar. Ny. 6. — Papi, Csati, Geleji: mind zsivány az eleji. Ny. 19. — Zsiványnak hosszu a keze, enyves az ujja. Ny. 2. — Zsiványnál nem lehet lopni. Ny. 2.

Zsoltár. Olvassa a medve zsoltárt. (Dörmög.) Ny. 2. — Verje meg a százkilencedik zsoltár. E. — Zsoltár számát sem tudja, mégis előre énekel. D.

Zsőrtös mint a csöpögő ház. Ny. 3.

Zsup. Karcsu mint a zsupkeve. S. — Meg van verve mint a zsup. E.

FÜGGELÉK.

Balogh Jenő. (Veszprém.) A mely házaspárnak az első gyermeke meghal, nagy asztalt csináltasson. (Sok lesz a gyermek.) — A férfiakban csak egy kutyatempó van, hogy lepisálják a falat. — Sovány birkának belül a zsirja, mint zsidóban az emberség. — Tegye ki az Isten a csoóti gyepre. — Elszökött mint a boglári német. — Se pálinka, se kalács, csak a nagy hujjogatás. — Benmaradtak mint szécsenyiek a tehénszarban. — Az egyszer kimondott szót négylovas szekér sem éri utól. — Magára hagyott háznál tolvajok gazdálkodnak. — Nem sokba került, mint magyar Almás. (Néphit szerint az Eszterházyak egy kutyáért kapták.) Búnak adta magát, mint a frádi vitéz. — Kővé vált, mint a csoóri lencse. — Ugy elszaladt a sági legény, hogy nem látták a portól. — Nem akar egyik sem szélről feküdni, mint a bársonyosi ember malacai. — Este lefekszik és reggel holtan kel fel. — Megtapogatta, mint a nyalkai ember a vidravasat. (Álmodta, hogy a vidravas egeret fogott, felébredve megtapogatta, összecsapódott.) — Kámforrá vált, mint a tamási ember. (Elpárolgott, eltünt.) — Izzad mint a zsidó igazságában. — Kálomistává lett, mint a bársonyosi ember holta után. (Megmerevedett nyaka.) — Nincs felöltözve, mint a sédei gyerek tarisznya nélkül. — Szürrel született, mint a szölgyéni gyerek. — Sáros a háta, mint a cúziaknak. — Megköszörüli a kését, mint a kuraliak a ködmenyüket. — Több szilva van, mint Libádon. — Mosolyog, mint a tótasszony segge. — Ugy szól a hangja, mint a repedt fazék. — Megragadta a botot, mint a gogánfai mester a gyepüt. (Utcán guta ütötte, keritésbe kapaszkodott.) — Járja a táncot, mint a szamár a jégen. — Birkózik, mint a mindszenti gyerek a gombóccal. — Se apja, se anyja nem volt, mint a szendi koldusnak. — Pöfög, mint a kukorica-kása. — Van birtoka, de kapta. (Szójáték: kaptafa.) — Büszke, mint a sósperec. — Bizgatja a zab. (Jó dolga van.) — Ugy forgatja magál, mint a somogyiak a szürt. (Ha eső esik, szőrös felét kiforditják.) — Bejárta a világot, mert el volt Paksig. — A borjuból ökör lett, mire a falu végére ért. — Csillog az orra, mint a szentmártoni templom keresztje. — Odavágták, mint a Tordacsiak a kásás fazekat a templomhoz. — Iskolába járatták, mint a peterdiek a kis malacot. — Paraszt politikát, szentháromság titkát nem lehet kitanulni. — Megáldotta Isten sok jóval, mint a szeredi képet. (Beleütött a menykő.) — Kijár-bejár rajt az istennyila. (Rozoga ház.) — Megköszörülték, mint a jákóiak az iszákot. — Összement mint a sikátori templom. (Összedült.) — Összekucsorodott, mint a malac farka. — Csunya, mint a tehén pokla. — Fohászkodik, mint a kovácsfujtató. — Házasodik a reszelő, férjhez megy a meszelő. — Tanácskoznak, mint a tarjáni kappanok. — Körülkeritették, mint a ravazdiak a lepényt. — Megnyujtották, mint a láziak a lángost. — Éles, mint a bot. — Rá se hederit a jó szóra, mint a tési ember a botra.

— Agyonüti egyik szavával a másikat. — Nyitva a mészárszék, kilóg az óralánc. (Gatyamadzag.) — Kanyarit, mint a kónyi bika a füből. — Kideriti az idő az igazságot. — Világit a menynyei petroleum-lámpa. (Hold.) — Megereszti a huszármiatyánkat. (Káromkodik.) — Lehorgasztja fejét (búsul), akárcsak az orra vére folyna. — Meg se lőtte még a nyulat, már is eszik belőle. — Felrótta a fokos nyelére. — Se nem árt, se nem használ, mint a vadosfai patika. (Nincs patika). — Sok a szüzlány, mint ádvent után. (Mikor ezt éneklik a templomban: »Én szüz leány vagyok.«) — Olyan mint a kása kalán nélkül. — Elszólta magát. (Fingott.) — Rosszabb a fiskálisnál. — Hires mint a komáromi cipó. — Megette a dobverőt. (Libacombot.) — Megenné még a krumpli haját is. (Válogatós megjár.) — Kidobolták a házából. — Abbanhagyta a dolgot, mint lusta ló a húzást. — Se ize, se bize, mint a lózsi szenteltviznek. — Megnyujtották, mint rátótiak a padot. — Rászállott a vörös kakas a portájára. (Tüzvész.) — Ebből sem lesz ám kalapos-inas. — Nem kár volna, ha pokolban láncon volna, tüzet enne, rezet szarna. — Nem veszi be a gusztusa, mint a szováti mester gyomra a káposztát. — Elvizellette magát, mint a gagyi legény a vetett ágyban. — Mindig az anyja szoknyáján sem ülhet. — Jó éjszakát kell mondani, nem kell álmot rontani. (Este ki kell békülni.) — Virradóra pukkadj meg, a mit ittál fizesd meg. — Átuszta a Bitvát, mint a rátótiak a ködöt. — Cifra mint a szölgyéni leány lipityője. (Pruszlikja.) — Kondor mint a malac farka. — Zöld a kökény, majd megkékül. — Kárbaveszett, mint a borgőczi litánia. — Küzködik, mint a bodajki gyerek a hetedik gombóccal. — Hevenyében kell a vasat verni. — Hires, mint az őri bicsak. (Vasmegyében.) — Sok van belőle mint Kajáron a bicsakból. — Rosszul járt, mint Petőné a turós-csuszával. (Mig a szobában beszélgetett, ellopták.) — Elvándorolt, mint Petőné regimentje. (U. a. Győrmegyében a mététet regimentnek hivják.) — Hej, huj, diákélet, az ám a gyöngyélet. (Npd.) — Diáknál, katonánál nagyobb huncut nincsen. — Diákon, katonán bajos kifogni. — Nagy patáliát csaptak. (Lármát.) — Még az ágyu nem is szólt, már a gatya tele volt. (Német katona.) — Magyar sógorság. (Távoli rokonság.) — Papot, vakot, öregasszonyt ne szolgálj, mert az egyik se hisz. — A koldus is előbb imádkozik, azután kap. — Pénz, posztó, paripa, széna, szalma, szalonna bor buza békesség; fain finom feleség. — Teszem azt hozzá, veszem azt belőle. — Egy veréb a kézben jobb mint tiz a csürön. — Boncidáig folyt a bor. (Nagy mulatás.) — Nem mind diák, a kinek tintás az ujja. — Szunyókáló róka nem fog nyulat. — Jaj be okosan találta, aki a bort plántálta, módot is közé fundálta. — Alighanem kutya ment. (Nyitva hagyta az ajtót.) — Otthagyta a becsületét, mint a boglári sváb a birtokát. — Bodzafa alatt esküdtek meg. — Ragadós, mint az ökörnyál. — Odamegy, hol a kémény füstölög. — Eluszott mint Győrben a Barabás malma. — Elosztoztak rajta mint a görzsi várromon. (Széthordták.) — Alleluja, megdöglött a Habnér lova. — Hétfőn henteregjünk, kedden kendert törjünk, szerdán szedret szedjünk, csötörtökön csötörögjünk, pénteken pityeregjünk, szombaton szomorodjunk, vasárnap Isten házába menjünk.

Bartók Jenő. (Szatmár m.) Minél piszkosabb valaki, annál jobban mosódik. (Mentegetőzik.) — Könnyü a fiatal fát meghajlitani, de nehéz nagy korában kiegyenesiteni.

Csomár István. (Zemplén) A ki káros, az vétkes is. (Káromkodik, gyanusit.)

Dézsi Lajos. (Debrecen.) Ésszel, mésszel rakják a nagy házat. — Megveri a bor az embert, meg az asszony szája. — Ködmöne van a kutyának, maga kereste magának. — A kinek nem szüre, ne vegye magára. — Nincs szükség prókátorra. — Eb a varga bőr nélkül, felesége pör nélkül. — Pénzért adják Bátorban a hájat. — A kása is fujva jó.

Karácson Imre. (Veszprém.) Süppedős helynek vizes az alja. — A szamár is rug, ha piszkálják. — Közös lónak deres a háta. — De nagy határral vagy!

Popper. (Mohács.) Borzas Kata. — Jakab, kilóg a nyakad. — Éljen, a ki meg nem halt. — Hüvelyk Matyi. — Leesett az álla. — Káros embernek késő a tanács. — Még neki áll feljebb! — Elénekelték felette a circundederunt. — Szállt rá az áldás. — Tilosban jár. — Sajnálom, de nem bánom. — Van öröm Izraelben. — Hadi lábon állnak. — Szelet csap. — Várja a jó szerencsét.

Puky József. (Budapest). Soha több fát, mint az erdőn. — Feszesen áll, mint az üres zsák. — Kilyukad a szeg a zsákból. — Hogy vagy? Virágjában, mint a tök. — Kimaradt, mint káposzta torzsa a hóból. — Majd ha magad ura lesző. — Sok lud farkast győz. — Az volna még az ecetágy! — Kinek mi fáj, türöm olajjal gyógyitsa. — Derék legény, a hol maga van. — Ha viz van a csuporban, felforr ha a tüz mellé teszik. — Szakasztott apja. — Utcu, vesd el magad! — Tud úszni, mint fejsze nyél nélkül. — Törüljük meg a szánkat, ozt gyerünk. — Nem esik alább a földnél. — Szakad, mint a csepü madzag. — Előbb járjon az eszed az orrodnál. — Kinőtt az Isten markából. (Nagyra nőtt.) — Embere válogatja. — A kibékült barát titkos ellenség. — Élire állitja a dolgot. — Minden lyukat velem dugnak be. — Módos fiu. — Lesz drága dolog. — Megy mint a karikacsapás. — Nem viszi el szárazon. — Kiki a maga párjával. — Isten a megmondhatója. — Két tüz közé szoritották. — Rajtakapták. — Takaros menyecske. — Nincs jártányi ereje. — Mejöttem én már onnan, hova te indulsz. — Szört szőrért. (Lócsere.) Én is János, kend is János, az Isten is János. (Részeg ember beszéde.) — Nem csepereg, csöstül hull az áldás. — A többi diákul van. (Beszéd mely nem gyereknek, asszonynak való.) — Vicsoghatsz már kártevő. (Ha jégverés után felsüt a nap.) — Ugy megijedt, hogy se holt se eleven nem volt. — Hamar beadta a derekát. (Megadta magát.) — Pendelyházi regementből való. — Leütötték a kezéről. — Jerünk tovább egy házzal. — Nem szárad ki még a tökéje. (Lehet még több gyermekök is.) -- Felveti a pénz. — Bokorugró szoknya. — Én rám aztán ne vess. (Engem re okolj.) — Megtalálta koszos malac a vakaró fáját. — Férfinek megjárja. (Csunya.) — Beteg: fekszik, felkel, eszik. (Lusta.) — Hamar az anyja kinjára került. (Korán adták férjhez.) — Mindent tréfával elüt. — Csufot látott. (Megesett leány.) — Elszakadtam a rózsámtól. — Kevéssel ki lehet elégiteni azt, a kinek nem sokra van szüksége. — Majd lesz nemulass! — Az Isten parancsol mindnyájunkkal. — Szép hiredből, de kiestél! — Vigyázz, mert ha a rántás megég, kozmás lesz az étel. — Én se szólok, te se szólj: megette a a kutya a vajat. (Mi ettük, de rá fogjuk.) — Tudom uram, hogy lencse. — Eláztatták. — Mindent jóra visz a köszörü. — Az öreg már csak akkor ugrik, ha botlik. — Ha ökör, legyen talpig ökör. — Ugy beszél vele, mint kondás a malacával. — Házasodjál csak meg, majd nem ugrálsz akkor! (Vadász az elugró nyulnak.) — A kiből jó ecet lesz, korán megsavanyodik. — Nagy csecstől esett el. (Jöve-

delemtől.) — Nincs ráérő ideje. — Majd megveszi az Isten hidege. — Nagykún kényes, Kiskún fényes, Jász ostoba. — Nem bánná, ha az iskolát hájjal megkennék. (Hogy a kutya megegye. Rossz diák.) — Ökör iszik magába. (Nem kocint.) — Leforrázott kutya hideg víztől is fél. — Nincs rosszabb süket annál, a ki hallani nem akar. — Nem nagyon rugja a hámfát. (Nem igyekszik.) — Egyenetlen jármu tulkon nehéz szántani. — Mindenki olyan kalappal köszön a milyen van. — Nagyobb az füsti a pecsenyénél. — A Dóciné ládájába került. (Elhányódott.) — Nehéz vasszegből borotvát csinálni. — A ki mit nem ött (evett), nem tudja, mi izü. — Ennél becsüietesebb embert is felakasztották már.

Sárfi Ignác. (Munkács.) Marja, mint kutya a berket. (Irigy.) — Gond a petendieknek. (Bajban van. Petend erdejében, Zalában, sok volt a zsivány.) — Nehezebb a toll a szekercénél. — Okos fej. (Tréfásan: ó kos fej!) — Megjárta, mint a tarka macska a padot. (Hiába való utat tett.) — Maga feje után indul. — Lassan testvér, ne tüzeskedj! — A mi a markodban, az az igazság. (Az a tied.) — Beütött a fene a határba. (Baj.) — Hivatlan kutyának coki a neve. — Szállj le varju a keresztről! (Nem illet az első hely.) — Kint tágas, bent szoros. (Tréfás válasz a kocogtatónak.) — Hallgatja a földi kutyákat. (Földön fekve alszik.) — A vénasszony füle hegyesebb a nyulénál. — Kétszer is megenné, mint kókaiak a lencsét. (Csunya fösvény maga ganéját is megenné.) — Egyik szög kitólja a másikat. — Kakuknál is hálátlanabb. — Huszárimádság. (Káromkodás.) — Ne izélj Gábor, elment a tábor. (Ne hazudj, nem hisz neked senki.) — Jól érzi magát, mint a zsidó a zsákban. (A zsidó zsákba varrta fiát, hogy ne kelljen érte a vasuton fizetnie. Utközben egy utas ráült a zsákra.) – Igyál egyet Ilus, áldjon meg a Jézus. (Nógatás olyannak, ki nem issza a bort.) — Vaknak nézik, pedig süket. (Félreismerik.) — Mendegél, meg-megáll, le-lehajul, felkel. (Lomha munkás.) — Ha meghalok, meghalok, megehetnek bivalyok. — Sót vet a tüzre. (Békit.)

Szini Péter. (Beregszász.) A disznó is szemtől hízik. — Annak van, a ki meg nem issza. — A másé kell neki. — A hol éget, ott fujd. — Az igaznak veszni kell. — Csordában is bika az ur. — Dudva közt is virág a virág. — Fogy az, a mihez nyulnak. — Futós lónak nem kell ostor. — Hamar munka ritkán jó. — Ha nem tudsz hozzá, ne szólj hozzá. — Hát csak szenvedje, ha kereste. — Hegyre hordja a követ. — Ha csak egy lovad van, ne tarts neki szolgát. — Jóból is rossz a sok. — Késő bánat, bolond bánat. — Ki korán kezd, korán végez. — Kémény sem füstöl magától. — Keserü a más kenyere. — Kap az, a ki nem resteli. — Köszönömmel fizetett. — Kezdeni kell, ha végezni akarsz. — Lejárt, mint a régi kétgarasos. — Letette a szürét. (Elesett.) — Magból nő a cserfa is. — Mással takarózik. — Mig a világ világ lesz, likas pendely mindig lesz. — Magasra tartja a pipát. — Megverte az Isten a dolgát. — Nem lesz abból jó. — Nem szeretik a sok beszédet. — Nagy emberek nagyot esnek. — Ne költs, ha nincs miből. — Onnan fuj a szél, a honnan nem várta. Oda üt, a hová nem néz. — Összeboronálták őket. — Olyan igaz, mint hogy Isten van az égben. — Olyan sovány, mint a nagypéntek. — Pénzen mindent lehet venni. — Pontos mint az óra. — Püspök sem lennék ott. — Régi harag megmarad. — Sok kicsiből halom dagad. — Szegrül-végrül rokonsága volnék. — Tegye a fara alá nyelvét, azt üljön rá. — Teheti, mert

*

van neki miből. — Vén lónak, vörös hám. — Várd végire a vásárt. — Vegye el, a mit adott. — Vakon dicsérje az Istent.

Tolnay Vilmos dr. (Pozsony.) Fér belé, mint bőgőbe a garas. — Pislog mint az Opecska szamara. (A téglahordó tót szamara beesett a meszes gödörbe, csak a szeme látszott ki.) — Elszarta a kapanyelet. (Kudarcot vallott.) — Kifogyott belőle, mint kántor a nótából. (Magasan kezdte, feljebb nem vihette.) — Nehéz mint a foltos bocskor. — A szinét már láttuk, lássuk a fonákját. (Visszáját. Mindennek van két oldala: jó és rossz.) — Bámul, mint a féltökü kutya. (Vadászaton ellőtték, nem üvöltött mindjárt, hanem ijedtében előbb csak bámult.) — A kinek nincs feje, legyen annak lába. (Feledékenynek sokat kell futkosnia.) — Főzi a szomszéd bocskorát. (Rosszra biztatja.) — Egy földet szántanak. (Két legény egy szeretőt tart.) — Hazugot a föld is, a viz is kiveti. (Hazugság kiderül.) — Bennhagyta fulánkját. (Rossz beszéddel felingerel.) — Ha a toronynak gatyája volna, be szép legény volna. (A ki sok »ha«-val beszél.) — Hallgat mint a szar a gazban. — Nem fülik a foga hozzá. (Nincs kedve belekezdeni.) — Szőrin ismerszik a gubás eb. — Olyan mint a pákosztos gunár. (Minden szoknya után jár.) — Gusztival nem lehet beszélni. (De gustibus non est disputandum.) — Ha nénémasszonynak töke volna, urambátyám volna. (»Ha«.) — Tedd be kivülről az ajtót. (Menj már.) — Német gyereknek magyar anya sem érti szavát. (Tréfásan e helyett: néma gyereknek.) — Kukac van a seggiben. (Fészkelődik.) — Szereti a szőlőt, de csak hámozva. (Bor.) — Nekiestek, mint csürhe a moslékos vályunak. — Mustra birka. (Nyavalyás, kimustrált.) — Vörös szoknyátul vadul a bika. (Tetszik a legénynek.) – Kényes mint a cigánybiró. — Árva mint a harangláb a temetőben. — Még a fingba is belebotlik. (Ügyetlen.) — Dértől érik a vackor. (Bajon okul az ember.) — Farol mint az erkölcsös ló. — Acelas buza. — Előbb pehely, aztán bajusz. (Mindennek van sora a fejlődésben.) — Lót-fut mint a csobánci kutya. (Csobáncon nem volt kut, szomszéd faluba ment inni, mire visszajött, megint szomjas volt.) — Világos mint a vak ablak. (Felelet értelmetlen beszédre.) — Bántja a giliszta. (Nincs nyugta.) — Ha nénémasszonynak kereke volna, be szép hintó volna. (»Ha«.) — Hosszu mint a harangláb. — Mi kéne, ha volna?

Töttösy Béla (Veszprém.) Szükül, mint a vidéki kutya. — Jó időről beszél Bodóné, mikor a bor árát kérik. — Káromkodik mint a jégeső. — Elment pokolba parét csipegetni. (Elment világgá, de nem gondolnak vele.) — Uram pillants. de ne nagyot. (Cigány mondta, mikor zivataros éjjel lopni ment.) — Tudja, mint a kakas a kukorikulást.

Vozári Gyula. (Rimaszombat.) Döglött kutyának árok a helye. — Késő ünnep után kántálni. — Illenek egymáshoz, mint a csép a hadaróhoz. — Kutyánál az egres. — Veszett bárány, veszett kos, mindjárt neked szalad most. — Levetkezik magától a beteg ökör nem kell levágatni. (Megdöglik.)

Összesen: 25.336.
